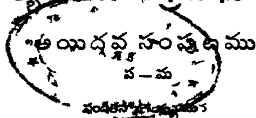
7968

శ్రీ

సూర్యరాయాంధ్ర నిఘంటువు

అభినవ సంస్కరణము

వ—మ

కాకినాడ
ఆంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తు
వారిచేఁ బ్రకటింపఁ బడినది

గార్డన్. శంకర్ ప్రింటర్స్ ముద్రాక్షరశాలలలో ముద్రితము

మద్రాసు

1958

— —

మనవి.

శ్రీ సూర్యరాయాంధ్రనిఘంటు చతుర్థసంపుటము 1944 లోఁ బ్రకటితమయినది. మఱి పదునాల్గు సంవత్సరములవఱకుఁ గాని మిగిలిన మూఁడు సంపుటములును బ్రకటితములు కాలేదు. ఈ యాలస్యమునకుఁ గారణము లనేకములు. 1947 సరికి అయిదవ సంపుటమును 1949 సరికి ఆఱవ సంపుటమును ముద్రణమునకు సిద్ధములయినను గడపటి సంపుటము కూడ సిద్ధమయినఁ గాని వెచ్చపెట్టి ప్రారంభించుటకు సమ్మతింపని శ్రీ పీఠాపురము మహారాజావారు తెలియఁజేసిరి. తరువాత కొన్ని రాజకీయములచే 1949 గడవగానే నిఘంటు కార్యాలయము నెత్తివేసిరి. పిమ్మట నా మూఁడు సంపుటముల గ్రంథమును మద్రాసునగరమునకుఁ దరలించి ముద్రణముపని డా॥ గిడుగు వేంకటసీతాపతిగారి కప్పగించిరి. శ్రీ సీతాపతిగారు ముద్రణముపని 1952 లోఁ బ్రారంభించి 'ప' యను నక్షరము మొదలుకొని 'మ' యను నక్షరమువఱకును గల గ్రంథ మయిదవ సంపుటముగాను 'మ' యను నక్షరము మొదలుకొని 'ష' యను నక్షరమువఱకును గల గ్రంథ మాఱవ సంపుటముగాను, విభజించి ముద్రణము వేగముగాఁ గావలయునను సంకల్పముతో వేర్వేఱు ముద్రణాలయములలో ముద్రణము సాగించిరి. అయిదవ సంపుటమును ముద్రించుచుండిన గార్డన్ ముద్రణాలయము కొంత గ్రంథము ముద్రించిన తర్వాత నెత్తివేయఁబడినది, మిగిలిన గ్రంథము మఱియొక ముద్రణాలయములో ముద్రింపవలసివచ్చినది. ఆఱవ సంపుటము సక్రమముగా ముద్రితమగుచుండుటవలన 1954 లోఁ గడపటి సంపుటముకూడ మఱియొక ముద్రణాలయములో ముద్రింపించుట కీయఁబడినది. కాని, తానొకటి దలఁచిన దైవ మింకొకటి దలఁచునన్నట్లయినది. ప్రభుత్వమువారు జమీందారీ విధానమును రద్దుపఱచి యెస్టేటులను దీసికొనుటవలన శ్రీ మహారాజావారి కార్థికలోపము కలిగి 1954 పూర్తియగుసరికి ముద్రణముపని నిలిచిపోయినది. అయిదవ సంపుటములో 185 ఫారములును ఆఱవ సంపుటములో 112 ఫారములును ఏడవ సంపుటములో 42 ఫారములును ముద్రితములయినవి. మిగిలిన ముద్రణముపని యితరుల సాహాయ్యమర్థింపక తామే పూర్తిచేయుటకు శ్రీ మహారాజావా రుద్దేశించిరి. కాని, యాపని సాగలేదు. అప్పుడు శ్రీ సీతాపతిగారు శ్రీమహారాజావారి యనుజ్ఞాపత్రముఁ బడసి ప్రభుత్వమువారి ధనసాహాయ్యమునకయి 1957 జూన్ మాసములోఁ బ్రయత్నము ప్రారంభించి యధికారుల తోడ్పాటుతోఁ గృతార్థులయినారు. ఆంధ్రప్రదేశప్రభుత్వమువారు రూ 5000 లును, ఇండియా

ప్రభుత్వమువారు రూ 8000 లను నొసంగిరి. ఈయార్థికసాహాయ్యముతోను, ఆంధ్ర సాహిత్యపరిషత్తు తోడ్పాటుతోను శ్రీ సీతాపతిగారు ముద్రణమువని సాగించిరి.

భగవంతుని కృపవలన ఈ నాలుగవ సంపుటమును అయిదవ సంపుటమును ప్రకటించి యార్యాంధ్రుల కందజేయగలిగిరి. 1953 జూన్ 12వ తేదీని ఆంధ్రసాహిత్య పరిషద్వార్షికమహాసభా సమావేశసమయమున మన యుపరాష్ట్రపతి డాక్టర్ సర్వేపల్లి రాధాకృష్ణ పండితవరేణ్యులు పరిషత్తువారి యాహ్వానమును మన్నించి యీ రెండు సంపుటముల యావిష్కరణము గావించినందులకు పరిషత్తు ధన్యతనందినది. దైవబలముచే ఆరవ సంపుటముకూడ కొలది కాలములో ప్రకటితమగును.

5వ సంపుట నిర్మాణము కావించిన పండితవర్యులు

1 సాహిత్యవిశారద కాశీభట్ట సుబ్బయ్యశాస్త్రిగారు (సంపాదకులు)
2 బ్రహ్మశ్రీ దర్భా సర్వేశ్వరశాస్త్రి
3 ప్రయాగ వేంకటరామశాస్త్రి
4 ఆకొండి వేంకటశాస్త్రి
5 బాలుసు వెంకటేశ్వరులు
6 చిలుకూరి పాపయ్యశాస్త్రి
7 గుఫ్వారి సూర్యనారాయణశాస్త్రి
8 చిలుకూరి వీరభద్రశాస్త్రి
9 చెఱుకుపల్లి అప్పారాయశాస్త్రి
10 సామవేదం శ్రీరామమూర్తిశాస్త్రి
11 పన్నాల వెంకటాద్రిభట్టశర్మ
12 ఇంద్రకంటి సూర్యనారాయణశాస్త్రి

పీఠికాపురాధీశుల కోరిక ననుసరించి 1944-48 లో నిఘంటు నిర్మాణ పర్యవేక్షణము సాగించి గ్రంథముద్రణారంభము గావించినవారు డాక్టరు గిడుగు వేంకటసీతాపతిగారు.

దంటు భాస్కరరావు
ఆంధ్ర సాహిత్య పరిషత్కార్యదర్శి.

మహారాజా రావు వేంకట కుమార మహీపతి
సూర్యారావు బహద్దరు C B E గారు

45వ ఆంధ్రసాహిత్యపరిషద్వార్షికసమావేశము

శ్రీ సూర్యరాయాంధ్రనిఘంటువు 5–6 సంపుటములఆవిష్కృతి

శ్రీ దంటు భాస్కరరావు – శ్రీ సర్వేపల్లి రాధాకృష్ణపండితులు.

సంకేతములు.	వివరణము.
అ.	అకారాంతము—ఇట్లు.—అ,ఇ,ఈ,ఉ, ఏ. మొదలగునవి తత్తదంతములుగా గ్రహించునది.
అ ఆ,ఈ.అ.	పుంలింగవిశేషణమయినపుడు అకారాంతము. స్త్రీలింగవిశేషణమయినపుడు ఆకారాంతము లేక ఈకారాంతము. నపుంసకలింగవిశేషణ మయినపుడు అకారాంతము. స్త్రీలింగములలో విశేషము ఉన్నపుడు అవి సూచింపఁబడినవి. చివరయచ్చులనుబట్టి యవి తత్తదంతములుగా గ్రహించునది ఉదా:- (1) అంకకుఁడు. విశే. (అ, కా. అ.) ఇట స్త్రీలింగరూపము ఆకారాంతముగ 'అంకికా'. (2) అంతర్ధాత విశే. (ఋ. త్రీ. ఋ) ఇట స్త్రీలింగరూపము ఈకారాంతముగ 'అంతర్ధాత్రీ' (3) అంకి విశే. (న్. నీ. న్) ఇట స్త్రీలింగ రూపము ఈకారాంతముగ 'అంకినీ'. (4) అపటువు. విశే. (ఉ, ఉ,ట్వీ,ఉ.) ఇట ఉకారాంతముగ 'అపటువు'ను, ఈకారాంతముగ 'అపట్వీ'యును స్త్రీలింగరూపములు. (5) అనామము విశే. (న్. న్, మ్నీ, అన్). ఇట నకారాంతముగ 'అనామ'యును, ఈకారాంతముగ 'అనామ్నీ'యును, ఆకారాంతముగ 'అనామా,'యును స్త్రీలింగరూపములుగా నెఱుంగునది.
అ. క్రి.	అకర్మకక్రియ.
అనౌ.	అనౌపవిభక్తికము.
అప	అపదము. (ఆగమము మొదలగునవి)
అలం.	అలంకారశాస్త్రము.
అవ్య	అవ్యయము.
ఆమ్రే	ఆమ్రేడితము
ఉదా.	ఉదాహరణము.
ఉప.	ఉపపదము (చూ. అది- తెలుఁగు)
ఉభ.	ఉభయము. (సంస్కృతమును, తెనుఁగును)
ఏ.	ఏకవచనాంతము.
ఔ.	ఔపవిభక్తికము
క.	కన్నడము
కరాలపా.	కరాలపాటి రంగయ్యగారి భారతపాఠము.
క.	కయిభాష.
క్రి.	క్రియ.
క్రి. విశే.	క్రియావిశేషణము.
క్షే.గ.	క్షేత్రగణితము.
గణిత.	గణితశాస్త్రము.
చూ.	చూడుఁడు.
ఛంద.	ఛందశ్శాస్త్రము.
జ.	జన్యము.

సంజ్ఞావివరణపట్టిక

సంకేతములు.	వివరణము.
జ్యోతి.	జ్యోతిశ్శాస్త్రము.
త.	తమిళము
తంత్ర.	తంత్రశాస్త్రము.
తర్క.	తర్కశాస్త్రము.
తు.	తులుభాష
ద్రు.	ద్రుతాంతము.
ద్వి.	ద్వివచనాంతము (తెనుఁగున బహువచనాంతములో అంతర్భూతము)
ధర్మ.	ధర్మశాస్త్రము.
న.	నపుంసకలింగము.
నాటక.	నాటకపరిభాష.
నాట్య.	నాట్యశాస్త్రము.
పా.	పాళీభాష
పిం.	పింగళ.
పుం.	పుంలింగము.
పుం. న	పుంనపుంసకలింగము.
పుం. స్త్రీ.	పుంస్త్రీలింగము.
ప్ర.	ప్రత్యయము.
ప్రా.	ప్రాకృతము.
బ.	బహువచనాంతము.
బీజగ.	బీజగణితము.
భా.ల.వ్యా.	భారతము లక్ష్మీపతిశాస్త్రిగారి ఆంధ్రభారత వ్యాఖ్య.
మంత్ర.	మంత్రశాస్త్రము.
మ.	మలయాళము
మహా.	మహారాష్ట్రము.
మి.	మిశ్రము—సంస్కృతపదము సంస్కృతేతర పదముతోఁగాని, తెలుఁగు కృత్ప్రత్యయముతోఁగాని, తెలుఁగు తద్ధితప్రత్యయముతోఁగాని కలిసిన పదము.
మెం.	మెందశైవవి
యోగ.	యోగశాస్త్రము.
రూ.	రూపాంతరము.
వా.	వాడుక.
వి.	విశేష్యము.
విశే.	విశేషణము.
వీరేశ. పా.	కందుకూరి వీరేశలింగముగారి పాఠము.
వేదము. పా.	వేదము వేంకటరాయశాస్త్రిగారి పాఠము.
వేదాంత.	వేదాంతశాస్త్రము

సంకేతములు.	వివరణము
వైద్య	వైద్యశాస్త్రము
వ్యతి	వ్యతిరేకార్థకపదము.
వ్యవ	వ్యవహారము
వ్యాక	వ్యాకరణశాస్త్రము.
శత్ర	శత్రంతము (దీనికి తెనుఁగున వ్యస్తప్రయోగము లేదు)
శ సం	శక సంవత్సరములు
శ్లో	శ్లోకము
స	సర్వనామము.
సం	సంస్కృతము
సంగీ	సంగీతశాస్త్రము
స. క్రి.	సకర్మకక్రియ
సా	సామెత
స్త్రీ	స్త్రీలింగము
హిం.	హిందూస్థానీభాష.
√	(మూలచిహ్నము) ఇది జనకపదములకు ముం దుపయోగింపఁబడును.
=	(సామ్యచిహ్నము) ఇది రూపమందుఁ గాని,యర్థమందుఁ గాని సామ్యము గల పదములవద్దను నుపయోగింపఁబడును
‡	చెట్టు, లత మొదలగువానిగుర్తు
,	ఇది విభిన్నార్థమును దెలుపును.
,	సమానార్థమును దెలుపును

(తక్కినవి స్పష్టము)

సంఖ్య.	గ్రంథసంకేతములు.	గ్రంథనామములు.	గ్రంథముల యందలి ఆశ్వాసాదుల సంఖ్య.	గ్రంథకర్తల నామములు.
				వేంకటాచార్యకవి.
1	అచలా.	అచలాత్మజాపరిణయము.	ఆ ౩	శ్రీరామకవి
2	అచ్చ. భా	అచ్చతెలుఁగుభారవి	ఆ ౫	కూచిమంచితిమ్మకవి
3	అచ్చ. రా.	అచ్చతెనుఁగురామాయణము బాల బాలకాండము అయో అయోధ్యాకాండము అర అరణ్యకాండము కిష్కిం కిష్కింధాకాండము సుం. సుందరకాండము. యు యుద్ధకాండము	కాం. ౬	
4	అధ్యా.	అధ్యాత్మరామాయణము (బాలకాండాదులుఆఱును ఉత్తరకాండమును కలసి ఏడుకాండములు) ఉ. ఉత్తరకాండము.	కాం ౭	కోటమరాజా నాగయామాత్యుఁడు.
5	అని.	అనిరుద్ధచరిత్రము	ఆ ౫.	కనుపర్తిఅబ్బయామాత్యుఁడు.
6	అప్ప.	అప్పకవీయము. (లక్షణగ్రంథము)	ఆ ౫.	కాకునూరిఅప్పకవి.
7	అ. మ క	అష్టమహిషీకల్యాణము. (ద్విపద)		తిరువేంగళనాథుఁడు.
8	అహ	అహల్యాసంక్రందనము.	ఆ. ౩	సముఖము వేంకటకృష్ణప్పనాయకుఁడు.
9	ఆం చం	ఆంధ్రచంద్రాలోకము		ఆడిదముసూరకవి
10	ఆం. భా	ఆంధ్రభాషార్ణవము (నిఘంటువు)	కాం ౩	నుదురుపాటివేంకనార్యుఁడు
11	ఆం. శే	ఆంధ్రనామశేషము (నిఘంటువు)		ఆడిదము సూరకవి
12	ఆం సం.	ఆంధ్రనామసంగ్రహము. (నిఘంటువు) దేవ. దేవవర్గు మాన. మానవవర్గు. స్థా. స్థావరవర్గు. తి తిర్యగ్వర్గు. నా. నానార్థవర్గు	వర్గులు. ౫.	పైడిపాటి లక్ష్మణకవి.
13	ఆం. పద.	ఆంధ్రపదాకరము.		
14	ఆము.	ఆముక్తమాల్యద	ఆ ౬.	శ్రీకృష్ణదేవరాయలు.
15.	ఇందు.	ఇందుమతీపరిణయము.	ఆ. ౬.	కుమారధూర్జటి.
16	ఇందు. రా.	ఇందుమతీపరిణయము.	ఆ ౪.	తెనాలిరామభద్రకవి.

సంఖ్య.	గ్రంథసంకేతములు.	గ్రంథనామములు.	గ్రంథములయందలి ఆశ్వాసాదుల సంఖ్య.	గ్రంథకర్తల నామములు.
17	ఉ. రా.	ఉత్తరరామాయణము	ఆ. ౮.	కంకంటిపాపరాజు.
18	ఉ. హరి	ఉత్తరహరివంశము	ఆ. ౫.	నాచన సోమనాథుఁడు.
19	ఉ. హరిశ్చ	ఉత్తరహరిశ్చంద్రోపాఖ్యానము.	ఆ. ౪	తక్కెళ్లపాటి లింగన.
20	కకు	కకుత్స్థవిజయము.	ఆ ౫.	మట్ల అనంతభూపాలుఁడు.
21	కలు. శ.	కలువాయిశతకము		దబ్బీరు వరదు.
22	కవిక	కవికర్ణరసాయనము.	ఆ. ౬	సంకుసాల నృసింహకవి.
23	కవిచౌ. శ	కవిచౌడప్పశతకము		కవిచౌడప్ప.
24	కవిజ.	కవిజనరంజనము.	ఆ. ౩.	అడిదము సూరకవి.
25	కవిజనా.	కవిజనాశ్రయము. (లక్షణగ్రంథము)	అధికారములు. ౪	వేములవాడ భీమకవి.
		సంజ్ఞా. సంజ్ఞాధికారము.		
		వృత్తా వృత్తాధికారము		
		జాతి, జాత్యధికారము.		
		దోషా. దోషాధికారము.		
26	కవిరా.	కవిరాజమనోరంజనము.	ఆ. ౫.	కనుపర్తిఅబ్బయామాత్యుఁ
27	కవిస	కవిసర్ప గారుడము. (లక్షణగ్రంథము	ఆ. ౨.	కాచన బసవన్న. [డు. పింగళి సూరన్న.
28	కళా.	కళాపూర్ణోదయము.	ఆ. ౮.	
29	కార్తిక.	కార్తికమాహాత్మ్యము.		కుందుర్తి వేంకటాచలపతి.
30	కావ్యా.	కావ్యాలంకారచూడామణి. (లక్షణగ్రంథము)	ఉల్లాసములు ౯	విన్నకోట పెద్దన్న.
31	కాశీ.	కాశీఖండము.	ఆ. ౭.	శ్రీనాథుఁడు.
32	కాళ.	కాళహస్తిమాహాత్మ్యము.	ఆ. ౮.	ధూర్జటి.
33	కాళ. శ.	కాళహస్తీశ్వరశతకము		ధూర్జటి.
34	కిరా.	కిరాతార్జునీయము.	ఆ. ౫.	గోపాలుని శింగయ.
35	కుచేల.	కుచేలోపాఖ్యానము.	ఆ. ౩	గట్టుప్రభువు. [కవి.
36	కువల.	కువలయాశ్వచరిత్రము.	ఆ. ౫.	సవరము చినవారాయణ
37	కు సం.	కుమారసంభవము	ఆ. ౧౨.	నన్నెచోడుఁడు.
38	కృ క.	కృష్ణకరామృతము.	ఆ. ౩.	వెలగపూఁడి వెంగన.
39	కృ శకుం.	శకుంతలాపరిణయము.	ఆ. ౩.	కృష్ణకవి.
40	కృష్ణ.	కృష్ణరాయవిజయము.	ఆ ౪.	కుమార ధూర్జటి.
41	కృష్ణ. శ.	కృష్ణశతకము		నృసింహకవి.
42	కృష్ణా	కృష్ణాభ్యుదయము.	ఆ. ౫.	గొంతేటి సూరన్న.
43	కేయూర.	కేయూరబాహుచరిత్రము.	ఆ. ౪.	మంచన.
44	క్రీడా	క్రీడాభిరామము.	ఆ. ౧.	వల్లభరాయకవి.

సంఖ్య.	గ్రంథసంకేతములు.	గ్రంథనామములు.	గ్రంథములయందలి ఆశ్వాసాదుల సంఖ్య	గ్రంథకర్తల నామములు.
45	గంధ.	గంధవహము.	ఆ ౧.	మంచర్ల వాసుదేవకవి
·46	గాధే.	గాధేయోపాఖ్యానము		చక్రకవిఅనంతామాత్యుఁ
47	గోపీ రా	గోపీనాథరామాయణము		గోపీనాథ వెంకటకవి [డు.
48	ఘటికా.	ఘటికాచలమాహాత్మ్యము	ఆ ౩.	తెనాలి రామకృష్ణకవుడు
49	చంద్ర.	చంద్రభానుచరిత్రము	ఆ ౫.	తరిగొప్పుల మల్లన్న.
50	చంద్ర వి	చంద్రరేఖావిలాసము	ఆ ౩	కూచిమంచి జగ్గకవి
51	చంద్రా.	చంద్రాంగదచరిత్రము	ఆ. ౬.	పైడిమఱ్ఱి వేంకటపతి
52	చంద్రి.	చంద్రికాపరిణయము.	ఆ ౬.	శ్రీసురభిమాధవరాయ ప్రభువు. పతి
53	చం. రా.	చంపూరామాయణము.	ఆ ౮.	ఋగ్వేదికవి వేంకటాచల
54	చమ	చమత్కారమంజరి	ఆ ౩.	సింహాద్రి వేంకటాచార్యుఁ
55	చిత్రభా	చిత్రభారతము	ఆ ౮.	చరికొండ ధర్మన్న [డు.
56	చి ని	చిన్నయసూరినిఘంటువు (వ్రాతది)		పరవస్తు చిన్నయసూరి
57	చెన్న	చెన్నబసవపురాణము	ఆ ౫	అత్తసూరి పాపకవి
58	జావ్నా పీ.	జావళ్నిపీమాహాత్మ్యము	ఆ. ౪.	ఏనుఁగు లక్ష్మణకవి
59	జై. భా.	జైమినిభారతము (అశ్వమేధపర్వము.)	ఆ ౮	పిల్లలమఱ్ఱిపినవీరభద్రుఁడు.
60	తపతి.	తపతీసంవరణోపాఖ్యానము.	ఆ. ౫.	అద్దంకి గంగాధరకవి.
61	దశకు.	దశకుమార చరిత్రము	ఆ ౧౨	కేతన
62	ద శా	దక్షిణహిందూస్థానశాసనము	సంపుటములు౬	
63	దశా.	దశావతారచరిత్రము	ఆ. ౧౦	ధరణిదేవుల రామయామాత్యుఁడు
64	దా శ	దాశరథిశతకము		కంచెర్ల గోపన్న [కవి
65	దిలీప.	దిలీపచరిత్రము	ఆ. ౪	కొటికలపూడి వేంకటకృష్ణ
66	ద్వా	(సింహాసన)ద్వాత్రింశిక	ఆ ౧౨	కొఱవి గోపరాజు
67	ద్వి శో భాగ	ద్విపదభాగవతము	స్కం. ౧౨	కోనేటినాథుఁడు
68	ద్వి తి సా	ద్విపదసారంగధరచరిత్రము	ఆ ౨	కూచిమంచి తిమ్మకవి
69	ద్వి. నల.	ద్విపదనలచరిత్రము,	భా ౫.	చక్రపురిరాఘవాచార్యులు
70	ద్వి పరమ	ద్విపదపరమయోగివిలాసము	ఆ. ౮	తాళ్లపాక తిరువేంగళనాథుఁడు.
71	ద్వి. భార.	ద్విపదభారతము. (విరాటపర్వము-వ్రాఁతప్రతి.)	ఆ. ౫.	తిమ్మన.
72	ద్వి. శ సా	ద్విపదసారంగధరచరిత్రము	ఆ. ౯.	బాణాలశంభుదాసుఁడు.
73	ద్వి భాగ	ద్విపదభాగవతము (దశమస్కంధము.)	స్కం. ౧.	మడికిసింగన్న

...ఖ్య.	గ్రంథసంకేతములు.	గ్రంథనామములు.	గ్రంథములయందలి అశ్వాసాదుల సంఖ్య.	గ్రంథకర్తల నామములు.
74	ద్వి. హరిశ్చ.	ద్విపదహరిశ్చంద్రచరిత్రము.	భా. ౨.	గౌరన.
75	ధనా.	ధనాభిరామము. (వ్రాఁతప్రతి)	అ. ౩.	నూరన. (దు.
76	ధర్మ.	ధర్మఖండము.	అ ౯.	కూచిమంచిపల్లి భవానీశంకరుఁ
77	ఆం. ధా.	ఆంధ్రధాతుమాల		పరవస్తు చిన్నయసూరి.
78	నరస.	నరసభూపాలీయము. (లక్షణగ్రంథము)	అ. ౫.	భట్టుమూర్తికవి.
79	నవ (నాధ)	నవనాధచరిత్రము (ద్విపద–వ్రాఁతప్రతి)	భా. ౫.	గౌరన.
0	నా. పంచ.	పంచతంత్రము.	అ. ౫.	నారాయణకవి,
1	నార.	నారసింహపురాణము. (ఉత్తరభాగము.	అ. ౫.	హరిభట్టు.
2	నిరం.	నిరంకుశోపాఖ్యానము.	అ. ౪.	కందుకూరి రుద్రయ.
3	నిర్వ.	నిర్వచనోత్తరరామాయణము.	అ. ౧౦.	తిక్కన సోమయాజి.
4	నీతి	నీతిసీసపద్యశతకము		కాశ్లపాక తిమ్మయ.
5	నీలా.	నీలాసుందరీపరిణయము.	అ. ౩.	కూచిమంచి తిమ్మకవి.
6	నృసిం.	నృసింహపురాణము.	అ. ౫.	ఎఱ్ఱాప్రెగ్గడ.
7	నైష.	శృంగారనైషధము.	అ. ౮.	శ్రీనాథుఁడు.
8	పండితా.	పండితారాధ్యచరిత్రము (ద్విపద) దీక్షా. దీక్షాప్రకరణము పురా. పురాతనప్రకరణము. వాద. వాదప్రకరణము మహిమ. మహిమప్రకరణము. పర్వ. పర్వతప్రకరణము.	ప్రకరణము లు. ౫.	పాలకురికి సోమనాథుఁడు.
	పద్మ.	పద్మపురాణము (ఉత్తరఖండము.)	అ. ౧౦.	మడికి సింగన్న.
	పరమ.	పరమయోగివిలాసము.	అ. ౫.	తిమ్మ నృపాలుఁడు.
	పాంచా.	పాంచాలీపరిణయము.	అ. ౫.	కాకమాని మూర్తికవి.
	పాండు.	పాండురంగమాహాత్మ్యము.	అ ౫.	తెనాలి రామకృష్ణుఁడు.
	పారి.	పారిజాతాపహరణము	అ. ౫.	నంది తిమ్మన.
	పార్వ.	పార్వతీపరిణయము.	అ. ౫.	కోటి శ్రీరాయరఘునాథ తొండమాన్మహీపాలుఁడు.
	పి. శకుం.	శకుంతలాపరిణయము.	అ. ౪.	పిల్లలమఱ్ఱి పినవీరభద్రయ
	పె. శకుం.	శకుంతలాపరిణయము.	అ. ౩.	పెద్దాడ నాగరాజు.
	ప్రబంధ.	ప్రబంధరాజవేంకటేశ్వర విజయ విలాసము.	అ. ౧.	గణపవరపు వేంకటకవి.

సంఖ్య	గ్రంథసంకేతములు	గ్రంథనామములు	గ్రంథములయందలి ఆశ్వాసాదుల సంఖ్య	గ్రంథకర్తలనామములు
98	ప్రబోధ	ప్రబంధచంద్రోదయము	ఆ ౫	నందిమల్లయ ఘంటసింగయ్య
99	ప్రభా	ప్రభావతీప్రద్యుమ్నము	ఆ ౫	పింగళి సూరన
100	ప్రభు (లిం)	ప్రభులింగలీల (ద్విపద)	ఆ ౫ (ఒకొక్క ఆశ్వాసమునకు అయిదైదు గతులు గలవు)	పిడుపర్తి సోమయ
101	ప్ర మణి	ప్రబంధమణిభూషణము		
102	బస పు	బసవపురాణము (ద్విపద)	ఆ ౭	పాలకురికిసోమన (కుఁడు
103	బహు	బహుళాశ్వచరిత్రము	ఆ ౫	దామరల వేంకటపాయ
104	బిల్హ	బిల్హణీయము	ఆ ౩	పండితపెద్ది కృష్ణస్వామి
105	బ్రహ్మో	బ్రహ్మోత్తరఖండము	ఆ ౫	శ్రీధర మల్లె వేంకటరామ
106	బ్రా	బ్రాహ్మ్యనిఘంటువు		బ్రాహ్మణదారక [కవి
107	భర్తృ	భర్తృహరిసుభాషితము నీతి నీతిశతకము శృం శృంగారశతకము వై వైరాగ్యశతకము	శతకములు ౩	ఏనుఁగు లక్ష్మణకవి
108	భల్లా	భల్లాణచరిత్రము	ఆ ౫	వాశేశ్వరుఁడు
109	భాగ	భాగవతము	స్కం ౧౨	బమ్మెర పోతరాజు
110	భాను	భానుమతీపరిణయము	ఆ ౪	రెంటూరి రంగరాజు
111	భార	భారతము ఆది ఆదిపర్వము ఆ ౮ సభా సభాపర్వము ఆ ౨ అర అరణ్యపర్వము ఆ ౭ విరా విరాటపర్వము ఆ ౩ ఉద్యో ఉద్యోగపర్వము ఆ ౪ భీష్మ భీష్మపర్వము ఆ ౫ ద్రో ద్రోణపర్వము ఆ ౫ కర్ణ కర్ణపర్వము ఆ ౩ శల్య శల్యపర్వము ఆ ౨ సౌ సౌప్తికపర్వము ఆ ౨ స్త్రీ స్త్రీపర్వము ఆ ౨ శాం శాంతిపర్వము ఆ ౬	పర్వములుగా	కవిత్రయము (నన్నయ తిక్కన ఎఱ్ఱాప్రెగ్గడ)

సంఖ్య.	గ్రంథసంకేతములు.	గ్రంథనామములు	గ్రంథముల యందలి ఆశ్వాసముల సంఖ్య.	గ్రంథకర్తల నామములు.
		అను. అనుశాసనికపర్వము ఆ ౫. ఆశ్వ. ఆశ్వమేధికపర్వము. ఆ. ౮ ఆశ్ర ఆశ్రమవాసపర్వము ఆ, ౨ మౌ మౌసలపర్వము. ఆ ౧. మహా మహాప్రస్థానికపర్వము. ఆ. ౧. స్వ. స్వర్గారోహణపర్వము ఆ ౧.		
111	భా. రా	భాస్కరరామాయణము. (అచ్చ తెనుఁగు రామాయణముకడనున్నట్టు దీనికి కాండము తెలియంగునది)	కాం. ౬.	భాస్కరుఁడులోనగువారు.
112	భా. శ.	భాస్కరశతకము,		మారద వెంకయ్య
113	భీమ.	భీమేశ్వరపురాణము	ఆ ౬.	శ్రీనాథుఁడు. [డు.
114	భేష.	భేషజకల్పము.	ఆ ౮.	బహుపాద వెంకటాచార్య
115	భోజరా.	భోజరాజీయము	ఆ ౭.	అనంతామాత్యుఁడు.
116	భోజసుతా.	భోజసుతాపరిణయము	ఆ. ౫.	కోటీశ్వరకవి.
117	మనుచ	మనుచరిత్రము.	ఆ ౬.	అల్లసాని పెద్దన.
118	మల్ల.	మల్లభూపాలీయము (భర్తృహరికడనున్నట్లే దీనికి శతకము తెలియంగునది)	శతకములు 3.	ఎలకూచి బాలసరస్వతి.
119	మల్లుపు	మల్లుపురాణము (దేవమల్ల చరిత్రము-వ్రాఁతప్రతి)	ఆ ౮	మదురపాటి వెంకనార్యుఁ [డు
120	మల్హణ	మల్హణచరిత్ర	ఆ ౩	ఎడపాటి ఎఱ్ఱన్న.
121	మార్క	మార్కండేయపురాణము	ఆ. ౯	మారన.
122	ముకుంద	ముకుందవిలాసము	ఆ ౩	కాణాచి పెద్దన.
123	మృ వి.	మృత్యుంజయవిలాసము.	ఆ ౩.	గోఁగులపాటి కూర్మ
124	మైరా	మైరావణచరిత్రము.	ఆ ౩	మాడయకవి. [దాసుఁడు.
125	మొల్ల. రా.	మొల్లరామాయణము (అచ్చతెనుఁగురామాయణము కడనున్నట్లు దీనికి కాండము తెలియంగునది.)	కాం. ౬.	మొల్ల [డు
126	యయా.	యయాతిచరిత్రము.	ఆ. ౫.	పొన్నిగంటి తెలగనార్యుఁ
127	రంగా.	రంగారాయచరిత్రము.	ఆ. ౩	దిట్టకవి నారాయణకవి.
128	రం. రా.	రంగనాథరామాయణము (ద్విపద) (అచ్చ తెనుఁగురామాయణము కడనున్నట్లు దీనికి కాండము తెలియంగునది.)	కాం. ౬.	రంగనాథుఁడు.

సంఖ్య.	గ్రంథసంకేతములు.	గ్రంథనామములు.	గ్రంథములయందలి ఆశ్వాసాదుల సంఖ్య.	గ్రంథకర్తల నామములు
129	రం. రా. ఉ.	రంగనాథరామాయణము. ఉత్తర కాండము (ద్విపద)	కాం. ౧.	రాచభూపతి, విట్ఠలరా
130	రఘు.	రఘువంశము.	ఆ. ౧౦.	అప్పదాసు కిచ్చయ్య
131	రఘునా.	రఘునాథాభ్యుదయము. (ప్రాంత		విజయరాఘవకవి.
132	రత్న.	రత్న పరీక్ష (ప్రతి.)		వైరవకవి.
133	రస.	రసమంజరి (లక్షణగ్రంథము)	గుచ్ఛములు ౩.	సురతాని కోదండపతి.
134	రసా.	రసాభరణము (లక్షణగ్రంథము.	ఆ. ౪.	అనంతామాత్యుఁడు
135	రసిక.	రసికజనమనోభిరామము.	ఆ. ౬.	కూచిమంచితిమ్మకవి
136	రాఘవ	రాఘవపాండవీయము	ఆ. ౪.	పింగళి సూరన్న
137	రాజగో.	రాజగోపాలవిలాసము.	ఆ. ౫.	కాళయ
138	రాజ. చ.	రాజశేఖరచరిత్రము.	ఆ. ౩.	మాదయగారి మల్లన్న
139	రాజ వి.	రాజశేఖరవిలాసము.	ఆ. ౩.	కూచిమంచి తిమ్మకవి
140	రాధా.	రాధామాధవము.		చింతలపూడి ఎల్లనార్య
141	రాధి కా.	రాధికాసాంత్వనము.	ఆ. ౪.	ముద్దుపళని
142	రాము.	రాముసాకేయము	ఆ. ౧.	శంకరయ్య.
143	రామలిం.	రామలింగేశ్వరశతకము.		అడిదము సూరన్న.
144	రామా.	రామాభ్యుదయము.	ఆ. ౭.	అయ్యలరాజు రామభద్ర
145	రామే.	రామేశ్వరమాహాత్మ్యము.	ఆ ౫.	ఏనుఁగు లక్ష్మణకవి
146	రా. వి.	రాజవాహనవిజయము.	ఆ. ౫.	కాకమాని మూర్తికవి
147	రుక్మాం.	రుక్మాంగదచరిత్రము	ఆ. ౫	ప్రౌఢకవి మల్లన్న
148	రుక్మి	రుక్మిణీపరిణయము	ఆ. ౫.	కూచిమంచి తిమ్మకవి
149	లక్షణ	లక్షణసారసంగ్రహము.		చిత్రకవి పెద్దన్న
150	ల వి	లక్ష్మీవిలాసము.	ఆ. ౫.	కాయసము వేంకటపతి
151	వన. వి	వనమాలివిలాసము		నారన సూరన. [పింగ
152	వరాహ.	వరాహపురాణము.	ఆ. ౧౨.	నందిమల్లయ్య ఘంట
153	వసు.	వసుచరిత్రము.	ఆ. ౨.	రామరాజభూషణుఁడు
154	వా రా.	వాసిష్ఠరామాయణము.	ఆ. ౫.	మడికి సింగన.
155	వాల్మీ.	వాల్మీకిచరిత్రము.	ఆ. ౩.	రఘునాథభూపాలుఁడు.
156	విక్ర.	విక్రమార్కచరిత్రము.	ఆ. ౭.	జక్కన.
157	విజ. వి.	విజయవిలాసము.	ఆ. ౩.	చేమకూర వేంకటకవి.
158	విష్ణు.	విష్ణుకేశ్వరీయము.	కాం. ౬.	కేతన.
159	వి. న.	విజయనందనవిలాసము.	ఆ. ౩.	మంగళగిరి ఆనందకవి.
160	వి. పు.	విష్ణుపురాణము.	ఆ. ౭.	వెన్నెలకంటి సూరన.
161	విష్ణుమా.	విష్ణుమాయానాటకము.		చింతలపూడి ఎల్లనార్యు
162	విప్ర.	విప్రనారాయణచరిత్రము.	ఆ. ౫.	చదలవాడ మల్లయ్య.

సంఖ్య.	గ్రంథసంకేతములు.	గ్రంథనామములు.	గ్రంథములయందలి ఆశ్వాసముల సంఖ్య.	గ్రంథకర్తల నామములు.
163	వీథి	వీథినాటకము.		శ్రీనాథుఁడు ?
164	వీర	వీరభద్రవిజయము.	ఆ. ౪.	బమ్మెరపోతన్న.
165	వేంక.	వేంకటేశాంధ్రము (నిఘంటువు)	వర్గలు ౫.	గణపవరపు వేంకటకవి.
166	వేం పంచ	పంచతంత్రము	ఆ. ౫	వేంకటనాథుఁడు.
167	వేం. మా.	వేంకటాచలమాహాత్మ్యము.	ఆ. ౬.	తరిగొండ వెంకమ్మ.
168	వేణు	వేణుగోపాలశతకము.		
169	వేమన	వేమనశతకము	భాగ ౩.	వేమనయోగి
170	వైజ	వైజయంతీవిలాసము.	ఆ. ౪	సారంగు తమ్మయ్య
171	శ ర	శబ్దరత్నాకరము (నిఘంటువు)		బహుజనపల్లి సీతారామాచార్యులు.
172	శశాం	శశాంకవిజయము	ఆ ౫	శేషము వేంకటపతి.
173	శా ప మ.	శాసనపద్యమంజరి.		
174	శివధ	శివధర్మోత్తరము.	ఆ ౭.	మల్లారెడ్డికవి.
175	శివర.	శివరహస్యఖండము	ఆ. ౧౦	కోడూరి వేంకటాచలపతి
176	శివరా	శివరాత్రిమాహాత్మ్యము	ఆ. ౪.	శ్రీనాథుఁడు. [ర్యుఁడు.
177	శివ సా	శివతత్త్వసారము.		మల్లికార్జునపండితారా
178	శుక.	శుకసప్తతి.	ఆ ౪.	కదిరీపతినాయకుఁడు
179	శుక. చ	శుకచరిత్రము.	ఆ. ౫.	పరశురామపంతుల రామమూర్తికవి
180	శృంగా	శృంగారరసమంజరి		సురశాని కోదండపతి.
181	శేష	శేషధర్మము	ఆ ౫.	తామరపల్లి తిమ్మయ్య.
182	శ్రీరం	శ్రీరంగమహత్త్వము	ఆ ౫.	భైరవకవి.
183	శ్రీరం మా.	శ్రీరంగమాహాత్మ్యము.	ఆ ౧౦.	కట్టా వరదరాజేంద్రుఁడు.
184	ష చ	షట్చక్రవర్తిచరిత్రము.	ఆ. ౭.	మల్లారెడ్డికవి
185	షోడ	షోడశకుమారచరిత్రము.	ఆ. ౭.	వెన్నెలకంటి అన్నయ్య.
186	సకల. స	సకలనీతిసమ్మతము.		మడికి సింగన్న
187	సత్య సాం	సత్యభామాసాంత్వనము.		లింగనమఖి, కామేశ్వరకవి.
188	సమీర.	సమీరకుమారవిజయము.	ఆ. ౯.	పుష్పగిరి తిమ్మన్న.
189	సర్వ. సా.	సర్వలక్షణసారసంగ్రహము.		కూచిమంచి తిమ్మకవి.
190	సస్యా.	సస్యానందము.		
191	సాం. ని.	సాంబనిఘంటువు.	వర్గలు. ౫.	కస్తూరి రంగకవి.
192	సాంబో	సాంబోపాఖ్యానము.	ఆ. ౫	రంగప్పరాజు.
193	సానందో.	సానందోపాఖ్యానము.	ఆ. ౫.	శివరామకవి.
194	సారంగ.	రంగధరచరిత్రము.	ఆ. ౩.	చేమకూర వేంకటకవి. [డు.
195	సిం. నార.	సింహాద్రినారసింహశతకము.		గోఁగులపాటికూర్మనాథుఁ

సంఖ్య.	గ్రంథసంకేతములు.	గ్రంథనామములు.	గ్రంథములయందలి ఆశ్వాసాదుల సంఖ్య.	గ్రంథకర్తలనామములు.
196	సీతారా	సీతారామాంజనేయసంవాదము	ఆ ౩	పరశురామపంతుల గురులింగమూర్తి
197	సీతావి	సీతావిజయము. (శతకంఠరామాయణము)	ఆ ౪	మద్దనకవి.
198	సీమం	సీమంతినీకల్యాణము	ఆ ౫	పెనుమళ్ల సోమమంత్రి
199	సుద.	సుదక్షిణాపరిణయము	ఆ ౫	తెనాలి అన్నయ్య
200	సుదంతా	సుదంతాపరిణయము(వ్రాఁతప్రతి)	ఆ ౪	అళుఘురికవి.
201	సురా.	సురాభాండేశ్వరము.	ఆ ౧.	గట్టు ప్రభువు.
202	•సు శ.	సుమతిశతకము.		బద్దెనకవి
203	సేతు.	సేతుఖండము	ఆ ౬	వక్కలంక వీరభద్రకవి.
204	హంస.	హంసవింశతి	ఆ ౫	అయ్యలరాజు నారాయణామాత్యుఁడు
205	హ. వ.	హరిశ్చంద్రనలోపాఖ్యానము	ఆ ౫	రామరాజభూషణుఁడు
206	హర.	హరవిలాసము	ఆ ౮.	శ్రీనాథుఁడు.
207	హర. భ.	హరభక్తవిలాసము.		
208	హరి.	హరివంశము		ఎఱ్ఱాప్రగ్గడ.
		పూ = పూర్వభాగము.	ఆ. ౯	
		ఉ = ఉత్తరభాగము	ఆ. ౧౦.	
209	హరిశ్చ.	హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానము.	ఆ ౫.	శంకరకవి
210	హ వరాహ.	వరాహపురాణము	ఆ ౫	హరిభట్టు

(కడమవి స్పష్టము)

సంఖ్య	గ్రంథసంకేతములు	గ్రంథనామములు	గ్రంథములయందలి సర్గాదుల సంఖ్య	గ్రంథకర్తలనామములు
1	అమర	అమరసుధ		భానుజి దీక్షితులు
2	ఆ ని	ఆప్టునిసంస్కృతాంగ్ల నిఘంటువు		వామనశివరామాప్టుఁడు
3	ఉ చ	ఉత్తరరామచరితము	అంకములు ౭	భవభూతి
4	కల్ప	శబ్దకల్పద్రుమము (నిఘంటువు)		సర్ రాజా రాధాకాంత్ దేవ బహదరు
5	కాదం	కాదంబరీకావ్యము	భాగములు ౨	బాణకవియు తత్పుత్రుఁడు
6	కావ్యాద	కావ్యాదర్శము	పరిచ్ఛేదములు ౩	దండికవి
7	కే ని	నానార్థార్ణవసంక్షేపనిఘంటువు	కాండములు ౬	కేశవమిశ్రుఁడు
8	గీత	భగవద్గీత	అధ్యాయములు ౧౮	వ్యాసమహర్షి
9	గీతగో	గీతగోవిందము	సర్గములు ౧౨	జయదేవుఁడు
10	త్రిని	త్రికాండశేషము (నిఘంటువు)	కాండములు ౩	పురుషోత్తముఁడు
11	పరా	పరాశరస్మృతి	కాండములు ౨	పరాశరమహర్షి
12	భట్టి	భట్టికావ్యము	సర్గములు౨౨	భట్టి
13	భామినీ	భామినీవిలాసము	ఉల్లాసములు ౪	జగన్నాథపండితరాయలు
14	మను	మనుస్మృతి	అధ్యాయములు ౧౨	మనువు
15	మహా	మహావీరచరిత్రము	అంకములు ౭	భవభూతి
16	మాలతీ	మాలతీమాధవము	అంకములు ౧౦	భవభూతి
17	మాళవి	మాళవికాగ్నిమిత్త్రము	అంకములు ౫	కాళిదాసుఁడు
18	ముద్రా	ముద్రారాక్షసము	అంకములు ౭	విశాఖదత్తుఁడు
19	మురా	అనర్ఘరాఘవము	అంకములు ౭	మురారి
20	మృచ్ఛ	మృచ్ఛకటికము	అంకములు౧౦	శూద్రకుఁడు
21	మే ని	మేదినినిఘంటువు		మేదినికరుఁడు
22	మేఘ	మేఘదూతము	భాగములు ౨	కాళిదాసుఁడు
23	యాజ్ఞ	యాజ్ఞవల్క్యస్మృతి ఆచా ఆచారకాండము ప్రా ప్రాయశ్చిత్తకాండము వ్యవ వ్యవహారకాండము	కాండములు ౩	యాజ్ఞవల్క్యమహర్షి
24	రత్నా	రత్నావళి	అంకములు ౪	శ్రీహర్షదేవుఁడు
25	రస	రసగంగాధరము		జగన్నాథపండితరాయలు

సంఖ్య.	గ్రంథసంకేతములు.	గ్రంథనామములు.	గ్రంథములయందలి సర్గాదుల సంఖ్య.	గ్రంథకర్తలనామములు.
26	రా. ని.	రాజనిఘంటువు	వర్గములు ౨౧	నరహరిపండితుఁడు
27	వాచ.	వాచస్పత్యనిఘంటువు.		తారానాథ తర్కవాచ
28	విక్ర మో.	విక్రమోర్వశీయము	అంకములు ౫.	కాళిదాసుఁడు. [స్పతి
29	వి. ని.	విశ్వనిఘంటువు.		మహేశ్వరసూరి.
30	విల్యమ్సు.	విల్యమ్సు సంస్కృతాంగ్ల నిఘంటువు		సర్. మోనియర్ విల్యమ్సు
31	వేణీ.	వేణీసంహారము	అంకములు ౬	భట్టనారాయణుఁడు
32	వై. ని	వైజయంతీనిఘంటువు.	కాండములు ౮.	యాదవప్రకాశుఁడు
33	శాకుం.	అభిజ్ఞానశాకుంతలము	అంకములు ౭.	కాళిదాసుఁడు.
34	శా. ని.	శాశ్వతనిఘంటువు		శాశ్వతుఁడు.
35	శిశు.	శిశుపాలవధము.	సర్గములు ౨౦	మాఘకవి
36	సం. కిరా	కిరాతార్జునీయము.	సర్గములు ౧౮	భారవి
37	సం.కు సం.	కుమారసంభవము.	సర్గములు ౧౭.	కాళిదాసుఁడు
38	సం.చం రా.	చంపూరామాయణము.	కాండములు ౬	భోజరాజు, లక్ష్మణసూరి.
39	సం. దశకు.	దశకుమారచరితము.		దండికవి
40	సం. నైష.	నైషధీయచరితము.	సర్గములు ౨౨.	శ్రీహర్ష కవి.
41	సం. పంచ.	పంచతంత్రము.	తంత్రములు ౬	విష్ణుశర్మ.
42	సం. ప్రబోధ	ప్రబోధచంద్రోదయము.	అంకములు ౬	కృష్ణమిశ్రకవి.
43	సం భర్తృ	భర్తృహరిసుభాషితము	శతకములు ౩	భర్తృహరి
44	సం. భాగ	భాగవతము.	స్కంధములు ౧౨	వ్యాసమహర్షి.
45	సం. భార.	భారతము	పర్వములు ౧౮.	వ్యాసమహర్షి.
46	సం. రఘు.	రఘువంశము.	సర్గములు ౧౯	కాళిదాసుఁడు.
47	సం. రామా.	రామాయణము.	కాండములు ౬.	వాల్మీకిమహర్షి.
48	సా. ద.	సాహిత్యదర్పణము.	పరిచ్ఛేదములు ౧౦	విశ్వనాథకవిరాజు.
49	హలా. ని.	అభిధానరత్నమాలానిఘంటువు.	కాండములు౫	హలాయుధుఁడు.
50	హితో.	హితోపదేశము.	భాగములు ౪	నారాయణపండితుఁడు.
51	హేమ. ని.	అనేకార్థసంగ్రహము. (నిఘంటువు.)	కాండములు ౭.	హేమచంద్రుడు.

(కడమది పుష్టము.)

శ్రీ

సూర్యరాయాంధ్ర నిఘంటువు

ప

ప. ఊష్మ ఒక యక్షరము.

ప. అప వృత్తియందు గురుపూర్వకమైన సామ్యాదుల 'ము' వర్ణకస్థానమున బిందు పూర్వకము గను లఘు పూర్వకమైన కనుమ్యాదుల 'ము' వర్ణకస్థానమున ద్విరుక్తకముగను వచ్చునది.

ఉదా: సాంపచేను, వేంపచెట్టు, పేంపగంప, కనుపపులు, ఇనుపముక్క, జనుపనార లోం.

ప. సం. విణ (అ. ఆ అ) సమాసాంతమునం దే యుండును.

౧. త్రాగునది. (ద్విపము లోం) ౨ రక్షించునది. (నృపుఁడు లోం.)

వి. అ పుం. ౧. వాయువు. ౨. కారము. ౩. కాన్తిభము ౪. రణము ౫. శుభల

పంకకర్వటము. సం. వి అ. పుం జలయుక్త పంకము. (త్రి. వి.)

పంకకీరము. సం. వి. అ. పుం. పక్షి విశేషము. (త్రి. వి.)

పంకక్రీడనకము. సం. = పంక క్రీడము.

పంకక్రీడము. సం. వి అ. పుం. (బురదయందు క్రీడించునది) పంది. (త్రి. వి.)

[illegible]. సం. వి. అ. పుం. [illegible] (త్రి. వి.)

పంకగతి. సం. వి అ. పుం = పంకగదకము

పంకగ్రాహము. సం. వి అ. పుం. మకరము, మొసలి. (వాచ.)

పంకజజన్ముఁడు. సం వి. న. పుం. తమ్మిచూలి, బ్రహ్మ.

పంకజనాభుఁడు. సం వి అ. పుం పద్మనాభుఁడు, విష్ణువు.

పంకజన్మము. సం. వి. న. న. తామర పూవు. పుం. సారస పక్షి.

పంకజము. సం వి. అ న. బురదయందు పుట్టునది (తామర పూవు) పుం. సారసము, బెగ్గురు పక్షి.

పంకజిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. పద్మిని, తామర తీగ. ౨. తామర కొలను. (వాచ)

పంకమండూకము. సం వి. అ పుం. గుంటూరి భేదము, ఒకజాతి కప్పచిప్ప.

పంకము. సం. వి. అ. పుం. న. ౧. కర్దమము, బురద. ౨. అసు వైన ద్రవ్యము. (ఉదా: పాటీరపంకము, కృష్ణాగురుపంకము.) ౩. [illegible] ౪. పాపము. ౫. [illegible] బురదవలెనుండు) పాలు, [illegible].

సీ. [illegible] ... [illegible]

౨. పట్టుదల.

గీ. భంగమున దాఁగి పంకంబుపాల లోఁగి,
సరసులకుఁ గాక రొంపికలు సడల నెఱిఁగి,
లేఁచు జడాశయంబుల నెవ్రము మెలఁగు,
కుకవినికురంబముల లెక్కఁ గొనఁగ నేల
... రసిక. ౧ ౧౪. (ఎఱుక అనుదానికి జల పత్ప్యర్థమున నెక్క అను నర్థము చింత్యము.)

(వ్యవ.) వాఁ డీ విషయమున గట్టి పంకముతో నున్నాఁడు

పంకరసము. సం వి. అ. పుం. చెఱకురసము వలనఁ దీయు మద్యము. (వై. ని.)

పంకరుహము. సం వి. అ న తామరపూవు (రూ. పంకరుట్టు.)

పంకవాసము. సం వి అ పుం ఎండ్రి, పీత,

పంకశుక్తి. సం. వి ఇ స్త్రీ జలశుక్తి భేదము ఒక విధమైన కప్పచిప్ప

పంక(శూ)సూరణము. సం వి అ పుం తామరకము, తామర లోనగువాని దుంప (వాచ.)

పంకారము. సం వి అ పుం ౧ శైవాలము, నాచు. ౨. సేతువు, కట్ట ౩ సోపానము, మెట్టు ౪ జలకుబ్జకము, నీటి గొజ్జఁగి కీ. (వై. ని.)

పంకించు. (సం కి) స. క్రి. (√పంక్ కి) ౧ బురదవలె పట్టించు ; అంకిత మొనరించు

క. వేంకటశాస్త్రులు మాకు నలంకార గ్రంథ మొకటి లలి నురభామక్, పంకించె నాంధ్ర కావ్యం, బంకిత మొనరింపు మిదొ నట్లాన
• మాకుక్ చంద్ర. వి. ౧. ౧౩ (వై రెం దర్థములకు నిదియు యుదాహరణము.)

౨. (మూతి ముం.) జాట్టునకు పట్టించు, రాచు.

సీ. కలదు శే దసుపాటిగార మూతి రొమ్ముకంత పంకించి తలచిక్కఁ బాపి ముడిచి ...
వై. భా. ౬. ౧౫౫

సీ. పొంకంబుగా మూతి పంకించి సవరంబు కుప్పె గన్పడ గొప్పకొప్పు పెట్టు ...
శుక ౩ ౩౫౪ కాళ ౪. ౧౦.

౩ రుద్దు, చరుము

౪ బింకపు క్రేంకలవానికి, మంగాన పూఁదేనె తేనె మానక పైపై, నింకిఁగి నింకిఁగిఁ బల్కుటుఁ, బంకించుటఁ బోలె మొరబిచ్చిన పెచ్చుక ..
పాండు ౨ ౪౧ (క ర పా)

పంకించు. స క్రి (సం కంప్.) ౧ ఆడించు, ఊఁపు

ఉదా : వాఁ డా మాట విని తల పంకించెను

ఉదా : అగి యూరని యందముఁ జూచి యూళ్ళ గ్యముచేఁ దల పంకించి ఓడు కొంచు కొనెను.

౨. సరిచేయు, హెచ్చుతగ్గులు కాకుండఁ జేయు

సీ నును పెండికడియముల్ మిసమిసు క్కన పొరకును దువ్వి పంకించి కొప్పు పెట్టు
ఘటికా. ౨ ౩౪

అ. క్రి. చలించు ; భయపడు

సీ. బాంధవ పితృమాతృభక్తిఁ జెందినవాఁడు కిల్బిషంబులకుఁ బంకించువాఁడు ...
వై భా. ౩. ౪౦. (క. గ. పా "కంకించువాఁడు" ముద్రి.)

మ తులసీకానన మొప్పునింట నలరుక్ దోషాంధ కారార్కమై, తలఁపక్ బో ల్పుగు తద్గృహంబు ధరఁ దీర్థం బందు రయ్యింటికిక్, బలిమి గ్గాలుని కింకరవ్రజము రాఁ బంకించు

చూపింపఁగా 		పద్మ. ౨. ౫౯.
(చి. ని. పా "పట్టించు" అపముద్రి.)

పంకిలము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) బురదగలది.

పంకెన. వి. తడి, పదను. (శ. ర., గ్రా. దుక్కాన?)
సీ. పాపట యి(ని?)డి చూచి పంకెనతో
నున్నఁగా దువ్వి సెలులు క్రిందంటు వైచు ...
హంస. ౨. ౧౪౭.

పంకేజము. సం. వి. అ. న. తామరపూవు.

పంకేరుహము. సం. వి. అ. న. పద్మము. పుం. సారసపక్షి. (రూ. పంకేరుట్టు)

పంకేశయ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఒక జాతి జలగ.

పంకేశయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) బురదయం దుండునది.

పంక్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ౧. వరుస, శ్రేణి, బంతి. ౨. సజాతీయుల బువ్వపుబంతి (ఉదా: పంక్తిపావనుఁడు, పంక్తిబాహ్యుఁడు మొ.) ౩. సజాతీయ సంఘము. ౪. గౌరవము. ౫. పాకము ౬. భూమి ౭. పది అను సంఖ్య (ఉదా: పంక్తిరథుఁడు, పంక్తికంఠుఁడు.) ౮. పంచాక్షరపాదక మగు వృత్తభేదము ౯. దశమచ్ఛందము.

పంక్తికంటకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పంక్తిదూషకుఁడు, పంక్తి భోజనమునకుఁ దగనివాఁడు (వావ.)

పంక్తిగ్రీవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. దశకంఠుఁడు, రావణుఁడు.

పంక్తిచరము. సం. వి. అ. పుం. (బారులు కట్టి పోవునది.) చెన్నదపులుఁగు, కురరపక్షి.

పంక్తిదూషకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఉ. శా. అ.) అపాంక్తేయుఁడు, పంక్తి భోజనమునకుఁ దగనివాఁడు.

పంక్తిదూషుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) = పంక్తిదూషకుఁడు.

పంక్తిపావనుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) భోజనార్థము కూర్చున్న వారిబంతిని పావనము సేయునట్టివాఁడు, విద్యాది సంపత్తిచే పూజ్యుఁడైనవాఁడు. (వ్యతి. పంక్తిదూషకుఁడు.)

పంక్తిరథుఁడు. సం. వి. అ. పుం. దశరథుఁడు. (శ్రీరాముని తండ్రి.)

పంక్తులు సాఁగు. మి. అ. క్రి. పంక్తులు తీర్చి కూర్చుండు.
శా. ప్రాగగ్రకుశాస్తరణా, భోగంబులయందుఁ
దూర్పు మొగమౌఁగ పంక్తుల్, సాఁగిరి బలి
ముఖదానవు, లాగిరి భిన్నాఖ్యాదితిజ లతులిత
భక్తిన్ ... 		దశా. ౨. ౩౪౯.

పంగ = ప్రంగ. ప్రగ్గ. వి. (క. పంగ) ఎడముగాఁ జీలినశాఖ. (కాళ్లు మొ.)
గీ. దండచే లావు గలగట్టు పండువెదురు, తండ
ములఁ గొమ్మపంగల మెండుచెట్టు, బెండు
విఱిచినవై పడిఁ జెనఁచి విఱుచుఁ, బొరిరించిన
దుప్పు లవ్వాలములోన .
చంద్రా. ౨. ౬౧.

గి. ప్రగ్గ యనఁ బంగ యనఁగను పరగుచుండు,
స్కంధ శాఖాభిధ ... ఆం. భా. ౨. ౩౬.
(ప్రాఁత ప్రతిపాఠము)

సీ. కొలికొలిసంపుగానియూఁపులమీఁద మూఁడు
పంగల యూఁచె వేసినాఁడు ... కుకుద.
౪ ౭౩. (మూఁడుపంగల యూఁచె =
త్రిశూలము.)

జ: పంగటి, పంగటించు, పంగటికాళ్లవాఁడు,
పంగనామము.

పంగిటి. విణ. (√పంగ) ఎడము కలది (శ. ర.)

పంగటించు. స. క్రి. (√పంగ.) ఎడముగాఁ జాఁచు.

సీ కయితగాం ద్లంటగో శా ల్పంగటించుక చిన్నచ్చరము పేరు చెప్పలేరు . .

కేయు ४ ౨.౨.

(వ్యవ) వాఁడు కాళ్లు పంగటించుకొని నిలుచున్నాఁడు.

పంగటి కాళ్లవాఁడు. వి (√పంగ) ప్రగతి జానుతుఁడు, దొడ్డి కాళ్లవాఁడు (శ ర)

పంగనామము. వి (√పంగ) నడుమ ఎడము గలుగఁ దీర్చిన తిరుమణి.

(వ్యవ.) వైష్ణవులు పంగనామము దిద్దుచున్నారు

(వ్యతి.) బుంగనామము = నడుమ ఎడము లేకుండఁ దీర్చిన తిరుమణి

పంగము. వి భాగధేయము, పన్ను (దేవ బ్రాహ్మణ వృత్తులమీఁద దొరతనమువారు తీసెడి చతుర్థాంశరూప మైన పన్ను అని శ. ర)

సీ అః బడి యప్పన మప్పన పంగము పంజి పన్నాడికో ల్పగిది బెడిగి, కో రనఁగాఁ జల గుసు భాగధేయంబు

ఆం భా ౨. ౧౯౨

పంగించు. అ క్రి కోపగించు

మ. అని పంగించినవాని నప్పటికి నిష్ఠాలాపము ల్పల్కి శ్రీ ర్పునఁ గోపం బడఁగించి . .

దశకు ౧౦. ౯౦

పంగిడి = పంగెన. వి. (√పంగు.) ౧ ఏనుఁగులఁ బట్టునపు డవి పడుటకుఁ ద్రవ్విన గొయ్యి, ఓదము; ఒక విధమగు ఓదము.

గీ వారి పంగెన యనఁగను బంగిడి యన, నోద మన మూఁడు పేళ్లచే నుల్లసిల్లు

ఆం. భా. ౨. ౧౯౫

ఉ. పంగిడిఁ జిక్కి కోదములపజ్జలఁ ద్రొక్కి మూఁకఁ దోలుచూ, తంగము త్రొక్కి డొంటి మెడఁ బట్టి పయిం బడి విల్చి ...

కకు. ర ౧౯.

పంగు[1]. వి. (అ. పంగిం) భయము. (చి. ని శ గ.)

జ : పంగిడి.

పంగు[2]. వి (సం భగః) యోని

పంగులము. సం వి. అ పుం ౧ పితశాబాధ హాయము, తెల్లగాజావన్నె గల గుఱ్ఱము, అశ్వ విశేషము. (వై ని.)

పంగువు. సం విశే. (ఉ. ఊ ఉ) కుంటివాఁడు (వి. ఉ పుం శని)

పంగెన[1] = పంగిడి.

గీ వారి పంగెన యనఁగను బంగిడి యన, నోద మన మూఁడు పేళ్లచే నుల్లసిల్లు ...

ఆం భా ౨. ౧౯౫

పంగెన[2]. వి ౧ పట్టుదల, బింకము

ఉ రంగునఁ బంగెనల్ విడిచి రమ్ము ...

తాళ్లపాకవారి శృంగారశతకము ౪౬.

౨ సంకోచము

చ. పడఁతులు వారె ణావలనిపంగెన యేఁటికి నిండుమోహమె, దయ్యెదలను లేదు నీకు నది యేను నెఱుంగుదు వేంకటేశ్వరా ...

తాళ్లపాకవారి శృంగారశతకము. ४४.

(విశే.) ద్రోహి

ఉ సంగడి జాలి యున్న దని సన్నలఁ జెప్పెద లేను వచ్చినన్, పంగతిగాడు మానినులఁ జాకలుసేతుర నీవు కాంతకుం, బంగెన వాఁడవా యెఱుఁగి బత్తి యొనర్పఁగ నిన్నుఁ జేరితిన్, గంగెను దానిచిత్త మిది కాగల దై కడు వేంకటేశ్వరా.... -

తాళ్లపాకవారి శృంగారశతకము. ౯౩.

పంచే[1] = పంచోడి[1] వి. (సం. పార్శ్వః ప్రా కృత) ౧. పంచోది, వసార.

సీ. ఎండకన్నెఱుంగని యింద్రుని యిల్లాలు పలు పంచేలను జాలిఁబడిరి నేఁడు . .
భాగ. ౮ ౪౩౧

ద్వి. ఊరూరిపడిపంచే నొదిఁగి నిద్రించి ...
ద్వి మారిశ్చ ఉ ౧౨౪౯ పం.

౨. మంటిగ నికటము; అండ.

క. . . పంచే యన న్మం, దిరనికట మెప్పు . .
ఆం భా. ౨. ౧౯.

క. పంచశరబాణసంహతిఁ, బంచత్వము నొంద
లేక భామిని యిదె నీ, పంచేకు వచ్చితి ...
పద్మ 3 33

ఆ. పరులపంచేఁ జేరి బ్రతికి పలాశవృత్తి
మ్మెలంగు కోకలమ్మనకు
రసిక ౪. ౧౩౨

3. (పర్వతాదుల) పార్శ్వ ప్రదేశము

క. ... పడమటి కొండపంచేలం బడవలకెక
ఉ హరి. ౪ ౨౩౦

సీ. తాలుప్రవర్తన జాలంబుతో ఘూర్ణి పంచల
రొంపిఁ గలంచి యాడె
పాండు ౧. ౧౩౭.

జ: పంచేరిక్కు, పంచేపాక, పంచేపాళి, పంచే రుగు, పంచేలు పాటించు, పంచోది[1]

పంచే[2]. విణ (సం. పంచః) అధికము, (చూ పంచే కరపాట్లు)

జ: పంచేకరపాట్లు

పంచకపాలము. సం విణ (అ. ఆ అ.) అయిదు కొప్పెరలందు సంస్కరింపఁ బడినది (పురోడా శాది)

పంచకము. సం విణ (అ ఆ అ) ౧ అయిదు కలది. ౨. అయిదు ఇచ్చి కొనఁ బడినద్ది, అయిదు వెల గలది; అయిదు జీతము కలది 3 అయిదు వడ్డి గలది. (అప్వ వెు.)

వి అ. న ౧ అయిదింటి సమూహము (ఉదా: ఆప్త పంచకము.)

౨ జగిడ మాడుచోటు, యుద్ధభూమి

పంచేకము[1]. వి. అశ్వముయొక్క పశ్చాత్ప్రదే శము

సీ పంచేకం బన నశ్వపశ్చాత్ప్రదేశ మా ...
ఆం భా. ౨ ౨౦౦.

గీ. పంచేకము తొమ్మ విరివి యై పరిఢవిల్ల, పాదరసంబువంటి,యుత్తమాశ్వంబు సాహిణి రొుకఁడు నిలుప ... సారంగ. ౧ ౭౧

పంచేకము[2]. వి అయిదు తూములు (శ ర)

పంచేకరపాట్లు వి బ (పంచే[2] + కరము + పాట్లు) అత్యధిక కష్టములు.

వ .. హరివిరించులు వర్తించరులచేతఁ బంచే కరపాట్లు వడి యంతఃకరణంబులఁ జింతించి.
భీమ ౪ ౧౦౭

గీ పంచేకరపాట్లు వడి తన్నుఁ దెంచి విసిగి .
కాశీ ౪ ౧౭

గీ. పెక్కుతెఱఁగుల నీరీతిఁ దెంచి విసివి, పంచే కరపాట్లఁ బడ్డ నేపాటి రైనఁ, బణ్య ధర్మంబు మదిలోనఁబట్టువడక, శైవధర్మంబె ధర్మంబుగా విధించి కాశీ ౪. ౧౩

పంచకర్ణము. సం విణ (అ ఆ. అ) చెవి యందు అయిదు అను సంఖ్య వాఁత వేయఁ బడినది. (పశ్వాది)

పంచకోణము. సం విణ (అ ఆ అ) (గణిత) అయిదుమూలలు గలది (క్షేత్రాది.)

పంచకోలము. (సం వి అ. న) పిప్పల్యాది పంచకము. (పిప్పలి, పిప్పలీమూలము, చవ్యము, చిత్రమూలము, శొంఠి.)

పంచకోశములు. (సం. వి. అ పుం. బ) ఆత్మను ఆవరించి యుండు అయిదుకోశములు (అన్నమయము, ప్రాణమయము మనోమయము, విజ్ఞానమయము, ఆనందమయము అని అయిదు.)

పంచక్రోశి. (సం. వి.) ఈ స్త్రీ ౧ అయిదు కోసులు. ౨. (అయిదుకోసులు పొడువు అయిదు కోసులు వెడల్పు కలది) కాశి

పంచగవము. (సం. వి అ న) అయిదుగోవుల సమూహము.

పంచగవ్యము. (సం వి అ న) గోవువలనఁ గలుగు అయిదు పదార్థములు.

(పాలు, పెరుఁగు, నేయి, పంచితము, పేఁడ)

పంచగుణము. సం విశ (అ ఆ అ) అయిదింత లైనది, అయిదురెట్లు కలది

వి అ. న. అయిదుగుణములసమూహము.

పంచగుప్తము. (సం. వి అ పుం) ౧ గుప్తముగు అయిదు అవయవములు (నాలుగు కాళ్లను తలయును) గలది - తాఁబేలు

౨ చార్వాక దర్శనము, (హే ని)

పంచగువు. సం విశ (ఉ.) అయిదుగోవు లిచ్చి కొనఁ బడినది

పంచచత్వారింశత్తమము. సం = పంచచత్వారింశము

పంచచత్వారింశత్తు. సం విశ. (త్) స్త్రీ నలుబదియైదింటియందుండుసంఖ్య కలది, నలుబదియైదు వి త్ స్త్రీ నలుబదియైగింటియందుండు సంఖ్య.

పంచచత్వారింశము. సం. విశ (అ ఈ అ) నలుబదియయిదవది.

పంచచామరము. సం వి. అ పుం (ఛంద) ఒకానొక వృత్తము

పంచజనీనము. సం విశ (అ. ఆ అ) పంచజనులకు (= పురుషులకు) హితమైనది

పంచజనీనుఁడు. (సం వి అ. పుం.) భాండాగారికుఁడు, కోశాధ్యక్షుఁడు.

(వై. ని. హలా ని)

పంచజనుఁడు. (సం. అ పుం) పంచభూతముల నుండి పుట్టినవాఁడు. ౧ పురుషుఁడు ౨ ఒకానొక దైత్యుఁడు (శ్రీ కృష్ణుఁడు వీనిని జంపి వాని రొమ్ముకతో శంఖమును జేసికొనెను కావుననే దానికి పాంచజన్య మని పేరు వచ్చెను)

పంచత. సం వి ఆ స్త్రీ ౧ పంచభూతములలో లయమగుట; మృత్యువు, చావు ౨ అయిదింటి ధర్మము, పంచత్వ సంఖ్య

పంచతత్త్వము. (సం వి. అ న) ౧ అయిదు తత్త్వముల సమూహము. (పృథివి, అప్పు, తేజస్సు, వాయువు, ఆకాశము)

౨. తాంత్రికుల పంచమకారాది పదార్థములు (మద్యమాంస మత్స్యముద్రా మైథునములు) చూ. పంచమకారములు

పంచతపు(పసు)ఁడు. సం. వి. స్ పుం చుట్టు నాలుగు అగ్నులను పైని సూర్యుఁడును అను పంచాగ్నులనడుమ తపస్సు చేయువాఁడు

పంచతయము. సం విశ (అ ఈ అ) అయిదు అవయవములు గలది, పంచకము

పంచతిక్తములు. సం. వి. అ. న. బ. అయిదు చేఁదువస్తువులు

("నింబామృతావృషపటోలనిదిగ్ధికాశ్చ"— వేము, తిప్పతీఁగె, అడ్డసరము, చేఁతి పొట్ల, వాఁకుడు)

పంచేతిన్నా = పంచేరుఁగు. (√పంచే[1].)

క. నిలిచి యతి కొంతదంతం, బలవించుచుఁ
బంచేలిక్కన్నైపైఁ బడి పలకేల్, దలక్రిందం
జేరిచికొని, వెలవెలనై నిద్ర లేక వేఁగుచు
నుండెన్ . కేం. పంచ. ౧ ౨౪౪.

సీ. అచ్చ మై వాకిట రచ్చటాయి మెఱుంగు
పంచేలిక్కన్నలు గొప్ప పారిగోడ ..
శుక ౨ ౪౦౭.

పంచత్తు. సం వి త్ స్త్రీ అయిదింటి సమూహము.

పంచత్రింశత్తమము. సం — పంచత్రింశము

పంచత్రింశత్తు. సం విణ (త్) స్త్రీ ముప్పదియైదింటియం దుండు సంఖ్య కలగి వి త్ స్త్రీ ముప్పదియైదింటియం దుండు సంఖ్య

పంచత్రింశము. సం విణ (అ ఈ అ) ముప్పదియైదవది.

పంచత్వము. సం వి అ న = పంచత

పంచదశ. సం విణ (న్) పదియేను (తెలుఁగున వృత్తియందు పూర్వావయవముగానే యుండును). ఉదా॰ పంచదశ దినములు

పంచదశము. సం విణ. (అ ఈ అ) పదియేనవది.

పంచదశాహికము. సం విణ (అ ఆ అ.) పదియేను దినములు జరుగునది (వ్రతాది)

పంచదశి. సం వి ఈ స్త్రీ ౧ పదియేనవ తిథి; (పూర్ణిమ, అమావాస్య) ౨ పదియేను ప్రకరణములు గల గ్రంథము.

పంచేదార. వి (సం పంచసారః అని శ. ర.) చెక్కెర.

గీ. పైత్యదోషోదయంబునఁ బరుస నైన, జిహ్వ
కకుఁ బంచేదారయుఁ జేదు గాదె ...
వైద. ౨ ౯౨.

ఉ. అంగభూపతా, కాయకయంత్రవహత్స్రక్
మిత్ర దళ్లనఁ ద్రెళ్లఁగ వేసి యేలెఁగో,
తీయఁగఁ బంచేదార వెనుతీయఁగఁ బల్కి-
నను ద్వితీయఁగన్
విజ. వి ౧ ౯౪.

సీ. శర్కరాహ్వయములు చెక్కెర యనఁగను
బంచేదార యనంగఁ బరఁగుచుండు ...
ఆం భా. ౨ ౨౫౧.

పంచదీర్ఘుఁడు. సం విణ (అ ఆ అ) దేహమందు దీర్ఘములుగా నుండు అయిదుభాగములు కలవాఁడు. (అవి 'చేతులు, కన్నులు, కడుపు, నాసాద్వయము, స్తనముల నడిమిభాగము' అని కొందఱు—'బాహువులు, నేత్రములు మోఁకాళ్లు, ముక్కు, చెక్కిలి మీఁదిభాగము' అని మఱికొందఱు. ఈ యైదును దీర్ఘములుగా నుండుట ప్రశస్తమని సాముద్రిక శాస్త్రము).

పంచదేవతలు. (సం. వి. ఆ. స్త్రీ బ.) అయిదుగురు దేవతలు (ఆదిత్యుఁడు, అంబిక, గణనాథుఁడు, శివుఁడు, విష్ణువు)

పంచధా. (సం అవ్య.) అయిదు విధములుగా, అయిదు భాగములుగా. (దీనికి తెనుఁగున వ్యస్త ప్రయోగము లేదు)

పంచనఖము. సం. విణ (అ. ఆ ఈ. అ.) అయిదుగోళ్లు కలది. (మృగము.) (వి. అ. పుం) ౧ అయిదుగోళ్లు గల మృగము (చెవులపిల్లి, ఏదుపంది, తాఁబేలు, ఖడ్గమృగము, ఉడుము. ఇవి భక్షింపఁదగిన పంచనఖ మృగములు అని స్మృతి.) ౨. ఏనుఁగు ౩ తాఁబేలు. ౪. సింహము. ౫. పులి.

పంచనదము. సం. వి అ. న. అయిదునదుల సమాహారము, అయిదునదులు. (పుం.) ('శతద్రువు, విపాశ, ఇరావతి, చంద్రభాగ, వితస్తి' అను అయిదు నదులు గల ప్రదేశము.) పంజాబు.

పంచనవతము. సం విశే (అ. ఈ అ.) తొంబదిరెండవది

పంచనవతి. సం. విశే. ఇ. స్త్రీ తొంబది రెండింటియం దుండు సంఖ్య కలది, తొంబది రెండు వి. ఇ స్త్రీ తొంబదిరెండింటియం దుండు సంఖ్య

పంచనవతితమము. సం = పంచనవతము

పంచని. సం వి ఈ స్త్రీ శారిశృంఖల, పాచిక విడు మను పాచిక

పంచనింబము. (సం వి అ న) వేపచెట్టు యొక్క బెరడు, పువ్వు, పండు, వేరు, ఆకు అను యైదుభాగములు

పంచపంచాశత్తమము. సం =పంచపంచాశత్తు

పంచపంచాశత్తు. సం విశే (త్) స్త్రీ ఏబది రెండింటియం దుండుసంఖ్య కలది, ఏబదియైదు (వి. స్త్రీ.) ఏబదియైదింటియం దుండుసంఖ్య

పంచపంచాశము. సం విశే (అ ఈ అ) ఏబదియైదవది

పంచపక్షి. సం వి న్ పుం అయిదు పక్షులను బట్టి భూతభవిష్య ద్వర్తమానములు తెలిసికొను సాధన మగు శాస్త్రము (వాచ)

పంచపత్త్రిము. సం వి అ పుం చండాల కందము, మాలకంద ?

పంచపది. సం వి ఈ స్త్రీ. ౧ అయిదు పద ములు ౨. ఋగ్వేదము ౩ కుశద్వీపమందలి నదీ విశేషము.

పంచపర్ణిక. సం వి అ స్త్రీ గోక్షురము, పల్లేరు. ?

పంచపర్వములు. సం. వి. న్. న బ. అయిదు పర్వములు (అష్టమి, చతుర్దశి, పూర్ణిమ, అమా వాస్య, సూర్యసంక్రాంతి).

పంచపల్లవములు. (సం. వి. అ. న. బ.) ౧. (గంధకర్మమునందు = వాసన కట్టుటయందు) మామిడి, నేరేడు, వెలగ, మాదిఫలము, బిల్వము.

౨ (వైదికకర్మమున) కలశములమీఁద నుంపఁ దగినవి. మామిడి, రావి, మఱ్ఱి, జువ్వి, జువ్వి

౩ (తాంత్రిక కర్మమునందు) పనస, మామిడి, రావి, మఱ్ఱి, పొగడ

పంచపాళ = ఎంచే, పంచౌది (శ ర.)

పంచపాత్తు. సం విశే (ద్.పదీ ద్) అయిదు పాదములు గలది

పంచపాత్ర(ము). సం వి అ న. ౧. అయిదు పాత్రల సమూహము

౨ వెడల్పుమూతి గల లోహపాత్రము.

పంచపాది. సం విశే (న్ నీ న్) అయిదు పాదములు కలది వి ఈ స్త్రీ అయిదు పాదములు.

పంచపాళి = పంచే. (చి ని వా)

పంచపితలు. సం వి. ఋ. పుం బ అయిదు గురు తండ్రులు.

శ్లో. జనకశ్చోపనేతా చ యశ్చ కన్యాం ప్రయ చ్ఛతి, అన్నదాతా భయత్రాతా పంచైతే పితరః స్మృతాః.

పంచపిత్తము. సం. వి అ న అయిదు పిత్త ములు. (వరాహచ్ఛాగమహిషమత్స్యమయూరా పిత్తములు)

పంచపుష్పములు. సం వి అ న. బ అయిదు పుష్పములు.

(శ్లో. చంపకామ్ర శమీపద్మకరవీరం చ పంచ మం).

పంచప్రదీపము. సం. విణ. (అ. అ అ) అయిదు దీపములు కలది. వి అ. న. నీరాజనమునకు అంగమగు అయిదువత్తుల దీపము

పంచప్రాణములు. సం వి. అ. పుం. ప్రాణము, అపానము, వ్యానము, ఉదానము, సమానము అను అయిదు ప్రాణవాయువులు

పంచప్రాసాదము. [illegible] గోపురములను వానిమీద [illegible] శిఖరమును గల దేవాలయము

పంచేబంగాళము. విణ (పంచము + బంగాళము) చెల్లాచెదరయినది; దృగ్గోచరము కాని

గీ తిరిగ్రాడు విడిచి బ్బం [illegible] కానుగనోటి పంచే బంగాళమై పాటిపోరయు

[illegible]

గీ. వెలది యిచ్చటి సంపెం విరులు గహన, దేవతలయింద్ర [illegible] దీపశిఖలు, గాక యుండినఁ బంచేబంగాళ [illegible] [illegible]

[illegible]

సీ [illegible] ద్రాక్షలను [illegible] బంగాళమున్ పంచేబంగాళమునను

[illegible] ప్రబంధ [illegible]

గీ అగపడక పోరయి విచ్చుపెను గ్గియ్యో ననఁగ, గంటఁ బడదయ్యెఁ బంచేబంగాళమయ్యె, ననఁగ దృగ్గోచరింబరయ్యె ననుట చెల్లు

[illegible]

పంచబలలు. సం వి అ. స్త్రీ బ బల = ముత్తవపులగము, నాగబల = జిబిలిక, ఓక జాతిబీజ; మహాబల = పెద్దముత్తవపులగము, అతిబల = బిలును; రాజబల = గొంతెమగోరు అడాడియైదు బలలు

పంచబాణుడు. సం వి. అ. పుం. ("శ్లో అరవిందమశోకం చ చూతం చ నవమల్లికా, నీలోత్పలం చ పంచైతే పంచబాణస్య సాయకాః") తామరపూవు, అశోకము, మామిడి, నవమల్లిక, నల్లకలువ అను అయిదు బాణములు కలవాఁడు మన్మథుఁడు

పంచభద్రము. సం విణ. (అ. అ. అ) ౧ అయిదు మంచిగుణములు గలిగి. ౨. అయిదు మంచివస్తువులు గలిగి (గుర్ర మొ) ౩ అయిదు మంగళలక్షణములు గలిగి (గుర్రము మొ) వి అ [illegible] బీపు, రొమ్ము, ముఖము, ప్రక్కలు అను వీనియందు మంచిసుళ్లు గల గుర్రము న (వైద్య) తిప్పతీగె, పాపట, సుంగిముస్తె, చేలతేను, సొంటి ఈ యయిదు వస్తువులతోఁ జేసిన కషాయము

పంచభుజము. సం విణ (అ. అ అ.) (క్షేత్రగ) పంచకోణములు గలిగి (క్షేత్రము).

పంచభూతములు. సం వి అ. న బ పృథివి అప్పు, తేజస్సు, వాయువు, ఆకాశము అను అయిదు భూతములు

పంచమంగళము. సం వి అ పుం [illegible] కుంభచాళికావక్షో మధ్యములయందు మంచుల్లు గల గజము (గ [illegible])

పంచమకారములు. సం వి అ న బ (తాంత్రిక) మద్యము, మాంసము, మత్స్యము, ముద్ర, మైథునము అను మకారాదులైదు.

(పృథుకా స్తండులా భృష్టా గోధూమ చణాదయః = అటుకులు, వేఁచిబియ్యము గోధుమలు సెనఁగలు మొదలగునవి ముద్ర యనఁబడును

పంచమము. సం. విణ (అ. ఈ అ) అయిదవది. వి అ. పుం. ౧ పంచమస్వరము ౨ రాగభేదము. ౩. వర్గమందు అయిదవవర్ణము, అనునాసికవర్ణము. న. (తాంత్రిక పరిభాష) అయిదవ మకారము.) మైథునము.

పంచమహాపాతకములు. సం. వి. అ. న. బ. బ్రహ్మహత్య సురాపానము స్వర్ణస్తేయము గురుతల్పగమనమును ఈ పై నాలుగు పాతకములు చేసినవారితోఁ గలిమి అను అయిదు గొప్ప పాపములు.

పంచమహాయజ్ఞములు. సం. వి. అ. పుం. బ. దేవ యజ్ఞము భూత యజ్ఞము పితృ యజ్ఞము బ్రహ్మ యజ్ఞము మనుష్య యజ్ఞము అను అయిదు మహాయజ్ఞములు (ఇవి గృహస్థునకు విహితనిత్యకృత్యములు.)

పంచమాస్యము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) అయిదు మాసముల కాలమాటు కలుగునది (వి. అ. పుం.) (పంచమస్వరము ఆస్యమందుఁ గలది) కోయిల. (వాచ.)

పంచమి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧ (జ్యోతి.) పక్షమునందు అయిదవ తిథి. ౨. అయిదవ విభక్తి ౩. ద్రౌపది మాఁడు పలక

పంచేము[1]. విశే. ౧. చెదరిన. ౨. ధ్వస్తము (చూ. పంచేముపాడు.)

జ: పంచేబంగాళము, పంచేముపాడు

పంచేము[2]. వి. ఇతరులను వశపఱచుకొనుటకు, బహిరంగముగా చేసెడి యుపకారాదికము ఇది లంచేము పదపూర్వకముగానే కానవచ్చుచున్నది

సీ. దొర కాఁపులై కార్యసరణి దప్పెడి కవీశ్వ రులకు లంచేపంచేమ్ము లొసఁగి ...

శుక. ౪. ౬౧

ద్వి. ... ఆతనిచేత మీరు, లంచేపంచేంబులు లాభ్రిగా నంది, వంచనచేసి విశ్వాసంబు దక్కి, అడఁచిన మీ యాట లాడింతు ననిన

ద్వి. పరమ. ౩. ౪౨౨

పంచము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) విస్తృతము, విరివి యైనది (ఉదా: పంచాననము.)

పంచముఁడు. సం. వి. అ. పుం. చండాలుఁడు, బ్రాహ్మణ స్త్రీయందు శూద్రునకు జనించిన సంకీర్ణ జాతివాఁడు

పంచముఖము. సం. వి. అ. పుం. ౧. (అయిదు ముఖములు గలది) అయిదు మొనలు గలబాణము ౨. (విశాలముఖము గలది) సింహము.

పంచముద్రలు. సం. వి. అ. స్త్రీ. బ. దేవ తార్చనమునందుఁ జేయఁదగు నయిదు ముద్రలు (ఆవాహని, స్థాపని, సన్నిధాపని, సంబోధని, సమ్ముఖీకరణి, ఇవి పంచముద్రలు.)

పంచేముపాడు = బగ్గముపాడు విశే. (పంచేము + పాడు)

౧ చెల్లాచెదరైనది, మిక్కిలి చెదరినది.

సీ. బంటుతనము డించి పంచేముపాడైరి గరుడులు యక్షులు గగనచరులు ...

వరాహ. ౩. ౫౯

౨ బగ్గముపాడు, మిక్కిలిపాడు, ధ్వస్తము

సీ. కుండాణి విదళించి గొడుగుచింత జయింప బాగూరు పంచేముపాగు చేసి ...

వరాహ. ౧. ౩౦.

పంచముష్టికము. సం. వి. అ. పుం. యవాది ముష్టిపంచకముతోఁ జేసిన కషాయభేదము. (యవ, కోల, కుళుత్థ, ముద్గ, మూలక, శుంఠులు యవాదులు. వీనిని పిడికెఁడేసి వేసి కాఁచిన కషాయము.)

పంచమూత్రము. సం. వి. అ. న. ఆవు, ఏఁడు మేఁక, ఏఁడుగొఱ్ఱె, గేద, ఏఁడుగాడిద. ఈ అయిగింటి మూత్రములు

పంచమూలములు. సం. వి. అ. న. బ. అయిదు వేళ్లు.

(శాలపర్ణి, పృశ్నిపర్ణి, వార్తాకి, కంటకారిక, గోక్షురము, అనువాని వేళ్లు ౬ బిల్వము,

అగ్ని మంథము, శ్యోనాకము కాశ్మరి, పాటల అనువాని వేళ్లు" అని కొందఱు.)

పంచమూలి. సం. వి ఈ స్త్రీ శాలపర్ణి, పృశ్నిపర్ణి, బృహతి, కంటకారిక, గోక్షురము అనువాని వేళ్ల సముదాయము

ఎంచయామము. సం వి అ. పుం గివసము, పగలు (రాత్రి నాలుగు జాములలోను మొదటి అర్ధజామును కడపటి అర్ధజామును పగటిభాగములోఁ జేరును)

పంచరత్నములు. సం వి అ ఏ బ ౧. నీలము, వజ్రము, పద్మరాగము, మౌక్తికము, ప్రవాళము. (సువర్ణము, బంగారు, రజతము, వెండి, ముత్యము, రాజావర్తము, ఒకజాతి నల్లమణి, ప్రవాళము, పగడము. అని కొందఱు) "బంగారు, వజ్రము, నీలము, పద్మరాగము, మౌక్తికము" అని కొందఱు) ౨ శ్రేష్ఠ మగు అయిదు వస్తువులు (పద్యాది)

పంచరస. సం వి అ స్త్రీ (అధికరసము కలది) ఆమలకి ఉసిరిక కాయ

పంచరాత్రము. సం వి అ న ౧ అయిదు రాత్రుల సమాహారము ౨. నారదాదిప్రణీతమై జ్ఞానోపదేశక మగు గ్రంథభేదము

పంచరాశికము. సం వి అ న (గణిత) పంచ రాసులను గూర్చిన గణితభేదము

పంచేరించు. = పంచారించు. (పెద్ద దగు)

సీ కొన పెంద్రుకలు పట్టుకొని పంచేరించిన
పంచాననంబులఁ బట్టితెచ్చి ..
పి. శకుం ౪ ౨౩

పంచే(ట)రుఁగు. వి. (పంచే+అరుఁగు) పంచె తిన్నె.

ఉ. ... తన కాంతఁ బాయక, కప్పురపుంబోఁడి
పంచేరుఁగునందు పెరటింబడి యున్నవాఁడు.
పరమ. 3. ౨౯3.

ఉ. మూనెడు దినంబులందు మనవాసలఁ బంచే
టరుంగు మీఁదటన్ హర. ౨. ౪౦.

చ. మతిరయోకవాఁటి ప్రొద్దునను మూనక పంచే
టరుంగుపైని దా, నిరవుగ పెద్బలిం గదిసి
యొంత ప్రియోక్తులు పల్కుచుండ .
బిల్హ. 3 ౧33.

పంచలక్షణము. సం విణ (అ ఆ. అ) అయిదు లక్షణములు గలది వి అ న. అయిదు విషయములనుగూర్చి చెప్పునది పురాణము శ్లో సర్గశ్చ ప్రతిసర్గశ్చ వంశో మన్వంతరాణి చ, వంశాను చరితం చైవ పురాణం పంచలక్షణమ్.

పంచలవణములు. సం. వి. అ. న. బ. అయిదు లవణములు

(కాచకము, గాజుప్పు, సైంధవము; ఇందుప్పు, సాముద్రము; సముద్రపుటుప్పు; బిడము, బిడ్లవణము; సౌవర్చలము.)

పంచలాంగలకము. సం వి అ న. అయిదు నాఁగళ్లతో సేద్యము చేయఁదగి నంత భూమిని దానము సేయుట, మహాదానము

పంచేలుపాటించు. స క్రి (√పంచే) క్రమకలిగించు, బాధకలిగించు

క పంచముఖ మధ్యమునకు పై, పంచసమంచత్కాశ ప్రపంచమునికి నీ, పంచశరకేళి పంచన, పంచేలు పాటించు టరుదె పంచజ నో ...
రా. వి. ౪. ౧౧౦

పంచలోహకములు. సం వి. అ న అయిదు లోహములు (బంగారు, వెండి, రాగి, తగరము, సీసము.)

పఘచవక్త్రము. సం = పంచాస్యము.

పంచవక్త్రుఁడు. సం వి ణ. (అ ఆ అ) అయిదు ముఖములు గలవాఁడు వి. అ పుం. (సద్యోజాత వామదేవా ఘోరతత్పురుషేశాన ములను పంచ ముఖములు గలవాఁడు శివుఁడు (పర్యా: పంచాస్యుఁడు, పంచముఖుఁడు, పంచా ననుఁడు మొ.)

పంచవటము. సం వి అ పుం యజ్ఞోపవీతము, జందెము

పంచవటి. సం వి ఈ స్త్రీ ౧. అశ్వత్థము, బిల్వము, వటము, ధాత్రి, అశోకము అను అయిదు వటముల సమాహారము

౨. దండకారణ్యమందలి యొక ప్రదేశము, (ఇందు శ్రీరాముఁ డరణ్యవాసకాలమున వసించియుండెను. ఇది యిప్పటి 'నాసిక' అనుచోటికి రెండు మైళ్ల దూరమున నున్నది)

పంచవన్నె(న్నియ) మి విణ అయిదు వర్ణములు కలది

చ. జిలిబిలికమ్మఁ దేనియలు చిల్కఁగఁ బల్కెడు పంచవన్నెగా, చిలుకల పంజరాలగమిచే నలరారెడు రంగమంటపం, బలసకె...

చంద్రా ౫ క ౨ శివరా ౨ ౨౬

వి అయిదువన్నెలు గల చిలుక (ఇది మన్మథుని వాహనము)

సీ పంచవన్నియతోడఁ బ్రసవవారాముని సెజ్జ చిచ్చఱకంట జొచ్చినాఁడు భీమ ౧ ౧౦౦

బ. అయిదు రంగులు

సీ. పంచ వన్నెలయోగ పట్టె బొందుగ వైచి బ్రొద్దు నిద్దపువేడ బూదిఁబూసి ...

శారంగ. 3 ౧౫౧

పంచవర్గము. సం వి. అ పుం అయిదింటి సమూహము, పంచత్వము (పంచ భూతములు, పంచేంద్రియములు, పంచమహాయజ్ఞములు మొ.)

పంచవర్ణము. సం విణ (అ ఆ. అ) అయిదు వర్ణములు కలది వి అ. న అయిదు వన్నెల పిండిముగ్గు

పంచవల్కలములు. సం వి. అ న బ మఱ్ఱి, రావి, జువ్వి, మేడి, ప్రబ్బ యనెడి యైదింటి బెరడులు

పంచవార్షికము. సం విణ (అ ఆ అ) అయిదేండ్ల కొకమాటు కలుగునది

పంచవింశకుఁడు. సం విణ. (అ కా అ) ఇరువదియైదవవాఁడు

పంచవింశతి. సం విణ ఇ స్త్రీ ఇరువదియై దింటియం దుండు సంఖ్య కలది, ఇరువదియైదు వి. ఇ స్త్రీ ఇరువదియైదింటియం దుండు సంఖ్య

పంచవింశతితమము. సం = పంచవింశము

పంచవింశము. సం విణ (అ ఈ అ) ఇరువదియైదవది

పంచవిధప్రకృతులు. సం వి ఇ స్త్రీ బ. అయిదు రాజ్యాంగ ప్రకృతులు (అమాత్యుఁడు, రాష్ట్రము, దుర్గము, అర్థము, దండము)

పంచవృత్తి. సం వి. ఇ స్త్రీ ౧ (ప్రమాణ విపర్యయ, వికల్ప, నిద్రా, స్మృతులు అను నైదు వృత్తులుగల) మనస్సు.

౨ (ప్రాణాపానవ్యానోదానసమాన వృత్తులు గల) దేహవాయువు

పంచశరుఁడు. సం = పంచబాణుఁడు.

పంచశాఖము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అయిదు శాఖలు గలది. వి అ. పుం. ౧ (అయిదు వ్రేళ్లు అను అవయవములు గలది) చేయి. ౨. (పెద్ద అవయవములు గలది.) ఏనుఁగు.

పంచశిఖము. సం వి అ పుం (పెద్ద జూలు కలది) సింహము

పంచమములు. సం విణ (అ ఆ అ) బ అయిదాఱు. (పంచషదినములు = అయిదాఱు దినములు)

పంచషష్టము. సం విణ (అ ఈ అ) అఱువదియైదవది

పంచషష్టి. సం విణ ఇ స్త్రీ అఱువదియైదింటియం దుండు సంఖ్య గలది అఱువదియైదు. వి ఇ స్త్రీ అఱువదియైదింటియం దుండు సంఖ్య

పంచషష్టితమము. సం = పంచషష్టము

పంచసప్తతము. సం విణ (అ ఈ అ) డెబ్బదియైదవది.

పంచసప్తతి. సం విణ ఇ స్త్రీ డెబ్బదియైదింటియం దుండు సంఖ్య గలది, డెబ్బదియైదు వి. ఇ స్త్రీ. డెబ్బదియైదింటియం దుండు సంఖ్య

పంచసప్తతితమము. సం = పంచసప్తతము

పంచసస్యములు. సం వి అ న బ వడ్లు, పెసలు, తిలలు, మినుములు, యవలు అను నయిదు సస్యములు. (యవలు అనుచోట ఆవాలు అని కొందఱు)

పంచసుగంధకము. సం వి అ న కర్పూరము, కక్కోలము, లవంగ పుష్పము, పోఁక, జాజికాయ యనెడి యైదింటిని సమభాగములుగాఁ గూర్చిన పరిమళద్రవ్యము

పంచసూనలు. సం వి ఆ. స్త్రీ బ అయిదు ప్రాణివధ స్థానములు (కండని = కత్తిపీఁట లోనగునవి. పేషణి = సన్నికల్లు, ఱోలు మొ ఘుల్లి = ప్రొయ్యి, మార్జని = చీఁపురు, ఉదకుంభి = నీళ్లకడవ అను నైదును కీటకవధ స్థానములు ఈ దోషముల పరిహారమునకే పంచయజ్ఞములు గృహస్థులకు విధింపఁబడినవి)

పంచహాయనము. సం విణ (అ ఈ అ) అయిదేండ్ల యీడు గలది (బాలాది) (అ ఆ అ) అయిదేండ్ల యీడు గలది (గృహాది)

పంచాంగగుప్తము. సం వి అ పుం గుప్తమైన పంచాంగములు (నాలుగు కాళ్లును తలయు) గలది కచ్ఛపము, తాఁబేలు

పంచాంగిమయ్య. మి వి (పంచాంగము + అయ్య) పంచాంగము చదువు బ్రాహ్మణుఁడు

సీ పంచాంగమయ్యకుఁ బాగ సమర్పించు నట్టువకానికిఁ బెట్టు మురువు .

హంస ౫ ౧౩౪

పంచాంగము. సం విణ (అ ఆ ఈ అ) అయిదు అంగములు గలది వి. అ పుం ౧ కూర్మము, తాఁబేలు ౨. పంచభద్ర మనెడి అశ్వవిశేషము ౩ తిథివారనక్షత్రయోగ కరణములను తెలుపు గ్రంథము

ద్వి అఱవు దోపతియుఁ బంచాంగంబు ముష్టిఁ, బగిగిన కిరతిత్తి పత్త్రాళిసంచి .

ద్వి హరిశ్చ ఉ ౫౦౩.

పంచాంగములు. (నీతి) ఉపాయము, సహాయము, దేశకాల విభాగము, ఆపదుప ప్రతిక్రియ, కార్యసిద్ధి.

(జ్యోతి) తిథివారనక్షత్రయోగ కరణములు

(ప్రణామ) బాహువులు, మోఁకాళ్లు, శిరస్సు, ఱొమ్ము, నేత్రములు

(వృక్ష) ఆకు, పువ్వు, పట్ట, ఫలము, వేరు

(అభినయ) మనస్సు, కన్నులు, కనుబొమలు, చేతులు, కాళ్లు.

పంచవక్త్రుఁడు. సం వి ఇ (అ ఆ అ) అయిదు ముఖములు గలవాఁడు వి అ పుం (సద్యోజాత వామదేవా ఘోరతత్పురుషేశాన ములను పంచ ముఖములు గలవాఁడు శివుఁడు (ఇస్లే : పంచాననుఁడు, పంచముఖుఁడు, పంచా ననుఁడు మొ)

పంచవటము. సం వి అ పుం యజ్ఞోపవీతము, జంధెము

పంచవటి. సం వి ఈ స్త్రీ ౧ అశ్వత్థము, బిల్వము, వటము, ధాత్రి, అశోకము అను అయిదు వటముల సమాహారము.

౨. దండకారణ్యమందలి యొక ప్రదేశము, (ఇందు శ్రీరాముఁ డరణ్యవాసకాలమున వసించియుండెను ఇది యిప్పటి "నాసిక" అనుచోటికి రెండుమైళ్ల దూరమున నున్నది)

పంచవన్నె(న్నియ). మి విణ అయిదు వన్నె ములు కలది

చ. జిలిబిలికమ్మఁ దేనియలు చిల్కుఁగఁ బల్కెడు పంచవన్నెగా, చిలుకల పంజరాలగమిచే నలరారెడు రంగమంటపం, బలసతలెక్కి— చంద్రా ౧ ౯౨ శివరా ౨ ౭౬

వి. అయిదువన్నెములు గల చిలుక (ఇది మన్మ థుని వాహనము)

సీ పంచవన్నియతోడఁ బ్రసవనారాచుని చెల్లె చిచ్చుతోఁ జెట్టివాఁడు ఫీమ ౧ ౧౧౦

బ. అయిదు రంగులు

పీ. పంచ వన్నెలరొంగ పట్టె పొందుగ వైచి ప్రొద్దు నిద్దుర్మేన బూదిఁబూసి .. పారిఁగ. 3. ౧౪౧

పంచవర్గము. సం వి. అ పుం అయిదింటి సమూహము, పంచత్తు (పంచ భూతములు, పంచేంద్రియములు, పంచవాయువులు మొ)

పంచవర్ణము. సం విణ. (అ ఆ అ.) అయిదు వర్ణములు కలది వి అ. న అయిదు వన్నెల పిండిముగ్గు

పంచవల్కలములు. సం వి అ న బ. మఱ్ఱి, రావి, జువ్వి, మేడి, ప్రబ్బ యనెడి యైదింటి బరడులు

పంచవార్షికము. సం విణ (అ ఆ అ) అయి దేండ్ల కొకమాటు కలుగునది

పంచవింశకుఁడు. సం విణ. (అ. కౌ అ.) ఇరువదియైదవవాఁడు

పంచవింశతి. సం విణ ఇ స్త్రీ ఇరువదియై దింటియం దుండు సంఖ్య కలది, ఇరువదియైదు వి. ఇ స్త్రీ ఇరువదియైదింటియం దుండు సంఖ్య

పంచవింశతితమము. సం = పంచవింశము

పంచవింశము. పుం విణ (అ ఈ అ) ఇరువది యైదవది

పంచవిధప్రకృతులు. సం వి ఇ స్త్రీ బ అయిదు గాజ్యాంగ ప్రకృతులు (అమాత్యుఁడు, రాష్ట్రము, దుర్గము, అర్థము, దండము)

పంచవృత్తి. సం వి. ఇ స్త్రీ ౧ (ప్రమాణ విపర్యయ, వికల్ప, నిద్రా, స్మృతులు అను నైదు వృత్తులుగల) మనస్సు

౨ (ప్రాణాపానవ్యానోదానసమాన వృత్తులు, గల) దేహవాయువు.

పంచశరుఁడు. సం = పంచబాణుఁడు.

పంచశాఖము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అయిదు శాఖలు గలది. వి. అ. పుం ౧. (అయిదు వ్రేళ్లు అను అవయవములు గలది.) చేయి. ౨. (పెద్ద అవయవములు గలది.) ఏనుఁగు.

పంచశిఖము. సం. వి అ పుం (పెద్ద జూలు కలది) సింహము

పంచశమములు. సం విణ (అ ఆ అ) బ అయిదాలు. (పంచమదినములు = అయిదాలు గిన ములు.)

పంచషష్టము. సం విణ (అ ఈ అ) అఱువది యైదవది

పంచషష్టి. సం విణ ఇ స్త్రీ. అఱువదియైదింటియం దుండు సంఖ్య గలది అఱువదియైదు. వి ఇ స్త్రీ అఱువదియైదింటియం దుండు సంఖ్య

పంచషష్టితమము. సం = పంచషష్టము

పంచసప్తతము. సం విణ (అ ఈ అ) డెబ్బది యైదవది.

పంచసప్తతి. సం విణ ఇ స్త్రీ డెబ్బదియైదింటియం దుండు సంఖ్య గలది, డెబ్బదియైదు వి. ఇ స్త్రీ. డెబ్బది యైదింటియం దుండు సంఖ్య

పంచసప్తతితమము. సం = పంచసప్తతము

పంచసస్యములు. సం వి అ న బ వ్రీ, పెసలు, తిలలు, మినుములు, యవలు అను నయిదు సస్యములు (యవలు అనుచోట ఆవాలు అని కొందఱు)

పంచసుగంధకము. సం. వి అ న కర్పూరము, కక్కోలము, లవంగ పుష్పము, పోఁక, జాజి కాయ యనెడి యైదింటిని సమభాగములుగాఁ గూర్చిన పరిమళద్రవ్యము

పంచసూనలు. సం. వి. ఆ స్త్రీ ఒ. అయిదు ప్రాణివధ స్థానములు. (కండని = కత్తిపీట ము. పేషణి = సన్నికల్లు, రోలు ము ఖల్లి = ప్రొయ్యి, మార్జని = చీఁపురు, ఉద కుంభి = నీళ్లకడవ అను నైదును కీటకవధ స్థాన ములు ఈ దోషముల పరిహారమునకే పంచయజ్ఞ ములు గృహస్థులకు విధింపఁబడినవి)

పంచహాయనము. సం విణ (అ. ఈ అ) అయిదేండ్ల యీడు గలది (బాలాది) (అ ఆ అ) అయిదేండ్ల యీడు గలది (గృహాది)

పంచాంగగుప్తము. సం వి అ పుం గుప్తమైన పంచాంగములు (నాలుగు కాళ్లును తలయు) గలది కచ్ఛపము, తాఁబేలు

పంచాంగమయ్య. మి వి (పంచాంగము + అయ్య) పంచాంగము చప్పు బ్రాహ్మణుఁడు

సీ పంచాంగమయ్యకుఁ బాగ సమర్పించు
నట్టువకానికిఁ బెట్టు మురువు . .
హంస ౫ ౧౩౪

పంచాంగము సం విణ (అ ఆ ఈ అ) అయిదు అంగములు గలది వి. అ పుం ౧ కూర్మము, తాఁబేలు ౨. పంచభద్ర మనెడి అశ్వవిశేషము ౩ తిథివారనక్షత్రయోగ కర ణములను తెలుపు గ్రంథము

ద్వి అఱవు దోషతియుఁ బంజాంగంబు ముట్టిఁ,
బగిగిన కిరతి త్తి పత్త్రాలసంచి .
ద్వి హరిశ్చ ఉ. ౫౦౩

పంచాంగములు. (నీతి) ఉపాయము, సహా యము, దేశకాల విభజనము, ఆపదకు ప్రతి క్రియ, కార్యసిద్ధి.

(జ్యోతి) తిథివారనక్షత్రయోగ కరణములు

(ప్రణామ) బాహువులు, మోఁకాళ్లు, శిరస్సు, రొమ్ము, నేత్రములు

(వృక్ష) ఆకు, పువ్వు, పట్ట, ఫలము, వేరు

(అభినయ) మనస్సు, కన్నులు, కనుబొమలు, చేతులు, కాళ్లు.

(ఉపాసన) జపము, హోమము, తర్పణము, అభిషేకము, బ్రాహ్మణభోజనము
(పూజ) మానసిక ప్రార్థనము అర్ఘ్యము, అభిషేకము, నైవేద్యము, బ్రాహ్మణభోజనము

పంచాంగి. సం వి ఈ స్త్రీ ౧ అయిదంగముల సమాహారము. ౨. ఏనుగునకు నడుమునకు గట్టెడి త్రాడు 3 ఖలీనము, కళ్లెము (శే ని)

పంచాంగుళము. సం విణ (అ ఆ అ) అయిదంగుళములు కొలది గలది వి అ పుం ౧ ఆముదపు చెట్టు ౨ అయిదు వ్రేళ్లు గల ప్రమాణితో చేసిన ధాన్యాది విక్షేపణకాష్ఠము

పంచాంగుళి. సం విణ (ఇ) అయి దంగుళములు (వ్రేళ్లు) గలది (హస్తము)

పంచాక్షరము. సం విణ (అ ఆ అ) అయిదక్షరములు గలది వి అ న ౧ పంచాక్షరీ మంత్రము ౨. (అకారోకారమకారనాదబిందువులు గల అక్షరము) ప్రణవము, ఓంకారము.

పంచాక్షరి. సం వి ఈ స్త్రీ ౧ అయిదక్షరముల సమాహారము ౨. అయిదక్షరములు గల మంత్రము.

పంచాగ్నులు. సం వి ఇ పుం బ ౧ దక్షిణాగ్ని గార్హపత్యము ఆహవనీయము, సభ్యము, ఆవసథ్యము అను నయిదు అగ్నులు ౨ నాలుగు దిక్కులందు నుండు అగ్నులను, మండుటెండ సూర్యుఁడును అను నయిదు అగ్నులు

పంచాణము. వి శిల్పము (చి ని) మా పంచాణమువాఁడు

జ: పంచాణమువాఁడు.

పంచాణమువాఁడు. వి (√పంచాణము) శిల్పి.

క. కంచును రాగియు వెండియు గాంచనమును మూర్తికాదికములగు మణులుంగా, బంచాణము వారిండ్లకుఁ గొంచక కొనివత్తు రమ్ము కొనుటకుఁ జోరుల్ ... వైజ ౪ ౭౪.

వ అచ్చటి పంచాణంబువారు వినునట్లుగా నప్పటప్పటికి నాగపట్టన ప్రసిద్ధ జైనాయతనంబు గన్నపోయి నని పలుకుచుండ నొక్క నాఁడు తదీయ నిర్మాణకర్తి యాకర్ణించి వెఱఁగంది . . పరమ ౫ ౧౫

పంచాది¹ = ఎంచే¹ వి (ఎంచే + ఆది–ఇది 'ఏఁడాది' మున్నగువాని వంటిది ఇందలి 'ఆది' శబ్దము నిర్గతికము అని శ ర) పంచే, పంచెపాళ.

సీ పంచాది యురుఁగుపైఁ బంచాస్త్రు బాణ సమాహుల మానమునఁ దిగుచు నుండె ...
పరమ 3. ౭౧౦

గీ చుట్టుపంచాది వెట్టించి కట్టినంతఁ, జవుకముగ మూఁడుచేతుల చవిక యొకటి ...
వైజ ౧ ౮౪.

పంచాది². వి ఒకానొక చెట్టు
ద్వి దేవదారువు కల్వి దేవకాంచనము, వావిరి శేల మువ్వంచు . . పంచాది ద్వి శ పా.
౨. ౭౯. పా. ౭౧ పం

పంచాననము. సం పంచాస్యము

పంచామృతములు. సం వి అ న బ. ౧ (దేవారాధనాదులం దుపయోగించు) ఆవుపాలు, నేయి, పెరుఁగు చక్కెర తేనె అనెడి యైదు మధుర పదార్థములు
౨ లేహ్యచూష్యపేయ స్వాద్యా స్వాద్యము లనెడి అయిదు పదార్థములు

శ్లో లేహ్యం పేయంచ చూష్యం చ స్వాద్య మాస్వాద్య మిత్యపి, పంచామృతమిదం ... వై. ని.

పంచామ్లములు. సం. వి. అ న బ రేగు, దానిమ్మ, చింత, పుల్ల, ప్రబ్బలి (= అమ్లవేత సము), మొదలగు ఫలము లొసగెడి అయిదుపుల్లని పదార్థములు

పంచౌరము[1]. వి. ధనుస్సు.

సీ. లీలఁ గంగేలఁ గీలించి లేనగవుతో ధగణీశ శాతలతిగము నాఁటి, పాఁతపంచౌరంబు పసలేదు కైకొత్తునిని వృధాస్థూల ఖండేడి బలము ... దశా ౪౧ ౨౦౬. (ఈ యర్థ మునఁ బ్రయోగాంతరము కనఁబడలేదు)

౨. తిరటు.

స్ర. సెలవింటికోల రేసినకీతిఁ గదలఁ, గ్రమ్మి యామృగ తీవ్రగతితోడఁగూడ, సమ్మెట నటన పంచౌర మంటించి, యదరుట ధేయని యార్వనావాజి, పదరవోద్ధుతరాజి బలు వాఁడౌలి ...

అ మ క ౫ ౨౨౩ పా. ౧౮౮ ప.

పంచౌరము[2]. వి. (సం ప్రచారః) విస్తృతి, అతిశయము. (చూ పంచారించు.)

(విశే) అధికము, అతిశయించినది

ఉ. సాగతి ఛాందసుండు బడిసాగడు చక్ర యుగంబు ప్రాఁత పంచౌరపుగుబ్బముల్ రతియు కార్శ్యమునం దరమానిసాత్మవి, స్తారము ఖండఖండములు కానఁటమాసరి యంచుఁ దత్పురిం దేరులు నవ్వు శంకరుని కేరి నికేతన కింకిణీ ధ్వనిన్ ...

పాండు. ౧. ౧౧౫

పంచౌరి. వి. వృత్తు విశేషము.

వ. కలిగొట్లఁ గొట్లఁ బంచౌరుల సారుల ప్రేంకణంబులఁ గణంబుల ..

వి. కకుం ౨ ౧౮.

పంచౌరి. సం వి. ఈ. స్త్రీ. శెక్తపలక

పంచౌరించే. అ. క్రి (√పంచారము2). ౧. అతిశయించు.

గద పంచౌరించిన కైవల్య సుఖప్రచయంబుల కును ఖని మణికర్ణికి ... కాశీ. ౬. ౧౭౫.

శా. కొంచెం బానద నిబ్బరంబు కదమాఘ్రంబె మల్లోకముల్, ముంచెన్ దీరుబలారి లాయ మున నేమో కానమే రాణువం, బంచౌరించి యట్టివారునము చెప్పన్ వింటిమా యంచుము, స్నించన్ రాజిలు కేళి గంధ కరిగా నిచ్చెన్ మురాగాతికిన్ ..

బహు. ౪ ౧౯. (చి ని. పా)

౨ విస్తరిల్లు, పొటమరించు

శా పంచౌరించిన నీ పయోధరము లాస్ఫాలించునో ... క్రీడా. ౯౦

వ . . కమలకోరక కనకకలశ కరికుంభ ప్రముఖంబు లగు నుపమాద్రవ్యంబుల గ్రొవ్వడంచి పంచౌరించి పిక్కటిల్లి ... చూపట్టు గోర్మూల కూలంకషంబులగు కుచ లికుచంబులును పాండు ౩. ౧౪౯. శ. ర. పా

పంచౌరించు = వ్యాపించు (అని శ ర.)

౩ సంచరించు, తిరుగు

౪ వంచించి ప్రాణవల్లభ, గొంచక కాసుత్తిరి కురుకుంభినిఁ బంచౌరించిన గోడిగరై ...

వరాహ. ౫ ౯౫

౪ సంసిద్ధమగు.

౫ తద్దేవి ... నిఖిల దేవతావిధాన జయజయా లాపంబు లాదరించి సంచారించి పంచౌరించిన పంచాననంబు నెక్కి ...

వరాహ. ౧౧. ౧౦౫.

పంచార్చి. సం వి స్ పుం బుధగ్రహము. (త్రి ని)

పంచాలము. సం వి. అ. పుం. పాంచాలదేశము, పంజాబు ప్రాంతమందలి దేశము.

పంచాలి సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1 వస్త్రములకు [illegible] పంజళము. గీత విశేషము. (వాచ)

పంచాలుఁడు సం. వి. అ. పుం. 1 పంచాల దేశప్రువాఁడు.

2 పంచాల దేశప్రురాజు.

పంచాలి [illegible] వి. (ప్ర. పంచాలి = [illegible]) [illegible] గోళు, [illegible]

గీ. పంచాలి రాయంచ [illegible] యాగము [illegible] మునిఁ గన్నతండ్రి

శై. శ్రీ. ౧ ౨ ౪ ౧

పంచావయవము సం. విణ. (అ. అ.) 1 ఐదు అవయవములు గలిగి 2 (న్యాయ) ప్రతిజ్ఞ, హేతువు, ఉదాహరణము, ఉపనయము, నిగమనము అను అయిదవయవములు గలది (వాక్యము)

పంచావస్థము సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అయిదవస్థలు గలది (వి. అ. పుం.) పంచభూతాత్మకమును పొందినది, పంచభూతములలో లయమైనది, శవము, పీనుఁగు

పంచాశత్తమము సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పంచాశము, ఏఁబదియవది

పంచాశత్తు సం. విణ. త్. స్త్రీ. ఏఁబదింటియందుండు సంఖ్య కలది, ఏఁబది (వి. త్. స్త్రీ.) ఏఁబదింటియందుండు సంఖ్య.

పంచాశము సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ఏఁబదియవది

పంచాశిక సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఏఁబది పద్యములు గల పద్యకావ్యము (ఉదా. [illegible] పంచాశిక, మొదలగునవి)

పంచాశీతము సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ఎనుబది యైదవది

పంచాశీతి సం. విణ. ఇ. స్త్రీ. ఎనుబదియైదింటియందుండు సంఖ్య కలది, ఎనుబదియైదు (వి. ఇ. స్త్రీ.) ఎనుబదియైదింటియందుండు సంఖ్య

పంచాశీతితమము సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పంచా[illegible], ఎనుబదియైదవది

[illegible] (అ. ఆ.) [illegible] గలది (వి. అ. పుం.) [illegible] (ప్ర. [illegible]) [illegible] (ఘటో[illegible], పంచా[illegible])

పంచాస్యుఁడు [illegible] పంచవక్త్రుఁడు

పంచాహము సం. వి. అ. పుం. అయిదు దినములు

పంచిక[1] సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఐదు అక్షములతోఁ గాని [illegible] (ఇందు [illegible] గాని [illegible] గాని [illegible] గాని పడ [illegible] పందెము వేసినాఁడో [illegible] గెలిచెను [illegible] విధముగాఁ బడినచో [illegible] వేసినవాఁడోడును (కాశీకావృత్తి [illegible]))

పంచిక[2] వి. ఆభరణ విశేషము ?

సీ. మగవాల పంచిక మొగమునై జవ్వాజి తిలకము [illegible]

వేం. ౪ ౧౯

పంచితము వి. పశుమూత్రము. (గోమూత్రము అని శ. ర.)

వ. [illegible] పంచితంబు మూర్కొని వసుధైగాలి పీఁచినను గొడ్డుశతైనం [illegible] నిలుచు [illegible] విరా. [illegible]

శ్లో. బుధభావపి జానామి రాజన్ పూజిత
లక్షణాన్, యేషాం మాత్రమపాత్రాయ
దంధ్యాత్ అపి ప్రపూయతే ...
సం భార. విరా ౧౩. ౭౭.

క. తోఁక లీఁగలు విసరుచు దుమ్ము నోఁగఁ,
గెంచి రొప్పుచు నిలిచి నల్లడల గినుచుఁ
బండ్లు గాళ్లు విదల్చుచుఁ బంచితంబు,
నొయ్యనొయ్యన విసరుచు నున్నఁగనుఁగ.
౮ ౧౬౧

జః పంచితిలు

పంచితిలు (ల్లు). అ. క్రి. (√ పంచితము) (గోవు మొ.) మూత్రము విడుచు

చ. వ, త్సములఁ బిలంచి పంచితిలి చన్నులు
చేఁ బొదవంగఁ బెంపుతోఁ, గొమరుగఁ
నారు హుంకృతుల గోవులు చెన్ను వహించె
నందలన్ ... హరి. పూ. ౧౬౫

సీ. లేఁడిపిల్లలకు బాలెంతిచిన్నెంగులు పంకంబు
లిచ్చుచుఁ బంచితిల్లు ... వై. బా. ౪ ౩౯.

ఉ. గోవు లెల్ల నం, బే యని ౨౮ ...
చ్చుచుఁ జేచి మూర్కొని పంచితిల్లి ...
భాగ. ౧౦ పూ. ౫౧౯ మా. ౪ ౧౩౫.

పంచివేఁత. వి. (√ పంచివేయు) ౧. ఒక్కొక్కఁడు ఇంతింత యియ్యవలసిన దని భాగములు వేసికొనుట, చందా (శ. ర.) ౨. ఒక్కొక్కనికి ఇయ్యవలసిన దని విభజించుట

పంచివేయు = పంచే[3]

పంచీకరణము. సం. వి అ న. ౧. అయిదుగాఁ జేయుట. ౨. ఆకాశాది భూతము లయిదింటిలో నొక్కొక్కదానిని రెండుసగములుగా విభజించి యందొక్కొక్కదాని రెండటి సగమును మరల నాలుగు సమభాగములుగా విభజించి యా నాలుగు భాగములలో నొక్కొక్కదానిని మిగిలిన నాలుగు భూతముల సగముభాగములతోఁ గలుపుట. (శ్లో. ద్విధా విధాయ చైకైకం చతుర్ధా ప్రథమం పునః, స్వస్వేతరద్వితీయాంశైర్యోజనాత్పంచ పంచతే. వేదాంతసారము)

పంచీకృతము. సం విశే. (అ. ఆ అ.) ౧. అయిదుగాఁ జేయఁబడినది ౨. పంచీకరణము చేయఁబడినది

పంచే[1] = పనుచే[1], స. క్రి. ౧. పంపఁజేయు, గమింపఁజేయు.

క. పాంచాల మహీవల్లభు, పంచిన భూదేవుఁ
డుచితభంగి నగరికేఁ, జెంచి ధృతరాష్ట్రుఁ
ప్రీతిం, గాంచి కృపద్రోణవిదురు ంగా
సుతులన్ ... భార. ఉద్యో ౧ ౭౭.

చ. నేఁ డిచటికిం దన దివ్యరథంబుతోడ
సా, రథి ననుచుం బంపె నింతపని గద్దెనా
గాక శచీవిభుండు ని, న్నితరము లైన కార్య
ముల కిమ్మెయిఁ బంచుట మున్న వింటిమే.
విక్ర. ౭. ౧౫.

౨. (శక్తి మొ.) ప్రయోగించు.

మ. దనుజారాతియు నంతఁ జేరి మునుమున్ దక్కొ-
క్కుతద్ఘోరశా, ధనముల్ గ్రమ్మఱఁ బూని
శాత్రవునిమీఁదన్ వైవ నేసాని పం, చిన
శక్తిం ... మాల్యవంతుఁ డెదఁ జొచ్చెన్ ..
ఉ. రా. ౭. ౧౦౦

పంచే[2] = పనుచే[2] స. క్రి. ౧. ఆజ్ఞాపించు, నియోగించు.

గీ. ఒడలు సిరియును నాకు నీ వొసఁగినవియు,
గాన దగ సమర్పించెదఁ గరుణ నీవు,
సమ్మతించి యిమ్మత్స్యదేశంబుఁ గావు,
పంచి పనిగొని నన్ను రక్షించికొనుము ...
భార. విరా ౩. ౨౭౩

సీ. ... పంచినఁ బదపడి చేసెద ననక ...
బంచిన యాజ్ఞలం జేయుచు ... .
భార. ఆది. ౩. ౧౧౦.

౨. ఇది కొన్నిదినములున్నంతధాతువుల కనుప్ర యుక్తమై ప్రేరణార్థ మిచ్చును

మ ఘనతరైక స్తంభహర్మ్యంబుఁ దా, నృకభీతిఁ రచియింపఁ బంచి దృఢరత్నమాదానిలో నుండె . భార. ఆది ౨ ౧౭౨

రగడ. భామ తోడివారిఁ బిలువఁ బంచి పంచి పెట్టు తేసి, వానుకుసుదదానుకింబు వానె వానె వైతి ... హా. ౨ ౯౨

గీ ... కన్నయసిద్ధచంద్రతి, కొంబవు నొచ్చిన నను కేదర్కఁ బిలువఁ బంచి విక్ర ౧ ౧౪.

పంచే[3]. స క్రి ౧ విభాగించు, విభజించు

క. యమవరుణాదిత్రిదశులు, దశ తను శక్తి ప్రభావదర్పంబులుం భూ, గుణములకుఁ బంచి యిచ్చిరి .. భాగ ఉగ్రో ౧ ౧౮౪

ఉ కొం పెని పేర్కొనిరిఁ యిరిడితోం ధవా ర్తుల కిల్లఁ బంచి యీ, కుండుట దా ధాగకుఁ జోరిగా శల్ల వ్యయింప లేమి హైమ ౧ ౪౧

ఉ పంచినగీల రాగగు ప్రసంచిత హై ననగ విపంచి నా, ను౦చి . నాస్త్రి ౯.

౨. పంచియిచ్చు, విభాగించి యొసఁగ

మ. అవు బావా యమృతంబు ముందు మ దైత్య శ్రేణికం బంచుగో, నిదిగో గు య్యాదనుండ ను నొసఁగి .. హా ౨ ౩౪౪

పంచి(చు)కొను = విభజించుకొను, విభజించి పుచ్చుకొను

ఉ ఏమును వారు బంచికొని యేలుట గల్గదు పల్కకుండుము భా ఉగ్రో ౩ ౩౬౩

గీ. ఇంద్రదిపమ్మట నిది యేము ౫గినభంగిఁ, బంచు కొనపేర కిమ్మయిఁ బ్రతిదినంబుఁ, బోరు చున్నార మిట ... విక్ర. ౨ ౭

(పంచిపెట్టు = విభాగించు; విభాగించి యిచ్చు)

గీ ... నీవు పాండు వొసఁగఁ, బంచిపెట్టి రక్షింపుమీ పార్థివేంద్ర ... విక్ర. ౨. ౭.

క .. అమృతము ... ఈ, వనితామణి పంచి పెట్టవలయుం జామ్మి .. హర ౬. ౧౧౧.

గీ. కొరిఁ దుమమాడి తత్తను కొలకోటిఁ, బంచి పెటుదుఁ గాంగాగస్రతి తతికి ...
హరి ఉ ౩. ౧౦౨.

౯ : పంచిపేట్ , పంచిపేరు, పంపకము[2], సం వెణి, పంపు3

పంపేడు. విణ దుష్టుఁడు

౯. ఆ, పంచు కల హై సపెనిపాటుల శేఁ గారితిం ఏ స్నేని దశకు ౪ ౪౧

పంచె(చియ). వి (౧ ఎంగా) ౧ అధరీయము, కట్టుబట్ట

గీ చెడిముండియు పొంబట్టుపంచ పోము, కింకిణంబులు నరుణముఖంబు దీర్ఘ, వాల మును గల్గు నొక మహావానరుండు, వచ్చి పొడగన్న గఘువంశనగుర్వుఁ దలరి ...
ఉ గా ౧ ౯౯

సీ. ఒగగట్టుపంచెలు బోసుఁ బచ్చడములు గారొకన్న లోవంక కటిరొమిదల్లు ...
సిం. ౩. ౪౯

౨ ఉత్తరీయవస్త్రము, కండువా, తలగుడ్డ

సీ ... ఒల్లె పంచ యనంగ నొప్పు నూర్ధ్వ, వస్త్రంబు ... అం భా ౨. ౧౫౪

సీ. సకలాభిజ్ఞులాయి యొకయింతి గానిపింపఁ జట్టి యుండినపంచె సొంపు దనర ...
హంస ౧ ౧౫౪.

౩. అంగవస్త్రము (శ. ర.)

పంచేంద్రియములు. సం. వి. అ. న బ. అయిదు ఇంద్రియములు.

(వాక్పాణిపాద పాయూపస్థములు అను అయిదు కర్మేంద్రియములు. త్వక్చక్షు శ్శ్రోత్రజిహ్వా ఘ్రాణములు అను అయిదు జ్ఞానేంద్రియములు)

పంచేషువు. సం వి ఉ. పుం మన్మథుఁడు, మరుఁడు.

(మన్మథుని పంచబాణములు) అరవిందము, అశోకము, చూతము, నవమల్లిక, నీలోత్పలము. (వీని కార్యములు) సమ్మోహనము, ఉన్మాదనము, శోషణము, తాపనము, స్తంభనము)

పంచోపచారములు. సం వి అ పుం బ గంధపుష్పధూపదీపనైవేద్యములు అను అయిదు పూజోపచారములు

పంచోపవిషములు. సం వి అ న బ స్నుహీ = జెముడు; అర్కము = జిల్లేడు; కరవీరము = గన్నేరు; లాంగలి = తెరిగొఱ్ఱి; విషముష్టి = ముసిఁడి అను అయిదు ఉపవిషములు.

పంచోష్మములు. సం వి న్ పుం బ దేహములో నున్న యైదు జఠరాగ్నులు (భౌమము, ఆప్యము, ఆగ్నేయము, వాయవ్యము, నాభసము)

పంజేరము. వి (సం పంజరమ్. త పంజరమ్ ఈ. పంజర.)

౧. (పక్షులు మొ. వాని నుంచెడి) గూఁడు.

ఉ. ... పంజరంపుఁ జిలుకా యను ...
అచ్చ. రా అయో ౯౦

(పంజరంపుఁ జిలుక = పంజరములోని చిలుక వంటివాఁడు.)

౨. గవుసెన

వ. ... గుడి వెడలి కాంబరీకసంభవం బాల కిం బెట్టి గృహాంబునకుం జని పంజరంబు సడలించి యత్యంతలాఘవం గాఁగ ...
ఆము. ౬. ౧౦౪.

పంజరము. సం వి అ పుం వ ౧ పక్షుల నుంచుగూఁడు ౨ కంకాళము, అస్థిపంజరము. ౩ కలియుగము. ౪ పశువులకుఁ జేయు నీరాజనవిధి

పంజేళము. వి (సం పంచాలీ. క పంజల) ౧. గీతవిశేషము, గానవిశేషము.

గీ పాడి మెచ్చించె నొకయింతి పంజేళమున, నాడి మెచ్చించె లేమ లాస్యమున నొర్తు ...
కాశీ. ౬. ౨౬౫.

గీ పేర్కొ నృత్యంబు లాడిరి వీథులందుఁ, బాడి రత్తిలి వీరకహళాపంచమమునఁ, బంజేళంబున ధవళప్రబంధగీత, కముల నాల్వోళఁ గర్ణాటకమలముఖులు .. శివరా. ౨. ౫౪

౨ రాయములలో నొకటి, సంగీతస్థాయులలో నొకటి

గ్ర్యా సాలి పెల్లా వెల్లి పంజేళంబు ...
బస ౡ ౩. ౯౩౪ పం

పంజేళి. వి నృత్యము (మా పంజెళ్లు ద్రొక్కు)

జ. పంజెళ్లు ద్రొక్కు.

పంజెళ్లుద్రొక్కు. అ క్రి (√ పంజెళి) నృత్యము చేయు, నాట్యముచేయు

ద్వి. ఆలోల కర్ణభూషావళుల్, గండ, ఫాలికా తటములఁ బంజెళ్లు ద్రొక్క ..
ద్వి పరమ. ౫. ౪౨౨ పా

పంజోయా. వి దీపవిశేషము.

మ జగతీజ్యోతులు కాగడాలు బలుపంజోయాలు పొంజుత్తులుగా, ... అగ్నిజ్యోతులు వెల్గఁగ .. హంస ౩. ౧౦౮
(శ. ర. పా. (బంజోయా. ముద్రి. పా.)

పంజి. వి. వి. కప్పుము, పక్షు.

సీ అరి బడి యప్పున మప్పున పంగము పంజి ప
క్షాడి కో ల్పగిగి చెడిగ, కో రవఁగాఁ
తెలఁగును భాగధేయంబు ...

ఆం భా ౨. ౧౯౨.

పంజి (క). సం వి. ఆ స్త్రీ ౧ పాణినీయ
సూత్రవృత్తిభేదము ౨. తిథివారాదులను
దెలుపు గ్రంథము, పంచాంగము. ౩. ప్రతిపద
మును వివరించునట్టి వ్యాఖ్య. ౪. ఆయవ్యయముల
లెక్కవ్రాయు పుస్తకము. ౫. యమునపట్టిక,
చిత్రగుప్తలిఖిత మగు మనుష్యకృత పుణ్యపాప
ముల లెక్క ౬. పింజ; ఏకు (విల్యమ్సు
త్రి వి.)

పంజో. వి. (క తు పంజో) ౧ కరదీపము,
కాగడా, దివిటీ.

సీ ధ్వజవాతహతి సాఱువైద్యుతాగ్నులఁ జాడి
పగలు దీవెలవారు పంజోలెత్తి ..

మనుచ. ౫ ౪౪

సీ నూరెల వెలుఁగుపంజోల కరిరవ్యస్త భూషా
మణి స్ఫూర్తి ప్రోదిసేయ ..

వేం పంచ. ౪ ౩౪౫

మ రవిఁ దీప్రద్యుతి యంద్రుపావకుని జో
మంటమారెంద్రు వా, రవిభంబుల్ పెను
పంజో క్రిందిదివియల్ కేరాజ నిన్నెన్నుచో.

చంద్రా ౫ ౪౩. ఆం. భా ౨. ౧౬౫

౨. దీపభేదము. (ఒక రకము దివిటీ. అని.
శ. ర)

౩. గడ్డి మొదలగువాని దుబ్బు, స్తంభము.

సీ. ఇల్లు గప్పెడుచోట జల్లులుగనవు పంజోలు
సమానంబులు క్షోణీరమణ. రా. వి. ౩. ౪౦.

(పంజో = విడవలి మున్నగు వానికట్ట అని
శ. ర.)

సీ. పంజోవాదలనేడు పదవికాోకినఁ గల్గెఁ బంజో
వాదల నేఁగుపదవి యుచట ...

రామా. ౫ ౪౧.

పంజోలవాఁడు = కాగడా వేయువాఁడు.

సీ గుమిగూడియున్న యీ కోటవి దయ్యం
బులు పంజోలవారల పార్థివేంద్ర ..

పారిశ్చ ౫ ౧౦౧

(వెంటిపంజో = గడ్డి వెంటికి ముట్టించిన దీపము.)

శా ... భా, స్వంతుం దిందుఁడు నింద్రగోప
రుచిఁ బూర్వక్ష్మాధరం బెక్క వా, రెంతేఁ
జూడఁగ నొప్పి రప్పుడు విచేకశ్రప్రతాప
ప్రభా, ప్రాంతం బందలి వెంటిపంజో వలెఁ
దద్రాకాదివాంతంబునన్ ...

ప్రబోధ. ౪. ౪౭

జ. పంజోకమ్మ, పంజోమంచము

పంజో(ల) కమ్మ = కమ్మపంజో వి (పంజో+
కమ్మ) రత్నములు పొదిగిన కమ్మ, రత్న
తాటంకము; కర్ణభూషావిశేషము.

గీ. ... పంజోలకమ్మ యనఁగ, రత్నతాటక
మెసఁగు ... ఆం భా. ౨. ౧౪౪

ఉ బంగరుఁ దళ్కు జెక్కులను బంజోకమ్మల
డాలు చిందు ద్రో, కృంగి .

ఉ. రా. ౩. ౭౧.

వ .. పంజోలవలె వెలుంగు మానికపుపంజోల
కమ్మలు ... ప్రబంధ. ౧౫.

పంజోమంచేము. వి. (పంజో+మంచము) రత్న
మంచిక, రత్నములు పొదిగిన మంచము.

సీ. మాటుగా వైచినమింతిపట్టెర రుత్తి పంజో
మంచము డిగ్గ మంజాఘోష. పార. ౨. ౧౩౨.

పంజె(జియ)[1]. విణ. క. పంజె. త. పంజై.) ౧.
నీచము.

ఉ. ఆనిశ జేసి పక్కాడ రహి కనుమాలవు పంజె లంజెలకా, గానకళావిశారద కొంగానఁ గళానిధిఁ బోలుచాన యూ, మేనక యుండ.

ఆహ. ౧. ౭౨.

(పంజ; అపముద్రి)

౨. పిఱికివాఁడు, భీరువు.

సీ. లంజెకు పొంపొంట పంజెకు ధైర్యం కొంగిలి కగ్గు మద్యపాయులకు సిగ్గు

వేఁమ. ౭౫

3. నిరర్థకము, ధనహీనము

గీ. పంజెమాటలఁ గూడు నాలంజెతికము

ప్రబంధ. ౪౮౪. (పంజ అపముద్రి)

పంజె(జియ)². వి. బారంగి ? (శ ర)

పంట. వి. (√పండు) ౧ (సస్యాదులు) ఫలించుట, పండుట

వ ... ఇరుగారును బంట పొసంగు పంట వలంతి కేదార క్షేత్రంబుల చేలను ...

భీమ ౧ ౧౦౯

చ. మితి నిపు దబ్దతం బరిణమించిన తోయము చాలఁ బంటకు ... ఆము. ౪. ౯౪

౨ (సం. పణ్ణాయ తి పణ్ణై) కృషి. (శ ర)

3 కృషి సన్నాహము.

సీ. పంట యనఁగ, నగుఁ గృషి సన్నాహము ఆం భా ౨ ౨౩౨.

౪ ధాన్య సమృద్ధి.

గీ. పాఁడి పంటయు వైభవ ప్రాభవములు, తగవు ధర్మంబు గలిగి యుత్తమ వణిజాలు

హర. ౧ ౧౩

శా ... ఒకప్పుడుం దఱుఁగి దింటం బాఁడి యుం బంటయున్ మనుచ ౧ ౫౫

౫ (పుణ్యపాపముల కొll వాని) ఫలము, ఫలితము.

ఉ. . శా, అడవులలోపలం గఱకు లాడిన జోనపుపంట యంతియున్, గుడిచితి నంచు వామఁఁదికల్లిను నిక్క మెఱుంగిఁ ఱుక్కు మా . అచ్చ. రా సుం. ౯౦.

ఉ. పంటవలంతి నోముగుమి పంట వహిన్ రహిమించువాని వా, ల్గంటి వడిన్ హరించి తెఱగంటివజీరుల గ్రుళ్లదంచెదన్

చం రా. ౫. ౫౭

౬. ఒక శూద్రజాతి (చూ పంటకాఁపు, పంటది మొ

౭. ఫలోన్ముఖ సస్యము. (సస్యము అని చి. ని). చూ. పంటచేను. (చేరువ పంట = నికట స్థితిఫలము, సమీపమం దున్న ఫలము).

చ భుజంగి కోటికెన్, ఘటిత నిధానసీమ యుపకాంతుల చేరువపంట జారస, త్విట లికఁ బంచదార యనుదాని విలాస మయూర యూరియున్ హంస ౧ ౨౧౫.

౮ భూమి.

గీ సరఁగఁదను జూచువారి కెవ్వరికైన, మల బిడారును మలఁకల నలరుపేరుఁ, బంట తేరును కెలిమికింటితీరు, నొనఁగు ప్రోడ యుసై చాలనొనరు దాని .

యయా ౨. ౪౪

పంటకాఁపు. వి. (√పంట) ౧ పంటచే జీవించు కాఁపు, కృషీవలుఁడు (శ ర)

౨. శూద్రులలో నొక జాతివాఁడు .

హంస ౪. ౧౩౭.

పంటకారు. వి. (పంట+కారు¹) పంటకాలము శరద్రుతువు

సీ పంటకా ర్వెలి దమ్మిదంట గొంటసమాడు వెడఁదకన్నుల కాంతి కెల్లివొడుచ •

పాండు. ౪. ౭౪.

క. ... పంటకాపుపగిదిం బ్రసన్నశరీరంబున
పాండు. ౩. ౧౫౦.

పంటకులము. పంటజాతి మి వి. (√పంట)
ఒకా నొక శూద్రజాతి.

సీ పంటకులస్వామి ప్రఖ్యాతుఁ డారె వేమయ
వీరామహాఁ డనుమాన్యతయును . .
హ. పూ ౧ ౭౭.

పంటచెలి. పంటవలఁతి. వి (పంట+చెలి.)

ఉ. వేల్పుటాటదాన్, మిన్నకొలంకు పంట
చెలినిద్దపుఁబయ్యెద పాలవెల్లికిన్, మన్నన
యన్నసై తపసిమంతనపుందారు రైన
తొయ్యలిన్ . రామా. ౫ ౧౯.

క. తల్లి విడిపింపరాఁగదవె పంటచెలీ
అచ్చ రా అర ౬౬

పంటజాతి. పంటకులము. మి వి (√పంట)
ఒకా నొక శూద్రజాతి

ఉ. పంటజాతివా, ల్గంటిని దుంటవింటి
దొర కంటిని గంటి నటంచు నమ్మలన్,
జంట బెదంగుచంటిజిగిసం దమరం జాలు కంట
జేసినన్ ఉ. హరిశ్చ. ౪. ౭౧

పంటతొయ్యలి. పంటవలఁతి

సీ. సకియలు గొల్వఁ బచ్చలపల్లకి నెక్కి పంట
తొయ్యలి పట్టిఠెంట రాఁగ
ఉ. రా ౬. ౧౪౪.

పంటది. వి. (పంట+అది) పంటజాతి స్త్రీ

ఉ. కంటికి నింపువానిఁ జెలిగన్నులవానిఁ బిసాళి
బాపనిం, బంటది గోరుఁ జారుకుచ పంజర
కీరము గారవింపఁగన్. పాండు ౩ ౬౧

పంటనెలఁత. పంటవలఁతి.

క. అని యతనికి నెల విశి తలఁ, ప్రనఁ బంట
నెలంతకానుప్ర న్నిలిపి
అచ్చ. రా కిష్కిం. ౫౫

పంటపూఁబోఁడి. పంటవలఁతి.

గీ. అంత నవ్వాన తరుణాతియుదను డోఁచుఁ,
బంటపూఁబోఁడి కనముద్దుపట్టికొఁ అకుఁ, బలు
నగలఁ గుంద కే సెల్లఁ బచ్చవారె, ననఁగిఁ
బసిడిం ప్రఁబైరులు గొనబు మీఱె ...
అచ్చ రా కిష్కిం. ౬౮

పంటపొలఁతి. పంటవలఁతి

క సొరయఁ బ్రసిద్ధము మధురా, పురము సమీ
పమునఁ బంటపొలఁతికి రత్నా, భరణం బై
విలసిల్లును, నరనాథ యవంతిపట్టణ శ్రేష్ఠ
మిలన్ కుచేల ౧ ౭౭.

పంట (ల) ముగుద. పంటవలఁతి

గీ మొదలిచెప్పెఁడు పంటలముగుద గొడవ,
లుమపుకొఱ కిర్లగొంగ వంగడమునందు,
రాముఁ డై పుట్టె అచ్చ రా యు ౧౯

ఆ మొదలిసిరిదొ పంటముగుద గాదిలిపట్టు,
యగుచుఁ బోడమె
అచ్చ రా. యు. ౪౬౫

పంటరాసామి. వి (√పంట) ఓషధీశుఁడు,
చంద్రుఁడు

సీ ఏభూమిభృత్కులాధీశుండు పంటరాసామి
దాలుప్రకేమ జన్మసీమ
పై శకుం ౧ ౭౩౪

పంటవలఁతి. పంటచెలి, పంటతొయ్యలి, పంట
నెలఁతి, పంటపూఁబోఁడి, పంటపొలఁతి, పంట
ముగుద, పంటవాల్గంటి. వి. (√పంట) నేల,
భూమి, భూదేవి.

సీ నీరుచేలలం వానకారులు పరికించి పరిపాలం
ములు పంటవలఁతు లగిసి
పి. శకుం. ౪ ౧౩౬.

సీ పలుకోఁడులకు నూడు బలియించి పొలి
యించి లలిఁ గేరు పంటవలంతి సరిరు .
సిం. ౧ ౫౭.

సీ. తొడలపై నిడి యొత్తు నడుగుఁ బంటవలంతి జఘనంబుఁ దాఁకించు సరసలీల ...

దశా. 3 ౧౪౧

సీ. కలిమిచేడియఁ బంటవలఁతి సేలినవాఁడు పుడమిచేల్వులకుఁ జేపడనివాఁడు

రామా. 3 ౪౫

(విశ) సస్యాధరంబు సంగుటి కినుగుల మైనని

ఈ మత్యెలల, పంటవలంతి వింటికొరి గానికి కోగునవేళ తంచు నా, సంతార గుబ్బ ... ... నై.

కళాం 3 3

(గు త్యం పంటవలంతి వింటికొం — ముత్య ములు పండు ఇటికి విల్లుగాఁ ... ప్రభుపు, మన్మథుఁడు)

(పంటవలంతి ట్టి = భూజాత, సీతాదేవి)

గి అంత జ కానుమగిని స్వయంవరోత్స, వమునకై సెచ్చెలులు పంటవలఁతిపట్టిఁ, జందనాలేప గర్భితభూపా ప్రసూన, చీని చీనాంబరములఁ గై సేసి రపుడు .

దశా 8 ౧౦౯.

(పంటవలంతి యల్లుఁడు = శ్రీరాముఁడు)

ఉ అంటితి వేమె పువ్వవతి యాలతికూన నచైన నంటు గ, న్నంటకు మఱదాఁకి నని యవ్వలి కేఁగిన నీతి నవ్వుచున్, పంటపె పూఁబొదల్ దిరిగి పేసరి చెమ్మటఁ దొప్పఁ గోఁగిఁన్, బంటవలంతి యల్లుఁడు కృపానిధి కాఁగిటఁ గ్రుచ్చె నంతటన్ ...

ఉ రా ఉ ౫౪.

పంటవాల్గంటి = పంటవలఁతి.

గీ. పంటవాల్గంటి గబ్బిగుబ్బలఁ జెలంగు, తక్కుఁ జిగిచిల్కు పచ్చరాకొలఁ బోలి

దశా. ౧. ౧౧౩.

పంటసాల. వి (√పంట). ౧. దియ్యపు కొట్టు. (-చి. వి. 'ఉగ్రాణము' శ. ర.) ౨. కణఁ - జము గాదె. (శ. ర. చి. వి.)

పంటి = పనఁటి. వి. ౧ ఘటము, కుండ

క వింటికి స బొమ కా నల, వింటికి పరి దొరక నంత విఱిచిగిన ని, ప్పంటికి నలపంటికి ..., ంటికె లసా క్షి గుబ్బ పాలిండ్లనిరల్.

... ౨. ౪౦.

... ... పుట్టిని ... ... పంటియగు ... ... కించుమల్

కుశ ౨. ౪౫౧

... ... మాయమెనలంతి నిఖ మని గిన మెన్ని పంటలు పట్టు విూయింటి కినుచు .

బహు. ౫. ...

౨ అతిజవ గ్రాహ్యజలానయనార్హ భాండము, చప్పన నీర్లముంచి తెచ్చుకొనఁదగిన కుండ, కొడ

సీ . అతిజవ గ్రాహ్యజలా నయనార్హ భాం గంబు పంటి.

గి పనఁటి యనఁ దగు ఆం భా. ౨. ౨౪౬.

పంటించు. ఈ క్రి ౧ బాగుచేయు, కడియు.

వ చయ్యన నయ్యావ్య పుఁడు సెత్తుకొని మరల నింటికిఁ బంటింపక వచ్చి యచ్చిఱంతపొపుడు దేవకిప్రక్కం జక్కా నిడి

భాగ. ౧౦. పూ. ౧౪౫.

క గట్టిగ నీ విఁక వానిం, బట్టింపుము గాక యున్నఁ బంటింపక పెన్ఘట్టువలికైన పెడలం, గొట్టింపుము నీలా. ౨. ౬౦.

శా. . నీయుదయ మాకారాజులల్ సెప్పఁగాఁ, బంటింపం దొడ చేఁగుదెంచు వడి నీపై పేయు నన్నద్ధుఁ డై ... భా. ౦౦. పూ. ౧౩౪.

౨. సంతోషపడు, సంతోషించు.

ద్వి. ... సూరసానమ్మ, యింటికి తెకేర
నింతియుఁ గాంచి, పంటింప కెదురుగాఁ
బఱతెంచి (మొక్కి పండితా .

దీక్షా ౪౧ పా.

3 అంత వారాణసీవారుం దలరుటన్ముల
విఱిగాని వెదవింట ఘణఘణాయమాన
లయి (మోయు ఘంటలకుం గంటిచి తన
మనంబున శా.గ. ౯ ౬౦౯.

గా కంఠీ రాము నిసంగా యోధనులుఁ గాగ
ప్రకాశంబు లై, మింటఁ వచ్చెను మీనిఁ
గైకొని సుగర్ మెచ్చఁ నృపశ్రేణులఁ,
బంటింపం బని లేదు చంద్రము ధరాభాగంబు
వారింపు భా. ౧౦ పూ. ౧౫౩౪

౪ వ్యాపించు

శా. క్రొవ్వారుం జమునోయి (వేఁగుకు నాగో
గంతకా నంతియున్, జవ్వాడెంగి నలంతె
యూర్పువలపుల్ సాలంగఁ బంటింపఁగాఁ,
బువ్వుల్ మీటుచు భాను. ౪ ౪౪

(తగంబుకఁగా అని శ ర)

౫. ప్రియించు, ఈంగు

ద్వి. ఇంటిలోన నగి యథేష్ట (పవృత్తిఁ, బంటింప
కూడె నా బ్రాహ్మణు లెతేఁగి

పండితా మహి ౭౩ పా

.మ. నల్మోమంలం బలుకుం జేర యుక్తగ్రనల్
చదువులై పంటింపఁ గొల్చ్యాండుని, చ్చల
ఫుస్ పేలుపు పెద్ద ముజ్జగము మేల్బందంబు
నొందించుకస్ అచ్చ భా ౧ ౧. పు.

పంటె(టియ) = పంటెకత్తి, పరటె వి సాల
వాఁడు నూలుచుట్టెడి సాధన విశేషము.

గీ. తంతుకేష్టవ సాధనంబు, పగఁగుకు బరంటె
యనఁగను బంటె యనఁగఁ బంటె కోల
యనంగఁ జెవ్వందిబింగ .

౯ ఆం. భా. ౨. ౭౯౫. (ప్రాఁత ప్రతి పా)

జ : పంటెకత్తి, పంటెకోల.

పంటెకత్తి = పంటె. వి. (పంటె+కత్తి) నూలు
చుట్టుట కుపయుక్తమగు సాధన విశేషము

గీ. ఎన్నికలుపట్టి పుంజంపురేర్పఱచి, పంటె
కత్తులు మఱి తోడు పనుగులూఁచు, కండె
లానరించి చాలించి కాఁపుటింతు, అన్న
యత్నోళ నద్భుతింబుట్టి పడఁగి

కుకు ౨. ౪.౭౩.

పంటెకోల = సంటె ఆం భా ౨ ౭౯౫

పంట్రు. వి. చిల్లులుగల యలుఁగులు మూఁడు
నాలుగు గల కత్తి (శ ర)

జ : పంట్రుకోల, పంట్రించు

పంట్రుకోల. వి (పంట్రు+కోల) చిల్లులుగల
యలుఁగులు మూఁడునాలుగు గలకత్తి

గీ కంప తొడుగిడ్చినట్లేఁదు గానఁజన్న, తెగ
లెఱుంగుచు నొకఁడేఁగి పదువుతోన, పడి
యడఁగి యుండఁగాఁ బటపటనముండ్లు,
గాలిఁ గదలుటఁగని పంట్రుకోలఁ జొడిచె.

మనుచ. ౪. ౫౯.

గీ పంగిపోటులు నెఁటోలు బట్టెనములుఁ, బంట్రు
కోలలు నాగా బహువిధములు, సాధ
నమ్ములు నరయించి కబాసములు, వచ్చి
రాకేటకి క్రీడా వ్యసనాగములు ..

హరిశ్చ. ౨. ౬.

పండ. సం వి ఆ. స్త్రీ ౧ యాథార్థ్యము
గ్రహించు బుద్ధి. ౨ జ్ఞానము (వై ని)

పండఁబడు. అ. క్రి (పండు[2]+పడు, స్వార్థ
మున.) శయనించు, పండుకొను.

గీ ఈరులఁ గొమ్ములను ధరించు హరిణతతుల,
విడువ నవి పరమృగములవెంటఁ బఱచి,
కలసి పోరాడి వానికొమ్ములఁ దవిల్చి,
పండఁబడియుండు లబ్ధ(పతతి పొగడ ...

చిత్రభా. ౩. ౧౪౯.

పండఁబాఱు. అ క్రి. (పండు[1] + పా...) ౧ ఫలోన్ముఖ మగు, పండుటకు సిద్ధ మగు

సీ. పైఁ బరామరిక చొప్పడమిఁ బక్వము దప్పి పండఁబాఱినపాల మెండఁబాఱి
మనుచ 3 ౧౭౯

గీ. పసరుటొండొంటి యూకుతోఁ బండఁబాఱి ఛేదభయమున వెగపిపచే లవంగ
ఆను ౪ ౧౯౦

ఉ. అనలిసాయతాక్షి ... ౧౦ బండఁబాఱుచున్ . పాండు ౪ ౨౬౭

పండము. సం విణ (అ ఆ అ) నిష్ఫలము

పం.గా. వి జగన్నాథ ప్రాంతమందుండు న పూజారిజాతి బ్రాహ్మణుఁడు (శ గ)

పండాపూర్వము. సం వి అ న శాస్త్ర వ్యతి రిక్తాచరణమునఁ గలుగు ప్రత్యవాయము నివా రించుట తక్క వేఱు ఫలము కలిగింపని యదృ ష్టము
("అహరహస్సంధ్యాముపాసీత" అనువాక్య ప్రకారము ప్రతిదినము సంధ్యోపాసనము చేయవలయును అట్లు చేయకపోవుటవలనఁ బ్రత్యవాయము గలుగును సంధ్యోపా... వలనఁ గలుగు అపూర్వమునకు అప్రత్య వాయనివారణమే ఫలముగాని వేఱొండు ఇష్టప్రాప్తి రూపఫలము లేదు)

పండావంతుఁడు. సం విణ (త్ వతీ. త్) (పండగలవాఁడు) ప్రాజ్ఞుఁడు, పండితుఁడు

పండించే. స క్రి వంచించు, ఖండించు

సీ. వంచించె ... రించె ననఁగను ...
ఆం. భా. 3. ౧3౬.

...ండు వల్క దరహాసితఁ జెక్కిలిఁ గొట్టు లెస్స పం, డించిరి వోయి దాసరి .
ఆము ౬. ౪౦.

పండితంమన్యుఁడు. సం విణ (అ ఆ అ) తన్ను పండితునిగాఁ దలఁచుకొనువాఁడు

పండితజాతీయుఁడు. సం విణ (అ ఆ అ) పండితప్రకారుఁడు, పండితకీర్తి గలవాఁడు (పూర్ణ పండితుఁడు కానివాఁడు)

పండితమానీ. సం ... (న్ ... న్) ... మన్యుఁడు

పండితము. సం వి అ ఖం ౧ సిహ్లకము, చిలమష్టి, ధూపద్రవ్య విశేషము ౨ మూషికా కృతి గల మృగభేదము (కే ని)

పండితవాది. సం విణ (న్ నీ. న్) పండి తుఁడువలె పలుకువాఁడు
శ్లో సూచీముఖే దురాచారె ... పండిత వాదినీ నాశంకతే ప్రజల్పంతీ తత్కిమేనాం న హన్మ్యహమ్
సం పంచ మిత్రభే ౪.౨౨

పండితమ(ము). సం వి న్ పుం పాండిత్యము

పండితుఁడు. సం విణ (అ ఆ ఆ) - (పండగల వాఁడు) జ్ఞానవంతుఁడు, బుద్ధిమంతుఁడు

పండు[1]. అ క్రి (సం ఫల్ కి పణ్ణు త పండం) ౧ ఫలించు
(౪) సస్యాదులు ఫలవంతిమగు
సీ నిమ్మలు మాదీఫలమ్ములు ... పండి నేలపై మోచియుండు
కు సం ౪ ౯౯.
శా. ... ము, శాకారుం బండును రాజనంబుఁ జెఱకుణ్ ... వి.క్ర. ౨. ౯౦.

గ్రి ఎన్ను గాదున్న ఎండు సస్యమ్ములు
ద్వి పారిశ్చ పూ ౫౦౭ మనుచ ౧ ౫౯

(చ) సిద్ధించు, పెలుకేలు

చ త్రిలోచనదేవి ప్రసాదసంపదచే, జగి
దభివంద్యులయ్యె నరసంబుగఁ బండె మదీయ
యత్నముల్ హరి ఉ ౪ ౧౬౦

చ దీని సెవ్వరై, నను వినినం బరించిన
కూం నఁ గ లెడ్డిలోగ ౯ లెలఁ ండుచు
S గ ౬

(౬) తిఎను, గో ను గో త్రభుక
ఫల మనుభవిం ఁ దగిగ ౯ని గొండు

గ౯ బా గొందఁ ౯ను ండి వ
ండితా దీక్షా ౨ గా

ఉ పావనమయ్యె నాకులము ఎండెఁ దపంబు
భాగ ౧౦ పూ ౧౨౯౫

ఉ క్రొన్నెలతాల్పు ముద్దియను గూర్చ రెు
ర్పినసోము లిప్పుడే, వన్నెన ౯ండుగో
గా ౧ ౦౯

(వ్యవ) వాని సా ము ండినగి, నా పుణ్యము
ఎండినది

(త) ఎండు పెు ఎ క్క్వమగు, లెృ్గి
సీ లెృ్క నఁ దగు ంగొ గ౬
ఆం భా ౩ ౧౦౧

ఆ తనియఁ బం కంగ మును గోసికొనఁ జవి,
చేటె కాదు ఎత్తుచేటు గఁగు
భాగ ఉద్యో ౨ ౨౬, ఆగ ౧ ౬౭

గీ పూర్వకంధిపే గావనభూవి ఁ ండి, కాలకుక్షి
కుండపూ్తిఁ బట్టు గదలి యుఎ , జలధిలోఁ
బడు దాడిమీఫల మనంగ, నట్టిగినన
బాంధవుఁ డ స్తమింపె క్ర ౩ ౯

ప ఎరిణతమగు, ముదియు

(వ్యవ) వాని శరీరము పండినది

గి ...తాళవంత మగు (ఈ యర్థమున నిది
'కడుపు, గర్భము' మున్నగు పదములతోఁ
గలసియే యుండును

(వ్యవ) ఆమె కడుపు ఎండినది

౨ కలుగు, ంభవించు

ఉ కొండొకసేపు నిన్ను మదిఁ గూర్చిన పాధపు
నంతవానికిం, బంగొ వధూవధ ప్రబలపాతక
గాతకశంక మింక నీ, దుంంగ పేమి చెప్పఁ
గు గ గు గ ౨౨

౩ గాగు (వ్య) ఆటలో గా డు పండి
గా ను

౪ ముగియు, గా ప్తమగు

గ౯ గుంగొ జల తేతి కులికంచు వైచి, ఎండెఁ
గా స్మగి దేవంతి కొల్వు ఎచ్చె
ద్వి వారిశ్చ పూ ౪౧౨ ఎం

(ఎథ ముగిసె గి భాగము)

గి అజ్జబిభిఁ, గ గి గ్షించి యక్కాల
క కగ డు, గుంగొ భగా లనుకొలఁది రై
తి కు , బండె సెక్కడ కొఱఁబాఱ సె
౬ నుచు
ద్వి హారిశ్చ ఉ ౧౧౦౬ ఎం

(జీవితకాలము ముగిసినని గావము)

సీ అనజా చటి, క గి యం దొకబ్రాన
నా ండిగ ఎండు గని పేద్కమైఁ గోసి
కొని తింగ భాగ శాం ౧ ౧౬౦

గి అకగ యందని ఎంటికి నట్టు సాఁచెఁ, జిత్త
గి టపోఁద సే సేవి సేయ దాన
విక్ర ౧ ౧౨౯

సీ ఒక జంబూతరు వొప్పియుండు, దాని
పండురు మహీస్థలి మహోగ్రముగ ననిశంబుఁ
బడి గాలి భాగ భీష్మ ౧ ౧౯

మాలి ఈచింతపంటి ఎరిగా, గో వల యమృతంబుఁ
జెప్ప నొప్పెను
ద్వా కి ౧౫౪ ఆం భా ౨ ౩౯

(విశే.) ౧ పక్వమయినది, ముదిరినది

ఉ. రాలిన పండుటాకులు ధరన్ గనుపట్టెను
దట్టమై ఇందు ౨ ౩౬.

గీ. బండి తిరుశాఖికలనుండి పడిన పండు,
టాకుగుమి నిండుకొనియె వనాంతరముల
ఉ. రా ౬ ౫

చ. బల మింక లేమి నిప్పు విను పండువెదు
ళ్లవలీల మోగ్రతో, ఫుల్ల బడ జొప్ప
వంచుకొనుపోలిక వంచి
మనుచ ౪ ౧౭

౨ (పండువంటిది) ముసలిది, వార్ధకావస్థ నొందినది

శా. నరుడు పండై యున్న నైకోరు పెం,
డ్లాము న్విడ్డలు నైతిమున్
మల్లభూ వైరా ౮౩

(వ్యవ) దానికి జాల వయస్సు గడచినది, ముసలిపండు

3 నిండు పూర్ణము, చూ పండువెన్నెల

సా అందనిమ్రానులపండ్లు గోయ దలచుట = సాధ్యముగాని పనిని జేయబూనుట

కి చనుచు జన దని చూడక యం, దనిమ్రానుల
పండ్లు గోయదలచుట హితమే
భార విరా ౧ ౫౭

(ముత్తాటిపండు దిను = తనచే నాటబడి, తాటివిత్తువలన బరంపరగా బుట్టిన మూడు తాటిచెట్ల పండ్లను దిను) చిరకాలము జీవించు.

గీ. అఖిలకల్యాణగుణశీల యానుశీల, పెట్టె చే
మీదుగా పెల్లచుట్టములకు, భర్తతో
గూడ ముత్తాటిపండు దినియు, నెత్తె ముమ్మ
న్మగుణ్ణల నిందగోని పాండు ౪ ౨౭౪

(ఆ పని కారదా పండో = ఆ కార్యము సెలవేఱునదియా కాదో).

వ అవో దేవిరయొక్క తలంపు జేసినావు.
ఒక్కకోరి కడిగినావు, ఒక దొడ్డకోరి లడిగి
నావు, అది కారయా పండో కల్లో నిజమో
మను వి ౨ ౩౮. టీ

జ: పంట, పంటకాపు, పంటకారు, పంటకులము, పంటచెవి, పంటజాతి, పంటతొయ్యాలి, పంటది, పంటనెలత, పంటపూబోడి, పంటపొలతి, పంటముగుద, పంటరాసామి, పంటవలతి, పంటవాల్గంటి, పంటసాల, పండబాఱు, పండించు, పండుచేప, పండువెన్నెల

పండు² = పండుకొను అ క్రి శయనించు

గీ పండె బన్నుండెను బరుండె బవ్వళించె,
నత్తమిల్లె బడుండె తినమలె ననగ, నలరి
యుండును శయనించె ననుట కాఖ్య .
ఆం భా 3 ౭3 (ప్రాంతిప్రాంత ప్రకుల పా)

రగడ పండె నధ్వగుడు బహుపాచ్ఛాయ,
న్నిండెను నవి నవినీ, తతిజాయన్ .
బహు ౨. ౧3

గీ బండి పడ దన్నె దొడలపై బండి
దశా ౭ ౧౭3.

జ' పండబడు, పండుకొను.

పండుడు. సం వి అ పుం షండుడు, నపుంసకుడు

పండుకొను = పండు². అ క్రి (పండు² + కొను, స్వార్థమున) శయనించు. ఉదా: నేను రాత్రి పదిగంటలకు బండుకొందును.

పండుగ(గు) = పండువ వి ౧. ఉత్సవము, ఆనందము

ద్వి పాలికోని జవ్వనంబున గన్నుపండువు గలుగ
జేయు దాని చక్కదనంబు చెక్కు ..
విష్ణుమా. పూ. 3. ఆ. (శ. ౭)

గీ పరఁగుఁ బబ్బము ఎండుగ ఎండు వనఁగ,
నుత్వవప ఆం భా ౧ ౧౪౩

సీ సాగనుఁ గుచ్చల గీఁసువగిలు కిన్నులఎండు
గిలుగ మాయపుఁ గౌను గిలుగిఁజేయు
విజ ఎ ౧ ౭౬

౨ (సంక్రాంతి, సంవత్సరాది మొ) ఉత్సవ
దినము

క పెనరుంబ ప్పెటి కి, క రు న్నెయి
గొనఁడు ఎండుగను గొయుకి కే, కొ రుం
ఒంచని చల్లయె, ము రుం గనఁ గతి
లోభమున కేమందుర్ వాల ౫ ౮

ఎండువ (వు) = ఎంగుగి ఎ ఉత్సవము

అల్లి నటు డ మెడ ట్ట గ్రోయు
లెడం బోవు ఎల్లవులం ఒండువ తిలంటులకి
నింటికిం దెచ్చ త్యాంగనాభ్రాతిల ఎరిషా
చేట్టలయంగి ఆమ ౬ ౧౭౭

వ ఎట్టి సంగ్రుకి ౫, వలఁగడుఎట్టి ఎండు
వుసు చేసె దిగిక్ దిలదంౘ్రి కింటికక్
సా ఎ ౨ ౨౧

గి వుల కయ ఁ ండువు సేయ సని
ఉ రా ౩ ౧౦౭ కాశీ ౭ ౧౯౦

౩ ఆనందకిగము

శా పై జందుసుం డౌ ష్వగా, గాసెక్
వెన్నెల ఎండ చల కి ంకిక్ గిల్వపూ ండ
ఏ యయా ౫ ౧౦౯

ఎండుచేఁఎ గి (√ ండు[1]) మత్స్యవిశే ము

పండువా. వి ఎంకువా యను దేశము

సీ ఎండువాసుగతాణి పావకం బిచ్చిస భద్రేభ
ములు గిగిఁ బాళ ముండ (౭౩

ఎండువెన్నెల గి (ఎండు[1] + వెన్నెల) పూగ
చంద్రికి, నిండువెన్నెల

మ రా ంతంబునుం గండువె, న్నెలలం
గాంకెసు నాకు నవ్మ్రన బలానీకింబులు
ప్రబోధ ౧ ౪౦

సీ ఎనకిన్నావ ముత్తపుఁదలాటము గాఁగిఁ
బండువెన్నెల దృష్టిదండ గాఁగ
ప్రబంధ ౫౧ ఆము ౨ ౬౦

(ఇటే ఎండు రేయెండ)

గీ ఎండు రేయెం. బ్రహ్మాండ భాండములను,
నిండుకొనియుండె కవిజ ౩ ౮౧

గీ చండిలం బగు ఎండురేయెండ గాసె
ప్రబంధ ౭౮

ఎండేరసు వి భక్ష్యవిశే ము

ఊ ౮ సా గ ణముచేస వక్క
బ ఎతసు ఎం, డేరము లారగించుచు
సాగంగ ౧ ౧౩ (౫ గ సా)

ఎంౘ్రకుఁడు సం విణ (అ ౘ్రికా అ) వాల
రోగముచే కాళు ఎడపోయినవాఁడు

ఎంౘ్రెండు న శౌ (గి + రండ) దియును
రండ, ద్వాదశాకము

క వనమునఁ బంౘ్రెండేఁడులు, మన ముత్కట
దుఃఖవార్ధిమగ్నుల మై
భాగ కిన్ణి ౧ ౬౭

బంౘ్రం వ గ్వాం, బకిదుక్ మేలనఁగ కాంతి
గ్వాము వెలయుక్ భార ఆది ౧ ౫౭

(ఈ క్రింది ప్రయోగమునఁ ఎంౘ్రెటక్ అను
రూపము కానవచ్చుచున్నది)

హానినీవృత్తము కారకముల్ క్రియఁ గన్గొన
కేడు భకాగము లొక్కగ కాగముతో,
గాగివ పై చనఁగా యతి ఎంౘ్రెటఁ గల్గిన
మానిని కామనిభా
కవిజనా శ్రయ ౧౧౪

పంతంబుబంటు వి (పంతము+బంటు) సంశప్తకుఁడు, తిరుగ నని ఒట్టు పెట్టుకొని యుద్ధము చేయువాఁడు

ద్వి ఐడిపని జనులను బంతంబుబంట్ల, ద్వారాలుఁగి సువిధానుల
బస పు 3 ౫౦౦ పం

పంతకాఁడు. విశ (పంతము + కాఁడు) ౧ ప్రతిజ్ఞ కలవాఁడు (శ ర)

౨ పౌరుషశాలి, పౌరుషము కలవాఁడు

సీ మిక్కిలి కసుమంట మింటఁ బాఱుపురాలు భస్మంబు చేసిన పంతకాఁడు
వరాహ ౧౧ ౧౪

3 పోటి చేయువాఁడు (శ ర)

పంతగించు. అ క్రి (√పంతము) ౧ చలము పట్టు, పట్టు పట్టు (చూ పంతగించుకొను)

౨ ప్రతిజ్ఞ చేయు

ద్వి సూలాయుధుఁడ నీవు చూచితివేని, బాళిఁ జక్కుడు వని పంతగించితిని
విష్ణు ఉ ౪ ఆ (శ ర)

సీ మెఱసి మహత్త్వాన మిన్నంది వెలయుదుఁ బంతగించిన రావణాఁజు నణఁతు
ఉ హరిశ్చ ౨ ౩౦

3 నియమము చేయు

క అని కలు.ద్రావుట యివ్వగ్గ, కిరి గా దని పతిక పంతగించుచు సంజీ, పరిచేతఁ గడు పులోఁ గచు, ననువుగఁ బ్రతికింపఁ దలిసి యతఁ డిట్లనియెన్ యయా 3 ౧౩౩

౪. స్పర్ధచేయు, ద్వేషించు

వ ప్రతీచీకకు బంతిదీపం జీవ నయునా లలాట న్యస్తనిస్తుల ప్రశస్త హీరిద లక్ష్మ కాంతి సంతానంబునం బంతగింపుచు
సానందో. ౫ ౯౦. పా.

(ఇట ఔపమ్య వాచకము)

పంతగించుకొను. అ. క్రి (పంతగించు+కొను, స్వార్థమున) చలపట్టు, పట్టుపట్టు

వ ... తదీయ కోదండదండంబు ధరణీమండలంబునం దుండుట యెఱింగి ఖండించుటకుఁ బంతగించుకొని యేతెంచిన లతాంతశరవహ్ని తులకరణి .. చం రా 3 ౮౯

పంతము. వి (క పంతవు. త పందయం) ౧ ప్రతిజ్ఞ, శపథము

గీ పంతమునఁ గనుబద్దునాఁ బ్రతినయనఁగ, నలరను ప్రతిజ్ఞ ... ఆం భా ౧ ౧౦౩

క పంతము చెల్లించితి నిదె, కాంతుం గైకానుము శైలకన్యక కృప నీ, కంతయుఁ గల దేమియు మదిఁ, జింతిలవల గిమ్ము కేలుఁ జిగు రీతనికిన్ హరి ఉ క ౧౭౯

మ పరితాపంబునఁ బొంద నవ్వాలఁతికం బంతంబు నీ నిచ్చితిం, దరుణీ తెచ్చెద నీ మనోరమణుఁ జింతాబాధమిం తేల యంచు.
ఉ హరి ౫. ౧౩౩

(పంతంబు నిచ్చు = మాటయిచ్చు, అని భావము) వసు. 3 ౪౪

౨ పౌరుషము

చ. ... వచ్చిపోరుసే, పడుచులతోడఁ బొంద్రుఁ దది పంతమె . . ఉ హరి 3 ౪౩

సీ మదకుంభిపంక్తుల మ్మయుల్ దగఁ జెండ దండనాయకుల పంతములు మాన్చి ...
పరమ ౪ ౧౫౯

3 (ఐ) గర్వోక్తులు, పౌరుషవాక్యములు

శా అంతం గృష్ణుఁడు కేరి నవ్వుచును బావా యింక నీ కేలముగ్, పంతంబుల్ పలుకంగ వంగుమని దర్పంబొప్ప శ్రీరాముపై, సంతోషంబలరంగ ... దశా. ౮. ౧౭

గీ. కేకిసలుఁగొట్టుచును గేరికేరినగుచుఁ, బంత
ములు పల్కుచును జాల సంతసిలుచు ...
పరమ ౪ ౧౦౮

గీ. ధాత్రినిటమీఁద వీతియాదవము గాఁగఁ
గడఁగి చేయుదుమని దురాగ్రహముతోడఁ,
బంతములు వల్కియుటఁ జని ధరణిపతిఁ
దపము గావింపఁబూని ...
భాగ ౧౦ ఉ ౭౨౧

౪ పట్టుదల, చేలము

గీ. నన్ను, నాతోడిసవతులు నగికమున్న యింత
మలరింగి నిన్ను మెప్పింతుఁగాని ..
పారి ౧ ౧౩౧

శా. చెల్లెంగంతుని పంతమట్టి పోగిరెచ్చెన్ గిల్వ
రాటాలుం, జెల్లెన్ .. రా వి ౩ ౧౪

౫ రీతి, పద్ధతి, నియమము

శా. కైట్టక మంగిళ వాగ్రమున్ . పద్మై
వేయ హైమస్ఫురి, త్ప్రట్టస్థాపత పద్మరాగ
ముల పంతంబుల్ విడంబింపఁగాన్
మనుచ ౫ ౭౭

చ. కలిసిలిగానఁ జావునకుఁ దప్పితి నీకిది కేట
పంతమా .. హం ౩ ౫౫

గీ. అథవు కంకిరులాగ మహోత్సవాగ, తగవు
ధర్మంబు పాడి పంతంబుఁ దెలియు, విూక
నష్టంబు గిలదె ముల్లోకములను
కాశీ ౪ ౧౭౮

వ. కేటపంతింబు దప్పి మమ్ము నధిక్షే
పించితి హం ౮ ౭౧

౬. ఫలము (విధము అని కొ ౭)

ద్వి. కేటుకునఁ దుమ్ము పంతము చెప్పము
ద్వి. హరిశ్చ ఉ. ౧౦౦౭

౭. న్యాయము

ద్వి. శరణుఁ జొచ్చినయట్టి శత్రువు నైనఁ,
బరికించి కావంగఁ బంత మెంచ్యాగల
ద్వి. హరిశ్చ. పూ ౧౭౯౨

క. కాకేరుసు కాచియన్నము, శేపున ధరియించి
తిరిగె దిది పంతమె యిం, తే పో మదిఁ బరి
కించిన, నీపంతె మెఱుంగు గొల్లఁ డేమిట
నైనన్ .. భాగ ౧౦. ఉ ౫౦౯.

౮ పోటీ, స్పర్ధ, (చూ. పంతములాడు)

(విశే) యుక్తము, తగినది

మ. తిరుణేచిత్తము భూమునోత్తముని మీఁదన్
కేర్చ లజ్జాతిఁ, గృష్ణణీగుప్తము గా నొనర్చి
యిటు లేకాంతంబు దుర్గాంతదు, గ్యా
చింతం బడఁ బంతిమమ్మ
వి.క్రి. ౧ ౧౩౧

క. శంతికు మిన్నకి యుండుట, పంతము గా
దినుచు వీరవర్మనితోడన్, గాంతామణి సం
తాపముఁ, గింతు ప్రతాపంబు లువియఁగాఁ
జెప్పటయున్ వి.క్రి ౧ ౧౪౧

పంతము (తా) —డు = పంతగించు, స్పర్ధించు,
ఆత్మాధిక్య సూచక గర్వోక్తులు పలుకు

ఉ. అంతట వచ్చె నొక్కఁడు మహాకృతి
దాల్చిన పూరుషుండు క, న్గొంత విశాల
క్షేత్రము లహర్ముఖ నిర్మల నీరజాళితోఁ,
బంతములాడ .. వరాహ ౧౦ ౭౭

వ. ... వినూత్న సేవలతికాలతాంత కందుకని
తాంతకాంతిసంతతులతోఁ బంతములాడుచు
ఇందు ౪ ౩౮

ఉ. ... బాణత్రపాణపాణులై, పంతములాడు
చుం బదర పైఁబడఁ జూచు బలంబులెల్లఁ
దా, మంతట నంతట న్నిలిపి ...
విజ. వి. ౩ ౧౪౮

ఉ. తమిఁ బూఁదీఁగెల కూఁగు టుయ్యెలలఁ
బంతాలాడుచుం దూఁగువా, కొమరుం
బ్రాయపు గబ్బిగుబ్బెతలయుంగ్రముల్ ...
కళా ౧ ౪౭

బంటుపంతము = శౌర్యము

క. నిందకు నోర్వక లజ్జం, బొందక వంచనను
రణము సేసి జయంబుం, బొందెద నని తలఁ
చుచు నిటు, పందగతిం బోక బంటుపంతమె
నీకుఁ . . భాగ 3 ఉ౭౮

ఉ బాలుర నింతులం బసులఁ బోఁకఁగఁ
దోలుట బంటుపంతమే, చాలు వృషా
సురేంద్ర .. భాగ ౧౦ పూ ౧౧౩౯

మగపంతిము = పౌరుషము

ఉ నిందకు నోర్చి యోర్మిమొన నిల్వఁగ నోపక
ఓఁగి ఎ ఱుఁగి, ౦ ... బడ్డ ... పంతమె
... 3 ౬౨౩

పంతిమిచ్చు = ప్రతిజ్ఞ చేయు

సీ రుక్మిణిఁ గాని రాక యాత్మీయపుణ్యముఁ,
... నని తిం(డ్రియుఁ ... విఁ పంతి
మిచ్చి ... స్నద్ధుఁడై యేపున ...
హరి ఉ 3 ౧౩౬

జ పంతెంబుబంటు, పంతెకాఁడు, పంతెగించు,
సంతెగించుకొను

పంతియ(తె). వి ప్రమిద, మల్లిక ము

గ్వి అయోధ్యాదియోగి, నిశ్చలం బగు భక్తి
నిలిపి ... ధరణి పంతియ సముద్రం
బుల నెయ్యి, కరుణా దీపముఁ జేసి యరు
ణాంశు ... గ్వి ... ౧ ౭౪ ...

గ్వి అంతి ... యతినిపైఁ ప్రేమ,
పంతియ మితిలేని భక్తియే చమురు, నానంద
భరిత హృదబ్జంబె వత్తి, గా నొసరించి
ద్వి పరమ ౧ ౭౪ ...

ఆ మూరివిల్లఁజేసి ... తరువారిఁ, బంతె
నుంచి పైనఁ ప్రమిదమూసి, చీలమన్ను లిచ్చి
... యొకగిత్తి, మడుగుపంతె ...
నట్లు ద్రవ్వి (చి కి చి ని)

క పంతెడు చమురున కు, త్యంత మనస్సిద్ధి దీప
మనుదిన మిడువాఁ, డంతమునఁ జేరులక్ష్మి,
కాంతునిపురి ... కవిచౌ. ౭౮.

పంతు[1]. విణ ఉప్ప (మేలు అని శ ర)

సీ పొదరింటి పట్టులఁ జదరంపు నట్టులఁ
బంతుగా గోరంపు బంతులాడు
ఉ హరిశ్చ 3 ౧౪

ఉ అంతి మనోజవేదనల యాగట ... లేక
యుద్వేలుం, బంగుగఁగూడి ... వాటున
నిద్దుగి ౧ ౨౩

వి ౧ ... (మేలిమి అని శ ర)

... పంతు
...
... పూ 3 ఆ (శ ...)

౨ భీతి, భయము

క అంటు ... ... లిడుచుఁ
... గనుగొని చింతా, క్రాంతుండై
నలుదిక్కులు, పంతునఁ గలయంగఁ జూచి
పరుగున ... శేష ౨ ౧౬.

పంతు[2]. వి (కి పంతు) రాగవిశేషము

క తానసయని చంద్రోపమి, తానన ... త్తి
యేకతాన ... పం, తానన విలుతుఁడు
మెచ్చఁడె, తా ... యేకతాన
నయారే ప్రబంధ ౭౨౫

పంతులు. వి బ (కి మహా పంతి) ౧ చదువు
లయ్యవారు (బి ని శ ర)

౨ లౌకికపుచదువు చదివినకొందఱు బ్రాహ్మ
ణులకు నామాంతిమం దుండు బిరుదము

ఉదా రామయ్యపంతులు, వెంకన్నపంతులు
మొ

3 యజమానుఁడు, అధికారి

ఉదా : అయ్యా ! పంతులుగా రింట నున్నారా?

పంతువరాళి (శ పంతువరాళి) ముప్పదిరెండు
నపుంసకరాగములలో నొకటి.

గీ శంక, గాభరణమును శోకవిరాళి మేఘ,
రంజి గుజ్జరి పంతువరాళి నాట ...
ప్రబంధ. ౯౬

సీ మాళవతియు ముఖారి మలహరి సామంతి పంతు
వరాళియు . . హంస ౫ ౧౭౪

పంతువు = పంతు² వి మిశ్రరాగములలో
నొకటి

గీ గూళన శ్రీయు నా కొం... బలహరియును
గోసమలహరి నా నైదు గూర్చి సంకీ...
నాదిగాఁ గల మిశ్రంబు లన్నిమదికి, ననదిఁ
గన్నట్టు విరికి సేయంగఁ దలిచి ...
ప్రబంధ ౯౮

పంధకము. సం విణ (అ శిక్ష అ) పథముగఁ
బుట్టినది

పండ. విణ (క పండ) ౧ వి పిఱికివాఁడు,
బీగువు.

ఉ. పందనం గొఱితె వల్కుచుఁ గూరుర
దాను విం చిరియుక .
ఆము. ౭ ౪౦ వేదం సా

ఆ వానిఁ జూచి నగుచు వారలోరోరో యుం,
కొండుఁ బోవవచ్చుఁ బంద నిలువు, మనుచు
డాయుటయును . బాగ ఆ౯ ౬. ౧౪౫

గీ ... పంద కోచ, పిఱికి గొంబులిగొ ట్ట
బీకుఁ గెథవ .. అ భా ౭ ౭౭౧

౨ దుష్టుఁడు, దుష్ట

సీ. ... సోవనాఁ గగినాల్లుపోవు దుర్మా
ర్గుండు బడిసేటును గాను పంద లండి
హంస ౫. ౧౧౩

ద్వి వయసు కావగముల్ నాపి పోనాడి, పయి
బోటు సెలుగిక పంద గా నిలిచి ...
ద్వి ౮. పా ౩ ౧౦౭ పా. ౧౮. పం

౩. పోమరి.

ద్వి ధనరాశి యిచ్చోటఁ దఱలక యిత్తు, శోక
విచారము మాకు నొదవ నీరాజా, సుకవాని
పనిపందచూపు గుజ్జంబు .
ద్వి హరిశ్చ ఉ ౧౮౯౬

(పనిపంద = పని చేయలేనిపోమరి అని గావము)

౪ పేడి, పండుఁడు

సీ పంద యగంగ దూబ యంగఁ బేడి నా
మంపినామంబుగాఁ జనును.
ఆం భా ౭ ౧౧౭

౫. పందగొడ్డు, ౨వి ...

పందగొడ్డు. వి (పంద+గొడ్డు) గొడ్డుఁబోతు
పశువు, వంధ్య

సీ పలుగాములకు మేలు పందగొడ్డునుఁ బాలు
లేవు . మేను ౫ ౧౫౫.

పందతనము. వి (పంది + తనము) ౧ భీరు
త్వము, పిఱికితనము

ఆ పెక్కుమాట లేల నిక్కువం బగుపల్కు,
వినుము భుజబలంబు వెలయుచుండఁ, బగఱ
నొడుచు టొప్పఁ బందితనంబున, విమల
మయినయశము వెలయఁగలదె
భా రా యు ౧౫౮౪

ద్వి దేవగంధర్వు లెత్తిన నైన సీత, నేవిడుచుట
యేల యీ పందతనము ...
రం రా యు ౩౭ పా ౧౩ పం

౨ పోమరితనము

క ఎందును గాలము నిజ మని, పందతనంబునను
బుద్ధి బాయక ఘను లై, యొందాక బుద్ధి
సెగడెడి, నందాఁకఁ జరింపవలయు నాత్మ
బలముననే . భాగ ౧౧ పూ ౩౬.

(శ్లో మృత్యుర్బుద్ధ మతాపో హ్యాయావద్బుద్ధి
బలోదయమ్ ...
సం భాగ ౧౦ స్కం. ౧ ౪౮.)

పందల. వి. (క. పందల) పుట్టి.

చ భుజం దగ్గ వ్రాశేచేయి విఱుగంగ వడిం బ
తోాడి రత్తి గో, ర్వులమునం దకి యజ్ఞ
తలఎందల రెుత్తిరి తరణాధిపుల్
క. సం. ౨ ౧౧౨

చ బలిం జెఱువట్టి గాూులతెలఎందల యత్తి
సూాగారఎంబు లే, వ్వులకళగం గాగాని గి
౪ ౦ ౧ ౯౯౫

(దని బరెగంకివు (యో మ ఖ క ాము)

ఎంది వి (క ఎంగి త ర్మ క ౩ సు
ఎంత్) నగాహూ ఖు గి ౪
౯ ౦గి

మ భ సరం ౦౪ళి
ఎం దు ౦ ఖ ౩ దు ౨ ౧

ఈ ముంద దఫ లన్ వి ముది ్వు
గో ఖరెాంచ గా గి ఱుం భో
కి ౭౯

సీ గాలు మెకిను

గీ ఎంగి ఖ గేకిల మ్మ బ గు ఖ్యుట్టు
ఆం భా ౨ ౦ ౨

సీ ఎంరిపెంటికి నైదు గయ గూ ల గిచ్చి
గా గ గేగి ల యు గి యుక్త
గిలా ౧ ౧ ౧

సీ ఎ గి గార్ధభ మైన ంగి రై
గీ దత్తు చకుద్రా సీమ బొందు
గైవల్య కిళ ర్యణ భోగిలక్ష్మి
భీమ ౬ ౧

గా ఎంగిని ంగిని ంగిగి గిగి చే టు

జ ఎంగికైదువు, ఎంగికొ్కు, ఎంగి ఎం
గూడు ఎంగిగి ని ఎంగిపే ఎం
గోటు, ఎంగిముక్కు, ఎంగిమూి గి
గాళ్లు, ఎంద్ కై

పంది కై దువు = పందిపోటు, ఎంద్ కై వి (ఎంది + కైదువు) ఎందిని పొడుచు ఆయుధ విశే షము

సీ ఎంగి గైఎట్టంగ ఒందికైదువు తేల నదని ఒదనిళ లాడవుకేని చంద్రా ౨. ౪౩

పందికైర వి ఎక్షి విశేషము

సీ ప్రాసు పాక్కిటిగా డు మాలకాకి గాూం పాపెర గొరవంక ఎందికైర

ఆ అగి రైనపక్ష లత డు గిద్ది
హం ౧౨

పందికొక్కు వి (ఎంగి + కొక్కు) ఎంగి ల నుండు వగాషిళ కొక్కు

గ ఎదురు మాటిగ ంగి ౪ గాదియక్రింగి
గికో క్కు వూా బ గి ఎ
గా గి ౪౧

కి కొ కి న గరి డికొ క్కు గ గను బంది
కొ క్కునంగ

గీ మూ కాభిధ లగు ఆం ౨ ౭౩

ఎందిగడ్డ వి (ఎంగి + గగ) కి ృంగా టకము (౪ ర)

ఎందిగూడు వి (ఎంది + గూడు) పెంపుడు ఎందు లుండుటకు చే ఎంచిన గూడు

సీ నట్టింట దేవళ్లు పెట్టె చి ్ంచి
పె ందిగూడు కి ౦

పందిగోరు వి (ర) గాని సాధన విశే షు

క వరదోళును మువ్వ్రగును నడిపి ఖ పె ద
వాతి యుఖ గుల కొ దుఖ్ ది వింగు
బంగిగ్లును, గిర్ గ్ గు యు చి భరు ఖ
కలకుల గొల్గన్

ధ గా ఆ (౪)

పందిటివల వి (ఎంది (టి) + వల) వే కి యోగించు నొక వల

గీ దొడ్డి, వలలు బందిటివలలును బలువు మతిల, వలలు మొదలుగం గలిగినవేలు మతియు ఖు గా ౧ ౧౧౧

పందిపీట = పందిముక్కు, పందిమూతి వి (పంది + పీట) గాడి మొదలగు ఎక్కుడు బం చివరను పందిమూతివలె ప్రాను లోనగు వానితో యమర్చిన ఎరికి రేఖ (క ర)

పందిపోటు = పందికొదువు, వి (√ ంది)

గీ ఎందిపోట్లు దవవిండ్లు బాణవా, యమ్మ లను నిల్లకోల నడిచములను వ యా లెల ధరియించి వచ్చిరి

గీ ఎరులుకిగనా డిగ గోట్ల ఫా ల జ పీ మలయందు బొందు బిచి

ఈ అంపెట క్ చె చు డు నగలిక జని గోట మై, లకు గొవ జా చుటయ పిందరకొమ్మల నెత్తి ంగి నిం, పిందెలు చెక్కె లై ఒయింపి ఢి యయా

పందిముక్కు = (√) ( )

పందిమూతి = ట (√) ( )

పందిరి — పందిలి వి అ (క అంగర్, ఎందర్, క ందర్) కాయి

ఆకువరికి, ంగరు పెట్టించి గొమ్మ లెగయించి గుండుదూలము పసి కొయ్యి గూర్చి ఈ హరి

సీ నందరం బగు చ్చుపందిరియును గోణం బు నయ్యె వ్యాం మ

సీ పైత్యపాండిమలు దుపాగాంతమున శారె నిక (కొన్నాత్కు పం దుల విదుల ఆమ

పందిరిగుండము = (మొక్క సిర్చుటకు బంగరి క్రింద ద్రవ్వించిన గుండము, ((మొక్క దీస్చు వాను పందిప్రక్రింద గుండము ద్రవ్వించుట బిరి హరణాదులు చేసి అందు ప్రవేశించి పెలవడి (మొక్క పె తేర్తురు)

క స్మరణఘ రదుద్యాతికి బం, దిరిగుండము బొచ్చి (మొక్క దీర్చనకరణం, దరుణి యారియల మాని చి, గురుజింపమునె పొచ్చి పెదలె గోయిల గంటే వరాహ

జ పందిటివల, పందిరిగొను, పందిరి వెట్టు

పందిరిగొను అ క్రి (పంగిరి + కొను) పందిరి నా వేయు

గ ఘ ము మం బంది గ ని డగింబు, సంగ ముగి సేయు వివరియంపగములు పారి

పందిరివెట్టు క్రి (ంగిరి + పెట్టు) ఆక్రి మించు, ఆవరించు, వశఒబచుకొను

చ గటికలు దీసి యిచ్చకము సేర్చి ప ంగము గని యప్పటి, వ్వటికి గతించి మాటల బంగిరివెట్టి పటచ్ టించి వి

ంగిత వినయు సౌవోర్ధి మూ మ రంబ లగు మాట పెటలం బందిరివెట్టి పాండు 3

పందిలి = పందిరి వి అ (క మ పందల్) కాయమానము

చ పెలవడి చక్కని ద కవిపేశము గాంచిత సేవ యంచు , గిలికయి పోయి యం దరసి నిక్కముగా నరి డిండు వచ్చుట, క దే ంచు శుక

సీ చిమ్మచీకటి గిమ్మ క్రొమ్మావిగుమి ల్లిబిల్లి రు ద్రాత్క పందికినడుమ

ఈ రా 3

గి పంగి పనె బంగి గినగిన బరగుం గాయు, మాగ సంగ్రాం

అం భా ం దశా 8౦

జ ఎందిలిగొను, పందిలిపెట్టిమంచము

పందిలిగొను = పందిలిగొను (√ ఎగిలి)

చ విటపసమృద్ధిఁ బత్త్రిముల గ్రోసుగఁ బందిలి గొన్న కానుగుం, దుటుఘం గట్టి యండ బోద దూఱక పేం ంచ ౯ ౪౩౪

పందిలిపట్టిమంచేము వి (ఎగిలి + పట్టె + మంచము) ఎదిలి కల ట్టెమంచము

(వ్యవ) మావాఁ డొక పందిలిపట్టెమంచము చేయించినాఁడు

పందివాళ్లు వి బ (పంది + వాళు) మాం విశేషము

వ మృగ మా రాఘగ పహి కుక్కుట మయూరాదుల కొఱకట్లు వ్యాఘ్రగంఘలు పందివాళ్లు నించిన కినకరిజ ఘటకిచ కింబులు భా రా నుం ౧౯

సీ జంబీరనీరనిర్ణిపతైలము తోడఁ బరి క్వ మై పేర్చు పందివాళ్లు రుక్మా ౩ ౬౬

(చి ని పా మండివాళ్లు, అ ముద్రితము)

పందీఁటు = పందికైదువు, (√ పంది)

వ కఠారు లీఁటెలు చందీఁటెలు విండ్లు గండగొడ్డండ్లుఁ జిల్లకోలలుఁ బంట్రగోలలు మెఱయ మనుచ ౪ ౦౦౦

మ చేకత్తులుం బ్లియం, బలు పందీటెలు గామా ౨ ౭౯

పందుము వి (పది + తూములు) పదితూములు

గీ పందు మంచు దశాఢక పలుకఁ దగు ఆం భ ౨ ౨౮౧

పందెకాఁడు = పన్నిదకాఁడు వి (పందెము + కాఁడు) ౧ జూదరి, ద్యూతకారుఁడు

సీ ద్యూతకారాఖ్యకు సోఁచుచుండును జూద కాఁడు జూదరి పందెకాఁ డనంగ ఆం భా ౨ ౨౦౪

౨ పందెము పెట్టి కోడి మొదలగువానిని జగిడమునకు విడుచువాఁడు

సీ పందెకాండ్రకు నిచ్చి రవాకలకచ్చి కూడి యూగాడు ధూర్తకోటి కచ్చి విప్ర ౩ ౧౭౪ (శ ౬ పా)

(విణ) పెద్ద, శ్రేష్ఠుఁడు

గీ బడుగు చలిగాలి మే తలంపందెకాఁడు, ఎటల మగువేయమోములు పావఁడుఁడు, గట్టిగా దీనిక ద్రాడు కాఁగఁడు, పోయితెమ్మన్న నుచ్చి యాడాయఁడు ల వి ౧ ౧౭౬

పందె(ది ను)ము – పన్నిదము వి (సం పణి తమ్, క పంతె, ఒద్య, మ నాయమ్)

జూదము వాదము మొదలగువాని లో ఓడిన వాఁడు గెలిచినవాని కిచ్చునట్లు ఉంచిన ధనాగి కము, పణము

చ ఒకరుని జంపితేని నకలోర్వియు గ్రకొను మంట నీవు మనే, శకనికి మాయజూ దము ం దెల్ల ద్రయోదశాబ్దభోగ, గ్యక్ష్య నమర్చి యొడ్డినటు లైనని పందెపు గయ్యు మయ్యె శ, త్రుకులము నె దుఃఖపడి త్రుంచుట చాఁదుదిఁ ంద మాడనే భార శల్య ౨ ౧౬

సీ ఏకపాయ మై పంద మెక్కించి మోసపోఁ గ్లధనం బెల్లను లింపోవు పి శతం ౬ ౯౪

గీ పంద మనఁ బన్నిదం బనఁ బణము వెలయు ఆం భ ౨ ౩౦౪

౨ జగిడము, కలహము

చ చ రఁబడి కాంచి ప్రాఁతలను చుట్టయొఁ గత్తులు వేసి ఒదిఎం, బెరయఁగఁ బట్టి చెక్కు గఅపించి గి కొన్పడ గిచి నిల్చి కొ, క్కరయఁగఁ జూచి పందియుఘ కొక్క వ దిద్దుమఁ పక్కొ వేసి ౼, క్లి

మటి వో యటంచును ఖలీ పెలి ప్రంజాలు
గన్నులా డెగిక్ హంస ² అగ౯

ఉ వా రాంబ లౌ, గా దని పందెముల్
నలుపగా గిమకంటురు స్థదంపు కుక్
సై ౫ ౭౯

పందెమాడు — ద్యూతాదులందు ధనాదిక
ము ఒడ్డు

చ ి, (తుకిలెములెల్ల దుఃఖ డి (తుం
పట దా దుగి ందెమాడకే
బారి శల్య ౭ ౮ ౯

౭ చల ట్టు, పంతగాడు
గి ర జవదనల పేణీధి మ గ, బల
శైవాలలతలతో ఒందమాడు
అని ౯ ౯౬

(ఇ కౌఎమ్యద్యో కము)
[illegible] జ్ఞచేయ
సే పంగ ౦ ౦డుల ౯ ప్పిం
బూ టకాం (నట్టి కేశ కం(
ద్వా ౦ ౮

(ంగవ కస ల న్ని ు
తే వ)
మ అనిలో న్న నె ఎ బి హ ల శౌర్య
న్యా ఎ గా గా రి రుం డ కి
గన ంకొ కిక తే డియ్య
భ గ ు ఉ

(ంు ము ల ఆ వ)
జ ప దకాండ

పందెరము వి దేవు న దా ము
లుంచుతావు (దా ఆరు ంటే ము) ంచ
పెట్టుట (చి ని శ ౦)

పంప ౦ ఆ త్రీ ౦ దం కా ర్య
కిందిలి యొకి న న్ను
ి కి ి యు ఉందిలి యొక గి

పంపకము[1]. వి (√పంపు[1]) పంపుట, అరుగ
జేయుట
ఉ అత్తిని గాయకు మృగని కాత్మ వెనూధవ
న ప్రగించి ము, కుబ్జ తైముం డైన వేదనిధి
రౌభాగ్యము లై ఆగుబుష్మశెల్ల వా, పుత్తడి
బొమ్మ కుం దలిపి బోటియ దానును బాలిచే
పెదక, హ త్తిగ దల్చి వారిం (బాయం
మునం ౬౦ క మాచరించినక
మారభక్తి విలా ము ౧ ఆ (చి ని)

పంపక ము[2] వి (√పంచు[3] కి ం)
పంచుట, విభజించుట (శ ర)

పంపర వి పకుగీగ విశే ము
గ్రి పుప్పపంపర యూ ంపొట్టు బొల్లాతి,
ఆదిగానెన్న, గిలుప రాలసోగములు
పణాధ ౪౦ పా ౩ ౦

పంపర ం ఆ త్రీ వ్యకులు, పంపగ
న ి (శ)

పంపరపన మి ప (౦ + ప న) నలవృక్ష
ప శ ము (చి ౩ ౨ (ా)

పంపించు పంపు, ప క్ర (√పంపు స్వార్థ
మున ఇంచు) పంపు, అరుగ జేయు (శ ర)

పిడు క్రి (√పంపు) ఆజ్ఞాపించు
గా ఈ ్ని, ద్రాపక్రీడకు మిమ్ము
బంపిడితినే త ప్యెయ్య
కవిం ౭ ౭౫ర

పంపింకొ వి (√ చు[3]) పంచిపెట్టుట ((బా
౩ ర)

పంపు[1] — పనుచు క్రి ౧ పంపించు, పోవ
జేయు
మ ఇగి ఫోజాన్మఒ కచ్చి ౦ గిముకతో గె
మంచు మాహించుమో, మది సా(తాంటి

చాని కే నిపుడు ప్రేమం బంపినక దీని నె,
ల్లిదముం జేసిన జాడఁ గోచనా
పాం ౧ ౫౪

చ అతనికి సాహసాం విభ ... నవపాద్యము
లాది యైనవ, ల్కిృకు లానరించి ... డిచ
టకిం దన దివ్యరథంబుతోడ సా, కితమునఁ
బంపె నెంత ని గిలెన గాక ... విభుండు
ని న్నితరము ... కార్యముల కిమ్మెఁ
బంచుట మున్ను వింటిమే విక్ర ౨ ౩౧

౭ (కృత్య ము) ప్రయోగించు

గీ దృక్పుటులు ... రలకఁ ంపుకృత్య ల వ,
శానుగతిఁ జేరు చెలి గర లగిలికిల
ఆము ౨ ౭౪ (వాఁతర్ర పా)

శా సాహంకారిల కింకిరుం డలిగి ... కాగ్నిక
ఠయిక బంపనక, ... కామకుఁ ...
ని న్నితఁడు గావంబోలు
మను ౩ ౪౮

(వి అజ్ఞా ము, ప్రయోగము)

సీ పంపు నా సభాగారవాచకం వౌను.
ఆం న్న

మ అలఘు ప్రాభవ ... గాక్కి ... నావ
మేయ సైన్యంబు ల, గలిక ... పులచేత
గల్పి బిరుదుల్ ... కొన్న శ్రీ ౦౫ ..., య
చిత్తం బిగురింప ల వి ౧ ౧౯

౭ (మాగిణ కిర్మమందు ప్రయోగించు) ...,
కృత్తి

ఈ గంపు ల గూడి మద్దుపగి కొమ్మ ల కిమ్మల
డాలు చెక్కులం, సొంపె గా ఁ గైణకిరు
చుర్ ఒలకిలి మచాలి పాళ్లి, ఠ ...
గాఁగ గుబ్బల కుపాణిరుచుల్ జలది ది
గావలోఁ, దుంపెలారి నొండ రుల
గోయము చ ఁ దొణంగి గియ్యదక
ఇందు ౩ ౫౩౦

(ఇట ఔపమ్య వాచకము)

జ పంపకము[1], ంపించు పంపుగొట్టు ంపు
సేయు

పంపు[2] = పనుప 2 క్రి ఆజ్ఞా ంచు నియో
గించు

కి చంపునా లో యక్కి ... కా, రింపఁదలంచు
నా ల ఖుచర ... బ ౦ ఁ గదంగు
న ... కిం, కిం ౦ డకి ... నుర గీ డా
౦ఎ ని ౧ ౫ ౧౭

ఈ కి రివముఖ్య గగ్మగి గ ని తెలుంగునఁ
గ్రీడి ప ౦ గా, మారు గూల్చ
భ రి కిల్య ౨ ౩౧౯

(ఇ ... చేయు అని వము)

కి ౦ ౦ ను దగి దని ౦, కింపకి నీ కట్టె
మయి ... యుల నియో, గింపుము నన్ను
నవమిం, నంపత్పివణుల నమ్ము నల
జనేశ
గారి న ౯౩౯ ౩ ౫ ౯ ౨ ౧౧

౧ వి చ, ప పెుచు

శా ప్రాయశి ... ౦పు డిండు కినిన
ప్రవక్వగాండిప్యు
వరాహ ౧౦ ౪౪

వి ౦ ఆ, యో ...

సీ క్రదువ కోనకల కి ... గి యేను మిమ్ము౦
దబ వే డెద న న్నలా, గ పంపుసేయుండు
ఆది ౨ ౩౪

చ ... లె, నగునె యైన నీ దయిన
... ... గకొని చేయ వా
పరా ౨ ౯౭

సే యా ౦ ఁ ది మా ౦పఁగిఁ దంద్రి
పంపున రిని పెంపకిలిమి ...
భా శాం ౧ ౨౩౩

౭ ఆజ్ఞాపంపఁబడిన అని

ఉ. అ త్తలకొల్ల ధూర్తవినయంబునఁ బంపుదగింగిఁ జేయుచుం జి త్తి మెలగ్ప వాధు పనిసేయుచు.

నిర్వ. ౫. ౫౨.

ఎంపువడు = ఆజ్ఞగొను

వ ఇవ్విధంబునఁ బంపువడి వడిగలవారు వంటులం బూన్చిన కాంచన స్యందనంబు లెక్కి . వరాహ ౫ ౨౫.

వ . పొందనిన మహాప్రసాదంబని పంపువడి చంపకాపురంబున కరుదెంచి ..

జై భా. ౪ ౧౨౨.

జ పంపుపెట్టు2, పంపుసేయు2.

పంపు3. వి (√ పంచు3) ౧ భాగము

సీ. పంపు పాల్ వంపు నా భాగంబు విలసిల్లు.

ఆ భా ౨ ౨౮౯.

౨. భాగవిశేషము, క్షేత్రము, పొలము

సీ పాలు పంపని యీక యేలిమాటలన మమ్ము లుక దీర్చెదరు తొరు భారి ఉద్యో. ౩ ౯

(పంపకము అని కా)

(మూ. అప్రదానేన రాజ్యస్య శాంతిమస్మాను మార్గతి ...

పం భా ఉద్యో ౪౧ ౧౬)

మ త, త్కాలవాంఛ రప్పఁ బంపు సేయు నెలవింకి న్పాలు వారించువా, గలతోఁ ముట్ట వు ౦ ౧ పద్మముఖ నిత్యద్భప్రంగి వాదొప్పటిన్ వను ౧ ౧౦౦ వరి మళ్లపరుస అని ౯ ౧)

౩ తుంగావానవిశేషము (శ ౯), వీసెలో నిని మిదవ భాగము

పంపుపెట్టు1. స క్రి (పంపు1 + పెట్టు) ప్రయోగించు.

చ. ... గిట్టినవానిఁ బిసాళిఁ జేసి బాలలపయిఁ బంపుపెట్టివెతిలం ఒఱుపందగునాసమీరణా.

చంద్రా ౫ ౧౦౪

పంపుపెట్టు2. స క్రి (పంపు2 + పెట్టు) ఆజ్ఞాపించు.

గీ అనుమ విశ్వాసి యగు ధర్మ నణఁగ 'నీవు, పట్టి బంధించు మని కాముఁ బంపుపెట్టి, క్రోధలోభులు వీరును గూడి శాంతిఁ, గొట్టివైవుండు . . ప్రబోధ ౨ ౫౬

చ, ఓ, గొనముల ప్రోశిలార యదిగో పగ చేతికి వచ్చినప్పుడే, పని సవరింపఁ జెల్లఁ బెఱపల్కు లిఁ కేటికిఁ బంపుపెట్టుఁ డ, వ్వనఁటులఁ బట్టి కీ టడఁచి వెచ్చెఱ వచ్చెద ముక్కు మీఱఁగ .

అచ్చ రా. యు ౫౬.

చ శమనజుఁ డశ్వమేధసవనం బొనరించుచు యావనాశ్వుదు, గ్గమున మఖాశ్వ మున్న దినఁగా వరి తె మ్మని పంపుపెట్టినన్ ..

జై. భా ౨. ౨౬.

పంపు(సే)చేయు1. స. క్రి (√ పంపు1) ౧. ప్రయోగించు

గీ పలుకు లేటికిఁ జక్రంబు పంపుసేయు, వెఱ పెఱుంగక . ఏశా. ౨. ౩౩౫.

౨. కొట్టు, ప్రహరించు

గీ. ముసలముల మోఁగి కరవాలముల దళించి, సాకువులఁ ద్రుంచి గదలచేఁ బంపుచేసి, మోఁగతిఁ చేర్చి యిరువాగుఁ బో రొనర్చె.

కవిక. ౨. ౧౫౪.

పంపుసేయు2. అ క్రి. (పంపు2 + చేయు) ఆజ్ఞను నిర్వర్తించు

సీ. కాంక్షితక్రీడ కంగము పంపుసేయుమి నొద్దు గా నిట్టూర్పు లాలయఁ బొగులు ...

మనుచ. ౩. ౧౨౩

(వశమగు అని భావము)

పంబ. వి పణవము, చర్మవాద్య విశేషము.

(గొల్లవాండ్రు వాయించెగు చర్మవాద్య విశే
షము అని బ్రౌ)

- శ్లే . పంబ యం చనఁగను బణవ మెసఁగు
ఆం భా. ౧ ౧౭౭

వ ... డోలు గొరు గుమ్మెత తమ్మెట వీరణ
యురుమ యొంటికంటి యుగిమ పంబ జమిడిక
తెప్పెట . . హంస ౩ ౭౯

జ . పంబకాఁడు

పంబకాఁడు. వి (పంబ + కాఁడు) పంబ
వాయించువాఁడు

సీ. జంగాలపాలు దేవాంగుల పత్తంబు కట
వి త్తము పంబకానిపాలు . . రామలిం ౭౩

పంబు[1] = పమ్ము అ క్రి (త పంబు) ౧ అతి
యించు, హెచ్చు, ఉత్కృష్టమగు గొప్పదగుఁ

ఉ పంబిన శోకభారమునఁ బ్రాణవిమోక్షమున్
గోరి .. భాగ ఆ౯ ౭ ౯

ఉ. పంబిన వేడ్కతో నతనిఁ బట్టము గట్టిన
నష్యుదగ్రతన్ హరి పూ ౩ ౭

కి. . . పంబినతమకంబు లేటడ నిట్లనిరెసన్
దశకు. ఉ. ౧౭౯ సైఁ ౩ ౩

క పంబి యజనాధ్యయనదా, నంబులవర్తిల్లె
బ్రాహ్మణప్రియములు ధ, ర్మబ్బం బయి
క్షత్రియ వైశ్యకు, లంబు . .
భార. ఆది ౧ ౭౫

౨. విజృంభించు, చెలరేఁగు

ఉ. పంబిరణక్షితిన్ శగవిపాటితగాత్రవ వీగుఁ
డైనయా, సాంబుఁడు . .
భాగ. ౧౦ ఉ ౭౦౬

మ. తన సద్గ్మము దప్పకున్నగిరిమూర్ధం జెక్కి
దేహంబుతో, క్షుద్రియల్గా మహీజబద్ధమేలె
శిఖయందుం జొచ్చినన్ మేలె పం, బిన
కాలాహి మోగానఁ గేలాసఁగినన్ మేలె
మవి ... మల్లభూ. నీతి. ౭౭.

ద్వి. పంబిన వివిధవాద్యంబులు దమ్మ, టంబులు
నిస్సహణంబులు చెలఁగ . .
బస ప్ర ౨ ౭౦

౩. వ్యాపించు.

ఉ. పంబినకెంపుఁ బాసెదివిఁ బ్రాఁకెదిశల్ వలిఁ
గించి ... నిర్వ ౭. ౭౩

క అంబుజముఖి బంగారుపుఁ, దంబుగ పర్నిక
నడుగుఁ దిమ్మలు గడిగెం, బంబిన నిగ్గుల
నెన్నెల, డంబువిసంబి మ పావడం దడి
కొ గొ ౧౭ ౭ ౯౩

౭ అచ్చమగు, నిజమగు

గ్ని కవుఁడు, పంబి యుంత్యజభావంబు
దాల్చి పండితా దీక్షా ౭౦ పా.

౧ ఒప్పు

భద్రశ్రీ వృత్తిము భంధ సల్రెయుంబుగము నా౦౧
 మయుతి భద్రకంబు దనరన్, బంబినపిల్లఁ
 గల కాయుగ్మ పాదములఁబట్టి యూగి
అన్ప ౭ ౨౩౩.

గ్ని హరుఁడు దా బిడ్డకట్టునది తథ్యమేని,
పంబి నీ సుతుఁడును బ్రతికెడు గాక .
పండితా మహి ౯౧ పా.

గ్ని అంబరాభరణ మాల్యానులేపనలఁ, బంబికై
నేని గోపాల భామినులు
గ్ని సిం భాగ. ౨. ౩౨.

౬. కెలుగు.

ఉ. పంబిన కోపమున్ సమయభంగి భయంబును
గ్రోలించి .. భాగ విరా. ౨. ౧౩౯.

ఉ. దమ్మునఁ గొంతిసేపునగ దన్నెము గ్రిమ్ముచే
గడంగద, గిమ్మునఁ గొంతిసేపు నగిపంబిన
కెలంతం గలంగఁ గ్రో, ధమ్మునఁ గొంత
సేపు కళా. ౫. ౭౬.

పంబు[2]. వి. డేగాత్రాడు.

గ్వి. దంబులు చెదరి గడాణముల్ చించి, పంబులు దెగఁగొని పడగలఁ గాల్చి
అ మ. 3 ౧౭౦. పా ౨ం పం.

పంబుతాడు = సం జ² (జేనిజేని తండ్రికి కైడు (తాడు శ ౭.)

సీ. నింపును నమ్మించి గంధంపు మేకలు జగంగం గారు వాం౦ట్టు ంబుతాకు
గని ౨ ౧౮౭

పంబు³. వి. ఎద్దినిరాని శ్రేసెడు పెద్దనిది

ల్లులు హా ౬౭

పకపక — పకాపక వి (పక, త పక్కు పక్కుల్) నవ్వునందు గు ధ్వని శబ్దము కరణము

క పకపక నవ్వుచు నొక వి, బ్రహ్మ రీతిగమాంప వెలఁ వచ్చి ఉ హా ౨ ౧౮౧

క ఆ వాక్యంబులు విని కపు, గావనిదారింబు దంష్ట్రి కాంతు నివిభ, భావమ్యం బు కుక్కలు, న వెన్నల కొదంబులఁ ఒకపక నగల్ వగా

వ వ యపకుపకన్ కపక నవ్వు వజ్రా యింలు వెలుంగ
సుకచ ౪ ౧౧౧

(పకపక నవ్వు = తిరస్కారంగు గొపమ్య గ్యోతకము)

పకాపక = పకపక

చ . . దదీయహా, ఖరికి నగున్ సుకీతతి పకాపక నిష్పునిమిలితాయలన్
చం రా 3 ౧౫౧

వ విన్న నగుముగుదకి ర్నులం గని పకాపక నవ్వు ప్రోడజవ్వనుల చేరజపులారిజపు నవ్వుల పేర ... చంద్రా. ౫ ౬3

పకాలీ — పక్కాగి వి (హిం పఁగాల్, త పక్కలి) తిఁగము, ఎద్దుమీఁద నీళ్లు తెచ్చెడు తోలునంచి (శ ౯)

పకీరు. వి (హిం ఫకీర్) ౧ మహమ్మదీయులలో వైరాగ్యము నందిన పురుషుఁడు, భిక్షుకుఁడు, బిచ్చగాఁడు

. ఆత్మకీర్తిఁ జేయ హరిభక్తి శేటికి నీలు వేయఁ బకీర్లు కలరు . . సిం వారి. ౪౧

౨ దరిద్రుఁడు

(ప్ర) మాడి యిసాఁడు

పకలు. వి (త పకీర్) పకుట మున్నగువానియం దగు ధ్వని శబ్దకరణము

ఉ రితిపుష్పగోమలాం, గీ మణుండు తాళిక పకీ లన్ దలఁ ద్రెవ్వఁజేసినన్ .
చంద్రా ౪. ౯౦

పక్క¹ = పడుక వి (√పడు క పక్క, త పడుకై క) శయ్య

సీ ముట్టెలుంగిర యాకుమడుపులందుట యుద్దఁ బడ పక్కకుఁ గవియకుంట .
దశా ౭ ౭౦

పక్క² = ప్రక్క, పక్కియు, పక్క వి (సం పక్షః, ప్రా పక్ఖో, క పక్క)

౧ పార్శ్వము, పార్శ్వస్థలము.

ఉ కుక్కల నొంపఁ జూచి మతికొందలు కొన్ని టిఁ గొంగివాలునన్, బక్కలు చించి నన్ యయా ౭ ౧౧

సీ వణఁగ ను ముసు చెలఁగెడుగిమనంబు భగ్న గింతొవళి పక్కకింతి . చెన్న ౭ ౬౯

౭. దిక్కు, వైపు

(వ్యవ) తూర్పు మొగముగ నిలుచున్నవాని కుడి పక్క దక్షిణము, ఎడమపక్క ఉత్తరము.

(వ్యవ) ఇల్లు నాలుగుపక్కలు ఒక్కసారి అంటు కొన్నది

జ · పక్కమ్మ

పక్కణము. సం. వి అ. పుం శబరాలయము, బోయపల్లె

పక్కణి (ణీ). (చి ని శ ర) వి. బరణి

సీ జవ్వాదిపక్కణి జాలవల్లిక పైడికీ జా
దువ్వెన వట్టివెల్లసురఁటి గీలా 3 ౯౦

పక్కము. వి (సం పక్షః ప్రా పఖ్ఖ, పఖ్ఖో.) ౧ మాసార్థము శ. ర

౨ తోడు, సహాయుఁడు (విశ అని శ ర)

గీ పఱియ చుట్టంబుఁ బక్కంబుఁ బఱియ
చెలియుఁ, బఱియు తల్లియుఁ దండ్రియుఁ
బఱియ గురువు . . భార అశ్వ ౪ ౨౩౦

గీ. పఱియ చుట్టంబుఁ బక్కంబుఁ ఒఱియు
చెలియు . నిర్వ ౬ ౨౯

ద్వి చుట్టాలఁ బక్కాల సుతులఁ బౌత్రులను
బస. పు ౫ ౫౦౪

3 మిత్రుఁడు

సీ చుట్టము పక్కము చుట్ట నెచ్చెలి నాఁగను
మిత్త్రుని నామము లగు
ఆం. భా ౨ ౧౫౬

౪. పార్శ్వము

వ. ... నిషాదవనిత నాఁటిరాత్రి యుత్స
వంబునం గాలచోదిత యై తానునుం దన
యేవురు గొడుకులు నధిక మధుపాన మదం
బున మెయి యెఱుంగక లక్కయింటి
పక్కంబున నిద్రపోయిన .
భార ఆది ౬ ౧౪౯

పక్కర = పక్కెర. వి (సం. ప్రఖరః, ప్రా పఖర, పహార.) గుఱ్ఱము మొ. వానికి తొడిగెడు కవచము.

సీ. పసిఁడి యాయుగములు పన్ని యాయితముగా
గజవాజితతికిఁ బక్కరలు కొరయఁ, బెట్టి.
కు సం ౧౨. ౭౫౪

పక్కళము. విశ. అల్పము

వ పుండరీకాక్షుని కింకరులు సాహంకారు
లై శంకింపక కుడివంక పక్కళంబుగాని
మొక్కళంబుగా దాటి ప్రబంధ ౭౫౫.

పక్కాలి = ఒకాలి (?)

పక్కి. వి (ప్రా పక్షి శ పక్కి. హక్కి) పక్షి, పిట్ట

గీ కొక్కెర గాఱ్చుచు లకుముకి పక్కిరేఁ,
దెలుపుచు సాంగ ౧ ౧౨౨

ఉ. బల్, పక్కుల కాకలీ కలకలధ్వని
మీఱెఁ జకోర కోరికల్, కొక్కెర బంగు
వెన్నెలలు నిండె యనోచితికృత్తి నెంత
యుక్ చంద్ర ౨ ౧౩౨

ఉ చిక్కితి నెందుఁ బోయెదవు శ్రీహరి
యంచు మృగేంద్ర వాహముం, జక్కఁగఁ
బైకి నూకి భసంబుగ గాలము పూని
జక్కి యా, పక్కిని ప్రక్కలింప .
దశా ౨ ౪౦౧ ఆం. భా. ౨ ౯౬

జ పక్కిడాలు వేలుపు, పక్కిదొర, పక్కి
యొడలి వాఁడు, పక్కిగా, పక్కిరాచేలి,
పక్కిగా జక్కిగొ, పక్కిగాయఁగు, పక్కి
తేఁగు, పక్కిసామి

పక్కిడాలువే(ల్వే)లుపు. వి (పక్కి + డాలు + వేలుపు) గరుడధ్వజుఁడు, విష్ణువు

సీ పక్కిడాల్వేలుపు పొక్కిలి పకిలిశెఁ దంచ
లేత కొక్కె యాడుగాలి
ఆం సం దేవ ౫

పక్కిదొర. వి (పక్కి + దొర) ఖగేశ్వరుఁడు, గరుత్మంతుఁడు

క. అటు పసిఁడి పరులయమ్ముల దిటు మగు
పక్కి-దొర నల్లదేవర వోలెక ..
అచ్చ భా ౨. ౩౦

పక్కి-యు[1] = పక్కి- వి పిచులము, పక్కి-చెట్టు. (శ. ర.)

పక్కి-యు[2] = పక్క-, ప్రక్క-. ని (సం పక్షక ప్రా పఖ్ఖ-ఓ)

౧. ప్రక్క-, పార్శ్వము, పార్శ్వస్థలము.

క. పాదుశగతుసు నసుశగమును, పరి నిరుపక్కి-యలు దాఁకి జవ మణి శిరసం, భరమునఁ గిరిగ వరాహము, శరనిధి మథనమునఁ దిరుగు శైలము పోలెక

భాగ అగి ౧ ౩౦౬

చ పసిఁడి మెఱుంగు ఱెక్క- లిరఁ బక్కి-యఁలం బరఁటుల్ వలె న్సము, ల్లసద పమానిలాంకు గములం బొరియించుచు సేద దేవ్వ

రామా ౧ ౫

సీ. ఇరుపక్కి-యల నుండి నుర వింధురంబులు పరిపూర్ణ హేమకుంభములు దాల్ప

హరి ౬ ౩౩

వ. ... ఐరిరవనితలు తమకు ప్రమొక్కం దారు ప్రమొక్క- కొక్కి-ంచుకి దొరార మొా మిడి వారి యిరుపక్కి-యల నొదిఁగి .

ఆమ ౪ ౩౫.

౨ తెగ, పక్షము

గీ రణసముత్సాహలక్ష్మి వక్త్రిగు నె వింత, చెన్ను వెలయింప నాళ్ళుకు నేరి రెండు, పక్కి-యలయందుఁ బవరింపు పలుకు లెసఁగ.

భాగ కిష్క ౧ ౬౦

పక్కి-యు[3] = పక్కా[3].

పక్కి-యొుడలివాఁడు. వి (√పక్కి-) కిన్న రుఁడు. (శ. ర)

పక్కి-రా. వి (√పక్కి-) గరుత్మంతుఁడు.

సీ. పక్కి-రా తేజపై కెక్కి-నయభ్యాసి చాణూరుఁ ద్రుంచినసత్యరాశి ... నిరం ౧ ౨.

పక్కి-రాచెలి. వి (√పక్కి-) గరుడస్త్రీ, గరుడ జాతిస్త్రీ

ఉ వీసుల కంటిలోయ్యలియు వేల్పువెలందియు జక్కి- మోరలేఁ, జానయు పక్కి-గా చెలియు ... అచ్చ గా బాల ౧౪౪

పక్కి-రాజక్కి-దొర. వి (√పక్కి-) గరుడ వాహనుఁడు, విష్ణువు, కృష్ణుడు

గీ పక్కి-రాజక్కి- గొంగల్మి జక్కి-ఁ గోరి, చొక్క-మండెడుడెంద మమ్మక్కి- యొక్కి-, తులువమానినితోడఁ బొందుగను నిచ్చ, యిడఁగఁజూచెను తలఁప కెయ్యెదలనైన

నీలా ౨ ౧౬

పక్కి-రాయఁడు. వి (√పక్కి-) పక్షిరాజు, గరుత్మంతుఁడు. (శ ర)

పక్కి-తేఁడు. వి (√పక్కి-) పక్షిరాజు; పక్షి శ్రేష్ఠుఁడు

రగడ ఖరుని పీచ మడంచి కల్లమెకంబు నొక్కి- వెడందతూపున మఱియ లానరిచి పక్కి- ఱేనికి ముక్తి సతము గ నొసఁగి యేపున

అచ్చ రా. యు ౬౪

(జటాయువు అని భావము)

పక్కి-లి = పక్కి-యు[2] వి పార్శ్వము, ప్రక్క-

ద్వి కొలంకుల రెండు నంగుళముల నడుమఁ గలయఁగఁ గన్నెల్లఁ గొలఁకు లై శాకు, నక్కి-న్నగొలంకులు నరచేత మూయఁ బక్కి-ళ్లఁ బింఛించి పొంగఁ దొడఁగి ...

బస ఫు. ౩౪౯.

ద్వి. గంధంపుఁ జెక్క లాకాంక్షమై తెచ్చి,
బంధించి కావటిపక్షిళ్లఁ జెరివి
పండితా. పురా. ౧౨౭ పా

పక్షిసామి. వి (√పక్షి) గరుత్మంతుఁడు

సీ తమ్మికోలను జొచ్చు కొమ్ముటేనుఁగు రివిఁ
బాములఁ దోల్పక్షి సామిజాడ ..
అచ్చ రా యు ౩౪౧

పక్కు¹. వి (అ పక్కు) నవ్వుట పడఁగొట్టుట ఏయుట త్రెంచుట పొడుచుట మున్నగు వానియం దగు ధ్వని కనుకరణము

ఉ పక్కున నవ్వు నింతిపయి బాళి నృపాలకు
మాళి ఖిన్నతన్ . హంస ౧ ౮౨

ఆ భూమి నాది యన్న భూమి పక్కున నవ్వు,
దానహీనుఁజూచి ధనము నవ్వు, కదనభీతుఁ
జూచి కాలుండు నవ్వును ...
వేమన. ౨ ౭౬.

గీ బలులకిందూరి కై రాయఁబడిన తరువు,
తునిసి పెళ్లున విఱుగ గిఱ్ఱున మరలి,
పక్కునను రేఁడుతునియ లై పడఁగఁ గొట్టె,
భీకరం బగు నొక దొడ్డ మోకరంబు ...
చంద్రా ౨ ౯౨

చ. ... మోతు నాలుక్రొం, బదను లకోరులన్
పిడముఁ బక్కున జేసినఁ ద్రుంచి యుర్వి
టన్, జదిపెఁ దదీయ బాపహయసారథి
కేతుల నాతఁ డుగ్రుఁడై .
చంద్రా. ౬ ౭౦

సీ మును బూది పొలదిండిమునము పక్కునఁ
ద్రెంచి భవుని మెప్పించు నీ బంటుతనము
చంద్రా ౩. ౫౬.

(దీని యామ్రేడితరూపము "పక్కుపక్కు")

వ. ... అంచుల సంచరించు రాయంచబోఁదల
కాకుగా మక్కునఁ బక్కుపక్కునఁ బొడువ
పొక్కించుక విచ్చుకొట్టు కెత్తమ్మి కొంగ
దల ... చంద్రా. ౫. ౬౩.

ఉ పక్కునఁ దిట్టినం గసరి పల్కును ...
వి ప్ర. ౫. ౨౯.

సీ పక్కుపక్కున నంఘ్రిపాశముల్ విసఁ
ద్రుంచి . మను చ. ౪ ౧౦౩

పక్కు². ఎండినవట్టు, వరుగు.

ఉ చిక్కులు పడ్డ చెంద్రుకలు చిక్కి వలంగిన
కమ్మపూవులుం, జక్కగి మోవులుం గుసుమ
సాయకముద్రలు చిట్లు గందపుం, బక్కుల
తోడి దేహములు వి పు ౬. ౨౭.

౨ ఎండు మెదుకు

గీ ఎండుమెదుకులు పక్కునా నెసఁగు ...
ఆం భా. ౨. ౨౫౭.

౩ పరిపాకము

వ ... ఇవ్విధంబున నయ్యార్యావళియు వని
మాలఁ జెనంగి యక్కిరీటి చక్కని మనంబు
పక్కు గానక .. హర ౭. ౧౩౪.

౪ (త పక్కు) పగులు, బీఁట (చూ. పక్కు
గోను)

(విశే) వృద్ధుఁడు, ముసలివాఁడు (పక్కువంటి
వాఁడు)

సీ .. డొక్కు ముదురు పక్కు పన్న, యుర
గడం బనఁగను సలయు వృద్ధాభిధ .
ఆం భా. ౨. ౧౧౯.

౫ పక్కుగోను

పక్కుగోను. అ. క్రి (√పక్కు²) బీఁటలు వాఱు

వ. అంతం గంతుండు నిజరక్ష్యాధిదేవత ప్రసన్నం బై నంతియ సంతోషించి యుద్దేశికం గామాధికారంబుసేసి పరమేశ్వరున కెఱిం గించి పక్కుగొన జేయుదు నని తలంచి గౌరి హృదయంబు న్మదనాస్త్రంబున భేదించిన నాక్షణంబ ... శు. సం. ౫ ౫౦౭

పకు్కన. క్రి విణ శీఘ్రముగా, ఆకస్మికముగా, తటాలున

ఉ. ... జగన్నాంద్ర చిత్తి ములో, ... వేసం జాదు
మనుచ 3 ౭౯

ఉ. అక్కడ నున్నవారి లహహా యని నవ్వి పిసాళితో త్తి సీ, వెక్కడ నింతిలేనిపను లెక్కడ పోవుగ దంచు నందఱు, బక్కునఁ గిట్టినం గసరి పల్కెను . విప్ర ౫ ౭౯

సీ. ... పాలచేఁ ... పట్టి ఒలిమి మైఁ ... దిగుచు
చంద్ర ౬ ౩౬

ఉ. ఎక్కడనుండి వచ్చునో పకు్కనవచ్చు నమ్మ చలపాని మిడాయి నవ్వులోఁ గుటిక
కువల ౫ ౩౩

పకు్కవ. వి పారావత విశేషము, ఒక జాతి పావురము

క. ... కలటి ...

పక్క[1] = ... వి ... వృక్షము

...

పక్క[2] - ...

పక్క[3] = ... విశేషము

ఉ. ... పాలియును నీచుఁడు ప్రబంధ ౧౯౬

సీ. పక్క ... ముఱుగు విా నరిజ .
హంస ౪ ౧౨౭

(దీని భేదములు) ... పక్క ... పక్క ... పక్క, మారిపక్క, (అని శ. ర. ...)

పక్కార = పక్కర వి. (సం ప్రఖరః ప్రా. పఖర, పక్కర)

ఏనుఁగు గుఱ్ఱము మొ. వానికి తొడుగు కవచము

సీ. క్రీడి యేనుంగు పక్కెర చిఱుఁగుగ్గు సేయ . భార ద్రో ౧ ౩౪౩

(మూ : తతో నాగస్య తద్వర్మ వ్యధమ త్పాక శాసనిః .. సం. భార ద్రో ౭౯ ౮)

సీ. పరువంపు జాతిపక్కెరలతోఁ జెలరేఁగు చిలుక గుఱ్ఱపుఁ బోజా నీరులతోడ
విక్ర ౮ ౫౭

సీ. పన్నగాళికి నెదుర్చిన వెండి తెక్కలు ధరియించె ననఁగఁ బక్కెర వెలంగ . .
పారి ౪ ౩౬

సీ. గంధో ... విజృంభణంబున గెల్పునిరిఁ దెల్పుకించు పక్కెరల హారులు ..
... ౪ ౧౫౧

సీ. అశ్వరిపు త్రాణ మడరఁ బక్కెర యన ..
ఆం భా ౭ ౭౯౯.

పక్కొమ్మ. వి (పక్క[2] + కొమ్మ[1]) ఉపశాఖ, రెమ్మ

ద్వి పక్కొమ్మలిడి పాదుపడి చెట్టు గట్టి, యల రుచు నొక్కటి సహస్ర మై పెరిఁగి .

. ఇగురుఁ బక్కొమ్మ, గానరాకుండ నలడ విప్పటీఁగె . ద్వి పరిమ ౪ ౭౬౬ పా

పక్త. సం విణ (జా క్తి) ము) ౧ వండు వాఁడు, వచనము చేయువాఁడు ౨ అతిగించునది, జీర్ణము సేయునది (వి బు పుం) ౧ అగ్ని ౨ జఠరాగ్ని

పక్తి. సం వి ఇ స్త్రీ. ౧ పాకము, వంట ౨ పరిణామము, అఱుగుట జీర్ణమగుట ౩ పండుట, పక్వమగుట ౪ గౌరవము (శ నిఘై. ని)

పక్తిక. సం వి ఆ. స్త్రీ గౌరసర్షపము, గౌర వర్ణముగల ఆవ ్రీ (వై ని)

పక్తిశూలము. సం వి అ న తిన్నపదార్థము జీర్ణ మగునపుడు కలుగు శూలబాధ

పక్త్రిము. సం వి అ న ౧ గార్హపత్యాగ్ని ౨ గృహస్థ ధర్మము

పక్త్రిమము. సం విశ (అ ఆ అ) ౧ పండి నది ౨. పక్వ మైనది, పరువమునకు వచ్చినది ౩ పాకముచే సిద్ధించినది, వండఁగా వచ్చినది

పక్వకృత్తు. సం విశ (న్) ౧ పక్తిము చేయు నది, పరిపాకము నొందుచునది, భక్షము చేయు నది. ౨ వంటునది

(వి. త్ పుం) నింబము, వేము ్రీ

పక్వకేశుఁడు. సం విశ (అ ఆ శ అ) నెరసిన వెంట్రుకలు గలవాఁడు

పక్వము. సం విశ (అ ఆ. అ) ౧ పరిణతము, పరిపాకము పొందినది ౨ పండినది ౩ పరువము నొందినది పూర్ణముగా ఎదిగినది ౪ వినాశో న్ముఖము, పోవనున్నది (ఉదా పక్వోన్మాన జ్వరి స్త్రీణామ్) ౫ వండఁబడినది (స్మృతి. ఆమము) ౬ జీర్ణించినది, అఱిగినది

వి. అ న ౧ పాకము ౨ కాచిన పాలచేఁ గలిగిన పెరుఁగు (శే ని వై ని)

పక్వరసము. సం వి అ పుం వండఁజేసిన అన్న గుడాదుల రసము మద్యము (వాచ)

పక్వవారి. సం వి ఇ న ౧ గిండి ౨ కాఁచిన నీరు

పక్వాధానము సం వ అ న = పక్వాశయము.

పక్వాన్నము. సం వి అ న. వండిన యన్నము, వండిన యాహారపదార్థము

పక్వాశయము. సం. వి. అ. పుం. దేహమందు అన్నముపక్వ మగుకోశము

పక్వేష్టక. సం వి ఆ. స్త్రీ కాల్చిన యిటిక, పండిటిక

పక్షకము. సం వి అ పుం ౧ పక్షద్వారము, దిడ్డివాకిలి ౨. పక్షము, ప్రక్క. ౩ పక్ష శాల (వై ని)

పక్షచరము. సం వి అ పుం. ౧ కదుపు వీడిన ఏనుఁగు, గుంపున వీడి విడిగాఁ దిరుగు ఏనుఁగు ౨ పక్షి ౩. ఒంటరిగాఁ దిరుగు జంతువు (వై ని)

పక్షచరుఁడు. సం వి అ పుం ౧ చంద్రుఁడు ౨ పార్శ్వచరుఁడు, ప్రక్కఁ దిరుగు సేవ కుఁడు

పక్షతి. సం వి ఇ స్త్రీ ౧ పక్షమూలము, ఱెక్క మొదలు ౨ పక్షమందలి మొదటితిథి, పాడ్యమి

పక్షద్వారము. సం వి అ న ప్రక్కగా నుండు ద్వారము, దిడ్డివాకిలి

పక్షధరము. సం విశ (అ ఆ అ) ౧ ఱెక్కలు దాల్చినది ౨ ఒక పక్షమును అవ లంబించినది (వి అ పుం పక్షి)

పక్షధరుఁడు. సం వి అ పుం. ౧. చంద్రుఁడు ౨ పక్షపాతి ౩ పక్షస్థతిథిమానాదిధారణా శక్తి గలవాఁడు ప్రసన్నరాఘవనాటక చింతా మణ్యాలోక కృతికర్త యగు జయదేవుని బిరుద నామము (వాచ)

పక్షనాడి. సం వి. ఈ. స్త్రీ. ఈఁకయొక్క గొట్టము

పక్షపాతము. సం విశ (అ. ఆ. అ) ౧ పక్ష ముందు పాతము కలది, పక్షపాతము కలది ౨. పక్షముయొక్క పాతము కలది.

వి. అ. పుం. ౧. ఒక ప్రక్క కొఱఁగుట, ఒక ప్రక్కకు ప్రాలుట)
౨. ఒక్కదానియందు అభిమానము; అసాహాయ్యమగు సాహాయ్యము ౩. పక్షులకు ఱెక్కలూడుట ౪. ఱెక్కలు ప్రాలుట

పక్షపాతి. సం. విణ. (స్త్రీ. నీ. స్) ౧. పక్షపాతము కలవాఁడు, ఒక పక్షమునం దభిమానము గలవాఁడు, సహాయుఁడు ౨. ఱెక్కల పాటు గలది

పక్షపాళి. సం. వి. ఇ. పుం. పక్షద్వారము, ప్రక్కవాకిలి

పక్షబిందువు. సం. వి. ఉ. పుం. (ఱెక్కలపై చుక్కలు గలది) కంకము రాపులుఁగు.

పక్షభాగము. సం. వి. అ. పుం. ఏనుఁగు పార్శ్వభాగము (అమరకోశము)

పక్షము. సం. వి. అ. పుం. ౧. పతత్రము, ఱెక్క, వాజము, అంపగఱి, బాణ పుంఖమునఁ గట్టు ఱెక్క
౨. (పాడ్యమి మొదలు పూర్ణిమవఱకుఁ గాని అమావాస్యవఱకుఁ గాని) పదునేను దినముల కాలము
౩. పార్శ్వము, ప్రక్క
౪. దేహార్థము, దేహముయొక్క చెరిసగము వైపు.
౫. తెగ, వర్గము
(ఉదా: ఉభయ పక్షముల సైనికులు, ఉభయ పక్షములవారు.)
౬. (కేశార్థక పదములకు పరమైనచో) సమూహము.
(ఉదా: కేశపక్షము, కచపక్షము, మొ.)
౭. (తర్క) సందిగ్ధ సాధ్యవంతము
("పర్వతో వహ్నిమాన్ ధూమాత్" అను చోట ధూమహేతువుచేత సాధింపఁదగినది వహ్ని - అదిగల పర్వతము - పక్షము)
౮. వాదముయొక్క పూర్వోత్తరావయవములలో నొకటి, కోటి పూర్వపక్షము, ఉత్తర పక్షము.
౯. (జ్యోతి) రెండు అను సంఖ్య.
౧౦. దేహము
౧౧. నృపకుంజరము, రాజెక్కెడి ఏనుఁగు
౧౨. బలము, సేన
౧౩. విప్రతిపత్తి, విరోధము
౧౪. గోడ
౧౫. గృహము, ఇల్లు
౧౬. ప్రొయ్యి రంధ్రము
౧౭. అంతికము, దాపు.
౧౮. కంకణము, వలయము.
౧౯. శుద్ధి
౨౦. సహాయుఁడు
౨౧. సఖుఁడు, చెలికాఁడు
౨౨. పిచ్ఛము, నెమిలిపురి
౨౩. పార్శ్వద్వారము, ప్రక్క గుమ్మము
౨౪. విరోధము (వై. ని.)
౨౫. వికల్పమునందలి కోటి.
క. ఇదియొక పక్షంబున మం, చిది యగు నగుఁ గాక యేమి చిరవిక్రమ సం, పదగలరాజున కుచితమె, పదన త్యాగంబు మానువచ్యుతి గలదె ... కేం పంచ. ౩. ౧౪.

పక్షమూలము. సం. వి. అ. న. ౧. (పక్షతి) ఱెక్కయొక్క మొదలు. ౨. పక్షమున మొదటి తిథి, పాడ్యమి.

పక్షవాదము. సం. వి. అ. పుం. ఒకపక్షము నవలంబించి వాదించుట

పక్షవాహనము. సం వి అ పుం. (ఱెక్కలచేఁ గొనిపోఁబడునది) పక్షి

పక్షశాల. సం వి ఆ స్త్రీ పక్షకము, పార్శ్వ గృహము

పక్షసుందరము. సం. విశే. (అ ఈ అ) ఱెక్కలలో అందము కలది, అందమైన ఱెక్కలు కలది (వి అ పుం) లోధ్రము, లొద్దుగ చె

పక్షహతుఁడు. సం. విశే (అ ఆ అ) ౧ ఒక పార్శ్వము రోగముచేత పడిపోయినవాఁడు. ౨. ఱెక్కలపై కొట్టఁబడినవాఁడు ౩ ఱెక్కలతోఁ గొట్టఁబడినవాఁడు

పక్షాంగము. సం వి అ పుం. అహోరాత్రము, వాసరము (వై. ని)

పక్షాంతము. సం వి అ పుం ౧ పక్షము యొక్క అంతము, పక్షముయొక్క తుద ౨. పున్నమ ౩ అమావాస్య ౪ పక్షాగ్రము, ఱెక్కకొన.

పక్షాంతరము. సం వి అ న అన్యపక్షము, మఱియొక పక్షము

పక్షాఘాతము. సం వి అ పుం ౧ శరీరము యొక్క ఒక పార్శ్వము పడిపోవునట్లు చేయు రోగము. ౨. వాదమందలి యొక పక్షమును ఖండించుట

పక్షి. సం. విశే (ఇ ఈ ఇ) ౧. ఱెక్కలుగలది ౨. ఒక పక్ష మవలంబించినది.
(వి. ఇ పుం ౧ పులుఁగు, పిట్ట. ౨. అమ్ము, బాణము.

పక్షికీటము. సం వి అ పుం అల్పపక్షి, నీచ పక్షి.

పక్షిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. ఆఁడుపిట్ట. ౨. రెండుపగళ్లతోఁ గూడినరాత్రి, తొంబది గడియలకాలము. (పక్షిణ్యాకాచము చూ) ౪. పున్నమ

పక్షిపుంగవుఁడు. సం. వి అ పుం. పక్షిశ్రేష్ఠుఁడు, (జటాయువు, గరుడఁడు, సంపాతి. మొ)

పక్షిబంధనము. సం. వి. అ. న. ౧. పంజరము ౨ పక్షులనుబట్టు వల (వై. ని)

పక్షిరాజు. సం వి. ఉ పుం పక్షులకు రాజు (గరుడఁడు, జటాయువు, సంపాతి మొ)

పక్షిశాల. సం వి ఆ స్త్రీ ౧ నీడము, గూడు ౨ పెంపుడు పక్షుల నివాసమునకై కట్టిన గృహము

పక్షీకరించు. సం స క్రి (తనపక్షముదిగాఁ జేసికొను) అభిమానముతోఁ గాని ప్రేమతోఁ గాని స్వీకరించు.

గీ. ధర్మజాని కార్య మఖిల బృందారకులకు,
సానవము నీవు నీకుఁ బ్రియంబు గాఁగఁ,
జేయఁబూనిన క్రతువుఁ బక్షీకరించి, కరుణ
దలఁకొత్త రక్షించుకాక యనుచు ...

జై భా ౪ ౨౬.

వ. రతిబడలిక వాయఁ గరంబురఁబులఁ జల్లాడు
పువ్వుబోఁడుల శయక్షకశయ సమాక్షిప్త
ఘనసారక్షోదంబులం బక్షీకరించుచు ...

చంద్రి. ౪ ౧౦౪

పక్ష్మకోపము. సం. వి. అ పుం. నేత్రరోగ భేదము. (ఱెప్పవెండ్రుకలు కనుగ్రుడ్డు నందంటుకొనఁగాఁ గలుగు కంటిమంట)

పక్ష్మము. సం. వి. అ. న. ౧. ఱెప్పవెండ్రుక. ౨ పక్షియీఁక. ౩. నూలిపోఁచ. ౪. కింజల్కము, పుష్పకేసరము ౫. పుష్పచ్ఛదము. ౬. తంతు తూలాదులయొక్క మిక్కిలి చిన్న భాగము. (శ. ని.)

పక్ష్మలము సం విశే (అ ఆ అ) ౧ పక్ష్మములు కలది ౨ అందమైన పక్ష్మములు కలది

పక్ష్మలించే సం అ క్రి అతిశయించు

వ పరసీతిరంబున సారంబు సా స్యంబు పక్ష్మలించ లక్ష్మణా కంగోప కంఠంబునఁ గంఠంబుఁ జేర్చి కాశీ ౧ ౪౪

పక్ష్మ్యము సం విశే (అ ఆ అ) ఱ్కరం దున్నది, పక్షమందలిది

పగ = పవ వి (క పగే, హ గ, గై, పగఱు) ౧ విరోధి, శత్రువు

క చుట్టము పగ యను భేదం, బెట్టి జనులవల దగుల వెల్లప్పుడు గె, ఎట్టు శా శాం ౧

చ సెలగల మేలు శేలు వలినిద్ద గ యెయ్య బెల్లుచె, ల్లులఁ గొనువేడ్ ఐ బగ లయ్యెన కాశ్యా ౧ ౭

గీ పగలు పగ లయ్యె శశివిభ్రాన్న మునకు కాశీ ౨ ౧౯౧

క తెలఁ గట్టిదియో నామని, తెలక మదా త్మ్రో పవర మిచ్చెద నీకుం, గతికంర వ ము నాకుఁ బ, గలఁ బరిమార్పంగ శక్తిగలుగు టయ చుమీ భార సౌ ౧ ౧౨౦

ఆ కొడుకు తండ్రిమాటఁ గొనక యీ కున, వడచు సేని వాఁడు కడిఁది దాయ, గాక పగతుఁ జంపఁగాఁ దగుఁ బగవాని, పక్ష మైనవారు పగతు కారె నృ౦ ౪ ౨౯

క పగ ఱాఁగ మార్గవఁగను, బగవాంద్ర ఁ బగతు రనఁగఁ బరిపంథికిఁ జే, శ్లగు ఆం శే ౯౨

౨ విరోధము, వైరము

గీ పాండవులు గాగవ్రులతోడి కు ల్ల, ఖిల భూప్రజ శాశనముగుటఁ జేసి భాగ ఉద్యో ౧ ౨౩౪

గ్వి ఎనశేని ఱ డ వైన యీమేనితోడ, పగ టువ నీపురిఁ బగలు నచ్చినను, ఇగి శౌను గాత్ర పథటులకు గాక గిం రా సుం ౨౪౧ ౯ ౦

ఱ గిగా, గిగోఘ, గాల, గ కు కు, పతుగాలు గుగాఁడు, పగ గాయ, గిరి, దగ పగిపట్టు, పగిఱ, గిగాఁడు

పగగాను — పగపట్టు అ క్రి (√పగ) వైమ పూను ద్వేషించు

కుగి విను నమర కు, గాం, డ గవమాను లతో గ గ్గదుం గా గా, కిఁ గిడ గొను గా ఉద్యో ౪ ౨౭౭

క భక్తి గలఁగఁ గ్రోయించిన, భగతుం డగ వ వన్ను గిగాగ చం ౯

కిష్కిం ౧౪౯

గ నెమలిపింఛముతో గగమణివేణి, గలిమి కొముటఁ బగగొంటి దలియ నరిది నై ౩ ౧౯ భ ఫీ ౩ ౧౭

పగగోలు వి (√పగగొను క పగగోలు) పగగొనుట, వైగము పూనుట

ఉ ఇప్పుడే, కొండికవాని వమ్మి పగగో లిగ గాగ్యమె మీకు కార్యమే కు సం ౧౦ ౫౭

పగ (లు) చాటు క్రి (గ + చాటు) పగ ప్రకటించు

గీ అనుచుఁ బగచాటి పోయినాఁ దర్ధరాత్ర, సమయమున శత్రునిహతి మజ్జనకుఁ జంపె మనుచ ౭ ౫౦

సీ. పసిఁడి సలాకపైఁ బగలు చాటుట గాక ...
విక్ర. ౭. ౪౪.

౨. దూషించు.

క. కన కత్తి ముక్కుడుస్సిన పసరమువలె రేఁగి, పరుషభాషల నన్నుక, విముపక పగఁ చాటుచుం బో, మ్మసమున, నన దండపాలుఁ డట్లొనరించెఁ గేం కంచ .. ౧ ౬౦౦

పగటిఱేఁడు. వి (పగలు + ఱేఁడు) అహర్పతి, సూర్యుఁడు.

గీ కవులమురంగొంగుపతొన్న లోకములకున్న, పచ్చగుఱ్ఱపువక్రీఁడు పగటిఱేఁడు
ఇందు ౪ ౮౧.

పగటివే (లుపు) ల్పు. వి (పగలు + వేల్పు) సూర్యుఁడు

ఆ చాలకపముఁ బూని సంయముల్ వనముల, నిన్నుఁ గాంచువేడ్క నున్నవారు, దగ్గనం బొసంగఁ దగు రామ యని మేలు, కొల్పు వనగఁ బగటివేల్పు బోడిచె ...
అధ్యా అయో. ౪౬. పొ ౧౭ సం

పగటు. స క్రి ౧ ప్రకటించు, బయలుపఱచు

క. ధర పెచ్చారలు చేసిన, దురితంబులు మచ్చరింప డోస మంటమహో, పురుషుల కొకకొద రెకికఁ, బోరసిన నది పగటు పాపము వృధాసనుకే . కళా ౭ ౧౮౮.

సీ. వారినీలసోపానసరణి గాఁచోలను బగటు చున్నది నల్లపాఁపపోరు. ప్రభా ౧ ౬3

సీ. పన్నీర పూరమిళన్నేత్ర యొగళంబు పద నిచ్చు మదనునంబకముఁ బగటు
రా వి ౪. ౮౭.

౨. తిరస్కరించు.

సీ. పద్మరాగప్రభం బగటికర్ణంబులు కాంచన దీధితి మించుతనువు. వారిక్చ ... ౨. ౪౧.

సీ పవడంపు సుసగొంపుఁ బగటు కెంజెడగుంపు జిగి యొకపఁ జెట్టుఁ జిగురుఁ గొలుప.
వాల్మీకి ౧. ౪౧.

(పై రెండు ప్రయోజనములందు ఔపమ్యద్యోతకము)

వి (సం ప్రకటమ్. ప్రా పయడం త పకట్టు) కాంతి, శోభ; చక్కఁదనము, సౌందర్యము.

సీ అవయవసరసభావవములఁ బంపొందుమృగ విశాలేక్షణల పగటు మాప ...
హ న ౫ ౧౭.

గీ అభినవాలోకనోత్కంఠ నధిపుఁ దలఁగ, నల రుఁబోఁడి సమగ్రలజ్జానుభావ, భావ రైతెరమాటునఁ బగటు చూపఁ, జూపఱకుఁ గోఁచెఁ బరిణయనన్యాప్తి యనుడు ...
వసు. 3. ౮౦.

(ప్రకాశము. అని శ ర)

౨ విధము, రీతి.

క మృగమదమున రుచి పుట్టిన, పగిదిన్ జెలికా నను బండు పండివరీతిం, దగ సురభి పసిఁడి నాదవిన, పగటున యౌవనము దనర బాలా మణికిన్ ...
బిల్హ. ౧ ౫౦.

3 వైరము

గీ పేరి, మనఁగఁ బగ టన నొంటమి యనఁ బగ యన, నొప్పమి యనంగఁ గంటు నా నొప్పు వైరము ... ఆం. భా. ౧. ౧౩౪.

౪. విప్రలాపము. విరోధోక్తి.

గీ. ... కచ్చు పగటు కంట, సమ్మ సాఁగను విప్రలాపమ్ము చెలఁగు ..
ఆం. భా ౧. ౧౧౬.

౫. (సం. ప్రకటః, ప్రా పయడం.) ప్రకాశము, ప్రాకట్యము

గ్యా. ఎన లేనిపాద వైన యీ మేనితోడఁ, బగటున నీపురిఁ బగలు చొచ్చినను, బగ లౌను

రాజ్యసభటులకు వాకు
రం. రా. యం. ౪౮౧ పా. ౫ పం

విణ. కాంతి గలది, మనోజ్ఞము.

గీ పగటిముత్యాలముగ్గులు పచ్చతోరణములు.
ల వి. ౫ ౨౨

సీ పగటుపావలు మెట్టు బట్టు కైవారముల్ జోడింప వారగాలసీద కేగు .
కువల ౫ ౯.

సీ హిమువారి యధికశైత్యము గుణం బయ్యెను పగటువాకోయిల పత్రి మయ్యె ...
ప్రబంధ ౫ ౨౦

జా ః పగటుఁదనము

పగటుఁదనము. వి (√పగటు) ౧ మనోజ్ఞము, ఒప్పిదము

సీ వరనువర్ణాస్పృశ్యవర్ణభామలు భజింపఁగఁ బ్రౌఢిమను మనుపగటుఁదనము
హ న ౨ ౧౮ (నలపక్షము)

౨ ఉద్ధతి, ఉదుటు

సీ వరనువర్ణాస్పృశ్యవర్ణభామలు భజింపఁగఁ బ్రౌఢిమను మను పగటుఁదనము . .
హ న ౨ ౧౮ (హరిశ్చంద్ర పక్షము)

పగడ. వి (సం పటికా క పగడె త పగడై)

౧ పాచికలమీఁది చుక్కలు (కర)

౨. (క పగడె = అక్షము) పాచిక. (చూ. పగడసాల.)

3 (స) పాచికల ఆటయం దుపయోగించు ఒకటియను సంఖ్య

గీ. పాచిక యనంగ నవర నా పాశక తగుఁ, బగఁగు నేకవచనమునఁ బగడ యనఁగ . .
ఆం భా. ౨. 30౫.

(పగడ పంటిదొర = ఏకదంతుఁడు, వినాయకుఁడు.)

సీ బొరియపాగా జక్కి సెరరాకు పిల్లారి పగడ పంటిదొర గొప్ప మెయిబ్రోడ
వేంక. దేవ. ౬.

జ : పగడసాల.

పగడంపుజిట్ట. వి (పగడము + జిట్ట) ఒకజాతి పక్షి.

సీ ... పగడంపు, జిట్టగొబడి దాబకీనువ వద్రంగి గున్నంగి పోపిట్ట కూడబాకు

గీ అనఁగ నిట్లని పక్షిభేదాఖ్య లలరు
ఆం భా ౨ ౯౭

పగడపుఁ దీఁగెలు. వి ఒ (√పాదము) ధాన్య విశేషము

సీ మణిసరు ల్మసరులు ముంకెన ల్బగడంపు తీఁగెలు మడ్రిపాలు దేవసరులు
హంస. ౪ ౧౭౭

పగడపురిక్క. వి (పగడము + రిక్క) ఆర్ద్రా నక్షత్రము (?)

పగడము = పవడము వి నవరత్నములలో నొకటి, విద్రుమము

క పగడపు గొమ్మౌ విపయుఁ, నగ వుదయించిన విధంబునం బ్రస్ఫుట మై .
హర ౪ ౧౯

ద్వి. పగడంపువాతెఱ పద నింకి వాడ, జిగి దక్కి పాపట సీకాకు వడఁగ .
ద్వి కల ౪ ౧౮౫ పం.

చ పగడపుఁ జాయచెందిరముఁ బ్రామిన పాండ్య వధూకుచంబుల, న్నగు నరుణంపు బొండ్ల ముల నారికెడంబులు .. ఆము. ౧. ౫౪

జ : పగడంపుజిట్ట, పగడపుఁ దీఁగెలు, పగడపురిక్క

పగడసాల. వి (పగడ + సాల). త. పగడైచ్చావై) ౧. ఇష్టజనద్యూతము, తెచ్చెలు లాడెడు జాదము.

సీ. ... ఇష్టజనద్యూత మెసఁగుచుండుఁ బగడ
సాల యవంగ అం. భా ౨. ౩౦౫

(ప్రాఁత ప్రతిపా. "అష్టజనద్యూత" మలరు
చుండు. క్రొత్త ప్రతి. పా)

౨. పాచికల యాట

గీ. పందెములు గోరి వైచుచు పగడసాలఁ,
దారతో నాడు హారణాంకుఁ జేరి మ్రొక్కి
శశాం ౪ ౧౬౬

గీ. మగిపోగిఱుఁ జూపె నాయింతి మరునిదంతి,
పగడసాలను గెల్చిన పంతమునను
శశాం ౪. ౬౬

3. జూదపుఁ బలక

చ కురుఁజాలు సారె లచ్ఛమణి కుట్టిమభాగము
లిండ్లు మధ్య గోపురము పణంబుగా నిడిన
భూరి సువర్ణముగాఁ జటుర్ధిశా, సరసిజనేత్ర
లర్థిఁ జపుసారెల నాడఁగ నుత్కటాత్మసం,
చరణము మీఱఁ బూ న్పగడసాల యనం
జపువీథి చెల్వగున్ . చంద్ర. ౧ ౬౪

౪ (పగడ + సారె) పాచికలు సారెలు గల
సొగటాల పలక (శ ర)

ద్వి పగడంపు పలకపై భవ్యరత్నముల, జగ
దంబు గులికెడు సారెలు వన్ని, కనకకేలిత
పాశకములతోఁ దెచ్చి, యునిచె వారల
చెంత నొక దివ్యకాంత, జగదీశుఁ డపుడు
శ్రీసతి మోముఁజూచి పగడసాలిద తెచ్చెఁ
బడఁతి నీచెలియ, యాడెదవే యొకయాట
నాతోడ . విష్ణు. పు. ౨. ౯ (శ ర)

ద్వి. ... నలుండు కడఁక నిట్లనియె., బగడసా
లాడంగఁ బ్రమదంబు నొంది, జగదీశ యుచ
టికిఁ జనుదెంచినపుడు, నినుఁ జిన్న పుచ్చుట
నీతిగా దింక ...
ద్వి. నల. 3 ౧౩౭. పా. ౧౪ పం.

పగతుఁడు = పవతుఁడు. వి. (√పగ పగ
+ అతఁడు అని. శ. ర - వి. పగతురు)
శత్రువు.

క. మొగయొనెడ నగ్గమైనను, వీగియారుఁ
వీఁడు సనినఁ బడికిటఁ గొఱసం, బి గడు
బెడిదముగఁ బొడిచెం, బగతుఁడు గను
మిడిసి నేలఁ బడి తన్నికొనన్
భార వివా ౨ ౩౫౧

క తెగనిండఁ దిగిచి యొకయా, శుగ మప్పాం
ద్రకునియురము సౌనిపెఁ దొలుత నా, నగ
ధరు తమ్ముఁడు దానం, బగతుఁడు వడవడ
వణంకి భ్రమగొని తిరుగన్
హరి ఉ ౬. ౧౬౪

చ. పగతురు మెయ్యొరు న్బిరదుపాటలలో గెడ
గూడఁ .. కవు 3. ౭౭.

క. పగవారియింటఁ గుడిచిన, పగుఁ దమ కను
మాన మమృతమైనను దారుం, బగతురకుఁ
గుడువఁ బెట్టఁగఁ, దగ దొడళుల కెప్పు
డెవ్విధము వాటిలునో .
భారం. ఉద్యో 3. ౨౨౪.

పగతురాలు. వి (√పగ) శత్రురాలు (శ ర,
చి ని)

పగతువాఁడు. విశే (√పగ) శత్రుసంబంధి,
పగతురకు సంబంధించినవాఁడు

చ ... ఎందునుం, బరసతిఁ గోరువాఁ డధిక
పాతకుఁ డీ చెడుబుద్ధి నీకు నె, వ్వరు మది
కింపుగాఁ బగతువా రయి చెప్పిరి రాక్ష
సేశ్వరా ... భా రా ౭౮ ౨౫౫

పగదాయ. వి. (పగ + దాయ) పగతుఁడు,
శత్రువు

చ. తగిదా పగదాయవెన్నెల, న్మానిఁగెడుపూల
నెత్తి నయముం బ్రియమున్ దయ మున్నుగాఁ
గవన్ . వసు. ౪. ౪౫.

సీ. తోరంపుసాంబ్రాణి ధూపధూమము గట్టు
పగడాయి బాకాలబారు దీర్చ ...
దశా. ౧ ౨౬౫

పగడాయతనము. శత్రుత్వము.

చ ... మానఁదగదా పగడాయతనంబు లింత
టన్ ... హ. న. 3 ౨౪

పగదారి. విశ. (పగ + దారి) పగ ధరించువాఁడు; శత్రువు. (చూ దారి.)

సీ. ఆవెనుగొలుకు యాయావరవ్రతధారిఁ బగ
దారి యని దన్ని పండ్లు గొలుకు ...
నైష. ౭ ౧౩౦.

పగదెంచే. స క్రి (√పగ) వధించు

సీ. ... పగదెంచె నెలుముఁజేసె

గీ నణఁచెఁ జెండె ననంగఁ బొం దగు విధించె
ననుటకు సమాఖ్య లై అం. భా. 3 ౧౨౩

పగప (వ) ట్టు = పగగొను అ క్రి. సం క్రి (పగ + పట్టు) వైరమువూను, ద్వేషించు.

ఉ. ... తా, నే పవిదారిబారిఁ బడిరొం బగ
పట్టెను దత్తినూజుఁడుఙ ... కకు. ౪ ౧౪౩.

(వ్యవ) పాము దానిని పగపట్టినది

(పంటఁ బగపట్టు = పాముపలె తీక్ష్ణవైరము వూను).

క మచ్చరమున నమ్మదనుఁడు, పచ్చనివిలుఁ
బూని పంటఁ బగపట్టె చెలీ.
శుక ౧. ౩౯౭.

ఉ. ఓర్వదు బంధుజాల మదకొత్తున నొత్తును
మామగా రిదే, పర్వినమాత్ర పంటఁ బగ
పట్టును బావ శశాం. ౩ ౬౭.

పగెఱ. వి (√పగ ఈ పగర) శత్రువు. (చి. వి. ద్రా)

సీ. అద కోకిలాలాప యనియాడు వడు మని
యేసుంగుపగఱశేఁగొనుఁ జూచు ...
రామా. ౫. ౨౪౧.

వ. ... సౌత్తిమ్మలపగఱ వుత్తెంచినయుడుంగర
లని ముంగిళ్ల రంగు మీాఱు ముత్యాలయరుం
గుల చెఱంగులం దుఱంగలించు మెఱుంగులు
కరాంగుళుల విప్పి కప్పుకొనఁ బోరువారు
నై . వసు ౪. ౨౩.

వ. ... పొగిరు వితెగి గాదు మఱుంగునం
బఱఁగు పగఱలం గావు మని కరతలంబుల
వ్రాలిన కాంతిరసంబురీతి
చంద్రా ౫ ౧౨౪.

సీ . వైరి గీ మనును నొంటనివాఁ డన
మూర్తిఁ డనఁగఁ, బగతుఁ డనఁ బగి అనఁ
బగివాఁ డనంగ, గం టనఁగ గొంగ యన
నూడుకాఁ డనంగ
ఆం. భా. ౨. ౧౭౫

పగలు = పవలు. వి. జా. (క. పగలు, హాగలు త. పకల్, పవాల్. బ. పగళులు, పగళ్లు) ౧ దివాభాగము.

క పది దినము లైదు ప్రొద్దులుఁ బదపడి
రెవ్వాళ్లు నొక్క పగలుఙ రేయుఙ
భార. ఆది. ౧. ౬౭

శా. గురు నట్టినారు పదివే, వురు గాచిన శాల్లి
సైంధవునిఁ బగలిటిలోఁ, బొరిగొనునట్లుగ
నరునకు, వర మిండి వేల్పులార వారని
కరుణన్ ... భార. ద్రో ౨. ౩౪౬.

సీ. మర్యోదువాసరంబు లశాలవర్షంబు గురి
యింపఁ బంపు కెంగుళ్లగిములఁ, బగళులు
రేలు కుంభద్రోణములు గాఁగ ...
హార. ౨ ౧౫

గీ. పగ అనంగను బవ లనఁ బరఁగు నహము
ఆం. శా. ౧. ౯౩.

ద్వి. ప్రేమతో నాపగల్ చేయుమ భామ,
భామున కర్చునల్ సల్పెడు వారు . .
పండితా. పర్వ ౧౬. పా. ౨౪. పం

౨. మధ్యాహ్నము.

క. పగలిటిభానుఁడు వోలెను, ధగధగ యను
మెంగము దివుర .. ఉ. హరి. ౧. ౧౬౨.

పగలింటికడ. దినాంతము, సాయంకాలము.

సీ. పగలింటికడ నాడు తిగికింటిరొుకమాని గడి
తంపునిడువాలుజడ లనంగ ...
ఆచ్చరా ఆరా ౧౩.

చ: పగటికోఁడు, పగటివేల్పు, పగలువత్తి, పట్ట
పగలు.

పగలువత్తి. వి (? హగలు బత్తి, త పగల్
వర్తి). ౧. పగలువలెఁ జేయువత్తి, ఒక విధమగు
బాణసంచు.

గీ. రోదసీ సరసీ జాలపాద పద్మ, కుముద
రూపము లైతంచె కోలగములు, చెలఁగు
చిరుమలు పగలువత్తులును నమరఁ, బరఁగు
బహుచిత్ర బాణవైభవము గనుచు ...
ప్రబంధ ౨౪

గీ. భూరికైరవవనరమా ముఖవివర్ణ, భావసంప
త్కరం బైన పగలువత్తి, కలట లేద
ప్రుక్కఁ జోరులు గుట్ట లెక్క, వేగ జని
యించె జిగి నిక్క లేగుఁజుక్క
హంస. ౫ ౨౮౪

గీ. పగలువత్తులు దినకరప్రభల వెలుఁగఁ వచ్చెఁ
బెండ్లికుమారుండు . కృష్ణ. ౪ ౧౧౬

పగవాఁడు. వి. (√పగ - త పగైవన్)
శత్రువు, విరోధి.

క. పగవారియింటఁ గుడిచిన, నగుఁ దమ కను
మాన మమృత మైనను ...
భార. ఉద్యో ౩. ౨౭౪.

మ. పగవాఁ డల్పుఁడు గాఁడు సంగరవిధిం
బలోత్కలం బోయినాఁడు గణింపం డెదిరిన్.
హరి. ఉ. ౪. ౨౭౩.

మ. పగవా రై నగధారితోఁ దొడరి తద్బాహా
బలక్షీణులై, తెగి కేయూత్న ముఖానురా
గణులు ముక్తిం జెందరే ..
ఉ. రా. ౫. ౧౪౭.

పగడి[1]. వి (క పగడి. త పగుడి.) ౧. ఉపద,
కానుక

సీ. చెంగావివలిపెంపు చీరంచుసరిగ దాల్పదే
శోణఘృణులకుఁ బగిడిఁ బెట్ట .
హంస. ౪. ౭౫.

౨. కప్పము, పన్ను

ద్వి. నాసీమపగిడి రొుంతియు నాఁడు నాఁడె,
చేసేత మునుపుగాఁ జెల్లించినాఁడ ..
ద్వి పరమ. ౬. ౪౬౧. పా

(చి. ని. పా. 'పనిఁడియంతయు' ముద్రి. పా)

పగిడి[2]. వి వట్రువపండ్లు పండుదోసజాతి. †.
(చి. ని. కిరబుజము † క ర.)

పగిది[1]. వి (సం ప్రకృతి ప్రా పకతి) ౧
రీతి, విధము, ప్రకారము

సీ. మదనసముజ్జృంభితమండలాకారు లై భద్ర
ద్వీపంబుల పగిదిఁ బొల్చి .
భార కల్య. ౨. ౨౩౩.

గీ. జలదరేఖాయుతం బైన చంద్రుపగిది ...
పార. ౪. ౭౨

క. ఈపగిదిన్ పాత్రాబితి, కోపోద్యాగమున
వగలఁ గుందుచు ... పారి. ౧. ౧౦౨.

పగిది[2]. వి (క త పగది) కప్పము, పన్ను

ఆ. సందుఁ జాదిగాఁగఁ గొందఱు గొల్లలు,
పగిదిధనము దీర్పఁ బాలుఁజమురు, సులుపఁ

గొంచు, గంటుఁడున్న చోటికిఁ బోవ్వ వారిఁ
గాంచె ననతిదూరమునను. వి. పు ౭. ౭౩

సీ. అరి బడి యప్పన మప్పన పంగంబు పంటె
గన్నాడి కో ల్పగిది బెడిగ కో రనఁగాఁ
జెలఁగురు భాగధేయంబు ...
ఆం. భా ౨. ౧౯౨.

పగిలించే = పగులంచే స క్రి (√పగులు).
ఛేదించు, బ్రద్దలుకొట్టు

సీ. బ్రహ్మాండభాండంబు పగిలించి భూతినిచ్చె
తన్య మొనరించె శంఖరవము ...
భార. విరా ౪. ౧౨౦.

సీ. భాండసంభారంబు పగిలించి గోడలు గోరాడి
గరిపెలు కూలఁద్రోచి ...
హరి పూ ౬. ౧౩౮

క. నరుఁడు ధనుర్గుణరావ, స్ఫురణంబును దేవ
దత్తభూరిరవము నం, బరము పగిలింప
జాజా, శరముల గురుసైన్య సరభసత్త్వం
బుడిపెన్ . .
భార. భీష్మ ౩. ౧౫౩, ఉ రా ౨ ౬౧.

౨. చించు.

క. కనుఁగొనెడు రోగివల్లభు, ఘనతర మైనట్టి
ధైర్య కంచుకము దలం, ప నితర సాధన
ములచేఁ, జినుఁగునె యని మరుఁడు విరు
లచేఁ బగిలించెన్ ... చిత్రభా. ౩ ౭౫.

పగులఁగొట్టు. స క్రి. (పగులన్ + కొట్టు)
పగుల్చు, ఛేదించు.

సీ. ఒకయింత యేమఱియున్నఁ గవ్వము దీసి
పక్కన భాండముల్ పగులఁగొట్టు ..
దశా. ౯ ౧౯౪.

సీ. పగులఁగొట్టించి యుద్భటవివాదప్రౌఢి గాఢ
డిండిమభట్టు కంచుఢక్క.
(శ్రీనాథుని చాటువు.)

పగులు. అ. క్రి. (క. పగు). ౧. బ్రద్దలగు, ఛేదిల్లు

క. కాటించి నిటలనయనుఁడు. హాటకగిరిచాప
వల్లి నహీశంజని బ్బా, స్ఫోటించెఁ దక్కటో
రమ్ము, హాటంకృతిఁ గమలజాండ మట పగు
లఁగన్ భీమ. ౪. ౧౩౨.

సీ. కొగ కొగతోఁ దాఁకి పగులంగ నొరదంబుఁ
బఱచి యాతేరిపై కుఱుకువారు ...
భార. విరా. ౩. ౧౬౯.

క. భువి పగిలెన్ రవి వాగిలెన్, దివి పిగిలెన్
దిగ్గజముల ధృతి సన్నగిలెన్, గవిఁ దగిలెన్
హరుఁడున్ ధృతి, పవి మొగిలెన్ భూరి
భేరిభాంకారమునన్ ..
రా. వి. ౨. ౪౨ దశా. ౨. ౩౮.

౨. తెగు

వ. ...అప్పుడుదండ వాస్తోష్పతి పట్టిన యేమంగు
వలన . క్రుస్సియు వాగిలియుఁ బగి
లియుఁ దీనదశకు వచ్చినం గనుంగొని ..
హర. ౬. ౧౬.

౩. చినుఁగు

క. మొగివిరిసి కొఱకు గూడక, పగులక పెదలం
పున నిడుపుఁ బసిమియుఁ గలశేఁ, జిగు
రరఁటాకులు పెట్టిరి, దిగదిగ నద్దేవియాజ్ఞ
దివ్యపురంధ్రుల్ .. భీమ ౨. ౧౨౮.

౪ భయపడు.

గీ. భయము గొందుము నిర్ఘాతపాతమునకుఁ,
దలఁకుదుము భీషణోల్కాప్రపాతమునకుఁ,
జంచలింతుము పటుదండ చండిమలకుఁ,
బగులుదుము పాశవల్లరీబంధములకు ...
సైద. ౭. ౯౦.

౫ చెదరు.

గీ. వచ్చె నాకస్మికముగ దేవస్రవంతి, నవతి
జలరాశిరాణివాసంబు సహ్య, తనయ
కావేరి శ్రీరంగధామ వసతి, దిగులుపడి
తీరవాసులు పగిలి పోఁ ...
శ్రీరం. మా. ౨. ౫౧.

చ. కాలంబున కేఁగి శేత్రధరకోటి నిజాయత దృష్టి వాఱుచో, బలసి తటాలునం బగిలి పాఱ బరాబరిసేయ . .

సారంగ. 3. ౧౫౪.

వి. ౧. చీలిక. (బ. పగుళ్లు, పగుళులు - చూ. పగుళ్లువాఱు కెం.)

౨. స్ఫోటము. బీఁట.

సీ. ... పగు లన బీఁ టన వంగు దనఁగ

గీ. స్ఫోటము దనర్చు . ఆం. భా. ౨ ౧౩౦

జ : పగిలించు, పగులఁగొట్టు, పగులుచు, పగుళ్లు వాఱు.

పగులుచే (ల్చు) = పగిలించే స క్రి (√పగులు)

౧ బ్రద్దలుచేయు, ఛేదించు

చ . వెస దగ్గతి రోఁగ పాలముం, బగులు తునాగదా నిహతి ...

భార. కర్ణ. 3 ౭౬౩.

మ. ధర దివ్యాస్త్రహతిం బగిల్చి కోల నుత్పా దించి శే దానికి, స్వరజాలంబుల నిల్లుగట్ట మనసైన్యంబుల్ వెలుం బొందె ...

భార ద్రో 3 ౧౬౨

గీ. తలుపులు పగిల్చి గుడిసెలు దల్లు గూల్చి ...

నీలా 3 ౫౫. దశా. ౨ ౧౬౧

౨. విఱుచు, ముక్కలుచేయు.

చ. తలకొని సైనికుల్ గవిసి తాకొని చే రొక్కని పాసి డాసి యం, కిలిగొనకమ్ములఁ బగిల్చి నొగిల్చి ... భాగ. ౧౦. ఉ. ౯౪౯.

పగుల్లువాఱు. అ. క్రి. (√పగులు). చీలు, బ్రద్దలగు, విదారితమగు. (శ. ర)

పగ్గము = ప్రగ్గము. వి (సం. ప్రగ్రహః. ప్రా. పగ్గహో. క. హగ్గవు.)

౧. (గుఱ్ఱము లోనగువాని కళ్లెము మున్నగు వానికిం దగిల్చి లాగిపట్టెడు) పెద్దత్రాడు.

సీ. ధరణితలంబెల్ల నరదంబు చంద్రార్కబింబ ముల్ చక్రముల్ పృథుజవాశ్వ, ములు వేదములు పగ్గములు చతుర్స్వరములు . .

కా. సం. ౨. ౧౬౦.

క. అగ్గలిక నతఁడు హయముల, పగ్గంబులు సడల విడిచి ... భార. విరా. 3. ౧౯౦.

గీ. గ్రహావిభుని తేరి హరులపగ్గములు వదలి

ఉ. రా ౨ ౪౪

౨. రజ్జువు, త్రాడు.

సీ ఎఱుఁగనివానికి నే దేవుఁడు జగంబు గాఁడు పగము పాము కానికగని .

ప్రబోధ. ౧. 3౨

సీ వలపగ్గములు త్రెంచి కలఁబడఁ గొందఱు బొజ్జలు వ్రయ్యంగఁ బొడిచి పొడిచి ...

నీలా. ౨. ౬౬.

3. సాలివాఁడు పడుగు నీడ్చి కట్టెడుత్రాడు

సీ కుంచె మగ్గపుగుంత గూటంబు పగ్గంబు పరికె త్రొక్కుడుపట్టె పలక దోనె ...

హంస. ౨. ౧౧.

౪ తరిత్రాడు, కవ్వపుఁద్రాడు.

ఉ. ... ఆదిమ, వ్యాళము దీనిపగ్గ మయినట్టి యవస్థఁ దలంతు నెప్పుడుం ...

మనుచ. ౫. ౫౦.

పగ్గించే. అ. క్రి. (√పగ్గ) ప్రజ్ఞలుపలుకు, డంబములుకొట్టు.

వ. ... చూప బగ్గింపఁ బగ్గించియు నొగ్గించియు ...

ఉ. హరి. ౬. ౧౦౯. (శ. ర. పా.)

గీ. కటకటా రొట్టె వింత లాకాశవాణి, యూడఁ బలికిన దెటుపోయె నీకఁ బలుక, రాదె యిపు డని పగ్గించి రాజకీర, వాణి పలికిన నాకాశవాణి పలికె. సారంగ. 3. ౨౦౯.

పగ్గ (గ్గియ). వి (సం ప్రజ్ఞా ప్రా పణ్ణా) సామర్థ్యము, శక్తి

చ. ... అసమాస్త్రకేళిలోఁ, బలుచెంన లాని మాఱ్ముగల పగ్గెలు తగ్గులు సేసి ప్రోలునన్, గలసి చరింతు రవ్యిలుపకత్తెలు మారుని కత్తులో యనన్ ... ప్రబంధ ౧౬.

సీ నీపుస్నె మిచ్చుట నీపగ్గె కొంయించి బోరు దీర్పకుఁ మంచుఁ గొందుపఱిచి

కువల. ౫ ౫౯

౨. లేని సామర్థ్యమును ఉన్నట్లు ప్రకటించెడు మాట, దంభోక్తి

క. అప్పారాయనిసభలో, మె చ్చొంగితి సాటి లేని మేళంబులలోఁ, జెప్పిఁ బగ్గెగి నీమగి, కిప్పుడు తోఁచును .

చంద్ర వి ౨ ౧౫.

గీ. పట్టి తల నొవ్వ నవ్వగాఁ బవలు రేలు, పట్టి పగ్గెలు ప్రేలు నవ్వారి జరగ .

శుక ౩ ౨౨

గీ కోఁతు లెచ్చుట జాదంపుఁజేఁత లెచట, పగ్గె లటు పెట్టి తిన్నంగఁ జాటి చనుఁడు ...

అచ్చ రా యు ౧౭౮

(సామర్థ్యము - అని శ ర)

జః పగ్గించు.

పచ. సం. వి. ఆ స్త్రీ ౧ పాకము, వండుట ౨ పాకముచేయు స్త్రీ

పచంపచ. సం. వి ఆ స్త్రీ. ౧ ప్రమానిపనువు ?. ౨. చంపకము. ? (శే ని)

పచత్. సం. శత్ర వండుచున్న

పచతభృజ్జత. సం వి. ఆ. స్త్రీ. ఎడతెగక వండుఁడు. వేఁపుడు అని ఎప్పుడును చెప్పుట.

పచత్రము. సం. వి. అ. న. వంటపాత్రము (శే. ని)

పచనము. సం విణ (అ ఆ అ) ౧. పాకము చేయునది, వండునది. ౨. పరిపాకమునొందించు నది - (ఆ. ఈ. అ) పాకసాధనమైనది, (వి. అ పుం. అగ్ని - న పాకము వండుట.

పచని. సం వి ఈ స్త్రీ వనబీజపూరకము, అడవిమాదిఫలము

పచము. సం విశే (అ. ఆ అ) ౧ వండునది ౨. జీర్ణింపఁ జేయునది.

పచేరణ. వి (సం ప్రచారణమ్ క పసరణ) ౧ ఉపచారముకొఱకు పలికెడుమాట, ముఖ ప్రీతివచనము, ఇచ్చకము

క సుచంద్రతి కేఁడు నీచే, తి చలిగి భుజియింపఁ జాలఁ దృప్తి యొదవెడిం, బచరణాగా గిమ్ముల మును, రుచియింపదు కబరిబిందు గ్రోవదివిందుర్ . పాండు ౪. ౧౯౯

౨ నటన. (శ ర)

ద్వి కట్టెండతాఁకునఁ గమలె దేహంబు, ... గొడు గిచ్చి రక్షింపు కువలయాధీశ, యుచిత సవాలక్ష లాం డొల్ల మేము, పచరణ గాదు మీ పాదంబులాన.

ద్వి హరిశ్చ. పూ. ౧౦౦౦.

పచేరించే = పచారించే అ క్రి (సం ప్రసరః. ప్రా. పసర క పసరిను) ౧. ప్రవర్తించు, మెలఁగు

చ. ... సత్యభామయుం, గులమును రూపము న్మగనికూరిమియుం గలదాన నంచు నా, వలఁ బచరింపఁగా ... పారి. ౧. ౪౨.

గీ చేలపై నిల్చి తమరేపు నిలుపలేక, బెడి దనమునఁ బర్వుపిడుగుల కడిమి యొంత, యనుచు గేలిగ రచ్చల నాడుకొనుచు, చేది పచరింతు రచ్చటి రాచవారు ...

యయా. ౧. ౭౬.

౨. విహరించు.

సీ పొరలు గన బయల్ పచరింపఁ జనువేళ
  నారామములఁ గేళి నలరువేళ ...
    శుక. ౧. ౧౪౬

(స క్రి ౧. ప్రసరింపఁ జేయు, వ్యాపింపఁ జేయు

ఆ. ఆకసంబునఁనుండి విహంగరాజు, భక్తిసెఱ
  కల నీడ నప్పద్మనాభు, మీఁదఁ బచరించె
  బీరెండ మెఱయకుండ.
    హరి పూ ౭. ౧౮౯

(రాముని మేని కాంతి) సీ నిగిడి చేరువశిల్ల
  నీలోత్పల ద్యుతుల్ పచరించు హరినీల
  రుచులకంటె . భా రా అర ౧ ౧౩౫

ఉ . ఆత్మలో, మండెడు కోపవహ్ని నరి
  మండలిపైఁ బచరించు పోలికన్ ..
  విక్ర. ౪. ౧౧౫. భార విరా. ౨. ౨౪౦

౨ (అమ్ముటకు అంగడియందు సరకులను) అమర్చు

చ. కొనుఁడు పరార్థ్యరత్నములు గోరినవానిన
  యిత్తు మత్తెఱం, గునఁ బచరింతు గంగిడుల
  గోమటు లప్పురి సిద్ధరత్నముల్ ...
    భార ఆది. ౭. ౭౩.

గీ. అప్పురమున వణిగ్జను లాపణములఁ, గలయఁ
  బచరించియున్న నిర్మలనరత్న, రాసు లొప్పెఁ
    కు. సం. ౭. ౪౪, విక్ర. ౭. ౧౧౭.

౩. (వల. కొం.) పఱచు; పడునట్లుచేయు

సీ. పాయంతనం బను జాలరి జలధిలోఁ బచరింప
  వల డిగఁ బాడినట్లు ...

గీ. భానుమండల మంతఁ జాపట్టదయ్యె ...
    ఉ హరి. ౪. ౨౭౧.

సీ. పచరింప కేర్తురు పదియాఱు వన్నె యపరంజి
  పాదంబులఁ బట్టుచేల ...
    కాశీ. ౩. ౧౦౯. మనుచ. ౪. ౬౦.

౪. ప్రయోగించు. (క.) బాణము - ఏయు.

ఉ. అంబకపంచకంబుఁ గలయం బచరించుచు.
    వసు. ౫. ౬౦.

(వ) ఉపాయము - తెలుపు

సీ అడరి రెండవయుపాయం బైన భేదముఁ బచ
  రించుఁ బుణ్యపాపములయందు ...
    భోజరా. ౭. ౧౪౩.

(పలుకుట)

సీ ఉసికొల్ప శబ్దంబు లొకకొన్ని పచరించి
  క్రూరమార్గాన్వేషరూఢి గాంచి . .
    చంద్రా ౧ ౧౬

శా. శాపోక్తుల్ పచరింపకున్న సెదిరించం రాద
  యంటేని నిం, దాపారంపరి మున్నుగా
  మృతుఁడవే నా కిట్టి పీనుంగుపై, సేపుణ
  జూపఁగ నర్హమా సె ఉ రా ౩. ౭౪

౫ చాఁచు చాఁపు

క కాఁగిలింపఁ జే, తులు పచరించు న ట్లు ..
    కుం సం ౫ ౫౯౭

చ అలరుమొుగంబుతోడఁ గడు నిర్మలి నా కడు
  కేల రావు చే, తులు పచరించుచుం దనువు
  ధూళిమెయిం దొరయంగ నేల ...
    మార్కం. ౧. ౨౫౧.

౬. నవరించు, సిద్ధపఱచు ; విప్పు.

సీ మందారతరుపుష్ప మంజరీమండితమ స్తకరైయొ
  ఱుప్పుమహితవీణ, పచరించి త్రిస్థానబంధు
  రశ్రుతిభేదములతోడ షడ్జంబు మొదలు
  గాఁగ, సప్తస్వరంబులు ...
    హరి పూ. ౫. ౫౨.

క. కనుకని కమలమునై దువు, లనువునఁ బచరించు
  కొనుచు నభిముఖు లై ...
    హరి. ఉ. ౬. ౨౩౦.

సీ. చెట్టుపల్ పచరించి చుట్టుఁ గ్రుమ్మితి మనో
  రమ నియ్యకొలుపుమరాళవిభుని ...
    భార. విరా. ౨. ౩౦౬.

క చేయు, కావించు.

చ అనవుడు వాతఁ డిట్లను మహాత్మ భవ త్ప్రియ మెట్టు లట్ల రే, ననుపమశిల్పకల్పన మనర్ఘ్యమగాఁ బచరింప నోపుదుణా ... హరి. ఉ. ౬. ౧౫౮

సీ శుచివృత్తి కన్నాళ్లు పచరించెనో తీర్థసం వాస మిచటి హంసవ్రజంబు ... వసు 3. ౭౫

సీ పులకించె మే నేమి తలఁచుకొంటివె యంచు మేలంబు పచరించె మిత్రవింద ... విజ వి 3 ౭౮

౩. ప్రకటించు, కలుగఁజేయు.

సీ మేలంపు మాటల మెచ్చులు పచరించి తోరంప సెప్పిను గొంఁగఁగోలి . విక్ర ౪ ౭౩

(క్రి) సీ. జగడాలు పచరించు జడదారిఁ గాదంటిఁ దలవాకిట నెపుగు మెలఁగు పొలఁతి గెబ్బు రామ ౭౦౩

౯ ప్రకటించు - (౪) బయలుపఱుచు

వ .. కొందఱు దుష్టమతులు లేమిఁ గుందు వడినర్థ నదికకార్పణ్యంబు పచరించి సర్పి గ్లవణ తైలతండులాదులకై సిబ్బితిపడుదురు కాశీ. ౬. ౩౯.

గీ కంబ విజయము పచరించుఁ గాంతగళము ప్రభా. ౬. ౩౮

(చ) చూపు, కనఁబఱచు.

వ అయ్యదుపీరు లిద్దఱు నమ్మహాసమరం బుల నాత్మీయదేవతా రూపంబులుం దక్కి నయప్పగు మారుసాకాగంబులుం పచరించి హరి. ఉ. ౬. ౬౯.

క. తలిరాకుసుత్తిఁ దమిఁ గో, యిల చంచువఁ జించి క్రోశె నీరీతి విరహు, సల గుండియ లవియింపుడు, బలువిడి నని మరునిరొమడుటఁ బచరించె ననా ... పా. ౭. ౪౯.

సీ పయ్యెద గగజార్చి పాలిండ్లు పచరించు దిమ్మవాఅఁగ నవ్వుఁ దీఁగనవ్వు ... క్రీడా. ౬౭.

(ట.) (లేనిదానిని ఉన్నట్లు పైకి) చూపు, అభిన యించు.

సీ. వన్నెలు పచరించి కన్నుసన్నల చేసె కెర మాటలను ప్రేమ గడలుకొలిపి ప్రబోధ ౧ ౭౫

చ మనమున మాటలం గ్రియల నన్నన లీ నొకి నాఁడు సెట్టికా, మినులకు గాంపంబు కెఱ మెచ్చులకై పచరింతుఁ గాని పారి ౧ ౧౧౦ మను చ 3 33

(౧) ఒ సుపు, ఒలుకు

క . . ఓసు, దాలాపంబులు పలుమఱు, నోం పచరింప నిప్రడు హేలానిమిషా సైప ౭ ౧౦౯

చ తెరువరు లైనయట్టి పరదేశమహీసురు లర్థ వాంఛఁ ద, త్పురమున కేగు దేర కెడదోన్య ములం బచరించి వారి ని, ర్భరగతి నోడఁ గూయు ... శుక ౬ ౪3౭ సారంగ 3 ౫౭.

జ: పచేరింపు.

పచేరింపు. వి (√పచేరించే) ప్రసగణము (౪ ౧)

చ. . గొనబుం బచరింపులనిగ్గుఁ బ్రేమయుం, దెనఁగొని వాలుఁ గన్నుఁగవ విత్తరిచూపుల నాదరింప కొ, హాస మధురోక్తి నుత్తరము లాడుచు నుండె భవాని శంభుతోడా .. కవిరా. ౬. ౧3౫.

పచారము = పసారము. వి. (సం. ప్రసారః, ప్రా. ప. అర. క. హిం. పసార.)

౧. అంగడి.

ద్వి. మెఱుఁగు ముత్తెపుఁజాళ మించు పచారము.
విష్ణుపు. ఉ. ౪. ఆ. (శ ర)

౨. నడక.

ఉ. ఆ లంట చంటిపాపఁ దంట యంగడి లేద పచారముల్ గృహం, బెల ప్రవాసి గాఁడె ... వేం పంచ ౪. ౪౫౦.

జః పచోరించే.

పచోరించే = పచేరించే, స. క్రి (√పచోరము. సం. ప్రసారః).

౧. ప్రసరింపఁజేయు, వ్యాపింపఁజేయు

వ. పిపాలించు చంచలదృగంచల ప్రభలఁ బచారించి మనుచ ౫ ౧౦౧

శా. ఏలా చూచెద రుజ్జ్వలజ్జ్వలము లౌ దృష్టుల్ పచారించి యీ, లో లాక్షుల్ చెదుజంతువుల్ . . మల్లభూ. శృం ౬౩.

౨. చేయు.

మ. వనితారత్నము నాదువర్తనము దా వాక్రువ్వఁగాఁ బ్రీతిచే, విశెనో లేక వినండొ కర్ణములకుఁ బిందుల్ పచారింపఁగా ననుఁ జేపట్టెడివార్త .
ప్రద్యుమ్నచరిత్రము. 3 ౪౫.

మ. నిజక్రీడల్ పచారింపుచో, దనుజాధీశుఁడు కేయిదీవియలతో ధర్మేతరక్రీతితో, వనితల్ వట్టిన పైఁడిపల్లకిపయిఁ బచ్చెఁ నికిధంబునఁ రామా. ౬. ౧౪౪.

3. పుట్టించు, కలిగించు.

మ. తలిరుంగేలికి నీలకంకణము లై తళ్కుల్ పచారించు కు, ట్మలదంతావళి కప్పుఁ గప్పయి ... చంద్రా. ౪. ౩౭.

౪. ప్రకటించు - (౩) చూపు.

శా. ... పే, లా చాతుర్యము, చాపలస్ ఇల పలఁ లా పై పచారింప ...
ఉ. హరి. ౬. ౨౫.

(చ.) పలుకు, చెప్పు.

మహాస్రగ్ధర కవణింపం ముమ్మరిం బై కవణిమల హారుల్ ధాకిటాడంబరిస్ఫూ, ర్తి విజృంభింపంగ రంగోర్విని బిరుదు పచారించి .. వైజ. ౧. ౧౭౭.

మ. అశ్యాస క్తి లేనట్టి మా, ట పచారించిన నవ్వ ధూటిఁ గవుఁగింటుం జేర్చి లాలించెదఁ ...
బిల్హ 3 ౧3౪.

౫. (కి. పచారిను = నిందించు) తిరస్కరించు.

ద్వి సైకతంబులను బచారించుఁ బిఱుఁదు, నా కరభంబుల నణఁగించుతొడలు
ప్రభులిం. ౨ ౭౪ పా. ౧ పం

౬. (పంతము) పట్టు.

ద్వి. నభమున కెగసి పంతము పచారించి, గుభులు గుభు ల్లనఁ గుప్పించి దుమికె
అ. మ క ౨ ౬౩. పా. ౧౦ పం

పచి. సం వి ఇ. పుం ౧ అగ్ని ౨ పాకము, వండుట.

(త్రి. బుభుక్ష, ఆఁకలి) (కే ని)

పచేరము. వి (సం. ప్రచారః ప్రా పయారో) విహారము. (శ. ర)

పచేలిమము. సం విశ (అ ఆ ఆ.) ౧ తన్నుఁ దానే పక్వము చేసికొనునది తినంతెట పక్వమగునది. ౨. పక్వముచేయఁ దగినది
(వి అ పుం. గుజ్జము.) (కే ని.)

పచేలుకుఁడు. సం వి అ. పుం వంటవాఁడు పాకకర్త. (త్రి. ని)

పచేలిముఁడు. సం. వి. అ. పుం. ౧ అగ్ని. ౨. సూర్యుఁడు.

పచ్చే. వి. (క. పచ్చె త పచ్చై) ౧ ఆకుపచ్చని వర్ణము, హరితవర్ణము.

గీ. పంటవాల్గంటి గబ్బిగుబ్బలఁ జెలంగు, తళుక్కు
జిగిచిల్కుపచ్చరాతాళిఁ బోలి, పచ్చ గందని
పైరుల నిచ్చ మెచ్చు, దెచ్చు హెచ్చుగ
ద్రావిడదేశ మధిప .. దశా. ౧ ౧౧౩.

౨. పసుపువన్నె, పసుపుపచ్చ వన్నె

సీ. పచ్చన పచ్చ పసిమి నాఁగఁ బీతవర్ణం
బగు ... ఆం. భా. ౧ ౧౦౭.

౩. మరకతమణి, గారుడమణి

ఉ. వింగడ మైన రొక్కవనవీథిఁ గనుఁగొనె
నీడ నున్నపుస్, రంగుటరంగుపచ్చలయరం
గయిపో . ఆము. ౫ ౪.

ద్వి చనుకట్లమీఁదఁ బచ్చలబన్నసరము, లను
దారహారంబులును బొందుపఱిచి
రం రా బాల ౮౫ పా ౩ పం

సీ మున్నీటిపెన్నీటి ముదురుచిల్వలయలజడిఁ
బచ్చలజోడు దొడిగె ననఁగ
వసు ౫ ౩౬ ఆం భా ౨ ౨౮౬.

౪. ధనము

ఆ. పచ్చఁ జూచువారు బచ్చ మెచ్చెడివారు,
బచ్చబడెడువారు పచ్చవారు, బచ్చ విడుచు
వానిఁ బ్రభువుగాఁ జూతురు, విశ్వ .
వేమన. ౩ ౧౪౨.

౫. వృక్షవిశేషము

(ఉద్యానవర్ణనము) - వ . రాలచ్చికి రచ్చ
యగుపచ్చయు విప్ర. ౨. ౨౫

౬ (పసరువన్నెగల) తృణాదికము

సీ పసి జేదు దర్పించుఁ బైరుపచ్చ ...
పాండు. ౩. ౪౬.

గీ పయిరుపచ్చలు మేసి యప్పాటఁ జోక,
పల్లియలఁ జొచ్చి. తోఁటలు పాడుచేసి,
కావరంబునఁ గదుపు లై గావి చేసె ...
యయా. ౧. ౩౫.

౭. కరచరణాదులయందు పొడుచుకొనుటచేత
నేర్పడు పసరువన్నెరేఖ (శ. ర.)

(విశే.) ౧. పసరు రంగు గలది, ఆకుపచ్చ రంగు
గలది.

ఉ. పచ్చనివృక్షవాటికల పండులభిక్ష భుజించి.
సైప. ౩. ౧౮౮.

సీ పచ్చనిహారుముంజె పనివాగె పక్కెర పారసి
పల్లంబుఁబట్టమయము ... మనుచ. ౪. ౨౭.

ఉ. పచ్చమెఱుంగు టెక్కె జిగి పక్కెరచక్కని
రౌతు తూపులన్ .
దశా. ౨. ౨౪౦. సైప. ౬. ౭౨.

౨ పీతము, పసుపువన్నె కలది.

గీ. మిగుల నామనిఁ బచ్చచాంపేయకముల,
నమ్మి .. ఆము. ౪. ౯౪.

చ అలరెడు కూర్మి వాఁడు పడు చాపపడుంగడ
యంచుఁ బచ్చపోఁ, గులు గల చీర యంప
నొనఁగూడదకపోయెనె యేమి చెప్పుదున్
శుక ౨ ౫౨౦

(పచ్చపైకము = తృణమాత్రపు ధనము)

గీ క్షితితిలేశ్వర నన్ను నీచేతి హేతిఁ, బూని వధి
యించి మఱి కొనిపొమ్ము ధనముఁ, బచ్చ
పైకంబు నిందులో వెచ్చపఱుప .
హరిశ్చ. ౪ ౧౯౯.

ద్వి. అచ్చుగామాగురుఁ డవనీశనీకు, నిచ్చినమితి
నేఁడు సెల్లియుఁజిక్కఁ, బచ్చపైకముగూడఁ
బడినది లేదు ... ద్వి హరిశ్చ. ఉ. ౧౫౩.

గీ. ఇట్లు బాధించి శోధించి యొందు నొక్క,
పచ్చపైకంబుఁ గానక వాల్మీకి. ౨ ౯౬.

పచ్చతోరణము = ఎడతెగకుండు శుభములందు
వాడకుండకయే కట్టు తోరణము. (చూ.
నిత్యకల్యాణము).

ఉ. పాణితవాణి పంకరుహపాణి రమాఘన
వేణి నిత్యక, ల్యాణము పచ్చతోరణములం
దగి ... దశా. ౧. ౨.

జ : పచ్చఁబ్రాలు, పచ్చకట్టె, పచ్చకన్నుల
మొకము, పచ్చికన్నులకేల్పునూఁడు, పచ్చ

కప్పురము, పచ్చకర్పూరము, పచ్చగన్నేరు, పచ్చ గోరంట, పచ్చచేమంతి, పచ్చజనము లోం.

పచ్చేఁబ్రాలు. వి. బ (పచ్చ + ప్రాలు) - పచ్చని యక్షింతలు. - శోభనాక్షతలు, పాలి బ్రాక్షతలు.

ఉ. ఎల్లియ సోఁకుటొజ్జ యతిఁ డేపునఁ జేయును గూఁతుపెండ్లి యం, చల్లనఁ బైఁడిపళ్లెరము లందును గందముఁ బూలుఁ బచ్చఁబ్రాల్, పెల్లగ నించి   యయా. ౪. ౧౪.

పచ్చేకట్లు. వి (పచ్చ + కట్టె) మృగయాసాధన విశేషము

సీ. పచ్చకట్టెలగుదుల్ ౨ లుతుపాశలు
శుక. ౧ ౧౬౫

పచ్చేకన్నుల మెకము వి (√పచ్చే) హర్యక్షము, సింహము

(ఇది శ్రేష్ఠవాచకముగాఁ గూడ నుపయోగింపఁబడును.)

గీ. అట్టు లెదరులఁ గుండెదు చెట్టునట్టు మెకపు బంటులఁ గని యడ ల్మ్రలి రాచ, పచ్చ గిన్నుల మెకము రావణునితోడఁ, బుట్టువును డాయఁ బిల్చి తా నిట్టు లనియె
అచ్చ. రా. యు. ౧౪౨

పచ్చకన్నుల వేల్పునూఁడు. వి (√పచ్చ) పంగా (గళా) క్షుఁడను పేరుగల రాక్షసుఁడు (ఒకానొక రాక్షసుఁడు. అని. శ ర)

గీ. క్రేలిమిడిఁ బచ్చకన్నుల వేల్పునూఁడుఁ, జెదిమిపైచిన మ్రగ్గక చిక్కియున్న, బిరుదు లోకకొంద లెంచి వరుసమెడల, నల్ల ద్రావుడుదొరకు విన్నప మొనర్ప ...
అచ్చ. రా. సుం. ౧౦౪.

పచ్చేకప్పురము = పచ్చకర్పూరము. వి. (√పచ్చే) చల్లఁదనమును పరిమళమును గల సుగంధ ద్రవ్య విశేషము.

చ. దల మగు పచ్చకప్పురపుఁదావులు పైపయి పోడుముట్ట . .   వి క్ర. ౧. ౧౩౭.

వ. హాయలపనా పాణిపల్లవ విక్షిప్తంబు లైన పచ్చకప్పురంబు పలుకుల వలనను ...
భీమ ౫ ౧౭౦ దశా. ౧ ౧౪.

(పచ్చకప్పుగ మగు = అలభ్యమగు)

సీ. అజ్జనుండను నేసె యని తెల్పినంతనే మిట్టిమీ పైపడె మెలఁకచూపు, గాంధర్వమునఁ బెండ్లిక మ్మన్న నంతనే పచ్చకప్పురమయ్యె భామపలుకు ...   విజ. వి. 3. ౧౨.

పచ్చేకప్పూ(ర్పూ)రము = పచ్చేకప్పురము. (√పచ్చే)

వ. అఖణ్డ వర్తి లోహదణ్డు దివియలు రెట్టికి నాచంద్రార్కము నిత్యపడి .. సార పచ్చకర్పూరపు ...
ద శా. ౪. ౧౦౪౯.

పచ్చేకర్పూరసరులు. మి. వి. ల. ధాన్య విశేషము

సీ. పచ్చసరుల్ రెడ్డిపాల కంకలు సుఖభోగులు పచ్చకర్పూరసరులు ... హంస. ౪. ౧౨౭.

పచ్చేగన్నె(న్నే)రు. వి. (√పచ్చే) పుష్పవృక్ష విశేషము, పచ్చని పూలుగల కరవీరము. శ్రీ.

(పువ్వుతోఁట పరమున) - మ. సొరిదిం జేర్చిన తీఁగమల్లియలు ఖర్జూరంబులంటా బువ్వమం, జరులు న్మామిడి గుత్తులు న్గనుమము ల్పొంపెంగలు న్పచ్చగ, న్నెరులు ...
ఆము. ౧. ౭౭.

(చైత్రుని పక్షమున) - గీ. పచ్చగన్నేరు కస్తురి పట్టియలును, గుత్తిమల్లెలు. భాను. ౧. ౯.

(ఙ.) ధాన్య విశేషము. (చేల పత్త్రమున) .
ఆము. ౧ ౨౭.

(పాళిక పత్త్రమున) ... భాను. ౧ ౯

సీ నన్నుబాడులు పచ్చగశ్నేర్లు గోదండరామము
శ్కేసర్లు రాయసర్లు హంస. ౪. ౧౭౮.

పచ్చేగోరంట. వి (√పచ్చే) పసుపు వన్నె పువ్వులు గల గోరంట ¶ (కురంటకము ¶ అని. శ ర)

పచ్చేచేమంతి. వి (√పచ్చే) పసుపు వన్నె పువ్వులు గల చేమంతిలతి ¶ (శ. ర)

పచ్చేజనము. వి (√పచ్చే) ఒక జాతి జనుము. ¶ (శణపుష్పి ¶. శ ర)

పచ్చేజువ్వి. వి (√పచ్చే) కొండజువ్వి, కలు జువ్వి. ¶ (శ. ర)

పచ్చేడము. వి (సం ప్రచ్ఛదః ప్రా. పచ్ఛదం శ పచ్చడవు)

౧. వస్త్రము

ఉ. ఏనికతోలు పచ్చడము సొమ్ములు గుబ్బ
సరంబు . ఉ హరి ౫. ౧౩౭

గీ అమరవందిత శూలాయుధమునఁ జీరి, మొదలు
ది త్త్రోల్చి తోలుపచ్చడము చేసి, యుత్తరా
సంగముగఁ జేసి యుండవలయు, నోడిగిలి
రక్తబిందువు లట్టిపడఁగ ...
కాశీ. ౬. ౧౭౪.

సీ. పాతకంబులు నీలిపట్టు జొండడములు పగ
లింటి నిద్రలు పచ్చడములు ...
శైవ. ౩. ౬౧.

క. కదకదలి కేడికెలుఁ గను, జడదార వడిన్
ముసుంగఁ జని జేగురు ప, చ్చడ మాలఁగట్టి
దరి నవఁ, బడమట కొలుసంజ నిండె బలు
పుగ మతియున్ . . యయా. ౫. ౫౯.

౨. (వస్త్ర విశేషము). (క.) అంతరీయము, కట్టు బట్ట

సీ. గజచర్మ మెన్నఁడో కాని నిచ్చలు గట్టు
పసిఁడి కమ్ముల పట్టు పచ్చడంబు ...
భీమ ౧. ౧౧౫.

(చ) ఉత్తరీయము, పై బట్ట. (అంగవస్త్రము. అని. శ. ర.)

సీ. కటిమండలమున నీర్కావిధోవతి మీఁద
జెలిపట్టు పచ్చడం బలవు మిగుల .
రుక్మాం ౧ ౧౫.

సీ. గడితంపు మేలుపచ్చడము గప్పట మాని
దుప్పట్లు సైకాలఁ గప్పఁ దొడఁగె
నిరం. ౫. ౧౬.

(ట) పాలువు

దరువు. పరకాళియంగిలు పట్టుపచ్చడములు, . .
బూని, గిరిమెతో వచ్చిరి కవిబుధోత్తములు.
రఘు ౯. పా.

సీ. .. జడకుచ్చుమీఁదఁ బచ్చడపుఁ గండ ...
హర. ౫. ౯౩.

(పచ్చడపుఁగండ = పాలువు ఖండము.)

(ఠ.) . కప్పికొనుట, పఱచుకొనుట కుపయోగించెడి, దుప్పటి.

ఉ. వెన్నెలవెల్ల పచ్చడము విచ్చిన యంబర
శయ్యమీఁద ... నృసిం. ౩. ౭౯.

గీ. ప్రచ్ఛదపటంబు వెలయును బచ్చడ మన ...
ఆం. భా. ౫. ౧౫౬.

పచ్చేడి. వి (శ. శ. పచ్చడి). ౧. ఉపదంశము, పప్పుదినుసులను గాని కూరగాయదినుసులను గాని ముద్దగా రుబ్బి చేసెడు వ్యంజన విశేషము.

సీ. ఉపదంశ సంజ్ఞ రైయి యొప్పు పచ్చడి యన.
ఆం. భా. ౫. ౫౪౭.

మ. . . ముకురుం బై రొయర్చు నాదం బెగు,
రొక్కుపచ్చళ్లను ఆము. ౧. ౭౨

సీ మధురేక్షు గోక్షీర మధుపానములతోడ సర
సంబు లైన పచ్చళ్లతోడ ...
సా పంచ. ౧ ౩౧౩

౨. అల్పఖండము.

ఉ ... కౌరికరాసిభారచేఁ బచ్చడి చేయఁగా
జమునిబానసముంబురుడించు చోటికిన్
ఉ హరి ౪ ౧౯౬

సీ పెదద గొడ్డండ్లఁ బచ్చడిసేయఁ బడువారు
క్రమమిఁ బాఁతిన నుక్కుపోవువారు
కవిక ౫ ౧౧౩

పచ్చత త్తడులవజీరుఁడు. వి (√పచ్చే) (హరి
దశ్వుఁడు) సూర్యుఁడు.

క. హనుమంతుం దను పేరిం, దనరారెడువాఁడెఁ
బచ్చతి త్తడులవజీ, రుని కొమరున కెంతయు
న, మ్మిన బంటఁ గడిందితేజా మీాటిన
వాఁడన్ అచ్చ రా కిష్కిం. ౧౭

(ఇట్లే పచ్చ గుఱ్ఱముల రౌతు)

గీ. ప్రాఁబలుకుకొంకి పచ్చగుఱ్ఱముల రౌతు,
కేవలుం గిన సూర్యుఁడౌ ...
ఆం. భా ౧. ౭౧

పచ్చేతలపిచ్చుక. వి (√పచ్చే) పక్షి విశే
షము (పీతముండము. శ, ర)

పచ్చేతామర. వి. (√పచ్చే) స్థలపద్మము, మెట్ట
తామర. ‡

సీ. స్థలపద్మ మగు మెట్టతామర యనఁ బైఁడి
తామర యనఁ బచ్చతామర యన ...
ఆం. భా. ౨. ౬౯.

పచ్చేదినసరులు. వి. బ. (√పచ్చే) ధాన్య విశే
షము.

వ. .. దాళువాలు జారట్లు రామబాణాలు
కటకసరులు రత్నసరులు జీనిసరులు రాయ
సరులు పచ్చదినసరులు గంధసరులు ..
ప్రబంధ ౧౧౨

పచ్చేన. వి (√పచ్చే.) ౧ పసరువన్నె. ౨.
పసుపువన్నె

సీ ... పచ్చన పచ్చ పసిమి వాఁగెఁ బీతవర్ణం
బగు .. ఆం భా ౧ ౧౦౭

పచ్చేనికోకవాఁడు. వి (√పచ్చే) పీతాం
బరుఁడు, విష్ణువు

వ తద్వ్యాగిపాలకులు కుచేలు నచ్చట
నునిచి పచ్చకోకవాని కీ ముచ్చట తెలిఁ
గించువా రై చని ... కుచేల. ౨. ౫౩

పచ్చేని వింటిజోదు. వి (√పచ్చే) మన్మ
థుఁడు

ఉ నెచ్చెలిఁ జూచి పల్కెఁ దరుణీ వినవమ్మ
మనోహరాకృతిం, బచ్చని వింటిజోదు
గెలువం గలరొక్క వరోరువిలాసగుణ .
చెన్న ౪ ౨౪౩

పచ్చేనీరుల్లి. వి (పచ్చ+నీరుల్లి) పలాండు
విశేషము. (దుద్దురిమము. శ ర)

పచ్చేపచేన. వి (పచ్చన + పచన) మిక్కిలి
పచ్చన

ఉ అంతటఁ బండి పచ్చపచ నైనదళంబులు
రాలెఁ దద్వన, ప్రాంతములన్ ...
చమ. ౧. ౪౩.

పచ్చేపట్టు. వి (√పచ్చే) ౧. స్త్రీలు ధరించు
వస్త్ర విశేషము.

గీ. ... మేఘువన్నెలు పచ్చపట్టు, గరుడ
పచ్చలు ... మొదలుగా వల్వలు ధరించి
ముదిత లపుడు ... ప్రబంధ. ౨౩౨.

వ. ... తోఁపులు మేఘవర్ణంబులు పచ్చపట్టులు చీనీలు శాలువలు . . ప్రబంధ. ౬౦౫.

౨. పచ్చని పట్టుబట్ట, పీతాంబరము.

వ. ... శ్రీకాళోలని శ్రీవల్లభరాయనికి సమర్పించిన వస్తువులు ..

జప్పడి ౧ పట్లు పచ్చపట్లు ౨. శ్రీ ౯౪౫

పచ్చేపిట్ట. వి (√పచ్చే) ౧ పసరురంగు రెక్కలు గలపిట్ట, చిలుక.

సీ. పచ్చపిట్టలకేను పలపి యాడెదు వాఁడు పాంథజనంబుల పాలదోంగ
ధనాభి ౧ 3౪

౨. (= పచ్చపులుఁగు) పసుపువన్నె రెక్కలు గలపక్షి విశేషము, హారీతము.

పచ్చేపులుఁగు = పచ్చేపిట్ట వి (√పచ్చే) పక్షివిశేషము, హారీతము (శ ర)

పచ్చేపూస. వి (√పచ్చే) పచ్చరంగు గలపూస (పచ్చపూసగు = పచ్చపూసవలె సదృశ్యమగు, ప్రయత్న దృశ్యమగు)

సీ పాలపుఁ బయ్యెదఁ దేటిచూరు నన్నంతనే పచ్చపూ సాయెఁబో పడఁతియారు ...
విజ. వి 3. ౧౨.

పచ్చే పెసలు. వి బ (√పచ్చే) ముద్గధాన్య విశేషము. (ఖండేరము శ ర)

పచ్చేబొట్టు = పచ్చేపబొట్టు వి (పచ్చ + బొట్టు) పచ్చాకు పసరుతో పొడిచెడు బొట్టు

సీ. ముంజేతులను ముఖాంబుజమున నొక వింత పొలుపు దెల్పెడు పచ్చబొట్టు లెసఁగ .
కుశ. ౧. ౧3

పచ్చేముపాడు. విశే. (పాడు + పాడు . తి. పంజై ప్పాట్టు = దారిద్ర్యము, లేమి.) మిక్కిలి పా డైనది, బిగ్గముపాడు.

ఉ. ... పదేసి బాణములో, హెచ్చిన రూపీర ధుల పయిఁ బిగిడించిన సేనలెల్లనుం, బచ్చముపాడుగా వితిగి పాఱ ధనంజయుఁ డగ్గించుచున్ . జై. భా. ౪. ౨౦

పచ్చేయగు. అ క్రి (√పచ్చే) ధనవంతి మగు

ఉ అల్లన మందభాగ్యుఁ డగువాతఁడు వేవిధులం గృశించియున్, వల్లను పచ్చగాకి వసివాడిన మోముఁ దావృత్తుఁ డై
వేం. పంచ ౧ ౪౪౪

సా . పొరుగు పచ్చగా నుండిన ప్రొయ్యిలో నీళ్లు పోసికొనును

పచ్చేయరఁటి. వి (√పచ్చే) పసరువన్నె పండ్లు గల కదళీ విశేషము ∗ (మహాగంధ ∗ శ ర)

పచ్చేయిరుగుడు. వి (√పచ్చే) పచ్చపువ్వులు గల యిరుగుడు ∗ (పారిణి ∗. శ ర)

పచ్చేయెన్ను. వి (√పచ్చే) త్రీ వశీకర ణౌషధములలో నుపయోగించు, ఓషధి విశేషము ∗.

సీ జాజికాయయుఁ గురాసాని యోమము వస చెంగల్వ మర్గిమాతంగి పచ్చ, యెన్నులు
ప్రబంధ ౬౪౦.

పచ్చేరెక్క. వి. (√పచ్చే) పక్షివిశేషము, ఒకానొక పిట్ట.

గీ పసిఁడి ముద్దయుఁ బాలయుఁ బచ్చరెక్క .
రసిక. ౧ ౧౧౫

పచ్చేరెక్కలపక్కి = పచ్చేపిట్ట వి (√పచ్చే), చిలుక.

వ. .. చక్కెర వింటి చక్కనిసామి టెక్కెంబలర నుక్కు మిగిలి పచ్చ రెక్కలపక్కి నెక్కి .. ప్రద్యుమ్న చరిత్రము. 3. ౪౫.

పచ్చేజా(రా)యి = పచ్చే. వి (√పచ్చే). మరకతమణి

గీ పచ్చకామానికంబుల పల్లెరములఁ, బచ్చ గం
దనికూర లేర్పదమిఁ జూచి, పెట్ట రని పెం
పెద్దలు పెదము కట్టఁ, బెట్టుటకు నంగనల
కును బట్టెఁ దడవు సైవ. ౬. ౧౨౨

గీ పచ్చరాచట్టుగమి రచ్చపట్టు మాకు
మనుచ ౨. ౮౩

సీ పెళవంకఁ బచ్చరావిడిదంకి బొంకింపఁ జాలి
కట్టిన నీలిచాయదట్టి ... దశా ౧ ౨౬౦

పచ్చేనలువదారి వి (√పచ్చే) (పీతాంబర
ధారి) విష్ణువు, (శ ర)

పచ్చేవార్వ(రువ)పుజోదు = పచ్చేవార్వపువ
జీరు. వి (√పచ్చే)

౧ హరిదశ్వుఁడు, సూర్యుఁడు

సీ పచ్చవార్వపుజోడు పచ్చవార్వపుజోదు వల
కన్న కొడుకు నై వలపు బలుక
అచ్చ రా పీఠిక 3

౨ చిలుకతత్తడి రౌతు, మన్మథుఁడు
అచ్చ రా పీఠిక 3

పచ్చేవార్వ(రువ)పువజీరు = పచ్చే వార్వపు
జోదు వి (√పచ్చే) హరిదశ్వుఁడు,
సూర్యుఁడు.

గీ. అనినఁ దద్దయుఁ బొంగి యయ్యాదవిమన్కి,
పట్టుబల్దిట్ట యమ్మేటి పచ్చవాటు, వపువజీరు
కొలంపు కల్యాలయతుంగుఁ, గాంచి నును
దియ్యపల్కులు గదురఁ బలికె .
అచ్చ రా బాల ౯౮.

పచ్చవా (పా, ఁబా)లు. అ క్రి (పచ్చ +
పాలు) పసుపు వర్ణము కలదియగు

చ ద్రవిడకుటుంబినుల్ పసుపురాచిన రత్నపుఁ
దాపక్రింద నం, బువు తెరవాఁగా నిదుర
బోయి గరుత్మతి పచ్చవాటినన్, భవన సరో
వరాళములు ... అము. ౧. ౭౮.

గీ అంత నవ్వాన తరువాతియదను దోఁపఁ, బంట
పూఁబోఁడి తన ముద్దు పట్టికొంటకుఁ, బిలు
వగలఁ గుంద మేకెల్లఁ బచ్చవాటు, ననఁగఁ
బరువంపుఁ జైరులు గొనజమీలె
అచ్చ గా. కిష్కిం ౭౮

పచ్చేవింటిదొర = పచ్చే విలుతుఁడు వి.
(√పచ్చే) చెఱకు వింటివాఁడు, మన్మథుఁడు

మ అల్లుటిం, తిగమిం గూరుపఁ బచ్చవింటి
దొగ హత్తింపండు వి ర్లోలచే .
అచ్చ భా 3 ౭౫

పచ్చే(ని)వింటివాఁడు = పచ్చేవిలుతుఁడు వి
(√పచ్చే) మన్మథుఁడు.

ఆ పచ్చవింటివాఁడు పరఁగఁ బల్విపుటమ్ము,
గలుగువాఁడు ప్రౌఢగతులవాఁడు ...
వీర ౨. ౯౧

ఉ పచ్చని వింటివాఁడు తెగఁబాఱక నిన్నువు
డింతదవ్వు రా, నిచ్చ నె గాజశేఖర నరే
శ్వర యంచు శుకంబు పల్కినన్
రాజ చ 3 ౪౫.

పచ్చవిలుతు(ల్తు)ఁడు. వి (పచ్చ + విలు
తుఁడు) ఇక్షుధన్వుఁడు, చెఱకు విలుకాఁడు,
మన్మథుఁడు

గీ .. పరసతీసంగమున వచ్చు పాపమునకు,
నోరుతును గాని పైరింపనోపఁ బచ్చ, విలుతు
తూపులతాఁకున కలరుఁబోఁడి
భార విరా ౨. ౫౩.

వ పచ్చవిలుతుండు విచ్చలవిడిం దనకైదు
వులు ముప్పగిరెంటం దోఁడుకూపె ...
పారి. ౨. ౫౨.

గీ పచ్చవిల్తుని గాయుధాభ్యాసకాల, యనఁగ
నొప్పారు పెప్పుడు నప్పురంబు ..
విక్ర. ౧. ౧౦౦.

పచ్చే (ని) విల్కా (లుకా)ఁడు = పచ్చేవిలుకుఁడు వి. (√పచ్చే) మన్మథుఁడు.

ఐ పచ్చవిల్కాఁడు గురియించు విరివానలంబోశాఁ గరువలిచేఁ దొరఁగు పరువంపు వనలంబుం గలిగి ... యయా ౪. ౧౩.

గీ దాని సౌందర్యమున కీ విధాతృసృష్టి, సరిసమం బీడు నోడెన్న సతులుగలరె, పచ్చవిల్కానితో నల్గి వచ్చి గంగి, భూపసతి నున్నరతిదేవి దేవదేవి ...

వైజ ౧ ౧౦౭ మృ వి ౧ ౩౫

మ వనజ శ్రీధన పక్ష్మతోహరుఁడు జీవం జీవజీవంబు ప, చ్చని విల్కానికి మామ చల్వగని పక్ష్యాత్మాల జూటాగ్రమౌ, హా ...

... వీధి నా, య్యనఁ దోతెంచె

పారి ౪ ౪౪

మ ... స, చ్చని విల్కాని జయాస్పదం ... సంలోకి తేజీ విధం, బున నవ్వేళ ప్రభావతీ సుదతి మాపుల్ వన్నెలం బ్వ్యఁగెన్

శుక ౨ ౨౬౫

పచ్చేవిల్తునయ్య. వి (√పచ్చే) మన్మథుని తండ్రి. విష్ణువు

గీ లచ్చి వాడమినపోటికిఁ బచ్చవిల్తు, నయ్యనెయ్యంపువీటి కింపారునేల, కోటిమగమానికపు మెలుత్రాటి కెన్న, మేటి రౌమిం చుపాలమున్నీటి కరిగి ..

అచ్చ రా బాల ౬౦

పచ్చేసరులు వి బ (√పచ్చే) ధాన్య విశేషము.

సీ పచ్చసరుల్ రెడ్డిపాలవంకలు సుఖభోగులు పచ్చకర్పూరసరులు ... హంస ౪ ౧౫౦

పచ్చోకు. వి. (పచ్చ+ఆకు). ౧ హరితపత్రికాపత్రము, పచ్చాకు చెట్టుయొక్క ఆకు.

మ. తుటు మై యొక్కటఁ గూడి గూడెపుఁ గిరాతుల్ సేను లీక్షింపఁగా, వట శాలానవాంటూవాలటం బుంచి పచ్చాకుల్ ద్రవ ఘ్రానముల్, గిటిదంష్ట్రికల్ చేకానుకల్, సేయుచుక్ . శేం. పంచ. ౨. ౧౯౨.

సీ. గాళ్ళముల్ పచ్చాకు కచ్చూరములు చాల నించినకొట్టడే ల్మించి యేఁగి ...

గీ చూచె నొక దివ్యరత్న నిష్కులగృహంబు

హంస ౧ ౭౧

గీ పవివలపులిచ్చు పచ్చాకుపసిఁడిపట్టు, బటువుకోడును బటువు పైపుటము గుటుకఁ, బూని రండల మెంతియు బోయ లంత

నా వి ౨ ౪౩

౨ బాలక్రీడా విశేషము

(పచ్చని ఆకును ఇసుకలో కప్పి బాలురు సెమ్మదిగా నూఁదుచు ఎవరికి కనుపించునో వాఁడు గోష్టి రౌను ...లేన్నుచు నాడుకొనునట్టి ఆట)

పచ్చోకుబొట్టు = పచ్చేబొట్టు (√పచ్చే)

పచ్చోరె. వి (పచ్చ+ఆర) ఆరెచెట్టు భేదము

ద్వి బలుసుముల్ మోదుగు పచ్చార యారె, వలిచంద్రములుచంద్ర వాడగన్నేరు ..

ద్వి. శ. పా ౨. ౭౦. పా. ౩ పం

పచ్చి. విశ. (క హసి). ౧. ఆర్ద్రము, తడిగలగి; ఎండనిది

సీ. మంచి పల్కినది యోా మగువ యా యెల పాగ మెడఁ బచ్చికస్తురి మెలఁచి యలఁదు

యయా ౫. ౩౪.

వ. . చింపచింపని సెత్తురుల బో త్తిల్లిన పచ్చి యేనికతోలు పచ్చడంబును ...

భీమ. ౪, ౧౭౩.

గీ అవిశ విరియించు నదియును నవల వైచి, కుంకుమపుఁ బూఁత చిమచిమ గొనెడుచిన్ని,

పచ్చికొనగోటి కాఁకలం రచ్చసేయు, గుబ్బ
యుర గాన రాఁ బైఁట కొంగు వైతు
కవిల. ౪. ౧౮౮

చ రమణభుజానిపీడనఁ గరంగిన కాంతల విన్ను
ర న్నితం, బములఁ దలిర్చు సన్నవలిపంబులు
వీడియు జాఱవయ్యెఁ జె, న్నమరు వినూత
నక్షతినఖాంకము వింపెనలారఁ గ్రమ్మనుం,
జెమటలఁ జాలఁ బచ్చు లయి చిక్కఁగ
నంటికొనంగఁ జేసినన్ .. నృసిం ౩. ౭౧

సీ ఉత్సాహ మొదవ మై నుబ్బించుకొనియఁ
బచ్చిగోడలజాడ విచ్చు దిశలు
ఉ. గా ౨ ౧౯౬

ద్వి పచ్చిచెక్కులఁ దలఁ బగులంగ నడిచి,
చచ్చినపీనుఁగుఁ జఱజఱ నీడ్చి .
బస పు ౪ ౪౮౦ పం

ఉదా : పచ్చికసవు మొ

౨ ఉడుకనిది; గ్రాఁగనిది

గీ బోరుసుమోముల బిట్టుబోఁ బచ్చిపసపున
మేదించినూనెచే మెఱుఁగుపెట్టు
వైజ ౩ ౭౦

సీ బానలోపలఁ బచ్చిపా లుండ మించి
చేరిమి యిడ్డపాల్పాయిమీఁదఁ బెట్టి
శుక. ౨ ౫౬౧

సీ విరహులమై పోఁకి కేఁడి యాకెన్నెలఁ
బచ్చికెన్నెల నులివెచ్చఁ జేసి
పారి ౨ ౪౮

౩. వేఁగనిది.

సీ పెరుఁగు వడియంబులును బచ్చివరుగు .
ఆము. ౨. ౯౭

౪ కాలనిది.

ఉదా : పచ్చిసుండ, పచ్చియిటుక మొ.

౫ ముదరనిది.

ఉదా : పచ్చికాయ మొ.

౬. నూతనము, క్రొత్తది.

గీ సొబగు కాటుకబొట్టుతోఁ జాద నొప్పు,
వింతచెలువునఁ బచ్చిబాలెంత యపుడు ...
శివరా ౨ ౭౭.

గీ పదాఱువర్షముల వయసు, పచ్చిబా
లెంతరాలు తాపసిపురంధ్రి
హంస. ౨. ౯౩

౭ (రోగాదులనుండి) తేఱనిది

ఉదా : పచ్చిరొయిదలు మొ

౮ మఱుఁగు లేనిది రహస్యము వెలిబుచ్చునది.

ఉత్సాహము ఇంతెనుండి మిక్కిలిన్,
బచ్చి గాఁగ వలపు తేటపఱిచి వ్రాసి
నాఁడో నీ, యిచ్చఁ జదువు కొనుము వెనుక
నిపుడు దాఁచి నావుడున్
ప్రభా ౩. ౧౪౧.

క అచ్చటి కయ్యెడ వచ్చిన, కొచ్చెలు లచ్చె
లంపఁ దెచ్చి నృపుతోఁ జదురుల్, పచ్చిగ
నాడుచుఁ బాడుచు, మచ్చిక నోకరొకర
పనులమఱుఁగున జరుగన్ ...
రా వి ౫. ౮౭.

సీ జారకర్ణగ్గానిచేర నారిజనుగాఁ బలుకు
నొకొక్కకసారి పచ్చిపలుకు ..
వేం పంచ. ౩. ౨౫౧.

౯ కటిసాత్ముఁడు

చ .. గోవధ మాచరించు పెం, పదర లతాంగి
పచ్చితురకాఁగద యమ్మదినుంకు చూడఁ
గన్ ... విజ. వి. ౩. ౬౬.

క. జన్మమున శివుని దక్షుఁడు, మన్నింపమిఁ
జేసి పచ్చిమాలం డయ్యెన్
శివ. పా. ౪౭౨. బస. పు. ౭. ౪౧ పం

(వి. ౧. కల్లు లోనగువాని యార్ద్రత్వము,
పచ్చితనము).

(వ్యవ.) ఆ కల్లులో పచ్చి పోసింపున మండుట
లేదు.

౨. శృంగారాదిరసస్ఫురణము, రసము పైకి స్ఫురించుట (చూ పచ్చితేరు)

(పచ్చిగిక్కనుఁడు = కఠిన రాక్షసుఁడు

ద్వి. భక్తుని మ్రింగిన పచ్చిగిక్కనుఁడు, భక్తుని జంపఁ బొల్పడుననాగాఁడు

బస పు ౪ ౭౪౪ పం

గ్ర్వి ౯౦కెత్తిల్ ౙంకెత్తిల్ పచ్చిగిక్కనులు, రొమ్ములకుంపట్లు కోఁతప్రామిండ్లు

పండితా పురా ౧౧౬ పా

జ : పచ్చిక పచ్చితేరు, పచ్చిబియ్యపుమావి డి, పచ్చిబియ్యము

పచ్చిక. వి (√పచ్చి (పచ్చి = పచ్చిగి) స్వార్థ మందు 'ఇక' ప్రత్యయము) పచ్చికసవు. కాదము (పచ్చికలకి అని శ ర)

చ కిరఁగినవింటియప్పసరుకై వడిఁ పట్టెలు పెట్టు పచ్చికల్ అము ౪ ౧౦౦

సీ. పచ్చలగనులకైఁ ఒనివి పచ్చిక యంచు వడి మేయ వచ్చినప్పుడుకోఁఒనులు

యయా ౨. ౩౫

(పచ్చికడాల్ మేనిసామి = దూగ్వాశ్యామాం గుఁడు, విష్ణువు

క. ఇచ్చట పెన్నాళ్లకు నా, పచ్చికడాల్ మేని సామి ప్రత్యక్షం బౌ. టచ్చెరువు విన ఁడు వే ట్కొ, నుచ్చట సెజిఁగింకు మీకు శోడం బొదవన్ ఘటికా ౨ ౧౫౪

పచ్చిదేరు(బు). అ క్ర (పచ్చి + తేరు) ౧ పచ్చియగు. (శ ర)

(వ్యవ) అపుండు పచ్చిదేరెను

పచ్చిపట్టె. వి (√పచ్చి) తడియారని విభూతి రేఖ.

సీ. కన్నుప్ప విభునివక్త్రము మజ్జనపుబిందు పంచ పాయకు మేను పచ్చిపట్టె

రుకా్మం ౫. ౭౫.

(పచ్చపట్టె. ముద్రి. వ్రాతప్రతుల పా. పంచ పట్టె. శ ర పా పంచపట్టు. చి. ని. సా. ఇంకను విచార్యము)

పచ్చిబియ్యపుమామిడి. వి (పచ్చి + బియ్యము + మామిడి)

నార లేక కండ గల మామిడి (శ ర)

పచ్చిబియ్యము. వి (పచ్చి + బియ్యము) ౧ తడియారని బియ్యము

(నానఁబ్రాలు అని శ ర)

(వ్యవ) పచ్చిబియ్యముతూడు తినిన కడుపు నొప్పి వచ్చును

౨ ఉప్పుడుచేయని బియ్యము (శ ర)

పచ్చియము = పచ్చెము వి (సం పశ్యతో హరణమ్) పశ్యతో హరణము, చూచు చుండఁగా దొంగిలించుట (శ. ర)

(మోసము చి ని)

పచ్చెకాఁడు. వి. (పచ్చెము+కాఁడు) పశ్యతో హరుఁడు, చూచుచుండఁగ నే దొంగిలించు వాఁడు. (శ ర)

పచ్చెము = పచ్చియము

ఒ : పచ్చెకాఁడు

పచ్యమానము. సం విశ (అ. ఆ అ.) వండఁ బడుచున్నది.

పచ్ఛము. సం. వి అ. పుం శిల, ఱాయి. (శే. ని.)

పజే. వి. (సం ప్రజా ప్రా. పజా.) ప్రజలు, జనము.

సీ వానలు లేక పెన్వడిఁ బైరు లన్నియు వాడఁదొడంగిన నోడి ప్రజలు ...

అచ్చ. రా. బాల. ౫౪.

గీ. ఒక గొడుగునీడ నీవు కి దుండగనడుపు,
గుడుసుకొండకు లోనైన పుడమిఁ గలుగు,
ప్రజలకెల్లను జీర మైనపగిదిఁ బోలను,
బిందుఁ గావించెదను కోఁటవెదలు సామి
చంద్రా ౨ ౬౬.

పజ్జ. వి (సం పశ్చాత్ ప్రా పచ్ఛా క పజ్జై)

౧ వెనుక, పశ్చాద్భాగము

అ అప్పుడ, వ్వనితిపజ్జ నరిగె వాసవుండు
భార ఆది ౭ ౨౬౯

గీ సింహబలుఁ దత్క్షుద్రుఁడై చిగురుఁబోఁడి,
పజ్జఁ గడువడిఁ దగిలి కోపంబు గదుర,
నొడిచి తల పట్టి తిగిచి
భార విరా ౨ ౧౨౫ కర్ణ ౨ ౨౭౩

సీ తన తల్లి కైకసీధవళాక్షి ముత్యాలపల్లకీపై
వారపజ్జ నరుగ ఉ రా ౨ ౨౫౭

౨. సమీపము, చేరువ

చ ... భ్రమదమహాస్వరూపమునఁ బజ్జయు
దవ్వు నెఱుంగనని, భ్రమనముల
కళా ౩ ౧౨

క .. ఆ, హా భారత్రావఁత యని కగి, బాధం
గలఁగెఁగెను వారి పజ్జకుఁ జనిరొకఁడు

౩ ప్రాంతము, సమీప ప్రదేశము.

సీ రామాయణాది సద్గ్రంథముల్ వెలయఁగాఁ
బజ్జఁ బుస్తకరాజి పరిఢవిల్ల
బిల్హ ౧ ౫౬

క . పాదపద్మముల జిగిజాళ్వా, గజ్జెలు
మొగయఁగఁ బజ్జల, హజ్జ లిడుం గుజ్జా
తల్లి యానందింపన్ దశా ౫ ౬౭

చ కులుకుచుఁ జేరి యాటలకుఁ గూరిమి నెచ్చెలు
లచ్చెరువందినం, బలుక వదేమి యేమఱక
పజ్జల నిల్చిన యాడిగింపుటిం, కులఁగని...
నీలా. ౨. ౯౨.

౪. అనుసారము, వెంబడించుట.

గీ. ... అచ్చెఱువచెలువుఁ, దగిలి తన యిచ్చఁ
బాఱుచిత్తంబుపజ్జ, నరిగి యిట్లను నక్కుచ
కాధముండు భార. విరా ౨. ౧౫౯.

ఉ సుందరి రాజనందనుని జూచిన చూపులపజ్జఁ
బోయి . దశకు. ౩ ౧౩౧

సీ కొంచెపుటశనంబు గొనుచు సంగంబులఁ
బాసి యింద్రియములపజ్జఁ జనమి ...
భార. శాం. ౬. ౩౯.

౫ ఒద్దు, కడ

చ సకల కలావిభూషితులు శబ్దనిదుల్ నయ
తత్త్వబోధకుల్, ప్రకట కవీంద్రు లేఱ్పతి
పజ్జను నిర్ఘను లై చరింతు రా, వికృతపు
జాడ్య మాదొరది భర్తృ ౧ ౧౨.

ఉ పైఁదలి ప్రాణవల్లభునిపజ్జఁ జరింపక పాయు
నేర్చునే విక్ర. ౨. ౭౨.

ద్వి అరిగి యాచిత్రకూటాద్రి నెక్కుటయు,
భూతుండు రఘురామపజ్జ వచ్చుటయు
రం రా బాల ౭ పా. ౭. పం.

౬. చోటు, స్థలము

సీ పాళెంబు డిగి యొక్కపజ్జ నిల్వక మున్న
కూచి చేసిననాఁటి గుండెదిగులు
రా వి. ౨. ౬౯.

గీ ... చిడిముడి పడుచుఁగాపు, పడుచు నగి
యుప్పు దప్పజ్జఁ గదిసి ...
శుక. ౧ ౨౯౭

ఉ పంగిడిఁ జిక్కి కోదములపజ్జలఁ ద్రొక్కక
యూఁకఁ దోలుమా, తింగము నొక్కఁ
డొంటి మెడఁ దట్టి పయింబడి నిల్పి ...
కళా. ౪. ౯౯.

౭. త్రోవ, మార్గము.

గీ. రండువనుగూడి యోపరివ్రాట్టులార, వత్స
లత గల్గి మీ రేల వత్తు రయ్యా, పరమ
నిర్భాగ్యుఁ డైన నాపజ్జ వట్టి, కటకటా

శాఖ్యజలరాశి శాశిఁ శాని .
శాశి ౧. ౧౪౦

వ . విదర్భభాత్రి పతిపుత్రి విభిపజ్జను నిచే ధంబు త్రోవనం బోవనితలంపున ...
నైష. ౫. ౧౪౦.

ఁ కొన్నియెడల 'అందు, లో' యున్నగు నర్థములనిచ్చును

క. ఈరీతి నిలిచి యచ్చటఁ, గోరికి లలరం బతంగకులమణి చరమాం, భోరాశి కినుఁడు చేరెక్, భారద్వాజాశ్రమంబుపజ్జ న్నిలిచెక్.
రామా. ౫. ౫౦.

ఉ. బాలిక చెక్కుటద్దములపజ్జలఁ గోమలమంద హాసరే, ఖాలవ మంకురింపదు ...
నైష. ౧. ౧౧౨.

క. బాగాలు వేసికొని తన, బాగా లున్నట్టి మేడపజ్జకు జేఁగెక్ ...
శారంగ. ౨ ౧౯౪.

పజ్జాఁడు. సం విణ (అ ఆ. అ) పాదములనుండి పుట్టినవాఁడు వి అ పుం శూద్రుఁడు

పటకము. సం వి. అ పుం ౧ శిబిరము, దండు విడిసినపట్టు ౨ పటము, మాలిబట్ట ౩ గ్రామార్థము. (విల్యమ్సు)

పటకర్మము. సం వి క్ న. బట్టలపని, నేఁత

పటకారుఁడు. సం వి అ పుం ౧. బట్టలు నేయువాఁడు, సాలెవాఁడు. ౨ చిత్రకారకుఁడు, చిత్తరువు వ్రాయువాఁడు.

పటకుటి. సం వి. ఈ స్త్రీ దూష్యము, గుడారము, డేరా.

పటచ్చరము. సం వి అ న జీర్ణవస్త్రము, ప్రాఁతగుడ్డ.

పటచ్చరుఁడు. సం వి. అ పుం. పాటచ్చరుఁడు, దొంగ. (వై. వి.)

పటచ్చోరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పటచ్చరుఁడు, దొంగ (వై. వి)

పటత్కుఁడు. సం వి. అ పుం చోరుఁడు, దొంగ (వాచ.)

పటపట = పటపటపట వి. (క పటపట త. పడపడ)

౧ పగులుట బ్రద్దలగుట యందలి ధ్వని కను కరణము.

క. ఖురనిహతి నొరలు దుష్కృతి, భరమునఁ గికటుతిలలు పటపట పగులక్ ...
చంద్రా ౧ ౧౫.

వ అప్పుడు కకుప్పుటలంబులు పటపటం బగుల వరాహ ౬. ౬౨.

ద్వి అట జినప్రతిమరూ పప్పుడ బ్రస్సి, పట పట బ్రక్కలై పడఁగ మధ్యమున పండితా.
వా ౨౦౧ పా వరాహ 3 ౨౬.

౨ కొఱుకుట నమలుట యం దగుధ్వని కను కరణము

గీ పటపటఁ గపాలపంక్తులఁ బగులఁ గొఱికి, బలము చెల్లను గడియలోపలను మ్రింగె .
మనుచ. ౪. ౧౧౩.

౩ ముండ్లు మొదలగునవి గాలి మొదలగు వానిచేఁ గదలుట యందలి ధ్వని కను కరణము.

గీ పడి యుడఁగి యుండఁగాఁ బటపటన ముండ్లు, గాలిఁ గదలుటఁ గని పంట్రకోలఁ బొడిచె.
మనుచ. ౪. ౫౪.

౪. పండ్లు కొఱుకుట యందలి ధ్వని కను కరణము.

క ఒండొరుఁ గదవం, బఱచుచుఁ బంతులు పటపటఁ, గొఱుకుచు సారథ్ర సైనికులు ధార్తరాష్ట్రులు ... భారా. ౫ ౧౧౪.

చ. ... అందఱిమీఁద నొక్కుటన్, బటపట పండ్లు గీటుచు ...

చెన్న. ౫ ౩౪ ఉ. రా. ౩. ౬౦

౫. చినుకులు వడగండ్లు మొ. పడుట యందగు ధ్వని కనుకరణము.

సీ పటపట యని మైనిఁ బడుచుండు వడగండ్లు వికసిత మల్లికా వృష్టిగాఁగ ...

పార్వ ౩ ౧౬

చ. చిటిపొటిమబ్బు లాకసపుసీమఁ గనంబడ గొప్పగొప్ప వై, పటపట వ్రాయుచు న్నగిన పాండవు బింబముఁ గప్పికొంచు చినుకుల్ .. శుక ౨. ౩౪౦

౬. కాలుట వేఁగుట యందగు ధ్వని కను కరణము

వ . కమలకు దుంగంబులపై వేఁడి వెన్నె లలు చిటచిటం గాఁచినఁ బలపటం గమలి భుగభుగం బొగ వెళ్యుగితి

సానందో ౫ ౯౧ పొ

జ: పటపట లాడించు

పటపటపట = పటపట వి పగులుటయం దగు ధ్వని కనుకరణము

క. పెటపెటపెటఁ గాసెన్ గవి, పటపటపట మనుచు గిరులు పగిలెన్ రగిలెన్, చిటచిట చిట మనుచున్ వని, గిటగిటగిట మనుచు జనము కృశియించె సెగన్ ...

గా వి. ౫. ౯౭

క. మిటమిటని కటికిరొయిందం, బటపటపటఁ బగిలి పాయవడిన పెదురులం, బుట పెంగ యుచు ముత్తియము, ల్చిటిలినగతి నాడె శాల్మలీతూలంబుల్ చంద్ర ౧ ౧౫౨.

పటపటలాడించే. స క్రి (√పటపట) పట పట యనుధ్వని కలుగునట్లు నములు . (వ్యవ) వాఁడు సెనగలు పటపట లాడించుచున్నాఁడు.

పటపటాత్కారము. సం. వి అ పుం పటపట మనుధ్వని

పటభాసము. సం వి. అ. పుం జాలాంతరము కిటికి సందు, ప్రేక్షణికము (వై. ని.) సం దశకు. ౨. ౨.

పటమయము. సం. విణ. (అ ఈ. అ) ౧. పట ములతో - వస్త్రములతో నిండినది ౨ వస్త్ర వికార మైనది (వి అ న) ౧ గుడారము ౨. కాటి

పటము. వి (సం స్ఫుటా కి పటవు త. పడం) పాఁపపడఁగ. (శ. ర)

పటము. సం. వి అ. పుం న. ౧ ఆవరించునది . వస్త్రము. ౨ చిత్తరువు వ్రాయువస్త్రాదికము ౩ తెర ౪. చిత్తరువు, ఆలేఖ్యము.

సీ బలుజాళువాగట్టు విలుకానికిఁ బటాంతరంబు లేనగరంబులు (పటాంతరము = మతిరొుకి చిత్రము)

పుం. ప్రియాలము, మోరిటు ? (న-ఛది, పట లము, ఇంటికప్పు (వాచ.)

పటరకము. సం వి అ పుం గుంద్రవృక్షము, కాకివెదురు. ?.

పటరుఁడు. సం విణ (అ ఈ అ ౧ గతి శీలుఁడు, నడచు స్వభావముకలవాఁడు ౨. వస్త్రదాత, బట్ట లిచ్చువాఁడు

పటలము. సం వి. అ న. ౧ ఛది, ఇంటికప్పు ౨. నేత్రరోగవిశేషము, కన్నులకు పొర క్రమ్ము రోగము ౩ సమూహము. ౪ పిటకము, చిన్న గంప ౫. పరివారము. ౬ తిలకము, నొసటి బొట్టు ౭. వృక్షము. ౮ వృంతము, తొడిమ కాఁడ. (పుం. న.)

౧. గ్రంథభాగము. ౨. రత్నదోషము.

సీ. చిదురుప లైనయట్లొదవినపటలంబు ఘన
శోకవనధిలో మునుగఁజేయు
రత్న పరీక్ష. ౧౫.

పటలము. వి మల్లవిద్యావిశేషము లగుదండలలో
నొకటి

వ ... వామపార్శ్వభృంగి దక్షిణపార్శ్వ
భృంగి పటలము . . మల్లపు ౩౬౯

పటలి. సం వి ఈ స్త్రీ ౧ ఛగి, ఇంటికప్పు
౨ సమూహము

పటవణి. వి విజృంభణము

వ . కాలుబలంబులపైఁ బైకొనకి యెక్కి
పటవణి విప్పలేక ... తిరుగవచ్చినంజొచ్చి
చిక్కుడఁ చుటయుం జాఁపకట్టువడి
ఘోటకంబులక్రింద మిలమిల మెలంగెడు
గావుతులును
ఉ హరి ౩ ౨౪

(వావిళ్ల. ప్రా " పటవణింపలేక " శైశ్రా
ప్రా)

జ : పటవణించు

పటవణించు. అ క్రి. (√పటవణి) విజృం
భించు ('వ్యాపించు' అని. శ ర)

గీ పటవణించినయరిగెల పొఁజామీఁదం .
శవిశ. ౨. ౧౪౯

పటవాపము. సం వి అ పుం దూష్యము,
గుడారము, డేరా

పటవాసము. సం వి. అ పుం ౧. గుడారము.
౨ వస్త్రములకు పరిమళము కలిగించు సుగంధ
ద్రవ్యము, బుక్కా.

పటహఘోషకుఁడు. సం. వి. అ. పుం తప్పెట
గొట్టి చాటువాఁడు.

పటహభ్రమణము. సం. వి. అ న. జనులను
ఒకచోటికి ప్రోగుచేయుటకై తప్పెట వాయిం
చుచు తిరుగుట

పటహము. సం వి అ. పుం న. తప్పెట (పుం)
౧. హింసనము ౨. సమాగంభము, ఉద్యమము

పటా = పట్టా వి ౧ ఆయుధ విశేషము, పట్టా
కత్తి

గీ గడలు బాణా ల్పటాలు నగ్గలికఁ బూని,
పరువడుల్ ద్రొక్కుకొనుచు ...
గవిశ. ౧ ౭౧

గీ పసిఁడి కమరుపటా యొక్క కిసలయోపి,
మొలను ధరియించి
గవిశ ౧ ౩౪

(శ ర పా " పసిఁడి కమ్మరుపట " అని
ముద్రితము)

౨. ఇనుము మొదలగు లోహములతోఁ జేసిన
బద్దె

(చూ కమరుపటా)

పటాకి. సం వి ఆ స్త్రీ పతాక, జెండా
(వాచ)

పటాకము. సం వి అ పుం పక్షి (వాచ)

పటాక్షేపము. సం వి అ పుం (నాట్యశ్రీ)
తెరను త్రోయుట

(ఇది పాత్రముయొక్క ప్రవేశ గమనమును
సూచించును. (చూ. అపటీక్షేపము)

(ఇట్లే : పటీక్షేపము, పటీక్షేపము

పటాణము. వి ధాన్య విశేషము

గీ . అలసందె లుబ్బడాల్ నల్లతెల్ల, యుల
వలు ఎటాణములు పుట్లకొలఁది గిలవు .
హంస. ౪. ౧౨౪.

పటాణి = పటాణీ, పటాని. వి (క. పటాణి, త.
పట్టాణి, హిం. పఠాన్).

౧ యవనదేశపు గుఱ్ఱము; వాహనము.

సీ. యవనాశ్వభేదంబు లలరఁ బటాణి సా
ఆం. భా 3. ౫౮

గీ .. అయ్యభిమాన ధనుని, రెండవ కుపాణి
మరుని కూరిమిపటాణి, మంజువాణి
శుక 3 ౫౮౪

చ అలయలి నీలవేణి విగహాశుగ నైరి కుఱు
నాఁటిరాత్రి నా, చిలుకపటాణి నెక్కుడి
వజీరునిఁ బోలి యానృపాలునిం, గలయఁ
దలంచి . శుక ౧ ౨౫౮

(గాడ్పు పటాణి = లేడి, హరిణము)

సీ గవగాలువకు పాటిగాక గాడ్పుపటాణి
పొదలునిగ్గునఁ బోయి పొదలఁ జొచ్చె
ఉ రా ౧ ౭౮

గిబ్బపటాణి బలురౌతు = వృషభ వాహనుఁడు, శివుఁడు

సీ తెలుపుగిబ్బపటాణి బలురౌతు కనుసన్న మణి
మీఁద నుండు సన్మానమెల్ల .
చం. రా ౨ 30

(చిల్కపటాణి పాదుషా = మన్మథుఁడు)

ఉ. . పవడంపు వాతెరయె యూరము చిల్క
పటాణి పాదుషా, తూపులకోపు నూపు
దశా ౪ ౨౧3.

(చిలుకపటాణిరౌతు = మన్మథుఁడు)

చ పలుకులు వేయు నేల నిను వాల కనుంగొని
నంత నుండియుం, చిలుకపటాణిరౌతు త్యాగ
నేసె . ఉ రా ౪. ౨౦౦

పటా(ణి)ణీ. వి. యవనుఁడు.

సీ. చేతి కైదేసికేల్ శివరాయులవరాల కెలకట్ట
దల పటాణీల్ గరిబు, లు .
రా. వి ౫ ౧3.

పటాని = పటాణీ. వి. గుఱ్ఱము, వాహము

ఉ . దా, సానిపగానిఁ దెచ్చె ఖహిజాఱకి
రాతెలగంటి ఓనిక్ రా వి. ౨. ౪౭.

శ . పోదుగు కుగ్గనిగ్గు చోక్కటంపు
ముక్కు మిటారంపుపటాని నెక్కువానిఁ
గిన్నతంద్రి ప్రబంధ ౨౧౭.

(చిలుకపగాని తేరిగాఁగ = మన్మథుఁడు)

చ చిలుకపటానితేరగాఁ గన్నన నంతిపురంబు
నెల్వోకన్ శుకల ౨ ౭.

పటాపంచే(ము). విశే (పటాపంచ, త పటా పంజనమ్)

౧ మిక్కిలి చెదరినగి, చెల్లాచెదరు.

సీ కిన్నరి గతి గాఁగఁ గిన్నరు లరిగిరి పన్న
గేంద్రులు పటాపంచ లైరి
పారి ౫ ౩౪

ద్వి భంగంబు లై పటాపంచ లై పాఱి,
ముంగల మగవారి మోఁకి మోదించి ..
ద్వి భాగ విగా ౪. ౫౭. పా

గీ అప్పు డతికాయుఁ డలుకతోఁ దిప్పగిమ్మ,
రులఁ బటాపంచలుగఁ దోలి ...
అచ్చ రా యు. ౨౫౩

౨ అగోచరము; నశించినది

శా .. జగంబులందును జముం జేరొన్న
మాత్రం బటా, పంచం బై దురితంబులెల్లఁ
జనఁగా ... విజ వి. ౨. ౭౫

సీ తెలిసి మాద్రాసనంబులఁ బోనిఁ బనిగొని పాప
పూరుషుఁ పటాపంచ చేసి
పాండు. ౨ ౮

గీ కపటరాజన్య మంత్రిదుర్గర్వభాగ, తివిగ
పటలంబు లేమకీత్రిప్రభాను, భానుడాలి
కచేఁ బటాపంచ చేసి, వెలసెఁ దన
నప్పన విభుతిఁ గాంచె ...
రాజ చ. ౧ ౩౧.

3. చిరిఁగినది, కునిసినది, తెగినది.

ఉ. ... ఉ ద్భించుచు మే నటం చనిన చిత్తరి
యంతయు మబ్బుగాఁ బటో, పం చయి పిడి
కంచుకము . దశా ౪ ౧. ౩౧౫

సీ. బంధనంబులఁ బటాపంచలు గావించు
నోలయు వాపదలను నులిమివైచు . .
సీతారా ౧ ౬౩

పటాలము. వి. (సం. పటలమ్ క పటాలం
త. పట్టాళం) దండు. (శ గ)

పటాలు. వి కొట్టుటయం దగుధ్వని కనుకరణము.
(దీని ఆమ్రేడితరూపము ‘ ఫటాలుపటాలు.’)

వ మిటారంపుటారులం బటాలు పటా
లనఁ దటారం బదర నడిచి
అచ్చ గా యు ౩౬౪.

పటాలుక. సం. వి ఆ (స్త్రీ.) జలగ (త్రి వి)

పటి. సం వి ఇ ఈ (స్త్రీ) ౧ నాట్యరంగపు
తెర. ౨. గుడారము చుట్టునుండు పట్టతెర
౩ వస్త్రము. ౪ కంభిక, కలిగొట్టు చె ౫
వాగుబి, కారుగచ్చ చె ౬ న్యూతాంశుక
యుగము, రెండువస్త్రము లొక్కటిగఁ గుట్టఁ
బడిన దుప్పటి

పటిక = పటికారము. వి (సం స్ఫటికః) ఒక
రుగా కఠినముగా తెల్లగా నుండు నొక పదార్థము

గీ కటుక రోహిణి పటిక జంగాలపచ్చ, కగ్ప
రియుఁ గాగవీయు రేణుగ మణివయుఁ,
దాళకము మాంసనఖము నేపాళము లును
హం ౧ ౧౧౨

సీ. బంగరుగిండ్లపైఁ బటిక పూసినరీతి గబ్బి
గుబ్బల మంచిగంద మలఁది
సిక ౪ ౧౫౪

సీ. అంగజామణి కోహాసాంగ హేమశంఖ
పటిక వార్చినరీతి బాగు మీఱె
దశా. ౯. ౧౦౦.

జ: పటిక బెల్లము, పటికారము.

పటికబెల్లము. వి. (పటిక + బెల్లము) పటికము
వలె తెల్లగ నుండుబెల్లము, కండ చక్కెర.
(శ ర)

పటికము. వి (సం. స్ఫటికః, ప్రా. ఫలహో,
క. పటికవు)
మణి విశేషము, ఒకరకపు దెల్లరాయి

చ కటకట తద్వియోగమునఁ గాగి నశింపఁడె
నిమ్మగాత్రుఁ డా పటికమో విధుండు
నను పట్టా కలంకము లగ యో
నైష ౧ ౧౬.

చ తామునింటి యొక్కట్టు తేటవె, స్నాల
పటికంపు బింగియల నించిన గొజ్జఁగిపూవు
నీటిచేఁ, దలగడిగెన్ యయాతికి
యయా ౫ ౯౬

సీ పటికమం చనఁ ను స్ఫటికంబు విలసిల్లు .
ఆం భా ౨ ౨౬౮. పారి ౨ ౩౬.

(పటికంబులగోడ = పటికంపుగోడ
ముదురగతి రగడ నవరత్నంబుల నయ మగు
మేడలు, కవ గూడిన పటికంబులగోడలు
కుచేల ౧ ౨౩

పటికారము = పటిక (పటిక + కారము)
క (పటికారవు ప్రా క గ)

పటికిరింత. వి చలము, పట్టుదల

ద్వి మనుజునాయుండా కంబళి నీరంబు, పటిక
రింతలపిల్లి పట్టెనగొమ్మ
ద్వి హరిశ్చ ఉ ౪౧౪. పం

పటితళించే. క్రి (క పడితళిను) ౧ (చేయి
పట్టుకొని) అఁపు

సీ ఊగ కత్తిచే దాయ మగ్గడించినఁగాని పట్టి
కొయుకు మని పటితళించి
ఉ. హరి. ౩. ౧౨౨.

౨. తుపాకు, కొట్టు.

గీ బాహు వెత్తి పటిల్లనఁ బటికిలించి, దేవ
దేవుఁడు పలుకు సత్త్రిపులు నోరి ..
ఉ. హ. ఉ. ౧౫. (శ ౦ ఓకేశ. పా)

పటిమ(ము) సం. వి. ఇ. పుం. పటుత్వము.

పటిల్లు. వి బ్రద్దలగుట యం దగుధ్వని కను
కరణము

మ. ... దదీ, యుకరోటిప్రపతతుల్ పటిల్లు మని
బ్రయ్యఁగా బుట్టిఘోషం బజాండకటాహ
స్ఫుటనా ప్రచండతర మై నానాదిశల్
నిండఁగన్ ఉ రా ౨ ౧౬౭

వ పుష్పమి బిట్టవిసి పటిల్లునన్ ౯ గిలిన
యప్పట్టున మహీభీలం బగునొక్క మహా
బిలంబు కినుపట్టె .. ఉ రా ౧ ౯౪.

పటిష్ఠము. సం విణ (అ ఆ. అ) పటుతమము,
మిక్కిలి పటువైనది

పటీరజన్మము. సం వి న్ పుం చందనము ౯
("పహితివిమథరాణ పటీరజన్మా" భా
వి. ౧ ౪౪)

పటీరము. సం విణ (అ ఆ అ) ఉచ్చము
పొడుగైనది

వి అ పుం ౧ చందనము ౨. ఖదిరము
చంద్ర ౯

న. ౧ చాలని, జల్లెడ ౨ ఉదరము. ౩.
కేదారము, వరిమడి

౪ మూలకము, ముల్లంగి ౯. ౫. వంశసారము.
౬. ఖదిరసారము, కాఁచు. ౭. చందనము
౮. మేఘము.

పటీరుఁడు. సం. వి అ. పుం. మన్మథుఁడు.

పటీలు = పటిల్లు.
(పగులుటయం దగు ధ్వని కనుకరణము)

మ. పాసుప ద్దేవుని దివ్యశిరోగళము బ్రహ్మాం
డంబున న్నిండినం, తగ తద్వ్యాప్తిఁ బటీ
లునం బగిలి కానవచ్చుఛిద్రంబో, యని
తక్కగ్గఁ మధ్యరేఖ గని ...
సమీర ౨. ౨౨౧.

పటుంచిక. సం వి ఆ స్త్రీ ఒక విధ మగు
గూరాకు ౯

పటుకము. సం వి అ పుం (పటోలము) చేఁది
పొట్ల. ౯.

పటుకల్పము. సం విణ (అ ఆ అ) ఇంచు
మించుగా పటువైనది, కొంచెము తక్కువ
పటువైనది

పటుకాఱు = పట్టుకాఱు వి (√పట్టు) ని ప్పునఁ
గాఁచినలోహముల నెత్తెడు నొకయినుపకొఱ
ముట్టు, సందంశము

ఆ పాప మెంచి మీఁదఁ బటుకాఁ ౙట్టింపు,
దండధరునిబాధ తాళఁగలరె
సారంగి ౨. ౧౧౧

చ ధమనియు స్రావణంబు మొలత్రాసును
బట్టెడ నీరుకాగు కా, ణము పటుకాఱు
హంస ౨ ౧౮౧

సీ నిమిషంబు పొరుగింట నిలిచి యుండఁగ
రాదు పటుకాఁ బట్టును ౡదినెగారు
అహ ౩ ౪౪

పటుకు(క్కు). వి (త పదక్కునచే) ౧.
(గుండె) అదరుటయం దగుధ్వని కనుకరణము.
దీని యామ్రేడితము ('పటుక్కు పటుక్కు')

క. గుండె పటుక్కున వచ్చె వి, భుం డఁక నె
ట్లనుచు మల్లపుంగవుఁ బథికుం, డుండెడు
నట్టుకపై వా, రొండొరులం గాన కుండ
నునిచి వినీతిన్ ... శుక ౨ ౭౧౭

౨. తెగుటయం దగు ధ్వని కనుకరణము.

ఉ. గుత్తిపుఁ దావిశాలిశకుట్టు పటుక్కున విచ్చె రంభకున్
శృం. శకుం పీఠి ౧. ౭౦

క. అని పలికిన వాఁడె నఖములఁ, జెన పటుకునఁ ద్రెంచివైచి బెబ్బులి పఱచున్
శుక ౨ ౩౨౩

౩ పాత్రాదులను, భూమిపైఁ బడవైచుట కొట్టుట మున్నగు వానియందలి ధ్వని కను కరణము

క. అటు పోగ వీతి చక్కటి, పటుకునఁ బడవైచి క్రోధ పరిపాటి మెయిన్
భీమ ౨ ౧౦౯

చ. ని, షణ్ముగతి మేఁగసీష్ఠలిఁ ఽటుక్కు పటుక్కునఁ గొట్టె నప్పుడున్
వరాహ ౧౨. ౪

పటుచ్ఛదము. సం వి అ పుం, అఁగారకి †

పటుజాతీయుఁడు. సం విణ (అ ఆ అ) పటుప్రకారుఁడు, సమర్థునిరీతి కలవాఁడు, పూర్తి సమర్థుఁడు కానివాఁడు

పటుతాళించు. స క్రి ఉటు నట బిఱుకుగఁ జాచు.

క. పటుతాళించి నటింగిను, నట నిటు బెళుకంగఁ జూచి సమటఁ దోఁచున్
ఆం భా ౩ ౧౩౮

(ఫ్రా. ముద్రి ప్రాఁతప్రతుల పా)

మ. . కర్ణాటి క్రొవ్విన్నలన్, బటుతాళింపుచు నవ్వే నీలకబరీభారంబు కంపింపఁగన్
క్రీడా ౫౧

పటువ్రణితము. సం. వి అ న ఉప్పునీటి ముక్క. †

పటుదేశీయము. సం = పటుకల్పము

పటుపర్ణి. సం వి. ఈ. స్త్రీ. రెడ్డివారి నానఁ బ్రాలు †. (శ ర "కంకోష్ట" అని గురు బాలప్రబోధిక)

పటుపత్రిక. సం వి. ఆ స్త్రీ క్షుద్రచంచువు, చిట్టియాముదపుఁ జెట్టు

పటురూపుఁడు. సం విణ (అ ఆ అ) పటిష్ఠుఁడు, మిక్కిలి సమర్థుఁడు

పటువ. వి (తు పటవు) భిక్షాపాత్రము

గీ. భవతి భిక్షాం ప్రదేహి యన్పలుకు వలికి, పటువ సాఁచినఁ గాశికాపదమునందు, వాఁకొనినవారి కిడు సుధాహారభిక్ష, గౌరి కంకణములు ఘల్లుఘల్లు మనఁగ
కాశీ ౬ ౧౨౨ (చి ని. పా)

(పటువుసాఁచిన అపముద్రితము)

పటు(ట్టు)వలి. వి (పట్టు² + వలిపము) పట్టుతోఁ జేసిన సన్నని వస్త్రము

ద్వి. అలరుచుఁ గైకొని యఖిలంబు వెలుఁగ, బలువుగా నొకపటువలి చించి యొక్కఁ, దిక్కసుతోడ సంధించి చేతొక్క, దిక్కవస్త్రంబుతోఁ దిగిచి బంధించి
బస పు. ౪ ౭౫౦ పం

(పటవలిపుట్టము = పట్టుతో చేసిన సన్నని పుట్టము)

ద్వి. అట్టి దివ్యాంబరం బఖిలలోకములఁ, బుట్టదు బసవయ్య పట్టంపుదేవి, కట్టినపటువలి పుట్టంబు చూచి, వెట్టన వచ్చితి నీ కొఱఁగింప ... బస. పు. ౩. ౩౮౭. పం.

(పటవలి, అపముద్రితము)

పటువు. సం విణ. (ఉ. ఊ. ట్వి. ఉ.) ౧. శక్తుఁడు, సమర్థుఁడు ౨. చతురుఁడు, నేర్పరి. ౩. ధూర్తుఁడు, జిత్తులమారి. ౪ నీరోగుఁడు,

తెవులులేనివాఁడు. ౫. నిష్ఠురము, కఠినము (మాట మొ) ౬ తీక్ష్ణము, వాఁడియైనది (బుద్ధి మొ.) ౭ కటువైనది ౮ స్ఫుటము, స్పష్టమైనది; పెద్దది. (ధ్వని మొ) ౯ ఉప్పనిది (వై ని.) ౧౦ పుం న ఛత్రాకము, కుక్కగొడుగు ౧౧ పుం ౧ పటోలము చేఁది పొట్ల. ౧౧ ౨ చోరకము, కచోరము ౧౧ ౩ కారవెల్లము, కాఁకర ౧౧ ౪ కొండీరలత ౧౧. ౫. ఉప్పుదనము (వై ని) న ౧ ఉప్పు ౨ ఇందుప్పు, సైంధవలవణము

పటుసాలె = పట్టుసాలె (√పట్టు²)

వ ... అర్వీటి మేటిసాలె యగసాలె పటుసాలె వాసె వైజాతి సాఁతులేతుల కోమిరెలు .

ఆము ౪ ౩౫

పటేలు. వి (మహా, హిం పటేల్) గ్రామాధికారి. (శ ర గ్రా)

పటోటజము. సం వి అ న ౧ (మూలమునుండి బట్టవలె బయలు దేఱునది) పుట్టగొడుగు, కుక్కగొడుగు ౧౧ ౨ (పట + ఉటజము) వస్త్రగృహము, గుడారము

పటోలకము. సం వి అ పుం ౧ పటోలము, పొట్ల ౧౧. ౨ (పొట్లకాయవలె గుల్లగా నుండునది.) శుక్తి, ముత్తెపుఁజిప్ప (వాచ)

పటోలము. సం వి అ పుం. ౧ చేఁదిపొట్ల ౧౧ ౨. పొట్ల. ౧౧.

(న. వస్త్రభేదము, ఘూర్జరదేశపు చిత్రవస్త్రము.)

పటోలి. సం వి. ఈ. స్త్రీ పటోలిక, పొట్ల ౧౧

పటోలిక. సం వి ఆ. స్త్రీ పొట్ల ౧౧

పట్ట. వి. (క పట్టె, త పట్టై) ౧. చెట్టు మొ కానిచర్మము, తొక్క, నార.

సీ . . తొడు పట్ట తోలుక తోలు చెక్క.

ఆ. తొంట చెక్క తడప యంట త్వగాఖ్యయా ...

ఆం. భా. ౨. ౩౭.

ఉ గట్టిగ పట్ట లత్తి పలిగాడ్పుతరుల్లను గొట్టి సారెకున్, బొట్టలు చీల్చి జీవనముపొం దెడ సేయక పోవనిచ్చునే

ఉ హరిశ్చ. ౩. ౫౯.

౨. గోఁగు మొ. వానినారతో నేసినగుడ్డ మొ ఉదా: గోనెపట్ట, కమ్మరపట్ట మొ. (శ. ర.)

౩. ఇనుము మొ వానిబద్ద

ఉదా: ఇనుపపట్ట.

(ఈ యర్థమందు పట్ట = పట్టా అని వా)

౪ పట్టెడ, నవారు

సీ సరి లేనిమంచిగుజ్జరి నేతపట్టయుఁ బఱు వైన రాయంచ గఱులపఱుపు ...

ఉ రా ౬ ౧౭౦

ఉ. వి. ౫ ౧౦౭ (కేలిపెట్టి అపముద్రితము)

జ . పట్టసారాయి

పట్టకము. సం వి అ పుం. ౧ రాజశాసనాదులు వ్రాయు రాగి లోనగు వాని రేకు. ౨ వస్త్రాదులకుఁ గట్టుకట్టు ౩ తమ్మ పడిగము.

శ్లో అధ మాతిరుసీరవాసితం, నిజతాంబూలగ సేన గంజితమ్, తపనీయమయే హి పట్టకే, ముఖగండూషజలం విధీయతామ్

(దేవీమానసికపూజ)

పుం. న (వ్యవ.) పత్త్రము.

పట్టజము. సం. వి. అ. న (పట్టువలనఁ గలిగినది) పట్టువస్త్రము,

పట్టడ. వి కుమ్మరి వడ్రంగి మొదలగు శిల్పులు పనులుచేయుచోటు; ఆశేకనము. (వి ని. శ ర)

పట్టణము. వి (సం. పత్తనమ్ ప్రా. పట్టణం) నగరము.

క. ఇట్టిది యగుc గాన్యం బని, గట్టిన నింతిc గానిపోయి కతిపయదినములం, బట్టణము సొరంగc గోమటిసెట్టియు ..

భోజరా 8 88.

క. ఇ ట్టట్టన చేటికి అత్తిపట్టణమున న్నూ యట్టి ప్రజలు .. కళా ౧. ౨౨.

పట్టనము. సం వి. అ న ౧ కోటచేతను అగడ్తచేతను దుర్గము మైన ప్రధాననగరము పత్తనము ౨ క్షుద్రగ్రామము 3 లండ్లు గుఱ్ఱములు ఓడలు అనువానిచేc బొందcదగిన పురము (శే ని)

పట్టపగ(వ)లు. వి (పగలు+పగలు) మధ్యాహ్నము

గీ. పట్టపగలింటి సూర్యునిపగిది నెరcడు, గోవ భారి ఆను ౧ 3౫౯

గీ అని తలంచుచు నున్నరు మనుచుc బట్ట, పగలుగా వెన్నెలలుగాయc దోగలనేని, నట్టె చూచుచు విరహార్తిc దగుచు మస్త, గుమ్మరొక్కటై రాc గోరుకొనుచు నుండె

ఉ. రా ౪ ౧౪3

గీ. పట్టపగ లన మధ్యాహ్నవాచకము

ఆం. భా. ౧ ౯3

గీ పటుచె బలువింటc గర్ణుండు పటుశరములc, బట్టపవలింటి సూర్యునిప్రభలు వోలయు

భార. ద్రో ౪ ౨3౧.

పట్టపయ్యా. వి. (పట్టము+అయ్య) రాజు, అధికారి. (చూ నీరు)

పట్టపే(పు టే)నుగు. వి. (√. పట్టము) భద్రగజము.

సీ పట్టపేనుగుc బైడిపల్లకిలేలిని దగజాయి తియుచేసి దండc బెట్ట . కళా. ౧. 3౦.

గీ పట్టపేనుంగుమీcదటc బెట్టి యతినిc, బురము గెలయ నేcగింపcగ . పరి ౪ 3౫.

ద్వి భరతుc డప్పుడు రాముపాదుకంబులను, సరి ప్రదక్షిణ నమస్కారముల్ చేసి, పట్టంపు టేనుంగుపై నొప్పc దెచ్చి, పెట్టి లోకములెల్లc బ్రీతిc గీర్తింప ..

౧౦ రా అయో ౧౪౨ పా ౨౭ పం.

పట్టపుదంతి. వి (పటము+దంతి) భద్రగజము, పట్టపుటేనుగు.

సీ కంతుపట్టపుదంతి కాదేని యీయింతి ఘన మనస్సరసులc గలcచు టెట్లు ...

దశా ౨ 3౦౨.

పట్టపుదేవి. మి వి మహిషి, కృతాభిషేక యగు రాజపత్ని

వ ... శంకరుండు ... యన్యజన్మంబునం గాశిరాజు పట్టపుదేవికిం గూcతురై పుట్టు నట్లుగా వరంబొసంగె ...

కాశీ ౫ 33౨.

ఉ ని, నృట్టపుదేవిc గాc బడసె భానుకులోత్తముc డంబుజాననా ..

హరిశ్చ 3 ౧౫౧.

(ఇట్లే: పట్టపురాణి)

సీ బ్రహ్మకుc బట్టంపు రాణివాసం బయ్యు రాజసక్రీడాభిరతులc బోక .

కాశీ ౨ 8.

పట్టభంగము. సం. వి అ పుం. ౧. సోపానము, మెట్టు.

చ. లలిత మణిపట్టభంగసంకిలా ధరణీసురుc డేcగి చెంగటన్ ... మనుచ. ౨. ౨౧.

౨. సింహాసన భ్రంశము, రాజ్యము పోవుట.

పట్టమహిషి. సం = పట్టపుదేవి

పట్టము. వి (క పట్ట. త. పట్టం) ౧ బిరుదు. (పట్టపుపేరు అని క ర)

౨. (సం. పట్టనం) రాజ్యము

శా రావణుఁ డనంగా మీఁటి రాకాసి పెన్, బట్టం బేలి నతండు తమ్ముగవ యొప్పట్లన్ దమం గొల్వఁగన్ . .

యయా ౨ ౬౩

చ . నీకు సురేంద్ర పట్టమున్, నిలిపినభాత దూఅవలె ని న్నఁ సేఁతికి గోత్రభేదనా .

దశా ౨ ౩౧ భా ౪ ౨౯

౩ అధిపత్యము, అధికారము

సీ . . శేశేల దోశ వాయి నాయఁక ప్పుఁ, బట్ట మున నిల్చి శాగకుఁగిట్టి

పాండు ౧ ౧౪౫

జ . పట్టపయ్య, పట్టపేరుఁగు, పట్టపుదంతి, పట్టపుదేవి, పట్టముగిట్టు

పట్టము. సం వి అ పుం న ౧ ఫలకము, వ్రాయుట లోనగువాని కుపయోగించు పలక (శిలాపట్టము, ఫాలపట్టము)

౨. సింహాసనము, పీఠము, పీఁట

౩ భూమ్యాదికరగ్రహణ లేఖ్యపత్రము, రాజు రైతుల కిచ్చెడు పట్టా

౪. రాజ్యాభిషేక కాలమున నొసటఁ గట్టెడు పట్టి

౫ పట్టునూలు

౬ కౌశేయము, పట్టుబట్ట

౭. ఉత్తరీయము, శైరవాసము.

౮. తలపాగా ; పాగా

౯. చెట్టుమీఁది పట్ట, అ పట్టవలె నుండు వస్తువు. (నిశ్శ్రేణిపట్టము)

౧౦. ఫలకము, డాలు.

౧౧ పేషణపాషాణము, సన్నికల్లు

౧౨ (వ్రణము లోనగువానికిఁ గట్టెడు) కట్టు

౧౩ పట్టణము, నగరము

౧౪ చతుష్పథము, చదుకము, నాలుగుద్రోవలు కలియుచోటు

౧౫ క్షేత్రము, కయ్య. (వై ని)

పట్టముగిట్టు. స క్రి (√పట్టగు) గాఁగ కేయు ; అధ కారగాఁయు

క పరమభక్తి నిశ్శాహిత్య కులఁ జూపి, బిరికిని సైన్యములకును మీగా యొనయు, లను మేఁ బట్టంబుగట్టి గంతెనుతనూజు

భార ఉద్యో ౪ ౧౪౯

ఉ . అ, య్యంబుజనాభి యోపధుల నప్పుల విప్రుల నేలువానిఁగాఁ, బంచిన జేష్ఠుతో నతనిఁ బట్టముగట్టిన భక్తుదగ్రతన్ హరి భూ ౩. ౮

గీ సాయుకంబులు మూఁటి ముజ్జగము గెలువఁ, బాలు పెట్టి శేషించిన బాణయుగళి, మదనుఁ డెత్తి గ్రాగం భోజపదమునందు, గారవం బొప్పఁ బట్టంబుగట్టఁబోలు

నైష ౩ ౧౨౨

(కొన్నిప్రయోగములందు పదాంతరవ్యవధాన మును కొన్నిట పదవ్యత్యయమును గాను వచ్చుచున్నది)

క. ... వాలిం దునిమి న్య, పాగ్రణి కిష్కింధఁ బట్ట మగ్రజుఁ గట్టెన్ ...

భా రా. సుం. ౨౬౮.

గీ. వివిధరణశోవిదుఁడు వయోవృద్ధుఁ డధిక, బలుఁడు కూరుండు గట్టుము పట్ట మతని

భార. ద్రో. ౧. ౬౨.

పట్టవస్త్రీఁడు. సం. విం. (అ. అ. అ.) పట్టు బట్ట గలవాఁడు.

పట్టవాసుఁడు సం విణ (అ ఆ అ) పట్టణమున నివసించువాఁడు

(ఇట్లే పట్టవాసి కెం)

2 పట్టవర్తిఁడు, పట్టుఁబట్టకలవాఁడు

పట్టశాకము సం వి అ పుం నాడీశాకము 1

పట్టసారాయి వి (పట్ట+సారాయి 1 పట సారాయి తె పట్టసారాయం) చెట్టుచర్మము నుండి తీసెడిసారాయి (మద్యవిశేషము అం శ ర)

పట్టసూత్రకారుఁడు సం వి అ పుం పట్టు పనివాఁడు

పట్టా వి (క పట్టా) 1 గా తుల కిచ్చెడి కవులు (శ ర)

2 (= పట్టాకత్తి) రెండువెల్లలను వాదరగల పెద్దకత్తి

వ చాయలన్ గ్రక్కుమక్కుఁ బని పెంపెక్కునకెలుసైలుపట్టా పట్టెటు ఝళిపించుచు పెంపు సొంపు దీపింప రయంబున

మల్లు ౨ ౪౭

3 (= పట్ట) గోఁగు పెయి వానిపాఁతతో చేసిన గుడ్డ (శ ర)

పట్టాభిషేకము సం వి అ పుం రాజులకు నొసట పట్టము గట్టి చేయు అభిషేకసంస్కారము

పట్టార్హ సం వి ఆ స్త్రీ (పట్టమునకు అర్హురాలు) పట్టపుదేవి

పట్టి వి. (క పట్టి) 1 (క) అపత్యము, సంతతి

క పట్టి బిడ్డనఁగ సంతత్యంబు నగు

ఆం భా ౨ ౧౧౧

క చిట్టాయములు పుట్టెఁ దాఁ గన, పట్టికి నిట మాటి ధర్మపథములు నిటులరు, దుర్ఘటము నరుచి యొటుంచుచున్, గిట్టుగ కుపరములకుఁ దొడ్డ నైపతి ధృతిని

దశా ౧ ౧౦౭

(స) కుమారుఁడు, కొడుకు

గీ ప్రాలుగలపట్టి పుట్టఁబట్టి

హరి పూ ౫ ౨౧౯

క అట్టేల జ గు లన్నియుఁ, బుట్టింపం బెం ద్రు ఁ రఘు ఋ మగు రై, పట్టి నేఁ బం నా పటిరావధం వగునా నడిమి ని మా యన్

ఉ హరి ౧ ౧౯౮

క ఈగధమున సద్భావం, బై కేలు పూవెలఁగి పట్టి యంచితమతి న, ఖావుంబోడులు మూపు, తో వివిధవిహారసంగతులఁ దర్పరు రై

మనుచ ౯ ౬౧

(౬) కూఁతురు

సీ ఆతనిగాదిలిపట్టి యభినవతారుణ్యమహనీయ తాన్వరమదనరేఖ

విక్ర ౧ ౧౧౬

క తనప్రాలం, గనుపట్టు ననుంగుఁబట్టిఁ గను గొల్పుటయున్

నీలా ౧ ౨౪

(ఆఁడుపట్టి — ఆఁడుబిడ్డ, కూఁతురు)

వ అంబురుహానాళి యాఁడుపట్టిం బట్టి కొనిన పట్టును

హర ౫ ౩౯

(గంధవతిపట్టి = వ్యాసుఁడు)

గీ దొడ్డవయసున శిశాంకుఁ దొడ్డగల్గెఁ, దజబి చంద్రాశయము చేల చలిది కాయ, వంత దురపిల్లి పెన్నెల వగచి వగచి, గంధవతి పట్టి యుత్కంఠఁ గన్న పెంట్టె

ధీరు ౨ ౪౬

(గాధిపట్టి = విశ్వామిత్రుఁడు)

సీ కులములో పన్నెత్తు న యయొధ్యను గాధి పట్టికి పొనగచుట్టుతీకము

కుమార ౨ ౩౫

(గుబ్బలిపట్టి = పార్వతి)

ఉ. గుబ్బలిపట్టి గబ్బితలిగుబ్బల గొబ్బిలి కాని
తెంకణముం,బు ... దశా. ౨. ౬౯.

(పట్టిపట్టి = మునుమునుమ, మునుమునురాలు. (శ. ర.))
(పాల్కడలి ముద్దులపట్టి = లక్ష్మి.)

చ. ... పాల్కడలి ముద్దులపట్టి నృసింహాశ్లిష్ట
రా, యతఁడు గరుడాదరసంబు నినుపారెడి
చూపులఁ జూచుఁ గాత్రకవ్ ...
పారి. పీఠి. ౬.

(వలిగట్టుదొరపట్టి = పార్వతి.)

సీ. ఏపామి సాకెన శేషప్రొద్దు వలిగట్టుదొర
పట్టి పర్మిలితోడఁ బాసి
నీలా ౧. ౧౨.

(వలిగుబ్బలి ముద్దుపట్టి = పార్వతి)

చ. ... అవ్విరిం, దనకెంతిగొప్పావం జెరిచి నవ్వలి
గుబ్బలి ముద్దుపట్టి తేఁ, తనెల ధరించిన
ట్లమరెఁ దద్దయు మోహనకాంతి నంపదన్.
పారి. ౧. ౭౫.

(సిరిపట్టి = మన్మథుఁడు.)

సీ. దీనిచూపులు కొక్కెఁ గాకెఁ దా సిరిపట్టికిని
తోర విరులు దొక్కెంబు గలిగె ...
అము. ౬. ౧౦౫.

జః పట్టికాఁడు.

పట్టి.[2] వి. (త. పట్టి) భూ పరిమాణ విశేషము.

(ఇది 'పుట్టి, సందుము' వంటిది.)

శ. ... యూర అప్పనంగారికి చేను రెండుపట్టి.
౨. మల్లి మలింగారికి చేను రెండుపట్టి. ౨.
అజాంనార పెద్దికి చేనుపట్టి. ౧. కామయ
చేత భట్లకు చేనుపట్టి. ౧. ... ౧౧౩౩.
నెల్లూరి శాసనము. ౩. ౧౨౬౫, ౧౨౬౮.

పట్టి.[3] అవ్య. ౧. ఇది తెలుగు ... ద్వితీయా విభక్త్యంతములపై ప్రయుక్త మగును. (తెలం. మాం.)

క. మతి సంస్మరయుగ్ర మాటలఁ, ...
బట్టిగొనుటఁ బట్టెదు నెల్లం, మతి మతి
యట్టుల కాఁ గల, యతి గ్రామ యమింబటుల
దాని కతఁ జొరఁబడిరయ్ ...
భార. ద్రో. ౫. ౩౧౨.

గీ. ... తెల్లఁ, బోయితిని ప్రాలు గలపట్టి
పుట్టఁబట్టి ... హరి. పూ. ౫. ౨౧౯.

వ. ... నీటోఁటి పుణ్యతరులు గలుగంబట్టిగదా
వసుంధర ధీరం బై యున్నయది ...
కాశీ. ౨. ౯౩.

౨. తృతీయా సప్తమ్యంతము లగు కాలవాచక
ములపై ననుప్రయుక్త మై 'ప్రారంభించి'
అను నర్థమును దెలుపును.

చ. తడవులఁబట్టి యోము సతతంబును తోడుము
వాని వీటికిన్, గడు మతి చాలమింగడుపుఁ
గక్కుటతిన్ ... ప్రభా. ౧. ౧౧౭.

వ. ... నిర్మనుష్యం బైన యాశక్తి స్థానంబునఁ
జిరకాలంబునం బట్టి యొట్టు తెగించుచున్న
దానవు క్తో. ౩. ౧౧౫.

వ. . . పెద్ద కాలమునంబట్టి మనమున్న వారము.
కాశీ. ౪. ౧౪౦.

గీ. ఇట్టు వాదింప భూపతుఁ డింతిఁ జూచి,
యీతనికి నీకు సంబంధ మెన్ని నాళ్ళఁ, బట్టి
వర్తిల్లుచున్నది పడఁతి చెపుము, యనుచు
నాకారకాంత యిట్లనుచుఁ జెప్పె.
వరాహ. ౪. ౨౬౩.

పట్టి.[4] సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. పటీ. (అలాటి పట్టి.) ౨. రాజ్యాభిషేక కాలమందు నొసటఁ గట్టెడు పట్టము, అలాటభూషణము. ౩. గుర్రపు టంగువాలు. ౪. ఎల్లలొద్దుగు. ౯.
౫. పుం. ఎల్లలొద్దుగు. ౯.

పట్టించు. స. క్రి. (√పట్టు[1]. పట్టు తొటఁ చేయు.)

౧. గ్రహింపఁజేయు, చేకొనఁజేయు.

ఉ. పాప మొంది మీఁదఁ బటు కార్ష్యఁ బట్టించు, దండధరుని బాధ తాకఁగలదె ...
సారంగ. ౨. ౧౧౧.

సీ. మలకఁ బట్టినవాఁడె రూపప్రభావ, భావనమ్మునఁ గామినీ పంక్తిచేతఁ, బలుకఁ బట్టించె సజ్జనకులవిరోధి, రాధికమురారి ...
ఘటికా. ౧. ౪౫.

౨. లాగించు.

సీ. చూపఱచిన్నవారిఁ బీడించి పెనుబాముఁ బట్టింప నింతైనఁ బాలు దయ్యె . .
శు. క. ౨. ౧౨.

౩. (శంఖాదులను) ఊఁదించు, ఒత్తించు.

మ. . . మనోభవుండు కోదండం బెక్కుడించి సంగ్రామ విరామసూచకంబుగాఁ గుక్కుట కంఠకాహళంబులు పట్టించె ...
నైష. ౪. ౧౯౭.

సీ. అపుడు కోఁతుల ఱేఁడు శివి మొలయంగ బూరి పట్టించి తరలి . .
అచ్చ. రా. కిష్కి. ౪౧.

౪. ప్రారంభము చేయించు.

(వ్యవ.) ఉపాధ్యాయుఁడు మా పిల్లవానికి పుస్తకము పట్టించెను.

౫. అనుసరింపఁజేయు.

క. నరసీరుహ సంభవుచే, నరకుం డేవరము వడసి సమ్మెన వాఁడో, పురములు గైకొని కొలఁదుల, తెరువులఁ బట్టించె నన్నదిక్పాలకులన్ ...
ఉ. హరి. ౧. ౧౨౯.

(కొలఁదుల తెరువులఁ బట్టించెను = పారిపోఁ జేసెను. భావము.)

౬. పూనఁజేయు, యత్నింపఁజేయు.

క. శ్రుతరాజా రతియుఁ దమయిమ్ము, బలమున దశకంఠముఖులఁ బట్టించిరో నాఁ, గలయఁ గయిసేయు గిటుబిటోకలు విరిచిరి పురము వీధి కల పతివర వై ... హ. సం. ౭. ౧౨౦.

౭. అంటించు, ప్రాయు.

క. తల విప్పుకొండ్లు మొదలుగఁ, బలుగులు పట్టించి పుష్పములు సంజనముల్, తెలుపొప్పుఁ బూని కడు వి, ర్మల హృదయము తోడ మదక మద్యంబునకున్ ...
వి. పు. ౪. ౧౯౪.

(రుద్దు. అని భావము.)

౮. సత్తము చేయు, తగులొక్కనఁజేయు.

దండకము. . ఈ మానవాధీశుపై మానసం బేల పట్టించెదే ముద్దుపట్టీ ..
భోగినీ దండకము.

ప్రయోగ విశేషములు:

(i) శేషు సీతాకము పట్టించెదను.

(ii) వాఁడు దానిపని పట్టింపక మానఁడు.

(iii) ఆపిల్లలు నన్ను ఎగతాళి పట్టించిరి.

పట్టించుకొను. స. క్రి. (√పట్టించు.) కొనియించుకొను.

వ. ... నిర్వారితమ్ము గుసుకు బాద లాదిగాఁ గలుగు వస్త్రధాన్యంబులు ముడియలం గావర్లం బెట్టించి పట్టించుకొని ...
పి. శకుం. ౩. ౧౨.

వ. ... చిలువ రాచకొడుకులచేత కోశరత్న సింహాసనముఁ బట్టించుకొని భూదేవి ...
ఉ. రా. ౭. ౯౪.

పట్టింపు = పట్టుట. వి. (√పట్టు[1]). ౧. విద్యార్థులకు నూతన పఠనమును ప్రారంభింపఁజేయుట. (శ. ర.)

౨. పట్టుదల, పంతము.

సీ. తెలి పట్టింపు వెల్లవ పూని దాన, తేజ మొందు వైనఁ గాని యుంచైనఁ గాడ, తలపునకఁ

గల్మి వచ్చిన పర్వరాత్రి, గాఢముగ తెమ్మన్న
కతగాను కోమలాంగి ...

రాధికా. ౩ ౧౯.

(వ్యవ.) మా కొట్టి పట్టింపులు లేవు, వారిలో
వారికి మాట పట్టింపులు కలిగినవి.

పట్టిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. ౧. పలక. (ఫాల
పట్టిక.

౨. (వ్యవ.) పత్త్రము.

౩. వస్త్రము లోనగువాని ఖండము.

౪. వ్రణాదులకట్టు

౫. ఒకజాతిలొద్దుగు. ౬. ఎఱ్ఱలొద్దుగు. వై.

౭. మంచము లోనగువాని చట్రము.

౮. కమ్మరవాని దాగలి.

పట్టికాఁడు. వి. (పట్టి[1] + కాఁడు[3]) స్వార్థమున.
చిన్నవాఁడు, కుఱ్ఱవాఁడు.

సీ. దేవాదులకు డెంబు దిగిచి కమ్మతగాని పట్టి
కానికి మొలకట్టు చేసి .. శుక. ౩. ౫౦.

పట్టికామంచము. సం. వి. అ. పుం. పట్టె
మంచము. (శ. ర.)

పట్టికావాయికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పట్టు
సాలెవాఁడు.

పట్టిచ్చు. అ. క్రి. (√పట్టు[1].) ౧ చిక్కు,
దొరకు.

క. ... విశ్వామిత్రుండు వసిష్ఠహోమధేనువుం
బట్టికొనఁ బంచిన నది పట్టిక .

భార. ఆది ౮. ౧౦౪.

ద్వి. కవియుఁ బోతుటయు నక్కపటమ్ముగంబు,
చెదరి పట్టిక పుట్టించి విక్కగని ...

ద్వి. హరిశ్చ. పూ. ౭౯౯.

ద్వి. భక్తులచేఁ బట్టువడఁ గాక శివుఁడు, భక్తి
హీనుల కీల పట్టిచ్చు శివుఁడు ...

బస. పు. ౭. ౭౫౭. పం.

౨. ఫలించు, ఉపయోగపడు.

ద్వి. అట్టిద కాక యహంకరించినఁ, బట్టిచ్చుకొ
భక్తి బసవకుమార ...

బస. పు. ౪. ౫౭౧. పం.

(వ్యవ.) ఆ మందు బాగు పట్టిచ్చినది.

పట్టిముట్టాడు. స. క్రి. (√పట్టు.) సంగ్ర
మించు, పైఁబడు.

ద్వి. కలికినవారి కేగతి యోగో గాని, పలికినఁ
బాపంబు పట్టిముట్టాడు ...

ద్వి. శ. సా. ౪౪. పా. ౯. పం.

పట్టె(ట్టె)ము. వి. (సం పట్టికా ప్రా. పట్టి. అ)
౧. పలక, కేడెము. (శ. ర.)

౨. మంచము లోనగువాని పట్టె.

సీ. కడవన్న బొమ్మ చెక్కడపుఁ జొక్కపుఁ
గోళ్లు పగడంపు నికరంపుఁ బట్టెయలును...

ఉ. రా. ౭. ౧౭౦.

శా. చేరితిఁ, దీరం చే నాకపట్టె తెప్పగాని .

దశకు ౨. ౯౯.

(పట్టెతెప్ప = పట్టెలతోఁ జేసిన తెప్ప.)

సీ. పచ్చసూర్యపుటంబు పన్నగముసు కూలి
పట్టె చట్టంబు కెంబట్టు పటము .

దశా. ౩. ౧. ౨౯.

౩ రాజ్యాభిషేక కాలమునందు నొసటఁ
గట్టెడు పట్టము.

సీ. . ఒజ్జ యగుట, శిష్యుండు ప్రేగడలు
చెలఁగి పసిండి పట్టెయ చాన్నసలఁ గట్టి కిని
మెండుయ ... అచ్చ. రా. యు. ౫౯౯.

౪. (క పట్టిల్) మిద్దెటిండ్లను మీఁద నడ్డముగాఁ
బెట్టు చదునురాతి లోనగునవి.

క. ... విటకాటకంబు అగు పేటకంబు
లను బగుల నదలించి పట్టెలం బైవడం బిగిచిన
పెట్టెలు ... ఉ. హరి. ౧. ౫౬.

౫. పక్క. (శ. ర.)

ఉదా: అరవ పట్టెలు తీర్చినదా? - (శ. ర.)

౬. పట్టెవలెఁ దీర్చిన రేఖ.

గీ. ద్వారవతి గంగమట్టి హస్తమునఁ గరఁచి, ఫాలమున నూర్ధ్వ పుండ్రంబు పట్టెఁ దీర్చి.
కాశీ. ౭. ౨౩౩.

మ. ... కస్తూరిప, ట్టెలు కర్పూరపు నామముల్ ... దశా. ౭. ౩౩.

గీ. ఎదను కస్తూరిపట్టెలు నుదుటిమీఁద, ముఖర వెలుఁగెడి దశరథుఁడు... దశా. ౭. ౨౨౭.

ఉ. ... ఇంతిలలాట పట్టికన్, సాగర మారామమ్ము మృగనాభిక పట్టె లకాంగి యద్రుచుల్, సాగర మారామమ్ము యని చాలఁ గలంగాదరమ్ము నీవుముల్ . .
రా. వి. ౪. ౬౯.

౭. (త. పట్టై). కంచె. (శ. ర.)

౮. (బ) పట్టె తీర్చిన సున్నపు పూఁత లోనగునది.

ఉదా: మాణిక్యపు పట్టెలు, సున్నపుఁ బట్టెలు. పొ. (శ. ర)

౯. నవారు.

చ. పగడపుఁగోళ్లు కుందనపుఁ బట్టెలు గుజ్జరి నేతపట్టె ... దశా. ౭. ౩౧౦.

ఓ. ... పట్టెకంకటి నల్లి పట్టినట్లు . .
హైమ. ౩. ౧౨౫.

చ ... చికిలి చెంద్రిక పన్నియపట్టు పట్టెతో, ...ముత్తియపుఁ జప్పరమంచముపై ముదానేన్నతిన్ . . శుక. ౪. ౭౮.

౧౦. మాత్రము, నూలు, త్రాడు. (చూ. జోగ పట్టెము.)

౧౧. ఆయుధాదుల చేయుటకు పెట్టుకొనెడు భూషణ విశేషము.

(వ్యవ.) ఆమె పట్టెలు చాల లావున్నవి.

జ: పట్టె తియ్యుటి.

పట్టె(ట్టె)యము. వి. గ. పెద్దకత్తి.

మ. కడమిండ్లు నమ్మేల పౌమల్ చేకత్తులం బట్టియం, బులు పందెపోలు దరకేటతాంద్రపు గొలుపంగా వచ్చి రా జన్నతిన్...
రామా. ౨. ౨౨. (శ. ర. పా.)

౨. ఖడ్గము, కృపాణము.

వ. ... విచిత్ర వేగంబునఁ గలభాషిణి కొప్పుఁ బట్టి పట్టెంబు ఝళిపించి త్రేయ పెత్తటయు . కళా. ౩. ౧౨౦.

మ అకటా రాజకుమారిజ నీచకుఁ డాడ పుట్టి నిర్భిన్న రేణుకై రాజు నట్టెకృపాణి నీకొసఁగి నిన్నున్ సంప్రదాయంబు ద, ష్పుక యుండక్ నడిపింపఁ దద్విధముఁ జెల్వన్ బోలఁ గాకున్నని, ట్టెకృపాహీనత చిత్ర మట్టెబలంపట్టెంబంది ఖండింతునే ...
చంద్రా. ౫. ౯౬.

౩. ఆయుధము, ఆయుధవిశేషము. (చూ. గూర్ఖాలపట్టెము.)

౪. కోల. (చూ. చెంతుఁబట్టెము.)

చెంతుఁబట్టెము = చెంతుఁగోల.

సీ. కట్టఁగాలంత కదాకల్లోలినీధర్త చెంతుఁ బట్టెముగదా శివునివిల్లు . .
వాల్మీ. ౩. ౧౫౫.

పట్టెపుజాట్టు = కత్తిపంటిజాట్టు.

ఉ. పట్టెపుజాట్టు నిక్క వెడబాగునఁ జివ్వెన రూకపొంకమున్ . . కుమా. ౪. ౨౦౭.

పట్టెలము. సం. వి. అ. పుం. పూతికరంజము, ఒకజాతి కానుగ. ౧.

పట్టెలి. వి. సానిపి శేషము, కమికి. (ఎడముగా పంపబడిన త్రెక్కలచేర. అవి. శ. ర.)

సీ. సాణిదిశేషంబు భరించునగను ౧౦ కప్పు
అప్పుపట్టెలియును . . ఆం. భా. ౨. ౧౪౧.

క. కదనమున చెలంగుచలిని బ, ట్టెదు నదనీకం
బు గాంచుకిదిని .. దశా. ౪. ౧౫౫.

చ. ... మద్దుగారు వ, ల్కులుం జెలికమ్మ చేం
దళుకళుక్కను చెక్కులుపట్టె చేసిగుబ్బలుం
గను చూపుమీరను గుభాలసుశాపులు దీనికే
తగున్ ... కువల. ౩. ౩౨.

గీ. బ్రతికినవార్లు సన్నంబుపట్టెం డిదిక . .
కుచేల. ౧. ౫౭.

పట్టిలోధ్రము. సం. వి. అ. పుం. ఎఱ్ఱబొద్దుగకి. (ఇట్లే, పట్టిలోధ్రకము, పట్టికాలోధ్రము, పట్టికాఖ్యము.)

పట్టిస. వి. (సం. పట్టిస.) ఆయుధ విశేషము. (చూ. మున్వంకపట్టిస.)

పట్టి(ట్టె)సము. వి. ౧. మల్లబంధ విశేషము.

గీ. కళకళరావమునం బొడిచి డొక్కరముహాత్రి,
చదికిమై చెడిగాని పట్టిసమునం దొడరి ...
ఉ. హరి. ౩. ౭౯.

(పట్టెసము, అపముద్రి.)

సీ. చదికి పట్టిసమును సన్నపువిన్నాణములు దొర
కొన్నను ముట్టెంగొనడు ...
భార. విరా. ౨. ౧౫.

౨. ఆయుధవిశేషము.

సీ. ... బలువిండ్లునమ్ములు బల్లెములును.

గీ. బండిపోటులు నీంటెలుం బట్టెసములు,బంద్ర
కోలలుసాదిగా బహువిధములు, సాధనమ్ములు
ధరియించి శబరపతులు... హరిశ్చ. ౨. ౭.

పట్టిస(శ)ము. సం. వి. అ. పుం. ఆయుధ విశేషము. (పై. వి.)

సీ. ఆరిని పట్టిస మనుసన్నపు విన్నాణములు
దొరకొన్నను ముట్టంగొనడు ...
భార. విరా. ౨. ౧౫.

౨. ఆయుధ విశేషము.

గీ. బండిపోటులు నీంటెలు పట్టెసములు, బంద్ర
కోలలు సాదిగా బహువిధములు, సాధన
మ్ములు ధరియించి ... హరిశ్చ. ౨. ౭.

(పట్టెసము. అపముద్రి.)

పట్టీ. వి. ౧. వస్తువుల నామములను వరుసగా వ్రాసిన కాగితము లోనగునది. (శ. ర.), మనుష్యులు వస్తువులు మొదలగువాని పేరులను వరుసగా వ్రాసిన కాగితము.

౨. తమలపాకుల చుట్ట.

సీ. కప్పురగంధంబు కైరవ కొప్పట్టీలు కట్టుపు
సుంగుచు ఇట్టుపూపులు ... ప్రబంధ. ౫౪.

౩. పెదలుపుగా గీచినగీత.

చ. .. పె కొక్కును చెక్కుల జవ్వాది మేలు
మేలు పట్టీలును ... ప్రబంధ. ౪౭.

౪. మరుపులకు వేసెడి మందుగుడ్డ ముక్క.

(వ్యవ.) వైద్యుడు వాని వ్రణముపైని పట్టీ వేసినాడు.

౫. ఇనుము మొదలగువాని బద్దె, రేకు

(ఈ యర్థమందు పట్టీ = పట్టా. ఆని. శ. ర.)

౬. శ్రావణపట్టీ.

పట్టు[1] = బట్టుకొను. స. క్రి. (క. పట్టు. త. పట్టు. మ. పట్టుక.) ౧. గ్రహించు, చేకొను, పైకొను.

సీ. తపసిమైయుండి తగునోరి ధనువుపట్టు ...
హర. ౪. ౫౩.

ఉ. అంతకు భీమసేనుడు రయంబెసంగన్ దగ
చెద్దిపట్టె . .
భార. ద్రో. ౧. ౧౮౧. సారంగ. ౨ ౨౦౪.

౨. ఆక్రమించు, స్వాధీనము చేసికొను.

అ. బయటి మొనలంగోట పట్టినపెల్లన, వీటి
ప్రజలను కొక్కుమాట యొరలం ...
విద్యా. ౪. ౭౨.

ఆ ద్రుపదు పట్టిలోన బొమ్మిగ లయ్యాయు లేచెం,
ఒనులంబుట్టె విరటు పట్టణమున
జై భా ౧ ౯౨

సీ క్రొల్వులిషైన నుక్కుననంబట్టి మీసాల
నురెమ్మల లాంగెడు కోపికలును
విక్ర ౧ ౪౪

౩ అవలంబించు ఊంతగాంగొను ఆశ్రయించు
వివాహముగాం జేసికొను

న ఎవూతనికి ఓత్య పితామహులను మా
పట్టిన యవ్వరు గంట జేశ్లింగాలుండు
మూషిక వ్యాజంబునం దరతరంబ కొటికిన
భార ఆది ౨ ౧౪౩

ఉ బాలకుంబట్టి రే సురలు బల్విడి నాపయి
నెత్తిరి షు సం ౧౦ ౫౧౪

ఉ ఎన్నగతల్ప నిన్నె తింగి పట్టిన నాపద గల్గ
జేర్చుకే భాగ ౮ ౭౩౦

ఉ కెండియు నుపేంద్రు పదాంబు
రుహాంబు పట్టెదన్ అము ౫ ౮౦

ఉ బంధులం బిట్టి ఎల్లనుల బాధలం బెట్టి
శరములుపట్టి పదంబుల ౯ట్టి
భాగ ౭ ౧౦౪

౪ (శంఖాదులు) ఒత్తు ఊదు పూరించు

౯ ఇటు గాక విను జవంబుల పటిమను కెక్కు
డుగ విద్య పచరించుట యక్కట విఫలము
గాదె రేచ్చుటం జెవిటికిం బట్టినట్టి సంకును
బోలెక కళా ౨ ౯౦

సీ పాపవా చెవిటికిం బట్టినసం కమునాపుడి
బధిర వినంగం జేసి గా వి ౧ ౩౭

౫ పిసుకు మర్దించు

సీ తంభా ప్రభాసాప్సరః పృథూరోజకుంభంబు
లెచ్చుటం గన్నుం బట్టి పట్టి
అము ౧ ౪౧

సీ నడుము పట్టిన నందు సాధుని చిటుకోడి
ల్బుడికిన ఫీ యుని పొరలు నడుము
హంస ౩ ౨౦౧

౭ (కెట్టు కి తెతింగి కరచరణాద్యవయవము
అను ఇటు నటు కదలకుండ) అదుము (కర)

౪ ధారణముచేయు జ్ఞప్తియం దుంచుకొను

చ అ, పురహితోపదేశములు పాటుగం
బట్టి వసుంధరాధురా ధరణి నెంనర్పుము
భార శాం ౧ ౧౪౩

౪ ఎంచు తలంచు ఆలోచించు

చ ఓ ఎడంతుక దాని నీవ యనుగ్రహింతిం
గరం బిటు లాదరించి రేఖ వృడినం బరిత్య
జించితివి ఒట్టంగ రా దిది తప్పాగా మదిన్
కళా ౩ ౨౪౨

చ కన్యల నిచ్చెద మంచు నెందరే బడిం
బడి చె ప్ప పంప వది పాటిగం బట్టక
కళా ౨ ౪౪

ఉ నెట్టిన నన్ను సత్కరుణ నీరధిశేష్టిత రైన
ధాత్రికిం బట్టము గట్ట దేని నొకబాస
పితామహ యాత్మ నెగ్గుగాం బట్టక
విస్మ శాం ౫ ౨౪౧

౯ నిలుపు అంపు నిగ్రహించు

ఉ భూ వల్లభ నీవు శాసననివాసము
గోరి చనంగ నెట్టు లే, నుల్లము పట్టి హస్తి
పురి నుండంగ నేర్తు
భార అశ్ర ౧ ౩౨

చ అత్మజాం డిలిగిన శోకవేగమున గ్రంత
యుం గోపము పట్టలేక
గా రా యు ౧ ౪౦౮ విజ వి ౧౪౨

౧ పలుచుహాయిముల సారథి పట్టజేమిం దత్త
రించుచు నున్నది తరణిరథము
దశా ౧ ౧౪౪

క. ... మనము పట్టం, జాలక పరపురుషభోగ
సంగతి కోరుక్ . . శుక. ౨. ౫౫౩.

౧౦. గుఱ్ఱము మొ. వానిని నడపు, తోలు.

సీ. తాను దక్కిణియయ్యెఁ దగ దన దాత్మ
జాతునకుఁ జోళకరుద్రుండ హయులఁ బట్టు..
నను. ౧. ౬౫.

సీ. సంగరంబున ధనంజయరథస్థాయియై ధవ
ళాశ్వములఁ బట్టు దంటతనము
శశా. ౧. ౯౪. విప్ర. ౨. ౯.

౧౧. (పతిజ్ఞాదులు) పూను.

ఆ. పార్థుఁ డిట్లు ప్రతినపట్టిన నదినిర్వ్యాహించు
పనికిఁ గృష్ణుఁ డివ్వ్యథమునఁ, బూని .
భార. ద్రో. ౩ ౩.

క. ... ఏవేళ నే పదార్థంబువేఁడిన నే దన
కిచ్చుట వ్రతంబు గాఁబట్టి .
హర ౧. ౧౪.

శా. ... నా, తోడఁ వైరము పట్టి నిట్టిజనక
ద్రోహిఁ దుహిం గంటిరే .
భాగ. ౮. ౧౬౫.

౧౨. ప్రారంభించు, మొదలుపెట్టు.

ఉ. పట్టిన కార్యముల్ విడువఁ జూడరొ పాడి
రొయుంగ వోటు. . చంద్రా. ౩. ౬౨.

సీ. దుడుకు చేయఁగరాదు దూరంబుచూడఁగాఁ
బట్టినపని కడముట్ట వలయు . .
రామలిం. ౪౭.

౧౩. పోలు, ఆవేశించు.

ఆ. బ్రహ్మహత్య దన్నుఁ బట్టిన నమరేంద్రుఁ,
డజ్ఞాని కడకు నేఁగి ..
భార. శాం. ౫. ౪౩౧.

మ. వినుఁడీ వాఁడు ప్రతిజ్ఞ చెల్వులు జగద్వి
ఖ్యాత చారిత్రుఁ డా తని చేఁబట్టెడ నెగ్గిరోని
కాముక రంధ్రం బచ్చెపుంగాక ... .
నైష. ౭. ౧౧౭.

క. ఇట్టట్టు చూచి యూచెలిఁ, బట్టినవల రాచ
గబ్బిబలు భూతంబుల్, కొట్టుకొని పీడఁ
జేయఁగ .. సారంగ. ౨. ౧౩౧.

౧౪. అనుసరించు, అనుసరించిపోవు.

క. మనదేశమునకుఁ బోదము, మన మల్లన తెరువు
పట్టి . భార. విరా. ౫. ౨౨౦.

ఉ. పక్కన నేసరం జన దుపాయములన్ దగు
నిచ్చకంబులన్, జిక్కఁగఁ జేసి డాసి సతి
చిత్తముఁ బట్టి సుఖింపఁగాఁ దగున్
మనుచ. ౩. ౬౯.

గీ. గోదావరీ సింధుతటము పట్టి, దండ
కారణ్య వీథిమధ్యంబు దరిసి ...
కాశీ. ౧. ౭౫.

౧౫. చేరు, కూడు

క. నినుఁ బట్ట పాండుపుత్రులఁ, దనమొనగల్లురఁ
దొలంగ ధరణీశ్వర . .
భార. శల్య. ౧. ౮౯.

చ. గొనకొన చేరఁడయ్యె నినుఁ గూడ మరా
ధనుఁబట్ట యట్టి క, ర్ణునకయి నీవు నేటికి
మనోవ్యథఁ బొందఁగ నిట్లు పుత్రకా .
భార. శాం. ౧. ౩౯.

౧౬. పశువుల వృషణములుకొట్టు, వట్టలు కొట్టి
చేయు.

సీ. పొలఁతి నపుంసకుల్ పూర్వభవంబున నెద్దుఁ
బట్టినవారు భార. అను. ౫. ౧౦౫.

(మూ. పశు పుంస్త్వోప ఘాతేన జీవంతిచ రమం
తిచ . . సం. భార. అను. ౨౨౧. ౩౧.)*

౧౭. రమించు, రమింప నుద్యమించు.

క. మనుజాంగనలం బట్టుచు, దనుజాలకుం బెల్లఁ
గాక దనుజాంగనలన్, మనుజాలు పట్టుచు
నుండు తొరల, కొనికె ...
ఉ. హరి. ౫. ౨౦౯.

సీ. మునిపత్ని యన కహల్యను పట్టఁడే నీదు
పదపారి యగు పాకశాసనుండు ...
కళా. ౩. ౭౧.

ఉ. నీ విభు డెన్ను రంధరతి నీవలెఁ బ్రముఁడుఁ
బల్మిఁ బట్టెనే ... సారంగ. ౨. ౧౨౦.

౧౮. (రాహువు కేతువులు సూర్య చంద్రుల) మ్రింగు, కబళించు.

క. అమృతరస మింత సోఁకఁగ, నమృతం బై
రాహుశీర్ష మది భయదముగా, నమృతకరా
ర్కులఁ బట్టెడి ... దశా. ౨. ౩౪౮.

సీ. కర్కటి మర్కటి గాద పట్టినచోటఁ
గప్పులు గొప్పులు గలవు మ్రింగ .
దశా. ౧. ౧౩౪.

౧౯. (భృత్యాదులు ప్రభువులు మొ. వారికి ఛత్రచామరాదులను) చేయు.

సీ. ధవళాతపత్రముల్ దలఁచుగాఁ జెలఁగొ
పట్టరు మౌక్తికప్రభల వెలుఁగ ..
భార. విరా. ౧ ౧౭౬.

సీ అమృతబిందువులు పైనందందఁ జిలుకంగఁ
బద్మాతపత్త్రంబుఁ బట్టఁ గమల ...
హర. ౪. ౯౨.

చ. నలువకుఁ గుంచె పట్టు వెలనాఁగ ..
హైమ. ౬. ౧౧౧.

౨౦. చాఁచు

క. ఓయి వెలయాల తలకోవఁ, జేయుము విరులికి జవాదిచెయి పట్టుము ...
సారంగ. ౨. ౭౩.

సీ. ఒకతె కప్రపుకళాచిక చేంట్లు పుందడింపఁగ
మిట్టిపడి కేలు బయలుపట్టు ...
వసు. ౪. ౩౫.

౨౧. (అభ్యంగముల మొదలు మొ. వానికి వాఁడి పెట్టుకొనుట మొదలుగు పెట్టుటకు) కాఁచు, ఒరపెట్టు, ఘర్షణము చేయు.

చ. ... కేల్బుఁదో, యన్యాలి మనసానఁ బట్టిన,
యనంగుని మోహనబాణమో యనక ...
మనుచ. ౬. ౨౪.

సీ. కారుణ్య మసృణాంగధారఁ బట్టిన మహోక్షుని
తూపు లనఁగ లోచనము లమరె ...
బాహ్ని. ౧. ౯౯.

వ. ... అతండు గీర్వాణమృత్తాయమానం బగు
మార్తాండుని తేజంబు గరపానం బట్టి తెచ్చిన
నచ్చెరు వంది ... మార్కం. ౫. ౩౫౩.

౨౨. (నీరు లోనగునవి పాత్రాదులలో) గ్రహించు.

గీ. కుంకుమాగురు మృగనాభిపంకములను, గంధ
కర్పూర నీహార కర్దమముల, నలఁది రమరాసు
రులు భక్తి యతిశయిల్ల, నభవుపట్టికిఁ బసిఁడి
కుంభములఁ బట్ట .. హర. ౬. ౫౪.

సీ. పునఖం పుగాచేతిపుడుకకప్పెర నిండ బ్రాణి
కోటుల నల్లఁ బట్టవాఁడు ..
మనుచ. ౪. ౪౩.

సీ. కవకుఁ బుట్టినవానిఁ గడుమతింతు రదేమొ
పాథోధిఁ బుక్కిటఁ బట్టు టరుదె ...
శుక. ౩. ౨౩.

౨౩. (కానుక, మొ. నవి) ఇచ్చు, అందిచ్చు, అందించు.

మ. ఉలుపాల్ పట్టినయిండ్ల మజ్జనస్పృహో
దార భుక్తిక్రియా, జ్వాలు నై ....
అము. ౪. ౩౬.

చ. ... ప్రమదంబునఁ గృష్ణుఁడు పట్టిపెట్ట నఁ,
ప్పురముల నీడనే యరిగెఁ బట్టినకానుక
తెల్లఁ జూచుచున్ .. విజ. వి. ౨. ౯౫.

౨౪. పొందు.

గీ. పేద లయ్యును గడు బిట్టుబిగిసి యుంద్రు,
పట్టి యధికమానములను గర్వములఁ బట్టి,
యట్టివారికెల్ల నెయ్యమైనయంత, నెన్న డొకఁ
బెట్టని యంత విమలులు. కాశీ. ౩. ౫౦.

౨౫. అంటు, తాఁకు, స్పృశించు

చ. .. ముఖపారవశ్యతం, దలఁపుల కందగింపఁ
బ్రమదంబునఁ బట్టినచోటులెల్లనుం, గఁ
లకు నిక్క లై మెఱయఁగా [illegible]
నేక్క దంపతుల్ విక్ర ... ౪ ౨౨౪

సీ తత్పుణ్యహితుం సవ్యాగమ కళాభ్యాసఁ జేరి
యాతఁడు దాల్చి [illegible]
మునఁ దాను పట్టి [illegible]
నానందమగ్న లయి . [illegible]

ఉ. . పట్టినఁ, గందువప్పు [illegible]
యలశంబరారికిన్ కవిత ౬. ౫౬

౨౬. సహించు, ఓర్చు

(వ్యవ) నాచేతులు వేఁడి పట్టవు
(వ్యవ) వాని నాలుక కారము పట్టదు

౨౭. (వ్రతము. మొ) ఆచరించు, చేయు.

గీ. అనిన విని యేవ్రతం బైనఁ దనుఁ గుఱించి,
పరమ విశ్వాసమునఁ బట్టి భక్తులకుఁ బ్రి,
సన్నుఁ డగుఁ గాన .. వరాహ ౩ ౯-

క పట్టె నానావ్రతములు, పెట్టె మహీదేవులకు
నభీష్టాన్నంబుల్ ... వరాహ ౨ ౧౩౬

౨౮. తెలిసికొను, కనుఁగొను

క. స్రోతోమార్గంబులఁ జా, వే తమ కర్మాంబు
లైన విషయంబులఁ బ్రి, స్ఫీతమతిం జాను-
కో్వ, పేతము లై యింద్రియమ్ము లేనును
బట్టున్ ... భార అశ్వ ౧. ౧౩౪

క. అలివల మాయలు పెక్కులు, పకుల
కొలఁగఁ దలఁచిలేని పట్టఁగవశమే
భోజరా. ౪. ౨౨౪

ఉ. సత్యము పల్కుడన్ శ్రుతులు శాస్త్రము
లాగమముల్ పురాణముల్, ప్రత్యయ
మర్యోగి నిజముఁ బట్టెదరు ...
కాశీ. ౬. ౨౦౯.

౨౯ ప్రమాణముగాఁ గైకొను, నమ్ము

క నీకపటోక్తుల పట్టి మ, హీకాంతుం దలిగ
నేరి యీధారుణి యి, య్యాకాశవాణి
రెఱుఁగరె, నీకాకోల తోడుతోడనే సిద్ధిం
చున్ ... సారంగ. ౨ ౧౪౩.

౩౦ (ఊపిరి, గాలి, మొ) బిగఁబట్టు.

[illegible] మునిశ్రేష్ఠు లారోగ్యయ్య మూపి చప్పుడు
[illegible] ...
కాశీ ౪ ౧౨౧

౩౧ (ప్రగ్విశేషములను) గ్రుచ్చు, కూర్చు

సీ. పువ్వులు బహువిధంబులఁ గట్టి ముడి కొక్క
భంగిగా నెత్తులు పట్టి యుంచి
[illegible] విగా ౧ ౧౦౪

౩౨ అంగీకరించు.

ఉ బంధులు మంత్రులున్ ధరకుఁ బట్టరు
[illegible]ముఁడు పెద్దవాఁడు [illegible] ద్బంధురదో,
[illegible]బుండు ... భా [illegible] అయో ౧౪

౩౩ [illegible] నెత్తికొను

మ . దీని చతుర్వేదికం శ్రీకియం దాల్తునో,
తెఱని పట్టం దినమధ్య దూ[illegible]రుచి [illegible]
స్త్రంజరు లోవ్వనివా, డిన పాలిండ్లను బెండు
బొమ్మగతి నుండె నృందితం జాల్కనై ...
ఆము ౫ ౬౩.

౩౪ పాటించు, ఆదరించు

చ అన విని భీష్ముఁ డిట్లనియె నా ధృతరాష్ట్రి
తనూజాతోద నీ, జనకునిమాట పట్టుము ...
భార ఉద్యో. ౩ ౩౪౪

౩౫ చేయు, కావించు.

గీ ఎన్నికలు పట్టి పుంజంబు లేర్పఱచి, పంకె
కట్టలు మఱి తోడుపడగ లాఁచ, కండె
లానరించి చాలించి కాఁపుటింతులు ..
శుక. ౨. ౪౨౩.

౩౬. లాగు; బిగలాగు.

సీ మొగము పాప్వ్యములకు మగుడింపకుండ
వాకట్టు మాలికవాగఁ బట్టి పట్టి ...
కళా. ౩. ౪౯.

౩౪. వహించు, పూను

క . దుర్యోధనుఁడుల, గృహము పెట్టఁగ ధవ
శల్యు, క్రమము పట్టఁగ దుష్టయుండు గధ
పెను_లితెన్ ... వరాహ ౨ ౭౪

(స క్రి ౪ క్రి చొచ్చు, ప్రవేశించు ; (లోపల) ప్రవేశించు

ఉ ... ంతమువాఁబడిన తెమ్మె ... ప్రదివ్యష్టి
... హా, తాళముఁ బట్టుము ... ద ...
తావ ... చ్చిఁ బటి రోమపు, పాలు
... ఆము ౨ ౯౩

(వ్యవ) ... చి ... పెంటలో నాచయ్య
... ట్టెదు

(అ క్రి ౧ (కాలము) చెల్లు, కడచు)

క. అది యతివిస్తారము పై, కృ_నివంబులు
చెప్పఁ బట్టుఁ గొంత దగం జె, ప్పెద నేఁ
... గాన పురుషుఁ, ముదయ సమవిధము
... తలోక్తులఁ దెలియన్
భార. అశ్వ ౩ ౧౨౧

ఉ. ... ఈ, యయ్యల కేల కేఁ గొని
యాడఁగఁ బట్టు సహస్ర వర్షముల్ ...
శైవ. ౫. ౨౧.

ఉ. సుందరి రానిచో వెదురు మాచుచు సుందరి
పట్టె వచ్చుచో, నిందునిభాస్య చక్కఁదన
మేఁ గని చొక్కుచు నుండఁ బట్టె నీ,
సందడిచేతనే యరుగసాఁగెరు ప్రొద్దు ...
విజ. వి. ౨. ౧౦౪. ఆము ౫ ౭౨.

౭ అగు, వ్యయమగు.

(వ్యవ.) ఇల్లు కట్టుటకు మూఁడు వేలరూపాయిలు పట్టెను.

౩. కడచు, పూను ; పంతముపట్టు, ఛలపట్టు.

గీ మందరాద్రిని పోయించి మాధవుండు, పట్టి
తెప్పించె నిర్జరప్రతతిచేత. పూర. ౬. ౪౯.

సీ. పారిజాతము నాసపడి పట్టి తెచ్చుట నాదా
ర్ష్యమున దాని నడుగుపటుప ...
పారి. పీఠి ౧౪.

వ ... మావంశి దీర్ఘాయుః ప్రాణులం బట్టము
పట్టుకొల కింత పట్టి పెనంగి యింతదుని
వస్తం బోలక మరలుము
క్రీ భా. ౪. ౨౧౧.

గీ ఒకతె మ నికి నాపెంచు నొప్పు దనిన,
నొకతె మగనికి నాపెంచు నొప్పు దనుచుఁ,
బట్టి యాడె నాంథన ప్రథమాంథ,
ప్రియుఁడు నిలు ... నిలువక పెద
రాదగ . కళా. ౩ ౧౯౬.

క ధగ నాదికబరుఁ దొకకిటి, శరనిహతిం
గూర్చె ననుచు కబరులపెల్లగ, బరిమూర్ఛఁ
బట్టెనో యుగ, నురుకోలము చెంచుకోలము
నాడుచు మహా . విక్ర. ౨. ౧౨౪.

౪ వ్యాప్తమగు, కుదురుపగు (ఇంచు. అని.
౪ ౯)

ఉ . పేసినుం, ఖట్టాను మాలి యిప్పు
డిటు ప్రబుంగుడుపాటును బొందఁ దాఁచి
నా, కెట్టు మనంబుపట్టు .
భార. విరా. ౨. ౧౯౨.

౫. విజృంభించు, చెలరేఁగు.

ఉ పట్టికమున్న హై కతికి పాణితలంబునఁ
బూర్చి కంగధమున్ , సిత్రవిచయంగ ద్రోసి ...
ర. — యు ౬౨౪.

శా. ... డాంబిక యెంతపట్టెదవు గర్వో
ద్రేక మై ... ప్రబోధ. ౨ ౭౨.

౬. పుట్టు, కలుగు ; విడువకుండు.

క. కష్టం బీగతిఁ బట్టఁ గ, దిష్టములోవ్యథల
కాధరితీరమణ, శ్రేష్ఠం దచ్చుట నిలిచి వ,

శిష్టుఁడు చనుశేర క్రౌంచ్య చేతులం
జొడ్పెక ... వరాహ. ౯. ౭౦.

ఉ. ... ఇల నీ కోశరుండన వాసుదేవుఁడన్,
దక్కనవాఁడు నందకసుదర్శన శార్ఙ్గగదాది
హేతులన్, గ్రుక్కక పట్టినన్ దెసలఁ
జాటిన నిర్మలకీర్తి పట్టునే ..

ఉ హరి. ౩. ౪.

సీ. పాథోధిజలయుక్తిఁ బ్రాఁచిపట్టినదికాశరులం
నాఁ దగుమరకతపుఁగరులు ...

ఆము. ౧ ౫౩.

క కుంభీనసములు వ్రేలిః, గుంభనమున గుంభి
హస్త గురుతెరిధారా, గంధమునఁ రేయుఁ
బగలుఁ, గుంభద్రోణములు పట్టి కురిసె
న్నావల్ ... కలిక. ౨. ౭౩

౬ కలదియగు

గీ. అఖిల తృణలతాతరునిచయంబు వీడ, పట్టె
నిట్టలంబుగ జడిపట్టుపొంటె

హరి పూ ౪ ౧౨౦.

(ఇక్క చెదపట్టు, చీడపట్టు, చీమలుపట్టు మొ)

(వ్యవ) ఆపుస్తకములు చెదలుపట్టినవి

(బెల్లము చీమలు పట్టినది)

౭. అంటు.

(వ్యవ.) గుడ్డకు చాయ పట్టలేదు

౮. నాఁటు, సక్తమగు.

క మది నయ్యరుపురిమాటఁ, బదిలంబుగఁ
బట్టికొనుటఁ బట్టియు నెట్లుం, దుది నరి
యట్టులకాఁగల, యది య యుండుటను
దాని కతఁ డొదఁబడియెఁ

భార. ద్రో. ౫ ౩౧౭.

సీ. నరుని ప్రతిజ్ఞ భూవర మున్నెఱుంగని యుంతి
యుకా చేసు నితఁడు నిప్పు, డాడినమాటలు
నంతరంగంబునఁ బట్టవు ..

భార. కర్ణ. ౩. ౧౦౧ విజ. వి. ౧. ౪౨.

౧౦. ఇముడు.

గీ. అమర సద్దాశరాంబుజస్తిమితదృష్టి, రమ్యపు
త్రాననము గ్రోలురాజామదిని, యతిమదము
పట్ట దయ్యెఁ జంద్రావలోక, నంబునఁ
బరాధిఁ బొంగుపూరంబుపగిది

రఘు ౭ ౪౫

౧౧ పడు

ఉ. కొంచెపుమంచు పట్టుగతి గుబ్బల
మేనులఁ జెక్కులం గదంబించుచు ఘర్మ
బిందువులు పిచ్చిల వరాహ ౩ ౯౩.

౧౨ నిరుద్ధమగు, స్తంభితమగు

శా పట్టెఁ గంరబిలంబు చెయ్యి దివియఁ
రాదయ్యె వారాణసీ, హట్టస్థానమునందు
వ్యాఘునకు శివ్యాక్రోశకి భీతిల్లఁగన్

క భుజవాక్సం స్తంభంబునఁ, బ్రజనిలభయుఁ
డగుచు కాశీ ౪ ౧౦౪, ౧౦౭

౧౩ తగు, అర్హమగు

క ప్రట్టిసగొలెఁ బురిశ్రీ, కట్టవొ యున్నఁడును
జా చి రెఱుఁగనిమా కీ, పట్టు నించుక పడి
యు, పట్టణము పెఁగి చూపిఁబట్టద
యునఘా హరి పూ ౭ ౭౦౩

౧౪ (కాటుక, మసి మొ) పాఱు

సీ ఘనపదాయుసపట్టికఁ దపొంజనము పట్టనప
రాశ యుడివదిపార్చ్వ యనఁగ వసు ౪ ౪

౧౫ అక్కఱకలుగు

ఉ. నానుపుఁగోకలుం బ్రతిదివసము లేఁకె
యింతచక్కనా, పానుపు లేకపోయెనఁకె
పట్టిన సొమ్ములు లేకపోయెనే

౧౦ఢ ౭౯.

౧౬. వ్యాపించు.

వ. పొడుపుగట్టుమిట్టలపట్టులం బట్టినబాలాతప
దట్టంబు చుట్టంబు లై చూపట్టె

వరాహ. ౧౧. ౭౯.

వి. ౧ గ్రహణము (క ...) . .

౨. (కి ... ట్టు) పట్టుదల, కార్యదీక్ష;
చలము

గ్వి అట్టివా రినమంత్రుడు నఖిలకార్యములఁ,
బట్టున గిద్దఁ దీర్పను జాలి కొలంద
సం రా బాల ౧౦ పా ౩ పం

ఉ మమ్మురి మైనపట్టు గలమూఁకల ధైర్యము
గ్రుంగినట్టులా, తక్కుమ్మడిఁ గ్రుంగి .
ల. వి ౧ ౭౪

౩ దళిమగుపూఁత, పూఁత

ఉ మాసినచీర గట్టుకొని మాఁముతోడ నిరస్త
భూష యై, వాసెనకట్టు గట్టి నికువాలిక
...ట్టు పెట్టిలో గాసిలి
పారి ౧ ౯౯

క తెలపట్టు పెట్టి కోపఘు, టిలు చొచ్చెక
గైక దశా ౭ ౫

సీ గంతెలటోమ్మల గడితెంపుగోడలఁ బట్టును
బట్టును ఒసఁ బోసంగ ...
అచ్చ బాల ౩౩

౪ వాసస్థానము, ఉనికిపట్టు

క విను సంసృతి మృత్యువుప, ట్టనమా నిస్సంగ
వృత్తి యమరగృహము . .
భార శాం ౪ ౨౫

క కని వానిపట్టుఁ జేరుచు, దనబోటులచేతఁ
దెలిసి తెర తీక్షణ వా ... ౨ ౧౪౨.

గీ సిగ్గుఁ ఒట్టైనకాంచికాపు మునందు
విక్రి ౪ ౧౧౬.

౫ చోటు, స్థానము, స్థలము

సీ. ఆపుణ్యనియుదయము సప్తమయము,
నరుపస్ప పోలికే లైన మహాక్షేత్ర మంతయు
నొక్కండ యనుభవించి
భాగ ద్రో ౨. ౨౦౪, శైవ. ౫ ౭౨.

ఉ. ... క్కా గ్దవి విభూసవాహకమిక్ వద
సించెను జేయ యొక్క ప్పు, ధ్వనతఁ దున్న
పట్టునకు జేదుక యుల్లమునం దలిర్పఁగన్.
శైవ. ౫. ౪౧.

౬. స్థితి, ఉనికి

సీ హర చందవాస్పదం బగు చనుగవమీఁదఁ
...ట్టుఁ జేకొనఁగాక భవితధూళి . .
హర ౪ ౭౭.

౭ చుట్టుపట్టు, చుట్టున నున్నస్థలము.

వ బంగరు గట్టుపట్టు కాఁజెవి నిర్గమించు
సావర్గవాహిని జలావగాహంబునకు వచ్చు
నుపై చళ్ళ్రీయో వనస్తంబో మకిదంబకింబు
దంబు చం రా ౨ ౭౩

౮ అవకాశము

అతినిచెతె గంగమదువున విడువంబడి
కాలక్రమంబున నచ్చోటఁ దిరుగం బట్టు
చాలకున్న .. భార ఆ ౪ ౨౨౨.

౯ వైశాల్యము, వెడల్పు

వ పట్టు గలపటి కెంపురా చట్టుచేలల
నెట్టుకొని - మను ౩ ౭

౧౦ ధైర్యము.

క ముట్టఁబడి దీర్ఘసూత్రుం, డిట్టి ట్టరుగఁగ
సుహాయ మేది యొకనిచేఁ, బట్టువడెఁ దనదు
డెందముపట్టు ఐవలి చకితవిశల భాహేం
ద్రయఁ డై భార శాం ౩ ౧౯౭

౧౧ సంగతి, మాట

ఆ బ్రదుకి వచ్చు నొదలఁ బ్రాణంబు లుండిన,
బ్రదుకఁ గలిగెనేని భార్య గలదు, బ్రదికి
తీవు భార్యపట్టు దయ్య మెఱుంగు, నగవ
వలదు చైద్య వలదు వలదు ..."
. భాగ. ౧౦. పూ. ౧౫౯౭.

౧౨. విషయము, ఎడల.

క. ... నా, సారూప యంత్రతతశ్వాస్త్రి, కారా
దులపట్లఁ బ్రజలె కవియింప వగుచ్ ...
ఆము. ౪. ౨౬౪

గీ. భావజరూ ప్రధానం బెట్టిపట్ల నరయ .
కళా. ౫ ౯౩.

చ చట్టుఁదనంబునఁ గడు మా, పట్టున గని
కిరముఁ జూర్మి బయలుపడంగా, పెట్టుకొని
కేల్పుటొజ్జల, పట్టి కచుం డోరిమతోడఁ
బను లావరింపన్ ... యయా ౩. ౧౧౩

౧౩. సందర్భము.

వ ఇప్పట్టునం బట్టువడిన నన్ను విడిచిపెట్టి
ప్రాణంబు రక్షించిన యుపకారకిం బ్రియంబు
సేయుదు ననసేర్తునే సైష ౨ ౭

౧౪. సమయము, కాలము.

ఆ. ప్రాణహాని వచ్చుపట్టున సర్వార్థ, నాపహారి
వేళయందు నదవు, సత్య మనృతమం ద్రస
త్యంబు సూనృతమని పరిగ్రహింతు రార్య
జనులు భార. కర్ణ ౩ ౪౪

క పుట్టినగోరఁ బురిశ్రీ, లెట్టిదో యున్నఁ
డును జూచియుండఁగనిమా క్కీ, పట్టున నించు
కవడి యూ, పట్టణమున మెలఁగి చూడఁ
బట్టెద యనఘా .
హరి. పూ. ౭. ౨౧౩ కళా. ౧ ౯౫.

౧౫. పరిమితి, కొలఁది.

వ. కన్నరిదేవండు సోమేశ్వరిమహాదేవరకు
గుడిసైరితి దిక్కున విషువుసంక్రాంతినిమి
త్తమువందు రేసుమళ్లుపట్టు భారివోసి దేవ
భోగముగా నిచ్చితిమి ...
౧౧౪౫. చెన్నుపల్లిశాసనము.

౧౬. ప్రాప్తి పొందుట.

ఉ. . . మిము నర్చకులం గొనివచ్చి కాంక్షతో,
నింతలకారిగాఁ జెనిచె నెన్నఁడు సౌఖ్యము
పట్టు గాన దీగొంతి యశోకదుఃఖములఁ
గుందుచు నుండును భాగ్య మెట్టిదో
భాగ. ౧. ౨౦౯.

౧౭. రీతి, విధము

క. నీపట్టు గలుగువాఁడై, చేపట్టుంగుంచ మైన
చెలువుని నొకనిం, జేపట్టి రతులఁ దేలక,
రే, పట్టున రాజు నిచ్ఛయించితి వబలా ...
శుక ౧. ౪౪

ఉ ఆతనిఁ జెందనేర్చునే, భావజదుర్వి
కార మొకపట్టున రేఁ డిది నావినోదముల్.
పరమ ౩ ౨౫౪.

(వ్యవ) వాఁ డొకపట్టున లొంగువాఁడు
కాఁడు

౧౮ అవలంబనము, ఊఁత

సీ. తిరువున నర్గళాదిక మేది చేతి కందినఁబట్టు
విడువక పెనఁగి పెనఁగి ప్రభా ౫. ౨౭.

శా పుట్టంధుండవు పెద్దవాఁడవు మహాభోగం
బులా లేవు నీ, పట్టెలం జెడిపోయె దుస్సహా
జరాభారంబు పైఁగప్పె ...
భాగ ౧ ౩౧౧ వరాహ ౧౨ ౩౧

౧౯ కారణము, హేతువు

ఉ బుద్ధులు సెప్పి జగంబు లేలఁగాఁ, బట్టము
కట్టి పెంచినకృపానిధి బ్రహ్మకళానిధిజ్ఞుఁ
జే, పట్టున గుబ్బుజాతి నెరిపట్టినఁ దొట్టిన
పొట్టకొవ్వున .. భాగ ౬ ౪౭౦

(మూ: ఐశ్వర్యాన్నాభిర్యానందధ సం శా
౬. ౯. ౨౯

సీ ... పుష్కరింబునఁ బుట్టిన నష్ట పుష్క
రంబు బ్రహ్మకు నాదినాఁ బట్టయ్యె
నెట్లొకో భార శాం ౪. ౭౪.

౨౦. పెట్టి కొలతికి కరచరణాద్యవయవములకు
ఇటు నటు కదలకుండ నడుము. (శ.ర.)

౨౧. మందిరము, ఇల్లు

గీ. ఇరవు వెంకి యనికి యిక్క యిల్లు గీము,
మనికి పట్టు విడారు కొంప యిలు నెలవు,
నట్టు తా వనమందిరనామము లగు .

సాం. ని ఘ్నా. ౫౬.

౨౨. గోమయము, ముగ్గు, మొ. వానితో రచిం
చెడి యాకృతి విశేషము.

ఉదా: సంక్రాంతిపట్టు.

వ ... చండాలుండు సమ్మతించి మణికర్ణికా
హ్రదంబు తీరంబున గోమయంబునం బట్టు
చేసి ... కాశీ ౪ ౨౪౬.

౨౩ బంధుత్వము (శ ర)

౨౪. కథాభాగము, ఘట్టము

(వ్యవ.) ఇది మంచిపట్టు శ్రద్ధతో వినుము.

౨౫. గాఢ్వినము, పూర్వము అవులుండుచోటు

సీ ... ఆశితము పట్టు వెంట నాఁ దనరు
చుండు . ఆం భా ౨. ౨౬౧

(ఇట ఆశితంగవీనము అని యుండవలెను)

విశే. (సం. పాత్రకమ్). అర్హము, తగినది

చ. అలిగి మగండు పచ్చిన కులాంగనయున్ శశి
గ్రుంకి నట్టిశ, ర్వరియును బోల్పఁ బట్టగుచు
వారిజనాభుఁడు లేనిదీనతం, బొరసి కృపైక
భాజనతఁ బొందిన యప్పురి

భార. మౌస. ౯౨

శా. పోరఁ దగి మర్దింపం దలంచేని శం,
కింపం బట్టోకొ వారు బ్రాహ్మణులె యేకీ
దైన సైరింపఁగన్ ...

భార. ఉద్యో ౩ ౧౦౩.

ఆ. భూమిమీఁద నిట్లు పోరంగిలంబడి, మద్ర
నాథుఁ డొప్పె మానవేంద్ర, లేమయురము
, నందు లీలమై బ్రాలిన, ప్రాణనాథుఁ బోల్పఁ
బట్టు గాఁగ . భార. శల్య. ౧. ౨౦౬.

౨౭. దృఢము, గట్టిది.

చ. ... ప ట్టగుచుట్టు వాల్వట్టులం భోట్టలు
చట్టలు బిట్టు తగిల్చి యిట్టట్టు సేయుచు ..
అచ్చ రా యు. ౩౬౪.

3. నిజము, యథార్థము

౪. దిట్టతనంబుగ నీ విపు, డిట్టట్టు వచింపకుండ
వెద పెన్నికలం, బట్టుగఁ జెప్పితే రాయల
కత, పట్టావలంబ లిత్తు మెలమి పలుకము
సరివిన్ ... వెం మా. ౫. ౮.

౪. అట్టి మహేశ్వరుఁ డీపటికి, పెట్టిన రాఁ
గలఁడు చేటుప నీయజ్ఞము నీ, పుట్టిన
దేహముతోఁదను, పట్టుగ శివుఁ జేరరాదు
పరమార్థ మిలన్ . వీర ౧ ౧౫౪.

౪. అధికము, అతిశయించినది.

౬. నిట్టూర్పులు దఱు చయ్యెను, గట్టులదొర
కలికి కలికి కన్నులయందున్, రెట్టించె ధవళ
కాంతులు, పట్టుగఁ గనువెప్ప లలసభావము
నొందెన్ జాహ్నవి. ౧. ౯౧.

చ పట్టుగ నిక్కుచున్ మదముఁబట్టి మహాత్ములఁ
దూలనాడినం, బట్టిన కార్యముల్ చెడును
శ్రాణము పోవు ... భా. శ. ౬౨.

సీ ఒక్కండు పట్టుగా నూకొనఁ దబ్బిబ్బుపాటు
గొల్లసివాలు పాడుకొనుచు ...

కువల ౨. ౧౧౪.

(వచ్చిన త్రోవపట్టు = (పని జరుగనపుడు)
పోవు; పాతిపోవు.)

చ. యుత్తు గుహ్యాకుల్, విరియఁగ ఖడ్గపాశ
ములు త్రేపిన వచ్చినత్రోవ పట్టిరి ...

ఉ. హరి. ౧. ౪౦.

(పట్టువఁబడు = ఆఁగు, నిలుచు.)

సీ. పర్వ నిట్టూర్పులు పట్టువఁబడ వొందెఁ బొం
దిమ్ముగాఁ జాని పోవదొరెడి ...

- - - శు.-శం. ౫. ౫౮౧.

(పట్టువఁ ఒలుచు = నిలుపు, ఆఁపు.)

గీ. ఆదిరి కోర్కులం దీర్చుకుట్టాడి వెనుకను,
పడిన యుల్లంబు పట్టునఁ బట్టఁ దనకు,
వశముగా కున్న కొంతయు వంతఁ బొందు
భారత విరా ౨ ౧౯౨

(జలముపట్టు = జలాశయము, నీటిపట్టు, బావి)

క ఈజలముపట్టె చూడ ము, హాలగమునుండు కప్ప
ప్రవ్వులంట యుండుఁ బ్రజల్, పూజింప
వానికల్లన్, గా ఁటు రొంపకప్ప యట్టి
సా వులం గలవే కేయూ 3 ౧౫౭

(మందపట్టు = గోష్ఠము, గోవు లుండు చోటు)

గి మంచి సురిభేను పుదయించు మందపట్టు,
ఆది సౌభాగ్యరాశి యీయుదంబు రా
చిత్ర ౫ ౫

విడిపట్టు = విడిచోటు

సీ భాసురావాసములు విడిపట్టు లొసఁగి
రుక్మి 3 ౧౪౫

వీడు ట్టు = విడియుచోటు

వ ఆగ వీడుపట్టుగాఁ దగిరొదుట్టు
భాగ ఉద్యో 3 ౧౫౫

(వేట —) స్థానము, వేటాడు
చోటు)

చ తలఁగా పట్ట మనోభవు వేటపట్టు
మూర్పులసవాస మన్విరహానంతతతాపము
వొందఁ గ ర్వతికా కు సం ౫ ౫౭౪

(పట్టియిచ్చు = ౦ కరి ఒప్పగించు, సరిమ
చేయు)

అ ఇచ్చ రా మునఁ జెప్పినయుశరీరి, లంకు
రం నిర భయము మింగులఁ, గలిగాకుం దీని
గన్నబిడ్డలకాల బుట్టినపుడె నీకుఁ బట్టి
యిత్తు. వి పు ౬ ౧౩

సీ పెకుకుఁ గాటుకకంటి పాలపుఁజూ పెద
లాసఁ బట్టియుండెదు ప్రేమఁ బట్టియీయ
విజ. వి. ౧ ౬౨

(పట్టిమాచు = గ్రహించు, విమర్శించు)

సీ బలితంపుగుబ్బలఁ బట్టిమానెనగాని నసు
వాఁడిగోరున నొక్కరాదు
దశా ౨ 3౧౧

వ చేతికాలందిఁ గాఁగిటను జేర్చిఁ గన్నియ
చిన్నిపాన్నిమే, లన్నంతల చన్నుగోయివరి
ముచ్చట గానలెఁ బట్టిచూచిరా

(పెద్దనాఁగు = మాచురాగు)

(పట్టుపెట్టు = స్థైర్యము కలిగించు)

అ అను సంచలించు గడియా ఁ ,
గా ఁ పలఁచి ధృతికిఁ బట్టు నా
భాగ ౯ ౯౯౯

(పట్టుదలం = పటుత్వము)

సీ పటుబ నెత్తఁ బాల్య గ నా నా
భ్యాస నైపుణిశక్తి పట్టుపదలి
పా ౧ ౯౨

(పట్టువాయు = అవలంబము పోవు

మ కొడుకుం గూఁతురుఁ బట్టువాసినఁ బరిక్షు
భ్యన్మనోవృత్తిరై క ౧౦ ౧౯౪

(వ్యవహారమునందలి ప్రయోగ విశేషములు)

పడ్డి పట్టినదీడు వానికి దయ్యము పట్టినది
కిరూప్యాగము నోరు పట్టినది ఆ మరుగులు నా
చేతికి పట్టవు ఆ సీసాకు ఈ బిగడ పట్టదు
చిన్నపాత్రము చాల నీళ్లు పట్టవు కాళ్లు
నొప్పులచేత వాఁడు పట్టిపట్టి నడచు
చున్నాఁడు చీట్ల కూఁతి పట్టినది ఆ దూడ
ఇంకను బొంత పట్టలేదు గోట్లు కాటుక
పెట్టెదను పట్టుము జొన్న వెన్నువేసినది
కాని ఇంకను గింజ పట్టలేదు పట్టుపట్టి
వ్రాసినచో వ్రాఁత కుదురును ఇంత చిన్న
దానికి అంతసేపు పట్టునా? ఈ యర్థము
ఆ శ్లోకమునకు సరిగాఁ బట్టలేదు. సూర్య
గ్రహణము రేపు పట్టును వాఁడు ఈ పెండ్లి

విషయములో గట్టిపట్టు పట్టినాడు అంత మాట ఆ పిల్లవానినోటఁ బట్టదు వాని కాళ్లు రసపట్లు పట్టినవి చీట్లాటలో వాడు ఎనిమిదిపట్లు వచ్చినవి నాకర్లు పనిలోనికి రానిదినములలో వారి జీతము పట్టిచేయు దురు వాఁడు [illegible] ప్రాణాయామము [illegible] నాఁడు [illegible] వాని [illegible] పట్టినని ధాన్యము సంచులలోఁ బట్టినాడు వాని [illegible] [illegible] [illegible] బ్రహ్మ [illegible] వాని [illegible] అన్నము పెట్టెదము ఒడి పట్టుము పులుసు పోయుదుము గిన్నె పట్టుము మాత్ర వేసె దరు నోరు [illegible] పిల్లవానికి నీళ్లు పట్టె చున్నవి [illegible] పట్టె [illegible] పదిమంది పరుగెత్తి నారు (ఇట్టి వాక్యములు తఱచు ఆమ్రేడిత రూపములలో నుండును)

వాఁడు [illegible] సమయమునకైనను నడువ లేఁడు ([illegible] ని [illegible] వాక్యము లందే [illegible])

మంచము [illegible] పట్టము వాని [illegible] నల్లమందు [illegible] పట్టియ్యలేదు [illegible] చేత మందు పట్టియ్యలేదు వ్యాయామ [illegible] వాని వ్యాయామము [illegible]లేదు

ఆ మందు రోగమును పట్టలేదు (ప్రా)

[illegible] వానికి పట్టినదెల్ల [illegible] పుట్టిన దెల్ల మృత్యువును అనుచున్నది

(కాఁ బట్టి [illegible] దేటికి [illegible])

జ° [illegible], [illegible]ట్టించు, [illegible], పట్టింపు, పట్టిచ్చు, [illegible]ట్టి [illegible], పట్టె [illegible], [illegible], పట్టుగొమ్ము, పట్టకట్టు, [illegible] కాలు, పట్టె [illegible], [illegible]ట్టుకొలువు, పట్టుదల, పట్టు [illegible], పట్టుపడు, పట్టుపట్టించు, పట్టుబడి, పట్టుసొరుగు

పట్టు[2]. వి (సం° పట్టః) ౧ ఒకజాతిపురుగుల వలనఁ గలుగుదారము ౨ ఒకజాతి పురుగు వలనఁ గలుగు [illegible] దారముతో చేసినబట్ట చూ పట్టుచీర

సీ అచ్చ[illegible] [illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible] అంచులు [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] పట్టు [illegible]
[illegible]
[illegible] ౧ ౩[illegible]

(వి[illegible]) ఒకజాతిపురుగు వలనఁ గలుగు [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible]

[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible]
[illegible]

(పట్టుచాఁప = పట్టుతో చేసిన ఆస్తరణ విశే షము)

[illegible] పట్టుచాఁపలు [illegible]
[illegible] [illegible]

[illegible] పద్దులకుఁ [illegible]
[illegible] [illegible]ట్టుచాఁపలు
[illegible] ౫ ౩[illegible]౦

(పట్టుచీర = [illegible]ట్టతో చేసినచీర, పట్టాంశుకము)

సీ . [illegible] బట్టచీర [illegible], బట్టాంశుకము
[illegible] ౨ ౧[illegible]

సీ. నీ పుట్టినించియు నీ కాలిచెప్పవ ల్వారి కాంతలకుఁ బట్టుచీర కాదె ...

వైజ. 3. ౧౦3. ఉ. రా 3. ౧౦౭.

పట్టుచట్టు = పట్టుపంచెల మడుపులు.)

వ. ... మాలాకాదివాసాంతర్ద్వ్యపవకు లంపిన పట్టంపుచేసుంగులు పట్టుచట్టలు

దశా. ౧ ౧౪.

సీ. పట్టుచట్టు లోకె పరిమళ పేటిక లకలంకరత్న పల్యంకికలును ... ఉ రా. ౪ ౨౭౮.

(పట్టుజబ్బులు = పట్టుతోఁ జేసిన వస్త్రవిశేషము)

సీ. శెల్లలు వీరంచువలిపాలు బరులును పట్టు జబ్బులు మంచిపగళకాలు ..

ధనాభి. 3. 3౭

(పట్టుఁగానము = పట్టుతో జేసిన జీను.)

సీ. పచ్చనివైరాణి పట్టుజాగంబును దం త్రైవ పసిఁడిపల్లంబు దనరి . . ఇందు. ౨ ౫౪.

(పట్టుదిండు = పట్టుతో జేసినదట్టి)

సీ. మొలఁబట్టుదిండుపైఁ జెలు వొందుగంటల బంగారు మొలత్రాడు రంగు లీన ...

నీలా. ౧. ౬౫.

(పట్టునూలు = ఒకజాతి పురుగువలన గలిగెడు ఒక దినుసు మేలైననూలు.)

వ. ... పట్టునూలి యల్లికచేత్రాళ్ల గమకంబు లును ... ప్రబంధ. ౬౭.

(పట్టుపంచె = పట్టుతో జేసిన వస్త్రము, పట్టుబట్ట, కౌశేయము.)

గీ. బసిమి గనుపట్టు నుముఁబట్టుపంచెవాని .

ఉ. రా ౫. ౯౫.

(పట్టుపుట్టము = పట్టుతో జేసిన వస్త్రము.)

సీ. శైవాలవల్లిశా జలధి యొచ్చిన పచ్చపట్టు పుట్టము గట్టఁ బదఁతి రొంకలి ...

దశా. ౨. ౭౫౨.

(పట్టుబంతి = పట్టుతోఁ గట్టిన చెండు.)

సీ. లలితాంగనల చేక్కులకుఁ బట్టువచ్చు చేల్ పట్టుబంతులగుట్టు వైట నుంచి ...

ఉ. రా. ౭. ౧౪.

(పట్టూన్నాలు = పట్టునూలు.)

ద్వి వాటంబుగా బంతివలె సిగవైచి, పాటింపఁ దగు జాతిపట్నూలు గట్టి ...

ద్వి శ సా ౧ క సా ౧౦ పం

ప' పటుకలి, కటుసాలె, పట్టుసినువు, పట్టు పటంగము, పట్టుపురుగు.

పట్టుఁగొమ్మ = పట్టుఁగొమ్మ వి (పట్టు + కొమ్మ) ఊఁతకోల, ఆధారము, ఆశ్రయము, ఉనికిపట్టు, వాసస్థానము.

సీ కరుణారసంబు తెక్కలికాఁడు మదిచొక్క పాతకంబుల పాలిపట్టుఁగొమ్మ

రాజ చ. ౨ ౨౧

ద్వి. నాపాలిచెలికాఁడు నాపట్టుఁగొమ్మ, నా మెచ్చువలరాజ నకన్నెలరాజ

ద్వి. పారిశ్చ. పూ. ౨౫3౫. పం.

సీ. వీణఁ బలికించు చెలువాగ పదువాల్గువిద్యల పట్టుఁగొమ్మ ... భీమ. ౧. ౪.

ఉ. లౌకిక వైదికాచరణలాలను లై హరిభక్తి సుత్తమ, శ్లోకులం వీరనం బగిది నూన్పత లక్ష్మికిఁ బట్టుఁగొమ్మలై ..

పాండు ౪. ౨౭౫. విప. ౧. ౭౪.

పట్టుఁగొమ్ము = పట్టుఁగొమ్మ. వి. (పట్టు[1] + కొమ్ము.)

చ. ఘనభుజ విక్రమోన్నతుఁడు కౌరవకోటికిఁ బట్టుఁగొమ్ము మ, మ్మనిమొనఁ దూలఁద్రుచ్చిన మహితుఁడు కర్ణుఁడు ...

. భార. శాం. ౧. ౬.

మ. దండితేం గండడన . . జయలక్ష్మీ లీలతం
బట్టంగా, న్మృతియవిశాల్యప్తికి శాస్పదంబు.
రామా. ౧. ౯౨.

క. తిమ్ము ధనాఢ్యులపట్టుం, గొమ్ము వివేకాది
సకల గుణరత్ననిధా, నమ్ముఁ ద్రిపురారి
యమునగుం, దమ్మును బుధజనము సంతతమ్ము
నుతించున్ ...
హర. పీఠి. ౨౩ (క్రొత్త ప్రతిపా)

పట్టుకత్తి. వి (పట్టు¹ + కత్తి) వి—సాస్థమై చేతిలో
నుంచుకొనెడి కత్తి ; అనుకత్తి, ఈఁతకోల
సీ. తై నల్లకమ్ముల పచ్చదమ్మును దోలుపావలం
చేతిలోఁ బట్టుకత్తి శుక. ౨. ౪౧౨.

పట్టుకాలు = పటుకాలు. (√పట్టు¹.)
సీ. కమల కర్ణికరాయి కడునొప్పు కేతకీప్రసవ
దళంబులు పట్టుగాళ్లు ... ప్రబంధ ౪౪
చ. గరళప్రముద్ద లోహ మునగాఢ మహాకని
కోట్లు పమ్మెటన్, హరనయనాగ్ని కొల్మి
యగాధిపు కోరలు పట్టుకాళ్లు ...
అప్ప. ౩. ౩౬. ఆము. ౪ ౧౭౩.

పట్టుకొను = పట్టు స క్రి (√పట్టు¹) ౧.
గ్రహించు, చేకొను, కైకొను
మ. ఎనయం గల్గిన శూర్పణ్ణంగిరిటుఁ గానీ
తందుఁ గానీ విశం, ధుని గానీ కయిదండ
పట్టుకొని ... భీమేశుఁడు ... అరుగున్ . .
భీమ. ౧. ౧౧౧.
క కాంచనపద్మం బగుగా, యంచం గనుఁగొని
నృపాలుఁ డమరాగమతో, వంచించి పట్టు
కొనిరమ్మ, నంచుఁ దలఁచె దైవఘటన కను
మాయముగాన్ ... నైష. ౧. ౯౯.
ఆ. కన్నుఁ దివియఁబోను కన్నుప్పుత్రిక, కన్ను
మున్ను గాఁగ ఖండపరశు, కాలుగంటఁ
జేర్చి నటింగఁ బట్టుక, నిజ్జు నిజ్జు
నాలుగాలుగలతో ..., కాశీ. ౩. ౧౦౯.

౨. బంధించు, బలాత్కారముగ వశపఱచుకొను.
వ. ... శేషునందు నగ్న వేషధరుం డై యక్కుం
డలంబులు గొని పాఱిన నుదంకుండును
దానివెంబడిన పాఱి పట్టుకొనుడు ..
భార. ఆది. ౧ ౧౦౧.
వ. ... కట్టాయితం బై యుండలు స్థాకగదెత్తి
వెల్వెలసిం బట్టుకొనవాఁ డై చుట్టుముట్టిన.
హర. ౫. ౫౪

౩ అనుసరించు, వెంబడించు
వ. ... సుకుమారుండు చెరువుకొమ్ము దారపలం
బట్టుకొని విపినఖండంబునడుమగాఁ బశ్చి
మంబునకు దక్షిణంబుగా నొరసికొని పోయి.
శివరా. ౩. ౧౦౨.
వ. ... దక్షిణముఖు లై రెండుపెద్దకొమ్ముల
నడుమంగాను రెం డూర్లనడుము దాంగు
పట్టుకొని చింతలకూఱుపురంగా దేవరపల్లి
తిరిమందటి బయలికి వెళ్లి ...
ద. వా ౪. ౧౩౪౫.
వ ... నట్టనడితెరువుం బట్టుకొని ...
ఉ. రా. ౩. ౨౨.
౪ రమించు.
వ అంబురుహాననాతి యాఁడుపట్టిం బట్టుకొనిన
పట్టున ... హర. ౫. ౩౯.
౫. అపహరించు, కొనిపోవు.
క ఎవ్వండు పట్టుకొనిపోయెనో, యవ్వాలఁడు
రొంటు సన్నయదిరాయి రొయుఁగనో, యెవ్వని
దండింతును నతి, యెవ్విధమునఁ జెప్పఁ జెప్పు
మాద్య చరిత్రా ... మార్కం. ౫. ౧౩౬.
(అ. క్రి. ౧. కలుగు, పుట్టు.)
వ. ... నీవందను వలనిం జనిన హృద్యపుంబు
లతోఁ దదీయ కార్శ్య చింతాభరంబు పట్టు
కొనఁ దదను బంధ సంశోషణంబులు సేయు
చుండి రక్కడ ... భార. శల్య. ౨. ౪౬.

ఉ. ... వైదికకర్మచారి జనకన్నుల నీమదిఁ బట్టుకొన్నయది, స్వాదము హీనమానవు మనంబునఁ బుట్టిన శిష్టకోశన, స్వామలఁ దీర్పఁ జొప్పడు. భార. శాం. ౧. ౧౦౧.

చ. పలికిన సుల్కపాటు మదిఁ బట్టుకొనంగ నెలుంగుదిక్కు చూ, దుక్కు పదరించి
దశకు. ౨. ౪౭, నిర్వ. ౧౦. ౧౧౪

౨. (వాయుకోగము, పెం. వానిచేత) బిగిసికొను.

ఉదా : పెంద పట్టుకొన్నది. (శ. ర.)

విశేష ప్రయోగములు

(i) ఎవ్వరును నాపరుగు పట్టుకొన లేరు.

(ii) నేను తెలియక యన్నమాటను వారు తప్పు పట్టుకొనకుఁడు.

పట్టుకొల్పు. స. క్రి (√పట్టుకొను). ౧. కలిగించుకొను, పుట్టించుకొను.

ఉ. దీని నిరోకంబు మాన్పఁగా, నెఁ దకారణంబు మది నెవ్వగ శేటికిఁ బట్టుకొల్పఁగన్
భార. ఉద్యో. ౨. ౨౪౦.

౨. నిలుపు, నిలుచునట్లుచేయు.

సీ. భామిని సహజ విభ్రమ మెంతఁ గెలించుఁ బదఁతి చెయ్వులు మదిఁ బట్టుకొలుపు ...
భార. విరా. ౨. ౨౯౨.

౩. కుదురుపఱుచు.

మ. వరవాఘుం డిటు లెట్టకేలకు విలీనం బైన చిత్తంబు సుస్థిర భావంబునఁ బట్టుకొల్పి కొని ... నిర్వ. ౧౧. ౭౧.

గీ. పలుల నప్రాప్తములయెడ వాంఛ యుడిపి, ప్రాప్తములయెడ సమతఁ బట్టుకొల్పి, ప్రాణి సుఖదుఃఖములు మదిఁ గానఁబడని, యతఁడు సంతుష్టుఁ డనఁబడు సుజనులను.
కా. శా. ౧. ౧౪౩.

౪. స్థిరపఱుచు, నిశ్చయపూర్వకముగఁ బాటించు.

గీ. అట్టిజగ మెట్టి గాఢపుపట్టి గట్టి, దిట్టతన మిట్టి దనుమాటఁ బట్టుకొలుప, నెట్టివారికి చెట్టు.
సమీర. ౩. ౨౭౮.

౫. అంటనిచ్చు, పోఁకనిచ్చు.

మ. శ్రీకోకిల. . . పితృపుత్ర బంధులపోల స్వా, భావికం బని కోవిదుల్ మదిఁ బట్టుకొల్పరు కోకమున్ ... ప్రబోధ ౫. ౩౯.

పట్టుజీనువు. వి. (పట్టు[2]+జీనువు) పక్షి విశేషము.

(పిగిలిపిట్ట - అనికొందఱు. అని శ ర.)

చ. పగదపుఁ జిట్టలన్ మనికిపట్టుగఁ గట్టినపట్టుజీనువుల్ ... వసు. ౧. ౧౧౪.

సీ. పట్టుజీనువు కొంగ పాపేరు పిచ్చుక పోలుక పిక్కిలి మాలముచ్చు ... హంస. ౩. ౧౨.

పట్టుదల. వి (√పట్టు[1]) వదలనిపట్టు, అభినివేశము. (శ ర)

పట్టుపటంగముచీర. వి. (√పట్టు[4]) వస్త్ర విశేషము.

చ. ... పస పీరుపూఁతలొ మిరవ పట్టుపటంగముచీర గట్టి ... పాంచాలీ. ౧. ౩౭

పట్టుపటాంగము. వి. (√పట్టు[1]) పట్టుదల.

(వ్యవ.) వానికిని మాకును పట్టుపటాంగము వచ్చినది.

పట్టుప(వ)డు. అ. క్రి. (పట్టు[1]+పడు). ౧. గృహీతమగు, చిక్కు, లొంగు.

ఆ. చిక్కుపడితి నోరీ తేపడ నగవాఁడ, దబితిఁ బట్టువడితిఁ బొంపవడితి, నట్టి నన గృహీతి మతొయ్య మనందగు ...
అం. భా. ౩. ౧౧౫.

క. నీ కెవ్వరియ్యె ద్రుపదమహారాజుకె యిట్లు
కృపణు లయి పట్టువడన్, వీరికి వలసెనె
యహాహా ... భార. ఆది. ౭. ౨౯

ఆ. పట్టువడ్డ ద్రుమ్చుపగిదిఁ బాంచాల భూనాయ
కుండు దనకు జానచేటు, రాక కుమ్మలించి.
భార. ఉద్యో. ౪. ౩౨౧

౨. లభించు.

ఉ. ఎట్టుగఁ బాటుపడ్డ నొకయించుక ప్రాప్తము
లేక వస్తువుల్, పట్టుపడంగ నేరవు ...
భా. ౬. ౧౯

శా. ఆవిధము శుక్లగతి గను, భావమునకుఁగాని
పట్టువడదు విషయము కు, క్లాపేశము సంకి
ల్పజ, మావాసము శుక్లమునకు వఖిలాంగ
కముల్ ... భార. శాం. ౪. ౩౦౫

ఆ. తలఁపులోన మున్ను దలఁచిన రూపంబు,
పట్టువడుట జన్మఫలము గాదె ...
ఉ. హరి. ౪. ౧౩౭.

౩. కలుగు, పుట్టు

గీ. అట్టి నీవారు వసులదిగంతరములఁ, బర్వె నీ
రంధ్ర పైఁ గపిచ్ఛాలకావ, శోధయావత
యవనికారుచిర ధవళ, పటుపటుత్వంబు
దనయందుఁ బట్టుపడఁగఁ ...
కవిరా. ౪. ౧౪౨.

గీ ... ఇట్టుఁగట్టివాడాడ లెట్టుగాఁ బట్టు
వడిరొ ... నీలా. ౩. ౨౯

౪ విదితమగు, తెలియవచ్చు

సీ. ఇంతి నిట్టి దని యింతి నీకెమ్మనం జెన్ని
భంగుల నరసినఁ బట్టువడదు ...
భార. విరా. ౨. ౪౬.

పట్టుప(వ)ఱుచు. స. క్రి. (√పట్టుపడు) - పట్టుపడఁజేయు. ౧. (అనునయాదులచే) లోఁగ దీయు, వశపఱుచుకొను.

క పట్టపుదేవింగాఁ జే, పట్టుడు నిజుఁ దనయు
రాజ్యభారవహులంగాఁ, బట్టము గట్టుడు నని
వనిఁ పట్టుపఱచుకొంటిసత్యవ్రత పెంచల
కుమా ... కి. శకుం. ౩. ౧౩౭.

గీ చెలువ దనచెలిమికత్తెలఁ బిలిచి సారెఁ,
గూర్చుగున్న తెర లెవ కొమ్మలందు, వారు
నేకొని రక్షింపవలయు నీవి, బ్రాంతిగా నని
యందఱఁ బట్టుపఱిచి ...
కు. సం. ౭. ౭౨౪.

వ .. అని యాశిశుపాలుం బట్టువఱచుచున్న
ధర్మరాజునకు భీష్ముం డిట్లనియె ...
భార సభా. ౨. ౨౧.

(మూ: తతో యుధిష్ఠిరో రాజా శిశుపాల ముపా
ద్రవత్, ఉవాచ చైనం మధురం సాంత్వ
పూర్వ మిదం వచః ...
సం భార. సభా. ౪౧. ౧.)

౫ తక్కువచేయు, న్యూనముచేయు.

సీ. ... గజంబు గండునఁ జాఁగిన తొండంబు
లయసమవర్తి దండములీలఁ బట్టువఱుప ...
భార ద్రో. ౧. ౩౧౬.

పట్టుపురుగు. వి. (√పట్టు²) ౧. పట్టువంటి వర్ణముగల ఒకదినుసు పురుగు, ఇంద్రగోపము.

(శ. ర.) ౨. పట్టునూలును కలిగించు పురుగు.

(వ్యవ.) పట్టుపురుగు కోశమునుండి వచ్చిన పట్టు బాగుచేసి పట్టుబట్టలు నేయుదురు.

పట్టుబడి. వి (√. పట్టు¹) ౧. ఏదే నొకదాని క్రింద వ్యయమైన ధనము. శ. ర.) (పెట్టు బడి. అని పాఠాం). ౨. పట్టులు.

(వ్యవ.) ఆకళ్లములో మాయంకేలు బస్తాల ధాన్యము పట్టుబడి అయినది. ౩. కుహనము.

గీ. తపము చేసెద నని మదిఁ దలఁచినప్పుడే,
పెంగటను వచ్చి నిలిచె శ్రీరంగధాముఁ డెట్టి

చేరెదుఁగాఁ జేటిపట్టుబడికి, నింద్రుఁ సంతోషమే పని రాయించవచ్చు   శ్రీరంగ ౫. ౧౧౪

పట్టుసారువ. (వి పట్టు[1]) మీటద్రొక్కువాఁడు పట్టుకొనుటకు గుంజలోఁ జేర్చికట్టిన పంగల కొయ్య శ. ర.)

పట్టు(టు)సాలె(లియ) వి. (సం. పట్టశాలకం ప్రా. పట్టసాలయా) తంతువాయభేదము, పట్టుతో వస్త్రములు చేయు నొక జాతివాఁడు

సీ. తంతువాయాభిధదనరు ... తద్భేదముల్ ... సాలెవాఁ డనఁ బట్టుసాలెవాఁ డనఁగను...
ఆం భా ౨. ౭౩.

వ. ... చేదుకం జూడవచ్చిన యవ్వీటి మేటి సాలె యగసాలె పటుసాలె వాని వైజాతి సాఁకు లేకులకొమరులు ...
ఆము ౪ ౩౫.

పట్టెడ. వి. ౧. మంచము లోనగువాని కట్లెడు నవారు.

వ. పట్టెయల నళవరించి యల్లిన పట్టుపట్టెడ యను బట్టెడపయిం బఱచిన హంసతూలికా తల్పంబున .   ఆని. ౨. ౬౧.

(వ్యవ.) ఆ మంచముపట్టెడ మాసిపోయినది.

౨ ఎద్దు కక్కుగుఱ్ఱము మున్నగువానిని గట్టుట కుపయోగముగా నూలితో చేసినపట్టె

ఉ. రాజమది కెక్కుడునట్లుగ దీని మిత్తికం, బత్తి మటంచుఁ బట్టెడలు బోరన డుయ్య భయంకరార్భటిక ...   మనుచ. ౪. ౪౦.

సీ. అన నియ్యకొని సిద్ధుఁ దరు శైనపులితోలు పల్లంబుతోడ నిబ్బరపుఁబిగిని, బొట్టపట్టెడ గాఁగఁ గట్టిన పెనుపాఁప దట్టంబుతోడ జాదపుంబసిండి, యంకవన్నెలతోడ సంకు పేరులతోడ ...   కళా. ౩. ౬౭.

౩. పట్టెవలె గోసినతోలు.

ఉ. బిగువపట్టెళ్ళమరించి చేఁటకు భటుల్ వేర్వేఱ నంకించి మా, ర్గముగఁ బిల్వక మరియున్ బయల్ వసిగొనున్ ... రామా. ౨. ౨౧

౪. పట్టెవలె చాఁగఁ గొట్టిన తగడు. (శ ర)

౫. పట్టెవలె నుండు స్త్రీల కంఠభూషణ విశేషము.

ద్వి బంగారుపట్టెడ బన్నసరములు, రంగుపచ్చల యుంగరంబులు మెఱయ ...
ద్వి శి పా ౧ ౧౩ పా ౧౭ పం

౬ బంగారము సాఁగఁగొట్టు ఇనుపదిమ్మ, దాఁగలి

గీ సమయ జాడింధ మాగ్రణి సాఁధ్యరాగ విమలశిఖి మింటిటాకి మటమునఁ గాఁచి, నిశియలంకారమున కత్తెసెలపసిండి, పూఁద దొలుగటుపట్టెడమీఁద నిడిరొ ...
ా. వి ౪ ౪౭

చ. ... శ్రావణంబు మెలద్రొక్కును బట్టెడ నీరుకాఱు   హంస ౨ ౧౮౧.

౭. వృక్షవిశేషము (శ ర)

పట్టెడకావులు. వి బ (√పట్టెడ) వస్త్రవిశేషము.

వ .. అట్టి చందంబున నాచందనగంధులును చందనకావులును బట్టెడకావులును జెంగావులును ..   ద్వా ౩ ౨౦౭.

పట్టెడమ్రాను. వి (√పట్టెడ) సానదిండు ప్రక్కకొయ్యల క్రిందిచట్టము. (శ. ర)

పట్టెతిరుమ(ర్మ)ణి. వి (√పట్టె) పట్టెవర్ధనము, తిరునామము.

సీ. పెదద పెన్నుదుటిపై నెదురాకు కెంపుతో దిద్దితీర్చిన పట్టె తిరుమణియును . .
వైజ ౩. ౧౩౭.

ఆ. పట్టుచీర గట్టి పట్టెతిర్మణి దిద్ది, పృష్టి పైష్ణ
వంబు తిలకమించె, చిన్ని కన్ని చేసి
చేత వైష్ణవ మిట్లు, విశ్వ ...
వేమన. ౨. ౪౪౫.

పట్టెతిరుమన్ను. వి. (√. పట్టె) పట్టెవలెఁ దీర్చిన ద్రవద్రవ్యరేఖ. (పట్టెనామము.)

గీ. పలుదవనమాలికంబెయు మలినతనువుఁ, బట్టె
తిరుమన్ను బెదరుఁగొం బుట్టుచూపుఁ, బసు
పుఁబొడి తోలువల్లంబు పెడకె మెసఁగ, పచ్చు
పేవింప జూరియాకు వైష్ణవుండు ...
ఆము. ౬. ౬.

పట్టెదాసరి. వి. (పట్టె + దాసరి.) వైష్ణవమతిష్ఠుఁ డగు శూద్రుఁడు.

పీ. బలితీలవి త్తంబు పట్టెదాసరిపాలు గొల్ల
వి త్తము పిచ్చుకుంటిపాలు
రామలిం ౨౩.

పట్టెనామము. (వి. పట్టె) పట్టెవర్ధనము

క. అమ్మగుర గముంగోనిరొఖె, మమ్మరిమాగిఁ
బట్టెనామములు పైఁ గెల్లక గ్రమ్మికొన
వైజ. ౨. ౫౬. శుక. ౨ ౫౪౮

పట్టెమంచేము. వి. (√. పట్టె) మృదులఖట్వ (సాధారణముగా నవారుతో నేయుదురు.)

సీ. పట్టెమంచంబునఁ బరఁగు మృదుల, ఖట్వ
రాజిలు ... ఆం. భా. ౨. ౧౬౪

ద్వి. పట్టెమంచంబును పరుపును మెరుకెఁ బెట్టించి.
పండితా. పురా. ౧౦౯. పా.

వ. ... కీలుం, గటఁ బడిగంబుఁ గంచుదిటె
గంబును గల్గిన పట్టెమంచము ...
శుక. ౪. ౨౨.

పట్టెమారుప్పు. వి. (√. పట్టె.) చిత్రవర్ణవస్త్ర విశేషము.

గీ. పప్పుతి బణంతి కరయంతు పట్టెమారుప్పు,
మాదకోంబులు దళ్ల బొమ్మంచు బడుగ,
చాలు జేమఁగడుగు బన మాలు నిట్లు, చిత్రి
వస్త్రవిశేషములిట్లిర్ప్వదూప ...
ఆం. భా. ౨. ౧౫౪

పట్టెవర్ధనము = పట్టెనామము. వి. వి (√. పట్టె.)

సీ. అలుక యఙ్జోపవీతాంత్రగుచ్ఛంబులు వలబు
కత్తురు పట్టె వర్ధనంబు
కై. భా. ౫. ౧౭౯.

గీ. క్రేలువీక దూల దర్భపవిత్రి మెుప్పఁ, బట్టె
వర్ధనము క్రేల్మి బొట్టు దనర, నల్లనల్లన బలి
యున్న యాగశాలఁ, జేరఁ జనుదెంచెఁ గప
టపుఁ జిన్నిపడుగు ... పద్మ. ౩ ౧౬౩

వ. ... నిట్టపిగలు మిట్టిపడ లలాటపట్టికలం
బెట్టినపట్టె వర్ధనంబులు ... శుక. ౨. ౧౦.

పట్టోపాధ్యాయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పట్టా లను వ్రాయ నియమింపఁబడిన యధికారి.

పట్టోలిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కౌంతపన్ను కట్టి రాజు ఇచ్చిన భూమిపట్టా, భూమికరగ్రహణ వ్యవస్థాపక మగు పత్త్రము.

పట్నము. వి. (సం. పత్తనం, ప్రా. పట్టణం. క. పట్నవు. త. పట్టినం) నగరము, పట్టనము.

ఉ. డెబ్బదిరెండు పాళెములు కీలిఁ దలిర్చు
సమస్త దుర్గముల్, బొబ్బిలికోట్మిఁ బట్న
ములుఁ బొక్కపుఁ బేటలుఁ జాళకంబు పో,
ద్రొబ్బెడులీలఁ జాల్తిరుపతు ల్గనుగొంటిని.
హంస. ౧. ౫౭.

పట్రు. వి. (త. పట్టియన్). ౧. కిరాతులలో నొక జాతివాఁడు.

ఉదా: పట్రువాఁడు, పట్రుడి కెం.

పఠత్. సం. శత్రు. పఠించుచున్న.

పఠనము. సం. వి. అ. న. ౧. పఠించుట, చదువుట. ౨. వల్లించుట. ౩. కథనము, చెప్పుట

సీ. ప్రతివార పంచాంగ పఠనచేయుట మాని కొక్కొకశాస్త్రంబు గొంకఁగఁ దివిర ...

నిరం. ౨. ౧౭.

పఠనీయము. సం. పఠితవ్యము

పఠమంజరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. (సంగీ.) శ్రీ రాగమునొక్క చతుర్థరాగిణి

పఠసమంజరి. సం వి. ఈ స్త్రీ. రాగిణీ భేదము

పఠి. సం విణ (ఇ) విద్వాంసుఁడు (వి పుం) వేదపాఠకుఁడు (స్త్రీ) ౧ యుద్ధము చేయువారి స్వల్పఫలకోశ, చిన్నడాలు. (శే ని) ౨. పఠనము.

పఠి(ఠియి)ంచు. సం. స. క్రి. ౧. చదువు. ౨. వల్లించు.

ఉ .. పుత్రపౌత్త్రోదయ మావహించు భగ తోత్తమ తమ్ విననట్ పఠించినన్ ...

భార. శాం ౫ ౫౪౦.

ఉ. శుక్రకుమారకుల్ పఠిం, పించిరి పౌతరాజ్యములు పెక్కులు శాస్త్రము లాకుమారుఁ డాలించి పఠించె నన్నియు ...

భాగ ౭ ౧౩౪

శా. భ్రాంతుం డేమి పఠించెనో ...

భాగ. ౭. ౧౩౭.

గీ ఇగ్గి పురాణ్యాకరం బని యుపుడు జనులు, కష్టమెన్నక పఠియింపఁ గలుగు ముక్తి ...

నృసింహ శతకము. ౧౦౦.

క. ప్రఖ్యాత కల్పశాస్త్రం, బాఖ్యాన మిది దయముఁ పఠియింప విన్, ముఖ్యంబులైన యుహాపర, సౌఖ్యంబులు గలుగు నెట్టి జనులకు నైనన్ ... వరాహ. ౯. ౫౧.

౨. వల్లించు.

పఠింపించు. సం. ప్రే. క్రి. పఠింపఁజేయు, చదివించు.

మ. చదివించెన్ త్రయి వాక్యముల్ గఱపె శాస్త్రంబుల్ పఠింపించె ...

నిరం. ౦. ౯౪.

శా. చోద్యం బయ్యెడి నింతకాల మరిగ నొప్పింది యేమియుం, వేద్యాంశంబులు చెప్పిరో గురువు లేకెంటం బఠింపించిరో.

భాగ ౭. ౧౭౩.

పఠిత. సం విణ (బు. స్త్రీ బు.) పఠించువాఁడు

పఠితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) ౧ చదువఁబడినది ౨. వల్లింపఁబడినది ౩. చెప్పఁబడినది

పఠితవ్యము. (సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పఠింపఁదగినది.)

పఠీ(లు). వి తెగుట, పగులుట మున్నగువాని యందు దగుధ్వని కనుకరణము.

సీ. సంపంగి పూఁదావిఁ జల్లుచల్లనిగాలిఁ దేఁటి సారి పఠీనఁ దెగినఁ జూచి ...

చంద్రా ౩ ౧౧౪.

చ. తలలు పఠీలనం బగుల దంష్ట్రఁడు మాసల పంక్తి రత్తి ... సానంగో. ౨. ౩౩. పా.

పఠ్యమానము. సం విణ. (అ. ఆ. అ.) పఠింపఁబడుచున్నది.

పడఁకు = పణఁకు. వి. ౧. సందు, అవకాశము.

చ. జలధి మథింపఁ జిక్కు సుధసౌఖ్య మానుటఁ గాపు దక్కె జా, పడఁకుల నుండి దుగ్ధభవ పొందిన పొందుల నంద నొందద ...

మనుచ. ౫. ౫౭.

సీ. జలధరంబునఁ గ్రుంగఁబడు నస్త్రమాఁకొను ఘను లాది కార్యంబు పడఁకు దూఱ ...

భా. రా. యు. ౭౫౦.

(కూర్మంపు పడఁక = తాబేటి వీపు చిప్ప)

౨. గుహ

అ అపుడు పడఁకనుండి యరుదెంచు సింగపుఁ, గొదమవోలెఁ జెలఁగి కొమ్మ మెకపు, పాఁజు నడుమ నుండి పఱతెంచి లక్ష్మణుఁ దరుదు మీఱ పోఁకకొను దాఁకె ..

అచ్చ రా యు 3౬3

సీ పఱచుంచుఁదలఱను బఱడులు దబ్బఁ మిడి సిన గ్రుద్దులఁ బడఁక చెవులు ...

కు సం ౬. ౬౯౪.

3 చఱియ, ప్రపాతము.

సీ ... చఱిచఱియు పడఁకు పణఁకన, సెగిడుఁ బ్రపాతంబు . అం నా ౧ 3౧

పడఁగాలువడు. అ క్రి నశించు

గి. మహిమ పుంజంబులు మహీతలంబునఁ ద్రెళ్ళెఁ గోలజాలము పడఁగాలువడియె ...

తపతీ. ౪. 3౯.

పడఁత = పణఁత. వి హనువు, పణఁతి

సీ. భంగించిన ట్లుండుఁ బడఁత మాటికి మాటి కూర్ధ్వ కంపంబు సేయుట కతమున

కాశీ. ౬. ౧౯

సీ ఉండుట గప్ప మే నొల్ల మే నను ట్లు పలు మాఱు విడువక పడఁతి వడఁక ...

కవిక ౪ ౧౧౨.

పడఁతి = పడఁతుక. పణఁతి, మడఁతి వి. (క. పడతి) స్త్రీ, ఆఁడుది.

ఆ. పసులదయ్య మెఱుఁగుఁ బడఁతుల సంతోష మేల శాకు నవికిఁ జాల చేను ...

భార. విరా ౪. ౫౯.

౧. అంతయును విష్ణు, మాయ ప, డంతి యవి కొంతజ్ఞానం మనంగను పఱుకె ...

హరి. పూ. ౫. ౨౭౪.

ఉ. ముష్కర శైవబల్యాత్మ మున్గెడు నుంటెడు దాని చుట్టునుం, గ్రమ్మి పతంతులార కొఱ గాములు జేమలు పెంచ పొఁగినారు ...

నీలా. ౨. ౧౦౦

పడఁతుక = పడఁతి. వి (పడఁతి + ఉక) ఆఁడుగి, స్త్రీ

ఉ రక్కసమూట తేల నగరా తిరువారలు కొరు నొవ్వఁడే, దక్కెను రెయిద్దసామ్ములు పడం తుక యింతయులంత నొందినన్ ...

రాజ చ. 3 ౪౯.

అ . ప్రే, పల్లెఁ బొగడి కల్లపడఁతుకలను

హంసి. పూ ౫ ౧౬౫.

పడఁదిన్ను. స క్రి (పడన్ + తిన్ను) పడునట్లు తన్ను, పోఁగొట్టు.

చ అంతిరాయ మంత్రులఁ బపఁదన్నువాని మదిఁ గొల్చెద సూత్రవతీ మనోహరున్ .

గంధ ౧. ౫

పడఁదిట్టు. స క్రి (పడన్ + తిట్టు) మిక్కిలి తిట్టు.

చ ... కొంచల, న్వనచరుఁ డేమి సేమిఁటికి వాఁడటు చేసిన చేయుఁ గాక సేఁ గనలెదఁ బూని వానిఁ గొఱగాని గతిం బడఁ దిట్ట నేఁటికిన్ .. చం రా ౧. ౭౦.

పడఁద్రొక్కు. స. క్రి. (పడన్ + త్రొక్కు) అడఁచు, చంపు.

సీ గంద్రగొడ్డటన వ త్తింబుఁ జెంది గజంబుఁ బడఁద్రొక్క కన్న నీబంటఁ గాను

కేం. పంచ. ౨. ౧౭౧.

పడఁబాఱు = పడు. అ క్రి. (పడన్ + పాఱు, ప్వార్థమున.)

(తొట్రుపడు.)

క దేవురించుచు వ్రాజదే కొలకు ముగిమును బడఁ
బాలుమండెడు బడుగు టొ లు
హరిశ్చ ౪ ౧౦౩

క రమణీనితంబచక్రి, భ్రమణ బ నఁ జిక్కిదిరిగి,
పడఁ ౯ాతియె భూ, మణునిమాల
నైష 3 ౧౯౧

"విభ్రమ్య తెప్పారు నితంబచక్రే దూతె న్త
దృ త్తే న ఖుట ఖలంతి"
నం నైష. ౩ ౩

. టు క్రి (పడఁ + పెట్టు) పడఁ
పు

ెజంఒల బ ఁ్ట్టుచు
ఉ రా ౨ ౯౧

పడఁబొఁడుచు క్రి (డక + ా చ)
చంపు

క ఆవుల డుచుఁ యె క, స్త్రీ
లాన ంచుటయు ను ఒసువులహత్య , గావిం
చుటయు నైజము, లై లయును జగము
గంప నఖ జనులకుకో
వి వు ౯ ౩౯౯

పడ(డు)క ౧ (౨ పడుక్కై) ౧ పాన్పు,
మెత్త, శయ్య, మంచము

గీ ఆరడనిక, పచనాంధో గృహిణి రాఁ
౯ డుక మరుఁడు, పెడపెడగా హారిఁ కౌగిలి
జిడిలి గృహాలు అను ౪ ౧.౨౩

క ఒకనాటి పడుపడు, కరుఁ జెప్పక యిల్లు
వెడలి పాండు 3 ౪౯

౨ పండుకొనుట

సీ తెలిగింటి కొమ్మావి తేజెద్రావుడు చొక్క
పడకలు చిగురాకుఁ బాన్పు౯ందు
వి ౧ ౧.౨

3. సంభోగము, సమావేశము

గీ కొమ్మ నిను నిచ్చుసాఁడు కుభ్రండు నాకు,
న ప్రగింపుచు నొక్కటి యానతిచ్చెఁ, బడక
పెలి గాఁగ దీనిని నడుపు మనుచు
యయా ౫ ౯౭.

సీ తెడవుగాఁ బాసి కిచ్చి బడలితివో యంచు
నయముగాఁ గౌగొని బయల లాఁగు
శశాం ౪ ౫౩

గి అందఱకు నన్నిరూపంబు లంది పొంద,
ఱుఁ ంయ్యను నొక వినోదంబు గాఁగ,
నినువుగను ముఫ్వు మజి సేవురికునఁ, బడక
యిమ్మచుఁ బన గొ గోపాలుఁ ఘడు
దశా ౯ ౨౫౨

౨. డికట, పగుకిటల్లు, డుక్కల్లు

ప(య)లు(ల్లు) = పడుకిటిల్లు, డుకిల్లు .
౨ (౨ క+ఇల్లు) యను గృహము

ము ం వి ం, దశిపుడు రాతును ్ర వి
టి కింటకొ ంంచు పూఁబ న్పునక
ఉ రా ౪ ౧౯

క యిల్లు నిడి ఎ కిం ౯, మద్దియ స్త్రీయు
లెవరు మఱియు న ద్దా, ప్పడిల పెత్తుచు
ం దొగి, విద్దెము ఎద్దె మని కాళి విద్దం
బాుచుకొ గా వి ౨ ౫౦

గి అఖను హేమావ క గ హం నుడవు,
తెగా విను ని నే ఎ మా , పడక
ఉు ా కవివళపడుచు నిమి , ఉక
యేఁడుగిఁ ల్లి నా ఁ గడాపె
హంస ౧ ౧ ౯

ఉ వే గరం, బిచ్చి విటాగ్రణికి ౯ క
యింటికిఁ దోడ్కొపొయి పాన్పు ౯
ఉ హరిశ్చ ౪ ౧౩౦

పడగ[1] = పడిగ వి (సం ఫటా ప్రా ఫడం)
౧ భోగము, భణము

సీ. పడగ చా టెక్కెము ఫణము దనను
ఆం భా 3 ४२

గీ ఎంత చాఁకళ యుండంగ నెత్తిపట్టుఁ, బగలు
ముంగిక భుజగంబు పడగిగొడుగు .
కాశీ ౨ ४3

సీ. వేయి మానికపు దివ్వెలతోడఁ ౯పడగలు
మ్రాల్చు నేదేవుని మలఁక పాన్పు .
ఉ హరి ౨ ౧४४

౨ (పాముపడగవలె నుండునది) కిన్నెరవీణా విశే
షము (త్రీ కిన్నెరవీణా విశేషము అగ
శ ౯)

గీ పొగడను పూఁ నాన్ మెట్టి ౯విః పడగ,
చుక్కలా ట్టనఁ జిటిపోటి సొమ్ము గలిగి
వేం పంచ ४ ४౧२

(౯ ా పా ఎడిగె మత్రి)
3 (సిడియాడునప్పుడు కూర్చుంగుటకై యేర్ప
అచిన) గంప కొం

సీ సముకాంతిఁ జదలఁ దోఁచని నీవిగపునెన
సిడిమ్రాఁకుకుడ నిష్టపడగ విగుఁడు
కళా ౫ ౨४

పడగదారి = ఫణి, పాము

సీ పుడమిదాలుపు లయ్యెఁ బడగదా ర్లిన్నియు
మేటిసింగము లయ్యె మెకములెల్ల .
అచ్చ రా అయో ౬౦

పడగిదాల్పు = ఫణి, పాము

సీ పడగిదాల్పు వ ౦గఁ ా ౫౨ . సర
పాఖ్య లలరు ఆం భా ౧ ౧४ా

పడగపాను్పు = శేషశయ్య

సీ వేల్పులవేలుపు వెన్నుఁ డీ మూర్తిటఁ బడగ
పానుపుమీఁదఁ బవ్వళించె ..
రామా ౫. ౧౨౧

పడగ[2]. వి (సం. పటాఁకా) కా. ప్రా. పడా
యా). ౧ ధ్వజము, టెక్కెము.

ఉ . తురిం, గావళి నొంచియుం బడగ
లన్నియుఁ ద్రుంచియు నంపవానలం, జేవ
సెకంగ ముంచియును ...
భార. భీష్మ ౨ ४०४.

గీ పడగతోడన దుముమాడి పటుహయములఁ,
జంపె .
హరి ఉ. ౭ ౧౫౬ నైష. ౭. ४४

సీ ... పడగ నా టెక్కెము ఫణము దనరు
ఆం భా. 3 ४२.

పడగ[3]. ౯ (త ౯గాహై) నదీ ప్రాంతము
గీ పడగి మడి యనఁగా నదీప్రాంత మభవ ..
ఆం భా ౨ ౬ (పడిగ త్రా)

పడగొబ్బు . క్రి (పడన్ + గబ్బు) విఱుగునట్లు
చేయు, శిథిలముచేయు
సీ ప్రక్కలయుం దబ్బుచుంబుగాఁ జెల్లుబ్బుఁ
దాఁగలఁ ౯డగబ్బ గిరుల ద్రొబ్బు .
దశా ౧ ౨౦౧.

పడతి. వి ౯ ౦గల పృష్ఠము, నాఁగేటి గొడగి.
సీ నాఁగేలు నాఁ, గలి యనఁగాను లాం
గల సమాఖ్య, పరగుఁ దత్పృష్ఠంబు పడగ
యనంగను . ఆం భా ౨. ౨3౨.

పడనడఁచు. స క్రి (పడన్ + అడఁచు) చంపు,
వధించు

క .. భూనురవరులన్, గడపుచు గోగణ
ములఁ బడ, నడఁచుచుఁ జరియించి రంతి
కాశ్ర్రుతు లగుచున్ దశా ४ ౬.

పడపు. వి. (√పడయు. క. పడపు. త పడైపు)
౧. ఆర్జనము, సంపాదనము (శ. ర.)
౨ వ్యభిచారముచే చేయు అర్జనము.
క ... కూతుఁబడపు మరపఁగవలయున్ ...
దశకు. ౫. ౧౬.

వ. ... గంధచర్చా వీటీచర్వణ భూషణాం బర ధారణం బెల్ల నన్యుని కొలకుఁ గాని యాత్మార్థంబు గాదు, పడపుగుడుపుగాఁ బరగుపడంతుల కిది మర్యాద ...

జాహ్నవీ. ౪ ౫౪

3. ఆర్జిత విత్తము, పడసిన ధనము

క తనపడసినసొ మ్మయినను, దనవలపినయట్లు ంపఁ దగుఁ బుత్రులకున్, దనతండ్రి ంెపు నుగులకు, జనకుఁడు పంచంగవలయు ... పాగుంగ ... ...

పడబాదు. ... (పడన్ + బాదు) ... గొట్టు

సీ పడిగెలవారినిఁ బడబాది ... విల్లు ... బోవఁగనీక నడపుదాత ... గా వి ౫ ...

పడమటికడలి. వి (√పడమర) పశ్చిమ సముద్రము

గీ ... మిన్ననుకిమ్మ ... సంజకొలిగ, బెట్టుగాఁ గాల్చి బంగారుచుట్టువాలు, ... బెట్టఁగిఁ గొనిపోయి పట్టలేక, విడిచె సనఁ బ్రొద్దు పడమటికడలి మునిఁగె ..

యయా ౨ ౬౭

పడమటికొండ. వి (√పడమర) పశ్చిమ పర్వతము, చరమగిరి, అస్తమయ పర్వతము

సీ సర్వపర్వతకుల సార్వభౌముం ... గొమరొండు పడమటి కొండదండ ..

విక్ర ౨ ౧౦౨

సీ ... అస్త్రాద్రి పడమటికొండ గ్రుంకుఁగొండ యన నగును ఆం భా ౨ ౭౮

పడమటిగాడుపు(డ్పు). వి (√పడమర) - పడమటి దిక్కునుండి వచ్చుగాలి - వేఁడిగాలి

చ పడమటి గాడుపుల్ విసరెఁ బాటలము ల్వికసించె ... జాహ్నవీ. ౨ ౧౨౩.

పడమటిజాము. వి (పడమర) - సూర్యుఁడు పడమరకుఁ దిరిగెడుజాము - దినమున నుండు పదేను కాలములలో నాలవకాలము, విజయకాలము.

వ. .. అట్టియెడ నొక్కనాఁ డయ్యందఱును రేపు గొడంగి పడమటి జామునకు వెదకి తెచ్చిన పూరికొలుచు ...

భార అశ్వ ౪ ౨౨౧

... అనపష్ఠే ... తే కాలే ..

... అశ్వ ... ౧౧

పడమటిసామి వి (√ ...) పడమటి దిక్కునకధిపతి, వరుణుఁడు

గీ జముఁడు తొలివేల్ప పడమటిసామి గాలి, ... వెలకొల్పు మూఁగికొలువ

అచ్చ ... యు ౫౭౧.

పడ(డు)మర వి దే (క పడువల్ ... పడువాన్) పశ్చిమదిక్కు

క అది ... గ్రుంకఁగాఁ గొని, ... మెసకిం ... మనసైన్యంబుల్, ... దలయ ... సింధుపతి ...

... గ్రో ౪ 3౧౬.

క ... నిగిడ పెలుచఁ బఱచిన ..

భార కర్ణ ౨ ౬౭

ద్వి ... నగ్రగరాక్షసుల్ కాచియుండుదురు, పడమటివాకటఁ బదివేల సంఖ్య .

... యు ౨౧ ... ౨౫ పం

ఆం భా ౧ ౪౧.

వ పడుమటన వృద్ధగౌతమి ...

దా ... ౪ ౧౨౬౬

జ పడమటి కొలి, పడమటి కొండ, పడమటి గాడ్పు, పడమటి జాము, పడమటి సామి

పడము. వి (సం పటః, ప్రా పడో) ౧. పటము, వస్త్రము.

గీ పటము దనరుఁ, బడమ ౧
ఆం భా ౨ ౧౫౩

౨ అందలము ౬ దఁ బఱచెడి రత్నకంబళము
(౩)

సీ ఆ ౧ పట్టుపడాల యంచులగతిఁ (౧ దివత్న
మ లికలు మా ట్టుచూడ
౬ భా ౯ ౪

౩ ౦య ౧ వి వా

(పా వమ మ్ పా)
౧ బ ఒవన్ని గు కు ౖ
౨ ౦ండి ము ౨ తో
రాఠ ౧ా ౖ యు ౯ ము

సీ గిగుఒ ్తే మాఎచిగుయ గా
చంద్రా ౩ ౯ (పా)
సీ ఎవ్వ గా్య ఒ ఎా్ య ను మేలి
ఎట్టిచప్ప ట్ట ఋ
దా ౭

జ ఎ ౦

డమో ము (+ గా మి
గా
చ వను వ చిగ గ వ ఋ
౬ ౯

పడయు ఆ (కలుగు, పొ ందు
(ఈ యు మున నిగి గు గ్గంతి వద ఒల క
ఎయ క్తి మగుడ)
౩ ఒకనా డయ గా , లకి గమ
గాంచి ఎ ఎలం గాలఁ నా టుకొని సుఖ
ముం బ య దు, మొకో
భాగి విగా ౪౯

గీ ధన్య వాఖు దశరథు దల ౧ గంటిఁ,
బరమపుణ్యుల మిముఁ జూ ౧ ౯ పయఁ
గంటి భా రం అగ ౧౦౭

ఆ కేను రాజరాజ వీనుంగుఁ గన్నారి, గానఁ
బడయమైతిమేని కృష్ణ
నార ఉద్యో ౩ ౧౧౩

౨ క్రి (కి ఎడి తి ఎడై) గాందు
(క) ప్రాపించు
ఆ రిమ మంద్ర విద ల బహుళ ఒ యూ ౦ ఒ,
లందుఁ గట్ట బడి ఒవారుచిత్తు, విభవ
ఎంగు హితి ౧౪ (గై ౧ చి
వవ్వయు ఒ వ
ఆ ౯ ౭

గారు ౩ గత్న ముక్తి యు గలదు
వ వా ౧౦ ౭ వా ౭

( ) ంచు, గగిం వ కలిగి చుకొ ౧
ఆ పుణ్యకర్మముల్, ర బెద్ద ం
ఎ య బడిన, యట్టియెఱు జనుల కాత్మజ
మాత్రె చెయుచు మద్య సేవ చేయ నగురు
గారి ఆగ ౧౨

కి కావున నియతాత్మ జగ గా ౨ ధ ర్మ
గ్గురాల బ్రాహ్మాణు య గ గు
గా గ గావి ఎ చిర్ ్యకి
కె త్రక భా ఆగ ౪ ౬౩౭

శ్లో బ్రాహ్మ ణ గుణా గ్ర శ్చిగశ్యోవని
మంత్రైతామ్
ఎం శాగ ౨ ౧౧౪ ౨

కి ఆ వ చెయు విధి, ఎగ యువి యకె
భా ౨ ౭ ౪౦

శ్లో కి కి న్కు విప్రగవా
౦ ఆ ౯ ౧౯

కి బ ఒనికి సుగి , బడయ గు దానాది
వై ౯ వాంధర్మములకా
భార గాం ౩ ౩౭౦

(౬) (వరాదులు) గ్రహించు, స్వీకరించు

చ అడరంగ ధర్మనందనుఁ డహార్పితిచేత వరంబు
పేర్మితోఁ, బడసి మహీసురోత్తముల
భవ్యులఁ బల్వుర నిర్వహించె
భార ఆది ౧ ౪౪

సీ భార్గవుం డెవ్వనిఁ బరమశిష్యుఁడు గాఁగఁ
బడసి గురుత్వ మెక్కుడుగ నెగడె
భాగ శాం ౨ ౧౨ హ ౪ ౦

(ఆ) సుఖదుఃఖాదులను, అనుభవించు
గీ అనుభవకాల మెఱిఁగి, ఎట్టయ నో
సౌఖ్యంబు నడఁగుఁదవి గా ?
ఆ ద ిదు జేసి ా ి , [ను
నడసి యొక్క ుయంబు
భార ఆది ౬ ౨ ౪

౨ కను
క తేజము, దిక్కుల వెలింగింపు ంతితయు
బడయు నొంగిన
భార ఆది ౪ ౨౭౦

సీ గొంగి కన్నియ యా ను శోకుక ది
నాఁ దనకు, బ్రత్యక్షమగఁజే
యుట ద గుశింపుగ సుతు నలయిం
దరయ్యె భాగ శాం ౧ ౧౯

గీ బా బము వా హలము సఖోడఁ గూడఁ
ఱడఁబనో చంద్ర రౌన్న న పదలలేదు,
కగిలి వానికిగా నిన్నుఁ గన్నకతన, జడధ
యయ్యెను భంగిమల్ నాలఁ గాంచి
ఇందు ౪ ౪౨

జ పనఘ

ఎడలు వి (తె ఎడ్డై) రానులు (శ ర)
(చూ అంఎడు)

విశేష ప్రయోగము

చిత్తము ఎడయు = దయ సంపాదించు
క్రమము ఎడయు = పద్ధతి ననుసరించు
జ పడలుపడు

పడలుపడు అ క్రి (√ఎడలు) రానులగు,
గ్రోగుపడు
చ పదాతి వర్మములతోఁ గడిఖండము లై
పడల్పడక కు సం ౧౧ ౩౧౨
క నడితోడ గాలి నీవ గఁ, బడుబవగం దొ ఁగు
తాటిపండుల క్రియఁ గ్రొవ్వ సుపా
ర్శ్వ ను శరములఁ, ఱ నేసెం గపుల
లు పలుపు గొన గన
బ ా యు ౧ ౧౧౨

గీ ఒ డు బగ్వం కృ ు ు డియె,
నినుకుగంగం నిఁటు నీ ఁ దొ ఁగ,
నింగి యూ లెఁ ప్ప నిలయ నుదిరె మ్మ
వాధ్ని భయది మె య రు ఎయును
పద్మ ౭ ౨౯

పడవ[1] వి యుద్ధము
క ఎడపకయి వచ్చి యిసుమలఁ, బ వశగా
యవిస్తఁ గాల్ వగచే, జడిసె బతి
తి సె గోరకి, ల సె ఒంద్రునిక పాగ
నేమందు నయో
స ్ సాం ౩ ౨ ా
న కంగ ౧ యం రై భగ
దకుంను చుందునకునఁ ఱనవకై వచ్చె
శ్రీ సాం ౪ ౧౩౬ సా

గీ తోడి యక్షకున రులతోఁ గూడి, ఎ వ
గొఎవలఁ బడి యగి ఎతిసుతుండు
కువల ౪ ౨౦౬

౨ (సం ప్రళయ ప్రా లవో) ప్రళయము
(ర)
జ ఎ వలు, పడవాబు

పడవ[2] వి (౦ ఎగః క హాసగు త వు)
చిన్నకోన
సీ పడవయం చన గ నల్వతరణి దగు
అం భా ౧ ౧౪౪

పడవంజరము. (సం వి అ పుం) రాగవిశేషము

వ ... భైరవి భూపాల శ్రీరాగ పడవంజర ములను మత్స్యపురాణము ౫ ౫౪

పడవలము. వి (పడవ + వలము) (పడలు + వలము) సేనాముఖము, నాసీరము (శ ర)

పడవలు = పడవాలు. (√పడవ)

వ శ్రీ కులోత్తుంగ రాజేంద్ర చోడయ ... ౪ ము (7) ... శ్రీ ... మహాదేవ...

... ౧౦౫ ౧

పడవాలు = పడాలు. వి (√పడవ1 సం ... ప్రా భడవాలో ౩ డైగూళ్) సేనాధిపతి

సీ . దళపతి నామముల్ దగు ఒడాలు దళవాయి పడవాలు దణియనంగ

ఆం భా ౨ ౧౫౪

గీ కనుపపులు వేల్పు ... వాలు ... చోటు

సుమచ ౨ ౯.

ద్వి ఇలమీఁదఁ గడ సేవ ... వాలు నీలుని బంచి

రం రా కిష్కిం ౨౨౭ ... ౨౫ ౦

వ తారను మేరుశైలంబునకు దాడి వెడలం దలంచి పడవాలు విరూపాక్షు వీక్షించి పౌజు ... యితంబుచేయు మనిన

వరాహ ౧౧ ౫౭

పడవాళ్లు. వి బ ... రుఁడు

సీ ... సమాఖ్య వేగులవా ... రు లన బహువచనంబునఁ బడివా ళ్లనంగను

ఆం భా ౨ ౧౫౪

వ అమ్మహీపతి పడవాళం బనిచి బలు మానవులను బలంబులను బవరంబునకు వెడల నియోగించిన

భార భీష్మ ౧ ౯౨

క అటమున్న భట్టియనుమతిఁ, బటుగతిఁ బడ వాళ్లు సైన్యప్రతతులకెల్లన్, జటులతరస మరలీలా, ఘటనకు వెడలుఁ డని యెలుఁ గఁగాఁ జెప్పుటయున్ . . విక్ర ౪ ౭౭

చ న, ల్వలఁకులఁ బాఱి దాఱి పడవా రులు సిద్ధులలోనఁ జాటుచే, రలివు .

స సం ౧౧ ౬౩౫ సాం ని మాన ౬

పడవేయు. స క్రి (పడక + వేయు) పడఁ గొట్టు

వ ... గిరిఁ గిండిఁ ... మోద్యటుఁ బడ వేసె ... గా వి ౫ ౨౫

పడవైచు స క్రి (పడక + వైచు) ౧ వ్రేల వేయు

ఉ అలందుకుంకుమపుపోఁకుల బంగరుతీఁగె రంగు ని, ట్ట ట్టునసీనిజందెము భుజాగ్ర మునం బడవైచి కువల ౪ ౨౦౧

౨ విసరివైచు, విడిచివైచు

సీ. పైఁడిబాసముఁ గట్టిఁ బడవైచి దుగ్ధుపెల్లఁకుఁ బాలుచునె యొలెల్ సైనూరు

ఆము ౬ ౭౭

క జడరాశిం బడవైచిన, మిడుకుచు

దశా ౧ ౧౫౧ కళా. 3 ౧౨౦

పడసాల. వి (పడము + సాల) = పడము పట్టె చేడిసాల - కూటము, చావడి

సీ పట్టిమంచముతోడి పడుకయిల్లు, పడ సాలముంగలిపందిరి పనిగాఁడి కాయ ధాన్యము లున్నకణజములును ...

శుక 3 ౪౯౧

సీ పాకగోడలు గొప్పపడసాల మేల్మచ్చుగారి ముంగిలి వింతగానిపొరుగు

శుక ౨ ౧౪౫

పడాలు = పడవాలు. వి సేనాధిపతి, దళ వాయి.

గీ. శిఖరి మెత్తఁ బడాల్గకుఁ జెప్పఁ బనిచె ...
సైవ. ౭ ౩

వ. .. మణ్డలికకాటమనాయకునిపడాలు బోడి నాయకుండు శ్రీమద్దాక్షారామమున భీమేశ్వర మహాదేవరకు మున్నూరు పలములు లోహముసం జేయించి పెట్టిన అఖణ్డ కర్పూరవర్తిగి ణ్టికి .
ద శా ౪ ౧౨౩౯ ఆం భా ౨ ౧౦౪

పడి. వి (సం పణః క తె పడి) ౧ సెవ్వ, మానికలో సగము, రెండుసోలలకొలఁది

సీ. పడేఁడుబియ్యము వండఁ బా వైనం పల యుంచినచిన్నియసిమి ద స్సేస వెలయు గి . చనిరొ గడిదేతి యా బ్రహ్మచారి మీతి .. హంస ౧ ౧౯౭

సీ. ఎదురుపెట్టునుగాని యెఱుఁగ మీతినివంకఁ బడేఁడుబియ్యము స్వయంపాకమునకు ...
వైజ ౪ ౯౯

సీ. మాన నా ముంత నా మానిక యనఁగను ద్రవ్య నాఁ బడి నాఁ దదర్థి మెసఁగు
ఆం భా ౨ ౨౭౧

౨ ప్రమాణము, కొలఁది, నియమితద్రవ్యము

ఉ. కూలికివచ్చి యీడ వరిగోయుచు గూమికు చెందవచ్చెనే, మూలుగుఁబోతు వీనికినుమా నములేగిఁకఁ గేనిపెద్దచె, తోలుడి యీ దినంబు మనతో రగాఁబడి ముట్టఁబోదుకే, యేలవినుండు వీనిపనికెవ్వరఁ బిల్వరుకేఁటి నుండియుఁన్ ... చెన్న ౩ ౪౧౭

ద్వి. పదవులం గిదవులం, పళ్లను గిళ్లు, మదనారి సద్భక్తమండలి కరుణ ...
బస. పు ౫ ౨౦౦. పం. పండితా. వాద
౨౩౯ పా

3 ఆజ్ఞ, శాసనము.

(చూ. పడిసేయు)

జ: పడికట్టు, పడెకట్టురాయి, పడిగాపు, పడి తరము, పడిగె, పడియచ్చు, పడవాగె, పడి పెట్టు, పడిసేయు, పడివాసి

పడికట్టు. స క్రి, (పడి+కట్టు) త్రాసులు తూఁచెడుపాత్రమునకు సరియెత్తుగా లు మొ వేసి తూఁచు

(వ్యవ) మం దాగిన్నెను పడికట్టి పిదప కాస రాయి వేయుము

(వి ౧) త్రాసుల తూఁచు పాత్రమునకు సర యెత్తురాలు మొ వేసి తూఁచుట

(వ్యవ) ఆ పడికట్టు సరిగా లేదు.

౨ తూనికకట్టె (శ ర)

3. మర్యాద (శ ర) పద్ధతి, ఏర్పాటు

సీ. బత్తెంబునకుఁ దొంటిపడికట్టు దప్పెను బుధ జనంబుల రాకపోక లుడిగె
రామలిం ౮౯

౪ (క పడిగట్టు) పోపాసము (శ ర)

పడికట్టురాయి. వి (√పడి) ౧ తూనికకు పడి కట్టుటకుమాత్రము ఉపయోగించెడు రాయి

౨ పడికట్టు రాయివంటిది, కవిత్వములో అర్థ విశేషమునకుఁగాక పాద పూరణమునకు మాత్రము ఉపయోగించెడు పదము

(వ్యవ) ప్రాచీనుల కవిత్వములో పడికట్టురాళ్లు ఎక్కువగా నుండును

పడికొను = పడు అ క్రి (√పడు కొను స్వార్థమున)

చ. గుమిగొని పైలపైలఁ బడికొంచు భటావళి చూడఁ బోవ ... కుక్త ౨. ౪౦.

౨. = పడిగము. (శ. ర.)

పడిగము. వి (సం ప్రతిగ్రహః ప్రా. పడిగ్గహ. క పడిగ తె మ. పటిక్కాణ్)

౧ విగ్రహము, మ్న యమి ని రు సా(్ ము, కిలాచి

చ బహు వ గుబుఱకో గనవుకి క్రా కి గాని వీడియ, ఖమియ మొగం ఖ వంచి ఖుని హో త్రను వడిగం ఖ నెంగిటక సారంగి ౩ ౧౭

సీ విగుఁ శ్రాచ వడిగి య ఁగఁ, గాళాంబ యు ఆం భా ౨ ౧౬౫

క ఆ ఎము ఖ ఖు ంగరు, డి ఖు చే బఁ ౧ం ౨ భ ను ఖ ను నఁ, ౖకిం ్రటు, ల ం ా ఖ ంద తవ ఖ వీవఁ ఊ హ శ్చ ౧

౬ వశేము

సీ వ మదికి గాగి ఖ ఖ ఖుంచి వారి ౬ ౧

ఎ ఖ ను నల్గించి పాది గి వే ఁ బ కిను ఖ వి చి బ ఖ ౯

ఖ హ ా ం ఖ గిన్నియక్ గిఖు హస్తావళి ముక్ వరాహా ౪ ౧౬

పడిగాపు వి (పడి + కాపు ు్ర వ) వంచను కాచి య డేను వగి క (శ) (౧౫) వేచియు గ వాఁడు

సీ తిలఁ బనా రిపు దవహ ంబున ఒ గాపు పై గి య కు ల ౧ ౯

ఉ నృపా కు లంటుకా ద్రు, కింకణ ముద్రికాళి కయికానుకి లిచ్చి వసింతు రింట నా, యంకభూమిఁ ఒల్లకులు నంద లముఁ పడిగాపు లుండఁగన్ వై ౨ ౪౧

పడగాపులుపడియ ండు = వేచియుండు

క పు మివిధు లెంద టెందటో, గాదగాన్పు ఖ లేక ద్వారభూములయందున్, బడిగాపులు పడియుండఁగ, బడుగుల కే లబ్బఁగం ఁ భంజను సేవక్ కుచేల ౧ ౧౦౪

పడిగె వి (క హెడిగె) వడగ

సీ పడిగె నాఁ బడగ వా ఘట దనరారు ఆం భా ౧ ౧౪౫

పడితరము = పడి వి (√పడి) పఁటేఁట వచ్చు మొత్తము (శ ర) నియతముగా జరుగు) పటు, కట్టడి

గి రాని కెలికి మై భోగిత మిచ్చి, ౯ తిరను గాన హెచ్చు కట్ట ఖ చేసె బవా ౯ ౪౯

సీ కవాలయాగ్రి ధవోత్సవములకుఁ వు ం ఖ కుసు ౖ త్యహం ఖ ఉ హరిశ ౧ ౬౫

పడిదము = పడి దము పడిగియము

వ చప్పకు గా గ నాస్వాదించి ఒట్టు, ట్టు ౯ డిదంబు ట్టుచు గట్టు గట్టునఁ ్రదేన్పుమ పండితా దీక్షా ౪ ౨ గ

ఉ ట్టును టును ్రగోచి మట్టు గాఁబడిదము ట్టుఁ దం చను పువా ల చ్చెకు గెమి ్వదున్ పార్వ ౨ ౯ ఆ రా ర ౨౧౨

పడిదియ వి (√ డ) కదుగ, తా ట్టు

క ఖడివా లాడియనిగ్రస్త్రము, తడఁ బటిచిన నమ్మికోనినఁ దా రో యిడినన్, బడిదియ పెట్టినఁ గట్టిన, నడరఁ బణ్రయము దండు వరువఁగ వలయున్ విజ్ఞా ప్రా ౬౧

పడిదియము = పడిదము (శ ర)

పడీదెము = పడిదము వి ద్రవరూప మగువ్యం న విశేషము, ఊర్పు (శర) ద్రవరూప మగు భక్ష్యము

వి కి లయముల వసుగుఱం జిరుగడ ము లు ంమనులు కాశీ ౩ ౧౨౧

సీ ప ద లానవాల్ రి క్వాలులు సురి ము ౫ మొద లైన చూవ్యములను
క ౫ ౧ ౩

పడిపోవు — పడు అ క్రి (√పడు) వశముగు

గ ౯ యంచున పథ్యంబు గ్రు గిపోవు గ వ
భ ఁ బడిపోవుఁ గాతిరుంగు
శా ఎంచ ౧౧ ౪౪

పడియ వి నీరు గల చిన్నగొయ్యి, పల్వలము

ద్వి క్షీరాబ్ధిలోపలఁ గ్రీడించుహంస, కోరునే పడియలకును ద్రావంగ
బస ప ౨ ౧౮ ౦

సీ ఎఱుకులు పడియనీ రివురు గువ్వలఁ బట్ట
ఆము ౬ ౪౬

వ చెఱువుల దొరువుల పడియల మడుఁగుల సెలవుల చలువల పజ్జల నజ్జలు సేయుచు
ప్రబంధ ౧౨౭

సీ వెలయును మెచ్చు నాఁ బడియ యం చనఁ గను ఆం భా ౧ ౧౬౩

సీ నీరదాగమమేఘ నిర్యత్పయః పానచాతకం బేగునే చవుటిపడెకు
భాగ ౧౦ ఉ ౭౪౩

చాటిపడియ = చాటి నేలలో నున్న పల్వలము

సీ నీరదాగమమేఘ నిర్యత్పయః పానచాతకం బేగునే చాటిపడెకు
భాగ ౧౦ ఉ ౭౪౩

ద్వి కొలఁకులఁ గొలఁకులఁ గొమరారు గాను, అలములఁ జలువలు తలకొల్పు పడెల, గడలఁ జప్పరముల గలిసున్న మడల
నవ ౧ ౧౩ పా

గీ అబ్ధి లంఘింప నోపనయలఘు బాహు, బలున కిదుమ్మ రమె చాటిపడియ దాఁట
హరిశ్చ ౬ ౬౮

పడియచ్చు వి (పడ+అచ్చు) ఒత్తి రూపు మేర్పఱచుటకై తొలిచినయచ్చు

చ కిరుగునఁ బోయుమాడ్కి నికింబుగి తాళ ములంచుకై డిగ్, వారుఁ గఁగొన్నవేల్పుఁ బడయచ్చున నొత్తి లీల చంద్రా ౬ ౧౬

తెనసెమ్మొగంబు చంద్రసరోజమణిదర్పణా వళి లకుఁ బడియచ్చుగాఁగ
చిత్రభా ౬ ౬౮

సీ క్షి శోభూషావిశే నిర్మితికఁ బాల్పడు పడియచ్చులట్లడుగులందగ
పాండు ౧ ౧౬౧ ద్వా ౧ ౬౩

పడియుండు = పడు అ క్రి

౧ నిద్రించు

సీ వినుతెభద్ర గీ గానకిరిబృంహితముల మేల్కాంచునట్టి, వారు కందమూలంబు లాహారములుగఁ, బొదలఁ బుట్టలఁ బడి యండి పులుఁగుమెకము, లఱవ మేల్కను చుండెర యుక్కటకట
భార ఉద్యో ౨ ౩

౨ జీవించియుండు

క ఉడు ముండెడె నూకేండ్లున, బడియుం డె పేర్మిఁ బాఱు పదినూ కేండ్లున్
మ శ ౧౩౦

(ఇట నిష్ప్రయోజనముగా నుండునని భావము)

౩ కాచుకొనియుండు

క అడిగినపతితో నిట్లను, దడ వారైను నంక
రీఁడు తిమతెక్కలకై పడియున్నాఁ డిద
కను మని, పరఁతి యతినిఁ జూపఁ జూచి
భయ ముప్పొంగఁగ ... హంస ౪ ౧౧౫

పడివాగె. వి (√పడి క పడివాయ్ = కళ్లెము)

౧ ఎక్కుట కాయత్తపడుచునప్పుడు సవరిం
చెడు గుఱ్ఱపుసవరణ. (క ర ప్రా) గుఱ్ఱము
మొ. ఎక్కినపుడు కేసెడు జీను మొ సామగ్రి

సీ తగ వేల చూడఁ గ్రొత్తగ వేలసంఖ్య లై
పడివాగెఁ బఱతెంచు ప్రౌఢహయులు
హ న. ౫ ౫౧

ద్వి. ఓజతోఁ బడివాగె నొప్పు సాంబ్రాణి,
కేళీలు నీవెంటఁ గిగిచి రాఁకేల
ద్వి హరిశ్చ ఉ. ౨౨౨౪. పం.

౨. పూజాశ్వము.

సీ. ... పూజాశ్వసంజ్ఞ యొప్పఁ బడివాగె
ఆం భా ౨ ౧౯౬

3 వీరుఁడు గిథాదులపై వెళ్లినపుడు వెంట
వచ్చెడు గుఱ్ఱము.

సీ కాళికంగెలి చిల్కలరాజుఁ గొనితెచ్చి నా
వెంటఁ బడివాగె నడవఁ బనుపు ..
పాండు ౫ ౧౨౫

ద్వి పంచవన్నెలతేజి పడివాగె నడువఁ, బంచ
బాణుఁడు విజృంభణవృత్తి మెఱసి .
ద్వి పా మ 3 ౨౪౮

స్ర జదరాశ ప్రౌఢహేప సముఖుర మహోత్కం
బులం బొల్చి వంటం, బడివాగెం దేరు
రాఁగాఁ ...
కళా ౫ ౩౦. ఉ. హరిశ్చ 3 ౧౧౦.

౪. కళ్లెము.

సీ. పడివాగె హరిప్రవారాలఁ బట్టి కీరపరాణి
చక్కి మంగల కేఁగెఁ జక్కనయ్య ...
చంద్ర. ౫. ౧౨౩.

సీ ఇరుఁ దప్ప దజాఁ దాట మునుమున్న పడి
వాగెఁ గొని వచ్చురాయంచ కొదమ
యరఁగ ... మను చ 3 ౫౪.

పడివెట్టు. అ క్రి (పడి + పెట్టు) నియమిత
ద్రవ్యము నిచ్చు

ద్వి ఈతఁ డానంబి ము న్నితని కాళిపుఁడు,
ప్రీతితో బడిపెట్టుఁ బెద్దమే లయ్యె . .
బసవ ౪ ౩౪౫ పం

ద్వి హరుఁడుఁ గుంపెన వోపునవె వేయిమాడ,
లరుదుగాఁ బడివెట్టునటె నంబి కట్టు
పండితా మహిమ ౧౬౩ పా

పడిసె. (విణ) దుష్టుఁడు, చెడ్డవాఁడు.

సీ బడిమికూళ్లకు మిత్తి పడిసె యెంగిలికాయ
పడుపుఁగూ డెసగొట్టు పాడెగట్టు
హంస ౫ ౧౧౩

పడిసెము వి (శైత్యరోగ విశేషము) ప్రతి
శ్యాయము, పీనసరోగము; రొంప

సీ పడిసెము పట్టినా పట్టుకురమ్మని వరుణుని
వాయించుఁ దరటుచేత . .
సార్వ ౨ ౯౯

సీ పరిగుఁ బ్రతిశ్యాయ పడిసెమం చనఁగను
ఆం భా ౨. ౧౨౬

పడిసేయు. స క్రి (√పడి) ఆజ్ఞ సేయు, శాస
నము చేయు

చ . ఎల్లి దం, దని పురిఁ జాటఁ బంచి దొర
లందఱకు న్పడిసేయుఁ డెత్తిగడ ...
భార ఉద్యో ౪ ౧౩౫.

శ్లో ఇత శ్శ్రే పార్థివాస్సర్వే తచ్ఛ్రిత్వా రాజ
శాసనమ్ ...
సం. భార. ఉద్యో. ౧౫౩. ౧౭.

వ. ... ఇట్లు చనుదెంచి చతుర్దశ భువనాధీశ్వ
రుండు భువనంబులవారికిం బడిసేసి పూర్చు
కొనుచు ... కా. సం. ౧౦. ౪౭౩.

పడివాఱి = పడిహాఱి. వి (√పడి సం ప్రతీహారీ క పడివాఱి త పడిక్కారన్)

౧. ద్వారపాలకుడు, వేత్రధరుడు

వ పడివాఱికిఖ ౨. (వృత్తి) ...
చే శా ౧౧౩౯ E. G Vol. ౫ ౧౪

౨ సేవకుడు, భటుడు

ద్వి మదపురేఖయు నంది పదగయుం గొనుచుం,
బడివాఱిక్రియం బట్టపగల యేతెంచి ..
బస పు ౬ ౯౪౬, ౬౬౧ పం

వ నసుమతి పీఠ వ్రతుండు పడివాఱి మూర్తిన
ద శా ౪ ౯౪౫

పడు అ క్రి (సం పత్ క త పడు) ౧.
పతితమగు

(క) జాఱు

గీ జేగని చేదప్పిపడ్డసా మ్మరియున్నట్లు
హర ౨. ౪౪

చ తొలుమల రాతితో నొరయు తూరుపుం
దొయ్యలి ముత్తియంపు గుం, డలమున మాని
కంబు పడినన్ పారి ౨ ౪౫

(చ) కూలు

క కదంగి వృకోదరుం డనుచుం, బదంగన్ వడి
వైచి భార ఆది ౬ ౨౯౯

క పెనుపున యగ్గలికం బొగడు, గనిన పరాగాళిం బడ్డగడ్డయుం బోలెన్ .
భార అను ౨ ౪౦ కశా ౪ ౫౬

(ట) రాలు

క కడునలుకయుం గూర్మియు నే, గ్రద నాతిం
గించునది వానిఫలకాలము పై, న్బడుగును
గాడ్పున జనులకుం, బడుటయు పీచుటయు
నాలుక పడిరెయడుభంగిన్ ...
భార. ఆది. ౬ ౧౧౩.

క ఎఱసంజ దానవంబుల, తెఱం గఱ్ఱిన
గూబకల్ల దెసలం జెలంగెన్ వఱదు లఱచె
నుల్కాలు వడె, నాతి చెడి మరగాలి విసరె
నిలువక పెలుచన్ .. ఉ. హరి ౨ ౨౪

క చిటిపొటిచినుకులు మిగులన్, బొట బొట
బొట యనుచుం బడంగం బొదరిల్లు గడుం,
జొట జొట నురియంగ వి ప్ర ౩ ౧౯౫

(త) కాఱు, స్రవించు

క ఊడుకొనం బడుమధూళిక, రూడికలకుం
గ్రింపం గ్రమ్మ యుండెడుతేంట్లన్
ఆము ౫ ౧౩౪

(ప) వాలు, ఒఱగు

సీ వైమానికుల పెంపువడనిక న్నులు తనతెనుటిలం
జూచి సాష్టకము నొంద కవిరా ౫ ౧౫

(గ) ఊడు

సీ పండ్లు రాం జూచి డింభకుని వేలుపు మన్నం
ఒడి పంక్తి రామి నభావ్యం డనిరొం, బడి
పండ్లు వొడమిసం గొడుకు వేలుపు మన్నం
బోరుల కొదవక పోల దనిరొ . .
బాగ ౯ ౧౯౬

శ్లో జాతాదంతాయజన్యేతి సప్రత్యాహాథ స్త్రీ
బ్రబీత్, అమదా పతంత్యస్యదంతాహ్యథ
మేధ్యోథవేదితి సం భాగ ౯ ౪ ౧౨

౨ శ్రమపడు, కష్టపడు

ఆ ఇట్లు వడితి ననుచు నెద నీవు వగవకు,
గారవమున నీమనోగతమ్ము, ఫలము వొందు
నెల్లభంగుల దేవత, లయినం బడుదు రొక్క
యవసరము భార, ఉద్యో ౧ ౧౧౫

గీ విరహిజను లింతి పడుదురే వీనిచేత, నక్క
టా దైవ మటు సేయదయ్యెం గాక ...
వైష ౨ ౧౨౩ దశా ౩ ౩౪

౩ భంగపడు, అవమానపడు

క నాయట్లుపడినయంగన, లేరెడలం గలరె.
భార. శాం. ౧. ౧౦౩.

౪. శయనించు, పండుకొను.

గీ. పాము గఱచిన మూర్ఛిల్లి పడినయట్లు, పడిరి పాశ్చాత్యదేశంబు పంచజనులు
కాశీ ౧ ౧౩౯

క. ఒకనాఁటిరాత్రిపడుపడు, కరుఁజెప్పకయుల్లు ...
పాండు ౩ ౪౯

(పడుపకుకకుఁజెప్పక = పండుకొనకు ...)

...

౫ మృతినొందు, చచ్చు

వ ... త్రిసుత్రింగుజంబుల శోకి నేదనం, గడుకొని యిట్లు యేఁగుమను ...

క ... నృప ...

వ ... భం, ...
భార ౩౩

(పూఁడు అని ...)

క జగతీశుఁగు పడిన నం, బగపడినను బ్రాహ్మణునకు న్నము పెట్టం, దగునట విప్రోత్తముచే, నగపడిన నతండు కుడువ వర్జ్యం బెండుఁ .
విజ్ఞా న్యవ ౧౪౩

౭. క్రుంకు ; అస్తమించు

క అవనీశ యూహాయంబులు, ... వనగతిం బఱచుఁ బ్రొద్దు పడకుండఁ ...
భారి అర ౧ ౧౬౭

సీ మిత్త్రుండు వడి నంత మెఱసి ధామంబు మందుగ నాక్రమించిన గ్రోహి కీవు .
సారంగ ౨. ౧౭౬

౭. మూర్ఛిల్లు, సొమ్మసిల్లు

క. ... సామసిఁ, ...
ప్రబోధ ౩ ౧౭

ఉ . తదీయపత్నిఁ ...
పారి ౨ ౨౯

౯ మునుఁగు, నిమగ్నమగు

...
పారి ౨ ౭౭

ఉ .. భక్తులు, దేపయుఁ ... లక్ష్మీపతి యున్నవాఁడు మగిఁ ...
వి పు ౧౫౭

౧౦ పూను, ప్రయత్నించు

క విను విచ్చుకను టతిరయ, మునఁ బోకకుఁ బడుట పేదముడుకిఁడు వేశ్యా, జనమంగోరుట దుర్యోధనుఁ డింక జయంబుఁ ...
భా కర్ణ ౧ ౨౭

ఉత్సాహ ... కురుకులంబుతోడి, పొందు ... పడఁ ...
భార స్త్రీ ౧ ౭౫

శ్లో విపచార్థే మహాబాహో పూర్వమేవ మయా శ్రుతః, యతితం ధర్మప్రణేణ మయా గుహ్యా నివేదితే ..
సం భార స్త్రీ ౭ ౪౨.

౧౧. లొంగు, వశమగు

క నను నీవు పదస్థునిఁగా, ... చేయంగఁ దలఁచినప్పుడు నీళ్ళు, త్యానిశాయము ... పులఁ ౨ , కనికియు నాబుగ్గివినుటయును మఱవమిక ...
భా శాం ౩ ౭౬.

క ప్రీతిఁ ఒకి ... సీతకు దైవగతి ఖలునిచేఁ బడవలసెఁ . .
భా. రా. అర. ౨ ౨౦౬.

౧౨. అగు

గీ విశ్వమున నీవు లేకున్న వెలితి పడియె

హరి ౩ ౭౬

గీ. ఏను ముద్దాడ నీయెద కింపొనర్ప, దేని ముద్దాడ వేల నీ వేల నాకు . .

మార్కం ౫ ౩౦౩

౧౩ నిలుచు, నిలువఁబడు

చ భీష్ముఁడా, గిరఁగురునేఁలోన ౧ ౫ తింపఁగఁ జేర్చినయోధకోటి నా, మొ౧ మునఁబడ్డ నె ట్లడరి ముట్టెదరో యటు నూచుచుండామీ బా భీష్మ ౧ ౧౪

క విగఁ దన్ను లెవ్వరును నా, మనుమునఁ బడి గ్రాదుక రాలమున . .

భార. భీష్మ ౧ ౧౯

క పురజనులు తమ్ముఁ గనుఁగొని, యిరువురి యాకార మొకటి యేర్పఱుపఁగ నై, వ్వరి వశ మనుచుం జూడఁగ, దొరముందఱఁ బడిరి వాదుతోడ న్వారల్

శుక ౨ ౭౭

౧౪ తటస్థించు, కలుగు

గీ నేను మీదాన నగుట మీగానకథలు, పడిన నవ్వేళఁ గొదవలు దడవదేమొ . .

కళా ౨ ౪౩

వ ... తద్విమానంబు మత్సమీపంబున కేతేర మీఁడోలికాప్రసంగంబులు పడియె ...

కళా ౧ ౧౦౦

౧౫. ప్రసరించు, వ్యాపించు

క. నరు లారులు దృశ్యములపైఁ, బరగింపఁగఁ జూడ్కు లెట్ల పడుఁ దప్పక .

భార విరా. ౫ ౪౩

వ. ... (వెన్నెలలు) అగవిరిచెందొగమొగడలం బడి నుడియుమ పారి ౨. ౫౨

క నీ పదితినుతుఁడ నగుటయు, దేవత లంద ఱను దేవదేవ ధ్రువముగా, దేవాహ్వ యంబు దాల్తురు, నీవాత్సల్యంబుగోర్కి నెఱయఁగబడదే .

హరి ఉ. ౧౦. ౨౦౭

౧౬ అధిరోహించు, ఎక్కు

ఉ ... మరుండును జిల్కతత్తళా మీఁదఁ జివుక్కునం బడి తమి న్మగిశుమ్మెదనారి సింగిణిం, బాదుకొనంగఁజేసి రొయికపారియ మీఁకెన బువ్వుఁదూపులన్

గంధ ౧౪౫

౧౭ తగులుకొను, చిక్కుకొను

చ ఎనయఁగ నొక్కపల్లెవొ యింటను ఒండుగు నాఁకు కాంతలె, ల్లను సమకూడి చేయు పనులం బడియుండెడువేళ . .

మధు. ౧ ౧౪౬

౧౮ తగులు, సోఁకు

సీ తలఁబడ్డ గుదియదెబ్బలఁ బాఁతమసి యిడి యంబలిగం జెంగ్గ నడుగువారు

ఆము ౬. ౭౯

౧౯ దోపుడునందు

వ ... దారికం దనులుబ్బకుండు తీర్థ యాత్రాపరులైన కార్పటికుల దోచికొనిరొ నప్పు డప్పరుసవారు గలఁగంబాటి మొఱ యును గూఁతయునుం బెట్టిరి ఇట్లు పడి పెట్టు . నిర్ఘోషం బాకర్ణించి

కాశీ ౪ ౬౪

౨౦ చొచ్చు, ప్రవేశించు

చ . . అప్పుడఁతి దృషద్వతీ సరిదుపాంత దురంత వనాంతరంబులన్, బడి ములు దీవ లుం దవిలి . వేం పంచ ౪. ౨౯౦

స క్రి (ఇది పరమగుచో కర్మార్థక "ము" వర్ణకమునకు లోపబిందువులు వైకల్పిక ములు) ౧ పొందు

క విని కుంతియుఁ బాండవులును, మనమున విస్మయము పడి సమంజస భావంబున

భార. అది. ౬. ౨౨౦.

క నిపములఁ గావఁబెట్టుము, భూపాలక నన్ను
చేసు బూని యరసినన్, గోపంక్తులు రుజ
పడ వారఁచే, పడ వెన్నఁడును దప్పిఁ జేడ్పడ
వచటన్ భార విరా ౧ ౨౩౭

క పగనింద పడని ధనికుఁడు ..
వా రా ౧ ౭౪

గీ పాపవశమున శాపంబు పడి విహీన, జనుల
సంగతి కగ్గమై పోవఁగఁ గన్నయమర సతు
లలో కు సం ౬ ౪౦౦

క నానావిధ మార్గణముల, నానామార్గముల
నేసెఁ గురువీరుల్, వానిం జూచి భయం
పడి, నానాతినుఁగా మనంబు న్వగిచి
రివిన్ .. భార అని ౬ ౪౮

గీ వీటిసామగ్రిఁ గనుఁగొని వేగపడక
అము ౨ ౩౭ హార. ౧ ౩

౨ అనుభవించు

క .. విపినంబులలోఁ, గనుఁగొని మాయ
ట్లీశుమలఁ, బడినరులు గిరిశె రొదులు
పరమ మునీంద్రా భా అర ౨ ౨

చ పడితివి కుక్కలుం బనినాటును దుర్గ
మైనవృత్తిపై, వడితిరు గిర్యగాచ లభంగి
దారిద్రతి నట్టుకొంచు లోఁ, ఒడిగిమి
హా ౩ ౧౪

చ .. లో, ధనిరతిఁ బెద్ద కాసపడి పాడి
గొఱంగినఁ బ్రాణగొడ్డపుం, బలు లగు నవ్వి
ధంబు మనపడ్డదిగాదె జగం బెఱుంగఁగన్
బార అను ౪ ౧౩౪

౩ అనుసరించు

సీ మతి వండి పెట్టుకొమ్మలు వేరె మాపెంటఁ
బడుదు రించుచు బాయఁదలిక
శుక ౪ ౪

గీ విప్రుపెంబడిఁ బడి నీవు పేర్కొనిన, తెఱఁ
గెఱింగియుఁ బోయిన దిక్కు తెరువు, తెలియ
వెఱుఁగమి .. దశకు. ౩. ౩౬.

ఉ. తెల్పరెయ్యను నీరు పీశిఁ బడి యంబుధి
శేఁగ నదీ ముఖంబునన్
హరి ౨. ౨౪ కళా ౪ ౨౦౦.

౪ కర్మార్థమున వచ్చు ననుబంధము

క. పురుషులచే ధగ్మస్థితిఁ, బరిగ్రహింపంగఁ
బడిన భాగ్యలకు భాగ అని ౫ ౭౪.

క వివిధాస్త్రంబుల నంబర, మవిరళముగఁ
గాదుగాఁగుట నద్భుతభంగిన్ ...
భాగ విరా ౫ ౫౪

... నగవ కుంభుఁడు, భార్యయందుఁ ... బడునపత్యంబు నాయందు మున్న పడసి
తిరి భార ఆది ౨. ౨౧౨

(దీనికిఁ బెనుకఁ గొన్ని తుమున్నంతక్రియలు
అధ్యాహృతము లగును)

ఆ పడిన యామిషంబు పక్షు లపేక్షించు, నట్లు
పురుష హీనయయినయువతిఁ, బూచి యెల్ల
వారుఁ జాలఁ నపేక్షింతు, రిగియుఁ బాప
జనక హీనమతులు
భా ఆది. ౬ ౨౧౪

(ఇట విడుపు - అనునది అధ్యాహార్యము)

శ్లో ఉత్సృష్టమామిషం భూమౌ ప్రార్థయంతి
యథా ఖగాః, ప్రార్థయన్తి జనాస్సర్వే
పతిహీనాం తథా స్త్రియమ్
సం భార ఆది ౧౪౨ ౧౨

గీ మృదునిచే నిట్లు కోపానఁ బడి కలంగి, గంగ
దరి నుండి నిజశిష్యగణముతోడ, మద్గురు
స్వామి సకలధర్మజ్ఞుఁ డుడు, పృథివిగల
తీర్థముల లెక్కవెట్టి చూచి ...
భీమ ౨ ౩ (చూ ౧ ౧౧౯)

(ఇట "అధిక్షేపింపన్" అనునది అధ్యా
హార్యము) ... కువల ౨. ౩౭.

(దీనిమీఁది విశేష ప్రయోగములు)

(వ్యవ) ధర్మము చెడిపోయె ననుమాట చెవిని బడినవెంటనే సజ్జనుని హృదయము తల్లడిల్లును

నేను నయనికంటెఁ బడరాదు, నరుఁను నాకంటెఁ బడరా దని పాము అనుకొనును

"వానికిని నాకును పడదు"

"మాలో నొకరికొకరికి బడుట లేదు"

"పైత్యతత్వములో నువ్వుఁబిండి పడదు"

"పడక" ఇది పడు ధాతువునకు తుమున్నంతము కాని "చాలక" మొ. వానివలె అవ్యయ మై "మిక్కిలి" యను నర్థము నిచ్చు పడఁబడియెను, పడఁదిసెను మొ (దీని కాగ్రేడితముసఁ "బసఁబడక")

సీ. పడఁబడ నెత్తఁ బొల్పడియుక్కు నాసనాభ్యాస నైపుణశక్తి పట్టువడఁగ
పాండు. ౫ ౨౩౮

ఇది స్వార్థమున సహాయక్రియగా నుపయోగింపఁబడును

ఉదా. చాఁగిలఁబడు, కూలఁబడు

పడుపాటులుపడు = నమస్కరించు

రగడ. మహితస్థలమున మసలక బొదలెడు పద్మాక్షునకును బడుపాటులుపడి
హంస ౪ ౨౧౩

జః పక్క, పడఁదన్ను, పడఁగిట్టు, పడఁగ్రొక్కు, పడఁబొఱు, పడఁబెట్టు, పడఁబొడుచు, ౦డ గెబ్బు, పడనుచు, పడబాడు, మొ

పడుకటిల్లు = పడకిల్లు. (√పడుక శ ౭)

పడుకి(క యి)ల్లు = పడకిల్లు. వి (పడుక + ఇల్లు) శయన గృహము.

సీ. దడదడమన గుండె కాళిబా ట్టదర గుబ్బలి పట్టి పడుకయి ల్వెదలదర్యో .
కువల. ౨. ౧౧౫

ఉ అంతటఁ బిల్లవాతిన లతాంగి నమం బడుకింటి మిద్దెపై, దంతపు మేలుమంచము సుధాకర కాంతి గృహాంతిరంబులో, సెంతయుఁ జింత లేక వసియింపఁగఁ జేసెను సాహసంబునకా
శుక ౪. ౭౦

గీ సంగ్రహగృస్తెను జూపుచు గునిసి గునిసి, బయలు నవ్వుమఁ ఇడుకిల్లు వాచికొనుచు
దశకు. ౬ ౧౯౩.

పడుకు. వి రాయి, శిల

క కడు నలిగి యూరిలోపలి, పడుకుల రావించి యీ యబద్ధపు గ్రోలిక, బడుకుల వైచుచు నిప్పుడ, వెడల నడిచి రెండు నిలువ విడుపకుఁ డిచటక . భోజరా ౫ ౨౫౨.

క కడునరుదుగఁ దెరువున నొక, పడు కానాడెంపు గాచపాపని యదుగుం, గడ యొక్కింముక సోఁకిన, నడరెడు తలిరాకుఁ బోడి రై ౩గ నిలిచెక . .

అచ్చ రా బాల ౧౪౨ ఉ రా. ౧. ౧౫౦

పడుగాయ. వి (పడు + కాయ) రాలినకాయ (శ ర)

పడుగింజ. వి (పడు + గింజ) చల్లకయే రాలిన విత్తు

సీ ఎచట నెవ్వరు గోరి నచటనే వర్షించుఁ బడుగింజలనె పంటఁ బండి యొల ..
దశా ౪ ౧౨౧

పడుగు(వు). వి వస్త్రమునేత యందలి నిగుపు నూలు

వ ... వెన్నెల క్రొన్నురవుల బోరనన్నగు నర పడుగు జిలుగు కంచుకంబున ...
మనుచ ౫. ౭౧.

ఆ పడుగు వేయువేళ పటము లల్లెడువేళఁ, గూడు నిసెడువేళఁ గూర్కువేళ, మగని

శిన్నా మింగి మార్మ గిలుగూడు, నింటి పొరుగు సఖుల యింగ్లలోన

హంస ౨ ౨౮.

పడుగుంచేత = అడ్డము, నిడుపు.

క సొరిసి యొసిపోటుకొనిశ్వా, డ్వైరపై పింగులు పడుగుంచేతయుఁ బడియేఁ . .

కుసుం ౧౧ ౬౯౮ (ప్రేక అపముద్రి)

గీ పడుగుంచేతయునైన దంపతులఁ జూచి, యెల నవ్వునవ్వి మరుఁడు విల్లెక్కుడించె .

కవిక ౪ ౧౮౦

పడుగొమ్మ. వి (పడు + కొమ్మ) శి, క్రింగికి పడుచున్నకొమ్మ (శ ర)

పడుచేఁడు = పడుచువాఁడు. (√పడుచు)

గీ చిన్న పనికాదులఁడు జెక్కుమన్న బినము, ప్రజలు మీరొక్కటైన్నే మాపయికి వచ్చుఁ, బడుచేఁడవు నీవు బిడ్డ పసరు మొగ్గి, మొక్కుదము రాని విరి మెందలుచేరి .

నిరం ౨ ౧౭౯

పడుచు. అ క్రి వ్యభిచరించు, జారత్వముచేయు (గ్రా)

చ. పురమినము స్తవర్ణముల పొల్తులునీలువు దప్ప లంజెవై, పడిచిన డింభురిక్షములు . .

వరాహ ౯ ౧౭౯

గి గుట్టానానయు విడనాడికొంగుపటిచి, యగడు పడిపడిచి పసిపిశయట్టిపసిఁడి, కటకటా యేమిటికివెక్కుగిడనుంక విప్ర ౩ ౧౪

వి కన్యక ; బాలిక, పిల్ల

గీ. పడుచుఁదనమునఁ బెప్రక్కుఁ బడుమనున్న, పడుచునొక్కటె పేదకి పడుచుగాంచి

దశా ౬. ౬

చ. జడనిధిపీవహీనగుణ సంగమెఱుంగవు హీమ చేతికిఁ, బడుచు నొసంగిభర్తునకిచ్చితి వంచు నవ్విదాఁ, ఇడుచునొసంగిభర్తునకు భానుర క్రీరి హిమంబుపేరిటఁ, బడిగొనకొప్పునత్తు హీనశైలము మీఁదకుపోయి యెట్టటఁ.

దశా. ౫ ౩౪ (కూతురు అని భావము)

ద్వి పడుచులతో నాడఁబఁటుకుమ్మ ...

ఖస. పు ౩ ౪౧౮ పం

క నందునిపడతుక, కడఁగొడుకునుచిచి పడఁ తుకఁ బిచ్చె .. దశా ౮ ౧౩౬.

౩ బాలకుఁడు.

గీ ఇప్పాపజాతి, పడుచు పంపుగొయిటు దీని మిడుకమిడుక భారి శాం ౩ ౨౪౬.

కిపెవంగఁబడినవాఁడి, పడుచనుమం బురటి యిల్లి పడుతుకొవదిలేశ ..

మార్క. ౫ ౩౦౪.

విశ యువతి, యౌవనముగల స్త్రీ (చూ పడుచుఁదనము.)

పడుచుమాటలు = చిన్నతనముచేఁగాని పడుచుఁదనముచేఁగాని శాస్త్యభార మెఱుంగని మాటలు

అ ఇట్టిపడుచుమాటలెడెఁదఁ గైకొనకనీ, వాత్మ శిష్యకొఱకు నాశ్రయింపు రాజనందనుల మహాజినంబుల రాఘవ ౪. ౬౦

చ నీప్రతిజ్ఞమా, ననలినస్త్రేత్రయంచుఁ దిన నోటికివచ్చినరీతి నాడఁగా, మనముగలంగనీ పడుచునూకల రుచింపకేమియున్

చిత్రభా ౬ ౧౪౨

జ పగుచుఁడు, పడుచుఁజేఁత, పడుచుఁదనము, పడుచుఁబలి, పడ చుది, పడుచురాశి, పడుచులతిండి, పడుచువాఁడు, పడుపుఁగూఁడు, పడుపుఁగొమ్మ, పడుపుఁగోమలి, పడుపుది

పడుచేఁజేఁత. వి (√పడుచే) జారత్వము.

ద్వి. పడుచుఁ జేఁతలుమాని పార్వతీశ్వరుఁడు.

ద్వి భల్లాణ (శ ర.)

పడుచేఁదనము. వి. (√పడుచే) ౧. బాల్యము.

గీ. ఆటలన్నియుఁ జోడితోయ్యాలలఁ గూడి
పడుచుఁదనమున వేడుకపడుచుసాడు, పూద్ద
రాంధ్రకులవల్లారుముద్దుగాను. దశా. ౯ ౧౧

గీ పడుచుఁదనమునఁ జైత్రపక్కఁ బడుచునున్న,
పడుచునొక్కతె వేడుక పడుచుగాంచి ...
దశా. ౨. ౨

౨. యౌవనము

చ. పడుచుఁదనాన వచ్చి నినుఁ బట్టి పెనంగ
నటంచు లేవి యా, గడములు గొన్ని యంగ
ముగఁ గానఁబడక వవరించి ...
సారంగ. 3 ౪౭

పడుచుఁదనములపెద్ద = మన్మథుఁడు

వ. ... శేమపరిశాపాతిశయం బవలోకించి కించి
న్మధ్యలు వేసట పడుచు నప్పుడుచుఁదనం
బులపెద్ద నుద్దేశించి యి ట్లనిరి ..
కవిరా 3. ౧౧౨.

పడుచేఁబని. వి (పడుచు+పని) చిన్నతన
ముచేఁ గాని పడుచుఁదనముచేఁ గాని చేసెడి
యవివేకపుఁబని.

గీ కృష్ణ నీపుణ్యమంతయుఁ గ్రిడి కొసఁగి, విదప
నిట్లు మధన్వుఁ జంపింపఁదగునె, పడుచుఁ
బని చేసితివి లేఁగుబండ్లకొఱకు, ముత్తియం
బులు వెలపోయుములంచ గలఁడె ...
జై. భా. ౫ ౫౯

ఉ. ... తపోధను ... నీతిఁ దొలంగి సభాంత
రంబునన్, జోరుఁ డటంచుఁ బల్కి
పడుచుంబని సేయుట నీకు ధర్మమే . .
విప్ర. ౫ ౬౨.

పడుచేది. విశే. (పడుచు+అది) యౌవనము
గలది. (శ. ర.)

పడుచేరాసి. వి. (పడుచు+రాసి) కన్యా
రాశి. (శ. ర.)

పడుచేలతిండి. విశే. (√పడుచే) శిశుఘాతిని.

గీ. కటకటా చిన్నిపెత్తురుగండు రాచ, పట్టిఁ
జక్కనిపాపనిఁ బట్టి చంప, నేటిమృత్యు
స్వరూప రైయుచట నుండి, వచ్చి నీపడు
చులతిండి యిచ్చటికిని హరిశ్చ. ౫. ౧౩౦

పడుచేవాఁడు = పడుచేఁడు. విశే. (√పడు
చే) యౌవనముగలవాఁడు.

సీ పడుచువాఁడవు విన్నుఁ బొడగన్న నావుడి
గడితంపుటక్కటికంబు వొడమె ...
అచ్చ. రా యు. ౧౨౩.

పడుతెంచే = పడు. అ. క్రి. (పడు+తెంచు2
స్వార్థమున)

సీ ... విపృతికే కాంబనం దయి సౌంభకంబు
వలనఁ, బడుతెంచు వసుదేవుఁ బాపనిశాచర
బలపీడ్యమాను వవ్వలన కాంచి ..
భార అర. ౧ ౧౯౧.

పడుదల[1]. వి. ౧ భుజావలంబికృత్తి; డాలా.

గీ ... భుజావలంబి, కృత్తి పడుదల డా బనఁ
గేరు నభవ ఆం. భా ౨.౨౦౪.

సీ పడుదలలోన డాబాకత్తి వదలుపాపోనులు
గోరంటఁ బొలుచుగోళ్లు శుక. ౨. ౪౨౭.

సీ ... జిగిపట్టు నడిగట్టు పడుదల పట్టంబు
జేజాయు బాగుదేర దశా. ౧౦. ౧౧౩.

పడుదల[2]. వి, పక్షివిశేషము, డాలు (శ. ర.)

పడుపు. వి. (√పడుచే) వ్యభిచారము; వ్యభి
చారముచేఁ జేయుసంపాదనము

ఉ ఆకలి యుడుగనికడుపును, వేఁకటి యుగ
లంకెపడుపు విడువని బ్రతుకుం, గ్రొఁకొన్న
నూతియుదకము, వేఁకలపాడియును లోఁత
పేదనిమతి . సుమ. శ. ౧౦.

సీ. ప్రాయ మింకినవాలుపాలిండ్ల వెలయాండ్రు
పడుపు పుట్టక మూలపడి కృశించ ...
హం. పంచ. ౪. ౨౪౦.

పడుపుఁగూడు. వి. (√పడుచే) వ్యభిచారపు వృత్తిచేఁ గల్గిన ద్రవ్యము.

ఉ. కావ్యకన్యకల్, గూళల కిచ్చి యప్పడుపుఁగూడు భుజించుటకంటె సత్కవుల్ హాలికు లైన నేమి. కేయూర, ౧. ౯౩

ఉ. గుట్టు దొలంగుచుం బడుపుఁగూటికి నోఁచిన వారిజాతినిం, బట్టి. విప్ర. ౩. ౧౩.

గీ అనఘ వేశ్యావిడంబవర్తనము లెన్న, నిఘుక పాఁతేలు యీనోలి యేల త్రవ్వ, నిప్పడుపుఁ గూటిపై వసహ్యత జనించి, నామానసు కోసెనట్టి చందంబు వినుము ...

వైజ ౨ ౬౪

(విశే) పడుపు కూటివారి వంటివాడు, దుష్టుఁడు

సీ రొంగిలికాయ బడుపుఁగూ డెనగొట్టు పాడెగట్టు హంస ౫ ౧౧౩

పడుపుఁగొమ్మ = పడుపుఁగోమలి. వి (పడుపు+కొమ్మ) వారాంగన

క క్రొమ్మించుగిన్నె పడుపుం, గొమ్మకు నిప్పించి మానిఘుంబగుఁ ...

విప్ర ౪ ౭౦

వేలుపుఁ బడుపుఁగొమ్మ = అప్సరస

గీ తపసి డెందంపుటిలు చేరుతితే ఘటించు, కలితపుణ్యాళి మంత్రము ల్గాఁగఁ జేరి, జరుపుమదిఁ గ్రమ్మ వేలుపుఁ బడుపుఁగొమ్మ.

చంద్రా ౫ ౯౯

పడుపుఁగోమలి = పడుపుఁగొమ్మ. వి (√పడుచే) వ్యభిచారవృత్తిచే జీవించువాఁడు డి, వేశ్య.

క. తామరలు ముడిఁగె జక్కవ, చాములకుఁ జెలలు పర్వెఁ జక్కఁగఁ బడుపుం, గోమలులకు బొలఁగులకును, నేమం బోఁజఁగూడె నపుడు చెప్పఁగ నరుదై .. నీలా. ౩. ౪

పడుపుది. వి (పడుపు+అది) వేశ్య, భోగముది.

సీ లంజియ లంజ జెల్లాటకత్తె పడుపుది వెలయాలు భోగముది యన వేశ్య

ఆం భా. ౨ ౧౦౦.

పడువ. (విశే.) మిక్కిలి పల్లమైనది (నేల)

(శ. ర)

పడువరి. వి. (పడు+వరి) కోఁత కోయునప్పుడు గింజలు గాలి కొలచిన వరిపైరు

(శ ర. బ్రా)

పడువాఁడు. (విశే) (√పడు) పతయాళువు, పతనశీలుఁడు

సీ పతయాళు వగుఁ బడువాఁ డనంగ

ఆం భా ౩ ౯.

పడుసర. వి పట్టనము

క అడిగినవారిం గ్రమ్మఱ, నడుగం జనుఁ జనిన కడకు నతేఁ డార్తుం డై, గుడి గుండ మనక పల్లియ, పడుసర నా కరయుఁ జెలిచి పట చిన శిష్యుల్ . వేం పంచ ౧. ౨౪౦

పడ్డ. వి ౧ సాంబ్గేండ్లవయస్సు గలయావు

సీ చనుఁ జతుర్హాయనసంజ్ఞ పడ్డ యనంగ ...

ఆం భా ౨ ౨౬౩.

౨. ఆవు (తొలిచూలిఆవు లేక గేద అని శ ర)

ద్వి పసదనంబుగ నూఱుపడ్డలు నిచ్చి, పసిఁడి టంకంబులఁ బాటించి యిచ్చె .

ద్వి. భాగ. ౧౦ ౫౦. (చి. వి)

ఆ ఫలము గాని గొడ్డుపడ్డకు పిండిపా, పరిరసంబు పచ్చిపాలతోడఁ, బెట్ట నదియుఁ బొల్లెఁ బెద్ద పొదలకెయ్యి. పెట్ట నిల్లఁ జాలు పెట్టిపనికి ...

(చి. శి. చి వి.)

౩. శ్రేష్ఠ దూడ.

సీ ... శ్రీపు పద్దయు ద్వాద శేగ నెయ్య,
యన వత్సనామంబు లలరుచు ...
పాం. ని తిర్వ 83

పడ్డీశము. సం వి. అ. పుం. ఏనుగు వెనుక కాలున
గట్టికంకవు (వై. ని.) = పట్టి (స్త్రీ) శ (స) ము

పణఁకు = పడఁకు

(చణియు, ప్రపాతము)

సీ ... చటి చటియు పడఁకు పణఁ కవ, నెకడు
ప్రపాతంబు .. ఆం. భా. ౨. 30.

(పెద్దఱాయి, చాఁపఱాయి.)

సీ పటికంపుఁ బణఁకులపజ్జ గొజ్జఁగి నీటిరేటి
క్రేవలఁ జలి యినుకపెట్టు వసు ౨ ౨౧

పణఁత = పడఁత. వి హనువు, చెక్కిలి మీఁది
భాగము.

సీ. కోరచూపుల రొమ్ముచేరు ప్రద్దులవాఁడు బైపి
మాలిన ప్రాణి పణఁతవాఁడు .
వరాహ ౨ ౪౫.

పణఁతి = పడఁతి.

గీ. పణఁతి యీాలతహాన పుష్పిణి యటన్నఁ,
గేల నిపు డంటఁ దగునె ..
ఇందు 3 3౭.

ద్వి పణఁతిని గొనిపోయి పంక్తికంధరుఁడు,
రణమునఁ జావఁడే రఘురాముచేత ...
ద్వి శ పా. ౨ ౫౭. పా ౧౪ పం.

గీ. శంబరారాతి విజయశాసన సువర్ణ పట్టికయొఁ
బోలె నొప్పు నిపుణఁతి నీవు ...
శైవ. 3. ౧౫౫

పణగ్రంథి. సం. వి. ఇ. పుం వాట్టము, అంగడి
వీథి; సంత.

పణత = పడత. వి. సాఁగేటి గొరగ. (శ. ర.)

పణనము. సం. వి. అ. న. ౧ వ్యవహారము
(అమ్ముట, కొనుట.) ౨. పందెము పెద్దుట.

పణఫరము. సం. వి. అవ. (జ్యోతి) కేంద్రమునకు
తర్వాతిరాశి, లగ్నమునకు రెండవదియు ఐద
వదియు ఎనిమిదవదియు పదునొకండవదియు నగు
స్థానము.

పణబంధము. సం. వి అ. పుం (నీ విది చేసిన
యెడల నేను నీ కిది యిచ్చెద నని) సమయము
చేసికొనుట, ఏర్పాటు చేసికొనుట, సంధి

పణము. వి ముప్పదిరెండు విన్నాణములలో
నొకటి, మల్ల విద్యావిశేషము

సీ. వింటాళము పణమ్ము పెట్లాగు పాఱమ్ము
డొక్కర ముత్తర డొక్కరమ్ము ...
ఆం భా. ౨ ౨౦౯. ప్రబంధ ౫౭

పణము. సం. వి. అ. పుం ౧ జూదము, పంద
మొడ్డియాడుట ౨. పందెము, పందెపు సొమ్ము.
3. స్తుతి, పొగడిక. ౪. ఒడంబడిక; నియమము,
ఏర్పాటు ౫ భృతి, కూలి. ౬ ధనము,
సొమ్ము. ౭. మూల్యము, వెల ౮. కర్ష యెత్తు
రాగినాణెము. ౯ కార్షాపణము, కర్ష మెత్తు
వెండినాణెము. ౧౦ ఎనుబది వరాటకముల
(గవ్వల) వెలగల నాణెము. ౧౧ వ్యవహారము
౧౨. అంగడి, దుకాణము ౧3 గృహము
౧౪. అమ్మఁదగినవస్తువు లోనగువాని పిడికెడుకట్ట

పణవము. సం. వి. అ పుం. ౧ చర్మవాద్య
విశేషము ౨ గజస్కంధము (వై ని)

పణసము. సం. వి అ పుం. అమ్మఁదగిన సరకు,
క్రేయవస్తువు.

పణాంగన. సం వి. ఆ. స్త్రీ. తొత్తులఁది, వేశ్య

పణాయ. సం. వి. అ. స్త్రీ. ౧. క్రయ విక్రయ
వ్యవహారము, బేహారము. ౨. స్తుతి. 3. జూదము.

పణాయితము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) ౧.
స్తుతము, పొగడఁబడినది ౨. క్రీతము, కొనఁ
బడినది. 3. విక్రీతము, అమ్మఁబడినది.

పణి. సం. విణ. (ఇ. ని. ఇ.) ౧. క్రయ విక్రయాది వ్యవహారము గలవాఁడు, బేహారి. ౨. స్తుతిగలవాఁడు (ఇ) బేహారి. (శే. ని.) (వి. ఇ. పుం.) ఒకానొక ఋషి
(వ్యాకరణకర్త యగుపాణిని వీని వంశస్థుఁడు)
(ఇ. స్త్రీ.) విపణి, అంగడివీధి పుం. ౧. స్తుతి. ౨. క్రయవిక్రయ వ్యవహారము (శే. ని.)

పణి = పడి. (చూ. పణిహారి.)

పణికము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పణప్రమాణము కలది. వి. అ. పుం. కోమటియిల్లు. (వై. ని.)

పణిత. సం. విణ. (ఋ. స్త్రీ. ఋ.) ౧. బేహారి, క్రయవిక్రయాది వ్యవహారము చేయువాఁడు ౨. స్తుతించువాఁడు.

పణితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. వ్యవహృతము (అమ్మఁబడినది, కొనఁబడినది.) ౨. పందె మిడఁబడినది, పందెముగాఁ జేయఁబడినది 3. స్తుతింపఁబడినది (వి. అ. న.) ౧. పందెము ౨. వ్యవహారము 3. స్తుతి.

పణితవ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. వ్యవహరింపఁదగినది (అమ్మఁదగినది, కొనఁదగినది) ౨. పందె మిడఁదగినది 3. స్తుతింపఁ దగినది.

పణిదియ = పడిదియ. (శ. ర.)

పణిహారి = పడిహారి. (ద్వారపాలకుఁడు.)

చ. అని యట పోవఁ బోవఁ బణిహారి యొకం డరుదెంచి విక్రమా, ర్కునిఁ బొడగాంచి మిమ్ముఁ దోడుకొంచు నెపం బనుచెర దైత్యుఁడా, కృనిఁ గిటిమూర్తి నైకొని తగం జను మన్నను వచ్చి ... విక్ర. ౨. ౧౪౦.

(సేవకుఁడు)

వ. ఏనును దక్షిణద్వారంబు పణిహారులవలన మున్న యెఱింగినవాఁడ నగుటం జేసి గంచు కంబును శిరోవేష్టంబును ధరియించి వినీత వేషుండనై పోవునప్పుడు

భార. ఉద్యో. ౨. ౧౨౧.

పణుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. క్రయ విక్రయాదులు చేయువాఁడు ౨. స్తుతించు వాఁడు (వి. అ. పుం.) కొండికుఁడు, కల్లమ్ము వాఁడు.

పణ్ణ(ణ్ణే)రము = పణ్యారము. వి. భక్ష్యము

ఉ. అద్దములోనఁ దోఁచు ముదు పండనిప్రాని ఫలంబు కోపపుం, గ్రద్దరి చిల్వచేఁ బడిన గంధపుఁదీవ మహావిషంబులో, నద్దిన పణ్ణె రంబు మగనా లది కొంచెమునకా లభించునే

అహల్యా 3. ౪3

పణ్యా. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. జ్యోతిష్మతి; మాలేరు. తీ.

పణ్యపతి. సం. వి. ఇ. పుం. గొప్ప వర్తకుఁడు.

పణ్యభూమి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. సరకులకొట్టు.

పణ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వ్యవహార్యము, వ్యవహరింపఁ దగినది (అమ్మఁదగినది, కొనఁదగినది. వ్యవహార్య భిన్నార్థమున పాణ్య మని రూపము చూ. పాణ్యము.) (వి. అ. పుం.) ౧. అమ్మఁదగిన సరకు ౨. బేహారము, వ్యవహారము. 3. మూల్యము, వెల

పణ్యవీథి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అంగడివీథి, బజారు

పణ్యశాల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కొట్టు, దుకాణము

పణ్యాంగన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. లోకులది, వేశ్య, వెలయాలు.

పణ్యాజిరము. సం. వి. అ. న. అంగడివీథి, పేట్టము, బజారు.

పణ్యాజీవకము. సం. వి. అ. న. సంత; బజారు.

పణ్యాజీవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బేహారి, వర్తకుఁడు. (ఇట్లే పణ్యాజీవకుఁడు)

పణ్యారము = పంచేరము, పణ్ణారము. వి. (సం. పణ్యాహారః, ప్రా. పణ్ణార క. పణ్ణారవు. త. పణియారం) భక్ష్యవిశేషము. (వానఁబప్పు అని. శ. ర.)

మ. కనివారాత్సవ మాచరించె ముని శిష్యవ్రాతముం దానుఁ గ, మ్మని పణ్యారము తోడ బూరెగమితో మండెంగ తిండంబుతో
భీమ ౨ ౬౪

మ. బాలయుం గాచ్చు లుదబ్మ వాలయవ దంభోజాక్షవక్షస్స్థల, స్థ్యలఘు ప్రజ్మ కరండ బిందువులఁ బణ్యారంపుఁ బుణ్యాంపుఁగం, పులఁ దాపత్రయి మీఁటి
ఆము ౧. ౪౩

పతంగన. సం. వి. అ. స్త్రీ. పెద్దకంది ?
(వై. వి)

పతంగమము. సం. వి. అ. పుం. ఎగురుచుఁ బోవునది. పక్షి.

పతంగము. సం. వి. అ. పుం. (ఎగురుచుఁ బోవునది.) ౧. పక్షి. ౨. శలభము, మిడుత. 3 శాలిభేదము, ఒకదినుసు వడ్లు. ౪. మధూకము, ఇప్ప ౫ బాణము. ౬. పిల్లి న ౧. పాదరసము. ౨. చందనవిశేషము. 3 గుఱ్ఱము, అశ్వము. (శే. వి)

పతంగి. వి. వృక్షవిశేషము.

పతంగిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧ తేనె యీఁగ, పుత్తిక. ౨. చిన్న యీఁడుపిట్ట

పతంగుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సూర్యుఁడు.

పతంచిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. వారి, వింటియల్లె త్రాడు

పతంజలి. సం. వి. ఇ. పుం. (అందఱును నమస్కరింపఁ దగినవాఁ డగుటచే పడుచున్న అంజలులు కలవాఁడు సంధ్యావందన సమయమున ఒక బ్రాహ్మణుని యంజలినుండి సర్పరూపమునఁ బడిన శేషాహియొక్క యవతార మని గాథ కలదు దీని ననుసరించి అంజలి నుండి పడినవాఁడు అనియు వ్యుత్పత్తి) యోగసూత్ర కర్తయును పాణిని సూత్రమహా భాష్యకారుఁడును అగు ఒకానొక ఋషి, ఒకానొక శేషావతారము.

శ్లో. ఆ బాహుపురుషాకారం శంఖ చక్రాసి ధారిణం, సహస్రశిరసం శ్వేతం పతంజలి ముపాస్మహే.

పతకము[1]. వి. (సం. పదకః ప్రా. పతక క. పదక త. పతక్కం) కంఠాభరణ విశేషము, హారమునడుమ నుండెడు రత్నాదులు పొదిగిన బిళ్ల.

సీ. ఎదల నున్ముల్లిగోళ్లు, బొదలినపతకము త్రిముత్తియంపుఁ జేరులు సెలంగ
అచ్చ. రా. బాల ౯౪

సీ. వినుఁగెంపుఁ బతకంబు గనిపింప నురదీర్ఘ హారచేల రై మించె గగనలక్ష్మి
ఉ రా. ౧. ౧౩౬.

పతకము[2]. వి. (సం. పథకః) మార్గము; పన్నాగము, పన్నిక

(వ్యవ) బుద్ధిమంతుఁడు చేసినపతకము నెవ్వరును ద్రిప్పలేరు.

పతగము. సం. వి. అ. పుం. పక్షి

పతత్. సం. (శత్ర) పడుచున్నది.

పతత్త్రు. సం. వి. త్. పుం. (ఎగురుచున్నది) పక్షి.

పతత్త్రము. సం. వి. అ. న.. పడుచున్నదానిని రక్షించునది. ౧. పత్త్రము, ఱెక్క; ఈఁక. ౨. వాహనము. 3. ఆకాశము. (శే. వి.)

పతత్త్రి. సం విణ (క ఙీ క) ఱెక్కలు గలది (వి. క పుం) ౧. పక్షి ౨. బాణము ౩ గుఱ్ఱము (ఇ పుం పక్షి)

పతత్త్రికేతనుఁడు. సం వి. అ పుం పక్షి పతగకేతుఁడు, విష్ణువు

పతద్గ్రహము. సం వి. అ పుం ౧ తిమ్మ పడిగము. ౨. మూలబలము, సేనయొక్క నిలువ దండు (విల్యజ్ఞు)

పతద్గ్రాహము. సం వి అ పుం పతద్గ్రహము, తమ్మపడిగము (వాచ)

పతద్భీరువు. సం వి ఊ పుం పక్షులకు భయ కారణ మైనది డేగ

పతనధర్మి. సం విణ (క ఙీ క) పడుధర్మము కలది - నశ్వరము, నశించునది (దేహాది)

పతనము. సం వి అ న ౧ పడుట, పాటు; ౨ వాలుట ౨ అధోగతిని బడుట; క్షయము, నాశము (వ్యతి. ఉదయము, ఉచ్ఛ్రియము) ౩. (స్తనాదులు వీఁగిపడుట) వ్రేలుట, వ్రేలాడుట ౪ గర్భపాతము, గర్భము దిగఁబడుట ౫. స్వధర్మాది భ్రంశము, పతితత్వము ౬. ఆకు, పలాశము (హై ని)

పతనీయము. సం విణ (అ ఆ అ) పతన నిమిత్తమైనది, పడఁద్రోయు సాధనమైనది, భ్రంశము కలిగించునది

శ్లో. నీచాభిగమనం గర్భపాతనం భర్తృహింసన మహో, విశేషపతనీయాని స్త్రీణామ్ ...

యాజ్ఞ. ౩ ౨౩౮

వి. అ. న. పాతము.

పతమము. సం. వి. అ. పుం ౧. పక్షి ౨. మిడుత.

పతముఁడు. సం వి. అ పుం చంద్రుఁడు

పతయాళువు. సం. విణ (ఉ) పడెడుస్వభావము కలవాఁడు

పతయిష్ణువు. సం = పతయాళువు.

పతాక. సం. వి ఆ స్త్రీ ౧ జెండా, ధ్వజము ౨. సౌభాగ్యము, మంచియదృష్టము. ౩ చిహ్నము, లాంఛనము ౪ నాటకాంగభేదము (నాటకమున ప్రధానకథకు అంగ మగుకథ, ప్రాసంగిక కథ రామాయణమున సుగ్రీవాది చరిత్రము)

పతాకము. సం వి అ పుం అభినయ హస్త విశేషము (బొటనవ్రేలిని వంచి చూపుడు వ్రేలి మొదటఁ గూర్చి వ్రేళ్లన్ని చక్కఁగాఁ జాఁచి పట్టునది)

పతాకాంశుకము. సం. వి. అ న జెండాగుడ్డ

పతాకాస్థానకము. సం వి. అ న (నాటక) నాటకాంగభేదము ఏదియో యొకయంశమును గుఱించి యాలోచించునపుడు అట్టి విషయముతో సమానమగు చిహ్నములు గల మఱియొక విషయమునకు శ్లేషాదులచే ఆగంతుకముగా ప్రసంగము కలిగించుట యను నాటకాంగభేదము. (ఇది నాలుగువిధములు కలది నాటక సంధులయందు మంగళార్థముగాని అమంగళార్థముగాని కవి యిష్టానుసారముగా రసపోషణమునకై యుపయోగింపఁ దగినది.)

పతాకి. సం. విణ. (క నీ. క.) ౧ పతాకగలవాఁడు; జెండాగలవాఁడు; చేతిలో జెండా గలవాఁడు ౨. (జ్యోతి) శుభాశుభసూచక చక్రభేదము.

పతాకిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ధ్వజిని, సేన.

పతోత్పతము. సం. విణ (అ. ఆ. అ.) మిక్కిలి పడునది ; మాటిమాటికి పడునది.

పతి. సం. విణ. (ఇ) ఏలిక అధిపతి సమాసోత్తర పదమగు "పతి" శబ్దమునకు స్త్రీలింగమున "పత్ని" యనురూపము వికల్పముగా నగును గృహపతి, గృహపత్ని బహుపతి, బహుపత్ని) వి. ఇ. పుం. (పాలించువాఁడు) ౧. యజమానుఁడు (గృహపతి), స్వామి, సొంతకాఁడు (క్షేత్రపతి, భూపతి); ఏలిక, పాలకుఁడు, రాజు (ఓషధీపతి, కులపతి) ౨ భర్త, మగఁడు (పతివ్రత మొ.) ౩ వేరు, మూలము ౪ గతి, గమనము ఇ. స్త్రీ. స్వామిని, ఒడయురాలు, రాజ్ఞి.

పతింవర. సం. వి. అ. స్త్రీ. తనంత మగని వరించునట్టి స్త్రీ. స్వయంవర

పతిఘాతిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పతిని జంపునట్టి స్త్రీ.

పతిఘ్నము. సం. విణ. (అ ఈ అ) భర్తృమరణము సూచించునది హస్తరేఖావిశేషము మొ.)

పతితము. సం. వి. అ. న. పతనము

పతితుఁడు. సం. విణ. (అ అ అ) ౧ పడినవాఁడు ౨. పొందినవాఁడు; చేరినవాఁడు (వంశపతితుఁడు. మధ్యపతితము. మొ.) ౩ భ్రష్టుఁడైనవాఁడు ధర్మభ్రష్టుఁడు, పాపి

పతిదేవత. సం. వి. అ. స్త్రీ. పతిని దేవతగా భావించు స్త్రీ. పతివ్రత

పతిప్రాణ. సం. వి. అ. స్త్రీ. పతివ్రత

పతిమ. వి. (సం. ప్రతిమా. ప్రా. పడిమా క. పతిమె.) ప్రతిమ, ప్రతికృతి, బొమ్మ

సీ. మలదాయటానున్న మలపుకీల్పులు దిండె
పెంటాపతిమకాలి పెండె మమర ...
చంద్రా. ౨. ౩౬.

క. కని మది గలిగినతీరున, నిమ మగనికి వ్రాసి
కొన్న నిలువుఁబతిమలకా, గనుఁగొని రొయుఁ
గళ వలికిన, ననఁబోఁడికి గినియఁ దశరా
నవలా నీకుకా ... యయా. ౫. ౫౧

సీ. అంతట నొక్కనాఁ డాగాధినృపపత్ని
పసిఁడికోలాటంపుఁ బతిమబొమ్మఁ, దీర్చైన
మంజిష్ఠ తెరతోడిపచ్చలపల్లకి నెక్కి ...
దశా ౬. ౩౪

పతివత్ని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. జీవద్భర్తృక, మగనాలు, ఐదువ (ప్రభుపర్యాయ మగు పతి శబ్దమునకు మతుప్ప్రత్యయము చేర్చిన స్త్రీలింగ రూపము "పతిమతి" యని అగును)

పతివ్రత. సం. వి. అ. స్త్రీ. భర్తయే ప్రతిమలెల నియతముగా ఉపాసింపఁదగినవాఁడుగాఁ గలగి. పతిభక్తి గల యిల్లాలు, క్రొత్తడి

పతీయంతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పతిని గోరునట్టి స్త్రీ.

పత్త్రేరము. సం. విణ. (అ అ అ) ౧ పోవునది ౨ ఎగురునది; వ్రాలునది ౩ పడునది వి. అ. పుం. ౧ పక్షి ౨ గ్రామము, పల్లము ౩ పరిమాణవిశేషము, అధకము ౪ పవనము, గాలి (శే. ని.)

పత్కాషి. సం. విణ. (న్ ఈ న్) ౧ కాళ్లను రాచునది, పాదములను ఒరయునది ౨ కాలి నడకను పోవువాఁడు (పదాతి, యాత్రికుడు మొ.)

పత్త. (వి. క. పత్తె.) భగము, ఆఁడుగుటి

సీ. పాపలఁ గనుతావు పత్త బుయ్యా, మరునిల్లు
దుబ్బన మదనమందిగ యొప్ప ...
సాం. ని మాన. ౧౯ చంద్ర వి ౨. ౬౪

పత్తనము. సం. వి. అ. న. ౧. పట్టనము, పురము. (వక్షిగ్రామము.) ౨. మృదంగము,

మద్దెల. 3 క్షుద్రగ్రామము. ౪ క్రయవిక్రయ భూమి. ౫. ఓడలచేత పొందకళ్ళ మైనపురము (శ ని.)

పత్తి = ప్రత్తి. వి. (క. పత్తి మా త్తి ర పరుత్తి) విత్తులతో నుండెడుదూది, కార్పాసము (శ ర)

జ : పత్తికట్టు

పత్తి. సం. వి. ఇ ప్. పుం ౧ పాదచారి, కాలి నడకను బోవువాఁడు ౨ పదాతి, కాలి బంటు 3 సూరుఁడు ౪ స్త్రీ ౮ ఒక గిధము ఒకఏనుఁగు మూఁడుగుఱ్ఱములు ఏవురు కాల్బురుకు గలసేనావిశేషము ౨ ౧ - సమ, పోవుట 3 ఏఁబదియైదుగురు ౧ల సేన

శ్లో. నరాణాం పంచపంచాశదేషా పత్తిర్వి యతే ... సంభార ఉద్యో ౧౧౫ ౨౮

పత్తికట్టు. వి (√పత్తి) లోహపాత్రాదులకు వేసెడి అతుకు

(వ్యవ.) ఆచెంబునకు పత్తికట్టు వేసినందులకు అణా పుచ్చుకొన్నాఁడు

పత్తికాయ. వి గాలక్రీడా విశేషము

సీ ... బందారు బసవన్న పత్తికాయ ... హంస 3 ౧౪౬

పత్తిగణకుఁడు. సం వి అ పుం పదాతులను లెక్కించు అధికారి

పత్తిచ్ఛేదము. సం వి అ. పుం స్థాపకరాశి, పరిమళించు మైపూఁతలపంక్తి (వై ని)

పత్తిరిబొట్టు. వి పత్తిరి + బొట్టు) ఒక విధమగు బొట్టు, తిలక విశేషము

సీ. తిలక మెసంగు గీ. బొట్టనఁగ జా క్కనఁగఁ జొక్కబొట్టన గఁ బొలుచుఁ జాతిక పత్తిరిబొట్టనంగఁ, దద్విశేషాఖ్య ఆం, భా. ౨ ౧౩౦

పత్తిరి. వి. (సం. పత్త్రిం. ప్రా పత్తం) ౧. పర్ణము, ఆకు.

గీ. పత్తి రా కనఁ బర్ణ మూఁ కార్వతీశ ... ఆం. భా. ౨ 3౭.

౨. పత్రి. దేవపూజ కుపయోగించెడి దళముల సమూహము.

ఉ. తత్తరపాటు లేక నదిఁ దాన మొనర్చి వినా కపాణితో, పోక్తము విశ్వనాథుఁ గరుణో దధిఁ గమ్మనిపూవుగుత్తులం, బత్తిరిఁ బూజ సేసి .. కాశీ ౨ ౪౯.

గీ నీలకంఠునిశిరముపై నీళ్లు చల్లి, పత్తి రిమ మంత సెవ్వఁడు పాఱవైచుఁ, గాముధేనువు వానింటిగాడిపసగ, మల్లమరశాఖి వానింటి మల్లెచెట్లు ... రాజ. చ. ౧ ౩౫.

ఆ మత్తిగిల్లి సత్తుగిత్తకత్తడి సెక్కి, మిత్తి మొత్తి నత్తి నత్తి బత్తిఁ బత్తి రిడిన ముత్తి బుగ్గలు రెండును, కొత్తి గుత్తె గట్టుచుండు సెఁడు . . నీలా. ౧. ౧౧౭

సా : కొండంతదేవునకు కొండంత పత్తిరికట్టువా రుండురా

క ... కొండం, తటి దేవరకును గొండం, తటి పత్తిరి కట్టువారు ధరణిం గలరే . . సారంగ ౧ ౧౫.

జ. పత్తిరిబొట్టు

పత్తిరేకు. వి లోహము నదుకునపుడు రెండింటి సంధిని వేయు సజాతీయ మైనరేకు.

క. తనుమధ్యవలీభంగము, లనుసూర్వఁగవవియుఁ దక్కులమువాయుగుటఁగం, కుని యుడినపత్తి రేకనఁ, జనుతొడ్డాణమున నడుముచాటుక ననురుచ్ ... ఆము. ౫. ౨౩.

పత్తూరము. సం. వి. అ. పుం. పొన్నగంటికూర శ్రీ.

పత్తైచ్ఛము. విశే. (సం. ప్రత్యక్షం ప్రా పచ్చక్ఖో) ౧. కనఁబడునది, గోచరము ౨. యథాస్థితము, ఉన్నది ఉన్నట్లు
వ. ... ఆమె నీకుఁ బత్తైచ్ఛంబుగా నన్నియుఁ దెల్పు నని యుక్కుచెలిం బిలిచి శీఘ్రం బారెఁబులుసానిం దోడ్కొనిగమ్మని పనిచిన నది యతిత్వరితగతిం జని యేమను చున్నది .. మృ వి ౨ ౩౭

పత్త్రకము. సం. వి. అ. పుం. కాలించశాకము † న ౧ ఆకు, పత్త్రము ౨. పత్త్రభంగము, స్త్రీల చెక్కిలిలో నగువానియందు వ్రాయఁబడు మకరికాపత్త్రము. ౩. తేజపత్త్రము, ఆకుపత్త్రము † ౪. ఆకువలె నుండుకత్తి, పత్త్రాస్త్రము.

పత్త్రకూటము. సం. వి అ పుం. న రెక్కలుగల యినుపబాణము. (వై. ని.)

పత్త్రఘన. సం వి అ. స్త్రీ. సాతల, సంబకేను †

పత్త్రణ. సం వి. అ స్త్రీ. ౧. పత్త్రభంగము, స్త్రీల చెక్కిలితో నగువానియం దలంకారార్థము వ్రాయు మకరికాపత్త్రము ౨ బాణమునకు రెక్కలు కట్టుట (వై. ని.)

పత్త్రతండులి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. యవతిక్త, నాగదొండ.

పత్త్రతరువు. సం. వి. ఉ. పుం. దుష్ఖదిరము, ఒకజాతిచంద్ర †.

పత్త్రదారకము. సం. వి. అ పుం. (ఆకులవలె పలుచగా నుండుతల్లులు కోయునది; ఆకువలె పలుచగా నుండి కోయునది) క్రకచము, రంపము.

పత్త్రనాడిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. పత్త్రశిర, ఆకులయీనె, ఆకులనరము.

పత్త్రపరశువు. సం. వి. ఉ. పుం. (లోహపు రేకులకు గండగొడ్డలి వంటిది) ఆకురాయి.

పత్త్రపాలము. సం వి. అ. పుం ఛురిక, చూరకత్తి

పత్త్రపాలి. సం. వి ఈ స్త్రీ ౧ బాణమునకు రెక్కలు కట్టినభాగము ౨ కత్తరి, కత్తెర

పత్త్రపాశ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ పాపటబొట్టు, స్వర్ణాది రచిత లలాటాభరణము, చేరుచుక్క.

పత్త్రపిశాచిక. సం. వి ఆ స్త్రీ ఆకులతో పిశాచివలె చేయఁబడినది. జమ్మగూడ; తాటియాకుల గొడుగు పెం

పత్త్రపుటము. సం వి అ న. ౧ ఆకుదొన్నె, ఆకుదొప్ప. ౨ ఆకులతో అల్లినబుట్ట, పుటిక.

పత్త్రపుష్పకము. సం. వి అ. పుం. భూర్జపత్త్రము, బుజపత్త్రి †

పత్త్రపుష్పము. సం. వి అ పుం (పూలవంటి ఆకులుగలది) ఎఱ్ఱతులసి †

పత్త్రపుష్పి. సం వి ఈ స్త్రీ తులసి †

పత్త్రఫల. సం వి ఆ స్త్రీ పెద్దకత్తి (వై ని)

పత్త్రబంధము. సం. వి. అ. పుం. పుష్పరచనావిశేషము, పత్త్రాకారముగా పూవులతో చేయు అలంకారము.

పత్త్రభంగము. సం వి. అ. పుం. స్త్రీలయొక్క చెక్కిలి లోనగువానియందు అలంకారార్థము కస్తూరి కాదులతో వ్రాయఁబడు మకరికాపత్త్రము

పత్త్రభంగి. సం వి ఈ స్త్రీ. = పత్త్రభంగము.

పత్త్రము. సం. వి. అ. న. ౧. పర్ణము; ఆకు; పుష్పదళము, పూరేకు. ౨. వ్రాయుట

కాధారమైన కాటియాకు, కాగితము మొ; జాబు. ౩ వ్యవహారమున పరస్పరము వ్రాసికొను దస్తావేజు (ఋణపత్త్రము, దానపత్త్రము మొ) ౪ బంగారు లోనగువాని ఆకువంటి రేకు. ౫ పక్షిరెక్క. ౬ బాణమునకుఁ గట్టినరెక్క, అంపగఱి ౭ వాహనము ౮ స్త్రీల చెక్కిలి లోనగువానియందు వ్రాయఁబడు మకరికాపత్త్రము ౯. వరాంగకము, లవంగపుపట్ట ౧౦. తేజపత్త్రము, ఆకుపత్రి † ౧౧ కత్తి లోనగువాని వాదర ౧౨. ఛురిక, చూరకత్తి. (వై ని)

పత్త్రిమూలము. సం వి అ పుం మూలికవలె నుంగుఆకులు గలది చేతసము, ప్రబ్బ †

పత్త్రిరంజనము. సం వి అ న గంధపత్త్రిము మీఁద రంగులువేయుట; పుస్తకపత్త్రిము మీఁద చిత్త్రిరువు వేయుట

పత్త్రిరథము. సం వి అ పుం రెక్కలు రథముగాఁ గలది పక్షి

పత్త్రిరేఖ. సం వి ఆ స్త్రీ — పత్త్రిభంగము

పత్త్రిల. సం వి ఆ స్త్రీ ౧ పెద్దయేలకి † ౨. శ్రీతాళము †

పత్త్రిలత. సం వి ఆ స్త్రీ ౧ పత్త్రిభంగము. ౨. ఆకులు ప్రధానముగాఁ గలతీఁగ ౩. ఆకువలె దడదడలాడు నిడుపుచురియ, పెదకత్తి

పత్త్రిలము. సం వి అ న. ద్రప్సము, అఘనదధి, పలుచని పెరుఁగు.

పత్త్రిలేఖ. సం = పత్త్రిరేఖ.

పత్త్రివల్లరి. సం వి ఈ స్త్రీ. ౧ పత్త్రిభంగము. ౨. పత్త్రిప్రధాన మగులత

పత్త్రివల్లి. సం. = పత్త్రివల్లరి.

పత్త్రివాహము. సం. వి. అ పుం రెక్కలచే తీసికొనిపోఁబడునది. ౧. పక్షి. ౨. బాణము.

పత్త్రివాహుఁడు. సం విశే. (అ ఆ అ) జాబులను గొనిపోవువాఁడు.

పత్త్రివిశేషకము. సం. = పత్త్రిభంగము.

పత్త్రివృశ్చికము. సం వి అ పుం ఆకుతేలు, పత్త్రాకారమగు నొకజాతి వృశ్చికము

పత్త్రివేష్టము. సం వి అ పుం తాటంకము, చెవికమ్మ

పత్త్రిశాకము. సం వి అ పుం ఎడ్విధశాకములలోని పత్త్రిరూపమగు శాకము, ఆకుకూర † (పత్త్రిము, పుష్పము, ఫలము, నాళము, కందము, సంస్వేదజము (కుక్కగొడుగు) అని శాకము లాఱు)

పత్త్రిశృంగి. సం వి. ఈ. స్త్రీ. ద్రవంతి, ఎలుకచెవికూర †

పత్త్రిశ్రేణి. సం వి ఈ స్త్రీ = ద్రవంతి, ఎలుకచెవికూర

పత్త్రిశ్రేణి. సం = పత్త్రిశృంగి

పత్త్రిశ్రేష్ఠము. సం విశే. (అ ఆ. అ) ఆకులలో శ్రేష్ఠమైనది వి అ. పుం. బిల్వము †

పత్త్రిసిర. సం వి ఆ స్త్రీ ౧ పత్త్రిభంగము ౨ పత్త్రినాడి, ఆకులయీనె

పత్త్రిసూచి. సం వి ఈ స్త్రీ కంటకము. ముల్లు †

పత్త్రిస్నుహాము. సం. వి హ. స్త్రీ. ఆకుజెముడు † (రూ పత్త్రిస్నుక్కు.)

పత్త్రిస్నుహి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఆకుజెముడు †

పత్త్రహిమము. సం. వి. అ. న. (ఆకులయందు మంచు నిలుచుటవలన) హిమదుర్దినము, మంచు పడెడిదినము

పత్త్రాంగము. సం వి అ న ౧ రక్తచందనము ౨ భూర్జపత్రము శ. ౩. పద్మకము శ

పత్త్రాంగుళి. సం వి ఇ పుం = పత్రభంగము

పత్త్రాంజనము. సం. వి అ. న వ్రాతపత్త్రములపై వ్రాయుమసి, సిరా.

పత్త్రాంజలి. సం వి ఇ పుం భూస్తృణము, చిప్పగడ్డి శ

పత్త్రార్యము. సం వి అ న ౧ పిప్పలివేరు శ ౨ పర్వతతృణము శ ౩ శాళకము

పత్త్రామ్ల. సం. వి ఆ స్త్రీ పులిచింత శ

పత్త్రాలువు సం వి. ఉ పుం ౧ కాసాలువు, ఒకజాతి గెనుసుగడ్డ శ ౨ ఇక్షుదర్భ శ

పత్త్రావళి. సం వి. ఇ ఈ స్త్రీ ౧ పత్త్రములవరుస ౨ గైరికధాతువు ౩ పత్త్రభంగము ౪. తేనెయు యవచూర్ణమును కలిపిన లేత రావియాకుల సముదాయము

పత్త్రి. సం. విణ. (న. ణీ న.) (పత్త్రములు గలది (౧ ఱెక్కలుగలది ౨. ఆకులు గలది. ౩ తాటియాకులు కాగితములు మొ. కలది. (గ్రంథము, పుస్తకము.) ౪. వాహనము గల వాఁడు. వి. న. పుం. ౧. బాణము. ౨. పక్షి. ౩. డేగ. ౪. వృక్షము. ౫. రథికుఁడు. ౬. తాటిచెట్టు ౭. శ్వేతకిణిహి శ. ౮. పారచిలుబొద్ది శ. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. ఆకు. ౨. పత్త్రము, పత్త్రిక, వ్రాఁత కాధార మగు తాటియాకు, కాగితము. మొ. ౩. పత్త్రావ్రము, ఆకువలెనుండుకత్తి.

పత్త్రిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ ౧ పత్త్రము, పత్త్రి, వ్రాఁత కాధార మగుతాటియాకు కాగితము మొ. ౨. వ్యవహారమున పరస్పరము వ్రాసికొనెడు పత్త్రము (క్రయపత్త్రము మొ) ౩ కర్పూరభేదము.

పత్త్రిణి. సం వి ఈ. స్త్రీ భార్యయొక్క కనిష్ఠస్వస. (శ. ని.)

పత్త్రోపస్కరము. సం. వి. అ పుం. కాసమర్దము, కసింద శ.

పత్త్రోర్ణము. సం వి అ న (ఆకులమీఁద నుండు పురుగులవలనఁ బుట్టు పట్టుదారములతో చేయఁబడినది) ౧ ధౌతకౌశేయము, తెల్లపట్టుబట్ట. ౨ పట్టుబట్ట పుం దుండిగము, శ్యోనాకము శ

పత్ని. సం వి ఈ స్త్రీ అగ్నిసాక్షిగాఁ బెండ్లాడిన పెండ్లాము

పత్నీసన్నహనము. సం వి అ న యజ్ఞదీక్షార్థము యజమానుని పత్నికిఁ గట్టునడికట్టు, అట్టనడికట్టు కట్టుట.

పత్న్యాటము. సం వి. అ పుం. పత్నిగృహము, అంతఃపురము

పత్రి = పత్త్రి.

గీ పెట్టు మూఁకుడులో మొగిబిల్వపత్రి, మట్టి దూపార్తి దీపముఁ బెట్టుచమురుఁ, బొందుపఱచుక హంస ౧. ౧౮౨

బిల్వపత్రి = మారేడుదళము

ద్వి సొంపారి, పెంపారి చాలనొప్పెడు బిల్వ పత్రి, వలిదీటు కొనఁగోసి

బస. పు ౩ ౬౯౨. పం

పత్సలము. సం. వి. అ పుం ౧. ప్రహారము. ౨. ప్రవాసము (శ. ని) ౩. మార్గము. (వాచ.)

పథికుఁడు. సం. విశే. (అ. థి. శా. అ) మార్గ కుశలుఁడు, త్రోవ చక్కఁగా తెలిసినవాఁడు.

పథము. సం. వి అ. న. పుం మార్గము, త్రోవ
శ్లో. .. పంథాస్తు ఖుల్లకోవహాః, వాటః పథశ్చ మాథశ్చ .. (త్రి. వి.) (పథిన్ శబ్దమునకు తెనుఁగున ప్రథమైకవచన రూపము పథ మని యగు నని యహోబల పండితీయము.)

పథాతిథి. సం. విశే. (ఇ) యాత్రికుఁడు.

పథి. సం వి న. పుం. (తెనుఁగున సమాస పూర్వ పదముగాఁనే యుండును. పథిశ్రమము. కొ సమాసోత్తరపద మగునపుడు అకారాంత మగును దుష్పథము, దృక్పథము, రాజపథము. కొం. చూ. పథము) పథము, పద్ధతి, మార్గము (ఈ క్రింది ప్రయోగమునమాత్రము ఒకకవి వ్యస్త ముగా వాడినాఁడు
గీ మలపి చూపట్టెఁ బథి నొక్కమఱ్ఱిచెట్టు
హంస ౨ ౧౧౬

పథిక. సం వి ఆ. స్త్రీ. కపిలద్రాక్ష కీ

పథికుఁడు. సం విశే. (అ. ఆ. అ.) దారి నడచు వాఁడు, బాటసారి, తెరువరి

పథిజ్ఞుఁడు. సం. విశే (అ. అ అ) మార్గములు ఎఱుఁగువాఁడు.

పథిద్రుమము. సం. వి అ పుం. శ్వేతఖదిరము, తెలిచంద్ర కీ.

పథిప్రజ్ఞుఁడు. సం. విశే. (అ అ అ) మార్గ ములు చక్కఁగా ఎఱుఁగువాఁడు.

పథిలుఁడు. సం. = పథికుఁడు

పథివాహకుఁడు. సం. విశే. (అ. హ్ర. అ.) ౧. క్రూరుఁడు, నిష్ఠురుఁడు. ౨. శాకునికుఁడు, పిట్టల వేఁటకాఁడు. 3. మార్గవాహకుఁడు. దారిని బరువు మోయువాఁడు.

పథ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. మృగైర్వారువు, బుదమ కీ. ౨. చిర్భట, నక్కదోస కీ. 3. వంధ్యాకర్కటి, గొడ్డు ఆఁగాకర కీ ౪ మాత్రా వృత్తిభేదము ౫ హరీతకి, కరక కీ

పథ్యము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ) ౧. దారికి మంచిదైనది. ౨. హితమైనది. 3. మేలు చేయు నది వి. అ న. ౧ హితకర మైనభోజ్య ద్రవ్యము. ౨. మేలు, శ్రేయము, క్షేమము. పుం. హరీతకి, కరక కీ (వాచ)

పథ్యశాకము. సం. వి అ పుం. తండులీయ శాకము, చిఱ్ఱికూర కీ.

పద్. సం వి ద్. పుం (ఇది సమాసపూర్వపదము గానే యుండును ఇది పాదశబ్దమునకు ఆదేశ ముగా వచ్చురూప మనికొందఱు. స్వతంత్ర శబ్ద మని కొందఱు) ౧. పాదము (పద్గుఁడు, పన్న ద్ధము కొం.) ౨. పాతిక. (పన్నిష్కము)

పదంపడు. వి. అ. క్రి. పదపడు (పదము + పడు ?) (పూను, యత్నించు.)
చ. కే, దపుగని కేల్వు కెప్పవఁ బదంపడి
నిన్ను దలంపఁ జొప్పడెన్
ఉ. హరి. ౨. ౧౯౪.

పదంపడి = పదపడి. అవ్య. ౧. పిమ్మట, తరు వాత, వెనుక. (పదము + పడి ?)
చ. .. ఈ, తనిపలు కాదరింపమిఁ బదంపడి పాటిలు కెల్లచేటులన్ ...
భార. ఉద్యో. 3. 3౪౯.
ఉ. ఘోరరణంబులోనఁ బడి కూలినవానరుశల్ల రూగని, ద్రారతిఁ బొంది కెమ్మదిఁ బదం పడి మేల్కనుభంగిఁబ్రాత్తను, స్ఫారబలం బులం దనరి ... భా. రా. యు. ౨౪౪3.

ఉ. . విక్రమా, ధ్రాముఁడు వీరభద్రుఁడు పదంపడి యుండఁగాఁ గాచె దేవతా, గ్రామ ణులా కాశీ. 8 ౯౦.

౨. మఱియు. (క. ౪)

క చంపినవానిని సరిగాఁ, జంపుట తగు విప్రుఁ డైనఁ జంపక పతిత, త్సంపదఁగొని తల గొఱిగి పు, దంపడి కక్కుచ్చు వ్రాసి దండిం పఁదగున్ విజ్ఞా ప్రా. ౨౪

వ కెండియుఁ గొండయు వలోమాగ్ను లార్చిరి పదంపడి కొండయు వలోమ కుండంబులందు మూత్రంబు విడిచిరి ... భాగ ౪ ౧౧౫

పదకము. వి (సం. పదకమ్) ౧. లలంతిక, కంఠ భూషావిశేషము.

సీ. పదకము తాళి కేవళములంబెస సరిపెన సర పణి గొలుసన లలంతికా గ్రైవేయంబగు ఆం భా ౨. ౧౪౯

సీ. పచ్చలకడియముల్ బంగారుగాజులు పదక ముల్ సవరించె మదిరియోర్తు ...

యయా. ౪ ౭౯

౨. పద్ధతి

క. ఇది సాకానతియిచ్చిన. పదకము గలరూపు విన్న పము పేసితి నీ, హృదయంబునఁ గైకొను కొంం, దుదలంపులు దక్కుమనవుడుం గుసి కుండై ..

నిర్వ ౪. ౩౧ (విషయమని భావము)

ద్వి. ఇది శ్రుతిస్మృతి మూలమేకాని యుండు, పదకవాదములని భావింపవలదు .

బస. పు. ౧. ౫౦౧. (సమాసము చింత్యము)

పదకము. సం. వి. అ. న. పదము, పదవి, అధి కారము. పుం. నిమ్కమను వక్షోలంకారము, పతకము, రత్నములు దాపిన పతకపుబిల్ల.

పదకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వేద పదపాఠము జదివినవాఁడు.

పదఖండనము. సం వి. అ. న. ఒక విధమైన గాయమానము, మల్లబంధ విశేషము.

వ. ఉరిక్రాదును పద ఖండనంబులులో విక్రీరి పెలిచి త్రిరి . మల్లపు 3 ౭౯.

పదగళావ్రి. సం వి ఇ. న మల్లబంధ విశేషము.

వ. చాంగణయుఁ . . బదగళావ్రియు గళ కత్తిరయు ... ప్రబంధ ౩౫.

పదగుఁడు. సం విణ (అ అ అ.) పాదచారి, కాలినడకను బోవువాఁడు.

వి అ. పుం పదాతి, కాలిబంటు.

పదచౌళి. వి. (త పదచారి) నాట్యభేదము.

సీ. అభినయంబులు కొపు లరుదైన తీరుపుల్ వెలయఁగాఁ బదచౌళి విధమొకర్తు

ఉ రా. ౨. ౧౩౯.

సీ అభినయించుచును బదార్థము లైలుపుచొ రతి ముద్దురా చిల్కరిపావహింప

గీ. చెలఁగి పదచౌళి విసిపించెఁ జెలువ యొకతె.

దశా. 8. ౭౧౨.

ద్వి. పదచౌళిగొనియొ రూపవతీ వధూటి, కొద శేకి పేరణిగొనె చంద్రరేఖ

రఘునా. ౧. పా.

పదటఁగల(లి)యు. అ క్రి (పదటన్ + కలయు) బూడిదపా లగు; వ్యర్థ మగు

సీ. పరకళత్రంబుల వెంబడఁ దలంచినవాఁడె ప్రజ్ఞావిలాసంబు పదటఁ గలసె ..

శివరా. 3. ౨౨.

ఆ. పదయరాని యూయ వొడలికిఁ గలిగినఁ, బాపకృతుల దానిఁ బదటఁ గఱపు, నసుగె.

భార. శాం. ౫. ౪౮౧.

సీ. చరువులు భక్షించి సర్వాన్నరాసులు వెద చల్లి సోమంబు పదటఁగలిపి ...

హరి. ఉ. ౪. ౫౩.

పడటము = పడటిమి, పడటు². వి. ౧ ఆత్రము, తత్తఱపాటు, తొందర.

శా. ధానుష్కున్నతి చెప్పఁ దీరునె మునీంద్రా మేరువో మందరం, బో నీచాపము దాని బైసియు నీళకఁ బెట్టఁగాఁ గాన నా, చే నింతే మది కింతలోఁ బడటమా యీపట్టి యాధ్రత్య మే, లా ..
చం రా 3 ౧౪౯

క. ఇది మంచిబుద్ధి యింకక, బడటముచే నించు కేని భాషింపకు
కుక. 3 33౨.

ద్వి పట్ట నుంకించిన పడటము . .
విష్ణు ఉ ౪ ఆ. (౪ ౧)

౨. తొందరమాట, తొందరపని

గీ. పండ్లుఁ బనుపున వశ్యాఁకఁ బల్లెరమునఁ, బెట్టుకొని వచ్చి బిడ్డఁ గన్నట్టివారి, నడిగి వా రయ్యఁ గైకొను టదియె పాడి, యేల పడరెడుపడటాల నేమిసొరు ...
పార్వ ౪ ౧౪౬

పడటిపాలగు. అ క్రి (పడటు¹ + పాలు + అగు) వ్యర్థమగు

గీ. ... దురాచారులార కావ, కితనకృత్యంబు లిట్లు చేసితిరి మీరు, బ్రహ్మవిజ్ఞానగర్వంబు పడటిపాలు, గావలయు నంచు ఘోరంబుగా శపించె
వరాహ ౫. ౫౨.

పడటి పాలుచేయు. స క్రి (పడటు¹ + పాలు + చేయు) భ్రష్టముచేయు, పాడుచేయు

ద్వి బల్ల బాలకటకంబు పడటిపాల్ సేసి
బస. పు ౭ ౯౧౬. పం.

పడటిమి = పడటము. వి. (√పడటు² స్వార్థమున ఇమి వర్ణకము.) భయాదులచేఁ గలిగెడు తొందర, ఆత్రము.

చ. కదిసి శశాంకుఁ డీసతిముఖం బయి తేజి తమంబుమీఁదుగా, కెదురుగఁగ వచ్చు హీనబల మెంచి తనంతనె కన్ను దామరల్, పడటిమి గొప్పకెప్పలను బైచెయి చేకొన పాము జిక్కెనక, నుదు రరచందురుం దన జను ల్మతి కేఁతనె అంచు నాఁ దగెక ...
ఉ హరిశ్చ. 3 ౭౨

చ పొదిఁగిటఁ గాంచుఁ గాంచి తమిఁ బూని గిగుఱ్కొన మల్లె మల్లెచోఁ, బడటిమి వచ్చు
ఉ హరిశ్చ. ౪ ౧౭

పడటి¹ = పడదు. వి. ౭౦ ధూళి బుగ్గి

గీ దుమ్ము దువ్వ దుమారము త్రుమ్ము తుమురు, దవ పడటు బుగ్గి నాఁగను దనరు ధూళి . .
ఆం. భా ౨ ౨౨౦.

జ : పడటఁగలయు, పడటిపాలగు, పడటిపాలు చేయు, పడటుచేయు

పడటు² = పడటము.

(ఆత్రము, తొందర.)

ద్వి. పడటునరేచి విష్ణు ..
పూ ౧ ఆ (౪. ౪)

జ : పడటిమి

పడటుచేయు. స క్రి (పడటు¹ + చేయు) బూడిదగాఁ జేయు ; తృణీకరించు.

గీ. వార్త విని సర్వజిత్తు దుర్వారుఁ డగుచుఁ, బాలవంటినా కేస్తంబుఁ బడటుచేసి, కట కటా రాజ జడదారిగాండ్లముచ్చు, మాయ మాటలు విని చెడిపోయె ననుచు ...
ఉ. హరిశ్చ. ౪ ౯౫

పరడు = పడటు. వి ౧. బూడిద, భస్మము.

ఆ పరడు పకిఁడి గాఁగ భాండసంపద గల్గఁ, గ్రొత్తవర్తకులను గుమ్మరులను, జొప్ప దప్ప కనికి చెప్పెడు కొవ్వల, కప్ప యనఁగఁ బరగు నవ్వరంబు ...
ద్వా. ౧. ౭౫

ద్వి పదడు చేపట్టుచుఁ బసిఁడి రైు వెలుఁగు
బస. పు ౫ ౨౪౨ పం.

వ .. పదడునం బొదవిన మెదడునం బ్రదరం బులం బదిసి కదిసిన మాంసంబును .
శాళ. ౨. ౬౨ పండితా పురా ౧౩౭ పా.

౨. గుండ, చూర్ణము, పొడి

గీ పులుసులో గంజి పిక్కలి కలయఁ బోసి, భక్ష్యములలోన మిరియంపుఁబదడు గలిపి
చంద్ర వి ౧. ౬౫.

పదత్రీ. వి. పారావతవిశేషము, ఒకజాతిపావురము

క. మే లైనలకోరీ లా, డ్డీలుం బదతీలు .
సారంగ ౧ ౧౧౪

పదనిచ్చు. అ క్రి (పదను² + ఇచ్చు) తడుపు

మ. క్షితిసాధత్వము లేదు గావునఁ బరక్షేత్రం బులం దున్ని లో, హితధారం బద నిచ్చి రాజమకుటీహారావళీ బీజసం, తతు లం, జల్లితి
దశా ౯ ౫౯.

సీ. జవ్వాదిఁ బదనిచ్చి సారణుల్ సారించి సరసత బిరుదలం చక్కనొత్తి
వాల్మీకి ౩ ౧౩౩.

సీ కలికిచేష్టలు భావగర్భంబు లైనను బ్రియు మీఁదఁగూరిమి బయలుపఱుప, పిదపిద నై లజ్జ మదిఁబదనిచ్చినఁ జెలిమేనఁ బులకలు నిక్క లొత్త ... భాగ. ౧౦. ఉ. ౩౩౧.

పదను = అదను, హదను వి. ఔ. అనా (క హదను.) ౧ అనుకూల్యము, అనుకూలస్థితి.

క ఇదె పోరుదఁ గౌరవ్యులఁ, బదనికి రాఁ బలికి సంధి పాటించెద ..
భార ఉద్యో ౩ ౬౯.

(= పాకము. చి. ని పరిపాకము. శ. ర)

౨. యుక్తసమయము, తఱి ; సమయము.

క. అది విదురుచెప్పినట్టిద, తుదిఁ గృష్ణుఁడు పాండుసుతులతో నే అగుచే, పదనే యీ గికినిచ్చిన, బెదరి రథర యొచ్చె మైనఁ బిమ్మట నగరే భార. ఉద్యో ౩. ౧౬౩

సీ. అంట్లొత్తుపదనున నంట్లొత్తె వెలమిఁ గాన్పించు లేఁగొమ్ములు వంచి వంచి ...
కళా ౪ ౩౭

ద్వి పెదపద స్నెదకుండ వితులు సేన, పెదపెట్టుఁ గాలేమి ... బస పు ౪ ౪౯౩ పం

క పెదతలఁపు లుడిగి సంధికి, నొదఁబడు మిది లెస్స దీని కొడఁబడవి గడుం, జెడుతెరు విప్పటిపదనుల్, గడవఁబడుట ద్రాటఁ దప్పకరణియచుమ్మీ
భాగ కర్ణ ౩ ౨౪౩

౩. విధము, రీతి

క వారలగుణానుగుణముగ, వారక కను గలిగి నడచువారల కెలమిక, శ్రీ రంజిలు జయ మొదవు ను, దారత నీపద నెఱింగి యల వడు మఱలా
శుక. ౧ ౪౯

గీ అంతిపుర మేఁగి మజ్జనం బాడి వేఁటఁ, బోవుతమి డేఁపదనగ భోజనంబు, సేసి.
సారంగ ౧ ౪౭

(విశే) పరిపక్వము

క కదళీ శాకేతక్రముకఫ్రంగిములఁ, బద నైన గోస్తనీఫలగుళుచ్ఛముల ...
రం రా సుం ౨౮౫ పా. ౧౭ పం

పదను². వి ఔ అనా ఆర్ద్రిత, తడి

క కల దొకరహాస్యగోపన, మలఘుమతీ వినుము పురము నమ్యం గనినం, బోఁటులకు నేమి సెప్పడుఁ, గలుగుఁ బదనుతో డికళలు కామ గృహముననే . భాగ అను. ౨. ౧౪౫.

గీ. పదను సుధ నిడి చేసినో పద్మభవుఁడు, వీని .. మనుచ. ౨. ౩౬.

గీ. మధురతూర్యములు గొజ్జంగిపదను దివియఁ, తెమటచిత్తడి చెక్కులఁ జిప్పిలంగ, నున్న తన్వంగి భయమేద నుపచరించి, యింపు రెట్టింపఁ దొరపరు లిట్టు లనిరి ..
విక్ర. ౪. ౧౦౨

ఉ. పంటవలంతికిం బొడమి భాసిలుసీతవు గానఁ జేలతో, నంటినఘర్మవారిఁ బద నై పులకోదయసస్యసంపదన్, గెంటక యున్కి నీకతగు
రామా ౮ ౧౪౬

(విశే) ౧ ఆర్ద్రము, తడిసినది

ఉ. పైఁ, జొట్టిననెయ్యపుం బదనుచూపులచే సతి వెంట నంటి
పారి ౪ ౬౨

(నెయ్యపుంబదను చూపులు = (ప్రేమార్ద్ర) తీక్ష్ణములు)

౨. బురదకలది

వ .. వేల్పుగాణీలపాణీరిత మాణిక్య వీణా మధురరాగామృతంబులఁ గరఁగి జగుకురువిందకందళంబుల జలంబులఁ బద నైనగైరికతలంబులన్
వసు ౨ ౧౧

గీ. తత్తనువు మున్ను నెత్తుటఁ దడిసి పద న, యినధరణిఁ ద్రవ్వి పూడ్పించె నినకులుండు
చం. రా ౫ ౯

3. (త్రాగుటకు జొబ్బుటకు అనుకూలముగా) ఎక్కువపలుచన మిక్కిలి గట్టి కాకుండఁ జేసినది.

సీ. సుకవిజిహ్వాచకోరికలకుఁ దనకీర్తి పద నైన చంద్రాతపంబు గాఁగ ...
దశకు. ౧. ౧౬౦.

సీ చంద్రకాంతపుఁబీట జాలైనవెన్నెల ముదురు వెన్నెల జొబ్బుపదనుచేసి ..
పారి ౨ ౪౯

జా: పదనిచ్చు.

పదను³. వి. దే. అనా. (క. హదను.) తీక్ష్ణత, వాఁడిమి ; క్రూరత్వము.

క. పదనికిరాఁ బులు గడిగిన, మదనాస్త్రముఁ రేఖ గలిగి మానిని మెయి చె, న్నొదవఁ గఱుసేసి రప్పుడు, ముదితాజనములు ప్రమోదమున లలితముగన్. భార .. విరా ౫ ౩౫౪.

క ఎవ్వరు చూచినఁ జూపులఁ, జివ్వకుఁ బద నడఁగి నడుచుసిగ్గున నొంటై, రవ్వకు నొంద లగుపావకు, జవ్వన మెదిరించె జిగి రొమ్ముఁగ వానేనన్
మనుచ ౬. ౪౨

వ. ... ప్రతిపదంబును మదనుపద నెఱింగి తత్త్వదానుస్మరణం బొనర్చుచు ఇందు ౪ ౩౪.

(విశే.) తీక్ష్ణము, వాఁడియైనది

ఉదా : ఆ కత్తి పదనుగా నున్నది

చ . ఆఱఁ గ్రొం, బదనులకోరులన్ సిరముఁ బక్కన నేసినఁ ద్రుంచి యన్నిటన్, జదిపెఁ దదీయచాపమాయ సారథికేతుల వాతఁ దుగ్రుఁ డై
చంద్రా. ౬. ౯౦.

కంచుపదనువంటిది = పెచ్చుతగ్గులకోర్వనిది

క చంచలము మానయుతమును, గంచుపదను వంటి దరయఁ గాంతల హృదయంబు ...
ప్రబోధ ౧ ౯౦

జ . పదనుగొను, పదనుతప్పు, పదనుపెట్టు.

పదనుగొ(కొ)ను. అ. క్రి (పదను³+కొను) వాఁడి యగు

(క) అధికమగు, అతిశయించు.

క కదనమునఁ గినియుశూరుల, వదనంబులం బదనుగొనుచు వడి నాకసమున్, బొదివె నొకో నవరకోటిత, మదములరుచు లవఁగఁ బర్వెపాంథ్య మరీచుల్ ...
కవిక. ౨. ౨౦౩.

(వ.) మెఱయు, ప్రకాశించు.

సీ. అర చంద్రులోని చిహ్నాంశంబుమంచో శ
నుదుటఁ గస్తూరిబొట్టు పదనుకొనఁగ
పాండు. ౪ ౩౩.

(౬) మనోజ్ఞమగు.

సీ. సరసవైదగ్ధ్య రసాయనోదయమునఁ బలుకు
లారోగ్యయుక్తవఁ బదనుకొనిరొ
కవిక ౩ ౧౪

పదనుతప్పు అ క్రి (పదను³ + తప్పు) తీక్ష్ణతను విడుచు, తగ్గు

సీ హృదయంబులోఁ జేగ పదను దప్పకయున్న
గాత్రంబు శిథిలంబు గాక యున్న
కాశీ ౩ ౨౪

పదనుపెట్టు. స క్రి. (పదను³ + పెట్టు) నిశితము చేయు, వాఁడి గలదిగాఁ జేయు

గీ. సరగ మి న్నను కమ్మరి సంజకొలిమి, బెట్టు
గాఁ గాల్చి బంగారు చుట్టువాలు, పదను
పెట్టఁగఁ గొనిపోయి పట్టశేక, విడిచె ననఁ
బ్రొద్దు పడమటికడలి మునిఁగె.
యయా ౨ ౬౭

పదన్యాసము. సం వి అ. పుం ౧ అడుగు పెట్టుట ౨. పదచిహ్నము ౩ గోక్షురము, పల్లేరు †

పదపడి = పదంపడి. అవ్య. ౧ వెనుకను, పిమ్మట, తరువాత.

సీ. . పదపడి పిదప తర్వాత పిమ్మ,
గీ ట వెఁగఁ బశ్చాత్సమార్థ మై యలరుచుండు
ఆం భా ౩ ౪౩

క. పదు మూఁడేండ్లుం బోయినఁ, బదపడి
పార్థుండు నిశ్చిత ఉతన్నపతుల దు, ర్మదుల
వధియించి [illegible] స్పుట ప్రాభవల రగుడు
ధర్మపరిరక్షకు [illegible].
భార. అర. ౧. ౩౯౪.

సీ. .. నన్నుఁ గని ముదంబునఁ బుచ్చికొని
పోఁబోఁ బదపడి యాతండు దర్ప సారాభి
భాను, మహిత తపోవీర్య మహనీయు మీ
బావఁ జేరి యాతనితోడఁ జెలిమి చేసి .
దశకు. ౪ ౧౦౨. వైద్య. ౮. ౯౭.

౨ మఱియు (శ ర)

క పదిదినము లైదు ప్రొద్దులుఁ, బదపడి రెన్నాళ్లు
నొక్క పగలున్ రేయుణ్, మదమున రణ
మొనరించిరి భాగ ఆది ౧ ౬౭

ఉ పదపడి ధర్మాచరణము, వొదలుం దత్పూర్వత్మ
విధము బుధజనులకడం, గదలక నిలిచి
రొతేఁగికొన, విదితం బగు వారి శీలవృత్త
ములఁ గడున్
భార. అశ్వ ౧ ౧౯౩. హర ౪. ౧౯౦.

౩ అప్పుడు, ఆ సమయమున

క పదపడి దుర్యోధనుఁ డు, న్మదుఁ డై తబు
మంగ ధర్మనందనుఁడు జయా, స్పదముగఁ
బుకొల్పఁగ బె, ట్టిదముగ నొండొంటిఁ దల
పడిరొ సైన్యంబుల్
భార. భీష్మ. ౧ ౨౪౧.

౪ వెంటనే. (అత్యంతము అని అర్థ మగుచున్నది
అని శ ర)

క. ముదమున హరియును నజుఁడును, చదువులు
మును లాగిగాఁగ సకల జనంబుల్, మద
నారిఁ గొలువ వచ్చిరి, పదపడి సంభ్రమము
భయము భక్తియు గదురగ.
వీర ౧ ౪౩.

పదపడు. అ క్రి ౧ స్థాన మగు, గతి యగు

క పదరినఁ గార్యము చెడు సం, పద చెదరు
మహాపదలకుఁ బదపడు సహసా, విదధీత న
క్రియా మను, చదు వార్యులు చదువ వినవె
శశివంశమణీ. రా. వి. ౨. ౩౪.

౨. పూను, యత్నించు.

చ. ... జన్మ మాదిగాఁ, బదపడి యుగ్గొనర్పు
శిశుపాలుఁడు యోగిజనంబు లిట్టి ద, ట్టి
దనియెఱుంగ నోపని కడింది పదంబును
గొందెఁ గదా   భాగ. ౩. ౯౩

క అదిగాక నీదు శరణము, పదపడి యేఁ
జొత్తు
భాగ. ౧౦ ఉ ౫౨౨. అచ్చ. గా యు ౩౩౫

పదభ్రంశము. సం వి అ. పుం ౧ పదవినుండి తొలఁగుట, అధికారమునుండి తొలఁగుట. ౨. స్థానమునుండి తొలఁగుట. ౩ అడుగు జాఱుట ౪ పదము పోవుట

పదమాల. సం వి ఆ స్త్రీ ౧ పదముల వరుస. ౨. మోహన విద్య

పదము. సం. వి అ న. ౧. పాదము, అడుగు ౨. పద్యపాదము, పద్యచరణము. ౩ అడుగు పెట్టిన గుఱుతు, ఇసుక నేలయందు కాళ్లఁ గనఁబడెడు పాదచిహ్నము ౪ చిహ్నము, గుఱుతు ౫ స్థానము, ఆశ్రయము ; అధికారాది స్థానము ౬. వాక్యము ౭ శబ్దము (సుబంతము, తిఙంతము వ్యాయ అర్థబోధక శక్తి విశిష్టము) ౮. వేదమంత్రముల పదవిభాగము ౯ వ్యాజము, కపటము. ౧౦ త్రాణము, రక్షణము ౧౧. ప్రయత్నము ౧౨ వస్తువు ౧౩ నెత్తి పలకయందలిగడి పండితా
దీక్షా ౫౫ పా కువల ౨. ౧౨౫.
౧౪ పాట, గీతిభేదము పుం కరణము

పదరము. వి తమలపాకులను పదిలపఱచు పాత్రము, అడపము
గీ ... తమలపాకులను బదిల, పఱచునట్టి
పదర మనఁగఁ బరగు సభల ...
ఆం. భా. ౨. ౧౬౬.
చ. రత మగుహైఁడీయాకు పదరంబున నుంచిన
పండుటాకులు ...   చంద్ర. ౧. ౯౨.

పదరికము = పదరము. వి. పెట్టె.
ఆ మాడుపగలపగిది మడుపులుఁ జెప్పించి, కల
యనొక్క బదరికమునను౦చి ...
హై భా ౮. ౫౬

పదరికొను. స క్రి (√పదరు) తొందరపెట్టు
వ అంత నొక్కింతుక యుల్లంబు సల్ల నై
గిరిజ కిన్నరుం జూచినం గనినకు లాండోరు
వులం బదరికొని కలంకుల కోసరించి రయ్యా
వసగంబున .   గ సం ౫ ౬౯

పదరు = పదురు, వదరు. అ క్రి (క త పదఋ ౠ ౩ లలో శకటరేఫము అప్పకవి శకటరేఫముగా గ్రహించెను శ గ లో సాధురేఫముతో నున్నది నిర్ధారక ప్రయోగములు లేవు) ౧ త్వరపడు, తొందరపడు, తహతహపడు
క. అదియును జెప్పఁగ వచ్చిన, యది యైన
నాకింతవడి ప్రయాణత్వరయుణ్, గుది
యింప వచ్చుపెనిణ్, బదరక నిమిషంబు
నిలిచి భాషింపఁ దగుణ్
ప్రభా ౨ ౪౯
వ గాంధారి గర్భంబు దాల్చి యొక్క
సంవత్సరంబు నిండినఁ బ్రసూతి గాకున్నఁ
బదరుచుఁ బుత్త్రలాభలాలస యై యున్న
యది ...   భార ఆది ౫ ౯౭
గీ పదరి కధిపతి తెలియంగఁ జూడి యగును,
గాక .   విప్ర ౫ ౪౦
ఆ పాదిపేటఁ జూడఁ బదరెడు గాకొని,
మది యొలింగి తడవు మనిన పిలిచె, కాఁజా
కాఱుకోడి కక్కుర పూఁటుఁడు, చిందు
లున్న గూళ్లు చేరఁ దెచ్చి.
యయా. ౨. ౨౧.
౨. కినియు, కోపించు,

సీ. సంధ్యలం దొనరించు సద్విధు ల్గడచిన ధర్మ
లోపం బగుఁ దడయు కేల, బోధింపవై తని
భూసురప్రవరుండు పదరుచో ...
భార ఆది ౨ ౧౫౯

సీ అలుకమానుము హరికై సముద్యతమైన
భాగంబు హరిగొన్నఁ బదరనేల
భార శాం ౬ ౩౭౫

ఆ. అతఁడు సైదుసైదు సాఱు సెన్మిదియును,
శరము లేసియేసి కెరలిపదరి, పలుక
ఉ హరి ౩ ౫౪

౩ క్షోభించు, కోప భయాదులచే కలఁత నొందు

ఐ అర్థసంజయుండు దన యూష్మలత్వం
బున నవ్యాక్యంబులు దుస్సహంబు లైనం
బదరి దరస్మితంబునఁ
భాగ శాం ౧ ౪౪

గీ అరిని యాకారమును జూచి యదరి బెదరి,
చెదరి పదములు దడఁబడ నుదరిపాటు,
గదురఁ బదరుచు సెదఁ ధాత్మి గుదురు
పఱుపఁ జాలక నురులు పఱచి రిష్వాకు
తిలక. ఉ. రా ౩ ౩౪౪.

చ. . అంతటను మిక్కుటమై కపు శేఁగు
డెంచినం, బదరుచు ప్రుత్సిపంబు లటు
పాఱఁగవైచి భా రా యు. ౧౩౭౪

౪ చలించు.

చ. పదలుదురమ్మ యాత్మకులవర్తన మీలువు
దూలి సారకుణ, బదరు దురమ్మ శేఁదలిరుఁ
బ్రాయపుబోని నలంతురమ్మ .
చంద్ర. ౪. ౧౦౧.

క. అది గని మధురానగరం, బిదిగో దదవులకుఁ
గంటి మిశ్రృతమాలా, నదిఁ గ్రుంకి పోవ
కుందరుఁ, బదరక సేవింపవలయుఁ బద
పదఁ దనుచుణ. వాల్మీకి. ౨. ౧౪.

(దృఢచిత్తతకలిగి. అని భావము.)

౫. చలపట్టు, మచ్చరించు.

గీ బెబ్బులికి నీవు నింకైన భేద కేఁడి, పదరి
కన్నులముందఱఁ బడ్డవానిఁ, గాని చెనకని
గుణ మెుండు దానియందు ...
బహు. ౩. ౪౭.

౬. పలుకు, మాటలాడు.

క అది యట్టు లుండె నీతోఁ, బదరం బనిలేదు
వాకుఁ ... భార. శాం. ౪. ౪౦౯.

౭. ప్రేలు, అసందర్భపు మాటలాడు.

క. చంపినఁ జచ్చెద నసుచును, గంపింపక రూరి
పలువ కఠినోక్తుల నక, గుంపించెదు చాపు
నకుం, దెంపరి వై పదరువాని తెలఁగునఁ
గుమతీ భాగ ౭. ౨౭౦.

గీ ఏల పదరెదు నీకును హెచ్చు కుందు, మాట
లకు సెంత . విప్ర ౫ ౫౭.

౮. దంభములు పలుకు, డాబులు కొట్టు.

సీ పదరి పందెము వైచి బొద దాఁట నెగ
యుచో జేటిచుట్టెఁ గొమ్మ బ్రేల కొశత.
బహు. ౨. ౨౯.

౯. కూయు, అఱచు

సీ బమ్మరాకాముల భంగిని జె ట్టెక్కి పదరుచు
నున్నట్టి బర్హిణములు . రసిక. ౩. ౧౭౪.

ద్వి. ... మీకు, వచ్చినలాగున వలవ దున్నట్టి,
రవళి సేయక పదరక యొక్క రొకరొ, వివ
రంబుగా మాకు వివరింపుఁ డనిన ...
ద్వి. పరమ. ౪. ౩౩౫. పా. ౮. పం.

స. క్రి. ఆక్షేపించు; పరిహసించు; దూషించు.

వ ... అనిన విని ద్రోణుండు ధర్మజుం బదరి
నీదృష్టి చెదరె నీవు దీని సేయనోపవు ...
భార. ఆది. ౫. ౨౫౧.

మహాస్రగ్ధర. ... పకులఁ బదరి పైఁ బ్రాఖి
కాటించి నిట్టూ, ర్పుకదొట్టం దస్సి వీరా
యుల వంతే ... ఆము. ౫. ౩.

గీ శైవపరివృత్తిఁ గూడి వైష్ణవుల నవ్వుఁబదరు
శైవుల వైష్ణవప్రకలి గూడి ..
కాశీ. ౪ ౨౩౧.

౪ పట్టపురేవిక హిమగిరి, పట్టిక మాయమ్మఁ
జూచి పదరిన కతినక, నెట్టవిసెనొ నేమం
దుల, మ ట్టిటుఁగనొ కంటికిం బ్రమాదం
బొదవెక కాశీ. ౩. ౧౧౨.

౩ పలికిన మన కేమి విబు, ధులసభలోపలన
కేనదుదుండగి మెల్లం, దెలిపి తగుతీక్షు
సేయుద, మలిగి యిపుడు పదర నేలయని
యతఁ డాడెక. కళా ౩ ౨౭౫

వి ౧ త్వరితో క్తి.

సీ త్వరితో క్తి వెలయును బద రినంగ ..
ఆం భా ౧ ౧౧౭

౨. పలుకు, మాట.

క. వినుమధిప యిట్లు గొనిపో, యి నయంబున
నొక్కనావ రొక్కించెదుదం, దన కొక్క
ద నెదకేతం, దను మునుపటిపదరుఁ గట్ట
దఁగలంబరిగెక కళా ౬ ౧౦౦

ద్వి విడువు మీదేశాలివిద్ద లాజ్జలకు, బడికపా
రము దొంగపదరు లన్నియును
ద్వి హరిశ్చ ఉ ౭౩౭

౩. అలుపు, కేక

గీ చట్టితోఁ జట్టి పగులంగఁగొట్టి తనదు, ఎద
రులకు నింటిబలుతుక్క లదరి కూయు
శుక ౨ ౨౩౮

౪. ధ్వని

గీ కేకిమజ్జంబె తక్కఁ గోకిలపుఁబించ, మం
బటుటఁ దోయిపదరుల మదిఁ బొసఁగమి
ఆము. ౪ ౧౦౨.

౫. క్షోభము, కలఁత.

క. మాదిరివకొరొండలచే, నెద వడ బాఁకంగఁ
గొమ్మరొద వడఁ జొచ్చెక, జడురుస్మా

టలఁ జెట్టెడు, పద కేఁటికిఁ గొలువ నింకఁ
బదకేయనుచుక. కకు. ౩. ౧౦౪

౬. కొట్టు. (చి ని)

ద్వి ముదలింప ముదలింవ ము ల్లిచ్చి పెద్ద, పద
రచ్చిన ట్లయ్యె నది నెప్పనేల ...
బస పు ౪. ౧౦౮. పం.

జ: పదరికొను

ఎదవి. సం. వి ఇ ఈ స్త్రీ. ౧ మార్గము,
త్రోవ. ౨. అధికారము, అధికారస్థానము

పదవి. వి (సం. పదవీ) సంపద

గీ కలిమి సిరి పదవి యనఁగఁ జెలఁగు భూతి
ఆం భా ౧ ౬౪

రగడ మెచ్చిన నిత్తువు మేలగుపదవులు
ఉ. రా ౩. ౯౨.

ఉన్నతస్థితి (శ ర)

పదాంకము. సం = పదచిహ్నము.

పదాంగి. సం. వి ఈ. స్త్రీ (హంసపాదమువంటి
స్వరూపము కలది.) హంసపది ¶.

పదాజి. సం వి. ఇ పుం ౧ కాలినడకను బోవు
వాఁడు, కాలిబంటు ౨. యుద్ధము. ౩. మార్గ
ము. (వై. ని)

పదాతి. సం విణ (స. నీ స) ౧. పదాతులు
గలది (సేన.) ౨. కాలినడకను బోవునది వి.
ఈ పుం కాలిబంటు. ఇ పుం ౧ పాదచారి,
కాలినడకను బోవువాఁడు ౨. కాలిబంటు.

పదాతికుఁడు. సం. వి అ. పుం. కాలిబంటు.

పదాతుఁడు. సం. వి. అ పుం = పదాతి.

పదాదివిదుఁడు. సం. వి. ద. పుం. (పద్యముల
తొలిపాదములమాత్ర మెఱిఁగినవాఁడు.)

పదాద్యవిదుఁడు. సం. = పదాదివిదుఁడు.

పదానుగుఁడు. సం విణ (అ అ అ) అడుగుల ననుసరించి పోవువాఁడు, వెంబడించివచ్చువాఁడు వి అ పుం అనుచరుఁడు

పదానుశాసనము సం వి అ న శబ్దశాస్త్రము వ్యాకరణము

పదాయత. సం వి అ స్త్రీ (అడుగుయొక్క పరిమాణము కలది) మచ్చె, చెప్పు

పదారము సం వి అ పుం ౧ పాదధూళి, కాలిదుమ్ము ౨ చరణోపరిభాగము, మీఁగాలు

పదార్థము సం వి అ పుం ౧ పదముయొక్క అభిధేయము, శబ్దార్థము ౨ వస్తువు ౩ ద్రవ్యాది (పదార్థములు వైశేషికులకు ద్రవ్య, గుణ, కర్మ, సామాన్య, విశేష, సమవాయ, అభావములు, ఏడు నైయాయికులకు ప్రమాణాదులు ౧౬ సాంఖ్యులకు ప్రకృత్యాదులు ౨౫ పాతంజలులకు ఈశ్వరునితోఁగూడ ప్రకృత్యాదులు ౨౬ వేదాంతులకు చిత్తు ౧)

పదార్వురు = పదునార్వురు. స (పది + ఆర్వురు) పదునాఱుగురు మహాత్మవాచ్యార్థక రూపము

వ ... ముని యనుదానికి భీమసేనోగ్రసేనాదులయిన గంధర్వులు పదార్వురు పుట్టిరి
భార ఆది ౩ ౬౫

ఈ ఆర్వురు చక్రవర్తులు పదార్వురురాజులు విశ్వధారుణీ, నిర్వహణప్రభావమున పేర్వెరి లైనవారు వీనిసాటియే
విక్ర ౨ ౩౪

పదాఱు = పదియాఱు, పదునాఱు స జో (పది + ఆఱు) ౧ పదియును ఆఱును, షోడశార్థకము

[బలవంతు లైనభీష్మాదుల నర్జునుఁ డోర్చె నూర్జితుం డై మతి పో, రులఁ గర్ణుండు పదాఱవ, కళను సమానుండు గాఁడు కర్ణుడి లోరక
భార ఆది ౨ ౨౬౩

వ కెండియు గంధర్వదేవమానుష కన్యకలం బదాఱువేలు న్నూరుగురు నప్సరోగణంబు (కెడింటిం) జెఱలు వట్టి దెచ్చి
ఉ హరి ౧ ౨౪

ఉ కిన్నరకంఠి యొర్తు పటీరపంకమున్, విన్నను వొప్పఁగా నలఁదె నిద్దపుఁ జాయ మెఱుంగునం బదా, ర్వన్నెపసిండితోఁడ నొరవచ్చు నృపాలునియంగకంబులన్
నైష ౬ ౫౦

సీ నీచ కారపుమేను చూచి పదాఱింటివన్నియ గూర్చిత
ఒహు ౩ ౩౨

౨ పదునాఱవది

గీ గుంపు వంపును లేకుండ గుండుపోఁగు, గాఁ బదాఱింటికరమును గాఁగ నూలు, వడుకకే యంచు
శుక ౨ ౪౧౭

(పదాఱింటికరము = ప్రశస్తము)

సా ఒకటికిఁ బదాఱు చెల్లించు = అధిక్యమును చూపు

ఉ ఇంతియు నేల మీఁకి నెదు రెక్కటి నొక్కటికిం బదాఱు చె, ల్లింతు
ఉ హరి ౩ ౧౧౪

పదాసనము సం వి అ న పాదపీఠము, కాలుంచుకొనుపీఁట

పదాహతము. సం విణ అ అ అ) కాలిచేతఁ గొట్టఁబడినది, తన్నఁబడినది

పది. స జో (సం పంక్తిః ప్రా పంతీ క త పత్తు) ౧ దశార్థకము, తొమ్మిదియునొకటి, దశకము (దీనికి వృత్తియందు సంఖ్యావాచకము పర మగునపుడు తఱచుగాఁ ఉన్, అంతాదేశ మగును

ఉదా. పదునొకటి

క. తురగముల వాలుఁగిట ను, త్తరు వాతీట
కొనిమిడిట రథముఁ బదిటనువా, నరు నఱు
వది శరములన, న్నరుసంగంబులను బెలుచ
వాఁటఁగ జేసెన్.
భార విరా ౫ ౧౦౩

క. .. విరటుఁడు, మదమునఁ దురగముల
జేసె మఱియుఁ బదింటన్ ...
భార. విరా ౩ ౧౭౭

చ. మదనుఁడు రెండు చేతులను మూర్పడ
జేయఁగఁ దూపు లైదును౦, బది యయి
వేలువేలుఁ బరిపాటి నవస్థలు సంఘటింపఁగా
నైష ౨ ౬౦

గీ వింట నొంకొక గొనయంబు జేగఁ జేర్చి,
కేశవాగ్రజుఁ డొక కేలఁ గేతుదండ, మూర్విఁ
గూల్చి కార్ముకము వేటొకట నఱకి, పదిటఁ
బదిట సారథి రథ బలిమి నొంచె
హరి ఉ. ౭ ౧౭౧

సీ ఇంద్రియాంబులు పదియుంటిని గుదియించు
టెక్కుడు వెరవు ..
భార. అశ్వ ౨. ౧౫౩

క. ప్రదరంబులు పదియింటం, బదియింటం బదిట
రెంటఁ బరువడి చేసెన్ .
ఉ హరి. ౩ ౪౮

వ. పదులు పదులు నూఱులు నూర్లు వేలు వేలు
గములు గట్టి మనుచ ౪ ౩౪

పదిమంది = అందఱు, చాలమంది

(వ్యవ) నీ సన్నమాట పదిమంది ఆదరించినచో
తప్పక నెఱవేఱును

పదింట నైదింటన్ = గుంపులు గుంపులుగా

క. పదనగరిగరిడి కందఱుఁ, బదింట నైదింట
వచ్చి పని వినుచోటన్, బొదువఁబడి చూతు
రల్లరుఁ, గోదమపులులవంటి రాచకొడుకుల
పేటన్. కళా. ౧౨౪.

పదిలక్షలు = అధికధన మిచ్చినట్లుగా సంతో
షింతు ననుట

క నీకిష్టం బది గాక, నా కాపాపాత్ముఁ
జెప్పినం బదిలక్షల్, లేకున్న విడుతుఁ
బ్రాణము, నీపై కూ డుగ్గఁబట్టి నీలగ్రీవా
కాళ ౩ ౧౦౧.

పదిం (ఁ) బదిగన్ = ౧ పలుమాఱు, పెక్కు
సార్లు; పరిపరి విధములుగా

క. మొదలను మొనుదలకానిం, జెదరంగా వాడ
కాత్మఁ జింతింపు పగిం, బదిగ మృవరయేని
మఱివిడు, ను ఆము ౪ ౨౨౦

కవిరాజవిరాజితము నీకు రుణకుఁ బాత్రుఁడు
గాఁడు పదింబదిగాఁ గని వచ్చినవాఁడఁ
దుదిన్ రాఘవ ౪ ౧౧౪

౨. లెస్సగా, చక్కఁగా.

క పరికించి పదింబదిగా, నరయుఁడు
ఆము. ౩ ౫౫.

ఉ దేవరచర్య లన్నియుఁ బదింపదిగాఁ బరికించి
చూడఁ బ, ద్మావనితామనోహరుని మూఱట
మూర్తిని పరమ ౩ ౩౧

క ఆమఱియొడఁ బదిఁబదిగా, సాముద్రతటంబు
నీరఁ జని యుండి .
కేయూర ౩ ౭౨. శుక ౨. ౧౭౫.

పదియుఁ బదియు = పదియుఁ బదియునుగా,
పదింబదిగా

గీ అక్కటా కానసైతి నీహంతిలాఁడి, వగలు
నమ్మితిఁగద పతివ్రత యటంచు ..

తే. అని మఱియుఁ బదియుఁ బదియును, గినుఁ
గొని కదళికకు సాక్ష కల్పించె ...
శుక. ౩. ౭౩౪.

పదియుఁ బదియునుగా = పదింబదిగా.

గీ. అనుడు నతఁ డట్ల యగు నని యపుడు నగుచు,
నింక దీనికిఁ గర్తవ్య మెద్ది మనకుఁ, బదియుఁ

బదియుతుగా నీతిపదవి నరపి, తెలియఁ దగు
వని యి ట్లని పలికె మఱియు

కళా ౩ ౨౩౩

జ పంౘెండు, పందుము, పదార్వురు, పదాఱు, పదిగ, పదితేరులదొర, పదిదోయి, పదినూఱులు, పదినూఱుల చేతులజోదు, మొ

పదికము ౦ విశే (అ ఈ అ) పాదచారి, కాలినడకను జోవువాఁడు (వి అ ఘం) పదాతి, కాలిబంటు

పదిగ క్రి విశే (పది + కన్) అధికముగా, ఎక్కువగా

చాలు వివాదము ల్పదిగ శంబునికొఱిచి యుట్టియెక్కి, వాలముసేసి ఎక్కెవిరి

హం ౪ ౩౭

పదితేరులదొర వి దశరథుఁడు

క ఇమ్ముగఁ బదితేరులదొర, కొమ్మల కే నర్థి ఱఁగులఁ గూర్మిఁ బొడమెదన్

అచ్చ రా బాల ౭౭

(ఇట్టే పదియరదముల దొర)

క ఎదఁ గుదు రగుపేడుకఁ బొగ, డుదుఁ బది యరదముల దొరకొడుకు కత కడు నిం, పొదవఁ గదియించి యసమునఁ, బొదలిన బల్లిదునిఁ బుట్టఁ బట్టువు తపపిన్

అచ్చ గా బాల ౯

పదిదోయి స (పది + దోయి) ఇరువది

చ అర్మిలిన్, దన పదిదోయిచేతుల నతిం డితికాఁగిటఁ జేర్చె నందనున్

నిర్వ ౫ ౧౩౭

పదినూఱు. స (పది + నూఱు) వేయి, సహస్రము

ద్వి మదిరాక్షి యిందుల మహిమ వర్ణింపఁ, బది నూఱు ముఖముల ఫణియును జాలఁ, డు

ద్వి హరిశ్చ ఉ ౫౩

ఉ ఇంక నొప్పుని మృగాక్షుల ఒల్మని బట్టి చేని స, హ్మాదము దీఱ వంల శిరముల్ పదియుం బదినూఱు వక్కలై, మేదిని గూలఁ గావుత నిమేషములో భువనంబు మెచ్చఁ గన్

ఉ — ౪ ౧ (

పదినూఱుల చేతులజోదు వి (√పది) సహస్రకరుఁడు ౧ హస్రాంశుఁడు, సూర్యుఁడు

ఉ పదినూఱుల చేతులజోదు పచ్చబా, బామెనచూపు తేరిదొర భానుఁడు తూర్పునఁ దోఁచె నత్తఱిన్ కృ శకుం ౩ ౫౮

౨ కార్త వీర్యార్జునుఁడు

పదినెనిమి(న్మి)ది = పదునెన్మిది స (పది + ఉన్ + ఎనిమిది = పదున్ + ఎనిమిది) అష్టాదశాష్టకము, పదియు ఎనిమిదియు

వ శ్రీనరసింహదేవుని వసంత పున్నమతిరునాళ్ల మహోత్సవం అఖిల దేశాల పదినెన్మిది మంది శ్రీవైష్ణవులున్ను

౧౩౬౫ సౌ శా ౩ ౧౧౭౧

పదిపాట వి (√పది) పదిపాటల సమాహారము, పదిపాటలు

ద్వి అలపరాంతకుని, పటుతరదివ్యప్రబంధంబులోనఁ, బదిపాట వినిపింపఁ బదివేల గతుల, మూద మంది

ద్వి పరమ ర ౫౬౫ పా

పదియర్లజోదు వి (పది + అఱ్ఱులు + జోదు) దశకంఠుఁడు, రావణుఁడు

గీ అంత నీలుని పైఁ బదియర్లజోదు, తేరు వోనిచ్చి బలువాలు నారసములు, నినుప

అచ్చ రా యు ౨౧౪

పదియార్ధుము. వి (పది + ఆఱు + తూములు) = పదాఱుతూములు, (శ ర)

పదియాఱు. సం (పది + ఆఱు కి తి పది నారు) ౧ పదాఱు

వ పాలకుంచ్చములు పదియాఱు శర్కర ఇరుపలము శ్రీభీమేశ్వర మహాదేవర కిలి నున . ద శా ౪ ౧౭౯౧

గీ తొగలచెలికాడు పదియాఱుతునియ లయ్యె నీలా ౨ ౨౧

౨ పదియాఱవేది

వ ఈ, పదియాఱ్వన్నె పసిండిచాయ మణి యేపద్మాక్షికిం గల్గొనే ఉ గా ౪ ౧౯౦

పదియెన్మిది = పదునెనిమిది. (√పది

వ చే రొక్కనికిం బదియెన్మిది రైన డంగుంబ్రాలకుంచ్చము ల ద శా ౪ ౦౭ూ ౧౭౯౧

పదియేడు = పదునేడు. స (√పది కి పది నేఱు) పదియు ఏడును, సప్తదశార్థకము

వ వ్యతీయిపాతనిమిత్తంబునం గడలువాంటి సిల రట్టడికము పదియేడు రాజరాజమాడలు పెట్టి వలయుచుట్టు అంతయుం . ద శా ౪ ౧౭౯౧

ద్వి ఈరీతి ముని పదియేడువారములు, సారెకుం దిరిగి కేసారక మదిని, జింతింపుచుండంగ ... ద్వి పగమ ౮ ౬౧౩. పౌ

పదియేను = పదునేను. స (పది + ఏను) పదియు నైదు, పంచదశ.

క పదియేను దినంబులకుం, బదియేన్గళ శిక్కె కేంను పరిపూర్ణము గాం, బదియాఱవకళ యుతివిది, మదిరాక్షి వృషధ్వజాండు మూర్తి ధరించెను. హైమ. ౮. ౨౦౦.

సీ త్రిశిరుని బదియేను తీవ్రాస్త్రముల నొంచి దుర్ముఖు నైదింటం దూలచేసి . . ఉ. గా ౪ ౬౬

పదియొకరు = పదునొకండ్రు. (పది + ఒకండు.)

శా ఎవ్వానికానవు చనకుం, పెవ్వండు నే రేమి భృత్యు లే గిరియొక రం, డెవ్వని గతు లెవ్వరు మఱి, యివ్వనమున నుండం గాన్గ నెగ్గి నృగాక్షి భాగ. ౪ ౪౪౯

పదిలపడు అ క్రి (పదిలము + పడు) ౧ వృథపడు

గీ అంతట విభూతి యలందంగ నాస పుట్టు, నంతమీందటం గిల్గు రుద్రాక్షకిలన, పాశు పత మటమీందను బదిలపడును, ముక్తిలతి కిను పదిగదా మూలదుంప భీమ ౫ ౧౫౪

౨ కుదురుపడు, స్థిరపడు

గీ పరగ దేవరసొమ్ము దేవరకుం జేర, దొంగి రొటువోరు నేమి యనంగం జెల్ల, దరసి శిక్షింప కుండిన నాత్మ పదిల, పడదు గావున బ్రమచ్చు శిగ్గపఱుపవలయు వైజ ౪ ౧౦౩

గీ ఆజ్ఞ పెట్టినంగాని రాజ్యంబు సేయ, బహుముఖం బైనరాజ్యంబు పదిలపడదు కాశీ ౫ ౨౪౪.

3 నిశ్చితమగు, అసంశయమగు

వ ... అనిపలికినం దదీయవచనంబులు విని కొండియుం బదిలపడ నడిగి వారు దానిం దోడ్కొని వారియధికారి సన్నిధానంబునం బెట్టి విప్ర ౫. 3౧

పదిలపఱుచే = పదిలించే. స. క్రి (√పదిలపడు.) ౧. ఉంచు; స్థిరముగా నుంచు; స్థిర, పఱచు.

వ. . ఒక రొులశాగ వక్షోజ భాగంబునం
బద్మరాగ పతాకంబుఁ బదిలపఱిచె .
నైష. ౨. ౪౪

సీ. నిజవిరుదాత్త రాన్విత హేమపట్టిక ఫాల
భాగంబునఁ బదిలపఱిచి
హై భా ౩ ౨౭౦

గీ అలరుఁబోఁడి, పురుష సౌవ్వనిఁ
జిత్తంబు చొరఁగనీక, బ్రహ్మచర్య వ్రతస్థితిఁ
బదిలపఱిచి, యుత్తరార్యునికడఁ జేసె నుగ్ర
తపము .. కాశి ౫ ౩౩౧

౨. సవరించు, చక్కఁబెట్టు

సీ తలఁకు డెందముతోడఁ దాలిమి గీలించి
పఱ్యోద్యదఁ జనుదోయిఁ బదిలపఱిచి .
విక్ర ౧ ౧౫౭

౩. ఏర్పఱచు.

క పదిచుట్లు సాలు రేకులు, పదిలపఱిచి సుకవి
పేరు పతిపేరును లోఁ, బొదలఁగ సేవం
విధగుణ, విదితం బగుచక్ర బంధవిధ మెట్ల
న్నన్ నగస ౪ ౭౩

పదిలము. వి (సం భద్రమ్ ప్రా భద్దం) ౧
స్థైర్యము, నిలుకడ

మ. . శాహసం, పద సొంపారఁగ నన్న
దమ్ముల మిమ్ముం బ్రాణంబులం బాపుడుం,
బదిలం బేది తొలంగి లేని దివియుం బాశాళ
ముల్ లోనుగాఁ, దుది నీచొచ్చినచోటఁ
జొచ్చి ... హరి ఉ. ౧. ౧౧.

క. కదలి గళసమున ధర గ్ర, క్కదలఁగ
శేషుండు శిగము లల్లన వంపం, బదిలంబు
లేక కూర్మము, చదికిలఁబడ దిగ్గజములు పరి
భ్రమగ్గతిలన్ భా. రా యు. ౧౩౧౦.

మ. . సాలుకటుదిన్ బంచాక్షరీ మంత్రమున్,
బదిలం బొప్పఁ జపింపు మన్న ...
హర. ౨. [illegible]

౨ జాగరూకత, అవధానము, అప్రమత్తత

గీ ఎచ్చరిక యొచ్చరిం పేవ యేద పదిలము
హావణిక పోటిమి యన నొప్పు నవధానము
ఆం భా. ౧. ౧౩౭

చ ఎదురుగఁ బోవనిమ్ము రథ మింతని తేరితి
నన్న సాతఁడుం, బదిలముతోడ రథ్యముల
పగ్గము లేత్తిఅ నూలుకొల్పి ...
భా విరా. ౫. ౧౨౧.

చ పదిలముతోడ నా హంతులు పావకులో
హరివైరి నాటతో, మ్మిది దగ చేర్చి ...
భా రా. యు. ౧౩౨౪

(విశే) ౧ స్థిరము, అచంచలము

క తనయునికి పదిలముగ నా, తనయునికిం
గలుగ దితని తనయులకైనన్, వనజోదర
యాదరమునఁ, గనుఁగొని ప్రాగ్జ్యోతిషంబు
గరుణింపఁ దగున్
ఉ హరి. ౧ ౧౭౩.

గీ. కొదలు దెలియంగవలె ననుకొర్కెఁ దేర్చి,
కొదలఁ బొదలిన పదిలంపుటి సమర్చి
హై. భా ౨. ౭౩

క ఇది యేమికంత నీవు, న్మదవృత్తిని కంత
దక్కి నాగద్దియపైఁ, బదిలంబుగఁ గూర్చుం
డితివి భార విరా ౫ ౩౧౭

చ పదిలపుఁ బ్రేమ యారతులభంగులు చాల
విరాళి గొల్పఁగన్ .. కళా. ౪. ౧౨౧

౨. దృఢము

(క) అసందిగ్ధము.

ఉ చేసట లేక భీమపృథివీ పతినందన యాన
నాంబుజో, ల్లాసవిరక్తిముద్ర పదిలంబుగఁ
గన్గొని ... నైష. ౫. ౧౬౩.

చ. ... ఆసతి విప్రునియింటి కేఁగి యు, ల్లస
వతిఁ దొంటియునికిఁ బదిలంబుగఁ జూచి
సమీపమందు ని, ల్చిన ..
భోజరా. ౪. ౩౦౯

(ఉ.) గట్టిది.

క. మది నయ్యిరువుర మాటలఁ, బదిలంబుగఁ బట్టికొనుటఁ బట్టియు నెట్లుం, దుగి నది యట్టుల కాఁగల, యది దైవ యొందుటను దానికతఁ డొదఁబడియెన్.

భార. ద్రో. ౫. ౩౧౨

ఉ. ధీవరులార గాలముకుదిం బిగిలంబుగ నెజ్జి గ్రుచ్చి మీ, రీవగ వైచి

దశా. ౧. ౨౭౦

చ జడలు మలంచి చొళ్లెముగ సన్నపుఁ గొ... నడుంగఁ జుట్టి చ, ల్లడములు పూని మీఁదఁ బిగిలంబుగఁ గట్టినమట్టి కాసెలన్, చిడి యము లంట దోఁపి ... మను చ ౪ ౩౦

౩. సురక్షితము

క. వెండలఁ గలిగించి జగములఁ, బిగిలంబుగ మనిచి వానిఁ బదపడి తనయం, దొనఁగించి మతియు నెమ్మెయి, సుదాగతి నదప్ర చిన్మయునిఁ గొలుతు మాటెన్.

భార శాం ౬ ౪౧౪

చ భవత్తనయున్ గృహంబునన్, బదిలము చేసి వచ్చి ... ఆము ౬ ౧౧౩

చ. అదితి మెఱుంగి కుండలము లానరకుండు హరించె వాని నేఁ, గదనములోనఁ ద్రుంచి యవి గైకొని దాఁచితి నాఁటనుండియుం, బదిలముగాఁగ ...

పారి. ౨. ౨౭ విప్ర ౫. ౧౬

౪. లోఁబడినది, అధీన మైనది

సీ. కళ్యాలఁ బదిలంబు గాని గుఱ్ఱంబులఁ ద్రొక్కిమట్టున కియ్యకొలుపు నెరవు ...

భార. విరా. ౧. ౯౫.

౫. జాగరూకము.

ఉ. ... గొ, ల్లని బిలికించి నీవు పదిలంబుగఁ గోడెలఁ బట్టుకొన్న ... నీలా. ౨. ౫౯.

జ: పదిలపడు, పదిలపఱుచు, పదిలించు, పదిలుఁడు

పదిలించే = పదిలపఱుచే. స. క్రి (√పదిలము.) ౧. స్థిరపఱుచు, కుదురుపఱుచు (దృఢపఱుచు శ ర)

క ఎన్ని మాటలు ధైర్యం, బొదవఁగఁ దను బోధించిన, హృదయము పదిలింపలేక యొదపని చింతన్

భా రా అర. ౨ ౨౪౦.

ఉ స్రత్రవితర్ద్రికాస్థలి విశంకి దృఢాసనుఁ డై ముకుందులో, కత్రయవంగితున్ హృదయ కంజమునం బదిలించి

జై భా ౩. ౨౨౧

ద్వి ఇగి యేల భూపుత్రి యింత శోకింప, హృదయంబుఁ బదిలింపు హితబుద్ధి వినుము

రం. రా ఉ. ౧౨౩ పే. ౫ పం

౨ నిలకొలుపు, స్థిరముగా నుంచు

క జననీ రఘుపతిఁ గొల్వం, బనిచినయొద నీవు దాల్మి పదిలించి మనం, బున దీనికి శోకింపకు, మనవుడు మూర్ఛిల్లి తెలిసి యాసగి సుతుతోన్. భా రా యు ౧౯౯

స్వా తినలోన వెఱఁ గంది దశరథాత్మజుఁడు, తాలిమి పదిలించి తగుమాట లాడు, జాలోన నినజాధుఁ దస్త్రాద్రి కరిగ ...

గం గా ఉ ౧౨౫ పే ౧౪ పం

పదిలుఁడు. విశే (√పదిలము - సం భద్రః)

౧. (యుద్ధాదులందు) స్థిరుఁడు, అచంచలుఁడు

శి ఇదె యేను గూడవచ్చితిఁ, బదిలుఁడ వై పోరు మింక బకమర్దన యీ, కదిసినవీరుల నెల్లం, గుదియించెద ననుచుఁ గవిసె గురు నికతిపయిన్. భార భీష్మ. ౨. ౩౬౧

క. పదిగద ల్ద్రుమపఁగ జార్చుచుఁ, బవిశాఖముల తోఁడు గలనఁ బదిలుం దగుచున్, బదిని

దులం గైగొని యు, ప్పుడి కేరలకేని కొడుకు
బదలంగ జేసె

అచ్చ. రా. యు ౫.౭.౭. క్రి శతం. ౧ ౪౦

క పదిరువ్వంబులు భక్తిం, బదిలం డై వినంగ
వలయు భారతము ...

హరి ఉ ౧౦. ౭౬౩.

౭. అక్షుబ్ధుఁడు, చిత్తక్షోభము నొందనివాఁడు.

క ఆచేప లిపుడు మీరలు, పైచినవలతెల్ల
మ్రింగి వైచెఁ జామీ రౌరా, రాచల్వ కోఁద
పదిలుఁడ, పై చెచ్చెర నవఁ గట్ట నంపుము
నలునిఁ .. అచ్చ. రా యు. ౨౪

మ. .. తా విషము సాహ్వానించుచో డాకు
చోఁ బదిలుం డై కడి సేయుచోఁ ~ఖ
చుచో భక్షించుచో మ్రింగుచో ..

భాగ ౧౦ ౭౪౪.

క. ఇది యేమిచంద మేఁటికి, మది యిట్టిది
యయ్యె ననుచు మతి రొయ్యన నేఁ, ౧
లుఁడ పై నలుదిక్కులు, వదలక పరికించు
నపుడు వల నొప్పంగన్

హరి. ఉ. ౬. ౬౭

౩. నిపుణుఁడు, జాగరూకుఁడు

క అది లెన్నగ విడిచి ప్రకృతి, కుదక నిభాళలన
మున ఝుషోపమ దనుకుం, బదిలుఁ డయి
చూడ నేర్చిన, విదితిం బగు దానితోడి
కేర్పా టనఘా

భార. శాం ౬. ౧౨౧.

క. విదితయశుఁ డైన పురుషుఁడు, పదిలుం డై
కూడి నడుపఁ బకయుక్త సోమం, బొదవంగ
రాయుట యేఁటికి, కెదిరిం దనయట్లు కాద
యే కార్యములన్.

హరి. ఉ. ౯ ౪౪. నిర్వ. ౪. ౧౭౭.

పదివేలు. స. బ. (పది + వేలు.) ౧. అయుతము,
దశ సహస్రము.

సీ. పటుజవస్ఫురణ మై పదివేల హయములు
పూనంగ నేతేరు పొలుపు మిగిలి ...

విక్ర. ౭. ౧౦.

౨. అసంఖ్యము.

గీ కీర్తి యిటు పెల్ల నంద్రు దాక్షిణ్య మలరు,
దారు గల్గినఁ బదివేలు దమకుఁ గలవు ...

హైమ. ౪. ౧౧.

గీ. సత్యు లనిలజుఁ బదివేల చందములను, బ్రస్తు
తింపఁగ శ్రీరామభద్రుఁ డలరి ...

ఉ. రా. ౫ ౧౪౩.

౩. మిక్కిలి గొప్ప లాభము.

వ నాకు మంగళసూత్రం బీపాటి కుభస్థితి
నుండుటయ పదివేలు . కళా ౪. ౪౩.

క మీ కరుణఁ జేసి వంధ్యత, లేక మదీయో
దరము ఫలించినఁ జాలుఁ, నా కంతియ
పదివేలు ని, రాకులమతి నైతి ననిరెు నని
చెప్పుటయున్ భోజరా ౭. ౭౧౯.

క ఘనులతపంబులు చెఱుపం, బనిచిన నిఁకఁ
జనఁగవలదు పదివే లైనన్ .

వాల్మీకి ౩. ౧౩౫.

ద్వి. ఇంపార సైరంధ్రి నిట నుండనీక, పంపుడ
మిఁకఁ జాలు పదివేలు వచ్చె ..

ద్వి. విరాటపర్వము. ౧. ౪. ౭.

(ఇట వ్యతిరేక లక్షణచే 'గొప్ప నష్టము' అని
అర్థము)

పదివేవురు. స. (√పది) పదివేలనను మహాన్మహ
త్వర్థక రూపము.

క. నీ వొకట వేల యిలఁ బది, వేవుర నే వలచి
పట్టి కెదకిన వర్గం, బై వచ్చి వలదు నా
నిం, దేవాఁడు మగండు దీని కెఱుఁగవ
కంటే. భార. విరా. ౭. ౭౫౬.

ఉ. వేయి విధంబులందుఁ బదివేవురు పెద్దలు.

విక్ర. ౧. ౧౭.

పదుంద్రు = పదుగుంద్రు, పదుగురు. స (√పది) పదికి మహాన్మహాత్త్వార్థక రూపము

క. పదలక పెనఁగి పదుంద్రం, బదిరేవురు నొక్క-పెట్ట . భార. ఆది ౫ ౧౬౫

వ. ... శ్రీ భీమేశ్వర మహాదేవరకుం దిరవిళం బనియ తిపన్నులు పదుఁడ్రిక నిరుపూట .. ద. శా. ౪ ౧౦౪౭

సీ. శివతేశ్వరునకు శివశైశ్వర్యల కాఁ బదుం ద్రను బరిణయము నేసె ... శు. సం. ౧ ౪౪ ఉ హరి. ౧ ౭౬.

పదుగు. వి ౧ వంశము.

సీ. సంతు కొలము వంగసము వంగడము పదు గన వంశసంజ్ఞ రైయలరుచుండు . . ఆం భా ౨ ౧౪౦

౨. = పదువు. (సజాతీయప్రాణి సముదాయము శ ర)

పదుగుంద్రు = పదుగురు. (√పది) - (శ ర)

పదుగు(ద్గు)రు = పదుంద్రు, పదుగుంద్రు, పదురు, పదువురు. స (పది) పదికి మహాన్మహాత్త్వార్థకి రూపము

గీ. పావురంబులఁ బట్టెడువారిఁ జేరి, యుద్ధవిడి ర మ్మనిన భృత్యు లాశవిఁ బట్టి, పదుగు రత్తఱి బడి బడిఁ బాఱుతెంచి సారంగ. ౧ ౧౫౫.

సీ. . అతవిపుత్రులు పద్గు రధికబలులు భాగ. ౭. ౧౭.

పదునల్లుము. వి. (పది+నాలుగు+తూము) పదునాల్గు తూములు. (శ. ర)

పదునాలుగు(ల్గు) = పద్నాల్గు. స. ౬ (పది+నాలుగు) పదియు నాలుగును, చతుర్దశార్థకము.

చ. ... గాథమతి న్నిగమాదు శైవవి, ద్యలు పదునాలుగింటికి నరం డొనరించెఁ జతుర్దశత్వముక్ శైవ. ౧. ౪౫

క పదునాలుగు లోకంబులు, సదరస్థములుగఁ జరించుచుండెడు లక్ష్మి, వ్యాదరేశుఁడు నిజు వేఁడఁగ, బ్రదికితి నీ బ్రదుకు బ్రదుకు బలిభూపాలా విక్ర. ౨. ౧౫౦.

ఉ. ఉండుదుఁ బోశభూమి నొకయూరఁ గళ ల్పదునాల్గు నేర్చి ... ఆము ౬. ౬౪.

క. పదునాల్గు మహాయుగములు, ముదు కగు భీమేశ్వరునకు మెఁగచాపై యుం, దదు సానిపెండ్లి యుప్పుడు, నది దక్షారామ మహిమ మగునో కాదో భీమ ౧ ౧౧౨

పదునిద్దఱు = పన్నిద్దఱు, పన్నిరుగురు. స. (పది+ఇద్దఱు)

సీ. రూఢి నేకాదశరుద్రులతోఁ బదునిద్దఱు సాధ్యు లద్వ్యక్తి నడుమ .. ఉ. రా. ౪. ౨౭౯.

పదును. వి (పది+ఊను) పది యంగుళముల వఱకు నేలయందు తడి చొచ్చునంతటి వర్ష ప్రమాణము. (శ. ర)

పదునెనమండ్రు. స. (పది+ఎనమండ్రు) పదు గురును ఎనమండ్రును, పదునెనిమిదికి మహాన్మహాత్త్వార్థక రూపము

క. తునియలు తొమ్మిది యటఁ పదు, నెనమండ్రటఁ బోచుబారు ... ఆము. ౧. ౩౫.

పదునెనముందుము. (పది+ఎనిమిది+తూము) స. పదునెనిమిది తూములు. (శ ర.)

పదున(ద్ధ)నిమిది. స. (పది + ఎనిమిది) పదియు నెనిమిది, అష్టాదశార్థకము.

గీ. పృథివిఁ బదునొకొండు రోఁగపీఠశక్తి, గణ
ములో నొంత సర్వశృంగార యగుచు, భీమ
నాథుని సన్నిధిఁ బ్రేమపెలయు, మాణిక్యా
దేవి సకల కల్యాణమూర్తి.
భీమ. ౧. ౧౦౭

సీ. బంధురబలుం జరాసంధుఁ బద్నెనిమిది
మాఱులు రణభూమిఁ బాఱఁ దోలి
చిత్రభా. ౬ ౬౪.

పదునేడ్దుము. వ (పది + ఏడు + తూము) పదు
నేడు తూములు. (శ ర)

పదునొకఁడు = పదునొకొండు, పదొకండ్రు,
పదొకొండు. స ఔ. (పది + ఒకఁడు) పది
యును ఒకటియు, ఏకాదశార్థకము, పదునొక
టికి సమాన్యవాత్యర్థక రూపము

క. విదితం బై యుద్యోగము, పొందలుగఁ బదు
నొకఁడు పర్వముల నంతయు నొ, ప్పిద
మై యేసవపర్వం, బిది నా నుద్యోగపర్వ
మిమ్మగుసభలన్ భార ఆది. ౧ ४३

క ... శ్రీ, పర్వంబు పదునొకం డగు,
పర్వము నా వెలయు .
భార ఆది. ౧ ౫౧

పదునొకొఁడు = పదునొకఁడు. స ఔ

చ ... వ్వా, కొనరిన సైన్యముస్ పదునొకొం
టికిఁ బ్రాభవ మాచరింపఁ దో, చ్చిన సక
లంబు నొప్ప నభిషేకము సైకొనఁ దుత్స
వంబుగన్ భార. ఉద్యో ४. ౧४౦

('పదనొకఁడు' అని అకార ఘటితముగ నీ
క్రింది ప్రయోగమునఁ గనఁబడుచున్నది.)

క. ఎనిమిది తొమ్మిది పదియుఁ బ, దనకొం
డ్రుం బ్రెండు గాఁగఁదగ నేర్పడుచుణ . .
ప్రబంధ. ౧౬౬.

(ప్రయోగాంతరము లేదు.)

పదునొకొల్తుము. (పది + ఒకొఁడు + తూము)
వి పదునొకొండు తూములు

గీ పొదలు నేకాదశాఢకి పదునొకొల్తు, మనఁగ
ఆం భా. ౨. ౨౪౧

పదునొక్కఁడు = పదునొకఁడు.

గీ. అస్తమించినయప్పుడీ యమృతకరుని, కళలు
పదునొక్కఁ డొక్క రుద్రులశిరంబు
సైవ ౭ ౧౭౭

పదుపు = పదువు. వి ౧ సజాతీయ ప్రాణి
సముదాయము

గీ శితగిరిమీఁద మదకరుల్ సీత్కరించు,
నెలుఁగు నవఘు నారవమని యొసఁగి యాడు,
నమ్మి పదుపులు గడు నొప్పు . .
శు సం 3. ౨౫౦

(పదవు ప్రాఁతప్రతి పా)

గీ అల్లనల్లన పతి నడయాడెనేని, గలికిపలుకుల
వాల్గంటి పలికెనేని, యంచ లంచల వచ్చు
రాయంచకదుపు, కూరనేతెంచుఁ గేరంపుఁ
గొదమపదుపు రాజ చ ౨. ౧४४.

చ. . మిండతు, మ్మెదపదుపు ల్మదోదయము
మిక్కిలి నేడుకయు స్మనంబులన్, బొద
లఁగఁ బ్రోత్తియామనికిఁ బొచ్చెములే కదు
లేఁగుచాడ్పునన్ . సైవ. ४. ౧४.

౨. పంక్తి, వరుస

సీ. ... బారు బంతి, పదుపు చాల్ చాలుపు
పొఁజు సోరిది చాలు సాఁగిను బంక్తికి
నామ మగును ఆం. భా. ౨. 3४.

(పదువు. ప్రాఁతప్రతి. పా.)

పదుముగ్గురు = పదుమువ్వురు. స ఔ.
(√పది) పదుగురును ముగ్గురును, పదుమూఁడు
నకు సమాన్యవాత్యర్థకరూపము.

సీ. ద్వాదశద్వాదశాత్మలతోడఁ బడిఁ బదు
ముగ్గురు విశ్వులు ముందు నడువ ...
ఉ. హ. ౪. ౨౮౯

పదుముత్తుము. (పది+మూఁడు+తూము) వి
పదుమూఁడు తూములు (శ. ర.)

పదుమువ్వురు = పదుముగ్గురు. (√పది)

చ. ... అనర్గళవత్సరంబుపైఁ, బురరిపుసన్ని
భుండు పదుమువ్వురం గండడఁగంగఁ జెట్టెఁ
డా, విరుచు వెలుంగు విజ్జఁ దరిభీకరభూరి
భుజాబలంబునన్   నిర్వ. ౧. ౭౫

కం. దితి కొడుకు లగుపదుమువ్వురు, సతు లతనికిఁ
గలరు . .   దశా. ౩ ౫

పదుమూఁడు. స. ఔ (పది+మూఁడు) పది
యునుమూఁడును.

మ. ఇది రాజ్యమ్ము సగమ్ము గొమ్మదవి
యుండుం జేరు వంచించియుం, బదుమూఁ
డేఁడులు నీవునుం దిరిగిరా పో లీకపో
వచ్చునే ...   భార. ఉద్యో. ౩ ౬౪.

ఉ. ముందటియట్ల యింకఁ బదుమూఁడుదినం
బులమాత్రకున్ భవ, న్మందిరవాస మియ్య
కొనినం గడకేఁగు మదీయవాంఛ ...
భార. విరా. ౩. ౬౬.

క. వాఁడతినియమంబునఁ బదు, మూఁడేఁడులఁ
దాఁక ధ్యానమున నుండంగన్
ద్వా. ౧౦ ౧౧౪.

వ. శ్రీకాకొలని శ్రీవల్లభునికి ఆరదీపానకుం
పెట్టినమాడలు పదుమూఁడు . .
ద. శా. ౪. ౯౭౪.

పదురు¹ = పదరు, వదరు. అ. క్రి. ౧. అసం
దర్భపుమాటలాడు, ప్రేలు.

క. ఇది యట్టిద కోపంబునఁ, బదిలుండఁ గా
కేను మున్న పతిరథకతనన్, హృదయము
గలఁగిన నాకె, యట్లదియును దోసమి
వి శాలి సైతి మహాత్మా .
భార. కర్ణ. ౩. ౧౦౫.

౨. అదరు, అతిశయించు. చూ. పద్రుచు.)

(స. క్రి. (= పదరు, వదరు) అలుచు; కూయు.)

గీ. వన్యజంతుచయంబుల వానివాని, పదురు
పదురుచు వంచించి పట్టఁబోడు, రు ..
భాగ. ౧౦. పూ. ౪౩౦.

(వి. ౧ అలుపు, కూఁత)

గీ. వన్యజంతుచయంబుల వానివాని, పదురు
పదురుచు వంచించి పట్టఁబోడు, రు ...
భాగ ౧౦ పూ. ౪౩౦

మ. కమనీయం బగువేఁటకానిపదు రాకర్ణించి
నిష్కంపంబుగాఁ, దమచిత్తంబులఁ జూచి చేరి
హరిణుల్ తద్బాణనిర్భిన్నలై .
భాగ ౧౦ పూ. ౧౪౬

(చి ని పా 'పలుకాకర్ణించి' ముద్రి. పా)

(మూ: వయమ్మృతమివ జిహ్మవ్యాహృతం
శ్రద్ధధానాః కులికరుతమివాజ్ఞాః కృష్ణ
వధ్వోహరిణ్యః ...
సం భాగ ౧౦. ౪౭ ౧౯

౨. విధము.

క. కుద కొంద కెఱుఁగక చదువుల, పదు
రెఱుఁగక తమ్ము గొందు బదు రెఱుఁగని దు,
ర్మరకవులఁ గుదియఁ బద్యపు, గుదియలఁ
జదుపంగ వలదె గుటగుట లడఁగన్
కవిస. ౧. ఆ. (శ. ర.)

(బ) త్వరితపుమాటలు.

క. ఇంక నిటమీఁద మాతో, వంకలపలుకులును
వాఁడు వాఁడవ యగు మీ, జంకెల పనికే
దిడె నిను, గొంకక నో పదుచున్ఁ గొల్వ
దము కెనన్ ...   నృసిం. ౪. ౧౦౯.

చ: పదురుచు, ప్రదుచు.

పదురు² = పదుగురు. (√పది.) (పదిమంది.)

గీ. పదురు గొడుకులు పుట్టిరి భవ్యయశులు ... భా. 3. 38౬

క అక్కమలజా కర్ణంబులఁ, జక్కనికి వ్యకలు పదురు జనియించిరి ... వరాహ. 8. 3

౨. అగ్రేసరులు.

చ. ఎదురుగ వచ్చె హేమరథ మెక్కి కృతాంతుఁడు సౌమ్యమూర్తి యై, పదురు నిజాప్త కింకరులు పార్శ్వముగంబున భక్తి గొల్చి గా కాశీ 3. ౧౪౭

పదురుచే = పదురుమే. స క్రి (√పదురు¹) పదురఁజేయు (శ. ర.)

పదువు = పదువు. వి సజాతీయప్రాణిసముదాయము ; సముదాయము, గుంపు

క వెడగోతల కెత్తు రాలుకఁ, బడఁద్రోచిన వచ్చి కుక్కపదువు వెనుకనుక, జడిసెఁ గలభింప నొల్లక ... భార. శాం 3 ౫౦౭

చ చుట్టపుం, బదువును దక్కసంగలుగు పార్థివకోటిని బిల్వఁ బంచి ... హరి. ఉ. 3 ౧౫౭.

క నెచ్చెలులు దాను ధరణికి, వచ్చెలువ కృత ప్రయాణ యయ్యె నపుడు యా, యచ్చర పదువు వెడలంగ వి, యచ్చర పదవికి మెలుం గులై కనుపట్టెన్. కళా. ౨. ౧౫౫.

౨. అయంపపదువు పొగివినఁ, జేయార్వఁగ శేశ హరి. ఉ ౪ ౩౦

సీ. బలుసంజదంబు కెంబట్టు పల్లముగాఁగ కొందటిపక్కులు ముప్పపదువు గాఁగ ప్రబంధ ౫౦ యయా. ౪. ౧౧

పదువురు = పదుగురు. (√పది). (శ ర)

పదేను. స. (పది+ఏను) పదునేను, పదియు బదును.

ఉ పంచమవేద మై పరగు భారతసంహిత సంద్రభాషఁ గా, వించెఁ బదేనుపర్వములు ... భీమ. ౧ ౯.

పద్దుఁడు. సం. వి అ పుం కాలిబంటు.

పద్దియ(ద్ది)ము = పద్దెము. వి (సం. పద్యం ప్రా పద్దం) పద్యము, ఛందోబద్ధమగు పదసముదాయము

సీ చిలుకబోదల మచ్చికలుచేసి ముద్దులు చిలుకఁ బద్దియములు చెప్పరాదె . నీలా. ౨. ౯౧

ఉ. అచ్యుతుసంగు పద్దెమొకటైనను గబ్బము లోన నుండినన్ ... యయా. ౧ ౧౨.

పద్దు¹. వి. (సం. స్పర్ధా ప్రా పద్ధీ) ౧ పంతము, ప్రతిజ్ఞ

క ముద్దులకౌమరుని ప్రేతల, రద్దులకై కల్లితోల రజ్జులఁగట్టం, బద్దులకు మిన్నుముట్టిన, మద్దుల వడిఁగూల్చె జనసమాజము పొగడన్ . భాగ ౨ ౧౪౪

గా అరిదిన్ జయలక్ష్మిఁ గైకొని మహోల్లాదంబుతో నవ్విభుం, డారూఢిం దనపద్దు చెల్లె నిఁక రాజ్యం భాగధేయంబు, దేరం జల్లుచు నేలుఁగాక ... కృష్ణ ౪ 3

౨. తిరస్కారము.

ద్వి. పుట్టుగొడ్రాలిని పురవీధి నడుముఁ, బట్టి యీడ్చుచు రద్దుపద్దు చేయఁగను ద్వి క పా 3 ౧౦౬ పా ౧౬. పం.

3. లెక్క, గణన.

(క) అంకెలు అడ్డముగా వ్రాయుట (అంకెల కట్టెను అని శ ర)

క పద్దునుమీ యిదికూడని, పద్దునుమీ నాడుమాట పాలించితివా, ముద్దునుమీ యూసానిది, కొద్దునుమీ దానిమీఁద కోపాంబేలా, చంద్ర. వి. 3. ౪౨.

(పూచునిపద్దు = అరుణాగ్న్యకాలు.)
౪(తె.) ఎన్నిక, ప్రసిద్ధి.
చ తనకిదికోళ పద్మమయి కేద్దయుఁ బద్దు వహించి . హంస ౧. ౨
క జగతి బయకారిపద్దున, సెగడెడు మాకింత చింత నిజకాళంబుల్, దిగవిడిచిపోవు టుచితం, బగుసేయన యాంజకేయుఁ డాడిన వారస్
సమీర ౬ ౨౨౦ ఇందు ౧. ౪౧.

పద్దు². వి (క పద్దు, పద్దు = గృధ్రము) గ్రద్ద. (చూ పద్దువాడేగ)

పద్దువాడేగ. వి గృధ్రముఖము గలడేగ, శ్యేన విశేషము
సీ పద్దువాడేగలు పావురాయలు నెమ్మి పిం చెంపుఁ గుంచెలు పికిలిచెంబ్లు
రసిక. ౧ ౬౪

పద్ధతి. సం వి ఇ ఈ (స్త్రీ). ౧ మార్గము, త్రోవ ౨ వరుస, పంక్తి, శ్రేణి 3. విధము, రీతి
ద్వి వలినాప్తకుల నాధ నా తోడనీవు, పలికిన మాటల పద్ధతిదప్పి
ద్వి హరిశ్చ ౬ ౧౪౪౨

పద్ధిమము. సం వి అ న. పాదశీత స్పర్శము, కాళ్లు చల్లఁబడుట

పద్నాల్గు(లుగు) = పదినాల్గు, పదునాల్గు.
ప (√పది) పదియు నాలుగును
మ .. భవత్తుమారి పదికేల్ వర్షాలు జీవించు గాం, టక పద్నాల్గవ యేటఁ జెందుఁబతి గండంబంచు వాచించిరన్ ...
చంద్రా 3. ౧౪
మ ... రాఘవునిఁ బద్నాల్గేండ్లు కాంతార మం, దుమ వర్తిల్లఁగఁ బంపఁ ..
కొల్ల. రా. అరో. ౨౯. వాల్మీకి. ౧. ౨.

పద్నోకఁడు = పదునొకఁడు.
గీ మాసములు పద్నొకండి క్రమమున నడచి.
వరాహ. ౯, ౧౪.

పద్మ. సం వి. ఆ స్త్రీ ౧ లక్ష్మి. ౨ లవంగము ౯ 3 భంజిక, గంటుబారంగి ౯. ౪. మెట్టదామర ౯

పద్మకందము. సం వి అ పుం. తామర దుంప. ౯

పద్మకము. సం వి అ న ౧ ఏనుఁగునిబ్బెము, ఏనుఁగుమొగమున యౌవనకాలమునందు బయలు దేఱు మచ్చలు ౨ పద్మకాష్ఠము, ఔషధవిశేషము ౯ 3 చెంగల్వకోష్టు ౯ ౪ పద్మము, తామర ౯. ౫ పద్మవ్యూహము ౬ పద్మాసనము

పద్మకర. సం వి ఆ స్త్రీ లక్ష్మి. (ఇట్లే: పద్మహస్త మొ)

పద్మకర్కటి. సం వి ఈ స్త్రీ తామరగింజ (వై ని)

పద్మకర్ణిక. సం వి ఆ స్త్రీ ౧ తామరదుద్దు ౨. పద్మమువలె పన్నిన సేనావ్యూహముయొక్క నడిమిభాగము

పద్మకళిక. సం. వి ఆ. స్త్రీ తామరమొగ్గ.

పద్మకాష్ఠము. సం వి అ న. పద్మకమను ఓషధీవిశేషము ౯

పద్మకి. సం వి న్ పుం ౧. (పద్మకముఁ గలది) ఏనుఁగు ౨. భూర్జము, బూజపత్త్రి ౯.

పద్మకేస(శ)రము. సం వి. అ పుం. న. పద్మకింజల్కము, తామరయకరము.

పద్మకోశము. సం వి. అ. పుం. ౧. తామర మొగ్గ. ౨. అభినయ హస్తవిశేషము. .(అజుంకు

(శ్లోకను కొనలు కూడ కందునట్లు విల్లువలె వంచి రొమ్ము గిలవానిగాఁ బట్టునది)

పద్మగంధి. సం విణ (ఇ) తామరవంటి వాసన గలది వి. ఇ న పద్మకాష్ఠ మను ఓషధి శ

పద్మగర్భుఁడు. సం వి అ పుం ౧ పద్మము జన్మస్థానముగాఁ గలవాఁడు బ్రహ్మ, తమ్మిచూలి ౨. పద్మము గర్భమునఁ గలవాఁడు విష్ణువు, అంబుజోదరుఁడు

పద్మగుణ. సం = పద్మగృహ

పద్మగృహ. సం వి అ స్త్రీ ౧ లక్ష్మి ౨ లవంగము. శ

పద్మచారిణి. సం వి ఈ స్త్రీ కాశ్మీరదేశమునఁ బుట్టుమెట్టదామర శ

పద్మజుఁడు. సం వి అ పుం పద్మమునఁ బుట్టినవాఁడు. బ్రహ్మ

(ఇట్లే: పద్మజాతుఁడు, పద్మభవుఁడు, పద్మసంభవుఁడు. మొ)

పద్మతంతువు. సం వి ఉ పుం ౧ మృణాలము, తామరతూఁడు, ౨ తామరకాఁడలోని నార.

పద్మతడుకులు. వి వి అర్థగణవిశేషము

వ. ... శ్రీకాకొలని శ్రీ వల్లభరాయనికి సమర్పించిన సువస్తువులు ... సన్నంపూసపేటలు ౧. ఘంటలు ౩ తోసుపిన్నవి ౧. ఒత్తులు ౨ పద్మతడుకులు ౨. ముత్యాల తిరుణామం. ౧ దశా. ౪. శాస

పద్మనాభుఁడు. సం. వి. అ పుం. పద్మము నాభియందుఁ గలవాఁడు. తమ్మిబొడ్డువాఁడు, విష్ణువు

పద్మనాయకులు. సం వి అ. పుం బ. వెలమలను ఒక జాతివారు.

పద్మనాళము. సం. వి. అ. న. తామరకాఁడ.

పద్మపత్త్రము. సం. వి. అ. న. ౧. తామరాకు. ౨ తామరకోక. ౩. పుష్కరమూలము. శ.

పద్మపుఁదీఁగె. వి. (పద్మము + తీఁగె) చారపుష్పి, కట్లతీఁగ శ (శ ర.)

పద్మపుష్పము. సం వి. అ పుం. ౧. తామరపువ్వు. ౨ కర్ణికారము, కొండగోఁగు శ. ౩. పికాంగ మనెడు పక్షి.

పద్మబంధువు. సం. వి ఉ. పుం. ౧. సూర్యుఁడు. ౨. అర్కము, జిల్లేడు శ ౩. తుమ్మెద ౪. దినము, పగలు (వై. ని)

పద్మబాంధవము. సం వి. అ పుం. ౧. అర్కము, జిల్లేడు శ ౨. తుమ్మెద

పద్మబాంధవుఁడు. సం వి అ పుం పద్మబంధువు, సూర్యుఁడు

పద్మబీజము. సం వి అ. న పద్మాక్షము, తామరగింజ, తామరపూస.

పద్మము. సం విణ (అ ఆ అ) పసుపు నలుపు తెలుపు కలిసినరంగు గలది (శే ని) వి. అ న. ౧. తామరపువ్వు ౨ పుష్కరమూలము శ. ౩ ఏనుఁగునకు యౌవనకాలమున మొగము నందుఁ బుట్టు మచ్చలు ౪. పద్మాకారముగాఁ బన్నిన సేనావ్యూహము ౫ పదియర్బుదములు ౬. సీసము. ౭. (తంత్రి) శరీరమందలి నాడీచక్రము. ౮. పద్మకాష్ఠమనెడి ఓషధి శ. ౯. శరీరమందుఁ బుట్టు ఒకజాతిమచ్చ, పాద. ౧౦. ఒకరకము వస్త్రము.

గీ. హంసవళ్లును పద్మాలు హరిణమళ్లు, కొండలుగా వల్వాలు ధరించి ముదితలపుడు ..
ప్రబంధ. ౨౩.౨.

౧౧. ఇంద్రియము ౧౨. అష్టకాక్షరార్థము. (కే. వి) పుం ౧ కుబేరుని నవనిధులలో నొకటి. ౨ రతిబంధవిశేషము.

శ్లో॥ హస్తాభ్యాం చ సమాలింగ్య నారీ పద్మాసనోపరి, రమేద్గాఢం సమాకృష్య బంధో అయం పద్మసంజ్ఞకః (వాచ)

౩. తామరపూవు. ౪ పసుపు నలుపు తెలుపు కలిసినరంగు

పద్మముఖి. సం వి ఆ స్త్రీ = పద్మముఖి.

పద్మముఖి. సం. వి ఈ స్త్రీ ౧ తామరవంటి ముఖము గలస్త్రీ; స్త్రీ ౨. దూర్వాలత ||.

పద్మయోని. సం వి. ఇ పుం. (పద్మము జన్మస్థానముగాఁ గలవాఁడు) బ్రహ్మ, తిమ్మిచూలి

పద్మరవి. సం వి ఇ పుం ఉంగరములలో భేదము.

ద్వి రాజితం బగు పద్మరవియుంగరములు, తేజంబు పిడికిట దీటుకొనంగ

నవ ౫ ౨౩౨ పా ౯ సం

పద్మరాగము సం వి అ పుం న మాణిక్యవిశేషము, తామరకెంపు (ఇది సింహళమునఁ బుట్టునదిఁ గ్రక్తవర్ణము కలగి ఉత్తమజాతి రత్నము

పద్మరేఖ. సం వి ఆ స్త్రీ చేతియందలి పద్మాకార మగురేఖ

(ఇది ధనలాభసూచకము)

పద్మలాంఛన. సం వి ఆ స్త్రీ ౧ లక్ష్మి ౨ సరస్వతి

పద్మలాంఛనుఁడు. సం. వి అ పుం ౧ బ్రహ్మ. ౨. కుబేరుఁడు ౩ సూర్యుఁడు. ౪. రాజు.

పద్మవర్ణకము. సం వి అ పుం పుష్కరమూలము.

పద్మవాస. సం. వి ఆ. స్త్రీ లక్ష్మి.

పద్మవృక్షము. సం. వి. అ పుం. పద్మకాష్ఠము, పద్మక మగు ఓషధి ||

పద్మవెలములు. ఎ వి పద్మనాయకులు (శ ˙)

పద్మషండము. సం. వి అ పుం న పద్మసమూహము, తామరతంపర

పద్మాకరము. సం వి అ. పుం. పద్మములకు స్థానము

౧. తామరకొలను ౨ కొలను, జలాశయము; తటాకము, చెఱువు ౩. తామరతంపర, పద్మసమూహము.

శ్లో॥ "పద్మాకరం దినకరో వికచీకరోతి"

సం. భర్తృ నీతి. ౭౩.

(ఆకరః = సమూహము అని వ్యాఖ్య)

పద్మాక్షము. సం వి అ న, పద్మబీజము, తామరపూస, తామరగింజ

పద్మాక్షుఁడు. సం విణ (అ ఈ అ.) తామరవంటి కన్నులు గలవాఁడు

(వి అ పుం విష్ణువు)

పద్మోటము. సం వి అ పుం. చక్రమర్దము, తగిరిస ||

పద్మాలయ. సం వి. ఆ స్త్రీ. ౧. లక్ష్మి, తమ్మి యింటిగరిత ౨ లవంగము ||.

పద్మాలయుఁడు. సం వి. అ. పుం. పద్మము నివాసముగాఁ గలవాఁడు బ్రహ్మ.

పద్మావతి. సం. వి ఈ. స్త్రీ. ౧. పద్మచారిణి, కాశ్మీరదేశపు పెట్టదామర. ||. ౨. మనసాదేవి. ౩. ఒకానొకనది.

పద్మాసనము. సం వి. అ న ౧. పద్మమనెడు ఆసనము, తమ్మిగద్దియ. ౨. (పద్మమువంటి ఆస

నము) ఆసనభేదము కుడికాలిని ఎడమతొడ మొదటను ఎడమకాలిని కుడితొడ మొదటను వైచి కూర్చుండుట) 3 దేవనిమిత్తము పద్మాకారముగా చేయించిన పీఠము.

పద్మాసనుఁడు. సం వి. అ. పుం ౧ బ్రహ్మ ౨ సూర్యుఁడు.

పద్మాహ్వా. సం వి. ఆ స్త్రీ పద్మచారిణీలత, కాశ్మీరదేశపు మెట్టదామర శ్రీ

పద్మాహ్వము. సం వి అ న లవంగము శ్రీ

పద్మి సం విణ (న్ నీ న్) ౧ పద్మములు గలది, తామరలు గలది. ౨ మొగముమీఁద బొట్లు గలది (ఏనుఁగు) వి న్ పుం ౧ ఏనుఁగు ౨ విష్ణువు

పద్మిని. సం వి ఈ స్త్రీ. ౧ తామరతీఁగ శ్రీ ౨ పద్మాకరము, తామరకొలను 3 పద్మ సమూహము, తామరతంపర ౪ తామర తూఁడు ౫ తామరపూవు. ౬. స్త్రీజాతివిశేషము

(స్త్రీజాతులు నాలుగు : పద్మిని, శంఖిని, హస్తిని, చిత్రిణి పద్మినీజాతి స్త్రీలక్షణము

శ్లో. భవతి కమలనేత్రా నాసికాక్షుద్రరంధ్రా, అవిరళకుచయుగ్మా చారుకేశీ కృశాంగీ, మృదువచనసుశీలా గీతవాద్యానురక్తా, సకలతనుసువేశా పద్మినీ పద్మగంధా (రతిమంజరి)

౭ ఆఁడుఏనుఁగు. ౮ లక్ష్మి.

పద్మినీకంటకము. సం. వి. అ పుం. (వైద్య) కుష్ఠభేదము

పద్మినీకాంతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సూర్యుఁడు.

(ఇట్లే: పద్మినీశుఁడు, పద్మినీ వల్లభుఁడు. మొ)

పద్మేశయుఁడు. సం వి. అ. పుం. (పద్మమునఁ బరుండువాఁడు) విష్ణువు

పద్మోత్తరము. సం. వి. అ. పుం (రంగులో పద్మముకంటె నుత్కృష్టమైనది) కుసుంభము, కుసుమ శ్రీ.

పద్మోద్భవ సం వి ఆ స్త్రీ మనసాదేవి

పద్మోద్భవుఁడు. సం వి. అ పుం బ్రహ్మ

పద్యా. సం వి ఆ స్త్రీ ౧ పథము, త్రోవ ౨ (పాదములను హింసించునది) శర్కర, మోఁపటాయి 3 స్తుతి

పద్యము. సం. విణ (అ. ఆ. అ.) ౧ పదమునకు హితమైనది. ౨ పదమునఁ బుట్టినది

(వి అ న.) ౧ గణపాదబద్ధ మగు కవికృతి, పద్దెము ; శ్లోకము. ౨. మిక్కిలి రొండని అడుసు.

పద్యుఁడు. సం వి అ పుం. (విష్ణువుయొక్క పాదమునఁ బుట్టినవాఁడు) శూద్రుఁడు.

పద్రథుఁడు. సం వి అ పుం (పదములే రథముగాఁ గలవాఁడు)

౧ పాదచారి ౨ పదాతి.

పద్రము. సం విణ (అ ఆ అ) శూన్యము, వట్టిగ (కే ని)

(వి. అ పుం) గ్రామము

పద్రుచే = పదురుచే. (ఇందలి ' అ ' కారము లఘువు.) స క్రి. (√పదురు¹) అదరించు, అతిశయింపఁజేయు

చ. ఎద్రిచిన కాలపాశమున నీగతి నీమదిఁ గ్రోధవల్లికం, బద్రిచినవారు మన్నిశితబాణపరంపర పై మిణుంగురుల్, విద్రుపఁగఁ

దళ్ఫలంబులచదిం జరితార్థులఁగా శరీరఘం,
జిద్రుపలు చేరఁ దళ్సరులచేతులఁ గాళ
కులంబు వాకులన్

ఉ హరి. ౪ ౧౦౯

పద్యము. సం వి. న్ పుం. మార్గము, పథము (అ. పుం) ౧ భూలోకము. ౨. రథము

పన. వి కోసి చేలలో వేసిన ఓదలప్రోగు.

గీ. ... ఓద యఁగ దీర్ణయావపాళి, కాదులు
చెలంగఁ బన యన పలరుచుండుఁ, దాదృశ
వ్రీహి సస్యాఖ్య ధనదమిత్రి

ఆం భా ౨ ౨౩౪

పనఁటి = పంటి, ఎరఁటి వి ౧ ఘటము, కుండ

చ ... ఎసరు పెట్టిన పెద్ద పనంటివోల

ఆము ౧. ౯

చ పనఁటులవారి మూఁతి యిడి పాలను
నేతులఁ బుక్కిలించి రొంపు దు నుమియు

హరి ఫూ ౫. ౨౦౨ (చి. ని పా)

గీ. పగడ మిగురాకు నిల చట్టు పనఁటులు కరి,
కుంభములు ...

వసు. ౨. ౩౩

౨ అతిజవగ్రాహ్య జలానయనార్హ భాండము,
చప్పున నీళ్లు ముంచి తెచ్చుకొనఁ దగినకుండ,
కడవ

సీ . . అతిజవగ్రాహ్య జలానయనార్హ భాం
డంబు పంటి

గీ. పనఁటి యనఁ దగు .

ఆం భా. ౨ ౨౪౬.

(గాజుపనఁటి = గాజుకుండ.)

రగడ. గమ్మ రని పన్నీరు తోలఁకెడుఁ గంటికె
యిడి గాజు పనఁటులు, చిమ్మి రేఁగెడు
కప్పురపురవఁ బెండు నీరోఁడా కుటనఁటులు.

కుక. ౧. ౧౩౩.

(నలువగ్రుడ్డు పనఁటి = బ్రహ్మాండ భాండము)

గీ నలువగ్రుడ్డు పనఁటులు వగులఁగ సార్చ

అచ్చ. రా. యు ౩౫౧

(ఇట్లే :) పసిఁడి పెన్బొజ్జగా గ్రుడ్డు పనఁటి
యౌ

గీ. కినిసి తిట్టినఁ బతియ రై చనక యున్న,
పసిఁడి పెన్బొజ్జ రాగ్రుడ్డు పనఁటిగములు

అచ్చ. రా బాల ౧౦౯.

గీ తెక్కలిదగారి గాయుంచ జక్కిణోదు,
గ్రుడ్డుబనఁటులు నిండారు గొప్ప బొజ్జఁ,
బూను పెనుదంట

నీలా ౧ ౪౪

జ : పనఁటిచూలి

పనఁటిచూలి. వి (పనఁటి + చూలి) ౧ కుంభ సంభవుఁడు, అగస్త్యుఁడు

సీ మున్నీటి పెన్నీటిచెన్ను బన్నమున కేలి
కాలి కరకేలి పనఁటిచూలి .

చం రా ౧ ౪౧

౨ ద్రోణుఁడు

పనఁత = పణఁత.

ద్వి పనఁ తంత యాజాల బలగంబుపాలు, వెనుక
చట్టంబు చతుర్వేదుల పాలు

బస. పు ౪ ౩౫ సం

పన(ను)వు. స క్రి ౧. తలఁచు, స్మరించు, కోరు, వాంఛించు

(ఈ పదము అన్మధ్య మని శ. ర ఉన్మధ్య మనిచి ని నిర్ధారితములు కానరావు)

ఆ అవరి పెలుచ కేడ్చి వాఁడిఁ బోయిన,
ప్రజలఁ జేరు గ్రుచ్చి పనవి పనవి

భార. మా. ౧౦౪.

శ్లో రుదతో దాథ స్మరన్ కారిం విలలాప మువి
హ్వలః, భ్రాతౄన్ పుత్రాంశ్చ పౌత్రాంశ్చ
దౌహిత్రాన్ సఖీనపి ...

సం. భార. మా. ౪. ౪.

ఆ శిశువు శవముచుట్టుఁ జేరి పెల్లేడ్చిరి, పనవి పనవి యంత నినుఁడుఁ గ్రుంకె

భార శాం 3 3౭౭

గీ అరయ ది క్కెవ్వరును లేనియగ్గలంపుఁ గుత్సితంపుఁ దెఱంగునఁ గూలువాఁడ, విట్లు మీవధూజనములు పేడ్చువారు, పతుల సతు లను బంధులఁ బనవి పనవి

భార స్త్రీ ౨ ౧౯౦

గీ ౯ కి హిడింబ లు హతు లైనఁ బ ౧ వి, యలంచి శోకిం (గానక

భార ఆగ ౧ ౧౨౨

క డిగి రాజు సొగ౧ఁ దానుం, ద గినం లై నగిరు సొచ్చెఁ దద్దివ్యరథం, బగు నగు గన గంభాదుల మగరాయనిఁ గొలువఁ నవి మదుకర మరిగెఁ కకు 3 ౧౮౧

౨ ఘోషించు, చాటు

నెన రైనదాని కీటువలెఁ, గనదైనను వీఁడఁ జూచెఁ గడు మాలిమిచేఁ, దనరంగ న్మృ తులు సెప్పెదఁ, బనవఁబ యతివరివయాద వక్ష యనుచున్ కగల ౪ ౧౯౬

3 పేర్కొని యేడ్చు

చ నుగలు నింద్రుఁడు శోకభయార్తు లై నగుం, ౯ నవుమఁ జాతి రొండొరల టులు గానక ధీవికారు లై

కు సం ౫ ౫౩౨

ఉ పెచ్చునికి న్నునీ రరిరి వీడినచేవలితోడఁ బెల్చ వా, వుచ్చి తమాలం బనవఁ బొంచి, కనుంగొని తోరు విప్రుఁ డై

భార ఆను ౧ ౭౯౯

౪ క్రి ఎడ్చు, రోదనముచేయు

గీ బంధుమరణశోకార్తు లై పనవుజనుల, వివిధ ధంగుల రొలుఁగులు వినఁగఁ జాల

భార స్త్రీ ౨ ౧౭౭

క అని దుఃఖించుచుఁ దత్పద, వనరుహముల మీఁద బొమ్మవారి దొరఁగఁగాఁ, బనవుచు నున్న కిరాతునిఁ, గనుఁగొని కృష్ణుండు కరుణ కనుఁగవ నొలయన్

పద్మ ౧౦ ఉత్త ఉ గా ౬ 3౮౮

పనస[1] వి (సం పన ఃక పన మ పిలావు) కంటకిఫలము, ననము ♀

సీ పనస యనంగఁ బనస వూ

ఆం భా ౨ ౫౦

సీ ఎండ్లు గన్పట్టంగఁ బనసఁ జూపుచు ముష్టిఁ గైకొను కులధగ్రణు (డగడి

కువల ౧ ౫౫

రగడ పనసలపైఁ బూఁబనసల్ గనుఁగొను పనుపడ్డవి మరుపనులకు నవియును

యయా ౪ ౨౬

పనస[2]. వి (సం పంచాశత్ ప్రా పణ్ణాసా) వేదప్రశ్నాంశము, ఏఁబ ది పదములు గల వేద భాగము

ఉ ఈ, యప్తుయులోన యాపనస యన్న వసిష్ఠులువీరు శ్రోతమం, దప్తురి యంచుఁ ౯ంచుకొని గందఱు వేల్పుచు ద్రవ్యదక్షి ణల్ పాంగ లీ ౪ ౭౫

౬ సితల మహీరుహచ్ఛా, యాతల కల్పితవితర్ది కాసీనవటు, వ్రాతము గుణియింపఁగ శుక, పోతంబులు పనసకవలు పోయినఁ జెప్పున్

వరాహ ౪ ౯౨

గీ పన్న మనఁ బ్రశ్న మై తగుఁ బనస యనఁగఁ బొల్చును దదంశ మై

ఆం భా ౧ ౧౧౧

పనసము. సం వి అ పుం ౧ పనస ♀ ౧ కంటకిఫలము, పనసపండు ౨ ముల్లు అ స్త్రీ చర్మరోగ విశేషము.

పనసవాండ్రు. వి. కమసాలివారిని యాచించి బ్రతుకువారు. (శ. ర. బ్రా)
(వారి కిచ్చుకూలి పనసవర్తన యందురు బ్రా)

పనసిక. సం వి అ స్త్రీ పనసా రోగము

పనాయితము. సం విణ (అ ఆ అ.) ప్రణుతము, పొగడఁబడిన.

పని. వి ౧ వ్యాపారము, చేష్ట

క. అని నిశ్చయించి యపుడ, మ్మని యాసలు వీడి చిత్తమును బలవంతం, బున నిల్పి యింద్రియంబులు, ననల నణఁచి చిరసమాధి పదమున నుండెన్

వా రా ౪ ౨౪౧

౨. కార్యము, కృత్యము

క. . నరుఁడు విలు గొని, యరిగెను ముచ్చుల పిఱుంద నవ్విప్రు పనికి ...

భార ఆది ౮ ౧౧౯

క . నాపనిచినపని, బ్రాకటముగఁ జేయు మహితభంజన శక్తిన్ . .

భార అర ౪. ౫౪

క మనరాజు విదూమకుఁ గొని మనమేఖల కొనసపుచ్చె మన మిత్రు డాబాఁ, పనిమాలు నేఁత యిది యొక, పనియే చెప్పెట్ట వలదు పార్థివ తిలకున్

కేయూర ౧ ౧౬౫

3. శిల్పము.

(ప్రయాణ సన్నాహము)

సీ. కలివాడఁ బనిక్రొత్త మలకడా ల్గాని మూస యిడి తంగెడాకు గట్టెడు తమాతమా

ఆము ౬ ౭౧

చ. విగనిగలాడు కుందనపు విద్దపుఁగోడల నాఁడె మైనము, త్రిగగతనంపు జిల్గుఁబని తిన్న యలుక ...

నీలా, ౧. 30.

చ. మినుకుఁ గడాని కాయొతు సమేళపుఁ గ్రొవ్విరి దిండుదండదా, ల్పనివరి వాటు చల్వవలి పంపురుమాలుపు గట్టి .

కువల. ౨. ౫౪.

౪ కారణము.

క కనుచాటు తిండి నడపిన, పనులకు ...

శుక. ౨. ౨౦౮.

చ . నిర్నిమిత్తి మీ, క్రమమున శేఁతనవ్వు చిఱుకం బని యయ్యాది యేవధూటిపైఁ, దమిఁ గనువేసితో .. వి పు. ౪. 3౮

క నాకల యొవ్వఁడు నిక్కుల, గాకుండఁగ నీటు పరాకుగాఁ బని గలదే

వి పు 3 ౪౫

౫ ప్రయోజనము

క సంబంధులఁ బని లే దీక, తలపెట్టక పోరు వారదగ్రత చేసుం, జలము మెఱయఁ బాంచాలురఁ, బాలియింపక కర్తకంబ పుచ్చ నరేంద్రా.

భార ద్రో ౫ 3౮

క. మునులాగ నన్ను విధియే, మని మును పుట్టించె నట్టు లయ్యేడుఁ గాక, విన చవిగాని పలుకు లకుఁ, బని గలదె యుడుగుఁ డింక బహుభాషణముల్ భార ఉద్యో. 3 3౭౫

౬ అవసరము, అక్కఱ

క పాలఁతి యోగం, బున నింతచోఁ, యిమ్మెయిఁ, బనుపడియెం జెపుమ దాఁగఁ బని లే దింకన్ . భార శాం ౬ ౧౮౮

గ్వ వినుము కౌశిక యింత విపరీతతపము, పని లేదు చాలింపు బ్రహ్మర్షివైతి

రం. రా. బాల. ౬౪. పా. ౭ పం

క ఓకౌరి నీవుచేసిన, గోరపుఁబాపములు నీవుఁ గొడుకులు నాలిం, జేరఁబడి పంచుకొం దురొ, వారికిఁ బనిలేక నీక వచ్చునొ చెపుమా

వాల్మీ. ౨ ౧౦౦.

౭. బ్రదుకు, జీవితము.

చ. ... పోయి వచ్చి నీ, పని మఱి చక్కఁ
జేసెద నెపంబు సహింపుము వేగ పోఁటికిన్
భా. రా. సుం. ౭౩.

క అతనిపనిఁ దీర్ప రాజ్య, ద్వితయము నిమఁ
జేరు ... అము. ౩ ౩౫

శా గంగానందను గూర్చి ద్రోణుపని సక్కం
జేసి కౌరవ్యులీ, రాంగమ్మున్ సమమాడి
భార భీష్మ. ౨. ౧౫౩

౮ అవకాశము, వీలు

ఉ దేహమనిత్యమాటసం, పన్న తనిత్య
మంచుఁ దలఁపం బనిలేదు దశా. ౨. ౧౩౩

౯ సంబంధము

వ. . . ఎవ్వరితో నేమియు నెవ్విధంబునుం
జెప్పిన నీకుఁ బాకునుం బనిలేదని
శుక ౩ ౨౬౧

౧౦ నియోగము, ఆజ్ఞ

గీ ... విప్ర, వరుల కతిథి జనులకు సవారత
ముగఁ, దంద్రిపని విష్టమృష్టాన్న దానమొన
రఁజేయుచు ... భార ఆది ౫ ౧౪

క. మున్నుగల గోపవర్గము, నిన్నుంగని కొలిచి
భక్తి నీ పని సేయన్, మన్ననమానిసివై నీ
వున్నంగడు పేలకాళ రొప్పమిగలదే
భార విరా ౧. ౨౭౭

౧౧ సేవ, కొలువు

ఉ పాయక తొమ్మునందెపుడుఁ బాములమో
వను వారికింబనుల్, సేయను నేమి కార
ణము .. భార ఆది ౨. ౪౭.

సీ అపరంజి మెఱుఁగు నిద్దపుఁగీలు బొమ్మలు పరి
చారికలరీతిఁ బనులు సేయ .
కవిరా ౫. ౧౯౦

క. ... నీగుణగణముల్, వినినయవి చెవులు
నీకుం, బనిచేసినయవియె పాణిపద్మము
లనఘా. ద్వా ౭ ౧౦౯

౧౨ ప్రసాధనము, అలంకరణము

సీ అనులోమమునరెస్స పనిఁ జేసికొంటిష్టు భగవ
దారాధన ప్రాప్తినిధిని సైష. ౬ ౧౧౦

౧౩ చంద్రుకళలు

సీ తెలిచుక్కటరచందురులఁ గోఁచుఁజిగి కొప్ప
గొనబువాఁ జిరుచెంపపని దనర్చ
చంద్రా ౨ ౧౧

సీ గీఱునామము చిన్నికోమీసలు చెంపపని
మట్టు పికబొండు పట్టుమాలు, వెనుకకట్టురు
మాలు ... శుక ౨. ౨౪౧

౧౪ క్షారము

సీ అనులోమమున రెస్సపనిఁ జేసికొంటిష్ట
భగవదారాధన ప్రాప్తనిధిని
(శ్లేష) సైష ౬ ౧౧౦

క నక్షత్రవారదినముల, లక్షణ మారయక నీఁ
దలంకారకళా, పేక్షక నాపితుఁ దచ్చిన,
నాక్షణ మాపనులు సేయు మను నసఘాత్మ
సానందో ౨ ౩౨ పా

౧౫ విజృంభణము

ఉ. ఉ, దృట మై యీ నెడు బాణసంతి
తులచందంబుం ద౦ం జూడు మం, తటిలో
నీపని సక్కనయ్యెదు నపేతప్రాణుఁ గా
వింతు హరి ఉ ౬ ౧౪౩

పనిలేదు = ౧. తగదు, కూడదు

శా మాగధు నెదన్ సామంబు దానంబు
సం, ఫేదింపం బనిలేదు ...
భాగ ౧౦ పూ ౧౦౫౩

మ చదుచోఁ గొండలఁ గానలన్ వెదకుచున్ ...
వేసరన్, బనిలే దంచుఁ \ పుల్
రామా. ౬. ౬౩.

౨. వలదు, అక్కఱలేదు.

ఉ పట్టపుదేవి పై గఱువబాగున సుందర
పాఱువారితో, గట్టిననంబులో నవయఁగాఁ
బనిలే దిటఁ దల్లి పోఁగదే
భాగ. ౯. ౬౨౨.

సీ. రాజ్యంబు పనిలేదు రాజధనంబుపై నాస
యుం జొరదు ... పారి ఫ్రూ ౯ ౧౪౯

ప్ర: పని చేయనివాఁ డింటిదొంగ, ప న్నీయని
వాఁడు గివాణముదొంగి పని తక్కువ
ప్రాతలాట రొక్కువ ఎనిలేని మంగలి
పిల్లితల గొఱిగి నట్లు

పనికివచ్చు = ఉపయోగించు

గీ. గాలములు వైచువా రది కా దటంచుఁ
జెనువలలు వేయువా రవి పనికిరా వ
టంచు   దశా ౧ ౨౭౯

పనిసేయు = నివేదించు

ఉ. లోకనుతుండు పాండుఁడు సాటి భక్తిఁ
బనిసేయుచు సర్వజగజ్జిగీషుఁడై
భార ఆది ౬ ౧౨౪

శ్లో. క్ష్మేశోఽయమితి రాజ్యే చ స్థాపితో విశ
లోఽపి సన్, నిర్జిత్య పరరాష్ట్రాణి పాండు
ర్ధృతరాష్ట్రం న్యవేదయత్
సం భార ఆది ౧౩౯. ౬

జ: పనిగొను, పనిగొలుపు, పనిచెఱుపులదొంగ,
పనిచెఱుపువాఁడు, పనిపంచు, పనిబడి
గూడారు, పనిముట్టు, పనిలేనిపని, పనివంజ,
పనివడు, పనివాఁడు, పనివిను, పనులు
గొను

పనిగొను = పనులుగొను అ క్రి (పని +
కొను) ౧ యత్నించు, పూను.

చ. . వీరలఁ దోడ్కొని వత్తు నంచు నేఁ,
బనిగొని వచ్చి రా మనిన బందువు లెల్లను
గెలిచేయఁగాఁ, జను టుచితంబె ..
చెన్న. ౩. ౧౭౫

చ. పనిగొని కాలమాంత్రికుఁడు పాంథవిదారణ
రాత్రి శక్తికిన్, బ్రువస్పృశయింపఁగా ...
చెన్న. ౨. ౨౫౭

౨ అతిశయించు, విజృంభించు.

ద్వి. మునిని మారిక చూడఁ జూడ నెల్లెడలఁ,
బనిగొని బహు మహోత్పాతంబు లొదవె.
ద్వి. హరిశ్చ పూ ౧౧౭౫.

(మన్మథుఁడు.)

కు. తనతేజము తనబలమును, దనగర్వము తన
మదంబు దన సంపదయున్, ఘనతరముగ
నచ్చెరువుగఁ, బనిగొనఁ బరపెనుమీఁదఁ
బైనం బయ్యెన్   పీఠ. ౨. ౯౨.

౩ సేవచేయు

రగడ తోరాగ్రిష్ఠలిఁ దుంగ శయానస్వామికి
నిత్యోత్సవములఁ బనిగొని
హంస ౪ ౨౧౩

స క్రి ౧ ఆజ్ఞాపించు, నియోగించు

కి. పనిగొనుము నన్నుఁ గైకొని, యనుతప్పులుకు
లకు మానవాధీశుఁడు సం, జనితబహు
మానుఁడై యి, ట్లనియెం బుష్పకవిమాన
మానందింపన్   నిర్వ ౧ ౯

గీ. కొడుకు తండ్రి నాజ్ఞాపించుఁ గోడ లత్త,
నాదరింపక పనిగొను
హరి ఉ. ౯ ౪౧

౨ ఏర్పఱుచు, ఏర్పఱుచుకొను

చ. అనవరతంబు నెచ్చెలి దిగంబరుఁడై చిక
రంబు లెత్తిఁ దా, ధనదుఁడు నంచు నెక్కు
డౌకట్టువ రైనను లేక మానిసిన్, బని
గొనెఁ గల్మికల్మి కిది మార్గము కాదని
ఘటికా ౨ ౨౦౪

క. అది మొదలుగ సంజీవకు, వదలక మృగ
నాథుఁ డధిక వాత్సల్యం బిం, పొదవఁగఁ
దనయొద్ద సచివ, పదవిఁ దగుబిభవ మిచ్చి
పనిగొనునంతన్.
నా పంచ. ౧. ౧౫౭.

3. సేవింపఁ జేసికొను, కొలువఁజేసికొను; సేవ
నేర్పఱుచుకొను.

గీ. ఒడలు సిరియును నాకు నీ రొసఁగినవియు,
గానఁ దగ నమర్పించెదఁ గరుణ నీవు,
సమ్మతించి యిమ్మర్త్య దేశంబుఁ గావు,
పంచి పనిగొని నన్ను రక్షించి కొనుము
భార. విరా. ౩. ౨౨౩.

క. ముసురు వరించిన భ్రష్టుఁడు, దనకవయుని యుష్ట్ర
యున్నతని దానునిగా, జనపతి ఒలిపిం
గైకొని, పనిగొనఁదగు వాని ప్రాణపర్యం
తంబుగ. విజ్ఞా ప్రా ౩౩

సీ. ప్రాయంపుఁ బడుచులఁ బనిగొంటివే దూది
యాసెడు పాటలఁ దేసెచినను
వస శుక ౨. ౪౨౧

క. చనుదెంచి కాంచి నాకే, ర్పిన తెఱఁగున
విన్నపంబు సేసితి నన్నుం, బనిగొనఁ దలఁ
చిన కేలెడి, దనుమానము గలిగాసేని యతి
గద వధిపా భార. విరా. ౧. ౨౮౦

మ. . . సే సెమ్మెయిన్, బనిగొందున్ దగ
నింతులెం దగిలి నీపైఁ జూడ్కి సోక్కొల్పి
సె, మ్మనముల్ విస్మయ మందఁ జూచెదరు
భామా పల్కు లిం కేఁటికిన్
భార. విరా. ౧. ౩౨౧

గీ. వదలి సాంజలి రైయి వనూర్వీ కళత్రి, నన్నుఁ
బనిగొమ్ము నావుడు నిన్నుఁ బనిగొ, నంగ
నేఁటికి నాకు నీసాము పేమి, యేకతానను
వచ్చితిరా కిరాత వరాహ. ౨. ౪౬

౪. వశపఱచుకొను, స్వాధీనము చేసికొను.

చ. నినుఁ గొలువంగ నిర్జరులు నీ కరిఁ బెట్టుదు
గన్యరాజులం, బనిగొను టెంత ..
భాగ. ౧౦ పూ. ౧౩౯౫

చ. ... కామధేనువుం, బనిగొనివట్లు కట్టుదు
నపారము లైనయర్థిప్సితార్థముల్ ...
కాశీ. ౪. ౧౨౨.

సీ. తెలిసి ముద్రాసనంబుల మేనిఁ బనిగొని
పాపపూరుషుఁ బటాపంచ చేసి . .
పాండు. ౨. ౯.

౫. సేవించు.

ఆ. మనసు నింద్రియములఁ బనిగొని పురు
షుండు, ప్రచురశిక్ష లేని రథ్యసమితి, వడ
పురథికుమాడ్కి నడపడి నలి యాడ్చి, గట్టు
లైన నశుభ మావహిల్లు
భార. శాం. ౫. ౧౫౩.

౬. నడపు, ప్రవర్తిల్లఁజేయు.

మ. అని దేవర్షి బహుప్రకారమధుర వ్యాహార
సందర్భముం, బనిగొం చుండఁగ . .
పార. ౪. ౬౬.

౭. పూనుకొను (చూ. పనిగొల్పు)

పనిచేయు = ఉపయోగించు, కార్యకారి
యగు

క. అశ్వేళ దివ్యబాణము, లెవ్వియుఁ బనిసేయ
కున్న నెదవడి మదిలోఁ, గవ్వడి దూలఁగఁ
గని యెలు, నవ్వుచుఁ జిత్రాంగదాకనయుఁ
డిట్లనియెన్ జై. భా ౭. ౪౨.

పనిముచ్చు = పనిచేయుటలో దొంగ.

క. ఇది యేమి సెట్టి యొఱఁగఁడె, కదపెంచిన
చనువుబలిమిఁ గదఁబనిము చ్చై, యెుఱ
పాకుచున్న వాఁడని, మది నెంచుచు .
శుక ౨. ౨౦౯.

పనిఁకిమాలు = ప్రయోజనశూన్యమగు.

క. కైదువచేతం, గొని యుండియు ననురాధము,
పనిమాలినరజ్జు లాడఁ జొరదవమగుకే.
కవిక. ౨. ౨౧౫.

క. మదనారియు సాక్షి యింకం, బదిబేలును
సేల పనికిమాలిన మాటల్ ..
సారంగ. ౨. ౨౪౫.

పనిపాటలు = సేవ, శుశ్రూష.

ఉ. ఆద విధాతకుం జనువులమ్మ సదా పనిపాట సేయఁగే, దోడుగఁ కెంచెక ల్పులుకొత్తొడుగ రాజకుకీదంబములో, గూడి చరింపఁగా .
కాశీ. ౨ ౪౧.

మ నవ్యారీదజ్ర్ణేణిచేఁ, బనిపాటల్ గొనఁజాలుకో మఱికుదో ప్రఖ్యాతకాయ క్రియల్ వసు ౪. ౪౨.

పనిదీఱు = తీరికయగు

క తనయులకును మనుమలకును, దనసేరుపు నూరిపోసి తాల్చిన గర్గం, బున భరము వారిఁ బూనిచి, పని దీఱి విధాత యీ పథం గొలుపుందుక్ కకు. 3. ౧౨

పనిగొలుపు(ల్పు). క్రి (√పనిగొను) పూనుకొనఁజేయు.

క. తాత్రున వింకం గ 'ంకక, యీాపెదగుంగొమ్మ పొకము నిపు దద లాదకజ, దావిమల చక్కరాయని, తాత్రున కసుపుఁ దని బంట్లఁ దగఁ బనిగొలిపెజ
అచ్చ రా సుం ౧౬౯

వ. . ప్రోఢ లగుపైదువరాంద్రం బనిగొల్పిన వారు నర్యాద .. నీలా 3 ౧౪

పనిచెలువులదొర. వి (పని + చెలువులు + దొర) విఘ్నేశ్వరుఁడు.

సీ. ఇద్దరు తల్లులముద్దుబిడ్డడు పనిచెలువులదొర చేటచెవులవేల్పు ఆం సం దేవ ౧౨

పనిచెలువువాఁడు. వి (పని + చెలువువాఁడు) విఘ్నేశ్వరుఁడు.

గీ. భోజదేవర రేణుఁగుపెుంగముసామి, పని చెలువువాఁడు వెనకయ్య యన విసాయ, కుఁడు వేల్పోప్పవను ఆం. భా ౧ ౪3

గీ. జమలితల్లులబిడ్డ పెద్దపొయ్యప్రోద, చేట చెవులవేల్ పని చెలువువాఁడు, ... అనఁ దగు గణపతి వేల్పు ... పాం. ని. దేవ. ౨.

పనితము. హా విణ. (అ. ఆ. అ) ప్రణుతము, పొగడఁబడినది

పనిప(వ)ంపే = పనిగొను. స. క్రి (పని + పంచు) నియోగించు, ఆజ్ఞాపించు

గీ వివిధవర్ణరత్నప్రభావితతి మెఱయుఁ, దమ్ముఁ బనిపంచు మనిస మాధవుఁగు భూధ, రములఁ గృపఁ జూచి ... ఉ హూ ౨ ౪౪

గీ తెలుప చిడిముడిపాటు మదేష్ణ రయిఁతేగి, వేన్కఁ బనిపంచు గుడిగి గాని మ నాకొక్క భార విగా ౨ ౨౯౫.

పనిబడిగుడారు. వి (√పని) గొల్లెన, ఒకవిధ మైన గుడారము.

సీ. పనిబడి గుడారు పరగుగొల్లెనయన ...
ఆం భా ౨. ౧౫౯

పనిముట్టు. వి. (పని + ముట్టు) కొలముట్టు, ఉప కరణము (క. ర)

పనిలేనిపని. క్రి. విణ. ద్రు (√పని) అనవసర ముగా, నిష్ప్రయోజనముగా.

క. పనిలేనిపని ముఖాంబుజ, మునకుం జెన్నగ్గ లింప మునిమునిఁ నగినన్, వనరుహాగేహిని విభునిం, గనుగొని యిట్లనిరి నర్మగర్భము గాఁగన్ విప్ర ౪. 3౬.

సీ పనిలేనిపనిఁ బట్టి పాలార్చి పన్నిదం బనిఁ ద్రొక్కిటి సేరమునకుఁ దోడు ...
విప్ర 3 ౪౬

ద్వి. ఎదిమిదియుఁ పట్టిరయి కాక పీనిఁ, బనిలేని పనిఁ జంపఁ బని యేమి యనుచు ...
అ మ క ౧ ౧౪ పా. ౧౨. పం.

పనివంజే. విణ (పని + వంజ) = పనికి వంధ్య పనిచేయఁగానిది.

సీ. పనికంజకొరా యింటి కానిసబిడ్డరారా కెట్టి
శైవములదో చిట్టిగొట్టొ .
చెన్న. ౪. ౩౯

పనివడు. అ క్రి. (పని + పడు) ౧ పూను, యత్నించు

సీ. పనిపడి తోలఁ గొట్టినలీలఁ గొన్నింటిఁ
జెఱసుగ్గగాఁ బొడి సేసి చేసి ...
భార విరా. ౫. ౩౫

క పనిపడి యహింస వ్రతిముగఁ, గొని వనమున
నున్న మునులకుం దొడరదహిం, సనము ..
భార అర ౫ ౫౯

కె కనికరముతోడ నిటువలెఁ, బనిపడి సెప్పొమ్ము సఱచి పఱచినఁ గానీ, కనరాని కటిఁ
చీకటి, యనకి సనుం గానవచ్చునా యొయఁ
దైనక. విప్ర ౪ ౫ విక్రి. ౨ ౧౨

౨. కోరు

సీ పనిపడి త్రవ్వి కూపమునందు నుదకంబు
పానంబు సేయనివాని భంగి
భార. శాం ౧. ౬౪

కె పనిపూని కాశికిం జని, వనరుహాలోచనుఁడు
పెదఁదవాలికి కన్నుల్, తనకుఁ గలఫలము
గనిరొయం, బనివడి తద్వ్యథవలక్ష్మిఁ బరికించు
నెడక కాశీ ౬ ౪౦

కె మును పరమహంస వాసనఁ, బనిపడి సామీ
ప్యపదవిఁ బంకేరుహాముక, గనిరొయనొ
యనఁగా వరవ, ర్ణిని పాదయుగంబు పద్మ
రేఖం బొలుచున్ రాజ. చ. ౩ ౪౧

౩. కొన్నిరొయెడల నిది వాక్యా లంకారముగా
నుపరొయాగింపఁబడును.

చ. పనివడి నారికేళ ఫలపాకమువక జవి రైన
భట్టహా, ర్షుని కవితాను గుంభములు సోమరి
పోతులు కొండ అయ్యె లా, నని కొనియాడ
కేరు నైష. ౧. ౧౪.

చ. పనివడి సాధుపంథునఁ బ్రభావతి భామిను
లక్షిఁ గొల్వ . కై. భా. ౨. ౯౫.

పనివాఁడు. వి. (√పని) భృత్యుఁడు, సేవ
కుఁడు; కర్మకారుఁడు.

సీ పనివాఁడు గాఁబోలుఁ బటుఘోటిపాలంబు
బలుకొరార నివ్వరికలంపుఁ దీయు .
కువల. ౨. ౬౩.

గీ. ఏమిపనివార మనుచుఁ దద్భూమిపాలు,
కదకు మన కేఁగువార కేతరణి నతని,
యుల్లమున కెదయక ప్రవర్తిల్ల కేర్తు, మను
విచారంబుచే నాకులాత్ము లగుచు.
రాఘవ ౩ ౧౩౧.

సీ. ... పనివాఁ డనంగఁ, గర్మకారుం డొప్పు.
ఆం భా. ౩ ౬.

విణ. పనిచేయువాఁడు

గీ ఏమిపనివార మనుచుఁ దద్భూమిపాలు,
కదకు మన కేఁగువారము ..
రాఘవ ౩ ౧౩౧.

పనివినుు. అ క్రి. (√పని) ౧ అజ్ఞావశవర్తి
యగు ; వశవర్తి యగు.

క. ఏ వెంటకు మిమ్ము రమ్మన, దేవర కెంచేవి
కేవి తిరువడిఘుకు సే, సేవింపఁగఁ బనివిని
రొయద భావింపఁగ నింతకంటె భాగ్యము
కలదే వైజ. ౩ ౬౦.

క అనవుడు నాదయని కి ట్లను, వనజానన నీదు
మనకు వచ్చినరీతిం, బనివినిరొయెద మాటల
కేఁకఁ, బని కేదీతలఁపు నాదుభాగ్యము
కాదే. కాశ. ౧ ౩౭. వీర. ౪. ౯౪.

క. మునివర మీ, రిచ్చోటికి బదలికమై,
విచ్చేయుట యేమి తెలుపకే పనివింటుక.
రామా. ౪. ౪.

౨. కొలవు పుచ్చుకొని కళ్లు; కళ్లు, అరుగు.

చ. అనయము నొచ్చుచున్నయది యంగము తెల్లను వేగ వచ్చుటన్, మనము వశంబు గాదు జననాయక ప్రొద్దును వోరుు నిప్పు డే, బనివిని . భార. ఉద్యో. ౨ ౧౫

చ. అని పరమేష్ఠి పంప నతలాదిపదంబులకున్ భుజంగముల్, పనివిని వరాహ ౬. ౩౩

క అని దశకంఠుఁడు పంచినఁ, బనివినిరొంద ననుచు లేచి ప్రణమిల్లి ...
బా రా యు ౧౨౭౪

చ చని విభుఁ గాంచి పల్కు బలశాసనసన్నిభ నీదుపంపునం, బనివిని తీవెగుం పనక పాండు రమైశత నిర్ఘరీతటం, బనక దరీపుటం బనక యన్నియు నారసి ... వసు ౨ ౭౭

3. వచ్చు.

వ. . మీమామ లైన హోతప్రహోతులు పుత్తెంచినం బనివింటిమి మమ్ముం బాడు మని వరాహ ౫. ౭౫

క వినిభయము ప్రియము మనమున, నెనయఁగ నవ్విభుఁడు వినయ మెసక మెసంగన్, నను నీపాలికిఁ జను మని, పనిచినఁ బనివింటిఁ గార్యభంగి ఘటింపన్ వి్ర ౧ ౧౮౧

క తెడవం బోయిన దైత్యులు, పొదగని యూర్వశి తొలంగి పో సేల నిచుం, దోడితె మ్మని మారా జద, ఒడిబడి వచ్చెదరు వేగ పనివిను మనిరన్ ఉ హరి ౧ ౫౧

౪. చచ్చు, మృతినొందు

చ కినుఁగొనఁ జాల వే తోకతెకాఁగిట నీవు సుఖింప నిప్పుడే, పనివిని వాసనావశతి భావిభవంబునసైనఁ జెందెదవ్, నిను ...
శుక ౨ ౪౮.

౫. అంగీకరించు.

సీ. అని గారవించి సెయ్యము మీఱఁ బలికినఁ బనివిని యా మహాబ్రహ్మచారి ...
విప్ర. ౪. ౭౧

పనుకు. అ క్రి కోపించు, అగ్రహించు.

క అనుచుఁ గదలి పోవచ్చిన, నసుహూనము మాని హొంకుఁ దమ్మునిఁ జేప, ట్టినచంద మేమి చెప్పుదుఁ, బనికినకాలోరగంబుఁ బట్టుట దోఁచెన్ ఉ హరి. ౪ ౬౩

పనుగొను. అ. క్రి (పన్ను⁴+కొను) ౧. ఒప్పు, కలుగు

తరలము కనిరొ ముందట నమ్మహీపతి గాంగి సైకతభూములం, బనుగొనన్ ధను వభ్య సించుచు భార అది ౪ ౧౬౪

(తెప్పగా అని భావము)

ద్వి పనుగొన నిభ్భంగిఁ బాడుచు బొగడు, చును నాల్కు కపివోవ శూలిఁ గీర్తింప ...
పండితా. దీక్షా ౬౨ సా

౨. జాగరూకతకలుగు

మధ్యా .. అన్నదియుఁ, దనదివ్యశక్తి నపాప శముల విడిచి తిమ్మనిసాధుఁ, బనుగొనఁ దీగంబు సేరఁబెట్టి విపాశనాఁ బరగ ..
భార అది. ౪. ౧౨౨

ద్వి పనుగొన మృగము దప్పక చూచి చూచి, కను మూయ కునికి నిక్కపుజాగరమున ...
పండితా పర్వ ౩౬౪

3 కలుగు, ప్రాప్తించు, లభించు.

క. ధనమునకై ధర్మముదెస, ననాదరము సేసి సేని నానృపతికి న, ధ్ధనమును జెడు దుర్య శముం, బనుగొనుఁ దుది దుర్గతియును బాటిలు ననఘా భార. శాం. ౨ ౪౦౯

ద్వి. పనుగొన్నసామ్రాజ్యభారంబు మాని, పొను పదని క్లేల పోడు రక్ష్యారు ...
రం. రా. అయో. ౧౧౫.
పా. ౪ కం. (చి. వి. పా.)

౪. జనించు, పుట్టు

క. వినుఁ నృప పార్థుంబు ప్రియం, బనూనసుఖ
యుక్తి నిర్భరానందము గాం, దినిరూఢి
యగుఁగ మనమునఁ, బనుగొను నది సాత్త్వి
కాఖ్యభావంబు లగుఁ
భార. శాం. ౪. ౩౫౦

క. విను నృష్టశోణితంబునఁ, బనుగొనుశుక్లంబు
వలనఁ బ్రాణులు దగ న, ర్తన పొందుఁ
బ్రాణశుక్లము, లనూనహేతువులుగా నహా
నుఁడు నదచుఁ భార. ఆశ్వ. ౨. ౪౬.

పనుచే(న్చు)[1] = అంచే[1], అంపు, అనుచే[1], అనుపు. స. క్రి. (√పొవు) పంపు, అరుగఁ జేయు

క. హైడింబుం, డనిఁ గర్ణుని నొర్చుఁ బనుత
మతని నతనికిఁ ...
భార. ద్రో. ౫. ౧౯౭

క. అన విని సత్యవతికిఁ జె, ప్పిన నాయమ
పనుప నంబఁ జెంపుగ వృద్ధాం, గనలం
దోడుగ నప్పుడ, పనిచి యనిచితిని జనంబు
ప్రస్తుతిసేయఁ భార. ఉద్యో. ౪. ౨౬౬
భార. ఉద్యో. ౪. ౧౫౭

గీ. జనులసంకెళ్లు విడిపించి పనిచినారు, వరుణ
లోకమునం దున్నవారి లనఘు ..
కాశీ. ౪. ౬౮

చ. పనిచినఁ దద్దయుం బొదలి పాఱుడు పేద్యాల
వెల్గఁ బెల్లుగా, మునుఁగుచు తేలతేల్చు
తలముందరిపల్లియ కేఁగె . .
నీలా. ౧. ౧౦౦

పనుచే(న్చు)[2] = అంచే[2], పంచే[2]. స. క్రి.
౧. ఆజ్ఞాపించు, నియోగించు.

క. తనయుండు తల్లిదండ్రులు, పనిచినపని సేయఁ
జేని ... భార. ఆది. ౩. ౧౯౯.

క. ఏను మఱవక పనుపందగు, పనుతెల్లను బనుపు
శిష్యభావ శుభము నా, కనఘా కలిగెను
నీదన ... భార. శాం. ౬. ౬౧౨.

వ. ... అధర్మం బైన నూరుభంగంబు సేయు
మని కృష్ణానుమతి జిష్ణుండు పనిచె
భార. శల్య. ౨. ౨౮౩.

(సంజ్ఞచేయు - అని భావము)

౨. (ఇది 'వచ్చు, పిలుచు' మున్నగు కొన్ని
ధాతువులకున్నంతములకు అనుప్రయుక్తమై ప్రేరణార్థము నిచ్చును)

క. గురుగుణయుతు లగుకొడుకులఁ, గురుకులము
వెలుఁగ నయినకొడలిఁ గృష్ణం, బరమపతి
వ్రత గొంతిని, గరుణను రాఁబనిచె రాజు
గజపురమునకుఁ భార. ఆది. ౭. ౫౪

క. రాఁబనుపుఁడు పార్థివులఁ, దేఁబనుపుఁడు
తెఱఁగు పఱచి తేరిట సఱువం, గాఁబను
పుఁడు జయభేరిఁ, వేఁబనుపుఁడు కర్మకరుల
తేగిరపఱుపఁ
కృ. శకుం. ౧. ౪౯. పారి. ౨. ౩౫

జ. పనుపరి, పనుపు.

పనుప(న్ప)డు. అ. క్రి. ౧. కలుగు, ఉండు

చ. తనువు దొఱంగ కిట్లు సుకృతంబుల పెంపున
వచ్చి తిప్పుడం, బునకు మహాత్మ యిచ్చటను
బోవదు నీమదిఁ బాసి మర్త్యతం, బనుపడి
యున్న తెయ్యము ... భార. మహా. ౩౨

క. ... నస నీపైఁ, బనుపడుప్రీతిం జెప్పితి, నని
తరసుల భాతిగుహ్య మగునిప్పదముఁ
భార. ఆశ్వ. ౨. ౨౨౨.

క. మా రాజుకు యనిఁ బోరుము, పొరువ వెంక
కొంత రైనఁ బనుపడి యున్నఁ .
శశాం. ౫. ౧౦౧.

౨. పొడము, సంభవించు.

క. కనుఁగొని యించుక సేపున, దనువడు నని
పలికెఁ బిదపఁ దనువడుటయునుం, బను

పడిరి నప్పు డద్దే, పుని వదనాబ్జమున
నాచెవుల కింపారఁగ.

భార శాం ౬. ౧౩౫

3. తగు, అర్హమగు.

క ఘనసారకరండమునకు, ఘనసారస్వారము నిచ్చి
కథ చెప్పింపం, బనుపడిన నేర్పు గలిగియు,
జనవర యిటు తప్పఁ జెప్పఁ జను నే నీకున్

విక్ర ౭. ౧౭౩

చ లనహృదయంబు వెంబడిని తప్పక ఘోటక
మంత నంతనే, పనుపన నిల్చి ముందటికిఁ
బాఱి . .   ప్రభా ౨ ౩౦.

ఉ . అంబుజసంభవుండుఁ జే, త్రోభవవైర
యున్ గ్రమముతో భవదీయకృపాసమర్పిత,
ప్రాభవులై ఇదా కనిరి పన్వద సర్గలయాది
కారముల్   కళా ౮ ౨౩౭

౪ ప్రకటమగు

క అని యొక పద్యము హృద్యం, బును నిఁ
వద్యమును జోద్యమును గా రచియిం,
చిన మించిన కారుణ్యము, పనుపడఁగా
నతని యగ్రభాగము నందున్

పరమ ౨ ౧౩౪

౫ వశమగు, లొంగు

క   గోష్ఠికిఁ, బనుపడి యేపారి యచటఁ
బ్రభుఁ డున్న తిటిన్ ... హరి ౬ ౫ ౯

క గాంధారగ్రామశ్రుతి, బంధురతన్ మానవు
లకుఁ బనుపడని మహా, గాంధర్వవిద్య
దైవత, గంధద్విపయాన నెఱపెఁ గౌశల
మొసఁగన్   పరమ ౫ ౧౩౦

౬. సిద్ధపడు.

చ. ... వాదముం, దనుకఁగ నంచితాధర
సుధారస మిచ్చి మనోజకేళికిం, బనుపడఁ
జేసి కుంజ మృదుభావములఁ దేలిచి

శాగి. ౧౦. ౬ ౩౪౩

చ.   ఫచ్చుతనిన్ శశిప్రభా, వనరుహ
పత్త్రనేత్రయును వాఁడును వేడుక మీఱఁ
గేళికిం, బనుపడి సౌఖ్య మొందిరి ప్రభా
వతి వింటె యశోద నైపుణిన్.

శుక. ౨. ౫౧

౭ ఆలవడు

క విను మంతర్నాడిం జనఁ, బనుపడి పవనంబు
బ్రహ్మపద మొందఁగ శాం, తినిరూఢ
మైనచిత్తము, గను నానందంబునంద కల
యుఁగ బిదపన్   భాగ శాం. ౪ ౧౨౮

సీ వనవాస మిం మొకయును నాకు దుఃఖంబు
సేయదు దేహంబుఁ జిత్తమును దం, ంక్రియ
లకుఁ బనుపడి యున్నయవి

భార ఆశ్ర ౨ ౮౦

౮ ఒప్పు

చ అనువగునుర్ల నొప్పునులయా నిలవాహము
నెక్కి తేంట్ల న,ల్లిన నిడువాగెఁ బూని
లవలీనవవల్లిక లెమ్మె సొమ్ములై, పను
పడఁ   మనుచ ౬ ౨౬.

క వనిత యనియెడు సరసున, మనసుం గన్ను
లను ప్రాశ వన సది బరువై, యనువు
కొని మునిఁగెఁ గన్నులుం, పనుపడ నెల్లెడల
నిలిచి పైపైఁ దేలెన్   గంధ ౨౧౭

చ పనుపడఁబూని సారె తెలిపావడపై నెరి
పట్టు కుంచెఁగ, ట్టినయపరింజి పువ్వులు
ఘటించెడు చందురు కావిఁగట్టి

రా వి ౩ ౧౨౩ శశా ౬. ౨౧౨

౯. కదఁగు, పూను

క. నిను నీనుతిచే నెవ్వఁడు, పనుపడి నుతి
యించు రాత్రిఁ బగలును ...

వి పు. ౧ ౨౦౯.

౧౦ అడఁగు. నిగూఢ మగు.

ఉ .. ము, నృను పడియున్న తాపతిభ
ప్రజ్వలభావము నొంది వింత రై
అని. ౨ ౧౩౧.

క. ఘనజఘన స్తనయుగములు, వెనుకను దను
త్రోవల నుద్దవిడి నొత్తంగాఁ, జవలేక యూరు
మరుఁగులఁ, బనుపడ దాఁగె నవఁ గొను
భామకుఁ దనరుచ్ హంస ౪ ౬౯

౧౧ దృఢమగు

క జను లాగరించిన పాపము, పనుపడ జన
నాథుఁ బొందఁ
భా రా కిష్కిం ౨౪౯

ద్వి పనుపడ మొగిలిలోపలినీళ్లు నమ్మి, కొననీళ్లు
చల్లువేఁడుట లెందుఁ గలరె ..
ద్వి హరిశ్చ ౬ ౪౨౦

౧౨ అగు, పరిణమించు

సీ నడుమఁ బ్రమాదంపునడకఁ జేకుతివశాపము
రాజ్యఫలముగాఁ బనుపడుటయు ..
కళా ౫ ౧౭౪

స క్రి పొందు

క. విను నాకీర్తి జగంబులఁ, బొనుఁగుపడిరొ
నీవు భువనపూజితవృత్తిం, బనుపడితి గానఁ
దగు నీ, యనలపదవి నీక నాకు నలవడ
దింకన్ భార ఆర ౫ ౧౫౨

చ. .. వర్ణధ, ర్మనిరతి చిత్తపాకము గ్రమం
బునఁ దెచ్చుఁ గషాయపక్వతం, బనుపడ
కర్హుఁ డే లగు నృపాలకుమారుఁడు సన్న్య
సింపఁగన్ భార శాం ౫. ౩౯౮

క. విను ప్రణవా దికరూప, శ్వనిరూఢిం బుట్టు
వాక్కు దానివెను చనున్, మనము పురు
షార్థబుద్ధిం, బనుపడి యని చెప్పె నతికి
బ్రాహ్మణుఁ డనఘా
భార అశ్వ ౨ ౧౪

జ : ఘనుపఱుచు.

పనువ(న్న)రి. విశే. (పనువు+అరి³) ౧. ఆజ్ఞకు
లోఁబడినవాఁడు, పరతంత్రుఁడు

గీ. ... పనుపరి యనఁగను భాసిలుఁ బర, తంత్రి
నామంబు అం భా. ౩ ౫

౨. నియామకుఁడు, ప్రభువు.

ఉ. .. పల్కులచేడెరాయఁడున్, గిబ్బవయూ
ళిదిట్ట తమిఁ గ్రేవ మెలంగఁగ నేలుపన్నరీ
అచ్చ భాగవ. ౪ ౬౦

(వాఁతప్రతి. పా)

పనుపఱు(అ)చే. స క్రి (పనుపడు) పనుపడఁ
జేయు (పొడమఁజేయు)

చ. .. అట్టి సమంచితచిత్తధర్మమున్, బనుపఱు
పంగఁ జాలు కలభావణపంక్తి నను గ్ర
హింపవే. భార శాం ౫. ౩౭౨

(ప్రకటించు)

వ .. పెనురొదలు పొదల మెదలు కొదవ
తుమ్మెదలపదువు లినుపసరిపెణలపెనుపును
బనుపఱుచుచు కళా ౬ ౨౨౪

(బద్ధము చేయు, బంధించు)

క అని పలికి కరుబు బిగియం, బనుపఱిచి
వెఱంగుఁ జెక్కుపయ్యెద లాడిగా, నొనరిచి
రొండొరు మీఱన్, వనజాక్షులు కుచము
హారిణవాంఛాపర లై. చంద్ర ౪ ౦౯

(వాడుకపఱుచు, అలవడఁజేయు)

క అని సుకవీంద్రులగుణములు, గొనియాడుచుఁ
గుకవి సరకుఁగొనక మహిఁ బురా, తనసుక
వుల సాహిత్యము పనుపఱచిన యట్టిసరస
భాషాగణిక్ ప్రబోధ ౧ ౩౧

క దినముఁ గనుమిందు చేయఁగ, మునిగృహ
ముల వన్యభోజ్యములఁ దృప్తుం డై మను
తనయుం డంత నయం, బునకుం బనుపఱచి
దేహమున్ దైవమతిన్. కవు ౧ ౧౭౦

(కుదురుపఱుచు, స్థిరపఱుచు)

క. నిను సుఖదుఃఖంబులకును, మనసే కార ణము దానిమాటికి నెటకుగ్, జనకీయక హరియందును, బనుపఱుపుము కాతుకంబుఁ బాటిలఁ జేయుచ్ శివ. ౧ ౫౦

పనుపు(న్పు). వి (√పనుచే2) నియోగము, ఆజ్ఞ; ఆజ్ఞాపించినపని

ఆ ... తండ్రి, పనుపుఁజేసి ముదిమి గొని జవ్వనం బిచ్చె . భాగ ఆది. ౩. ౭౫.

గీ .. దివిజపిత్రు విధివిశిష్ట, మైనదయిలచిఁ గీ డొలయుడు యజ్ఞములకుఁ, బహువిధా ంబు వేదంబు పనుపు గాన .
భార అను ౪ ౩౦౪

క మీపనుపుగ రాజ్యముపా, సీ పాండుతనూ భవులకు నీకున్న భుజా, టోపభయంకరుఁ దర్జును, కోపానల మశరి ముట్టుకొ౦దే వారిన్ భాగ ఉద్యో ౧ ౪౬

సీ మానుపాడుఁ,

ఆ వసుజఁ జూచి కష్టమనుజాలఁ గూడి నా, పనుపు సేయకుండఁ జనునె నీకు ..
భార ఆది ౬ ౨౦౧

సీ అంబికాతనయుఁ జూచ్చి, తండ్రియు గురువును దైవంబు నీతఁడ మాకు మీరెల్ల నీమనుజవిభుని, పనుపు సేయుటయు నీతనికిఁ బ్రియంబు గావించుటయును మమ్ము చేవ చేల

గీ విధులఁ బ్రీతులఁ జేత .
భార శాం. ౧ ౩౪౬.

ఉ. . . మీకు మారొసగన్, విగ్రహాకేల, నెయ్యమున విద్యుఁడు కౌరవరాజుఁ బార్థివ, ప్రాగ్రసరుండు ధర్మసూతు ప న్పిదిమీకు నలంఘ్య మి శ్రతికిన్. భార. అర. ౫. ౪౧౬.

పనులుగొ(ల్గొ)ను = పనిగొను. స క్రి. (పనులు + కొను) సేవింపఁ జేసికొను, కొలువఁ జేసికొను.

వ ... కద్రువ గర్వంబున మఱిక గరుడుని వినతసుం బనులు గొనుచున్నంత ..
భార ఆది ౨ ౪౪

గీ కపటచటవాపరుం డైన కంసవైరిఁ, బరమ ముని నవ్వుటాలకుఁ బనులుగొనిరె . .
పారి ౫. ౭౬

గీ శాల్మలీవృక్షగతుఁ డైన సంచరింపుఁ, బ్రీతి లఘుపతనుం డను పేరు వాఁడు, గాకు లెల్లను నా భృత్యగణము గాఁగఁ, బనులుగొందును సామ్రాజ్యపదవి నొంది
నా పంచ ౨ ౩౦

వ నిగమాంత ప్రతిపాద్యు . పరము నిత్యం తం బనుల్గొంచు వహా, నిగరష్ఠుండు కృతార్థుఁ డయ్యె ... పారి ౭ ౪

పన్న వి (సం పతితః కి పన్న) దాసుఁడు, భృత్యుఁడు

ద్వి యిట్టిల చూడవా యీపన్నకాళ్లు ..
పండితా పురా ౯౪ పా

గ్వి మన్నించి యిప్పు డీపన్నఁ గైకొన్న, నున్న పన్నలు వత్తు రిన్నియు చేల ...
పండితా పురా ౯౫ పా

(విణ ౧ నీచుఁడు; మూర్ఖుఁడు)

ఉ పెన్నిధిఁ గన్నవాఁడు మఱి పెంపునఁ బ్రాణ సమానమిత్త్రిఁ డై, యున్న మహా త్మునిం గదిసి యియ్యవఁ జెప్పినఁ జెప్పఁ గాక యే, పన్నలకైనఁ జెప్పిన విపద్దశ నొందఁడె . శివ ఉ. ౧ (శ. ర.)

రగడ పతిచె మరుఁ డురుల ముదిపన్నలను విన్న లను . రాఘవ. ౨. ౩.

ద్వి. ఎలుకలఁబన్నులం గన్న తేలుర నీన్నుఁ,
  గలకంఠ కూపల్లెఁ గలదెల్ల మఖము
  బస పు 3 ౬౫౯ పం

ద్వి మ న్నెందుఁ జటిక్రేల ముద్రికయగుచు,
  సుశ్నాఁడె యహిపుఁ డీ పన్నలకెల్ల
  పండిత పురా ౯౫ పా

3. దీసుఁడు

౩. ఇరువురఁ గట్టియుఁ గొట్టియుఁ, బరిభవములు
  పెట్టఁ బేదపన్నల మనుచుం, గరుణముగఁ
  బలుకఁగాఁ గృప, రొయరగిన చిత్తముల
  వార లాండోరుతోదగ్.
  కేయూర 3 3౭3

౪. వృద్ధుఁడు, ముదుసలి

సీ. ముదివాఁడు ముదుసలి ముసలి పెద్ద ముదుక
  ధొక్క డొక్క ముదురు పక్క పన్న,
  పలుకు వృద్ధాభిధ
  ఆం. భా ౨ ౧౧౯

పన్నకము. వి. (√పన్ను[1]) పన్నుగడ, పన్నిక,
  రచన (శ. ర)

పన్నగము. సం. వి అ పుం ౧ సర్పము,
  పాము ౨ పద్మకాష్ఠము ? (వ నీసము)

పన్నగారి. సం వి. ఇ. పుం. గరుడుఁడు

పన్నగాశనుఁడు. సం. వి. అ. పుం గరుడుఁడు

పన్నద్ధ. సం. వి. అ. స్త్రీ. = పన్నద్ధి.

పన్నద్ధి. సం. వి ఈ. స్త్రీ. (కాలికి కట్టఁబడి
  నది, కాలికి తొడుగుకొనునది) పాదరక్ష, చెప్పు

పన్నము. సం విణ (అ ఆ అ) ౧ చ్యుతము,
  జాఱి పడినది ౨ గతము, పోయినది. (వి. అ
  పు. ౧. జేలను ప్రాఁకులాడుట. ౨. క్రిందుగాఁ
  బోవుట, నీచగమనము; దిగుట, ప్రాఁకుట.
  3. జిహ్వా, నాలుక. (శే. ని.)

పన్నము. వి. (సం ప్రశ్న: ప్రా పణ్హో.)
  వేదమునందలి అష్టములలోని భాగము.

గీ. చెలఁగి తొలుదాఁడు తరవాయిఁ జెప్పి
  నట్టి, యుల్లపన్నంబు లేకరు విడి పదంబుఁ,
  గ్రమము గుణియించు నైష్ఠిక బ్రహ్మచారి,
  నికరములు గొల్వ వచ్చె శాండిల్యమౌని
  రా వి. ౨ ౭౫.

పన్నరు = పన్నారు.

చ. తరుణులు చిల్కబొమ్మలును దంతపు
  బొమ్మలు కేలిగాజుప, న్నరులును బ్రూని
  చొప్పికలు నల్లఁద నోలిన పేర్చి ...
  కు సం. 3 ౨౬౯.

పన్నస. వి (క పణ్ణియ త పణ్ణై = వరిపండు
  పొలము)
  పొలము, క్షేత్రము.

వ. అస్య క్షేత్రద్వయ స్యావధయః.
  ఉత్తరతః కొల్వకేను. తూర్పున పన్నస
  పూర్వతః దామపియపన్నస
  (Ep Ind. 5. No. 16.)

వ . . అస్య క్షేత్రస్యావధయః, పూర్వతః
  స్థాపిత శిలాగుణ్డసీమా దక్షితః పన్దిపెద్దేది
  పన్నస సీమైరసీమా ...
  నముూరుశా. Ep. Ind. 12.

వ కాశ్యప గోత్రమున చక్రగొట్టమున
  మల్లరాణి వెంగినాట్టిలోన గుద్దవాదిలోని
  క్రిందూటి పన్నసబల్లహుణ్డు సాకిచ్చినదాని
  శ్రీ భీమేశ్వర మహాదేవరకిచ్చిన భూమి
  ఖ ౧౪ ఈ పన్నసకు నైరుతిమూల ..
  దా. శా. ౪. ౧౧౦౧.

పన్నా. వి (క. మహా. పన్న త. పన్నా.)
  వస్త్రము మున్నగువాని వెడల్పు.
  (వ్యవ.) అచాఁపుపన్నా మూఁడు మూరలు.

పన్నాగము. వి (√పన్ను[1] - క పన్నంగ, త. పణ్ణాగు, మరా పన్నగ.)

౧. అందలము మొదలగువానికిఁ మీఁదకట్టు కప్పు.

(మన్మథుని యందలము వర్ణనము)

సీ. పొన్నాకు మేల్ పచ్చ పన్నియ పన్నాగ మనఁటి క్రొవ్విరిగుత్తి గొనలుకుచ్చు

చంద్రా 3 ఉ

సీ రేఖ లై మీఁదటి రెప్పలయొప్పు పన్నా గంబు కడపట్ల బాగు సెలఁగ, ... వెలయింపఁ బన్నాగములకుఁ బై నిడిన యబ్బురపు దండెలువోలె బొమలు దనర ..

కళా. ౩. ౧౭౪

సీ పచ్చ మార్కుపటంపుఁ బన్నాగమును మేలి పట్టెచట్టంబు కెంబట్టు పడము, ...

గీ ... చొప్పడు కొమారి, పందలం బెక్కె శ్రీరఘు నందనుంగు

దశా ౭ ౧ ౬౯

౨ అందోళి కావ్యవయనము, చత్రము

సీ పన్నాగ మనఁగిను భాసిలుచుండును సాం దోళి కావ్యవయన సమాఖ్య ...

ఆం. భా. ౨. ౨౦౨

3 పన్నిక, ఎత్తుగడ.

(వ్యవ.) వాఁడు ఈ వ్యవహారమందు మంచి పన్నాగము పన్నెవాఁడు

పన్నారు = పన్నరు. వి (బాలిక లాడుకొను) గురిగి, చిన్నపిడుక, పాత్రవిశేషము

సీ పాఁపకొంపరి పచ్చ పన్నారులోవుల గజ్జెవ గూళ్లను గుడుంబు టుడిగి

యయా 3 ౧౭౯

క. కన్నార మిసుచంబులు, కన్నారతి మరని తోడఁ గళవళపడు వా, పన్నారుదొంతు

లిడి రై, కొన్నారో యీ పసిండి కుండల టంచున్

రామా. ౭. ౭౪.

ద్వి పిన్నపన్నారులు చిన్నిబొమ్మలును

బస. పు. 3 ౪౩౭. పం

ద్వి ఇతికిల్లఁ గుమ్ములయెడలకు దలుపు, మఱుఁ గునఁ బన్నార్లమాటున నడ్డ, గోడలపట్టెను

పండితా దీక్షా ౪౪. పా.

పన్ని. వి (సం పంక్తిః. క పన్ని) పంక్తి, వరుస

ద్వి ఎఱ్ఱదామరల, రొబులపు కెల్లిదవాడు మన్న పాదములు పన్నికాలియల పంపద ముట్టుకోలు, గొన్న నిగ్గలసోనఁ గురియు లేఁదొాడలు ... ద్వి. పరమ ౧. ౧౫.

పన్నించే. స క్రి (√పన్ను[1]) ౧. రథవాహ నాదులను ఎక్కుటకు సిద్ధపఱచించు.

మ ఏ, పరివాగంబును జీఁ చక్రగపతిం బన్నింపఁడు ..

బాగ ౧ ౯౨ (పల్లించు చి ని పా.)

౨ ధరింపఁజేయు

ద్వి పసిఁడి పల్లంబులఁ బన్నించి పసిఁడి, పక్కెరి చేసిన ..

పల్నాటి వీరచరిత్రము. ౫౭.

(బ్రా 'కట్టు' అని భావము.)

3 నిర్మింపఁజేయు.

సీ కోట సింగారించి కొత్తళంబులకెల్ల నట్టళ్లు పన్నించి యాళుకొసెలె, బంగిళ్లు కట్టించి

౬. హరి ౨. ౯౨

పన్నిక = పన్నుగడ, పన్నుట. వి. (√పన్ను[1]).

౧. రచన.

సీ. ... పన్నిక యనఁగను బన్నుట దగు ...

ఆం. భా. 3. 3౨.

౨. ఒప్పు, అందము.

ఉ. శైవయి గర్భగేహమునఁ బన్నిక మీఱి
వెలుంగుచుండికా, దీపశిఖా ప్రతోషములు
దేరఁగఁ జూచి యనుస్మరించె లో, నా
పృథివీశురుండు ... శివరా. ౩ ౧౦౯

పన్ని(న్ను)కొను. స. క్రి. (పన్ను[1] + కొను.)

౧. పెట్టుకొను, సిద్ధము చేసికొను.

ఆ. వారి లట్లు సేసి వరుసగాఁ గూర్చుండి,
పసిడిపళ్లెరములఁ బన్నికొనఁగ . .
హర. ౬. ౧౧౬.

౨. చేసికొను.

సీ. ఆ బాల ననుఁ గూడ సాసించుచున్నచో
మిన్నక తప మేల పన్నికొంటి .
కు సం. ౬ ౭౧౯

౩. ధరించు, చేసికొను

ఉ. లేమ రయోత్థ వేదుకి నళికవళీకరణంబు
జాతిగా, బూమియు దాను బన్నుకొని
పోకలఁ బోవుచు నుండఁగా . .
శైవ. ౩ ౯౭.

పన్నిదకాఁడు = పందెకాఁడు. (పన్నిదము +
కాఁడు)
(జూదరి.)

ఉ. ... నే, నోడినయంత కాకి మఱియున్న
పదార్థము లీయ నేర్తునో, పాడిరో నీకు
కేఁడ సరిపన్నిదకాండ్రు హసింప నిర్యో
దక ... నిరం ౩. ౪౫.

పన్నిదము = పందెము. వి. (√పన్ను[1]) ౧.
పణము.

గీ. అమ్మహాశ్వంబు ధవళదేహంబునందు, నల్ల
గలిగిన నీ విష్ణు దాసి, వగుము మఱి
యుండు నల్ల లే దయ్యెనేని, నీవు నే దాసి
వగుదుఁ బన్నిదము పణము
భాగ. ఆది. ౨. ౩౨. అను. ౧. ౧౮౭.

సీ. ఇత్తన్వి కన లేమి కదిరి పన్నిదము భాషా
విభుతో సైనఁ జలుపరాదె ...
భార. విరా. ౨. ౨౪.

గీ కైతవప్రౌఢి వెడిదంబు గాఁగఁ బన్ని,
దములతోడ నించుకయుఁ గించుదనము
బూను, క ... హ. న. ౩. ౧౦.

౨. ద్యూతాదులందు ధనాదికమును ఒడ్డుట.

క ఎత్తినపువ్వులు ముడుచుచుఁ, బొత్తిచ్చిన
పన్నిదములు వోడుచుచు నత్యు, ద్యవ్రత్తి
గతి వీథిలో నుత్త టోత్తము లంగళ్ల
మెఱయుచుండుదు కలమిక్.
కు. సం. ౪. ౯౫౬.

౩. చలము, పట్టుదల

సీ. మెయిగొన్న వలపుఁ దెమ్మెర రాకాఱుదిచ్చులో
నాపన్నిదము దీఱ నడచుదాన ...
కృ. శతం. ౨. ౨౨౪.

(పన్నిదమాడు = పందెమాడు)

గీ. పన్నిదంబాడి గెలిచినభావ మెంప్ప ..
హర. ౨. ౧౧౯.

(ఇట్లే = పన్నిదమిడు. మెం)

క. ఈలాగు వానితో నవు, టాలకుఁ బన్నిద
మిడి సొగటా లాడఁగ నో, టా లగు నీ
కర్థంబు ని, టాలా యని దక్కఁగొను కటా
లలితాంగీ. ప్రబంధ. ౬౩౬.

సీ. తన వైభవము చూచి తనవార లింద్రుఁడం
చొరులతోఁ బన్నిదం బూనికొనఁగ ...
దశా. ౧. ౫౪.

వ. ... వన్నె గల వెన్నెలబయట వెన్నరాని
వేడుక పన్నిదంబులు పన్ని సుహృన్నికరం
బులతోఁ బెన్నేర్పున జూదంబు లాడు
చున్న కతంబునఁ గొంతతడ వగుట ...
చంద్రి. ౪. ౧౦౪.

పన్నిద్దఱు = పన్నిరువురు. స (పది + ఇద్దఱు)
పంద్రెండుగురను మహన్మహత్వార్థక రూపము.

శా. ఏ కేశాదశరుద్రులు .., ఏ రయ్యిద్దఱు నశ్వినుల్ దినకరుల్ వీ రన్నఁ బన్నిద్దఱున్, ధీరుల్ ... కా. సం. ౧౧ ౨౫౫.

సీ. రవులు లోలార్క కేశవ ఖఖోల్కాదులు పన్నిద్దఱు ప్రమోదభాజు లైరి ...

కాశీ. ౬. ౯౪

మ. అలపన్నిద్దఱు సూరులందును

ఆము. ౧. ౧౦.

పన్నిద్దుము. వి (పది + ఇరు + తూము) పం డ్రెండు తూములు.

గీ ... పన్నిద్దు మన ద్వాదశాఢకి తగు ...

ఆం. భా ౨. ౨౫౧

పన్నిరువు(గు)రు = పన్నిద్దఱు. స (√పది) పండ్రెండు మంది.

చ. పరువ పరాక్రమం దగుచుఁ బల్లవుపీట నుదగ్రు లైనపన్నిరువుర నాతనిం గలయ కొన్ని . నిర్వ. ౧. ౭౮

క. పన్నిరువురు భాస్కరులుం, బన్నిన తనదైన చెలువుఁ బాయని దని ధర్మఖ ౧. ౫౦

పన్నిర్లము. స (పది + ఇరు + పలము) పం డ్రెండు పలములు

గీ. పలలుఁ బన్నిర్ల మనఁగను ద్వాదశపలి . .

ఆం భా ౨. ౨౬౯

(పన్నిల్లము అని క ర)

పన్నివ్కము. సం. వి. అ పుం నివ్కమునందు పాతికభాగము.

పన్నీరము. సం వి. అ న. పన్నీరు.

క పన్నీటఁ గడిగి పదములు, పొన్నల పొన్న వల కొరిఁ బూజించుచుఁ ద, త్పన్నీరము నిజశిరమున, యి న్నృపతి వహించి గృహ మహిక్ రహిఁ జలికన్

బహు. 3. ౨౫

శ్లో: కర్పూరకేణు నికళా కమనీయ గర్భే పన్నీర శీతిల శిలాతలపుష్పతల్పే, కేళీ మతీరదళ కల్పితశాయమానే, ధారాగృహే రఘుపతిర్విదధే నిదాఘే

సాహిత్య రత్నాకరమున రసతరంగము.

వ .. కుంకుమ పంకసంకరా లంకార పన్నీర నీర నిర్వర్తితోర్వీ సేచన విధానంబునకు ...

కళా ౭ ౬౯ (వ్రాఁతప్రతి పా)

పన్నీరు. వి. జా (క పన్నీర్ త పణ్ణీర్ తు. పనీర్)

పన్నీరము, హిమాంబువు, ఒక విధమగు పరిమళో దకము.

సీ పద్మిని కన్నీరు పన్నీటఁ దుడుపుము ...

సైవ ౨ ౧౪౧

గీ .. సఖులు వంచు, చున్న పన్నీటికావిళ్లి లోఁ గొన్నకతన ... ఆము ౧ ౧౫౧.

గీ మిఱును హిమాంబుసంజ్ఞ పన్నీ రనంగ ...

ఆం భా ౧ ౧౫3.

పన్ను[1]. అ క్రి (క త పణ్ణు) ౧ యుద్ధమునకు సిద్ధపడు ; సిద్ధపడు

సీ పన్నిన పగఱపై సన్నాహ మంతయు నెడ లించి నడచుట రొట్టులొక్క ...

భార భీష్మ. ౧ ౧౫౪.

సీ అక్కడ సప్తసంఖ్యాక్షౌహిణీక మనీక మిమ్మడ్కిఁ బన్నిన బలద్వ, యంబును ఖేచరు లచ్చెరువడఁ జోర ..

భార. అశ్వ. 3. ౧౭౭.

ఉ. పన్నివవాఁడ వింకఁ జెడి పాఱకుమీ యని మూదలించి .. ఉ. హరి. 3. ౫౭.

ఉ. ... బంటుతనంబుఁ జాపుటకుఁ బన్నిన వాఁడఁట వాఁడు వాఁడిమిన్ ...

కువల. ౨. ౧౦౧.

క. ... మన బలముఁ బాండవ, సేనయు నిటు
పన్ని రేమి సేసెం జెపుమా ...
భార. భీష్మ ౧. ౧౬౧

౨ కవియు, తలపడు

చ .. విగా, రచిత విధానసత్వరత నుద్ధతయోధ
సమగ్రవాహినీ, ప్రచలిత భూమిభాగముగఁ
బన్నఁగఁ బంపుఁడు దండనాథులన్ .
భార విరా ౩ ౧౪౦

క ఏను జయింతును, ఫాలాక్షుఁడుఁ
బ్రమథవరులుఁ బన్నిరయేనిన్
హరి, ఉ ౬ ౧౯౨

౩ పూను, ఉద్యమించు

సీ మిన్ను ప్రాలినపైనఁ బన్ని యానగఁజాలు
సముద్రగ జవమణి స్యందనములు
చంద్రా ౫ ౬౨

క ఇన్నీచునకై దేవర, పన్ని పెనఁగఁ జేల యేన
పరిమార్తు జై భా ౬ ౧౭౩

౪ అతిశయించు

క అన్నలి నాథులవాలుం, గన్నుల కదిరింప
లేని కతమునఁ గాదే, పన్నిన భయమున
వేడిస, లెన్నఁడు జలదుర్గభూము లేమటి
వెంచున్ .. హరిశ్చ. ౨ ౯౦

౫ వ్యాపించు, ప్రసరించు

క కనక స్తంభ స్తంభన, జనకము లై హస్తి
హస్త పారహారము లై, యనఁటుల మీఁదెడి
యూరుల, మినుకులు మిన్నెల్లఁ బన్ని
మిన్నల నీనన్ ఘటికా ౨ ౬౫

(స క్రి. ౧. (వ్యూహమును) ఏర్పఱచు,
(సైన్యాదులను) యుద్ధమునకు సిద్ధపఱచు

క. మనమెంతఁ గని ధృష్టద్యు, మ్నున కిట్లనుఁ
బన్నఁ బంపు మోహరము .
భార. భీష్మ. ౨ ౯౬.

మ కదఁకం బన్నఁగ జాతిచ్చెఁ జతురంగం
బుల్ రణక్రీడకు, స్వేదలన్ .
ఉ. హరి. ౪. ౨౧౨

సీ పగవాఁడు బలములఁ బన్ని క్రోధినఁ
దాను సబలుఁ డై దాయంటిమై సంగరంబు,
గోరిన భార శాం ౨ ౪౨౦

శ్లో. సచేత్సన్నద్ధ అగచ్ఛేత్సన్నద్ధవ్యం తతో
భవేత్, సచేత్సైన్య అగచ్ఛేత్సైన్య స్తమ
థావ్యయేత్ .
సం భార. శాం. ౯౫. ౮.

౨ (రథాదుల, పెక్కుటకు) సిద్ధముచేయు, సిద్ధ
పఱుచు

గీ సమున్నత మగుశతాంగంబు పన్ని,
ప్రాంగణంబున నిల్పె శిలాదసుతుఁడు ...
కాశీ ౫. ౧౪౬.

౩ కావించు, చేయు

ఉ నిన్నటికేయి నారొడుట నిల్పెఁజామీ కల
లోన మాకు మేల్, పన్నెదు పేరఁటా
ల్నిలిచి బాపఁడ కడ్డికిఁ దల్పరాద ...
శుక ౨ ౪౪౫ ఉ రా. ౧ ౭౬.

సీ ఇంద్రజాలపువిద్య పెచ్చొటపైనను బయలు
పట్టనముగాఁ బన్నవచ్చు ..
విక్ర ౪ ౧౧౩

శా అన్నన్నా నలకూబరుండె ప్రబలుం దం
చుణ్ సుధాంధుల్ నుతు, ల్పన్నన్ శాగిరి
కారలం బడిన బాలల్ పొంది రానంద
మున్ ... ఉ. రా. ౪. ౨౩౯

౪. నిర్మింపఁజేయు.

సీ. బలభిజారామ సంభవలతాంతక్రేణిఁ బన్ను
ము నా కొక్క చిన్నిలేరు ...
పాండు ౫ ౧౨౫.

౫ సృజించు, పుట్టించు.

సీ ఎవ్వనిచూపొక్కట నీరేడు జగములు పన్నిన
విధిఁ గన్నపద్మ మలరు
భా రా యు. ౬౧౨

౬. కల్పించు.

చ మన మరియుం దలంచి యుక్తి మార్గము
పన్నితో పారి ౧ ౧౧౬

ఉ ... కొంటిపెద్ద లే, సూత్రముఁ బన్ని
వారొ బలనూదను వీటికిఁ గొండవీటికిన్
ఆము ౧. ౩౮

౭ రచించు, నిర్మించు, చిత్రించు

సీ పన్నిరి మేరువుల్ బహుసంఖ్యల కొలంది
చంద్రసూర్యా కల్పకలితముతోడ ..
పను ౫. ౬౪

౯ .. ధా, స్త్రీపరుఁ డుండె కాంబరి ధరించియ
ధీమనుతా వినోదనం, భావనకై సఖీజనులు
పన్నిన యాత్మమనోజ్ఞ పుంస్త్వరూ, పావ
శిలో నిజాకృతి బయల్పడకుండఁగ రత్న
వేదికన్ .. హైమ ౩ ౧౧౭

శ్లో : భైమీ వినోదాయ ముదా సఖీభిస్తదా
కృతీనాం భువి కల్పితానాన్ ...
సం హైమ. ౬ ౭౪

౮. వేయు

(క) తాల్చు, ధరించు.

క. నామనను వచ్చుకైవడి, చే మెలఁగినఁ
బాదశేక యొవ్వతెవే యీ, బూమెలు
పన్నఁగ వల దిఁక, యీకేర ల్నిలుపకున్న
నిట్టటుఁ జేతున్ ... శుక ౪. ౭౬

సీ తమతమ చిహ్నముల్ దనరి యొలుక.

అ. పడఁగ పేలుపేల పన్ని భూతలము ౹గి,
క్కదల ... భార ఆది. ౮ ౧౬౫.

వ . పులుఁగులభంగి నటించుచు బహురూపం
బులు పన్నుచు కొగిరి తన్నుచు ..
భాగ ౧౦ పూ ౭౨౧

(ఖ.) వల మొదలగునవి ఒగ్గు.

వ .. గాలి పరికించి దిసువదన దొడ్డివల పన్ని
మనుచ ౪ ౩౮

క. . ఊరులు పన్ని కడుస్ ద్రొ, డ్డుల నాఁగి
నీలా ౨. ౬౫

(గ) గుడారము మొదలగునవి నిర్మించు

సీ . కివిని బయళులను గొల్లెనలు పన్ని
నీలా ౩ ౪౭

చ పగడపుఁ గంబముల్ నిలిపి పన్నిన ముత్యపుఁ జప్పరంబులన్, నిగనిగలాడు కుందనపు
నిద్దపుగోడల నీలా. ౧. ౩౦

౯ ధరింపఁజేయు, తాల్పఁజేయు

గీ పీలికుంచె లిలాటంబు పేరజంబు, మణుల
కొంగముట్టు పన్ని సాహిణి యొకండు, కత్తి
యొదుటికి గొనివచ్చె గంధవాహ, బాంధ
వం బగునొక మహా సైంధవంబు ...
మనుచ ౪. ౨౭

౧౦ అధిష్ఠించు, ఎక్కు

వ ఎదుర నొక్క మహోక్షంబు నెక్కి
చనుదెంచువాని నొక్క దివ్యపురుషుం గని
వాని పన్నిన వృషభగోమయ భక్షణంబు
సేసి భాగ ఆది ౧ ౯౩

౧౧ ఒడ్డు, పందెమిడు

సీ తనకు లా గయిన సొత్తింబు గైకొని పన్ని
పాసిక దాళించి పా టెంగి
ఉ హరి ౩ ౧౨౦

వి (= పన్నిక, పన్నుట) ఎక్కుటకు సిద్ధము
చేయునప్పటి రథాశ్వాదుల సవరణ

సీ వాహనంబులు డిగ్గివారునుఁ బన్నులు విడుచు
వారును దమవీళు లెఱుఁగఁ దమతమ చిహ్న
ముల్ దనరఁగఁ బట్టించువారును ..
కు సం. ౧౧. ౨౦౦.

జ : పన్నకము, పన్నాగము, పన్నించు, పన్నిక,
పన్నికొను, పన్నిదకాఁడు, పన్నిదము,
పన్నుగడ

పన్ను[2]. వి. కిరము, అరి.

సీ. . గురుపేరఁ బత్తికిఁ గొంచు వచ్చి,
పన్ను దెమ్మను నొక్కఁడటుఁ జూచి యా
మునుఁ డెక్కఁడి పన్నువాఁ డితఁ డనుచు
పరమ ౫ ౧౬౨.

వ. ... రెండ్ల చెలికకాంపుకు రెండుపాళ్లున్ను నగరికి పాలున్ను ఆయం అడుకొ్కఁ (డు) పన్ను పరాయాలు తొలుదెయొండు మాన్యం రెండోదెయొండు ౧కి పంగ రు ౧కి
ఒన్ను ద ౧ శా ౪ ౦౧౦

ద్వి. ... పూనిక పెట్టియుఁ బోరి పెన్నుబన్ను, నరుప సేమియుఁ దన్ను నలజడిపెట్ట
బస. పు ౪ ౯౩౭

జ: పన్నువాఁడు.

పన్ను[3]. వి. ౧ దంతము, రదము

క పెన్నుకుఁ బన్నులు వచ్చెన, నన్నెల ధవళ కిరణ రదనమ్ముల మెసె, ల్ల న్నుమశెనఁటే యని యు, క్కన్నియ నొక సకియఁజేరి గారవ మలరఁ
చంద్రా ౫ ౭౫

౨. అంపము, దువ్వెన మెం వాని అవయవ విశేషము.

(వ్యవ.) ఒకపన్ను పోయినను అంపము దువ్వె నయు పెట్లో వాడుకొనవచ్చును

పన్ను[4]. వి ౧. విధము, రీతి

ఉ తేఁ, పన్నొదఁగూడినం జెలులపా టొదఁబా టటు గాక యెట్లు నే, పన్నెల నిల్తు గెల్తు ననవిల్తు నదల్తుఁ విశాది సేవలఁ .
శావ్యా. ౨. ౬౬

౨. ఒప్పు.

ఉ. .. విశాహము నీవు నాకు ముస్, భావజ శక్తి మైన యది పన్నుగ నన్నుఁ బరిగ్ర హింపు ...
భార. ఆది. ౩. ౧౨౯.

ఉ. మీ, పాదపరోజదర్శనము పన్నుగఁ జేయుటఁజేసి పూర్వసం, పాదిత సర్వపాప ములఁ బాసి కృతార్థుగ నాకు నమ్మెకా.
భార ఆది. ౭ ౧౬౯.

క. దున్నక పెదపెట్టక యుం, తన్నును లైనట్టి విపుల బహుసస్యములఁ, బన్నుగఁ గైకొని
మార్క౦. ౪ ౪౧.
ద్వి. శ సా ౨ ౫౦ పా ౪ పం.

జ. పనుగొను

పన్నుండు. అ క్రి (√పడు) శయనించు, పరుండు (చి ని శ. ర)

పన్నుగడ = పన్నిక. వి. (√పన్ను[1]) రచన, ఏర్పాటు, యుక్తితోఁ జేసిన ఏర్పాటు.

లయగ్రాహి. మిన్నగలరాయ రుచిఁ జెన్నగు విమానముల పన్నుగడ పన్నుగ ...
మనుచ ౫ ౩౦ కళా ౫ ౨౦౪

గీ ప్రాణసఖి యిట్లు పన్నిన పన్నుగడలు, తెలియమింజేసి ... ప్రభా ౫ ౧౪౬.

పన్నువాఁడు. విం (√పన్ను[2]) కిరము గైకొను వాఁడు

గీ. . గురుపేరఁ బత్తికి గొంచు వచ్చి, పన్ను దెమ్మను నొక్కఁడటుఁ జూచి యా మునుఁ డెక్కఁడి పన్నువాఁ డితఁ డనుచు
పరమ ౫ ౧౬౨.

పన్ని(న్నియ). వి ౧ మగ్గమునందు పడుగు నూలు పేఁజేఁజు చొప్పించుటకై పడుగు దువ్వెన పండ్లవలె నిలువుగా నేర్పడియుండు నట్లు వెదురుబద్దలతో నడ్డముగాఁ గట్టఁబడిన సాలెవాని సాధన విశేషము. (శ ర.)

౨. అంకపన్ని వెనుకటి యుపకరణముల్లు

గీ. మస్తకము దువ్వి పలుమాఱుఁ గుస్తరించి, సమురసముఁ జూచి కొల్లన సమతుపఱచి,

జాగ బిగియించి తమ్మినూల్ జాగ సడలి,
పస్నె సోఁచిన ముందఱఁ బఱపదయ్యె .
చంద్రా 3 ౬౬.

సీ. బరితేంది గరుదని నురువడిపైఁ పెక్కి పద
పదమని పౌర పస్నె సోఁకి ...
వాల్మీకి ౧ ౧౦౬.

పపి. సం విశే. (ఇ) ౧ త్రాగవాఁడు ౨
రక్షించువాఁడు - వి ఇ పుం చంద్రుఁడు -
ఈ పుం. ౧ సూర్యుఁడు ౨ రశ్మి 3
ఏనుఁగు. (శే ని)

పపువు. సం విశ (ఉ) పోషించునది, రక్షించు
నది వి ఉ స్త్రీ పెంచుతల్లి, దాది

పప్పు. వి భక్ష్యము (చి ని., శ. ర)
(వ్యవ) మాయింట నేఁడు పప్పులు వండినారు

పప్పర. వి కింశుకము ? (దీని భేదము నీరు
పప్పర) (శ ర)

పప్పరము. వి పార
ఆ. చెలిమిడాకునాటి కలిమీఁది పప్పర, మునధి
లవణసహిత మొదలఁబూసి .
గోచికిత్స ౧3౬ (చి ని)
(కలిమీఁది తెప్పలు - అని ముద్రి)

పప్పళి. వి (శ పప్పళి). ౧ వర్ణ విశేషము
(పెద్ద రొజ్జుతెల్ల యిండ్లచీర. చి. ని; వస్త్రముల
చిత్రవర్ణ విశేషము అని శ. ర)

సీ. అలఘు=భారత=కళాకలితుఁ డౌసత్పతిఁ
జిలుకపప్పళి పస్నె చేలవాని ...
చంద్ర. 3. ౨౦.

సీ. పులితోలు చిలుకపప్పళి పచ్చడముతోడ
నెలవపువ్వుడా కాలిముప్వతోడ ...
పాంచాలీ 3. ౭౭.

౨. గడి, ఇల్లు; చిత్రవర్ణముగల వస్త్రము.
(చిత్రవర్ణ విశేషము - శ. ర.)

సీ. చిలుకపప్పళి వోని సరిగంచు పసరుపప్పళి
కుచ్చెల నెఱుంగువలువ గట్టి . .
కుశ ౧ ౧౮౧. (పొప్పళి. ముద్రిత. పా.)

గీ. పప్పళి ఖపంతి కరకంచు పట్టెమార్చు, మాద
కంబులు దళ్లు బొమ్మంచు లిడుత, చాలు
నేఁగడుగు లన మిాఱు నిట్లు, చిత్రవస్త్ర
విశేషము ల్చిత్స్వరూప ..
అం భా ౨. ౧౫౮

పప్పు. వి (శ పప్పు శ పరుప్పు) ౧ పొట్టు
పోయి బద్ద అయిన కాయధాన్యము

వ శ్రీచోడ (గ)ంగ్గి దేవరిచ్చి శ్రతమునం
గుడ్వంగ్గల బ్రాహ్మ లిరువణ్డ్రికు దిన ౧కిం
బేర ముమ్మడి ధీమకుంచ్చమున నిరుపుస
నడ్డెఱుగా నెనవెంబ్రలకుం . డంగ్గం
బ్రాలకుంచ్చ ౪౦ది పప్పుకుంచ్చా 3 నేతికు
౧ ... ద శా. ౪ ౧౦౧౫.

సీ. పప్పు బెల్లములకై బ్రతిమాలి యేడ్చుచుఁ
గొంగుఁ బ ట్టీడ్చినఁ గు స్తరించు ...
కుచేల. ౧ 3౯.

౨ సూపము
సీ. పలుచఁగా వండిన వలిపెంపుఁ జాఁపట్లు
పెసరపప్పులతోడఁ బెనఁచి పెనఁచి .
శైవ ౬. ౧౨౦.

పపంచుసేయు. స క్రి ప్రపంచముసేయు, ప్రక
టించు
ఉ. కాలిమిఁ గప్పిపుచ్చినను దద్గుణ మెంతొ
కచో ఫలించు నా, జేశ, బపంచుసేయ కొక
వీసము గల్లదు పింప తప్పదుజ్
ప్రభా. 3 ౧౪౬.

(దోయపప్పు = ఒలుపుఁ బప్పు.)
(వ్యవ) పెసరపప్పు చాయపప్పు చేసితివా ?
జ: పప్పుచేయు.

పప్పుచేయు. స. క్రి. (√పప్పు) నుఱుకుచేయు, సంహరించు

గీ పరశువులఁ ద్రెంచి గదలచేఁ బప్పు చేసి, ఘోరగతిఁ జెర్చి యిరువాగుఁ బోరొనర్చి
కవిక ౨. ౧౫౪

(శ. ర. పా. 'పంపుచేసి' - ముద్రితపా)

పబువు. వి (సం ప్రభుః) ప్రభువు, రాజు (విజ అని శ. ర)

పబ్బటు. వి. (హిం పపడ్) పైపొర, పైకప్పు

(పబ్బటుచీటి = పై పొరగలచీటి) సంచిలో నుంచిన యుత్తరము

ఉ. పబ్బటుచీట్లు వ్రాసి నిజభర్తల పాలికిఁ బంచి రంతలో, నబ్బలి బంధనుండును భవాబ్జభవాదులఁ బిల్వఁ బంచినన్
ల వి ౫ ౫

పబ్బము. వి (సం. పర్వ ప్రా పబ్బ, క హబ్బ తు పబ్బ)

౧. పండుగు; ఉత్సవము

సీ శాకినీ ప్రముఖ పిశాచజంబుక కింకవారంబులకుఁ దనివారఁ బెద్ద, పబ్బంబుగా వీరభట సామజాశ్వాళిఁ బొరిఁగొని వారులను గరులఁ బట్టి .. రామ ౪.౭౯.

చ. చెలియలిపెండ్లి చేసితిరి చిల్లరపబ్బము లెన్నిరైన శో, భిల నను పెన్నఁడైనఁ బిలిపించితిరే ... శుక ౨. ౫౭౦.

దండకము. ... వివాహంబులున్ బండుగల్ పబ్బముల్ మున్ను మాయిండులన్ జేయుట ల్లేదా ... చెన్న. ౫ ౭౯౪

క. అబ్బిత్తరిం గన్నుల, పబ్బమ్ముగఁ జూచు నపుడు ప్రమదంబునఁ జె, ల్లబ్బెడు గబ్బి

మెఱుఁగుచన్, గుబ్బలచే రవికె నుగ్గునూచము లయ్యెన్. రా. వి ౩. ౧౩౦.

గీ పరఁగుఁ బబ్బము పండుగ పండు వనఁగ, నుత్సవము ... ఆం. భా ౧. ౧౪౩

౨. భోజనము (ఆతిథ్యము అని శ ర)

ఆ. నీవు గాక యింక నెఱయంగ నిరువురఁ, దొడుకవచ్చితేని నొడిక మైన, భంగి ముప్పొరికును బబ్బంబు పెట్టెదఁ, గూర్చి తెమ్ము ప్రొంక్కు దీర్చికొనఁగ
హా పంచ ౫ ౫౭

జ పబ్బము పెట్టు

పబ్బముపెట్టు. అ క్రి (పబ్బము+పెట్టు) భోజనము పెట్టు

క. గబ్బున నెదిరించిన నొక, దెబ్బ గొనుచు .. నెదురె త్రిజగముల నొరుల్, తబ్బిబ్బుగ జంగములకుఁ, బబ్బంబులుపెట్టు ముష్టి పరిఘట్టనలన్ శివరా ౪ ౯౧.

(ఇట వ్యతిరేకలక్షణచే 'బాధించు' అని భావము)

పమర. సం వి ఆ స్త్రీ) గంధద్రవ్య విశేషము, నల్లకి, అందుగు †

పముజో = పంజో. (శ. ర.)

పమ్మకము. వి అంచులు మడిచి కుట్టెడు కుట్టు. (శ ర)

పమ్ము = పంబు[1]. అ క్రి. ౧. అతిశయించు. (క) అధికమగు

ఉ. . ఉగ్రతం, బమ్మిన యట్టికోప పరుపాలికి భామలు వోవ నోడరే ...
భార. ఆది. ౪. ౩౯.

సీ. పమ్మిన కృష్ణచీరమ్ములు పొగడుచు నున్న నీచాలిక రొయ్యిక్కఁడయ్యె ...

ఆ. ప్రయ్యవలయు మాటం బ్రయ్యలు గాఁగను. భార. సభా. ౨. ౪౧.

ఉ. కమ్మని కేసరియాల్ దలుచు కాలువలై ప్రవహింప మీఁద జాం, ఝుమ్మని బ్రమరాయుతమ్మెదల కొంపము మర్లక నీళ్లు గట్టు చోఁ, బమ్మినవేడ్కఁ బాడు వనపాలకబాలికదంబ కంబుచం, దమ్మున సొప్ప వప్పురము వాలుగుబంకలఁ బువ్వుతోఁట లన్ వరాహ. ౯ ౧౪౫

(గ) విజృంభించు, మేకుపెంచు

క. అమ్మని ఘట్టనటయు మృగీ, త్వమ్ము విడిచి నీవు సనుము వనితా శుభతో, కమ్మల కాలోలుంచుచు, బమ్మిన తేజంబు దెసలఁ బరఁగఁగ నంతన్ మార్కం. ౫ ౨౮౫

వ. క్రొచ్చి కోరాడి క్రమ్మి పమ్మి కొమ్ముకొన సెగఁసమ్ముకతిఁ బైఁ గ్రమ్ము కొను సెలదమ్మునం బరగునిడుద తోకం బులు .. చంద్రా ౨ ౭౪

౨. కలుగు, సంభవించు

క ఇమ్మంత్ర పఠనశక్తిఁ ద, పమ్ములు యజ్ఞములు మొదలు బహువిధ విధులన్, బమ్మిన కోఁరెలు పరివ్రా, ర్ణ మ్మగునది నీదు వాక్కునకుఁ దేవుగదా ... భోజరా ౯. ౧౪౭.

స. క్రి. ౧ నిర్మించు

సీ జతఁ గూర్చి కొంచ ద్రాలఁ బమ్మినకమ్మిఁ గ్రమ్మిన మణి రథాంగములగములు ... వసు ౧ ౧౪౪

౨. (క త్రి మొం.) విసరు - కృష్ణ 3 ౨౯

3. (త. పమ్ము) అంచులు మడిచి కుట్టు (త. ర)

జః పమ్ముకొను.

పమ్ముకొను. అ క్రి. (√పమ్ము) వ్యాపు, విజృంభించు

వ ... కర్పూరంబు లొక్కకొలందిగాఁ గొలిచి నిమ్మపండ్లఁ దొడసి రాయఁ గలుగ బంట్లచేతి కిచ్చినన్ బమ్ముకొని యుప్పరులు ... ద్వా. ౩. ౨౪.

పయఃకంద. సం. వి అ స్త్రీ క్షీరవిదారి, పాల కెలగుమ్మడు

పయఃపూరము. సం వి అ పుం ౧ జల సమూహము ౨ కొలను, చెఱువు

పయఃఫేని. సం వి ఈ స్త్రీ దుగ్ధఫేని, ఒకానొకచెట్టు

పయఁ(యం)ట = పైఁట. వి (√పయి) పయ్యెద

సీ దట్టంబు నీకట్టినట్టి చెంగావిక బాగుగా దని కేలఁ బయఁట నిమిర .. మనుచ. ౨. ౭

చ పయఁటచెఱంగు కాఖ యనుపాణిఁ దెర ల్చుచు నోలతాంగి కళా. ౧ ౩౭

చ జెలుఁగుఁ బయంట మాడ్చి నునుఁజన్నుటొ య్యారపుఁ జన్నుదోయిపైఁ, గలప మలంది. నీలా. 3. ౧౦౭

క. కలకంఠ కమ్రి గాత్రలు, గలవంటకుఁ జవులు దెలుపఁగలఁ కంఠమునన్ వెలు కంటఁ జెలఁగెఁ జెలిబం, తులపెంటఁ బయఁట చెఱఁగు దునికిలఁ బడిరొయ్యన్ . బహు. ౪ ౩౨.

పయనమగు = పైనమగు. అ క్రి (√పయనము) బయలుదేఱు

క. భవుని భవానిని వీడ్కొని, దివిజేంద్రుని దివిజగణము దివిజశ్రేష్ఠుల్, సవినయముగ వీడుకొలిపి, పవనాశనదమను డొక్క పయనం బయ్యెన్ హరి ఉ. ౭. ౨౪౪.

సీ. పయనంబు గావమ్మ భర్గజటాటవీతట
జటాఘా శిఖాశేఖరకంబ ...
భీమ ౪. ౧౮౫, సీలా. ౩ ౫౦.

పయనము = పయినము, పైనము. వి. (సం. ప్రయాణమ్ ప్రా పయాణమ్. క ఈ పయణ. త పయణం.) ౧. ప్రస్థానము, బయలుదేఱుట, గమనము.

క. మన ప్రజలో గరిపురికిన్, జను దేఱంగవలయు వారి సమరణతోరం, దని యేర్పడ నియమింపు మ, యన మై యేతెమ్ము నీవు నని తగ మఱియున్.
భార. ఉద్యో ౩ ౧౩౧

సీ. పాశెంబు డించుచో బయనంబు సేయుచో చెందులం గ్రందు గానీని తేర్పు.
ఉ గా ౪ ౧౪౬.

క ... పటుతురగగతి, స్ఫురణాను మోదలీలా, భరితుం దగుచు తేరింపుం బయనములం దగన్ .. భార ఉద్యో ౧ ౬౩

చ. ... రథము న్నిలుప న్పయనంబు పోంగి మిన్ ...
ఆము. ౨. ౪౯. ఉ. రా ౩. ౬౮

౨. మార్గనివాసము, విడిద. (రెండు బసలకు మధ్యమున నడచెడు స్థలము)

వ. ... స్వామిమలకుం జనువాం డై కొన్ని పయనంబు లరిగి ... కాశీ ౩ ౫౧.

వ. ... సర్వసన్నాహ సమేతుం డై వెడలి భట్టియుం జనుదేర విదర్భానగరంబు నిర్గమించి పయనంబున యోగదండ ప్రకాండ కల్పితానల్ప పురని రూపణంబుల .
విక్ర. ౪. ౨౦౧.

గీ. కదలి జనపరు లెల్లెడం గాన్క లొసంగం, గైకొనుచు శుభశకునముల్ గనుచుం గొన్ని, పయనముల్ చని ... ఇందు. ౫. ౫౫.

జః పయనమగు, పయనించు.

పయనించే. అ. క్రి. (√పయనము) పయనమగు. (శ. ర, బ్రౌ.)

పయర = పయ్యెర. వి. ౧. గాలి, మారుతము. (చి ని., శ. ర)
౨. దక్షిణపుగాలి. (శ. ర.)
౩ (త పయఱు) దక్షిణపు గాలిచే పండెడి పెసలు లోనగు కాయధాన్యము. (శ. ర, బ్రౌ.)

పయస్య. సం. వి. ఆ స్త్రీ. ౧ ఆమిక్ష, పాల విఱుగుడు ౨. దుగ్ధిక, పాల. [illegible] ౩ క్షీరకాకోలి, పిన్నపాల. [illegible] ౪. స్వర్ణక్షీరిక, రెడ్డివారి నానబ్రాలు [illegible] (శ. ర. కంటోష్ఠ అని కలదు) ౫. అర్కపుష్పిక [illegible]. ౬. కుటుంబిని, కోలపాల [illegible].

పయస్యము. సం విణ. (అ ఆ. అ) ౧ క్షీరవికార మైనది (నేయి మొ) ౨. జలవికార మైనది. ౩. పాలకు అనుకూల మైనది ౪. నీటికనుకూల మైనది. ౫ పాలయం దైనది ౬. నీటియం దైనది
వి. అ. పుం. పిల్లి.

పయస్వలము. సం. విణ. (అ ఆ. అ) ౧ మిక్కిలి పాలుగలది. ౨ జలముతోం గూడినది
వి అ పుం. భాగము, మేంక

పయస్వి. సం విణ. (న్. నీ న్) పయస్సు గలది

పయస్విని. సం వి ఈ స్త్రీ. ౧. పొంగిటి యావు, ధేనువు. ౨ నది. ౩ రాత్రి. ౪. ధాత్రి, ఆఁడుమేఁక. ౫ కాకోలి, కాయకొల్లి [illegible]. ౬. క్షీరకాకోలి, పిన్నపాల. [illegible] ౭ దుగ్ధఫేని, ఒకానొక చెట్టు. ౮. క్షీరవిదారి, పాలగోల

గుమ్మడు ?. ౯. పాల గొలిమిడి. ?. ౧౦ జీవంతి. ?

పయస్సు. సం వి స్. న ౧ రాత్రి (శే ని) ౨ అన్నము. ౩ తేజస్సు ౪ నీరు ౫ పాలు

(దీనికి సలోపము రాదు కాని యీ క్రింది ప్రయోగమునమాత్ర మింక కవి 'పయము' అని ప్రయోగించినాఁడు.)

గీ. మాఱులఁ గాంచినతేమి గుహ మాఱులఁ గాంచెఁ, బయము లానినరుచి సరఃపయము లానెఁ, గలన మంచినరొద పయఃకలన మంచెఁ, గాకుఁ దఘాచలోద్భేదకాకుండు.

గాధేయోపాఖ్యానము ౩. ౬౦ పా

పయి = పై. వి. ౧. సప్తమ్యర్థకము

(క) మీఁదు, ఉపరిభాగము

చ ... మావితోఁ, పులవిరులతిబయి న్నడుపఁ బోలు పురాతన తీర్థకుండముల్ . .

ఆము ౧ ౪౧

ఉ ... తాం, బాలము మోవి మోవిపయి మోపుచు రాధకు నిచ్చు ధూర్త = గో, పాలుఁడు ...

భీమ. ౧. ౩

(చ.) వివయము, ఎద.

శా ఏలా నాపయి దక్షిణానిలము పక్షీ సేయు దాక్షిణ్యముస్ ...

సైమ. ౨. ౩౭

క. జంభాహితుఁ డూర్వశిపై, రంభ పయిం గరుణ కలిమి ...

విక్ర. ౨. ౪౪. పారి. ౧. ౪౪

౨. వెనుక, వెంట, మీఁద.

క. కలువుపయిఁ గలువ వొరయుచు, వెలుపు పయిన్ వెలుపు దోఁప ...

భార. శాం. ౪. ౪౨.

క చాలం బుత్రులు గల్గిన, యాలిపయిం దండ్రి యాడునప్పుడు జాఁ జై, ద్దాలికిని ధవము మూఁడవ, పా లిచ్చుట ధర్మ మంద్రు భర్తల కెల్లన్

విజ్ఞా. ఆచా. ౧౧౪.

క. సంతతి లేకున్నను మ, త్కాంతపయిన్ వేఱె యొకతెఁ గామింపక యే, సంతతము ధృతి నుండితి నిది, యింతయు విధిఘటన దీని నేను వరింతున్

హరి పూ. ౩. ౧౩౦.

బయిపయి = పై పై, వెనువెంట, ఒకి దాని వెనుక నొకటి

సీ. పయిపయి నెంత లాపదలు వచ్చినసైన నుత్సాహ మెదలక యుద్ధమరులు, నేడ్పుడు నట్లుగాఁ జేసెడి బంధులు ..

భార. శల్య. ౨ ౪౦౮.

జ. పయఁట, పయింట, పయికొను, పయిచీర, పయిపడు, పయిపాటు పయివెచ్చు, పయ్యంట, పయ్యెద, పయ్యెద.

పయింట = పైఁట. వి (√పయి - సం పైరా ప్రా పఇధా.) పయ్యెద

ఉ బాలిక నాఁటిరేయి పతిపజ్జకుఁ బోయి పయింటకొంగు కెం, గేల బిగించుచున్ ...

దశా ౬. ౪౩

చ. ముడిచి పయింటలో రవికముళ్లు ఘటింపుచు పోఁకముళ్లు క్రొ, మ్ముడులు బిగింపుచున్.

ఆం. శే ౧౫ మృ వి. ౨. ౬౯.

పయిఁడి = పసిఁడి, పహిండి, పహిణి, పైఁడి.

వి. బంగారము.

మ. ... పిశాచాళివి, చ్చిన చొక్కపు పయిఁ దంష్ట్రపోఁతలు దగన్ జిత్రాంగి రత్నాంగి వం, దనుఁ గాంపఁగ వచ్చినట్టి విధియోనా వచ్చి ప్రాంతిన్ దమిన్ ...

శారంగ. ౧. ౧౭౯.

(పయిఁడి కుండలు = దేవాలయ శిఖరముపై నుంచెడి బంగరు కలశములు.)

వ ... మున్న పనులు సేయించి పయిఁడి కుండలు ఎత్తించి ... ద రా ౪ ౩౦౨.

జ: పయిఁడికంటి, పయిఁడి ప్రత్తి, పయిఁడి ముడుచే

పయిఁడికంటె = పైఁడికంటె[1], పసిఁడికంటె. (√పయిఁడి) వి పక్షి విశేషము

పయిఁడిప్రత్తి = పైఁడిప్రత్తి. వి (√పయిఁడి) కార్పాసభేదము (శ. ర)

పయిఁడిముడుచే = పైఁడిముడుచు. అ క్రి (√పయిఁడి శ ర)

పయికము = పైకము. (శ. ర)

పయికొను = పైకొను. అ క్రి (పయి + కొను[1]) ౧. చలపట్టు

చ పయికొని నన్ను నిట్లు మరువారికి లోనుగఁ జేయఁబూనిరో, నియతిరొయి వట్టి సంది యము నీ కొనరింపఁగఁబోలు ...

కళా ౬. ౨౭౬.

౨ కేచు, కని పెట్టుకొను (యత్నించు అని శ. ర)

క. ప్రాణముల కెక్కుడగునా, ప్రాణేశ్వరి దోఁచికొనిరొఁ ఒట్టీ మదాప్త, ప్రాణుల బంధించెను మ, త్ప్రాణంబులు కొనఁగ నెపుడుఁ బయికొని యుండుఁ ...

భా. రా. కిష్కిం. ౧౦౪

3. పడు, మీఁదఁబడు.

వ. ... మీఁదిరూ, ధనికరకేయు సాయకవి తానము ధీవుణ వృష్టిగారయం, బునఁ బయి కొన్న యెసుఁగుల పోరునఁ కేరులు కెరి నెత్తుటన్. భార. కల్యా. ౧. ౧౨౧.

సీ. వంకుల జముదాళ్ల వాల్పల్లెములఁ గ్రమ్మి పయికొని పెద్ద యీఁటియలఁ బొడిచి

అచ్చ. రా. యు ౧౭౦.

పయిచీర = పైచీర. వి. (పయి + చీర) ఉత్తరీయము, పైబట్ట

చ విను పయిచీర కేక సురవిప్రుల నర్చన సేయఁ జెల్ప భో, జన మొనరింపఁగాదు

మార్కం. 3. ౨౩౧.

పయితాణి = పైతాణి. (జరీబట్ట)

చ కలుకుఁ బసిండి కట్నపుజగా పయితాణి మెఱుంగుఁ గండెవుా, పులకిముకాబుజంటి హారువుల బడఁగొట్టు వెడంద పావడన్.

మల్లపు. ౪ ౧౭.

పయిడీణి = పైడీణి. వి. వస్త్ర విశేషము.

పయిద = పైద (శ ర)

జ: పయిదలి.

పయిదలి. వి (√పయిద) ఆఁడుది, స్త్రీ

పయినము = పయనము. (చి. ని)

(ప్రయాణము, యాత్ర, ప్రస్థానము)

ద్వి. పయినంపు దినమునఁ బార్థివేశ్వరుఁడు, ప్రియమార పీడ్కొల్పఁ బెంపొంద వెడలి

రం రా ఉ ౧౫౦ పా ౧౧. పం

(మార్గము, త్రోవ.)

ద్వి. పయినంబు విడు పైనప్రజ నొవ్వనీక, రయ మొప్పఁ జని మత్స్యరాజ్యంబుఁ గదిసి ...

ద్వి. భార. విరా. ౧. ౧౫. పా.

పయిపడు = పైపడు. (√పయి.) చూ. పయిపాటు.

పయిపాటు = పైపాటు. వి. (√పయిపడు.) ౧. అనుషంగికత్వము.

(పయిపడుట, కవియుట అని శ. ర.)

ఉ. శాత సమీరణంబు పయిపాటున నించుక సోఁకినం గడుం, దూలుచు నుండుఁ గాను . . విజ. వి. 3 3౭.

సీ. పయిపాటుగా డిగ్గ పవమానకిరణంబులు బడలిక యూర్పులవాగు నూవ . . కళా 3. ౨౭.

౨. ఆలింగనము

ఉ. ... వేసం బయిపాటు మున్నుగాఁ, దేనియు లుట్టఁ జేయు జగతీపతి కగ్నలి రాముఁ డింతికిన్ నిర్వ ౮. ౪౫

('తీయు జగతీపతికి' తాళపత్ర ప్రతుల పా.)

పయిపెచ్చు = పై పెచ్చు. విణ (పయి + పెచ్చు) (ఒకదానికంటె) అధికము

చ. పిడికెఁడు కానుఁ గొప్పుఁ గని ప్రేమఁ ద్రివక్ర సమాంగిఁ జేసితేఁ, బిడికెఁడు కానుఁ గొప్పుఁ బయిపెచ్చు గుణంబును గంటి వంచు నక్రూరుఁడగ నిజత్రివక్రతయుఁ బాపఁగ ద్రెంక్కెడు నా సుమాలిపైఁ, జడిగొన నమ్మ లీను మారికార్గ్గ ధనుర్లత గాచుఁ గావుతన్. ఆము ౧. ౮

ఉ. కాఁగిటఁ జేర్చునప్పటి సుఖంబె లతాంగికిఁ బారవశ్యముల్, మూఁగిఁగఁ జేసె మోవి పలునొక్కులు రోజనఖాంకముల్ మొదల్, గాఁగల కంతుకేళి సుఖలక్షణముల్ పయిపెచ్చు లయ్యె . విజ. వి. ౧. ౧౦౮.

పయి(పై)ర = పయ్యెర. (శ ౧)

పయిరము = పైరము.

పయిరు = పైరు. వి ౧. సస్యము, చేను.

వ. ... తలకొనుపులక కొలక పయిరునకుం బాలుదుర్వార వారిపూరం బన . మనుచ. 3. ౯.

గీ. చేలుఁ బోళ్లను బీళ్లను జేరి చొచ్చి పయిరుపచ్చలు మేసి యప్పాటఁ బోక, పల్లియలుఁ జొచ్చి తోఁటలు పాడుచేసి, కావరంబునఁ గడుభ్రమై గాసి చేయు యయా. ౧. ౧౦౪

సీ. పైరవంగను బయిరు నా పసి యునఁగాను సస్యము చెలంగు ... ఆం. భా ౨ ౩౯

౨. ఓషధి (చూ పయిరుల ఎకిమీఁడు)

జ: పయిరుచేయు, పయిరుల రొకిమీఁడు

పయిరుచేయు. స క్రి (పయిరు + చేయు) సేద్యము చేయు, సాగు చేయు

సీ ఒక శూద్రమనుఁడె చాలుఁ గుతలంబెల్లను బహుసస్యమయముగాఁ బయిరు చేయు దశా. ౧ ౭౯

పయిరులరొకిమీఁడు. వి (√పయిరు) ఓషధీశుఁడు, చంద్రుఁడు

సీ . అదల్చు, టయు వార లకొక్కెతి పయిరుల రొకిమీని బొదవి పద్దెఁగులఁ బోరవాతఁ, డు అచ్చ. రా యు ౧౭౫.

పయిసర = పై సర.

పయోండము. సం వి అ పుం. పనస. (వై ని)

పయోగళము. సం విణ (అ. ఆ అ) పాలు కంఠమందుఁ గలది.

వి. అ. పుం. దీనినుండి నీరు స్రవించును ౧. కరక, వడగల్లు. ౨. ద్వీపము, దీవి.

పయోఘనము. సం. వి. అ. న. కరక, వడగల్లు.

పయోజన్మము. సం. వి. న్. పుం. నీరు దీని వలనఁ బుట్టును - ౧. మేఘము, మబ్బు.

౨ (నీటియందు జన్మము గలది) పద్మము ౩ తుంగముస్తె కి.

పయోజము. సం. వి అ. న తామరపూవు, పద్మము

పయోదము. సం విశే (అ ఆ అ) ౧. పాల నిచ్చునది. ౨. నీ రిచ్చునది వి. అ. పుం
౧ మేఘము, మబ్బు ౨ తుంగముస్తె కి

పయోదసుహృదము. సం. వి ద్ పుం మేఘ మిత్రము, నెమిలి

పయోధరము సం విశే (అ ఆ అ) ౧ పాలను ధరించునది ౨ నీటిని ధరించునది వి అ పుం
౧ మబ్బు ౨. స్తనము ౩. (ఆవు లోనగు వాని) పొదుగు ౪ టెంకాయ కి ౫. ముస్తె. కి. ౬. కసేరుకము, గొట్టిగడ్డ, నమ్మదుంప. కి

పయోధస్సు. సం వి. స్. పుం ౧ సముద్రము ౨. జలాధారము, జలాశయము. (చెఱువు మొ) ౩ వానమబ్బు.

పయోధి. సం. = పయోనిధి.

పయోధికము. సం విశే. (అ ఆ అ) పయ స్సుచే అధిక మైనది.
వి అ. న సముద్రముపై ప్రకాశించునది సము ద్రపు నురుగు

పయోనిధి. సం. వి. ఇ. పుం - దీనియందు నీ రుండును - జలధి, సముద్రము

పయోముచము. సం. వి చ్. పుం - నీటిని విడు చునది - ౧ మబ్బు ౨ తుంగముస్తె కి

పయోరము. సం వి. అ పుం. ఖదిరము, చంద్ర. కి

పయోరాశి, సం. వి. ఇ. పుం. సముద్రము.

పయోలత. సం వి ఆ స్త్రీ) క్షీరవిదారి, పాల తెలగుమ్మడు కి.

పయోవహా. సం వి ఆ స్త్రీ) ప్రణాళి, కాలువ (వై ని)

పయోవాహము. సం వి. అ పుం - నీటిని మోయునది -
౧ వారివాహము, మబ్బు ౨ తుంగముస్తె కి

పయోవ్రతము. సం వి అ న పాలే ఆహా రముగాఁ జేసికొనియుండు వ్రతవిశేషము

పయోష్ణి. సం వి ఈ స్త్రీ) వింధ్యపర్వతజాత మగు ఒక నది
(ఇది ఇప్పటి తపతియొక్క ఉపనది యగు పూర్ణానది)

పయ్య వి పాటలవర్ణము
గీ .. హరిద్రాభ పాటలాఖ్యలు చెలంగుఁ, బల్ల యనఁ బస్సె యనఁగను బయ్య యనఁగ
ఆం భా ౧ ౧౦౫

పయ్యంట = పయ్యఁట, పైఁట. వి (√పయి) పయ్యెద
సీ . . కాంతో త్తరీయంబు పయ్యెద పయ్యంట పైఁట పయిఁట
గీ పైకొంగు పయంట నాఁగను బర గుచుండు
ఆం భా ౨ ౧౫౫

ఉ గిం టెపు గబ్బిగుబ్బలజిగిన్ వెలిఁ జిమ్మ నొయ్యా, రిజిల్గుప, య్యంటచెఱం గొకింత దనయంగముపై నటు సోఁకినంతటన్ .
విజ వి ౨. ౧౩౪

ఉ ఇంటికిఁ దోడితెచ్చి మణిహేమ మయో జ్జ్వల పీఠి నుంచి ప, య్యంట చలింపఁగా నురటి వల్లన వీచుచు
శకాం. ౪. ౬. దశా. ౩. ౫౫.

పయ్యెద = పయ్యోద. (√పయి)

చ. ... ప, య్యెద దడియంగఁ గానఁబడె యం
చిత నిర్మల రత్నభూషలం, దదుచిత దృశ్య
మాన మణిభామ సముజ్జ్వలభాతి దోఁపఁ
గన్ .. భా. రా. యు. ౨౩౪౬.

గీ. అర్థి కొలనూళ్ల మెఱయఁ బయ్యెదలఁజేర.
భాగ. ౧౦ ౯ ౭౦౩

చ వదలిన కట్టుఁగొంగు సవరించి మిటారపుఁ
జన్నుదోయిఁ బ, య్యెద ఘటియించి ము త్తి
యపు టంచులకమ్మలు చెక్కుఁజెట్టి ...
దశా. 3 ౭౯

పయ్యెర = పయిర, పయిర, పయ్యోర, పైర.
వి (క పైరు.) ౧. గాలి, మారుతము

సీ. కూళ తోశ్వేలుపు కూటువగాటంపు టడ
వుల మేటిపయ్యెర యనంగ .
అచ్చ రా బాల. ౬3

౨. దక్షిణపు గాలి

రగడ గురువెంద నద గిలుబుకొనియెఁ బయ్యెర
దొంగ, విరులఁ గరిమంభకుచ వెఱఁజా మై
యరగ్రుంగ .. మనుచ. 3. ౭౪ (క ర)

3 దక్షిణపు గాలిచే పండెడు శాయధాన్యము.

పయ్యెరదూది = (గాలిలో దూదివంటిది) అతి
శీఘ్రముగాఁ బోవునది

ఉ. జావుడు దామలోచనకు జారదుఁ డి ట్లనుఁ
గయ్య మన్న సం, భావన గన్నచందమునఁ
జాఱుదుఁ బయ్యెరదూది పై
ఉ హరి. ౫ ౧౭౧.

జ : పయ్యెర కుఱ్ఱఁడు, పయ్యెరమే పరి, పయ్యెర
యనుంగు.

పయ్యెర కుఱ్ఱఁడు. వి. (పయ్యెర + కుఱ్ఱఁడు)
పవనసుతుఁడు.

౧. హనుమంతుఁడు.

క రమ్మా పయ్యెరకుఱ్ఱఁడ, పొమ్మా పెనఁ
దూము పేరఁ బోలు పసుమలకున్ ..
అచ్చ రా. యు. ౪౦౫

౨ భీముఁడు

పయ్యెరమేపరి. వి (పయ్యెర + మేపు + అరి)
పవనాశనము, సర్పము, పాము

సీ పయ్యెరమేపరి సెయ్యంపు బోనంపు తెలి
మెకం బెకిరింత గలుగుసామి
ప్రబంధ. ౧౫3

పయ్యెర యనుంగు. వి (పయ్యెర + అనుంగు)
వాయు సఖుఁడు అగ్ని

సీ కూళతోశ్వేలుపు కూటువ గాటంపు టడవుల
మేటి పయ్యెరయనంగ .
అచ్చ రా. బాల. ౬3.

పయ్యోద = పయ్యెద. వి (√పయి) పైట.

సీ. ఎదమీఁది సొత్తావి మడియంగఁ బయ్యోద
సగము దూలించి పైముసుఁగు నిగిచి
భార. విరా. ౨. ౬౪ సాం ని మాన. ౧౯

సీ ఎదలపైఁ బొదలు పయ్యోదలు జాఱఁగఁ
జాఱు బిబ్బీలకు మునుంగు లబ్బఁజేసె
వసు ౧. ౪౬

సీ ఈ వెలందు కలపయ్యోద లభిమాతి భూమియా
తలాధీశుల కేతనముల . .
హరిశ్చ. ౨ ౧౩౨.

సీ. ఎడసిన బిలుగు పయ్యోదతోడ ముడివీడిసేల
జీరాడు పెన్నెఱులతోడ .
అచ్చ. రా. సుం. ౧౬

పయ్యోర = పయ్యెర. వి ౧ గాలి, మారుతము.
వ ... పయ్యోర విసర . కాశీ. 3. ౨3.
౨. మందమారుతము.

గీ. ఎనఁగుఁ దెప్పర యనఁగఁ బరెప్పరయనంగ,
మందమారుత సంజ్ఞలు మార్ఫ్రుతూత ...
ఆం. భా. ౧. ౫౯

పర — పార. వి. ౧ కంటిపార.

సీ. పరపారయనఁగను బటలంబు విలసిల్లు . .
ఆం. భా. ౨ ౧౪౪

చ. ... కనుంగవ కెంతరేయునియుం, బరలంద
యుంచె దంతముల బల్మి వరావళ లర్యె.
శేష. ౧ ఆ (శ ర)

ద్వి కొరిబాల్గొ గన్నుల నిజదీ ప్తివంత, పరగప్పి
నట్లుండె ఫాలలోచనము ...
బస. పు 3 ౫౪. పా. ౬. పం

౨ అరఁటి లోనగువాని పార (చూ పర
శత్తు)

పరశత్తు — పారశత్తు (చూ ఎత్తు)

సీ. అలరు శేఁజిగురుఁ గొమ్మల నందఁగొని
యుండెఁ బరశత్తి నరఁటికంబముల చాలు
భాను ౪. ౧౮.

పర. సం వి ఆ. స్త్రీ.
వాగ్భేదము (వాక్కు, "పర, పశ్యంతి,
మధ్యమ, వైఖరి" అని చతుర్విధము.)

పరంగి (గీ). వి (క పరంగి త. పరంగి —
మూలికా విశేషము) ౧. దేశ విశేషము

ఉ. పానమెఱుంగు రంగులఁ బొసంగు పిరంగి
పరంగి కేడెము ... రా వి. ౨ ౪౬.

సీ. మెలి పెట్టి చుట్టిన తెలిపరంగిము డాను .
శుక. ౨. ౪౨౬.

చ. చలువ లొసంగి కేడుక బొసంగి మెఱుంగు
పరంగిపీఁట న, స్నెలఁతలు రాచకేమగని
విల్చి ... కువల ౫. ౯౧.

౨. శ్వేత మూఖుఁడు.

గీ అందలి విచిత్ర వేషభాషాభిరామ, లగు
పరంగులతోడి పెయ్యామునఁ జిక్కి ...
శుక. ౧. ౧౦౪.

చ .. కంతుఁ దశేటి పరంగి భామను, బ్బల
పెడు దుర్గము ల్పగిలిపార గుభల్లున జేసి
యార్చినన్
హంస. ౧ ౨౩౦ ప్రబంధ ౪ ౬.

3 మూలికా విశేషము (శ ర)

పరంగి(గీ)లాగి. వి కెంపు జాతిదినుసు

చ కలపమలందుచో నొలుకు కస్తురి చిందుల
చేత ఘుమ్మనన్, వలపు మెఱుంగు బంగరు
తివాసిపయిం దగు నొక్కరంగుకే, బ్సలువు
పరంగిలాగి జిగిచొక్కపు గద్దిగమీఁద నిద్ద
ఱుం, దలగడఁ జేతు లూఁది చిఱునవ్వులతో
వసియించి యున్నెడన్. కువల. ౪ ౧౪౨.

వ .. దుష్టశిష్ట జనశిక్షణ రక్షణంబులు సెఱ
పుటకు విన్నపంబునకు దగ్గఱ రౌద్రకరుణా
రసంబుల తెఱంగు పరంగిలాగి కెంపుల
పోఁగుల చెదంగుఁ జూప ...
చంద్రా ౫. ౧౨౪.

వ ... మెఱుంగుపరంగీ లాగికెంపు రాపరంగి
పీఁట నధివసించియున్న సమయంబున ...
చంద్రా 3 ౫౨. చంద్రా ౨ 3౬.

పరంజే. వి ఇల్లు కట్టునపుడు పనివారలకొఱకు
కొయ్యలతోఁ గట్టిన కట్టడము, పారువ (శ. ర)
(వ్యవ.) ఆ గోడ కట్టుటకు పరంజ కట్టినారు.

పరంజము. సం వి. అ పుం ౧. గానుఁగ.
౨ ఛురికా ఫలము, చురకత్తి యలుఁగు.
3 సురుఁగు.

పరంజయుఁడు. సం విణ. (అ. ఆ. అ.) శత్రు
వులను జయించువాఁడు.
వి అ పుం. - పశ్చిమదిక్కును జయించిన
వాఁడు - వరుణుఁడు.

పరంజ్యోతి. సం వి. ఏ న. అద్వితీయజ్యోతి, సర్వోత్కృష్ట మగు తేజస్సు; పరబ్రహ్మము.

గీ ఆ పరంజ్యోతి పేళ్లు లక్ష్యముఁడు వరుణుఁ, డనిలుఁ డగ్నిసోముఁడు విష్ణుఁ డజుఁడు శివుఁ డ, నంగఁ బొగు శబ్దములు సన్మతులు దానిఁ, బ్రియతు లయి భజియింతురు వియ త్కులార.

భార. అశ్వ. ౨ ౧౫౬. (చూ పరము అవ్య.)

పరంటె = పంటె. వి నూలు మట్టెడి సాధన విశేషము.

గీ ... తంతువేష్టనసాధనంబు, పరగు బొంటె యనఁగను బంటె యనఁగఁ, బంట్రకోల యనంగ అం భా ౨ ౭౯౫.

సీ కుంచె మగ్గపుగుంటె గూటంబు పగ్గంబు పరఁటె ద్రొక్కుడుపట్టె పలకగోల ... హంస ౨ ౧౧.

పరంతపుఁడు. సం విణ (అ అ అ) శత్రువు లను దపింపఁజేయువాఁడు (శూరుఁడు మొ)

పరంధామము. సం వి ఏ న ౧ అద్వితీయ తేజస్సు, పరబ్రహ్మము ౨ అద్వితీయస్థానము (వైకుంఠము మొ)

పరంధాముఁడు. సం వి ఏ. పుం. అద్వితీయ తేజస్సు కలవాఁడు - పరమాత్ముఁడు

పరంపదము. సం వి అ న ౧ కైవల్యము, మోక్షము ౨ వైకుంఠము

పరంపర. సం. వి. అ స్త్రీ ౧ ఎడతెగనివరుస ౨ వరుస, పంక్తి ౩ వంశము ౪ వధము హింస.

పరంపరము. సం. వి. అ. పుం మృగభేదము

పరంపరాకము. సం. వి. అ. న. యజ్ఞమునకొఱకు పశుహింస.

పరంపరీణము. సం విణ (అ. ఆ. అ) ౧ పరం పరచేఁ గలిగినది, ఎడతెగని వరుసగా వచ్చినది. ౨. సంప్రదాయసిద్ధ మైనది.

పరంపరుఁడు. సం వి అ పుం ప్రపౌత్ర సుతుఁడు, మునిమనుమని కొడుకు.

పరఁట. వి ఏఁబడిక, కరిపము

సీ వెలయుఁ గరిప మేర్పడక పరంట నా ... అం భా ౨ ౨౫౮

పరఁటి = పనఁటి, పంటి వి (క పరటె, మహా పరడేం) ౧ కుండ

ఉ పొలుల పేరు చెప్పకొని బొనఁడు పప్పనుఁ బాయసంబు నై, దాలుపరంట్ల వంటకము నాజ్యముఁ గమ్మనికూరగాయలుఁ, బొలు దించు ... భోజరా. ౫ ౧౩౩.

చ. పరఁటుల పేరి పెన్పడియపట్టుల నీరము లుంచి యచ్చటిం, దరుణుల పేరిదీపములు దార్చి చంద్ర ౧ ౧౫౨

౨ కూము

క పరఁటెండురసంబు గలుగం, గరయంత్రం బాద పెన్నిఘటలు పలయు న, న్నిరసాల కాండకంబుల్, సిరియాలని తంద్రి రొత్త తెకున్నదొదక ... హార ౨. ౧౦.

పరఁటిపుట్టువు = కుంభసంభవుఁడు.

సీ ఎఱుఁగఁడు మత్తిల్లి పగఁటిపుట్టువు గ్రుక్క గొనినయప్పుడు గలకులిలపాటు . యయా ౧ ౯౫.

పరకౌ[1] = పొరక వి (క పరకె) ౧. రెండు పిసములు.

సీ. ... పణపొడకాంకంబు పరఁగు పీస, మనఁగఁ దద్వితయంబు దనరు బరక యనఁ. అం. భా. ౨ ౨౩౨.

ఉ. ఎనిమిదవవంతు, మొత్తములో ఎనిమిదవ పాలు

సీ. ... కైక కన్నఁ బ్రాయంబుచే పెద్దపత్ని సుధానింపఁ బాడి గా దంచును బరకపాలు, మాత్రం బొసంగి సుమిత్రకు .. దశా ౬ ౧౩.

3. (= పారక) శ. ర - (వ్యవ) దూడకు గుప్పెడు గడ్డిపరకలు వేయుము

విణ. విలువ తక్కువ యైనది

గీ. పరక తలగుడ్డ యొకపాటిపచ్చడంబు, ముదుక నీర్కావిదోవతి ... హంస ౪ ౨౮

సా పరక లెక్కకొనుమన్న పాతిక లెక్కకొనుట, చెప్పినదానికంటె నధికముగఁ జేయుట

గీ మంచి తగిన గృహస్థుఁడ పెంచఁ బోకి, లెక్కకొమ్మన్నఁ బాతిక లెక్కకొంటి, వనిఁ జగురుండు పణఁకంగ నప్పళించి, జడియకు మటంచుఁ గౌఁగిటఁ జక్క జేర్చి ... హంస 3 ౧౫౮

పరక², వి. మత్స్యవిశేషము

ఉ. ... నీ త్తడికాను మల్లమీ, నల్లెయు గండె రొయ్య పం కాదిగఁ జేపలఁ బట్టు బెట్టుగన్. ప్రబంధ ౧౯౫

పరకతము. వి. వస్త్రభేదము

సీ. కెల్లలు పీదంచువలిపాలు బరులను పట్టు జబ్బులు మంచి పరకతాలు ... ధనాభి. 3 3౭

పరకాళి. వి (పరకాళా. అని శర బ్రౌ.)

౧. దేశవిశేషము. (బా.)

౨. ఒక విధమైన బట్ట, పరకాళిదేశపుబట్ట.

సీ. పరకాళియంగీలు పట్టుపచ్చడములు ... రఘు. ౯. పా. ౨౫. పం.

వ ... తొడగినట్టి పరిగకలుల కూరుపుపని కత్తుల పరకాళి యొంటిపొర బిగువు నిడుద కాసెల ... ప్రబంధ. ౩౮.

పరకీయ. సం వి ఆ. స్త్రీ) అన్యుని భార్య;
(అలం.) స్వీయ, పరకీయ సామాన్య అనునాయికలలో నొకతె.
(పరోఢ, కన్యక అని పరకీయ రెండువిధములు.)

పరకీయము. సం. విణ (అ. ఆ అ.) పరునిది, ఇతరునిది.

పరకులము. సం. వి అ పుం. ఉద్రము, నీటి పిల్లి. (వై వి.)

పరగడుపు = పఱగడుపు. వి. (పరము² + కడుపు - అని శ ర)
(వ్యవ.) ఆ మందు పరగడుపున పుచ్చుకొనవలెను

పరగి. సం వి. ఇ. పుం నదియందు పుట్టెడు పెద్ద శరీరము గల ఒక జాతిచేఁప.

శ్లో. పరగిశ్చ మహాకాయాః కల్కజానదీ ద్భవాః కేశవ కృతకల్పద్రుమకోశము ... 3౫౫ పా ౧౦౪. శ్లో

పరగించే. స క్రి (√పరగు) ౧ బాణాదులు ప్రయోగించు

ఉ ... రాచను లెదుటే లోక పరంపర గాఁ బరగించి ఉ హరి. ౪. ౨౪౪

శా భల్లంబుల్ పరగించి యుగ్రముగ భూపాలోత్తమాంగంబులన్, ద్రొల్లం జేయుచు ... భార. శాం. ౧. ౩౧

సీ. ... బలితభూరి, భల్లపరంపరల్ పరగించి ధనురాదిసాధన ప్రకరంబు చక్కజేసి ... భా రా. యు. ౪౨.

౨. కలఁగఁజేయు.

క. అరుణ సుధాకరరుచిభా, స్వరసంగతిఁ గను కరసనా వనితామధురా, ధర మెట్టుఁ గనుఁ గొనవియ్యకు, పరగించుచు మోహాతమము బహుళమ్మూర్తి చంద్రా. ౪ ౧౨౧

క నీరులఁ బరగించి బత్తుల, నిరవగుకనికరము తోఁడ నేలుచు నెపుడుణా ...
అచ్చ రా సం ౧

౩ ప్రసరింపఁజేయు ; వ్యాపింపఁజేయు

క. నరు లారులు దృశ్యములపైఁ, బరగింపఁగఁ జాడ్కు శెట్లు వడుఁ దప్పక యు, ప్పరు సున నరుఁ జేయుచితిత, శరములు లక్ష్య ములు దప్పి చన వించుకయుణ ...
భార విరా ౫ ౪౩

సీ పద్మపరాగంబుఁ బరగించు నరుణోదయంబు కాంతిఁ జెలువంబు మిగుల . .
భార ఉద్యో ౨. ౧౧౨.

(ఎగురఁజేయు అని భావము)

ఆ తీవ్రశరబాణజాలదీప్తులు పరగించి, పాండు తనయసైన్య బహుళతమము, లీలఁ బది దినంబు లోలిమై విరియించి, యధిప భీష్మ భానుఁ డస్తమించె ...
భార. భీష్మ. ౧. ౪౩.

(శరాలప్రతి.) పా విక్ర ౨ ౧

పరగికొను = పరగు. అ క్రి (పరగు + కొను[1])
అతిశయించు, అధికమగు

క. ఇవ్విధమున శ్రీధర్మము, నెవ్వలఁ బొద లేక పోవ నేమని చెప్పం, బువ్వులఁ బాములు కొండలుగఁ, గ్రొవ్వసఁగఁగ నెందుఁ బరగి కొని కాలించుణా . హరి. ఉ. ౯. ౫౨.

పరగు. అ క్రి (దీనిని చి. ని. శ. ర లు సాను స్వారముగా గ్రహించిరి. కాని నిర్ధారకప్రయోగములు లేవు. (ఇంకను విచార్యము)

౧ వడు, ప్రసరించు, (ప్రయుక్తము. శ. ర.)

వ ... అక్కుటిమగలమార్గణమ్ము లమ్మనుజ పతిపైఁ బరగుటయు ..
భార కర్ణ. ౨. ౩౪౪

౨. ప్రవర్తిల్లు, ఉండు

క ఎక్కడ వడచును సత్యం, బెక్కడ ధర్మంబు పరగు ... భార. ఉద్యో. ౨. ౩౧౪

గీ తెలిసియుండుడు నిమ్నహితలమునందుఁ, బరగు మృగపక్షిజాతుల భావశెల్ల ...
మనుచ. ౬ ౧౪

౩. ఒప్పు

సీ. చెలఁచెఁ దనరెఁ దగెఁ జెలఁగెఁ జెలంగెను బరగెను ... వనంగ నొప్పె నమ్మాటగాఁ జెప్పఁబడును .. ఆం భా. ౩ ౭౩.

సీ. జిష్ణు వైభవరేఖఁ జెలువొందుటయుఁగాక పావక విస్ఫూర్తిఁ బరగు నెట్లు ...
కాశీ ౧. ౫౪

గీ. ధీరతాసముద్భటు లైన వీరభటులు, పరగు చుండుదు రప్పుర వరమునందు ...
విక్ర. ౧. ౪౪

౪. ప్రసిద్ధమగు. భార. ఆది. ౪. ౧౦౯.

క. ... లోకో, త్తరుఁడు జరత్కారుఁడు నాఁ, బరగినముని . . భార. ఆది. ౨. ౧౩౯.

లయవిభాతి ... శరగురుఁడుఁ గర్ణుఁడును గురు సుతుఁడు మద్రేశ్వరుఁడుఁ గృపుఁడుం బరవఁ బరగి దివిజాళి పొగడ ధరఁ బడి ముకుంద మననరతనయుఁ డొప్పెన్.
భార. స్త్రీ. ౨. ౪౨.

క. ఉత్తమ మగువంశంబున, నుత్తమ కాలమున నీతఁ డుత్తమతనుఁ డై, యుత్తమ నృపతిఁ బుట్టుట, నుత్తముఁ డనుపేరఁ బరగు సుద్వి నని ముసల్. మార్కం. ౫. ౨౨౦

౫. ప్రసరించు, వ్యాపించు.

సీ దివ్యకిరీటంబు దీప్తులం భూన భోంతరమెల్లఁ గలయఁగఁ బరగుచుండ ...

భార ఉద్యో ౪. ౧౭౫

సీ పదతలంబులకెంపు పరగినతలము కుంకుమ లిప్తమైనచందము వహింప .

భార విరా ౧. ౩౦౭

ఉ తిరిగితిమి గాలికైనం, జొరఁ గూడనిచోటు లెల్ల నూర్వీ మకిచుల్, పరగని సెలవులు చూచుటు, యుసడే యనిరుద్ధుఁ జాడ వల వస దయ్యెన్ ఉ హరి. ౫ ౩౦౩

౫ ప్రవహించు

మ రథ్యసూతరథిక శ్రేణీవపుఃఖండముల్, తొరఁగగా దుత్తమ రయ్యెఁ గాల్వలము లస్తోక ప్రవాహంబులై, పరగగా రక్తి నదుల్ పిశాచకుల మంభః కేళిలోలంబు గన్ ... భార ద్రో ౧ ౧౯౫

౬. అతిశయించు, అధికమగు

క నతపతి ధర్మాపేక్షా, పరుఁ దగుఁ గలి యుగమునందుఁ బాయును ధర్మ, స్ఫురణ మధర్మం బెందును, బరగును వర్ణాశ్రమముల పథములు దప్పన్ ...

భార శాం. ౨ ౨౯౨. రాఘవ. ౨ ౩౭.

చ. పరగినవాఁడు కేఁడు ధరఁ బాంద్రుఁడు రాజులయం దథంగుఁడై ...

ఉ. హరి ౨. ౭౪

౭ కోరు, ఉత్సహించు

గీ పట్టిఁ గాఁగిటఁ జేర్పంగఁ బరగుకొని, కితరు మొవ్వియు సోఁకంగ జేవ మయ్యె ...

కవిక. ౧ ౩౬.

క. ధరణీశ్వర యూలస్యము, జరపం బని లేదు ఫ్రణ్యాచయ మొనరింపగా, బరగినచో ధర్మ స్థి, త్వరితాగతి యుపాడిమాట తథ్యము గాదే రుక్మాం. ౫. ౧౩౪.

౮ ఇది కొన్నిపట్ల వాక్యాలంకారముగా నుపయుక్తమగును

ఆ. పరగ నన్ను సాల్వపతి వరియించినఁ, దండ్రి చేతఁ బూర్వదత్తనైతి

భార. ఆం ౪ ౨౧౨.

గీ. . బహు విచారములతోఁ బరగఁ బొల్చి, భూతబేతాళ గణములు భూపవర్య

భార. స్త్రీ. ౧. ౧౩. భాగ. ౧ ౧౬౦.

౧౦. విహరించు. (శ. ర.)

వ . ఏము నిన్నఁ గన్యకాంతఃపురంబున నొక్క సరోవరంబునం బరగుతఱి సామ్రాజ్య లక్ష్మి సాక్షాత్కారాను కారిణియైన యొక్క కన్యకామణి తన చెలికత్తియ తోడన్ . ప్రభా ౧ ౧౨౧.

జ' పరిగించు, పరగికొను, పరపారు, పరపు, పరపుకరము.

పరగ్రంథి. సం. వి ఇ పుం అంగుళిపర్వము, వ్రేలికనుపు. (వాచ)

పరచి. వి. యాచితకము, కొన్నిదినములు వాడు కొని మరల నిచ్చుటకై తెచ్చుకొనిన వస్తువు సొం, ఎరవు

గీ. పరచి యన యాచితక మొప్పు ...

ఆం. భా ౨ ౨౭

పరచ్ఛందము. సం విణ. (అ ఆ అ) పరా ధీనము. వి. అ. పుం పరునియిచ్ఛ, పరుని యభి ప్రాయము.

పరచ్ఛిద్రము. సం. వి. అ. న పరుని లోపము; పరునిదోషము

పరజే. వి. పక్షివిశేషము

గీ. పసుపుముద్దయుఁ బాలయుఁ బచ్చకొక్క, పసిఁడితొంటెయుఁ బరజయు ...

రసిక. ౧. ౧౧౫.

సీ ... పాలలు పరజలు పావురాలు .
రసిక. ౧. ౭౪

పరజనుఁడు. సం. వి అ పుం అన్యుఁడు, లాఁతి వాఁడు (వ్యతి స్వజనుఁడు)

పరజా. వి ఒకానొక జాతివాఁడు.

సీ. పరజాలపా ల్పిష్టు కరణాలసొమ్ము ఘూర్జ
రుల విత్తంబు తస్కరులపాలు
రామ. ४. ౨౩

పరజాతుఁడు. సం విశే. (అ ఆ. అ) పరునికిఁ బుట్టువాఁడు వి అ పుం - పరులచేఁ బెంపఁబడి వారిపుత్రుఁడుగా భావింపఁబడినవాఁడు - భృత్యుఁడు

పరజితము. సం. వి అ. పుం. పరభృతము, కోయిల.

పరజితుఁడు. సం. విశే (అ ఆ. అ.) పరునిచేత జయింపఁబడినవాఁడు

పరతంత్రుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ) పరునకు లోనయినవాఁడు, పరాధీనుఁడు
పరతెంచు - తె సం. ౫ ౮౯

పరత్ర. సం. అవ్య. (పరమందు.) ౧ పరలోకమందు. ౨. ఉత్తరకాలమందు.

(దీనికి తెనుఁగున వ్యస్తప్రయోగము కనఁబడదు.)

పరదా. వి. (హిం. పరదా త. పడుదా.) ప్రావరణము, దుప్పటము. (తెర. అని శ. ర.)

సీ. .... ప్రావరణ మూఁ బరదా యనంగను
శాడు నాఁగ ఆం. భా. ౨. ౧౪౯.

పరదారి. సం. వి. ఇ. పుం. పరదార కలవాఁడు, పరునిభార్యను బొందువాఁడు.

పరదేవత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. పరమేశ్వరుఁడు. ౨. పరమేశ్వరి.

పరదేశము. సం. వి అ. పుం. అన్యదేశము, స్వదేశము కాని దేశము.

పరదేశి. సం. వి. ఇ. పుం విదేశపువాఁడు, అన్యదేశమువాఁడు.

పరధేసి. విశే. (సం. పరదేశి) వైదేశికుఁడు.

వ. . డాకరేమి శ్రీభీమేశ్వర మహాదేవర పడుమటిసత్రము పరదేశి తపస్సులకు గుద్ద వాదిలోపలి ... ద. శా. ४. ౧౧౦४

సీ. ఒకదేశ మని గుఱు తున్నదే మాకును సకల
దేశంబులు సంచరింపఁ, ఒం దేనులము విద్య
బలిమికల్మిని జాల నరు దైనబిరుదు భయంబు
లేక ... బ ప్రభు. ౧. ౯౩

పరద్రోహి. సం. విశే. (ఇ. ఈ. ఇ.) పరులకు హాని చేయఁదలఁచువాఁడు

పరద్వేషి. సం. విశే (ఇ. ఈ ఇ) పరులను ద్వేషించువాఁడు.

పరధర్మము. సం. వి. అ. పుం. ౧. ఉత్కృష్ట ధర్మము. ౨. పరునియొక్క ధర్మము.

(వ్యతి. స్వధర్మము.)

పరధ్యానము. సం. వి. అ. న. ౧. మఱియొక దానియందు మనస్సు ఉంచుట, మఱియొకదాని నాలోచించుట. ౨. పరమాత్మధ్యానము.

పరపక్షము. సం. వి. అ. పుం. శత్రుపక్షము

పరపతి=**పరపత్తెము.** వి. (సం. పరభృతిః.) ౧. ఇతరునియొద్ద చేబదులుగా ద్రవ్యము పుచ్చుకొనుట. (శ. ర)

(వ్యవ.) వానికి ఎక్కడను పరపతి పుట్టదు.

౨. అ ప్పియ్యవచ్చు ననెడి విశ్వాసము, నమ్మకము.

(వ్యవ.) పరపతి పోయినందివల ప్రవహికట కష్టము.

క. అప్పులు పుట్టక పరపతి, దప్పి చరింపంగ వారలగళోత్తులు మఱి, న్నప్పిచ్చినవారలు మా, యప్పులు పెట్టుమని చాల నలజడి పెట్టన్ రుక్మాం. ४. ౧౧౦.

పరపత్త్రైము = పరపతి. వి. ఇతరులయొద్ద చేబదులుగా ద్రవ్యము పుచ్చుకొనుట. (శ గ.)

(వ్యవ) వానికి ఎక్కడను పరపత్త్రైము పుట్టలేదు

నేను పరపత్త్రైము చేసి ఆ వ్యాపారము చేసితిని

పరపదము. సం వి అ న ౧ ఉత్కృష్టమైన పదవి ౨. పరమపదము, మోక్షస్థానము, ౩ తిరువాతిపదము

(వ్యతి పూర్వపదము)

పరపర. వి ఖండించుట కోయుట మున్నగువానియం దగుధ్వని కనుకరణము

మా పరపరచేయు, పరపరయగు

జ. పరపరచేయు, పరపరయగు

పరపరచేయు. స క్రి (√పరపర) ఖండితము చేయు; ఉల్లంఘించు, అతిక్రమించు.

ద్వి ధర బ్రాహ్మణోనమోంతవ్య యనంగ, బరగువావేదోక్తిఁ బరపరచేసి ...

బస పు. ౩. ౧౦౯ పం.

పరపరయగు. అ క్రి. (√పరపర) ఖండితమగు; పోవు, నశించు; తగ్గు

ద్వి. ఈ పాదపద్మంబు వీక్షించుమాత్ర, శాపంబు లన్నియుఁ బరపరగావె ...

పండితా. పురా. ౯౧. పా.

ద్వి భక్తులసద్గోష్ఠిఁ బాసి యుండినను, భక్తియు భయమును బరపరగాదె ...

బస. పు. ४౩౩౭. పం

ద్వి పరమార్తి మామహాత్త్వమ తలంచినను, పర సమయములెల్ల పరపరగాదె

పండితా వాద ౧౪౩ పా

ద్వి పరగుపాపంబుల పరపరగాక మును ..

పండితా పురా ౭౭ పా

పరపరాయణము. సం వి అ న పరంపర + అయనము. (మిక్కిలి గొప్పది యగు స్థానము) అత్యుత్తమ మయిన ఆశ్రయము

సీ పరమతేజంబును బరగుపదంబును బర మైన బ్రహ్మంబుఁ బర పరాయ, ణముఁ దవిత్రంబులు నాఁదగువానికి నెల్ల పవిత్రంబు ...

భార. అను ౫ ౩౭౭

పరపాకనివృత్తుఁడు. స వి అ. పుం ౧. (పరులకొరకు అతిథి దేవతాదులకొఱకు) వండుట మానినవాఁడు.) పంచయజ్ఞములను చేయనివాఁడు ౨ ఇతరులు వండినదానిని తినుట మానినవాఁడు, స్వయంపాక నియమము గలవాఁడు

పరపాకరతుఁడు. సం వి అ పు పంచయజ్ఞ చేయుచు పరాన్నమందు రుచిగలవాఁడు (వీఁడు నింద్యుఁడు)

పరపాడు. అ క్రి (పరపు + ఆడు.) ఒప్పు, ఏసగు.

క స్వరజలు శర్గజ విలసే, తరువర్గజ లనఁగ చేతరజ లనంగాఁ, బరిపాటివర్లు నాలుగు వరుసఁ దెచ్చుగునట్టి వాని వలయుం దెలియన్.

కావ్యా. ౪. ౩౦.

పరపు = పఱచే. స క్రి (√పరగు) ౧. వ్యాపారము లు ప్రయోగించు.

క. మూరులఁ బరిమార్చి సారథిఁ జొరిగొని శిత
నము నఱికి భూరి శరంబుల్, వరసి పరిపంథి
దేహం, బరద్రేశుఁడు తెఱపి లేనియట్లుగ
జేసెన్ హరి. ఉ. ౧౦ ౭౪

మ. ఉరు ఘేసమ్ముల జేసి లక్ష్మణుఁడు పై
నొంకొండ నారాచముల్, పరపన్
భా రా యు. ౬౩౮

క ఈ శరజాతములకు నెన, యే శరజాతములు
గాన మిది బవరములో, నాశరజాతము పర
పెదు, నా శరజాతముల నదఁచు నభినవ
మహిమన్ వసు ౫ ౬౬

౨ ప్రవహింపఁజేయు

చ దేవతగంగిణిఁ దెచ్చి యుర్విపైఁ, ఽగపి నిజ
ప్రసూత యను ప్రస్తుతి నొందఁగఁ జేసె
శాల్లిదస్ .. హరి పూ. ౨ ౮౦

వి ౧ పాతము, పడుట

వ పెనంగ నబ్బలంబు లతని బాణపరం
పరల బలితంపుఁ బరపునం జేసి
భార ద్రో ౧ ౨౭౭

౨ (బండి. పెం) మీఁది కప్పు

సీ. ఎడలించి మీఁదట నెసఁగెడుపగ పెల్లఁ
బడఁద్రోచి యడఁచునో ...
హరి. పూ. ౫ ౧౪౨.

సీ. పందిటిపరపు చాపలపొదల్ విగళితహార
ముక్తాళంశ వంటియాంటి ..
రా. వి. ౩. ౧౩.

౩. విశాలత, వైశాల్యము

వ. . పదివేల యోజనంబుల పరపున నున్న
యున్నయంత పట్టణంబు దశా ౫ ౧౧౫.

౪ వెడలుపు

ద్వి. ఘన మైనసేతువు గట్టె నీవలుఁడు, అని
శతయోజనం బైపట్టి నిడుపు, పదియోజనం
బుల పరపున గలిగి ...
రం. రా. యు. ౩౧౭. పా. ౧౪. పం.

(మూ: దశయోజన విస్తీర్ణం శతయోజన మాయ
తమ్ సం గామా. యు ౨౨ ౭౬.)

సీ. వరపు లోఁతును గల పరిఖతోఁ బొడవును
ఘనమును నగుకోట గలిగి ...
భార శాం ౨ ౩౭౩

౫ పొడవు

సీ ముప్పదియోజనంబుల వెడలుపును వేఁబది
యోజనంబుల పగపు గలిగి, శాలీవనము
మించు వరాహ. ౧౦ ౨౭౭.

౬ శయ్య

క. పగమేకుఁడు దసయూరులు, పగపుగ నొన
రించి వానిపైఁ దచ్చిరముల్, పసుపులిగి శత
సుదర్శన, ఖగధారానివాతిఁజేసి గ్రక్కునఁ
దునిమెన్ గ. అగ. ౪. ౪౦౦.

పగడపుఁగోళ్ల పట్టెమంచములు పఱపు గల
కుంకుమ పూఁబరపులు. దశా ౧ ౧౪.

సీ. విరిశయ్యవా నంచగిరుల తెమ్మెరద్రోలు పగ
పైన చిల్వరాపగపు పైని. దశా. ౪. ౧౦౩.

౧ విధము, రీతి.

క. అరదములు సవరణతోఁ బగ పై రొక్కొ
క్క యూరిపగపున నరిగెన్ .
భార భీష్మ. ౧. ౬౪.

(విశే.) ౧, విరివిగలది, విశాలమైనది.

ద్వి చెన్నారు, సురగులతోఁ ద్రాఁకి
చుట్టురాఁ బ్రబలి పగ పైన గురివెంద పందిటి
క్రింద ... ద్వి. హరిశ్చ. పూ. ౪౪౭.

సీ. ... పర పైనచిల్వరాపరపుపైని
దశా. ౪. ౧౦౩. భార భీష్మ. ౧. ౭౪.

౨ అధికము, గొప్పది; గాఢము.

సీ. ఖుఃపుటధ్వనులతోఁ బరపైన హేషితఘో
షముల్ భూధర గుహాలనిండ . .
భా. రా. యు. ౧౪౨౪.

౫ పర పర్యంకం బరిభోగవాంఛ దడదంబాలసౌఖ్య నిద్రారతుల్ ... ఉ హరి ౫ ౧౦౦

౬. సురుచిరరతిమిరము గవిసెం, బర పగు నడుకేయి జోకం బరువడి తోదగా భా రా. యు ౧౫.౭౪

౩ బహుళసంఖ్యాకము, అసంఖ్యాకము

ఆ అత్మ: బొంగి క్రొంక్కి యతం డాలమందలు, పగపు లైన రొమ్ములో కరిగి యరిగి భార అను ౧. ౭౫౪

౪ నుగతిర్యబ్జ్మనుజస్థా, వరరూపము లగుచుం గర్మవాసన చేతం, బర హైన మిశ్రయోనులం, దిరముగ జనియించి సంసృతిం గైకొని తాన్. భాగ ౩ ౯౦౫

౪ చదువు, సమము, ఎచ్చుతిగ్గు లేనిది

ఉ అత్తితి బాటసాగ్ని పగ హైన భువిం బసువారి నెత్తిక . శుక ౨ ౧౪

౯. పయునములం బోవు పశికుల పాదములకుం, బరపు గనిపింపం బలువాపలపు లగుచు ఉ గా ౬ ౫

పరపిండము. సం. వి అ పుం ఒకరింటికూడు, ఇతరులు పెట్టు అన్నము

పరపిండరతుండు. సం విణ (అ ఆ అ.) పరాన్నభోజి, ఒకరింటికూడు తినువాఁడు

పరపిండాదుండు. సం విణ (అ ఈ అ) పరాన్నభోజి, ఒకరింటికూడు తినుచువాఁడు - వి అ పుం. భృత్యుఁడు.

పరపుకరము. వి (పరపు + కరము) నమస్కార విశేషము

గగడ రసికత పీష్మాగణ్యాకయావపు పరరాఘవు లకు పరపుకరం బని హంస. ౪ ౨౧౩.

పరపురంజయుండు. సం. వి. అ. పుం. — శత్రు పట్టణములను జయించువాఁడు — శూరుఁడు, వీరుఁడు.

పరపురుషుండు. సం వి అ పుం ౧ లాంతివాఁడు, పెఱవాఁడు, అన్యుఁడు. ౨. పురుషోత్తముఁడు, విష్ణువు. ౩. తనభర్తకంటె పరుఁడైన పురుషుఁడు

పరపుష్ట. సం వి ఆ. స్త్రీ. ౧. ఆఁడుకోయిల. ౨. వేశ్య ౩ బదనిక ౪ (ఆ. ని.)

పరపుష్టమహోత్సవము. సం. వి. అ పుం — కోకిలకు మహోత్సవము గావించునది—మామిడిచెట్టు (వాచ)

పరపుష్టము. సం. విణ. (అ. ఆ అ.) అన్యముచేం బోషింపఁబడినది—వి అ. పుం. కోయిల.

పరపూర్వ. సం వి ఆ స్త్రీ ౧. పరుఁడు - ఇపు డున్న భర్తకంటె నితరుఁడు - పూర్వభర్తగాఁ గలది ౨ అక్షతయోనిగాని క్షతయోనిగాని విడిచి యుత్కృష్టుఁ డగు మఱియొకనిని బొందిన యాఁడుది.

శ్లో పతిం హి త్వాపకృష్టం స్వ ముత్కృష్టం యా నిషేవతే, నింద్యైవసా భవే ల్లోకే పరపూర్వేతి చోచ్యతే — (వాచ)

పరప్రపౌత్రుండు. సం వి. అ పుం వృద్ధప్రపౌత్రుఁడు, ప్రపౌత్రుని కొడుకు.

పరప్రతినప్తృ. సం వి ఋ పుం వృద్ధప్రపౌత్రుఁడు, ముమ్మనుమని కొడుకు

పరప్రేష్యుండు. సం వి అ. పుం దాసుఁడు, బానిసవాఁడు

పరబ్రహ్మము. సం. వి న న ౧ పరమాత్మ ౨ పరబ్రహ్మప్రతిపాదకమగు ఉపనిషద్వేదము

పరభాగము. సం వి. అ పుం ౧ అన్యుని యంశము, పరునిపాలు. ౨ పశ్చాద్భాగము వెనుకటిభాగము. ౩ శేషభాగము. ౪ గుణోత్కర్షము ౫ సుసంపత్తి మంచిసంపద. ౬. అతిశయము, ఆధిక్యము.

పరభాగిల్లు. సం. అ క్రి. అతిశయిల్లు.

క ... ఈహూణ హేశ్వరుల పురోభాగమునం బరభాగి ల్లుచు నఖిలామరపరివృతుం డై పేరోలగం బుండి మహాసురాగంబున . కు సం. ౧౦ ౪౩౩.

పరభావ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ అన్యభావ.

పరభుక్తము. సం. విశే. (అ ఆ అ.) అన్యునిచే ననుభవింపఁబడినది.

పరభృత. సం. వి ఆ స్త్రీ. ఆఁడుకోయిల

పరభృతము. సం విశే (అ ఆ. అ) మఱియొకి దానిచేఁ బెంపఁబడినది. వి. అ. పుం కోకిలము (కోకిల తన గ్రుడ్లను బొదుఁగ జాలక కాకి గ్రుడ్డును గోలఁగఁ బుచ్చి దాని చోటఁ దన గ్రుడ్డు నిడు ననియు కాకి దానిని దన గ్రుడ్డని పొదిగి పిల్లను జేయు ననియుఁ బ్రసిద్ధి)

పరభృత్తు. సం. విశే (త్) ఇతరులను పోషించు నది. వి. త్ పుం - కోయిలపిల్లను పోషించు నది - వాయసము, కాకి.

పరమగతి. సం. వి ఇ. స్త్రీ (ఉత్కృష్ట మైనగతి) ౧ మోక్షము ౨ ఉత్కృష్ట మయిన ప్రాపు, గొప్ప ఆశ్రయము.

పరమతము. సం. వి అ న ౧. పరుని మతము ౨. ఇతర మైన మతము

పరమపదము. సం వి అ న ౧ ఉత్తమ మైన పదవి, ఉత్తమస్థానము ౨ వైకుంఠము ౩. మోక్షము.

పరమపురుషుఁడు. సం వి అ పుం. ౧ ఉత్తము పురుషుఁడు. ౨, పరమాత్మ ౩ పురుషోత్తముఁడు, విష్ణువు.

శ్లో. పయఃపారావారం పరమపురుషోఽయం మృగయతే . . భోజచరిత్రము.

పరమపూరుషుఁడు. సం. = పరమపురుషుఁడు.

పరమప్రఖ్యుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ అ.) మిక్కిలి ప్రసిద్ధుఁడు.

పరమబ్రహ్మము. సం = పరబ్రహ్మము

పరమము. సం. విశే (అ ఆ అ) ౧ ఆద్యము ౨. ఉత్కృష్టము ౩. ప్రధానము, ముఖ్యము ౪. అత్యంతము, మిక్కిలి యైనది

పరమరసము. సం. విశే (అ. ఆ అ) ఎక్కువ రసము గలది - వి అ. పుం - పలుచని మజ్జిగ (శ ని.)

పరమర్మజ్ఞుఁడు. సం విశే (అ ఆ అ) పరుల మర్మములు తెలిసినవాఁడు

పరమర్షి (ఋషి). సం వి ఇ పుం గొప్ప ఋషి

పరమహంసుఁడు. సం వి అ పుం ౧ ఉత్తమ పదము నొందిన సన్న్యాసి (సన్న్యాసులు:— కుటీచకుఁడు, బహూదకుఁడు, హంసుఁడు, పరమహంసుఁడు - అని నాలుగు తెగలవారు - అందు "పరమహంస స్త్రీదండం చ గజ్జాం గోవాల నిర్మితామ్, శిఖాం యజ్ఞోపవీతం చ నిత్యం కర్మ పరిత్యజేత్" అని పరమహంస లక్షణము.) ౨ పరమాత్ముఁడు (పక్షివాచకమగునపుడు 'పరమహంసము, పరమహంస' అని రూపములు)

పరమాణువు. సం వి. ఉ పుం సూక్ష్మముల కంటె సూక్ష్మమైన అణువు (కిటికీలలోఁ జొచ్చు సూర్యకిరణమందలి సూక్ష్మమగు రేణువునందలి అఱవభాగము (ముప్పదియవ భాగము - అని కొందఱు)

పరమాత్మ (ము). సం. వి. న. పుం. పర బ్రహ్మము.

పరమాత్ముఁడు. సం = పరమాత్మ.

పరమాణ (సౌ). వి. (హిం. ఫరమాసా) అధి కారి లంపు ఆజ్ఞా పత్రము; ఆజ్ఞ

గీ. ప్రాణనాయక యిదె చూడు పతులఁగూడి, పాయకుఁ దటంచు సతులకుఁ బల్కుఁ తేజి, పాదుషాహి శికా చేసి పంపుకాగి, తంపు పరమాన కోశ సుధాకరుండు.

దశా 3 ౪౫

పరమానందము. సం విణ (అ ఆ. అ) ఉత్కృష్ట మగు ఆనందము కలది - వి అ పుం ౧. ఉత్కృష్ట మగు ఆనందము. ౨. (ఉత్కృష్ట మైన యానందమే స్వరూపముగాఁ గల) పర బ్రహ్మము.

పరమానందుఁడు. సం. వి. అ పుం పరమా త్ముఁడు, దేవుఁడు (ఉత్కృష్టానందమే స్వరూ పముగాఁ గలవాఁడు అని కొందఱు, ఉత్కృష్టా నందము కలవాఁడు అని కొందఱు)

పరమాన్నము. సం వి అ న ౧ శ్రేష్ఠమగు అన్నము ౨ పాలు పోసి వండిన యన్నము, పాయసము, క్షీరాన్నము.

పరమాపత్తు. సం. వి ద్ స్త్రీ. గొప్ప ఆపద.

పరమాయువు(స్సు). సం. వి స్. స. శాస్త్రోక్త పరిపూర్ణ జీవిత కాలము

(మనుష్యులకు, గజములకు ౧౨౦ సం. ౫ రాత్రులును. గుఱ్ఱములకు 3౨ సం. కుక్కలకు ౧౨ సం గాడిదలకు ౨౫ సం. వృషభములకు, మహిషములకు ౨౪ సం పరమాయు వని శాస్త్రము.)

పరమాయుషము. సం. వి. అ. పుం. అసనము, వేగిస. చె.

పరమార్థము. సం వి. అ. పుం. ౧. యథార్థము, సత్యము, తత్త్వము.

ఉ ఇమ్మెగ శాస్త్రరక్ష విధియించు విధంబున మంత్రరక్షయు, తన్నమ్మకఁ వేఱుఁగా వలయుఁ దత్పరిరక్షణశక్తి నెల్లకా, రక్షములు సిద్ధిఁ బొందుఁ బరమార్థము...

భార. అను. ౬. ౧౧౦.

౨ పరమ ప్రయోజనము. ముఖ్య ప్రయో జనము 3. ఉత్తమధనము. ౪. (శబ్దాదుల) ప్రధానమగు అర్థము.

పరము[1]. వి ౧ కూబరము

గీ... తిగుఁ గూబరమ్ము పరము నాఁగ ..

ఆం. భా ౨. ౨౦౨

౨. కట్టెబండిమీఁది పఱపుప్రమాణు, చట్రము నిలుపుకమ్మి. (శ. ర. శా.)

క శకటము మారితన్నిన దివిఁ, ప్రకటం బైరయుగసి యిరుసుఁ బరమున గండ్లన్, వికటంబుగ నేలం బడె,...

భాగ. ౧౦. పూ. ౨౫౧.

సీ. ఎదలించి మీఁదట నెనఁ గడిపరమెల్లఁ బడఁద్రోచియడఁకునో పారి. పూ ౫. ౧౩౨. వరాహ ౫. ౧౦౭.

3 బండిపైఁ బలుచెడిగూడు.

సీ కత్తారినించి సింగములు గట్టిన కపురంపుట వంకిపరంపు బండ్లు చంద్రా. ౨ ౪౧.

పరము[2]. వి అనశనవ్రతము, ప్రాణాచారము. (శ ర) దీనికి వ్యుత్పత్తియందుఁ 'ము' వర్ణ లోపము - చూ పరగడుపు జః పరగడుపు

పరము. సం. విణ (అ ఆ. అ.) ౧. అన్యము, వేఱైనది; భిన్నము. ౨ దూరము, దవ్వైనది. 3 ఉత్తరము, మీఁదిది. ౪. సమనంతరము, వెంబడి వచ్చునది, తరువాత వచ్చునది. ౫ మేలైనది, శ్రేష్ఠము ౬. ఎక్కువైనది, అధికమైనది. (ఇది శతపత్రాది సంఖ్యావాచక ములకుఁ బూర్వపదముగానుండి పరుసంఖ్యను సూచి

గమనము వచ్చెఁ బోన్, అని రూపమగును. పరోరజస్సు మున్నగుచోట్ల సంఖ్యావాచకేతర పదములతో సమసించినపుడు గూడ సకారాగమ కానఁబడుచున్నది.)

౬. ప్రతికూలము, విరుద్ధము ౭ (శరీరాదుల) వెనుకటిది. (వ్యతి. పూర్వము)—శ్లో: దంతివాసనిసమానగుణశ్రీః సమ్ముఖో ౽పి పరభాగమ వాప. శిశు ౧౦ ౯౩.

(సమ్ముఖోపి సన్ పరభాగం = గుణోత్కర్షం తథా పశ్చాద్భాగం చా వాప ఇతి...సమ్ముఖ పరాఙ్ముఖత్వ యోశ్చవిరోధః —అని వ్యాఖ్య)

—వి. అ న ౧. బ్రహ్మము ౨ మోక్షము ౩ పరలోక సౌఖ్యము

గీ. భూవిభుఁడు ప్రజలు, రక్షణము సేయ
నిహముఁ బరంబుఁ గల్గు...
భార శాం ౫ ౨౯౬.

క. చంపఁగ నోడఁబడుదు, ర్మతి కిహముం
బరముఁ గలదె మదిఁ బరికింపన్.
భార ఆది ౬ ౨౪౧

౪ పరలోకము

ఆ. అట్లు కాకయుని ప్రియంబుమై వీడ్కొని,
జాజలియును జనియె రాజవర్య, యిహము
పరముల సెసకు మెసఁగ సౌఖ్యము తులా,
ధారుఁడును సమున్నతత్త్వ మొందె
భార శాం ౫ ౨౫౪

గీ. ఏల చింతింపనిహమునం దెల్ల సుఖము,
లనుభవించితి మధురా మహాపురమునఁ,
బరమునందు విముక్తి సంపదయుఁ గలిగ ...
కాశీ ౩ ౧౭౭

౫. బ్రహ్మయొక్క ఆయువు. ౬. తత్కాలము.

క్రి. (వై. వి.)—అవ్య ౧ కేవలము, అద్వితీయము. ౨. అతిశయము.

(౧. శ్లో. పరస్స్యాదుత్తమానాత్మ వైరి దూరేషు కేవలే, పరమవ్యయ మిచ్ఛంతి. విశ్వ నిఘంటువు.

౨. శ్లో. శ్రేష్ఠాన్యదూర శ్రేష్ఠేషు పరస్స్యాద్వాచ్య లింగకః, పరోఽతః పరమాత్మాచ కేవలేపర మవ్యయమ్ నానార్థరత్నమాల.

౩ పరం అతిశయే అవ్యయమ్. అని పరంపరాక శబ్దము క్రింద భానోజి దీక్షిత కృతామర వ్యాఖ్య, దీనినిబట్టి మాంతావ్యయ ముండుటచేత 'పరంజ్యోతి, పరంధాముఁడు' మున్నగునవి సాధువులగును)

పరమృత్యువు. సం వి ఉ పుం.—ఇతరుల వలన మృత్యువు కలది; ఇతరులు చంపకున్న చిరకాలము జీవించునది—వాయసము, కాకి.

పరమేశుఁడు. సం = పరమేశ్వరుఁడు.

పరమేశ్వరుఁడు. సం వి అ. పుం ౧ పరమాత్మ, పరబ్రహ్మము ౨. విష్ణువు ౩. శివుఁడు. ౪. ఇంద్రుఁడు ౫ చక్రవర్తి

పరమేష్ఠి. సం వి న్ పుం ౧. (సత్యలోకవాసి) చతుర్ముఖబ్రహ్మ ౨ శివుఁడు. ౩ విష్ణువు ౪. సాలగ్రామ మూర్తిభేదము. ౫ జినుఁడు

పరమేష్ఠిని. సం. వి ఈ స్త్రీ బ్రాహ్మి, సరస్వతి

పరమేష్ఠుఁడు. సం వి అ పుం ౧ (సత్యలోకమందుండువాఁడు) చతుర్ముఖబ్రహ్మ ౨. పరమాత్మ, బ్రహ్మము

పరమైశ్వర్యము. సం. వి. అ న. ఉత్కృష్టమైన ఐశ్వర్యము.

పరరూపము. సం. వి. అ. న. (వ్యాకరణ) సంధి చేయునపుడు పూర్వపరస్థానముల కాదేశముగా వచ్చు పరవర్ణము.

పరలోకగమనము. సం. వి. అ. పుం. (పరలోకమును బొందించునది) మరణము, చావు.

పరలోకము. సం. వి. అ. పుం. ఇతరలోకము. (స్వర్గాది)

పరలోక విధి. సం వి ఇ పుం. మృతునకు ఉత్తమలోకప్రాప్తికై చేయు కర్మము, ఉత్తర క్రియ

పరవంజో. స. క్రి క్రమ్ముకొను, ఆవరించు.(శ ర) —చూ పరివంజాకొను జ: పరవంజాకొను

పరవంజోకొను = పరవంజో. (పరవంజా+కొను —స్వార్థమున)

వ .. చేరువం బోవ దూరంబుగాఁ బరవంజా కొని యున్నతిచ్ఛాయం గాల్కానం గోరి తదగ్రంబున నిల్చి యుండె . తెం పంచ ౧ ౪౬౯. (చి. ని పా)

ద్వి. తన సేయు సేద్యమంతయుఁ బరవంజా, కొని తాను సేయుసెక్కనుఁ గూర్మితోడ. ద్వి పరమ. ౪. ౨౯౭ పా. (చి ని పా)

పరవంతుఁడు. సం. విణ. (శ. వతి. త) పరాధీనుఁడు, అస్వతంత్రుఁడు

పరవశము. సం. విణ (అ ఆ అ) పరాధీనము

పరవశుఁడు. సం విణ. (అ. ఆ అ.) పరాధీనుఁడు, ఇతరులకు లోనైనవాఁడు

పరవశ్యుఁడు. సం. = పరవశుఁడు

పరవాణి. సం వి. ఇ పుం. ౧. ధర్మాధ్యక్షుఁడు, న్యాయవిచారణకర్త. ౨. సంవత్సరము. ౩. కుమారస్వామి వాహన మగు నెమిలి.

పరవాదము. సం వి. అ పుం. ౧ పరులం చెప్పుకొనెడి మాట. ౨. ఉత్తరవాదము.

పరవాది. సం. విణ. (న. సీ. న.) ప్రతిపక్షి. ఆక్షేపకుఁడు, ఉత్తరవాది.

పరవాది. విణ. అత్రకొట్టు. (శ. ర. చి. ని.)

రగడ. మితిలేని కేకి నామెతచేసి విరవాది, యితరలతికల మరఁగి యేఁగు నది పరవాగి. మనుచ. 3 ౭౪.

సీ. తరియింతు నెటువలెఁ బరవాది విరవాది నెఱవాది తావుల మెఱయు గాడ్పు ...

చంద్ర ౪ ౧౧౪.

పరవాళులు. వి ధారాగృహములో యంత్రముఖమున జాఱు జలధారలు, తరుపోజ బలు విడిగొని జాఱు బాష్పోదకముల బాలకన్గవ కేదిపరవాళు లొప్ప కు సం ౫ ౫౭౭.

పరవ్రతుఁడు. సం. వి అ పుం ధృతరాష్ట్రుఁడు

పరశము. సం. వి. అ. పుం స్పర్శమణి, పరుసవేది (దీని స్పర్శముచేఁ దక్కినలోహములు బంగా రగు నందురు.)

పరశు(వు). సం వి ఉ పుం (శత్రువును జంపునది) ౧ పరశ్వధము, గండగొడ్డలి ౨. అస్త్రము, ఆయుధము

సీ తునియుని పరశుచేఁ దునియుదో వృక్షంబు తునియు నీ వృక్షంబు తునిమె పరశు, వు...

ఉ హరి ౨ ౧౪౬.

౩. వెలిగారము, టంకణము (వై. ని) ౪. వజ్రము (శే ని)

పరశుధరుఁడు. సం విణ (అ ఆ అ) గండగొడ్డలి ధరించినవాఁడు . వి అ పుం ౧ పరశురాముఁడు ౨. వినాయకుఁడు

పరశురాముఁడు. సం వి అ. పుం ఒకానొక భగవదవతారమూర్తి. (జమదగ్నిఋషికి రేణుకాదేవియందుఁ బుట్టినవాఁడు.)

పరశ్వధము. సం. వి అ. పుం పరశువు, గండగొడ్డలి

పరశ్వస్. సం. అవ్య. న ఎల్లుండి. (సద్యస్—సద్యము అయినట్లు పరశ్వము అని అగును అని తోఁచెడిని. లేదా సమాన పూర్వపదముగా నుపయోగింపవచ్చును.)

పరశ్శతము. సం విశే (అ ఆ అ) నూటికంటె అధిక పరిమితిగలది. (సంఖ్య సంఖ్యేయము)

పరష్షష్టి. సం. విశే (ఇ) అఱువదికంటె ఎక్కువగు (సంఖ్య, సంఖ్యేయము) .

పరస-పరుస. వి. ౧. తిర్నాళ్లకు వచ్చు జన సమూహము. (శ. ర) ద్వి బసవలింగం బేరు పరగ యనంగ, బసిగాని యిలఁ గ్రిక్కిరిసి వచ్చు వారు. బస. పు ౨. ౧౪౫ పం.

౨ ఒకజాతి బిచ్చగాఁడు

వ... పరసలు పడిగెవారు కంచికావళ్ళవారు పరంగు లింగివీసులు పరానులు...

హంస. 3. ౭౯

పరసాత్కృతము. సం విశే (అ ఆ. అ) పరుని యధీనముగాఁ జేయఁబడినది

పరసు-పరుసు. వి విధము.

క. నరకాతురుఁ డగు కిల్బిషు, పరసున నరకందు దలఁకి . హరి ౬ ౪ ౧౫౭

క. క న్పెసఁగుచున్న సున్నని, చిప్పలలో స్వాతి వానచినుకులు ముత్తె, చొప్పునఁ బడు నప్పరసున, నొప్పెదవును మూ క్తికంబు లొక్కొక్క భంగిన్ రత్న ౪౫.

పరసేవ. సం వి. అ స్త్రీ ఇతరుని సేవించుట.

పరస్త్రీ. సం వి ఈ స్త్రీ పరకీయ, పరుని భార్య

పరస్పరజ్ఞులు. సం వి. అ పుం. బ —అన్యోన్య మెఱిఁగినవారు - స్నేహితులు

పరస్పరము. సం విశే—అన్యోన్యము

పరస్మైపదము. సం. వి. అ. న. క్రియాఫల మన్యుని చెందునని తెలుపు క్రియాపదభేదము— (వ్యతి-ఆత్మనేపదము)

పరస్వంతము. సం. వి. త. పుం. అరణ్య మహిషము. (శై. వి.)

పరస్వథము. సం—పరశ్వథము.

పరస్వము. సం. వి. అ. పుం న పరుని ధనము

పరస్సహస్రము. సం విశే (అ ఆ అ.) సహస్రముకంటె ఎక్కువ పరిమితి గలది. (సంఖ్య, సంఖ్యేయము)

పరహంసుఁడు. సం. విశే (క్ రఘ్నక్) పరులను జంపువాఁడు.

పరా. సం అవ్య ౧. వెనుక (పరావృత్తము—వెనుకకు మరలినది)

౨ ప్రాతికూల్యము, వ్యతిరేకము (పరాజయము)

3. పోవుట (పరాసువు—పోయిన ప్రాణములు కలది.)

౪ అత్యంతము (పరాహతము—మిగుల గొట్టఁబడినది)

పరాంగము. సం. వి అ పుం దేహముయొక్క వెనుకటి భాగము

పరాకము. సం విశే (అ. ఆ అ) వరాకము, అల్పము, కుత్సితము - వి అ పుం. ౧ కత్తి

౨ ప్రాయశ్చిత్తరూపమగు వ్రతభేదము 3. రోగ విశేషము

పరాకరణము. సం. క అ న నిరాకరణము, త్రోసిపుచ్చుట

పరాకు. వి (హి పరాహ్) ౧ ఏకాగ్రత, సావధానత .

గీ. తమ్మలము సేయుచో నొక్క తలిరుఁబోణి గాఁకమాఱునిఁ జూచు పరాకుకతన,. .

హైమ. ౬. ౬3

(శ్లో: విలోకి హైశాగ్ర విలోచనోత్పలా-

సం హైమ. ౧౫. ౪౪)

శా భూజాదంభమున న్పరాకుమెయి ము న్నాఁ బోఁడి తే ర్పాఁది చే, తో జాతావల మూర్ప శాస్త్రనటిత్ దూలి న్నరి ప్రాప్తి...

ఆము. ౫. ౧౪౯.

గీ. రమణిరయయ్యారములపైఁ బరాకుచేతఁ, జవి దొఱంగఁడు వద్దించు నవి యెఱుఁగఁడు,...
విజ. వి ౨. ౧౫౪, కళా 3, ౧౫౪

౨. తత్పరతను దెల్పుమాట, హెచ్చరికను దెల్పు మాట

గీ అంతకంతకు నతివేగ మగ్గలింప, రాగ వాగ రొచ్చరిక పరాకు జియ్య, యనుజనులు తిచ్చపడి తమ పని మఱవఁగఁ, బరగు నమ్మేటి కెఱరాకు ప్రాధికతన
ప్రభా ౨ 33

గీ. రాజవర్గ పరా కజారమున దొరలు, గాచినా గని హెగ్గడిక త్తె దెలుప. కువల ౨ 3
ఉ ా ౧ ౧౪౦

3 అనవధానత, ఏమఱిపాటు.

సీ. ఏమఱిపా టన గేమఱిక యన హెూస మనఁ బరా కనఁ జనుఁ బ్రమాదము
ఆం భా ౧ ౧3౯

క. వనిత నృసింహేంద్రుఁ బరా,కునఁ జూ్చ్కని శిరము వంచుకొనుట ... నరస 3. ౨3.

ఉ. అయ్యొ పరాకు మాని దలియక విను ..
సారంగ. ౧. ౬౬.

సా అడిగిన చిరాకు అడుగకున్న పరాకు

౪. ఉపేక్షాభావము, ఉదాసీనత

వ... అని వర్ణించుచుండ దమయంతి... పరాకు వహించియుండె నవ్విధం బా శాకీరాణనకుం గ్లానవహ మయ్యె... నైష. ౫ ౧౦౬

సీ మఱిసిన కెంగ కెత్తి చూడకుండు పగాకు కనుఱుచూరాఱని కైనఁ గుదిటుఁ జేయు.
ఆము. ౧,౫౯, విజ. వి. ౧. ౬౫

౫ మైమఱపు, విపరీత్వము.

ఉ...అచ్చిసరాకు(జోండ్ల కెఱయందమునంద మనంబు నిల్పి పై, యచ్చర దానవప్రవరు లచ్చెరుపాటు పరాకుఁ జెందుచుక్.
భా. ౨. ౨౪౧.

(వ్యవ) వానికి సంధి యొత్తినగ పరాకుమాటలు ప్రారంభించినవి.

౬. అసత్యము

క. ఈకల నిజమో కాక వ, రాకో చోద్యముగ ...లుగలదే, నాకల యెన్నఁడు నిక్కల, గాకుండఁ గ నిటు పరాకుగాఁ బనిగలదే
విప్ర 3 ౪౫

పరాకుదెల్పు= పరాకు పరాకను

సీ సాగిను నిద్దపుఁ గమ్మమగణాల ధళధళక్ ప్రబలాక్షిరుచిశిఁ బరాకు దెల్పు. శుక. ౧ ౨౦౦ (సేవచేయు అని భావము)

జ: పరాకుచేసికొను, పరాకుపడు, పరాకుచేయు

పరాకుచేసికొను. అ క్రి (√ పరాకుచేయు) ఉపేక్షాభావము వహించిన ట్లుండు, వినిపించు కొన నట్లు నటించు.

వ అని యనేక ప్రకారంబులఁ దనమనో మ రాగంబు తేటపడం బలికినఁ జెలుల నరయు నెపంబునం బరాకుచేసికొని ..
విజ. వి ౨. ౨౦౦

పరాకుపడు. అ క్రి (√పరాకు) ప్రమాద పడు (క.ర)— స. క్రి. మఱచు. (వ్యవ) ఈ తొందరలో ఆ విషయము పరాకుపడితిని

పరాకు(చే)సేయు. స. క్రి. (పరాకు+చేయు)

౧. ఉపేక్షచేయు.

చ చెనక నుపక్రమించుఁ బతిచెంతఁ దొలం గఁగఁ జూచు నాతి యవ్వనితఁ బరాకు చేయు జనవల్లభుఁడు .. కకు. ౪ ౧౨

శి. నీవా ర్తఁ దెలిపినప్పుడె, భావమునఁ గృపా వివేకపద్ధతి మెఱయం,గా విశెఁ బరాకు సేయక, శ్రీవల్లభుఁ డానమునఁ జెఱుక వ్రాలయక్.
కుచేల. ౨. ౬౦

క...కెంజిగు, రాకుఁ గని పరాకుసేయు నార పదంబుల్ విజ. వి. ౧. ౬౫. (ఇట కొపమ్య ద్యోతకము)

౨ ప్రకృతవిషయమునుండి మరల్చు, మఱపు కలిగించు

క. మనసిజాం దదయుఁడు శరమేసిన సేమగనో
పరాకుసేయుద మనుచును.

కువల. ౩ ౧౧౫

౩. (సేవకులు ప్రభువులను) హెచ్చరించు

సీ. చూడకు మెఱుంగుబు ద్రిప్పి మాటాడ విప్రుడు,
చేదిగిచి పట్టుక పరాకుచేసినపుడే, యేమి
పుట్టునో కైలాట మింకమీఁద, మగువ దయ
లేక విడవాకఁ దగునె నీకు

విజ వి ౨ ౧౯౭

పరాక్పు. సం విణ (చ్ చీ చ్) ౧. ప్రతిలోమగామి. వెడమొగమైనది, వెనుకకు తిరిగినది, పరాఙ్ముఖము ౨ ప్రతికూలము, వ్యతిరిక్తము ౩ మీఁదనున్నది (ఊర్ధ్వలోకము) ౪ పరగామి, మఱొకటిని బొందునది ౫ బాహ్యపదార్థములను దెలుపునదై ప్రత్యగాత్మకు భిన్నమయినది. (శ్రోత్రాదీంద్రియములు) వి. చ్ పు ప్రత్యక్షగమ్యముగానిది (పరుని ఆత్మాది)

పరాక్పుష్పి. సం వి ఈ స్త్రీ ఉత్తరేను, అపామార్గము

పరాక్రమము. సం వి అ పుం ౧. వీర్యము, శౌర్యము ౨. దేహబలము దేహసామర్థ్యము ౩ ప్రయత్నము, పూనిక

పరాక్రమి. సం విణ (న్ నీ న్) పరాక్రమము కలవాడు.

పరాక్రమించు. సం అ క్రి విక్రమము చూపు, శౌర్యముచూపు, బలముచూపు.

చ. తన భుజశక్తి లేక యొరులదర్పము యూఁది
పరాక్రమింపవచ్చిన నది సెల్లునే...

భార. ఉద్యో. ౪. ౨౦౬.

ఉ. మాల్యవంతుఁడే, కితి ముకుందు నొంచి
యగరే నిలు మంచు ఖగేంద్రుమోము
నిర్ఘాతముఁ బోలు ముష్టిహతి ఘట్టన సేసి
పరాక్రమించినన్ ఉ. రా. ౨. ౧౦౩.

పరాక్రాంతి. సం వి ఇ. స్త్రీ పరాక్రమము

పరాక్రాంతుఁడు. సం విణ (అ ఆ. అ) ౧ పరాక్రమించినవాఁడు. ౨. పరునిచే ఆక్రమింపఁబడినవాఁడు. ౩ ప్రతి నివృత్తుఁడు, వెనుకకు మరలిన వాఁడు

పరాగతము. సం విణ (అ ఆ అ) ౧. వెనుకకుఁ బోయినది ౨ మృతము, మరణించినది ౩ వ్యాప్తము; క్రమ్మఁబడినది ౪ (పర+ఆగతము) వెనుకకు వచ్చినది, తిరిగి వచ్చినది

పరాగమము. సం వి అ పుం ౧ వెనుకకుఁ బోవుట ౨. చావు ౩ (పరా+ఆగమము) వెనుకకు వచ్చుట, మరలి వచ్చుట ౪ శత్రువుల రాక, పగవారు దండెత్తి వచ్చుట

పరాగము. సం వి అ. పుం ౧. పుష్పరజస్సు, పుప్పొడి. ౨. పొడి, ధూళి, దుమ్ము ౩. స్నానీయ ద్రవ్యము, నలుఁగుఁబిండి. ౪ ఉపరాగము, గ్రహణము ౫. చందనము ౬. స్వచ్ఛందగతి, విచ్చలవిడిగాఁ దిరుగుట ౮ ప్రసిద్ధి, ఖ్యాతి

పరాఙ్ముఖుఁడు. సం విణ (అ. ఈ. అ) ౧. విముఖుఁడు, వెడమొగము పెట్టినవాఁడు (వ్యతి - అభిముఖుఁడు). ౨. క్రియాదులందుఁ బ్రతికూలముగా ఆచరించువాఁడు ౩ పనిసేయకుండువాఁడు. ౪. ఒల్లనివాఁడు

పరాచేకము=పరియాచేకము. వి. పరిహాసము ఎకసక్కెము. (గ్రా. వి అని శ. ర.)

గీ. అని పరాచికమాడుచు వరుల వీటఁబుత్తెంచె

శుకచరిత్రము. ౧. ౮౧

పరాచితుఁడు. సం విణ (అ. ఆ అ.) పరపుష్టుఁడు, ఇతరులచేతఁ బెంపఁబడినవాఁడు - వి. అ. పుం. బానిస వాఁడు.

పరాచీనము. సం విణ. (అ. ఆ అ) ౧. పరాఙ్ముఖము, పెడమొగము పెట్టినది. ౨. ఉత్తరకాలభవము, భావికాలమునఁ గలుగునది

పరాజయము. సం. వి. అ. పుం ౧. పరాభవము, అపజయము, ఓడుట ౨. ఓడించుట ౩. డయ్యుట, ఆలయుట (అధ్యయన పరాజయము = చదువువలన డయ్యుట)

పరాజితుఁడు. సం. విణ (అ ఆ అ) పరాజయము నొందినవాఁడు

పరాజిష్ణువు. సం విణ (ఉ) ౧ ఓడించువాఁడు, జయశీలుఁడు ౨. ఓడువాఁడు

పరాణస. సం వి ఆ స్త్రీ. (పరా + అన్ + అస — మిక్కిలి బ్రతికించుటకు సాధన మైనది), వైద్య-చికిత్స (వాచ)

పరాత్పరుఁడు. సం వి అ పుం — ఉత్కృష్టుల కంటె ఉత్కృష్టుఁడు-పరమేశ్వరుఁడు

పరాత్ముఁడు. సం వి న్ పుం ౧ పరమాత్ముఁడు ౨ పరుని జీవుఁడు.

పరాదనము. సం వి అ న. (పరము=ఎక్కువగా — తినునది) పారసీకదేశపు గుఱ్ఱము (అరేబియా దేశపు గుఱ్ఱము, అని కొందఱు)

పరాధి. సం. వి. ఇ. పుం. ౧ (పరబాధాకరము) వేఁట. ౨ అధిక మగు మానసిక వ్యథ.

పరాధీనుఁడు. సం విణ (అ. ఆ. అ.) అస్వతంత్రుఁడు, ఇతరులకు లోఁబడినవాఁడు,

పరాన్నభోజి. సం విణ (న్. నీ. న్.) పరుల అన్నమును భుజించువాఁడు.

పరాన్నము. సం. వి. అ. న. ఇతరుల యన్నము.

పరాన్నుఁడు. సం విణ (అ. ఆ. అ) = పరాన్నభోజి.

పరాపరము. సం. స. (అ. ఆ. అ.) — పరాపరములు — ౧. వెనుకటిదియు ముందటిదియు, ౨. గొప్పదియు తక్కువదియు వి అ న. పరూషకము, పేరీఁదు, ఖర్జూరము ౩.

పరాభవ. సం వి అ పుం ఒకానొక సంవత్సరము

పరాభవము. సం వి. అ. పుం. ౧ తిరస్కారము, అవమానము ౨. నాశము ౩ ఓడుట.

పరాభవించు. స. సం. క్రి. ౧ అవమానించు,

ఉ కౌరవకోటి దర్పమునఁ గానక నిన్నుఁ బరాభవించి దుర్వారభవత్ప్రకోపశిఖఁ గ్రాఁగ మదిన్ వగ పేల దీనికిన్

భాగ కాం ౧ ౯౩.

౨ ఓడించు

వ...ఇట్లు నివాతకవచులఁ బరాభవించి భవ్యతేజో దుర్నిరీక్ష్యుం డై పాండవేయుండు మరలి వచ్చువాఁడు... భాగ ౪ ౧౭౦

పరాభూతి. సం. వి ఇ. స్త్రీ పరాభవము.

పరాభూతుఁడు. సం. విణ (అ. ఆ. అ) ౧. అవమానింపఁబడినవాఁడు. ౨. ఓడింపఁబడినవాఁడు.

పరామరిక = పరామరిస. వి. (సం. పరామర్శః) ౧ వివేచనము, మంచిచెడ్డలను జక్కఁగా విచారించుట.

గీ మహిత చారిత్రుఁడు గురుఁడు బరామరిక లేక, చంపుమని పంపఁదగునయ్య సదయహృదయ

విక్ర. ౩ ౬౩

౨. విచారణ, పరిశీలనము.

సీ. పైఁ బరామరిక చొప్పడమిఁ గాకము దప్పి పండఁబాఱిన పాల మెండఁబోకె.

మనుచ. ౩. ౧౭౯.

పరామరిన౼పరామరిక. (సం పరామర్శః)

క. అని పలికిన వాఁతడు తన, మనము దిరిగి మరుదఁ దెచ్చి మఱందిఁ దెలియఁబలికెఁ, దనవీటఁ జుట్టిఁ గావలి, సనిచి పరామరిన చేయుచుండె మఱిం(ద్రా. వి పు. 8. ౧౬.

(పరామరిక - (శ్రో త్రిపతి పా)

పరామరిసించే. స. క్రి. ౧ (క) విచారించు, ఆలోచించు

ఉ ...రావణముఖ్య నిశాటులెల్ల సం, గ్రామమునందుఁ గూలుట పరామరిసింపుము మర్త్య దేహుఁడై, భూమినిఁ బుట్టెఁ గాని రఘు పుంగవుఁ డాదిని విష్ణుఁడే సువీ

సీతా౯ ౯ ౬౬.

చ ...నిజచారుగుణాన్వయలీల కానుపూ,ల్యము గలకన్యఁ గోరెఁ దలంచి పరామరిసించుచున్నదన్. సమీర ౧ ౧౪౮

(వ.) న్యాయాన్యాయములు - విచారించు.

గీ పొమ్మనినఁ బోయి యొకచిన్నబమ్మచారి, చేత గిన్నియఁ బుత్తెంచె నాతఁ డితని, శిష్యుఁ డనియెఁ బరామరిసించఁ డనిన, విప్ర నారాయణుఁడు సభావితతి కనియె

వై జ ౪ ౯౯.

చ ... సేఁ డొక భిక్షుకుండు నన్, గుపిత మతిన్ శిగం గ వియఁగొట్టెఁ బరామరిసింపవే యనన్. ఉ గా ౭ ౧౭

౨. పరికించు, చక్కఁగఁ జూచు

సీ. దాసదాసీపశువితిఁ బరామరి౦పఁ కూగి యన్నట్టియెరికేఁ దలఁచి (ప్రబంధ ౭౪౩

౩. వెదకు

సీ. మటపల్లిచక్కఁ దా నటు పరామరిసించి యుండు అండుల సందుగొందు లరసి.

వి(ప. ౫. ౬.

౪. (నలుదిక్కులు) పరీక్షించు.

గీ. చిటుకుమన్నఁ బరామరిసించుకొనుచు. కువల ౨. ౧౧౪.

పరామర్శనము. సం. వి అ. న ౧ స్మరణము, తలఁపునకుఁ దెచ్చికొనుట ౨ వివేచనము, చక్కఁగా విచారించుట ఆలోచించుట.

పరామర్శము. సం వి అ పుం ౧ పట్టి యీడ్చుట. (కేశపరామర్శము)

౨ (విల్లు మొదలగువానిని) లాగి వంచుట

౩ ఆటంకము, నిరోధము (శ్లో. తపః పరామర్శ వివృద్ధమన్యో .)

సం కు సం. ౩ ౭౧

౪ అవమా ఎంచుట, భంగపఱచుట (ద్రౌపదీ పరామర్శము)

౫ తలఁచుకొనుట, మనమునకుఁ దెచ్చుకొనుట. ౬. యుక్తి

౭ వివేచనము, చక్కఁగా విచారించుట

౮ (న్యాయ) అనుమితికారణ మగుజ్ఞాన విశేషము, వ్యాప్తివిశిష్ట పక్షధర్మతాజ్ఞానము (ఈ పర్వతము వహ్నివ్యాప్యమగు ధూమము గలది అనుజ్ఞానము)

పరామర్శించే. సం స క్రి చక్కఁగా విచారించు

మ...(కే, మ దలిర్పన్ శుభశీలురన్ మిముఁ బరామర్శింప నన్ బంపినాఁ, డదిగా కింకొక వార్త దెల్పు మనినాఁ దావింపు మూర్వీశ్వరా ఉ. రా ౫ ౧౫౬

పరామృతము. సం. వి. అ. న వర్షించుట; వాన.

పరామృతుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) మృతిని గడచినవాఁడు.

పరామృశించు. సం. స. క్రి. చక్కఁగా విచారించు, వివేచించు.

చ... కర మరుదార శేఖరము కామరుపాపరు
హారి కోటులకా, దరియఁగనీయ దన్నలవ
సాల్గొ మొంగాల పరామృశింపఁగకా.
అహ. ౧ ౧౧౯.

పరామృష్టము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పరా
మర్శింపఁబడినది పరామర్శము చేయఁబడినది

పరాయణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧.
అత్యంతాసక్తము, మిక్కిలి తగులు గలది, తత్ప
రము. (ధనపరాయణుఁడు) ౨. అభీష్టము, ప్రియ
మయినది.—వి. అ. న. ౧ తత్పరత, అత్యంతా
సక్తి, మిక్కిలి తగులు

౨. ఉత్తమమైన ఆశ్రయము, మేలైన ప్రాపు

గీ. కినుకెలుంగు వేదవ్యాస మునివరుండు, నధిప
కృష్ణుండు నకుఁ బరాయణంబు..
భార అను ౫ ౪౩౮.

౩. ఉత్తమ స్థానము

౪. ఒరు లేమేమి రొనర్చిన, నరవర యప్రియము
దనమనంబున కగుఁ దా, నొరులకు నవి సేయ
కునికి, పరాయణము పరమ ధర్మపదముల
కెల్లకా. భార. శాం. ౫ ౨౭౦

౪. నాలుగుమాసము లుపవసించు వ్రతము
(వై. ని.)

పరాయత్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పరా
ధీనము, పరునకు లోనైనది

పరాయి. విణ. (హి. పరాయి) ఇతరము, ఇత
రుఁడు. (వీఁడు పరాయివాఁడు ఇది వాడుకలో
నిది. శ. ర.)

పరారి. విణ. ఎత్తుపడి ఊరు విడిచి పాఱిపోయిన
వాఁడు. (శ. ర.)

పరారి. సం. వి. ఇ. పుం. గొప్పశత్రువు, కోటి
విరోధి.—అవ్య. కడచిన సంవత్సరమునకు పూర్వపు
సంవత్సరము, ముందుపేఁడు (దీనికిఁ దెనుఁగున
వ్యస్తప్రయోగము లేదు.)

పరారిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పదివిధములగు ఉల్లి
పాయలలోని ఒకానొక జాతి. (వై. ని.)

పరారిత్నము. సం. విణ. (అ. ఆ అ.) పూర్వ
తరవత్సరమునది, మొంటటి యేఁటిది.

పరారుకము. సం. వి. అ. పుం. ప్రస్తరము,
ఱాయి

పరారువు. సం. వి. ఉ. పుం. కారకెల్లము,
కాఁకర ?

పరార్థము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. మఱి
యొక ప్రయోజనము గలది ౨. మఱియొకనికొఱ
కైనది, పరునిమిత్తకము.—వి. అ. పుం. ౧ ఉత్తమ
మైన యర్థము, ఉత్తమ ప్రయోజనము ౨. మఱి
యొకని యర్థము (వ్యతి స్వార్థము)

పరార్థ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) శ్రేష్ఠము.

పరార్ధము. సం. వి. అ. న. ౧ వెనుకటిసగము,
రెండవ యర్ధము (వ్యతి - పూర్వార్ధము)
౨. సంఖ్యావిశేషము, తుది సంఖ్య - (100,000,
000,000,000,000 - ఏకాద్యాది పరార్ధాంతా
సంఖ్యా - తర్క. సం.), బ్రహ్మయొక్క వయసునందు
రెండవ సగము

పరావతము. సం. వి. అ. పుం. పరూషకము.
పేరీఁదు, ఖర్జూరము ?.

పరావరదృక్కు. సం. విణ. (శ) భూతభవిష్య
ద్విషయములు ఎఱిఁగిన వాఁడు, ముందువెనుక
లెఱిఁగినవాఁడు

పరావరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. దూర
మునదియును దగ్గఱదియును.

౨. (దేశకాలములందు) ముందటిదియును వెను
కటిదియును.

౩. ఎక్కుడదియును తక్కుడదియును. ౪. శ్రేష్ఠ
తమము.

పరావర్తము. సం. వి. అ పుం. ౧ ప్రత్యావృత్తి, మరలుట, వెనుకకు మరలుట ౨. వినిమయము, మాఱుపు 3 మరల ఇచ్చుట, పరివర్తము. ౪. (వ్యవ) తీర్పుమార్పుట

పరావహము. సం వి అ పుం సప్తవాయువు లలో పరివహవాయువునకు మీఁదిది

పరావిద్ధము. సం. వి అ పుం అంతఃపురము (వై. ని.)

పరావిద్ధుఁడు. సం. వి అ పుం. ౧. కుబేరుఁడు ౨ ఒకానొక సంకీర్ణజాతివాఁడు

పరావృత్తము. సం విణ (అ ఆ అ) ౧ మరలి నది; వెనుకకు మరలినది. ౨ వినిమయము నొంది నది 3 (వ్యవ) వేఱువిధముగా మాఱినది (తీర్పు)

పరావృత్తి. సం వి ఇ స్త్రీ=పరావర్తము

పరావేది. సం వి ఈ స్త్రీ ౧ బృహతి, వాఁకుడు ‡ ౨. ములక ‡.

పరాశరుఁడు. సం వి అ పుం ౧ ఒక ముని, వేదవ్యాసుని తండ్రి ౨ దేవేంద్రుఁడు (శే ర)

పరాశ్రయ. సం వి. ఆ స్త్రీ—మఱియొక చెట్టు మీఁద మొలచు లతాది—బదనిక, వంద ‡.

పరాశ్రయము. సం వి అ పుం పరునాశ్ర యించుట, పరుని యాశ్రయము

పరాశ్రయుఁడు. సం విణ (అ ఆ అ) పరుని ఆశ్రయము కలవాఁడు పరుని ఆశ్రయించిన వాఁడు

పరాసంగము. సం. వి. అ. పుం. ౧ పరునాశ్ర యించుట. ౨ పరులకూడిక.

పరాసనము. సం. వి. అ న. మారణము, చంపుట

పరాసము. సం. వి. అ. న. తగరము, వంగము (వై ని.)

పరాసుఁడు. వి. క్రౌంచివాఁడు.

శా...కళింగంబు రాజ్యశ్రీలక్ ఘనుఁ డాప
రాసునకు మూసాబూసియన్వాని కత్యుల్లా
సంబున నాధిపత్య మొసఁగన్ రూపించి
రాఁబంపుచున్.

రంగా ౧ ౧౩౭, ౧౪౦ రంగా 3 ౧౧౭

పరాసువు. సం విణ (ఉ.)—పోయిన ప్రాణ ములు కలవాఁడు—మృతుఁడు, చచ్చినవాఁడు.

పరాస్కంది సం వి. న్ పుం దోఁపుడుదొంగ, బందిపోటు దొంగ

పరాస్తము. సం విణ (అ ఆ అ) ౧ త్రోయఁ బడినది, త్రోసివేయఁబడినది ౨ తఱుమఁగొట్టఁ బడినది 3 నిరాకరింపఁబడినది, ఖండింపఁబడి నది (వాదాది) ౪ ఓడింపఁబడినది

పరాహతము. సం విణ (అ ఆ అ) ౧ కొట్టఁ బడినది ౨. వెనుకకుఁ గొట్టఁబడినది 3 వెను కకుఁ దఱుమఁబడినది - వి అ న. దెబ్బ, కొట్టు

పరాహము. సం వి. అ పుం మఱునాటి దినము, మఱునాఁడు.

పరాహ్ణము సం వి అ పుం దినమునందు మధ్యాహ్నమునకు పిమ్మటి కాలము

పరి వి ౧ సైన్యము, దండు

చ. పరి సనుదెంచి గోగణముఁ బట్టు రివన్
విని ..   భార విరా. ౪ ౪౭

గీ ...ఈతఁడు పరి చాఁపకట్టు వడఁగఁ, గొట్టి
చతురంగబలముల వెట్టు గలఁప...చంద్రా.
౬ ౯౪,   భార విరా. ౨. 3౪

౨. మూఁక, గుంపు, సమూహము

గీ అంతపరియయునల వై ప్రజ కలికి పాఱి, పోవ
వాఁడును వెడపోట్లు పొడిచి చనిరొ...
ఆము. ౬. ౧౨౨.

ఉ. పరికెంపుఁ జాతి వానిఁ గనిపట్టి నడిం
జెరకేలుఁ గట్టి తె, చ్చిరి ...

భార. శాం ౩. ౫౦౫.

(శేష్టనము-అని శ ర)

౩. (= పఙ్క్తి) బోల్ల

గీ. డామరం బగుఁ జాలు బోల్ల పరి యనఁగ,

ఆం. భా ౨ ౨౨౩

౪. పర్యాయము, మాఱు, సారి (ఈ యర్థమునఁ దఱచుగ 'ఒక' శబ్ద పూర్వకముగఁ గాన వచ్చును.

క కేకయ పాల్పులు దోడుగ, నా కీచకుఁ డాజి నన్ను గపటకుఁ జేసెం, జాకుండ మున్న రొకపరి, నా కాతనితోడ భండనము లేదయ్యెన్ భార విరా ౩ ౧౧౭

క ఆ పలుకు తా విదల్చిన, తాపసి పలు కనుచు లంజ తల్లి యుఁ గోపో, ద్దీపిత యై యుఁక నాచే, నీపరి చెట్లఁ బడ కరుగుచే వీఁ దనుచున్ విప్ర. ౪. ౫౭

మ కదియం గర్గొని మత్స్య మొక్కపరి శృంగం బట్టిటుం ద్రిప్పఁగా, నుదరంబుల్ శిరముల్ దెగం బడిరి దైత్యుల్ జేసకే లొక్కటన్

దశా ౧. ౨౮౩

మ .. వారి యేతెంచుట లెస్సగా నెఱిఁగి తీవ్రాటోపయుక్తంబుగాఁ, బరిమై వర్తిమ గాక యున్నఁ గడిమిం బ్రత్యర్థి నా హారాతిపే, ని రణక్రీడఁ జలంబు నూపు దము... హరి ఉ ౭. ౧౭౭

(ఇట 'పరిమై' వంతిరొక పర్యాయము-భావము)

వ ... నాలవపరి ధర్మ భార్యాసర్గంబునందు నర నారాయణాభిధానం బై దుశ్చరం బైన తపంబు సేసె భాగ. ౧. ౭౩.

౫. తఱచు పట్టుదల.

ఉ. పరికెంపు మెట్టి తొత్తు బహుళకంపులఁ గ్రాలెడు మిత్రుఁ జైత్రుసునిం, బారిగొన వచ్చు గ్రీష్మ మనుపొచ్చెపుఁ జేరఁ బురారిఫాలభా, సురపటువహ్ని యంచు వెఱఁ జొచ్చిన మన్మథుఁ గాచె నత్తతిస్, సరసశిరీషకేసరల సన్మహిళా మృదులాలకాగ్రముల్.

నృసిం. ౩ ౭౨.

౬. (క పరి.) ప్రవాహము, ఒక విధమగు జలా శయము.

క...బుగ్గ వాగు దొన తల,పరి గుండము కాల్వ డిగ్గి బావి దొరువులన్. హంస ౪ ౨౧౦.

ఆలపరి-ఆవులమంద

మ కలఁచెన్ శాలివనప్రదేశములు వీఁక న్మార్గముల్ గాచి పాంథులఁ గూల్చెం బొలి యుంచె నాలపరిఁ దోడ్తో నూళ్ళలోఁ దోచ్చి పె శకుం ౧ ౧౦౧

గూఁబపరి-గుడ్లగూఁబల గుంపు

చ. . ఇరు శ్నబసెు విరోధి భీశరగతి నంతి గూఁబపరి గాఢమహీధరభూజ దుర్గకో,టర ములు విర్గమించె వికటప్రకటాననముల్ ముడుంచుచున్ శేం పంచ ౩ ౧౫౩

చీమపరి-చీమలగుంపు

వ...అక్కటబిలంబు... రయసముద్ధూతధూళి ధూసరితధారాధర పథం బగుచు నొక్క పరియ చీమపరి యనఁగ గవిసె నందు

మనుచ. ౪. ౧౧౦.

మిడుతపరి-మిడుతలదండు

వ శిలీముఖంబులు నిగుడ మిడుతపరి గవియున ట్లంబరంబు నాచ్ఛాదించుచు. .

భా. రా. యు. ౭౯౫.

క...మిడుతపరి చిచ్చువాతం, బడిపడిఁ బోడి యైనయట్లు పంకజనయనా.

పద్మ. ౪. ౨౭౪ హరి. ఉ. ౭. ౯౭౫.

ఓ. (క) క్క-పరిక్ = ఒక్కుమ్మడిగా, యాని పద్యమున.

గీ శరభజాంబవదాదులు శైలతరులు, నొక్క-పరి మీఁద నడరింప నురశౌనిముల

భా రా యు. ౧౭౫౦.

సీ శరశరంబులు చాలకమకముల్ మార్తిక చాలికల్ నవ్యప్రవాళములును గీ క గన జలనిధిలోనుండి కలసియొక్క-, పరియ తొరిఁ గొనో యనఁగఁ జూపఱకుఁ దోఁచె,

వాల్మీ 3 ౯3

జః పరకాఁడు, పరిగొను, పరిగొలుపు, పరిచిచ్చు పరిమార్చు, పరిమార్చించు, పరిమార్చు, పరిమాఱు, పరిమొగము, పరియోత్తు, పరివెడలు, పరివోపు

పరి. సం అవ్య (దీనికి తెనుఁగున వ్యస్తప్రయోగము లేదు) ౧ అంతట (పరిభ్రమణము) ౨ వ్యాప్తి (పరిణతము) 3 దోషకథనము. (పరివాదము) ౪ పూజన (పరిచర్య) ౫ అలంకారము (పరిష్కారము) ౬ మేర, కొలఁది (పరిచ్ఛేదము) ౭ కొన్నిచోట్ల నిరర్థకముగానే యుండును. (పరికల్పితము = కల్పితము) ౮ మిక్కిలి (పరికృతము, పరిక్లిష్టము) ౯ వర్జనము (పరిత్రాట్టు) పరికాంక్షితుఁడు)

పరిఁజించు=పరుఁజించు. స క్రి పరుఁజునఁ బట్టుకొను, కత్తిపిడియందుఁ బట్టుకొను

క. అని కైదువు పరిఁజించుచు, నమపరిగదఁగన్న సంభియని నీతిజ్ఞుల్ వినీ మెచ్చవలదె పదకిముఁ గొనిరొ నతఁడు నాకు దీనిఁ గొనుట నుచితమే భోజరా. ౫ ౪౫,

చ. చెదరక బంటుమీఁదఁ బరిఁజించుచు దగ్గరకూరుకై పడిక్. ద్వా. ౧౦ ౫౪

పరిక. వి. ౧. పక్షి విశేషము, ఒక జాతిపిట్ట.

సీ గిజిగాఁడుఁ పూరేడు కోర్జంబు బొన్నంగి జెన్నకాంబు పరిక ...

గీ. యనఁగ నిట్లని పక్షిభేదాఖ్య లలరు.

ఆం. భా ౨. ౯౦

౨ (ముగ్గు క ర) గంగవల్లీ విశేషము, ఒకవిధ మగు ముగ్గు.

వ...వికళిత ప్రసవపరాగపరంపర యనుపరికముగ్గులడగ్గర . కవల 3 ౧3౧

చ. పరికలు దృష్టిదీపములుఁ బన్నినగద్దెలు పెట్టి యేమిటన్,గర మగు పుత్రవాంఛ కడగానఁగ లేక విచారఖిన్ను లై హంస ౨ ౧౫౪

3 తృణ విశేషము

గీ పరికి ముల్లూచి మొదయను బైటికుంగ, మొదలుగాఁ బూచి రవళింపఁ బొదలు వెడలు ప్రబంధ ౨౦౧

౪ మస్క్విరిశేషము (చి ని.)

౫ పరక మొట్ట రెయ్య పరిగ యుంగిలికము, చీరజింపుజెల్ల నారజెల్ల, ద్వా ౧. ౨౫౧

(వ్రాఁతప్రతి పా)

పరికంపము. సం వి అ పుం ౧ భియము. ౨ అంతటను గలకంపము, కంపము, వడఁకు

పరికథ. సం వి ఆ. స్త్రీ వాఙ్మయభేదము

శ్లో అథ వాఙ్మయభేదాస్స్యుః చంపూః ఖండకథా కథా, ఆఖ్యాయికా పరికథా కలాపక విశేషకాః (త్రి. ని.)

పరికరము సం వి. అ పుం. ౧ పరివారము ౨ ఉపకరణము, పనిముట్టు 3 సమూహము. ౪. సమారంభము, ఉపక్రమము ౫ పర్యంకము, మంచము ౬ నడికట్టు ౭ రోగాపట్టె ౮ వివేకము ౯. ఒక యర్థాలంకారము

క. సాభిప్రాయవిశేషణ,మై భాసిల్లినను బరికరాలంకృతి నా,కోభిల్లు నూరికవిచంద్రాలోకము. ౫౫.

౧౦. (నాట్య) బీజమును విపులముగాఁ జేయుట.

పరికరించే. సం అ. క్రి పరికరయతి ధగు,
1. నడుము కట్టు; సిద్ధపడు.

గీ. పంకనిర్మగ్న యగుగోవుఁ బరికరించి, మకర
మంగ నుద్ధరించు గోపకునిమాడ్కి, ముదము
దైవార నుద్ధరింపుదువు గాక, పంకనిర్మగ్ను
నన్ను గోపాలతిలక శై. భా ౧ ౧౩౦

పరికర్త. సం. వి ఋ పుం పరివేత్తగు-అన్నకు
మునుపు పెండ్లాడువానికి పెండ్లిచేయించు పురో
హితుడు

పరికర్తనము. సం వి అ న. ౧ చుట్టును
కత్తిరించుట ౨ ఛేదించుట, నఱకుట

పరికర్మము. సం వి న్ ౧ కుంకుమపూత
లోని గువానిచే దేహము నలంకరించుకొనుట
౨ (యోగ) చిత్తశుద్ధిసాధనము (మైత్రి మొ)
3 (గణిత) కార్యవిశేషము (ఇది యోగము
సంకలన, వియోగము-వ్యవకలన, గుణ, భాగ,
వర్గ, వర్గమూల, ఘన, ఘనమూలము, లని యెని
మిది విధములు)

పరికర్మి. సం వి న్ పుం సేవకుడు (వై ని)

పరికర్ముఁడు. సం వి న్ పుం (పనివాఁడు)
సేవకుడు, పరిచారకుడు

పరికర్షణము. సం. వి అ న ౧ లాగుట,
ఈడ్చుట ౨. ఈడ్చుకొనిపోవుట, బాధించుట

పరికర్షము. సం వి అ పుం=పరికర్షణము

పరికల్కనము. సం. వి. అ న కల్కము,
మోసపుచ్చుట, వంచించుట.

పరికల్పన. సం వి ఆ. స్త్రీ=పరికల్పనము

పరికల్పనము. సం వి అ న ౧ నిర్ణయము,
ఏర్పాటుచేయుట. ౨. చేయుట, కల్పించుట.

పరికల్పించే. సం. స. క్రి ౧ కలిగించు.
౨. ఏర్పాటు చేయు, ఏర్పఱచు.

క సురలు మునులు భయమునఁ బఱ, చిరి నలు
గడ బ్రహ్మ వచ్చి శివుఁ గని వినయో,
త్తరముగ మ్రొక్కుచు నమరులు, పరికల్పిం
చెదరు నీకు భాగము భక్తిన్.

భాగ కాం ౫ ౪౪౦.

పరికల్పితము సం విశ (అ.ఆ అ) ౧ ఏర్పాటు
చేయఁబడినది, నిర్ణయింపఁబడినది ౨ చేయఁబడి
నది, కల్పింపఁబడినది

పరికాంక్షితుఁడు. సం వి అ పుం - పరిత్యక్తి
కాంక్షితుఁడు—తపస్వి, సన్న్యాసి

పరికాఁడు. వి (√ పర) తెగకు ముఖ్యమైన
యోధుఁగు, యోధపము

చ అమ్మదనాగి మెదిర్చి క్రమ్మరిం, చినపరి
కాఁడు పోవ భాగ ఆది ౪ ౨౦౪.

శ్లో వాగణం జఘనే ఖిందన్ దంశాభ్యాము
పరికయథా ౦ భా ఆది ౧౦౯ 38

చ దంతియు, ట్టిపరికాఁగు మొత్తియు వడిం
బఱతెంచినమాడ్కి నాపగా, తనయుఁడు
తోనుగా రథికదంబము బిట్టదరంగ సముద్ధ
తిన్ భార. భీష్మ ౧. ౨౯౬

(చి ని శ ర కరాళప్రతుల పా)

పరికి. వి ౧ కిరాతభేదము (శ ర) ౨ తృణ
విశేషము ?.

గీ పరికి సాళ్వము సాంబు కుందురు గలిమిడి
హంస. ౫ ౪౫

పరికించే. స క్రి (తె. పరికిను) ౧ పరిశీలించు

వ ఒండుమాటలు దక్కి పనులు బరికింప
నియోగింపుము. .భా ౧ విరా ౧ ౨౧౬.

సీ నీరుసేలలు వానకారులు పరికించి వరిపొలం
బుల పంటపలఁకు లరసి. పి.శకుం. ౪.౧౨౩.

ఈ దేవరచర్య లన్నియుఁ బదింబదిగాఁ బరి
కించి చూడఁ బ, ద్మావనితామనోహరుని
మూరటమూర్తి సందియంబు లే, దో వను
ధేశ... పరమ. ౩.౩౧.

౨. పరీక్షించిచూచు.

ఉ ..కీల్బరికించిన దేవతావలం, బనరతిభావ
  మైపరంగు భావవిలాసము లీవిలాసముల్.
  కాశీ. ౪. ౧౫౪.

ఉ...మంత్రులఁ బంప వారల, క్కాలకుల సంచ
  రించి పరికించియు హేతువుగాన శర్య్యాదన్
  ఉ. రా. ౩. ౬౮

౩ విచారించు, ఆలోచించు.

చ...తన దివ్యమతిం బరికించి కాంచి తా, ము౯
  సమయంబు దప్పఁగఁ గదుం గుటిలాత్ముడ
  వైతి వారొదవ్ భార శాం ౧ ౨౫౧
(పరీక్షించు అని శ ర)

క ప్రమదంబారగఁ వరింపు పరికించి తగన్
  సైవ. ౫ ౪౩ సీతారా ౩ ౯౪

౪. వెదకు, అన్వేషించు.

సీ...వెదక వారసె గోపె వెలచె సెముకఁ, బ
  కించెను దశవె వరసె నఁంగ నన్వేషించి
  నమటకు వెలయుచుండు అం భా ౩ ౧౨౨

క పాతాళలోక మంతయు, జాఁతిగ శోధించి
  మాయమునఁ బరికించి యతి, ప్రీతిగ సాతుర
  గముఁ గొనిఁ దేతెం దని వ్యక్తివాద
  మిచ్చుచుఁ బనుపన్. భా.రా. బాల. ౪౦౪

సీ. అని గర్భగృహముల్ల నల్లనఁ బరికించి
  తెన్నగా నంతరాళింద మరసి.
  విప్ర. ౫ ౬. కళా ౩ ౪౯.

౫. చూచు, దర్శించు

సీ. ప్రాకారభావణముల రొదచేయు శాతనిఁ బరి
  కించి కోశలో క్తిఁ బలుకవలయు
  ప్రబోధ. ౪ ౨౮.

క. ఉదకూలము గొని రెండవ, మాయనివశేను
  దీప్తవిగ్రహము మిఱుఁగ వా, నరముఖు
  చెందినవందిని, బరికించి దళానమందు పక్ష
  పక నారాయణ. ఉ. రా. ౩. ౬౧.

గీ. ధూళిధూసరుఁ బరికించి రేల నిక్కు, పాతక
  స్నానవిధి వృథాభర్తృఁ దలఁడు.
  సైవ. ౬. ౧౭౫.

౬. ఎఱుఁగు, తెలియు.

౬. పరికింపరు తమజాతలు, తరుణుల తగులములు
  నమ్ముఁ దగ దంద్రము మదిన్, పారి. ౧ ౮౬.

వ ..వందిబృందపఠ్యమాన బిరుదావళీ ప్రబంధ
  మంథర శబ్దార్థచమత్కారంబులు పరికించుచు
  నొడ్డోలగం బై కూర్చుండి
  కళా ౧ ౧౧

మ పరికింపం దగు నాదునోగథము మీ భవ్య
  ప్రభావంబునన్ ఉ రా ౨ ౧౩౧

౭ పాటించు, లెక్కసేయు.

క ..దీనిం, పరికింపక యీ పలుకులు, తరుణీ గురు
  ౚత్రి నీకుఁ దగునే పలుకన్
  భాగ ఆది. ౩ ౧౩౧

౬. పరుల కోకనింద గల్గినఁ, బరికింపవు గుణమె
  కాని... ౬. ౬౩.

పరికిణి (ణీ) వి స్త్రీలు కట్టుకొనెడు పావడ, గాగర

ద్వి పసిడిపువ్వులరంగు పరికిణి మెఱయ.
  మృ వి. ౧. ౮

పరికీర్ణము. సం విణ (అ ఆ. అ) ౧ అంత
  టను చల్లఁబడినది. ౨ అంతటను బర్విన్నది,
  అంతటను వ్యాపించినది

పరికీర్తనము. సం వి. అ న. ౧ చెప్పుట;
  పేర్కొనుట. ౨. అంతటను చెప్పుట, చాటుట.
  ౩. పొగడుట.

పరికీర్తించే, సం. స. క్రి. ౧ కీర్తించు, (భగవ
  న్నామాదులు) ఉచ్చరించు; పేర్కొను.

క. గిరివనదుర్గములం బ్రజను, పరిదుర్త్తరణంబు నప్రదు శ్రాద్ధవిధి సమాచరణా సముదయముం పేరిం, బరికీర్తించినయతండు వడయు శుభం బుల్ ॥ భార. అను. ౩. ౧౯౩.

౨. పొగడు, స్తుతించు

మ. వరరత్నాకరమేఖలాకలన నీ వా మూక్షి యత్యంతవి, స్ఫురణాలంబనిలంబబింబమున నీకా భూచక్రముకా పాటిగాc, బరికీర్తిం పుచు... గాధేయోపాఖ్యానము. ౫. ౯౩

పరికీర్తితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ౧ చెప్పcబడినది; పేర్కొనcబడినది ౨ చాటcబడినది ౩. పొగడcబడినది

పరికూటము. సం. వి. అ. న. హస్తినఖము, దుర్గద్వారమునొద్ద నుండెడు మట్టిదిబ్బ (వా. చ.)

పరికృశము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) మిక్కిలి చిక్కినది

పరికె. వి. ౧ ఒక తినుబు గడ్డ, త్రిశృంగము (శ. ర.) ౨ (సం. పరిఖ తె. పరికై) కందకము, అగడ్త

క. పరిఖజలంబులు మెండలను సురనది నీరాడు పరికె చుట్టున నుండన్, పి శకుం ౧. ౫౫.

పరికోపము. సం. వి. అ. పుం. మిక్కిలి కోపము

పరిక్రమణము. సం. వి. అ. న. = పరిక్రమము

పరిక్రమము. సం. వి. అ. పుం. ౧ నలుగడలc దిరుగుట ౨ ప్రదక్షిణముసేయుట, వలcగొనుట. ౩ విహారము, క్రీడార్థము నడచుట. ౪. క్రమము, వరుస; ఒకటి వెనుక నొకటిగా వచ్చుట.

పరిక్రమసహము. సం. వి. అ. పుం.—పరిక్రమణమును సహించునది—మేక. (త్రి. ని.)

పరిక్రమించు. సం. అ. క్రి. ౧. బయలుదేఱు, నిర్గమించు...

వ. అని పరిక్రమించి వెలిపాళెంబుకట్టకడపటc గుటకారుకుటీరవాటికc బ్రవేశించి క్రీడా. ౨౨.

(పరిక్రామ్యత్, పరిక్రామమాణుcడు. వెం. అతిక్రామ్యత్, అతిక్రామమాణుcడు. వెం. వాని వలె గ్రహించునది)

౨. సంచరించు.

వ. అని బహుప్రకారంబుల బహుమానతత్పరుం డగుచు నటc బరిక్రమించి .. హరి. ఉ. ౨. ౧౪. (క్రొత్తప్రతి. పా)

పరిక్రయణము. సం. వి. అ. న. = పరిక్రయము.

పరిక్రయము. సం. వి. అ. పుం. ౧. వినిమయము. సరకులమార్పు, వస్తు విచ్చి వస్తువు పుచ్చుకొనుట ౨. కూలి, వేతనము. ౩ జీత మిచ్చి పనిచేయించుకొనుట ౪ ధన మిచ్చి చేసికొన్న సంధి

శ్లో॥ కోశాంశేనార్థకోశేన సర్వకోశేన వా పునః, శిష్టస్య ప్రతిరక్షార్థం పరిక్రియ ఉదాహృతః॥ హితో. ౧. ౧౨౨.

౫ క్రయము, కొనుట.

పరిక్రాంతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ౧. ప్రదక్షిణము చేయcబడినది. ౨. సంచరించినది. (ప్రదేశము. వెం.) వి. అ. న. = పరిక్రాంతి.

పరిక్రాంతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. పరిభ్రమణము చుట్టును తిరుగుట

పరిక్రియ. సం. వి. అ. స్త్రీ. ౧. (అగడ్త, కలుగుటెం) చుట్టువాఱుట; చుట్టుకొనుట, వేష్టనము. ౨. (నాట్యోక్తి) బీజమును విపులముగా చేయుట.

పరిక్రీడించు. సం. అ. క్రి. క్రీడించు, విహరించు.

వ...అప్రతిమప్రభావ బీజంబులు వెదవెట్టునది యుసు హై పరిక్రీడించు వసక్రోడంబులను... హ. వ. కి. కి.౨.

పరిక్రీతము సం విణ (అ ఆ అ) క్రీతము, కొనఁబడినది

పరిక్లాంతము సం విణ (అ ఆ అ) ౧ దలి నది, డస్సినది

పరిక్లిష్టము సం విణ (అ ఆ అ) మిక్కిలి క్లేశము పొందినది వి అ న మిక్కిలి క్లేశము

పరిక్లేదము సం వి అ పుం తడి చెమ్మ

పరిక్లేశము సం వి అ పుం మిక్కిలి బాధ, మిక్కిలి క్లేశము

పరిక్వణనము సం విణ (అ అ అ) మిగుల మ్రోగునది వి అ న పెద్ద ధ్వని

పరిక్షతి చూ క్షతి

పరిక్షయము సం వి అ పుం ౧ తఱుగుట, క్షీణించుట ౨ నాశము, చేటు ౩ నాశము చెందుట

పరిక్షామము సం విణ (అ ఆ అ) మిక్కిలి చిక్కినది, బక్కచాతినది

పరిక్షాళనము సం వి అ న కడుగుట

పరిక్షితుఁడు సం వి అ పుం అభిమన్యుని పుత్రుఁడు

ఉ ఉత్తర గర్భాగర్భమువనుండి భవజ్ఞుకుండు పూరుషవం శోత్తరుఁ డాదిరాజగుణరాశి పరీక్షితుఁ డుద్భవించె

భా ఆశ్వ 3 ౯౬

పరిక్షిత్తు సం వి త్ పుం చంద్ర వంశపు రాజులలో నొకఁడు (అభిమన్యుని కొడుకు, జనమేజయుని తండ్రి)

గీ అత్మకులము పరిక్షీణ మైన జనన, మొందె గాన విష్ణురథిమన్యునందనునకు, నర్హ మగు పరిక్షిన్నామ మనిరొకఁ గృష్ణుఁ, డఖిలజను లలరు విజఁ బొరవాధిజాధ భార అశ్వ

పరిక్షిప్తము సం విణ (అ ఆ అ) ౧ చుట్టు విసరఁబడినది, నలుగడలఁ జిమ్మఁబడినది నలు ప్రక్కల చుట్టఁబడినది ౩ త్యక్తము, విడువఁ బడినది

పరిక్షీణుఁడు సం విణ (అ ఆ అ) ౧ ఆగ్గిన వాఁడు, చిక్కినవాఁడు, క్షీణించినవాఁడు ౨ నశించినవాఁడు ౩ నిర్ధనుఁడు, పేదపడిన వాఁడు

పరిక్షీబుఁడు సం విణ (అ ఆ అ) మిక్కిలి మత్తుగొన్నవాఁడు

పరిక్షేపము సం వి అ పుం ౧ చిమ్ముట, చుట్టునుపఱచుట ౨ విత్తుట ౩ చుట్టుగాచుట ౪ అంగుళ, అగడ్త మొ. ౫ త్యజించుట, విడు ౬ ౭ శ్రోత్రాదీంద్రియము ౮ హస్తిపాద పార్శ్వము, ఏనుగుకాలిప్రక్క (వై ని)

పరిఖ సం వి అ స్త్రీ—చుట్టును త్రవ్వఁబడి నది—౧ అగడ్త, ఖేయము ౨ అంబుధి, సంద్రము ౩ భూభృత్తు, పర్వతము (శ ని)

పరిఖాతము సం వి అ న ౧ పరిఖ, అగడ్త ౨ (నాగేలు, బండిచక్రము మొదలని) చాలు, గాడి ౩ చుట్టును త్రవ్వుట

పరిఖిన్నుఁడు సం విణ (అ ఆ అ) దుఃఖి తుఁడు, మిక్కిలి ఖేదము నొందినాడు

పరిఖేదము సం వి అ పుం ౧ దలిక, అల ౨ ఖేదము, దుఃఖము

పరిఖ్యాతము సం విణ (అ ఆ అ) ౧ చెప్పఁబడినది ౨ ప్రసిద్ధి నొందినది

పరిఖ్యాతి సం వి ఇ స్త్రీ ౧ ప్రఖ్యాతి ప్రసిద్ధి ౨ చెప్పుట

పరిగ వి మత్స్యవిశేషము

ఆ పరిగ పెంట్ర రొయ్య పరిగ యాంగిలి మను ద్యా ౧ ౨౦౧

పరిగణన. సం. వి. అ. స్త్రీ. ౧. ఎన్నుట. లెక్కించుట; అంతయు లెక్కించుట. ౨. తలఁచుట, ఎంచుట.

పరిగణనము. సం. వి. అ. న.=పరిగణన.

పరిగణించు. సం. స. క్రి. ౧ ఎన్ను, లెక్కించు,

గీ. తపములును యజ్ఞములు నీవు ధర్మములుగఁ, బలుకవైతివి యార్యసంభావనీయ, పదము లగు కర్మములలోనఁ బరిగణింపఁ, బడవొకో వేదశాస్త్ర తత్పరులచేత.

భార. శాం. ౫. ౨౩౧.

౨. తలఁచు, విచారణచేయు.

౪ ధరణిని గృతప్రతిజ్ఞా, పరిపాలనదక్షుఁ డెందుఁ బరమోత్కృష్టం, డరయంగ నిదియ ధర్మువు, పురుషునకుం బరిగణింప భూరిప్రాభవ. భా. రా యు. ౧౭౧౭.

పరిగణితము. సం విణ. (అ. ఆ. అ.) పరిగణింపఁబడినది

పరిగతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. వేష్టితము, చుట్టఁబడినది. ౨. పరివ్యాప్తము, అంతటను వ్యాపించినది. ౩ గతము. కదలిపోయినది. ౪. జ్ఞాతము, తెలియఁబడినది.

శ్లో. ప్రథమపరిగతార్థస్తం రఘుస్సన్నివృత్తం

సం. రఘు. ౫ ౫౧.

౫ చేష్టితము, చేయఁబడినది ౬. స్మృతము, తలఁచుకొనఁబడినది. ౭. విస్మృతము, మఱవఁబడినది ౮. ప్రాప్తము, పొందఁబడినది. ౯. చుట్టును ద్రిమ్మరునది, అంతటను దిరుగునది.

పరిగదితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పూర్తిగాఁ జెప్పఁబడినది. వి. అ. న. పరికథనము, పూర్తిగాఁ జెప్పుట.

పరిగమనము. సం. వి. అ న. ౧. చుట్టుకొనుట. ౨. పర్వుట, వ్యాపించుట. ౩. పొందుట. ౪. తెలియుట.

పరిగమము. సం. వి. అ. పుం.=పరిగమనము.

పరిగర్హణము. సం వి. అ న మిక్కిలి నిందించుట.

పరిగళితము. సం. విణ (అ ఆ అ.) మిక్కిలి గళిత మైనది

పరిగహనము. సం విణ. (అ ఆ అ.) మిక్కిలి గహన మైనది

పరిగూఢము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మిక్కిలి గూఢ మైనది.

పరిగృహీతము. సం విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. స్వీకృతము, కైకొనఁబడినది. ౨. పట్టుకొనఁబడినది. ౩ ఒప్పుకొనఁబడినది, అంగీకరింపఁబడినది. ౪ పెండ్లాడఁబడినది.

పరిగృహ్యా. సం. వి అ. స్త్రీ. పాణిగృహీతి, పెండ్లాడఁబడిన స్త్రీ

పరిగె(గియ). వి. వృక్షవిశేషము.

సీ. ఇక్కర గుడితనార్పుదిక్కునఁ బరగచట్టున్నది దానికి మ త్తిరమున, ద్వా. ౫ ౧౬౪.

వ ...పరిగె పక్కి పలుకురు రేఁగు రేవు పులు గుడు గురివింద యీఁదు గేదంగి...వెంద లగు పొదలను... మనుచ. ౪. ౩౮.

౨. క్షుద్రమత్స్యము, మత్స్యవిశేషము

గీ. అల్లిదము సుప్పుచేఁపయు గొల్లదొండు, పరిగె రొయ్యాదియగు మీలఁబట్టు వలఁదు

హంస. ౪. ౧౬౮.

౩. కోసిన చేనిలో దిగఁబడిన వెన్ను.

ఆ. ఇంటియాలు విడిచి యిల జారకాంతల వెంటఁ దిరుగువాఁడు వెఱ్ఱివాఁడు, పంట చేను విడిచి పరిగె యేరినయట్లు...

వేమన. ౧. ౫౪.

క్రి. విణ. శీఘ్రము. (చి. వి. శ. ర.)

పరిగొ(కొ)ను. అ. క్రి. (√ పరి) వ్యాపించు, చాలుకట్టు

చ. పరిణత దివ్యగంధఫలభార సమగ్రలతాపరం పరా, పరివృతకాయమానములఁ బర్వు ఫలావళిఁ జూచి వైపరింబ్, బరిగొనివచ్చు రాజ శుకపంక్తుల చొప్పున నొప్పు...ఘోరి మారి న్మణితోరణావళుల్ వసు ౫. ౬. ౫.

(శాంద్ర ఘూపాలు సేన) చ పరిగొని వచ్చి యూదవులపట్టణ మెక్కుటఁ జుట్టుముట్టి... ఉ. హరి. 3 ౨౫

వ ... ఉటజప్రఘాణంబుల వేదీడింభంబులు సంభ్రమంబున నక్కడక్కడ జాతి పరి కొను కామధేనుధన్యధారా సారంబులు చవి గొని... వాల్మీ ౨ ౬౪.

౨. పరివేష్టించు, వలయాకారముగ చుట్టునిలుచు.

చ. కరముల నూఁపు లూఁదుకొని కన్నులు చన్నులజంటి కొండొరుల్, పరిగొని విల్వ వసు 3 ౧౫౬. ఆం. భా 3. ౧౧౪

3. చలపట్టు

చ. కురుబల మేఁగుదెంచె నదె గోవుల బిట్టలఁ బట్టి దానిపై బరిగొని కార్యసంపదయు బాహుబలంబునుఁ జూపఁబూని యే, వరిగ ద నట్టె
భార. విరా. ౪ ౨౦

చ. ఇరువురు రక్కసుల్ సవన మెప్పుడు సే నొరఁకొంటి నంతలోఁ, బరిగొని వచ్చి వేది కలపై రుధిరంబులు సల్లి...
భా. రా. బాల ౧౪౨.

క...ఒక యినుపద్రుద్దునఁ, బరిగొని యుక్కన తెంకిజట్లఁ బడుముచున్.
అధ్య. రా యు. ౨౪౪.

౪. కవియు, పడు.

వ...ప్రజాపతినికరంబు...కాందిశీకు లై కను కనింజని సకలభువనాధీశ్వరుపైఁ బరిగొని
కా. సం. ౨. ౨౦౯.

౫. దండుపెడలు

క అరవాలు గొనక పెట్టుగఁ, బరిగొని యుక్కడిఁది మగలపై నడరుట. .
భార. పా ౧ ౨౩

వ ఇట్లఖిలగుణ పరివృంతుండై గణాధీశ్వరుం డతిరయంబున దక్షప్రజాపతిపైఁ బరిగొని దక్షాధ్వరావాసంబు గని...
కు సం ౨ ౧౯౯ ౬ ౪౭౦

౫. అతిశయించు, అధికమగు

ద్వి. హరిభక్తనికర దయామృతవృష్టి, పరిగొని కురియఁ దొప్పునఁ దోఁగితోఁగి
బస. పు. ౨. ౧౬౭

౬ ఉత్సాహయుక్తుఁడగు.

ద్వి. విరిదమ్మివాసన విహరించుకేఁటి, పరిగొని నుడియుసే బబ్బిలివిరుల
బస పు 3 ౨౧. పం

ద్వి. పరిగొనివచ్చుచోఁ బురవీథికవులు
బస పు. ౪ ౧౬. పం.

స క్రి చుట్టుముట్టు

సీ తిరిగినఁ బోవీక పరిగొని యున్నింట నద గంటఁ బొదిలోన వాఁగి యూఁగి
హరి పూ. ౬. ౧౬౫.

చ...చొచ్చె బిసాంతర మాతఁ డందునం, బరి గొని యుగ్రవృత్తి నది పట్టెఁ జలంబున నమ్మహాత్మునిన్ భార. శాం. ౫. ౧౩౦

ఉ గురుతరవిక్రమస్ఫురణఁ గోటుల సంఖ్య మహోగ్రకింకరుల్, పరిగొని పాపకర్ములను బట్టి కరంబులు గూడఁ గట్టి...
రుక్మాం. ౧. ౧౬౬.

పరిగొలుపు. స. క్రి. (√ పరిగొను) పొచ్చు చేయు, అధికముచేయు.

క. ధర దుష్టసఖులగుణములు, పెరపున కేళింఁ జేయు జేయుట తప్పు, బ్బరిగొలుపుట మర్మాంతర పరిహాసము సేయుచునికి పంకజ వదనా. కేయూర. 3. ౨౭౪.

పరిగ్రహణము. సం. వి. అ. న. పరిగ్రహించుట

పరిగ్రహము. సం. వి. అ. పుం. ౧. పట్టుకొనుట; ౨. స్వీకారము, చేకొనుట; పుచ్చుకొనుట ౩. (పరిగ్రహార్హమైనపదార్థము) ధనము, అలంకారము, కానుక మొ

శ్లో. కుంభయోనిరలంకారం తస్మై దివ్యపరిగ్రహమ్ దదౌ ..సం. రఘు. ౧౫ ౫౫. (పరిగృహ్యత ఇతివ్యుత్పత్త్యా దివ్యపరిగ్రహః దివ్యానాంపరిగ్రాహ్య ఇత్యర్థః అని. మల్లి. వ్యాఖ్య)

౪. పెండ్లాము, భార్య. ౫ పరిజనము, పరివారము ౬. ఉపకరణము, సాధనము ౭. గ్రహించుట, తెలిసికొనుట ౮ శాపము. ౯ సంచిమొదలు, మూలము ౧౦. గ్రహణము, ఉపరాగము. ౧౧. శపథము, ఒట్టు ౧౨ సేన వెనుకటిభాగము

పరిగ్రహించు. సం. స. క్రి ౧. పుచ్చుకొను, ప్రేమతో పుచ్చుకొను

వ .సకలమహీరాజ్యవిభవం బంతయు సమర్పించినం బరిగ్రహించి యయ్యగ్రతేజుం డారాజుం జూచి. మార్క. ౧. ౧౬౩

౨. స్వీకరించు, చేకొను

చ...భవదీయపాదవందన మొనరించి మీవలన్ దారుణపాపము ల్వాచికొందు నేనసుమది వచ్చినాఁడ సదయుం బగుమాడ్కిఁ బరిగ్రహింపవే. భార. శాం. ౩. ౩౪౯

౩. పట్టుకొను

చ...మీ, సకియవివాహవేళఁ బరకాపనపాణిఁ బరిగ్రహించుచో, మెకమున బున్నమంచు నహిగ్రహాఁగిన నెట్లు భయంబుచెందునో హర. ౪. ౨౮.

పరిగ్రహీత. సం. విశే. (పు. స్త్రీ. పు.) పరిగ్రహించువాఁడు, వి. పు. పుం. ౧. పెనిమిటి, భర్త. ౨. పెంచుకొను తండ్రి.

పరిగ్లానము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) మిక్కిలి బడలినది, మిగుల డస్సినది.

పరిగ్లాని. సం. విశే. ఇ. స్త్రీ. మిక్కిలి బడలిక, మిక్కిలి డయ్యుట

పరిఘ. సం వి ఆ స్త్రీ=పరిఘము

ద్వి. పరిఘల పరిఘలఁ బట్టసంబులను. ౪౦ రా యు. ౪౭౬. టీ. గా. సం.

పరిఘటించు. సం స. క్రి. కలిగించు, చేయు.

సీ చిటచిటార్భటి నేత్రశిఖి నిప్పులారాఁ బడ నఖాంకురహతుల్ పరిఘటించి సమీర ౬. ౧౬౦.

పరిఘట్టన. సం వి ఆ. స్త్రీ=పరిఘట్టనము

పరిఘట్టనము. సం వి అ న ౧. చుట్టును గదల్చుట ౨. చుట్టును ఒత్తుట. ౩ మిక్కిలి కొట్టుట, గట్టిగా మోదుట.

పరిఘట్టించు. సం. స. క్రి ౧ గట్టనచేయు, గిట్టించు. ౨ మోదు, కొట్టు

వ...పరిఘంబులఁ బరిఘట్టించియు ముసలంబుల మోదియుఁ గుంతంబులఁ బొడిచియు భా. రా. యు ౧౮౪౬

పరిఘము. సం. వి అ పుం. ౧ లోహబద్ధలగుదము, ఇనుపకట్లగుదియ ౨ ఇనుపగుదియ, లోహమయ లగుడము. ముద్గరము. ౩. శూలాయుధము ౪ అర్గళము, తలుపుగడియ; ప్రతిబంధము, అడ్డు

శ్లో ప్రత్యపద్యత తథేతి రాఘవః ప్రాఙ్ముఖశ్చ విసర్జ సాయకమ్, భార్గవస్య సుకృతోపి సో భవత్ స్వర్గమార్గ పరిఘో దురత్యయః.

సం. రఘు. ౧౧. ౮౮. (పరిఘః = ప్రతిబంధః అని మల్లివ్యాఖ్య)

౫. అస్త్రము. ౬. (జ్యోతి) పందొమ్మిదవ యోగము. ౭. ప్రాకారము. ౮. కోట గుమ్మ

లాశిపరు వాని గవను గా గ్ర్యహము ౧౦ కంభము, కలశ ౧౧ కాపఘటము, గాజాకుండ ౧౨ చంపుట, కొట్టుట, దెబ్బ ౧౩ మూఢ గర్భము (వై ని)

పరిఘూర్ణించు సం అ క్రి ఎదురాడు

ద్వి గగనంబుతోఁ బరిఘూర్ణించు నడుము
ద్వి పారిశ్చ ఉ ౩౫౨ పం
క మగలనము సెలుపఁబూనియుఁ, బగ దేయి.య
లేని ఛాటఁ బరిఘూర్ణింపం, దగ దతనికి
ద్వా ౩ ౩౬

పరిఘాతనము సం విణ (అ అ అ) అంతటను కొట్టునది వి. అ న అంతటను కొట్టుట పుం పరిఘము, ఇనుపకట్ల గుదియ

పరిఘాతము సం వి అ పుం ౧ హననము, కొట్టుట, చంపుట ౨ పరిఘము, ఇనుపగుదియ

పరిఘోషము సం వి అ పుం ౧ ధ్వని, పెద్ద ధ్వని ౨ ఉఱుము ౩ అవాచ్యము, పలుకఁదగని మాట, నిందావచనము, పైగచేఁ దలొపెడుమాట (శ ర)

పరిచయనీయము సం విణ (అ అ అ) ౧ ఎఱుఁగఁదగినది, తెలియఁదగినది ౨ అభ్య సింపఁదగినది ౩ ప్రోగుచేయఁదగినది

పరిచయము సం వి అ పుం ౧ పోగు సేయుట ౨ స్నేహము, మచ్చిక, ప్రణయము ౩ అభ్యాసము అవృత్తిచేయుట ౪ ఎఱుక

పరిచయించు సం అ క్రి స్నేహముచేయు, మరగు, అలవాటుపడు

సీ కాపాలికులకు ఎక్కారంబుఁ గావించుఁ బరిచయించుచు దిగంబరుల తోడ
సైమ. ౩ ౧౭౮

ఉ ఎంతయు పేర్మితోఁ బరిచయించిన విద్యలు యట్లు పేదకే, దాంతరపాస్యమార్గములు నమ్మ హితాత్ముని కార్యఁ దోఁచె విక్ర ౧ ౧౯౨

పరిచరణము సం వి అ న ౧ కొలువు, సేవ ౨ చుట్టును తిరుగుట, అంతటను తిరుగుట

పరిచరము సం విణ (అ ఆ అ) చుట్టును తిరుగునది, అంతటను తిరుగునది వి అ పుం సేవ, కొలువు

పరిచరించు సం అ క్రి ౧ శుశ్రూష చేయు, సేవచేయు

వ పార్థుం డోడ్కొని చని వానికి నన్నపానాది విధులం బరిచరింప మద్రదం బంచి కన్యాపురంబు నందు నివాసంబు సేసిన
భారా ఆది ౮ ౧౮౦

క వాలు ఎయి నడచున ట్లు, బ్యాలిక నడుపడ నడుంగి భయమున నియమా, భీలుఁడగు ఎతికిఁ బవ కుల్, కేలును సేమలుకి పరిచరించుచు నుండెన్,
భార ఆది ౨ ౧౧౪

౨ ఉపాసించు, మరల పఠించు

సీ పంచాక్షరీ మంత్ర పారాయణంబును బ్రణవ మంత్రింబును బరిచరించి కాశీ ౪ ౭౨

పరిచిత సం విణ (బు స్త్రీ బు) పరిచరించు వాఁడు, సేవించు వాఁడు

పరిచరుఁడు సం వి అ పుం ౧ భృత్యుఁడు భటుడు కావలిబంటు, చుట్టును కావలి కాచు భటుఁడు

పరిచర్య సం వి అ స్త్రీ ౧ కొలువు, సేవ ౨ పూజనము, ఆరాధనము

పరిచాయకుఁడు సం విణ (అ యికా అ) పరిచయము చేయువాఁడు

పరిచాయి సం విణ (న్ నీ న్) పరిచయము చేయువాఁడు

పరిచాయ్యము సం వి అ పుం యాగీయ స్థండిల విశేషము

పరిచారకుఁడు. సం. విశే. (అ. రికా. అ.) పరిచర్య సేయువాఁడు, ఊడిగము చేయు వాఁడు, సేవకుఁడు.

పరిచారము. సం. వి. అ. పుం. ౧. కొలువు, సేవ. ౨. సంచరించుట కైన స్థలము

పరిచారి. సం. విశే. (న. ణీ. న.) పరిచారకుఁడు, సేవ చేయువాఁడు

పరిచారిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఊడిగపుది, సేవకురాలు

పరిచారికుఁడు. సం.=పరిచారకుఁడు

పరిచారుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) భృత్యుఁడు, సేవకుఁడు

పరిచార్యుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) పరిచర్యకుఁ దగిన వాఁడు, సేవింపఁ దగిన వాఁడు

పరిచాళిక. వి. మల్లబంధ విశేషము (శ. ర.)

వ... అర్ధభ్రమణంబున గదినేయుం బరిచాళిక చేసిన. ఉ. హరి. ౩. ౭౪

పరిచింతనము. సం. వి. అ. న. ౧. పర్యాలోచనము, బాగుగా ఆలోచించుట ౨. తలఁచుకొనుట, స్మరించుట (పరిచింతనీయము మొ. చింతనీయము మొ. వానివలె గ్రహించునది.)

పరిచిచ్చు. వి. (√ పరి) గ్రామాదినిరోధార్థమై పెట్టిన నిప్పు

క. పురిటి పొందవు లాఁచోరులు, నూరిము రూ విడిచి తొలఁగు చొచ్చిన యువిదయుం, ఒర దిచ్చిన బెదరినయది, పరిమేసిన బంద గొనుట చన దధిపతికిన్. విజ్ఞా. ప్రా. ౧౩.

పరిచితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ౧. ప్రయోగము చేయఁబడినది. ౨. పరిచయము గలది. ౩. అభ్యసింపఁబడినది. ౪. తెలియఁబడినది. ఎఱుఁగఁబడినది.

పరిచితి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ.=పరిచయము.

పరిచిన్వత్. సం. శత్ర. పరిచయము చేయుచున్న.

పరిచిన్వానము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) పరిచయము చేయుచున్నది.

పరిచీయమానము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ౧. అభ్యసింపఁబడుచున్నది ౨. తెలియఁబడుచున్నది, ఎఱుఁగఁబడుచున్నది ౩. ప్రయోగము చేయఁబడుచున్నది.

పరిచుంబనము. సం. వి. అ. న. అంతటను ముద్దిడుట

(పరిచుంబనీయము మొ. చుంబనీయము మొ. వానివలె గ్రహించునది.)

పరిచేత. సం. విశే. (ఋ. త్రీ. ఋ.)=పరిచాయకుఁడు

పరిచేతవ్యము. సం.=పరిచయనీయము

పరిచేయము. సం.=పరిచయనీయము

పరిచ్యుతము. సం.=చ్యుతము.

(పరిచ్యోతత్ మొ. చ్యోతత్ మొ. వానివలె గ్రహించునది)

పరిచ్యుతి. సం.=చ్యుతి

పరిచ్ఛత్తు. సం. వి. ద. స్త్రీ.=పరిచ్ఛదము.

పరిచ్ఛదము. సం. వి. అ. పుం. ౧. ఆచ్ఛాదనము, కప్పు. ౨. బట్ట, వస్త్రము ౩. పరిజనము, పరివారము ౪. ఉపకరణము, సాధనసామగ్రి (ఛత్రచామరాది, రథ గజ తురగ పదాతాది.)

పరిచ్ఛన్నము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ౧. కప్పఁబడినది. ౨. దాఁచఁబడినది. ౩. సంవృతము, చుట్టుకొనఁబడినది

పరిచ్ఛిత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ౧. ఛేదించుట. ౨. వేఱుపఱుచుట. ౩. (గుణదోషములను) వివేచించుట. ౪. అవధారణము, నిశ్చయము. ౫. అవధి, హద్దు. ౬. కొలత, పరిమాణము.

పరిచ్ఛిన్నము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ౧. భేదింపఁబడినది. ౨. అవధారితము, నిశ్చయింపఁబడినది, నిర్వచింపఁబడినది. ౩. వేఱ యిడఁబడినది, కొలఁది పెట్టఁబడినది

పరిచ్ఛేదకము. సం. విశే. (అ. దికా. అ) పరిచ్ఛేదము చేయునది. వి. అ. పుం. పరిచ్ఛేదము

పరిచ్ఛేదనము. సం. వి. అ. న. ౧. భేదించుట ౨. విభజించుట. ౩ వివేచించుట. ౪ నిశ్చయించుట ౫ గ్రంథభాగము

పరిచ్ఛేదము. సం. వి. అ. పుం. ౧. భేదించుట ౨. వేఱుపఱచుట. ౩ (గుణదోషముల) వివేచించుట ౪ అవధారణము, నిశ్చయము, నిర్ధారణము. ౫. గ్రంథభాగము (సంధిపరిచ్ఛేదము, కావ్యపరిచ్ఛేదము వెం) ౬. అవధి, సీమ, మేర ౭ పరిమాణము, కొలఁది

పరిచ్ఛేదించు. సం. స. క్రి. భాగించు

వ. మన్వంతరకల్ప మహాకల్పాదిభేదభిన్నం బైన పదార్థంబులం బరిచ్ఛేదించుకాలంబు
కాశీ. ౨. ౯౭

వ. .లోపరసాభరితాకుంచిత భ్రూలతార క్తనయనాంబుజ తాధర యగుచు గిరినందన పరిచ్ఛేదించి.
కు. సం. ౬. ౬౫.

పరిచ్ఛేద్యము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ౧. అంతటను భేదింపఁదగినది ౨. అవధార్యము, నిశ్చయింపఁదగినది. ౩. పరిమేయము, కొలఁది పెట్టఁదగినది (పరిచ్ఛేదనీయము, పరిచ్ఛేత్త వెం. భేదనీయము, భేత్త వెం. వానివలె గ్రహించునది.)

పరిజనము. సం. వి. అ. పుం. ౧. పరివారము, బలఁగము; చెలికత్తెలు లోనగు జనము. ౨. భృత్యుఁడు, సేవకుఁడు.

పరిజయ్యము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) అంతటను జయించుటకు శక్యమైనది (దేశాది)

పరిజల్పితము. సం. వి. అ. న. ప్రభువుయొక్క నిర్దయత్వశాఠ్యాదుల నుపపాదించు మూలమునఁ దన సేవ్యరితనమును వ్యక్తీకరించుట. ఇది దశాంగములు గల చిత్రజల్పములలో రెండవ జల్పనము

శ్లో॥ ప్రభోర్నిర్దయతా శాఠ్యచాపలా ద్యుపపాదనాత్ స్వవిచక్షణతా వ్యక్తిర్భంగ్యా స్యాత్పరిజల్పితమ్. ఉజ్జ్వలమణి

పరిజేయము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) జయింపఁదగినది (ఇంద్రియాది)

పరిజ్ఞ. సం. వి. అ. స్త్రీ. = పరిజ్ఞానము

పరిజ్ఞప్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ౧. పూర్ణజ్ఞానము. ౨. పూర్ణస్మృతి

పరిజ్ఞానము. సం. వి. అ. న. పూర్ణజ్ఞానము, నిండు తెలివి

పరిజ్ఞేయము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) చక్కఁగా గ్రహింపఁదగినది, తెలిసికొనఁదగినది.

పరిజ్మఁడు. సం. వి. న్. పుం. ౧. చంద్రుఁడు ౨. అగ్ని ౩. వాయువు. (వే. ని.)

పరిడీనము. సం. వి. అ. న. వలయాకారముగా తిరుగుచు ఎగురుట. (ఇట్లే. పరిడీనకము)

పరిభవము. వి. (సం. ప్రథిమా. క. పరిటవ, పరుటవ = విస్తృతి) అతిశయము, విశేషము (శ. ర.)

ఆధిక్యము, గొప్పతనము.

(వ్యవ) స్వాములవారు పరిభవముతో వేంచేసి యున్నారు.

క. దొర కట్టున మారు పెట్టిదొ, యరు దావా విడుదలున్న హావణికలు లుపా, పరిభవము నింద్రభోగము దొరకెను దమ కననిజారు కుండి కెూరరుళ్. విజ. వి. ౩. ౧౬౯.

పరిభవించు. స. క్రి. (శ. రత్నా.) ... (వి. కు. వ్యాపింపఁజేయు; అతిశయముగాఁ (చెప్పు)

౧. అతిశయించు, మించు.

సీ. తనరించు శింజినీ టంకార రవములు భట సింహనాదంబుఁ బరిభవింప.

భాగ. ౭. ౩౭౯.

౨. ధరించు, వహించు, పూను.

గీ. పసిఁడి గిలకల చేర్చు కోలఁ బరిభవించి .. వారువంబులఁ బఱచె దుర్వార లీల,...

కాశీ. ౩. ౧౨.

సీ. రాణించు జాతివజ్రాల మేదలదారుల పండు వెన్నెలచెన్నుఁ బరిభవింప...

దశ. ౧. ౨౭౨.

౩ ఒనర్చు, చేయు, కావించు. (వరపు. శ ర.)

ఉ. వేదవిభాగమును బరిభవించిన పుణ్యుఁడు వేద్యుఁ బూన్చి బ్రహ్మదత్తపూజనంబు...

భీమ. ౨. ౬౩

గీ...దిగ్భాగములయందు వినిర్మిత పద్మలోచన నృత్యంబు పరిభవించు. ౫ ౧౪౧.

౪. వంచించు, పలుకు.

సీ. పరిభవింతు ప్రబంధపరమేశ్వరుని కేవ మూర్తి వైచిత్రి కొక్కొక్కమాటు.

కాశీ ౧. ౧౩

౫. అతిశయింపఁ జేయు, వ్యాపింపఁ జేయు.

సీ. పండువెన్నెలకేటఁ బరిభవింపఁగరాదె నగవు మొల్కెడుమోవి మెంగములందు.

పాండు. ౧. ౧౧౬.

సీ. కలధౌతపాత్రలఁ గాలాగురుచ్ఛేద బహుల ధూపంబులఁ బరిభవించు కాశీ. ౧. ౪౬.

అ. క్రి. వర్తించు, ఉండు.

గీ. ఇట్లు ధర్మపథుల వింతులతోఁ గూడి పరిభ వింపఁ జేడు ప్రాంతి నొంది

భాగ. ౭. ౪౯౧.

పరిభవిల్లు. అ. క్రి ప్రవర్తిల్లు, వరలు. (శ. ర.,

సీ పరమహంసహస్తూర్తిఁ బరిభవిల్లిన మీరు ఘన విశ్వంభరఁ జైకొనక యున్న.

చంద్రా ౪. ౫౧.

౨. అతిశయించు, పొంగు

గీ. భావజవికారములు కడుఁ బరిభవిల్ల. భాగ. ౭. ౯౨౦. (శ. ర.)

౩ ఒప్పు, శోభిల్లు.

సీ తనరిల్లఁ గొలఁకి నదికెను బరిభవిల్లె గ్రామమున వలకెఁ దురంగలించె .. ననంగ, నొప్పి నప్పాటగాఁ జెప్పఁబడును.

ఆం భా. ౩. ౭౩.

సీ. తనకీర్తి వర్తిక ఘనతరబ్రహ్మాండ భవన భూముల గొండ్లిఁ బరిభవిల్ల వైవ. ౧. ౯.

౪ వ్యాపించు

సీ మెఱుపు తార్క్ష్యుని యురమూఁపుపై నిడివట్టి పదముల కాంతులు పరిభవిల్ల.

భాగ. ౭. ౨౧౮.

పరిణతము. సం. విణ. (అ ఆ అ.) ౧. (అంత టను) వంగినది. ౨. ముదిసినది (వయస్సు) ౩. పరిపాకము పొందినది, పక్వమైనది, పండి నది. (జ్ఞానము, పండు, వెన్నెల, మనస్సు. మొ) ౪. అఱిగినది, జీర్ణించినది (ఆహారము) ౫. పరిణా మము నొందినది, మాఱి రూపాంతరము నొంది నది. ౬ ముగిసినది. సమాప్తము. వి. అ. పుం. కొమ్ములతో అడ్డముగా పొడుచు ఏనుఁగు

పరిణతి. సం. వి ఇ. స్త్రీ. ౧. పరిణామము, పరిణమించుట. ౨. కొనము. ౩. అవసానము. ౪. పరిపాకము. (వాచ.)

పరిణద్ధము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. (చుట్టు) కట్టఁబడినది. ౨ విశాలము, విరివి యైనది.

శ్లో. కవాటవక్షాః పరిణద్ధకంధరః

రఘు. ౩. ౩౪.

పరిణమనము. సం. వి. అ. న. పరిణామము, పరిణమించుట

పరిణమించు. సం. అ. క్రి. ౧. మాఱు, వికారము నొందు.

సీ. మంజుల మంజరీ మహిత సౌభాగ్యంబు పరివృత్తికుచవృత్తిఁ బరిణమింప
మనుచ. ౩. ౯౩.

వ. పురుషునిం జెంది పురుషునియందు రేతోరూపంబునం బరిణమించి యోషిత్కుక్షిం బడి యందు గర్భంబై పాదలి క్రమ్మఱ జీవత్వంబునం జన్మించు.
కవిక. ౫ ౧౦౦.

౨. లయించు, లీనమగు.

వ...ఉత్క్రాంతిరూపంబైన మరణ దశయందు ప్రాణంబులు దనయందుఁ దాను భూతతన్మాత్రలయందుఁ దన్మాత్రంబులు పరమాత్మయందును బరిణమింప..
కవిక ౫ ౧౦౦

ఆ. క్రి. స. క్రి. సంతోషించు

వ. అనిన నచ్చాతుర్యకిం బరిణమించి ధరణీరమణుం డారీతి రత్నమాలిక యతని యంతరంగిడి
ద్వా ౪ ౨౨౨

సీ. పరిణమించిరి ధరామరపురంధ్రీ హస్తఘటితచేలాంచల గ్రంథికలన మనుచ. ౫ ౯౫

ఆ. కపటమునుల కెంత కాలంబునకునైన, సంతసింప జేసు జలజగర్భు, చిరతపస్సమాధిఁ జెంది విసర్గేచ్ఛ, మెలఁగునిప్పుఁ బరిణమింతుఁగాని.
భాగ. ౨. ౨౪౨.

స. క్రి. సంతోషపెట్టు, అలరించు

ఉ...అవంతికాయతుఁ, నిష్క్రమింపఁ బరిణమించి యుత్సుకత నొందె... ద్వా. ౯ ౩౭
పరిణమత్, పరిణామ్యము, మొ. నమత్, శాస్త్ర.

పరిణయనము. సం. వి. అ. న. వివాహము, పెండ్లి

పరిణయము. సం. వి. అ. పుం. వివాహము, పెండ్లి.

పరిణయించు. సం. స. క్రి. వివాహమగు, పెండ్లాడు

వ. నీ సహోదరికిం బుట్టిన నీలకేశుండు నీసుతం బరిణయించి యుప్పాతాళలంకారాజ్యంబు నకుఁ బట్టభద్రుండై పెగడం గలవాఁడు
మై. ౨. ౧౩౯

సీ. ఖచర వల్లభుఁ డొక కనకవతీసంజ్ఞఁ బరగెడు కన్యకఁ బరిణయించి, ప్రీతి సంధిల్ల జీమూతవాహుం దనఁదగునట్టు పుత్రరత్నంబుఁ బడసె
ద్వా. ౫ ౯౧.

పరిణాహనము. సం. వి. అ. న. చుట్టును కట్టుట

పరిణామకము. సం. విణ. (అ. మి. కా. అ.) మార్పు కలిగించునది, పరిణామమును కలిగించునది

పరిణామదర్శి. సం. విణ. (పు. నీ. న.) ఏకార్యము చేయఁగా పెట్టి ఫలము గలుగునో కనుఁగొనువాఁడు, దూరదర్శి, కార్యపర్యవసానము ఎఱుఁగువాఁడు

పరిణామదృష్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. పర్యవసానమెఱుఁగుట

పరిణామపథ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పర్యవసానమందు హితముగా నుండునది చివఱకు మేలు చేయునది

పరిణామము. సం. వి. అ. పుం. ౧. మాఱుపాటు, మాఱురూపు, వికారము. ౨. జీర్ణమగుట, అఱుగుట. ౩. ఫలితము, పర్యవసానము. ౪. పరిపాకము, పరువు. ౫. తుది, ముగియుట. ౬. ముదిమి, వార్ధకము. ౭. ఒకయర్థాలంకారము.

క. ధరిలో నుపమేయమునను, నరుదుగ నాతో
పమ్యమాణ మగునుపమానం, బగుయు బ్రకృతో
పరూాగా, కరముగ బరిణామ మర్యోగ
గజు మె ట్లన్నక.

క నైలింప సతుల కౌఁగిటఁ, దేలుట కై బిబిక
సేఁగు దృప్తారులకుక, నీలాలనిచ్చ వారొను,
నీలాలిక హేతి రూబ నృప నగసింహ

నరస ౫ ౫౦ ౫౧

౫. అడ్డముగా విసరఁబడిన యేనుఁగు కొమ్ము
దెబ్బ. (క. ౯)

పరిణామముఖము. సం. విణ. (అ ఆ అ.) పలో న్ముఖము, ఫలింప సిద్ధముగా నున్నది.

పరిణామశూల. సం వి అ న ఆహారము జీర్ణించునపుడు కలుగు మిక్కుటమైన నొప్పి, శూలరోగభేదము

పరిణామశూలము. సం = పరిణామశూల

పరిణామి. సం విణ, (న్ నీ న్) పరిణామము గలది, వికారము నొందునది

పరిణామించు. సం స క్రి పరిపక్వము చేయు, విరక్తము చేయు

ద్వి. సేమించి మదిఁ బరిణామించుకొనినఁ, గామించునే రొమ్మదల్ దా మించుఁగాక.

పండితా. పురా. ౧౩౦ పా.

పరిణాయకుఁడు. సం విణ (అ. యికా అ) ౧. నడపువాఁడు, నాయకుఁడు ౨. పెండ్లాడు వాఁడు వి. అ. పుం. భర్త, పెనిమిటి

పరిణాయము. సం. వి. అ. పుం. సారెలయొక్క సవ్యాపసవ్యప్రసారణము, సొగటాలుకచ్చుట.

పరిణాహము. సం. వి. అ. పు. వైశాల్యము

పరిణాహి. సం. విణ. (న్. నీ. న్.) విశాలమైనది, పెద్దది.

పరిణింస. సం వి ఆ స్త్రీ. ౧ ముద్దిడుట. ౨. చవిచూచుట.

పరిణింసకము. సం. విణ. (అ. సికా. అ.) ౧. ముద్దిడునది, చుంబించునది. ౨ చవిచూచునది.

పరిణిష్ఠ. సం వి ఆ. స్త్రీ. ౧. పూర్ణకౌశల్యము, నిండు నేర్పు ౨. నిష్ఠ, స్థితి. ౩. పర్యవసానము, అంతము. ౪ పూర్ణమైన ఆసక్తి ౫ పూర్ణసిద్ధి, పూర్తిగా నెఱవేఱుట.

పరిణిష్ఠితము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) ౧. సిద్ధము, పూర్తిగా నెఱవేఱినది. ౨ నేర్పుకలది, సమర్థము. ౩ అత్యంతాసక్తి కలది. ౪. నిశ్చయింపఁబడినది.

పరిణిష్ఠుఁడు. సం విణ. (అ ఆ అ.) ౧ నేర్పరి, కుశలుఁడు; సమర్థుఁడు ౨ అత్యంతాసక్తి కలవాఁడు, ఆస్థ కలవాఁడు ౩ నిష్ఠుఁడు, ఉన్నవాఁడు.

పరిణీతుఁడు. సం విణ (అ. ఆ అ) పెండ్లాడిన వాఁడు

పరిణేత. సం. విణ. (ఋ. త్రి. ఋ) వి. ఋ. పుం = పరిణాయకుఁడు.

పరిణేయుఁడు. సం విణ (అ ఆ.అ.) ౧. నడపఁదగినవాఁడు. ౨ పెండ్లాడఁదగినవాఁడు.

పరితపించు. సం. స. క్రి. ౧. సంతాపము నొందు, క్రాఁగు. ౨. దుఃఖించు, బాధపడు.

గీ. పలికిరో పెట్టె యుఁక నేల పరితపింప, గిరి
జతోఁ గూడి శివుఁ డీడఁ గ్రీడసేయ,
వచ్చినాఁ డింకలో నిండఁ జొచ్చుపురుషుఁ,
డింతి యాఁగాక యని శాప మిచ్చినాఁడు.

భా. రా. కి. ౪౨౫. (పరితాపకుఁడు. పెం. తాపకుఁడు. పెం. వానివలె గ్రహింపఁదగినది.

పరితప్తము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ౧. కాల్పఁబడినది; కాఁగింపఁబడినది, వేఁడిమి కలిగింపఁబడినది. ౨. బాధింపఁబడినది, తపింపఁజేయఁబడినది.

పరితప్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. పరితాపము

పరితము. వి. (సం. పరభృతము) కోయిల, పికము.

సీ. వినఁ గూడ మదనదేవుపైఁ జాటలువాడు
  లేఁజాయంపుఁ బరితములను
   యయా. ౪. ౧౧

పరితర్కణము. సం. వి. అ. న. బాగుగా ఆలోచించుట, బాగుగా ఊహించుట

పరితర్పణము. సం. వి. అ. న. ౧. తృప్తిపడుట ౨. తృప్తిపఱచుట. (పరితర్పకుఁడు పుం. తర్పకుఁడు పుం. వానివలె గ్రహించునది)

పరితళించే. అ. క్రి. విచారించు, ఆలోచించు.

సీ. పంచాంగశుద్ధిగాఁ బరితళించెను భృంగి మతి
  వాడు కొండేనిఁ బ్రతిదినంబు భీమ.
  3 ౧౩౭ (చి. ని. పా. పరితపించు
  మద్రి. పా)

పరి (రీ) తాపము. సం. వి. అ. పుం. ౧. అత్యుష్ణత, మిక్కిలి వేఁడిమి ౨. బాధ; దుఃఖము, శోకము 3. భయము ౪. కంపము, వణఁకు. ౫. నరకము

పరితాపించే. అ. క్రి. ౧. దుఃఖించు; బాధనొందు. ౨. సంతాపము నొందు, క్రాఁగు

వ. ఇవ్విధంబున మహావ్యధం బరితాపించుచున్న
  నన్ను రూక్షేక్షణంబుల నిరీక్షించు..
   కై. భా. ౪. ౨౧౧

పరితుష్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ౧. మిక్కిలి తృప్తి, తనివి. ౨. మిక్కిలి సంతోషము.

పరితుష్టుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ౧. మిక్కిలి తుష్టినొందినవాఁడు, మిక్కిలి తృప్తుఁడు. ౨. మిక్కిలి సంతోషించినవాఁడు.

పరితృప్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. మిక్కిలి తృప్తి

పరితృప్తుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) మిగుల తృప్తి నొందినవాఁడు

పరితోషణము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) తృప్తి పఱచునది, సంతోషపెట్టునది వి. అ. న. ౧. తృప్తి ౨. సంతోషము

పరితోషము. సం. వి. అ. పుం. ౧. మిక్కిలి తృప్తి, తనివి ౨. మిక్కిలి సంతోషము.

పరితోషి. సం. విశే. (న. తి. న.) ౧. తృప్తి పొందువాఁడు. ౨. సంతోషించువాఁడు.

పరితోషించే. సం. అ. క్రి. సంతసించు, మిక్కిలి సంతోష మొందు.

గీ... పూజార్హవస్తువు లపుడు దెచ్చి, వంటలకుఁ
  గొండపాడువుగా నైచుటయును.

మ. పరితోషించి శివార్చనాకుతుకసంబద్ధాత్ముఁ
  డై తెచి.. ఉ. గా. 3. ౨౦౨.

పరిత్యజి (జియి)ంచే. సం. స. క్రి. విడుచు

వ. మంకి యివ్విధంబునం గోడెలు నచ్చినం బుట్టిన నిర్వేదంబున సకల కామంబులం బరిత్యజించి దేవసమూం డై యుండె.
   భార. శాం. ౪. ౫౪

మ. అజవత్సుం డిది పోలఁ బోల దని కార్యాకార్య నివృత్తికిన్, నిజ మాహాంప నశక్తుఁడై యపుడు వానిం జంప నొంపం బరిత్యజింపక మది వోడి ... భోజ రా. ౫. ౧౪౦. (పరిత్యజక్, పరిత్యాజకుఁడు పుం. త్యజక్, త్యాజకుఁడు పుం. వానివలె గ్రహించునది).

పరిత్రస్తము. సం. విణ (అ ఆ అ) మిక్కిలి భయపడినది, మిక్కిలి వెఱచినది.
(పరిత్రాసకుఁడు వెం. త్రాసకుఁడు వెం. వాని వలె గ్రహించునది)

పరిత్రాణము. సం. విణ (అ ఆ అ) ౧. రక్షించునది ౨ పరిత్రాతము, రక్షింపఁబడినది (పరిత్రాత,పరిత్రాయమాణము. వెం త్రాత, త్రాయమాణము. వెం వానివలె గ్రహించునది) వి అ. న. రక్షించుట

పరిత్రాణి. సం. వి ఈ. స్త్రీ త్రాయంతి,-కలుగానుఁగు[?].

పరిదరము. సం. వి అ పుం పంటియిగుళ్లలో పుట్టురోగము (దీనివలన ఇగుళ్లనుండి నెత్తురు కాఱును.)

పరిదహనము. సం వి అ న పూర్తిగా కాల్చుట, అంతటను కాల్చుట.

పరిదానము. సం. వి. అ. న ౧ వినిమయము, ప్రతిదానము, ఒకవస్తువు ఇచ్చి మఱియొకవస్తువు పుచ్చుకొనుట. ౨ దానము, ఇచ్చుట

పరిదాయి. సం. విణ (పు నీ పు.) ౧ ఇచ్చువాఁడు ౨ పెండ్లికొడుక్కు యన్నగలవానికి కూఁతు నిచ్చువాఁడు. ౩. వినిమయము చేయువాఁడు
(పరిదాత వెం. దాత వెం వాని వలె గ్రహించునది)

పరిదాహము. సం వి. అ. పుం ౧. కాల్చుట ౨. తాపము, బాధ

పరిది. వి (సం. పరిధిః) సూర్య చంద్రుల పరివేషము.
సీ. పరివేషబాహుంబు భాసిల్లుచుండును గుడియునఁ బరిది శా గుడుసు గాఁగ.
అం. ఖా. ౧. ౭౨.

పరిదిష్టము. సం విణ. (అ. ఆ అ.) తెలియఁబడినది; చూపఁబడినది.

పరిదీప్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మిక్కిలి దీప్తమైనది

పరిదృఢము. సం విణ. (అ ఆ. అ) మిక్కిలి దృఢమైనది

పరిదేవకుఁడు. సం విణ (అ వి కా ఆ.) ౧ విలపించువాఁడు ౨. పశ్చాత్తాపపడువాఁడు

పరిదేవన. సం వి ఆ స్త్రీ=పరిదేవనము.

పరిదేవనము. సం వి. అ. న ౧. విలాపము, దుఃఖముతో గూడినమాట ౨. అనుశోచనము, (చేసినపని తగని దని తెలిసిపడు) అనుతాపము, పశ్చాత్తాపము

పరిదేవము. సం వి అ పుం విలాపము, ఏడుపుతోఁ గూడిన మాట.

పరిదేవి సం విణ (పు నీ. పు) ౧ విలపించువాఁడు, ౨ పశ్చాత్తాపపడు వాఁడు

పరిదేవితము. సం. విణ (అ ఆ అ) ౧ విలపించినది ౨ పశ్చాత్తాపపడినది వి అ. న.=పరిదేవనము

పరిదృష్ట. సం. విణ (ఋ స్త్రీ. ఋ.) అంతటను చూచువాఁడు; చూచువాఁడు.

పరిద్రోణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నారికడపు పాత్తి (శ ర.)

పరిధానము. సం వి అ. న. ౧. (వస్త్రములు) ధరించుట. ౨. దోవతి, అంతరీయము, కట్టుబట్ట.

పరిధానీయము. సం. విణ (అ. ఆ. అ.)ధరింపఁదగినది, కట్టుకొనఁదగినది. వి. అ. న. కట్టుబట్ట, దోవతి.

పరిధాయము. సం. వి. అ పుం ౧ పరిచ్ఛేదము, భాగము. ౨. మడుగు, జలస్థానము. ౩. నితంబ ప్రదేశము, పిఱుఁదు.

పరిధారణ. సం. వి ఆ. స్త్రీ=పరిధారణము.

పరిధారణము. సం వి అ న. ౧ ధరించుట ౨. ధరించుట.

పరిధావనము. సం=ధావనము.

పరిధావి. సం విణ (శ నీ. శ.) చుట్టును పరుగిడు వాఁడు

పరిధి. సం. వి. ఇ. పుం ౧ ఆవరణము, చుట్టునుండు గోడ, కంచె మొ ౨ పరిధి, సూర్యాగ్ని పరివేషము, గుడి ౩ కాంతిమండలము, వలయాకారముగఁ జుట్టును క్రమ్మియున్న కాంతి ౪ చుట్టువాఱిన మేర, వృత్తక్షేత్రముయొక్క చుట్టుకొలత ౫. బండి కంటి కదకమ్మి ౬. యజ్ఞాగ్నికి చుట్టునువైచు మోదుగు మొ. వానికొమ్మ ౭. యజ్ఞమునందు పశుబంధనార్థము నాఁటిన పలాశాదిశాఖ

పరిధిస్థుఁడు. సం వి అ పుం ౧ పరిచారకుఁడు. ౨. యుద్ధాదులందు గడికి చుట్టును కాపుగా నుండు సైన్యాది; చుట్టుకొని కాచియుండు భటుఁడు; సేనచుట్టును కాచువాఁడు; చుట్టును వలయాకారముగ నిలుపఁబడిన కావలి బంటుల సమూహము

పరిధూపితము. సం. విణ (అ ఆ. అ) సుగంధద్రవ్యముతో పొగవైవఁబడినది

పరిధూమనము. సం వి అ న (వైద్యక) దప్పి గొన్నవానికిఁ గలుగు నొక విధ మగు శ్రేఁపు

పరిధూయమానము. సం=పరిధూమనము.

పరిధూసరము. సం. విణ. (అ. ఆ అ) మిక్కిలి బూడిదవన్నె గలది.

పరిధృతము. సం=ధృతము.

పరిధేయము. సం విణ (అ. ఆ. అ.) ధరింపఁదగినది, కట్టఁదగినది. వి. అ న. దోవతి, కట్టుబట్ట.

పరిధ్వంసనము. సం=ధ్వంసనము. (పరిధ్వంసితము మొ. ధ్వంసితము మొ. వానివలె గ్రహించునది.)

పరినందనము. సం విణ. (అ ఆ అ) సంతోషపెట్టఁబడినది వి. అ. న. సంతోషపెట్టుట.

పరినిర్వపణము. సం వి. అ న పంచియిచ్చుట, కేలుకేలుగా ఇచ్చుట

పరినిర్వాణము. సం. విణ (అ ఆ అ) పూర్తిగా ఆఱినది, పూర్తిగా నశించినది వి అ. న ౧ ఆత్యంతిక నాశము, పూర్తిగా నశించుట ౨ నిర్వాణము, ముక్తి

పరినిర్విణ్ణుఁడు. సం=నిర్విణ్ణుఁడు

పరినిర్వృతి. సం వి ఇ స్త్రీ. పూర్ణసుఖము, మోక్షము.

పరినిర్వృత్తి. సం వి. ఇ స్త్రీ. మోక్షము.

పరినిషేవణము. సం=నిషేవణము

పరినిష్ఠ. సం=పరిణిష్ఠ.

పరినిష్ఠితము. సం=పరిణిష్ఠితము.

పరినిష్ఠుఁడు. సం=పరిణిష్ఠుఁడు.

పరిన్యాసము. సం=న్యాసము. (పరిన్యస్తము మొ. న్యస్తము మొ. వానివలె గ్రహించునది.)

పరిపంథకుఁడు. సం. వి. అ పుం. పరిపంథి, శత్రువు.

పరిపంథి. సం విణ (శ. నీ. శ.) అడ్డగించువాఁడు, నిరోధించువాఁడు. వి. శ. పుం. ౧. శత్రువు. ౨. తెరువాటుదొంగ, దారి కొట్టు దొంగ.

పరిపంథికుఁడు. సం॥ పరిపంథకుఁడు.

పరిపంథుఁడు. సం వి అ. పుం. (త్రోవ కాచి యుండువాఁడు. త్రోవను విడిచి ప్రక్కల నుండువాఁడు.) ౧. శత్రువు, పగవాఁడు ౨ దారికొట్టు దొంగ.

పరిపక్వము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) పరిపాకము నొందినది. (చూ పరిపాకము)

పరిపణనము. సం వి అ న ౧ ప్రతిజ్ఞసేయుట ౨. పందెము మొ ఒడ్డుట

పరిపణము. సం వి. అ. పుం న మూలధనము, సంచి మొదలు

పరిపణితము. సం విణ. (అ. ఆ అ) ౧. ప్రతిజ్ఞాతము, ప్రతిన చేయఁబడినది

శ్లో సతతమనభిభాషణం మయా తే పరిపణితం భవతీమనానయంత్యా, త్వయి కదితి విరోధ నిశ్చితాయాం భవతి భవత్యనుమ్యాజ్జనస్స కామః॥ శకు ౩ ౯

౨. ఒడ్డఁబడినది (పందెము మొ.)

పరిపతనము. సం. వి. అ న. ౧ చుట్టును పడుట; అంతటను పడుట; పడుట ౨. చుట్టును తిరుగుట, చుట్టును సంచరించుట. (పరిపతితము మొ. పతితము మొ వానివలె గ్రహించునది

పరిపత్తు. సం వి త్ పుం. పంకము, బురద (వై. ని.)

పరివత్రము. సం. వి. అ. న. భోజనము, తినుట. (వై. ని.)

పరిపరి. విణ (√ పరియు. క పరిపరి) ౧ అనేకము; వివిధము.

చ వాహకులే, పరిపరిలాగులం గుఱియఁ బట్టుచు రా వలన త్రియుంబులున్, దురగము లేఁగుదెంచె... వై. భా. ౨. ౧౫.

ఉ. మురభిత్ తులసీ పరిమళ, పరిమిళితములుగ నొనర్చి పరిపరిగతులం, గర మురుముగ నతి చతురతఁ, గరతలకలిత మెఱయ మాలికలు గట్టు తగన్. విప్ర. ౨. 30

క ఖరనిహతి నొంటు దుష్కృత, భరములఁ గీకటుల తలలు పటపట పగులన్, బరిపరి గతులం దురగముఁ, బఱపెదు నెఱరాకు నిన్ను భక్తిఁ దలంతున్ చంద్రా॥ ౧. ౩౬.

సీ పరిపరి ధూపంబుల నర, వీరుల తెరల రత్న దీపవితతుల మార్గా, స్తరణములఁ బొలుచు రాత్రులఁ, బరమబుధులు నృపులు వరుస బంతులు పొఁగన్ వై భా ౪ ౨౦౧

౨ మిగుల చెడినది; క్షుబ్ధము, కలత నొందినది. (చూ. పరిపరియగు)

క్రి విణ. చిందఱవందఱ, ముక్కలు ముక్కలుగ

గీ పరిపరి యనంగఁ జిందఱవందఱ యన, నలరుచుండును గణకోర్థి మగుచు...
ఆం. భా ౩ ౬. ౪

జ పరిపరియగు

పరిపరియగు. అ క్రి (√ పరిపరి) క్షుబ్ధమగు, కలఁగు

క గిరిజాకరంబు సోఁకినఁ బరమేశుని చిత్తమెల్లఁ బరిపరి యయ్యెన్ హీర ౨ ౧౦౦

పరిపవనము. సం వి అ పుం ౧. పవిత్రము చేయుట, శుద్ధము చేయుట. ౨. ధాన్యమును చెరుగుట ౩ చెరుగు చేట

పరి(రీ)పాకము. సం వి. అ. పుం. ౧ పూర్ణిపాకము, పూర్తిగా పక్వమగుట. ౨. పూర్తిగా జీర్ణమగుట, పూర్తిగా అఱుగుట, (భుక్తాన్న పరిపాకము మొ.) 3. పరిణామము, పర్యవసానము. ౪. బుద్ధి, మనస్సు. మొ. వాని పరిపూర్ణత; నైపుణ్యము. ౫. పరువము, ఫలోన్ముఖత్వము (పండుటకు సిద్ధముగా నుండుట; ఫలము నిచ్చుటకు సిద్ధముగా నుండుట.)

పరిపాటిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. త్రివృత. తెగడకి

పరిపాటలము. సం. విశే. (అ. ఆ అ) అంత టను పాటలవర్ణము కలిగి, మిక్కిలి పాటల వర్ణము కలది. (చూ పాటలము)

పరిపాటి. సం. వి. ఇ. ఈ స్త్రీ ౧. అనుక్రమము, అనుపూర్వి

క. పురగురుడుతును శుక్రుండును, బరిపాటిగి దండనీతిఁ బలికిరి.

భార శాం. ౧ ౧౦౬.

ద్వి. పవిపతి రొంటిడును బరలోకవిధులు, తినయు లానర్చురు తల్లిదండ్రులకుఁ, బరిపాటి దప్పించి పరలోకవిధులు, పరలించి విధి నీవు మఱచేయఁ బనిచె. రం. రా అయో ౧౨౬. పా ౨౨. పం

౨. పద్ధతి, విధము

గీ. వేదపారంబు సత్యంబు వినఁడు సత్య, సార మూర్తి దమము దమపార మనఘు, లార పొత్తు మీపరిపాటి గారవమున, సాదరించు నమ్మంటాల కొండు మూర్తి.

భార, శాం. ౫ ౧౪౮.

సీ. మునిశ్రేష్ఠ లారొమ్ముయొత్తు పొవి చప్పుడు గాని పరిపాటిఁ బవనంబు బట్టి నడచి.

కాశీ. ౪. ౧౨౧

3. సామాన్యము, సాధారణము.

సీ ... కూర్చుఁబో పరిపాటిగొంపలోఁ గూల్పక యాదుర్గమునఁ ద్రోయనేల యనుచు

శుక 3 ౫౭౭

ద్వి. జనమనోహరుఁ డైన సారంగధరుఁడు, మను శేశ! పరిపాటి మనుజుండు గాఁడు.

ద్వి. తి. పా. ౪౫ పా.

(తెనుఁగునందే యీ యర్థము కనఁబడుచున్నది)

పరిపాఠము. సం. వి. అ. పుం. అంతయుఁ జెప్పుట, సవిస్తరముగాఁ జెప్పుట.

పరిపాలకుఁడు. సం విశే (అ. లిశా. అ.) చక్కఁగా కాపాడువాఁడు, చక్కఁగా పాలించు వాఁడు (ప్రభువు వెం)

పరిపాలన. సం వి. ఆ. స్త్రీ = పరిపాలనము

పరిపాలనము. సం. వి. అ న ౧ చక్కఁగా రక్షించుట, చక్కఁగా కాపాడుట. ౨. పోష ణము, పోషించుట.

పరిపాలించు. సం స క్రి రక్షించు, ఏలు, కాపాడు, సత్యవ్రతాదులు రక్షించు, ప్రతి జ్ఞాదులు నిలఁబెట్టుకొను

వ తన సత్యవ్రతంబు పరిపాలింపం దలంచి...

మార్క ౧ ౩౯

పరిపాలితము. సం విశే (అ ఆ. అ) చక్కఁగా పాలింపఁబడినది.

(పరిపాల్యుఁడు వెం పాల్యుఁడు వెం వాని వలె గ్రహించునది)

పరిపిష్టకము సం వి అ. న. సీసము

పరిపీడ. సం = పీడ

పరిపీడన. సం వి ఆ స్త్రీ = పరిపీడనము

పరిపీడనము. సం. వి. అ. న ౧ పిసుకుట ౨ పిండుట, పీడుచుట. 3 బాధించుట.

(పరిపీడితము వెం పీడితము వెం. వానివలె గ్రహించునది.)

పరిపుటనము. సం. వి అ న. భేదనము, వేఱు పఱచుట. ౨ (వాచ) సంపుటీకరణము; కూర్చుట, కలుపుట.

పరిపూజ. సం. వి. అ. స్త్రీ = మిక్కిలి పూజించుట, మిక్కిలి గౌరవించుట.

పరిపూజన. సం. వి. అ. స్త్రీ = పరిపూజనము.

పరిపూజనము. సం. వి. అ న. మిక్కిలి పూజించుట, మిక్కిలి గౌరవించుట.
(పరిపూజితము వి. పూజితము వి. వాని వలె గ్రహించునది)

పరిపూతము. సం విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧ అత్యంత శుద్ధము, మిక్కిలి పవిత్ర మైనది ౨ చెరుగఁబడినది (ధాన్యాది)

పరిపూరణము. సం. వి అ న చక్కఁగా నిండించుట, పూర్ణ మైనదిగాఁ జేయుట

పరిపూర్ణత. సం వి అ స్త్రీ ఆభోగము, సంవృద్ధి, నిండు.

పరిపూర్ణము. సం. విణ. (అ ఆ. అ) పూర్తిగా నిండినది, పూర్ణ మైనది, సమృద్ధము, సమాప్తము (పరిపూరకము వి. పూర్ణకము వి. వాని వలె గ్రహించునది.)

పరిపూర్తి. సం వి ఇ స్త్రీ పూర్తిగా నిండుట ౨. సంపూర్తి సమృద్ధి; సమాప్తి

పరిపృచ్ఛ. సం. వి. అ స్త్రీ పరిప్రశ్నము, చక్కఁగా అడుగుట, చక్కఁగాఁ బ్రశ్నించుట

పరిపేలము. సం వి అ న. కైవర్తీముస్తకము, కైవడిముస్తె

పరిపేలవము. సం. విణ (అ. ఆ. అ) మిక్కిలి పేలవ మైనది. (చూ. పేలవము.) వి అ. న. కైవర్తీముస్తకము, కైవడిముస్తె

పరిపోటనము. సం. వి అ న. ఛేదనము, ఛేదించుట

పరిపోటము. సం. వి. అ పుం. ఒకానొక కర్ణపాళీరోగము, చెవితమ్మివీఁద బయలుదేఱు రోగవిశేషము.

పరిపోషించు. సం. స. క్రి. చక్కఁగా పోషించు, పూర్తిగా పోషించు.

పరిపోషితుఁడు. సం విణ (అ. ఆ అ) చక్కఁగా పోషింపఁబడినవాఁడు, పూర్తిగా పోషింపఁబడినవాఁడు. (పరిపోషణీయము వి. పోషణీయము వి. వానివలె గ్రహించునది)

పరిప్రశ్నము. సం. వి అ పుం. చక్కఁగా అడుగుట, బాగుగా ప్రశ్నించుట (పరిపృష్టము. వి. వానివలె గ్రహించునది.)

పరిప్రాప్తి. సం. వి స్త్రీ. చక్కఁగా పొందుట, పూర్తిగా పొందుట

పరిప్రేషణము. సం. వి అ. న పూర్తిగా పంపుట, పంపివేయుట.

పరిప్రేష్యుఁడు. సం. విణ (అ. ఆ అ.) పంపఁదగినవాఁడు వి అ. పుం భృత్యుఁడు, సేవకుఁడు

పరిప్లవము. సం విణ (అ ఆ అ) ౧. చంచలము, కదలునది ౨. తేలునది వి. అ పుం ౧. పొంగిపాఱుట ౨. విప్లవము. ౩. జలాదుల మీఁదుగా దాటుట. ర. పీరుతోడి. (ర. ర)

పరిప్లవించు. సం. అ క్రి గంతులువైచు.
ఉ...ఇంక వారలన్, మిక్కిలి శక్తి మీఱ దిగ్ర్మింగెద నంచుఁ బరిప్లవింపఁగన్.
దశా. ౨. ౨౦౨.

పరిప్లావి. సం. వి. న్ పుం హంసము, అంచ. (వై. ని.)

పరిప్లుతము. సం విణ (అ. ఆ అ.) ౧. ఱెల్లువ పొంగి పాఱినది.
౨. (జలాదులచే) తడుపఁబడినది. వి అ న ౧. గంతు, దాఁటు

పరిప్లుత. సం వి. అ. స్త్రీ. ౧. మదిర, సారాయము ౨. మైథునవేదనాయుక్త మగు ఆఁడుగుఱ్ఱి.

పరిప్లుష్టము. సం విశే (అ ఆ అ) దగ్ధము, కాల్పఁబడినది

పరిబ(వ)ర్హణము. సం వి అ న ౧. పరిజనము ౨ వేషము, వస్త్రాద్యలంకరణము ౩. వృద్ధి, పెనుపు, ౪ పూజనము

పరిబర్హము. సం వి అ పుం ౧ శ్వేతచ్ఛత్రాది రాజయోగ్య వస్తువు ౨ పరివారము. ౩ ఉపకరణములు, సామగ్రి ౪ ధనము ౫ కుటుంబ (పిల్లవాండ్లు)

పరిబృ (వృ)ంహణము. సం వి అ న పెనుపు, అభివృద్ధి

పరిబృ (వృ)ంహితము సం విశే (అ ఆ అ.) ౧. వర్ధితము, పెంపఁబడినది ౨ చేకొనఁబడినది, కూడఁబడినది

వి అ న ఏనుఁగు గీఁక

పరిభంగము. సం వి అ పుం తునుకలుగా విఱుచుట, తుమురుసేయుట.

పరిభజించు. సం స క్రి సేవించు

సీ స్థిరతరం బగు తు`ర్య, సింహాసనం బొప్పఁ బ్రహ్మాది మంత్రులు పరిభజింప

శుకచరిత్రము ౧. ౭౦

పరిభర్త్సనము. సం వి అ న బెదరించుట, అదలుపు

పరిభవపడు మి అ క్రి (పరిభవము + పడు) తిరస్కారము నొందు; అపజయమునొందు

క సురవరులు పెక్కుమాఱులు, పరిభవపడిరి. .

కు సం ౧౨. ౯౩౧.

పరిభవపదము. సం వి అ న పరిభవమునకు విషయభూతము, పరిభవమునకు అర్హమైనది ౩. పరిభవము కలిగించునట్టి స్థితి

పరిభవము. సం వి. అ పుం ౧ అనాదరము, తిరస్కారము. ౨. ఓటమి, అపజయము

పరిభవి. సం. విశే (పు సీ న) ౧ పరిభవించువాఁడు ౨. పరిభవము నొందువాఁడు

పరిభవించు. సం. స. క్రి. అవమానించు.

ఆ .విప్రు, రాజుఁ బరిభవింపగాదు విప్రుల కొల్వు, కల్పవృక్షసేవ కరణి యధిప

భార అను ౨ ౧౫౫..

ఉ. కేవలు శత్రునిం బరిభవించుట కీర్తికి కీర్తివిరముం, దా మదిఁ బెట్టుకోలు సుఖ తంత్రము గాదు . భార శాం ౩ ౨౨

పరిభాళించు. సం అ క్రి (√ పరిభల్ల్) కలహించు, జగడమాడు

౧ ఏగా ముంపటి గానకి, కేరము మై దెచ్చుకొనుచు నీ మీసలు నా, చేరువ వడిఁ బెట్టెద విటు,లాకే రేకొంగవీరుఁ డుంటె యుఁగవకో

౨ నావుడు పరిభాళించెద, వీ వుండుట రమ్మిఁగి కాదె యిటు కేటుగ నేఁ, గావించితిఁ జేరిఁ దగ,- వించుక గలిగనేని లటవట్టు లేలా. ద్వా ౩. ౨౯

౪. మగతనము సెలుపఁ బూనియుఁ, బగ యేమియు లేకపోటఁ బరిభాళింపం, దగదు.. ద్వా ౪ ౩౬

(పగ గలిగింపక - పాఠాంతరము)

పరిభావనము. సం వి అ న చింతనము, ఆలోచనము

పరిభావము. సం = పరిభవము

పరిభావి. సం విశే (పు. సీ న) ౧ అవమానించునది ౨ నిరాకరించునది

పరిభావితము. సం విశే (అ ఆ. అ) లోపల ధరింపఁబడినది, లోపలఁ జేరి పడియున్నది. ౨. వ్యాప్తము ౩ ప్రకాశింపఁబడినది ౪. చక్కఁగా భావింపఁబడినది.

పరిభావ్యకము. సం విశే (అ ఆ అ.) పరిభవించునది.

పరిభాష. సం. వి. ఆ స్త్రీ ౧ ఆలాపము, మాటలాడుట. ౨. నిందావచనము దూఱు మాట ౩. వివరణము. ౪ శాస్త్రకారులు లాఘవమునకై చేయునట్టి సంకేతవిశేషము

పరిభాషణము. సం. వి. అ. న ౧ సంభాషణము, మాటాడుట, ఆలాపము ౨. దూఱు మాట, నిందించుట యైన దుష్టవచనము, సదూషణాపహాసవచనము, ౩ నియమము.

పరిభాషించు. సం. అ. క్రి ప్రవచించు, చెప్పు

వ. అని పరిభాషించి.

భార. అను ౪ ౯౭

పరిభాసిల్లు. సం అ క్రి ప్రకాశించు

మ ఉద్ధతిం, బరిభాసిల్లఁ జతుర్వ్యాధుని
చమూ భద్రప్రయాణం బిలన్

కావ్యా ౩ ౧౭౬

పరిభిన్నము. సం. విశే. (అ ఆ అ) ౧ చక్కఁగా భేదిల్లినది, చక్కఁగా పెటిలినది, విరిసినది. ౨. వికృత మైనది

పరిభుక్తము. సం. విశే (అ. ఆ అ) ౧ చక్కఁగా భుజింపఁబడినది. ౨. చక్కఁగా అనుభవింపఁబడినది. ౩ పొందఁబడినది

పరిభుగ్నము. సం. విశే. (అ ఆ అ) మిక్కిలి వంకరైనది, చాల వంగినది.

పరిభూతము. సం. విశే (అ ఆ. అ) ౧ తిరస్కృతము. ౨. అనాదృతము, పాటింపఁబడనిది.

పరిభూతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. పరిభవము.

పరిభూషణము. సం వి అ. పుం ఒక దేశముయొక్క సిస్తు వంతయు కట్టుటచేత పొందఁబడిన సంధి.

పరిభోక్త. సం విశే (ఋ స్త్రీ ఋ) ౧ చక్కఁగా తినువాఁడు; చక్కఁగా అనుభవించువాఁడు ౨. పరిపాలించువాఁడు ౩. గురుస్వభృత్తు, గురుద్రవ్యము ననుభవించువాఁడు. (వై. ని.)

పరిభోగము. సం వి అ పుం ౧ అనుభవము. సంభోగము.

పరిభ్రంశనము. సం. వి అ న. ౧. భ్రంశము. ౨. నష్టము.

పరిభ్రంశము. సం వి అ పుం ౧ జాఱి పడుట ౨ తప్పించుకొనుట

పరిభ్రమణము. సం. వి. అ న ౧ అంతట తిరుగుట ౨ చుట్టు తిరుగుట ౩ పరిధి, కైవారము, వర్తులమురొక్క చుట్టు కొలఁత.

పరిభ్రమము. సం వి అ పుం ౧ అంతట తిరుగుట ౨. పొరపాటు, భ్రాంతి

పరిభ్రమి(యి)ంచు. సం అ క్రి. సంచరించు తిరుగు

సీ ..మహావిపినభూమిఁ, బత్నితోఁ దన పరి
భ్రమియించుటయు నష్టదలఁచి శోకించి .

భార అర. ౨. ౮౭.

ఉ .అవ్విహంగాంగనయు . అమ్మహాయుద్ధ
మధ్యంబునం బరిభ్రమించుచున్నంత .

మార్క ౧౯ ౪౫.

పరిభ్రష్టము. సం విశే (అ ఆ అ) ౧ పరిభ్రంశము నొందినది, క్రొత్తగా పడిపోయినది ౨. తప్పించుకొన్నది ౩ కీడ్పుఱుపఁబడినది. ౪ లేనిది ౫ సన్నపేయనిది. ౬. నశించునది ౭ పోఁగొట్టుకొనఁబడినది (విల్యమ్సు)

పరిమండలము. సం. విశే. (అ ఆ. అ) అంతట గుండ్రనిది, వర్తులాకారము. వి అ పుం న ౧ వృత్తము, వర్తులము ౨ బంతి, చెండు ౩ గోళము. ౪ (తర్క) పారిమాండల్యము, అణుపరిమాణము.

పరిమంథరము. సం. విశే. (అ. ఆ అ) ౧. మిక్కిలి మెల్లనిది.

పరిమందము. సం విశే (అ. ఆ. అ) ౧. మిక్కిలి మెల్లనిది. ౨. మిక్కిలి బలహీనము. ౩ మిక్కిలి చిన్నది

పరిమరము. సం వి అ పుం. యుద్ధము

శ్లో. చిరాత్ క్షత్రస్యాస్తు ప్రలయఇవ ఘోరః పరిమరః మహావీరచరిత్ర. ౩. ౪౧,

పరిమర్దనము. సం వి అ. న ౧ నూఱుట. ౨. నలియఁగొట్టుట. ౩ నాశనము. ౪ గాయు పులుచుట ౫. బిగ్గనదుముట

పరిమర్దము. సం = పరిమర్దనము

పరిమళము. సం వి. అ పుం. ౧. మెదుపుట వలనను రాయిడివలనను బుట్టిన జనమనోహార మగు తావి. ౨. మిక్కిలి సంబంధము. ౩. పండిత సమూహము (వా చ)

పరిమళించె. సం. అ క్రి వాసించు, వ్యక్త మగు

గీ... బ్రాహ్మణుండు, పలికె నిష్పచ్చరం బయిన భావణముల, పరమ సాత్త్విక భావంబు పరిమ ళింప హార ౩ ౧౪.

పరిమళితము. సం. విశే. (అ. ఆ అ) పరిమ ళించునట్లు చేయఁబడినది

పరిమాణము. సం వి అ. న తూము లోనగు వానికొలత; ప్రస్థమానము, కొలఁది, ప్రమా ణము.

పరిమాధి. సం. విశే. (ఇ ని ఇ.) మిక్కిలి మథించునది, త్రచ్చునది; మిక్కిలి కలంచునది, చాల బాధించునది.

పరిమార్గణము. సం. వి. అ. న. ౧. అంతటను వెదకుట. ౨. అంటుట, స్పర్శము. ౩ తుడు చుట, శుద్ధము సేయుట.

పరిమార్గము. సం = పరిమార్గణము.

పరిమార్చు. స. క్రి (√ పరి). ౧. ఖండించు నశింప.

క. కరములు నాలుగు నిక్కం, బరిమార్చితి వీఁడు నీదు భక్తుల కగ్గే, నరుఁడై పొగ డొంది జరా, మరణాదిభయంబు దక్కి మను నిటమీఁదన్. భాగ. ౧౦. ఉ. ౪౪౪.

౨ చంపు, వధించు

క ఒరుఁ డర్యోధను మామక, శరాసన క్షిప్త దీప్తసాయకపంక్తిం, బరిమార్చెద...

భార విరా ౪ ౧౦౨

సీ. గురుభీష్మకర్ణసైంధవ, గురుతనయులతోడఁ గూడఁ గురుపతిబలముం, బరిమార్చునట్టి సత్వము, పురుషోత్తమా యిమ్ము కరుణ పొంపిరివోవన్

హార ౩ ౨౪; మనుచ. ౬. ౧౧౪.

పరిమార్జనము. సం వి అ న ౧. తుడుచుట ౨. జలగోమయాదులచే భూమ్యాదులను శుద్ధి చేయుట ౩ మధుమస్తక మనుభక్ష్య ద్రవ్యము (వాచ)

పరిమార్జము. సం వి. అ పుం శుద్ధిచేయుట.

పరిమార్పించె. స క్రి (√ పరిమార్చు) చంపించు

క ఒడలు బడల్ పడఁ గఱచినఁ, గడు నెవ్వడి నదరి కేచి కంకటి వడి న, ల్గడలు వెదకించి కానం, బడ నరపతి నిన్ను నన్నుఁ బరి మార్పించున్. కేం. పంచ. ౧. ౪౧౩.

పరిమార్పు. వి. (√ పరిమార్చు) హింస, చంపుట.

త్రి. త్రుంచుట చిదుముట తెగటార్చు పరి మార్చు, పొరిగొనుట పిల్కుమార్చు చంపుడు తునుముట, యణఁగఁ దగు హింస

ఆం. భా. ౨. ౨౨౪.

పరిమారు. అ. క్రి. (√పరి) ఖండితమగు; రూపుమాయు, చచ్చు మ. శౌరి మర్దింతు నెఱు, . ఇంద్రాద్యష్టదిక్పాలురకు, బరిమారు వ్యధియింతుకొనా...కు. సం ౨ ౧౭౭

పరిమితకథుఁడు. సం. విణ (అ. ఆ అ) కొలఁదిగా మాటాడువాఁడు, మితభాషి

శ్లో: తాంజానీథాః పరిమితకథాం జీవితం మే ద్వితీయకు మేఘ ౨ ౨౦.

పరిమితము. సం. విణ (అ ఆ. అ.) ౧ మిక్కిలి మిత మైనది. ౨. కొలఁది యిడఁబడినది. 3 మితి పెట్టఁబడినది. ౪ చేర్చఁబడినది. (శ ర.)

పరిమితి. సం వి ఇ. స్త్రీ. ౧. కొలత, కొలఁది ౨. మితి, మేర.

పరిమిళనము. సం. వి అ న ౧. అంటు, సంబంధము ౨. కూడిక, కలిసికొనుట

పరిమిళితము. సం విణ (అ ఆ అ.) ౧ చక్కఁగా కూర్పఁబడినది. ౨. నింపఁబడినది.

పరిముగ్ధము. సం విణ (అ ఆ. అ.) ౧ అవ్యాజ మనోహరము, స్వభావముచేత అందమైనది. ౨ వెల రైనది, మూఢము

పరిమూఢము. సం. విణ (అ ఆ. అ) మిక్కిలి మోహము నొందినది

పరిమృదితము. సం విణ (అ ఆ. అ) ౧. అడఁగఁ ద్రొక్కఁబడినది, నలఁపఁబడినది; బిట్టు పిసుకఁబడినది. ౨. కౌఁగిలింపఁబడినది 3. పూయఁబడినది.

పరిమృష్టము. సం.విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. కడుగఁబడినది, శుద్ధి సేయఁబడినది. ౨. తోమఁబడినది, రుద్దఁబడినది. 3. తాఁకఁబడినది. ౪. కౌఁగిలింపఁబడినది. ౫. వ్యాప్తము, పర్వినది.

పరిమేయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. మితమైనది, కొలఁదిఁబాటిది. ౨. కొలఁది యిడఁదగినది 3. కొలఁది గలది.

పరిమెంగము. వి. (పరి+మెంగము) ౧. నేరాముఖము.

వ...సురవరు లతిసంభ్రమంబునం బరిమెంగంబు దప్పం గనుకని జను నవసరంబున...

కు. సం. ౨. ౨౦.౨.

౨. అభిముఖ్యము, సామ్ముఖ్యము

వ. తదవసరంబునం బ్రజాపతినికరంబు దక్ష ప్రజాపతిం బరిమెంగంబుఁ దప్పించుకొని

కు. సం. ౨. ౨౦౯

పరిమోక్షణము. సం. వి. అ న. విమోచనము, విడుదల

పరిమోక్షము. సం. వి. అ పుం ౧. సమ్యక్మ్ముక్తి ౨ మోచనము, విడిచిపుచ్చుట, విడుదల. 3. రిక్తగాఁ జేయుట, శూన్యము గావించుట. ౪. తప్పించుకొనుట ౫. తొలఁగఁ బుచ్చుట

పరిమోషము. సం వి. అ. పుం. ముచ్చిమి, దొంగతనము, చౌర్యము.

పరిమోషి. సం. విణ (క. నీ. క.) దొంగిలించువాఁడు వి. క పుం. దొంగ, చోరుఁడు.

పరిమోహనము. సం. వి. అ. న ౧. మిక్కిలి మోహపెట్టుట, ఆకర్షించుట. వలలం బెట్టుట. ౨. వేడుక పుట్టించుట.

పరిమ్లానము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. మిక్కిలి వాడినది. ౨. సోలినది; మందమైనది, దిట్టతనము లేనిది. 3. తఱిగినది, క్షీణించినది. ౪. చెడినది, దూషితము.—వి. అ. న. ౧. భయశోకాదులవలని ముఖవికారము. ౨. మరక, కఱ.

పరియంకము. వి. (సం. పర్యంకః; ప్రా. పరియంకో, క. పరియంకవు) శయ్య.

చ. తనపరియంకమందు వనితామణి రైన రమాల లాము పొంగుదువను...

భాగ ౧౦ ఉ ౯౦౩.

(చి. ని. వ్రాతప్రతి పా. "తన మృదుతల్ప మందు" ముద్రిత పా.)

పరియజ్ఞము. సం. వి. అ. పుం. గౌణమగు యజ్ఞము. (బృహస్పతిసవసాది)

పరియల. వి. (క. పరియళ, పరియణ, పర్యాణ, హారియాణ, హారివాణ మొ.) దేవాలయమునందలి పూజోపకరణవిశేషము, హరివాణము, ఒక విధమగు పళ్లెరము.

వ. చోడగంగదేవని పెమ్మండు పెమ్మసాడి రాజా పెట్టినవెండిపరియల ౧ ట్టిగ

ద. శా. ౪. ౧౧౯౦.

పరియలము. వి. దేవస్థానము

వ. శ్రీ భీమేశ్వర మహాదేవర పరియలమున సా(మా)ణ్ణి అయిన శ్రీ కరణమాణికము కొడుకు కుడియణ్ణునుం...

ద. శా. ౪. ౧౭౭౭.

పరియష్ట. సం. వి. ఋ. పుం. అగ్రజుడు యజ్ఞము చేయకయుండగా తా యాగము చేసిన యనుజుడు. (వై. ని.)

పరియాచేకము. వి. (సం. పరిహాసః) పరిహాసము, ఎగతాళి.

ద్వి. పరియాచకము లాడెc బద్మనాభుండు విష్ణు పు. ౨. ఆ. (శ. ర.)

—విణ. పరిహాసయుక్తము (శ. ర.)

(వ్యవ) నామాట పరియాచక మనుకోకుము

క. నావుడు నది భోగస్త్రీ, గావునc బరియాచకంబుగా గుబ్బలినం, డావలికొందకు నుఱుకం, బోవుటc గాలు విఱుగc బోరc బడె నని నగి. జ్యా. ౯. ౪౩. (చి. ని. పా.)

పరియాచకముచేయు. స. క్రి. (పరియాచకము + చేయు) పరిహసించు.

సీ. బ్రాహ్మణాచారంబు పరియాచకముసేయు నగ్నిహోత్రవిధాన మన్నc గవలు...

శా. ౪. ౧౧.

(శ. ర. పా., 'పరిహాసకముసేయు' ముద్రిత పా.)

పరియు. అ. క్రి. ౧. విఱుగు, తునియ లగు.

క. పరిఘమున నురము శిరమును, పరియ నడిచి ధనదు మూర్ఛపాలుపఱిచి

హరి. ఉ. ౪. ౧౫౩.

(చి. ని. పా. 'పరియునడచి' ముద్రిత పా.)

౨. తప్పు

గీ. అన్నదానంబు చేసిన యమ్మహాత్ము, నకును బలము నారోగ్యంబుc బ్రకటసుఖము, నై యరిష్టాత్మకము లైన యరులవలని, భయము నఖిలాగకృత్యముల్ పరిసిపోవు

వి. పు. ౪. ఆ. (శ. ర.)

ద్వి. మురవిసశక్తులు ముద్గరంబులునుc, బరిసిన పరిఘలుc బట్టిసంబులును

గం. రా. యు. ౩౫౬. పా. ౧౩ పం.

౩. చెడు.

ఉ. నీ, వీరసమృద్ధి యూపనికి సేటికి వచ్చితి వింద్ర నాకు నీ, భూరుహ మిచ్చినం దఱిcగి పోయెడిసే భవదీయసంపదల్.

వి. పు. ౧. ౧౪౧. (శ. ర.)

౪. మీcదిభాగము సారహీన మై చెక్కులు వాసి రాలు. (శ. ర.)

చ. పరిసిన వృక్షమూలములc బట్టునమవ్వపుc బువ్వుc దీcగెలన్,...

భాను. ౨. ౩౪ (శ. ర. పా., 'పరిసర' ముద్రితము)

జ. పరియు, పరిసిపాఱిపోవు, పరిసిపోవు.

పరిఎత్తు. అ. క్రి. (పరి + ఎత్తు) అతిశయించు, బహుగుణిత మగు.

చ కెంపు నలంతికంపమును వీడని బ్రీడయు మాటుసేయఁగా, నెఱుఁగమి రూపులేమి పరిరూక్తిడు చొక్కులకోలు

కవిక 3 ౧౧౧

పరిరక్షణము సం వి అ న ౧ చక్కఁగా రక్షించుట ౨ పరిపాలనము, తప్పక నిర్వర్తించుట (ఉదా సమయ పరిరక్షణము) 3 ఆపద నుండి విడిపించుట, ఉద్ధరణము ౪ హెచ్చరిక, జాగరూకత (పరిరక్షకుఁడు పుం రక్షకుఁడు పుం వానివలె గ్రహించునది)

పరిరంభణము సం వి అ =పరిరంభము

పరి (రీ) రంభము సం వి అ ౧ కౌఁగి లింత, కౌఁగిలి, ఆలింగనము

పరిరంభించే సం క్రి కౌఁగిలించు, ఆలింగనము చేయు

క గరళము గినుటయుఁ బ్రేతముఁ బరిరంభించుటయు నగ్నిభావుఁ డవుటయున్

భాగ ౧౦ పూ ౧౩౦౧

క కష్టతారము విరియ పాగ, బ్రచయం బల్లాడఁ బట్టి పరిరంభించెన్, రుచిరగతి రూపవతి నిజ, కుచలికచాగ్రములు నాఁటుకొనఁ బ్రాణేశున్

తెం పంచ 3 ౨౦౧

పరిరక్షించే సం స క్రి బ్రోచు

మ పరమాత్మ్యం దశాఁడి జగింబుఁ బ్రతికల్పం బందుఁ గల్పించుఁ దాఁ, బరిరక్షించును బ్రుంచు

భాగ ౨ ౧౧౧

పరిరథ్య సం వి ఆ స్త్రీ చతుష్పథము పుం

పరిరాటకము సం విణ (అ టికా అ) అంత టను కూసెట్టునది, జట్టు అఱచునది

పరిరాటి. సం విణ (క నీ క) అంతటను దిగ్గున కూసెట్టునది, దిట్టు అఱచునది.

పరిలంఘించే సం స క్రి దాఁటు, ఎగురు

మ పరమర్షుల్ అంబరమధ్యంబున నావహాంబుజగర్వాళిగా ప్రవాహంబుపైఁ, బరిలంఘించిరి భీమమండలము సర్వంబు న్విలోకింపఁగన్

భీమ 3 ౪౧,

పరిలఘువు సం విణ (ఉ) ౧ మిక్కిలి తేలిక యైనది (వస్త్రాదిధి) ౨ మిక్కిలి చులుకనిది, సులువుగ జీరించునది (ఆహారాది) అతి స్వల్పము, మిక్కిలి చిన్నది

పరిలుప్తము సం విణ (అ ఆ అ) ౧ మిక్కిలి లోపించినది, కొఱతపడినది ౨ మఱుఁగుపడినది

పరిలేఖనము సం వి అ యజ్ఞస్థానాదులందు చుట్టు రేఖాదులు వ్రాయుట

పరిలేఖము సం వి అ పుం చుట్టురేఖ, సంక్షేపవర్ణము ౨ చుట్టవ్రాయుట కగు ద్రవ్యము 3 చిత్రపటము

పరిలోపము సం వి అ పుం ౧ హాని ౨ లోపించుట, మఱుఁగుపడుట, లేకపోవుట

పరివట్టము వి (సం పరివేష్టనం ప్రా పరివట్ట, త పరివట్టం) విష్ణు ప్రసాదముగా గ్రహించి తలఁ జుట్టుకొనుపట్టు (శ ర)

పరివదనము సం వి అ న తిట్టుట, నిందించుట

పరివపనము సం వి అ న = పరివాపము

పరివర్జనము సం వి అ ౧ పూర్తిగా విడుచుట, దిగవిడుచుట, త్యాగము ౨ మానము, చంపుట 3 మానుట, వదలుకొనుట

పరివర్జించే సం స క్రి విడుచు

మ శాంతి స్వాంతులై సంగముం, బరివర్జించి విశుద్ధచిత్తులగుచున్

భాగ 3 ౧౦౧౭.

పరివర్జితము సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) బొత్తిగా విడువఁబడినది

పరివర్తకము సం. విణ. (అ. ర్తికా. అ.) ౧ చుట్టు త్రిప్పునది ౨ వస్తువుల మార్చుకొనునది ౩ చుట్టి వచ్చునది, చుట్టి తిరుగునది

పరివర్తనము సం. వి. అ. న. ౧ (ఎదుటి లోనగు వానిమీఁద, ఇటు అటు పొరలుట ౨ చుట్టి వచ్చుట ౩ తిరుగుడు, భ్రమణము ౪ వినిమయము, వస్తువుల మాఱుపు

పరి (రీ) వర్తనము సం. వి. అ. పుం. ౧ చుట్టి వచ్చుట, రాశిచక్రమందు ఏ స్థానమునుండి గ్రహము చలించెనో మరల నా స్థానమునకు వచ్చుట ౨ యుగాంతకాలము ౩ వినిమయము, వస్తువుల మాఱుపు ౪ ఆవృత్తి, మరలి వచ్చుట ౫ సంవత్సరము (వై. ని.) ౬ సంసారభ్రమణము ౭ గ్రంథవిచ్ఛేదము (అధ్యాయాది) ౮ కూర్మావతారమూర్తి యగు విష్ణువు

పరివర్తి సం. విణ. (న్. నీ. న్.) ౧ చుట్టు తిరుగునది, మరలి వచ్చునది ౨ మాఱునది ౩ దగ్గఱ వర్తించునది ౪ మార్చుకొనునది

పరివర్తించు సం. అ. క్రి. చుట్టి వచ్చు, తిరుగు

"వ. కాలచక్రంబు యుగమన్వంతర పరార్ధ రూపంబునం బరివర్తించుచు నుత్పత్తి స్థితిసంహారంబులకుఁ దా నొక్కరుండ హేతువై"

హరి. పూ. ౪. ౮.

పరివర్తింపించు సం. స. క్రి. ప్రవర్తింపఁజేయు

"వ. ద్వాదశారచక్రంబుం బరివర్తింపించుచున్న వారి శార్వరిఁ గుమారుల"

భార. ఆది. ౧. ౧౦౭.

పరివర్తిక సం. వి. అ. స్త్రీ. మేఢ్రగత మగు రోగభేదము

పరివర్తితము సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧ చుట్టు త్రిప్పఁబడినది త్రిప్పఁబడినది ౨ మార్చుకొనఁబడినది

పరివర్ధనము సం. వి. అ. న. ౧ చక్కఁగాఁ బెరుఁగుట, హెచ్చుట, అధికమగుట ౨ చక్కఁగా పెంచుట ౩ కోయుట, ఛేదించుట

పరివర్ధితము సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧ చక్కఁగాఁ బెంపఁబడినది ౨ కోయఁబడినది, ఛేదింపఁబడినది

పరివర్మఁడు సం. విణ. (న్. నీ. న్.) కవచము ధరించినవాఁడు

పరివసథము సం. వి. అ. పుం. గ్రామము

పరివహము సం. వి. అ. పుం. సప్తవాయువులలో ఆఱవవాయువు (ఇది సప్తర్షులను స్వర్గంగను వహించును) ౨ అగ్నిజిహ్వలలో నొకటి

పరివాదకుఁడు సం. వి. అ. పుం. ౧ (వ్యవ.) వాది, వ్యాజ్యెగాఁడు ౨ వీణ వాయించువాఁడు ౩ నిందించువాఁడు

పరి (రీ) వాదము సం. వి. అ. పుం. ౧ నింద ఎడి ౨ వీణ వాయించెడు కోడుపు

పరివాది సం. విణ. (న్. నీ. న్.) ౧ ఎడిగట్టువాఁడు, అపవాదము చేయువాఁడు ౨ బిగ్గర నఱచువాఁడు వి. న్. పుం. (వ్యవ.) వాది, వ్యాజ్యెగాఁడు

పరివాదిని సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఏడు తంతులు గల వీణె

పరి (రీ) వాపము సం. వి. అ. పుం. ౧ ముండనము, గొఱుగుట, ఛేదించుట ౨ వపనము, పెడఁబెట్టుట, విత్తుట ౩. జలస్థానము, నీటిపట్టు

౪ పరిచ్ఛదము, పరివారము (దీనిచే పరిచ్ఛేద మని పఠించి 'కొలఁది' అని యర్థము శ ర) ౫ పొదు ౬ కనివి (శ ర) ౭ లాజలు, పేలాలు ౮ ఆరోహము (శ ని)

పరివాపితము సం విణ (అ అ అ) ముండితము, గొఱిగింపఁబడినది

పరివారకము సం వి అ పుం లాజలు, పేలాలు

పరివారణము సం వి అ న ౧ మునుఁగు, గవుసెన ౨ పరిజనము ౩ చక్కఁగా వారించుట, బాగుగా తొలఁగఁజుచ్చుట

పరి (రీ) వారము సం వి అ పుం ౧ పరిజనము ౨ సేన ౩ గవుసెన, ముసుఁగు ౪ కత్తియొఱ ౫ పరివరణము, చుట్టుకొనుట

పరివారితము సం విణ (అ అ అ) పరివేష్టితము, చుట్టుకొనఁబడినది

పరివాసము సం వి అ పుం ౧ కాఁపు, వసించుట ౨ సుగంధము, మంచివాసన

పరి (రీ) వాహము సం వి అ పుం ౧ పొంగి పొరలెడి వెల్లువ ౨ శ్వేతచ్ఛత్రాది రాజార్హ వస్తువు (సుధ) ౩ చెఱువులోని నీరు అధికమైనది పోవుటకును కావలసినది నిలుచుటకును కట్టు దాతి కట్టడము

(శ్లో॥ "తనోతు క్షేమం న స్తవవదన సౌందర్యలహరీ, పరీవాహస్రోతస్సరణిరివ సీమంతసరణిః", సౌందర్యలహరి ౪౪)

పరివాహి సం విణ (ఈ నీ ఈ) పొంగి ప్రవహించునది

పరివి సం వి ఈ స్త్రీ ద్యూతవిశేషము (వై ని)

పరివిత్తి సం వి ఇ పుం తమ్మునికిఁ బెండ్లియైనపిదపఁ గాకున్న యన్న

పరివిత్తుఁడు సం వి అ పుం=పరివిత్తి (వై ని)

పరివిద్ధుఁడు సం వి అ పుం కుబేరుఁడు

పరివిన్నుఁడు సం వి అ పుం=పరివిత్తి

పరివిహ్వాలము సం విణ (అ అ అ) మిక్కిలి విహ్వాల మైనది

పరివీతము సం విణ (అ అ అ) పరివేష్టితము, చుట్టఁబడినది

౨ పర్వినది, వ్యాప్తము వి అ న బ్రహ్మ యొక్క విల్లు (విల్యమ్ను)

పరివృక్తి సం వి ఈ స్త్రీ గౌరవింపఁబడిన రాజభార్య (వై ని)

పరివృ(బృ)ఢము సం విణ (అ అ అ) ౧ దట్ట మైనది, నిబిడము, ౨ పెద్దది

పరివృఢుఁడు సం వి అ పుం అధిపతి, ఏలిక

పరివృతము సం విణ (అ అ అ) ౧ చుట్టఁబడినది ౨ ఆవరింపఁబడినది—వి అ న (వైద్య) యజ్ఞశాలయొక్క ఆవరణము

పరివృతి సం వి ఇ స్త్రీ చుట్టుకొనుట

పరివృత్తము సం విణ (అ అ అ) ౧ చుట్టు త్రిప్పఁబడినది ౨ వెనుదీసినది, వెనుకకుఁ దిరిగినది ౩ మార్చుకొనఁబడినది ౪ సమాప్తము, ముగిసినది

పరివృత్తి సం వి ఇ స్త్రీ ౧ పరివర్తము, చుట్టు తిరుగుట, వినిమయము ౨ ఒక యర్థాలంకారము (ఒకవస్తువు నిచ్చి తక్కువదానినో యెక్కువదానినో పుచ్చుకొనుట)

శ్లో॥ పరివృత్తి ర్వినిమయో యో౽ర్థానాం స్యా త్సమాసమైః, దత్త్వా కటాక్ష మేణాక్షీ జగ్రాహ హృదయం మమ, మయాతు హృదయం దత్త్వా గృహీతో మదనజ్వరః॥

పరివెడలు. అ క్రి (పరి+వెడలు) దండువెడలు

గీ. పడఁతు చేపునఁ బద్మిని యొడమియొల్లఁ,
జాఱఁగొని పేర్చి మనమునఁ బొక్కి మిగిలి,
విటజనంబులపైఁ బరివెడలునట్లు, కొలను
వెలివి జలకేళి వలనఁ దనిసి.

కు సం ౯. ౨౯౦

పరివేత్త. సం. వి. బు పుం అన్నకన్న ముందు పెండ్లాడిన తమ్ముఁడు

పరివేదనము. సం వి అ న ౧ అన్నకన్న తమ్ముఁడు ముందు పెండ్లాడుట ౨. చక్కఁగా తెలియుట ౩ పొందుట ౪ అగ్న్యాధానము

పరివేదిని. సం వి ఈ స్త్రీ =పరివేదనీయ.

పరివేదనీయ. సం వి అ స్త్రీ అన్నకు ముందు పెండ్లాడిన వాని భార్య (వాచ)

పరివేధించే. సం స క్రి బాధించు

మ వాయంబె భీతాత్ములన్, బరివేధించుట...

ఉ రా. ౩ ౩౦౫.

పరివేషకుఁడు. సం. వి అ పుం వడ్డించువాఁడు

పరివేషణము. సం వి అ న ౧ (అన్నాదులు) వడ్డించుట ౨ చుట్టుకొనుట, పరివేష్టించుట ౩ గాలిగుడి, పరివేషము, ౪ పరిధి

పరి(రీ)వేషము. సం. వి అ పుం ౧ వడ్డించుట ౨ పరిధి, వృత్తముయొక్క చుట్టుగీత ౩. పరివేష్టనము, చుట్టుకొనుట ౪ గాలిగుడి, ఉపసూర్యకమండలము ౫ రెండు గజ్జావుల పరిమాణము. (వై. ని)

పరివేషించే. సం అ క్రి. పరివేషము కట్టు.

క పరిదివసంబున భానుపు, లరయఁగ భువిఁ బొన్నె నేని యట సప్తములం, బరివేషించిన శ్రావణిఁ, బరగిన గర్భంబువలన బహువృష్టి యగున్. సస్యానందము ౩ ౧౧.

పరివేష్ట. సం విణ. (బు స్త్రీ) బు) వడ్డించువాఁడు

పరివేష్టనము. సం వి అ న ౧. చుట్టి వచ్చుట ౨ పరిధి, చుట్టుకొలత ౩ గవుసెన, ముసుఁగు ౪ పరివట్టము

వ పూజకులచేఁ బాదతీర్థ ప్రసాద పరివేష్టనంబు విప్పించి విడిది కనిపిన . ఆ. ము. ౬ ౧౦౪.

పరివేష్టించే. సం స క్రి చుట్టి వచ్చు, చుట్టు వాఱు

వ .మసద్వ సుగంధద్వి ప్రిదాదులు పరివేష్టింప నింద్రుం డైగావతారూఢుం డై...

భార శాం ౪ ౪౨౨

వ. .అమ్మహీపాలుండు అమ్మునిపాలికి సూజన సమేతంబుగాఁ జని పరివేష్టించి యుండి కేలు మోడ్చి భార శాం ౬ ౨౪౧

వ.. సరససాహిత్య విద్యావిశారదు లైనకవివరులును బరివేష్టింప. . మార్కం పీఠి ౧. ౧౩

పరివోవు. అ క్రి (పరి+పోవు) కొల్లపోవు

క పొరిఁ బొరిఁ జోరులవలనన్, ధరణీసురులు సంపదలు సకలంబున్, బరివోయి గత్తిఘారలు, దొరఁగడు దేహములతోడఁ దూలుచుఁ బెలుచన్ వి పు ౨ ౧౨౪

పరివ్యాధము. సం వి అ. పుం ౧ కర్ణికారము, కొండగోఁగు. [?] ౨ నీరుప్రబ్బ, జలవేతసము [?]

పరివ్రజ్య. సం. వి అ స్త్రీ ౧ త్రిమ్మరుట, తిరుగుట ౨ సన్న్యాసము

పరివ్రాజకుఁడు. సం వి. అ పుం=పరివ్రాట్టు.

పరివ్రాజుఁడు. సం వి. అ పుం=పరివ్రాట్టు

పరివ్రాట్టు. సం. వి. జ్. పుం. పుత్రదారాదులను సర్వకర్మములను ద్యజించి యాశ్రమాంతరము నొందిన భిక్షువు, యతి.

పరిశంకి. సం. విశే. (శా. సీ. న.) మిక్కిలి శంకించు వాఁడు.

పరిశిష్టము. సం. విశే. (అ. ఆ అ.) ౧. కడపట శేషించినది. మిగిలినది —వి అ పుం అను బంధము.

పరిశీలనము. సం వి అ. న ౧. సంబంధము ౨ ఎడతెగని సంబంధము, నిత్యసంబంధము 3 శోధనము

పరిశీలించే. సం స క్రి శోధించు

వ...ఉదంచితం బగు కవిత్వ తత్త్వంబునం గల గరిమంబు పరిశీలించి... పాండు ౧ ౧౭.

పరిశుద్ధము. సం విశే (అ ఆ అ) ౧ మిక్కిలి శుద్ధిపొందినది, ౨ చెల్లింపఁబడినది (ఋణాది)

పరిశుద్ధి. సం వి ఇ స్త్రీ ౧. మిక్కిలి శుద్ధి ౨. నిర్దోషత్వము.

పరిశుష్కము. సం. విశే. (అ ఆ అ) ౧. మిక్కిలి ఎండినది ౨ వాఁడినది, ముడిఁగినది. (చెక్కులు. మొ)- వి అ న. పరిపక్వ మాంసభేదము

శ్లో: మాంసం బహుఘృతైర్భ్రష్టం సిక్తం చేదంబునా ముహుః, జీరకాద్యైస్సమా యుక్తం పరిశుష్కం తదుచ్యతే॥

పరిశూన్యము. సం. విశే (అ ఆ అ.) మిక్కిలి రిత్తది, బొత్తిగా లేనిది.

పరిశేషణము. సం. వి. అ న. అవశేషము

పరి (రీ) శేషము. సం వి. అ పుం మిగులు, అవశేషము.

పరిశోధనము. సం. వి. అ. న.—పరిశోధము.

పరిశోధము. సం. వి. అ. పుం. ౧. మిక్కిలి శోధించుట. ౨. దోషము పోఁగొట్టుట, తప్పులు దిద్దుట 3. (ఋణాదులు) చెల్లించి పుచ్చుట.

పరిశోధించే. సం. స. క్రి. వెదకు

వ...పశ్చిమదిగ్భాగంబు పరిశోధించి ..
ఉ. రా 8. ౨౦౪.

పరిశోభిల్లు. సం అ క్రి మిక్కిలి ప్రకాశించు.

మ పరికింపం గిటికోరదంతమయదీపస్తంభ మై యొప్పెఁ దై, పరిశోభిల్లెడుధాత్రి పాత్రి వలెఁ జూపట్టెం దదగ్రాల్పపుష్కరముల్ ...
దశా 3 ౨౦౫

పరిశోషము. సం వి అ పుం మిక్కిలి యెండుట

పరిశ్రమము. సం. వి అ పుం. ౧. వ్యాయామము, మిక్కిలి శ్రమము.

పరిశ్రాంతము. సం విశే (అ. ఆ అ.) ౧ మిక్కిలి ఆయాసము చెందినది ౨. మిక్కిలి ఊఱట చెందినది

పరిశ్రాంతి. సం వి ఇ స్త్రీ. ౧. మిక్కిలి ఆయాసము ౨. మిక్కిలి ప్రయత్నము. 3 మిక్కిలి ఊఱట, విశ్రాంతి

పరిశ్రితము. సం విశే (అ. ఆ. అ) సమాశ్రితము —వి. అ న ఆశ్రయము

పరిశ్లేషము. సం వి అ పుం. కౌఁగిలి

పరిషత్తు. సం. వి. ద్ స్త్రీ ౧. సభ; ధర్మ నిర్ణయార్థము విద్వద్భేదయుక్తమగు సభ. (వాచ)

పరిషదుఁడు. సం. వి అ పుం ౧ పరిషత్తులోని వాఁడు, సభ్యుఁడు ౨. అనుచరుఁడు (వాచ)

పరిషద్బలుఁడు. సం వి. అ పుం. సభ్యుఁడు, సభాసదుఁడు (విశే అని వాచ)

పరిషద్యుఁడు. సం వి అ పుం సభార్హుఁడు. (విశే. అని. వాచ)

పరిషేవణము. సం వి అ న చక్కఁగా కట్టుట, ముడి వైచుట (వాచ)

పరిషేకము. సం వి అ. పుం=పరిషేచనము.

పరిషేచనము. సం వి. అ న ౧ చల్లుట, తడుపుట. ౨ చెట్లకు నీరు కట్టుట

పరిష్క(స్క)ందత్. సం శత్ర ౧ అంతటను వెళ్లుచున్న ౨ అంతటను రొండుచున్న

పరిష్క(స్క)ందుఁడు. సం విణ (అ ఆ అ) పరపుష్టుఁడు, ఇతరులచేఁ బెంపఁబడినవాఁడు—వి అ పుం ౧ పెంపుడుకొడుకు ౨ వానిస వాఁడు ౩ రథగోపకుఁడు తేరిని గాచు బంటు

పరిష్క(ష్ణ)ణ్ణ(న్న)ఁడు. సం. విణ (అ ఆ అ) మఱియొకనిచేఁ బెంపఁబడినవాఁడు.—వి అ పుం పెంపుడు కొడుకు

పరిష్కరము. సం వి అ పుం అలంకారము, వైచేఁత. (వాచ)

పరిష్కరించే. సం స క్రి ౧ చక్కఁబెట్టు ౨ అలంకరించు ౩ శుద్ధిచేయు

పరిష్కారము. సం వి అ పుం ౧ చక్కఁ బెట్టుట, సంస్కారము ౨ భూషణము, తొడవు ౩ శుద్ధి ౪ విద్యమాన (ఉన్న) వస్తువునకు గుణాంతరమును గలిగించుట మొ

పరిష్కృతము సం విణ (అ ఆ అ) ౧ అలంకరింపఁబడినది, భూషితము ౨ చేష్టితము ౩. మార్జనాది సంస్కారము చేయఁబడినది, కడుగుట లోనగువానిచేతఁ జక్కఁబెట్టఁబడినది, శోక, శుద్ధి చేయఁబడినది ౪. చక్కఁగా మెఱుఁగు పెట్టఁబడినది ౫ సిద్ధము చేయఁబడినది. ౬. పశుబంధనమునకు సంస్కారము చేయఁబడినది. (భూమి) ౭. లక్షణముచేత నిర్దుష్టముగా నిర్వచింపఁబడినది.

పరిష్కృతి. సం వి ఇ స్త్రీ=పరిష్కారము.

పరిష్క్రియ. సం వి. అ. స్త్రీ=పరిష్కారము.

పరిష్ఠలము. సం వి అ న. చుట్టు నున్న ప్రదేశము

పరిష్వంగము. సం. వి అ పుం ౧ కౌఁగిలింత ౨ కూడిక, సంబంధము, కలయిక.

పరిష్వ(స్వ)ంజనము. సం వి అ. న =పరిష్వంగము

పరిష్వక్తము. సం విణ (అ. ఆ అ) కౌఁగిలింపఁబడినది

పరిస. వి నదీగిర్భమునఁ ద్రవ్విన నుయ్యి (గ్రా)

పరిసంఖ్య. సం వి అ స్త్రీ ౧ లెక్కించుట, గణించుట ౨ (మీమాంస) విధిభేదము.

శ్లో॥ విధిరత్యన్తమప్రాప్తౌ నియమః పాక్షికే సతి, తత్రచాన్యత్రచ ప్రాప్తౌ పరిసంఖ్యేతి గీయతే

౩ అర్థాలంకార భేదము

గీ. ఒక్కచోట నిషేధించి యొకట వస్తు యంత్రణము చేయఁ బరిసంఖ్య యనఁగఁ బరగు, లేదు స్నేహత్యయంబు నాళీకముఖుల, డెందములయందు దీపములందుఁ గాని

ఆంధ్ర చంద్రాలోకము. ౧౧౨.

పరిసంఖ్యాతము. సం. విణ. (అ ఆ అ) పరిగణితము, చక్కఁగా లెక్కింపఁబడినది

పరిసంఖ్యానము. సం. వి అ న ౧ పరిగణనము, లెక్కించుట. ౨ విశేషించి యెన్నుట, ప్రత్యేకగణనము

పరిసమాప్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧ చక్కఁగా ముగిసినది. ౨. గర్భితము, లోపలఁ జేర్చుకొనఁబడినది, అంతర్భావితము.

పరిసమాప్తి సం వి ఇ స్త్రీ ముగించుట, ముగియుట

పరిసమాప్తించు సం స క్రి ముగించు, పూర్తి చేయు

వ అప్పుమహాధ్వరంబు వేదోపదిష్టవిధి బరిసమాప్తించి ఋత్విక్సికాయంబుల బహుదక్షిణలఁ దనిపి భాగ ౧౦ ఉ ౧౧౨౯

పరిసమూహనము సం వి అ న ౧ పోగు సేయుట, గుమిగూర్చుట ౨ అగ్నిహోత్రము చుట్టును జలము ప్రోక్షించుట, జలముచే మార్జనము సేయుట, యజ్ఞాదియం దగ్నిహోత్రము మీఁద నూరక సమిధలనుంచుట, అగ్నిహోత్రము చుట్టుఁబడిన తృణాదికమును ద్రుంచి యగ్ని నడుమ వైచుట (వాచ)

పరిసరణము సం వి అ న చుట్టుగాని అంతటఁగాని తిరుగాడుట

పరిసరము సం వి అ పుం (నదీనగర పర్వతాదుల) పర్యంతభూమి, సమీప ప్రదేశము, సమీపము ౨ మృత్యువు ౩ విధానము (విల్యమ్సు) ౪ పెదలువు, విరివి, వైశాల్యము

పరిసర్పణము సం వి అ న ౧ అంతటఁ దిరుగాడుట, రేకి, ప్రాఁకుట ౨ అంతటఁ బరుగిడుచుండుట, ఎప్పుడును దిరుగాడుచుండుట

పరిసర్పము సం వి అ పుం ౧ అంతటను దిరుగుట, చుట్టును ప్రాఁకుట ౨ అనుసరించుట, వెంబడించుట, వెదకుట ౩ జలాదివేష్టనము వి అ న సారస్వతయాగభేదము

పరిసర్పించు సం అ క్రి చుట్టి వచ్చు

మ కరిసంఘంబులు లేవు రావు తురగౌఘంబుల్ రథవ్రాతముల్, పరిసర్పింపవు రారు కూరులు. భాగ ౧౦ పూ ౧౨౧౪

పరి(రీ)సర్య సం వి అ స్త్రీ అంతట తిరుగుట

పరి(రీ)సారము సం వి అ పుం=పరిసర్య

పరిసిపాఱిపోవు = పరిసిపోవు అ క్రి ౧ మాసిపోవు ౨ తగ్గిపోవు (వ్యవ) పథ్యము సరిగాఁ జేసిన రోగము పరిసిపాఱిపోవును

పరిసిపోవు = పరిసిపాఱిపోవు అ క్రి (√పరియు)

౧ తప్పిపోవు, తొలఁగిపోవు

గీ అన్నదానంబు చేసిన యమ్మహాత్ము, నకును బలము నారోగ్యంబు ప్రకటశుభము, నైయరిష్టాత్మకము లైన యరులవలని, భయము నభిచారకృత్యముల్ పరిసిపోవు

వి పు ౪ ౨౦౯

౨ క్షీణించు, తఱుగు (చెడు అని శ ర)

ఉ ఇంద్ర నాకు నీ, భూరుహ మిచ్చినఁ బరిసిపోయెడినే భవదీయసంపదల్

వి అ ౮ ౧౪౧

(తఱిగిపోయెడినే అని ముద్రిత పా)

చ సత్యశౌచముల్, పాద పదగుం గలింబరిసిపోవు మహాత్త్వము దేవకోటికిన్

వరాహ ౬ ౧౨౭

పరిసెనము వి ఎల్లటి, కొంగ్గ (గంతు శ ర)

వ పడి దప్పకట్లు త్రాళ్లం గట్టుపడి పొట్ట లదరంగ నిక్కి పరిసెనంబులు వేయునది యును మనుచ ౪ ౨౬

ద్వి తిరముగా దేవ భూదేవసన్నిధిఁ బరిసెనంబుగఁ దిబ్బఁ బట్టించి గాని, యొండు విచారంబు లూహింపఁ గాదు

నవ ౨ ౭౫ పా ౧౩ పం

పరిస్తంభించు సం అ క్రి ఘనీభవించు, గడ్డకట్టు

వ జలంబులు శిలాసదృశంబులుగాఁ బరిస్తంభించె భార కల్య ౨ ౪౨

పరిస్తరణము. సం. వి. అ. న. ౧. చుట్టును బఱచుట. ౨. అగ్నిచుట్టుపఱచిన దర్భ

పరిస్తరము. సం. వి. అ. పుం. ౧. చుట్టును పఱచుట. ౨. చుట్టును ప్రోవుచేయుట

పరిస్తోమము. సం. వి. అ. పుం. ౧. ఏనుఁగు మీఁదఁ బఱచు కంబళి, కుథము

పరిస్పందము. సం. వి. అ. పుం. ౧. పరివారము. ౨. పరిష్కారము, అలంకారము 3. మాల్యాది నిర్మాణము, పువ్వులు లోనగువానిచే దండలు లోనగునవి రచించుట, సెండ్లుకులను బువ్వులు లోనగువానిచే నలంకరించుట (ఆప్టే) 4.

పరిస్ఫుటము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. మిక్కిలి స్ఫుటము, చక్కఁగా తేటపడినది. తేటతెల్లమైనది. ౨. చక్కఁగా ఎఱిగినది. నిండారి వికసించిన

పరిస్ఫురణము. సం. వి. అ. న. అంకురించుట, కదలుట, మిక్కిలి అల్లాడుట

పరిస్ఫురించు. సం. అ. క్రి. తోఁచు.

ఉ. ఏలా వెఱపన్ సుధాంశు మునందు వివంబు పరిస్ఫురించునే. వైజ. ౫. ౭౫

పరిస్ఫోటనము. సం. వి. అ. న. ౧. చీల్చుట, వికసింపఁజేయుట. ౨. ప్రకాశింపఁజేయుట, తేటతెల్లము గావించుట

పరిస్ఫోటించు. సం. స. క్రి. బ్చ్చు

మ. ప్రేమం బులు, ప్రకారాలింగన మాచరించుచుఁ బరిస్ఫోటింప నౌవియోగ నిమిత్త జ్వరదాహముం దొలఁగి

జై. భా. ౬. ౨౯౦

పరిస్య(ష్య)ందము. సం. వి. అ. పుం. (నేయి లోనగు నద్ప్రాణులు) కాఱుట, క్షరణము (ఏనుఁగు లోనగు ప్రాణులు కర్త లైనపుడు 'పరిష్యందము' అనియే యగును.

పరిస్రవము. సం. వి. అ. పుం. చుట్టు కాఱుట; పాఱుట, ప్రవహించుట.

పరిస్రావము. సం. వి. అ. పుం. ౧. చుట్టును గాఱుట, పరిక్షరణము ౨. (వైద్య) దేహగత ధాతురసములు మిక్కిలి కాఱునట్టి యుపద్రవ భేదము

పరిస్రావి. సం. వి. న్. పుం. భగందరరోగ విశేషము

పరిస్రుత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మదిర, కల్లు

పరిస్రుతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కాఱినది. (ద్రవాని)

పరిస్రుత్తు. సం. వి. త్. స్త్రీ. ౧. సుర, మద్యము ౨. క్షరణము, కాఱుట

పరిహరణము. సం. వి. అ. న. ౧. విడుచుట, నెగవిడుచుట, విడుపు ౨. మానుట, వారించుట, తొలఁగఁబుచ్చుట 3. (వాదాదులను) ఖండించుట 4. పట్టుకొనుట, పట్టుకొని కొంపోవుట

గీ. ఇపుడు వైష్ణవ్యనిష్ఠ వహించి బుద్ధిఁ, బరిహరించితి నే ద్రయీసరణి తండ్రి.

మార్క. ౨. ౬౨.

క. పరితాప మింక నేటికి, హరిణాక్షి మదీయ సంచితాయుర్వేద, స్ఫురణమునఁ బరిహరించెద, నరు దనఁగ భవత్సఖీజనామయ భరముల్ మనుచ. ౬. ౧౧.

పరిహాసనము. సం. వి. అ. న. పరిహాసము.

పరిహసించు. సం. స. క్రి. గేలిసేయు.

సీ. చెరవినగొజ్జంగివిరులు గాలిందిలోపలిఫేనవమములఁ బరిహసింప, పరాహ. ౬. ౪౪. (ఇటకొపమ్యద్యోతకము)

ఆ చీర నపహరించి సిగ్గులం విడిపించి, పరిహసించి దైన్యంబరగ మనకు, ఘనుఁడు నోము కొఱఁత గాకుండ మెచ్చికొంచె, ననుచు హరి నుతించిరబల లెల్ల.

భాగం ౧౦ పూ ౮౮౯

పరిహాణి. సం వి ఇ స్త్రీ ౧. తగ్గుట, కీడ్పాటు, ౨. క్షీణించుట, నాశము ౩ విడిచిపెట్టుట, అసడ్డచే వదలుట

పరి(రీ)హారము. సం వి అ పుం ౧ విడుచుట, విడుపు ౨ తొలఁగఁ బుచ్చుట, త్రోసి పుచ్చుట ౩ ఊరు పట్టనము లోనగు వాని చుట్టు గల సామాన్యప్రదేశము ౪ పన్ను లోనగు నిర్బంధములు లేనిది (మాన్యము మొ) ౫ అవజ్ఞ, అనాదరము ౬ ఆక్షేపము ౭. పాపాదులకుఁ జేయు ప్రాయశ్చిత్తము ౮. చేయి (శ ర)

పరిహారి. సం విశే. (న. త్రీ. న) పరిహరించువాఁడు

పరిహార్యము. సం విశే (అ ఆ అ) పరిహరింపఁ దగినది, విడువఁదగినది

—వి అ పుం హస్తవలయము

పరి(రీ)హాసము. సం వి అ పుం ౧ నవ్వులాట, వేడుక, నవ్వు ౨. గేలి, వెక్కిరింత, పరియాచకము

పరిహాసవేది. సం విశే (న నీ న) హాస్యగాఁడు (విదూషకాది), వేడుకకాఁడు

పరిహీణము. సం విశే (అ ఆ. అ) ౧ తక్కినది, క్షీణించినది ౨ లేనిది, మాలినది ౩. తక్కువైనది, కొఱవడినది

పరిహృతము. సం విశే (అ ఆ అ) ౧ పరిహరింపఁబడినది, విడువఁబడినది మానఁబడినది. ౨ ఖండింపఁబడినది (ఆక్షేపాది) ౩. పట్టుకొనఁబడినది.

పరిహ్రుతి. సం వి ఇ. స్త్రీ పరిహారము

పరీక్ష. సం వి అ. స్త్రీ ౧ పరీక్షించుట, వస్తుతత్త్వమును నిశ్చయించుట, పరిశీలనము ౨ (వ్యవహారమందు) దివ్యభేదములచే దుష్టత్వాదుష్టత్వములను విచారణ చేయుట

పరీక్షకుఁడు. సం విశే (అ ఆ అ) ౧ పరీక్షించువాఁడు, విచారణకర్త ౨ (వ్యవహారాదులందు) ఆయా దివ్యభేదములచేఁ బరీక్షించువాఁడు ౩ తర్కముచేతను ప్రమాణములచేతను నిర్ణయింపరాని దానిని నిర్ణయించుటకై శాస్త్రపరిశీలనము చేసి బుద్ధిప్రకర్షము నొందిన వాఁడు

పరీక్షణము. సం వి అ న ౧ (రాజు అపహార్తాదులయొక్కయు చోరాదులయొక్కయు) దుష్టాదుష్టత్వములను నిరూపించుట ౨ (తర్కముచేతను ప్రమాణములచేతను వస్తువుల) తత్త్వమును నిర్ణయించుట

పరీక్షించు. సం స. క్రి పరిశీలించు

క చతురాశ్రమములవృత్తి, స్థితులు పరీక్షించి యందుఁ గడచఁ దలఁచినఁ, దగతి సూక్ష్మదృష్టిఁ గనుఁగొని, యెంతయుఁ బ్రవర్తనచరిత సౌమ్యుం డగుచున్, భా శాం ౫ ౪౫౦

సీ జిహ్వాగ్రమునఁ బరీక్షింపంగ లవణాబ్ధి కల క్షారత్వంబు దెలియవచ్చు వగావ ౧౪౧

పరీక్షితుఁడు. సం విశే (అ ఆ అ) పరీక్షింపఁబడినవాఁడు

—వి అ. పు = పరిక్షిత్తు

క తిక్షకుఁడను పన్నగుఁడు పరీక్షితుఁ గఱచె నట నేఁ డరిందము నతనిన్, రక్షింపఁగఁ బోయెద శుభ, దక్షిణు మామంత్రతంత్ర దాక్షిణ్యమునన్ భార ఆ ౨ ౧౭౭

పరీక్షిత్తు. సం = పరిక్షిత్తు

క. తనతల్లికడుపులోపల, మును నూచినవిభుఁడు విశ్వమునవెల్లఁ గలం, డనుచుఁ బరీక్షింపఁగ నను, లనఘుఁ బరీక్షిన్నరేంద్రుఁ డంద్రు మునీంద్రా. భా౧ ౧ ౨౯౨

పరీణామము. సం = పరిణామము

పరీణాయము. సం = పరిణాయము

పరీణాహము. సం = పరిణాహము.

పరీణాహుఁడు. సం. వి అ పుం శివుఁడు

పరీతము. సం విణ (అ అ అ.) ౧ చుట్టుకోఁబడినది, వేష్టితము, ౨ కడచినది, జరిగినది ౩ పోయినది ౪ ఆవరింపఁబడినది, ఆక్రమింపఁబడినది — వి అ న పగలు

శ్లో॥ పరీతంతు దివా ప్రోక్తం విపరీతంతు శర్వరీ. (రామాయణ వ్యాఖ్యానము.)

పరీదాహము. సం = పరిదాహము

పరీధావి. సం వి న్ పుం ఒక సంవత్సరము

పరీపాకము. సం = పరిపాకము

పరీప్స. సం వి అ స్త్రీ పొందుటకు నిచ్ఛ

పరీరణము. సం వి అ న ౧ కమఠము, తాఁబేలు ౨. దండము, కఱ్ఱ, కోల ౩ పట్టశాటకము. (మే ని)

పరీరము. సం వి అ న ౧. హలము, నాఁగలి ౨ హలముఖము, నాఁగటికఱ్ఱు (శే ని) ౩ ఫలము. (వాచ)

పరీష్టి. సం. వి ఇ స్త్రీ ౧ అన్వేషణము, (ఆమంత్రణార్థము) వెదకుట ౨ పరిచర్య ౩ ఇష్టపడుట ౪ ప్రాకామ్య మను ఒక ఐశ్వర్యము. ౫. పరీక్షించుట (శే ని)

పరుండు=పడు. అ క్రి. (√ పడు - రేఫాదేశము-పడి + ఉండు. అవి. క ర) ౧.పరుండు, పడినవాఁడగు

చ...ద్భుగ్ధరశరరమండలిం గనపి ధండనపీఠఁ బరుండ నుంతు... దశా ౨. ౧౧౯.

౨. శయనించు

గీ ఒప్ప శయనించుటకును బన్నుండెఁ బండెఁ, బవ్వండించెఁ బరుండెను బవ్వళించె, నత్తమిల్లె ననన్ .. ఆం సం మాన. ౩౨.

గీ అలసతఁ బరున్నమనుజుండు కలియుగంబు, ద్వాపరం బెన్నఁ గూర్చున్నవాఁడు త్రేత, యుద్ధితుఁడు యాయి మఱి కృతయుగమటన్న, నముచిదమనోక్తి బుధ్రాహ్మణమున వినవె ఆము ౩ ౪౯

గీ తోడిబ్రాహ్మణౌఘు, ముబునుపోకకుఁ జదువఁ బరున్నవేళ ఆము ౨ ౪౪ ఆం భా. ౩. ౯౩

౩ నిగ్రించు

గీ పనులలోనన రెుుువులిప్పలఁ బరుండి,కేలు కని యాలఁబిడుకఁగ మెలఁగుగోష్ఠపతులు హరి పూ. ౯ ౧౭౨.

పరుఁజించే. పరుజించే స. క్రి (√ పరుఁజా)-

కత్తిరి-పరుఁజానం బట్టుకొన

సీ బరువుడించి కటారి పరుఁజించి నిల్పియుండెందు వచ్చెదరని రెుుదురువారు ఆము ౨ ౪౪

మ రమణీరత్నము రంభఁ జూడ బురుసారుంగుస్ జెఱుంగుస్ జెటా, కొమరుండుప్పటి శాసెగా బిగిచి జగ్గుల్ మీఱు గ్రొంబైరుమాల్, జము దాడిం బరుఁజించి రెుుది మఱి రాజా రెమ్మువాల్గొ మ్మనన్, బొమ లల్కన్ ముడివెట్టి వీరరసవిస్ఫూర్తిన్ విజృంభించుచున్. అహ ౧. ౯౯.

(పరుఁజంది - ముద్రిత పాఠము.) ప్రబంధ. ౩౯౯.

పరుఁజు. వి. (శ. పరజా, పరుజా) ఖడ్గాగ్ర ముష్టి సంగ్రామ్యాకలము, పిడి

సీ ..ఖడ్గాదిముష్టి సంగ్రామ్యాకలము.

గీ. పరుఁజు జనఁ బరుం జనంగను బరగు...

ఆం. భా. ౨ ౨౧౫.

ద్వి కర మభేద్యం బగు కవచంబు పసిఁడి, పరుఁ జులఁ జెన్నొందు పటుశ్రపాణములు

గం గా అరో. ౧౦౬ పా ౧౫ పం

క తరతరమవ్రాసనుండియుఁ, బరుఁజులు దట్టాడి మధ్యపద్ధతి ధారా, పరివృతి నుపదేశక్రమ, పరిచితిఁ బఠియింప ఖడ్గబంధంబరుఁడ్యాన్.

కావ్యా ౬. ౪౦

జ: పరుఁజించు

పరుఁడు. సం విణ (అ ఆ అ) ౧. ఆసక్తుఁగు, తిగులు గలవాఁడు (ధ్యానపరుఁడు, చింతా పరుడు మొ) ౨. భిన్నుఁగు, వెఱవాఁడు, లాఁతివాఁడు.వి అ. పుం పగవాఁడు, శత్రువు

సీ పాశుపతాస్త్రోపదేశంబు సేసెదఁ బరులఁ గెల్వము ప్రతాపంబుమీఱ

కాశ ౪ ౧౯౪.

— న - పరమాత్ముఁడు.

పరుగు=పరువు. వి ౧. ప్రధావనము. (చూ. పరుగెత్తు) ౨. కోసుదూరము. (చి ని శ. గ) జ = పరుగెత్తు.

పరుగెత్తు. అ. క్రి (పరుగు+ఎత్తు) ప్రధావనము చేయు.

గీ ..మెకములు గరలి చెదరి, గొంతిఁజదాటుగఁ బరుగెత్తి తిరిగి చూచె. కవల. ౧. ౯౫

సీ. పందులఁ బోడిపింపఁ బరుగు శక్తిఁగ వచ్చుఁ బులులను శిక్షింపఁ బోవరాదు.

రాఘలిం. ౫.

పరుత్. సం అవ్య శ. నిరుడు, పోయినయేఁడు (దీనికిఁ దెనుఁగున వ్యస్తప్రయోగము కన్పడదు)

పరుత్నము. సం విణ. (అ.ఆ.అ) నిరుటి,పోయిన యేఁటిది.

పరుద్వారము. సం. వి. అ. పుం. అశ్వము. (వాచ.)

పరుమగు. అ క్రి (పరుము+అగు) చూర్ణ మగు

క. పరిచూర్ణ మయ్యె ననుటకు, పరుసన్ నామంబు లగుచు వర్తిలుచుండున్, దంఱు మయ్యెన్ బరు మయ్యెన్, నుఱుమయ్యెన్ బిండి యయ్యె నుగ్గయ్యె ననన్.

ఆం. శ ౫౯.

పరుము. వి. నుఱుము, నుగ్గునుసి, చూగము (చూ పరుముచేయు)

జ ‧ పరుమగు, పరుముచేయు

పరుముచేయు. స క్రి (పరుము+చేయు) నఱుముచేయు, చూర్ణముచేయు; పాడుచేయు

సీ చేలకావలవారిఁ జెంచి చిందఱకేఁగి పండిన సస్యముల్ పరుముచేసి...రకామ్రం. ౩. ౧౦

పరుల. సం. వి ఆ స్త్రీ సర్వమంగల, పార్వతి; (శే. ని.)

పరులము. సం. వి అ పుం. గుఱ్ఱము, అశ్వము (వై ని. శే. ని)

పరువడి[1]. వి. (పరువు[1]+వడి) ౧. పర్యాయము క్రమము, వరుస; మరల.

క. నరబాధ సుఖము దుఃఖముఁ, బరువడి మెయిఁ బొరయుఁగాక పన్నగ నరునిం, బొరయునె యం దొక్కటి,...

భార. శాం. ౪. ౧౭

సీ .. పాండుసంతోనుల వసుమతీరాజ్యార్హు లగు
దురు రాజ్యమునకుఁ, బరువడి నేఁ డింతఁ
బాసిన మాపుత్ర పౌత్రవర్గంబును బాయు
నింక. భార. ఆది. ౭. ౧౨౩.

మ. శిశుతాళశీఁ దొడంగి గర్వితులఁ గేళిం గంటుఁ
జాణూరునిన్, శిశుపాలున్ నరకాదులం
బరువడిం జెండాడి. ఉ. హరి. ౨. ౧౭
ఆం భా ౨ ౧౪౮

చ. స్థిరవిభవుండు గుండనకు ధీగుణాన్విత భూమి
దేవికిన్, వరమతికీర్తి మల్లనయు వందిత
బంధుఁడు కొమ్మఁడున్ దయా, కరుఁడగు
సిద్ధుఁడుం గుసుమకార్ముకి సన్నిభమూర్తి
కేతఁడున్, బరువడి నుద్భవించిరి శుభగ్రహ
సంశ్రిత పుణ్యవేళలన్ దశ. ౧ ౮౫.

క మాకన్నియ కాంతుండు వరుండగుఁ బరువడి,
రండని కార్యోక్తి మై మరల్చిరి తానిన్.
భోజరా ౩ ౫౩ ఉ గా ౮. ౩౩౮

౨. విధము, రీతి.

క అరివరుల నొంచినను భూవర వారికి నొప్ప
గింపవల దనుచు విభా, కరుఁడు డొకారము
సొచ్చిన, పరువడిఁదగనొకతె కెంపుపరిక
మమర్చెన్. చంద్రా ౭ ౧౬.

సీ...వింజామరములు, ౘేలఁ గట్టినలీలఁ బా
లారఁబోసిన పరువడి శంఖముల్ పరపు జాడ.
ఘటికా. ౨. ౧౮౫.

3. తైక్ష్ణ్యము, వేగము.

క. శరనికరసహస్రంబుల, బరువడి నందఱను
గప్పె... భాగ. ఆది ౭. ౪౦.

ద్వి. నారిదిఁ జెం పెసఁగు రాజులదేవురల్లఁ, బరు
వడిఁ గనుసన్నఁబనులుగావింప
ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. ౨౭౭.

౮. అతిశయము, అధిక్యము.

క. ఇరువురు బాణములు డిగం, తరములఁ బద
మియును మిన్నుఁ దలముగఁ బొదువన్, గురు
తరతిమిరము గవిసెం, బర పుగు వడుకేయి
నొకొఁ బరువడితోడన్.
భా. రా. యు. ౧౫౨౮

౫. ఇది కొన్నిపట్ల వాక్యాలంకారముగా నుప
యుక్తము.

చ పరుసముతోడ మోవి మలభంబుగ లోహముఁ
గాంచనంబుగాఁ, బరువడిఁ జేసినట్లు...
హరిశ్చ ౫. ౨౧౪

చ పరువడి భాగ్యాఖ్య గల పంచమవేదము
నాంధ్రభాష ను, స్థిరత రచించుచో ,
విక్ర. ౧ ౧౩

పరువడి. 2 వి (పఱువు 2 + వడి) ౧. ఔచిత్యము,
అర్హత

క. నీయడిగిన యర్థాభి, ప్రాయములకు నుత్త
రంబు పరువడిఁ జెప్పన్, ధీయుత బ్రాహ్మ
ణులకుఁ గా, కాయతమతులయ్యు నొరుల
కవి విషయములే. భార. అర. ౮. ౧౨౫

౨. శ్రద్ధ.

క. పురుషుం డేయేకర్మము, పరువడిఁ గావించి
పుణ్యపరుఁ డై మను... భాగ. ౧౧. ౫౯.

ద్వి పరువడినై సర్వ్య పాద్యాదివిధుల, గురు
భక్తిఁ బూజించి గోదాన మిచ్చి రం
రా ఉ. ౫ పా. ౧. పం.

3 విలాసము

చ ..ముద్దుమొంగంబున గల్గుఁ గాని యూ, సురు
చిరమైన మాటలును సూక్ష్మవిభ్రమ భావ
ణంబులున్, బరువడితో విధుం గవయుభావము
పుట్టదు విప్రభామునకున్. పిధి. ౫౭
౮. తప్పుమి.

క. పరులనిజకర్మములఁ బ, ర్విరులం గావించు ధరణిపాలుఁడు దాన, న్నరుల సుకృతముల లోనం, బరువడిఁ గొనుచుండు షష్ఠభాగము పుత్రా మార్క. ౩. ౧౪౦.

పరువడి³. వి. మల్లవిద్యావిశేషము, మల్లుఁడు వేయు అడుగులభేదము; అశ్వగతిభేదము. (భేదములు)

గీ... తద్విద్య సాధన యనఁగ నెగడు, పరుస పరువడి గాయమానంబు విసరు, మొన లనం గను... చెలంగు... ఆం భా. ౨. ౨౦౫.

వ... చిట్టడుగుకత్తెర పావుపావులు జోగినపావు మొదలుగాఁ గల పదిరెండు పరువళ్ల యగణ్య ప్రావీణ్యం బెఱింగి... హంస. ౨ ౨౦౬. ప్రబంధ. ౪౭

క ..మురిలి గొని యురవణమునను, బరువడి గోమూత్రికాది భంజళులఁ గడుస్,గరలి... పాండు. ౧ ౧౬౪.

౫. పరువళ్లు దుముకు, పరువళ్లు ద్రొక్కు.

పరువము=పరువు². వి (సం. పర్వ ప్రా. పరువ) ౧ (సస్యము, పుష్పము మొదలగు వాని) పరిపాకము, పక్వస్థితి

గీ. అంత నవ్వాన తరువాతియుదయ దోఁపఁ, బంటపూఁబోఁడి తన ముద్దుపట్టికొఱకుఁ, బలువగలఁ గుంద మేసెల్లఁ బచ్చవారె, ననఁగఁ బరువంపుఁబైరులు గొనబు మీరె. అచ్చ. రా. కిష్కి. ౬౭.

సీ. పరువంబు దప్పినవిరుల రాలుచుఁ దరు చయము చుక్కలు లేని చదలఁ బెనయు. భార. ఉద్యో. ౨. ౧౧౨.

క. పరిమళము పెడదు వాడదు, పరువము దప్పదు... పారి. ౧. ౫౯

౨. ప్రాయము, వయసు.

గీ... ఇపుడు, దేవకీరాసుఁ డై యున్న దేవకేవ్వఁ, డితఁడు పూతనాప్రాణపాయితఁ దలిర్చెఁ, బురిటిపాపఁ డై యొప్పారు పరువమునను. పారి. ౪ ౫ ౨౨౫.

గీ. జాను మీఱిన చాయయు మేనమామ, యూఁకు రును లేఁత పరువంపు గుబ్బెతయును. నీలా. ౨. ౧౩.

౩. యుక్తసమయము

వ... అని సప్తమం బైన యవస్థాంతరంబు దేట పడం బలికిన నులికిపడి పాలికయు నిశ్చాలిక మనః పరిపాకంబుఁ బరికించినం గార్యంబు పరువంబు దప్పినయది .. కవిక ౩, ౧౦౭.

గీ. కలికిచూపులఁ బరువంబుగా వొనర్చి,తిలక మునఁ బూవు లొకకేల్పుకెఱవ గోసె. పి. శకుం ౨. ౧౩౭

సీ. పరువంబుగాక చొప్పదనిమామిడిలేఁత లాన నాపాన నక్షాదునవిరుయ పారి ౩. ౫౧.

గీ ప్రోదిసేయంగ నలయించుఁబోణి కెలయు, మలయు పరువంపుజవ్వనం బలముకరిన. శుక. ౧ ౩౪౭.

౨ మనోజ్ఞము

సీ. పరువంపుఁబుటప్పుడి బాగుగాఁ దీర్చిన యల కలపై బొలుపార నలికి పారి. ౪ ౪ ౨౫౦.

సీ గుజ్జ లేమావిమ్రాఁకుల నంటఁ ద్రాఁకెనపరు వంపుఁ దలిరాకు పందిరులును. అచ్చ. రా. బాల ౧౧౪.

పరువళ్ళుదుముకు=పరువళ్లుద్రొక్కు.

ద్వి. పరువడి వెనుకకుఁ బరువళ్లుదుమికి, ద్వి. శ పా. ౨౫౯ పం

పరువ(డుల్)ళ్ళుద్రొక్కు= పరువళ్లుదుముకు. అ. క్రి (√ పరువడి.) మల్లవిద్యావిశేషము చూపు

వ... కళోరశరాకరశాకరకంత ప్రభృతి సాధ
నంబుల సాధనమొంబడినరుపడిం బరువళ్లు
ద్రొక్కుచు... కవిరా. 3. ౨౫.

గీ. కదలం బాణాల్పటాలం బొగ్గలిశఁ బూని,
పరువడుల్ ద్రొక్కుకొనుచు నిబ్బరపు రీఁగ,
ములం గవంబడ పాపరుల్ ద్రోలఁ
జెలఁగి,సాదన లానర్ప జెట్లు పెచ్చరిలఁ
జెనఁగ రసిక. ౧ ౭౧

పరువీఁడి. విశే (పరువు² + ఈఁడి) గౌరవ
హీనుఁడు

సీ. పరమేష్ఠి నీకంటెఁ బరువీఁడిరేఁ కిగ మెప్పించి
నిత్యుఁడై యున్నవాఁడు.
శు. సం ౨. ౧౬౪

పరువిడు. అ క్రి (పరువు¹ + ఇడు) పరుగెత్తు.

క. అంబరమణి పొంబరుఁ డయ్యెం బరువిడుఁ
జరమగిరికి ఉ. రా. ౫. ౨౭౦

గీ తరణి మెఱుఁగారు గారుడధ్వజముఁ గాంచి,
కలఁగి పరువిడు చిలువపగ్గములు నడలి
దశా ౧. ౧౭౫

పరువు¹ = పరగు, పరవు, అ. క్రి. వ్యాపించు

రగడ. తరణి తరణిశఁ జేరు కొచ్చలి దరము
దరమున నాహ్పవీవలి, పరువఁ బరువముఁ
బొందె వావిలి బాలబాలచ్చదనమావళి
చంద్రి ౪ ౬3

గ్వి ప్రాగంగ సాకతు ప్చరివిచదృష్ట్లు, కరము
నైవేద్యంబు గరపినదృష్ట్లు.
పండితా. దీక్షా. ౬౧ పా.

౨. (=పర్వు) ధావనముచేయు, పరుగెత్తు.

వి (=పరుగు—క పరి.) ౧ ధావనము, పరు
గెత్తుట.

క. భగదత్తు సేనఁ గదరిన, వెగడునఁ బాండవుల
సేనలు విఱుగుటయు మహా, నగ మేటిమేగ
మాలిన, పగిది ఘటోత్కచుండు బానిపరు
వుడిగించెన్. భార: భీష్మ. 3. 3౫.

క తెరువి వృష్ణి యటు లడుగుచు, నరభరగతి
నుదక మిరుదెసలఁ బాయఁ గడుం, బరువునఁ
బోవఁగ నద్యోధుఁ, దరుణి యమున మఱి
కాలం తడి గాకుండన్ భోజరా. 3. ౨3.

౨. కోసుదూరము

సీ. శతకంతుయూలను శ్రీనివాసునికిఁ దక్కవ
యయి నాల్గుపరువుల కేఁగ.
శేష. ౪ ౧౯౧.

సీ. పరికెఁడుదవ్వున బరికెంత పడుమటి పాల
వునఁ దొమ్మిదినిధుల విరాటి, దనుజాఁడు
దాఁచిన ధనము, పెక్కున్నది
ద్వా ౫ 3౨౨

3. అశ్వగతిభేదము.

గీ ..జోదన సద్దకేడె, మురవవడ చుట్టుపేరెము
పరువు లనఁగఁ, బంచధారల పేర్లగుఁ బంక
వాడ్క. వెంక తిర్య ౯౧.

క పరువున మురు లై యుండును, మురపురమునఁ
గల్పతరులు చూపఁ కింపై, పరువున మురు
లై యుండును, దురగంబు లరూఢ్యఁగల
ప్రతోలికలందున్ పెం రా. బాల ౫.

జ పరువడి 1, పరువళ్లుదుముకు, పరువళ్లు
ద్రొక్కు, పరువిడుఁ పరువుగొను, పరువులు
వాఱు, పరువులుపెట్టు, పరువెత్తు.

పరువు²=పరువము. వి ౧ పరిపాకము

ఉ కొంత ముఖంబునం గలదు కోమలి నా
కిటఁ బర్ణశాలికా, ప్రాంతమునందు నీవు
పెనుపం బరు వొందిన మాలతీలతా, క్రాంత
మనోజ్ఞమైన సహకారముఁ గన్గొనునప్పు
డెల్ల దుష్యంతుఁడు మాకమంతలయు సంగడి
నుండుటగాఁ దలంపఁగన్.
వి. శకుం, ౪. ౯౧.

౨. గౌరవము, మర్యాద.

గీ. తెలుపుఁ గొను కానిపాల నైన తెలుపుఁగాని, పురపటు లటన్న నొక్కింత పరువుసేయఁ,జే మని వరమ్ముఁ గాంచెనో యుట్టితరటెఁ, దొ లఁగ మ్మన బారిదే దొరతనమ్ము.
పార్వ. ౨ ౧౦౧

వ... పరువులు మురువులు గులయు మెలయు
భీమ. ౪. ౭౦

౩. శక్తి, సామర్థ్యము

క. జ్వరపర యే సుందరఁగ నీ,కొరుఁ దొడరఁగఁ దగునె రమ్ము యురణింపుము నీ,పరువెల్లఁ జూపు నాచేఁ, బోరివోయెదు తెలుఁగు నొయ్యఁ బొందెదు పిదపన్
హరి. ఉ. ౬. ౧౧౨

జ: పరువడి 2, పరువిడి.

పరువు. సం. వి ఉ. పుం. ౧ గ్రంథి, కేలు; ముడి ౨. సముద్రము ౩. స్వర్గము. ౪ పర్వతము . (వాచ)

పరువుగొను=పరుగెత్తు. అ. క్రి. (పరువు + కొను-స్వార్థమున.) ప్రధావనముచేయు.

సీ. ఒండొరుఁ గదచుచు నులువులు చూపుచుఁ దాతరలాడుచుఁ బరువుగొనుచు.
అచ్చ రా యు. ౯౧

పరువునేల. వి క్రోశము, కోసునేల

సీ కుఁతనేలయనంగఁ గ్రోశ మదియొ, పరువు నేలయటంచుఁ బలుకుదురు ..ఆం. భా. ౨. ౭.

సీ. పరువునేలనువచ్చెఁబాల..
పి శకుం. ౧. ౧౩౨.

పరు(గు)వు(లు)వాఱు. అ క్రి. (పరువు[1] + పాఱు) ప్రధావించు, పరుగెత్తు.

క. ఊరక పుడకలు విఱుచుట, పైరంబున నొరులతోడ వాదపడుట దు, ర్వారగతిఁ బరువువాఱుట, గోరన్ గో రొలుచుటెల్లఁ గొలగాడుకుమీ.
ని. పు. ౪. ౨౩౩.

గీ బావ్వజల మాఁగి యుంటికిఁ బరువువాఱి
ఆము. ౬. ౧౧౪ హంస. ౨. ౧౨౩.

వ... అక్కరంగలోచన మెఱుంగుదీవియకరణి మణిస్తంభంబుల మఱుంగునకుఁ బరుగు వాఱిన
కృ. శకుం. ౩. ౩౬.

('పరుంగువాఱు' ముద్రితపాఠము)

గీ అగ్ర్యహంబున నిచ్చావిహారమునకు, మనకు పరువులువాఱు సేమాడ్కి నైన, సందు గానక యునుపపంజరములోని, చిలుకపోలికఁ దలఁకు నక్కలంకులాఁడి. శుక. ౨. ౧౬౩. (ఇట 'కుతూహలపడు' అని భావము

పరువు(లు)వెట్టు=పరువిడు. అ క్రి.(√పరువు)

౧. ధావనముచేయు, పరుగెత్తు

సీ...చందనగిరినుండి చనుదెంచి చల్లని బంట్లెల్ల పనులకుఁ బరువువెట్ట హరి. ఉ. ౬ ౫౯.

సీ అంతంత నగపడినట్లు చేరఁగ నిచ్చుఁ జైకొన జాడినఁ బరువు వెట్టు నిర్జ. ౨. ౧౩౫.

౨. వ్యాపించు

మ పరభూషాదుల రత్నదీధితులు దుర్వారంబు లై దిక్కులం, బరువుల్ వెట్టఁగ .
వి పు ౯ ౩౩.

పరువె(వులె)త్తు=పరువిడు. అ క్రి (√పరువు[1]-ఎ. త్తు) ధావనముచేయు.

ఉ. అన్నలు నేయురాయిడి భయాతురు లై పరువెత్తుమానులన్.
ఉ రా ౨. ౦౫౦.

క. అత్తోరణంబె కొని నడు,నెత్తి వగుల సూర్యభానునిన్ మొత్తినచోఁ, దుత్తుము లై వాఁడిలఁ బడె,నత్తఱిఁ బరువెత్తె నచటి యత్నగణంబుల్.
ఉ. రా. ౩. ౨౭.

గీ. భ్రాంతపరసీరుహాకరాంభస్తరంగ, పవనముల మీఁద హృదయము పరువులెత్తె.
కవిరా. ౪. ౯౩.

(ఇటఁ తమకపడు, అనిభావము)

పరుషము సం విణ (అ ఆ అ) ౧ కఠినము, గట్టి (వ్యతి మృదువు) ౨ నిష్ఠురము (మాట) ౩ అప్రియము, ఇంపుగానిది (ధ్వని చెం) ౪ బిరుసైనది, కఱకైనది (వెండ్రుకలు చెం) ౫ తీవ్రమైనది (గాలి చెం) ౬ స్థూలము ౭ మురికి గలది, మలినము ౮ చిత్రవర్ణము గలది (శ ర)—వి అ న ౧ నిష్ఠుర వాక్యము ౨ నీలిఝింటి ౩ —ప్రం ఎరూ షము, ఖర్జూరము ౪ (శ ర)

పరుషాక్షరుఁడు త్రి సం విణ (అ ఆ అ) నిష్ఠురవాక్యము లాడువాఁడు

పరుషించే సం అ క్రి నిష్ఠురపడు

ద్వి పరుల వాలమ్ములు పరుషించి తాఁకి మఱి రాజసుతుని యాశుగవేగమునకు

ద్వి భాగ విరా ౪ ౫౭ పో

పరుషితము సం విణ (అ ఆ అ) పరుషముగా జాడఁబడినది

పరుషేతరము సం విణ (అ ఆ అ) పరు షము కానిది, మృదువు

పరుస వి (సం పరిషత్ ప్రా పరిస) తైర్థికసభ, తైర్థిక సంఘము

గీ పరుస యనఁ దైర్థిక భాఖ్య పరగుచుండు
ఆం భా ౨ ౧౪౧

సీ పరుస దోఁటఁగ వడ్డపడి దురాత్ముల బిట్టు తెరలించి వారిచేఁ దెగినవారు
హ కాశ్యాం ౨ ౧౦౧ (శ ర పా)

వ చారకుం డను లుబ్ధకుండు దెరువుగట్టి తీర్థ యాత్రాపరు లైన కార్పటికుల దోఁచి కొనిరా అప్పు డప్పరుసవారు గలంగంబాటి కొంకరయుసుం గూఁతయుసుం బెట్టిరి
కాశీ ౪ ౭౪

౪ తిరుకాళ్ల పరుసతోఁ బడి, తిరుమూఁ గ్రిక్కి చిసి యున్న తెలువలచాలిం, డ్లోరయఁగరి బోరఁబడి మల్లెల, మరదొంగతనంబు గొన్న మాలఁడు వీఁడే పాండు ౨ ౩౭౫

పరుస[2] విణ (సం పరుషం శ పరుస) కఠినము (దీనికి సందర్భానుసారముగా 'క్రూరము, తీక్ష్ణము' మున్నగు అర్థములు వచ్చును)

గీ ఈవిధ నీమాట విన నొల్ల మూరకుండు, కాదనక వింటిమేని కేమి కారణంబొ, రాజ కీర్ంబు మము నిష్ఠురంబులాడుఁ, బ్రతిదినం బును బరుగాఁ బలుకు పలు
హైమ ౭ ౪౭

(దీనికి కర్మధారయసమాసమునందు నిగాగమం బగు)

౪ పరుసనిపలుకుల సాక్ర్పతి, పరుషతి వకుంరాలి వాఁశ భటతితి మెయిమెస్
భార భీష్మ ౧ ౭౪

గీ వీర లిరువురుఁ బరుసనివారు సమర, పరుల నొప్పింతు రీ రూధపరుల వెల్ల
భార ఉద్యో ౪ ౨౭౦

౪ పరుసనిగాడ్పున రాలెడు, పరుసన ధరఁ దొరఁగి కాటిపండులఁ బ్రోఁతల్
హరి పూ ౬ ౭౨

౪ అరయఁ గలసాక్షిఁ గోరక, తెలువవదల యంద మని మది వ్వమ్మి మరుం, బరుసని పాటులఁ బఱచితిఁ, బరుసని యిది రొమ్ముత శేక పదరితి నయనరూ సారంగ ౩ ౨౨౬

చ పరుసనిపల్కులం బరులఁ బల్కుట ధర్మము సాఁట సాడుటల్, నరులకు స్వర్గవేఁత
మార్క ౨ ౧౨౦

ఱ పరుసఁదనము, పరుసన

పరుసఁదనము వి (పరుస[2] + తనము) కఠి నత్వము

(దీనికి సందర్భానుసారముగా 'క్రూరత్వము, తైక్ష్ణ్యము. లేది' మున్నగు నర్థములు వచ్చును)

క. శరముల వేగంబున గద, పరుసఁ దనంబునను గలఁగఁబడి చేష్టదప్పా, గురులం ద్రోలెను భీముఁడు,... భార. భీష్మ. ౨. ౨౧౫.

సీ. అత్యంతచిరకాల మదవులఁ గొండల బాధలఁ బెట్టిన పరుసఁదనము. భార. ఉద్యో ౧ ౩౮౬

క పరుసఁదనము మెయి నరిగొనఁ, బోరఁ దగదగి బొదుఁగు గోయుచో ప్పగు విను... భార శాం. ౨ ౨౯౯

సీ. నరి కాగ్ని శరముల పరుసఁదనం బంతయును నొక్కటఁ గూడి తనర ననఁగ. హరి. పూ ౬. ౮౩.

గీ నయము కొద యాక రొల్ల బెంటలన బెఱచు, మాట పరుసఁదనంబు కుమారచంద్ర వి శకుం ౪ ౧౬౮.

రగడ. భారసు విరహిణుల కురుష్పులకములఁ దిలకములఁ, బరుసఁ దనము కపోల ఫలకముల నలకముల. రాఘవ ౨. ౬.

పరుసన=పరుసఁదనము. వి. (√ పరుస 2)
కాఠిన్యము.

సీ. తురగసముద్ధతి ఖురశాదనంబుల పరుసన దహిరాజు శిరము లదర భా రా యు ౨౧౦౮.

సీ పలుకు ప్రల్లదమునఁ బారవులును బరుసని దండమున జరాసంధనృపతి కేయూర. ౪. ౨౦౩.

సీ. వక్షంబు గుంతరై వక్త్రంబు పరుస నై తెలినోరఁ ద్రేవుడు తీఁగ సాఁగ. కాశీ. ౬. ౪౧.

(విరుసుతనము. అని భావము)

గీ. పైత్యదోషోదయంబునఁ బరుస నైన, జిహ్వకుఁ బంచదారయుఁ జేఁదు గాదె. హైమ. ౨ ౧౨. (దోషము అని భావము)

౨. (=పరుసము) నిష్ఠురోక్తి, కాఱులు.

సీ. కఱకు కరుసు కాఱు కాఠోర్యము పరుసము పరుసన యనఁగ నిష్ఠురము వెలయు. ఆం భా ౧ ౧౧౪

పరుసము¹= పరుసన. వి (సం పరుషం)

౧ కాఠిన్యము.

గీ వెత్తినీ రామశరమున వెదలునట్టి, చొక్కఁ బోఁదట్టి రొంకకన్న తెక్కఁ బెట్టి, దడిఁ గఱవఁబోవు వేసిఁ చందమునఁ బట్టి పరుస మెచ్చఁగ మానుజప్రముఖుఁ బలికె. కుశ. ౩ ౩౨.

౨ నిష్ఠురవాక్యం, నిష్ఠురోక్తి

వ...మీకు నగ్ని పరిగ్రహంబును బ్రాహ్మణ సంగ్రహంబును లేమిం జేసి పరుసంబులు పలికితి భార ఆది ౭. ౫౭.

క పురుషుండు రెండుదెఱఁగుల, ధర నుత్తముఁ డనఁగఁ బరగుఁ దా నెర్యోధలం, బరుసములు పలుకి కునికిన్, దురితంబులు వొరయుపనులు దొఱఁగుటకతనన్. భార. ఉద్యో. ౨.౪౧.
—వి॥ దుష్టము; కఠినము, క్రూరము.

క...ఇప్పరుసమునఁ బరుసపునడవడిఁ, గురువంశ ప్రవర యిట్లు గూడునె చేయన్ భార ఉద్యో. ౪. ౩౫౦.

పరుసము²= పరుసవేది. వి. (సం. స్పర్శః, శ. పరుష) స్పర్శమణి

ద్వి. తొడిఁబడఁ బరుసంబుతో నిమ్ము సోఁకి, కదుపది కొల్మి బంగార మైనట్టు. ద్వి. హరివ. ఉ. ౨౯౦.

గీ. పరుసమున సోఁకి లోహంబు బసిఁడి యైన, పగిది నిరతాన్నదాన సౌభాగ్యమహిమఁ, బాపములు వాసి పుణ్యసంపదఁ దనర్చు
రుక్మాం. ౨. ౬౫.

ద్వి. నేఁడు, కనుఁగొంటి నీపాద కమలరజంబు, సోఁకినఁ బరుసంబు సోఁకిన యినుము, వీఁక శైలము హేమవిజితాద్రి యయ్యె.
ద్వి. పరమ. ౨. ౧౯ పా

పరుసవేది=పరుసము². వి. (సం. స్పర్శవేధీ, ప్రా. పరిసవేది. క. పరుసవేది) స్పర్శవేధి, ఇనుమును బంగారుగా చేయు రసశిలావిశేషము

గీ పురవరుఁడు పెట్టెలో నున్న పరుసవేది
వి. శకుం ౪. ౪ (పరసువేది ముద్రిత పా)

గీ విస్తరం బయ్యెను బరుస వేది వేగ, యయ్యెఁ జింతామణులు వెలయంగ మీఁద, నామధనిధులు దీపము లయ్యె వనటఁ డొలసి వగపాటముపంద మై వెలుఁగుచుండె
కు సం ౯. ౨౦౩

ఉ వేలుపుగిడ్డియుం బరుసవేదియుఁ గల్పకుజంబుఁదోడరా,
భీమ. ౨ ౧౪౩.

పరుసు. [1] వి. విధము

క గిరిపైఁ బిడుగులు దొరఁగెడు, పరుసున దృఢదీప్తశాతభల్లము లేసెన్
భార. విరా ౫ ౧౦౬.

క. గురువెందకేము నదరిన, పరుసున నవ్వికటవర్మ పాల్పడి...
దశకు. ౬ ౪౪

ద్వి. ఉరుధూమతతుల బిట్టూదరలిడిన, పరుసునఁ దొంటలఁబాములు మడియ
ద్వి. పారిజా. పూ ౨౨౩౫.

పరుసు [2] = పరుసము [1], పరుసన. వి. నిష్ఠురోక్తి.

సీ కఱకు కరుసుమాటలు కాత్రాడెము పరుసు పరుసన యనఁగ నిష్ఠురము వెలయు,
అం భా. ౧. ౧౧౯.

విణ. =బరుసు (సం పరుషం.-ప్రా. పరుస) కఠినము, వెరాట యైనది

సీ కాంత నీ వికెవ్వు గబ్బిగుబ్బలు వాని పరుసు చేతుల నొత్తిపట్టఁదగునె
శుక ౧. ౪౩.

పరుస్సు. సం. వి. స్ న. పుం ౧ గ్రంథి, కిఁలు. ౨ పర్వము, కనుపు, ౩. ధర్మము. (శే ని)

పరూషము. సం. వి అ న. ఖర్జూరఫలము. పుం పేరీదు, ఖర్జూరము [?]

పరూషి. సం. వి ఈ. స్త్రీ. చిట్టీఁదు, ఈఁత [?]

పరేతభూమి. సం. వి ఇ స్త్రీ శ్మశానము

పరేతరాట్టు. సం వి జ్ పుం యముఁడు

పరేతరుఁడు. సం. విణ (అ ఆ అ) [4]
౧ పరుఁడు. (శత్రువు కాని వాఁడు, స్నేహితుఁడు.) ౨ స్వకీయుఁడు, తనవాఁడు

పరేతుఁడు. సం. విణ. (అ ఆ అ) ౧ చచ్చిన వాఁడు, మృతుడు. ౨. నరకస్థితప్రాణి.

పరేశుఁడు. సం వి అ పుం ౧ బ్రహ్మ. ౨. విష్ణువు.

పరేష్టుక. సం వి ఆ. స్త్రీ. పెక్కుఁతలు ఈనిన యావు

పరేష్టువు. సం. వి ఉ స్త్రీ=పరేష్టుక.

పర్యైధితము. సం. విణ (అ. ఆ. అ.) పరునిచేఁ బెంపఁబడినది. —వి. అ. పుం. పరభృతము, కోయిల.

పర్యైధితుఁడు. సం. విణ. (అ ఆ. అ.) పరునిచే ఉదాసీనముగాఁ బెంపఁబడినవాఁడు.

పరోక్షభోగము. సం. వి అ పుం ఒక వస్తువును సొంతదారు లేనప్పుడు అనుభవించుట.

పరోక్షము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. ఇంద్రియ గోచరము కానిది. ౨. సన్నిహితము కానిది, సమ్ముఖమందు లేనిది. ౩. మఱుఁగయినది, తెలియఁబడనిది—అవ్య. అ. వ. మఱుగు అసన్నిధానము.

పరోక్షవృత్తి. సం విణ. (ఇ) కంటికిఁ గనఁబడకుండునది, ఇంద్రియగోచరము కానిది.— వి. ఇ. స్త్రీ. రహస్యవర్తనము.

పరోక్షార్థము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మఱుఁగయిన యర్థము గలది, గూఢార్థము గలది.

పరోక్షుఁడు. సం. వి అ పుం తపస్వి. (వాచ)

పరోఢ. సం వి ఆ స్త్రీ. పరకీయాభేదము, పరునిచేఁ బెండ్లాడఁబడినది. ఒకని పెండ్లాడినది.

*పరోత్కర్షము. సం వి. అ. పుం. పరునియొక్క పెంపు, అతిశయము.

పరోపకారము. సం. వి. అ. పుం. పరులకుఁ జేయు నుపకారము.

పరోపకారి. సం. విణ. (స. తి. స) పరుల కుప కారము చేయువాఁడు

పరోపజాపము. సం. వి అ పుం. శత్రువుల యందు పరస్పరభేదము పుట్టించుట.

పరోపదేశము. సం. వి అ. పుం. పరులకు హితా దుల నుపదేశించుట.

పరోపరుద్ధుఁడు. సం. విణ (అ అ అ.) శత్రువుచే ముట్టడింపఁబడినవాఁడు, అడ్డగింపఁబడిన వాఁడు.

పరోపంటము. సం వి. అ. పుం. దాలి శిరము. (ఆ. ని.)

పరోష్ణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ తైలపాయిక, గబ్బిలము.

పర్కటము. సం. వి. అ. పుం. కంకము, రావులుగు-వ-ఉద్వేగము, పోక బొండము.

పర్కటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ ౧. జువ్వి, ప్లక్షము. ౨. పోకగ్రామను లోనగు వాని క్రొత్త పండు (శ. ని.)

పర్చ్వనఱుచు. స. క్రి (√ పడు) క్రమ పెట్టు, కష్టపెట్టు.

ద్వి. పూరదూషణంబు సేయఁగ విన్నతప్పు, పూరగణంబులఁ బర్వ నందున్న తప్పు. పండితా. మహి. ౨౬౧ పా.

పర్జని. సం వి. ఈ. స్త్రీ. మ్రానిపసుపు, దారు హరిద్ర.

పర్జన్య. సం. వి. అ. స్త్రీ. మ్రానిపసుపు

పర్జన్యము. సం. వి అ. పుం. ౧. ఉఱుము. ౨. ఉఱిమెడు మేఘము. ౩. మేఘము. ౪. వర్షము. ౫. అత్త్రయంత్రము. (శ. ని.)

పర్జన్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ౧. ఇంద్రుఁడు. ౨. విష్ణువు. ౩. ఒకానొక వాసుదేవుఁడు. (శ. ని.)

పర్ణకారుఁడు సం. వి. అ. పుం. తమలపాకు లమ్మువాఁడు, తాంబూల జీవి, (ఒక జాతి భేదము)

పర్ణకుటిక. సం. వి అ. స్త్రీ. ఆకుటిల్లు, గుడిసె.

పర్ణకృచ్ఛ్రము. సం. వి. అ పుం. అయిదుదిన ములు జరుపవలసిన వ్రతవిశేషము. (పాడ్యమి నుండి తామర బిల్వము కుశలు అను వీని జలములొక్కొక్కదాని నొక్కొక్క దినముగా వరుసగా నయిదుదినములు త్రాగి జరుపు వ్రతము.)

శ్లో. పర్ణోదుమ్బర రాజీవ బిల్వపత్త్ర కుశోదకైః,
ప్రత్యేకం ప్రత్యహం పీతైః పర్ణకృచ్ఛ్ర ఉదాహృతః.

పర్ణచీరపటుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శివుఁడు

పర్ణచోరకము. సం. వి. అ. పుం. చోరకాను గంధద్రవ్యము. శ్రీ.

పర్ణనరుఁడు. సం వి అ పుం. మృతునియస్థులు దొరకనిచో వానిని దహించుటకై పర్ణముల చేతఁ జేయఁబడిన నరాకారపు బొమ్మ, పుత్తలకము

పర్ణభేదిని. సం వి ఈ. స్త్రీ. ప్రియంగువు శ్రీ

పర్ణభోజనము. సం వి. అ. పుం. మేఁక (త్రి వి)

పర్ణమాచాలము. సం. వి అ పుం కార కేల్లము, కాఁకర శ్రీ

పర్ణము. సం వి. అ. పుం మోదుగు, పలాశము శ్రీ.

—న ౧ ఆకు, పత్త్రము. ౨. పక్షము, ఱెక్క, అంపగఱి 3 తాంబూలము

పర్ణముచము. సం వి చ్ పుం శిశిరఋతువు, ఆకురాలు కాలము

పర్ణమృగము. సం. వి. అ పుం చెట్ల కొమ్మ లందు వసించు వన్యమృగము

పర్ణరుహాము. సం వి అ హ్. పుం వసంత ఋతువు.

పర్ణలతం. సం. వి. అ. స్త్రీ తాంబూలి, తమల పాకు తీఁగె శ్రీ

పర్ణలము. సం. విశ (అ అ అ) ఆకులతోఁ గూడినది.

పర్ణవల్లి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పలాశిలత. శ్రీ

పర్ణవీటిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. తమలపాకు మడుపు, స్వీకృత తాంబూలము.

పర్ణశయ్యా. సం వి. అ స్త్రీ. ఆకులతో రచించిన సెజ్జ.

పర్ణశాల. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఆకుటిల్లు, ఉటజము.

పర్ణషండము. సం. వి అ. పుం. పువ్వులు లేని చెట్టు, పువ్వులు పూయని చెట్టు.-వి అ న. ఆకుల సమూహము

పర్ణసి. సం వి ఇ పుం జలమధ్యస్థ గృహము, నీటి నడిమి యిల్లు ౨ తామర శ్రీ. 3 శాకము ౪ అభరణ క్రియ, కైసేత (వాచ) ౫. ఉలూ ఖలము, ఱోలు —స.వారి, నీరు. (శే. ని)

పర్ణాద. సం వి అ. స్త్రీ ఆఁడుమేఁక

పర్ణాశనుఁడు. సం విశ (అ అ అ) ఆకులే యాహారముగాఁ గలిగియుండువాఁడు.

పర్ణాశనము. సం. వి. అ పుం ౧ ఆకులు తిను నది—మేఘము ౨. తుంగముస్తె శ్రీ.

పర్ణాసము. సం వి. అ. పుం ౧. గగ్గెర, కరిం జరము ౨ తులసి శ్రీ.

పర్ణాసి. సం వి ఇ పుం=పర్ణాసము

పర్ణాహారుఁడు. సం. విశ. (అ అ అ.) ఆకులే యాహారముగాఁ గలవాఁడు.

పర్ణి. సం వి న్ పుం చెట్టు —ఈ స్త్రీ ౧ మాషపర్ణి, కారుమినుము ౨. ఒకానొక యప్సర స్త్రీ

పర్ణోటజము. సం వి అ పు పర్ణశాల, ఆకు టిల్లు. (వాచ)

పర్దనము. సం వి అ న. అపానవాయుశబ్దము.

పర్దము. సం వి అ. పుం ౧ కేశసమూహము. ౨. అపానవాయుశబ్దము.

పర్పట(ద్రు)మము. సం. వి. అ. పుం. కుంభీ వృక్షము.

పర్పటము. సం. వి. అ. పుం. ౧. పాపటచెట్టు. ౨. పిష్టకభేదము, అప్పడము. ౩. పర్పాటక మనుగడ్డి. ఒకానొక యౌషధము

పర్పటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. సౌరాష్ట్రమృత్తిక. ౨. ప్రూనిపసుపు. ? (వై. ని.)

పర్పము. సం. వి. అ. న. ౧. గృహము ౨. నవ తృణము, లేఁత పచ్చిక ? ౩. కుంటివారిలా సంచ రించుటకు సాధన మైన పీఠము.

—పుం. ౧. శంఖము ౨. అంబుధి, సము ద్రము. ౩. వస్త్రము. (కే. ని.)

పర్పర. సం. వి. అ. స్త్రీ. ప్రూనిపసుపు ?. (వై. ని.)

పర్పరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పలుచని కేశపాశము. (వై. ని.), జడ. (విల్యమ్సు)

పర్పరీకము. సం. వి. అ. పుం. ౧. జలాశయము ౨. అగ్ని ౩. భక్ష్యవిశేషము. (వై. ని.) ౪. కుక్కురము, కుక్క ౫. కురరము, పక్షి విశేషము. (కే. ని.)

పర్పరీకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సూర్యుఁడు.

పర్ప(ర్వ)రీణము సం. వి. అ. పుం. ౧. ఆకు యొక్క యీనె, పర్ణసిర. ౨. ద్యూతకంబ లము. ౩. ఆకుతోడిమలరసము. (వి. ని.) -న-కణుపు (మే. ని.)

పర్పాటకము. వి. (సం. పర్పటకః. క. పర్పా టక.) తృణవిశేషము. ? (క. ర.)

పర్ఫరీకము. సం. వి. అ. న. కిసలయము, చిగురు.

పర్యంకపాదిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. కోలకంది. ?.

పర్యంకబంధము. సం. వి. అ. పుం. అవసక్థిక, యోగపట్ట వస్త్రాదులచే పృష్ఠజానుజంఘలను గట్టుకొని కూర్చుండుట.

పర్యంకభోగి. సం. వి. న్. పుం. సర్పవిశేషము.

పర్య(ల్య)ంకము. సం. వి. అ. పుం. ౧. మంచము, ఖట్వ. ౨. పల్లకి. ౩. అవసక్థిక, నడుము మోఁకాళ్లు తొడలు వీని చుట్టు కట్టుకొని కూర్చున్నవస్త్రము ౩. యోగపట్టె, పర్యస్తిక. ౪. వీరాసనము

పర్యంతపర్వతము. సం. వి. అ. పుం. పొలిమేర నున్నకొండ, అంత పొంతల నున్న కొండ.

పర్యంతభూమి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అంతపొంతల నున్నప్రదేశము, పరిసరము.

పర్యంతము. సం. వి. అ. పుం. ౧. చుట్టువాఁతెన కేర ౨. చివర, ఎల్ల. ౩. సమాప్తి, ముగియుట. ౪. సమీపము.

క. సూర్యప్రభ యనునది శ, త్పర్యంతమునందు నుండి పొలఁగ నతిగాంభీర్యంబు గలిగి నడుకొని, మర్యాదను నీరు నిల్చి మడు గై యుండుఁ న్. ద్వా. ౪ ౧౨౪.

పర్యంతిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. గుణనాశము.

పర్యగ్నికృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చుట్టు నగ్నివేష్టనముచేత సంస్కారము చేయఁబడినది

పర్యటన. సం. వి. అ. స్త్రీ. తిరుగుట.

మ.. తత్త్వజ్ఞుఁడు, త్రికూటరాజన్యుల పంచలం బడుచు నిస్త్రాణింపు సంసారప, ర్యటనక్ గీడ్పడఁ జొచ్చునే...

మల్లభూ. శృం. ౩౧

పర్యటనము. సం. వి. అ. న. తిరుగుట, త్రిమ్మ రుట, పునఃపునర్భ్రమణము.

పర్యటించు. సం. అ. క్రి. పలుసారులు తిరుగు.

వ...నిజాఖిలావనంబుఁ దేటపఱచుచుఁ బర్య టింపందొడంగిన... కూర. ౫. ౫౯

పర్యనుయోగము. సం. వి. అ. పుం. ౧. దూ షార్థ మగు జిజ్ఞాస. ౨. అడుగుట, విచారించుట ౩. నింద, దూఱు.

పర్యనుయోజ్యుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) నిగ్రహస్థానోపపత్తిచే చోదనీయుఁడు, నిగ్రహస్థానమును బొందితివి అని నిందింపఁ దగినవాఁడు.

పర్యయణము. సం వి అ. న ౧. ప్రదక్షిణము చేయుట, వలగొనుట. ౨. గుఱ్ఱపుజీను, పల్లము.

పర్యయము. సం వి. అ. పుం. ౧ శాస్త్రలోక వ్యవహారము నతిక్రమించిన యాచారము. ౨. క్రమముతప్పుట, వ్యతిక్రమము ౩. మాఱుపు, మాఱుపాటు. ౪ (కాలాదుల) నష్టి, క్షయము. ౫ విరోధము.

పర్యలము = పరియల వి. హరివాణము.
వ... పసిండి పర్యలము ..ద.శా ౪.౧౭౭౭.

పర్యవదాతము. సం. విశే (అ.ఆ అ.) మిక్కిలి అవదాతము.
(అవదాతము = శుభ్రము, శుద్ధము.)

పర్యవరోధము. సం. వి. అ. పుం. అడ్డపాటు.

పర్యవశేషము. సం. వి అ పుం సమాప్తి ముగియుట

పర్యవష్టంభనము. సం. వి. అ న. చుట్టుకొనుట.

పర్యవసానము. సం. వి. అ. న. ౧ నిష్కర్షము, (అయాయర్థములు) నిశ్చయించుట, అవధారణము. ౨. శేషావధి, కడపటిహద్దు; ముగియుట, తుద.

పర్యవసించు. సం అ. క్రి. ముగియు
సీ. ప్రాణముల్ శ్వాసమాత్రమునఁ బర్యవసింపఁ దలచీర రొంటఁగని దశ ఘటిల్ల.
కాశీ. ౧. ౧౩౯.

పర్యవసితము. సం. విశే. (అ ఆ అ.) ౧ ముగిసినది, సమాప్తము, ౨. నశించినది, తీఱినది. ౩. పూర్వాపరముల నాలోచించి నిశ్చయింపఁబడినది; నిష్కృష్టమైనది.(అర్థము) ౪. అభిము, పొందఁబడినది. (శ. వి.)

పర్యవస్థ. సం. వి. అ స్త్రీ. = పర్యవస్థానము.

పర్యవస్థాత. సం. విశే. (పు. స్త్రీ పు.) ప్రతిపక్షి, శత్రువు.

పర్యవస్థానము. సం. వి. అ న. ౧. విరోధము, ౨ ప్రతిపక్షవాదము.

పర్యశ్రువు. సం. విశే. (ఉ.) కన్నీళ్లఁ దోఁగినది, కన్నీళ్లు నిండినది.

పర్యసనము. సం. వి. అ. న. ౧. త్రోయుట, విసరివైచుట, క్షేపణము. ౨. అపసారణము, తొలఁగఁబుచ్చుట. ౩ దూరీకరణము. ౪. విపర్యాసము, భ్రమణము
ఉ. అట్టిద లోకపర్యసన మా దురవస్థకు ప్రాక్కృతోర్మికే, కట్టుదుఁ గర్ణకల్యాలను కీటములం గరతాడనంబులం, బెట్టుదు సోలఁ గౌరవులఁ బీనుఁగు పెంటలుగాఁగ .
భార. కర్ణ. ౩. ౨౭౧.
(మూ: యది దైతత్కృతం చి కాన్యల్లోక పర్యసనం భవేత్ సం భార. కర్ణ. ౯౩. ౧౪.)

పర్యస్తము. సం. విశే. (అ. ఆ అ.) ౧. అంతట త్రోయఁబడినది, విసరఁబడినది. ౨. చుట్టుకొఁబడినది. ౩. తలక్రిందు సేయఁబడినది, విపర్యస్తము. ౪. తొలఁగఁబుచ్చఁబడినది.

పర్యస్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ ౧. పర్యంకబంధము, అవసక్థిక. ౨. దూరీకరణము, తొలఁగఁబుచ్చుట. ౩. రొంగపట్టె. (శ. ర.)

పర్యాకులత్వము. సం. వి. అ. న. కలఁత, కలగుండు.

పర్యాకులము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ౧. కలఁగినది: కలఁపఁబడినది. (నీళ్లు మొ.); కలఁత నొందినది, బెదరినది. (మనస్సు మొ.) ౨. చెదరినది, తాఱుమాఱైనది, క్రమము తప్పినది. (పెంట్రుకలు మొ)

పర్యాగతుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) బహిక యాత్రను ముగించినవాఁడు.

పర్యా(ల్యా)ణము. సం. వి. అ. న. గుఱ్ఱపు పల్లము, జీను.

వ. ఆగాంధారరాజు కొంగ్గరంబునఁ గర్త కంబులు గరవాలంబులు పల్యాణంబులు కారలు గంఠంబులు చరణంబులు గరంబులు శిరంబులు తునియలై తొరిఁగిన ధాత్రి చిత్రాకారంబై యుండె. భార. శల్య. ౧. ౩౭౦

మ... బ్రహ్మగర్భుఁడు వహత్పల్యాణ కర్ణాణమై, ఘనగర్జిన్సకిలించుచు వారువము సొక్కం బోవుచో న... పాండు. ౧. ౧౬౦.

పర్యాధాత. సం. వి. ఋ. పుం. అగ్రజుఁడు ఆధానము చేయక యుండఁగా ఆధానము చేసిన యనుజుఁడు. (వై. వి)

పర్యాప్తము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ౧. ప్రాప్తము, పొందఁబడినది ౨. సమాప్తము, ముగిసినది. ౩. పూర్ణము, నిండినది ౪ సమర్థము, చాలినది.—వి. అ. న. ౧. యథేష్టము. ౨. తృప్తి. ౩. సామర్థ్యము. ౪. నివారణము. ౫. యోగ్యత.—క్రి. విశే. ౧. తృప్తితో. ౨. ఇచ్చవచ్చినట్లు. ౩. పూర్ణముగా, చాలినట్లు, సమర్థముగా.

పర్యాప్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ౧. సమ్యక్ప్రాప్తి, చక్కఁగా పొందుట. ౨. సమాప్తి, ముగియుట. ౩. చాలుట; తృప్తి. ౪. పరిత్రాణము, దెబ్బ లోనగునది తగులనీక కాపాడుట; చంపవచ్చిన వాని నడ్డగించుట. ౬. అర్హత, యోగ్యత. ౭. అయితపాటు, అభిముఖ్యము. ౮. (న్యాయ) స్వరూపసంబంధభేదము.

పర్యాప్లవము. సం వి అ. పుం. ౧. చుట్టి వచ్చుట, చుట్టుతిరుగుట. ౨. చుట్టుకొనుట.

పర్యాయము. సం. వి. అ. పుం. ౧. చుట్టి వచ్చుట, చుట్టుతిరుగుట, భ్రమణము. ౨. అను క్రమము, సారిది, వంతు. ౩. ప్రకారము. ౪. సమానార్థబోధక మగు శబ్దము. ౫. అవసరము. ౬. నిర్మాణము. ౭. ఒక అర్థాలంకారము

గీ తనరుఁ బర్యాయ మొక వస్తువున కనేక, సంశ్రయత భాతిచేతను సంభవింపఁ దమ్మి విడిచి సుధాకరుఁ దవిశెఁ గాదు, నీముఖ ప్రభ యన్నట్లు నీలకంఠ.

ఆంధ్ర చంద్రాలోకము. ౯౯.

పర్యాయచ్యుతము. సం విశే. (అ. ఆ. అ.) వంతు చొప్పున విడువఁబడినది. వంతు చొప్పున మతొకనిచే అధిష్ఠింపఁబడినది.

పర్యాయోక్తము. సం. వి. అ. న. ఒక అర్థాలంకారము.

గీ అమర భంగ్యంతరమున గమ్యార్థసిద్ధి, యది చెలంగుఁ బర్యాయోక్త మనఁగఁ గృతుల, వందనము వానికంటె నెవ్వానిచే సుధా కృతము లయ్యె రాహువధూ కుచములు.

ఆంధ్ర చంద్రాలోకము ౬౧.

పర్యాయోక్తి. సం. వి ఇ. స్త్రీ. ఒక అర్థాలంకారము, పర్యాయోక్తము.

పర్యాలీకృతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) హింసితము.

పర్యాలోచనము. సం. వి. అ. న. చక్కఁగా ఆలోచించుట, చక్కఁగా వివేచించుట.

పర్యావిలము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) మిక్కిలి కలఁగినది.

పర్యాసము. సం. వి. అ. పుం. ౧. ముగియుట, సమాప్తి. ౨. చుట్టు తిరుగుట, భ్రమణము. ౩. తలక్రిందగుట, క్రమము తప్పుట, విపర్యాసము. ౪. కొట్టుట, చంపుట. ౫. పతనము. (కాద.)

పర్యాహారము. సం. వి. అ. పుం. ౧. కావడి. ౨. కొండికొనిపోవుట ౩. బరువు. ౪. ధాన్యము నిలవచేయుట.

పర్యాహితుఁడు. సం. వి అ. పుం=పర్యాధాత.

పర్యుక్షణము. సం. వి. అ. న జలాదులను చుట్టు చల్లుట

పర్యుత్థానము. సం వి. అ. న. చక్కఁగా నిలుచుట.

పర్యుత్సుకము. సం. విణ (అ. అ. అ.) ౧ దుఃఖితము, దుఃఖించునది ౨. ఆతురము, మిక్కిలి తమకము గలది, తమకించునది. ౩. కలఁగినది, ఉద్రేకించినది.

పర్యుదంచనము. సం. వి అ. న ఋణము, అప్పు.

పర్యుదస్తము. సం. విణ. (అ. ఆ అ.) ౧ చుట్టును ఉత్క్షిప్తము, అంతటను ఎగఁజిమ్మఁబడినది. ౨. నివారితము, వారింపఁబడినది.

పర్యుదాసము. సం. వి అ పుం (వ్యాక) నఞ్ఞునకు ఉత్తరపదముతో నన్వయము.
(శ్లో: ప్రసజ్యప్రతిషేధోయం క్రియయా సహ యత్ర నఞ్, పర్యుదాసస్సవిజ్ఞేయోయత్రోత్తర పదేన నఞ్)

పర్యుపస్థానము. సం. వి. అ. న కొలిచియుండుట, కొలువు, సేవ.

పర్యుపాసకుఁడు. సం. విణ. (అ సి. కా. అ) చక్కఁగా నుపాసించువాఁడు.

పర్యుపాసనము. సం. వి అ న ౧ చక్కఁగా కొలుచుట, పరిచర్య; పూజనము, సేవ. ౨. చెలిమి, సౌజన్యము. ౩. చుట్టుఁగూర్చుండుట

పర్యుపాసి. సం. విణ. (శ. సీ. శ.)=పర్యుపాసకుఁడు.

పర్యుపాసిత. సం. విణ. (ఋ. త్రీ. ఋ)=పర్యుపాసకుఁడు.

పర్యుప్తి. సం వి ఇ స్త్రీ. అంతట విత్తుట.

పర్యుషణము. సం. వి అ న కొలువు, సేవ; పూజ, ఆరాధనము

పర్యుషితము. సం. విణ. (అ. ఆ అ.) కాలాతిక్రాంతము, ఉపయోగింపవలసినకాలము గడచినది, (అన్నాది) ప్రాఁతపడ్డది, పాసినది.

పర్యేషణ. సం వి ఆ స్త్రీ. ౧. తర్కాదులచే పదార్థపరీక్ష. ౨ అన్వేషణ, వెదకుట; అమంత్రణార్థము వెదకుట. ౩. కొలువు, సేవ.

పర్యేషణము. సం వి అ న.=పర్యేషణ.

పర్యేష్టి. సం. వి ఇ. స్త్రీ అన్వేషణము, వెదకుట.

పర్వకము. సం వి. అ పుం. ఊరుసంధి, వంక్షణము

పర్వకాలము. సం. వి అ. పుం దశమ్యాగి, (దశమి, అష్టమి, అమావాస్య, పున్నమ, రవి సంక్రాంతి) ౨ అమావాస్య, పున్నమ.

పర్వగామి. సం. విణ (శ నీ శ.) పర్వకాలమునందు, స్త్రీగమనము చేయువాఁడు

పర్వణము. సం వి అ న పూర్తిచేయుట. నిండించుట.

పర్వణి. సం వి ఈ. స్త్రీ ౧. పున్నమ, పౌర్ణమాసి; అమావాస్య. ౨. పండుగ. ౩. సంధిగతరోగభేదము. (వాచ.)

పర్వతకాకము. సం. వి అ. పుం. ద్రోణకాకము, మాలకాకి.

పర్వతజ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నది. ఏఱు.

పర్వతతృణము. సం. వి. అ. న. గిరితృణభేదము.

పర్వతపతి. సం. వి. ఇ. పుం. హిమవంతము, హిమాలయము.

పర్వతము. సం. వి. అ. పుం. ౧. కొండ. ౨. దానార్థము కొండవలెఁ గల్పించు ధాన్యాది రాశి (ఇవి పది విధములు. ౩. ఒకజాతిచేఁప. ౪. చెట్టు. ౫. శాకభేదము. శ. ౬. ఏడు అను సంఖ్య ౭. మేఘము (శే వి)

పర్వతమోచ. సం. వి. అ. స్త్రీ. కదళీభేదము శ. (కొండయరఁటి, గిరికదళి శ.)

పర్వతవాసి. సం. విణ. (న్. నీ. న్.) కొండయందు వసించువాఁడు

పర్వతవాసిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఆకాశ మాంసి. శ.

పర్వతాశయము. సం. వి. అ. పుం. మేఘము (వా. చ.)

పర్వతాశ్రయము. సం. వి. అ. పుం. శరభము

పర్వతాసనము. సం. వి. అ. పుం. ఆసనభేదము

పర్వతీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. పర్వత సంబంధి. ౨. పర్వతమునఁ బుట్టినది.—వి. అ. పుం. జాతిభేదము.

పర్వతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ౧. ఒకానొక ఋషి. ౨. ఒకానొక గంధర్వుఁడు.

పర్వము. సం. వి. న్. న. ౧. గనుపు, గ్రంథి ౨. (దేహమండలి) కీలు, సంధిరోమము. ౩. భాగము, అంశము ౪. గ్రంథవిచ్ఛేదస్థానము ౫. అమావాస్యాది (అమావాస్య, పూర్ణిమ అష్టమి, దశమి, రవిసంక్రాంతి.-ఇవి పంచపర్వములు) ౬. చంద్రసూర్యగ్రహణము ౭. (చాతుర్మాస్యయాగ మండలి) వైశ్వదేవాది యాగము. (వైశ్వదేవ, వరుణ ప్రఘాస శాకమేధ సునాసీరీయములు) ౮. ఉత్సవము. ౯. ప్రస్తావము. అవసరము. ౧౦. లక్షణ భేదము. ౧౧. క్షణము. (శే. వి.)

పర్వమూల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. శ్వేతదూర్వ, తెల్లగఱిక. శ.

పర్వమూలము. సం. అ. న. చతుర్దశీ పంచదశుల సంధి.

పర్వరీణము. సం. వి. అ. పుం. ౧. పత్త్రవృంతిరసము ఆకుతొడిమలరసము; ఆకు నలిపిన పసరు, పత్త్రమార్గరసము ౨. గర్వము ౩. గాలి ౪. ఆకులఈనె, పత్త్రసిర ౫. జూద మాడు కంబళి, ద్యూతకంబళము.— న. పర్వము, గనుపు (వాచ)

పర్వరుట్టు. సం. వి. హ్. పుం. దానిమ్మ శ. (త్రి. వి)

పర్వవల్లి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మాలాదూర్వ. శ.

పర్వసంధి. సం. వి. ఇ. పుం. పంచదశీ ప్రతి పత్తుల అంతాది దండచతుష్టయకాలము, పంచదశ చివరకును పాడ్యమి మొదటికిని నడిమి నాలుగు దండముల కాలము.

పర్వాస్ఫోటము. సం. వి. అ. పుం. వ్రేలిగనుపుల చటపు

పర్వి. సం. విణ. (ఇ.) హింస్రము.—వి. ఇ. పుం. కాశి.

పర్వితము. సం. వి. అ. పుం. పర్వతిమత్స్యము.

పర్వు=పరువు¹. అ. క్రి. ౧. ధావనము చేయు, పరుగెత్తు.

వ... అప్పలోముండు... పరాహరూపంబున సాధ్వి నతిసాధ్వసచిత్త నెత్తికొని పర్వం బర్వం... భార. ఆది. ౧. ౧౩౦

సీ. తొలుదొల్త నర్యోకతురగంబు మందలగతి చాలి యగుచు నిక్కంబు తోఁచు, నావెనుకను పరూపాక్షాలి బెదరక చక్రాకృతిని బర్వసరణి తోఁచె. ప్రభా. ౨. ౩౩.

౨. పడు, ప్రసరించు; ప్రమ్ము.

క. ఊర్వీరుహానిచహూముతోఁ, బర్వతములు
వెలికిరొందు పర్వతముల పైఁ, బర్వఁగ
జైచుచు...

భార ఆది ౮ ౪

శా... హేమశై, యూరానోర్యస్య విఘ్న ప్రోదిత
రజం బుద్వేలసావన్నకో, ఙ్జీరచ్ఛాయలు
పర్వఁ ౯ర్వతము గెట్టెం బొమ్మ హేమాద్రి
కిన్ దశా. ౨. ౨౦౨.

సీ. పెనుమంచుమీఁదఁ బర్విన విశాసము దప్పి
చెలువు గుందిన సరోజిని విధమున
భా॰ విరా ౧ ౨౯౮.

సీ. మేదినీ రేణువు మెయినింకఁగాఁ బర్విభసి
తాంగసంపద వహింప వి౹క్ర ౨ ౧౨౩.

౩. వ్యాపించు.

శా పాశాశైకనికేతశాంతరమునం బర్వెంద
దళ్యాళిల, ప్రోత్రోమాగ్ని వినిర్గతోగ్రదహా
వార్చుల్... భార. ఆది. ౧. ౧౧౧

సీ. కేవలికప్పపర్విన మీఁదునీల దుకూలంబు
మేల్కట్టు కొమరు వదయ
భార. విరా. ౧ ౩౦౭.

మహాస్రగ్ధర...కీర్తిద్యుతుల్ శోదవింబ, ర్వన
రాశులున్నమ్రమై పార్శ్వములఁగోలుచ...
ఆము. ౧. ౨౮.

౮. బయలుపడు.

ఉ. ఓర్వఁదుబంధంశాలనున కొత్తవ నొత్తును
మామగారిదే పర్వినమాత్ర పంటపగఁబట్టును
వావ... శకాం ౩. ౬౪.

౫. ప్రవహించు.

శా. గరోర్వద్రిక్త తరంగ సంఘములవీఁకన్ బుష్క
రిణ్యాళిపగా, శార్వేణుల్ దనయుత్తరంపు
ఊనఁబర్వఁగా... పాండు. ౫. ౩౧.

౬. కలుగు, పుట్టు.

సీ. శ్రుతిపుటంబులకుత్తి మరిగిపోవకయున్న వకు
లాననమునఁబర్వకయమున్న.
కాశీ. ౩. ౭౮.

ద్వి. ఊర్మికమందలి నోకమహాభయము, పర్వి
యాలోనజేపాయునోదకము.
గం రా బాల. ౪౪. పా. ౨౧. పం.

౪ ప్రసిద్ధ మగు, ఒప్పు.

ఆ... పొలుచుచెంచెఁబర్వి, వనఁగనొలచెనుట
యద్రిగేహా. ఆం భా. ౩. ౯౦.

వ. మదిఁ సౌమ్యపర్వమా, గఁ, బదునెనిమిది
పర్వములను బర్వి మనః ప్రీతిద మగుచు...
భార ఆది ౧. ౩౫.

క పర్వి సభాప్రభృతిగ నవ, పర్వములను
విస్తరిల్లి భార. ఆది ౧. ౩౪.

—వి పరుగు, ధావనము.

స్రగ్ధర .ఇద్దేవతకు యూరుక్ప్రపావగ్రినన్ నమ్నఁ
ప్రోవన్, భారం బంచున్ వెసం దత్పదముల
కెంగెం బర్వనం బోయి గర్వా, గారంబుం
దొచ్చి. . కళా. ౬. ౫౩.

గీ. నీటుతో మీటి గరువంబు మాటి యుటుకఁ,
బెద్దపర్వున వచ్చితి బెదరుపుట్టి.
కువల. ౮. ౪౧.

సీ. మదమెత్తి పర్వుతో మంత్రాక్షతము లీయఁ
బాల్పడి భూసురభార్య లెదుర,
శుక. ౧. ౩౨౧.

పర్వేశుఁడు. సం వి. అ పుం. గ్రహాణ కాల
భేదముల అధిపతి భేదము

పర్శుక. సం. వి. ఆ స్త్రీ ప్రక్కటెముక

పర్శుపాణి. సం. వి. ఇ. పుం. ౧ గణేశుఁడు.
౨ పరశురాముఁడు.

పర్శువు. సం. వి. ఉ. పుం. ౧. పరశువు.
౨. ప్రక్కటెముక. ౩. ఆయుధవిశేష సంఘము.

పఱి[1]=పెఱి. విశే. (సం. పర) ౧. పేఱు, ఇతరము. (శ. ర. లఘురేఫయుక్తముగా చి. ని.)

౨ కేవలము.

౬ ఘనసమర విజయభటు గర్వనిరోధునిగాఁగ మున్న వ్రాసినచే పెట్టిన నిన్నుఁ బఱివెండెముగ, మ్మని వ్రాయఁగఁ జేసి తెట్టి న్నాడెనొ విధికిన్. భోజ రా. ౫. ౨౫౯.

3 గొప్పది.

౪ దూపు నభోమణి నక్కలు, గూపెం గల యంగ వెనలకుం బలుపాయల్, పేపెం బఱిపెయిలు లదరి...

భాగ. విరా. ౪ ౧౫౨.

(మూ : రూక్షవర్ణాశ్చ జలదాః

సం భా॰ విరా. ౪౦. ౫.

సీ. అరదముల్ దారలించునప్పుడు పఱిపెంగుల్ విరియించు బలుగాడ్పు విధము మెఱయ

భాగ. శల్య. ౧ ౨౩౨.

౬. ఎఱుఁగవు వ్రతమున పొత్తము, పెటిఁ గాంచెద నంచుఁ బుత్రునిం దునుమాడు రే, పఱిపెంగులు నమ్మి నిండిన, చెఱువుదరి ముక్కెల్లఁ జల్లు పెనఁటియుఁ గలఁడే.

యక్షాం. ౫ ౧౪౫ (౬ ౧ పా ‘పఱి పెంగులు’ ముద్రిత పా. పరపెంగులు. చి. ని. పా.)

వి. సమూహము (చూ. అంపఱి)

పఱి[2]=పఱ్ఱి. వి. ౧. ఉప్పు పండెడి బయలు; బయలు.

ఉదా. ఉప్పు పఱి, ఇసుక పఱి. (శ. ర)

౨ సన్నము లోనగువానిఁ గొలిచెడి మానవిశేషము. (శ. ర)

జ. పఱిగడుపు.

పఱిగడ. వి. దే. ౧. పరిసరము, గ్రామనగరాదుల సమీపప్రదేశము.

సీ... పఱిగడ యనఁ, బరిసరంబుగఁ దోఁచు ..

ఆం. భా. ౨. ౧

చ...గట్టురా పఱిగడ నిల్చియుండ్ నగము బావుల నూఁగుచు మంచుగట్టుచా, పెంఱ యుకపేంద్రుఁ జూచి... దశా ౧ ౧౧౨.

౨. బయలు

క. పఱిగడిమేఁతయు చాలును, మఱచియుఁ దల పొలమువిక్కు మసలెడిపనికిన్, పెఱతు నని పెటికితనమున, పెటివిఱుగుదుగాక పశ్యనిష్ఠ దలపుఁడే. భోజరా. ౪. ౨౧౦. (౨. ని పా. ‘తఱకలచొప్పయ’ ముద్రిత పాఠము)

సీ. విశిఖత్సరంబుల పెదలుపెన్నెత్తుటఁ దొప్పఁ దోఁగినమేను ధూళి గ్రుంగి ఆ. తూలి విన్న బాటి యాలంకపఱిగడ, నున్నవాఁడు. . భా. రా యు. ౫౯౪. రామా. ౭. ౨౩౯.

జ. పఱిగడవైచు

పఱిగడము=పఱిగడ. వి. పరిస్థలము.

సీ పారికాఁపులతోడఁ బఱిగడంబులు వచ్చి యున్నవారలపెల్ల నోసరించి.

వి. పు. ౭. ౭౫. (శ. ర. పా.)

పఱిగడవై చే. స. క్రి. (పఱిగడన్+వైచు) ప్రాంతమునకుఁ ద్రోయు, పక్కకుఁ ద్రోయు; విడుచు.

చ...గృహస్థధర్మముం, బఱిగడవైచి గోఁచి గొని పాఱెడువాల్లకు ముక్తి గల్గనే...

ఉ. హరి. ౪ ౪౧.

పఱిగడుపు=పరగడపు. వి (పఱి[2]+కడుపు) పళ్ళవలె ఏమియు లేనికడుపు.

క. అపాపఁడు నీ తనుజాఁడో నీ,పెంపుడు బిడ్డఁడో యనిన నిట్లను దల్లి పఱిగడుపున బొంకఁగ, నోప,నతనిఁ దెచ్చుకొంటి నా కందమునన్.

భోజరా. ౫. ౨౧౯,

పఱచే. అ. క్రి. (√ పఱు—ణి. ప్రా. అ. పర)

౧. ధావనముచేయు, పరుగెత్తు, పాఱిపోవు.

గీ. పఱచె వెన్నెల బఱవెత్తి జరిగె నుతికెఁ,
గదశి ననఁ బోలె నమమాటగాఁ జెలంగు.
ఆం. భా. ౩. ౬౨.

గీ. పఱవ నోపక యున్న మైమఱచి వెంటఁ,
బెనఁగియున్న......మృగముల...ఏయుచు..
ఎఱుకు లైన. భార. ఆది. ౫. ౫౩.

సీ...ఇవ్వాఱుమతి యూతెఱం గొనరింపకున్న
బ్రక్కలంగఁ జేయుదు నవంగ, వెఱచి
గోరూప యై పఱచె మేదిని యమ్మహా
రోగబలదుర్జయాత్ముఁ డలుక.
హరి. పూ. ౧ ౧౨౧ భార శాం. ౩ ౪౮౪

౨. ఎగురు

క. చఱచి రెంటచేతఁ గూర్మముఁ, బెంచేత
గజంబుఁ బట్టి పెనఁచి ఖగేంద్రుం, డితికొని
గగనవీథిం, బఱచె వియచ్చరవిమానపంక్తులు
దూలన్ భార. ఆది. ౨ ౬౯

వ జక్కవపెంటి కూటువలపాటు గనుంగొని
వెఱచి బాలయాలుకలు మఱచి పఱచి మగల
నిటియుం గాఁగిలించుకొను ముగుద పూఁ
బోఁడులును. నీలా. ౩. ౧౦

క. అఱకటు నిడి ప్రాఙ్ముఖుఁ డై, పఱచి జలధి
లోనఁ జదలఁ బాఱెడుపెదఁ డై, య్యుర్వి
దప్పి నిలుపఁ జాలక, యొఱగినగాలపుని
డించె నొకగిరివిూఁదన్
భార ఉద్యో ౩ ౩౧౦

౩. నిర్గమించు, వెలుపలికి ప్రసరించు.

క. చుఱచుఱను నెత్తురు వెలి, కుఱుకుచు
రొద వేయ నతిశి యెదపినయార్భటి, పఱవ
మిడిగ్రుడ్లు వదరఁగఁగ, గ్రొఱఁబ్రాణము
తోడఁ దన్నికొను వచ్చెదవున్
ఆము. ౩. ౨౩.

౪. పాఱు, ప్రవహించు.

క. చెదురఁగ భటులు దాఘహారులును, బడుకరు
లును మడియుభటులు బఱపురుధిరమున్...
భాగ. ౧౦. పూ. ౧౫౫౬.

సీ. కఱకుచంద్రికలలోఁ బఱచుమందాకిని నుఱు
మారదేహంబు ప్రకక్కఁజూలు. హర. ౪. ౪౯.

క. మెఱయు ధనుర్దండము గుణ, మెఱయఁగ
విశిఖతతి కొఱఁగ నొక్కటఁ దఱ చై,
పఱవ రుధిరంపుఁగాలువ, లతిముత్తి ఘన
భుజుఁడు ద్రోణుఁ డదర నరేంద్రా
భార. ద్రో. ౧. ౨౯౪.

౫ వ్యాపించు, నిండు

క ఘనవాద్యనినాదంబులు, వినువీథిం బఱచె
దిశలు వీడ్వడి మ్రోయన్.
జై. భా. ౬. ౧౧౦.

౬. నడచు, విడలు, పోవు, వ...ఎదురు నడవ
మరలం బఱవలేక చీకాకు పడియున్న
వాఁడు... కాశీ ౨. ౯౭

సీ. బలురయంబున నీవు బాణముల్ పఱపిన
విమతసైనికుల ప్రాణములు పఱచు
ఉ రా ౧ ౩౨౫.

ద్వి పడుచులతో నాడఁ బఱపకు మమ్మ బస.
పు ౩. ౪౧౭. పం

క అని యడుగుచు మగువలందఱు, పనిపెపమున
నొక్కరొకరు పఱచిన లజ్జా, వనతాస్య
యగుచు నంగన, మనమున నునుసిగ్గు దేటి
మాటాకుత్తిక్ పేం పంచ ౪. ౩౯౯

—స. క్రి ౧ పడఁజేయు

చ ఎఱుఁగక తప్పుసేసితి సహింపఁగదే కడు
దుర్భరంబునం, బఱపకుమయ్య...
భార. ఆర. ౫ ౧౩౪. (శ. ర. పా.)

౭. సంగీతకళలఁ జెలఁగు కు, రంగాక్షి బెడంగులం
గఱంగుట దప్పో, భంగించి యితరకాంత,
దొ, ఱంగుటతప్పొ తడంబఱచి పురుషులకున్.
కళా. ౬. ౨౨౪.

౨. (చేల మొన్నగువానిమీఁద బట్టి మొ. వానిని) వ్యాపింపఁజేయు.

వ... తద్వటవృక్షంబుక్రింద నధికపత్రక్రాంతు లయి పయిఁబట్టంబులు పఱచుకొని...

భార అర ౬. ౧౪౬.

గీ. క్షీరవారాశి కెఱఁగినకారు మొగులు, కరణి శశికాంతవేదిపై గారుతోలు, పఱచి విల సిల్లు నందుండి పరమపురుఁడు, వ్రాలిచె నాగి మొగుల్ పైఁ దటిత్పుంజమనఁగ.

కు. సం. ౩. ౩౩౫

సీ... పాలించి రత్నకంబళము పఱచి.

హర. ౨ ౧౨౨.

౩. ప్రసరింపఁజేయు, పరఁజేయు.

మ... చూడ్కి యారఘువరాగ్రేసరంబుపై వేడు కం, బఱచెన్ గ్రక్కున సమ్మదాశ్రువు లతోఁ బల్మాఱుఁ ద్రోపదుఁడున్.

నిర్వ. ౧౦. ౪౫.

౪ దుఃఖపెట్టు, బాధపెట్టు.

చ... విరాటుపేట లఘుసంచరణంబున దాఁగి యున్న దుఃఖమును జగం బెఱింగెడ యకల్మషులం బఱపంగఁబాడిరే ..

భార. ఉద్యో ౧ ౨౪౪.

ఉ... విని యతఁడే నింద్రుండ నా, కనిష్టమగు క్రతువుఁజేసి తది కోఁతుపుగా, నిపుఁ బఱచితి నిత్తెఱఁగున,... భార అను. ౧. ౩౦౧.

గీ. సమయమ్మగహ్యాతరవి రఘూత్తమునిసతిఁ బ్రి, భామయిఁ దశాననితాటుండు పఱపకుండ, ననలధామంబులో దాఁచి యమరు లిడిన, వంచనా గౌరగాత్రిశా పఱపె సంధ్య.

వసు. ౪. ౬.

౫. భంగపెట్టు, అవమానపఱచు.

క. వినుము సైంధవుఁడు మహారథుఁ,డని చోళ కేకయులు నతని నా ద్రౌపదికై, పెనుపఱఁ బఱచిరి కుంతీ, తనయులు...

భార. ఉద్యో. ౪. ౨౨౨.

గీ. నీసహోదరి నని చెప్పు నీసహోదర, నుఱక నన్నొకఁ డిమ్మెయిఁ బఱచి సామ్యమణఁగ కున్నాఁడు కేఁడు...

భా. రా అర. ౧. ౨౬౩

౬. విద్రావణముచేయు, (పశ్వాదుల) తోలు, నడపించు.

సీ విద్రావణాభిఖ్య వెలయుచు నుండుఁదోలుట యనంగను బఱచుట యనంగ

ఆం. భా ౨. ౨౨౦.

మ . తేచరులు వర్ణింపఁగ విజృంభించెదన్, దనుజధ్వంసిరథంబు వే పఱపు మద్యద్వి క్రమప్రక్రియన్. భార భీష్మ ౨ ౩౧

౭ చేయు.

క. నఱకుట యర్థముఁ గొనుటయుఁ,జెఱ నున చుట కట్టి యడిచి చేడ్పాటొందం, బఱచుట మొదలుగఁ గల పలు, దెఱఁగులఁ దగవు మెయి నడచు ధీరవిచారా.

భార శాం. ౨. ౩౪౫ ౩౪౬.

సీ పిడికెఁడువూరికై బెడిదంపుసాహసం బెట్టు చేసితి వని తిట్టువారు. గీ. సై దినంతులు కొట్టుచు నమ్మెసింద్రము, గువ్వకరిగొని కడు వెత కుడువఁ బఱచి. వరాహ. ౧౦ ౪౧.

౮. పొందించు; పెట్టు

క క్షేత్ర మెఱిఁగి విత్తనమును, పాత్ర మెఱిఁగి దానములను బఱపఁగవలయున్

కుచేల. ౩. ౮౬.

క. పఱచిరి కొలువున ద్రౌపదిఁ, బఱచిన బన్నంబు ధర్మపథము దొలఁగన్.

భార. ఉద్యో. ౪. ౧౭౮.

చ. మఱచితె యీ వరక భువనమాన్య గురో
త్తర యూజ్ఞచేని నీ పఱచినపాటుఁ గాండ
వులఁ ఒక్కపపల్కులు నాఁటిక్రొవ్వు సే
క్ర్తిలయుచు నెందుఁబోయె...
భార. ద్రో ౪ ౯౧.

—విణ ముప్పుడు, ముప్పురాలు, పెద్దగి; వ్యభి
చారిణి, కులట

సీ. కులవాణి యభిముఖస్ఫురణఁ జూపినఁగాని
పఱచుటంచులఁ గ్రిందుపఱుపరాదు.
వసు. ౩ ౯౪.

సీ. తఱిఁ ద్రొక్కియున్న యీ తల్లిదండ్రులఁ
జాలఁ బఱచ వై సంతోషపఱచ వైతి ..
పాండు ౩ ౩౬

క అంబయు నట పాల్యనికడ, కుం బోయిన
నతఁడు భీష్మకొనిపోయినదా, నిం బఱచుం
గైకొన ధర్మంబే కన్యార్త్య మెదలె మగువా
నీకున్ భార ఉద్యో ౪ ౨౩౭.

(పరచు మాద్రితపా.)

సీ. మదచకోరమరాళమండలి చెలరేఁగఁ బఱచు
చేడియలను మెఱపు లదఁగ పారి. ౩ ౪౯.
(పరచుచేడియ=కులట) క్రీడా ౨౧౫

పఱత=పఱతి. పఱద, వఱద. వి. ప్రవాహము
(శ. ర.) .

ఆ పఱవ పఱద పఱద పఱతి పఱత వఱ్ఱు,
నాఁగనిటు ప్రవాహనామ మొప్పు
ఆం. భా ౧. ౧౫౬

పఱతి=పఱత. (శ. ర)—ఆం. భా. ౧. ౧౫౬.

పఱతెంచు. అ. క్రి. (పఱచు+తెంచు) ౧. పాఱి
వచ్చు, పరుగున వచ్చు; వచ్చు.

క. పఱతెంచి కరి మదము గ్రోలఁ దొండం
బెత్తి క్రేయ దెప్పులికముసం, గొఱసంది
జాఁకి కేలకు, కొఱఁగిన సింగంబుఁ గొదమ
దొరుకుమరంగన్. నిర్వ. ౧౦. ౨౯.

క. ఆచలనిభుఁ డగు నలంబుసుఁ, బ్రచలితభూ
భాగుఁ డగుచుఁ బఱతెంచి ఘటో, త్కచుఁడు
దలపడెన .. భార. భీష్మ. ౧. ౨౫౭.

తరలము తరళదీధితిపుంజ నిర్ఝర దారుణాయుధ
పాణు లై, తెరలఁ ద్రోచి దివౌకసుల్
పఱతెంచి యార్చుచుఁ దాఁకి...
భార అర. ౫. ౨౧౪.

ఉ...ఇట కేఁ గౌరవుల్, గొన్నిటిఁ బట్టఁ
గయ్యమునకుం బఱతెంచురు పాండు
నందనుల్. భార విరా. ౩. ౧౨౫.

ద్వి పతిఁ బాసి నాకెంటఁ బఱతెంచు వనుట,
మతిఁ దలంపఁగ ధర్మమా తల్లి నీకు.
రం. రా అయో. ౧౦౧. పా. ౨౪. పం.
అము ౪. ౯౬.

౨ కలుగు, సంభవించు

క ఎఱిఁగి యెఱిఁగి యొరుపాలికిఁ, దెఱవ పనుచు
పనికి సమ్మతింపదు చిత్తం, బఱిమఱి ననర్థ
దోషము, పఱతెంచుట సిద్ధమెట్లు పనుపక
యున్నన్ భోజ రా. ౪. ౨౭౦.

౩ వెళ్లు, పోవు

గీ చెఱకుఁ గోలలు దేనియ ల్తఱుచుగాను,
గొనుచుఁ బఱతెంచి రతిరాని గొలువనకును.
నీలా. ౨. ౪౬.

౪, వ్యాపించు, ప్రసరించు

సీ. ఫాలభాగంబుపైఁ బఱతెంచునప్పుడు కిమ
నీయ చూర్ణాలకములఁ బోలెఁ...హోమ
ధూమంబు... సైన. ౬. ౧౦౩.

పఱతి=పఱత. (శ. ర.)

పఱద=పఱత. ఆం. భా. ౧. ౧౫౬.

పఱపఱ. వి ౧. ఖండించుట కోయుట తఱు
గుట చించుట మున్నగువానియం దగు ధ్వని
కనుకరణము.

(వ్యక్త) వంశాయము పఱపఱ లతిగెను.
పరశురాముచేత క్షత్రియుల తలలు గండ
గొడ్డలిచే పఱపఱ లతిగెను.

పఱపించు — పఱచు. స. క్రి. (√పఱచు)
(ప్రసరింపఁజేయు, పఱఁజేయు.)

సీ. చైతయు లేచి మద్దర గడాంకుశముల పఱ
పించి చదలించు ఘల్లనుండు. హర ౪. ౧౭౮.
(ప్రయోగించు అని భావము.)

గీ. అని నుతులఁజేసి మరుభూమి నడానియాశు,
గంబు పఱపించి సేతుబంధంబునకును, నలుని
నియమించి .. దశా. ౭. ౧౧౮.

(దుప్పటి మొ. వానిని నేల మొ. వానిపై
వ్యాపింపఁజేయు)

చ. నవభూరుహపల్లవరాజి మెత్తగా, ధన
దనఖుండు దేవవనితాతతిచేఁ బఱపించె
మండలిన్. కాశి. ౧. ౯౯.

(—రథాదులు—తోలించు, నడిపించు)

ఉ. అప్పుడు కర్ణసైన్య మమరాధిపనందనుఁ బొట్టు
మట్టఁడే, రుప్పరవీథి పై వలయ మొప్ప
వెసం బఱపించి క్రీడి... భార విరా ౫. ౯౭

క. చిందమ్మును ప్రేరేయించి యు, మందగమ
నమున రథంబు మధురిపుదనుజ్, గ్రందుగఁ
బఱపించి విశిఖ, సందోహము లఖిలదిశల
సంఛాదింపన్. హరి. ఉ. ౭. ౧౭౭,
శశా. ౭. ౫౯.

(చేయించు; వేయించు.)

ద్వి. పాలు పొంద పచ్చకర్పూరంపుఁదిన్నె, పఱ
పించి దానిపై పన్నీరు సల్లి.
ద్వి. నల. ౧. ౪౪౭.

పఱవు. స. క్రి. (√ పఱచు) ౧. పాఱఁదోలు,
పరుగెత్తించు.

చ... పఱపెడ సేన రాజాధృతిఁ బాపెడ గోవులఁ
గ్రమ్మఱించెదన్. భా. విరా. ౪. ౭౩.

ద్వి. నటీకిరముఁ బొడిచియు జాలుగుఁబోనలు, బఱ
పియు నీ కీర్తిఁ బరిమార్చి .
ద్వి. హరిశ్చ. పూ. ౧౯౭౮.

౨. (రథాశ్వాదులు) తోలు; నడుపు.

క. అతివముతి గుఱ్ఱపుదడముల, కుతికి కవలు
రాద్రిరిచ మహోగ్రాకృతు లై, నఱకిన
నచ్చట రథములు, పఱవఁగరాదయ్యె నుభయ
బలయోధులకున్. భార. భీష్మ. ౩. ౭౪.

సీ. మిట్టుఁ బల్లంబు నై మెలఁగంగఁ ధవరథ
ప్రముఖ వాహనములఁ బఱప నసుత్రు
గాకున్న మేదినిఁ గడుసమస్థలిగాఁగ నెరపున
జానరించి... భార. ద్రో. ౨, ౨౧౧.

గీ కనకరథము, వారువంబులఁ బఱపె దుర్వార
లీల, విరుసు తపాతపా వినువీథిఁ బిచ్చు
కుంటు. కాశి. ౩. ౧౨.

సీ. ఉయ్యాల లూఁగుచో దయ్యాలకాంగు
లీపగిది వాహనములఁ బఱపు టెట్లు.
వరాహ. ౧౧. ౯౭.

౩ (బాణాదులు) ప్రయోగించు

ఉ... దివ్యశరంబులు ద్రోణుపైపైఁ, బఱపు
కిరీటి మాధరణిపాలకు జోదులచేత నిల్పె,
భార. ద్రో. ౧. ౭౯.

గీ. మాత్రుంగణము నక్రోధ మైమఱియు వానిపైఁ
ద్రికూలశస్త్ర్యాదులఁ బఱపుటయును.
మార్క. ౭. ౧౭౧.

గీ అర్ధచంద్రబాణంబున యాదవేంద్రు, జేసి
తోడన బఱతూపు లేదు పఱపియలని
వేగంబు మాన్చె .. ఉ. హరి. ౩. ౫౯.

౪. పూయు.

శా. సొంపారంగఁ బసిండి పైఁబఱపిన కోళ్లు
బిల్లం బస్మైశంపావల్లిక నిల్చి పొల్పుగతి
భాస్వత్కాంతిఁ జెల్వొంద...
నిర్వ. ౭. ౧౨౯.

౫. (దృష్టి మొ.) ప్రసరింపఁజేయు, వ్యాపింపఁ జేయు.

క. మెఱయు వెలిమావులును గదు, మెఱుఁ గారెడు నరదములును మింటను మంటల్, వఱపెడు వాలమ్ములుఁ బ్రాపఱ నల్దెసలు తాఁకు మెఱుఁగుపఱఁజేసె నృపా. భార. కర్ణ. ౩. ౨౩౭.

వ. గగనమార్గంబునకు దృష్టిపఱపి యాదూర్వాసుండు... హరి. ౧. ౩.

గీ. అమరపతిపంపునను వచ్చినట్టి రంభ,తిలన మేనకయ్యునో మణికంధరుని త్రితం బిభ్రుడు వారి లటు దృష్టి పఱపి చూడుఁ,డు... కాశీ. ౩ ౩౯.

౬. జయించు, ఓడించు.

మ. గెలిచెం బూర్వనరేంద్రులం బఱపె నాగ్నేయాపనీకాదులన్. ఉ. హరి. ౫ ౧౭.

సీ. ఈ కాలయమున సేన చెదరగాఁ బోయిన నలజడిఁ బెట్టుదు రని తలంచి, యిక్కొమ్మ నదపించునెడ వీరిఁ బఱపుదు నదుట మోఱక మగు నని తలంచి. దశకు. ౫. ౯౧.

ఆ. మెఱపు నొఱపుఁ బఱపుఁ దెఱవ మేను. విజ వి. ౧. ౭౮ (ఇట ఔపమ్య ద్యోతకము)

౭. పోఁగొట్టు.

చ ..కపిధ్వజము దవ్వుల ద్రెళ్ళిడిఁ ద్రుంచి వైచెదం, బఱపెదఁ దత్పిశాచముల భగ్నము సేసెదఁ దేర... భార. విరా. ౪. ౨౦౧.

సీ. తగ దఘోఘుపవపాతవవృత్తి యని కాని బలిసద్మ తిమిరంబుఁ బఱప లేదు. ల. వి. ౪ ౫౭.

౮. చొరఁజేయు.

సీ. పులుకు కే లున్నది పరభృతస్తోకములు ద్రుకు లలోఁ దమపఱక్క మాడు తెల్ల. ప్రభా. ౫. ౧౩౪.

క...వీసుల, ఘోరభ్రుకారదముఁ బఱపుకొనిరు వ్యురుసన్. కళా. ౩. ౧౦౫.

౯. చేయు.

గీ. బలము నెల్లను దెగటాఱఁ బఱపికాని, తక్కఁ దెట్టులు ననుచుఁ గొందఱు దలింప భార విరా. ౫. ౭౩.

(తెగటాఱఁపఱపు = తెగటాఱఁజేయు.)

వ...తారాదేవిమీఁద తారకారాజు పఱపు చీటంబు వాటంబుసేయు లలితకటాక్షవీక్షా విక్షేపమ్ములను హర ౫ ౩౯.

—అడ్డముపఱపు = అడ్డముపెట్టు

గీ భీష్ము నంపఱ కోలఁకఁ జెల్లగిల్లి, శంఖు తోడి రథావళి జలదపంక్తి, భూరిమారు తహతిఁ దూలిపోవునట్లు, పఱచె గని క్రీడి యడ్డంబువఱపెఁ జెరు భార. భీష్మ. ౧. ౨౭౪.

—వి. ౧. వైశాల్యము

క. పెనుఁబొదువుఁ బఱపు చోంపు, మ్మును గలయది... భార విరా. ౧ ౭౫.

వ...అమ్మడువు నలుత నొక్క పఱపుగల పాదయీఱమిం దూఱి పొంచి యుండితి... భార. శల్య ౨. ౪౭.

సీ. అభ్ర మెల్లను దాన యైనది యన బహుపక్షి సంశ్రయ మైన పఱపు గలిగి హరి. ఉ. ౧ ౩౩.

౨. ఉన్నతి, ఆధిక్యము; విస్తృతి

సీ...నీలశ్వేత శృంగపర్వతములు నింగిముట్టి అ యుండు రెండువేల యోజనంబుల దాఁక, బఱపు గలిగి పూర్వ పశ్చిమాయతంబు... భాగ. ౫ ౨. ౧౯.

(మూ: ద్విసహస్రం పృథవ— సం. భాగ. ౫. ౧౬. ౭.)

మ...ఆ వీరశంకరవరుండు శరాసన శరాసి శో
మంబున నీకు కెంపుచుం దెంపిగొని రథంబు
వఱపించి రొంపు పఱపున వడ్డగించు రుగఱ
రొుడ్డు గడ్డంతికి చించుకొని...
రాఘవ ౪. ౧౫౭.

అచ్చ రా. యు. ౩౮౭

సీ...పఱపు మిాంకొడుబండి విఱుగఁద్రొక్కి.
నీలా. ౧ ౩.

శా. ఆ యారమ్ములఁ బొల్పుకొమ్మల బెడం
గాపల్లవ ప్రేంకణిరం, గాయాకావుల మించు
పూఁబఱపు లాహా యొన్నఁగా శక్యమే
వసు. ౧. ౧౪౦

గీ. గగనభాగంబెల్లఁ గ్రప్పి క్రాలుచు బెగ
డదరించె నుగ్రంపుఁ బడగ పఱపు.
భార. విరా. ౪. ౧౭౦

౩ వెడలుపు.

ఆ విను మహాత్మ రెండుకేల రాజనముల,
పాదవు పఱపు గల్గి పూర్వపశ్చి, మాంబు
నిధులఁ గలసి యయ్యెరు మూఁడుకోం,
దలుమ రత్నరుచుల వెలుఁగుచుండు
మార్క. ౪. ౧౩౮.

౪. చదునుఁ దనము, సమముగా నుండుట.

వ...పలపు గల కుంకుమ పూఁబఱపులు...
దశా. ౧ ౧౪.

౫. శయ్య

గీ...శయ్యాఖ్య చెల్లు సెజ్జ, పఱపు తలిపము
దడిబను పాన్పు మెత్తె యన ..
ఆం. శా. ౨. ౧౬౩.

ఆ. కఱకుదర్భ పూరిపఱపులు భిక్షాన్న, మశన
మట్టివారి నతిమదమున, నాదరించెఁ బ్రీతి
నాదిగర్భేశ్వరి. భార. ఆది. ౭. ౨౨౪.

వ...దట్టంబుగాఁ బఱచిన చిగురుపఱపుల గం
ధర్వ రాజానుజ దాసును సుఖాసీనుం డై...
మనుచ. ౫. ౩౯.

విశా. ౧. విశాలము, విస్తృతము.

వ ..వలయము సమస్తవస్తువు లాదఁగూర్చి పెద
లినదండు పఱపైన సముద్రంబు గాఁపుకొపు
చందం బయ్యె...
భార. ఉద్యో. ౪. ౧౩౦. కువల ౨. ౭౫.

సీ. మేటి పల్గొమ్మల మెకపురాకుటుములు బలి
తంపుఁ బఱపు గుబ్బలులు గాఁగ
నీలా. ౧. ౨౮.

చ తఱ చగు పూవుఁదోఁటలును దమ్మికొలంకులు
సేటికాల్వలుం,బఱ పగు నారికేళ వనసం
తతులు మామిడితోఁపులుం గదంబ, మెఱ
యుచు నాత్మకు న్ముదము మెచ్చును నచ్చెరు
వున్ ఘటించుచున్. కళా. ౨. ౧౩౪.

౭. చదును, సమమైనది.

సీ. హాయలు గుజ్జరి సేఁతపహోంబట్టుఁ బట్టైద
పఱపైన జాలీలపట్టుపఱపు
శారంగ. ౩. ౧౪౭.

సీ. సరిలేని మంచి గుజ్జరిసేఁతపట్టయుఁ బఱపైన
రాయంచగఱులపఱుపు.
ఉ. రా. ౬. ౧౬౦.

౩. సాంద్రము, దట్టము.

ద్వి పాలుపొందఁ బచ్చకర్పూరంబు దిన్ని,
పఱపించి దానిపై పన్నీరు సల్లి, పఱపుగాఁ
జిగురాకు పాన్పుఁ గావించి.
ద్వి. నల. ౧. ౮౮౮

ద్వి. పఱపుక్రేళ్లను కెంద్దుపాదముల్ గుజ్జా, చిఱు
దొడలును దొప్పచెవులును బరగు.
బస. పు. ౩ ౧౧౧౪.

పఱపులుగొను=పఱచుకొను.

క...సుపార్శ్వఁడు శరములఁ, బదకొం గపుల
తలలు పఱపులుగొనఁగన్.
భా. రా. యు. ౧. ౫౧౦.

పఱవ=పఱల.

ఆం. భా. ౧. ౧౫౬.

పఱి¹. వి (సం. త. పరిమార్గము విన్లోస) విధము, రీతి.

ఆ. పనసపండ్లు దిగినపఱిగ స్వప్నముగన్న, కాలి నొసంగి. ఆము ౪. ౨౭౪. (పరి. ముద్రిత పా.)

జ: పఱిపఱి¹, 'పఱిపఱియగు,¹

పఱి². వి. (త పరి—బయవు. విన్లోస) కాఁడి బయవు. (వ్యవ)పఱి వలపలికట్టు వేయుము. (శ. ర.)

పఱి³=పరి. వి ౧ కొల్ల, దొడ్డి.—(చూ పఱిగొను, పఱిపోవు) ౨. బద్ద, ముక్క, ఖండము (చూ. పఱిగొను, పఱిపఱి)

విశే. చింపిరి. సీ. పఱిచుంచుఁదలలును బఱు దుబు కు సం. ౬. ౬౯౪.

జ: పఱిగొను, పఱిపఱి, పఱిపఱియగు, పఱియగు, పఱిపోవు

పఱిక. వి. ఒకజాతి తాయి. (శ. ర)

పఱికె¹. బరికె విణ చిన పైనచింపిరిగా నుండునది. (చి. వి.)

సీ పఱిచుంచుఁదలలును బఱికెగడ్డంబులును...
ఆ. కలుగువెలుకు ముపిఁడిగవిరిసకులు.

కు సం. ౬. ౬౯౪.

ద్వి. పఱికెబం్రుకలపైఁ బత్తిరి రాల్చి.
బస. పు. 3 ౪౦౨. పం.

పండితా. దీక్షా ౪౫ పా.

ద్వి. కలుముట్టిపంగంబు కుంటిపాదంబు, పఱికె మీసంబులు పల్లకెం్రుకలు.

ప్రభులిం. ౪. ౧౪౪. పా. ౧౨. పం.

పఱికె². వి. వృక్షవిశేషము. (పఱిగ. చి. వి.)

సీ. జమ్మి బలుసు గార చంద్ర పఱికి తెల్ల యుప్పి... హంస. ౪. ౯.

పఱిగ. వి ౧ కోయునప్పుడు చేని యందు రాలిన యెన్ను.

చ. పఱిగల కేఱిసం గొలుచు పాఁతఱకుం గలదే తలంపఁగన్ ఉ. హరి. ౪ ౪౮.

సీ ఆయవారముకంటె నధిక కల్యాణంబు పఱిగె యెన్నుల భావ్యభక్షణంబు.

భాగ. ౪ ౪౧౦.

౨. ద్వ్యర్థకము.

సీ ద్వ్యర్థక కాభిధ పఱిగ యం చనఁగను నల్పసస్య క్షేత్ర మలరుచుండు.

ఆం. భా ౨. ౨౩౦

జ: పఱిగపిట్ట, పఱిగబ్రతుకు, పఱిగవాఁడు.

పఱిగపిట్ట. వి. (పఱిగ+పిట్ట) పఱిగ యేఱికొని తిను పక్షి విశేషము (శ. ర)

పఱిగబ్రతుకు. వి. (√ పఱిగ) గింజ లేఱుకొని తిని బ్రదికెడు బ్రతుకు, ఉంఛవృత్తి. (శ. ర.)

పఱిగవాఁడు. వి. (√ పఱిగ) పఱిగ లేఱు కొనువాఁడు. (శ ర.)

పఱిగొను. స. క్రి. (పఱి³+కొను) ౧. కొల్లగొట్టు.

క. కాలేమాలి బండకెట్టిన, నఱిమితేఁ బంపినను గజము నశ్వము ద్రుంచై, పఱిగొనిన యట్టి వారలఁ, గొఱలఁ దిగిచి చంపు టొప్పఁ గువలయ పతికిన్. విజ్ఞా. ప్రా. ౯3.

ఉ. కొట్టి కుబేరపుష్పకముఁ గొంటేఁ దొంగల్చితి కొండకొండ నిట్టట్టునరాని దిక్పతుల నంద ఱనుం బఱిగొంటి... శం. రా. ౭. ౬౧.
(ఇట 'బలుంతుబ' అని భావము.)

౨ బ్రద్దలు చేయు

క. కెళి దప్పంబడి పెల్లగ, నోఱెడి నగవాలి
కరులయాలి వఖిమస్యం, దటిముటిఁ బడు
టకు వగ మదిఁ, బటిగొన నిల పెలుచ
నఱచుభంగిఁ జెలంగెన్.

భార. ద్రో. ౨. ౧౩౨.

[1]పటపటి. విశే (√ పటి[3]) ౧. చెల్లచెద రైనది.
—(చూ. పటపటి యగు[1], పటపటి చేయు[1])

౨. పేడితము; ఖండితము.

క. పెఱ పేల శాఖ శాఁ డీ, తెఱవం గనుఁ
గొనుచు వలపు ద్రిప్పలఁ బడు టే, పెఱుఁ
గనె యింతకుఁ గైకొని, పటపటిగా సేయ
కున్న భావజుఁ డతనిన్

దశకు. 3 ౧౩౬

లయవిభాతి .ధటు లాఱఁగ గధముల్ పెదగ,
మఱువు లఱువు ల్గనుచుఁ బటిపటిగ
మోఁదెన్ భా గా యు ౬౬౧

సీ. క్రవ్యాదభర్తృ భీకరక ర్ణ నిగిడింపఁ బటి
పటిగాఁ జేసి ఘల్గనుండు

జై భా ౫ ౧౪౫

3 కలఁగినది

క. పెఱపింప వచ్చి పెఱచిన, తెఁగున నను
గెలుకు పని మదిం బూని పూరుం, దటి
మాటిఁ గ్రోధముచేకన్, బటిపటి రైకపము
విడిచి పాఱఁడె మొదలన్

శ్రీరం. ౨. 3౧౧

౫: పటపటిచేయు

పటపటిచేయు. స క్రి (√పటపటి) ౧. చెల్ల
చెదరుచేయు

చ. ఎఱుకలఁ గూడి ధూమ్రులకు పేరుచు
నూళ్లను జొచ్చి క్రమ్మిడిం, బటిపటి సేయు
చున్ సకల కాలుర తెపునఁ బట్టి తెచ్చు
చున్, తెల విడి... దశకు. 3. ౧౧.

చ .ఉదగ్రయోధులన్, బటిపటిచేసి కేలుపుల
పాలి సుధాధన మీవు తెచ్చి...

హరి. ఉ. ౧. ౪౪.

౨. నశింపఁజేయు, చంపు, సంహరించు

క ఎటిఁగి పిఱుసనిన కెసఁ ద్రైకుఱుకుడు పాళు
వము గాశి కొడిసినభంగిన్, పెఱచుఱవం
బొడువుదుఁ బటిపటిసేయుదు నీదువాన్క
పాగం బెయిదన్ భార. విరా ౨. ౨౫౨.

పటపటియగు[1]. అ క్రి. (√ పటి[3])—నానా
విధము లగు —చెల్లాచెద రగు.

క. పెఱచటిచిరి కురువీరులు, పటిపటిరై మన
బలంబు భయముం బొందెన్

భార భీష్మ. ౨. ౩౯.

౧ ఖండిత మగు, ముక్క లగు

చ పటిపటియయ్యె నోరు లధిపా నవియుంగఁ
కొణంగె నంగముల్ నృసిం ౪ ౪౩.

౨ నశించు

చ చెఱకు కెా విల్లు పువ్వులకే చిక్కని చక్కని
యమ్ము లేయుచో, గుటియుకె చిత్తముల్
హరుఁడు కోపమునం గనుఁగొన్న నంగముం,
బటిపటియయ్యెనట్టె .. దశకు 3. ౧౨౯

క చెఱుపకుము కాపురం బని, పటిపటియగు
తాల్మి నట్లు ప్రార్థింపంగాఁ

వేం. పంచ. ౪. ౫౧౨.

చ ...మాధవున కిప్రియ మి ట్లొనరించు
టింద్రుఁడుం, బటిపటిగాక పోఁగలఁడె...

హరి ఉ ౧ ౪

పటియు[1]. వి (√ పటియు—త. పటియల్)
ముక్క, బ్రద్ద, ఖండము.

సీ. పగిలి యాతవితల నూఱుపటియ లయ్యె.

భార. ద్రో. ౪ ౩౩౧.

క. ఉఱక నరుఁ డట్లు మైమఱు, వఱుపట్లగఁ
జేసి లీల నంగములెల్లం, బటియలుగఁ
జేయు... భార. భీష్మ. ౨. ౩౦౬.

పఱియ ², వి. నెయ్యి మొదలగునవి కొలిచెడు పాత్ర విశేషము

వ. ..శ్రీ భీమేశ్వర మహాదేవరకు ... ఱెపటి సంధ్యకుం దెల్లంబ్రాల కుంచ్చములు ఎన్మిది పప్పు కుంచ్చెణ్ణు నెయి పఱియణ్ణును..

దా. శా. ౪ ౧౩౨౩

పఱియగు. అ. క్రి. (√ పఱి ³) ముక్కలగు, బ్రద్దలగు.

క. ఆఱువ్రదుగాలి మునుంగును, విఱిగినదండంబుఁ దునిసి బ్రేలెడుగోచిం, బఱి యయినకమంజలమును, చుఱచుఱ రైు వేఁడి తెఱఁగు చూపులనోదక్

ఉ. హరి. ౪. ౯౯

పఱియలగు. అ. క్రి. (√ పఱియ ¹) విదారితమగు, బ్రద్దలగు

చ. అడిదపు వ్రేటినం బఱియ లైన శరీరము నందు నెత్తురుల్, సొడసొడఁ గ్రమ్మ నెమ్మనము సొమ్మలు వైకొన

హరి. ఉ. ౪. ౨౮

ద్వి. పఱియ లై విష్ణుని ప్రతిమ ను గ్గగుడు

బస. పు. ౪. ౩౩౨ పం.

గీ. కినిసి తిట్టినఁ బఱియలై చనక యున్నె, పసిఁడి పెన్బొబ్బజరాగ్రుడ్డుపనఁటిగములు

అచ్చ. రా. బాల, ౧౦౦

పఱియలుచేయు. స. క్రి. (పఱియ ¹) సంహరించు

గీ. అంత నచ్చట నదవిలో నమ్మెకంబు, నొఱలఁ బఱియలుచేసి తిత్తొలిచి తెచ్చు, నెడలఁ దోఁచట్టు నెదురైన నదవి నాముఁ, దఱిఁ గనుఁగొని కినుక ని ట్లనుచుఁ బలికె

అచ్చ. రా. అ. ౭౨

పఱియలువా(ల్వా)ఱు = పఱియలగు. అ. క్రి. (పఱియ¹ + పాఱు) పఱియవాయు, వీఁటలువాఱు.

మ... మేఘముల్, పఱియల్వాఱఁగఁ గింకిణుల్మ్రోయఁగాఁ బాఱె నన్నభోవీధి న త్తఱి...

నైష. ౩. ౭౯.

గీ. పుడమి పఱియలువాఱ నల్గడల నద్రువఁ...

అచ్చ. రా. యు. ౨౧౫.

పఱియవడు = పఱియలగు. అ. క్రి. (√ పఱియ¹) చీలు, బ్రద్ద లగు

క. కఱకుటిరిబిరిఁ బఱియవడక బోడిచి...

మను. ౪. ౧౧౫.

పఱియవాపు. స. క్రి. (√ పఱియవాయు) చీలు, బ్రద్దలుచేయు

గీ. పఱియవాపంగఁ దునియఁగా విఱువవలయు, నెడలఁ గాల్పంగఁ జేతులఁ దొడలఁబట్టి, కడఁగి యచువుగఁ జేసి వ్రాయ్యదుదుఁ గాని, కత్తి గొడ్డలి యదుగ వేఁ గట్టియలకు

భాగ. విరా. ౧ ౫౭.

పఱియవాయు = పఱియలగు. (పఱియ¹ + వాయు) (చూ. పఱియవాపు)

పఱియు. అ. క్రి. చీలు బ్రద్దలగు (చూ. పఱియలగు)

జ. పఱి³, పఱియ¹, పఱియలగు, పఱియలుచేయు, పఱియలువాఱు, పఱియవడు, పఱియవాపు, పఱియవాయు, పఱివోవు

పఱివోవు. అ. క్రి. (√ పఱి³) ౧ నశించు, పోవు.

క. తెఱవ యెదఁబొటుమాటం, బఱిపోయిన కొంకుతోడ బ్రాహ్మణుఁగొని క, న్నఱఁగఁ గనునెడకు నరిగె. భాగ. అను. ౧ ౫౪.

క. తెఱవయు విషాదమునఁ గడు, నెఱఁ గందుచు నల్లఁ జొచ్చి విహారణసరసిం, గఱ చెఱఁ బోటు గడిగికొని, పఱిపోయిన నెంపు దలఁచి భావం బదలన్. దశకు. ౧౦ ౧౫౪. వి. పు. ౧. ౧౫౩.

౨. క్షీణించు, తగ్గు.

వ. పతివోయెం దుహీనంబు పండె వరి యుప్పు లూర్చె — శివరా. ౪ ౨౯

గీ పూరియును నీరుఁ గడుఁ బతివోయెఁ బనులు, కందుచున్నవి మన చేల యిందు నంద — వి పు ౩ ౧౪౫

గం రా ఉ ౯౯. పా ౨౬. పం

౩ వెనుకకుఁబోవు, మరలు, వెనుదీయు.

సీ. మింటిమిట్టుగొని చూడ్కి పతివోవ వెలిఁగి పరిభ్రాంతి సేసెఁ గిరీటకాంతి — భాగ. విరా. ౪ ౧౭౦

క. ఆఁచేతులఁ బెడకేలం, జఱచియుఁ గూర్పర కతోగజానునివాతులన్, బతిచియు వారు సముద్ధతిఁ, బరివోవక సోరి రలఘుపాటవ దృఢతన్. — హరి పూ ౯. ౧౨౧

పఱుచే=పఱచే. స క్రి (√పడు) ౧ పడఁజేయు, పడజేయు

౧గద. పతిచె మరుఁ డురుల ముదిపన్నలను చిన్నలను. — రాఘవ ౨ ౬

వ ..బాసికలు ద్రెంచియుఁ బదంబుల విఱిచియుఁ బాగ్వ్యంబులం జెఱచియు గజంబులఁ బతిపియు గాత్రంబుల నఱిపియు.. — భాగ. ౬ ౩౪౦.

౨. వస్త్రము లోనగువానిని నేల పొందలగు వానిమీఁద వ్యాపింపఁజేయు — (వ్యాప) అరుఁగుమీఁదఁ జాఁప పఱచినాఁడు

౩. శ్రమపెట్టు, బాధపెట్టు, దుఃఖపెట్టు.

క. నీవు గతంబుగ నాదగు, భావంబున భావభవుఁడు పఱుచుట యరయం,గా వలదే. — భార. అను. ౨. ౧౯౬.

శా...నన్ను నట్ల పఱుపన్ బని లే దిది చెప్పు మేటికిన్. — మను. ౬. ౭౦.

౪ భంగపెట్టు, అవమానపఱచు.

క. పెట్టిన సభలో నేపుర, కట్టెదుర నరాతి తనముగా కెంతయు వా రెట్టి తులువలో ద్రౌపది, నట్టులు పతిచెడిరె జూదమాడరె యొండున్. — భార. ఉద్యో. ౧. ౩౪౪

ఉ. ఎక్కడి పెద్ద భూతియును నెమ్ములు సొమ్ములు భిక్షజీవనం, బొక్కటి కట్టఁ జీరయును నుండఁగ నిల్లును లేదు నిక్కువం, బిక్కఱుకున్నఁపస్వినుల నేచిన నద్యోద్దు నేమి యంచుఁ దా, నొక్కని తర్వని న్పఱుప నొల్లఁడు దైత్యుఁ డనాదరంబునన్ — నృసిం. ౨. ౧౨౪.

క ఈ యపచారం బేమిటఁ, బోయునో గురుపత్ని నంత పఱచిన జాయం, బోయుడు నా వెనుకగదా, ప్రాయశ్చిత్తంబులెల్లఁ బరికింపంగాన్. — పరమ. ౫ ౨౩౨.

౫. చేయు

సీ. పఱచినవారికిఁ బగ మాఱుపఱుపంగ నుత్సహించుట కడు నొప్పు గాదె. — భార. సౌ. ౧. ౬౦.

౬ దండించు, శిక్షించు.

గీ ఈ దురాత్మునిచేతియు యిది యని యప, రాధిఁబఱుచుట యొండు నర్హంబు కాదె, యని తలంచు నా తెలఁపుతో ననలుఁ దుప్ప, తిల్లె రోచులఁ బటుఘాలదృష్ట్రముఖమున. — హరి. ఉ. ౬. ౬౪.

—దాయపఱుచు=శత్రుత్వముచేయు, పగ సాధించు.

క. మాయరవి యేల క్రుంకఁడో, కో యను నిట్టేల తడసెనో యనుఁ గ్రుంకం, బోయెడుఁ జా యిప్పుడ యను, దాయపఱిచెనను మనోజకోపము చెర్మిన్. — భార. విరా. ౨. ౩౧౨.

పఱుపు = పరపు, పఱపు. సం. క్రి. (√ పఱచు) ౧. బాధించు, శ్రమపెట్టు.

ఉ...కుమారి యుం కిపుడ యర్థిభవజ్జనకుండు వచ్చి న్యాస్నెన్ని తెఱంగులం బఱుపఁ
జింతయుఁ జూచి తనర్చు నల్క తోఁక.

మారి పూ ౫ ౧౬౫.

౨. (రవించుటకు) అవమానించు

క లలి బ్రాత్సనలిని బఱిపినఁ, గలుగును బికి జన్మ మట్టి కష్టంబుఁ కుఁక.

మార్క ౨ ౧౧౪ చూ. ౧౧౫.

(మూః బ్రాత్సభా ర్యాంతు దుష్టత్సిః యాధర్షి యతి పాపకృత్ సం. మార్క ౧౪

—వి. మైత్రి, తిల్పము, శయ్య

సీ ఒఱ పైని పఱుపులు...

ఉ. రా ౯ ౨౬.

సీ...రాయంచనిరులపఱుపు...

ఉ. రా ౬ ౧౭౦.

ద్వి. సెలి నల్గి వన్నె బఱుపుపైఁ బడిన తెలఁగు నా కియ్యి నోదేవ సోమేశ

పండితా. ప్రగా ౧౩౦. పా.

—సేలపఱుపు= సేలతో సమముగా

వ...యాతుధానుం డమకోండచిఱువ నొడియ సేల పఱుపగా వాడుగరుడుండ నక్క

మనుచ. ౪ ౧౧౫.

పఱ్ఱి[1] = పఱి. వి ౧ ఉప్పు పండెడిబయలు; బయలు. (శ. ర.) ౨. సున్నము మొదలగువానిఁ గాలిచెడి మానవిశేషము. (శ. ర. బ్రా)

పఱ్ఱి[2]. వి. గుదము.

సీ...గాఁడు, గుద్ద పఱ్ఱి యనంగ గుదము దనరు.

పాం వి. మాన. ౧౯ (పిఱ్ఱి-అపముద్రి.)

పఱ్ఱియ = పఱియ[1], పఱ్ఱి. (శ. ర)

పఱ్ఱె = పఱియ[1], పఱ్ఱియ. (శ. ర.)

పలంకటనము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ) ధీరత్వము, పటిమ. (త్రి. ని)

పలంకరము. సం వి అ పుం పిత్తధాతువు. (త్రి ని)

పలంకషుఁడు. సం వి అ పుం. రాక్షసుఁడు. (కో. ని 'నైరృతి' అని శ. ర.)

పలంకషము. సం వి అ పుం ౧. గుగ్గిలపుచెట్టు.

౨ కిఱగుగ్గులువు 3 గోక్షురకము, ఏనుఁగు పల్లేరు ౪ కింశుకము, మోదుగు స్త్రీ (వాచ) —అ స్త్రీ ౧ లాక్ష, లక్క ౨ గోక్షు రకము, ఏనుఁగుపల్లేరు స్త్రీ 3 క్షుద్రగోక్షు రకము, బన్నపల్లేరు స్త్రీ ౪ మాలతి ము, మల్లంగి స్త్రీ ౫ గాస్న స్త్రీ ౬ ముండీరి. స్త్రీ ౭ మక్షిక, ఈఁగ

పలంగు వి (సం పర్యంక, ప్రా పల్లంకో.) శయ నము, మంచము. (చి వి.)

పలఁకఁబోఁటు అ క్రి (√పలఁకు) తెల్లఁబోఁటు, వివర్ణ మగు

గీ. పలఁకఁబో టెం నమ దెల్లఁబోటెం నమట, కిలకి యుండును... అం. భా 3 ౧౦౨.

సీ అన్య్య తెఱంగెఁ గప్పె మని తెల్లఁబోతీన పగిది తోఁచేఁగెలు పలఁకఁబోటె.

కా. సం ౧౦ ౪౦౩.

సీ మందస్మితంబున మరగి రాఁ దబముద్దుఁ బలు దనిచెక్కులు పలఁకఁబోటె.

రాజ చ. ౧. ౨౬.

గ్వి కలికిచూపులఁ జంద్రికలు పర్వ నవఁగఁ, బలఁకఁబోటను గండపాలికాయుగము.

ద్వి పరమ. 3. ౧౪౮.

పలుకు = పలుకఁబాఱు. అ. క్రి. ౧. పండు, పరిణతి యగు.

ద్వి. జేగి దప్పి చెంగులు చిరుటీటలొత్తి, పగు లంచు బిరు సైన పలుకినపాటఁ, దొడిమలు వడి వాడఁ...నవ. ౧. ౧౧. పా. ౧౦. పం

౨. వివర్ణ మగు, తెల్ల నగు.

సీ. పలుకెడు కారాకు లలితాక్షిచయమూగా సోలు కొమ్మలు పలుకేలు గాఁగ,...
కు సం. ౪. ౪౫౮

చ పలుకిన మోము నేత్రజల పంకిలమై జేగి దూలి పోవ .. పద్మ. ౭. ౧౯౨ (వి ని.పా. —పలుచని మోము ముద్రితపాఠము)

జ: పలుకఁబాఱు

పలక = పలుక². వి (సం ఫలకః, క పలగె)

౧. వ్రాయుట కుపయుక్త మగు చిన్నబల్ల; రాతి పలక.

సీ. అరికుంభికుంభముక్తాక్షరాంకిత మగు జయగమాకన్యక చదువుపలక పారి. పీఠి. ౨ ౪

సీ. తిన గొల్లుపట్ల వ్రాఁతలకు మున్నిటి యువ్వల నున్న నుండిగట్టు పలకగాఁగ.
యయా. ౧. ౯౨

గీ. పలకఁబట్టినవాఁడె రూపప్రభావ, భావ నమ్మనఁగామినీ పంక్తిచేతఁ బలకఁబట్టించె... ఘటికా. ౧. ౪౫. ఆం భా ౨. ౧౬౬.

౨. కేడెము, డాలు; ఆయుధ విశేషము.

చ. పలకలవార లగ్రమునఁ బన్నఁగవిండుల వారి ఘోటకం, బులఁ గరులన్ రథంబులను భూవర వెన్వెనకం గ్రమంబునన్...
భార. శాం. ౩. ౮

మ...ధను, ర్గురుఁ దర్వీరుఁడువాలునుంబలక యున్ ఘోరాకృతింబుచ్చికొంచు...
భార భీష్మ. ౨. ౫౬.

క. విలు నమ్ము నుతుఁ జక్రముఁ, బలకయుఁ గౌక్షేయకంబుఁ బాశము గదయుం, గల రొనిమిదిచేతుల. . ఉ. హరి. ౬. ౨౫
ఆం. భా. ౨. ౨౧౬.

క. నిక్కుము హరిదాసులకును, పెంక్కులమునఁ గీడు సేయు పెంపసిన యునికి, బ్రుక్కెడు వాసవు పట్టిన, చొక్కపుఁ బల కైనఁ బెద్ద కూలం బైనన్ నృసిం. ౪. ౧౧౬.

౩. తలుపులోనగువాని కుపయోగించుటకై కోయఁబడిన ప్రమాని చెక్క, బల్ల.

సీ. కత్తెరగడ్డంబు కంటకజాలము మీసములు కోమలం బైన పలకతొమ్ము.
కంక. ౨. ౪౧౨.

౪. బాదమాడుబల్ల.

౫. సారెలుఁ బలకయుఁ గైకొని, కేరిమి పై వాడి ధనము పెరయుఁగఁ గొనిదు, ర్వారుం దగుచా బాదరి, నోరు మడిచి తద్జ్ఞజన వినుతి చెలఁగంగన్. దశకు ౫. ౬౯.

౬ ఫలకము, దూలముక్రింద నుంచెడిపలక, దిమ్మ.

సీ. కులకించుపవడంపు దూలముల్ పయి నుంచి పచ్చలతాపలకలు పాదుకొలిపి.
ఉ రా ౨. ౨౯౨

౭. చిత్రఫలకము, బొమ్మలువ్రాయుపలక.

వ చిత్రసాధనంబులు గొని పలక ఘట్టించి మెఱుంగిడి కు. సం. ౫. ౫౯౮.

వ...అక్కాంత యక్కడ నొక్క చిగురుం బొదరుటేమి విడిపదాన నని యాక్షణంబ తెచ్చి పెచ్చులియుం దాను నప్పలకకవ్వఁ బావద రొదలించి... ప్రభా. ౧. ౧౩౮.

గీ ..రూపప్రభావ, భావనమ్మనఁ గామినీపంక్తి చేతఁ, బలకఁ బట్టించె .
ఘటికా. ౧ ౪౫. ఇంకు. ౨. ౧౭౩.

రా. పాశివాడు చేత పరిక్లేడి పాధనవిశే షము. (శ ర.)

సీ. కంచె మగ్గపుగుంత గూటంబు పగ్గంబు పరికె ద్రొక్కుడుపట్టె పలక దోస

హంస ౨ ౧౧

౯. పల్లెరము.

గీ మఱియు నొక్క కళేశ నుమాళి మొదవ, జరిమళ్ళంబులబాగాలు పలక నుంచి, సేనొసం గగ...

కుచల ౫ ౧౭

౧౦. అ[ల్ప]. కోణము.

(వ్యవ.) నాలుగు పలకలు గలది=చతుర్[ర]శ్రము

జ. పలకగొడ్డలి, పలకసరి.

పలకగొడ్డలి. వి (√ పలక) ఆయుధవిశేషము

గీ చిత్తగింపుము సన్మని పెలుసువిండ్లు, బలక గొడ్డండ్లు గల బోయపోజా గొలువ

చంద్ర ౬. ౭౫ (చి. ని పా పలుక గొడ్డండ్లు. ముద్రి పా)

పలకము. వి (సం. పల్యంకః, ప్రా పల్లంకో) చిన్నమంచము (శ ర)

పలకసరి. వి (√పలక) కంఠాభరణ విశేషము. (పురుషకంఠాభరణ విశేషము అని శ ర)

పలక్షారము. సం. వి అ పుం సెక్కురు (త్రి వి)

పలగండకుడు. సం. వి అ పుం. కిరణీయుడు కిరాతునివలన బుట్టిన సంకరజాతివాడు

పలగండుడు. సం. వి అ. పుం లేపకుడు, పూతయువాడు.

పలచేము. వి. కప్పము, పన్ను.

సీ. చేదిమండలము గానిగ జేసి కాళవపతి నియ్యకొలుపఁడే పలచయునకు.

నిర్వ. ౧. ౩౩.

సీ. ఒడ్డాది మత్స్యవంశోదయార్జునుచేత బల్ల వాధిపుచేత బలచ మంది. భీమ ౧. ౭౬

పల(ల్ల)నా(ల్నా)డు. వి ౘా దేశవిశేషము

ఉ పలనాటను కొకనాటనుం, బింగళి గాద యాడు లిట బెంపు వహించిన యస్మ దాదులు...

ప్రభా ౧. ౧౪౩

గీ విప్రుఁ డీక్షించె బలనాటివీరపురుష, పరమ దైవత శివలింగభవనవాటి

క్రీడా ౧౧౫

గీ. పదఁతి పల్నాటివీరులఁ కొ డు న ప్రు డు.

క్రీడా ౧౧౭

ఆ పల్లనాటిసీమ పల్లెటూళ్లు.

క్రీడా పీఠి ౫౯ పా

పలవ(ల్వ)ల=పలపలపల. వి ౧. వర్షము మున్నగునవి పడుట కనుకరణము

క తళతళ మెఱపెస్ మేఘము, పెళపెళ నుఱి మెన్ నభంబు బీటలువాఱెన్ బలపల గురి పెన్ వర్షము, జలజలనిల నింద్రగోపజాలము లా రాలెన్

కృ కథం ౧. ౩౮.

చ పలపలఁ దొల్తఁ దొ త్త నొక పాటిగ మాటికి సేటవాలుగా, జలకణముల్ నిగుడ్చుచు

ఇందు ౩ ౧౦౭

౨ కన్నీరు నించుట యందలియనుకరణము

క పలవించుఁ బల్లటించున్, బలపల కన్నీరు నించుఁ బసివాఁ డంచున్, విలపించున్...

పాండు ౩ ౧౦౩

వ...తల్లి తెగనఱకుమంచుఁ జెంచితిచే యీచేతు లంచుఁబలపల కన్నీరు నించి

దశా ౭. ౨౫

౩. తెల్లవాఱుట కనుకరణము.

చ...పలపల తేగ తూపకదఁ బంకజదీర్ఘి కఁ దీర్ఘమాడి సాన్చెలులను దాను నిండుముఖ శేషవిభూషముఁ బూజసేయు

కాశీ. ౫. ౧౭౫.

చ ..పలపల వేగ నిచ్చలును బాణాలు దీర్చి
యుతండు వాతఁడున్... ఆము ౩. ౧౬.

ద్వి. వేగువాఁడును బోరి వేగుఁ జుక్క,
బాగుగాఁ బొడిచినఁ బలపల వేగ
ద్వి మారిశ్చ. పూ ౫౪౭.

౪. కాంతివిహీన మగుటయం దగుననుకరణము

క. తెలతెల నయ్యెను దిక్కులు, పలపల నుడు
గణము మాయఁగా తోను. .
హంస ౧ ౧౩౦

—విణ విరళము, పలచని (దీనికి వృత్తి
యందు నిగాగిమము వికల్పముగా (నగును.)

క. బలభిదుపంగ్రిహాగిం, బలపల గాఁ బొడువు
ముగిగపటలము పగిగిన్, లలితో త్తిమాంగి
తలమున, గిలుఁగుం దగు కొత్తు చలిసిచిక్కము
దనాన్. పాండు ౨ ౪౬

క పలపలని మూఁకలోఁ గాల్, నిలుచక
గుజ్జింబు డిగ్గి నీకొడుకు గదా, కలితభుజాం
డై యుక్కుఁడుఁ, దొలఁగి చనియె నేమి
చెప్పుదుం గురునాథా
భార శల్య. ౧. ౪౦౧

వ దుర్యోధనుండు దనతమ్ముల భీమసేనుండు
సంగ్రామంబునం దెగటార్చి యుండ భంగం
బున కోర్చి పలపలని మూఁక విడిచి...
భార. అశ్వ ౩. ౧౭౬

౨. స్వాత్మ్రమ్ము, అల్పము, సన్ననిది (కృశము.
శ. ర.)

క కిలకిల నవ్వుచుఁ గన్నులు, తళతళ మెఱఁ
గొంద మోముఁదామ సొబగై, పలపలని
నడుము దనరఁగఁ, గలకల నై వచ్చె లీల
కాంతునికడకున్ వా. రా ౨ ౧౦౪.

౩ నశించినది, పోయినది

క. బలపలని తేద్కతొడుత, పెలపెల నై
బ్రాహ్మణుండు విస్మితుఁ డయ్యెన్
వా. పంచ. ౫. ౧౯.

—క్రి విణ. ఇంచుక, కొంచెముగా.

చ. కలకల నవ్వి పైఁట దొలఁగన్ దమిఁ
జేకొనఁజేరు నంతలోఁ, బలపల బీజపం క్తి
గనుపట్టె నొకించుక బ్రీలి ..
ఉ హరి. ౩ ౨౫.

జ : పలపలన, పలపలనగు, పలపలపల

పలపల(ల్ప)న. విణ. (√ పలపల) విగళము,
పలచన

సీ నాతి కల్లన భూషణములు పల్పలనగా పగి
సతీభూషణపంక్తి లడర
భాగ ౧౧. పూ ౩౫

పలపలనగు. అ క్రి (పలపలన + అగు) కాంతి
హీన మగు, చిన్నవోవు

క కలువలమురు వెదలఁగఁ జుక్కలు దివి
నంతంత నొక్కటి దోఁపఁగ నె, వెన్నెల
పదమటి దిక్కునకున్, బలపల నై యుద్ధ
గిలఁగఁ బలపల వేగన్. వై. భా ౧.౧౩౬

చ వెలవెలఁబోకఁ జంద్రుఁడును విన్ననఁ
దారకచక్రవాళముల్, పలపలనయ్యె దీర్ఘి
కలఁ బద్మవనంబుల వట్టువాంగనా, కల
కలముల్ చెలంగె . భీమ ౨. ౪౭.

చ. కొలకొలమంచు నుండు పికకోకనదప్రభవ
ప్రసూత నా, కొలు విది తొంటినాఁ దళితి
కోటులసందడి నిప్ప డెంతయుం, బలపల
నయ్యె. సైమ. ౩. ౧౩.

౨. కృశించు, బలహీనమగు

వ...వాహినులు చిక్కువడి చిందఱవంద
లై ..పాలిశేకి పలపలనై...
ఉ. హరి. ౧ ౧౪౭.

పలపలపల = పలపల. (వర్షము మొదలగునవి
పడుటయం దగుననుకరణము.)

క. పలపలపల యని చిలికెం, జెళజెళజెళ
యనుచు జాతెను... విప్ర. ౩. ౫౪.

పల|ప్రియము. సం. వి. అ. పుం. కాకి (నాచ.)

పలభా. సం వి. ఆ. స్త్రీ విషువద్దినార్ధ జ మగు శంకుచ్ఛాయ.

పలము¹. వి. (సం. ఫలమ్) ౧. ప్రయోజనము.

క. మాయాకుమ లాభినయని, పాయక సంతోష మున్న పల మిలసావి కళా. ౬. ౧౬౧.

౨. పండు

రగడ మాని మును చేరితిమి మగుని మాని పలంబు, కావలసినేని గొను కాన్క మాది పలంబు. ఉ గా. ౬. ౬౧.

పలము². వి (సం ఫలమ్ కి పలవు త. పలం). రెండుకర్షములు.

సీ కర్షద్వయాభిధ గనుపట్టుఁ బల మూ .. ఆం. భా ౨ ౨౬౯.

ద్వి. పల మెఁడుమహిసాక్షి ప్రతిదినసంబు, మల హారునకుఁ ద్రిసంధ్యల సమర్పింప పండితా పురా ౧౩౫ ౪.

౮ .. కెసెర్ల కెద్దగిణపతిరడ్డవారు త మ కు ధమాత్ధాముగాం బెట్టినలోవాపు దీప గింబ్బము ఒకట్టిపలములు ౧౫ ంటికో... ద శా ౪. ౧౨౪౪ ౧౨౩౫.

పలము. సం. వి. అ పుం ౧ పొల్ల, తుచ్ఛ ధాన్యము, పలాలము ౨ విషువద్దినార్ధ మగు అక్షవతి.—న ౧ మాంసము ౨ కాల భేదము, విఘటిక (శ్లో: 'దశగుర్వక్షరోచ్చార కాలః ప్రాణః షడాత్మకైః, తైః పలం స్యాత్తు తత్ షష్ట్యాదణ్డ ఇత్యభిధీయతే ' అను ప్రాణములకాలము పలము. ౬౦. పలములు= దండము.) 3. మానభేదము, నాలుగుకర్షముల యెత్తు. (వెండిపలము=ఇందువు, బంగారుపలము= కురుబిస్తము.) ౪. ద్రవముల మానభేదము.

పలల|ప్రియము. సం. వి. అ. పుం. కాకి.

పలలము. సం వి అ. న ౧. మాంసము ౨ బురద 3. నూవుఁబిండి, తిలచూర్ణము ౪. పిష్టకభేదము, ఒకరకము పిండివంటకము. —పుం—తిలకము. కీ. (వై. వి.)—పుం. న. లూతా త్తఫలక మగు ప్రీహి స్తంభము (వై.వి.)

పలలాశయము. సం వి. అ. పుం గండరోగము.

పలవ. వి (తి పిళవు.) రెండుకొమ్మలకొందలు. (శ ౨)

పలవము. స వి అ పుం ౧ పంజరాఖేటము, చేపలను బట్టు నొకగినును వల. (ఇది గంపవలె నుండును చేపల నడ్డగించి దీనిచేఁ బట్టు కొందురు)

పలవరము=పలవరింత. వి (సం ప్రలాపః ప్రా పలావో. క పళవిను) విలాపము, పరి దేవనము (ప్రలాపము శ. ర.)

౫ పలవరించు, పలవరింత, పలవరింపు

పలవ(ల్వ)రించే. అ కి (√ పలవరము) ౧ (భయశోకాదులచే) విలపించు, పరిదేవనము చేయు (ప్రలాపించు శ ర.)

పీ మురవైరినీడన మాఁదులోకంబులు ద్రదు కంగ మన కేల పలవరింప. ఉ. హరి. ౫ ౨౮౨.

సీ. పలుమాఱు మతి దండపాణి సౌహార్దంబు భావించి భావించి పలవరించు. కాశీ. ౨. ౧౪౯.

ద్వి పెలమఁడు పచ్చిన వేదవేద్యుఁడుఁ బలవ రింపుచు నున్నవాల నాలించి పండితా. పురా. ౯౯. పా. భాగ. ౨. ౪౪.

౨. నిద్రలో మాటలాడు.

(వ్యవ) వాఁడు పలవరించుచున్నాఁడు. వానిని లేపుము.

3 (మదరోగాదులచే) అసందర్భపుమాటలాడు, అర్థములేనిమాటలాడు.

సీ. తుక్క. లన్నియుఁ జేరి కుర తొత్తుకొని పోరొ నంచు నూరక పల్వరించె నొకతె.

రుక్మి 3 ౯౬.

పలవరింత = పలవరము. వి (√పలవరము)

౧ విలాపము, పరిదేవనము (ప్రలాపము అని శ. ర) ౨. నిద్రలో మాటలాడుట (వ్యవ) రాత్రి పీడలలోఁ దిరిగి వచ్చి కాళ్లు కడిగికొన కుండఁ బరున్నరొయెడలఁ బలవరింతలు వచ్చును

పలవరింపు. వి (√పలవరించే) ప్రల్లదము, రజ్జు, ప్రలాపము

[illegible]

ఆం భా ౧ [illegible]

పలవించే = పలవరించే. అ క్రి (√పలవు)

౧. విలపించు (ప్రలాపించు అని శ ర)

సీ. బాలుండు మృతుఁ డైన బందుఁలు ప్రే భూమికిఁ గొనిపోయి యుక్తుయకోక, విఁ కాత్ము లై పలవింపఁగా.

భాగ శాం 3 ౩౬౬

ఉ. పోయని యేడ్చుచు న్వివశు లై పలవింపఁగ దేవులమ్మపీ, నాయకుఁడున్ కుమారుని గుణంబులు పేర్కొనుచున్...

మార్క. 3. ౧౯

సీ. శుకశారికలు గూడి శోకస్వరంబులఁ బల వింపఁదొడఁగెఁ దాపంబు గదిరి.

హం 3 ౧౯

౨. మొఱపెట్టు.

ఉ...గో,విందుఁడ కావు మంచుఁ బలవించుట యూఁగఁగరాని యప్పుఁడో, శం దలపోయ ప్రేఁ గయి చలింపకయున్నది యెప్పుడున్ మదిన్.

భా౦. ఉద్యో ౨ ౧౭౯.

3. ప్రలాపించు, వాపోవు; దుఃఖించు.

క. పలవింపుఁ బల్లటించున్, బలుపల కన్నీరు నింపుఁ బనివాఁడంచున్, విలపించున్...

సారంగ. 3. ౧౦౩

సీ. అనదల మై చిక్కి మనము గుందెడులీల బీని యాంధ్రుని బలవింపవలదె.

ఉ రా. ౪ ౯౭

క. అలజడిపడుచెలులం గని, పలవించుచుఁ గాఁగిలించుపగిది ముఖములం, జలదిల రు ములు చిప్పిల, నలివాతుల బాహువుల మృణాలము లందుకొన్

వరాహ. ౪ ౨౪.

౪ అనులాపముచేయు, మాటిమాటికి అను

చ .నందనుఁడు కోరి నింతగమున్ సనేమిరా, యని పలవించుచుండ విక్ర. 3 ౧౦౯

పలవు = పనవు. అ క్రి దుఃఖించు.

చ నలగొని భక్తితో సెరఁగి వందిః మోమునఁ బాష్పపూరముల్, దలమగ రామునాజ్ఞకుఁ గి లంగుచుఁ బోవ మహీజ లక్ష్మణుం,బల వుచుఁ జూచుచుండె .

జై భా ౬ ౭౬

జ. పలవించే

పలశీనకము. సం వి. అ. పుం. కుంకుమ పూ మశము (జై ని)

పలాంగము. సం. వి అ. పుం. శిశుమారము, మొసలి. (వాచ.)

పలాండువు. సం. వి ఉ. పుం న ఉల్లి.

పలాగ్ని. సం. వి. ఇ. పుం. పిత్తము. (వాచ)

పలాదనుఁడు. సం = పలాదుఁడు,

పలాదుఁడు. సం. విణ. (అ అ అ.) మాంస భోజి—వి. అ. పుం. రాక్షసుఁడు.

పలాన్నము. సం. వి. అ. న. (పోలాపి) అగాడి మాంసాది మిశ్రిత పక్వాన్న భేదము

పలాపము. సం. వి. అ. పుం. 1 ఏనుఁగు చెక్కిలి, హస్తికపోలము. 2. పలుపు, కంఠ పాశము

పలాములు. వి. బ. నాశము (చూ. పలాములు చేయు)

జ. పలాములుచేయు

పలాములుచేయు. స. క్రి. (పలాములు + చేయు) పాడుచేయు. (శ. ర.) ఉదా. దేశముం బయు పలాములు చేసిరి (మిత్రప్రాపు.)

పలాయకము. సం. విణ. (అ. యిక్కా. అ.) పరు గిడునది, పాఱిపోవునది

పలాయనము. సం. వి. అ. న. (భీతిచే) పాఱి పోవుట.

పలాయితుఁడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) పాఱి పోయినవాఁడు

పలాలదోహదము. సం. వి. అ. పుం. మామిడి చెట్టు (వాచ.)

పలాలము. సం. వి. అ. పుం. న. గింజ లేని వరి పోచ లోనగునది

పలాశనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బొలదిండి, రాక్షసుఁడు

పలాశపర్ణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అశ్వగంధ, పెన్నేరు. శ్రీ. (వాచ.)

పలాశము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ఆకుపచ్చ నిది—వి. అ. పుం. 1. ఆకుపచ్చ వన్నె కుంవర్ణము. 2. కింశుకము, మోదుగు శ్రీ. 3. కచ్చూరము, గంట్లకచోరము. శ్రీ. 4. మగధదేశము. —న.1. దళము, ఆకు. 2. మోదుగుపువ్వు

పలాశాంత. సం. వి. అ. స్త్రీ. గంధపత్త్రి శ్రీ

పలాశాఖ్యము. సం. వి. అ. పుం. నాగ హింగువు.

పలాశి. సం. వి. ఇ. పుం. 1 బొలదిండి, రాక్ష సుఁడు. 2. చెట్టు (వై. ని.) 3. కోవిదారు శ్రీ. 4 జువ్వి శ్రీ—ఈ. స్త్రీ. లాక్ష, లక్క

పలికి(ల్కి)ంచే. స. క్రి. (√పలుకు) 1 పలు కునట్లు చేయు, మాటాడించు

ఆ. అనుచుఁ దీక్ష్ణంబుగా నేమిటియు ...
నెలుఁగు విను టేర్పఁ గోయిల నెగిరి ...
విబుధరాజప్రసంగంబు విస్తరించి, మఱియుఁ
బలికింపఁ దలఁచి యమ్మనుజవిభుఁడు
నైష. 4. 82

సీ. వెల యెంత యీ మల్లికల కని కలికించి
గుత్తింప పోవి సల్లాత్తుఁ గాంచి
రా. వి. 1. 48

సీ. పలుక నేర్చిననాఁడె ప్రతిమ లౌ వేల్పులఁ బలి
కించె నాత్మీయభక్తిమహిమ
ఘటికా. 1. 42

2. (వీణాదులు) వాయించు

సీ. క్రొవ్వాఁడిగోళ్లఁ దంత్రులు మీటి కడియు
ల్పలికింప లేలాగో గామ లిపుడు
పారి. 1. 116

ఉ. కిన్నెర మీటి వీణెఁ బలికించియుఁ దంబుఱుఁ
బూని రక్తిగాఁ, దిన్ననిపాటఁ బాడి
యును చం. రా. 2. ...

శా.... కీయ రేఖయున్ సరళియున్ రాణింపఁ
దద్వైవ్యాప్తిమీ, లీలాచిహ్నకగీతముల్ మహాతిఁ
బల్కించెన్ విచిత్రంబుగన్
వరాహ. 11. 36.

౩. (మాట) ఉచ్చరించునట్లు చేయు, వదింపఁజేయు.

వ. ..ఆ బింబోష్ఠి మౌనవ్రతనిష్ఠాగరిష్ఠ రై యుండ హృదయపుట భేదనంబు గావించి మూఁడు మాటలు పల్కించుట యత్యంత దుర్లభం బని తలంచెద... విక్ర ౬. ౩౧.

వ...జిహ్వాద్యష్ట స్థానంబులవలన శబ్దరూపంబుగాఁ బలికించుచు... సీతారా ౧ ౧౬౩.

౪. వాయించు.

గీ. ప్రౌఢిఁ బలికించు గీత ప్రబంధములకుఁ, గ్రమకరపంకరుహారత్నకటక ఝణఝణా ధ్వనిస్ఫూర్తి దాళమానములు గొలుప, మనుచ ౬ ౨౮.

౫. పలుకరించు, పలుకఁజేయు

సీ. వలసినప్పుడు వచ్చి యలిగి యున్నట్టిచోఁ బలికించుదాఁక దవ్వునను నిల్చి కువల ౪ ౧౯౪

సీ. పలికించుఁ దలఁకించుఁ బొలఁతి విచారించుఁ జేరి పువ్వులఁ బూజసేయు నబల వీర ౧. ౨౦౭

పలిక్ని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అఁడుమేఁక. (వై. ని.)

పలిక్ని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧ వెంట్రుకలు నరిసినయాఁడుది, ముదిసినయాఁడుది ౨. బాలగర్భిణి యగుగోవు. (వాలా. ని.)

పలిఘము. సం. వి. అ. పుం. ౧ కాచఘటము, గాజుపాత్ర. ౨. ప్రాకారము. ౩ పరిఘము, ఇనుపగుదియ. ౪. గోగృహము, పసులకొట్టము.

పలితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧ నరసినది ముదిసినది. ౨. బురద కలది. వి. అ. పుం. న. ౧. నర. ౨. నరవెంట్రుక. ౩ తాపము. ౪. శిలాజము, రాతిపువ్వు. ౫. బురద, కర్దమము (కే. ని.) ౬. మరీచము, మిరియము. (వై. ని.) ౭. అంకము. (శే. ని.)

పలు[1]. విణ. అనేకము. (వృత్తియందు పొల్లు పరమగుచో నుత్వలోపము వికల్పముగా నగును)

వ. పలుచోట్లంబడిన శస్త్రంబులును . ఉ. హరి. ౧ ౫౩

కి. పలుదెఱఁగు ముల్లమాటలు, కలహామె కల్యాణ మని జగంబులవెంట, న్మెలఁగెడు మానికి సహజము పారి ౧ ౭౫

క. పలుమాఱు బిట్టు నవ్వుట, పలుగొఱుకుట యనుచితములు వి. పు ౪. ౨౩౩

క. ధనువు దునిమి నవ్వెన నీతనయుఁడు పటుశక్తి నైచెఁ దలఁకక యది సల్లనియులుగెఁ జేసె సాత్యకి .. భార. ద్రో. ౪. ౧౦౭

ఉ. మైనపుటంటు పల్వగలమచ్చులచా లొగల్గి కట్టెలన్ శుక ౧ ౪౨౧.

—పలుమంది=అనేకజనులు

ఉ...లోకవిభుండు దాన రై యున్నాఁడు దురాత్ము లైన దితినందనులన్ బలుమంది గూడుకొన్నాఁడు... ఉ. రా. ౨. ౨౪౭.

మ. ఎలప్రాయంబున జెల్వముస్ జతురతిల్ హేలావిశేషంబులన్, గలికిన్వ్యామ బెరవ్వరొక్క బలిమిన్ గాంక్షానుకూలంబుగాఁ, బలుమందిన్ జెఱఁదెత్తు... ఉ. రా. ౪ ౭౯.

—పలుగూడు=మధుకరాన్నము

ద్వి. తిరిసినపలుగూడు దెచ్చి నిచ్చలును,వరుసనొక్కొకకడి వనరుచుఁ గుడిచి ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. ౧౨౫౦,

ద్వి. పలుగూడుగాక యే పట్టున నైనఁ,గలదె పాయసము భిక్షాం దేహి యనిన. ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. ౧౨౩౪

జ: పలుఁబోకలు, పలుమఱు, పలుమాటు, పలుమాఱు, పలువ, పలువిత్తు, పలువురు.

పలు²=పల్లు². (దీనికి వృత్తియందు పల్లుపరి మగుచో నుత్వలోపము వికల్పముగా నగును)

సీ. పలు రాల మును వచ్చి బాలు వేలుపు మన్నఁ బండ్లులేకుంట సిగ్గొప్పఁ దనిరెు

భాగ. ౯ ౧౯౬

ఉ. ఆయజుఁ దప్పు దంగినముఖాబ్జము బల్మిని వంచి మోవిపైఁ, జే యటు పొఁ ద్రొబ్బి పలు చేర్చి నొక్కించుకొ నాఁటునట్లుగా

కళా. ౫ ౧౬.

పలుకెంపు=దంతక్షతము.

సీ. చిగురుఁ గెంగేలపోవి నొగిలించి పలుగెంపు లదరఁజేయుచుఁ దేరి లాని యాని

ఉ. రా. ౪ ౨౧౪

పలుగ(ల్ల)ంటి=దంతక్షతము.

ఉ. అంటిఁ గందునో యనకి యంగము నిర్దయ వృత్తి మీఱఁ గొఁ, గింటికిఁ దార్చి వు జ్జగునో కెంజిగు గట్టిది నాకి మోవిఁ బ, ల్లంటు లొనర్చి చన్నవ నలంగుని నాకి నఖాళిఁ గెర్చి వా, ల్గంటి రమింగా

ఉ. రా. ౪ ౪౪౪

పలుగజనే(చె)యు=దంతధావనము చేయు.

సీ. పలుగజేసేయు ననుప్రభు నలిపించుకొనకి మొగముఁ గడనము లేక...

ప. ౫ ౬౬

పలుగట్టుఁబుడుకిలు=పల్లుకట్టుకొను పుడు కల వంటివి.

కి. కిలకూపు లేవి చేయుము, పలుగట్టుంబుడుకి లివిరెు పార్థివ సాకం, బలుగ్రోఁతులం దంష్ట్రాంతర, ములలోఁ జిక్కుకొని యూడిపో విడ రెుపుడుఁడ్

రామా. ౭ ౧౫౭ (మిక్కిలి యల్పములు అని భావము)

పలుగుఱుపు=దంతవ్రణము.

కి. తెలనొప్పి కిడుపుగట్టుం, బలుగుఱుపుం గాల్లుతీఘ పాటించుచు కుక. ౨. ౨౧౫

—**పలుదాఁకు**=దంతక్షతము

సీ. వాడు చూపినకేఁతవాతెరపలుదాఁకు జిలుఁ గు కెందలఁ జిమచిమ యనంగ

విరం. ౨ ౨౧

—**పలుదె (ద్దె) ర**: రదనచ్ఛదము, వాతెర.

క. పలుకులు కెంపుఁగఁ గీరము, పలుదెర పం దనుచు నొడిసిపట్టగ వెగయన్,

(శృంగార గోపాలవాలము ౧. ౬ (శ గ)

వ. మధురామృతంబులు వడయం బలుదెఁ సొబగు లానుచు వసు. ౨. ౧౪౦

చ. కిళ గిలమోము కెంపుసిరి గాంచిన పద్దెర కేశిలొల్కు ప,ల్కులు

చంద్రి. ౨ ౧. ౨౪.

...**పలునొ (ల్నొ)క్కు**=దంతక్షతము.

సీ. దంతక్షతాభిధ తనరుచుండుఁ, బలుగంటు పలునొక్కు పలుగెంపు లనఁగిను

ఆం. భా. ౨. ౧౬౦.

సీ. పలునొక్కులను జిక్కుపఱపకు మని క్రొంక్కు కుసుమకోమలి గనిబిసి రెుునర్చి

మృ. వి. ౧ ౪౫

ఉ. చెక్కులచుంబనాంకితములు చెందొగిచాయల మోవిమీఁది పల్నొక్కులు...

కవిరా. ౫. ౨౩౦.

జః పలుకిప్పు, పలుకిలు, పలుగొఱ్ఱు, పలు వరుస, పల్గొమ్ముల మొకము.

పలుఁగు. వి (సం స్ఫటికః, ప్రా. ఫలిహో, క. పలిఙ్గు)

౧. స్ఫటికము

ఉ. ఏనికతోఁ బుచ్చుదము కొమ్ములగుబ్బనరంబు సంపఁగఁ, జేనియ తియ్య విల్లుఁ గొని ద్రెంచినబోట్టు పలుంగు సెట్టెమున్... ఉ. హరి, ౨. ౧౬౨. (పలుంగుసెట్టెము 2 స్ఫటికపు శావళముచుట్టు.)

ఆ పలుఁగురాలకుడ్యములరుచుల్ గప్పి న, జలములున్నయెడలు వెలయఁ జూచి, యవన నుపస్థలంబు లని జను శెలుఁగఁ, యుండు నట్లుగా మయుండు నేసె

భార. సభా. ౧. ౧౨

కి. ఒకచోటఁ బువ్వుఁబందిరి, యొకచోఁ జప్ప రము దూఁగుటుయ్యెల యొకచో, సకినల గిలిగిలిమంచం, బొకచోఁ గప్పరపుఁబలుఁగు టోవరి యొకచోన్

హైమ. ౩. ౧౪౭, హర ౫. ౪౦.

౨. స్ఫటికభేదము.

సీ పటికమం చనఁగను స్ఫటికంబు విలసిల్లఁ బరగుఁ దద్భేదంబు పలుఁ గనంగ

ఆం భా ౨. ౨౭

జః పలుఁగుఱాయి.

పలుఁగురా(ఱా)యి. వి. పాలరాయి, తెల్ల రాయి

వ ... ఝల్లికంబుల యూత్రోశంబుల బెదరి గుములు వాసి యులికి టంపుక మమతెఱవులం బఱచుతతి బలుపలుఁగుఱా త్రొక్కుటంబుల గిట్టలు పగిలి వాగిలి చాఁపకట్టుగాఁ బడు సారంగంబులకు .. చంద్రా ౨. ౭౪.

సీ. పలుఁగుఱా లొల్లక తొలఁగి వచ్చినఁ గంటె పలుఁగుఱా లివి గానఁబడియె నిందు.

రామా. ౫. ౪౧.

సీ. పలుఁగురా యనఁగను పాండుశిలాఖ్య యౌ... ఆం. భా. ౨. ౨౯.

పలుక[1]. విణ (√పలుకు[2]) విదర్ణమైనది, పదలి నది. (వి శైవర్ణ్యము అని శ ర) చ. పలు కినిపోయెఁ డొత్రుపడు పాదములున్ వగ గంపుటూర్పులున్, వలవల నైన దంతములు వంగిన మేను. విక్ర. ౨. ౧౫౫

పలుక[2]=పలక. వి ౧ డాలు, అడ్డనము

గీ విరథుఁ డై చక్కురుండు దోర్వీర్య మెసఁగ, వాలుఁ బలుకయుఁ గొని శీఘ్రలీల గదిరి

మార్క. ౭. ౯౭

ఆ. పలుకి పగుల జేసి యలుంగు కుత్తునియలు, గా నొనర్చి హరి ఉ. 3 ౧౫౧ రా వి ౫ ౨౦

౨. జూద మాడు బల్ల

వ సైరంధ్రిం గనుంగొని సారెలు దెమ్మని పనిచి పలుకి ముందటికిఁ దిగిచికొనుచు ర మ్మనవుడు భాగ విరా ౫ ౨౪౪

3 (జూదము) ఆట.

వ .కింపు సాలోకించి సెత్తం బొకపలుకి యాడుదమే . భాగ విరా ౫ ౨౪౪

క ఆపలుకియు రుక్మి సమ్ముద్దపతుఁ డై గెలిచె నలుకి దీపంపఁ జలంఁబేపార నిట్లు పలు మలు, నోపక సాడుచును బలుఁద యోడుచు వచ్చెన్. హరి ఉ 3 ౨౩౨

పలుక[3]. వి వృత్తివిశేషము

సీ. పేరుపనస గుత్తి పెట్టి నారువ శేల పనస కిరికి కొమ్మిత్ర పలుకి రేణి.

హంస ౪. ౧౧

పలుకఁబండు. అ. క్రి (పలుకన్ + పండు) మిగులఁబండు

వ...పలుకంబండిన మాతేడుపండ్లగారాముఁ జెఱచు గబ్బిగుబ్బలబెడంగులును

హర. 3. ౨3.

పలుకఁ(ల్క)బాఱు. అ క్రి (పలుకన్ + పాఱు) తెల్లనగు, వివర్ణ మగు; వెలవెలవోవు, రంగుమాఱు

సీ నీరంధ్ర మగు దీనినీడను పెరిఁగిరా మలయ జద్రుమవాటి పలుకఁబాఱె
వరాహ ౧౨ ౪౭.

గీ తారమైఁదీఁగ విచలోద్ధ్రప్రసూన, పాండు చ్ఛాయ సొయ్యెయ్యఁ బలుకఁబాఱె
కాశీ ౪ ౨౦౬

ఉ చెక్కు ల పల్కఁబాఱెఁ గడుఁ జిట్టుము లయ్యె మొగంబు వాడెఁ జన్మొక్కు లు ల్లవ్వగూడె ద్వా 3 ౫౮. (ప్రాఁచి ప్రతి పా)

చ పలుకఁబాఱె నిశాంతనిశాంత దీపముల్
పార ౨ ౫౯

చ తెలయూఁచెం గిలకించె యచ్చెరువునం దాటంకగత్నప్రభల్, పలుకంబాఱెన చెక్కు టద్దములపైఁ బైపై విలంఘింపఁగాన్..
కాశీ ౫. ౧౬౭

సీ తిమిరాంభాగర్భదళ తాళవృంతంబు పైగాలి వెక్కని పలుకఁబాఱె .
నైష ౨ ౧౧౯

(మ్లాన మగు, వదలిపోవు అని భావము)

పలుక(ల్క)న. వి (ప లుక[1]) వైవర్ణ్యము, తెల్లన (దీని యామ్రేడితరూపము 'పలుపల్కన')

సీ పలుపల్కపై మ్రానుపడి పండ్లు చూపెడు పుడుకఁ జట్లను వేఁడఁ బోవనేల యయా
౧. ౫౯. (శ ర పా, 'పలపలనై' ముద్రిత పా)

పలుక(ల్క)ప్పు. వి (√ పలు[2]) రదనచ్ఛదము, పెదవి. (శ. ర.)

గీ పరగఁ బల్కప్పు పొవి వాతెర పెదవియు, వాఁగ నోష్ఠంబు... ఆం. భా ౨. ౧౪౨

పలుకమి. వి. (√ పలుకు[1]) మౌనము (పలుకు ధాతువుయొక్క వ్యతిరేక క్త్వార్థకరూపము.)

సీ...మౌనంబు పలుకమి వాకెసంగు
ఆం. భా. ౨. ౧౬౪.

పలుక(ల్క)రించే. అ క్రి. (√ పలుకు[1]) మాటాడు

సీ పలుకరించినను జెంతలఁ జేరరాకుండ వాతుం పురలు చిత్తవానగురియ విప్ర ౪ ౧౯.

మ సొలయున్ జూచు నగున్ బయల్ బలుకరించున్ బల్కు నూఁకొట్టు బి, ట్టలుగున్ బ్రొంకుఁ బ్రియంబుఁ జెప్పు నధరం బల్లార్చి కోశా మ్మనున్ చంద్రా ౨. ౪

చ కలయఁగఁ బల్కరించి రుపకారులు నై రని నమ్మి యుండఁగా, వలవదు బుద్ధిమంతులు నవప్రియు లైన ధరాధినాథులన్
భార. ఆది. ౪ ౭౯

—స క్రి (=పలికించే) ౧. మాటలాడఁ జేయు, మాటలాడించు

గీ మొలకనగవులు మొగమునఁ గులుకరింపఁ, దళుకుఁజేనియు నుడువులఁ దొలకరింపఁ, గలికిచూపులు వీనులఁ బలుకరింప, సొలపు నడపుల నందియల్ గిలుకరింప చంద్రా 3 ౯౨ (దగ్గఱఁ జేరి యోగక్షేమము లడుగు భావము)

గీ జపము హోమంబు ధ్యానంబు సలుపుచుతేని. భక్ష్యపానీయ చూష్యముల్ పాయసంబు బుచ్చుకొనువేళ శూద్రులఁ బొసఁగఁ బలుక రించువారలపాపంబు తెంచ వరిది
శివ. ౩. ౧౯

ఉ . ఏ, కాంతమునందు నున్న జవరాంద్ర పెపం బిడి పల్కరించు లా, గింతయు కాక నీ పెటుఁ గకె మును వచ్చిన త్రోవచొప్పు...
మనుచ. ౨. ౪౧.

సీ. ఒడలెఱుఁగనిదప్పి నుదరిపాటునఁ బల్కరింపఁ బుట్టెడు కీకరింత దలఁప. ఆము. ౫. ౭౦

౨ అడుగు, ప్రశ్నించు.

గీ. కస్తూరి లాక్కొని రతికేళిమీఁద, మనసు పాటినఁ గంకటి మైలదీరఁ, బిఱిచి విడె మెల్ల రే యంచుఁ బలుకరింపఁ, గుక్క కూఁతుర వలదంచు వెక్కిరించు.

శుక. ౨ ౪౫౬.

౩ పెచ్చరించు. (శ ర.) ౪. ఉచ్చరించు.

అన్ని నామంబులఁ జతుర్థ్యంతంబులఁ జేసి నమః పదంబులఁ గూర్చి పలుకరింపుచు నావాహనంబుఁ జేసి . హల్లిపు. ౩ ౬౦

౫ పిలుచు

౬ ఒక్క పెనుదయ్యము న న్నగలించి పట్టి యాశ్రితు వింత చేసి పెఱకించి చూచి న్నన బల్కరింప వాగ్జాలత, చాల దయ్యె...

శుక ౧. ౨౩౪

౭ విలసించు.

చ అనుచును బల్కరించు వసుధామరివల్లభుఁ బిల్వఁజాచు నిమ్మును లతికోపను ల్వరము మార్గులం తాళుకొనంగ జేర కేమని కవి యింతురో యని భయంపడు...

విప్ర ౩ ౬౧

పలుక(ల్క)రింత. వి (√పలుకు) వాచనము, మాటలాడించుట

(౧. మాటాడుట ౨. పెచ్చరించుట అని శ ర.)

సీ . పలుకరింత యనంగ వాచస్థ సంజ్ఞ రైయి పఱలుచుండు. అం భా. ౧ ౧౧౧ (ప్రాఁత ప్రతి పా)

౯ నియాగారవృదమిఁ గపట, ప్రియముల మెఱ మెచ్చుఁ బల్కరింతను మిథ్యాచయములను బై వదారవు నయమున మానిఁ గూడి కొన్ని జాల్లు రచియింపన్. వి్రపు. ౪. ౧౩.

పలుకరింపు. వి (√పలుకు¹) పలుకరించుట

సీ. వీనుల నరసాఁకు వీద్యంపుఁదావుల పలుక రింపుల మేను పులకరింప అని ౩. ౯౫

పలుక(గ)ఱ. వి. (√పలు²) దంతకాష్ఠము

ద్వి కరమున నఖకాంతి కలిత మై నిలుచ్చుముర డించుపలుకరఁ బూని తాంబూల, రసనిరం తరరాగరంజితం బగుచుఁ వవ. ౫ ౨౫౮ పా ౧౮. పం (క్రొత్త ప్రతి పా)

పలుకాడు. అ. క్రి. (పలుకు¹ + ఇడు) మాటాడు

సీ దెసల నొందినయట్టితీరు గానఁగఁగచ్చెఁ బలు కాదరేమి దిక్పాలులాగ దశా ౨ ౭౫

పలుకు(ల్కు)¹. స క్రి ౧ అను, వచించు

కొలఁది రెఱుఁగకట్టి పలుకుల్ పలుకందగుఁ గాదు వాక నన్, బలుగుఁదనంబునం బలుకఁ బాడియె నీసుకి నంచు...

భార అని. ౫ ౨౦౩.

క. అతఁడి నొకకాతరస్త్రీ, శ్రాతిలకము కలికిఁ బలికెఁ బ్రాభాతిక కో, భాతిశయవతుక్క కేళయ, నూఁన మధుమధురతామనోహా ఘణితిన్ వసు ౪ ౧౨౭

చ...మానిని యిట్టిజితాత్మ నన్ను ని, ట్లని పలు కంగ నీకగునె యన్యులఁ బల్కినయట్ల చేల వై భార ఆది ౪ ౧౩౭

క. కవితామధురిమ డెందముఁ, దవులం గొలు వుండి సదయతన్ వనుఁ బల్కెన్

మనుచ. ౧ ౧౩ నైష. ౩. ౧౪౪.

౨. నిందించు, దూషించు.

సీ...కృతవీర్యు ధవ మెల్లఁ గ్రుప్పి వేసి, కొని డాఁచి యున్నవా రని భార్గవులమెల్లఁ బలి కిన భార్గవుల్ భయమువొంది.

భా౯ ఆది ౭. ౧౩౨.

గీ. అంతఁ దెచ్చితి సీతాడు కవిక రథము, తోలఁగఁ దెచ్చుటఁ గనుఁగొని యలిగి నూతుఁ, బలికి పరభసముగ నడుకలని కేఁగి యొలుఁగు నాపిన బలములు నిలిచి పాదికె

భార. భీష్మ. ౨ ౧౧౬.

చ... అనివార్యుల బాహ్లీక సోమదత్తులం, బరు లవలీలఁ జంపిరి కై. పల్కఁడు కే మని యేఁగు దైవమున్. భార శల్య. ౧ ౨౧

చ పురఘస్మరుఁ బల్కుట నీకు బుద్ధియే. కు. సం ౪. ౯౬౦.

3. ఆక్షేపించు.

గీ రూపవిహీనులు దారు రూపు గలిగి తోలు మేనఁ గొనటులఁ బలికినారు

భార అను ౫ ౯౩

౪ ఉచ్చరించు

సీ లలిఁ దొక్కుఁబల్కులు పలుకఁ నేర్చినవాఁడె పరికించి సత్యంబు పలుక నేర్చె.

విక్ర. ౧. ౪౯

ఆ పలుకు లెవ్వి యైనఁ బలుకుచో హరిపేరు, పలుకఁబడియె ననుచు బ్రమసి పలుకు.

భాగ. ౧౦ పూ. ౯౪.

౫ (కథ మొ.) చెప్పు

క మదిరాక్షి యేతత్కథ, కాదవ యగుట తగదు కడమగూడఁ బలికెద, న్మదమున విని పొ మ్మని... శుక. ౧. ౨౩౯.

౬ (గ్రంథము) రచించు.

సీ. పలికె కుక్షేత్రీపమలజాతి పెంపెక్క రచించు కానవ మదాలసచరిత్ర.

ఆము. ౧. ౧౩

ఉ. ఏసు పరాశరుండు రచియించిన విష్ణుపురాణ మాంధ్రభాషా నిపుణోక్తులన్ బలుకఁ జాలెద నంచుఁ దలంచినాఁడ...

వి పు. ౧. ౧౦.

౭. తెలియఁ బలుచు, బోధపరుచు.

క స్నేహపరుఁ గథాదుల కోకటం బడి దోఁపం, బలికె మైత్రి వాపుట యొప్పన్.

ఆము. ౪. ౧౯౧

౮ భర్త్సించు, బెదరించు.

క పెలఁకుక చిలునగవులు పెన్నెలలం గని నవ్వు లేపు నిద్దపుఁ గులుకుం, బలుకులు చిలుకల నలుకఁగఁ, బలుకుం బలుకుదురు కోలుఁ బలుమగకాలన్ నీలా ౧. ౫౮ (ఇం జొపమ్యదోషితకము)

౯. స్తుతించు, పొగడు

గీ తీర్థదైవతకోటిఁ బ్రార్థించి పలికి.

కాశీ 3. ౯౯

ఉ పాండవపక్షపాతిమునఁ బల్కఁడు నోరికి వచ్చినట్లు ని, న్నొంవ దనరామిఁ జేసి యిది యొప్పదె భార విరా. ౪. ౯౭

—అ. క్రి ౧. ప్రతివచన మిచ్చు.

ఆ... కేమ, ధారి మిన్నకేని తిపముసేయు, చున్న యట్టు పలుకకున్నవాఁ డని యొగ్గు, లాడి యాకలు నయంబు లేక.

భార. ఆది. ౪. ౨౨౨.

వ. అని పలికి యతఁడు పలుకకుండం దమలోన.

ఉ. హరి ౪. ౪౫.

సీ. పాలయల్క నొకవేళఁ బలుకని పార్వతి వెఱ పించి కూర్తువు విశ్వనాథు. దశా. ౨. ౧౪౯.

౨. (పక్షులు మొ.) కూయు.

క. తెలతెలవాఱెడివేళం, గలకలమని పలికెఁ బక్షిగణ మెల్లెడలన్. భాగ. ౧౦. ఉ ౧౦౦౨.

గీ ..సర్వేరువాములఁ, బక్షులు గలకలంబునఁ బలుకఁదొడఁగె. భోజరా. ౨. ౧౧౪.

చ. చిలుకలు వల్కనో చెవులు చిల్లులువోవఁగ నంచు మెన్నఁడున్, కెలఁకుడు నందనోప వనవీథుల కై. హైమ. ౪. ౨౪.

౩. శబ్దించు, మ్రోయు; పాడు.

సీ. ఒకకొాల కడి మంబు లాయత్యకొయ్యన పలు
కంగ గంధాములకంబు కట్టి.
వరాహ. ౪ ౧౭౪.

లయ...బదములం బలుకుచుం బొదలుచున్నవ్.
పాండు. ౫. ౫౬.

గీ. పావురులఁ గిలుకి బ్లని పలుకు కొంట్లు.
హంస ౩. ౯౦.

చ. ఎన మృదుగీతికాపరిణతధ్వనివైఖరిఁ బల్కు
మంచు మిం, చిన రహిఁ శతిపికికియకుఁ
గొకు, లు గీఁటుచు. పారి. పీఠి. ౫.

—వి. ౧ భాషితము, మాట; పదము, నుడి.

గీ...కలవ నాఁ బలుకు నాఁగఁ, బోల్చ
భాషిత మై... ఆం భా. ౧. ౧౧౦

ఆ. ఉన్నగూప పలుకువన్నరు లెక్కడఁ, గలవు
తోఁచినట్లు పలుకు పలుకు, వైనచంద
మరయ్య నంతియు కా కంతి, పట్టి చూడఁ
గలరె యెట్టివారు. భా. విరా. ౧ ౧౯౧

చ. పలుకులు చేయు చేఁటి కలభర్తుని సేమము
పారి కొండుకన్ హర. ౨ ౬౮

మ. వనితా యీ నీ కపల్కు వక్కాడ...
భాగ. విరా. ౨. ౪౫.

శా. ఏ, ాా గంతు ల్పలుపల్కు లంత్యాకుల
యేలా చింత శేలా వగల్. ఆము. ౬. ౪౧.

క. నలి నొప్పఁ బురుషుఁ డొగిఁ గడు, వల
వడిరాం బడఁతి యుర ననర్థక మయ్యన్,
నలి వనికొమనది యాగి నన్, పలుకును బూర
ణము లాంధ్రభాషను నగుటన్.
కావ్యా. ౬. ౪౯.

౨. ఆజ్ఞ, ఉత్తరువు.

క. తనయుండు తల్లిదండ్రులు, పని చినపని సేయఁ
డేని పలుకదలాఁ కే, కొనఁడేని వాఁడు
తనయుండనఁబడు కే పితృధనమున కర్హుం
డగు కే. భార. ఆది. ౩. ౧౯౯.

ఆ. చంద్రవదన యుంక సైరంధ్రి నీచోట్ల,
నాపవలయు సేమిభంగినైనఁ, గాన వాడు
పలుకుగాఁ జెప్పి కదలంట, కనుగుణముగ
వచ్చ్యాగాత్రితోడ. భాగ. విరా. ౩. ౩౦

౩. శ్లాఘావాక్యము, ప్రశంసావచనము.

వ. పార్థుదనఁ బలుకు పుట్టినం గ్రోధంబున
మూర్ఛలు సందడింపఁ గర్జించు ధ్వ
దంష్ట్రిం బయి విమంబు లేని భుజంగంబునుం
బోల్పం దగి పరాజయంబు నొంది...
భార. కర్ణ. ౧. ౨౮౪

౪ సత్యవచనము, నిజ మయినమాట.

౫ ఇచ్చెలువ కొడుపుకూఁతురి, నిచ్చట నే నిలుచు
నట్టి యుది పలు కగు నే.
భాగ విరా. ౧ ౨౯౯.

౫. ప్రశ్నము.

గీ పలుకుతోడనె వక్త్రగర్భంబు గాఁగ, నుత్తి
రము పల్లవ శ్రేణి కొసఁగు చిలుక.
ఆము. ౨ ౧౯.

౬. నింద.

క. పలుకువడినతనిఁ బాపంబులు విడుచుం
బలికినతనిఁ బొందును బాపంబులు...
భార శాం ౫. ౫౫౩

౭ రుతము, కూఁత.

సీ. ఫలరసంబులఁ జొక్కి పలుక నై పక్కాడు
చిలుకల పలుకుల కులికి యులికి
విక్ర. ౭. ౬౧.

౮ కోర్కి; వరము

మ. ధాత్రీక్షుర భూపాల నీకు నిక్కుములయందుఁ
బుట్టినకుముదుం, నీ పరోక్షంబున రాజు
గావలె నెమ్మి ని ట్లేఁగ, నో త్రుడే యనిన
శంతనుఁడు గాంగేయు యువరాజుఁ దలఁచి,
యీ పల్కు దక్కఁగ నొందు సేయుము
యిచ్చెద ననిన. భార. ఆది. ౪. ౧౭౬.

—శబ్దవంబులుకు ... మిక్కిలి నింపించు.

క. తొల్లి శివుఁ గదవఁ బలికిన, కల్లరిఁ దన తండ్రిఁ దునిమి కడుభక్తిమెయిన్, దల్లమిగ ముక్తిఁ దయ్యోను, గొల్లఁడు గాఁడయ్యె కాటకోటఁడు రుద్రా. శివత త్త్వ ౪. ౭౧

జః పలికించు, పలుకమి, పలుకరించు, పలుక రింత, పలుకరింపు, పలుకాడు, పలుకుఁగలికి, పలుకుఁజిలుకలకొలికి, పలుకుఁజెలి, పలుకుఁ దత్తడి, పలుకుఁదొయ్యాలి, పలుకుఁదోడు తెం.

పలుకు². అ. క్రి ౧ తెల్ల నగు; వివర్ణ మగు.

సీ. పలికి రొంతయుఁ గ్రుయ్యఁబాఱిన మమఁ జెక్కు లందంద తడిపెడు వక్రువారి
హరి. ఉ ౩ ౪౪.

౨. రంగుమాఱు (చూ. పలుకఁబండు.)

జః పలుక¹, పలుకఁబండు, పలుకఁబాఱు, పలు కన, పలుకెక్కు.

పలుకు³(ల్కు). ముక్క, శకలము.

గీ...కప్పురంపుఁ, బలుకు లెదఁ బెట్టి - కట్టిన యలరుదండ. నైష ౩ ౧౨౩

సీ. కన్నీరు పన్నీటఁ గడిగి కర్పూరంపుఁ బలుకులు పెవులలోఁ బాఱనూది.
భాగ. ౧౦. ఉ. ౨౪౧

ద్వి. పలుకుల సేసిన ప్రాసంగుఁ బ్రాలు, నల వద మాన్పూఁటయఖండివుట్లు.
బస. పు. ౫ ౬౧౧. పం
(ఇట 'ముక్క' అని భావము)

చ. పలికె లతాంగి కనగవుపల్కులఁ గప్పుఁ బల్కులొల్కఁగా...దశా. ౪. ౧౦౪
ఇందు. ౪ ౨౨.

ఉ...మంచికప్పురపుఁబల్కులు ముల్కులు వచ్చ వెచ్చ. హరిశ్చ ౩. ౧౬౨.

జః పలుకుటీగి.

పలుకుఁ గలికి = పలుకుఁజెలి. వి (పలుకు¹ + కలికి.) సరస్వతి.

క లోకైకపాలకుండు దయాకరుఁ డెన్నంగ రఘుమహారాజా జయ, శ్రీకాంతుఁ డతని మతు నజాఁ, గైకొని చెలఁగితివి పలుకుఁ గలికియుఁ బోలెన్ ఇందు. ౬ ౭౧.

— ఇట్లే: పలుకుఁగొమ్మ, పలుకు(ల) వెలఁది

సీ పలుకుఁగొమ్మకు కోరిఁ గలిగించులోలిపెద్ద యీరేడుజగముల కేలుకోఁడు
ఉ రా ౧ ౭౦

చ పలుకువెలందికిన్ మనికిప ట్టగు చాలుపు మోముదామరల్, గలిగియుఁ బ్రాఁత ప ల్కులు చొకారముగా నుడువంగ నేర కే, తల తెగవ్రేటులం బడిరొ
ఆం. భా ౧ ౩౯

గీ పలుకులవెలంది తళుకుఁజెక్కుల విచిత్ర, పత్రముల వ్రాయ స్వేచ్ఛపాణి సనిల,సుతుని నెమ్మేను నిమిరిన కోప దీటి,వాడు శేఁబైరు వానచేవశెఁ జెలంగె ఉ రా ౫ ౧౨౩

పలుకుఁజిలుకలకొలికి వి (√పలుకు¹) సరస్వతి

మ పలుకుంజిల్కులకొల్కి గాచిలుక బాబా సాహిబూ సెయ్యపుం, గలవన్ సౌఖ్యము గాంచి మై బడలఁగా దశా ౧ ౨౬౯

పలుకు(ల్కు) జెలి = పలుకుఁగలికి. వి (√ పలుకు ¹) సరస్వతి.

క. పలుకుఁజెలి లచ్చికోడలు, కలని కనికెల్లి తూఁటిగాసపుఁదేజీ, గలబోటి యుసఁ(?) భాషా, జలజాక్షికిఁ జేరుగా ..
ఆం భా ౧ ౬౨.

మ. సకలామోదక తాళవృత్తగతులన్ సంగీత సాహిత్యనాట్యాత్మక విద్యాయుగళంబు పల్కుఁ జెలికిం బాలిండ్లతో దై వియల్, ప్రక టింపన్ వసు. ౧. ౩.

—ఇట్లే : పలుకుఁజేడియ.

సీ. పలుకుఁజేడియ తెరి వాలుఁగుల లందముఁ
జెట్టు లన్నియుఁ జెట్టుచెట్టు లయ్యె
అచ్చ రా అయో. ౨౦

పలుకుఁదత్తడి. వి. (పలుకు¹ + తత్తడి)
చిలుక.

మ పలుకుందత్తడి నెక్కి దర్పకుఁడు దర్పం
బేర్పడ న్నూకినన్ చంద్రా 3 ౬౪
(శ. ర.)

పలుకుఁదొయ్యలి = పలుకుఁ జెలి. వి
(పలుకు¹ + తొయ్యలి) సరస్వతి

వ .అని పలికి పలుకుందొయ్యలి యూర
కుండె... నైష ౫ ౭౬

క వలరాయని దేవియుఁ, పలుకుందొయ్య
లియు కాక బలరిపుసతియో
రాజ చ ౨ ౧౭౪.

మ. పలయన్ గాదిలిపుత్త్రి చందమున కేవేళంగు
లన్ ప్రోచుచుం, బలుకుందొయ్యలి చేతి
రాచిలుక పెంపన్ బెర్గి...
విక్ర. ౪ ౫౦.

పలుకు (ల్కు) దోడు. విశ (పలుకు¹ +
తోడు) మాటాడుటకు సహాయము

సీ. శృంగార పెనుమంబు చిన్నిచుక్కలరాజు
పసిఁడి కిన్నెరవీణ పలుకుఁదోడు
నైష. ౧ ౫

సీ. పలుకుఁదో డై తాంధ్రభాషామహాకావ్య
నైషధగ్రంథ సందర్భమునకు శ్రీనాథుని
చాటువు

సీ. గంభీరరసగుంభసంభృతప్రౌఢిమతో సరస్వతి
పల్కుఁ దోడు గాఁగ. వసు. ౨. ౧౦౬.

పలుకుఁబంతము. వి. (√ పలుకు¹) ప్రతిజ్ఞా
వాక్యము.

ఉ ..ఏల కామసం, చీనిబుధాధినాయక మహీరు
హాము కొలించి లోకసం, భావిత మైన నీ
పలుకుఁబంతము చెల్ల మదీయగేహాశ, శివన
వాటి వేడుక దలిర్పఁగ నిల్పుము శివ
శేశ్వరా పారి. ౪. ౧౧.

పలుకుఁబూఁబోఁడి(ణి) = పలుకుఁగలికి. వి.
(√ పలుకు1) సరస్వతి.

గీ. తద్గుణంబులు వర్ణింప ధరణినాథ, యజ్ఞ
నూతికి నైన శక్యంబు గాదు, పలుకుఁ
బూఁబోఁడికైనను నలవికాదు. నైష. ౨. ౯.

సీ కెందమ్మిగద్దె యొక్కినవేలుపుల పెద్ద పలుకుఁ
బూఁబోణికిఁ బ్రాణపదము. దశా ౨ ౬౨.

పలుకుటీగి. వి. (పలుకు³ + తీగి) స్వల్పవస్త్ర
దానము.

సీ. కలువరేకులకోకగడ సత్తపాలముల్ పలుకు
టీగియొకదా తలఁప లంక.
వాల్మీకి. 3 ౧౫౫.

పలుకుటెలనాఁగ = పలుకుఁజెలి. వి.
(√ పలుకు¹) సరస్వతి

గీ కప్పు గలవాఁడు గొ ప్పైనకొప్పు గాఁగ,
మేఁతి లిడి నంచ లిరువంక మూఁతిఁ గఱవ,
రాణఁ దులకించుపూఁదీఁగె వీణె గాఁగఁ,
బలుకు టెలనాఁగయునుబోలె నలరిమతియు.
యయా. ౨ ౪౨.

పలుకు(ల్కు)బడి = పలుకు¹. వి (పలుకు¹ +
బడి) ౧ వాక్యము, మాట.

సీ. కలువంబు విదళింపఁగల ధర్మశాస్త్రప్రపం
చంబు లెవ్వానిపలుకుబళ్లు. వరాహ. ౧. ౯.

సీ. తలఁపుకెంబడి గానివలకారిచిన్నెలు కల
కూజితము గాని పలుకుబడులు
ప్రబంధ. ౬౪౨.

౨. మాటతీరు, ఉచ్చారణపద్ధతి.

గీ. పడఁతు లారాజనందనుని పలుకుబడియు, జూచుచాయయుఁ గని తొంటిమునిదొ కాఁగ, నరసి... వసు. 3 ౬3

వ. సొగసులు గుబ్బ పల్కుబడి సోయగ ముస్.. శశాం. 3 3౯

3 ఒడంబడిక, అంగీకారము.

గీ .అప్పనంబు, పలుకుబడి దప్పి కొనిరొండు పతియు గోవు, ముక్కుఁ గుట్టెడువాఁడుఁ దమ్ము మృష్టఘాతి,యగు నతిండు నథోగతి కరుగువాడు. భార. అను ౬ ౬౯.

సీ గజపతిరాష్ట్రదుర్గవిశేషముల నుండి మెలఁ పుగాఁ బలికినపలుకుబడుల,తీరు వ్రాసితిరి... కృష్ణ. 3. ౧౦౮

౪ వాక్యము.

క అమరఁగ శబ్దార్థంబులు, క్రమతుల్యము లయ్యు భేదకథనముచే వ్యస్త్యము నతిరిక్తముఁ జేయుట,నమితవ్యతిరేక మనఁగ నగుఁ బలుకుబడిక్. కావ్యా. ౫. 3౫.

౫. మాటచెల్లుబడి. (వ్యవ) అయనకు గ్రామ మున మంచిపలుకుబడి యున్నది

పలుకుబోటి=పలుకుఁ జెలి. వి పలుకు[1] + బోటి) సరస్వతి.

సీ. కించిద్విగంబరి కృతరదద్యుతిసొంపు పలుకు బోటికిసైన ప్రాతి గాఁగ.

శైవ. ౫ ౬.

పలుకురాయి. వి. (పలుకు[1] + రాయి) ప్రతి ధ్వని యిచ్చు శిలావిశేషము. (శ. ర. ప్రా)

పలుకులముద్దరాలు = పలుకుఁ గలికి. వి. (పలుకు[1] + ముద్దరాలు) సరస్వతి.

ఉ...పలుకుల ముద్దరాలి మిహింబంగరు టంకె రవల్ కెలంగఁగక్. ఖండ. ౧. 3౪.

పలుకువాలు. వి. (పలుకు[1] + వాలు) గీర్వాణుఁడు, వేలుపు.

సీ పలుకువాల్ మగలయాఁకలిఁ దీర్చుచలువయే మగువలఁ గనిపించు మంత్రసాని. చంద్రా. 3. ౧౦౦

౨. (శాపాయుధుఁడు) ముని, ఋషి.

గీ పలుకు వాల్దార నిర్వేల్పుపడఁతుశెల్ల వికృతి సేయంగనిటుని గావింపకేని, నజరకులమునఁ బుట్టితి నంచు నిచ్చఁ, బలుకఁగా సిగ్గుగాదె యర్జ్జాతజన్మ చంద్రికా ౨ ౪౮

పలుకుమై చు. అ. క్రి (పలుకు + మై చు) నిందమోపు.

సీ. చెన్నార నొకరిపై (జెలువవ్వ చికిలించి యలరుచు నొకరిపైఁ బలుకుమైచి శేయూర. ౨ ౫౮

పలుకె(లె)క్కు. అ క్రి (√ పలుకు[2]) పండు

సీ...పల్కెక్కనఁ దగుఁ బండె నటు అం భా. 3 ౧౦౧.

పలుగాఁడి. వి. ౧. పశువుల దొడ్డి లోనగువానికి పెట్టెడు తలుపు

ద్వి...దొడ్డిఁ, బలుగాఁడిలిడి ప్రవిద్ధప్తులదక్క, పలుకట చూచుట పాతికంబునుచు. బస. పు. ౩. ౭౧౬. పం.

ద్వి. పలుగాండ్లు దెఱపింప నలరుచుఁ బసులు. బసవు. ౩. ౭౨౩. సం. శైవ. 3. ౬౪.

౨. కోట లోనగువాని ద్వారమునకు పెట్టెడు తలుపు.

సీ. ప్రాఁకిలోపలఁటొచ్చి పలుగాఁడిఁ దెఱ చిన... ఉ. హరి. 3. 3౪.

3. శకటావయవ విశేషము. (బండిపరము అని శ. ర.)

సీ. . పలుగాఁడితోఁ గూడైన యంగముల కొకట, నెడలించినాఁడట నెసఁగెడు పరశల్లఁ బనఁ ద్రోచియడఁకునో .
హరి. పూ. ౫ ౧౭౨

సీ. అందఱునొక్క పెట్ట కద్రథము వొదివి, పూను లతోఁ గాడియు పూరికెలు నొగలును బలు గాఁడియును గండ్లుబట్టి పెలఁగ...
భార. కర్ణ ౨ ౨౭౯

సీ. కంబీగముల పలుగాఁడి జాదుల సతుఁ గొయ్య లకోకిముల్ గోడిపీఁటు,... గీ గా వసంతుండు మూతుఁడై పూవుఁదేర,
కు. సం ౪. ౪౩౯

—విశే. పెక్కు గాఁడులు గలది (శ ర)

సీ. దంచనంబులును దద్దడములు నెత్తంది బంబు గాఁడి తిలుపులు బలుపుచేసి
ఉ. హరి. ౨. ౯౨

చ... పసవంపుమావిక్రొ, వ్విరి బలుగాఁడి తూపు లిడి వీరపుగర్వము నెమ్మనంబులోఁ, బిర గాని తోలితొప్పగలఁజెట్టి వనంగుఁడు పాంథలోకముస్.
నృసిం ౨ ౪౪.

పలుగా(ల్గా)కి. విశే (పలుగు + కాకి)
౧. దుష్టుఁడు, తుంటరి.

గీ ఉద్ధతులు గొంట్లు పలుగాకు లదయు విడుతు, లాకతాయలు శఠులు గియ్యాళు లగుచు.
హర. ౫ ౧౧.

క. పలుగాకుల పెంచిన కో,కిల పంక్తికఁ గలికి మీఁదఁ గృప రంజిలునే. భాను. ౩. ౭౦

ద్వి. పలుగాకు లై బహుళంగుల నిట్టుపులు గాకు లానరింప బోలదే మాన్ప ద్వి.
హరిశ్చ. పూ. ౧౨౧౭
అచ్చ. రా. బాల. ౪౩.

గీ. అకనుదర్శాంథకార మంతంతఁ గవియఁ, గన్నుఁగానక పొద్ది రాఘవుని దేవి, జనకకన్య జగన్మాన్యఁ జెనక వచ్చి, కన్నుఁగానక చనియెఁ బల్గాకి కాకి
రామా ౫ ౪౦ (శ ర పా)

౨. సంకరుఁడు

సీ... సంకరుఁడు రాజులను బల్గాకియనఁగ.
ఆం. భా. ౩ ౧౩.

పలుగు. వి ౧ ఫాలము, నాఁగటికఱ్ఱు

సీ... చతుఁ బలు గవఁగను ఫాలాభిధానంబు...
ఆం భా. ౨ ౨౩౩

క ఎఱుఁగుల మలుగుల పలుగుల, గులగులలుగఁ జేసె పట్టుకొని బిట్టులకం, బలుగుల సలుగుల ములుగులఁ, గలఁగంగాఁ గట్టిరట్టి గట్టి కిరాతుల్
రా వి ౩. ౭౦

౨. గుంటకగుజ్జులకును పాపటపుగుజ్జులకును— తగిలించెడు దళమైన యినుపకఱుడు (శ. ర)

—విశే ధూర్తుఁడు, మోసగాఁడు

చ నస్, బలుగుఁదనంబునం బలుకఁ జాడియు నీసతి నంచు... భార ఆది ౫. ౨౦౩.

క కల దానన్మాక్షికి బహు, కలధౌత సుకర్ణపూర్ణకంఠసదా యు,ప్పలుగుయతి మఱపు మోసముఁ గలజేసియు లేక దానిఁగని రక్షింపుస్
జె. పంచ. ౧. ౨౧౪.

జః పలుగాకి, పలుగుగుంటకి, పలుగుడుఁబాము, పలుగుపిట్ట, పలుగూఁతలు, పలుపడి, పల్గాపక.

పలుగుంద్రు = పలుగురు. (శ. ర.)

పలుగుగుంటక. వి (√పలుగు) పలుగు అమర్చు గుంటక (శ. ర)

పలుగుడుఁబాము. వి (√ పలుగు) సర్పవిశేషము. (చి. ని శ. ర. బ్రౌ.)

పలుగుపిట్ట. వి. (√ పలుగు) ఘూకము, గుడ్లగూబ. (శ. ర)

పలుగురు = పలువురు. (శ ర)

పలుగూఁతలు. వి. బ. (√పలుగు) దుర్భాషలు.

క. పలుగూఁత లాడువానిన్, గలు ద్రావెడు వానిఁ జెవులు గఱచెడువానిన్, బొలఁ తులఁ దెచ్చెడువానిన్, దొలఁగింపక సంతరింపుదురు రాజన్యుల్

వేం. పంచ ౧. ౪౪౫.

పలుగొఱ్ఱు. వి. (పలు²+గొఱ్ఱు) పైరులోని గాదము పెల్లగించుటకై పండ్లవలె మేకు లమర్చినపలక (శ ర)

పలుచ(ల్చ). విశే. త పలచై (దీనికి నిగాగమము వికల్పంబుగా నగును—)

౧. దళసరికానిది, సాంద్రముకానిది

గీ. ధరణి నెత్తుటఁ దోఁగి యాభరణకాయ, శస్త్రఖండజాలములఁ జాలనొప్పెఁ, బలుచ గాఁ దుండఁ గుంకుమ మలఁది పెక్కు, దెఱఁగు తొడవులు దొడిగిన తెఱవబోలె.

భార. భీష్మ ౩ ౧౭౨

గీ. తారకాధీశుకిరణకదంబకంబు, చిలికెఁ, బలుచని వలిపంపు జిలుఁగుమంచు.

పారి. ౨ ౪౪

సీ. పలుచనిమాత్రవల్కలము గట్టి.

దై భా. ౭. ౬౫

౨. స్థూలముకానిది.

సీ. జాంబూనదచ్ఛాయచందంబు వర్ణంబు గలిగి పలుచని గాపడెను. భార. ఆశ్ర. ౨.౪౦.

క. పలుచనిశాలెలు మెఱుఁగువఁ, బలుమెఱుఁ గులు సందడింపఁ బాపటపై వం, జలిఁ జేర్చి జిలుకుఁ జూపులఁ, బలుకులఁ బులకండ మొలుకఁ బలికెన్ గలఁకెన్.

మనుచ. ౪. ౮౦.

౩ అల్పము, తక్కువైనది.

ద్వి పరిమళమిళితమై పలుచనిగాలి, పొరిఁ బొరి సభలోనఁ బొలుపార నపుడు ర౦. రా ఉ ౧౪౭ పా ౨౦ పం. (పలుచనిగాలి=మందమారుతము)

౪. తేలికయైనవాఁడు, గౌరవహీనుఁడు.

క మతిమంతుఁ డౌ సుమంతునిఁ, బతిమన్నన సేయ నన్నుఁ బలుచగఁ జూచున్, సతతంబు జ్ఞానగర్వాన్వితుఁడై యున్నాఁడు వాఁడు నీగజపుత్రా. సారంగ ౩ ౧౩౨

ద్వి పతి నన్ను సెప్పుడుఁ బలుచగాఁ జూచు మతిమంతుఁ డనుచు సుమంతు మన్నించు.

నవ. ౨. ౧౦౯. పా ౭. పం.

౫ అనుకు, చిక్కన కానిది

సీ ఏడు సాగరములు నిక్క దక్కడఁ బెట్టి పలుచనిరొంపి మై నలఁదికొనఁగ.

భార. విరా ౨. ౧౩౪

చ పలుచనియంబరుల్ చెఱకుపాలెడనీళ్లు...

ఆము ౧ ౯౧

జః పలుచఁజేయు, పలుచఁబడు, పలుచఁబాఱు, పలుచన, పలుచనగు, పలుచని చూఁ, ఱు పల్చన, పల్చనగు

పలుచఁజేయు. సం. క్రి (√పలుచే)

౧ తగ్గించు; పోగొట్టు

గీ, దృశ్యముల సంత్రయంబును దెలియఁజేసి, పరఁగ రాగాదివిశృతులఁ బలుచఁజేసి, చెలఁగి యుపరతి నుదయింపఁజేయ నొద్ది, యదియు బ్రహ్మానుసంధాన మనఁగ బరఁగు.

వాసిష్ఠ. ౨. ౪౪.

౨. చులకనఁజేయు, ఎల్లిదముచేయు.

గీ. ప్రాణవిభుఁడౌని యతిథిసపర్య ప్రోసి,బంధు
వుల గోని పుత్రులఁ బలుచఁజేసి, యట్టు
డిగఁదీసి యిట్టి నా రదవి డాసి, గాసిఁ
జెందఁగ నిం కేమి గలిగెవాని

దశా. ౫ ౩౮

ఉ. పావనదృగ్విలాసములు బాహ్యగతిం బచ
రించి చంద్రికా,శ్రీవిభవంబులం బలుచసేయు
ముఖప్రభ లుల్లసిల్లఁగా, పాండు. ౨ ౧౬

పలుచఁబడు. అ క్రి (√పలుచే) పలుచ నగు—
చూ. పలుచఁబాఱు (పలుచపడు శ ర)

పలుచఁబాఱు. అ క్రి. (√ పలుచఁబడు)
పలుచఁబడు, కృశించు

సీ. ప్రత్యర్థి నరరాజభయములతోఁ గూడఁ
దళుకు లేఁజెక్కులు బలుచఁబాఱె

దశా ౪ ౧౨౬

పలుచన=పల్చన. విశ (√పలుచే) లఘువు,
బరువు లేనిది; గౌరవశూన్యుఁడు

ఉ. ఒలము చెడి నీళ్లకంటెను,బలుచన య్యెలి రిఁక
మిమ్ము బాధింపఁగ . ఉ రా ౩ ౪౦౨

సీ. ఆగువరుం డని తార తడవి కూర్పక మున్న
బంధుల కే నేల పలుచ నైతి...

ఉ హరి. ౫ ౧౧౪

చ ..రాజకన్యకలధర్మము గా దిది యంచు
బంధువుల్, పలుచన గాఁగఁ జాతురో కా
పాయపుఁగోరిక లేమి చేయుదుస్

రాజ. చ ౩. ౯౯.

—వి ౧ లాఘవము, బరువులేమి, చులుకఁ
దనము

చ. జలజదళేక్షణోయములు సందులక్రిందుగఁ
దోఁచుమింటి నీడలుఁ గనుపట్టె నక్తెఁ
దటాకముల న్లఘింపుంబు రెంటిలోఁ, దెలియఁ
దరంగఁ బై కొగయు తేఁటులచేయుఁ దూప్పఁ

దోఁయుఘ్యల్పలాతనఁ జేరి మి న్నదుఁగఁ
బట్టె గదుం దళ కూటపో యతఁడ్.

ఆము. ౪. ౧౫౧

౨. సన్నదనము. ౩. నిలితిఠనము. ౪. అవుకు
దనము (శ. ర.)

పలుచనగు. అ. క్రి (√పలుచే) అల్ప మగు,
తక్కు వగు, ఎల్లిద మగు, చులక నగు.

ద్వి. చులుకై నై తోఁచె నిచ్చో దౌంతనము,
పం చనయ్యెను వాని ప్రజ్ఞ లనం౭ ద్వి తి
సా ౨౨౫ పా ౧౭. పం

గీ. కీడి తనయుంటెటౌ జాలెు నీరజాక్షి,కార
యభిమానరక్షకు లైనవారు, దొలఁగు సమ
యంబునను దాము తొలఁగి పోక,పరులచేఁ
గ్రోఁపుఁ బడుదురె పలుచ నగుచు

దశా ౩. ౭౫

(పలచనగు - అపముద్రితము)

గీ. ఆకులాహార్యనందన యులసపవన, జాలములఁ
దూలగితిఁ జాఁఁ దూఁ దొడఁగె, గరిమఁ
దా నెంతయుచలేంద్రకన్య యైనఁ, బలుచ
నగుఁగాదె ఘనవనుప్రార్థనమున.

వసు ౩ ౧౦౩

సా. మంచి రొుక్కువైన మజ్జిగ పలుచ నగును.

పలుపట్టెడ. వి —సంకరజాతిజనము.(శ ర ప్రా.)

పలుపు. వి (సం పలాపః) పసులు గుఱ్ఱములు
మొదలగువాని మెడఁ గట్టెడుత్రాడు, తలుగు.

సీ. దా మెనలును వల్లెత్రాళ్లును బలుపులు గవ్వము
ల్గాడవలికత్తి. హరి. పూ ౭. ౨౧.

శ. పలుపులుఁ గాండ్లుం బగ్గం, బులుఁ దన
యుస్త్రంబులునరి పాడి సేసిన ని, చ్ఛలబిడిఁ
బొలుడు స్వర్గం, బుల నేయుఁడు దివిజరాజ
పుత్రుఁడు గృహతోడ. భార.విరా. ౫. ౫౩.

(మన్మథరథ వర్ణనము.)

క. పొగడలు పలుపులు పున్నాగములు పగ్గములు పహాకారముల్ పూనుగాడి.
కు. సం. ౪. ౪౩౯.

పలుమ(ల్మ)ఱు=పలుమాటు, పలుమాఱు. క్రి. విశే. (పలు[1] + మాఱులు) పలుసారులు, అనేక పర్యాయములు, మాటిమాటికి

క విఱుగుట నొచ్చుట మనసునం, దలచుగి బాఢదవు పాండుతనయులబలి మే, ద్రోణ దఱుంగిక పెనఁగుట పలు,మఱుఁ జెప్పెద వశట... భా ర. భీష్మ. ౩ ౩౧.

క...పుభూముల వృత్తాంతము తెలుఁగఁగఁ, బలుమఱుఁ బుచ్చునది వివిధ పాపంద తతిన్ భార. ఆది ౬. ౧౦౪ భార. ఆర ౧ ౩౪౬

చ. కొలకొలమంచు నుండు సికకోశనద ప్రభవ ప్రవాహ శాకొలు విది తొంటిపాఁ దతిని కోటులనందడి నిప్పడెంపెయుం, పలపల నద్యోఁ బందుగులు పల్మఱుఁ గైకొని రాక యున్కి... సైవ ౩ ౧౩

సీ చిఱుతపాయపు గొల్ల తెఱవల వం పించి మఱి పశ పనులఁ బల్మఱును గాచి
నీలా. ౧ ౩

పలుమా(ల్మా)టు=పలుమఱు (√ పలు[1]) (అనేకపర్యాయములు.)

ఉ మాటలు పెక్కు లాడి యనుమానము లేక సభం గడంగి పుల్మాటుఁ బరాభవించిరిఁ జలంబునఁ బాండవకోటి కెప్పడుం, జేటు దలంచియే బలుపు పేసితి వైరము ..
భార భీష్మ. ౩ ౪౪౯.

క. మా టిడక యాశిఁ దడిగిన, మాటలలో సకల శాస్త్రమర్మంబులు ప, ల్మాటును నానావిధములఁ, జేటపడం బెలిపె భూప తిఁ బ్రియ మడరన్. చ్యా ౫. ౧౧.

పలుమా(ల్మా)ఱు=పలుమఱు. (√ పలు[1]) (అనేక పర్యాయములు.)

మ గదతోఁ దన్ గద చుట్టి రాఁ దిరుచుచున్ గం దొప్ప లంఘించి పూ, ఱుదెసల్ గైకొనుచుం గడంగి పలుమాఱుం దాఁకుచుం బాయుచుం . భార. శల్య. ౨. ౨౫౯.

మ పలుమాఱుం బలభేదిఁ దొట్టి సురలన్ బాధిం చుటం జేసి వా, రలు నాకం దలచూప కోడు దురు పూఁగ శ్రేష్ఠు లస్యుల్ జగం, బుల లే రవ్వరు... హరి. ఉ ౪. ౧౬.

మాలిని మురజపటహ ఢక్కా ముఖ్యవాద్యస్వ నంబుల్, పగదితినుకసేనాపాళిఁ బల్మాఱు మించెన్ ఉ. రా ౪. ౨౬౯.

పలుము. అ క్రి (క పలుంబు=పిద్పు తి పులంపు) (ప్రలాపించు. శ. ర.)

వి ప్రలాపము

ద్వి తలఁప బిడ్డఁ డెవీఁడు దయ్యంబుగాక, పలు మారు నీకిఁ బలుముకోనేల ద్వి. పరమ ౩ ౧౫౧ బా (ఇట కొను స్వార్థమున)

సీ రోజాడు రొంజాడు రొడ్డుడు రొండుడు రొల్లుడు రజ్జ ప్రేలుడు పలుముపలవరింపు... వాఁగఁ జెలఁగవాఁ బ్రలాపాభిధ .
ఆం. ఛా. ౧ ౧౧౬.

పలుమేరు. వి వృక్షవిశేషము.

వ పలుమేరు రేఁగు జేముపులుగుడు... కొండ లగు పొదలన్ మనుచ. ౪. ౩౪.

పలువ. విశే. (పలు[1]+వా—తె. పులంబల్) ౧ వాచాలుఁడు, ప్రేలరి.

క...పలువయెఱుంగవు పరాత్మ పరిమాణంబుల్. భార. ఆది. ౬. ౩౫.

గీ. వాగవిద్యాధరావళి వాకొనెఱుఁ, జేల కెఱవపు పలువ నీకేది దిక్కు. భాగ. ౪. ౨౫౪.

సీ. ఫలరసంబులఁ జొక్కి పలువలై పక్కికు
చిలుకల పలుకుల పలికియలికి
విగ్ర. 8 ౬౦

౨. దుష్టుఁడు, దుర్మార్గుఁడు.

గీ కిరటి యడిగొట్టు పలువ... మొండి, కట్టె
వాఁ గను కుజనాఖ్యగాఁ కొలంగు
ఆం. గా 3 8

క కలఁకయు నలుకయు నెదలో, మొలవఁగ
న మ్మేటి సోకుమూఁకలకోఁ డో, వెలియల
ని న్నిటుచేసెన, పలువలతెఱఁ గెల్ల నేఱు
పఱుపు మటన్నన్
అచ్చ రా ఆర ౧౬. కు సం ౧ ౬

పలువడి. వి (√పలుఁ) దౌష్ట్యము

సీ పలువలై చిలుకల పలువకు లుడిగింతు నని
పల్కు నట్ట యింపొగఁబల్కు
కు సం ౧. ౬

పలువరింత. వి పక్షివిశేషము హంస 3 ౧3.

పలువిత్తు. విణ (పలు[1] + విత్తు) పలువునకుఁ
బుట్టినవాఁడు, సంకరుఁడు, దుష్టుఁడు

పలువ(ల్వ)రుస. వి (పలు[2] + వరుస) దంతపం క్తి

వ... భూషాగిత్యుని పలువరుస యింతెంబున నుప్ప
ఉల్లు త్రుళ్లు మెఱుంగులు .
భీమ ౫. ౧

సీ. వీడెంపుఁ బలుకెంపు విరిసి వెన్నెలగాయ
వరిగింజ నొకటఁ బల్వరుస దోమ
ఆము ౧ ౬౦ యయా ౪ ౩౧.

—ఇట్టి పలుచాలుపు మొ

పలుపుం(డ్రు)దు=పలుగుం(డ్రు)దు. (శ ర.)

పలుపురు=పలుగురు. స బ (√ పలు 1—
పలు శబ్దమునకు మహాన్మ రూపార్థక రూపము)
అనేకులు.

క. అప్పురమునఁ బెరిగిన నృపు, లిప్పుడు భారత
రణోపహృతు లై పలుపుర్, గుప్పలు గొనఁ
బడి రనికిం, దప్పినవాఁ డొకఁ డొకండ
ధర నంతంతన్ భార. శాం. ౨. ౯౬.

క పలువురు కొడుకులు విప్రుఁడుఁ, బలు
పాటులు పడుట తేటపడ విని కరుణం,
దలకొని తన చిత్తమునకు, వెలిమిగ నా చేతి
రత్న మిచ్చితిఁ బ్రీతిఁ దశకు ౪ ౧౧

చ...అయ్యలఘుఁడు దాని నీ కునికి నాగ్రహా
మూఁది మదీయభృత్యులన్, బలువురఁ
బుచ్చితిన్ ఽలమిఁ బట్ట సమర్థత గల్గు
వారలన్ పె శకుం ౨ ౧౨౨

పల్కు(లుకు)జవరాలు. వి (పలుకు[1] + జవ
రాలు) వాగ్దేవి, సరస్వతి

ఉ అంచలతేరఁ బల్కుజవరాలును బొక్కటి
తమ్మిగచ్చ క్రొ, మ్మించుల నీనుమేను...తీ,
వంచమొగంబులుం గలుగువాఁడు చెలంగును
వేల్పుఁబెద్ద యై. విప్ర. ౧. ౨3

పల్కు(లుకు)తేజి. వి (పలుకు[1] + తేజి) చిలుక,
శుకము.

గీ ప్రాణనాయక యిదె చూడు పతులఁ గూడి,
పాయకుఁ డటంచు సతులకుఁ బల్కుతేజి,
పాడుసాహి శికాచేసి పంపు కాగి, తంపు
పరమానువోలె సుధాకరుండు.
దశా. 3. ౪౫.

పల్గొ(లుగొ)మ్ముల మొకము=(√పలు - దంత
ము లే కొమ్ములుగాఁ గల మొకము.) ఏనుగు,
ద్విరదము.

సీ. మేటిపల్గొమ్ముల మొకపురాతుటుములు బలి
తంపు బఱపుగుబ్బలు గాఁగ
నీలా. ౧. ౨౪.

పల్చన=పలుచేన. (√పలుచే)
(చూ. పల్చ నగు)

పల్చనగు=పలుచేనగు. (√పలుచే)
(చిక్కనిది కాని దగు)

శా. పూ వై తిన్నకరండమై కరంగెంబోలెబో
నీర్గళం బల్చ నై వైజ ౨. ౧౩౯.

(సాంద్రము కాని దగు,దట్టము కాని దగు,దళము కాని దగు)

సీ. అగరుగంధము చెక్కలందుం బల్చ గలంగి
రొమ్ము లింగపేటికం గుదురుకొల్పి
చెన్న ౧. ౨౩౩.

(చిక్కు, కృశించు)

చ మనమున కుత్సితం బొసంగ మంత్రికిం బట్టపు
దేవి గర్భిణో,ధనమునం బల్చ నై వెలవు
పైకొను ముప్పిలాకెమ్మె గంబుతో
శివరా ౨ ౪౪

సీ పరమాన్నరుచి గ్రోలం బరపదార్థములందు
నరుచి పుట్టెనో పల్చ నయ్యెం దనువు
దశా ౭ ౧౪

పల్చోక=పలుచోక వి (√పలుగు) చెడ్డపేనము, దుష్టత్వము

మ ఇది యే మిచ్చటి కేల వచ్చితివి నీ కింటం
బను లేవె యెప్పుడు పోపో పతి యూర
లేనియెడ నీ పల్చోకశృంగారముల్, నుడ
తుల్ సేయుదురే . శశాం ౩ ౫౧

పల్యంకము. సం వి అ పుం ౧ పర్యంకము, మంచము ౨ బృసి, యత్యాదులయాసనము ౩. యోగపట్టె ౪ మంచె (శ ర)

పల్యయనము. సం వి అ న ౧ గుఱ్ఱపు పల్లము. ౨. గుఱ్ఱపువాగె, రశ్మి (వాచ)

పల్యయనుఁడు. సం వి అ పుం కూటస్థుని నుండి యాఱవపురుషుఁడు, ప్రపౌత్రుని మనుమఁడు. (వై ని)

పల్ల=పాల. విశ. (సం పాటలః) ౧. పాటల వర్ణము గలది, ఎఱుపు మించిన తెలుపురంగు కలది

క నానాతీర్థసతతను, స్నానంబులం బల్ల లైన జడలును భిక్షా, నూనోపవాసకృశ మగు మేనులు నై వారతపము మిక్కిలి మెఱయన్ భా. అను ౫ ౨౫.

గ్వి పల్లమీసములు కేస్పు కుకాయకిన్ను
బస. పు ౩. ౧౦౧౬. పం ఈ హా ౨ ౧౭౭

౨. ఎఱ్ఱ నైనది

సీ పల్లచీమల వర్త్రిత తికియుంబోలె స్త్రీ
దుప్పటి నొప్పుకి తైవాని. అను ౬ ౧౯

సీ పై నుండి క్రింకికిం బర్వ సీగరుటేలు గూడల
వ్రేలెడుపల్లజాలు గాంగి యుగా ౨ ౩౬.

జః పల్లకిట్టు

పల్లకట్టు. విశ (√ పల్ల) పలసన్నె మాపట్టు
నగి (శ ర) పల్లవన్నె కలిగి కనంటను గది

పల్లకి(కీ)=పాలకి, పాలని. వి (సం పల్యంకికా ప్రా పల్లంకో కి పలకి తె పల్లక్కు) మనుష్యులు మోసెడి యానవిశేషము

సీ పల్లకి పల్లకీ పాలకి పాల్కి వాం బల్యంకి కాఖ్యలు పరగు...సాం ని స్థావ ౬౪.
ఆం భా ౨ ౨౦౧

చ శకునమనోజయంబుగం బ్రశస్తముహూర్తమునందు వేడ్కం బ, లకులు గదల్చి పెట్టెల కెలంకుల పాల్కికిం బోసం బంచి...
వై. భా ౩ ౬౧.

ఉ. పల్లవపాణి యిందుమతి పల్లకిలోపల బంధుకోటి రం, జిల్ల స్వయంవరస్థలికిం జేరెను నందు ముదంబు భాసిలన్.
ఇందు. ౫. ౧౦౫.

క. అంచలవె స్తలవడిబం, కించుచు బంగారు
పల్లకియెక్కి ప్రయా, ణించుచు వెదంగాంతలక,
ప్రాంచలమున నొకమహో గ్రఫణి యెదురగు
చుక్ శై. భా. ౨. ౭౫

సీ అల్లంతఁ గని నంత పల్లకిల్ డిగ్గి భూవల్లభుల్
మ్రొక్కి దీవెన లొసఁగుచు.
దశా. ౪. ౧౯౦.

పల్లగించే=పల్లించే. స. క్రి (√పల్లము²) పల్లముకెట్టు (శ ర.)

పల్లట=పల్లటము. వి (సం పర్యస్తం ప్రా. పల్లట్టో, పల్లత్థో శ పల్లట) ౧. వ్యత్యాసము ౨. చలనము (శ ర.) 3 కష్టము
(చూ. పల్లటపెట్టు)
జ° పల్లటపెట్టు, పల్లటించు, పల్లటిలు.

పల్లటపెట్టు. స క్రి (పల్లట+పెట్టు) బాధపెట్టు, కష్టపెట్టు.

చ. పరువగతి స్మహాముసులఁ బల్లటపెట్టవె
యట్టు నీకు నో, కరువలి మేఘవేణికల గావి
రొనర్చుట ధాత్రిఁ జిత్రమే
వేం పంచ ర ౧౪౪.

పల్లటము=పల్లట. వి ౧ కష్టము

గీ. చోద పల్లట మల్లట చోడుమ బడ,ప
యిడు మగచాటు బా మనఁ బరగుఁ
గష్టము... ఆం భా ౧. ౧౫౦.

ఉ. నీ,పైరుగదమ్మ మల్లికలు పల్లట మందఁగ నేల
వానికిన్ వేం. పంచ ర ౧౭౯

౨. చాంచల్యము

ద్వి. భూతింబు సోఁకెనో బుద్ధిపల్లటమొ,
పైత్యంబు హెచ్చెనో భ్రమసెనో కాక,
చిత్తవైకల్యంబు చెందెనో ...
ప్రభులిం. ౨. ౬౯. పొ. ౨. పం. 3.
వ్యత్యాసము. (శ. ర.)

పల్లటి=పల్లటీ. వి. (శ పల్లటు) ౧. మల్లవిద్యావిశేషము.

వ . మొగ్గిప్రాలుంటలును నురటి పల్లటి మొదలగు లాగు పరుసలును. . మల్లపు 3 ౬౯.

౨. నాట్యభేదము

సీ లాగు మైపిరియుఁ బల్లటియు కేత్రియు
వెళ్కు విలవీఁజు ఒక్క శికిధ ముక్కిగ్గు
ఉ రా ౬ ౧౩౯.

గీ లాగు మైసిరి వెళుకు పల్లటియు గులుక,
జక్కిణి నటించి... సమీగి 3 ౨౧౪

3 (పల్లటులు గొట్టునది) పావురము, పారావతవిశేషము

ద్వి భావించి నీమదిఁ బల్లటిఁ దేగఁ, బోవల
దట్టి పావురములు లేవె
ద్వి శ పా ౧ ౧౯ పొ. ౧౦ ౫౦

పల్లటించే=పల్లటిల్లు అ క్రి (√ పల్లటి) పరితపించు.

క పలవించు బల్లటించుక్, ఊలపల కన్నీరు
నించుఁ బసివాఁ డంచుక్, విలపించుక్
బోలు వెంచుక్, దలవరులకు నప్పగించుఁ
దిల యటు వంచుక్ సారంగ 3 ౧౦౩.

పల్లటిలు=పల్లటించే. అ క్రి (√ పల్లట)
౧ పరితపించు, దుఃఖించు

గీ వగచె దుగపిల్లి వందురెఁ బల్లటిల్లెఁ,
బొక్కె నన నంగలార్చె నాఁబొల్చి యుండు.
ఆం. భా 3 ౧౦౨.

౨ చలించు, అదరు.

ఉ .సమగ్రబలంబుతోడ భూ, భాగము పల్లటిల్లె దశకు ౨. ౯.

ఉ తల్లి ధరిత్రిపై నొఱగి తల్లడపాటునఁ జెంది
చిత్తము, బల్లటిలంగఁ బ్రాణములు వాసినఁ
జాచి కలంగక... భాగ. ౧. ౧౧౯.

ఉ. అనుచు ముదంబునం బలికి యంతటఁ దానా
రయుచెంగి పల్లటిల్లిన హృదయంబు నిల్పికొని
ద్వా ౧ ౧౬౯ భా రా. కిష్కిం ౫౫

౩. చెదరు, చెల్లాచెదరగు

క పల్లటిలం దొడఁగె నపుడు పాండవ బలముల్
భార భీష్మ ౧ ౨౪౦

మ. ఒకమా రెవ్వని పేరు కర్ణములలో నొయ్యా
రమై సోఁకినన్, సకలాఘంబులుఁ బల్లటిల్లి
తొలఁగున్ భాగ ౯ ౧౪౨

గీ ఉలుకు వారాద్రికర్మని కిరము సోఁకఁ, బ్రేత
బేతాళ మోహినీపిశితభోక్త్ర, కామినీ శాకినీ
ఢాకినీ మదాంధ, భయకర బ్రహ్మరాక్షసు
ల్పల్లటిల్లి హంస ౩ ౭౩

౪ స్వస్థానమునుండి తొలఁగు

గీ జలధరంబులు గురిసె నాసారవృష్టి, యటఁ
బద్మాసనస్థుఁ డై పల్లటిలని, యత్తపోధన
పర్యపై నవని కరిగియు, చిరతపోరాజ్య
పట్టాభిషేక మయ్యె కవిక ౬ ౨౫

ఉ .ఇదే మిదేమయా, యిప్పుడు దీనిచంద మని
రయం గలభాషిణి మే చెమర్పఁగాఁ, గొల్ప
విడంగఁ బొఱఁ జనుగుబ్బలఁబయ్యెద వాయు
సుస్థితిం, దప్పి పిఱుందు పల్లటిలఁ దా మర
గొ మ్మిరుగేలఁ బట్టుచున్. కళా. ౩. ౭౦

౫ చెడు. వ్యత్యస్త మగు (క ౧)

గీ అవనిఁ బడనీక శాఖఁ జంచువునఁ బట్టి,
పట్టి వారల నుస్థితుల్ పల్లటిలక, యుండ...
భార అను. ౧ ౨౩౭

౬. తగ్గు, క్షీణించు.

చ. కినుఁగొని యర్ధ్ర క్రొత్త యగు శాతుకవృత్తి
మునింగి పల్లటి, ల్లిన ధృతితోఁ గ్రిమం బరియ
లేనిమనంబు చలింప .
భా. విరా ౨. ౨౪౮.

గీ కారణం బేమి దీనికిఁ గలుగు మెట్లు, వాటి
లెనొ ధర్మ మేవంకఁ బల్లటిలెనొ.
కాశీ ౬. ౬౪.

క ఆవిధము నించుకించుక, భాష్పంబునఁ దోఁచె
నానృపాలుఁడు నిన్నన్, గేవలము మన
చెలిం గని, లేవ దొలఁగి మిగులఁ బల్లటిల్లిన
చెలువున్ పి. శకుం. ౩. ౬౭.

౭. ఎత్తఁబాఱు, ఎత్తువడు

వ .అచ్చేరువ నున్నయున్న అవృత్తుంబు నిరీ
క్షించి యాననంబు పల్లటిల్ల ధర్మతనయుం
గనుగొనిన .. భాగ విరా ౨. ౧౩౫.

౮ వివర్ణ మగు, వెలవెలపోవు.

గీ ఆననము పల్లటిల్లంగ నజుఁడు గలఁగ
భార శాం ౬. ౪౪౪.

వ ..అట్లు ధర్మతనయుండును దమ్ములుఁ గొడు
కులును ద్రుపదపుత్రులును బొదువుకొని
యుధుపలుకుటకుఁ జిత్తం బుత్తలపడ నాన
నంబు పల్లటిల్లఁ గరంబులు విదిర్చి దురం
బొనర్చువారై . భా కల్య ౨ ౭౩

౯ పర్వు, పెరుఁగు

ఉ .నావు దులస, తొక్కుకపల్లి పల్లటిలఁగా
నతఁ డాతనిఁ జూచి యిట్లనున్
కేం. పంచ. ౧ ౨౧౪.

పల్లటీ=పల్లటి. వి ౧ ఉడ్డీనము, పక్షులగతి
విశేషము; పావురములగతివిశేషము.

గీ బొల్లి పెమ్మాము దనరారు పుల్గొటని, పల్లటీ
లను పెల్లుల్లసిల్లువాని, దాని వరదానిఁ గని
కేళి తలఁపు మాని. ప్రబంధ ౭౦౨.

౨. పారావతవిశేషము

క. మేలైనలకోరి లాఁడ్డీలుం బదటీలు పల్లటీల్
పక్కువలున్. సారంగ. ౧. ౧౦౯.

గీ. బలసి కూళీలు వొడ్డీలు పల్లటీలు,. .
హంస. ౫. ౧౪౩

3. ప్లుతగతిభేదము, గంతు, దుముకు

గీ... ప్లుతగతిభేదంబు జంగ గంతు,దాఁటు పల్లటి దుముకు నాఁ దనరు నభవ
రా ఆం భా ౨ ౧౯౭

జ. పల్లటీల్గొను, పల్లటీల్దాఁటు, పల్లటీల్ద్రొక్కు, పల్లటీల్వైచు.

పల్లటీ(లుగొ)ల్గొను. అ క్రి (పల్లటీలు + కొను) ౧ ఎగురు, దుముకు.

గీ పల్లటీల్గొని కవ గూడి పావురంబులు ..
భాను ౪ ౭౭

ఉ ఆవ్వీరవరుల్ మిథోవితతవీరగసాగ్ర కటాక్షభావగంభీరతఁ బల్లటీల్గొనుచుఁ బేరెమువాఱుచు . కళా ౭ ౯౯

ద్వి పనజపంక్తులమీద పడిఁ బల్లటీలు,కొనుచుఁ గుందమలపైఁ గునిసియాడుచును,
ద్వి పరమ ౪ ౨౩౬

౨ కవియు,కూడు

గీ అంగుళీయకఖచితంబు లైనమణుల,డాలు నఖరుచితోఁ బల్లటీలుగొనఁగ
విప్ర 3 ౭౫

పల్ల టీ(లు)ల్దాఁటు = పల్లటీల్గొను.
(√ పల్లటీ)
(దుముకు)

సీ తెగనిండఁ దిగిచి ఎల్దెనలకుఁ బొట్టిలొలలు చూపి పల్లటీల్దాఁటువారు. కళా. ౭. ౪౧.

పల్లటీల్ద్రొక్కు. అ క్రి (పల్లటీలు + ద్రొక్కు) దుముకులాడు.

సీ. సారెసారెకు దంతచకచాకల్ బయలెక్కి కిచి గిక్కులఁ బల్లటీలుద్రొక్కు. చమ. 3. ౯౦. (ఇట వ్యాపించు అని భావము.)

పల్లటీ(లువై)ల్వైచు. అ. క్రి. (పల్లటీలు + వైచు) పల్లటీలుగొను

ద్వి. తెల్లపావుర మిది తెలివి గల్గినది, పల్లటీల్ వైచు ..ద్వి శ. సా (శ. ర. గ్రా. పా.)

పల్లణించు. అ క్రి (క పల్లణిసు) జీనువేయు.

గీ త్రాళ్లు వైవక దంతులఁ దఱుమువారు, సిడెము లెత్తిక గథముల నడుపువారుఁ, బల్లణింపక హాయములఁ బఱపువారు
చంద్ర. ౫ ౧౨౯.

పల్లన(ము)=పల్లము. వి ౧ పల్యాణము, గుఱ్ఱపు జీను

ఉ. అంగన నాదరించి వసుధాధిపుఁ డాక్షణ మాత్రలోఁ బుర,ప్రాంగణభూమి సాహిణి రియంబునఁ బల్లనకట్టఁ బట్టసా, రంగజవంబుఁ గల్గినతురంగము నెక్కి కదల్చి కాళవా,స్తిం గదియంగ వచ్చి డిగి చిద్వనధి న్మొగలేటఁ గ్రుంకుచున్ కాళ ౪. ౨౦౧

గీ హాయముఁ బల్లన కట్టు లెం దతిరయమున
పరమ. 3. ౧౧౧

సీ. బంగారుమెఱపడి పల్లనంబులతోడఁ గెంబట్టు కీలుపక్కెరలతోడ, పి. శకుం. ౧. ౧౧౧.

౨ పల్యాణము, అంబారి.

శా .కుముదస్తంబేరమం బగ్రతో, భూమిం ఱల్లనఁ గట్టు రానసిరుచిస్ఫూర్తిల్విజృంభింప సం,గ్రామోచ్చం బలలాశ రేఁగ ననుజన్మ,ం ధాంతిగారూఢుఁడై. పారి. ౪. ౭౦.

ఉ. ఏనుఁగుపల్లనం బడిన కేడికబుస్ వళమే వహింపఁగా.
విక్ర. ౫. ౧౩౨.

పల్లపుఁబంటు. వి (పల్లము[1] + పంట) నీరాన రాను పండెడిపంట (శ. ర. గ్రా) కాలువలు చెఱువులు మున్నగుజలాధారముల బహోయమునఁ బండెడుపంట.

పల్లము¹=పల్లు, పల్లుడు. వి (సం. పల్వలమ్. తె. పళ్లం) నిమ్నస్థలము, గుంట.

గీ అకట జాహ్నా(ప్రయాణాంతరానువృత్తి, నుదక మున్నతి భూమిపై నుండలేక, పల్లమున కోడిగిల్లినపగిది నతిండు, కదలెం దీర్ఘాంతరము నకుం గాశినుండి కాశీ. 3 ౧౦౦.

వ...మిట్టపల్లంబులు సరిగా సంపజాలంబుపగిదిం గురిసి .. హర ౨ ౨3.

వ. ఇట్లు క్రిమంబునం దమంబు నిగిడి మిట్టపల్లంబు నియ లోలం బని యేర్పఱుపగా కున్న సమయంబున విక్ర ౬ ౬౬ విణ నిమ్నము.

సీ...పల్లము నవుకుం బల్లనంగ నిమ్నంబు దనరు ఆం. భా. ౧ ౧౫౭

ఉదా : పల్లపునేల.

జ : పల్లపుంబంట

పల్లము²=పల్లన, పల్లనము. (సం పల్యాణమ్ ప్రా. పల్లాణం)

మ మదదంతావళదంతిముల్ నఱుకునమ్మావంతు లుద్భ్రాంతతన్, బెదగం బల్లము గుట్టమున్ గవుతునన్ వేటాఱుకుండెంబు లై, చెద రంగా . విక్ర. ౬ ౭౯

సీ అరిదిసింగపుంబల్ల మమరించి పేరాజా మేలుం దేజికిం బదివేలు సేయ విజ ౨ పీఠి. ౨3

మ కెలవ పూపల్లంబు కురువేరవాఱులును తమ్మితూండ్లప్రక్కల పల్లంబులును గల పచ్చ కొక్కలహుమాయి సెక్కి...
పానందో. ౫ ౯౧ పా

సీ ..పల్యాణ మొప్పును బల్ల మనంగ ఆం. భా. ౨ ౧౯౯.

జ : పల్లగించు, పల్లించు

పల్లము. సం. వి. అ. పుం పెద్దగాదె, ధాన్యము బోసెడి పెద్దగరిసె.

పల్లఅపులు. వి. బ. (పలు+అఱపులు) సీచపు మాటలు, దుర్భాషణములు.

క. అని యీగతిం బల్లఅపులు, గొనకొని యడు వంగ విప్రకులజునితో నమ్మను శేంద్రుం డధిక ధైర్యంబున ని ట్లని పల్కి శంకం బొందక తెలివిన్. హరిశ్చ ౪ ౧౯౯.

క ఓరి దురాత్మక కామా, రారామలతోడ నీ వఱచు పల్లఅపుల్, సైరించితి మింక నూ కి, నో రత్తితివేని మిగుల నొత్తువు నుమ్మీ వరాహ. ౧౧ ౯౧.

చ. .పతివ్రతాగుణం, బేఱుంగుటంజేసి నాకు సురగలిచ్చిరి మక్కిటి చక్కంజాగు పల్లఅ పులు మాని... నా పంచ. ౧ ౧౯౪.

పల్లవకము. సం వి అ. పుం ౧. ఒక దినుసు చేప ౨ అశోకవృక్షము పుం న నవకి సలయము, క్రొంజిగురు

పల్లవద్రువు. సం వి ఉ పుం. అశోకవృక్షము.

పల్లవము. సం వి అ పుం న ౧ నవపత్త్రము, చిగురు. ౨ చిగిరించినకొమ్మ, కొమ్మ, విటపము 3 విస్తారము, వివి ౪ అలక్తకరాగము, లత్తుకరంగు ౫ శృంగారము ౬ చాపలము. ౭ బలము ౮ ఆకు, పత్త్రము ౯. ముంజేయి. (వై. ని) వి. అ. పుం. వెనుకటిచరణముల యందలియర్థము ననుసరించి సంగీతము మొదటం జెప్పెడువాక్యము, గీతావయవము

మ.. కే, ల్గదలింపన్ సుకుమారపల్లవనవైలా లక్ష్మి వీక్షింప మ, ట్పదియం బొల్పు... గేయవాక్ప్రౌఢిమన్ వసు. 3. ౫౯.

పల్లవుండు. సం. వి అ పుం. జారుండు, విటుండు.

పల్లవాదము. సం వి అ పుం. లేడి, హరిణము.

పల్లవాధారము. సం. వి. అ. పుం. శాఖ, కొమ్మ. (శాచ.)

పల్లవాస్త్రుఁడు. సం వి. అ. పుం. మన్మథుఁడు, చిగురుఁగైదువువాఁడు.

పల్లవి. సం వి ఈ పుం—పల్లవములుగలది— వృక్షము, చెట్టు. పల్లవము

పల్లవించు. సం అ క్రి. ౧ చిగిరించు, విరివి యగు, అతిశయించు

క గిరులెల్ల జలము లయ్యెన్, దరులెల్లను పల్ల వించె ధరణిగిగఃభూ, చరులెల్లను జొక్కి రి హరి, మురళీరవామృతము సోఁక ముద్దియ కంటే భా. ౧౦ పూ. ౭౯౫

సీ. పాటలాడుదు రొక్కచోట మోటులు పల్ల వించి కోయిలలకు విందునేయు

ఉ రా ౧ ౧౭౦.

ఉ... మోదమున న్మగి పల్లవింపఁగా...

దశకు 3 ౧౬౫

చ. గిజభుటలం గనుంగొని వికాసము మోమునఁ బల్లవింపఁగా భార భీష్మ ౨ ౨౦౬.

గీ బహుళకారుణ్యసంపద పల్లవింప

భార శాం ౫ 3 ౧

౨. రాగిల్లు, రక్తిని పొందు

సీ ఒకకొంతప్రొద్దు ఖాండికజనంబు లానర్చు పరిహాసగోష్ఠికిఁ బల్లవించు శివరా ౨ ౯౭

అ. లీల నంది నెక్కి లే వ్వ దొలుకాడఁ, బణఁతి కథయ మీయఁ బల్లవించి,భక్తకాంక్ష వుండు భవుఁడు ప్రత్యక్షమై, శైలరాజ పుత్రి మోలనిలచె వీర. ౨ ౨౦౭

పల్లవికుఁడు. సం వి అ పుం కాముకుఁడు, విటుఁడు. (వాచ)

పల్లవితము. సం విశ. (అ. అ అ) ౧. చిగి రించినది. ౨. విరివిగలది, విస్తారయుక్తము 3. లాక్షారక్తము, లత్తుకచే నెఱ్ఱబడినది. (శే. వి.)

పల్లవిలు=పల్లవించు.

క. జనపతి మునిపతిఁ బూజా, వినతి నతి క్రియలఁ బల్లవిలఁజేసి ప్రియంబున వీడు కొలిపి తానుం,జనియెఁ గొలువు విరిపి రత్న సదనంబునకున్. వెం పంచ. ౪. ౧౦౯.

పల్లాండు. వి (త పల్లాంటి = ఆశీర్వచనము, కావ్యము) గీతము.

ద్వి మఃవిజజనకుండు మధురాపురమునఁ, దన దేవితోడఁ బ్రత్యక్షమై మున్ను, చేడియ కూర్మి నాచేతఁ బల్లాండ్లు, పాడించుకొన్న శ్రీపతిసొంపు మీఱు.

ద్వి సాము ౫. 3౯3 పా

పల్లాడు=పాలాడు.

(చూ. పల్లార్చు)

జ • పలార్చు.

పల్లాయనము. వి (సం పల్యాణమ్: క. పల్లణ త. పల్లాణం) జీను, పల్లము.

(చూ పల్లాయనంబువాఁడు)

జ • పల్లాయనంబువాఁడు.

పల్లాయనంబువాఁడు. వి (√ పల్లాయనము) రాతు; భృత్యుఁడు (ఆప్తుఁడు శ. ర.)

వ...౩న పల్లాయనంబు వారితోఁగలసి మఱు నడి యున్న కారవేశ్యుం డమ్మాటలు విని .

భార ఉద్యో. ౧ ౯౪.

పల్లార్చు=పాలార్చు. స క్రి (√ పల్లాడు) ఇది పట్టుభాతుక్త్వార్థ కానమాపక క్రియాపూర్వకము గాఁగే ఠేఁచుగాఁ బ్రయోగములందుఁ గానఁబడు చున్నది. ౧. పాడుచేయు, ధ్వంసముచేయు.

గీ॰ లేమ నీదయ నామీఁద లేమి నింత, సకలఁ కొల్పడవలసెను వీనిచేతఁ, గాక నీప్రాపు గలిగినఁ గడఁగి వీనిఁబట్టి పల్లార్చగాఁజా నిపాదమాన. కవిరాజ. ౨. ౧౪౭.

సీ. పట్టిపల్లార్చిరి బహుదుర్గవర్గముల్ పరభ
  భూభర్తృ పాశ్చాత్యచయము.
  సిం. శాగ. ౪. ౫.

౨. మిగుల బాధించు, పీడించు.

సీ పట్టిపల్లార్చ శేపట్టున దయఁ జిల్కు మనసు
  గల్గినయట్టి మగఁడు గలిగె.
  హంస. ౪ ౧౮౬.

3 ఎక్కువగా విమర్శించు

వ్యవ. నే నాడినమాటనే పట్టి పల్లార్చు
  చున్నాఁడు.

పల్లి. సం వి ఈ. స్త్రీ ౧. పల్లె, క్షుద్ర
  గ్రామము ౨ కుటి, వ్యాధమందిరము 3 ఆశ్ర
  మము. ౪ బల్లి, గృహగోధిక

పల్లించే=పల్లగించే. స క్రి (పల్లము[2]+
  ఇంచు=పల్లము గలదిగాఁ జేయు) ౧ (గుఱ్ఱము
  మొ. వానిని) పల్లము కట్టు సిద్ధపఱుచు

వ అత్తెఱంగ దత్తడులం దత్తడంబునం బల్లింప
  నేను చెప్పగంబున నెక్కంబోవువారును
  పారి ౪. ౬౬

క అల్లవ కిచ్చెను బచ్చల, పల్లకియును దమ్మి
  కెంపు బదికపుకోడుక, జల్లులసమక ట్లల
  రగ, పల్లించినవారువమును బంగరుగొడు
  గుగ యయా. ౪. ౧౭3

౨ (గుఱ్ఱము మొ. వానికి పల్లమును) కట్టు.

వ మూర కొక్కండును కేవ కొక్కండును
  గా...కట్టునడొల్లుటుల్లారు బల్లసిల్లఁ బల్లిం
  చినపల్లంబు పై. . ఆము. ౪ ౩౫.

పల్లిక[1]=పల్లిక. వి ప్రసేవవిశేషము, వెదురుబద్దలు
  మున్నగువానితో అల్లిన పెడల్పయినసంచి, దాగర
  సీ. సిబ్బి పల్లిక శాఁ బ్రసేవవిశేష నా. ,
  ఆం. భా ౨. ౨౪౦.

పల్లికలు. వి. తామరసవలె బయలుదేరెడి చర్మరోగ
  విశేషము.

ద్వి...వయను, గిగిపోయి పల్లికదే బెరూపముకు
  వగ మాలి బ్రతికి రొక్కరి నుద్ధరింప. ద్వి. ౪.
  పా. ౨ ౬౯ పా. ౫ పం.

(వ్యవ) వానికి ఒడలెల్ల పల్లికలు బయలుదేఱినవి

పల్లికతట్ట. వి మత్స్యవిశేషము

ఉ. పల్లికతట్ట మారువము వాలుగ చేదస కొఱ్ఱ
  మీను... ప్రబంధ ౧౯౫

(వల్లికతట్ట ముద్రి. పా.)

సీ. వాలుగు మొదుగొమ్మ పల్లికతట్ట పుత్తడికాను
  పూమీను కడిసెలంబు . హంస. ౪. ౧౨౪.

(వల్లికతట్ట. ముద్రి పా.)

పల్లియ=పల్లె[2]. వి (క పల్లి త పల్లి) చిన్న
  యూరు

గ ఎల్లుండి సమారాధన, చిల్లర వెచ్చములం
  గొనఁగ శీఘ్రము మె యిది యీ, పల్లియసంతకుఁ
  జని... శుక. ౨ ౧౭3

మ. విను లోచూపున చేలపై నడువులం బ్వాళ్లు
  న్మల ల్సాంద్రము, శ్పనువీవు ల్దగుపల్లియ
  ల్పదకి... యయా 3 ౧33.

గీ పల్లియచోటినుండి రొలపాపెను వట్కులం
  చక్కలంబులు, స్పల్లపుటచ్చులు...
  హంగ ౨ ౯౧. నీలా ౧ ౧౦౦.

పల్లివాహము. సం వి అ. పుం తృణభేదము.
  (రా. ని.)

పల్లు[1]=పల్లము[1].

పీ .పల్లము నవుకుఁ బల్లవఁగ నిమ్నంబు దనరు.
  ఆం భా. ౧ ౧౫౮

పల్లు[2]=పన్ను[3], పలు[2]. వి. జా. (క. పల్లు,
  పొల్లు. త. పల్లు.) ౧. దంతము, రదనము.

(చూ. పల్లొత్తు)

(బ. పల్లులు, పండులు. పండ్లు.).

సీ. పండుటాకు గొలుసులు బదరి పాపములు మిడి
  గ్రుడ్డుల నిప్పులు గ్రుమ్మరిలఁగ.
    హరి పూ. ౫ ౧౪౯.

మ. అనిశం బండులు గీటుకొంచు హృదయం
  బల్లాడ బాణామరుం,దనఘా నీపలు లేను
  దాఁటుదుగా వీఁ దన్యాయకార్యంబుచే,సిన
  సైరింపక యుంచి...
    ఉ హరి ౫ ౨౩౦

గీ ముదుసుఁదీపెల దిగవుగా మొపుగట్టి,వాఁడి
  పండ్లు బిగించి చేతలఁతి రొగిరి,
    హర ౧ ౨౦

చ ..ఆవెపో పడగండ్లన రాలెఁ గానిపాఁ,
  డిలఁబడువానిఁ దిన్నయపుడే చలిఁ బండ్లు
  వడంగ కేఁటికిన్. ఆము. ౪ ౧౧౭

౨ ఏనుఁగు దంతము, గొరుకొమ్ము
చ. ఏనుఁగుఁబల్లు పట్టి చూతురా .
    విక్ర ౩. ౧౩౪

పంటపగఁబట్టు=పాముపలె దీర్ఘ క్రోధ మూను,
  మిక్కిలి వైర మూను

ఉ. ఓర్వదు బంధుజాల మదకొత్తను మామగా
  రిదే,పర్విసమాత్ర పంటపగఁబట్టును బావ...
    శశాం 3 ౭౩

జః పల్లయిపులు, పల్లువాలు, పల్లొత్తు, పల్వల్వ

పల్లుడు=పల్లము.[1]
  (నిమ్నము)
  (చి. ని. శ. ర. శా౨.)

పల్లువాలు. వి. (పల్లు² + వాలు) కోఱలు
  ఆయుధములుగాఁ గలది,సర్పము, పాము
  (చూ పల్లువాళ్ళెల్లరాగట్టు.)

పల్లువాళ్ళెల్లురాగట్టు = శేషాచలము, తిరు
  పతికొండ.

గీ. ఒకకృప నరుని గావఁ బె ల్లులకిల్లి,పల్లు
  వాళ్ళెల్లరాగట్టుపట్టు దిట్ట.
    ప్రబంధ. ౫౫౭౭

పల్లొత్తు=అల్పము.

క. చిత్తేశుఁ దన్యవనితా,యత్తుం డై యున్న
  నప్రియంబులు దగఁ బల్లొత్తుం బల్కక
  యొప్పటి, చిత్తములో భక్తి గలిగి చెలఁగిన
  పడఁతుల్ పానందో. 3 ౫3. పా

(వ్యవ.) నిన్ను పల్లొత్తుమాటయైనను అంటినా?

పల్లె¹. వి జాతివిశేషము, ధీవరజాతి
  ఉదా: పల్లెవాఁడు, పల్లెది. (శ ర)
  జః పల్లెత.

పల్లె²=పల్లియ. వి (సం. పల్లీ. క. హళ్ళి, త.
  పల్లి-దీనికి "పల్లి" అని రూపాంతరము ఒక
  శాసనమందుఁ గన్పట్టుచున్నది)

౧ గ్రామము; చిన్నయూరు, కుగ్రామము.

గీ పల్లె కోట్టిక కోటిక కుప్పమ్ము నాఁగ నూ
  రనఁగ గ్రామనామంబు లొప్పుచుండు.
    ఆ సం స్థా. ౪.

శా లంచం బిత్తురు దూతికాతతికి లీలన్ బెండ
  వూఁడన్న నిన్,బంచాస్త్రోపమఁ దార శార
  కవయన్ ప్రార్థించి లోలోపలన్, బంచా
  రాముములందుఁ బల్లెలఁ బురిం బొ్రిధేందు
  బింబాననల్ భీమ. ౧. ౩౩.

వ...చుట్టుపట్ల పల్లెపట్టులఁ గలప్రజలు జాన
  పదులు... ఉ. రా ౯. ౨౭౯.

౧ గొల్లలు మొ వారు నివసించుచోటు.

శా...గోబృందముల్, మాంగల్యాకృతిఁ గ్రాల
  నింతయును పాసుగ్యంబునం బండు లు,
  బ్బాంగం బల్లె సముజ్జ్వలోత్సవములం
  బొంగారె నానాఁటికిన్.
    హరి. పూ. ౭. ౨౭.

మ...చెంతం గొండపై పల్లెలన్, గృకవాటుల్
  మెరెపెన్ గృహోపరిఁ ద్రిభంగిన్ ఘున్న
  కంఠధ్వనిన్. మనుచ. ౩. ౫౭.

3. బడి.

ఉ. ఒజ్జలు గొట్టినన్ బడఁగ నోరవ కింటికిఁ బాఱి తెంచినన్, దజ్జననీవరంపమును దం(డియు నిర్దయచిత్తులై మఱుక్, నజ్జగ మౌది పల్లెకుఁ జన స్వాదలించిన వాఁడు సేద్యిన్, బొజ్జ కలంగ నాఁకొనుచు భోజన మేమియు లేక దీనుఁడై

సిద్ధిశేషధర్మము 3. అ (చి ని)

జ॰ పల్లెకూటము, పల్లెటూరు, పల్లెమాటు

పల్లెకూటము=పల్లికూటము. వి (√ పల్లె 2) చదువులబడి

చ తనమతు లోఁగిట స్వాదకి తల్లి దిగుల్కొని పల్లెకూటముం,దూఁ దిలకించి.

చెన్న 3 ౧౬౭.

సీ. పంచాగములు మోపి బసివాదనముచేసి పల్లె కూటము చెప్పి పసులఁగాచి వేణు ౪౧

పల్లెటూరు=పల్లె 2 వి (పల్లె 2 + ఊరు)

(చిన్నయూరు, కు(గ్రామము)

గీ చిన్నచిన్న రాళ్లు చిల్లర దేవుళ్లు, నాగులేటి నీళ్లు నాఁపరాళ్లు, సజ్జజొన్నకూళ్లు సర్పం బులును దేళ్లు, పల్లనాఁటిసీమ పల్లెటూళ్లు (శ్రీనాథుని చాటువు)

పల్లెత. వి (పల్లె1) ౧ పల్లెది, పల్లెజాతిది (శ.ర.) ౨. మాతంగి, మాతంగ జాతి స్త్రీ

గీ పల్లెత యనఁగ మాతంగి పరగుచుండు

ఆం భా ౨ ౧౦౫.

పల్లెమాట. వి (గ్రామ్యవచనము (శ.ర)

ప(ల్లె)ల్లేరు. వి. పలంకష, శ్వదంష్ట్ర స్త్రీ

సీ...పల్లే గనశ్వదంష్ట్ర పరగుచుండు

ఆం భా ౨ ౫౫

జ: పల్లేరుఁ బువ్వులు, పల్లేరుఁ బూవులు.

పల్లేరుఁగాయ. వి. భూషణ విశేషము. (శ. ర.)

పల్లేరుఁబువ్వులు=పల్లేరుఁ బూవులు. వి. బ. (√ పల్లేరు) స్త్రీ కర్ణ భూషావిశేషము.

క ముల్లు దలకొనని వదకిపుఁ, బల్లవములతోడ ముత్తిభామ చెవులకుం, బల్లేరుఁబువ్వు లగు పువు, లల్లసిలుచలర్కఁ జాకి మెండుగుగఁ గొనుచున్

ఆము ౪ ౧౯౫

పల్లేరుఁ బూ(వు)లు = పల్లేరుఁ బువ్వులు. వి బ (√ పల్లేరు) —పల్లేరుపువ్వు వంటిది. స్త్రీ కర్ణభూషా విశేషము

ద్వి పౌజాలకమ్మలు పల్లేరుఁబూలు, రాజిల్లు గత్నాలరాకిడి పెట్టి

ద్వి శ్వ పా ౧ ౧౩ పా ౧౭ పం. (పల్లేరు పూలు ము(ద్రి పా)

సీ దండి తీరైన చింతాకుఁ దీఁగెయు నాను పల్లేరుఁ బూవులు బన్నసరము

హంస ౪ ౧౩౫

పల్లొత్తు. అ (క్రి. (పల్లు2+ఒత్తు) పంటితో కొఱుకు, దంతక్షతములు సేయ.

సీ పంకనిశ్శంకుఁడై పారదారిక వృత్తి వదలక పల్లొత్తువాని సెడసి వసు ౧ ౭౬.

సీ విటుఁడు పల్లొత్తినఁ గటకటపడు మోవి యినుప కెళ్లెములకు నొట్టు లొర్చు

చి(త్రి భా 3 ౯౫

వి. దంతక్షతము

సీ. కద లేని వీర్యంపుఁ గప్పుచందురు కావి మోవి పల్లొత్తుల మునుఁగుదన్న

పాండు. 3 ౧౦

సీ పెలరొంత యీ మల్లికల కని పలికించి గుత్తంపుమోవి పల్లొత్తుఁ గాంచి.

రా. వి. ౧. ౫౭.

పల్లలము. సం. వి. అ. న. నీళ్లు గల చిన్న పల్లము, అల్పసరస్సు.

పల్వలావాసము. సం. వి. అ. పుం. తాఁబేలు.

పల్వ(లువ)ల్వ=పలువలువ. వి. (√పల్లు²) రదనవాసస్సు—వాతెఱ, పెదవి

క. కేదార కుంగమున కన చివు, రే దొర పల్వల్వతోడ నిఱిగుబ్బలయా,డే దొరయుం జక్కవకవఁ, బైదలినలు వెన్న నలుపపడఁ జిక్కఁ దరకో. అచ్చ. రా. బాల. ౧౩౫. (పల్వరున అపముద్రి.)

పల్వురు=పలువురు. (శ ర)

పళ పళ. వి ౧. చెట్టు, అప్పడములు మొ. విఱుగు నప్పుడు కలిగెడుధ్వని కనుకరణము.

క. జలసేవన ఘలఘుల లప్పలముల పళపళలు భోక్తృభళభళ లబలా, వళిపట బెళబెళ లంగద, ఝుళఝుళ లేకేళివిఁ చె జనము సుతింపన్. బహు ౪ ౨౪

౨. ప్రకాశించుటయం దగు ననుకరణము. (శ ర.)

పళ్యము=పళ్ళెము. వి భోజనపాత్రము

ఉ. భోజనశాలలోనఁ బళ్యం బిడివారు పంక్తి జదళాన్నులు కెండవజామునంట శ్రే, యంబడె సారగింప సమయం బని చెచ్చెర విన్నవించినన్. కాశీ ౫. ౩౦౭.

పళ్ళిక=పల్లిక¹. వి. ఒకరకమగుతట్ట

సీ. ఎడమచేఁ బళ్ళిక నిడినబండా రవ్యపాణిఁ బట్టినసాగపడిగలోల. శుక ౨. ౪౨౪.

పళ్ళియరము=పళ్ళెము. వి. భోజనపాత్రము.

చ. విశిష్టభూజలోఁ, బస నగు పచ్చడంబు నొక పళ్ళియరంబున గల్గఁ దప్పితిన్. హ్యా. ౨. ౧౭౨.

పళ్ళు. వి. ౧. కుండ పెందలగునవి పగిలినప్పు డగు ధ్వని కనుకరణము.

క. పవిశాణము కొండఁ దాఁకి పళ్ళున విఱిగెన్. కళ. ౫ ౧౭౯.

౨. చెంపను కొట్టునప్పుడు కలుగు ధ్వని కనుకర ణము

(వ్యవ) వాఁడు పళ్ళున ఒకచెంపకాయ కొట్టి నాఁడు.

పళ్ళెము=పళ్ళియము, పళ్ళియరము, పళ్ళెరము, పళ్యము. వి ౧ భోజనపాత్రము.

సీ కెండియొడ్డవలపై కెలిచి తెచ్చినపైఁడి పళ్ళెంబు లాయత్తపఱచువారు సైవ. ౬. ౧౧౯

౨. తాంబూలము మున్నగునవి ఉంచుకొను పాత్రవిశేషము.

చ ఘనతర రత్నదీపకళికా శతమానమనోహ రంబు లైౖతనరునివాళి పళ్ళెములు తామర సాక్షు లొసంగ కేక్కతో, భార ౪ ౬౧

క ఇల్లలికి ముగ్గువెట్టి మృహోల్లాసము పల్లవింప నొక్కమెఱుంగుం, బళ్ళెమునఁ గోసి పైచిన, యల్లజటాఖండ మిడియు నలరులతోడన్ శుక ౨ ౨౩౦.

గీ. పళ్ళెరము పళ్ళె మనఁగను పాత్ర మొప్పు ఆం. భా. ౨. ౨౪౪.

పళ్ళెరము=పళ్ళెము. వి. ౧. తాంబాళము, తాంబూలాదు లుంచుకొను పాత్రవిశేషము

వ... దాక్షారామ శ్రీ భీమేశ్వర మహాదేవరకు నైవేద్యానకు బిక్కవ్రోలను రెండుపుట్ల క్షేత్రముంను నైవేద్యము సమర్పణసేయం బళ్ళెరమును సమర్పణ సేస్తిమి... ద శా. ౪. ౧౩౪౩.

దండకము...జాత్యనారాయక్ భయం చేది చేది క్షమావల్లభుం డెంతయుం బ్రహ్లనం బ్రల్లదం

ఖాడీనం బళ్లెరం శెత్తి చిత్రంబుగాఁ
దచ్చిరణ ర్తవ(శ్రా)ధి వర్తించి...

పారి ౩. ౩౯

గీ పసిమి పదియాఱువన్నె యపసిఁడిపళ్లెరమున
శివునిపదాబ్జంబు లమర నునిచి, కేలుఁదమ్ముల
(ర)తనంపుగిండి వంచి, యనుఁగుటిల్లాలు నీరు
వోయంగఁ గడిగి

జాహ్నవీ ౧ ౧౫౪ దశా ౪. ౧౪౮.

౨ భోజనపాత్రము

గీ పచ్చకప్పురానికిఁ బులపళ్లెరములఁ, బచ్చ గందని
కూర లేర్పడమిఁ జూచి

నైష. ౬. ౧౨౨

క. ఆనీలవేణి యాదవభూనాయకుఁ డారగింపఁ
బోరెడువేళన్, దా నయి పళ్లెర మిడిరెండు,
దానఁగదా యనఁ దపసితగులన నుండెన్.

కాశి ౧ ౪౪

గీ మాదువు మీఁదిపసిఁడి పళ్లెరమునందు, రస
రసాన్నము లిడి యొక రాజవదన,

రసిక ౧. ౩౬

౩. పళ్లెరముపెట్టు.

పళ్లెరము పెట్టు. అ క్రి భోజనపాత్రములో పదార్థము లన్నియు సిద్ధముచేసియుంచు

చ అతివినయంబునన్ సరసిజాక్షులు కొందఱు
పళ్లెరంబుపెట్టితి మని పిల్వఁగాఁ...

వరాహ ౪. ౧౩౨

చ. అతనికి సత్యభామయు మురాసురవైరియు
నాతిథేయసత్కృతు లొనరించియుండఁగ
సతిమణు లిద్దఱు పళ్లెరంబుపెట్టితి మని విన్న
వింపఁగ...

పారి. ౨. ౧౮.

పవ=పగ. వి. విరోధము.

క. పరమాన యుండు నీతలఁ, పవమానప్రదము
యనద లంచును దయఁజూ, పవ మానవచరితా
త్మై, పవమానప్రవృత్తి గాదు పవ మాన
వజా.

రా. వి. ౪. ౬౧.

పవడము=పగడము. వి. (సం. ప్రవాళః, ప్రా.
పవాళో క. పవళవు, హవళవు. త. పవళం.)
ప్రవాళము, విద్రుమము

సీ. పవడంపుజొత్తులఁ జెవుల రూ పడఁగంగఁ
బాపటఁ దలకట్టుభంగి గప్పు

భార. విరా. ౧. ౨౭.

సీ పవడంబుమీఁది కోపమునకో యాకాంతి
పాదంబు లత్యంతపాటలములు.

నైష ౩. ౨౦౨. శివల. ౩ ౨౨

పవడపుఁదీవె(ఁగె)=విద్రుమలత

గీ తెలివయధరంబు పవడంపుఁదీవెయరవు.

విక్ర. ౬. ౨౫

సీ తెలిదమ్మి విరియింటి తెలిగంటి కెంపువా
తెఱసొంపె పవడంపుఁదీఁగెగుంపు.

దశా ౧ ౧౬౪.

పవ(వ్వ)ళించు=పవళించు. అ క్రి (క పవ
డిసు) ౧ శయనించు, పరుండు.

క ఘనభుజగ శతఫణావృత, తనుఁడై బాలుఁడు
పయోధితరఁగలమీఁదన్, బెనుశాపసెజ్జఁ
బవళిం, చినవెన్నునిపాటి యగుచుఁ జెన్నెస
లారన్.

నృసిం ౪ ౧౩౫.

వ...అచ్చిత్రరేఖ యమ్మచ్చకంటి పచ్చవిలుతు
రిచ్చప ట్టయిన పాన్పునం బవళించియున్న
నచ్చోటికిం బోయి తప్పక కనుంగొని,

ఉ హరి ౫. ౧౩౯

౨. నిద్రించు

గీ. అతఁడు పవళింప మును కౌరవాధినాథుఁ,
దరిగి తలయంపిదెస నున్నతాసనమున,
నుండె...

భార. ఉద్యో. ౧. ౬౫.

శ్లో. సుప్తం దదృశతుః కృష్ణం...

శ్లో. ప్రతిబుద్ధస్సవార్ష్ణేయా దదర్శాగ్రే కిరీటి
నమ్.

సం. భార. ఉద్యో. ౭. ౮౧౦.

సీ. దుగ్ధాంబునిధి నిట్టఁ బోఁచెనో యని శేషుఁ
బాన్పుగా హరి నీటఁ బవ్వడింప
కు. సం. ౭. ౧౧౭.

వ... శింశుమారాకారంబునం దారకావీథిఁ బవ్వ
ళించిన వాంఛజన్యధరు నారసి...
కాశీ ౨ ౯౭.

పవతుఁడు=పగతుఁడు.

క. యువతికిఁ బ్రాణం బయ్యెం, బవతుగతిం
బ్రోఁది సేసె మలయక్షితిభృత్పవమానుఁడు
దూరితశైౖ, పవమానుఁడు కూహాదావ
పావక శిఖలన్ వేం. పంచ. ౪ ౧౭౧.

క మలద్రిమ్మరిరాయఁడ దిటు, మలరఁగ నీప
వతుపిఁచ మడఁచి పుడమి కి, మ్మల నొడ
యనిఁ జేసెద నినుఁ, దలఁపున మామాట
నమ్మఁ దలఁకకు మింకన్.
అచ్చ రా కిష్కిం ౨౪.

పవనతనయుఁడు. సం వి అ పుం ౧ హను
మంతుఁడు. ౨ భీముఁడు
(ఇట్లే, పవనసుతుఁడు మొ.)

పవనము. సం. విణ (అ. ఆ అ) శుద్ధము, నిర్మ
లము. వి. అ. పుం. ౧ గాలి. ౨. గార్హప
త్యాగ్ని.
న ౧. ధాన్యాదులశోధనము (చెరుగుట కడు
గుట మొ వానిచే శుద్ధము గావించుట)
౨. తూర్పెత్తుట. 3 నిష్పావము. ౪ జలము
పుం. న. కుమ్మరిఆవము

పవనవ్యాధి. సం. వి ఇ. పుం. ౧. ఉద్ధవుఁడు.
(కృష్ణునిమంత్రి.) ౨ వాతరోగము.

పవనాలము. సం. వి. అ. పుం. ధాన్యవిశేషము.

పవనాశనము. సం. వి. అ. పుం. గాలితిండి,
పాము.

పవనాశనాశుఁడు. సం. వి. అ. పుం—పాము
దిండి—గరుడుఁడు (పాలా. ని.)

పవనేష్టము. సం వి. అ. పుం. మహానింబము,
పెద్దవేము ?

పవనోంబుజము. సం. వి. అ పుం పరూష
ఫలము, ఖర్జూరపుపండు.

పవమానుఁడు. సం వి. అ పుం. ౧. గాలి,
వాయువు ౨ గార్హపత్యాగ్ని. 3. సోముఁడు.
(వాచ)

పవము. సం వి అ పుం ౧. గాలి ౨. బియ్యము
లోనగువానిని శోధించుట (శుద్ధముచేయుట)
3. తూర్పెత్తుట, నిష్పావము ౪. చిత్తడిబోలె,
బురదనేల వి. ఆ. స్త్రీ. శోధనము, శుద్ధము
సేయుట అ. న గోమయము, పేఁడ.

పవలు=పగలు. వి జా. (త పగల్.) వాది
భాగము.

సీ లోనిజొంపము పవలును వెసచీకటి వొద
వించి పొందలంగ నొప్పుదాని
భార. విరా. ౧ ౧౭౨.

చ పవలును రేలు దుఃఖపడి బాలుని నొయ్యన
బుజ్జగించి దా, నవకులనాథ యేను జత
నంబునఁ జెప్పితి రాజనీతి...
నృసిం ౪. ౧౫౨.

గీ ఉష్ణశీతాన్నకబళంబు లొకఁడు వరాకఁ,
బవలొ రాత్రియొ గడగూడ నవసర మని,
దాని కుత్తర మొకలతాతన్వి యిచ్చె, నధర
బింబంబు విచిది సంధ్యాగమ మని
హైమ. ౭. ౧3౭. భార కర్ణ. ౧. ౭౨.

పవలింటినిద్ర=దివాస్వాపము.

చ. దిటమున రెడ్డి పాటుపడి తెచ్చి యిడంగను
గూటిపొద్దు సంకటితటి చెన్నమల్లెగలు కంత
టిపైఁ బవలింటినిద్రలును, జెటుకు లుఁ
జెల్లిరా...జారసంగమసుఖంబునకే తమకింతు
రిద్దఱున్. శుక. ౨. 33౪.

జ: పవలుపంజాలు.

పవలుపంజేలు. వి పగటిదివిటీలు.

వ అటువిరివింటిజంట మదమూరఁగ సీమను
వెంటరా ధరా,స్థలి వడిఁ జేరి యామునియు
దారతపఃక్రమమెల్ల మాన్పి యు,జ్జ్వలగతి
వచ్చునికఁ జెలువా యొనగూర్తు వహింప
నీనురా,బలలు శిరోనతిం బవలుపంజాలు
చెంద్రిక పావదన్ రహిన్.

చంద్రి. ౨ ౫౨

(ఇది గౌరవమునుసూచించును.)

పవ(వ్వ)ళించు=పవడించు. అ. క్రి ౧ శయి
నించు,పరుండు.

వ . శేషఫణిపైఁ బవళించిన యంబుజాక్షుభా,
వమునఁ గరంబుఁ బొ ల్పమరువానిఁ గనుంగొని
నింతి పార్థునిన్.

మార ౩ ౧౨౦

సీ మునుఁగు పెట్టుచు నొక్క మద్దియ బవళించు
పిన్న శేవనునీకఁ జెలువయొకతె.

కాళ ౨ ౧౮

గీ పండెఁ బన్నుండెను బరుండెఁ బవ్వళించె,
న త్తమించెఁ బడుండెను నవశె నవఁగ,నలరి
యుండును శయనించె ననుట శౌఖ్య

ఆం. భా 3 ౮3.

సీ చన్నిచ్చు బాగున జనయిత్రితొడలపైఁ బసి
బిడ్డఁ బవ్వళింపంగఁ జేసి మార ౨. ౧౧౫

హ రా ౫ ౧౯౧

౨. నిద్రించు

క తురగమును నీరు జలజా,కరమునఁ ద్రావించి
తా నికచపుష్పఫలౌ,త్కరసుర భిరవిన్ద్రుమచూ
తాం,తరమురశిలవేది నలవునం ఒవళింపన్
జై. భా. ౮. ౩౧. (దూ ౩౫)

ద్వి. ప్రవిమలమృదులతల్పంబుపై వేడ్కఁ బవ
ళించియున్న యప్పద్మాక్షుఁ జూచి

రం. రా. అయో. ౮౯. పా. 3. పం.

దీ. పాలమున్నీటిపైఁ బవ్వళించినయట్టి నీల
వర్ణుఁడు నిద్ర మేలుకొనియె.

ద్విశ. ౪. ౫౦.

వ...బ్రహ్మరాజుదవించిన నిద్దురయుబ్బు కంఠ
కర్ణనినాదంగ మాని జాగ్రదవస్థ నొనర్చినఁ
బవ్వళింపఁగాఁ దన శౌరి యిల్లి గావలయు,
దానవనాయక యంచు నన్నతో, నను
టయు...

ఉ రా. ౨. ౭౯౦.

3. ఉండు.

సీ పరమర్షి పావనపాణి పల్లవములు ఫాలభాగ
ములపైఁ బవ్వళింప

మార ౪ ౧౮౦

జ. పవళింత, పవ్వళింపు.

పవళింత=పవ్వళింపు. వి (√ పవళించు) శయ
నము, పండుకొనుట.

సీ అపుడు పైచిన పచ్చియయగుపైఁ బవళింతఁ
గలుపకాఁడై మేను గాసిఁ బొదల.

రా వి. ౨. ౪౦

సీ పాఁపపూఁ బాన్పుపైఁ బవళింత గన్నవాఁ
డడియని ప్రోల్మాగం బైనవాఁడు.

పాంచాలీ ౧ ౨౯.

పవాక. సం వి అ స్త్రీ సుడిగాలి, చక్ర
వాతము

పవాడము1. వి. బిరుదు.

గీ .బిరుదము, బిరు దనఁ బవాడ మనఁగను
బరగు నభిధ

ఆం భా. ౨. ౧౯౩.

వ . సాహిత్యనృత్యగీత ప్రసంగావధానంబులం
దనకు నెదురులేక యుండం జెరనీ రసికతా
విశేషంబులం గురుకుచయుతరూళమగధమాళవ
చ్చోళ ప్రముఖ దేశాధి నాయకులచేత వాదం
బులం బవాదంబులు గొనుచు...

విప్ర. ౨. ౪౮

పవాడము?=పావాడము. వి. (క. పవాడక్కె. త. పావాడం) ఒక కార్యము నెరవేరినచో నని దేవునిఁ బ్రార్థించుకొని యాప్రార్థనము నెర వేరినిమీదట దేవునియెదుటఁ జేయు జిహ్వాచ్ఛేద నాది సాహసకృత్యము. (శ ర. బ్రౌ.)

పవి. సం వి. ఇ పుం ౧. ఇంద్రుని వజ్రాయుధము, కులిశము ౨. గాలి ౩ ఆయుధము యొక్క తీక్ష్ణమైన అంచు. (వై ని)

పవితము. సం విణ (అ ఆ అ) పవిత్రము, శుద్ధము చేయఁబడినది వి అ న మిరియాలు.

పవిత్రకము. సం. వి. అ. న జనపనారతో పల్లిన వలత్రాడు. వి. అ పుం. ౧. మేడి చెట్టు. ౨. రావి చెట్టు. ౩ దమనకము, దిమనము చెట్టు ౪ దర్భ, కుశ చెట్టు.

పవిత్రధాన్యము. సం వి అ. న యవలు

పవిత్రము. సం. విణ (అ ఆ అ) ౧ పరిశుద్ధము; వ్రతశౌచాదులచే శుద్ధమైనది ౨. శుద్ధి గలిగించునది (పాపాదులను బోఁగొట్టునది) వి అ పుం. తిలవృక్షము,నువ్వుచెట్టు. ౨. పత్త్రిజీవము ౩. అగ్ని. ౪. కిరణము, ఘృణి. న ౧. బంగారు. ౨. ధనము. తెల్ల తామరపువ్వు ౪ కలశము (వై. ని.) ౫. యాగములందు నెయ్యి చిలుకునట్టు రెండు దర్భపోచలు, ఆజ్యసంస్కారక మగు కుశద్వయము. ౬. కొన్ని కర్మవిశేషముల యందుఁ అనామికయందు దాల్చు దర్భ యుంగరము. ౭. జందెము. ౮. జలము. ౯. రాగి, తామ్రము. ౧౦. వర్షణము, వానకురియుట. ౧౧. ఘర్షణము, రాచుట, తోముట. ౧౨. అర్ఘ్యము నర్పించెడి యుపకరణము. ౧౩. నెయ్యి, ఆజ్యము. ౧౪. తేనె, మధువు. ౧౫. గోమయము, ఆవుపేఁడ. ౧౬. మంత్రము. ౧౭. దధి, పెరుగు. ౧౮. క్షీరము పాలు.(శ.ని.)

అ.స్త్రీ. ౧ తులసి ౨. నదీభేదము. ౩. పసుపు. ౪. అశ్వత్థవృక్షము, కండ్లరావి చెట్టు.

పవిత్రారోపణము. సం. వి. అ. న (విష్ణుప్రభృతి దేవ సంప్రదానకమగు) యజ్ఞోపవీత దానము. (ఇదిరెండుక యుత్సవము)

పవిత్రారోహణము. సం=పవిత్రారోపణము

పవిత్రి. సం విణ. (క. తి. క) ౧ శుద్ధము చేయునది. ౨ పవిత్రము చేయునది.

పవిత్రీకరించే. సం స క్రి పవిత్రముచేయు

సీ ఏ దయాహృదయుల పైదోడు జగములఁ
  ద్రిస్రోత రైు పవిత్రీకరించు
    శ్వే. శతం ౧ ఆ.

పవిది=పగిది. వి. (సం ప్రకృతిః) విధము

క శివునంగయష్టి నిరియఁగ, నవిరళముగఁ
  బట్టి ప్రాఁక నని కడుసొమ్మ్రి, న్నిపుడు నవ
  కల్పలతికల, పవిదిని మృదుబాహులతలు
  పార్వతి కొప్పెన్. కు. సం. ౩. ౭౯.

ద్వి భవుఁ బాద వానందబాష్పంబు తొలుకు,
  పవిది నేడుచుఁ గముఁగవ వ్రకు లాలుకి.
    బస పు. ౧ ౪౧౩ పం.

పవీరము. సం వి అ న ౧. హలము, నాఁగలి ౨ రంగస్థానము (శే. ని)

పవుఁజో=పౌఁజు. (క పవుజా త. పవుంజా.) (శ. ర)

పవుఁజోలుతీర్చు=పౌఁజులుతీర్చు. (శ. ర)

పవుఁజోలునేయు=పౌఁజులునేయు. (శ ర)

పవులు=పౌలు, పగులు. అ క్రి. ౧. బ్రద్దలగు, భేదిల్లు.

చ. కవిసి యుగాంతదండ ధరుపైఁ బడిఁ గోలు
  ముసంగి కుంభమున్, పవులఁగఁ దుండముల్
  దునియఁ బ్రక్కలు బ్రక్కలు గాఁగ...
    భార. భీష్మ. ౨. ౬౭౦.

ఉ. భవజలరాశి దాఁటుటకు భావజజాయము పిచినం దప్ప, ప్రపపాణముల్ సమున్నతము పవ్వ పధూకపచర్యతాహతిం, బవిలిన దీప తావికలభావము నొందిన మానిపాలిక, ప్రపరుల భావచిత్రములు వ్రాసినవారు కపోలపాలికల్. సైప. 8 ౧౫౨

ఆ. దివియు భువియు దెసలుఁ బవిలినగతి ప్రోయ, నిహతశేషులైన నిగ్గగారు, లరిగి. భా. రా యు. ౧౨౫

౨. ఛిన్న మగు, తెగు.

మ...దైతేయచ, క్రవిదారక్రకచక్రమం బయిన చక్రం బెత్తి తద్దేహముం, బవులపై వ్రేచినఁ దుంగ వ్రచ్చినగతిం బెంపం బ్రకాశంబుగన్. ఉ. హరి. 3 ౧౦౪.

పవ్వ. వి పాన, వెడఁదమూతి గల భాండ విశేషము.

సీ...తతముఖ భాండాఖ్య తనరు పాన, పవ్వ గంగాళము బందడ మనఁగను... ఆం భా. ౨ ౨౪౬.

పవ్వళింపు=పవళింత. వి. (√ పవ్వళించే) పడుక, శయనము, పండుకొనుట.

గీ. చనుఁ బడుక పవ్వళిం పనఁగను శయనము. ఆం. భా. ౧. ౧౪౧.

పశవ్యము. సం. విశే. (అ. అ. అ) పశువులకు హితమైనది.

పశుఘాతము. సం. వి. అ. పుం యజ్ఞార్థము పశువులఁ జంపుట.

పశుపతి. సం. వి. ఇ పుం. ౧. శివుఁడు. ౨. పశులకాపరి, పశులసొంతకాఁడు 3. పాశుపతదర్శనకర్త. ౪. అగ్ని.

పశుపల్వలము. సం. వి. అ. న. కైవడిముస్తె కైవర్తికాముస్త కీ.

పశుపాలకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పశులకాపరి.

పశుపాశకము. సం. వి. అ పుం. రతిబంధ విశేషము.

పశుపుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ౧ పశులకాపరి, పశులపడయఁడు ౨. ఈశ్వరుఁడు.

పశుమక్షిక. సం వి అ. స్త్రీ జోరీఁగ.

పశుమోహనిక. సం వి అ. స్త్రీ కట్వి, కటుకరోహిణి కీ.

పశురజ్జువు. సం. వి. ఉ. పుం. పలుపు

పశురాజము. సం వి అ. పుం సింహము

పశువడు. వి అ క్రి యజ్ఞాదులయందు విశసింపఁబడు పశు వగు (చూ పశువఱుచు)

పశువఱించే=పశువఱుచే. వి. స. క్రి. (యజ్ఞాదులందు చంపుటకొఱకు) పశువునుగాఁ జేయు.

సీ ..అవని నొరులు, వీయట్లు క్రూరు లై నృపతులఁ జెఱఁబెట్టి పశువఱించుచుఁ బశుపతి నుపేతు, వరదుఁ బూజించినవారును గలరె .. భార. సభా ౧. ౧౭౭

గీ. ధారుణీసురముఖ్యు లధ్వరములందుఁ, బశువఱింపరె పశువులఁ బరమపుణ్య, గతులు గలుగఁ వారికి... భార అర. ౫. ౫౫. (యజ్ఞపశువునుగాఁ జేయరె అని భావము.

ద్వి. నిశిత ఖడ్గాయుధాన్వితహస్తుఁ డగుచుఁ, బశువఱించుచుఁ గొర్లఁ బాలుసేయుచును. పస. పు. ౬. ౨౭. పం.

పశువఱుచే = పశువఱించే.

క. తనయుఁ బశువఱిచి తద్వపుఁ, గొని వేల్పఁగ జూచి యతిర్తకురరీనాదం, బున వేడ్చిరి కడు నడలుగఁ, దనుమధ్యలు మూర్చ్యాదులు మిక న్నహామనక్. భార. అర. 3. ౯౨౧.

పశువు. సం. వి. ఉ. పుం—అన్నిటి నొక్కరీతిని జూచునది — ౧ సింహాదిగజాదిజంతువు. ౨. ప్రాణి, జంతువు. ౩, మృగము. ౪. యజ్ఞపశువు, యజ్ఞమున వధింపఁబడు జంతువు. ౫ భాగము, మేఁక ౬. యజ్ఞముభేదము ౭ యజ్ఞోదుంబరము. ౮ ప్రమథగణము

పశుహరీతకి. సం వి ఈ స్త్రీ ఆమ్రాతక ఫలము, అంబాళపు పండు

పశ్చాత్. సం అవ్య. (దీనికిఁ దెనుగున వ్యస్త ప్రయోగము లేదు) ౧ వెనుకనుండి ౨ వెనుకకు. (వ్యతి. పుర) ౩ పిమ్మట, అవ్వల; వెంట, పిఱుఁద. ౪. కడపట ౫ పడమటినుండి. ౬. పడమరగా, పడమరవైపుగా.

పశ్చాత్తాపము. సం వి. అ పుం అనుతాపము, తానుచేసినది తప్పని యెఱిఁగి దానినిగూర్చి పిదప దుఃఖపడుట

పశ్చార్ధము. సం. వి అ పుం ౧ (దేహాదుల) వెనుకటిభాగము. ౨. రెండవసగము. ౩ పడమటిప్రక్క.

పశ్చిమ. సం. వి ఆ. స్త్రీ. పడమరదిక్కు

పశ్చిమము. సం. విశ. (అ. ఆ అ) ౧ వెనుకటిది. ౨. (దేశకాలములందు.) ౩. కడపటిది

పశ్చిమరాత్రము. సం వి అ. పుం. రాత్రి వెనుకటిభాగము, రాత్రి శేషభాగము.

పశ్చిమాధ్వరము. సం. వి. అ. పుం. ఉత్తరక్రియ.

గీ. అధిప నీ వింక న న్నిప్పు డడుగనేల, కాని కార్యంబు చెప్పెదఁ బూని నీవు, కంసునికిఁ బశ్చిమాధ్వరకార్యసరణు, లకట నడపంగ వలెం దంటినయ్య యేను.

హరి. పూ. ౮. ౧౩౬.

పశ్చిమోత్తర. సం వి. ఆ. స్త్రీ పశ్చిమోత్తరముల మధ్యదిక్కు.

పశ్చిమోత్తరము. సం విశ. (అ. ఆ అ) పడమరగాను ఉత్తరముగాను నున్నది.

పశ్యంతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వాగ్విశేషము.

పశ్యత్. సం. శత్రి, చూచుచున్న

పశ్యతోహరుఁడు. సం విశ (అ. ఆ. అ.)— చూచుచుండఁగానే దొంగిలించువాఁడు—పచ్చి కాఁడు, కన్నులయెదుటనే మ్రుచ్చిలించి కొని పోవువాఁడు

వి' కమసాలివాఁడు

పశ్యత్ఫాలుఁడు. సం వి అ పుం, శివుఁడు, ముక్కంటి

పశ్యల్లలాటుఁడు. సం వి. అ పుం నొసలికంటి దేవర, శివుఁడు.

పస. వి (క. పాస త పసై) ౧ సారము, చేవ.

సీ పాతాళమున నున్న ఫణిరాజులోఁ బల పసయొల్ల రూప మై యొఁపగ నవఁగ.

హరి పూ. ౬. ౪౮.

మ. పస సంసారమునందు లే దొకటియున్ భావించి చూడంగఁ బుణ్యాసముల్లాసము నార్తిదంబు... మల్ల భూ. వై. ౧౧.

సీ... ధరణీశ తాతలతరమునాఁటి, పాతఁ పంచారంబు పస లేదు పేటెత్తె నిది వృథాస్థూల మిం దేది బలము...

దశా. ౪. ౨౦౬.

చ. తెనుఁగున దేటగాఁ గథలు దెల్పినఁ గావ్యము పొందు లేదు మెత్తన పస చాల దంద్రుం విశదంబుగ సంస్కృతశబ్ద మూఁతఁ

కొ,ప్పిన నవి దర్భముం ద్లనుచుఁ బెట్టరు
బీసుల .. ద్వా ౧ ౩౨.

౨...అతిశయము, సమృద్ధి, ఆధిక్యము.

చ అగజ యూరపి యెవ్వని ప్రాసునో సురూ,
పశపస నీకుటో దయినభవ్యుఁడు దుర్లభుఁ
డెల్ల సృష్టిలోన్ ప్రభా ౧ ౧౩౬

సీ. మునీంద్రమాఁకునఁ బండ్లు పసమీఱఁ గల్గించి
యించున కేల పుట్టించదయ్యె.
శ్రీం ౧ ౧౧౧

ఆ అని దశాశ్వమేధ మంత్ర్యంబు తీర్థంబు,
పంచనదము కాశిఁ బసగలయని. వానికంటెఁ
బెద్ద వాతాపితాపస, చక్రపుష్కరిణి యసం
శయంబు కాశి. ౭ ౨౩ కళా. ౧ ౩౩

౩ చాతుర్యము, నేర్పు

రగడ పొలఁతి ప్రేంకణంబు చూడఁ బుచ్చఁ
బుచ్చడేకి మసలు, నెలఁత చైత్రమాసమున
జనించు నించువిలుతు పసలు
వరాహ ౩ ౯౨

పంచచామరము ఇసీ యిసీ కొంగంబు నూడ
కిల్లు వెల్వరించిరన్, వెస న్విసింగిపోవు సిగ్గు
వీసమంత లేదు గీ, దెసం బసల్ ఘటించె
దేర త్రిమ్మరీ మ తిల్లు వచ్చి సారె సారె
నన్నుఁ గెర్లఁ జేయరాక పొమ్మికన్
విప్ర ౪. ౫౯.

విశ్వ. ౧. ౧౧,

౪. స్ఫురణము

గీ మధువుఁ గాంతల పుక్కిటి మధువుఁ జెల్ల,
యార్ష్యఁ బస మూపఁ బొగడపై వెలయ
దాన, విరిపెఁ దొల్లిటి దళములు విరులు
జడిసె, దీన నగ్గెల్పునకు నబ్బి తేఁటు లార్చె
ఆము ౫. ౧౩౦.

పీ ..పస యన స్ఫురణంబు పగగుచుండు
ఆం. భా. ౩ ౩౦.

౫ శక్తి, సామర్థ్యము.

శ. అపురా ధర్మవిశేష, ప్రవరులపస గానఁ
బడియెఁ... భాగ ౬ ౧౧౧

సీ...వెదకి నీ కివ్వరు కాదురు లేగ,పార్థ దర్ప
మున నీపస గాన కి ట్టైదిర్చినవారిదోవంబు
గనిరెు ఫలము. రాఘవ ౪ ౭౧.

సీ ఆదిత్యపస యాఁచి హాలహాలంబును లోఁచి
హుతవహుఁ గర్వ ముజ్జాఁతలాఁచి
కళా. ౧ ౭౬.

౬ వలపు, (స్త్రీపురుషులకు పరస్పరముకలుగు)
ప్రేమము

క చిక్కనిచక్కనిచన్నుల, మక్కువయిల్లాలి
విడిచి మాయలు గలయా,వెక్కసపు,మద్య
పానపుఁడొక్కపసం దగిలి దుర్వ్యటుఁడ నై
చెడితిన్. భాగ ౬. ౧౩౬

గీ వలచివచ్చివనిల్లాలిబలె భరించి,పసఁ జిక్కిం
చి విలసవపౌఢ నిజభు,జాపతీరంభమును
ములచవులు సూపె,విశ్వధాత్రిఁ దిమ్మయ
యీశ్వరుండు వరాహ ౧ ౩౨

గీ అటువలె నిశాధినాయకుఁ డన్యమృగదృ,
గానుకూల్యగ్రచిత్తుఁ డై యహరహంబుఁ,
దిరుగఁ దనమీఁద పస లేనితెఱఁగుఁ జూచి,
వసుమతియుఁ గాంచె జారాంకవాహనంబు.
హంస ౨. ౨౪౨.

౭ పరిమళము, వాసన

సీ. పన్నీటితోఁ గదంబముఁ జేసి పూసిన మృగ
నాభిపస రాచనగరు దెలుప ఆము ౨ ౭౫

గీ...అవ్వనజగంధి, కేనిజవ్వాదిపస కదంబించు
నొడలు, గడిగికొని... మనుచ. ౨. ౭౪.

వ...పునుంగుపసం బిసాళించుగొజ్జంగినీటి కాత్తా
వియును భీమ ౧. ౧౧౭.

౮. ఒప్పిదము; అందము; కాంతి

సీ తెలిమొలామాపస మెచ్చి తలయూఁచు బొజఁగి
మానికి నవ్వు నేర్పు దెండములఁ గరఁప.
ఆము. ౨. ౫౦.

శ. కలికి రాయశ్రొత్త రాజుని జగత్రయజిరాపాన దివ్యరూపమం, గళపటులుగ్రరాంబుపసఁ గాంచుటమిక్ గటిఁ బూని మేఘాలా, వల యమై నెలకొల్ప మణిపస్...
దాసూ. ౪. ౧౪౭.

సీ. పసపపంటికి మంచిపన రొందఁగూర్పక మాసిఁడిపండ్లకు దద్ద రొసఁగినట్లు
రసిక. 3 ౪౦

వ...మిరియంబు పెరిమయు, బహుపుపసయు కొంతిసాబగు నావరే వయు...
కాశీ. ౭ ౧౭౫.

గీ. ఆసమసాయశ జనకాథ నతిశయించి, పసిమి పొచ్చినపచ్చికపస నడంచి
ఉ రా. ౬ ౧౪

౯. విధము, పద్ధతి, రీతి

సీ తమవిహారముల నాదట రాలుచేతికాళునుమ ముల్ వదగండ్లపస వహింప
ఘటికా. ౨. ౧౦౨.

ఆ. చనుచు నుండి తనదుసంగీతచాతురీ, గరిమ పసకు మున్న సరసిజాక్షు, చెలువ లాత్మ మెచ్చి సలిపిన యట్టిప్ర, శంసచందముల ప్రసంగ మైన. కళా ౨ ౪౦ ప్ర. భా ౧. ౭౦.

౧౦ బండాలము, సామగ్రి గ్రా.

౧౧. (బ) చతురోక్తులు

ఉ ఈ నయగారిపుం ద్రియము లీపస లీమెంగ మిచ్చమాటలే,లా. పారి. ౧ ౧౭౫.

జ. పసగరగొను, పసచెడు, పసదనము[1], పస దప్పు, పసపడు.

పసందు. వి. సొగసుఁ దనము, అందము. (శ. ర విశ. (హిం. పసంద్) చక్కనిది, మనోజ్ఞము.

గీ. పులికలును నిండుపళ్ళలు బొదలు పద్ధులును హరిణకళ్ల హంసపల్లులును రంగళ్లు బొద లును సామంతపళులు నసఁగఁ, దనరెడు పసందుపటములు గొనిరెు పెలకు.
హంస ౫. ౩౫౫.

పసగరగొను. స. క్రి (పస + గర + కొను) పీడించు, పాయఁజేయు

క. పసులకు నొడ్డినవలరైు, మసఁగిన యవ్వాన పశుసమాజము వెల్లన్, బసగరగొని యంతటఁ బోక సమస్తప్రాణిబాధకంబై పేర్చెన్
హరి పూ. ౭ ౧౬౭

పసచెడు. స. క్రి (√ పస) రూపుమాయు, నశించు

చ పసచెడ కేల యుండు హరిపాద పరిష్కృతి సేయ నాపదల్ ... భాగ ౭. ౩౪౩

పసదనము[1]. వి (సం ప్రసాదనం. శ పసా యన) ౧ పారితోషికము.

గీ యుద్ధవాటంబుఁ దక్కిట్టి యాలయములు, లలితభంగి గమ్యములు సలక్షణములుఁగా నొనర్చినశిల్పిని కాయమునకుఁ, బసదనం బిచ్చె సంతసం బెసక మెసఁగ
శారి అశ్వ. ౪ ౧౩౯.

గీ. ఇంతటన మెచ్చి వీరి నుర్వీశ్వరుండు, పస దనం బిచ్చి యాస్పుట పాడి యింక
హరి పూ. ౯. ౧౧౩.

ద్వి కరివరాహాజయూత్రికములఁ గస్తూరి, పరగ నిచ్చినఁ దనభామిని కిచ్చి, పరుపడి వారికిఁ బసదనం బొసఁగి
ద్వి. హరిశ్చ. పూ. ౬.౩౭.

౨. (సం. ప్రసాధనమ్ శ. పసదన) అలం కరించుట.

గీ ..చెలయును బసదనము నై సేఁత యనఁ బ్రసా ధనము. ఆం. భా. ౨. ౧౪౬.

పసదనము²=పసాదము. వి. అన్నము.

సీ. బువ్వ మెతుకు కూడు బోన మోరెము పసాదము వంటకము పసదనము బాకు, పాదమోగిర మన జరుగు నన్నముపేళ్లు ..

సాం ని. మాన. ౨౨.

పసదప్పు. అ. క్రి (పస + తప్పు) క్షీణ మగు, చెడు

సీ. పదఁతి నా వేదసంపద రేల పసదప్పె నింతి నాశాస్త్రంబు లేల తూలె.

వరాహ. ౧ ౯౮

పసనారు. అ. క్రి (√పస) ౧ ఒప్పారు.

సీ. రమణీయశృంగారరసమునఁ బసనారుమురిపెంపు వలపుల మొలకవోలె విక్ర ౬. ౪౪

ఉ. అంటినఁ గందుమేనుఁ బసనారెడు జవ్వనముస్ హరి ఉ ౭ ౮౧.

పసను. వి (శ పాసను-వృత్తియం దంత్యవర్ణము నకు ఇకారాదేశము) ౧ అందము, చక్కఁదనము.

సీ. నక్తంచరీలోచనంబులపోలికి నసితోత్పలంబులపసను పొలియ

భా రా యు ౧౪౩౧

౨. ఎఱుపుమించిన పసుపువన్నె. (శ. ర)

క. కుసుమం బొద్దినవిధమునఁ,బసుపున మార్తించినట్లు బంగారమునం,బస నిచ్చినగతి సంధ్యా,వసరంబున నింగి యరుణవర్ణం బయ్యెన్.

సైమ. ౮ ౧౫౭.

3. వర్ణము, రంగు.

ఉ. అంటిటఁ బండి పచ్చపస సైనదళంబులు రాలె..

చమ. ౧. ౪౩

విశే. ౧. సుందరము, అంద మైనది, బాగైనది.

సీ. చికచటీరజపత్త్రిమకరందరసభాతిఁ బసని తూపులఁ గృపాగసము దొలఁక.

విక. ౨. ౫౭.

ద్వి. వసువు నిమ్ముల గిరివ్రజ మను పేరఁ,బస్ల సుగా నిర్మించెఁ బట్టణం బొకటి.

రం. రా. బాల. 33. పొ. ౫ పం.

ద్వి. అసమానజయశరానల్పశిల్పములఁ, బసను గాఁ దీర్చిన పసిఁడికంబములఁ.

రం. రా. ఉ 3౪. పొ. ౧౭ పంక్తి

ద్వి ఇప్పుడే పంపువాఁ డీల్గకమున్నె, మసలక తెప్పించి మందు పోయించి,పసనుగా నొనరింపు ప్రాణదానంబు. ద్వి మారిచ్చ ఉ ౧౯౨౦ వవ ౧ ౪౦. పొ. ౧౭ పం.

౨. ఎఱుపుమించిన పసుపువర్ణము కలది

ద్వి పసని మొంగంబులు పసిఁడియద్దములుగా గురుకుచములు పూర్ణకుంభములుగ

కు. సం. ౧౨ ౯౨౫

గీ ప్రియుము శోభిల్లఁగా సమర్పించె గౌరి పసని పర్యోద జాతి దోఃపల్లవమున, భాను దీప్తుల నీరారి ప్రస్న మైన, పృథులమందాకినీపద్మబీజమాల

హర. 3 ౭౮

3 నిర్మలము, స్వచ్ఛము.

సీ. క్రొమ్మించుపస గ్రమ్మకొనఁ గెలంకులఁ జిమ్ము పసనిరత్నపుసొమ్ము పరిఢవించి.

రాజ చ. ౨. ౧౭౬.

సీ....పర సైన చిల్వరాపటుపుపైని గీ. పసని కుబుసంబు చలువదుప్పటి వసించి

దశా. ౪. ౧౦3.

౪. మృదువైనది, మెత్తనిది.

చ ఒసపరి జాణఁ డొక్కఁ డొకయుగ్మలిచేరువ మాటుపెట్టఁగాఁ, బసనికురంగికాపలలఫాలి నిశాధరపల్లవంబుపైఁ, బసిఁకొని చేరఁబట్టి మునిపండుల నొయ్యన నప్పళింపఁగా.

సైమ. ౬. ౧33.

శ్లో. మృదువ్యంజనమాంసఫాలికామ్.

సం. సైమ. ౧౬. ౭౭.

సీ బంగారుపస మించు పసనిపుప్పొడిరేఖఁ
జూపట్టుపాపట సొబగుతోడ.
కళా. 3 ౨౦౪

౫. పరిపక్వ మైనది, చక్కఁగా పండినది
క పస నగుసంతానవృక్షఫలము గరుణతో,
వసుమతికి వాసుదేవుం, డొసఁగెన్ .
దశకు ౨ ౧౮

ద్వి. పసనిపం డుండఁగఁ గసుగాయ దించ
పండితా పురా. ౧౬౦ పే

జః పసవారు

పసపడు. అ. క్రి (√ పస) అభిలాష పడు, వాంఛించు

ద్వి. కుసుమవాసనచెప్పఁ గూడునే కేఁటి, పస
పడి తిరిగెడుతాగు భావించి, రసికుఁ డై
శివభక్తిరసమగ్నుఁ డగుచు
ప్రభులిం ౪ ౧౧౧ పా. ౧౧. పం

పసపాడు=పసుపాడు. అ క్రి (పసపు+
ఆడు) పసుపు పూసికొని స్నాన మాడు; పసపు
పూసికొను

మ...పసపాడి పొగడపుఁబొడం బొప్పు జెం
బ్బడి, గ్గియనీ రచ్యుతమజ్జనార్థము కిటి
గీలించి... ఆము ౧.. ౫౬

ద్వి. కొమ్మలు పసపాడి కోరి నీరాడి, కట్టిరి
పుట్టముల్ ... ద్వి. పరమ ౫ ౪౩౪. పా

పసపార్చు. స. క్రి (√ పసపాడు) ౧. పసుపు
పూసి స్నానమాడించు; పసుపుపూసికొను

క...గుత్తంబు లగు మిగుల మెత్తని జలపోఁతి
తోలు పట్టెడలు మెండల సమరం బసపార్చి.
మనుచ. ౪. ౨౪

ద్వి. చెన్నుగాఁ బస పార్చి చేయుమజ్జనము.
బస. పు. 3. 3౪౦ పం

పసపు=పసుపు. వి (క. పచప్పు) హరిద్ర,
పసుపు.

గీ. పసపు పసు పసంగ, వలుబు హరిద్ర...
ఆం. భా. ౨. ౫౫.

క పసపు నలుఁ గిడి రైదువ, వినయమాలోచ
నలు పెండ్లిపెద్దల యాజ్ఞన్.
మను చ. ౫ ౫౬. ౫. ౧౦౨.

గీ. కలిమి ముద్దియనిద్దపుఁ గమ్మ మేని, పసపు నిగ్గు
లటంచు జేర్వలుపలేక, కటితటంబునఁ
గట్టిన కనకపటికి, వింతయిచ్చి వచ్చె నని
కెంద్రు కాంతినిధులు. దశా. 3. ౧౫౦.

జః పసపాడు, పసపార్చు, పసపుగన్నెర్లు,
పసపుముద్ద.

పసపుగన్నెర్లు. వి (√పసపు) ధాన్యవిశేషము.

వ. పసపుగన్నెర్లు గుత్తిబలుగుత్తులు రావిపూ
రాజబాలు... ప్రబంధ. ౧౧౨.

పసపుముద్ద=పసిరిక. వి (√పసపు) పచ్చపిట్ట,
పక్షి విశేషము

గీ. పసపుముద్దయుఁ బాలయు బచ్చెకొక్కు,
పసిఁడికం టెయుఁ బరజయుఁ బసులపోలి,
గాఁడు ననువానిపై జలకట్టియలను, బంచి
క్రుంచియు... రసిక. ౧ ౧౧౫. ౧. ౬౪.

పసరము. వి (సం పశుః ప్రా. పసు.) పశువు,
గొడ్డు, గోమహిష్యాది

సీ. గోమహిష్యాదుల సామముల్ పని తొత్తి
తొడుకు పసరము జా నదరు .
ఆం. భా. ౨. ౨౬౧.

చ. పసరపుటొంపపోవులును బందులడొక్కలుఁ
గుక్కుగుట్టలున్... భార. శాం. 3. ౨౮౪.

క. కదవఁగ నొకళ్లు పసరము, నడిచిన నొక్క
కులుఁ చెయ్యి నడువ వలయుఁ జే.
భార. ఉద్యో. 3. ౯౧.

క. పని యటఁ బసరపు రక్కసు,లను బయికొని
దోసకారులారా కడుఁ గ్రొవ్వునఁ గలఁచితి
రిచ్చాళ్ళను, బనిపడి జగమెల్ల నింకఁ బల
వక తిలుఁడే. సీలా. 3. ౪౨.

పసరించు. స. క్రి. ౧. చెప్పు, పలుకు, రచియించు.

ద్వి. బసవన్నమహిమ శుంభద్భక్తియుక్తిఁ, బస
రించితివి గద్యపద్యాదికృతుల.
పండితా. దీక్షా. ౪. పా

ద్వి. బంధురతన్మహోత్కృష్టమహిమఁ, బసరింపు
మసమహాశ్చాటవశక్తి
పండితా. దీక్షా. ౪. పా

క. వ్యసనంబులు విడువక మానసము వికా
రంబులెల్ల నశియింపక మ, వ్వైస ఫల
రాగప్రమాటలు, కొసరక పసరింతు రేలకో
హీనమతుల్. శివరా. ఆ. ౧ ౧౪౦.

౨. వ్యాపింపఁజేయు.

ద్వి. బసవచరిత్ర మివ్వసుమతిలోనఁ, బసరింతుఁ
దత్కథాప్రౌఢి రెట్లనిన.
బస. పు ౧ ౧౫౦

అ. క్రి (క పసరిను సం. ప్రసరించు)

౧. వ్యాపించు.

సీ. పాదశిల్లఁ గారొక్కని పొరిఁ బొరిఁ బస
రించెఁ బ్రాసంగువరిచేలఁ బసలు మించె
అచ్చ రా. కిష్కిం ౭౮.

౨. పాఁగు.

ద్వి. నీ యతులితదయాన్వితదృష్టి యిట్లు, నా
యందు, నాఁటికొనలు పసరింప
బస. పు. ౩ ౭౭౨. పం

౩. ముందఱకుఁబోవు.

ద్వి. మసలి రెండోరులతో మాట లాడుచును,
పసరించి శిరిగిరిఁ బ్రబలిత సేయుచును.
పండితా. పర్వ. ౩౫౬. పా.

౪. చలించు, చంచల మగు.

క. అసమానంబు మశబ్దము, రసగంధస్పర్శ
రూపరహితం బనుటం, బసరించు నింద్రియము
లకు, తనంబు గాకొండఁ బరమపదస్ఫూర్తు
లక్రా. భార. శాం. ౪ ౧౬౪.

౫. భావించు. విచారించు.

ద్వి. ముక్తి రాజఁ జూ ముద్దియ సేయు, భక్తి
రాజసూ బసవఁ దీక్షింతఁ, బసరింపఁగ లింగ
పట్టభద్రుండ, బసవండు సద్భక్తి పట్ట
బద్ధుండు. బస. పు. ౨. ౭౨౧ పం.

పసరిలు = పసరించు. అ. క్రి. ఆలోచించు,
భావించు

చ. అసురు లవశ్యవధ్యు లని యాడినకాడ
మహేశ యేను, ద, ద్వ్యసనము నిర్ఘ
యించితి భవత్కృప యేటికి నిట్లు వీరిపై,
పొసఁగదుకృష్ణతోడఁ దగుపో పెనఁగంగ
నోకింత బుద్ధిలోఁ, బసరిలి చూడుమా
హరియు భర్గుఁడు నా కొకఁడో విభిన్నులో
హరి ఉ. ౭. ౧౫౭ (క్రొత్తప్రతి పా.
పసరిచిమాడు చి ని పా పసరిడిచూడు.
శ ర ప్రాఁత ముద్రి. పా)

పసరు = అసరు. వి (క పసురు. త పచ్చు)

౧. ఆకురసము

గీ. తరుణశైవాలజలజపత్రములు వోదువ, మరక
చ్ఛాయ బోల్పఁ దత్పరిఖజలముకోట
బంగరు సేయుటకొఱకు మున్ను బ్రహ్మ
పిడిచిన మందాకుపసరనంగ అము. ౨. ౭.

క. అనుటయు రసలింగమునిడు, తనచట్టువ
ప్రేఁప సజ్జదంతపుబరణిన్, నినిచిన రెయిపస
రిడి యదియని చెప్పక పూసెఁ దత్పదాంబుజ
యుగళిన్ మనుచ. ౧. ౪౭.

౨. అకుపచ్చనిరంగు.

క. పొంగులు విరిరొందకేఁడివి, నిగుడ కుశ్రేణి
పసరు నింగి న్నిండన్, పొగడెఁ బ్రబల హరిత
వాజాలు, గగనమణిస్యందనంబు నగదిచెబో
యచుచున్. అము. ౪. ౧౭౭.

౩ వీర్యము, రేతస్సు.

సీ... పర రస వీర్య పొందుప్పు... ఆం. భా. ౨. ౧౩౧.

విశే. ౧. అకుపచ్చనిది.

గీ. సూండ్లకై కాలిమంజరు ల్గొనుచు మూఁగి,
యంబరంబునఁ బలుకుల రాశి వొలిచెఁ,
బసరుటొంటొంటియాకుతోఁ బండఁబాఱి,
శ్వేతఛయమున చిగిసిన చే లనంగ.
ఆము ౪. ౧౩౭.

సీ. పసరుపట్టుమీఁజారుమిసమిస లుబుంతికాశ్మీ
ఱంగుటంగికి వింతరొయిలపు నింప.
శుక. ౧. ౧౨౦

౨ పసరువాసన గలది.

(చూ. పసరుఁగాయ)

జః పసరుగాయ, పసరుకొను, పసరుపాఱు, పసరుమెుగ్గ, పసరుటెక్కలపక్కి, పసిరిక, పసిరిక పాము, పసిరిక మొగ్గ.

పసరుఁగా(కా)యు. వి (పసరు + కాయ) పసరువాసనగల కాయ, లేఁతకాయ

చ. క్రమమునఁ బిందెలం బసరుఁగాయలఁ గాయలు దోరపండులున్.
పారి పూ ౭ ౧౭.

పసరుకొ(ర్కొ)ను. అ క్రి. (√పసరు) పసరు వాసన గలిగి యుండు

సీ మునుఁ జనలో దమిఁ బట్టి మంగాళ్లమక్కు
జొడనలఁ బిలిచి పసర్కొనిన విడిచి
ఆము. ౫ ౧౦౪

పసరు(వా)పాఱు. అ క్రి. (పసరు + పాఱు) పసరువర్ణము కలిగియుండు, ఆకుపచ్చపడు

వ... కొదమపసరు టెక్కల పక్కిడాలు
పుక్కిలించి యమియుంజాలుచాయ లేర్పడం
బసరుపాఱునవియు. . భీమ. ౨. ౫౫.

సీ. లేఁత లేర్పడఁగ వర్ధిలి చిడ ల్పయి రెమ్మ
పసరుబాఱుచు నిక్కఁ బసరు కప్పు.
మనుచ. ౬. ౭౪.

పసరుమెుగ్గ. వి. (పసరు + మొగ్గ) లేఁతమొగ్గ.

సీ. కలిగొట్టు పసరుమొగ్గలఁ గోర్కిపొలిపోటు
మునుపటి మొల్లల మూఁగునవియు.
పారి. ౩. ౫౧.

సీ పసరుమొగ్గ యనంగఁ బసిమొగ్గ యనఁగను
స్మారక సామ మై మీఱుచును...
ఆం. భా ౨. ౪౦.

పసరుటెక్కలపక్కి. వి (√పసరు) చిలుక
భీమ ౨. ౫౫

పసలము=పసరము. (శ. ర.)

పసలారు. అ. క్రి. వృద్ధిఁబొందు, సమృద్ధ మగు.

ద్వి బసవని శరణన్నఁ బసలారు కీర్తి బసవని
శరణన్న ఫలియించుఁ గోర్కి.
బస. పు. ౧ ౧౦౦ పం.

పసలుకొను. అ క్రి అతిశయించు.
భాగ. ౧. ౩౯౨ ప్రా.

పసలునేయు. సం. క్రి (పసలు + చేయు) వృద్ధి పఱుచు

గీ పసుపుసుఁ జాయ మైకాంతిఁ బసలునేయ,
సేవకులు చనుదోయి నిగ్గఁలెనక, ద్రవిడ
బాల విలాసినీతతులు మెఱయ, నిరికిఁ బ క్కైన
కాంచికాపురమునందు విక ౪ ౧౧౭.

పసాదము=పసదనము. (సం ప్రసాదః. ప్రా. పసాదో.) అన్నము, పంటకము

వ . చేరఁడు బియ్యంపు వట్టిపసాదంబులు కల
మాన్నంబులు కలవంటకంబులు .
ప్రబంధ. ౧౧౭.

క ఇంతకు మీఁకోడం ద్రోన, రింతువె భోజనము
జాఁఁ బ్రియ మర్యోడు మీఁబింతిఁ బసా
దముఁ గొనఁగా,సంతోషపురముజరిఁ బోద మరు
చెం దనిచెన్. భోజరా. ౩. ౪.

పసాదముగొను = భోజనముచేయు.

జః పసాపడు, పసాపాటు.

పసాపడు. స. క్రి. (పసాదము + పాపడు-శ. ర., పసాదము + పడు) భుజించు, తిను.

క. తడయక పోఁ దది గొని తన, పడఁతుకలకుఁ బంచి యిడిన బా గొప్పఁ బసా, పడి యమ్మె లుఁగుంభోఁడులు, కడుపులతో నుండి కెలమి గడలు కొనంగన్.

అచ్చ రా బాల 8౫.

సీ ఏఁ బసాపడి ఫోటు కెలించునంటారిఁ బని సేయుఁ దాఁ బసాపడను బోడు

వైజ. ౨. ౧౨౭.

పసాపాటు. వి. (√పసాపడు) భోజనము,

గీ కెలఁకి కుమారు మైనది నీదు మేను, తోఁట పని సేయుకాడఁ బసాపాటు మాను, కరము మాతోడిలంక నీ కరణి నుండ, నోపుదే యన్న నతని క య్యోవిద యనిరెు

వైజ ౨. ౧౦౯.

పసారము[1] = పసారు, పచారము. వి. (సం. ప్రసారః ప్రా. పఆర క పసాపసార) అంగడి, దుకాణము.

క. అప్పురవీధిని జనుచోఁ గప్పురము జవాది యగరుఁ గస్తూరియును బెక్, గుప్పలుగ నుంచి యమ్మెడు, గొప్ప పసారములఁ గాంచె గురుఁ డోకచోటన్.

రాజ. వి. ౨. ౯౦.

చ. సరకుల కేఁగి సేసరఁ బసారముఁ బెట్టిన సెట్లఁ గూడి తే, సర

వేం. పంచ ౧ 443.

పసారము[2]. వి. తళుకు, జిగి.

ఉ. బంధురబాహి పాపికిని బైట పసారపు కాని యంతులో, బుం దటు...

క్రీ. దా. పేరి. ౫3.

పసారు. వి. (హిం. బజార్.) అంగడి.

గీ. తేరలా గొమ్ము పేనురఁ గోరలాగ క్క, సారలా చోక్కటపురాణ ఖారలా గా, టారలా తీరలా గొనబారు సార, ప్రోలి యొయ్యార కేళికిఁ బోదగ నరిది.

అచ్చ రా. బాల. 34.

పసి[1]. వి (సం. పశుః త. పచు) ౧ ధేనువు

పీ. పసి దీయన ధేనువు పవన మెసలగు

ఆం. భా. 3: 48

(ఈ యర్థమున. బ. వ. అని శ ర)

గీ అపేక్ష హాళిఁ జేరి కుంభ్యాండుఁ దధిప వరుణు, పాల నున్నవి శాబుని పసులు...

హరి ఉ. ర. ౨౪౫

ద్వి. ఎసళగ యుద్ధములందు నిష్వాకులులు, పసుల బ్రాహ్మణుల జంపఁ దలంప రెండు.

రం. రా బాల. ౩౯ పా ౧౨ పం.

క పసివిఁ గలిగి కెలుఁగొందుచోఁ, బసు లన్నియు మందలందుఁ బ్రసరించె వృపా

భాగ ౧౦. పూ. ౧44

౨ గోగణము, ఆలమంద.

క. ఉత్తరుఁడు సత్వరంబుగఁ, దత్తనువున మజువు దొడిగి తానును బూన్చోదో, దాత్తం బగుశంకట మిడి, చిత్తము పసి గ్రమ్మ ఱింపఁ జిడిముడిపడఁగన్

భార. విరా. 4. 40.

క. వాణీవిభవమున నతి, ప్రేణన మొనరించి యిట్లు ప్రీదులఁ దలఁచె దా, బాణుపసి నొసఁగ కూరక, ప్రాణ ప్రాణంబు నీకు బడయఁగ నగునే. హరి. ఉ. ర. ౨౨4. వరాహ. ౫. ౬౫.

3. గ్రామ్యపశువులు. (గోమహిష్యాది.)

సీ. గోమహిష్యాదులకాను ల్పసి తోట్లు తోడుకు పసరము నా నరరు...

ఆం. భా. ౨. ౨౧.

క. పులిచేఁ బసులు వాఁచినక్రియ, నలవుఁ జెలఁగు పిగ్గ బిడిచి యట్లొక్కరికిన్, త్తల కోర్వక విఱిగినవు, క్రులఁ జే మని విందు సేసు కోయక యింకన్ భార ద్రోణ ౪. ౨౦

చ తెఱుఁగనిధాన్యముల్ పసుల దాటులు దోటలుఁ గట్టుపందులున్...తెఱుచుగ నీను గోడిగలుఁ దప్పుదిశూద్రుల కొప్ప చెప్పెడున్. విక్ర ౧ ౬౮

క. మసమసక నఱ్యు దిక్కులు, పసి గ్రేపుఁ దలంచి తిరుగఁబడెఁ గూండ్ల కరుం, తస మాజము కలకలము లే, గసె చెదవెదకున్న మొగిచెఁ గమలవనంబుల్.

జై. భా. ౨ ౧౦౧

౪ సింహము; ఆవు మొదలగు చతుష్పాజ్జంతువు

సీ .సింగంబు మొదలుగా నావులు మొదలు గాను పసు లనఁదగు

అం. భా. ౨. ౭౬.

జ° పసికొలపుగొరడాలు, పసిగాఁడి, పసిగాపు1, పసిదిండి, పసిబిడ్డ2, పసులకాపరి, పసులమారి, పసులవాఁడు

పసి2. ౧. వాసన, తావి

చ కుసుమపుగుత్తి చూచి రొయికోమలి డగ్గఱి కోయఁ బోయినన్, బసిబడి నందు నున్న మధుపంబులు వచ్చి ముఖంబుతావికిన్, ముసరఁగఁ .. భోజరా. 3. ౧౬౮.

౨. పశ్వాదులమీఁది గాలి

క. పసిబడి మాటికి మాటికి, వసుధాస్థలి మూరు కొనుచు వదసాంచల ముఖకసమున కెత్తుచుఁ జవిగొని,యినుమంతయుఁ జొక్కపుండ నింత యుఁ గ్రోలెన్ వరాహ ౧౧ ౭౩.

సీ పసి యన ధేనువు పదన మొసఁగు.

అం. భా. 3. ౪౬.

జ: పసిగొను, పసిపట్టు.

పసి3. వి. (క. హసి. త. పచి.) క్షుత్తు, ఆఁకలి,

శా...,ఆ,చండాలేతరశీలుఁ డుత్పలికి రైచాండాలిక న్మీఁటుచున్, గుండె న్నీరుగ నొండ గాలి పసిశాఁకుం జూద శాఁద్రాప్లామున్. అము. ౬. ౪.

పసి4. విణ (క పసు, త పచుం) శైశవదశయం దున్నది, లేఁత

(చూ పసిబిడ్డ, పసిమొగ్గ మొ)

జ: పసికందు, పసిగాపు2, పసివాఁడు, పసిపాప, పసిబిడ్డ1, పసిమొగ్గ

పసి5. విణ (పసిమి శబ్దమునకు వృత్తియం దంత్య వర్ణము లోపింపఁగా మిగిలినది) పచ్చనిది.

సీ. భామ నీ పాలిండ్లు పసినిమ్మపండ్లంచు నీటుగాఁ గొనగోట మీఁటు నొకట

కృ. శతం. 3. ౪౭.

పసిండిసీటిత్రాఁత. వి. (√పసిఁడి) ద్రవరూపమగు బంగారముతోఁ జేసిన చిత్తరువుపని.

సీ సెటిక వట్టి పసిండనీటిత్రాఁతచెఱుంగు వెలిపట్టు రహిఁ గట్టి వెలఁది యొాత్తు అము. ౬ ౧౨౭ (బంగరుజలతారు అని భావము)

పసిండిబొజ్జదొర. వి. (√పసిడి) హిరణ్యగర్భుఁడు, బ్రహ్మదేవుఁడు

ఉ...పసిండిదొరబొజ్జ కైన నినుం గొనియాడఁ బోలునే. అచ్చ. రా. బాల. ౧౫౪.

(ఇట్లే పసిఁడిబొజ్జవేల్పు మొ.)

పసిఁడి = పయిఁడి, పహిఁడి, పైఁడి. వి.—పచ్చదనము కలది—౧. బంగారము, స్వర్ణము.

సీ శృంగారకుసుమంబు చిన్నచుక్కలరాజు పసిఁడికొన్నరవిణ పలుకుఁదోడు.

శైవ. ౧. ౫.

క. మందూకమకరకచ్ఛప, గందూపదధులికశీర కలహంసకకా, రండవబకముల మెండేఁ బసిండిని గావించి గంగఁ జిదుముదముఁ బ్రకటల్. కాశీ. ౫. ౫౩.

సీ. పొంగారులగతిఁ జూపు పొంగారుఁ గన్నుల
చూపు పసిఁడికమ్ములమీఁదఁ బరిఢవింప.
విక్ర. ౪. ౧౩౭. దశా. ౬. ౧౪.

౨. ధనము.

సీ. బహువస్త్ర ద్యుజాన కల్పవృం దాచితం బిడి
పసిఁడికై తా వానిబంతిఁ గుడిచి
ఆము ౬. ౬౯ ౨ ౨౨.

౩ ఒక విధమగు బంగారు నాణెము

క. బావజవిభుఁ పెలిగురవిక, సేవకతతి కడరు
దీగ జీతము సేయం,గా జాలిఁ బోసినపసిఁ
డుల, ప్రోవులు నాఁదమ్ము తెలమిఁ బూచె
దెశం గై   కు సం ౪ ౪౪౭

సీ. మానినీమణికి నిదానంబు పతిభక్తి భాగ్యకుఁ
బతిదయ పసిఁడిమూట రుక్మాం ౪ ౭౬

౪ స్వర్ణాభరణము, బంగారు నగ

సీ. ఇందు గీసినకీలి నించుకించుక చేరి గిలుచాడు
దల్లిపైఁగల పసిండి   పాండు ౩ ౧౬

ఉ. అంచితహారవల్లి వలయాభరణంబులుదక్కఁ
ద్రోయుఁ జిల్మించుఁ బసిండి .
ఆము ౧ ౬౧

౫ బంగారు జలతారు, బంగారు సరిగ

గీ. పసిఁడికమ్ముల యందంపుఁబట్టుచేలఁ గొంగు
చాటున వర్థిల్లు కుచభరమున హంస ౪ ౧౧

సీ. కరిచర్మమటుపెట్టి కటిసీమఁ బసిడికమ్ములఁ
బొల్చువలిపట్టు, వలగగట్టి
జాహ్నవి ౧ ౧౩౧

పసిఁడిపప్పు=చాయపప్పు, ఒలుపుఁబప్పు.

చ. విశద యశశ్రమం గుతపకేళి తృషార్తుల
కోటిఁ గూర్చి కృత రసరువెట్టి పండుకల
భాతిపుఁగూడు పసిండిపప్పు భోజన మిడి...
పాండు. ౨. ౭౬.

ముంగొంగుపసిండి = (ముందువైపున ముందుకొం
గున ముడిచిన బంగారము) అతి సులభము.

ఉ...ముం, గొంగుపసిండి భక్తులకుఁ గోర్కెలి
పంట జగంబులందుమా, మంగళ శైలవల్లభ
సమం బగు దైవము లేదు చూడఁగన్.
అని. ౧ ౪౨

పదార్వన్నెపసిండి = ప్రశస్తమైన బంగారము, అపరంజి.

ఉ. ..పదా, ఱ్వన్నెపసిండితోడి నౌర వచ్చు
నృపాలుని యరిగకి బులన్ ..వైవ.౬.౫౦

ఉ. పున్నమరేలఁ దప్పుగము బొంతకు బో [illegible]
కాళి దాఁకి వి, చ్ఛిన్నగతిన్ సుధారసము
చింది పయిం గిగవాలి నంతసం, డిన్నె
సన్నగిల్లు నది నిక్కము గా దని లేని యా
పదా, ఱ్వన్నెపసిండి మేడలకు రాఁ బని
రే మిల సౌధనామముల్ విజ వి ౧. ౬

పసిఁడికంటి=పైఁడికంటి. వి (√ పసిడి) పక్షి విశేషము

గీ. పసుపుముద్దయుఁ జాలయుఁ బచ్చకొక్క
పసిఁడి కంటియుఁ   రసిక ౧. ౧౧౫.

పసిఁడికాయ[1]. వి. (√ పసిఁడి) - హేమదుగ్ధకము = బంగరువంటిపాలు కలిగిన చెట్టుకాయ, మేడికాయ, (పొత్తినూలికాయ అని శ. ర. ప్రా)

ఆ. కమల నాభుపదముఁ గననివాని బ్రదుకు,
పసిఁడికాయలోని ప్రాణి బ్రదుకు.
భాగ ౨ ౫౧

ఆ. తానసంగ నెవరు తనవా గసంగ నెవరు,
తెలిసి చెలియలేరు తిక్కనరులు, యారవి
పసిఁడికాయ పురుగు పద్ధతి గాఁగ...
కేయ. ౧. ౧౭౬

పసిఁడికాయ[2]. వి (పసిఁడి) పట్టుఁబుర్వు గూఁడు. (చి. ని.)

పసిఁడికుండ=పయిఁడికుండ. వి (√పసిఁడి) ౧. బంగరు కలశము. (శ. ర.) ౨. దేవాలయాదుల సంకేత శిఖరములపై బంగరు కలశము.

పసిఁడికొండ. వి. (√పసిఁడి) కనకగిరి, మేరు పర్వతము.

ఉ. కొం దని కేర్చుతోఁ బసిఁడికొండ ధరా ర్థుల కెల్లఁ బంచి యీ, కొండుట...

నైష. ౧. ౫౧.

ఆ. కొండకోఁడు మూవ కొండపూఁతురౌ యాలు, కొండ యిల్లు పసిఁడికొండ విల్లు, కొండ వంటిదొరకుఁ గుంటెన నడుతురా...

వేమ ౨. ౨౨౨

పసిఁడిగట్టు. వి (√పసిఁడి) బంగారుకొండ, మేరుపర్వతము.

ఆ. ఇట్టిరాచపట్టి యొనసిన ప్రేమ నీ, చెట్టఁ బట్టఁ బసిఁడిగట్టుగన్న, నేదపగిది మదిఁ బ్రమోదంబు గాంచితి, నింతకంటె శుభ మ దెద్ది నాకు.

శె శకుఁ ౩ ౩౮

గీ పసిఁడిగట్టున కోకవింతపసిమి నించి, సెలపెఁ గడపాటిముడుసలికెలపరయొండ

పారి ౪ ౪౩.

(ఇట్లే పసిఁడిగుబ్బలి సెం.)

పసిఁడిగద్దియ. వి (√పసిఁడి) బంగారుపీఠము

వ...కదవన్ని పసిఁడిగద్దియ నధివసించి...

దశా ౧ ౧౪.

పసిఁడిగేదఁగి. వి. (√పసిఁడి) బంగారువన్నె పచ్చని రేకులు గల మొగిలి.

ద్వి. పసిఁడిగేదఁగి రేకులు పసమించు మేని, కుసుమ కోమల నిత్తు కొనరయ్య మీరు.

ద్వి. పారిజ్ఛ ఉ. ౩౯౨. పం.

పసిఁడినీరు. వి. (√పసిఁడి) ద్రవరూప మైన బంగారము, బంగారునీరు.

గీ. పసిఁడినీట లిఖించిన ప్రతిను లమర.

మనుచ. ౬. ౩.

పసిఁడిపురువు(గు). వి. (√పసిఁడి) పాత్తి మాలుకాయపురుగు.

వ...సెరుగు ప్రముచ్చిలినవాఁడు క్రిమి యగు. . పాత్తిచీరగొని పసిఁడిపురు వగు కలిపట్టు గొని నకార్గం బగు. . మార్క. ౭ ౧౧౭.

పసిఁడిపెన్బొజ్జరా. వి. (√పసిఁడి) బ్రహ్మదేవుఁడు

గీ కినిసి తిట్టినఁ బతియ లై చనకయున్న, పసిఁడిపెన్బొజ్జరాగ్రుడ్డు పనఁటిగములు

అచ్చ రా బాల ౧౦౭.

పసిఁడియాకు. వి (√పసిఁడి) బంగారుకమ్మ, స్త్రీ కర్ణాభరణము

ద్వి. బసవన్న యప్పుడే భార్యకర్ణంపు, పసిఁడియా కిప్పించె భార్యను గినిసి.

పండితా దీక్షా ౮౩ పా

పసిఁడివత్తి. వి (√పసిఁడి) స్త్రీల ఆభరణ విశేషము

గీ పసిఁడివత్తులు సేసరాల్ బన్నసరులు, చేరు బొట్లును ధనాభి ౩ ౩౮.

పసిఁడివ్రాఁత. వి (√పసిఁడి) బంగారు చిత్తరువు పని

చ తొలఁకుపసిండి వ్రాఁతచెలితో సెలకావుల మేలుకట్టుతోఁ, జలువలు చిందు ముత్తియపుఁ జప్పరమంచముపై మహోన్నతిన్.

వసు. ౪ ౭౭.

పసికందు=పసిబిడ్డ. వి. (పసి[4] + కందు)

సీ. కలశాబ్ధికాయి పాక్కులి తిమ్మిపసికందు తోయజాకాస్త్రుని తోడఁబుట్టు.

ఘటికా. ౧. ౨౨.

పసిగోలవుదోరడాలు. వి. (√పసి[1]) వృషభ ధ్వజము.

లయవిభాతి. గెలుపు గొనఁజాలు పసిగోలవు దోరడాలు చలిసెలుఁగు సెనగోలువగఁ బోలుచు సెలఁడాలున్

అచ్చ. రా. బాల. ౨౧౬.

పసిగ(క). వి ౧. సమృద్ధి.

ద్వి. బసవపురాణంబు పాటించి వినిన బసిగమై
 బ్రావించు భక్తులకిరుణ.

బస. పు ౪ ౧౦౭. పం.

ద్వి ఇప్పాటఁ బసిగమై నీశ్వరుఁ బూన్పఁ,
 గుప్పలుగాని కలల్గడి పిక్కటిల్ల

బస పు ౬. ౫౬ పం

౨. ఉత్సాహము.

ద్వి దర్పం బెలర్ప సమర్పణచేసి, పసిగమై
 దారగింపఁగ నార్చిపేర్చి .

బస పు. ౪. ౬33 పం

ద్వి పసిగమై మంచెన భట్టారకుండు, నసదృశ
 మహిమ దొల్కాడ చేతేర

బస పు ౬ ౪౭౯ పం

3. పారము, చేవ.

సీ ఖడ్గలం బై పేర్చు వీరంబు గుఁ గల పసిక
 రొల్లను మేను వడసె ననఁగ

నృసిం ౨ 3 (శ ర పా)

పసిగాఁడి. (పసి[1] + గాఁడి) పశువులను గట్టెడి చోటు.

ఉ. .కేఁ, డీపసిగాఁడిదండ వసియించి ప్రభా
 తమునందుఁ బోయెదన్.

కేం. పంచ ౪ ౪౪౭.

సీ. పడసాలముంగిలి పందిరి పసిగాఁడి కాయ
 ధాన్యము లున్న కణజములును

శుక. 3 ౪౮౧

పసిగాపు[1]. వి (పసి[1] + కాపు[1]) గొల్లజాతి

ఉ. గోపిక యొూర్తు తొల్లి హరిఁగూర్చి తపం
 బొనరింప దానవి, స్థాపరతన్ మదిం గరఁగి
 శార్ఙ్గియుఁ దోఁచినఁ జూచి చెక్కతో,
 నాపసిగాపు రూపవయసా కె శ్రీలోకవిమో
 హనక్రియా, కోపవిరూపణాం బగు సరోరుహ
 లోచనురూపుఁ జూచుచున్

పాండు. ౨. ౧౨౮.

సీ. దయచేసి తత్పాద్రికమం తైన వరముల
 నొసఁగి యప్పసిగాపుటసరబుద్ధి.

పాండు. ౫. ౧౫౪.

పసిగాపు[2]. వి. (√పసి[4]) బాలిక.

అ బాల ముద్దరాలు పసిగాపు గనుగండు,
 కూన ముద్దుగుమ్మ గోల యబల, యీాటి
 తాటలాడ నెట్లు నో రాజనో,రామ రామ
 నిరపరాధనుమ్మ   కృ. శతం 3 ౨౪.

పసిగొను. అ క్రి (పసి[2] + కొను) తావిని
 గ్రహించు, వాసనపట్టు (గాలిపట్టు శ. ర)
 ఆఘ్రాణించు, మూర్కొను.

సీ మొన లావులించి వాసన పల్లఁ బసిగొని లేఁ
 దేఁటిగము లెంగిలింపకుండ గీ గిరిజ
 పూజించెఁ బసిఁడితామరల వరదు.

కు. సం 3 3౫౧.

క పసిగొనుచు మేయ వచ్చిన,పసిగొనుచుం
 గోలుపులులు బలిసెన్ నృపసి,యని యాడు
 చేని యచ్చట్టునసియాడం దఱచు పెఱచు
 నఱచుం బఱచున్.   రామా. ౨ ౧3.

సీ లీలావతీ హస్తలీలాబ్జ కేసరంబులకును బసి
 గొంచు మలసి మలసి. ప్రభా. ౨. ౧౦౭.

ద్వి .. అమత్తిఁ,బాయక వసయించు బహు
 పిశాచములు, మానిసిగొలుఁ బల్మఱుఁ బసి
 గొనుచు, నానాముఖంబుల నలి దిగఁబాఱి

ద్వి. హరిశ్చ. పూ. ౨౦౭౯.

సీ. కుతుమాళి మూర్కొనఁజూచు ఘ్రాణం
 బున కెవ్వియుఁ బసిగొన చేవ మయ్యె.

కవిక. ౧. 3౭.

పసిదిండి. (పసి[1] + తిండి) వ్యాఘ్రము, పులి.

సీ జాతి హస్తసరోజసన్నిరుద్ధాంత మై తెర
 దెఱఁ బసిదిండివలెను మెఱయు. నిరం. 3. 3౫.
 (పసిదిండివలెను=వ్యాఘ్రమాతన వస్త్రము.)

సీ. పసిదిండి మెకపురకె బాలింత లాఁకొన్న జింక కూనలకుఁ బాలేసి యొసఁగు.

అచ్చ. రా బాల. ౧.౨౨.

సీ... పసిదిండి పులి... వ్యాఘ్రంబునకు సమా ఖ్యలు చెలంగు...

ఆం. సం తిర్య ౩ా. కేంశ. ౬౦

పసిదిండి మెకపురక్కసి=వ్యాఘ్రాసురుఁడు.

సీ పసిదిండి మెకపు రక్కసితోలు మెలఁ జుట్టు శేల ముమ్మొనవాలు గీలుకొలిపి

నీలా ౧ ౧౩.

పసినాఁడు. వి (√పసి[4]) పసితనము, శైశవము

సీ పసినాఁడు గట్టిన పాలపూసలకాని పెట్ట సొమ్ములు లేవు బిడ్డలకును కుచేల ౧ ౩౬

(ఇట్లే —పసిపాపనాడు)

ఆ పసులఁ బిల్చుకేర్పు పసిపాపనాఁటనుం, డియును దనకు నైజ మయినకెలఁగు, గానఁ బసులఁ బిలువఁగా సుత్సహించి వి, హంగ గమనుఁ దదరి యద్ద కేఁగె

హరి. ఉ ౮. ౨౪౮

పసిపాప(ఁడు). వి. (పసి[4]+పాపఁడు.) శిశువు పసిబిడ్డఁడు

మ .మాయాపటూ, క్రియకెళ్లిం బసిపాపఁడై యలరి శశ్వత్సింయమిధ్యానస, త్క్రియలం, బొందఁడు దేవు బాహ్యకరణీ దృష్టింపఁగా నొప్పదే. హరి ఉ ౫ ౧౯౪

క. పాండురుచి మించినది యీ, పండు హరింతు నని తీవ్రపడి కడుఁబసిపా, పం దగుటఁ దెలియ కిఁడు, చండాంశుని విడిచి యల గజముపై కరికి. ఉ. రా. ౫. ౧౦౬.

ఉ... పంచ శిలీముఖుండు పసిపాపఁడుకో వల సంగమంబునకు. నైష. ౪. ౧౪౧.

(ఇట అప్రౌఢుఁడు అని భావము).

(ఇట్లే పసినిమువు కం.)

క పసినిము వగు మామగునకు, విసికింపకు మకుచు కొంత కేఁడినఁ బైపై, ముసరుచు మతి మతి కొరకెడు, భసలమ నీ కింత యొగపిపా కేమిటికి. రసిక. ౪. ౧౪౧.

క అకటా పసినిముపులఁ గొంగశక శాఖడపులకుఁ బంపఁగావలెనని కోరితోఁ బతికడ పెద నిం,చుకయుం గనికరము నీకుఁ దొప్పదదు గదా అచ్చ రా బాల. ౧౦౧.

పసిపాపరెయొండ=లేయెండ, ఈరెండ.

క పసిపాపరెయొండ కొనలును, మసమునకని యిరులు గలిసి మన మలరించెన్.

నైష. ౭. ౧౨.

(మా. కుమారతరైః భాసాంశ్రత్తికరైః

సం. నైష. ౧౯. ౩౭.)

పసిబిడ్డ(డు)[1]. వి (పసి[4]+బిడ్డ) చిన్నబిడ్డ

సీ. . స్తనపాయి పరగును జంటివాఁడు, పసిబిడ్డ చంటిపాపఁడు పాలపాపఁ డనంగ

ఆం. భా. ౨. ౧౧౭.

మ... వానిపెంపొద నిర్పిం బసిబిడ్డచందంబున రుద్రుం దర్కకోటిప్రభక

వరాహ ౧. ౧౪౪.

క పసిబిడ్డవె వాయి దెఱచి పలికెదవు చెలీ.

యయా. ౩. ౪౬.

పసిబిడ్డ[2]. వి (పసి[1]+బిడ్డ) క్రేపు, గోవత్సము.

గీ పెలయు శిశువత్సములు పసిబిడ్డ యనఁగ

ఆం. భా. ౩. ౫౬.

పసిమి. వి (త. పచ్చమై) ౧. ఆకుపచ్చన.

గీ. పసిమి పెచ్చిన పచ్చికపస వదించి, మసృణ హరిదశ్వహరికాంతిమహిమ పెంచి, పసరు చాయల కముగాయ లెసకమెసఁగె.

ఉ. రా. ౬. ౧౪.

గీ. ప్రచురమాధవోద్యానంబు పసిమికెల్లి, పాటు పట్టిది యని గరుడాశ్మరుచులు, మెచ్చి చూచుచు నేమఱఁ బిచ్చలింపు,రచురకన్యక లకుల హిమాచలమున. కుసం. ౩. ౨౭౧.

సీ. పసిమి పో సెండినకసవు బుట్టయుఁబోలె
నరి కెంద్రంకలు బర్యాశిరమువలన.
కళా. 3. ౧౩

౨ ఎఱుపు మించినపసుపువన్నె; పసుపువన్నె.

గీ మంజారుచిపుంజఁ గనుపొన్ను మంజివాని,
పసిమి గనుపట్టు మనుఁబట్టుపంచెవాని, శాస
వధ్యజనిభవాల వల్లివాని, నక్కుమారునిఁ
గని తల్లి యాత్మ నలరె. ఉ రా. ౫ ౯౫

సీ. మెఱసి నిల్కడచూపు మెఱపులో యొఱపు
లి త్తిరువులో శరము నిద్దాపనిండి, పసిమిలో
మిసిమి... ఘటికా. ౨ ౧౪

గీ. పసిమిపదియాఱువన్నియ పసిఁడిపల్లెరమున
శివునిపదాబ్జంబు లమర నునిచి, కెలందమ్ముల
గతినంపుగిండి వంచి, యమఁగుటిల్లాలు నీరు
వోయంగఁ గడిగి. జాహ్నవి ౧. ౧౫౪

వ పదియాఱువన్నె కడానికుందనంబు హెచ్చు
కుందాడుపసిమిఁ బచేళిమంబు లగునవియు
బ్రాసంగుచేలు . కాశీ ౪ ౭౬

3. ఒప్పు, అందము, నవకము

గీ. ఎన్నిమన్వంతరంబులు చన్న చెడుదు,బసిమి
దప్పదు కాశికాపట్టణంబు. కాశీ. ౨. ౪౧.

జః పసిమిచెడు, పసిమిడి, పసిమిపడు

పసిమిచెడు. అ. క్రి. (పసిమి + చెడు) నవకము
చెడు, ఎండు.

లయవిభాతి విసరెఁ బెనుగాడుపులు మసలె
జలదాగమము పసిమి చెడె సస్యములు కసవు
దినకేమిం, బసరములు వట్టె
వరాహ. ౧౦. ౭౧

పసిమిడి. విశే (√పసిమి) పసిమిరంగు కలది.

గీ. మడఁతపసిమిడిగింటెమూల్ మంజిడీబిగి, దోమ
తెఱమంచములు కౌసంతులు జవాది, యగరు
సిరులు చిన్నెలు గాఁగ నతఁడు గడపెఁ,
జలికాలలు తద్వ్యధూతిచకరణుఁ దగుచు
కళా. ౪. ౧౧౧.

పసిమివడు. అ క్రి (√పసిమి) పచ్చనగు.
(సమృద్ధమగు).

క జడి గాక పెట్ట గాకయ్యవడ గాకయుఁ
జలియుఁ గాక నల పిడి యని యేర్పడక
యిల పసిమి పడఁగాబడుగులు బ్రియ
మంది రనఁగఁ బ్రభులకుఁ దగదే.
ద్వా. ౪. ౯౨. (వ్రాఁతప్రతి పా. పసిమి
వడంగ. ముద్రిత పా.)

పసిమొగ్గ. వి (√పసి4) క్షారకము, పసరుమొగ్గ.

సీ. పసరుమొగ్గ యనంగఁ బసిమొగ్గ యనఁగను
క్షారకనామ మై మీఱును .
ఆం భా ౨ ౪౦.

పసిరిక=పసపుముద్ద, పసరు. వి (పసరు + ఇక
స్వార్థమున, సంధినివర్ణవికారము) ౧. పసరు
వన్నె, ఆకుపచ్చవన్నె (శ. ర) ౨. వృక్ష
విశేషము.

సీ జువ్వి మామిడి జీడి మునుగుడు మెలుగు
పాపట చంద్ర పసిరిక పాల రేల
కేం పంచ. ౪. ౫౨౨.

3. పచ్చపిట్ట, హారీతము.

గీ. పచ్చపిట్ట యనంగను బసిరిక యన,హారితకం
బొప్పు... ఆం. భా. ౨. ౯౬.

సీ. పసిరిక లకుముకి పావురాయి.
పార్వ. ౬. ౪౪

సీ బంతము కోకిల పసిరిక తంగేడు గొరవంక
జక్కువ చెలువుకోడి హంస. 3. ౧౨.

౪. కామల రోగము

సీ...పసిరిక యనఁగా మాల యనఁగను గామ
లాభిధ విరాజు. . ఆం. భా. ౨. ౧౨౪.

విశే. ఆకుపచ్చ వన్నె కలది. (శ. ర.)

పసిరికపాము. వి (౧ పసిరిక) పసరువన్నె గల
పాము, సర్పవిశేషము.

చ పసిరికపాముబంటి దని పల్కుడు కేయలికేళి
కుశి... కుశ, ౧. ౫౩౪.

పసిరిక తొఙ్గ. వి. (√పసిరిక) పసరు తొఙ్గ. (శ. ర)

పసివట్టు. అ. క్రి. (పసి2+పట్టు) పశ్వాదులపై గాలిని గ్రహించు, జాడ పట్టు

గీ మున్ను జాగిలములఁ గూడి చన్నయట్టి, యుదుపతుక్కలు కుందేళ్ల నందురువుల, నుదుముల గ్రహింపఁ బుట్టలకడలఁ బొదలఁ గిరులసతియలఁ బసివట్టి తిరుగుచోట

మనుచ ౪ ౫౧.

సీ. పసివట్టి నలుగడఁ బఱచిన మెకములఁ పచ్చి తోళ్ళను బండ్లఁ గ్రుచ్చి పెఱుకఁ బలు జాగిలంబులు... వాల్మీకి ౨ ౭౫

స. క్రి. ఆఘ్రాణించు, మూర్కొను.

వ . కొనసాఁగి పోగ లై ముంగిసవారలం బోనివారలు పారెసారెకు పెత్తె బయలు పసివట్టుచు . మనుచ. ౪. ౨౪.

పసుపాడు=పసపాడు. అ. క్రి. (పసుపు+ఆడు) పసుపు పూసికొని స్నానముచేయు; పసుపు నలిచికొను.

సీ. పద్మాకరమునకుఁ బసుపాడఁ దెచ్చినదైవంబు చలము సాధ్యంబుగాఁగ. శివరా. 3 ౧30

సీ. ఒరసి రొమ్ముత్తివమణుం గొందక మేన నిగ్గులు దేఱఁ బసుపాడి జలకమాడి. అను. ౧ ౬౦

పసుపార్చు. స క్రి (√పసుపాడు) పసుపు పూసి జలకమాడించు.

తరువోజ. అలరుఁబ్రప్పాడి పసపార్చి మృణాల హారం బమర్చి కహ్లారంబు లేతు, లలకల నమర్చి... హరి. ఉ. ౪. ౪౫

పసుపు=పసపు. వి ౧. హరిద్ర.

(దీని భేదములు. కస్తూరి పసుపు, కూరపసుపు, మ్రానిపసుపు, చాయపసుపు, పిండిపసుపు.)

చ. ద్రవిడకుటుంబినుల్ పసుపు రాచిన రత్న పుదాఁక ద్రింక... ఆము. ౧. ౬౪.

గీ...తల్లి కంద పసుపుఁ దోటలు...

నీలా. ౨. ౫౪.

సీ. పసుపునిగ్గులు దేఱు పాపజన్నిద మొప్ప .

మనుచ. ౨. ౧౧.

౨ హారిద్రావర్ణము (శ. ర.)

విణ హారిద్రావర్ణము కలది,పసుపువన్నె కలది

సీ దానవమానినీ స్తనకుంభములతోడఁ బసుపు పయ్యెదలకుఁ బాయు తెరువు.

ఉ హరి. 3 ౧౪౪.

జ. పసుపాడు, పసుపార్చు, పసుపుఁబిట్ట,పసుపు గోఁచి, పసుపుముద్ద, పసుపుకొమ్ము.

పసుపుఁబిట్ట=పసుపుముద్ద. వి పసిరిక పిట్ట, హారీతము. (శ. ర)

పసుపుగోఁచి. వి (√పసుపు) ఉపనయనాదులందు మంగళార్థము పసుపుతోఁ దడిపిన కౌపీనము.

గీ అతఁడు మృగకృత్తి వెళవెళ యనఁగఁ బసుపుగోఁచి గట్టిన పొదుగుకోల వెగయ.

ఆము ౪ ౬౬

(ఇట్టి పసుపుబట్ట యె)

పసుముముద్ద=పసపుముద్ద. వి (√పసుపు) పసిరిక పెట్ట, హారీతము (శ. ర)

౨. వ ధాన్యవిశేషము.

వ సుఖభోగులు సన్నబూదులు గౌరవంకరాజనాలు కాటుకశేకులు ముంగురమెటికలు పసుపుముద్దలు మంచివిరులు...

ప్రబంధ. ౧౧౨.

పసుపుకొల్లు. వి (√పసుపు) పచ్చపూవుల కొల్లు, హేమపుష్పి కే.

పసురు. వి. ఆకు పొందలగు వానిరసము.

సీ...పసురు పస రసంగ స్వరస మొప్పు.

అం. భా. ౨. ౪౦.

విణ. పసరువర్ణము కలది, ఆకుపచ్చరంగు కలది.

ద్వి. మనుదేశభయకరాకారణుఁ దగుచుఁ, బసురమూపుల్ఁ బోని పగిది శేషుండు, తెడి దంబు లగు కొరవిరదముల్ దాల్చ్పపడగల గతిఁ బొల్చుపడగలఁ బొదుగ అ మ. క ౧. ౨౨ పా. ౧. పం.

పసులకాపరి. వి (√పసి[1]) గోపాలకుఁడు, గొల్లఁడు.

ఉ ఎఱుంగుఁడే పసులకాపరి భావజమర్మ కర్మముల్ పారి. ౧. ౧౫౪.

సీ ఏబాము తెఱుఁగక యేపారుమేటికిఁ బసుల కాపరియింటఁ కామగలిగె భాగ. ౧౦ పూ ౧౯౪

గీ యక్కె గోవిందు తోడివిరోధి గాన,నాతఁ డడిగినఁ జెలియలి నతని కీఁడ,గొల్లపల్లెలోపల నందగోపువింటి,పసులకాపరియగుచె నాపాటి యనుచు. హరి ఉ 3. ౧౦.

పసులపోలిగాఁడు. వి ఏట్రింత, భరద్వాజపక్షి

పీ ..పరగు కేట్రింత నాఁ బసులపోలి, గాఁ డనినను వ్యాఘ్రఘాటాఖ్యయగుచు... ఆం భా ౨ ౯౧

గీ పసిఁడికంటియుఁ బరజయుఁ బసులపోలి, గాఁడు ననువానిపై జలకట్టియలను, బంచి క్రుంచిరి... రసిక. ౧ ౧౧౪

పసులమారి. వి (√పసి[1])—పశువులకు మారి వంటిది—పులి, శార్దూలము.

క. కని దీని కత్తెఁ దోర్పడు, మనుజాని దలఁ పంగఁ బసులమారియె వచ్చెనమ్మన గండ మాలమీఁదను, కొంనకురుపుం బుట్టె నన్న కాసం బౌరయెన్. ద్వా ౧౦. ౪3.

పసులవాఁడు. వి (√పసి[1])గొల్లవాఁడు, గోపాలకుఁడు.

క. నరి భగదత్తుఁడు కడువుల, కలంచుమనుల వానియట్లు విలసద్గతిన, బ్బలము కెగువ... భార. ద్రో. ౧. 3౩౨.

గీ. అకట మోమోట లేక తా రంత చేసిఁ బ్రదికిపోయిరె పులిపేదపడినఁ బసుల,వాఁడె తెక్కాడె నమకత వచ్చె నాతఁ, డునుల లోపల నాలుకముల్లు విడిగె. ఉ. హరి. ౪. ౧౦౭.

పసుపు. వి (సం పశుః) పసువు

ఉ...ఏ, విద్యలు నేఁడేనిఁ బృథివిం బసు వాతఁడెగాఁ గణింపఁగన్ ద్వా. ౪ ౧౪౧

పస్తు. వి ఉపవాసము, ఏట్టు.

సీ. వస్త్రంబు గొండు దేవగ దొరాయి యిగి చన్నఁ బస్తని దయ పుట్టఁ బలుకువారు. ఆము. ౬. ౪౪

క. ఎక్కెండ్లనుండియో పస్తుకాన్నఁ డీ యడవి లోన నొంటి మహాకుండు... కాశీ.3. ౧౫

ఆ. తనువుఁ బొదలనీఁడు తాపంబుఁ బుట్టించుఁ, బస్తు పెట్టు మూలఁ బాఱవైచుఁ, గొలుచు సజ్జనులకుఁ గుత్సితవమువటీ, వల్లభుండు లేఁకి వంటివాఁడు శేం. పంచ. ౧. ౪3౦

పస్త్యము. సం వి అ న. గృహము, వస్త్యము.

పస్పశము. సం వి అ. పుం. (శాస్త్రారంభ సమర్థకమగు) ఉపోద్ఘాతము.

పస్సె. వి పాటలవర్ణము

గీ ..పాటలాఖ్యలు చెలంగుఁ,బల్ల యనఁ బస్సె యనఁగను బయ్యి యనఁగ. ఆం. భా. ౧. ౧౦౭

విణ పాటలవర్ణము కలది ఆం భా. ౧ ౧౦౭.

పహిణి (హిండి)=పహిణ్డి.

(బంగారము)

వ ..శ్రీకాకొలని శ్రీవల్లభరాయనికి సమర్పించిన వస్తువులు (సైపి)...పహిండి కాయలతోడి కెంజామరలు ౨ పహిణికాను అలవటం ౧ పూంతకమేత్తిలు ౪ కెండిదివ్యకొంబు ౨... దా. శా. ౪. ౯౨౪

పహిణ్డి=పసిఁడి.
(బంగారు)

వ...శ్రీ భీమేశ్వర మహాదేవరకు ..బ్రత్తించిన ...మాణిక్యములు రెణ్డుగట్టిన పహిణ్డిపాణి సంక్క్రులు ౧ నవరత్నములంగ్గట్టిన పహిండి పానలు రెణ్డు
ద శా. ౪ ౧౧౯౦ ౪ ౧౦౩౮.

వ...శ్రీ భీమేశ్వర మహాదేవరకుం బెట్టిన కనక వలయముగద్యా ౧౦౨ పహిణ్డి...
ద శా ౪. ౧౩౩౩.

వ...పహిణ్డి నీరు వఱడినకో(ము)ల వెంజా మరలు ౧...   ద శా ౪ ౧౧౯౦

(ధనము)

వ...యిభూమి కృషి సేసి యతియిచ్చి నదపంగల వారు గాంబహిండియిచ్చి యిరువంణ్డ్రి బ్రాహ్మణులకు నా చంద్రార్క్కతారముగ కస్రత...నిల్పిరి. . ద శా ౪ ౧౩౭౧

పహ్లావులు. సం వి అ పుం. జన విశేషము

పహ్లికులు. సం=పహ్లావులు.

పా

పా. సం వి. ఆ స్త్రీ. ౧. అంబుధారక. ౨ సుధ ౩ సంపతి శా. వి. దీనికి తెనుఁగున వ్యస్త ప్రయోగము లేదు

పాంక్తేయుఁడు. సం విశ (అ అ. అ.) ౧ బంతి కుడుపునఁ గూర్చుండి తినఁ దగినవాఁడు ౨. పావాసమునకుఁ దగినవాఁడు. (విల్సను.)

పాంక్త్యుఁడు. సం=పాంక్తేయుఁడు (విల్సను)

పాంగుల్యము. సం. వి. అ. న. కుంటుట. (విల్సను)

పాంచజన్యము. సం. వి. అ. పుం. కృష్ణుని శంఖము; శంఖము.(శ. ని.)

పాంచజన్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అగ్ని విశేషము.

పాంచదశ్యము. సం. వి. అ. న పద్దెనిమిది సమూహము. పుం పదియేను సామిధేని మంత్రములచేత ప్రకాశింపఁజేయఁదగిన అరాకీగము అగ్ని

పాంచభౌతికము. సం విశ (అ ఈ అ) పంచ భూతములచేఁ జేయఁబడినది (దేహాది)

పాంచాలము. సం. విశ (అ. ఈ అ) పంచాల దేశభవము. వి అ పుం. ౧. ఒక దేశము. ౨ శాస్త్రము

పాంచాలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ ౧. పాంచాల దేశస్త్రీ; పాంచాలదేశరాజకన్య ౨ ద్రౌపది. ౩ (అలం) రీతిభేదము.

పాంచాలిక. సం. వి అ. స్త్రీ. వస్త్రదంత కాష్ఠాదులచేతఁ జేయఁబడిన నరమృగాదిరూపము, బొమ్మ

పాంచాలుఁడు. సం వి అ పుం ౧. పాంచాల దేశపురాజు. ౨ (కామశాస్త్ర) ఒక జాతి పురుషుఁడు. ౩. శిల్పి (వడ్రంగి, సాలె, మంగలి, చాకలి, మాదిగ మొ)

పాంజేబులు. వి. బ (స్త్రీలు) కాలికి ధరించు కొను గొలుసు. (శ. ర)

పాండరము. సం విశ. (అ. అ. అ) తెల్లనిది. వి. అ పుం. తెలుపు, శ్వేతవర్ణము న. కుంద పుష్పము, మొల్లపువ్వు ౨. గైరికము. (వాచ)

పాండవబీడు. వి. చిరాప్రహతభూమి, చాల కాలమునుండి దున్నని బీటినేల.

సీ. పాండవబీడు నాఁ బరగుఁ జిరాప్రహతము...
ఆం. భా. ౨. ౩.

పాండవుఁడు. సం. వి. అ. పుం.—పాండురాజు కొడుకు—(ధర్మజ భీమార్జునాది).

పాండవేయుఁడు సం వి అ పుం పాండవుఁడు

పాండితి సం వి ఈ స్త్రీ పాండిత్యము

పాండిత్యము సం వి అ న ౧ పండిత భావము, చదువరితనము ౨ సామర్థ్యము, నేర్పు ౩ పండితకర్మము

పాండిమ సం వి న్ పుం తెలుపు

పాండిమము సం వి అ న తెలుపు

పాండియము సం=పాండ్యము (వై ౧)

పాండియుఁడు సం=పాండ్యుఁడు (వై ౧)

పాండీఁడు వి (సం పాండ్య త పాండియన్) పాండ్యదేశపు రాజు

ఉ ఱేఁడు మహామతి మధుర నేవు యఱుఁ గొంచ్చి యందు బాంఁడు గివాణము న్నైజయ నించినఁ బ్రెబెడి దుమ్మ దా భుపలన్ బోఁడిమి చూన్పి హాంపు కుల్కమున్ ఆము ౨ రా

పాండుకంటకము సం వి అ పుం అపామార్గము, ఉత్తరేను ౹

పాండుకంబళిము సం వి అ పుం ౧ తెల్ల కంబళి ౨ ఎట్టపేనుఁగుపై వేయుకంబళి, తెల కుధ ౩ ఒకజాతిఱాయి

పాండుకంబళి సం విశ (న్ న్ న్) ౧ తెలకంబళిచేత కప్పఁబడినది (రథము) ౨ తెల్లకంబళి గలది

పాండుకర్మము సం వి న్ న వ్రణమును తెల్లఁబారునట్లు చేయు చికిత్సాభేదము

పాండుకుఁడు సం వి అ పుం చండాల స్త్రీయందు శూద్రునివలన పుట్టిన సంకరజాతి వాఁడు

పాండుతరువు సం వి ఉ పుం ధవవృక్షము

పాండునాగము సం వి అ పుం ౧ పున్నాగము, పొన్న ౹ ౨ తెల్లయేనుఁగు ౩ తెల పాము

పాండుపత్త్రి సం వి ఈ స్త్రీ రేణుక అనెడి గంధద్రవ్యము ౹

పాండుఫల సం వి అ స్త్రీ చిర్భటి, దోస ౹

పాండుఫలము సం వి అ పుం పటోలము, పొట్ల ౹

పాండుపృష్ఠుఁడు విశ (అ ఆ అ) దుర్లక్షణుఁడు

పాండుభూమము సం విశ (అ ఆ అ) తెల్లనినేల గలది వి అ పుం తెల్లనిబలపు భూమి ఆ స్త్రీ ౧ శ్వేతమృత్తిక, తెల మన్ను ౨ ఖటిక, బలపము

పాండుమృత్తిక సం వి ఆ స్త్రీ ౧ ఖటిక బలపము ౨ తెల్లమన్ను

పాండురంగము సం వి అ పుం శాకవిశేషము, (పాటరాంగా)

పాండురద్రుమము సం వి అ పుం కుటజము, కొండమల్లె ౹

పాండురఫలి సం వి ఈ స్త్రీ ఒక దినుసు క్షుద్రక్షుపము (పొట్టియాకులుగల చెట్టు)

పాండురము సం విశ (అ ఆ అ) ౧ తెల్లనిది, ౨ తెలుపు మించిన పచ్చనిది వి అ పుం ౧ తెలుపు ౨ తెలుపు మించిన పచ్చన ౩ కామాల, కామిల న ౧ శ్విత్రరోగము, తెల్లపులుము ౨ మరువకము, మరువము ౹ ఆ స్త్రీ మాషపర్ణి ౹

పాండురాగము సం వి అ పుం ౧ తెల్లఁదనము, తెలుకి ౨ దమనకవృక్షము

పాండురిమ సం వి న్ పుం తెల్లఁదనము, పాండిమ

పాండురేక్షువు. సం. వి. ఉ. పుం. శ్వేతేక్షువు, తెల్లచెఱుకు †.

పాండులోమ. సం. వి ఆ స్త్రీ. మాషపర్ణి †.

పాండులోమశ. సం = పాండులోమ.

పాండువు. సం. విణ (ఉ. ఉ. ద్వి. ఉ) ౧. తెల్లనిది ౨. తెలుపు మించిన పచ్చనిది వి. ఉ. పుం. ౧. తెలుపు ౨. తెలుపు మించిన పచ్చన ౩ ఒక రోగము. ౪ తెల్లయేనుఁగు ౫ ఒకరాజు (ధర్మరాజాదు లగు పాండవుల తండ్రి) ౬. పటోలము, పొట్ల. †. ౭ ఒకా నొక దేశము. ౮ మాషపర్ణి, కారుమినుము † ౯. ఖర్జూరము †

పాండుశర్కర. సం వి ఆ స్త్రీ సిత యను ప్రమేహరోగము

పాండుసోపాకుఁడు. సం వి అ పుం సంకీర్ణ జాతిభేదము.

శ్లో చండాలాత్పాండుసోపాక స్త్వక్సారవ్యవహారవాన్, అహిణ్డికో నిషాదేన వైదేహ్యామేవ జాయతే మను. ౧౦. ౩౭

(చండాలునికి వైదేహియందుఁ బుట్టినవాఁడు)

పాండ్యము. సం. వి. అ పుం ఒక దేశము (శ ర.)

పాండ్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం ౧. పాండ్యదేశపువాఁడు. ౨ పాండ్యదేశపురాజు, పాండీఁడు.

పాంథుఁడు. సం. వి అ. పుం ౧ పథికుఁడు తెరువరి, ౧. సూర్యుఁడు. (విల్యమ్సు).

పాంశుకీలము. సం. వి. అ. న. నిరుపపద మగు శాసనభేదము, ఎవరిపేరిట వ్రాయఁబడినదో వాఁడు తెలియఁబడని పత్రము. (త్రి ని)

పాంశు(సు)రాగిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మహామేద. †.

పాంశు(సు)లము. సం విణ. (అ. ఆ అ ౧. పాంశువు (దుమ్ము) మిక్కిలి గలది. ౨. పాపము గలది, చెడినది ౩. చెఱుపునడి దూషించునది ౪. శివుని యాయుధవిశేషము

పాంస(శ)నము. సం. వి అ. న. తిరస్కారము. (త్రి. ని)

పాంస(శ)నుఁడు. సం. విణ (అ ఆ, ఈ అ) ౧ దూషకుఁడు, చెఱుపువాఁడు. ౨. అవమానము కలిగించువాఁడు. ౩. దుష్టుఁడు, నింద్యుఁడు ౪ దుష్కీర్తి గలవాఁడు (ఇది తఱచుగా సమాసాంతములం దుండును)

పాంస(శ)వము. సం విణ (అ ఆ అ) పాంసువులు గలగి వి అ పుం — పాంశువికారిమైనది — లవణభేదము

పాంసు(శు)కాసీసము. సం వి అ న కాసీసము, అన్నభేది

పాంసు(శు)క్షారము. సం. వి అ. న. క్షారలవణము

పాంసు(శు)చందనుఁడు సం. వి అ పుం. శివుఁడు (త్రి ని, వై ని)

పాంసు(శు)చత్వరము. సం వి అ పుం. ఘనోపలము, వడగల్లు.

పాంసు(శు)చామరము. సం. వి అ పుం. ౧. పటవాసము, గుడారము ౨. గఱిక మొలచిన భూమి ౩ వర్ణాపకుఁడు, నాడీవిభాగము చేయువాఁడు ౪. ప్రశంస ౫. పురోటి, తెక్కల ఝుంకారము ౬. ధూళిగుచ్ఛము, పటవాసము.

పాంసు(శు)జము. సం = పాంశుక్షారము.

పాంసుజాలికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. విష్ణువు. (విల్యమ్సు)

పాంసు(శు)పత్త్రము. సం. వి అ. న వాస్తూక శాకము, చక్రవర్తికూర. (వాచ.)

పాంసు(శు)మర్దనము. సం వి అ. పుం. కేదారము, వరిమడి

పాంసు(శు)రము. సం వి. అ పుం. ౧ దంశము, అడవియీఁగ. ౨. కుంటివాఁడు

పాంసు(శు)రాష్ట్రము. సం వి. అ. న దేశభేదము.

పాంసుల. సం. వి ఆ. స్త్రీ. ౧ ముట్టుత, రజస్వల. ౨ పుంశ్చలి, ఱంకుటాలు. ౩ భూమి ౪. కేతకి, మొగలి ?

పాంసు(శు)లుఁడు. సం వి. అ పుం. కాముకుఁడు, మిండఁడు

పాంసు(శు)వు. సం వి ఉ పుం. ౧. ధూళి, దుమ్ము ౨. ధూళినలుసు, రేణువు ౩ ఎరువు, పేడ. ౪. ఒకదినుసు కర్పూరము. ౫ పర్పటము. అ న. ఒకదినుసు ఉప్పు

పాఁకు. వి శైవలము, నీటిపైన బయలు దేఱునాఁచు.

గీ. కురులతోఁ గూడ విలసిల్లు గిరిజ మొగము, జడలు దాల్చినఁ గడుచెదం గదరి పొల్చె, భృంగములు మాఁగి చెలువొందు బిసరుహంబు,పాఁకు దాల్చియుఁ గర మొప్పుభంగి వోలె. కు సం. ౭. ౪౪౨

శ్లో...సశైవలాసంగమపి ప్రకాశతే.

సం కు. సం. ౫. ౯.

సీ కడిసన్నతమ్మిఁ బాఁ కడరెనో యన దీన వదనంబుపై నెఱుల్ సెదరితూల.

కు. సం. ౨ ౨౨౧.

పాఁకుడు=ప్రాఁకుడు. వి. పండ్లపాఁచి లోనగు నవి. (శ. ర)

పాఁగు=పాఁగెము. వి. (క. పాంగు) విధము, రీతి.

౪. ఏఁగిన సాతం దక్రుఁడు, దోఁగిన నయనములఁ బాఫు దోఁపక తనలో, గ్రాఁగుచు నుండఁగ నేమీ,పాఁ గెఱిఁగినభంగి నొయ్యఁ బలికెను మతనిన్ ద్వా. ౫ ౭౭

పాఁగెము=పాఁగు. వి ౧ విధము, రీతి.

ద్వి . శివుని, నుతియించి పదసెఁ గన్నులు గాలి దాసి,యనఁగ నందులలోన వతనిపాఁగెముఁ, కనుగవల్ వదయుట కష్టంబుగాదె.

పండితా మహిమ. ౨౪౩. పా

౨ సంబంధము.

ద్వి. ఏఁ గొనిరొయిడి దేమి రొులమి నీతోడి, పాగెము నాపాల పరమేశుఁ డుండ

పండితా పర్వత ౩౯౭ పా

౩. సామ్యము.

సీ కొలముపాఁగెముఁ నపొప్పలనుదిండిని నల్పి, తెగి నీటొఁకొని సెం పిగురఁ జేసి,

యయా ౨ ౧౦౪.

౪. మైత్రి,స్నేహము (చి ని)

పాఁచి=ప్రాఁచి. వి (సం పాచీ క త పాసి. మ పాయి. తు. పాచీ) ౧ శైవాలము, నాఁచుతీఁగ.

సీ ముంచి చీకటులు కల్పించునీడలు వోవఁ బద్మాకరంబులపాఁచి విఱుగ

కువల. ౩ ౧౦

సీ నాఁచు పాఁచి యనఁగ గీ. శైవలంబగు సాం ని. స్థా. ౭౫

౨. నీరు నిలువ యుండుటచే కలిగెడి పచ్చని మురికి.

సీ. నిర్ఝరప్రబలవేణిక లింక జట్రాలఁ జేరిన పాఁచి సెన్నిట లెగయు. అము. ౨. ౪౭.

౩. పండ్లమలము.

సీ. బొక్కి–రొమ్మును నూఁదబొడ్డును మిడిపండ్లో తెఱ్ఱిసోరును బాఁచి దేఱు మొగము.

భల్లాణ. ౪. (శ. ర.)

జ: పాఁచిపడు, పాఁచిపని

పాఁచిటేఁగ. వి మజ్జిగ చిక్కన చేయు ఒకానొక తీఁగ (చి ని, ౪౮.)

పాఁచిపడు. అ క్రి. (√పాఁచి) త. పాసిపఱు నిలవ యగు

క. దాఁచగ నేఁటికి నీమది, దోఁచిన యర్థంబు నేఁడు దోడ్తో నీసుమీ, పాఁచి పడకుండఁ బలి కెదఁ, బూఁచినయది వెనుక దీయఁ బోలునె పార్థా. శేష. ౨ ౯౯

('కాలయాపనము కాకుండ' అని భావము)

పాఁచిపని=ప్రాఁచిపని. వి. (√. పాఁచి) గత దినమున నుపయోగించిన పాత్రలు శుద్ధిచేయుట మొ. పని

గీ దద్దతిలినట్లు నడుకేయి ప్రొద్దు వొడిచె, నవెడుమతిఁ బాఁచిపనులు చేయంగఁబూను, వలపువెట్టికిఁ జిక్కి యవ్వనజగంధి. శుక ౨. ౫౬౧

పాఁడి. వి ౧ క్షీరము, పాలు.

మత్త. పాఁడికుఱ్ఱల నీఁడె పీనికిఁ బాలు ద్రావుచు నుండగాన్. భార. ఆది ౫ ౨౧౭

ఉ. పాఁడియుఁ బంటయుం గలిగి పంకవిహీన మనోహరాంబువుల్, వేఁడిన నెల్లచోటఁ బ్రభవింపఁగ పాండు. ౪ ౪౩

వ...పాణ్డిమొదవులు ౧౦ ను ఈఁడులకీ బ్రాహ్మలకు... దా శా. ౧౨౪౭.

౨ గోగణము, ఆలమంద

ఆ. పాఁడి నేఁపెఁ బువ్వుఫలభరితంబులై, తిరువనంబు లొప్పె ధర్మకర్మ, నిరతిఁజేసి .. భార. ఆది. ౫. ౩

గీ. నేఁడు నా లాఁగి మామందపాఁడి చూచి, గోరసముఁ బాయసంబులు సారగించి, నిగ్రహం బయిన మము మన్నింపవలయు వి. శకుం. ౧. ౧౨౩.

పాఁత=ప్రాఁత. వి. (సం. పురాతనమ్) ౧. గుడ్డ ముక్క, చినిఁగిన వస్త్రభాగము.

ఆ. కదుపుచెంట లాల గాజంగ మాసిన, పాఁత గట్టి . వి. పు. ౩. ౨౯౫.

౨. వస్త్రము

సీ నీరాడుతటి నాఁడువారు కట్టినపాఁత లెత్తుక పోయి చెట్టెక్కి నపుడు శుక. ౨. ౫౪౪.

గీ. బొమ్మకు మసిపాఁతఁ బొదిఁగినమాడ్కి ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. ౨౦౭౯.

పా: తడిపాఁత గొంతుకోయు (మెత్తని మాట లచే మహోపద్రవమును గొనితెచ్చు)

చ. వనజకృపాణ చల్లనయి వర్తిలఁగా దడిపాఁత గొంతు గోసినగతిఁ దమ్మివాలు గొని చిమ్మెదు పాంథులమీద కువల ౪. ౩౦.

ఇట్లే:—తడిపాఁతఁ గుత్తుకగోయు.

గీ దూఱఁ దగునిన్ను నొకటికిఁ దొంటియట్ల, కల్లమారిమి నిరవువాక్యముల నన్ను, నిప్పుడును బయ లీఁదించె దిదియకాదె, కుటిల తడిపాఁతఁ గుత్తుక గోయు టనఁగ. ప్రభా ౫. ౧౨౪.

సా: మసిపాఁత మాణికము.

క తత్తనుసాం, గత్యము మసిపాఁతి మాణికం బై యొదుగున్. అను. ౬. ౫.

జ: పాఁతగిలు.

పాఁతగలు. అ. క్రి. (పాఁతు+అగలు) పెల్లగిలు.

ఉ. దేవనగంబు పాఁతగలి త్రెళ్లిన నం దొకఁడు గల్గొనె, యౌవనజాక్షి నిట్లు పెడబాడిన నక్కట నోరు ప్రువ్వదే. నిర్వ. ౭. ౧౧౪.

ఉ. భానుకుండు మండి గిరి పాఁతగలన్ వెస దాఁటె... భా. రా. యు. ౪౫౧.

౨. చెడు.

క. పగ పుట్టుకొనినఁ జిత్తము, పెగ డొందఁగ జేసు గలయ పెమ్మఁగ ధృతి పాఁతగల నాక తీవయింటికిఁ, దగియుండెడు చంద్ర కాంత తల్పము నేరన్.

భార. విరా. ౨. ౩౦౮.

పాఁతగల్చు. స. క్రి. (√పాఁతు) ౧. ఉన్మూలించు, పెల్లగించు.

గీ. పట్టిఁ గదలించి నవియార్చఁ బాఁతగల్చి, సొత్తె వక్షస్థలంబున పెఱియ నొత్తిఁ, దోయ జాక్షుండు లోకైకదుర్ధరుండు, దాల్చె నవ శీల నిట్లు మందరనగంబు హర ౬. ౪౪

పాఁతగిలు(ల్లు). అ క్రి (√పాఁతి) పాఁతబడి యగు. (శ ర)

పాఁతర(టి). వి (√పాఁతు) ౧. ధాన్యము పెం ఉంచుటకు నేల త్రవ్విన గొయ్యి

సీ. నగము దుమ్మునఁ బూడి చిగిరింత వామాయఁ బెరిఁగిన మాతిపాఁతర బోరియల.

ఆము ౬. ౧౩.

చ. పతిగల సేతివం గొలుచుపాఁతలటున్ గలతే తలంపఁగన్. ఉ హరి ౪ ౪౯.

ద్వి. ఉప్పుపాఁతలలోన నుంచి యామీఁదఁ, గప్పిరి పై మన్ను గానరాకుండ ద్వి శ. పా. ౩ ౧౦౭. పా. ౧౧ పం మార్క 3. ౩౫౪

౨. పాఁతునిధి

గీ. తనకుఁ దొమ్మిదిపాఁతర ల్ధనము గల దటంచు జిక్కవల కోఁడు గర్వించుఁగాని,

రవిక. ౧ ౪౪

ఆ. తోటదాల్పునతఁడు తొమ్మిది పాఁతరల్ రొక్క మున్న దనుచు నిక్కఁగాని.

నీలా. ౧. ౩౭.

ఇనుకపాఁతలు—ఇసుకనేలయందు త్రవ్వఁబడిన గొయ్యి, త్రమావహ పై ఫలిత విూఁదుని పని.

గీ. అనఘ పెర్యాయిదంబవ ర్తనము లెన్న నిసుక పాఁతలు యాజోలి రేఁపఁ ద్రవ్వ.

వైజ. ౨. ౭౭.

పాఁతికొను. స. క్రి (√పాఁతు) ౧. నిధిగాఁ జేసికొను, పూడ్చుకొను.

గీ. ఎవ్వరికి నీక తమతమయిండ్లఁ బాఁతికొని సుఖంబుండి రధము లై కొంద ఱందు.

భార. ఆది. ౭ ౧౩౨.

శ్లో ధూమాను నిదధుః కేచిత్ భృగవో ధన మక్షయం సం భార ఆది. ౧౭౪ ౧౫.

పాఁతిపెట్టు. స క్రి. (√పాఁతు.) పాఁతు, పూడ్చు

ఆ. దానములను జేయఁ దనచేతు లాదక, బహు ధనంబు గూర్చి పాఁతిపెట్టి, తుదను దండుగ నిడి పెండలు చెడునరుండు,

వేమన. ౧. ౧౨౪.

పాఁతు—ప్రాతు. స. క్రి పాతిపెట్టు, పూడ్చు

చ ఒండనిన సపుత్రమిత్రిముగ నద్దెన నందఱ గ్రోచ్చి పాఁతుదున్

భార. ఉద్యో. ౩. ౧౪౨.

ఉ...ని, పాకరణతీవ్రబాధ ననికంబును ముప్పది మూఁడుకోట్ల బృందారకులన్ మహర్షులఁ బ్రకాపగుణంబున నేఁచి పాఁతుమన్.

హర. ౩. ౩.

గీ. పాఁతినవాడికొట్టు, యూపనత్రిక్రియ కర్హ మై యుపెన్న చెపుము. హర, ౪. ౩౦.

వి. భూమి పెం బానిలో దిగినపరగతము పెం. బానికూలము (పెండలు.)

వ. ఇట్లు పదునాలుగండువేల యోజనంబుల కనర్పును నంతియ పొడవునుం గల మంథర నగంబు.. భార. ఆది. ౨. ౧౧.

క. తొమ్మన విఱిగిన రేఁసుఁగుఁ, గొమ్ములు పడి వెలఁగు పందికొమ్ముల పాఁతుల్, వమ్మై పెకలక యుండిన, యెమ్మెలకును పీఁడు తివియనీయఁడు సామీ చంద్రా. ౨ ౫౨ భార భీష్మ. ౧ ౨౨

సీ విదిత మైపదియాఱువేల యోజనములు నంతియ పాఁతు నై యతిశయిల్లు భాగ. ౫ ౨ ౧౯.

వ షోడశ సహస్రయోజన వితతస్త్రావతాం తర్భూమ్యాం ప్రవిష్టః సం. భాగ ౫. ౨

జః పాఁతిగలు, పాఁతగల్చు, పాఁతర, పాఁతి పెట్టు

పాఁపదేగము. వి (పాము+జగము) నాగ లోకము

సీ. పాతాళనామంబు పాఁపజగ మనంగ నేల యడుగ గనంగ వెగడుచుండు. ఆం. భా. ౧. ౧౪౫

పాఁపదేన్నిగట్టు. వి (పాము+జన్నిగట్టు) విశా యకుఁడు (శ. ర.)

పాఁపజన్నిదము. వి. (పాము + జన్నిదనము) సర్పయజ్ఞోపవీతము

సీ పసపునిగ్గులు దేఱు పాపఁజన్నిద మొప్ప... మనుచ. ౨. ౧౧

పాఁపతూపు. వి.(పాము+తూపు.)నాగాస్త్రము

మ...అప్పాఁపతూపు, పృదయం బుగ్రము గాఁగ చి ట్టదవి... భార. కర్ణ. ౩. ౩౨౧.

ఇట్లే పాఁపములికి. గి...పాఁపములికి, సరిని... అదఁగల చిత్రపత్త్రమునకు, ప్రబంధ. ౧౭౧.

పాఁపది. వి. (√పాము)అహిపాయము, గరళము.

సీ ..ఆహీయ యూఁ, కామదియవఁగను బాఁపది యున. ఆం. భా. ౧ ౧౪౭.

పాఁపమీసు. వి. (పాము+మీసు) ఒకజాతి ఆఁడుచేప, శృంగి (శ ర)

పాఁపమేపరి. వి. (√పాము) గరుత్మంతుఁడు. (చూ పాఁపమేపరిపచ్చ)

పాఁపమేపరిపచ్చ. వి (√పాము) గరుడపచ్చ

సీ పాఁపమేపరి పచ్చపలకలఁ కెంగల్వదోరణాలఁ దీర్చిన దూలములును. యయా ౧ ౯౪.

సీ. జిగి పెల్లి వెలయించుమగరాల తలుపులు పాఁపమేపరి పచ్చపలకగడపులింపు నింపు... ధర్మ 3. ౧౪౨.

పాఁపమేపుడు. వి. (పాము+మేపుడు) గరు త్మంతుఁడు (చూ. పాఁపమేపుడు పులుగుకల్లు.)

పాపఁర[1]. వి ౧ గోఁకుంచి, చిన్న పాఁపర. ? (శ. ర) (నిరనుస్వార మని చి ని)

ఆ. పాలు పంచదార పాఁపరపండ్లలో, జాలఁ బోసి వండఁ జవికి రావు, కుటిలమానవులకు గుణ మేల కలుగురా... వేమన. ౨. ౩౪

ద్వి మద్ది పాలకొడిసె మారేడు వెలఁగ,బొద్ది పాఁపర జమ్మి పులుగుడు వేఁడి. ద్వి శ సా ౨ ౩౯ పా. ౧౧. పం

పాఁపర[2]. వి. మత్స్య విశేషము.

సీ కొరదయుఁ గడిసి పాఁపర మల్లు మచ్చంగి కొంటెముక్కులాంపిఁ గ్రుచ్చుకొనిరొ. వేం. పంచ. ౧. ౫౯౪.

సీ. పాఁపరలను చిన్న పదవాళ్లకును నిచ్చె మాదు పులను జమ్మవారి కిచ్చె. ద్వా ౧. ౨౨౧.

పాఁపరమ్ము. వి (పాము+అమ్ము) నాగా స్త్రము.

చ...పాఁపరమ్ము వ్రాఁత కెగయు ఘోరరూప
భయద(ప్రభవమాన విషాగ్ని జిహ్వికల్, దని
కి౯ బెల్చ మండుచు నిలాస్థలి డొల్లె...
భార. కర్ణ. 3. 3౫౫

పాపరాసెజ్జ=శేషశయ్య.

సీ బహుతర బ్రహ్మాండ భాండపూరిత మైన
బొజ్జతోఁ బాఁపరాసెజ్జతోడ
మ్మ వి. 3 3౭

పాఁపరాకన్నియ=నాగకన్య.

క అకన్నియసోయగ మ్మారాకానులమాడ
పాఁపరాకన్నియలం,దేకడ నరసిన లేదు .
నీలా. ౨. ౧౪

పాపరాయిక్కు. వి (√ పాము) పాతాళ
లోకము, నాగలోకము

దండకము...మన్నంతయుం గొంచుం బల్పాఁ
పరాయిక్కుడుం బ్రాఁకు బంగారపుంగంటి
కేల్(దిమ్మరిక జన్న పుంబంది పై చెండి వైళంబు
వార్ధొమ్మువం గ్రమ్మవా...
అచ్చ రా యు ౧౩౧.

పాళ. వి దూలము లుంచక కట్టినయిల్లు,శాల.
(శ. ర)
ఉదా :—పసులపాళ

పాకకృష్ణఫలము. సం=పాకకృష్ణము.

పాఁకకృష్ణము. సం వి అ. పుం. ఓఁక చెట్టు.

పాకజము. సం. విణ (అ ఆ. అ) ఉష్ణము
(తాపము) చే గలిగినది.

వి అ న ౧. కాచలవణము, గాజుప్పు.
౨ పరిణామశూలరోగము.

పాకద్విట్టు. సం వి వ్. పుం. ఇంద్రుఁడు

పాకనాఁడు. వి. (శ. పాకనాడు) దేశవిశేషము.

క. కెలనాఁడు వేఁగినాఁడును, బులుగుల
నాడ్వాకనాఁడు పొత్తపినాఁడు౯ అల
మురికినాఁడు రేనాఁ, డలయక గనుగొంటి
నచటి యతిబలుల౯ గంటిన్. హంస. ౧. ౫3.

పాకపాత్రము. సం.వి.అ న. వంటపాత్రము, స్థాలి

పాకపుటి. సం. వి. ఇ ఈ స్త్రీ. కుమ్మరిఆవము

పాకఫలము. సం వి అ. పుం. ౧ ఫలపాకము
నీటి ఉసిరిక ౨ ఓఁక చెట్టు, కరమర్దము.

పాకఫలకృష్ణము. సం. పాకకృష్ణము.

పాకమండలము. సం. వి అ. న. = పాకపుటి
(వై. ని)

పాకమత్స్యము. సం వి అ పుం ౧ చేఁపల
కూర. ౨ ఒకవిషము కీటకము. 3. సముద్రపు
చేఁప

పాకము. సం. విణ (అ. ఆ అ) ౧. అల్పము
౨ ప్రశస్యము, పొగడఁదగినది. 3 పరిపక్వ
మైనది.

వి అ పుం ౧. పచన, వంట ౨. (ఇటికలు
లోనగు వానిని) కాల్చి పక్వముచేయుట.
3. (అన్నాదుల) జీర్ణము. ౪. పరిపాకము,
పండుట ౫ నిండుగా ఎదుగుట, చక్కని
వృద్ధి. ౬. పరిణామము,ఫలము ౭ ధాన్యము.
౮. నర, నరయుట, పలితము. ౯. గుడ్ల
గూబ. ౧౦ ముదిమి ౧౧. రాష్ట్రభంగము
౧౨. భయము, దేశోపద్రవము కలిగించునట్టి
భయము. ౧3. వ్రణము. ౧౪. వంటపాత్ర
౧౫. ఓఁకచెట్టు. (వై. ని)

పాకముదప్పు=ఉచితస్థితితప్పు; చెడు.

క. నీకడుపునఁ బుట్టినయుణ,మే కరణింబాతు
కొక్కు రేచునిపడితిక్, గైకొనవేనాపలుకీ,
పాకముదప్పడును భయము వాటిల్లఁజామీ.
నృసిం. ౫. ౧౫౦.

చ. వారలఁ బంపుచేయ కేఁ, జతురుఁడఁగాను
ప్రశాధనము చాలదు నా డెసఁ దప్పు లేమి
మీ, మతిఁదేలపోసి యీ పలుకులాడుఁడు
పాకము దప్పెఁ గార్యముల్,

భార. భీష్మ ౧ ౧౩.

పాకయజ్ఞము. సం వి. అ పుం. చరుపాకముచేఁ జేయఁదగు యజ్ఞము

పాకరంజనము. సం. వి అ న. తేజపత్రము, ఆకుపత్రి. శ.

పాకలము. సం వి అ పుం. ౧ అగ్ని. ౨ వాయువు ౩ ఏనుఁగులకుఁ గలుగు పిత్త జ్వరము, కూటపాకలము ౪. గుల్మము. (వై ని) ౫. చెంగల్వకోష్టు

పాకలి. సం వి ఇ. ఈ స్త్రీ. ౧ కర్కటి, దోస. శ. ౨. రోహిణి. అను వృక్షము.

పాకశాసని. సం వి ఇ పుం ౧ జయంతుఁడు ౨. వాలి. ౩ అర్జునుఁడు

పాకశాసనుఁడు. సం వి. అ. పుం ఇంద్రుఁడు

పాకశుక్ల. సం వి. ఆ. స్త్రీ మహాశ్వేత, బల పము (వై. ని)

పాకాతిసారము. సం వి. అ. పుం చాల దినము లుగా ముదిరిన అతిసారరోగము, జీర్ణాతిసారము.

పాకాన్నము. సం వి. అ న. పాకెన, వడుగు పెండ్లిండ్లలో తృతీయదినము. (శ ర)

పాంచాలీ. ౪. ౩౦.

పాకారి. సం. వి. ఇ పుం ౧ పాకాసురారి, ఇంద్రుఁడు ౨. శ్వేతకాంచనము. శ.

పాకి. వి. మలముఁగు పెరటిలిప్పు ఎత్తెడువాఁడు, పాకి వాఁడు. (శ. ర.)

పాకి. సం. విశే. (క. నీ క) సమాసాంతము లందే, ౧. పండునది, పక్వమగునది. ౨. పాకము చేయునది, జీర్ణింపఁజేయునది.

పాకిమము. సం. విశే (అ. ఆ అ) ౧ పండఁ బడినది ౨. (స్వభావముచేతఁగాని ఇతర సాధనములచేతఁగాని) పండినది, కాఁచుటచేఁ గలిగినది (ఉప్పు మొ)

పాకీ = పాకి. (చి ని, శ. ర.)

పాకుఁడు. సం. వి. అ పుం ౧. చన్నుకుడుచు శిశువు. ౨. ఒక రాక్షసుఁడు ౩ సూర్యుఁడు

పాకుకుఁడు. సం విశే (అ. ఆ. అ) వంట వాఁడు, పాచకుఁడు

పాకువు. సం వి ఉ పుం. వంటవాఁడు, పాచ కుఁడు.

పాకెన = పాకెన్న. (చి. ని, ప్రా, శ ర)

పాకెన్న = పాకెన, ప్రాకెన, ప్రాకెన్న. వి. (సం పాకాన్నము ప్రా. పాకన్న) వడుగు పెండిండ్లలో తృతీయదినము. ("పెండ్లియందు మూఁడవనాటి బువ్వము" అని శ. ర.)

సీ గ్రంథత్రయీవిదుల్ ఘనమువర్ణ క్రమా
భ్యున్నతిఁ గనిరి పాకెన్నవాఁడు.

రా. వి. ౫. ౭౦.

సీ వడుగు పెండిండ్లలోపలఁ దృతీయదినంబు
పాకెన్న యనఁగను బరగుచుండు

ఆం. భా. ౨. ౧౪౭.

పాక్యము. సం. విశే (అ. ఆ. అ) పాకము చేయఁదగినది. వి. అ. పుం. యవక్షారమున. ౧. అట్టుప్పు, బిడలవణము. ౨. సాంబరలవణము, చవుటియుప్పు.

పాక్షికము. సం విణ (అ. ఈ అ) ౧. పక్ష కాలమునఁ గలిగినది ౨. పక్షాంతరమునఁ గలిగినది. ౩ సంశయమం దొకకోటియందుఁ గలిగినది, వైకల్పికము ౪ పక్షికి సంబంధించినది వి. అ పుం వికల్పము.

పాక్షికుఁడు. సం వి. అ పుం పిట్టల వేఁటకాఁడు (విల్యమ్సు.)

పాగ=పాగా. వి (క పాగు ౩ పాగై) శిరోవేష్టనము

సీ కట్టెను రై పెరిగిన కుఱువెంట్రుకలతోడ బట్ట యాదలఁ గావిపాగ యమర శైవ. ౪. ౯౩

సీ గొబ్బుగొబ్బునఁ దల శిత్తి కొందఱుండుఁ, జాడఁ జాడంగఁ బాగలు వీడి పడిన
శారంగ ౧ ౧౨౩.

సీ బా గైన తగటంచు పాగలోఁ జెక్కిన కమ్మ పువ్వులబంతి రొమ్మె్మగులుక
చెన్న. ౧ ౧౩౭.

పాగడ=పడగ, పడిగ. వి (సం స్ఫటా)

మ...పాగడల్ విప్పి త్రిమిం, గు వధించుచున్ నృపహ స్తనిర్ము ణఘటాకోటీచపేటంబులన్.
వరాహ. ౭. ౪౧

పాగడము¹=పాడగము. వి (సం. పాటక, ప్రా పాదక)

౧ స్త్రీపాదభూషావిశేషము, పాదాభరణవిశేషము

మ. కియపూజాంభుజముల్ ఘటిం దడఁబడన్ జక్కోయి కేఁగొనునపై, దయ దప్పన్ బస పాడి పాగడపుఁబాదం బొప్పు
ఆము. ౧. ౫౭.

వ...మాణిటదుగుల జోడించిన పాలవెండిపాగ డమ్ములు ప్రబంధ. ౪౮.

౨. పౌరుషసూచకముగా కాలిని ధరించు భూషణము.

గీ. కలుపుకలిపెనుదండయుఁ గమ్మితిఁగ, పాగడము పూస హాస్యపై బలిక పడిగ,
వేం. పంచ ౪ ౪౧౭.

పాగడము². (క పాగుడ, పావడ = ఉత్తరీయము) వస్త్రవేష్టనము

గీ. జడలఁబాగడ చొల్లెంబు సంతరించి
హర ౫. ౫

పాగలు=పాగాలు, పావలు. వి బ. (సం పాదుకా) పావకోళ్లు
(దారుమయపాదరక్షలు చి ని)

క పాగలు దొడుకొని యొక రొుల, సాగయుఁ దాను
పోద. ౨. ౩౫.

ద్వి పాదవగుసంభవుల్ బెదఁగగుపసిఁడి, గొడుగులపాగలు గూడులోహంపు, పాగలు దంతపుపాగలు రాగి, పాగలు పాదాలపాదరక్షలను పండితా. పర్వ ౩౩౩. పా.

పాగలుఁడు. సం. విణ (అ ఆ అ) ఉన్మత్తుఁడు. (వా చ)

పాగ్రా. వి ౧ అశ్వాదిశాల, మందుర

క భండారముతో హయమద, కుండాల ఘటాళి తనదుసామ్మై పాగా, నుండిన...
ఆము ౪ ౩౨.

సీ యవనాధిపతి యుపాయనముగా నొసఁగిన పాగాహయంబులు వాగెవచ్చు
భీమ ౧ ౩౪ కాశీ. ౧. ౩౪.

గీ పాగ, లాయమనఁదొప్పు వాజిశాలకును.
సాం. ని తిర్య ౪౩.

౨. అశ్వసముదాయము, అశ్వములవరుస, అశ్వపంక్తి; వాహనము లగు జంతువుల సమూహము.

క. శ్రీకృష్ణుఁ డలఁచి పనీ కేఁడయుచుఁ, జేవినపాల్
గలయు కొండచేఁ కొంధజనుల్ దూషింపమి
కేఁ డంపిన, యాపాగా యనఁగ నదుల
నంచలు కొలుచెన్. అను ౪. ౧౭౭

సీ. పాగాయనఁగ నక్వపం క్తిబిరాజిల్లు
అం భా ౨. ౧౯౭.

౩. తలపాగ (శ ర)

పాగాలు = పాగలు. వి. బ (సం. పాదుకా.) పాదజోళ్లు, పాదరక్షలు

సీ. ప్రక్షాళితము లైన పదియాఱువన్నియ కన కంపు గొడుగుఁ బాగాలు దొడగి.
సైక. ౭. ౧౦౩ పూర ౮ ౧౩౮.

సీ. తమరాక ప్రియుల కెంతయు దాల విదరాఁ
విపాలించు కెజ్జుపాగాలు మెట్టి (గీ) విటులు
విహరింతు రవ్విటి వేశ్యవాటి
సైజ ౨ ౪౫.

పాగు. వి (సం. పాకః) గుడపాకము (చక్కెర లోనగునవి కాఁచగా నగు ద్రవపదార్థము అని శ. ర)

సీ...పా గనఁగా గుడపాక మెసఁగు.
అం భా. ౨. ౨౫౧.

ఉ. బెల్ల పుఁబాగునం దడిపి పెట్టితి.
చంద్రా ౨. ౮౪

పాచకము. సం. విణ (అ. ఆ. అ) భుక్తాన్న మును జీర్ణింపఁజేయునది. (మందు మొ.) వి అ. పుం. అగ్ని అ. న పిత్తము

పాచకుఁడు. స. విణ (అ. చికా. అ) పాకము చేయువాఁడు. వి. అ పుం. వంటలవాఁడు, సూపకారుఁడు.

పాచనకము. సం. వి అ పుం టంకణము, వెలిగారము.

పాచనము. వి. (సం. పాచన) పాసనము, వికే చనము. (శ. ర.)

పాచనము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ) ౧. పచనము సేయునది, వండునది ౨. పక్వము సేయునది, పరిపాకము నొందించునది. ౩. జీర్ణము సేయునది, అరగించునది ౪ (వ్రణాదులను) మెత్తగిలఁ జేయునది

వి. అ. పుం ౧ అగ్ని. ౨ అమ్లరసము, పులుసు. ౩ ఎఱ్ఱఆముదపుచెట్టు.

న ౧. వంట. ౨ పరిపాకము నొందుట, పరి పక్వ మగుట ౩ అన్నాదులను జీర్ణింప జేయుఁ మందు ౪ వ్రణమునుపండించుట. ౫. ప్రాయశ్చిత్తము. ౬. పిత్తాదిదోషము లను పక్వముచేయుద్రవ్యభేదము (క్వాథా దులు) ౮ కషాయము ౭ వ్రణమునుండి చీము మెందలగువానిని దీయుట. ౯ గాయ ములను మాన్పుటకును కొత్తరుకాఱుట నిలు పుటకును నుపయోగించు ద్రవ్యము. ౧౦. పుండునకు కట్టెడు ఉడుకఁబెట్టినపిండి.

పాచని. సం వి. ఈ. స్త్రీ హరీతకి, కరక. కీ

పాచలము. సం విణ (అ ఆ అ) పాకము సేయునది వి అ న. ౧. పాచనము, వంట. ౨ రంధనద్రవ్యము, అగ్ని లేక పక్వము సేయఁ బడినద్రవ్యము.

పాచలుఁడు. సం. వి. అ పుం. ౧ వంటవాఁడు. ౨. అగ్ని. ౩ వాయువు

పాచి. సం. వి. ఈ స్త్రీ. ౖలతావిశేషము.

పాచిక. వి (సం పాశకః) ద్యూతక్రీడ కుపయో గించుసాధనము, అక్షము, జూద మాడెడి అర్ధ సారె.

వ...సభామండపంబునఁ బ వీం డి ప ల క యు సారెలుం బాచికలును నమర్చి.

క. ద్యూతమునకు బలభద్రుని, ప్రీతిసమేతంబు గాఁగ పిలుచుటయుం... హరి. ఉ. ౩. ౨౨౭.

సీ. చేసచ్చినట్టిపాచితల గావున గాల్చి దని వద్ద నుచు శేషుల యత్నములను, గ్రీడింప వారి గెల్చి గెలుపు లన్నియు దక్కి శా దని వాదింప .. దశా. ౮ ౧౩౮.

పాచితము = ప్రాచితము. వి (సం ప్రాయశ్చిత్తము) పాపమును పోఁగొట్టుటకై చేయు కర్మవిశేషము, ప్రాయశ్చిత్తము

సీ బహిఃవద్ధద్విజాన కల్పవృఁశాచితం బిడి పసిఁడి కైశావానిబంతిఁ గుడిచి అను ౬ ౬౯.

గీ ధారుణీవల్లభులకంటెఁ దక్కుచోట, నశ్వమేధంబు నిష్ఫలం బగువిధమున, నర్థవంతంబు గాదు సత్యాకళత్రు, సేవకులఁ బూని సేయుపాచితము కతిము

పాండు ౫ ౪౭

పాచిపుచ్చు. స క్రి. (√ పాయు. స్వార్థమున) పోఁగొట్టు

ద్వి. ఆచార్య గెలిచిన యాబీరమెల్లఁ, బాచి పుచ్చెద నీవు బంట వై నిలువు

ద్వి విరా ౪ ౭౦. పా

పాచు. స క్రి (√ పాయు) ౧ పాయఁజేయు, తొలఁగించు

ఆ. పరుషవిషమభూరి పాషాణభీషణ,గిరులు వచ్చి నన్నుఁ దెరలఁ గప్ప, వజ్రబాణ మేసి వాని నన్నింటిని, బాచి యున్న నన్నుఁ జూచి యపుడు. భార అర. ౧. ౧౯౫.

క. ఆమూపు మరగి చిత్తం, బేచవికిం బోదు పోయుకేని మరలుపను, గోచర మగువెలి చపులం, బాచిన లోచవిన నిలిచి పరమాత్మఁ గనుమ్. భార.శాం. ౪. ౩౦౪. భార. ఆది. ౪. ౨౬౭.

౨. (త. పాయ్చు) చిక్కడలించు. విప్పు.

క. బలరిపుఁ డిచ్చిన కుండలములు సుస్థిరంబుఁ జిత్తమున భక్తిమెయిం, దలఁప నవి వచ్చి చెంద్రుక, లలవడఁగాఁ బాచి ముడిచె సమర దృఢముగన్. భార. విరా. ౪ ౧౬౪.

ఆ. బలియుఁ డపుడు చెంద్రుకలు పాచి ముడిచి గం,టెసఁగఁ దాల్చి నిలిచె...

భార. సభా. ౧ ౨౦౦.

౩. అప్పు తీర్చు.

ఆ .పితృగణంబువలని ఋణంబుఁ బా,చిన మహోపకారిఁ జెలుతవాని.

భార ఆది ౬. ౨౪౮.

౪ నీకడుపునఁ బుట్టినఋణ, మెకరణిం బాతు నొక్క నృసిం ౫ ౮౭

౪ పోఁగొట్టు, నశింపఁజేయు.

గీ కీచకులదెసఁ బుట్టిన కిల్బిషంబు, పాచి నన్ను రక్షించిన పరమధర్మ, రతికి...ప్రణమిల్లి ప్రకుకుదాన భార. విరా ౩ ౩౯

క అలసినెడ దస్సినెడ నాఁ,కలి తృష్ణయు నైన యెడలఁ గడుకొని ధరణీ, తలనాథ పురుషునకు నిమ్ముల భార్యయ పాచుఁ జిత్తమున దుఃఖంబుల్

భార అర. ౨. ౭౪

భార. అను. ౩. ౯౬

పాచు[2]. వి. గుండె లదరుటయం దగు ననుకరణము.

(భార్గవుఁడు) గీ తోఁచుటయు గుండె కడుఁ బాచుపాచు మనఁగ...దిగులుపడి సంక్రి రథుఁడు చింతింపఁ దొడఁగె.

- శం. రా. ౩. ౧౪౦

(‘గుండెలు పీచుపీచుమనుచున్నవి’ అని వాడుక.)

పాచ్యము. సం విణ (అ ఆ. అ) అవశ్యాపచనీయము, తప్పక వండఁ దగినది.

పాజము. సం వి అ. పుం. అన్నము. (వై. ని. వి. వ్. వ. ౧. అన్నము. ౨. బలము. (శే. ని.

పాటు[1]. వి. (క. పాటి) ౧ విధము, రీతి.

క. బలవంతుల బలముఱుఁగా, మలవకమాస్త్రాని పాట మాయాధముని, మ్ముల్ఁ జేసినవా పెట్టగ, కొలఁదిరి యనిడాయ రైరి కొందఱు దానిన్. భార. ఆది ౪ ౧౪౬.

(ఇది ప్రాయికముగా త్రికపూర్వకముగను 'అట్టి, ఇట్టి, ఎట్టి, ఎల్ల, ఒండు' శబ్దపూర్వకముగను, భూతార్థక క్రియాజన్యవిశేషణపూర్వకముగను ప్రయోగములందు గానవచ్చుచున్నది)

సీ ఇపాటఁ బాండువంశజుల వసుమతీరాజ్యార్హు లగుదురు రాజ్యమునకు భార ఆది ౬ ౧౨౪.

మ...ఈ, కిస టిప్పాటఁ దొలంగు పెట్టు లగుదుం గల్యాణ కల్యాత్మ్ముఁడన్ పాండు ౫ ౪౧

క పాపంబు బుద్ధిపూర్వ, వ్యాపారము గాక తొడరినప్పుడు మనుజుం, డేపాటు దాని నంతయుఁ, బాపికొనం జాలు సుజనబాంధవ చెపుమా భార శాం ౩ ౩౪౩.

క చెప్పితిఁ దెలియఁగ నీమతి, యొప్పినక్రియ నాచరింపు మెరులకుఁ గాఁ దప్పొమ్మొప్పించువారు గలరే, యిప్పాట న్నిన్నుఁ గలప నేలా నాకున్ నుద ౨ ౬౪

ద్వి బసవఁడు తారు నప్పాట వర్తింప బస పు ౪ ౯౦౩ పం

౨. స్థలము, ప్రదేశము.

గీ. అడుగవలసిన యర్థంబ యడిగి తీవు, క్రాఁగి యుండెడు శివభక్తి కలియుగమునఁ, బాపకర్ముఁడ గాని యెప్పాట లేఁడు, పుణ్యకర్ముఁడు వికసితాంభోజనయన. భీమ ౫. ౧౫౪.

క. దప్పిగొని నీరమరయుచు, జప్పుడు గాకుండ ధరణిఁ జరణము విడుచుం, దప్పురముగ శోధించెను, నప్పాట వసించుటేవు లటజడి పడఁగన్. బ్రహ్మాండ పురాణము. ౩. ౫౫

౩. సమయము.

గీ పూర్వజన్మకృతం బైన పుణ్యరాశి, పాకదశ నొందు నెప్పు డప్పాటఁ గాని, సకల సంసార దురితనిస్తార మైన, శివకథాగోష్ఠి చెవులకుఁ జెలువు గాదు. భీమ. ౩. ౪౨.

ఉ ..నిన్ను నుపమింపఁ ద్రిలోకములందు రాజకప్పాటను లేరు... విక్ర ౭. ౧౦౪. భీమ. ౫. ౧౭౫.

అట్టిపాట :—

ఆ. అశ్వమేధముఖము లైనరాజార్హయజ్ఞములు సెక్కు సేసి సకలజనులుఁ, బొగడునట్టి పాట నెగడె మహోగ్రుఁడు భార ద్రో. ౨. ౧౯౭.

ఇట్టిపాట :—

ఆ ఇట్టిపాట గాదృపట్టిచే దుశ్శాసనాదు లెల్ల బాధితాత్ము లైరి. భార. ఆది. ౫. ౧౬౬.

ఎల్లపాట :—

క మఱచినఁ దలఁపింపఁగ నగు, నెఱుఁగనిశాఁ డెల్లపాట నెఱిఁగింప నగున్, మఱి యెఱిఁగి యెఱుఁగ నొల్లని, కఱటిం దెలుపంగఁ గమలగర్భునివశమే భార ఆది ౪. ౪౧.

?ండుపాట :—

ఉ ..శోభిత మైనయీసభా, లాభము నొందు పాట సఫలత్వముఁ బొందునె కారవేశ్వరా భార. సభా ౧. ౧౨౪.

ఆ బిండుపాటఁ బాండవోన్నతి నేల్పుల, కయిన నసహరింప నలవి గాదు. భార. సభా. ౨. ౧౪౪.

చెందినపాట :—

క. ఎం దుండి వచ్చి తిండుల, కిందుల కేఁగెదు మహామునీశ్వర విద్య, ద్వంద్విత, సామ్రాజ్యం బునఁ, జెందితి ని న్నిష్టఫలముఁ జెందిన పాటన్. భార. ఆది. ౪. ౨౩౧.

పాటు[2]. వి. (సం. పారా.) అగఱుపొంటి. క్రీ. (క.ర)

పాటు౩. వి (తి. పాట్టు) ౧ గానము

సీ. తిరుణాంగుళీధూతి తంత్రీస్వనంబుతో జిలిబిలి
పాట ముద్దులు నటింప మనుచ ౨. ౨౩.

వ...మిక్కుటంబగు నక్కోలాహలంబున జేపా
టియుఁ బాట విన రాక. ఆము. ౪. ౩౫
ఉ. రా. ౭. ౭౪.

౨. పల్లవితోను అనుపల్లవితోను చరణముల
తోను గూడియుండు గేయవిశేషము.

సీ. బొమ్మ పెండిలిపాటఁ బ్రొద్దుపుచ్చు పెలుంగు
నీలకంఠస్తోత్ర నియతిఁ గూర్చు
హర ౪ ౧౧

సీ. ప్రాయంపుఁబడుచులఁ బనిగొంటిపే దూది
యొపెడి పాటలఁ దేపచిమకు లీన
శుక ౨. ౪౨౨

౩. సంగీత ఫణితివిశేషము

గీ. చక్రతిక్రతబోధారణి ఝుంకె సరళి, పాట
సైనిక . . . ప్రబంధ ౧౦౦

పల్లవిపాట = గాయకులు తమప్రావీణ్యమును
బ్రకటించుటకై తాళగతులతో స్వరప్రస్తా
రముచేసి పాడెడు పాట

సీ. ధర్మార్థకామశాస్త్ర ప్రపంచంబులు పల్లవి
పాటగాఁ బరిచయించె విక్ర. ౧ ౧౯౦.

పాటకము. వి. (సం. స్ఫోటకః ప్రా. పోటకం)
స్ఫోటకము.

సీ. పోటక మంచవఁ బాటక మంచన స్ఫోటక
నామ మై పొలుపు గాంచు.
ఆం. భా ౨ ౧౩౦.

పాటకము. సం. విణ. (అ. టి శా. అ.) ఛేద
కము, చీల్చునది. వి. అ. పుం. ౧. పాదగము,
శ్రీపాదభూషావిశేషము ౨. మహాకిష్కువు,
పెద్దకేక, లేక మూర. ౩. వాద్యము. ౪
అక్షాదిచాలనము, పాచికలు పెందలగునవి
వైచుట. ౫. మూలద్రవ్యావచయము, పెండటి
సొమ్ము తఱుగుట ౬. శోధము, దరి, గట్టు,
౭. గ్రామైకదేశము, ఊరియం దొకభాగము.
౮ నీళ్లకేవున గట్టినమెట్లు. ౯. సేనానివేశము.
౧౦. పటాకత్తి (శ. ర) ౧౧. కటకాంత
తము, రాచనగరు వడిమిభాగము. (కో. వి)

పాటకుఁడు. వి. (సం. పాఠకః) పాటకాఁడు.
గాయకుఁడు

సీ. తమకుఁ గల్గిన యట్టితమిఁ జూపి కిన్నరుల్
దండిపాటకులచందమునఁ గొల్వ.
యయా. ౫ ౧౫౫

పాటచ్చరుఁడు. సం వి. అ పుం దొంగ

పాటన. వి ౧ అదరణపాత్రము, అదరణము.
(శ ర.)
౨ అలంకారము (శ. ర.)
౩. సంస్కారము (శ. ర), చక్కఁబఱచుట.
ఉ. పాటన సేయమిం గురులు సైబడి.
మనుచ. ౩. ౫౩.
౪. సొంపు, సౌందర్యము
ద్వి. మాటనఁ బగులు నీపెలఁతచన్దోయి,పాటన
బయలయ్యెఁ బయ్యెద దొలఁగి.
ద్వి. పారిశ్చ. భా. ౧౪౦౩

పాటనము. సం వి. అ న చీల్చుట, ప్రచ్చుట.

పాటపాట. విణ కొంచెముకొంచెము.

గీ...పాటుపాట యనఁ గొద్దిగొద్ది య స్మాట
పెలఁగు. ఆం. భా. ౩. ౭౬.

క అట మున్న పెంగలు బలియుచుఁ, జటిపాట
మని పాటపాట చిమకులు వడిఁ బో,చ్చుట
యాదిగాఁగఁ దనపెని,మిటి దతియునో యని
మూగాత్రి మింగుల వలపుతోఁ
కళా. ౪. ౯౯.

ఉ. పేలి పాటపాట వరపెంద్రుణకోఁ దిల
తండులాన్వయు, శ్రీ నటియింప .
కాశీ. ౬. ౧౫౯.

పాటపాలము. వి. చిలుకలు పై రయ్యెడుకోల. (శ. ర.)

పాటబండి. వి. (శ. పెట్టెబండి.) కంబళివాహ్యకము, ఎడ్లబండి.

సీ. కంబళివాహ్యకాఖ్యలకుఁ గొల్లార్బండి, పాటబండి వహోయలుబండి యనఁగ

ఆం. భా. ౨. ౨౦౧

గీ. తాను ప్రియసతియును, మేటి గుజ్జులఁ గట్టిన పాటబండి, రొక్క శ్రుంబ మదికిఁ జేగ కెలమి. హరి పూ. ౫ ౧౪౧

సీ. ఆటతిప్పలు ద్రచ్చి పాటబండులు గూల్చి కట్టువ లన్నియు గాలు చేసి.

అచ్చ. రా. యుం ౯౫

పాటము. వి. కెంపులు నాణెముచూచుటకుఁ దగిన తెలుఁగు గల కోల.

సీ. ప్రభ పేరు తెలయును పాట మనఁగ.

ఆం. భా. ౨. ౨౩౩. (ప్రాఁతప్రతి పా)

(కెంపులు నాణెము చూచుటకుఁ దగిన రొంత అని శ. ర.)

—విశే. తగినట్టి.

ఉదా:—ఇది కెంపులు నాణెము చూచుటకు పాట మైనకోల కాదు. (బ్రా.)

పాటము. సం. వి. అ. పుం. ౧. విరివి, వెడలుపు. ౨. (క్షేత్రగ) లంబరేఖ (విల్యమ్సు.)

పాటల. సం. వి. ఆ స్త్రీ. ౧. కలిగొట్టు శ్రీ. ౨. ఎఱ్ఱలొద్దుగ. శ్రీ. ౩. కలిగొట్టుపువ్వు. ౫. దుర్గ.

పాటలద్రుమము. సం. వి. అ. పుం. పున్నాగము, పొన్న. శ్రీ.

పాటలము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) తెలుపు మించిన రొంపుగలది, శ్వేతరక్తము. వి. అ. పుం. ౧. తెలుపు మించిన రొంపు. ౨. ఎఱ్ఱవడ్లు.

పాటలాపుష్పసన్నిభము. సం వి. అ. న. పద్మకాష్ఠము, ఓషధివిశేషము. (రాజ. ని.)

పాటలావతి. సం. వి ఈ స్త్రీ. ౧ దుర్గ. ౨. ఒకానొకనది. (వాచ.)

పాటలి. సం వి ఇ. స్త్రీ. పుం కలిగొట్టు. శ్రీ ఈ. స్త్రీ. కటభి, మాచెపటిఁగ. ఇ పుం ముష్కకము, కొక్కుపుఁజెట్టు

పాటలికుఁడు. సం. విశే. (అ ఈ. అ) ౧ పరధర్మజ్ఞుఁడు ౨. దేశకాలజ్ఞుఁడు. వి అ పుం. శిష్యుఁడు, విద్యార్థి (విల్యమ్సు) - న - పాటలీపుత్రము (విల్యమ్సు.)

పాటలిపుత్రము. సం వి అ న. (పాట్నా) అను నగరము, కుసుమపురము

పాటలిమము. సం వి. న. పుం తెలుపుమించిన రొంపు, పాటలవర్ణము.

పాటవము. సం వి అ. న ౧. ఆరోగ్యము. ౨. దక్షత, నేర్పు. ౩ శక్తత, ఓపికకలిమి. ౪ తైక్ష్ణ్యము, వాడిమి, చుఱుకుఁదనము

పాటవికుఁడు. సం విశే. (అ. ఈ. అ) ౧ దక్షుఁడు, చొరవకాఁడు ౨ ధూర్తుఁడు.

పాటహిక. సం వి ఆ స్త్రీ గుంజ, గురిజ.

పాటి. వి ౧ ప్రమాణము

(క) కొలత, పరిమాణము.

గీ. నీవు నాకు మూఁ డడుగుల నేల యిచ్చి, తమల చారిత్ర సత్యచయం బెఱుంగ, నేను నా యడుగుల పాటి నిజగత్త్రయమ్ముఁ గొలిచి కైకొంటి నాసామ్ము గాఁగ.

హరి. ఉ. ౧౦. ౨౫౯.

(చ) కొలఁది, మాత్రము.

సీ...ఇది రూపిమాటలు మనపాటి వరింపకేరఁడే యురవికోర. అ. కాలి యకేఁడు...

రాఘవ. ౪. ౪౩.

(ట) (లోతు, ఎత్తు మొ. కాని) పరిమితి, పరిమాణము.

క. కోటయు మిన్నును దమలోఁ, బాటికి జగడింప నడ్డపడి నిల్చిన వ్యాఁచాటులరుచిఁ దారకములు, కూటువ లై కోటకుదలఁ గొమరారుఁ బరిజ్, భాగ ౧౦ పూ ౧౫౯౪ (¹సామ్యము ౪ ౯.)

౨. (సం పాటీ=పరిపాటీ.) రీతి, విధము.

సీ. కాన వసంతంబు భానునిచాడ్పునఁ దగిరొదు పాటితో ధరణి ప్రజల, సుచితవర్తనముల నొందించు నది యిది రాజధర్మములకు రాజా మమ్ము భార శాం. ౨ ౧౪౭

సీ కన్నగాం ద్రగుచు నగళ్లు ప్రవేశించి యందు నెంతటివార లడ్డమైనఁ ఆ జక్కడఁచుచుఁ జేసు గ్రుక్కినపాటిగా. ప్రభా ౧ ౧౦౭

౩. న్యాయము

ద్వి పాటి దప్పితి వయ్య పాపపుణ్యములు, నేటుసేయఁగ లేక నిష్కారణముగ
ది ౪ సా ౩ ౧౦౦ పా. ౧౫ పం.

గీ. మాటిమాటికి వేఁడు నీమాటి యొదలఁ, బాటి దప్పినవార లేపాటివారు.
హంస. ౫ ౨౭౪
పారిశ్చ ౮ ౨౭౧

౮ తగవు, జగడము.

౪ ఆ పదవాలుండును భటుఁ, గోపించుచుఁ గవులఁ బాలకుల కూరుల వా, లోపలఁ గూర్చుండఁగ నిడి, యాపాటి తగంగఁ దీర్పుఁ డని నియమించెన్.
ద్వా. ౪. ౩౦. (ప్రాఁతప్రతి పా.)

౫. ఆచారము, వాడుక.

మీ. పాటిగా నెమ్మెనఁ బసుపు పూయునె కాని యందమా కలపము లలఁదఁ బోదు
దశా. ౮. ౫౭.

౬. శక్తి సామర్థ్యము.

సీ. మానరివాఁడవా మా పాపఁ గొనిపోవ నేపాటి గలవాఁడ వేదివంశ,ము
, భాగ, ౧౦ పూ. ౧౪౬౮.

శా...మతి మద్వ్రతాన్వ యాచారముల్, నీవా పేర్కొను పాటివాఁడవు...
మకుచ ౬. ౮౯.

ఉ. వీని జయించుపాటి రణవీరులు గల్గుదు రమ్మహాముని, కానిభార్యవై యతని సాధు మతిన్ భజియించి తేనియున్
ఉ రా. ౧౧౭

౪ పెంపు, ఔన్నత్యము

ద్వి. కొందల గోతులువోవ మురిసిపడ్డట్టి, పదటి కొండలపిండుపాటి దా నెంత
పండితా. పర్వ. ౩౧౧. పా.

—విశే. (క. పాటి) ౧ విధ మయినది.

(ఇది యీ యర్థమునందు ప్రాయికముగా 'ఆ ఈ, ఏ' శబ్దపూర్వకముగానే ప్రయోగము లందుఁ గానవచ్చుచున్నది)

ఆ. పెదఁగ యిట్టిపాటి వెలివించుటలును మా, యలును నేమిసేయు నస్త్రవిదులఁ, బెక్కు లయ్యు నీబిభీషికల్ మఱువులు, విరియునట్టు లిందు విరియఁ జూచె భార ఆది ౪. ౮౩.

౨ కొలఁదిది, పరిమాణముగలది

క. అన విని యీ పాటిగ మీ,యనుగ్రహము గల్గి యుండ నక్కట యిఁక నేఁ, జనుదేక రేమి యని తన, కనువుగ మారి, నతఁడు నిలుప నంగన రొక్కన్. కళా. ౩.౬౩.

గీ ..కళవళించి, పాపకర్ముఁడైన యీపాటి నేలుఁ, జూడఁజాలక నిస్తంద్ర సుఖవిహార, మునకు విఘ్నంబు గావించె ననుచు వగచి.
వరాహ. ౩. ౧౨౫.

(క) తగుపాటిది, తగిన పరిమాణము గలది.

సీ. ఏటి నీటి కటంచుఁ బాటిపం కొత్తిక పలు
మాఱు దిరుగు నిబ్బరముతోడ.

హంస. ౧. ౨౧౭.

(చ) (పంచమ పెం.) స్థిరపఱుపఁబడిన పరి
మాణము గలది.

ద్వి పాటి తూమునకును బాటి యాకేని,
బాటింప సోలయుఁ బాటియ కాద

బస పు. ౧ ౯౫.

గీ. పాటితూమ్మున రసము దైవాఱఁ గొలిచి,
కామరుజంగమునకు నిచ్చెఁ గోర్కి దీర.

హర. ౧. ౨౩ హర. ౧. ౧౪.

3. ప్రమాణము.

వ . ఆ రెండు తెలుఁగులవారును జయాపజయం
బులకు వలనిమాట పాటిగా నూఁది యడిగిన
వాఁడు... భార. శాం ౫. 3౪౨.

శ్లో. ఉభయ ర్ద్వివాతయో దేవా సేవ చ్ఛేత్స్వతి
సంశయం,... ఏత న్న స్సంశయం ఛింది
ప్రమాణం నో భవా న్మతః

సం భార శాం 3౪౫ ౧౦. ౧3.

గీ. ముదియ మతిదప్పి నోరికి నొదవినట్లు, పలుకు
పెడఁగులమాటలు పాటి యగునె.

భార ఉద్యో. ౪. ౨౪3.

చ. అనుపమధర్మవేదివి మహాపురుషుండవు నీవు
వేదవా, కృపనియతి పాటిగా నిలిపితి...

హరి. పూ ౨. ౯౫.

౪. గణింపఁదగినది, ఆదరింపఁదగినది

చ చదపడి భీముమాట లోక భంగి కెలంగఁగఁ
జెప్పి వాఁడు దుర్మదుఁ డని పాటి గావు
కురుకాజ మహోత్తర పెట్టకుండు నీ, హృద
యమునందు వాని...

భార. ఆశ్ర. ౧. ౧3౨.

వ. అనిన విని యమ్మాటలు పాటిగాఁ బట్టి విరా
టుండు భయభక్తి యుక్తంబుగా వేఁడి
కొనియె... భార. విరా. ౫. ౨౪౭.

(వ్యాఖ్యాతము అని శ. ర.)

౫ అనుకూలము.

ఉ. కోటులు కంకణక్వణన కోభితపాణులు
చేరి చామరల్, పాటిగ లీవ...

భా. రా. సుం. ౪౨౫.

ఉ చీటికి మాటి కేశపథనీమ మెలంగఁగఁ
బాటిగామి కృం, గాటక వీధి కేఁగె .

శైవ. 3 ౬3 ఇందు. ౫. ౧౯

సీ. పాటఁ బాటిగఁ బాడి పరభృతమ్ముల కేఁచి
మాఁటలు పేయించెఁ గొమ్మ రాకకె.

చంద్రా. 3 ౬౪.

౫. సమానుఁడు; సమానము.

గీ తొలఁగు నోకుండ మొకములు గలవకుండఁ,
బాఁడి దప్పఁగకయుండ నాపాటిగోల్ల, లిచ్చ
మెచ్చ నీదృష్టికి నెక్కఁ గదుభృశరయ
చేర్తు... భార. విరా. ౧ ౨౪౯.

క హాటకకలశంబులకును, బాటి యగు వధూటి
మెఱుఁగుఁబాలిండ్లు... శైవ. ౨. ౧౪.

క ఇటఁ డెక్కడ మద్రమహీపతి యెక్కడ
నితని కతఁడు పాటియె యనుచుం, బ్రతివచ
నంబుల కల్యాని, యతిబలకార్యములు వారి
కాతఁడు చెప్పెన్.

భార. ఉద్యో. ౨. ౨33.

౬. సామాన్యుఁడు; సామాన్యము.

ఉ. నావుడు నేమియుం బలుక నాలుక లాదక
పాటి రైన ధాత్రీవరకోటి యుండ నొక
దిక్కున మంత్రులు గూడి యున్నెరో,
యాదవు దేవమానుషరియా యితఁడు...

ఉ. హరి. 3. ౯. (శ. ర. పీఠిక. పా.)

ద్వి ..ఒక్క విద్యాంసుఁ డీవగరద్వారమందుఁ,
బాటి రైన పురాణభట్టును బోలె,

బస. పు. ౬. 3౨౬. పం.

౯. అల్పము, చిన్నది. (ఈయర్థమున అశ్రేండిత
ముగాఁ గాన్పించుచున్నది.)

వ...గంధశలజాతులు ప్రస్గ్రథవాదుల సాం
ధ్యంబు లే కలరు నంధ్రదేశీయులగు గంధ
కారులు పాటిపాటి పద్యంపు ప్రౌఢిక్కి
లతో వెట్టివెట్టి వైవారంబులు గాయకర్త
దులపై వచ్చు రాచవారిపై నాఁడువారిపై
సాకువారిపైఁ జల్లగాఁజల్ల...

ఆము ౪ ౩౫

ఒకపాటి = ౧ సామాన్యుఁడు; సామాన్యము

గీ పుట్టె మహాప్రతములు పెక్కు భువిని దివిని, విడిచిపోయిరి యొకపాటి విబుధమునులు
కాశీ ౬ ౬౭.

క ఒకపాటి పేదసంసారికిఁ దగ దమ్ముద్దుగుమ్మ .. శుక ౧ ౨౫.

౨. ఒకరీతిగనుండునది,వృద్ధిలేనిది

ఉ...వినుకు మొకపాటియై చిల్కల కేమి చేర్పినన్ కళా. ౫ ౪౬.

౩ సామాన్యముగా

క. పవడించె నందుపై మానవపతి మణికటక ఝణఝణత్కారంబుల్, చెవికి నొకపాటి వినఁబడఁ, బ్రవాళహస్తలు నిజాంఘ్రి పద్మము లొత్తఁగా వరాహ. ౪ ౧౫౬
(కొంచెముగా అని తాత్పర్యము)

ఈపాటి = ఇంక, ఈపైని

ద్వి...తలవరులార, ప్రాణంబు లుండ నీపాటి మీరైన,చేకొంచి తలద్రెంపుఁడే నొప్పిలోర్వ
నవ ౨ ౬౬ పా ౨౬ పం

నిడుపాటి = నిడుపైన పరిమాణము గలది

గీ. పాశుపతదివ్యదీక్షఁ జేపట్ట గౌరి, చంచరీకాంగనాగరుచ్ఛాయ చేలు, కుటిలకోమలతర దీర్ఘకుంతలములు, మడమ లంటఁగ నిడుపాటి జడలు గట్టె. హర ౪. ౧౦

కొంచెపాటి = (కొంచెము + పాటి) ౧ అల్పప్రమాణముకలది,

గీ. పటుభ్రుకుటింగడిపిశు తెరవులచి కొంచెపుపాటి నడగని త్రొక్కి యూపాల మెల్లవిడియా నియమించి తిరిగి వేవేల దివ్యటీల తెలుఁగున సంగీతమేల మమర. కవల ౨. ౧౫.

చ. చిటిపాటి మబ్బులు...కొంచెపాటి చినుకుల్ దొరఁగించె ధరాతలంబునన్
శుక ౨ ౩౪౦

౨. లఘువు, తేలిక

సీ తోటివా రని కొంచెపాటిగాఁ జూడక నవతులరొయద మైత్రి నలుపవమ్మ
ముకుంద. ౩. ౩౦౭.

(ఇట 'తోటివారు' అనునది తోడివారు అనుటకు అపరూపము)

పాటివెట్టు = లక్ష్యపెట్టు, లక్ష్యముచేయు; ఆశించు

సీ ఆయుతంబు గల్గిన నాశించు లక్షకు లక్ష గల్గినఁ బదిలక్షలకును, పాటివెట్టుచు నుండుఁ, బదిలక్ష లబ్బినఁ గోటి కావలె నని కోర్కి సేయు రామలిం. ౨౦.

జ: పాటించు, పాటిగొను, పాటిసేయు.

పాటి, సం. వి. ఈ స్త్రీ ౧ అంకగణితము. (గణనాదుల స్పష్టక్రమము.)

౨. కాలావృత్తము ౩ పరిపాటి, అనుక్రమము.

పాటించే1. స క్రి. (√ పాటి) ౧ ప్రమాణముగాఁ గొను, లక్ష్యముగాఁ గొను, ప్రధానముగాఁ జేసికొను

సీ బాహ్యపదార్థముల్ పాటించి నిజవంశ ధర్మముల్ వదలక తగఁ జరింపు.
భార. శాం. ౧. ౫౫

క. మగ లడఁకువ నుండక తమ, తగులము పాటింతురు... భార. విరా. ౨. ౨౭౧.

౨. ఆదరించు.

క. అన్నలఁ దమ్ములఁ గలుగుట, యున్నతిఁ జేయు వృద్ధి నెంతయుఁ జీల్చియునన్, మన్న నయు నీగియునుసంపన్నంబులుగాఁగ వారిఁ బాటించు టురక్. భార శాం. ౨. ౩౫౭. పారి. ౧. ౧౧౯.

శా. పాటించం బతి విన్న నీ వడిగినం బ్రాణంబు వంచిపఁ డీ, వ్వీటం బట్టము గట్ట సీతనయునిన్ జే రాము సుగ్రాటవీ, వాటిం బోయి చతుర్దశాబ్దము లాగిన్ వర్తింప... భా. రా అయో. ౧౩.

క. పుత్రులకలిమిరొ శుద్ధిక, శత్రములను లక్ష్ణంబు లక్షణవతులై, పుత్రవిహీనతఁ బోఁ సినఁ, బాత్రముశే సతులు పతులు పాటిం చుటకున్. ఉ హరి ౨. ౭౧

౩. చూపు, కనఁబఱచు; ప్రకటించు.

క. తగనిపని యని తలంపక, పగగొంటి వటయ్యు లైన పాండుసుతులతోఁ, దగి యుంక నీవు రణమున, మగఁటిమి పాటింపు రిత్తమాటల నగుచే. భార. భీష్మ. ౩. ౧౪౭

శా. ఎంచం బల్లనివాఁడి నై నరములం దిప్పంబు వాటించుచుం, బంచప్రాణము లై పెలం గుడువు మా పద్మాక్షియం దిట్లు బా, ధించం బొచ్చితి విద్యుద... అని. ౩ ౩౩.

మ. .భారతీ, పతి యస్మద్రసనాగ్రరంగమున లాస్యప్రౌఢిఁ బాటించుతవన్. దశా. ౧ ౪. భార. విరా. ౨. ౩.

౪. ధరించు.

మ... పాటింపకే, కపటశ్రీజనరూపమున్ భువన రక్షాకాగరూపేక్షణా. పారి. ౩. ౩౭.

ఆ. పతిప్రవాసవేళఁ బాటించుకొనవు సె, మ్మైన గరగరికలు మెఱుగుబోఁడి. కళా. ౪. ౧౭౯

౫. పూను, అవలంబించు; పొందు.

మ. సకలారాతిభయంకరం బగుచు నుత్సాహంబు పాటించి చే, లక క్రేఁ గయ్యొడు భంగి వచ్చె. భార. ఉద్యో. ౧. ౨౧౭.

ద్వి. పాటించి మణిఘటాపంక్తులచేత, హాటకగిరిఁ గప్పె నపుడు చేమండు. రం. రా. ఉ. ౧౦ పా. ౧౧. పం.

క. పరకాంతపొందుఁ గోరక, పరధనముల మీఁద నాస పాటింపక యెవ్వరితోఁ దగ్గ లాడక, నరకుం డై యుండవలయు సజ్జనుఁ డధిపా. వి. పు. ౪. ౨౨౭.

మ. వికలత్వం బిఁక యేల రైవపనికిన్ విశ్రాంతి పాటింపఁగన్ ఉ. రా ౨. ౨౦౫.

శా. పీట న్నిటగు జోటు కేటివఱదన్ చేమాఱు గ్రీడింపఁ, దశాపటీరాంకసపంకశంఖగత ముక్తాశ్రేణి యవ్యాసనన్, బాటించున్ మృగనాభిపంకయుతభామాంకంబు కంఠాస్థికన్ వసు. ౧. ౧౧౧.

౬. పరిశీలించు.

సీ. కోట యేమఱి చెప్పఁ బాటించి గడ్డియు భాణంబు గొల్చును గట్టియలును, భార శాం ౨. ౨౭౪.

౭. విచారించు, ఆలోచించు

క ..ఈ, సన్నపుఁ దలఁ పుడిగి మసంపన్నమగు నుపాయ మెంకటి పాటింపు తగన్. హరి. పూ. ౧. ౧౨౪.

క. శరణాగత పరిపాలన, పరమవ్రతపరుఁడ వనుచుఁ బాటించి భవచ్చరణములు గన్న శుభతర, చరితు విభీషణుని మఱువఁ జనునె నరేంద్రా. భా. రా. యు. ౧౭౧౯.

గీ. తగవు పాటించి యల్పంబు దండ్రి యిచ్చె. కాశీ. ౨. ౭౨.

౮. ప్రతీక్షించు, నిరీక్షించు.

గీ. అజ్ఞ పాటించి యుదిసెటు యమ్మజ్ఞగించి, రయము
మెఱయ నశ్వంబుల రాజసుతుఁడు గదిసి
రొనఁగని కంభస్థలి గదఁ బగుల్పఁగొంద
గూలిన ట్లక్కరి గూలె నధిప.
భార. శల్య ౧. ౩౨౦.

సీ పర్వతంబు లగు డాఁకఁ బాటించి మల్లికా
కలికాలికాయంబుఁ గాచుఁ గొన్ని
పాండు ౧ ౧౭౧.

౯ సవరించు, చక్కఁజేయు
వ... విజయాద్దామం బగు నశ్వత్థామ చల్లడము
దట్టి మొదలయిన పరికరంబులు పాటించి
భార. సౌప్తి ౧ ౧౪౬.

సీ. తప్పు లై శిప్పున నొప్పారు పెన్నెఱు
లింపుగా దువ్వి పాటింప కేమి
నీలా. ౨ ౭౭

౧౦ అనుకరించు, పోలు
సీ. తూలి బాల్యంబు పోఁ ద్రోచి ప్రాయంబు
పెట్టిన కవాటంబుఁ బాటించె నురము.
కవిక. ౧ ౫౭

(ఈ యర్థమునఁ బ్రయోగాంతరము కనఁబడ
లేదు)

౧౧. పొసఁగించు, కలిగించు
క. ఇది పోరుదఁ గౌరవ్యులఁ, బదనికి రాఁ
బలికి సంధి పాటించెద నాకది యొప్పదె
కాని తుదింగుదు రింతకు నీవ కావె గుణ
రత్ననిధీ. భార ఉద్యో ౩ ౨౯.

గీ. సరససహకార కుసుమకేసరసమూహ, సుర
భిరామోదమయదిగంతరము మధుర, మధు
విధురమధుమ పమధుమాసనమయు, మెవ్వనికి
నేర్చు పాటింప దిజ్ఞగమున.
శృ. ౨. ౭౯. కాశీ. ౨. ౪౩.

౧౨. చేయు, కావించు
సీ. పరిచారికాకోటి పని పాటు పాటింపఁ
బట్టంపుననదడి పెట్టుకొనఁగ
పాండు. ౫. ౨౧౬.

మ. కనియుం గానమిఁ జేసికొన్నను మెలంగ
న్లేక మా రంగనాధుని సొమ్ము లను బొల్లంగా
దినదినద్రోహంబు పాటించి నైకొనుటం
జాలక గిన్నె రయుత్తికొని బాంధల్ పల్కు
చున్ మేము గ్రామనినం బోవుదె...
విప్ర. ౫. ౧౫

సీ మిథ్యావిశంక దేమిటికిఁ బాటింపు మీ
యవలంబనంబు సేయక విలంబమ్ము
శైవ. ౨. ౪౪.

౧౩. ఉంచు.
క హితి ముపదేశించితి నీవతినిర్మలబుద్ధి వగుట
నైనను నిదిమామతి నౌరదు రహస్యము
రక్షితముగఁ బాటింపు మయ్య చిత్తము
లోనన్ భార ఉద్యో. ౪. ౪౨.

౧౪ లెక్కించు, గణనసేయు.
వ... రోమకోటి కపటంబున పాటకగర్భుండు
పాటించి లిఖించిన సుగుణ గణనా రేఖ లక్ష
యంబులం బొలుపార శైవ. ౧ ౫౯.

శ్లో కి మస్య లోమ్నాం కపటేన కోటిభి ర్వ్యధి
ర్న లేఖాభి రజీగణ ద్గుణాన్
సం. శైవ. ౧. ౨౧.

పాటిగొను. స క్రి (పాటి + కొను) లక్ష్యము
సేయు. (సరిచేయు అని శ ర)
గీ పరకు సేయదు తిరుగండ్లఁ జామపీయుఁదు,
జదతరులఁ బాటిగొన వన్నుతోడలు...
హ న ౪. ౪౩.

(ఇటఁ బోపమ్యద్యోతకము)

పాటితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. విదా
రితము, చీల్పఁబడినది. ౨. పొడువఁబడినది,
గ్రుచ్చఁబడినది.

పాటేర్పు=పాట్రేపు. వి. ఎక్కువ లోఁతు లేక
దిగి నడచి పోవుటకు వీలగు నదీభాగము.

వ...ఒక ధనికుని యింటం గల్గు ధనం బంతయు నపహరించి మిన్నేటి పాటిరేవుల పొచ్చి యాత్రముచ్చుల నడచుచున్నతతి ..
హంసవిం. ౪ ౧౫౪.

పాటిలు(ల్లు). అ. క్రి ౧. కలుగు, జనించు; సంభవించు, తటస్థించు.

క ఈ యాతింటను నేలా, పాయంబులు మాన వులకుఁ బాటిలు వినిం, బాయంగ జడియ జోవిన, ధీయుతునకు శుభము పద్ధతియు సమకూరుస్. భార శాం. ౩. ౪౨౨.

సీ. బాలురమరణంబు పాటిల్లకుండంగఁ జేసిన యత్యంతచిత్రమహిమ.
భార. ద్రో. ౨. ౨౦౧.

వ... మొదల విదురుం డేమని చాటి చెప్పె నది యంతయుం బాటిలె, బాదంబువాఁట నుండియుఁ గురుజాతికిం జేటు మూఁడుట తోఁచుచుండు... భార ఉద్యో. ౨. ౪౯౭.

క. ధరణిం గల రాజులకుం, బరివారమ్మునకుఁ జావు పాటిల్లుటకై పరువడి గైకొన్నయుధి, ష్ఠిరు దారుణదండకలికిఁ జేయం దగదే.
భార. స్త్రీ. ౧. ౧౭౪

గీ. కారణం బెద్ది దీనికిఁ గలుగ బొట్లుపాటి లెనో ధర్మ మేవంకఁ బల్లటిలెనో.
కాశీ. ౨. ౨౪.

ఉ. భావములోన సందియము పాటిలె నొక్కటి దీని నానతిచ్చి వివరంబుగాఁ గరుణ జేగమ నీ వది విన్నవించెదన్ కాశీ. ౪. ౧౩౬.

౨. నెఱవేఱు, సిద్ధించు.

మ. పరకార్యంబు లొనర్పఁగాఁ దనకుఁ బాటిల్లు నొర్వన్ ఖలుల్, త్తరకా మూర్ఖులు సొంపు పఱుపన్ బరుచరిత్రల్ మెచ్చ సాత్త్వి కయశోవరితం బెన్నిక కొక్క...
మల్లభూ. నీతి. ౨౦.

క. తలపోసి భార్యాది క్షయము, గలఁగక యతుండంగ శాశ్వతార్యస్థితి పా, టిలుటకు నుపాయ మారసి, వెలఁతం బుట్టించి కవిచె వెమ్మి వెలుగుమా. పరమ ౫. ౨౭౪.

౩. ఉండు.

ఉ...ఇంతి కుచంబున నున్న గేదఁగిం, బాటిలు పుప్పొడుల్ పడినభంగిని గన్నుల నించె బాష్పముల్. గంధ. ౧. ౧౨౨.

క. అవను భామయుఁ బాన్పుపై, భావం బద్వైత వృత్తిఁ బాటిలకున్నన్, భావించి తదీయ రహస్యాద్భుతమగు నొక్క చిదితివార్తను చెప్పెన్. వి. పు ౩. ౩౪౦.

ఉ...గ్రహంబు లుచ్చతం, బాటిల నైదు కోన లన్నపాలకు తాయణి గర్భవారిధిం గోటిక కాంతితేజము చిగురొత్తిన విష్ణుఁడు పుట్టె రాముఁడై.
దశా. ౫౫. భా. రా యు ౧౩౫౨.

౪. ఒప్పు.

చ. తెలుఁగుననఁ జెప్పఁజెప్పిన సుధీజను లెల్ల నిబిడ ధూర్జటీ, బళి యనఁ దక్కుగుల్కు వగఁ బాటిలు తేటమెఱుంగుమాటలన్, మెఱుఁగు గాంచు బెక్కుజిగిమించు ప్రబంధ తతుల్ ఘటించు బా... ఇందు ౧. ౩౪.

శా ప్రాతర్వేళల పట్టి చెట్టు సాగనై పాటిల్లఁ...
ఆము. ౨. ౫౫.

ఉ. బాలకురంగలోచనకుఁ బాటిలు కాహాన శాఖిమండలా, వాలమునన్ జనించి...
రామా. ౩. ౯౨.

౫. ప్రకాశించు.

ఉ...బొబ్బ మెకంబు లేల్పురా, జక్కియు నీడు వోలిక యశంబునఁ బాటిలు నేటిచయ్యనా.
సీతా. ౩. ౧౧౪.

పాటి(చే)సేయు. స. క్రి. (పాటి+చేయు) ప్రమాణముగాఁ గొను, లక్ష్యముచేయు.

ఆ. నృపకులాగ్రగణ్య నీవు వాలుండ వైన
నాఁడు వాల వైన నాకరంబుఁ, బట్టినాఁడ
వదియుఁ బాటిసేయవు దీని, కగ్నిసాక్షి
యగుట యరయఁ దగదె
భా. రా. యు. ౨౩౫౦.

ఉ. ఈక్షితి మున్న సత్కవు లనేకులు వాక్కవితా
లతాంగులన్, లక్షలు సంగి యున్కియ
ధుజాతన కావ్యవధూటి వేంకటాధ్యక్షుఁడు
పాటిసేయఁడుగదా యన నేటికి...
రా వి ౧ ౨౫.

పాటీగణితము. సం. వి. అ. న. అంకగణితము. (వావ.)

పాటీరము. సం. వి. అ. పుం. ౧. చందనము. ౨. వెదురుచేవ. ౩. జల్లెడ, తితఉవు. ౪. వరిమడి. ౫. మబ్బు. ౬. తగరము. ౭. ముల్లంగి. ౮. పోవింత. ? (విశ్వ)

పాటీలు. వి. బ. (ఆ. పాట్టిల్.) గ్రామస్థభూపా విశేషము. (శ. ర.)

పాటు¹. వి. (√. పడు. సం. పాత. క, త. పాటు) ౧. పతనము, పడుట.

క. అక్కడ యీ సమరతలం, బెక్కడ నీ యంద
జంబు లెక్కడ నీ ప్రా, పెక్కడ నీ ఘంటా
శ్రయ, మెక్కడ దైవంబు ఘటన రేఁ మన
వచ్చున్. మార్క. ౧ ౫౧.

సీ. తనకు లాగయిన క్షాత్త్రంబు గైకొని పన్ని
పాటిక దాళించి పాటుటెంగి.
ఉ. హరి ౩. ౧౨౦.

సీ. తనయాభ్యుదయకేళిఁ గని పోటు సెలపుచుఁ
బాటు చూపినయట్టి ప్రబలకీర్తి.
రా. వి. ౫. ౮. ఉ. రా. ౩ ౨౪౪.

౨. కష్టము, బాధ; పరిశ్రమము.

ఉ. పాండుతనూభవుల్ పడినపాటులు బంధుల
కెల్లఁ దెల్పుచుం...
భార. ఉద్యో. ౧. ౫౯

క. కలిగె నొకజాంబవతి కృష్ణుల వదలుబడి
చేల వలపు నీతల వేగన్, బులియుకు చే ఘన
కులగలు, పాలఁకులకే పాటు వడకపోరా
దనిరయ్యెన్. ఉ. హరి ౩ ౧౧౫.

శా. పాపాత్ముం డగు దైత్యుచేఁ బడినమీ పా
టంతయుం జెప్పఁగాఁ, గోపం బుక్కటమై
మనంబునకు సంక్షోభంబు ప్రాపించె. .
హరి. ఉ ౪ ౯౩.

ఉ. పాటున కింతు లోర్తురె కృపారహితాత్మక
నీవు ప్రోవ నిచ్చోట భవన్నఖాంకురము
సోఁకె .
మనుచ. ౨. ౭౦. దశా. ౨. ౨౦౬.

చ. దిటమున రెడ్డి పాటుపడి తెచ్చియిదంగను. .
శుక. ౨. ౩౩౪.

ఉ. .అతండొనర్చు నప్పాటునఁ జెన్నుమీఱెఁ
బరిపాటిగఁ గంజగురక్కడక్కడన్, పాటిక
శక్తి క్రొవ్విరులు మొగ్గలు వగ్గల మర్యో
నర్యోదన్. విప్ర. ౨. ౨౩.

౩. ఆపద, ఇడుము.

సీ. ..విభుండు దండనొందవ్పఁ బూనికేశ
పాటునకులోఁబడఁ జేయమునకొనియది,
కలితకోపమునఁ దక్కకేయము గ్రహించి
యతిరథసమున మిన్నందిపలికె.
హ. వ. ౩. ౨౩.

వ... జక్కవ పెంటి కూటివలపాటు గనుంగొని
వెంచి పొలయులకలు మలచి పలచి వగ
లనిటియుం గాఁగిలించుకొను ముగుదవ్వూఁ
బోఁడులును. నీలా. ౩. ౧౦.

౪. సముద్ర జలోల్బణాకమనము, సముద్రము
పొంగు తీసిపోవుట.

మ...ఒక్కరొక్కొద్దన కాపాడంబురుఘరంబులుప్ప
తిరిఁ బోటుం బాటుగా నెంతయున్.
మనుచ. ౩ ౧౩౬.

(పోటుంబాటుగా = హెచ్చుటయు తగ్గుటయు కలుగునట్లు)

ఉ...పోటును బాటునంచు జనముల్ గణియిం
చును వారిరాశికిన్ దశా. ౧ ౬౦.

సీ. నిను గడుపారఁ గాంచిన వారిరాశికిఁ గడలేని
పాటులు గాంచవలసె. కువల. ౪ ౨౪
(ఇది. ౨ ౪. అర్థముల కుదాహరణము)

౫ చావు, మరణము.

క. మాటలు పెక్కాడితి వీపోటుమగలు వినఁగ
నింకఁ బోవుట దగ దప్పాట నదిగాక
తమ్ముని, పాటును గన్నారఁ గంటి పాలికి
మింకన్. భార. విరా ౫. ౨౯౯

ద్వి. బ్రహ్మతేజంబునఁ బాటేలకల్గు, బ్రహ్మకు
మనుమఁడా పంక్తికంఠునకు, నకైన నీచేత
నగునట్టి మరణ, మెట్లును గీర్తి నాకెల్ల
లోకముల రం. రా ఉ ౯౯ పా ౨పం.

ఉ. వారలపాటుఁ జూచి యనివారిత కోపక
షాయితాత్ముఁడై, వీరవతంసుఁడై నముచి.
దశా. ౨. ౪౩౨.

౬ దురవస్థ, దుస్థితి.

గీ సత్యపరులు దయాఢ్యులు నిత్యదానరతులు
బహుదక్షిణాంచిత క్రతువితాన,పాలకాత్ము
లనర్హంపుఁబాటు వడిరి
భార. స్వర్గ. ౨౪.

సీ. ఓ దండకాటవి నున్న తాపసులార నాపాటు
చెప్పఁడే సాధులార
భా. రా. అర. ౨. ౧౧౫.

సీ...అనయమును బ్రతి. అ. కోటి లేని నాదు
కొమరుని కిప్పాటువలసె నకట యిది

యపార్థ మనుచు,వేఁగ కాని చావు విని
యంత జిష్ణుండు, ఖండితారిపంక్తికంధరుండు.
రాఘవ. ౪. ౧౪౩.

(ఇది 'దురవస్థ, చావు' అను రెండర్థములకు నుదాహరణము)

౭ స్థితి, మంచిస్థితి

గీ తోన యారూఢపాతిత్యదోష మింద,సంత
వించు భవద్బ్రహ్మచర్యమునకు, వైష్ణవో
త్తమసాంగత్యవలనఁ జిక్కె,మొదటిపాటుకు
వచ్చినఁ గొదువలేదు వైజ. ౨ ౨౦

సీ. రాజ్యాంగములయందు రమణ మమత్వంబు
ప్రబలమై పాటునఁ బడఁగనీక,డెందంబు
నెవ్వఁగఁ గొందలపెట్టెడు నకట...
మార్క. ౬. ౨౨.

విణ. ౧ మేలు, శక్యము; అర్హము

గీ పరుల కటు తొంగి చూడను పాటుగాని,
దుర్గమస్థలి నుండెడి తోయజాక్షు, లివ్వ
నంబున కేకితి నెమ్మి మెఱసి,వచ్చినా రవు
సందియం బిచ్చఁ బూని
హంస ౫ ౩౧౬.

గీ భయము దోడ్తోన ముక్కునబంటి యర్యోఁ,
గొరలు జరరాగ్నిఁ గుములుచుఁ గింకరోమి,
అగతోస్మి కృపాసాగర యని యడలితిఁ,
బలలపారణ కరుగంగఁ బాటు గామి
వెం. పంచ ౧ ౧౯౧.

ఉ పాటలగంధి చిత్రమునఁ బాటిలు కోప
భరంబు దీర్ప నెప్పాటను బాటు గామి...
పారి. ౧. ౧౨౦

౨. తుల్యము, సమానము.

సీ. పడఁతిమాడ్కులతోడఁ బాటనవచ్చునే లేఁ
జిగురైన నీ రేఖయహములు, తపతీ, ౨. ౧౭.

జః పాటుపడు. పాటుమానిసి, పొట్లమారి.

పాటు² వి (క పాటు) పరిమాణవిశేషము
ద్వి. ంతకత్రమత్రచారంబు లవియు,పాటెంట
శాకొ్కక భవనంబు గలదు
పండితా పర్వ 3౨౪ పా

పాటునఁబడు అ క్రి కుదురుకొను, యథాస్థితికి వచ్చు
గీ వృద్ధు వచ్చు నపుడు విను బాలు ప్రాణంబు, తెగయఁ జూచు నతని కెదురుజూచి, ప్రణతిఁ జేసె నేనిఁ బాదునఁ బడి యవి, దొంటి యట్ల నిలుచు దురితదూర
భార అను ౪ ౧౦౧

పాటుపడు అ క్రి (పాటు+పడు) శ్రమపడు

పాటుమానిసి వి (√పాటు) పాటుపడు మనుష్యుఁడు (శ ర)

పాటూరము సం వి అ పుం చతుర్దశి

పాటేరు వి ఎక్కి విశేషము
సీ పట్టుజీనువుకొంగ పాటేరు పిచ్చిక పోలుక పిక్కిలి మాల ముచ్చు, ఆదియైన పక్షు లతఁడు దీర్చు హం౦ 3 ౧౨ (శ ర క్రొ త్త్రపతి పా పాటేరు ప్రాంత ప్రతిపా)

పాట్యము ం విణ (అ అ అ) ఛేద్యము, గిల్లఁదగినది పట్టశాకము, ఒక దినుసుకూర శ్రీ

పాట్లని విణ ఖలుఁడు, దుష్టుఁడు
సీ ఖలుండొప్ప పాట్లనియ ఁ కెట్లకొ అ
వివా ఆం భా 3 ౧3

పాట్లమారి విణ (పాటులు+మారి) మిక్కిలి శ్రమపడు స్వభావముగలాఁడు (శ ర)

పార సం వి అ స్త్రీ విద్ధకర్ణి, విసబొద్ది, చిటుబొద్ది శ్రీ

పారకవ్రాతపుత్రకుఁడు వి ఒకానొక బిరుదము

మ. సకలాధీశనతోత్త మాంగ్యమణిభూసారమ్య పాదాంబుజం బౌ,టక నారాయణు భాను వంశన్యపచూడారత్ను సిష్టేష్టబం,ధు కవీంద్ర ద్విజరక్షుం గాన్యపసుగోత్రుం బారకవ్రాత పుత్రకు మారయాపిలి సిద్ధింజెప్పందగు సుదృ ఢ్గండ గోపాలునిని శా ప మ ౫ ౨ ౨౨ ప (౧౧౮౬ కొణిదెన శాసనము)

పారకుఁడు సం విణ (అ రికా అ) ౧ నకవు వాఁడు (తద్విశేషములు—అజప్రఁడు, శాఖా దండుఁడు శ ర) ౨ చదివించువాఁడు, అధ్యాపకుఁడు, ఉపాధ్యాయుఁడు 3 పురా ణాది వాచకుఁడు, జనులకుఁ బురాణములు చదివి వినిపించువాఁడు ౪ ఆచార్యుఁడు, ధర్మ ధ్యాణకుఁడు

పారనము సం వి అ న అధ్యాపనము, చదివించుట

పారనుఁడు సం విణ (అ ఈ అ) పాఠకుఁడు, చదువువాఁడు

పారభువి సం వి ఈ స్త్రీ పారిస్థానము (త్రి ని)

పారమంజరి సం వి ఈ స్త్రీ శారిక, గోరువంక

పారము సం వి అ పుం ౧ పఠనము, చదువుట, వల్లించుట ౨ అధ్యాపనము, చదివించుట

పారశాల సం వి అ స్త్రీ బాలురు చదువుచోటు

పారశాలము సం పారశాల

పారశాలి సం విణ (న్ నీ న్) చదువువాఁడు, విద్యార్థి

పారశాలిని సం వి ఈ స్త్రీ = పారమంజరి

పాఠాంతరము. సం వి అ న పుస్తకమందలి యొక గ్రంథమునకు మాఱుగాఁ గల గ్రంథము, పాఠభేదము

పాఠి. సం విణ. (న్. సీ. న్) ౧ పఠించువాఁడు, పాఠకుఁడు. ౨ ఎఱిఁగినవాఁడు పరిచయముగల వాఁడు

వి న్ పుం చిత్రమూలము ?

పారితము. సం విణ (అ ఆ అ) చదివింపఁబడినది, కఱపఁబడినది

పారీకుటము. సం వి అ పుం చిత్రమూలము ?. (రాజని)

పారీనము. సం వి అ. పుం ౧ సేయిశోఱల చేఁప, కొఱ్ఱు ౨. గుగ్గిలపుఁజెట్టు

పాగీనుఁడు సం విణ (అ ఆ అ) పురాణాది వాచకుఁడు, పాఠకుఁడు

పాఠ్యము. సం విణ (అ ఆ అ) పఠింపఁదగినది

పాడగము. వి (సం పాటకః, ప్రా. పాదక) స్త్రీ పాదభూషా విశేషము, అందెలలో భేదము

గీ పాదాంగదం బొప్పు నందె యనఁగ, బెండె మనఁ బెండియుం బనఁ బెండెగ మన, గాను బెండేగ మనఁగఁ దద్గతవిశేష, మొనఁగుఁ బాడగ మనఁగ బాలేందుమౌళి.

ఆం భా. ౨ ౧౫౦

పాడఱు. విణ (√ పాఱు) పాడువడినది.

సీ వినయహీనతఁ గాపు విచ్చి పోనిచ్చిన నచిరంబ పాఱిడ యగు ధరిత్రి, ధరణి పాడఱైన నరి గోరు మొదలుగాఁ దనకు ఘటిల్లు బాదాయనష్టి

పి శకుం ౪ ౧౬౭ (పారద ముద్రి)

పాడఱు. అ క్రి (పాడు² + అఱు) ౧ ఉచిత స్థితిచెడు, పాడువడు

చ ..సఖా, మఖనయన యుగ్మకంబులును బాడఱు మోములు హైన కారవాం, గనల యలంతఁ గాంచిన పగల్ మిగులుం బగ వారికెనియున్ భార ఆశ్వ, 3 ౧౭౬ భార ఆశ్రమ ౨ ౧౪

చ మహిషాసురుండు దోర్గర్వలమున నాకముం గొనినఁ బాడఱి పోయి ధాత్రి నిష్ఠ మర్త్యుల క్రియ నున్నవారము సురోత్తములార ..

మార్క ౬. ౪౨

చ . మా సవనశాలల మూత్రమురాస్రవుాయవి, ట్పలలము లోలిమైఁ గురిసి పాడఱఁ జేయును యజ్ఞవాటముల్.

భాగ ౧౦ ఉ ౯౩౪.

౨ నశించు.

చ అలఁచివి, పత్త్రపరాగత మహాత్ముల ధైర్యమదంపఁ జూతురీ, యలవియ ..అమ్మవో, ప్రళయము వచ్చినందలఱి పాడఱి క్రాఁగఁగ వారి ధైర్యము న ౦ ౪ ౦౪౦ (వ్రాతప్రతి పా క్రాఁగఁగ రా ని ముద్రి పా)

ఉ ..మునీశ్వర నేఁడును శిదుధీరతల్, పాడఱి పోరుసే భీమ ౨ ౧౧౬

3 శూన్యమగు (పాడువడు. శ ర.)

గీ...రాదు, చిక్కు సేతాల పాడఱు సీమఁ జనుచు అము ౬ ౧3

సీ. విలసితతారకవిభవంబు చెడి కడుఁ బాడఱియున్న నభంబు కరణి

మార్క ౧ ౧౬౭.

పాడి. విణ. ౧. న్యాయము, న్యాయము తప్పనిది; ధర్మయుక్తము (శ ర 'విశేష్యముగా' గ్రహించినది)

చ...నన్ను నధోభువనప్రపాతసం, భ్రమ వివశాత్ముఁ జేసె నది పాడియె యొందును నల్పమయ్యు దర్పము బహుకాల సంచితతపః ఫలహాని నొనర్పకుండునే.

భార. అది. 3. ౨౧౪.

ఆ. ఇట్టు లాడఁ దగునె యిది నీకుఁ బోలు ని,శ్చి | మనంగ కీర్తి నిత్తుమంగు,పాడి గాఁగఁ బూని పలుకంగఁ జెవి యొడ్డి,యాదరించు వారి నందు గాక. భార ఉద్యో ౧ ౨౩.

మ. ప్రతివేళం దగ మర్త్యుఁ డేక్రియఁ జరింపం బాడి యంగీకృత వ్రతుఁడై భీమ ౬ ౩౪ విప్ర ౫ ౧౫.

౨. సదృశము

గీ. పాటి పాటువ తిరబడి సవతు తరము,దీటు సరి పాటి పోటి యుద్ది యనఁ బాడి,యీ దనఁగ సదృశాఖ్యలై యొసఁగుచుండు ఆం భా ౨ ౩౦౨.

—వి (త పాడు) ౧ ధర్మశాస్త్రమందలి వ్యవహారము.

(క) అభియోగము, వివాదము

ఆ. బుద్ధిహీన బాలవృద్ధ కన్యాదుల, కర్థిఁ బూని పాడి యాడ వలయు, నన్నదమ్ముఁ డొండె నాత్మసంభవుఁ డొండె, జనకు డొండెఁ బ్రేష్యజనుఁడు నొండె
విజ్ఞా వ్యవ ౧౧ (సం విజ్ఞా ౧౧౪ పా)

(చ) తీర్పు

గీ. పాడి నోడిన యాతండు పదిట నొకటి,పాడి గెలిచినవాఁ డిరువదిట నొకటి,పాడి దీర్చిన యట్టి భూపతికి దండు,వచ్చు టది ధర్మ మని చెప్పి రాదిమునులు విజ్ఞా వ్యవ ౪౫.

గీ. ఇవ్విధంబున సాక్షుల కెల్లఁ దెలిపి, ప్రాఙ్ము ఖంబుగ నిల్పి యేర్పడఁగ నడిగి,మంచివారలు చెప్పిన మాట యూని,పాడి చెప్పుట నీతి సభాసదులకు. విజ్ఞా వ్యవ ౧౦౭

(ట) వివాదము

క. ఓడి నతఁ డింత యిచ్చును,పాడిన యని పల్కి లేనిఁ బలికిన ధనముం,బాడి ధనం బును దామ,న్నోడినతం డరువవలయు నుచిత స్థితితోన్ విజ్ఞా. వ్యవ ౨౭. (సం. యాజ్ఞ ౧౨౨ పా ౧ శ్లో)

(త) తగవు

ఆ. తండ్రితోడఁ గొడుకు ధరణీశుతో బంటు, పురుషుతోడ భార్య గురునితోడ, శిష్యుఁ డోట లేక చెనసి పైఁ బడి సభఁ, బాడి యాడఁ జనుట పాడి గాదు
విజ్ఞా వ్యవ ౫౩

శా. ఆకర్ణింపుము మత్సమాగమనకార్యం బష్ట దిక్పాలకీ, లోకంబున్ విదళించి వచ్చితివి గల్గుం బాల్గఁ జిక్కంగ న్నాలోకంబుల్ మనుపోలె నుండ మది నాలోకించి మాకీ వృథా,పోకార్పం బని లేదు నావుడు దృంగంభోజంబుల న్నవ్వుచున్
వరాహ ౩ ౬౪

౨. న్యాయము

ఆ. పాడి దప్పకుండఁ బడయు సొమ్ములక్ష్మ న,పాత్రములకు నీగి పాత్రములకుఁ, బెట్ట కునికి యనఁగ పెట్టన రెండువి,ధములఁ గీడు దొదవు ధరణినాథ
భార ఉద్యో. ౨ ౮౩

చ. భరతకులంబు ధర్మమును పాడియు సత్యముఁ బొత్తుఁ బెంపునుం, గుణయుఁ గల్గి యుండు ననఁగా నుతి గన్నది...
భార. ఉద్యో ౩. ౨౫౯.

ఉ. దైవముచేత యొ ట్లగునో దాని నెఱుంగ సుయోధనుండు సం,భావనసేసి పాలొసఁగు పాడియ కల్గిన బాల్య మాదిగా,నేవిధ నైనను జెఱుప నింతలు పాపము లాచ రించునే భార. ఉద్యో ౩ ౭౩.

౩. ధర్మము (క ర)

సీ... పార్థుచేసిన సన్న సైగాని గదా సంగరంబు, పాడి దొఱంగి యి ప్పాపకర్ముఁడు సైచెఁ గాక... భార శల్య. ౨. ౩౭౫.

శ్లో॥ కంసదాసస్య దాయాద న తే లజ్జా స్తథేన
పై,అధర్మేణ గదాయుద్ధే య దహం విని
పాతిత సం భార శల్య ౨౧ ౨౮ శ్లో

౪ ఆచారము, పద్ధతి

ఆ. కులముపాడి నడపఁ దలపఁడు పతి పెద,
దలఁచె నేని కొడుకువలచినట్టివాఁడు గాన
యతనివక్రత మాన్పలేఁడింతకంటెఁ గలదె
యొదరు మాకు. భార ఉద్యో. ౩. ౯.

౫. స్వభావము

చ. అరివ యపాయముం బొరయు నప్పుడు
గావక తక్కఁ జేని యా, పతి పతియే తలంప
మగపాడియె లోకముపాడియే
భార ఉద్యో ౩ ౪౧

వ...లోకంబుపాడి విచారించి నాకుం దోడు
గావలయు... భార ఉద్యో ౧ ౬౧

పాడిమానిసి=న్యాయము గలవాఁడు

సీ. అస్త్రగురుండుఁ దత్తనయుండుఁ గృపుండు
రాధాసుతుండు

గీ. పాడిమానిసు లంద్రు నిన్నాలు నోకని,
బోదివిరి భార. స్త్రీ. ౬౨.

పాడివాఁడు=అర్హుఁడు, తగినవాఁడు

గీ. ఆజ్ఞ పెట్టిన గాని రాజ్యంబు సేయ, బహు
ముఖం బైన రాజ్యంబు పదిలపడదు, ఘనులు
పాతాళమున నుండఁ బాడివారు, నిర్జరులు
నాకమున యందు నిల్పువారు.
కాశీ. ౫. ౨౬౬.

పాడిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మట్టికుండ. ౨. కాఁగు. (విల్యమ్సు.)

పాడియ=పాడె. వి. శవవాహనము.

క. భూను నుదయాస్తమయములఁ, బీనుఁగుఁ
బాడియను రతులఁ బెనఁగెడు వారిన్,
మానిసుల నగ్నరూపుల, భూచాయక చూడఁ
జనదు పుణ్యాత్ములకున్. వి. పు. ౪. ౨౩౭.

పాడు1. అ. క్రి. (త. పాడు) గానముచేయు, సంగీతముపాడు

సీ. ఇందుబింబానన యొలుఁ గ్రొత్తి పాడిన దాన
వేంద్రులకు గద్గదిక పాదమె
దశా. ౨ ౩౦౧.

వ...మూలస్థాన శేశవదేవర నివేద్యము.
౫ ౨ బీర మద్దలియమండె ఖ. ౪. బీర
మద్దలియకేతె ఖ ౪ పాడిదేమె ఖ. ౪.
(కొ)ండిపాఁడివా (జి) ఖ. ౩...
ద. శా. ౪. ౨౬౬.

స. క్రి ౧ (రాగమును) ఆలాపించు, గానము చేయు.

చ. అలరెఁ బ్రియాళు వొత్తు ప్రియ మాట వసం
తముఁ బాడ నప్పుడ, వ్వేలఁది సపత్ని
భక్తికిని వేల్పులం మెత్తురు గాన రాగమున్,
ఫలమునఁ దన్నుఁ బాడఁగ వసంతుఁడు దా
దయచేసెఁ గాక యా, యతె నిజశక్తి నా
యతుచు నీపసకుం గొదకొట్టె నీమనస్.
ఆము. ౫ ౧౩౩.

సీ. పాట పాడుదు రొక్కచోట మోటులు
పల్లవించి కోయిలలకు విందుసేయ.
ఉ రా. ౧. ౧౬౦.

ల ను గ్రాహి వేడుదము శ్రీధరునిఁ గూడుదము
సద్భటులఁ బాడుదము గీతముల...
భాగ. ౭. ౩౨౪.

౩ కీర్తించు, స్తుతించు.

ఉ. ఆడఁగఁ బోయినప్పు దమరాత్మజుఁ డంబు
జనాభు నవ్యయుం, బాడుద మాదిదేవు
పదపంకజపూజలు సేసి భక్తిమై,పాడుద
మచ్యుతైక శరణాగతులం గని కర్మబంధ
ముల్, వీడుదమంచుఁ బల్కుఁ గదు
విస్మయ మందఁగఁ దోడిబాలకుల్
నృసిం. ౩. ౧౪౯.

క నరసతి గంధర్వయువతుల్, వరుసతో పారిఁ
బాడి రపుడు వసుధాధీశా
భాగ ౧౦స్క ౧౦౭౬
పాండు ౨ ౧౪౨

3 (ధాన్యాదులు కొలుచు నపుడును వేలము లోను బిగ్గఱగా సంఖ్యను) చెప్పు

ఉదా :- కొలగాఁడు ధాన్యము కొలుచునపుడు ఒకటి రెండు మూఁడు అని పాడినాఁడు

వేలములో వాఁడు వస్తువులను మూఁడు రూపాయలకు పాడినాఁడు

పాడు² విణ (క పాళు) ౧ శూన్యము, కాపురములేనిది.

సీ ఈలోక మెల్లఁ బాడెల్లనం బోక నై
యున్నది నీవు లేకునికిఁ జేసి
భాగ ద్రో ౨ ౩౧౪.

చ .ఏమని వివరించు దాన జగమంతియుఁ
బాడయి తోఁచెఁ జాడ్క్రికిన్
ఉ రా. ౬ ౨౩౬

ద్వి భరత శత్రుఘ్నులు బలసి వచ్చెదరు,
పరికింప నీవు నీపాడూరి నుండు
రం రా అయో ౧౧౨ పా ౬ పం
మల్లభూ ౯ ౪౬

౨. పాతికము, దుష్టము.

ఉ. పాడయినట్టి చిత్త మొకపాటుఁ నిల్పఁగ
మాటిమాటి కప్డాడుచు నుండగా
పాగ ౨. ౬౩

క. పాడైన నియతి యత్నము, వీడం ద్రోయంగ
వశము వేధకు నైనన్.
సుద ౩. ౧౨౩

3. నిష్ఫలము, పనికిమాలినది.

క. ఇక్కడ నిను వీఁ డెవ్వఁడో, యిక్కరణిన్
బొసపుచ్చి యేలుకొనంగా, నిక్కట వల
వనిశంకల, నక్కడ నే పాడుకాపు లాగతి
నుంటిన్. కళా. ౩ ౨౬౦.

సీ రసికులు విూ గానరస మాన వచ్చిరి పాడకే
శివభక్తి పాడుగాను కాళ ౪ ౩౫

పాడుబావి = ఉపయోగములేని నుయ్యి, గడ్డిమొలచిన నుయ్యి

మత్తకోకిల పాడుబావులు నుప్పకాల్వలు బండలావులు బందరాళ్లు దయ్యము లాడి
సెత్తురు లాను వృశ్చిక మేటులున్...
సానందో ౨ ౨౩ పా

(ఇట్లే పాడునుయ్యి, పాడుచెఱువు మొ)

పాడునొసలు = అలంకారములేని ఫాలభాగము
శుక ౨. ౪౨౬

(ఇట్లే పాడుమంగిము)

—వి ౩ా (త పాటు) బ. పాడులు, పాళులు, పాళ్లు) ౧ గ్రామము నశించిన ప్రదేశము

చ చిగిరింత గింటగిమి రాతిలు గప్పిన పూడు
పాఁతేలుల్, గల దొుక యూరి పాడు బొడ
గట్టినఁ జేరఁగఁ బోయి యక్కడన్,
శేం పంచ ౧ ౪౬౪

గీ పుట్టలను దిట్టలను గట్టఁ బొల్లు గట్లు, వంకలను డొంకలను బీళ్లఁ బాళ్ల తాళ్లఁ, గుప్పలను గిప్పలను మళ్ల గుళ్ల మాళ్లఁ, దిరిగి యాహారమందక సొరిగి యరిగె
హంస ౧ ౧౯౯

౨ అప్రహతి ప్రదేశము, దున్ననిభూమి

సీ పాడు సాఁగిను దసరు నప్ర, హతి విశేషము .
ఆం. భా ౨ ౪

గీ గుడును పెనుచట్టు రాకొట్టకొనలు దొనలుఁ గోనలును కాసలును తళుక్కు గులుక్కు చిలుక్కు, ముత్తిముల్ సెత్తియుల్ గొప్ప ముదురు
పెదురు, జోళ్లు పాళ్లను మే ముండు వీళ్లు
రాజు. చంద్రా. ౨. ౪౫.

ద్వి. పోవంగ రాముఁడు పుణ్యశీలుండు, లీల
నున్నది. యూటు లేనిది పాడు.
రం. రా అయో. ౧౧౨. పా. ౪. పం.

౩. నివసించుట కేర్పఱచుకొనిన స్థలము. (చూ. పల్లెరుదుడిచిపాడెక్కు.)
పోడుకొట్టి పాడుకట్టిరారుజుప్పలతో నిండి యున్న చిట్టడవి నతికి పల్లెను నిర్మించుకొని కాపురముండిరి, ఆదిమనివాసులయిరి
పాడూరిసంతఱనిరుపయోగమైనది.
గీ చేసిఖపుగట్టిజంత పాడూరిసంత, చలము సాధించు దిట్ట కోసాలపుట్ట,లోకముల కెల్ల నూచి యల్లుం(డబూచి,యొంచఁగల యుచ్చ మల్లి యయ్యింతి తల్లి ఉక. ౩ ౧౭
జ' పాడఱు, పాడువడు, పాడువఱుచు, పాడు వాఱు, పాదట్టు, పాదట్టుపురుగు, పాడు(ట్టు, పాదొట్టుపురువు.

పాడుపాతరమాళ్ళు. వి బ. బాల(క్రీడా విశే షము
సీ పాడుపాతరమాళ్లు పాతరల్ బంతులు చిమ్మన (గోవులు చిఱ్ఱుబుఱ్ఱులు హంస ౩ ౧౪౬.

పాడువ(ప)డు. అ (క్రి (పాడు² + పడు) శూన్యమగు, పాడగు; నశించు
సీ. తిరు (ప్రామినుకుటొదలబాట సరిమాయ భాస్కరమధ్యంబు పాడువడఁగ చంద్రా. ౧ ౧౭.
లయ(గాహి వీఁడు కెడు(త్రోవ దయతోడ వెలిఁగించు ఘనుఁడోడక నురాలయము పాడువడ దింకన్ భాగ ౬ ౩౨౪.

పాడువఱచు. స (క్రి (√ పాడువడు) పాడు వడునట్లుచేయు
క. మృదమందిరోత్సవంబులు, నడకుండం బాడు వఱచి నగచాపుని పెన్నుడిరాళ్ళు వెతికి యిండ్లం, గడపలఁ బొగఁగింపఁ దలఁచు కొప్పఁడు వీఁడే. పానందో ౪. ౪౩.

పాడువాఱు. అ (క్రి. (²+వాఱు) పాడుపడు, శూన్యమగు.
అ అవనితనయ కేని యాకాసమంతయుఁ, బాడువాఱి యుండ పార్థివుండు భా. రా ౭౪. ౨ ౨౫౫
ద్వి పాడువాఱినయట్టి పట్టనవీధి,నాడాడ నిలు చుచు...రం రా ఆయో ౧౩౦ పా ౯ పం ((శ్రీ త్రి(ప్రతి పా) బస. పు ౪. ౩౭౬ పం
వ కోలాహలమయంబులగు చ్చోట్లను వెడి తూలి యడఁగి మడఁగి (మగ్గి మడిసి యులివు లడఁగి పాడువాఱు (ప్రదేశంబులును.. హరి ఉ. ౧౦ ౯౦

పాడె=పాడియ, పాడెగట్టు. వి శవ వాహ నము
ఉ తలదిక్కుగవలుఁ బాదం, బులదెస ధృత రాష్ట్రి పొందు భూపా(గతనూ, జాలుఁబట్టి యధికవిభవో,జ్వల మగు పాడెపయి నిడిరి శవరత్నంబున్ భార ఆను. ౫ ౪౩౨
గి అడరు శవయానముగఁ బాడె బడయ యనఁగ అం భా ౨ ౨౭౫ భార మాస ౧౪౬

పాడెగట్టు=పాడె వి. శవవాహనము
విశ. ఒకానొకతిట్టు (మూర్ఖుఁడు, అమాయ కుఁడు. (గ్రా.)
సీ బడిమి కూళ్లకు మిత్తి పడిసె రొంగిలికాయ బడుపుగూ డెనగొట్టు పాడెగట్టు. హంస. ౫. ౧౧౩

పాద్యమి. వి (సం. (ప్రథమా. (ప్రా. పాడివయా. పాడివ ఆ క. పాడియ తత్సమమని యొక నిఘంటుకారుఁడనెనని శ ర) (ప్రతిపత్తు, పక్ష ములో మొదటి తిథి.
సీ పాద్యమిఁ బిత్ర్యయజ్ఞపరుఁ డైనఁ జారు కాంతాపతి విదియఁ గాంతలకుఁ దండ్రి. భార. అను. ౩. ౧౨౧.

గీ పంచపర్వంబులందును శాద్యములను, జన్మ దినముల వ్యతిపాతివష్ఠినవమి, శ్రాద్ధకాలంబులను వ్రతచర్యలందు, దంతకాష్ఠంబు కొఱుకుట తగవు గాదు విజ్ఞా అచా ౪౫ (౧౦౭-౦. శ్రీ. ౮౮౦)

పాణము. సం. వి అ పుం ౧ వ్యవహారము, వాణిజ్యము ౨. పణనము, పందెము, పందెపు సొమ్ము ౩ జూదము ౪ సమయము, ఒడంబడిక ౫. స్తోత్రము ౬. పాణి, చేయి

పాణసి. వి (క పాణస్) మాలజాతి, మాలజాతిది

క పాణసివారము కమ్మని, ప్రాణముసెఱ బాణ దేవరా దినవలదా శివ రా ౩ ౫౭

ఉ క్షోణితలేశ నా యనుఁగుఁగూతుల వర్ణిన సేయ నొప్ప న,ప్పాణసి పువ్వుఁబోఁడులను బల్లవపాణులఁజా జారుసైకత, శ్రోణులఁ గీరవాణుల మరున్మణివేణుల సర్వలోకకల్యాణుల నీకు నిచ్చెదఁ బ్రియంబున వారిఁ బరిగ్రహింపుమా పారిశ్చ ౨ ౧౮౪

కవిరా. సరసిజలోచన యొక్క మహాముని శాపవశంబునఁ బాణచిపై ధర జనియించిన దానవు శివరా ౩ ౬౪ (పాణచి,ముద్రి)

పాణి. వి. (సం పానీయమ్ ప్ర. పాణి అ హిం పానీ. త పాణి=నీరు) — ముత్తైపు — నీరు (చూ. అణి)

గీ ..చందనమునఁ బరిణయాగార మలంకంగఁ బాణి యాణి,గలుగు ముత్తియముల ముగ్గుగా నొనర్పఁ, జతురపుణ్యాంగనా జనతతిఁ బొనర్చి శార విరా. ౫ ౩౭౬

ఉ. ఇందునిభాస్య యూర్తు గదియించెఁ గుమారుని పేరురంబునన్, గందకయాణి పాణియును గల్గిన తోరపుఁ దారహారముల్ సైవ. ౬. ౫౫.

పాణి. సం వి ఇ పుం ౧ మణికట్టు మొదలు కొని వ్రేళ్లతోఁ గూడిన చేయి ౨. కులిక వృక్షము (వాచ)—స్త్రీ ౧ అంగడివీధి, బజారు ౨ పదునారు మాషముల పరిమాణము (వై ని)

పాణింధమము. సం విణ. (అ ఆ అ) ౧ చేతులతో తాళము వైచునది ౨. చీఁకటి గలది వి అ పుం ౧. కొలిమితిత్తి ౨ చీఁకఁటి. ౩. వాద్యవిశేషము (శ ర)

పాణింధయము. సం=పాణింధమము.

పాణికచ్ఛపిక. సం వి ఆ స్త్రీ కూర్మముద్ర

పాణికము. సం. విణ. (అ ఈ అ) పందెమొడ్డి యాడుటచే పొందఁబడినది వి అ పుం ఎనుబది గవ్వల పరిమాణము, పణము

పాణికర్ముఁడు. సం వి న్ పుం శివుఁడు —విణ (చేతులలో మద్దెలము) వాయించువాఁడు.

పాణికుఁడు. సం వి అ పుం వర్తకుఁడు

పాణిగృహీతి. సం వి. ఈ స్త్రీ అగ్నిసాక్షిగా పెండ్లాడిన పెండ్లాము, భార్య.

పాణిగ(గ్రా)హము. సం వి. అ. పుం వివాహము, పెండ్లి.

పాణిగ్రహణము సం. వి అ న = పాణిగ్రహము

పాణిగ్రహీత. సం. వి. ఋ. పుం. పెండ్లికొడుకు, మగఁడు.

పాణిగ్రాహుఁడు. సం. వి అ పుం=పాణిగ్రహీత

పాణిఘాతము. సం వి అ పుం. చేతిపెట్టు, చపేటము. ౨. గ్రుద్దులాట, ముష్టియుద్ధము.

పాణిఘుఁడు. సం. వి. అ పుం ౧. చేతులతో తాళము వేయువాఁడు. ౨ చేతిపనులు చేయువాఁడు

పాణిజము. సం. వి. అ న. నఖము, గోరు

పాణితలము. సం. వి అ. న ౧. అఱచేయి ౨. తోలకము, అఱచేతియంత, పుడిసిలి

పాణిధర్మము. సం. వి అ పుం పాణిగ్రహణ రూపధర్మము

పాణిని. సం వి. ఇ పుం సంస్కృత వ్యాకరణ సూత్రకర్త

పాణినీయము. సం విణ (అ. ఆ అ) ౧ పాణినిచేఁ బ్రోక్తమైనది ౨ పాణినిచే జ్ఞాతమైనది, పాణినిచే ఉపజ్ఞాతమైనది ౩ పాణినియందు భక్తిగలది వి అ పుం పాణిని వ్యాకరణము

పాణినుఁడు. సం. అ. పుం = పాణిని

పాణిపీడనము. సం వి అ న వివాహము, పెండ్లి.

పాణిబంధము. సం వి అ పుం పెండ్లి

పాణిభుక్కు. సం. వి. జ్ పుం ఉదుంబరము, మేడి విణ చేతులతోఁ దినువాఁడు

పాణిమర్దము. సం వి అ పుం కరమర్దము. ?

పాణిముఖులు. సం వి అ పుం బ పితృదేవతలు.

పాణిమూలము. సం వి అ న మణిబంధము, ముంజేయి.

పాణిరుట్టు. సం వి హ్. పుం = పాణిరుహము

పాణిరుహము. స వి అ పుం నఖము, గోరు

పాణివడము. వి అమ్ముల పొది

సీ. తరకసమ్ము పొది బత్తళిక పాణివడమ్ము దొన యనఁ దూణీర మొనరియుండు
ఆం. భా. ౨ ౨౧౪

పాణివాదకుఁడు. సం విణ. (అ. దికా. అ) = పాణివాదుఁడు.

పాణివాదుఁడు. సం. విణ. (అ ఆ. అ) చేతులతో తాళముచేయువాఁడు

పాణిసర్గ్య. సం వి ఆ స్త్రీ రజ్జువు, త్రాడు

పాణీకరణము. సం వి. అ వివాహము, పెండ్లి.

పాణీకృతి సం వి ఇ స్త్రీ = పాణీకరణము.

పాత్. ౧౦ (శత్రు) రక్షించుచున్న, కాచుచున్న

పాత సం వి ఋ పుం ౧ గంధపత్త్రము ౨ తృణభేదము విణ (ఋ త్రీ ఋ) ౧ రక్షించువాఁడు, కాచువాఁడు ౨ పాయి, త్రాగువాఁడు

పాతంగి. సం. వి ఇ పుం ౧ శని ౨ యముఁడు ౩ కర్ణుఁడు ౪ సుగ్రీవుఁడు. ౪. వైవస్వతమని

పాతంజలము. సం విణ (అ ఈ అ) పతంజలి రచితము, పతంజలిప్రోక్తము వి అ న ౧ (పాణిని సూత్రవార్తిక వ్యాఖ్యానరూపమగు) మహాభాష్యము ౨ యోగశాస్త్రము

పాతకము. సం వి అ పుం న —నరుని నరకమందు పడఁ ద్రోయునది—పాపము

పాతకి. సం విణ (న్ నీ. న్) పాతకముగలవాఁడు

పాతనము. సం విణ (అ ఈ అ) పడఁద్రోయునది, కూలద్రోయునది వి అ న ౧ పడఁద్రోయుట, కూల్చుట ౨ నిగిడించుట, విసరుట. ౩. కీడ్పఱచుట ౪ తొలఁగఁబుచ్చుట ౫ ఒక విధమగు ధనుస్సు

పాతము. సం. విణ (అ ఆ అ.) ౧ త్రాతము, రక్షితము ౨ పతనకర్త, పడునది ౩ శుష్కము, (శే ని.) వి. అ పుం ౧ పతనము, పాటు (రవితప్పుఁ దక్కిన గ్రహంబులకు దక్షిణోత్తర

ముగా శాక్షించునట్టియు కాలమూర్తి రూప మైనట్టియు భచక్రక్షేతము నగు) తిథిభేదము. ౩ (దానికి అధిష్ఠాతృదేవతయగు) రాహువు. ౪. (సూర్యచంద్రుల క్రాంతి సామ్యముచేతఁ గలిగినదై అశుభసూచకమై మహాపాతరూప మగు) వహ్నిభేదము (చూ సూర్య సిద్ధాంతము) ౫ (ప్రతిమండలవిమండలములయొక్క) సంపాతమును; మేళనము (చూ సిద్ధాంతశిరోమణి) ౬. నాశము. ౭ పెట్టు దెబ్బ ౮ నిగిడించుట, ప్రసారము (దృష్టిపాతము) ౯ జరుగుట, సంభవించుట ౧౦ తలపడుట, పయిబొత్తుట ౧౧ స్ఖలనము, తప్పు ౧౨. దిగుట

పాతర=పాత్ర. వి (సం పాత్రమ్, ప్రా పాత్ర) ౧ ఆటకత్తె, నాట్యముచేయు స్త్రీ, నర్తకి

వ ..ఆమని రాకొలికడ నాడు తీవపాతరల ముందగ యయా ౪ ౧౩

గీ ఆటకత్తె యనంగను నాటరి యనఁ, బాతిర యనంగ నర్తకి పరగుచుండు ఆం భా ౧ ౧౨౯

౨ (బ పాతరలు) బాలక్రీడావిశేషము.

సీ పాడుపాతరమాల్గు పాతరల్ చిమ్మనగ్రోవులు చిట్టిబుట్టిలు. . హంస ౩ ౧౪౬

జ. పాతరకత్తె, పాతరలాడించు, పాతరలాడు

పాతరకత్తె. వి (పాతఁ + కత్తె—స్వార్థమున) నర్తకి, నటి

సీ తేల్పు పాతరకత్తె బిడ్డని చొరుచొక్క-కుందపుట్టుగుజోగి గొన్న గ్రుక్క- కవిరాజ. ౪ ౬౩.

గీ శాల్య సంపూర్ణ భావంబు పాయఁ బాయఁ, దరుణ యౌవనలక్ష్మి నర్తనము సూపె, నధికతర మైన తెర తీసివంతలోన, చిత్తరముఁ జూపు పాతరకత్తె వోలె. నిరం. ౨. ౯.

పాతరలాడించే. సం క్రి (√పాతరలాడు)— ఆనందదాదులచే—గంతులు వేయించు;

క. ఈ తీరున వారపరో, జాతముఖిన్ దర్శివార సంభోగకళా, చాతురి రాత్రిం దివములు, బాతరఁగాడించి గర్భవతి నొనరించెన్ నిరం ౨. ౧౧౭

పాతరలాడు=పాత్రలాడు. అ క్రి (పాతరలు+ఆడు) ౧ నాట్యముచేయు, నర్తించు

సీ రవళిఁ బాతరలాడు పువుఁబోండ్ల మేను దీవియలు మెఱుంగుదీవియలు గాఁగ అచ్చ రా బాల ౧౬౪

క. చేతులఁ దాళము లొత్తుచుఁ జేతో మోదంబుతోడ సిగముడి వీడం, బాతరలాడుచు మింటం, గీతము నారదుఁడు వాడెఁ గృష్ణ యనుచున్ భాగ ౧౦ పూ ౧౩౭౧

౨ (సంతోషాదులచే) గంతులువేయు

సీ ఒండొరుఁ గడుచుచు నుఱుపులు సూపుచుఁ బాతరలాడుచుఁ బరువు గొనుచు అచ్చ రా యు ౯౧

గీ. చొచ్చి తన నెయ్యురాలికిఁ జూపి దాని, తల్లి పాతరలాడ సొమ్మెల్ల నొసఁగెఁ దలఁచుకోకేరఁ దయ్యో మీఁగటి తెఱంగు, నింక నిమ్మన్న నేరి సొమ్మియఁ గలఁడో, ప్రబంధ ౭౨౪

పాతాళగంగ. సం వి అ స్త్రీ పాతాళమందు ప్రవహించుగంగ, భోగవతి

పాతాళగరుడి. సం వి ఈ స్త్రీ ఛిలిహిండమను నొక లత, దూసరతీఁగ తీ. (వెంకటాద్రీయము)

పాతాళనివాసుఁడు. సం వి. అ పుం. ౧ అసుర్త. ౨. నాగుఁడు. (ఇట్లే పాతాళనిలయుఁడు మొ.)

పాతాళము సం వి అ న ౧ భూమికి క్రింది భాగము ౨ క్రిందిలోకము, భూమిక్రిందనుండు అత డు శేడింటిలోఁ గడపటిస్థానము, అత లాదులలో నొకటి (అతలాదులు అతల, వితల, సుతల, రసాతల, తలాతల, మహాతల, పాతాళ ములు)

పాతాళించు సం అ క్రి గాఢమగు, అధిక మగు

౪ యాతనలం బొదలించుచుఁ, జేతులంబిగఁబట్టి కొట్టియని బాధల్, పాతాళింపఁగఁ జేయుచు, దూతలు శ్రీరం మా ౩ ౭౧ (చేయుని = ఎగరిఎఎయములోను ఎన్నఁడును చేయవి అని భావము)

౩ గర్తము, పల్లము ౪ బడబాగ్ని ౧ (జ్యోతి) ర్యఁ దున్న యింటికి నాలు గవ స్థానము (గాశి) ౫ ౧ (వైద్య) ఔషధ పాకార్థ మగు యంత్రభేదము ౨ (జ్యోతి) ౩౬౧ వ ఎమిది ల సంవత్సర ము

పాతాళి సం వి ఈ స్త్రీ ౧ స్థాలి (కే ని) ౨ వల

పాతి సం వి॰ (ప తీ ప) ౧ పడునది ౨ దిగునది ౩ పడఁద్రోయునది, కూల్చునది ౪ వైచునది, నిగిడించునది, పఱపునది వి ఇ పుం ౧ ప్రభువు ౨ పెనిమిటి ౩ పక్షి

పాతిక వి (సం పాదకః, ప్రా పాదిఆ చి ని) ౧ ఒకటిలో నాలవ భాగము

క... పాదంబుఁ వ్రాలి పాటం బాతిక పాలేని యూనే ఆము ౬ ౬౬

సీ కైకకుఁ బాతిక పాలిచ్చి పరక పాలు, మరలి యల సుమిత్రకి మమత నొసఁగె దశా ౭ ౧౩

౨ పణములో నాలవవంతు

సీ పణచతుర్థాంశంబు పాతిక యన విరా జిలును ఆం భా ౨ ౭౬౨

పాతికము సం వి అ పుం శింశుమారము, జల జంతుభేదము

పాతికుఁడు సం వి అ పుం కాలిబంటి

పాతితము సం విణ (అ ఆ అ) పడఁద్రోయఁ బడినది, కూల్పఁబడినది

పాతిత్యము వి అ న పతితుని భావము, వర్ణాచారాదిభ్రంశము

పాతిలి సం వి ఈ స్త్రీ ౧ వాగుర, వల ౨ ఒకదినుసు మట్టిపాత్ర ౩ ఒకతెగ స్త్రీ (కే ని)

పాతివ్రత్యము సం వి అ న పతివ్రతాత్వము

పాతుకుఁడు సం విణ (అ ఆ అ) ౧ పడు నట్టి స్వభావము గలవాఁడు, పతనశీలుఁడు ౨ నిగ్రహము నొందినవాఁడు, జాత్యా చారాదులు విడువాఁడు వి అ పుం ౧ ప్రపా తము, కొండచఱియ ౨ జలహస్తి, నీటి యేనుఁగు (కే ని)

పాత్తు(డు) సం వి ఉ స్త్రీ జర, ముదుసలి తనము (వై ని)

పాత్మము సం వి అ పుం గ్రీష్మఋతువు (వై ని)

పాత్యము సం విణ (అ ఆ అ) ౧ పత నీయము, పడఁదగినది ౨ పాతనీయము, పడఁ ద్రోయఁ దగినది వి అ న పతిత్వము

పాత్ర = పాతర వి (సం పాత్రమ్, ప్రా పాతర) ౧ నర్తకి, నాట్యముచేయు స్త్రీ

మ వేవేడ్కతో నాలిగా, ద్రుపలవేం గల నట్టువుల్ గఱపఁ గోపుల్ చూపు లేఁదీఁగపా, త్రల కయ్యామని పూవుముత్తెపుసరుల్ దాల్పంగ నిచ్చెన్ గడున్

యయా ౪ ౧౨,

గీ. వెలఁగి యింపుగ నగఁ బాడఁ జెప్పఁ జదువ, వలవ వలపింప నేర్చిన యలరుఁబోండ్లు, విపులభరతకళాశాస్త్రనిపుణ లైన, విరుదు పాత్రలు పలరు తిత్పురమునందు.

విజ. వి. ౧ ౧౫

౨. నాట్యవిశేషము

ద్వి. కోలాటమును బాత్ర గొండ్లి పేరణి యుఁ, గోణిక నోకయు లీల నటింప

బస. పు. ౧ ౫౭౯ పం.

౫. పాత్రికత్తియు, పాత్రేగాఁడు

పాత్రక(త్రై)త్రియ = పాతరకత్తె(పాత్ర + కత్తియ)

ఉ. చిత్తరుచిత్తగల్ నద భజించి రసన్ జగి నీలికాపెద, కొత్తైడు పాత్రకత్తియల కొజ్జటికింబు వహించి

చం. రా. 3 ౬౮

పాత్రకసు. సం. వి. అ. న. పాత్రము, భాజనము

పాత్రటము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) కృశము చిక్కినది. వి. అ. ౧ గిన్నె, పాత్ర (పలియమ్ము) ౨ కొప్పెటగు, చినిఁగినగుడ్డ, గంత

పాత్రటీరము. సం. వి. అ. న. ౧ ఇనుప పాత్రము ౨ కంసపాత్రము 3 వెండి పాత్రము ౪ అగ్ని ౫ కాకి ౬. రాపులుఁగు ౭ కఫము ౮ ఖుంచిట్టెము, సింహాణము, ౯ పింగాళము, ఒక జాతి చేప

పాత్రవీరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఉచిత వ్యాపారయుక్తుఁడగు మంత్రి

పాత్రపాలము. సం. వి. అ. పుం. ౧ తులాధటము, త్రాసుకొయ్య ౨ పెద్దతెడ్డు (విల్యమ్సు).

పాత్ర(ము). సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧ ఎందునది ౨. రక్షించునది. 3 త్రాగునది. (శే. ని.) యోగ్యము.

మ... శేరె యితరుల్ నీ లీలకుం బాత్రముల్

ఆము. ౨. ౯౧.

వి. అ. న. ౧ భాజనము, అమత్రము

క. అరుదుగనపు డొక్కొక యెడ, మరకతమణిపాత్రి గగనమండలమయ్యెన్, జిరుపదముల పాసెము శశధరుఁ డయ్యెం జొక్కులయ్యె ద్రాక్షఫలంబుల్

శై. మ. ౬. ౧౨3

౨ నాటకమం దభినయింపఁ దగిన నాయకాది నాట్యనియుక్త పురుషాదికము

3 నదియొక్క రెండు దరులనడిమి జలాధారస్థానము ౪ యోగ్యత ౫ పత్త్రము, ఆకు ౬. ఆజ్ఞ, ఉత్తరువు ౭ ధనము (వై. ని.) ౮ ప్రధానాంగము ౯ మగుణము (శే. ని.)

పుం. మానభేదము, ఆఢకము

పాత్రలాడు = పాతరలాడు అ. క్రి. (పాత్రలు + ఆడు) వర్తించు, నాట్యముచేయు, గంతులు వేయు

సీ. రాజ నాతో సాటి రాడు గంధ యుగంచు వేశుతోఁ త్రింగాడె నాశన.

సుక్మి. 3 ౯౬

క. హాసం, బానను నమొనసఁ బాత్రలాడుచు నున్నన్

వరాహ. ౯. ౩౮

౫ పాత్రలాడించు.

పాత్రలాడించే = పాతరలాడించే. (√పాత్రలాడు) పిచ్చిగంతులువేయించు

పాత్రసంస్కారము. సం. వి. అ. పుం. ౧ పాత్రమును శుద్ధిచేయుట ౨ నదీప్రవాహము (విల్యమ్సు) 3 పుటోటి, ఆకుల మన్మగధ్వని

పాత్రి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧ పాత్రము (పళ్లెము, కంచము మొ.) ౨. చిన్నకొలిమి, కుండము 3. రక్షాకర్త్రి, రక్షించు స్త్రీ ౪ పానకర్త్రి, త్రాగు స్త్రీ ౫. శోషిక్క్యిండించునది ౬. దుర్గ

విణ. (పు. స్త్రీ. న.) పాత్రముగలవాఁడు.

పాత్రికము సం విణ (అ ఆ అ) ౧ ఒక పాత్రతోఁగాని అఢకముతోఁగాని కొలువఁబడినది ౨ యోగ్యము, తగినది ౩ (పాత్రమును) అపహరించునది, అహరించునది వి అ న పాత్ర, భాజనము

పాత్రికి ౦ వి ఈ స్త్రీ క్షేత్రభక్తి

పాత్రియుఁడు సం విణ (అ ఆ అ) భాజనమునకు యోగ్యుఁడు, పాత్రార్హుఁడు

పాత్రీకృతము సం విణ (అ ఆ అ) పాత్రముగా చేయఁబడినది

పాత్రీణము ౦ విణ (అ ఆ అ) పాత్రతో కొలువఁబడినది, వి భక్తఁబడినది, వండఁబడినది

పాత్రీయము సం వి అ న పాత్రమునకు మంచిదగు యజ్ఞద్రవ్యము

పాత్రీవము సం వి అ పు యజ్ఞద్రవ్యము

పాత్రుఁడు సం వి అ న ౧ యోగ్యుఁడు
గీ ఇతండు పాత్రుఁడనియో భూపాలుఁడీ
వచ్చినది మనుచ ౧ ౫౫
౨ రాజమంత్రి, పండితుఁడు (శ ని)

పాత్రేబహుళుఁడు సం వి అ పుం ౧ భోజనకాలమందే పెండుకొనుచు నుండును గాని కార్యము నప్పుడో పనివాఁడు కార్యకాలమందు ఓపిక లేనివాఁడై భోజనకాలమందే వచ్చి కూరువాఁడు, తిండిపోతు
౨ వంచకుఁడు, మోసకాఁడు

పాత్రేసమితుఁడు సం = పాత్రేబహుళుఁడు

పాత్ర్యుఁడు సం పాత్రియుఁడు

పాథము సం వి అ పుం అగ్ని న ౧ జలము
౨ వెన్న, నవనీతము

పాథస్సు సం వి స్ న ౧ జలము ౨ అన్నము ౩ ఆకాశము ౪ స్థానము (శ ని)

పాథి సం వి ఇ పుం సూర్యుఁడు (వై ని)

పాథిస్సు సం వి స్ న ౧ సముద్రము
౨ కన్ను ౩ చంద్రుఁడు ౪ స్వర్గము
౫ సూర్యుఁడు (వై ని) ౬ వది ౭ జ్యోతిస్సు (శ ని)

పాథుఁడు సం వి అ పుం సూర్యుఁడు

పాథేయము సం వి అ న ౧ (అన్నము బియ్యములోనగు) దారిబత్తెము ౨ కన్యారాశి
౩ దేశభేదము

పాథోజము అ ౧ తామర
౨ శంఖము

పాథోదము ౦ ౧ అ ఖ ౧ మేఘము, మబ్బు ౨ బంగిముస్తె

పాథోధిగము = పాథోదము

పాథోధి సం వి ఇ పుం సముద్రము

పాథోనిధి సం = పాథోధి

పాదకటకము సం వి అ పుం ౧ నూపురము, అందియ ౨ శబ్దము లేనిదై హంసాకారముగనుండు పాదభూషణము

పాదకృచ్ఛ్రము సం వి అ పుం వ్రతభేదము
శ్లో ఏకభుక్తేన నక్తేన తథైవాయాచితేన చ,
ఉపవాసేన చైకేన పాదకృచ్ఛ్రః ప్రకీర్తితః
ఒకనాఁటి రాత్రి భోజనము ఒకనాఁటి పగటిపూఁట భోజనము ఒక రాత్రి అయాచిత భోజనమును ఒక రాత్రి ఉపవాసముండుటయు పాదకృచ్ఛ్రము

పాదగండీ(డి)రము స వి అ పుం కాళ్లను అడుగులను వాఁచుపట్టి యొక రోగము, శ్లీపదము (త్రి ని)

పాదగళాస్త్రి. సం వి ఇ. స్త్రీ మల్లబంధ విశేషము.

క...పాదకళాస్త్రయుగళ కత్తెరియు, నృసింహాంబువు ప్రబంధ కిరా మల్లుపు 3.ఇగా హాంస ౧ ౨౦౬

పాదగ్రంధి. సం వి ఇ పుం ౧ గుల్ఫము చీలమండ ౨ పాదసంధి

పాదగ్రహణము. సం వి అ న పాదములు పట్టుకొని చేయు ప్రణామము అభివాదనము

పాదచతురము. సం=పాదచత్వరము (విశ్వ.ని)

పాదచతురుఁడు. సం = పాదచత్వరుఁడు. (విశ్వ ని)

పాదచత్వరము. సం. వి అ పుం ౧ మేఁక ౨ సైకతము 3 పిప్పలము, రావి ౪ కంకర, వడగల్లు (మే ని)

పాదచత్వరుఁడు. సం విణ (అ ఆ అ) పరదోషములనే చెప్పువాఁడు, కొండీఁడు (మే ని.)

పాదచారము సం వి అ పుం ౧ గ్రహముల దైనికస్థితి ౨ పాదములచే నడచుట

పాదచారి. సం విణ (న్ ణీ న్) ౧ నడచిపోవువాఁడు ౨ కాళ్లతో నడచువాఁడు వి న్ పుం కాలినడకను బోవువాఁడు ౪ కాల్బంటు

పాదచారుఁడు. సం వి అ పుం కాలినడకను బోవువాఁడు

పాదజాహము. సం వి అ న పాదమూలము

పాదజుఁడు. సం వి అ పుం శూద్రుఁడు, అడుగుపుట్టువు.

పాదట్టు=పాదొట్టు. వి (పాదు+అట్టు) ఇండ్లలోపలి వాసములకు పట్టెలకు పట్టెడు బూజి (శ ర.)

పాదట్టుపురుగు=పాదొట్టుపురుగు. వి. (√పాదు) సాలెపురుగు

సీ తంతువాయ మగుఁ బాదట్టుపురుగు సన్నపిల్లి సాలీఁ డన పాం. ని తిర్య ౪౪

పాదతలము. సం వి అ న అఱకాలు.

పాదత్ర. సం వి ఆ స్త్రీ పాదుక

పాదత్రము. సం వి అ పుం పాదుక, పావకోళ్లు

పాదత్రాణము. సం వి అ న ౧ పావకోళ్లు, పాదుక, సన్నద్ధి, పైజారు

పాదదారి సం వి ఈ స్త్రీ పాదములయందు పగుళ్లుకలిగించు రోగము (విల్యమ్సు)

పాదదాహము. సం వి అ పుం (వైద్య) కాళ్లయందు మంటకలిగించు నొక వాతివ్యాధి

పాదనాలిక. సం వి ఆ స్త్రీ అందియ (విల్యమ్సు)

పాదనివారణము సం వి, అ న మల్లబంధ విశేషము

వ .తిరింగి యుఁ బాద నివారణంబును బాద గళాస్త్రియు .హంస ౧ ౨౦౬ ప్రబంధ కిరా

పాదిప. సం వి ఆ స్త్రీ పాదుక, పావకోడు మే ని లే ని)

పాదపట్టము. సం వి అ పుం కాలియందె. (శ ర)

పాదపము. సం వి అ పుం ౧ వేరుచే త్రాగునది—చెట్టు, వృక్షము ౨ కాళ్లుంచుకొనెడి పీఁట (మే ని శే ని)

పాదపరుహా. సం వి ఆ స్త్రీ వంద, బదనిక కీ.

పాదపాలిక. సం వి ఆ స్త్రీ. అందియ. (విల్యమ్సు.)

పాదపీఠము. సం వి అ పుం. న కాళ్లుంచు కొనెడిపీట

పాదపీఠి సం వి ఈ స్త్రీ పాదపీఠము

శ్లో ప్రుత్వా కాకతిభూధర్తుః క్షోణీపాణి గ్రహోత్సవమ్ అంగుష్ఠే నాలిఖ మ్యాభాః పాదపీఠం నతానరాః ప్రతాప ౨ ౧౩

పాదపీఠిక. సం వి అ స్త్రీ మంగలి లోనగు వాని శిల్పను

పాదపుటి. సం వి ఈ స్త్రీ అంకవన్నియ, రికాబు (వై ని)

పాదపూరణము సం వి అ న ౧ పద్యచరణ మును పూరించుట ౨. పాదమును పూరించుట కైన నిరర్థకపదము (తు హి చ ఇత్యాదులు)

పాదప్రధారిణము సం వి అ న పాదుక పావకోడు

పాదఫలి సం వి ఈ స్త్రీ రకాబు, పాదపుటి (వై ని)

పాదబంధనము సం వి అ న ఆవు, గేదె లోనగునది (శ ర)

పాదము. సం వి అ పుం ౧ అడుగు, చరణము ౨ కిరణము 3 మంచము లోనగువాని కాలు, ౪ (చెట్టు) వేరు ౫ ప్రత్యంతపర్వతము, కొండ లిటి తిప్ప ౬ పాతిక, చతుర్థి భాగము ౭ పద్యమునందలి యొకచరణము ౮ అధ్యాయ మందలి చతుర్థభాగము ౯ భాగము, అంశము ౧౦ అవయవమాత్రము ౧౧ ఇది ఆచార్యాది శబ్దముల కనుప్రయుక్తమై పూజ్యతను దెలుపును ఉదా : ఆచార్యపాదాః, తాతపాదాః

శ్లో జీవతస్సు తాతపాదేషు ఉ చ ౧ ౧౯

శ్లో ఉత్తమానాం స్వరూపం తు పాదశబ్దేన భణ్యతే. (ఉ చ. ౧ ౧౯ వీరరాఘవ వ్యాఖ్య)

పాదరక్షణము. సం వి అ. న—పాదములను రక్షించునది—చెప్పు, ఉపానత్తు

పాదరక్షము. సం వి అ పుం చెప్పు, పాదుక.

పాదరక్షుడు. సం వి అ పుం రథచక్ర రక్షకుడు (వా చ)

పాదరసము. వి (సం పాదరసః, ప్రా పాదర, క పాదరసవు—పాదరసః, అను దానికి వర్ణ వ్యత్యయవర్ణ లోపములు) ౧ వైద్యోపయుక్త మగు ఖనిజపదార్థము, రసము

పాదరోహణము సం వి అ పుం వటము, మఱ్ఱి

పాదలి. విణ (క పాదరి=వ్యభిచారిణి) హీనుడు, తుచ్ఛుడు (చూ పాదలి2)

క వేదములు ప్రమాణములుగ, నాగిన యొడఁ బడియు వానితలకఁ జెంచి భవ,త్పాదనుతి విడిచి చెడియెను,పాదలి దక్షుండు వీర భద్రునిచేతన్ శివత త్వ 30౧

పాదలి 1 వి పాక, పంచను దూలములు లేక గోడపై నుండి ప్రక్కకు దించి రాడుల యాధా రమునఁ గట్టినశాల

సీ దోరపాకనఁగను నోరిపాకనఁగను బాదలి యంచనఁ బొగుచుండు, ఖ్ ట్విధకృతిగృహా భిధ ఆం భా ౨ ౧౬.

పాదలి2. విణ అధముడు (శ ర బ్రౌ)

ద్వి పాపపువిప్రుని పనికిఁగా మున్ను,తాపికాఁ డైన పాదరి మండడీఁడు

నవ 3 ౧౪3 పా ౧౦. పం.

పాదపట్టియ. వి (సం పాదపట్టికా) మంచము కోళ్లకు క్రింది భాగమున అందావశి చేయఁబడు నకిషీ పని.

వ పగడపుఁ బాదపట్టియలు బన్ను మెఱుఁగు కికిటిపచ్చలా,బొదగకడాని క్రొంబసిమిపు త్తడి వట్రువకోళ్ళసంతనం,దగు మగు దాతిపట్టి యలు... చంద్రా ౬ ౧౩౭.

పాదవల్మీకము. సం. వి అ పుం శ్రీపదము, ఏనుఁగు కాలు

పాదవికుఁడు. సం వి అ పుం పథికుఁడు, తెరువరి

పాదవిరజస్సు. సం. వి స్ స్త్రీ పాదుక

పాదశాఖ. సం వి ఆ స్త్రీ కాలివ్రేలు

పాదశైలము. సం వి అ పుం ప్రత్యంత పర్వతము, కొండకింది కొండ

పాదశోధము. సం. వి అ పుం పాదముల యందుఁ బుట్టినశోథ, కాలిపోఁటు

పాదసరము. సం వి అ పుం గిజ్జిగొలుసు (శ ర)

పాదస్ఫోటము. సం వి అ పుం కాళ్లు పగల్లు పాఱెడు కుష్ఠవిశేషము, విపాదిక

పాదహర్షము. సం వి అ పుం పాదముల తిమ్మిరి. (ఒక వాతరోగము)

పాదాంగదము. సం వి అ న అందియ

పాదాగ్రము. సం వి అ న ప్రపదము, మీఁగాలు

పాదాతము. సం వి అ న పదాతి సముదాయము, కాల్బలము

పాదాతికుఁడు. సం వి అ పుం కాలిబంటు

పాదాతుఁడు. సం వి అ పుం. కాలిబంటు.

పాదాత్తు. సం. వి త్ పుం పదాతి, కాలి బంటు. విణ. (త్) కాలినడకను పోవువాఁడు.

పాదావర్తము. సం. వి అ పుం ఏతము.

పాదాష్ఠీలము. సం వి అ పుం. గుల్ఫము, చీలమండ (విల్యమ్సు)

పాది[1]. వి వృక్షవిశేషము

వ ..క్రొ వ్వణంగఁ గొంతదూరంబు నిర్భరంబుగాఁ బఱువులువారించియుఁ బాదిమండ్లఁ బొదరిండ్ల దూఱిన వల్లెత్రాళ్లఁ ఉరఁ గీలించి తెలియంగఱ్ఱుడంపంబులఁ దంపుడఁ గొం! ముండ్లు దగలఁ గాఁడి కొన్ని కండలు కండలుగా రాల నీడ్చియు. .సానందో ౨ ౨౩

పాది[2]. వి పాదివేఁట (శ ర)

జ పాదిగువ్వ, పాగివేఁట

పాది[3]. ఏఱు దాఁటెడి యొకానొక సాధనము (శ ర)

పాది[4]. వి (సం పాదః) పాదు

సీ. .ఆలవాల మలరుఁ బాది, యనఁగ .. ఆం భా ౧ ౧౬౩

పాదిక. సం వి ఆ స్త్రీ పెద్దకంబముపకు సహాయముగా కోడించిన చిన్నకంబము (వై ని)

పాదికము. సం విణ. (అ. ఈ. అ) ౧ చతుర్థాంశముచే జీవించువది ౨ పాదపరిమాణము గలది, పాతికకొలఁదిగలది వి. అ పుం ఎనుబది గవ్వలఎత్తు పరిమాణముగల రాగినాణెము

పాదిగువ్వ. వి (√పాది2) పాదివేఁట కుపయుక్తమైన పెంపుడుపిట్ట.

సీ. పాదిగువ్వలు మేటుపలకలు పోటుగుంజలు చిక్కములు వరు ల్లాగిలములు కుశ. ౧ ౧౬౫౪

పాదిపోది. వి స్తనము లుదయించు తావు. చనుకుదురు.

ఉ. పిగ్గుల యొగ్గు లాడ్చి గుతి చించుక వంచుక వచ్చు చూపుల, న్నిగ్గుర కాని పాది పాది నిక్కుచుఁ గ్రిక్కితియంగ లేచి చన్మొగ్గలు రావు లిచ్చ టని నూలునఁ బట్టినపాటి ముత్తియల్, తగ్గక యుప్పెఁ గోమలికిఁ దత్సమరోచిత యౌవనంబునన్

సుద ౪ ౭౮

పాదిరి. (లి) వి (సం పాటలిః) కలిగొట్టుచెట్టు.

రగడ చాలుచాలు నీ సంపెఁగ మొల్లము వాల కంటివే పాదిరి మొలలు కువల ౩ ౧౭౪

గీ పాటలిపొసంగుఁ గలిగొట్టు పాదిరియన

ఆం భా ౨ ౪౭

పాదివేఁట. వి (√పాది2) కక్కెర కాఁజా పూరేడు లోనగు పెంపుడుపిట్టలను పైవిడచి పిట్టలనుబట్టెడు ఒకానొక వేఁట

ఆ. పాదివేఁటఁ జూడఁ బదరెడు రాకొని, మది నెఱింగి తెడవు మనిన వెలిచె,కాఁజా కాయుకోడి కక్కెర పూరేడు,చింద లున్న గూళ్లు చేరఁదెచ్చి

యయా ౨ ౧౦ పా ౨౧ పం

వ...కాయుకోడి కేరడంబు కాఁజా కక్కెర చింద లాదిగాఁగల పాదివేఁటకుం బ్రోవు చేసిన పతంగంబులును కాళ ౩. ౪౬

పాదు. వి. ౧ చెట్టు మొ వానికి మొదట నీరు నిలుచుటకు గుంద్రముగాఁ జేయు కుదురు, ఆలవాలము.

సీ. నీ కత్తుకేళల నీ కత్తుఁ బాదుపాదునకుఁ గాలువలు పొందుగ సమర్చి

కళా ౪ ౩౭

గీ. హృదయ మను పాదులోపల సుదయ మ గి తల్లిదండ్రులమీఁద సోదరులమీఁదఁ దనయ బంధుకళత్రమిత్రకులమీఁద, మూరివోవంగఁ బ్రాఁకిన మోహలతను. సి. శకుం. ౪. ౭౬.

వ పాదులు పూరించియు నరులు తరులకొంత పాలి కొలిపియు హ. వ. ౨ ౨౧

౨ కుదురుగానుండఁదగినచోటు, ఆశ్రయము

ఆ వృద్ధ వచ్చునపుడు విను బాలుప్రాణంబు, లెగయఁ జూచు నతనికెదురు లేచి, ప్రణతిఁ జేసి కేనిఁ బాదునఁ బడి యవి, దొంటి యట్ల నిలుచు దకితదూర

భార అను ౪ ౧౦౧

సీ గోడదొల్చెడుదాఁగి గుజ్జింపు నెఱిగోడు గాటంపుటిక్కటికములపాదు

అచ్చ రా బాల ౬

౩ స్థైర్యము, నిలకడ

చ కలపనగంప యీ తపసికాలును నోగును పాదు గాన కే, వ్వాలనఁ బభ్రమించుచు నుపాయప్రఁబేలరిమాట లాడి,, రులమది కైన నూరిక విరోధ మొనర్చుచునుండు. .

పారి. పూ ౫ ౯౭

క్రి పాదు చాలక వేగబడి పనిఁ దీర్చు, నా దుగాత్ముని ి దు నాపవ న్న

నవ ౨ ౯౩ పా ౧౭ పం

విశ స్థిరము, కదల ుండ గి

క ఆ దేవళంబులోన మ,హా దేవుని నొక్కగివ్య ముగుశుభకళం,ి దుగఁ బ్రతిష్ఠచేసిరి

హంస ౧ ౧౭౧

చ మిటిలిత రాహు చేప్ప తెనకోఁలఁ బాదుగ నొక్క మిక్కిలిన్, జోటచ టగా నుధా సము జొబ్బిలుచున్నకళాంకుకీతి .

బిల్హ ౩ ౫౧

దండకము . నీవు గాకున్న దెచ్చోటులన్ పేదుగా పాదుగా బమ్మగ్రుడ్డంగముల్ నీ మెయిన్ మేడిపండ్లుంబలెం బ్రోవు లై యుండుఁబో అచ్చ రా యు ౧౬౧

జ పాదుకొను, పాదుకొలుపు, పాదునిలుచు, పాదుపడు, పాదుపఱుచు.

పాదుక(ము) సం. వి. అ. స్త్రీ. ముచ్చె

చ. మేదినీ, భరము భరింప నీతోడుగుపాదుక
లాకృతి యిమ్ము నావుడున్
భా. రా. అయో. ౨౬౯

ద్వి. నెమ్మది నుండెడు నీపాదుకమ్ము లిమ్మన్న
రం. రా. అయో. ౧౮౭ గ. ౧౩
౨౬ పం

పాదుకొను అ. క్రి. (పాదు+కొను) ౧ స్థిరపడు, చలింపకుండు

క. ఆదివిష్ణుఁ బ్రాపుత్తర, మేదిని హిమహేమ కూట మేరుశిఖరిముఖ్, పాదుకొని పూర్వ చరమను, హోదదులం దటిసి మెఱయు నుర్వీధరముల్, వరాహ. ౧౦. ౧౦౬

గీ. ఎమి సేయుదు వానికి శ్యామనోజ్ఞ, వదన పూర్ణేందుచంద్రికావ్యాప్తిఁ జంద్రకాంత రత్నంబులై వడిఁ గరఁగియున్న, బాగమున ధైర్య మింతైనఁ బాదుకొనదు
అని. ౨. ౧౩౯ చె. ౧ ౩౦

౨ ధ్రువపడు, నిశ్చితమగు

సీ. ప్రకృతార్థభావంబు పాదుకొనదు మన సత్తిరియందు నత్యూర్జితము గ. ప్ర. భా. ౨. ౩

౩ చొచ్చు, ప్రవేశించు

గీ. కోఁతలకు కోఁత ముదిమియుఁ బాదుకొనియె
సుద. ౨. ౩౭

గీ. వనజనాభునియభిషేకమునకు గాని, కనక గర్భాదులకుఁ బాదుకొనఁగరాని, తీర్థ కుంభాంబునికరంబు తెఱవపింగు, గద్దెనను జక్కవలచేతఁ గప్పబడియె
పాండు. ౬. ౨౬౨

౪ అంకురించు, పుట్టు

గీ. కడఁగి మత్పుణ్యలతో మార్గంబు లేయు, మంఘ్రియుగ్మంబు మన్నిపు మమకారక్ష, యనిన నట్లన చేసె దయాంకురంబు, డెంద మునఁ బాదుకొన రఘునందనుండు
రామా. ౪. ౧౮౬

చ. జడిగొని సమ్మదాశ్రుకణజాలము లొల్కఁగ రోమహర్షముల్, బడిబడి మేనఁ బాదుకొన భక్తినివేశతరంగితాత్ముఁడై
పా. ౩. ౫

౫ తగులుకొను, సక్తమగు

ఉ. మరుండును జిల్కతత్తళ్లమీఁదఁ జివుక్కునం డిలవి మ్రగ్గకు మెన్మదనారిసంగిణిం, బాదుకొనంగఁ జిరొమ్ముకపారియ మీఁదెను బువ్వుఁదూపులన్ గంధ. ౧౮౫

౬ మేళవించు

గీ. తాఁ బాడున్న వలి, పాట లగ్గుంకృతి శ్రుతిఁ బాదుకొనఁగ, … య చూచు చూపుతో నుడియుటయును
మనుచ. ౬. ౩౨

పాదుకొలుపు(ల్పు) స. క్రి. (√పాదుకొను) పాదుకొనఁజేయు — ౧ నిలుపు, ఉంచు, స్థాపించు

సీ. స్నిగ్ధ … బిచ్చుక … దేశ మీఁదఁ బాదుకొలిపి
యయా. ౫. ౯౭

క. … తులు నగఁ బాదుకొలిపి కొలిపి
శశా. ౪. ౪౧ సహ. ౩౪

౨ కలిగించు

సీ. స్వాపజాగ్రద్వ్యధూర్వాస్థంబుల కుదీపముల శోణద్యుతి పాదుకొల్పి కవిరా. ౫. ౨౧౭

సీ. అలుకల నలయించి కలయిక వలపించి బాల నడియా పాదుకొల్పి
ప్రబోధ. ౧. ౫౫

౩ అంటునట్లుచేయు, సక్తమగునట్లుచేయు

క. కొన్నిటికి నాగు నాఁటుచుఁ, గొన్నింటికి నంట్లు పాదుకొలుపుచు మఱియుం, గొన్నింటికి విత్తనములు, గ్రస్నాటుచుఁ దోఁట చేయఁ గడఁగినయంతన్ విప్ర. ౨. ౨౧

పాదుట్రు = పాదట్టు (√ పాదు)

౧ ద్వి పాయక శివుమీఁదఁ బాదుట్రు పెట్టి పోరెుడి నిగి కోఁటిపురువుకోయనుచు బస పు ౩ ౪౨౭ పం (చి ని పా 'పాదొట్రు' శ్రీ త్రి తిపా 'పాదొ(ట్రి' పాఁత(ప్రతిపా)

౨ సీ భావజావిడిచినపాడింటిపై బాలిపాదుట్రుగ౩ మేనఁ జలిత మొదవ కవిక ౪ ౧౧౧ (ముద్రి పా 'పాదొట్టు' శ ర పా)

పాదునిలుచే అ క్రి (√ పాదు) పాదుకొను

వ నీవు నిలుపక పాదునిలిచి యేలికకుం ద్రియంబు గావింపుటయు నిది ధర్మంబకా యనిన హం ఈ ౬ ౧౪౪

పాదుపడు అ క్రి (√ పాదు) నెలకొను, స్థిర పడు

ద్వి ఒక్కకై గడి లాక లాత్రి తలిర్చి, ఎక్కమ్మ లిడి పాదుపడి చెట్టుగట్టి, యలరుచు నొకటి ఎహాస్ర మై పెరిగి ద్వి పరమ ౪ ౨౬౬ పా

పాదుపఱచే స క్రి (√ పాదుపడు) నెల కొలుపు, పన్ను, ఉంచు

క ఫలుగుడిపోఁ బన్ని వల కా, ద్వలధరణిం బాదుపఱిచి ప్రవస్సిన కన్నుల్, గలపులుగు దీమ మిడి యగిలపుందమిఁ గాచి యుండగాఁ దైవగతిక కేం పంచ ౨ ౧౦

ద్వి నిగనిగమ పెడువన్నియలగిన్నియలఁ, దగఁ గ్రమం బెఱిఁగి చెంతలఁ బాదుపఱిచి అ మ ౪ ౫ ౨౪౫ పా ౧౦ పం

పాదువు సం వి ఈ త్రీ పావకోడు, చెప్పు

పాదుషహా పాదుషహో, పాదుషాహి, పాదుసా, వి (హిం బాదశాహ్) రాజు, ప్రభువు

చ జాజిబరిసిం గోని చిల్కపలుమాయి కొల్కి పెం, దగువను గంతుపాదుషహా దే యని యార్చెద బొమ్మ బ్రహ్మనక హంస ౪ ౨౬

శా ఢిల్లీపాదుసహా నియోగమున రూఢిక్ రాజ రాజో నిజా, మల్లీ పేరిటి పేటి సాహెబు రంగా ౧ ౧౩౭

ఉ అబ్బురమైన నవ్వునఁ బురాను కులం దెగ టార్చుపాదుషా గిబ్బుటాణిరావుతుఁడు గ ల్పొసఁగుం గృతికేళ కెప్పుడుక చం రా ౧ ౧

ఉ వాకిటి యొయ్యారము చిల్కపటాణిపాదు షా, తూపులకోపు మాపు దశా ౩ ౨౧౩

శా ఎన్నిటం జలకంబులాడి తోగబాబా పాదుసాకాయపుం, జిస్నెల్ ప్రావిన చీర గట్టి శుక ౪ ౧౦౬

పొర్యభోగిపైఁ వళించు సుఖవాహి ఎరిమఎడంబేలు పాదుసాహి ని ౦ ౧ ౨

మ చల మొప్పక మరపాదుసాహి జగముల్ సాధింప దండెత్తి మ, త్తిలి భాను ౪ ౫౪

గాదూశ్కృత్తు ఎం వి క్ పుం మాదిగవాఁడు

పాదూవాహుఁడు ౦ వి అ పుం పావ కోళ్లు చెప్పులును తెచ్చువాఁడు

పాదొట్టు వి (పాదు + తోట్టు) ౧ చెలఁది, పాలెపురుగు

సీ జాలకాఁడు చెలఁది ఎన్నవిల్లి, పాదొట్టనఁగ లూత పగగు అం గా ౨ ౧౩

౨ పాదట్టు

పాద్యము సం విణ (అ అ అ) పాదముల కొఱకు అర్హమైనది (పాదప్రక్షాళనార్థ మగు జలము)

పానకము. వి పండ్లరసము. (చి ని)

సీ నలిమామిపండ్లపానకముల దగమాన్పి నా
డెంపుదుంపభోనములు పెట్టి
అచ్చ గా అయో. ౧౦౪

పానకము. సం వి అ పు బెల్లము లోనగు వానిఁ గలిపి యేలకులు మొ సంబారులు చేర్చి చేసెడు పానీయము (వా చ)

పానగోష్ఠిక సం వి అ స్త్రీ ౧ అనేకులు చేరి మద్యపానము చేసెడిచోటు ౨ మద్యాది పానార్థము కూడిన మనుష్యులగుంపు ౩ కల్లంగడి ౪ (తంత్ర) భైరవీచక్రము (వా చ)

పానము. వి పానవట్టము (శ గ)

ద్వి పసఁడిపానంబు, గిరిగిటల్ గాఁ బట్టి కేళి కల్ సేయు (శ గ గిరగిటలు క్రింద భా గ. ౭. అ)

జ పానవట్టము

పానము సం వి అ న ౧ త్రాగుట ౨ త్రాగుటుగిన్నె, పానభాజనము ౩ రక్షణము, కాప ౪ మద్యపానము, కల్లుత్రాగుట ౫ పానీయము ౬ పదునుపెట్టుట, సిడుట, తీక్ష్ణీకరణము ౭ కాలువ పుం నిశ్వాసము

పానరతుఁడు. సం విణ (అ ఆ అ) మద్య పానమందుఁ దగులు గలవాఁడు

పానలు వి ౻ మాటలు, పలుకులు (సందేహము అని శ ర)

క ఏన పరమేశ్వరుఁడ న్వజ్ఞానంబున నిన్ను నెఱుఁగఁజాలన యన విజ్ఞాన విహీనాత్ముల చెడు,పానలు వోవిడిచి నిన్నె భజియింతు శివా శివ సా ౪౬

ద్వి అనమాన యటుగాన హానుఁ డన్న నీవ, ఖసవం డనఁగ నీవ పానయం డేల
పండితా మహిమ ౩౦౬ పా బస పు ౪ ౨౧౩ పా ౧౪౦ పం.

౨. (కపాన, బూంది) పాత్రము

వ ..శ్రీదేవము ౧ శిరిపీర (ఏ)నుంగు (వా)రో యణ్ణు ౧ మా(ణి)క్యములు రెణ్ణుగట్టిన పహిణ్ణిపాణి సంక్కులు ౨ నవరత్నములం గట్టిన పహిణ్ణి పానలురెణ్ణు
ద శా ౪. ౧౧౯౦.

పానవట్టము. వి (పానము + వట్టము-సం పానీయ వృత్తమ్ ౯ పాణిబట్టాల్) లింగపీఠము, లింగముపై నభిషేకము చేయఁబడిననీరు పడుటకై దాని యడుగుభాగమం దమర్చిన వర్తులాకారమగు తొట్టి

గీ పసిఁడిదుత్తూరపువ్వులు ఫాలనయను, పాన వట్టంబుపైఁ బెట్టిఁ బార్థివుండు
నైష ౮ ౧౦౫

అ అవనిసురుఁడు లింగ మయ్యె వానురఘటి, పానవట్ట మయ్యె. సురాభాం ౧౨౩

పానవణిజుఁడు. సం వి డ్ పుం—మద్యము నమ్మువర్తకుఁడు—కల్లిలి కొంకిఁడు

పానవిభ్రమము సం వి అ పుం మత్తు, కైపు

పానశౌండుఁడు. సం విణ (అ ఆ అ) త్రాగుబోతు, సురాదిపానదక్షుఁడు

పానసము సం వి అ న పనసపంటితోఁ జేయు మద్యవిశేషము విణ (అ ఈ అ) పనసచెట్టు సంబంధమైనది

పానాగారము సం వి అ పుం, న కల్లంగడి, మద్యవిపణి

పానాత్యయము. సం వి అ పుం (మిక్కుటమైన త్రాగుడువలనఁ గలుగు) రోగవిశేషము, మదాత్యయరోగము

పానారము. వి పండుపోఁక, పోఁకము. (శ ర.)

పానిలము. సం వి అ న త్రాగుడుగిన్నె, పానపాత్రము.

పానీయలోకికము. సం వి అ. పుం నీరుకాకి, మద్గువు.

పానీయనకులము. సం వి. అ పుం ఉద్రము, నీరుపిల్లి.

పానీయపృష్ఠజము. సం. వి అ పుం. కుంభి, నీటికూటికూర ॥

పానీయఫలము. సం వి అ. న జలకందఫల భేదము, మఖాన్నము.

పానీయము. సం విణ (అ. ఆ. అ.) ౧ త్రాగఁ దగినది. ౨ రక్షింపఁదగినది వి అ. న జలము

పానీయమూలకము. సం వి అ న సోమరాజి, కారుగచ్చ ॥

పానీయవర్ణిక. సం వి ఆ స్త్రీ వాలుక, ఇసుక. (విల్యమ్సు)

పానీయశాల. సం వి. ఆ. స్త్రీ చలిపందిరి, ప్రప

పానీయశాలిక. సం వి ఆ స్త్రీ=పానీయశాల

పానీయామలకము. సం వి అ న నీటి యుసిరిక ॥

పానీయాలువు. సం వి ఉ పుం కందవిశే షము, ఒక జాతి దుంప

పానీయాశ్న. సం వి ఆ స్త్రీ. బల్బజము, తృణవిశేషము ॥

పానుఁడు. సం. వి అ. పుం కొండికాఁడు, కబ్బలి.

పానుపు(న్పు). వి. పఱపు.

గీ. తూలపానుపుపై వ్రాలి వాలుగంటి...
నీలా. ౨. ౭౩.

సీ మెత్తనిపాన్పుల మెఱయుశయ్యలు గల్గఁ
గఠినోర్వి శయనించి కంద నేల..
భా రా సుం. ౧౫౭.

ఉ భావము పల్లవింపఁ బువ్వుఁబానుపుమీఁదికి
జేర్పున న్వయ్యస్యావలి దార్చ ..
వైష ౪ ౧౬౫.

౨. మంచము

గీ శివికేశ్వరి యాకారచేష్టితంబు, మఱియుఁ
దమకంబు లేఁచె నమ్మనుజపతికి, నందఁ
గాని పాన్పుకడఁ జేరి యుండునపుడు
చంద్రా ౬. ౧౩౪

సీ పాను వెక్కఁగ లేక బడలుచేడియ యొట్టు
లీకప్పరపుఁదిప్ప లెక్క నోపె...
రసిక. ౪ ౪౪.

జ° పాన పుటిలు

పానుపు(న్పు)టిల్లు. వి (పానుపు+ఇల్లు)పడుక టిల్లు

సీ వానిపానుపుటింటిలోన నిల్పినఁ గాని కొంత
నెమ్మది గాదు కొమ్మలార
ఇందు 3. ౧౫

ఉ. .పాన్పుటిండ్లభూరి చ్చెము లేని మేటికిస
వోగిరపుత్రతిసాలకూటముల్ .
పె. శ కుం 3 ౨౦౦

పాప. వి (క పాప) ౧. శిశువు, పిల్లవాఁడు

గీ. పల్మఱుపు దేఁటిచిన్నిపాపలకుఁగులికి, పువ్వుఁ
దేనియ నుగ్గులు పోసిపోసి ..
యయా. ౪. ౨౪

క. ఓపురుషోత్తమ యొట్లు ప్రపలాపింపక
యుండుదుం జలంబున విధి న్నాపాపల
ముప్పురఁ డోడ్తెఁజా పోపక చంపెఁ
దత్పరికూతిదినములన్
ఉ. హ ౨. ౧౪.

చ.. వెన్కముందఱలను బిడ్డఁ బాప మమతం
గని పెంచినదాన వైనఁ గాఁ యొంటుఁగుడు
గొడ్డురాలి కిల చెక్కుడి మోహము లెంచి
చూడఁగన్ సాం౦గ ౩ ౫౦

౨ ఆఁడుపిల్ల, కన్యక

క ఈ పిన్నది నా కూఁతుర, తాపసజనముఖ్య
మిమ్ముఁ దాఁ గొలువంగా,నో భృదు నని
పూనెం బసి,పాపసుఁడే కుశ లేక పనిగొన
వలయున్ భార అర ౪ ౩౧౭

సీ పిన్నపాపవు నీవు పతృపరాభవవు కార్య
నిర్ణయశక్తి గలదె నీకు సైప ౨ ౬౬

గీ. ఆత్మ తరుణి కుడిగము చేయంగ వలసి,పొంచి
పవరలపాపల గాంచుఁ బోవు
రాజ చ ౨ ౭౭

ఆ లగ్నవేళ యైన లలనాలలామంబు,వరని
కాన కాన వ్యధవాసిఁ, డింతమీఁదఁ గినిసి
యొచొ్పట నుఁచితి,పాపఁ దెచ్చి నాకుఁ
జూపు మనిన భోజరా ౫ ౩౪౭

౩ (క పాపె) కింటిసల్ల గ్రుడ్డులోఁ బ్రతిఫలించు
చిన్నబొమ్మ.

గీ తాకం బొ ౫ఁ బాపయాఱ యు~. .
ఆం భా ౨ ౧౪౩

విణ మృదువు

ఉ భూపతి సమ్మతింబునఁ పోయి కరద్వ
యమున్మోడ్చి విజ్ఞాపన సేసె నాంధసిక
సంఘమెల్లనఁ గొఁకిరొంకిఁయ,స్థాపకతోక్తి,
జెప్పెడు నెకం గిడుఁగాడు నీతియాసఁం,
బాపలు మేదినీశ్వరుల మానసముల్ దిరిపెంపుఁ
బాపులున్ కాశీ ౧ ౩౨౫

పాపఁడు. పి. ౧ బాలుఁడు, చిన్నవాఁడు

చ ఆసముని మీఁ దెఱుంగక మహాగ్రహవృత్తిఁ
గదంగి చెచ్చెరం,బసులకుఁ గూయి గాఁ
జనిరొఁ బాపఁడు
భార. విరా. ౫ ౨౨౪.

క చేతులం ద్రిప్పుచు పెదపెద, పాతరలాడును
యశోదపాపం డదవిన్
భాగ ౧౦ పూ ౪౨౪

సీ .ఏల యుద్ధారించె నీపాపఁ డిటు ..
నృసిం ౪ ౭౭

క నీపాపం డేపాపం,డీపాపగ్రామాల నద్ద విడి
కినఁగొను మీ,దీపంబున దీపం బభి రూపం
బగునట్లు సదృశరూపుఁడు నీకున్
కృ శకుం ౩ ౧౩౩

౨ మగశిశువు

తెరలము కడుపులోపల నున్నపాఁపడు గాలఁ
దన్ననఁ గిన్కతో,నడువఁ బోలునె క్రాఁగి
తల్లికి నాద్యసన్నము దొడ్డు సైయడఁగి
కారణకార్యరూపము నైన యీసకలంబు
నీ,కడుపులోనిగి గాదె పాపఁడెఁ గాకనే
మతీయొవ్వఁడున్
గ ౧౦ పూ ౫ ౫౭

సీ వెలిదమ్మి రేకుబొత్తుల చిన్నిపాపఁడు నలు
మోముదమ్ము వలయుసామి
దిశా ౨ ౬౨.

గి పాలు పోయింపుఁ డమ్మ పాపనికి ననిరొ
హరి ౨ ౯౩

పాపగ్రహము. సం వి అ పుం అశుభగ్రహము
(శని, అంగారకుఁడు, రాహువు మొ)

పాపఘ్నము సం విణ. (అ ఈ అ.) పాప
మును నాశము సేయునది మనువ్యాకి ర్తృకమైన
పుడు, స్త్రీ లింగమున పాపఘ్నా అని ఆకా
రాంతమే యగును) వి అ. పుం తిలలు,
నువ్వులు

పాపచేలి. సం వి. ఈ. స్త్రీ. పాఠ, అగలు
సొంటు ?

పాపచేలిక. సం వి ఆ. స్త్రీ.=పాపచేలి.

పాపట[1]. వి (√పాయు) కేశవీథి, సీమంతము

సీ పవడంపుఁదోఁత్తులఁ జెవులు రూపడఁగఁగఁ
బాపటఁ దలకట్టుభంగి గప్ప
భార విరా. ౧ ౭౭

క దీపించ గగనమున రజనీవిక వాణీశిరోజని
కురుఁ ముపైఁ, బాపటచందమునఁ ఛా,
యాపదము సమస్తచక్షురభిరామం బై
వరాహ. ౪ ౧౪౩

ఉ శ్రీ లలితంపు భూతియును శేషవిభూషణ
మున్ శిరంబుపై, వేలుపుఁటేరు పాపటను
వెన్నెల ప్రవ్వను. వీర ౧ ౧

పాపట[2]. వి (సం పర్పటః, క పాపళె, పాపడి)
వృకధూమకము ?

సీ జాబ్వి మామిడి జీడి మురుగఁడు మెలుగు
పాపట చంద్ర పసిరిక పాల రేల
వేం పంచ ౪ ౫౭౭.

గీ పాపటఁ బోసంగి యామోదభరము నించె
కవిజ ౭ ౧౩

పాపటచేరు=పాపటబొట్టు. (√పాయు)

పాపటపోవు. అ క్రి (పాపట[1]+పోవుదారి
విడిచి తొలఁగు (శ ర)

పాపటబొట్టు. (√పాపట[1]) చేరుముక్కు, పాప
టకు సరిగా నుదుట వ్రేలెడు అలంకార
విశేషము.

ద్వి. తెలివైన వెన్నెల తెప్పచందమునఁ, బలిత
మౌ ముత్యాలపాపటబొట్టు,
ద్వి. శ పా ౧ ౭౫౭ పం.

సీ. బటువు ముత్యముల పాపటబొట్టు రాకిడి
జడబిళ్లలును గుచ్చు లడరి వెలుఁగ
కేం. మా. ౧. ౧౩౦.

పాపటము=పాపనము. వి (√పాయు) మిరప
చేసు మున్నగువానిలోని కలుపు పోవుటకై
దున్నెడు సాధన విశేషము (గొర్రెపైరుమీఁద
గాదము పోవ దున్నెడు సాధనము (శ ర)

పాపటవుచ్చు. సం క్రి. (√పాపటపోవు)దారి
విడిచి తొలగించు

గీ అప్పు డతికాయుఁ డొరొఁ యద్రిచరులు,
జమిలిచంపులు చంపి రిచ్చట నటంచుఁ,
దచ్చమూమధ్యమునకు రథంబు దూఁతి, మారి
పాపటవుచ్చి లోనుసలఁ జొచ్చి
రామా. ౬ ౧౬౫ (శ. ర పా)

పాపనము=పాపటము (√పాయు)

పాపపతి. సం వి ఇ పుం ఉపపతి, జారుఁ
డు (తి ని)

పాప(ం)పుమెున. వి. మల్లబంధ విశేషము

వ. లోమెున వెలిమెున యుసిమెున చదురు
మెున పుణ్యంపుమెున పాపంపుమెున చా
టడుగ మెున. . సరితాళంపుమెున లాదిగాఁ
గల పదిరెండుమెునలు... ప్రబంధ ౭౬.

వ ఉసిమెున ముమ్మెున చతురమెున పుణ్య
మెున పాపపుమెున చాటడుగుమెున. సరి
తాళంపుమెున యాదిగాఁగల పదిరెండు
మెునల సారిశేరి హంస ౧ ౭౦౬

పాపపురుషము సం వి అ పుం. (తంత్ర)
పాపాత్మకమును ధ్యేయము నగు వామకుక్షియం
దలినరాకార పదార్థము

పాపపురుషుఁడు. సం వి అ. పుం. పాపమయావ
యవభేదములతోఁ గూడిన పురుషుఁడు. (పరమే
శ్వరుఁ డీపురుషుని సృజించెను. వీని లక్షణము.
వీని శిరస్సు బ్రహ్మహత్య, మదిరాపానము
కన్నులు, సువర్ణస్తేయము ముఖము ఇత్యాది.)

పాపభక్షణుఁడు. సం వి అ. పుం కాలభైర వుఁడు (విల్యమ్సు)

పాపము సం విణ (అ ఆ అ) ౧ దుష్కృతము గలది ౨ దుష్టము, కీడుచేయునది (పాపమ్యత్యువు) ౩ నికృష్టము, నీచము ౪ అశుభము, అమంగళము (పాపగ్రహము) వి. అ పుం విభీతకము, తాడి ॥ (వై ని) న ౧ దుష్కృతము, చెడ్డపని, అసత్కార్యము (హింసాది) ౨ (దుష్కృతమువలనఁ గలుగునదియు నరక హేతు వైనదియు నగు)దురదృష్టము ౩ జాలిని పరిహాసమును తెలుపును (ఈ యర్థమున దీనికి అవ్యయమునకువలె విభక్తి యుండదు)

క అవురా ధర్మవివేక, ప్రవరుల పసగానఁ
బడిరోఁ బాపము పుణ్యోద్భవుల యదండ్యు
లదండన, వివరంబొనరింపఁ బడిరొ విధి
యొఱుఁగమిచేన్ భాగ ౬ ౧౧౧

పాపరోగము సం వి అ పుం ౧ పాపవిశేషముచేఁ గలిగిన రోగభేదము (గుఱ్ఱమును దొంగిలించినవాఁడు, కుంటి, దేవబ్రాహ్మణుల నాక్రోశింపఁ జేసినవాఁడు మూఁగ, ఇత్యాది పాపకృత రోగములు గ్రాహ్యములు) ౨ స్ఫోటకము, మసూరికా రోగము

పాపరోగి. సం విణ (న్ నీ న్) మహారోగముతోఁ గూడినవాఁడు

పాపర్ధి. సం వి ఇ స్త్రీ వేఁట, ఆఖేటము

పాపలము. సం విణ (అ ఆ అ) పాపగ్రాహకము వి. అ. న పరిమాణవిశేషము

పాపశమని. సం వి ఈ స్త్రీ శమి, జమ్మి. ॥.

పాపశీలుఁడు. సం. విణ. (అ ఆ అ) పాపము చేయుస్వభావము గలవాఁడు

పాపాఖ్య. సం వి ఆ స్త్రీ (జ్యోతి) బుధుని యొక్క గతిభేదము

పాపాత్ముఁడు. సం. విణ (న్. ఆ న్ న్) పాపబుద్ధి గలవాఁడు, పాపి

పాపాపనుత్తి. సం వి ఇ. స్త్రీ పాపమును బోఁగొట్టుట, పాపపరిహారము

పాపి. సం విణ (న్ నీ న్) పాపము గలవాఁడు ॥

పాపిష్ఠుఁడు. సం విణ (అ ఆ అ) మిక్కిలి పాపముతోఁ గూడినవాఁడు

పాపీయుఁడు సం విణ (న్ సీ స్)=పాపిష్ఠుఁడు

పాపు. స క్రి (√పాయు) ౧ వెడలఁ జేయు; తొలఁగఁ జేయు

ఆ ఎల్లకార్యగతుల నెఱుఁగుదు రైనను,
నెఱుఁగఁ జెప్పవలయు నెఱిఁగినంత, పనియు
లేక మిమ్ముఁ బాపినకురుపతి, హితుఁడ
పోల మీఁద నెగ్గుసేయు
భా॰ ఆది ౬. ౧౪౬.

ఆ చంద్రవదన యింక సైరంధ్రి నీచోటు,
వాపవలయు సేమిభంగినైనఁ, గాన వాడు
పలుకుగాఁ జెప్ప వెడలుట, కనుగుణముగ
నమ్మ గాక్షితోడ భార విరా ౩ ౩౦.

క సూతుఁ దచటు వాపె రథంబున్
భార ఉద్యో ౪ ౩౭

౨ ఎడఁబాపు, దూరముచేయు

క భోగములఁ బాప నిందా, భాగులఁ గాఁ జేసి
యడవిపాల్పతిచెడకే భార శాం ౧ ౬౬

మ ఎదురై నిల్వఁగ నోపిలేని సమరోదీర్ణస్ఫుర
ద్బాహుసంపద సొంపారఁగ నన్నదమ్ముల
మిముం బ్రాణంబులం బాపుదుం, బదిలం
బేది తొలంగిలేని దివియుం బాతాళముల్
లోనుగాఁ, దుది నీచొచ్చినచోటఁ జొచ్చి..
హరి. ఉ ౧ ౧౧.

౩. విడఁదీయు, వేఱుచేయు, బ్రద్దలుచేయు.

ఆ. కడుపు వ్రచ్చి రొమ్ములు గలయంగ జల్లించి, పావి పావి చూచి పసిండిగాను, కపట కవము వైచి... భార ద్రో ౨ ౧౯౩

మ. మురవైరిం బురవైరిఁ బాపుట మహా మోహంబు ద్రోహం బగున్
ఉ హరి ౨ ౬౫

చ ... ఈ, కనక మయాంగుళీయకము గ్రక్కునఁ గొప్పకుఁ బాపి యుండఁగాన్

వ సూక్ష్మాక్షరంబుల నేను లిఖియించి యిడిన కనకమయశాసనపట్టిక పుచ్చుకొని చదువు కొనునది .. మార్క 3 ౨౩౨, ౨౩౩

౪ పోఁగొట్టు, నశింపఁజేయు

మ. ప్రతివీరప్రకరంబు డంబు మెయిఁ గప్పం జొప్పనం బీక యో, కతమాడం గలరే వరేశ్వ ర శిరోగర్వంబు సర్వంబుఁ బాపతిమి
ఉ. హరి. ౪ ౩౯

గీ పరులశేషములు పాపంగఁ బాలుపడిన, యమగి తరువుల కొదవెఁ బుష్పములలేమి
నైష ౪ ౨౬

౫ ఆకర్షించునట్లాగు

వ...అక్కర్ణుండు సముదీర్ణ జ్వాలాజాలంబు లంబరంబునం బర్వఁ జూపఁ బావకాగ్నం బులు పేయం గార్ముకగుణంబున సంధించి తెగవాపినం గని. . భాగ కర్ణ 3 ౩౧౬

శా హా స్తంబుల్ వెడలంగఁ బాపికొని దైత్య స్వామి ఫాలస్థలన్యస్తప్రాంజలి యై నుతింపఁ దొడఁగెన్ గంభీర వాగ్గుంభనన్
ఉ రా 3 ౯౧

౫ (సేల విడివడఁ జేయు)మన్న

ఉ ద్రౌపది రూపవతుల్ గొనుచు రా నను యాయిమురారిముఖ్యులా, నాపృథివీశ్వరుండు యమనందనుఁ డధ్వరభూమి శుద్ధిగాఁ, బాపఁ దొడంగె నాయుత్సవమందులఁ బూనిపమేటి నాఁగటన్
జై. భా. ౭. ౧౩౪.

పాపెర. వి. పక్షివిశేషము
ప్రూసుపొక్కిటిగాఁడు మాలకాకి బెకాని పాపెర గొరవంక
సీ ఆ. ఆది దైవపక్షు లతఁడు దీర్చు
హంస. 3 ౧౭

పాపోసు=పాయపోసు. వి (క పాపోసు) మచ్చె
సీ అడుగుకెంజిగురుసోయగ మింద్రనీలంబు పాపోసులకుఁ జూపఁబలు జూప
గా వి 3 ౧౨౫

సీ పదుదలలోన డాకాక త్తి వదలుపాపోసులం గోరంతఁ బొలుచుగోళ్ళు. గీ నడుమ సీ లున్న తోలుడాల్పెడఁగు మూప శుక ౨ ౪౨౬
ఆం గా ౭ ౪౯౮

పాప్మము. సం వి న్ పుం. ౧ పాపము, కలంచ ౨ రోగము (శే ని)

పామ. సం వి ఆ స్త్రీ గజ్జి,విచర్చిక

పామఘ్నము సం వి అ పుం గంధకము

పామఘ్ని. సం వి ఈ స్త్రీ కటుకరోహిణి

పామనుఁడు. సం విశ (అ ఆ అ) గజ్జి కలవాఁడు, కచ్ఛురుఁడు

పామము. సం వి న్ స్త్రీ=పామ

పామరుఁడు. సం విశ (అ ఆ అ) ౧ గజ్జి గలవాఁడు ౨ మూర్ఖుఁడు, తెలివి లేనివాఁడు 3 ఖలుఁడు, దుష్టుఁడు ౪ నీచుఁడు

పామరోద్ధార. సం. వి ఆ. స్త్రీ. గుడూచి, తిప్పతీగె

పామారి. సం వి ఇ పుం గంధకము

పాము[1]. వి. దే (క హాం, హాంవు, హావు. త పాంబు మ పాంబు తు పాము) ౧. సర్పము.

చ చదివితి శాస్త్రవేదములు సత్క్రియఁ జేసితి నాఱుయజ్ఞముల్, విదితముగా సురేంద్ర పదవీ స్థితిఁ బొందితి దుర్మదంబునం,బుదిఁ బెను పాము నై యధికదుఃఖితుఁ డైతి...
భార అర ౪ ౧౭౧

క. పా మెఱుఁగుఁ బాము కాళులు
భార శాం ౪ ౧౨౭

వ పాము ద్రేలం గట్టినభంగి నింగి యవిసి కారిన చందంబున కురిసి యిరువది రెండవదివసంబు నందు.
హరి ౨ ౨౩.
సారంగ ౨. ౨౦౪

౨ రాహుగ్రహము

ఉ పాముఁ రతేఁ బట్టఁ బాఱుటు,పాముర కలిరాజ నిషధపతి మదలీలా, పాముగపావేశంబునఁ, బా మరవిందారిఁ బట్టఁ బాతినభంగిన్
నైష ౭ ౧౦౮

సీ ..పా మెఱుంగని చందమామగాని
కృ శతం ౩ ౨౨.

పాఁపపట్టెడ=పామురూప మైనపట్టెడ

ద్వి. పసమించు మువ్వలు పసిఁడిగంటలును, ౯సి దిండిగంతియుఁ బాపపట్టెడయు
ద్వి పరమ ౨ ౨౬. పా

పాఁపపాన్పు=సర్పశయ్య

సీ భువనకు మంచ రెండవవెండిగుబ్బలి పద్మా త్మునకు మాఱుపాఁపపాన్పు రామా ౪౭.

పాఁపమేపుడుపులుగుకల్లు=గరుడమణి

రగడ పొసఁగఁ జేతులఁ బాఁపమేపుగుపులుగు కల్మురువుల్ పెలంగఁగ
అచ్చ రా యు ౭౪.

పాఁపరాయఁడు=శేషుఁడు

మ...పాఁపరాయఁడు దలంగం బొఱ్ఱ నప్పో రుడా.
అచ్చ రా. యు. ౩౪౮.

గీ చుక్కలమెఱుంగు లన్నియుఁ జాలలాడి, పాలమున్నీటితరగలపసల నేలి,దసలపైఁ దనవెలుఁగులమినిమి పెఱుకుఁ,బాఁపరా యఁడు గదలిలో నేపు నంద
చిత్రభా ౫ ౧౦

సీ తెలిగంటి రూకిమీని తేజి సొంపును గల్చి పాఁపరాయనిపసఁ బాఱఁ దోలి.
గామ ౩౭౧

(ఇట్లే. పాఁపఱేఁడు.)

పీ ఆకసం బెగఁ బ్రాఁకె నఖ్యాతహితకారి పాతా శమున శేఁగెఁ బాఁపఱేఁడు
కళ ౧ ౧౫

గీ పర్వతేంద్రంబుతరిత్రాడు పాఁపఱేఁడు
క్రీడా ౨౭౧

పాఁపసమకట్లతేజీ=గరుత్మంతుఁడు

ద్వి చికిలిశేనగవుల శ్రీరంగవిభుఁడు, తెలిపాఁ పసమకట్లతేజి మై నెక్కి,తోలఁగిక నిత్య ముక్తులుం జేరి కొల్వ
ద్వి పరా ౧ ౪౨౭ పా

(ఇట్లే పాఁపజెజ్జ)

గీ. అమృతమథనంబు లనుగాడ్పు లాని యూని, బొజ్జ పెంచిన పెనుపాఁప సెజ్జమీఁద కారి పవ్వళించు
నైష ౧ ౪౭

పాముచెవులు=సూక్ష్మశ్రవణశక్తి గల చెవులు (వ్యవ) వానివి పాముచెవులు

సా. చిన్నపామునకైనను పెద్దదెబ్బ

గీ. అహహ నీతిశతోద్వృత్తి నల్పులనక, యవ రాజుల నడఁచి ద్రోయంగ వలయు, చిన్న పామునకైనను బెద్దదెబ్బ సిం నార ౬.

పాముదలగాము=పాముఁ దలఁదన్ను పిశాచము (ఎంత యధికుఁ డైనను వానిని మించినవాఁ డుండు నని భావము.)

సీ ధరణీలోనఁ బాముతలగాము లుండు నం,గ్రి ట్టిపాములు మెయిఁ జుట్టుకొనఁగ, నీవు శంక లేక చే నున్నచోటికి, వచ్చినాఁడ వెద్ది వాంఛితంబు　ద్వా. ౮ ౧౨౬

పా ములకోఁడు = శేషుఁడు.

ఉ పాముల కోనిచాయ దివిఁ బన్నుచు బంగరు గంగుసర్లతో, వా మెఱుపుల్ దగన్
అచ్చ భా ౨ ౭౬

౫ పాఁపజగము, పాఁపజన్నిగట్టు, పాఁపజన్ని దమ, పాఁపతూపు, పాఁపదిం, పాఁపపట్టెన, పాఁపమీను, పాఁపమేపరి, పాఁపమేపరిపచ్చ, పాఁపమేపుడు, పాఁపరమ్మ, పాఁపరా, పాఁపరాయిక్క, పాఁపకోఁడు, పాము దొండ, పాములవారిగాఁడు, పాముల మెంగఁడు, పాములవాఁడు, పాములవేట కాఁడు

పాము² = ప్రాము. స క్రి రుద్దు, గాచు (శ ×)
స్వి పాముపుట్టలలోన బాహువుల్ సాఁచి, పామినఁ గఱవక ౦ ౯ ౦ దొలంగె
ద్వి నల ౪ ౫౦౪ పం
(వ్యావ) పిల్లవాఁగు మట్టి ఒడలిపింప సాఁకు కొన్నాఁడు.

పాముదొండ. వి (√పామి) ఒకదినుసుదొండ తీ (శ ౮)

పాములనారిగాఁడు. వి (√పాము) పక్షి విశే షము (శ ౯)

పాములమెంగఁడు. వి (√పాము¹) అహితుండి కుఁడు, పాములవాడు.

గీ వచ్చెఁ బాములమెంగఁడు వదరులాఁడు
క్రీడా ౨౨౩.

గీ మహిపదంబుల పాములమెంగ డూఁడె, భోగి రాజలు వ ర్తింప నాగసరము క్రీడా. ౨౨౪

పాములవాఁడు. వి (√పాము¹) పాములఁ బట్టి ఆడించి జీవిందువాఁడు, అహితుండికుఁడు

గీ పుట్టలోపలిపాము నభ్యుద్ధరించు, వశ్య మంత్రతుంతు పాములవాఁడపోలె,భర్త నభ్యు ద్ధరించుఁ బాపంబువలన,నగ్ని మఱుకిపయట్టి పద్మాయతాక్షి　కాశీ. ౨. ౮౪

గీ వ్యాళసంగ్రాహిదాను పై వఱలు గాఁ,డీఁ డనంగను బాములవాఁ డనంగ
ఆం భా ౧. ౧౪౮.

పాములవేటకాఁడు. వి (√పాము) గరుత్మం తుఁడు
చ తదయక వచ్చె జేలుపులదారికిఁ బాముల వేటకాఁ డొగిన్
అచ్చ. రా యు ౧౭౨.

పాయ. వి. (√పాయు) ౧. చీలిక, భాగము; ఖండము
ఆ. బలము విఱిఁగి రెండుపాయ లై యుట్టు లమ్మనుజవిభుని గురుని మఱువు సొచ్చె
భార ద్రో ౧ ౩౬౫

వ అమ్మహాహవంబునం బేరు కలరాజు లాయ ధుధిగాఁ దాగ రొఱిఁగి వ్రేసిన జన్నిదంబు వ్రేట్లం బంచివేసినగతిం బాయ లై వడిన రొదలును.　కవిక ౨. ౧౯౪.

సీ. పైఁ గ్రిప్పి కప్పినప్రాఁదోలుపాయయుఁ జే నున్న నీలయష్టియును గలిగి.
హరిశ్చ. ౪. ౨౧౩

౨ సగభాగము.

చ పటపట రాతికంబు మిరువాయలుగా నర సింహమూర్తి వై,కుటిలనఖాగ్రకుంచికల గ్రువ్వవె వానియురఃకవాటముల్
పారి. ౩. ౩౨.

దండకము... పెనుంజిల్వ రై బల్విడిం జంగిలి గ్రిమ్మంగు రై లేయువాల న్వడిం జొచ్చి పై పెంచి తత్కాయము ల్రెండువాయ ల్వతిం జించి గోపం త్తిఁ బోషింపవే
పారి. ౩. ౩౫.

౩ పక్షము

గీ. కొన్నిభూముల బలములు కురునృపాలుఁ, బాండవులఁ గొన్నిభూముల బలము లీను, గలిసి పాయలై కొన్నిభూముల బలములు, రెండుదిక్కులయందుఁ జేరెని యధిప
భార. భీష్మ. ౧. ౧౩౪

౪ (ఒకనగిలోనుండి) విడిపోయినభాగము

ఉ. ...కాల మెఱచేఁ నేరుఁ దెల్తి కాల్వ లుం, బాయలుఁ గొన్ని నూతులును బావులు గొట్టుచులుండ్ జంఘాస్సై, చేయుఁగ నా యోఁగాక మఱి చేయనివాఁ డవి తామె పుట్టునే
ద్వా. ౬. ౭౧
సగాహ. ౧౦. ౧౫౭

౫ మునుము, వఱుస, గా. ఘా.

చ. ఎగిలిచిచ్చు గాడ్పవి ద్రొల్లసు జెలుగి నొక్కపాయగా, బిగ్గరి ఘూ సపెంచిన విధంబున నిక్కడిసేనయంతయుం, దగ విడి చంపె భీష్ముబలదర్పమహోగ్రతఁ గాంచె
భార. భీష్మ. ౨. ౫

ద్వి. తోయధిలోన సేఁచు సచ్చువారగ, ... లుగాఁ గూడి మలిగెడువార
... రా. యు. ౩౧౪ పా. ౨౨. పం.

౬. అవకాశము, తె. పి.

వ. పాలుపవెళ్ల గైనజ పూగంబు పాయ యిచ్చుచు
కళా. ౪. ౬౩.

సీ. వఁదుక్కచూడ్కి ... ల గాదవాల్ బగుఁ నిరుకంపఁ బాయ దొసఁగ
హ. ౧. ౧౦౭

విశే. విభక్తము, విడిపోయి న.

సీ. కే యనువాండనఁ బాయలైన గంధాంగతతుల వర్తించు సంధానకరణి
పా. ౪. ౪౬.

పాయమొంగము = పెదమొంగము.

గీ. అస్త్రవిద్యలు గఱచి నాడైనయిప్డు మొఱగిన తీర్పంగ నిం దెవ్వఁడోపు ననినఁ, బాయ మొంగ మిడి కౌరవుల్ పలుక కుండి, రేను తీర్చెద నని పూనె నింద్రసుతుఁడు
భార. ఆది. ౫. ౨౨౪.

పాయఁపెట్టు. స. క్రి. (√పాగు) తొలఁగఁ జేయు

వ. ...జవనిక వాయంపట్టినం గొడిసూపు బహురూపు తెఱంగున..
సైస. ౪. ౨

పాయఁదోలు. క్రి. (√పాయు) వెడలఁగొట్టు

వ. అంతె వారిలో నొక్కరుండు మిక్కిలి మండెమేమ్మన సమ్మణిఁ గరంబు నొక్కిపట్టుటయుఁ గళాపూర్ణుండు కోపించుకొని వాఁ బాయంగోలి
కళా. ౫. ౩౧

పాయఁబాఱు. అ. క్రి. (√పాయు) పక్వపగాఢములు కాలక్రియణముచే వెసుట కొ... భించు.

గీ. పదను గివిసె కస్తూరి ప్రాఁచి యులరి, పాయఁబాఱెనపూడు నీర్వట్టు మడుఁగు, గళితమణియగు సొమ్ము లై కానఁ బడియె, దుర్విదగ్ధుండు గౌరవదూరుఁ డగుచు
పాండు. ౩. ౨౨

పాయఁబెట్టు. స. క్రి. (√పాయు) విడుచు, పరిత్యజించు.

గీ. మదనబాణ, భిన్నహృదయుఁ డై ధృతిఁ బాయఁ బెట్టి యతఁడు
భార. ఉద్యో. ౧. ౧౪౬

క. ...పాండునరేంద్ర సగ్రతనయుం, డనుమానము పాయఁబెట్టి యస్త్రగురునితో న్

గీ. వలయుకోలఁగి నెఱుం గత్తి వర్గసమితి, యచ్చుపడఁగ నశ్వత్థామ సచ్చె ననియె
భార. ద్రో. ౫. ౩౧౪, ౩౧౫

క. ఈయున్నవార లందఱు,కాయానతి వినుఁడు
నెమ్మనంబులలోనం, బాయం బెట్టుఁడు
సంశయ,మీయర్థము వేదములకు నెక్కుడు
నుండీ. భీమ ౭. ౯౫.

పాయకట్టు. వి ఒకముఖ్యగ్రామముతోఁ జేరిన యుపగ్రామములసమూహము, జనపదము (శ ర)

పాయకారి. వి భాగప్రకారము భూస్వాతంత్ర్యము లేనిరైతు (శ ర)

పాయకుఁడు. సం వి అ పుం పదాతి, కాలుబంటు (వాచ లోను అ ని లోను 'పాయిక:' అని కలదు కన్నడనిఘంటువున 'పాయిక,పాయక' అను రెండురూపములు కలవు ఇట పాదాంతానుప్రాసమును బట్టి 'పాయకులు' అనుటయే యుక్తము. లేదా 'పాయక' శబ్దము 'పాయిక' శబ్దభవ మనియుఁ జెప్ప వచ్చును)

రగడ కలహావిక్రమకళాకలితు లగుపాయకులు,
నలఘుబలసంపన్ను లగువెంకి నాయకులు
పి. శకుం 3 ౭౫౧.

వి॰ (అ. యిశా అ) త్రాగువాఁడు

పాయగిలు. అ క్రి (√ పాయు) తొలఁగు, జాఱు.

ఉ సోరణగండ్లమార్గమునఁ జొచ్చినసన్ననిగాలి
యొక్కయం,భోరుహపత్రనేత్ర నునుఁ బొం
కపుఁజన్నులమీఁదిసన్నపుం, జీరచెఱంగు
పాయగిలఁ జేసిన విశ్వధరాతలేశ్వరుం,డోర
యొనర్చెఁ బాపభయమంది నిజాననచంద్ర
బింబమున్ హైమ 3 ౮౯.

గీ. పోవుపితరులు తమలోన మేము మేము, దొడ్డ
వార మటంచు వాదునకుఁ జొచ్చి,రొదలు
సేయంగఁ దా నొక్కరుండు పాయ,గిలి
విచారించి దమానుండు పలికె నగుచు
వరాహ. ౫. ౩౯.

పాయగొమ్మ. వి (పాయ+కొమ్మ) పంగలకొమ్మ

సీ .మెదచక్కఁ గస్తూరి మెదిచి పూసి,పాయ
గొమ్మల నల్లపట్టు తగిల్చి యక్కొనయాకుపై
పెండికోర పెట్టి, ఉ హరి ౫ ౫౭.
(వీరేశ, శ. ర పా)

పాయన. సం వి అ స్త్రీ శస్త్రములకు పదును బెట్టుట

(ఇది మూఁడువిధములు శరశల్యాస్థిచ్ఛేదనము లందుక్షారముచేతను మాంసచ్ఛేదనమం దుదకముచేతను సిరావ్యధనాదులందు తైలము చేతను తడిపి శస్త్రములకు పదును పెట్టుట

పాయనము. సం. వి అ న త్రాగించుట

పాయపోసు=పాపోసు వి (సం పాదపోషా ప్రా పా అపోస) ముచ్చె

సీ పాదరక్షాభిధ పరగును జెప్పన .తిద్వోళ
ముల్లు తెగుఁ బాయపోసు పాపాసు .
ఆం భా ౨ ౫౯౭

సీ ..పాయపోసు, లూడ్పులు పాపోసులు
అనఁగఁ బాదత్రులకుఁ దనరు
సాం ని మాన ౪౪

పాయము వి (సం ప్రాయః ప్రా ప్రాఇవ) ఈడు, వయసు, యౌవనము,

క పదిరెండేడులపాయపు, సుదతీమణి యవ
యవములు సొబగు దలిర్పఁగ, గుదిగొన్నఁ
జిగిర్చి దశా ౯ ౪3

ఉ. పా యను నేర మేమి బలుపాయపునాడెపు
ప్రౌఢ రాచపా, పా యనుఁ గుందనంపు
మెఱుపా యను...
అచ్చరా రా ౪౦ ౯౭

సీ . పాయ, గీ మీ దనంగను బ్రాయ మై
యొసఁగుచుండు. ఆం. భా. ౨ ౧౧౪.

పాయపడు. అ క్రి (పాయ+పడు) ౧. విడిపడు, విడిపోవు

వ...భీమసేనుండు భవత్సేనాసాగరంబు పాయపడం దఱిమె భార భీష్మ ౨ ౩౫౬

గి కదియఁబడియున్న దొడలఁ గాఱు జొనిఁప, పాయపడఁ జేసె తెగుపాటిపలుచనైన, యావధీసారములఁ బోసి యవియు లావు, సేయకుండిన నొకఁడు లక్షించి చనిరొ వేం పంచ ౧ ౧౨౦

౨ చీలు, విచ్చు

మ బలిమిం ద్రెంపఁగఁ బోలెఁ బాయపడుచుం బర్యాయభంగింబునం, గెఱనూలెల్లను సంచు మోవఁ దెగెరాఁగాఁ గొంతసే వుండి తాఁ బెలుచం గంటు పుటు క్కనం దునిసె వే పృథ్వీం బడెం జాలె మి, న్నుల ద్రోసె న్నాదున్దభు ల్గురిసె బెన్సోనై విరు లొప్పర నన్ ఆము ౪ ౩

క మిటమి టని కటికిరొందం, బటపటపట పగిలి పాయపడినవెదురులం, బుట మెగయుచు మత్తియము, ల్చిటిలిసగతి నాడె శాల్మలీతూలంబుల్ చంద్ర ౧ ౧౫౨

౩ తొలఁగు, అపసరిల్లు

క పాయపడు రథచయంబులు, సాయకవాతిఁ జదరు ( ) జలధ పటుగి, గ్గాయతితగ్గని ( ) పాండుసుతబలంబు నరేంద్రా భార ద్రో ౧ ౧౪౩

క ఆయంపపడువు పొదివిసఁ, జేయార్వఁగఁ దేకె ధనదసేనాగ్రసరుల్, పాయపడి విభుని విడిచి ప, లాయనపరు లైరి మనసులందుఁ దలఁకుచున్ హరి ఉ ౪ ౩౧

క పాయువడ జొచ్చు గుంపులు, పేయును మలఁకలఁ జరించి చించును గోణ, వ్యాయామగతుల వలయము, లై యుండం దిరిగి కలఁచు సరిసైన్యంబుల్ భాగ భీష్మ ౧ ౨౬౯. (దారి విడిచి తొలఁగు శ ర)

౪ దూరిమగు (కొలిపడు అని శ. ర)

గీ ఇంకఁ ( ) స్నేమి రొయున్నవారొ, కులమునకుఁ బాయపడి యేను గులట నైతి, నీవు నల్పాయుషుండ వై నీచ పోడు, నరకమునకుఁ బరస్త్రీవిరాళి వగుట హరి పూ ౯ ౬౪.

పాయవఱుపు. స క్రి (√ పాయపడు) పాయపడఁ జేయు, తొలఁగ జేయు

గీ. కోలుమసఁగి గురుండు పాంచాలసేన, సెలకును గొలకును దెచ్చె నీవు గడఁగి, కౌరవులఁ బాయవఱుపు మేకతమ రైన, నతనిఁ బఱమార్పఁ జేకొని యత్నలంబు భార ద్రో. ౫ ౩౦౧

పాయవాఱు. అ క్రి (పాయు + పాఱు) తొలఁగు

చ ఎదతెంపిగఁ గొందఱు పాయవాఱఁగన్ భార విరా ౫ ౬౧ (శ ర పా)

పాయవిచ్చు అ క్రి (పాయు+విచ్చు) చీలు.

చ వినుము నరేంద్ర పాండవులు విక్రమదుర్దముఁ డైన పార్థునం, దనునకుఁ దోడ్పడంగడఁగి దంతితురంగరథోత్కరంబులం, దునుముచు సత్వరస్ఫురణఁ గొంచిన నీ పెనుమూఁక పాయవి, చ్చి నిలిచి చూచుచుండె నవి చేష్టితు లైరి బలాధినాదులున్ భార ద్రో ౨. ౬౩.

పాయవెట్టు. స క్రి (√ పాయు) పాయపడునట్లు చేయు

ద్వి ఇల భక్తగణవిషయేంద్రియేంద్రియమున, కిల విషయేంద్రియావళులు సంధించి, బంతులాండొండు తాఁ బాయవెట్టుడును పండితా దీక్ష. బ. పా. (క్రొత్త ప్రతిపా)

పాయసము. సం. విశే. (అ. ఈ. అ.) పయో వికార మైనది. (జలవికారము, క్షీరవికారము) వి. అ. పుం. న. ౧. పరమాన్నము. ౨. సరళ ద్రవము, దేవదారుబంకతోఁ జేసినధూపము.

పాయసికుఁడు. సం. విశే. (అ. ఈ. అ.) పాయస భక్తియుక్తుఁడు, పాయసమందు భక్తి గల వాఁడు.

పాయి. సం. విశే. (న. నీ. న.) త్రాగువాఁడు.

పాయికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పదాతికుఁడు, కాలిబంటు (వాచ).

పాయు. స. క్రి. విడుచు.

క. నాయట్లు వడిసయంగిస, నేయగు పొలంతి యిట్టిరేమను ధర్మా, పాయము నీ కవ నను వెఱఁ బాయన గృహధర్మవృత్తిఁ జారవ ముఖ్యా. భాగ. శాం. ౧. ౧౦౩.

చ. పరిపంథిమహీశులట్లు త, ద్భయమున భ్రాత్రి తాగుణము వా పిలో కాకి విరుద్ధధర్మముల్. నైష. ౧. ౫౨.

౨. (దారపుత్రాదులను) ఎడఁబాయు.

చ. కలి దమయంతిఁ బాప సమకట్టి పతిం బతి వాయ నోపఁడా, లలన సుదీర్ణసౌహృద బలంబున. భార. అర. ౨. ౩౭.

గీ. మంటిమిద్దలవారల మగుపసులతో, నెలఁతిఁ బాసినవారికి నిదుర చెడిరొ. ఆము. ౪. ౧౨౩.

సీ. తనపట్టి బాయఁ జాలనిస్నేహమున వెన్క వచ్చిన యమునాప్రవాహ మనఁగ. దశా. ౨౬౪.

అ. క్రి. (త. పాయ్) ౧. అపసరిల్లు, తప్పుకొను.

గీ. సాక్షియును ధర్మదిక్పాయు సాత్త్వ్యవిధులు, తప్పఁ గాదు తప్పినను సద్ధర్మయుక్తి, వరుణ పాశసహస్రంబు వానిఁ గట్టి, పాయు కేటేట నొక్కొక్కఁ డాయుతముగ. భార. సభా. ౨. ౨౪౨.

శ్లో. తిస్య సంవత్సరే పూర్ణే పాశ ఏకః ప్రము చ్యతే. సం. భార. సభా. ౯౧. ౪.

సీ. పాయు తొలంగు మం చాయతవేత్రహస్తుల మొత్తి కేలాకు తోఁద రాదు. భార. విరా. ౧. ౧౭౬.

ఉ. ఇదే మిదే మయా, యిప్పుడు దీనిచంద మనియెం గలనాషిణి కేఁ జెమర్పఁగాఁ గొప్ప విడఁగఁబాఱఁ జనుగుబ్బలఁ ఒయ్యెద వాయ. కళా. ౩. ౭౦.

౨. దూరమగు.

సీ. రాజ్యమునకుఁ, బరువడి మే మింతిఁ బాపిన మాపుత్త్రిపౌత్త్రివర్గంబును బాయు నింక. భార. ఆది. ౬. ౧౨౪.

గీ. సాఖ్యమునకుఁ గాని యపుడ సంసారమునకుఁ, బాసితిన యింక భీష్మునిపాలి కేల, యరుగ. భార. ఉద్యో. ౪. ౨౭౪.
కు. సం. ౨. ౧౩౯.

౩. నశించు, పోవు.

గీ. ఎఱుకు విలువిద్యకలిమికి హీనుఁ డయ్యెఁ, బాష్పుసకు మనోరుజయును బాసె నంత. భార. ఆది. ౫. ౨౪౪.

క. మాసినచందముఁ దనుఁగని, రోసిన దెందంబు గలతరుణి కెఱుఁగఁడె బి, ట్టేసిన మదనునిచే ధృతి, వాసిన జెగ డొందు సింహబలుఁ డట్టియెడన్. భార. విరా. ౨. ౩౨.

౪. భిన్నమగు, తెగు.

చ. ధర్మజవారిరాశికిం, జెలియలికట్ట వాసె మనచే నగుకర్జముచంది మెట్టిదో. భార. ఉద్యో. ౪. ౨౨.

౫. విచ్ఛిన్నమగు, ఎడతెగు. (ఈ యర్థమున వ్యతిరేకరూపమునకే ప్రయోగములందుఁ గాన వచ్చుచున్నది.)

క. పాయక చీకటియందును, నేయం దా నభ్య సించె... భార. ఆది. ౫. ౨౭౯.

స్రగ్ధర. గ్రావాళిం గతకోరకకుటజరజోరాజి దూర్వాంకురశ్రీ, తోవీక్షింపం దినానుక్రమటి మఱుపడుచుం దోఁచు చిల్లో తిరోభా, వావిర్భావంబులం బాయక పారయ నభ స్స్రభగు ల్గలప్పై పై నం, లేవిప్పైప వింధ కల్ బర్హాణులు దిరుగఁ గ ల్లింద్రజాలంబుఁ జూపెన్ ఆము. ౪ ౧౧౨

చ మనమున మాటలం గ్రియల మన్నన లీ నొక నాఁడు నెట్టి కా, మినులకు గారవంబు మెఱ మెచ్చులకై పచరింతు గాని పా, యని యనురక్తి నీరొడెన యగ్గిల మై కనుపట్టు నాకు పా ౧ ౧౧౮

౬ చెడు భ్రష్టమగు

సీ బందుల కగపడఁ బాయు నన్వయమనుకలఁక మైఁ జెమటలు గ్రమ్మ దేఁ.
భా విరా ౨ ౪౦

౭ అన్నము మొ॥ కాలాతిక్రమణముచే చెడి పోవు, సాహీన మగు

౯ కదిని పాసినచవిచూడఁ గిలిగెఁ గారి పాస కదిపినచవిచూడ బాగుగాదు
ఈ హరి. ౫ ౧౧౭.

౮ విముక్తదగు, విడువఁబడు,

క సెమ్మని ధర్మజానలువురు, దమ్ములుఁ దిమ యాయుధముల తమవర్మ్మవరూ, ధమ్ములయుఁ గొడఁ సకలవీ, తమ్ముగఁ బయంగ వలయు దాస్యము వలనన్.
భారి సభా ౭ ౨౬౧

౮ ఏమి సేయుదు నెవ్విధంబున నీప్రసవక్లేశంబు వలనఁ బాయుదు భార అర 3 ౨౪౭
భార ఆది 3. ౧౫

౯. (ఋణము. అపేక్ష మొ) తీఱు

గీ. ప్రభువు సత్కారఋణ మిందుఁ బాయు వనియు,...చలివితి ససాధ్యకృతి కిట్లు పావ సంబు. రాఘవ. పేరి. ౧౯.

చ. కని గళసాంఘ్రి రత్నకటకంబులు బ్రోయక యుండ నల్లనల్లనఁ జని యక్కుమారుని విలా సము లేఁకట వాయఁ జూచి...
జైమి. భా ౮ ౪౬

౧౦ విభక్తమగు, వేఱుపడు

ఉ పాసియు వేఱువాయు వని పైఁబడి యొక్కఁడు పల్కె నేనియుం, బాసినవాఁటి పత్రములుఁ బాయు పెఱింగిన జ్ఞాతివర్గముల్, డాసిన బంధుమిత్రులు నొడంబడ నిచ్చిన కొన్నయప్పులుం, బాసినయిల్లు వేఱ తెలుపం దగు వానికి నూ రెఱుంగఁగన్
విజ్ఞా వ్యవ ౧౪౬

శ్లో విభాగ నిహ్నవే జ్ఞాతిబంధుసాక్ష్యభి లేఖితైః, విభాగభావనా జ్ఞేయా గృహ క్షేత్రైశ్చ యౌతకైః
యాజ్ఞ వ్యవ. ౧౪౯

క కొడుకులు తే హైనతుదిం, గొడు కుదయం బైనఁ దండ్రి కొనునంశం బా, కొడుకుధనము మును పాపెన, కొడుకులకుం దండ్రిధనము గొన లే దండుర్ విజ్ఞా వ్యవ ౧౩౫

పాయఁబట్టు=పట్టి పాయు, కదచి చను

గీ పగఁగిఁ బుష్కరమార్గంబు పాయఁబట్టి, యెగసి యెచ్చోటి కేగెనో యెఱుఁగ రాదు, కాంభవం బైన పావకి స్తంభ మపుడు శివరా ౧. ౯౪.

జ. పాచిపుచ్చు, పాచు1, పాపట1, పాపట చేరు, పాపటపోవు, పాపటబొట్టు, పాప టము, పాపనము, పాపటపుచ్చు, పాపు, పాయ, పాయఁదట్టు, పాయఁదోలు, పాయఁ బాఱు, పాయఁబెట్టు, పాయగిలు, పాయ గొమ్మ, పాయపడు, పాయపఱుపు, పాయ వాఱు, పాయవిచ్చు, పాయవెట్టు

పాయువు. సం వి. ఈ పుం ౧. గుదస్థానము, మూఁడి. ౨ భగము, ఆఁడుగుఱి. (శే. ని.)

పాయ్యము. సం విణ. (అ ఆ అ) ౧ నింద్యము, ౨ నిందింపఁ దగినది ౨ పానీయము, త్రాగఁ దగినది. వి. అ న. ౧ జలము ౨ (త్రాణము, మూర, కూనములోనగు) మానము

పార. వి మత్స్యవిశేషము, ఒకజాతిచేప

౯ ఉ.. పెన్, జెల్లయు పక్కె పారయును నీచును మచ్చగి ప్రబంధ ౧౯౫

పార. సం వి అ స్త్రీ ఒకానొక నది

పారంపరి. సం వి ఈ స్త్రీ=పారంపర్యము.

గీ వంశపారంపరీలబ్ధవైష్ణవాంక, పంచసంస్కారగ విభవవిభ్రాజమానుఁడు

వైజ ౧ ౫౬

పారంపరీణము. సం విణ (అ ఆ అ) పరంపరగా వచ్చినది, వంశానుక్రమముగా గలిగినది

పారంపర్యము. సం వి అ న ౧ కులక్రమము ౨ గురుక్రమము, సంప్రదాయము (ఈయర్థమున పుం అనికొందఱు శ ర)

పారంపర్యోపదేశము. సం వి అ పుం గురుపిత్రాదిపరంపరగావచ్చిన యుపదేశము, సంప్రదాయసిద్ధ మైన యుపదేశము, ఐతిహ్యము (ఇది పౌరాణికులకు నొకప్రమాణము)

పారకము. సం విణ. (అ ఈ అ) ౧ పూర్తి చేయునది ౨ పాలించునది 3 ప్రీతి గావించునది

పారకి వి యోధ, యుద్ధము చేయువాఁడు

తే క్రంకుగుబ్బలిపారకి కొప్పరించి,పట్టఁ జాలక వైచినబ్రద్దపరికిఁ, బోటి యగుచు ముగురబొత్తుపల్లెరంబు,భానుమండల మంతఁజూపట్టె దయ్యె. ఉ హరి. ఠ. ౨౭౧.

వ శరవాలంబులు వదనంబులఁ గఱచికొని కదనంబునకుం బఱచుపారకులును . ఉ. హరి ఠ. ౨౭౯. (చి వి. పా)

పారక్కు. సం. వి జ్ పుం. బంగారు (వాచ)

పారక్యము. సం విణ (అ ఈ అ) ౧ పరలోకసాధన మైనది ౨ విరుద్ధ మైనది,ప్రతికూలము 3 పరునికొఱకైనది. వి అ పుం. ౧ శత్రువు, విరోధి, ప్రతికూలుఁడు (విల్సన్సు)

పారగతుఁడు. సం విణ (అ ఆ అ) పారగుఁడు —వి అ పుం జనుఁడు

పారగామి. సం విణ (న్ ఈ న్) పారగుఁడు

పారగుఁడు సం విణ (అ ఆ అ) ౧ ఆవలి దరిని పొందువాఁడు ౨ కార్యసమాప్తిని పొందువాఁడు 3 అతిశేతినవాఁడు, మిక్కిలి కుశలుఁడు

పారట వి వృక్షవిశేషము, ఒకజాతిచెట్టు

సీ ... యానీము పారట ... పంపగాల ...

ప్రబంధ ౧౭౯

పారటీటము. సం వి అ పుం ఱాయి, శిల (త్రి ని)

పారడ=పాలడ వి విస్తాలగు ... శంఖము (శ ర)

పారణ. సం వి అ స్త్రీ ౧ వ్రతాంతభోజనము, ఉపవాస ముండి మఱునాఁడు చేయుభోజనము ౨ భోజనము కుడుపు

పారణము సం విణ (అ ఆ అ) ౧ దాటించునది, పారము గాంచునది ౨ ఉద్ధరించునది, ఆపదనుండి తప్పించునది వి అ పుం. ౧ మేఘము ౨ తృప్తి 3. వ్రతాంతభోజనము, ఉపవాస ముండి మఱునాఁడు చేయు భోజనము ఠ ఒకపుస్తకముయొక్క పూర్ణి గ్రంథము

పారణీయము సం విణ (అ ఆ అ) పూర్తి చేయఁ దగినది,ముగింపఁ దగినది.

పారతంత్రికుఁడు. సం విణ (అ ఈ అ) పరనిధర్మాదినియమములకు బద్ధుఁ డైనవాఁడు, పరాధీనుఁడు

పారతంత్ర్యము. సం. వి అ న పరాధీనత్వము

పారత్రికము సం విణ (అ ఈ అ) పరలోక సంబంధ మైనగి (శ ర)

పారదము. సం వి అ పుం పాదరసము

పారదర్శకము సం విణ (అ స్మృకా అ) ౧ అవ్వలిప్రక్కను జూపునది ౨ అద్దము లోనగు దానివలె నవ్వలిప్రక్కకూడఁ జూపునంత నేటఁ దనము కలది

పారదారికుఁడు. సం వి అ పుం పరుని భార్యను పొందువాఁడు,వ్యభిచరించువాఁడు

పారదార్యము సం వి అ న పరదార గమనము

పారదుఁడు. సం వి అ పుం ఒక మ్లేచ్ఛ జాతివాఁడు

పారదృశ్వుఁడు. సం విణ (న్ నీ న్) పారము జూచినవాఁడు, ఆగామి ౨ అతితేజీవాఁడు, అతికుశలుఁడు

పారదేశికుఁడు సం విణ (అ ఈ అ) ౧ అన్య దేశస్థుఁడు ౨. దారి నడుచువాఁడు

పారధేనుకుఁడు. సం వి అ పుం శూద్రుని వలన క్షత్రియస్త్రీయందు పుట్టినసంకీర్ణజాతి వాఁడు. (వై ని)

పారమార్థికము. సం విణ (అ ఈ అ) ౧ పరమార్థ మగు శ్రేయస్సునకు సాధన మైనది (కర్మము. మొ) ౨. పరమార్థముగాఁ గలిగినది, కల్పితము గాక వాస్తవముగాఁ గలిగినది, స్వాభావికము.

పారమార్థికుఁడు. సం విణ (అ ఈ అ) ౧ యథార్థము నెఱిఁగినవాఁడు ౨ యథార్థముఁ దాసక్తి గలవాఁడు 3. ముముక్షుఁడు

పారమితుఁడు. సం విణ. (అ. ఆ అ) ౧ పారము బొందినవాఁడు ౨ అతిశయించినవాఁడు

పారము. సం వి అ పుం న ౧ ఆవలిదరి, నద్యాదుల అవ్వలిగట్టు, అవ్వలిప్రక్క ౨ ప్రాంతిభాగము, చివరిపట్టు, శేషావధి, కడపటి మేర

పారమ్యము. సం వి అ పుం ఉత్కృష్టతి శ్రేష్ఠత్వము

పారయము. సం విణ (అ ఆ అ) సంతోష పెట్టునది, తేనుపునగి

పారయిష్ణువు. సం విణ (ఉ) సంతోషపెట్టు వాఁడు,తృప్తి నొందించువాఁడు

పారలౌకికము సం విణ (అ ఈ అ) ౧ పరలోకసంబంధ ౨ పరలోకమునకు హిత మైనది

పారవతము. సం వి అ పుం పావురాయి పారావతము. (వాచ)

పారవశ్యము. సం వి అ. పరవశత్వము, పారతంత్ర్యము (త్రి ని)

పారశవము. సం విణ (అ ఈ అ) పరశు సంబంధి, పరశుధనము

వి అ పుం. న ఇనుము పుం ౧ మాక్తికము (శే. ని) ౨ ఆయుధము వై ని) 3 ఒక నాశదేశము (వాచ)

పారశవుఁడు. సం విణ (అ ఆ అ) పరస్త్రీ యందు పుట్టినవాఁడు, పారస్త్రైణేయుఁడు. వి అ పుం బ్రాహ్మణునివలన శూద్రస్త్రీయందు పుట్టిన యొకానొక జాతివాఁడు.

పారశీ(సీ)కము. సం. వి. అ. పుం. ౧ పర్షియా దేశము ౨. పర్షియాదేశపు గుఱ్ఱము.

పారశీ(సీ)కుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పర్షియా దేశస్థుఁడు

పారశ్వధికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పరశుధారి, గండగొడ్డలి యాయుధముగాఁ గలవాఁడు

పారసి¹. వి. (సం. పారశీకః; ఇ. పారశీకం) ౧ దేశవిశేషము

లయగ్రాహి...మాతంగమును బారసి తుంగమునఁ గాంచనశతాంగమును శారికె నొసంగె నృపుఁ డంతట్ చమ ౩. ౯౪

సీ. పచ్చనిహుమ్ముజిపనివాగె పక్కెర పారసి పల్లంబు పట్టమయము. మనుచ. ౪ ౭౭

పారసి². వి. స్వర్ణకారుఁడు, కంసాలి

సీ. స్వర్ణకారాగ్రణి పారసి బారసి యగసాలి సౌనారి కంసాలి యనఁగ (ప్రయోగాంతరము లేదు) ఆం. భా. ౨. ౨౨౪.

పారసీ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పర్షియాభాష (వాచ)

పారస్కరము. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొక దేశము.

పారస్కరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గృహ్యసూత్రకర్తయగు నొకఋషి

పార్యసకులీనుఁడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) పరునికులమందుఁ బుట్టినవాఁడు (దత్తుఁడు మొ.)

పారస్త్రైణేయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పరస్త్రీయందుఁ బుట్టినవాఁడు.

పారాపహారా. వి. (హిం. పహరా. ఉ. పారా.) కావలి.

శా. ఘోరాకారులు శోణితాననులు రక్షోవీర సంకాశులున్, పారా గ్రుమ్మరు ద్రిమ్మరీ లెదుర సంభావించుచున్ మంచి శృంగారంబైన హజారమున్ విధుశిలాకక్ష్యాంతరంబుల్ ద్రిమ్మ, ద్వారద్వారి కవాటముల్ గడచి సౌధం జెక్కి యాచెంగటన్.

రంగా ౨. ౧౧౨.

పారాణి. వి. కుంకుమము లోనగువానితో పాదములకు చేయునలంకారము (చిని, శర, బ్రౌ) (వ్యవ) ముత్తైదువులకాళ్లకు పారాణి పెట్టుదురు.

పారాణించు. స. క్రి. కుంకుమము మొదలగువానితోఁ బాదముల నలంకరించు, పారాణి రాయు (చి. ని, శ. ర. బ్రౌ)

పారాయణము. సం. వి. అ. న. ౧ వేదాదుల నాద్యంతముగా చదువుట; అంతయు చదువుట ౨ పారము బొందుట ౩ అంకుశము ధనసు, అంకుశము జారకుండునట్లు కట్టిన త్రాడు

పారాయణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧ సరస్వతి. ౨ కాంతి. ౩ ఆలోచనము (విల్యమ్సు)

పారాయణికుఁడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) పారాయణము చేయువాఁడు, పాఠకుఁడు (వాచ)

పారావతపది. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧ ఎక్కుడుతీఁగ ౨ కాకజంఘ, కాకిదొండ చె.

పారావతము. సం. వి. అ. పుం. ౧ పావురాయి. ౨ మర్కటతిందుకము, కోఁతితుమికి చె. (శ. ర.) ౩ పారదము, పాదరసము (వై. ని.) ౪ నీవ్రవ్రీహి, ధాన్యవిశేషము. ౫. ఈషత్పాండువర్ణము ౬. ఇంద్రనీలమణి

పారావతాంఘ్రి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. జ్యోతిష్మతి, ఎక్కుడుతీఁగ చె.

పారావతాంఘ్రిపిచ్ఛము. సం వి అ పుం ఒకదినుసు పావురాయి (ఆ ని)

పారావారము. సం వి అ న ఈవలియావలి దరులు పుం సముద్రము.

పారావరము. అని కొన్ని ప్రయోగములందు కన్పడుచున్నది. కాని యీ రూపము చింత్యము)

ఉ.. పా, రావరదుగ్ధవాఃకణసుగంధరబంధుర మంగళానిల, శ్రీశైలయాత్రా ౧౦౪

మ పవనుండుగ్ గరుడుండు దుగ్ధసాగర బాగావరీలంఘన, ప్రవణప్రక్రియలు నవీనా ౩ ౧౩౦

పారాశరి. సం వి ఇ పుం ౧ శుకుడు ౨ వ్యాసుడు ౯ పుం సన్యాసి

పారాశరుడు సం వి అ పుం పరాశరుని కొడుకు—వ్యాసుడు

పారాశర్యుడు పుం =పారాశరుడు

పారి[1]=పగి. వి ౩ఔప, ప్యాయము

క ఎవిని పవపా విగన్, మనుజునకు గాజ ఆయుమఖసిద్ధియ చే, సెను హం ఉ ౧౦. ౨౯౯

ఉ మా తనను ల్య శిక్షా, మీరి పు ష్కరం డి తివి స్మగళు మ్మదనాశ సిగిణిం, గాదుకొనంగ కేళి యొక పారియ మీఱెను ఋష్యదూపులన్ గంధ ౧౪౫

సీ ఈపారిజాతంబు లేపారవి కొంత యీపారి చూతమే యిందువదన. గా వి ౩ ౧౪

పారి[2]=ప్రహరి.

సీ. చుట్టుగంపరయోకాని పెట్టగా వెలుతురు ప క్షైన కోటలు పారిమగలు. చంద్రా ౧ ౫౦

(శ. ర పా పాటిమగలు. మ ద్రి. పా) శుక ౨ ౧౪౫.

సీ అచ్చమై వాకిట గచ్చుతాయి మెఱుంగుపంచ తిన్నెలు గొప్పపారిగోడ శుక ౨ ౪౦౮

జ: పారికాపు, పారితిరుగు, పారిగాగు, పారి వెలుగు

పారి. సం వి ఇ ఈ స్త్రీ ౧ స్వర్ణిగుణము, అంకుశగజ్జావు (వై. ని) ౨ ఏనుగుకాలిసంకెల. ౩ గళంతిక, గిండి ౪ పాలుపిదుకుపాత్రము, ౫ ఉదకుంత ౬ గిరి ప్రబ్బ శ్రీ (శ ర) ౬ పూగ ౭ గం (కై ని)—౯ పుం ౧ చిత్రమూలము ౨ జలమార్గా, నీటి పిల్లి

పారిందుడు. సం వి (అ ఆ అ) గాఢ కుడు

పారింద్రము. వి అ పుం సింహము.

పారికాంక్షి. సం వి ౯ పుం. తాపసుడు, తిబిసి

పారికాపు=పారివాడు. వి (√పారి[2] త పారి కాపు) ౧ ప్రహరికాగువాడు

గీ నిర్జరాపగ యీకొండనిర్ఘంబు, పద్మబా ధవుడు కొం పారికాపు విక్ర ౨ ౧౫

౨ పరచగుడు

సీ పారికాపులతోడ బలగడెంబులు వచ్చి యున్నవాగలని నో ంచి వి ౨ ౭ ౬౫

పారిక్షితుడు. సం వి అ ౹ ౧ —పరిక్షిత్తు కొడుకు—జనమేజయుడు

పారిజేము=వారిజము. వి పారిభద్రము, పారి జాతము శ్రీ. ('వృక్షవిశేషము, కొండబూరుగు' అనికొందఱు. శ ర.)

సీ వారిజ మంచవ బారిజ మంచవ శారి భద్రాఖ్యమై మీఱు...ఆం. భా. ౨. ౪౩.

పారిజాతము ం వి అ ప్రం ౧ దేవతావృక్ష భేదము ౨ పారిభద్రము ౹ ౩ ఒక ధాన్య విశేషము (శ ర)

పారిణాహ్యము నం వి అ న గృహోప కరణములు (శయ్యాసనాది)

పారిణి ం వి ఈ స్త్రీ ఎచ్చయిరుగుడు ౹

పారితథ్య ం వి అ స్త్రీ ౧ జడబిల్ల ౨ సిగపువ్వు (శ గ) ౩ పాపటయందుఁ బెట్టుకొను బంగారులోనగువానిబిల్ల (వాచ)

పారితిరుగు అ క్రి (పారి2 + తిరుగు) ప్రహరి తిరుగు కో చుట్టుగా తిరుగు

క్రూరాత్ములైన రాక్షసు లేరూపముతోడనైన నేతెంతు రోగిక పారితిరుగంగ నే గది, మారుత ఎగిలు దవగ చు మఱువకు మెందుక్ మైరా ౭ ౩౩

పారితోషికము నం వి౦ (అ ఈ అ) సంతో షముకొఱకు నియ్యబడునది వి అ న బహు దనము

పారిపంథికుఁడు నం విణ (అ ఈ అ) పథ మును వర్జించికాని దానియందు వ్యాపించి కాని యుండువాఁడు వి అ ప్రం దారి నడ్డగించి కొట్టుదొంగ

పారిపార్శ్వకుఁడు నం విణ (అ ఈ అ)— పార్శ్వమునఁ గొలిచి యుండు సేవకాది వి అ ప్రం (నాట్య) స్థాపకునియొక్క అను చరుఁ డగునటుఁడు

పారిప్లవము నం విణ (అ ఈ అ) ౧ చంచ లము, కదలునది ౨ ఆకులము, కలఁగినది వి అ న చాంచల్యము, కలఁత

పారిప్లవ్యము నం వి అ ప్రం ౧ హంస (విల్యమ్సు) ౨ చాంచల్యము, కదలిక ౩ కలఁత

పారిభద్రము నం వి అ ప్రం ౧ పారిజము, పారిజాతము ౹ ౨ దేవదారువు ౹ ౩ సర ళము ౹ ౪ కాల్మలిద్వీపవర్ష భేదము ౫ చెంగలకోష్టు ౬ దాడిదము ౹

పారిభావ్యము నం వి అ న ౧ చెంగల్వ కోష్టు ౨ పూఁటపడుట, ప్రతిభూభవనము

పారిభాషికము నం విణ (అ ఈ అ) పరి భాషవలన ప్రాప్తించినది

వి అ ప్రం పరిభాషతో గూడిన శబ్దము ఈ స్త్రీ పరిభాష ంజ్ఞ

పారిమాండల్యము అ ౧ రి మండల ౨ (న్యాయ) పరమాణు విశేషము

పారిముఖికము న వి (అ ఈ అ) ముఖ సమీపమందు వర్తించునది

పారిముఖ్యము వి అ న ముఖ సమీ పమందు వర్తించుట సాన్నిధ్యము

పారియాత్రము నం వి అ ప్రం ఒక కుల పర్వతము

పారియాత్రికము నం వి అ ప్రం పారియాత్ర పర్వతము

పారిరక్షకుఁడు నం వి అ ప్రం భిక్షుకుఁడు

పారివ(బ)ర్హము నం వి అ ప్రం పెండ్లి కట్నము, పెండ్లికానుక (ఆ ని)

పారివాఁడు = పారికాఁపు వి ($\sqrt{}$పారి2)

౧ ప్రహరికాఁచువాఁడు

చ పతి వింతగుడారపుపారివారిగంటల రొద కల్కి లేవ కువల ౨ ౧౧౦

౨ పరిచరుఁడు

సీ పారివాఁ డనఁగను బరిచరుం డొప్పను ఆం భా ౨ ౨౦౪

పారివెలుగు వి (√ పారి²) ప్రకాశముగా వెలుగు
చిన కిం, చుట్టుకొను
గీ అర్ధచంద్రాభముగ శకటాళి నిలిపి, పారి
లుగులు దొడ్లు వెల్పడ నమ
విప్ర ౪ ౧౪౯

పారిషత్కుడు ౦ వి (అ అ) పరి
గ్రహ ను జనివువాడు దాని తెలిసిన
వాడు

పారి ఉది (అ) ౪
ఎత్తు చేయు డు

పారిషదుడు ౦ వి (అ అ) ౩
త్తు ందలి భృత్యుడు ౨ రాజు కనుచరుడు,
రాజసభా లిధ ప్రష్టుడు

పారిషద్యుడు ౦ వి (అ అ) పరి
ష త్తు భృత్యుడు భాష్టిత ధర్మష్టుడు

రిశీర్యము ౦ వి (అ అ అ) నాగలి
లేకయే పుట్టు

పా పానవ్యము ౦ వి (అ అ) పాను
వునకు వీరుడుగా బుట్టగి

పారిహారిడుకుడు ౦ వి (అ అ) పరి
హాము చేయువాడు

పా హార్య ఉ డిగి

పారీంద్రవ ఉ ౧ హా
౨ కొండచిలువ అడగి

తు (పా) గాగ
ప్రము ('పా తు' అని శ)
౨ భాగి, ౨ధ నము, విడదీయుట
అ ప్టివారికై బట్టి మాదూతలు, దోడితెలు
రిటకు దోడు తో ంచె బ త్యగల
నగిని - ర్తు ల్ పావనితు బెషపురికి
పొందు ౨ ౯ ౧ ౨౦ ౦

పారిక్షితుడు ౦ వి అ పుం ౧ పరిక్షిత్తు
౨ జనమేజయుడు

పారిణుడు ౦ వి (అ ఆ అ) ౧ పారము
ముట్టినవాడు ౨ మిక్కిలి కుశలుడు, పూర్ణ
ఎవిూతి గలవాడు

పారు=పాఱు అ క్రి ౧ పరుగెత్తు ఎగురు
కా క్రేంబల్ గటి నభోంతరాళమున బార
న్పఘ ౪ సుమ ౩ ౧౯
౨ అంగరాజాక్షీతిలు శ్రీరంగనివాసవిహా
రిలక్షీ ౦గి దిగుచు నహితుల
౦గా నె తని బాహాసి యనిక
పాండు ౧ ౩౬
౨ పాన చేయు (క ౨) (వ్యవ) పద్ద
పాఱుచున్నది
జ పారుడు

పారుకాడు అ క్రి (పారు+అడు) పరు
గెత్తు ( ) పా గ, త్రిమ్మరు (గ్రా)
ద్వి పారావత వట డి విధులందు, బారు
కాడెడు ఉదులపలవలన ద్విశ సాం
౧౦౯ పా ౨౨ ౦ ('పారాడునీమ్పదు
మురా యివియు' ముద్రి పా)

రుపు ౨ (√ పా పాఱల్) ౧ +
నము ర
౨ గ్రహణకోగము
గీ గ్రహ స్థు యు ను బార్యుడనగి బాచన
మునగను ఆం భా ౧౨౪

పారుతము=పారువము వి (సం పారావతః)
కపోతము పావురము
చ ఎరివరి రీతులం బ్రసవవాణుని కేళి రచింపర్చు
తొంటిపైనిక్రీ నెరపారుతం శ్రీ రొద గాన
ఒడిబడిల యత్తో కువల ౪ ౧౯౫

పారుపట్లు. వి బ బాలికాక్రీడా విశేషము

సీ. గుజ్జెనగూడులు గోలుగోలన్నలు గీరనగింజలు
పారుపట్లు — హంస. ౫ ౧౫౫

పారుపత్తెగాఁడు. విణ (√ పారుపత్తెము. త పారిపత్త్యకార్ + కన్) ౧ ఆయవ్యయాదులపై నధికారి (దొరతనమువారి కీయవలసిన ధనము జనులవలన రాఁబట్టెడి యధికారి శ ర)

క. కరణమును గ్రామరెడ్డిని, గ్రామం బిగుపారు
పత్తెగానిఁ దలారిన్, లెక్కిగ్గైనవేళ నీ సలుఁ,
గురతోఁ బొలివోని తులఁ గూడి సుఖించున్
— హంస ౩ ౭౯

౨. సేవకుఁడు.

గీ. అంత రక్కసిరొజ్జ తా నానతిచ్చి, పంప
వృషపర్వుఁ డప్పుడు సొంపు మెఱయఁ,
బలు తెఱంగులఁ దనపారుపత్తెకాండ్రఁ,
జెలువు మీఱంగ నడు గైసేయఁ బనుప
— యయా ౪ ౩౭.

పారుపత్తెము = పార్పత్తెము. వి (సం. పారిపత్త్య, త పారుపత్తియం) ౧ ఆయవ్యయాదులపై అధికారము, అధికారము

క... ఎంతయు, వా కలిగినశిష్యుఁ డనుచు వనుఁ
డనుమునికన్ గైకొలిపి పారుపత్తెం,బ కణ్వుం
డిచ్చె నూళ్ళు కన్నిటి కలమిన్.
— శేష ౪ ౧౬౦.

౨. ఏపాటియదియుఁ గాక వృథాపీడల వీరిఁ
బఱచెదర పోరాదా, నీపారుపత్తె మిచటం,
జూపకుము — పరమ ౩ ౨౨౬

ఉ. ఈవిధిఁ గానుపించి నిముశేంద్రుని కీటను
నాడుగెన్నైకై, నీ వొకపారుపత్తెమును
సేర్పనఁ జేయఁగఁబోకు మిమ్ముఁహీ, దేవ
వరేణ్యకోరికలం దీర్చుట కిచ్చినవాఁడ
నేను. — ఐ. మ. ౩. ౩౦౦.

సీ. పాపాత్మునకుఁ బారుపత్తె మియ్యఁగరాదు
చాలనిపనికిఁ గాల్చాఁచరాదు — రామలిం.
౫౧. చంద్రా ౧ ౧౪

౨ రోగక్షేమము.

క. ముల్లోకముపారుపత్తెము విచారింపన్
— వరాహ ౧౧. ౬.

సీ. బ్రహ్మాండకోటుల పారుపత్తెములెల్లఁగని
యున్కి నిద్దంపు మనసుతోడ పాండు ౧
౩ వైజ ౪ ౧౩౪.

జ. పారుపత్తెగాఁడు

పారువ[1]. వి గుఱుతు, ఆనవాలు (జాడ అని శ. ర)

సీ. కలికి జక్కవలు నీవలిగుబ్బలకు నుబ్బి పఱ
తెంచెఁ బారువ పట్టికేము
— ఉ రా ౬ ౬౩

జ పారువఁజూచు

పారువ(వా)[2]. వి పారువము, పావురము

సీ. కివకివఁ బారువక్రియఁ బల్కు పల్కంగ నల
కళాదేశంబు లంటి యంటి. విప్ర. ౩ ౯౦.

చ పలువగి పారువాపటకు పల్కఁగ వచ్చునో
కుల్కువచ్చునో — శుక ౧ ౪౩౯.

వ... నీలంపు దూలంపు సొంపులఁ బెంపొనరు
సున్నంపుగోడల జాడల మెలంగుపారువా
వారువాసారు వాటిల్లుసోరణగండ్లకెమ్మ
లం... — ఇందు ౧ ౧౭.

పారువంపుగందులు. వి బ వస్త్రవిశేషము.

వ పారువంపుగందులును తోఁపులును శ్రీరామ
తోఁపులును — ద్వా ౩. ౨౦౬.

పారువఁజూచు. స క్రి (√ పారువ[1]) చక్కఁజూచు

గీ చనుచు బారువఁజూచె నాఁ జక్కఁగాను,
జూచు చనుటకు... — ఆం. భా. ౩. ౧౩౭.

పారువము = పారువ, పార్వ, పావురము, పావురాయి వి పారావతము, పావురము.

శా ఉ, డ్డీనం బర్యొ్య నదుంప్రజంబు పరిపాటిం బారువాలోయనక్ సైవ. రా రా
లయగ్రాహి దూర మెగ బాఱుచు జోకార మయి యన్నలవ, పారువముచందము చ బారువము మించెన్ సారంగ ౧ ౧౭౧
సీ పారావతం బగుం బావురాయి యనంగి బారువ మనఁగను బావు మ
ఆం భా ౨ ౮౯

పారువు సం వి ఉ పు ౧ గ్ని క ౨ అగ్ని

పారుషుడు సం వి అ పుం బృహ ౨త

పా రుష్వేటు
పారుష్యము సం వి అ న —పరుషభావము— ౧ పరుసందనము, మెత్తదనములేమి క్రూరత్వము దయలేమి 3 నిష్ఠురత్వము ౪ దుర్వాక్యము, పరు నిమాట ౫ ఇంద్రుని వనము ౬ అగలుచందనము.

పారుష్యుడు వి అ పుం బృహస్పతి (వే ని విల్సన్)

పారేవతము సం వి అ పుం ఈతిచెట్టు

పార్ష్ఫటము సం అ న పాంసువు దుమ్ము

పార్థక్యము సం వి అ పృథగ్భావము చేర్పాటు

పార్థము సం వి అ పుం అర్జునము తెల మద్ది ?

ఉదా.—పార్థారిష్టము వెం

పార్థవము సం వి అ న పృథుత్వము, గొప్ప తనము

పార్థసారథి సం వి ఇ పు కృష్ణుడు

పార్థివము సం విణ (అ ఈ అ) పృథివీ వికారమైనది, పుట్టినది ౨ పృథివీభవము, భూమి యందు గలుగునది, భూసంబంధి 3 పృథివి యందు విదితము. వి అ పుం మృత్పాత్రము (త్రి ని) ఒక సంవత్సరము న తగర పుష్పము

పార్థివి సం వి ఈ స్త్రీ ౧ కుశాక్షి, తక క్షీరము ౨ సీత 3 లక్ష్మి

పార్థివుడు సం వి అ పుం రాజు

పార్థుడు ౦ ౧ అ పుం పాండవుఁడు యుధిష్ఠిరా అర్జునుడు ౭ రాజు

పార్శ్వత్రము=పారువ త్రము (శ ర)

పార్వరము ౦ వి అ పుం ౧ అన్నపా కి ఇము, మెదుకు ౨ క్షయరోగము 3 కిదం కేసరము, కిడిమి, పూవుటకరువు ౪ భస్మము బూడిద (వేని)

పార్వరుడు ౦ వి అ పుం యముఁడు వి (అ ఆ అ) వృద్ధుఁడు

పార్యాప్తికము సం విణ (అ ఈ అ) సంపూ ర్ణము, పర్యాప్తము వి అ పుం మృగభేదము

పార్వణము ౦ విణ (అ ఈ అ) ౧ పర్వ సంబంధి ౨ పర్వమందు విహితమైనది (శ్రద్ధాది), పర్వమునందు గలుగునది వి అ పు మృగవిశేషము

పార్వతము సం విణ (అ ఈ అ) పర్వతి మందు పుట్టినది, పర్వతమం దుండినది వి అ పుం నింబము, వేము ?

పార్వతి సం వి అ స్త్రీ ౧ గౌరి ౨ ద్రౌపది 3 జీవంతి, పాలతూర ? ౪ పల్లకి, అందుగు ? ౫ క్షుద్రపాషాణభేదకము ధాతకి, ఆరె ? ౭ సౌరాష్ట్రమృత్తిక ౮ అన్నము. కీగిగము

పార్వతీనందనుఁడు. సం వి అ పుం ౧ కుమార స్వామి ౨ గణేశుఁడు

పార్వతేయుఁడు. సం వి అ పుం సూర్యావర్తి వృక్షము, ప్రొద్దుతిరుగుడుచెట్టు వి అ. న సౌవీరాంజనము (వా చ)

పార్వము=పారువము. వి పావురము

చ. భ్రాంతితో గ్రహించెఁ జంగులం గిమిడి క్రాయుఁ బుగ్గ లుప్రోగిపార్వములన్ కవిక ౧. ౮

క. బకగాఁగ్లను గూఁకీలు నసెడు పేరులం దగఁ పార్వములన్ సారంగ ౧ ౧౧౪

పార్శ్వకుఁడు సం వి అ (అ పార్శ్వకా అ) కపటోపాయముచే విత్తమువాఁడు, కాపట్యముతో నగయువాఁడు, ద్రిమ్మ

పార్శ్వచరుఁడు. సం వి అ పుం అనుచరుఁడు, సేవకుఁడు

పార్శ్వతీయము. సం విణ అ ఆ అ ప్రక్కగ, ప్రక్క నుండునది

పార్శ్వనాథుఁడు. సం వి అ పుం జైన తీర్థంకరుఁడు (జైనదేవభేదము)

పార్శ్వపరివర్తనము. సం వి అ న ౧ పక్కయం దే ప్రక్క క్రిందుగా తిరిగి యుండెనో యా ప్రక్క మార్చి యిటు తిరుగుట, పడుకొనియుండి యొకప్రక్క నుండి మఱియొక ప్రక్కకు పొరలుట ౨ విష్ణువునకు భాద్రపద శుక్ల ఏకాదశియందు జరుగు నుత్సవవిశేషము (భాద్రపద శుక్ల ఏకాదశినాఁడు సుప్తుఁడై యున్న విష్ణువు మఱియొక ప్రక్కకు దొరలు నంద్రు.)

పార్శ్వపిప్పలము. సం వి అ న హరీతకీభేదము.

పార్శ్వము. సం. విణ (అ ఆ అ) సన్నికృష్టము, సమీపము. వి అ పుం. న. చంకకు క్రిందిభాగము, ప్రక్కయెముకలుండు భాగము. వి. అ న ౧ పర్శువుల సమూహము, ప్రక్కయెముకలగుంపు ౨ కోసము 3. చక్రముయొక్క ముందటి యిరుసు చివర

పారుకొను. అ క్రి (పారు+కొను—స్వార్థము గ) పాపముసేసికొను

గీ. వెలికిలఁ బడిపారుకొని గుండెబలుపుడిగి నడిచి, పడఁగ వెలుంగని బొతిలింపఁగను నవనాథ 3 ౧౯౬ గొ (పారుకొని.సు)

పార్శ్వలము. సం విణ (అ ఆ అ) పర్శువు లాయము గలది

పార్శ్వశయుఁడు. సం. విణ అ ఆ అ ౧ ప్రక్కపాటుగా పరుండువాఁడు ౨ (ఒకని) ప్రక్క పరుండువాఁడు

పార్శ్వస్థుఁడు. సం విణ అ. ఆ అ ప్రక్కనుండువాఁడు, మిక్కిలి సమీపమం దుండువాఁడు వి అ పుం ౧ పారిపార్శ్వకుఁడు, స్థాపకానుచరుఁడు ౨ సంగడీఁడు, సహచరుఁడు

పార్శ్వసూత్రకము సం వి అ పుం భూషణవిశేషము (విల్యమ్సు)

పార్శ్వానుచరుఁడు. సం వి అ పుం అనుచరుఁడు, ప్రక్క కొలిచి యుండువాఁడు

పార్శ్వుఁడు. సం వి అ పుం జినుఁడు.

పార్శ్వోదరప్రియము. సం. వి. అ. పుం. కర్కటము, ఎండ్రి.

పార్షతి. సం వి ఈ స్త్రీ ౧ ద్రౌపది ౨. దుర్గ.

పార్షతుఁడు. సం వి. అ పుం ౧. ద్రుపదుఁడు. ధృష్టద్యుమ్నుఁడు.

పార్షదుఁడు. సం వి అ పుం పారిషదుఁడు, సహోదరుఁడు. ౨. దేవతలయొక్క పరిజనము. 3. సభాసదుఁడు, సభ్యుఁడు

పార్షద్యుఁడు. సం వి అ పుం పారిషదుఁడు, సభ్యుఁడు (వాచ)

పార్షీ. (సం పారశీకః, పారసీకః.) ఒక దేశము; ఆదేశభాష

సీ మీఁగాళ్లపైఁ గ్రిందు బాగైనదోవతుల్ తెఱ తఱం పైన పార్షీ మెయిపాగ్లు హేలు ౫౯

పార్ష్ణి. సం వి ఇ పుం స్త్రీ కాలిమడమ, గుల్ఫమునకుఁ గ్రిందిభాగము దండువెనుక, సైన్య పృష్ఠము (మే. ని) పుం జిగీష, జయింపనిచ్ఛ. వి ఇ. స్త్రీ వేదు కౌత్తినయాఁడుది, ఉ శ్రుతి స్త్రీ ౨. కుంతి

పార్ష్ణిగ్రహణము. సం వి అ న శత్రువును పృష్ఠభాగమునఁ దాఁకుట

పార్ష్ణిగ్రాహుఁడు. సం విణ (అ ఈ అ) అనుసరించువాఁడు

పార్ష్ణిగ్రాహుఁడు. సం వి. అ పుం ౧ దండెత్తి పోవురాజునకు వెనుకదిక్కు నందుశత్రువు ౨ దండువెనుకభాగమునకు దళవాయి

పార్ష్ణిఘాతము. సం వి అ పుం తాఁపు, తన్ను

పార్ష్ణిత్ర. సం. వి ఆ స్త్రీ అడుకాలు మీఁగాలు మడమలను మూసికొనియుండు కుచ్చెం.

పార్ష్ణిత్రము. సం వి అ న. వెనుకనుండు కావలి దండునకు వెనుకనున్నదండు, ముందటనుండి రక్షించెడి సేన

పార్ష్ణివాహుఁడు. సం వి అ పుం. వెనుకనుండి కార్యము నిర్వహించువాఁడు. (వాచ.)

పాఱ. వి (త పా. ఱ) అపసారణము, (భూమిని త్రవ్వెడు సాధనవిశేషము. (ఖనిత్రి అని శ. ర)

సీ పాఱ వాఁగను నపసారణంబునకుఁ బేరు
ఆం భా. ౨ ౨౩౦

జ పాఱమ్ము, పాఱవాతిరూపు, పాఱవాతియమ్ము

పాఱఁజల్లు. స క్రి (√ పాఱు¹) కలయఁజల్లు, అంతటనుజల్లు

చ కినుఁగొని పాషచిత్రపులకంబులు మేషుల నివ్వటిల్ల నీ, వనితకునైకదా ధనము వంగస నేయక పాఱఁజల్లితివి భోజగా ౬ ౬౬
(విశేషముగా వ్యయముచేయు అని భావము)

వ. పూవుదండ మహీమండలంబునం ద్రోచి యేచి చెలంగి నలంగునట్లుగాఁ బదంబులం ద్రొక్కి చిక్కుచీఱుతంజేసి చెల్లాచెదరుగాఁ బాఱఁజల్లిన వి పు. ౧ ౧౩౯

పాఱఁజూచు. స క్రి (√ పాఱు²) ౧. కలయఁ జూచు (దృష్టించిచూచు అని శ ర)

గీ పాఱఁ జూచినఁ బరసేన బాఱఁజూచు
విజ వి ౧ ౭౯. హంస. ౪ ౨౬

సీ ప్రాణేశుఁ జేరేరఁ బాఱఁజూచుచు వాని కాదు రేఁగి కాఁగిటఁ నిదఁగరేదా
కలు. ౪. ౫౯

గీ ఏఁగి తనమాఁటుసింగాని మెల్లఁ బెక్కు, మాఱు లెగదిగఁ గ్రేఁగంటఁ బాఱఁజూచి
కళా ౬ ౬.౬

౨. తప్పకచూచు.

గీ. పాఱఁజూచె ననంగఁ దప్పకరెు చూచెనతు టకును దోఁచు... ఆం. భా. 3 ౧33

పాఱఁదట్టు. స క్రి. (√ పాఱు²) చిమ్మివైచు.

ఉ...అవ్వీరవరుల్ మిథోవితతవీర రసోగ్రకటాక్షభావగం, భీరతఁ బల్లటీల్లనుచు శోఱముపాఱుచు నింత నంతనుం, జేయచు నంది చాఁపులను జిమ్ముకటా ర్లటు పాఱఁదట్టుచున్. కళా. ౭. ౯౯.

పాఱఁ(గఁ)దో(ద్రో)లు. స క్రి ($\sqrt{}$ పాఱు[2]) దూరముచేయు, తఱుము

గీ. ఆ శకేంద్రుని యాటోప మపనయించి, మాఱు కొన్న విదర్భుఁ బాఱఁదోలి
విక్ర ౪. ౧౧౭

శా సంపద్గర్వముఁ బాఱదోలి రిపులన్ జంకించి.. కాశీ ౪ ౮౭

సీ శతమఖ ప్రముఖనిర్జరులఁ బాఱఁగఁద్రోలి యెల్లలోకములఁ గా సేఁ దలఁచు
దశా 3 ౧౧౮

పాఱఁబట్టు స క్రి ($\sqrt{}$ పాఱు[4]) బిగియఁబట్టు, అపుకొను, నిరోధించు

క... మెలపున నెదురుగఁ జని ప్రస్ఖలితవచన గచన గొసఁగఁ గాయో ప డో, కలరూపు చెప్పు మనవుడు పలియించుచు గోర్కి పాఱఁ బట్టుము వగలన్ భోజరా 3 ౭౫౯

గీ బాల్యమూర్ధాదినాథునిఁ బాఱఁబట్టి, జవ్వనపురాజు పెలవిడ్డకంబరారి, బలము లాత్మాంగములనంగఁ బంతుమీఱె బహు ౫౪౯.

పాఱబోఁత. వి (పాఱన్ + పోఁత) పాఱఁ బోయుట. (శ ర)

పాఱఁబోయు. స. క్రి. (పాఱన్ + పోయు) కుమ్మరించు (శ ర)

పాఱనొత్తు. స క్రి ($\sqrt{}$ పాఱు2) పాఱఁదోలు.

గీ. ముదురుప్రాయంపుఁ బడతుల మదనకథలు, బొడముచో నిగ్గుపడి పాతిపోవఁబోచ్చె, శైశవముఁ బాఱనొత్తుచు జవ్వనంబు, క్రమముతో నంతకంతకుఁ గానిపింప.
శశా ౯. ౭౦3.

పాఱమ్ము[1]. వి (పాఱ + అమ్ము) పాఱవాతియమ్ము, పాఱవంటి పెదదముఖము కలబాణము.

వ పెలయోటిబొంకులన్ బాఱమ్ములు తోమ్ము కలంకులం గాఁడ... మనుచ. ౪. 38

క పారమ్ము లనివడిగల, పాఱమ్మున రఘువరుండు వడ సేసె నమ్మ, పారమ్మునఁ గుటిలవ్యా, పారమ్మున మెలఁగునలఘుబలు మారీచున్
ఉ రా ౧. ౯౫

పాఱమ్ము[2] వి ముప్పదిరెండు విన్నాణములలో నొకటి

సీ వింటాలము పఱమ్ము పెల్లాగు పాఱమ్ము డొక్కరముత్తి డొక్కరమ్ము గీ ... నాఁగఁ జెన్నలరుచుండు, ముప్పదియు రెండు విన్నాణములకుఁ జెల్లు ఆం భా. ౭ ౭౦౯

పాఱవాతితూపు. వి ($\sqrt{}$ పాఱ) విశాలముఖ సాయకము అడ్డవాతియమ్ము

గీ ఉరువు మీఱంగి మావిర్మా నొకటి పొలికి, గక్కసుని పైవ బెదరిక యుక్కుతునియ, లిమిమై నది రయిం దొడ్డె పాఱవాతి తూపునఁ గడంగి నడుమసె తునియ వైచె
అచ్చ రా. ౧౬3

పాఱవాతి(త)యమ్ము. వి (పాఱ + వాయి + అమ్ము) పాఱయొక్కవాదర వంటివాదరగల బాణము

సీ...అచ్చెట్టువిడారు బొబ్బమెకంబుపై నగ్గలంబుగఁ బాఱవాతి, యమ్ములు నినుప...
అచ్చరా సుం. ౧౧౯. (శ ర పా)

పాఱవాఁడియమ్ములు (ముద్రి పా.) రామా ౭ ౫

పాఱవిడుచే. స క్రి ($\sqrt{}$ పాఱు) ప్రసరింపఁ జేయు

సీ అంతర్విలోకన వ్యాప్తి యుద్భాసించి బాహ్యంబునకు దృష్టి పాఱవిడిచి.
కాశీ. ౨. ౯౪.

పాఱవేయు. స. క్రి (√ పాఱు²) ౧. విక్షేపించు, విసరివేయు

ఆ ఆళ లొకెదుర్రాళ్లు నమగఁ గోయఁగఁ జేసి, పాఱవేయఁ గాని పరము లేదు, కొక్కు తిండియాసఁ జిక్కి చచ్చినయట్లు
వేమ ౧ ౨౦౧ ౩ ౧౬

(వ్యవ) ఆ కుళ్లుపండు పాఱవేయుము

౨ పోఁగొట్టు, (వ్యవ) వాఁ డా పుస్తకము పాఱవేసినాఁడు

పాఱ(ఁగ)వై చే. సం క్రి (√ పాఱు) ౧ విక్షేపించు, దూరముగాఁ బడవైచు

వ కని యయ్యోగ కళేబరంబుఁ బాఱవైచి తక్షణంబ ప్రబుద్ధనయనుం డైన తండ్రి కభివాదనంబుసేసి భాగ ఆది ౨ ౧౪౨

చ ఎగురఁగవైచి కొట్టు టగి రొంత భవం బని బంతి యుగ్రగా, మిగ వడిఁ బాఱవైచి
ప్రభా ౨ ౩౧

గీ నిత్యంబు లైన, కృత్యములఁ బాపి దైవంబ కిచ్చక గట్టు. పాఱవైచితే మిన్నులు వడ్డచోట మనుచ ౨ ౧౪

౨ విసర్జించు, నిరసించు

చ. పుత్త్రిని నటు పాఱవైచి నిజధుర్యత యంతెయు నుజ్జగించి కాననమున కేఁగె భూవిభుఁ డనాథతఁ గుందె ధరిత్రి యంత యయ్యె హరి పూ ౨ ౩౮

గీ పాణియాహారకబళంబుఁ బాఱవైచి, పూర్వరము నాకు పెనువెట్టికూళవోలె, భోగమోక్షములకు జన్మభూమి యైన, కాశివిడిచి నరుం డన్యదేశ మరుగు కాశీ. ౨. ౧౧౦

పాఱాడు=పాఱు². అ క్రి పరుగెత్తు; సంచరించు

గీ. అఁకలిని కెంది యదవిఁ బాఱాడునట్టి, బెబ్బులిని జేరి ముద్దులు పెట్టవచ్చు
పార్వ. ౩ ౩౯

సీ కొమ్మోవి చాటునం గమ్మి పేరముపెట్టి కొదుకళ పాఱాడెఁ గొంతసేపు
చంద్రా ౬ ౧౭౪ భాగ ౫ ౨. ౧౫౮

పాఱించే స క్రి (√ పాఱు) ప్రవహింపఁ జేయు

సీ. వినుఁ గీశ పెనఁగినఁ బెద్ద నొంపక రొయ్యి పాఱించి చేఁగలపాటి నాఁచి
ఆము. ౬. ౪౮.

పాఱిగంతులు వి. బ (√ పాఱు²) పరుగు లెత్తిగంతులు వైచుట, బాలక్రీడావిశేషములు

ద్వి బంతు లాలంకి యప్పలములు పాఱి, గంతు లుద్దులు గుచ్చకాయలాటలును
అ మ క ౧ ౫౦ పా ౨౬. పం

పాఱిపోవు. అ క్రి (పాఱి+పోవు) వెడలిపోవు, పరుగెత్తిపోవు

చ ను బ్బొకయించుక నిప్పు విచ్చువెుగ్గయి మఱి పాఱిపోదురు సమస్త దిశాగతు లైన యధ్వగుల్ ఆము ౪. ౧౩౧

ఉ ఇందుల కొక్కగాథ కల దింతటిలోఁ బఱి పాఱిపోవఁడో, యిందునివాసనా వినుము...
శుక ౨ ౯౯

ఉ ఇమ్మెయి నిప్పు దగ్గ మయి రొప్పటి యట్టుల డాఁగురించి నీవిమ్ములఁ బాఱిపోవ కొకయించుక నిల్చితి కేని
హరి ఉ ౨. ౨౯

సీ తరిత్రాడువిడిచి బృందారకాసురకోటి పంచబంగాళమై పాఱిపోరు భీమ ౪ ౬౧

పాఱు[1]. వి (త పాఱ్ప) బ్రాహ్మణజాతి. చూ. పాఱుత

జ పాఱుఁడు, పాఱుటక్క, పాఱుటయ్య పాఱుటమర, పాఱుత, పాఱుబాఁపు.

పాఱు². (దీని తుమున్నంతరూపము కొన్ని క్రియా పదములకుఁ బూర్వమునఁ బ్రయుక్తమయి, మిగులన్, కలయన్ అను నర్థముల నిచ్చును. ఉ.దా పాఱఁజూచు మొ॥

ఇది కొన్ని క్రియలకు స్వార్థమందును కొన్నిటికి ఆరంభార్థమునను అనుప్రయుక్త మగును

ఉదా అవియఁబాఱు, మాగఁబాఱు మొ.

(ఇంచుక్ స్థానమునఁగూడ వచ్చు నని శ ర)

అ. క్రి.=పారు (క. త పాఱు) ౧ పరుగెత్తు, వడిగాఁబోవు

మ...పాఱెన్ మనోవేగఁ దైపతగేంద్రుండమృ తాంతికంబునకుఁ దశాపలు ర్భయం బందఁ గన్ భార ఆది ౨ ౯౧

ఉ. పాఱినఁ జూచి కౌరవ నృపాలుఁడు భార కర్ణ ౩ ౧౦

గీ వివిధబాణపరంపర వెల్లిగొలిపె, భయరసము వఱ్ఱువెట్టునఁ బగఱు పాఱ భార విరా ౫ ౩౭

గీ ఓరిదుష్టాత్మ యే నిట్లు పోరఁ బెక్కుమాఱు లెగువంగ సిగ్గఱి పాఱుచుండు, నట్టినీకు.. భార. అర ౬. ౩౪౫.

౨ (కి వెళ్లు) పోవు

గీ. అనుచుఁ గొందలపడుకొర్కు లగ్గలించి, చిఱ్ఱుముఱ్ఱాడుచుండు నచ్చెలువచెలువుఁ, దగిలి తనయిచ్చఁబాఱుచి త్తంబుపజ్జ, నరిగి యిట్లను నక్కచకాథముండు భార. విరా ౨. ౭౫

మ భయమే పెట్టనివారిఁ బిల్వమనఁగాఁ బై వచ్చి మీ రిన్నిబూ, మియ లాడం బనిలేదు పాఱు మవుఁబోమే లయ్యో... కు. సం. ౭. ౧౩౯.

ఉ. పామరతఁ బట్టఁబాఱుకు,పామర కవిరాజ నివధపతిమదలీలా, పామరసాకేశంబునఁ బామరవిందారిఁ బట్టఁబాఱినభంగిన్.

హైమ. ౪. ౧౦౭.

(చ) జలాదులందు కొట్టుకొనిపోవు.

గీ వీరరససారకాసారవిహారణంబు, విన్నవకు నొప్ప నతనితో విగ్రహింప, దొరకొనిన వచ్చు మనకు ముద్దులుమునింగి, పాఱు వెంపల్లు తమ కెంతిబంటి యనుట ఉ హరి ౪. ౧౨౪.

గీ కళ్లాన కూర్పవాత, ఘట్టనలఁ బాఱువెను పొల్లకట్టువోలె ఆము ౪. ౧౩.

(ట) ఉన్మూలితమగు, పెల్లగిల్లిపోవు

సీ. స్వాంతధరాచక్ర మంతయు వశముగాఁ బావకోపతృణంబుఁ బాఱదున్ని శివధ ౧. ౧౦౪

(త) మీఁదికిపోవు, ఎగయు

వ...పన్నీరు నించిన తన్నీరుతిత్తులొత్తి వియత్తలంబునం బాఱి కైవ్రాలుధారల వాద్యంబులు దడిసి ఆము. ౪ ౩౫

౩ ప్రవహించు.

క చేటొకవిలు గొని రొమ్ముల, గీఱ మెఱుఁగు నారసములు గిటికొలిపిన నో,ఱాతి మెయిం గ్రొన్నెత్తురు, పాఱ నతఁడు దేరిమీఁదఁ బడి మూర్ఛిల్లెన్ భార ద్రో ౫. ౧౩౭.

గీ మలఁక లై పాఱు నిర్ఝరామలజలంబు హైమ ౫. ౬౩

చ అనయము ఝుమ్మఝుమ్మని కలయంగఁ బాఱువివిధారుణధారలు కు సం. ౧౧. ౩౨౧.

౪ సంచరించు, తిరుగు.

సీ గ్రహరాజు వాఱెడు ఘంటాపథము దాఁటి... హైమ ౩ ౩౪.

గీ. అంబరంబునఁ బాఱుతీవ్రాంశురథము. కాశీ ౧ ౧౩౫.

౫. ప్రసరించు

ఉ. చేటొకచాప మెత్తి యదువీరుఁడు డెబ్బది రెండుబాణముల్, మీఱిన పౌండ్రభూవిభుని

మేను కలంతట నాఁటి నల్గడం, బాఱఁగ
జేసె.. ఉ. హరి. ౩ ౫౭

గీ గస్తురా లాకపరి రతికేళిమీఁద, మనసు
పాఱినఁ గంకటి మైలచీరఁ, బఱచి విడె
మెల్లరే యుంచుఁ బలుకరింప
శుక ౨ ౪౫౪ కళా ౪. ౧౯౭

౬ పడు

ఆ అనువు నింద్రియములు మనము ధృతియుఁ,
దనంకంబు గాక అల్లడపడి సింహ, బలుఁడు
విషమబాణు బాఱఁ బాఱె
భార విరా. ౨ ౩౧౫

గీ ఇఁక వరింపక చనిరాదే యీవు చనిన,
చోటు లన్నియు నాబలమ్మూర్తిచేతఁ,
బిడుగుపాఱినడొంక రైయి వెంపడంగు.
కళా ౬ ౬౭

౭ తొలఁగు

క అత్తఱి గంధర్వవిభుం డత్తామరసాక్షివదన
మక్కునఁ గృపతో, నొత్తిమెుగ మెత్తి
యశ్రులు మెత్తినఁ గొనగోఁ బాఱమీఁ
టుచుఁ బలికెన్ మనుచ. ౩ ౧౩౪

౮. పూను, కడఁగు

ఉ బంటుతనంబుమాటలకుఁ బాఱకు పాండు
నృపాలుపాలు గై, కొంటయ చాలు..
భాగ ఉద్యో ౩ ౫౯

చ వల పని రెుంత సెప్పినను వారికి పై కడు
వేగపాటు మైఁ, బలుమఱు నాల్గెడం దొడరఁ
బాఱెదు... భార. విరా ౨ ౨౬౦

౯ (మనమునకు) వచ్చు, స్ఫురించు.

ఉ... మణికంధర యేక దేశసా, మ్యావగుణంబుచే
నతని వాతనియన్నను మద్దిచెట్లు గా, దైవత
మాని దిట్టినవిధంబు మనంబునఁ బాఱె
నంతటన్ కళా ౪ ౧౯

క. తనప్రాణము ప్రాణము లై, యనవరతముఁ
దన్నుఁ గూడి యాడెడుధూర్తుల్, మననునఁ
పాఱిన నూరికిఁ జనిరెుద నని మామతోఁ
బ్రసంగము చేసెన్ విక్ర. ౪ ౯౬

౧౦ కలుగు, ఉండు

చ మనసిజాఁ డా విలాసవతిమానధనం బెడ
నూఱఁగొన్నక్రం, దునఁ గుటిలాలకద్యుతులుఁ
దుష్మొద లంగవిభాతిఁ దీఁగ లా, నవకింజాఁ
రాజ పిఱునవ్వు వెలుంగు నిశాబ్జముల్ విలో
కనరుచు లుత్పలమ్ములును గైకొనిరెుం దన
యచ్చు పాఱఁగన్. కు. సం ౫ ౬౪౬

౧౧ కదలు, చలించు

సీ. చూడవచ్చినవారిఁ బీడించి పెనుపోఁ
బట్టింప నింతైనఁ బాఱదయ్యె
శుక ౨ ౧౧

౧౨ రాలు.

సీ. అమ్మహోగ్రవ్యాఘ్ర మమ్మహీజముక్రింద
కుద్వృత్తి నేలించి అదరులు వాఱ నో
రంతయుఁ దెఱచుచు... విక్ర ౩ ౭౦

మ గద సారించి త్రిదంష్ట్రినామఁ డగు రక్షో
పాలుఁ డొక్కండు బిట్టదరుల్ వా
మురారి రెుమ్మబరి క్రేయన్...
పాండు ౨ ౧౦౩

౧౩ నిండు

మ సెలవిం బాఱఁగ నవ్వుచుం బలికె నాత్మ
పించి.. హరిశ్చ ౨ ౧౯౦

క అని తన కథ సెప్పఁగించినఁ, దన కనుఁగవ
మెఱుఁగు లుబ్బఁ దాటంకములున్, జనుఁ
గవయు నడుము వడఁకఁగ, వనిత సెలవి
వాఱ నవ్వి వానికి ననిరెున్
మనుచ ౨ ౪౦. చెన్న ౧. ౧౪౪

ఇయ్యఁబాఱు-ఇచ్చుటకు సిద్ధముగా నుండు

ఆ తనకు మీఁదుగట్టి తగనియ్యఁబాటిసాఁ,
దనుచు సీరపాణి యానతిచ్చె.
వి. పు. ౬ ౩౪౧.

స. క్రి. పాఱించు, ప్రసరింపఁజేయు.

క. మఱచితిఁగాముని వలగొన, కొఱఁగితి నని
మఱల వచ్చి రొలసాగ మునిం, జెఱకువిలు
కాఁడు వాఱిన, మొఱఁగుంబోఁగనఁగఁ
బొట్టె మెయి జిగి నిగుడక్. కళా ౧ ౧౧౪

క అటవీస్థలమున శైరవ్యకటి నుండెడురుండ
మాలికల చందముగా, నటదవిరళనావాళిగ,
పటమంగం బైన పోఁగువాఱిర కలయక్
వరాహ ౪ ౩౭

విణ జీర్ణమైనది చూ పాఱుటాకులు.

వి = పాఱుడు ౧ పరుగెత్తుట చూ పాఱఁ
బోతు

౨ ప్రవహించుట చూ. పాఱుటేఱు వెం

సా పాఱెడుబండ్లకు (ఎదురు) గాళ్లసాఁచు—
కోరి యనర్థమును దెచ్చికొను

చ పిలిచితి నన్న నిన్ను నతిభీతుఁడ విప్రుఁడ
నమ్మినాఁడ నీ, పలు కనృతంబుగాఁ దగునె
పాఱెడు బండ్లకుఁ గాళ్లసాఁపఁగా, నలవడు
నన్నపోటు మగఁడై యిటు చేసితిగాక
యాసతో, నిలుతు మురారి నన్నచట నీకుల
ముంచిన... ఉషా ౨ ౩౧.

గీ ఐన సేమాయెఁ గాక ధరాధిపతులు, చేయఁ
దగినట్టి యీ దుష్టశిక్షనీకుఁ, బడిన భారంబె
పాఱెడుబండ్ల కెదురు, కాళ్లు సాఁతురె
యో వెఱ్ఱికాన వినుము పవల ౨. ౩౮
మైరా ౨ ౨౪

జ. పాఱఁజల్లు, పాఱఁజూచు, పాఱఁదట్టు,
పాఱఁదోలు, పాఱఁబట్టు, పాఱఁబోఁత,
పాఱఁబోయు, పాఱనొత్తు, పాఱవిడుచు,
పాఱవేయు, పాఱవైచు, పాఱించు, పాఱి
గంతులు, పాఱిపోవు, పాఱుఁబోతు, పాఱు
టాకులు, పాఱుడు, పాఱుతెంచు, పాఱు
పోగు.

పాఱుఁడు = పాఱువాఁడు. వి. (పాఱు[1] +
వాఁడు క పారుద త పార్వక్) బ్రాహ్మ
ణుఁడు.

చ పేదవిప్రులకును ధారుణీశులకుఁ బోలఁగ
సఖ్యము సంభవించునే, పలుకక వేగ పొమ్మ
కట పాఱుఁడు సంగడికాఁడె యొండునుక్.
భార. ఆది ౫. ౨౦౩

గీ అరుగుదెంచితి ననియు ధనార్థి ననియు, నిట్లు
వినుతించుటయు రాజ్యనేశ్వరుండు, కేఱ
కొనఁజూచి నగియు నీపాఱుఁ దధముఁ, డగుట
తోఁచుచున్నది ..
భార. శాం. ౩ ౪౮౯

ఉ పాఱుల పేరు చెప్పికొని బానెడుపప్పునుఁ
బాయసంబునై, దాఱుపరంట్ల వంటకము.
భోజరా ౭. ౧౩౩.

ఉ పాఱులు గ్రోవ్వి యిట్లుఱచు పాపపుమాటల
నుబ్బి నీవు నీ, కాఱులు ప్రేలెదోరి...
పద్మ ఉ. ౩ ౭౦.

పాఱుఁబోతు. విణ (పాఱు[2] + పోతు)—పాఱి
పోవు స్వభావముగలవాఁడు — పిఱికి, భయ
శీలుఁడు; సమరభీరువు

ద్వి నీవు వచ్చినవేళ నిలువక మాయ, పోవక
వని పాఱుఁబోతుఁ జేసితివి
ప్రభులిం ౪. ౧౧౨ పో ౩ పం.

సీ పంద కోఁచ పఱికి పాఱుఁబో తనఁగను
సమరభీరుని పేరు లమరుచుండు
సాం ని. మాన. ౩౮.

పాఱుటక్క. వి (పాఱు[1] + అక్క, పాఱుఁడు
+ అక్క క. ర) బ్రాహ్మణజాతి స్త్రీ.

సీ కారవి పోనీదు పై నిద్రఁ బాఱుటక్కలు
వాడు మత్పుణ్యకథల ద్రోయు,
ఆము. ౪. ౫౦.

పాఱుటయ్య. వి. (పాఱు[1] + అయ్య.) బ్రాహ్మ
ణుఁడు.

చ. తోడితఁబడ వచ్చి పొచ్చరికతో మును జన్నము లెన్నియేని యే,గ్రడ నొనరించు పుణ్యమున బాంధవ కొంఱదిన పాఱులయ్యా లకా, వెదలు నదల్చి ఽంగా ౧ ౬3

పాఱుటసుర వి (పాఱు¹ + అసుర) బ్రహ్మ రాక్షసుఁడు

గీ అనిఁ దత్సత్యమునకు నేత్రాంబు లుపలఁ, బ్రమదపులకిత గాత్రుఁ డై పాఱుటసుర, యనుని మధ్యందినపు టెండఁ దనదు పెద్ద, బట్ట కల మించఁ బ్లవు కేరఁ బాఱుతెంచి

అము. ౬. ౪౬

పాఱుటాకులు. వి బ (పాఱు² + ఆకులు) పండుటాకులు, జీర్ణపర్ణములు (పాఱుఁడు + ఆకు మునులులోనగువారు వన్యముననకు మాఱుగా కట్టుతోనిడి యొకి దినును అకులు అని శ. ర)

సీ పర్యోదమాఱుగాఁ బాఱుటాకు లమర్చి చాఁదునఁ దిలకంబు సంతరించి ..

వా ౪ 38

ఉ మంచెలమీఁద నెక్కి కటిమండలిఁ బట్టిన పాఱుటాకు లిం, చించుక చంచలించి మరు నిల్లు బయల్పడఁ కేయఁ బిట్టలక్, జెంచెత లార్చి బ్రేయుదురు చిత్రము గా నొడిసెల్ల బాహంమూ, లాంఛితదీధికుల్ చిఱుత యైన వనుంగవమీఁదఁ బర్వగకా.

కాళ 3 ౧౦

సీ. చెవుల కీతెల్లయుచ్చితికాయ లంతేని పారు టాకులది కప్పసమి దప్ప

యయా. ౧ ౧౨౦

పాఱుడు¹. వి ($\sqrt{}$పాఱు²) ౧ ధావనము, పరు గెత్తుట.

వీ... పరువు పాఱు డన ధావనము చెలఁగు,

ఆం. భా. ౨. ౨౪౪.

౨ ప్రవాహము

గీ పాఱు డనఁ గఁ బ్రవాహ మా

ఆం భా ౨. 30

పాఱుతే. వి (పాఱు + త) (క పార్వతి, త, పార్వాన్) బ్రాహ్మణభార్య, బ్రాహ్మణి. (శ. ర)

పాఱుడెంచు = పాఱొంచు. అ. క్రి (పాఱు తెంచు అని శ ర పాఱు² + తెంచు, స్వార్థ మున) ౧ పరుగెత్తు; ఎగురు

గీ ధూళి పెల్లు గ నెగయంగ నేల గోడి, వడఁ గఁ జనుమాఁకఁ గని వడివడ వడంకి, పాఱుదేరంగ నమ్మహాభాగుఁ డప్పు, డోడ కోడకమని నన్నుఁ గూడవచ్చి

భార విరా. ౪ ౨౦౬

మ తలయుం జీరయు వీడ సంభ్రమముతో దైవోపఘాతంబు న, గ్గలికం గ్రుక్కుమఁ బాఱు డెంచి కెప నాకష్టుండు తత్పూతికా,నిలయ ద్వారమునందు నిల్చి శిశువుం దేతెమ్ము తె మ్మంచు నా,కులుఁ డై పల్కగ...

హరి. పూ. ౪ ౧౭౩

ఉ తెక్కలు నేడు గల్గిన నెఱింగి జవంబునఁ బాఱుడెంచి బి, ట్టెక్కెని కూటకోటితటు లెల్లను నుగ్గులు గాఁగ మేరువున్

కాశీ ౧ ౧౧౩

౨. పఱతెంచు, పరుగెత్తివచ్చు

గీ అట్టియాలోచు కడురయం బారఁ జొచ్చి, యొయ్యఁ దలయంపి దిక్కున నొడిఁగి యుండెఁ, బగతుఁడును వెనువెంటన పాఱు డెంచి, కనియె నిద్రాయమాణు నమ్మహుఁ బాహు హరి ఉ ౨ ౧౦౩౬.

క. వారును సంభ్రమమున న,వ్వారిరుహాశ్రమ పొంత వదలక క్రీడా,గారములు గట్టఁ దొడఁ గుదు, కారింపుచుఁ బాఱుడెంచి వడి గంధ ర్వుల్. భార అర. ౪. ౩౧౧.

గీ. మన్మథుం డేయుకింశుకమార్గణములు, చన్నుఁ
గవ వాఁటుటయేఁ బాంథసతియుఁబోలెఁ,
బాఱుడెంచి కీరంబులు పండ్లు గఱవ, వణఁకు
దాడిమిఁ జూచె భూవరుఁడు వేడ్క.

వైజ. ౧ ౯౪

3 ప్రవహించు

ఆ. అంతఁ దెలిసి రాముఁ డతికుపితాత్ముఁడై,
యేఱు వాఱుడెంచు నెసకమెసఁగ, నప్ర
మేయశరము లడరించె

భార ఉద్యో ౪ ౩౭౪

గీ రాజవంశజాఁ డగు భగీరథుని వెనుకఁ, బాఱు
డెంచిన చదలేఱు పాటియగునె

భీమ ౩ ౧౬

౪. వ్యాపించు, ప్రసరించు

ఉ. అవిపవృక్షగంధము రయంబెసఁగం బయిఁ
బాఱుదేర వ్యాసవిధ రోగబాధలు జనంబు
నకున్ జనియించె హరి పూ ౬ ౬౪

పాఱుపోఁగు. వి (పాఱు2+పోఁగు) దూరదూర
ముగా పోయు నాలిపోఁగు (శ. ర)

పాఱువాఁడు=పాఱుఁడు.

వ...మాయట్టిరాజులకు మీయట్టి పేదపాఱువాఁ
లతోఁ గార్యకారణం బైనసఖ్యం బెన్నఁ
డును గాదేరదు... భార. ఆది ౫ ౭౦౬.

మ త్తకోకిల రాజయోగ్యము లైనయాహయ
రత్నముల్ జవసత్త్వవిఖ్యాతకంబులు వాని
కేఁటికిఁ బాఱువానికి నంచు...

భార అర. ౪ ౩౪౦

గీ. వాదుల మటంచుఁ జెప్పించి వత్తు రోట,
మైన దయ నీరదే మైన నని విలజ్జ, జాటు
దనమున సభ లెక్కుచొరవకాంద్రుం, పాఱు
వారలనుద్ది చెప్పంగ నేల అను ౪ ౬౧

పాఱువేఁట. వి దేవోత్సవవిశేషము. (శ. ర.)
వేఁట. (శా)

పాల1=పాలగుమ్మ. వి చామము, పక్షివిశే
షము

సీ. పరువుసేలకు వచ్చెఁ బాల పయ్యెరవంక
కుడినుండి యెడమకు నడిచె నక్క.

వి. శకుం ౧. ౧౩౭ ఆం భా ౭ ౯౧

సీ నరియఁడు తెరు వాఁగె గరుడియఁ బాలయు
దెడమనుండియ వచ్చి కుడిని నిలిచె

ఉ. రా ౬ ౭౩౫ చంద్రా ౭ ౧౦౬

పాల2. వి క్షీరక ?

సీ జాప్య మామిడి జీడి నురుగుడు వెలుగు
పాపట చంద్ర పసిరిక పాల కేల,

వేం పంచ ౪ ౫౭౭

కి నిర్వర్త్రపాలు తేనియ పాలసంకులు తారెకు
ములపెర్గు చాలపప్పు

శుక ౧ ౧౫౩. ఆం భా. ౭ ౪౩.

జ. పాలగుమ్మడు, పాలమడ్డి

పాల3 వి శేత్రరోగవిశేషము

ద్వి పాల గట్టినకన్ను ప్రంగుడుకన్ను ద్రాలు
కన్నును నీరు గారెడికన్ను.

పండితా మహిమా. ౭౫౩ పు.

పాల4. విశే (√పాలు2 ?) ౧ తెల్లనిది, శ్వేతము.
ఉదా. పాలకోడిపె ఱు (శ. ర.)

౨. (సం పాటలః) పాటలవర్ణము కలది. తెలుపు
మించిన యెఱుపు గలది. (శ. ర.)

పాలంకి. సం వి ఈ. స్త్రీ. కుందురువు ? ఒక
గంధద్రవ్యము.

పాలంక్య. సం వి. ఆ. స్త్రీ. కుందురుకము

పాలంక్యము. సం వి. అ న శ్యేనము, డేగ.

పాలక(ల్క-)డలి. వి. (√పాలు2) క్షీర
సముద్రము.

గీ కొండలిదేలువేలుపు గూడి పాల్కడలిఁడు
చక్కఁ బలుమానికములదీవిఁ బుడుక బ్రాకలు
మాకెల్ల వొదలి బొదలు,కడివి పూ దో
లలో వాడుగదిలఁ దలఁకు

అచ్చ రా బాల ౧ ౨

మ గణుతింపఁగ నితండు పాల్కడలికిఁ
గారాబు(బుత్తు)ండు బ్రహ్మణరాజోపధి
భక్తి శైవ ౮ ౧౮౧

చ రణ గజే బోయి రిణవాంఛగ నచ్చితి
బోరు మన్న న్యాయగీధభక్తి నిన్నెదు
కొరి సమర్థుఁడు గాక యన్యులో,వరు న
మన్నఁ బాల్కడలిపజ్జను సేగుచు ను ౨

దశా ౩ ౧౯

పాల్కడలిముద్దులపట్టి=చంద్రుడు లక్ష్మి

చ వెన్నెలల్, మొలచి పాదు పాల దలి
ముద్దులపట్టి స్వంపాకొల్లిరాయల గర
జాగిపంబు నినుపాడిచూపు జూ
గావుతఁ

పాల్కడలివెన్న=చంద్రుడు

చ శ్వేతలఁదిమగి డు పాల్కడలి ౨ నిలి
గజాన్నరాశి చుక్కలదొ గాలిమాళిమణి
గల్వలవిందు పె శకుం ౨ ౧౮౪

పాలకన్ను వి ధాన్యవిశేషము (శ గ)

పాలకము ఎం వి అ ప్రం ౧ గుజ్జము
౨ చిత్రమూలము ౩ ఎను గు న్నుదొంక్క
పార్శ్వభాగము ౪ గజజ్జ మ ౫ చెంగల్వ
కోష్ఠు (శే ని)

పాలకాకి వి ($\sqrt{}$పాలు²) పక్షివిశేషము

సీ బెళగువ్వ కాకు లావిల మాఁకి పెవరగాఁడు
సెమలి పాలకాకి చిలుక

య యా ౨ ౨౪

పాలకాప్యుఁడు ఎం వి అ ప్రం ఒకముని
కరేణుపుత్రుఁడు, (ఇతఁడు జాతాదిలక్షణ
ములను దెలుపుశాస్త్రమును చి చెను)

పాలకాయ వి ౧ పాలచెఱకుకాయ

సీ నునుపాలకాయరొంటులు సత్ శ్రీ గెలు
శ్రవణయుగ్మము కీర్తి నవధరింప

ఉ రా ౬ ౨౦

సీ కట్టాణి తెలిపాలకాయ ముత్తెపుటొంట్లు
గెలు గిన వీగు లగరి చి

సా ౦గి ౩ ౧౩౮

౨ ధత్తుర్యవిశేషము (ఇ పాలకాయవలె
నుండును)

వ తిమ్మనంబులు పాలకాయలు చక్కిలంబులు
మోరుండలు మనోహరంబులు గారెలు
బూరెలు ప్ర బ ధ ౧౧౨

పాలకి (ల్కి) పల్లకి పల్ల పాల గ
(క తు పాలకి)

ఉ పె తూ తు , త్యాగు పైగవ ఫ
తెపగ బ కే గుడె డాఖలగజ
ఒ కి రాగి పెఱుంగు ండి పాలకిన్

నె ౭ ౧౪౯

వ కాం గితని సంభవం పాలకిం బెట్టి

ఆము ౯ ౧౦౭

సీ పలకి పల్లకి పాలకి పాల్కి జాఁ బల్యంకి
కాఖ్యలు సాం ని స్థా ౭౪

పాలకి=పల్లకి, పల్లకి, పాలకి (శ ర)

జ పాలకిబొంగుచుక్క

పాలంబొంగు చుక్క ౧ ($\sqrt{}$పాలకి) సుషా
నక్షత్రము (శ గ)

పాలకుఁడు ఎం విణ (అ లికా అ) పాలించు
వాఁడు

వి అ పుం ౧ ఏలిక, రాజు, ౨ అశ్వరక్ష
కుఁడు ౩ పెంపుడు తండ్రి, పోషకుడు

పాలకుప్ప. వి (పాలు2+కుప్ప) క్షీరసాగరము, పాలసముద్రము.

ఆ గొల్లవారి(ఇకుకు గొలఁ కనవచ్చుచే, గొల్ల కిలిఁ పాలకుప్పఁ (దచ్చి, గొల్ల శైరి సురలు . భాగ. ౮. ౨౦౪.

పాలకూడు. వి. దే, (పాలు2+కూడు,) ౧ పరమాన్నము, క్షీరాన్నము

క ఆపాలకూటనే నిజ, మేపాటియుఁ దప్ప రాడిరేని... ఆము. ౪ ౨౭౪.

౨. వింకు.

సీ పాలకూళ్లు గుడిచి పాలను మన పొమ్మ చేసి రం డనువారిఁ జేసి రండు. వీర 3 ౨౫.

ద్వి. పాలకూ ళ్లడిచి వాపాలి కేతెంచి, జాలి దీర్పఁడటన్న సంయము లలరి.

మృ ౬ 3. ౬.

పాలకూర. వి. (పాలు2+కూర) మధు(సవ ¶ (శ. ర బా౧)

పాలకొడిసె. వి (√పాల4) శ్వేతకుటజము, వృక్షవిశేషము.

ద్వి. మద్ది పాలకొడిసె మారేడు వెలఁగ, బొడ్డి పాపర జమ్మి ప్రుబుగుడు కేండి.

ద్వి శ పా. ౪౯ పా. ౬౪౫ పం

సీ. కడప కొడిసె పాలకొడి సెబ్బలొద్దుగు హంస ౪ ౧౧.

సీ. పాలకొడిసె యనఁబడు శ్వేతకుటజంబు..

ఆం భా ౨ ౫౧

పాలకొయ్య. వి యూపము (శ ర)

పాలగచ్చు. వి సన్నకున్న పుష్పాఁత. (శ.ర. (బా)

పాలగరువు. వి. మిాఁద ఇసుకగలదాతిపాలుచేల (శ.ర. (బా.)

పాలగారి. వి. (√పాలు2) పాలగచ్చు, పాలకుక్కపుష్పాఁత.

క అనఁగ (బహ్మాండమండపాభ్యంతరమునఁ, బాలగార రెచువర్చినలీల కెలుసి, పుడమి పిం డారఁబోసినపాలువు మిగిలి, పండు వెన్నెల విండె దిబ్బండలమున.

కృ శకుం. ౨. ౧౯౬.

పాలగారి. వి (√పాలు2) భక్ష్యవిశేషము.

ద్వి వడలు మండెగలు లడ్వములు ఫేణీలు, కడుమెత్త నగు పాలగారెలు

(పభులిం ౪. ౧౫ పా. ౨౧ పం.

పాలగుంజే. వి యూపము, పాలకొయ్య, (శ. ర. బా౧)

పాలగుమ్మ = వాల. వి పాలపిట్ట (శ ర బా౧.)

పాలగుమ్ముడు. వి (√పాల2) నల్లకేలగుమ్మడు క్షీరవిదారి ¶.

(ఇటవ్యతిరేకలక్షణ అని శ ౬ శుక్లభూకూష్మాండస్య, అని రామా(శమివ్యాఖ్య, తెల్ల పేల (పాల)గుమ్మడు అని లింగాభట్టీయము.)

పాలగొలిమిడి. వి. (పాలు2+గొలిమిడి) పయస్విని ¶. (శ ర)

పాలగోఁకుడు. వి. (పాలు2+గోఁకుడు) పాలకుండలోని అడుగంటు (శ. ర)

పాలఘ్నము. సం. వి అ పుం ౧ గుడ్డికామంచి.

¶ ౨. కుక్కగొడుగు, ఛత్ర (అ ని)

పాలచేఁప. వి (√పాల4) ఒకవిధమగు తెల్లచేఁప. (శ ర. బా౧)

పాలచే(ర్లు)రులు. వి బ పాలనరము, పీర్యనాడి, (గజ్జీరములు. శ. ర.)

సీ. పాలచేరులు వట్టి తూలింప బలిమి సీద్చుకొని డొంకలఁదూటి చుట్టుఁ బెట్టు.

మనుచ. ౪. ౪౨.

సీ కటికిసొత్తురులతోఁ గంద ఉర్లిపదంగఁజేరి పండులపాలచేర్లు గఱచు కుక. ౧. ౧౭౦

ఉ పారకుఁ బాలచేర్లు బలుజాగిలముల్ కబళించి యీడ్వఁగా. కడిందిపంది నొకటోయ వికెంబునఁ గ్రుమ్మఁ గూలఁగన్

ఉ. రా. ౩ ౪౧౩

పాలచోటి. వి (√పాల⁴) సముద్రమునం దుండి మనుష్యులను భక్షించెడి తెల్లచోటిమీను. (శ. ర బ్రౌ)

పాలజీనువ. వి (√పాల⁴) పక్షివిశేషము

గీ పాలజీనువ డాబయుఁ బైఁడికంటి, నీర్ల ముచ్చును నుల్లంకి చల్లపిట్ట ప్రబంధ ౨౩౪

పాలటేఁకు. (√పాల¹) తెల్లటేఁకు. (చి.ని. బ్రౌ)

పాలడ. వి (√పాలు² త పాలడై) బిడ్డలకు పాలుపోయుట కుపయోగించు శంఖాకారమగు చిన్నగిన్నె

ఉ పాలడలోనఁబోసి చనుఁబాలు నెయిం గిలకొట్టి కాళ్లపై బాలకునుంచి వ్రేల్ నెల విపై నెడగా నిడి యుగ్గు పెట్టి...

సారంగ. ౧ ౪౪.

పాలతుత్తము. వి అంగడి మందు దినుసు ఖర్పరి ఒక విధమగుమందు వస్తువు (శ ర బ్రౌ.)

పాలతేఁకు=పాలటేఁకు.(బ్రౌ) వి తేఁకుదినుసు, గృహద్రుమము (శ ర)

పాలనము. సం వి అ న ౧ రక్షణము, పోషణము.

౨. (ప్రతిజ్ఞాదులు) తప్పక నిర్వర్తించుట, అనుష్ఠించుట

౩. అప్పు డీనినయావుపాలు, పేయూషము

౪. ఒకజాతిచేప (వై ని)

పాలనీయము. సం విశే (అ అ అ) ౧. పాలింపఁదగినది రక్షింపఁదగినది ౨. తప్పక యనుష్ఠింపఁదగినది.

పాలపండ్లు. వి బ. (పాలు²+పండ్లు) పాలు త్రాగుపిల్లలకు పొడమెడు దంతములు.

గీ కృతపయఃపాన నవమేఘ పృథుకములకు, రాశి నొయ్యన వడగండ్ల పాలపండ్లు

ఆము. ౪ ౭౨

పాలపండ్లు². వి (పాల²+పండ్లు) పాలచెట్లు పండ్లు

సీ పనసపండ్లును ద్రాక్షపండ్లును బదరికాఫలములనంటులు పాలపండ్లు

హేం మా ౧ ౨౭౯

పాలపాపఁ(డు). వి (√పాలు ²) ౧ (స్తనంధయుఁడు) పాలుద్రాగెడి శిశువు; చిన్నవాఁడు, కుఱ్ఱవాఁడు

ఆ పాలపాప వోయి బంటుగా నీవానిఁ జేసి యతని మీఁదు పేతఁ బట్టి.

కు సం ౧౦ ౫౩౧

సీ . స్తనపాయి పసగును జంటివాఁడు,పసిబిడ్డ చంటిపాపఁడు పాలపాపఁ డనంగ...

ఆం. భా. ౨ ౧౧౭

౨. చంద్రుఁడు, (పాలలోఁబుట్టినపాపఁడు)

సీ అనిఁ బాఱుఁబోకురాకు నడంచి కొనుగెల్వ పాలపాపనిఁ దాఁచుప్రాభవంబు

చంద్రా ౧ ౨౦.

సీ జనకక్షేత్రఫలం బయిన పాలపాపఁడు వరవృద్ధిఁ గాంచుచై వార్ధికుండు.

వసు. ౧ ౨౧

పాలపూస. వి (√పాల⁴) తెల్లని గాజుపూస

సీ పసివాఁడు గట్టిన పాలపూసల కాని పెట్టసొమ్ములు లేవు బిడ్డలకును .

కుచేల. ౧ ౩౬.

పాలబిళ్ళలు. వి బ (√పాలు²)=పాలుమూంటలు.

వ్యవ: మాపిల్లవానికి పాలబిళ్లలు చాల ఇష్టము.

పాలబుగ్గలు. వి బ. (పాలు² + బుగ్గలు) తల్లి పాలు త్రాగు పసిబిడ్డబుగ్గలు. (పా లంటిన బుగ్గలు. శ ర)

వ...ఉగ్గు లిడి యుగ్గలపురిగ్గలు గలపాలబుగ్గలు ముద్దాడి... శుక. 3 ౪౧౪

సీ. తనకులస్వామితండ్రిని సుధాంబుధిఁ జోలఁ బాలబుగ్గల మించులీలఁ గనుట

విజ వి ౨. ౪౦

చ ముద్దుగారు పాం,దిశ జేగి పాలబుగ్గలును జేలిక చూపులఁ గోమలంపుటం, గకములఁ గల్గి యుం బొదపుఁగా సుతుబాల్యము తండ్రి కెంతయున్ కవిరా ౨ ౪౩

పాలమడ్డి. వి (పాల) దూపద్రవ్యవిశేషము, (ఇది పాంగ్రాణివంటిది)

వ్యవ: స్త్రీలు తలంటుకొని పాలమడ్డి పొగవేసి కొందురు

పాలమన్ను. వి (√ పాల⁴) ధవళమృత్తిక, సుద్ద (శ. ర. గ్రా.)

పాలమీఁగడలు. వి బ ధాన్యవిశేషము

సీ. గొబ్బికాయలు బలుగుత్తులు పాలమీఁగడలు శ్రీరంగాలు కాముదార్లు...

హంస. ౪ ౧౭౮

పాలము. సం. వి అ పుం రక్షణము, పుం న. ద్రోణము, దోనె.

పాలముంజెలు. వి బ (√ పాలు²) ధాన్య విశేషము.

వ్యవ మా యింటిలో నేడు పాలముంజెలు చేసికొన్నారు

పాలమున్నీరు. వి కొ (పాలు² + మున్నీరు) పాలసముద్రము, క్షీరసాగరము.

సీ. ప్రతివచ్చు నరవచ్చుఁ బాలమున్నీటికి శక్షయం బగుటవళాభివృద్ధి. భీమ. ౧. ౧౦౮.

గీ. లచ్చి వొడమినచోటికిఁ బచ్చిథిల్లు, నయ్యు నెయ్యంపువీటి కిం పారుకేల, కోటిమగ మానికపు మొలత్రాటి కెన్న, కేటిరైరి మించు పాలమున్నీటి కరిగి.

అచ్చ రా. బాల. ౭౦.

పాలమున్నీటికూతురు = క్షీరసాగరకన్యక, లక్ష్మి. (శ ర)

పాలమున్నీటియల్లుఁడు = క్షీరసాగరజామాత. విష్ణువు.

గీ. గంధవాహంబు లేదును గఱులు గాఁగ, విలయకాలానలజ్వాల ములికి గాఁగ, లచ్చి చనుదోయి కుంకుమ బచ్చెనయుగఁ, బాల మున్నీటి యల్లుండు బాణ మయ్యె

భీ మ. ౪ ౧౨౩.

పాలమున్నీటిరాకన్య = క్షీరసాగరకన్య, లక్ష్మి.

గీ. పాలమున్నీటిరాకన్య ప్రమదమునను

దశా ౨ ౨౮౧.

పాలముసిఁడి = పాలముసిని. వి (√ పాలు²) (చి ని)

పాలముసిని = పాలముసిఁడి. వి. (√ పాలు²) వృక్ష విశేషము. 🞴

సీ. మిరియంపు గాంగ్రయు కేలకు ఖర్జూర మూలంబులును బాలముసిని లీని, చెక్క లను . (చికి చి ని.)

పాలయిండ్లు = పాలిండ్లు. వి బ (√ పాలు²) కుచములు, చన్నులు.

మ త్తకోకిల...ఆక్కవల్, పాలయిండ్లు మరాళ ముల్ కడ భక్తి నీర్కరణం బగుల్ గా లలిం గలకంఠ విశ్చెఁ గొలంకుభంగిఁజలంకు చున్.

పిర. ౧ ౧౧౫. (పాలయిర్లు, ముద్రి. పా.)

పాలయిత. సం. విణ. (ఋ. త్రీ. ఋ.) పాలించు వాఁడు.

పాలవెల్లి[4]. వి. (పాలు[2]) ౧. క్షీరాబ్ధి.

క తెల్లని మేనును నవ్యుతము జిల్లన జల్లించు పొడుఁగు శిరశృంగములుం, దెల్లగ నర్థుల కోర్కులు పెల్లిగొలుపు మొదవు పాలవెల్లిం బుట్టెన్ భా. గ. ర ౨౫౨

గీ పొడమె, వెల్లవారవ మాపాలవెల్లియందు దశా ౨ ౨౭౬

౨. అంబుధి, సముద్రము

సీ సస్యభేదాంబుధు ల్పనుఁ బాలవెల్లి నా ఆం. భా 3. ౪౭

3 కాయమానవిశేషము, దేవునిపీఠముపై వ్రేలఁ గట్టెడు నొక విధమగు పందిరి

సీ మొల్లపూ మొగ్గల ముగ్గ విగ్గఁ బెట్టి మల్లె పూవులఁ బాలవెల్లి గట్టి తపతీ ౪. ౨౪

పాలవెల్లి. వి బ సస్యభేదము.

సీ పెద్దవంకలు పాలవెల్లులు ముత్తెపుసరులు సంకావులు చంద్రవంకలు... శాలి (గీ) ధాన్య మెసఁగుచు శాం వి కూన ౫౨. ఆం భా 3 ౪౭

పాలయోరెము. వి (√పాలు[2]) క్షీరాన్నము.

క. సరసాల్కుల జేజేయపు, డరవిరఁ బొగరట్టి పసిఁడిపూరివాణమూతో, డుతఁ దెచ్చి పాల యోరెం బతివలు ముప్పురకుఁ బెట్టు మని యిడి చనుదుస్. అచ్చ రా బాల ౭౪.

పాలరాయి. వి ఔ (√పాల[1]) పాలవలె తెల్లగ నుండెడిరాయి

వ్యవ. ఆ బుద్ధవిగ్రహమును పాలరాతితో నిర్మించినారు.

పాలవంక=పాలవాఁగు. వి (√పాలు) పాల వెల్లువ

ఉ చేవలి పాటపాట నరేంద్రుకతోఁ దిల తండులాన్వయశ్రీ నటియింపఁ గైసడలి వ్రేకనిచన్నులు పాలవంకలై, క నసి యార్చు... కాశీ. ౭ ౧౫౯

పాలవాఁగు=పాలవంక. వి (√పాలు[2]) ౧ క్షీరాబ్ధి, పాలసంద్రము

క ఇసుదక్కు మేను లాకుబలు, దొరకోలపుం బాల వాఁగుతో గలయనుంగై అ చ్చ రా బాల ౧౨౭

౨. క్షీరప్రవాహము, పాలవెల్లువ

పాలవిఱుగు(డు) వి (√పాలు[2]) కూకు, ఆమిక్ష.

సీ...ఆమిక్షసంజ్ఞ నై యలరుఁ గూకు,పాల విఱుగు నాఁగ.. ఆం భా ౨ ౧౩౨

పాలవెండి. వి (√పాల) తెల్లని వెండి, స్వచ్ఛ మైన వెండి.

వ మాణిటడుగుల శోధించిన పాలవెండి పాగ డమ్ములు... ప్రబంధ ౭౮

పాలసంద్రము. వి (√పాలు[2]) క్షీరాబ్ధి

గీ. చంద్రుఁ డుదయించె నప్పాలసంద్రమునను దశా ౨ ౨౪౨

సీ. పాలసంద్రములయ్యె నోలిఁ జెర్ల న్నియు నలుస బాబాలయ్యెఁ బుఱుఁగుశిల్ల అచ్చ. రా అయో ౨౦

పాలసముద్రము. మి. వి (√పాలు[2]) క్షీరాబ్ధి

చ . పరగు (బురిందటాకములు పాలసముద్రములో సమంబులై. విక్ర. ౧. ౯౦

పాలసుఁడు. విణ. (సం. పాలిశః ప్రా. పాలిసో, ౧ మూఢుఁడు, అవివేకి, యుక్తాయుక్త వివేకశూన్యుఁడు.

క. ఏలినవానిని దైవము, వాలిని బంధులను సమ
చితారాధన సంస్థితిఁ బ్రీతులఁ జేయని, పాల
సుఁడా ఫలములానవడు మనుజేంద్రా
భార. ఉద్యో. ౨ 33.

ఉ. కరుణాతిశయంబుఁ బ్రజా, పరిపాలనరతియుఁ
బెనఁగువడియుల్లములో, విరిగొన నిశ్చయము
నకుం, జోరఁజాలక తలఁకు పాలసుండును
బోలెన్ నిర్వ ౧౦. ౪౪

క. చేతోజాతవిమర్దన, భూతిగ నినుఁ గొలువనట్టి
పాలసునకు సం, ప్రీతింగుడువంబెట్టిన, దాతకు
యమదండనంబు తప్పదు రుద్రా. శివతత్త్వ.
౨౬౫ నీలా ౧ ౧౧౦

౨. పాపాత్ముఁడు

క. ఆలరిరైు శివుఁ బలికిన, పాలసుఁ డని తిదివి
వీరభద్రుఁడు ఫాలా, భీలవిలోచన దహన,
జ్వాలల మును దత్తు జన్నపాలను గాల్చెన్.
శివతత్త్వ 30౨.

౩. దుర్జనుఁడు

గీ. ..మేలితత్త్వ, లానివైచిక్కి కొంవనిపాలసుల
చెల్లఁ, జెదుమఁగల బల్లిదుఁడ వీవెగదవె
తండ్రి. అచ్చరా వాల ౧౫౯

పాలసున్నము. వి. (√పాల[1]) పాలగచ్చు.

సీ. పటుహీరములె చాలఁ బాలసున్న కెంపర్చ
శక్రాశ్మములె చాలు జాదు వ్రాయ.
వసు. ౪ ౪౧

పాలాడు=పల్లాడు. స. క్రి (√పాలు + ఆడు)
ఖండించు.

క. పలఁబాటినవానిని భటు, లలుఁగులఁ బాలా
డిరి... మనుచ. ౪. ౫౦

క. ఇలఁ దమకే సరి కేసరియులఘు పరాక్రమ
విరూఢి గనియుద్భటులై, రొలుఁగులఁ
బోవఁగనీయక, యలుఁగులఁ బాలాడి రప్పు
డవ్వీరభటుల్. రామా. ౨. 33.

పాలానుగు. వి.(పాలు[2] + అనుగు) దుగ్ధకుంభి. శ్రీ.
(శ. ర)

పాలారుచే(ర్చు)=పల్లార్చు. స. క్రి
(√పాలాడు ఇది పట్టుధాతుస్వార్థకరూప
పూర్వకముగా నేకటుచుగాఁ బ్రయోగములందుఁ
గానవచ్చుచున్నది). ౧ ఉద్దీపింపఁజేయు

మ. కాంతలం, గరఁగించె రతిలీలఁ గృష్ణుఁడు
గృపం గందర్పుఁ బాలార్చుచున్
భాగ ౧౦ పూ ౧౦౦౨.

౨ పీడించు, బాధించు

ఉ. మార్పుడు కాలయాపన మమర్పక యప్పి
శాచిఁ బట్టి పాలార్పఁగ నేల
భార ఆది ౭. ౨౧3.

సీ. కలువగ ల్పట్టిపాలార్ప కోరవేశ తగతెంచి
చనుదెంచు మగఁడు గలిగె శుక 3 ౭౦౪.

౩ క్రీడింపఁజేయు, ఆడించు

శా. ఈ రంగంబున వారు మీకు నెదురై యేకేనిఁ
జెద్దుంబుమైఁ, జేరం జూతురు మీరు గైకొన
మితోఁ జేపట్టి పాలార్చుచున్, గారింపకావల
నొక్కపూఁపునన యూమాలించి
హరి పూ ౯ ౫౫

క. బాలుఁడు గరమున నగ్రవ్యాళము దరి
యించి యాడుబడువున రక్షకపాలునిఁ
ద్రుంపక యూరక, పాలార్చుట నీతియె
శుభప్రద యింకన్. భాగ 3 ౭౭౯.

౪. చంపు.

గీ. పులులఁ జట్టలు చీరి దుప్పులను తెగ్గ, వేసి
లమ్ములఁ గ్రుమ్మి కూరాకువేసి, యమరఁ
జమరులఁ బట్టిపాలార్త్తు మిత్రుడు, సామి
చూచుము నీబంట్ల సత్త్వ వమచు.
పారం ౫ ౧ ౯౦.

౫. ఉపేక్షించు

ఉ. అట్టియెడ నీ కొడుకు గురునిం గదిసి యతని
కిట్లనియు.

గీ. పట్టిపాలార్చిదరు మీరు పాండుసుతులు, నీవు భీష్ముండు నలిగిన దేవతలకు, నైన మార్గాన వచ్చుచే.. భార భీష్మ. ౨. ౧౮౦

౬. ఎక్కువగా విమర్శించు

సీ. పసిబిడ్డనేమి పట్టిపాలార్పంగఁ దగవు గాదని రోల తలఁపఁ దర్యో కాశీ ౪ ౨౬౬.

వ్యవ. ఆమాటనే అంత పట్టిపాలార్చిద వేల

పాలావు. వి (పాలు² + ఆవు) ఎక్కువగా పాలిచ్చెడి ఆవు, పయస్విని (శ ర)

పాలాశము. సం విణ (అ ఈ అ) ౧ పలాశ వికారమైనది, మోదుగుది (శోల మొ) ౨ పలాశముయొక్క అవయవమైనది ౩ ఆకుపచ్చనిది ౪ పలాశసంబంధి,వి అ ఎం ౧ ఆకుపచ్చన ౨ తమాలపత్రము, చీకటిచెట్టుకాకు, హరిద్వర్ణము

పాలాశమం(ఖ)డము. సం వి అ ఎం మగధదేశము

పాలాస్త్రత్రాళ్లు. వి బ అశ్వబంధనరజ్జువు (గుఱ్ఱము కాళ్లు కట్టెడి త్రాళ్లు అని శ ర)

సీ ..కైజా కొరు యన హయశిక్షకంపనము వెలయఁ బాలాస్త్రత్రాళ్లన బంధరజ్జువు లొప్పు ఆం భా ౨ ౨౦౦

పాలి. సం వి ఇ ఈ స్త్రీ ౧ చెవితమ్మె, కర్ణలతాగ్రము ౨. అశ్రి, అంచు; కోణము ౩ శ్రేణి, వరుస ౪ అంకము, గురుతు ౫. ఎల్ల, హద్దు ౬ ఉత్సంగము, ఒడి ౭. ఛాత్రాదిదేయము, గురువధ్యయనకాలమున విద్యార్థిని పోషించుట ౮ యూక, పేను ౯. పోటు, మీసమూలుగల యాఁడుది ౧౦ ప్రశంస, పొగడిక. ౧౧ వంతెన ౧౨ చదరపుకొలను. ౧౩. ప్రస్థము, కొండచొత్తము ౧౪ పరిధి. ౧౫ ప్రదేశము. ౧౬ కత్తిపిడి, వాబా (శే. ని.)

వి. ఈ. స్త్రీ. ౧ స్థాలి. ౨. ఆతరన్య. ౩. ఒక విధమగు కాశా. (శై ని.)

పాలించు. సం స క్రి ఏలు

మ. ధరణీచక్ర మవక్రవిక్రమ కళాదర్పం బెలర్పంగ నేర్పరియై నిర్మలసత్య ధర్మనియతిఁ బాలించె... మార్క ౧ ౧౪౩.

పాలిం(డులు)డ్లు=పాలయిండ్లు. వి బ (పాలు² + ఇండ్లు.) స్త్రీ స్తనములు

సీ పసిఁడికుండలఁ బోలు పాలిండ్లభరమున సన్నపు గౌఁదీఁగె జలదరింప కాశీ ౧ ౩

కీ ఏ వీటిసతుల పాలిండ్లపై గంబూరనవహారములు చిప్పకవుచున్నాను. ఆము ౨. ౩

ద్వి ఎనయజక్కవలు పాలిండులు గాఁగ ద్వి హరిశ్చ ఉ ౨౬ వీర ౧. ౧౪౫

పాలిందము. సం వి అ పుం కుందురుకము. నల్లతెగడ, కాలమేషిక. శ

పాలింది. సం వి. ఈ. స్త్రీ నల్లతెగడ, కాలమేషిక శ

పాలింపించే. సం స క్రి పరిపాలింపఁజేయు.

క. క్రమమున సమస్తరిపులన్, సమరమున జయించి యగ్రజన్ముని మాన్యున్, విమల మతిన్ ధర్మాత్మజుఁ బ్రమదమునన్ విశ్వమెల్లఁ బాలింపించెన్ హర ౪. ౧౯౩

పాలింపిరము. సం వి స్త్రీ మండలి సర్పవిశేషము

పాలిక. వి అంకురార్పణ శరావము, వివాహాదులందు నవధాన్యములు మొలపించునట్టి మట్టిమూకుడు.

సీ. పాలిక జాజాల పాలిక జాఁగను నంకురార్పణ శరావాఖ్య దనరు. ఆం. భా. ౨ ౧౪౯.

పాలిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. పాలించు స్త్రీ. ౨. కర్ణపత్రము, చెవికమ్మ. ౩. కత్తిలోనగు వాని పదనుగలయంచు. ౪. పెరుగుచెన్న లోనగువానిని గోయుకత్తి.

పాలికాఁడు. వి. పాలేరువాఁడు
వ్యవ. ఈవాఁడు మాపాలికాఁపు పనిలోనికి రాలేదు
విణ.—(పాలు² + కాఁపు) భాగస్థుఁడు, భాగస్వామి (శ ర)

పాలికుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. గాధకుఁడు ౨. రక్షకుఁడు ౩. ముఖ్యుఁడు ౪. భూజ్యుఁడు. వి. అ. పుం. రాజు (శే ని)

పాలిచేట్టము=పాలికాఁపు. (√పాట¹) (శ ర)

పాలితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. రక్షితము ౨. నిర్వర్తితము, తప్పక అనుష్ఠింపఁబడినది. వి. ౧. ఒకానొక దేశము ౨. శాఖోట వృక్షము

పాలిపోవు. అ. క్రి. (పాలు²) రోగాదులచే ఒడలు తెల్లవాఱు
వ్యవ. దీర్ఘరోగముచే వాని దేహము పాలిపోయినది.

పాలియగాఁడు=పాళెగాఁడు.
(కోలఁదిసైన్యమునకు నాయకుఁడు, సేనానాయకుఁడు)
చ. కూరకా, గవనిఁ జిల్లరల్ చలుపు రక్కసి పాలియగాండ్రఁ గొట్టుచున్. కువల ౩ ౭

పాలియము=పాళెము దండువిడియు చోటు, సేనా నివేశము
ఆ. శిబిరగముఁ జేరి శృంగారవనముల, యందుఁ జేసి పాలియంబు దిగిరి. పార్వ. ౨. ౧౪౪

పాలిలము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) తిలచూర్ణవికారము, నూఁవిండితో చేయఁబడినది. (పిష్టకము, పిండివంట.)

పాలివాఁడు. వి. (పాలు¹ + వాఁడు) ౧. జ్ఞాతి.
గీ. పొట్టక్రొవ్వున నిప్పు దప్పుదమిఁ తోని, కడిమి యొఱఁగియు తెలుఁగవు గాక నీవు, పాలివాండ్రకొ పదునాల్గిటేలకోక, పాలను మేపరు లతనిచే బలిపి చనరె.
అచ్చరా. కుం. ౨౧.
౨. పాలేరువాఁడు. (శ. ర)
-విణ.- భాగస్థుఁడు, భాగముతీసికొనువాఁడు; శత్రువు
గీ. నీవు శుశ్రూష చిరకాలనియతిఁ జేసి, తేను వృద్ధుండ నైతి నా కింకఁ దపము, వలవదయ్య రాజును బాలివాఁడ యొవ్వ, రేమి సేసిన ఫలములరయద నృపాల
భాగ. ఆశ్ర. ౧. ౩౮
ఉ... ఈ, గంధవహాత్మజాది కృతకార్యులలోనొకపాలివాఁడ నై రాము. కి. ౧౫.
శా... ముయ్యేర నిర్విఘ్నంబునన కోల్పోవు పాలిదై నొంచె వన్, దైవం బిప్డు చతుర్థగర్భమిటుమీఁదం బొద్దు లామాలికిన్
హర. ఉ. ౫ ౫౫.

పాలీవతము. సం. వి. అ. పుం. కాంచనాస్య మనువృక్షభేదము. (ఇది పేడ పూసినమొక్కలు నాటఁగా మొలచినవి.

పాలు¹. వి. జా. (బ. పాళులు, పాలులు, పాళ్లు. ౧. దాయభాగము
ఉ. పాండుని యగ్రనందనుఁడు పాలడుగం దగనీడ దేని మాళ్కాం దన జేల ..
భార. ఉద్యో. ౨. ౧౩౪
క. పాలు గలవాఁడు మన కొక, జాలి యిడక తాను తారసానకు వచ్చెన్. ఆము ౩. ౩౨.
క. మీతండ్రియ పాళ్లులు విశ్లేషములఁ జేసి చనియె ద్వా. ౯.౧౧౨.
౨. వంతు, భాగము.

సీ. గంగాసుతుండు శిఖండిపాలితనికి...కుంతి
భవుఁడు ధృష్టద్యుమ్నుపాలు... భార
ఉద్యో. ౨. ౨౯

చ స్ఫురదురుఘోలక్షేత్రశిఖిఁ బూర్ణకరాముల
బింబ కెంక్కపాల్లరఁగ ననంగ నొప్ప శశి
ఖండము... ఉ సం ౮ ౮౧.

సీ శశికవళోదరచ్ఛదపుఁబావడ లూరు చకచకఁ
బిట్టి పాలికిఁ బెనంగ ఆము ౪ ౧౪౩
(ఇట సాపమ్యద్యోతకము)
ఆం భా ౩ ౫౫

౩. వశము, లోఁబడు

సీ చిన్నిపాపని నలుఁగులపాలు పడఁగఁ
బనిచి భార ద్రో ౨ ౧౪౪ మనుచ

క. బాలునిఁ గైకొని వసుమతి, పాలఁ బ్రియం
బొంద నునిచి... దశకు ౯. ౪౭

౪. సన్నిధి, ఒద్దు; సముక్షము, ప్రోల

సీ...వను వను నాకెందు.. తప మెప్పఁ
బలుపుఁచున్న నాతనిపాలికి .ఇంద్రుండు
తా వచ్చి...భార. ఆది. ౩ ౨౩

ఆ బ్రహ్మచారి గురులపాల వసించి వేదమ్ము
చదువవలయు ధర్మనియతి విజ్ఞా ఆచా
౧౯.

ఆ. నాకుఁ బోడ మత్స్యనరపతి సద్ధర్మవర్తి
మజనహితుఁ డవార్యబాహుబలుఁడు గాన
నతనిపాల నుందుఁ దగ వైనపనుల నిలుచు
టభిమతంబు భార. విరా ౧ ౬౪.

ఉ వచ్చినచెంచులోనిఁ గని వాఁటవాఁడు
నృపాలుపాలికిం, బొచ్చెముకేక తోకొనుచుఁ
బోవఁగ విక్ర ౨. ౧౨౪

౫. పౌరుషము; బలము, శక్తి
(చూ. పాలుమాలిక)

౬. పక్షము, ఎడ.

ఉ. వీఁడొకరుండె యింక బలవిక్రమసంపద
గల్గి పోరిలో, వాఁడిమిసొంపు మూపగల
వాఁడు సుయోధనుపాలఁ జేర్చు నీవెఁడిమి
మూసి రూపడఁపు వీఁక బురందరపుత్రి ..
భార. కర్ణ. ౧. ౬౭.

క. పాపకృతం బగుదుర్గతి, ప్రాపుఁ గనకయుండ
నను బ్రబోధాధికలీలాపరిణతుఁ గావించితి,
నాపాలిటిచేల్ప వీవు నరనుతచరితా.
భార ఆర ౫. ౧౨౬.

ద్వి బసవబాలుండ నాపాలిలింగంబు, పండితా.
పురా ౧౬౪ పా

-విణ-అధీనము, వశము

ఉ. ద్రోణుఁడు భీష్ముడుం గృపుఁడు ద్రోణ
సుతుండును గర్ణశల్యులుం, బ్రాణము లాసు
యోధనునిపాలివ యంద్రు...
భార ఉద్యో. ౧. ౨౯౯

క పరవశ మై మనము చెవులపాలిద యయ్యెన్
హరి. ఉ ౯. ౨౧.

క ఏల వెఱఁగంద నొకరుని,పాలిటిదే బుద్ధి
వైశ్యబాలిక వినకే. [illegible]యూర. ౨. ౬

౭ అర్హము, తగినది.

ఆ. ఎవ్వఁ డొఱుఁగఁబడిన నెఱుఁగంగఁ బాలిది,
దైవనరుల్లయునియు నవగితంబు, లగుట
యీపరాశరాత్మజుఁ డాశ్రిత,కోటి కర్థిఁ
గృష్ణుగుఱించి చెప్పె
భార అను ౪. ౧౬౬.

ఉ అయ్యనిశేకి చెడుగు .నవ్వఁగఁ బాలు
రాగవమునం బడఁ బాలును నిండపాలు పై.
మనుచ ౩. ౧౩౫

సీ. మనుజఖాదిస్వేదములిన వస్త్రాదులు దాల్పఁ
బాలిబిరొ మందారతరులు
ప్రభా. ౧. ౪౩

౩ అవశ్యకము.

క. విను మనుజాన కవ్విధమునఁ, దనచేసిన సుకృత
దుష్కృతంబులు నొంయుం, దన కనుభవింపఁ
బాలివి .. భార. అర. ౪. ౧౪౨.

జ: పాలాడు, పాలారుచు, పాలికాఁపు, పాలి చుట్టము, పాలివాఁడు, పాలుగోలుపు, పాలుగొను, పాలుపడు, పాలుపఱచు, పాలుపుచ్చు, పాలుపోవు, పాలుబాస, పాలుపెట్టు, పాలుసేయు, ఇం.

పాలు². వి. బ. (సం. పయః. క. హాలు. త. పాల్.) ౧ క్షీరము.

(దీని నొకొకవి ఏకవచనముగాఁ బ్రయోగించి నాఁడు)

ద్వి...కొడుకుఁ, బా యరి యక్కునఁ బట్టి పాలిండ్ల, నొత్తి
ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. ౭౦౩౭

గీ. పాలఁ బుట్టినమాత్రాన మేలిగుణము, లేదు నీ కేల గల్గు నోనీరజారి. మనుచ. ౩ ౪౧

సీ...పోసవాల్ పాలు వాఁ బొల్చు బహుళ, క్షీర మగు .. ఆం. భా. ౨. ౭౧౮.

౨ పత్త్రిమొదలగు చెట్లయందుఁగలిగెడి తెల్లని రసము; రసము (శ. ర.)

(చూ. చెఱకుపాలు)

—చిదిమినపాలువచ్చు = మిక్కిలి మార్దవమగు; దయారసముతో నిండు

గీ. ..ఒడల్ చిదిమినఁ బాలువచ్చు, అతఁ డిది కార్య మని నిశ్చయంబుసేఁత నాయభాగ్యంబ యెుండొక చేయునేల
నిర్వ. ౯. ౭౨

—పాలఁజల్లిన నీరుంబలె = ఎరమఱిక లేనట్లు

క. కలలోపల వాలుక పూసలలో వారంబుఁ బాలఁజల్లిననీరుం, బలె వెలి యొఱుఁగక...
పాండు ౩. ౪౯.

పాలవంటికులము = స్వచ్ఛమైన కులము, అకలంకమైన వంశము.

గీ. కాఁపురగోడలు కంచుంత కాఁపురంబు, పాలవంటి కులంబుఁ గాచ్చుఁబాడి యుతికె,
పాండు. ౩. ౭౧.

ద్వి. అలయుల్ప ముఖమునకై పాలవంటి, కులము మాలగఁ జేసికొని మనుచుంట. ద్వి. హరిశ్చ పూ. ౧౩౫౫. శకాం. ౩. ౭౭.

పాలలోఁబండ్లుపిసుకు = కీడు గలిగించు, అనిష్టమును గలిగించు.

పాలలోఁ బండ్లు పిసుకగానే పాలు విఱిగి పోవును.

సీ. గడ తేదనఁగ దేవకీదేవి బలఁగ మొప్పినఁ బాలలోఁ బండ్లు పిసికి రమ్మ
ఉ. హరి. ౫. ౭౬౦

పాలేటిచూలి = లక్ష్మి.

సీ. పాలేటి చూలి రైయాలగాపరి యయి, తద్దయు మేల్వాడు ముద్దరాలు.
అచ్చ. భా. ౧. ౫

(ఇట్లే పాలేటిరాచూలి, పాలేటి రాచకన్నియ. ఇం.)

సీ. ఏ సుందరాంగి పాలేటిరాచూలన నమృతంబుతోఁగూడ నవతరించె బ్రహ్మ. ౧. ౪.

క. పాలేటి రాచకన్నియ, మేలారెడు చూపు లేక మిడుమిడు కంచున్, జాలిం బురపురఁ బొక్కుచుఁ, దూలిరి రక్కసులు కీడు దోఁచిన నధిపా. భాగ. ౮. ౭౯౦.

పాల ముంచినను నీళ్లను ముంచినను = రక్షించినను శిక్షించినను.

ఉ. నీ విఁకఁ బాల ముంచినను నీళ్లను ముంచిన మేలటంచు నిటా, లావిరిఁబోణి కన్నుఁగవ కాత్రికవృత్తి వహించి...చం. రా. ౩ ౪౮.

పా: పాలలోఁ బడిన బల్లివిధంబున.

చ. ఉమ్మలికంబునఁ గొంత యుంతకున్, బడుగయి పాలలోఁ బడిన బల్లివిధంబున నుండ కుండునే. భార. ఉద్యో. ౩. ౧౩౫.

జ: పాలకి, పాలకడలి, పాలకుప్ప పాలకూడు, పాలకోడిసె, పాలగార. ఇం.

పాలుఁడు. సం విణ (అ. ఆ అ) రక్షించు వాఁడు, కాచువాఁడు ఉదా : గోపాలుఁడు, నరపాలుఁడు.

పాలుకము. సం. వి. అ పుం మాపము (శే ని)

పాలుకుఁడు. సం. విణ (అ ఆ. అ) సూప కారుఁడు, వంటవాఁడు వి అ. పుం అధ్వ ర్యుఁడు (శే. ని)

పాలుకొలుపు స క్రి. (√పాలుకొను)—పాలు గొనఁజేయు—పంచిపెట్టు

సీ ఏపరాత్పరు దివ్యరూపానుభావంబు భాగం బులకు మేలు పాలుకొలుపు

కృ శతకం పీఠి ౯౪

పాలుగాఱు. అ క్రి. (పాలు^{2} + కాఱు)
౧ పాలుస్రవించు ౨ మృదువగు

సీ పాలుగాఱుచుఁ జంద్రుమేలు గానఁగ నొప్పు మోహనంబగు నగుమోముగోము

వాల్మీకి 3 ౧౧౯

పాలు(ల్)గొ(గొ)ను. స క్రి (పాలు^{1}+ కొను) పంచుకొను, విభాగముచేసికొను

ఉ ఆదిమశక్తి యైన తుహినాచలరాజతనూజ వోలె మ్ము, త్రైదుప పై నికేశ్వరునియర్ధశరీరము పాలుగొమ్మ

శైవ ౬ ౧౪

సీ ఎత్తి పాల్గొనిరి శచీంద్రునంటివానిఁ గల గుండుపెట్టిరి కలశవార్ధి

శైవ ౭ ౫౧

క మనుమలు తారతనము పాల్గొన యోగ్యతి గల్గి పంచుకొనుచోఁ దమకున్, జనకులు పెక్కం డ్రైనను, జనకులయంశములు గొనుట సద్ధర్మ మిలన్

విజ్ఞా వ్యవ ౧3౪

పాలుసు. వి (√పాలు^{2}) పాండురోగము, తెల్లఁబడుట

సీ. పాలుడు జాఁగఁ బాండువు విలసిల్లు .

ఆం భా. ౨. ౧౨౭

పాలుప(ల్పు,వ)డు. అ క్రి. (√పాలు^{1})
౧ భాగముకొను, సిద్ధపడు.

గీ దౌని ప్రత్యక్షముఖ్యప్రమైకసిద్ధ,బహు విరుద్ధార్థములు చెప్పఁ బాలుపడిన,యట్టి వేదాంతమే శాస్త్ర మయ్యెనేని, గాద్ధమతి మది చేసినపాప మేమి ప్రబోధ. ౨ ౭

ఆ కమలలోచనుండు ఖలుల శిక్షింపంగఁ బాలుసేయ నీవు పాలుపడితి,వి .

భాగ. ౯ ౧33

౩. . . పరిఘూ,కారములు కందమూలాదా యులకుఁ బాలువడెఁ గదా నీకరమల్.

హర ౭ ౧౧

సీ పాలుఁడ నని పట్టపగలు నట్టేటిలోఁ బలుఁ చేఁతలకుఁ బాల్పడినవాని. విప్ర ౪ ౪౪

క అల్పముల కేమి కృతనం,కల్పుల మై యదు గఁద్రొక్కఁ గలపా లేమో,పాల్పడి గమ్మనుమా యల,కల్పాంతము దాఁటియేడ్ గాడ్పుల నిటకున్. రామా ౭ ౪౦

చ పలుమఱుఁ దప్పులే పెకకఁ బాల్పడి యుండుటగాక దుష్కృతుల్, తెలియఁగఁ జాల పెట్టు రసదీపకకావ్య కళాకలాపమ్య ములే కవిరా ౧ ౧౭

౨ కలుగు, సంభవించు

క నృపధర్మ పై క్వధర్మ ము,లపాపకర్మ ములు జీ నాభావముపా,లుపడినబ్రాహ్మణునకు

భార శాం ౫ ౪౯3

గీ కులము నెల్లను బొలియింపఁ గుత్సితంపు బ్రదుకు వచ్చెను యనుపగ పాలుపడఁగఁ బ్రమద మొసఁగుడు దైవలోక్య రాజ్యమైన

భార శాం ౧ ౪౫

ఆ. ఎచట నున్న నెచటి కేఁగిన నీపాద,పద్మ భక్తి మాకుఁ బాలుపడును, గాత మనే యగుడు...రామ... అధ్యా. ౧౫. పా (స్వాధీనమగు. అని శ. ర.)

౩. వశముగు, అధీనము

... ప్రోవఁగఁ జెందునీకపాల్పడినదికర్ణనాదులౌ భారతసంహితవిల్పుచాడ్పునన్.

పాండు. ౩ ౩౮.

(నీకే చెల్లినది అని భావము)

౪ అర్హమగు, తగు

సీ. ఈరైవతక శైలచారుకూటనిటంక కేలి కిం కవ్వతె పాలుపడునో పారి. ౧. ౧౩౧.

సీ. క్షితిశిరోభూషావిశేషనిర్మితికిఁ బాల్పడుపడి యచ్చుల ట్లడుగులు దగ

పాండు. ౧ ౧౩౧

౫. సమర్థుఁడగు, శక్తుఁడగు

క బలి నొకనిఁ జెప్ప నేఁటికి,బలవంతుల నెల్ల నోర్వఁ బాల్పడిరాఁ డా, జలరుహాక్షా భుఁడు లోకంబుల వరివికి నెదురఁ జాలు పురుషులు గలరే పారి ఈ ౧౦ ౧౮౫

పాలుప(ల్ప)ఱుచు. స. క్రి (√పాలుపడు) పూనఁజేయు సిద్ధపడఁజేయు

సీ మాధవస్మరణంబు మాన్పి కాళ్కాదిపర నంబునకుఁ బాలుపఱుపనేని

విప్ర. ౨ ౧౪

గీ అర్హలక్షణసంపన్న మైనహయము, భూప్ర దక్షిణసంచారమునకుఁ బంపు,భట్టిఁ దద్ర క్షణమునకుఁ బాలుపఱుపు.

విక్ర. ౫ ౬౩.

పాలుపుచ్చు. స. క్రి (√పాలుపోవు) ౧ (పాలుపోఁజేయు) విభాగించు. (శ. ర) ౨. నిర్ణయించు.

ద్వి. పాలును నీళ్లు నేర్పఱిచి యారెంటిఁ, బాలు పుచ్చిన మీఁద బాధింప మనుఁడి.

ద్వి. శ పా౺ర పా.

పాలుపోవు. అ. క్రి. (√పాలు[1]) పాల్పోరగు, విభక్తముగు.

గీ. అసురులకు దేవతలకు నయ్యవసరమునఁ, బాలుపోకుండె నప్పు డప్పద్మనయన, యుభయవాదులు గూడి యయ్యోర్పులాక్షి, పాదపంకజములకును బంటు లైరి

పారి. ౭. ౧౦౫.

(బుక్క్యమూకపర్వతవర్ణనము) — ద్వి బలశోధి మొదలుగాఁ బరగుదేవతలు, కిలయు నంబుధిఁ దచ్చి కిన్నవస్తువులు,పనివడి తమలోనఁ బాలుపోకున్న,వునిచిరో... దీనిపై ననఁగ

౪౦ రా. ఆర ౧౯౪ పా ౧౭ పం

౨. నిర్ణీతము (బ్రౌ., శ. ర)

(వ్యవ.) నాకది యెటుచేయుటకును పాలుపోలేదు

పాలుబొన. వి (√పాలు[1]) ఉభయరాశ లైన అంబారమలో కాఁపువానికిఁ జేరవలసిన వర్తన ధాన్యము. (శ ర, బ్రౌ)

పాలుమా(ల్మా)లిక = పాలుమాలిక. వి సోమరితనము. (శ. ర, బ్రౌ)

పా(లుమా)ల్మాలు=ప్రాలుమాలు. అ క్రి ౧. అనపడు, కక్కుఱితిపడు.

రగడ పాలుమాలి నృపాలునుత వనపాలు లిడునులుపాలు డాచెను

చంద్రా. ౪. ౨౩౪.

గీ. వానిఁ బోలినవెఱినీటుకాని నొకని. క కర బాలివోవని మగవాఁలిని గూర్చెద నీకుఁ జాలలేవడిఁ బాల్మాలినయది యనుచుం బిలిచిన... కుక. ౧. ౪౪౭

మ రమణీబృందముఁ జూచి వాయుజలపర్ణ గ్రాసు లాగాధిపుత్రముఖుల్ సైతము పాలుమాలిరి పయోదధ్యాజ్యశాల్యన్నభో, గముసం గ్రొవ్వెనరుల్ జితేంద్రియు లనం గాఁ జెల్లునే. మల్లభూ. ౯౦. ౧౧౦.

౨. సోమరితనముపొందు, బద్ధకించు.

క. అలసటలే కనుమ్మాగుణ మందక తగ్గక
తొట్రుపాటునం, గలంగక పాలుమాలక
వికారముం బొందక యాలసింపకం, దొలం
గక నిద్రమబ్బుగాని కూలక నిద్దఱు గూడ
కొంతతోం, దలియకటారివాని బెడిదంపు
డాగం బొనరించి రంతయుచా.

హంస. ౩ ౨౩౧

ఉ. కూలికి నూరె లంటి కిలగూరలకై పాల
మెల్లం జుట్టి పా, ల్మ్రలకి యాత్మబంధు
జనులం దరియం జని ప్రాంకలబ్బ్లకై, కూళ
తనంబునం బ్రభులకుం దమమర్దన మాచరించు
చుణ్ణా. శుక ౨ ౩౬౩.

౩ లొంగు, వశమగు

సీ. పాలుమాలింపక పంచేంద్రియోద్వృత్తి నడిం
చినకాండిల్యనంతవాని చంద్ర ౨ ౪౮.

పాలువె(ల్వ)ట్టు. స. క్రి. (పాలు + పెట్టు) ౧ భాగించు, పంచు.

సీ. తండ్రి యీహాస్తగతం బైనయర్థంబు పెట్టి
వానికిం బాలువెట్ట పేల.

వా. పంచ ౧. ౫౧౫.

వ ..కామక్రోధలోభ మోహంబులకును
వెలువేల యధికారంబులు పాలువెట్టిత నవి
రొయ్యాడి యుంటేని... నైష. ౪. ౧౩౪.

౨. నిర్ణయించు, స్థిరపఱచు (శ ")

౩. నియమించు, ఏర్పఱుచు

సీ. కోదండగమి గూర్చుకొని దేవకీదేవి భక్తిం
గంతి భజింపం బాలువెట్టి.

జై. భా. ౩. ౭౧.

ఆ. పగఱలోన నొకనిం బాల్వెట్టు మెట్టుకాం,
దైన సమయం జూచి యడగువాడ.

భార. కర్ణ. ౧. ౨౭౯.

పాలుమి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. భార్య, ఆలు. (శై. ని.)

పాలుసేయు. స. క్రి. (√పాలు1) పంచుచేయు, నియమించు.

ఆ. కమలలోచనుండు ఖలుల శిక్షింపంగం, బాలు
సేయ నీవు పాలుపడితి, వైన నింకం గాలు
జాపనుం దైయున్న, తపనిం గాపు మీవు
ధర్మవృత్తి భాగ. ౯ ౧౩౩

పాలూఁకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కింకరుఁడు.

పాలూరము. సం వి అ న గోత్తిపలము, ఎఱ్ఱ కలువ (శ ని)

పాలూరుఁడు. సం వి అ. పుం దూత. (శ ని)

పాలెలు. వి బ. పిల్లల మొలత్రాటియందలి వెండి బంగారముల బిల్ల (శ., ౬ ప్రా)

పాలెము = పాళెము1. వి ౧ పరివారము, సేన

గీ. పాలె మేమని గిరిం జూడం బవరి యుంపు వారి
మడికావుమలకు నిపాలె మిడుగా.

పార్వ. ౨. ౪౦.

వ రాజవాహనపాలెంబుం దివియించెద నని
చలము పట్టి... రా. వి. ౫. ౨.

౨. సేనానివేశము, దండువిడియుచోటు.

గీ. బంటు పెఱుంగవు గాస మి మ్మంటెం గసరె,
దవసరము వచ్చె మముం జూడు మనెడు
వారు, వైరి మగధేంద్రుపాలెంబునందు రిపులు,
డాసి చేవాసి యెలతాలు జేసిరపుడు.

రా. వి. ౫ ౫.

౩. చిన్నయూరు, చిన్నగ్రామము.

ఉదా: రావులపాలెము, వాదపాలెము.

పాలెంబులుండు. అ. క్రి. (√పాలెము) కావలి యుండు.

సీ. పాలెంబు లున్నట్టిభయదానవకావలిం గిట్టి
మూర్కొనంకుండం గిటదంచి. హై. ౩. ౨౪.

పాలెముండు. అ. క్రి. (√పాలెము.) కావలి యుండు, కాచుండు.

సీ పండువాహురశాలి పావడం బిచ్చినభద్రేభ ములం బిఁకఁ బాలెముండు భీమ ౧ ౩౪.

ఉ. నందివినాయకాదిగణనాథులు గూడిధృతా స్త్రశస్త్రులై రెండలు పాలెముం దురు మహీధరకన్యకు సావధానులై నంది వినాయకాది గణనాథులుగూడి ధృతాస్త్ర శస్త్రులై యందలు పాలెముందురు మహా ప్రభుపీఠికి దక్షవాటికిన్ భీమ ౩ ౧౬.

ఆ పాలెమున్న వారిపై నొల్కి బూడిదమందు చల్లి. ద్వా ౧౦. ౧౨౧

పాలేరు=పాలేరువాఁడు. వి. (పాలు[1]+ఏరు[1]) పేఁడిపాలికిదున్నెడుమదఁకవాఁడు. (శ. ర.)

ద్వి ఏకేళ భూమి పాలేరులు గలిగి,కూర్మి సస్యంబులఁగూడి రహించు.

ద్వి నల ౧ ౨౩౦

పాలేరువాఁడు = పాలేరు. వి (√పాలు[1]) పేఁడిపాలికి దున్నెడి మదఁకవాఁడు (శ. ర.)

పాలేఱు. వి జా. (పాలు[2]+ఏఱు[2]) ౧ కాంచీ పురప్రాంతమందలి ఒకానొకనది.

క... మూరుకేరి కలహంసీమండలకాండవఖండన, పాండిత్యంబునఁ దనర్చుపాలేటిదరిన్.

పరిమ ౪ ౨౨౩

౨. పాలసంద్రము.

దండకము తొల్వేల్పులు వేల్పులుం గూడి పాలేఱు బే ద్రచ్చుచో. నీలా ౨. ౪౧.

గీ. అట్టిదంతులలారి,కౌలఁపుపాలేటి నిండుజాబిలి యనంగ. అచ్చ. రా. బాల. ౧౧.

పాల్లకుఁడు. సం. విణ. (అ. పల్లికా. అ.) పల్లె యందుఁబుట్టినవాఁడు, పల్లెటూరివాఁడు, జాన పదుఁడు.

పాల్లవ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పల్లవములతోడియాట.

పాళ. వి. (క పాళె) పోఁకలోనగు చెట్లకొక్క కప్పడిప్పతోఁగూడిన పూలగుత్తి.

రగడ పాళ కల్లది పోఁకఁ బ్రాఁక బందము దొగియ,నాళి యది దిగజాఱునట్టిదందము నగిరెయి మనుచ. ౩ ౧౪.

(బ) ధాన్య విశేషము.

మ. సారిదిం బేర్చినతీఁగమల్లియలు ఖర్జూరంబులు న్పుప్పమం,జరులు న్మామిడిగుత్తులు న్గుజు మతు ల్పంచెంగలు న్పచ్చగ,న్నెరులుం శాళలు గల్గి రాజవపుఁగాంతిం దారు ముబ్బాసి చేఁలరుదార న్నగుఁ బూవుఁ దోఁటల బలాకానీకదంభంబునన్.

ఆము. ౧. ౬౬.

(ఇది రెండర్థములకు నుదాహరణము.)

పాళము. వి (సం ఫాలమ్, పారమ్, క పాళ, త. పాళం, మ. పాళం)

౧. (బంగారుమొదలగువాని) ముద్ద

ఉ. పాళము మీఱు పెద్దపెదపాళము లై బలి తంపుఁగాఁగులన్,మూలుగుచున్న ప్రాఁబసిఁడి ముంచి ధనార్థుల కిచ్చు

పాండు. ౪. ౨౧౧.

౨ సమయము

రగడ భామ కోయకు వేగపడి పూఁబాళఁ బాళము గాదు సేఁటికి. పారి. ౪. ౧౬.

౩ విధము (శ ర.) ౪. (=పాళా) బంగారు. మొ. వానికడ్డీ. (శ. ర.)

౫. హద్దు, మేర, అవధి.

ఉ. భవత్తమూజునకు నే మొనరించినయట్టి దేమి యా, పాళము దప్పఁ గ్రొవ్వినయభాగ్యుల కూరక యొడ్వవచ్చునే. కాశిఖ. ౫. ౫౧.

పాండు. ౪. ౨౧౧.

పాళా = పాళము. వి. (త పాళం)—బంగారులో నగువాని—కడ్డీ. (శ. ర)

పాళి. వి. (సం పాళికా.) ౧ జూదమాడెడు పలక

ఉ...ప్రాణివితతుల్ పాలెల్ పగల్ రేయి పా,చికలున్ లోకము లెల్లఁ బాళియును గాఁ జేకూర్చుకాలంబు.

మల్లభూ. వైరా ౪౭

చ. బలితపుఁబద్మజాండ మనుపాళి ఘటిం చట మీఁద బద్ధజీవు లనెడిసారె లుంచి రహి పుట్టఁగ నమ్మిహిలేందుజాముల్,గల బలు పాచిక ల్గొని చవు ౧. ౯౬

౨. పారెలపోఁత.

గీ. సకలనుతమాతసాక్షమాలికలొ గుప్త, మనుజ పాళులొ దేవసంప్రార్థనములఁ,బూను గొత్త మ్ములో రాజ్యధూరిభగము,లిల సదాపాళ వృత్తుల కేల సెపుమ హ. న ౩. ౧౪.

పాళియ=పాళె. వి. ౧ జూదమాడుపలక (శ ర.)

౨ పాత్రము, పళ్లెము

గీ తఱుసుద్యాహమునకమ కేంద్రదిగ్వి, లాసవతి పైఁడిపాళియఁబోసి తెచ్చు పాదములొనాఁగ రాగపూర్వోదయొండు,బింబ మునఁబొండుకి రణాంకురంబు లెసఁగె. కు. సం ౫ ౧౧౭

పాళియము=పాళెము. వి (త పాళియ) (శిబిరము, సేనానివేశము 1)

ఉ...పూ, ర్వావనిభృత్తటాటవుల నాఁటవికుల్ మృగయా విహారముల్, చేవ దలిర్పఁజేయు టకు శిఘ్రమ పాళియ మెత్తి కుంభజ, గ్రామనుతాప్రతీరగిరికాననమధ్యమునన్ వసిం చుచున్. కాశ ౩. ౫౨.

శ. అప్పుడుఁ జెల్లెలు బలె మన్నమెప్పుడు నిలిఁ గూడియుండ నిద్దఱమును సొం, పొప్ప నని బాఱ పాళియ, మప్పడె యెత్తి వడి నరిగె రిమకావతికిన్.

బాల్మీకి. ౩. ౧౩౯.

పాళి[1]. వి. ౧. వ్రాసెడి యినుప కలముకొనక్కు- కొన (శ ర) కలమునకు కొనను తగిలించి వ్రాసెడి యినుము మొదలగువానిముక్కు.

ఉదా: బంగరుపాళి, ఇత్తడిపాళి మొ.

పాళి[2]. వి. ౧. జూదమాడెడు పలక. ౨. వాదము.

పాళి[3]. వి మల్లయుద్ధ విశేషము

మ. జవసత్త్వంబులు మేలె సాము గలదే సత్రా ణమే మేను భూప్రవరుం బోసన మి మ్మనంగి వలెనే పాళి లభిష్టంబులే

భాగ. ౧౦పూ ౧౩౩౧.

పాళి[4]. వి. కాలనియమము

(వ్యవ) సప్తాహములో పాళి లేర్పఱచుకొని భజన చేయుదురు

జ. పాళిజ్వరము

పాళిజ్వరము. మి. వి. (√పాళి4) కాలనియమ మునుబట్టి తగులుచు విడుచుచు నుండెడిజ్వరము

గీ. కటుకరోహిణిఁ జనుఁబాలఁ గలయ నూఱి, కడుపునకుఁ బోసి రాయిడ లెల్లఁ గలయఁ జమురఁ,దీఱుఁ బాళిజ్వరంబులంతియు వసయు, గరిఁటె తామరసంబునఁ గలిపి చముర

(వై శి. చి. ని.)

పాళె=పాళి, పాళియ, పాళి. వి (సం పాళికా) జూదమాడెడు పలక.

సీ పాళె యుం చన కారిఫలము పేరు

ఆం. భా. ౨. ౩౦౫.

పాళెగాఁడు. వి (√పాళెము) ౧. దొర, ప్రభువు; సేనాపతి.

సీ. పాలుపొందుపండుకావలిపాళెగాండ్రకుసున్న దాడిమ మిచ్చి కుడురుపఱిచి.

చంద్రా. ౪. ౯౪

గీ పఱఁదరూరచ్చులును గల్గి వచ్చె ఱెఱకు,
పాళెగాఁ డొక్కఁ డా చంద్రభానుకదకు.
చంద్ర ౨. 3.

చ అనయము జీవకోటికి భయంబుగ దారులు
గట్టి కొల్లఁగొ, కొన పెల విచ్చెఁ జోరులకుఁ
గూర్మి పరాంగనలన్ రమింపఁగాఁ, బనిచె
విటావలిన్ భువనబంధుఁడు శేనియరాజకం
బుచేఁ, దనరప మై చరించె వసుధాస్థలి
సేటిపాళెగాఁడొగిన్   అని 3 ౯

గీ దొంగలు మన్నీలు చెలులు ౦డుగులు జెట్లు,
బంట్లు కబ్బంపుఁగూర్పుఁ లావాళెగాండ్రు,
గడనచేడియ లూడిగేల్ గాణ లాజ్ఞ, బాఁప
నయ్యలు దీర్పరు ల్బలని కొలువ
నీలా ౨ ౪౯

పాళె(ము)పట్టు. వి (√పాళెము) వందునివసించెడిచోటు, నివాసము

మ గురుఁ డాచార్యుఁడు ... స్వర్లోకము
పాళెపట్టు ద్విరదం బైరావతం బిట్టియ,
చ్చెరు వౌపాధన ముండియున్ మఘువుఁడు
మల్లభూ నీతి ౭౧

చ. కవి వచియించె రాక్షసనికాయ్యము గాఁగల
దంచు, దండకాటవి యటు గాన నిల్వు
మచటన్ బదునాలుగువేలరక్కసుల్, భవ
దనుజమ్ములన్ గొలువఁ బాళెముపట్టొకచో
రహింప నీ,యవరజ దీని శూర్పణఖ పారసి
కొంచు పమాదరంబునన్
ఉ రా. ౪ ౧౦౯.

సీ. కమలాకరములు పాళెముపట్టు కొసఁగద
రెంచుఁడీ వాదన నంచలార
చంద్రా ౪ ౯౨. (చి ని. పా.)

పాళెము=పాలెము. వి. ౧ పాళెగానిపట్టనము. (శ. ర.)

౨. చిన్నపట్టనము; పల్లె.

వ... పరిక్రమించి వెలిపాళెంబుకట్టగడపటఁ
గటకారు కుటీరవాటికం బ్రవేశించి.
క్రీడా. ౬౫

3. పట్టనము, పురము.

గీ మింటిపాళెంబు లేర్పుమక్కుంటికూళ్ళ,
గతినిపాతితకోహిణస్కంధుఁ దనిల, మాన
పాతితవేగసంపద్ఘనుండు,తార్క్ష్యుఁ డేతెంచె
దానవధ్వంసికడకు. పారి ౨ ౬౧

ద్వి. ఆలంబు సేసి పాండ్యావనీపాలు,పాళెంబు
డాసి తద్బాలికామణుల,మొలవెట్టఁగాఁ
దనమాఁకలచేత,. నెలవట్టి తప్పించి చెలఁగ
నాపట్ల   రఘునా ౪. పా.

సీ మూఁడుపాళెములు తెంపున గెల్చి పాదలు
జాబిల్లితాలుపు వేల్పుబీర మెంత
యయా ౧. ౭౩.

౪ దేశము.

ఉ పెబ్బదిరెండు పాళెములు రీవిఁ దలిర్చ
సమస్తదుర్గముల్ జొబ్బిలు
హంస ౧. ౫౨.

౫ దండు, సేన

చ అద యిదె వచ్చె వచ్చె నరసాధిపుడాడి
యటంచుఁ బాళెముల్,బెదరి బరిదుఁ డేఁగు
సెడఁ దెంపరి భానలు వెన్కముందుగాఁ,
గదిసి.   నరస. 3. ౧౨.

మ ఇది యేమో మనపాళె మెల్ల వగ నట్టిట్టై
పెతం జెంద నిన్నదిలోన న్వినవయ్యె వాఁడు
మొఱ   శుక. ౧ 3౭౭

౬. సేనానివేశము, దండువిడియుచోటు

సీ. వేలను పాళెము వీడుపట్టు విడాయ విడిది
యం,చనఁగ నివేశ మొప్పు.
ఆం. భా. ౨. ౧౯౪.

ఆ ఇట్లు పైచి దాన నిలమీఁద దనుజాండు,
దిమ్మదిరిగిపడుటఁ జేతి చూచి, యనుభవింపు

చేసినంతయు విని పాళెముననుండి మరలి విభునిఁ గని భజించె.

రామా. 8. ఉ. కిష్కి 1. 108.

8 రాజగృహము, దివాణము

కు. కుంభోద్భవుపాళెమున వి, కుంభు దివాణమున భృంగి కులపతి గాఁగాఁ, గుంభోద్భవువగఁ దెలిసి, శంభుని కింకరులు గర్వాంగంధమునన్

హర 16.

6 చోటు, వాసస్థానము

చ కలువలమేలికందువలు కాముని యొయ్యపుఁ బాళెముల్ విరోధ్యులఁ జలఁకించువేళలు

భాగ 10 పూ 62.

రగడ వేంకటశైలము విగతికరాశము, వేంకట శైలము విష్ణునిపాళెము ప్రబంధ 36.

6. తావలి, కాఁపు చూ పాళెముండు

జ పాళెగాఁడు, పాళెపట్టు, పాళెముండు, పాళెముడిగు, పాళెమువెడలు

పాళెముండు. అ క్రి (√పాళెము) కాఁపుండు,

సీ పండువాఁడురకొణి గావడం బిచ్చినభద్రదేహములు వీథిఁ బాళెముండు క 1 36

పాళెముడిగు. అ. క్రి. (√పాళెము) దండు విడియు.

క. ఈలీల వెండిమలకడఁ, బాళెముడిగి

ఉ. రా. 4. 148.

సీ. పాళెంబుడిగి యొక్కపజ్జ నిల్వకమున్న కూడిచేసినవాఁటి గుండెదిగులు

రా. వి 3 62

వ. ఇవ్విధంబున రఘునాథుండు పాథోనిధిం దాఁటి సువేలనగంబునఁ బాళెంబుడిగిన ..

దశా 6. 116.

పాళెమువెడలు. అ. క్రి. (√పాళెము) దైత్రయాత్రకు బయలువెడలు.

రగడ పచ్చబింటిదొర పాళెమువెడలెఁగా, కెచ్చు నూర్చి కడు విరహిణి బెదరెఁగా.

బహు. 2. 13.

పావంచ. వి మెట్టు, సోపానము (శ. ర., గ్రా —"పావంచా" అని వా)

పావకము. సం విణా (అ విగా అ) పవిత్రము చేయునది, పరిశుద్ధము చేయునది, శోధకము— వి అ పుం 1 నిప్పు 2 వైద్యుతాగ్ని, మెఱపునిప్పు 3 అగ్నిమంథము, నెల్లి చెట్టు 4 చిత్రకము, చిత్రమూలము చెట్టు 5 భల్లాతకము, జీడి చెట్టు 6 విడంగము చెట్టు. 8 రక్తచిత్రకము, ఎఱ్ఱచిత్రమూలము చెట్టు 9 కుసుంభము, కుసుమ చెట్టు 6. మూఁడు అను సంఖ్య. 7 - సోమపానము. (వై వి)

పావకాత్మజుఁడు. సం వి అ పుం 1. కుమారస్వామి 2 సుదర్శనముని

పావకి. సం వి ఈ. స్త్రీ 1 అగ్నిభార్య 2. సరస్వతి

ఇ పుం 1 కుమారస్వామి 2 సుదర్శనముని

పావకుఁడు. సం వి అ పుం 1 వరుణుఁడు. 2 సూర్యుఁడు

పావకోడు. వి (పావలు + కోడు—౩ పావకోల్) పాదుక.

సీ పావాలు పావలు పావకోళ్లనఁ జెల్లుఁ బాదుకాభిఖ్యలు

పాం. వి. మాన. 44.

గీ. అలరు పావాలు పావకోళ్లనఁగఁ గోడుగు, పావ లనఁ బావ లనఁగను బాదుకములు, దనరు ..

ఆం. పద. పరి. 104.

పావటీలు. వి. బ. మెట్లు, సోపానములు. (శ ర., గ్రా)

పావడ[1]. వి. (క. పావడ, త. పావాడై, మ. పావాడా).

౧. స్త్రీలుకట్టుకొనెడు వస్త్రవిశేషము, అంగదట్టము, గాగరా.

సీ. లుంగి,యన నంగదట్ట మం చనఁ బావడ యనంగ దోపాంతరీయ మై యొప్పుచుండు. ఆం. భా. ౨. ౧౫౭.

చ. తొడవులు పుచ్చి నిర్జరవధూటులు పెలుపు ప్రాని చీనిపావడలు ధరించి... పారి. ౪. ౨౭.

సీ శశిశదళోదరచ్ఛదపుఁబావడ లూరుచక్రచకఁ బట్టి పాలికిఁ బెనంగ. ఆము. ౫. ౧౪౩. చంద్రా. ౪. ౨౩౯.

౨ ధౌతవస్త్రము

సీ బంగారుచెఱఁగులచెంగావిపావడ నొయ్యనొయ్యనఁ దడి యొత్తి నొశశి వరాహ ౯ ౧౩౯

చ చెలికి మెఱుంగుఁబావడలచేఁ దడియార్చిను ధూపవాసనల్‌,దలకొలిపెన్‌ ... ప్రభా ౪ ౧౩౦. చంద్ర. ౫. ౧౫౧.

౩ వస్త్రము, గుడ్డ

వ. అక్కాంత యిక్కడ నొక్కచిగురుం బోదరుటేఱుమి నిడినదాన నని యాత్మణంబు తెచ్చి పెచ్చెలియుం దాను నప్పులకకప్పు పావడ దొడలించి... ప్రభా. ౧ ౧౩౪.

సీ. కమ్మబాతెఱకుఁ జెంగావిపావడ చల్లఁ గంత పీతకపు శంఖములు చెల్లు. బహు. ౫. ౪౭. భీమ. ౫. ౧౧౦.

౪. ఒకవిధమగుచుఱఁటి.

గీ. దండిభవధూటినిభు లైనదండికవులు,సరస విద్వత్కవుల్‌ దనసరస పెలయ,వనిత లిరుగడఁ జెంఁడిపావడలు వీవఁ,బ్రబుధమలరంగఁ బేరోలగమునసుండె. కృష్ణ. ౧. ౭౧.

మ......ఘూరమణు లత్యంతప్రమోదంబునం, గనఁగాఁ బల్లకిలోన నిందుమతి శృంగారాంగసంపత్కళల్‌,దనరన్‌ బంగరుతళ్కుపావడలు చెంతన్‌ పెచ్చెలుల్‌ పేయఁగన్‌. ఇందు. ౫. ౧౦౪.

పావడ [2]. వి. పాదభూషావిశేషము.

చ. చరణతలంబునన్‌ బసపుసన్నపుపావడపెట్టు గంటలున్‌,బిరుదులు గాఁగ... రా. వి. ౨. ౫౪.

పావడము[1] = పావడ [1], పాగడము [1].

వి. వస్త్రము.

సీ. ఏ పేమ యని దోలి పెత్తినపరదేశిగొంల పావడములు తోరణముగ. భార. విరా ౩. ౪౪.

పావడము [2]. వి. (క పావడ, పావుడ) కానుక, ఉపద

సీ. పండువాఋరశాణి పావడం బిచ్చినభద్రేభములఁ బిలిఁ బాలెముండు. భీమ ౧ ౩౪

గీ. తనకుఁ బ్రబ్లోవ యనుదేవతాపురంధ్రి,పావడముఁజేసి పెద్దాని భయముతోడ,వట్టితన పారిజాతమాల్యంబు పూరికి,దరిసెనం బిచ్చి దీవించి తాపమండు పూర. ౭. ౧౫.

గీ. అనుచు నీలాల్గొమణులను నంబురాశి,పావడంబుగ నాచేతఁ బనిచె మీకు. విక్ర. ౫ ౧౧౫.

పావనకము. సం. వి. అ. పుం. టంకణము, వెలిగారము.

పావనధ్వని. సం వి. ఇ. పుం. శంఖము.

పావనము. సం. విశే. (అ. ఈ. అ.) ౧. పవిత్రము చేయునది, పరిశుద్ధముచేయునది (సాధనము). ౨. పవిత్రము, పరిశుద్ధము, నిర్మలము.—వి. అ. పుం.—౧. అగ్ని. ౨. సిద్ధాశము, బిల్లమఢ్డి,

అందుగుబంకతోఁ జేసినధూపద్రవ్యము. ౩. పీత భృంగరాజము, పచ్చగుంటగలిజేరు. శ. —న—౧. పవిత్రముచేయుట. ౨. ప్రాయశ్చిత్తము. ౩. జలము. ౪. గోమయము. ౫. రుద్రాక్షము. ౬. చెంగల్వకోష్టు. శ ౭. చిత్రకము, చిత్రమూలము. శ.

పావని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ ౧ హరీతకి, కరక శ ౨. తులసి. శ. ౩. గంగ. ౪ గోవు, ఆవు. ౫. గ్రాసము, కబళము (వై ని)—ఇ. పుం ౧. భీముఁడు ౨ హనుమంతుఁడు, ఆంజనేయుఁడు

పావనుఁడు. సం వి. అ. పుం ౧ వేదవ్యాసుఁడు ౨. విష్ణువు. ౩ సిద్ధుఁడు.

పావమాని. సం వి. ఈ స్త్రీ పవమానాదులను గూర్చి ప్రవర్తించుఋక్కు.

పావర. వి. (క. పావల) అడుగు, పాదము.

సీ. పావర పైచుచో భామాకరాంచన్మణీకం
కణాళి ఘణిల్లు రనఁగ. ఇందు. ౨ ౧౨౩

పావరము. సం. వి అ పుం. పాచికయొక్క రెండుచుక్కలు గలపార్శ్వము; ఆపాచిక యొక్క ఒకదినుసుద్రోపు.

పావలు = పాగలు, పావాలు. వి బ. (క పావల్) పాదుకలు, పావకోళ్లు

క...అరుణ,శ్రీ మించువలెనిపదములు,భామామణి
యూర్తు పైఁడిపావలు దొడిగెన్.
పారి ౨ ౭.

చ...దువ్పటిపై వలెవా టమర్చిపావలు ముని
ద్రోల్ల బెట్టి శుకవర్యునిద్రోవాల లకాంగి
నిల్చినన్. శుక. ౧. ౩౪౪.

క. పావలుఁ జెప్పులుఁ దొడుగొని,దేవ శివాలయ
ములోనఁ ద్రిమ్మరుచుపాపుల్. శివపా. ౨౯౧.

౫. పావకోడు.

పావళము. వి. పక్షివిశేషము, ఒకానొకపక్షి.

సీ. బలితభుజబలిచె పావళము చేకుర చింద
కక్కుర రేఁత్రింత కాలుకోడి.
యయా. ౨. ౨౪.

పావాడము = పవాడము². (క పావాడమ్) (పావడము. చి. వి. పా) ఒకకార్యము నెఱవేఱవలె నని దేవుని ప్రార్థించుకొని యాప్రార్థన నెఱవేఱినయెడ దేవునియెదుట చేయుజిహ్వాచ్ఛేదనాది సాహసకృత్యము. (శ ర. ద్రా)

పావాలు = పావలు. వి బ. పావకోళ్లు.

సీ అడుగుబెత్తమ్ముల నపరంజిపావాలు కరమునఁ
గెదారకంకణంబు కాళ. ౧ ౩౦

శా కెలన్ గూఁతలు పెట్టువాలు పురిచక్కన్
మించుపావాలు ముం,గాలన్ జాలుజెలంగు
దాలు .. ప్రబంధ ౧౫౪

గీ. బెలుఁగుచెంగావిదట్టిపైఁ జెక్కుకొన్న,వంకి
దులకింపఁ బసిఁడిదువ్వలువ వల్లె,వాటు
నెఱినీటు గులుకఁ బావాలు మెట్టి, రాజ
దేవేంద్రుఁ దంతఃపురంబు వెడలె.
ఉ. రా. ౮ ౩౯౫

పావి. విణ (సం పాపీ,ప్రా. పావి. క. పావి.) పాపాత్ముఁడు.

ఉ దేవుఁడొ కానిరో యని మదిం దలపోఁతలు
సాకకొని ని,స్పృహ చేయుచందముల నింద
యొనర్చెద రిష్ట మూఁగ యన్,బావులనోరు
నీరొదవపాదకలంబునఁ దన్నినట్టుగా,నీ
వొకయింత యూవు రని యుద్వేఁగదన్న
కుమారరత్నమా. పరమ. ౨. ౧౭౬.

పావిలి. వి. చిన్నజాతిగోళికూర, పిచిల్లిక. శ.

గీ. మిరియములును వెన్నయును దిన మేలి యైన,
తిలజమును లక్కబోడియును మలయజంబు,
స్వీకరింపంగ నూనె పావిలిరసంబు,బుచ్చు
కొనఁ జోవు ప్రదరము లొప్పడిమిగను.
చికి. ౨. (చి. ని.)

సీ. కుచ్చలి యుం చనఁగుచ్చలి యనఁగను గోలి
యటన్నను గోలి రాముప్పఁ, బావిలి యంచనఁ
బరగుఁ దద్భేదంబు...
ఆం. భా. ౨. ౪౮. (పావలి. ఆం. శ. ర)

పావు. వి. (సం. పాదః, క. త. పావు) వరపాలో
నాల్గవభాగము; నాల్గవభాగము
సీ...పాదదీనారంబు పా వనఁ దగు
ఆం. భా. ౨. ౨౪౩

జ: పావులా.

పావుపావు. వి. మల్లబంధవిశేషము.
వ చిట్టముగు కత్తెర పావుపావు జోగినపావు
మొదలుగాఁ గలపదిరెండుపరువములును...
ప్రబంధ. ౪౭

పావురపుఁబలుకు=పావురాపలుకు. వి (పావు
రము + పలుకు) మణితము. (శ ర)

పావురము=పారువము. వి (సం. పారావతః)
పక్షివిశేషము, కపోతము
సీ మురిగాలి దవదగ్ధతరుపర్ణతతి రేఁపఁ బావురా
లని డేగపడుపు దూఱి. ఆము. ౨ ౪౬.
రగడ. ఇంతి పావురపురొద రోల విను దారి
జము. మనుచ. 3 ౭౪
జ: పావురపుఁబలుకు.

పావురాపలుకు=పావురపుఁబలుకు. (√పావు
రాయి).
సీ. మణితవాచకము లై మనుఁ బావురాపల్కు
లనఁగఁ గూకిపల్కు లనఁగ...
ఆం. భా. ౨. ౧౭౦.

పావురాయి. వి. (సం. పారావతః) పావురము.
ద్వి నీవు నెమ్మనితో నిలిచితివేని, పావురాయులు
లక్ష పదివేలు గలవు.
ద్వి. తి. పా ౧. ౬. పా. ౧౪. కం.

ఆ. కికిలి కేలకొమలి పెనుగువ్వ బకదార, పావు
రాయి నీవడు పలువరింత, చెదరుకోడి గువ్వ
వదరుతోఁకలకేడి, యాదిరైనపక్షు లతఁడు
దీర్చు. హంస. 3. ౧౩. ఆం. భా. ౨. ౭౯.
జ: పావురాపలుకు.

పావులా. వి. (√పావు-సం. పాదః, క. పావల్)
రూపాయలో నాల్గవభాగము—ఉదా: రూపా
యను నాల్గుపావులాలు.

పాశకపీఠము. సం. వి. అ. పుం. ౧. శెత్తపలక.
౨. జూదపుటిల్లు.

పాశకము. సం. వి అ. పుం. ౧. పాచిక,
అక్షము. ౨. బంధము, ఉరి. (ఉదా: కంఠ
పాశకము. మొ.)

పాశక్రీడ. సం. వి. అ. స్త్రీ. పాచికలాట.

పాశనము. సం. వి అ. న ఉరి, వల, బంధనము.

పాశపాణి. సం వి ఇ పుం ౧ వరుణుఁడు.
౨. బ్రహ్మదేవుఁడు

పాశబంధకుఁడు. సం వి అ పు. పిట్టలను
బట్టువాఁడు.

పాశబంధనము. సం. వి అ. న. వల, ఉరి.

పాశబంధము. సం. వి. అ. పుం. ఉరి, వల.

పాశబద్ధుఁడు. సం విశ. (అ. ఆ. అ.) వలలోఁ
దగిలినవాఁడు, చిక్కుకొన్నవాఁడు.

పాశభృత్తు[1]. సం. వి. త్. పుం.—పాశమును
దాల్చినవాఁడు—౧. వరుణుఁడు. ౨. బ్రహ్మ
దేవుఁడు.

పాశము. సం. వి. అ. పుం. ౧. త్రాడు; మృగ
విహగాదిబంధన మగురజ్జువిశేషము ౨. వరు
ణుని శస్త్రము. 3 బ్రహ్మదేవుని శస్త్రము.
౪. పాచిక. ౫. కేశవస్తువులయొక్క అంచు.

౨. (సమాసమందు శేషపర్యాయములకుఁ బర మైనచో కాని) సమూహము. (ఉదా. కేశ పాశము. మొ.) ౩. కర్ణశబ్దపూర్వక మైనప్పుడు శోభ. (ఉదా. కర్ణపాశము = సుకర్ణము) ౪. కుత్సితము (ఈయర్థమున నిది ప్రత్యయము గాన మునుంటిపూర్వక మయినదే యుండును— ఉదా. భిషక్పాశుఁడు, వైయాకరణపాశుఁడు)

పాశముద్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ముద్రాభేదము. (తంత్రసార) వామముష్టేస్తు తర్జన్యా దక్షముష్టేస్తు తర్జనీమ్, సంయోజ్యాంగుష్ఠకాగ్రాభ్యాం తర్జన్యగ్రే స్వకే క్షిపేత్, ఏషా పాశాహ్వయా ముద్రా విద్వద్భిః పరికీర్తితా)

పాశరజ్జువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. సంకెల; త్రాడు

పాశవపాలనము. సం. వి. అ. న —పశుసమూహమును రక్షించునది—ఘాసము, లేఁతపచ్చిక.

పాశహస్తుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వరుణుఁడు.

పాశి. సం. విణ. (న. నీ. న) పాశముగలవాఁడు. వి. న. పుం. ౧. వల్లెదాలుపు, వరుణుఁడు. ౨. యముఁడు. ౩. వ్యాధుఁడు, మృగపక్ష్యాదులఁబట్టువాఁడు. ౪. బ్రహ్మదేవుఁడు

పాశికుఁడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) పిట్టల వేఁటకాఁడు; మృగయువు, వేఁటకాఁడు. (వాచ.)

పాశుపతము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) పశుపతి దేవతగాఁగలది. (అస్త్రాది); పశుపతిదైవతము గాఁగలది. (హవిరాది). ౨. పశుపతిసంబంధి. —వి. అ. పుం. ఒకవృక్షము —న—పశుపతి రచితమగు శాస్త్రభేదము, పాశుపతమతము.

పాశుపతుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) శివ భక్తుఁడు; పాశుపతాగమానుయాయి.

పాశుపాల్యము. సం. వి. అ. న. గోమహిష్యాది పోషణవృత్తి. (ఇది వైశ్యులకు విహితము.)

పాశుబంధకము. సం. వి. అ. పుం. యజ్ఞశాల.

పాశుబంధిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. యజ్ఞవేది.

పాశ్చాత్యాకరసంభవము. సం. వి. అ. న. లవణభేదము.

పాశ్చాత్యుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. పడమటిదేశపువాఁడు, పడమటివాఁడు. ౨. వెనుకటివాఁడు. ౩. తరువాతివాఁడు.—వి. అ. పుం. వరుణుఁడు.

పాశ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. వల. ౨. పాశముల సమూహము.

పాషండుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ అ) వేద బాహ్యుఁడు, వేదాచారత్యాగి.

పాషకము. సం. వి అ న. పాదాభరణవిశేషము (వాచ)

పాషాణగర్దభము. సం. వి. అ. పుం. క్షుద్ర రోగభేదము.

పాషాణగర్భ(క)ము. సం. వి. అ. పుం. నీల రత్నదోషము.

క. పాషాణగర్భ మనిరెయిదు,దోషము నీలమున నిసుక దోఁచుట దానిన్ భూషణయోగ్యము గా దని,దూషింతురు. రత్న. ౫౪

పాషాణచతుర్దశి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వృశ్చిక మాస శుక్లచతుర్దశియందు గౌరీనిమిత్తము జరుపు నొకయుత్సవము.

పాషాణదారకము. సం. వి. అ. పుం. కాసె యులి, టంకము.

పాషాణదారకుఁడు. సం. విణ. (అ. రికా. అ.) రాయిత్రొలుచు పనివాఁడు, కాసెఁడు.

పాషాణదారణము. సం. వి. అ. పుం. కాసె యులి, టంకము.

పాషాణభేదన(క)ము. సం. వి. అ. పుం. వృక్షవిశేషము, కొండపిండిచెట్టు.

పాషాణభేది. సం. వి. న్. పుం = పాషాణభేదనము.

పాషాణము. సం. వి. అ. పుం. ఱాయి, శిల, గ్రావము.

పాషాణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. తూనికగుండు. (వాచ)

పాసఁగు. వి (క. పాసగి) శాలిధాన్యవిశేషము. (శ. ర)

పాసనము = పాచేనము. వి. (సం. పాచనం) విరేచనము (శ. ర)

పాశి. సం వి. ఇ. పుం సూర్యుఁడు. (వై. ని)

పాసిక = పాచిక. వి. (సం పాశకః, క. పాచికె) జూదగాండ్రు చేతులంబట్టి దొర్లించెడి ద్యూతసాధనవిశేషము, అక్షము.

ద్వి. పాసికల్ సెత్తంపుఁబలుకపైఁ బెట్టి,యాసతి యంతట నాట చాలించి
పండితా. పురా ౧౭౫. పా

సీ తనకు లాగయినసెత్తంబు గైకొని పన్ని పాసిక దాకించి పా టొడిగి.
ఉ. హరి. 3. ౧౭౦.

పాసెము. వి. (సం. పాయసం, ప్రా. పాఅసో, పాసో) క్షీరాన్నము.

మ. కలమాన్నంబును నొల్పుఁబప్పు ఘృతముక్ గజ్జంబులుం బిండివంటలుఁ బాసెంబులు నానాఫలములు ...
శై. భా. ౬. ౧౨.

క. అరుదుగ నప్పు డొక్కొక్కరుండు,మరకతమణి పాత్రి గగనమండల మద్యోఁక్, జిరుపదములు పాసెము కళ్ళధరుఁ డొయ్యెం జక్కులర్యోద్రాక్షఫలంబుల్. హైమ. ౬. ౧౨౩.

సీ. ఖండశర్కర జాఁపన్న కండశర్కరలు దోసెలు వడ శ్వేత పాసెములతోడ. భీమ. ౧. ౬౦.

పా: పాసెం బడిగినవారే పేదలా ? :—అనగా వస్తువు గుణమునుబట్టి దాని పెక్కువగాఁ గోరినంతమాత్రమున దానికై వారు పేంగమువాడినవా రవరా దని భావము.

క. విడువక విాగానము సాగ,నిదంటయు మతి పాడుఁడనుట యొగ్గే పాసెం,బడిగినవారే పేదలె, కొడిమెలుఁగట్టుఁడి యతనిఁ గొని పని యేలా. ఆము. ౫ ౫౭.

పాహాతము. సం వి అ. పుం. బ్రహ్మదారువృక్షము.

పి

పింగ. సం వి ఆ స్త్రీ ౧ గోరోచనము. ౨ ఇంగువ 3 నాడి, పింగళనాడి. ౪ హరిద్ర, పసుపు ౕ ౫. చండిక, దుర్గ. ౬. త్వక్, క్షీరి, శవక్షరము ౮ కుంకుమపూవు ౯ అల్లెత్రాడు. (విల్యమ్సు)

పింగకపిశ. సం. వి. ఆ స్త్రీ. తైలపాయిక, బొద్దిక.

పింగచక్షువు. సం వి. ఉ. పుం. కుంభీరము, మొసలి .

పింగజటుఁడు. సం వి. అ. పుం. శివుఁడు.

పింగడించే. అ క్రి. శోభాయుక్తమగు, ఒప్పు.

వ......ధరానురాంబుదనికురుంబంబు పెంబడిం బడి ... అంగడియుంగడిం గడుఁ బింగడించిన...... నానావిశానకాయమానవిశానంబు లవలోకించి... పాంచాలీ. ౨. ౬.

పింగము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పింగళవర్ణము కలది, గోరోచనమువంటి వర్ణముగలది. వి. అ. పుం. ౧. గోరోచనపువర్ణము. ౨. దున్న, మహిషము. ౩ ఎలుక, మూషికము. (విల్యమ్సు)

౪. మండలి సర్పభేదము. ఒకవిధమైన పాదపాము. (వై. ని.) ౫. సర్షపము, ఆవ కీ. (శే. ని.) న. ౧. కురువేరు. ౨. చిన్నజంతువు, అల్పమృగము. (నిఘంటువు) 3. శిశువు.

పింగలి. వి (త. పింగళి, క. పింగడె) వెనుకటి భాగము, వెనుకటి ప్రదేశము.

చ. ఎలమిఁ గుమారుముంగలి సురేంద్రుఁడు రాసుదధీశ్వరుండు పింగలి నడవన్...
కు. సం ౧౧. ౫౬౪.

ద్వి. ముంగల నిజగురుమూర్తి రాఁగంగ, పింగలి గోవిందప్రెగడ దచ్చాయఁ, ద్రొక్కుకొంటక తొలఁగి ప్రొక్కుచును
పండితా మహిమ ౨౯౪ పొ.

విశే. వెనుకటిది; వెనుకటివాఁడు.

ఉ. మోదమునం దమాభవుని ముంగలి గా నడిపించి తాను దుర్భేదబలాన్వితుం డగుచుఁ బింగలి దైైచన... నిర్వ. ౬ ౧౪౬.

చ. అరదము సత్వరంబుగ శరావళి పెల్లుగఁ బర్వఁ బాండవాగ్రజుఁడు పోవనీక పొదవన్ వడిఁ బింగలివారు పోరిరిం బురికొని
భార కల్య. ౧ 3౯౨.

క్రి విశే క్రియా అనంతరము, పిమ్మట.

ద్వి. ఓనరారుమూర్తి గ్రావోదరజీర్ణ, మనఁగ నంతకముఖా దానీతవా న్యనంగ తెంపలి కడ్వుమను జీర్ణమైన,పింగలి నొకవిప్రుఁ బ్రియపుత్రు నంచి, పానరునంతకముఖంబునకు రప్పించి, కాని రాఁగ...
పండితా. మహిమ. ౨౯3 పొ.

పింగళ. సం. వి. అ. స్త్రీ. ౧ (రూఁగ) ఒకానొకనాడి. ౨. వామనమను దిగ్గజముయొక్క భార్య. అమరకోశము; యాదవనిఘంటువు. 3. కుముదమను దిగ్గజముయొక్క భార్య. (కే. ని. హేమ. ని.) ౪. ఒకానొకవేశ్య. ౫. మైఁడికంటి. పక్షివిశేషము ౬. కర్ణిక. ౭. శింశుపావృక్షము, ఇరుగుడుచెట్టు. పుం. ప్రభవాది సంవత్సరములలో నొకటి

పింగళము. సం. విశే. (అ ఆ అ) నలుపు పసుపు కలిసినవన్నెగలది, గోరోచనపు వర్ణము గలది. వి. అ పుం ౧. గోరోచనమువంటి వర్ణము ౨ క్రౌంచి. 3. ముంగిస ౪. చిన్న గుడ్లగూబ, క్షుద్రోలూకము. ౫ ఒకనిధి. ౬ స్థావరవిశేషము. ౭. పిల్లి, మార్జాలము. న. ౧. పిత్తళి. ౨. హరిదళము, 3. కురువేరు. (వై. ని.)

పింగళలోహము. సం. వి. అ. న. పిత్తళి, ఇత్తడి

పింగళాక్షుఁడు. సం వి. అ. పుం శివుఁడు.

పింగళిక. సం. వి. అ. స్త్రీ బలాక, ఒకజాతి కొంగ.

పింగళుఁడు. సం వి. అ. పుం. ౧. రుద్రుఁడు. ౨. సూర్యునిపారిపార్శ్వకుఁడు 3. ఒకానొక నాగుఁడు సర్పవిశేషము. ౪. ఒకానొక యక్షుఁడు ౫ బ్రహ్మదేవుఁడు. ౬. విష్ణువు. ౭ అగ్ని. ౮. ఛందోగ్రంథకర్తయగు ఋషి

పింగసారము. సం. వి. అ. పుం. హరిదళము.

పింగస్ఫటికము. సం. వి అ. పుం. గోమేధికము, రత్నవిశేషము.

పింగాఁడి=పీంగాఁడి. వి (త. పింగాళము) ఒకవిధమగు లోహపాత్రము.

మ...తట్ట లొడ్డికలు గంగాళాలు పింగాండ్లు ఘృతకరికల్ బిందెలు కొప్పెరల్ మొదలుగా గాంగేయమాణిక్యభాస్వరముల్ కోటులు గ్రక్కునం జూడ మెఁ దత్స్వాధాంతరాళంబునన్. వరాహ. ౪. ౧౧౨.

పింగాక్షుఁడు. సం. విశే. (అ. ఈ. అ.) పింగళవర్ణపు కన్నులుగలవాఁడు. వి. అ. పుం. శివుఁడు.

పింగాణము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) వలుపు పసుపు తెలుపు కలిసిన రంగుకలది. వి. అ. పుం. వలుపుపసుపు తెలుపు కలిసినరంగు. (వై. ని)

పింగాణి. వి. (క. పింగాణి) ౧. ఒకదినుసు తెల్ల చీనామట్టి; ఆమట్టితోఁ జేసిన పాత్రము

వ...జాలవల్లికలు పింగాణి గిన్నియలు పన్నీరు చెంబులు...

ప్రబంధ ౨౦౫. మల్లాపు ౪ ౧౩

సీ. వటిప్రోల్లమురటి జవ్వాది పచ్చ్కైన కట్టు పుమఁగుఁబింగాణి కపురపుఁగ్రోవి.

వైజ. ౩ ౪౮.

౨. (గిన్నె. చెంబు) పాత్రము

సీ. గాజుపింగాణి గిల్కులపావలదపంబు వన్నెలగిన్నె... రుక్మాం. ౪. ౩౫.

సీ పచ్చలపింగాణిఁ బన్నీరు గులికినచందన పంకంబు సవదరింప వరాహ. ౪. ౧౫౬

౩. గాజుపాత్ర

సీ .కాచము విలసిల్లు గా జనంగఁ బింగాణి కుప్పి కుప్పియు కుప్పె యనఁగను దళ్కుృకచవ కాఖ్య తనరుచుండు ఆం. భా. ౨ ౨౦౭.

పింగాశము. సం. వి. అ. పుం. ఒకజాతిచేప.

న. కుందనము, అపరంజి,పరిశుద్ధమైన బంగారము. (శే ని.)

పింగాశి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ నీలిచెట్టు (శే ని.)

పింగాశుఁడు. సం. వి అ. పుం. గ్రామాధికారి. (శే. ని)

పింగి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. శమి, జమ్మి. (శే. ని.)

పింగు[1]. వి. మగగుఱి.

క. ఇంగిత మెఱుఁగనితోత్తును,...నవకీర్తి వచ్చు జేహాను కొచ్చుకా, పింగుకు పడిచెను పట్టుకు... కవిచా. ౪. ౧౨౧.

చంద్ర. వి. ౨. ౯౦.

పింగు[2]. వి. ధనము.

(వ్యవ) పింగు లేనివాఁడు పీనుఁగుతో సమానుఁడు.

పింగేక్షణుఁడు. సం వి. అ. పుం. శివుఁడు.

పింగేశుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అగ్ని.

పించేము[1]= పించెము. వి. (సం పింఛమ్. త. పిచ్ఛమ్) నెమిలిపురి, బర్హము.

సీ. గురిగెంజపేరులు గుబ్బచన్నులఁ దాల్చి నెమిలిపించెంపుఁబుట్టములు గట్టి. హర. ౫. ౩౪.

జ: పించేము (లు) సేయు.

పించేము[2]=పీఁచేము. వి. (సం పింజమ్) మదము, గర్వము (శ. ర)

విశే ౧. మగించినది, బలవత్తరము.

ఉ ఆలలితాంగి ... నునుమించుతురుల్ సరుశై తనర్చి యుం,బించము లై చరించె నవిపించె ఘనాఘనజిద్విలాసరేఖ విప్ర. ౨ ౪౫.

(పించెము. ముద్రి. నెమిలిపురియని యర్థాంతరము.)

౨. కలఁతనొందినది. (చూ పిట్టపించము.)

జ: పిట్టపించము.

పించేము(లు)సేయు. స. క్రి (√పించము1) నెమిలిపింఛము విప్పినట్లు విప్పు.

(పికిలిపిట్టలు) వ లవిటిలఁ ద్రిప్పుచుఁ బించములు సేయుచుఁ దల లాడింపుచుఁ గటుకు గటుక్కునఁ బల్లు సోఁక విరవిరం జొట్టు కొని .. ప్రబంధ. ౪౭౭.

పించెగొడుగు. వి. (పించెము+గొడుగు) నెమిలి పురితోఁ జేయఁబడినగొడుగు.

క. ఆవటమహీరుహాం తాదీవి ఫలపత్ర చిత్ర దీప్తిస్ఫురణా, భూవల్లభవరనందన, భావిం పఁగఁ బించెగొడుగుభంగి ఫలించున్.

హైమ. ౫. ౩౪.

పించె(చియ)ము=పించేము[1]. వి.(సం. పింఛమ్. దీనికి వ్యుత్పత్తియందుఁ గొన్నిచోట్ల మువర్ణము లోపించును. చూ పించెగాడుగు) నెమలిపురి, బర్హము.

గీ తలను వలగొన్న పించెపుదండవాఁడు
 ఉ రా. ౧ ౧౯ నీలా. 3 ౧౦౬

పీ చిప్పకూఁకటివానిఁ జిన్నినవ్వులవానిఁ జెరి
 వినమంచిపించియమువాని.
 పాండు ౧ ౨౧3

జ పించెగొడుగు

పింఛము. సం వి అ. పుం. పిచ్ఛము, నెమలిపురి

పింజె[1]. వి (పిచ్ఛమ్, పింఛమ్) పుంఖము, అల్లె త్రాటికికూర్చెడుబాణమూలము

ఆ. వెండిపింజఁ బోలుచువెడఁదయమ్మున మిత్ర,
 సేన ధరణివాగి శిరముఁ ద్రుంచి
 భార. కర్ణ ౧ ౧౭౪

చ రథ వరనేమిఘట్టనతురంగఖురక్షతధూళి
 గ్రాలఁగాఁ, బృథివి పగిల్చి బంగరుపుఁ
 బింజలతమ్ములఁ లీల సేయుచున్
 భా. రా. యు ౨౦౦౭.

చ... పసిఁడిపింజ లమర్చిన తూపులిట్టలం, దునిమి
 అచ్చ. రా యు. ౨౦౭

జ. పింజలుగొను

పింజె[2]. వి. (సం పింజ.) దూదేకులవానివిల్లు. (చూ. పింజారి)

జ. పింజనగ్రోలు, పింజనగ్రోవి, పింజారి, పింజించె[1]

పింజ. సం వి ఆ స్త్రీ ౧ దూది, తూలము. ౨. పసుపు, హరిద్ర. కీ. 3. భట, సమూహము

పింజటము. సం. వి. అ. పుం. కంటిపుసి, నేత్రమలము.

పింజన. సం. వి ఆ స్త్రీ. సంగ్రహావాక్యము. (వై. ని)

పింజనగ్రోలు. వి. (పింజె[2]+గ్రోలు) పింజనగ్రోవి.

ద్వి పింజించి వెదలెఁ దాఁ బృథుభస్మధార,
 పింజనఁగ్రోళ్లను బింజించినట్లు
 పండితా. పురా. ౧3౪. పా.

పింజనఁగ్రోవి. వి. (పింజె+గ్రోవి) దూదేకు విల్లు దూదిని చిమ్మునట్లు జలాదులను చిమ్ము గొట్టము

చ నరపతి యొండు విల్గొని గుణధ్వని చేసి
 కుమారుమీఁద నిర్భరగతి నేసె నర్వాని
 శరంబు లురంబునఁ గాఁడ నెత్తు రా,బిన నసు
 గంటులం దొరఁగి పింజనఁగ్రోవులరీతిఁ
 జాలుఁగా, నరునాయకిచిమాలిక్రియ నర్కజా
 పట్టి వెలింగనాఁటిలోన్ జై భా ౨. ౬౯.

పింజనము. సం. వి. అ న ౧ దూదేకువిల్లు, తూలస్ఫోటన యంత్రము. ౨ దూది లోనగు వానినేకుట 3. ఒకజాతిచందనము కీ (వై. ని)

పింజము. సం విశే. (అ ఆ. అ) వ్యాకులము, మనస్సుకలగినది, కలఁతపాటినది. వి. అ పుం. ౧ ఒకదినుసు కర్పూరము ౨. మారణము, చంపుట. న. బలము.

పింజరము. సం. విశే. (అ. ఆ అ) ౧.ఎఱుపు మించినపసుపువర్ణముకలది, పీతరక్తవర్ణముగలది. ౨. పసుపువన్నెగలది, బంగారువన్నెకలది. 3. వ్యాకులము, కలఁతపాటినది.

(శ. ర.) ౪. ధూళిపొందలగు వానిచే వ్యాప్తమైనది. వి. అ. పుం. ౧. పీతరక్తవర్ణము, ఎఱుపుమించిన పసుపువన్నె. ౨. పీతవర్ణము, పసుపువన్నె. 3. తామ్రము. ఎఱుపు. (శ. ర.)

౪. అశ్వభేదము. ౫. సర్పభేదము. న. ౧. బంగారు. ౨. హారిదళము, ౩. దేహమందలి అస్థిసమూహము, ౪. పంజరము, ౫ నాగకేసరము.

పింజలము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) మిక్కిలి కలఁతపాఱినది, అత్యంతాకులము. (సేవ. కౌ.) వి అ. న. ౧ హారిదళము. ౨. కుశపత్త్రము, దర్భగడ్డియాకు.

పింజలి. సం వి. ఈ. స్త్రీ. మడిరెండుక కుశచేఁ జుట్టఁబడినదై ప్రాదేశమాత్ర మగుకుశపత్త్ర ద్వయము

పింజేలుగొను. అ క్రి (పింజలు,+కొను) పుంఖానుపుంఖమగు, (బాణప్రసారము) ఎడతెగకుండు.

చ అలుఁగుల దట్ట మైపొదమునగ్నికణంబులు పోఁకి పైగముల్, వొలిసియుఁ దొంటికేగ మడివోక క్రమంబున నొండొకంటఁబిం,జలు గొని క్రోచిరాంచు శరసంఘము లక్ష్యముఁ దాఁకు... పారి ౫. ౨౫ ౪ ౩౬.

ఇట్టే. పింజపింజగొను, పింజపింజఁగఁజూచు కొను, పింజపింజఁగాఁడు, పింజపింజతోఁదాఁకు కొను.

గీ. కరలి మరుఁ దూర్ధ్వలోకముల్ గెలువ పింజ, పింజఁ గొన సేయు పుష్పాస్త్ర వితతి యనఁగఁ గన్నులకుఁ బండు గై తోఁచె గగనభాగ, మండనం బైనతారకామండలంబు. అని. ౨. ౧౨.

గీ. వార లతిచిత్రశరలాఘవంబు పేర్చి పేర్చి రొండొరులయి సేయఁ బింజపింజఁ, గఁజూచు కొని పాఱుతూపు లొక్కటియు పోకఁ, గానిపించుచుఁ దలఁపించెఁ గదలపోరు. కళా. ౬. ౧౨౪. భా. రా. యు. ౬౩౮.

క. ఏణాక్షి నపుడు వెడనిం,గాణింగొని యలరుఁ దూపుగమిఁ జక్కెరయే, భాణముగాఁ గలిగి నకం, భాణప్రదోర పింజపింజఁగాఁడఁగ కేసెన్. విజ. వి. ౧. ౭౨.

ఉ ..ఓ, తన్కాఁడున కేయుచేతుల మహోగ్రశరావళి పింజపింజతోఁదాఁకఁగ కేసెనా... భాగ. ౧౦. ఉ. ౪౩౭.

పింజానము. సం. వి. అ. న. బంగారు. (రా. వి.)

పింజారి. వి. (పింజే[2]+అరి[3]) దూదేకువాఁడు, ఒకానొక జాతివాఁడు.

సీ. అఁడు బిడ్డనుకారి యల్లుఁడు పింజారి మరదలు కోడలు మారువాడి. కేయు. ళ. ౬౯.

వ...మైలారి మన్నెరి తలారి తురక పింజారి విప్రవినోదులును... హంస. ౨౯.

పింజించే[1]. స క్రి (√ పింజే[2]) చిమ్ము, విక్షేపించు.

మ. ఇథలోకేంద్రుఁడు హస్తరంధ్రముల నీ రెక్కించి పూరించి చం, దళమార్గంబున కత్తి నిక్కి వడి నుద్ధాడించి పిండింప నా, రథటిన్ నీరములోనఁ బెల్లెగసి నక్రగ్రాహపాఠీనముల్ నథమం దాడెదుమీనకర్కటములన్ బట్టెన్ సురల్ ప్రాన్పదన్. భాగ. ౬. ౪౭.

సీ కెంజాయ దిక్కులఁ బింజించుచిగురులు కాలానలార్చు లై కాఁకఁ బెనుప. కలిక. ౪. ౧౩. పండితా. పురా. ౧౩౪. పా.

అ. క్రి. చిమ్ముఁబడు, విక్షిప్తమగు.

ద్వి. అరగించినభస్మమంగంబులోనఁ,బూరించి... పింజించినవెరలెఁదాఁబ్రభుభస్మధార. పండితా. పురా.౧౩౪. పా.వాద.౨౦౨.మా.

పింజించే[2]. స. క్రి. (√ పింజె) పింజెలుపోయు, తుచ్ఛ్లుపోయు.

సీ. పింజించి కట్టినబిగువుపచ్చనిపట్టు లోఁజుకారుమెఱుఁగులఁ దుఱుఁగలింప. కవిక. ౭. ౧౯౦.

పింఛిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తూలిచుట్టు, తూలపాళిక, ఏకు.

పింజాఁడు. సం. వి. అ. పుం. చంద్రుఁడు. (విల్సన్సు.)

పింజాలము. సం. వి. అ. పుం. కళవర్తిక.

పింజూషము. సం. వి. అ. పుం, గులిమి, కర్ణమలము.

పింజె(జియ). వి. ౧. వస్త్రపుకుచ్చె, మడత.

సీ. సరి శేనిరాశకట్టుజూకుపా వెలకట్టు చెడఁ గాడనీర్కావిపింజెతోడ. మనుచ. 3 ౪౧.

(నీర్కావిపింజె = పింజెపెట్టికట్టిన నీర్కావి దోవతి.)

క. పెంజెమట జార దోవతి, పింజెలు మాటికిని గాళ్లఁ బెనఁగొన... వాల్మీ 3 ౭౧

చ... మ్మల్లర మగువావిపింజయ .. వాల్మీ. 3. ౧౩౦.

౨. మడత పెట్టి వెనుక దోఁపుకొనుదోవతి కొంగు, కచ్ఛభేదము.

సీ...కచ్ఛభేదాభిధాన మెసంగుఁ గాసె కుచ్చెల కుచ్చె కచ్చె పింజె . ...అనంగ... అం భా ౨. ౧౪౩.

మ తగుచే నాయిలు సొచ్చి నామెుదవు సద్దం డంబుతోఁ గొంచుఁ బాఱుఁగఁ జోరత్వము గాక యుత్తెఱఁగు ధీరత్వంబె యం చుద్ధతి క్రాసిగ పిడక వెనుచక్కపింజె వదలక చేపట్లకుక వచ్చినక.
ఉ. రా. ౬ 3౬౧. (పింజమూర్తి)

జ: పింజించే2, పింజెపట్టు

పింజెపట్టు. అ. క్రి. (పింజె+పట్టు) కుచ్చెళ్లు పోయు.

సీ. మొలఁ బింజెపట్టి చెంగులు మాఁటి కట్టినవలి పనీర్కావిదోవతి పెలంగఁ నీలా ౧. ౬౦

(ఇష్టే. పింజవిడుచు. పింజెపెట్టు.)
(గోవింద మంచనశర్మ)

సీ. గన్నెరువులూఁజాయ కర కెంపు నీర్కావి మడుఁగుదోవతి పింజెవిడిచి కట్టి. క్రీడా. ౪3.

సీ. కడి యాఱి యాఱు కుండెడు ప్రాంతదోవతి బిట్ట చేమన పింజెపెట్టి కట్టి శుక ౨. ౪౭౬.

పింజేటము. సం. వి. అ పుం. నేత్రమలము, కంటిపుసి

పింజోలం. సం వి అ. స్త్రీ. పత్త్రశబ్దము, ఆకుల చప్పుడు.

పింర. సం. వి అ స్త్రీ. విటజన సమాశ్రయము, వేశము (శ. ర)

పిండ. సం. వి అ స్త్రీ. ౧ పిండాయసము, ఉక్కు, ౨. కస్తూరీభేదము, 3 వంశపత్త్రి, వెదురాకువలెనుండు తృణవిశేషము. కై.

పిండకము. సం. వి అ పుం. న ౧ పిండాలువు ౨. బిష్లాకము, చిల్లమడ్డి, 3. చోళము, ౪ అలిందము. వాకిలికి వెలుపలనున్న నలు చదరపుచోటు (వై. ని) ౫. గుండ్రని వస్తువు. (చెండు, గోళీ, మెు) ౬ జంఘు, పిక్క.

పిండఖర్జూరము. సం. వి. అ పుం. ఒకదినుసు ఖర్జూరవృక్షము

పిండగోసము. సం. వి అ. పుం. గంధరసము.

పిండతర్కులు. సం. వి. అ. పుం. పిండలేప భాగులగువృద్ధ ప్రపితామహాదులు మువ్వురు.

పిండతైలము. సం. వి. అ. న. తురుష్కమను గంధద్రవ్యము.

పిండనము. సం. వి. అ. న. పిండముచేయుట ముద్దచేయుట,

పిండనిర్వపణము. సం. వి అ. న. పితృదేవ లకుఁ బిండములు పెట్టుట.

పిండపదము. సం. వి. అ. న. (జ్యోతి.) అంక విశేషము.

పిండపాతము. సం వి. అ. పుం కూడు లోనగు నవి (భిక్షము) పెట్టుట

పిండపాతికుఁడు. సం. వి అ పుం. భిక్షపు కూటిచే బ్రదుకువాఁడు

పిండపాదము. సం వి. అ. పుం. గజము, ఏనుఁగు

పిండపాద్యము. సం. వి. అ. పుం = పిండ పాదము.

పిండపితృయజ్ఞము. సం. వి. అ పుం గృహస్థుఁడు సాగ్నికముగాఁ బితరుల నుద్దేశించిచేయఁదగిన పిండదానమనెడియజ్ఞము.

పిండపుల. సం. వి. అ. స్త్రీ. చేఁతిసాఁబు, కటుకుంబి. కీ.

పిండపుష్పకము. సం. వి అ. పుం. వాస్తూకశాకము. చక్రవర్తికూర. కీ.

పిండపుష్పము. సం. వి. అ న. ౧. తామర పువ్వు, ౨. తగరపుష్పము, ౩. మెట్టనూయి. (శ. ర.)

వి. అ. పుం. ౧. అశోకము కీ ౨. దాసనము. కీ.

పిండభాక్కు. సం. విశే. (న్.) పిండముపొందు వాఁడు, పిండముపొందఁదగువాఁడు. (మృత పిత్రాది.)

పిండము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ) ౧. ఘనము, గట్టి. ౨. సంహతము, చిక్కఁగాఁ గూడుకొన్నది, దట్టమైనది.

వి. అ. పుం. న. ౧. గోళము, గుండ్రనివస్తువు. (అయఃపిండము.) ౨. పితృదేవతలకిచ్చెడు అన్నపుముద్ద. ౩. కూడు, అన్నము. (ఈ యర్థమున నిదితఁబడు నీచలింపయము గానుండును.) ౪. జలము. ౫. శరీరము. ౬. శరీరమునందు ఏకదేశము. ౭. గృహమునందుఏకదేశము. ౮. బోళము. ౯. సిహ్లకము, చిల్లముద్ది. ౧౦. జపు, దాసనపుపువ్వు, ౧౧ మదనవృక్షము. ౧౨. బృందము, గుంపు. ౧౩. గర్భము. (ఈ యర్థమునందు కేవల "పుం" అని వాచస్పత్యము.) ౧౪. బ్రతుకు.

వి. అ. న. ౧. ఆజీవనము, బ్రదుకుఁదెరువు. ౨. ఇనుము ౩. బలము,

పిండముస్త. సం. వి ఆ. స్త్రీ. నాగరముస్త కీ.

పిండమూలకము, పిండమూలము. సం. వి. అ. న గర్జరము, ముల్లంగి. కీ.

పిండరోచణము. సం. వి అ న. నాగరంగము, నారింజ. కీ.

పిండలము. సం. వి అ. పుం. సేతువు, ఆనకట్ట. ౨. వంతెన.

పిండలి. వి. (సం. పిండః.) ముద్ద

సీ. దిక్కులు నాలుగు త్రొక్కి-చోటికిఁ దెచ్చి పిసికి పిండలి సేసి పిడుచగొనఁగ.
భార విరా. ౨. ౧౩౪.

వ...కసిమసంగి మారి పసికి పిండలి చేసినచందంబున. ఉ. హరి. ౪. ౨౭౯.

(శ. ర. వ్రాఁతప్రతి పా. "పిండలివండుచేసి" ముద్రి.)

జ. పిండలివండు, పిండలివండులగు.

పిండలివండు. వి. (పిండలి + వండు.) ముద్దగా నున్న బురద, చిక్కనిబురద

సీ. తురగఖురోద్ధూతధూళి ద స్పురసిన వనవిధి పిండలివండుగాఁగ. భార. విరా. ౩. ౧౫౬.

గీ. అడవు లడఁచి కొండలమీఁద నదరి యక్షుల, వారినిధులను బిండలివండు సేసి, కనుల పింతు బ్రింగి దెసలు చీకట్లుగొలిపి, పరగె యచవనోద్భవక్షోళితబహుళరజము.
హరి. ఉ. ౨. ౧౧౯.

గీ. ఖానుదీక్షలకోడిచే బల్యాలంబు, కొండి
పిండలివండు గా నింకిపోయె.

వి. పు. ౪. ౨౧౭.

పిండలివండులగు. అ. క్రి. (√ పిండలివండు.) ముద్దగట్టినబురద కలవియగు

గీ. అతనితపమున లోకంబు లద్రి గిరులు,
వదలె జలధులు పిండలివండు లయ్యె.

చిత్రభా. ౨. ౫౩.

గీ. వారినిధు లెల్ల బిండలివండు లయ్యె.

సీతా. వి. ౨. ౭౧.

పిండలేపము. సం. వి. అ. పుం. చేతికి అంటు కొన్న పిండాంశభేదము.

(దీనిని ముత్తాతమొదలుగా మువ్వురు పితరులు కైకొందురు.)

పిండలోపము. సం. వి. అ. పుం. ౧. పితరులకు సంతతిలేమిచే బిండములేకపోవుట. ౨. పితరులకు బిండముపెట్టకవిడుచుట.

పిండసంబంధము. సం. వి. అ పుం. ౧. దేహము తోడి (జన్యజనకరూప) సంబంధము. ౨. పిండమునిచ్చువాడు పుచ్చుకొనువాడు అగు సంబంధము.

పిండసుడు. సం. వి అ పుం పరులపిండముచే గాని, భిక్షచేగాని జీవించువాడు.

పిండాతము. సం. వి. అ. పుం సిహ్లకము, చిల్లమద్ది.

పిండాన్వాహార్యకము. సం. వి అ. న. పార్వణ శ్రాద్ధము.

పిండాభము. సం. వి. అ. పుం. సిహ్లకము, చిల్లమద్ది.

పిండాభ్రము. సం. వి. అ. న. కరక, వడగల్లు.

పిండాయసము. సం. వి. అ. న. ఉక్కు.

పిండారకము. సం. వి. అ. పుం. ౧. చిత్రాంగ వ్యాఘ్రభేదము, చిఱుతపులి. (కే. వి.)

పిండారము. సం. వి. అ. పుం. వికంకతము. ముళ్లు వెలమ. శ. ౨. సర్పభేదము. న. ౧. తీర్థభేదము ౨. శాకభేదము. శ.

పిండారి. వి. (హిం. పిండారి.) ఒకజాతివాడు, (ఈజాతివారు పూర్వము బందిపోటులుచేసెడివారని వాడుక.)

గీ. ఏనుగులు కేయి బొందిలీ లెంచి చూడ,
లక్ష పిండారు లాకలక్ష లక్షతురక, లిచటి
బల మూన్పాలున కెంచ భటులు.

కృష్ణ. 3 ౨౫.

పిండారుడు. సం. వి. అ పుం. ౧. క్షపణకుడు. ౨. గోపుడు, గొల్లడు. (హే. వి.)

పిండాలక్తకము. సం. వి. అ. పుం. ఒకదినుసు లత్తుక.

పిండాలుకము. సం. వి. అ న. ఒకదినుసు ఆలువు (గెనుసుగడ్డ)

పిండాలువు. సం. వి. ఉ పుం. ౧. చిరుగడము. శ ౨. కందగడ్డ చూచి శ.

పిండాశుడు. సం. విశే. (అ. ఆ అ.) బిచ్చగాడు, భిక్షుకుడు

పిండాహ్వా. సం. వి. అ స్త్రీ. నాడీహింగువు, ఒకవిధమైన యింగువ.

పిండి. వి. (సం. పిండిః) ౧. పిష్టము, బియ్యము లోనగువానిపొడి, (దీని యామ్రేడితరూపము పిండి పిండి.)

గీ నన్ను గాచుట యెఱయంగ నిన్ను గాచి,
కొనుట యిప్పుడు యిన్నుకొన్నుమనః నిచ్చి,
కావనే నన్ను... భార. అశ్వ. ౪. ౨౩౭.

శా...పైఁ బందురుం డొప్పగాఁ, గాసెక
కొన్నెల పిండి చల్లినకదంకణ -గల్యతా
పండుపై, యయా. ౫ ౧౦౯.

చ కదళిగభీరపుష్పపుటికాచ్ఛటఁ జేతుల నిప్ప
పిండిపైఁ, గుదురుగ నిల్పి...
ఆము. ౧. ౭౩

సీ. చేసికొండలు పట్టి పిండిపిండిగఁ గొట్టి
జలధిలో వెదజల్లఁగలబలంబు
ఇందు. ౧. ౧౫౨. నీలా. ౧. ౬౩. ౩. ౧౦

౨. నువ్వులు మొ, వానినాడించి, చమురు
తీయఁగా మిగిలిన పిండి, ఉదా: తెలికపిండి మొ.

కొట్టినపిండి=బాగుగా వలఁగినది; మిక్కిలి
పరిచితము.

(వ్యవః) విరాటపర్వము నాకు కొట్టిన పిండి.

పిండియిడు=దేహమును పిండిచేయు.

గీ. ఒండొకఁడ పైన నిపుడ నీపిండియిడమొ,
బ్రాహ్మణుఁడ వౌట మాచేత బ్రదుకఁ
గంటి. మను. ౬ ౪. ౯౦

జ. పిండికూడు, పిండికూర, పిండికొండ. పిండి
దొండ, పిండిపించు, పిండిపీఁచము, పిండి
పీఁచు, పిండిపోఁకలు, పిండిబొద్దికూర, పిండి
మిరియము, పిండివంట, పిండివంటకము,
పిండివడియము.

పిండి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ ౧. గుండ్రనివస్తువు,
ముద్ద, ౨. బండికంటి నడిమికూము, నాభి,
౩. శాలిపిక్క, ౪. మంగ, పిండీతకము,
౫. పీతము; పీతవిశేషము, ౬. పిండీతగరము,
౭. సాఁబ్రాణి, ౮. ఒకదినుసు ఈఁదు, ఖర్జూర
భేదము. ✝. (వై. ని.)

వి. ఇ పుం. ౧. చూర్ణము, పిండి, (వై. ని.)
౨. తెలికపిండి. (వై. ని.)

పిండిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. ౧. శాలిపిక్క
మాంసము ౨. తురుష్కదేశమందు అందును
బంకతోఁజేసెడు ధూపద్రవ్యము. ౩. బండి
కంటి నడిమికూము, ౪. ఇల్లుకట్టుటకు ఏర్పర
చినస్థలము, నివేశస్థలము (వై. ని.)

పిండికూడు. వి. (√పిండి) సంకటి, చిక్కని
యంబలి

క ఒక తల్లఁ బిండికూడు గఁ బొడిచి రొంగయ
నెత్తి త్రిప్పి భూస్థలి మఱియుం, బడపైచి
యొరము మొంగమును, నడిచెను వడముడి
తలప్రహారకుశలుండై.
భార. ఆర. ౬. ౨౪౭

క కటుకంరు భక్తి వెలిగాఁ, గొటుగా వెవ్వియును
నవియుఁ గొన్నిటివాల్లల్, మఱి పిండికూడు
పెట్టిన, మెఱియలక్రియ మెరచు మీసమెడు
కుల మెఱుపుల్. శివ. సా. ౧౯౬.
(పిండకూడు, ముద్రి)

పిండికూర=పిండిబొద్దికూర. వి (√పిండి) ఒక
జాతికూరాకు. ✝

అ ఉల్లి పుచ్చకాయ ముల్లంగి సొఱకాయ పిండి
కూర సెతిబీఱకాయ జై. భా ౪ ౯౬

పిండికొండ. వి. (√పిండి) కొండపిండి. ✝

సీ. కొండపిండి యనంగఁ బిండికొండ యనంగ
నగభేదసంజ్ఞ గా వలరుచుండు.
ఆం. భా. ౨. ౬౫.

పిండితము. సం. విశే. (అ. ఆ అ.) ౧. పిండ
ముగా చేయఁబడినది, ముద్దగాఁజేయఁబడినది.
౨. సంహతము, చేర్పఁబడినది. ౩. గణితము,
ఎంచఁబడినది. ౪. గుణితము, గుణింపఁబడినది.
౫. దట్టము.

వి అ. పుం తురుష్కమను గంధద్రవ్యము.

పిండిదొండ. వి. (√పిండి) తుర్యకుండి. ✝

సీ. కుర్యకుండి వెలఁగుఁ బిండిబొండ యనఁగ.
ఆం భా. ౨. ౬౦.

సీ .శెకన్నెర విమబొద్ది పిండిబొండ
హంస. ౪. ౧౦.

పిండిపించే[1] = పిండిపీచే[1]. విశే. (√ పిండి) మిక్కిలినలఁగఁగొట్టఁబడినది, విమర్దితము.

మ. తరుగుల్మాదులు పిండిపించుగ మహాధాత్రీ ధరశ్రీధరా, శర్కరముల్ పెంపరి నుగ్గునూవ ముగ... కు. సం. ౧౧. ౫౬౦

పిండిపీఁచేము. విశే. (√పిండి) పిండియైనపీచేము కలది, నిస్సారము

సీ. పిండిపీఁచేంబు గాఁ బ్యాధిపీడరమ్ము లడంగు నే కాలదండమున నదెవ కాశీ ౩ ౩౮. (ఇట గుండగుండగా అనిభావము)

పిండిపీఁచే=పిండిపించే.

గీ విరుదుమగలకుఁ బుత్తములను బిండిపీఁచే,సేయు బలితంపుఁ జేర్పు లచ్చెరువుఁ బెనుప
భార. శల్య. ౧. ౧౩౨. (పిండిపిండిగా. కరాలప్రతి. పా.)

పిండిపోఁకలు. వి. బ. (పిండి+పోఁకలు "గుడ పిండములు" (శ ర.) భక్ష్య విశేషము.

పిండిబొద్దికూర=పిండికూర. (√పిండి) ప్రా.?

పిండిమిరియము. వి. (√పిండి) పులుసుచేయక పిండితోను మిరియముతోను పలుచగా వండిన వ్యంజనవిశేషము (శ. ర.)

పిండిలము. సం. వి అ. పుం. ౧. వంతెన, సేతువు. ౨. మేఘము, న హిమము, మంచు. (శే. వి.)

పిండిలుఁడు. సం. విశే (అ. ఆ అ.) ౧ మిక్కిలి పిక్కకండగలవాఁడు. ౨. గణకుఁడు, లెక్కించు వాఁడు.

పిండివంట = పిండివంటకము. వి. (√ పిండి) పిండితోచేయు భక్ష్యము.

తరలము. పలుతెఱంగులపిండివంటలుఁ బప్పుఁ గూడును నేతికుండలు...
భార. ఆది. ౬. ౨౪౪.

సీ. పెనుపాయకడియంపుఁ బిండివంటలతోడఁ గమ్మని సద్యోఘృతమ్ముతోడ.
వి. కథా. ౧ ౧౩౫.

అ ప్రియము లేనివిందు పిండివంటలచేటు.
వేమన. ౨. ౪౮.

పిండివంటకము=పిండివంట. (√పిండి)

గీ వారయాత్రికు లనుపెరదవంతు లగుచువలచి భుజియించి రొగిఁ బిండివంటకములు.
సైమ. ౬. ౧౨౦

శా ..నిఖిలముల్ సంపూర్ణ మై పత్రిపాత్రీ మధ్యంబునఁ బిండివంటకములుల్ దివ్యాన్న ముల్ ...సంధిల్లె నొక్కమ్మడిన్.
భీమ. ౨ ౧౩౮.

పిండివడియము. వి (√పిండి) పిండితోచేసిన వడియము, కూరవడియము.

గీ. ఎండు గుడి మ్రింగువానికి నంది పిండివడియ మనప త్రెంకగ జే పుడమిలోన
విక్ర ౨. ౨౩౮.

పిండీకృతము. సం విశే. (అ. ఆ అ.) ముద్దగా చేయఁబడినది. (శ. ర)

పిండీతకము. సం. వి. అ పుం. ౧ మదనము. మంగ. ? ౨. తగరము. 3. ఘటిజ్జకము, మరు వము ?.

పిండీపుష్పము. సం. వి. అ. పుం. అశోకము. ?

పిండీభూతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ముద్ద రైనది, ఘనీభూతము, గట్టిరైనది.

పిండీరము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) నీరసము, సారములేనిది.

వి అ పుం ౧ దానిమ్మ ౯ ౨ డిండీరము, సముద్రపునురుగు

పిండీశూరుఁడు సం వి అ పుం తిండియందు మాత్రముశూరుఁడు, పనులయందసమర్థుఁడు

పిండు[1] స క్రి (సం పీడ్ క పిండు) పాలు పితుకు

గీ మున్ను కాఁ గొన్నదూడతో పొందవు నప్పుడు, ఎదసమున కొప్పఁ దెప్పించి పొదివి దాని మేను మెల్లన నివురుచుఁ దాను దానిఁ బిండఁ బోవఁగఁ బాలు లేకుండ గాను

వేం మా ౪ ౧౫౯

సీ కలదండిఎసీఁ బిండి కాఁచి చేమిరిఁ బెట్టి తొయిఁగ కుండఁగఁ బట్టి యట్టి గొట్టి

వేం ఎంచ ౪ ౪౫౯

౨ ఆవుం బెయి పాలిచ్చు

సీ పాలు పిండనిగొడ్డుబట్టి కార్పులు మెండు కల్లఎపిండికిఁ గాంతి మెండు

వేణు ౪ ౧౮

౩ (రసాదుజు పైకివచ్చునట్లు) నులుపు

మ దంభగవిమీదం దజ్జటాఖండ కెంపయ్యన బిండక్ విమలాంబువుల్ పెడశె

వరాహ ౧౦ ౫౯

పిండు[2] వి (సం పిండమ్, క పిణ్డు) సమూహము, గుంపు

గీ మొఱయు నాయూడుమాటలు తెఱవపిండు, పుల్లములకు నిం పొరెడునురలు గాక

భార విరా ౨ ౩౩౫

సీ మున్నూటయఱువదిమూర్తిభేదములతో విహరించు టేటేట వేల్పుపిండు

భీమ ౨ ౫౨ రామా ౨ ౧౦౧

జ పిండుగట్టు, పిండుగొను

పిండుగట్టు[1]=పిండుగొను అ క్రి (√పిండు[2]) గుమిగూడు, సంఘీభవించు

గీ కంటె గాంగేయు నతనిచక్కటికిఖండిఁ, బెట్టు మీతని మన పెల్లఁ బిండుగట్టి, పొదవి కొనివచ్చెము భార భీష్మ ౩ ౧౯౦

గీ అనుచుఁ దద్యత్నలత కప్పు దళిలనురలు, పిచ్చలించిరి విహగోఁ బిండుగట్టి

రామా ౮ ౧౦౦

పిండుగొను=పిండుగట్టు[1] (√పిండు[2])

మహోగ్రధర సాధ్యుల్, మహి తపాంతం బులక్ బెల్లలమికొనఁగ నత్యాదరోత్కర్షముల్ పొందుచుతో పాంతంబునం బిండుగొని నిలిచి చూడ్కుల్ తదంగంబు గప్పగా

భార స్వర్గా ౩౪

ఉ కరిమదగంధమునకు మధుకరములు పిండుగొని సుసరి కటకటములభా హరమరుత్య్

కు సం ౧ ౭౭

పిండురము=పిండు వి సమూహము, గుంపు

ఉ కాపున నీవసంతమధుగర్వితకోకిలకీరకారికా, రావముఁ దేటపిండురపురావము మెల్లని చల్లగాడ్పుఁబూ, దావులసొంపు మిగుల బాలికకాలిమి కొల్లలాడెడిన్

కళా ౬ ౨౪౮

పిండోలి సం వి ఇ స్త్రీ కుడుచునపుడు నోటి నుండి పడినయన్నాంశము, కుడువఁగా మిగిలిన యన్నము

పింద్రము వి॰ అధికము, మిక్కుటము

శా అంతంతకును బింద్రం బయ్యెఁ గపెండి కోఁత వలదా మీకుక్ విచారింపఁగన్

వరాహ ౫ ౯౩

పిందె(దియ) వి మిక్కిలి లేఁతకాయ, బాల కలాటువు

సీ తల్లిదండ్రులరొద్దికనయులగతి నాకుమఱుఁగు పిందెలరీతి నాతి వహించి

పారిజా ౧ ౨౧౨

గీ పిందియలు పూలు ముత్తెములం దనర్చు,
కల్లచెట్టులు వలర నబ్బల్లిదంపు,రావిరాకారి
కెలమన్కి గోన మెఱయు
అచ్చరా కాల ౧౧౭

పింపిణీ వి స్త్రీవేణీవిశేషము, స్త్రీల యొక విధ మగుజడ, (నాలుగుపాయలజడ అని బ్రౌ)

మ జడి గొన్కొర్కుల నింతి తాను మగవేషం
బూనిన న్పింపిణీ,జడలన్ కాఁపట రావికేళ
జేగి పెచ్చన్ గొప్ప పొంకించి
సత్య పాం ౩ ౧౦౪

పింపిళులు,(ళ్లు)=పింపెసలు వి బ పెదవి మీఁదుగా నొకవిధ మైనధ్వనిని గలిగించి నర్తించెడుబాలక్రీడావిశేషము

మ దినముల్ కొన్ని చనంగ నంతఁ గడు నర్థిం
బొమ్మపెండ్లిండ్లు గుజ్జెనగూ ళ్లచ్చనగండ్లు
పింపిళులుం లాగైన ఖేలనముల్ మీఱఁగ
బోంట్లతో నలరు బాలాకన్య మెల్లప్పుడున్
కళా ౬ ౨౦౨

సీ పింపిళ్లు చెండుగోరింపులు నోమనగుంటలు
వెన్నెలకుప్ప లాది దశా ౯ ౭౧

సీ పింపిళ్లు త్రొక్కుళ్లు బేడిసెతిరుగుళ్లు నచ్చన
గండ్లు హం ౫ ౧౫౫

జ పింపిళ్లాడు, పింపిళ్లుగూయు

పింపిళ్లాడు అ క్రి (పింపిళ్లు+ఆడు) ౧ పింపిళ్లాటయాడు (చూ పింపిళ్లు) ౨ నర్తనముచేయుచు నమస్కరించు

రగడ మణికుట్టస్థలి మలయుమణిప్రభుపెరు
మాళ్లకుఁ గడుఁ బింపిళ్లాడుచు
హంస ౪ ౨౧౩ (నర్తించు అని శ ర)

పింపిళ్లు(ళులు)గూయు అ క్రి (పింపిళ్లు+కూయు, గునియు అని శ ర)
౧ పింపిళ్లాటయాడు

సీ మాటికి నాత్తమ్మిమఱుపునఁ బింపిళ్లుగూయు
భోగురరాచకొమ్మ గములు
యయా ౩ ౫౪

వ యువజనంబులకుం గన్నులపండువులు గా
గుంపులుగుంపులై పింపిళ్లుగూయుబాలి
కలును వరాహ ౪ ౧౫౫

౨ నర్తించు, చిందులుత్రొక్కు, ఎగిరిపడు

వ భావిపుంభావసంభావనాపరిచయంబు
సంపాదించుపెంపునం బింపిళ్లుగూయుకలికి
కొమిరెల మొలకచనుమోసులం దులకరించిన
తళుకుసిబ్బెంపు తళతళల దళముకొనకో
యవన్ వసు ౪ ౨౩

మ బిగిచన్గుత్తులుం గుత్తపుంబయటలోఁ బింపిళ్లు
గూయుంగ కళా ౬ ౬

(ఇది యితరపదవ్యవధానము తోడను గనుపట్టుచున్నది)

ఉ అలవేఱుపదంతులకెమ్మనంబు పింపిళ్లొగిఁ
గూయఁ జొచ్చె)
కవి క ౨ ౧౫౦

౩ (భారముచే) వంగియాడు

సీ గంపెఁడుకైలైనఁ బంట కబ్బనిచేను బింపిళ్లు
గూయని గుంపులైరు, గీ పన్నిదమునకుఁ గాన
కుప్పట్టునందు పాంచాలీ ౫ ౮౫

౪ (పింపిళ్లాటయందువలె పెదవులతో కూకూ యని ధ్వని చేయుచు) చలించు

గీ పిన్నబిడ్డ లెయ్యెడలఁ బింపిళులుఁగూసిరి
హరి పూ ౮ ౧౬౦

సీ అలిబాలికలుముదం బెలరారఁ బింపిళ్లు
గూయుచు మధుపులు గ్రోలి సోల
నృసిం ౨ ౬౮

పింపిసలాడు అ క్రి (పింపిసలు + ఆడు) ౧ బాలికలు పెదవిమీఁదుగా నొకవిధ మైన ధ్వని చేయుచు నర్తించు

గీ. కేడుకలు మీఱఁ బింపినలాడు.

రుక్మి. ౧. ౭౬.

౨. నర్తించు, చిందులుద్రొక్కు.

సీ కురులు బొమ్మలమీఁదఁ గులికి పంపిన

లాడ... రసిక. ౬. ౧౧౯.

(పెంపెనలాడు, అపము(ద్రి.)

పింపినలు=పింపిళులు. వి. బ.(చూ.పింపినలాడు.)

జః పంపినలాడు.

పికపికలు = పికాపికలు, పకపకలు, పకా

పకలు. విణ బ. చెల్లాచెదరు.

క పు గ్గయినయతనిఁ గనుఁగొని, బెగ్గలమున నచటిభటులు పికపిక లైనన్, దగ్గతే పికి కాళను లాక, పెుగ్గర మై కోట సొర సముద్ధతు లయినన్. నిర్వ. ౪. ౫౪.

క ఒక ధూము రేఁగిలన్కరు, పికపిక లై తమ లరణము పెంపున నన్యోన్యశరాని సంపాతు లచ్చే, వికలతఁ గని రారులు తమరు వీ రను కొనక౯ రంగా. 3. ౭౦3.

పికప్రియ. సం. వి అ. స్త్రీ. మహాజంబువు, పెద్ద నేరేడు. శ.

పికబంధువు. సం. వి. ఉ. పుం. ఆమ్రము. మామిడి. శ

పికము. సం. వి. అ. పుం. కోకిలము, కోయిల.

పికవర్ధనము. సం. వి. అ. పుం. కాకము, కాకి.

పికాంగము. సం. వి అ. పుం. పక్షిభేదము.

పికాక్షము. సం. వి. అ. పుం. రోచని. శ.

పికానందము. సం. వి. అ. పుం. వసంతకాలము.

(ఇక్లీ పికబాంధవము.)

పికాపికలు = పికపికలు, పకపకలు, పకా పకలు. విణ. ౧. పిక్కలి కలిగినది, చెల్లా చెదరు.

సీ. కవిసినవిందుచీకటి పికాపికలుగాఁబోఁగ దోలినబంటుకేసము. వరాహ. ౪. ౧౫౪.

చ. ఎలయఁగ లంకఁ గాల్చి తను కేఁచిన కోఁతిరు కేఁడు గ్రమ్మరన్, గలని వచ్చి నంచును పికాపికలై పఱతెంచి రందఱున్. అచ్చరా. యు. ౯౯. ప్రబోధ. ౫. ౧౦౦.

౨. పికాపికలు చేయునది, చెదరగొట్టునది.

ఉ సిగ్గునకుం బికాపికలు చిత్తసమున్నతి పేరి వార్తకున్, గగ్గులకాండ్రము.. అగ్గజయానకుం బతికి నర్యుయ్య యథేష్టరహః ప్రసంగముల్. కవిక. 3. ౨౭౯.

పికిలి=పిక్కిలి. వి ౧ పక్షివిశేషము.

సీ వంగపండు పికిలి ...గి అనఁగ నిట్లని పక్షిభేదాఖ్య లలరు. ఆం. భా. ౨. ౯౭.

అ. పికిలి కేలకొమిలి పెనుగువ్వ బకదారి... ఆది రైనపక్షు లతఁడుదీర్చు.

హంస 3. ౧౭. ఇందు. ౨ ౬౯.

౨ పికిలిపిట్టలతూలికలతోఁ చేసినకుంచె.

సీ పికిలిచేఁ జెక్కులఖరికల్ వ్రాతుఁ గా నిఁక కెండు వ్రాతుకే యిగురుఁబోణి

దశా. ౧. ౬౧; ౪. ౨.

జ : పికిలిచెండు, పికిలిపుా.

పికిలిచెండు. వి. (పికిలి+చెండు.) పికిలిపిట్ట యీకెలు సన్నవియీఁకలతో కందుకాకారముగా చేసినకుచ్చు

గీ. అట్లు తమకంబుచే వేఁటలాడి మృగము, దంబుఁ జామరములు గజదంతములును, బిల్లి గడ్డలు పులిగోళ్లు పికిలిచెండ్లు వాదిగాఁ దెచ్చి యిచ్చి రయ్యవనిపతికి.

రసిక. ౧. ౧౧౭.

సీ... కస్తూరిలప్ప పొంపారుపికిలిచెండు.

నీలా. ౨. ౨౭.

పికిలిపుా. వి. (పికిలి+పుా.) పికిలిపిట్టతోఁక క్రిందియీఁకలవిధమైనపుాలమొక్క.

మ. పులిగోరుల్ పెరకేసి కస్తూరిమెకంబుల్
పుష్కలవ్యాఘ్రపి, ల్లులు గోరోజన మిఱ్ఱులున్
బికిలిపూలుం జైకానుక లిచ్చి బోయ
దొరబిడ్డల్ గాంచి రాఘవవిభున్
రామా. ౨ ౫.

మ తడవిండ్లున్ గటిమేనులున్ బికిలిపూదండల్
మిటారించుపెన్, బిడెముల్ ... పిసాళిం
పఁగాఁ, దుడుముల్ గూడుక వచ్చి చెంచులు
వరేంద్రుం గాంచి హర్షంబునన్.
శు రా. ౪ ౩౭౪.

పికిలు = పిగులు, పీలు. అ క్రి. ౧ (వస్త్రము మొ॥ బిగువుచే) చినుఁగు

చ పికిలి యజాండకర్పరము చీఁటలువాఱఁ గ
మేను పెంచి యా, మకరనికేతనోదరనిమగ్న
మహీమహిళాలలామఁ గే, తకముకశాగ్ర
సంగతమదభ్రమరీసమరీతి గాఁగఁ గొమ్ము
కొనఁ దగిల్చి యుత్తఁ గిటిమూర్తిని దాల్చితి
గా జనార్దనా పారి ౩ ౩౧

౨. పగులు, బ్రద్దలగు.

క గూటగ్రుడ్లం బెట్టెన్,
గీ పెట్టి ముదిగ్రుడ్లు వదకుండఁ గట్టు గాచి
పొదుగుటయు నెరకొని కొన్ని పొఁటలకును,
బికిలె వేం పంచ. ౧ ౪౫౦

పికేక్షణ. సం. వి అ స్త్రీ కోకిలాక్షము ? క
దిమసుగన్నేరు ?

పిక్క[1]. వి (సం పిండికా) జంఘ, చిఱుతొడ

క. పిక్కలతొడల నడుములం, దొక్కటఁ బద
తలము నిడి సమున్నతి నొదలిన్, నిక్కించిన
నీయాసన, మక్కజము గ స్వస్తికాహ్వ
యంబగు జగతిన్ పీతారా. ౧ ౯౭.

సీ. చిఱుతొడ యనంగఁ బిక్క నాఁ జెలఁగు
జంఘ. ఆం. భా ౨. ౧౩౭.

జః పిక్కచెదరు.

పిక్క[2]. వి (సం. స్పృక్కా) ఒకానొక చెట్టు.

సీ. తొవపువ్వుశాఖలతో లిమ్మగాఁ బుచ్చు
పిక్కమూలంబులపెనఁగు వాపు.
శు సం. ౫ ౭౧౭. ౭౧౮.

పిక్క[3]. వి గింజ ఉదా॰ చింతపిక్కలు (వా.)

పిక్క[4]. వి చిన్న నాశము.

(వ్యవ) చేతిలో నాలుగుపిక్కలున్నవని వాఁడు
మిక్కిలి గర్వపడుచున్నాఁడు.

పిక్కచెదరు. అ క్రి (పిక్క[1] + చెదరు) భయ
పడు, బెదరు.

వ.. సమీపాటవీమధ్యంబుఁ దోచ్చి యాస్ఫో
టించి పిక్కచెదరక దిక్కులు పరిభ్ర
మించి... పాండు ౩ ౭౯

వి భయము, బెదరు

ఆ. పేర్మి నదురుగుండె పిక్కచెదరు లేక,
యుండ వచ్చుఁ బేద యులుకుఁ దక్కి రమణి
గోఁచిపాఁతరాయఁడు దొంగల, మిందఁ
దపెడుమాట మేలు దలిసి కుచేల ౩. ౭౪

ఆ అంటి పొడిచి పోటుగంటి వెంబడిఁదూఱు,
వీరవరులు పురుషకారపరులు మేర మీఱు
సంఖ్య మెఱయుదు రవ్వేట, నదురుగుండె
పిక్కచెదరు లేక రంగా ౧. ౧౦౨

పిక్కటము. విణ బిగువు

ఉ. ఆపలుకుల్ సుధారససమంచితసారము లై
చెవుల్ సోఁకన్, భూపతి యాత్మహర్షరస
పూర్తికి నేమన వచ్చుఁ బూర్వసంతాప
దశాకృశశ్లథకసత్కనకాంగద ముద్రికాదిర,
తోన్నపలభూష లంగముల యుబ్బునఁ బోల్చెను
బిక్కటంబు లై కవిరా. ౫. ౧౧౫.

జః పిక్కటిలు.

పిక్కటిలు.(ల్లు) అ. క్రి (√ పిక్కటము) ౧.
నిండు, పూర్ణమగు.

క. దిక్కులు మేఘపథంబును, బిక్కటిలంగ
నవయవములు భీషణములు గా
భార మహా ౨౭

శ్లో॥ అగ్నిం తేదదృశు స్తత్రస్థితం శైలమివాగ్రతః
మార్గమావృత్య తిష్ఠంతం సాక్షాత్పురుష
విగ్రహం సం భార మహా ౧ ౩౬

సీ. బిగువుఁ బయ్యెదలోనఁ బిక్కటిల్లుచుఁ జాలఁ
దళ్లుచన్నుల నొప్పుముల్లె పేరు
శశా ౪ ౧౦౩ నిర్వ ౧౦ ౧౦

౨ వర్ధిల్లు, పెరుఁగు

చ. మతి లావు గూడఁ గ్రైఁ, బొదలె ననంగిఁ
బిక్కటిలెఁ బొల్తుకచన్నులు నాఁడునాఁటి
కిఁ అము ౫ ౨౧

గీ. అతివచన్నులు జక్కవ లగుట లేమి,
యెందియుం బింత దండలచాయ నిగుడి, రెక్క
లైయుండ సొంపునఁ బిక్కటిల్లి వలిపె
పయ్యెద యనుచిన్నివలను దగుల
యయా ౪ ౪౩

౩ అతిశయించు, విజృంభించు

ఆ. పగరు పుట్టె నంతఁ బెగలె దంతంబులు,
నుక్కియయును దగ్గఁ బిక్కటిల్లె, శిరము
వొవ్వఁ దొడఁగెఁ జెదరె మనం బంతఁ,
గడిఁది రైనముప్పు కాలమునకు
భాగ ౬ ౬౧

క. సెరవయును పిక్కటిల్లఁగ, సురతం బొక
పేళసైనఁ జొప్పదమి మది, బరపురుష
వాంఛ వొదమిన విరహంబున లేయి పవలు
వేఁగుచు నుండున్ హంస ౫ ౧౫౬

వ. పిక్కటిల్లినమక్కువ జై భా ౨ ౧౩

౪ వ్యాపించు, ప్రసరించు

క. దిక్కులఁ దనబాణంబులు, పిక్కటిలఁగ
నుల్లసిల్లి భీష్ముఁడు
భార భీష్మ ౧. ౨౯౨

చ. విమలదరస్మితామృతము వెల్లువ చిక్కులఁ
బిక్కటిల్లినన్ మమతను జేరఁగాఁ బిలిచి
ప్రభా ౧ ౧౨౫ వైజ ౨ ౪౪

౫ పిగులు, చినుఁగు

సీ. బిలుఁగుపైరాణికించెల ఎక్కటిలి వలి
కలుకుని బ్బెపుగబ్బిగుబ్బ లుబ్బ
రసిక ౩ ౪౭

సీ. నవరవిపనిచన్నెరవిక ఎక్కటిలంగఁ గులుకు
పాలుబ్బుగుబ్బలు చెలంగ శుక ౧ ౧౩

౬ ప్రకటితమగు, బయలు మెఱయు

క. మిక్కుట మైన యక్కటికము, ఎక్కటిలన్
వెఱవు మానిపినరొక్కటికిన్,
అచ్చరా బాల ౨౪

౭ బీఁటలువాఱు, బ్రద్దలగు

వ. గాఁడీవగుణగర్జాడంబరంబున నంబరంబు
పిక్కటిల్ల హార ౭ ౬౭

సీ. దివి పిక్కటిల మ్రోయు దివ్యదుందుభుల
నారావంబు లభ్రగర్జనలుగాఁగ
దశా ౭ ౧ ౧౯

పిక్కము సం వి అ పుం ౧ ఇరువదియేండ్ల
వయసుగల యేనుఁగు, ౨ యేనుఁగుగున్న వి అ
స్త్రీ ముక్తాపరిమాణభేదము, ఒక విధమగు ముత్యముల తూనిక

పిక్కారు వి (పిదప+కారు¹) దాళువా, శర
దృతువు మొదలుకొని నీటియానరాను పండెడు
ఎల్లపుఁబంట (శ ర)

పిక్కిలి=పికిలి వి ౧ పక్షివిశేషము (బ పిక్కి
ళులు, పిక్కిళ్లు)

సీ. పట్టుచేసుపు కొంగ పిక్కిలి మాలముచ్చు,
ఆ ఆది రైనపక్షు లతఁడు దీర్చ
హంస ౩ ౧౨.

౨ ఒకానొక యడవిజాతివాఁడు.

సీ. కెనుగొందగు ప్రాలి పిక్కల్లో కొందరైన
ప్రతిపక్షులను హతాహతము చేసి.
హై. భా. ౧. ౪౫.

(ఇది రెండర్థములకు నుదాహరణము.)

పిక్కు¹. అ. క్రి. తెనుదేయు. (శ. ర. ప్రా)

స. క్రి. ౧. అపహరించు, దొంగిలించు.

సీ. దాఁచికొన్నను బలిశంపుఁజెంపుడు గాశ
పిక్కిన నొకపోక వక్క గాశ.
విప్ర ౫. ౧౯.

౨. మోసపుచ్చు, వంచించు. (శ. ర. ప్రా.)

వి. ౧. వంచన, మోసము.

సీ. వంచనఁ మెసంగు గీ. జాడుఁగు ప్రక్కు
కికురు పిక్కు ఆం భా ౨ ౨౯౨

౨. మర్మము, కిటుకు.

చ. పలుకులలోనఁ బిక్కు లాకపానుపునఁ
బొలయల్క చిక్కులన్, కలఁకలు దీఱు
ప్రమొక్కులను గాటపుఁగౌఁగిటిలోని
పొక్కులు. అహల్యా. ౨. ౩౭.

3 మల్లవిద్యావిశేషము.

వ.. ఏకసరము పైసరము ఝుంప పిక్కు కరలా
ఘవంబు మొదలగు విశంబులను.
మల్లుపు. 3. ౬౯

వ నయనపుపారువ లివ రాశడ యేకసర
పైసర ఝుంపు పిక్కు కరలాఘవమ్ము మొద
లగువిశమ్ము రెజీఁగి ప్రబంధ. ౩౭

పిక్కు². వి పెంపు, అతిశయము.

వ...పానెంబు లగుతూణంబులజాణతనంబు లాడి
ధిక్కరించునిక్కుల కిక్కు కాని క్కులరు
పిక్కులు .. ప్రబంధ. ౪౦

పిగులు=పికులు, పీలు. అ. క్రి. (వస్త్రము.
మొ. చినుపుచేపగుట; చినుఁగు.)

క. భువి పశిశశ రవి శౌగిశశ, దివి పినిశౌ
దిగ్గజములధృతి సన్నగిలెశా.
రా. వి. ౨. ౪౨.

౬. పినిశెఁ బీశ నవఁగఁ బెంపొందుచుండును,
జినిఁగి నవుటకాభ్య... ఆం. భా. 3. ౯౧.

పిచండకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఔదరికుఁడు,
తిండిపోతు, ఉదరంభరి.

పిచ(చి)ండము. సం. వి. అ. పుం. న. ౧. కడుపు.
౨. పశువు. (వై. ని) 3. మృగములవీపు (శ.ర.)

పిచ(చి)ండిక. సం. వి. అ స్త్రీ జంఘ, పిక్క.
(వై. ని)

పిచండిలుఁడు. సం విణ (అ. ఆ. అ) పెద్ద
కడుపుకలవాఁడు తుందిలుఁడు

పిచేపిచే. వి పిచ్చుకలధ్వని కనుకరణము.

వ...చతుర్ఘటికావశేషంబు గా రాత్రి చనియె,
దిక్కులు ప్రకాశప్రకటింబొందెఁ, బిచ్చు
కలు పిచపిచమనియెఁ గాకంబులు గూశ
లిడియె... హం. పంచ ౪. ౫౦౪.

పిచవ్యము. సం. వి. అ పుం ప్రత్తిచెట్టు,
కార్పాసవృక్షము.

పిచుకము. సం. వి. అ. పుం మంగచెట్టు, మదన
వృక్షము.

పిచుతూలము. సం. వి అ. పుం. తూలము,
దూది.

పిచుమంద(ర్ద)ము. సం. వి. అ. పుం. వేము,
నింబము. శ్రీ.

పిచులము. సం. వి. అ పుం. ౧. ఝూబుకము. శ్రీ.
౨. ఇజ్జలము, ఎఱ్ఱగన్నేరు. శ్రీ. 3. తూలము,
దూది. ౪. నీరుకాకి, జలవాయసము. (వాచ.)

పిచువు. సం. వి. ఉ. పుం. ౧. దూది. ౨. కర్ప భేదము ౩. కర్షము

పిచ్చి[1] = పిచ్చి. వి (సం. పిత్తజ. త. పిచ్చు.)

౧. ఉన్మాదము, పిచ్చి

సీ. వెఱ్ఱి యనంగను పిచ్చి యనంగ నున్మాద మనంగ నున్మాదసంజ్ఞ. అం. భా. ౧. ౧౩౭.

౨ అల్పము, తక్కువది.

ఉ కొన్ని గోణంగి కొన్ని గ్గినిసి కొన్నికుటారము లాడి మానరా, కన్నిక నిన్నివాళ్ల కిది యి న్నని కూటికిఁ బిచ్చపాటిఁ గొ, మ్మన్న మహా ప్రసాద మని హర్షరసోల్లసదానసాబ్జు డై, యన్నలినాక్షి భర్త యిడునన్నియ గైకొను ముక్కధాన్యముల్

పాండు. ౪ ౧౪౭.

జ. పిచ్చేటిలు, పిచ్చేపట్టు, పిలుపిచ్చే

పిచ్చే[2]. వృషణము, ముష్కము.

క పిచ్చలు వడివడి రాయఁగ...

చంద్రి. వి ౨ ౪౦.

పిచ్చ. సం. వి. అ స్త్రీ ౧ ధరణముఎత్తుగల ౧౨ ముత్తెములహారము, ఒకానొకముత్తెముల తూనిక, ముక్తాపరిమాణభేదము.

పిచ్చటము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) చదునుగా అదుమఁబడినది

వి. అ. పుం. ౧ ఒకానొక కంటిజబ్బులు, నేత్ర రోగవిశేషము.

న. ౧. తగరము, వంగము. ౨. సీసము, నాగము.

పిచ్చటిలు. అ. క్రి. (√పిచ్చే) వడఁకు, కంపించు.

లయగ్రాహి. వచ్చెమురభేది ధరపిచ్చటిల సైన్యములు హెచ్చినదవక రిపులు రిచ్చవడి చూడక. ఆదిలక్ష్మీవిలాసము ౪. ౧౨౩. ప్రా.

పిచ్చపట్టు. వి. (√పిచ్చే[1]) ౧. ఉన్మత్తత్వము. (శ. ర. ప్రా.)

౨. మూర్ఖపుపట్టు.

వ్యవ. ఈ విషయములో వాఁడు పిచ్చపట్టుపట్టి నాఁడు.

పిచ్చేలము. విణ. అతిశయించినది, అధికము.

ఉ. సొంపరయంగనొక్కరుఁడె పిచ్చలమయ్యెను జేన ఘర్మముల్. రస. ౧. ౩. ౨౦.

జ. పిచ్చేలించు.

పిచ్చేలించు. అ క్రి (√పిచ్చేలము) ౧ అతిశయించు.

ఆ. అంతఁ బోక శౌరి యగ్రజుండును దాను, జక్రమును హలంబుఁ జటులగదయు, భుజము లందుఁ దాల్పఁ బోరిఁబోరిఁ గదిరెదు, భీతి మానసమునఁ బిచ్చలింప. ఉ.హరి ౭ ౧౯౧.

ఆ. దేవతరువుమాడ్కి తెల్లనిగొడుగుతోఁ, గూడఁ బసిఁడి కామకుంచె లచట, నిలిపి పొంతఁ గైదువులుసేర్చి యర్చనలిచ్చె నుత్స వంబు పిచ్చలింప. ద్వా. ౨. ౩

౨. భయపడు, భీతిల్లు.

చ... దైత్యవిభుండు సవిస్మయంబు గాఁ, దలపడి భూమిపాలుపయి దట్టముగాఁ బఱపెన్ శిలీ ముఖం,బులు సురసిద్ధసాధ్యులు నభోవల యంబునఁ బిచ్చలింపఁగన్.

భా. రా. యు. ౨౧౪౯.

ఉ... వెన్నుఁడు నిర్వాణ నొందె నందునన్, మేలని యార్చి రానురులు మింట సుపర్వులు పిచ్చలింపఁగన్.

ఉ. రా. ౨. ౩౭.

క. ఒసరింపఁ బిచ్చలింపక, ముసుకొని యయ్యదక మనికి మొనగాంద్రతనిన్, జెనసి పెనుగట్లు ఔట్లును, బెను పొదవఁగ రువ్వుటయును వెగ డక వాఁడున్. అచ్చరా. యు. ౧౪౧

3 కంపించు, కదలు

చ విగిచన్గవ యూరాద్పులఁ బిచ్చలింపఁగా
నిరం ౪ ౪౮

౪ ఆనందించు

గీ మెచ్చిచూచుచు శేమఱుఁ బిచ్చలింతు, రమర
కన్యక లతులహిమాచలమున
కు ౦ 3 ౭౬౧

సీ ఒకకాంతప్రొద్దు లాంశకథాప్రహేళికా
బిందుమత్యాదులఁ బిచ్చలించు
శివరా ౨ ౧౮

౫ క్రి అతిశయించఁజేయు, ప్రశంసించు

గీ విశిఖనవకంబు నాటించి వెగడుపఱిచి, పేర్చి
యార్చిన సురకోటి ఎచ్చలించె, మెచ్చి
భీష్మాదు లెల్ల విన్వచ్చుఁ బోలు, నెక్కు
డగుఁ గాని యస్దు గాఁ డీతఁ డనిరి
భార భీష్మ ౧ ౨౩౭

మ సుందరతుఁ దేశోపానిగావించినన్, ఎభిక
ప్రాతము ఎచ్చలించె నను నానాస్తోత్ర
వాక్యంబులన్ దశకు ౫ ౫3

పిచ్చి=వచ్చు[1] వి ఉన్మాదము, వెఱ్ఱి

ఉ ఎచ్చటనైనఁ గంటిమె మహీస్థలి నిట్టి
విచిత్ర మెన్నఁడున్, బిచ్చపువానిఁ బిల్చి
తనప్రేయసి నిచ్చె నితఁడు వీనికిం, బిచ్చి
జనించనో యిదిరెు వెం పగుభక్తి యటంచు
వెంచనో, యిచ్చట నేరి కింకఁ దలచూత్తి
కనన్ మన సొప్పు దెంతయున్ హరభక్తి
విలాసము ౧ (చి వి)

విణ హీనము, నీచము

గీ నీకులస్థానపౌరుషములు, కొచ్చెముగ నేల
చొచ్చితి విచ్చిపనికి
రామా ౩ ౭౫౯ (పిచ్చపనికి శ ర పా)

జ పిచ్చివాఁడు

పిచ్చిక=పిచ్చ్యిక వి చటకము, ఒకజాతిపిట్ట

సీ చలనంబు లేక జాజలి తపోనిష్ఠ నానీసుఁడై
యుండఁ బిచ్చికలు గూడు, గావించె
తన్మస్తకంబున భార శాం ౫ ౨౭౪

జ పిచ్చికకుంటు, పిచ్చికుంటు

పిచ్చికకుంటు=పిచ్చుకకుంటు వి (√పిచ్చిక) (శ ర)

పిచ్చికుంటు=పిచ్చుకుంటు వి (పి చ్చి క) అనూరుఁడు (శ ర)

విణ కాళ్లులేనివాఁడు (శ ర)

పిచ్చిటము ౦ వి అ పుం కీటభేదము, ఒక జాతిపురుగు

పిచ్చిలిపోవు అ క్రి (√ ఎచ్చిలు) చిప్పిలు

ద్వి పుడమి మోచిననాగపుంగవుఁ బట్టిపిడు
కుసా విష మెల్లఁ బిచ్చిలిపోవ
రం రా యు ౭౯౪ పా ౭౨ పం

పిచ్చిలు(ల్లు) అ క్రి చిప్పిలు (నీటిబొట్టు మెం) లోపలినుండి పైకివచ్చు

ఉ గ్రుచ్చి కవుంగిటం బొదివి కొ బ్బొక
యించుక దువ్వి చెక్కులన్, బిచ్చిలుమాత్న
ఘర్మజలబిందువు లొత్తి
చంద్రా ౬ ౧౪3

చ సాలవక మేను కంటకము సోఁకినఁ గొండొక
శోణితంబు ఎచ్చిలి తనకెంతనొప్పి యగు
హేం పంచ 3 ౧30

ద్వి పిలిపిలిపోవ పచ్చికల ఎచ్చిల్ల, బిలిబిలి
లజ్జల బిరుదు లఱంగ, పండితా మహిమా
౭౫౦ పా పురా ౧౭3 పా

జ పిచ్చిలిపోవు

పిచ్చివాఁడు విణ (పిచ్చి + వాఁడు) ఉన్మత్తుఁడు (శ. ర)

పిచ్చె. వి. (సం పైత్యమ్) పిత్తరోగము, చేఁదు కట్టు.

సీ. గోనాగజంబుకగోధాఘుమార్జారముల పిచ్చు కనయాత్మబలమువలన (చి. కి చి. ని.)

పిచ్చ్చుక=పిచ్చిక. వి ౧ చటకము, ఒకజాతిపిట్ట దీనిభేదములు: వెదురుపిచ్చుక, కొండపిచ్చుక, చెఱకుపిచ్చుక, ఊరఁబిచ్చుక, పొదపిచ్చుక, పేదపిచ్చుక, బంగారుపిచ్చుక. మొ

ఆ పెంచినట్టికోడిఁ బిల్లిభక్షించినఁ, గొందు వగపు పిచ్చుకందుఁగలదె ప్రబోధ ౫ ౨౮

ఉ తూనిగ లాడఁ దోచ్చె దివి దూటి భ్రమిం పఁగఁ దోచ్చెఁ బిచ్చుకల్. హర ౨ ౧౭

పిచ్చుకపైబ్రహ్మాస్త్రము = అల్పుని దండింప నధికప్రయత్నము చేయునపుడు దీనిని వాడుదురు.

క. పిచ్చుకపై బ్రహ్మాస్త్రము, విచ్చలవిడి నిగుడఁ జేయువిధ మింతేకదా. ఉ. రా ౩ ౩౦౨

క. పిచ్చుకపై బ్రహ్మాస్త్రము, నచ్చుగఁ దొడిఁ గినవితాన నబలపయిన్ మీ, కిచ్చుగఁ గోపం బటు రా, వచ్చునె కోపైన పైఁపవలయు నటంచున్ కళాం. ౪ ౨౧.

(పిచ్చుక చిన్నపిట్టయగుటచే ఈపదము కొన్ని యెడల అల్పార్థ ద్యోతకముగాఁ బ్రయుక్తము

ఉదా పిచ్చుకయాహారము, పిచ్చుకంత మొ

జ. పిచ్చుకకాలు, పిచ్చుకకుంటు, పిచ్చుక గోళ్లు, పిచ్చుక బియ్యము, పిచ్చుకబీఱ, పిచ్చుకుంటు

పిచ్చుకకాలు. వి (√పిచ్చుక) పర్పాటము. క్రి

గీ. పర్పాటకంబు మనును బిచ్చుకకాలు నా మాత్ర భూత. ఆ. భా ౨ ౬౫

పిచ్చుకకుంటు=పిచ్చికకుంటు. వి. (√పిచ్చుక) అమాయకుఁడు.

సీ. ఉత్తానుఁ డై కన్న కొరగి పిచ్చుకకుంటు విప్రతిపంబు గా వినుతిసేయు. కాశీ. ౧. ౧౨౬.

విశ. పిచ్చుకవలె కుంటుచు నడచువాఁడు, కుంటివాఁడు.

క విను పిచ్చుకకుం టతిరయ,మునఁ జోకకుఁ బడుట పేదముదుకఁడు పేర్వాట,జనముం గోరుట దుర్యోధనుఁ డింక జయంబుఁ గొనఁగఁ దలఁచుట యరయన్ భార కర్ణ ౧. ౩౨.

క. చీకుం బిచ్చుకకుంటును, మూకు శిఖండి యును నిక్కముగఁ దమపొల్లం, జేకొనఁ జాలరు వారిం జేకొనఁగా వలయు ధనముఁ జేకొన్నజనుల్. విజ్ఞా వ్యవ. ౧ ౪౪.

ఉ...ఈ, పిచ్చుకకుంటుమీఁదఁ గృపపెంపున చామరలోకవాహినిం, దెచ్చితి... పసు. ౫ ౨౦.

పిచ్చుకగోళ్లు. వి బ. ధాన్యవిశేషము

సీ ..గౌరికుంకుమల్ రణపెండ్లికొడుకులు పిచ్చు కగోళ్లు ప్రయాగలు గొజ్జఁగ్రోలు హంస. ౪. ౧౭౯.

వ...ఏలకిరాజనాలు పిచ్చుకగోళ్లు బంగారు బుడమలు ప్రయాగలు. . ప్రబంధ. ౧౧౨.

పిచ్చుకబియ్యము. వి తృణవిశేషము

చ.వెనుకుర ప్రాల్ల బూదియును వీదలి పిచ్చుక బియ్య మెంద్రయున్ ప్రబంధ. ౨౦౦.

పిచ్చుకబీఱ. వి. (√ పిచ్చుక) ఒకవిధమగు బీర క్రి.

గీ బీఱపండ్లును బిచ్చుకబీఱపండ్లు, గొమ్మిపం డ్లీఁతపండ్లును గొంజిపండ్లు. కాశ. ౩. ౬౯.

వ కొడుగు ములుకొడుగు బీఱ పిచ్చుకబీఱ కొండ బ్రహ్మకొండ జాబ్వి కలజాబ్వి...కొండ లగుతరుల... ఇంకు. ౨. ౬౦.

పిచ్చుకు(గు)ంటు=పిచ్ఛికుంటు. వి.(√పిచ్చుక వృత్తినివర్ణలోపము.) ౧. అమూరుఁడు, సూర్యుని సారథి

సీ. ప్రీతి నింతకు నేఁగుఁ బిచ్చుకుంటుకు ద్రొక్కి వినుతసౌభ్రాత్రుండు వినతపట్టి
సైవ. ౮ ౧౩.

చ. ప్రగ్గములన్ గవియాజ్ఞ మాటికిన్ ముడి యిడఁ బిచ్చుకుంటురథమున్ నిలుపన్
ఆము ౨ ౪౯. ఉ రా ౧ ౬౭

౨. గొల్లలను యాచించి జీవించునొకజాతివారు (కమ్మవారిని అడిగికొని జీవించుజాతి అని బ్రౌ)

సీ. బలిజేలవిత్తంబు పట్టెదాసరిపాలు గొల్లవిత్తము పిచ్చుకుంటుపాలు రామలిం ౨౩

విశే. పంగువు, కుంటివాఁడు

గీ అవలఁ గొంటగాక పిచ్చుకుం డై యనంగుఁ డనుపుఁ గొనఁజొచ్చె. ఆము ౨ ౫౮.

పా పిచ్చుకుంటుమీఁదిభాగీరథి = కుంటివానిని గంగయేవచ్చి స్నానము చేయించె ననుట (అర్హతకుమించిన ఫలము లభించెననుట)

సీ పైతృకంబు. గీ పెట్ట సమకట్టువేళకుఁ బిచ్చుకుంటు, మీఁది భాగీరథియుఁ బోలె మీర లేఁగు, దెంచితిరి... వరాహ. ౪ ౯౪

ఉ. మీర లిందులకు వచ్చుట సామది సెంచి చూడ భా, గీరథి పిచ్చుకుంటు పయికిం బ్రవహించుట సూ నృపాగ్రణీ
కృ కసం. ౨. ౬౧.

పిచ్చె. వి. చింతగింజ

సీ. చింత యనంగను ంచ యా పిచ్చె యనంగఁ దద్బీజంబు విలసిల్లు... అం. భా ౨. ౪౪ (పిచ్చు, అని శ. ర బ్రౌ)

పిచ్ఛ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. కోశము, ఒఱ. ౨. గంజి; గంజిమీఁదిమీఁగడ. ౩. పంక్తి, వరుస. ౪. ఛటు, సమూహము. ౫. శాల్మలీ వేష్టము, బూరుగుబంక. ౬. అరఁటి. శ. ౭. పోఁక శ ౮. శింశుప. ఇరుగుడు. శ. ౯. వీక్క, జంఘ. ౧౦ ఫణిలాల, పాము చొంగ. ౧౧. గుజ్జుపుకాలిపుండు.

పిచ్ఛకము. సం వి. అ. పుం. (సెమలిలోనగు వాని) పురి.

వి ఆ స్త్రీ సెమలిపురులకుంచె

పిచ్ఛతిక. సం వి ఆ స్త్రీ శింశుప ఇరుగుడు శ.

పిచ్ఛనద్ధము. సం వి అ పుం ఒకజాతియుల్లి. శ (వై ని)

పిచ్ఛబాణము. సం వి అ పుం డేగ, శ్యేనము.

పిచ్ఛము. సం వి అ న ౧. నెమిలిలోనగు వాని తోఁకయందలి యీఁక; నెమిలిపురి; ఱెక్క ౨. సిగ, చూడ ౩. శివుని త్రిశూలము. పుం తోఁక లాంగూలము

పిచ్ఛలదళి. సం వి ఆ స్త్రీ బదరి రేఁగు. శ. (త్రి ని)

పిచ్ఛిల. సం వి ఆ స్త్రీ ౧ పూతిక. శ. ౨. శింశుప, ఇరుగుడు శ ౩ బూరుగు. శ. ౪ ఒకానొకనది, (మే ని) ౫ కోకిలాక్షము, ములంగొరిమిడి శ ౬ లేలుమణి శ ౭ అగిసె. శూలీతృణము శ కటుకరోహిణి. శ. (వా. చ)

పిచ్ఛిలకము. సం వి. అ. పుం. ధన్వనము, తడ. శ.

పిచ్ఛిలచ్ఛద. సం. వి ఆ. స్త్రీ. ఉపోదకి. దుంపబచ్చలి. శ

పిచ్ఛిలత్వక్కు. సం. వి. చ్. పుం. నాగరంగము. నారింజ. శ.

పిచ్ఛిలము. సం. విశే. (అ ఆ. అ.) (జిడ్డులోనగు వానిచే) జాఱుడుగలది. (శేల.)

౨. చిక్కనగలది, కేరినది. మీఁగడకట్టినది. (ముద్దపప్పు మొ, స్నిగ్ధపదార్థాది.)
3. పిచ్ఛము (పింగ) గలది. చూడాయుక్తము.
సం. వి. అ. పుం. ౧. సరసపక్వంజనాదిపలుచగా వండిన కూర మొ. ౨. స్నిగ్ధపదార్థాది, చిక్కనగుముద్దపప్పులోనగునది.
3. శ్లేష్మాతకవృక్షము, విరిగిచెట్టు
అ. పుం. అ. స్త్రీ. బింబచ్ఛద, ఇరుగుడు. క్రీ.

పిటంక్కోకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పెద్దపాపర, ఇంద్రవారుణి. క్రీ.

పిటక. సం. వి అ. స్త్రీ. విస్ఫోటము, బొబ్బ.

పిటకము. సం వి. అ. పుం న. ౧ పొక్కు, బొబ్బ, స్ఫోటకము.
౨. ఇంద్రధనిధ్వజముమీఁది యలంకారవిశేషము
పుం. చిన్నపెట్టె. చిన్నగంప

పిటక్య. సం. వి. అ స్త్రీ. పటకసమూహము, పెట్టెలగుంపు.

పిటపిట. వి (ఎండమొ॥వాని) తీక్ష్ణతను తెలుపు అనుకరణము.
క. కటికిలో గరాచయొండలు,పిటపిటఁ గాయంగ మేను బీఁటలువారెన్. బహు 3. ౬౨.

పిటము. సం. వి. అ. పుం. గంప, కండోలము.
న. చాలము, ఇంటిపూరికప్పు.

పిటాకము. సం. వి. అ. పుం. పెట్టె.

పిటాక్య. సం. వి. అ. స్త్రీ. పిటాకసమూహము, పెట్టెలగుంపు.

పిటిలు(ల్లు). వి. పిడుగులు పడుటయం దగుధ్వని కనుకరణము.
చ. పిటిలుపిటిల్లనం బ్రిదిలి బ్రేలి పడం దొడఁగెం బెకుర్ద్రిశాతటములు మందుమం పిడుగు లెండము... పార. ౨. ౨౧.

పిట్ట[1]. వి. (సం. పిక్కక) పక్షి, విహగము.
మ. వలరాయం డనుకేటకాఁ డలయువ్రాతంపు రేఁడాపువిట్టలఁ బట్టన్ వెలినాభి యన్గెలనుదండ స్థానుగ్రామ్యించుడాల్,వల రొయింకేసుటియించి చన్నుగవక్రీవం బొంచె...
చంద్రా. ౪. ౧౭౯.
సీ. కాకిపిట్టకుఁ జాలఁ గద లేనిబ్రతుకు కిడి చిలుకకుఁ దద వేల చేయఁదయ్యె.
నీలా. ౧. ౧౧౧.
సీ పిట్ట పక్కి పులుఁగు జిట్ట గువ్వ యనంగఁ బక్షిసామాన్య మై పరగుచుండు.
ఆం. భా. ౨. ౯౭.

పిట్టదొర=పక్షిరాజు, గరుడుఁడు.
గీ. చట్టుపలఁ బట్టులేగాడ్పుకొట్టునకును, కెట్టు కాయలు రాలినయట్టువిట్టు, లొట్టులొట్టునఁ దారక ల్బిట్టు దుల్లఁ, బిట్టదొర కొరకట్టడ కట్టిపడియె. బహు. 3 3
ఇట్లే పిట్రాజు
సీ. ఇలభోగిరాజును నిమ్మడి పిట్రాజు పడకనడకలఁగాపాడుచుంద్రు.
ఉ వారక్ప్ ౨. ౬౪.
సా: పిట్టకొంచెముకూఁతఘనము = చిన్నవాఁడు పెద్దమాటలాడుట

పిట్ట[2]. వి. (సం. భిత్తం) మంటిగడ్డ, బెడ్డ.
ఆ గురునిమాట సరకుగొనమి దుశ్శీలత, పిట్ట పుడుక గోరు పినుకఁ ద్రుంపఁ, గఱవ మరుగు టుదయకాలాస్తమయసమయముల భాషఁ జాచు టాయు వడఁచు.
భార. అను. ౪. ౯౦.
సీ... తెలయు లోప్పము పెల్ల పిట్ట పెట్టు, గడ్డ బెడ్డ యఖంగ... ఆం. భా. ౨. ౨30.

పిట్టకము. సం. వి అ. న. దంతకిట్టము, పండ్లపాఁచి.

పిట్టపించేము(లు). విశే. (పింఛము + పించము.) కలంకనొందినది.

సీ. కెమ్ములికందంబు పిట్టపించము లయ్యో నలుం గులపా లయ్యె కెలంగు లెల్ల.
తపతీ. ౪. ౩౯.

పిట్టపిడుగు. వి (పిడుగు + పిడుగు క. పిట్టు పిడుగు) పెద్దపిడుగు.

వ ..ఉద్భ్రాంతంబు లై యంబుధు, ల్వారలం గట్టలమీఁదఁ బిట్టపిడుగు ల్మ్రోసెన్ మహో దగ్రతన్.
భార. ద్రో. ౫. ౩౪౪.

ఆ పిట్టపిడుగువంటిదెబ్బదంపు బొబ్బ విన్న మాత్ర భూకంప మైనట్లు కకవికించె సకల కాననంబు
తపతీ. ౪. ౩౫

క్రి. విశే. అనివార్యముగా, తప్పక.

ఆ. ఘనుఁ డటంచు వేడఁగాఁ బోయినను బెట్టుపిడుగు వైచి చంపుఁ బిట్టపిడుగు.
చంద్రా. ౪. ౨౪.

గీ పిడుగు మొత్తినగతిఁ గూలుఁ బిట్టపిడుగు
కవిస. ౧ అధికారము (౪ ౮)

గీ పిట్టపిడుగుగ మగనిఁ జంపింప కిల్లు వెడల దిల్లాలు కలియుగవిలయవేళ

సీ రాహుపూజాభిచారవిధాన మొనరించి శశిఁ బిట్టపిడుగుగఁ జంపవైతు. కవిక ౩. ౧౧౦ (పిట్టబిరుగుడు, అపముద్రి)

పిట్టు. వి. (సం పిష్టమ్, ప్రా. పిట్ఠం క. త. పిట్టు) వానెవమీఁదఁ బక్వముచేసినపిండి; పిండి

పీ. పిష్టము చెలఁగుఁ బి ట్టన
ఆం. భా. ౨. ౨౫౬.

వ... పేకులఁ దేనెలోలఁ బిట్టును గట్టును దోఁపలుఁ బూపలు మొదలగుంబులు.
కాశీ. ౩. ౧౯౫.

పిట్టముదు=పిట్టురూపమైనన్న వైద్యము.

వ... శ్రీభీమేశ్వరమహాదేవరకు ఉపటిసంధ్యమం (క)బోనముసప్పటికిం బిట్టముదుసకుం బెల్ల ప్రాలకుంచము లిరవదొకును...
ద. శా. ౪ ౧౨౫౫.

పిఠరము. సం. వి అ. పుం. న. స్థాలి, వంటకుండ. పుం. గృహభేదము.

న. ౧. కవ్వపుకోల, మంథానదండము, ౨. ముస్తె.

పిఠరి. సం వి. ఈ. స్త్రీ. స్థాలి, వంటకుండ.

పిడక=పిడుక. వి (సం. పిష్టక, ప్రా. పిట్ఠఅ)

సీ... పేడ నాఁ దనరు గోమయసంజ్ఞ పిడక నాఁ దనరుఁ దత్పిష్టకంబు.
ఆం. భా. ౨. ౨౯౮.

పిడక. సం వి ఆ. స్త్రీ. పొక్కు, బొబ్బ

పిడకము. సం వి అ. పుం. పొక్కు, బొబ్బ

పిడి[1]=పిడికిలి. వి (౪ త. పిడి) పిడికిలి, ముష్టి

సీ. పిడికిలి పిడి యన నడరును ముష్ట్యాఖ్య...
ఆం భా ౨. ౧౪౧.

౨ వింటినడుము, లస్తకము.

క. అతనిచనుమర విశిఖన్యూతము సేయుటయు నొచ్చి స్రుక్కి హాలాంతం డాతతకోప సముద్ధతుఁ డై కుంచెం బిడికోలఁదికి నహితుని ధనువున్.
హరి. ఉ. ౬. ౧౭౩.

౩. పిడికిటితో పట్టుకొను ఖడ్గాదులభాగము.

గీ. పిడి యనంగను త్సర్వాఖ్య వెలయు చుండు.
ఆం. భా. ౨. ౨౧౬.

సీ. నగవుఁజెన్నులజాలు మ గ రా ల పి డి జా ఱ సొగసుసొమ్ములజాలు సోలపూవిలయ.
చెన్న బ. ౪. ౨౬౪.

క. మారుమను పేదిమధ్యగమై, యారతియద్దంబు
పిడికిరాయి యన నెంతయుఁ బొల్పారుఁ గడు
వలికమై మకమారికి మధ్యంబు సింహ
మధ్యమునకొలఁదె

కా. సం. 3. ౭౫౮. ఉ. హరి. ౧ ౧౭౧

వలకపిడి = పిడియాకారముగాఁ జుట్టినవలక
(గ్రా)

జః పిడికట్టు, పిడికిటికట్టు, పిడికోల, పిడిగంట, పిడిగొట్టు, పిడిగ్రుద్దు, పిడిగ్రుద్దులాట, పిడిపట్టు, పిడిమూర, పిడియము, పిడివాఁటు, పిడివాదము కొం

పిడి². వి. (కి. త. పిడి) ౧. ఆఁడేనుఁగు.

గీ. పసిఁడికోకల నించి యిం పెసఁగ మదపు,
గ్రోలుచును జుట్టు నలివలు గ్రాల నడమ,
నమరుపిడిపిండులో నిమహాగజేంద్రుడు, కాంతి
నలరుకుమారు నంతంతఁ గనిరి.

హరి. ఉ. ౩. ౧౪౩

వ. ఇట్లున్న పరమేశ్వరుకాంతరూపంబు దనకుఁ
గ్రూరరూపం బైనం గని వనంబుఁ జొర
నుల్కి యిభంబున కోజపిడి నడ్డంబు సేర్చి
సాత్త్వికచేష్టితంబుండునుం బోల
మరుండు గౌరికాకయు వార్చుచు నుండె.

కా. సం. ౫ ౪౯౭.

౨. ఆఁడుమృగము.

వ.. తొడిగినయమ్ముననఁ పడి పొరలుపిడుల
విడువక విడి ముడిపడుకదఁకులును...

ఉ హరి. ౪ ౭౯.

సీ. లాఁచి తప్పినజాగిలము గొట్టుకొట్టునఁ
గూడినపిడిఁ గూర్చఁ గొమ్ములాడు.

కకు. ౪. ౩౩.

విశే. ఆఁడుజాతిది; ఆఁడుది.

క. వడిఁ దేఁకఁ దోలి రా జార్యడి డొంకనపోటు
గా మరస్థలి వత్తు డ్రాపిడికిటి గొరకఁ
దేయం, బిడికిటి బిట్టుగని బిల్లమిఁటు గఁ
బఱిరెను. శారంగ. ౧. ౯౭.

సీ. అద్దంబునిడుపుటాఁబద్దలగతి మనుఁబిల్ల డొం
కలనుండి గ్రోళ్లఁదాఁట. మనుచ. ౨. ౩.
(మనుఁబిల్ల=ఆఁడుమన్నులు)

జ. పిడియేనిక, పిడిచేయు

పిడి³. వి. (క పిడి) వాద్యవిశేషము.

సీ. తారలు బిమ్మటతారలు శంఖముల్ కాహ
కాల్ పసిఁడిఢక్కలును బిరుదులు, గాలి
కొమ్ములు జోళ్ళు కైముళ్లు రుంజలు

కొ. రా. యు. ౩. ౨౭.

పిడికట్టు=పిడికిటికట్టు. వి. (పిడి + కట్టు) పిండి
పడుము, లస్తకము (క ర)

పిడికిటికట్టు=పిడికట్టు. వి (√పిడి1) పిండిపడుము.
లస్తకము

సీ... పిడికిటికట్టు వాఁగను లస్తకనామ మొప్పు.

ఆం. భా. ౨. ౨౧౧.

పిడికిలి=పిడి¹. వి దే. (బ. పిడికిళులు, పిడికిళ్లు)
ముడువఁబడినవ్రేళ్లుగల అఱచేయి, ముష్టి.

క మాను మీఁవలవవిగ్రుళ్లట వజ్రము నీవును
బిడికిటికాఁకున నొఱగు దేను గినిసితి నేనిక.

భార. శాం. ౪. ౩౯౭.

ఉ. చామనిమేనులు స్న నుపుఁ జల్లెడుకొమ్ముల
లోనఁ గల్గుబల్గోములు మానవపుంబొద
వులుం బిడికింట నడంగుకొనులంక.

శుక. ౨. ౩౩౧.

చ... రేల్చనిరొమ్ముడిరిక్కి మొత్తమును జక్కఁగఁ
జాఁచి మెఱుంగుఁబోఁడు లిచ్చను బిడికిళ్లఁ
బట్టి యవి జారి చనం దమగోళ్లు చుక్క
లంచుచును .. సీలా. ౧. ౭౯.

చ.. అర్థికోటికిఁ, బిడికిళు లాదిగాఁగ బలి
పెట్టుచు రత్నవడు వైశ్యభామినుల్.

విక్ర. ౧. ౩౪.

క. మతియుం బిడికించదుండువలు, గిరిధరుఁ డటఁ
ద్రేచు వారగింపిననోలిక, బరమాదరమున
నతనికిఁ, జిరకాలము భృత్యుఁడై వసింపఁగ
వలయున్.   జుచేల. ౨. ౯౯.

ప్రాణములు పిడికిటఁబట్టుకొనుచుమిక్కిలిప్రాణా
పాయస్థితిలోనుండు, మరణభీతితోనుండు.

వ... ఉభయపక్షంబులలోపలఁ   గొందఱు
ధైర్యంబుకలిమిఁ బ్రాణంబులు పిడికిటం
బట్టుకొని వట్టిబిగువున నిలిచిన .
    వరాహ. ౩. ౫౯.

వ.. ప్రాణంబులు పిడికిటం బట్టుకొని పోవుచు.
    ఆము. ౪ ౩౫

జః పిడికిలించు, పిడికిలింత.

పిడికిలించే. అ క్రి (√పిడికిలి త పిడిత్రిపిడి).
గుప్పిలిపట్టు, పిడికిలి యేర్పడునట్లు చేయి
ముడుచు

గీ నిడుదమై వచ్చి యదలించి పిడికిలించి,
హనుమ కట్టల్క తో నిడ తిను మటంచు,
నడుగు సెడిదంభుతాఁకులఁ బుడమి వడఁకఁ,
బొడిచె వడి మించి శకలంరు వెడఁదటొమ్ము
    సమీర. ౫ ౩౩.

గీ... పిడికి, లించి కరములు తాఁ గుదియించి
గుసుకు, పరువునను దాఁటె బలుఁడు లొంబడి
యడుగులు   దశా. ౯ ౧౩.

స. క్రి పిడికిటఁబట్టు, గుప్పిట బంధించు

వ ..తూర్పున నుత్తరంబునం గలుగునరకాయ
ములు నానాసేనాసమన్వితు లయి వచ్చి చి
చ్చయినమం బిడికిలింతు మనుచున్న వారు ..
    భార. ఉద్యో ౨. ౧౪౧.

పీ. పెన్నిరు గిలకొట్టి వెన్నముద్ద లొనర్ప మడు
పథం బంతయుఁ బిడికిలింప. హుడ. ౪. ౨౫.

గీ. పిడికిలించి పట్టి నడుమఁ జేసి.
    భోజరా. ౩. ౧౪౪.

పిడికిలింత. వి. (√పిడికిలించు) నమస్కార విశే
షము

రగడ. వారణగిరిపై వరదస్వామికి,పిడికిలింత
లని పెంపుగ నొడువుచు.
    హంస. ౪. ౨౧౩

పిడిక్రోల. వి (పిడి¹ + కోల) నాగేటిమేడి,
మేడికఱ్ఱ. (శ. ర)

పిడిగంట. వి. (పిడి¹) నిడుపుపిడిగలగంట

క. నిడుదచిగురనఁటియాకున, నిడి వివిధాన్న
ములు భూసురేశ్వరుఁ డొసఁగుచు, పిడిగంట
మొరయఁ జేయుచు, జడనిధిశల్యసమేఁ
బూర్ణపంకల్పునకున్.   పాండు. ౨. ౨౨.

సీ పిడిగంటలును గొలిపింపఁగాఁ గుంచెలు, ఛత్ర
ముల్ బులితోళ్లు చామరములు
    రాజ వి ౧. ౧౬౩.

పిడిగొట్టు. స క్రి (పిడి¹ + కొట్టు) పశ్వాదులను.
పిచ్చలుగొట్టు, ఎద్దుపట్టు (శ ర. బ్రా.)

పిడిగ్రుద్దు. వి. (√పిడి¹) ముష్టిఘాతము, పిడికిటి
పోటు, గ్రుద్దు, చూ. పిడిగ్రుద్దులాట.

పిడిగ్రుద్దులాట. వి.(పిడి¹ + గ్రుద్దులు + ఆట)
౧ ముష్టియుద్ధము

క. వారింప రానిమదమున, వా రిరువురుఁ జట
చటారవంబులు నెగయం, బోరాడిరి పిరులు
చేయారఁగఁ బిడిగ్రుద్దులాట నానమయ
మునన్.   ఉ. హరి. ౪. ౨౬౩.

పిడిపట్టు. వి. (√పిడి¹) పింటినడుము, ల ప్తకము.

ద్వి. వడి రక్కసులపట్టు వదలె నన్నట్టు, పిడి
పట్టు వదలిన బెదిరి పేడత్తి, పెళపెళ
ధ్వనులును బెటబెటధ్వనులు, గలయ
దిక్కులఁ బర్వఁగా విల్లు విఱిగె.
    రం. రా. బాల. ౭౭. పా. ౧౦. పం.
    (శ్రీ శ్రుతిపా.)

మ. జను లెల్ల న్వ్యాళ గంధి చూడఁగఁ బటు
జ్యాపాదపూర్వంబు గా, నొనరించెం బరి
పూర్ణముష్టిఁ బిడిప ట్టొక్కింత విశ్వంభుఁ
డ్రై, యవయంబుల్ వదలించి విల్లు వితిచెన్
హరి పూ ౬ ౪౩

పిడిమూర వి (పిడి[1] + మూర) పిడికిలికి మోచే
తికిని నడుమనుండు కొలత, ముడువఁబడిన వ్రేళ్లు
గల మూర రత్న (శ ర బ్రా)

పిడియ(ౘ)ము వి ($\sqrt{}$పిడి[1]) కటారి, బాకు

సీ. కుఱుచగాఁ గట్టినకరకదట్టీదిండు, వంతరిమ్మునఁ
బిడియాలు దోఁపి పి శకుం ౧ ౧౧౩

సీ. మెఱుపు పచ్చని దట్టి రొంటిపుగాఁ గటిఁ
జుట్టి, యపరంజిపిడిపిడియంబుఁ జెక్కి
వాల్మీ ౧ ౧౭

మ. పులితోల్కాసెల నంట దోఁపినపిరంబుల్
సీలిపూఁదావళంబులు బల్సింగపుఁజుంచు
దండకడియంబుల్ సారంగ ౧ ౬౩

క. పొద నుండి రొప్పుచెబ్బులి,కోదమం జే
యిచ్చి పిలిచి కొఱవంజి రొయ్యం, దదరక
గపచెదరక మది,బెదరక పదరక యు కుఱుచ
పిడెమునఁ గడచెన్
చంద్రా ౨ ౬౦ సారంగ ౨ ౨౩౩

పిడియేనిక వి (పిడి[2] + ఏనిక) అఁడేనుఁగు

క. పిడియేనికపదుపు పొదువఁ గడుపేదుకఁ
గ్రాలుగంధగజపతిమాడ్కిన్
హరి పూ ౭ ౨౪

సీ. పిడియేనిక యనంగ వెలయుఁ గరిణి
ఆం భా ౨ ౧౬౪

పిడివాటు వి (పిడి[1]) ౧ పనకట్టలను చేతికోలఁది
ఎత్తి గింజలరాలఁగొట్టుట (శ ర) ౨ ఒడం
బడిక. ఉదా పిడివాటుచీటి (శ ర, బ్రా)

పిడివాదము వి ($\sqrt{}$పిడి[1] క పిడివాదము)
మూర్ఖపుపట్టు, మొండితనము (బ్రా "మూర్ఖ
వాదము" అని శ ర)

పిడివాలు వి (పిడి[1] + వాలు) ఎన్నని తోలు
ముక్కలతోఁ దయారుచేసిన గూడుచెప్పు, పాద
రక్షావిశేషము

గీ. కాళ్లఁ బిడివాళ్లు నికటమార్గప్రపాన్న, రస
సముత్క్రమజనిత మూరాగ మమర, నృపతిచే
నంపకము గాంచి యిల్లు సేర, వచ్చె నాదారిఁ
దన్మనోవల్లభుండు శుక ౩ ౧౪౦

పిడివేయు అ క్రి ($\sqrt{}$పిడి[2]) పనులకతిలో
చేయిపెట్టి త్రిప్పు, (శ ర)

పిడిసాన వి కొయ్యలకును రత్నములకును రంధ్ర
ములు చేయు సాధనము, బరమా, ఆస్ఫోటని

సీ. పిడిసాన యనఁగను వేధిని వెలయును
ఆం భా ౨ ౨౬౬

మ. పాక్షనకు నుత్కంఠంబు వాటిల్ల గ్రుచ్ఛిర
యంచుం బిడిసానచందమున ధాత్రీభాగముల్
గ్రొచ్చె న్వయ్యారదం బారభసంబు మానుపఁగ
లేడయ్యెన్ మురారాతియున్
కై భా ౫ ౬౪

పిడిసె వి ఒకజాతి పావురము

చ. ఎడిసెను చేనిమీఁద నొకబిన్నన వ్రాలఁగఁ
జూచి శ్రీనాథుని చాటువు (బ్రా)

పిడు(ఋ)ఁజో(దు) వి పశువులదేహమందుఁ జేరి
రక్తము పీల్చెడుక్రిమివిశేషము, గోమారి

గీ. పిడుఁ జనంగను బిఱుఁదా నాఁ బిడుఁదునాఁగ
వఱలు గోమారి ఆం భా ౨ ౭౭

గీ. కర్ణకంఠోదరాధారకంబు లగుచు, నమరు
మురయూర్వరు పిడుఁదుశతండములతోడ, నచ్చ
టికి వచ్చె నొకయశ్వము
శుక ౩ ౩౬౭

సీ. పాలు చాలఁగఁ గ్రోలఁ జాలుచో తగ జాల
 పొదుఁగులఁ బిదుఁదులు పొదలుచున్న.
 పీఠారా. ౩. ౪౩.

ద్వి. క్రమ మెట్లు నా కెఱుంగఁగఁ జెప్పవలయు, నమితప్రభావ రోయాల్లను యనిన, పీఠుఁ దులు పొదుఁగునఁ బెద్దకాలంబు, గణుతింప నున్న దుగ్ధము గ్రోలఁ గలదె
 ప్రభు ౪ ౧౧౮ పా. ౧౫ పం

పిడుక=పిడక. వి (√పిడుచే) ౧ కరీషము, గోదమున్నగువానికి చఱచి యెండఁబెట్టిన పేఁడ ముద్ద

వ ..పిడుకగొఱపంబుతో మకంబునఁ బుటపుట నై... బెదరుకొదమకట్టువగుంపు
 ఆము ౪ ౩౫.

౨ పెలిమిడి, భస్మము. (చూ. కంటఁబిడుకఁ ద్రాము)

కంటఁబిడుకఁద్రాము = కంటిలో బూడిద పోయు, వంచించు.

ఆ. కంటఁ బిడుకఁ ద్రామి కడిమిఁ ద్రికూటాద్రి, యాక్రమించిరి భా. రా యు. ౩౦౦

ఆ. కంటఁ బిడుకఁ ద్రామి గర్వంబు గిర్వంబు, నడుప నైతిపోని నొట్టుపెట్టు.
 దశకు. ౭. ౫౪

జః పిడుకమొసలి

పిడుకమొసలి. వి (√పిడుక) చిన్న మొసలి

గీ. పెలుక నిర్ఘాత కోచు తాఁబేలు పిడుక, మొసలి కింకుమారము—పెద్దమొసలి...
 హంస. ౪ ౧౭౭.

పిడుగు(డ్గు). వి. (క. త పిడుగు) అశని, మేఘములరాయిడిచేఁ గలిగిభూమిపైఁబడు తేజఃఖండము.

క. కదునలుకయుఁ గూర్మియు పేర్పడ నెఱిఁగించుటకు దానిఫలకాలము పెన్పిడుగువ గాడ్పును జనులకుఁ, బిడుటయు బీచుటయు కెఱుకపడిరెండుభంగిన్.
 భార. ఆది ౭. ౧౧౩.

చ. పిటిలుపిటిల్లనం ద్రిదిలి ప్రేలి పడం బొడఁగెం జతుర్దికా,తటముల మండుచుం బిడుగు తండము .. భార. ౨. ౨౧.

గీ ప్రమతపాత్రుండు గద వైవఁ బిడుగువోలె, నదరు పెదఁ బొడి గాఁ జేసె నస్త్రగురుఁడు.
 భాగ. భీష్మ ౨. ౫౪.

ఉ ..రా జీవవినోధిమండలము చిచ్చులపిడ్గును బోలె పేచినన్. పాద. ౨ ౧౦౫.

విశ (పిడుగువంటిది) అతిబాధకము, మిక్కిలి బాధించునది.

సీ. వాదకుఁ బగ యూరివారలతలనొప్పి పెంపుడుకూఁకుంద్ర పెద్దపిడుగు...గీ.అనఁగ విఖ్యాతిఁ గాంచు వాయాఁడుఁగూడి.
 కుశ ౩. ౨౦.

జః పిట్టపిడుగు, పిడుగుకైదువు, పిడుగుతునుక.

పిడుగుకైదువు. వి. (పిడుగు+కైదువు) వజ్రాయుధము.

సీ. పిడుగుకైదువుపెట్టు తడకట్టు గాఁ బరోధి మహాపధిరసంబు చమర ననఁగ.
 వసు. ౫ ౩౭.

పిడుగుతునుక(న్క). విశ. (పిడుగు+తునుక) అశనిఖండమువంటివాఁడు, మిక్కిలి సమర్థుఁడు.

సీ. ఆపన్నరక్ష చేయఁడు గాని సజ్జనపీడనం బొనరింపఁ బిడుగుతునుక. రామలిం. ౧౩.

చ. ఉదిరిపసిండిచాయగల యొప్పుల కుప్పలు పేఁడికేలుపుం, గొదమలు దానపావకుని కజ్జలు చిచ్చులకంటిపెచ్చులల్, తుదజము పేఁడుముల్ పిడుగుతున్కలు వానరవీర లొక్కటన్, బొదివిరి లంక చుట్టునను భూగగనంబులు నిండ నార్చుచున్.
 రామా, ౬. ౧౯౦.

పిడుచే. వి. (√పిడుచే) ముద్ద, కబళము.

సీ. పిడుచ ముద్ద యనంగఁ బిండంబు వెలయును.
అం. భా. ౨. ౨౭౦

పిడుచేగట్టు. అ క్రి. (పిడుచ + కట్టు) ముద్దగట్టు, దప్పిచే ద్రవహీనమై ముద్దవలెనగు.

గీ. పెదవి చేపెత్తు నాలుక పిడుచగట్టు, గొంతు తడిలేయు నెక్కటఁ గొంతతదవు, దాహ మున నుదకము లేక దరి సెనేని.
దశా. ౨. ౧౩౭.

పిడుచేగొను. స. క్రి (పిడుచ + కొను) కబళించు, మ్రింగు.

సీ. దిక్కులు నాలుగు నొక్కచోటికిఁ దెచ్చి పిసికి పిండలి చేసి పిడుచగొనఁగ.
భార విరా. ౨. ౧౩౪

పిడుచేపాఁత. వి. (√పిడుచే) అలుకుగుడ్డ (శ ర.)

పిడుచే. స. క్రి (క. పిళుగు, త. పిళ్)
౧ పసరు మొ॥ పిండు.

గీ. బ్రహ్మ పిడిచినమందారసపన రనంగి.
ఆము. ౨. ౮

సీ. పడిచినఁ జమురు గారెడుమాంసములతోడఁ దేటతియ్యనిజాంటి తేనెతోడ,
పి. కథం. ౧ ౧౩౫.

౨. ముద్దవలె నదిమి దిగఁదుడుచు.

వ. అచ్చటిభూరజంబు వుచ్చి పిడిచి నైచి తూటాడిచిరి... హరి. పూ. ౫. ౧౮౯.

జః పిడుచే, పిడుచేగట్టు, పిడుచేగొను, పిడుచేపాఁత.

పిడు(డ)త. వి. (త. పిడియల్) మిక్కిలి చిన్న కుండ.

శ...మస్తకపీడుఁదక్రకపుం, గదవరాయితపర్యో దకేఁగా కరదోఁచునరోజ మూజ్యకుం, విడుతవిశాంగనో త్కిపలపించుమొలుంగు...
శేం. పంచ. ౧. ౫౯౧.

క. నిక్కుపాగపిడుత గదరా, ముక్కు మొగం బెన్నఁ గోఁతిముఖమున కెనయా...
చంద్ర. వి. ౧. ౪౨.

సీ...ముష్టిమానభాండాఖ్య పిడుత, యవఁ దన రారు. అం. భా. ౨. ౨౪౪.

సీ...కుండలు చట్లు మూఁకుళ్లు బుడ్లు, కడవలు కానలు పిడతల్ పెన క్లన భాండముల్ తగు... పాం. ని. స్థావ. ౬౫.

పిడువరించే. అ క్రి. (√పిడువు) (పిడుగువలె) అతిశయించు. మిక్కుటమగు.

గీ ఈరునిదాఘవాతాహతిఁ గరులతలలు, బ్రవస్ని లోపలి ముత్యముల్ పగుల విరివి, మంగలము లోని ప్రేలలభంగిఁ దూలి, ప్రేలిపడఁ గాసెఁ గట్టెండ పిడువరించి.
కు. సం. ౬. ౪౯౫.

పిడువు=పిడుగు. (చూ. పిడువరించు.)

జః పిడవరించు

పిణ్యాకము. సం. వి అ. పుం. న. ౧. తెలిక పిండి, తిలకల్కము, ౨. హింగువు, ఇంగువ. ౩ సిహ్లకము, చిల్లమడ్డి. ౪. కుంకుమపువ్వు. బాహ్లీకము (వై. ని.) ౫. కిణ్వము, బెల్లము మొదలగు సారాయి కుపయోగించు వస్తువు. (వై ని.) ౬. యవాని, ఒక దినుసుజీమము. కై. (వై ని)

పిత. సం వి ఋ. పుం. తండ్రి. (తండ్రులు అయిదుగురు. చూ. పంచపితలు)

ద్వివ. తల్లిదండ్రులు. బ. పితరులు, వంశమందుఁ బుట్టి మృతులైన పూర్వులు, పితృదేవతలు.

పితర=పితరుఁడు. వి. (సం. పిత. క. త. పితర),
౧. తండ్రి, జనకుఁడు.

వ...పితరయుఁ బితామహుండును బ్రపితా మహుండును ననఁగఁ బిండసంబంధులు ముప్పురు...మార్క. ౩. ౧౩౩, (శ. ర. పా.)

౨. (=పితర) పితృదేవత. (చూ. పితరదొర.) పితయము ద్రి. పా.

జః పితరదొర.

పితరదొర. వి (పితర + దొర.) పితృపతి, యముఁడు.

క. పితరదొర కేటఁ ద్రాటన్, జతనంబునఁ దివియ మిగుల జడుపున నెదలో, వెత కుదుచు తపసిబిడ్డని, బ్రతికించి యనంబుఁ గిన్నబల్లి దున కోగిన్. నీలా. ౧. ౨౨.

—ఇశ్లే:- పితరుల కోఁడు.

క. మిత్తియుఁ బితరుల కోఁడు, నృత్తిలి తిరుగంగఁ జూచి నలిఁ బోగ రదఁగన్, మెత్తిన తెలిగిత్తరవా, ల్తత్తిడి పెఱరాత నల్లలలదొర తాతా. అచ్చ. రా. కిష్కి. ౧౦౯.

పితరుఁడు.=పితర. వి. (సం. పితా.) ౧. తండ్రి, జనకుఁడు.

క సతియుం బతియును సుతుఁడును, బితరుఁడు నొండొరులతోడఁ బెనఁగడుచో సాక్షితఁ గైకొని మాన్పక యున్నతఁడు పత్రయము దండు వరువఁగ వలయున్.

విజ్ఞా ప్రాయ. ౬౬

౨ (బ పితరులు, పితాళ్లు) పితృదేవతలు, వంశమందుఁబుట్టి మృతినొందినవారు.

సీ పితరులబుణము దీర్పదునతనుఁ జెందని దౌర్భాగ్యశీలుఁ గొత్రమ్ము త్రమ్ము.

రాఘవ. ౧ ౪౬.

శి. కృతమతి యై యేడేఁడులు హుతవహు భృతమునను ప్రీతి నొందించినను బ్రతుఁడీ రేడుతరంబుల, పితరులఁ గొని దివికి నేఁగుఁ జెంపెసలారన్. భార అర. ౪. ౨౧౩.

జః పితరులచుక్క.

పితరులచుక్క. వి. (√పితరుఁడు) పితృదేవతాకము నగు నక్షత్రము, మఘ, (శ. ర.)

పితలాటకము=పితలాటము. వి. (త. పిత్తలాటకమ్) ౧. వంచన, మోసము, (శ. ర.) ౨ లోభిత్వము. (వా.)

పితలాటము=పితలాటకము. వి. (త. పిత్తలాట్టమ్) ౧. మోసము, వంచన, (శ. ర) ౨. లోభిత్వము.

(వ్యవ.) వాఁడు పట్టి పితలాటపుమనుష్యుఁడు.

పితాపుత్రులు. సం. వి. అ. పుం. ద్వి. (పితయుఁ బుత్రుఁడును) తండ్రికొడుకులు.

పితామహి. సం. వి ఈ. స్త్రీ. తండ్రితల్లి.

పితామహుఁడు. సం వి. అ. పుం. ౧ తండ్రి తండ్రి. ౨ బ్రహ్మ.

పితాళ్లు=పితరులు. వి బ. పితృదేవతలు, మృతి నొందిన పితృవర్గమువారు.

ద్వి విడువఁడే యొకఁడైన వృషభ మటంచుఁ గొడుకులఁ గాంచుట కోరి పితాళ్లు.

రం రా అయో ౧౪౧. పా. ౬. పం.

ద్వి తండతండములు పితాళ్లు నొక్కొక్క, తరములవారు తత్క్షణమ యేతేర.

పండితా. మహిమ. ౭౩. పా.

పితుఃపుత్రుఁడు. సం. వి. అ పుం. ప్రసిద్ధుఁడగు తండ్రియొక్క కొడుకు.

పితుకు=పిదుకు. స క్రి. (త. పిళుక్కు) ౧. (పాలు) పిండు.

గీ. ఇద్ధరాధోగ్ధ్రిఁ గ్రేపుల నెలమిఁ జేర్చి, పితికికొనుఁ దని పనిచె సమ్మతము మిగుల.

హరి. పూ. ౦. ౧౩౧.

ఆ. అడిగెఁ బితికి వండె నర్దగించెను గోవు, నవఁగ నిట్లు కొన్ని యనుద్వితర్మ, ధాతువులు గఁ దెలియఁదగు తాని నెల్లను...

అం. శా. ౩. ౧౩౯.

౨. (పశువులు పాలు) ఇచ్చు, స్రవింపఁజేయు.

చ. సతతము నగ్నిహోత్రములు సాగఁగ భూరి హోమఁబుల్ ఫలించునే, పితుఁడుగ ధేనువుల్ జలగభీరము లై చెలువొందునే సర, స్తతులు... హ. వరాహ. ౧౦3. పా.

క. తరియు వెలయూఁడువానలు, సురభులు చన్నవసి పితుఁడు సుకృతము జరుగున్, ధరిఁ గొంద్ర తేలు పండును, బరగుం బురుహ యోషములు ప్రజలకు వెల్లన్

కాశీ. ౪. ౨౯౯.

పితువు. సం. వి. ఉ పుం. ౧. బ్రహ్మదేవుఁడు. ౨. అన్నము 3. సూర్యుఁడు. (శ. ని)

పిత్రుకల్పము. సం. వి అ పుం. పితరులనుద్దేశించిచేయుశ్రాద్ధాదికము.

౨ పితరులయుత్పత్త్యాదికమునుదెలుపు గ్రంథభేదము.

పితృకాననము. సం. వి అ. న. శ్మశానము.

పితృకుల్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మలయపర్వతమునఁ బుట్టినయొకనది.

పితృగణము. సం. వి అ పుం. ౧. వంశమునందలి పూర్వులసముదాయము.

౨. పితృదేవతలగు అగ్నిష్వాత్తాదులు (వీరు ప్రజాపతులవలనఁ బుట్టినవారు)

పితృగామి. సం. విశే. (పు. స్త్రీ. న.) ఎతనువెందునది, పితృసంబంధి.

పితృగృహము. సం. వి. అ న. ౧. శ్మశానము, వల్లకాడు. ౨. తండ్రియిల్లు.

పితృతర్పణము. సం. వి అ న. ౧. పితరులనుద్దేశించిచేయు జలతర్పణము. ౨ పితృతీర్థము. 3. తిలలు, నువ్వులు. ౪. శ్రాద్ధాదులందుఁ జేయుదానము.

పితృతిథి. సం. వి. ఇ. పుం. స్త్రీ. అమావాస్య.

పితృతీర్థము. సం. వి. అ. న. ౧. తర్జనికిని అంగుష్ఠమునకును నడిమిచోటు, చూపుడుప్రేలికిని బొట్టనప్రేలికిని నడిమిచోటు, ఉప్పలవారి. ౨. గయాదితీర్థము.

పితృదాయము. సం. వి అ. పుం. తండ్రిసొత్తు, పైతృకధనము.

పితృదినము. సం. వి. అ న. అమావాస్య.

పితృదైవత్యము. సం వి. అ. న. అష్టకాదినమందు పితరుల నుద్దేశించి చేయుయజ్ఞము.

పితృనల్వము. సం వి. అ. పుం. రెండువందలనలువది యంగుళముల పరిమాణము. (వై. ని)

పితృపక్షము. సం వి అ. పుం ౧ తండ్రివంశ, తండ్రితెగ. ౨. భాద్రపద కృష్ణపక్షము.

పితృపతి. సం వి. ఇ పుం. యముఁడు.

పితృపైతామహము. సం విశే (అ. ఈ. అ) తండ్రితాతలనుండి వచ్చినది (ధనాది.)

వ... పితృపైతామహం బయిన రాజ్యంబునకు నీయట్లు వారు సర్వులు .. భార. ఆది ౭. 30.

మ. పితృపైతామహ మైనరాజ్య మరి విశ్వద్యంబు... భార ఆర. ౧ ౨3౬.

శ్లో పితృపైతామహే రాజ్యే వోఢవ్యే తేఽన్య థామతిః సం భార ఆర. 30. ౧.

పితృప్రపా. సం వి ఆ స్త్రీ గయయందుఁజేయు తర్పణరూపమగు ఆమ్రసేకము.

శ్లో గయాయాం పిండదానం య త్పితృకార్యం త దార్యకమ్, ఆమ్రసేకస్తయ స్తత్ర పాచారీ పా పితృప్రపా. (వై. ని.)

పితృప్రసువు. సం. వి. ఊ స్త్రీ. ౧. తండ్రితల్లి. ౨. సాయంసంధ్య, మలుసంజ. ప్రొద్దు పొడుచుటకు ముందై దుగడియలవఱకును, ప్రొద్దు గ్రుంకినవెనుక మూఁడు గడియలవఱకునుగల కాలము. (శ. ర.)

పిత్రుప్రియము. సం. వి. అ పుం. భృంగ రాజము. గుంటగలగర. శ్రీ.

పిత్రుభోజనము. సం. వి. అ. పుం. మాషములు, మినుములు.

పిత్రుమందిరము. సం. వి అ. న. ౧ తండ్రి యిల్లు. ౨. శ్మశానము

పిత్రుమేధము. సం. వి. అ. పుం. పితరుల నుద్దేశించిచేయు కర్మవిశేషము

పిత్రుయజ్ఞము. సం వి. అ పుం. ౧ పితృతర్పణము. (ఇది పంచమహాయజ్ఞములలో నొకటి) ౨ పితృకర్మము.

పిత్రుయానము. సం వి అ పుం పితరుల యొక్క చంద్రలోకగమనమార్గము.

పిత్రులోకము. సం. వి అ పుం చంద్రలోకమునకు మీఁదనుండు నొకలోకము. ౨. అగ్నిష్వాత్తాది పితృదేవసమూహము.

పిత్రువనము. సం వి అ న శ్మశానము

పిత్రువనేచరుఁడు. సం. వి అ. పుం ౧. శివుఁడు. ౨. భూతప్రేతాది.

పిత్రువ్యుఁడు. సం వి అ. పు ౧ తండ్రితోఁ బుట్టినవాఁడు

పిత్రుశ్రాద్ధము. సం వి అ. న. పితనుగూర్చి కాని పితరులనుగూర్చి కాని చేయుశ్రాద్ధము.

పిత్రుష్వ (తుఃస్వ,తుఃష్వ.) స సం. వి. ఋ. స్త్రీ తండ్రితోఁబుట్టినది. మేనత్త.

పిత్రుష్వస్రీయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మేనత్త కొడుకు

పిత్రుసువు. సం. వి. ఊ. స్త్రీ. ౧. తండ్రితల్లి, ౨. సాయంసంధ్యాసమయముసంజ.

పిత్రువాహ్వు. సం. వి. ఊ. పుం. కుడిచెవి, దక్షిణకర్ణము.

పిత్తకోశము. సం వి. అ పుం. పిత్తధాతువుండు దేహమందలితిత్తి.

పిత్తఘ్ని. సం. వి ఈ. స్త్రీ. గుడూచి, తిప్పతీఁగ

పిత్తడి. వి (సం. పిత్తలమ్, క. పిత్తళె, త. పిత్తళై) ఇత్తడి

సీ...మను సారకూటంబు, పిత్తడి యంచన నిత్తడి యన. ఆం. భా. ౨. ౨౪౯.

ద్వి. పిత్తిడికడియముల్ పికిలిపూదండ, పొత్తంబు లగు నల్లముడుక గాజులను.

ద్వి. పరమ. ౪. ౩౨౩. పా.

పిత్తడికాసు. వి మత్స్యవిశేషము.

ఉ ఇనుకదొందువ పిత్తడికాసు మల్గుమీఁ, నల్లెయు గిండె రొయ్యపర కాదిగఁ జేపలఁ బట్టి బెట్టుగన్. ప్రబంధ. ౧౯౫

పిత్తద్రావి. సం వి న్ పుం. మధురజంబీరము, తీయనిమ్మ శ్రీ

పిత్తధర. సం. వి. అ. స్త్రీ. కలాభేదము.

శ్లో. షష్ఠీ పిత్తధరానామయాశకాపరికీర్తితా, పక్వామశయమధ్యస్థాగ్రహణీసాప్రకీర్తితా. (సుశ్రుత)

పిత్తము. సం వి అ న. దేహమందలి ధాతువిశేషము (చూ. ధాతువు.)

పిత్తరక్తము. సం. వి అ. న. రక్తపిత్తరోగము.

పిత్తల. సం. వి. అ. స్త్రీ. నీరుపిప్పలి. శ్రీ

పిత్తలము. సం విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. మిక్కిలి పిత్తముగలది, పిచ్చగలది, వి అ. న. ౧. ఇత్తడి. ౨. భుజపత్రి, భూర్జపత్రము శ్రీ ౩. అరిదళము.

పిత్తాతిసారము. సం. వి. అ. పుం. పిత్తమువలనఁ గలుగు అతిసారరోగము.

పిత్తాభిష్యందము. సం. వి. అ. న. పిత్తమువలన కంటనీరు కారెడి రూుక రోగము

పిత్తారి. సం. వి ఇ. పుం. ౧. లాక్ష, లక్క. ౨ బర్బరచందనము, పీతచందనము.⚕ ౩. పర్ప టము, పర్పాటకము ⚕

పిత్తు. అ. క్రి. అపానవాయువువిడుచు.

క. బడబడ పిత్తులు పిత్తుచు, బడిబడి బహు భంగి మీఱుఁ బాఱుచు మఱి తా, నోడ లెఱుఁగక పెనుమూర్ఛం, గడు పోలఁగఁ దల్లి గాంచి కటకటపడుచున్

చంద్ర. వి ౨ ౪౪.

వి. అపానవాయువు చంద్ర వి. ౨ ౪౪ కవిచా ౧౫౦.

పిత్ర్య. సం. వి ఆ. స్త్రీ ౧ మఘానక్షత్రము. ౨. అమావాస్య. ౩. పూర్ణిమ. (వై ని)

పిత్ర్యము. సం. విణ (అ. ఆ. అ) ౧. తండ్రిది పితృసంబంధి. ౨. పితరులది.

వి. అ పుం. మాషము, మినుము

న. మఘానక్షత్రము. ౨. పితృతీర్థము (చూపుడు వ్రేలికిని, బొటనవ్రేలికిని నడిమిచోటు, ఉప్పల వాయి. ౩. తేనె, మధువు

పిత్సత్. సం. శత్రృ. పడనిచ్ఛగలది. ఇది సమాస పూర్వావయవముగానేయుండును.

పిత్సత్తు. సం వి త్. పుం. పక్షి.

పిత్సలము. సం. వి. అ. పుం. మార్గము, త్రోవ.

పిత్సువు. సం. విణ. (ఉ) పడనిచ్ఛగించువది; క్రిందపడనిచ్ఛగించునది. శబ్ద. ౩. ౪౪.

వి. ఉ. పుం. పక్షి, పిట్ట.

పిదప. వి ఔ. అవ్య వెనుక.

సీ... పదపడి పిదప తర్వాత పిమ్మట. గీ. టవలఁగఁ బశ్చాత్సమార్థ మై యలరుచుండు.

ఆం. భా. ౩. ౪౩.

శా. వీరశ్రీనరసింహశౌరిపిదపన్...కృష్ణరాయఁడు విభుం డై రాజ్యసింహాసనం, బారోహించె పారి. పీఠి. ౧౭.

గీ మొదలఁ దేనియ లుట్టుసంభోరుహాక్షి,ముద్దు పల్కులు శ్రుతిపుటంబుల భుజించి, పిదప భుజియింపఁ దొడఁగిరి త్రిదశవరులు, దైత్యులును దధ్యమిథ్యాముథారసములు

హర. ౬ ౧౨౧ సైవ. ౩ ౧౧౫.

విణ ౧ వెనుకటిగి, పిమ్మటిది, తర్వాతిది

ఆ ఇవ్విధమునఁ గృష్ణుఁ డేవపిదపటి, కథ వినంగ నాకుఁ గౌతుకంబు ..

భార. ఉద్యో. ౩ ౪౧౨.

క అట్టిరొమ మాద్రిపిదపటి, పట్టి...

భార కర్ణ ౨ ౩౪౭

క మొదలిటిపత్రము లెల్లను, ముదమున విలుచుటకు దానమున వాడికి నిం, పొదవఁ బ్రమాణము లైనను, బిదపటిపత్త్రంబుచెల్లఁ బెనఁకువ లందున్ విజ్ఞా వ్యవ ౩౪.

౨. తక్కువ, నీచము

ద్వి. మద మఱి నాతోడ మాట లాడినను, పిద పగునే భక్తి పెద్దతికంబు.

పండితా. పురా. ౧౦౧. పౌ.

జ: పిశ్కారు.

పిదపిద. వి అనుకుగా నుండుటను సూచించు ననుకరణము.

గీ. అంతఁ జలచల పిదపిద మనుచు నవిచి, కలల పై విప్వ వాఱుచుఁ గరుడుగట్టి, తల దలిర్పఁగ గర్భ మై తరతరంబు, నెల మసలెఁ జిరచిక్కా నన్నెలఁత కధిప.

కృ. శకుం. ౨. ౧౪౪.

విశే. ౧. (దీనికిఁ గర్మధారయమునందు నిగాగమం బగును) అనుకు, పలుచనిది. (చూ. పిద పిదన.)

౨. మృదువు, మెత్తనిది.

ద్వి. చెదరక యదరక చిడిముడిపడక, బెదరక వదలక పిదపిద గాక, క్రొవ్వాడి మూపక క్రూరత లేక. పండితా దీక్షా. ౬౧ పా.

వ... అమృతాహవాహినీప్రవాహం బెడబెడఁ బొడవడినయెడలఁ బొడవడునినుము పిద పిదనిపద వెగని మూలుదరలును...

శ్రీరం. ౧. ౧౩౭

జః పిదపిదన.

పిదపిదన. వి (√పిదపిద) ౧. అనుకుఁదనము, పలుచఁదనము. ౨. మార్దవము. మెత్తన. (క.ర) విశే. అనుకు, పలుచనిది.

సీ. కలికిచేష్టలు భావగర్భంబు లైనను బ్రియుని మీఁదనుగూర్మి బయలుపఱుపఁ, బిదపిద నై లజ్జ మదిఁ బదనిచ్చినఁ జెలిమేనఁ బులకలు చెక్కులొత్త భాగ. ౧౦ ఉ ౩౩౧, ౮౯౩

వ... శీకరపరంపరలచేఁ దొగులు మదుగులుగొనినఁ బిదపిద నగుచుఁ జిదుకుచిదుకు మనుచొంపు లును... భాగ. ౧౦. పూ ౬౫౭.

పిదుకు=పితుకు. స. క్రి. (క పిదుక్కు) ౧. (పాలు) పిండు.

సీ. తనపేరఁ బృథివి నాఁ జనఁ జేసి గోరూప, యైనయవ్వసుమతి నమరగణముఁ, బని చి రోషధులను బహురత్నములుఁ బిదికించి జగమ్ముఁ బోషించెఁ బృథుఁడు.

భార. ద్రో. ౨. ౨౧౧.

చ. పిదికినయాలపా ల్వెడురుబియ్యము కావడి కుండ నించి యయ్యాదుపతికిం బ్రియం బుగ .. కుక. ౨. ౫౯౭.

౨. (పశువులు) పాలు ఇచ్చు

క... పొందవుల్, చన్నవిసి పాలు పిదుకును...

వి. పు. ౧౯౪.

సీ. పాదపంబులు పుష్పఫల సమృద్ధి వహించె, నఖిలధేనువులు చన్నవిసి పిదికె

హై భా. ౬. ౯.

సీ. అదనుతోఁ జేఁపి చన్నవిసి యోషధుల మన్మోదవు కొండల కల్లఁ బిదుక నెఱిఁగె.

మనుచ. ౨. ౧౧.

పిధానము. సం. వి అ. న. మఱుఁగు, తిరో ధానము ౨ ఛాదనము, కప్పు, మునుఁగు. ౩ ఒఱ ౪. మూఁత, మూఁకుడు.

పిధాయకము. సం. విశే (అ యికా. అ) కప్పు నది, మూయునది, మఱుఁగుపుచ్చునది.

పిన=పిన్న. (దీనికి వ్యస్తముగాఁ బ్రయోగము లేదు) విశే. చిన్న.

మ గయలోఁ గాశిఁ బ్రయాగ శ్రీగిరిని గంగా ద్వారనీలాచలో, జ్జయినీ ద్వారకలం..., దర్పణ, క్రియచే వానీనతమ్ముఁ డెఱ్ఱిన యొవర్చెం దంట్రి కాష్టోదముస్

ప్రభా. ౧. ౮.

(దీనియామ్రేడితరూపము. "పినపిన"=మిక్కిలి చిన్న.)

సీ మొనలు చూపెడిపినపినమొలచ్చుదోయి యలఁతిపయ్యంటకు వాసచేయ.

దశా ౯. ౨౧౦.

క. పినపిన మెఱుపులు పాటిపాటి, చినుకులు మసమసక లెసఁగుచీకట్లుం దోఁచిన కొరికి కొరరు గానక, చని రాలోఁ బనియుఁ గన్న చాయల బఱచెరా. వేం. పంచ. ౧. ౪౮౧.

జః పినగుమ్మడు. పినతండ్రి, పినతల్లి, పిన వాఁడు, పినపిచ్చి.

పినగుమ్మడు. వి. (√. పిన.) ఒకజాతిగుమ్మడు. కీ. (కుటు.అని. క.ర.)

పినతండ్రి. వి. (√ పిన) తండ్రితమ్ముఁడు.

సీ. పినతండ్రి యని తండ్రిఁ గనమి జయంతుండు వచ్చినఁ జెఱసాల వైచువారు.
దశా. ౩. ౯౭.

౨. తల్లిచెల్లెలిభర్త. (గ్రా)

పినతల్లి. వి. (√ పిన) తల్లిచెల్లెలు.

చ. మనపినతల్లిపట్టి ధరమానవభోజవరుండు దండకాననమున దూషణాద్యనుజవర్గముతో వసియింపఁ బోయెడిని, జను మతఁ డాదరించు నిను .. ఉ. రా. ౪ ౧౦౪.

౨. తండ్రితమ్మునిభార్య. (గ్రా)

పినద్ధము. సం. విణ. అ. ౧ కట్టఁబడినది, బంధింపఁబడినది (వస్త్రము) ౨ తొడుగఁబడినది ధరింపఁబడినది. (కవచము)

పిననాఁడు=పిన్ననాఁడు. వి (√ పిన) బాల్యదశ, చిన్నవాఁడు

చ. కనినది మాత్రమే యొకటి గాదు సుమీ పిసవాఁటనుండియున్, పెనరు వహించి పెంచి మతి నేరిపి విద్యలు చెప్పి యెప్పుడున్, నిను పెడఁబాయ కున్నయది...
ముకుంద ౩. ౩౦౪

పినపిచ్చి. వి. (√ పిన) వృక్షవిశేషము ఒకానొకచెట్టు.

వ. మఱియుం బెదపిచ్చి పినపిచ్చి నల్లింద మల్లింద యిప్ప కప్పురమద్ది.
వికటం. ౨. ౧౪.

పినాకపాణి. సం. వి. ఇ. పుం శివుఁడు.

పినాకము. సం. వి. అ. పుం. న. ౧. శివుని విల్లు. (శ. ని) ౨. మట్టివాన. ౩. త్రిశూలము. (వై. ని.)

పినాకి. సం. వి. న్. పుం. శివుఁడు.

పినాకిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నదీవిశేషము, పెన్నవది. ౨. వీణావిశేషము.

పినుఁగు=పిలుఁగు. విణ. (క. పిసుగు) ౧. దుర్బలుఁడు, శక్తిహీనుఁడు.

ద్వి. మునిశాపదగ్ధు లా పినుఁగులు సరిరొ.
బస. పు. ౬. ౨౦౧ పా. ౮౩౯. పం.

గీ. కేకి యొకకేల నొకకేల పిఁగుఁజన్నుఁ, గవయు మాదుక చనుదెంచెఁ గాంత యార్త, పినుఁగు పెన్నదు మిట్టటు బెనఁకకంద, రెండు దిక్కుల భర మాని యుండె ననఁగ.
సుద. ౫ ౧౩౧.

౨ అల్పుఁడు, నీచుఁడు.

సీ తన కమృతముఁ బోసి యనుప వంచు నదల్పఁ, బినుగురక్కసునకుఁ బ్రియము చెప్పి.
ప్రభా. ౧౪౭.

క. వనజాసనవనజోదర, సనకాదులు ముఖ్య బాహ్యసంత్యాగము సేసి,నవారు గారు తక్కటి,పినుఁగులు బాహ్యంబు విడిచి పెద్దయుఁ జెడరే శివతత్త్వ. ౨౫౬.

౩ అవివేకి, బుద్ధిహీనుఁడు.

క. అని పక్షిహితము చెప్పిన, విని వెంగలి యైన క్రోఁతి పిఁ డిరవున జాలును దాను సుండి న నొన్నిక, పినుఁగుం గాఁ దలఁచి కాద త్రేలఁ ద్రోడంగన్ కేయూర. ౩. ౨౪౭.

౪. దుష్టుఁడు, క్రూరుఁడు.

క. పులుఁగులఁ బినుఁగులఁగిరాతుఁడు, వలఁ దవ్వు లఁగఁ దిగిచి తగ్గి వగ్గెరపగ్గం, బలఘుతరకీల మున సంవలనము గావింపుచుండె వలసిన భంగిన్.
వెం. పం. చ. ౨. ౧౨.

౫ లోభి, పిసినిగొట్టు.

సీ. పినుఁ గీక పెనఁగినఁ బెద్ద సొంపక యొజ్జ, పాటించి చేఁ గలపాటి వాఁడి.
అము. ౬. ౪౭.

౬. భోయవాఁడు, లుబ్ధకుఁడు.

గీ. బిసురుహగంధులు గాలపుబువ్వలెదురు, లాది యగుసాధనంబుల నలవరించుకొని పొంటూ పొంటినడలతోఁ బిసుగు లెల్లఁ, గడసి నడ చిరి యమ్మహీకాంతునటుత.

కుశ ౧. ౧౬౫.

పిన్న=పిన. విశే. ౧ చిన్నది

క. ధవళాక్షి వయసునఁ బిన్నవు గాని వివేక గుణమునఁ మిక్కిలి పెద్దవు. .

కళా ౪ ౧౩౩.

సీ. వారి యాకేఁటిపిన్నలు తావి గ్రోలని,పువ్వు కోదండాస్త్రపుప్పకళిక. సుద. ౫. ౩౪

వ ..అనురూపలావణ్యరేఖాసంపన్నం బైన పిన్నవయసురాకొమరు నవలోకించు ..

సైప. ౨ ౭౭.

౨. (విద్య మొ వానిచే) అల్పుఁడు, తక్కువ వాఁడు.

దండకము అప్పాపహేతోఁ దట్టిరాయంచవార్యం పుజో బైన నోరార నగ్గింప లేరన్నచోఁ బిన్న లెల్లెపిన్నఁగాఁ జాలువా రెన్న

నీలా. ౨ ౪౧.

౩ తేలికయైనది, చులకనిది (చూ పిన్నపని)

పిన్నది=చిన్నది, చిన్నవయసుది.

క. ఈపిన్నది సాకూఁతురు, తాపసజనముఖ్య మిమ్ముఁ దాఁ గొలువంగా, నోపుదు నని పూజె... భార అర ౭ ౩౧౮

ఉ. ఎన్నిమఁ గూర్తు సన్న విను మే మున దాల్చినమాల్య మిచ్చున,పిన్నది రంగమం దయిన పెండిలి సెప్పము...

ఆము ౧. ౧౪.

పిన్నవాఁడు=చిన్నవాఁడు.

ఆ. సాదువల్ల భుండు నటుఁ డింత నిక్కంబు, శుద్ధవారియట్ల పిన్నవారు.

భార. విరా. ౨. ౧౫౨.

పిన్నప్పుడు=చిన్నప్పుడు.

ఉ. కప్పురగంధి యాధరణికాంతతమూజ నృపాల చంద్ర పిన్నప్పటినుండియున్ జెలువ మందినచందము లెన్న శక్యమే.

ఇంద్ర ౨. ౧౩౩.

పిన్నాతఁడు=చిన్నవాఁడు.

క. ఈన్నఁ గని యప్పుడఁతి యో,యన్న విడువు భుజగబాధు ననపుడు వతఁడీ,పిన్నాతని ప్రాణంబులు, గొన్నది యిది దీనియమలు గొనిరెయిద ననిరెన్. భార. అను ౧ ౩.

గీ అతినిదర్శనమున విలయార్ణవమున, మడిపదికి సంచరింతు సానుద్దు లేల, వాఁటిపిన్నాతఁ డీయదునందనుండు, సరవి మిమఁ గూడి తిరిగి యీచంద మరయ్యె

జై భా. ౮. ౧౪౩

జ. పిన్నఁజేయు, పిన్నకక్కెర, పిన్నగోరఁట, పిన్నగ్రద్ద, పిన్నజమ్మి, పిన్నతనము, పిన్న తుమికి, పిన్నదూలగోపెల, పిన్నపవ్వు, పిన్నవాఁడు, పిన్నమడుగు, పిన్నపేరెడు, పిన్నపని, పిన్నపాఁపర, పిన్నపాప, పిన్న పాపఁడు, పిన్నపాల, పిన్నబిద్దాటలు, పిన్నమ, పిన్నములక, పిన్నముల్లంగి, పిన్న యిప్ప, పిన్నతీకము పిన్నవరగోఁగు

పిన్నండు. వి (త పిన్నంతండు) భూసావిశేషము

వ ..శ్రీ భీమేశ్వరశ్రీమన్మహాదేవరకు ... సమ ర్పించిన వివరము, పహిండిపిన్నండున్ను .. ఆ చంద్రార్కస్థాయిగాను సమర్పణచేశెను.

ద శా ౪ ౧౩౪౪.

పిన్నఁజేయు. సం క్రి (పిన్నన్ + చేయు) లాఘవ పఱుచు, చిన్నఁబుచ్చు, అవమానపఱుచు.

ఉ. బల్లిదు నన్ను భీష్మజనపాలకుమారకుఁ బిన్నఁజేసి స్వాచెల్లెలి దక్కిణిం గొనుచుఁ జక్కనినిక్కపుబంటువోలె నీగొల్లఁడు పోయెడిన్... భాగ. ౧౦. పూ. ౧. ౭౬౨,

పిన్నకక్కెర. వి. (√పిన్న) పక్షివిశేషము, కక్కెర. (శ. ర.)

పిన్నగోరంట. వి. (√పెన్న) ఒకజాతి గోరంట, సహా. ౕ. (శ. ర., బ్రౌ.)

పిన్నగ్రద్ద. వి (√పిన్న) చిందు, పక్షివిశేషము. (శ. ర.)

పిన్నజమ్మి. వి. (√పిన్న) శేలజమ్మి, శమీరము. ౕ. (శ ర.)

పిన్నతనము. వి. (√పిన్న) ౧ బాల్యము, పసితనము.

చ. పిన్నతనావ నుండియు విభీషణుఁ డెంత పరోపకారియో. ఉ. రా. ౨ ౧౫౦.

౨. హైన్యము, కొంచెత, న్యూనత.

ఉ. ఎన్నఁడుఁ గానువీస మొక టిచ్చినవాఁడవు గావు నీట నీ,వన్నియుఁగోడెకాండ్రు తగ వారవధూటులకై యొసంగునా, చిన్నెలు నీవు చూచియు వివి తలవంపఁగ నేర వన్నిటం, బిన్నతనంబుఁ దాల్చితివి పెద్దగ నిన్నిఁక నాద నేంటికిఁ విప్ర ౪ ౨౪.

3 లఘుప్రవర్తనము, తప్పుపని, నీచకృత్యము.

ఉ తన్నిన వాఁడు తచ్చరణతామరసంబుల వ్రాలి నన్ను నే, మన్నదిలేదు నావలన నన్నియు నేరము లోర్చుకొమ్ము నా పిన్న తనం బొకళ్లచెవిఁ బెట్టకు పెట్టిన సిగ్గు వోవు నా,వన్నియ నన్న మా నగరివారికి దండుగఁ బెట్ట నివ్వగుస్. పం. పంచ. ౪ ౫౧౧

ఉ...ధనకాంక్షఁగాదె యీ, పిన్నతనంబు చేసి తిది పెద్దలు మెత్తురె రాజధర్మమే.

భోజరా. ౨. ౧౭౭.

పిన్నతుమికి. వి. (√ పిన్న) కాకితుమికి. ౕ. (శ. ర.)

పిన్నదూలగొండి. వి. (√ పిన్న) దూలగొండి కండూర. ౕ. (శ. ర.)

పిన్న(ట,టి.)నవ్వు. వి. (పిన్న + నవ్వు.) మందహాసము, చిఱునవ్వు

చ కనుఁగవఁ బిన్ననవ్వు దొలఁక స్మరనిహాథుని కన్నుసన్న... పారి. ౧ ౫౫.

ఉ. సన్నలువాఱఁ బిల్కుచుఁ గుచంబులు మూపుచుఁ గెల్లగించి క్రేఁ,గన్నులఁ జూడఁ జూచుచు మొగంబునకున్ మురిపంబు దెచ్చుచుం, బిన్నట నవ్వును న్విడుచుఁ బొన్నతిపేణులు సప్పరించుచుం, జె న్నొదవించుచుం జఱచి చెయ్యులు దాల్చిరి వారకామినుల్

కు. సం. ౭. ౧౦౧.

మ. కురుముఖ్యుండును దోడిపైనికులుఁ బెక్కుల్ దూపు లొక్కుమ్మడిం గురియం బిన్నటినవ్వుతో నతఁడు తత్కోదండమాతాశ్వకే, తురథంబుల్ వికలత్వముం బొరయఁగా దోర్దర్పదుర్దాంతుఁ డై, పెరవుం జేవయు లావునుం దలిపె నుర్వీనాథ యానేనకున్.

భార. ద్రో. ౪, ౬౨.

పిన్న(ట, టి.)నాఁడు. వి (పిన్న + నాఁడు) చిన్నతనము, బాల్యము.

గీ సకలదేశభాషావిశేషములయందు, పరుసఁ బ్రఖ్యాత మనఁగ సుత్పాద్య మనఁగ, మిశ్రమన నొప్పుసత్కథామేళనంబు, తెన్నియన్నియు విన్నాఁడ బిన్ననాఁడ.

విక్ర. ౧. ౨౪.

ఉ. మాపొరుగింటికూఁతురనికుమారికి పిన్నటనాఁటనుండియు, న్నాపయిఁ బ్రేమఁ గన్నది...

కుశ. ౨. ౫౫౪.

ఉ. పిన్నటనాఁటనుండి ననుఁ బెద్దగఁ జూచిన వంశవృద్ధులన్. జై భా. ౧ ౫౯.

ఉ. పిన్నటినాఁటనుండి తిపుభీకరుఁ డై శుభలక్షణాఢ్యుఁడై... ఇందు. ౧. ౧౧౯.

పిన్ననుదురు. వి (√ పిన్న) ఏనుఁగునొసటి బుడిపి, వాతకుంభము. (శ. ర.)

పిన్ననేరేడు. వి. (√ పిన్న) కాకినేరేడు, కాకజంబువు. శ. (శ. ర.)

పిన్నపని. వి. (పిన్న + పని) ౧. తేలికపని, మొలకపైనపని.

గీ. అక్కటా యుష్ణ దోఁచిన దొక్కమాట, యంగహీనుండు గాన వాఁ డంత కోర్చెఁ, గుహమకోమలి యిది యోర్చుకొనుట యెట్లు పిన్నపని గాదు పైదింత సెన్నవలయు.
చంద్రా. ౪. ౧౭౨.

౨. అగౌరవపుఁబని, లఘుచేష్ట

సీ. ఈపిన్నపనులకు నెట్లు వచ్చితివని బోధించి చెప్పినఁ బోవపై తి...

గీ. అకట కామాతురత్వ మెట్లడఁచె నిన్ను.
సురాభాం. ౧౩౮.

పిన్నపాఁవర. వి. (√ పిన్న) ఒకజాతిపాఁపర, గోరుంబ శ.
(వారుణి అవి. అం భా., ౹శా)

గీ. వారుణి దనర్పుఁ బిన్నపాఁప రన...
అం భా. ౨ ౩౧.

పిన్నపాప. వి. (పిన్న + పాప) బాలిక; బాలకుఁడు.

క. మాఁపిన్నపాప లిచటికి, శ్రీ పార్వతి నోము వచ్చి వెచ్చెర నోకద్వుర్వ్యాహారివదుగుఁ బోఁదఁగని, రాపాడువఁడు వారిఁ జూచి యదయాత్ముఁ డై పద్మ. 3. ౧౯౭.

సీ. పిన్నపాఁపవు నీవు పితృపరాధీనవు ..
పైమ. ౨. ౭౭.

(శ్రీ మహావిష్ణువర్ణనము.) సీ ... పెనునీటఁ దేలాడు పిన్నపాప. ఉ. రా. ౧ ౭౦.

పిన్నపాపఁడు. వి. (పిన్న + పాపఁడు.) బాలకుఁడు.

చ ఉరువ్యథాభరా్ర౯త పుంకవృద్ధవిప్రమీథు నంబు మృతుం దగుపిన్నపాపనిఁ, బిత మృతి కొంచువచ్చి రఘవీరునివాకిట పైచి దీనతన్.
ఉ. రా. ౩. ౧౯౧.

ద్వి. మీ కృప్రసాద మిమ్మెయి దేరవతాస్యపనిఁ బూని యొకపిన్నపాపనిచేత, వనిపివం జాలదే... ద్వి పరమ ౯. ౭౨౩. బా.

పిన్నపాల. వి. (√పిన్న)మనుపాల, జీవంతి. శ.

గీ పరగు మనుపాల యనఁ బిన్నపాల యం చ, టన్న జీవంతిక. . అం భా ౨. ౭౯.

పిన్నబిడ్డాటలు. వి బ. (√పిన్న) బాలక్రీడలు.

ఉ కోటిగృహాఖ్య బ్రహ్మ యని మిక్కిలి నమ్మితివమ్మ చూడ కేపాటియు లేదు మాకుఁ బరిపాలకుఁ డైవసరోజసేత్రుఁ ని, చ్చోటఁ వసింపనీక యొకచోటికిఁ బో విధి యించి పిన్నబిడ్డాటలు చేసి నీవుడుకు లక్కట భారతి కైనఁ జెప్పరే. భాగ. ౧౦. పూ. ౧౨౧౨.

పిన్నమ (మ్మ). వి. (పిన్న + అమ్మ) ౧ పిన తల్లి, తల్లిచెల్లెలు, మాతృష్వస

ఉ ... ఈ, పుత్తడిబొమ్మ కన్నుఁగవ పోలిక వాలిక గండుమీల కీ, బిత్తరిముద్దుచెమ్మె గను పిన్నమ పున్నమచందమామకున్. విజ. వి. ౨. ౧౧౯. (ఇటనా పమ్యద్యోతకము.)

౨. తండ్రి తమ్ముని భార్య. (శా)

పిన్నములక. వి. (√పిన్న) చేలములక, కంటకారిక. శ. (శ. ర.)

పిన్నముల్లంగి. వి. (√ పిన్న) క్షుద్రమూలకము. శ. (శ ర)

పిన్నయిప్ప. వి. (√పిన్న) మధూలిక. శ. (శ. ర.)

పిన్నతనము. వి. (√పిన్న) పిన్నతనము, బాల్యము.

గీ. బాల్య మగుఁ జిన్నతికె మనఁ బడుచుఁ
దనము నాఁగఁ బిన్నతికం బన...
ఆం. భా ౨ ౧౦౪.

పిన్నలి. వి ౧. ఆభరణవిశేషము

వ...శ్రీకాకొలని శ్రీవల్లభరాయనికి సమర్పించిన వస్తువులు...రు ౧౦ా తోను సన్నంపూస పేటు ౧ ఘంటలు 3 తోను పిన్నలి ౧ ఒత్తులు ౨. పద్మకడుకులు ౨ ముత్యాల తిరుణాము ౧ . ద శా. ౪ ౯౨౫.

౨. పిరి, మెలి.

ద్వి. మున్ను గా మొల నున్నముమ్మాలకావి, పిన్నలి వడి మెడం జెనచి అగిల్చి...
ద్వి. పరమ ౪ 3౨౧ పా ౧౪ పం

ద్వి...నంబులు నచటిస్థానంబులవారుఁ బంచిన ధీతిఁ జేపట్టి గొబ్బునను, బిన్నలి దప్పించి పెనఁకువఁ గేల, నున్నట్టికైదువు నాడిసి కైకొనుచు
ద్వి పరమ ౪ 3౨౧ పా ౧౯ పం

పిన్నవరగోఁగు. వి. (√ పిన్న) కమలవల్లభ ₹ (శ. ౦)

పిన్ని. వి (త పణ్ణి) ౧. పసతల్లి, తల్లిచెల్లెలు ౨ పినతండ్రిభార్య (వా)

పిపతిషత్తు. సం వి. త్ పుం పక్షి. (మే ని)

పిపతిషువు. సం. విణ (ఉ) పడుటకునిచ్ఛకలది వి. ఉ. పుం. పక్షి.

పిపఠిష. సం వి. ఆ. స్త్రీ పఠించునిచ్ఛ

పిపఠిషితము. సం. విణ (అ. ఆ. అ.) పఠింప నిచ్ఛేగింపఁబడినది.

పిపఠిషువు. సం. విణ. (ఉ) పఠింపనిచ్ఛగించు వాఁడు.

పిపాస. సం. వి. ఆ స్త్రీ నీరుత్రావనిచ్ఛ, నీరు వట్టు, దప్పి.

పిపాసి. సం విణ (న్. నీ న్)= పిపాసువు.

పిపాసితుఁడు. సం విణ (అ. ఆ. అ.)= పిపాసువు.

పిపాసువు. సం విణ (ఉ) నీరుత్రావనిచ్ఛగొన్న వాఁడు, దప్పిగొన్నవాఁడు

పిపీతకి. సం వి ఈ. స్త్రీ వైశాఖశుద్ధద్వాదశి (వాచ)

పిపీతకుఁడు. సం వి. అ పుం. బ్రాహ్మణభేదము (వాచ)

పిపీలకము. సం వి. అ పుం చీమ

పిపీలము. సం వి అ. పుం చీమ

పిపిలి. సం వి ఈ స్త్రీ = పిపీలిక.

పిపిలిక. సం వి ఆ స్త్రీ ఆఁడుచీమ

పిపీలికము సం వి అ పుం ౧ చీమ. ౨. చీమ లచే కూర్పఁబడినఒకదినుసుబంగారు (విల్యమ్సు)

పిపిలికామధ్యము. సం. వి. అ న. చాంద్రాయణభేదము

పిప్పట. సం వి ఆ స్త్రీ = పిప్యట. గుడశర్కఱ, పటికబెల్లము (త్రి ని)

పిప్పలకము. సం వి అ న ౧. స్తనవృంతము, చనుమొన, ౨ సీవననూలైము, కుట్టునూలు.
పుం. ౧. గుండునూది, ౨ బండి, శకటము. (విల్యమ్సు)

పిప్పలము. సం వి. అ. పుం. ౧. రావి. ₹ ౨. బంధనములేనిపక్షి; శాకు (శ. ౦) 3. చొక్కాలోనగువాని మూఁతేయి.
న ౧. చూచుకము, చనుమొన, (వై. ని) ౨. జలము, 3 వస్త్రఖండ భేదము. ౪. ఫలము, పండు. (వై. ని.)

పిప్పలాదుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఒకఋషి.

పిప్పలాశనము. సం. వి అ పుం. ఏనుఁగు, గజము

పిప్పలి. సం వి ఇ పుం రావి. 1

ఇ ఈ. స్త్రీ ౧ పిప్పలి, కణ 1 ౨ గజకర్ణమూలము. (వై ని)

పిప్పలీమూలము. సం. వి. అ. న గ్రంథికము, పిప్పలికట్టె.

పిప్పి=పిప్పిరి. వి. (క హిప్పె త. తిప్పి) రసము పిండివేయఁగా మిగిలిన చెఱకు, ఆకు, మొదలగునది

గీ. చెఱకు విడిచిరసమున కొఱఁగి రాక, పిప్పి కరిగాదు నీఁగలపెల్లువోలె

కు సం ౧ ౩౦.

సీ పిసరు పిప్పి యున నిష్పిష్టతుషం బగు...

ఆం భా ౨. ౨౩౯

సీ పద్యానభిజ్ఞతౌథంగిఁ బంగువుఁ బోలు ఖిన్నమాదుర్యుఁడై పిప్పిఁ బోలు,...గీ సుకవి వాసర ధవ దివాంధ కవి కుకవి.

బహు ౧. ౧౦

పిప్పిక. సం వి. అ స్త్రీ. ౧ ఆఁడుకాటుకపిట్ట, (వై. ని) ౨ పల్లపాఁచి, దంతిమలము.

పిప్పిరి=పిప్పి. వి సారము తీసివేయఁగా మిగిలిన చెఱకు, ఆకుమొదలగునది.

ఉ...విరోధిసేనలం, బిప్పిరి సేసెదన్ సెలవు పెట్టుము నీవు గదంగు మాఱికిన్

జై. భా ౫. ౧౫౪

పిప్పీకము. సం. వి. అ పుం పక్షివిశేషము, (ఇది ప్రయాణముగువానికి దక్షిణదిక్కుగా నుండిన యెడల శుభసూచకము, బృహత్సంహిత.)

పిప్యలు. సం. వి. అ. స్త్రీ పిప్పట.

పిప్లువు. సం వి ఉ. పుం పుట్టుమచ్చ, జటులము.

పిమ్మట[1]. వి. జా ఏ (క పికటు. మ పిన్. త పిన్ను) ౧ వెనుక, అనంతరము, (చూ. పిమ్మటిప్రేలు)

౨ మునుపు, పూర్వకాలము

శా ఈవారం బొకమాటు పిమ్మటికి నే నెచ్చో టనో కన్నయ, ట్లూహాం బయ్యెడి...

వసు ౪ ౯౪.

—పిమ్మటిప్రేలు. (పిమ్మట+ప్రేలు) వి బొటనవ్రేలి తరువాతిప్రేలు, తర్జని, చూపుడు వ్రేలు

చ నడుఁకక బాల్యచాపలమున న్దనపిమ్మటి వ్రేలఁజొక్కుపున్, గడియుపుట ట్టటంచుఁ ద్రిజగజ్జను లచ్చెరువంది చూడ నక్కడపటి కొండ సొంపు లెఱుగం దవిలించి నటించు కూలిపె, న్గాడుకు . వేం. పంచ. ౧. ౪.

అవ్య. క్రి ౧ అనంతరము, పిదప

మ...అయ్యారవిందాక్షికిఁ బక్షిపుంగవగతిప్రాయంగ వీవంబు న్విగ్రహాగ్నంబు నొనర్చ మున్న రుచిసౌరభ్యంబులం బిమ్మటన్, మఱియం ద్రోయుచు నించె నెమ్మనమునన్ మూర్ఛాసముచ్ఛ్రాయమున్

హైప ౨. ౯౯.

తే తండ్రిపిమ్మట నివి రేము తగినభంగిఁ, బంచుకొనసేర కిమ్మెయిఁ బ్రతిదినంబుఁ, బోరుచున్నారము...విక్ర ౨ ౮ ఆము. ౩.౪౫

౨. పరోక్షమందు, చాటున.

సీ. తులువ పిమ్మట నిన్ను దూషించుపలుకులు కులజాలు నిజముగాఁ గొనుట...

భార. అను. ౪. ౩౮౪.

శ్లో. పరోక్షవాదిభి ర్మిత్రా ద్దోష స్తైః సంప్రదర్శితః పం. భార. అను. ౧౭౪ ౧౩. ౨౦

సీ. ఎదుటఁ బిమ్మటనైన చెప్పు డేనియు భర్తృ సేయునే న న్నింతసేయ నేల.

చంద్ర. ౧. ౧౩౯.

పిమ్మట^{2}. వి. ౧. బాధ, దుఃఖము

క ఆరీతి నంతిపురమున, నారీతిలకము సఖీ జనంబులు గొలువం, జేరినపిమ్మట మదిలోఁ, గూరిన పిమ్మట విరాళిఁగొని నరుఁ డుండెన్.

(విజ వి 3 3 మనోవ్యథ అని క ర)

క. అలజడి సెంజలి పిమ్మట పిలు గుత్తలపాటు కుందు నా నమరు దుఃఖాఖ్యల్

ఆం శే. ౧౦

౨ భయము.

చ పిడుగులు బిట్టు ప్రేలిపడఁ బిమ్మటఁ బొంగి సమస్తజీవులుం, బడఁకఁగ ..

పద్మ ౯. ౨౩౧

—పిమ్మటగొను అ క్రి (పిమ్మట^{2}+కొను) బాధపడు

క ఈరీతి నుండువాతని, గారాబుంటారి తలిరుకైదువులదు స్నే, దారికటారి సులక్షణ, పేరింటి వధూటి శేమిఁ బిమ్మట గొనుమా

శుకి ౨ 3౭౪

వ...తొరు దిగ నిమ్ముశేక పిమ్మటఁ గొని నలు దెసలం జూడ... ఆము. ౪ 3౫.

పియ్యి=పీయి. వి విష్ఠ, మలము

వ. .యీపుణ్యాలకు యవండు అపించి కీ డాడిన కూడుకి పియ్యి తిన్నవాండె .

సె శా. 3 ౧3౯3. పా.

పిర. వి రూపాయలో రెండువందలయేఁబదియారవ వంతు, కానిలో నాల్గవభాగము.

(శ. ర ప్రా.)

పిరంగి (గీ). వి (హిం ఫిరంగి. మ పీరంగి, క. పిరంగి) లోపల మందును గుండును వేసి దట్టించి కాల్చెడి పెద్దలోహపుఁ గ్రోవి.

ఉ...అచ్చమూపాళి గలంగ...రాలఁ దుపాకు లం బిలుఫిరంగుల భంగము నొందఁజేసి...

కృష్ణ. రా. 3. ౫౧.

గీ ద్రుమము వహి నున్నచోటఁ బాఁదుకొని యుండి, కురకైవడి నల్లమందుపొడి పెక్కు, రాజవిధమున వరిపురిరాజి వేచి, వలుల నొదకాని పరంగి వగపిరంగి.

ప్రబంధ. ౭. కుక. ౧. ౧33.

శా కీలాభీలము లిప్పరానులపిరంగి లగ్నిమూర్తుల్, రంగా. ౨ 3౮, 3. ౫౨.

౨ ఖడ్గము, పెద్దకత్తి

సీ వాలు ఖండా కరవాలు మేల్కత్తి తరవళి నరాజి పిరంగి యడిద, మనఖడ్గనామ మై యలరుచు నుండును...ఆం. భా. ౨. ౨౧౪.

పిరము. విణ (సం ప్రియమ్ క. పిరియ) ౧. ప్రియము, ఇష్టము.

గీ. ఒకగొడుగునీడ నీవు కీ దుడుగ నదుపు, గుడును కొందకు లోనైనపుడమిఁ గలుగు, పజలకెల్లను బిరమైనపగిదిఁ బొలుచు,విందుఁ గావించెదను వేఁట వెడలుపాపి.

చంద్రా ౨. ౭౭.

౨ హెచ్చువెలగలది (వ్యవ.) ఈనడుమ బెల్లలు చాలపిరమైనది

౫ పిరపడు

పిరపడు. అ క్రి (పిరము+పడు) ఇష్టపడు, ప్రియపడు

గీ .కాఁచురారూపుచట్టు చేస్తంభు జెయ్యి, యయినరాసనక్కరవతి యడె పిరపడి, నూనె ప్రబం. ౧౯౪.

పిరి=పురి. వి మెలి

సీ తనరు సూత్రము నూలు దార మనఁగఁ, బురి పిరి యనఁగఁ దక్కరణవేష్టన మొప్పు...

ఆం భా. ౨. ౨౯౫.

మ. అనమబ్రహ్మకరోగ్రకాగ్రసనలీలాకారుఁ దగ్గింధవా,మానుకుం దగ్గతి నున్న ఘోరభవ పాశాయాసవిధ్వంసనవ్యసనుం డిప్పిరిత్రాళ్ల

నిల్వఁ దనివాక మ్మెఘవాడుండు పాళసమా
కేశతుఁ జేసె... సమీర ౩. ౧౧౧
(ప్రథమ పాదమున యతిచింత్యము)

౨. వెంటి, గడ్డిపిరి.

క. పాల మిల్లు తోఁట గ్రామము, కలవు
పసులు మేయుకొఆను కాల్చిన నృపకాం,
తిలతో సంగము చేసినఁ గలయం బిరి సుట్టి
వానిఁ గాల్పఁగ వలయున్
విజ్ఞా. ప్రా ౧౦౪

౩ గోనెలుమున్నగునవి కట్టెడుత్రాడు (శ ర)

పిరివెంటి=మెలిపెట్టిపేనిన గడ్డిత్రాడు

ద్వి కసవుఁ బిరివెంట్లు గాఁ దాల్చి చేత, నస
లాఁ గవగివియలభాతిఁ బట్టి
బస. పు. ౩ ౫౭౯ పం

జః పిరిగొను, పిరిచుట్టు.

పిరిగొను. అ క్రి (౧ పిర+కొను) ౧ మెలి
గొను, పెనఁగొను, చిక్కుపడు

చ. సొశము గాఁగి బావములు జాడఁదెనుంగున
నింపు పెంపుతోఁ, బిగొన ఆర్యులకుఁ గ్గ
సాయశీలఁ గ్రాలఁగాన్ కు సం ౧ ౩౫

తే విటుఁ దడలును గినుకయుఁ బిగొనంగ,
ముక్కై నాతని నాతండు మూర్ఛవోవ
భారి ద్రో ౫. ౧౭౪.

చ కాఁగినపూఁతచేఁ గనకకందుకకాంతి వెలుంగు
చన్నులం, బిరిగొనుగొడ్డ ముత్తియపుఁ బేరులు
వాయఁగ... ఉ హరి ౫ ౭౮.

౨ సాంద్రమగు, దట్టమగు, అతిశయించు

తే ఇవ్విధంబునఁ బలికినయింతిపలుకు, గాన
కేరక తన యప్పకదకు మగుడ, నరిగ
నెవ్వగ మనమునఁ బిరిగొనంగఁ, జిన్నఁ
బోయిన మొగముతో సింహాబలుఁడు.
భార విరా. ౨. ౫౯.

చ . అంత నకామనుఁ డైనకర్దముం, దరయ
విమోహి యై మనమునందలి ముందటవచ్చు
కోరికల్, పిరిగొనుచుండఁ దక్షిణమ బిందు
సరంబున కేఁగి... భాగ. ౩ ౪౭౧

క పిరిగొను తొలకరి మొగుళుల, భరితాంధం
కరిణమునకు బాసటయయ్యెక్, బురివిచ్చి
యాడునెమళుల, నిరస్తతాపింఛ పింఛ నిర్మల
దీప్తుల్ ౪ విక ౭ ౨౧

౩ గుంపుగూడు, సంక్షోభవించు

క నందయశోదలు గోపక, బృందంబులు గోపి
కలును బిరిగొని పగమా, నందంబునఁ జను
దెంచిరి భాగ ౧౦. ఉ ౧౦౫౯

పిరిచుట్టు. వి (పిరి+చుట్టు) (స్త్రీ పురుషులు
కట్టుకొను) నడికట్టు

తే దర్భ ప్రేలియుంగగము మేఖావిబోట్టు,
మడుఁగు పిరిఁదికిఁ బిరిచుట్టు బెడఁగు గాఁగ,
వడుగుచందంబు దన నెడిమడుగు గాక
కొమరు గా నేఁగి నెలకజ్జిగుజ్జువేల్పు
హరి ఉ ౧౦ ౨౪౩.

చ పయఁట బిగించి పెన్నడుముపైఁ బిరిచుట్టుగఁ
జుట్టి కుంతలా, చ్ఛయము దృఢంబుగా
ముడిచి ..వెల్వడియె శక్తినివాసము.
కళా. ౭ ౭౦

పిరుపీ(ర్వీ)ఁకు. వి (పీఁకు+పీఁకు) ౧ పీఁకు
లాట, పెనఁగులాట

క తరుణీ యేరికిఁ జెల్లునె, యరయఁగనే మింత
వార మనుకొన నిదిగో, పిరుపీఁకుగ నున్నది
కాఁ, గిర మద్భుత మైన సవతికయ్యము
చేతన్. కళా. ౧ ౪౨.

౨. బాధ, కష్టము

క. ఈరాత్రి యకారణపుం, బేరలుకఁ దదాత్మ
కాదని పిరుపీ కగుచో, బ్పారయ భాగ్య
విహీనులు, తె రెవ్వరు నవని యుండలిన్ ననుఁ
బోలన్. ప్రభా. ౫. ౧౫౫.

శా...స్వ, శ్చారిత్రవత్యగుణాభిరామ యశశ్శాభా మాలలామంబు సంప్రీతిం జేయునసహ్య దర్పవములన్ బిర్వీఁకులం బెట్టుదుర్జాతుల్ వీతదయానయుం దదుచితాచారంబులన్నిచ్చ లున్ పాండు ౪ ౧౪౬.

పిరుపీఁకులాడు. అ. క్రి (పిరుపీఁకులు + ఆడు) పెనఁగులాడు

గీ ఒండొంటితోఁ బిరుపీఁకులాడు శబ్దపదం బులు ఆము ౬ ౧౩ (శర, పా)

(పోరిఁకులాడు చేదంపా)

పిరుపీఁకులుపెట్టు. స క్రి (√పిరుపీఁకు) బాధ పెట్టు, కష్టపెట్టు

ఉ అమణిచిత్రిణీసుదతి యన్యజనోత్కటసంగ మంబుపైఁ, బ్రేమ జనించి యాత్మ పిరు పీఁకులంబెట్టఁగ . హంస ౫ ౨౦౭

పిరుపీఁకు(లు)సేయు. స క్రి (పిరుపీఁకు + చేయు) ౧ పెనఁగిలాడు, పట్టిలాగు

క. కని చుట్టువారుకొని యిట్టునటుం బిరుపీఁకు సేయుచు వృధాత్వరకుం, బని యేమి నిలుపుఁ డని యొయ్యన వారలపట్టు పదిల మగు టరసి మదిన్. పగమ ౫ ౫౪

ఉ. బింబఫలోష్ఠికన్నులను జేడిసమీ బిరు దిక్కులన్ సమానంబుగఁ బర్వుచున్న శ్రుతినామ సరోయుగశోభ లిట్టునట్టుం బిరుపీఁకుసేయఁగఁ గడున్ నమి కెందుకుఁ గాక కెంటిమధ్యంబునఁ బారడింబరువు లారయఁ జాపల మట్టిదే కదా ప్రభా ౨. ౪౧

ఉ. కే లగలించి పట్టి రతికిం బిరుపీఁకులుసేయు వల్లభుల్. వేం పంచ ౪ ౩౫౦

౨. బాధించు, పీడించు

తే. తగిలి పిరుపీఁకుసేయ నుద్దండవృత్తిఁ జెలఁగు టయె కాని మనమువచ్చిన మిటారిఁ, గూడి తమి మీఱ సయ్యాట లాడికొనుచు, నడువఁ గూడునె మేదినీనాయకులకు కువల. ౪ ౭౩.

చ...అవ్వనరుహాక్షిత్ర కన్నుఁగవ వాలిక రెప్పలఁ గప్పి పెద్దయుం, బెనఁగొన మన్మథుండు పిరుపీఁకులుసేయఁగఁ దత్తరించు చున్ వి పు ౬ ౨౩ వేం పంచ ౩ ౧౨౪.

పిఱికి. విణ (సం భీరుకః) భయశీలుఁడు పంద

క విఱిగినచో నిలువక వెఱ్ఱిమతికిం దసరథము మీఁది కోడితి పోపో, పిఱికి యని పలికి నురుముగ, నతికిం దత్సేనఁ బార్థనందనుఁడు వడిన్. భార ద్రో ౧ ౧౩౪.

చ పిఱికివి గాక నీవు నొకప్పెగ్గడవే, సభలందు భంగి ము న్నెఱుఁగనివాఁడ వైఁద్రుమని ఉ హరి ౪. ౧౭౯.

చ పెఱుకులు కాని బానుజవిభీషణులు ఉండఁగ నీకు నగ్నమే దై భా ౬. ౬౯. ఆం. భా. ౨ ౨౨౧

జ. పిఱికికండ, పిఱికితనము, పిఱికిపంద, పిఱికి మెకము, పిఱికివాఁడు

పిఱికికండ. వి (పిఱికి + కండ) అధైర్యము, భీరుత్వము

తే. పిఱికికండ యొకింత లే కతిమి చేర్కఁ, జిచ్చుఱకఁ బోవుదికచరాజివశేత్ర, కళ్య మేధంబు ఫలము తథ్యంబు గలుగుఁ, బదము పదమున కిది వేదభాషితంబు కాశీ ౨. ౭౬.

ఆ. తమకుఁ దామె ప్రల్లదంబునఁ బని లేని, కయ్యమునకుఁ బనరు గాని తగిన, దురము లైనఁ దిపురుడును తమయంతిన, పిఱికికండ లేని బిరుదుమగలు. ప్రభా ౨. ౬౦.

పిఱికితనము. వి. (పిఱికి√తనము) భీరుత్వము.

క. తెలి పెట్టిదిరూ రున్నదు, తెలియఁగని
నీయట్టివాని కెవ్వ రోకో యీ, పిఱికితన
మింత యేలవదఁ, గలిపిన వా రనుచు కొరి
కలకల నవ్వెన్ భార ఉద్యో 3 ౫౪

సీ. పిఱికితనంబున గుఱి దప్పి చనుటయు వెలి
పును మఱపును గొఱికొఱయును
అచ్చరా శాల ౪౫

పిఱికిపంద. విణ = పిఱికివాఁడు (√పిఱికి) వ్యవ (వాఁడు వట్టిపిఱికిపంద)

పిఱికిమెకము. వి (√పిఱికి) జింక, హరిణము (చి. ని ౪. ౮)

పిఱికివాఁడు. విణ (పిఱికి + వాఁడు) భీరుఁడు, భయశీలుఁడు

పీ. విరుదులనైనను బిఱికివాండ్రనునైనఁ జంపు
చోఁ గడపడుజముఁడు
భాగ స్త్రీ ౧ ౫౫

పిఱు. వి (√పిఱుఁదు త పుఱ) వృత్తియం దును కొన్ని క్రియలనుప్రయుక్తములగునపుడును 'పిఱుఁదు' శబ్దమునకు అంత్యవర్ణములోపింపఁగా మిగులు రూపము

ఉదా. పిఱుదెస, పిఱుతివియు, వెం

పిఱుఁదిచ్చు. అ క్రి (పిఱుఁదు + ఇచ్చు) వెన్ని చ్చు, వెనుకకు మగలు

గీ. ప్రథనభూములఁ బిఱుఁదీక పగఱనోడించి,జయ
ముఁ జేకొన్న సత్కీర్తి జగమెఱుంగు.
రంగా ౫ ౧౭౭.

పిఱుఁదు. వి దే. (క పిఱె) నితంబము,స్త్రీల కటి ప్రదేశమునకు వెనుకటి భాగము; వెనుకటి భాగము.

గీ. పదఁతి సంభ్రమించుచు నిట్లు పనులుసేయఁ,
బిఱుఁదు పాలిండ్లుఁ గొప్పుఁ గంపించు
చొప్పు, గనుఁగొనుచు కళా ౪. ౯౪.

గీ. గిఱుకుటందెలు ఘల్లనఁ గిరవాణి, మరలి
సురపంక్తి కరుగుచోఁ బిఱుఁదు చక్కఁ,
దనము కెఱివేణి చెలువు గన్గొని బలీంద్రుఁ,
డాది కన్నను మిగుల మోహంబుగాంచె.
దశా. ౮ ౩౯౫ నృసిం ౫. ౭౫

కా. ద్రోణాచార్య పిఱుందనొప్పి కృతహ
స్తుల్ భార ఆది ౬. ౯.

ఉ. ముందరరాజుఁ బుద్ధిబలముల్ గలయంబడి
గోవ్రజంబులన్, దండడివెట్టకుండఁ బిఱుఁ
దన్ నడపింపఁగఁబంచి
భార విరా ౪ ౧౭౪

ఈ క్రింది యుదాహరణమున మాత్రము కటి పురోభాగము అను నర్థము కానవచ్చు చున్నది

ఉ. .నునుఁజెక్కిలినొక్కుచు గుబ్బలంటుచున్,
గిప్పుగవీడెమిచ్చి తమకంబున నీవి వదల్చి
యంత నీ గొప్పపిఱుందుపై నొలసికూడిన
మేటికి స్వర్గమేఁటికిన్ ఉ రా ౪ ౧౯౯

జ పిఱు, పిఱుఁదిచ్చు, పిఱుఁదుకొన, పిఱుఁ
దెక్కు, పిఱుతివియు, పిఱుతివుచు, పిఱు
దీయు, పిఱుదెస, పిఱువడు, పిఱువెట్టు,
పిఱువోవు, పిఱుసను

పిఱుఁదుకొను. స క్రి (పిఱుఁదు + కొను) వెంబడించు, తఱుము

సీ. రథ్యాప్రతీకోత్థవముచే గిరికోటి పిడుగుల
వెఱవిడిఁ బిఱుఁదుకొనఁగ.
ఉ హరి. 3 ౫౪

పిఱుఁదెక్కు. అ క్రి (పిఱుఁదు + ఎక్కు) వెనుకపడు, వెనుకచిక్కు

క. తఱిఁదఱి వినుతో నడవక,పిఱుఁదెక్కిన
రుచులు దమము బిట్టదరుదు ని,వ్వెఱ నిండ్ల
లోన డాఁగిన, తెలుఁగుడు సుద్దీప దీప దీప్తులు
వెలిఁగెన్. కు. సం. ౮. ౯౫.

పిఱుతి (ది) వియు. పిఱుతివుచ్చె అ. క్రి (రి. పిఱుందిరుప్పు.) (పిఱుఁదు + తివియు) వెను దీయు, జంకు.

క. పిఱుతివియక నాముందఱఁ, దెఱవా యిప్ప గిది నాడఁ దెరవా మేల్ మేల్

అచ్చరా. అయో. ౨౭.

క (ఎద్దును ఎనుబోతును). పిఱుతివియకొకటి నొకటిం,దఱుముచు నా రెండుఁబోరి...

శేష 3 ౨౭౭

వ...శకునితమ్ములు . గుజ్జుపుమొగ్గరంబులతో నగ్గలిక నతనిపై వాహనంబులం బఱపి పిఱు దివియక రాయిరాయి దాఁకినట్లు దాఁకి

భార భీష్మ. 3. ౯౧.

గీ పిఱుదివిచె నృసంగ వెనుదీసె ననుటఁ దనర్చియుండు... ఆం. భా. 3 ౧౦౧

పిఱుతివుచ్చె=పిఱుతివియు. అ క్రి (పిఱుఁదు + తివుచ్చె) వెనుదీయు, జంకు

వ అప్పుడు కేకయసృంజయభూపతులుం దాము ను వివిధాయుధపాణులై యదల్చి నిల్చిన వాఁడునుం బిఱుతివక యదల్చి...

భాగ ౧౦. ఉ ౪౯౮.

క మనవాఁడై సంద్రుఁడు చెప్పినమాటలు వింటి రింకఁ బిఱుతివక మలల్, గొనివచ్చి కట్ట కట్టుఁడు, చనవలయున్ గడలి దాఁటి సరగున మనకున్ యయా 3 33.

పిఱుదీయు=పిఱుతివియు. అ క్రి. (పిఱుఁదు + తీయు) వెనుదీయు, జంకు

సీ. మొలనూలు బిగియించి వెలఁదివెన్నెలఁ జొచ్చుఁ బిఱుదీయ కేటిలో సుఱుకకరణి.

మను చ. 3. 3౧.

పిఱుదెస. వి. (పిఱుఁదు + దెస) పశ్చాద్భాగము. వెనుక్రక్క.

సీ. పిఱుదెస వెవరైనఁ బిలిచిరో యని నిల్చి బయ లాలకించి విభ్రాంతి గొనుచు.

చెన్న. ౪ ౧౯.

పిఱుసము. విశ. పరుసము, కఱకైనది, తీక్ష్ణమైనది.

సీ. ద్వాదశరూపము ల్దాల్చి యుగ్రమయూఖుఁ డేవేళఁ బచరించు నెండఁ బిఱుసు.

హరిశ్చ ౪ ౧౧ (క. ర పా)

(ఎండఁగరము, అని. ముద్రి పా)

వి పారుష్యము, రూక్షత్వము, కఱకుఁదనము.

చ కఱచినపీనుఁగు న్విడఁదక వ్వెరయున్ మొలఁ బచ్చితోళులున్, . . తొమ్ము పయిఁ జేరిన నెత్తురుతోడిక్రేవుడున్, బిఱుసుల చూపు లుం దఱచుబీఱనరంబులఁ గల్గురూపమై

ఉ హరి ౨ ౧౨౭.

పిఱువడు. అ క్రి (పిఱుఁదు + పడు) ౧ వెను దీయు, ౨ భయపడు. శ ర

క చారులచే గాండీవి మృతారథికులతోడ వచ్చె నని విని గుండెల్, నీరై సైంధవతనయుఁడు, పేరోలగ ముండి బిట్టు పిఱువడి చచ్చెన్.

జై భా ౮ ౧౫౬.

పిఱువెట్టు. స క్రి (పిఱుఁదు + పెట్టు) వెనుకఁ బెట్టు, అలక్ష్యముచేయు, చులకఁజేయు

ఆ చలన మేది పుట్టుఁ జావునుం బిఱువెట్టి, యామిషార్థి జనుల నపహసించు, చెలిమి తోడతేమి కలిమి వాటింపని, రమణ మనికి యజగరవ్రతంబు. భార శాం ౪ ౬౨.

పిఱువోవు. అ క్రి. (పిఱుఁదు + పోవు) వెను దీయు, వెనుకకుఁబోవు.

సీ. పిఱువోవ నందంద తఱిమి కొమ్ములు పట్టి తోడర నొండొంటిపైఁ ద్రోచిత్రోచి.

హరి. పూ. ౬ ౧౬౨.

పిఱుచను. అ క్రి. (పిఱుఁదు + చను) ౧. వెను కకుఁబోవు.

సీ ఉత్సాహ మెదలి నీ వునికియుఁ గని కురు
సంతతి యార్వఁ బాంచాలకోటి, పిఱుసని
పోవంగ సెఱుఁగవో
భార కర్ణ. ౩ ౨౯౫

ద్వి పిఱుసని యొక్కింత మఱువున నిలిచి, మఱి
వచ్చి చూచుడు గతి గంటి గామి
బస. పు. ౩ ౪౦ పా ౮౧౬. పం

౨. వెనుదీయు, జంకు

క వెలి నుఱికి వైరివీరుల, వెఱఁకులు దూఱంగ
చేయునృపపుంగవునం,పఱ కోర్వక పిఱుసని
రని, వెఱచి విషణ్ణు లయి సకలవిషయాధి
పతుల్ భార ఆది ౮ ౨౦౨

కి. మఱితురె యాడినమాటలు, పిఱుసని పోఁ
దగునె మీకు బెదరక యెదురై, తఱుముఁడు
భీష్ముని గీష్ముని, సెఱుఁగరె ము న్నేను
గలుగ కేలా వెఱవక
భార భీష్మ ౨ ౧౫౦.

పిఱ్ఱ. వి ౧ పిఱుఁదు, నితంబము (శ ర)
౨ గుదము, ముడ్డి

సీ గాఁడు గుద్ద పిఱ్ఱ యనంగ గుదము దనరు
సాం ని మాన. ౧౯

సీ గుదసమాహ్వాయము లౌ గుద్ద గాఁడు, పిఱ్ఱ
యనగను. . వేంక మాన ౮౦

పిలకము. సం వి అ పుం చర్మరోగ విశేషము

క. పిలకాదులఁ గంతులచే, నలమటఁ బడు
వారు భార అను ౫ ౧౦౧

శ్లో. గ్రంథిభిః పిలకై శ్చైవ క్లిశ్యన్తే భృశ
దుఃఖితాః సం భార. అను. ౨౨౦ ౩౪

పిలపిల. వి మూఁగుటయందును వచ్చుట పోవుట
మున్నగు క్రియలయందును చెవులు తిక్కించుట
యందు నగునను కరణము.

చ...ఈఁగలును జీమలు దొంతర గాఁగఁ బైప
యిన్ పిలపిల మూఁగ. పారంగ. ౩. ౧౧౪.

గీ. జంటఁ బిలపిలఁజను శుకశారికాము, యూర
కాదంబవితతుల... రసిక ౮ ౩౧.

చ పిలపిల నాజయధ్వజానిఁ బెద్ద కెదుర్కొని ..
శుక. ౧. ౩౨౨.

చ...పక్షులు వృక్షశాఖలక్, బిలపిలఁ జేరఁ
జొచ్చె . ముకుంద ౩ ౧౮౬.

ద్వి...మృగావళి భీతిల్లి కలఁగి, పిలపిల చెవు
లల్ల బిక్కరించుకొని, సొలపి నల్దిక్కులు
నూచుచునుండ ద్వి. నల ౩. ౨౪౯

పిలాటము. సం వి. అ పుం వాహిత్థపార్శ్వ
భాగములు, ఏనుఁగుముఖ మధ్యమునకు ప్రక్క
చోటు (వై. ని)

పిలిపి(ల్పి)ంచు. స క్రి (√పిలుచే) ౧ పిలువఁ
జేయు, ఆహ్వానింపఁజేయు

చ జలరుహనేత్రుఁ గాంచి సరసత్వము మీఱఁగ
నొక్కపేలుపుం, జెలుకలకొల్కి రాదిలు
కచేఁ బిలిపించిన సత్యభామ కా,కలికి
తెఱంగు కొరి కడకన్నులసన్నలఁ జూపె...
పారి. ౩. ౨౦.

౨ రప్పించు, వచ్చునట్లుచేయు

సీ ఆచటిరాజులు బంటు నంపి భార్గవుసైన
బిం కానఁ బిలిపింతు రంకమునకు
మనుచ. ౧. ౫౦
నీలా. ౩. ౫౬.

గీ ఇట్లు పిల్పించి సన్మాన మెసక మెసఁగ.
భీమ. ౧. ౨౨.

పిలిపిలి. విణ. చిన్నచిన్న.

ద్వి. అంత బంగరుగజ్జియలు నందియలును,గలకల
రవణింపఁ గారుమెఱుంగు, పిలుప వా
నింటిలోఁ బిలిపిలిపదల, మెలఁగుచు .
ద్వి. పరమ. ౫. ౩౪౭. పా.

పిలు=పిల్లు. పులు, పుల్లు. వి. తృణము, గడ్డి.

క. అలఁతులఁ బొరిఁగొనరు మహాబలు లాహా
ఘనులఁ గాని పవమానుఁ డిలం, బిలు
కెఱుకునె బహుశాఖా, కులగగనస్పంది
వృక్షకోటులు దక్కన్
వేం. పంచ. ౧. ౨౦౪.

పిలుఁగు=పినుఁగు. విశ అబ్బుఁడు, పిసినిగొట్టు.

క. కల దానస్యాపికి బహు,కలధౌతసువర్ణపూర్ణ
కంధ సదా య,ప్పిలుఁగుయతి మఱపు
పోసమ్ము, కలనేనియు లేక దానిఁ గని
రక్షించున్
వేం పంచ. ౧ ౨౧౪

(క. ర పా. 'పలుఁగుయతి' ముద్రి పా)

పిలుక(ల్క)=పిలువ. వి (సం పీలుకః)
పశుపక్ష్యాదుల పిల్ల.

చ... కేటికేఁ, బిలుకల వెంటఁ ద్రిప్పికొని పెంచుచు... రామా ౨ ౪౧

ఉత్సాహ . చిలుకపిలుక ముచ్చటలు గులుక
చంద్రా ౩ ౯౪

ఉ... పాంథవర్గమ్ముల నేచు తేఁటిపిలుకల్ పెద
లెల్ల సమాజాపికచ్ఛవిల్ వసు ౪ ౧౩౪

ఉ... తెమ్మెరపిల్క లచ్చటన్
చంద్రా ౨. ౩౨

ఇట్లే అరఁటిపిలుక, కందపిలుక, జొట్టుపిలుక
మొ

విశ. చిన్నది ఉదా. పిలుకజొట్టు. మొ

జ. పిలుకవాటు

పిలుకవాటు. విశ. (పిలుక+వాటు) పిల్లలను
పెట్టునది, ఈనునది.

వ.. పిలుకవాటుగోడిగలజావడంబులకుం బుట్టి ..
బెదరు కొదమతట్టువగుంపు...
ఆము. ౪. ౩౫.

పిలుకు(ల్కు). వి. గర్వము, మదము. (చూ.
పిలుకుమాఱు. మొ.)

ఐ. పరుషవాక్కులు.

సీ పిలుకు లాడినపోల్కి బెక్కు మీసలఁ జల్కు
చిలుకపల్కులబాధ మొలఁగ రాదు.
ఇందు. ౩. ౧౨.

జ. పిలుకుమాఱు, పిలుకుమార్చు, పిలుకుమార్చు,
పిలుకుమాలు

పిలుకు(ల్కు)మాఱు(రు;లు). అ క్రి.
(పిలుకు+మాఱు) చచ్చు; నాశమొందు.

చ (కర్ణుఁడు) పరకుఁగొనండు పాండుసుతసైన్య
నికాయము నించుకేనియుం, గరులు రథంబు
లశ్వ హయులఁ గాల్బలముల్ దనవీఁక
విచ్చియుఁ, మరలియుఁ దూలియుం బిలుకు
మాఱియు నల్గడఁ బాఱియున్ వియచ్చరు
లకు వేడ్క సేయ...
భార. కర్ణ. ౧. ౫
('పిలుకుమాలియు', శ ర పా)

చ ఇవి యరయంగ సెంతపను లింద్రజుచావుఁ
దలంప వాని వ్యాహవమున కూలిరైనఁ జెన
యన్ ధర మాతఁడు పిల్కుమారినన్, భువ
నము లెల్ల నిర్భయతఁ బొంది మహాద్భుత
మంది లక్ష్మణ, స్తవనకథావిధాచరణతా
పరతంత్రము లయ్యె రాఘవా.
నిర్వ. ౨. ౧౩.

గీ పెలపేలంపు పేలిటినేమములకు, పెలవు చెలు
వపుగమితాఁడు పిలుకుమారి, రక్కసుల
చేతఁ బోయెను నక్కచునకు, వగవ కట్లొత్తు
మై రొల్ల నొగులఁ దండ్రి.
యయా. ౩. ౧౩౧.

ఉ... నేఁడు వ్యామంచితనంబునం బిలుకుమాలిన
నాథుని నుగ్రశత్రులన్, మంచు నిసుండు
కోశఁ బరిమార్చుమహాబలుఁ జూచి.
భార. అశ్వ. ౪. ౬౩.
('పిలుకుమారిన', శ. ర. పా.)

పిలుకు(ల్కు) మార్చు (ుచే) = పిలుకు మాలుచే(ల్చు) స క్రి (√పిలుకమాలు) చంపు; నాశముచేయు.

క. విలు దుమురు సేసి గుఱ్ఱం,బుల సూతునిఁ బిలుకుమార్చి భుజగనిభశరం, బులఁ జేద్పఱచిన నీ గ్గతి, కలఁగి పఱచి రొండు రథము కర్ణుండెక్కెన్. భార ద్రో ౪. ౧౩౩

గీ తవిలి యప్పుడు మల్లయుద్ధమున వానిఁ, బిలుకుమార్పింపవచ్చును భీముచేత భాగ ౧౦ ఉ ౪౧౮

గీ...తద్రథంబు లొక్కట,పెట్ట కవిసిన నన్నిటిఁ బిలుకుమార్చి భార శల్య ౧ ౩౩౯

సీ. సముచితం బైనలజ్జాభరంబునుబోలెఁ బ్రియసఖీసఖ్యంబుఁ బిలుకుమార్చి కవిజ ౩ ౪౦ అచ్చ రా ను౦ ౧౫౪

పిలుకు(ల్కు)మార్పు(ుపు) వి (√పిలుకుమారు) హింస, చంపుట

గీ పొరిగొనుట పిల్కుమార్పు చంపుడు తును మట, యనఁగఁ దగు హింస అం. భా ౨. ౨౨౪

పిలుకు (ల్కు) మాలుచే (ల్చు) = పిలుకు మార్చుచే(ర్చు) స క్రి (√పిలుకుమాలు) చంపు, నాశనముచేయు (శ ర)

పిలుచే(ల్చు) స క్రి ౧ ఆహ్వానించు రమ్మను. (దీనికి పిలువమి, పిలమి, పిలువక, పిలక, పిలువుము, పిలుము, పిలువుఁడు, పిలుఁడు, పిలువఁడు, పిలఁడు, పిలువని, పిలని, మొ. రూపములు సిద్ధించును)

సీ త్రిపదీగతత్రివేదీధర్మకలిత మష్టాక్షర మంత్రంబు హరిపరంబు.

గీ. పిలిచి యాదలవలకేలు నిలువరించి, చదివె నాశనిదక్షిణశ్రవణవీథి, నపుడు తచ్చిత్త మానంద మనుభవించె, నమ్మహాముని యంతర్నిరతిగమించె. కపు. ౧ ౧౫౭.

మ రమణం బిల్చె సరోవరం బనిలజాత రాజీవ రాజీవన, త్సమదాళివ్రజచక్రవాకబక హంస క్రౌంచ నాదంబులన్. భార. అది. ౬. ౧౪౭

చ...నేఁ, గుడువఁగఁ బిల్తుఁగాని తనకుం గల యాఁకటి ప్రొద్దుటంగఁ డీ,కొడు కిటు వోక కడ్ మనము గుండెదు ని న్నని యూఱడిల్లెడున్ భార విరా ౨ ౨౧౩.

సీ రథముపై నున్న వార్తాండుఁ జూడఁగ లేమి గరుడాగ్రజుఁడు పెట్టుగాఁగఁ బిల్వ

గీ గాఢ మై నిండె గాఢాంధకార మెంకటి దశా ౩. ౧౧౦.

గీ అనిమిషాధీశ్వరుని చెంత కనుపఁ దలఁచి, పుత్రుఁ బిలు మన్న మూడిగంపుభటు లపుడు సవల ౪ ౨౦౫.

౨ కేకొను.

ద్వి ఇల నింద్రజి త్తని యువ్వాని జనులు, పిలుతు రెప్పుడు నట్టిపృథులవిక్రముని. • రం రా ఉ ౨౯. పా ౯. పం.

క...ఆటవికుని బ్రాహ్మణభర్తన్, గరుణం బిల్చిక యీ కే,వర మిం పన వారు కృత్తివాసునితోడన్ కాశ ౩. ౧౨౨

సా. ఊర లేనిది పేరఁబిల్చుటః లేనివస్తువును నిర్దేశించి ప్రస్తావించుట

ఱః పిలిపించు, పిలుపు, పిలుపుడు, పిలువఁబంచు.

పిలుని. సం వి. ఈ. స్త్రీ. మూర్వ, చాఁగ కీ.

పిలువ=పిలుక.

ద్వి. అంత బంగరుగజ్జియలు నందియలును, గల కల రవణింపఁ గారు మెఱుంగు,పిలుప నానింటిలోఁ బిలిపిలినడల, మెలఁగుచు... ద్వి. పరమ. ౫. ౩౪౭. పా. (పిలుక చి. ని. పా.)

పిలుపిచ్చ. విశే. (పిచ్చ + పిచ్చ) మిక్కిలి పిచ్చ.

సీ. పిలుపిచ్చవిద్యలు పేరవన్నియలును జెలుచఁ దనంబులు ప్రేలడములు. పాండు. ౩. ౪౩.

పిలుపు(ల్పు). వి (√పిలుచు) ఆహ్వానము, పిలుచుట.

సీ. ఫెళఫెళారవభగ్నభీమకోదండంబు భృగు రాముపింటికిఁ బిలుపుదీము.
చంద్రా ౧. ౭౧

చ. విలిపెఁడుభి_త్త మిత్తు నని నీతికిఁ బాసినఁగాని పూని యప్పెలి కలనేనియుం బిలుపుఁ జెప్పు దనీతికిఁ దుచ్ఛజాతికిఁ
వేం పంచ ౧ ౧౧౪.

సీ. పదిపిల్పులకును దాఁ బలుకఁ గొంకెడు కాంతి పలుమాఱు వింతఁగాఁ బలుక నేర్చ
కవిజ. ౩. ౧౨౪

పిలుపు(ల్పు)డు=పిలుపు. వి (√పిలుచు) ఆహ్వానము, పిలుచుట (శ ర)

పిలున(ల్వ)(బంచు. స క్రి (పిలువన్ + పంచు) పిలిపించు, రప్పించు

ఉ. పాండుకుమారులన్ బిలువఁబంచి...
భార. ఆది. ౬. ౧౩౩.

గీ...పిలువఁబంపె, జెండపూడన్న మంత్రీశ్వ రుండు నన్ను. భీమ ౧. ౨౧.

మ...నను...సంగీత కళారహస్యనిధిఁ బిల్వం బంచి పల్కెన్ గృపన్. వసు. ౧. ౧౬

పిల్ల. వి. (సం. పీలుకః ప్రా. పిల్లకో, పిల్ల, త. పిళ్లై.) ౧. పశుపక్ష్యాదిశాబకము.

గీ. నిజు వనంగను బిల్ల నా...తిర్యగర్భకములు గాను దెలియవలయు. ఆం. భా. ౨. ౯౯.

గీ. మీను పిల్లలజన్మంబు చే లనంగఁబడు నె... దశా. ౧ ౧౩౭. పీలా. ౧. ౧౩.

౨. ఆఁడు శిశువు.

వ్యవ : మాపిల్ల కింకను వరుఁడు కుదురలేదు.

౩. బిడ్డలు; మగపిల్లలు

శా...పిల్లలుం బిల్లగో, ర్వ ల్లో యంచు బయల్లనుం జెడుగుడుల్ ప్రేరేఁచి రవ్వే కలన్.
రా. వి ౩ ౧౪.

సా : పిల్లలకుఁ బీఁటకోళ్లకుఁ జలి లేదు.

విశే. ౧ చిన్న ఉదా: పిల్లకాలువ, పిల్ల కెట్టి కొలు.

క అని కామక్రోధాదులఁ, గనుఁగొని యావిష్ణు భ_క్తి గడుఁబిల్లది దా,నిని మీరు సావధానం, బున గెలువఁగ వలయు ననుచు బోధింపం గన్
ప్రబోధ. ౨. ౫౦.

గీ బిరుదుటందియ వెంబడిఁ బిల్ల కెట్లు,నవర... గేహమున కేఁగు...మల్లమాళి.
శుక. ౨. ౩౫౭

౨ న్యూనము అల్పము.

సీ విక్కుపువరుఁ దని నీ వింత నీవింత పల్లచేతలు చేసి బేలవైతి. చిత్రభా ౩. ౧౦౫.

జ : పిల్లఁగ్రోలు, పిల్లఁగ్రోవి, పిల్లఁడు, పిల్ల కాయ, పిల్లగడ్డము, పిల్లగాఁడు, పిల్లగిలుబు, పిల్లగోరు, పిల్లగోల, పిల్లజాట్టు, పిల్లకెట్టి, పిల్ల దీవి, పిల్లనూయి, పిల్లపిల్లతరము, పిల్ల పేఁచర, పిల్లపెసర, పిల్లపేగులు, పిల్ల మెఱము, పిల్లత్రేలు, పిల్లసన్నాయి, పిల్ల సిగ, పిల్లేరుగంతు

పిల్ల(న)(గ్రోలు=పిల్లనగ్రోవి. వి. (పిల్ల + గ్రోలు.) (వ్యుత్పత్తియందు వర్ణాధిక్యము) మురళి, ఊఁదుటకు అనువుగా బెజ్జములు చేసినవెదురు గొట్టము.

ద్వి. కొమ్మ యాతఁడె పిల్లఁగ్రోలూఁది వ్రజము, కొమ్మలఁ గడు వెఱ్ఱి గొల్పినవాఁడు.
ద్వి. భాగ. ౩. ౪౯. పూ.

మ...దివ్యాప్సరో, లలనాబృందము లాడ దావ
వులం పిల్లం(గ్రోళ్లు పట్టంగ .
భీమ. ౪. ౧౯౧

సీ...కేలం జొక్క-పుంబిల్లం(గ్రోలం పట్టి
నీలా ౧ ౭౧
యయా. ౪ ౧౫౮

పిల్ల(న)(గ్రోవి,=పిల్లన(గ్రోలు. వి (√పిల్ల) వృత్తియందువర్ణాధిక్యము, మురళి

సీ. పిల్లం(గ్రోవులం సెక్కు-పెట్టినవిండ్లు కంబళ్లు పప్పట్లును నల్లె(త్రాళ్లు కుక. ౨ ౫౪౫

సీ పెనువంతం గుండెనో పిల్లం(గ్రోవి
నీలా ౧. ౧౦౯

వ .పిల్లన(గ్రోవులం గిన్నరలు
ఉ రా ౫ ౨౪౭.

క. తలచీరకోల కిరుచె, ప్వులం బిల్లన(గ్రోవి యు మరం బొలము దిరుగుచున్ చెన్న 3 3౧.

బ. బాల(క్రీడావిశేషము

సీ కోలాటములు పిల్లం(గ్రోవులు గుమ్మడి(క్రోవి కూంతలు నూందం(గ్రోవులు...
హంస 3 ౧౪౬

పిల్లండు. వి (√పిల్ల) పురుషశిశువు, మగబిడ్డ.

ఉ మాధవనాథ నేను గృహమార్జన చేసుక పిల్లం దేర్చంగన్, వానికిం బాలు పోసి కొని
ఆనందసుందరీవిలాసము ౨ ౧౭౪ (బ్రా)

పిల్లక. సం. వి ఆ. స్త్రీ పిడియేనుంగు.

పిల్లకాయ. వి. (√పిల్ల) బాలుండు (శ ర)

పిల్లగడ్డము. వి (√పిల్ల) నడుమమాత్రముకొం చెము వెం(డుకలుగల గడ్డము.

సీ. పిల్లగడ్డము మించి పెరిగిమీసలు కుక్షి గోళంబుమీంద సంయూల లాంగ
ఆము ౬. ౭౦.

పిల్లగాండు. వి. (√పిల్ల) బాలుండు. (శ. ర.)

పిల్లగిరులు. వి బ (√పిల్ల) బాల(క్రీడావిశేషము. (శ ర.)

పిల్లగోరు. వి (√పిల్ల) బాల(క్రీడావిశేషము.

శా . పిల్లలుం బిల్లగో, ర్పొ ల్లో యంచు బయళ్ల , నుం జెడుగుడుల్ (పేర్చేంచి రక్వేళలన్.
రా వి. 3. ౧౪.

పిల్లగోలు. వి (పిల్ల+కోల) చిన్నకఱ్ఱ.

భ(ద్రకవృత్తము - పంచినపిల్లగోల కరయుగ్మ పాదములం బట్టి యూంది పశువ,ర్గంబు నర ణ్యమధ్యమధరి(త్రిం గాచునమయంబునన్...
అప్ప ౪ ౨33. పా.

పిల్లజొట్టు వి (√పిల్ల) ౧ చిన్నజుట్టు

గీ. కావితిరుకాసెదట్టులం గావుబొట్లు, పొల్ల సరు లొప్పు చరి(త్రాటిపిల్లజుట్లు,పెద్దచే(త్రాళ్లు గలకోడుబిరుదుజెట్లు (ప్రబంధ. ౭౨

౨ బాలురముందజెసిగ (శ ర)

పిల్లదీవి వి (√పిల్ల) బాల(క్రీడావిశేషము

సీ తూరనతుంకాలు గీరినగింజలు పిల్లదీవాలంకి బిల్లగోడు కాశ. 3. 33.

సీ కుప్పిగంతులు పిడి(గుద్దులాటలు పిల్లదీవులు గొబ్బిళ్లు గూవనాలు.

గీ ఆదిగా శైశవక్రీడ లాడి రపుడు, రామ కృష్ణులు గోపదారకులం గూడి.
వి పు. ౩. ౨౦౨.

గీ విమలచం(ద్రోదయారంభవేళయందు, బిల్ల దీవాటలను మల్లు పెనంగుటలును.
శివరా. ౨. ౭౩.

పిల్లనూయి. వి (√పిల్ల) నూతిలోపలి చిన్న నూయి. (శ. ర.)

ఇట్లే: పిల్లబావి.

పిల్ల పిల్లతరము. క్రి. విశే. (√పిల్ల) పుత్రపౌత్ర పారంపర్యముగా.

క. అవమతిఁ బితృఘ్ను లగుభూధవుల పెదకి పిల్లపిల్లతరము దునిమి భార్గవుఁడు మునియయ్యె... ఆము ౩. ౪౧

మ. గుడి ద్రింగేవానికిం దల్పు ల,ప్పుడముల్ గావుఁ బిల్లపిల్లతరముల్ భక్షింతు దాయాదులన్ ప్రబోధ. ౨. ౭౪

పిల్లపీఁచేర. వి. (√పిల్ల) పీఁచర,శతావరి [illegible].

సీ. పిల్లపీఁచర యనఁ బీఁచరి యనఁ బ్రబలును శతావరి... ఆం. భా. ౨. ౫౫.

పిల్లపెసర. వి (√పిల్ల) కాకిపెసర,ముద్గపర్ణి. [illegible]

గీ. పిల్లపెస రనఁగాఁ గాకిపెస రనఁ దగు ఆం. భా. ౨. ౫౭

("పిల్లి" అప ముద్రి, ధాన్యవాచకమైనచో బ "పిల్లపెసలు" అని శ. ర.)

పిల్లపేగులు. వి బ (√పిల్ల) చిన్నప్రేగులు (బ్రౌ)

పిల్లము. సం విశే అ అ అ. తడికన్నుగలది, చిల్లము, క్లిన్నాక్షము వి అ న. తడిసినకన్ను, క్లిన్నాక్షి

పిల్లమెట్టులు. వి బ. పాదరక్షావిశేషము, ఒంటియట్టచెప్పులు

గీ. పిల్లమెట్టులు మొలవంకి చిల్లకోల. సానందో ౫ ౫౪.

పిల్లమొలము. వి. (√పిల్ల) తలక్రిందుగాపెట్టెడు మొగ్గ; పల్లటీలాఁగు,

గీ. పిల్లమొలములఁ బోడు తప్పించ రాదు, దీని పేలాగునఁ దరింపఁ దీరు మనకు. రామా. ౭. ౪౨.

ఆ. మీఁదనుండి పిల్లమొలములు వేయుచు, వచ్చి పుడమి నిలిచె వనిత యార్త. చెన్న. ౨. ౨౨౪.

ఉ. క్రొన్నెలదాల్పువేల్పు జిలుగుల్ వెలుఁగుల్ గొన తటిఘోటిఁజే,కొన్నవలంతిపిల్లగమి కొల్లఁగఁ బిల్లమొలమ్ము లేసె... అచలా ౨. ౨౪.

పిల్లరీ. వి ఒకవిధ మగుపాట

ద్వి. పిల్లరీ పాడెడు పెనుపిశాచములు. పల్నాటివీరచరిత్ర ౨౪౧ (బ్రౌ.)

పిల్లప్రేలు. వి (√పిల్ల) చిటికెనప్రేలు.

ఉ. కోటికాంద్రు కృపన్ వలకాలిపిల్లప్రేల్, మట్టెఁగఁ గోసి. జై భా ౮ ౪౧.

పిల్లసన్నాయి. వి (√పిల్ల) చిన్నసన్నాయి. (బ్రౌ)

పిల్లసిగ(క)=పిల్లజుట్టు. (√పిల్ల) చిన్నజుట్టు

సీ. ప్రతిమాన వపనముండిత మైనమస్తంబు పెద తలఁ దూలాడుపిల్లసిగయు. వైజ ౨ ౫

క. తనవంటిపిల్లసికయే,తనకుం బలెఁ దలసి పేర్లు... వైజ. ౪. ౭౩

పిల్లాడి(ణి). వి ఆఁడుదాని కాలి నాలుగవప్రేలి యాభరణము

ఉ. కేఁడు దలంప నీవరుఁడు తలపోయఁగ నిం కొకవింత యాకవి,ల్లాఁడి కరంబుప్రేలఁ బదిలంబుగఁ దాల్చినవాఁడు చూడకే. కళా. ౪. ౨౦౩.

గీ. కెలఁది మట్టెలు పిల్లాండ్లు వీరమద్దియలును నందెలు...తొల్చె మార్చి మార్చి. ప్రభా. ౪. ౧౩౭.

సీ. వయ కలప్రోల్ల మట్టియలుఁ బిల్లాం డ్లిడి పాయవట్టము పెట్టెఁ బై తొకర్త. ఆము. ౬. ౧౨౮.

సీ... పిరమద్ది నా మట్టె యనఁగఁ, బిబ్బిరికాయ నాఁ బిల్లాణి యనఁజెటి, బొద్దు నాఁగను గ్రమంబుగఁ బదాంగు,శివిభూషలు .

ఆం. భా ౨ ౧౫౧

పిల్లాశము. సం. వి అ పుం పిట్టపిల్ల,పక్షిశిశువు

పిల్లి[1]. వి. (సం బిడాలః, క పిల్లి) మార్జాలము (దీనిభేదములు, జంగుపిల్లి, జవాదిపిల్లి, సీరుపిల్లి, పునుఁగుపిల్లి, బావురుఁబిల్లి, బూతపిల్లి, మాను పిల్లి మొ.)

సీ. జన్నిరోగికి బల్లైజాన్నం చేసినయట్లు పిల్లి కత్తిని వెన్న పెట్టినట్లు కేయు క 38

సీ పిల్లి యం చనఁగను జెల్లు బిడాలాఖ్య ..

ఆం. భా ౨ ౭౮

ఈ రా ౨ ౧౬౫

సా:—కాలుగాలినపిల్లి, అస్వస్థచిత్తుఁడు

ద్వి. కడు భయంకరమహాగహనముల్ గడచి, కాలుగాలినపల్లికరణి నీవెంట, కేల నీబంట నై యెల్లెండుఁ దిరిగి

ద్వి మారిక్చ ఈ ౧౨౪౫ పం

జః పిల్లికవ్రతనము, పిల్లికోల, పల్లిగడ్డ, పిల్లిశిలము

పిల్లి[2]. వి ధూళియందుపల్లముకావించుకొని దాని నడుమను అణఁగియుండు నల్లివంటి కీటము (బి వి)

పిల్లికవ్రతనము. వి ($\surd$పిల్లి[1]) వైదూర్యము.

సీ. పిల్లికవ్రతనంపుబిగియోడుబిళ్లలు పులుఁగురా పచ్చమేలొప్పిదియలును

అచ్చ. రా అయో. ౪.

పిల్లికోల. వి. ($\surd$పల్లి[1]) మార్జాలహత్య, (ఇదిమహా దోషములలోనొకటి)

ఉ. మోఘము గాక నీవు తల మోచి యొనర్చిన యట్టియుద్ధరం,శాఘము కేఁడు పిల్లికోల యై చరణంబులఁ బ్రాకు...

కేం. పంచ. ౪. ౨౭౭.

పిల్లిగడ్డ. వి ($\surd$పిల్లి[1]) పునుఁగుచట్టము,బిడాల కము, పునుఁగుపిల్లి శరీరమున పుట్టుఁగుండు కోశము

గీ. అట్లు దమకంబుచే వేటలాడి మృగము, దంబుఁ జామరములు గజదంతములును, బిల్లి గడ్డలు పులిగోళ్లు పికిలిచెండ్లు, నాది గాఁ దెచ్చి యిచ్చి రయ్యవనిపతికి

రసిక. ౧. ౧౧౬.

సీ పిల్లిగడ్డకుఁ దావి పెల్లుగా నొసగూర్చి కుంద నంబున కేల కూర్పఁడయ్యె.

నీలా. ౧ ౧౧౧, ఆం భా ౨. ౧౬౧

పిల్లిశీలము. వి ($\surd$పిల్లి[1]) కపటవర్తనము.

గీ శీల మఖిలంబు నిది పిల్లిశీల మనుచు, చదువు లివి యెల్లఁ జెల్కాలచదువు లనుచు.

పాండు 3 3౬

పిల్లు—పిలు, పులు, పుల్లు. (కసవు,తృణము)

అ పల్లు గిట్టు నలకువేరుండు దా నైన, నాయ మునకు వెచ్చ మధిక మైనఁ, బేద యైన ధనదు పెన్నద్ది యై చను, నాయమునకు వెచ్చ మల్ప మైన. వి[క. ౨. ౧౩౧.

పిల్లేరుగంతు. వి ($\surd$పెల్ల) పిల్లమెలుము, తలక్రిం దుగా వేసెడులాఁగు, పల్లటి (శ. ర.)

పిళ్ల. వి. (క. పిళ్లె, త. పిళ్లై) అఱవదేశమందలి వెల్లాలజాతికిడిన పేరు

ఉ. ఎక్కడఁ బోయితో యొఱుఁగ కేసును వెంటనె వచ్చి యప్పు డేదిక్కున నిన్నుఁ గానక మదికి వెఱ గందుచు దేవుఁ డాన నీ,బిక్కిర మెత్తు నయ్యలవిళ్లలవాడల నింత నేవు నీ,యిక్కువ లన్నియుఁ వెదకి యే నిట వచ్చితి లేచి రావయా. హైజ. ౪. 3౭.

పిళ్లారి. వి. (త. పిళ్లైయార్) విఘ్నేశ్వరుఁడు, వినా యకుఁడు.

గీ. గజ్జెకేలంపు పిళ్లారి కొక్కరాకు, బొజ్జదేవర యేనుఁగుమొగముసామి, అన వినాయకు నకుఁ జేల్మొక్కు .. ఆం. భా. ౧. ౪౩.

గీ. చేరి యాచేవ(బ్రా)నిపిళ్లారి నఱకి, చెక్కు లొవ రించి యంగడిఁ జేర్చి యమ్మి, యింటి కేఁగుట కార్య మిం కేటిదేవుఁ, డేను గూటికి వగవఁగా నేమి కలదు శుక ౩. ౫౪౭.

క. పిళ్లారిజియ్య కేజానఁ, జల్లంబుగ జంకమావు దేవరకతనకా, బెల్లదరారఁగఁ బుట్టిన, బల్లిదుఁడవు నీకు గద్దుపనులం గలవే. అచ్చ రా. కిష్కిం ౯౩.

(పిళ్లాఁజియ్య=వినాయకునితండ్రి, శివుఁడు)

పిల్లు. వి ఐ దూడలనుకుడువనీనియావులను, దూడ లుచచ్చిన ఆవులను, మరులుకొలుపుటకై వాని యోనిమార్గమున చొప్పించి లాగెడు కుఱుచ కసవుపెంటి.

వ...(శ్రే)పులం గొనవియావులం దొలంగిం గట్టి పిల్లు పెట్టియు మందులు సల్లియుఁ జాల దుఃఖపఱిచి చేఁ పెఱేంగించువారును... హరి. పూ. ౫ ౧౪౨.

పిశంగకము. సం. వి. అ పుం. ౧. పిశంగవర్ణము. ౨. విష్ణువు, ఒకానొక విష్ణుదేవుని యనుచరుఁడు.

పిశంగము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఈ. అ.) తామర పుప్పొడివన్నెగలది, పింగళవర్ణముగలది.

వి. అ. పుం. కపిలవర్ణము, పింగళవర్ణము, గోరో చనవర్ణముగలది

పిశంగిల. సం. వి అ స్త్రీ. ఇత్తడి,రీతి.

పిశ(స)ము. విం విణ (అ. ఆ. అ.) పాపము నుండి విడివడ్డది.

వి. అ. న. బహురూపము, సర్జరసమను గంధ ద్రవ్యము. (వాచ.)

పిశాచకి. సం. వి. ఈ. పుం. కుబేరుఁడు.

పిశాచద్రుమ్రు. సం. వి. ఈ. పుం శాఖోటవృక్షము. తపసిచెట్టు.

పిశాచభాష. సం. వి ఆ. స్త్రీ. ఒకానొక ప్రా కృత భాషాభేదము

పిశాచము. సం వి అ పుం ౧ దేవయోని విశేషము ౨ ప్రేతము ౩ పిల్లి, మారారము. (వై ని.)

పిశాచసభము. సం వి. అ. న. ౧. పిశాచముల కూటువ. ౨. పిశాచముల కొలువుచావడి, (శేశ) సభ

పిశాచాలయము. సం వి అ పుం వేడిమికి కుండఁ బ్రకాశించు గుణము, వేడిచూపకయే వెలుతురునిచ్చునట్టి గుణము (విల్యమ్స)

పిశాచి. సం వి ఈ స్త్రీ ౧. పిశాచజాతి స్త్రీ. ౨. ఒకవిధమగు జటామాంసి. శ్రీ.

పిశి. సం వి ఈ స్త్రీ జటామాంసి. శ్రీ.

పిశితము. సం. వి. అ. న. ౧. మాంసము. ౨. చిన్నముక్క, స్వల్పాంశము.

పిశితి. సం. వి ఈ. స్త్రీ జటామాంసి. శ్రీ.

పిశీలము. సం వి అ. న. అంసద్వయాంతరము, రెండు భుజశిరస్సుల మధ్యభాగము (శే. ని.)

పిశున. సం. వి ఆ. స్త్రీ ౧ స్పృకయను గంధ ద్రవ్యము, ౨ కొండబెండ శ్రీ

పిశునము. సం. విణ అ ఆ. అ. ౧. సూచించు నది, తెలుపునది, వెల్లడించునది, ప్రకటించునది. ౨. కొండెముచెప్పునది ౩. పట్టియిచ్చునది, మోసపుచ్చునది. ౪. క్రూరము. ౫. దుష్టము. ౬. నీచము. ౭. మూఢము

వి. అ. పుం. ౧. దూది. ౨. కాకి.

వ. ౧. కుంకుమపువ్వు. ౨. పట్టియిచ్చుట, పోసమున వెలిపుచ్చుట.

పిష్టకము. సం. వి. అ. పుం. వ. ౧ పిండివంట, అపూపము.

పుం. నేత్రరోగవిశేషము ౨ కించిజ్జఘునాధిక్యమును, స్థనాంత విస్తృతియుఁ గల గజవిశేషము (శ ర)

న మాఁబొడి, తిలచూర్ణము

పిష్టపచనము. సం వి అ న బుజీషము, పిండి వంటచేసెడు పాత్రము, బూరెలమూఁకుడు

పిష్టపాకభృత్తు. సం. వి త్. పుం. వంటచేసెడు పాత్రము

పిష్టపూరము. సం వి అ పుం ౧ వటకము, వడియము ౨ ఘార్తికము, నేతియందు పక్వమైన గోధుమపిండి ముద్దగువానితోఁ జేసిన భక్ష్యము

పిష్టము. సం విణ (అ ఆ అ) ౧ చూర్ణితము, పొడిచేయఁబడినది ౨ పిసుకఁబడినది

వి అ న పొడిచేయఁబడిన ద్రవ్యము పిండి ౨ సీసము.

పుం న పిష్టకము, నూఁబిండి

పుం పరిమాణవిశేషము (వై రి)

పిష్టమేహము. సం వి అ పుం ప్రమేహరోగభేదము

పిష్టవర్తి. సం. వి ఇ పుం పెసలు, మినుములు లోనగువాని పొడి, ముద్గమాషాది చూర్ణము.

పిష్టసౌరభము. సం, వి అ న పొడిచేయఁగా సౌరభముకలది, చందనము ?

పిష్టాతము. సం. వి. అ పుం ౧. పటవాసము, వస్త్రములకు వాసనకట్టెడు బుక్కా-మ. ౨ కర్పూర కుంకుమ మిశ్రచందనచూర్ణము.

పిష్టికము. సం. వి అ. న బియ్యపుపిండితోఁ జేయు ద్రవరూపముగు నొక వంటకము.

పిష్టోడి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. శ్వేతామ్లిక, తెల్లచింత. ?

పిష్టోదకము. సం వి అ న బియ్యపుపిండి గలిపిన నీరు

పిస. వి (త పిచ్చుక పిచ్చి) ౧. అవివేకము, తెలివిలేమి

చ రసికుఁడు గాని యర్థమధురం బగుకావ్యగభీరభూరివాఙ్నిసర మెఱుంగ నేరఁ డవివేకి యొకానొకకారణంబునన్, వెసఁ జని రాజగేహమున విద్రుమపంజరకీరిఁ జూచి తాఁ, బిస పెలతన్గూడ యని పిల్చును గొల్లఁడు జాతిభావలన్ చను ౧ ౪.

౨ క్రౌర్యము, క్రూరత్వము

గీ ఇట్లు బాధించి శోధించి యెందు నొక్క, పచ్చపైకంబుఁ గాన కప్పుచ్చిపోయె, నేఁటి తెరవాటు పస లేక దాఁటిపోయె, ననుచు వెసఁ బాటి పిస మాని యవలి కేఁగి. వాల్మీకి ౨. ౯౬.

3 కామము చూ పిసవెఱ్ఱి

జః పిసవెఱ్ఱి

పిసక. వి (త పిచ్చుక్క) తలవెంద్రుకలందు చెమటచే బందవగొను మురికి (శ ర)

పిసపిస. వి (క పిసిపిసి) గుసగుసస్వరహాస్యము చెప్పుటయం దగుధ్వని కనుకరణము

వ...కర్ణంబునకు బిసపిస ననుమకరమంత్రంబు చెప్పి... ప్రబోధ. 3. ౫౧.

పిసరు. వి (క. పిసరు) ధాన్యాదులనుండి కడిగి తొలఁగించిన మలినపదార్థము.

(నిద్రించుచున్న కలహకంటకివర్ణనము) ద్వి... చెమట,దొరఁగుకక్షంబుల దుర్గంధ మెసఁగఁ, బిసరు గాఁచినకుండ పేర్పుచందమున, పెసఁగినపాఁకినో రెంతయుఁ దెఱచి.

ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. ౧౯౫౧. పం. (కడిగినధాన్యము లో తోపుడుపడినది. అని శ. ర.)

౨. పిప్పి, నిష్పిష్టకుసుమము.

సీ...పిసరు పిప్పి యగు నిష్పిష్టకుసుంబు...
ఆం. భా. ౨. ౨౩౯.

౩. లేశము, అల్పభాగము.

(వ్యవ.) వానికిఒక్కపిస రైనను దయ లేదు.

౪. విష్ఠ, మలము, ఉదా:—పిసరు కళ్లగ్రద్ది వాఁడు. (శ ర. గ్రా)

పిసవెఱ్ఱి. వి. (√పిస) కామోన్మాదము, మిక్కిలి పిచ్చి.

క. పసగొట్టుబాపనయ్యా, పిసవెఱ్ఱికిఁ దగులువడి తపింపఁగ నేలా, బిసవద్దు గదల కుండెదవు, వసతికి ర మ్మచటి కేను వచ్చెదఁ బొమ్మా.
శుక. ౨ ౪౬౯.

సీ. పిసవెఱ్ఱికస ర త్తి రొసరేఁగు నసగూఁటి పూఁబోండ్లు తమయిండ్లపొంత కరుగ
హంస ౧. ౧౩౪

ఉ. అని నిశ్చయించి ధీరత్వనిరూఢుం డగుచుఁ గమలవరుఁ డానక్కఁ, గసుఁగొని యి ట్లను నేఁ, తను వలయక మళ్లి పోయెదవు పిస వెఱ్ఱిక.
శేం పంచ ౪ ౫౪౩.

విణ. మిక్కిలిపిచ్చివాఁడు; పిచ్చిది; అవివేకి, మూఢుఁడు.

శా. నవ్వెన్నవ్వి నిషాదభ ర్త మృగసంతానంబుఁ జంపంగ నే, నవ్వేఁడగ బరమాత్మ గాక పిసవెఱ్ఱి విప్ర యాచీకటుల్, ద్రవ్యింపం బని లేదనుమ్మా మముబోంట్లక వీరి వారిం బలెక.
వరాహ. ౨. ౧౭.

ద్వి. రసఘుటికాసిద్ధి ప్రార్థించునట్టిపిసవెఱ్ఱులను జూచి వెందుకే రసము, పరగూమధంబు నిష్ఫలమగుటము...అనుచు నుపదేశ మెం చగుచు...
ప్రభులిం. ౪. ౧౩౨. పా. ౧౯ పం.

పిసాళము. వి. ౧. వికాసము.

క. అంత వసంతము జితకోకంతము దీపించె మ త్తమధుకరకలభాక్రాంత మురభిప్రవరన కేతంతము నకలద్రుమములఁ బిసాళము నెలఁ గక
పాండు. ౪. ౧౩.

౨ కాంతి, ప్రకాశము.

గీ దాడిమీబీజరాజికిందటుకు మొల్ల మొగ్గల పిసాళమును మౌక్తికములనుపాడి, తమ్మి పువ్వింటఁ గొలువున్న మెమ్మి తరయు, దంతు రాలక నుస్నిగ్ధదంతపం క్తి.
పాండు. ౩. ౧౯౨.

౩ వ్యాపనము. (చూ. పిసాళి.)

౪ పరిహాసము

౫ చాటుప్రౌఢిఁ బిసాళ మాడెదవు కాన ల్నాటిబాపందవో
క్రీడా. ౧. ౯౨.

గీ విప్రసారాయణునిఁ జూచి వెలఁదు లపుడు, కడుఁ బిసాళంపుఁబలుకుల నవ్వుచుండఁ, బలుకపలుకులతో దిగ్భ్రమలనుబోక, విక్రుతి లేకరఁ దీక్షింప వెలఁగుపఁటరి .
పరమ. ౩. ౧౯౮.

౫. దొంగరొత్తు, కపటప్రవ ర్తనము.
(చూ. పిసాళి)

జః.పిసాళి, పిసాళించు.

పిసాళి. విణ (పిసాళము + ఇ[3].) ౧. ప్రకాశము కలది శోభావంతము; మనోజ్ఞము.

సీ. జనకకన్యపిసాళిజనుకుదంబోయితో సరియైన మెట్టదామరలు కొన్ని. ఉ. రా. ౬. ౨౯.

చ. అలఁతిపిసాళిపవ్వు మధురాధరబింబ ఫలంబు...
పాండు. ౪. ౧౩౨.

మ. కడిమిం బిల్కపిసాళిజక్కి నెదురెక్కఁక...
నీలా. ౩. ౧౩.

క. గరుత్మాళిచిలుక లెల్ల, వరుత్మాళిపిసాళియాళి వశ నున్నంతక.
సారంగ. ౧. ౧౩౬.

౨. వ్యాపనముకలది, వ్యాపించునది.

చ. మొకరి పిసాళితుమ్మెదల మూఁకకు గందపు
గాలిరాకకుఁ, జకితమృగాక్షి యౌర్వ్యనిఁకఁ
జాలఁ గృపామతి నాదరింపుమా.
రుక్మా ౩. ౧౫౪.

చ తొడరి పిసాళిజక్కవలఁ దుమ్మెదదాఁటుల
నంచబోదలన్, మదువునఁ బాఱఁదోలుచు.
రసిక. ౩ ౪౮.

౩ పరిహాసయుక్తము, ఎగతాళితోఁగూడినది.

చ. కలికిపిసాళినవ్వు లెసఁగన్ పటుధూర్తులు
కొంద ఱొండొరుం, దలకొన నెచ్చరించి...
ప్రభా ౧. ౧౦౨.

౪ మూర్ఖము, వివేకములేనిది

ఉ ఆఁకలిదప్పులం బకలినందుకుఁ దోడు పిసాళి
కోయిలల్, కూఁక లొనర్చి...
తపతీ. ౪ ౪౯

ఉ. ఈమక్కిడిజంతకుం దగినవొండివిటుండు
నిశాటజాతియం, దొక్కఁడు లేక లక్కఁ
దని యూహపరుల్ నగఁ జేటగోటిబ,
ల్మొక్కలపుంబిసాళి ఖరుమ దటికిం జని
నిర్చి నిల్చినన్
చం రా ౫ ౪౧. ఆం భా ౩ ౬

౫. వంచకము, దొంగయెత్తుకలది.

శా. చాలుం జాలు పిసాళినేఁతలు పదాబ్జాతం
బుపై మాటికిన్, వ్రాలం బోకు భవత్త్రివి
యానఖవిమిశ్రం బైననీవక్షము...
నరస ౨. ౩౨

ఉ. అర్ధమరేయిదాఁక బాల మారవి మారకేళీ
ముఖావహతిన్, నిద్దురఁ గాచి యున్నమగ
నిన్ జగనీలిపిసాళిజంత యమ్మద్దియ సేవ
సేయ దొకముచ్చట యాడదు మాఁగవోలె.
పాండు. ౩. ౮౧; కళా. ౭. ౨౩౧

పిసాళించు. అ క్రి (√పిసాళము.) ౧. ప్రకా
శించు, వెలుఁగొందు.

క. అక్కమలజాకర్ణంబులఁ, జక్కనికన్యకలు
పదురు జనియించిరి లేఁ, జెక్కులదాలుపు
తళుక్కుతళుక్కు మనఁగ వాలుఁజూపులు
పిసాళింపన్. వరాహ ౮. ౩

వ పిసాళించుచంచలదృగంచలప్రభలన్ బచా
రించి. మనుచ ౫ ౧౦౧

౨ బయలుపడు, ప్రకటితమగు

మ...ఇష్టం బెద్ది చే నిత్తు నన్న నిజస్వాంత
విచింత్యమానగిరిజానాథస్వరూపంబు వ్యక్తి
నయ మైన భయంబు భక్తియుఁ బిసాళింపం
బ్రహర్షంబునన్ కాళ. ౧. ౮౭

౩ వ్యాపించు, ప్రసరించు.

శా చంచల్లీలల హస్తకంకణమణిచ్ఛాయల్ పిసా
ళింపఁ బూజించున్ వేమమహీవిభుండు
నవరాజీవంబులం గల్వలన్.
కాశీ. ౧. ౪౦

సీ. సతులమైపూఁతఁ బిసాళించువెన్నెలఁ దనుపు
వెన్నెల రసాయనముఁ గూర్చి
పారి ౨ ౪౬ జై భా ౮ ౧౯౬

౪ పరిమళించు

సీ సద్యోవినిర్భిన్నసారంగనాభికాహృత మై
పిసాళించు మృగమదంబు మనుచ ౨ ౫౫.

వ ఘుమఘుమం బిసాళింప నలందుకొని...
పారి ౨ ౬౮

౫. చలించు, కంపించు

క సంపంగినూనె యంటన్, కింపొంగి కేకిటి
కొకలె చనదోయి పిసాళింపన్
విజవి. ౩. ౮౯.

౬. దొంగయెత్తువేయు, కపటముగాఁ బ్రవ
ర్తించు

ద్వి. నీకంటె మిక్కిలి నెఱజాణ నేను, కొడుకునై
విలపించుకొనుచు నీ వున్న, నాదప లవ్య
రొనర్త రీపను లెల్లఁ, జాలు లేలెమ్మ పిసా
ళింప కనుచు ద్వి. మారిక్పు. ఉ. ౧౯౦౯.

అ. క్రి. స క్రి. పరిహసించు, వేళాకోళములాడు.

స్వీ. లేఁతచందురుఁ బిసాళించుచెన్ను దురు.

ద్వి. పారిజ్ఞా. ఉ ౩౪౦.

వ ఓండొరులతో ననేకవిధసరససల్లాపంబులం బిసాళింపుచు నింపు దళుకొత్త.

కళా. ౧. ౩౯ కాళి ౪ ౧౭౫.

పిసాసి. వి (సం పిశాచీ ప్రా పిసాఇ, పిసాచో, త. పిచాచమ్) పిశాచి, పిశాచము

క. ఆసపడి చుప్పనాతి పిసాసి తనుజా డాసి హృదయజాతానీతా, యాసముఁ దలిపిన విని పరిహాసము దోలఁకంగ నాతఁ డాసతిఁ బలికెజా.

చం రా. ౫ ౩౭.

విణ దుష్టుఁడు; దుష్టురాలు

సీ సం దెఱింగినదొంగ సాకెనగొట్టు పిసాసి దిమ్మరి తోఁజము బజారి

చెన్న ౨ ౭౪ ప్రబంధ ౪౭౭

పిసి. వి (కి పిసి) ౧ తొలియందుబిగఁగొట్టుటకై చెక్కిన స్తంభము, పట్టెలోనగువాని చివరి, కసి (శ ర)

౨ కేఁటయం దుపయోగించు సాధనవిశేషము

చ. కలలు నురుల్ సిడుల్ పిసలు వంకరదుడ్డులు పందిపోట్లు... చంద్ర ౨ ౨౧.

పిసికిళ్లు. వి. బ. (√పిసుకు) పిసుకుటలు, మర్దనములు

మ... కాఁపురుబ్బ్యెతలపెన్గుబ్బల్ పునాసల్ పెలిం, బిసికిళ్లుం బిసికిళ్లు హాళికుల కర్పించెజా నభస్యంబునజా.

ఆము. ౪. ౧౩౩.

వ... గోవాళ్లకుఁ దిరువాళ్లఁ జూచువేడుకలలోఁ బిసికిళ్లఫలము గల్పించునుపాయంబు లెంచి...

ప్రబంధ. ౪౭.

౨. జొన్నలోనగువాని లేఁతకంకులను నలుపఁగా వచ్చు బియ్యము, ఊఁచబియ్యము.

సీ. కాచేనఁ జొచ్చి తిన్నన్నిజొన్నలు గోధుమలు పిసికిళ్లుగ నలఁచి తిన్నఁడు.

ద్వా. ౧ ౧౪౧.

మ... కాఁపురుబ్బ్యెతలపెన్గుబ్బల్ పునాసల్ పెలిం, బిసికిళ్లుం బిసికిళ్లు హాళికుల కర్పించెజా నభస్యంబునజా

ఆము. ౪. ౧౩౩.

పిసిడి=పిసిని. విణ లోభముకలవాఁడు, లుబ్ధుఁడు.

సీ పిసిడి యర్థముఁ గూడఁబెట్టిన ట్లావంకఁ బోకుటీగకునైనఁ బొలయ రాదు.

శై. ఖా ౧. ౭౪.

ఆ పందులాడి చెడుగుమానిసి బూతంబు, పిసిడి బిచ్చగాండ్లపెన్నుగుదియ. చెన్న. ౨. ౨౪.

ద్వి పరమ ౪. ౫౪౫. పా

జ: పిసిడితనము

పిసిడితనము వి (√పిసిడి) లుబ్ధత్వము, లోభము.

చ రసికపుమాటలజా మనను రంజిలఁజేయఁగ నేర్చు నీగులం, బిసిడితనంబు లేదు వలపించి యలంపఁడు...బసవయ లక్ష్మణుఁడ్ రతులఁ బాయుట కంతునిబాయుటే సుమీ.

వి. పు. పీఠి. ౪౪

సీ పిసిడితనం బది పిమ్మటఁ దిట్టించుఁ గను నహంకారంబు కష్టపఱుచు. నీతి. ౪౩.

పిసినారి. విణ (పిసిని[1] + ఆరి.) వృత్తియందు వర్ణవికారము, లుబ్ధుఁడు, లుబ్ధురాలు.

సీ వితరణశౌర్యప్రవిష్టునకేకాక మీసము పిసినారి కోసకేల. వేమ. శ. ౭౪.

పిసిని =పిసిడి. విణ. (త. పిసినీ.) లోభి, లుబ్ధుఁడు.

క. అపిసినినక్క చాపము, కోపంగిట నిఱికి నరముఁ గొఱికిన రభసం, బేపార ఖిడిసి మర్మనిరూపణ మొనరింప నక్క కోఁజాచుఁ గూలెన్.

పేం. పంచ. ౨. ౧౦౯.

జ: పిసిచారి, పిసినిగొట్టు, పిసినిపురుగు, పిసిని వాఁడు.

పిసిని². వి. ఒకజాతి పండ్లచెట్టు. (గ్రా).“పిసినిగ” వాడుక.

పిసినిగొట్టు. విణ. (పిసిని + గొట్టు. స్వార్థమున.) లోభి, లుబ్ధుఁడు.

(వ్యవ.) వాఁడు వట్టి పిసినిగొట్టు.

పిసినిపురుగు=పసిఁడిపురుగు. వి. ($\sqrt{}$పిసిని[1]) పట్టుపురుగు, పొత్తిమాలి గూఁటిలోనిపురుగు. (గ్రా.)

పిసినివాఁడు. విణ. ($\sqrt{}$పిసిని$_1$) లోభి, లుబ్ధుఁడు.

ఆ. పిసినివానియింటఁ బీనుఁగు వెడలిన, కట్టె కోలలకును గాను లిచ్చి, వెచ్చ మారొ నంచు వెక్కి వెక్కి యేడ్చురా. వేమన ౧. ౩౭.

పిసుకు. క్రి. (క. పిసుకు.) ౧. పిండిలోనగు వానిని చేతితో మర్దించు, మెదించు; గట్టిగా నలుపు.

సీ. దిక్కులు వాలుగు నొక్కచోటికిఁ దెచ్చి పిసికి పిండలి చేసి పిడుచగొనఁగ.

భార. విరా. ౨. ౧౩౪

గీ. గగనలక్ష్మి నిజోరునక్షత్రమాలి, కలు వియన్నది జలములఁగడుగఁబిసుక, పెరయు కంకుడుపండులనరువనంగ .

ఆము. ౪. ౧౫౪.

చ...మంచునం, బిసికినపంచదార లన...

వైజ. ౬. ౧౭౯

వ...శాపరీదధి మందమూపరంబులుగాఁ బిసికి యూరం బెట్టిన...కలమాన్నంపుఁజల్ది

ఆము. ౪. ౩౫.

౨. (భయాదులచే చేతులు) నలుపు. ఈయర్థమున అర్మెసేపదరూపమే ప్రయోగము లందు కానఁబడుచున్నది.

సీ. భాగ్యదేవతలార యీశారి గదవఁ, బెట్టికి యుంచుఁ జేతులు పిసికికొనుచుఁ, గన్నుదీర్చి నించుచు వార్తకంటి రైన, యూర్మిపల్లఘుఁ గనుఁగొని యల్ల నగుచు.

హరి. ఉ. ౪. ౧౯౧.

మ అకటా యూరొయిద నీకు వండి యిడఁ బుత్త్రీలు లేరైరి యేఁ, టికి నాయింటికిఁ దెచ్చి తన్నియఁ గొనంటిక దోషి నే నంచు నిం,చుక కంకించక హస్తముల్ పిసికి కొంచుఁ ... శుక. ౩. ౧౯౨

గీ. వెగడి యేడ్చుచుఁ జేతులు బిసికికొనుచు.

సారంగ. ౩. ౪౦.

౩ (పాదములు వెం. చేతులతో) ఒత్తు, పట్టు.

క. ఒడ లంటఁ గాళ్లు పిసుకం, గడవెఁడు వేన్నీళ్ల నీయఁ గంచము పెట్టఁగ.

శుక. ౩. ౩౪౪.

౪. (చేతులతో) అదుము, నొక్కు.

ద్వి కదలక మెదలక కాలితో మాఁది, కదియంగ వెసఁ బట్టి కుత్తుకఁ బిసికి.

ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. ౨౨౯

౫ గట్టిగా కలుపు

ద్వి వన గూర్చు కృతులు నావద్దును బెరుఁగుఁ, బిసుకుచందపు బిలిబిలికృతుల్ కృతుల.

పండితా. దీక్షా. ఒ. పా.

పిహితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) ౧. కప్పఁబడినది, ఆచ్ఛాదితము. వి. అ. న. ౧. ఒక అర్థాలంకారము

శ్లో. పిహితం పరవృత్తాంతజ్ఞాతుః సాకూత చేష్టితం,ప్రియే గృహాగతే ప్రాతః కాన్తా తల్ప మకల్పయత్.

పీ

పీ.=పీయి, పియ్యి. వి (క. పీ. త. పీ) పురీషము, మలము. చూ. పీగ్రద్ద.

పీఁగాఁడి=పింగాఁడి. వి. లోహపాత్రవిశేషము.

క. ఘుర్ఘురికలును బింగాండ్లు తాంబాళం
గిన్నెలు పింగాణిగిన్నెలు కొప్పెరలు ..
హంస. ౫. ౩౪౩.

పీఁక. వి. ఆటవికులు ధరించు శిరోభూషణ విశేషము, పక్షియీఁకలతోఁ జేసిన ఒకవిధమైన తురాయి

మ. పులితోల్కాసెలనంటఁదోఁపిన పిడెంబుల్
పిలిపూఁదావ కంఠంబులు బల్ సింగపుఁజూంచు
దండ కడియంబుల్ చెంపలం జెక్కు పీఁకలు
కెం జేగురుబొట్లు జుంజురుసిగల్ శారింపు
మైపూఁతలున్... శారంగ. ౧. ౬౩.

సీ. చారుసుధాధామశకలావతంసంబు పెదకొ
ప్పుపైనుండు పీఁకగాఁగ. హర. ౩. ౪౧.

సీ. జడకొప్పు కెవిపింఛపుఁ ద్రాటి చుట్టగా విర
వాహితరేఖ పీఁకగాఁగ. కాళ. ౪ ౧౩౭.

సీ. పాలకంపు బొందారు తలపీఁక బొమిడికతోలు
చల్లడముపై నిలిడట్టి.
సానందో. ౫. ౭౩. పా.

పీఁకవని(న్ని)యలు. వి బ. పైపై వన్నెలు, పైపై మెఱుఁగులు.

సీ. పిలుపిచ్చు విద్యలు పీఁకవన్నియలును బెళు
చదనంబులు ప్రేలడములు

గీ. దుర్గుణంబుల ప్రోవులు ద్రోహమతులు, వార
కాంతలఁ దడవిన వచ్చుఁ గీడు.
పాండు. ౩. ౪౩.

గీ. ద్రవిడ పరిచారకులు వోలెఁ దరుణికొక్కు, లద
పములు పూనిరాఁగొండ ఉబ్బెలంది, వెన్నెల
లవారణపుఁ బీఁక వన్నెలలరఁ, గంతు గురు
పల్లకీసేవగాంతు రందు. హైజ. ౨. ౪౪.

పీఁకు. స. క్రి. (క. కీళు) ౧. పెఱుకు, పైకిలాగు.

ఆ. తక్క రేఁ మెఱుంగు గురులింగజంగంబు,
చిక్క రొండిసిపట్టి పీఁకుఁగాక.
కేయన. ౨. ౩౩.

వ్యవ. వాఁడు చేనిలోని గడ్డియంతయుఁ బీఁకి వేసినాఁడు.

౨. పీడించు, బాధించు.

వ్యవ. తన కైన బదులిమ్మని వాళ్ళు దినముల నుండి వాఁడు నన్ను పీఁకుకొని తిను చున్నాఁడు (ఇట ప్వార్థమున, 'కొను')

వి. పెనఁగుట. (చూ. పీఁకులాడు, పీఁకులాట)

జ. పిరుపీఁకు, పిరుపీఁకులాడు, పిరుపీఁకులుపెట్టు, పీఁకులాట, పీఁకులాడు, పీఁకుపీకాడు.

పీఁకులాట. వి. (√ పీఁకులాడు) పీఁకులాడుట, పెనఁగులాడుట; చిక్కు, బాధ.

వ్యవ. వానితో నాకెంతో పీఁకులాటగా నున్నది, ఈ వ్యవహారములో పీఁకులాట పెట్టకుము.

పీఁకులాటబేరము = తెగకుండ చిక్కులు పెట్టు బేరము.

పీఁకులాడు. అ. క్రి. (పీఁకులు+ఆడు) పెనఁగులాడు.

గీ. తునిసిన వరాంగకములఁ బొత్తులను గమిచి,
పాశ రొండొంటితోఁ బోరి పీఁకులాడు,
శ్వాపదంబులు...
ఆము. ౬. ౧౪ (వేదం. పా)

పీఁకుపీఁకాడు. స. క్రి. (పీఁకు+పీఁకు+ఆడు. క. ర.)

సీ....పితవికారమై పిరయాధ, చాల శరీర
సంచయముండఁగా దీనిఁ గంకశివాగృధ్ర
కాకకులము, లాదిగాఁ గలుగు క్రవ్యాద
ములు పీఁకుపీఁకాడుట పెంగిలియదొవ్వ
నకట. భార. స్త్రీ. ౨. ౧౪.

౨. మిక్కిలి వికలముచేయు, పెఱుచు.

శా. ..లొంటియు, కృష్ణవర్త్మంబును దక్కి
వ్రుక్కి పగ బుద్ధిం బీఁకు పీఁకొదఁగాఁ
జేష్టాహీనతఁ బొంది యగ్గురుఁడు సంక్షి
ప్తాంగుఁడై యున్నెడన్.

భార. ద్రో. ౫. ౩౨౦.

పీఁకె. వి ౧ కంఠనాళము.

వ్యవ దొంగలు ఆశిశువు పీఁకె పిసికి చంపినారు.

౨. కంఠధ్వని; కూఁక, అఱపు

శా. ఈలల్ పీఁకెలు దిక్కులం జెలఁగఁగా మెచ్చో
మృగశ్రేణిపై, గాలింబోవక సన్నదప్పు
టయు... కాశి ౩ ౫౮

ఆ. పీఁకెపెట్టి యీలవెట్టుచు బడిబడిఁ, బాలు
కెంచి చుట్టు వాలుకొనిరి, దివ్యరత్ననికర దీ
దీప్యమానమై, యతిశయిల్లు రాజసుతుని
యిల్లు పారంగ ౩ ౨౮. ("కూఁకపెట్టియీల
గొట్టుచు" ప్రాఁతప్రతిపా)

౩. సన్నాయి మున్నగు ఊదెడువాద్యముల
ముఖమునఁబొప్పించెడి తాటాకుతోఁ జేయఁ
బడిన ద్విదళరూపమైన సాధనవిశేషము

(నాగసరములోనగు వాద్యముఖమునఁ బొప్పిం
చెడు క్రోవిపుల్ల అని శ ర)

౪. ఊఁదుట కుపయోగించు ఆకుచుట్ట, బూర.

సీ. నిడుపున వాకులుమడిచి పీఁకెలుచుట్టి
యూఁదుచు నటియింతురొక్కచోట

వి. పు. ౮ ౧౫౧

౫. కాల్పఁగా మిగిలిన పొగచుట్ట.

(వ్యవ.) వాఁడు వీధిలోఁ బాఱవేసిన చుట్టపీఁకె
తీసికొని పోవుచున్నాఁడు.

క. పీఁకెపొగ యమృతపారము, చేకొని పొగ
చుట్టమహిమఁ జెప్పం దరమా, వాకొనఁగ
రాదు గుడిగుడి, యాకునఁ బొగద్రాగు
వాఁడె దొరఁడో మాతుఁడో. (చాటువు.)

చూ: పీఁకెపాలు.

పీఁకెపా(వా)లు. అ క్రి. (పీఁకె+పాలు)

౧. పీఁకెవశగుల్లయగు.

౨ కృశించు, చిక్కు.

గీ. కలమగర్భంబులామపాకోత్పలదళాక్షి, చిక్కి
లకు నోడి తద్దయుఁ బీఁకెపాలి, కన్ను చూపి
తృణం బూని యున్నరాని,వానఁ దల వంచు
చుండె ససారతంబు రసిక. ౨ ౧౦౧

సీ. బలురాజనంపుఁబొట్టులు పీఁకెవాలెఁ బో
ముద్దియపిక్కల కుద్ది గాక

అచ్చ. రా. అర ౨౨

(౧ ౨. అర్థముల కివి యుదాహరణములు)

౩ చప్పటయగు, (శ. ర ప్రా.)

పీఁచేమడఁగు. అ క్రి (పీఁచేము+అడఁగు)

ఉక్కడఁగు, నశించు

ఆ. ఇతఁడు పరమహంసుఁ డే నిక్కముగను
గాకున్న సుగ్రగతిని నుండు పెట్టు, లిమ్మ
హాత్ము తేజ మెనసినఁ గువలయం, బెల్లఁ
బీఁచమడఁగదే తలంప చిత్ర భా. ౨ ౫౩

గీ. ఎచట దైత్యులు మెలఁగెద రచటఁ గదిసి,
పీఁచమడగింతు

భార అర ౧ ౫౧

పీఁచేమడ(ణ)ఁచే. స క్రి (పీఁచేము+అడఁచు)

ఉక్కడఁచు, చంపు, వధించు

సీ. చక్కడై సురమాడెఁ జాఁగి అలాడెను
బిలుకుమూర్ఛను ద్రుంచెఁ బీఁచేమడఁచె...

గీ. అడఁచెఁ జెండె ననంగఁ బొందగు వధించె,
ననుటకు సమాఖ్య లై...

ఆం. భా. ౩. ౧౨౩.

క. అకట తమమహిమ తా రెఱుఁ, గ కరయా
మతి యేలా తెగరుగాక మరుత్కం,టకు
బీఁచేమడంపఁ బె వ, న్నౌకనిగ పంపినన
దమనిరోగము బలిమిన్. ప్రభా. ౨. ౫౨

సీ. తగరుశైఖరిఁ దూటి తెగువ నీటరగాలి
పీటపెట్టినపందిఁ బీచేమడఁచు.
పారంగ ౧. ౯౨.

చ. .అచ్చటికూరుల వానితోడుతకా, నలివడఁ
కెండి పీఁచేములణంచి నను గ్రమదాత్మఁ
జేయవే. వీర ౪. ౪౭.

పిఁచేము=పింఛేము. వి (సం పింజమ్) ౧ శక్తి
బలము

సీ లావు సత్తి సత్తువ బల్మి పీఁచే మోవిక
యన వెలయు శక్తి అం భా ౨ ౨౨౧

౨. గర్వము, మదము.

ఉ తమ్ములదిక్కుఁ గన్గొనుచు దైత్యులపీఁచ
మడంగిదయ్యెడుం, గ్రమ్మఱఁ దోఁచె పీఁ
డోళఁడు .. నిర్వ ౯. ౯౨.

క నిఖఁ దొలంత సస్సైన్యముగా, వనిలోఁ
దగటార్చి పిదప యాదవుల జనార్దన
పూర్వాజపూర్వకముగఁ, దనుముడు నీపీఁచే
మడఁగ దుర్దమశక్తిన్
హరి. ఉ ౨ ౨౨

ద్వి. పెక్కండ్రు దైత్యులపీఁచేంబు లడఁచి,
పెక్కుచందంబులఁ జేర్చనా జానిఁ, దప్పక
విక్రమధనుఁడు కోపించి, విప్రైనవానర
విభునివక్షంబు, శూలంబు గొని పొడుచుట
యును. రం రా యు. 3౫౪
పా. ౨౭ పం

జ: పీఁచేమడఁగు, పీఁచేమడఁచు.

పిఁచేర. వి. శతావరి, పిల్లపీఁచేర. ?

సీ...పిల్లపీఁచేర యనఁ బీఁచేర యనఁ, గి బ్రబ
లును శతావరి అం. భా. ౨. ౫౫.
హంస. ౪. ౧౦.

పెఁచే. వి. (క. పీచు) ౧. పెనఁచుకొని కొన్ని
పదార్థముల లోపలనుండునార.

(ఉదా! కొంకాయపీఁచు, బీఱకాయపీఁచు)

గీ ఏఁచమాటలు జరగొన్న పీఁచుఁగురులు,
గలుగుపెఱుకులు దగఁ బొదగనఁగ వచ్చి.
యయా. ౧. 30.

౨. మీఁదిచర్మము, పైపొర

ఉ వాలుకబంతి గ్రేలఁబడి నంజానఁ దోఁగి
తమాలపల్లవ్రశ్రీల హసింప నుబ్బి కనఁ
గ్రేవల కేవులు పుక్కిలింపఁగా,వాలిక మెనిపీఁ
చెగయ వాడినమాల్యమువోలె వాదిమ,
వ్యాళము దీనిపగ్గ మయినట్టియవస్థఁ దలంతు
చెప్పదుకా మనుచ. ౫ ౫౦.

(వ్యవ) వారందఱు ఆదొంగను పీఁచు కేఁగఁ
గొట్టివారు

పీఁట. వి (సం. పీఠః) కట్టి మున్నగువానితోఁ
గూర్చుండుట కుపయోగపడునట్లు చేయఁబడిన
పలక. (చూ. పీఁటమీఁదపెండ్లి)
—పీఁట(అ)మీఁద(టి) పెండ్లి=సిద్ధమైన పెండ్లి

గీ జారయను పేరు విన్నంత జాఱుటయును,
బీఁటమీఁదటి పెండ్లిండ్లు పెక్కు లెడసె.
శుక ౨. ౧౫3.

జ: పీఁటవెట్టు

పీఁటవెట్టు. స క్రి (పీట+పెట్టు) నిలువరించు,
నిలుపు, ఆఁపు

వ ..ఒక్కపురాణ వృత్తాంతంబు కల దంచు
మాటలఁ బీఁటపెట్టి యాపెట్టిపట్టితోఁ జల
పట్టి పచ్చచట్టుపలపిట్టదిట్ట యి ట్టనియె...
శుక. ౨. ౨3౭.

అ. క్రి. లేవక యొకచోటనే పాదుకొని
యుండు, స్థిరముగానుండు

గీ. ఈఁకెటపోటులఁ బడి ప్రేవు లీఁదులాడఁ,
బోయి పోలేక దగ దొట్టి పాదలు సాచ్చి,
తెండువడియును బోరనీదు పీఁటపెట్టి,
చూపులవె యొప్పఁ బ్రజ కొక్కుతూకరంబు.
మనుచ. ౪. ౪౨.

పీతపర్ణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వ్యాఘ్రఘ్ని, తేలుమణి. ‡.

పీతపాద. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. శారిక, గోరువంక.

పీతపుష్పము. సం. వి అ. పుం ౧. కాసమర్దము, కసివెంద. ‡. ౨. కూశ్మాండము, గుమ్మడు. ‡ (శ. ని)

పీతప్రసవము. సం. వి అ పుం పచ్చగన్నేరు. ‡.

పీతఫల(క)ము. సం వి అ పుం ౧. శాఖోట వృక్షము ౨. కర్మారము, వెదురు. ‡

పీతభద్రము. సం వి అ పుం కర్ణికారము, కొండగోఁగు. ‡.

పీతభృంగరాజము. సం. వి అ. పుం పచ్చ పుష్పాలగలిగేరు. ‡.

పీతమణి. సం వి ఇ పుం. పుష్యరాగము

పీతము. సం విశ (అ. ఆ. అ) ౧ త్రాగఁబడినది ౨. పసుపువర్ణముగలది

—వి అ పుం. ౧ పసుపువన్నె. ౨. పుష్యరాగమణి. ౩ కుసుంభము, కుసుమపూవు. ౪. గంధకము. (వై. ని), ౫ అంకోలము ఊడుగు ‡. ౬. శాఖోటము. ‡ ౭. ఎండ్రకాయ.

—న—౧ బంగారు. ౨. హరిదళము ౩. పానము, త్రాగుడు.

పీతముండము. సం. వి. అ. పుం. బంగారుపచ్చుక, పచ్చతలపిచ్చుక. (వై ని)

పీతముద్గము. సం. వి అ పుం. పచ్చపెసర. ‡.

పీతమూలకము. సం. వి. అ. న. ముల్లంగి. ‡.

పీతయూథి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పచ్చమొల్ల,స్వర్ణయూథి. ‡.

పీతరక్తము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) పసుపుగలసిన యెఱుపువన్నెగలది.

—వి. అ. న. పుష్యరాగము.

పీతరాగము. సం విశ. (అ. ఆ. అ) పీతవర్ణము గలది.

—వి అ పుం. పీతవర్ణము —న—౧ కింజల్కము, అకరువు. ౨ సిక్థకము, మైనము.

పీతరోహిణి సం వి. ఈ. స్త్రీ. కాశ్మరి, గుమ్మడు. ‡

పీతలకము. సం వి అ న పిత్తళము, ఇత్తడి.

పీతలము. సం విశ (అ. ఆ అ.) పీతవర్ణముగలది.

—వి అ పుం. పీతవర్ణము.—న—ఇత్తడి.

పీతలోహము. సం వి అ. న ఇత్తడి. (వై. ని.)

పీతవాలుక. సం వి ఆ స్త్రీ పసుపు ‡.

పీతవాసస్సు. సం వి స పుం పచ్చవలువదాల్పు, శ్రీకృష్ణుఁడు. (హాలా ని.)

పీతబీజ. సం. వి ఆ స్త్రీ. మెంథిక, మెంతిచెట్టు

పీతవృక్షము. సం. వి అ. పుం. శ్యోనాకభేదము. ‡,

పీతసారకము. సం. వి. అ పుం ౧. సర్జకము. వేగిస. ‡. ౨ అంకోలము, ఊడుగు ‡. ౩. నింబము, వేము. ‡.

పీతసారము. సం. వి. అ. పుం. ౧. గోమేదకమణి. ౨. బర్బూరము, తుమ్మ. ‡. ౩. అంకోలము, ఊడుగు. ‡. ౪. తురుష్కమను గంధద్రవ్యము.

—న—౧. మలయపర్వతపుపచ్చ చందనకాష్ఠము. ౨. హరిచందనము. ‡.

పీతసారి. సం. వి. ఇ. న. స్రోతోంజనము.

పీతసాల(క)ము. సం. వి. అ. పుం. వేగిస.

పీతస్కంధము. సం. వి. అ. పుం. ౧. పంది. ౨. పీతవర్ణముగల బోదెతోఁగూడిన వృక్షవిశేషము.

పీతస్ఫటికము. సం. వి. అ. పుం. పుష్యరాగమణి.

పీతహరితము. సం. వి. అ. పుం. పసుపుగలపిసవ యాకుపచ్చ.

పీతాంగము. సం వి అ పుం శ్యోనాకభేదము. శ.

పీతాంబరుఁడు. సం విశ (అ అ అ) పచ్చ బట్టలుగలవాడు

—వి. అ. పుం. ౧ విష్ణువు, పచ్చవలువవాఁడు. ౨. శైలూషుఁడు, నటుఁడు.

పీతాశ్మము. సం వి న్ పుం పుష్యరాగము.

పీతి. సం వి ఇ పుం పీతి,గుఱ్ఱము.—స్త్రీ. ౧. పానము,త్రాగుట ౨ గతి,పోక. 3 కల్లు దుకాణము ౪ ఏనుఁగుతొండము,కుండ

పీతిక. సం వి ఆ. స్త్రీ ౧ ద్రానిపసుపు. ౨. స్వర్ణయూథి శ ఒకజాతిపచ్చ అడవిమొల్ల.

పీతిగోరువంక. వి (పీయి+గోరువంక) విట్చాతిక, ఒకజాతి గోరువంక పిట్ట. (శ. ర.)

పీతిరిగద్ద=పీగ్రద్ద. వి (పీయి + గద్ద) ఆతాయి, చీపరపిట్ట (శ ర)

పీతిరిగుంట. వి. (పీయి+గుంట) మురికిగుంట. (శ ర.)

పీతిరిడొంక. వి (పీయి + డొంక) మలమువరి దుర్వాసనగొట్టు డొంక.

ఉ. పోడుల బ్రోవులార కడుఁ బూచిన పీతిరి డొంకలార బల్, కాడిదచెట్టులార.
చంద్ర. వి. ౨. ౧౦౦.

(పీతిరికుప్పలార. ప్రాంతప్రతి పా.)

పీతువు. సం. వి. ఉ. పుం. ౧. సూర్యుఁడు. ౨. అగ్ని. 3. యూథపతి, ఏనుఁగుల గమి కాఁడు. ౪. పక్షి. (వై. ని.) ౫. ఉగ్గగిన్నె. ౬. కన్ను. (కే. ని.)

పీత్వాస్థిరకుఁడు. సం విశ. (అ. ఆ. అ) త్రాగిన పిదప కదలక మెదలకుండువాఁడు.

పీథము. సం. వి అ. పుం. ౧. అగ్ని, ౨. కాలము. 3. రక్షణము. ౪ పానము—న.౧. జలము. ౨. కేయి 3 పాలు (వై ని)

పీథి. సం వి ఇ పుం. గుఱ్ఱము

పీథుఁడు. సం వి అ పుం సూర్యుఁడు.

పీనక్రోష్ఠి. సం. వి ఈ స్త్రీ. పెసలు మొదలగు వానిపొట్టు, ఊక. (వై. ని)

పీనము. సం విశ. (అ. ఆ అ) ౧. స్థూలము, బలిసినది, బలుపుగలది. ౨ పెరిఁగినది, వృద్ధము. 3. నిండయినది, సంపన్నము. ౪. మిక్కుటమైనది, అధికము

—వి. అ పుం స్వేదము, చెమట (శ ర)

—న ౧ స్థూలత్వము, ౨. సంతోషము (శ.ర)

పీనస. సం వి ఆ స్త్రీ కర్కటి, దోస శ

పీనసము. సం. వి అ పుం రోగవిశేషము, పడిసెము

పీనస్కంధము. సం. వి. అ పుం. అడవిపంది. (వై ని)

పీనాహము. సం. వి. అ. పుం. ఇటికలోనగువాని చేత కట్టఁబడిన నూతిపాతికట్టు, కాగాఁడి.

పీనుఁగు(న్గు). వి. (క. పేణ, త. పిణం) శవము, మృతకళేబరము, ప్రాణముపోయిన బొంది.

క. నానాస్త్రంబులు మొందలు, తేని గుడాక్
బదలుపడిన వీరభటాలపై, సేనుంగుల గుత్తం
బుల, పీనుంగులమీఁదఁ దేరు పెలుచం బఱ
పెన్. భార ద్రో ౪ ౬౫

క పీనుఁగు నంటరు మాదృశు, లై నెగడెడు
పెద్దవాండ్రందును జూడం,గాను మహా
మహోన్నత, యీనీయెడు పూజనంబు
సేయము నాకున్ హరి ఉ ౫ ౨౪౦

క తనయొకలం గలసెత్తును, ధనహీనుని విడిచి
పోవు దారాదులువ్వా, జ్జనములు విడుచుట
యరుదే, మనుపీనుఁగు నిర్ధనుండు మదిఁ
బరికింపన్ విక్ర ౨ ౧౩౨.

—నడపీనుఁగు = (నడచునట్టిశవము), జీవచ్ఛ
వము, నిస్సారుఁడు

క గడెన గలమగనిఁ జూచి, నడుపులకును
మడుఁగు లిడుదు గతివలు లేరులో, గడ
నుడుగుమగనిఁ జూచిన, నడపీనుఁగు వచ్చె
నను నగుదురు సుమతీ సు శ ౪౩

—పీనుఁగుపెంట = శవముల ప్రోవు

క. పీనుఁగుపెత్తుట గదయుం, దానుఁ దడిసి
విలయకాలదండధరునిచం, బానం బావని
మాగధ, సేనం బీనుంగుపెంటఁ జేసి చెలం
గన్ భార భీష్మ ౨ ౨౧౪.

ఉ. పీనుఁగుపెంటలై యొకటి పేరును పొందును
లేకయుండున, బ్లీనుఁగులున్ హయంబులు
సమృద్ధ జనావళియుం బకంగ
హరి పూ ౫ ౪౭.

జః పీనుఁగుదిండి

పీనుఁగుదిండి. వి (పీనుఁగు + తిండి) పిశాచము
(శ. ర.)

పీనోధ్ని. సం వి ఈ స్త్రీ బలుపయిన (పెద్ద)
పొదుఁగుగలయావు

పీవరి. సం. వి. ఇ. పుం. హ్రస్వప్లక్షము, పొట్టి
జువ్వి చెట్టు

పీయి=పీ, పియ్యి. వి. దే (క. త పీ.) పురీ
షము, మలము

(వృత్తియందుఁ గొన్నిపట్లవర్ణాధిక్యము—చూ.
పీతిరిగద్ద, పీతిరిగుంట)

చ ఉదరమునం ధరించి ప్రసవోద్భవవేదనఁ
బొంది పిమ్మటన్, ముదిముది రైనపీతఁ బడి
మూత్రిమునం బడిలజ్జ వందుగా, నదనద
గ్రైన తల్లికిఁ బ్రియంబొ సుతుండు వృథాభి
మానదుర్మదుఁ దగుతండ్రికిం బ్రియుఁడో
మానసవీథిఁ దలంచి చూడుమా
హర. ౨ ౫౭

జ. పీతిగోరువంక, పీతిరిగద్ద, పీతిరిగుంట, పీతిరి
డొంక

పీయువు సం వి ఉ పుం ౧. కాకి
౨ సూర్యుఁడు ౩. అగ్ని ౪ గుడ్లగూబ
౫ కాలము. ౬ బంగారు (విల్యమ్సు)
౭ కిరణము. (శే ని)

పీయూషమహస్సు. సం వి స్ పుం ౧ చం
ద్రుఁడు ౨ కర్పూరము (వాచ)

పీయూషము. సం. వి. అ. న. ౧. అమృతము.
౨. ఈనిన యేడునాళ్లలోని యావుపాలు.

పీయూషవర్షుఁడు సం వి అ పుం. చంద్రుఁడు.

పీయూషవర్షము. సం వి అ పుం. ౧ అమృ
తపువాన ౨. కర్పూరము.

పీరంగి=పిరంగి. వి. యుద్ధమునందు మందుగుండ్లు
వేసి పేల్చెడు పెద్ద లోహపుఁగ్రోవి, యుద్ధ
సాధనవిశేషము.

గీ...సంగ్రగ్రోవి పీరంగి బాణము గుంటుగ్రోవి,
జబురుజంగి తుపాకి జజా యనంగ, వెలయు
నగ్నిప్రసారకాఖ్యలు మహేశ
ఆం. భా. ౨. ౨౧౭.

పీరి. వి. తృణవిశేషము, ఒకజాతిగడ్డి

చ. పొను కెద పీరి తోఁణఁగియు పాత్తరము... ప్రబంధ ౨౦౦

పీరు[1]. వి. శృంగధార, గుమ్మ (శ. ర)

పీరు[2]. వి తురకలు మొహరము పండుగలోఁ బూజించు విగ్రహము (గ్రా)-శ ర పీర్ల అని. బ.గా గ్రహించెను)

జ: పీరుజాదా

పీరు[3]=పీలు. అ క్రి పిగులు, చిట్లు. (శ ర, గ్రా)

పిరుచే(ర్చు)=పీలుచే. (శ ర)

పీరుజాదా. విణ (పీరు[2]+జాదా—హిం జా దా=కొడుకు) పీర్లను బూజించువాఁడు

సీ. పూతాత్ము లగువనుస్థాతలు నీ కేల తఱుచుగా పీరుజాదాలె కలరు సిం వా౨ ౪. ౪౧

పేల. విణ (క పేల) బక్క, కృశము

ఉదా॰ పీలచేతులు, పీలపంట, పీలగింజ

(వ్యవ) పెండ్లికూతురికన్న పెండ్లికొడుకు పీలగా నున్నాఁడు

పేలకము. సం విణ (అ వికా. అ) శోధకము, అష్ఠగించునది

—వి అ పుం పిపీలిక, చీమ.

పీలి=పికిలి,పిక్కిలి,సిగిలి. వి ౧ ఒకజాతిపక్షి

ఆ. ఒక్కఁడొయికపోఁడు నక్కకొమ్మును నిల్చి, గోఁటిజంబు దొన్నఁ జాఱపప్పుఁ, బీలిగఱుల యొప్పులు చెలవిడ్డుఁ, గాను కిచ్చి కర యుగంబు మొగిచి. మనుచ. ౪. ౧౪.

౨. (క. త. పీలి) నెమిలి 3. నెమిలిపురి, బర్హము; నెమిలియీఁక. (చూ. పీలిగరగ, పీలిగొట్టము. మొ.)

౪. ఓడనడపుచుక్కాని. (శ. ర, గ్రా.) చూ. పీలికాఁడు.

జ: పీలికాఁడు, పీలికుంచె, పీలిగరగ, పీలిగరగవాఁడు, పీలిజల్లి, పీలిజల్లెడ, పీలిదండ, పీలిగొట్టము, పీలినురఁటి, పీలిక్కుంచె

పీలిక. వి (√పీలు) చినిఁగినబట్టముక్క, శీర్ణవస్త్రఖండము (శ ర, గ్రా)

పీలికాఁడు. వి (పీలి+కాఁడు) ఓడచుక్కాని త్రిప్పువాఁడు, మాలిమికాఁడు

చ కవి కవితాబ్ధిలోన ముఖగహ్వర మోదయు జిహ్వ త్రెడ్డు హృత్పవనుఁడు పీలికాఁడు మృదుభావలు రత్నములు...శివరా. ౧ ఆ. ౭౦ భా ౧ ౧౫౮.

గీ వాకు మినీతిపదమ మంత్రికి నెలవు, మంత్రి లేకున్న రాజ్యంబు మనుజపతికిఁ, జెక్కువది యొంత గలిగినఁ బీలికాఁడు, లేని పోఁడ చక్రంబు లేనిరథము.

పి శకం ౪ ౧౪౯, వరాహ ౫ ౮౭.

పీలికుంచె. వి (√పీలి) పికిలిపిట్ట యీఁకలతోఁ జేసినకుచ్చు

గీ పీలికుంచెతలాటంబు వేరజంబు, మణులపొగ ముట్టువన్ని పాహిణి యొకండు, కర్తయొద్దకి గొనివచ్చె గంధవాహబాంధవం బగు నొకమహా సైంధవంబు మనుచ. ౪. ౨౭.

పీలిగరగి. వి (√పీలి,క.పీలిగరగ) నెమిలి యీఁకలతో నలంకరింపఁబడిన జలకుంభము. చూ. పీలిగరగవాఁడు.

పీలిగరగవాఁడు. విణ (√పీలి) పీలిగరగ మోయువాఁడు

వ ..పీలిగరగవానికి ౫౦ (వృత్తి.) చే. శా. శక. ౧౧౩౫. Ep Ind Vol 5.

పీలిజల్లి. (పీలి+జల్లి) నెమలిపింఛముతోఁ జేసిన జల్లి, నెమలిపురితోఁ జేసినకుచ్చులజాలరు.

గీ. కటికరటి కంఠపీఠమైఁ గంటుఁ దగిలి, బిరుదు మావంతుఁ జేసినపీలిజల్లి, పెంపుగను పెన్నె ములగుంపు ప్రిదిలి జార, వచ్చె నొకపతి వసుమతీపతునిఁ జూడ వసు ౬. ౧౧

పీలిజల్లెడ. వి (√పీలి) పీలికుంచె

ద్వి విరిసి మైఁ దూఁగు నీపెలఁదులజడలు, పెరయు విరోధుల పీలిజల్లెడలె.

ద్వి మారిశ్చ. పుం ౧౦౮౮.

పీలిదండ. వి. (√పీలి) నెమలిపురిదండ, నెమలి యీఁకలమాల.

గీ. ఆదిదేవుఁ డిప్పుడు గొల్లఁడై ముదమునఁ, బీలిదండసెట్టైము మట్టి పిల్లఁగ్రోలు, కేలఁ బట్టి గోవులబడిఁ గేరి సలుపఁ, జూడఁ గంటి నా కిది యేమి సుకృతఫలమొ

హరి పూ ౮ ౮౦

పీలిసిట్టెము. వి (√పీలి) నెమలిపింఛముతోఁ జేసిన తలపాగ, బర్హావతంసము

ఉ విచ్చినకన్నుఁదమ్ములకు విందులు పెట్టు పెడందకన్నులున్, బచ్చనిపట్టుఁ జేరురముఁ బ్రాఁకినమచ్చయుఁ బీలిసెట్టెమున్, బచ్చిక చాయయున్ జిటులిపాయము గల్గిపెలుంగు నిచ్చలో, రచ్చ రొయునర్ప నందలిపరాకునఁ దేలుచు నేర్కు నేలుచున్

పాండు. ౪. ౪౯

పీలిసురఁటి. వి. (√ పీలి) నెమలిపింఛముతోఁ జేసిన వట్రువ విసనకఱ్ఱ

సీ. అలఁతి దంతంపుఁగామలపీలిసురఁటులు తో ధించి వడిచిన జాంటి లేనె.

పి. శకుం. ౧. ౯౮.

పీలు=పిఱులు, పిగులు, పీరు౯. అ. క్రి. వస్త్రము కొందలగునటు బిగువుచే చినుఁగు.

ఆ పిగిలెఁ బీలె ననఁగఁ బెంపొందుచుండును, జినిఁగె ననుట గ్రామ్య పితసమాఖ్య.

ఆం భా. ౩. ౯౧.

జ: పీలిక.

పీలుకము. సం. వి అ న ౧. చీమ, క్రిమి భేదము.

—పుం పక్షిపిల్ల. (శ ర.)

పీలుచే (ల్చు) స క్రి (క త. పీర్, హీర్.) ౧ జుఱ్ఱు, చప్పుడు కలుగునట్లుగా త్రాగు, పానముచేయు, (దీనికి పీలుపక్, పీలుపమి, పీలువక, పీలుపకుము, మొ॥ రూపములుసిద్ధించును.

సీ అరవింద మందిర యామోదముగఁ బీల్చు కొందటీర క్రీడమించు ముద్దుకోడి

దశా. ౩. ౧౪౫.

గీ. ధరణిపాథానకేందుమధారసంబు, సౌధ జాలమ్ములాలికాజాలకముల, సుశ్వలాక్షి కటాక్షనీలోత్పలములు, ప్రేమమునఁ దప్పి పోవంగఁ బీల్చికొనిరి వైష. ౪. ౨౭

సీ కడఁకమై తే నాని కనపుబొందములట్ల చెట్టి దంబుగఁ దల ద్రిప్పిల్చికొనుచు

అచ్చ. రా యు. ౨౪౫.

(తలలు=తలలోని రసము) అనిభావము.

౨ ముక్కుతో లోనికి ఎగలాగికొను.

సీ. మును నసల్ దమిఁ బట్టి ముంగాళ్ల ముక్కు జోడనలఁ బీలిచి పసర్కొనిన విడిచి.

ఆము. ౫ ౧౧౪.

(వ్యవ.) చెడుగాలి పీల్చుటచే ఆరోగ్యము చెడును

ఏనుఁగు తొండముతో నీళ్లు పీల్చుకొనిత్రాగును.

౩. మ్రింగు, కబళించు.

మ. ఇలకుం గల్గినజీవనంబుల నిజానిష్టోగ్ర మార్తండమండల మానం దనవైరవైరి నఖుఁ డాటం ద్రవింబీల్చి యవ్యయాల కొక్కు

పున్మడిఁ గ్రుమ్మరింపఁ దగుఁ దా నెం తైన
నం తైనమం్తలముల రాహు బాసంగఁ
దాల్చుగతి మింటం బర్వె నీలాభ్రమాల్.
ఆము. ౪. ౮౭.

౪. ఇంకఁజేయు; హరింపఁజేయు.

వ... తప్తాయఃపిండం బాక తోయకణంబుం బీల్చి
నకైవడి బడబాగ్ని విజృంభించి యమ్మహాం
భోరాశిఁ బానంబుసేయు ..
సీతారా. ౨. ౧౫౮

తే. అతని రావించి నావిచారానువృత్తిఁ, జెప్ప
దనా దీనిజేటివిచార మింకఁ, గమిచి
నామేనిర క్తమాంసములఁ బీల్చ,సాఁగె నతి
గాఢతరబరజ్వరరాగ్ని శుక. ౨ ౨౫౧.

పీలుని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చాఁగ, మూర్వ. కీ.

పీలుపర్ణి. సం వి. ఈ. స్త్రీ ౧ మూర్వ,
చాఁగ. కీ. ౨ బింబిక, దొండ. కీ.

పీలుపత్త్రము. సం. వి అ పుం వెఱరట,చాఁగ. కీ.

పీలుపాకవాది. సం. వి న్. పుం వైశేషి
కమతమువాఁడు. ఇతఁడు ఉష్ణము పదార్థము
యొక్క అణువులయందే వర్తించునుగాని పదార్థ
సమష్టియం దుండదనువాఁడు.

పీలుమూలము. సం. వి అ. న. పీలువుయొక్క
వేరు.

వి. ఆ. స్త్రీ. ౧ శతమూలి, చల్లగడ్డ కీ
౨. శాలపర్ణి, మయ్యాకుపొన్న. కీ ౩ అశ్వ
గంధ, పెన్నేరు. కీ. ౪ తఱపియావు.

పీలువు. సం. వి. ఉ. పుం ౧. బాణము ౨. పర
మాణువు ౩. కృమి. ౪ ఏనుఁగు ౫ పువ్వుము
౬. అస్థిఖండము, ఎమ్ముకతునుక. ౭ గుడఫల
వృక్షము, గోఁగు. కీ. ౮. చేయివడిమిభాగము
౯. కట్టులము, కోఁకు, కీ (శే. వి)
౧౦. ఉ. న. గోఁగుపండు.

పీల్కుంచె. వి (పీలు + కుంచె—వృత్తిని వర్ణ
లోపము.) పెనిమిటియొఁకటితోఁ జేసినకుంచె.

మ. పెలవిం డ్లేమఁగుదంతముల్ వికిలిపూచెండ్లున్
బునుం గిత్తిమె,యొలుపుశ గస్తురి కప్పురంబు
పులితో ల్లొడ్డిలు జవ్వాదిబీ,ల్లులు పీల్కుం
చెలు పుట్టచేను సవరాలుఁ జల్లులున్
బందితో,మ్మలు ధాబువ్వను జీకిపప్పు
మయినంబున్ గోరజం బాదిగ
ప్రబంధ. ౧౩౬.

పీవ. సం. వి ఆ స్త్రీ. జలము

పీవము. సం. విశే. (న్. వరీ. న్) ౧ పీనము,
స్థూలము, బలువు గలది. ౨ బలవంతము,
బలిమిగలది

వి. న్. పుం వాయువు.

పీవరము. సం విశే. (అ ఈ అ) ౧ బలిసి
నది, స్థూలము, అవయవముల పెనుపుగలది,
కండపుష్టిగలది ౨ క్రొవ్వినది

వి. అ పుం. తాఁబేలు.

పీవరి. సం వి ఈ స్త్రీ ౧. కుమారి, శేఁబ్రా
యపు స్త్రీ ౨ ఆవు, 3 పిల్లపీఁచేరి కీ.

పు

పు. అవ. ౧ కొన్నిధాతువులకుఁ బ్రేరణార్థమున
ఆగమముగా వచ్చువర్ణము ఉదా: మాను,
మానుపు, మను, మనుపు.

౨ కొన్నిధాతువులపై భావాద్యర్థములందు
వచ్చుకృత్ప్రత్యయము ఉదా: చూచు,
చూపు; బ్రేఁచు, బ్రేఁపు, విడుచు, విడుపు;
ప్రోచు, ప్రోపు మొ.

3. కర్మధారయంబునందును కొన్నిచోట్ల తత్పు
రుషమునందును "ము" వర్ణకములకు బిం
దువు ముందు కలిగి కాని, లేకగాని ఆదేశ
ముగా వచ్చునది ముగాగమము.

చ అరుణంపు బొండ్ల — ఆము ౧ ౫౪

క మధ్యపుసమయము మానుపార్శ్వపార్శ్వం ఖరయుక్ — భార ఆను ౨ ౫౪

సీ దివాకరులు నాఁ దగుమరాళకపుంగరులు — ఆము ౧ ౫౩

పుంఖము సం వి అ పుం న ౧ బాణముక్రింది చివర, పింజ ౨ డేగ

పుంఖించు సం అ క్రి పుంఖానుపుంఖముగాఁ దోఁచు, వెంబడిగాఁ దోఁచు

క క్రమ మొందఁ బాణజాలవళి, గమకముగా శుద్ధ సాళగములును సంకీర్ణము లాగిఁ బుంఖింపఁగ మంద్రము మధ్యము తార మత్యుదారత మీరుచు — సమీర ౬ ౨౦౫

పుంఖితము సం విణ (అ ఆ అ) పుంఖము గలది, పుంఖానుపుంఖముగాఁ జేయఁబడినది

పుంఖీభవించు సం అ క్రి పుంఖానుపుంఖమగు

సీ అఖిలదేశంబుల నమరుశాలెములఁ బుంఖీభవించినచిత్రగేహములును — హంస ౨ ౨౩౧ (అధికమైన అని భా)

సీ యజ్ఞతంత్రములందు హవిరన్నములచేతఁ బుంఖీభవించినపొట్టక్రొవ్వు — నిరం ౪ ౩౮ (అధికమైన అనిభా)

పుంగము సం వి అ పుం న సమూహము (వాచ)

పుంగవకేతువు సం వి ఉ పుం వృషభధ్వజుఁడు, శివుఁడు

పుంగవము సం వి అ పుం ౧ ఎద్దు, వృషభము ౨ ఓషధివిశేషము విణ శ్రేష్ఠము (ఉదా వానరపుంగవము)

పుంగాహము సం వి అ పుం నల్లగుజ్జిము (వై వి)

పుంగుడు వి ౧ పులివిరికాయ, అల్పగ్రంథి

తే పుంగుడు పులివిరి యనఁ నల్పమైనట్టిగ్రంథిగా నలరుచుండు — ఆం భా ౨ ౧౩౦

౨ తెల్లపొడలకుష్ఠము (శ ర)

పుంజె వి మెట్టభూమి, వర్షాధారమునఁ బండెడు నేల (గ్రా) (వ్యతి నంజ)

పుంజెము వి (సం పుంజః క పుంజ) అరువది పోగులనూలు (ముప్పదిరెండికలనూలు అని శ ర)

సీ షష్టితంతువులు పుంజ మన వెలయు — ఆం భా ౨ ౨౯౫

సీ పుంజపుచిట్లు దంపుటకుఁ బర్వెత్తుచో — హంస ౨ ౨౨

తే ఎన్నికలు ఎట్టి పుంజంబు లేర్పరించి — శుక ౨ ౪౨౪

సా పిండికోలదిట్టోట్టి, పుంజముకోలదిబట్ట

జ పుంజాలదండ

పుంజము సం వి అ పుం రాశి, ప్రోగు

పుంజాలదండ వి (పుంజాలు + దండ) స్త్రీలు మెడను ధరించెడి యొకవిధమగు నగ

తే దండ సకిమెడఁ బుంజాలదండ వెట్టు, వనిత చిన్నారిపొన్నారివయనువాని, విప్రనందనుఁ గిన్నంత వెకిలి యగుచు — పాండు ౩ ౬౨

సీ మొలనూళ్లు నొడ్డాణములు సేవకంబుఁ బుంజాలదండయు బన్నసరము మెంగపుఁ, దీఁగయు — కళా ౪ ౬౬ క్రీడా ౯౩

పుంజి వి సమృద్ధి, పెంపు

శా చెల్లెం గింతునిపంత మద్ధిపాగ రచ్చం గల్యరాజాలు రం, జిల్లె న్మంచులపుంజితోడ వినమించెఁ భోగినీరాజి రా, జిల్లెన్ — రా వి ౩ ౧౪

తే తాలెమున్న వసంతునిరాజుపిల్లఁ, గన్ను గుట్టెడుఁ గడుపుంజి గనుటవలన — శివల ౩. ౯౬

సీ... ధుంజరీటంబులపుంజిఁదెలుప.

దశా. ౮ ౧౮౫.

—విశే. (ధనాది) సమృద్ధి గలది,సంపన్నము

ఉ: ఆ గ్రామ మిపుడు పుంజిగా నున్నది. (శ.గ.)
ఆ గ్రామమును పుంజిచేసినాఁడు. (గ్రా)

జ. పుంజికొను.

పుంజికా(క)స్థల. సం. వి అ స్త్రీ ఒకానొక యచ్చరి (విల్యమ్సు)

పుంజికొను. అ క్రి (పుంజి+కొను) గుబురుకొను,పుంజీభవించు (జరావర్ణన)వ పుంజికొని వెదలి నిడుదలై యుండుకఱకుఁగిలు నానాకేశంబులును . కవిక ౫ ౧౧౦

పుంజితము. సం. విశే (అ ఆ అ) ౧ పుంజముగాఁ జేయఁబడినది ౨. ఒక్కటిగా అదుమఁబడినది

పుంజీ. వి (సం. పుంజః) నాలుగు, చతుష్కము (శ ర.)

వ్యు: మూఁడుపుంజీలు,నాలుగుపుంజీలు.

పుంజీభవించే. సం అ క్రి రాశిపడు,ప్రోఁగుపడు

సీ. పుంజీభవించినభువనగోళముభంగి సంకులాంగణమైనవంకదార క్రీడా. ౧౧౭

సీ. వింతగాఁ బుంజీభవించి నానాధాన్యముల రాసు లుండెడి నిలయములును.

హంస. ౨. ౨౩౧.

పుంజీలము. సం. వి. అ. పుం. తృణస్తంభము. (వై. ని.)

పుంజో. వి. ౧. పశుపక్షులలోఁ బురుషజాతి

ఉదా: పుంజా, కోడెఁ పుంజా పావురము, కోడి పుంజా, (చూ. పెట్ట)

౨. పుంగోడి, కుక్కుటము.

మ. గురుకంఠస్వరయుక్తిమైఁ దగ పెనఁగ గో యంచు ఘోషించుచుపై,ఖురిఁ బుంజా ల్మాఱు పెన్ ద్రిలింగగతి పెక్కుల్ పౌర కల్లార్చుచున్. చంద్రా. ౫. ౧౧౫.

సీ పె రపాల్య యటంచు రోశనాఁడు వేలుపు టొడయఁ డెమ్మె, నతఁ గోరి పుంజా రూపునఁజేరి నడురేయితతి నింటిదరిఁ బొంచి యఱచుటయును అచ్చ. రా బాల ౧౮౭.

ఆం. భా ౨ ౯౨.

జ ' పుంజోదాలుపు

పుంజోదాలుపు. వి (పుంజా+తాలుపు)కుక్కుటధ్వజుఁడు, కుమారస్వామి (చూ భీమ ౨ ౩౯. పాం ని దేవ ౪)

సీ పుంజాదాలుపు వేలుపులకోని దళవాయి జంటముమ్మోములదంటవేల్పు.

ఆం సం దేవ. ౧౩.

పుంట=పూఁట,పురఁట. వి సంధ్య.

సీ సంధ్య యొప్పుచునుండు సంజనఁ బూఁటనఁ బుంట యంచనఁగఁ బురంటయనఁగ

ఆం భా ౧ ౯౪.

పుండరి. సం వి న్ పుం కాలపత్త్రవృక్షము యొక్క ఆకులవంటియాకులుగల యొక వృక్షము.

పుండరీకప్లవము. సం వి అ పుం గుంపుగా తిరిగెడు నొక పక్షివిశేషము

పుండరీకము. సం. వి అ న ౧ తెల్లదామరపూవు, ౨. తెల్లగొడుగు. (అ.ని) ౩. భేషజము, మందు, ౪ తీర్థవిశేషము ౫. మదవతిమను గంధద్రవ్య విశేషము. ౬. ౭. ఒకజాతి విషము. (వై ని) ౮. ఆమ్రఫలము

వి. అ. పుం. ౧. తెల్లవర్ణము ౨. ఆగ్నేయ దిక్కునందలి యేనుఁగు. ౩. బెబ్బులి, వ్యాఘ్రము.౪. రాజిలసర్పము ౫.ఆమ్రము, మామిడి. ౬ ౭. తెల్లపాదల కుష్ఠము.

౮. హస్తిజ్వరవిశేషము, ఏనుఁగులకు వచ్చు జ్వరభేదము. ౯ దమనకము. శ. ౯ కమండలువు ౧౦ తెల్లచెఱకు శ. ౧౧ ఒకదినుసు బియ్యము ౧౨ అగ్ని

పుండరీకముఖ. సం వి ఈ స్త్రీ నిర్విషమగు నొకజాతి జలగ

పుండరీకాక్షుఁడు. సం వి అ పుం విష్ణువు.

పుండరీయకము సం వి అ న స్థలపద్మము, మెట్టదామరపూవు ౨ ప్రపౌండరీకము శ

పుండర్యము. సం వి అ న ౧ తీఁగ+లత ౨ శాలపర్ణియాకులవంటి యాకులుగల యొక క్షుపము

పుండలించు. అ క్రి. అభూతకల్పనముచేయు, లేని మాట కల్పించు (చి ని శ ర)

పుండు. వి దే ౧ వ్రణము, కుఱుపు

సీ. క్రవ్యాగతోగ్రకాకవిధూత మక్షికాపుంజ
మై తగువెన్ను పుంటితోడ
శుక ౩ ౩౯౭.

సీ పుంటిమీఁదను నీఁగ గంటు వెట్టును గాని
గిట్టి సెమ్మెని పైఁ గదియలేదు
రామలిం ౧౭ ఆం భా ౨ ౧౭౯

౨ మర్మము, గుట్టు

తే ఒక్కట యవనరాజ్ఞ్యన చక్కఁజేసి,
యొక్కటనప వెందుచేత నీవోపలేవు, పేదపుం
డెల్ల బయలను బెట్ట వలయు
సిం. వార ౩౩

పుండ్ర. సం వి ఆ స్త్రీ తెల్లయావు, శ్వేతగోవు

పుండ్రకము. సం వి. అ. పుం నలుపుగలసిన యొఱ్ఱచెఱకు, ౨ నుదుటిబొట్టు ౩ మాధవి, బండిగురివెంద. శ. ౪. తిలకము, బొట్టు గు. శ

పుండ్రకుఁడు. సం. వి. అ పుం పట్టుపురుగులను పెంచి బ్రతుకువాఁడు (విల్యమ్సు)

పుండ్రకేళి. సం వి. ఇ పుం ఏనుఁగు (వాచ)

పుండ్రము. సం వి అ పుం. ౧. నలుపుగలసిన యొఱ్ఱచెఱకు ౨ తెల్లదామర. ౩ పురుగు. ౪ పువ్వులగురివెంద, పుండ్రకము ౫ వంగదేశము ౬. పులి ౭ తిలకవృక్షము ౮ హ్రస్వప్లక్షము పుం న. నుదుటిబొట్టు (శ ని)

పుంత వి (సం పంథాః) ౧. ఊపరథ్య, పశ్వాదుల రాకపోకలచే నేర్పడిన ఊరిముందటిదారి

మ జాబిల్లిరానిద్దపుంజిగి దళ్కొత్త వితర్దిఁ
దెమ్మెఁగలు మై నిండింపఁ గర్పూరధూళిఁ
గరం బూనిన పుంతలుం బొదలు నాళీకాక్షి
వీక్షింపుచున్ వి సం ౨ ౨౬

౨ మార్గము

(వ్యవ) పెద్దలు త్రొక్కినపుంత మంచిగి

పుందాసుఁడు. సం వి అ పుం దాసుఁడు, బానిసవాఁడు

పుంధ్వజము. సం వి అ పుం. ౧ ఏజాతి యందుఁగాని మగది ౨ ఎలుక, కొక్కు

పుంఫిక. సం. వి ఆ స్త్రీ గుహ్యాజమలము (వై ని)

పుంభావము. సం వి అ. పుం ౧ ప్రౌఢత్వము ౨ పురుషత్వము

పుంరాశి. సం వి ఇ పుం (మేషాదులందు) పురుషరాశి (మేషమిథునసింహాదికములు విషమరాశి)

పుంలింగము. సం విణ. (అ.అ.ఆ) పుంలింగము గలది (శబ్దము.)

వి. అ. న. పుం. ౨. మగతనము, పుంస్త్వము ౩ మగగుఱి, పురుషచిహ్నము ౪ ఒకానొక శబ్దధర్మము

పుంవృషము. సం వి అ పుం. ఛుచ్ఛుందరము. చుంచెలుక (విల్సన్సు)

పుంశ్చలి. సం వి ఈ స్త్రీ ఱంకుటాలు

పుంశ్చలీయుఁడు. సం వి అ పుం పుంశ్చలి కొడుకు.

పుంశ్చలుఁడు. సం వి అ పుం మిండఁడు

పుంశ్చిహ్నము. సం వి అ న మగగుఱి (వాచ)

పుంసవనము సం విణ (అ ఆ అ) మగబిడ్డను బుట్టించునది (శ్రీ)

వి అ న గర్భచిహ్నము తెలిసెనతోడనే పురుషప్రజగాఁబుట్టవలెనని చేసెడి యొకానొక శుభకర్మము (చూ కర్మము)

౨. క్షీరము. (వై ని)

పుంసానుజుఁడు. సం విణ (అ ఆ అ) అన్న గలవాఁడు. (వాచ)

పుంస్కోకిలము. సం వి అ పుం మగకోయిల, గండుఁగోయిల

పుంస్త్వము. సం వి అ న పురుషత్వము, మగతనము ౨. రేతస్సు ౩ పుంలింగము

పుంస్త్వవిగ్రహము. సం వి అ పుం. భూతృణము. ? . (వాచ)

పుంహాలము. సం వి. అ. పుం. వ్యంగరోగము, ముఖమందు ఒకవిధమగు నల్లనిమచ్చలు బయలుదేరురోగము.

పుకిలించే=పుక్కిలించే. స. క్రి. నీళ్లు లోనగువానిని గండూషించు.

చ. పరిగొనఁ దాల్చి వెట్టముగఁ బ్రేవులు చుట్టి కపాలపాత్రలో, విరియఁ గలంచుఁ గ్రొమ్మెదడు వెంద్రుకలేరి తొలంగవైచు నెత్తురు పుకిలించుఁ గండలు తుథూ యని క్రాయుఁ ద్రికూల ధారలం, జెరివిన ప్రేతమాలికలఁ జిమ్ముఁ బిశాచవిభుండు వేడుకన్

ఉ హరి. ౨. ౧౨౪.

(చి ని శ ర పా "నెత్తురు చవిచూచు" ముద్రి)

జః పుకిలింత.

పుకిలింత=పుక్కిలింత. వి (√ పుక్కిలించే) పుక్కిలించుట, గండూషము (శ ర)

పుక్క=పుక్కిలి. వి బుగ్గలోపలి భాగము.

సీ...పుక్క పుక్కిలి బుగ్గ నాఁగ గండూషమా. ఆం భా. ౨ ౧౪౩.

పుక్కటిల్లు. వి బ బాలక్రీడా విశేషము, రూపము విచార్యము)

సీ గొబ్బిళ్లు పుక్కటిల్లు, గుజ్జెనగూడులు...

హం స ౫. ౧౫౫

పుక్కశి. సం. వి ఈ స్త్రీ ౧ కలిక, మొగ్గ ౨ నీలిచెట్టు. ౩ చండాలస్త్రీ (మే ని)

పుక్కశు(సు)ఁడు. సం విణ (అ ఆ. అ.) అధముఁడు వి అ పుం ౧ చండాలుఁడు ౨ క్షత్త్రియస్త్రీయందు శూద్రునికిఁ బుట్టినవాఁడు ౩ నిషాదునికి శూద్రస్త్రీయందుఁ బుట్టినవాఁడు

పుక్కిటిపురాణము. వి. (పుక్కిలి + పురాణము) నిరాధారమైనకథ అసత్యవార్త

తే. పుక్కిటిపురాణములఁ బ్రొద్దుఁ బుచ్చునతఁడు, చాలగ పురాణములు విప్పి చదివి చెప్పు. రామలిం. ౭౩.

క. పతిశయము రాగిల్లఁగఁ బ్రన్నవతులం బొంగఁగ
నృత్యభాసనం బీయ నొక, త్తెత నిట్టన వివి
రాక్షస్యక యిది పుక్కిటిపురాణ మయి
తోఁచెఁజూడా. రామా. ౧. ౧౯౩.

పుక్కిలి=పుక్క. వి. ౯ో బుగ్గలోపలి భాగము.

పుక్కిటిబంటి. పుక్కిటివఱకు వచ్చునంత లోఁతు
గలది.

తే సఖులు ప్రార్థించుతతిని లజ్జాప్రవంతి
పద్మగంధికి మోఁకాలిబంటి యయ్యెఁ,బడ
కయిలు సేరుతతి మొలబంటి యయ్యెఁ,
బతిని డాయంగఁ బుక్కిటిబంటి యయ్యె
కవిజన ౩ ౯౫

వ...శిశిరకాలంబునం దివశాలించు కొలంకుల
లోనం బుక్కిటిబంటినీట నివాసమయంబుల
నిలిచియు... హార ౪ ౧౪

సీ. హిమవాతదారుణ హేమంతదినముల నిర్వఁ
బుక్కిటిబంటి నీరనుండి పద్మ ౪ ౩

క. ఒక్కనిమేషము రాహువు, పుక్కిటిలోఁ
దగులుపడక పోయొడుభానుం, డిక్కొండ
ప్రక్కఁ జిక్కక కాశీ ౧ ౧౩౪
బస. పు ౩ ౭౧ పా ౬. ౯౭ పం

తే. కమ్మకస్తురిగుళికలు తమ్మిరేమ, నిదుర
మంపువఁ బుక్కిట నించి మేలు, కాంచి
కేతువ నుమిసె నాఁగమలముకుళ, కోట
రంబుల నెలదేఁటికొదమ లెగసె
పారి ౨ ౬౩ అం భా. ౨. ౧౪౩

జ: పుక్కిటిపురాణము, పుక్కిలించు, పుక్కి
లించుకొను, పుక్కిలింత

పుక్కిలించే. స.క్రి (√పుక్కిలి) ౧ పుక్కిటఁ
బట్టు.

చ పెదలుపు గల్గునోళు లొకకేయి ధరించి
వియన్నదీజలం, బదరఁగఁ బుక్కిలించి రయ
మూఁగఁ దెచ్చి మహానలంబుపై, నెడ పద
కుండఁ జల్ల .. హరి. ఉ. ౭. ౩౨.

సీ. (సుందరమూర్తికము) తిలకంబు బలుకేని
యలఁ బోఁకమోకల పుప్పొఁబోఁకులతావి
పుక్కిలించి భీమ. ౧. ౯౩.

౨. పుక్కిటఁబట్టి చప్పుడగునట్లు కదల్చు.

ద్వి. చెలులార విలసిల్లు శీతలోదకము, అలరుచు
గ్రుక్కుగ్రుక్కునక ద్రావుచును, పూరించి
గళగళఁ బుక్కిలించుచును, పారించి యుమి
యుచుఁ జప్పుడు గాఁగ.
పండితా. దీక్షా ౪౨. పా.

౩. పుక్కిటఁబట్టి ఉమియు, గండూషించు.

సీ కిడుపార నెత్తురు ఘనముగాఁ గొని త్రావి
దిక్కులు నెరయంగఁ బుక్కిలించు.
భా రా యు ౨౨౧౬

ద్వి కొండొక ప్రొద్దుండి కోమలి తల్పు,
గ్రక్కునఁ దెఱచి యకాక్కంతుపై నీళ్లు,
పుక్కిలించుటయును..
పండితా. పురా. ౧౨౩ పా.

౪ వెదలఁగ్రక్కు, వెలువఱుచు

వ వేచినమేచకద్యుతులు పుక్కిలించు కద్రో
పల సోపానంబులు పి కకు ౧ ౭౯

అ. క్రి వెడలు, వెలువడు

ఉ కనుఁగ్రేవల జేవులు పుక్కిలింపఁగా,
మనుచ ౫. ౫౦.

పుక్కిలించుకొను. స క్రి (పుక్కిలించు+
కొను స్వార్థమున) పుక్కిటఁబట్టికొను

వ ..గరుడుండు...సకల నదీజలంబుల నెల్లఁ
బుక్కిలించుకొని వచ్చి యయ్యవలంబు
నాఱంజల్లి. భార ఆది. ౨. ౧౦౧.

పుక్కిలింత. వి (√పుక్కిలించే) పుక్కిలించుట,
గండూషము. (శ. ర.)

పుచ్చే. వి. కళింగము, కాళింగి. ?

అ. గురువునకును బుచ్చకాయైన వీయరు,యరయ
కేశ్లకిత్తు రర్థ మెల్ల. వేమన. ౨. ౨౭.

మ. అలుక స్ఫోటకధట్టికాఘురపుటీహాల్యక్ష స్ఫురా
పానిపుచ్ఛంబు వో దున్ని చలచ్ఛయాగజ
మదాపారఫ్లుతి స్త్రీపుమ్యక్లసస్యం చిడి
ఆము ౧. ౪౨. ఆం. భా. ౨. ౩౨.

జ: పుచ్చకాయ.

పుచ్చేకాయ. వి. (పుచ్చ+కాయ) కళింగము, ఒకవిధమగుకాయ

సీ. పుచ్చకాయలు దిన్న బోయెడి మంత్రంబు
లిచ్చునే ఫలము లెందేరికైన నీతి ౬౯

పుచ్చేటిక=పుచ్చేడిక. వి లజ్జ, సిగ్గు

తే... పురులోట, సిగ్గు పుచ్చటిక యు నాన
సిబ్బితి యన, వెలయు లజ్జాహ్వాయంబులు .
కేం. ఆం మాన. ౪౨.

తే. సిగ్గు నా లజ్జ యనఁగను సిబ్బితి యన, నాన
యన పుచ్చటిక యనఁగానులజ్జ.
సాం. ని. మాన ౨౨. ఆం. భా. ౧. ౧౩౨.

పుచ్చేడిక=పుచ్చేటిక. వి ౧. సిగ్గు.

రగడ—పాలఁతి ప్రేంకణంబు చూడ బుచ్చఁ
బుచ్చడిక మసలు, కెలఁత చైత్రమాసమున
జనించు నించువిలుకుపసలు
వరాహ. 3. ౯౨

౨. స్త్రీ.

క. కిచ్చడి పండ్లరపావళి, పచ్చడి యొక పుచ్చడిక
బంతుల కిడియెడ్. బహుళా. ౪. 3౭.

—విణ. సిగ్గరి, లజ్జాళువు. (చూ. పుచ్చడిక తనము.)

జ: పుచ్చడికతనము.

పుచ్చడికతనము. వి. (పుచ్చడిక+తనము) లజ్జ, సిగ్గు.

సీ. పుచ్చడికతనంబు పోఁబెట్టి గిరికన్య పతిఁ
గొల్వ జాయనుపదినపోటు. మనుచ. ౨. ౯.

పుచ్చియ(చ్చ). వి. ౧ (తల) పుర్రె, పునుక.

ద్వి. ఈయింతిఁ గొని వచ్చు కొఱఁగిన వన్ను,
బోయినప్పుడె తలపుచ్చియ ద్రెంగు.
ద్వి. మారిచ్చ. ఉ ౧౦౧౫. పం. (చి. ని.
పా. "పుచ్చెను" ముద్రి)

తే. తనరుచు గరోటి కప్పెర పునుక పుర్రె,
పుచ్చె యన . ఆం భా. ౨. ౧౩౩.
సాం. ని మాన. ౧౭.

౨. (కొబ్బెర మున్నగువాని) పెంకు. (శ. ర. గ్రా.)

(వ్యవ:) ఈయెండకు కొబ్బెరపుచ్చె లన్నియు రాలిపోవును.

పుచ్చివై చే. స క్రి (పుచ్చి+వైచు) ౧ పూర్తిగా తొలగించు మిక్కిలి పోఁగొట్టు.

తే ఇంత నాకిక్కెంతసేపున కల్లవగవుఁ, బుచ్చి
వైచెదనని పల్కె .. కళా 3 ౯౧.

చ తను నెఱిఁగించి చిత్తమునఁ దార్కొని
యున్నకృపాంబురాశిలో, ననయము నోల
లార్చి చటులామావభేదము లెల్లఁ బుచ్చి
వై,చిన... వి. పు ౬ ౨౪౦.

౨. తీసివేయు, ఎడలించు.

వ ఇట్లు విరథుండును వికలహస్తుండును నై
విషణ్ణుం డగునన్నరనాథుండు వెడం గగుటం
గటకటంబడి యాకంకటబు విప్పులం బను
బుద్ధిం బుచ్చివైచి యొండొకకవచంబు
దొడిగ .. భార. ద్రో. 3 ౨౦౯.

చ. కలికిపిపాలినవ్వు లెసఁగఁ బటుధూర్తుల
గొండ తొండొరుం, దలకొన కెచ్చరించి
తమదండపుఁగోలల నున్నమాయుంగోఁచులు
వెసఁ బుచ్చివైచి... ప్రభా. ౧. ౧౦౨.

పుచ్చ్చె¹=ప్రుచ్చ్చె. అ. క్రి. (త. పుళు) ౧. పుచ్చి పట్టు, (పురుగు పట్టుటచే పండ్లు, కల్లులు, మున్నగునవి) చెడిపోవు.

(వ్యవ) పుచ్చినపండు దానము చేయఁగూడదు

౨. మిక్కిలిపండు,పరిపాకమునకువచ్చు.

(వ్యవ) నీపుణ్యము పుచ్చినది

వి ౧ పుచ్చుట, పుచ్చి

(వ్యవ) పుచ్చున్నభాగము తీసివేసి మిగిలిన కాయ కూర కుపయోగింపుము

౩ ఆముదపుమడ్డి

గీ పప్పులోన నుప్పు మిక్కిలిఁ బారజల్లి, నేతిలోన నాముదపుపుచ్చు నిండనించి, పులుసులోన గంజి మిక్కిలి గలయఁ బోసి, భక్ష్యము లలోన మిరియంపుఁబదడు కలిపి.

చంద్ర వి ౧ ౬౫ (బ్రౌ పా)

జ. పుచ్చి, పుచ్చిపురుగు, పుచ్చు

పుచ్చు². స క్రి (√పోవు) ౧ పోవఁజేయు పంపు

శా వీటన్ వీథుల నెల్ల నేనుఁగులపై విస్ఫార ఘంటాధ్వనిం,జాటం బంపుఁడు పేర్మి నుత్తర జయాశ్చర్యంబుఁ బుణ్యాంగనా, కోటిం బుచ్చుఁ డెదుర్కొనంగ. .

భార విరా ౫ ౨౪౨

ఆ భూరిభుజుఁడు దాని పోయెనో నీ వెట, యేని పుచ్చితో నిజేచ్ఛ నతని

భార. అర. ౩ ౩౭౨. మనుచ ౪ ౪౦

౨ పోగొట్టు, పాపు

క పరిభవకరుఁ డగుకీచకుఁ, బరిమార్చుట యిపుడు గడవఁబడియె నె యిమ్మై, దురపిల్ల నేల పేర్మిడిఁ, బొరిగొని నీమనముకలఁక పుత్తు లతాంగీ భార విరా ౨. ౧౯౩

ఉ...ఆత్మసం,తాపము లెల్లఁ బుచ్చి విదితం బగుసంపద లిచ్చి ..ప్రోవ ల,క్ష్మీపతి యున్నవాఁడు . వి పు ౧ ౧౫౯

క దినమున మూఁడవయామం,బున నపరార్థంబు యోగ్యముగ నాహారం,బునకుం గల్పించితి నా, కనిమిషు లటుగాన మూన నాఁకలి పుత్తున్ భార. అశ్వ ౩. ౯౨. (ఆకలి పుత్తుఁబుచ్చెంతును అనిభావము)

౩ తీయు; పైకితీయు

క పకపక నవ్వుచు నౌకవి, ప్రకశేఖరమాంస మెల్లఁ బుచ్చి పునుకపా,త్రికలోనఁ గడిగి పెట్టుచు... ఉ హరి. ౨. ౧౪౯.

ఉ ఆవులచేతిఁ బాలుగొని యందు క్రమంబున నెయ్యి పుచ్చి య,య్యావుల కాఘృతం బిడి ప్రియం బొనరించినయట్లు కాద...

వి పు ౨. ౯౦.

సీ పెనుఁగూపమునఁ బడ్డపృథుకుం డుకము బాణ తతిఁ బుచ్చి యిచ్చినధన్వి దక్క.

విక్ర. ౪. ౧౭౯

౪ వెల్లించు, కడపు

వ ఆరాత్రి పుచ్చి మఱునాఁ డమ్మనులు

భా. రా బాల ౨౨౪

చ దినముల్ పుచ్చుచునున్నవాఁడు విబుధాధీశుండు... నైష ౪ ౨౭ ఇందు ౭ ౧౨.

౫ ఎదలించు, తొలఁగించు

క...పాంచాలురఁ, బొలియింపక కర్తకంబు పుచ్చ నరేంద్రా భార ద్రో ౫ ౩౭

ఆ. మునుఁగు పుచ్చ వేల మొగ మేల యల రింపవు భా రా అయో ౧౬

మ ఈ,ద్విజదేవాదులకుం గపాలకవచాస్థి వ్రాతముల్ మేచులన్, నిజమై యున్నవి రుద్రచిహ్నలివి వీనిం బుచ్చి రా కేర్చికే

కు సం ౨ ౧౫౯

౬ (అస్త్రాదులు) ప్రయోగించు, ఏయు

చ మురదనుజుండు పౌరవసమూహమునుం గని రాజరాజుపై, శరనికరంబు పుచ్చి...

ఉ. హరి. ౧. ౪౦

క పిచ్చుకపయి బ్రహ్మాస్త్రము, పుచ్చిన చందాన... పార్వ. ౩. ౭౭.

౭. తొడుచ్చు, తుడుచు.

ఉ ...కృత్తలతాంగి కోపెదురక్కట్టున ముంగిటం గసవు గాంద్రయుఁ బుచ్చుచుఁ జేతిచీపురుం, గట్టయుఁ దానుఁ దెచ్చెఁ గఱకంఠుని నోంకృతి నాదిదేవునిన్ కాశీ ౬. ౨౬౨

౮. (తలపు చూ) తెఱచు

ఉ. వి, ద్రోత్తముఁ డొయ్య లేచి తలు పోరఁగఁ బుచ్చి నభోవి మగ్మనా యత్తత... పరమ 3 ౨3౫

ఆ వానిఁ బిలిచి నీవు వాకిలిఁ బుచ్చు మం, దఱము మొగ్గగంబు దఱియఁ దెచ్చె, దము భార ద్రో ౨ ౨౭0

౯ విడుచు,త్యజించు

క నావార్త వినక యింతకు, నావృద్ధులు భిన్న హృదయులై ప్రాణంబుల్, పోవిడుతురు గా కచటికిఁ, బోవం బనిగలదె యేచుఁ బుచ్చెద నమువుల్ భార ఆగ. ౭ ౨౬౮

గీ .నలువపట్టి, యొండ నాక యొక్కింతనే పూరకుండి, యున్న గనుచున వేఁడినిట్టాప్పు పుచ్చె కాశీ ౧ ౧౦౧

౧౦ తీసివేయు

తే కుడుచునెడ వానిపెనుద్రేలు కూటిలోన, దునిసి పడి యున్న ద్రేలుపుచ్చి తోయజాక్షి భార అగి ౭ ౨౧౬

తే మనుజకృతతటాకాదులమున్నముద్ద, లైదు పుచ్చక నుస్నాన మాచరింపఁ, జనదు వాగ్క 3 ౨౧౭ ఆను ౫ 3౯.

౧౧ పిలుచు,పిల్లగించు.

తే కోఱ, లల్లఁ బుచ్చిన నురగంబు లేమి సేయు భార ఉద్యో 3. 3౯౦

వ ..రాజానుం బఱతెంచి కూలప్రోతుండయి యున్న మాండవ్యునకు నమస్కరించి నాచేసిన యజ్ఞానంబు సహించి నాకుం బ్రసాదింప వలయు నని గూలంబువలన నమ్మనిం బాచు చో నది పుచ్చరాకున్న . భార. ఆది. ౪. ౨౬౭ భాగ. ౪. ౧౦౫

౧౨. చెఱచు,పాడుచేయు.

ఉ పతివ్రతామణుల్, వావులు పుత్తురిమ్మ తలవంపులు చేతురటమ్మ జాతికిన్. శుక ౧ ౭౦.

౧3 పుచ్చుకొను,గ్రహించు

క ధనధాన్యపశుసమగ్రుం, దనఁ బరగడునట్టి వైశ్యుఁ దధ్వరముం జే,యనినాఁడు బ్రాహ్మ ణాధ్వరి,మునకు నతనిసొమ్ము గాజా పుచ్చి యిడఁ దగున్ భాగ కాం 3 ౪3౧

చ పుడిసెఁడు గాని లే దిపుడు పుచ్చుక త్రాగిన మద్య మింతలో, నొక తెఱుగండు . కాశీ 3 ౪3 నా పంచ ౧ ౨3౮

౧౪ ఇగి కొన్ని సకర్మక క్రియలక్స్వార్థకరూపము లకు అనుప్రయుక్తిమగుచు (చూ కప్పిపుచ్చు, విడిచిపుచ్చు చూ)

జః పుచ్చివైచు,పుచ్చుకొను,పుచ్చుకోలు, పుత్తెంచు, పుష్పించు

పుచ్చే(చ్చి)కొను. స క్రి (పుచ్చు2 + కొను, స్వార్థమున)

౧ స్వీకరించు,తీసికొను

సీ ద్రౌపదీసహితుఁ డై ధర్మరా జాయుభాగా గంబునం దున్నఁ గార్ముకంబుఁ ఆ బుచ్చి కొనఁగఁ దనకుఁ బోలమి యెఱిఁగియు .. భార ఆగి ౭ ౧౧౭

చ మన మురియాడుచుండ ననుమానముతోన సుశ్లేష్మఁ జూచి నీ, వనయముఁ గోరినట్టిపని యర్థి మెయిం జని చేయుదానఁ గా, కనుతన మాటకాపాలఁతి హర్షముఁ బొందుచు నంది యిచ్చుకాం,చనచషకంబు పుచ్చికొని చారు విలోచన యార్తమూర్తియై భార విరా ౨ ౧౦౨.

౨ లాగు,ఆకర్షించు

మ చెలికత్తెల్ ధ్రువదర్శనంబుకొఱకుం జే ముట్టి పల్మారు నెత్తు లిడంగా వెంగ మెత్తి

నొయ్యనఁ దడస్తోత్రపాఘారముల్, వెల
దోడ్తేదన మైకఁ బుచ్చుకొనుచుండెంబోరె
బ్రీడావతి, తిలకం బానతివ్రమభావము,
గ్రహింతీర్ణంబుఁ గావించుచున్

కళా ౪ ౪౯

౩ ఆరగించు, (తిను, త్రాగు)

తే చంద్రికాపోకఁ బరిపాండుసౌధవీథి, శక్తిఁ
బూజించి దేవీప్రసాదమధువు, పుచ్చుకొని
విప్రుఁ డాశంకరపూరితమగ—

శివరా ౩ ౧౭

తే జపము హోమంబు ధ్యానంబు సలుపుతతని,
భక్ష్యపానీయమాన్యముల్ పాయసంబు,
బుచ్చుకొనువేళ శూద్రులఁ బొంగఁ బలుక,
రిం మవాగలపాపము రెంచ నరిది

శివ ౩ ౧౯

౪ అపహరించు,దొంగిలి చు

చ ప్రియ మతి యజ్ఞసేనియు దరిద్రునిసేనియు
విప్రుఁ గిందఁ జేఁ,త యుభయలోకసౌఖ్య
ములు దవ్వుగఁ జేయు అతనిసొమ్ము పుచ్చి
కొం,టయుచు మదర్థము గొనుట

భార అను ౫ ౬

శ్లో బ్రాహ్మణాస్వోపమస్యేత నిందేచ్చ క్రోధ
యేచ్చ వా,ప్రహారేత హారేద్వాపి ధనం
తేషాం నరాధమః

సం భార అను ౭౦౯ ౯

౫ స్వాధీనపఱచుకొను,వశముచేసికొను

చ ముష్ను విశాలమేదినీ,ధవుఁడు సమస్త
రాజ్యము నితాంతబలోద్ధతులై సగోత్రులా,
హవమున గెల్చి పుచ్చుకొన

వరాహ ౯ ౪౯

తే పారుఁ డొక్కండు పెం డైవబాలఁ దాను,
బాల్యమున నీఱునకు జెల్లుబడిని బుచ్చు,
కొనిన హరి భా ౭ ౩౪

౬ కొను,విలుచు

(వ్యా) ఆపెద్దయిల్లు నాయుడుగారు చాల
చౌకగా పుచ్చుకొన్నాఁడు

పుచ్చుకోలు వి (√పుచ్చుకొను) పుచ్చుకొనుట,
గ్రహణము (శ ర)

పుచ్ఛకంటకము సం వి అ న తేలు

పుచ్ఛజాహము సం వి అ న తోఁకకొందలు

పుచ్ఛటి సం వి ఇ ఈ స్త్రీ నెటికవిఱుచుట,
అంగుళిమోటనము

పుచ్ఛద సం వి అ స్త్రీ లక్ష్మణాకందము
(రా ని)

పుచ్ఛము సం వి అ పుం న ౧ లాంగూలము,
తోఁక, లోమముగలతోఁక ౨ వెనుకప్రక్క

పుచ్ఛి సం విణ (౯ ౯ ౯) పుచ్ఛముకలది
వి ౯ పుం ౧ కోడి ౨ అర్కము,జిల్లేడు †

పుటకందము సం వి అ పుం కోలకందము
(రా ని)

పుటకము సం వి అ న ౧ దొప్ప,దొప్పవంటి
పాత్రము ౨ పద్మము,తామరపూవు ౩ జాజి
కాయ

పుటకిని సం వి ఈ స్త్రీ ౧ తామరతీగ,పద్మ
లత ౨ తామరలసమూహము

పుటగ్రీవ. సం వి అ స్త్రీ =పుటగ్రీవము (శ ని)

పుటగ్రీవము. సం వి అ పుం ౧ గర్గరి, తరి
గడవ, పెరుఁగుచిలికెడుకుండ ౨ తామ్రకుం
భము, రాగికడవ (శ ని హేమ ని)

పుటచెండు=పుట్టచెండు. వి (పుటము + చెండు
శ పుటచెండ్లు) ఎగురఁగొట్టి ఆడెడివస్త్రాదికృత
మగుబంతి, దానితో ఆడుఆట.

సీ. సరివేసి పుటచెండు చాటిమాటు గీ. ఆకట
యగచాల్లపోఁతసై యాడుకొనుచు

పాండు ౩ ౧౪౬

పుటపాకము. సం. వి. అ. పుం. ౧. ఔషధపాక మునకై పుటముపెట్టుట. ౨. కత్తిఅరుగుదల.

పుటపుట. వి. ౧. అదరుటయందగు నమకరణము.

ద్వి. పుటపుటఁ గటములు బొరిఁబొరి వదర.
ద్వి. పారిజా. ప్ర. ౧౧౫౨. పం.

౨. సంతోషము, ఆనందము.

వ... విటవిటీజనంబులకుఁ బుటపుటయును, విర హులకు పెరపెరయును...
ప్రబంధ. పీఠి ౬౨

విణ. సుందరము, విలాసయుక్తము.

క. చిటిపొటిసొమ్ములు పెట్టుక, పుటపుటగా వీథి వెంటఁ బొరిగిండ్లబడికా, విటులనిమిత్తము మట్టెలు, చిటుకు-చిటు క్కనఁగఁ దిరుగు...
హం. స. ౫. ౨౫.

ద్వి. పుటపుటగా జాజిపూవులు దాల్చి, బటువులు గలమించుబటువు లింపొంద.
అ. మ. క. ౩. ౧౬౪. పొ. ౩. పం.

పుటపుటన. విణ. (సం. స్ఫుటమ్) అధికము

వ... చదువ దొరఁకొనినవరునకుఁ గాలంబు కాలంబు, విఘ్నంబులు సకలోద్యమఘ్నంబు లందులకు సామగ్రి గిటగిటనఁగొం తెఱుంగ నగుమదంబు పుటపుటన... ఆము. ౧. ౭౮.

జః పుటపుటనగు.

పుటపుటనగు. అ. క్రి. (√. పుటపుటన) ౧. స్ఫుట మగు, స్పష్టమగు.

చ. కిటకిటనయ్యె నెన్నడుము కేసరిమధ్యకు నాఁ డునాఁటికిం, బుటపుటనయ్యె నారు కడుఁ బొల్పు వహించెఁ దనూలతాద్యుతుల్.
వి. కథం. ౪. ౫౪.

౨. మున్నగు, నిగనిగలాడు, మెఱపడియగు.

వ... మాపుమాపున మేపునక్కొరవణంపు మేపునఁ బిడుకగొఱసంబుతోమకంబునఁ బుటపుటనై కతించుకంబడి ప్రాఁకఁగనిర్గమనం బెదరణొదను కట్టుమగుంపు... ఆము. ౪. ౩౫.

౩. అధికమగు.

క. ఇట నట మిట భూవలయం, బిట బలిసద్మంబు సుందువిరవు లని యనక, బటువులగుమకుల చెఱువునఁ, బుటపుటనై యున్నచిన్నిబొజ్జ గదలఁగక.
పాండు. ౨. ౩౫.

వ. చేమంతిపూబంతులం బుటపుటనై మిటమిటం గాయుదట్టంపుఁబండుపెన్నెల...
మనుచ. ౩. ౭౯.

పుటభేదనము. సం. వి అ. న. నగరము.

పుటభేదము. సం. వి. అ. పుం. ౧. ఏటికినీరువచ్చు మార్గము, నదీముఖము. ౨. నీటిసుడి. ౩. పత్త నము, ౪. ఆతోద్యము, చతుర్విధవాద్యము. ౫. పైనిమూసికొనియున్న కప్పువిరియుట. ౬. ఏటి వంపు. (శ. ర)

పుటము¹. వి. (సం. ప్లుతమ్, ప్రా. పుఅం, క పుట.) అశ్వగతివిశేషము. (దీనికి ఏకవచనమునందు ప్రయోగము కనఁబడలేదు.)

ఉ. ధీరనితత్తడిక్ జవగతిన్ బుటముల్ దుమి కించుచాడ్పునన్, దీరనితత్తడిక్ జవగతిన్ బుటముల్ దుమికించు వాగెఁ బెం, పార బిగించి.
చంద్రా. ౨. ౧౩౦

౨. మల్లవిద్యావిశేషము.

సీ. కవ్వాతులు పుటము గ్గస్తాలు మండీలు దాళా లు డింకీలు దండెములును, లాఁగు లవంగను రాజిల్లు...
ఆం. భా. ౨. ౨౦౪.

విణ. (క. పుదైప్ప) అధికము, హెచ్చైనది.

క. హరిభక్తియు గురుభక్తియు, సురరక్తియుఁ బుటము గాఁగ యోగీంద్రశిఖా, భరణము ముక్తామయతా, స్ఫురణము భువనప్రశస్తముగ జగిదిగొనెన్.
పాండు. ౨. ౧౩.

జః పుటచెండు, పుటముగుఱ్ఱము, పుటముబ్బు, పుటమురిత్తు, పుటమెగయు.

పుటము². వి. జలనిర్గమమార్గము, తూము.

సీ తూపరాజు పుటమ్ము తూ మొప్పరము జల
దారి యంచనఁగును దనరుము జలనిర్గమము...
ఆం. భా. ౧. ౧౫౪.

పుటము. సం. వి. అ. న. ౧. దొప్ప, దొన్నె.
౨. దొప్పవలెనున్నట్టి పాత్రము ౩ లేఁత
మొలకలను గప్పియుండు దళసరిపొలు. ౪
ఆచ్ఛాదనము,కప్పు. ౫. కనురెప్ప ౬. గుఱ్ఱపు
కాలిగొరిజ. ౭. పూలబుట్ట. ౮ మిథఃశ్లేషము
ఒండొంటితో గుత్తముగా హత్తికొనుట ౯ జాజి
కాయ. ౧౦. ఔషధపాకమునకై మన్నులోనగు
వానిచే రెండు దొప్పలుచేసి యొకటిక్రిందను మఱి
యొకటి మీఁదనుబెట్టి కూర్చి చేసిన పాత్రవిశే
షము.

వి. అ. పుం. ౧. దొప్పవలె ముడుఁగుకొనుట.
౨. ద్వాదశాక్షరకమగు వృత్తభేదము. ౩
ప త్తనము. (వై. వి.)

పుటముగులుకు. అ. క్రి. (√పుటము¹) పుట
మెగయు,పైకెగురు

గీ పసివలపులిచ్చుపచ్చాకు పసిఁడిపట్టు,బటువు
కొడుము బటువుపై పుటముగులుకఁ,బూవి
రందల మెంతయు బోయ లంత.
రా. వి. ౨. ౪౩.

పుటముబ్బు. అ క్రి. (పుటము¹+ఉబ్బు) పైకి
ఉబ్బు, ఉద్గమించు.

చ. అలికులవేణియూరు నవయౌవన మహావలరాచ
తోఁటజాఁ, బొలుచునితంబవేదికఁ బొక్కి
లిడిగ్గియచెంత నీలసం, కలితనవాంబుయంత్ర
మగుఁ గానిదొరక రసగుంభనంబు సంధిఁ
బుటముబ్బునై నడుమ నిల్చి ఘన స్తనమూన
గుచ్ఛముల్. వసు. ౨. ౪౦.

పుటమెత్తు. స. క్రి. (పుటము¹ + ఎత్తు)
మీఁదికెత్తు,పైకెత్తు.

సీ. గుహముఖంబులలె చాణఁ బరిపోవ మొనరింపఁ
బూగుత్తు లేటికిఁ బుటము లెత్త.
లేం. పంచ. ౧. ౬౨. (బయటఁబెట్టు అని భావము)

సీ. ఉడుగక గుండెయు దడదడ మనుటఁ గెంపుల
దంటఁ జనుదోయి పుటము లెత్త.
కువల. ౫. ౬౭.

పుటముపెట్టు=పుటమువేయు. మి. స క్రి.
(శుద్ధిచేయుటకై లోహములను, ఔషధములకై
గంధకాది ద్రవ్యములను) అగ్నితప్తముచేయు,
నిప్పులోఁ బెట్టికాల్చు.

తే. మేటిజక్కొటియనఁ గ్రొమ్మించుమించుఁ,
బొదివి మదనప్రతాపాగ్నిఁ బుటముపెట్టి,
తమ్మిగద్దియదాశట గ్రమ్మి యట్టి,కొమ్మఁ
గావింపఁబోలు నెత్తమ్మిచూలి.
వసు. ౨ ౩౨.

పుటమువేయు=పుటముపెట్టు.

సీ. రస మంటె ననుచు నీరసముతోఁ బుటంబుఁ
జేయ మేనవు చేర విశ్వకర్మ.
దశా ౧. ౨౨.

పుటమె(ము లె)గయు. అ క్రి (పుటము+ఎగ
యు) ౧. మీఁదికెగయు,పైకెగురు

క. పుటమెగసి తాళవృక్షము, చటులోద్ధతిఁ
బూని పెలికి సారథి నవనికా,విటకటముగఁ
బడవైచెను, బటుభుజసత్వంబు మెఱయఁ
బవనజుఁ డల్కన్. హై. ౩. ౮౨.

మ జలగుంబయ్యెదకొంగు జాఱి మెనుకకా
జేరాడ ముత్యాలపేరులు వక్షోజకటిం బుటం!
బెగయఁగాఁ ద్రోపదిఁ జన్నల్...
పారంగ ౩. ౪౬.

సీ. ఒండొంటితో రాయుచుత్తుంగకుచకుంభములు
మొగంబులకును బుటము లెగయ.
భాగ. ౧౦. ఉ. ౬౮౯.

౨. దూఁటు, లంఘించు.

క. ఇటు నిశ్చయించి యతఁ డటు,నిటుఁ జూచి
మహేంద్రశైల మెక్కి న లంకా,పుటభేద
నంబునిరాదికిఁ, బట మెగయను వాయుసూతి
పో వ్మని కదలెఁ. రామా. ౬. ౯౪.

పుటానిలము. సం. వి. అ. పుం. శిశిరర్తువందలి వాయువు. (వై. ని.)

పుటాపుటిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పూర్వము సంశ్లిష్టమై పిదప వీడియుండుట

పుటాలువు. సం. వి. ఉ. పుం. కోలకందము. శ్రీ.

పుటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧ దొప్ప, దొన్నె, ౨. పూలబుట్ట. (వై. ని.)

పుటిక=పుట్టిక. వి. (త. పుట్టికల్. క పుటికె) పిటకము, గంప

చ...కంబడిచింపులు నీలిపాఁత లీఁ,కలుఁ దగు
పాపురంపుఁబుటికల్ గొని వచ్చి కుమార
సన్నిధిన్. సారంగ. ౧ ౧౧౬.

సీ...బుట్ట పుట్టిక పుట్టి పుట్టిక యనఁగఁ, దన
రుచు విటకంబు... ఆం. భా. ౨. ౨౪౦.

పుటిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఏలకి. శ్రీ.

పుటితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ౧. రెండుగా చీల్పఁబడినది, పాటితము, ౨. కుట్టఁబడినది, స్యూతము, ౩. ముకుళితము, ముడుఁగుకొన్నట్లు చేయఁబడినది; దొప్పుగాఁ జేయఁబడినది. ౪. ఆద్యంతములందు ప్రణవాదియుక్తమైనది. (మంత్రము.)

వి. అ. న. దొప్పవలె కూర్పఁబడిన రెండు చేతులు, దోసిలి, హస్తపుటము.

పుటుక్కు. వి. తెగుటయం దగుధ్వని కనుకరణము.

మ...గంట పుటుక్కునం దునిసె పృథ్వీం
బడెన్ జాలె విస్ఫుల్ల ప్రకాశన్ సుర
మండలుల్ గురిసె మోనై విరు
ల్పోరదన్. ఆము. ౪. ౩.

పుటోటజము. సం. వి. అ. న. ఛత్రము, గొడుగు, (త్రి. ని.)

పుటోదకము. సం. వి. అ. పుం. నారికేళము, కొబ్బరి శ్రీ.

పుట్ట. వి. ౧. వల్మీకము.

చ. తిరుగుచుఁ బుట్టలం బొదలఁ ద్రిమ్మరు
పాముల ద్రోసి ద్రోసి నిష్ఠురతరదీర్ఘదంత
ముఖ డొల్లఁగ వ్రేయుచు వచ్చివచ్చి...
భార. ఆది. ౧. ౧౫౨.

శా. పుట్టం బుట్టె శరంబునన్ మొలవ వంశో
ద్యాన పాత్రంబునన్, పెట్టం గల్గను...
భాగ. ౧. ౭.

సీ. ఆయుధంబులు చేసి హుంకారములు ద్రోసి
ద్రెంకుల్దారును బుట్ట కెక్కువారు.
వరాహ. ౩. ౪౭.
కళా. ౧. ౧౬౨. ఆంధ్ర. ౨. ౯.

౨. స్థానము, నెలవు.

క. ప్రియములపుట్ట లనంగ వినయములకుఁ
బెట్టె లనఁగ... వరాహ. ౯. ౧౩౭.

గీ. చలము సాధించుదిట్ట కోపాలపుట్ట.
కుక. ౩. ౧౯.

౩. సమూహము, (ఉదా) కోనుళ్ళపుట్ట మొ.

(వ్యవ) అమంచములో వల్లులు పుట్టపుట్టలుగా నున్నవి.

౪. చిన్నపాద. (శ. ర.)

౫. పుడాడి, గోదబలమునకై తోఁకునుండి కట్టుటకు త్రవ్వపల్లము.

(వ్యవ.) గోదలకు పుట్టలు త్రవ్వినారు.

జః పుట్టకాఁపు, పుట్టకాలిబాఁడు, పుట్టకాలు, పుట్టకూడు, పుట్టకూడుమేసరి, పుట్టకొక్కు, పుట్టకోట, పుట్టక్రోవి, పుట్టగొడుగు, పుట్ట గోఁచి, పుట్టచెంబు, పుట్టచూలు, పుట్టచేరు, పుట్టజొన్న, పుట్టతమ్మ, పుట్టతేనియ, పుట్ట

తేలు, పుట్టపుట్టాణు, పుట్టపురుగు, పుట్టకొద్ది, పుట్టబంగారము, పుట్టముంగి, పుట్టలమ్మ.

పుట్టంధుఁడు. వి. విశే. జన్మాంధుఁడు, పుట్టుగ్రుడ్డి.

శా. పుట్టంధుండవు పెద్దవాఁడవు మహాభోగంబులా లేవు నీవ ట్టిల్లం జెడిపోయె... కౌరవ్యవంశాగ్రణీ. భాగ. ౧ ౩౧౧.

సీ. తనకొమ్మునాగముఁ గన్గొనుచు పుట్టంధుండు మించుటద్దంబు చేనుంచుకొన్న.

పీఠాపు. ౩. ౮౩.

పుట్టకాఁపు. వి (పుట్ట+కాఁపు) ఛల్లాకము, ఎలుఁగుగొడ్డు (శ. ర గ్రా)

పుట్టకాలివాఁడు. విశే (√. పుట్ట+కాలు) వల్మీకపాదుఁడు, పుట్టవలె దుర్మాంసము పెరిఁగిన కాలుకలవాఁడు

సీ. వల్మీకపాదుఁడు వరలుఁ బుట్టకాలివాఁడనఁగను. ఆం. భా. ౨. ౧౭౭.

పుట్టకాలు. వి. దే (౮ పుట్ట) వల్మీకపాదము, పుట్టవలె దుర్మాంసము పెరిఁగినకాలు.

సీ పుట్టకాల్ సొట్టకేల్ వట్టి గ్రోలుంజెవుల్ పట్టుకే కట్టికు బిట్టుగదల.

చంద్ర. వి. ౧. ౫౧

పుట్టకూడు. వి దే. (√పుట్ట) పుట్టలో లభించునాహారము (చీమగ్రుడ్లు మొ.)

సీ...పట్టిమాటలుగాపు పుట్టకూటికి దాయుకెలుఁగుపై నమబట్టి నిలుపఁగలము.

చంద్ర. ౨. ౨౫.

వ...పుట్టకూటికిం జేయలకున్ జెదలునకు కెలుంగులు గులగులన్ బుట్టలు నిశితనిజనఖరములకొట్టులన్ గోరాడ. మనుచ. ౪. ౩౮

(చీమగ్రుడ్లతో కలిసిన పుట్టమట్టిముద్ద. అని. శ.ర. కుక్కగొడుగు అని గ్రా.)

పుట్టకూడుమేవరి. వి. (√పుట్టకూడు) ఛల్లాకము, ఎలుఁగుగొడ్డు.

ఆ. అనిన సంతసిల్లి యద్దొర యంతయు, గారవించి యనుప గట్టకూఁడు, కొడుకుకొడుకుఁ బుట్టకూడుమేవరి యేఁడుఁ, దోఁడు గాఁగ కెలమితోడఁ జనిరి.

అచ్చ. రా. కిష్కి. ౨౭.

ఇట్లే. పుట్టకూడుమేపరుడు, పుట్టకూడుదిండి. మొ. (శ. ర)

పుట్టకొక్కు. వి. (√పుట్ట) పుట్టగొడుగు, భూస్ఫోటము.

గీ. ఒదవువృత్రురక్తమున బుద్బుదము లెసఁగి, పుట్టకొక్కులై యవి జనభోజ్యభావమందె...

భార. శాం. ౫ ౪౩౩.

సీ. పుట్టకొక్కనఁగను భూస్ఫోటసంజ్ఞయా ..

ఆం. భా. ౨. ౭౬.

పుట్టకోట. వి. (√పుట్ట) కోటకు బలమునకై దానిచుట్టు చేసినమట్టిగోడ్ను, అండగోడ. (శ. ర. గ్రా)

పుట్టక్రోవి. వి. (√పుట్ట) వల్మీకనాళము, పుట్టకలుఁగు.

సీ. పుట్టక్రోవుల సైతమును దేచి గలిగించి గేదంగి కేల కల్గింపఁడాయె.

వైజ. ౩. ౧౨౧.

ద్వి. కటిలోద్ధతిని బుట్టక్రోవులఁ జేరి, ఘుటఘుటఁ జీమలఁ గ్రోలు భల్లూకములు...

ద్వి. సా. ౪౬౧. (గ్రా.)

పుట్టగొడుగు. వి. (√పుట్ట) పుట్టకొక్కు, పుట్టయందు తెల్లఁగా గొడుగువలె మొలచుమొలక, భూస్ఫోటము, కుక్కగొడుగు. శ్రీ. (శ. ర. గ్రా.)

పుట్టగోఁచి. వి. (√పుట్టు. క. పుటగోసి.) గుహ్యాంగము మాత్రము కప్పునట్లు ఉపయోగించు వస్త్రఖండము. (పెద్దకౌపీనము. అని శ. ర. గ్రా.)

చ. వల నగు పుట్టగోఁచి బిగువాళ్లను గుంతపుఁ గాసెలుఁ విభ్రాజితంబురసాన గోడ్డలియు... కుక. 3. ౨౪౮.

సీ. నీ పుట్టగోఁచియు నీ కావిచేప్పువల్ వార కాంతకు బట్టుచీర లౌను. హైమ 3. ౧౦౩.

పుట్టచేమ్మ. వి (√పుట్ట) వల్మీకశింబి. ?

సీ. వల్మీకశింబిరై వరలుఁ బుట్టచెమ్మ యటంచన .. ఆం. భా. ౨. ౪౨.

పుట్టచూలు. వి. (√ పుట్ట) వాల్మీకిముని. (వి. ని. గ్రా.)

పుట్టచెండు=పుటచెండు. వి. (పుట్టము + చెండు) (వస్త్రము, మొ. తో చేయఁబడిన) ఎగురఁగొట్టియాడెడు బంతి.

క. ఎవ్వనితల దునిమిన నది, చివ్వునఁ బట మెగయఁ బుట్టచెండుం బోలెన్, నవ్వు నొకనవ్వు పెత్తుకు, చివ్వున లోఁబడఁ గబంధసీమన నిలుచున్. కళా. ౫. ౧౬౩.

క. కుటిలాలక నీగుబ్బలు, బటువు లయి పొంగాని కొగయు బంగరు నిగ్గుల్, పోటుమరిలఁ బుట్టచెండ్లొ, నటుగాదే నింతపట్టి యాడుదు నఁట మే. సారంగ. ౨. ౨౦౮.

రామా. ౮. ౫౧.

హ: బాలక్రీడా విశేషము.

సీ. పుట్టచెండ్లుప్పనఁ బట్టె లాలంకుట గుడుగుడు గుంచాలు గుంటిచాళ్లు. వి. పు. ౪. ౨౦౨.

సుదంశా. ౧. ౪౩.

పుట్టచేర్పు. (√పుట్ట) పాము, సర్పము.

సీ. చెలితో మలక పుట్టచేర్పులమున్నిడు చూపులఁ గరుణించు వనితచాళి. హా. న. ౪. ౪౩.

పుట్టజోన్ను. వి. (√పుట్ట) పుట్టలో వట్టెడు తేనెపట్టు.

గీ. పుట్టతేనియ పెరతేనె పుట్టజొన్ను, తొఱ్ఱతేనియ గల వందుఁ... శాళ. 3. ౬౮.

పుట్టతమ్మ. వి. (√పుట్ట) ఒకజాతి తంబటిఁగ, శింబి. ? (శ. ర.)

పుట్టతేనియ(నె). వి (√ పుట్ట) పుట్టలో పట్టిన తేనెపట్టులోని తేనె.

గీ. పుట్టతేనియ పెరతేనె పుట్టజొన్ను, తొఱ్ఱతేనియ గల వందు... శాళ. 3. ౬౮.

సీ పుట్టతేనియఁ గ్రోలఁబోదలు చీమల పెక్కు లూటి నైకొనదు భల్లూకగణము.

చంద్రా 3 ౪౨.

పుట్టతేలు. వి. (√పుట్ట) ఒకజాతి పెద్దతేలు, మండ్రగబ్బ (శ. ర)

పుట్టనిమ్మ. వి. (√పుట్ట?) గడియారము. (వి.ని)

పుట్టపు(ఁబు)ట్టువు. వి. (√పుట్ట) వల్మీక సంభవుఁడు, వాల్మీకి.

చ... ఆప్రచురకవిత్వ తత్త్వనిధి భక్తి భజించెదఁ బుట్టపుట్టువున్. విక్ర. ౧. ౯.

గీ... అమృతమూర్తి, శ్రీ రఘూత్తముఁ దతని చారిత్ర మరిది, పుట్టఁబుట్టువులకుఁ గాక పొగడఁ దరమె. హా. న. ౧ ౧౪.

(క.) ఎదఁ గుదురగు వేదుకఁ బొగడుదుఁ బదియరదముల దొర కొడుకు కథ నింపాదవఁ గదియించి యనమునఁ, బొదవిన బల్లిదునిఁ బుట్టఁబుట్టువు కవివిన్.

అచ్చ. రా. బాల. ౯.

పుట్టపురుగు. వి. (పుట్ట+పురుగు) పాము (వి.ని.)

చ. కదుఁ దొడు నైన యుద్ధరితకర్మము నిక్లోని ముంచుఁగాక దొక్కుఁడఁ జన నిచ్చుఁ

బుట్టపురుగా కొఱగా కెపు దస్యతంత్రతతో,
మదుంగు భజించి శేకముల మస్తమున స్ఫురి
యించి కొల్చి రొయి, ఫ్రుదవి దయామతిం
గడుపు పోయఁగ నుండు పొకాలి పా
మ్మనటో. కేం. పంచ ౩. ౩౫౫.

పుట్టపెద్ద. వి. (√పుట్ట) సర్పము. పాము.

సీ. జక్కవపులుఁగుల జత విప్పకొద పుట్ట
పెద్దల మలకలఁ బెట్టురట్టు.
అచ్చ. రా. అర. ౨౧.

పుట్టబంగారము. వి. (√పుట్ట) ౧ పుట్టలో
పాలుపోసికొనునప్పుడు తడివిచెవులకు రాచి
కొనుపుట్టమన్ను (వా)
౨. మొలకబంగారు, పుట్టలలో పురుగులవలనఁ
గలుగు బంగారు.

పుట్టము. వి (సం పటః త పుట్టమ్) వస్త్రము.
బట్ట.

క. చెలఁగె సురదుందుభిస్వనములు ముదమున
భూసురోత్తములు పయిపుట్టంబులు విడిచి
వీచి రార్చిరి... భార. ఆది. ౪ ౧౯౭.

సీ. పొంబట్టుపుట్టంబు పొట్ట నందంబుగా ఘన
జటా జూటంబు గలయఁ బొదవి.
విక్ర ౨. ౯౪.

సీ. వలిపక్రొందళుకుమేల్ వెలిపట్టుఁబుట్టముల్
గట్టినయట్లు దిక్కాంత లలర.
ఉ. రా. ౧. ౫౪ ఆం. భా. ౨. ౧౫౧

జః పుట్టచెండు.

పుట్టముంగి. వి (√పుట్ట)వకుల విశేషము. ఒక
జాతిముంగి.

(వ్యవ.) ఎన్ని తిట్టినను వాఁడు పుట్టముంగివలె
ఊరకుండును.

పుట్టలమ్మ. వి. (పుట్టలు+అమ్మ) ఒకానొక
గ్రామదేవత, గర్భిణిస్త్రీలు మొంగములాఁపు అను
రోగముల కధిదేవత. (గ్రా.)

సీ. పుట్టలమ్మ యటన్నఁ బో రొంత లేదను...
గీ...వినివినియయ్యాలి బసివి. శుక. ౩. ౪౯.

పుట్టి¹=పుట్టిక. (క తు పుట్టి) వి. ౧. బుట్ట.

సీ ..బుట్ట పుట్టిక పుట్టి పుటిక యనఁగఁ, దన
రుసు విటకంబు .. ఆం. భా. ౨. ౨౪౦.

గీ. చెట్టుచెట్టునఁ బిట్టలు పుట్టికొలఁది, కేతి
ముద్దలవంటివి దీకు మెపుడు.
ఇంటు. ౨. ౫౨.

౨. పేముతో గంపవలె అల్లి మీఁదఁ దోలు
కప్పి కట్టి యేఱు దాఁటుటకు పయోగించు
సాధన విశేషము

సీ పుట్టి నావలగోలు నాఁ గోల మలరు
చుండు. ఆం. భా. ౧. ౧౫౪.

గీ. ఈఁదుకొయ్యలు తెప్పలు నీఁదుకాయ,
లదర లరిగోల్లు పడవలు తరులు పుట్లు,
చేపడవ లోడ లాదిగాఁ జెలఁగువట్టి, యంబు
తరణంబులకు వెల్ల నధిపుఁ డతఁడు.
హంస. ౪. ౧౯౨.

చ. సుజనజనైకభూషణము కూరత దుర్జనదూష
ణంబు పద్మిజనిబుధాశ్రితప్రతతి పేదుకఁ
బ్రోపును రాజ్యచిహ్న కాక జలమహోభి
షేకమునఁ గట్టినపట్టము వీజనంబు భూ,
భుజాలక కాక యిన్నియును బుట్టికిపైనను
లేవ చూడఁగాన్. కు. సం. ౧౦. ౫౭౪.

పుట్టిముంచు=చెఱచు, ధ్వంసము చేయు.

క. మట్టొకటి కలద నీకుం, దొట్టినమదమునఁ
దపోధనుఁ బరాశరునిన్, వట్టిటఁబుట్టి
ముంపవె, కట్టా కందర్ప కుసుమకాండ
ములవడిన్. కకు. ౩. ౧౧౪.

పంచచామరము ...గాఢప్పు కూర్మి పట్టి ముట్టి
వానిపుట్టి ముంచెగట్టులన్.
రాము. ౯. ౫౫.

పుట్టిముణుఁగు—చెడు, ధ్వంసమగు.

వ. వదలక కృష్ణరాయకరవాలమునం దగుధార నీట వ్యభ్యుదయము నొంది శాత్రవులపుట్టి ముణుంగగ... మనుచ. ౧. ౪౧.

(వ్యవ.) అంతపుట్టి మునిఁగినప్పుడు చూతముకే.
(...) ఏమిపుట్టి మునిగినదని నీవిటుకు పఱుగెత్తు కొని వచ్చితావు.

జః పుట్టిమునుక, పుట్టివాఁడు

పుట్టి². వి ౧. ధాన్యమాన విశేషము
(ఈ పరిమాణము మండలభేదమునుబట్టి మాఱు చుండును.
బుట్టెపుట్టి, తూర్పుపుట్టి ౨౦ కుంచములు.
పల్లెపుట్టి—౨౦ కుంచములు.
మలకపుట్టి—౨౦౦. కుంచములు
ప త్త్రిములలో దీనికి గుఱుతు "ఖ", ఖండి యొక్క లు ప్తరూపము (బ్రౌ)

గీ. తల్లిచను బాలు గ్రుక్కెఁడు తక్కనయుని, పుట్టెఁడును బొక్కరూ పను భూమిఁ బరగు, నాడువు బొం కర్యే...
హరి. పూ. ౫. ౨౩౫.

గీ. కట్టుకొని కొల్చి పోఁతకుఁ బుట్టెఁ దమ్మె, శ్రీ రఘుస్వామి రాజ్యంబు సేయునపుడు.
ఉ. రా. ౭. ౧౪౧.

వ .చేతికాయ(కు) కూంతురు జయమయిండ్దు లయ మినీశ్వర మహాదేవరసన్నిధానమున నుత్తరాయన సంక్రాంతి నిమిత్తమునంబెట్టించ్చిన కులోత్తుంగచోడ శక్రమునకుంబ్రోలు నాట్టి కుంకటూరి దక్షణామున చెఱువు దక్ష ణామున ముప్పదిపుట్ల విత్తుపట్లు సర్వాకర పరిహారముగా శ్రీచోడ (గ)ంగ్గదేవరిచ్చి.
ద. శా. ౧౦౧౫.

౨. భూమాన విశేషము.
వ...గొల్లపల్లు తూర్పున పీలమదేవి...యుపపరకాముల్లతోట కేలికపుట్టి...
ద. శా. ౧౦౧౬.

3. తులామాన విశేషము. ఇరువది మణుగుల యెత్తు.
ఉదాః పుట్టెఁడుబెల్లము, పుట్టెఁడు పొగాకు. కెం.

పుట్టించే. స. క్రి (√. పుట్టు) ౧. కను, జనింపఁ జేయు.
వ ఆ దీర్ఘతముండును దానివలనఁ గాక్షీవదాదుల నేకాదశపుత్త్రులం బుట్టించిన..
భార. ఆది. ౪. ౨౩౪.

సీ .అతఁడు సర్వకర్తృనిఁ బుట్టించె ననరణ్య భూపతి యతనినుతుఁడు.
హరి. పూ ౨. ౩౨.

౨ సృజించు, నిర్మించు
సీ అన్యోన్యధనకాంక్షులై పోరు ధరణీశులకు నెల్ల సాదకాదకును శైల, దుర్గంబులను వనదుర్గంబులను జలదుర్గంబులను మహీదుర్గములను, బుట్టించి... వి. పు ౧. ౧౦౦.

గీ బ్రహ్మ పుట్టించు మనుచు నారాయణుండు, హరుఁడు హరియించు భువనంబు లవసరమున
కాశీ 3. ౪౪.

3 కలిగించు, ఒదవించు.
గీ ఇంపుఁ బుట్టించుఁగాక మీ యిద్దఱకును.
శైవ. ౫. ౩౨.

వ...బదలికలు పుట్టించుచు ..
ఉ. రా. 3. ౨౪౬.

౪ కల్పించు, కల్పనముచేయు.
సీ...ప్రబంధములు క్రొత్తలు పుట్టించుకొని లిఖింప. విక్ర. ౧. ౨౦.

(వ్యవ) వాఁడు నామీఁద లేనిపోనిమాటలు పుట్టించి చెప్పినాఁడు

జః ప్రసంగమునకుఁ దెచ్చు.
వ. పాండవపక్షంబువారల తారతమ్యంబులు వినువాఁడై యమ్మాట పుట్టించిన నతనికి భీష్ముఁ డిట్లనియె.
భార. ఉద్యో. ౪. ౨౭౨.

పుట్టిక=పుటిక.

చ. పొగడలు దూసి పుట్టికలఁ బోసి రసాలయ
పక్వఫలంబు, చిగురులు దాసి ..
హంస. ౨. ౨౭.

ఉ. భూవరముఖ్యసన్నిధిఁ బోరెండు మామిడి
పండ్లపుట్టికల్, పెందగ
కళా. ౬. ౧౫౭. ఆం. భా. ౨ ౨౮౦

—బద్దలపుట్టిక=అబద్ధములగంప; మిక్కిలి యసత్యమాడువాడు

ఉ. పైనపుదట్టి గట్టుకొని బద్దలపుట్టిక వెంట
రాఁగ రా,పాసిప పాని నవ్వు వెలజవ్వని
రాఁ గని యొక్క-సాని యా,సాని మిటారి
నీకు దొరసానికి నీ దన చెల్ల దంచు భూ,
జాని పటానిగా యవక జిక్క- వెసం దిగి
కొమ్మ కొమ్మ నెక్కె. రా. వి. ౨. ౫౯.

—బోనపుట్టిక=అన్నపుబుట్ట

చ అమరులబోన పుట్టిక సహస్రమయూఖుని
కోడుకోడె సంతమసముచేయనిత్తు కుముదం
బుల చిక్కిలిగింత .. పాండు. ౨ ౪౦

పుట్టినయిల్లు=పుట్టినిల్లు, పుట్టిల్లు. వి జా
(పుట్టిన+ఇల్లు)

౧. ఆడువారి జన్మవంశము.

సీ. ఈకీతిఁ బుట్టినయింటికిఁ జొచ్చినయింటికి
చెప్పరాదు వెలుబలుంబు. వరాహ. ౬ ౩

౨. జన్మగృహము, జనకగృహము.

క. కడుబలవంతుం డైనను, బుధమిని బ్రాయం
పుటాలిఁ బుట్టిన యింటన్, దడ పుండ
నిచ్చె కేనియుఁ, బడయఁగ నంగడికిఁ దాపె
కొపుట నుమతీ. సు. క. ౨౧

పుట్టినిల్లు (లు)=పుట్టినయిల్లు, పుట్టిల్లు.
(జనకగృహము.)

ఆ. పుట్టినింటి కేమ పోయి రొక్కించుచు,
యూఁడిల్లి వత్తు .. పాండు. పూ. ౧. ౧౬౦.

(జనన కారణము)

వ. అపుణ్యాశ్రమంబులు కంసాసురధ్వంసిచరణ
పల్లవంబు దనకుఁ బుట్టినిల్లు గావున కారణ
గుణ సంక్రమంబునఁబోలె చాతురతోఁ బర
చ్చత్రధనుః ఖడ్గాది చిహ్నోపశోభితంబై.
భీమ. ౧. ౩౧.

(నెలవు, స్థానము.)

ఉ. నెట్టన పాపగాముఁడు నేలకు బ్రాహ్మ
ణవంగ విన్నఁ డా, కట్టెఁడిమీఁద లేమి విను
కాతియ కోర్వవు దుర్వినీతిఁ, బుట్టిన
యిల్లు నై వినాశపోవఁగ వచ్చునె యింక
నాకు... భార. భీష్మ. ౧. ౬౫.

క...ఇది పుట్టినయిల్లు సిరుల కెల్లఁదలంపన్.
కళా. ౨. ౧౧౪.

సీ. ఏము ప్రముచ్చులమె యూహింప ప్రముచ్చుఁ
దనాలపుట్టినయిండ్లు మీకోండ్లై కాక.
ప్రభా. ౧. ౧౦౭.

పుట్టిమునక. వి. (√పుట్టి[1]) నష్టము, చెఱుపు.
(వ్యవ)వాఁ డాపని చేసినరోజుల నీకు వచ్చిన
పుట్టిమునక ఏమి ?

పుట్టిల్లు=పుట్టినయిల్లు, పుట్టినిల్లు.
(జనకగృహము)

సీ. సిరికిఁ బుట్టింటి పెచ్చెలు కోట మనసికి
డాపె నా మకరకుండలము లమర.
అము. ౪. ౧౧.

పుట్టివాఁడు. విణ (√పుట్టి[1]) పుట్టినదపువాఁడు,
నావికుఁడు.

గీ. పుట్టివాని కొక్కరునిఁ దాఁ బొందుచేసి,
వారి నదటఁ గాలేరివారియందు, ముంచు
టకు మున్నుగా నియమించిరొక్క-, వాఁడు
కావేల కెల్లను నయము మీఱ.
పరమ. ౫. ౪౯.

పుట్టు. అ. క్రి. (క. పుట్టు.) ౧. జన్మించు, జనన
మొందు.

గీ. మున్ను పుట్టుట యిది కడుఁజోద్య
ముర్వి. భార. ఆది ౩ ౧౭౦.

ఉ. పుట్టఁగఁ బుట్టఁగాఁ దునిమెఁ బుత్రుల
దేవకి గన్నయందఱం, గట్టెఁడి పాపజాతి
యగుకంసుఁడు... హరి. పూ. ౫. ౧౩౯

౨. మొలచు, అంకురించు.

గీ. చంద్రగుప్తుండు గాదించె సరసగోష్ఠి, వట్టి
మ్రాఁకులఁ జివురులు పుట్టునట్టు.
విక్ర. ౧. ౧౧౨.

సీ. పుట్టె వల్మీకంబు పాదలం బాదశె.
కాశీ. ౫. ౧౨౩.

౩. కలుగు, సంభవించు.

క తగతరమ ప్రజలఁ దునిమెదు, వరునప్పటి
యుత్తికోలనకు సురవిద్యాధర ఖేచరులను
భీతిం, బొరసిరి తమదెసకు జేమి పుట్టునో
యనుచున్ భార. విరా. ౫ ౭౪.

గీ భక్తి దివిజాలచిత్తంబు పట్ట కున్న, నంతరా
యంబు పుట్టుఁ గార్యముల కెల్ల
నైష. ౪. ౭౫.

౪. దొరకు, లభించు.

గీ. పులుఁగు పూరెడు ప్రియపడి పొలములందు,
మెలఁగి వెదకినఁ బుట్టదు మెతుకు లదఁగ.
హరి. పూ. ౭ ౫.

చ నముచినిషూదనాదులు మనంబున నొందిరి
ఖేదమోదముల్, ఖము గుడువంగ నోగిరముఁ
గట్టఁగఁ బుట్టముఁ బుట్ట కుండుటన్.
హర. ౭. ౩౧. కుక. ౨. ౫౧౧.

౫. గోచరమగు, కనబడు.

శా .దివ్యప్రభా, దట్టం బొక్కటి పుట్టెఁ గట్టె
దుర సంధ్యాలక్ష్మికిం బుట్టమై.
వసు. ౪. ౫౫.

౬. ఏర్పడు.

ఉ... వెల్లువ పుట్టెఁ దమ్మిపూఁబొట్టియులోనఁ
గానిదొంత కూరలు కాకముఁ జేరఁబోవఁ

గాఁ, బుట్టుట యెట్లు త్రోవ పరిపూర్ణదిశే
శ్వరమండలంబునన్. దశా. ౧ ౭౪.

వి.—పుట్టుక ౧ జన్మము. ఉద్భవము.

ఉ. ఇట్టిపదంబు గాంచి పరమేశ్వరునిం గృతి
నాథుఁ జేసి యే, పట్టునఁ బూజ్యమూర్తి
యగు భారతసంహితఁ జెప్పఁ గంటి నా, పుట్టు
గృతార్థతం బొరసెఁ బుణ్యచరిత్రుఁడ నైతి
నవ్విభుం, గట్టెదఁ బట్ట మప్రతిమ కారుణి
కత్వమహావిభూతికిన్
భార విరా. ౧. ౨౩.

సీ వలవంత లికువు కాంతలపుట్టు దూషించు
కారణంబులతోఁటికథలు తెలుప.
ఆము ౫ ౬౦
ఆం. భా. ౧. ౧౦౦

౨. మొలక, అంకురము.

సీ సకలదైవతబుభుక్షాపూర్తి కెవ్వాఁడు పుట్టు
గానని మేనిమెట్టపంట మనుచ ౧ ౧౭.

౩ (గ్రహాదుల) ఉదయము, పొడుపు.

శా...అప్పట్టునం, బుట్టుంగెంపున నింపు మీఱు
రవిబింబుం బెంపి దట్టంపుకెం, బట్టుంబుట్టము
రంగు నింగిరమ కాపాదించుదివ్యప్రభా,
దట్టం బొక్కటి పుట్టెఁ గట్టెదుర సంధ్యా
లక్ష్మికిం జొట్టమై. వసు ౪ ౫౫.

—పుట్టుకర్మలు = పుట్టినదిమొదలు కర్మములే
ప్రధానములని సిద్ధాంతించి చేయువారు
(పూర్వమీమాంసకులు)

ద్వి. వారు కేఁటికిఁ బుట్టుకర్మ లైనట్టి, మీర
లీయర్థ మెమ్మెయి నెఱుంగుదురు.
ద్వి పరమ. ౫. ౩౫౭.

—పుట్టుముని = పుట్టినదిమొదలుగా లౌకిక
ప్రవృత్తులందు విరక్తికలవాఁడు.

ద్వి. తనుఁజోలుపుత్రరత్నముఁ బ్రసాదింతు,
ననఁగ నమ్మితిఁ గాని యున్న యీ పుట్టు
ముని నైననిన్ను నిమ్మల నిచ్చుకొలఁగ.
ద్వి. పరమ. ౩. ౧౫౩.

జః పుట్టంధుఁడు, పుట్టించు, పుట్టినయిల్లు, పుట్టినిల్లు, పుట్టిల్లు, పుట్టుఁగల్లరి, పుట్టుఁగవచము, పుట్టుఁజీకు, పుట్టుక, పుట్టుగట్టు, పుట్టుగుగట్టు, పుట్టుగొడ్డు, పుట్టుగొడ్రాలు, పుట్టుగ్రుడ్డి, పుట్టుగ్రుడ్డు, పుట్టుచెయువు, పుట్టుపాప, పుట్టుబడి, పుట్టుబోగి, పుట్టుభోగి, పుట్టుమచ్చ, పుట్టుమాఁగ, పుట్టువ, పుట్టువడుగు, పుట్టువు, పుట్టువుకట్టు, పుట్టువెజ్జు, పుట్టిన్లు.

పుట్టుఁగల్లరి. విణ. (√పుట్టు) పుట్టినది మొదలు కొని కల్ల లాడువాఁడు, అజన్మానృతవాది.

గీ. పుట్టుఁగల్లరియై పాపములకు నెల్లదిట్టయై లోకములచేతఁ దిట్టువడినకట్టిడికి నిట్టికష్టంబుగా నొనర్చితిగ విధాత్రుఁడు చతురుఁడై నగడ నేఁడు. భార. అర. ౫. ౪౦౫

పుట్టుఁగవచము. వి. (పుట్టు+కవచము.) పుట్టుకతో నే కలిగినకవచము,సహజకవచము.

చ. సలలిత మైనపుట్టుఁగవచంబు నిసర్గజ మైన కుండలంబులయొగళంబు నొప్పఁగ నుప్రుత్రుఁడు కర్ణుఁడు పుట్టె...

భార. ఆది ౫. ౨౮.

పుట్టుఁజీకు. విణ. (పుట్టు+చీకు) పుట్టుక మొదలు గ్రుడ్డి యైనవాఁడు, జనుపాంధుఁడు, జనుపాంధము, గ్రుడ్డియైనది.

ఆ. పుట్టుఁజీకు వృద్ధుఁ బూతిగంధానను, జెడజడుని బొంద వెలఁది రోసి.

భార. ఆది. ౪. ౨౩౩.

ఉ. తప్పగ నే చేటు వారలకు దైవముకన్నులు పుట్టుఁజీకులే. కేయూర. ౩. ౩౩౦

పుట్టుక=పుట్టు,పుట్టువు. వి. (√పుట్టు) స్వార్థమునక ప్రత్యయము, అని. శ. ర. శ. పుట్టుకా. (జన్మము)

ఉ...ఈసమీరపుత్రుండు మున్నుఁ దాను కడ తొల్లిటిపుట్టుక నేకపాదరుగ్రం డితఁడంచుఁ గొండలు బుధుల్ గణింతురు... ఉ. రా. ౫. ౧౩.

(ఉదయము,పొడుపు.)

సీ సకలదైవతబుధస్థానముప్తి కెవ్వానిపుట్టుకామని రేని మెట్టపంట. ఆము. ౧. ౧౯

పుట్టుగట్టు=పుట్టుగుగట్టు.

అ పుట్టుగట్టుపతిని బొడమితమ్ములవిందు, కిరణి... యయా. ౩ ౧౪౧.

పుట్టుగుగట్టు=పుట్టుగట్టు. వి (పుట్టుగు+కట్టు.) పొడుపుఁగొండ,ఉదయపర్వతము.

చ వలపుల కోఁడు సేయుకొడువం బడ కొంతయు రాజు మీఁఅ లోనలరుచుఁ జూడ వచ్చె నన నంతటఁ బుట్టుగుగట్టుమీఁదటఁ జెలివి వలిర్పఁ దామరలదేవర దోఁచిన

యయా. ౫. ౧౫౧.

పుట్టుగొడ్డు. విణ. (పుట్టు+గొడ్డు) పుట్టుకనుండియు గొడ్డుతనముకలది,కేవలవంధ్య. (శ. ర.)

పుట్టుగొడ్రాలు. వి. స్త్రీ. (పుట్టు+గొడ్రాలు) పట్టిగొడ్రాలు,కేవలవంధ్యయగుస్త్రీ.

ద్వి పుట్టుగొడ్రాలిని బురవీథివడుమఁ బట్టియాడ్చుచు రద్దుపద్దుచేయఁగను.

ద్వి. శ. పొ. ౩. ౧౭౫. పం.

పుట్టుగ్రుడ్డి. విణ. (పుట్టు + గ్రుడ్డి.) పుట్టుక మొదలు గ్రుడ్డియైనవాఁడు,జాత్యంధుఁడు.

మ. కవిరాజాగ్రణి పుట్టుగ్రుడ్డనుచు నీకంజాక్షికిం జెప్పి యయ్యకవితా విమానత జిహ్వాగ్రాత్రయుని కేర్పం జెప్పి... విప్ర. ౧. ౧౧౨.

సీ. ఇలఁబుట్టుగ్రుడ్డకు హితవర్యప్రీతి...

హంస. ౩. ౧౩౪

పుట్టు(గుడ్డు. విశే. (పుట్టు+గుడ్డు) గ్రుడ్డుగాఁ బుట్టినది. (పక్షి)

సీ. పుట్టు(గు డైవనీబూ మెఱ తేజికిఁ దగి లెదుపాకి వినిత(పతితి. కేం. పంచ. 8. ౧౭౧.

సీ. అలరాదలిగి దేఱువలదళోరంబులఁ బుట్టు(గు డ్లని పల్కెఁ బొలఁతికనులు. హంస. ౫. ౭౧౦.

పుట్టుచె(య్వు)యువు. వి. (పుట్టు+చెయువు) పుట్టినప్పుడుచేయు సంస్కారము, జాతకర్మము. (శ. ర.)

పుట్టుపాప. విశే. ౧. పుట్టువునందే సర్వశరీర మందుఁ బ్రుంగుడు కలవాఁడు, పుట్టుకతోడనే శ్వేతరోగముకలవాఁడు. (బ్రౌ. చి. ని. శ ర.)

౨. పుట్టినప్పటినుండియు ధర్మపాఖ్య మెఱుఁగక పనిపాపవశి నుండునది,అజాత,

సీ. అలిగి రొంతటిరాజాన్వాంధ్రసైనకు బట్టి పుట్టు పాపలఁ జేయరట్టుకర్తి. క్రీడా. ౧౭౯.

(నెల్లూరిమండలములో నిది రొుకతిట్టుగా వాడు దురు)

పుట్టుబడి. వి (√పుట్టు) పుట్టుక, ఉత్పత్తి (శ. ర బ్రౌ.)

పుట్టుబోగి=పుట్టుభోగి. విశే (√పుట్టు) పుట్టి నది మొదలుకొని భోగము లనుభవించువాఁడు.

క. ఇది పుట్టుబోగి దీనికిఁ గొద లేమియు లేక యుండఁ గూర్పుకరమ్ము. యయా. 8 ౧౩౪.

పుట్టుభోగి=పుట్టుబోగి. వి. విశే. (√పుట్టు) పుట్టినదాదిభోగములనుభవించువాఁడు.

ఉ. బాలుర పుట్టుభోగులు నృపాలకమాధవు లెందఱొచేఁ, దూలినవారు... చంద్ర. 3. ౭3.

ద్వి. నందనుండును నీవు జాతియు లేకలఁ, బొంద నోపరె పుట్టుభోగులు వినరు. ద్వి. పారిశ్చ. పూ. ౧౯౦౭. పం.

పుట్టుమచ్చ. వి. (పుట్టు + మచ్చ) పుట్టినప్పటి నుండియు దేహమునందుండెడి నల్లనిమచ్చ,తిల కాలకము. (శ. ర.)

పుట్టుమూఁగ. విశే (√పుట్టు) పుట్టుక నుండియు మూఁగయైనవాఁడు,మూఁగయైనది.

సీ పుట్టుమూఁగను తమ్మిపుట్టుగాఁ గైసేసి పగఁ గు ప్రసాదవైభవమువాఁడు. భాను. ౧. ౩.

పుట్టువ=పుట్టువు. వి. (√పుట్టు) జన్మము.

ఆ. పుట్టుపుట్టువయనఁ బొలుచు జన్మము .. ఆం. భా. ౧. ౧౦౦.

పుట్టువడుగు. వి. (పుట్టు+వడుగు) ౧ పుట్టుక నుండియు బ్రహ్మచారిగా నుండువాఁడు,ఆజన్మ బ్రహ్మచారి (శ. ర)

౨. విష్ణువు,హరి.

గీ... పుట్టువడుగుకొమర బొక్కిలివాఁడు పనిఁ డి,వలుపతాల్పన హరి పేరులు... సాం ని. దేవ. 8.

పుట్టువు(గు)=పుట్టు,పుట్టుక,పుట్టువ.

వి (√పుట్టు) జన్మము.

క .ఇటపుట్టువుగాకుండెడు సక్తిమునవు(బ్ర హ్మాణకులమునం దయదుయ్యెడుజాతకా. భార అర. ౧. ౭౪8.

ఉ పుట్టుగుచెట్టుకున్మొలవఁబోసిన విత్తులు కాంతి ము స్తకా, మట్టియతోడి జీవములు... కవిక. ౫. ౧౭౦.

ఉ. ఏఁ,బోరచియాఁడు బుట్టువునఁబుట్టి నిరర్థక జీవనైతి సం,సారసుఖావహంబయిన నత్సుత జన్మముఁ గానఁబోలమిక. భార. ఆది. ౫. ౧౭౯.

జన్మసంబంధము.

ఉ. ఇక్కడ పిట్టకతో కలికిచన్నుల మిట్టన నేమి పుట్టువో, చక్కదిదికో వనిత సన్నపు మోవికి నేమి నాధియో... కళల. 3. 33

ఉదయము.

చూ. పుట్టుగుగట్టు

పుట్టువుకట్టు. వి (పుట్టువు+కట్టు) భవబంధము, సంసారమనెడి బంధము

రగడ ప్రాంతమిచ్చకొనల్ గనుంగొని బల్మి పుట్టువుకట్టులూడిచి అచ్చ రా. యు ౫౪.

పుట్టువెట్టి. విశే. (√పుట్టు) పుట్టినప్పటినుండియు వెట్టియైనవాఁడు,వెట్టిది (శ ర)

పుట్టెము. వి గుబురు,జొంపము

ద్వి మట్ట మై తలిరుజొంపములలో నొక్క పుట్టె మై లో నొండపొద వడకుండఁ, దలి రించి. ద్వి పరిమ ౪. ౧౫౭౦.

పుట్టిల్లు. వి జో (పుట్టిన+ఇల్లు, వృత్తివిషగ్ లోపము చి ని శ. ౯ ఘట్టిల్లు ఇంకను విచార్యము.) పుట్టిల్లు

సీ. అరిదిదీవులమేలు నవఘటింపఁగఁ జాలుచలిత కాంచీదామజఘనసీమ,గలిగి పుట్టింటి చిన్నెలఁ జెలఁగునట్టికలశవారాశిపట్టి... ఘటికా. ౧. ౨.

గీ మూఁడుమూర్తులపుట్టిల్లు మొదలివెలపు భాగ ౭ ౧౫౪.

(శ ర. పా పుట్టిల్లు ముద్రి. పా)

పుడమి. వి (సం పృథివీ, ప్రా పుడవీ క పొడవి. త. పుడవి) ౧ భూలోకము

సీ. అతఁడు గ్రమ్మఱ వాని కాధార మగుపారి జాతంబు పుడమి కేతెంచి దెచ్చె పారి. ౧ ౩౬.

గీ. ఎండు గుడి ప్రింగువారికి నంది పిండి,వడియు మనువ శ్కీఱుంగవే పుడమిలోన. విప్ర. ౨. ౨౩౭.

గీ. పుడమిలోపల మిథిల నాఁ బ్రోలు వెలయు. నీలా. ౧. ౨౬.

౨. నేల,భూభాగము.

గీ. పుడమి తిలకంబులన్యాయమున వెలుంగ. మనుచ. ౨. ౭.

ఆ పుడమి నేల యనిన భూవాచకం బగు... అం. భా ౨. 3. హర ౨. ౨౦.

3 రాష్ట్రము, ప్రజలతోఁగూడిన దేశము.

౪ పుడమియు రాజ్యము బంధుల,విడిచి .. భార. అర ౨. 3.

౪. ఒడఁబఱచి మాకు వారికిఁ,బుడమి సగము గాఁగఁ జేసి పొంది పొసఁగ యుం,డెడునట్టి తెఱఁగు సేయుట... భార. ఉద్యో. 3. ౩౬. భార. ఉద్యో. 3. ౪౧

జ పుడమికాన్పు, పుడమికాపరి, పుడమికాఱుపు, పుడమిదయ్యము, పుడమిగొర, పుడమిపట్టి, పుడమిబొట్టియ, పుడమిమగఁడు, పుడమిమోపరి, పుడమిఱేఁడు, పుడమివేల్పు

పుడమికా(నుపు)న్పు. వి (పుడమి+కానుపు)

౧ భూపుత్రి,సీత

ఆ పుడమికాన్పుమగనిఁ బొగడుచు నపు డాకు, టింటిప్రోడ యొండు నేసి జనియె. అచ్చరా బాల. ౧౯౭

౨ భూజము,వృక్షము.

గీ. మొవిచిగురును వలిగుబ్బ పూవుగుత్తు, లక్కజపుఁబల్కు తేనియ లరిదిలీల, గంటు కమ్మెదగిమ్ముసు గలిగి రాజుప్ప, పుడమికానుపుఁలేగొమ్మఁ బొగడఁ దరమె. అచ్చ రా. బాల. ౧౪౦.

ఇట్లే. పుడమిపుట్టుగు.

గీ పుడమిపుట్టుగు లతకాన పూపుఁబోఁడి, కొమ్మ పైపోడు మాకు భూజమ్ములార,

తోఁడు సేదదీరఁ బరుచుఁ గాపాడుఁ దరసి,
యభినుతైకఫలావాప్తి యగు నిజంబు.
రామా. ౫. ౨౪౪.

పుడమికావరి. వి. (పుడమి + కావరి) భూపాలుఁడు, రాజు.

గీ. పుడమికావరిమేల్బంతి కడలి దాఁటె.
అచ్చ. రా. యు. ౯౧

పుడమితా(దా)లుపు(ల్పు). వి. (పుడమి + తాలుపు) భూభృత్తు, రాజు

సీ. కలకఁ జూపక ద్రంతలు గనక పొత్తములఁ
బోరలు పెనుబాములవెంగి నలుగక, పేల్పు
దొరకైన పెంపక వెలయువచటి, పుడమి
దాలుపుగమిపొచ్చు బోగడ నరిది
అచ్చ రా బాల. ౪౦

౨. భూధరము, గట్టు.

వ. అప్పు డప్పుడమితాల్పునల్పుకల్లోలినీ వల్లభ
పముల్లంఘనదృఢతరనిహితమానుమచ్చరణ
తలపీడనంబు సైరింప నక్షమం బై.
చం. రా. ౪ ౩.

వ. పుడమితాల్పులకు చేలికవు గమ్మని.
దశా. ౫ ౧౧౫.

౩. శేషుఁడు.

సీ. పుడమిదాలుపు లర్యొఁ బడగడా గ్లన్నియు
మేటిసింగము లర్యొ మెకము లెల్ల
అచ్చ. రా అయో ౨౦.

సీ. పుడమిదాలుపుచేయిపడగ లల్లాడంగ వడి
మెట్టు ..

గీ...వరాహమూర్తి. రామ. ౩౭౪.

పుడమిదయ్యము=పుడమివేల్పు. వి. (పుడమి + దయ్యము.) భూదేవుఁడు, బ్రాహ్మణుఁడు.

క. బవరమున బ్రువ రమ్మని, తవిలిన మోవంటి పుడమిదయ్యంబులతో, దివిరి రొండుకొక్క నలగాఁ దగ, వఖ్రోకే గెలురాచమున్నియల కెంకైవక. అచ్చ. రా. బాల. ౨౦౪.

గీ. పుడమిదయ్యపు రొండుకంఠి కెదలి వచ్చి, తొటక... నీలా. ౧. ౭౨.

పుడమిదొర=పుడమిఱేఁడు. వి. (పుడమి + దొర.) భూపతి, రాజు.

క పుడమిదొర నిర్నిమిత్తం, బడపఁగ నే పెద్ద నయ్య యాకర్ముఁడు నా, దొంద నడచిన నడుబడి యొర్వఁ దల్పెద వినఁ మటంచుఁ బలికె నభయుఁడై. చెన్న. ౩. ౪౨౪.

క. పుడమిదొరతపసులై మీ, రడవిఁ జని యిప్పుడు పురికి నరుదెంచితి రీనడుమ...
హై ౧. ౭౪.

(పుడమిదొర తపసులు=రాజర్షులు.)

పుడమిపట్టి. వి (√పుడమి) ౧. భూపుత్రి, సీతాదేవి

గీ తపసిజాబిల్లి జవరాంద్రదండ నుండఁ,బుడమి పట్టికి మఱి గోర్కి పుట్టు పెఱిఁగి, పేర్కొ నాకపర్ణ కాల గావించి యచటఁ, గొలరి నారాధవిం గంపుఁగొవమదోయి.
రామా. ౫. ౭౫.

వ తటిల్లతవలె నిలుచున్న పుడమిపట్టికట్టెదుటఁ బుడమి బిట్టువిసి పటిల్లునఁ బగిలిన యప్పట్టున మహాభిలం బగునొక్క మహా బిలంబు గనుపట్టె ఉ. రా ౭. ౯౪.

౨. భూపుత్రుఁడు, అంగారకుఁడు. ౩ నరకాసురుఁడు.

పుడమిపుఁడు. మి. వి. (√పుడమి, సం. పృథివీ.) భూపుఁడు, రాజు.

చ. పుడమిపుఁడుండ ధరాధ్యుఁడును భూరి బలుండును శౌర్యవంతుఁడుగ్.
భా. సం. ౧౧. ౭౧౪.

పుడమిపుట్టు. వి. ౧ చెట్టు. ౨. సీత.

గీ. పుడమిపు ట్టగు లతమాన పూవుఁబోఁడి కొమ్మ పైఁదోడు మోకు భూజమ్ములార,

తోడు సీతయు వసుమం గాపాడం దరసి,
యఖిలశైశవలావణ్య యుగ నిలుబు.
రామా. ౫. ౨౪౪. శ. ర. పా.
పుడమిపుట్టువు. ముద్రి. పా.

పుడమిబొట్టియ. వి. (పుడమి + బొట్టియ) సీతా దేవి.

గీ. పుడమిబొట్టియ యత్తల కడరి మ్రొక్కి, తోడికోడండ్ర సంగడిచేడియలను, పెనరు దైవారం గౌఁగిటం జేర్చి జన్ని, గట్టు మాత్తైదువుల దద్ద గారవించె.
అచ్చ. రా. యు ౫౮౪.

పుడమిమగఁడు. వి. (పుడమి + మగఁడు) భూనాథుఁడు, రాజు

చ. పుడమిమగండ నీవడుగు పొం దయినన్ నిజకాంతచర్మమే, కదఁ దెగఁగోసినావొ యది కర్గొనెదన్... చెన్న. ౪. ౬౪

పుడమిమోపరి. వి. (పుడమి + మోపరి) పుడమి దాల్పు, శేషుఁడు.

సీ. పుడమిమోపరి పాఁపఁదగగుంపుల సొంపు విడి పెంపు ..పెంపు పెంప.
సమీర ౩. ౯౮.

పుడమిఱేఁడు. వి (పుడమి + ఱేఁడు) భూపతి, రాజు.

ఉ. చెప్పలు వాల్ప కప్పుడమిఱేనిమనోహర మూర్తి నిచ్చలుం, దప్పక చూచి
సైష ౧. ౭౫.

గీ. పొగడికలఁ జెందు గొప్పదు నప్పుడమిఱేఁడు
నీలా ౧. ౪౨.

పుడమివేల్పు (లుపు). వి (పుడమి + వేల్పు) భూదేవుఁడు, బ్రాహ్మణుఁడు.

సీ. సీతల్లి లచ్చమ్మ చే సంతసిల నోరములు పెట్టఁ బుడమివేల్పులకు పెల్ల.
అచ్చ. రా. బాల. ౧౫.

గీ. ఇప్పు డమితాగ్రహంబున చేసకేని, యప్పు డమివేల్పుగోలముగా రండి రేక, పెలి గిలి యటంచు నున్నారు విప్రపాదు, పెలిఁ బ్రకాశింపు నామది విలసినట్లు.
పరమ. ౨. ౧౩౬.

(ఇప్పుడమివేల్పుకోలమువారు = ఈ బ్రాహ్మణ వంశమువారు)

పుడమీశుఁడు. మి. వి (√పుడమి) సం పృథివీశః రాజు, పుడమిఱేఁడు.

ద్వి. పుడమీశ విూధనంబునకుఁ జే పొఁప.
బస. పు. ౩. ౨౪. పం.

క. పుడమీశ సత్యవాక్యము, నడపుము...
సకల ౨ ఆ.

ఇట్లు. పుడమీశ్వరుఁడు. (శ. ర.)

పుడి(ణి)ఁకరించు. స. క్రి (√పుడుఁకు) ౧. కొంచె ముగా ఇచ్చు; ఇచ్చు ౨ (సన్నిపాతదోషముచే క్రొళ్ళకొనలతో వస్త్రాదులను) పీఁకుకొను. (శ. ర.)
జ పుడికిరింత.

పుడి(ణి)కిరింత. వి (√పుడికిరించు) పుడికిరిం చుట, కొంచెముగా ఇచ్చుట; ఈవిదానము.

సీ ..దాన మాఁ జాగము పెట్టొనఁ గీగి యీవి.
గీ పుడికిరింత పుడిగ తేగము పుడుఁ కనఁగ.
ఆం. భా. ౨. ౧౬౨.

పుడి(ణి)కిలి. వి. (√పుడుకు) (అయిదు వ్రేళ్ళతో) గ్రహించుట, తీసికొనుట.

క. మానక నిను దూషించుచు, మానిని విను ముద్దఁ జేసి మన్నగొనంగా, నానాటికి నానీచుల,చే నది యంతయునుఁ బోవుఁ జెడి పుడికిళ్ళన్.
భోజరా. ౩. ౯౦

సీ. మఱపించి రొల్ల నిమర్మంబు అంటుచోఁ బుడికిళ్ళ నెలవులు పుడికిళ్ళైచి.
కవిక. ౩. ౨౨౭.

బ. బాలక్రీడా విశేషము.

గీ. మఱియుఁ బుడిశిళ్లు పెండలుగా మనసువచ్చు, నాట లన్నియుఁ దోడితో యవ్వలులఁ గూడి, పడుచుతనమున వేడుక పడుచు నాడు.

దశా. ౭ ౭౧.

సీ. బొమ్మల పెండ్లిండ్లు బువ్వపుఁబంతులు పుడిశిళ్లు పొట్టుక్కొ బొమ్మరిండ్లు, గుజుగుజ రేకులు గొబ్బిళ్లు నీగి బుడిశిళ్లు. హంస. ౫. ౧౫౫.

పుడిగ=పుదుకు. వి దానము, ఈవి

సీ ..దానవరా...గీ. పుడిశిరింతపుడిగ లేగముపుడు కనఁగ. . అం. భా. ౨. ౧౪౨.

పుడిసిలి. వి దే (బ. పుడిసిలులు, పుడిసిళులు, పుడిసిళ్లు.) ద్రవ్యమంచి దొప్పవలె కుదియఁ బెట్టిన అఱచేయి, చులుకము.

ద్వి. పిడికిట నడఁగునే పేర్చుకాలాగ్ని, పుడిసిట నడఁగునే పొంగారుజలధి.

రం. రా. యు. ౨౯౩. పా. ౨౯ పం.

సీ. ఈ జగజ్జాలంబు నోదకము చేసి చెల్లఁ గ్రోలుడుఁ బుడిసిళ్లఁ బట్టి. ప్రబోధ. 3. ౩౯.

సీ...పెట్టడఁచెఁ గాడ, గీ. యతఁడు పుడిసెఁడు నీరవ... భార. అశ్వ. ౧. ౭౪.

గీ.. పుడిసిలి యన, భాపిలు నికుబ్జచతురంగుళీ సమాఖ్య. అం. భా. ౨. ౧౪౦.

జ. పుడిసిలించు, పుడిసిరింత.

పుడిసిలించే. స. క్రి. (√పుడిసిలి.)పుడిసిటఁబట్టు.

చ...చండదిశాగజదండకాండముల్, విజురుగా వారిధుల్ పుడిసిలించుగా మందర మంగు టంబునన్, జేఱుముడాకే...

భార. అర. ౨. ౧౦౪.

ఓ...శాంతశాంతములు శేగు,రింపఁ గోపంబు చెనుట వర్షింప హాస్తమున వియద్గంగనలి లంబు పుడిసిలించి, వరాహ. ౧౦. ౬౫.

జః పుడిసిలింత.

పుడిసిలింత. వి. (√పుడిసిలించే) పుడిసిలించుట, పుడిసిటఁబట్టుట. (శ. ర.)

పుడుఁకులు=పుఱుఁకులు. వి. బ. భక్ష్య విశేషము.

వ పుడుఁకులు నడుకులు ..కాశీ. ౩. ౧౭౫.
(బుడుకులు...శ. ర. పా.)

పుడుక. వి. (√పుడుకు) ౧. తృణకాండము; సన్ననిపుల్ల.

చ. కలహము పెట్టికొంట పుడుకల్ సుఱు మాడుట పెక్కు వాక్యముల్, పలుకుట. . పెల్లలునలికే సికొంటకుశలత్వతిరిక్తము శల్ల వారికి. సిద్ధేశ, 3. ఆ. (చి. వి.)

గీ...పుల్ల, పుడుక యనఁగను దృణకాండము చను . అం. భా. ౨. ౪౬.

(అం భా. లోను కొన్నిముద్రితప్రతులలోను ఈపదము అన్యార్థ్యముగా నున్నను,వ్యుత్పత్తిని బట్టియు, చి వి. శ. ర. మతములనుబట్టియు ఈన్యార్థ్య మనుట యుక్తము.నిర్ధారకప్రయోగ ములు కాన రాలేదు.)

ఉదా. చీపురుపుడుక,పూరిపుడుక, మొ.)

౨ సమిధ,కట్టెపుల్ల.

గీ. అమరపతినందనుఁడు పాద వడఁగి చనిన, ననురిమాయయు నడిపోయె నట్ల కాన్క,యుదరి దరికొని మండుతీవ్రానలంబు,పుడక లెడగల్గ నైచినఁ బొనుఁగునదడె. నిర్వ. ౬. ౧౧౦.

గీ. అగ్గి రవులించి యావాలు గుగ్గిలంబు,కడిపుడు కలు కానుగచిదుగులు...

అచ్చ. రా. యు. ౪౩౭.

3. పుల్లవలె నుండి పట్టుకొని త్రిప్పుట కుపయో గించురాట్నముయొక్క అవయవవిశేషము.

సీ. పుడుకఁ ద్రిప్పుడురయంబునఁ దైఁట జాఱుచో మిసుకుసుబ్బులు తఱ కృతి రవింప. కుశ. ౨. ౪౨౧.

—ముక్కుపుడుక = స్త్రీ. నాసాభరణవిశేషము. (గ్రా. వా.)

—పుడుకకుఁ గొఱగాదు = పూరిపుడుక పాటిదైన నుపయోగపడనిది.

క. పొదవుడు జిక్కఁ దనంబును, గడుఁబల మైనట్టి రొమ్ములుఁ గలిగియుఁ గలకు జడబుద్ధి యయ్యె నేనియుఁ, బుడుకకుఁ గొఱగాదు వానిపుట్టువ దేలా. వా. పంచ. ౨. ౨౨౬.

(పట్టి పనికిమాలినది. అని తాత్పర్యము.)

—పుడుకవిఱుచు = కొండెములు చెప్పి మనసు విఱుచు.

తే. అని చెలి పుడుకలు విఱిచినఁ, గనుఁగొని యది క్రొత్తగుమ్మ గావున మన సొగ్గిన నదియును నేనొక్కనిఁ, గొని వచ్చెద నూరిబైటి పడికి కదలి సనుచున్. శుక. ౧ ౪౪౨.

ద్వి. పుడుకలు విఱిచి రేపును మాపు వచ్చి
ద్వి. పరమ. 3. ౨౭౦. పా. ౫. పం.

తనకొలఁదిపుడుక లేఱు = తనస్థితికిఁదగిన ప్రసంగము చేయు.

క. తఱుసంటి దన్ను నెదిరిని, నెఱుఁగఁడు దన కొలఁదిపుడుక లేఱఁడు ..
కు. సం. ౪. ౯౭౦.

సా:—ప్రజ్ఞయు పుట్టినబుద్ధి పుడుకలతోఁ గాని పోదు = సహజమైనబుద్ధి చచ్చువఱకుండును.

పుడుకబావిలి. వి. (పుడుక + బావిలి.) స్త్రీ. కర్ణభూషావిశేషము. (శ. ర.)

పుదు(ఱు)కు. స. క్రి. ౧. (వాత్సల్యముచేతఁ గాని మోహముచేతఁ గాని చేతివ్రేళ్లతో పట్టుకొను.

ద్వి. చిప్పకూఁకటి దువ్వి చెక్కిలి పుదికి, తప్పక చెక్కుంతతదళ్ళ చుంబించి.
రంగా. బాల. ౭౪. పా. ౯. పం.

సీ. కలికిరై ముద్దాడఁ గాఁగిట జేర్చుచుఁ బోఁడి కుచములు పుదికిపుదికి.
భాగ. ౧౦. ఉ. ౬౯౨.

చ ..పిఱుందునఁ గే లమర్చుఁ జెక్కిలి పుణుకఁజు గవుంగిటను గీల్కొలుపున్...
యయా. ౫. ౧౨౫.

౨. పట్టు, పిసుకు.

వ. భూసురుం జేరి లోకరక్షణప్రశస్తంబైన హస్తంబున నతనియడుగులు పుదుకుచు మెల్లన నిట్లనియె. భాగ. ౧౦. పూ. ౧౬౯౭.

సీ. మెఱుఁగసంటులవంటి చిఱుఁదొడల్ పుదికిన నంగంబు పులకించునట్టివేళ. శుక. ౧. ౨౧౧.

సీ నడుము పట్టెద నంచు సాధుని చిఱుతొడల్ పుదికిన ఛీ యనిపారలునవల.
హంస 3 ౨౦౧.

3. (క. పుదుకు) నిమురు, తడవు.

ద్వి పేలలు పుదుకుచు నిగిడినపగల, వాలుఁ గన్నుల నీరు వఱదలై పాఱ
ద్వి. పారిశ్చ. ఉ. ౧౯౪౬. పం

క. తొలిజోడి తూయ శిష్యులఁ, దెలుపుచు గాక ముఁడు నదికి దిగ్గన నరిగెన్, బలభేదియుఁ గొనఁ జీకటిఁ, బొలతుకయిలు సొచ్చి మేను పుణుకఁగ నదియున్. పద్మ. 3 3౧.

చ. కరమున రొమ్ము పుణ్కి శివుఁ గానక తోచక గతాసుఁడై ధరన్, దొరగినఁ గాంచి భీతిలుచు... చెన్న. 3. 3౨౫.

౪. చిదుము, త్రుంచు.

క. ఏకేవము ధరియించిన, నాకేవము ... నందమై యద్ధాత్రి, దేవుఁడు పెట్టునఁ బుడికిన, భావంబున నుండు రూపు ప్రాయము కలిమిన్. కాశీ. ౪. ౨3౨.

సీ. కాకోదరస్వామి కంఠ కాళంబులు పుదుకు దుకొ కొక్కఱాఁటలాగు.
రాజ. ఉ. ౨. ౫౪.

క. కలుషించి విరించిభుజ,మ్ములు ద్రొక్కి తదూ
ర్ధ్వశిరము పుడికెఁ గరరుహాం,చలమునఁ...
వరాహ. ౧౨. ౩.

౫. (చిన్ని పాతకోకవస్త్రాదులను ప్రోక్కోనలతో) పీకుకొను. (ఈయర్థమున ఆత్మనే పదరూపముతోనే యుండును)

ఉదా:—సంధిరొుత్తి వాఁగు ఒడలు పుడుకుకొనుచున్నాఁడు)

౬. కొంచెముగా గ్రహించు.

గీ. పుట్టలిసుమంత లిదనిదఁ బోదలు కొటేఁగి,
పుడుకఁ బుడుకంగఁ గాటుక పోకఁ జూచి,
విత్తసముపార్జనవ్యయవృత్తులందుఁ, జిత్త
మిడికవర్తకునకుఁ జేటు గలదె
విక్ర. ౨ ౧౪౦.

౭. ఇచ్చు,దానముచేయు.

క. అడిగెడువారలు మునుమయి,పుడికెడువాఁ
డొకఁడు లేక పురుషాల్పతయై,పడఁతులు
తఱచై కులములు,సెడి యన్యులు ప్రబలి
జగము శిథిలత నొందెన్
హరి ఉ ౯ ౪౧

గీ. భూమిసురులకు నింతైనఁ బుణుక నోప,బిడ్డ
లకుఁ బెట్టి యింకనైనఁ బెంప వలయు,
నెవ్వరైనను మనకు ము న్నిచ్చిరయ్య,యూ
రకేయుండు మింటిలో నోపవేని.
కేవ. ౧ ౯౪ దశకు ౫. ౧౪.

వి. ౧. ఈవి,దానము

సీ. దాన మాఁ బాగము పెట్టొసఁ గిగి యీవి,
పుడుకురింత పుడిగ తేగము పుడు కనఁగ.
ఆం ధ్రా. ౨. ౧౪.౨.

౨. కానుక,బహుమానము.

ఆ... మేల్మి,రతనముల దనర్చురవణమ్ములను బట్టుఁ
బుట్టములను మిగులఁ బుడుకు లంది.
నీలా. ౨. ౫.

క. పుడ్కుటలకొల కప్పదు గడు,బిడియడి యిడు
కొని కడించిచేదబములతో,వడివడి వెలవెలఁ
దుల వెం,బడి వడకెంచిరి పొరిఁబొరిఁ
బ్రాయపుఁబోఁజాఁగుల్.
అచ్చ రా. అయో. ౧౪.

—పుడి(ది)కిపుచ్చుకొను = పూర్ణముగా
గ్రహించు

క ఇలకేఁడు కొనకకమద,కులనై పుణి పుణికి
పుచ్చుకొనిరొు మురారీ. బహు. ౧ ౧౨౦.

సీ ఎగుబుజంబులవాఁడు మృగరాజమధ్యంబు
పుడికి పుచ్చుకొనుచెన్నడుమువాఁడు
విజ వి ౨ ౧౬౪.

(ఇట ఔపమ్యద్యోతకము)

జ' పుడికిరించు, పుడికిరింత, పుడికిలి, పుడుక,
పుడుకబావిలి, పుడుకుఁగల్లు, పుడుకుఁజెట్టు,
పుడుకుఁదొడుకు, పుడుకుఁబని, పుడుకుబాన,
పుడుకుమ్రాను.

పుడుకుఁగల్లు. వి (పుడుకు + కల్లు) ఈవుల
తాయి,చింతామణి

గీ పుడుకుఁగల్లలజెట్టికై పాదమినట్టి,మెట్టవా
ల్పిట్టరాకునిదిట్టకేల్పు,క్రచ్చు లొడఁగూర్చి
మము నిచ్చఁ గాచుఁగాక
అచ్చ. రా. బాల. ౭.

పుడుకుఁజెట్టు. వి (పుడుకు+చెట్టు.) కోర్కుల
నిచ్చుచెట్టు,కల్పవృక్షము.

సీ. చుట్టుఁగైదువుటోడు గట్టులరొుకిమీనిఁ
బుడుకుదొడుకు మఱి పుడుకుఁజెట్టు.

గీ గబ్బు...రామభూభుజుని యశము.
రామ. ౨౧౩.

సీ. దుగతిగకొంగములజగజెట్టితోఁబుట్టు పొగడు
వారల పట్టుపుడుకుఁజెట్టు.
అచ్చ. రా. బాల ౪.

పుదుకుఁదోఁడుకు. వి. (పుదుకు + తోఁడుకు.) కామధేనువు.

ఆ. పిన్నకోరియశము పెన్నుకేకాకాళి, విన్న
వాకఁబలుకువెలఁదిఁ బుదుకుఁ, దోఁడుకు
దక్కఁగొని వాదలిచూపాదయని, మేటితేజఁ
బోలు దీటులేమి. రామ ౧౯౪

క. ఉదుకా విడ కున్నది మది,పదుకా మిదు
కంగ నుఱక పఱవం జనుకోఁడుకా నదు
కానల కిటు, దుదుకా నాపాలిపుదుకుఁ
దోఁడుకా నీకుఁ అచ్చ రా అయో ౯౨

పుదుకుఁబసి. వి (√పుదుకు). కామధేనువు

సీ. పచ్చలగనులపైఁ బసిమి పచ్చిక యంచు వడి
మేయ వచ్చినపుదుకుఁబసులు
యయా. ౨ ౩౫

పుదుకుబాన. వి (పుదుకు+బాన) అమృతకలశము, సుధాకుంభము.

చ. కమలనిభాస్య యోర్తు చషకంబున మద్యము
నిండఁ బోసి యిం,ద మనుచు నొక్క
చంద్రముఖిఁ దార్కొని యిచ్చిన వారి
వక్త్రము, గ్మము ప్రతిబింబముల్ దనరెఁ
గంజసుధాకరు లబ్జసామలా,భములకుఁ బోరు
చుస్ బుదుకుబానకు నందు మునింగిగో
యనఁ వి. పు ౧ ౪౭

పుదుకుమ్రాను. వి (పుదుకు+మ్రాను కామితార్థమునిచ్చుచెట్టు) కల్పవృక్షము

సీ. వేల్పురాయఁడు బత్తి వెలయఁ బుత్తెంచి
నపుదుకుమ్రాన్వలితావిపూవుటెత్తులు .
అచ్చ రా. అర. ౫౯

గీ. కొండవీ డేలు వేలుపుఁగూడి పాల, కదలి
నడుచక్కి బలుమానికములదీవిఁ, బుదుకు
మ్రాఁకులు మాకెల్లఁ బొదలి పొదలు, కడిమి
పూఁదోఁటలో నాడుగరితఁ దలఁతు.
అచ్చ. రా. బాల. ౨.

పుణుఁకులు=పుదుఁకులు. (శ. ర)

పుణుకు. వి. మత్స్యగ్రహణ సాధనము.

గీ. ఉంటగాలంబు తెర దీము లుసురుగాల,
మెుసుకు గోరక పుణుకు సొక్కు లెసఁగు
చుండు హంస ౪. ౧౭౪.

పుణ్య. సం వి ఆ స్త్రీ ౧ గంగానది.
౨ అర్ఘ్యము.

పుణ్యకము. సం వి అ న పుణ్యముకొఱకయిన ఉపవాసాగివ్రతము

పుణ్యకర్మము. సం విశ (న. అ. న న) ధర్మకర్మముతోఁగూడినది వి న న ధర్మకార్యము, సత్కార్యము

పుణ్యకాలము. సం వి అ పుం శుభకరమగు కాలము.

పుణ్యకీర్తనము. సం వి అ న పురాణాదులను జదువుట, పుణ్యవిషయములను చెప్పుట

పుణ్యకీర్తి. సం విశ ఇ ఎవనిని గీర్తింపఁగా పుణ్యము గలుగునో యట్టివాఁడు
వి. ఇ. స్త్రీ పుణ్యమును గలిగించునట్టి కీర్తి

పుణ్యకృత్తు. సం విశ. (త్) పుణ్యమును (ధర్మమును) చేసినవాఁడు

పుణ్యకృత్యము. సం. వి. అ న. పుణ్యమును గలిగించునట్టి కార్యము

పుణ్యక్షేత్రము. సం వి అ న. పవిత్రభూమి.

పుణ్యగంధము. వి అ. పుం. చంపకము, సంపెంగ.

పుణ్యగంధి. సం. విశ. (ఇ.) శుభావహగంధ దేశముతోఁ గూడినది ఇంచుక శుభావహమైనది.

పుణ్యగంధికము. సం. వి. అ. న. తెల్లతామర పూవు, పుండరీకము. (వై. ని.)

పుణ్యజనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ౧. రాక్షసుఁడు, ౨ యక్షుఁడు, ౩ సజ్జనుఁడు. ౪. ఐ. ప్రాచేతసపుత్రులు (వీరు పదుండ్రు)

పుణ్యజనేశ్వరుఁడు. సం. వి. అ పుం కుబేరుఁడు, జక్కులరేఁడు.

పుణ్యతీర్థము. సం. వి. అ. న పవిత్ర మగు తీర్థము

పుణ్యతృణము. సం వి అ. న శ్వేతకుశము, తెల్లదర్భ శ.

పుణ్యదర్శనము. సం విణ (అ. ఆ. అ) ౧. పావన మైనదర్శనము గలది (దేవప్రతిమాది) ౨ అందమైనది

వి అ. పుం. చాషపక్షి, పాలపిట్ట

న పుణ్యక్షేత్రాదులను దర్శించుట.

పుణ్యఫలము. సం వి అ న పుణ్యముయొక్క ఫలితము, పుణ్యరూపమగుఫలము వి అ పుం లక్ష్మికి నావాసమగు వనభేదము (వాచ)

పుణ్యభాక్కు. సం వి ఇ (జ్) పుం. పుణ్యమును బొందినవాఁడు.

పుణ్యభూమి. సం వి ఇ స్త్రీ ఆర్యావర్త దేశము.

పుణ్యము. సం. విణ అ. ఆ అ ౧. సుకృతము గలది, శుభాదృష్టమగు ధర్మము గలది ౨. శోభన కర్మముతోఁగూడినది. ౩. పావనము, పవిత్రము. ౪. సుందరము, మనోజ్ఞము, ౫. సుగంధి, మంచి వాసనగలది. వి. అ. న ౧. శుభాదృష్టము, ధర్మము ౨ సుకృతము, సత్కర్మము, ౩ పవిత్రత, ౪. పశువులు నీరుత్రాగుతొట్టి, ౫. భర్తృప్రేమము కానపాగుటకు పుత్రుఁడు కలుగుటకును భార్య చేయువ్రతము కొందలగు కర్మవిశేషము. (జ్యోతి) ౬. లగ్నమునకుఁ దొమ్మిదవ స్థానము ౭. వర్షాకాలికమగు సహామభేదము, ౮. బంగారు. ౯. నీరు, జలము. ౧౦. పూర్వ (వై. ని) ౧౧. ఆకాశము (శ. ని) ౧౨. మేష కర్కట తులామకరములను రాసులలో నొకటి.

పుణ్యయోగము. సం. వి. అ. పుం. పూర్వకృత పుణ్యఫలమును బొందుట.

పుణ్యలోకము. సం. వి. అ. పుం. ౧. పుణ్యముచేఁ బొందఁదగులోకము, (చంద్రలోకాది.) ౨. ధర్మిష్ఠజనము.

పుణ్యవంతుఁడు. సం. విణ. (త్. తీ త్) ౧ సుకృతము గలవాఁడు. ౨. భాగ్యవంతుఁడు, మంచి యదృష్టముగలవాఁడు. ౩. సుందరుఁడు. మనోజ్ఞుఁడు.

పుణ్యశ్లోకుఁడు. సం. విణ (అ. ఆ అ) పుణ్యము కలిగించుకీర్తిగలవాఁడు. ౨. పుణ్యచరితగలవాఁడు. ౩ ప్రియంవదుఁడు

పుణ్యసహామము. సం వి. అ. న. (జ్యోతి) సహామభేదము (వాచ)

పుణ్యసాగరము. సం. వి అ. న. పుష్కరము. పుష్కరమూలము. శ. (రా. ని)

పుణ్యస్థానము. సం. వి. అ న. పుణ్యక్షేత్రము. పుణ్యమునుగలిగించు స్థానవిశేషము. ౨. (జ్యోతి) లగ్నమునకు తొమ్మిదవస్థానము.

పుణ్యాత్ముఁడు. సం. విణ. (న్. ఆ, న్. న్) పుణ్యస్వభావుఁడు. పుణ్యస్వరూపుఁడు.

పుణ్యాహము. సం వి. అ. న. పుణ్యదినము.

పుణ్యాహవాచనము. సం. వి. అ. న. దైవాది కర్మ ప్రారంభమునందు మంగళార్థము చేయు శుభకర్మము.

పుతపుత. వి. తహతహను బాధను తెలుపుటయందగుననుకరణము.

(చూ: పుతపుతమను, పుతపుతపోవు.)

జః పుతపుతమను, పుతపుతపోవు.

పుతపుతమను. అ. క్రి. (పుతపుత + అను.)
౧. తహతహపడు, తమకించు.

క. మునినాథ పురోడాశం,బునకుం గడువాఁచి నోరు పుతపుతమనఁగా, నిను వేఁడెద యజ్ఞములకుఁ, జని యింపుగ దాఁచి తెచ్చి చవి చూపఁగదే. వి పు. ౬ ౧౬౫

౨. నొచ్చు,బాధనొందు.

చ. ప్రతిదినకేళలంఘనపురాయిడి సెట్టనఁబట్ట గట్టి పైఁ, బుతపుతమంచు నున్నకుఱుబోడ తలన్ ధరియింప నోడియన్ సతముగ సొమ్ము గాన నిడఁ జాలవుగా శిఖపింఛవల్లి సా, గతమతధుర్యదానిఁ గటిఁ గట్టుము పుట్టము మిన్న కేటికిన్ పాండు. ౨. ౬౪.

(వ్యవ) ఆమాట విన్నది మొదలు నామనసు పుతపుతమను చున్నది

పుతపుతవోవు. అ క్రి (పుతపుత + పోవు.)
౧ తహతహపడు, తమకించు.

చ. అతులితభావగర్భితము లైన మృదూక్తులచేతఁ గరిగిక, బుతపుతవోవు చున్ననృపపుంగవు చిత్త మెఱింగి.. వి క్ర ౪ ౨౨౧.

౨ నొచ్చు,బాధనొందు

గీ ఎంత చేసిన నంతంత లెక్క లైన,బలముఁ జలమును జూప కాంథవరుజావ, రుండు రుక్మిణీపరు జ్వరరోగరాజు, భుజము లద్ధతిఁ బుతపుతపోవఁ గిఱుచి, ఉ హరి ౬. ౧౦౪

(శ. ర పా పుతపుతఁబోవ ముద్రి పా)

పుతిక. వి బిచ్చము.

సీ. జక్కరక్లిడ చౌవంచకోలములు పుతిక బోనమ్మ అచ్చ రా. యు. ౫౯౫. (ప్రయోగాంతరము కనఁబడలేదు)

పుత్త. వి. (సం. పృష్ఠమ్. ప్రా. పుట్ఠ.) పృష్ఠము (శ. ర.)

పుత్తడి¹. (౧) వి. (క. పుత్తళి. తు. పుత్తలి.) బంగారము.

చ .తమ్మికెం, పులు గదియించినట్టిజిగిపుత్తడి ముక్కలిపీఁటమీఁద .. నీలా. ౧ ౬౧

ఉ పెండ్లికొమార్తెఁ జేయఁ దని పెద్దలు బల్కమిటారితక్కువూఁ, బోండ్లు నృపాలపుత్రికను బుత్తళిమేల్జిగిపీఁట నుంచి...
కృష్ణ ౪ ౩౫ ద్వి శ. పా ౧ ౧౯౬. పం.

జ. పుత్తడిపొలదిండి, పుత్తడిబొమ్మ

పుత్తడి². వి (సం పుత్తలీ. క పుత్తలికె) వస్త్రదంత కాష్ఠాదులచేఁ జేయఁబడిన బొమ్మ, పాంచాలిక

మ పురుషాకారముతోడ నున్న శిఖియో పుంస్త్వంబు లేదో యి దే,తరువో పుత్తడి రూపొ చిత్తము ను జైతన్యంబు శూన్యంబు బోకో, విరసత్వంబులప్రోవొ నిర్భరకళా విజ్ఞానసర్వస్వమో, యను దీచందమ నంగ నిల్చె ధృతియం దస్పందమందస్థితిన్
నృసిం. ౨ ౭౭.

చదువుపుత్తడి = విద్యామయమగుబొమ్మ, సరస్వతీదేవి

ఉ పుక్కిటియోపరిం జదువుపుత్తడి హత్తిన పెద్ద సైన మ్రోగొ క్కొకపేళ పాటవము నొందమిఁ జందినఁ జక్కఁబెట్టువా రు...
పాండు. ౫ ౨౧౭.

పుత్తడికాసు. వి. మత్స్యవిశేషము.

సీ. వాలుగు మువదొమ్మ పల్లికతట్ట పుత్తడికాసు పూమీసు కడిసెలంబు. హంస ౪. ౧౭౩.

పుత్తడిపొలదిండి. వి (√పుత్తడి¹) హిరణ్యాక్షుఁడు.

సీ. పుత్తడిపొలదిండి గొత్తు రేనవలాలఁ గన్నబాలెంతకుఁ గాపుబొట్టు. చంద్రా. ౩. ౧౦౧.

పుత్తడిబొమ్మ. వి. (√పుత్తడి¹) ౧ బంగారు బొమ్మ,సువర్ణవిగ్రహము.

వ...శ్రోత్రోత్సవుంగుచ్చా,డప్పున నడ నేర్చుచిత్తిరువు పోలిక పుత్తడిబొమ్మ భాతి మెర్పువానగతి తోడ మంగళగృహంబునకు గానిపోయి యచ్చట. పి. కళం. ౪. ౧౪౨.

క. చిత్తజమహాగ్ని కాంకల,నెత్తు దతిగి పన్నె రొయిక్కా నెంతయు నెమ్మో, నత్తరుణికి జను లందఱుఁ, బుత్తడిబొమ్మ యనుమాట బొం కేల యగుట ప్రభా. ౪ ౩౭

సీ ఎదఁదఁ గాఁపురపుఁబుత్తడిబొమ్మనిడువాలు గన్నులా యీవాలుగన్ను లరయ దశా ౧. ౧౬౪.

(బంగారు బొమ్మవంటి స్త్రీ అని భావము)

పుత్తలకము. సం. వి. అ. పుం కవాదులకుఁ బ్రతిమాత్రిగా పత్త్రాదులచే రచింపఁబడిన వస్తువిశేషము (చూ. పర్ణనరుఁడు)

పుత్తలము. సం. వి అ. పుం. విగ్రహము, వస్త్రు దంతకాష్ఠమృదాదులచేఁజేయఁబడినబొమ్మ

పుత్తళి. సం. వి ఈ. స్త్రీ. విగ్రహము, వస్త్రు దంతాకాష్ఠమృదాదులచేఁజేయఁబడినబొమ్మ.

పుత్తిక. సం. వి. అ స్త్రీ పెరయీఁగ, పతంగిక. ౨. చాపిక, మెట్టతోఁటకూర. ౯. ౩. చెద పురుగు. (విల్యమ్సు)

పుత్తెంచే. స. క్రి. (పుచ్చు+ తెంచు,స్వార్థమున. దీనికి "పుత్తేరఁ, పుత్తేఁ, పుత్తేరక, పుత్తేక, పుత్తేరఁడు, పుత్తేఁడు, పుత్తెమ్ము, పుత్తెండు." మొII రూపములగును.) పుచ్చు, పంపు, పోవఁ జేయు.

అ. భూతలేశ నన్నుఁ బుత్తెంచి రిప్పుడు... భార. ఆది. ౨. ౧౮౦.

వ...చోడగంగ్గదేవర తమ్ముణ్ణు ఊలగుయ్య వందపెమ్మాడియు బిరిదేవులు వల్లవమహాదేవులును శ్రీమద్దాక్షారామ భీమేశ్వర... పూజయందుల చందన కర్పూరములకు నిశే ద్యమునకు నా చంద్రార్కస్థాయి నడమునట్టి గంగగొణ్ణచోడశైరాగి యాణ్డారిచేతం బుత్తెంచిన మాట ఇరు... (ణ్డు) మాతలపం దగు పెలగాంజేరాని ..

ద. శా. ౪. ౧౧౭౬.

క ఆసవమున కని నీదుని,వాసమునకు దివ మలోఁ నవశ్యంబును నే, నానుదతిం బుత్తెంతు ని,జాసక్తి ఫలింపఁ గొఱలు మఖి మతశేఖర. భార. విరా. ౨. ౭౧.

గీ తెలివ యిన్నాళ్లు నడుగఁ బుత్తేఁడు నిన్ను, నరయనిది తప్పుగాదె .. సైమ. ౩. ౧౨౩.

ద్వి. ఏకత్క్షణంబున నెడపక నియతిఁ, జేకొని నీమేలు చెప్పి పుత్తెమ్ము.

రం. రా బాల. ౭౨ పా. ౧౫. పం.

మ...తిరిగెడుకా దవ్వై జరాసంధుఁ డి,ట్లని మిత్తెంబు నశింప నేమిటికి మీ రారాజ సాత్త్వపరా,ధునిఁ బుత్తెం డిట నస్మదీయ సమహోద్రోక్మీల లక్ష్యంబుగన్.

హరి. ఉ. ౧. ౧౧౧.

గీ. అతఁడు ప్రార్థించి పుత్తేర నరుగుదెంచెఁ, బొలఁతిచెంతకు నందుకుఁ బ్రౌఢ గ్రంథ.

శుక. ౨. ౬౫.

పుత్రంజీవకము. సం. వి. అ. పుం. పుత్రజీవక వృక్షము.

పుత్రిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. ౧. కూఁతురు, కన్య. ౨. పుత్తళి, బొమ్మ. ౩. యావకతూలము, లక్కదూది. ౪. పుత్రులు లేనివాఁడు ఎవతిని బుత్రికగాఁ దలంచుకొని దాని కడుపునఁ బుట్టిన కొడుకును దన వంశకరునిగా స్వీకరింపఁదలఁచునో యట్టి కన్య. ౫. స్వల్పార్థకము.

పుత్రకంద సం వి అ స్త్రీ లక్ష్మణా కందము ?

పుత్రకము సం వి అ పుం ౧ శరభము ౨ శైలభేదము ౩ వృక్షభేదము, ఉప్మొత్తె ? ౪ పతంగము ౫ బొమ్మ

శ్లో మన్దాకినీసైకతవేదికాభిస్సాకందుకైః కృత్రిమపుత్రకైశ్చ, రేమే ముహుర్మధ్యగతా సఖీనాం క్రీడారసం నిర్విశతీవ బాల్యే

సం కు సం ౧ ౨౯

పుత్రకామ్య సం వి అ స్త్రీ పుత్రులు కావలెనవెడి కోరికగలది పుత్రేప్సితం

పుత్రకుండు సం వి అ పుం అనుకంప్యజనుండు (ఇది ప్రేమ, అనుకంప మొదలగువానియందుం బ్రయుక్తము) ౨ పుత్రుండు,కొడుకు

పుత్రకృతకుండు సం వి అ పుం పుత్రుండుగాం బెంచుకొనంబడినవాండు

శ్లో యస్యాత్వయా వ్రణవిరోపణ మిఙ్గుదీనాం, తైలం న్యషిచ్యత ముఖే కుశసూచివిద్ధే, శ్యామాక ముష్టిపరివర్ధిత కోజహాతి, సాయం నపుత్రకృతకః పదవీం మృగస్తే శకుం ౪ ౧౪

పుత్రజీవము సం వి అ పుం పుత్రజీవిచెట్టు

పుత్రద సం వి అ స్త్రీ ౧ వంధ్యాకర్కోటకి ? ౨ లక్ష్మణాకందము ? ౩ గర్భధాత్రీ రూపము ?

పుత్రదాత్రి సం వి ఈ స్త్రీ మాళవదేశమందుం బ్రసిద్ధమగు లతావిశేషము ?

పుత్రభద్ర సం వి అ స్త్రీ బృహజ్జీవంతి ?

పుత్రశృంగి సం వి ఈ స్త్రీ జట్టుపు,అజశృంగి ?

పుత్రశ్రేణి సం వి ఈ స్త్రీ మూషికకర్ణి,ఎలుకచెవిచెట్టు

పుత్రి సం విశే (కా ఓ కా) పుత్రులుగలవాండు

పుత్రిక సం = పుత్రక (ఖడ్గపుత్రిక,అసిపుత్రిక, ఇం)

పుత్రిణి సం వి ఈ స్త్రీ బదనిక ?

పుత్రీయ సం వి అ స్త్రీ పుత్రుండు కావలెనని కోరిక

పుత్రుండు సం వి అ పుం ౧ కుమారుండు, కొడుకు (పుత్రులు పన్నిద్దఱు)

శ్లో ఔరసః క్షేత్రజశ్చైవ దత్తః కృత్రిమ ఏవ చ,గూఢోత్పన్నోపవిద్ధశ్చ దాయాదా బాంధవాశ్చ షట్,కానీనశ్చ సహోఢశ్చ క్రీతః పౌనర్భవ స్తథా స్వయందత్తశ్చశౌద్రశ్చషడ దాయాదబాంధవాః

మను ౯ అధ్యా ౧౫౯ ౧౬౦

పుత్రపౌత్రీణము సం విశే (అ ఆ అ) వంశపరంపరగా వచ్చినది

పుత్రి సం వి ఈ స్త్రీ ౧ కూంతురు ౨ దుర్గ ౩ వృక్షభేదము

పుత్త్రుండు సం = పుత్రుండు (ఇది ఏకతకారమును ద్వితకారముగూడ నగుటచే దీనితోం గూడిన సమాసములందు రెండురూపములను గ్రహించునది)

పుత్రేష్టి సం వి ఇ స్త్రీ పుత్రప్రాప్తికై చేసెడియిష్టి

పుదియ విశే (త పుదియ) అభినవము, క్రొత్తది ౨ పుదియబొట్టు

పుదియబొట్టు వి (పుదియ+బొట్టు) క్రొత్తబొట్టు, అప్పుడే పెట్టినబొట్టు

నీ కుదిరెల నెగసనం ద్రోచిన పుదియబొట్టురు ఫాలపట్టిక మల్లికల్ల భా రా అర ౨ ౧౨

పుద్గలము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ) ౧. సుందరాకారముగలది, ౨. రూపాదివిశిష్టమైనది. (ద్రవ్యము). వి. అ. పుం. ౧ పరమాణువు. ౨. (బౌద్ధమత ప్రసిద్ధముగు) ద్వ్యణుకాదిపదార్థ విశేషము. ౩. జీవుఁడు, ౪ దేహము. (వై ని)

పునరుక్తజన్మున్‌ఁడు. సం. వి క. పుం. ద్విజాతి

పునరుక్తము. సం. విశే (అ. ఆ అ.) ౧. మరల చెప్పఁబడినది. (అర్థము,లేక,శబ్దము) ౨ అత్యధికము,పైపెచ్చు వి అ న ౧ మరల చెప్పుట. ౨ (అలం) శబ్దార్థదోషములలో నొకటి.

పునరుక్తవదాభాసము. సం. వి. అ పుం. ఒక శబ్దాలంకారభేదము.

శ్లో॥ యత్రార్థః ప్రముఖేకించిత్ భాసతేపునరుక్తవత్, పునరుక్తవదాభాసోఽలంకారస్సస తాంమతః. (ప్రతాపరుద్రీయము.)

పునరుక్తి. సం వి. ఇ స్త్రీ. మరలఁజెప్పుట, వ్యర్థముగా మరలఁజెప్పుట

పునరుత్పత్తి. సం వి ఇ స్త్రీ. ౧ మరలఁ బుట్టుట ; పునర్జన్మము, అసత్యము (వాచ)

పునరూఢ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (మరలఁ పెండ్లాడఁబడినది) మరలఁ పెండ్లియైనది

పునర్జన్మము. సం వి క. న మరలఁ బుట్టుట, జన్మాంతరమెత్తుట

పునర్నవ. సం వి ఆ స్త్రీ. గలిజేరు తీ.

పునర్ణవము. సం వి. అ పుం. గోరు

పునర్భవము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ) మరలఁ బుట్టినది. వి. అ. పుం. ౧. సంసారము. ౨. గోరు.

పునర్భవి. సం. వి. క. పుం. జీవాత్మ. (అ. ని.)

పునర్భువు. సం. వి. ఊ. స్త్రీ. ౧. మారు మనువుది. దిధిషువు.

పునర్యువ. స వి క. పుం. చంద్రుఁడు. (వై.ని)

పునర్వత్సము. సం. వి. అ పుం. పాలు కుడుపు తప్పి మరలఁ పాలు కుడువఁ దొడంగిన దూడ. (విల్యమ్సు).

పునర్వసువు. సం వి ఉ పుం ౧ ఒక నక్షత్రము (ఈ యర్థమున సంస్కృతమున నిత్య ద్వివచనాంతము)

సీ. ఒకచోఁ బునర్వసు పూఁగ వృక్షముకొమ్మ నుడివడ్డ ముత్యాలజోఁగుపోలె.

కాశీ. ౧. ౧౩౮.

౨ విష్ణువు ౩ శివుఁడు ౪ కాత్యాయన ముని ౫ ఒకానొక లోకము

పునశ్చరణము. సం వి అ న. మంత్రము యొక్క పునః పునః పఠనము

పునస్సంధానము. సం వి అ న ౧. మరలఁ గూడుట ౨ విచ్ఛిన్నమైపోయిన అగ్నిని మరల హోమకుండమునందుఁ గూర్చుట

పునాది. వి ౧ బలమునకై గోడ కడుగున భూమిలో లోఁతుగాఁ ద్రవ్వి పెట్టెడుగోడ, మూలబంధము (శ. ర)

(వ్యవ) నాలుగు దినములలో ఆ మేడ పునాదులు లేచును

౨. బలమునకై లోఁతునుండి గోడ కట్టుటకు భూమిలోఁ ద్రవ్వు పల్లము.

(వ్యవ) ఆ మేడకు మిక్కిలి లోఁతుగాఁ బునాదులు తీసినారు

౩. ఆధారము,మూలకారణము.

(వ్యవ) అతనియైశ్వర్యమునకుఁ బునాది అయుద్యోగమే.

పునాసలు. వి. బ. (సం. పునర్వసుః.) సూర్యుఁడు పునర్వసునక్షత్రమునం దుండునపుడు చల్లిన రాగులు లోనగుధాన్యములు

మ... కఁ పుగుబ్బెతలపెన్గుబ్బల్ పునాసల్వోలెన్, బిసికిళ్లుం బిసికిళ్లు పోలికల కల్పించె న్నభస్యంబునన్. ఆము. ౪. ౧౩౩.

పునుఁగు(ఁగ్గు). వి. గంధమార్జాలమువలనఁ గల్గు నొకవిధ మగుసుగంధద్రవ్యము.

చ. ఘనగళశంపఁ గంచ మిడి కాటుకఁ దీర్చి పునుం గినోమ్మఁ దట్టినది యలంది...
ఆము. ౨. ౧౭.

మ. బురుసాకోకలు తైలకోళ్లు సవరంబుల్ పున్గుజవ్వాజి కస్తురియుక్ గుంకుమసర్వ వస్తువులు భృత్యుల్ గొంచు వెన్వెంట రా.. ఉ. హరిశ్చ ౪ ౧౭.

ద్వి. క్రొత్తకస్తూరి పున్గు గూర్చిన మంచి, మెత్తని గంధంబు మెయి నిండఁ బూసి.
ద్వి. నల ౧ ౪౪౯ పం.

జః పునుఁగుదావులు, పునుఁగుచట్టము, పునుఁగు పిల్లి పునుఁగు రాజనములు

పునుఁగుఁదావులు. వి. బ. (√పునుఁగు వృత్తి యం దేకవచనము) పునుఁగువాసనగల శాలిధాన్య విశేషము

వ. .కూటికుప్పలు కాటుసంపెఁగలు కందర్ప భోగులు గజపతిలాగీలు బొందడీలు పునుఁగుఁ దావులు తేనెతోలలు మోసనాలు...
ప్రబంధ. ౧౧౭

మ. పునుఁగుందావినవోదనంబు మిరియంపుం బొళ్లతోఁజట్టి చుయ్యనునా దాలనికూర గుంపు ముకుమం దై యోర్చునానం జగు, ర్కొ[illegible]నుమచ్చట్టను పాయసాన్నములు నూరుం గాయలున్ జే సురుక్కనుసేయుం బెఱు పాలవెల్లువగ నాహారం బిడు న్నిత్యమున్.
ఆము. ౧. ౮౭.

పునుఁగుచేట్టము. వి. (పునుఁగు+చట్టము.) పునుఁగుపిల్లి శరీరములో పునుఁగుండునట్టికోశము, పిల్లి గడ్డ.

చ. కెదురులముత్తెముల్ కెలలవిండ్లు జవాది పునుంగు చట్టముల్ ..మొదలగు కానుకల్ నృపతిముందట నుంచి జోహారొనర్చుచున్.
ఉ. రా. ౪ ౩౮౮

సీ పునుఁగుచట్టంబులు పునుఁగుకత్తి జవాజి కస్తురియును బచ్చకప్పురంబు
శుక. ౧. ౧౫౪.

పునుఁగు(గ్గు)పిల్లి. వి. పునుఁగునిచ్చుపిల్లి, గంధ మార్జాలము

చ. పెదపెదదంతముల్ పునుఁగుపిల్లులు జల్లులు జంటితేనియల్, మొదలగు కానుకల్ నృపతి ముందట నుంచి జోహారొనర్చుచున్.
ఉ రా. ౪. ౩౮౮.

సీ బూతపిల్లి నాఁగను గమ్మపిల్లి నాఁగను బున్గుపిల్లి యటంచనఁ జెల్లు గంధమార్జాల నామంబు... ఆం. భా. ౨ ౮౪.

పునుఁగురాజనములు. వి బ (√పునుఁగు) పునుఁగువాసన గలయొకవిధమగుశాలిధాన్యవిశే షము.

సీ పొన్నశ్రీరాజనా ల్పునుఁగురాజనములు ముద్దుప్రా లారబ్లు ముత్తెసరులు
హం స ౪ ౧౭.

పునుక(క్క). వి ౧. తలపుఱ్ఱె, కపాలము.

ఆ. పునకఁ గుక్కతిత్తిఁ బోసినపాలు నీ, క్లధిక నిండఁ బోరయునట్లు దుష్టమై యపాత్ర విషయ మగునీగి వృధవోవు.
భార. శాం. ౧. ౩౩౧

సీ. కాశికానగరోపకంఠ దేశంబునఁ బగులపై చెం గరంబు బ్రహ్మపునుక. కాశీ. ౫. ౧౭౩

చ. కరమున నున్నపున్కయును గాముని భూతియు... విక్ర. ౧. ౪

ద్వి. పాదలుచు నత్తలపుక్కయుఁ దక్క, మెద
డును రక్తంబు మేనిచర్మంబు,క్రమ్మన
భక్షింపఁగా శక్కఁ గొనక.
పండితా దీక్షా ౩౭. పా

సీ. ..ఎదఁ బుక్కపరములు కుదుటపఱచి.
నీలా. ౧ ౧౩

౨. చిప్పరొమ్ముక,రొమ్ముక.

ఉ...జాసువులపుక్కల మాడిచి కాశిఁ జావఁ
గాఁ,ల్లట్టున కూద్రకుం భ్రమలఁ గప్పుచుఁ
దద్విధి గుజ్జు మాచు నా,పట్టునఁ గొంచు
మజ్జికడఁ బ్రాణము తీసెఁ గదయ్య
భాస్కరా భా శ ౩౭.

క జలరాశిఁ దిమితిమింగిల,ములు నాఁ దగుమీల
సత్వములు వినిశేదే,కులశైలనుతుఁడె జల
చర,ములతో రావెదల నుమియుఁ బునుకల
తోడఁ. దశా ౧ ౧౫౩.

౩: పునుకతాల్పు.

పునుకతాల్పు. వి (పునుక + తాల్పు) కపాల
ధారి,శివుఁడు.

ఆ. పునుకతాల్పు విల్లు దునిమెఁ దాటకఁ
జంపె. అచ్చ రా. యు ౧౧౭.

పునుగు. అ. క్రి ౧ వెనుదీయు,సంకోచించు

ద్వి తనసేన వెనుకముందరిధనం బెల్లఁ,బునుగక
యాక్షణంబునఁ బెట్టి పొమ్ము.
ద్వి. పరమ. ౭. ౪౬౩. పా. ౯ పం.

ద్వి తనవాను మడిగిన దయతోడ నవ్వి,పునుగ
కప్పుడు పొట్టభుజకరుఁ డైన,మారహేమకశి
పుండ ననిరొ...
ద్వి. పరమ. ౩. ౫౧౨. పా. ౫. పం.

౨. త్వరపడు.

ద్వి. అతిథి స్తే నీ వన్నయట్ల వైష్ణవులఁ, బ్రతివార
మారగింపఁగఁ జేసి కాని, పునిగి రే ముందర
భుజియింప రొల్ల.
ద్వి. పరమ. ౭. ౪౫౫. పా. ౨౦. పం.

పునెము=పున్నెము. వి. సుకృతము. (శ. ర.)

క. వినవమ్మ భామినీమణి, మనమున నీ కెతరనంగ
మము ప్రియ మైనను, మును గొంతి కమల
బాంధవు, నెనసియుఁ బొసె మఱుఁగనట్టులే
వర్తిలుమీ. శుక ౧. ౪౪. (శ. ర పా.
పౌనమెఱుఁగునట్లనె ముద్రి. పా.)

పున్న=పిన్న. విశే. చిన్నది.

ఉదా: పున్నకేలు. (శ ర బ్రా.)

పున్నమ. వి (సం. పూర్ణిమా, ప్రా. పుణ్ణమా,
క. పుణ్ణిమె.) పౌర్ణమాసి,శుక్లపక్షమందలి కడ
పటిదినము.

గీ. పేనఁ బ్రాణము వానినమీఁద మొగము,
మెఱసి యుండుటె రెండు నిత్తెఱఁగు కాంతి,
తోడఁ బున్నమనాఁటిచందురునిచంద,మున
శేఁజాడు మిక్కురువృద్ధుసాననంబు.
భార. స్త్రీ. ౨. ౯౪.

ఉ. పున్నమచందురుం దెగడుపొంకపు మోములు
రాచకన్నియల్ నీలా ౧ ౨౮.
విజ వి. ౨. ౧౦౮

తపసిపున్నమ=వ్యాసపూర్ణిమ, ఆషాఢపూర్ణిమ.

ద్వి. తరళాక్షి ముందటి తపసిపున్నమను,సరిఘణి
కోయిడి గురుకట్నమిచ్చె.
పండితా. పురా. ౧౨౨. పా.

(తమసపున్నమ.అపముద్రి)

దవనపున్నమ=చైత్రపూర్ణిమ

గీ. దవనపున్నమ కాకతీయాధ్యక్షుఁడైన, తెలుఁగు
రాయఁడు...ఉత్సవం బవధరింప, నందుఁ
బోయితి... క్రీడా. ౨౦౫.

—నూలిపున్నమ=శ్రావణపూర్ణిమ. (ఈనాఁడు
తోరముల పూజింతురు)

ద్వి. నూలిపున్నమనాఁడు నూపురం బిమ్మి,బాల
భక్తుల కొప్పు బండుమఁ జేసె.
పండితా. పురా. ౧౨౨. పా.

శ్లో. ఉత్తరేవ్రతం మధౌ దోలా శ్రావణీతంతు పూజ
నమ్, చైత్రేతద్ దమనారోపణ మకుర్వాణో
వ్రజత్యధః. నిర్ణయసింధువు చైత్రవ్రతప్రక
రణము.

పున్నాగ. సం. వి. అ పుం. ముప్పదిరెండు నపుం
సకరాగములలో నొకటి.

సీ. కాంభోజి కేదారగౌళ శోకవరాళి పున్నాగ
గుమ్మకాంభోజి... హంస ౫. ౧౨౪.

పున్నాగము. సం వి. అ. పుం. ౧ తెల్లదామెనగు.
౨. పురుషశ్రేష్ఠుడు. ౩. తెల్లకలువ. ౪. జాజి
కాయ. ౫. సురపొన్న చెట్టు ౬. నాగకేసరము చెట్టు.

పున్నాగవరాళి. సం. వి. ఇ పుం ముప్పదిరెండు
నపుంసకరాగములలో నొకటి.

సీ గౌళ నారాయణగౌళ వసంత వరాళి పున్నా
గవరాళి శంకరాభరణమును ..
ప్రబంధ. ౯౬.

పున్నాట(డ)ము. సం. వి అ. పుం. చక్రమర్దము,
తంటెపుచెట్టు.

పున్నియ(న్నె)ము. వి (సం. పుణ్యమ్, ప్రా.
పుణ్ణమ్) సుకృతము.

గీ. ఎన్నడును నేగి తేనట్టియిమ్మహాక్షేత్రకాసము
వయందు గాపున్న జంతువులకు,కోటిశా
తంబు పున్నియం బెదలినప్పుడొక్కమునఁ
గూల వలయుఁగా నలాడినట్లు
కాశీ ౨. ౪౫

గీ. పురిపులుఁగుపెంత్త మెన నేనిపున్నియంబు,
తమిచేసితా... నీలా. ౧. ౧౦౯.

సీ. ఎవ్వనిమన మెవ్వఁడెఱుంగు నన్నెము పున్నె
మును దేవుఁడెఱుంగు ననెడివారు
సారంగ ౩ ౮౨

సీ. విడుమ ని న్నెన్నఁడు విశ్వసింపవె యన్న
నీసత్యమునకుఁ బున్నియము గాఁగ.
శివరా. ౩. ౧౩౦.

(ఇట వ్యతిరేకలక్షణచే పాపము = పైయర్థ శ్రీ
మ్ము,అని తాత్పర్యము.)

శా...ఆ,భూమిపై కోటలఁ దోఁటలం దిరిగి
మీపున్నెన మా కబ్బెకం, దేమిపై లేకను
ఖాన నుండుదము సారంగ. ౧. ౬౫
(ఇట మీచేసిన ఉపకారముచేత, అని భావము.)

—విశ. పుణ్యము కలిగించునది,పవిత్రము.

గీ. అప్పనంబుగ నాచేస్న నట్లొనర్పఁ, గడఁగు
నిప్పున్నియపు బలుకబ్బమునకుఁ, గలకెలం
గెట్టులు అచ్చ. రా బాల ౨౪.

—నీపున్నెము = నీకుమేలగును (ఇది అనిష్టకా
ర్యము చేయవలదు అని చెప్పుటయం దుప
యుక్తము)

సీ నీపున్నె మిచ్చట నీపగ్గె మురయించి పోరు
దీర్పుము మంచుఁ బొందుపఱచి
కువల ౫ ౫౪

పుప్పము. వి (సం పుష్పమ్ ప్రా పుప్ఫమ్)పువ్వు.

సీ పువు పువ్వు పూ నాఁగఁ బుప్పము విరి యల
రనఁ గుసుమాఖ్య లై యలరు నీకు
ఆం సం. స్థా. ౪.

పుప్పి=ప్రుప్పి. వి (√ప్రుచ్ఛ్[1]) పురుగుపట్టి చెడి
పోవుట
(పాలకిబొంగు వర్ణనము)

వ ముక్కునొక్కు పుప్పి చీమదిండి రోకలమ్ము
సెలవు నిడుదగణుపు తేఁతయు ముడురు
సన్నము గమకంబు నీలధవళర క్తహరిద్వర్ణం
బులు మొదలుగాఁ గలదుర్గుణంబులు లేక ..
ప్రబంధ. ౬౦౫

విశ. పుచ్చినది.

తే. వివిధసంగ్రామజయరుద్రవీరభద్ర, రాజకరు
ణాకటాక్ష నిర్వ్యాజలబ్ధ, సకలసామ్రాజ్య
ఖనివిస్నీ వశటరెక్కు,పుప్పిభోగపులం జెల్లె
పొగులఁ దగునె. చంద్ర. వి. ౩. ౪౦.

సీ. పుప్పిపంటికి లేద పుట్టంబు చుట్టుట జేసు
ధరుం డెద్దుకొంట రాఁడె. రామలిం. ౧౦.

పుష్పించే. స. క్రి. (పుచ్చే² + ఇంచే) తీయించు, తొలగింపఁజేయు.

గీ. బాదుగుడిపొంతఁ జాల నున్నతిఁ దనర్చు, తోరణస్తంభ మెక్కి రెువ్వారు సెఱుఁగ, కుంద నిచ్చెనఁ బుష్పించి యుండు మునిద, యట్టు లైనను పేఁగెద వమరపురికి.

పాండ. 3 ఆ. (చి ని ళ ర)

౨ పుచ్చు, తొలఁగించు, తీసివేయు. (స్వార్థేం చుక్కు)

ద్వి విగతశేత్రద్వారవినిహితావృతము, లగు ప్రపాదప్రమాణాంబరావళులు, పుష్పించునంతన పురమారుకరుణ, నొప్పార నుదయించె నూర్ధ్వక్షేత్రములు. పండితా. మహిమ ౨౬౯.

ద్వి ఎల్లయ్య మధుపయ్యగార్కి తెప్పెమియును లేక చొప్ప గా దనక్కరప్పించి కన్నులు పుష్పించె .. బసవ 8 ౯౦8 పం.

పుప్పిపురుగు. వి (√పుప్పి) నుసిపురుగు, కఱ్ఱ తొలిచి నుసి రాల్చెడిపురుగు (చి. ని ళ, ర. బ్రా)

పుప్పు. వి (√పుచ్చే¹) పశువులగొరిజలు బ్రస్సి పురుగులు పడెడువ్యాధి.

ఆ. నరిడి పుప్పు కప్పవావురు కడుపూఁద, యదురుఁద్రిక్కు యనఁగ నదరి మఱియుఁ, దెవులు కన్నిరేనిఁ దవిలి రెుంతయు మహోగ్రంబు లయ్యెఁ బశుగణంబునందు. హరి పూ. ౬. ౪౫.

ద్వి. కప్పవావురుగాలి గజ్జపత్రిక్కు పుప్పు పంపరయూడు బొట్టు బొల్లాఁత... నవ. ౧. ౩౦. బా. ౨౧ పం.

పుప్పుసము. సం. వి. అ. పుం. ౧. ఎడమప్రక్కనుండుతూపిరితిత్తి. ౨. తామరదుద్దు.

పుప్పొడి. వి. (పువ్వు + పొడి—క. పూప్పుడి. క. పూపొడి.) పుష్పపరాగము, పూవులయందలి ధూళి.

సీ. పాండ్రదరుచిసహాపాళ్ళతులగు కావు లద రెడు పుప్పొడులట్లొఱయు.

భార. విరా. ౪. ౫౦.

గీ. జడియ దళులఁ గురియు పుప్పొడుల మునుఁగు మనుచ 3. 3౧. (ఇది కొన్ని ప్రయోగములందు పుష్పవాచక పదపూర్వముగాఁ గూడఁ గన్పట్టుచున్నది.)

మ... చెంగల్వపుప్పొళ్లు నింౘిన చంద్రోపల వేదిపై... పారి. ౧ 8౧.

సీ. పువ్వుఁబుప్పొడిదుమ్ము పొదరి నిప్పొద లలో సిద్ధాళులకుడు వసించు నెపుడు.

ఉ రా. 3. ౬౫.

పుప్పొడివన్నెలు. వి. బ. (పువ్వు + పొడి + వన్నెలు.) వస్త్రవిశేషము.

వ ..కంటకి వన్నెలునుఁ బుప్పొడి వన్నెలును రుద్రాక్ష వన్నెలును... ద్వా. 3. ౨౦౬. (ప్రాఁతప్రతి.)

పుబ్బ. వి సం. పూర్వా, ప్రా. పువ్వా. క. పుబ్బె.) పూర్వఫల్గుని, పదునొకండవ నక్షత్రము.

సీ. ఆశ్లేష నుత్కృష్టవీరతను జలాఢము మఖఁ దనకులమున పెంపు పుబ్బ సౌభాగ్య విఖ్యాతి సిద్ధి. భార. అను. 3. ౧౬౯.

సా: పుబ్బ లేఁగినను బూజు లేఁగినను నిలువదు. చంద్రిక.

పుమనుజ. సం వి. అ. స్త్రీ. అన్నగలపడుచు.

పుమపత్యము. సం. వి. అ. న. మగబిడ్డ.

పుమర్థము. సం. వి. అ. పుం. ౧. పురుషప్రయోజనము. ౨. (ధర్మార్థకామమోక్షములనెడి) పురుషార్థము.

పుమాంసుఁడు. సం. వి. స్. పుం. మనుష్యుఁడు, మానిసి.

పుమాఖ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పురుషుని పేరు

పుమ్ఫలము. సం. వి అ పుం. గర్భవాయువు (విల్యమ్సు)

పుయిలోట(ము). వి (√పుయిలోడు)౧ లజ్జా భయాదులచేఁగలుగు) జంకు,సంకోచము; వెఱపు, భయము.

గీ నీవుఁ దమ్ములు నొక్కెడ నిలిచి చూచు, చుండుఁ దని పల్కుటయుఁ బుయిలోట తోడఁ, గీచకారాతిఁ దప్పక చూచి నగుచు, నతని కిట్లని చెప్పె ధర్మాత్మజుండు
భార విరా. ౩ ౨౦౧

గీ. పరగి పుయిలోట లందుగుటఁ బగలు రేయుఁ, బల్లెయందును వడవిలోపల విశేచ్ఛఁ, దిరిగి నట్లు కృష్ణునిఁగూడి తిరుగఁ దొడఁగి,రంగ నలు మదభరవిమూఢాత్మ లగుచు
హరి పూ ౮ ౧౪

సీ జనులు గాంచిన మానసము దూలఁ దన కసుపుయిలోటమున మోము పుల్లగిలఁగ.
భార. విరా ౨ ౪౦

సీ. తల్లడింపు తలఁకు తల్లడము తలరు జళుకు జంకెన జంకు జడుపు జాలి, పుయిలోట జలదరింపు దిగులు వెఱ పళ్కు వెఱ యుత్త లము బీకు బెదరు బెగ్గి,లుట యంబెక యుదిల యటన సధ్వృతి యగు ..
ఆం. భా. ౧. ౧౩౩

౨...సంశయము.

వ...ధర్మంబులు కేటపడ నను(గహించుచుం బుయిలోట వానీ నన్నుం గలిపికొని కృపకు భాజనంబుగాఁ జేయుట...
భార. అను. ౩. ౨.

పుయిలోడు. అ క్రి. (క. పుయిల్, పుంయిల్,— ఆక్రందనము —పుయిల్ + ఓడు—సాక్రంద ముగా పరుగెత్తు) ౧. (లజ్జాభయాదులచే) వెన దీయు, సంకోచించు; వెఱచు, భయపడు.

క. పీచుఁగు నంటఁగ నగుకేశ్యభూవాధకమాజాఁ దనక పుయిలోడక న, న్నీచపుఁబనిఁ బన పం,గా నీకుం దగునె పాపకర్మము గాదే.
భార విరా. ౪. ౧౦౯.

చ ..ఏ,నొకగతి విన్నవింతుఁ బుయిలోడక యిప్పుడు దాని నీ వొకిం,చుక వడి చిత్త గింపు మనసూయుఁడ వై మదిఁ గింక వాయఁగన్.
నృసిం. ౪. ౧౫౪.

క ప్రియ యిగ్ రేటిది కావుడుఁ, బుయిలో డిన పలుకుకుదల బాల్గులచేతన్, మయరసత భజనగణము లు,దయ మొందెన్ ఛంద మొందెఁ దద్గుణయుక్తిన్
కావ్యా ౪ ౮

ఉ నీవిమలప్రభావమును నీవినయాదికసద్గుణం బులున్, దేవుఁ డెఱింగి యుండియును నిందల కున్ బుయిలోడి రాజగ,ర్వావని నీవు గోరినవెపంబున నిచ్చుటి కంపికాఁడు...
ఉ రా. ౭. ౨౪౧.

జ. పుయిలోట

పురఃపాకము. సం విశే (అ ఆ అ) పాక మును దగ్గఱినది, ఫలోన్ముఖమైనది.

శ్లో: ఈప్సితార్థక్రియోదారం తేఽభినన్ద్య గిరే ర్వచః, ఆశీర్భిరేధయామాసుః పురఃపాకా భిరంబికామ్ సం. కుసం. ౬. ౯౦.

పురఃఫలము. సం విశే. (అ. ఆ. అ) (ఫలము ముంగలగలది.) ఫలమును సమీపించినది.

శ్లో: వత్సోన్ముకావి స్తిమితా సపర్యాం ప్రత్య గ్రహీత్సేతిన నన్దకుస్తా, భక్త్యోపపన్నేషు హి తద్విధానాం ప్రసాదచిహ్నాని పురః ఫలాని... సం. రఘు. ౨. ౨౨.

పురంజనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. క్షేత్రజ్ఞుఁడు, జీవుఁడు.

పురందర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గంగ.

పురందరము. సం. వి. అ. న. ౧ (జ్యోతి) జ్యేష్ఠానక్షత్రము ౨ చవ్యము, ఓషధివిశేషము

పురందరుఁడు. ౧ ఇంద్రుఁడు ౨ శివుఁడు ౩ అగ్ని ౪ విష్ణువు. ౫ చోరుఁడు

పురంధ్రి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. ౧. కుటుంబము గల యాఁడుది. మగఁడును బిడ్డలును గల యాఁడుది, ౨ ఆఁడుది, (శ. ర.) ఇ. పుం. ౧. ఇంద్రుఁడు, ౨ వరుణుఁడు.

పురఁట=పుంట, పూఁట. వి. సంధ్య

సీ. సంధ్య రెుప్పుచు నుండు సంజనఁ బూఁటనఁ
బుంట యంచనఁగఁ బురంట యనఁగ.

ఆం. భా. ౧. ౯౪

పురజ్యోతి. సం. వి. స. పుం. ౧ అగ్ని, ౨ అగ్నిలోకము.

పురటము. సం. వి. అ. న. బంగారు

వ... నికటపురటల తారూఢస్థలవిహంగమ
మిథునప్రోచ్య మానశ్రుతిభిః ..

సం. భాగ. ౫. ౨. ౪.

(పురటలతా=స్వర్ణవల్ల్యః, శ్రీధరుఁడు)

పురణము. సం. వి. అ. పుం. సముద్రము (వాచ.)

పురణి(డి)ంచే¹=పురాణించే, పురాయించే. అ. క్రి. (సం. పూరణమ్.)

౧. వర్ధిల్లు, పెంపొందు, ప్రబలమగు.

వ ..కృష్ణుండు జన్మించినది యాదిగా గోవులు
ప్రతివత్సరంబును ప్రవర్ధమానలై శ్రీపులు పుర
ణించి వచ్చుఁబా తెంతల్పితిశితి మంతయు
ఘృతం బయి పేర్చు...

హరి. పూ. ౭. ౧౪౧.

ఉ... శ్రీపాదుచు పార దూలుచుఁ గుశంశలఁ
బోవకుఁ దన్నలార మీ,పేసుపు లన్యశావ్య
నరణిం బురణింపఁగఁ జేయు టొప్పుగుక్.

కృ శకుం పీఠి ౬.

ద్వి. చింతింపఁ దగ దని చెలికాంద్ర నిలిపి,
పురణించుచును దనపూర్వకర్మంబు, తరువు
వాఁడై వెంటఁ దవిలిపునేయ

ద్వి శ. పా. ౧. ౨౦ పొ. ౧౬. పం.

౨. విజృంభించు, చెలరేఁగు

క... కురుబల మదె పురణించె బదలుపటుతము
రమ్మా భార. ద్రో. ౫. ౩౪౦

ఉ...సంతానసమృద్ధిచే శుభవితానము తానక
మయ్యె నేకసంతానముఁ గన్నదైవతవతంస
పురిం బురణించి నవ్వుచుక్.

వసు ౧. ౧౨౪.

పురణి(డి)ంచే²=పురుడించే. స. క్రి. పోలు, ఎనయు

ద్వి బుద్ధి బృహస్పతిఁ బురణించువాని,నిద్ధ
తేజంబున నినుఁ బోలువాని

రం రా. అయో. ౭౫ పా. ౧౩ పం.

ఉ పట్టెపుజొట్టు నిక్కు మెద బాగుగఁ జివ్విన
యారెపాంకముక్, రెట్టలబల్మి పెమ్మిఁ
బురణించినయీకలకోకలుక్...గణ్ణపుంజాఁ
జే,పట్టి గ్రహంబు వెన్కఁ గనుపట్టఁగ
వల్లలు దీసి యంతటక్. కువల ౪. ౨౦౪.

క. సత్త్వము సాహసమును దా,తృత్త్వమ్మును
విక్రమార్కు తెలుఁగునఁ గనకే,సత్త్వరగతిఁ
జనుదేరఁ బ్ర,భుత్త్వము ఘనమూను యతనిఁ
బురణించదవే. ద్వా. ౬. ౩.

—అ. క్రి. ౧ సాటియగు, సమానమగు.

సీ. పుండరీకములతోఁ బురణించు కన్నులఁ
గారుణ్య మనుతేనె గదలుకొనఁగ.

ఉ. హరి. ౨. ౧౪౬.

ద్వి. అరయంగ మే శైనయుతృతంబుతోడఁ, బురణింపఁ దరుపుగాఁ బుట్టించి యా.
రం రా. అర. ౧౯౫. పా. ౪. పం

౨. మార్కొను, ప్రతిఘటించు

క. గిరితోడన కరిపోతము, వారితో బుష్కరంబు చెనయుచట్టిద కాదే, వారితోడ నీవు గావునఁ, బురణించుట
ఉ హరి 3 ౫౧.

3. ఒప్పు, అతిశయించు.

ద్వి సరి లేనివవరత్న సంఘ సంఘటన, పురి ణింపఁగా బాహులు పులు ధరించి
రఘునా ౫ పా ౧౬. పం

పురతటి. సం వి. ఈ. స్త్రీ క్షుద్రవాట్టము. చిన్నయంగడివీథి

పురదేవత. సం వి ఆ. స్త్రీ పురిమునధిష్ఠించి యున్న దేవత.

పురద్వారము. సం వి అ న. పురముయొక్క వాకిలిగవను, గోపురము, పురముసు ప్రవేశించు ద్వారము

పురపాలుఁడు. సం వి అ. పుం. ౧ పురా ధ్యక్షుఁడు ౨ శివుఁడు.

పురపుర. వి. ౧. బొబ్బలేచుటకు ననుకరణము.

మహోప్రదగ్ర...పదకరకటక భ్రష్టభూషావిశేషం, బులు చొప్పడ్ దప్ప సెండం బురపుర నడుగుల్ పొక్క గా...
ప్రబోధ ౫ ౯౩.

౨. దుఃఖించుట తహతహపడుట మున్నగువానికి ననుకరణము.

క. పురపురఁ బొక్కుచు బకపతి,కరంకముం దేరఁ బనిచి...
భార. శాం. 3. ౫౧౨.

క. పురజను లెల్లఁ గనుంగొని,పురపుర బొక్కంగ సధ్యభూమిస్థలికిం, ద్వరితగతిం గొని చని యగ్గదహించ రెుునర్పుమనవనుగొలుపమిఁ దనలోన్.
వి(క 3 ౬౫.

క. పురిపురఁ బడి రేయుఁబ్బు చుండె భూభాగము నన్.
దశకు. ౪ ౬౯.

3. తహతహ; బాధ.

చూ. పురపురగొను, పురపురమను.

జః పుపురగొను, పురపురమను, పురపురిలాడు

పురపురగొను. అ క్రి (పురపుర+కొను) తహ తహపడు, తత్తఱనొందు.

గీ తల్పమునకు సఖీప్రయత్నమున వచ్చి,నభిన వోఢకు నడుగడుగామ దరొయ్యెఁదలఁపు పురపురగొనఁ దత్తరిలంతదీయ,కాంతునకుఁ దక్షణము బ్రహ్మకల్ప మయ్యె
కవిక. 3 ౨౦3

పురపురమను. అ క్రి (పురిపుర + అను) పుర పురమను,కొప్పినొందు

వ...శోకోల్లంఘనంబునం బురపుర మనుబోడితల నిమురుకొనుచు . ప్రబోధ 3. ౧౨

పురపురలాడు. అ క్రి (పురపురిలు + అడు) తహతహనొందు,మిక్కిలి అపేక్షపడు
(వ్యవ) అతఁ డాయుద్యోగమునకై పురపుర లాడుచున్నాఁడు

పురభిత్తు. సం. వి. ద్. పుం శివుఁడు.

పురమథనుఁడు. సం వి అ పుం. శివుఁడు.

పురమార్గము. సం వి. అ. పుం. పురమునందలి వీథి;పురమునకుఁ గొంపోవుదారి.

పురము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) పూర్ణము, ప్రచురము.

వి. అ. న. ౧. పట్టణవిశేషము. (పెద్దపెద్ద గృహములును జుట్టు నగడ్తయు గలిగి యొక క్రోశమునకుఁ దక్కువకాని వైశాల్యముగలది); బహుగ్రామముల వ్యవహారమునకు స్థానమై పెక్కులు హట్టాదులు కలిగియున్న ప్రధాన గ్రామము. ౨ గృహము. ౩ దేహము. ౪. పాటలీపుత్రమను పట్టణము. ౫ కుసుమదళవృంతము, పూతొడిమ కాడ ౬. నాగరముస్త కీ. ౭ చర్మము. ౮ మేఢ,గృహోపరిగృహము ౯ స్త్రీ లుండుగృహభాగము. ౧౦ మూఁడు అను సంఖ్య —వి అ పుం పీతఝుంటి,పచ్చగోరంట. కీ. ౨ ధాన్యరాశి. ౩. గుగ్గిలపుఁజెట్టు

పురరక్షుఁడు. సం వి అ పుం. తలారి,ఆరక్షకుఁడు

పురరిపువు. సం వి ఉ. పుం. శివుఁడు

పురరోధము. సం. వి అ. పుం. పురముముట్టడి.

పురల. సం వి ఆ స్త్రీ దుర్గ

పురశాసనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శివుఁడు.

పురశ్చరణము. సం వి అ న. ౧. ముందుగా ఆచరించుట ౨. (తంత్ర) గ్రహించిన మంత్రమునకు సిద్ధిహేతువగు ప్రయోగభేదము

పురశ్చర్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ = పురశ్చరణము.

పురస్కరణము. సం వి అ న. ముందిడుట. ౨. పూజనము. (చూ: పురస్కారము)

పురస్కరణీయము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ౧. ముందిడుకొనఁదగినది. ౨ పూజింపఁదగినది.

పురస్కరించు. సం. స. క్రి. ౧. పూజించు. ౨. ముందిడుకొను.

వ...అంత సమస్తసైన్యంబులు సన్నద్ధంబులు గావించి వివిధాయుధంబులు ధరియించి సుధాశనులు మహాదేవిం బురస్కరించుకొని మహిషునిమీఁదికి నురవణించిన.

మార్క. ౬. ౮౧

పురస్కారము. సం వి. అ. పుం. ౧. ముందిడుట. ముంగల పెట్టుట. ౨ ముఖ్యత్వమునిచ్చుట. ౩. పూజనము. ౪. పరిగ్రహించుట. ౫. (దీని నుండి)అయితపఱచుట,సిద్ధముచేయుట. ౬. శత్రువు నాక్రమించుట,అభిగ్రహణము. ౭. అభిశాపము, అపదూఱుపడుట ౮. సేకము,తడుపుట; మంత్రజలాదులఁ బ్రోక్షించుట. ౯. ఎదురుచూచుట, ప్రతిపాలనము.

పురస్కృతము. సం. విశే. (అ. ఆ అ.) ౧. ముందిడఁబడినది, ముందఱపెట్టుకొనఁబడినది; (దీని నుండి) అనుసరింపఁబడినది. ౨. పూజింపఁబడినది. ౩. పరిగ్రహింపఁబడినది. ౪ శత్రువుచే నాక్రమింపఁబడినది. ౫ అభిశప్తము,అపదూఱుపడినది. ౬. తడుపఁబడినది, ప్రోక్షింపఁబడినది, సిక్తము. ౭. సిద్ధముచేయఁబడినది ౮. ఎదురుచూడఁబడినది. ౯ ఏర్పఱుపఁబడినది,నియుక్తము. ౧౦. అభిషిక్తము,అభిషేకముచేయఁబడినది. (రాజకులము. మొ॥ కి వి.)

పురస్క్రియ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. పురస్కారము. (ముందిడుట. పూజనము. మొ) ౨. పురశ్చరణము.

పురస్సరుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ అ.) ముందు నడచువాఁడు, పురోగముఁడు. వి. అ. పుం. ౧ ముందుపోవువాఁడు-దూత. ౨. అనుచరుఁడు, సేవకుఁడు. ౩. నాయకుఁడు,ముం దుండి నడపువాఁడు.

పురహరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శివుఁడు, ముక్కంటి.

పురా. సం. వి. ఆ. స్త్రీ ౧. గంగ. ౨. ఒకానొకగంధద్రవ్యము. ౩. తూర్పు. ౪. కోట,

దుర్గము అవ్య పూర్వమున (ఈయర్థమున తెలుఁగునందు వ్యస్తప్రయోగము కన్పడదు)

పురాకథ సం వి అ స్త్రీ పూర్వకథ, ఇతిహాసము

పురాకల్పము సం వి అ పుం ౧ ప్రాచీన యుగకల్పము ౨ పూర్వకాలము ౩ అర్థవాద భేదము

పురాకృతము సం విశే (అ ఆ అ) పూర్వము చేయఁబడినది వి అ న ఇహజన్మమందును జన్మాంతరమందును చేయఁబడిన పుణ్యపాపాది కర్మము

పురాజుఁడు సం వి అ పుం ఇంద్రునికి శాంతి కర్మములుచేయు పురోహితుఁడు (శై ని)

పురాణగుఁడు సం విశే (అ ఆ అ) ౧ పురాణ గాయకుఁడు, పురాణములను జదువువాఁడు, సం వి అ పుం బ్రహ్మము, పరమాత్మ

పురాణపురుషుఁడు సం వి అ పుం ౧ విష్ణువు ౨ ముసలివాఁడు, వృద్ధుఁడు

పురాణము సం విశే (అ ఆ అ) ౧ పురాతనము, పురాభవము, పూర్వకాలపుది ౨ చాలఁ గాలము చెల్లినది ౩ జీర్ణించినది, క్షీణము వి అ న ౧ సర్గప్రతిసర్గాది పంచలక్షణములతోఁగూడిన బ్రాహ్మాది (చూ అష్టాదశ శ్లో సర్గశ్చ ప్రతిసర్గశ్చ వంశో మన్వన్తరాణి చ,వంశానుచరితం చేతి పురాణం పంచలక్షణమ్) ౨ పదునెనిమిది వి అ పుం న ౧ కర్ష మెత్తువెండిటంకము, కార్షాపణము ౨ ఎనుబది వరాటకములకొలఁదియగు పణము

పురాణాంతుఁడు సం వి అ పుం యముఁడు (శై ని)

పురాణించు = పురాయించు, పురణించు[1].

అ క్రి (సం పూరణమ్) ౧ వర్ధిల్లు, అతిశయిల్లు, ప్రబలు

వ తంత్రీపాలం దనం బరగినవాఁడ వాచేతం బ్రోవులు పురాణించుటం జేసి కొండొక కాలంబునన కడుపులం బెనుకు

భార విరా ౧ ౭౭

దండకము ఉల్లోక సౌందర్య ధుర్యస్థితిన్ విస్తృతం బొనరస్సీవు శీమూతమై హార వర్షోపలశ్రేణి రాణించు మించుల్ పురాణింపఁగాఁజేయు

పాండు ౪ ౩౪

౨ విజృంభించు (శ ర)

పురాణించు సం న క్రి పురాణముచెప్పు

శా పెట్టం గల్గను గాళిఁ గొల్వను బురాణింపం దొరంకొంటి భాగ ౧ ౫

పురాతనము సం విశే (అ ఈ అ) పూర్వము కలిగినది,బహుదినములనాఁటిది,ప్రాచీనము, జీర్ణించినది,క్షీణము

పురాధిపుఁడు సం వి అ పుం పురమున కధిపతి ఇట్లే పురాధ్యక్షుఁడు, మొ.

పురాయించు = పురాణించు, పురణించు[1]

అ క్రి ౧ వర్ధిల్లు (శ ర)

౨ విజృంభించు

దండకము శాశ్వరన్యంధ బంధుత్వగంధంబు రూపించు మూఁపుల్ పురాయింప

పాండు ౪ ౩౩ (ముద్రి చి ని శ ర)

పురాయోని సం విశే (ఇ) ప్రాచీన మగుఉత్పత్తి గలది వి ఇ పుం శివుఁడు

పురారాతి సం వి ఇ పుం శివుఁడు, (ఇట్లే పురారి)

పురార్ధవిస్తారము. సం. వి. అ. పుం. ౧. ఖేట కము. ౨. అస్త్రభేదము. (వాచ) ౩. పల్లెటూరు. (ఆ. వి.)

పురావసువు. సం. వి ఉ పుం. భీష్ముఁడు. (త్రి. వి.)

*పురావిదుఁడు. సం. విణ (ద్) పురావృత్తముల నెఱిఁగినవాఁడు

పురావృత్తము. సం విణ. (అ ఆ అ) పూర్వము జరిగినది వి అ న ౧ పూర్వపు వృత్తాంతము. ౨. ఇతిహాసము.

పురి. వి. (తె పురి) ౧ నెమిలిపింఛము బర్హము, నెమిలియీక

గీ. మేఘరాజాలు సరసత మీఱఁ దమ్ముఁ,దరళ విద్యుల్లతాదీప్త తరకటాక్ష,వీక్షణకలాపముల గారవింప నలరి, నెమ్మి నర్తించుఁ బురి విచ్చి నెమ్మిగములు. రామా ౭ ౧౦

క విరితేనెమేపరులకుఁ, వాటినీలపుసరుల తిరుల కజ్జాక్షికురుల్,గుఱుతై వెడవిలుకుని బెదఁ, గుఱుతై తగ నెమ్మిపురుల కొదవాఁపగుతై. చం రా. ౩. ౪౮.

క. పురి విచ్చి మయూరము ల,ప్పురిసౌధశిఖా గృహాగ్రముల నటియించున్ వరాహ ౯. ౧౫౧.

౨. పిరి, మెలి, పెన; పేనుటవలనఁగలుగు గట్టి తనము.

సీ .తనరుమార్గమునాటు దారమనఁగఁ,బురి పిరి యణఁగఁ దక్కరణిఁజెప్పన మెుప్పు . అం. భా. ౨. ౫౯౫.

వ...తళుకాడు పాపటేని రొమదలిమలఁకలు పురులు విడి... భీమ. ౪. ౭౦

౩. జిగ్గిపారము.

కా. జాజాఁటం బురి రొక్కు నంగముల నందంబై యొరఁటితి వి, పూవానెన్... చంద్ర. ౧. ౧౦౯.

వ. కలకలనవ్యూహము పురి గల్గినానెమ్మియి మూఁగుమూఁగుమీఁసలు నసరంజిడా ఎగు బుజంబులు . కవల. ౩. ౧౧౨.

౪. కవియుట, ఆక్రమణము. చూ. పురికొను, పురికొల్పు)

౫. ఉత్సాహము, ఎచ్చరిక. (చూ పురికాఁడు)

౬ ధాన్యములు పోసి యుంచుటకు గడ్డితోఁ గట్టినకూటు, వెంటిగాడె. (శ. ర.)

(వ్యవ) మాపురి నిండ ధాన్య మున్నది.

౭. గోనెలు కుట్టుట కుపయోగించెడుత్రాడు. (శ. ర.)

(పురికొస అని వాడుక)

—కోలపురులు. = బాణములకుఁ గట్టిననెమిలి యీకలు

సీ తూఁగగోలలు సాఁటి తుఱిగొని తనకుంచె పొది నమర్చినకోలపురులుఁగాగ కా. సం. ౧౭. ౯౭౩.

జః—పురికాఁడు, పురికొను, పురికొల్పు, పురి నమ్మి, పురిపులుగు, పురిరొక్కించు, పురి రొక్కు, పురివిచ్చు.

పురి. సం. వి ఇ ఈ. స్త్రీ ౧ నగరము, ౨. నది. ఇ పుం రాజు (కే వి.) వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. కోట, దుర్గము. ౨ దేహము. ౩. సన్న్యాసుల ఉపాధిభేదము.

శ్లో. జ్ఞానరత్నేన సంపూర్ణః పూర్ణతత్త్వ పథ స్థితిః, పరబ్రహ్మరతో నిత్యం పురీనామా స ఉచ్యతే. మహానిర్వాణతంత్రము

పురికాఁడు. విణ. (పురి+కాఁడు) ఉత్సాహవంతుఁడు, ఎచ్చరికగలవాఁడు.

క. పైఁ దేమి బ్రాఁతి యదిగో,తేఁ డిచ్చెడు ముచ్చువగల నెలఁత రమింపం, బోఁడిమి

చెదదే మరిఁ బుర్పికాఁదవుగద కొదవకే
జగంబు తెలుంగుఁన్. శుక. ౩. ౩౬.

పురికొను. అ. క్రి. (పురి+కొను) ౧. ఎచ్చరిక
గొను, ఉత్సాహమునొందు;

క...బలములు దూర్యం,బులు వార్పులుఁ
జెలఁగ రెండుబురికొని చతురం,గలసద్గతు
లొప్పఁగ నడిఁ, దలపడిరి...
భార. భీష్మ. ౨. ౧౪౧.

సీ. దనుజేంద్రునిలుచుట గని సైన్య మెప్పటి
యట్టుల పురికొని యనికిఁ జొచ్చె
భార. భీష్మ ౩. ౩౬.

క. బరవసమునఁ గోత్తలచే,సిరి పురికొని కదఁగి
దైత్యసేనలు మగుడన్. నిర్వ ౩. ౧౪

చ తెరలినసేన నిల్పి సముదీర్ణరయంబున రాము
సేయుచుం, బురికొనఁ జేసె దూషణుఁడు
భా. రా. అర ౧ ౨౦౬

౨ కదఁగు, ఉద్యమించు

చ. కరకరితోడిరిత్తయలుక లృచరించి మనోజ
కేళికిం, బురికొనడీక కోపమునఁ బో
నడవం గడు నల్గి... చిత్ర భా ౪ ౫౨

౩. దట్టమగు, సాంద్రమగు

క. సెలు లనఁగ నెంత చేపే, పురికొని తెగ
కారఁడేసి పొడమెడు మీ కేశమురుపుగ
జడ యల్లెదరు . శుక. ౨. ౨౩౩.

౪. అతిశయించు.

క పరికించుచు డెందంబునఁ, బురికొనుకాతుకము
తోడ .. మనుచ. ౨. ౮.

౫. పెనఁగొను.

క. అనుటయు నచ్చరహృదయం,బున భయమును
సంభ్రమంబుఁ బురిగొనఁగా నొ,య్యనఁగర
భృతవల్లరియొక, యనుఁగుంజెలికరతలంబునం
దిడి యంతన్. పె. కళం. ౧. ౨౧౭.

౬. కనియు, కలపడు.

క. పురికొనుచుం దరలుచు నో,హరిసాహరి
నొక్కచోట నలవడు నొకచో, నిరియు
నొకచోటఁ దిరుగుం,దిరుగక యొకచోట
రెండుదెఱఁగులు నొచ్చున్.
భార. భీష్మ. ౨. ౧౪౩.

క ఉభయబలంబులుఁ బురికొని...నభశ్చరులు
వొగడ నీనునం బోరాడెన్
భార ద్రో ౩ ౧౨౩.

౭ సక్తమగు, చిక్కు

చ...వచ్చె పుండరీక,స్థలయనునప్సరోంగన ముదం
బున దానివిలాసలీలఁ జూ,డ్కులు పురి
కొన్నఁ బైఁబడి
మార్క ౫ ౫౮.

పురికొల్పు(లుపు). స క్రి. (√ పురికొను)
౧. (యుద్ధాదులకు) ప్రేరేఁచు, ప్రోత్సాహ
పఱుచు

క తిరిగినపందల నేఁటికిఁ,బురికొల్పఁగ నున్న
వారు వోదురుగాక ..
భార భీష్మ. ౨. ౧౫౨

గీ కామమోహిత యగువింతిఁ గస్తిపఱుప,
నమజుఁ బురికొల్పి తిది నీకుఁ జనునె రామ
సైమ. ౮ ౧౩౦ భార ఉద్యో. ౩ ౫౩.

౨ పంపు, పుత్తెంచు.

క సైరింపకయెత్తెఱఁగురు, వీరాగ్రణి యిరువ
దేనుపేలరథంబుల్, పోరికిఁబురికొలిపినవి,
స్ఫారగతిం గూడికవిసెఁ బార్థునిమీఁదన్.
భార. భీష్మ. ౨. ౩౩౪.

గీ. పురిగొలిపె నంచెఁ బుత్తెంచెఁ బుచ్చె
నంపెఁ,బంచెఁ బంపెను బంపించెఁ బనిచెఁ
ననఁగ,వలరు నంపించె నసుమాట కర్థ
మగుచు. ఆం భా. ౩. ౧౨౧.

పురిడిపిట్ట. వి. పూరేడు, పక్షివిశేషము (శ. ర.)

పురినమ్మి. వి. (పురి+నమ్మి. పురిగలనెమిలి.)
మగనెమిలి.

క. పురులు గలఁ డిచ్చు నని తన,పుర లెల్లఁగళ
విల్తు మేముఁ బడుకక తానం, బురులఁ
బొడకట్టి మెఱయుచుఁ,బురు లీకయు తక్కి
పోరెఁ బురిసమ్మి క్రియన్.
కు. సం. ౭. ౧౪౦.

—పురిసెమ్మి = మగసెమిలి.

సీ. పొలతిపేరలితోడఁ బురిసెమ్మి తనపురి ప్రతి
వచ్చు నని పాముఁ బట్టెనేని
వి క్ర. ౫ ౧౬౦.

పురిపులుఁగు. వి. (పురి + పులుఁగు) నెమిలి, బర్హిణము.

గీ. మక్కువాల్దాల్పనములుఁగుపై దోడుమ్రోలఁ, దొ
దరి యవయంబు నాదంగఁ బడసినట్టి,
పురిపులుఁగుసెంత్తె మెనలేని పున్నియంబు,
లేమిచేసెను .. నీలా. ౧ ౧౦౯.

క. ఇరువంకలఁ దన్నుఁ బొదివి,గొరువంకలఁ
దుమ్మెదలును గోయిలలుం దృక్కరిచిలు
కలుఁ బురిపులుఁగులు, గొరగొర రా
మరుఁడు నెడలెఁ గొమ్మ గలంపన్.
నీలా. 3. ౧౧.

పురిరొక్కించు. స. క్రి (√ పురిరొక్కు) ౧. పేని గట్టిగా పెనగొనఁజేయు, బిగిరొక్కించు. ౨. పురికొల్పు, ప్రేరేచు, (క్రోధాదులను) రేఁపు.

(వ్యవ.) ఎవరో వానికి గట్టిగా పురిరొక్కించుటచే నన్ను చెడఁ దిట్టినాఁడు.

పురిరొక్కు. అ. క్రి. (పురి + ఎక్కు) పేనుట చేత గట్టిగా పెనగొను, బిగియు.

(వ్యవ) తంత్రాడు చక్కఁగా పురిరొక్కక పోవుటచే త్వరగా తెగిపోవును.

పురివిచ్చు. అ. క్రి. (పురి + విచ్చు) బిగిచెడు, సడలు; విడిపోవు.

చ. విడువనిగాఁగిలింత పురివిచ్చనిమచ్చిక తన్ను
లేనినందడి...కల్గి రొక్కటై,వడి నెడఁబాసి
యింటికిని వచ్చితి వాతఁడు తేఁగునంతటన్.
కువల. ౫. ౩౧.

గీ. ఎదనెఁ బురివిచ్చె నెదమర్యెఁ గడనెఁ
జెంగెఁ బానెఁ గెడించె నాఁగను బరగు
చుండు, వీడెనుటకు...
ఆం. భా. 3. ౭౫.

సీ. మతిమతిఁ బురివిచ్చె మాయూరపింఛిక
యుపయశ్రీఁ జెంద నంబుజంబు...గీ. జల
జలోచన సెఱలకు పాటిరాక.
ఇందు. ౨. ౧౬౫.

(పింఛము - విడుట - అనిధ్వని)

పురీతత్తు. సం వి. త్. పుం. న. ౧ ఆంత్రము. (ఇది దేహారంభకమగు నాడీవిశేషము) ౨. హృదయమును గప్పికొనియుండు మాంసభేదము. 3. దేహము

పురీషణము. సం. వి. అ. పుం. మలము, విష్ఠ, (త్రి. ని)

పురీషమలము. సం వి. అ. పుం. మానము, మినుములు (త్రి ని)

పురీషము. సం. వి అ న మలము, విష్ఠ, ౨ మఱికి, మాలిన్యము 3 మట్టిబొడి, (వై. ని) ౪ సలిలము, నీరు (శే ని.)

పురీషాధానము. సం. వి. అ న. మలకోశము.

పురీషోత్సర్గము. సం. వి. అ. పుం మలవిసర్జనము.

పురుకుత్సుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మాంధాత కొడుకులలో నొకఁడు.

పురుగు(వు, ర్వ)=ప్రువ్వు. వి. (సం. పులకః) ౧. క్రిమి, కీటకము.

ఆ దుక్కి నున్న పురుగు చెక్కినయున్నను, శౌచమునకుఁ గాదు సంగ్రహింప.

వి. పు. ౪ ౧౬౩.

ఉ. నాయపరాధ మేమియు మనంబున నెన్నక మానిమానసధ్యేయ కృపావిధేయ కుది దీనికి నెయ్యది రోవవంబునం, బోయి వసింతు నేఁ బురువుపుట్టువు దీకొడుదాఁక...

కాశ. ౪. ౧౪౧

చ. జరపక విశ్వనాథునకు సత్యము దప్పినరాజ రాజ్యసంహారణము నొంది దీనుఁ డయి యార్తి పెనంగొను మేనిపుండ్లనుం,బురదగు రిత్తపూరముల గ్రుంగి పయింబయి నంతకంతకున్, దొరఁగెడిపుర్వులం గలిగి తోఁడుచు నేడును రిచ్చపట్టులన్

కావ్యా. ౨. ౧౨౨.

౨. పాము.—

(వ్యవ) వానిని పురుగు ముట్టుకొన్నది

ఆ. వక్రగతిన యెపుడు వర్తించు రంధ్రముల్, వెదకుచుండు మిగుల విషము గురియు,నోఁగ పడగఁ బెట్టు నోయన్న యే మందుఁ, జెట్టు బన్ను మనెడిచెడుగుఁబురుగు.

హరిశ్చ ౫. ౭౩.

ద్వ. అపాపజాతి వ్రవ్వాదరంటఁ గఱచు, నప్పుడు నన్ను నే మని తలఁచితివొ.

ద్వి హరిశ్చ ఉ ౧౨౫౯ పం

—పురుగుఁబుట్రలు=పురుగులు (ఇందు పుట్రకు వేఱర్థము లేదు.)

గీ. అచ్చముగ నీటికందువ లరయువారు, బురుగుఁ బుట్రలు చెదరనుబ్బుచును నొక్క, పరిగ నవ్వుచుఁ జప్పట్లు చఱచువారు,హైరి తద్వేళఁ బాలెంబువార లెల్ల.

కవల. ౨. ౧౦౪.

జ:—పురుగుమేయు.

పురుగు(వు)మేయు. అ. క్రి (పురుగు+మేయు) నష్టము, నశించు.

ఆ. చదువు చట్టుపడియె శాస్త్రంబు మన్నయెయ్యె,బుద్ధి పురువుమేసెఁ బుణ్య మడఁగె.

భాగ. ౬. ౧౩౫.

ఆ. రాయ్యపుర్వు గ్రావ్వి శోధోవసుంధర, కగవి తెగినపగిది నిట్టు లేల,జలతలంబు విడిచి చనుదెంచి నాబుద్ధి, పుర్వుమేయఁ బెట్టఁబొందఁగంటి నేం పంచ. ౪ ౫౩౬

పురుజత్తు. సం. వి త్ పుం ౧. విష్ణువు. ౨. కుంతిభోజుఁడు, (అర్జునుని మాతులుఁడు)

పురుటము. సం వి అ పుం ౧ మానవదంపతులయందు ఇతర మానవులకు ఉండునసమానము ౨ సంలాపము ౩ జలజంతువిశేషము (శే ని)

పురుటాకు. (పురుడు +ఆకు) వి బాలెంతరాలికి గర్భార్థముకట్టు నొకదినుసు ఆకు. (భూతులని)

చ. అలిక విభూతిరేఖ నవహారమునం బురుటాకు మాట ..కన్పడఁగాఁ గురుమాపుచీరతో, నెలపురు డోమె నంత ధరణీవరకాంత యొకింత వింత గన్ ఇందు ౨ ౧౪.

పురుటాలు=పురుటియాలు. వి ఔ (పురుడు[1] +ఆలు) బాలెంతరాలు, ప్రసూత

క పురు డీబోటికి నిందిర,పురు డంబిక గాక యొరులు పురుడే యనుచున్, బురుటాలికిఁ బదిదినముల,పురుడు ప్రవర్తించి రెలమిఁ బుణ్యపుగరితల్ భాగ. ౧. ౫౧౬.

సీ. పురి క్రొత్త యీనినపురుటింటిలోనికిఁ బురుటాలితగవు గొంపోవు హరిణి.

వి శకుం. ౨. ౪౬.

పురుటిపాపఁడు. (పురుడు[1] + పాపఁడు.) = పురుటిలోని శిశువు, మిక్కిలి లేఁతశిశువు. (ఇస్లీ. పురుటిపట్టి.)

తే. పురుటిపాపనిఁ దొట్టెలోఁ బొందుగాఁగ, బెట్టి జోపించుకొని తాను బ్రియసతి యును...మందట నేఁగ పెలమి.
హరి. పూ. ౫. ౧౪౧.

తే...ఇపుడు, దేవకీసూనుఁ డైయున్న దేవదేవుఁ, డితఁడు పూతనాప్రాణపాయితఁ దలిర్చఁ, బురుటిపాపఁ డైయుప్పారుపరువమునకు.
హరి. ఉ. ౫. ౨౨౪.

వ. మేనా యు...అప్పురుటిపట్టి నల్లనల్లన పట్టి కొని
పి శకుం ౨ ౧౪౬

పురుటియాలు=పురుటాలు.

సీ. పాదివితేఁ గాననొ పొత్తులలోఁ బట్లఁ బోనాడుకొనిన తేఁబురుటియాండ్రు
రామా ౬ ౨౫౦

(పొత్తులలోఁబట్లన్=పొత్తులలోని బిడ్డలను)

పురుటి(యి)ల్లు. వి. (పురుడు[1]+ఇల్లు) ప్రసవ గృహము, బిడ్డనుకన్నయిల్లు.

తే ..సూతి,శాగృహాభిధ పురుటిల్లు నాఁగఁ దనరు.
ఆం. భా ౨. ౧౬.

మ. ఘనసంతోషము మీఱఁగా దశరథక్ష్మాపాలచంద్రుండు తే, చని కాంచెం బురుటింటిలోపలను...రాముని...
దశా ౪ ౨౦

సీ. ఆది పెవ్వానిదివ్యావతారమునకుఁ బూర్ణాం బుకంథంబు పురుటియిల్లు. కాశీ. ౨. ౪౦.

క. ఈపురుటియింటి కుద్య,ద్దీపంబును బోలె...
భాగ. ౧౦. పూ. ౧౧౫.

పురుడించే=పురణించే[2]. (√పురుడు[2].) స.

క్రి. ౧. పోలు, ఎనయు.

సీ. ఉరుబిచ్చె గంగకాబురువడి వినువారిఁబురుడించుకట్టుల సరసిజాస్య. ద. శా. ౧౦౦౪.

శా. సింగం బున్నగుహాని కేతమునకున్ శీఘ్రంబు నన్ వచ్చుమ్మాతంగంబుం బురుడించుచుం బవనపుత్రప్వీకృతం బైనయా,రంగాగారము సేర వచ్చి...
భార. విరా. ౨. 330.

సీ. బుద్ధి నింద్రాచార్యుఁ బురుడించు కూరత హానవుఁ దాలిమి వసుధఁ బోలు.
భార. అర. ౪. ౧౮౦.
హం పంచ. ౧. ౧౨౨.

౨. ఉపమించు, పోల్చు

మ వగదివ్యాస్త్రవిదుండు బాహుఘనుఁ డశ్వత్థామ గాండీవితోఁ, బురుడింపం దగువాఁడు వీని కెన యీభూలోకసంచారు లెవ్వరు లేరు...
భార ఉద్యో ౪. ౨౨౮.

క. ఖరకరకిరభిన్నములై,కర మెలమి వహించు నరుణకమలంబులతోఁ, బురుడింపఁ దగు నెగొజ్జఁగి,విరితూఁపులబంతిగములు వెలఁదికరంబుల్.
ప్రభా. ౨ ౪౯.

—అ. క్రి.=సామ్యమునొందు, పాటియగు

క...ఒండొంటితోడ బురుడించిన పెన్నుద్దుల మద్దుల ముద్దుల,నుద్దులశాలకుఁడు ద్రోచ క్షోణిం బడఁగన్. వి పు ౪. ౧౩౮ (క.ర)

ద్వి పొలఁతులు నీతోడఁ బురుడింపఁ గలరె
ద్వి హరిశ్చ. పూ ౨౪౬౪ పం.

సీ. నాతోడఁ బురుడించునాఁతు లందఱు విన
దశకు ౫. 3౫

పురుడు[1]. వి. దే. (క. పురుడు. త. పురుటు)

౧. జాతాశౌచము, సూతకము

తే పదిదినంబులు సన్నభూపాలు పతికిఁ,బురుడు వెడలె...
రామా. 3. ౧౨౪.

ద్వి. పురుడు దీఱినయంతఁ బుణ్యాహవేళ,వరున నానుతులకు వంశోన్నతులకు.
రం. రా. బాల. ౨౦. పా. ౧౪. పం.

సీ. జాతసూతకములు సమ మగుఁబురుడు నా...
ఆం భా. 3. ౫౬.

౨. పురుటిదినములు, జాతాశౌచకాలము.

క. ధరణిఁ గడుఁ బేదవారును, బురుటికి ఘృత
తైలధాన్యములఁ దెచ్చెర మం,దర సంగ్ర
హింతురు . భార. అర ౩ ౨౪౧.

సీ. నిమఁ గన్న పురుటిలోనన శంబరుఁడు దెచ్చి
యుదధిలోఁ వైచిన నాక్రమమున.
హరి. ఉ. ౩. ౧౯౭.

జః—పురుటాకు, పురుటాలు, పురుటిపాపఁడు,
పురుటియాలు, పురుటిల్లు, పురుడుపోయు.

పురుడు². వి (క. పురుడు, పురుడి త పుర్ఱై.)

౧. స్పర్థ, పోటి; మాత్సర్యము

క ధరణిఁ గలరాజా లెల్లను, బురు డనఁ
గాంపిల్యనగరమున కరిగెదరొం,డొరులం గడ
వఁగ . భార. ఆది ౭. ౨౭.

వ. ప్రభాకరుండు నభోమధ్యంబునకు వచ్చి
వెలుంగు చున్న నతనితోడి పురుడునం దేజో
మహిమ దలకొన్న ... దేవవ్రతుండు.
భార. భీష్మ. ౨ ౧౩౦.

సీ. హరి పురాంతకుతోడి పురుడున రజతాద్రి
కెన గాఁగ నిది సృజియించెనొక్కొ.
వృ. సిం ౨ ౪౦

క. రాజాలంకృత మర్కవిరాజిత మురుసింహ
మిథునరమ్యము ఘనవిభ్రాజిత మను పురుడు
ననో,రాజతగిరి మింటితోడ రాయుచు
నుండున్. కు సం ౭ ౯౭౫.

౨. పోలిక, సామ్యము.

క వరసతులఁ బతులఁ గదలడి,పురుడునఁ
దమలోనఁ జల్లఁబోరాద
కు సం. ౯ ౨౮౦

సీ. కార్యసముత్సాహధైర్యపారంబులఁ బురుడు
చెప్పఁగ రాని పురుషవరుఁడు.
శా. పంచ. ౨. ౧౫౩.

సీ. తైవడి తైవళి కయివడి కాడుపు మాదిరి
పోలిక మాడ్కి పురుడు,పోలిక యనఁగఁ
బోల్పొందు నుపమ పేరు. . .
ఆం. భా. ౨. ౩౦౨.

౩. ఉన్నత స్థితి,గౌరవము.

ద్వి. దొరయు గాఁ దనియెదే దొరకు బిడ్డండ,
పురుడు తే దనియెదే పురుషార్థపరుఁడ.
పండితా పురా. ౧౧౩. పా

—విశే. సాటి,సమానము.

క పురుషోత్తముతో నొప్పెడుఁ,బురు డితం
దంద్రుడు... హరి ఉ. ౫ ౭౦.

ఉ. పురు డిబోటికి నిందిర,పురు దంబిక గాక
యొరులు పురుడే యనుచున్, పురుటాలికిఁ
బదిదినముల,పురుడు ప్రవర్తించి కలిమిఁ
బుణ్యపురకరిత భాగ. ౮. ౫౧౭.

క హరుఁ డున్న తకరుణానిధి,శర ణన్నఁ బరి
గ్రహించు జగతి నతనికిన్,బురు డున్నదె
యజకనకాం,బరు లెన్నఁగ లేరు తత్ప్రభావం
బనినన్. ఉ. రా. ౩ ౮౭.

స. క్రి. (త.- పురివు) ప్రేమతో సమత్వముచూపు;
నిమురు

మ హరిణీవచ్చెద కానకుం దపము పేయంబోద
మంచున్ మృగం, బురుడున్
కు. సం. ౭. ౭౮౨.

జః పురుడించు, పురుడుచూపు.

పురుడుపోయు. అ క్రి. (పురుడు + పోయు)
(పురుటిలో బాలింతరాలికి) ఉపచారము చేయు.
(వ్యవ) ఆమెకు పురుడుపోయుటకు తల్లిని తీసి
కొని వచ్చినారు.

పురుడుసూపు. స. క్రి. (పురుడు² + చూపు)
దృష్టాంతముగాచూపు, తార్కాణించు.

సీ. ఒరుఁ దొసంగినయాగి పురుడుచూపుచు లోభి
చే నర్థ మొయ్యనఁ జేఁదికొనుచుఁ, బురుడు
చూపినవైన బుడుకకేరనివాని వంగడిఁ
బొచ్చపోసాఁగికొనుచు. దశకు. ౫. ౧౭.

పురుదంశకము. సం. వి. అ. పుం. హంస.
(త్రి. ని.)

పురుదంశ(స)స్సు. సం. వి. స్. పుం. ఇంద్రుఁడు

'పురురము. సం. వి. అ. న. బంగారు.

పురుభోజస్సు. సం. వి. స్. పుం. ౧. మేఘము.
౨. పర్వతము (శే. వి.)

పురులు. వి. (త. పొరుల్. క. పురుళు, పొరుళు = యుక్తత)
౧. ధనము, వైశము.

క. పురులుగలఁ డిచ్చునని తన, పురులెఱుఁగక పిల్లమేము బుడుకక తాను౦, బురులఁ బొడకట్టి మెఱయుచుఁ, బురులీకయ తక్కి పోరెఁ బురిసమ్మక్రియన్
కు. సం. ౨. ౧౪౦.

౨. పరువు, గౌరవము, మానము. (బ్రౌను దీనిని "పురి" పదముయొక్క "బ. వ." గా గ్రహించి "గర్వము" అనునర్థమిచ్చెను)

గీ. మగలఁ గోరి తొల్లి మగువలు తపములు, వేసి నవసి రనినచెట్ట లెందుఁ, గలవె దీని కచ్చు నిలిపితి నీవ నీ, వలన సతులపురులు పొలిసెఁ గాక.
కు. సం. ౪. ౨౬౪

ద్వి. వల దని వారింపఁ జలమున ముక్కు, పాలి యించుకొన్నట్లు పురులు వోనాడి.
బస. పు. ౪. ౧౦౭. పా. ౨౦౧. పం.

ద్వి. పుట్టినాఁడ కులముపురులు వోనాడ, పె ట్టయ్యె తలఁచెడు పట్టి మాయయ్యె.
బస. పు. ౧. ౨౦. పా. ౪౫౭. పం.

ద్వి. ఇప్పాట నితరులఁ జెప్పెడి దేమి, తప్పులు దారులు దడఁబడఁ బలికి, వెలసినచదువులు వీటఁబో త్రొ, పొలిసిపోయిరి తమపురులు దూలఁగను.
బస. పు. ౧. ౬. పా. ౧౨౯. పం.

౩. స్వభావము, ప్రకృతి.

క. పురులు గలఁ డిచ్చు నని తన, పుర లెఱుఁగక పిల్ల మేముఁ బుడుకక తాను౦, బురులఁ బొడకట్టి మెఱయుచుఁ, బురు లీకయ తక్కి పోరెఁ బురిసమ్మక్రియన్.
కు. సం. ౨. ౧౪౦.

౪. శ్లాఘ్యము, పరాక్రమము (చూ. పురులోము.)
౫. సౌందర్యము
ద్వి. బుద్ధి తెఱుంగు లేఁబురులు ప్రాయమున, సిద్ధంబు భక్తుల శివునిఁగాఁ దలఁచు
బస. పు. ౧. ౪౨౪. పం.

జః—పురులోము

పురులోము. అ. క్రి. (త. పొగలోంబు. పురులు + ఓము) శ్లాఘము మెఱయించు, పరాక్రమము చూపు
క. పురులోమె నాఁగ శ్లాఘ్యము, మెఱయించె నటంచుఁ దోఁచు. ఆం. భా. ౩. ౧౦౪.

పురువు. విణ. (తు. తు., ద్వి. తు.) ౧. ప్రచురము, మిక్కిలియైనది, మిక్కుటము. వి. తు. పుం. ౧. పరాగము, పుప్పొడి. ౨. దేవలోకము, ౩. ఒకానొక దైత్యుఁడు. ౪. యయాతికొడుకులలో నొకఁడు (వీఁడు యయాతికి శర్మిష్ఠయందుఁ బుట్టిన మూఁడవకొడుకు) స్త్రీ. ఒకానొక నది

పురుషకము. సం. వి. అ. పుం. న. గుఱ్ఱములు వెనుకకాళ్లు రెంటిమీఁద మనుష్యునివలె నిలువఁబడుట.
శ్లో. దన్తాలికాధరణ నిశ్చలపాణియుగ్మ, మర్ధోదితో హరిరివోదయశైలమూర్ధ్నః, స్తోకేన నాక్రమత వల్లభపాలముచ్చైః, శ్రీవృక్షకీ పురుషకోన్నమితోగ్రకాయః.
శిశు. ౫. ౫౬. (అ. ని.)

పురుషకారము. సం. వి. అ. పుం. పౌరుషము, పురుషప్రయత్నము. (వ్యతి. దైవము.) - ౨. పురుషత్వము, పుంస్త్వము.

పురుషకేసరి. సం. వి. ఇ. పుం. నరసింహావతారమూర్తి.

పురుషత్వము. సం. వి అ న. మగవాడితనము, మగతనము ౨. పుంస్త్వము, మైథునశక్తి. ౩. పురుషస్వభావము, పురుషధర్మము.

పురుషదంతిక. సం వి ఆ స్త్రీ. మేదకీ.

పురుషదఘ్నము. సం. విణ (అ ఈ అ.) మనుష్యనిబంటి, నిలువు, (చేతులు పైకి నిలువుగాఁ బట్టుకొని నిలుచున్న మనుష్యుని పొడవుకొలఁది)

పురుషద్వయసము. సం=పురుషదఘ్నము.

పురుషనాయకుఁడు. సం వి. అ పుం ౧ సేనాపతి, దళవాయి, ౨. రాజు

పురుషపశువు. సం వి ఉ పుం ౧ పశుప్రాయుఁడగు పురుషుఁడు. ౨ పురుషరూపమగు యజ్ఞపశువు

పురుషపుంగవుఁడు. సం వి అ పుం మనుష్యశ్రేష్ఠుఁడు ఇట్లే పురుషసింహుఁడు, పురుషశార్దూలుఁడు, పురుషవ్యాఘ్రుఁడు, మొ॥

పురుషము. సం వి. అ పుం ౧ (వ్యాక) క్రియలమీఁది విభక్తులసంజ్ఞ. ౨ శాస్త్రము. ౩ మరపొన్న. కీ ౪. మనుష్యునిపొడవు, నిలువు (ఇదియొక యుపమాన విశేషము) ౫ పురుషకము, అశ్వస్థానక భేదము

శ్లో॥ పశ్చిమేనాగ్రపాదేన భువి స్థిత్వాగ్రపాదయోః, ఊర్ధ్వప్రేరణయాస్థానమశ్వానాం పురుషస్మృతః.

పురుషమేధము. సం. వి. అ. పుం. యజ్ఞభేదము (ఇందు మనుష్యుఁడు పశువుగా విశసింపఁబడును)

పురుషవరుఁడు. సం. వి. అ పుం విష్ణువు.

పురుషవాహుఁడు. సం వి. అ. పుం. కుబేరుఁడు, నరవాహనుఁడు. ౨. గరుడుఁడు.

పురుషవ్యాఘ్రము. సం. వి. అ. పు. గ్రద. (వై. ని)

పురుషసూక్తము. సం. వి. అ న. ఋగ్వేదమున 10 వ. మండలమందలి, 90 వ. సూక్తము. (ఇందుఁ బదియాఱుఋక్కులు గలవు)

పురుషాంగము. సం వి అ న. మగగుఱి.

పురుషాంతరము. సం వి అ. న తరము, పురుషజీవితకాలము

పురుషాదుఁడు. సం వి అ. పుం (మనుష్యభక్షకుఁడు) రాక్షసుఁడు

పురుషాధముఁడు. సం వి. అ. పుం. పురుషులయందు మిక్కిలి తక్కువైనవాఁడు, మిక్కిలి నిద్యుఁడు.

పురుషమృగము - A four-legged animal with a human f

పురుషాయణము. సం వి. అ పుం ౧. (ఆత్మప్రతిష్ఠగాఁగల) ప్రాణాది ౨ పురుషార్థము, (ధర్మార్థకామాది) ౩. పురుషకారము, పురుషప్రయత్నము.

పురుషాయితము. సం విణ (అ ఆ అ) పురుషునివలె ఆచరించునది. వి అ. న ౧ పురుషునివలె ఆచరించుట ౨. ఉపరతి, మగలాగు

పురుషాయుషము. సం. వి అ న పురుషుని ఆయుఃకాలము.

పురుషార్థము. సం. వి అ పుం ౧ పురుషప్రయోజనము (పురుషార్థములు నాలుగు — ధర్మము, అర్థము, కామము, మోక్షము) ౨. పురుషప్రయత్నము.

పురుషాశి. సం. వి. ఇ. పుం. రాక్షసుఁడు, మానిసిదిండి.

పురుషాస్థిమాలి. సం. వి. ఇ. పుం. శివుఁడు.

పురుషుఁడు. సం వి అ. పుం ౧ చతుర్ముఖబ్రహ్మ. (వై ని) ౨ మనుష్యుఁడు ౩ మగవాఁడు ౪ వంశమునందు ఒకతరమువాఁడు, తిగము. ౫ అధికృతుఁడు, నియుక్తుఁడు ౬ పరమాత్మ, విష్ణువు ౭ (సాంఖ్యతత్త్వములందు) ఇరువదియేనవ తత్త్వము ౮ (పురుషసూక్తమందు చెప్పఁబడిన) జగత్కారణమగు పురుషుఁడు

పురుషోత్తముఁడు. సం వి అ పుం ౧ పురుషశ్రేష్ఠుఁడు ౨ విష్ణువు, నారాయణుఁడు ౩ పరిజనశ్రేష్ఠుఁడు. ౪ జైనభేదము

పురుహము. సం విణ (అ ఆ అ.) ప్రచురము, మిక్కుటము, మిక్కిలి

పురుహూతద్విట్టు. సం వి ష్. పుం ఇంద్రుఁడు

పురుహూతి. సం వి ఇ పుం విష్ణువు, స్త్రీ దాక్షాయణి, ఈశ్వరి.

పురుహూతుఁడు. సం విణ (అ ఆ. అ) పెక్కండ్రచేఁ బిలువఁబడినవాఁడు, వి అ పుం ఇంద్రుఁడు

పురూరవుఁడు,(వస్సు). సం వి స్ పుం ఒక చంద్రవంశపురాజు (బుధునకు ఇలయందుఁ బుట్టినవాఁడు, ఊర్వశీకాముకుఁడు)

పురే=బాపురె (రే). అవ్య ౧ ఆశ్చర్యప్రశంసాదులను తెలుపును

(ఆశ్చర్యార్థము)

మ కలకంఠీ మణిసౌధజాలములఁ గాంచుం
జూడ నమ్మక్క చుక్కలరా జద్దిర కాఁడు
గా మరనదీకంజాత కోశమో పురే,యల
ఘుస్వర్ణశిరోగృహైకముకురం బంచుఁ బురీ
వాసు లగ్గలముం బందెము వైచి చూచి
రఘు డాకాంతాముఖాంభోజమున్.

రా. వి. ౫. ౬౩.

(ప్రశంసార్థకము)

శా విద్వేషుల్ మృతిం బొంది రీ,యుద్ధం
బేటికి నింకఁ జాలుఁ బని లే దోహో పురే
యంచు సం,బద్ధాలాపము లాడి మాన్చె
మరలన్... భాగ ౮. ౩౮౨.

(ప్రశంసార్థకము)

గీ కావ్యనాటకాలంకారగానమదన, శాస్త్ర
పరిచయు మహిమంబు జాలపాద,భామినీ
మణి చెలఁగె సుద్దామపటిమ, నా యనుర
భర్త మెచ్చి పురే యనంగ

ప్రభా ౪. ౬౪.

౨ (నిందార్థకము)

ఉ చాలు పురే సరోజభవ సత్పథవృత్తిఁ
దొఱంగి కూతు నొట్లాలరివై రమింప హృద
యంబునఁ గోరుట ధర్మరీతియే

భాగ ౩ ౩౮౦.

ఉ చాలుఁ బురే నరేశ్వర ప్రచండతరం బగు
నిట్టి సాహసం,బేల యొనర్చె దీవు ..

హరిశ్చ ౫ ౧౫౩.

చ ఘనకుపితాత్ముఁ డై యమునఁ గన్గొని
రాముఁడు వల్కెఁ డాయఁ జేరవఁ జనుదేశ
తక్కిటి పురే... భాగ ౧౦ ఉ. ౫౦౦.

పురోగంత. సం విణ (ఋ. త్రీ ఋ) ౧ ముందునడచువాఁడు ౨ ప్రధానుఁడు.

పురోగతి. సం. వి ఇ స్త్రీ ౧ ముందునడచుట, ముందఱపోక వి ఇ పుం కుక్క విణ. (ఇ) ముందుపోవువాఁడు

పురోగతుఁడు. సం విణ (అ ఆ అ) ముందఱనున్నవాఁడు, ముంగలనున్నవాఁడు.

పురోగముఁడు. సం విణ (అ ఆ. అ) ముందు నడచువాఁడు

పురోగామి. సం. విణ. (న్. నీ న్.) ౧. ముందు నడచువాఁడు ౨. ప్రధానుఁడు, వి. న్ పుం. కుక్క, శునకము. (శే. ని)

పురోగుఁడు. సం విణ (అ. ఆ. అ) అగ్రగామి, ముందునడచువాఁడు ౨ ప్రధానుఁడు

పురోజన్ముఁడు. సం విణ (న్ న్, అ న్) ముందు జన్మించినది వి న్, పుం. అగ్రజుఁడు, అన్న.

పురోజవము. సం. విణ (అ ఆ అ) ఎక్కువ వేగము గలది

పురోటి. సం వి ఇ పుం ౧ నదీప్రవాహము ౨. పత్త్రిశబ్దము, ఆకులచప్పుడు

పురోడాశము. సం వి అ పుం. ౧ హవిస్సు, యజ్ఞీయద్రవ్యము ౨ హుతశేషము 3 సోమరసము ౪ పురోడాశసహచరితమగుమంత్రము ౫ పిష్టపాత్రము, పిండిపాత్రము (వి ని)

పురోడాశీయము. సం విణ (అ ఆ అ) పురోడాశమునకు హితమైనది

పురోడాశ్యము. సం = పురోడాశీయము

పురోణి. వి చిన్నయుత్తరము, చీటి (శ ర, చి ని)

పురోద్భవ. సం వి ఆ స్త్రీ మహామేద ¶

పురోధ. సం వి ఆ స్త్రీ ౧ పౌరోహిత్యము ౨ నియోగము, అధికారము 3 నిరూపణము వి స్. పుం పురోహితుఁడు

పురోధసుఁడు. సం వి స్ పుం పురోహితుఁడు

పురోధానము. సం వి అ న ముందిడుట ౨ పౌరోహిత్యము

పురోధిక. సం. వి ఆ. స్త్రీ అందఱికంటె అధికురాలయినభార్య, మిక్కిలియనుంగయిన యిల్లాలు

పురోఽనువాక్య. సం వి. ఆ. స్త్రీ ఋగ్వేదము

పురోభాగి. సం. విణ. (న్ సీ. న్) ౧ తనంతటముందుపడువాఁడు, పడటముగలవాఁడు ౨ తొందరగలవాఁడు, తొందుగలవాఁడు. 3. ఎప్పుడు తప్పులేవెదకువాఁడు, దోషైకదృక్కు. ¶

పురోభాగుఁడు. సం. విణ (అ. ఆ. అ) = పురోభాగి

పురోమారుతము. సం వి అ పుం. ౧. ముందటి ప్రక్కఁగొట్టినగాలి; పూర్వదిక్కునఁబుట్టినగాలి ఇట్లే పురోహితము మొ

పురోవర్తి. సం విణ (న్ సీ న్) ముంగల నుండునది, ఎదురనున్నది

పురోషి. సం వి న్. పుం. తోడేలువంటి మృగవిశేషము (వై ని)

పురోహితిక. సం. వి అ స్త్రీ. పురోహితపత్ని.

పురోహితుఁడు. సం. విణ (అ ఆ. అ) ముందిడఁబడినవాఁడు ౨ నియుక్తుఁడు, ఒకపనిఅప్పగింపఁబడినవాఁడు —వి. అ. పుం. శుభాశుభ వైదిక కర్మములను జేయించుచు మేలు కీడులను దెలుపుచుండెడి యాచార్యుఁడు, ఒజ్జ (శ. ర. చి ని)

పుఱి.(ఱ్ఱి). విణ ఎడమది, వామము. ఇది "చేయి" పదమునకు పూర్వముగానేయుండును.

ఉదా: పుఱ్ఱిచేయి, పుఱిచేయి

జ. పుఱ్ఱిచేయి

పుఱి. (ఱ్ఱి) చేయి. వి. (పుఱి (ఱ్ఱి) + చేయి.) ఎడమచేయి, వామహస్తము

చ అరిగి మహాభయంకరతరాహవదోహలబాహ వప్రతా, పరుచులు వోలుచెందిరపుఁబావడచే బుఱిచేయి వీచి .. కవల ౨. ౧౫

పుఱికి. వి. నేయి కొలచెడిపాత్రము.

వ దివసవడిదగుంప్రలకు(ం)చాలు 3. పప్పువ ౧ నేపుఱికి (౧) వీనిసరిఋంప్పంగొ, రలు... ద. శా. ౧౦౧౪

పుటి (ట్టి) యు=పుట్టి. వి. (క. పుటు) పుఱ్ఱె, కపాలము, తల యెముక.

చ కఱచిన పీసుగు స్వాదుదక ప్పెరయు న్మొలచు బచ్చితోఁకలుఁగ్, బుటియల పేరులుగా మెదడుపూఁతయు ఘు మ్మని మూగు నీఁగలుగా ఈ. వారి ౨. ౧౨౭.

ద్వి పుటియల నటట ౖమింగి పులి ౖ తేఁపు లదర, నజుగక పొరలాడి యఱచు రక్కసులు
ద్వి. వారిశ్చ. ఈ. ౧౭౩౭. పం

పుటుడ. వి (సం పురోడాశః) భక్ష్యవిశేషము

క. ఈ క్కటుకా బుటుడలపైఁ, జక్కరకా వడలపై వొనఁగు తేనెలకా, ౖగుక్కిళ్లు ౖమింగు టరుదా, పుక్కిళ్లం బెట్టుచుండ ములు విన్నయ్యలో ఐహా ४ ३०

పుట్టు. వి ౧ చింపుటయం దగుధ్వని కనుకరణము
(వ్యవ) ఆ బట్ట పుట్టున చింపివాఁడు
౨ పలుచని మలము (శ. ర) ౩ పలుచని బురదమెం. (ౖ పా)

పుట్టె (టె)=పుటియ.

సీ. ఎలనీటి బొండలంబులువోలె మెద డెల్ల జిట్టిపై చిన డొల్ల పుట్టెగములు.
ఆము ౬ ౧४

పుల=పుల్ల. విశ. పనుపు మించిన తెలుపురంగు గలది. (శ. ర. చూ. పులకండము)
జః పులకండము.

పులకండము=పుల్లకండము. వి. (పుల+ కండము=పుల్లరంగుగల ఖండ శర్కర.) కలకండ, పటిక బెల్లము.

సీ. శర్కరాభేద సంజ్ఞలు నవాతు జావోజా పులకండ మనఁగను బొలుపుగాంచు.
ఆం భా. ౨. ౨४౧.

ద్వి పులకండ మెలుకు నీ ముద్దులమాట, లల వడ వీనుల వాలింపకున్న.
ద్వి వారిశ్చ. ఈ ౧౯౯४. పం

క పలుకులఁ బులకండ మెలుకఁ బలికెం గలకకా. మనుచ ర ४० ద్విక ౮ ४४.

క పులకండంబులు గలిపిన, నలు వగు సలిలము రసాయనం బగు పగిదికా నరస ౩ ४

పులకము. సం. వి. అ పుం ౧. ఒక దినుసు తాయి వజ్రమణి (వై. ని) ౨ మణిదోష విశేషము మణులయందలి చీలిక. ౩ కంకు వ్వము ४ గజాన్నపిండము ఏనుఁగున కిచ్చెడి యన్నపు కబళము ४. హరిదళము ౬ గల్వ ర్కము, మద్యము ౖతాగెడి పాౖత్రము ८. కదప ౯ ౮ నులిపురుగు ౯ పురుగు ౧౦ చెట్టుమీఁది నల్లపురుగు (శ ర) ౧౧. గగు ర్పాటు, రోమాంచము వి అ న ౧ రేచక మను గంధౖద్రవ్యము ౨ పుడుక ఇంధనము

పులకరము. వి (సం పులకః) ౧. గగుర్పాటు, రోమాంచము

సీ. పులక లనంగను బులకర మనఁగను గగ్గ రనంగను గగు రనంగ, గరుడా లునంగను బరఁగు రోమాంచము .
ఆం. భా. ౧. ౧४౧.

౨. జ్వరము. (శ ర)
(వ్యవ) వానికి నాల్గురోజులనుండి పులకరము తగులుచున్నది
జ పులకరించు

పులకరించు. అ ౖకి (√ పులకరము) గగుర్పాటుచు, పులకితమగు

తే. మానసాయకశరవృష్టి నానుకతనఁ, బొడము చలిచేత నెమ్మేను పులకరించు, కరణి రోమాంచకంచుకకలిత మగుచుఁ, దనువు గనవయ్యె దనుజమర్దనున కపుడు
దశా ౨. ౨౭४.

పులకలు. వి. (సం పులకః) రోమాంచము. (దీనికి తఱుచు బహువచనమందే ప్రయోగము కన్పడుచున్నది)

సీ. పులక లనంగను బులకర మనఁగను గగ్గురినంగను గగు రనంగ, గగుదా ల్పనంగను బరగు రోమాంచము...

ఆం భా ౧ ౧౪౧

క. తరుణీ తరుణాంగుళములు, కరమునఁ దొమలించి యహీ మకరకులజశిఖా,భరణము తను వునఁ బులకలు, దొరయఁగ వనవీథిఁ బ్రియ ముతో విహరించెన్ ఉ. రా ౬. 33

చ నలినదళాక్షుఁ జూచి నయనంబుల మోద్యఁగఁ జాల కాత్మలన్, వఁచి తదీయమూర్తి విభవంబు దలంచుచుఁ గౌఁగిలించుచుం, బులకలు మేన జాదుకొనఁ బొల్తులు సొక్కిరి

భాగ ౧౦ ఉ ౧౦౭౭

వ...మిన్ను విఱిగి పయింబడినపడువున బెడంగు వడఁ గలయం దలకొనుపులక మొలకపయి రునకుం బాఱుదుర్వారవారిపూరంబనన్

మనుచ. 3 ౯

పులకాలయుఁడు. సం వి అ. పుం కుబేరుఁడు

పులకి. సం విణ (న్ నీ న్) పులకలు గలవాఁడు వి న్ పుం. కదంబము, కడిమిచెట్టు (వై ని.)

పులకించే. సం అ క్రి రోమాంచితమగు, గగుర్పాటుగలదియగు

క పలుతలలు ముఖవికాసము, వొలియక పడియున్నసమరభూభాగము పై, ల్లలరినతామర కొలనిం, దలఁపించెన్ గగనచరవితతి పులకింపన్. భార. ద్రో 3. ౪3

తే. అట్లు ప్రత్యక్షమైనపద్మాక్షు నంత, రిక్షమునఁ గాంచి ముని ప్రమోదాక్షిజలము నిగుడఁ బులకించి కరటిఘంటికలశాళ, ములుగ నిట్లని యమ్మహాత్ముని నుతించె

ఆము. ౪. ౧౫

సీ పొలయల్కఁ దలఁపులఁ బులకించుఁ బులకించి బింకంపుఁగౌఁగిళ్ల బిగి భజించు.

కావ్యా 3 ౧౭౬

పులకితుఁడు. సం విణ. (అ ఆ అ) పులకలుగలవాఁడు, పులకించినవాఁడు, హర్షించినవాఁడు

పులకోద్గమము. సం వి అ పుం గగురుపొడుపు.

పులగ(ల్గ)ము. వి (సం పులాకః) పప్పు చేర్చి వండినయన్నము, కృసరాన్నము

క. పులగముఁ బాయస మట్టులుఁ,బలలము నర్చనకుఁ గాక పక్వము లయినం, గలుగు నభోజ్యత్వము వి,చ్చలవిడి వంటకము చేసి చనదు భుజింపన్ భార శాం ౧ 3౭౪

చ .చేసి మెం,త్తనిపులగంబు బెల్లము ఘృతంబు ఫలంబులు నారగింపు చే,సిన మది మెచ్చి యాత్మ పదసిద్ధికిఁ బాత్రముసేయు నాతనిన్ సిద్ధేశమఠ ౫ (చి.వి)

మ...మాయక్క నీ,కును బుల్గం బిడ పంచెఁ గైకొనుము. భల్లా ౫ (క ర)

సా: పులగముపైనిపప్పు=(పులగములోనే పప్పు ఉండును కావున పైగా వడ్డించినపప్పు ప్రియముగా నుండదు)=అనావశ్యకమగుటచే ఎక్కువ ప్రియము గానివస్తువు.

క...అప్పిండియుఁ బులగముపైఁ, బప్పుగతిన్ పైప కతఁడు పాఱఁగఁ జల్లెన్.

చెన్న. బ. ౭. ౫౭.

పులపొ(ల్పొ)డుచే. అ క్రి. పులుకుపులుకునఁ జూచు,ఱెప్పలు మూయుచు తెఱచుచు నుండు.

చ. తడితల డిగ్గి ముంప జడతం దుదకెప్పలఁ గన్ను విప్పి పుల్పాడుచుచు నీరు ముంగ అలపోలిక ముక్కులఁ గూడ నోటఁ గొం, తొడియుచు గూటికజ్జ సగ మొత్తుచు కెక్కవిదుర్చు మున్ను గావడఁకుకె కాక చేష్టుడిగ వత్సము పత్సలు జానువుల్ చొరక ఆము ర. ౧౧౮

౨ కెప్పు వేయక చూచు

క. చప్పుడు సేయక సంజ్ఞకుఁ, జప్పట్లిడు కొంచుఁ గొండసరియలవెంటన్, జప్పళ్లకుఁ బులపాడుచుచుఁ, జో ప్పరయుచు నీల వెట్టుచును శబరభటుల్.

భల్లా 3 అ (శ ర)

పులము. సం విణ (అ. అ అ) విపులము వి

అ. పుం పులకము, గగ్గురు

పులసరము. వి ౧ పాకము చెడుటవలనఁ గలి గినపులుసు, (శ ర చి ని)

౨ అజీర్ణవ్యాధి, (ౘా) 3 ఉద్రేకము (ౘా.)

జః పులసరి

పులసరి. విణ (√పులసరము) పొగరుఁబోతు

ద్వి కలవానియట్ల నిక్కుంబు నీ వొక్క, పుల సరితనమునఁ బుచ్చితి కొలుచు బస పు పురా. ర ౧౧౧ పా (శ ర ౘా)

బులుసరి. ముద్రి

పులస్తి. సం వి ఇ పుం పులస్త్యుఁడు

పులస్త్యుఁడు. సం. వి. అ పుం సప్తర్షులలో నొకఁడు (ఇతఁడు బ్రహ్మకర్ణమునుండి పుట్టిన వాఁడు. ఇతనిభార్య కర్దమునికూఁతురగు హవి ర్భుక్కు

పులహుఁడు. సం. వి. అ. పుం సప్తర్షులలో నొకఁడు. (ఇతఁడు బ్రహ్మనాభినుండి పుట్టిన వాఁడు. ఇతనిభార్య కర్దముని కూఁతురగు గతి)

పులాకము. సం వి అ పుం తుచ్ఛధాన్యము పొల్లు. ౨. భక్తసిక్థము అన్నపు మెతుకు 3. సంక్షేపము

పులాకి. సం వి న్ పుం వృక్షము, చెట్టు (వై వి)

పులాయితము. సం వి అ న అశ్వగతిభేదము.

పులాలిక. సం వి. ఆ స్త్రీ నాపాగ్రదంశమను విషోపద్రవభేదము

పులి1. వి (క. పులి హులి త పుల్ =) వ్యాఘ్రము వేఁగి

క పులి గోల వేసిన ట్టిట్టలపురయంబునఁ గడం గుటయుఁ దద్వత్స, స్థలమునఁ గిరీటి కెం ద, మ్ముల నాటఁగ నేసె బొమలు ముడి పడుచుండగ భార. విరా ౫ ౧౭౮.

సీ సెల సెప్పకొని రొప్పుపులి నైనఁ బీడించి పడవైతుఁ జొచ్చి నీపాదమాన

మనుచ ర 3ర.

మ. ..ఆపులికి దుర్వారోద్యమం డైనయా,హరి యుం దోడకె ..

భార ఉద్యో ర. ౨౪౮.

(ఇట శౌర్యగుణముచే పులివంటి వాఁడని భావము)

సా. పులికూన పూరి మేయునాశిగొప్పకుల మునఁ బుట్టినవాఁడు నీచకృత్యములు చేయఁ డనుట.

—పులి నాకి విడుచుట = గొప్ప అపదతప్పుట

తే నాకవల్లభ నీమీఁద నాటికొన్న, మాని కోపాగ్ని దివిజసంపదలమీఁదఁ, బోయె నంతియ చాలు నీపుణ్యమునను, వేయు నేటికిఁ బులి నాకి విడిచినట్లు

వి పు ౧. ౧౪౬.

—పులిమీసల నుయ్యల లూఁగుట, = ప్రాణ హానికరమగు సాహసకృత్యమును చేయుట.

ఉ. చేరకుఁ డింతి కావ్యఁ డిటుచేరిచఁ బ్రాణము మీఁద వచ్చునం, ఘోరమహాసంభవాన్వయుఁడు భూజ్యుఁడు గాన సహించియుంటిగా, కారయ నన్ను కొంతటిబలాధిపు లైనఁ దృణీకరింపకే, మీర లెఱుంగ రిట్లు పులి మీసల నుయ్యల లూఁగ వచ్చునే.

భోజరా. 3 3౮.

ఈనినపులి = అతికోపముగల క్రూరుఁడు. (ఈనిన పులికి కోపక్రౌర్యము లెక్కువయని ప్రతీతి)

సీ. కొంఱవితో నడుకొత్తి గోకి నట్టినిన పులితోడ సాముకుఁ బూనినట్లు వేఁు ౪ ౫౦

(ఈనిన పులితోడ సాముచేయుట = ప్రాణహాని కరమగు సాహసకృత్యము చేయుట)

—మెత్తనిపులి = పైకిసాధువుగాఁ గనఁబడుచు తీక్ష్ణస్వభావము గలవాఁడు

చ. . ధర్మమూర్తి మెత్తనిపులి ..

భార ఉద్యో ౨. ౧౪

జ. పులికోచ, పులిగోరు, పులిగోరుపట్టులు, పులిగోళ్ల వంకలు, పులిచెవులాకు, పులిజున్ను, పులిజాదము, పులిపెంజర, పులిమేకము, పులియడుగుకపసి, పులియాట,

పులి2. విణ. (√పులియు క. త పుళి) పులిసినది. శుక్తము.

(ఇది సమాసపూర్వావయవముగానే కాన వచ్చుచున్నది చూ పులికడుగు, పులికూడు)

పులిచేల్ల = పుల్లనిమజ్జిగ

సీ. పేరి పక్వం బైనపెరుఁ గుండఁ గవ్వంబు పులిచల్లలో నుంచి చిలుకఁబోవు

శుక ౨ ౫౭౧

—పులిచారు = పుల్లనిచేరు, చేరు.

క. పులిచారు వంచెనొక్కతె, పులిచాఱలచీరఁ గట్టి భోక్తల కేకా, వలిచారు వంచరీకా, వలిచారులక్కచాలి వహీ వహీ నొగడఁగా.

విహ. ౪. ౨౫.

జ పులికడుగు, పులికాపు, పులికాయ, పులిగంజి, పులిగాయము, పులికూడు, పులిచించలము, పులిచింత, పులిచెంచలి, పులిత్రేఁపు, పులినీరు, పులిమెట్టు, పులియంబలి, పులియఁబాఱు, పులియు, పులిరోూర, పులివరుగు, పులివోపు, పులుప, పులుసు, పులుసుఁగూర.

పులిందము. సం వి. అ. న. దేశవిశేషము

పులిందుఁడు సం. వి అ. పుం. అడవియందు వాసముచేయుచు మిక్కిలి జీవహింసాపరుఁడై తిరిగెడి యొకజాతి బోయవాఁడు (ఇంద్రుఁడదితిగర్భమును గత్తిరించుటవలని భ్రూణహత్యా పాపముచే తపశ్చర్యకుఁ బిదప తన దేహమునుండి పుట్టిన యొకజాతి; వసిష్ఠుని హోమధేనువు ఫేనమునుండి పుట్టినయొకజాతి

పులికడుగు. వి (పులి2 + కడుగు) పులిసిన కడుగునీరు, ధాన్యామ్లము. (శ. ర)

పులికాపు. వి (పులి2 + కాపు) ౧ లోహవిగ్రహములను శుద్ధిచేయుట కుపయోగించు చింతపండునీరు. (బ్రౌ)

౨ చింతపండు గలిపిన నీటితో లోహాకృతములయిన దేవతా విగ్రహములను తోమి శుభ్రముచేయుట (వా)

పులికాయ. వి (పులి2 + కాయ) పుల్లనికాయ

క పులిచెలికలోని కేఁగుం, బులికాయల కరిగి యొక్క పులిచింతపాదం, బులి యుండ జాగిలముచేఁ, బులిపులి గావించె నొకఁడు పులిపె చెల్లక.

రా వి 3 ౬౨.

పులికూడు1. వి (పులి1 + కూడు) పులియొక్క ఆహారము, వృషభము మెం.

ఆం. భా. 3. ౬౦.

పులి(కూ)గూడు2. వి. (√పులి2) పులిసిన యన్నము; పులిరోూర, ఉప్పు పులుసు,

కారము, పసుపు మున్నగువానిలో రుచికర ముగా చేసిన యన్నము.

సీ. పులిసినవంటకంబును వృషభంబును పులి కూడు వాఁగఁ జెంపొందియుండు
ఆం భా 3 ౭౦

(ప్రాఁతవ్రాఁత ప్రతులపా పులిహారంబు అని బ్రౌ వావిళ్ల. పా. పులిహారము=వ్యాఘ్రాహారము. బ్రౌ. వ్యాఖ్య)

3. భిక్షాన్నము, భిక్ష మెత్తి తెచ్చికొన్న యన్నము

క. పులిగూడు తిండి గొరగం,గలిచియు నోచెల్ల యింత గల్పించెదు... కు సం ౩ ౧౩౪

చ. చెలి పులిగూడు మానుపని శ్రీదునిఁ గాదని వసు ౧ ౯౯

పులికోచే. వి. (పులి¹+కోచ) పులి మొగవంటి మొగముగలిగిన యొక విషజాతి పాలెపురుగు. (శ. ర బ్రౌ, పురికోస అని వాడక)

పులిగంజి. వి (√పులి²) పుల్లనీళ్లు, అరవాళము, (శ. ర.)

పులిగాయము. వి (√పులి²) పూర్తిగా మానని గాయము, పులినీరు కాఱుగాయము (ఆతీన గంటిమచ్చ శ ర)

క తిలకించితివే నృప మొక్కల మగునీచెంచు మేనఁ గలపలుగంటుల్, బలుసింగపుఁ బలుగం ట్లా,పులిగాయము లెల్లఁ బెద్దపులి గాయమ్ముల్ చంద్రా ౨ ౪౭

పులిగోరు. వి (పులి¹+గోరు) ౧. వ్యాఘ్రనఖము; పులిగోళ్లుపెట్టి చేసిన పతకము; అట్టి పతకము గులహారము. (శ ర)

క. ఇవి పందికొమ్ము గాయము, లివి సింగపుఁ గోర తీర లివి యేనుఁగుపో, ట్లివి పులిగోరుల చెనకులు, సువ్వగింజకుఁ గో టిడదు తనువు గనుము నృపా రా. వి. 3. ౪౯.

సీ తీరైనగళమునఁ దోర మైనకడానిజాళువా పులిగోరు కూలియాడ. ఇందు. ౨. ౧౪౧.

చ మెడఁ బులిగోరు ఫాలమున మేలిమిపచ్చల రావిరేక .. చంద్రా. ౨. ౭.

౨. వ్యాఘ్రనఖము. శ్రీ.

సీ. పులిగోరుచె ట్టన వెలయు వ్యాఘ్రనఖంబు... ఆం. భా. ౨. ౬౨.

పులిగోరు పట్టులు. వి (√పులిగోరు) వస్త్ర విశేషము

వ...వెలిపట్టులును పహాంబట్టులును పులిగోరు పట్టులు నుదయరాగపట్టులును క్షేత్రపట్టులును... ద్వా 3. ౨౦౬.

పులిగోళ్ళ వంకెలు. వి బ (√పులిగోరు) ధాన్యవిశేషము

సీ. ఏదుకత్తులు వంక లినుకరాజనములు పులిగోళ్ల వంకెలు బొగడసరులు.
హంస. ౪. ౧౨౭.

పులిచించేలము=పులిచెంచేలి. వి. (పులి²+చెంచలి) ఒకానొక యోషధి శ్రీ.

సీ విషకంటకాలామ్లకేతసంబును నీరుచించలంబును పులిచించలంబు హంస. ౨. ౨౫౯.

పులిచింత. వి (పులి²+చింత) ౧ పులిచెంచలి, చుక్రికి, నేలపై ప్రాఁకు ఒకజాతి యోషధి శ్రీ. (చి ని. శ ర చూ పులిచెంచలి. దీనియాకు పుల్లగానుండి పచ్చడి కుపయోగించును)

౨. గుల్మవిశేషము పొదగా పెర్గెడు ఒకజాతి చెట్టు

సీ. పులిచింత కోడుగు ములుమోదుగును వెర్రి పుల్లవెలఁగ వెత్తిచిల్ల చిల్ల
హంస ౪. ౧౧.

క. పులిచెలికలోని రేఁగు, బలికాయల కరి యొక్క పులిచింతపొదం,బులి యుండ...
రా. వి. 3. ౭౨.

పులిచెంచేలి. పులిచింత, పులిచించేలము వి చుక్రికి కీ (చి ని శ. ర. మునిషణ్ణకమని ఆం భా. సీ. మునిషణ్ణ కాఖ్యదగును, పులి చింతయనఁగను బులిచెంచలియనంగ ... ఆం భా. ౭. ౭౮ చుక్రియను మునిషణ్ణకి మును భిన్నములని అమరము.)

పులిచెలిక. వి (పులు^{2} + చెలిక వృత్తిని వర్ణ వికారము) క్రొత్తగా బీడుపెట్టిన నేల

క పులిచెలికలోని రేఁగుంబులికాయల కరిగి
రా. వి ౩. ౭౭.

పులిచెవులాకు. వి (పులి^{1} + చెవులు + ఆకు) ఒకానొక మందుచెట్టు

పులిజేన్ను. వి (పులి^{1} + జున్ను) పులిపాలతోఁ జేసినజున్ను. (శ ర)

సీ హితబహుశ్రుతధర్మరతసారశాస్త్రపూర్వతల
మన్ద్విజాలదుర్గముల నిలిపిఁ, పులిజున్ను
మొదలుగాఁ బురుషాయుషావధి కం దుండ
సవరణ ల్పొందువటిచి
ఆము ౪ ౨౬౧

తే గసగసలు వీకవిండ్లు సోగచిలుకిలును, సింగ
ములు పులిపిల్లలు జింక లేడు,గములు మానిపి
కోతులు కాఱుపోఁతు, లేడి కదుపులు పులి
జున్ను పాడిపసులు ప్రబంధ ౧. ౧౩౫

చ కమఁగొని పెమ్మనం బలరఁగాఁ బులిజున్నును
గేఁదుకన్నుఁ దె, మ్మనినను దెచ్చువాఁడ.
విక్ర ౧ ౧౬౪

మ. వశె నన్నక్ వెల యిచ్చి కొంద్రు మురజ
ద్వత్నస్థలీరత్నముక్,పులిజు న్నేనియు నమ్మఁ
జూపుదురు . వణిగ్వర్యుల్ యశోధుర్యులై
సుద. ౧ ౭౭

పులిజూదము. వి (పులి^{1} + జూదము) ఒకానొక యాట. (గళ్లుగీసి పదుసైదు కాయలను మేఁకలుగాను మూఁడుకాయలు పులులుగాను గ్రహించి యాడెడు ఆట పులిబోను అని కొం. దఱు)

సీ. ఒడ్డు,విడుపు నెట్టుడుగాయ విండ్లమ్ము
లాటలు పులిజూదములు
హంస ౩ ౧౪౬

పులితోఁడుగు. వి ($\surd$పులు^{2}) వన్య వక్రకంటకము కీ (గురివెందవంటి యాకులుగలది చి ని)

పులిత్రేఁపు. వి (పులి^{2} + త్రేఁపు) అజీర్ణపు త్రేఁపు, పుల్లని త్రేనుపు

ద్వి పుటియల నట మ్రింగి పులిత్రేఁపు లడర,
నటుగికి పొరలాడి యటుచు రక్కసులు
ద్వి హరిశ్చ ఉ. ౧౬౩౭ పం

పులినము. సం. వి అ పుం. న ౧ సైకతము, నీరువెలిసిన పిదపఁ గనఁబడు నిసుకదిబ్బ

పులినవతి. సం వి ఈ స్త్రీ నది ఏఱు.

పులినీరు. వి (పులి^{2} + నీరు) రక్తము విఱిగి గాయములోనగు వానియందుండి కాఱెడి నీరు.

చ వెలుఁగుల కోని వే వెలుఁగు వేఁడిమి సుట్టిన
గ్రుక్కుపాపగా, కలశ సమస్త నీ మృదుల
కాయముల న్బులినీరు గ్రుమ్మ బొబ్బలగతి
కూపకప్రతతి భాసిలె
చంద్రా. ౭. ౭౭.

క హరునఱకాలం జొరఁబడి, శిరమునకుక్
వెడలె నీదు సితఖండము చంద్రిర యది పెల
వడి సేఁడుక్, దొరఁగెడుఁ బులినీరు గాంగ
తోయము పేరక్ చంద్రా ౫, ౪౫.

పులిపి(ల్పి)రి=పులిపులి^{1}. వి దేహమునందు మిరియములవలె లేచెడు దుర్మాంస విశేషము.

సీ...దొప్ప, చెవులుఁ బిల్లికనులుఁ జెక్కిలి పులి
పిరి గొగ్గిపండ్లును ముదికోఁతి ముఖము
హరిశ్చ. ౪. ౧౭౯.

ద్వి కఱుబోఁచు గర్దమున, బరుసు మీసముఁ
  జెక్కుపైఁ బులిపిరియు నఱుకు బొద్దుమ...
    నవ. 3. ౧౪౯. పా. ౨౩. పం.

ద్వి. మిడిపండ్లు చెక్కుటిమీఁది పుల్విరియు
    ద్వి హరిశ్చ. ఉ ౧౦౭౫. పం.

జ: పులివిరికాయ

పులివిరికాయ=పులివిరి. (శ. ర)

పులిపులి[1]. వి పులివిరికాయ (శ ర)

జ. పులిపులికాయ

పులిపులి[2]. విణ. అవవర్థితము, నలఁగినది

చ పులిపులి యయ్యె నంగలత పాక్కు మధా
  ధరబింబ మింతికిఁ, నలినలి యయ్యెఁ
  గౌను. .   శుక ౧ ౨౦౫.

సీ. పులిఁ గ్రమ్ముకొని పులిపులిగ నీఁటెలఁ
  గ్రుమ్మి యేపుతో మగఁటిమిఁ జూపువారు.
    రసిక ౧ ౧౧౨

క మిలమిలనిగోళ్లఁ జెలుపలు, గులగులలుగఁ
  గొట్టు నచటి కోల్పులులు గవిం,బోల
  వొలయ సెతిగి యెఱుకులు, పులిపులి యన్న
  పుడ కలిసి పులిపులిసేయుఁజు
    చంద్ర ౨. ౯

పులిపులికాయ=పులివిరికాయ. (శ ర)

పులిపెంజెర. వి (√. పులి[1]) కాటుక రేకు
  పాము. ఒకజాతి పొడపాము (శ ర)

పులిమిపుచ్చు. స క్రి (పులిమి+పుచ్చు) ౧
  కప్పిపుచ్చు

సీ. నందుఁ దదే మన్న నవ్వుచు మీ శేల పొ
  మ్మంచు నోకపేళ పులిమిపుచ్చు.
    దశా. ౯. ౨౭.

౨. వంచించు, మోసముచేయు.

ద్వి. అలవిఁడివారల వణఁకించినట్లు, పులిమి
  పుచ్చిన శేఁడు పోనీము నిన్ను
    ద్వి పరమ ౩ ౫౪౪. పా.

3. నలిపివేయు.

ఉ కరాళదివ్యబా,ణా వళు లెచ్చి రా వొడిసి
  యుఁగ్రతమప్రదరాగ్ని కీలముల్, వోవఁ గరం
  బులం బులిమిపుచ్చుచు మారుతి యుగ్రదాన
  వుల్, త్రోవ సెదిర్చినం గడవి త్రొక్కుచు
  మక్కువఁదూఱి గ్రక్కునఁజు
    రామా. ౬. ౨౦౩.

౪ కాటాకూటముచేయు, అకుశల పనిచేయు

క తెలుఁగుకవిత్వము చెప్పకఁ, దలఁచిన కవి
  యర్థమునకుఁ దగియుండెడు మాటలు గొని
  వకులం బ్రాసం బులు నిలుపక యొగిని
  బులిమిపుచ్చుట చదురే   నిర్వ ౧. ౩.

పులిమెకము. వి (పులి[1] + మెకము) మత్స్య
  విశేషము (శ ర. బ్రౌ)

పులిమెట్టు. వి (√పులి[2]) తేర్చినకడుగురొుక్కు
  అడుగుది (శ ర. బౌ) అభిఘతము, పులియఁ
  బెట్టిన కడుగు

తే... మెట్టనఁగ మెడు ద,నంగఁ బులిమె ట్టనంగఁ
  జెలంగుచుండు, నభిఘతాఖ్య...
    ఆం. భా ౨. ౨౫౦.

పుల్(ల్లి,ల్లె)య. వి పర్ణకృతభోజన పాత్రము,
  విస్తరి

క. సెలవాల్లు మునియుతుంద్రై,పలాశపత్రముల
  పులియఁ బాయక ద్విజుఁ డి,మ్మ భోజనంబు
  చేసిన, ఫల మిలఁ జాంద్రాయణంబు ఫలముం
  గఱుగుఁ.   విజ్ఞా ఆచా. ౩౪

సీ. అగ్నికార్యము దీర్చి హరుని నర్థ్యర్చించి
  ములు మోదుగాకులఁ బులియఁ గుట్టె
    కాశీ. 3. ౧౨౦.

తే ఇచటి కొంగిలి పుల్లియ కేలవచ్చె
కాశీ 3 ౯౫

ద్వి ప్రొద్దునఁ జని పది పుల్లెలాకులును, కేలిమి సమిధలు వెలయ దర్భలును
ద్వి హరిశ్చ ఉ ౧౫౦౪ ౫౦

పులియంబలి వి (√పులి) పులిసిన అంబలి
చ ఎతి చెప్పిన యంతఁ మంది దాని నొయ్యన దరిఁ జేరఁ బిల్చి పులియంబలి యించుక పోసి యూకుటకా చెన్నబ ౨ ౨౬

పులియఁబాలు అ క్రి (పులియు[1]+పాలు, స్వార్థమున) పులియు పుల్లనగు
సీ పూఁబోఁడికెమ్మోవి పులియఁబాలని కేసె యతిమోము కందనిచందమామ
చంద్రా ౬ ౧౩౮

పులియడుగుతఎసి వి (√పులి[1]) వ్యాఘ్రము పాదుఁ దనుమని
(గంగానది) వ పులియడుగుతఎసికొండుకు వినకొనెడు పాలకడలి వడువున వఎంతఎమయంబు ననుఎరించు కునునుఎమదయ యమృద్ధి పగిది చం రా 3 ౨౫
(ఇకనికొండుకు ఉఎమన్యువు వాఁడు కోరివఎ డెల ఆహారము లభించుటకై ఎవుడు దధి క్షీరాంబుధులు సృజించెను శివపురాణము)

పులియాట వి (పులి[1]+ఆట) బాలక్రీడావిశేషము ఒక యాట
సీ చీకటిమొటికాయ చింతాకుచుఱుదులు పులియాటలునుఁ బిల్లపొట్లకాయ
హంస 3 ౧౬౬ ప్రబంధ ౧ ౬౧3

పులియు[1] అ క్రి (√పులి[2]) పుల్లనగు
(వ్యవ) తరవాణి మిక్కిలి పులిసినది

పులియు[2]. అ క్రి ౧ క్రొవ్వు, మదించు
రగడ తఱు కొఎఁగఁ బల్లవవితానముల నూనములఁ, బులియుఁ బికమధుపములు బోన ముఁ కానముల రాఘవ ౨ ౬

౨ మరియు, గర్వించు
వ సత్యభామ సామాయంబుగా వాసుదేవున కి ట్లనియె

౪ కలిగె నొకఁతాంబవతి కె,స్నలవడఁ బడెదేఁ వలపు సీతల కేగెఁ,బులియకుచే పవతుఎం గలపాలతులచే పాటువడక పో రాదనియొక ఉ హరి 3 ౧౧౫

సీ మాటిమాటికిని మమాలించి పాడుచుఁ బులియుచుఁ దనఁ దా సె పొగడికొనుచు
విప్ర ౫ ౨౬

3 బిగియు, బింకముతోనుండు
౪ వేసాలఁ బోకు రమ్మా, పూసెజ్జకుఁ బ్రొద్దు వోయెఁ బులియుట చాలుక
హర ౪ ౧3౪

పులియోగిరము=పులియోర వి (పులి+ఓగిరము)
వ సాంగలి పులియోగిర ప్రబంధ ౧౧౨
వ సాంగలి పులియోగిరంబు దధ్యోదనంబు
హం౨ ౧ ౧౦౫

పులియో(హో)ర పులికూడు (క పులియోర హోర) వి (పులి[2]+ఓరము) పులుసుకలిపిన అన్నము (క ర) పులుసు, ఉప్పు, కారము, పసుపు వానితో రుచికరముగాచేసిన అన్నము
వ్యవ ఆ సమారాధనకు బూరెలు పులిహోర చేసినారు

పులిరికము సం వి అ పుం పాము (నిఘంటువు)

పులివరుగు వి (√పులి[2]) పులియఁబెట్టిన వరుగు
వ పడిదెములుఁ బులుపులుఁ, బులివరుగులు, వప్పడంబులు, బప్పులు కాశీ ౪ ౧౯౫

పులిపోవు (పులి2 + పోవు) అ క్రి పులిసిపోవు, పాడగు

ద్వి పాదలమెయ్యెడఁ బులిపోవనిప్రాణ,పద
మగునోగిరం బొదవ నర్పించి
పండితా దీక్షా ౩౭

పులిసరి వి (త పులిశ్చై) పులుంగుడు,వాతఘ్నికి

సీ పులుంగు దనంగను బలిసరి యనఁగను బాల
కిసింజ్ఞ పరగుచుండు ఆం భా ౨ ౬౭
(ఇందలి బాలకిసిపద మింకను విచార్యము)

పులు[1] వి లోహరత్నాదుల మాలిన్యము, మాలిన్యము (ఈ యర్థమున కదుగుధాతువుతోఁ గూడియే తఱచుగాఁ బ్రయోగము లందుఁ గాన వచ్చుచున్నది పుల్లుపర మగునపుడు కొన్నిరొడల ఉత్వలోపము)

క పదనికిరాఁ బులుగడిగిన,మదనాస్త్రము రేఖ
గలిగి మానినిమెయి చెన్నొందవఁ గయిసేసి
రప్పుడు,ముదితాజనములు ప్రమోదమున లలి
తముగన్ భార విరా ౫ ౩౫౫

ద్వి శ్రీనింకఁ బటికి నార్చినకుందనంపుఁ,గమ్మలో
మతిఁ బులుగడిగినముత్తి,యమ్ములో నెఱ
తావి నలరుగందంపుఁ,గొమ్మలో యన
రం రా బాల ౩౫ పా ౧౧ పం

సీ పెనవి రోగులఁ దగ వ్రేయఁ బుల్గడిగించి
నిలిపిన గండగొడ్డలి యనంగ
పి కసం ౩ ౧౩౨

క పడుతుకలలితాంగయష్టి పదనికిరాఁబుల్,
గడిగిన మరుఖడ్గలతిక,పడువున జాహ్నవ
విలాస వైభవ మొందెన్ నిర్వ ౮ ౬౦

సీ చంద్రబింబముఁ బాలసంద్రంబులోఁ ద్రోచి
పిండెల్లఁ బోఁ బులుకడుగ కున్న
విక్ర ౧ ౧౩౨

జ పులుగాకు

పులు[2]=పుల్లు వి (క పులు, పుల్లు) గడ్డి, కసవు

సీ పులు మేయుకమకంబు దొలఁగుట కాక
విహ్వాలబుద్ధిరై దాఁటె హరిణకులము
పాండు ౪ ౯౨

క పెలయాలివలనఁ గూరిమి,గలుగదు మతి
కలిగ జేని కదకేరదురా,పలువురు నడిచెడు
తెరువునఁ, బులు మొలవదు మొలచె జేనిఁ
బొదలదు వేమా వేమ ౨ ౧౦౨

మ మత్తవేదండకుం,భరసై కాళనకాంక్షి రైన
మృగధూపాలుండు పుల్ మేయునే
మల్లభూ నీతి ౭౧

విణ అల్పము, నీచము (చూ పులుమానిసి)

పులుదిండిచట్టు = ఇంద్రనీలశిల (ఇంద్రనీలము గడ్డితినునని ప్రసిద్ధి)

వ అప్పురంబునట్టనడుమ నిట్టలంపుఁబులుదిండి
చట్టులన్ గట్టినయభ్యంతరవక్రగోపురద్వా
రంబునన్ ఉ రా ౮ ౯౪

పులుదిండిచలువ=ఇంద్రనీలశిల

సీ చెలిమురల్ పులుదిండిచలువ కా మామక
స్వాంతతృణగ్రాహులయ్యెఁగాన
చంద్రా ౪ ౧౦౨

పులుదిండిమానికము=ఇంద్ర నీలమణి

సీ పులుదిండిమానికంబులవన్నె గలయిఁకె
లాకవంకఁ జేఁ కట్ల నునుకు కొలుప
తపతీ ౧ ౯౧

పులుదిండితా(యి) వి (పులు[2] + తిండి + తాయి) తృణగ్రాహి, ఇంద్రనీలమణి

సీ పులుదిండితామొత్తములలోవ లమరించి స్ఫ
టికసోపానముల్ సంఘటించి
ఉ రా ౨ ౯౨.

జ పులిచెలిక, పులితొడుగు, పులుకాసి, పులుకాసిపురువు, పులుకాసిపులుఁగు, పులు

గుడిసె, పులుదారి, పులుదాలినోరిము౹, పులుపంట, పులుమానిసి, పులుమ్రాఁగ, ప్రులువడు, పుల్గ్రహము

పులుఁగు(ల్గు) వి ౧ పక్షి, పిట్ట

ఆ పులుఁగుఁ ద్రాటఁ బట్టి యలయించి యాడెడు, బాలునట్లపోలె బాణసురుఁడు, గడఁగి కృష్ణునముఖాఁ గారించుచున్న వాఁడు
భార ద్రో ౩ ౨౮౩

క తొట్టినక్రొవ్వులు గలయలి, చెట్టడిచినచేటెఁ డేమి చెప్పన్ బులుఁగుల్
మనుచ ౪ ౨౪

సీ ఆదిమ పైన యండమునయం దుదయించెను గూబపుల్గు
కాశీ ౬ ౧౪

౨ ఒకజాతి పక్షి (దీనికూఁత అరిష్టసూచనము, ముఖము భీకరము,)

వ్యవ పులుఁగువలె మొగము పెట్టుకొని యెట్లు కూర్చున్నాఁడో చూడుము

జ పులుఁగుపిట్ట, పులుఁగు బొల్లఁడు, పులుఁగు ముక్కునొక్కు, పులుఁగురాడాలు, పులుఁగు రాపచ్చ, పులుఁగు రాబొల్లఁడు, పులుఁగు రాయఁడు, పులుఁగులనాఁడు, పులుఁగు టాయి, పులుఁగుఱేఁడు, పులుఁగుసాహేబు, పులుఁగు హుమాయిబోడు, పులుఁగరి, పులు రాతూపు

పులుఁగుపిట్ట వి (పులుఁగు + పిట్ట) గుడగూబ, ఘూకము (క × ద్రా)

పులుఁగుబొల్లఁడు వి (పులుఁగు + బొల్లఁడు) గరుత్మంతుఁడు, గరుడుఁడు (క ర)
(ఇట్లే పులుఁగు(ల్గు) రాబొల్లఁడు, పులుగు హుమాయి)

పులుఁగు ముక్కునొక్కు వి (√పులుఁగు) పల్లకీ బొంగునందలి దోష విశేషము

వ పాల్కిడి పులుఁగుముక్కునొక్కు ప్రవిష్టచిమదిండి మొదలుగాఁ గలదుర్గుణంబులు లేక
ప్రబంధ ౧ ౬౦౫

పులుఁగురాబొల్లఁడు వి (పులుఁగు + రాచ + బొల్లఁడు) గరుత్మంతుఁడు, పక్షిరాజు

సీ నల్లనిమేను నిల్వుతిరునామము పచ్చనిపట్టునాభిపైఁ దెల్లని తమ్మియుం గలుగుదేవుఁడు కుంకుమవన్నె పులురా, బొల్లని ఱెక్కనల్పుఁ దెలుపుం గలపువ్వులదండఁ దెచ్చి యు, త్పల్లని జాంబలిం జిగుఁబోఁడి కొసంగె వెసం గృపామతిన్
వైజ ౧ ౬౯

పులుఁగురాడాలు వి (పులుఁగు + రాచ + డాలు) గరుడధ్వజము దశా ౨ ౨౫౪

పులుఁగురాపచ్చ వి (పులుఁగు + రాచ + పచ్చ) గరుడపచ్చ, గారుత్మతము
అచ్చరా అయో ౪

(పులుఁగురాబొల్లఁడు=గరుడవాహనము)

పులుఁగు(ల్గు)రాయఁడు వి (పులుఁగు + రాయఁడు) పక్షిరాజు, గరుత్మంతుఁడు

లయగ్రాహి పులుఁగురాయనికి జో దగుజటాయువు
చం రా ౫ ౪౨

ఆ అపుడు పుల్గురాయఁ డప్పిలిఁ బుదమికి, డిగ్గి కేలుకోని డెంద మలరఁ, జేసి
అచ్చ రా యు ౧౬౪

పులుఁగులనాఁడు (√పులుఁగు) వి దేశ విశేషము

క పలనాఁడు వేఁగినాడును, బులుఁగులనాఁడ్వాకనాఁడు పొత్తపినాఁడున్, అలములికినాఁడు రేనాఁ, డలయక గనుఁగొంటి నచటి యబలలఁ గంటిన్
హంస ౧ ౫౩

పులుఁగుటాయి. వి (పులుఁగు+టాయి) గారుత్మతము, పచ్చ

తే క్రొత్తి పల్లోటకొమ్మలఁ బులుఁగుటాలు, గరిక యనిడాసి నీలా ౧ ౩౭

పులుఁగు(ల్గు)ఱేఁడు. వి (పులుఁగు(ల్గు)+ఱేఁడు) పక్షిరాజు, గరుత్మంతుఁడు

సీ ఎగసిన బలధూళి యెదురుగా రాకుండఁ బులుఁగుఱేఁ డెఱకలఁ బోవఁ జదియ. కకు ౫ ౧౫౯

పులుఁగుసాహేబు వి (√పులుఁగు) పక్షి రాజు, గరుత్మంతుఁడు

వ పులుఁగు సాహేబు బాబారాయఁడ ప్రబంధ ౧ ౨౧౬

పులుఁగువాహమారాయిజోదు. వి (√పులుఁగు—పక్షి గుఱ్ఱముగాఁగలయోధు) విష్ణువు

అచ్చరా బాల ౪

పులుకాసి[1] వి క్షుద్రజల జంతువిశేషము

సీ. పులుకాసి నసిమిరి బుంగ పురువు హంస ౪ ౧౯౬ క్రొత్త ప్రతి పా

పులుకా(గా)సి[2]. విణ (పులు[2]+కాసి)—తృణమువంటిగి—అల్పము, నీచము (చూ పులుకాసి పురువు)

పులుకా(గా)సి పురువు(గు)పుల్గాసి పురువు. (పులుకాసి[2]+పురువు) వి ఆకుపచ్చని చిన్న పురుగు (పచ్చ ఆక్కుల పురుగు శ ర)

ద్వి రాజులు వాటించు రాణివాసములు,నోజతో నూడిగం బొనరింపఁ దమకు, వరవులఁ గాఁ జేసి వరుస వర్తింపఁ, బురిలోనఁ బులుకాసి పురువులకరమె

ద్వి. హరిశ్చ. ఉ ౧౪౩ పా ౪౫౬ ౩.౦. పం.

తే మన్న పురుషునిఁ జెడనాడు మగువనిూఁదఁ, బోయి పులుగాసి పురు వయి పుట్టు ననుచు. కుశ. ౩. ౧౪౯.

(ఇట పులుకాసి పురువులవంటివారు, అల్పులు, అని తాత్పర్యము)

సీ చండాంశురథముతో జగతిపైఁ బ్రొల్లఁగ గన్నెఱ్ఱసేసిన గర్వరేఖ,

గీ గల మహామహులకు వికుఁ గణనసేయఁ, గ్రొవ్వఖుక్కు లనంగఁ బుల్గాసిపురువులు... వి. శకుం. ౩. ౨౩౦

పులుకాసి పులుఁగు. వి (పులుకాసి[2]+పులుఁగు) నీచమైనపక్షి.

తే ఇన్ని దేవళ్లఁ గొలిచి నే నేమి గంటిఁ, బోయి పచ్చని పులుకాసి పులుఁగుచేత, మోసపోయితి కుశ ౩ ౪౯

(ఇట పచ్చనిపులుకాసిపులుఁగు=పచ్చరంగుగల నీచపక్షి, చిలుక, అని తాత్పర్యము

పులుకు(ల్కు) వి కను ఱెప్పలు తెఱచుటయం దగు ననుకరణము.

—ద్వి కట్టిఁడిపిరి కక్కడిబిడ్డఁ దమ్ము, పుట్టి యిన్నా ళ్లాయెఁ బులుకునఁ గన్ను, తెఱవక చను ద్రావఁ దివురనిబిడ్డ ... ద్వి పరమ ౩ ౧౫౪ పా.

జ పులుకుపులుకు

పులుకు(ల్కు)పులుకులుక్కు. వి (పులుకు+పులుకు) భయదుఃఖాపమానాద్యుద్వేగముల చే ఱెప్ప లప్పళించుచు తెఱచుచు చూచుటయం దగు ననుకరణము.

(భయమునకు.) క అని తెలసి పులుకుపులుకునఁ దమఁ జూడం జూడఁ బట్టి కన్నెం గొట్టెక. కేం. పంచ. ౪. ౪౮౭.

(దుఃఖమునకు) ద్వి. పులుకుపుల్కునఁ జూచి
భూపాలనందనుఁడు, కొలంకులఁ గన్నీళ్లు
గ్రుక్కుచుఁ బలికెను.
ద్వి. క. పా. ౧. ౩౦. పా. ౫ పం

తే. పులుకుపులుకునఁ జూచి యక్కలికితోడఁ,
బలుకుపలుకున దైన్యంబు దొలఁకఁ బలికె.
పారంగ ౨ ౧౦౦

(అవమానమునకు) చ. అనటయు మాట లేక
హృదయాబ్జము జల్లన మోము వెల్లనై,
కనలుచు నీరు జేఱు లెలికన్నుల వాతినిఁ
బుల్కుపుల్కునం, గనగొని .
మనుచ ౨ ౬౬

(అనూయకు) సీ. భోగించువారలఁ బుల్కు
పుల్కునఁ జూచి మెల్లన గ్రుక్కిళ్లు మ్రింగు
వారు. నైష ౪ ౫౩

శ్లో. భుంజానజనసాకూతపశ్యాయస్యామలీవినః
సం నైష ౧౪ ౨౫

పులుగ(ల్గ)రి. విణ. (పులుగు + అరి³ ఆ పుల
నరివాళ్) జూద తెలుపువాఁడు, అమాకి
యిచ్చువాఁడు.

క... మాసా మృఖలం,బును వచ్చు చేని నీచె,
ప్పిన పులుగరి వెచ్చ మెల్లఁ జెట్టైద మనినక్
పరమ ౫. ౫౯

సీ. ముగురు నల్గురు పాత్రులుగ నీక్రమంబున
నిపుడు మా కొకపత్తి మిమ్ము వేగ,యేమ
నీపురమున కేఁగితెచ్చెదము పుల్గరిధనం
బనిరి... పరమ ౫ ౬౧

పులుగాకు. వి. (పులు + కాకు ఆ పుళుక్కప్)
దుండగము, దుష్టచేష్ట

ద్వి. బలిమిమై వార్చి నీబలములు పేర్చి,
పులుగాకులై బహుళంగుల నిట్లు, పులుగాకు
లానరింపఁ బోలదే మాన్ప.
ద్వి. హరిశ్చ. పూ. ౧౨౧౯. పం

ద్వి. పిలిచి యేకతమునఁ జెప్పెద వంచు నోటఁ
బలికిమాపఁగ రానిపలుకులు పలుకఁ, బులు
గాకు లేల పోపొ మ్మన్న మమ్ము, బలు
గాకు లాడు నీపలుగాకువాఁడు.
ఆ మ క. ౧ ౩౫. పా ౫. పం.

పులుగు(ల్గు). వి. ౧ గుఱుతు, చిహ్నము.

గీ. కలఁక మామీఁది పనిలేనికసరు దెలుప,
బాలఁతి లేలు నీయుక్కియే పులుగు గాద
ఆము ౫. ౬౦

గీ. గునియుజాన్నిగ చెక్కిట గోరు మోవి,కెంపు
లత్తుక సుదుర గంధంపు చిటులు, వాదపస
పంటువలువతో వచ్చినట్టి, పుత్ర యిది
కానివదతకుఁబులుగుగాద ప్రబంధ ౬౯౩

౨. జాడ, ఆచూకి

సీ. కద లేని క్షేమంబు గప్పెద మంటిమా పుల
కాంకురంబులు పులుగు చెప్ప.
వరాహ ౪. ౧౯.

వ ..చిక్కెం జిక్కె నిక్కడ నిక్కడ నక్క
యక్క యని చేటికానికరంబు పొలసిన
పులు గెఱింగి పాండు. ౪. ౨౩౬.

పులుగుడిసె. వి (పులు² + గుడిసె) పక్షుల
వేఁటాడువాఁడు తాను మఱుఁగున నుండుటకై
గడ్డితో నిర్మించుకొను చిన్నగుడిసె, కసవు
గప్పినగొడిసె.

క. పులుగుడిసెఁ బన్ని వల కా,ద్వాలధరణిం
బాదుపఱిచి ప్రస్సినకన్నుల్, గలపులు
గు దీమ మిడి యొగ్గలపుందమిఁ గాచియుం
దఁగా దైవగతిక. వెం. పంచ ౨ ౧౦.

పులుగుడు. వి. పులిసరి. వాతఘ్ని శీ. (ఇది
నల్లపులుగుడు, తెల్లపులుగుడు అని ద్వివిధము
అని. శ. ర. చూ పులిసరి.)

ద్వి. మద్ది పాల కోడిశా మారేడు వెలఁగ, బొద్ది
* పాపర జమ్మి పులుగు మేడి
ద్వి ౪ పా ౨ ౪౯ పా ౧౧ పం

పులుదాలి వి (పులు^{2} + దాలి) గడ్డికుమ్మ
(చూ. పులుదాలినోరిముని)

పులుదాలినోరిముని మి వి (పులుదాలి + నోరు + ముని) గడ్డికుమ్మవంటి నోరుగలఋషి, తీక్ష్ణమైన నోరుగలఋషి

ఈ. బ్రాహ్మణమాత్రుఁడె యత్రినందనుం, డా పులుదాలినోరిముని కడ్డము వారయ లేదు వానికిం, గోపమెకాని శాంతియును గూర్మియు లే దటువంటివారికిన్
వి పు ౧ ౧౬౫

(దుడుకునోటిఋషి అని భావము)

పులుప=ఉలుప^2 వి ($\sqrt{}$పులి^{2}) పులుచగా మారిన పుల్లని యూరుఁబిండి, విరళామ్లకలిత పిష్టము

తే. ఊరుఁబిండి దన లవణభావిత పట్ట మొప్పఁ, బులుప యగు నన విరళామ్లకలితప్పు, మొనరు ఆం భా ౭ ౭౫౧

వ. చిఱుగడములుఁ బడిదెములుఁ, బులుపలుఁ బులివరుగులు నప్పడంబులు
కాశీ ౧౯౫

పులుపంట వి (పులు^{2} + పంట) తృణధాన్యములు, పైరు (వరి, గోధుమలు, మున్నగు సస్యము)

సీ. తపశ్శ్రీ వెలుంగ, నున్నెడఁ బులుపంట లన్నియు నత్యంతవికలంబుగా ననావృష్టి దోష,

గీ. మానవహల్లిన భార అశ్వ ౪ ౭౭౦

పులుమానిసి విశే (పులు^{2} + మానిసి) అల్పమనుష్యుఁడు, (ప్రాభవముచెడి) కొంచెపడిన జనుఁడు

సీ. మునీంద్ర యోమ్ము, గలుగంగ దన లేవి పులుమానిసికిఁ బోలె నక్కఱువృద్ధిన కట్టిచావు, పాటిల్లె భార అర ౭ ౧౬౧

క. పురిమున కేతెంచె నతఁడు పులుమానిసియై దశకు ౪ ౧౯

పులుము స క్రి ౧ రుద్దు

తే. కమ్మనూనెఁ దల యంటి పెసలు గందాన పులుము అము ౬ ౧౭౬

క. ఎన్న గజాతీరసనం, పన్నంబుగఁ దలలు పులిమి మందోష్ణం బొ, పన్నీట జలకమార్చిరి, కన్నియకును రామతునకుఁ గామిను లంతన్
బ్రహ్మో 3 ౧౫౧

౨ రాచు పూయు

తే. కేలఁ గలవంటకపుఁ దాలికని పులిమిన, ఘుసృణములు మించ అము ౫ ౧౪3

ద్వి. జలజారిగ్రుడు కప్పుచాయఁ గొంగెలఁ, బులుము కాటుక వెంగంబున దిట్టపడఁగ
అ మ ౪ ౧ ౭౫ పా ౧౫ పం

3 నలుపు, నలుచు

(వ్యవ) వాఁడు కన్నులు పులుముకొని లేచినాడు (గ్రా)

చూ. పులిమిపుచ్చు

౪ కొట్టు

(వ్యవ) వానిని బాగుగా పులిమి పంపినారు (క ర గ్రా)

౫ అంటఁగట్టు, పైఁబడఁ జేయు

(వ్యా) అన్న తాను చేసిన అప్పంతయు తమ్మునిపై త్తిని పులిమినాఁడు

౬ వంచించు (చూ. పులిమిపుచ్చు)

వి కష్టము, దోగవిశేషము

సీ. కష్టముల మనఁ గుష్టునఁ బులు మన విలసిల్లు ఆం భా ౨ ౧౭౮

జ పులిమిపుచ్చు, పులుముకొను, పులుముడు

పులుముకొను. స క్రి (√పులుము) నలిపివైచు, మర్దించు.

తే. తిరుగు భిక్షాశనులమీఁద దృష్టి యిడని, యదయరా లగు కలిమితో యిల్లిగృహంబు, లలజడికిఁ దార్చుకై వడిఁ బులుముకొనిరొ, వనజవిసరంబు హేమంతవాసరంబు
చం రా. ౫ ౭౭

పులుముడు. (√. పులుము) వి రుద్దుడు, మార్జనము

సీ. తోముడు ప్రాముడు తుడుపు రుద్దుడు పులుము దన మార్జనసంజ్ఞ పొలుచుచుండు,
ఆం భా ౨ ౧౬౦.

పులుమ్రాను. వి (పులు[2]+మ్రాను) తృణద్రుమము
(తాడు, కొబ్బెర, పోక, ఖర్జూరము, ఈఁత మొ జాతిచెట్టు)

ఉ... తాడు మున్నగుతరుల్ పులుమ్రాఁకు లనంగఁ బోలు ఆం భా. ౨ ౭౯.

పులువడు. అ. క్రి (పులు[2]+పడు) గడ్డివలెనగు, వలఁగు

క. పితేఁడికిఁ బోనిచ్చినవి, ల్లజితిక్కై యల్లఁ జాఁప నది గనుఁగొని పెల్లుతికి చను లతలు పలువడఁ, జిఱుముం గడు నాస పుట్ట శృంగాగ్రములకా.
భా రా అర. ౨. ౪౯

పులుసు[1](లు)వి. (√పులియు) ౧ ఆమ్లము, షడ్రసములలోనొకటి

చ జలధర మొప్పతోఁ బులు సొసంగు రసం బని యప్పయోధి నిం, పొలయఁగఁ గ్రోలి పై దధిపయోధియుఁ గ్రోలఁగఁ బ్రాఁచి దాటఁ బ్రెన్నులుఁగరుల్ల గ్రాయ నవిజో జడగం డ్లవ రాశిఁ గానిచో, నిలఁబడ వానిఁ దిస్స్రయపుడే చలిపండ్లు వడంగ కోటికిన్
ఆము. ౪ ౧౧౬.

ఆ. పాలలోనఁ బులుసు లీలతోఁ గలసిన, విరిసి తునక లగును విరివిగాను
వేమన ౧ ౧౬౦

సీ నెత్తిఁ దంగేడాకు మెత్తి లేచకి నిమ్మపంటి పుల్సున నూతి పట్టువెట్టి
కాళ 3 ౧౧౦

౨ చింతపండు, ఒకటి రెండు మూఁడు కాయ దినుసులు, మున్నగువానితోఁ జేయువ్యంజన విశేషము, దప్పళము

గీ పప్పులో నుప్పు మిక్కిలి పాఁజల్లి, కూరలో నాముదపుబుచ్చు నింత నించి, పులుసులో గంజి మిక్కిలిఁ గలయఁ బోసి, భక్ష్యములలోన మిరియంపుఁబొడిదడు గిలిపి
చంద్ర వి. ౧ ౬౫

3 ఉద్ధతి, గర్వము.

క. వనిత గజనిమ్మ పండ్లను, ఘనముగ నో రూరఁ జెప్పఁగా విందుము నీచనుగుబ్బల లావణ్యము, వినినప్పడె వానిపులుసు విరుగుం జుమ్మీ
సారంగ ౨. ౨౭౧.
(ఆమ్లరసము అని రెండవయర్థము)

పులుసు[2]. వి వృక్షవిశేషము ?

సీ. భూతాంకుశ మశోకభూర్జ పత్రమ్ములు బోళము మంకెనపులుసు గంగరేను .
హంస. ౪ ౧౧

పులుసుఁగూర. వి (√పులుసు[1]) పులుసు పెట్టి వండినకూర (శ ర)

పులోమ. సం వి. అ. స్త్రీ. భృగుభార్య, చ్యవనునితల్లి

పులోమజ. సం వి అ స్త్రీ శచీదేవి, ఇంద్రుని భార్య

పులోమజిత్తు. సం. వి. త్. పుం. ఇంద్రుఁడు.

పులోముఁడు. సం. వి. స పుం. ఒకదైత్యుఁడు, (ఇంద్రుని శ్వశురుఁడు.)

పుల్కసుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ౧. బ్రాహ్మణునకు క్షత్రియస్త్రీయందుఁ బుట్టిన సంకీర్ణజాతి వాఁడు ౨ మాలవాఁడు.

పుల్గు(లుఁగు)రాతూపు. వి. (పుల్గు+రాచ+తూపు) గారుడాస్త్రము.

అచ్చ. రా. యు. 3౪3.

పుల్గృహము. వి (పులు²+గృహము) గడ్డితో చేసినయిల్లు, పూరియిల్లు.

చ ..పొగలఁగా విరిఁ బ్రుంగెడు పుల్గృహంబు లెల్లెడఁ గనుపట్టె... ఆము. ౪. ౧౭౭.

పుల్ల¹. (శ పుల్ + క్త). విణ పుల్లనిది, పులుసు గలది, ఆమ్లము.

తే. మిసిమి గల పుల్లపెరుఁగుతో మిళిత మైన, యాపపచ్చళ్లు చవిచూచి రాదరమున.

వైజ. ౨. 30.

(వృత్తియందు వికల్పముగా నిగాగమము) ఉదా పుల్లనిమజ్జిగ మొ.

జ. పులఁదీఁగ, పుల్లఁగంద, పుల్లఁ గూర, పుల్లదానిమ్మ, పుల్లనీళ్లు, పుల్లప్రబ్బ, పుల్లబచ్చలి, పుల్లమామిడి, పుల్లయుసిరిక, పుల్లవెలఁగ, పుల్లాకు.

పుల్ల²=పుల. విణ పసుపు మించిన తెలుపువన్నె కలది. (శ ర. కపిలవర్ణముకలది. అని బ్రౌ. చూ. పుల్లావు.)

జ: పుల్లకందము, పుల్లగిత్త, పుల్లగోరక, పుల్ల ప్రత్తి, పుల్లకావిడి, పుల్లపిల్లి, పుల్లావు.

పుల్ల³. వి ౧. సన్నని పుడుక.

తే ..పుల్ల, పుడుక యనఁగను దృణకాండము చను... ఆం. భా. ౨. ౯౬.

(వ్యవ) పూచికపుల్ల, పలుదోముపుల్ల. మొ.

౨. చిదుగు, సమిధ.

చ. అనవుడు పుల్ల కొంతయుఁ బ్రియంబు వహింపఁగఁ బక్షివైరి పీఁకున సకలాంగకంబులఁ బ్రకున్నము అరుణ్యాడు దీనిఁ శాపకే యనిన విహంగమంబు రయమూరఁగ నచ్చటిపుల్ల లెల్ల ముక్కునఁ గొని తెచ్చి ప్రోవిడి యతుంగిత మైనదయాగుణంబునన్.

భార. శాం. 3. 3౭౧.

3 వంటకట్టె, ఇంధనము.

(వ్యవ) పొయిలోనికి పుల్లలు లేవు

పుల్లవిఱుచు=మంత్రముల నుచ్చరించుచు పుల్లను విఱుచు

(పిల్లలు జడిసికొన్నప్పుడు పీడాపరిహారార్థము మంత్రముచ్చరించుచు పుల్లవిఱిచి పారవేయుట ఆచారము)

సీ. పెనుఁజీకటులు గ్రమ్మి పెన్ బైట వసియించి వెలిచెఁ గా యని పుల్ల విఱిచి విఱిచి.

పాండు. 3. ౧౯౬.

సా పువ్వు అమ్మినయూరనే పుల్ల అమ్మ వలసి వచ్చినది.

(ఎక్కువగౌరవము పొందినచోటనే మిక్కిలి హైన్యమును పొందె ననుట.)

పుల్లవిఱుపుమాటలు=విరసవాక్యములు, తెగువు మాటలు.

(వ్యవ) నీపుల్లవిఱుపుమాటలతో వానిమనసు విఱిగిపోయినది.

జ: పుల్లతి, పుల్లవడు, పుల్లవిఱుగు, పుల్లవిఱుచు.

పుల్లంటురాయి. వి. (పుల్లు+అంటురాయి)ఇంద్రనీలమణి

పుల్లఁదీఁగ. వి. (పుల్ల¹+తీఁగ). సోమలత, (దీని రసమును యజ్ఞములందు యజ్వాదులు పానము చేయుదురు)

సీ కమరాని సామంబు గైకొన్న విని యంచుఁ
బుల్లఁదీఁగలఁ జూచి యలఁత నొంది
పాండు ౫ ౭౯

పుల్లకండము=పులకండము వి (పుల్ల^{2}+కండము) ౧ కండచక్కెర, ఎటిక బెల్లము
ద్వి పుంగపుముద్దలు పుల్లకండములు, పలుకజ్జ ములు సానబా లిడ్డెనలును
ద్వి భాగ ౧ ౭ పా
౨ భక్ష్యవిశేషము
ద్వి కండచక్కెరయును గరిజలు పుల్లకండంబు లటుకులుఁ గడవల నిండ,యుండంగ
ద్వి భాగ ౧ ౧౪ పా

పుల్లకంద వి (పుల^{1}+కంద) ఒకజాతి కంద శ్రీ (శ ర బ్రౌ)

పుల్లగిలు(ల్లు)=పుల్లసిల్లు అ క్రి (√పుల్ల^{2}) (భయాదులచే) వివర్ణమగు, భయపడు
సీ జనులు గాంచిగ మానుషము దూలఁ దన కనుపుయిలోటమున కోమ పుల్లగిలఁగ
భార విరా ౨ ౩౦
క తనచేత నృపతినుతుఁ డెటఁగినఁ బైవచ్చు నని పుల్లగిలి పోఁ జూచుచా,వనత్వము లక్క్యగ్రం,బున మెదలఁగఁ జూచి పాసి పోవను వెఱచుచా భోజరా ౫ ౬౩

పుల్లగూర వి (పుల్ల^{1}+కూర) పులుసు పెట్టి వండినకూర (శ ర)

పుల్లగొరక వి (√పుల్ల^{2}) నీరకోడి, సలిల కుక్కుటము
తె సలిలకుక్కుటనామంబు వెలయు నీరుకోడి యనఁ బుల్లగొరక నన గుండఁగి యన
ఆం భా ౨ ౯౨

పుల్లతి వి (√పుల్ల^{3}) ౧ మల్లసాధన మగునొక విధమైన దుద్దు (బ్రౌ) సాదనకాంబ్రం గుటికై వాడెడుకోన (శ ర)

౨ కోలఁ బుల్లతియును నీలిమాలులు బూని,కేలి గతిఁ గటారికోల వట్టి,సంగడీలు గొల్వఁ జనుదెంచె గోకమ త్తకజముధంగి కలహకంట కుండు ద్వా ౩ ౭౫
౨ కెట్లు పోరునప్పుడు బరి గీచి యేర్పఱచు కొన్నహద్దు (బ్రౌ)
సీ పుల్లతిఁ బెట్టినభూమిఁకిఁ గొనరిన చెదిరిపోటు నకుఁ జే యొదుగుచున్న ద్వా ౩ ౬౦

పుల్లదానిమ్మ వి (పుల్ల^{1}) పుల్లనిరసము గల ఒక జాతి దానిమ్మ, అమ్లదాడిమము శ్రీ (శ ర)

పుల్లన వి పులుసు
తే ఉప్పు పైనట్టిచక్కెరలప్పు లిడె,చేఁదుదగ గలయమృతంపుఁ జెలము రొంటొ,పుల్ల నం డెడితేనెకడులు నరియె,వనిత కదుఁదియ్య నానీదుబాతెజకును సారంగ ౨ ౨౦౫
(పుల్లయం దుండెడి అని యర్థాంతరము)
—విణ పులుసు గలది (శ ర)

పుల్లనీళ్లు వి బ (√పుల్ల^{1}) పులిసిన కూటినీరు, తరవాణి (చి ని బ్రౌ) కూటినీళ్లు, ఆర నాళము (శ ర)

పుల్లప్రత్తి వి (పుల్ల^{2}+ప్రత్తి) ఒకదినుసు ప్రత్తి (శ ర)

పుల్లప్రబ్బ వి (పుల్ల^{1}+ప్రబ్బ) అమ్లవేతసము, చుక్కకూర
సీ అమ్లవేతససంజ్ఞ యగును జుక్క,పుల్లప్రబ్బ యనంగి ఆం భా ౨ ౬౮

పుల్లబచ్చలి వి (పుల్ల^{1}+బచ్చలి) అమ్లకలంబి
తే పొసగు నామ్లకలంబ్యాఖ్య పుల్లబచ్చలి యను ఆం భా ౨ ౩౨

పుల్లమామిడి వి (పుల్ల^{1}+మామిడి) కొండ మామిడి నానమ్రమము శ్రీ

ద్వి. పుల్లమామిళ్లు కర్పూరఖర్జూరములు,నల్లని
యరఁటులు నారికేళములు. ద్వి.నల ౧.౯౭.

పుల్లయుసిరిక. వి (పుల్ల^1+ఉసిరిక) కొండ
యుసిరిక Ŧ. (దీనికాయలు పెద్దవి. శ. ర.)

పుల్లరి. వి (త. పుల్వారి. పుల్లు+అరి) ౧. పశు
వులు కసవు మేయుటకై ఇచ్చెడుపన్ను, తృణ
భాగధేయము
సీ. పుల్లరి వాఁగ నొప్పును దృణభాగధేయంబు. .
ఆం. భా ౨. ౧౯౨.
ద్వి. అరి యప్పనంబు పుల్లరి కోయి పాలు,పెరు
గులు దెప్పించి పిల్చి గోపకుల
అ. మ. క. ౨. ౧౭౮. పా ౨౧. పం.
౨. గడ్డి. (చూ పుల్లరిమాన్యము)

పుల్లరిమాన్యము. వి. (√పుల్లి) ధర్మార్థము
పశువులు కసవుమేయుటకై విడిచినబీడు; గడ్డి
బీడు... దేవరపసులకు పుల్లరిమాన్యమున్ను...
ఇట్టునిచెను. ౧౨౩౨. సె. శా. ౧. ౩౩౩.

పుల్లరుజా. వి (పుల్లు+అరుజా) మత్స్యవిశేషము
తే. మోరి పక్కెర దొందును గూరముక్క,
పుల్లరుజా గచ్చె గండెయు బొమ్మిడాయ.
హంస. ౪ ౧౭౫.

పుల్లవడు. అ క్రి (పుల్ల^3+పడు=పుల్లవలె నగు)
౧. (భయదుఃఖాశ్చర్యాదులచే) స్తంభించు,
మ్రానుపడు.
క. తల్లియుఁ దండ్రియు వెఱఁగున, బుల్లవడఁగ
వారికడకుఁ బోయి తదయఁగా, నొల్లక
పయనపుటీడ్కోల్క, వెల్లం దనయిచ్చ నడవి
యెడ్తెల వెదకెన్.
భార. ఉద్యో. ౪. ౧౭౨.
క. పుల్లవడి చలము రోషముఁ,బొల్లయు నై
చనఁగఁ గొంతప్రొద్దు మెంగమునన్, పెల్లఁ
దనము గదుర నిలిచి,యొల్లజనులు వినఁగ
మతియు నిట్లని పలికెన్
భార. అర. ౪. ౩౫౮.

ఆ. నిప్పు ద్రొక్కినట్లు నిలువఁ డెచ్చోటను,
వాఁడుమునుకుఁ గని మహాకతోడఁ, గూడఁ
బాతి కేంకోనఁ జూచుఁ జూచి యు,ప్పొ
లఁతిగాక యున్న బుల్లవడును.
భోజరా. ౩ ౧౪౩.
౨. జంకు, సందేహించు
ద్వి. మలహరు నీగియు విలవిల యగుచు, పుల్ల
వడఁగనేల పుల్లాంబుజాత, పల్లవితాస్య...
పండితా. పురా. ౧.౨౦.

పుల్లవావిలి. వి (పుల్ల^1+వావిలి) ఒకజాతి
వావిలి, శ్వేతసురస Ŧ (శ. ర)

పుల్లవిఱుగు. అ క్రి (పుల్ల^3+విఱుగు) నిస్సార
మగుటచే పుల్లలుగా విఱిగిపోవు, నిస్సారమగు,
సత్త్వహీనమగు
(వ్యవ) ఈయేఁడు మాదబ్బచెట్టు పుల్లవిఱిగినది
క. వారలతోఁ బలుమారును, పోరాటం బాడి
యాడి పుల్లవిఱిగి యు,న్నారము...
శేష. ౧. ౧౧౩.

పుల్లవెలఁగ. వి (పుల్ల^1+వెలఁగ) పుల్లని
కాయలు కాచు నొకజాతి వెలఁగ. ఆమ్ల
కపిత్థము Ŧ.
సీ వెలఁగపండులు పుల్లవెలఁగపండులు మోవి
పండ్లు నంకెనపండ్లు బలుసుపండ్లు.
కాశీ. ౩. ౭౮.

పుల్ల(ల)సిల్లు.(లు)=పుల్లగిల్లు. అ క్రి.
(√పుల్ల^2) ౧. (భయాదులచే) వివర్ణమగు,
భయపడు, చెదరు
సీ కమలారివామంబుఁ గైకొన్న దివి యంచుఁ
బుల్లదీఁగలఁ జూచి పుల్లసిల్లి.
పాండు ౪. ౨౯౨.
మ అని భర్త్సించినఁ బుల్లసిల్లి విముఖుండై
పోరు విత్యశ్వప్రిభా, భ్యవికాటాథముఁడు.
వరాహ. ౧౧. ౯౨.

౨ కలఁగు, క్షోభపడు

ఉ ..మగవారిచిత్తముల్, పుల్లసిలంగఁ జేయఁ జోరపొచ్చెము లాడఁగ నాఁడువారికే, చెల్లును వి ప్ర ౨ ౨౩౩

తే అంత నిక్కడ మానికులాగ్రగణ్యుఁ, డావటూత్తముఁ డటు పొగ నంపి చనినఁ, దొలఁత మాటలు పడి పుల్లసిలినవాఁడు, గమకఁ గొంకుచుఁ దనయాత్మగతమునందు విప్ర ౪ ౭౪

3 నొచ్చు, నొప్పిఁజెందు, బాధనొందు

వ అగ్రహించి మహీవల్లభుండు తదీయవిగ్రహంబు భల్లంబులం జిల్లులువోవ జేసినం బుల్లసిల్లుసమయంబున వరాహ ౫ ౩౭

క పందకుఁగాక పలాయన, కందళి పాహమని యండుఁ గలుగునె యని మి, న్నందినకోపంబున పై,చెం ద్రాహ్మముఖుండు పుల్లపిల కిలనలుకన్ జైం పంచ ౪ ౧౯

౪ కుందు, దుఃఖించు

వ ఏతత్కార్యంబు సిద్ధించిన నయ్యార్యచరితుం డుల్లసిలం గాని పులసిలండు,చింత యుడిగి సంతసంబు నొందము పి శకుం ౩ ౭౬

చ పులసిల జేల మానవులపుట్టువు పావన మయ్యె నెప్పుడున్, గళవళ మేల రోగముల కాలగతిన్ గడవట్టు నీతిశాస్త్రధలును దరిద్రతావ్యథలు దప్పులకే చను వాంఛితార్థముల్, గలుగు నకేయుచేతఁ గమలాధవుచే వటపత్రశాయిచేన్ అప్ప ౪ ౩౧౪

పుల్లాకు వి (పుల్ల^1 + ఆకు) ౧ పుల్లనియాకు ౨ (పుల్లె + ఆకు) తినిపాఱవేసిన రొంగిలి విస్తరాకు

క తళుకులమలు విరహాలఁ, జీకాకుపడంగఁ జేయుఁ జెలియా యవి పు,ల్లాకులు పెంచిన కతమున,నో కదుఁ బుల్లాకు పేఁరనో వివరింపన్ చిత్రభా ౨ ౧౫౯

(పై రెండర్థములకు నిదియే యుదాహరణము)

పుల్లాయము వి (పుల్లు + ఆయము) గడ్డినుండి వచ్చు రాబడి, గడ్డిపన్ను హ వా ౩ ౧౦౫౭

పుల్లావు వి (పుల్ల^2 + ఆవు) కపిలధేనువు, పసుపుమించిన తెలుపువన్నెగల యావు

శా ఆ పెంజీకటి మ్రోలఁ గాన కడిదం బంకించి శార్దూలమం, చా పుల్లావుశిరంబుఁ ద్రుంచి తెగదో యంచున్ పులిన్ జెండియున్, వాపోవం దెగ వ్రేసి భూవరుఁడు ద్రోవన్ ఖదరక్తంబుచేఁ,బై పైగీయుచుఁ జేరి చూచెఁ దల ద్రెవ్వంబడ్డ యద్ధేనువున్ భాగ ౯ ౩౯

పుల్లి(లీ)రుసు వి (పుల్లు + ఇరుసు) మోటగూ రొుక్కతొండపుత్రాడు జరుగుటకు ఆధారముగా నుండు ఇరుసు (కదుసు శ ర ప్రా)

పుల్లు=పులు^{2} విశే అల్పము (చూ పుల్లిరుసు) వి (త పుల్) కసవు, తృణము, గడ్డి

చ మలసి నిదాఘవేళలను మాపు వెలార్చిన తత్ప్రపాజలం,బుల వరిమళ్లలోఁ బొడము పుల్లు భుజించుభుటోద్ధిన్నకాచయం,బులు ఘటికా ౧ ౪౯

సీ గడ్డి గాదము గవతము కసవు కవన, పుల్లు పూరి యనంగఁ జెల్లును దృణసంజ్ఞ ఆం భా ౨ ౪౬

జ పుల్లంటురాయి, పుల్లరి, పుల్లరిమాన్యము, పుల్లరుజు, పుల్లాయము, పుల్లిరుసు, పుల్లుడి, పుల్లుజుకుపాము

పుల్లుడి వి ౹(√పుల్లు) అప్పుడప్పుడుమాత్రమే పొగుబడి కుపయోగించునిస్సార మగునేల (శ ర ప్రా)

పుల్లుటుకుపాము (పుల్లి+ఉటుకు+పాము) గడ్డిమండి పై కుటుకుపాము, సర్పవిశేషము (శ ర బ్రౌ)

పుల్లైన వి (త పుల్లడి) ఒకజాతిమందు వెంక్కి ? (శ ర బ్రౌ)

పుల్వాము సం వి అ పుం ౧ దర్వీకరమను సర్పవిశేషము ౨ కృమి, పురుగు (శేని)

పువ్వాటు వి (పువ్వు+వాటు) పువ్వువలె ముందువెనుకలకు ఊగాడుట (శ ర బ్రౌ)

పువ్వాన వి (పువ్వు+వాన) పుష్పవర్షము.
ద్వి కొడుకుపై పువ్వానఁ గురిసిరి సురలు
నవ ౧ ౨౪ పా ౧ ౬౦

పువ్వార వి (పువ్వు+వార) ౧ ఈఁదు, తాడులో నగుచెట్లయొక్క పూఁత (శ ర) తాటిపూవులకు తేఁతతాటియాకులకును నరి మున్నగు సస్యముల వెన్నులకును పట్టుమెత్తని బూజువంటి పదార్థము, (పువ్వారము, వా) ౨ చేఁపల యూపిరితిత్తులయొక్క లోపలి భాగము (బ్రౌ)

పువ్వారు వి పువ్వు, (√ పువ్వు)
సీ దక్షిణహస్తపద్మంబులఁ దాల్చెఁగలలితంపుఁ
బువ్వారుగళలతోడ
ఎరవ ౩ ౧౩౦ ౩ ౨౧
("గళ" ఇది తమిళభాషలోని బహువచన ప్రత్యయమగు "గళ్"నకు వికృతాంధ్ర రూపము, పూలతో అని యర్థము
పువ్వారుగళ_తిరుమణిపెట్టె అని చి ని
పువ్వారుకళ_పూరెమ్మ అని కళక్రింద శ ర)

పువ్వారుఁదీఁగ. వి (పువ్వారు+తీఁగ) పుష్పలత
సీ పువ్వారుఁదీఁగకొమ్మలు తాలువలఁ ద్రొక్కి
ప్రవహించు పన్నీరు పసరుచేసి
రామా ౬ ౨౦౧

పువ్వారుఁబోఁడి (ణి) వి (పువ్వారు+బోఁడి) పువ్వువలె మనోహర యగునాఁడుది, ఆఁడుది
క పువ్వారుఁబోఁడిపై నని, యొవ్వా రన
ధీమ్మఁ గాంచి యుంపొందితి నీ, వవ్వాని
యొఱుఁగుదువె మా, యవ్వా పోషింపఁ బాడి
యగు నను నీకున్ విజ వి ౧ ౫౦
క ఎవ్వరిదానవు నీ పే, రెవ్వతె యేమిటికి వచ్చి
తిచ్చెంగటికిన్, చెవ్వడి నీతెఱఁగంతయుఁ,
బువ్వారుంబోఁడి నాకు బొంకక చెపుమా
రసి ౩ ౪౪
క పువ్వారుఁబోణి మదిలో, నివ్వెఱపడి చూచు
చుండ
శుక ౧ ౨౨౪ అప్సరా అర ౫౫

పువ్విలు(వ్వుల)కాఁడు వి (పువ్వు + విలు కాఁడు) పుష్పధన్వుఁడు, మన్మథుఁడు
ఉ పువ్విలుకానితోడ నరిపోలెడుచక్కనివాఁడు
భూమిలో, నెవ్వఁడు చెప్పుఁడాయనుచు
హైమ ౧ ౪౫
వ ఇవ్విధంబునఁ బువ్వవిలుకాని నవ్వుక్రొవ్వు
గలయలజవ్వని మగనిముందట ముద్దు
గురియుచు విక్ర ౭ ౬౫
క ఇవ్విధమున నాజవ్వని, పువ్వులవిలుకాని
దంతిపొలు పమరుచుడల్, నివ్వటిల మెంగ
మునను జిఱువ వ్వాలయఁగ గురునియుప
వన్యలిఁ జెందన్ చెన్న ౨ ౨౩౪

పువ్విలుతుఁడు వి (పువ్వు+విల్లు) పుష్పధన్వుఁడు, మన్మథుఁడు
క పువ్విలుతుతంత్రి యచ్చట, మువ్వంకమురు
వుల మురళి మ్రోయించె మనం, బువ్వి
ళ్లూరఁగ పాండు ౫ ౨౨

పువ్వు (వు)=పూవు,పూ వి (సం పుష్పమ్, త పూ క హూవు) పుష్పము, విరి
ఆ మవ్వపుఁబువ్వు నవ్వు జవ్వనిజాతిక
విజ వి ౧ ౭౪.

వ. పువ్వు లిడఁ గోసి తెచ్చు శివపూజ కటంచు దళాన్ముఁ దంచినాఁ ఉ రా 3. ౧౯౯.

జః పుష్పాడి, పుష్పాడివన్నెలు, పువ్వాటు, మొ.

పువ్వు(వు)బోఁడి. (ణి) వి (పువ్వు+బోఁడి బ. పువ్వుఁబోఁడులు, పువుఁబోఁడులు, పువ్వుఁబోండ్లు, పువుఁబోండ్లు పువ్వుఁబోణులు, పువుఁబోణులు, పువ్వుంబోండ్లు, మొ) పువ్వువలె మనోజ్ఞారాలగు ఆఁడుది; ఆఁడుది.

గీ... భోగభాగ్యంబులను మంచిపువ్వుఁబోండ్లు, కలిగియుండంగ . దశా 3 ౨3

సీ పుణ్యంబుముడి మోచుపాలఁతుల కెల్ల నీపువుఁబోఁడి యాఁదలభూషణంబు కేయూా ౧ 3౬.

మ. తలుకుల్ గుల్కెడు నందుమేడలతుదన్ దారొక్కన్న బంగారుకుండలు మిన్నేటను గానుపించుచును విన్నాణంపుఁ దెల్వింగడున్,విలసిల్లం గని పైఁడితమ్మ లనుచున్ వేల్పుంబువుంబోండ్లు చేఁకులఁ దేరం జనఁ జాఁచి నవ్వుదురు రంతుల్ గాఁగ లేజే దొరల్. యయా ౧ ౭౧

గీ... నాగకన్యలతోడికలహ,మనకుఁ గాల్గి వ్రేదవొ లేక బోటనర్వేలఁ, బుడమి ద్రానెద విని యేల పువ్వుఁబోణి దశా ౨ 3౨౪

గీ... భయంబు లేని,పాలుపుతో నున్న దీపువుఁ బోణిచెంత. శుక ౨ ౨౯.

పువ్వుగట్టు. స క్రి (పువ్వు+కట్టు) పరిమళము గలిగించు, వాసితముచేయు.

వ అత్యంచితకాంచనప్రసవ సౌరభసమాగమునం బువ్వుగట్టి గంధవహుండు సవరించిన యందంపుగందవొడి... వసు ౨ ౧౧

పువ్వుటమ్ము. వి (పువ్వు + అమ్ము) పుష్పబాణము.

గీ చెంతవిలుఁ బువ్వుటమ్ము లేద్దెఱ ధరించి, కట్టి బిగిసి యేతెంచె నక్కడిదిమగఁడు. హ. ఉ. ౬. ౬౪ (క్రొత్తప్రతిపా.)

పువ్వు(వు)టెత్తు. వి (పువ్వు+ఎత్తు) ఒకవిధమగు పూలదండ, మాల్యగ్రంథి

సీ... పువుటెత్తు పూలపొట్లు, మనఁగి మాల్యగ్రంథి యగు ఆం భా ౨ ౧౬౪.

పువ్వులపువ్వుఁబోఁడి. = పువ్వుల నమ్మెడు స్త్రీ, పుష్పలావిక.

గీ ఒక్కెడ డిడుచోట నలుగురు రొక్కమిడిన, విటులఁ దెలుపుమఁ దావులవిరుల సరులు, గూర్చి యమ్మెదు రవ్వీటఁ గులుకు గుబ్బ, జవ్వనపుటాంధ్రు పువ్వులపువ్వుఁ బోండ్లు రా వి ౧. ౫౪

పువ్వు(వు)వింటివోదు. వి (√పువ్వు) కుసుమధన్వుఁ డగుయోధుఁడు, మన్మథుఁడు

ఉ. ఆపువువింటిజోదు మధుపావళినారి యొనర్చి చక్కఁగా, మోపిడి పట్టి జా మ్మనుచు ద్రోయఁగ మీటుచు నున్నవాఁడు . పి శకుం. ౨ ౧3౦.

పుష. సం వి. అ స్త్రీ లాంగలీవృక్షము.

పుషము. సం వి అ పుం. ఆఁడుగుఱి (వై. ని)

పుష్కము. సం వి అ న పోషణము.

పుష్కర. సం వి అ. స్త్రీ మెట్టతామర. †

పుష్కరకర్ణిక. సం వి అ స్త్రీ. స్థలపద్మిని, మెట్టతామర †

పుష్కరచూడము. సం. వి. అ పుం. చక్రవాళపర్వతమమీఁది దిగ్గజభేదము.

పుష్కరనాడి. సం వి. ఈ స్త్రీ స్థలపద్మిని, మెట్టతామర †.

పుష్కరనాభుఁడు సం వి అ పుం విష్ణుఁడు

పుష్కరప్రియము సం వి అ పుం మైనము

పుష్కరబీజము సం వి అ న తామరవిత్తు

పుష్కరము సం వి అ న ౧ తామరపూవు, పద్మము ౨ తొండముచివర, శుండాగ్రము ౩ వాద్యభాండముఖము ౪ అసిఫలము, కత్తివాదర ౫ కత్తిరొమ్ము, ఖడ్గకోశము ౬ బాణము ౭ ఆకాశము ౮ గూఁడు, పంజరము ౯ ఉదకము ౧౦ యుద్ధము ౧౧ కూడిక, సంయోగము ౧౨ తీర్థభేదము ౧౩ గరిసె ౧౪ భాగము, అంశము ౧౫ మెట్టతామరదుంప, పుష్కరమూలము ౧౬ కుష్ఠమనెడు ఓషధి, చెంగల్వకోష్టు ౧౭ ఒక ద్వీపము, (చూ ద్వీపము) ౧౮ బ్రహ్మకృతమగు నొక సరస్సు ౧౯ వ్యాఘ్రము వి అ పుం ౧ కొలను, సరస్సు ౨ నాగభేదము ౩ రోగభేదము ౪ సారసము, బెగ్గురుపిట్ట ౫ త్రిపుష్కరఘటయోగము ౬ సౌర్యము, బడబాగ్ని ౭ వాయువు ౮ శేషాహి ౯ మేఘములకు కూటస్థమగు మేఘవిశేషము —విణ (అ ఆ అ) శోభనము (శ ని)

పుష్కరమూల(క)ము సం వి అ న ౧ కుష్ఠౌషధి, (చెంగల్వకోష్టు) ౨ తామరవేరు ౩ పుష్కరదేశ ప్రసిద్ధమగు ఓషధివిశేషము

పుష్కరవ్యాఘ్రము సం వి అ పుం నక్రము, మొసలి

పుష్కరశాయిక సం వి అ స్త్రీ నీటిమీఁగా సంచరించునట్టి పక్షివిశేషము, (నుక్రుకము నూత్రస్థానము ౪౬ ౧౦౫)

పుష్కరశిఖ సం వి అ స్త్రీ పుష్కరమూలము,

పుష్కరసాగరము సం వి అ పుం కుష్ఠౌషధి, చెంగల్వకోష్టు శ

పుష్కరసాదము సం వి అ పుం తామరలను దిగమ్రింగెడి యొక పక్షి

పుష్కరస్థపతి సం వి ఇ పుం శివుఁడు

పుష్కరాంఘ్రిజము సం వి అ న పుష్కరమూలము, కుష్ఠౌషధి

పుష్కరాక్షుఁడు సం వి అ పుం విష్ణువు

పుష్కరాఖ్య(హ్వ)ము సం వి అ పుం ౧ సారసము, బెగ్గురుపక్షి ౨ కుష్ఠౌషధి శ

పుష్కరి. సం విణ (స ఈ స) పుష్కరములు (తామరలు) గలది వి స పుం ఏనుఁగు

పుష్కరిక సం వి అ స్త్రీ రోగవిశేషము

పుష్కరిణి సం వి ఈ స్త్రీ ౧ కోనేఱు, నాలుగుదిక్కుల మెట్లుకలిగి గల నలుచదరపుబావి ౨ తామరకొలను ౩ స్థలపద్మిని, మెట్టతామర తీఁగ ౪ పుష్కరమూలము ౫ తామరతీఁగ

పుష్కలకము సం వి అ పుం గంధమృగము ౨ చీల

పుష్కలము సం విణ (అ ఆ అ) ౧ సమృద్ధము ౨ శ్రేష్ఠము, వి అ పుం ౧ ఒకవిధమగు మృదంగము ౨ పుష్కరమను మేఘాధిపతి భేదము ౩ గ్రాసచతుష్టయాత్మకమగు భిక్ష, నాలుగుకబళములభిక్షము వి అ న ౧ ముష్ట్యష్టకాష్టకము, అఱువదినాలుగు ముష్టులపరిమాణము ౨ బట్టయంచు (వై ని)

పుష్టము. సం విణ (అ ఆ అ) ౧ పోషింపఁబడినది ౨ బలిసినది, బలుపుగలది ౩ పెంపఁబడినది ౪ సంపన్నము, సమృద్ధము ౫ శ్రేష్ఠము, ఉత్కృష్టము వి అ న పుష్టి

పుష్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ౧ పోషణము ౨ వృద్ధి, పెరుగుట. ౩. బలుపు ౪ సమృద్ధి. ౫ అశ్వగంధ, పెన్నేరు గ. ౬. మాతృకాభేదము. ౭. యోగినీభేదము ౮. ధర్మునిపత్నిభేదము.

పుష్టిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. జలశుక్తి, గుల్లచిప్ప

పుష్టికరము. సం. విణ. (అ ఈ అ) పోషించునది, పెంచునది, సత్తువగలిగించునది.

పుష్టికర్మము. సం. వి. న్ న. పెంపుకలుగుటకై చేయునొక విహితకర్మము

పుష్టికాంతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. విఘ్నేశ్వరుఁడు.

పుష్టిద. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అశ్వగంధ, పెన్నేరుగ

పుష్టిదము. సం. విణ. (అ ఆ అ) పుష్టినిచ్చునది ౨ వృద్ధికలిగించునది

పుష్టివర్ధనము. సం. విణ. (అ. ఆ అ) పుష్టిని పెంచునది వి. అ. పుం. చావము, పాలపిట్ట (శే. ని.)

పుష్ప. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చంపాపురి. (కర్ణుని పట్టణము. ఇది యిప్పటి భగల్పూరు)

పుష్పంధయము. సం. వి. అ. పుం. (ఈరూపము వ్యాకరణవిరుద్ధము) భ్రమరము, తుమ్మెద
ఉ...మత్తపుష్పంధయవేణి నిత్తు శిశుపాలు
నకు... భాగ. ౧౦. పూ. ౧౬౭౫

పుష్పకము. సం. వి. అ. న. ౧. పుష్పము ౨. కుసుమాంజనము ౩ కుబేరునివిమానము. ౪. నేత్రరోగభేదము, (కంటిలోనిపువ్వు) ౫. రత్నకంకణము. ౬. రసాంజనము ౭. లోహకాంస్యము. ౮. మట్టికుంపటి. ౯. కాసీసము వి. అ. పుం. కృష్ణుని తేరిగుఱ్ఱములలో నొకటి. (శ. ర.)

పుష్పకరండకము. సం. వి. అ. న. పూలగరిడియ. ౨ అవంతిదేశమందలియొకశివోద్యానము

పుష్పకరండిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఉజ్జయిని.

పుష్పకాలము. సం. వి. అ. పుం. వసంతర్తువు, ననకాఱు, పూఁదఱి ౨ ఆర్తవముకలుగుకాలము, ముట్టుతఱి.

పుష్పకాసీసము. సం. వి. అ. న. ఒకపర్వతధాతువు, ఒకవిధమగువన్న భేది.

పుష్పకీటము. సం. వి. అ. పుం. భ్రమరము, తుమ్మెద

పుష్పకేతనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మన్మథుఁడు.

పుష్పకేతువు. సం. వి. ఉ. పుం. మన్మథుఁడు — న. కుసుమాంజనము.

పుష్పఘాతకము. సం. వి. అ. పుం. వెదురు. !

పుష్పచయము. సం. వి. అ. పుం. ౧ పుష్పాపచయము, పువ్వులుకోయుట. ౨. పుష్పసమూహము

పుష్పచాపుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మన్మథుఁడు, పూవిలుకాఁడు

పుష్పచామరము. సం. వి. అ. పుం. ౧ మదనవృక్షము, మ్రంగచెట్టు ౨. కేఁపచెట్టు.

పుష్పజము. సం. వి. అ. న. పుష్పరసము.

పుష్పదంతము. సం. వి. అ. పుం. ౧. వాయుకోణమందలి దిగ్గజము ౨. విష్ణుదేవుని వాల్గుగుఱ్ఱములలో నొకటిఁ (శే. ని.)

పుష్పదంతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఒకశివానుచరుఁడు.

పుష్పదము. సం. వి. అ. పుం. చెట్టు.

పుష్పదామము సం. వి. న. పూదండ

పుష్పద్రవము సం. వి. అ. పుం. పూలరసము, పూఁదేనె ౨ పూలనుండి తీసినరసము

పుష్పద్రుమము సం. వి. అ. పుం. పువ్వులు ప్రధాన మగుచెట్టు

పుష్పధన్వుఁడు సం. వి. న. పుం. మరుఁడు పూవిలుకాఁడు

పుష్పధారణుఁడు సం. వి. అ. పుం. విష్ణువు

పుష్పధుఁడు సం. వి. అ. పుం. వ్రాత్యబ్రాహ్మణునికి సవర్ణస్త్రీయందుఁ బుట్టిన యొకజాతి వాఁడు

పుష్పధ్వజుఁడు సం. వి. అ. పుం. మన్మథుఁడు

పుష్పనిక్షుము సం. వి. అ. పుం. తుమ్మెద

పుష్పనిర్యాసము సం. వి. అ. పుం. మకరందము, పుష్పరసము

పుష్పపత్త్రి సం. వి. న. పుం. మన్మథుఁడు

పుష్పపథము సం. వి. అ. పుం. ఆఁడుగుఱి

పుష్పపుటము సం. వి. అ. పుం. ౧ పూమొగ్గ ౨ అభినయహస్త విశేషము

పుష్పపురము సం. వి. అ. పుం. పాటలీపుత్రము. (పాట్నా)

పుష్పప్రచాయము సం. వి. అ. పుం. పువ్వులు చేతితోఁ గోయుట, (దొంగతనముగా కోయునపుడును, గడెమొదలగువానితో కోయునపుడును "పుష్పప్రచయ" మగును)

పుష్పప్రచాయిక సం. వి. అ. స్త్రీ. పుష్పాపచయము

పుష్పఫలము సం. వి. అ. పుం. ౧ కపిత్థము, వెలఁగ చె. ౨ కూశ్మాండము, గుమ్మడి చె.

పుష్పబాణుఁడు సం. వి. అ. పుం. మరుఁడు, మన్మథుఁడు (ఇట్లేపుష్పశరుఁడు మొ.)

పుష్పభూషితము సం. వి. అ. న. వణిజుఁడు నాయకుఁడుగాఁ గలరూపకప్రకరణభేదము

పుష్పమంజరి సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧ పూగుత్తి ౨ సస్యవిశేషము ౩ ధాన్యవిశేషము

సీ. తెక్కపాలలు కాకితెక్కలు పుష్పమంజరులు సీతాభోగనరులు

హం. ౪ ౧౨౫

వ. ఇప్పపూరాజనాలు పుష్పమంజరులు కస్తూరి నిగరాలు ప్రబంధ ౧౧౨

వ. మాటిమాటికిఁ గొరవిదిరిగుత్తిపై వ్రాలి రొదగయుధనలంత్రిఁ గొమ్మ పుష్పమంజరులు గ్రాయుమునలం బని గుసగుస లాడుచు రా. వి. ౩ ౧౧౪

పుష్పమాల సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పూదండ

పుష్పమాసము సం. వి. అ. పుం. వసంతర్తువు (రా. ని.)

పుష్పము. సం. వి. అ. న. ౧ పూవు ౨ స్త్రీరజస్సు ౩ పుష్పరాగమణి ౪ నేత్రరోగవిశేషము, కంటిపువ్వు ౫ పుష్పకవిమానము, కుబేరునివిమానము ౬ శృంగారవిలసితము ౭ గండివనము చె. ౮ మాచిపత్త్రి చె. పుం. వికాసము (శ. ని.)

పుష్పరక్తము సం. వి. అ. పుం. సూర్యమణి వృక్షము

పుష్పరజస్సు సం. వి. స. న. ౧ పుప్పొడి ౨ కుంకుమము (శ. ని.)

పుష్పరథము సం. వి. అ. పుం. ౧ క్రీడారోగ్య మగురథము, పుష్యరథము ౨ పుష్పనిర్మిత మగు రథవిశేషము (వాచ)

పుష్పరసము సం వి అ పుం పూఁదేనె, మకరందము

పుష్పరసాహ్వయము సం వి అ పుం మదువు, తేనె

పుష్పరాగ(జ)ము సం వి అ పుం కొంచెము పసుపువన్నెగల శ్వేతమణి విశేషము
శ్లో॥ ఆపీతపాండురుచిరః పాషాణః పుష్పరాగస్తు

పుష్పలావి సం వి ఇ పుం పుష్పలావుఁడు, మాలాకారుఁడు వి ఈ స్త్రీ పూదండలు, బంతులు, గ్రుచ్చియమ్ముడు ఆఁడుది

పుష్పలావిక సం వి అ స్త్రీ పుష్పలావి

పుష్పలావుఁడు సం విణ (అ ఈ అ) మాలాకారుఁడు పూలబంతులు సరములు లోనగునవి గ్రుచ్చి యమ్ముడువాఁడు

పుష్పలిట్టు సం వి హ్ పుం = పుష్పలిహము (రూ పుష్పలిహము)

పుష్పలిహము సం వి అ పుం తుమ్మెద

పుష్పరోచనము సం వి అ పుం నాగకేసరము

పుష్పలోలుపము సం వి అ పుం తుమ్మెద (వై ని)

పుష్పవంతము సం విణ (త్ తీ త్) ౧ పుష్పములుగలది ౨ పుష్పములతో నలంకరింపఁబడినది
వి త్ అ పుం ద్వి (పుష్పవంతులు) సూర్యచంద్రులు

పుష్పవతి సం వి ఈ స్త్రీ రజస్వల, ముట్టుత

పుష్పవాటి సం వి ఈ స్త్రీ పూలతోఁట

పుష్పవృక్షము సం వి అ పుం పుష్పములు ప్రధానమైనవృక్షము

పుష్పవృష్టి సం వి ఇ స్త్రీ పూలవాన

పుష్పశకటి సం వి ఈ స్త్రీ దివ్యవాక్కు-ఆకాశవాణి

పుష్పశకలి సం వి ఇ పుం నిర్విషమగు సర్పభేదము

పుష్పశరాసనుఁడు సం వి అ పుం మన్మథుఁడు, పూవిలుకాఁడు

పుష్పశూన్యము సం వి అ పుం ఉదుంబరము, మేడి

పుష్పసమయము సం వి అ పుం వసంతఋతువు

పుష్పసారము సం వి అ పుం ౧ కుసుమరసము, పూఁదేనె ౨ తులసి

పుష్పసౌరభ సం వి అ స్త్రీ పొత్తిదుంప

పుష్పస్వేదము సం వి అ పుం మకరందము, పూఁదేనె

పుష్పహాస సం వి అ స్త్రీ రజస్వల, ముట్టుత

పుష్పహీనము సం వి అ పుం ఉదుంబరము, మేడి

పుష్పాంజనము సం వి అ న పిత్తడితోఁ జేయఁబడినఅంజనవిశేషము

పుష్పాకరము సం వి అ పుం వసంతఋతువు

పుష్పాగమము సం వి అ పుం వసంతఋతువు

పుష్పాజీవుఁడు సం॥ మాలాకారుఁడు, మాలకరి

పుష్పాసనము సం వి అ పుం మద్యవిశేషము.

పుష్పాపీడము సం. వి. అ. పుం. పూలసిగదండ

పుష్పాయుధుఁడు సం. వి. అ. పుం. మన్మథుఁడు

పుష్పావచయము సం. వి. అ. పుం. పువ్వులు కోయుట

పుష్పావచాయి సం. వి. న. పుం. పుష్పాజీవుఁడు, మాలాకారుఁడు

పుష్పాసవము సం. వి. అ. న. మధువు, తేనె

పుష్పాస్త్రుఁడు సం. వి. అ. పుం. మన్మథుఁడు

పుష్పాహ్వ సం. వి. ఆ. స్త్రీ. శతపుష్పి, సదాప కి

పుష్పి సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ౧ పువ్వులు గలది, వికసించునది ౨ పువ్వులచే సమృద్ధమైనది

సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అతిబల, ముత్తవపులగము కి (వై. ని. శే. ని.)

పుష్పించు సం. అ. క్రి. పూచు, వికసించు

గీ. గీతము వహించి, తేటి పుష్పించెఁ బ్రేంకణ మింతి మోము సమీర ౧ ౧౨౦

స. క్రి. పుష్పింపఁజేయు

సీ. చలికాఁగాఁ దన్ని యశోకంబుఁ బుష్పించి విద్రుమాధరి రోమార్త విరులు గోసె, నవ్య గీతులఁ బ్రేంకణము వికసింపించి వనిత యొక్కతె ప్రసవములు గోసె

పి. శతకం ౨ ౧౩౦

పుష్పిక సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧ దంతమలము, ౨ లింగమలము, ౩ గ్రంథాధ్యాయసమాప్తి యందు, ఆయధ్యాయముచేఁ బ్రతిపాదితమగు దానిని జెప్పెడి గ్రంథాంశభేదము (ఇతి శ్రీ మహాభారతే శతసాహస్ర్యాం సంహితాయాం వనపర్వణి అధ్యాయః, ఇది పుష్పిక) ౪ ఒకవిధమగు పిల్లనగ్రోవి (వై. ని.)

పుష్పిణి సం. వి. ఈ. స్త్రీ. రజస్వల

పుష్పితము సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పుష్పించినది, పూచినది ౨ వికసించినది, విరిసినది ౩ పుష్పములచే నలంకృత మగుదానింబోల అందము గలుగునది (వాక్క. వెం.) ౪ సమృద్ధము, సంపన్నము (సువర్ణపుష్పిత మగుపృథ్వి) ౫ ప్రవృద్ధము, చక్కఁగా ఎదిగినది

పుష్పితాగ్ర సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (ఛంద.) అర్ధసమవృత్తభేదము

శ్లో. అయుజిన యుగరేఫతో యకారో యుజిచ నజౌ జరగాశ్చ పుష్పితాగ్రా

పుష్పోపజీవి సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) మాలాకారుఁడు

పుష్యనేత్ర సం. విణ. ఆ. స్త్రీ. ఏరాత్రియందు మొదటినుండి కడదాఁక పుష్యనక్షత్రము కనఁబడునో యట్టిరాత్రి (వాచ.)

పుష్యమి సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఒకనక్షత్రము, ఎనిమిదవనక్షత్రము

(శ. ర. మాత్రము సం. ని. లలో లేదు)

పుష్యము సం. వి. అ. పు. ౧ పుష్యనక్షత్రము

వ. ఉత్తరభాగంబునఁ బునర్వసు పుష్యంబులును దక్షిణభాగంబున సార్ద్రాశ్లేషలును

భాగ. ౫. ౨. ౯౮

౨ పౌషమాసము ౩ కలియుగము (వే. ని.) ౪ కూశ్మాండఫలము, గుమ్మడికాయ (శే. ని.)

పుష్యరథము సం. వి. అ. పుం. పుష్పరథము

పుష్యరాగము సం. వి. అ. పుం. = పుష్పరాగమణి (శ. ర.)

పుష్యలము. సం వి. అ. పుం కీలము, కొయ్య. (వై ని)

పుసలాయించే. స క్రి (హిం. ఫుస్‌లానా) బుజ్జగించు. (శ. ర)
జః—పుసలాయింపు

పుసలాయింపు. వి. (√పుసలాయించే) బుజ్జగించుట, ఉపలాలనము. (గ్రా.)

పుసి. వి. నేత్రమలము. దూషిక
సీ పుసి యటంచనఁగ నొప్పను నేత్రమలము ..
ఆం భా ౨ ౧౩౪.

పుసుక్కు-(కు). వి. ౧ తుమ్ముట లోనగు వానియం దగుధ్వని కనుకరణము
వ్యవః—నేను ప్రయాణ మగుచుండఁగా మా పిల్లవాఁడు పుసుక్కున తుమ్మినాఁడు
౨ తొందర
వ్యవః—మావాఁడు పుసుక్కున ఆసంగతి వానితో చెప్పివేసినాఁడు

పుస్తకము. సం వి అ పుం. న ౧ పొత్తము. శకా ౪ ౪౫ గ్రా. ౨. సిందూరము. ఉంచు కొనుదారు భాజనము. (బరిణె. వెం వై. ని)

పుస్తకముద్ర. సం. వి. ఆ స్త్రీ (తంత్ర సారోక్తమగు) ముద్రాభేదము.
శ్లో:—వామముష్టిం స్వాభిముఖీం కృత్వా పుస్తకముద్రికా.

పుస్తము. సం. వి. అ. న. ౧. లప్పము చేయుట లోనగు శిల్పులపని, లేపాద్యదిశిల్పకర్మము ౨. పుస్తకము. ౩. మాంసపు చెక్కలము. (శ. ర)

పుస్తి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ = పుస్తకము.

పుస్తీ. (బ పుస్తీలు) వి. మీసము. (గ్రా)
విణ. (సం. పుష్టకః.) పెద్దది, దీర్ఘమైనది.

సీ. చేవలవలెను బుస్తీమీసము ల్కాలందాల్చెప్పై లును జేత దస్త్రములును. కేయు. ౫౯

పుస్తు. విణ ౧. అసహ్యము, కంపుపుట్టించునది.
ద్వి అదివచ్చె నదపీనుఁ గనుచు నంతంతఁ, గదియుచు మైపుస్తుకంపున కదని, తొలఁగుచుఁ బురజనుల్ తుప్పన నుమియ
ద్వి హరిశ్చ ఉ. ౫౦౭. పం.
(ఇట. వి దుర్గంధము, అని శ ర. కాని "కంపు" గా గ్రహించి పైయర్థము చెప్పుటయే యుక్తము.)
౨. దుర్గంధము కలది చెడ్డకంపు కొట్టునది
ద్వి... మెడమీఁది కంతియు నీఁచఁ, బోయిన పిఱుఁదును బుస్తుదోవతియు
నవనాథ ౩ ౧౪౯. పా. ౨౯. పం.
వి. పూతిగంధము దుర్వాసన.
ఆ పుస్తు బాజా శాఁగఁ బూతిగంధ, మలరు
ఆం భా ౧ ౧౦౪

పుస్తుంగు. వి గుజ్జుపుటీను పైఁ బఱచెడి యొకవిధమైన అలంకారవస్త్రము
మ. మురువై పేర్చుకడానివన్నియజరీమున్నాలు పుస్తుంగు బంగరుపల్లంబు...
రంగా. ౨. ౨౧౦

పుస్తె. వి. ౧ మంగళసూత్రము.
గీ ..పుస్తె, యనఁగ మంగళసూత్రాఖ్య యలరుచుండు. ఆం భా. ౨. ౧౪౭
గీ పుస్తె గట్టినయది పొందు ల్పాంతరావు.
దశ్యాం ౪. ౧౨౦.
సీ. పుస్తెమాత్రమె కాని పోఁడి పెంటింగని గళమున హారముల్ గలవు కొనిరు.
దశా. ౩. ౪౨౭.
౨. తాళిబొట్టు, మంగళసూత్రమందు గ్రుచ్చెడి స్వర్ణాభరణవిశేషము.

వ్యవ వాఁడు పెండ్లాముపుస్తెలుగూడ తాకట్టు పెట్టినాఁడు

పుస్తెముడుపు వి కంటెబొట్టు, తాళిబొట్టు (౪ ర) మాఱుమనువు చేసికొన్న స్త్రీ, రెండవ సారి వివాహముచేసికొనిన ఆఁడుది (గ్రా)

విణ పుస్తె కట్టినదానివలె విడువరానిది, వదల్చుకొన శక్యముకానిది, అపరిత్యాగము

వ్యవ —ఈ ముసలివాఁడు నాకు పుస్తెముడుపు, నేను మీతోఁ బెండ్లికి వచ్చుటకు వీలు లేదు, ఈయిల్లు నాకు పుస్తె ముడుపు, కదలిపోవుటకు వీలు కాదు

పూ

పూ=పూవు వి (౪ త పూ) ౧ పుష్పము, విరి

గీ అలరుపొక్కిటపొన్నపూవలన వెడలి,కులుకుఁజన్గుబ్బతమ్మిమొగ్గలకు సాగు, జవిలి ముక్తాలికొదమపెంజా లనంగ, నలరుఁబోఁడికి మెఱుఁగారువారు దనరు

నీలా ౨ ౨౧

సీ ఆనందకాననాభ్యంతరంబులయందు పిందువారమునఁ బూ శిథిలపడఁగ

భీమ ౨ ౪౬

గీ కాలకంఠుని శిరమున పూ గగనగంగ

కాశీ ౧ ౨

రగడ చెప్పపై నల్లయది నెఱులఁ దొలుపూఁదుఱిమె మనుచ ౩ ౬౪

౨ పూలదండ, మాలిక విక్ర ౪ ౩౦

సీ చుట్టి చుట్టని పూలపొగమడి ప్రాకచేతఁ బట్టి సౌధం బెక్కఁ బడతి యొకతె

ఇందు ౬ ౫

గీ ప్రొద్దుపోకకుఁ గస్తూరిబొట్టుఁ బెట్టి, కీలుజడ యల్లి మరకతావిపూలు చుట్టి, సొగసుచేసి యొగాదిగఁ జూచి సిగ్గు,మురిపెమును బొందు నను జేరి ముద్దుపెట్టి శివల ౪ ౧౩౩

౩ (అలంకారాదులకొఱకు బంగారు మున్నగువానితోఁ జేసిన) పుష్పాకారవస్తువు,చేఁతపువ్వు

సీ క్రొత్త,రంగులఱవికలు బంగారుపూఁగుచ్చెవరముల్

దశా ౬ ౩౪ (పూకొప్పె ముద్రి)

సీ నీతండ్రి గంగను నిచ్చ నిచ్చలు మమ్మూఁ బూజించె నవరంజిపూలచేత

నీలా ౧ ౧౫

౪ బాణసంచు కాల్చునపుడు రాలునగ్నికణము

గీ నెలయు కేజవరాలుఁ బెండిలికి నెదురు, నెదలఁ దతి యను కమ్మతి కద యనంగఁ, గ్రాలు బిరుసులు నెఱపినఁ బూలుఁ బొగయుఁ, బెగడె నన మింట రిక్కలు నిరులుఁ బర్వె అచ్చ రా అరూ ౧౬

పూ సం విణ (ఈ) —తెనుఁగున సమాసములందు —శుద్ధముసేయునది, పవిత్రముచేయునది (ఖాఁ అవు మె)

పూంచే=పూఁచే, పూన్చు స క్రి (√పూను) ౧ గ్రహించు, పట్టుకొను

గీ అలఘుగదఁ బూంచికొని భీముఁ డతిరయమునఁ, గురుకుమారులపైఁ దీవ్రకోప మెసఁగఁ,గవియ టాత్మ భావించినఁ గంపమదరు భార ఉద్యో ౧ ౨౬౩

౪ తరు వొకటి పెఱికి లాంగల ధరుఁ డుద్ధతిఁ బూంచి హయరథ ద్విపసుభటోత్కరముల వ్రగ్గింపఁగ న,ప్పురవులు విచ్చుటయు మేటి సిథరుఁ డలరెన్ హరి ఉ ౩ ౯

౨ పూనఁజేయు

(౪) ధరింపఁజేయు

ఉ. పాకశాసనుఁ, టిరుపదిరయొక్క వేయింబది నెలలు చు
బల్లకాండము గల్చి తక్కిన వరకుంభవార్త
కలతాకతిఁ బూంచె నిజానికి పుత్రులకున్. కాఁడి
తవశాసనము అం సం. ప ర. ౩౭ా. పా

(వి) వహింపఁజేయు, వోచునట్లుచేయు

క. కాంచనమాలాలంకృత, చంచ త్తనులీల మెఱ
య జవనాశ్వములం,బూంచి రథంబున
మణిమయ,పంచాననకేతు వెత్తి బంధుర
థంగిన్. భార విరా ౪ ౪౫.

పూండులు(ఁడులు). వి బ బహువత్సరాత్మ
కములయిన కాలవిశేషము.

(ఇది 'ఏండ్లు' పూర్వమందుగలిగియే యీయర్థ
మునఁ బ్రయోగములఁ గానవచ్చుచున్నది)

క. నావుడు ముట్టినజగిడం, బీశేశా తీర్పవేని
యేండ్లుం బూండ్లకు,నీ కేమి తీర్పెదు
జై. భా ౪ ౭ా

క అగుణమణి యొక్కని కిడు,బాగాలే చాలు
బహుళపరిణయములకున్, బాగైన వలువ
లొకనివి,భోగింపఁగ నీమ కేండ్లు పూండ్లకుఁ
జాలున్ పాంచా ౪ ౭౨

చ...ఇట్టివి యొల్లఁ జూచిరా, గెలికిలు గట్టు
కొన్న మతి యేఁడులుఁ బూఁడులుఁ బట్టు
మనుచ. ౧. ౪౩. (శ ర పా 'ఏండ్లును
బూండ్లును' ముద్రి పా)

విణ. బ. అనేకములు (సంవత్సరములు) అని
శ ర.

పూఁగొమ్మ. వి (పూవు+కొమ్మ)పూలకొమ్మ

క శేఁగరుపలిచే ముంగలి,పూఁగొమ్మలు పాయఁ
బడుచు. కళా ౧ ౩౪

ఇట్లే: పూఁగొమ్మ=పూలకొమ్మ (చూ కొమ్మ)

క. పూఁగిలి పూఁగిలి వృక్షమా,పూఁగొమ్మనుండి
పద్మము ప్రకాశింపన్, శేఁగొదమ పొమిలి
పక్కెడుఁ,గఁ గోయని వైశ్య మనకు గెలు
పుగుఁ బొమ్మా. క్రీడా. ౫౧.

పూఁచే=పూంచే. అ. క్రి. (√పూను) పూను,
ఉద్యమించు.

క ఈచందంబున దెలుపులు, పేచియుఁ బయిఁ
బూచి లాఁచి క్రేపియు...
ఉ. హరి ౩ ౭౩.

గీ పేరటాంద్రురు హస్తపంకేరుహములఁ,
బూఁచి యొత్తిన కనకంపుఁ బూలెకుండ,లు.
నైష ౭. ౯౭.

శా ఈవాం బూఁచి పెనంగఁ జొచ్చి రఘు
వర్యోత్కాంగవీరుల్. జై. భా ౭ ౯౪.

ఆ వీఁడె సైంధవుండు వీనిచుట్టును గృప,శల్య
గురుతనూజసౌమద త్తి, కర్ణకర్ణసుతులు గావలి
యున్నారు, బోటుమగలు గాన పూఁచి
పట్టి భార ద్రో. ౩. ౧౪౦.

చ పనివడి పూఁచి పట్టుమి సుబంధురధైర్యము
నిర్వహింతు రే, ననుమతి సొన్నకుండుట
సమగ్రతపంబున తత్పరేచ్ఛ లే,కునికి విమో
క్షకృష్ణధర వొందమి కాము నడంచుఁ గాన
నియ్యాసపులు లేమి నువ్వే యనపాయతగా
నతఁ డాడె భూవరా.
భార. అశ్వ ౧ ౧౩౭.

ఆ మనము పూఁచి పట్టి మెనలేర్చికొనిపోవఁ,
బాండురాజసుతుల బలముగలిసి, గావి
చేయు...
భార భీష్మ. ౩ ౫. శకాం. ౪ ౧౯౪.

స. క్రి ౧. కాల్చు, వహించు

(గజంబు) నీ చెవులు క్రొంగ్గించి పూఁచిన
రాద్రతరరేఖ వినువీథిఁ జూపటి తేక్కఁ
బెనుప. భార ద్రో. ౧. ౩౧౪.

శ్లో. వ్యాదృత్తనయనః క్రుద్ధః ప్రమథ న్నివ
పాండవం. సం భార ద్రో. ౭౭. ౭౭.

ఉ. ఊఁచినకత్తి వంచనిపరాయుహాలాహవ
మింట మంటలం, బూఁచినబాణజాలమునఁ
బూర్వనుపర్వపురాణగర్వమున్, తేఁచిన...
ఉ. హరి. ౧, ౧౭౩.

గీ. అట్టవాసంబుతోఁ బ్రాస మలుకఁ బూఁచి, రక్కసుఁడు వైవ...

భా. రా యు ౯౨౨.

౨. పూను, అవలంబించు

గీ. ఎఱుఁగుదే నీదుకన్నను గొండకన్నఁ, జెలఁగి పూఁచు కేశర్మ వంచిన లతాంగి, యెట్టి క్లేశంబులకు నైన నీఁడఁబోదు, తనమనంబున నిగ్రహసంతానకాంత. శివరా. ౨ ౩౯.

౩. వైచు, ప్రయోగించు

ఉ ..ఆ,ఘోరపుశక్తి బాలుకలుగ్రోయ మెఱుంగులు ప్రజ్వరిల్ల ఘం,టారవ మభ్రవీథి నిగుడం దగఁ గేల నమర్చి పేర్చి యు,ప్పొంగుచుఁ బూఁచినం దలఁకి వాఁడు మహోన్నత ఘూర్ణితాకృతిన్.

భార. ద్రో ౫ ౨౭౯.

శ్లో...వైకర్తనః ప్రాహిణోద్ ద్రౌణ్ణసాయ.

సం. భార ద్రో. ౧౭౦ ౫౪.

జః పూఁపు.

పూఁజాలు. వి. (పూవు+చాలు) పువ్వుమాల, పూలదండ.

శా...పూఁతలు పెట్టువారు . ని,ర్మలం బేర్పాటు పేల్పుచాలు నెద నెమ్మిన్ నిల్పఁ బూఁజాలు...

ప్రబంధ. ౧౫౪.

పూఁజిల్కు-(లుకు)దొర. వి (పూవు + చిల్కు+దొర) పువ్వుబోణుఁడు, మన్మథుఁడు.

సీ. బొమవింటఁ దొడిగినపూఁజిల్కుదొరముల్కి బోల్కి కస్తూరితోడ బొట్టుదిద్ది.

మృ. వి. ౧ ౧౭.

పూఁజేప. వి. (పూవు+చేప) మత్స్యవిశేషము. (శ. ర.)

పూఁజేరు. వి. (పూవు+చేరు) పువ్వులదండ, పువ్వుమాల,

శా. శ్రీరంగేశునకున్ సదా యుతఁడు పూఁజేరుల్ సమర్పించు టా,హారార్థం బగు...

వైజ. ౨. ౨౭.

పూఁట¹=పురఁట, పుంట. వి. ౧. సంధ్య.

సీ సంధ్య యొప్పుచు నుండు సం జనఁబూఁటనఁ బుంట యనం చనఁగఁ బురంట యనఁగ.

ఆం. భా. ౧. ౯౪.

ఉ. రేపటిపూఁట నెన్నికొని ద్రేఁడు వసింగొనిపోయి మేపి తా,మాపటిపూఁట నెన్ని నక్రమంబున నీఁ దగున్...

విక్ర. ప్ర ౧౦.

(రేపటిపూఁట=ప్రాతస్సంధ్యాకాలము)

౨. అర్ధదివసము

క. పూఁట నగుకార్యగతు లాక,నాఁటన్ మఱి నాఁటఁ గాదునయకార్యము లా,క్కఁటం జేయుట మే లగు... రా. వి. ౨. ౩౭.

ఉ. పాంచిరి వోనిభక్తి నిరుపూఁటలు రాత్రులు శీతభాను ద,ర్శింపక యారగింపఁడు...

వైష. ౫. ౪౪

క...తొల్లి ప్రభ ష్టగువిప్రుం,డొక్కం డలుఁగఁడె ప్రోదిన,యొక్కరపై నొక్కపూఁట కూటికిఁ గాఁగన్.

అము ౪. ౨౧౦. కేయూర ౩. ౧౪౩.

౩. దినము.

సీ. ఈపూఁట దప్పించి రేపల్లి చూచెద నన్నఁ బతిపేర్కఁ జెఱుచుట పాడి గాదు.

భోజరా. ౪. ౨౫౪.

దండకము . లోఁ దాల్మి దైవాఱఁగా చెయ్యే శే మైన నీ కప్పనం బించుఁ బూఁట ల్వాడిం ద్రోచుబాబల్లి దుల్ నీకు విందు ల్గదా...

నీలా. ౨. ౪౧.

వ. . కొన్ని పూఁటలన్ బుటపుట మైననప్పుం గమంగొని మునీంద్రుండు ప్రియం బంది ..

మసుచ. ౭. ౩౯.

౪. సమయము, కాలము.

ఉ. దాఁటక మాన రిక్కడలి దాశరథుల్ కమదండిమూఁకతోఁ, దాఁటినదాఁకఁ జాదక కదా కని తావు మటంటివేని నా,పూఁటయ కాచు. . రామా. ౪. ౪౬.

చ...ఆ,వ్వనిత విభాకరుం దపరవార్ధిఁ బడక మణిమంజరీగృహం,బునకు నిశేశ్వరుం దరుగు పూఁట యటంచును నిశ్చయించి .
శుక. 3 ౬౧౧

జః పూఁటకూటిల్లు, పూఁటకూళ్ళమ్మ పూఁట కూళ్లు.

పూఁట^2. విణ (√ పూను) పూచివహించు వాఁడు, బాధ్యుఁడు

చ. బరవస పెంపు నీవు గదపండువు సేయఁ దలంచి తాఁకినం,గురుపతి నిర్జితుం దగుటకుం బవనాత్మజ రేను బూఁట పోఁ,టరికన మెల్లఁ జూపుము భార. శల్య ౨ ౧౭౯

క. మీఁకను ధర్మవిరోధము,గా కుండుట కేన పూఁట గారవమున నా,లోకింపుఁడు
భార. శాం ౬ ౫౪౦

ద్వి. ఏసత్యమునకుఁగా నిప్పుడు నీకు, దానుఁడ నై జట్టిదక్కుచున్నాఁడ, వట్టిసత్యంబు కేఁ డగు నాకుఁ బూఁట
ద్వి హరిశ్చ ఉ. ౧౫33

సీ ..పూఁటకాఁ పనఁగను బూఁట యనఁగఁ
గీ దనరు లగ్నకసంజ్ఞ... ..
ఆం. భా. ౨. 30౪

(శాసనములందు 'పూంట' అను రూపమేవాడఁ బడియున్నది
వ...బెరసినబోలు నల్వురుం బూంటగా...
ద. శా. ౪ ౧౦౧౨. ౧౦౧౭)

వి...౧. ఒకఁడు చేయవలసినపనిని తాను చేసెద నని మఱియొకఁడు పూనుకొనుట, పూచి, బాధ్యత.

గీ. అఖిలభోగానుభవయోగ్య మైనతనువు, వదని యును జపతపములపాలు చేసి, సౌఖ్య మొందక చెడుమూర్ఖజనులఁ దెల్పఁ, బూఁటరే మాకు నా కట్టె పోవనిమ్ము
దశా. ౧౦. ౫౪.

వ ..అఖండవర్తిలోహద(ం)ణ్డదీపం ఒక్కటి టికి మూండవు అదపుకాసె బోయని పూంట్టను నూంక్కబోలమూరనివసమునం బెట్టినపనులు ౫౦ దింటికి...
ద శా. ౪. ౧౨౦౦.

ఆ దానుబుణము దీర్చి తనపూఁట యిట్లు చె, ల్లించి . పరమ. ౪ ౨౪౪.

౨ కాకట్టు, కుదువ
సీ. విశ్వాస మొదవించి వృద్ధికి బడియక తఱుచు పూఁటలును బత్రములఁ బెట్టి.
హరిశ్చ ౪ ౧౨౧.

పూఁటకాఁడు. వి=పూఁటకాఁపు.
మ...మనోజా గెలిపింపం బూఁటకాండై...
మల్లభూ. శృం. ౧౯.

పూఁటకాఁపు=పూఁటవాఁడు,పూఁట^2. విణ. (పూఁట^2 + కాఁపు) ప్రతిభువు, పూఁచి వహించినవాఁడు

సీ వినుమింత యీయర్థమును ఘటింపఁగఁ జేయఁ బువ్వనారాచుండు పూఁటకాఁపు.
సైవ ౨. ౭౬

క. హరి నిచటికి రప్పించుట, కరయఁగ శే బూఁటకాఁపు నైతి నటంచున్, సరసిజ గర్భుఁడు శేషుని, శిరములపై నిచి నమ్మఁ జెప్పెను గరుణన్.
వేం. మా. ౪. ౬౬. ఆం. భా.౨. 30౪.

పూఁటకూటిల్లు. వి. (√ పూఁట) పూఁటకూళ్లు పెట్టెడు ఇల్లు.

మ. సతతం భానుఁడు పశ్చిమంబునకు వైశ్యా
పూఁటకూటింటికిఁ, గుడువంబోదమె లెక్క
యిచ్చి కడు సాఁకొన్నార మిప్పట్టునన్.
క్రీడా. ౧౫౫

పూఁటకూళ్లమ్మ. వి (పూఁటకూళ్లు + అమ్మ) పూఁటకూళ్లుపెట్టువంటలక్క, వంటపూఁటమ్మ.

సీ... పూఁటకూళ్లమ్మకుఁ బుస్తె మేల
శేషు ౪ ౧౩.

పూఁటకూళ్లవాఁడు. వి (పూఁటకూళ్లు + వాఁడు) పూఁటకూళ్లుపెట్టువాఁడు వంట పూఁటవాఁడు.

సీ... పూఁటకూళ్లవాఁ డనగ వంట, పూఁటవాఁ
డనఁగను బొలుపొందు...
ఆం శా. ౨ ౨౪౫.

పూఁటకూళ్లు వి బ (వృత్తియం దొకచో నేకవచనము కన్పట్టుచున్నది చూ పూఁటకూటి యిల్లు) డబ్బు పుచ్చుకొని అన్నివేళలయందు పెట్టెడు అన్నము (వెలతీసికొని వేళవేళకు పెట్టెడు అన్నము (శ. ర)

పూఁటపడు. అ క్రి. (పూఁట² + పడు) బాధ్యతవహించుట, ఒకఁడు చేయవలసినపని తాను చేసెద నని పూనికఁగొను

క. ఖేదంబు వలదు నియమత, బోదానము లిటనిఁ
జూపఁ బూఁటపడితియొకే
భార శాం ౬ ౩౭౯.

ఉ. ఆనతి యిచ్చినట్లు సరియాఁకల నన్నప్రపన్ను
పాలికిఁబూనఁగ నేఁగి పూఁటపడి రొప్పగ
నాతనియప్పఁ దీతిచెన్.
పగమ ౪. ౧౪౧.

సీ. తనవిత్తహాని కోర్చినఁ బూఁటపడవలె హిత
వున్నచోట న క్షీయవలదు
రామలిం. ౪౭.

పూఁటవాఁడు=పూఁటకాఁపు. విశే. (√ పూఁట²) పూచివహించినవాఁడు, ప్రతిభువు

క. పెక్కండ్రు పూఁటవారలు, తక్కని మెయి
పాళ్లు వరువఁ దగు నొకబాయం, బెక్కండ్రు
పూఁటయగుచో, నొక్కనిచే నైన నర్థ మొంద
యందు గొనున్ విజ్ఞా. వ్యవ. ౭౯.

పూఁట(పా)వాటు. వి (√ పూఁటపడు) పూచి, ప్రతిభూతము, బాధ్యత.

ఆ. అన్నదమ్ముఁ డైన నాలుమగం డైనఁ, గొడుకు
తండ్రి యైనఁ గూడి యుండి, పొత్తుధనము
నందుఁ బూఁటవాటును నప్పు, సాక్ష్యమును
వహింపఁ జనదు జగతి
విజ్ఞా వ్యవ. ౭౫.

పూఁటవెట్టు. స క్రి (పూఁట² + పెట్టు.) పూచివహింపఁజేయు, ప్రతిభువుగాఁజేయు

క. అగు నగుఁ బోనిత్తునె స్వాపగ చేతుల
నిపుడ రొన్నిభంగుల నయినం, దొఁగజాలుఁ
గాక విడుతునె, మగఁడఁ గదే పూఁటపెట్టి
మా కిచ్చొటన్ నిర్వ. ౧౦. ౨౦.

గీ. ఒయ్యఁ జేరిక చేసి నా పెమ్మిప్పఁ జెప్పఁ,
బూఁటపెట్టుము నను...
పరమ ౪ ౧౪౦.

వ. వెయ్యన్ని యినూరుటంకాలకు నిన్నుంబూఁట
పెట్టి ద శా ౪. ౪౭౪.

పూఁడి. వి (త పూన్ది) చిన్నగ్రామము, పల్లె.

ఇది గ్రామనామముల చివర కనిపించుచున్నది
ఉదా' బెండపూఁడి, చిఱుతపూఁడి, ఇసుక
పూఁడి, పెదపూఁడి, బెల్లముపూఁడి మొ

శ్లో... ద్విజాతివసతి (శ్చా) కల బొల్లపూండి
నామ తత్ర నారాయణో నామధర్మ(క్షో)తి
వర్ధమానస్తత్తో ప్రతివసతిస్మ...
ద. శా. ౫. ౧౦౪.

వ. భవద్వివరయే ద్వాదశపూర్ణి సహితమాల పెల్లినామ గ్రామః పొన్నపల్లినామగ్రామశ్చ ఉత్తరవరుసనివరయే ఆలమినామగ్రామశ్చేతి గ్రామత్రయ మేకీకృత్య ... పిఠాపురము. శాసనము

(S 1024) Ep Ind 5 No 10

పూఁత. వి (√పూయు) ౧. (గంధాదుల) లేపనము, అలఁదుట

సీ దిక్కు లన్నింటను దెలుపారఁ బూఁత గావించె నుజ్జ్వలయశోవిభ్రమంబు.

భార విరా. ౫ ౩౨౦

గీ సంకుజెగివాఁడు వలకేల జింకవాఁడు, ప్రాఁత మగవాఁడు వెలిబూదిపూఁతవాఁడు, మిక్కుటం బగుమక్కువ నొక్కవాఁడు, దనరఁ గఱలోన బ్రోలఁ గన్గొనఁగ నయ్యె.

అచ్చ రా. బాల ౧౩.

ద్వి. ఒకని నాముందఱ నొకఁడొండఁజేసి, పూని నీ వతనిపైఁ బూయనిపూఁత, లేనిసత్యంబు గల్పించి యెక్కించి

ద్వి. మారిశ్చ పూ. ౭౯౩

(పూయనిపూఁత = లేనిగుణము అని భావము)

సీ తలమూసె బలుకిప్పు ద్రావిడీస్తనపాళి కస్తూరి నెఱపూఁత మస్తరింప.

రా వి ౨ ౫౦.

౨ (పూసికొనుట కుపయోగించు) చందనాది పరిమళద్రవ్యము, అంగరాగము.

చ...అప్పురుషుఁడు వచ్చునంతకును బూవులుఁ బూఁతలు మేలిచీర లాభరణము లెక్కుడుం బవులపాకవిశేషము లాదరింపను...

భార. అను. ౪ ౩౫౯.

మ...రత్నప్రస్ఫురదూభషణంబులు వస్త్రంబులు పూఁతలుం దమలములు బుష్పంబులుక్ లోనుగా, లలితద్రవ్యము లెల్ల నాకొసఁగె మేలం బాడుచుం బ్రీతితోన్.

దశకు. ౩ ౪౦

ఉ...కేశ్యకు, శ్మేఁతలు పూఁత అన్నవి గణింపఁగ మందులె కారు మందులై, చేఁతలఁ గూడిమారములు సేయుదు రింతియకాక దుర్విటుల్.

శైజ. ౨. ౮౯.

౩. మన్ను మున్నము మున్నగునవి రాఁచుట, మేఁగుట

ఉదా.—పేఁడపూఁత, మంటిపూఁత, సున్నపుపూఁత. మొ

౪ (బంగారుమున్నగునీరు) పైనిప్రాముట, మొలాము.

గీ శుద్ధకాంచనపిండంబు సూర్యుఁ దిగిచి, పూర్ణశశిపూఁత బంగారుపూఁదె వొసఁగి

సైష. ౪. ౧౬౪.

ఉ పూఁతపసిండివంటివలపుఁ బచరించు కులంబునీతికిన్, లేఁతగదమ్మ ..

మనుచ. ౩. ౩౩.

౪ లోనున్నరాగి వెలుపలఁ, గానంగావచ్చు పూఁతకడియము భంగిన్.

పి శకుం. ౨. ౬౮.

౫ ఆవరణము, కప్పు

ఉ. ప్రాఁతల మేము నీకుఁ బలుబాములఁ బొందక యున్నవాఁటినీ, చేఁతలు గంటి మందఱకుఁ జిత్తముల న్వెలిఁ దోఁచు నూఁతలుం, బూఁతలు నీవ యొండుందలపోఁతలు లేఁతలు మమ్ము నెమ్మెయిన్, లాఁతులఁగాఁ దలంపకు చాల నలంగియుండఁగన్.

(ఇట 'మాయ' అని భావము)

ఉ. హరి. ౪. ౯౩.

విణ బూటకము, అసత్యము.

సీ. పూదెమాటలు గాని పొసఁగుకే సరిచేయ బంగార మిానిర్మలాంగమునకు, బూఁతమాటలు గాక పోలునే సరిచేయఁ గర్పూర మిాతనూగంధమునకు

వరాహ ౯. ౧౦౧.

(లేపనము[1] అని అర్థాంతరము)

సీ. పూఁతమద్దులుగాక పోల్పంగ వచ్చునే
చందనం బీమేనిగంధమునకు
హంస ౧ ౨౧౦

పూఁదఱి వి (పూవు+తఱి) పుష్పసమయము, వసంతఋతువు (శ ర)

పూఁదీఁగ వి (పూవు+తీఁగ) పుష్పలత, పూలతోనుండు తీఁగ

క. వనలు వెలువ శైత్యేఁ దేనెలు,చిని కెం జిగు
రాకు గందెఁ జెదర నలితతుల్, చనుపువ
నీపూఁదీఁగకు, ఘనమైన నృసింహువొందు
గలుఁగఁగఁ బోలు
నరస ౫ ౧౬౫ కళా ౧ ౧౪౯

పూఁదే(నె)నియ వి (పూవు+తేనియ) పుష్పరసము, మకరందము

శా. ము,క్కారుం బందును రాజనంబుఁ జెఱ
కుఁ గప్పారుపూఁదేనియన్
విప్ర ౧ ౯౦

సీ. ఎం దుండు గురివెందపందిళ్ల పూఁదేనెజడి
యుండుశిలలందు జాలువాఱు
మనుచ ౪ ౬౭

పూఁదేరు వి (పూవు+తేరు) పుష్పనిర్మితమైన రథము (చూ. పూఁదేరురాయఁడు)

పూఁదేరురాయఁడు వి పుష్పరథుఁడు, మన్మథుడు

గీ. పూఁదేరురాయని కొలువుసెలవు, పగిది
కొప్పారు పసిఁడియుప్పరిగలోన
యయా ౫ ౧౧

పూఁదోఁట వి (పూవు+తోఁట) పుష్పవనము, పూవుఁదోఁట

దండకము ఉపవ్వసంద్రంబు పూఁదోఁట
కాల్వంబలెన్ దాఁటి నీలా ౨ ౪౧

ఉ. పూఁ,దోఁటకు జేరఁగాంద్రు మనతొల్లిటి
వారలు తేర నీవిధుం, డేఁటికిఁ బోవఁగా
వలయు కళా ౪ ౧౩౨

పూఁపు వి (√పూఁచు) ౧ పూనిక, ఉద్యమము, సంకల్పము

గీ. కర్ణశకునిదుశ్శాసనుల్ ఘనులు గాఁగఁ,
దలఁచి వారలఁ గొని మమ్ము గెలుచు
వాఁడ,వై మనంబున శంకింప కట్లు కేడు,చేసి
తా పూఁపు దప్పిన గాసి నైతి
భార శల్య ౨ ౫౯

చ. చిడిముడిపాటునన్ జెలుకసింగణిఁ బూని
మధుప్రియత్వ మేర్పడ వడి లావులున్న
వారిపైని జివుక్కున నెక్కి యుక్కు,న,
విదళిదు సందు చూచి తమి తేఁ డిద గోవధ
మాచరించు పూఁపదరంగ నీవు పచ్చికుర
కాదువు పాంథులకున్ మనోభవా
సారంగ ౨ ౧౭౩

ఉ. నీ వొకరుండు దక్కఁగ ననింద్యపరాక్రమ
శాలి భీష్మునిం, జావఁగఁజేయ నెవ్వఁడును
జాలఁడు నీతలఁ పెన్నిభంగులన్,దైవము
పూఁపువోలెఁ దుది దాఁకునె యవ్విధ మిట్టు
లుండఁగాఁ,ద్రోవఁగ వచ్చునే రొటులు
దోఁచినఁ బోవదు చూచియుండుమీ
భార భీష్మ ౩ ౩౧౩

చ. విను మరిఁ జంపనుం జెఱుప సేచుట కెన్న
ప్రతాపభావణం,బున నెడ నుల్లికుట్టులను
బొంకుల వానిఁ గలంగఁజేసి తేఁచినఁ దన
పూఁపు దప్పు భార శాం ౩ ౨౦

౨ మగటిమి, పౌరుషము

సీ. తోడరి బెబ్బులి నైనఁ బెడతోలఁ బడఁ
ద్రోయు పూఁపుగల్గినబంట్లపుట్టినిల్లు
యయా ౧ ౩౦

వ. రామకృష్ణు లిద్దఱుం గ్రోధసంవత్సరంబునఁ గందుదెనఁ గనుంగొనునప్పు డత్యు పునకుఁ గంసక్రూరకార్యంబునకుఁ నందగోపాలాదు లగు ఘోషజనంబు లందఱుం దల్లడంబున హరి పూ ౯ ౧౨౪

౩ తడవ, సారి (ఈ యర్థమున 'ఒక్క' శబ్దపూర్వకముగానే యుండును రెండు ఎదములను జేరి యుగపదర్థమునిచ్చును)

శా. కారింపక వల దొక్కపూఁపునన యాఘూతించి వాఁకున్ మహోగ్రాకారంబైన శుభం బొనర్పుఁడు భవత్ప్రఖ్యాతి నిండారఁగన్ హరి పూ ౯ ౫౫

సీ. పురుడించి మన కొక్కపూఁపున వలయెత్తి గగనభాగమునకు నెగసి చనిన, నిల్వఁడీ మెప్పుమి దప్పు నా ఎంచ ౨ ౯

పూఁబచ్చేఁడము వి (√పూవు) పువ్వు లద్దకము గలవస్త్ర విశేషము

గీ. ప్రావృషేణ్యపయోధరపటలిచేత, గాడ్పు నీహారకగరేఖఁ గప్పుకరణి, ధరణిధరకార్ముకుఁడు శైలతనయఁ బొదివెఁ, బచ్చడంబునఁ బొల్చు పూఁబచ్చడమున పాండు ౧ ౧౭౪

పూఁబాన్పు (వి √పూవు) పువ్వుశయ్య, పూసెజ్జ

మ. కెందమ్మిబొం,దళపున్ రాతను వ్రాసినట్టి పడుకింటన్ మించుపూఁబాన్పునన్ ఉ రా ౪ ౨౨౨

(ఇట్లే—పూఁబఱుపు పెం)

సీ. ఈగిరిఖంజంబు లిందుశేఖరుదేవి మెచ్చు పూఁబఱుపులు మెఱయ మెఱయు హరి ఉ ౪ ౭

పూఁబాళ వి (పూవు + పాళ) ౧ (పోఁక మున్నగు చెట్లయొక్క) కప్పు (డిప్ప) తోడి పూలగుత్తి

క. పూఁబోణులకును విటులకు, వేఁబోకలఁ దలరుసొంపు పిండ్కొలుపుఁ బురిఁ, శేఁబోకఁ బోఁకతోఁటల, పూఁబాళలకమ్మతావిఁ బొదలిన గాడ్పుల్ భీమ ౧ ౯౫

క. లలనా విచ్చినపూఁబా,ళల వాలేఁబోఁక మోక లక్ష్మి గుతు సే,నలలోలిజల్లెడ క, త్తులకొంతము విలసనమునఁ దోఁచెం గనుమా వరాహ ౩ ౭౯

రగడ భామ కోయకు వేగపడి పూఁబాళఁ బాళముగాదు కేఁటికి పారి ౪ ౧౩

పూఁబిందె(దియ) వి (పూవు + పిందె) పిక్కిలి కేఁతపిందె, పూప

సీ. పూఁబిందె నాఁ బూవ యనఁగఁ గీ బ్రబ్బ లనత్యంతబాలకలాటుసంజ్ఞ ఆం భా ౨ ౩౯

పూఁబోఁడి(ణి)=పూఁవుఁబోఁడి(ణి), పువ్వుఁబోఁడి(ణి), పువుఁబోఁడి(ణి) వి (పూవు + బోఁడి) బ పూఁబోఁడులు, పూఁబోండ్లు, పూఁబోణులు పువ్వువలె మనోహరయగు స్త్రీ, స్త్రీ

ఉ. వీఁడె నలుండు విశ్వపృథివీవలయైకవిభుండు వచ్చుచున్నాఁ డని భీమభూమిపతినందన యాలికలంగఁ బల్కుపూఁబోఁడులమాట చెప్పికొని ప్రోదికత్తెంగన యట్లు పల్కినన్, బోఁడిది వన్నె చెక్కియ చెలంగినదాఁకి యని యుండె నార్మిలోన్ నైష ౩ ౧౦౪

క. వాఁడు కొందలుకొని యాపూఁ,బోఁడి యపారతముఁ దెచ్చి భోజన మిడఁగా, నేఁ డొక్కటిచనునంతకు, వాఁ డక్కడనుండు మచితవర్తనలమెయిన్ భోజరా ౨ ౧౩౭

శా ఏణీమాణవకాక్షి యీసరణి నుతేప్రీతిఁ
త్తలం గెరి నీ,ప్రాణేశుఁ వినుతించి పూజ
నల నారాధించి యాచెంతఁ బూఁ,బోణు
ల్వేఁడుక నూడిగంబు లలుఁ
కృ శకుం ౫ ౧౬౧ భీమ ౧ ౯౫

పూకు వి (క పుక్కు, పూకు) ఆఁడుగుఱి, భగము

పూగతిథము సం విణ (అ ఈ అ) సంఖ మును పూరించునది (వై ని)

పూగపాత్రము సం వి అ న ౧ తమ్మపడి గము ౨ పోఁకలవట్రము, వక్కలాకులపెట్టె

పూగవీరము సం వి అ పుం, న తమ్మపడి గము, పతద్గ్రాహము

పూగపుష్పిక సం వి ఆ స్త్రీ పెండ్లియందు అతిథులకు పోఁకలను పువ్వులను ఇచ్చుట

పూగఫలము సం వి అ న పోఁక గీ

పూగము సం వి అ పుం ౧ పోఁక, క్రము కము గీ ౨ బ్రహ్మదారువు, గంగరావి గీ ౩ ప్రోగు, సమూహము, సమూజము ౪ భావము ౫ ఛందస్సు న పోఁక గీ

పూగరోటము సం వి అ పుం హింతాళము, గిలకతాడి గీ

పూగావపని సం వి ఈ స్త్రీ కర్తరి, అడ కత్తెర (వై ని)

పూగి సం వి ఈ స్త్రీ పోఁక గీ

పూగొల వి (పూవు+గొల) పువ్వుగుచ్ఛము, పువ్వులగుత్తి

సీ క్రొవ్విరు లెనఁగి పూగొలల మో పోపక
నవకంపుఁ లేఁదీఁగె నెపులునట్లు
కు సం ౬ ౯

పూచి[1]=పూచీ వి (ఠ పూచీ) బాధ్యత, కార్యము (శ ర)

పూచి[2](క) వి తృణవిశేషము గీ (శ ర)

పూచీ=పూచి[1] వి బాధ్యత
(వవ్య) ఇంతటినుండి మీపూచీ నా కేమియు లేదు

పూచినమావులు వి బ ౧ తెల్లపొదల గుత్తి ములు ౨ పుష్పితామ్రములు, పూచిన మామిళ్లు గీ

సీ కుసుమితామ్రంబులును మచ్చగుత్తిములును
మసుచు నుండును బూచినమావు లనఁగ
ఆం భా ౩ ౪౬

ఉ పూచినమావులం దవిలి పూవిలుజోదున
కమ్మె మాధవుం,డేచినకంక నాతఁ దవియే
కానియే పథికావళీజయశ్రీచణుఁ డయ్యె
ఆము ౫ ౧౨౦

రెండర్థములకు నిదియే యుదాహరణము
(తప్పునుట్లు పాదము అని శ ర)

పూచే అ క్రి ౧ పుష్పితమగు, పుష్పించు
(దీనికి పూచమి, పూచని, పూచక, పూచక, పువ్వక, పూచడు మున్నగు రూపములు సిద్ధించును)

మానిని పూచిన మంచియశోకములఁ నుర
పొన్నలఁ బొన్నలఁ గేదఁగులఁ
భార ఆది ౪ ౨౦

ఉ పొన్నలు పూచెఁ బొన్న లాగిఁ బూవక
ముందఱఁ బూచె గోరణులు
కు సం ౪ ౪౪౪.

క పూవనితావనితరువులం, తే పద్మిని యాత్రవు
మున భా రా కిష్కిం ౪ ౨౬

ఉ నీ కిటకి, బువ్వక పూచెనంట తిగుఁ బో
మ్మని యొక్కతె పక్క నల్కతోన్
రామా ౧ ౧౯౧

౨ విచ్చు, వికసించు

ఉ ఆ, స్వామికి నర్చనం బొనఁగ శంబర
శత్రుఁడు దత్తవాటికా,ధామవిరాజివీర్థికలఁ
దన్పుగఁ బూచినహల్లకంబులన్
భీమ ౫ ౪౪

౩ శోభించు, ప్రకాశించు

గీ మంజుమంజీరకంకణశింజితములు, నమదళ
హంసకలనినాదముల దొరయ, నరవిగతిఁ
బూచి సరసులు నరి యనంగ, గంధ సుర
రాజ్రేఖల నర్తనమొనర్చె
విక్ర ౨ ౧౯

౪ (చెమ్మచేత చిన్నచిన్నచుక్క తేర్పడుటచే) బట్టలు మొ డాగుపడు

(వ్యవ) బట్టలు పూచిపోయినవి (గ్రా వా) మూపాఁతలలో ధాన్యము పూచిపోయినవి

౫ (నాలుక) చిన్నచిన్నపొక్కులు లేచుట వలన పుండువడు

(వ్యవ) నాలుక పూచి నోటికి కారము పట్టుట లేదు

౬ (అశ్వాదుల శరీరములు) మచ్చలుదేలు (చూ పూచినమావులు)

(వ్యవ) పూచిన ఆవుపాలు త్రాగఁగూడదు

౭ నిస్సారమగు, నిస్సత్త్వమగు

సీ వీఁకతోఁ గడుఁ బూచుగ్రామాకుల విఱు
పున భార సభా ౨ ౪౧

శ్లో అర్కప్రమాణా తా వృష్టా యద్యాకేన
నిపాతితా సం భార సభా ౬౪ ౯

జ పూఁగొమ్మ, పూఁజాలు, పూఁజల్కు, పూఁజేప, పూఁజేరు, పూఁదటి, పూఁదీఁగ, పూఁదేనియ, పూఁదేరు, పూఁదేరురాయఁడు, పూఁదోఁట, పూఁబచ్చడము, పూఁబాన్పు, పూఁబాళ మొ

పూజే వి (సం పూజా) దేవతాదులకుఁ జేసెడు అర్చన, సపర్య

గీ దొమ్మిగూడి, పూజ లొనరించి యిట్లని
పొగడి రపుడు నీలా ౧ ౩౪

కం లోఁజూపు చేరుపరి మది, రాజిలు తెలి
వెలుఁగు నెలవు రవణపు గనికన్, దేజన
బొబ్బిలి పీటం, బూజం గను గొల్లవేసపు స్టే
వరకున్ అచ్చ భా ౧ ౨౨

చ గొప్పతమ్మికెం,పులు గదియించినట్టి జిగి
పుత్తడిముక్కలిపీఁటమీఁద నిచ్చలముగ
నుంచి పూజ లిడి నీలా ౧ ౬౧

జ పూజరి, పూజవారువము, పూజారి, పూజారి సాని

పూజ సం వి ఆ స్త్రీ ౧ అర్చన, దేవతాదులకుఁ జేయు సపర్య ౨ సత్కారము, సమ్మానన

పూజకుఁడు సం విశే (అ జీతా అ) ౧ పూజించువాఁడు, అర్చకుఁడు ౨ గౌరవించువాఁడు, సమ్మానించువాఁడు

పూజనము సం వి అ న ౧ పూజించుట, అర్చన ౨ సన్మానించుట, గౌరవించుట, సత్కరించుట

పూజనీయుఁడు సం విశే (అ ఆ అ) ౧ పూజించువాఁడు, అర్చించువాఁడు ౨ గౌరవించువాఁడు, సత్కరించువాడు

పూజేరి=పూజారి విశే (పూజే+అరి) అర్చకుఁడు, గుడిపూజచేయువాఁడు

ద్వి కాలవారిని దివ్యటీలను బల్లగోలలవారిని
గుడిపూజరులను బస పు ౩ ౫౧౦ పం
సీ పూజరిబ్రాహ్మణపుత్రి యొకర్తు సుగా
త్రి వాఁబరగెడు కాంత గలదు
కళా ౪ ౬౦

పూజేవారువము వి (పూజే+వారువము)
పూజావాజి, రాజులధిరోహించు ఉత్తమా
శ్వము
ఉ ఓరి యటంచు యీ వికసితోత్పలగంధిని
మారునింటిసిం,గారపుఁ బూజవారువముఁ
గారు మెఱుంగులలోని కేట నా, కూరిమి
పట్టి నిట్టి ససగూటికనంబున వేలువెట్టి
తా,రార గణింప నన్ను వినవో మఱి
యిప్పురిలోని తక్కరిక్ విప్ర ౪ ౫౫
వ గండభైరవపూజవారువంబు లన మెండు
కొని యందు జాగిలంబులనుం గాంచి
మనుచ ౪ ౭౪

పూజారి=పూజేరి విణ (పూజ+అరి—సంధిని
వర్ణవికారము) అర్చకుఁడు గుడిపూజచేయు
వాఁడు
వ ఏనిం జేకొని పూజారిరామదేవని
కొడుకులు దశా ౪ ౬ ౭౭
వ పూజారులకు ౩ మూలస్థానకేశవ దేవ
పూజారి (౫)౨ ద శా ౪ ౬౩౩
క పూజారివారికోడలు, తా జాఱఁగ చిందె
జాతి దబ్బునఁ బడిరయెన్ వీథి ౧౭
ఉ పూ,జారివధూటి వచ్చి జలజాతవిలోచనఁ
జేరి యిట్లనున్ విక్ర ౬ ౧౭౪

పూజా(జే)రిసాని వి (√పూజే) అర్చకురాలు,
గుడిపూజచేయుస్త్రీ
ఆ కేనిధృతి ఘటించి కేను యాపూజారి,
సానిఁ బిలిచి ప్రియము సాలఁ జెప్పి
విక్ర ౬ ౧౧౫
వ అనినం బూజరిసాని యొత్తెఱంగున నైన
భూవరోత్తము స్వదకి కెత్తు వని యరిగిన
విక్ర ౬ ౧౧౭
ఇట్లే—పూజారివధూటి చెం
ఉ పూ,జారివధూటి వచ్చి జలజాతవిలోచనఁ
జేరి యి ట్లనున్ విక్ర ౬ ౧౭౪

పూజించే సం స క్రి అర్చించు, పూజచేయు
గీ భద్రమూర్తి మాయింటి కభ్యాగతుఁడవు,
గావఁ బూజింపవలయు ని న్నాదరమున
మార్కం ౩ ౫౫
సీ నీతండ్రి గంగన నిచ్చనిచ్చలు మమ్ముఁ
బూజించె నవరంజిపూలచేత
అచ్చరా బాల ౧౫

పూజితవ్యుఁడు సం=పూజనీయుఁడు

పూజితుఁడు సం విణ (అ అ అ) ౧
పూజింపఁబడినవాఁడు ౨ గౌరవింపఁబడిన
వాఁడు ౩ అంగీకరింపఁబడినవాఁడు
వి అ పుం వేలుపు (శ ర)

పూజిలుఁడు సం విణ (అ అ అ) పూజ్యుడు,
వి అ పుం దేవుఁడు, వేలుపు

పూజె వి ఘటాదులమీఁది చిత్రము, కుండల
మీఁది రంగులతోఁ జేసెడి యలంకారము
(చి ని, శ ర, బ్రౌ)
(వ్యవ) కుండకు పూజెలు పెట్టిరి (శ ర)
చూ పూజెకుండలు
జ పూజెకుండలు, పూజెగులు, పూజెసేయు

పూజెకాఁగులు వి బ=పూజెకుండలు
గీ ఘటవిశేషంబు లై కేనికదవ లనఁగఁ, బూజె
కాఁగులు బుగ్గనఁ బొలుచుచుండు
అం భా ౩ ౩౬
ప్రాఁతప్రాఁతప్రతులపా
(పూజెగులు అని శ ర)

పూజెకుండలు వి బ (√పూజె) అయి రేని కుండలు, (పెండ్లి సీమంతము మున్నగు శుభ కార్యములందు) రంగులు వేసి యుపయోగించు కుండలు

గీ పేరటాంండ్రురు హస్తపంకేరుహములఁ, బూఁ చియెత్తిన కనకంపుఁబూజెకుండ, లున్నత స్తనములు గాఁగ నొప్పుమిగిలెఁ, దరుణి యనుబోలె నృపగృహద్వారభూమి

సైప ౬ ౧౨

మ నాల్గువం,కల నుపొ్పంగుచుఁ బూజెకుండ లలరగా గై పొంది

యయా ౪ ౧౧౬

సీ పూజెకుండలు నిల్పెఁ బువ్వుఁబోఁడి యొకర్తు శుభవితర్దికచతుష్కోణములను

ఐవరా ౨ ౫౬

పూజెసేయు ఎ క్రి (√పూజె)—ఘటాదులను—చిత్రించు

సీ తురగ ఖురోద్ధూతధూళి దిక్కులఁ బ్రాఁకి భుజగారి కొ క్కులఁ బూజసేయు

ఉ హ ౬ ౬౦

(శ ర పా పూజెసేయు మద్రి పా)

పూజ్యపాదుఁడు ఎం విణ (అ ఆ అ) పూజింపఁ దగినవాఁడు, గౌరవింపఁదగినవాఁడు (వై ని)

పూజ్యము ఎం విణ (అ ఆ అ) శూన్యము, సున్న, (దీనికి సంస్కృతభాషలో నీయర్థము లేదు)

కా ముత్తిం డాతఁడు భావికాలజనసంబుల్ ప నికిం బూజ్యముల్ పొందు ౨ ౧౫౫

ఉ కైదువు సున్న పూజ్యములు శంకటఖేట శిరస్త్రలక్రమముల్ శే దరదంబు తత్తడి హంళిక్కి సహాయము సర్వమంగళం,బు

మనుచ ౪ ౧౦౫

సీ మేటిబలాఢ్యులు మిత్రులై యుండియు రాజ్యాధిపత్యంబు పూజ్య మయ్యె

కలు ౪ ౨౧

పూజ్యుఁడు ఎం విణ (అ ఆ అ) పూజింపఁ దగినవాఁడు వి అ పుం శ్వశురుఁడు, మామ

పూటము=పూట వి బరువు, భారము (శ ర)
విణ బరువుకలది, భారవంతము, ముందువెనుకల సరియైన బరువుకలది

సీ రాకపోకలువేయు బాళ్ల పూటంపుబండ్ల బహుప్రకార చండధ్వనలును

ఎరమ ౫ ౪౦

(వ్యవ) ఎడవ పూటమైనది (గ్రా)

పూటీ వి చక్రముయొక్క ఆకులను కలుపుచు చుట్టు నమర్చెడి కొయ్యముక్కలు
(వ్యవ) ఈచక్రమునకు ఆరు పూటీలు కలవు

పూట=పూటము వి బరువు
(వ్యవ) బండిముందు పూటైది
విణ భారవంతము, బరువుకలది, నిండైనది
(వ్యవ) పెండ్లివారు పూటైన రెండుబండ్ల సామాను తెచ్చినారు
పిండివంటలచే పొట్ట పూటైగది

పూడ వి గుదము, ముడ్డి (శ ర, చి ని)

పూడిక వి (√పూడు) నూయి మొదలగువాని యడుగు ఁ బడియుండుమన్ను (శ ర, గ్రా)

పూడిపి(డ్పి)ంచే స క్రి (√ పూడు)
౧ పూడుచునట్లుచేయు
(వ్యవ) ఆచెఱువు పూడిపించినారు
౨ పూడ్చు, పాఁతు

గీ తత్తనువు మున్ను పెట్టుటఁ దడిసి పదన,యిన ధరణిఁ ద్రవ్వి పూడ్పించె వినతులందు

చం రా ౫ ౧

శ్లో శ్వభ్రే తదక్షిపదిషు ప్రహితం స రామః

సం చం రా ఆర ౬

పూచు అ క్రి (క పూడు త ధృఢై) ౧ (మట్టి మున్నగువానిచే పల్లము) నిండు, నిండు

సీ. ఎగము దుమ్మువఁ బూడి చిగిరింత వా మూయఁ బోఁగిననూతి పాఁతఱబోతియుల

ఆము ౬ ౧౩

సీ. తల్లిదండ్రులయింటఁ దనపొట్ట పూడక గొల్లరై గోవులఁ గోరి కాచె కలా ౪ ౨౨

౨ (రంధ్రాదులు) మూసికొనిపోవు

(వ్యవ) వాని చెవితుట్లు పూడిపోయినవి

౩ పూడిక (శ ర, బ్రౌ)

విణ (మన్ను మొదలగువానిలో) మణఁగుపడియుండునది (చూ పూడుఁబాము)

జ పూడిక, పూడిపించు, పూడుఁబాము, పూడుచు, పూడుపు

పూడుఁబాము. వి (√పూడు) మట్టిలో మణఁగు పడియుండు ఇరుదలలపాము

ఉ. శ్రీ, పానిలభుగ్విభుం డురుసహస్రశిరంబులఁ దాల్చులోకముల్, హీనవుఁ బూడుఁబాము ధరియించెద నంచుఁ దలంచు చాడ్పునన్ వి పు ౧. ౧౦ (శ ర పా పూరిపాము మద్రి పా)

పూ(డుచే)య్చు స క్రి (√పూడు) ౧ పూడఁజేయు, (మట్టి మొదలగువానిచే పల్లము) నింపు

చ. పరోవరంబుఁ బూడ్చినఁ దనయంత శంకరుఁడు చేతికి వచ్చు నటంచు గోత్రభిత్తనయుఁడు నిమ్మహానగము దానిపయిన్ వడిఁ దెచ్చి వైచినన్ కాశ ౪ ౭౦

మ. మాతుల్ తటాకంబులన్, గొలఁకుల్ పూడ్చినతుల్యులుం బడుదు రాక్రోశించుచుం దుర్గతిన్ శేష ౩ ౨౧౪

౨ పాఁతు, నిక్షేపించు (శ ర)

పూడుపు. వి (√పూడు) ౧ పూడ్చుట ౨ పాఁతిపెట్టుట, నిక్షేపము, నిక్షేపించినధనము

గీ. పాలించు నిక్షేపవామంబు పూడు పనఁగ

ఆం భా ౧ ౬౪

పూత వి (√పూచు) ౧ పూచుట, వికసనము (చి ని, శ ర, బ్రౌ)

(వ్యవ) మామిళ్లు ఇంకను పూత ప్రారంభింపలేదు

౨ (నాలుక మున్నగువానియందు) చిన్న చిన్న పొక్కులు లేచుట

(వ్యవ) నాయొద్ద నోటిపూతకు మంచి ఔషధమున్నది

పూతక్రతాయి సం వి ఈ స్త్రీ — పూతక్రతునిభార్య — శచీదేవి

పూతక్రతుఁడు సం వి అ పుం ఇంద్రుఁడు

పూతతృణము సం వి అ న తెల్లకుశ †

పూతద్రువు సం వి ఉ పుం పలాశము, మోదుగు † (రాజ ని)

పూతధాన్యము సం వి అ న నువ్వులు

పూతన సం వి అ స్త్రీ ౧ ఒకానొకరాక్షసి (ఇది కంసునిదాది కృష్ణునిఁ జంపుటకై కంసునిచేఁ బంపఁబడి కృష్ణునిచే హత యయ్యెను) ౨ ఒకదినుసుకరక † (ఇది సింధుదేశపుది) ౩ గంధమాంసి, జటామాంసి † ౪ బాల గ్రహభేదము

పూతనము సం వి అ పుం గజవిశేషము (శ ర) మృతకళేబరము (అ ని)

పూతఫలము సం వి అ పుం పనసచెట్టు

పూతము సం విణ (అ ఆ అ) ౧ పవిత్రము ౨ తూర్పెత్తఁబడినది (ధాన్యాది) ౩ వడకట్టఁబడినది, వస్త్రాదిశోధితము ౪ క్రొత్తగా నిర్మింపఁబడినది, కనిపెట్టబడినది వి అ పుం ౧ శంఖము ౨ శ్వేతకుశము, తెల్లగఱిక ౩ వికంకతము † ౪ సత్యము

పూతాత్ముఁడు సం విణ (క ఆ క క) ౧ పరిశుద్ధమనస్కుఁడు ౨ శుద్ధదేహుఁడు

పూతి సం విణ (ఇ) దుర్గంధముగలది వి ఇ స్త్రీ ఎవిత్రత పుం ౧ దుర్గంధము ౨ క్రుళ్లుట 3 ఖట్వాశముష్కము, పునుఁగుపిల్లివృషణము ౪ ౧ చీముగానకు దుర్గంధవస్తువు ౨ కాసీసపత్రుణము

పూతికము సం విణ (అ ఆ అ) దుర్గంధము కలది వి అ న విష్ఠ పుం ౧ పూతికరంజము, కెమిలడుగుచెట్టు ౨ పూతిమార్జాలము, పూతపిల్లి ఆ స్త్రీ కొమ్మనగొట్టిపిండిచెట్టు (శాకభేదము)

పూతికర(రం)జము సం వి అ పుం కెమిలడుగుచెట్టు, ఒకవిధముగు కానుగు ‡

పూతికర్ణకము సం వి అ పుం కర్ణరోగభేదము

పూతికాముఖము సం వి అ పుం శంబూకము, కప్పచిప్ప

పూతికాష్ఠము సం వి అ న ౧ దేవదారువు ‡ ౨ సరళవృక్షము (ఇట్లే పూతికాష్ఠకము)

పూతిగంధము సం వి అ పుం ౧ దుర్గంధము ౨ ఇగుది, గార ‡ న రంగము, తగరము (వాచ)

పూతిగంధి సం విణ (ఇ) దుర్గంధముకలది, గడురుకంపుగలది

పూతిఘాసము సం వి అ పుం జంతుభేదము

పూతితైల సం వి అ స్త్రీ జ్యోతిష్మతి, మాలకరతీఁగ

పూతిదారువు సం వి ఉ పుం దేవదారువు ‡

పూతినస్యము సం వి అ న నాసికారోగభేదము (దీనివలని దుర్గంధముగుశ్వాసము వచ్చును)

పూతినాసికుఁడు సం విణ (అ ఆ అ) దుర్గంధముగొట్టు నాసికగలవాఁడు

పూతిపత్త్రము సం వి అ పుం శ్యోనాకభేదము, ఒకజాతిదుండిగము ‡

పూతిపుష్పిక సం వి ఆ స్త్రీ మాదీఫలము, మాతులుంగము ‡

పూతిఫలి సం వి ఈ స్త్రీ కారుగిచ్చ, సోమరాజి ‡

పూతిమయూరిక సం వి ఆ స్త్రీ అజమోద, ఒకవిధమగుఓమము ‡

పూతిమృత్తికము సం వి అ న నరకభేదము.

పూతిమేదము సం వి అ పుం అరిమేదము, విట్ఖదిరము, పెలితుమ్మ ‡

పూతివాతము సం వి అ పుం ౧ దుర్గంధముగలవాయువు ౨ బిల్వవృక్షము

పూతివృక్షము సం వి అ పుం దుండిగము, శ్యోనాకము ‡

పూతిశారిజ సం వి ఆ స్త్రీ ఖట్వాసము, పునుఁగుపిల్లి

పూతీకము సం వి అ పుం ౧ పూతికరంజము, కెమిలడుగుచెట్టు ౨ గంధమార్జాలము, పునుఁగుపిల్లి 3 ఒకానొకతీఁగ (యాగములయందు సోమలతకు బదులుగా దీనిని వాడుదురు) (సీతామ్మవారిశోకయని వ్యవహారము)

పూత్కారము సం వి అ పుం 'పూత్' అని ఊఁదుట, ఊపిరిపుచ్చుట

పూత్కారి సం వి ఈ స్త్రీ ౧ సరస్వతి ౨ నాగులరాజధాని (విల్సను)

పూత్కృతము సం విణ (అ ఆ అ) 'పూత్' అని ఊఁదఁబడినది, ఊర్పుపుచ్చఁబడినది

పూత్యండము సం వి అ పుం ౧ కస్తూరి మెకము ౨ గడురుకంపుగల రొంకదినుసు పురుగు, గంధకీటకము (శే ని)

పూథిక సం వి ఆ స్త్రీ పూతిక, కొమ్మన గొట్టెపిండిచెట్టు (వాచ)

పూదండ వి (పూవు+దండ) పుష్పమాల

గీ చేతిపూదండమీఁదవైచిన సురేంద్రుఁ, డది కరంబునఁగైకొని దశా ౨ ౨౦

సీ దోషాచరతపోగ్నిదూమాళి భారతీధవళాక్షి కొప్పు పూదండలాన ఉ రా ౧ ౨౪౪

పూదియ(దె) వి (బంగారు పెం వాని) పూస

మ చరమాశానికషోపలాంచలములన్ సంధ్యా ప్రకాశోదయం, బొరఁగావించి విరించి చేఁగొనిన సూర్యాండ స్వదార్వాస్నబం,గర పుంబూదియకై వియద్వ్యపణి వేడ్కం గాల మన్పచ్చు చె,చ్చెరఁ దెల్లించినగవ్యచాళ మన మించెందారకాచక్రముల్ శైవ ౭ ౧౫౯

సీ కాలకళాదుచేఁ గరఁగు సంధ్యారాగమున పైనమూలటిపూదె యనఁగ భానుమండ లంబు పరమ ౩ ౨౭౦

ద్వి చుట్టుప్రోవులఁ గొలుచులు గూడఁబెట్టి, దిట్టమూళలతోఁ బూదియలు గాదియలు అ మ క ౧ ౭ పా ౧ పం

సీ గురిక పూదె యనంగ ఘటికావ్యయం బొప్పు అం భా ౨ ౨౪౫

సీ శుద్ధకాంచనపిండంబు సూర్యుఁ దిగిచి, పూర్ణ శశిపూఁత బంగారుపూదె నొనఁగి, సాయ మసుధూర్తు కంచించె జగము నెల్ల, దల్లఁ బొలెడు నదె చూడు తెలివి విధుఁడు శైవ ౭ ౧౬౪

విణ బూటకమైనది, అసత్యము

సీ పూదెమాటలు గాక బొంకుగు నే సరిచేయు బంగార మీనిర్మలాంగమునకు వరాహ ౯ ౧౦౧

(ఇట బంగారుపూస అని అర్థాంతరము)

జ పూదెగట్టు

పూదుమ్ము వి (పూవు+దుమ్ము) పుష్పపరాగము, పుప్పొడి

వ మవ్వంపు దుప్పటంబులతెరలమురువు లనం గ్రమ్ము పూదుమ్ములమున్మురంబులం గొమ్మలం గానక యయా ౮ ౧౩

పూదెగట్టు అ క్రి (పూదె+కట్టు) పూసగట్టు, పూసగా చేర్పడు, ఘనీభూతమగు

సీ కరచరణాదులం గలరోగవిద్ధ్వంసఁ బూదె గట్టినతత్త్వబోధ మనఁగ కళా ౩ ౧౧

పూనము సం విణ (అ ఆ అ) వినష్టము

పూనించు స క్రి (√పూను)—పూనఁజేయు—

౧ పురికొల్పు, ప్రేరేచు

సీ ఆనించు నొకవేళ నరిది పెూమున పెూముఁ బూనించు నొకవేళఁ బురుమరతికి కళాం ౮ ౩౬

౨ వహింపఁజేయు, తాల్పించు

క తా నొల్ల నని సుమిత్రా,సూనుఁడు కడ కోరసిల్ల శుభమతి భరతుం, బూనించిరి మానులు రా,మానుమతిం దదనుసారి యగు రాజ్యంబున్ శ్రీరం మా ౩ ౧౬౪

పూనిక=పూనికి వి (√పూను—క పూనిక)

౧ కడఁక, ప్రయత్నము

గీ. నీయశోలక్ష్మిఁ బోలు పూనికలఁ దపము,
చేఁడు నొనరించుచున్నాఁడు నీలగళుఁడు
వరస ౨ ౧౯

మ. దివిజప్రాణసమీరణగ్రహీళపం క్తిగ్రీవ మా
యాభుజం,గవిభంగప్రదమైనపూనిక విహంగ
స్యందనుం డీగతిన్, రవివంశంబు నలంక
రించె చం రా ౨ ౪౯

౨ ఉద్దేశము, ఉద్దేశించినపని

క. నానాదేశంబుల బలు,మానవులం గూర్చి
నీవు మగధేశ్వర యీ, పూనిక నిట వచ్చితి
చెపుమా నిక్కము నిర్వహింతు మప్పని
రయమునన్ హరి ఉ ౧ ౨౭

క. పూనిక గదచన విప్ర,శ్రేష్ఠప్రార్థనము చేసి
చేకొని యుండ్చోఁ, గానఁబడుచెట్లుసేమలు,
గానంబడ నటకి శంపఁగిట్టిన పిదపన్
విప్ర ౨ ౧౯

౩ ప్రతిజ్ఞ, ప్రతిజ్ఞావచనము, పట్టుదల

క. పూనిక సెలిపితి ఎతి యవ,మానముఁ బరి
తాపభరము మాన్చితి
భార విరా ౨ ౩౫౪

చ. దశశిరకుంభకర్ణరణశలాకలాపము తృ
ణంబుగ నెంచి వధించి రాఘవుం,డిరవుగఁ
దా విభీషణున కిచ్చినపూనిక నిర్వహింపఁ
గన్ శ్రీరం మా ౨ ౧౨౧

శా. ఓరీ నీ విపు దంటుకొన్న మెయి నే కాల్పన్
జ్వలద్వహ్నిలో, నీ త్రై నిర్ధనిమించు
పూనికను జన్మింతున్ ధరన్ గ్రమ్మఱన్
ఉ రా ౩ ౧౨౫

౪ విధము, రీతి

క. నా,మానసములోనికోర్కు,ల, పూనిక యడి
గితివి లోకపూజిత నైతిన్
కళా ౪ ౧౧౧

క. నీవరకలు గంటిఁ గదే, కానీకే నగరఁ జెప్పి
కారించెద ని,శ్చేష్ట నంచుఁ గుంటిమంకరి,

పూనిక చెదరించుఁ బోలఁతి బొమముడి
పెట్టన్ శుక ౩ ౩౫౭

క. అన్నపతికి సంతోషం,బానఁగ లోకములు
చూచి యనుచెందిన నీ, సేనిచెఱువంబు
తొల్లిటి,పూనికచే యుండు నటకుఁ బొ
మ్మని యనిపెన్ చిత్ర భా ౩ ౧౦౧

పూనికి(న్కి)=పూనిక వి (√పూను) ౧
కదఁక, ఉద్యమము

గీ. కుందలమ్ము, లిమ్ము నాపూన్కి యిది
సఫలమ్ము గాఁగ భార ఆది ౧ ౯౪

చ. త్రమఁ గుఱుచున్న పుంగవావచారిజనం బెవ
దోషదృష్టి క,ద్యముఁ గదుగంగఁ బూన్కి
ఆము ౪ ౨౫౪

(పూన్కి=పూనుటవంటిది అని భావము)

(మన్మథోపాలంభనము) గీ. పూనియేఁచుచు నీ
పూన్కి బుగ్గిగాను నీ ౩ ౧౭

౨ అభీష్టము, ఉద్దేశము

ఉ. సేనలతోడ నద్దమజనింపాఁడు సంగర
కాంక్ష వచ్చినన్,బూనికి దీర్చి కింక
రులు పోరుటకున్ మది నుల్లసిల్లి
నిర్వ ౫ ౫౨

క. తరుణీ నీ పెవ్వాతె ని,ప్పారి యేరిది నన్నుఁ
దెచ్చుపూనికి యే మి,త్త్రతి నవ నాతనికి
సవి,స్తరతఁ దెలిపి యేలు మని యుపాసతిఁ
జూపెన్ చిత్ర భా ౫ ౧౩౮

౩ ప్రతిజ్ఞ, శపథము, దీక్ష

గీ. గురుని బలశౌర్యములు నెఱుంగుదువు
మనకు, నతనిపూనికి బొంకు సేయఁగవలయు,
దీని కెయ్యది కార్యంబు దాని నీవు బుద్ధి
నుచితంబుగాఁ దలపోయు మనుడు

భార ద్రో ౧ ౨౫

ఉ. నీ విటు లధిరతఁ బూనికిఁ దప్పినఁ బ్రతి,
జ్ఞాపరుఁడైన ధర్మసుతుకార్యము ధైర్యము
బాహువీర్యమున్, రూపఱిపోక కాద
భార భీష్మ ౨ ౧౭౦.

గీ పులికళాసంబుగద్దెపైఁ బూన్కి మెఱయ,
పంచకుష్ఠుల గావించి పొందుమనుకుఁడు
హర ౪ ౧౧౧

౪ ఒడంబడిక, చేసికొనినయేర్పాటు

ఉ కావనదేశవాసములఁ గాఱియ కోర్చి
యడంగి యుండి మీ,పూనికి దీర్చి మీరలమిఁ
బొందుట యెల్లను బుణ్యదేవతా,నూనదయా
సమృద్ధి నను నొందుట గాదె సురేంద్ర
నందనా భార విరా ౫ ౩౪౯

౫ విధము, తెఱఁగు, రీతి

గీ పచ్చవిలుతునినదయాడు గచ్చకోల,పూన్కి
నవ్వేల్పుఁ జిగురాకుఁబోఁడియు నల,మాని
పరమేశ్వరునియాశ్రమంబుఁ జేరి
చంద్రా ౩ ౭౪

౬ ధారణము, వహించుట

గీ పారనీహార మణిఁపు విశాఖజొన్న,విత్తు
ధాత్రీతలంబునవెడలఁ చల్లఁ,దగుఱ బ్రస్గంబుఁ
బూన్కి జడ్డిగ మనంగఁ,గిరణబాహుళ్యమున
సుధాకరుఁడు పొదవె రా వి ౩ ౨౦

పూనిగొల్లలు వి బ గొల్లలో నొకతెగవారు
(శ ర, బ్రా)

పూనీరు వి (పూవు+నీరు) ఎన్నీరు

సీ పూనీరు కలువపుప్పొళ్లను దంపించి సునుపు
మీఱంగఁ గల్పనముఁ జల్లి
ల వి ౫ ౨౨

పూను=ఊను అ క్రి (క పూణ్) ౧
కడఁగు, ఉద్యమించు (దీని క్త్వార్థకరూపమగు
'పూని' కొన్నిపట్ల 'క్రి విణ' వలె ఆసక్తితో,
పట్టుదలతో, శ్రద్ధతో, నొక్కి, గట్టిగా,
మిక్కిలి, బాగుగా, మున్నగు నర్థముల నిచ్చును)

ఉ అచ్యుతాం,ఘోరమాగర్భు లిద్దఱును బూ
నిరి సర్వము నిర్వహింపఁగన్
భార అది ౨ ౯

క మానుగ ధర్మక్షేత్రం,బైన కురుక్షేత్రమున
మహాహవమునకుం,బూని మనబలముపాండవు,
సేనయు నిటువన్ని యేమి సేసెం జెపుమా
భార భీష్మ ౧ ౧౪౧

చ రంభయును నచ్చరలెను నలుకన్ వరింపఁ
బూ,నినతినకోర్కి నొక్కమొఱ నిండఁగఁ
జేయుటకై నైష ౨ ౫౪

సీ కు దలమ్ములు జేగ కొనిరమ్ము వాలక
కాఁటికి నని పూని నన్నుఁ బనిచె,గురు
ఎత్తి భార ఆది ౧ ౧౧౪
(ఇచ'ఆసక్తితో'నని యర్థము)

క నీవకులఁ గావఁ బెట్టుము, భూపాలక నన్ను
నేను బూని యరపినక,గోంక్తలు రుజువడ
నొరు,చేసి వెన్నుఁడును దప్పిఁ జేద్పడ
వెచటన్ భార విరా ౧ ౨౪౭

చ పూని ఎగంబున కివ్వ డుద్యమం, బనువుగఁ
జేయఁగావలయు ఆము ౨ ౩౬
(ఇట'శ్రద్ధతో'అని యర్థము)

గీ ఇదియ నిశ్చయ మిమ్మాట వదలకుండు,
మనిన నీ వొక్కరుండవ యరుగుదేర,
వలయు లేకున్న నయ్యెడ నిలుచుదానఁ,
గానుజా నిక్కువం బని పూని పలికె
భార విరా ౨ ౨౬౪
(ఇట'నొక్కి'అని యర్థము)

చ పురుషవరేణ్యుఁ దిక్కకవిఁ బూని నుతింతు,
విక్ర ౧ ౧౩
(ఇట 'ఎక్కువగా' అని యర్థము)

సీ వానిచక్కఁదనంబు పూని చూచినఁ గాని
దిగులు తీఱదునుఁడీ మగువలార
ఇందు ౩ ౧౫
(ఇట'బాగుగా'అని యర్థము)

౨ ప్రారంభించు, మొదలుపెట్టు

మ దిక్చక్రంబునం దెల్ల కో,భవతక్తిర్తినదీమ
తల్లి ప్రవహింపన్ బూన ముమ్మనస్సుగా,

ఘనమై యొప్పుఁ గవీంద్రులకా చెలువలం
గావ్యామృతం బెంతయున్

కళా పీఠి ౮౫

౩ ఉద్దేశించు, తలఁచు

గీ అడుగఁబూనినమాట యేరెండకు చెక్కు,
వంతనుండియు మగిడింపు మమరరాజ

శైవ ౩ ౨౧

వ అభ్యుదయ పరంపరాభివృద్ధిగా నారాయ
ణర్వం బూనిన శృంగారలోచనమనుసంభవం
బను మహాప్రబంధంబునకుఁ గథాక్రమం బెట్టి
దనిన మనుచ ౧ ౪౮

౪ వహించు (క) పక్షము వహించు

చ నరునకుఁ బూని పల్కితి వినం జవిమాలిన
దొడ్డపల్కు లేవరగలిరేక బెట్టదరినప్పుడు
మూడుము నన్ను నాతనికా

భార కర్ణ ౨ ౨౮

(నరునకుఁబూని=నరునిపక్షమువహించి)

గీ అంబకై పూని వచ్చిబలాధికుండు, జామ
దగ్న్యుండు సాధింపఁజాలకున్న,వాని భీష్ముఁ
పాండవులకై పూనివచ్చి, కడిమి సాధించి
తౌర శిఖండి పోర (భార భీష్మ ౧ ౫౫)

క కను కిట్టిన నిట్టిక నమ్మలినవిధమున దేవతా
లికిఁ బూనితి కేనవి రుద్రు నుతిక పైఁ
జని, చెనయుట శిఖిశిఖల వి.డుత పెనయుట
గాదే కు సం ౪ ౪౨౩

(చ) పట్టుదల వహించు

సీ ఘనవిద్య సాధింతు నని పూనికాఁ డిది
రొండు నెవ్వరును ము న్నెఱుఁగకునికి

కళా ౨ ౩౦

౫ నియమము చేసికొను, ఏర్పాటుచేసికొను

ఉ వారలు పూనినట్లు వనవాసము ఎల్పిరి

భార విరా ౩ ౧౦౬

౬ నిలుచు, స్థిరముగనుండు

గీ పూనియున్నది పాబుద్ధి వానిమీఁదఁ, దగిన
పనిచేయు మీశేళ తాళలేను (గంధ ౧౪౨)

౭ ఆశించు

(వ్యవ) వానికి వేంకటేశ్వరస్వామి పూనికాఁడు

౮ నిండు

(వ్యవ) మడిలో నీరు పూనఁగట్టినారు

స క్రి (క పూన్) ౧ తాల్చు, ధరించు,
ధారణసేయు

గీ ఎను దీవించి చేయెత్తి యిచ్చినట్టి,పువ్వు
మాలిక నొఁదలఁ బూనవైతి

పార ౬ ౧౯

గీ మేనఁ, గలపము లలంది తొడవు లంగ
ములఁ బూని పారి ౪ ౪౦

మ మతిలో నీందుశాస్త్రవిద్యలును సన్మానం
బునం బూనితిన్ విక్ర ౧ ౧౧౦

౨ ఎట్టుకొను, కైగొను, గ్రహించు, తీసికొను

శా ఏ,వేళయున్ సీతయుం లక్ష్మణుండుఁ దను
సేవింపంగ విల్ పూని చె,ల్వా లీలందగు
రామమూర్తి రఘునాథాదీశ్వరుం బ్రోవు
తన్ విజ వి ౧ ౧

సీ హస్తాబ్జములఁ బూను నక్షమాల

పార ౪ ౧౧

క పూరునకు యౌవనముఁ గడు,గౌరవమున
నిచ్చి వార్ధకముఁబూని ధరిత్రీరమణుఁడు

వి పు ౬ ౧౮౨

౩ పొంచు, వహించు

ఉ పూవుల తేరు జక్కవలు పూన వసంతుఁడుఁ
దాను నెక్కి కు సం ౪ ౩౯౦

శా భూమీచక్రము పూని రొట్టు దలలుగాఁబ్రం
బన్నగస్వామి శైవ ౫ ౧౩౪

క సేనాధిపత్యమును దగఁ,బూనెద నను
మార్కొనంగఁ బురుషుల నుర్విం, గానను

భార ఉద్యో ౪ ౧౪౯

గీ అనినఁ బతియాజ్ఞ శిరమున నతఁడు పూని
ఉ రా ౧౯౪
౪ (ప్రతిజ్ఞ) చేయు, పట్టు, అవలంబించు
ఉ త్రేనితమూఁడఁ డొక్కరుఁడు వీర్యసమగ్రుఁడ
పోలె వచ్చి సాపూనినపూన్కి యంతయును
బొంకగునట్లుగఁ జేసె
పారి ఉ 3 ౯౯
ఉ ఏ నలరమ్మ లొద్దఁ బరమేశ్వరుచిత్తము
గారిచిత్తమున్, దాన కరంగి కూడ మఱి
దానికి సందియమేల పెండియున్, బూసెద
మూఁడులోకములఁ బుట్టనిపూనికి వారి
మేనులు, వ్రాసగఁగూర్తు నొక్కటిగ
మార్గణాకళలభావ మేర్పడన్
కు సం ౪ ౪౭౫
వ అతం దప్పవ్వులు గనినచోటు రుచి నడిగి
చెప్పించికొని గురుప్రభావంబున నిజతప
శ్శక్తియు నూఁది యపుని పూని చనియె
భార అను ౨ ౨౧౦
గీ అతివ యొన్నఁడు మామాట కడుగు దాఁట,
కుండుదానవు నేఁ డేమి యొండుదెఱఁగు,
పూని మాటికి నుడువంగ రానికినుక, నేసెదవు
నేర పెద్ది మాచెంతఁ జెప్రవు
నీలా ౨ ౧౦౪
౫ పొందు, చెందు
గీ బాల్యమునఁ జేసి యేను జాపలముఁ బూని,
నిన్ను బాయూసపెట్టితి నిగ్రహమున
శైవ ౨ ౬౧
గీ (రామభద్రుండు) త్రాసచకిత, దారవచవా
గతఃఖాత్పదర్పనమున, మానసములో నవో
దంబు పూసె నంత రాఘవ 3 ౯౫
౬ నిర్మించు, ఏర్పఱుచు
సీ ఇమ్ములై మరువాజారమ్ములై పొద లుండఁ
బూఁజవికెలు చే కు పూనవలదు
వసు ౧ ౧౪౧

గీ పదఁతిజఘనంపు పెద్దదాపాలు పూని, కాయ
జాఁడు పొక్కిలను మరంగమునఁ దూతి,
తెగువఁ గుచదుర్గయుగము సాధించుకొఱకుఁ,
దార్చునిశ్రేణి యన వళిత్రయము సెలఁగు
విల్హ ౨ ౧౦౯
జ పూంచు, పూఁచు, పూఁట2, పూఁటకాపు,
పూఁటవాఁడు, పూఁటవాటు, పూఁటపెట్టు,
పూనించు, పూనిక, పూనికి, పూనుకొను,
పూనుగాఁడి, పూసె, పూన్కికాఁడు,
పూన్చు, పూన్పు
పూనుకొను ఎం క్రి (√పూను+కొను-
ప్వార్థమున) ౧ చెందు, పొందు
సీ కుచకుంభభారభంగురమధ్యలతికలు పునరుక్త
గుణయుక్తిఁ బూనుకొనఁగ
కవిక ౪ ౩౭
౨ గ్రహించు, పట్టుకొను
మ అనుచుం బల్లెము కేలఁ బూనుకొని కార్యా
రూఢుఁడౌ కమ్మవారు కృష్ణ 3 33
౩ క్రి పత్నముపహించు
క పూనుకొని మేలుగీల్లకు, లోనయి విహరించు
వారి లోక మెఱుఁగదో పారి ౧ ౯౧
పూనుగాఁడి వి (√పూను) ఎడ్లు మున్నగు
వాని మెడపైనుంచు బండి మున్నగువానికాఁడి
సీ పంకరుహాంబులు బండికన్నులు, పొగ
డలు పలుపులు పున్నాగములు పగ్గములు
సమాకారముల్ పూనుగాఁడి
కు సం ౪ ౪౩౯
ఆ పూనుగాఁడియంతభుజంగము లో నున్న,
వెలఁగబ్రాని పెడఁదలొలట మూపి, దీనఁ జేయి
పెట్టు లోన నున్నది సవి, కేవపేమ మనుచుఁ
జెలుక చెప్పె కేయూర ౪ ౪౪
పూనూక వి (పూవు+నూక) మెత్తనినూక,
(చి వి, క ర) మిక్కిలి సన్ననూక

పూనూనె వి (పూవు+నూనె) సంపెంగనూనె (చి ని, ౪ ర)

పూనె వి (√పూను) భరణి, కరండము

రగడ త్రొక్కి సారు పదేసిమణుగులు తొలఁత నీ కుంకుమపుఁబూనెలు, మిక్కుటపుఁగస్తూరి వలపుల మించుపునుఁగిడఁ దగినపూనెలు శుక ౧ ౧౩౩

పూన్కికాఁడు విశే (పూన్కి + కాఁడు) పూనుకొన్నవాఁడు, అభినివిష్టుఁడు

చ ఎదపక పంచె కాఠఁ డొకయేలినవాఁ డని పూన్కికాఁడ వై, పొడువఁగఁ బోయె దీవు శు సం ౪ ౪౧౭ (పూనికాఁడు అపముద్రి)

పూన్చు(నుచే)=పూంచే స క్రి (√పూను)

౧ పూను

(క) గ్రహించు, పట్టుకొను

ఉ ఫలమా బలాప్తి కీబంధుల నొంపవచ్చు టని ఎక్కి మహాగద పూన్చి వైచినన్ ఉ రా ౩ ౨౪

ఉ రాగతరంగిణీరమణిరత్నసువర్ణవిభూషణాదు లి,చ్చాగతిఁ గొంచుఁ బోఁదలఁచి చంపఁ గ రారము పూన్పెఁ బూన్చినన్ విక్ర ౪ ౧౨౯

(చ) వహించు, మోచు

చ హృదయములోన నిల్పి తప మిమ్ములఁ జేయుచునున్న రాసుతున్, ఎదమలవృత్తిఁ బూన్ప ధృతి చాలక భూమిపడంకె నొక్కటన్ వి పు ౨ ౪౨ (ప్రా పా 'ఎద మలవృత్తిఁ బూన ధృతిచాలక' ముద్రి పా)

౨ వహింపఁజేయు, మోవఁజేయు

మ ఈయదుఁడు లోకఖ్యాతుఁ డుండంగ న్, భువనైకశ్వర్యభరంబుఁ బూన్పఁదగునే పూనక జఘుశ్యాత్మజా భార ఆది ౩ ౧౯౬

క తనయులకును మనుమలకును,దనకేయపు నూతి పోసి తాల్చినస్వర్గం,బునభరము వారిఁ బూనిచి, పనిదీరి విధాత యీ ఎత్తం గొలు వుండుక్ కథ ౩ ౧౨

౩ ధరింపఁజేయు

ఆ మహితకీర్తిపుష్పమాలికఁ బూన్చెద,నిన్ను భార కల్య ౨ ౧౩౨

సీ నీకంటెఁ బాలసుండు,గలఁడె యొవ్వఁడు పుత్రుఁ బోలియుంచె సాకృష్ణుఁ డొక్కటి తద్రాజ్య మెల్లఁ దాన,కొని రత్నపట్టంబు నినుఁ బూన్ప నతని పెట్టెడునన్న పిండంబు గుడిచె దకట హరి ఉ ౨ ౨౫

౪ (రథాదులకునశ్వాదులను) కట్టు

ఉ సారథి జూచి నీవు రథ సంబునఁ బూన్పుము ఘోటకంబులం,దేరఁ దదీయవర్మము లతి స్ఫుట బంధముగాఁగఁ బెట్టు భార విరా ౩ ౧౪౩

గీ అంచకొదమలఁ బూన్చిన యరద మెక్కి సైప ౬ ౨౨ హర ౪ ౧౧౨

౫ సంధించు, కూర్చు, అమర్చు

శా గుల్ఫముల్,కంకు నీవ్వద్వడఁ జేర్చి బాహు యుగిముల్ వ్రేళ్లం గదుం జిక్కనై, యుండం జానువులందుఁ బూన్చి విప్ర తాన్యూ డైగ కశా ౫ ౧౫౫

చ బురుజులవెంట నిచ్చెనలు పూనిచి చీమలు ప్రాఁకినట్టు లు,ద్ధరగతి నెక్కి సింగా ౩ ౧౧౬

౬ సమర్పించు, ఇచ్చు, ఒసఁగు

సీ నీకంటె హరి బుద్ధిశేకరుఁ నిజనేత్రకమలంబు పూన్చి చక్రంబు వడసె కు సం ౨ ౧౬౪, ౧ ౩

చ చిటికెనవ్రేలిగోరఁ గొని చిక్కిన దీపమ లోచనంబుఁ బ్రస్ఫుటకమలంబు వేగ హరి పూన్పెఁ దటుక్కున దక్షవాటికా,కట కవిలాసినీ విటశిఖామణికిఁ బొరిణాంక మాలికిన్ భీమ ౬ ౬౫

ఉ ఆపద లెల్ల మాన్చి సుఖ మైనపదంబులఁ బూన్చి యాత్మసం,తాపము లెల్లఁ బుచ్చి విదితంబగుసంపద లిచ్చి ప్రోవ లక్ష్మీ పతి యున్నవాఁడు . వి పు. ౧ ౧౫౮.

౭ ఉంచు, పెట్టు

చ. .రథాంగపాణి నే,ఁడురమునఁబూన్చె నొక్క యసితోత్పలమాలిక . సైప ౮ ౧౧౨

శా. .పంక్తికంఠునకు వాణీశుండు గాన్పించి వీ,రాచారుం డతఁ డున్న యొక్క తలపై వాస్తానిఁ బూన్పంగ నో,హో చాలింపు దశాస్య... ఉ రా ౨ ౧౭౯

ఉ. పూనెను మేన సొమ్ము పిసిఁ బువ్వుల దండలు చుట్టె శయ్యపైఁ, బూనిచె పక్క లాకులను... గంధ ౧౭౯

౮ పోయు

సీ తత్క్రపూర, గి మొకయంబాలుశలాటు ఖండోదరమునఁ, బూన్చి యటు డించి తానను బోత్తు గిలని, సామిదప్తాన్నకబళ ముల్ సామి కొసఁగు,నగుచుఁ జవు లెచ్చ రించుచు చిగురుఁబోఁడి పాండు ౩ ౮౭

౯ నియోగించు, నియమించు

ద్వి జనకుండు సంగరస్థలి వానిఁ గూర్చి, తన తమ్ముఁ బూన్చె నధ్వరణికి ననుచు
౦౦ రా బాల ౭౨ పా ౧౩ పం.

ద్వి నాకౌఁకులనకుఁ గల్గినందన నఖిల,భూకాం తుఁగా నీవు పూన్పవె యనుచు. .
౦౦ రా అయో. ౧౪౦ పా ౨౮ పం
,, ,, ౧౬ పా ౨౨ పం

౧౦ కలుగఁజేయు, పుట్టించు

మ. లలితో ద్యానపరంపరావికసుకాలాపప్రతి ధ్వానముల్, వలభీనీలహరిన్మణీవికసుక స్వానభ్రమం బూన్చు... ఆము. ౧ ౫౧.

౧౧. మోపు, ఆరోపించు.

చ...తటిద్యంబున వలయింతి నాపయినిఁ బూన్చెను నేరమి యింతలోఁతయుక్, విన

వలపెంగదా యిపుడు పీనుల నే మనువాఁడ దీనికిన్. పారం౫ ౨.౭౧

౧౨ గుణిచేయు, (లక్ష్యము తప్పిపోకుండఁ దగులుటకు బాణాదులను) మాటిగాఁ బట్టు, ఉద్దేశించు

వ . జరిగి జరిగి గిరి గదలివచ్చుగతి వచ్చుచో నచ్చెరువంగి పరేతగాజశగి మరిం బోని యారాకాశిలేనిగిళంబునకుం బూన్చి తెగ నిండఁ దిగిచి జగతీవల్లభుం జేసె. .
రామా ౮ ౧౫౬.

ద్వి పుగవార మిముఁ బూన్చు పూజాఫలములు, పారిఁబోరి నొప్పించు పురుషుఁ డెవ్వండు
పండితా మహి ౩౦౪ పా

పూన్చు(నుపు). వి (√పూను) పూనుట, పొందుట

ఉ వర్ణనపాత్రచిత్రగుణవైభవశోభితుఁ డత్తఱిం గళా,పూర్ణుఁడు డేగకేటతమిపూన్పున వచ్చి ముదంబునం దద,భ్యర్ణమహిం జరించు చొక పక్షికిఁ జాతిచడేగఁ బిల్చుచుం, దూర్ణత నేఁగ నానిజపదభూటియు బోఁటులు నున్న చోటి కిన్ కళా ౬ ౨౩౫.

పూప[1]. వి (√పూచే) ౧ పూఁబిందె, మిక్కిలి లేఁతపిందె

గీ నాథ చిపురులు రంజిల్లె ననలు మొలిచె, నలరె విరులెల్లఁ బూపలు దలలుపూచె.
పను. ౧ ౧౩౬

చ కొలఁదికి మించుకెంజిగురుగుత్తుల మొగ్గలఁ బువ్వుగుచ్ఛకం,బులఁ బువుఁదేనెఁ బిప్పొ డులఁ బూపలఁ బిందెలఁ గాయలన్ ఫలం,బుల నెపుడున్ సమగ్రపరిపూర్తి వహించుచుఁ దద్వనవ్రజం, బెలమి వహించు నందనసమృద్ధికిఁ గోటిగుణాధికంబుగన్.
కళా ౧ ౧౨ అని ౨. ౨౨.

౨. లేఁతపాప, చంటిపిల్ల, చంటిపిల్లవాఁడు.

క...కణ్వమునీంద్రుఁడు...ఆశేల్పుంబూపకొక్క
శిష్యునిచేతి కిచ్చి యాశ్రమంబునకుం దెచ్చి...
భా. శకుం. ౨. ౧౪౯.

సీ. కమ్మఁదెమ్మెరపూపదిమ్ము దా చే తెల్పు
మంచుమించులపాసుపంచదూది.
యయా ౧ ౧౯.

చ కలుదులపూప పై మునులు గానవియట్టి
కతల్ వచింపఁగా,నెఱిఁగిననీకు జాఁకలియు
సేద్పులు నా యనువారు...
కళా. ౬. ౧౨౨.

(శకుంపపమున దాల్చినప్రావీణ్యములు అని
భావము)

తరళ...గాలిమేపరికేనిచూ,వుల బెదంగును శాస
వాల్కనపూపకందుఁ దలంచు శా,గులయ
సంబు... యయా ౧ ౨౦

(శాసవాల్కనుపూపు=చంద్రుఁడు.)

పూపయికందు...కృష్ణా 3 (శ. ర.)

3 శేఁద్రాయముకల స్త్రీ,తరుణి.

చ...దువ్వలువ నిద్దపుగుబ్బల ద్రాలుచుం గళం,
బలముచుఁ జెక్కు లంటుచు మదంచిత
రాగరసార్ద్రమయ్యెఁ బూ,పలమెయి సోఁకి
నళ్ విమలభావము నిల్పునె యొట్టిపట్టునళ్
వసు ౫. ౧౧౨.

విణ శేఁత, మనోజ్ఞము

సీ పూపప్రాయపుకేళఁ బురుషచెంతకు రాక
వెఱపుచేఁ గొన్నినా ళ్లరిగెనమ్మ.
కళా శ. ౪౧.

క. ఎడ రగుట దెలిసి పాఱుం,బొడువఁడు గొని
చనిరొ మాలుభూమికి వట సం,దడి
బొమ్మఁడు పెండ్లాడెదు,వదువునఁ గను
గాఁపుఁబూపవయసుమిటారిణ్.
పాండు. 3. ౭౦.

ఉ. నంటున రాజదూతిక దినంబున నొక్క
పపంబుఁ బూని శా,రింటికి రాకపోక ఘటి
యించుచుఁ బ్రాయపుఁబూపకాఁపవా,ల్గిం
టిని జగ్గిచేసి... ఉ. హరిశ్చ. ౪ ౪౫

పూపచుక్కలరాజు=బాలచంద్రుఁడు.

సీ. పాటలంబగు జటాజూటంబునదునట్టు పూప
చుక్కలరాజు పొడువుమాశ్రు.
భీమ 3. ౧౯.

పూపనెలదాల్పుచెలిపట్టి=నలకూబరుఁడు.

గీ. మరుని కేళిని జేతలదొరకొమరునిఁ, బూప
నెలతాల్పుచెలిపట్టిఁ బోలఁజాలు,వానిచెలు
వంబు సుదువుల కేని కైనఁ, బూని దిటముగ
వాక్రువ్వఁ బోలదెందు నీలా. ౧. ౭౨

పూపవెన్నెలతేఁడు=బాలచంద్రుఁడు

సీ అలరుపెంగడిమితోఁటల జాడు పూఁబోఁడి
పూపవెన్నెలకేనిఁ బూనుచాన
నీలా ౧ ౨.

పూపవేఁడివెలుఁగు=బాలసూర్యుఁడు.

సీ. జడదారితలమిన్నచాలుపు వెన్మోము విరి
దామరల పూపవేఁడివెలుఁగ
అచ్చ రా బాల ౬3.

పూప². వి. (సం పూపః) భక్ష్యవిశేషము,
పోఁకఱండ.

వ తోఁపలుఁ బూపలు మోదకంబులు గుడోద
కంబులు ముక్కలు... కాశీ ౪ ౧౭౫.

పూపము. సం వి అ పుం అపూపము, అప్పము,
అపూపసామాన్యము, పిండివంట.

పూపల. సం. వి ఆ. స్త్రీ పోలిక, పోళి, అపూ
పము, పిండివంట.

పూపలిక. సం.=పూపల, పూపాలి, పూపిక,
పూలిక.

పూపాలి. సం. వి. ఈ స్త్రీ.=పూపల.

పూపాష్టక. సం వి ఆ. స్త్రీ. అగ్రహాయణీ
పూర్ణిమకుఁ బిదపఁ గృష్ణాష్టమియందు విహిత
మగుశ్రాద్ధము.

పూపిక సం. =పూపల

పూమేను వి. ఔ. (పూవు+మేను) మత్స్యవిశేషము, ఒకజాతిచేప.

సీ. వాలుగు ముకుదొమ్మ వల్లికట్ట పుత్తడి కాను పూమేను కడిపెలంబు (పూమీను క్రొత్తప్రతి పా.) హంస. ౪ ౧౭౮

పూమొగ్గ[1] వి. (పూవు+మొగ్గ) ౧ ముకుళము విరియని పువ్వు, వికాసోన్ముఖమైన ముకుళము

సీ. ముకుళంబు నిగ్గు పూమొగ్గనఁ దగు ఆం. భా. 3 ౪౯

గీ. అతనుఁ డట జోదుపూమొగ్గయఁటకరంబు, చించినదియఁట తద్దర్శకంచుకంబు నైష. ౧ ౭౦

పూమొగ్గ[2] వి. నిగ్గు, కాంతి

సీ. ముకుళంబు నిగ్గు పూమొగ్గనఁదగు ఆం. భా. 3 ౪౯

పూయనము సం. =పూయము

పూయము సం. వి. అ. న. ౧ చీము, రసి ౨ జాడము 3 పీసుఁగు (శ. ర.)

పూయరక్తము సం. వి. అ. పుం. నాసారోగభేదము (ఇందు ముక్కునుండి చీము నెత్తురు కారును)

పూయారి సం. వి. ఇ. పుం. నింబము, వేము †

పూయాలసము సం. వి. అ. పుం. (సుశ్రుత) సంధిగతరోగభేదము

పూయించే స. క్రి. (√పూచే) పుష్పింపఁజేయు

సీ. పొన్నఁ బ్రేంకణమునఁ బూయించె నొక్కర్త చిఱునవ్వునసుఁబోట దుఱఁగలింప యయా. ౪ ౧౯

పూయు స. క్రి. (క. పూను) ౧ (చందనాదులను దేహముపైని) అలఁదు, ప్రాము

చ. పొలుపుగఁ బూసి కట్టి తొడి భూరివిభూతి ప్రకాశితంబుగాఁ, గలయఁగ దత్పురీ జనులు భార. ఆది. ౭ ౧౫౪

సీ. కలపంబు పూయ తొయ్యలిమేనికమ్మవాసనలు ఉ. రా. ౪ ౪౭

క. దంతప్రఖరణిచే, నిని చిదరుముకపురిది యుది, యని చెప్పక పూసెఁ దత్పదాంబుజ యుగళిన్ మనుచ. ౧ ౫౭ దశా. ౫ ౧ ౧౦

౨ (మన్ను మొ. వానిని) మెత్తు, మేఁగు

సీ. గోడలు పూయుంగఁ గుమ్మి గందంబున మేదించినట్టి జవ్వాదియడుగు యయా. ౧ ౪౫

సీ. కుడ్యభాగంబులఁ గుంకుమంబులు పూసి విక్ర. ౪ ౧౩౬

జ. పూసికొను, పూసిగొండి

పూయోదము సం. వి. అ. న. నరకభేదము

పూరకము సం. విణ. (అ. కా. అ.) ౧ నించునది ౨ నిండఁజేయునది వి. అ. పుం. ౧ బీజపూరము మాదిఫలము ౨ (గణిత) గుణకమైన అంకము 3 నాసాపుటముచే ఊపిరిని లోపలికిఁ బూరించుట (ఇది ప్రాణాయామాంగము) ౪ ప్రేతదేహనిష్పాదకమై అశౌచకాలమందు ఇయ్య దగు దశపిండము (ప్రేతలయొక్క ఆతివాహికదేహము నశింపఁగా ఈ పిండముచే దాని దేహము మరలఁ బూర్తియగుచున్నది ఇది అశౌచకాలమునడుమ నియ్యఁదగినది)

పూరగించే స. క్రి. (సం. పూరః) ౧ నిర్వహించు, నిండఁజేయు

క. పగ పింక నెన్నటికిఁ దాఁ, మిగిలి ప్రతిన పూరగింపఁ జేకొని చనుసా, మగఁటిమియు

లావు మాన్పుట, తగాకే గురునకు నతండు దానికిఁ బూనెఁ భార ద్రో. ౨ ౩౫౯.
౨. కిడపు, వెళ్లఁబుచ్చు
ఆ. నిదుర లుడిగి తరణి కెదురుచూచుచు నుండు, వాసు నగుచు రజని పూరగింప.
భా రా యు. ౨౭౬
అ క్రి ౧ దక్కు, అనుభవరోగ్యమగు
ద్వి నీరాజ్యభారంబు నీ కిటమీఁదఁ, బూరగింపక చెడిపోవుఁగా కనుచు
నవ ౫ ౭౨ పా ౨౪ పం (క్రొత్తప్రతి పా)
౨. వ్యర్థసంభాషణముచేయు, ప్రేలు
ఆ. సభలఁ బలుకు దీవు సరికేరు నా కని, యిడరణంబు వచ్చె నెల్లవారి, కెఱుఁగవచ్చు దీనఁ బెఱచోట ర జైన,యట్లు పూరగింప నగునె యిచట భార విరా ౫. ౯౧
శ్లో యత్త్వయా కథితం పూర్వం నాస్తి మత్సమ ఇత్యపి, తత్సత్యం కురు రాధేయ కురుముఖ్యే మయా౽పి
సం భార విరా ౫౯ ౪౫
జః పూరగిల్లు

పూరణ. సం వి ఆ స్త్రీ గలిజేరు † (వై ని)

పూరణము. సం విణ (అ ఈ అ) ౧ పూరించునది, నించునది ౨ సంఖ్యాపూరణార్థకము (ద్వితీయము, తృతీయము) ౩ నెఱవేర్చునది ౪ (విల్లులోనగువానిని) పారించునది వి అ. పుం. ౧ సేతువు ౨ సముద్రము ౩ విష్ణుతైలము, ఔషధవిశేషము న ౧ నించుట, పూరించుట, కొలితి లేకుండ చేయుట. ౨ ఉప్పొంగుట, ఉబ్బుట. ౩ నెఱవేర్చుట ౪. సంఖ్యాపూరణము ౫ గుణించుట, గుణనము ౬ కుడుములు లోనగుపిండివంటలలోపల పెట్టెడు బెల్లము వేసి నూరినపప్పుముద్ద లోనగునది
క...పూరణము లేనిబూరెయు, వీరణమును లేని పెండ్లి వృథరా సుమతీ. సు. శ. ౩౯.

౭. మృతాశౌచము దిచ్చెడు భక్ష్యవిశేషము. ౮. వర్షము. ౯. వాపతంతువులు, పడుగునూలు. ౧౦. కుటన్నటము †. ౧౧. (వైద్యక) ద్రవములను లోనికిఁ జొప్పించుట. ౧౨ (విల్లు మొదలగువానిని) పారించుట ౧౩ అలంకరించుట

పూరణి. సం వి ఈ స్త్రీ ౧ పూరించుసంఖ్య ౨. దుర్గ ౩. బూరుగు. † ౪ శేష్పఖంక †. ౫ చిన్నగలిజేరు. †. (వై ని) పడుగునూలు. (విశ్వ ని)

పూరము. సం వి అ పుం ౧ నించుట, నింపుట ౨ నెఱవేర్చుట ౩ జలవృద్ధి, నీర్లపోటు, జలసమూహము (కొలను, చెఱువు మొ) ౪ వ్రణములను శుద్ధిచేయుట ౫ భక్ష్యభేదము, పూరి ౬ ముక్కుచేత శ్వాసమును పీల్చుట, పూరకము ౭ మాదీఫలము న. దావాగురువు †

పూరయిత. సం విణ (బు. స్త్రీ. బు) ౧ నించువాఁడు ౨ నెఱవేర్చువాఁడు

పూరాల్చు. అ క్రి
క ధారుణిఁగల మేతల్లను, ధారాళకరాళ వర్షధారలచేతన్, నీరాముని గాఁగలదని, పూరాల్చినభంగి మునుపు పొరిఁబొరిఁ గురిసెన్
విక్ర ౪. ౩౦.

పూరి1. వి (త. పూరి) గడ్డి, తృణము
ఆ కఱకుదర్భ పూరిపఱపులు భిక్షాన్న,మశనమట్టివారి నతిముదమున, సాదరించెఁ బ్రీతి సాదిగర్భేశ్వరి,యయ్యు సేవగింపదర్యోగ్య, గృష్ణ భార ఆది. ౭. ౨౨౩., ౨౨౪.
సీ ఇల్లిల్లు దిరుగ కొక్కొం తబ్బు కిఖ యిచ్చె నే నింటిలోఁ బూరి యిడి వినరక,రాఁజదు...
ఆము. ౪. ౧౨౭.
పీ...పుల్లు పూరి యనంగఁ జెల్లును దృణసంజ్ఞ.
ఆం. భా. ౨. ౭౭.

పూరి(రులు)గఱచు=యుద్ధాదులందు ఓడిపోయి క్షమింప వేడుకొనువారును అపరాధము చేసినవారును క్షమింపుఁడని విజేతలను దేవతాదులను ప్రార్థించుటకు సూచకముగా గడ్డి నోట నుంచుకొను

సీ. చానవేనలితోడ సరిగాక యొదలిచూపుల దొరరతనము లూరిఁ గఱచె
నీలా. ౨. ౨౦

సీ. తనచంచలావలోకనచారుతకు నోడి సారంగ నికరంబు పూరిఁగఱచె కవిరా. ౪. ౬౬.

వ. ..కొందఱు నోటిబీగముల దాసళ్ళెల్లన నోరులఁ బూరులు గఱచువారు...
ప్రబంధ. ౭౯

ఇల్లే: పూరిమేయు

సీ. త్రాసంబుఁ జెందె నెంతయు దేవతామణి పూరిమేయఁ గడంగె సారధేను,వు...
ఇందు. ౧. ౧౦౯

పూరికిఁ గైకొనక=గడ్డిపరకవలెనైనను చూడక, ఇంచుకంతయు లక్ష్యముసేయక

ఉ. ..ఆ,పోతర మేమిచెప్ప నరుఁ బూరికిఁ గైకొన కప్పరోవధూవ్రాతము...
ప్రభా. ౧. ౭౨

ఇల్లే: పూరిపుడుకకుఁ గైకొనక

సీ. అనుభావశక్తి బ్రహ్మాదుల నొకపూరిపుడు కకుఁ గైకొనిపోకరిఁడు
వరాహ. ౨. ౧౮౦.

నడుమఁబెట్టిన పూరిగాలును=పచ్చగడ్డి వేసిన భగ్గమనును, మిక్కిలి వైరము కలిగియుండు నను

గీ. దనుజకులవైరి శౌరి నందనులు నట్ల, రక్కసులు మనవారు వారలకు మనకుఁ, బోసఁగుసు నడుమఁబెట్టిన పూరిగాలు, సేల చిత్రరేఖా తుది నింత పలుగు.
ఉ. హరి. ౫. ౧౫౯

జు: పూరిపాము.

పూరి². వి. మృగములచనుఁబాలు. (శ. ర.)

సీ. భేరుండము౦ ప్రక్కఁ బెట్టి చన్నులపూరి పాటించి శరభడింభముల కిచ్చు.
వై. భా. ౪. ౭౯.

పూరి³. వి ఒకానొక రాగము

ఉ. భైరవి నాట...పూరి బేగడా, యూరభి... మొదలై తగురాగము లింపు మీఱఁగన్.
చెన్న. ౨. ౨౩౬.

పూరి. సం వి ఈ స్త్రీ ౧ పిల్లనగ్రోవి. ౨. గలిజేరు (వై ని)

పూరించు. సం స క్రి నిండించు

గీ. ఘర్మజలమునఁ బూరించెఁ గైటభారి, యమ్మహాపల్వలంబుఁ గాళ్యంతరమున.
కాశీ. ౫. ౧౮.

గీ...శంఖ,మొకటి పూరించె దమరుగం బొకటి ద్రిప్పె (ఇట గాలిచే నిండునట్లు చేసె నని భావము) వరాహ. ౫. ౧౧౮.

క. అరణ్యపర్వశేషము, పూరించెఁ గవీంద్రకర్ణపుటపేయముముగాన్.
(ఇటపూర్తిచేయు. అని భా)
భార. అర. ౭. ౪౭౧.

పూరిక. సం వి. అ. స్త్రీ. ౧. పూరీ, ౨. బూరె. (శ ర.)

పూరితము. సం విశ. (అ. అ. అ.) ౧. నింపఁబడినది. ౨. గుణింపఁబడినది. ౩ వ్యాప్తము.

పూరిపాము. వి. (పూరి¹ + పాము.) పచ్చిగడ్డి రంగుగలపాము, పసిరికపాము.

ఉ...శే,షానిలభుగ్వ్యథుండురుసహస్రశిరంబులఁ దాల్చులోకముల్, హీనపుఁ బూరిపాము ధరియించెద నంచుఁ దలంచుచాడ్పునన్.
ప్ర. పు. పీఠి. ౧౧.

పూరిమము సం వి అ న ౧ మాలాబంధ విశేషము ౨ భక్ష్యభేదము (శే వి)

పూరీ వి (సం పూరికా, క, శ పూరి) భక్ష్య విశేషము (శ ర)

పూరుదాన్న వి ఒకానొక చెట్టు (శ ర)

పూరుషుఁడు సం వి అ పుం మానవుఁడు, మగవాఁడు (పూరుషపక్షి, పూరుషజంతువు చెం)

పూరె(రే)డు వి జా (బ పూరెడులు, పూరె ళులు, పూరెళ్లు, పూరేడులు, పూరేళులు, పూరేళ్లు) పక్షివిశేషము (మీనవల్లంకి కాలికి మూఁడుగోళ్లు గలిగి గుంపులు గుంపులుగా నుండు ఒకజాతి పక్షి (గ్రా)

గీ పులుఁగు పూరెడు ప్రియపడి పొలములందు, మొలఁగి వెదకినఁ బుట్టవు మొకము లడఁగె
హరి పూ ౬ ౫

అ కారుకోడి కొఁజ కక్కెర పూరేడు, కేరజ ములు మఱియుఁ బేరు గలుగు, చిందమొందలు గాఁగ బొందికేఁటకు మీఱు, పిట్టలెల్ల గూండ్ల బిట్టు చెలఁగ యయా ౧ ౧౦౩

సీ పొదఁ దూఱు నొక మేటిపూరేటి వెలికిఁ బోఁదోలి కైకొను నొక్కతోఁచిగాఁడు
మనుచ ౪ ౫౭

సీ పెల్లుగాఁ బొలుచుపూరేళ్ల కుట్టులనద్దు దొడ్డ యా వెళగువ్వ లొడ్డురవళి
చంద్రా ౨ ౭౧

పూర్ణ సం వి అ స్త్రీ ౧ చంద్రుని పదునే నవకళ ౨ పంచమి, దశమి, పంచదశి పున్నమ, అమావాస్య అనువానిలో నేదేని యొకటి

పూర్ణకకుత్తు సం వి ద్ పుం —నిండయిన మూఁపురము గలది —ఱంపిరొద్దు

పూర్ణకము సం వి అ పుం ౧ తిలకము, బొట్టుగు చెట్టు ౨ పాలపిట్ట, స్వర్ణచూడపక్షి

పూర్ణకాముఁడు సం విణ (అ అ అ) కామము లెల్ల నిండినవాఁడు వి అ పుం పర మాత్మ

పూర్ణకుంభము సం వి అ పుం ౧ జలా దులచే నిండినకుండ ౨ యుద్ధములోఁ జూపు నొకవిన్నాణము, మల్లబంధవిశేషము ౩ (చోరుఁడు) గోడయందు కుంభాకారముగఁ జేసినరంధ్రము

శ్లో పద్మవ్యాకోశం భాస్కరం బాలచంద్రం, వాపీవిస్తీర్ణం స్వస్తికం పూర్ణకుంభం,తత్క స్మిన్ దేశే దర్శయా మ్యాత్మశిల్పం,దృష్ట్వా శ్వో యం యద్విస్మయం యాంతి పౌరాః
మృచ్ఛ ౩ ౧౪

పూర్ణకూటకము సం వి అ పుం పాలపిట్ట, చాషము (వై ని)

పూర్ణకూ(కు)టము సం వి అ పుం ౧ పక్షిభేదము ౨ చాషము, పాలపిట్ట (శే ని)

పూర్ణకోశ సం వి అ స్త్రీ ఓషధిభేదము

పూర్ణకోశము సం వి అ న అపూపము, అప్పము (శే ని)

పూర్ణకోష్ఠ సం వి అ స్త్రీ నాగరముస్తె

పూర్ణపాత్రము సం వి అ న ౧ వైదిక కర్మమునందలిజలపూర్ణమగు పాత్రము ౨ ౨౫౬ దోసిళ్ల కొలఁది (ఇదియొకమానవిశేషము) ౩ వర్ధాపకము, నూతనవస్త్రములు సొమ్ములు లోనగువస్తువులు కట్నము కొందలగువానికై నించినపాత్రము ౪ పుత్రజన్మోత్సవాదికాలము లందు సేవకులు స్వామివస్త్రాభరణాదులు

సంతోషముచే దోఁచుకొనుట,దోఁపు, వస్త్రాభరణాదులు పల్లెమందిడి బంధువులు లోనగు వారికిఁ గట్నములుగాఁ బంచి యిడుట, వస్త్రాభరణాదులు సంతోషముచే బంధువులు దోఁచుకొనుట ౫ హోమాంతమందు బ్రహ్మకు నిచ్చు దక్షిణ (ఇది తండులపూర్ణ మగుపాత్రము)

పూర్ణప్రజ్ఞుఁడు సం వి అ పుం మధ్వాచార్యుఁడు, ఆనందతీర్థుఁడు (ఇతడు ద్వైతమత ప్రస్థాపకాచార్యుఁడు)

పూర్ణబీజము సం వి అ పుం బీజపూరము, మాదిఫలము నిమ్మ

పూర్ణమ సం వి ఆ స్త్రీ =పూర్ణిమ (వాచ, కల్ప)

పూర్ణమసుఁడు సం వి స్ పుం ౧ సూర్యుఁడు, ౨ చంద్రుఁడు స్ స్త్రీ పున్నమ

పూర్ణమాసము సం వి అ పుం పున్నమ నాఁడు చేయుయాగము

పూర్ణము సం విణ (అ ఆ అ) ౧ పూరితము ౨ సకలము, అంత ౩ సమగ్రము, నిండు పేర్పఁబడినది ౪ ముగిసినది, సమాప్తము ౫ కడచినది, జరిగినది ౬ తనిసినది, తృప్తము, అపేక్షాశూన్యము ౭ శక్తికలది, పటువైనది ౮ తిరుగఁబడినది, సారించఁబడినది (విల్లు మొ) ౯ చక్కఁగా మ్రోఁగునది —వి అ న ౧ వింటినారిని చెవిదాఁక తిగుచుట, ౨ (వైదిక) జలము వి అ పుం ౧ నాగ భేదము ౨ దేవగంధర్వభేదము

పూర్ణముఁడు సం వి స్ పుం =పూర్ణమసుఁడు

పూర్ణయోగము సం వి అ పుం బాహుయుద్ధభేదము

శ్లో॥ తృణపీడం యథాకామం పూర్ణయోగం సముష్టికం, ఏవమాదీని యుద్ధాని (వా చ)

పూర్ణవైనాశికుఁడు సం వి అ పుం సర్వము శూన్య మని వాదించుబౌద్ధులలో నొకజాతి వాఁడు

పూర్ణహోమము సం వి అ పుం పూర్ణాహుతి, హోమసమాప్తియందు హోమద్రవ్యమును వేల్చుట

పూర్ణాంకము సం వి అ పుం (గణిత) నిండు అంకె (వ్యతి భిన్నాంకము) ఉదా ఒకటి రెండు మొ

పూర్ణానందుఁడు సం వి అ పుం పరమాత్మ

పూర్ణానకము సం వి అ న ౧ పటహము, తప్పెట ౨ భేరీపటహధ్వని ౩ చంద్రకిరణము ౪ వివాహోద్యుత్సవములందు కట్నము నకై నూతనవస్త్రములు పండ్లు మొదలగువవి నించినపల్లెము, పుత్రజన్మాదులందు బంధువులు లోనగువారు ఇంటియజమానునినుండి వస్త్రాభరణాదులను సంతోషముచే దోఁచుకొనుట, దోఁపు, పూర్ణపాత్రము ౫ పాత్రము (విల్యమ్సు)

పూర్ణామృత సం వి ఆ స్త్రీ చంద్రునిషోడశ కళ (విల్యమ్సు)

పూర్ణాయువు సం వి స్ పుం —శతాయుష్కుఁడు అగు మనుజుఁడు —న శతవర్షపరిమితమగు జీవనకాలము

పూర్ణాలకము సం వి అ న =పూర్ణానకము (వాచ, కల్ప)

పూర్ణావతారము సం వి అ పుం ౧ నృసింహావతారము ౨ శ్రీరామావతారము ౩ శ్రీకృష్ణావతారము

పూర్ణాహుతి. సం వి. ఇ. స్త్రీ. పూర్ణహోమము.

పూర్ణి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ౧ పూర్తి ౨. పూర్ణిమ ౩. సముద్రపుపోటు (వై ని)

పూర్ణిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ ౧ నాసాచ్ఛిన్న యనెడిపక్షి (త్రి ని) ౨. పూర్ణిమ (వై ని)

పూర్ణిమ. సం. వి ఆ స్త్రీ పౌర్ణమాసి, పున్నమ

పూర్ణీభవించు. సం అ. క్రి నిండు, పూర్ణమగు. పీ. భూనభోంతరములఁ బూర్ణీభవించుతమంబుల నుచ్చాటనంబు చేసె అని ౩ ౧౮

పూర్ణోపమ. సం వి. ఆ స్త్రీ. ఉపమానము, ఉపమేయము, సాధారణధర్మము, ఉపమావాచకము అనెడు నాలు గంగములును గల ఉపమాలంకారము (వ్యతి లుప్తోపమ)

పూర్తము. సం వి. (అ. ఆ అ) ౧ పూరితము నింపఁబడినది, నిండినది ౨ ఛన్నము, కప్పఁబడినది. ౩ పాలితము, పాలింపఁబడినది —వి అ న. ౧ పాలనము, నెఱవేర్చుట ౨ పోషణము ౩. దానము ౪ ఖాతాదికర్మము (నూతిని బావిని చెఱువుత్రవ్వించుట, గుడికట్టించుట, తోఁట వేయించుట, అన్నము పెట్టుట.—ఇది 'ఇష్ట' శబ్దముతో కూడియే తఱచు ప్రయోగింపఁబడును చూ: ఇష్టాపూర్తము)

పూర్తి. సం వి. ఇ స్త్రీ. ౧ నించుట, పూరణము ౨ నెఱవేర్చుట, ముగించుట ౩ తృప్తి, కనిని ౪ (జ్యోతి) గుణించుట ౫. విరాళమిచ్చుట, పారితోషికము
విణ. (న. సీ. న.) పూరింపఁబడినది.

పూర్ద్వారము. సం. వి. ర. స్త్రీ, అ. న పట్టణపువాకిలి, గవను

పూర్ణము. వి (సం. పూర్ణం, క. పూర్ణ) పప్పు బెల్లము మున్నగునవి కలిపి బూరెలు మొదలగు భక్ష్యములలోఁ బెట్టి వండెడు పదార్థ విశేషము. (క. ర.)

పూర్యము. సం విణ (అ ఆ అ) ౧ పూరింపఁదగినది ౨ పాలింపఁదగినది, పోషింపఁదగినది

పూర్వ. సం వి ఆ స్త్రీ తూర్పు, తొలిదిక్కు

పూర్వంగముఁడు. సం విణ (అ ఆ అ) ముందు నడుచువాఁడు, అగ్రగామి

పూర్వకర్మము. సం వి న న ౧ పూర్వము చేసిన కర్మము ౨ మొదటఁ జేయఁదగుపని ౩ పూర్వజన్మమునఁ జేసినపుణ్యపాపకర్మము ౪ సన్నాహకార్యము, ఆరంభకార్యము

పూర్వకాయము. సం వి అ పుం మృగాదుల దేహముయొక్క ముందటిభాగము ౨ మనుష్యాదులఁ మొండెము

పూర్వకృతము సం విణ (అ ఆ అ) పూర్వము చేయఁబడినది వి అ. న పూర్వజన్మమునఁ జేసినకర్మము

పూర్వకోటి. సం వి ఇ స్త్రీ పూర్వపక్షము, విప్రతిపత్తియందుఁ బూర్వోపాత్తి మగువిషయము.

పూర్వగంగ. సం వి ఆ స్త్రీ నర్మదానది (కల్ప)

పూర్వచిత్తి. సం వి ఇ. స్త్రీ. ఒక యప్సరస.

పూర్వచోదితము. సం విణ (అ ఆ. అ) ౧ పూర్వోక్తము. ౨ పూర్వోపాత్తము (ఆక్షేపాది.)

పూర్వజ. సం వి. ఆ స్త్రీ అక్క, జ్యేష్ఠభగిని.

పూర్వజన్మము. సం. వి. న. మునుపటి పుట్టుక

పూర్వజము. సం. విశే. (అ ఆ అ) ౧. ముందు పుట్టినది, మొదటఁ బుట్టినది. ౨. తొల్లింటిది, ప్రాచీనము. 3. తూర్పుది.

పూర్వజాతి. సం. వి ఇ స్త్రీ పూర్వజన్మము.

పూర్వజుఁడు. సం వి అ పుం ౧. అన్న ౨. పెద్దభార్యకొడుకు 3 పూర్వుఁడు (తాత మొ) ४ బ పితరులు, చంద్రలోకమందలి దివ్యపితృగణము ౫. ప్రజానిష్పాదకు లగు పూర్వులు. (ప్రజాపత్యాదులు.)

పూర్వజ్ఞానము. సం వి అ న పూర్వజన్మ మును గుఱించిన జ్ఞానము

పూర్వతనము. సం విశే. (అ ఈ అ) పురాతనము, మునుపటిది.

పూర్వదక్షిణ. సం. వి. ఆ స్త్రీ ఆగ్నేయ దిక్కు

పూర్వదిక్కు. సం వి క స్త్రీ తూర్పుదిక్కు.

పూర్వదిక్పతి. సం. వి. ఇ పుం ఇంద్రుఁడు

పూర్వదిగ్బలము. సం. వి అ న. సూర్యాది గ్రహముల కాలభేదము

పూర్వదిగ్వదనము. సం. వి. అ. న మేషసింహ ధనూరాశిత్రయము. (వాచ)

పూర్వదినము. సం. వి అ. న ౧ పూర్వాహ్ణము ౨. ముందటిరోజు, గతదినము

పూర్వదిశ్యము సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) తూర్పు దిక్కుది, తూర్పుకై పుగా నుండునది.

పూర్వదిష్టము. సం విశే. (అ. ఆ. అ) పూర్వ భాగ్యమగుణముగాఁ గలిగినది. (సుఖదుఃఖాది) ౨ పూర్వవిహితము.

పూర్వదేవత. సం. వి అ స్త్రీ. (బ) (అనాదిగా దేవభావము గల) పితరులు

శ్లో. అక్రోధనాః శౌచపరాః సతతం బ్రహ్మచారిణః, న్యస్తశస్త్రామహాభాగాః పితరః పూర్వదేవతాః॥ మను 3 ౧౯౨.

పూర్వదేవుఁడు సం వి అ పుం ౧ తొలి వేల్పు, అసురుఁడు ౨ (ద్వి) నరనారాయణులు.

పూర్వదేశము. సం వి అ పుం. జంబూద్వీపమునందుఁ బూర్వభాగము, తూర్పుదేశము.

పూర్వపక్షము. సం వి అ పుం. ౧ శుక్లపక్షము ౨ ముందటిభాగము, ముందటిప్రక్క 3 శాస్త్రీయ సంశయమును నిరసించుకొఱకుఁ బ్రశ్నించు ఫక్కి కా, సిద్ధాంతమునకు విరుద్ధ మగు కోటి. ४ (విషయి విషయము పూర్వపక్షము ఉత్తరము అనెడి) అధికరణమునందు మూఁడవ యవయవము ౫ (వ్యవహారమందు) ప్రతిజ్ఞ యనెడి ప్రథమావయవము (ఇదియే వాది యొక్క వాదము పూర్వవాదము) ౬ ధర్మాధికరణ ప్రాప్త మగువ్యాజ్యము

పూర్వపదము. సం. వి అ న ౧ సమాసమందుఁ గాని వాక్యమందుఁగాని పూర్వావయవమగు పదము ౨ పూర్వస్థానము

పూర్వపర్వతము. సం. వి. అ పుం తూర్పు కొండ, ఉదయాచలము

పూర్వపాలి. సం వి. క. పుం. ఇంద్రుఁడు.

పూర్వపితామహుఁడు. సం వి. అ పుం. ప్రపితామహుఁడు, ముత్తాత.

పూర్వపీఠిక సం వి అ స్త్రీ కథాసంగ్రహము యొక్క అవతరణికాభేదము

పూర్వపురుషుఁడు సం వి అ పుం ౧ బ్రహ్మ ౨ పిత, పితామహుఁడు, ప్రపితామహుఁడు ౩ వంశమునందలి పూర్వుఁడు

పూర్వఫల్గుని సం వి ఈ స్త్రీ ఒకనక్షత్రము (చూ నక్షత్రము)

పూర్వఫల్గునీభవుఁడు సం వి అ పుం బృహస్పతి (వాచ)

పూర్వభ(భా)ద్రపద సం వి అ స్త్రీ ఒకనక్షత్రము (వాచ)

పూర్వభాగము సం వి అ పుం ౧ ముందటిభాగము ౨ మీఁదిభాగము

పూర్వభావము సం వి అ పుం ౧ పూర్వవర్తిత్వము, కారణత్వము ౨ పూర్వమైనదిగా నుండుట, పూర్వత్వము ౩ పూర్వవర్తి యగు భావము, పూర్వముగ నుండునది (ఇది పదార్థము యొక్క ధర్మభేదము) ౪ (అలం) శృంగార రసము యొక్క పూర్వరాగమనెడి భావవిశేషము (చూ పూర్వరాగము)

పూర్వభావి సం విశే (స నీ స) పూర్వవర్తియై యుండునట్టిది (పదార్థమాత్ర) వి స పుం కారణము

పూర్వమీమాంస సం వి అ స్త్రీ మీమాంస (వేదమందు కర్మభాగమునకు సంబంధించిన యొకదర్శనము) (వ్యతి ఉత్తరమీమాంస—వేదాంతము)

పూర్వము సం విశే (అ ఆ అ) ౧ మొదటిది, ఆద్యము ౨ ముందటిది (వ్యతి 'పశ్చాత్' వెనుకటిది) ౩ ముందటికాలమునది, మునుపటిది (వ్యతి ఉత్తరము—పిమ్మటిది) ౪ మొదటిదిక్కుది, తూర్పుది (వ్యతి పశ్చిమము) ౫ తొంటిది, తొల్లింటిది, పురాతనము వి అ న పూర్వభాగము, ముందటిప్రక్క

పూర్వరంగము సం వి అ పుం నాట్యవస్తువునకు ముందు రంగవిఘ్నోపశాంతికై కుశీలవాదులు చేయు నాందీపాఠాది

పూర్వరాగము సం వి అ పుం నాయికానాయకులకుఁ బరస్పరమేళనమునకు ముందు కలిగెడి యనురాగవిశేషము, శ్రవణమువలనఁగాని దర్శనమువలనఁగాని పరస్పరము వృద్ధిఁ బొందిన యనురాగముగల నాయికానాయకులకు అయోగమునందుఁ గలిగెడి దశావిశేషము (చూ కుసుంభరాగము, సాలవయర్థము)

పూర్వరాత్రము సం వి అ పుం రాత్రి యొక్క పూర్వభాగము, ముందటిదినమురాత్రి (శ ర)

పూర్వరూపము సం వి అ న ౧ రాఁబోవు మార్పునకు ముందు సూచకమగు అవస్థ ౨ రోగము కలుగఁబోవుటను సూచించు చిహ్నము ౩ (వ్యాకరణ) సంధి చేయునపుడు పూర్వపర స్థానముల కాదేశముగా వచ్చు మొదటివర్ణము (వ్యతి పరరూపము) ౪ అర్థాలంకారభేదము (ఇం దొక్కటి కటాలఁ బూర్వరూపము నొందినట్లు వర్ణింపఁబడును)
క తనరారు పూర్వరూపము, పునరాత్మగుణాప్తి రైరిఁ బరమాకళంకాంకు నిలిపెఁదయ్యో నీయశమున కుఱ్ఱశకరిరుఁ దయ్యో భుజగేంద్రుఁడనఁగ
ఆంధ్రచంద్రా ౧౨౨

పూర్వవర్తి సం విశే (స నీ స) ౧ ముందుండునట్టిది, మునుపటిది ౨ అన్యథా

సిద్ధి కూన్య మై మనుపు వర్తించునట్టిది (కార ణము)

పూర్వవాదము సం వి అ పుం (వ్యవ) వాది యొక్క వాదము (ఇది వ్యాజ్యముయొక్క ఆరంభావస్థలోనిది)

పూర్వవాది సం వి న పుం (వ్యవ) వాది, వ్యాజ్యగాఁడు

పూర్వవృత్తము సం వి అ న ౧ (ప్రాచీన మగువృత్తము) ఇతిహాసము ౨ పూర్వపు నడవడి

పూర్వశైలము సం వి అ పుం ఉదయ పర్వతము

పూర్వసంధ్య సం వి ఆ స్త్రీ తొలిసంజ

పూర్వసరము సం విణ (అ ఈ అ) ముందఱ పోవునది, అగ్రేసరము

పూర్వసాహసము సం వి అ పుం మూఁడు విధములుగలదండుగులలో మొదటిది (విజ్ఞాన్న)

పూర్వాగ్ని సం వి ఇ పుం గృహస్థాగ్ని, గార్హపత్యము, ఆవసథ్యము

పూర్వార్జితము సం విణ (అ ఆ అ) పూర్వ కర్మములచే గడింపఁబడినది, పూర్వులచే సార్జింపఁబడినది వి అ న పైతృకధనము, తండ్రితాతలసొత్తు

పూర్వార్ధము సం వి అ పుం న, ౧ (గ్రంథా దులయొక్క) మొదటిసగము ౨ దేహము యొక్క క్రిందుభాగము ౩ తూర్పువైపునఁగల భాగము

పూర్వాషాఢ సం వి ఆ స్త్రీ ఒకనక్షత్రము

పూర్వానుయోగము సం వి అ పుం దృష్టి వాదభేదము (వాచ)

పూర్వాహ్ణ(హ్నా)తనము సం విణ (అ ఈ అ) పూర్వాహ్ణమున జనించినది

పూర్వాహ్ణము సం వి అ పుం పగటియొక్క పూర్వభాగము, తేఁబగలు

పూర్వుఁడు సం వి అ పుం తొంటివాఁడు తండ్రి తాత ముత్తాత లు

పూర్వోత్తర సం వి ఆ స్త్రీ ఈశాన్యదిక్కు

పూతే(రే)కు వి (పూవు + రేకు) పుష్పదళము

సీ నిగిడి పూరేకు తాఁకఁ గ త్తిరించినగడ్డంబు కౌనఁ బోమ్ముఁ గమ్మిరింప (హైమ ౭ ౯౩)

రగడ కన్నియ గేదఁగిపూరేకుఁ గఱకుకాధరమున దురమున మణికర్ణిక కాశీ ౬ ౧౨౫

(బ) ధాన్యవిశేషము (శ ర, బ్రౌ)

పూలకము సం ౼ ౧ పూలము పిఱుదుల యున్నతభాగము (వై ని)

పూలగడ్డి వి (√పూ) తృణవిశేషము, ఒకవిధ మైనగడ్డి

గీ పుల్లు పూ రూఁచయును బూద పూలగడ్డి, కడుర తుంగాకు తుంగలు కలయ విడిచి హం౨ ౫ ౭౭

పూలగురివెంద వి (√పూ) వాసంతి ? (శ ర)

పూలపొట్లము వి (√పూ) ౧ ఆకులు మున్నగు వానిలోఁ బూవులుంచి కట్టిన పొట్లము ౨ పూవుబుత్త, పుష్పమాలావిశేషము

సీ పువ్వుబుత్త, పూలపొట్లముఁగ మాల్య గ్రంథియగు ఆం భా ౨ ౧౬౩

౩ దీపావళినాఁడు పిల్లలు చక్రాకారముగ పువ్వులు రాలునట్లు త్రిప్పెడు ఒకవిధమగు బాణసంచు

(వ్యవ) ఈరోఁడు పిల్లలకు పూలపొట్లములు కట్టితిమి మఱి యేవస్తువులు కొనలేదు

పూలమట్ట వి (త పూమట్టె) మత్స్యవిశేషము (శ ర)

పూలము సం వి అ పుం గడ్డికట్ట, తృణాది స్తూపము ౨ ధాన్యతృణాదిముష్టి

పూలముడుపు వి (√పూ) గర్భిణికి చేయించెడు పుష్పధారణము (శ ర)

పూలాసము సం విణ (అ ఈ అ) గడ్డిలోనగువానికట్టను విదుల్చునది,తృణాదిస్తూపవిక్షేపము

పూాలి వి (క పూాలి) ఒకానొకచిన్నచెట్టు (శ ర)

సీ ల్లగించెన పూాలి తెల్లగించెన యుత్తరేను గుబ్బురి సంబరేను హంస ౪ ౧౦

పూలిక సం వి అ స్త్రీ పూపభేదము (పోళి)

పూవత్తి వి (పూవు+వత్తి)—పూవులురాలు వత్తి ఒకవిధమైన బాణసంచు, కాకరవత్తి (శ ర)

పూవింటిజేజే వి (పూవు+విల్లు+జేజే) మన్మథుఁడు

శా ఏణీమాణవకాక్షి యాచెంతపూఁ,బోణుల్ వేడుక నూడిగంబు సలుపన్ బూవింటిజేజేకదన్, బ్రాణాచారము వద్దరీతి విరిశయ్యంజేరి పైఁ బ్రామ్పడన్
కృ శకుం ౨ ౧౫౧

పూవింటిజోదు వి (పూవు+విల్లు+జోదు) మన్మథుఁడు

గీ కేదిఁజనుదెంచె నపుడు పూవింటిజోదు
చంద్రికా ౨ ౫౪

పూవింటివాఁడు వి (పూవు+విల్లు+వాఁడు) మన్మథుఁడు (శ ర)

పూ(ల)విలుకాఁడు వి (పూవు + విలు + కాఁడు) మన్మథుఁడు

సీ చని చూడఁగల్గినఁ జాలుఁ జేయును సప్పకానిగాఁ బూవిలుకానినైన
యయా ౧ ౧౩

గీ ఏను ఘనుఁడనే మఱుమాటలేల లీల, పూలవిలుకానికేలి నన్నేలు బాల
చిన్న ౨ ౨౫౩

ఇట్లే పూవిలువాఁడు

మ కత్తకోకిల వచ్చి యచ్చపలాక్షి పూవిలువాని తూపుల వేఁగుచున్ ఇందు ౩ ౯౧

పూవిలుతు(ల్తు)ఁడు వి (√పూవు) పుష్పధన్వుఁడు, మన్మథుఁడు

చ పూ,విలుతునిదేహాయష్టిఁ బ్రభవింపఁగఁ జేయ సమర్థమైన హైమ ౨ ౯౫

చ పూ,విలుతునిదుండగంబు దగకే సహియింపఁగ మీకు నిత్తికన్
దశా ౩ ౪౨

సీ అరవిరయకే నిప్పు లనుచేని నింతకుఁ బూవిల్తునకుఁజేయి పొక్కకున్న
రాజ చ ౩ ౧౧౧

క (కన్నులు) కమ్ములఁ బూవిల్తునిగ్రొత్తమ్ములఁ జేరికిని,గొనక యదలించుఁగదున్
యయా ౪ ౩౨

ఇట్లే పూవులవిలుతుఁడు

సీ. కంఠతక్కరదిండి కత్తలానిపళియఁ దలరు విల్కాఁడు పూవులవిలుకాఁడు గీ. నాఁగ మరునాఖ్య లగు — ఆం భా ౧ ౪౫

పూవిల్లు వి. ఔ (పూ+విల్లు) ౧ పుష్ప ధనువు, పుష్పచాపము

సీ. పుష్పచాపంబును బువ్వ గేహంబును బూవిల్లు నాఁగను బొదలుచుండు — ఆం భా ౩ ౫౭

శా. పూవింట న్మన్మథాధినాథు గెలువం బూనంగ రాకుండుటన్ (వైజ ౨ ౯౭)

౨ (పూవు+ఇల్లు) పుష్పగృహము, పూలయిల్లు — ఆం భా ౩ ౫౭

పూవు వి. (√ పూచే సం పుష్పం) ౧ విరి, పుష్పము

క. పూవో పూవో యని చేఁటే వినఁ గందువని రోఁ ఎరిల్లెడు నా హైకీవంబు నిలుచు నీ వినఁబోవిడిచి మహోగ్రదుర్గముల పాల్పడఁగాన్ — కు సం ౬ ౬౬౯

గీ. కైకోనుము దీని నని యిచ్చె నాకవనిత, పూర్ణచంద్రనిభాస్య క పూవుదండ — వైజ ౩ ౧౨౦

గీ. పూవులు ననలు విరులు, పువ్వు లలరులు నామములు అగు — పాం ని స్థా ౫౭

౨ కాల్చిన కాఁకరవత్తి లోనగువానినుండి పుష్పాకృతిగఁ బడు అగ్నికణము (శ ర)

(వ్యవ) మేము కట్టిన కాఁకరపూవత్తులకు మంచి పూవులు పడినవి

౩ కంటిలోఁ బుట్టుపువ్వు, నేత్రరోగవిశేషము

(వ్యవ) వారివిల్లలకు కంటిలో పూవు వేసినది

౪ సొగసు, అందము

సీ. పూవు నా సొగసును బువ్వు మెఱుఁగు — ఆం భా ౩ ౪౭

పూవుగట్టు=పుష్పపర్వతము.

సీ. విరులు నిలిచి, పూవుగట్టున గండకోడి కోలఁ బరిమళభరితమై తెలియ — రామా ౭ ౧౪౪

పూవుఁదీవ(ఁగ) వి. (పూవు+తీవ) పూవులు కలతీఁగ

శా. పూవుందీవల నొప్పు నొక్కభవనంబు న్గారుడోత్కీర్ణమున్ — మను చ ౨ ౨౨

పూవుఁదూపులజోదు వి. (√ పూవు) మన్మథుఁడు

శా. హస్తం బుద్ధతిం జాచి కే, పూవుందూపుల జోదు పుచ్చుకొనియెం బుండ్రేక్షుకోదండముల్ — వైజ ౧ ౪౪

పూవుఁదేనియ(ఁనె) వి. (పూవు+తేనియ) పుష్పరసము, మకరందము

ఉ. కో మ్మని పూవుఁదేనియలు కూరిమి నామెకిచ్చి — నీలా ౧ ౪

పూవుఁదేరు వి. (పూవు+తేరు) పుష్పనిర్మితమైనరథము

గీ. వసంతుండు నూతుఁడై పూవుఁదేర, నెరయఁ గుసుమాయుధంబులు నినిచి తెచ్చె (పిని తెచ్చి ముద్రి పా) కు సం ౪ ౪౩౯

పూవుఁబోఁడి =పూఁబోఁడి, పువ్వుఁబోఁడి, పువుఁబోఁడి వి. (√ పూవు) పువ్వువలె మనోజ్ఞరైన స్త్రీ, స్త్రీ

గీ. కాఁపుఁబూవుఁబోఁడి — క్రీడా ౧ ౩౪

శా. పూవుంబోఁడులు కేర విప్రవిధవల్ — క్రీడా ౧౬౯

క. పూవుంబోఁడుల మాపుర,లో వివిధవిహార సంగతులఁ దత్పరుఁడై (మనుచ ౬ ౬౧)

పూవుబెత్తు వి (పూవు+ఎత్తు) ఒకవిధమగు పూలదండ, పుష్పమాలావిశేషము

గీ కోటి గట్టిన చెంగల్వపూవుబెత్తుఁ, దరుపరిణతోరుకదళమంజరియుఁ గొనుఁడు

ఆము ౫ ౯౧

సీ కొలువసి యారైదు[గొమ్ముడులఁ జాగపుఁజెట్లపూవుబెత్తులు [గొత్తకావు లీన

అచ్చ రా సుం ౧౧

పూవుటా వి (పూవు+టాయి) పుష్పాకారముగ నుండుటాయి పానవట్టము, లింగపీఠము

ద్వి పూవుటా వద నూకి పోవులింగములు, కావి నదృశ్యమై పటుచులింగములు

బస పు ౪ ౩౪౭ పం

(పూటాయి ప్రాఁతప్రతి పా)

పూవభాద్ర. సం వి అ స్త్రీ ఇంద్రనగరి (వాచ)

పూవ(ర)ము సం వి అ పుం బ్రహ్మదారువృక్షము

పూపాత్మజుఁడు సం వి అ పుం ౧ మేఘుఁడు ౨ ఇంద్రుఁడు

పూవ(షుఁడు) సం వి వ్ పుం ద్వాదశాదిత్యులలో నొకఁడు

గీ భూతములు దీర్ఘమాడు శేఁకోక చివర, పూవమకరస్థుఁడైనయప్పుడు ప్రయాగ

కాశీ ౩ ౯౨

పూస. వి ౧ (గాజు, లోహములు, తులసి, రుద్రాక్షము, మొదలగువాని) చిన్నపూసె, గుళిక

ఉదా—గాజుపూస, బంగారుపూస, తులసిపూస, గురివెందపూస లోం

శా పేం, గ్గాజాంబూసలు సందులేక కదియగ్గాయంబులఁ జేసినఁ

అచ్చ. రా యు ౫౦౩

౨ సచ్ఛిద్రమణి (మణి అని కూ ర)

గీ మానికము రతన మనంగ మణి చెలంగు, నదియు సచ్ఛిద్రమైనఁ బూసనఁ దనర్చు

ఆం భా ౨ ౨౪౭

౩ [వేలుమున్నగువానికీలు,శరీరమునందు చిన్న బుడిపివలె నుండు ఎముక

సీ చిటి[వేలిపూసపై ఘటియిల్లు వెడపట్టు చిమ్ములమరియడా బ్బిమ్మరముగ

ఆము ౬ ౭౦

౪ ముద్ద (చూ వెన్నపూస)

పుట్టనిబిడ్డలకు పూసలు గట్టుట—ఇంకను సంభవింపనిదానిని జరిగినట్లే భావించి తత్సంబంధమైనకృత్యములు సలుపుట

ఉ ధరిత్రిలోపలఁ, పుట్టనియట్టిబిడ్డలకుఁ బూసలు గట్టుదు రమ్మలక్కఁ జేసుట్టున నుండుదాన నతిశోపనుఁ డింటిగృహస్థు యోగినీ

అహల్యా ౩ ౫౮

పూసలలో(ని)దారము = (హారములోనిదారము అన్నిపూసలను అంటిపట్టుకొని యుండునట్లు) అందఱితోను గలసి మెలసి యుండుట

క తిలలోపల నూనెక పూసలలో దారంబు పాలఁజల్లిన నీరుం,బలె వెలిరొఁటుంగక మనములు,గలసి యభేదమునఁ గాఁపురక దవతదుండెడి

పాండు ౩ ౫౯

సీ సకలబంధులకుఁ బూసలలోనిదారంబువలె సరాగంబున మెలఁగుమమ్మ

వరాహ ౨ ౧౨౮

పూసగ్రుచ్చినరీతిగా = వరుసగా, సక్రమముగా

గీ తవదువృత్తాంత మంతయు నపుడుపదేఁగఁ, బూసగ్రుచ్చినరీతిఁ జెప్పుటయు నపుడు

తపతీ ౩ ౭౩

ఇట్లే. పూసగ్రుచ్చినగతిన్, (భంగిన్)

క. కొమ్మలఁ గాళ్లం దిండిగఁ, గ్రుమ్మి మగిడి పోయి పూసగ్రుచ్చినగతి ముగ్గఁ, దమ్ముం బనిచినగోవుల, దమ్మునితోఁ గల్గఁ జెప్పి పూర్ణ మొనర్చెన్ భార అను ౩ ౮౯

క. అని యప్పాపకలోకుఁడు, దనుఁ జేపట్టినది మొదలు దా నచటికి వచ్చినయది తుదయుం గా దొగ, గాని యన్నియుఁ జెప్పెఁ బూస గ్రుచ్చినభంగిన్ భోజరా ౫ ౧౩౩

జ. పూసకజ్జము, పూసకట్టు, పూసకామంచి, పూసద్రాడు, పూసనాను, పూసబొట్టు, పూసరొమ్మిక, పూసలగురివెంద, పూసలవాఁడు

పూసకజ్జము వి (√ పూస) మనోహరము, భక్ష్యవిశేషము (శ ర)

పూసకట్టు అ క్రి (√ పూస) చిన్నచిన్న పూసలుగా చేర్పడు

(వ్యవ) సేయి మంచిదిగనుక పేరుకొని చక్కఁగాఁ బూసకట్టినది

పూసకామంచి వి (√పూస) తృణవిశేషము (శ ర)

పూసజ్జ వి (పూవు+సజ్జ) పూవు లుంచెడు అల్లికబుట్ట

ద్వి. గట్టిగా మాలిక ల్గట్టి పూసజ్జఁ, బెట్టి యావేళ నర్పించెద ననుచు

ద్వి పరమ ౫ ౩౭౧ పా

పూసద్రాడు వి (పూస+త్రాడు) (పశువులకు మెడనుగట్టు) కొలికిమూడి గలత్రాడు

గీ. పూసద్రాడు దుయ్యనుతేదుపాలఁతి మెడకుఁ, బెరువుఁ కా లింట సేడ్చినబిడ్డకైన, మిడు నశే చెల్ల దానను జెడితి మొల్లఁ, బోయితిమి ప్రాలు గలపట్టి పుట్టఁబట్టి

హరి పూ ౫ ౭౧౯

పూసనాను. వి (పూస+నాను[2]) కంఠాభరణవిశేషము

గీ. కమ్మతీఁగ, పాగడము పూస నాన్కట్టె బదిరపడగ, చుక్కబొట్టును జిటిపొటిసొమ్ము గలిగి, కాఁపురముసేయు నవ్వీటఁ గాఁపు కొడుకు

పం పంచ ౪ ౪౧౬ (శ ర పా)

పూసబొట్టు వి (పూస+బొట్టు—మణులతో చేర్పరచినబొట్టు) పాపటబొట్టు, చేర్చుక్క

గీ. రాగినగలు సదాచారరతియు దేవపూజ నిత్యాన్నదానంబుఁ బూసబొట్టు, చిగురు జల్లినకులసమ్మ చిన్నతిన్నెగలిగి కనుపట్టు నాతని కాఁపురంబు

శుక ౨ ౧౪౫, ౪౦౬

పూసరొమ (మ్మ)క వి (పూస + ఎముక) వెన్నెముక, వెన్నుపూస, కశేరుక

సీ. అదరియుండుఁ గశేరుకాహ్వయంబుగను గ్రోశిమునే యంచనఁ బూసరొమ్ముక యనఁగ

ఆం భా ౨ ౧౭౩

సీ. చేదోయి మణుచరుయి చెవులు విల్వంక లై పూసరొమ్ముకములు బొందుకట్ట

కాశీ ౬ ౪౧ (చి ని పా) (పూసటొమ్మిక ముద్రి పా)

పూసరి వి (పూవు+సరి) పుష్పమాలిక

సీ. సత్యకేల్జదకుఁ బూసరులు చుట్టి

ఉ రా ౧ ౪౪

పూసలగురివెంద వి (√పూస) (పూసలవలె నుండుగింజలుగల గురివెంద) గురువెంద, గుంజ (శ ర)

పూసలవాఁడు విశే (√పూస) రత్నములను పొనఁబట్టువాఁడు, మణికారుఁడు

సీ. పొనలవాఁడు పూసలవాఁ డనంగను మణికారసంజ్ఞ రైు మనుచు నుండు

ఆం భా ౨ ౨౭౯.

పూసికొను స క్రి (√పూయు) మీఁదఁబెట్టుకొను, (పైని) పైచికొను

క తనవానిచేయు కార్యంబున కర్థము సాధ్చి పేరఫున మెలఁగుచుఁ దానును బయిఁ బూసికొనుటఁ దన్యమును మెలఁగిన మెలఁకువ కును మెప్పుగఁ బిదప

భార విరా ౧ ౧౭౫

పూసిగొండి విణ (√పూయు) తనకు లేని సంబంధము కలిగించుకొనువాఁడు, అనావశ్యకముగా నితరులకార్యము తనపైని వైచుకొను వాఁడు చూ పూసిగొండితనము

పూసిగొండితనము వి (√పూసిగొండి) తనకు లేని సంబంధము కల్పించుకొని వ్యవహరించుట

సీ పూసిగొండితనానఁ బోయి యెవ్వరికైన గొడవలు గావించు గొండెగాఁడు గీ వారదుఁడు వరాహ ౯ ౭౬

పృ

పృక్క సం వి అ స్త్రీ పిక్క ఁ కాళ విశేషము (వాచ)

పృక్తము సం విణ (అ ఆ అ) ౧ కూడు కొన్నది, మిళితము ౨ సంబంధించినది ౩ నిండినది వి అ న ధనము

పృక్తి సం వి ఇ స్త్రీ స్పర్శము, తాఁకుడు

పృక్థము సం వి అ న ధనము, విత్తము (వై ని)

పృతుము సం వి అ పుం ౧ అన్నము ౨ యుద్ధము ౩ భేదము (శ ని)

పృచ్ఛ సం వి అ స్త్రీ ప్రశ్నము, అడుగుట

పృచ్ఛకుఁడు సం విణ (అ చ్ఛికా అ ప్రశ్నించువాఁడు, అడుగువాఁడు

పృచ్ఛనము సం వి అ న అడుగుట, ప్రశ్నించుట

పృచ్ఛించు సం స క్రి అడుగు, ప్రశ్నించు (శ ర)

పృచ్ఛ్యము సం విణ (అ ఆ అ) అడుగఁదగినది జిజ్ఞాస్యము

పృతన సం వి అ స్త్రీ ౧ సేన ౨ సేనా విశేషము (౨౪౩ రథములును అన్నియేనుఁగులును ౭౨౯ గుఱ్ఱములును వేయినిన్నూట ఎనుబదియైదుగురు బంట్లు కలది)

పృతనాషాట్టు సం వి హ పుం ఇంద్రుఁడు (రూ పృతనాసాహుఁడు)

పృథ సం వి అ స్త్రీ కుంతి, పాండురాజు భార్య

పృథక్ సం అవ్య ౧ వేఱయిన, భిన్నము ౨ వేఱుగా, లేకుండ, విడిచి, కాక (విసార్థకము) దీనికి తెనుఁగునవ్య స్త్రప్రయోగము కన్పడదు)

పృథక్కరణము సం వి అ న వేఱుచేయుట, వేఱుపఱచుట, విశేషించుట ౨ వేఱువేఱు విభజించుట

పృథక్త్వచ సం వి అ స్త్రీ మూర్వాబాగ ఁ

పృథక్పర్ణి సం వి ఈ స్త్రీ పృశ్నిపర్ణి, కోల పొన్న ఁ

పృథగాత్మత సం వి అ స్త్రీ ౧ వేఱు వేఱుగా నుండుట ౨ భేదము, వేఱిమి ౩ వివేకము

పృథగాత్మిక సం వి ఆ స్త్రీ వ్యక్తి

పృథగ్జనుఁడు సం విణ (అ అ అ) ౧ నీచుఁడు ౨ మూర్ఖుఁడు ౩ పాపి (శ ర)

పృథగ్బీజము సం వి అ పుం భల్లాతకవు, జీడి చె

పృథాజము సం వి అ పుం అర్జునవృక్షవు, ఏఱుమద్ది చె

పృథాజుఁడు సం వి అ పుం కుంతికొడుకు (ధర్మరాజాది)

పృథిక సం వి ఆ స్త్రీ కసపది, పిల్లితేగ చె

పృథివి. సం వి ఈ స్త్రీ ౧ భూమి, ౨ ఆకాశము (శే ని)

పృథివీక్షిత్తు సం వి త్ పుం రాజు

పృథివీపతి సం వి ఇ పుం ౧ రాజు ౨ యముఁడు ౩ ఋషభ మనెడిరోగౌషధి చె ౪ అంగారకుఁడు, ౫ శాళి చె (శే ని)

పృథివీరుహము సం వి అ పుం చెట్టు

పృథుక సం వి ఆ స్త్రీ ౧ హింగుపత్రి చె ౨ స్త్రీశిశువు, ఆఁడుపిల్ల

పృథుకము సం వి అ పుం, న అడుకులు, చిపిటము (ఇది కేవల పుం అని వాచస్పత్యము) పుం పిల్ల, శిశువు

పృథుకోలము సం వి అ పుం రాజబదరము, పెద్దరేఁగు చె

పృథుచిత్తుఁడు సం వి అ పుం కుండలో ధాన్యము పోసి నిలువచేసికొను గృహస్థు (వై ని)

పృథుచ్ఛదము సం వి అ పుం ౧ పూరిదర్భ చె ౨ పేఁకి చె (వై ని)

పృథుపత్త్రము సం వి అ పుం, న ఎఱ్ఱ వెల్లుల్లి, రక్తలశునము

పృథుపలాశిక సం వి ఆ స్త్రీ కరి, కచోరము చె

పృథురోమము సం వి న్ పుం మత్స్యము, చేఁప విణ (న్ మ్ని, అ, న్, న్) పెద్ద వెండ్రుకలు గలది

పృథురోమయుగ్మము సం వి అ పుం మీన రాశి (విల్యమ్సు)

పృథుల సం వి ఆ స్త్రీ హింగుపత్రి చె

పృథులము సం విణ (అ ఆ అ) స్థూలమైనది, బలుపు గలది

పృథువు సం విణ (ఉ ర్వీ ఉ ఉ) ౧ విస్తీర్ణము, విరివియైనది ౨ తెలుచయినది ౩ గొప్పది ౪ పెక్కు, అనేకము ౫ నిపుణము, నేర్పుగలది ౬ ముఖ్యము ౭ నానావిధము —వి ఉ పుం ౧ అగ్ని ౨ విష్ణువు ౩ మహాదేవుఁడు, శివుఁడు ౪ ఒకరాజు వేనునికొడుకు ఇతఁడు గోరూపయగు భూమిని పిదికి సస్యాదిఫలములు ప్రజలకుఁ గూర్చెను ౫ నుపవి, నల్లజీలకఱ్ఱ ౬ వానరము, కోఁతి స్త్రీ ౧ త్వక్పర్ణి ౨ హింగుపత్రి చె ౩ అహిఫేనము, నల్లమందు

పృథుశాలిక సం వి ఆ స్త్రీ నల్లజీలకఱ్ఱ (వై ని)

పృథుశింబము సం వి అ పుం శ్యోనాకభేదము

పృథుశేఖరము సం వి అ పుం పర్వతము (త్రి ని)

పృథుసూవ్యము సం వి అ పుం చిఱుసెనగ, మసూరికము (వై ని)

పృథుస్కంధము సం వి అ పుం అడవిపంది (రాజ ని)

పృథూరము. సం వి అ పుం మేషము, పొట్టేలు

పృథ్వి. సం వి ఈ స్త్రీ పృథువైనది ౧ పృథుత్వముగల స్త్రీ ౨ భూమి ౩ హింగుపత్రి ౪ నల్లజీలకఱ్ఱ ౫ పెద్దయేలకి ౬ పునర్నవ, గలిజేరు ౭ (ఛంద) పదియేనక్షరములు పాదమున నుండు వృత్తభేదము

పృథ్వీక. సం వి ఆ స్త్రీ ౧ నల్లజీలకఱ్ఱ, ౨ హింగుపత్రి ౹ (వై ని)

పృథ్వీక సం వి ఆ స్త్రీ ౧ పెద్దయేలకులు ౨ చిన్నయేలకులు ౩ నల్లజీలకఱ్ఱ ౪ హింగుపత్రి ౹

పృథ్వీకురవకము సం వి అ పుం శ్వేతమందారకము ౹

పృథ్వీగర్భుడు సం వి అ పుం లంబోదరుడు, విఘ్నేశ్వరుడు

పృథ్వీగృహము సం వి అ న గుహ (విశ్వము)

పృథ్వీజము. సం వి అ పుం చెట్టు న గడలవణము

పృథ్వీజుడు. సం వి అ పుం అంగారకుడు, కుజుడు

పృథ్వీధరము సం వి అ పుం కొండ, పర్వతము

పృథ్వీపతి. సం వి ఇ పుం =పృథ్వీశుడు

పృథ్వీభుజుడు సం వి జ్ పుం =పృథ్వీశుడు

పృథ్వీశుడు సం వి అ పుం రాజు, నేలకోడు
(ఇట్లే పృథ్వీపాలుడు)

పృదాకువు సం వి ఉ పుం ౧ పాము ౨ తేలు ౩ పులి ౪ చిఱుతపులి, చిత్రకము ౫ చెట్టు ౬ ఏనుగు ౭ గోత్రకర్త యగు నొకానొక ఋషి (శ ని)

పృశ్ని(ష్ణి) సం విశే (ఇ) ౧ ఖర్వము, పొట్టి ౨ స్వల్పము, కొంచెపాటిది ౩ చిత్రవర్ణము కలది —వి ఇ పుం అల్పకేశము, అల్పమగు నెముక —ఇ స్త్రీ ౧ కిరణము ౨ భూమి ౩ నక్షత్రములతోఁ గూడిన యాకాశము ౪ దేవకియొక్క పూర్వజన్మమందలినామము ౫ మేఘము ౬ పాలు —ఈ స్త్రీ కుంభిక ౹

పృశ్ని(ష్ణి)క సం వి ఆ స్త్రీ కుంభిక ౹

పృశ్నిగర్భుడు సం వి అ పుం నరనారాయణులలోని నారాయణుడు
(ఇట్లే పృశ్నిధరుడు, పృశ్నిభద్రుడు)

పృశ్నిపర్ణి సం వి ఈ స్త్రీ కోలపొన్న ౹

పృశ్ని(ష్ణి)శృంగుడు సం వి అ పుం ౧ గణేశుడు ౨ విష్ణువు

పృషంతి సం వి ఇ పుం నీటిబొట్టు
శ్లో॥ పయః పృషంతిభిః స్పృష్టా వాంతి వాతాః శనైః శనైః (జాంబవతీ విజయం, వాచ మూ అమరవ్యాఖ్య)

వృషతము సం విణ (అ ఆ అ) చిత్రవర్ణపు బొట్లు గలది వి అ పుం ౧ బొట్లదుప్పి, తెల్లమచ్చలయిఱ్ఱి ౨ నీటిబొట్టు ౩ బొట్టు, మచ్చ ౪ వాయువునకు వాహనమగు దుప్పి ౫ దధ్యాజ్యము, పెరుగుతో కూడిననేయి (బోసుద్రవ్యవిశేషము) (వై వి)

వృషతాంపతి సం వి ఇ పుం గాలి

వృషతాశ్వుఁడు సం వి అ పుం వాయువు

వృషత్కము సం వి అ పుం బాణము, అమ్ము

వృషత్తు సం విణ (త్) ౧ చిత్రవర్ణము గలది ౨ నేతయుక్తము, చల్లునది ౩ బ్రహ్మ బిందువుతోఁ గూడినది (శ ర) వి త్ పుం ౧ బొట్లదుప్పి (శ ర) న నీటిబొట్టు బిందువు

వృషదంశకము సం వి అ పుం పిల్లి మార్జాలము (వై వి)

వృషదంశుఁడు సం వి అ పుం ౧ గాలి, ౨ శివుఁడు (విల్యమ్సు)

వృషదశ్వుఁడు సం = వృషదంశుఁడు

వృషదాజ్యము సం వి అ న పెరుఁగుతోఁ గలఁపఁబడిననేయి, చిత్రాజ్యము

వృషద్బలము సం వి అ పుం వాయువు యొక్క అశ్వము

వృషభాస సం వి ఆ స్త్రీ అమరావతి, ఇంద్రనగరి

వృషాకర సం వి అ స్త్రీ క్షుద్రశిల, చిన్న బాణము

వృషాలకము సం వి అ న ౧ పెరుఁగుతోఁ గలఁపఁబడిన నేయి ౨ నేతితోఁగలఁపఁబడిన పాలు (శ వి)

వృషోదరుఁడు సం వి అ పుం వాయువు విణ (అ ఈ అ) స్వల్పమగు ఉదరము కలవాఁడు

వృష్టము సం విణ (అ ఆ అ) అడుగఁబడినది, ప్రశ్నింపఁబడినది

వృషహాయనము సం వి అ పుం ౧ ధాన్యభేదము, ౨ ఏను గు

వృష్టి సం వి ఇ స్త్రీ ౧ అడుగుట, ప్రశ్నించుట, జిజ్ఞాస, తెలియఁగోరుట ౨ తాఁకుట ౩ కిరణము (శ ర)

వృష్ఠగోపుఁడు సం వి అ పుం సేనాదిరక్షకావలియగు బంటు
ఇట్లే వృష్ఠరక్షకుఁడు

వృష్ఠగ్రంథి సం విణ (ఇ) గుబ్బఁడు, గుజ్జు

వృష్ఠచక్షువు సం వి ఆ స్ పుం ౧ ఎండ్రి ౨ ఎలుఁగుగొడ్డు, భల్లూకము (విల్యమ్సు)

వృష్ఠజాహము సం వి అ న వృష్ఠమూలము

వృష్ఠదృష్టి సం వి ఇ పుం ౧ ఎండ్రి ౨ ఎలుఁగుబంటి

వృష్ఠభాగము సం వి అ పుం ౧ వీఁపు ౨ వెనుకప్రక్క

వృష్ఠమాంసాదనము సం వి అ న ౧ పరోక్షమందు దోషములు ఎంచుట ౨ కడచిన పనికి చింతించుట (శ ర)

వృష్ఠమాంసాదనుఁడు సం విణ (అ ఈ అ) వృష్ఠమాంసాదుఁడు, పరోక్షమున దోషములను చెప్పువాఁడు

పృష్ఠమాంసాదము సం =పృష్ఠమాంసాదనము

పృష్ఠమాంసాదుఁడు సం విణ (అ ఆ అ) ౧ వీఁపుమాంసమును దినువాఁడు ౨ పరోక్షమందు దోషము లెత్తి చెప్పువాఁడు, కొండెగాఁడు

పృష్ఠము సం వి అ న ౧ వీఁపు ౨ వెనుకప్రక్క, పశ్చాద్భాగము ౩ మూఁడి (శ ర) ౪ ప్రదేశము ౫ భృత్యమండలిపుట (అ ని) ౬ యజ్ఞసంబంధిసామస్తోత్రవిశేషము ౭ కుశ (శ ని)

పృష్ఠయానము సం వి అ న అశ్వాదులపై సవారిచేయుట

పృష్ఠవంశము సం వి అ పుం వెన్నెముక

పృష్ఠవాట్టు సం వి హ్ర పుం ౧ పశ్చాద్భాగమున బరువు లాగెడి యెద్దు ౨ యుగపార్శ్వవాహకవృషభము, కాఁడియొక్క ప్రక్కబరువు లాగెడి యెద్దు (వాచ)

పృష్ఠవాస్తువు సం వి ఉ న మేడ, ఇంటిపై నిలువు

పృష్ఠవాహ్యము సం వి అ పుం వీఁపుచే బరువుమోసెడి యెద్దు

పృష్ఠశయము సం విణ (అ ఆ అ) వెల్లికిలి పరుండునది, ఉత్తానశాయి

పృష్ఠశృంగము సం వి అ పుం అడవిమేఁక

పృష్ఠశృంగి సం వి ఇ పుం ౧ పొట్టేలు ౨ దున్న ౩ పేడి, నపుంసకుఁడు ౪ భీముఁడు (మే ని)

పృష్ఠానుగుఁడు సం విణ (అ ఆ అ) వెనుకఁదఁ బోవువాఁడు, వెంబడించువాఁడు

పృష్ఠాస్థి సం వి ఇ న వెన్నెముక

పృష్ఠోదయము సం వి అ పుం మేష వృషభ కన్యా కర్కటక ధనుర్మృగరాశులలో నొకటి

పృష్ఠ్యము సం విణ (అ ఆ అ) పృష్ఠసంబంధి వి అ పుం మోపు మోసెడి గుఱ్ఱము న పృష్ఠములనెడి యజ్ఞసంబంధిస్తోత్రవిశేషములసమూహము

పె

పె=పెను విణ (వృత్తియందు పెనుశబ్దముగకు మీఁదివర్ణములు లోపింపఁగా మిగిలినరూపము దీనికి పరుషసరళంబులు పరంబగునపుడు మగాగమంబగు

ఉదా పెగ్గురుజా, పెక్కెజిలువ, పెద్దరి మొ ఇందలి ద్విత్వంబునకు బిందువునగు పెంజీకటి, పెందెరువు, పెంధూళి మొ) పెద్దది, గొప్పది

పెంకి వి ఒకానొకతీఁగ (శ ర, ప్రా)

పెంకియ=పెంకె (చి ని)

పెంకు వి ౧ ఇంటికప్పున కుపయోగించు ఓడుబిళ్ల

వ్యవ ఆయింటి కింకను పెంకు వేయలేదు

౨ కుండ మున్నగువాని ఖండము

ఉదా కుండపెంకు, అద్దపుపెంకు, పుఱ్ఱెపెంకు మొ

సీ తనరును గరోటి కర్పర పుటక పుఱ్ఱె పుచ్చ యనఁగను దగు బోఁకి బొచ్చె బోఁకి, పెంచు పెంచిక పెంచి పెంకంచనంగఁ దద్విశేషాఖ్య.
అం భా ౨ ౧౩౩
(ప్రాఁతవ్రాఁతప్రతి పా)

పెంకుగట్టు అ క్రి (పెంకు+కట్టు) ముదిరి గట్టిపడు

వ్యవ అకొబ్బరికాయ లింకను పెంకుగట్టలేదు

పెంకె = పెంకియ వి౹ ౧ మొండికట్టె (వేశ్యమాతవర్ణనము)

గీ. పెంకెయనరాదు పట్టిగుంపె లుసేయు
శుక ౩ ౨౧

౨ మూర్ఖుడు (శ ర)

జ. పెంకెతనము, పెంకెపురుగు

పెంకెతనము వి (పెంకె + తనము) ౧ మూర్ఖత మొండివట్టు

వ్యవ. వాని పెంకెతనము నానాటికి మితిమీఱు చున్నది

పెంకెపురుగు వి (పెంకె + పురుగు) బియ్యము చిట్టు మున్నగువానికిఁ బట్టెడు ఒకజాతిపురుగు (శ ర, బ్రౌ)

పెంచి = పెంచిక వి ఎగిలినకుండ మొదలగువాని ఖండము, పెంకు ఆం భా ౨ ౧౩౩

పెంచిక = ఎంచి, పెంచుక వి ఎగిలినకుండ మొదలగువాని ఖండము, పెంకు

సీ. ఎనటులఁగాలఁగేలఁ, (గీ) దన్నియును ద్రోసియును వెనఁ బిన్నపెంచి, కలంగఁజేసి పాయసము గూరలను గూడు, ఎడుచులకుఁ బెట్టి దొంతులు ఎగులనడిచె
హరి పూ ౫ ౨౧౭

క. అంచితముగ శాకక మొక, పెంచికలో నుంచి యగ్ని బిఎసద్భవము గా, వించి పొగ వోవనీక యు, దంచితముగ గరిటె నదిమి యది ఎట్టంగన్
చి కి (చి ని)

పెంచే¹ = పెంపు, పెనుచే స క్రి (√ పెరుగు)

౧ వృద్ధినొందించు, వర్ధిల్లఁజేయు

శా. కేవు ల్మావు మతంగజంబును మణిశ్రీ ఖండముక్తాదియుక్, రా వాణిజ్యము పెంచి యొలఁగ నరుగన్
ఆము ౪ ౨౪౫

గీ. తానవరునలు పెంచు గంధర్వగాయకులను బాముచుఁ గక్ష్యాంతరములు గడచి
దశా ౧ ౨౭౪

సీ. మది కింపుఁ బెంచు కమ్మనిపదార్థంబులు బహుపాకరుచులైన పాయసములు
విక్ర ౪ ౧౭౭

౨ (ఆహారాదులచే) పోషించు, సాకు, సంరక్షించు, కాపాడు

ఉ. పెంచితి ధర్మమార్గమునఁ బ్రీతి యొనర్చుచు ధారుణీప్రజన్
భార అది ౨ ౨౦౨

మ. అశ్రవతియై తత్పుత్రు నన్నెండుఁజూడని యీ భారముతోడఁ బెంచెఁ దనసైన్యంబు పెల్లవారు న్నగన్
కేయూర ౩ ౨౨౧

సీ. బభ్రుతతులప్రక్కఁ బాయనిరొటులు పెలుకలఁ బెంచు ఎల్లులను గలిగి
(కళా ౩ ౧౦)

ఉ. ఎగ్గ మొనర్తు బ్రహ్మ యన ఎక్కృపఁ బెంతు జనార్దనుండు నా, భర్గుఁ డనంగఁ గ్రమ్మఱఁగఁ బారణసేయుదు విజ్ఞగంబు
పారి ౩ ౨౮

గీ. మనిచెఁ బెంచెఁ బెనిచె అన నొనరుఁ, బ్రోచె ననుమాట ఆం భా ౩ ౧౨౩

౩ ఉబికించు, స్థూలముచేయు

చ. అన విని మేను పెంచి రయ మూరఁగ నూతుఁడు తేర వోవని,చ్చినఁ గని
భార ద్రో ౧ ౨౦౦

గీ. అమృతమధురంబులగు గాడ్పు లానియాని, బొజ్జపెంచిన పెనుపాఁపపెజ్జమీఁద
శైవ ౫ ౪౮

౪ చంపు, నాశముచేయు

సీ. తనమహామోవదీక్ష దనమహామోవదీక్షపగిది నానావనీఎకులఁ బెంచ ('పోషించు' అని అర్థాంతరము)
వసు ౧ ౨౭

సీ. తనమదర్పనలీల తనమదర్పనలీలకరణిఁ బుణ్య జనవర్గంబుఁ బెంచ
ప్రబంధ ౪౯

సీ. పెంచె మన్నిగొనెను అనంగ బొందగు
వధించె ననుటకు సమాఖ్య లై
ఆం భా ౩ ౧౭౩

౫ ఆర్చు, ఆర్పివేయు

౬ దీవియ పెంచి సుఖకేలిఁ దేల్చి నిజేశుఁ
కేయూర ౩ ౨౧౮

౭ క్రి మించు, అతిశయించు

సీ. పెంచుపెవ్వనిబుద్ధి ఎంచాస్త్రపరిపంధి పాద
పాథోజతాత్పర్యచర్య (కాశీ ౧ ౫౧)

పెంచే²=పెంచేక వి ౧ కుండలోనగువాని
పెంకు

౬ భవదుదరపురదాహ, శ్రవణంబున మంట
వచ్చి బ్రహ్మాండఘటం, బవియించిన పెంచున
నీ,భువనములో నడుకఁ బెట్టి పారఁబెదఁ
గపులకా రామా ౮ ౭౮

౭ క్రొవ్వియేకలంబులను గొన్నిటిఁ గూల్చి
కమర్చి పెంచులం, జివ్వచు పెట్టిమన్నలఁది
చివ్వన నీ రిపురంగ చేర్చి నో, క్లువ్వీలు
లూరఁ బేల్చి కాశీ ౩ ౫౦
ప్రభు ౨ ౫౩ పా ౮ ౨౦

౨ కకోటిభేదము ఆం భా ౨ ౧౩౩

౫ పెంచులబేరి

పెంచేక=పెంచే²

ద్వి. రాజితాంచితరత్నరాజ మందంగ, గాజు
పెంచుక లేఖ గమియించినట్లు
బస పు ౮ ౭౫౭ పం

పెంచేకొను స క్రి (√పెంచే¹) ౧ పెంచు,
వృద్ధినొందించు

(వ్యావ) ఆతఁ డందఱతో వైరము పెంచుకొను
చున్నాఁడు వీఁ డూరక గడ్డము పెంచు
కొన్నాఁడు

౨ దత్తపుత్రునిగా స్వీకరించు, దత్తుచేసికొను

సీ. అధిప యొకఁడు గాక యన్యుఁడు కుమ్మి
మరుత్తుఁ దపుత్రుఁ డై రూఢకేఁ గీ భరత
జనకుఁడు దుష్యంతుభ్రాతయైన, భుసుని
దివ్యంతుఁ దగఁ బెంచుకొనియెఁ బాపె
హరి పూ ౩ ౧౦౭

పెంచేలబేరి వి (√పెంచే²) బాలక్రీడా
విశేషము

సీ. పెంచులబేరి దోపిళ్లు గాలిపటంబు ఎరిచేసి
పుటచెండు చాకిమాట
(హంస ౩ ౧౪౭)

పెంజలువప్రోలు వి (పెను + చిలువ +
ప్రోలు) భోగవతి, పాతాళలోక ప్రధాన
నగరము

గీ. లలి నిరాహారుడే యుండు నలువప్రోలు,
బలసి విసదారు లుండు పెంజలువప్రోలు,
కూడు నిదురయు నెవుడుఁ జేకూఱు కుండు,
వేలుపులప్రోలు నమ్మేటివీటి కనరు
అచ్చరా బాల ౩౧

పెంజీకటి వి (పెను+చీకటి) గాఢాంధకారము,
కాఱుచీకటి

ఆ. ఖరకరాయుధాంశుకలన నమ్మాఁకపెం,జీక
టులను విరియఁజేసె నతఁడు
ఉ రా ౩ ౨౪౨

౬ ఆలోకంబగు పెం,జీకటి కవ్వల నెవ్వం,
డేకాకృతి వెలుఁగు నతని నే సేవింతుఁ
భాగ ౭ ౮౫

పెంజెమరు కు సం ౧౦ ౩౬

పెంజెర వి (పెను+జెఱ్ఱి) సర్పవిశేషము, ఒక
జాతిపాము దీనిభేదములు ఉర్లుపెంజెర, ఎఱ్ఱ
పెంజెర, కున్నుపెంజెర మొ

గీ. చెలఁగు సర్పభేదంబులు కెఱ్ఱి పెంజెర
పసిరికపా మనంగ ఆం భా ౧ ౧౪౮

సీ. శంఖపాలకులను జాతినాగులు నుర్లుపెంజె
రలును పెఱ్ఱపెంజెరలును. ద్వా ౭ ౧౦౦.

క వేం మహాప్రాంగణంగఁ బెంకెర,కూన న్నగు లగుడ
మొత్తికొని ప్రాణంబుల్‌,పో నడచె వెట్టి
యాలో, దీవ్రతితయం బవో నిధిత్రయ
మర్యోక్‌ వేం పంచ ౫ ౫౫

వెంట¹ వి (క వెణ్ణె) ౧ (ధూళిమున్నగు వానితోఁ గూడిన) చెత్తకుక్క
(వ్యవ) ఆగదిలో వెంట లేకుండ శుభ్రముగా తుడిచివేయుము
౨ (ఎరువుమున్నగు) కశ్మలపదార్థములకుప్ప
ఆ ఇంట నుండ గూడ దిప్పుడ కొని చని,
గుంటనైనఁ బెద్దకుంటనైనఁ, బెంటనైన
వైచి యింటికి నరుగుదాం, దనఁగ నద్దురుక్తి
లాలకించి వేం పంచ ౫ ౪౨
క ఈపార్వణంబు గొని గం,గాపావనజలము
లోనఁ గలుపు మటన్నక్, గోపించి చండి
యింటిన,మీాఎంబున నున్న వెంటమీాఁద
వైచెక్‌ జై భా ౪ ౧౦౦
గీ వెంటదొగ్గిలోఁ గడు ఎంటి శ్మశ్రు,చలన
ములఁ గ్రుక్కె జీర్ణకుపుల
ఆము ౬ ౧౩
౩ పూర్వము ఎకువులమంద ఉండినతావు, గోవులుమేయుగాదముఎటు
సీ ఆశితముఎట్టు వెంట నాఁ దనరుచుండు
ఆం భా ౨ ౨౭
౪ చీఁదణ, బాధ
(వ్యవ) వాఁ డిచ్చటనుండి పోయినఁ గాని యీా వెంట వదలిపోదు
జ వెంటగట్టు, వెంటపట్టు

వెంట²=పేఁట¹ వి ౧ శాఖానగరము, పేఁట
ఉదా — ముంగలవెంట వెం (శ ర)
౨ నెలవు, స్థానము
చ తలఁపులతిట్ట భావములతావళ మూసలపుట్టి
నిల్లు గో,ర్కులవెలవీడు వల్వగలకూట మవ
స్థలజన్మ దేశ మ్మూమ్మలికలవెంట వేదనల
మంద మనోభవుపేఁటపట్టు మూర్ఛలనహా
వాస మ వ్విరహానంతతతాపము వొందెఁ
బార్వతీక్‌ కు సం ౫ ౫౭౪
ఉ చోరరాజి పేరాఁకటివెంట కోటిర
బావళిగంట రథాంగకేళిక్‌, దేఁకువవెంట
మింటఁ బకుదెంచె దిశేంద్రుఁడు కాలఘంట
యై కాశీ ౪ ౯౩

వెంటగట్టు అ క్రి (వెంట¹+కట్టు) వెంటకై మందగట్టు (చి ని, శ ర)

వెంటపట్టు వి (వెంట¹+పట్టు) పశువులు నిలిచి పేఁడవేయుచోటు, దొడ్డి
వ మోఁతవెంబడిక్‌ పొలముపల్లంబులన్‌ దిరిగి
తిరిగి పెంట్రికలు పెట్టు వెంటపట్టునకు
వచ్చి మనుచ ౪ ౩౭
వ ఈపరిప్రదేశంబులఁ గారెనుపవెంటపట్ల
నీ రాబు సేయుఁబిడుకల దా ల్లిడి
మనుచ ౪ ౭౦

వెంటి వి (క వెండ) పశుపక్ష్యాదులలో నాఁడుది
గీ పజవ నోఎకయున్న మై మఱచి వెంటిఁ,
బెనఁగియున్నను బ్రువింప కొంవనియున్నఁ,
దవులు గొనియున్న మృగములఁ దివిరి
యేయ, రెఱచి యాహారముగ మనుకొంక
అయిన భార ఆది ౫ ౫౩
గీ విపులహార్మ్యతలంబులు వెదలునట్టి, వలఁది
మొత్తముల్‌ వొల్చ బర్వేఁటకాఱు, పకులఁ
జంపిన గిరిగుహాప్రతతి వెదలఁ, బాలు
సింగంపుఁబెంట్లకుఁ బాటి యగుచు
భార స్త్రీ ౧ ౧౦౨
రగడ గోతి చిలుకవెంటి మగనిఁ గూడు
గూఁడు చేరఁ జనకు, నాతి పువ్వములకుఁగా
వనాన నాన వెట్టుకొనకు
వరాహ ౩ ౯౨

గీ. అంతఁ బసవుటెలుఁగు గంజ యామునకు విచ్చె, నలిని
కమలాపతి దుర్మద కలుష కరిగెఁ, బులు
గిరవు చేరె మెఱుఁగుడుఁబురువు పెలిఁగెఁ,
బెంటి పెదఁబాసి జక్కవ రొంటిఁ దిరిగె
రామా ౬ ౧౦౪

వి. పశుపక్ష్యాదులలో ఆఁడుజాతిది
గీ. న్యంకుసామంబు దగుఁ బెంటిజింక యనఁగ
ఆం భా ౨ ౭౮

పెంటికరదు=ఆఁడుతరఁగ
సీ. కదలినీటను పెంటికరదు పొర్లువిధానఁ
గుఱుచగా ముంగలిమెఱుము వైచి
ప్రబంధ ౧౦౯
('పెంటికరదు' చిన్నఅల యనిభావము)
జ. పెంటితనము, పెంటితాడు, పెంటిపడు, పెంటిపోతులు

పెంటిక=పెంట్రిక వి. మేఁకలు మున్నగుజంతువులు చిన్నఉండలుండలుగా వేయుపేఁడ
కా. ని స్నేరూపముగా భజింతు మదిలో
నీరూపు మోకాలా స్త్రీ,చనో్ై కుంచమెఱు
మేఁక పెంటికయు యీ ఎంబేహము
ల్మాన్చి కాశీ ౪ ౧౫

పెంటితనము వి. (పెంటి+తనము) స్త్రీత్వము, దైన్యము
సీ. తగునె యర్జున యీపెంటితనము నీకు, దండి
వై లెమ్ము మనసుపేదతనము విడిచి
భార భీష్మ ౧ ౧౯౨

పెంటితాడు వి. (పెంటి+తాడు) ఆఁడుతాడిచెట్టు (శ ర)

పెంటిపడు అ. క్రి. (పెంటి+పడు) కవగూడు
ద్వి. మృగపక్షిపశువులు మేఁకలు వదలి, పగలు
రేలును పెంటిపడి పాయవయ్యె
ప్రభులిం ౩ గతి ౨౦ పా ౧౮ పం

పెంటిపోతులు వి. బ. (పెంటి+పోతు) తిర్యఙ్మిథునము, పశుపక్ష్యాదులజత
సీ. గం దనఁ బో తేఁగ గాను దిర్యక్పురుషాఖ్య
యా తన్మిథునాభిధ పెంటిపోతు లనంగ
విలసిల్లు ఆం భా ౨ ౧౦౦

పెంట్రిక=పెంటిక
ద్వి. కాటకోటండు నాఁ గలఁ డొక్కగొల్లఁ,
డేఁట పెంట్రిక తన కీర్వరుఁ డనుచు
బస పు ౨ ౮౧౪ పం
వ. మేఁతవెంబడిం బొలముపల్లంబులం దిరిగితిరిగి
పెంట్రికలు పెట్టుపెంటపట్టునకు వచ్చి
మనుచ ౮ ౩౪

పెండ=పేఁడ వి. పశువిష్ఠ, గోమయాది
ఉ. వ్రతాధీనతఁ బెండ యన్నమును ధేనువు
మూత్రముఁ బాలుఁ బానముం, గా నియతి
వ్యసించి బహుకామ్యఫలంబులఁ బొందు
భూవరా భార అను ౩ ౧౬
శ్లో. కామ్యాష్టమ్యాం వర్తితవ్యం త్రిరాత్రం,
రసై ర్వా గో శ్మకృతా ప్రస్నవై ర్వా
సం భార అను ౧౧౧ ౧౯
చ. ప్రమదము లుల్లసిల్లఁ దనుపారఁగ నిద్రలు
వోయి పల్మఱుం, గమియు నెమర్చి మీ
ఎఱుగఁగా బొరిఁ బెండలు పెట్టి లేచి
వత్సములఁ దలంచి పంచితివి చన్నులు చేఁ
పొదవంగ హరి పూ ౭ ౧౬౫
(పెండలుపెట్టు=పేఁడలువేయు)
సీ. వాఁడును దనకుఁ దా వలచి కొట్టములోనఁ
బెండరొత్తెడునట్టిముండ కిచ్చె
ద్వా ౧ ౭౭

పెండరము వి. పెండారము (శ ర)

పెండలము=పెండ్లము[1] వి. (సం పిండాలుః)
౧ ఒకజాతికూరదుంప

పెండారము. చూ. గండపెండారము.

పెండారిముఠాక. వి. దండులోనుండు అల్లరి జనము.

పెండియము. చూ. పెండె(డియ)ము.

పెండిలి. చూ. పెండ్లి. బ. పెండిండ్లు.

ద్వి. పెండిండ్ల శోభలఁ బేరంటములను, బండువ దినముల ... బస. పు. ౩. ౩౨౯. పం.

జ: పెండిలగు, పెండిలిచేయు, పెండిలితిన్నియ, పెండిలిపాట, పెండిలియాడు.

పెండిలియగు = పెండ్ల(డ్లియ)గు.

పెండిలియాడు = పెండ్లా(డ్లియా)డు.

పెండిలిచేయు = పెండ్లిసేయు. స. క్రి. (పెండిలి+చేయు) వివాహముచేయు.

క. పాలఁతుల రూపవతులఁ బెం,డిలిచేసిరి దొరలు పాం,డిభకుల కమరఁగా.

ఉ. హరి. ౪. ౧౯.

పెండిలితిన్నియ. వి. (పెండిలి+తిన్నియ) పెండ్లి యరుగు, వివాహమునందు దంపతులు కూర్చుండు వేదిక.

గీ. చారుతరలీల వెలయ రాజసుత వేడు, కలరి పెండిలితిన్నియ నిలిచె నపుడు.

ఇందు. ౩. ౪౦.

పెండిలిపాట. వి. (√ పెండిలి.) వివాహము లలోఁ బాడెడు మంగళగీతము.

గీ. బొమ్మపెండిలిపాటఁ బ్రొద్దు పుచ్చుకొనంగ నీలకంఠస్తోత్రనియతిఁ గూర్చి.

హర. ౪. ౧౧.

ఇట్టి పెండ్లిపాట.

గీ. ... పెండ్లిపాటలు దవరంగఁ బ్రియ మెసంగ, కొండొరుల సందడింపుచు నుచిత లీల ... ఇందు. ౫. ౩౨.

పెండిలియాడు. స. క్రి. (పెండిలి + ఆడు.) వివాహమగు.

ఉ. శ్రీతి వహించి దానిఁ దృణీకరింపఁడు పెండిలియాడి . వి. పు. ౫. ౨౮.

పెండె(డియ). వి. ౧. ఇంటివాసములు మున్నగు వానికి అడ్డముగా వేసే కట్టెడికొయ్య, పెదురు బద్ద మొ.)

సీ. పెండెగా కట్టెడుచోటఁ బెనుఁబగదపుఁదీఁగ లీఁక పెల్లలు దుల్ల పెట్టుడు నృపతి.

రా. వి. ౩. ౪౦.

ద్వి. కడిమిఁ బెండెలు విర్గఁగా దివుఁదనుచు నెట్టన యింటిలోనికి నుర్కుఁదనుచు.

పండితా. దీక్షా. ౪౩. పా.

గీ. గవనికట్టులు పెండియన్ గద్దియలును, బాంఁజామచు సరగ లోపలికిఁ దూకె.

అచ్చ. రా. సుం. ౯.

౨. పోగానుపొందలగువానియొక్క వగ. (కంట్లపు మాట)యందుసగము. (శ. ర.)

జ: పెండెకట్లు, పెండెముదువులు.

పెండెకట్లు వి. బ. (పెండె + కట్లు.) పెండెలు వలె పట్టెలుగాఁ దీర్చిన విభూతిరేఖలు.

సీ. శ్రీకాళహస్తి గౌరీపతిస్తోత్రముల్ పెట్టిన కెలబూదిపెండెకట్లు . కాళ. ౪. ౧౦౩.

ద్వి. తెలుపారుబూది కొసలివింత పెంత్తి, కలయఁ జేతులఁ బెండెకట్లుగాఁ బూసి...

పండితా. దీక్షా. ౪౦. పా.

పెండె(డియ)ము¹ = పెండెరము. వి. అందె, పాదాంగదము, శూరులు బిరుదుగా కాలి యందు ధరించెడి అందె, గండపెండేరము.

ద్వి. దాకాలిపెండెంబు దమరఁగఁ గత్తి ..

ద్వి. కూళిన్పు. ఉ. ౧౩౨. పం.

ఉ. నిండినవేడ్క మీఱ విట నీరరుహాయత నేత్ర రత్న పుం, బెండెము పెట్టు పెల్లఁబది బెగ్గిలి పెక్కుబాలయల్క కేళిలం, దండము పెట్టినట్టి మగ కండము మారులఁ జేర కుండఁగాఁ బెండెముఁ బెట్టుచే యనచుఁ జేర్చి నుతింపఁగ బుద్ధి పుట్టెడున్.

చిత్రభా. 3. ౪౩.

గీ. . పాదాంగదం బొప్పు నండె యనఁగఁ, బెండెమనఁ బెండియం బనఁ బెండెర మనఁ, గాను బెండేరమనఁగ .

ఆం. ధా. ౨. ౧౫౦.

గీ. ... కమలారి హరిపదాక్రాంతుఁ డయ్యె, ననఁగ మగరాలపెండియం బునిచె కొంకె.

ఇలా దేవీయము. ౧ ౧౭౫. (వ్రా)

చ. కలుకుపహారంగు పెండియము ఘల్లన

ఇలా దేవీయము. ౨. ౧౭౩. (వ్రా)

చ. వారి వెండలై దిక్పతులయాశ్రితులం దన రారి యున్నయా, బిరుదులఁ గ్రాలుపెండి యముఁ బెం పగురత్నమయూఖచారుమా, పురమును వామపాదమునఁ

భా. రా. యు. ౧౯౩౮.

పెండె(డియ)ము². వి. పశువులదొడ్డిలోనగు వానికి కంప మున్నగువానితో చేర్పబడిన తలుపు, పలుగాఁడి.

సీ. ... దొడ్డయాఁబోతులై పుట్టి రచ్చరువుగఁ, జాటు వాల్గాలుపు నూడు తెంతయుఁ గ్రొవ్వి యున కేనిలావున సెల్లకదల, పెలఁ గుచు భవి సెల్ల మేయుచు గోడలు పెలఁ గుచు పెండెము ల్వాలుగఁ ద్రొక్కి.

నీలా. ౨. ౪౩.

ఉ. నిండిన వేడ్కమీఱ విటనీర రుహాయత నేత్ర రత్న పుం, బెండెము పెట్టు పెల్లఁబది బెగ్గిలి పెక్కుబాలయల్క కేళిల, ద్దండము పెట్టినట్టి మగకండము మారులఁ జేరకుండఁగాఁ బెండెము పెట్టుచేయమఁ చుఁ జేర్చి నుతిం పఁగ బుద్ధి పుట్టెడున్. చిత్రభా. 3. ౪౮.

పెండెముడువులు. వి. బ. (పెండె + ముడు వులు.) ధాన్య విశేషము.

వ. పసుపు ముద్దలు మంచి విరులు రంభ చెక్కల్లు చిలుకి ముక్కులు మధురములు చామరాలు పెండెముడువులు రాచ వన్నెలు .. నూట నాలుగు వగల పైరుల ప్రబంధ ౧౧౭.

పెండె(డే)రము = పెండెము¹. వి. శూరులు బిరుదుగా కాలియందు ధరించెడు అందె, గండ పెండేరము, అందె, పాదాంగదము.

వ. సకలకళల నడిసన్న చదురుల ప్రోడఁ బెరిగినది గాఁబోలుఁ గాలి పెండెరంబు కొక్కటి గలిగియున్నది ...

ప్రభా. 3. ౮౬.

ద్వి. బిరుదుగా కలకాలఁ బెండెరం బెనఁగ, బరగంగ బంగారు పాదలు దొడిగి . .

ద్వి. శ. సా. ౧. ౧౮౮. పం.

ద్వి. సిరిమి డాకాలఁ బెండేరంబుఁ బెటి ..

ద్వి. సారంగ. ౨. ఆ. (శ. ర.)

పెండ్ల(డ్లియ)గు. .. క్రి. (పెండ్లి + అగు.) వివాహమగుడు, పెండ్లాడు.

శా. ఎంతే పేరుక యైనఁ బెండ్లనుట కేసి ...

అము. ౬. ౧౦౯.

క. ద్వారవతి కేఁగి యర్జునుఁ, డారంగ సుభద్రఁ బెండ్లియై వచ్చి ...

భార. ఆది. 3. ౧౬.

పెండ్లము[1] = పెండలము.

ఆ. చేమ కంద గనుము చిత్తగోరు పెండ్లము,
పొసఁగు తెల్ల గడ్డ ..
హంస. ౪. ౧౩౧.

పెండ్లము[2] = పెండ్లాము. వి. (√ పెండ్లి. కి. పెండలి) భార్య.

(రావణుఁడు రంభతో నన్న మాటలు.)

ఆ. కొడుకు పెండ్లమైనఁ గోడలు గాక
పూఁ,బోఁడి యిట్లు దరుచె పోయిపోయి,
నీవు మాటలాడ నేర్తుఁ గదా యని, యెట్టు
లేని వాడు టెది క్రమంబె నిర్వ. ౬. ౬౪.

క. కొడుకూను పెండ్లముఁ జంపమిఁ గొడుకులఁ
బెండ్లాముఁ జంపు గురుఁ డానతి యీ, వదు
గులకు నొసఁగి భాగ. ౯. ౪౩౧.

పెండ్లా(డ్లి యా)డు. స. క్రి. (పెండ్లి + ఆడు.) వివాహమగు, పెండ్లిచేసికొను.

మ. .. ఆ రాజకుమార శేఖరుని సొంపార
మీఱఁ బెండ్లాడఁ గల్గినాకో నా కను
చున్. ఇందు. ౩. ౭౪

ఉ. . రామమూం,బారమణీమణిన్ భువన
పావనవ ర్తనఁ బెండ్లియాడె .
భీమ. ౧. ౫౫

చ. కమనునిఁ జెట్టపట్టెదవొ సాగరు వల్లభుఁ
బెండ్లియాడెదో. శైవ. ౪. ౪౯.

పెండ్లాము = పెండ్లము[2] వి. (√ పెండ్లి.) భార్య.

క. పెనిమిటి చేరను బెండ్లా, మని తాను
నిశ్చ్యప్తదాసి యనియును విలువం, గను
జాల విదుర్భగురా, అను, ..
భాగ. ౪. ౭౩౦.

శా. ... నరుఁడు సంగ్రామునఁ గైకొని పెం,
డ్లాముగా బిడ్డలుపైకముగా మరభీమల్లా నీతి
వాచస్పతీ. మల్ల. ౩. ౭౩.

పెండ్లి = పెండిలి. వి. (బ. పెండ్లిండ్లు, పెండ్లిండులు. వివాహము, పరిణయము.

(పెండ్లిండ్లు అను రూపము అను, అచ్చరా. లతో నున్నది. శ. ర. యునంగీకరించినది. కాని నిర్ధారక ప్రయోగములు లేవు.)

గీ. ముదిపి ముప్పునఁ బెండ్లికై మొగము తేల్చి,
దగివు గా దని రాఁడయ్యెఁ దాతవేల్పు.
శైవ. ౪. ౧౭౯.

మొగము తేల్చు = మొగము వేలంచుట, ఆశా సూచకముగా మొగము చిట్లించుట అని భావము.)

క. తనతమ్ముని బిడ్డల నా,తని తమ్ములు మువ్వ
రకును దద్దయు వేడ్కన్, దెమమినమక
త్రోవఁ బెండ్లిం, డ్లొనరించి కరంబు
గూర్మి యుప్పతిలంగన్.
అచ్చ. రా. బాల. ౧౯౩.

వ. వటువులకుం బెండ్లిండ్ల కనుపనీతుల
కిపనయనంబులకు అము. ౪. ౫౩.

ఉ. పెండ్లి వృపాలునింట నని పేరఁటముల్ ప్రియ
మొప్పఁ జెప్ప కళా. ౬. ౫౯.

వ. . పెండ్లిండ్లకును పెండ్లిసుంఖాలు గొనం
గాను . పెండ్లిండ్లకు గానే పెండ్లి
సుంఖాలు శివరాత్రి పుణ్య కాలమందు
సర్వ మా (౦) న్యంగాను విడి స్తిమి ...
ద. శా. ౪. ౮౦౩.

ఱ. పెండ్లగు, పెండ్లము, పెండ్లాడు, పెండ్లాము, పెండ్లికుండలు, పెండ్లికూఁతురు, పెండ్లికొడుకు, పెండ్లిగుమ్మడి, పెండ్లిచవికె, పెండ్లిదొర, పెండ్లివర, పెండ్లినడుపు, పెండ్లిపీట, పెండ్లిపెద్ద, పెండ్లిమురుఁగు, పెండ్లివీడియము పెండ్లిసేయు.

పెండ్లికుండలు. వి. బ. (√పెండ్లి) పూసలు పెట్టి పెండ్లియందుపయోగించు కుండలు, అరేని కుండలు. (శ. ర.)

పెండ్లికూఁతురు. వి. (పెండ్లి + కూఁతురు.)
౧. వివాహదీక్షితురాలు, వధువు.
గీ. పెట్టిరి నలుంగు లక్ష్మీ_ర్యఁ బెండ్లికూఁతుఁ
జేయఁ బుష్పపత్న్న లర్ధి సాశిర్యకముగ.
ఆము. ౨. ౧౨౫.

౨. కోడలు. (శ. ర.)
(ఇట్లీ పెండ్లికొమరిత కుం.)
ఆ. ... పరిణయ మహోత్సవార్త, సుమయ
మర్యోఁ బెండ్లికొమరిత జేగ, దోడితెం
డటంచు వి. వం. ౩. ౧౫౫.

పెండ్లి(డిలి)కొడుకు. వి. (పెండ్లి + కొడుకు.)
౧. వివాహ దీక్షితుఁడు, వరుఁడు.
గీ. ఇవ్విధంబున రుచికమునీంద్ర చంద్రుఁ, డెండ్లి
కొడుకును జేసినఁ బ్రేమమీఱ
దశా. ౨. ౭౫.

క. అనుగుల కూఁగినఁ బెండిలి, కొడుకవు గ
మ్మనుచు .. వక్రి . అవనీకాంతునిఁ
బలికెన్ వసు. ౫. ౫౪.
ఆం. భా. ౨. ౧౪౭.

౨. అల్లుఁడు, జామాత.
గీ. అర్థితో సోమధీశ్వరుఁ డాదియైన, పెండ్లి
కొడుకుల నెల్లను పిలువనంపె .
భీమ. ౨. ౪.

గీ. పెండ్లికొడుకవు మాకు నీవిపుడు పాండ్య, సూర్య
నందన .. మను. ౫. ౪. కాశీ. ౪. ౪౦.

పెండ్లిగుమ్మడి. వి. (పెండ్లి + గుమ్మడి) వివాహాది శుభకార్యములయందు మంగళార్థముగా ద్వారముల వ్రేలఁగట్టెడు గుమ్మడి, బూడిద గుమ్మడి కా. (శ. ర.)

పెండ్లిచేదిక. క. (పెండ్లి + చేదిక.) కల్యాణ మండపము.
సీ. ఇట్టి గాధిభూపాలుఁ డత్యంతముదముతో
జాతిమర్త్యపుఁ బెండ్లిచవికెలోన . పత్య
వతిఁ దినపుత్రికామణి ధారపోసి యిచ్చి
దశా. ౨. ౨౯.

గీ. మెఱయు సమకట్టు జల్లులమేలుకట్లు, జతల
రంజిల్లుతగు పెండ్లిచవికెలోన ...
భాను. ౪. ౫౬.

పెండ్లి(డిలి)దొర. వి (పెండ్లి + దొర.) వివాహ మహోత్సవము నడపునాయకుఁడు. పెండ్లిపెద్ద.
ఉ. అంత దినాంత మింత చనునప్పుడు విప్రుఁడు
లగ్నమెంతయుం, జెంతకు వేఁగుడెంచె నని
చెప్పినఁ బెండ్లిదొరల్ గరుల్ హరుల్,
దంతురితాతపత్త్రి బిరుద ధ్వజదండపాళి
ముఖ్య చిహ్నముల్, వింతలు గాఁగ
నేర్పఱిచి వేడుకఁ జూపిరి పౌరకోటికిన్.
రా. వి. ౫. ౫౭.

సీ. సమర సంక్రీడన సందర్శనాగతసురకోటి
పెండిలిదొరలు గాఁగ . విక్ర. ౪. ౧౨౪.

పెండ్లినడ(క). వి. (√పెండ్లి.) పెండ్లిలో మాఱేఁగునప్పుడు నడచునడకవలె నెమ్మదిగా, ఠీవిగా నడచునడక, మందగమనము.
గీ. నీటు వాటిల్ల నరిగ లనీరఁ బెండ్లినడల
నవ్విధి కరిగ నప్పుడమి ఱేఁడు ...
శుక. ౨. ౧౫.

క. పెండ్లినడకల్ నడచెను ..
భాను. ౧. ఆ. (శ. ర.)

పెండ్లినడుపు. వి. (పెండ్లి + నడుపు.) వివాహ వర్తనము, స్త్రీ పురుషులకూర్పు.

ఉ. పాలయులు కాని యున్నపుత్రులఁబోలులు
ఖండితవాయుకొలలాయులు మది నియ్య
కోల్ వలయు మానిను లేఁటికి వచ్చెనమ్మ
తాఁ విలువని పేరఁటం బనుచు బెగ్గిలి వాధుల
గాఁగిలింపగాఁ, బోలుపుగ నందుఁబెండ్లి
వదుపుల్ నదుపుల్ వలివాలి తెమ్మెరల్ ...
విజ. వి. ౧. ౧౩.

పెండ్లిపీఁట. వి. (√ పెండ్లి.) వివాహమునందు వధూవరులు కూర్చుండుపీఁట.

ఉ. . ఓర్తు పెక్కెగం,పులపని పెండ్లిపీఁట రొయిక
బోఁటియు బంగరుచేల వైచె నో, ర్తులలిని
దేవయానఁ దగఁదోడ్కొని వచ్చెను
వసల ...
యయా. ౪. ౭౭.

పెండ్లి(డిలి) పెద్ద. వి. (√ పెండ్లి.) వివాహ మహోత్సవము నడపు నాయకుఁడు, నాయకు రాలు.

క. పసపుల నలుఁగిడి రైదువ, విసరుహలోచ
నలు పెండ్లి పెద్దలయాజ్ఞన్, వసుధాధ్యక్షు
బుధుకూన, కపితాలకభరముఁ జేరఁటాం
డ్రాగెఁ బాడన్.
మను చ ౫. ౫౬.

ఉ. . తోడ్కొని రందు పోయి గాంధర్వ
వివాహ కేళకు ముదమ్మున మామలె పెండ్లి
పెద్దలై ..
ప్రభా. ౫. ౧౭.

గీ. అతఁడు శంభుండు విశ్వలోకైక సాక్షి,
యడుగఁ బుత్తెంచినాఁడు నీ యనుఁగుఁ
గూఁతు, నిమ్ము పెండిలి పెద్దల మేము
వినుము, దుహీన గిరిరాజ భాగ్యవంతుండ
వైతి.
హర. ౪. ౬౪.

పెండ్లియరుఁగు. వి. (√ పెండ్లి.) పెండ్లియందు వధూవరులు కూర్చుండుటకై చేసిన యరుఁగు, వివాహవేదిక.

సీ. పెద్దింటిలో నుండి పేరంటాండ్రు పెండ్లి
యరుఁగు మీఁదికి వచ్చి ..
పీఠి. ౩. ౧౪౮.

పెండ్లిపీడియము. వి. (పెండ్లి + పీడియము.) వివాహ నిశ్చయ సూచకముగా నిచ్చు తాంబూలము.

మ. ప్రియునిం గూర్పన్ మరం దెంత
యున్, గలిపిన్ దానికిఁ బెండ్లి పీడియము
సాఁగింపన్ మదిన్ జూచెనో. ...
చంద్రా. ౪. ౧౫౪.

పెండ్లిసేయు = పెండిలిచేయు. (√ పెండ్లి.)

గీ. గాధి యమ్మునిపుత్రుఁ శిఘ్రిమునఁ బెండ్లి,
సేసె .
భార. అను. ౧. ౧౦౪.

గీ. ప్రీతముతో విప్రవరునకుఁ బెండ్లి సేసె...
ఐత్రే. ౧. ౧౬౦.

పెందగడియ. వి. ఆకాశ బాణము.

సీ. పటుగతిఁ జనుగాలి పడగలతోడన కడు వేగ
మునఁ బెందగడియ లెగసె ..
కు. సం. ౧౧. ౬౨౦.

పెందడ. వి. (పెను + దడ2.) పెద్ద కొయ్యప్రాను, కాటా.

విణ. మిక్కిలి సమానము, కడు తుల్యము.

సీ. గంధ సింధుర కుండాప్రకాండ కరభ
కదళికా కాండ కాంత వర్గములతోడి,
పెందడలు కాంత పెందోడ లెందు నరయ,
మదన రేఖకు సరియైన మగువ కలదె.
విక్రి. ౧. ౧౧౯. (పెందోడలు. అపముద్రి.)

పెందలకడ = పెందలాడ. క్రి. విణ. ద్రు. (పెను + తల + కడ.) ప్రొద్దు పోకమునుపు.

గీ. పెట్ట కోపితివా యొప్పుటట్ల యుండు, పెట్ట
లేకున్న విచ్చేయు పెందలకడ, కొందల,

కోయింకులకు నొక్కుచుఁజెం గాక, నీ
పదాధార మేలక్క దాసరయ్య.

వై జ. ౩. ౧౦౩.

క. పెండలకడనె వచ్చెద మని వాఁడ్రుచ్చి .

ఉ. రా. ౪. ౧౬౩.

వ. ... దండనాథసామంత సందోహంబులఁ
బెండలకడన మందిరంబుల కనిపి .

ఆము. ౧. ౧౯.

పెండలాడ = పెండలకడ. క్రి విశే. ద్రు.
(√ పెను.) ప్రొద్దుపోని మునుపు.

(శ. ర., చ. వి.)

పెందిరువడి. వి. (పెను + తిరువడి) మహా
భక్తుఁడు, గరుత్మంతుఁడు.

ఉ. ... పెందిరువడిం గనిరి ..

ఆము ౪. ౧౧.

పెందుఱుము. వి. (పెను + ఉఱుము.) పెద్ది
కొప్పు.

సీ. విరిబోఁడి పెంఱుఁగు పెందుఱుమువిప్ప .

రసిక. ౩. ౧౫౫.

పెందెర. వి. (పెను + తెర) ౧. పెద్ద తెర,
పెద్దజవనిక.

క. తదనంతరంబ హర్షము, పొదలుమదిన్
మెట్టుఁద్రాల ఫుల్లికలయొదన్, గదియం
బట్టినపెందెరఁ, గదియుంచిరి బంధుజనులు
కన్యావరులన్.

మనుచ. ౫. ౬౯.

సీ. మక్కళించినతావు మంజిల్లిపెందర లంగ
రంబులఁ బట్టి రొయ్యుదువారు ..

హైమ. ౭. ౧౦౯.

౨. గొప్పఅల, మహాతరంగము.

ఉ. ... లతాంగి పోలెఁ దైల్యప్పుతిలక
సుధారసపయోనిధి పెందెరఁ బుట్టువింది
రన్ ...

పాంచా. ౫. ౭౦.

పెందెరువు = పెంద్రోవ. వి. (పెను+తెరువు.)
పెద్దబాట, రాజమార్గము.

వ. మాధవుండును ప్రయాణ సర్వసంభారవిర్వా
హాకులఁ గలయం గనుంగొని తగినపల్లా
పంబులు చేసి కదలఁగదలఁబు పెందెరువు గై
కొని .

భార. ఉద్యో. ౩. ౧౪౫.

ఉ. అంతటఁ బొంతఁ బెందెరువు వందరు పెంచు
పిఱిందివుంది .. ఆకు. ౬. ౭౪.

పెందొడ. వి. (పెను + తొడ)-పెద్ద తొడ.ఊరు
పూర్వభాగము, ఊరుమూలము.

సీ. బటువు పెందొడలు రంభల వంచు చెచిత్ర
మిథహస్తముల రీతి నేపుచూప .

దశా. ౨. ౨౬౯.

గీ. . పొసఁగుఁ బెందొడ యన నూరుపూర్వ
మభవ ..

ఆం. భా. ౨. ౧౩౫.

పెంద్రోవ = పెందెరువు. వి (పెను + త్రోవ).
౧. రచ్చ, రాజమార్గము.

గీ. తిలలు పై చెత్తి చల్లిన దిగువఁ బడని,
యంత సందడి పెంద్రోవలందుఁ గలిగ

హైమ. ౪. ౧౬౨

మహాస్రగ్ధర. ... హస్తీంద్ర హస్తాంచిత ఘన
మధుల శాకల పెంద్రోవ లెల్లన్, జోదు
గొందన్

ఉ. రా. ౪. ౨౫౫.

౨. మోక్షమార్గము, ముక్తిపథము.

ఉ. ఏ విభు పాదపద్మరతు లెన్నఁడు డివ్వరుఁ
బొంద లేని పెంద్రోవఁ బరింతురట్టి బుధ
లోపల నీ వరుదెంచుటం బ్రహ్మా, దావృత
పురొయ్యఁ జిత్తము ..

భాగ. ౧౦. పూ. ౯౫౫.

పెంపగు. అ. క్రి. (పెంపు + అగు.) ౧. వర్ధిల్లు
అభివృద్ధి నొందు.

క. నీపేర నీ సరోవర, మేపారస్ ఖ్యాతి
గాంచు నిందు మునుంగిన్, బాపములు
వాయుఁ బుణ్య, శ్రీ పెంపగు మోక్షలక్ష్మి
చేకూరుఁ దుదన్. శేష. ౫. ౭. (శ. ర.)

౨. అతిశయించు, ఘనతకెక్కు.

ఉ. ఓలలితాంగి యిందు సుఖముండెడు మృకండు
జాత గాధివా, ధూలముఖాతి తిరి క్తి
చరియించు మతంగమహా తపస్విని, ప్కాల
గతుండు నిర్యవతిగాత్రుఁడు నిష్ణమిషేశు
ణుండు ని, ర్వ్యాళి విభూషణుండు నగు
నంబర కేశుఁ డనంగఁ బెంపగున్.

పాండు ౧. ౧౧౩.

పెంపరి = పెనుపరి. వి. వా. (పెంపు + అరి)
అధికుఁడు, గొప్పవాఁడు.

సీ. పెల్లుగా వెసఁ జిత్తజల్లుగా వెదచల్లు పెంప
రుల్ పెంపారు నంపగముల .

కృష్ణ ౩. ౫.

పెంపఱు. అ. క్రి. (పెంపు + అఱు) పెంపుచెడు,
తక్కువపడు, తెవ్విగు.

చ. అద యిడ 'వ్వబచ్చెవరసాధిపు డాడియ
టంచుఁ బాకెము ల్, చెదరి బిరీదుఁ డేఁగు పెదఁ
బెంపఱి ఖానులు చెన్కముందుగా గవిసి
పాయాళి చెక్కి పాయకంధరముల్ ఘాద
గాన కప్పుడే, చదిపిరి వాజిమ స్తముల శక్రు
లటంచు భ్రమించు రెంతయున్.

వరస. ౩. ౧౨.

చ. ... మదహ స్తి హ స్తగత పద్మినియుం
బలె పొంపు పెంపఱన్ .

పారి ౧. ౧౦౧.

పెంపారు = పెనుపారు. అ. క్రి. (పెంపు +
అరు) అభివృద్ధిఁబొందు, అతిశయించు.

ఉ. వీరలు ధర్మమార్గము పవిత్రతం దగ వాడి
కేనియున్, వారలు గాని కీయ్యఁగొనిరన్
విను మచ్యుత యట్టిసంధి పెంపారఁగ
చేర్పు టే యుచిత మైనది కయ్యము . .

భార. ఉద్యో ౩. ౯౨.

సీ. పారిజాతంబు పెంపారి జాతముదంబుచే
విరుల విరుసరుల్ శిఖలఁ జొట్టి .

దశా. ౨. ౩౮౭.

క. నారాయణు భూప్రభృతిక, గారవవద్య
స్తుతిశతి కంటె మిగిలి పెంపారు గరిష్ఠత
గలపరి, పూరదము శరణంబు వేఁడి పాగ
డెద నిన్నున్. అను. ౨. ౧౦౧.

పెంపారుచే(ర్చు). స. క్రి. (√ పెంపారు.)
వర్ధిల్లఁజేయు, అతిశయింపఁజేయు

సీ. పాట పెంపార్పఁ జూపదు ప్రియాళువుఁ
జేరి కుచభీతిఁ గూర్పదు కురవకంబు ..

విక్ర. ౧. ౧౩౩.

(ప్రియాళువుఁ జేరి (దానిని) పెంపార్పన్ పాట
చూపదు అని యన్వయము.)

పెంపు=పెనుపు. వి. (√ పెరుగు. క. పెఱ్పు.)
౧. అతిశయము, హెచ్చు.

సీ. మోహంబు వలనఁ బై మునురు లోభంబు
లోభా వేశమునఁ గామ మగ్గలించు.
గామంబు పెంపునఁ గడగుఁ గ్రోధంబు
క్రోధంబున పైర మెంతయును బెరుఁగు.

భార. ఆఁ. ౪. ౨౭౭.

క. కరితురగరథ సమితిఁ బొంపరి వోయుడు
నాదులక్ష్మి పెంపున కల్లన్, సరసిరుహ
వదన నీవ కుదురు గా వొవరించెదం గుతూ
హల మెసఁగన్.

. భార. విరా. ౨. ౧౨౨. సైన్. ౩. ౭౧.

౨. మహత్త్వము, గొప్పతనము.

చ. . పెంపున జమదగ్ని సూనుఁడును
బోలఁడు నిన్నని వింట .

భార. ఆది. ౫. ౨౨౨.

క. చెలిమియుఁ బగయును దెలివియుఁ, గలఁ
కయు ధర్మంబుఁ బాపగతియును బెంపుం,
దులువ తనంబును వచ్చును, బలుకుపడిన
తాన పొసఁగఁ బలుకఁగ వలయున్.

భార. ఉద్యో. ౨. ౬౦.

క. వారాంగన శ్రీరాముని, పేరిడి రాచిలుకఁ
బిలిచి పెంపు వహించెన్ .

కొల్ల. రా. పీఠి. ౨౨.

౩. గౌరవము, ఆదరము, మన్నన.

క. మన వంశంబున వృత్తంబును పెంపును
గాఁగ జాల పుణ్యసతివి .

భార. విరా. ౧. ౧౧౦.

సీ. ద్రుపదభూవిభుఁడు పుత్రులకంటె నెంతయుఁ
బెంపు సేయుచు గారవింపఁ బెరిఁగి .

భాగ. విరా. ౨. ౨౧౬.

ఉ. అట్టిచరిత్ర మంబుజభవాత్మజుఁడైన మరీచి
చేత నే, గట్టిగ విన్నచందము దగన్ విని
పించెద నీకుఁ బెంపుతోన్ ..

వి. పు. ౧. ౧౩౦.

౪. ప్రాశస్త్యము, శ్రేష్ఠత.

చ. వెల పెట్టరాని పెంపునఁ గలమానికం బొదవి
బొగ్గయిపోయెనె యక్కటక్కటా .

హరి. పూ. ౭. ౮౧.

౫. ఉత్సాహము, పూనిక.

వ. ... యుధిష్ఠిరుండు సంభృత హృదయ
ప్రమోదుఁ డయి పెంపున నిచ్చు సువర్ణ
భూషణ ప్రతతులు గోధనాయుతము బ్రా
హ్మణ ముఖ్యులకున్ ...

భార. ఆది. ౮. ౨౨౫.

క. కొనియాడుఁ బితృగణంబులు, గొనియాడ
ఋషివ్రజములు గరుసమ్మదముల్, జ
యించు వేల్పులకుఁ గం,టని పెంపున నరుఁడు
గోవు దానముసేయన్. కాశీ. ౨. ౧౯.

౬. ఎత్తు, ఔన్నత్యము.

ఆ. తాలిమియును బెంపుఁ దనకు నైజములు గ
విజయరోహణాద్రి పగిది వెలుఁగ ...

భార. భీష్మ. ౧. ౧౦౭.

౭. ఒప్పిదము, మనోజ్ఞత.

చ. కలకల నవ్వినట్లు తెలికన్నుల నిక్కి
చూచినట్లు తోఁబలుకఁ గదంగినట్లు కదు
భావగభీరత లబ్బినట్లు పెం, పొలయుఁ
దనర్చు జీవకళ యుట్టిపడన్ శిల వ్రాసినట్టి
యా, చెలువున తాభిముఖ్యము ఘటింపఁ
దలంచెను దాను బోటియున్.

ప్రభా. ౧. ౧౩౮.

౮. నాశము.

సీ. పెంపు నా నాశంబు వృద్ధి దోఁచు.

ఆం. భా. ౩. ౫౬.

సీ. అనురక్తిఁ జేయు మాతన సారసాటోప
మొంటికాంద్రకుఁ బెంపు లొసఁగు నెపుడు.

హ. స. ౨. ౩౦.

(ఇలార్థమున, నాశము, కార్శ్యము అని
భావము.)

౯. విధము, రీతి, మాదిరి.

వ. . భావిప్రభావసంభావనా పరిచయంబు
సంపాదించు పెంపున ... వసు. ౪. ౨౩.

క. పంపాతీరంబున నే, పెంపున విహరించె రాఘ
వృథివీశుం డా,సొంపు వినిపింపు మా కను,
కంప మెయిన్ ... శేష. ౫. ౩౪.

వి. పెంపఁబడినది, పోషింపఁబడినది,

ద్వి. శ్రా పెంపుఁ గోరుచుల నరిభలోచనలు.
ద్వి. పారిజా. పూ. ౧౧౯౯.

గీ. పెంపుటెద్దులు కొమకొను పెనఁచి పోరఁ
గొమ్ము మచ్చులఁ దగిలించికొన్న వరిగ, రాజు
చూడఁగ చెప్పంగ రానికడిమి, నీఁటియలఁ
గ్రుమ్మి కొంచిరి లేటికగలు.
హంసయా. ౨. ౧౭.

పెంపు = పెంచు. స. క్రి. ౧. పోషించు.

సీ. జనకులఁ గల యనుష్ఠానతలతినకాఁచు
పితృకోటిఁ గాంచి పెంపిన కొడుకు ..
రా. వి. ౩. ౩.

గీ. తల్లి తాఁటి చందక్రోడకములఁ, బెంపిరేని
దానికంపు మాను నిపూంగి... ద్వా. ౧. ౯౭.

౨. వరింపఁజేయు, పోఁగొట్టు.

శా. ..అప్పుట్టునం, బుట్టుం గెంపున నింపు మీఱు
రవి పెంపుం బెంపి పట్టంపుఁ గన్యకట్టుం
బుట్టమురంగు నింగిరము కాపాడించు దిక్క
ప్రకా, ధట్టం బొక్కటి పుట్టెఁ గట్టెదుగ
సంగ్యాలక్ష్మికిం జొట్ట పై.
వసు. ౪. ౫౫.

చ. ... తాలమీఁద నక్క, పెంపితి విస్సిలో
యుదిరయు చీరమె .. (క. రా., పా.)

చ. ..తాలమీఁద నొప్పింపఁగ నిప్పిలో
యుదిరయు చీరమె .. (ముద్రి. పా.)
భాగ. ౧౦. పూ. ౧౫౪.

పెంపుడు. విశే. (√పెంపు.) పెంపఁబడినది, పోషింపఁబడినది.

ఉదా. పెంపుడు చిలుక, పెంపుడు కొడుకు.

చ. పెంపుడుగాను హీనకులఁ బిల్చు మనస్సది
గాక మిక్కిలిన్, దంపరిగాక వట్టి తరితీపరి
గాక .. ధనాభి. ౨. ౬౧.

పెంపుడుఁబోతు = (వరుణచే) పెంపఁబడిన దూడ.

ద్వి. పెంపఁ గోపల యన్నఁ పెంపుడుఁ
బేయ, తెలియు కిరణం మిక్కిలి పాతె
రట్టు .. (ద్వి. పరమ. ౫. ౪౧౯. పా.)
(ఇట సింహాద్యర్థకము.)

పెంపుమీఱు. అ. క్రి. (√పెంపు.) అతిశయించు, ఘనత కెక్కు.

సీ. ప్రతిదేశమును భోగభాగ్యసంపత్ప్రభా
సంపూర్ణవిభవమై పెంపుమీఱు
కవి. రా. ౧. ౨౦౩.

పెంపెక్కు = పెంపుమీఱు.

క. బుక్కాంబకు జన్మించిరి, చక్కని రూపములఁ
బంచపాయకు లనఁ బెం, పెక్కిన భుజా
బలంబున, దిక్కరి యన వారసింహ్యాతిమ్మ
కుమారుల్. వరాహ. ౧. ౩౨.

చ. చక్కని దంచు పేల్చు వెలపాడలకన్నను
నాఁటఁ బాటఁ బెం, పెక్క వటంచు దేవ
విటు శర్వరి పోయగ మెంచవట్టి కేల్,
కొక్కలకత్తె యంచు దివి కివి నుతింపఁగ
నుండు నా కరమా మక్కువ మీరగాఁగెను
వ త్తి యుండినఁగాక చెల్లునే.
ద. పారిజా. ౪. ౧౧౭.

పెంపెసఁగు = పెంపుమీఱు.

సీ. జవసత్త్వరూపాది సకలగుణములఁ బెంపెసఁ
గిన మాయను లోకలక్ష్మిలు ..
భార. ద్రో. ౨. ౧౯౯.

చ. ప్రమహితకీర్తిఁ బెంపెసఁగ భాస్కరమంత్రి
ప్రతాపధాముఁడై .. విక్ర. ౧. ౪౧.

పెంపెసలారు = పెంపుమీఱు.

చ. కురుపతి చూచి చిత్తమునఁ గోపము పెంపె
సలార పేదు మా,వరదము లాతనిం బొడమ
నట్లుగఁ బంచిన ...
భార. కల్యా. ౧. ౩౩౫.

పెంపెసలార్చు = అతిశయింపఁజేయు, ఘనత కెక్కించు.

ఉ. మిహిరతనూజపాద్మ్యతుల మించి సమంచ దుదారకీర్తిచే, బహిరబహిస్త్రమస్తకులఁ బాత్రము శేషకయాజకార్యని,ర్వాహదాసమర్థ మై యతిపరంపరఁ బెంపెసలార్చు నమ్మహా, మహాము సుదర్శనం బెప్డుడు మర్త్యప్రతీఁ గూర్చుఁ బ్రసన్న భావముస్. (వైజ. ౧. ౩.)

పెంపేపారు = అతిశయించు, ఘనతకెక్కు.

శా. గోపాలీకుచపీడనంబులఁ గడుస్ బ్రౌఢ త్వముం జూపి పెం,పేపారం గరపద్మ మాలనిది లోకైకాపకారిణ మహా,శోభం గంబు వధించి యీతఁడు లసత్కుంభీంద్ర విచ్ఛేదన,వ్యాపారోగ్రమృగాధిపుణ్ దొరసి సద్యద్వీర్య ధౌరేయుడస్.

హరి. ఉ. ౩. ౭౭.

పెంబోతు = బంబోతు. విణ. (పెను+పోతు.) మిక్కిలి బలసినవాఁడు, బలిష్ఠుఁడు.

క. పెంబోతఁద్రాసరి యహ,ష్టం బదపాతులను ..

ఆము. ౬. ౨౪.

పెక(గ)లించు = పెకలుచు, పెగలుచు.

స. క్రి. (√పెక(గ)లు.) పెల్లగించు, ఉత్పాటించు, ఊడఁబెరుకు

సీ. ఒకచోట భూజముల్ పెకలించు ఘోటకి గ్గుణుకచోట కలభమై యుద్ధవిల్లు గీ. అ ద్దురాత్ముని మాయ లేమవఁగ వచ్చు ..

రాజ చ ౫ ౩౦.

క. ఒకచేతఁ బట్టి తివిసిన, నొక యింతయుఁ గదల,కున్న నొగి హుంకారించుచు బలిమి రెండు చేతులఁ, బెకలింపఁగఁ బూను టయును పెదిలకున్నస్. (కాశీ. ౪. ౬౩.)

భాగ. ద. ౧. ౫. వీలా. ౧. ౬౯.

పెక(గ)లు. అ. క్రి. ౧. పెల్లగిల్లు, ఉత్పాటిత మగు.

ఉ. వాయుబలాపై వసం బెకలి వాయుగతిం జని కూలె సాలముల్ ... (సమీర. ౩. ౫౩.)

వ. ... వజ్రపాతముహానివహంబువం బెకలిపడు కొండల చప్పుళ్లును నప్పుడప్పుటికి బెదరి యుప్పొంగు పెగయు జలపక్షుల ..

కాశీ. ౧. ౧౪౨.

౨. పగులు, బ్రద్దలగు.

గీ. ధారుణీపాలుఁ డేసిన దహనశిలీముఖముల కేడిఁ జాల నొచ్చి, దర్పకాండలత విలుగణాధ్వని రొయర్చి, ధీకరధ్వని దిక్కులు పెకల వార్చి.

వి. కహం. ౩. ౧౪౦.

చ. పెకలి యజాండకర్పరము చిటులువాఱఁగ మేను పెంచి . (పారి. ౩. ౨౧. క. గ. పా.)

౩. రాలు, ఊడిపోవు.

ఆ. వగరు వృద్ధె నంతఁ బెగలె దంతంబులు ..

భాగ. ౬. ౬౧.

వ. . భవదరుణచరణనిహతిఁ బెకలిన కటకపుం గొలికలు మగుడ నిగిరించిన .

పను. ౨ ౧౧.

౪. కదలు, కదలిపోవు.

సీ. ఇటుకలు బ్రాఁకుల కైచి దేవళ్ల యటుపటుఁ బ్రోఁచించిన నింతైనఁ బె గలదకొక్క.

కుక. ౨. ౧౨.

మ. అకటా దేహము మీఁదఁ జే యిడితివో సామన్నబాక్యంబులన్, పెకలం ద్రోలితివో బుద్ధులఁ దగవు సేయంగ నీ వైతివో ...

భరాభా. ౧౦. ౪౧.

౫. వదలు, విడిపోవు.

సీ. సన్నమై వలు పెక్కు సౌవలిచేయక కంటి
కెగువ కైచిన శిఖ పెగలుచుండ ..
శ్రీనా. ౨.౭౬.

౬. ప్రయాణమగు, బయలుదేరు.

ద్వి. ఒక్కండె రానిమ్ము యుద్ధంబు సేయఁ,
బెక్కురీకుల సేన పెకలి రానిమ్ము ..
ద్వి. కిరాటపర్వము ౨. ౩౯. పా.

గీ.. తలఁపని కక్షౌహిణీదళకము, కలిగినను వందు
నొకకొంతగాని పెకలి, యంతయును రామ
చమదెంచు పాయమాబడిని.
కై. భా. ౨. ౧౦.

ఇ: పెకలించు, పెకలుచు.

పెక(గ)లుచు(ల్చు) = పెకలించు, పెగలించు. ~ క్రి. (√పెక(గ)లు.) పెల్లగించు, ఊడఁబెఱుకు.

క. పెకలిచి యిచ్చినఁ జాలుం, బ్రకటిత
దోశ్శక్తి బెండువడి దచ్చెద మేం, బొక
రొకరమె ... దశా. ౨. ౧౭౮.

క. జతపాదపంబుఁ గేలం, బెకలించికొని యురుం
ధిమర ధీకరబాణం, బొకటి యతఁడేయ
నగ్గ్రాలికి వివబడు వడియుఁ జెట్టు చేసెం
బయికిన్ .. రామా. ౯. ౯౨.

ఉ. కే లిద్వరు గనకుండగఁ, గాలిచేఁ బెకల్చి
కదనుంచి త ద్వాభీలస్థానము పొందఁగఁ,
వాలిమితో నేలమాలెఁ ద్రవ్వఁగఁదొడఁగన్.
శుక. ౩. ౫౩౧.

ఉ. కొట్టి కకేరుఁ బువ్వుకముఁ గొంటెఁ బెగ
ల్చితి పొందికొంద ... తం. రా. ౯. ౬౧.

పెక్కండ్రు. స. బ. (పెక్కుశబ్దమునకు మహాన్మ
హార్యర్థకరూపము) అనేకులు; అనేకలు.
(చూ. పెక్కు.)

పెక్కణము = ప్రెక్కణము. వి. (సం. ప్రేక్ష
ణమ్. ప్రా. పెక్ఖణం) ౧. అభినయముతోడి
నృత్యము.

సీ. పొంకమూలచాయ తేటోకచందముగ నిల్చి
కమలసంభవుఁడు పెక్కణ మొనర్ప ..
ఉ. హరి. ౪. ౨౧౬. (శ. ర., వీరేశ. పా.)

౨. మల్లరంగము. (చూ. ప్రెక్కణము. అని
శ. ర.)

పెక్కణి. వి. (ప్రా. పెక్ఖణం.) నాట్యవిశేషము.

ఉ. పేరణి దండలాస్యమును బెక్కణి కుండలి
వాఁ జతుర్విధో,దారములైన నాట్యముల .
వాల్మీ. ౩. ౫౧.

పెక్కలి. పి. ఒకానొక చెట్టు (శ. ర.)

పెక్కలించు. స. క్రి. పెల్లగించు, పెఱుకు.

కలి. తరిని సద్గురుసుతుల దాపరించినసదయు,
పెరిమె నాగపురంబు పెక్కలించిన విజయు.
అప్పక. ౪. ౩౩౩.

పెక్కు. స. (సం. పుష్కలం. - అమహాదర్థకమై
నపుడు, బొ. పెక్కుటిస్, పెక్కుంటిస్,
పెక్కుటికి, పెక్కుంటికి, పెక్కుటన్, పెక్కుం
టన్, పెక్కుటియందు, పెక్కుంటియందు మొ.
బ. పెక్కులు, మహాన్మహార్యర్థమైనపుడు,
అసా. బ. - పెక్కురు, పెక్కండ్రు, పెక్కం
డ్రురు, పెక్కురకు, పెక్కండ్రకు, పెక్కండ్రు
రకు మొ. ఎల్లశబ్దమువలె నిది మహాన్మహార్య
మహాదర్థక విశేష్యములకు విశే. గా వానికి
ముందుగాని మెనుకఁగాని ప్రయోగింపఁబడును.)
౧. బహ్వర్థకము, అనేకములు, అనేకులు.

సీ. ... ఏకాకిత చనదు పెక్కుఱ్ఱ్యొద నడుచు
నయ్యెడ, జీవచిద్వ్యయంబు సొచ్చి ...
అను. ౩. ౧౦.

(ఇట రూపములు అధ్యాహార్యము.)

సీ. అతనిఁ దొలఁగి మహాప్రత పెంచము పె
క్కాడంగ సేఁటికి ...
భార. అశ్వ. ౧. ౩౭.

క. తపనీతికిఁ బర్వతుఁడుం, బెదరఁగఁ బలి
సాకి విడిచెఁ బెక్కుల యుఁకం, బడ చాలు
నసుచు నేమును, వదవదపడి రాఁ గ్రితగ్గఁ
డా దారకోదవ్. కక. ౫. ౯౦.

(ఇట మాటలు అధ్యాహార్యము.)

దండకము. . . నిన్నుత్తిలోఁ గొల్వఁగాఁ జేఁ
తాటోటు లై పెక్కు రిల్లాంద్రులును బుత్త
ధుల్ మేదలు స్వామలుఁ . చూచి
కేసారకే కాఁపురంబుల్ దిగం బంచు
డెందంబుల న్నవ్వి . (సీతా. ౨. ౪౧.)

క. ఒక్కపురుషునకు భార్యలు, పెక్కండ్రగు
టెండుఁ గలదు పెక్కండ్రకు న్యొక్కత
యగు టేయుఁగములు, పెక్కుఫలము వినియు
వెఱుఁగ మెవ్వరివలనన్.
భార. ఆది. ౭. ౨౪౨.

ఆ. ఒక్కసతికిఁ బతులు పెక్కండ్రు రగు టిది,
సకులకొక్క గాన నతివ కృష్ణ సుందరాంగి
వారియం దేల యనురక్తయగు మన్మ
మదంబుఁ దగుఁగాక
భార. ఆది. ౮. ౨౫.

సీ. ... అంతఁ బెక్కండ్రు వృష్ణి లంకయంబు
నొంది ... అను. ౧. ౨౩.

ఉ. ... పెక్కు వనితలపై ..
మను. ౭. ౩౪.

క. పెనుఁజేతులఁ బెక్కుటిన్ ...
హరి. ఉ. ౭. ౧౩౦.

ఉ. ... ధర్మవిశ్వయవిధమ్ములు పెక్కుతేఁ
గించితి ... హరి. పూ. ౧. ౪౫.

శా. . పెక్కురూపములన్ ...
పారి. ౧. ౪౦.

చ. ... పెక్కులు రాగముల్ .
కు. సం. ౭. ౩౦౪.

౨. అధికము.

సీ. పెక్కు గాఁగఁ బెరిఁగి క్రిక్కిరిసిన వనంబు
దవవహ్ని జరియించి దగ్ధమగును .
రామలిం. ౩౬.

౩. దృఢము, గట్టిది.

చ. ఎనయఁగ నొక్కపల్లెదొరయింటను బంటుగ
వాఁడు కాంత లెల్లను సమకూర్చి చేయు
పనులం బడియుండెడు వేళ నొక్కకామిని
యను గామునుం డోకఁడు కెల్లెకె
మూలకు సేగి కయ్యపైఁ, జెనఁగిరి కంర
సీమలను బెక్కు కవుఁగిలిఁ జేర్చి గట్టుగాఁ.
గంధ. ౧౪౭.

పెక్కురు = పెక్కండ్రు.

పెక్కులొక్కు. వి. పికిలిపిట్టల ధ్వని కనుకర
ణము.

వ. . . పెక్కులొ క్కనిపలుకు పికిలి
కేలను. ప్రబంధ. ౩౮.

పెక్కువ. వి. (√ పెరుఁగు.) ౧. పెరుఁగుడు,
వర్ధనము.

ఉ. ... కేల్బు లెల్ల దాని వర్ధనంబు చారింప
జేయ యుగ స్వ్యవాలిక బు వింధ్యంబు
పెక్కుగ యుతెంగించి ...
భార. అర. ౩. ౨౮.

శా. కాలాబిత్యము మీఱఁ బెక్కువలమైఁ గల్యాణ సౌమ్యాంగులై, కేలీలోలతపస్వి దారకసమాక్రీడం బ్రవర్తిల్లుచున్.
నిర్వ. ౧౦. ౧౩౫.

సీ. శివపూజ చాన త్రీఁ జెప్పిచున్నల పెక్కువయేఁ తృబ్రహ్మాంబును నయమాఁజూప .
కాశీ. ౪. ౨౩.

౨. ఉన్నతి, ఎత్తు.

గీ. మొదలి పెక్కువయును బోయి మునిఁగ నగ్రి, కలశజాని క్షేత్రమునఁ గొంపు గాన మైన, నొయని యైశ్వర్య మీక్షించి యుప తపించు, నట్టి ఖలునకు నది ఒద్దయానె తలఁప.
కాశీ. ౩. ౬.

(ఇవి రెండు నుదాహరణములు.)

౩. ఆధిక్యము, ఘనత, గొప్పతనము.

ఉ. కింజనీటంకార సింహనాదంబుల పెక్కువ యాశ్రమాఁతఁ విలుచుకొనియె
భాగ కర్ణ. ౧. ౬౨.

(పిల్చుకొనియె పాఠాంతరము)

ఉ. .. పెనంగిరి బాహుకౌర్యముల్ శ్రాముఁ దూన్పవ న్పు వనఁ దక్కువ పెక్కువలేక యుద్ధముల్ ...
జై భా. ౫. ౯౯.

(తక్కువ ఎక్కువలేక శ. ర. పా. ముద్రి. పా.)

క. పెక్కువ గల వారి యుటువలెఁ, బెక్కువ గల పేద వాని పృథుబాలంకార, మ్మక్కువ గలఁ జేయఁగ లో, మక్కువగల నిట్టు లనియె మఘువునితోడన్. (దశా. ౨. ౩౭.)

౪. ప్రేమ, అనురాగము.

సీ. హంస పెక్కువనిచ్చె హంసికి శోభన్నర కెలమాడదు మొగములు పెలమి మిగుల ...
కు. సం. ౪. ౪౬౯.

౫. సమూహము.

వ. .. మగుపల నగవు పెన్నెలలోన తక్కువ పెక్కువలుంబోలెఁ గానుపించు పొన్న మొగ్గలును . యయా. ౪. ౧౩.

విశే. ౧. పెద్దది, అధికము.

గీ. బెలుఁగు రవికెలలోపల వలుఁబోండ్ల, గబ్బి పిబ్బెంపు బిగివలిగుబ్బ లమరెఁ, జిత్తజాతుని యురులలోఁ జిక్కియున్న కలికి పెక్కువ జక్కవకవలకరణి ..
ఘటికా. ౨. ౧౨౩.

క. జక్కవకవ పెక్కువయగు, మక్కువతో రేయిఁ బగలు మనుజాధీశుం, దక్కాంతఁ దక్క కోర్వక, దక్కట కార్యంబు లెల్లఁ దక్కఁ జరించున్ . (శు ప్ర. ౩. ౩౯.)

౨. ఉన్నతము, ఎత్తయినది.

సీ. నీవు పెక్కువో లేక నేను బెక్కువో యంచు సరి నిల్చు వానిభుజంబు పోలె .
(హ శా. ౨. ౧౭.)

పెగడ = పెగ్గడ. వి. మంత్రి, ప్రధానుఁడు.
(శ. ర.)

పెగ్గడ = పెగడ. వి. ౧. మంత్రి, ప్రధానుఁడు.

వ. సర్వన్ కరపరివారపురాదారా ... ఇచ్చితిమి, స(ద్ధి)విగ్రాహి పోతన పెగ్గడ ప్రాలు . . (ద. శా. ౪. ౧౦౪౭.)

౨. ఊరి పెత్తనదారు.

వ. . పెగ్గడకు త్తు కరణాలకు త్తు ... భూమివృత్తులు గా నియ్యఁబడినవి ...
శా. Ep. Ind. Vol. V 17.
S. 1185.

పెగ్గుమ్మడు. వి. (పెద్ద + గుమ్మడు.) శ్రీ షష్ఠి. ౯. (శ. ర.)

పెగ్గురు = బెగ్గురు. వి. (సం. భృఙ్గః. ప్రా. పాక్ఖరం.) సారసపక్షి.

సీ. పెగ్గురుకొదమల బెగ్గిల మగ్గించి కొంగల పొంగెల్లఁ గ్రుంగఁ ద్రొక్కి.

ద్వా. ౧. ౨౧౯. (ప్రాచీనప్రతి. పా.)

పెచ్చేగిల్లు(లు). అ. క్రి. (√పెచ్చు.) అతిశయించు, చెలరేఁగు.

వ. ఇట్లు పెచ్చుగిల్లిన పచ్చవిల్తు పెచ్చు పెచ్చు పెచ్చులిం జూచి కలంగి ప్రబల బలదర్పితుం డగు నా దర్పకుని దూఱం దలంచి.

ద్వా. ౫. ౧౩౨.

క. పెంచ్చిరి నీళ్తికి మది, నిచ్చెద నే నేఁడు మింక నేవరమైనన్, జెచ్చెర నీమనమని కృప, పెచ్చుగిలం బల్కుటయును. శ్రీతాత్మ్యం డై.

(శ్రీరం. మా. ౪. ౯౪౩. పిచ్చిగిలు. ముద్రి.)

పెచ్చారి. విశే. (పెచ్చు + అరి, వృత్తి యందు వర్ణ వికారము. క. పెచ్చు=పిచ్చి,అవివేకము.) మూర్ఖుఁడు.

క. వచ్చిన మునిపతి కర్ణిణ, మిచ్చిన పిదపన్ మహీశు లెల్లను వినఁగా, మచ్చరపు వాసుదేవుఁడు, పెచ్చారితనంబు ప్రామిచిల నిట్లనియెన్. (భా. హరి. ౩. ౧౦.)

పెచ్చు. వి. (క. పెచ్చు, హెచ్చు.) ౧. ఆధిక్యము, అతిశయము.

ఉ. ఒప్పులుగా భుజించిరి బుధోత్తము లాకఁటి చిచ్చు పెచ్చువన్. (భీమ. ౨. ౧౩౯.)

౨. అధికప్రసంగము, దూలుమాటలు.

ఉ. వచ్చి జోహారు సేసి నిలువన్ సురనాథుఁడు చూచి రంభతో, మచ్చర మేఁటికిన్ విరుదు మాటలకుం బని యేమి నీకు నీ,పెచ్చులు వల్కులేల నినుఁ బెంచినతండ్రికిఁ గీర్తి మిక్కిలిం, దెచ్చితి .. వాల్మీ. ౩. ౩౧.

౩. అక్కరను బట్టి నాణెముల మార్పులో నగు వానియందు అధికముగా నిచ్చెడు ధనము. (శ. ర.)

౪. ఫలాదు[illegible] తోలు.

ఉదా: దానిమ్మ పెచ్చు. వా.

ద్వి. అనిమిషుల్ మిఱుపెచ్చువం దిద్ద నిప్పుకులె లవ రెక్కలు దోఁచె నత్రయున ..

ద్వి. తి. సా. ౨. ౨౯. పా. ౨౩.పం.

౫. విధము, రీతి.

వ .కృష్ణభుజంగంబునంగంబున బుసలం బోవిడుచుచుఁగార్చిర్చుపెచ్చున మండిపడుచు నంబు దంబుచందంబునఁ దిమురుచు .

చంద్రా. ౬. ౯౩.

వ. అట్టియెడ నజ్జిగజెట్టి మహారణ్యాఁ సొచ్చిన కార్చిచ్చు పెచ్చున

ఉ. రా. ౨. ౬౧.

విశే. అధికము.

సీ. ఎచ్చు పెల్లఁదనము హెచ్చు మిగిలి, మిక్కిలి యెక్కువ మెం దగ్గలము పెచ్చు దగు నాఁగ నధికంబు దోఁచుచుండు .

ఆం. భా. ౩. ౨౪.

వ. భద్రదంతావళాక్రాంతమహీంతార బెచ్చుఁ బెచ్చు వుంగదలం గదలంకొన్నకరులు చెవుడు పడ .. రా. వి. ౩. ౬౬.

(ఇట వికాలమని భావము.)

క్రి. విశే. అధికముగా, మిక్కిలిగా. (గ్రా.)

(చూ. పెచ్చుపెరుఁగు, పెచ్చురేఁగు.)

జ: పెచ్చుగిల్లు, పెచ్చారి, పెచ్చుపెరుగు, పెచ్చు రేఁగు, పెచ్చుపెచ్చు.

పెచ్చుపెరుఁగు. అ. క్రి. (పెచ్చు + పెరుఁగు.)
౧. మిక్కిలి అతిశయించు, పెంపెక్కు.

ఉ. వచ్చిన రాజసంఘములు వారిజనేత్రల
కండ కండముల్, పెచ్చుపెరిఁగి...ండఁ
దఱచేసు దల స్వేచ్ఛఁ గొబ్బిపట్లుగా ..
...దేల. ౨. ౧౧.

గీ. ఖలయు రత్నాకరములు సంచులుగఁ జేసి,
పాదివి నిధు లెల్లఁగొని సంచిమొదలు చేసి,
తేర మాడెదుపాటి యువారలక్ష్మి, ఇచ్చు
లప్పుడి మహాన్నరు పెచ్చుపెరిఁగి.
పాండు. ౧. ౧౧౧.

౨. విజృంభించు, చెలరేఁగు.

ఆ. అతఁడు పూజనీయుఁ డగు నేనెఱుంగుదు,
నైన ధనము లేని నవదశనము, వచ్చుఁ బెచ్చు
పెరిఁగి వైగిలు గర్వించు, తేల పగ
యుదంగు నెట్టులైన.
భార. ఉద్యో. ౩. ౧౭౪.

ఆ. ఎదురి నుండ పెఱచి మదమతి దవ్వుగా,
వచ్చి రూఢిఁగి తేల పెచ్చుపెరిఁగి, క్రేళి
దిప్పుడ పట్టి వాలుక గోసెద, మానుమాను
రిత్తమాటలేల. భార. ద్రోణ. ౪. ౨౭౧.

పెచ్చురేఁగు. అ. క్రి. (పెచ్చు + రేఁగు.) చెల
రేఁగు, విజృంభించు.

గీ. నలుగు రేవుర సంగడీ లలమిరోఁడఁ, బోక
లాటలు నాడిలోనఁ బోనీకొనుచు, జాణ
తనముల నట్టపోనులు నొలయఁ, బెచ్చు
రేఁగుచుఁ గొలువఁగా వచ్చె నొకయు.
హ్యా. ౧౦. ౮౩.

పెచ్చులెచ్చు. అ. క్రి. (పెచ్చు + ఎచ్చు.)
మిక్కిలి యధికమగు.

ఉ. ... శివుని భార్యయుఁ గాళిఁ బుట్టారాశిం,
గా డొనరింపఁ జూచెదవు కంతపుఁ
గ్రోధము పెచ్చులెచ్చఁగన్.
భీమ. ౨. ౧౧౭.

పెజ్జటి. వి. వి. (పెద్ద² + జటి.) గొప్పజడి.

క. ఇటు లుండి కొంతవడి తా, కుటిలాలక
పలుకు విడెడి కుచుకంబునఁ బెజ్జటి
యిటులఁ బల్కె నత్తఱి, ఇటుతర హావభావ
లేకభావ్యం దగుచున్. (వెన్నెల. ౨. ౨౪౩.)

పెటపెట. వి. ౧. (పండ్లు కొఱుకుట, పెటులుట,
విఱుగుట, క్రేలుట, చిటుకులు పడుట, ఈలువేయుట
మున్నగు వానియందగు) ధ్వన్యనుకరణము;
అట్టి ధ్వని.

ఆ. పెదవు లదరఁ బండ్లు పెటపెటఁగొఱుకుచు,
దట్టుఁ డాగ్రహించి తపసిఁ బలికె...
భాగ. ౬. ౨౫౦.

ద్వి. పెటపెటఁ జటిలి పె న్బిడుగులు పడిరు...
ద్వి. హరిశ్చ. పూ. ౨౧౪౭.

ద్వి. పెళపెళ ధ్వనులును పెటపెట ధ్వనులు,
కలయ దిక్కులఁ బర్వఁగా విల్లు విఱిగ ...
రం. రా. బాల. ౬౬. పా. ౧౦. పం.

(దిక్కుల ద్రువఁగా ఖిల్లు విఱిగ, ప్రాఁతముద్రి. పా.)

చ. మిటమిటఁ గాయు తాతపము మించఁగ
నోర్వక గండశైలముల్, పెటపెటఁ బ్రేలి
ప్రేలముల పెంపు వహించెను ...
చిత్రభా. ౨. ౯.

క. అం దొకకూద్రుఁడు సుమతి యనందగుఁ
బద్ధిని యపం దనర్చిన పరిపూర్ణేందువదన
యుల్లాలంగఁ, బెండపులంచోని తేమ పెట
పెటఁ జేల్పగా. శుక. ౩. ౨౪౩.

సీ. చిటచిట యని గాలి చిట్టుగాఁ బెటపెట, గతికలంతంతలు చిమక బురలె. ద్వా. 3. ౯౪.

క. .. కురియఁగఁ దొరఁగగ, పెటపెట నఱుకుచును వాన. శేష. ౧. ఆ. (శ. ర.)

సీ. వీఁక చే వీక మూఁకవిఱుచు బ్రూఁకుల బ్రోఁకల పెటపెటల్ మలల విట్టటుగఁ జేయ. యయా. ౧. ౪౪.

సీ. కులధరాధరకూటకోటిపాటనపటుద్భుతకాశని పెట పెటలతోడఁ (వరాహ. 3. ౨౬.)

౨. ఎండ తీవ్రముగా కాయుటచేఁ గలుగు వను కరణము.

క. పెటపెట పెటఁ గా సెగ రవి .

(ఇటు బ్రతు కి.) రా. వి. ౫. ౯౦

ఇ: పెటపెటమను, పెటపెటలాడు.

పెటపెటమను = పెటపెటలాడు. అ. క్రి. (పెటపెట + అను) పెటపెట అను ధ్వనికలది యగు.

ద్వి. పెటపెటమని కేగ బ్రిదిలి కంబంబు, పటపట బ్రయ్యలై పగుల గా నడుమ ద్వి. భాగ. ౪. ౯౧౦. (శ. ర.)

పెటపెటలాడు = పెటపెటమను. అ. క్రి. (పెటపెటలు + ఆడు.) పెటపెట అను ధ్వని కలదియగు.

చ. .. విల్లు ప్రచ్చుకొని తప్పక యెక్కిడి నారి లాగుచోఁ, బెటపెటలాడుచు న్విఱిగెఁ బెల్లుగఁ జప్పుడు మింటఁ బంటఁగా .. అచ్చ. రా. బాల. ౧౬౬.

పెటారి. వి. (గ్రా. పెటారీ, పెటారాగ: యనఁ పేటారా) పేటిక, పెట్టె.

చ. మలయజ ప్రమోద మూరి పలుమా తీటు కురియు మోముదారి సీకలికి వారిజారి యమకారి కుచప్రకటారి ప్రాయపుఁ గలిమి కొటారిదే కద జగాజగి పైడిపెటారి మారుచే, నలరు కటారి యంచు కకటారి నతించు మిటారి మించుగన్. ముకుంద. 3. ౨౦౮.

పెటిలిం(ల్చిం) చు. స. క్రి. (√ పెటులు.) పెటులఁజేయు, ధ్వనికలుగునట్లు పగులఁ(జేయు).)

చ. దినముల వెంబడిం జడనిధి న్మునుగ్రోలిన నీరులోనఁ జేరినలవణాంబు ఘట్టముల దృష్ట్య దిరమ్మరదావము ల్దవ్వులొక్కని పెటిలించు నార్భటులౌకో యనఁగా నతతిర్భయంకర, స్తనితములన్ సృజించె నతిసాంద్రఘనా ఘనగర్భగోళముల్. ఆము. ౪. ౧౬.

క. చటులతర సురభి బాణోద్భటనటనపటు ప్రతాపతాపాగ్ని శిఖన్, జటిపయిని తిపో రాశిన్, పెటిలించుకొనె వాని మునముబిగిఁ జెటిలించుకొన్. చంద్రా. ౬. ౧౩.

(ఇట భగ్నముచేయు అని తాత్పర్యము.)

పెటిలిపడు. అ. క్రి. (√ పెటులు.) కాకచే వేగు, తపించు.

క. ఇటు లాతఁ డుండఁగా నృక్కటిలాలక యంత నడుఁ గమకురాత్రిన్, పెటిలి పడి పొన్నపై న్నట్టిటు పడి తనలోనఁ దాను దొకాంతమునన్. వి. వి. 3. ౧౯.

పెటిలు. అ. క్రి. పెల్లు, చప్పుడగునట్లు పగులు,

క. అలరెం దాలు సంక్షోభ్యద్యద్ద్యూమానదంష్ట్రాద్రి నజ్యావళిఁ శైలము

కంకపటలం,బుల వెగవేసి గొప్పకొలఁది
మొత్తము లనఁగాఁ.

పరమ. ౩. ౨౨౯. (శ. ర.)

పెటిల్లు. వి. పగులునప్పుడగు ధ్వని శబ్దకరణము.

సీ. పాన్పుపయిఁ బొరల నిబ్బరపు గుబ్బలపాళ
పటులి పెటిల్లునఁ జిటిలి రాల...

కువల. ౩. ౨౪.

పెటుకు. వి. ౧. విఱుచుటయందగు ధ్వని శబ్ద
కరణము.

(దీని ఆమ్రేడిత రూపము. "పెటుకుపెటుకు")

వ. . . రక్తంబులు గుటుకుగుటుకున
గ్రోలియుఁ గీకసంబులు పెటుకుపెటుకున
విఱిచియుఁ బ్రేవులు పుటుకుపుటుకున
బ్రెంచియు . వరాహ. ౬. ౧౧౭.

విణ. పరుషము. విరసము.

(వ్యవ.) వారితో నీవు పెటుకుమాట లాడ
వలదు.

పెటులు(ట్లు) = పెడులు. అ. క్రి. ౧. (వేడిమి,
బిగువు, మున్నగువానిచే) చిటులు, పగులు,
బ్రద్దలగు.

గీ. పెటిలె బ్రహ్మాండభాండంబు చిటిలె
దిక్కు, లురలెఁ బాతాళభువనంబు లదిరె
నభము . భీష్మ. ౪. ౬౧.

క. పోఁకమడి వీడఁ బులకలు, మూఁక విడక
కెమట గ్రమ్మ కాంచి చలింపక, పైకి పెటి
ల్లని పెట్లఁగ, రాకేందునిభాస్యఁ గొడెఁ
బురాంతకుఁ డంతన్. (పార్వ. ౩. ౫౩.)

౨. ధ్వనించు, శబ్దించు.

ద్వి. పెటపెట పెటిలి పెన్పిడుగులు వడిరా.

ద్వి. పూరిక్ప్. ౨౧౪౬.

౩. ఉష్ణముచేత ఉబుక్క ప్రేలు.

పీ. వాగికెదిక్కులు పెకంబుల యంగములు
పెట్లి పారగఁ బిట్టలు వదఁలిరిగ
మరుఁడు. చంద్రా. ౨. ౩౪.

వి. తుపాకివంటి అగ్నిప్రసరణాయుధవిశేషము.
(పెట్లుఁగ్రోవి. అవి. శ. ర.)

సీ. పెటులుచప్పుడు లాత్మధీయస్యయంత్రాణా
పరిరంభముఖము షేచరుల శౌనఁగ.

మనుచ. ౫. ౪౪.

జ. పెటిలించు, పెటిలిపడు, పెటులుఁగ్రోవి,
పెట్లకంబము, పెట్లగుండు, పెట్లదిమ్మ,
పెట్లమారి, పెట్లాట, పెట్టుఁగ్రోవి,
పెట్లుప్పు.

పెటులు(ట్లు)ఁగ్రోవి. (పెటులు(ట్లు) + గ్రోవి.)
అదరుఁగ్రోవి, తుపాకివంటిదొక
యుద్ధసాధనము.

వ. . . తుపాకుల పెళపెళలు పెట్లుఁగ్రోవుల
పెటపెటలు .. కృష్ణ. ౩. ౨౯.

పెట్ట¹. వి. (క. పెణ్ణె.) ౧. పశుపక్షులందలి స్త్రీ
వ్యక్తి.

గీ. కొక్కులార్పుచు లకుముకిపక్కిరీతిఁ, దెలు
పుచు ధరణి శేషమైనఁ దెలుపుటగనినఁ, బెట్ట
యని గమకించి చూపెట్టుకొనుచు, నుండెఁ
బావురము ... పారంగ. ౧. ౧౨౨.

వ. సంచారార్థంబు దిక్కులకుఁ బెదలు పక్కులు
రవంబులనక్కఁ దండనంబుపోని మక్కన
వంకకంబులంబోలు చరణనఖాంకురంబులం
బెట్టనుంబోకుమం గఱచియు, నిఱికియుం
బట్టి రమకాంతప్రదేశంబున భక్షించుచుండిరి.

కాశీ. ౬. ౨౯౩.

౨. ఆఁడుబోడి.

సీ. కుక్కుటీశాప మగుచు బెట్టయవఁగను ...
ఆం. భా. ౨. ౯౨.

విశ, పక్షులలో స్త్రీజాతిది.

క. ఆలేమ యిల్లు పెదలెను, గోలయుఁబల
నొక్క పెట్ట కుక్కుటి గొనుచున్
శుక. ౨. 33.

పెట్ట³. వి. (సం. శిత్రమ్) లోపము, పెల్ల, బెడ్డ.
సీ. వెలియు లోష్టము పెల్ల పిట్ట పెట్ట గడ్డ
బెడ్డయనంగఁ గనుపట్టు
ఆం. భా. ౨. ౨౩౦.

పెట్టమారి. వి. (పెట్ట¹ + మారి) ఆఁడుకోడి
పోలికనుండు కోడిపుంజు.

సీ. కుక్కుటంబు పుంజనఁగ నదరువది
పెంటిపోలికనున్నఁ బెట్టమారి యనఁగఁ
బరఁగు. ఆం. భా. ౨. ౯౨.

పెట్టించు. స. క్రి. (√ పెట్టు) పెట్టఁజేయు.
౧. (ఆహారాదులు) ఇప్పించు.
క. మఱియును నొకనాఁ డెవ్వరు, నెఱుఁగక
యుండఁగ గౌరవేంద్రుఁడు ధర్మం, బెఱుఁ
గక విష మన్నముతో, గుఱుకొని పెట్టించె
గాడ్పుకొడుకున కక్కటా.
భార. ఆది. ౫. ౧౩౭.

౨. విడిపించు.
సీ. అప్పాటఁ బ్రజలు జటాసురు నడరి దండితుఁ
జేసి మనలఁ బెట్టించుకొనిరి.
భార. విరా. ౧. ౩౪.

గీ. బవరములు గావ బెత్తిన భార సాఁప,
వచ్చుచో రాయుక్కుడుండ విశ్వాద్ర్యఁ దరి,
పశులఁ బెట్టించునప్పుడు నీ బలము విఱుగ,
దయ్యె నీవుఁ గర్ణుండు నచట లేరె.
భార. ఉద్యో. ౨. ౨౮౪.

3. నెలకొల్పు, స్థాపించు.

సీ. కట్టించె నెఱికైన వృద్ధ్యక్షలంబుల ధర్మ
సత్రంబు లుద్యానములును.
చిత్రభా. ౧. ౪౬.

౪. నాఁటించు, పాఁతు.

వ. . నేతికి పెరువునకు నేను కొండవులకు
ఇచ్చి ద్రుంఫర కేయి పోంకట్రామాకులు
వెట్టించి ఏవురు దపస్సులకు నా చంద్రా
ర్కముగు భోజనము నడచునట్లుగా నీతోంట
ఇచ్చి . ద. శా. ౪. ౧౦౫౪.

వ. . సమావాసి తిరుపట్టరికిం దగుశాల వెట్టి
విలిసికొని పోంకతోఁట పెట్టించి
ద. శా. ౪. ౧౧౧౪.

౫. కట్టించు, నిర్మింపఁజేయు.
సీ. పందిళ్లు వెట్టించి పైఁగొమ్మ లగయించి
గుండుదూలము వవిశొయ్యఁ గూర్చి . .
ఉ. హరి. ౨. ౯౨.

౬. వ్రాలుచేయించు.
సీ. కలుగు సిద్ధవ్యజనంబుల పెల్లఁ బట్టి తెప్పించి
యశ్యాగ్రవాభీమకర్మఁ, ద్రైశివాత్వరతర
శాస్త్రి యటంచును వ్రాలు పెట్టించు ...
పరమ. ౫. 3౫౦.

౭. ఉండునట్లు చేయు.
గీ. లీలఁ గలకంఠి పదముఁ గెంగేలఁ బట్టి, సప్త
పదములు పెట్టించె జనవిభుండు . .
ఇందు. ౩. ౯౨.

(త్రొక్కించు, అని భావము.)

పెట్టిపోఁతలు. వి. బ. (√ పెట్టిపోయు.) అన్న
పానాదు లొసఁగిచేయు పోషణము, ఆదర
ణము.
గీ. పెట్టిపోఁతల పోఁగవాని పెట్టివాని, యింటి
కడ నుండి ధూర్తుడు బంటువాఁడు. ...
శుక. ౨. ౨౦౭.

సీ. పుట్టినిల్లని పెట్టిపోఁతలఁ లాలించిన యక్క-
చెల్లెం డ్రెంత యడలవలయు.
నిరం. ౨. ౧౨౮.

పెట్టిపోయు. అ. క్రి. (√పెట్టు.) అన్నాదు లొసఁగి పోషణముచేయు.

సీ. పెట్టిపోసినవాఁడె చుట్టాలచేరిక కలిమి గల్గిన
వాఁడె కాంతవలపు. (రామలిం. ౪౪.)

పెట్టు. స. క్రి. (క. త. పెట్టు.) ౧. (ఆహారము, జీతము, బహుమానము, మొ॥) ఇచ్చు, ఒసఁగు.

(క.) ఆహారమిచ్చు.

చ. ప్రియమెసఁగం దగం బిలిచి పెట్టెదు కూరది
లెన్నకూడు ..
భార. ఉద్యో. 3. ౨౨౨.

గీ. అఖిలకళ్యాణగుణశీల యూ సుశీల, పెట్టెఁ జే
మీఁదుగా వెల్లచుటములకు, భర్తతోఁ
గూడ ముత్యాటిపండు దినియె, నత్తె మున్నన్న
గుజ్జుల నెందఁ కోని. పాండు. ౪. ౨౬౩.

(చ.) జీతమిచ్చు.

క. పలికిరకంఠెను వెనుకన్నఁగొలిచిన భటుఁ
డరుగు చేనిఁ గొన్నధనం బీ,వలయును బలి
దా సనిపినఁ, గొలిచినదినములకుఁ బెట్టి కొలు
వుడుపఁదగున్. విజ్ఞా. ౨. 3౪.

(ట.) బహుమానమిచ్చు.

సీ. పంచాంగమయ్యకుఁ బాగ సమర్పించు నట్టుల
కానికిఁ బెట్టు మరువు.
హంస. ౫. ౧3౪.

(త.) అధికారమిచ్చు.

క. ... [illegible] దళవాయితనము పెట్టకు సుమతీ.
సు. శ. ౯౪.

(ప.) మాల్యము (వెల) గానిచ్చు.

ఆ. .. మేను, దీనిరహిఁ బణ్యమమ్మరు కప్పు
రంబు పెట్టి యూప్ప గొనుట.
[illegible]

(గ.) ఇచ్చు, అనుభవింపఁజేయు.

క. కుడువక పెట్టక కూడ్రుఁదు, కను వెక్కుడు
కూర్చినట్టి కనకముఁగొలుచుం, బుడమిపతి
ధర్మకృతులకు, నిడ దగు సగము గాని వేఁది
నీశ్వరవర్యా. (భార. శాం. 3. ౪3౨.)

ద్వి. ఏ మందు పెట్టిన నెఁగుఁ బ్రాణములు.
ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. ౨౦౨౦.

సా: పెట్టిన తినువారే కాని తిట్టిన పడువా
రుండరు.

౨. ఇడు, వైచు, వేయులవలెనే ఇది సందర్భ
మును బట్టి పెక్కర్థముల నిచ్చును.

చ. .. అవ్వనంబున లతాలలనల్ మృదులా
నిలాపవర్జితకుసుమాక్షతావళులు సేసలు
పెట్టినయట్టి రైరి ..
భార. ఆది ౪. ౧౩౪. (ఇట చల్లు.)

క. అని తలఁచి యొక్కపత్త్రిక, తనతనయుని
పేర వ్రేశతమ్ము స్వహస్తమ్మున వ్రాసి
ముద్ర పెట్టి సృపినయుఁ దగుచుఁ జంద్ర
హాసుబిభునకు ననియన్.
జై. భా. ౧. ౬౪. (ఇట వేయు.)

క. .. లేఁ చిగురరఁటాకులు పెట్టిరి, దిగదిగ
న ద్దేవయాజ్ఞ దివ్యపురంధ్రుల్.
భీమ. ౨. ౧౨౮.

గీ. ఎంత చేసిన సాసింపఁ మొదటి కడుగు,
పెట్టదయ్యెను గజ్జావిభీమమముగఁ, దోఁకఁ
ద్రిప్పఁచుఁ గడు చక్కఁ ద్రొక్కఁ గాని...
కళా. 3. ౪౯. (ఇట ఉంచు.)

సీ. ఒకటి కొక్కటి చూచి యుతికి కొంకలు
పెట్టునీదల గుమిగూడి మెదురుచెట్టు.
శుక. ౨. 3౪౨.

సీ. వరుసలుపెట్టి దువాళింప నుడి పిడి పెలి
మాపు మోపదు వెనుకకాలు.
శరా. ౧౦. ౧౫.

(వరుసలు పెట్టి = వంతులు వేసికొని.)

బ్రాఁగన్ను పెట్టు = మాగన్ను వేయు.

గీ. ఇచట జంతులలోపల పెద్దయైనఁ, బెద్ద
నిద్రకు బ్రాఁగన్ను వెట్టుచేని, దాని కట్టు
విభూవశతంబు గొలుచు, బ్రహ్మయోగీంద్ర
లోకసామ్రాజ్యపదము. (వరాహ. ౯. ౪౯.)
(ఇట కన్నులు పోలవైచు అని భావము.)

౩. వడ్డించు.

ఉ. కంచము పెట్టికొన్నయది కర్పురయుగ్మము
మాటువెట్ట నే తెంచుచున్నవాఁడు మన
దేవర విష్ణుఁడు . . హంస ౨. ౧౨౫.

గీ. పచ్చకామినికంబుల పళ్లెరములఁ, బచ్చ
గంధనిహార శేర్పడమిఁ బూచి, పెట్ట రని
పెండ్లిపెద్దలు పెదము వెట్టఁ, బెట్టుటకు
వంగవలసెను బడబఁ దడవు.
శైవ. ౨. ౧౨౨

౪. (పన్ను, ఋణము, మొ.) చెల్లించు.

గీ. సఖ్య సంబంధములఁ జేసి చక్రధరుఁడు,
ద్రుపదుఁడును దక్కఁ దక్కిన నృపులెల్ల,
సరియుఁ బెట్టనివారు లేరు .
భార. సభా. ౨. ౧౦౨.

క. అప్పిచ్చి నతనియాతడు, నప్పు మగుడఁ
బెట్టు నతనియాతడు గలరో, న ప్పిచ్చి
వారు కొంతగు, నప్పు మగుడఁ బెట్టి నతని
యాతు నిజ మగున్. విజ్ఞా. ౩. ౩౯.

క. అప్పులు పుట్టక పరపతి, దప్పు చరింపంగ
వారతరళాత్ములు మున్న ప్పిచ్చినవారలు
మా, యప్పులు పెట్టు మని చాల నలజడి
పెట్టన్. దశా. ౪. ౧౧౦.

సీ. ... దాసిగా నిల యుంచఁగ పెట్టి,
కొలుదు ... మార్కం. ౧. ౨౧౩.

౫. పాలించు, పట్టు.

(ఈ యర్థమున నిది పద్యాదులలోఁ జేరును.
అప్పుడు పూర్వమందున్న విశేష్యముయొక్క
యుపర్ణకమునకు లోపపూర్ణబిందువులు వైకల్పి
కములు.)

ఉదా: సుఖపెట్టు, భయపెట్టు.

సీ. సభలోన నట్లు దుశ్శాసనుం డవమాన
పెట్టంగ నచ్చటిపెద్దలెల్లఁ, బలుకక
యుండంగ ... (భార. ఆశ్ర. ౧. ౧౭౮.)

ఉ. అక్కట కానఁబోయి యడియాసలఁ
బావకయున్నదాన ము, న్నొక్కరి నే
దురంతదురితోత్కటబాధలఁ బెట్టియున్న
నా, కెక్కడి దుఃఖశాంతి
భార. విరా. ౨. ౨౭౮.

ఉ. పుట్టఁగఁ బుట్టఁగాఁ దునిమెఁ బుత్రుల
దేవకి గన్న యందఱం, గట్టిడి పాఁపజాతి
యగు కంసుఁడు తద్విధి చిత్తమున్ వగం,
బెట్టెదు లోహిణీకలితపింద ... కందును
దప్పె నీని నీ, వెట్టయినన్ మహాత్మ భరి
యింపుము దీవనఁ బొందు మెంతయున్.
హరి. పూ. ౫. ౧౩౯.

౭. ఆరోపించు, మోపు.

క. తుమియించు వారిఁ గని చాలమి పెట్టుదు
రైనమం దలంప ననూనస్తుమయ కడు
మొఱయు తోడవు ..
భార. ఉద్యో. ౧. ౪౦.

క. క్రీడిఁ గులశ్రేష్ఠునిపై, నాతతముగ లేని
బ్రహ్మహత్యాదిమహాపాతకము పెట్టి తిట్టిన,
యాతం డేనాటవాఁడు గద్బ్రాఁ బెం
బుల్. విజ్ఞా. ౨. ౪౯.

క. కోట వలసి యాచించెత, రోటమి పెట్టం
గి తంగి యున్నటియుదక ...
హంస. ౭. ౫౨.

౮. అమర్చు, తీర్చు.

గీ. కూరు కొంకపెట్టినట్టులు గొంద లుజ్జ్వ
లాయుధములు గంకటములు సమర మున్నఁ,
జూచి చావనివా రని చూడు చేర, నరుగ
కున్నవి కంకగృధ్రాదు లలికి.
భార. స్త్రీ. ౪. ౨౦.

గీ. ... కంకరాద్రి,కాననము పొంచి మందరా
గంబు దాకఁ, బొజ పెట్టిరి తిన్మాలబలము
దొరలు. మనుచ. ౫. ౪౪.

సీ. ప్రియుకు ధమ్మిల్లంబు పెట్టినాఁ డిక్కడ .
భాగ. ౧౦. పూ. ౧౦౭౬.

సీ. ముంగిట గోమయంబున గోముఖము దీర్చి
కడలు న్నాల్గుగ ముగ్గుకట్ల పెట్టి.
కాశీ. ౫. ౧౪౧.

౮ అలఁదు, రాచు

చ. బిగిచనుదోయిఁ జందిరము పెట్టె నివేకద
సాంధ్యకృత్యముల్ (గంధ. ౨౫. పా)

చ. . తగుమాత్రము సున్నము పెట్టి చుట్టి
యు, య్యిరుగడ నొక్క యాకుమడు
పిచ్చిన . సారంగ. ౩. ౧౩౯.

చ. సురప్రకరంబు కళింగమేదినీ,విభు నప
క్రీర్తికజ్జలము పేముఁ బెట్టి పరించు
నిచ్చలుఁ. ఆము. ౧. ౪౦.

౯. ఆభరణాదుల ధరించు.

సీ. కట్టినచీరలు పెట్టిన తొడవులు సొక్కుడి
వాపోంబులు .. విజ్ఞా. ౩. ౧౩౨.

సీ. ధరియింపనేర్చిరి దర్భపెట్టెదుంద్రవెళ్లి లీల
మాణిక్యాంగుళీయకములు. (భీమ. ౧. ౪౦.)

క. ... విరుదులు పోలికలు దున్నఁబెట్టిరొ
యనఁగఁ. ఆము. ౪. ౧౨౫.

౧౦. ధరింపఁజేయు.

సీ. ... బిసకాండహారంబు బెట్టు హరిణి.
హైమ. ౨. ౧౪౧.

సీ. పసివాఁడు కట్టిన పాలభూసర కాని పెట్ట
పొమ్ములు లేవు బిడ్డలకును.
(కుచేల. ౧. ౩౬.)

చ. .. కస్తురిం, గొని యిడు బొట్టు నా
కనుచుఁ గూర్మి నొసంగిన బెట్టుచుండ ...
ఆము. ౫. ౬౨.

(బొట్టును. అను కర్మపదమధ్యాహార్యము.)

౧౧. కలిగించు.

సీ. అనలాక్షుఘనజటావనవాటి కెవ్వాఁడు వన్నె
పెట్టునసా ర్తవంపుఁబువ్వు.
మనుచ. ౧. ౧౮.

ఉ. . మృదుపల్లవకోమలతల్పదద్వయీ,
పాటలకాంతి దూలి మణిపంక్తికి వన్నియ
పెట్ట నాజగన్నాటకసూత్రధారి యదు
నందనుఁ దర్శిలి మ్రొక్కి .
పారి. ౧. ౧౨౦.

సీ. లచ్చి యన్నకుఁ దమ్ములకును వాదులు పెట్టి
కలకల నగుమోము కళల నీన ...
సారంగ. ౨. ౪౨.

౧౨. దిగవిడుచు, విడుచు.

ఉ. ... మదీయభార్య కీ, ర్తిప్రియ దనిఁ బెట్టి
చనుదెంచుట ధర్మవో నాకు . .
భార. ఆది. ౨. ౬౩.

చ. అదలిచి లక్ష్మణుండు విజయాత్మజుఁ
దాఁకినఁ జూచి యమ్ములం, బొదవఁగఁ
బుత్రుఁ బెట్టి చన నోపక క్రమ్ములు రాజుఁ
గాంచి ... భార. ద్రో. ౨. ౮౮.

గీ. తగిలి నా జీవమునకు నాధారమైన, నీవు
ననుఁ బెట్టి పోఁ జన్నె భావజన్మ.
కు. సం. ౫. ౫౫౫.

౧౩. (పశుపక్ష్యాదులు.) ప్రసవించు.

క. కటకట మి ట్లను నీకుం, గట్టని నీదకూలు
గావె కింధిరటంబుల్, ప ట్టయినచోట
గ్రుడ్లం, బెట్టును నీ వనిన
పం. పంచ. ౧. ౫౪౫.

(వ్యవ.) ఆ కోడి నాలుగు గ్రుడ్లు పెట్టినది.

(వ్యవ.) ఆ యావు మంచిదూడను పెట్టినది.

౧౪. పక్షులు గ్రుడ్లను పొదివి పిల్లలను చేయు.

సీ. చతురభాషిణి యొకశారిక వర్తించు నది
పిల్లఁ బెట్టి యుంపారుపంక్తు, తెచ్చి యమ్మిలి
దాని కిచ్చుచో ...
భార. శాం. ౩. ౨౪౫.

౧౫. ఒప్పగించు.

గీ. చదువఁ బెట్టిరి వేదంబు పదముఁ గ్రమము,
సాంగముగ బాలకుని నుపాధ్యాయునొద్ద
కాశీ. ౪. ౧౩.

సీ. గరిమ మహాభావ్యగురువిరుద్దను దగ
శాస్త్రము లెంతయుఁ జదువఁ బెట్టె.
పరమ. ౫. ౧౬౨.

౧౬. ఉంచు.

ఉ. వార్థి లస త్తరంగహ స్తంబుల నెత్తి
పెట్టెఁ దనసైకతతీరముఁ జేర నమ్మునిన్.
భాగ. ఆది. ౩. ౧౧౯

చ. .. సర్వపితామహుఁ డబ్జసూతియున్,
సమధికదీర్ఘ జీవి యను శబ్దము పెటకఁ బిల్వఁ
డెన్నఁడున్. హరి. ఉ. ౯. ౧౦౪.

గీ. మంత్రపుష్పంబుఁ బెట్టి మన్మథవిరోధి, మూర్ధ
భాగంబునందు సమ్మోద మెసఁగ.
నైష. ౭. ౧౧౦.

క. ఆ దైవత మెన్నటి కీ, పైఁదలిపై దయను
బెట్టి ప్రత్యక్షమగున్. (పార్వ. ౪. ౭౫.)

౧౭. పెంపొల్పు, విజృంభు.

ఉ. . ఖరాంశుమూర్తి పైఁ, బెట్టినచూడ్కితో
హృదయపీఠికయం దమృతాబ్ధిమందిరుం బట్ట
మగటి ... (కవిక. ౨. ౯.)

గీ. నిండువేసవి మరుభూమి నిర్మలముగఁ, జేర్మి
సలిలాన్నసత్రంబుఁ బెట్టినట్లు ...
భీమ. ౫. ౧౫౨.

గీ. ఇటుల నయ్యంబ మనసులో నీకుఁ బెట్టి.
పార్వ. ౪. ౪౨.

౧౮. నియోగించు, పనుచు.

ఉ. కటకుఁ గాపుగా నిదుర గానఁగఁ జాలెడి
వారిఁ గొందఱం, బెట్టుచు వచ్చి ...
భా. రా. యు. ౨౫౮.

గీ. మీర లెనమండ్రు భుజగేంద్రవారు వొద్ద,
భ క్తిఁ బూజింపఁ బెట్టుఁడు పాశుపతుల.
భీమ. ౪. ౨౦౮.

౧౯. (నారు లోనగువానిని) గ్రుచ్చు, నాఁటు.

క. సుగ్రీవుఁ డయో, మీ పెట్టు పెట్టుగాఁడా,
చేపట్టినమొలకఁ గినుక నీయుందగునే.
రామా. ౨. ౪౩.

చ. భయ మను తొల్లికల్ విమలభావవసుంధరఁ
బెల్లగించి భ, క్తి యనెడువిత్తుఁ బెట్టి ప్రతిధీ
నది సమ్మదవారిఁ జల్లగా, ...
కాళ. ౪. ౧౨౨.

సీ. పేదవై కృషి చేసి పెట్టినసస్యంబు లెల్లఁ
బో లైనఁ గాపాన్నెట్ల నదని.
కవిక. ౫. ౧౩.

౨౦. చేయు, కావించు.

(ఈయర్థమున కొన్నిక్రియల కుమున్నంతరూప
ముల కనుప్రయుక్తమై వానిప్రేరణార్థ
మును తెల్పును.)

ఉదా: చేరఁబెట్టు = చేర్చు, కూడఁబెట్టు,
పరుండఁబెట్టు, ఇం.

ద్వి. కడలఁగి కన్నను పెట్టి గడియలఁ దీయ.
ద్వి. పల. ౪. ౨౫౯.

ఆ. అంతిపురములోని కన్యలఁ జేరిటి, పోకు
టేఁగ నైనఁ బోలకుండ, నాజ్ఞ పెట్టి
శారదానందగురు నాజ్ఞ,పెట్ట నేరనైతి వేల
నైతి. విక్ర. ౩. ౫౯.

గీ. పెక్కుమాటల నిటు జాగు పెట్ట నేల.
కాశీ. ౨. ౭౭.

క. మాని పెట్టినతంత్రంబుఁ గానలేఁడు.
నిగం. ౪. ౨౦.

సీ. క్రుంచుచు నీటిలో ముంచుచు నెత్తుచుఁ
గారించి తీరంబు సేరఁ బెట్టి.
భార. ఆది. ౫. ౧౬౬.

మ. ... తల్లిదండ్రులన్ మనంబు విరాజిల్లఁగఁ
గూడఁ బెట్టినధనంబులన్ ...
సారంగ. ౨. ౭౫.

౨౧. నిర్ణయించు.

క. ... దుర్యోధనుఁడు లగ్నము పెట్టఁగ ధవళ
చ్ఛత్రమువట్టఁగ దుర్జయుండు రథము నెక్కె
తఱిని. వరాహ. ౩. ౨౮.

సీ. పెలఁది యీ నీ దండవెల యెంత నా దండ
కును వెల పెట్ట నెవ్వనితరంబు.
ఆము. ౨. ౧౯.

౨౨. కట్టు, నిర్మించు.

ఉ. పెట్టనికోట నీకు హరి భీముఁడు నర్జునుఁ
డున్ రణంబునం, దొట్టిన మంటలు ..
భార. ఉద్యో. ౧. ౨౯౪.

చ. ... గద్దమున గూఁడులు పెట్టిన పక్షి
కోటి పెన్మొరప మెఱుంగఁడు ...
వరాహ. ౧౦. ౫౩.

౨౩. కల్పించు, పన్ను.

క. .. మదీయ సంగీతచాతుర్యంబు వార్తల
క్రమంబున విజ్ఞగన్యాయకునకు వినంబడు
నట్టి యుపాయంబు పెట్టెదం గాక ..
కళా. ౨. ౭౧.

౨౪. (దారి) నిర్దేశించు, చూపు.

చ. వా, రరిగిరి చుప్పనాతి మద
మందుచు ముందఱఁ ద్రోవపెట్టఁగన్.
భా. రా. అర. ౨. ౧౬౧.

గీ. లేచి పోవంగఁ దత్తఱ మొంది తోడి,వారు
సన సేమ ముడిమోపు పటువ కత్తి, పోవ
వాఁ డిందరం దని త్రోవ యడఁగి, పెట్టి
రొకవాఁగు డిగ నీలపెట్టుటయును.
ఆము. ౬. ౭౩.

గీ. శ్రీరంగనాయకుఁడు పెటి,వట్టిత్రోవ
యయ్యెడు ... పరమ. ౫. ౩౫౫.

౨౫. మూయు.

ఉ. ... అతం డేవిధమో యెఱుంగఁ దలు
పిమ్ముగఁ బెట్టినయట్లు యుండఁగాన్.
మార్కం. ౫. ౧౩౪.

గీ. అనుచు రాగరసార్ద్రాంతరంగ యగుచు,
నందతి కనురెప్పు పెట్టక చూచె పతిని ..
కవిరా. ౨. ౧౫౧.

౨౬. ప్రహరించు, కొట్టు, చఱచు.

చ. ... సవనాశ్వము ధేయని కక్కసంబులన్,
పదపదగాఁగ త్రేవిరయును జాటులఁ
బెట్టియు నేమిచేసియున్, గదలుపలేక
యవ్విధము కవ్వడి కేర్పడ విన్నవించిరన్.
జై. భా. ౪. ౬౬.

ఉ. ... త్రిమూర్తులఁ బట్టి కట్టి యుట్టి ట్టిన
నీక మేను సగమై పడగా కొరపెట్టు పెట్టి
తిన్. చంద్రా. ౩. ౩౪.

గీ. ఇట్లు కోలాహలంబు గాఁ బెట్లఁ బెటి ..
హై. ౪. ౬౬.

సీ. తోఁగల కెంగ్గలు నైవ దూర మేఁగమిఁ
బెట్టు చప్పట్లఁ జన్నులు జదలఁ గదల.
ఆము. ౪. ౧౬౩.

౨౯. కొన్ని సకర్మకధాతువుల క్త్వార్థకరూపముల కనుప్రయుక్తమై "అత్యంతము, పూర్తిగా" అను నర్థములిచ్చును.

ఉదా: విడిచిపెట్టుము, వదలిపెటుము, ఆ మాటలు కట్టిపెట్టుము, మొ.

వ్యవ. అత్తగారు కోడలిని కోసిపెట్టుమన్నది.

౩౦. పలుకు, ఉచ్చరించు.

ఉదా. జయపెట్టు.

శా. .. భాషా రోఁ దప మాచరించు విధి క
బ్రహ్మణ్యముం బెట్టుచున్.
మనుచ. ౩. ౧౦౨.

సీ. శరణాగతారాతిధరణీరమణు లయ్యజయ్యలు
పెట్టుచు సేవ సలుప. (సారంగ. ౧. ౬౨.)

వ్యవహారములోని కొన్నిప్రయోగ విశేషములు.

౧. నేఁడు బడి పెటి రేపు సెల విచ్చెదరు.

౨. ఎద్దు బండిని చెట్టునకు పెటినది.

౩. మే మింకను ఊరుఁగాయ పెట్టుకొన లేదు.

౪. తద్దినముపెట్టు (ఆచరించు.)

౫. నైవేద్యముపెటు (అర్పించు.)

౬. బొబ్బలుపెట్టు (అరుచు.)

౭. కనుపెట్టుకొనియుండు (వేచియుండు.)

౮. ఒట్టుపెట్టుకొను. (ప్రమాణముచేయు.)

౯. బాణము సరిగా వెందకు గురి పెట్టి వేసి నాడు.

౧౦. శాపముపెట్టు = శపించు.

౧౧. దయ్యాలపెట్టు = ప్రయోగముచేయు.

౧౨. పిచ్చెంగిమ పెట్టుకొని వాఁ డిక్కడకు వచ్చును = పిగ్గుమాలి వాఁ డిటకు రాఁడు.

౧౩. వాఁడు నామాట చెవిఁ బెట్టలేదు.

సా. చేతిలో వెన్న పెట్టుకొని నేతికై అంగలార్చుట = పరికరము సిద్ధముగ నుండఁగా కావలసిన వస్తువునకై తహతహపడుట.

ఉ. . నీవు గల్గ నే, నల్లవిధుండు రాఁ డని
మహాపరితాపము నొంది యేల చింతిల్లఁగ
వెన్నఁ బెట్టుకొని నేతికి నేటికి నంగలార్పఁ
గన్. సారంగ. ౨. ౬౦.

కంటనువత్తిపెట్టుకొనుట. = మిక్కిలి శ్రద్ధ వహించుట.

మ. బ్రహ్మమిత్రుండు కృష్ణ్యలకుఁ
గంటను వత్తిబెట్టుకొని యాయుర్వేద పా
రంత ప్రౌఢుఁడై చెప్పన్ .
మనుచ. ౫. ౭.

అ. క్రి. ౧. కలుగు, పొడము, ఏర్పడు.

క. గదగద వడఁకెడు మేనన్, నిదుపెంద్రుక
పెట్ట . ఉ. హరి. ౬. ౯౬.

ఉ. . మానిసమూర్తిఁ దయ్యె మేనిపైఁ,
బెట్టినపుట్ట నెట్టివిసి తీఁటలు వాఱ ...
పాండు. ౫. ౨౪౯.

సీ. కనుపట్టులోఁ గంగానిర్ఝరము వాఱఁ
జలుర యా నయ్యొటికలఁకులందు, నినుక
పెట్టిననేల మనుచ. ౨. ౧౯.

౨. పరిపోలు, పాటివచ్చు.

లయగ్రాహి. . ఈ చనికి నే చనియుఁ బెట్ట
దని చూచి కైకొన్నచని ...
భోజరా. ౭. ౧౨.

౩. కొన్ని సకర్మకక్రియల క్త్వార్థముల కను ప్రయుక్తమై ఆ యా పనులు పరిహాసార్థము చేయుటయును తెలుపును. పాయపడు, పోద్పడు, అను నర్థముల నిచ్చును.

ఉదా. కొనిపెట్టు, చేసిపెట్టు, తెచ్చిపెట్టు, వ్రాసిపెట్టు మొ॥

౪. కొన్ని క్రియారూపముల కనుప్రయుక్తమై ప్రేరణార్థకముగా నుండును

ఉదా చూపెట్టు—చూపు, చూపించు

(వ్యవ) నీనేర్పు చూపెట్టుము

రేఁపెట్టు—రేఁపు, రేఁగునట్లు చేయు

(వ్యవ) మఱచిన విషయములు జ్ఞప్తికి తెచ్చి యతనికోపము రేఁపెట్టవలదు

తినిపెట్టు—తినిపించు (వ్యవ) బిడ్డకు అన్నము తినిపెట్టు

నేర్పిపెట్టు — నేర్పు (వ్యవ.) నోరెఱుఁగని ముద్దరాలికి కొంటెమాటలు నేర్పిపెట్టఁ దగునా?

పెట్టు. వి ౧ దెబ, కొట్టు

క. దనుజేంద్రుఁ డాలు విసుమని, పెనఁగకు పులిగొన్న మృగము పెట్టునఁ బడునే, చనుఁ ద్రావు బాలుఁడవు నీ, వనికలవడి చక్కఁ ద్రోవ వలవదు నీకున్

కు. సం. ౧౦. ౧౩౨

గీ ఎందు నీతివిహీనునిఁ జెందునట్ట, సిరిని దిట్టుదు రెట్లు దాఁ జేరె నితని, ననుచు భూజను లందఱు నిసుముఁ గూడి,యున్న యగ్నికిఁ బెట్లు రాకుండు పెట్లు?

కళా. ౩. ౨౫౫.

ద్విపద. పుడిసియగ్గదఁ బుచ్చుకొని చిట్టుఁజేయు. బెదరివాఁడొకవింత పెట్టోసరించి .

రంగా రా సుం. ౩౮౩

(వ్యవ.) కోలలేని పెట్టు, త్రాడులేనికట్టు
పడితెము పదిరోగముల పెట్టు
గోడపెట్టు చెంపపెట్టు రెండును తగిలినవి

౨. దానము, ఈవి

(చూ పెట్టుడు, పెట్టుపోఁతలు)

(వ్యవ) మాటలు మాయమ్మవి, పెట్టు సవతి తల్లిది తేఁగుచుట్టమా? పెట్టుచుట్టమా?

3 ఆవృత్తి, తతి

చ. అతనీ నాయకుఁ జూచి రేఁచి యని వీరావేశ దుర్దాంతుఁడై, కవిసెన్ గుంతభు శుండతో మరగ దా ఖడ్గాదిశస్త్రాస్త్ర తీవ్ర విహారంబు విరోధ దుర్వ్యవహసంరంభంబుగా నొక్క పె, ట్టడిం దద్భల మెల్లవారదుఁడు వేఁడ్కం గుంచె సారింపఁగన్

భారత విరా ౩. ౧౮౨.

(ఒక్కపెట్ట = ఏక కాలమందే.)

క. ఆ మహిమ రెఱుఁగ జేరని, పామరు లా కార ణాంతఁ బరఁగుదు రొక పెట్టామదె చన నోపక యర,యామడ చని నిల్చినట్టు యార్తి విజేకి. వా రా. ౫.

చ. ద్రుపదుని సేన పై వడరి తోలినఁ జూచి కృతో దరుండు దే,వపతిసుతుండుఁ జూఁకి యనివా

రణసగ్గురు నొంపసేసి యుగ్రప్రవడి మాత్స్య
కేకయ ముఖంబగు పాండవసైన్య మొక్కపె,
ట్ట పరఁగి నీ బలంబుల కడంక యడంచి
మదించి పేర్చినన్.

భార. ద్రోణ. ౫. ౯౩

ద్వి. అంతంతఁ దప్పనిక్రాంతులై జనులు, గొంత
విశ్రమ మంది గొబ్బన చెలఁగి, కట్టలు గట్టి
నక్షత్రపర్వతము, బిట్టు గలఁగ నొక్క-
పెట్టునఁ గూడి పర్వతాగ్రంబెల్ల వథమునా
సెరవి, 'పర్వతయాత్ర మమ్మఁ బాలింప'

పండితా. పర్వ ౩౭౧ పా.

౪. మాట.

వ. కవలు గడింది మగలు సాత్యకి సత్యపరా
క్రముండు పాంచాలోత్తముండగు నుత్త
మౌజుం డుదాత్తబలుండు శిశుపాల తన
యుండగు ధృష్టకేతుండు ధీరుండు భీష్మ
పాతన హేతు వయిన శిఖండి యఖండ పరా
క్రముండు సౌభద్రుండు కంపన రుద్రుండు
యాదవ శ్రేష్ఠుండగు చేకితానుండు మాన
ధనుండు ద్రౌపదేయు లకేయులు గేకయు
లేవురు నేవుర పట్టు

భార. ద్రోణ. ౧౬౯.

మానినీ కావున నీదెస నాతనికిఁ విముఖ
త్వము గల్గదు భక్తిపెంపుం, దావినయం
బెనయం గొనియాడుట దప్పదు కాంచెద
నాతని నై, నీవును సెయ్యముఁ గారణి
కత్వము పెక్కునఁ దమ్ముల నవ్విభుండున్,
లేవుర పెట్టుగ సంతతి కల్మియు నీ మది
నిల్పుము పెంపొలయున్.

భార. స్త్రీ. ౧. ౯౦

పెట్టెఁజుట్టము. వి. (పెట్టు + చుట్టము)
చూ. పెట్టు

పెట్టెఁజెట్టు. (పెట్టు + చెట్టు) కల్పవృక్షము,
వేలుపుఁజెట్టు.

పెట్టుకొను, స. క్రి. (౧ తాల్చు), ధరించు.
నగలు పెట్టుకొను, పువ్వులు పెట్టుకొను

౨ వహించు.

వ్యవ. రామదాసను పేరుపెట్టుకొను

ఈ కార్యభారము నేను నా నెత్తిమీఁదను
పెట్టుకొంటిని.

౩ ఉంచుకొను

వ్యవ. ఈ బాలుని నేను నాయొద్దఁ బెట్టుకొని
పోషించితిని, అతఁ డొక వేశ్యను బెట్టు
కొనెను.

పెట్టుకోలు. వి. పెట్టుకొనుట.

ఉ. వేమఱు శత్రునిం బరిభవించుట కిత్తఱిఁ
గిత్తమైరముం, దామదిఁ బెట్టుకోలు సుఖ
తంత్రముగాదు సుసంధికాలమున్, నీమద
గంగ రూపడఁగఁ జేయుటయున్ పలదగ్గ
సైనవాఁ, డేమియునైన వధ్యుఁడను నిట్టి
వినిశ్చయమాత్మఁ గల్గుటన్.

భార. శాంతి. ౩. ౨౨.

పెట్టుగ్రోవి. వి. చూ. పెట్టెంగ్రోవి.

పెట్టుడు. వి. పెట్టుట.

పెట్టుబడి. వి. వ్యాపారమునందు ముందుగా వెచ్చమునకై మొదటపెట్టెడు మదుపు.

పెట్టుమందు. వి. వశ్యౌషధము.

చ. పతి నను నొల్లఁ డవ్విభునిఁ బాయుట
కోర్వఁగఁ జాల నక్కటా, గతియిఁక నాకు
నెద్ది గజగామిని యానతి యిమ్మటంచు దు,
ర్మతమున సిద్ధురాలికిఁ బ్రియంబునఁ జెప్పినఁ
బెట్టుమందు నీ,పతి కిది పాలతో నిడుము
భర్త వశుం డగునంచుఁ బల్కఁగన్

యశా్రం ౩ -౨౩౪.

పెట్టుపడు. అ. క్రి. (పెటు + పడు) దెబ్బతిను.

పెట్టుపోఁతలు. వి. ౯ (పెట్టుట + పోయుట.) చూ. పెట్టిపోఁతలు

పెట్టె. ౧ వి (మొదట రూపము పెట్టియ)

౧ సొమ్ములు లోనగునవి యుంచుకొనుటకై కొయ్య యినుము దంతము మొదలగు వానితోఁ జేసిన పేటిక.

బొట్టుపెట్టె = తిలకమునకుఁ గావలసిన వస్తుసామగ్రి యుంచెడు పెట్టె

౨. పల్లకి నడిమిపెట్టె.

చ. కదన మనోజయంబుగఁ బ్రశస్త మహార
థమునందు వేడ్కఁ గ్రొవ్విరులు గదల్చిపెట్టెల
జెలంగుల పార్శ్వకిఁ బోఁదఁబంధి యం, ధర
యమవృష్టిభోజాలు నగ్రపకరంబును గొల్చి
రా మురాంతకుఁడు మహేంద్ర శైశవము
నన్ గదలెం దురగాధిరూఢుఁడై.

శై. భార. ౩. ౬౧.

౩. బండి పరము మీఁద నమర్చిన పెట్టె.

౪. పాముగాని కోఁకటిబండపురుగుగాని చుట్టుకొనియుండు చుట్ట.

పెట్టెబండి. వి కూర్చుండుచోట పెట్టె యమర్చిన బండి (చూ. పెట్టె౩)

పెట్టెవేయు. అ. క్రి. (పెట్టె + పెట్టు) పెట్టెవలె (పాము మొ) చుట్టుకొను. (చూ. పెట్టె౪.)

సీ. ఓరరూపంబునఁ బెట్టెపెట్టినశేష ఫణిరత్న
ఘృణులకుఁ బ్రోఁకపెట్టు

పాండు ౪ -౨౬౦

పెట్రకోలికికట్టు. స. క్రి. పెడరెక్కలు విరిచి కట్టు

పెట్లకంబము. వి. (పెట్లు + కంబము) అదురు వేటుగొట్టము (చూ. పేటులు)

పెట్లదిమ్మ. వి (పెట్లు + దిమ్మ) ౧ అదురు వేటుదిమ్మ ౨ ఉత్సవసమయములందు ఊరేగింపు వేడుకలలో కాల్పు బాణసంచులందొకటి ఒక అడుగు పొడుగును రెండంగుళముల దళసరియు గలిగి ఫిరంగివలె నుండునది. దాని నడిమిగొట్టమునందు మందునించి దానిని ఒక గట్టిగడమీఁద నమర్చియుంతురు (చూ. ద్రోణ్యము.)

ఉ చేలలో పశులను దోలుటకై సర్వ ప్రకార
ముగా పేనిపెట్టుకొనుచేరు

(చూ పెటులు)

పెట్లదిమ్మె. వి. (చూ. పెట్లదిమ్మ)

పెట్లమారి. వి. (పెట్లు + మారి) దెబ్బలు తిను స్వభావముగలవాఁడు, దెబ్బలుతిను స్వభావము గలది, కొట్లమారి (చూ పెటులు)

సీ కోరి బంతులఁ జాల గుణవంతము అటంచుఁ
బెట్లమారుల నీడు పెట్టఁదగునె
చంద్ర (అని ౪ ర)

పెట్బాఁగు. (పెట్టు + ఆగు) మల్లబంధవిశేషము.

పెట్లు. అ క్రి (చూ పెటులు.)

౧ శే (డిమి, బిగువు మున్నగువానిచే) బ్రద్దలగు, చీలు, చిటులు, పగులు

క పోఁకముడివీఁడఁ బులకలు, మూఁకలిడఁగ
జెమట గ్రమ్మ మోవి చలింపఁగ, సైక పెరి
ల్లని పెట్లఁగ, రాకేంద్రుని భాస్యఁ గనెఁ
బురాంతకుఁడంతన్

పార్వ 3. ౫౩

౨ శాలి ధ్వనిపూర్వకముగ పగులు

ఉ పొగిసె దిక్కులు కుకంబుల యంగములు
పెట్లె, సారిగఁబిట్టలు పెడఁదిరిగెమరుండు
చంద్రా ౨ ౩౪

(చూ పెడులు.)

౩ తుపాకివంటి అగ్నిప్రసరణాయుధవిశేషము (చూ పెటులు ౩)

పెట్లుఁగ్రోవి. వి (పెట్లు + క్రోవి.) ౧. అదురు వేట ట్టము

సీ కటుకు లైనట్టి జాంజాబు జెంద్రుకలు నిర్ఘ
గవియు మేనులు కెంపుఁ గన్నుగవయుఁ
గుణము దశేవుణుబొట్లు కురువింద ప్రాసకేరులు
నొంటి యట్ల చెప్పులను గలిగి, వలలను
బెట్లుఁగ్రోవులుఁ బెద్దయురులును దరలును
బోనులు దీమములును, వసులుగసులు పోగు
వాఱు జెంద్రుకక్రొళ్లు బలువిండ్లు నమ్ములు
ఒల్లెములును, బందివాటులు నీఁటెలు బల్లె
సములుఁ, బంట్రకోలలు నాదిగా బహువిధ
ముల, సాధనమ్ములు ధరియించి శబరపతులు,
వచ్చిరాఖేట క్రియా వ్యసన రతులు
హరిశ్చ ౨ ౬

౨ తుపాకివంటి యొక యుద్ధసాధనము

వ తుపాకుల పెళపెళలు పెట్లుఁ గ్రోవుల
పెటపెటలు క్రొత్త 3 ౨౮

పెట్లుప్పు. వి (పెట్లు + ఉప్పు) వేడిమికి బ్రద్ద అయిన ఒకదినుసు ఉప్పు

పెరిలు. వి పెరిల్లు

పెఠిల్లు. వి ౧ పాతియఁదగు ధ్వని కనుకరణము

దండకము వ్యాయామవేళా సునాయాసలీలా
కృతాఘాతలోలా యిత స్వర్ణశైలాగ్రసాలా
పతత్ పుష్ప వృష్ట్యాత్మశక్తి ప్రవ్యాప్తా
మరోత్స ప్లుష్టమేఘా భవత్తుష్టియా ముష్టిచే

ప్రేయునంతఁ బెగ్గిలంచు నత్యంతకఠోరాంత
దుర్దాంత తంతన్యమానానలజ్వాలి దోధూయ
మానార్భట విభ్రాజితాదభ్ర శుభ్రేతరాభ్ర
చ్ఛటావిర్భవ ల్లక్ష కోట్యగ్ర ద్రోణిఖ
దుచ్ఛృంఖలాసంఖ్య పుంఖానుపుంఖోద్భవ
ద్దీర్ఘ నిర్ఘాత నిర్ఘోషముల్ మీఱి యత్యుగ్రమై
యొక్క రావంబు ప్రకటించె

గరా. ౨౩౨ నృసింహావతారదండకము

౨ పెడుగుపడుటయందగు ధ్వనికి అనుకరణము.

౪ ఛళఛళ్ పెటిపులు పెటిలఁగఁ, బెళపెళ నుఱుముచుఁ బెర్లు పెరిలునఁ బిడుగుల్, నలుగడఁ బడ బెడిదపు ధారలు గలఁ బలువాన జలధరంబులు గురిసెఁ

కళా. ౪. ౯౨

(ఆమ్రేడితనమందు పెరిల్లు పెరిల్లు, పెరిల్ల పెరిలు)

డ. వి ౧ భాగము. అరఁటిపండ్ల గొలలో నొక పెడ

వ్యత ఎడదారి పెడదారి ఎడమొంగము, పెడమొంగము చెంపపెట్టు ఎడపెడ తగిలినది.

విశే ౧ పెద్ద

సీ. నడయభ్యసించిన పెడకొండలును బోని
యాభీల సత్వ మత్తేభములును . .

పరమ. ౪ ౧౫౧

౨. వెనుకటి

వ ఆ సమయంబున మనదెస నుల్కాపాత శర్కరా వర్షాదులగు నుత్పాతంబులు గలిగె వానికి శంకింపక శకుని గడంగి యోధవరులతో మీఱు కోల్తలల సేయుం డేను బెడమట్టునఁ దాఁకి ధర్మనందనాదులను నమయించెద

భార. శల్య ౧. ౩౩౪

౩ విపరీతమైన.

ఉ. ఈ పెడబుద్ధి నీకు జనియించెనొ యేమొ జడుఁ
డైనఁ దల్పెనో!, హా! విధిఁద్రోయ నీకు
వశమా! లవణాసురుబారిఁ బడ్డవారికి వరు
కివ్వరైన మనికే! యిఁక నార్యులు బ్రహ్మ
లాఁగినఁ, జావక పోదువో టు? కాన
సాగుదు నీవిలువిద్య లిచ్చుటన్

ఉ. రా. ౩. ౧౨౩.

౫ పెడఁగేలు, పెడఁబాపు, పెడఁబాయు, పెడకంటి, పెడకంత, పెడకచ్చ, పెడకట్టు, పెడకట్టె, పెడకాలు, పెడకేలు, పెడకోరిక, పెడగంటి, పెటగాలు, పెడచెవి, పెడచేయి, పెడతల, పెడదారి, పెడదాల, పెడబొబ్బ, పెడమర, పెడమరలు, పెడముఖ, పెడమట్టు, పెడమొంగము, పెడయర్థము (పెడర్థము), పెడయుక్తి, పెడతెక్కు, (పెడ్రెక్కు), పెడవాడ, పెడవాలి

పెడఁగేలు. వి (చూ పెఁ కేలు, పెడచేయి) వెనుకకు త్రిప్పిన చేయి.

క. వాలెత్తి యుగ్రుఁడై నఁగాలుఁడు వెట్టి
దము ద్రేయుటయుఁ బ్రాణ్వేఁపెడం, గేలం
గట్టిన త్రాళులు, కాలావధి గామి దైవ
కారుణ్యమునన్.

దశకు ౧ ౨౪

పెడఁబాపు. స. క్రి. "పెడబాయు"నకు ప్రేరణార్థకము

సీ. కామాతురుని జేసి కారింతు నొంగడేని నన
హీనుఁగావించి దైన్యపఱతు, పుత్రమిత్రా
దులఁ బోరిపోరిఁ బెడఁబాపి బహుదుఃఖ
ముల పాలుపఱతు

భోజ. ౪ ౨౦౦

వి. పెడబాయుట

పెడఁబాయు. స. క్రి. ఎడఁబాయు

మ. మురవైరించిన వ్రాఁత వాఁడి యయినన్
సొమ్ముల్లఁ బోనాడినన్, బురుషద్వేషిణి
యైన గొడ్డయిన నెప్పుం గూఁతులం గన్నఁపైఁ,
బర పౌరోగమ గర్భిణియును వధ్వార్యం
బెడంబాసి యుప్పురుషుం డొండొక పెండ్లి
యాడినను దోప్పుఁ దప్పులేదేమియున్

విజ్ఞా. ఆచా.

చ. జలగుహాసాథుఁ డిట్లు రథసంబున నందన
పారిజాతముం, బలిమిఁ జెకల్చి యొత్త విట
పంబుల ద్రేలు దుకూల పల్లవం,బులు వడిఁ
బట్టి యూడ్చుఁ గొని పోవఁగ నీక పెనంగు

తీలఁ గ,ల్పలతిక లెల్ల, వల్లభలు ప్రాణవిభుఁ
బెడఁబాయ నోర్తురే?

పారి. ౪ ౨౪

పెడకంటి. విణ ఒక తెగకు చెందిన.

గీ. పంటకూటాటి పెడకంటి పాకనాఁటి

హంస. ౪. ౧౩౧

పెడకంటిరెడ్డి. వి. ఒక తెగ రెడ్డి.

పెడకంటివాండ్రు. వి బ ఒక తెగవారు.

పెడకంత. వి. తప్పుత్రోవ

పెడకచ్చె. వి వెనుకప్రక్కను దోఁపుకొను కొంగు

పెడకట్లు. వి (చేతులు) వెనుకకు విఱిచి కట్టఁ కట్టు

పెడకట్టె. వి (చూ పెడసరికట్టె) మూర్ఖుఁడు. మూర్ఖురాలు.

పెడకట్టెమాట. వి కట్టువిఱుపు మాట

పెడకము. వి. వెనుకటి భాగము, పృష్ఠభాగము

క వడి నెయిది యిభము ప్రతిమ ౦, మునిరఁ
నొకఁడాడ నేయ నది మ్రొగఁదిరుగం, ఒడ
టయుఁ బెడకమునన మెలుపడి శర మ్రొగినే
యూర్చువానిన తాఁకన్

కు. సం. ౧౧. ౧౨౮

పెడకాలు. వి రెండుకాళ్లను ఒక పార్శ్వమునకు తెచ్చుకొను కాలు.

పెడకాలుగా మూర్చుండు = రెండు కాళ్లను ఒకప్రక్కకే పెట్టుకొని చతికిలఁబడి కూర్చుండు

పెడకేలు. వి. వెనుకకు త్రిప్పిన చేయి.

ద్వి. కడుఁబేర్చు వనితఁ గోల్పడి దైన్యచేతఁ
బెడకేలుగాఁ గట్టఁబడిన విధంబు, వ్రాలి
రావణుఁ జంపి వడి బ్రహ్మహత్య, పాలయి
ధరచుట్టు భ్రమియించు విధము.
పండితా. వాద. ౫౮౨. పా.

ద్వి. వడికేచి మణిపట్ట వచ్చుడు ద్విజాలు, పెడ
కేలుగాఁ బట్టి బిట్టుద్రోచుడును
పండితా. మహిమ. ౧౨౬. పా.

పెడకోరిక. వి. మూడనికోరిక.

పెడగంటి = పెడకంటి.

పెడగాలు = పెడకాలు.

పెడచెవి. వి. చెవి వెనుకటిభాగము.

పెడచె(వి)వుల బెట్టు. స. క్రి. శ్రద్ధతో వినకుండు.

గీ. బహువిధంబులఁ బలుకు నా పలుకు లెల్లఁ,
జేదకన్నిడి తన పెడచెవులఁ బెట్టి,
యీతఁ డాలు మఱుమాట లిచ్చి, యపహ
రించె దుర్యోధనుఁడు నేయఁ జెప్పు నేల?
భార. ఉద్యో. ౪ ౯౬.

గీ. చెలువ యప్పలుకులు పెడచెవులఁబెట్టి, ధీర
గాఢ్యవ విగళవికార యగుచు, వదిర
వోయింపుఁ దక్కిన రొదురుచూచు, నలుగుఁ
దపెక్కైన మగుడఁ బోవలయునవిన.
భార. విరా. ౨ ౧౨౦.

క. వను సుప్రసాదదృష్టిం, గనుఁగ నువే
నిపుడు గొన్ని కాలు లఱచితిక, మనఃశేంద్ర
వానిఁ బెడచెవులను బెట్టుము వేఱుగాఁ
దలంపక దయతోఁ గ
భార. కర్ణ. ౩ ౯౩.

సీ. గీ. శ్రీ జన సూక్తులవి పెడచెవులఁ బెట్టి,
తెరవ సురతి క్రియోక్తుల తీపిగ రు
విక్ర. ౩ ౪౧.

క. ఇచ్చుకు మెచ్చునిచ్చినవాని వరియింపుమునిన
నమ్మాటలు పెడచెవులఁబెట్ట
ప్రభా. ౩ ౯౬.

చ. పడఁతుక పెక్కుభంగులను బల్కిన యట్టి
హితోక్తులన్నియుఁ, బెడచెవిఁబెట్ట
నలచ. ౬. ౨౫.

పెడచేయి. వి. వెనుకకు త్రిప్పిన చేయి. ౨. చేతి వెనుకటి భాగము, మీఁజేయి.

పెడతల. వి. తల వెనుకటిభాగము, అవటువు.

ద్వి. అడరంగ వీఁపుల నంటికొన్నట్టి, కడుపులుఁ
బెడతలఁ బడిన కన్నులును.
పండితా. పర్వత. ౩౧౫. పా.

సీ. పెడతలఁ గెంపల నడునెత్తి ముందట వైదు
మూఁకటు లుండునట్లుగాఁగఁ, దలకోత
గావించి ... హే. ౩.

బుద్ధి పెడతలఁ బట్టినది = బుద్ధి చెడినది.

పెడతలగండఁడు. వి. ఒరులమాటలు వినక మారుఁడైనవాఁడు

సీ. పెనుపాఁప ఎగివాడు పెడతలగండఁడై యుండె నీ మదవృత్తి యుడుగ వేల?
రాజశే 3 ౧౪౫

పెడదారి. వి. తప్పుత్రోవ, అపథము.

పెడనెల. వి. తీర్పరి (అప్ర) అని శ. ర

పెడబొబ్బ. వి. ౧ పెద్దయెలుగు.

౨ యుద్ధమునం దుత్సాహముతోఁ జేయు ధ్వని

ద్వి నగరు తల్లడమంగ నాతులు బెదర, భీకరంబుగ నార్చి పెడబొబ్బ లిడిరి, యది
చాలఁ దాలించి యాయుగమంది, యోపి
కోడకు మంచు నువిదలఁ బలికి
పల్నాటి శాలచంద్రుని యుద్ధము
పం ౯౯-౧౦౦ లు

౩ విపరీతధ్వని

పెడమర. వి. వెనుకటిదిక్కు

వ కృష్ణుండు దానితోడి సమరంబు సెపంబుగాఁ దన భుజబలంబు చూపఁదలఁచి జూపుటకై యంతలోనన దక్షిణ చరణం బట్లు యుండ నపరాంఘ్రిపాతంబునం గుంభస్థలంబు నొప్పించి యుఱికి వీపు పెట్టి యక్కువాసి గజంబు దన్ను బ్రేయుటకుఁ బెడమరసెత్తిన హస్తంబు గేలఁ గుదియఁ బుచ్చి
హరివం. పూ ౯ ౯౫

పెడమరలు(ర్లు) అ. క్రి ప్రక్కకుఁ గాఁ కెనకకుఁగాని మరలు (తిరుగు)

గీ పెడమరలి చూచె నొక చంద్రబింబవదన,
వేడ్క దలకొత్త నొక రాజవిటకుమారుఁ
బెడమరలి యేసె వాని నప్పుడె మరుఁడు,
సానఁబెట్టిన మోహనాస్త్రంబుఁ దొడిగి
నైష ౭ ౧౧౩

వి ప్రక్కకుఁ గాన వెనుకకుఁ గాని తిరుగుట

పెడమర్లు. (చూ పెడమరలు) అ క్రి ప్రక్కకుఁ గాని వెనుకకుఁ గాని మరలు, (తిరుగు)

ఉ పం దీఁటెను గ్రుచ్చియెత్తెఁ గడు పోచ రికఁ బెడమర్లి గ్రక్కునన్
చంద్రా ౪

వి వెనుకకు దిరుగుట

సీ ఇలమీఁద దలతాఁకి నీప్రక్క నాప్రక్క పెడమర్లుగాఁ బొడి పెట్టిపెట్టి.
శాక. ౪

పెడమఱలించు. స. క్రి పెడమఱలునట్లు చేయు.

ద్వి ఉఱుకుచుఁ గ్రేళ్లు చూపుచుఁ బన్ని కొనుమ గంతులు వైచుచును మణికట్లఁ బెడమఱలించుచు బ్రేళ్లు విడిలించుచును..
పండితా పర్వత. ౪౩౫-౪౩౮. పా

ఆ. పైడమఱించి యరనిఁ దొడరక యాతృలి, మి త్తి భంగిఁ గుట్టిమీఁది కుటికి, మును దిలీ పుఁ డిష్టముగఁ గాచు నందిని, కొగవి పట్టు కా మృగేంద్రుకరణి. (ద్వా. ౧౦. ౫౭.)

పెడమఱలు. అ. క్రి. (పెడ¹+ మఱలు, వ్యుత్పత్తి వర్ణలోప వర్ణవికారములు.) వెనుకకుఁ దిరుగు, వెనుక మొగమగు, ప్రక్కకుఁదిరుగు.

క. పఱతెంచి కదియఁబడి యౌ, ద్ధతి ప్రేసిన మోము దాఁకి తిరిగ గరుడి యు, త్తతిఁ జక్రంబున వారి పెడ,మఱి వైచెను దనుజా సనుజా మస్తకము దెగక. నిర్వ. ౩. ౭౪.

క. . ప్ర,ల్మాటును బెడమఱి చూచుచు, సేటికి నెదురీఁదుమాడ్కి నింటికిఁజనియెఁ. దశకు. ౩. ౧౭౦.

వ. కొన్ని జాగిలములు కోలాగ్రమున నిల్వ నొక కొన్ని వెనుక కాలికిని నొడియు, నొడియు చోఁ గ్రోడంబు పెడమఱఁ దిరిగిన నవి జాతి కొమదిరికి నట్లు కదియు. (రా. వి. ౩. ౬౬.)

పెడమల్లె(ల్లియ.) వి. (√పెడ.) వనమల్లికా విశేషము. కై. ఒకజాతి అడవిమల్లె.

(ఇది మిక్కిలి గుబురయి గుజ్జయి బలుసుకంటె గొప్పవగు పత్త్రిములుగల గుల్మము. దీని కుసుమములు మల్లియలట్లు కడుసౌరభము కలిగియుండును. అవి. చి. ని.)

క. హానుమంతుమ మంకెన గిరికర్ణిక పెడమల్లె గొండమొక్కడియుఁ గోల.

హంస. ౪. ౧౧.

పెడము. వి. (√పెడ¹.) ప్రక్కకుఁ దిరిగిన మొగము, మాఱుమొగము. (శ. ర.)

(చూ. పెడము పెట్టు.)

పెడముపెట్టు. అ. క్రి. (పెడము + పెట్టు.) కోపాదులచే మొగము ప్రక్కకుఁ ద్రిప్పుకొను.

సీ. పుత్త్రుఁ బాకముఁ జేసి భోనము పెట్టినఁ గుడువంగ నొల్లక పెడము పెట్టి.

హర. ౧. ౧౪.

సీ. బింబోష్ఠి తనయందు పెడముపెట్టినవేళ నిష్టార్థములు దెచ్చి యిచ్చువారు.

వరాహ. ౮. ౧౩.

పెడమొగమగు. అ. క్రి. (పెడమొగము + అగు.) మాఱుమొగము పెట్టుకొను, పరాఙ్ముఖ మగు.

ఉ. పా మ్మనఁ జూచుఁ జూచి మదిఁ బుట్టిన ప్రేమము పెక్కి శాప్పుముల్, గ్రమ్మనఁ గ్రమ్ముఱం బెడమొగం బయి కన్నులనీరు గ్రుంగుచుం, గ్రమ్మఱఁ దా శకుంతల మొగం బగు నత్రులు నించుఁ గొంతసే, పమ్మని జాలి, బొంది ధృతియంతయు నిల్వక విచ్చి పాఱఁగన్. పి. శకుం. ౪. ౭౪.

పెడ(మోము) మొగము. వి. (పెడ¹ + మొగము.) వెనుకకుఁ దిరిగిన మొగము, మాఱు మొగము.

వ. వెండియుం జటకంబులకుఁ బెడ మొగంబు పెట్టికొని పట్టఁబట్టం బోవు ప్రాణ భర్తల వెంటంబడి (మనుచ. ౩. ౭౮.)

పెడమోమువడు. అ. క్రి. (పెడమోము + పడు.) మాఱుమొగము పెట్టు, పరాఙ్ముఖుఁడగు.

సీ. ప్రేల్చుచుఁ బఱతెంచు భిదురంబు కనికొనఁ బెడచేత బెడమోమువడఁగ నడిచి.

నృసిం. ౨. ౧౧౬.

పెడయాకులఁబెట్టు. స. క్రి. (పెడ¹+ ఆకు లన్ + పెట్టు.) విడిచిపెట్టు.

ఉ. ఓలము రేవు గూర్పు కని యూఁడి
యుండితిఁ గూర్మి రొల్ల నేఁ, డాలము వేసి
నన్నుఁ బెదరేఁచ బెట్టి . .
కు. సం. ౧౧. ౬౭౪.

పెదరేఁచు. స. క్రి. (పెద[1] + రేఁచు.) మిక్కిలి ప్రోత్సహించు, పురికొల్పు.

క. ఇట్లా క్రమించినయాకలి తత్వవిముఖనిచా
రం బై యమారోచ్ఛ్రయంబు వడిం
బెదరేఁప ... హ. వ.౩. ౯.

పెదలిక. వి. ఓషధి విశేషము. శ్రీ.

సీ. త్రికటుకంబును వల్లి తిత్తకోశాతకీబీజముల్
బర్బురబీజములును, బృహతిద్వయంబుల
బీజము ల్వసయును సైంధవంబును బత్తి
సర్షపములు, గోరోచనంబును కుంకేటి యును
కయుఁ బెదలికపేరును బిల్లిపిచ్చుకే మందు
లెల్లను సెనయఁగ నిర్గుండి సాగంబులోఁద
నక్యంబు సేయఁ, గీ. గుదురు దుర్వ్యాధు
లెల్లనుఁ గుందిపోవు, సన్నిపాతాదు లెల్లను
శాంత మగును మఱి, శిరోరోగములు మదో
న్మాదములును, మానుఁ బదివాసరము లిట్లు
వూని సేయ. (చి. క, చి ని.)

పెదలు = పెల్లు[1]. వి. ఓ. గృహపృష్ఠభూమి, పెరడు.

క. పెర డనఁ బెద లనఁ బె ళ్ళనఁ, బరగున్
గృహపృష్ఠపేరు ... (ఆం. భా. ౨. ౧౯.)

పెదవట్టు. వి. కలుపుమొక్క, పనికిమాలిన మొక్క. (వట్టు = వంగజాతి చిన్నముండ్లమొక్క, విశ్లే.)

ద్వి. ఇందుల పెదవట్లు నందనోద్యాన, మందార
ముఖ్యసంక్రందనతరులు .
పండితా. పర్వ. ౩౧౩. పా.

పెదవాడ. వి. (పెద[1] + వాడ.) పెనువీథి.

చ. నిను నటచేత నుంచుకొని నేఁ బదివేళ్లనుఁ
గొన్నతొత్తు మ్రుద్వనిత కలంచెమో పెద
వాడను పైడను యుంత యేటికిన్.
శుక. ౩. ౧౩౪.

పెదవావి. వి. (పెద[1] + వావి.) విరుద్ధబాంధవ్యము, తగని చుట్టఱికము.

చ. పెదవిలువాఁడు నన్ బరిభవించె నిఁకన్ నిను
మానఁ జాల నెక్కుడి పెదవావు లెన్నదవు
కామిని . ఉ. రా. ౪. ౨౧౪.

పెదవిసరు. వి. (పెద2 + విసరు.) ప్రక్కవిసరు.

వ. ... అలోన నడిదంబునన్ బుదమిపతి పెద
విసరు విసరి యమరవరు కరాంగుళంబులు
దెగ నడిచె . మనుచ. ౪. ౧౧౫.

పెదవీఁక. వి. (పెద1 + వీఁక.) పెద్దగా నిక్కియుండుట.

మ. కలయం జంద్రిక పొంకఁ గర్ణికలు బొంకం
బెక్క యంతంతకున్, గలితాగ్రంబులు
పట్టువాసె సొంపుగా విచ్చి తోరంపు
టుగ్గులు వీడం బెదవీఁక వీడి వెలికోపుల్
వాకము ల్దాయ లోఁదళముల్ బింకము
చూపఁగాఁ గలుగ అందం బొందెఁ గ్రొత్తా
పులన్. పి. శకుం. ౩. ౧౫౮.

క. మిడికెడిఁ బెదవులు ప్రేగులు, మడిగొడుఁ
గనుదోయి మొగిడె మూ రొదురఁ గడున్,
బెదవీఁక రొదలు చేసెదు, కడపల జపము
నక నేఁడు కలదో లేదో.
ఉ. హరి. ౪. ౪౪.

(వీరశ. చి. ని. పా.)

పెదవెట్టు. అ. క్రి. (పెద2 + పెట్టు.) పరాఙ్ముఖమగు.

ద్వి. ....గొరి,యుండుటనుఁ దనవావాలయుగముచే
వాని, మెదిచి చాఁగఱగొని మెద వర్లాడెచి,

పెరవెట్టు కోడలు పెం పెల్లఁ జాలిని,
యదవెట్టుకొనుచు నోం బ్రముచు బ్రుక్కఁ
గను, వడిఁ గట్టివైవ ...

ఆ. మ. క. ౫. ౨౭౨. పా. ౧౨. పం.

పెడసరకట్టె = పెడకట్టె. విణ. (పెడరసము + కట్టె.) మూర్ఖుఁడు, మూర్ఖురాలు. (శ. ర.)

పెడసరము. వి. (పెడ2 + సరము.) మూర్ఖత్వము, కొంటెతనము. (శ. ర.)

(విణ. కొంటెది, మూర్ఖుఁడు అని. చి. ని.)

పెడిసె. వి. ఒకానొక పక్షి.

సీ. పిచ్చుక కేరిజ బెగ్గురు వడ్లంగి చీద చెమరుఁ గాకి చిల్క పెడిసె. ప్రబంధ. ౨౩౪.

సీ. కలిచె లావుకపిట్ట చిలుక జీనువ కొఁజా పేడిసె కేర్జము దబ్బు బెళవ కొంలి.

హంస. ౩. ౧౨.

పెడులు = పేఁగులు. అ. క్రి. బ్రద్దలగు, చీలు.

చ. పెదలి సువర్ణ పర్వతము పెక్కుతుంగుల వ్రయ్యునట్టు లప్పుడు వివిధప్రకారముల భూరిశిఖావలి ఖాండవంబు వ్రల్గడఁ గడుఁ బర్వఁగాఁ బెడిఁగి కాల్పఁదొడంగ హుతాశనుండు ...

భార. ఆది. ౮. ౨౫౯.

సీ. పెడులంగఁ జుట్టుల దూరుఖండివాలంబులు గ్రమమున నిడు సాధనములు గాఁగ

కు. సం. ౧౧. ౬౯౨.

పెడ్డ. వి. మట్టిపెల్ల. (శ. ర., చి. ని., బ్రౌ.)

('బెడ్డ' అని వాడుక.)

పెణిక = పెడక1. వి. ౧. ఆవు, కత్తి మొద లగువానియొక్క పృష్ఠభాగము.

గీ. పెణక కాఁగను గరవాలపృష్ఠ మొప్పు.

అం. భా. ౨. ౨౪౧.

క. ఇరువకెళ క్ష్మంటికలా చెరుదేరుల నాక పెణకఁ దీటపరుచు ఖోజన కొలువరించుట తగ దని, మునుచెప్పిరి జనుల కాదిముని వరు లెల్లన్ .. విజ్ఞా. ౧౩౩.

౨. ఇంటికప్పుయొక్క ఏటవాలుగా నుండు పార్శ్వము.

వ్యవ. కొన్నటి గాలివానకు ఆ యింటి పెణకఁ రొుగిరిపోయినది.

పెణ్ణాస. వి. (పెణ్ణు + ఆస.) స్త్రీ వాంఛ మగువపై వలపు.

క. ఉణ్ణాముల జగదంబిక, వణ్ణామలదిక్యశాఖు నారాధించెన్, మణ్ణాసయుఁబొణ్ణాసయుఁ, బెణ్ణాసయు లేనివారి పెన్నిధు లగుటన్.

కాశ. ౩. ౧౭౫.

(మణ్ణాస=భూకాంక్ష, పొణ్ణాస=ధనాశ.)

పెణ్ణు. వి. (త. పెణ్, పెణ్ణు, క. హెణ్, హెణ్ణు.) స్త్రీ, ఆఁడది.

చూ : పెణ్ణాస.

జ : పెణ్ణాస.

పెతరులు = పితరులు. వి. బ. (సం. పితా.) పితృదేవతలు.

మ. తనవంశంబునఁ బుట్టినట్టినరు లద్యత్పౌత్రి గంగావగాహమ్ముఁ జేయక చనుకట్టై గట్టు డిగుచో సాధన్యులం జూచి కాల్చుము గట్టెం దమ కంచు వారి పెతరుల్ గాంచిరు రానందసాధ్యము మేఘుం గనుఁగొన్న బర్హిణ సమూహం బట్ల లీలాకృతిన్.

జాహ్నవి. ౧. ౩౪.

జ : పెతరులపుడమి, పెతరులపామి.

పెతరులపుడమి. వి. (పెతరులు + పుడమి.) శ్మశానము, పితృవనము.

సీ. కడిఁదిగాఁ బెతరులపురము నగ్గి కప్పిల్చి
తో పరుఁబుట్టములఁ గంబువులఁ దాల్చి.
అచ్చ. రా. యు. ౩౨౩.

పెతరులసామి. వి. (పెతరులు + సామి.) పితృ
దేవతలకు ప్రభువు, యముఁడు.
గీ. జమునసైదోడు పెతరులసామి జముఁడు .
అన వంతకుం డొప్పు శ్రీమహేశ.
ఆం. షం. దేవ. ౧౯.
ఇట్లే: పెతరులఱేఁడు.
గీ. . గుదకాల్పు పెతరులఱేఁ డనంగఁ
గాలుని సమాహ్వాయము లగు ...
సాం. ని. దేవ. ౧౨.

పెత్తండ్రి. వి. (పెద్ద¹ + తండ్రి.) ౧. తండ్రి
అన్న. ౨. పెత్తల్లి పెనిమిటి (గ్రా.)
పెత్తనగాఁడు. విశే. (పెత్తనము + కాఁడు.)
అధికారి. (శ. ర., గ్రా.)
పెత్తనము. వి (పెద్ద¹ + తనము.) ౧. గౌర
వము, అధికారము.
సీ. తగవులో నాపురందరుఁడైనఁ దనప్రజ్ఞ కాఁ
జెప్పుకొనిడఁ బెత్తనము లేదు.
వేణు శ. ౩౭.
(వ్యవ.) ఇఁక నీపెత్తనము సాఁగదు.
౨ వార్ధకము, ముసలితనము
(వ్యవ.) అతనిని పెత్తనములో కొడుకులు
బాగుగా చూచుపెట్టిరి.
పెత్తల్లి. వి. (పెద్ద¹ + తల్లి.) ౧. తల్లియక్క.
౨. పెత్తండ్రిభార్య. (గ్రా.)
పెద = పెద్ద. విశే. (వృత్తియందే ప్రయోగము,
ఆమ్రేడితమున పెదపెద.)
౧. విరివియైనది, గొప్పది.

గీ. మతథభూపాలు ఘనుఁడు ఆశ్వత్థముఁ,
దను కృపాలతోం దగ్రజానుజులతయూన్యకారము
ల్పొరములు దాఁటు నరుగుడెంచి, పెదహా
రంబులదుచుక్క పెదరుకొనుదు.
సుద. ౫. ౧౪౯.
చ. హతల నొనర్చు మోహితల నల్లయరో
ముఖి నాపుల స్త్ర్యభూ, సుతను విరూప లొట
ననుచో ముసలి స్పెదనిట్టకాడుమం, టతివ
రమించెఁ దా ముసలి యయ్యు .
ఆము. ౫. ౫౩.
గీ. విమల పుణ్యోద వాహోద విష్ణుపదియు,
మొదలుగాఁ గొన్ని పెదపెదనదులు గలవు.
వరాహ. ౧౦. ౧౫౪.
ద్వి. మెదిచి తెల్లనిభూతి మేనింద వలఁది, పెద
పెద రుద్రాక్షపేరులు వేసి ...
ద్వి. హరిశ్చ. పూ. ౧౬౫.
౨. తారము, ఉచ్చము. (కంఠస్వరాది.)
క. పెదపెదమాటల నిప్పగి దొడ్డకలకలము
గాఁగ దేకేరియుఁ దా, నిది యొయ్యదిరో
చూడుము, పద మనుచున్ చేర సింధుపతి
వచ్చుటయున్. రాజ. చ ౩. ౧౧౨.
పెదగంగయుదకము = కష్టసాధ్య వస్తువు,
దుర్లభ పదార్థము.
సీ. అతనికృపారసామృతవృష్టి పెదగంగయుదక
మంచు భృశాధి మదిఁ దలంచె .
కవిరా. ౩. ౪౭.
(పెదగంగ = ఆకాశగంగ.)
ఇ. పెదనువ్వు, పెదపిచ్చి పెదముట్టు.
పెదనువ్వు. వి. (√పెద.)) పెద్దజాతి నువ్వు. కీ.
సీ. గోమను పెదనువ్వు వఱుసనువ్వు తెలినువ్వు
కునుమ పెల్లగిసియు నొగు జనుము
హంస. ౪. ౧౭౬.
పెదపిచ్చి. వి. (√పెద.) వృక్షవిశేషము,

క. ... మాతేయమునం బెడబిచ్చి పిసబిచ్చి
కల్లింద మల్లింద యిచ్చు కప్పురపుద్ది .
పి. శకుం. ౨. ౧౮.

పెదముట్టు. వి. (పెద + ముట్టు.) అత్యంతాక్రమణము, గొప్పముట్టడి.

ఉయ్యాగాపి. కట్టెదురఁ దాఁకి పడఁబెట్టి పెంగ
పెట్టుఁ బెదముట్టునని వాలములఁ బెట్టుకొని
పిడుగ్. కు. సం. ౧౨. ౯౫౩.

పెదవి. వి. వాతెఱ, ఓష్ఠము.

క. పెండియు నధిక భయంబున,దండనమస్కృతు
లొనర్చి దైన్యంబున నో, రెండం బెదవులు
దడుపుచు, కొండేమియు వనక మిన్నకున్నన్
గరుణాన్. కాశీ. ౪. ౧౫౦.

క. అని యడుగుచుండ బాలిక, కను మలుముచుఁ
బెదవి విఱిచి కటకట వాపో,యెను .
కళా. ౬. ౧౭౦.

జ : పెదవెత్తు.

పెదవెత్తు. అ. క్రి. (పెదవి + ఎత్తు.) పలుకు, మాటాడు.

సీ. బెదవెత్త వెఱచు నీబింబోష్ఠి తరువార నుకు
మార తరధీరకుకము గన్న.
కువల. ౩. ౭౨.

పెద్ద¹. విశే. (సం. పృథు. త. పెరిదు.) ౧. (పరిమాణమునందు) అధికము, ఎక్కువది.

క. ఈ యున్న పాప్యప్రోలికిఁ, బోయి కడుం
బెద్దదవ్వు వోయినయట్ల,త్యాయతవిమల
తపోమహిమా యిన్ని దినంబు లేల మసలితి
చెప్పుమా. భార. ఆది. ౧. ౧౧౬.

క. అనిన విని యాంబికేయుఁడు, మనమెంన
గడుఁబెద్ద దీని మార్కొనఁ గుంతీ,తనయులు
గొంచెం బయ్యెదు, ననుమానింపక
కదంగు టది యొ ట్లొక్కొ.
భార. భీష్మ. ౧. ౧౨౩.

గీ. మణికినాఁటివారు మెలకువలు కవపరు
లణగవారు ద్విజాల కాన పెద్ద, యనుచు
దేశభాషలను గుణంబును దిట్టు, నతఁడు
దండు వచ్చు శతపుణ్యులు.
విష్ణు. ౨. ౫౬.

చ. .. పెద్దపవంటి కోల... (ఆము. ౧. ౯.)

౨. ఉచ్చము, తారము. (కంఠస్వరాది.)

చ. కొసరి వసంతకాలమునఁ గోయిల గ్రోల్చిన
భంగి నేర్పు న, ల్పసరుహాక్షిత కొండచఱిఁ
బెద్దయెలుంగున పెక్కువెక్కు .
కాశీ. ౫. ౧౬౪.

౩. దీర్ఘము. (కాలము) చిరము.

ఆ. ఎట్టి సాధ్వులకును బుటిన యిండ్లను, పెద్ద
కాల మునికి తద్ద తగదు.
భార. ఆది. ౪. ౬౫.

ఉ. నెటన యిట్టియల్క మది నిల్పితి రక్కస
తాల్మిఁ జేచ్చాపడిం,గట్టినయట్లు పెద్దయును
గాలము దీనికి వాఱు పెన్నడుం, బుట్టదు...
భార ఉద్యో. ౩. ౧౧౭.

వి. ౧. ఘనకార్యము, గొప్ప పని.

సీ. అసుర వృత్తిఁ. అ,కట కాక కార్యసిద్ధి
గా నేర్పునే, పెద్ద యెత్తికొనిన భీతి
మగుడఁ, బడుట కష్టసరణి బలిమి దయ్యము
తోడఁ, జెల్ల దింక నేమి సేయువాఁడ.
భార. సౌప్తి. ౧. ౧౦౫.

శ్లో. తాం చాపదం ఘోరతరాం ప్రవదన్తి
మనీషిణః, య ఉద్యమ్య మహాకృత్యం
భయాదపి నివర్తతే.
సం. భార. సౌప్తి. ౬. ౨౪.

ఉ. మీదయ మాకుఁ గల్గఁగ సమిత్తుల
నోర్చుట యేమి పెద్ద ...
భార. అర. ౩. ౧౫౦.

౨. గొప్పతనము, ఘనత.

తరువోజ. ... ధర్ముండు సతిథ త్రీ నా కిచ్చె
సర్వస లక్ష్మి, నిది వారిలోనఁ దా నేపెద్ద
పొంది యీగానుఁ డేఁ దనయింటికిఁ జన్న,
నవమాన్యుఁ జేసె . కు. సం. ౨. ౧౮౧.

క్రి. విశే. అత్యంతము, మిక్కిలి.

గీ. ప్రియము పల్కెడువారిన పెద్ద మెత్తు,
రప్రియంబును బథ్యంబునైన పలుకు, వినఁగ
నొల్లరు .. భార. సభా. ౨. ౧౯౧.

క. . . అ, వ్విదురువచనంబ నిలుపుదు, హృద
యంబున నతఁడు పెద్ద యిష్టుఁడు మాకున్.
భార. ఆది. ౭. ౧౯.

ఉ. పెక్కురణంబులం గనియుఁ బెద్దయు నమ్మవు
నన్ను మద్గురుం, దక్కినవారు మేము విమ
దాఁపము ప్రాణములు ..
భార. ద్రో. ౫. ౧౨౮.

(ఇటు 'ఉను' వాక్యాలంకారము.)

ఉ. పొరఁ జెడనాడి వీరిఁ గొనియాడెదు పెద్ద
యునీవు .. కు. సం. ౨. ౧౬౬.

(ఇట ఉను' వాక్యాలంకారము

చ. బాల్యమునాదిగ దుష్టభావనం, బెరిఁ
గితి నీనిమిత్తమునఁ బెద్దయు దుఃఖితులైరి
పాండవుల్ .(భార. సభా. ౨. ౨౫౫.)

(పెద్దయుదుఃఖితులు = మిక్కిలి దుఃఖము
గలవారు.)

క. ఉద్దు లవుపెనకువలయుం, దిద్దఱు సరియైన
చోట నెవ్వఁడు పై పై, గద్దించి యరుగు
వాఁడు, పెద్దయు దండ్యుండు చలము
పెక్కువ కలిమిన్. విజ్ఞా. ౨. ౧౧౯.

(ఇట 'ఉను' వాక్యాలంకారము.)

జః పెగ్గుమ్మడు, పెద్దకాఁకర, పెద్దకులము,
పెద్దకొంగ, పెద్దగఁజాచు, పెద్దతుంగ,
పెద్దనిద్దుర, పెద్దనిద్దురవోవు, పెద్దపులి,
పెద్దపాల, పెద్దమాంసము, పెద్దమెంసలి,
పెద్దమ్రాను, పెద్దరోగము, పెద్దవీధి, పెద్ద
ప్రేవు, పెద్దాకుచెట్టు, పెద్దింటమ్మ, పెద్దిల్లు
బెబ్బులి.

పెద్ద². (సం. వృద్ధః) ౧. వృద్ధుఁడు, వృద్ధురాలు,
ముసలి.

సీ. ముదివాఁడు ముదుసలి ముసలి పెద్ద ముదుకు
డొక్కడొక్కు ముదురుపక్కు పన్ను,
యరగడం బనఁగను పలరు వృద్ధాఖ్య ..
ఆం. భా. ౨. ౧౧౯.

సీ. తల్లి మదేకపుత్త్రిక పెద్ద కన్నులు గాన
దిప్పుడు మూఁడుకాళ్ళ ముసలి.
సైమ. ౧. ౧౦౪.

౨. (వయోధికుఁడు) జ్యేష్ఠుఁడు, జ్యేష్ఠురాలు.

మ. వగఁ బొందంగ విరించి దేర్చినఁ గృపావం
తుండ వై మన్మథుం, న్మగుడం జేసితి నీకుఁ
బెద్దకొడుకై మద్భక్తుఁడై చెప్ప నొప్పుగుఁ
బ్రద్యుమ్నుఁ డనం

ఉ. హరి. ౨. ౨౦౦.

ఉ. అందఱిలోనఁ బెద్ద మహిమాన్వితరుక్మిణి
పారి. ౧. ౬౯.

౩. వయసు గడచినవాఁడు.

క. పెద్దలు లేనియెడన్ మిన్నిద్దఱు నే నొంటి
నునుచి యేఁగఁగ నగునే, పెద్దియ యే మని
చెప్పుదు . శకుం. ౪. ౧౫.

౪. తెలిసినవాఁడు, తెలిసినది, విజ్ఞుఁడు, విజ్ఞ
రాలు.

ఉ. వేయివిధంబులందుఁ బదివేవురు పెద్దలు
సత్ప్రబంధముల్, పాయక చెప్పిరి ...
విక్ర. ౧, ౧౨.

గీ. ...పండితాళి,ధాన మగుఁ దల్పికాఁడు పెద్ద చదువరి యొజ్జ్ఞుంగలుగువాఁడు నాఁగ మేచకశిరోధి ... ఆం. భా. ౨. ౧౪౦.

సీ. నొప్పులు దఱు చయ్యె నిప్పుడె చని పేగ పెద్ద లౌ ముదుసళ్లఁ బిలిచి రారె.

ఇందు. ౨. ౫. జాహ్నవీ. ౧. ౧౬.

౫. పూజ్యుఁడు, పూజింపఁ దగినవాఁడు.

సీ. పెద్దలఁ బొడఁగన్న భృత్యునికైవడిఁ జేరి నమస్కృతుల్ సేయువాఁడు ..

భాగ. ౪ ౧౧౫.

చ. . కన్నతెఱం బిటు వీటిఁబోయెఁ బెద్దల కును పెద్దయై తనరుతండ్రికిఁ దక్కువపాటు దెచ్చితిన్. హరి. ఉ. ౪. ౯౧.

౬. (గౌరవాదులచే) అధికుఁడు, గొప్పవాఁడు, గొప్పది, శ్రేష్ఠము.

చ. అసురగణంబులోనఁ బరమార్థమ యింద్రుఁడు పెద్ద ... భార. ఆది. ౫. ౧౨౦.

క. పెద్దలు హీనతఁ బొందిరి, తద్దయు హీనులు సమృద్ధిఁ దనరిరి .

భార. సభా. ౨. ౧౪౧.

ఉ. హేమధరాధరేంద్రమున కక్కటి పెద్ద ధృతిన్ నైష. ౧. ౨౮

గీ. తనదుకోడండ్రలోనఁ బెద్దయు గ నన్ను, దేవకీదేవి మన్నించు నీవు నాకుఁ, జనవు లిచ్చుటఁజేసి ... పారి. ౧. ౧౩౦.

౭. ముఖ్యుఁడు, ప్రధానుఁడు.

ఉ. పుత్రులు లేరు నాకు నిది పుత్రిక దీని నలంకరించి నీ,క్షేత్రము గాఁగ నిచ్చెద నకల్మషమానస నీకు దీనికిం, బుత్రుఁడు పుట్టఁగా నతఁడు పుత్రుఁడు నాకని పల్కి కొన్న యా,పుత్రుఁడు నొరసుండు నరి పుత్రుల కెల్లను పెద్ద లిద్దఱున్.

విష్ణు. ౧. ౧౨౦.

గీ. వీటిపెద్దతలారి బిసాళిబి కలిక, దిన్న కొంల కేల్వఁ బార్వతీదేవి పట్టెఁ. గాలభైరవుఁ గుక్కరగణ పరివృఢుఁ, వనుచరించిరి .

కాశీ. ౨. ౩౮.

వి. ౧. యజమానుఁడు.

గీ. కూరలా యిది మీయంతవారలకును, బెద్ద లున్నారె కొకఁగి వారె పెండ్లిసేయఁ, గలరు . విజ. వి. ౨. ౧౭౪.

౨ బ. వంశమందలి పూర్వపురుషులు (పితృ పితామహాదులు.)

ద్వి. మాపెద్ద లిక్ష్వాకు మనుజేశముఖ్యు, లీపృథివీ తల మేలి రిల పెసఁగ.

రం. రా. అయో. ౭౬. పం. ౨. పం.

శా. మాపెద్దల్ హరిసంశ్రయంబునకె మున్ మన్నారు తత్కీర్తనా,లాపశ్రీతిఁ గృతార్థ జన్ములము సెల్లం జేము .

హరి. ఉ. ౫. ౪౬.

౩. బ. పితరులు, పితృదేవతలు.

(వ్యవ.) అన్నిజాతులవారును సంక్రాంతి పండుగనాఁడు పెద్దలకు పెట్టుకొందురు.

పిల్లపెద్దదగు = రజస్వలయగు.

(వ్యవ.) చిన్న వారిపిల్ల పెద్దదైనది.

పెద్దలఁజేయు = (గృహస్థధర్మము నందుఁబ్రవేశ పెట్టు) భార్యాభర్తలను కలుపు.

క. పెద్దలఁజేయఁగవలె నీ, ముద్దులజవరాలి నజాని ముచ్చట లొసఁగన్, పెద్దలయనుమతిచే నని, తద్దయు మదిలోనఁ బొదముకార్య ర్యమునన్. ఇందు. ౬. ౧౧౪.

పెద్దలలోఁగలియు = చచ్చు,మరణించు.

(వ్యవ.) అతఁడు పెద్దలలోఁగలిసి మూఁడు సంవత్సరములైనది.

(ఇట్లే : పెద్దలఁజేరు.)

బడిపెద్ద = విద్యార్థులలో ముఖ్యుఁడు.

పెండ్లిపెద్ద = పెత్తనము వహించి పెండ్లి నడుపు వాఁడు.

పిన్నపెద్దలు = చిన్నవారును, పెద్దవారును.

ఇ : పెజ్జటి, పెత్తండ్రి, పెత్తనగాఁడు, పెత్తనము, పెత్తల్లి, పెద్దకాఁపు, పెద్దతండ్రి, పెద్దతల, పెద్దతల్లి, పెద్దన, పెద్ద మనుష్యుఁడు, పెద్దమ్మ, పెద్దటీకము, పెద్దవాఁడు, పెద్దవారము, పెద్దవేలుపు, పెద్దపేయు.

పెద్దకక్కెర. వి. (√పెద్ద[1].) కర్కరేటువు, పక్షి విశేషము. (శ. ర.)

పెద్దకాఁకర. వి. (√పెద్ద[1]) మహాకార వేల్లము. హి. (శ. ర.)

పెద్దకాఁచి. వి. కాకాదని హి. (శ. ర.)

పెద్దకాఁపు. వి. (√పెద్ద[1]) గ్రామాధికారి. (విణ. అని. శ. ర)

పెద్దకులము. వి. (పెద్ద[1] + కులము వ్యతిరేక లక్షణ) కడజాతి, చండాలకులము. (వా.)

పెద్దకూఁకటిమూఁగ. వి. ఒకజాతి భరద్వాజము, మాందిలవము. (అని. శ. ర)

పెద్దకొంగ. వి. (√పెద్ద[1].) బలాకము.

పెద్దగఁజూచు. స. క్రి. (పెద్ద[1] + కన్ + చూచు.) ఆదరించు.

ఉ. పిన్నటనాఁటనుండి నను పెద్దగఁ జూచిన వంశవృద్ధులన్, మిన్నక చంపి ...

కై. భా. ౧. ౫౯.

పెద్దగలిక. వి. గంధాలి. హి. (శ. ర.)

పెద్దగుమ్మడి. వి. పెండ్లిగుమ్మడి. హి. (శ. ర.)

పెద్దగుమ్ముడు. వి. శ్రీపర్ణి. హి. (శ. ర.)

పెద్దగోరఁట. వి. కురంటకము. హి. (శ. ర.)

పెద్దచేఁతరాసి. వి. మహాశ్మరసి. హి. (శ. ర.)

పెద్దచేమంతి. వి. మహాసహా. హి. (శ. ర.)

పెద్దజల్లిమొకము. వి. సృమరము. (శ. ర.)

పెద్ద(ద)తండ్రి. వి. (√పెద్ద[1].) ౧. తండ్రి యన్న, ౨. పెత్తల్లి పెనిమిటి

(వ్యవ) భీష్ముఁడు ధృతరాష్ట్రునకు పెద్దతండ్రి.

ద్వి. తలపోయ మా పెదతండ్రులై నట్టి, యల సరోభూతమహారోగులకును, బ్రత్యక్షమైన గోపాలశేఖరుఁడు

ద్వి. పరమ. ౫. ౩౯౭. పా.

పెద్దతనము. వి. (పెద్ద[1] + తనము.) ౧. పృథులత్వము, లావు

ఉ. ఎన్నడును పెద్దతనంబు వహించె, వేవిభుల్ దటము లై జనించె నిటు తామర సాక్షికి నాఁడునాఁటికిన్ .

ఇందు. ౨. ౧౩౫.

౨ గొప్పతనము, గౌరవము.

ఉ. మన్మథమతాంధత నాశ్రమభూమిఁ కొక్కొరొకోయని కూయఁడే యతఁడు కుక్కుటమై నడిరేయి గౌతము,ప్రేయసిఁ బొందఁగోరి తన పెద్దతనంబు జలంబుపాలుఁ గాన్.

సైమ. ౭. ౪౯

గీ. కలవి మా మాఁక నిప్పింతుఁ దొలఁగు డొకటి, యాఁడుదానిఁ జే నంటుకుఁ దనుచు బెద్దతనము నభిమానమును బెంపుఁ గనఁగ బలికె .

అము. ౬. ౯౩

3. వయోఽధికత్వము.

గీ. పిన్నపెద్దతనంబు చూపింప నీదు, శాంభవం
బైన దివ్యతేజంబు మహిమ ..
కాశీ. ౨. ౬౫.

(పిన్నపెద్దతనము = పిన్నతనము, పెద్దతనము.)

క. ఇది యెంత పేర్చెదరు మీ రాచదివినయాతనికె
తానఁ జదివినయది మూఁ,నుదతియు బొందల
పలించెన్, దదభీష్టము పెద్దపిన్నతనముల
వయసన్. ప్రభా. ౫. ౩౪.

౪. ముసలితనము, వార్ధక్యము.

(వ్యాక) పెద్దతనముచే నతనికి కన్నులు బాగుగఁ గనఁబడుటలేదు.

పెద్దతల. వి. (√పెద్ద¹) నాయకుఁడు. యజమానుఁడు.

(వి. పెద్దగా నుండి కార్యములు నడపించువాఁడు అని. శ. ర.)

చ. తలకొని యన్యనిష్ఠపదతామరసంబుల తావి
గ్రోలి ఘూ,తలనుతకీర్తిసంపదకుఁ దాఁ దల
కెట్టినదైన భౌమము,ఠక్కులమున కెల్లఁ బెద్ద
తల గోత్రభిదాదులపూజ గాంచి యూ,తల
మణి సాటిలేనిదిగదా ధవ నీతల యంచు
పేమటంచా. రామా. ౭ ౨౧౩.

క. పెద్దతల లేక మా కీ నిద్దపురూపముల నెచట
నిల్పిన మనకుం, బెద్దతీగము చాలదు పెం,
పద్దులు గల్పింతు రెందు మనుజులు గలరే.
కళా. ౬. ౧౫౨.

పెద్ద(ద)తల్లి. వి. (√పెద్ద¹) ౧. తల్లిఅక్క. ౨. పెత్తండ్రి భార్య. ౩. తల్లికంటె పెద్దదియగు సవతితల్లి.

శా. ఏనం జెప్పెదఁ జిత్తగింపుము మహాశాస్త్ర
తండ్రి సింహాసనా,సీనుండై కొలువున్న
నీ నవటికిం జేరంగ జాపించితిన్, దానిం
గన్గొని పెద్దతల్లి కినుకన్ దట్టించి ...
వి. పు. ౨. ౯౩.

చ. ... ధ్రువుండు దీనుఁడై, తనపెదతల్లి చేత
యును దండ్రి యుపేక్షయుఁ జెప్ప ..
వి. పు. ౨. ౧౬.

పెద్దతుంగ. వి. (√పెద్ద¹.) పెద్దజాతితుంగ, తృణవిశేషము. శ్రీ.

గీ. ... జంబు మాదర తుంగ పెక్కజంబు పెద్ద,
తుంగ . హంస. ౫. ౪౪.

పెద్దతుమ్మి. వి. మహాద్రోణము. శ్రీ. (శ. ర.)

పెద్దదవనము. వి. మహాదమనము. శ్రీ. (శ. ర.)

పెద్దదుష్పి. వి. రామము. (శ. ర.)

పెద్దదూలగోవెల. వి. మహాత్మగుప్త. శ్రీ (శ.ర.)

పెద్దదోస. వి. రాజకర్కటి. శ్రీ.

సీ. పెద్దగోస వాఁ ద్రపుసము తోఁచు ..
ఆం భా. ౨ ౩౧.

పెద్దన(న్న). వి (√పెద్ద.) ౧. జ్యేష్ఠుఁడగు నన్న, సోదరులందఱిలోను పెద్దవాఁడు.

క అనుజుఁ డొకఁడు వెంగలి య్యైనను
దప్పెడుఁ గాని పెద్దనకుఁ గార్యజ్ఞా, నని
రూఢిలేక తక్కిన, ననుజన్ములు పిక్కు
వడుదు రవనీనాథా. భార. అను. ౪. ౧౩౩.

౨. అన్న.

ఉ. ఏనిక మోముకా ల్పలుక పెక్కునరావుకు
రాజ పౌరవే,వానియనుంగుఁ బెద్దన వినా
యక దేవుఁడు . భీమ. ౧. ౨.

పెద్దనిద్దు(దు)ర(ద్ర). వి. (√పెద్ద¹.) దీర్ఘనిద్ర, చావు.

ఉ. కందఁడు భీతిఁ గుందఁడు ప్రకంపన
పొందఁడు పెద్దనిద్దురన్, జెందఁడు ... ←
భాగ. ౬. ౪౨౯.

గీ. పెద్దనిదురకు ప్రాఁగన్ను పెట్టుచున్న, మాన
వులఁ దెచ్చి దక్షిణమ స్తకంబు,గా మహీ
శయ్య మనిచి యుత్క్రాంతిదాన, మవని
దేవో త్తమున కొక్కయావు నిచ్చి.
వి. పు. ౪. ౨౫౦.

గీ. దక్షిణశ్రుతి మోఁదుగా ధాత్రిఁ జెంది,
పెద్దనిద్రకు ప్రాఁగన్ను పెట్టువేళఁ, బంచ
జనులకుఁ దారకబ్రహ్మవిద్య, యభవుఁ
డుపదేశమొనరించు నప్పుడు కాశి.
కాశీ. ౨. ౫౩.

పెద్దనిద్దు(దు)రవోవు. అ. క్రి. (√పెద్ద¹.) చచ్చు, మరణించు.

సీ. ... చవి గంతుగొనెఁ గూలెఁ బెద్దనిద్దుర
వోయి బిడ్డఁ డ్రెళ్లె, ... డింకపోసిన
ప్రగ్గ నరఁ జచ్చె ననుమాట కాఖ్య
లయ్యె. ఆం. భా. ౩. ౭౪.

సీ. పెద్దనిద్దురవోయి బిడ్డదోరను గంతు
గొనియెఁ జనెఁ దరలెఁ గూలెఁ జచ్చె ..
బ్రుంగె నరఁగను మృతుఁడయ్యె ననుట
కలరు. వెంక. మాస. ౫౪.

పెద్దనువ్వు. వి. మహాతిలము. వై. (శ ర.)

పెద్దనెల. వి. జ్యేష్ఠమాసము. (శ. ర.)

పెద్దనేరెడు. వి. మహాజంబువు. వై. (శ. ర.)

పెద్దబల్లెరు. వి. మహాపలంకష. వై. (శ. ర.)

పెద్దపాఁపర. వి. ఇంద్రవారుణి. వై.

గీ. ... ఇంద్రవారుణి చెలంగుఁ బెద్దపాఁపర
యనంగ. ఆం. భా. ౨. ౪౧.

పెద్దపీఁచర. వి. పీవరి. వై. (శ. ర.)

పెద్దపులి. వి. (పెద్ద + పులి.) బెబ్బులి, వ్యాఘ్రము.

క. పెద్దపులి కదలిచెను మరి, గద్దరికనముల
నక్కకమృగలు పొదలో, నుద్దవిడిఁ
బొచ్చి చిఱుతల,రొద్దం బడినట్టులయ్యె
నో యమకేంద్రా. దశా. ౪. ౪౦.

ఇట్లే : పెద్దమెకము.

సీ. పెద్దమెకముతోఁలు నిద్దంపుపట్టును పెంల
దిండుగాఁ గట్టి మరియువాఁగు.
ద్వా. ౧. ౩౯.

పెద్దపులుఁగు. వి. పెద్దజాతి గ్రద్దగూబ. (దీని కూఁత అరిష్టసూచకము అందురు.)

ఆ. ఎలుఁగు చేసెఁ బెద్దపులుఁగు పా మటఁ
దోఁచె, దబ్బి బొబ్బ లిడిరి నుబ్బు లడఁగ.
ద్వా. ౧. ౨౩౧.

పెద్దపెన్నేరు. వి. మహాశ్వగంధ. వై. (శ. ర.)

పెద్దపోల. వి. (పెద్ద¹ + పోల.) ౧. మనుష్యమాంసము, నరమాంసము.

వ. . మాటిమాటికి మానిసికాటు మరిగి తెరు
వులఁ గాచికాచి దగ్గఱిక వచ్చిన దిను పెద్ద
పోలవలనఁ బుటపుటనై క్రుప్పుకుల్లి
క్రుల్లి గింతులిడు గబ్బి బెబ్బులుల వోడ్ల
జనంబులు మంత్రించి పారక దిగిచిన నీరు చే
పుడిగి గిరులఁ గ్రక్కదల వాపోవుచుఁ
దిరిగి తిరిగి ... మనుచ. ౪. ౩౪.

౨. (పూజ్యమైన జంతువు మాంసము) గోమాంసము. (శ. ర., బ్రౌ.)

పెద్దబీఁకి. వి. రాజకోశాతకి. వై. (శ. ర.)

పెద్దబోడతరము. వి. మహాముండిని. వై. (శ. ర.)

పెద్దమనుష్యుఁడు. వి. (√పెద్ద¹) పూజ్యుఁడు, మర్యాదగలవాఁడు.

(వ్యవ.) పెద్దమనుష్యుఁ డగువాఁ డెవ్వఁడును
ఇట్టి అవాచ్యసంభాషణము చేయఁడు.

పెద్దమాంసము = పెద్దపోల. ౨.వి. (√ పెద్ద¹.) గోమాంసము. (గ్రా.)

క. ఎనుబదిరేడులవార్ధకమునఁ బ్రాక్తనత్రి
యెఱిఁగి పో దాతనికిన్, దినిరెడిది పెద్ద
మాంసము, కొనియెడియది కల్లు మనుజుఁ డ్రొ
క్కట్టుఁడుఁగున్. శివరా. ౪. ౧౫.

పెద్దమానేరు. వి. మహాజ్యోతిష్మతి. శీ. (శ. ర.)

పెద్దముత్తవపులగము. వి. అతిబల. శీ. (శ.ర.)

పెద్దములక. వి. మహావార్తాకి. శీ. (శ. ర.)

పెద్దముల్లంగి. వి. మహామూలకము. శీ. (శ. ర.)

పెద్దముసలి. వి. (√ పెద్ద¹.) పెద్దజాతిముసలి.

గీ. పెలుక నిర్ఘాత కోచు శాఁకేలు పిడుక,
ముసలి శింశుమారము పెద్దముసలి.
హంస. ౪. ౧౭౬.

పెద్దమ్మ. వి. (పెద్ద² + అమ్మ.) ౧ పెదతల్లి.
౨. జ్యేష్ఠాదేవి.

(అభాగ్యదేవత, ఈమె లక్ష్మీదేవిఅక్క యని ప్రతీతి.)

క. పెద్దమ్మ నాట్యమాడుత, దిద్దిమ్మని వత్స
వాంఛితమ్మనియింటన్. (చాటువు.)

౩. (తల్లులలోగొప్పతల్లి) జగజ్జనని, (లక్ష్మి, పార్వతి.)

ఉ. మిమ్ముఁ బురాణదంపతుల మేలు భజింతుఁ
గదమ్మ మేటిపెద్దమ్మ దయాంబురాశివి
గదమ్మ .. భాగ. ౧౦. పూ. ౧౭౪౨.

పెద్దప్రమాను. వి. (√ పెద్ద¹.) మహానింబము. శీ.

సీ. ... పెద్దప్రమా ననఁగను చిన్నప్రమా నన
మ్మహానింబనామములంగా నెగడుచుండు.
ఆం. భా. ౨. ౪౯.

పెద్దయీఁడ. వి. స్వర్ణపారేవతము. శీ. (శ. ర.)

పెద్దయేలకి. వి. బృహదేల. శీ. (శ. ర.)

పెద్దరోగము. వి. (√ పెద్ద¹.) దేహమునఁ గాని పెరుగువ్యాధివిశేషము, కుష్ఠరోగము. (శ. ర.)

పెద్దరికము. వి. (పెద్ద² + రికము.) ౧. ఘనత, గొప్పతనము.

క. ఎఱుఁగమిచేఁ గటి నీపెద్దరికంబు దలంప
కేమి తప్పు గలిగినన్, మంచి దయచూడు
మి ట్లంచు, దలు నీకుం బనులు సేయఁదగుదురు
పేరల్. భార. విరా. ౫. ౩౪౪.

ఉ. శీలతనంబులో ఘనులు పెద్దరికంబు
గణించుకొందురే, యాలములోపలన్ జలి
యు నందఱికము అంచుఁ బల్కుచున్.
ఉ. రా. ౩. ౧౫౭.

౨. గౌరవము.

శా. నావాఁడిక రుణఁ గాడే, యీ పెంపుఁ బెద్ద
రికము మిచ్చి యిట్లాడంట నీ, తే మమ్మాదనఁ
బ్రసన్నుఁడ, నా మనుజాఁడ చూపె ధన్యుఁ
డభిలమునందున్. హరి. ఉ. ౫. ౧౨౭.

సీ. తనకుఁ బెద్దరికంబు మున సేయు వని దూఱ
నిగమ రాతమునకు వర్ప లాసఁగి.
ప్రభా. ౧. ౬౭.

౩. వివేకము.

క. ఏలిక నాదు మఖాంకత్రీలకు కొఱఁ దడవ
నేల కిర మండఁగ పెం, కాలికే సేసుల
పెట్టుట, పేలతనముగాక మిమ్ముఁ బెద్ద
రికంబే. ఉ. హరి. ౧. ౯౩.

పెద్దవరగోఁగు. వి. బృహత్పీలువు. శీ. (శ. ర.)

పెద్దవాఁడు. విశే. (√ పెద్ద¹.) (బ. పెద్దవారు, పెద్దవారలు.)

౧. ఘనుఁడు, గొప్పవాఁడు, పూజ్యుఁడు.

గీ. పెద్దవారికి స్త్రీపురుషభేద మేల, మాన నీయంబు పుణ్యాకర్షంబుగాక ...

హరి. ౪. ౪౨.

ఉ. కొమ్మయు మా కెటువంటి పెద్దకా, కెంచ రోకింతయుం గలనియింతుల నంచుఁ బేనంగ . కళా. ౩. ౩౭.

౨. వయోధికుఁడు, జ్యేష్ఠుఁడు.

ఉ. నీవు గుణాంబురాశివి వినీతుఁడ వెంతయుఁ బెద్దవాఁడవున్, భావనమూర్తి వాదరణఁ బాయవు . ఉ. రా. ౫. ౭౫౯.

ఆ. ఎత్తి కౌఁగిలించి యా వేల మ్రొక్కుదు, పెద్దవాఁడ వనుచుఁ బ్రియము మీఱ.

దశా. ౨. ౧౭౫.

౩. వృద్ధుఁడు, ముసలివాఁడు.

సీ. మనయమ్మ కడు ముఖమున నున్నదే యయ్య పెద్దవాఁ డాయెఁగా పేర్మి నతనిఁ, బోషించుకే మీరు శుక. ౨. ౫౧౯.

పెద్దవాకిలి. వి. గోపురద్వారము, (దేవాలయాదుల) ముఖ్యద్వారము. (శ. ర.)

పెద్దవారము. వి (√పెద్ద².) బుధవారము.

(శ ర, బ్రౌ)

పెద్దవిన్నపము. వి. చెవుడు, బాధిర్యము.

(శ. ర)

జ : పెద్దవిన్నపమువాఁడు.

పెద్దవిన్నపమువాఁడు. విశే. (పెద్దవిన్నపము.) పెద్దచెవిటివాఁడు, బధిరుఁడు. (శ. ర.)

పెద్దవిరి. వి. మహాలిలి. ? (శ. ర)

పెద్దవీథి. వి. (√పెద్ద¹) రాజమార్గము, రాచబాట. (శ. ర.)

పెద్దవేము. వి: మహానింబము. ? (శ. ర.)

పెద్దవేలుపు. వి. (√పెద్ద¹.) సురజ్యేష్ఠుఁడు, బ్రహ్మ. (శ ర.)

పెద్దవ్రేలు. వి (√పెద్ద¹) బొటనవ్రేలు, అంగుష్ఠము.

సీ. పొసఁగు నంగుష్ఠంబు పెద్ద. గీ. వ్రేలు నాఁగను ఆం. భా. ౨. ౧౩౮.

పెద్దసేయు. స. క్రి. (పెద్ద + చేయు.) ౧. గౌరవించు, గొప్పచేయు.

సీ. సవినయంబుగఁ గృతాంజలు లయి మమ్మింత పెద్దసేయుట నీవు పెద్దలకును, బెద్దవు .

భార. అను. ౪. ౪౧౦.

౨. స్తుతించు, పొగడు.

చ. ముదమున నిమ్మహీశుఁ డొకముద్దియ మాటఁగ నొక్కకాంతితో, సదమదమై కదంగి రతిసల్పుట తెల్లమిగా నెఱింగియున్ మది వివరించి కోయు కభిమానము దక్కిన వీరికూరుముల్, వదలక పెద్దసేసి దివ్య వందిగతిశా దగ వీ విచారముల్.

మనుచ. ౬. ౬౯.

౩. ఉన్నదానికంటె ఎక్కువగాఁ జేయు.

ఉ. ఎన్నఁడు నేర్చినాఁడవుర యీమటుమాయపు మాటలీవు నా, కిన్ని దలంప నేమిటికి నివ్వకు గోపము పెద్దచేసి యొయ్యదున్న పయ్యాళికాఁగ నకు దొడ్డగఁ జెప్పి భయంబు నాపి సారంగ. ౨. ౧౧౪.

పెద్దాకుచెట్టు. వి. (పెద్ద¹ + ఆకు + చెట్టు.) ఒకానొకయదవిచెట్టు. (శ. ర.)

పెద్దాపురి. వి. పెద్దాపురమందు చేయఁబడు శర్కర. (శ. ర.)

పెద్దారుగ. వి. వరకము, సస్యవిశేషము. ? (శ. ర.)

పెద్దింటమ్మ. వి. (√పెద్ద.) ఒకానొక గ్రామ దేవత. (శ. ర.)

పెద్దిల్లు. వి. (√పెద్ద.) పూజ్యగృహము) - వివాహగృహము, పూజాగృహము.

వ. ఇట్లుశృంగారించి శైలవల్లభు పెద్దింటిలోనికిఁ గొంచితెప్పించి రంత . ధీర. ౩. ౧౬.౩.

గీ. తలుపుఁ బుచ్చి లంజతల్లి పేలుపులపెద్దింటి లోని తలని నింపుతోడ. ఉ. తోడ్కొని పోయి .. పరమ. ౩. ౨౬.౭. ౨౬.౩.

పెన. వి. ౧. మెలి, మెలిక.

సీ. ఊడుపథంబున జాఱుమరరత్న తతిభాతి మెద హారముల పెన పుడమిఁ దాఁక.

పాండు. ౫. ౨౬.౮.

సీ. కొనలఁ జుట్టినతీఁగ పెనచేఁ జమరవాలపు కరంబ లఁ జుట్టి పట్టి తిగిచి.

పాండు. ౧. ౧౨౬.

౨. (పాము.) చుట్టు, బంధము.

క. వచ్చినఁ జూడ గాంచి పెనల్, విచ్చుకొని కడుం దిలంకి విసదారిగముల్, విచ్చున్మా గ్గయి కదలక, ఓచ్చలవిడిఁ ఒఱచెఁ గట్లు వీడం బజకుల్. (ఉచ్చ రా యు. ౧౬.౩.)

క. అప్పుడు గరుఁడుని కొక్కుల, చప్పుడు మాఁ మున సెజీఁగి పైరింపఁగ లే, కి పెనలు విడిచి రాఘువు, లాప్పఁగ భుజగంబు లొక్కయొరపడిఁ బఱచెన్.

బా. రా. యు. ౬.౨౮.

౩. రెండుపశువులను చేర్చికెడుకట్టు, లంకె. (శ. ర., బ్రౌ.)

౪. గ్రుద్దులాట, నియుద్ధము.

సీ. తనరును బెనఁకువ పెనఁగులాట యనంగఁ బైన యువ గుద్దులా టన నియుద్ధము . .

అం. భా. ౨. ౨౨౨.

జ : పెనఁగప్పు, పెనఁగొను, (పెద్గొను, పెనలు గొను.) పెనఁగొలుపు, పెనకట్టు, పెన వేయు, పెనవైచు.

పెనఁకు(న్కు)వ. వి. (√పెనఁగు.) ౧. మెలి గొనుట, చుట్టుకొనుఁ, అల్లిక; మెలి, మెలిక.

సీ. లల్లిబిల్లి యుబంగ నలరును బెనఁకువ . .

అం. భా. ౩. ౨౯.

చ. . నూతనలతికాలతాంగుల నుదారగతిం జలివాపి సెయ్యపుం, బెనఁకువ నేర్పు దక్షిణ సమీరణుఁ డొయ్యనఁ దావు లంటుచున్.

వసు. ౧. ౧౨౮.

వ. అంకుశపుటలుఁగుల క్రిందికొంకుల ములుకులుంగ తగులుకొనిన యనుపసరిపెణల పెనఁకువగల యిత్తికొమ్ము పింగోటల గుప్ప దులును . ప్రబంధ. ౪౭.

౨. సమ్మేళనము, కూడిక.

క. వినుసత్త్వరజస్తమముల, పెనఁకువ కవుల వెలుఁగొందు పెంపుగలుగు తుర్యావిరంజన తత్త్వము పర, మనమూ యది భావనీయ మను వేదంబుల్ (భార. శాం. ౪. ౩౩౨.)

ఉ. ఇంద్రశిలావిభూషణాస్యంతరుచిచ్ఛటల్ పెనఁకువై తనవ పుల నంటి కొల్వఁగన్.

కళ. ౨. ౫౫.

౩ (స్త్రీ పురుషుల) కలయిక, కూటమి.

సీ. పెనఁకువఁ దనిసిన తనువు లొండొంటితోఁ గీలించి నిద్రించి మేలుకాంచి.

భోజ. విరా. ౨. ౨౩౭.

సీ. బిడని పెన్కువ ముట్టు గిడచిన బుసకొట్టు బొందుతుఁ దొడఁదట్టు బందికట్టు.

చంద్రా. ౬. ౧౫౧.

ఉ. .. బెడిదంపు పెనంకువ గోళ్ల కొక్కుచున్ ... దంపకుల్ శిలిపిట్టలకై పడిపోరి రెంక యున్. చంద్రా. ౬. ౧౫౭.

౪. యుద్ధము, పోరు.

క. కాన యవశ్యముఁ బెనఁకువ,గాని యుపాయమునఁ బగఱఁ గడతేర్పు ధృతిం, బూని పడడు పెర్వేఁడు డెం,దానం బెయికట్టి కాని యతఁడు నిద్రించున్. భార. ఉద్యో. ౩. ౧౯.

క. పెనకువ జగడము . యుద్ధంబునకుఁ బేళ్లు . . ఆం సం. మాన. ౪౫.

౫. పెనఁగులాట, లాగులాట, నియుద్ధము. ఆం. భా. ౨. ౨౨.

క. పెద కోకపూలసరం బిడి, వడి సవిచిన పేఁగి పెనఁకువకుఁ బిల్చుటయున్. ఉచ్చరా. కిష్కిం ౪౦.

౬. వివాదము, తగవు, వ్యవహారము, వ్యాజ్యము.

క. ఒక్కఁడు మానవ మూఁదఁగ, నొక్కఁడు దైవంబు నూఁది రొండఁబడ కున్నన్, దిక్కు మానవముం గొని, తక్కక పెనఁకువలం దీర్పఁ దగు సభ్యులకున్. విజ్ఞా. ౩. ౩౧

క. మొదలిటి పత్రము శిల్లము, ముదమున విలుచుటకు దానమున పాడికి విం,పాదనఁ బ్రమాణము లైనను, బిదపటి పత్రంబె చెల్లుఁ బెనఁకువ లందున్. విజ్ఞా. ౩. ౩౭.

౭. ఆసక్తి, శ్రద్ధ.

చ. అవిత పెదుర్వఁజాలు దొర నారసి కానక యయ్యెడమాలి దాఁ, బెనఁకువ మేటి జన్నముల పెక్కులు చేసి పసిండిఁ బాఱులం, దనుపఁగ దాని నిచ్చు నని దయ్యకు మూఁకలు శైడికొండపై, వనతుమ గాడ్పు రంబులుఁగ వన్నియుఁ గాచుచు నుండు నెంతయున్. యయా. ౧. ౯౩.

పెనఁకువలుగొను = మెలివడు, చిక్కువడు.

వ. ... బడుగువడుము బెదకి వడవడ వడంక నతితిసరులం గలయంబడఁ దిరుగుచుఁ దిరుగు నెడఁ బెనఁకువలుగొన. భాగ. ౧. ౩౯౬.

పెనఁకువవిరతములు. వి. బ. (√పెనఁకువ.) బాలక్రీడావిశేషము.

మహాస్రగ్ధర. బిరిగాయల్ కందుకంబుల్ పెనఁకువ విరతముల్ బిల్లగోల్ శ్లాఘపీఁకల్ . పరివాంద్రం గూడి యాడున్ జనవరముకుఁ డా శైశవక్రీడలందున్. ఇందు. ౨. ౧౫.

పెనఁగఁబడు. అ. క్రి. (పెనఁగన్ + పడు, స్వార్థమున) ౧. మెలిగొను, పెనవేసికొను.

ఉ. వెండియు వాఁడు తీవ్రశరకోటినఁ జూపుచు దూఱవాఁడ వా,ఖండలసూతి యస్త్ర పెనఁగం బడురథ్యములన్ మరల్పఁగా నొంచు విధంబు గానక హై. భా. ౫. ౩౧.

౨. అలముకొనఁబడు, దట్టముగాఁ గప్పఁబడు.

ఉ. ఊసరవెల్లిచందమున నొక్కటి కీలనరాలు దేరఁగా, వీసలు గడ్డమున్ జడలు శేనదరంబున తీసులున్ జరాధూసరమైన రోమతతితోఁ బెనఁగంబడి దూదిరాశిగాఁ, జేసినకీతి నున్న రుణజీర్ణమునిన్ గని కౌతుకంబునన్. మను. ౪. ౫౯.

పెనఁగప్పు. అ. క్రి. (పెన + కప్పు) పెనఁగొను, దట్టముగు.

సీ. ఎలమావిజొంపము లబ్బలసిన రాత్రి మ్ముకొలని లోపలిదూబ పెలమిఁ బొదలి, పెనఁగప్పి కొమ్మిన ఘనఁటుల ... కుసుం. ౫. ౨౩,

పెనఁగాడు = పెనఁగులాడు. అ. క్రి. (పెనఁగు + ఆడు, పెనఁగి + ఆడు. అని. శ. ర.). పెలిగొను, పెనకేసికొను.

ఉ. పవనజచాపముక్త శరులకుగ్గములుం దును
మాడి కాఁడితో, నని పెనఁగాడఁగా వడఁద
యమ్మునఁ గేతువు గూల్చి సూతుమే,
నవియఁగ జేసినం బిఱిచె నాతఁడు ...
భార. ద్రో. ౪. ౨33.

ఉ. సారథి వద్ద నశ్వములు సంచలతన్ బెనఁ
గాడి యీడ్చినం, జే రను పేది యగ్రజాఁడు
ద్రిప్పికొనం గని మాలి యడ్డమై, పోరవ
వచ్చి యు వ్యూహగపుంగవకేతను జేసి
నిర్వ. 3. ౨౫.

సీ. దోర్మూలములకుఁ, దొడికి భుజంబులతోఁ
బెనఁగాడుచు లీల మోములు గబళించి ...
హరి. పూ. ౭. 3౭.

పెనఁగు. అ. క్రి. (క. పెణగు, త. పిణంగు.)
౧. పెనఁగొను, పెలిగొను, చిక్కుపడు.

సీ. నెత్తమ్మిమూలిజన్నిదము శియ్యావర్తన
లావహించు నూత్రములఁ బెనఁగి.
వసు. ౪. ౬౯.

౨. కూడు, కలయు.

కవిరాజ. చనిచని ముందట నాట్యవిద్యాప్రతి
సౌరభధూమలతాతతులం బెనఁగిన ప్రాఁ
కుల . భార. ఆది. ౪. ౨౧.

(లతలతో కూడుకొన్న. భా. ల. వ్యా.)

క. అనుపలుకులకు విషాదము, పెనఁగిన మోదం
బుతోడ ..
ఆం. భా. 3. ౧౧౯. దశకు. 3. ౧౪౫.

3. (స్త్రీపురుషులు) కలియు, సంభోగించు.

క. మనసిజరాగంబునఁ బెనఁగిన యుత్తమ కడఁ
జూచి .. భార. ఆది. ౫. ౪౯.

సీ. పాతాళభువనాధిపతికి శేషాహికిఁ బ్రియులతో
ముసకానఁ బెనఁగఁగలిగె. భీమ. ౧. 3౪.

౪. పోరు, యుద్ధముచేయు.

క. గిఱుపు నెడ శేయు నెడ వడిఁ, బిఱుచు నెడం
బెనఁగు నెడ నపారబలంబుల్ ...
భార. ఆది. ౫. ౧౬౪.

చ. వశులుఁడు సూతపుత్రుఁడు పెనంగు నెడన్
వశులుండు సూతపుత్రకునకు నిట్లనున్ ...
భార. కర్ణ. ౧. ౧౨3.

౫. వివాదపడు, తగవులాడు.

క. కడుసన్నపుఁ గార్యము నెక్కుడుగా నెవరు
తోడఁ బెనఁగి కుతుకులు మార్గింగం, బుడుగక
పెద్దయు వేగిం, బడుదురుచుమి లాటనృపతి
సౌరులవోలెన్. కేయూర. ౨. ౧౧౭.

వ. . అలు వచ్చిన (అ) యాలికిం గలట్టిపాటి
తోడవు మగనిద కాని యాలివారు పెనంగి
కే(ని) మహాపాతకము ..
ద. కా. ౪. ౭౧౨.

౬. ఎదురాడు, మారాడు.

ఉ. సావుడు భామతోడ నరనాథవరేణ్యుఁడు
పల్కె నింక రా, కవదశాక్షి యూహితవు
చెప్పకు మి పృథివీబూచి బ్రహ్మయున్, దేవ
విభుండు కేఁ దరుగుచెంచి ప్రతిప్రతికూలు
రైన న్, నావిధ మేల మానుదుఁ బెనంగక
తక్కు కుటుంచుఁ ద్రోయుచున్.
రుక్మా. ౫. ౧౬౧.

సీ. అనవుడు వారితోఁ బెనఁగుట కొల్లక ...
దశకు. ౨. ౪౨.

౭. (లాంగరీ) పెంకితనముచేయు.

సీ. పెనఁగుకూకలముల విరుదుతనంబులఁ జలము
డింపక తీర్పఁజాలుటయును ...
భార. విరా. ౧. ౯౫.

౮. గుంజులాడు, లాగులాడు.

గీ. నిగనిగల్ గుల్కు నధరమాణిక్య మొసఁగ,
గుబ్బచనుదోయి బంగారుకుండ లొసఁగఁ,
బెనఁగఁ దగపోఁకముడికిఁ గాఁ బ్రియుని
తోడ, కిరిజాక్షులు ముగ్ధలు గారె
యెప్పుడు. దశా. ౩. ౭౪.

ఉ. కొమ్మయు నా కెటువంటి పెద్దవా,
రంచ రోకింతయుం గలనియుంటుటెంచుఁ
బెనంగ పాత్మ చేలాంచ ముం దదీయ
మగు హస్త మశోజము లూఁదిపట్టుచున్.
శశా. ౨. ౩౭.

౯. శ్రమపడు, ప్రయాసపడు.

చ. పెనఁగక ప్రాణరక్షణ మొనేత్రియొనర్పుట
పాపము ఆము. ౬. ౨౮

౧౦. అడ్డపడు.

సీ. కటకారివములకుఁ గాళ్ళు ద్రెళ్ళఁ బెనంగు
నంచలచే నడ యలసపడక.
దశా. ౨. ౨౯౬.

౧౧. అంటు, పట్టు, సాటు.

క. అని తమ కెక్కటియు బోధించిన జారకపట్టి
పఱుకఁ బెన్నాభోగంబునఁ బెనఁగి నీశ ప్రయో
తుని, తనయుండు తనయుండుబిగి వదల
కెట్లనియెం. పాండు. ౫. ౨౧౪.

౧౨. అలముకొను, వ్యాపించు.

చ. అమటయు దేవభూత వదనాబ్జమునం దన
చూడ్కి నిల్పి యౌవనమున మదనాసము
పెనఁగఁగ ని ట్లను ...
వి. పు. ౮. ౧౧౫.

౧౩. ప్రబలు, అతిశయించు.

గీ. ఎలమి మఱి కొన్ని చెట్టుల కత్తియుత్తి,
యలతి ముంగిసబ్రాతితో జాని యుండఁ,
గుండ నిండారఁగా ముంచి కూడుదినఁగ,
నింటి కేఁగెను బడలిక లంటి పెనఁగ.
హంస. ౧. ౧౮౪

స. క్రి. ౧. చుట్టుకొను.

క. విని కోయ తీఁగ గాళ్లం, బెనఁగెం దా
ననుచుఁ గాంగి భీష్ముఁడు
భార. ఆది. ౫. ౨౨౦.

సీ. శ్రీకృష్ణురు మెఱుఁగు కళుక్కని మెఱ
యఁగాఁ బాపియుఁ జేడు చూపుఁ బెనంగ.
ద్వా. ౩. ౯౪.

౨. (రతియందు) కూడు, కలియు.

గీ. పఱవ నోపకయున్న పై మఱచి పెంటిఁ,
బెనఁగియున్నను బ్రసవింప నొనసియున్నఁ,
గావులు గొనియున్న మృగముల దిఁడి
యేమ్, తెంచి యాహారముగ మను కెఱుకి
లయిన. భార. ఆది. ౫. ౫౩.

గీ. పడియు వడగంట్లు నింద్రగోపములు కూర్మి,
ఘనపతిఁడు శ్రీ మెఱుఁగు గను జవ్వనిఁ
బెనంగ, బన్నసరమున సడలి పైపై నరాలు,
కమలము కాఫలాబ్జరాగము లనంగ.
రామా. ౬. ౧౪.

౩. తలపడు, తాఁకు.

మ. అగ్గలికక దాగ్గాని తీవ్రబాణతతి
యాకాశంబునన్ జేకటుల్ గొలుపన్ నిల్చి
పెనంగి ర య్యహితులన్ ఘోరప్రకారం
బునన్ ... హరి. ఉ. ౩. ౧౧౦.

వి. పెనఁకువ, పెనఁగులాట.

(రాముని విశ్వామిత్రునితోఁ బంపుటకుఁ దండ్రి
విచారించుట.)

సీ. పెన్నుద్దికొమరుల పెనఁగులా పలలాశన ద్వంద్వబంధురానందనములు.

చం. రా. ౨. ౬౫.

సీ. తొవపువ్వకాపులతో లిమ్మగాఁ బుచ్చ పిక్కమూలంబుల పెనఁగు వాపు ..

కు. సం. ౬. ౧౮.

గీ. కానివస్తువుఁ బట్టికోఁ గాంక్షచేతఁ, బెనఁగు మాత్రంబె కాని లభించ దేమి .

రామలిం. ౫౪.

జః పెనఁకువ, (పెన్కువ) పెనఁకువవితములు, పెనఁగఁబడు, పెనఁగాడు, పెనఁగులాట, పెనఁగులాడు, పెనఁగువడు, పెనఁచు.

పెనఁగులాట(ము). వి. (√పెనఁగులాడు.)

౧. గ్రుద్దులాట, నియుద్ధము.

వ. ... వెనుక ముందరఁ జూపి మెలఁగుచుఁ బెనఁగులాటలం జెలంగుచుఁ బిక్కటిల్లు మర్కటంబులును .. ప్రబంధ. ౧౮౬.

౨. పెలిగొనుట, అల్లుకొనుట.

రగడ. . తరులతల పెనఁగులాటములు కోట ములు . గాంధవ. ౨. ౬.

పెనఁగులాడు = పెనఁగాడు. అ. క్రి. (పెనఁ గులు + ఆడు) ౧. మల్లాడు, పోరు, గుంజా లాడు.

సీ. (సమీరబాలకుఁడు) హేలావిచిత్రపుష్పమాలా విచితకేశభృంగ మల్లములతోఁ బెనఁగు లాడు . కవిరా. ౧. ౬౭.

ఆ. పిన్నవాఁడుబోలెఁ బెనఁగులాడుచు నుండి, బాలుఁడైన కపటబ్రహ్మచారి, మాయమయ్యె నభ్రము నుడువక మందట ..

వీర. ౨. ౨౧౫.

(పెనఁగులాడు. అపభ్రంశ)

౨. పెలిగొను, చిక్కుపడు.

వ. కొనలను మంగురులఁ చెదర మాలగ్నా చీ మక్కారదాలు పెలివైచి, పెనఁ గొనపోఁగఁ బున్నఁగవ విక్కుచు నట్టింత్రొక్కు తార ముల్, మూసరి పెనంగులాడ పరుపాయా చెమర్చ కొర్త చంపకప్రసవముగంధితైల మున భర్ఘనకుం దలయంటె తీర్చునట్.

జాహ్నవి. ౧. ౧౪౬.

పెనఁగువడు. అ. క్రి. (పెనఁగు + పడు.) చేరు, కలియు.

క. కరుణాతిశయంబుఁ బ్రజా,పరిపాలనరతియుఁ బెనఁగువడి యుల్లములోఁ, బిరిగొన నిశ్చయ మూనకుం, జోరఁజాలక తలఁకుపాలనుండుచును బోలన్.

నిర్వ. ౧౦. ౭౭.

పెనఁగొను, పెన్గొను, పెనలుగొను. అ. క్రి. (పెన + కొను.) ౧. పెలిగొను, పిరిగొను, అల్లుకొను.

శా. అనుడు ముదంబు నమ్మమియు జాత్మఁ బెనం గొన నన్నతోడ నిట్లను విదురుండు ...

భార. ఉద్యో. ౨. ౯౭.

చ. తిన్న నికన్నమానిగుం,భనఁ బెనఁగొన్న మల్లియులఁ బూచిపతోనలు గాంచిరామక్క చోన్.

వసు. ౨. ౨౦.

౨. దట్టమగు, అతిశయించు.

చ. .. శంకరుని లోకశరణ్యుని భక్తవత్సలుం, బెనఁగొను భక్తి వ్యాక్యమలచే దృఢం బుగ నిల్పి యుండఁగన్.

సారంగ. ౩. ౧౧౨.

సీ. రణభీతులై శిబిరములు సొచ్చినవారి జంపు పెన్గొనఁ బూరిఁ గఱచువారి ...

సానందో. ౪. ౩౬.

క. అనుకంపలు చిత్తమునన్, బెనలు గొనఁగ మానివరు పృథివీతలనాథునికడకు వచ్చి

సంభ్రమనల వదలి యధిక గౌరవము దీపిం
పన్. వి. పు. ౫. ౧౦౪.

3. ఒండొంటితో కలియు.

ఉ. కనిరయిదు సైంధవుం గదిచి క్రందుగ నాతు
పెదుర్చు రాజులం, దునుముఁగ భూమిశో
ర్కరముతోఁ బదహ స్త శిరంబు లర్వివైఁ,
బెనఁగొని చారుభంగియును భీషణరేఖయుఁ
దాల్చ పెత్తురున్, గొనదుము గ్రోలి భూత
ములు నిక్కుచు సీల్గుచుఁ జొక్కుచుండఁ
గాన్. భార. ద్రో. ౨. ౩౧౨.

స. క్రి. ౧. చుట్టుకొను, ఆవరించు.

ఉ. పంచిన కోపమున్ సమయభంగ భయంబును
నగ్గలించి యుల్లంబు పెనంగొనంగఁ బతులం
దగ సభ్యులఁ జూచుచూడ్కి రూక్షం బగు
చూడ్కి నా ద్రుపదకన్నియ వాచి ...
భార. విరా. ౨. ౧౩౯.

గీ. మలఁకలై పాఱు నిర్ఝరాముల జలంబు,
లేఁప తరిత్రాడు పెనఁగొన్న భావ మొంద.
హైమ. ౫. ౭౩.

౨. (రతియందు) కలియు, కూడు.

క. నను దూఱుమ గౌతమముని, వనిఁ
దూఱుచుఁ గుసుమలసితవల్లీవిలసద్ధ్వనిఁ
దాఱుచు వచ్చెలిఁ బెనఁగొనఁ గోరుచుఁ
జొంచి ప్రొద్దు గ్రుంకినయంతన్.
ఉ. రా. ౫. ౨౯.

పెనఁగొల్పు. స. క్రి. (√ పెనఁగొను.) పెనఁ
గొనఁజేయు. (అతిశయింపఁజేయు)

మ. తన వాక్యంబులు తత్సభాజనుల కుత్సా
హంబు నాశ్చర్యమున్, బెనఁ గొల్పంగఁ
బలిందిబొమ్మ నగి గంభీరంబుగాఁ బల్కె.
ద్వా. ౨. ౧౯.

పెనఁచు. స. క్రి. (√ పెనఁగు.) ౧. పెనవేయు,
మెలిపెట్టు.

క. ఈఁచి రూపెల్లఁ గూర్మముఁ, జేలుచేత
గజంబుఁ బటి పెనఁచి ...
భార. ఆది. ౨. ౭౯.

చ. బలితపు శాఖయందుఁ బదపద్మయుగంబుఁ
బెనంచి పార్శ్వశాఖలఁ గరకాండము
లొప్పనిపి కిన్నలు మోడ్చి యధోముఖాబ్జుఁ
డై, తలకొని క్రేలుచున్న యొక శాపబిఁ
గాంచె విభూతిభూమశోభ్యులఁ దగువాని
భోజనృపస తముఁ డా వటభూరుహంబు
పైన్. భోజరా. ౨. ౭౪.

౨. నిర్మించు.

ద్వి. ఊక్కునఁ బెనఁచిన నట్లున్నాఁడు వీఁడు
ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. ౧౫౦౭.

3. గట్టిగాఁగట్టు, బంధించు.

చ. ఉమియఁగఁ దన్ను నవ్వ నన నొచ్చెము
గాంచిన కొన్ని ప్రాఁకు లా, ప్రమదల నప్పు
గింపఁ దని రంజలునేఁతలు గన్న చెట్లకున్,
దమ కలిశృంఖలన్ బెనఁచి నమ్మక మట్టెఁ
బురంబుఁ గంటు సైన్యముఁ గాని నా పలిన్
శుకపికాదులఁ గెలితనాలి పాల్పగున్.
ఆము. ౨. ౩౪.

౪ కూర్చు, చేర్చు, కలుపు.

చ. తెనుఁగుతెఱంగు సంస్కృతమునీరును గాని
యపప్రయోగముల్, బెనఁచిన కబ్బముల్
సభలఁ బెద్దతికంబుగఁ దెచ్చి ..
వాల్మీకి. ౧. ౧౩.

సీ. నందుండు కొమరునిఁ బొందుగాఁ గొంగిటఁ
బెనఁచి తద్దయును దీవన లొసంగ ..
లీలా. 3. ౩౩.

సీ. పలుచఁగా వండినవలిపంపుఁజాఁపట్లు పెసర
పప్పులతోఁ దఁ బెనఁచి పెనఁచి.
హైమ. ౬. ౧౭౦.

౫. మెలిపెట్టుకొను.

సీ. పుంశ్చలీకృతకన్నె పాఘారిపొరాపాపకర్త అను
రాగకలికలఁ బెనఁచు కరణి.
వసు. ౬. ౮౩.

పెనపరి. విశే. (పెనవు + అరి.) వివాద
శీలుఁడు, జగడగొండి, వివాదశీలురాలు.

క. అప్పు గొని పెట్ట నొల్లక, త్రిప్పి యుశార
ణాకు వసుమతీపతిసభకుఁ, జెప్పఁగవచ్చిన
పెనపరి, నప్పుడ దండించి ధనము వరువగ
వలయుఁ. విజ్ఞా. ౩. ౮౩.

ఆ. ముతికినాఁటివారు మొఱకులు పెనపరు,
లుబ్ధవారు ద్విజాల కాన పెద్ద యనుచు దేశ
భాషలను గులంబును దిట్టు,నతఁడు దండు
వచ్చు శతపణములు. విజ్ఞా. ౨. ౫౬.

చ. . అ పెనపరి ఎక్కరాలు మొఱ పెట్టుచు
నీడిగిలంగ నంపలం,బున వడిఁ గట్టివైచి
కానిపొం దని చెప్పి నుదేవుఁ డంతటఁ.
జై భా. ౨. ౧౧౧

పెనపు. స. క్రి. (√పెనయు.) ౧. కలుపు,
కూర్చు, చేర్చు. (శ. ౯) ౨. పెనఁచు.
(శ. ర.)

వి. ౧. వివాదము, తగవు. (ఆ. ౦.) ౨. భేదము.
(శ. ౦.)

పెనము. వి. ౧. దోసెలు లోనగునవి కాల్చెడు
ఇనుప ఓడు, స్వేదని.

ఉదా : అట్లపెనము. మొ.

క. వనరాను లేదు నుప్పురి,పెనమున నీరులును
బోసెఁ బెల్లున నుడిగెఁ.
కు. సం. ౬. ౭౧౨.

౨. చెంబురసము మున్నగునవి కాఁచుట కుప
యోగించు పెద్దయినుపపాత్రము.

ఉదా : చెంబుపెనము మొ.

గీ. లిట్టు కాలినపెనములఁ బెట్టి కేప, మిట్టి
పడి యట్టె మూర్ఛిలునట్టివారి . .
ఉ. రా. ౩. ౩౨౩.

పెనయు. అ. క్రి. (త. పిణై.) కలియు, కూడు,
పెనఁగు.

ఉ. ... అనితేతుకార్ముకో ద్రేకయుచుల్ మహో
గ్రశితేషుచయుం బగు వల్లగల్యపూరేకుల
విగ్గులు స్పెనయుకేకను గ్రమ్మను శిమ్ము
చీకటుల్. ఉ. హరిశ్చ. ౩. ౧౦౪.

ఆ. పేరురూపుక్రియను బెనసియుండు ..
వేమ. ౧. ౩౩౬.

(శ. ర., బ్రౌ. పా. పెనఁగియుండు ముద్రి. పా.)

జ. పెనపరి, పెనపు.

పెనవెట్టు. స. క్రి. (పెన + పెట్టు.) పిరిపెట్టు,
మెలిపేయు.

సీ. వినువూనములు గాఁగ వసతోడఁ బెనవెట్టి
నెట్టెంబుగాఁ ద్రేవుఁ జాటినాఁడు ...
మనుచ. ౪. ౮౩.

సీ. పెనఁచి చంద్రుకలతోఁ బెనవెట్టి చుట్టిన
ప్రాఁతచంద్రికవన్నెపాగ యమర .
క్రీడా. ౧. ౨౨౩.

పెనవేయు = పెనవైచు. స. క్రి. (పెన +
వేయు.) ౧. మెలిపెట్టు (శ. ర.)

౨. పశువుల నొకదానితో నొకటిఁ జేర్చి
బంధించు, లంకెవేయు. (శ. ర.)

పెనవైచు = పెనవేయు. స. క్రి. (పెన +
వైచు.) మెలిపెట్టు.

గీ. అనుచు నక్క విజాతీయు కుటులకొర్య,
మెనయ బోధించి పెన వైచికొనుచుఁ
దద్చు ... కుక. ౨. ౨౯౬, ౨౫౯.

పెనిమి(న్మి)టి. పు. (పెనువు + మేటి, వృత్తిని వర్ణ వికారము.) మగఁడు, భర్త.

క. పెనిమిటి చేతను పెండ్లామని కాదు విశ్వ్రష్ట దాసి యనియును విలువంగను జాలని మర్త్యగు రాలను ... భాగ. ౪. ౨౩౦.

ఉ. . . ఇట్టి డీ వనంబోడి కందర్పా, పెనిమిటిఁ గూర్చి పొంపలరఁ బెండ్లి యొనర్పు మదిం దలంచెదన్. నీలా. ౧. ౭౯.

ఉ. . . మిటారి యీ నిశాకాంతునివంటి పెన్మిటి ముఖంబుఁ గనుంగొను నోరచూపు లన్. కంధ. ౫౩.

సీ. మగని స్వతంత్రంబు మగువకుఁ జెల్లదు మెలఁత విధంబు పెన్మిటికి వలదు. నీతి. ౬౨.

పెను. = వి. విశే. ("పెనువు" శబ్దముయొక్క తుదివర్ణము లోపింపఁగా మిగిలిన రూపము. దీనికి అచ్చు పరమగునపుడు ద్విత్వము వచ్చును. ఉదా. పెన్నిద్ది, పెన్నూనె మొ. పరుష సరళములు పరమగునపుడు "పెనుఁగొమ్మ, పెనుఁబాము, పెనుగాడ్పు" మున్నగు రూపములు సిద్ధించును. స్థిరవర్ణములు పరమగునపుడు, "పెనుమిన్కు, పెనువేట, పెన్నేరు, పెన్మొసలి, పెన్సెగ" మున్నగు రూపములు నిష్పన్నము లగును.) పెద్దది, గొప్పది.

(చూ. పెనుద్రెళ్లు, పెన్నిద్ది మొ.)

పెనుఁగొమ్మ. వి. (పెను + కొమ్మ.) చెట్టు మొదటి కొమ్మ, స్కంధశాఖ, కవట. (శ. ర., చి. వి.)

పెనుఁబాము. వి. (పెను + పాము.) ౧. అజగరము, కొండచిలువ.

చ. ఇది పెనుఁబాము చందమున పెంతయుఁ భీమమునై జనంబులం, బెదరఁగఁ జేయు . భార. విరా. ౧. ౧౬౦.

మ. తన పట్టిన మరియు పెన్పెనుఁబాము వదనంబు, వ్రయ్యంగ దఱిగిన .. భార. అర. ౨. ౭౭.

సీ. . పెనుఁబాము నా నజగరాహ్వయము వెలయు. ఆం. భా. ౧. ౧౪౪.

౨. ఆదిశేషుఁడు.

ద్వి. పెనుఁబాందఁ బఱచిన పెనుఁబాముచాపఁ, దనచంకి నిజికి పద్మాయుతుం డగుచు. ద్వి. పరమ. ౨. ౧౧౪. పొ.

పెనుకూళ్లిమారి. విశే. (పెను + కూళ్లి + మారి.) ప్రతిచోటను భుజించువాఁడు.

సీ. గంగాధరునకు సంగడికాఁడు గాఁడొకో పెనుకూళ్లిమారైన యనిమిషపతి. వీర. ౪. ౪.

(యజ్ఞములందు పలువిధములగు హవిస్సులను భుజించువాఁడు.)

పెనుకెడ. వి. తృణవిశేషము.

గీ. పారికి పెనుకెడ కంచేటిపొరుజ గరిక, పిరికి పాల్వము పొంపె కుందురు గరిమిడి ... హంస. ౫. ౪౫.

పెనుగువ్వ. వి. (పెను + గువ్వ.) ఒకజాతి అడవి పావురము.

ఆ. పికిలి కేలకొమిలి పెనుగువ్వ బకదారి, పొట్టి రాయి పిపదు పలువరింత . . హంస. ౩. ౧౩.

పెనుచే(న్చు)=పెంచే. స. క్రి. (√ పెరుఁగు.) ౧. వర్ధిల్లఁజేయు, (ఆహారాదులచే) పోషించు.

ఆ. నయముతోడి చప్పనయూల భండారంబుఁ, బెనుతె యుగ్రవీరజనములపోఁద, గాలియైన నుడియఁగా నీక ..
భార. అశ్వ. ౨. ౪౪.

ఉ. ఆనవపీమఁ గ్రోధజనితారుణదీధితిఫాలభాగ నేత్రానలకీలలం బెనుప హస్తమున నిశిత త్రిశూలముంబూని .. పారి. ౪ ౧౪.

ఉ. . పుత్రులం, జేకొని పెన్పు నాపముఁ జేయుము నావుడు మాద్రి తద్దయున్.
భార. ఆది. ౫. ౧౪౪.

౨. ఉబికించు, ఉబ్బించు.

చ. అనుజతనూజమంత్రి సుభటాప్తజనంబులపోరు నూఁది స్వైమ్మదమునఁ బొంగి పైఁ బెనిచి మత్స్యమహీరమణుండు .
భార. విరా. ౩. ౬౯.

౩. రక్షించు, సాకు.

సీ. పెనుపలేఁడాయె నే పృథ్వీసుపర్వకుమారు నిర్గత జీవమారుతిముల. వసు. ౪. ౪౩.

గీ. .. సాకె మనిచెఁ బెంచెఁ, బెనిచెఁ బ్రతికించెఁ గాచె శేద నన నొప్పెరుఁ, బ్రోచె ననుమాట
ఆం. భా. ౩. ౧౨౩.

అ. క్రి. పెరుఁగు, అతిశయించు, మించు.

గీ. అనుచుఁ బలికినజనపతి మనుచుపేర్కొ, బెనుచువాలుంగ మేలుంగాఁ గినుచు ననియె
దశా. ౧. ౧౩౬.

క. అనుచు స్నెచ్చెలు లాదన్, వినుచు స్మది లోనఁ బెనుచువేడుక గనుచున్, ననుచు న్నునుసిగ్గున వ్యవ్యనజానన యుండుననంత వైభవలీలన్. ఇందు. ౫. ౭౫.

పెనుజోగి. వి. (√ పెను.) శివుఁడు.

సీ. పెనుజోగితేజంబుఁ బృథుల ఘాతంబులు దంత్యస్థిమయనిశదంబసమితి. (చి. శి., చి.ని.)

పెనుపడు. అ. క్రి. (పెనుపు + పడు.) అతిశయిల్లు, వర్ధిల్లు.

సీ. బిరుదశాఖాశిఖలు పెనుపడం బైబ్రాయ ఘనశస్త్రరోచు లాకసముఁ బ్రాఁక.
కై. భా. ౨. ౬౪.

ద్వి. కనినంతనే కురంగములసంఘములఁ బెనుపడి చెండాడు పెనుతిండిపులులు ..
అ. మ. క ౫. ౨౨౧. పొ. ౨౦. పం.

క. ఘనమైన కోపవహ్నియుఁ, బెనుపడ ...
భా. రా. ౪౮ ౨. (శ. ర.)

పెనుపరి. విశే. (పెనుపు + అరి.) ౧. వృద్ధి పొందించువాఁడు. (చి. ని., శ. ర.) ౨. అధికుఁడు, గొప్పవాఁడు

క. హరి పలికినవిధ మెంతయు, నెరవై యున్న యది వింటె యిమ్మాటలెల్లం, గరయు దము తోలంత నీపెనుపరిచందం బెల్ల నెఱుక పడియెడుఁ బిదపన్.
భార. ఉద్యో. ౩. ౨౧౪.

(పెనపరి — భేదశీలుఁడు అని శ. ర.)

పెనుపారు = పెంపారు. అ. క్రి. అతిశయించు, అధికమగు.

గీ. ప్రాణదానంబు వేఁడినఁ బార్థుఁ డభయ, హస్తమిచ్చుచు దయ పెనుపారఁ బలుకు. .
భార. విరా. ౫. ౨౨౫.

మ. పెనుపారన్ వర మిచ్చి తెట్టు గడిమిన్ భీమాగ్రజుం డాజిఁ గిట్టినఁ బట్టం గడు నగ్గ మైనయెడఁ గ్రేడించు ..
భార. ద్రో. ౧. ౩౭౭.

పెనుపు = పెంపు. వి. (√ పెనుచు.) ౧. వృద్ధి, అతిశయము.

క. అనవరతసౌఖ్యసంపదఁ, బెను పొందుచు నుండు మీకు భీకరకాంతారనివాసాయాసం బుల, వనఘా యిట్టింగి నపయ నలమట వొందముఁన్. భార. అర. ౧. ౨౧౩.

సీ. (వర్షాకాలవర్ణన) ఎఱ్ఱలపెను పట్టె నేలపైఁ గొఱలఁ జొచ్చె విక్ర. ౪. ౨౩.

క. ఒనరింపఁ బిచ్చలింపక, మునుకొని యయ్యె దవి మనికిమొనగాం ద్రతవిన్, కెనసి పెను గట్టుఁ జెట్టును, బెనుపొదవఁగ రువ్వట యును బెగదక వాఁడున్.

ఆచ్చ. రా. యు. ౧౩౧

౨. పెంచుట, వృద్ధినొందించుట.

ఆ. పరిజనములఁ బెనుపు పతికి హితము . భార. శాం. ౨. ౧౭౯.

౩. మహాత్త్వము, గొప్పతనము

క. మునిదివిజాదికలోకము, లనంతుఁ దనఁగ జగతికెల్ల నాధారంబై, పెను పొందదు శేషాత్ముని, వినుతింతున్

భార. శాం. ౨. ౩౬.

క. విను సైంధవుఁడు మహారథుఁ,దనిఁ బోక పెనంగు వతని నాద్రాపదికై, పెనుపుఁ బఱచిరి కుంతీ,తనయులు ..

భార. ఉద్యో. ౪. ౨౨౨.

౪. పొడుగు, ఉన్నతి.

చ. పెనుపున నాకసంబుఁ బొరయు బృంహితముల్ దము నుగ్రగర్జిత, స్వనములతోడి మేఘముల చందముగా నొనరింప మీఁది యోధనికర మేయు సాయకవితానము భీమవృష్టిగా రయంబు,బుఁ బయికొన్న యేనుఁగులపోరునఁ దేరులు దేరె నెత్తుటన్.

భార. శల్య. ౧. ౧౨౧.

౫. గర్వోక్తి.

క. ... నీ, పెనుపులు లాఁతికుపలుక పెనఁచిన మేలే. దశకు. ౪. ౨౬.

౬. ఒప్పిదము, అందము.

గీ. కదళి దివియించె నగ్రాంఘ్రికంబు దొదల పెనుపున .. అము. ౫. ౩౦.

౭. సామ్యము, పోలిక.

క. . పెనుకొదలు పొదల మొదలంకొదవు తుమ్మెదల పదువు లినుపసరిపెణల పెనుపును బనుపుఱచుచు కళా. ౬. ౨౨౪.

౮. వైభవము.

చ. . నీవు గానఁగల వాత్మజా నొక్కని కాని కాంతయుం, బెనుపు నిప్పయోజముఖిఁ బెండిలిసేయుదుఁగాక వేడుకన్.

హరి. పూ. ౩. ౧౩౫.

చ. వావుడు, బెనుపుగ వింద్రుపీటికిని చేర్కొని పోరుదవేని నేను నీ, కెమకవ వస్తునంము రతి వేడుకఁ బిల్కిన

వీర. ౭. ౨౪.

(వృత్తియందుఁ గొన్నియెడల అంత్యవర్ణ లోపము. చూ. పెను.)

విశే. ౧. పెద్దది, పరిమాణాతిశయము గలది.

ద్వి. వైద్యులకును మంత్రవాదులకును న,భేద్యం బసాధ్యంబు పెను పగు వ్రణము.

పండితా. మహిమా ౨౫౯.

చ. అన విని కూర్మ మి ట్లను . . మత్సమంబునై, పెనుపుసత్వము ల్గాలఁదివెట్టఁగరానివి లోఁ జరింప సొం, పెసఁగిన గంగ ..

హరి. ఉ. ౫. ౨౧.

౨. బహుళము, అధిక సంఖ్యాకము.

మ. పను లాజ్ఞాపనసేయు వేళలఁ దగంద్రాకుల్ నిలింపోత్తముల్, పెనుపై కొల్తురు .. నృసిం. ౧. ౬౦.

౩. అధికము, గొప్పది.

క. తనుఁ దొరఁగుతండ్రి నుడుపఁడు, మునివరుఁ
డని యతని చిత్తమున నే గ్రొద్దున్, బెను
పగు కోపంబు వసిష్ఠుని దిక్కునఁ గలిగె .
హరి. పూ. ౨. ౪౨.

క. పెను పైన యనావృష్టికి, జననాథుఁడు
వనటఁ బొంది . భా. రా. బాల. ౫౪.

క. పెను పగ వమరత్వ మవ్విధిమునుఁ డొందన్.
ఉ. రా. ౨. ౧౯౩.

జ : పెంజెలువప్రోలు, పెంజీకటి, పెంజెర,
పెందర, పెందలకడ, పెందలాడ,
పెందళ్కు, పెందిరువడి, పెందుఱుము,
పెందెర, పెందెరువు, పెందోడ, పెంద్రోవ,
పెంబోతు, పెనిమిటి, పెనుఁగొమ్మ, పెనుఁ
బాము, పెనుగుఱ్ఱ, పెనుజోగి, పెనుమస
నము, పెనుమినుకులు, పెనుమ్రాను, పెనువెల్లి,
పెనువ్రేలు, పెన్నపెఱుఁగు, పెన్నాటకము,
పెన్నాటకమునేయు, పెన్నిక్కు, పెన్నిట్ట,
పెన్నిదురు, పెన్నిధానము, పెన్నిధి,
పెన్నుద్ది, పెన్నెఱులవాఁడు, పెన్నెఱులు,
పెన్పులుఁగు.

పెనుమసనము. వి. (పెను + మసనము.) మహా
శ్మశానము, కాశి.

చ. పెను మసనంబునం గలవు పెక్కులు తీర్థ
ములు .. కాశీ ౬. ౧౨౪.

పెనుమినుకులు. వి. బ. (పెను + మినుకులు
సమాసమునం దుత్తరపదము పరమైనపుడు బ
వర్ణకలోపము.) వేదములు.

క. . ప్రాఁబలుకులు పెనుమినుకులు నా, వెల
యున్ శ్రుతులకునుఁ బేర్లు విశ్వాధిపతీ.
అం. సం. దేవ. ౪౧.

క. పెనుమినుకు లెనలు తెలివిం, గనుఁగొను బల్లి
దుఁడవైన. గనరాని నినుం, గనుఁగొంటిమి ..
అచ్చ. రా. బాల. ౬౫.

క. ఎవ్వరని గొనబుకాఁడా, పెనుమినుకుం
దెగలు వొగడు పేరిమికాఁడా .
అచ్చ. రా. సుం. ౧౮౧.

పెనుమ్రాను. వి. (పెను + మ్రాను.) ౧. మహా
వింబము. ?.

సీ. పెద్దమ్రా నవఁగను బెనుమ్రా నన న్మహావింబ
నామములుగా నొగడుచుండు.
ఆం. భా. ౨. ౪౯.

పెనువెల్లి. వి. (పెను + వెల్లి) ౧ మహా
ప్రవాహము. (చూ. వెల్లి.) ౨. ప్రళయకాల
మందలి ఏకార్ణవము.

క ఇట్లు లోకంబెల్ల నేకార్ణవం బైన .
పదంపడి యప్పెనువెల్లి యుల్లవల్లఁ దిగిచి
పోవం దొడంగు నెడన్.
భార. అర. ౪. ౨౭౯.

పెనువ్రేలు. వి. (పెను + వ్రేలు.) అంగుష్ఠము,
బొటనవ్రేలు.

క. నెమ్మిని నీ దక్షిణహ,స్తమ్మున పెనువ్రేలు
దునిమి దక్షిణ యిమ్ము
భార. ఆది. ౫. ౨౪౩.

గీ. కూలి, కాలిపెనువ్రేలు దెమలించి
కరము కత్తు,కొన నదృశ్యతలోక గవి
విభుండు ఉ. రా. ౩. ౮౪.

పెన్న. వి. (సం. పినాకినీ. త. పెణ్ణై.) ఒకానొక
నది, పినాకిని.

(ఇది ఉత్తరపినాకిని, దక్షిణపినాకిని అని యిరు
తెఱఁగులది.)

సీ. అందు సుఖాసీనుఁడైనఁ యవ్వరుణేంద్రు
నంబుధుల్ వాల్గిను . కృష్ణ, వేణి సరస్వతి
పెన్న యైరావతి... సతతంబుగొలుచు.

భార. సభా. ౧. ౪౧.

సీ. పెన్నాడి తల్పైన వీఁగఁదోలుటకును బృథు
ర క్తమున ముఖ్య పెన్న పాఱి.

రామ. ౨౫౯.

గీ. చెలఁగు నే ఱన నది తద్వికేపసంజ్ఞ, యమరుఁ
బెన్న యనంగను జమున యనఁగ.

ఆం. భా ౧. ౧౬౩.

పా : పెన్నదాఁటినఁ బెరుమాళ్ళసేవ = పెన్ననది
దాఁటుట యతికష్ట మనుట.

పెన్నడపులుఁగు. వి. (పెను + నడ + పులుఁగు.)
కురము, పక్షివిశేషము. (శ. ర., శ్రా.)

పెన్నాటకము. మి. వి. (పెను + నాటకము.)
౧. మహానాటకము, పెద్దనాటకము. ౨. గొప్ప
వర్తనము. ౩. అతిశయము, ప్రాచుర్యము.

క. పిప్పలిరొప్పను నల్లంబు మొల్లంబును
జేలపిండి మెందును . . పెన్నపెన్నాటకం
బును గలిగి . కాశీ ౩. ౧౭౫.

పెన్నాటకముసేయు. స. క్రి. (పెన్నాట
కము + చేయు.) విస్తరించిచెప్పు, అతిశయ
ముగా వచించు

గీ. సంభవించిరి గంధర్వజాతి ననిన, గలితనం
తేల పెన్నాటకంబుసేయు, ననఁగ ధీమేశ్వ
రునిఁ గొల్తు రప్సరసమున, సాను లనుశేరి
యప్సరశ్చంద్రముఖులు. భీమ. ౧. ౭౭.

పెన్నిక్క. వి. (పెను + ఇక్క.) గొప్పస్థానము.

గీ. ఆ తరుణియక్క ఖహునృత్యగీతవాద్య, కళల
పెన్నిక్క వలరాజు కంచుతక్క ...

హైజ. ౧. ౧౦౪.

పెన్నిట్ట. వి. (పెను + నిట్ట.) పెద్ద ప్రవాహము.

గీ. గాఢసంస్పర్శభంగులు గలుగునట్టి, పాోమ
సమయకృత్యంబుల నొదవి సౌఖ్యరసము
పెన్నిట్ట పొరిఁబొరిఁ గ్రమ్మ దేర, సమ్మదాం
బుధిఁ దేలిరి సతియుఁ బతియు.

భార. విరా. ౫. ౪౦౨.

పెన్నిదు(ద్దు)ర. వి. (పెను + నిదుర.)
౧. గాఢనిద్ర.

చ. కుచములమీఁదఁ బెన్నిదురఁ గూరినబాలునిఁ
దల్లి గానలే, కచటికిఁ బోయెనో యనుచు
నేడ్చినయట్లు . వాసిష్ఠ. ౫. ౨౪౯.

౨. పెద్దనిద్దుర, చావు.

సీ. సమయుట యీల్గుట . మిత్తి పెన్నిదుర
నా మీఱును మరణము ...

ఆం. భా. ౨. ౨౨౫.

ఉ. . . శాంభవలోచనవహ్నిఁ గ్రాఁగి పెన్ని
ద్దురఁ బూని మే నెఱుఁగనేరక యుండెడి, ,
నీకు మ్రొక్కి వేఁడుదులు చెప్పినన్ మనసు
చొచ్చునె బోధము పుట్టు నేర్చునే.

వసు. ౪. ౪౦.

(ఇది రెండర్థములకు నుదాహరణము.)

పెన్నిధానము. మి. వి. (పెను + నిధానము)
గొప్పనిధి.

గీ. పద్మముఖుఁ డైనయతఁడు నాపాలి కనకు,
పెన్నిధానంబు మాటలు పెక్కు లేల.

నైష. ౨. ౪౫.

పెన్నిధి. మి. వి. (పెను + నిధి) పెద్దనిక్షేపము,
గొప్పపాఁతఱ.

ఉ. .. అత్యంతము చోద్యమై మెఱయు
నజున మభ్రిపవానికిన్ ధరాక్రాంతము
లైనపెన్నిధులు కన్నులకుం బొడచూపు
లై నడిన్. విప్ర. ౧. ౧౯౨.

క. కాంచిన నతఁడును పెన్నుధిఁ, గాంచినగతి వలరి యెదురుగా వచ్చి ..

వి(క్ర. ౨. ౧౪౨.

పెన్నీ(నునీ)రు. వి. దే. అవా (పెను + నీరు.)
౧. అధికజలము, ఎక్కువనీరు.

క. పెన్నెలలు గాని జక్కవకన్నులఁ బెన్నీరు వెడలఁగా వెలరాలన్, జన్నీరు వెడలఁ గాలెన్, కన్నియయును జలకమాడఁ గలిగె ననంగన్. రామా. ౬. ౧౨౫.

౨. సముద్రము

సీ. . పెనునీటఁ దేలాడుపిన్నపాప.

ఉ. రా. ౧. ౮౦.

పెన్నుద్ది. వి. (పెను + ఉద్ది.) పెద్ద, ప్రతిస్పర్ధి, పోటిచేయువారి నాయకుఁడు.

వ. అంతటు హాస్యక్రీడనం బను నాటకుం దొడంగి రెండు సంగడంబులై కృష్ణుండును శ్రీధాముండును పెన్నుద్దులుగాఁ దక్కువవారునుం దమలోన దొరయుభంగి దోయి గట్టిరి. హరి. పూ. ౬. ౯౨.

వ. తానును బలభద్రుండును పెన్నుద్దులై యితర వల్లవు లెల్ల నుద్దించుకొని

భాగ. ౧౦. పూ. ౬30.

విశే. ౧. మిక్కిలి సమానుఁడు.

గీ. సురల పెన్నుద్దులై జరామరణభయము, లని యెఱుంగక వర్తింతు రందఱుఁ ద్రిజులు.

వి. పు. ౧. ౧౬౨.

ఆ. పేదయైన ధనదు పెన్నుద్దిరొ చను, సాయ మునకు వెచ్చ మల్ప మైన . .

వి(క్ర. ౨. ౧౬౧.

౨. మిక్కిలి గొప్పవాఁడు, మిక్కిలి గొప్పది.

గీ. విషముమ్రింగిన పెన్నుద్దివేల్పు కేఁడు, మునసి జారాతి మ్రింగి గజ్జనఁగఁ ద్రేఁచె ...

కాశీ. ౪. ౨౩౬.

ద్వి. పెద్దల కేఁడు పెన్నుద్దులకొందలు .

బసవ. 3. ౯౦౬. పం.

పెన్నె(న్నే)రు. వి. అశ్వగంధ. క్రీ.

సీ. పెన్నె రనంగను బెన్నెరనంగను దొమ్మడో లనఁగను దోఁచు నశ్వగంధ . .

అం. భా. ౨. ౬3.

సీ. సహదేవి జట్టుప చలిపిండి చిటిముటి పెన్నేరు విషబొద్ది పిండికొండ ..

హంస. ౪. ౧౦.

పెన్నెఱులవాఁడు. విశే. (పెను + నెఱులు + వాఁడు.) పెద్దవెండ్రుకలు కలవాఁడు. కేశి.

గీ. పెన్నెఱులవాఁ డనంగను వెలయుఁ గేశి.

అం. భా. ౨. ౧౧౯.

పెన్నెఱులు. వి. బ. (పెను + నెఱులు) పెద్ద వెండ్రుకలు, దీర్ఘకేశములు. (వృత్తియందిది ఏకవచనముగాఁ గూడనుండును.)

సీ. కుడి విప్ప నడుగుఁదమ్ములపైని వ్రాలు పెన్నెఱులు దేం ట్లగుట సందియము గలదె. ఆము. ౨. 30.

సీ. నిడుద పెన్నెఱిగుంపు జడ గట్ట నగరుమ స్మసమండు తపము గైకొనినచోటు.

మనుచ. ౨. ౯.

ఇట అతి దీర్ఘములగుకురు లని భావము.

సీ. అమృతంబుఁ ద్రావు నీలాభ్రమో యది గాదు కప్పుపెన్నెఱిగొప్పకొప్పు కాని.

దశా. ౨. ౨౪౪.

సీ. కొదమతుమ్మెదరొప్పు వదలింపఁ గలకప్పు గులుకు పెన్నెఱికొప్పు లలవరించి.

రాజ. చ. ౨. ౧౨౬.

పెన్నుఁబులుఁగు. వి. (పెను + పులుఁగు.) గరుత్మంతుఁడు.

తే. ... మహాస్థలయుగాంగ వ్యాళావిభుఁ
డెప్పులంగెడ్డినమాడ్కి నీడ్చి వ్రచ్చిలికుఁ
గాలభైరవుఁడు పైకుబుసం బొకపాయ శత్రుఁ
గడ. పాండు. ౪. ౨౯౪.

పెన్నంగ. వి. పృథువిశేషము.

సీ. కలివిరి గుంద్రయు గచ్చ పెన్నంగయు .
హంస. ౪. ౯.

(క్రొత్త, వ్రాఁత ప్రతి. పా.)

పెమ్మె = పెరిమె. వి. (కే. హెమ్మె.) బి. వ.

దంభవచనములు, బడాయిమాటలు.

ద్వి. జనవరాధమ కూరిజముఁ డిట్టియెదలఁ,
బెమ్మెలు పలుకుచే పేర్చిపశక్తి, సమ్మదంబు
గఁ జోపి జయ మొందుఁగాక

ద్వి. భాగ. ౧౦. (శ. ర.)

పెయ్య = పేయ. వి. ౧. పాలువిడిచిన ఆఁడు దూడ, తఱపి.

సీ. . . వెలయుఁ గోడె యనంగఁ బెయ్య యనఁగఁ, గీ. గోప్రభృతిపుంస్త్ర్య పత్యముల్. ఆం. భా. ౨. ౨౬౨.

క. తఱుగులపాది యొకదానఁ బెయ్యలదామెన యొక్కవలన ననుపై యుండఁగ, మొల కొపి పెక్కుచుట్లన్, బలుఁద్రాటం జుట్టి గోపభావం బలరన్.

భార. విరా. ౧. ౨౩౫.

వ. ... తీయావులకోడెలను అంబోతులం జేసేది పెయ్యలను కదుపునంగూర్చి ..
వ. రా. ౪. ౬౫౯.

౨. లేఁగ, దూడ.

గీ. తఱుగు లార్చి పెయ్యల నెల్లఁ దల్లిచన్ను, గుడుచువిడుచుఁ గొన్నిటి వలుగడలఁ దోలు. హరి. పూ. ౫. ౨౦౭.

గీ. హేమశైలంబు దోగ్ధగా భూమిసురభి, సకలరత్నౌషధులను గల్పాదియందుఁ, బృథుమహారాజు పంపునఁ బిదికె నెలమి, మంచుగొండను బెయ్యఁ గావించి గిరులు.
హర. ౫. ౨౨.

౩. ఆవు, గోవు.

గీ. పాలు గుడుఁ బెక్కు దానిపాము లెన్ని, పెయ్య కళ్మలిగలదు మత్ప్రియనుతుండు, పాల కేడ్చిన మపుడ చన్నిట్టనిచ్చు.
భార. అను. ౨. ౪౨౩.

శ్లో. దేశకాలోపసంపన్నా, దోగ్ధ్రి శాంతాతి వత్సలా, స్వాదుక్షీరప్రదా నస్యా మమ నిత్యం నివేశనే.

సం. వా. ౭ . ౧౦౫. ౧౫.

సీ. వలయుకోరికె లియ్యఁగలపెయ్య గలిగి ముప్పిందపమున్ పరితుష్టిఁ జెంద నెల్ల.
ఉ. రా. ౫. ౨౦౯.౪

విశే. (ఆవుదూడలలోను గేదెదూడలలోను) స్త్రీజాతి.

ఉదా: పెయ్యదూడ.

చూ: పెయ్యమ్మ.

పెయ్యమ్మ. పనికిమాలినవాఁడు, పనికిమాలినది, అప్రయోజకుఁడు, అప్రయోజకురాలు.

(వ్యవ.) వాఁడు పట్టిపెయ్యమ్మ.

పెర. వి. తేనెపట్టు, మధుకోశము.

ద్వి. గిరు లెక్కి కణములఁ గ్రిక్కిరియంగఁ, బెరలతేనియ లాని ప్రేలరింపుచును.
రం. రా. యు. ౨౮౪. పా. ౨. పం.

సీ. తిర వొందఁ దేనియపెర లెచ్చటను గన్నఁ, దాటవ నీటొగురువాతెఱయు తలఁచి ...
నీలా. ౩. ౧౦౭.

జ : పెరతేనియ, పెరయీఁగ.

పెరజే. వి. సర్పవిశేషము.

సీ. కాఁకకేటులఁ జిల్వగులియలు క్రాఁచులు పెరజాలు గుఱ్ఱపుఁబెరజా లచట. గీ. గలవు తక్కి_వ జెఱ్ఱిపోతులును . ద్వా. ౧. ౯౭.

పెరడు. వి. జో. (క. పెఱ.) గృహపృష్ఠభూమి, ఇంటి వెనుకటిదొడ్డి.

సీ. కరటిదానవవైరి పెరటికల్పద్రుమం బనుచు నేత్రుఁడు పిద్దర నదుచెలను.

పి. కథం. ౪. ౪.

సీ. ఏపాధ్వి పెరటిలో వెలసోఁటఁ గని వజ్రి వంటనవని నిందవం బొనర్చు.

దశా. ౧. ౫౦.

సా : పెరటిచెట్టు మందు గాదు = పరిచిత వస్తువునకు విలువయుండదు. (సులభమగు పదార్థముగ నిర్లక్ష్యముచేసి నిరసింతు రనుట.)

ఆ. తమ కసాధ్య మైనఁ దమితోడఁ గాంక్షింతు, రాగశాలిమును ధరాభినాథ, తమకు సులభ మైన నమృతంబుఁ గైకొన, రెందుఁ బెరటి చెట్టు మందు గాదు. శశా. ౪. ౩౯.

క. ఏమిటికి నీదుమతికిని, రామైతిమి దుమ్ము విడువరా దని యెంతేఁ, ప్రేమం జెప్పిన విన విటు, మామాటలు పెరటిచెట్టు మం దగునె నృపా. రుక్మా. ౪. ౨౦.

పెరతే(న)నియ. వి. (√ పెర.) పెరనుండి తీసినతేనె, పట్టుతేనె, మధువిశేషము.

క. అట్టు కణుజెట్లు గాల్చిన, పెట్టుల నింకెట్ల మతియుఁ బెరతేనియలం, బెట్టుక పెసఁ గుచు శాఖుని, పట్టికి నిం పెసఁగ నిట్లు ప్రతివచనంబున్. శాక. ౩. ౫౧.

క. ... మానుమతేనె పూఁదేనె జాజితేనె పుట్టతేనె పెరతేనె కజ్జితేనె జుఱ్ఱతేనె...

ప్రబంధ. ౧౧౭.

పెరయీఁగ. వి. (√ పెర. పెర నిర్మించు తేనె టీఁగ.) పుత్తిక, ఒకజాతి తేనెటీఁగ.

క. పెరయీఁగల గతిఁ గవయుచుఁ, బోరిఁ బోరిఁ గడుఁదురల పగిదిఁ బొదువుచు ...

భార. ద్రో. ౧. ౨౫౭.

చ. అదురులు వాలు మూఁదికొని హాస్తయుగం బునఁ గింసవైరిఁ గ్రొట్టెదుర సురంబు ప్రేమ పెరయీఁగగతిం గలచె న్మురాంతకున్ ...

ఉ. హరి. ఉ. ౯౦.

పెరరేఁచు = ప్రేరేఁచు. స. క్రి. ప్రేరించు, పురికొల్పు.

(ఇది సానుస్వారమని చి. ని. నిరనుస్వారమని శ. ర. రేఁగు, రేఁచులను బురస్కరించుకొని సానుస్వారమనుట యుక్తము.)

క. . నిజసోదరులం బడినచోటికి కృష్ణుండైనను నిమ్మనక్, బెరరేఁచి తెచ్చె నిత డెం దరి గాదు ... జై. భా. ఒ. ౨౧౫.

చ. ... ఓమునివర నీవు సేయు తపము జపమున్ బెరరేఁప నెల్లి కేఁటున భవదగ్ర వీథిక గడారపటుం డిటు వచ్చు మున్నె రయాయన నిను జెలిపాఁడు చరితార్థుఁడ నీవు చతుర్థ సంపదన్. పాండు. ౪. ౭౧.

మ. తరుణుల్ తల్లి రెండుం గుచంబు లనుపం దచ్చైత్యముల్ దీమలై, పెరరేఁపన్ జను దంచె గాక .. అను. ౨. ౭౭.

జ : పెరరేఁపు.

పెరరేఁపు = పెరరేఁచు (శ. ర.)

పెరవణి = పేరణి. వి. (సం. పేరణీ, నిర్యావృ్ని. క. పేరణి.) నృత్యవిశేషము.

క్వి. అంగజారాతికి సానంద మొదవ, భృంగి
ముందటికంటెఁ బెరవణి చూప.
ప్రభులిం. ౨. ౧౩. పా. (శ. ర., బ్రౌ. పా. పేరణి. ముద్రి. పా.)

పెరసు. వి. పాలను, మాంసము. (శ. ర., బ్రౌ.)

పెరిమ. వి. (సం. ప్రేమా.) ప్రేమ, అనురాగము, వలపు.

సీ. సురలకు హితవు నొనరించితివి, ధా కేగుము
నిన్నుఁ జూడఁ దద్దయు వేడ్కం, ద్వారక
పడుచున్నవారలు, హరివిక్రమ నీ సహోద
రాదులు పెరిమన్. హర. ౪. ౧౭౯.

క. గురుతుచ చెలిమూఁపున నో, మరదోఁపఁగ
నిలిచి చూచె నధిపతి నతఁడుం, బెరిమం
జూచెను సతి .. పరమ. ౩. ౧౪౨.

క. మురియుదు రెవ్వరి బిడ్డలు, మరు లింతియు
నాళ సుతులు మతి యతిహితులే పెరిమను
బుట్టిన పుత్త్రులు పెరుఁగఁగ శత్రులను
బ్రతులు పెక్కులు వినకే.
కుచేల. ౧. ౫౯. (పెరిమె అపముద్రి.)

పెరిమె = పెమ్మె. వి. (క. పెర్మె. తు. పేర్మె, త. పెరుమై) ౧. గొప్పతనము, ఘనత.

క. కలిమిఁ దలముగాని వ్యయం,బులు పెరిమెల
కొఱకుఁ జేసి పాలియు రెదుర్యు,ద్ధులు నారి
కేళిజితమన, పులుఁగు దుర్దైశ్వర్యమహిమఁ
బొలిసిన భంగిన్. కేయూర. ౩. ౧౪౬

౨గిడ. పేర్పుమైనల్ల యది నెఱులఁ దొలిపూఁ
దుతిమె, దర్పకున కర్పింపఁదలఁప నంతటి
పెరిమె. మనుచ. ౩. ౭౪.

శా. అన్నది పావనగుణ సం,పన్నతనుతియింపఁ
గలఁడె పన్నగపతియుం, బిన్నకయన్నది
మునిఁగిన,యన్న దఁ దమ్మరునికంద్రి యనఁ
దగుఁ బెరిమెన్. రామా. ఉ. ౩. ౩౨.

౨. ప్రసిద్ధి, ఖ్యాతి.

గీ. అగ్నిబిందు విస్ఫురిత జాజ్వల్యయంబుఁ, గార్చి
మధుకైటభారాతి కూర్మి మిగుల, బిందు
మాధవుఁడను పేరఁ బెరిమెవడసె.
కాశీ. ౬. ౧౧౨. (ప్రాఁత ప్రతి. పా.)

౩. ప్రాశస్త్యము, శ్రేష్ఠత్వము.

వ. మిరియుంబు పెరిమెయుఁ బనుపుసయు
అవశ్యరయు .గలిగి .
కాశీ. ౬. ౧౭౯. (చి. వి. పా.)

పెరుఁగాకు. వి. (పెరుగు² + ఆకు.) = పెరుఁగు తోఁటకూర, మహాబాష్పకాకము. శ్రీ.

పెరుఁగు¹(గ్గు) = పెరువు¹, పెఱుఁగు. (త. పెరుకు. క. పెర్చు.) అ. క్రి. ౧. (వయఃప్రమాణాదులలో) ఎదుగు, వర్ధిల్లు, పెంపొందు.

సీ. . . పాండుకుమారులు .., ధృతరాష్ట్రు
సొద్దఁ, దత్సుతులతో నొక్కటఁ బెరుఁ
గుచు భూసురవరుల వలన . .
భార. ఆది ౩. ౧౨.

క మృతుఁడఁట పుట్టుఁ బెరుఁగు, మృతుఁడఁట
కేతోకఁడు గుడుచ కోకొనఁ దృప్తిన్ ..
హైమ. ౪. ౪౫.

గీ. వింధ్య కుమరాద్రిపాటికి వివిధశాఖ,శతములు
మొలపూసలుగఁ బెరుఁగి మదిఁ దలఁచె,
నెన్నఁడు ..
పాండు. ౫. ౧౨౬.

మ. పలుకుందొయ్యలిచేతి రాచిలుక పెంపక్క
పెర్గి నాకాశనా, కలపాలిలఁ బ్రికాలశటిని
యనంగా ... వర్తింతుఁ గాంకామణీ.
విక్ర. ౪. ౫౦.

౨. ఉత్సాహించు, ఉత్సహించు.

సీ. శాతశాతవతమున వా-శల్లఁ బాండవాగమనంబు
విని సంతసమునఁ బెరిఁగి .
భార. ఆది. ౭. ౧౪౭.

౩. పూను, ఉద్యమించు.

క. చక్కనగు మనిన రక్కనుఁ, దక్కజముగఁ
బెరిఁగి . . భార. ఆది. ౭. ౨౦౩.

ఉత్సాహము. ... ఈక్షణంబె యేఁగి పాం,
చాలుఁ బట్టికెత్త మధికశౌర్యశీల మొఱ
యఁగాఁ, బోలు సనుచుఁ బెరిఁగి రాజ
పుత్రు లరిగి . భాగ. ఆది ౭. ౭౫

౪. కలుగు, పుట్టు.

క. కుసుసేనఁ గదా గెలుచుట, కరముద్ధరము
నరున కవకు గాండీవమును, బెరిఁగినయమ్ముల
మంటలు, దరికొని తెగఁగాల్చునటిదయ
యగుఁజామ్మా (భా. ల. వ్యా. పా.)
భార. ఉద్యో. ౨. ౧౯౪

౫. తెగు, భిన్నమగు (ఈ యర్థమున విరను
స్వారమని శ. ౨. వ్యతిరేకలక్షణచే సబిం
దుకమునకే యీ యర్థము రావచ్చును.
చూ. పెంపు.)

చ. పెరిఁగిన హారరత్నములపెల్లున నొక్కఁడు
దాఁౘపట్టియై పారి. ౪. ౩౭.

వ. కరఁగిన కపురంపుతిలకంబుతోఁ బెరిఁ
గిన తారహారములతో బడలిన సెమ్మో
గంబుతో . ఉ. రా. ౪. ౨౨౧.

విశే. ౧. ఏండ్లు చెల్లినవాఁడు, ఏండ్లు చెల్లినది
(శ. ర)

౨. వృద్ధిపొందినది. (శ. ర.)

జ: పెంచు, పెంచుకోలు, పెంపగు, పెంపరము,
పెంపరి, పెంపలు, పెంపారు, పెంపారుచు,
పెంపు, పెంపుడు, పెక్కువ, పెనుచు, పెను
వడు, పెనుపరి, పెనుపారు, పెనుపు, పెరఁ
గుడు,

పెరుఁగు²(గ్గు). వి. = పెరుగు² (త. పెరుగు)
దధి.

గీ. మినిమి గలపుల్లపెరుఁగుతో మిళితమైన.
సైమ. ౭. ౧౩౦.

ఉ. కమ్మనిజున్ను మంచిమెయి గట్టిది మీఁగ
డతోఁ బెరుంగు చొక్కమ్మగు జున్నుపాలు
చిలుక మ్మిపిదీసినవెన్నముద్ద
హంస. ౨. ౧౧౧.

చ. రమణి యొకర్తు కొంటి మదురాపురికిం
బెరుఁ గమ్మఁ బోవుచో
దశా. ౯. ౨౦౪.

ఉ. పేరిననేయి దుగ్ధములు పెర్గును మీఁగడ
యున్ సదాప్రజాగారము సొచ్చి త్రాగి
పెస గింతులు వైచు మురారి పెంచఁగా.
అప్ప ౪. ౨౩౦. పా.

చ అరుణగభస్తిబింబ ముదయాద్రిపయిం గను
పట్ట గన్నెలోఁ, బెరుఁగును వంటకంబు వడ
ంది యలం గుడువంగఁ బెట్టు నిర్భర
కరుణాధురీణ యగుప్రాణము ప్రాణము తల్లి
యున్నదే కాశీ. ౪. ౧౧౫.

పెరుఁగు వడ్లును గలిపినరీతి = ఒకరితో నొకరు
కలియక యుండుట.

ద్వి. ఈ రీతి విశ్వాసం బెందును లేక, పెరుఁగు
వడ్లును కలిపినరీతి నుండ, నరినాథుఁ
డేతెంచి ద్వి. పరమ. ౫. ౩౫౭. పా.

జ: పెరుఁగాకు, పెరుఁగుతోటకూర, పెరుఁగు
సంద్రము.

పెరుఁగుఁడు. వి. (√పెరుఁగు¹.) వృద్ధి.

సీ. తగఁ ద్రివర్గాభివృద్ధి తగ్గు నిల్కడ పెరుఁగుట
యనునివి మూఁడు కోలు .
ఆం. భా. ౨. ౧౯౦.

పెరుఁగుతోటకూర=పెఱుకు తోటకూర.
వి. (పెరుఁగు¹ + తోటకూర = పెరుఁగు

వలె మృదువైన తోఁటకూర.) మహాశాస్త్ర
శాకము.

సీ. ..పెఱుకతోఁటకూర, పెరుఁగుతోఁటకూర
యనఁగఁ జను మహాశాస్త్ర సంజ్ఞ.
అం. శా. ౨. ౩౩.

పెరుఁగుసంద్రము. వి. (పెరుఁగు¹+సంద్రము)
పెరుఁగుకడలి, దధి సముద్రము. (శ. ర)

పెరుమాళ్కోయిల. వి. (పెరుమాళ్లు + కోయిల.
త. పెరుమాళ్ కోవిల్.) కాంచీపురము, ఒకా
నొక పుణ్యక్షేత్రము.

క. కోయిలఁ దిరుమలఁ బెరుమా,కోయిలఁ దిరు
పతులఁ గుంభకోణాదికపు,ణ్యాయతనంబుల
మాయం, బైయొక్కఁడఁ బోయెనొకా
మురాంతకు ప్రతిమల్. (కాశీ. ౫. ౨౮౭.)

పెరుమాళ్లడుగుబుగ్గ. వి. (పెరుమాళ్లు +
అడుగు + బు) విష్ణుపాదోద్భవయైనయేఱు,
ఆకాశగంగ.

సీ. .. ముత్తెరువు లాఁడి తెలివాఁక పాంచా
మరకుఁబంట, కఱకంఠుతలయేఱు పెరు
మాళ్లడుగుబుగ్గ జడదారిచే యూట చదలు
వాఁక. గీ అమరతటినికి నామధేయములు
పొంబ . పాం. ని. దేవ. ౧౬.

పెరుమాళ్లు. వి. బ (త. పెరుమాళ్.) దేవుఁడు,
విష్ణువు.

చ. మన మత్స్యతంపుపెంపు పెరుమాళ్లె యెఱుం
గు వీఁకన్ సమస్తముల్
పరమ ౨. ౧౩౩.

చ. అలసరా యెుందు నీ వీఁక గులాముమకుం జన
వద్దు మాకు వి,చ్చలఁ బెరుమాళ్లకోవెలఁ
బ్రసాదముకట్టడి సాగినప్పు డా,తలిరుఁ

బ్రసాద మాత్ర సతతంబుఁ గాపాడము.మన్న
బ్రమ్మోక్క యన్,మెల్లఁకుక స్వామి చిత్తమున్ని
కోనాటియు స్మదిశాంతరంగయై.
వైజ. ౨. ౧౨౭.

జ : పెరుమాళ్కోయిల, పెరుమాళ్లడుగుబుగ్గ.

పెరువు¹(ర్వు) = పెరుఁగు. అ. క్రి. ఎదుగు,
వర్ధిల్లు. (శ. ర.)

విశే. ౧. ఏండ్లు చెల్లినవాఁడు, వృద్ధుఁడు,
వృద్ధురాలు.

సీ. పోవుచున్నార మీపువ్వుఁబోఁడియు నేనుఁ
బెద్దకాలమువాఁటిపెరువఁ గాన లావు
చాలదు జరాదైన్యంబు కతమునఁ జాదవ
మ్మోనప్పు డండిగడునవుడు.
కాశీ. ౨. ౧౬౩.

౨. పెరిఁగినది, వృద్ధిపొందినది.

వ. . తెరువులం బెరువులై విరువులంగఁ
బూచి మురువు లలరుకదంబతరువులును .
రాజ. వి. ౨. ౪౭. (శ. ర., వా.)

పెరువు²(ర్వు) = పెరుఁగు. వి. దధి.

క. తరువంబెటినబానల పెరువులు మును గిల
కరించి పేర్చిన వెన్నల్ మరువు లెసఁగఁ
గ్రోలి హరి. పూ. ౫. ౨౦౩.

సీ. పెరువులోఁ బాలును బెరువు వెన్నను వెన్న
చల్లను జల్ల యూజ్యమునఁ గలవు.
హరి. పూ. ౫. ౨౦౭.

ఈ. ఒల్లమిచేసి పీరలను సత్తర మీకు నృపాల
పెర్వులుం, జల్లలు దమ్ముకొన్న యవి చాలఁగి
మున్నవి ... పి. కమ. ౧. ౧౨౫.

పెర్కు = పెఱుకు. స. క్రి. ఊడఁదీయు
ఊడఁదీయు.

ద్వి. ఆలోన పవనజుఁ డసమానవిజయుఁ, లోలుఁ
డై వానిఁ జాలఁ బెక్కు-చంపె
రం. రా. సుం. ౨౭. ౭. పా. ౧౮. పం.

(శ. ర. పా. ఱేఁకి చంపె. ముద్రి. పా.)

పెఱ. (సం. పరః. త. పిఱ. దీనికి వ్యస్తరూపముగాఁ బ్రయోగము లేదు.) అన్యము, ఇతరము.

క. చెఱచి యొకచేతఁ గూర్మముఁ, బెఱచేత
గజమ్ము బట్టి భార. ఆది. ౨. ౭౯.

గీ. సభలఁ బలుకు దీవు సరి లేరు నా కని,
యిది రణంబు వచ్చె నెల్లవారి, కెఱుఁగ
వచ్చు దీనఁ బెఱచోట రజ్జైన, మాట్లు పూర
గింప నగునె యిచట.
భార. విరా. ౪. ౭౭.

వి. (సం. పరః = శత్రువు) పగవాఁడు, శత్రువు.

మ. ప్రాసఁగంగా నేస్త్రీ స్నేహంగాం, తిరిఁ
బోపెఁ బెఱరాజకోటి
(రాజపక్షమున.) మను చ ౪. ౩౭.

జ: పెఱగాయ, పెఱగాయసుద్దులు, పెఱత్రోవ, పెఱపోక, పెఱమగఁడు, పెఱవాఁడు, పెఱసుద్ది.

పెఱగాయ. విణ. (పెఱ + కాయ.) పనికి మాలినవాఁడు, అప్రయోజకుఁడు.

(చూ. పెఱగాయ సుద్దులు.)

పెఱగాయసుద్దులు. వి. బ. (√ పెఱ.) పనికి మాలినమాటలు, వ్యర్థవచనములు.

క. ... కేసుగోరుకోరికవితగా, నటునిటు
ద్రొద్దులు ద్రిచ్చుచు, నటుమటఁ బెఱగాయ
సుద్దు లాడెదవారా. శశా. ౩. ౩౭.

పెఱత్రోవ. వి. (√ పెఱ.) అన్యమార్గము, కెఱుత్రోవ, ఉపమార్గము, పెడత్రోవ.

చ. కనకదళాయతాక్షి మగవాఁడు పరాంగన
పొందుఁ గోరువాఁ, డని వినవేమొ యిట్టి
రుచు లంటినచో మఱి చాక చేయఁడే,
నిను వటుగాన బూని మగనిం బెఱత్రోవలఁ
బోవనీక చేర్పున నని బుద్ధిగాఁ గఱపు
ముద్దియ సందియమందకుండఁగన్.
శుక. ౧. ౪౩౪.

పెఱపోక. వి. (√ పెఱ.) అన్యప్రవర్తన, కెఱు నడత, చెడ్డనడత, దుష్టప్రవర్తన.

చ. పురజను లప్పటప్పటికిఁ బుణ్యచరిత్రల
వారలక్షవిభా, స్వరమణిసౌధమార్గముల
వచ్చుచుఁ బోవుచు నుండఁజూచుచుం,
గరములు మోడ్చి ద్రొక్కుడురుగాని తదీయ
సురూపలక్ష్మి కెవ్వరుఁ బెఱపోకఁబోరు
మను వార్తకొంధం బెద నిల్పి పాయమిన్.
కళా. ౭. ౧౪౩.

పెఱమగఁడు. వి. (పెఱ + మగఁడు.) అంకు మగఁడు, జారుఁడు.

వ. . . పెఱమగలచే నంపించుకొ మఱలునప్పుడు.
చంద్రా. ౪. ౭౩.

పెఱవాఁడు. వి. (పెఱ + వాఁడు.) అన్యుఁడు లాఁతివాఁడు, పరాయివాఁడు.

కి. పెఱవారి నెల్లఁ దఱిమిడి, నఱకుదుఁ బాండు
క్షితీశనందనులను రూపఱు నేయుం జే
యఁడదు ... భార. ఉద్యో. ౪. ౧౫౦.

తరళ. నగుచు నమ్మని పల్కు నోవరనాథనందన
నాయమే, బెగడుచుఁ బెఱవానిపోలిక
భేదవాక్యము లాడఁగా.
ఉ. రా. ౩. ౭౧.

పెఱసుద్ది. వి. (పెఱ + సుద్ది.) అన్యవచనము, కొంటెమాట; అపవాదము, నింద.

క. పెద్దతల లేక మీ శ్రీ, విద్దపురూపముల
యెచట నిల్చిన మనము, బెద్దటికము చాలదు
పెటు,సుద్దులు గల్పింతు రెందు సుజనులు
గలరే. కళా. ౨. ౧౫౨.

పెటిక(ర్క). వి. (త. పెటికె) ఈ ప్రక్కను ఆ ప్రక్కను ధాన్యాదులు పోసి ఎద్దు, గుఱ్ఱము మున్నగువానిమీఁద వేసి మోయించెడు గోనె మూట.

చ. మఱియును నన్నిధిం గల సమంచితకాంచన
రాశి బిందులం, బెటికల మోపులం గొలఁది
వెట్టఁగఁ లెక్కగు బారువుల్ .
భార. అశ్వ. ౩. ౧౫౪.

ఆ. ఇక్కు ముట్టి చక్కి నెక్కంగ మఱచి,
సంభ్రమముఁ బొంది పిఱుఁదఁ బ్రమథ
గణము, లార్వఁ బోతుమీఁది నడ్డంబుపడి
యుప్పు,పెటికవోలె వెఱచి పఱచె జముఁడు.
కు. సం. ౨. ౨౦౭.

(పెటిక. వ్రాఁత ప్రతి.పా.)

గీ. పెటికయే చాలు నావడ్డి విఱుఁగఁజేయు,
దానిపైఁ దాను నెక్కు
శుక. ౩. ౪౦౫.

సీ. పలంద యేనుఁగు మొత్తములఁ బట్టి పులుల
పైఁ బెటికిన యుష్ట్రతోల్ పెటికగములు.
చంద్రా. ౨. ౪౧

ద్వి. ఇవ్వియుఁ జెప్పఁగానేల యీ షడ్డీమ
సైన్యపఁ గొనిపొందు గొన్ని పెర్కలను.
బసవ. ౪. ౧౧౪.

మోకాళ్లమీఁది పెటిక = గమన ప్రతి బంధకము, కష్టకరము.

ఆ. ముసలివాని బ్రదుకు మోకాళ్లమీఁదటి,
పెటిక యుంతె యంతెపెట్టు పెట్టి, కొట్ట
నేల నీవుఁ గొడుకులఁ గన్నఁడ, విఱియ
నీకు రాఁగ నేసె చూతు. శుక. ౩. ౧౧౯.

చూ: పెటికపెట్టి, పెటికాటము.

పెటికపెట్టి. వి. (పెటిక + పెట్టి.) పెటికాటము చేయుపెట్టి, వర్తకుఁడు.

ద్వి. కటికంయుగుడి యిది కంటి కేమనుచు,
బెడికపెట్లాతనిఁ బిలిచి చూపుడును ...
బస.పు. ౨. ౪౦౭. పం.

పెటికాటము. వి. (పెటి + ఆట.) ఎద్దు మొ., వానిచే ధాన్యాదులు మోయించుకొని పోయి చేసెడి వ్యాపారము.

సా. కర్కటము కర్మాటము. రాఁగానే
పెటికాటము పడిపోవును = వర్షము అధి
కము కాఁగానే పెటికాట వ్యవహారము
ఆగిపోవును

పెటికించు. స. క్రి. (√ పెటుకు) ౧. పెల్లగింపఁ జేయు.

సీ. పేళ్లతోడుతఁ గల్ప వృక్షముల్ పెటికించి
కొనిపోయి తన కుపవనముఁ జేసె.
కు. సం. ౪. ౩౭౪.

౨. ఊడఁదీయించు., పీకించు.

వ. చతురు లగుదితితనూజులు తమతమ నికేత
నంబులకుం గొనిపోవుటకై విఱుగకుండఁ
బెటికించి నురికుమారకులతలల కెత్తించిన
ఘటితమణికోటికోటిమండితక,వాటసంఘా
తంబులును . ఉ. హరి. ౧. ౫౩.

౩. మోయించు.

చ. ... కప్పముల్ ధరణిపాలుఁ జేఁ గొని
మూఱుపేల్ గజంబులఁ బెటికించి తెచ్చె ...
భార. ఆది. ౫. ౩౯.

పెటుకు = పెర్కు. స. క్రి. ౧. (వృక్షశిలాదులను) పెల్లగించు, ఉన్మూలించు.

గీ. తినము లాతటు నంతలం బెఱికి రొంపి,తోవ
నీటఁ దమల్పి తొంపుగ నమర్చి ...
భార. అను. ౩. ౨౨౩.

వ. గుఱ్ఱంగొని సేల ద్రెక్కలంగఁ గ్రొచ్చియు
దున్నలు త్రింగియును శిలల్, పెఱి
కియు ... భా. రా. బాల. ౪౦౬.

౨. ఊడఁబీఁకు, ఊడఁదీయు, (ఖడ్గాదులు)
దూయు, పైకిలాగు.

క. పెఱికితి వలుఁగులు మేనులు, పెఱికిఁ బడ
వెల్లడలఁ గలయు విదితి పూరు లి, త్రెఱి
నీకులు ద్రావక తెప్పియవు ..
భార. ద్రో. ౩. ౧౭౦.

గీ. ఏచి మున్నీరు సేయుఁత నీఁద వగ్ని,
మఱుక వాడుకికోలలు పెఱుకఁ గడఁగి,
నట్టు గాద రాధేయ నీ వర్జునకుఁ, బోర
వెక్కటి మార్కొనఁ బూను టరయు.
భార. విరా. ౪. ౨౧౩.

గీ. ... వధియింపు మిద్రుడ యనుడుఁ, దలిసి
ఖడ్గంబు పెఱికి దైతేయుదీర్ఘ,కఠినభుజదండ
మున్గ్రవేగమున నఱకె.
భా. రా. అర. ౩౯౦.

౩. పీఁకు, లాగు.

గీ. మిత్తి తలదన్ని నుదకాల్పుమీద లూడఁ,
బెఱికి విసదారికాయని బెదరఁ దోలి ..
అచ్చ. రా. సుం. ౧౫౮.

౪. పోయు, వహించు.

ఆ. బలిమిఁ గొనినధనము పదికేలలొట్టియల్,
పెఱికి రాఁగ వైరిభీకరుండు, వచ్చె నకు
లుఁడు ... భార. సభా. ౧. ౨౭౩.
(శ. ర., చి. వి. పా.)

౫. పొఱయించు, పొఱయించివేయు.

సీ. వలుదలేమసఁగుల ముత్తెములఁ బట్టి ఘూలు
లపైఁ బెఱికిన యిట్టితోళ పెఱికగములం
చంద్రా. ౨. ౪౧.

అ. క్రి. పెల్లగిల్లు, ఉన్మూలితమగు.

గీ. .. మారటంబుల తరువులు మారు వొంగి,
తలిమిపాతనఁ గూలు వేతసము లేల, పెఱికి
పోవని మా కేమిప్రియము మొనర్చె.
భార. శాం. ౩. ౭౨.

జ: పెఱికించు, పెఱుకుతోఁటకూర.

పెఱుకుతోఁటకూర. వి. (పెఱుకు + తోఁట
కూర = పెఱికి యుపయోగించెడు తోఁటకూర.)
పెరుఁగుతోఁటకూర, మహాశాప్పము. శ.

సీ. ... పెఱుకుతోఁటకూర పెరుఁగుతోఁట
కూర యనఁగఁ, జను మహాశాప్పసంజ్ఞ ...
ఆం. భా. ౨. ౬౩.

పెఱుగు = పెరుఁగు. అ. క్రి. ఎదుగు.

సీ. తలచుటుమ్ముల సేదు పెఱిగినచందంబు నేపె
రయంబునఁ జిత్రసేనుఁడు.
భార. కర్ణ. ౧. ౯౬.

వ. ఇట్లు విరథుండును విక్షతదేహుండును నై
యతం డేదు పెఱిగినట్లు నీరుమఱింది యుగ
వ్రమను వరదంబుమీఁది కరిగె ...
భార. భీష్మ. ౩. ౩౦.

పెలరు. అ. క్రి. (క. పెళలు.) తొలఁగు.

క. అంక గొన నుభయబలములఁ, బొంతం
బఱి తలరి పెలర భుని గ్రక్కదలఁగ, వింక
మదకరులు రెండుం, దాంకె వడిం గొండ
గొండ దాఁకినభంగిన్. (కు. సం. ౧౨. ౭౪౯.)

పెలుక. వి. జలజంతువిశేషము.

గీ. పెలుక నిర్ఘాత బోచు తాఁబేలు పిరక,
మొసలి శింశుమారము పెద్దమొసలి ...
హంస. ౪. ౧౭౨.

పెలుకు(ల్కు)లు. అ. క్రి. (భయాదులచే) విహ్వలించు, భయపడు.

చ. ఖలుఁడు బృహద్రథాత్మజుఁడు గర్వితుఁడై మహీగోపిరాజులం, బెలుకకుఁ బట్టి తెచ్చి భార. సభా. ౧. ౧౨౭.

చ. తద్విధ మంతయు సేర్పడంగఁ జెప్పిన విని కౌరవప్రభుఁడు పెల్కుచుఁ దద్దయు దుఃఖితాత్ముఁడై. భార. ఆది. ౭. ౧౧

సీ. ప్రావరణంబు తటతటఁ జదరంగఁ బెలుకులు దీనదృష్టుల మోముఁ ద్రిప్పిచూచు. భార. విరా. ౪. ౭౦.

క. తొంటి రొమదరేగి మూఁకకు, నంటికి పెటుఁగు కొనుచు మిగుల నుగ్రాకృతియై, కంఠం బైకొనఁ బెల్కుచు, పఱచిరి తద్భటులు రోషపటుకుఁ బెలుచన్. భోజరా. ౬. ౩౫౩.

౨. దిగులువడు, బెంగపెట్టికొను.

చ. పాండురాజు దప్పినపిదపం దదాత్మజాలు పెల్కుచు తన్నుని చేరవచ్చినన్. భాగ. ౩. ౧౧.

పెలుచే(ల్చె). వి. ౧. అతిశయము, ఆధిక్యము.

క. సముఁడై యయుత్సుఁ డయ్యన్నము దున్నం బగుటఁ జెప్పినను గుడిచె విషాన్నము నాఁకటి పెలుచను భార. ఆది. ౫. ౧౪౯.

౨. ఆటోపము, ఔద్ధత్యము

క. నానాస్త్రంబులు ముందఱ, నే నిగుడఁగ విఱుగబడినపరభటులపై, సేనంగుల గుల్ముల, భీమంగులమీఁదఁ దేరు పెలుచం బఱపెన్. భార. ద్రో. ౪. ౬౫.

౩. పట్టుదల, అభినివేశము.

ఉ. కఱికెబృందముఁ గాచి కొనక్కడఁ దాఁగగరిలు · పోరుచుండె వతిమాత్సర్యంబునం దామహోగ్రదక్షై శేంద్రముతోడ నీలగిరి పెల్చెఁ గ్రొవ్వఁ జూపుచున్న తిన్. కు. సం. ౧. ౭౯.

చ. అప్పు డయ్యొరువాఁగ నొండొరులఁ దలకడచి పెలుచన్ దలపడీనయెడఁ బోదమి దుమ్ము క్రమ్ముకొని సంజకెంజాయ యవఁ జాలి పొలయ రాజ. చ. ౨. ౪౪.

౪. ఆగ్రహము, కినుక.

క. నీతమ్ము లతివిశోకవిదూరుల్, మతిఁ దలఁపక వా పుత్రకు, వతిబాలకు వనపరాధు నడిచిరి పెలుచన్. భార. ఆది ౧. ౭౪. (చూ. ౧. ౭౩.)

క. అత్యుంగ్రస కోపము గదిరి నీచు గావున జంకించినఁ గాని మెత్తఁబడిపోఁ, డని మనమునఁ దలఁచి యిటు లనియెం బెలుచన్. భార విరా. ౨. ౫౪

క. కొట్టువడి యటకు మును చేత్రిట్టుంబడ యేద్పు వాదు దెసఁ గని మదిలోఁ, గటలుక వొదవిన నా సఖు, లిటనిరి మునీంద్రుతోడ నె త్తిన పెలుచన్. మనుచ. ౪. ౭౬.

౫. క్రౌర్యము, దయలేమి.

ఆ. తగినయంతిధనము దాన య న్నరనాథు, వల్కలముల ముడిచికైచి యుడిపి, పెలుచ నాలతాంగి పెడఁబాఁయఁ దలపట్టియాగ్చె... పార్కం. ౧. ౨౧౪.

ఉ. ఎక్కడి కేఁగుదెంచితి వహీనవిచారవిశిష్ట నీవు నేఁ జక్కనికొన్కైదం బెలుచఁ జంపితి దొంగిలి మున్ మృగీయులన్, రక్కసులన్ దినుం బోదిని ప్రాణముఁ గొందు ... పాండు. ౫. ౧౦౪.

౬. విధము.

క. అది వోయి శత్రుదేహము, భిదురము గిరి
వ్రయ్య నడుము పెలుచన్ లీలన్, విదళితము
చేసె వ్రయ్యలు, పొదలిన నెత్తురులతోడ
భువిఁ బడ వ్రాలెన్.
హరి. ఉ. ౬. ౨౧౭.

విణ. (దీనికిఁ గర్మధారయసమాసమునఁ దఱచుగా నిగాగమంబగు.) ౧. క్రూరము.

చ. పెలుచగురూపుతోఁ బునుకపేరులు దూల
వెడందవాలుకిన్, పెలవుల వాకిలించు
నిరువేతుల కేడెము వాలుఁ బూని మై,
పొలసుగివుల్కుడుం గిదురఁ బొట్టకుఁ గర్గె
నటంచు వార్చుచున్, పొలయక వచ్చు
కాటకిఁగనుంగొని రాజదదారి రామలోకన్.
యయా. ౩. ౭.

(పెలుచగు రూపుతో శ. ర. పా.)

౨. కఠినమైనది, గట్టిది.

సీ. బలితంపుజంఘల పెలుచనితాఁకున నమర
యానములు తుత్తుమురు గాఁగ.
హరి. ఉ. ౫. ౧౬౧.

౩. అధికము, పెద్దది.

క. అనుటయుఁ బెలుచనియెలుఁగున, ఘనతూల
ప్రబలశాఖికాదుర్జయు న్నన్నను దాఁకిన
నతని ప్రభంజనుఁడను నామంబునకు ననత్యత
వచ్చున్. భార. శాం. ౩. ౩౭౭.

జ : పెలుచన.

క్రి. విణ. ద్రు. ౧. అధికముగా, మిక్కిలి.

క. ... పెటి పెడి నురగాలి విసర నిలువక
పెలుచన్. ఉ. హరి. ౨. ౨౪.

సీ. పెల్చ పల్లిండ్లు నిల్పెద నన్ను నదలించుఁ
బెలుచ గాలింప సెంచితను గనరు.
విప్ర. ౩. ౧౫.

౨. శీఘ్రముగా, అవిలంబముగా.

గీ. కందుదొడలును విఱిగిధరిత్రిఁ బెలుచఁ, గూలి
రూ పఱి రారాజు ధూళి ద్రుంగె .
భార. శల్య. ౧. ౯౦.

గీ. . నిఖిలైకగురుఁడనైన, నాదువాక్యంబుచే
భవార్ణవంబు పెలుచ, దాఁటుదురు మత్ప
దాంబుజధ్యానపరులు.
భాగ. ౧౦. ఉ. ౯౯౭.

శా. అంతేవాసులు నీవుఁ గూడుకొని మధ్యా
హ్నభిక్షాక్రియల్, కాంతస్వాంతతజావ్హ
విం జలిపి పెల్చక రండు .
హేమ. ౨ ౧౨౩.

౩. గట్టిగా, దృఢముగా.

గీ. దండధరుఁ బెల్చ డాకాలఁ దన్ని ధ్రువుఁడు,
నింద నందును వానికి నెక్క
భాగ. ౪. ౪౪౯.

౪. బలాత్కారముగా.

ఉ. దినాంతరయోధుఁ డీ,చాయఁ దదీయ
పత్నిఁ బెలుచం బడ నీడిచికొంచుఁ బోయె
దుర్గ, గో యనుమాడ్కి నంతట శకుంత
రవంబు పెలంగ నెల్లెడన్.
పారి. ౨. ౩౦.

౫. బిగ్గరగా, ఉచ్చైస్స్వరముతో.

సీ. తమచేసెదిక్కు, గనఁగొని పెలుచ జోకర్ణ
రోహిప రోవురోధన పొరన క్షొత్తి
రొంపుదుఁ, జెప్పుదురు .
భార. ద్రో. ౫. ౩౨౨.

క. ఓయమునానది నీయం, బాయకముగ నాకు
వలయు నవగాహంబున్, జేయఁగ రావో
కేడో, తోయము లని పిలిచె పెలుఁగు
తొట్రిలఁ బెలుచన్. హరి. ఉ. ౨. ౯౩.

౬. నిష్ఠురముగా.

ఆ. అలుక నొందమి కంపితాధరపల్లవుఁ, డగుచుఁ
బెలుచ నిట్టు లనియె నతఁడు.
మార్క. ౫. ౨౭.

పెలుచే(ల్చ)న. వి. (√పెలుచే.) ౧. అతిశయము, ఆధిక్యము.

ఆ. అలిగి యాడు గొంచి యొక్కటి పెలుచన,
నిలువలేక యసుర నింగిదాఁకఁ, బెరిఁగి
యుదుగుదెంచె భీకరూపంబుతో, నుగ్రవంగి
భీముఁ డున్న దెస.
భార. ఆది. ౬. ౨౯౧.

౨. ఆగ్రహము, కినుక.

క. జనని యనక యి ట్లెంతయు, నను లంకించి
తటుగావునం బదము మహిం, దునిసిపడు
గాక యని పెల్చ, నన కయింపుమటయు
మించి జముఁ డాతుఁడై.
హరి. పూ. ౧. ౧౪౭.

మ. అని యద్దేవి రయంబున న్నెగసి దైత్యా
ధీశకంఠంబు పెల్చనఁ బాదంబునఁ జిక్కఁ
ద్రొక్కి .. (మార్క. ౬. ౧౧౪.)

౩. ఉద్ధతి, ఆటోపము.

మ. అని కోపంబునఁ బల్కు నప్పవనుతో నా
భూరుహం బింత పెల్చన నీ వాడెద వంత
తక్కువనె వేలా లోకసామాన్యవృత్త
నిశాయంబున నన్ను నొక్కటిగ నిచ్చం
జూచితే .. భార. శాం. ౩. ౩౯౧.

విశే. అధికము.

క. ... మునిసత్తమ వారద్భుశ్యమూర్తు లయిరి
పెల్చన కరుబలిచే నాతివఘనదీపంబు
లనఁ బోలె గ్రక్కున నంతన్.
మార్క. ౪. ౨౦.

క్రి. విశే. ప్రా. మిక్కిలి అధికముగా.

క. ఘనజాలములేకయుఁ బెల్చఁగఁ బిడు
గులతోడి వృష్టి వైద్యుతి పాతంబునఁ
గురిసె భాగ. సభా. ౨. ౪౦.

చ. కలపనగంప యీ తపని రాజాలం, బెలు
చన లేచి తెచ్చి తల పెట్టు వినోదపుఁదీట
వోవఁగన్. హరి. పూ. ౫. ౯౨.

౨. గట్టిగా, దృఢముగా.

క. అనిలసుతుఁ బట్టికొని పెల్చనఁ ద్రోచి
కిడంగి కినక శైలనికుంజంబులు వోని వాని
వక్షముఁ, దన దృఢతరముష్టిఁ బొడిచెఁ
దద్దయు నలుకన్. భార. ఆది. ౬. ౧౦౦.

క. అన్యుఁడు దాని దవ్వులఁ, గని ఘనుఁ
డయి పాండవుండు గాండీవగుణధ్వని
సేయుచు డాసిన పెల్చన సేయఁ గడింగి
విలిచె సంరంభమునన్.
భార. అర. ౧. ౩౦౩.

౩. శీఘ్రముగా, చెచ్చెర, వెంటనే.

క. మనసిజరాగంబునఁ బెనఁగిన యిట్టిని లేడిఁ
జూచి కృతవాసుఁడు పెల్చన నేరమ్ముల
నా కంటిని బ్రద్దలుగఁ జేసెఁ గడుఁగఠిన
హృదయుఁడై. భార. ఆది. ౫. ౪౯.

ఉ. ... కావునన్, ఖేదము సేయఁగా నలయఁ
బెల్చన నంతఁ గూడ దుండఁగన్.
భార. ఆది. ౭. ౧౩.

౪. బిగ్గరగా, ఉచ్చైస్స్వరముతో.

మ. అనినం బెల్చన నవ్వియమ్మునులతో నాతండు
నమస్కారుం, డనుశాసింపఁ బ్రభుండె . .
హరి. పూ. ౨. ౧౦౪.

ఉ. ... లవలీదళగండమండలిం, దనుఁగవ
కావ్యముల్ దొరఁగఁగా నట దేవ్యా

బాణరాశిత్ర పెల్చిన ..వంచనాఘనతుహినా
విహారపరికల్పితగద్గదకంఠవైఖరిన్.
విప్ర. ౩. ౬.

పెల్ల. వి. మంటిగడ్డ, బెత్తిక.

శా. ఎల్లిం జంద్రికమించు నీరధము వాఁడెవ్వాఁడు
దిక్కిత్తులం, బెల్లల్ రాలెడు నిష్ఠురస్ఫురిత
గంభీరాటహాసంబునన్.
భా. రా. యు. ౧౦౧౭.

మ. ..రదఘాతోత్థితరాజతాచలరజోవ్రాతంబు
నిండారుకొ,ముడిగొ దిక్కులఁ బిక్కటిల్లఁ
దనకొమ్ముం జమ్ములకా వీడు పెల్ల దివింజం
దరుఁడై వెలుంగ ...
భోజనుతా. ౧. ౬.

పెల్లగించు. స. క్రి. (√ పెల్లగిల్లు.) ౧. (వృక్షపర్వతాదులను) ఉన్మూలించు, పెకలించు.

సీ. బిందుసరంబులోఁ గుందనంపుందమ్మి పేము
లేకుండఁగఁ బెల్లగించి.
ప్రభా. ౧. ౧౨౦.

ద్వి. పృథుశక్తి రజతాద్రి బిగియారఁబట్టి,
పృథివి వేయఁగ నూఁచి పెల్లగించుటయు.
రం. రా. ఉ. ౩౫. పా. ౨౪. పం.

వ. ... అతండొక్కతరువుఁ గరయుగళినిజియం
బట్టి పెల్లగింప. మనుచ. ౪. ౧౧౫.

ఊడఁదీయు, పీకు.

మ. ... దీర్ఘసటాఝూటముఁ బెల్లగించుగతి
సాంద్రక్రోధిఁ గిమ్మన్ వెరం,బు నితక్రూర
భటన్నభావకులు ... అము. ౪. ౨౨.

౩. కదల్చు, ఊఁచు.

గీ. ఏడుపాతాళములును గగ్గోలువడిరొఁ, బెల్ల
గించి మహీధ్రంబు పెకలిసప్ప, డిందిరా
భర్త గిరి మోఁదికెత్తినప్రుడు గ్రక్కదలసాగ
బ్రహ్మాండకర్పరంబు. (కూర. ౨. ౪౬.)

౪. పెల్లలు లేచునట్లు త్రవ్వు.

చ. భయ మనుతోల్లికన్ విమలభాసురభూధరఁ
బెల్లగించి భక్తియ నెడుని త్తుఁ బెట్టి ప్రతిధీ
నదిసమ్మదవారిజల్లఁగాఁ, నయమున నంకు
రించుచు నవల్ గొనలై యొలమిం
జెలంగి కాళ. ౪. ౧౨౨.

౫. కలఁతనొందించు, క్షోభపెట్టు.

ఉ. వారలఁ గాంచి శోక మనివారణఁ జిత్తము
పెల్లగింపన, క్కారవసత్తముం డెలఁగు
గద్గదికం బగులంగ నేడ్చుచుం ..
భాగ. మా. ౧౧౧.

పెల్లగిలించు = పెల్లగించు.

క. మగబొమ్మఁ జూడ నొల్లని, ముగుదతనం
బెల్ల మూలకుట్టుగ నిఁక పెల్లగిలించు
కొంటి కవిక. ౩. ౧౦౧.

పెల్లగిల్లు(లు.) అ. క్రి. (√ పెల్ల.) ౧. (వృక్షపర్వతాదులు) పెకలు, ఉన్మూలితమగు.

గీ. . . పుడమి వగులఁ, బెల్లగిలి కూలెఁ దరు
వులుఁ గొల్లలెల్లఁ గూడఁబడిరి .
హరి. పూ. ౫. ౨౪౩.

సీ. వితతనిశ్శ్వాసమారుతఘట్టనంబునఁ బృథ్వీధరం
బులు పెల్లగిల్ల ... కాశీ. ౫. ౧౩౦.

గీ. అవని యొక్కెడ పొంబుకళ్యాణశోభఁ, బెల్ల
గిలి నట్టి దేవుని పేరివాని, కెండ్లికోక పట్టనం
బైనఁ బెల్లగిలదె, యంచు భీష్ముండు నగియెఁ
దాలాంకుఁ జూచి. దశా. ౭. ౧౩౬.

శా. .. అవ్వీఁడు దుర్వారగర్వారంభంబున
గంగలో వయిచువాఁడై ఘోరనీరంబు
ప్రాకారాంతంబునఁ గొన్ని పెల్లగిల
మ్రగ్గఁడమై దివ్యంగన్. (హరి. ౪. ౧౦.)

౨. ఊదు, ఊడిపోవు.

వ. . . శాశ్వరా నీవు వైశ్వానరునిసప్త జిహ్వాపల్లవంబులు పెల్లగిల గిల్లితి ..
భీమ. ౩. ౨౧౧.

సీ. ఒకమునీశ్వరుపిల్ల నిక పెల్లగిలఁదీయు,నొక్క కరాగేంద్రునిముక్కుఁ జదుము.
సీతావి. ౧. ౨౬.

౩. పాఱిపోవు, పలాయితమగు.

శా. వానిమ్రాతంగంబుం బడ నేసి వాఁ డొఱగుచోఁ దన్మస్తకం బుర్వి డొల్లం గలిగిధమెుప్పు నేయ బలమెల్లం బెల్లగిల్లెన్ వడిన్.
భార. ద్రో. ౧. ౩౧౩.

మ. రారాజు సైన్యంబు లొక్కొక్క మొగిన్ బెల్లగిలంగ బట్టడర బ్రోధాంతరింగింబు తోన్.
భార. కర్ణ. ౨. ౩౫౨.

వ. పెల్లగిలక కయ్యంబు సేయువారును
విక్ర. ౪. ౯౮.

౪. చలించు, కలఁగు, క్షోభించు.

గీ. భీష్మునంపఱ కోర్వక పెల్లగిల్లె, శంఖులోడి రథావళి జలదపంక్తి, భూరిమారుతహతిఁ దూలపోవునట్లు, పఱచెఁ గని క్రీడి. యుద్ధంబు పఱపెఁ జేరు.
భాగ. భీష్మ. ౧. ౨౮౭.

ఉ. సేనలు పెల్లగిల్లి పఱచెన్ దశకంఠుఁడు కోట దగ్గఱంగా నడచెన్ మణిస్ఫురిత కాంచనతోరణకాంతిఁ జూచుచున్.
నిర్వ. ౪. ౫౩.

సీ. ఉల్ల మెల్లను బెల్లగిల్లి వింశతిరూపభారి తేంపఁడవను విదాహు నెంద వె.
హై. భా. ౮. ౧౭.

౫. పేడెత్తు, పగులు.

మ. ...చుక్కలు రాల నద్రి పెల్లగిల్ల ... పతి శౌర్యం బెట్టి వాపోవఁగన్.
ఉ. రా. ౩. ౮౫.

౬. నశించు, చెడు.

చ. తలఁపులు వీక్క చీఱువడి తాల్ములు పెల్లగిల్లంగఁ . .
హరి. ఉ. ౩. ౮.

వ. ... నందభూమీశ్వరునకుం దగుతెఱంగున నత్తెఱం గతిలంగించిన నతండు ధైర్యంబు పెల్లగిల్ల
విక్ర. ౩. ౧౦౬.

౭. వినఁబడు, బయలుపడు.

చ. అడుగవుగా త్రిశిర్షుని గుణావళి వానితపంబు వెన్నునిం, బడసెఁ బ్రసన్నుఁగా హరికృపం గృప గల్గి జగద్రహస్యముల్, పెదతలనున్న కిన్నమునఁ బెల్లగిల నృకలాగ్రవేదియై, షడిసనినాఁ దతం దతని సంగరికాలమ మోతు కాలమున్.
కకు. ౫. ౧౦౧.

జః పెల్లగించు.

పెల్లారు. అ. క్రి. (√పెల్లు.) అతిశయించు.

క. ఎల్లారిఁ బ్రోవఁ గరుణం, బెల్లారిన కల్పవల్లి ప్రియకరలీలా,సల్లాలిత యనఁదగు శివు, నిల్లాలి వధూమతల్లి నీశ్వరిఁ గొలుతున్.
శివలీలా విలాసము. ౧. ౧౨౫.

ఉ. ఆ రుచిరాంగిఁ జూచి యునయంబుచు దక్షుఁడు సమ్మనంబులో, నీరమణీలలామ మున శిష్టగతిం బ్రతివచ్చునాథు సే, నారసి యే క్రియం బరిణయం బొనరింపఁగఁ గాంతు నంచుఁ బెల్లారు విచారసాగరమునందు మునుంగుచుండె నంతటన్.
శివలీలా విలాసము. ౧. ౧౬౦.

పెల్లిదము. వి. (√పెల్లు.) అతిశయము.

క. ఒదవెడు తృష పెల్లిదమున, వదనము వఱ వట్టి వట్టె ...
భారి. విరా. ౧. ౮౮.

విణ. అధికము, బహుళము.

ఉ. తదవసరంబునకా వెలుచు వాని సుమాలి
యుపేంద్రుపైఁ బటుప్రదరము లర్థి మద్రి
శిఖరంబును వారినిముంచినట్లు పెల్లిదముగ
జేసె నిర్వ. ౩. ౨౩.

పెల్లు. వి. (సం. పులక్. త. పెలక్.) ౧. అతిశయము, ఆధిక్యము.

క. దారుణకల్పాంతమరుత్ప్రేరిత హవ్యవహుల
శిఖల పెల్లిది యని... (భార. ఆది. ౭. ౩౯.)

ఆ. అశ్వసుభటతతులయుంగి ఖండంబులు, రుధిర
కర్దమమున ద్రుంగియున్న, పెల్లు చూడ
రౌద్రబీభత్సకరుణభ, యానకైక హేతువయ్యె
నధిప. భార. ద్రో. ౧. ౨౪౯.

గీ. ఎసగుచాకటి పెల్లున నిందునందు, వదవఁ
జరియించి యాహార మబ్బకునికి, నలసి యొక
జంబుకంబు భాగ్యమునఁ గాంచెఁ, గలహ
మొనరించి పోయినకదనభూమి.
నా. పంచ. ౧. ౧౪౯.

౨. ఉద్రేకము.

ఉ. ఒక్కనగంబు వచ్చి నినదోద్ధతి నొక్కట
దిక్కటాహముల్, పిక్కటిలంగఁ బెల్లున
గుభిల్లున కుక్షిమతీస్రవంతి పేర్చక్కన ద్రావి
యాఁగ భువనావళి నుద్భటవింధ్యశైఖరిణా.
వసు. ౨. ౧౪౬.

౩. ఉరుటు, ఉద్ధతి.

శా. చెల్లింపం దగు నీకు నీప్రతిన నాచేఁ జావు
సిద్ధంబు నీ, కెపెల్లం బొలియించు శక్తి
యని మస్ఫీతంబుగాఁ బల్కుచున్.
భా. రా. యు. ౧౫౪౯.

వ.... పెల్లం బగు పెల్లుమాప ద్రుళ్ళించుచు...
అచ్చ. రా. యు. ౩౬౪.

౪. విధము, రీతి.

చ. పిడుగులపిండుబ ట్టులియఁ బెల్లునఁ బార్థుఁడు
శంఖు మెత్తెనా.
భార. విరా. ౪. ౧౪౧.

వ. ... కదలి పెల్లి విరిపిన పెల్లున సకలబలంబులం
గూడుకొని . రా. వి. ౫. ౭.

౫. గుంపు, సమూహము.

గీ. తెలియ రసవంతమగు కృతి తెలఁగ నేర,
దల్పరసకృతి తెలఁగుమ దల్పు తెల్లఁ,
దెలుకువిడిచినరసమున తెలఁగిరాక, పిప్పి
కరగదు నీఁగల పెల్లుపోలె.
కు. షం. ౧. ౩౦.

సీ. దర్పంబు గమఁబాటు దాఁకకుండఁగ గొడు
గుల పెల్లి ఖచరద్యుక్కొటి నాఁగు.
భార. భీష్మ. ౭. ౧౧౯.

౬. ఆస్పదము, నెలవు.

ద్వి. వినయంబు చేత వివేకంబుకోట, యనురక్తి
యిల్లు సుదాత్తత పెల్లు, బసవఁడు కేవల
భక్తుఁడేయనుమ. (బస. పు. ౭. ౧౩౪. పం.)

సీ. విభవంబులకుఁ బెల్లు విద్యల కొరగల్లు
పురమంజులక్ష్మికిఁ బుట్టినిల్లు.
శివద. ౧. ౧౬.

విణ. ౧. అధికము, బహుళము.

క. భారతవర్షమునకుఁ గాఁ, గౌరవులును
బాండవులును గాంతుం గడుఁ బెల్లై రావి
యొండొరులతోఁ, బోరం దగిరి .
భార. భీష్మ. ౧. ౭౭.

చ. బిసరుహపత్రలోచనకు బెల్లగు మోహము
సంఘటిల్లె ... పారి. ౧. ౧౦౦.

శా. ... పిల్లలుం బిల్లగో ప్పెల్లో యంచు ...
రా. వి. ౩. ౧౪.

౨. ఉప్పొంగినది, ప్రవృద్ధము.

క. అని యిరుదేవతా ప్రార్థనమ్ము వాదిమకవి
వినుతముఁగా వించి నిలిచి పెల్లగుముల్లం, బు
నందు నీతోఁక పురాణముం జెప్పంగన్.
జై. భా. ౧. ౪.

క్రి. విశే. మిక్కుటముగా, అత్యంతము.

క. దోర్లీలుతలయును దునిసెడు, విల్లును ధర
కొఱగుమేను విఱిగాడిసిరము, పెల్లి దొరఁగు
నెత్తురునై, పల్లటిలందొడఁగె నపుడు
పాండవబలముల్. (భార. భీష్మ. ౪. ౨౪౦.)

సీ. ... పేదలై పెంచుట కలయంగఁ బెల్లి
పుట్టు, దురు ప్రజ తంతయు విరిగలవారు
గోరంగఁ బుట్టరు
భార. శాం. ౧. ౨౧౬.

ఙ: పెల్లారు, పెల్లిదము, పెల్లుకొను, పెల్లున,
పెల్లుమీఱు, పెల్లెత్తు.

పెల్లుకొను. అ. క్రి. (పెల్లు + కొను.) అతిశ
యిల్లు, విస్తరిల్లు.

క. పెల్లుకొనఁ గురిసి రప్పుడు, దల్లుగఁ దమ
చూడ్కులకును దలమిచ్చు మ ఘూ, వల్లభుఁ
పైఁ బురభామలు కొల్లలుగా లాజమిళిత
కుసుమాంజలులన్. కవిక. ౩. ౧౬౦.

వ. ఎల్లెడలఁ బెల్లుకొని యుల్లంబులు జల్లనం బిడు
గులు వడం జేసియు ..
జై. భా. ౨. ౨౪.

పెల్లున. క్రి. విశే. ద్రు. (√పెల్లు.) అత్యంతము,
మిక్కిలి.

క. తనరాము లేదు నుప్పురి, పెనముల నీరులును
బోలెఁ బెల్లున నుడిగెన్.
కు. సం. ౬. ౪౧౨.

ద్వి. పృథివిపై విప్రులు పెల్లునఁ జూచిఁ ప్రథమ
యుగంబునఁ బృథువుఁ జింతించి.
రం. రా. ఉ. ౧౫౪. పా. ౧౫. పం.

క. కల్లలకెల్లను బుట్టిన, యిల్లనఁ బెల్లువఁ
తెలంగు నెఱిమీఁదుల కే, బల్లిదులం గొలి
యెగుదురె, తెల్లంబుగ నొకటి నీకుఁ దల్పెద
వినుమా. అచ్చ. రా. బాల. ౧౦౪.

పెల్లుమీఱు. అ. క్రి. (పెల్లు + మీఱు.)
అతిశయించు, అగ్గలమగు.

ఆ. ఓకిదోసకారి యెదుగనిక్రొవ్వునఁ, బెల్లు
మీఱి జగముతల్లియైన, ధ్రామకోలపుసామి
మద్దియ నిటు లేల, కొంచుఁబోయె దిపుడు
కొంకులేక. అచ్చ. రా. ఆ. ౬౯.

సీ. ఐరావతగజంబు వాతోహణముచేయ నొల్లని
మాంద్యంబు పెల్లుమీఱ. సుద. ౩. ౬.

పెల్లెత్తు. అ. క్రి. (పెల్లు + ఎత్తు.) అతిశయించు.

ఉ. . మది నల్లనిల్లి పెల్లెత్తినకేదృ
నష్వరమహీరుహముం దనసొమ్ము సేతలై,
చిత్తన కేఁడెఁ జిత్తవిభు వేకొని యచ్చకు
రుండుఁ జెచ్చెరన్.
హరి. ఉ. ౪. ౨౦౪.

పెళపెళ. వి. విఱుగుట, ఉఱుముట, అర్చుట,
వానపడుట, మొదలగువానియందగు ధ్వని కను
కరణము.

గీ. విఱిగి పెళపెళ ధరఁ గూలె విపినతరులు.
ఉ. రా. ౨. ౪౪.

చ. పెళపెళ బల్లెముల్ విఱిచి భిల్లులు తల్లడ
మంద నద్దలిన్ దలలను ద్రెంచి లేచిపయి
వచ్చుకిరి ద్దోర నొంచెఁ దూపునన్.
ఉ. రా. ౪. ౪౧౫.

చ. పెళపెళ మబ్బు వి ట్టుఱుము ..
అము. ౪. ౧౦౧.

క. . . అడిదముఁ గొని, బెడిదముగా నఱికె
వాఁడు పెళపెళ నార్చెన్.
శశా. ౫. ౨౭.

సీ. ఎలమాదిరాన రొమ్ము పెళపెళ వార్చి
కోరల [illegible] పెట్టెను.
రాఘ. చ. ౩. ౯౦.

చ. పెళపెళ లేచిచీరఁ గతి బింకపుఁ జన్నులఁ
జేర్చికొంచు నే జలకములాడి యాడి .
మనుచ. ౫. ౭౫.

సీ. ఎలగోలుజల్లు మున్ పెళపెళ నేటవా ల్పడి
గాలి నట్టిండ్లఁ దడిసి చునఁగ.
ఆము. ౪. ౯౧.

జ: పెళపెళయను.

పెళపెళయు(మ)ను. అ. క్రి. (పెళపెళ + అను.) పెళపెళమని ధ్వనిచేయు.

గీ. అతఁడు మృగకృత్తి పెళపెళ యనఁగ
ఆము. ౪. ౭౭.

సీ. కలమాన్నరుచితోడఁ గలపించు జాడ
మక్వలుకపింతెలు పెళపెళ యనంగ.
శారి. ౨. ౧౯.

సీ. అంతరాంతరములం దస్థిబృందములు పెళ
పెళమనియెడు గిలుకు లెసఁగ.
భీమ. ౪. ౧౩౦.

పెళపెళారు. క. పిడుగులు పడుటయందలి ధ్వని కనుకరణము.

గీ. పెళపెళా రని పెడిదంపు బిదుగు లురల
కుశ. ౧. ౧౭౩.

పెళారు. వి. అవ్యక్తధ్వని కనుకరణము.

దండకము. ... ఘుంఘానుఘుంఘీభవద్దీర్ఘ నిర్ఘాత
నిర్ఘోషము ల్మీతి యత్యుగ్రమై మొక్క-
లౌకంబు భ్రష్టిక [illegible] రంభు బ్రహ్మండ
భాండంబు బ్రీలకా ...
దశా. ౪. ౨౩౨. ౧౫౫. పా.

పెళుక్కు-న. వి. విఱుగుటయందగు ధ్వని కనుకరణము.

వ. .. కదురు దివియ నంతలోన పెళుక్కు-న
వడిమిఁకి దుమకత్రై యుండినం గని ..
చెన్న. ౪. ౧౨౭.

పెళుచ్చే. విశ. ౧. మూర్ఖుఁడు, పెంకె.

గీ. .. బాలుఁ డితఁడు, కొనరి గొంతెమకోరి
కల్ కోరనేని, యిదకపోఁబోఁవు దిడఁబోవు
దీరు దివియఁ, వేమ రాకున్న వైర్థికల్
పెళుచు లండ్రు. పాండు. ౪. ౧౭౭.

౨. విరసము, పరుషము.

ఉదా: పెలుచు మాటలు.

(శ. ర., బ్రౌ. పెళుసుమాటలు. వా.)

౩. అతి సులభముగా విఱుగునది.

(వ్యవ.) మునగకొమ్మ మిక్కిలి పెళుచు.

పెల్ల(మ్రాను. దున్నిన పిమ్మట మొరకె పల్లములు లేకుండ చదునుచేయుటకై యుపయోగించు పలక, పాపటము. (శ. ర., బ్రౌ.)

పెల్లాపెల్లి. వి. (సంగీ) రాగములలో నొకటి, స్వరస్థాయి భేదము.

ద్వి. [illegible]లితంబుగను వైశంబుఁ దాళంబు, సాళ
[illegible] పెల్లి జాతము జాయి, యుచిత
మొయ్యారంబు నొగిఁ బంచకంబు ..
బసవ. ౩. ౯౩౭.

పెల్లు¹. వి. విఱుగుట, విఱుచుట, శకలముచేయుట, కాటునుట్టున్న గువాని యందలి ధ్వని కనుకరణము, ఆ ధ్వని.

సీ. నిక్కి పెల్లని కొమ్మ లుక్కు-న విఱుగంగఁ
[illegible] ధారుణిఁ ద్రోచి పసులఁద్రొక్కి-.
హరి. పూ. ౭. ౭౩.

ద్వి. పె ళ్ళనుఱుంకుల బెదరి యాపిట్ట, కల్లు
టదర వాకాశంబు ముట్టె.

ద్వి. వ. సారంగ. ౧. ౧౧. పా. ౧౩. పం.

ద్వి. అసురులచేతిశస్త్రాస్త్రంబు లాడిసి, పెనఁ
బుచ్చి పెల్లున విఱుకురు కపులు.

రం. రా. యు. ౪౨౧. పా. ౫. పం.

ఉ. బెబ్బులిగొంతుద్రొ ల్గఁ జుచి పెల్లున మార్మొర
ద్రొళ్ళి దాఁటుచూ ... ఆము. 3. ౨౦.

పెల్లు² = పెడలు, పెరడు. వి. గృహాపృష్ఠ
భూమి, దొడ్డి.

క. పెర దనఁ బెర లనఁ బె ళ్లనఁ, బరఁగ
గృహాపృష్ఠపేరు (ఆం. భా. ౨. ౧౯.)

ద్వి. నీ కేల పలవింప నీకుమారునకు, నీకును గాఁ
జేర నేఁ డిల్లుఁబెల్లు.

ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. ౧౮౫.

(ఇల్లుఁబెల్లు, అనఁగా సర్వము అని భావము.)

పెల్లు³. వి. కంచెకును ఇండ్లగోడలకును అడవి
ప్రదేశములందుండువారు ఉపయోగించుకొను
చివుకక గట్టిగానుండెడు ఒకజాతి పెంకు.

చ. గొతియలమంద యాఁ బసులగుంపు కృషి
క్రియదుక్కి టెడ్లదా, డ్డిణికెడు పెళ్ళుకంపబలి
యించినలోఁగిలి ముల్లుపెండెమల్, తఱ
పులగాఁడి కోడియులదా మెన గాదెల్లుగొల్చు
గర్గి రొ, కొంఁతియ తేకయుల్లు కొక
గొల్లత ... వేం. పంచ. ౧. ౫౮౩.

పెల్లెము. వి. మద్యము చేయుటకు అనేక వస్తు
వులు చేర్చి చేసినపిండి, పేదకము.

గీ. ... చెలఁగు పేదకముపేరు, పెళ్ళె మనఁ
గను ... ఆం. భా. ౨. 303.

పెసర = పెసరు. వి, ముద్గసస్యము. ?.

వ. .. కందియుందంబును పెసరపిరియును
మినుముఖలంపును .. భీమ. 3. ౫౪.

గీ. ... ఎఱకెల్లకంది చిర్నవగ జొగ, పిత్త
వలవత్పటము పిల్లపెసరగాయ, మల్లు ...
హంస. ౪. ౧౨౪.

జ: పెసరగింజ, పెసరపప్పు.

పెసరగింజే. వి. (పెసర + గింజ) ముద్గసస్య
బీజము.

గీ. అది విహంగము కేను విహంగమంబఁ బెసర
గింజకు దక్కువే పెసరగింజ, యబల యిటు
చూడు మప్పుడియుద టదంతుఁ గుటిల
చంచూపుటకోటికట్టినములు.

కాశీ. ౩. ౨౯౩.

పెసరప(ర్ప)పు, పెసరుఁబప్పు. వి.
(√పెసర.) ౧. ముద్గసూపము.

సీ. పలుచగా వండినవలిపెంపుఁజూఁపట్లు పెసర
పప్పులతోఁ బెనఁచి పెనఁచి.

హైమ. ౩. ౧౨౦.

ఉ. కప్పురభోగివంటకము కమ్మనిగోధుమపిండి
వంటయున్, గుప్పెడు పంచదారయును
గ్రొత్తగఁ గాఁచినయాలచే పెసర్పప్పును
గొమ్మువల్లనఁటిపండ్లును వాలుగుపైదుమంబా
లున్, లప్పలతోఁ గ్రొంబెరుఁగు లత్మ్మణ
రొుల్జలయింట రూకకున్. క్రీడా. ౧౩౩.

క. పెసరుంబ ప్పేమిటికని, కసరు స్నెయి
గొనఁడు పండుగను గొయకూకే, కొసరుం
బులుచనిచల్లరు, మెుసరుం గనఁ దతనిలోభ
ముఁన కే మందున్. బహు. ౫. ౮.

సీ. పెసరుఁబప్పును బాలుఁ బెరుఁ గోగిరంబుఁ
బాయసాన్నంబులు పానకంబుఁగీ. ... వాది
గా భక్ష్యభోజ్యలేహ్యాదులైన, బహుపదా
ర్థంబు లర్పించి ప్రణుతు లైరి.

శూర. ౩. ౫౯౧.

౨. పెసలు విసరగా యేర్పడిన బ్రద్దలు (బేడలు) ముద్గధాన్యపు బద్దలు. (వా.)

పెసరు = పెసర. వి. (క. హెసరు. త. పయఱు.) ముద్గసస్యము. ?.

సీ. ముద్గంబు పెసరు నాఁ బొల్పును . . ఆం. భా. ౨. ౨౩౫.

వ. .. గసగస రొంపక పెసఁగెఁ బెస రసుర కానిరా దపని పొదర ... కాశీ. ౩. ౨౩.

వ. ... పెసరమిన్న అన్నలో పైన ఎద్దులేక పుట్టితిరి. (చి. ఒ ... క. ౪౫.) ద.-శా. ౪. ౧౩౮౪.

జ : పెసరఁగాయ.

పెసరుఁగాయ. వి. (పెసరు + కాయ.) పెసర కాయ.

మ. పెసరఁగాయకు మెత్తకప్పలకునై పేటాడు మన్ గొల్లలా, మసలం జూచుచు ... రా. వి. ౨. ౬౫.

పెసలు. వి. బ. పెసరగింజలు, ముద్గధాన్యము. దీనిభేదములు : నల్లపెసలు, పచ్చపెసలు, పిచ్చపెసలు, పిల్లపెసలు. మొ. (శ. ర.)

పే

పేఁట¹ = పెంట¹. వి. (సం. పింరా. త. పేట్టై. క. పేటె.) ౧. నగరము, పట్టణము.

క. ఎక్కడఁ జూచినఁ గాల్బల, మెక్కడఁ జూచిన రథంబు లిభతురగచయం, బెక్కడఁ జూచినఁ దామై, త్రిక్కిఱిసెం బేటసాల్గు తెలుఁగుల సేనల్. కవిజ. ౩. ౧౪.

౨. శాఖానగరము, పట్టణమున కంటియుండుదిన్న యూరు.

ఉ. పురములు గాల్చి భూపముల పొడిచి పేటలు దోఁచి కోటలన్, ధరఁ బడఁ ద్రోఁచి . ప్రబంధ. ౪. ౧౩౧.

౩. విపణిప్రదేశము, అంగడివీథి.

సీ. ... పేట యనం జనఁగను విపణి యొప్పు. ఆం. భా. ౨. ౧౨.

పేఁట². వి. (√పేఁడు.) హారములలో నొకసరము, యష్టి, దామము, త్రాడు.

సీ. పేట యంచనఁగను విపణిప్రదేశాఖ్య యొక సూత్రాఖ్యయై యొనఁగుచుండు. ఆం. భా. ౩. ౫౯.

(వ్యవ.) మూఁడుపేటలత్రాడు గట్టిగా నుండును.

పేఁడ = పెండ. వి. గోమహిషాదుల విష్ఠ, గోమయము.

గీ. ఇసుకనైనను లింగంబు చేర్చి కొలుఁదు, పేఁడనైనను లింగంబు బెట్టి కొలుఁదు, నీటనైనను లింగంబు నిలిపికొలుఁదు. భీమ. ౩. ౧౦౨.

సీ. పేఁడ నాఁగ గవాదివిష్ఠ మీఱును ... ఆం. భా. ౨. ౧౩౪.

సీ. పేఁడ నాఁ దనరు గోమయసంజ్ఞ ... ఆం. భా. ౨. ౨౫౯.

సీ. ఎద్దుముడ్డిని పేఁడ . . వేము. ౪. ౯౩.

జ : పేఁడగువ్వ, పేఁడపురుగు, పేఁడిన్నెక్లు.

పేఁడగువ్వ. వి. (√పేఁడ.) పారావత విశేషము. (శ. ర., బ్రౌ.)

పేఁడపురుగు. వి. (√పేఁడ.) పేఁడయందుండు ఒకజాతి పొక్కులపురుగు. (శ. ర., బ్రౌ.)

పేఁడు = పేను¹. స. క్రి. (దారము పేను.) పేను. (శ. ర., గ్రా.)
(వ్యవ.) ఆమె తొడమీఁద దారము పేఁడు చుండెను (గ్రా.)
జ: పేఁట.

పేక. వి. వస్త్రముల నేతయందలి యడ్డనూలు.
ద్వి. తొడయందుఁ బొడముపాఁతూలఘుట్టవలఁ, బడుగుఁ బేకయుఁబోలెఁ బడ మహీజములు.
రం. రా. సుం. ౭౦౧. పా. ౧౯. పం.
రగడ....పాలిఁ డాఁగెను సన్నపుఁ బేకల్
బహు. ౨. ౧౩.

పేగు(వు) = ప్రేగు. వి. ఆంత్రము. (శ. ర., గ్రా.)
విణ. దగ్గర సంబంధము కలవాఁడు
(వ్యవ.) అది నా పేగు కదుక సామనము కాళి లేదు. (గ్రా.)
(వ్యవ.) మే మందఱము నొకపేగు. (గ్రా.)

పేచకము. సం. వి. అ. పుం. ౧. గుడ్లగూబ, ఉలూకము. ౨. గజపుచ్ఛమూలోపాంతము, ఏనుఁగుతోఁక మొదలిసమీపము ౩. పర్యంకము, మంచము. ౪. మేఘము. ౫. యూకము, పేను.

పేచకి. సం. వి. న. పుం. ఏనుఁగు.

పేచి(చీ). వి. (హిం. పేచ్. క పేచ.) చిక్కు, బాధ.
(వ్యవ.) వానితో దినదినము నేదియో పేచీ వచ్చుచునే యున్నది.
జ: పేచీకోరు.

పేచిక. వి. ఒకానొక చెట్టు.
(శ. ర. జారగడ్డి, అని గ్రా.)

పేచిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. ఆఁడుగుడ్లగూబ. (వై. ని.) ౨. పింగళి యను సంజ్ఞగల పక్షి పైఁడికంటి. (శే. ని.)

పేచిలము. సం. వి. అ. పుం. ఏనుఁగు.

పేచీకోరు. విణ. (పేచీ + కోరు. హిం. పేచ్ ఖోర్.) పేచీలుపెట్టువాఁడు, తంటాలమారి.
(వ్యవ.) వాఁడు పేచీకోరు.

పేచుకము. సం. వి అ. న. పేచులి. (త్రి. ని)

పేచులి. సం. వి. ఈ స్త్రీ. వాడీచశాకము. కీ. (త్రి. ని.)

పేచువు. సం. వి. ఉ. న. వాడీచశాకము. కీ. (త్రి. ని.)

పేట. సం. వి. ఆ. స్త్రీ మంజూష, పెట్టె.

పేటకము. సం. వి. అ. పుం. కదంబకము, సమూహము.

పేటన. వి. (సం. ఖేదనమ్.) బాధ, చిక్కు.
(మా. పేటనపెట్టు.)
జ: పేటన పెట్టు.

పేటనపెట్టు. అ. క్రి. (పేటన + పెట్టు.) ౧. చిక్కు కలిగించు, బాధకలిగించు.
మ. అవలోకించి వయస్యలార కడురమ్యంబైన యీతోఁటలోన వినోదింతము గొన్ని నాళ్లిటుఁ బెంటపెట్టు నీపాపిగాంధ్ర వృథాసందడి గాసిఁబొంద జన నేలా పొంత పోవంగఁ జేయవలెం బేటనపెట్టియుండు నెమనం బై భీకరప్రక్రియన్.
వరాహ. ౧౧. ౬౫.
(వ్యవ.) వానిది రోఁదో పేటనపెట్టుస్వభావము కాని యూరకుండుస్వభావము కాదు.

౨. ప్రయత్నించు.

చ. పయిఁబయిఁ బందుకొల్ప విరిపైఁడి కసు
గట్టిదినుమన్న కోయిఁ,పృయ మత్తే బంటు
బానిసలఁ బైరయఁ బెయ్యఁబుఁ జేసఁ
జెట్టు లోనయిన సమస్తసంపదలు నన్ను విశీ
ర్ణకి వెచ్చపెట్టఁగాఁ,ప్రియలు ధరించు
సొమ్ములఁ జేటనపెట్టఁ జలింప కంకటన్.
కళా. ౬. ౨౫. (పేటనఁబెట్టె నూకనముద్రి.)

పేటము. సం. వి. అ. పుం. ప్రహస్తము, చప్పెట, ప్రతిశ్చాఁచినయఱచేయి.

వ. ౧. కంకోలము, పెద్దగంప. ౨. పేటిక, పెట్టె. ౩. సమూహము. ౪. పరిజనము. (విలియమ్సు.)

పేటాకము. సం. వి. అ. పుం. = పేటకము.

పేటాడు. స. క్రి. (పేటు¹ + ఆడు ఇది, కొన్ని పట్ల 'పెటుకు' ధాతువు నంటి ప్రయోగము లందుఁ గన్పట్టుచున్నది.) ఖండించు, త్రెంచు.

సీ. మదము గ్రాలంగ సామజయూధనాథుండు
గమలినిఁ బేటాడఁగడఁగుచుండ్కెఁ.
భా. రా. యు. ౧౪౦౪.

సీ. త్రేవులు గండలు పెఱికి పేటాడి యంగదుఁ
గొని మెదళుల గల్పికొనుచు.
భార. ద్రో. ౨. ౯.

సీ. అంకఁ ద్రికూటాచలముతోన ముస్నిటఁ
బెఱికి పేటాడి కైపింతు మసుకు ...
భా. రా. యు. ౨౦౩.

౨. క్రి. ౧. పెనఁగులాడు.

మ. పెనరుంగాయమున కొత్తకమ్ములకునై పేటాడు
మున్గొల్లెన్. శా. వి. ౨. ౩౫.

౨. అతిశయించు.

ద్వి. గోవులు పేటాడు కొనరు తిట్టులకు సం
పంగి భంగింపఁజాలుబాచకుడు, కొక్క ...
అ. మ. క. ౩౧. పా. ౨౩. సం.

ద్వి. వాటమై మిగులవిద్యుత్కుదంబములఁ, బే
టాడు సారాజకోలగంబు.
ద్వి. పరమ. ౫. ౩౭౦. పా.

పేటి(టీ). వి. (క. పేటీ. త. పేటు) నడికట్టు, సారసనము.

గీ. .. పేటి నాఁగను దనరుఁ, సారసన
సంజ్ఞ ... ఆం. భా. ౨. ౨౦౪.

పేటీ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చిన్నపెట్టె.

పేటిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧ చిన్నగంప. ౨. చిన్నపెట్టె. ౩. తుపభేదము. ౪. సమూహము. (శ. ర.)

పేటిలు. అ. క్రి. (√పేటు¹.) తీఁటలువాఱు, పగులు.

మ. . ఉత్పృటన భుజంగస్థానలోకంబు
పేటిలఁగాఁ జేయుత్రయీవిభూషు విసఁ
బాకినప్రభుం గొల్చెదన్.
భార్గవపురాణము. ౩. ౧౯౫.

పేటు¹ = పేడు. వి. (సం. భేదః ?) తీఁటిక, బత్తిక.

చ. ఒకవాఁడు కత్తురిం,గొని యిడు బోటు వా
కనుచుఁ గొర్కి సొసంగినఁ బెట్టుచుండఁ
బ్రొబ్బినుచు కెంగరిబు ప్రకీనటుకోకన
యనూర్పుల నిండి యింకిపోయిన పలుపేట్లు
గోరఁగొని రొం త్తొక పట్టెను మాటిమాటికిన్.
అము. ౫. ౬౨. (వేంకట్రా. ముద్రి.)

సీ. పరువేద సారసిపోవఁగఁ బెట్టినట్టి గంధపుఁ
బేట్లతో నొప్పు నఖపదములు.
ప్రభా. ౫. ౬౨. (వేంకట్రా. ముద్రి.)

సీ. పొంగు గంధవుఁ బేటుకొలుగులం బిరమ్మ్రద
రుచులుగా జాగరారుణ్యో మదర.
భోజరాజ. ౩. ౧౦౮.

జ: పేటించు, పేటెత్తు, పేట్రేగు.

పేటు². వి. వేట కుపయోగించు నొకానొకసాధనము; కుతంత్రము, మాయోపాయము.

ఆ. ... మిల్లు వలలు పేట్లు గోళ్లు దీమంబులు,
వాదిగాఁగఁ దెచ్చి రాటవికులు
పి. శకుం ౧. ౧౧౭.

క. పేటెత్తి విపులతో విసి,వో టగు పదు
పాయ మొకటి పుట్టింపఁదగుఁ,బో టాడ్డి
యైనఁ దాఁ గను,చాటున నుండంగి వేఁట
పలిపెడుచోఁ. కవిక. ౨. ౪౪.

జ: పేటాడు.

పేటు³. వి. (క. పేట్టు) సరిగ లోనగువానితో నేసినపట్టు. (శ. ర.)

పేటు⁴. వి. పర్వత శిఖరము. (శ. ర., బ్రా.)

సీ. శిఖరాఖ్య దొప్పుచు సిగరము గుబ్బ పే
టనఁ ... ఆం. భా. ౨. ౩౦.

పేటె(టుఎ)త్తు = పేడెత్తు. అ. క్రి. (పేటు¹ + ఎత్తు.) ౧. చిటులు, చీఁటలువాఱు.

గీ. పెదవి పేటెత్తు నాలుక పిడుచగట్టు,దాహ
మున కుదకము లేక దడదబ్బ నేని .
దశా. ౨. ౧౩౭.

ద్వి. పెనఁకువ నది తొల్లి పేటెత్తి యుంటఁ,
గని నీవు నిటిచితిగాక భూనాథ.
రం. రా. బాల. ౯౦. పా. ౪. పం.

వ. ... ఇంపారు కలపంబు లబ్బాటునన్ బేటు
లెత్తి దొండోరుల దొత్తడిన్ బోడిపాడి
రై ... మనుచ. ౫. ౬౧.

క. అలఁదిన చందనంబు వృథయౌఁ జెమరింపఁగ
సమ్మదాశ్రులన్, దోలఁచినయట్టు వోయెడుఁ
గనుంగవ కాటుక చేటుగెత్తెఁ జెక్కుల
మకరీవిలాసము గరగొప్పడుచ నెన్నారిఁ బాచు
కెఱలోఁ,చలి కయినేయకమ్మ యని చేడియ
యొక్కతె విర్బ చెచ్చెలిన్.
పారి. ౩. ౧౨.

౨. తొలఁగు, స్థానభ్రంశము నొందు.

క. క్రేటుకుకు వాఁడుఁ బిడికిటఁ, బోటుగొనం
గిటి పట్టి పారి బ్రాణంబుల్, పేటెత్తి
నెత్తి మృతి క,ప్పా టొక్కఁడ చాల నేలఁ
బడనైచి వడిఁ. భా. రా. యు. ౬౨౮.

సీ. అప్పుడు చిట్టు ముత్తాము గోరకలను దమ
కంబుచే నైన కత్తరము లేఁ, బేటెత్తి విలు
కడఁ జెదఁబాయు పిగ్గుల నొక్కెంత
సుత్తూఁక లూఁగఁ దారి. విప్ర. ౩. ౯౮.

౩. తగ్గు, క్షీణించు.

మ. . పేటెత్తిన లజ్జ సంప్రమికటకంబుల్
ప్రోయు . మనుచ. ౨. ౩౯.

౪. అతిశయించు.

క. పా పెరుఁగని పతితోలంపును, గూటంబున
కొలుఁకపడని గోమలి రతియుఁ, బేటెత్తఁ
జేయు చెలిమియు, నేటికి నెదు రీఁదినటు
లెన్నఁగ నుమతి. ను. క. ౬౯.

పేట్రేఁగు. అ. క్రి. (పేటు¹ + రేఁగు.) చెలరేఁగు, విజృంభించు.

(వ్యవ.) ఆ యూరిలో దొంగలు మిక్కిలి పేట్రేఁగి యున్నారు.

(వ్యవ.) భయభక్తులు లేక వాఁడు పేట్రేఁగి పోవుచున్నారు.

పేడ. సం. వి. అ. స్త్రీ. మంజూష, పెద్దపెట్టె. (వాచ.)

పేడి. వి. (సం. షండః. క. పేడి.) నపుంసకుఁడు, షండుఁడు.

ఆ. ... సంధ్య సుగ్రీవ పాడటఁ, గూడనేని యుతేఁడు పెడిఁ గాంచుఁ.
మార్క. ౩. ౨౪౧.

క. పువఁ పేడికి దారక్రియ్యయును పైవిటికి మధురగీతియును జీవన కృత్యమును రూప దర్శనమును జేయుటఁ బోలుఁ గృష్ణుఁ బూజించు టులఁక. భార. సభా. ౨. ౧౪.

క. చనుదెంచి పేడితనమును, వనితారూపంబు నమర వాసవసుతుఁడు ...
భార. ౧. ౨౨౯.

పేడు = పేటు[1]. వి. (ప్రా. పేండం.) దార్వాదుల, సన్నచెక్క.

సీ. ...పే దన సూత్మ దారుభేద. గీ. మగుచు ..
ఆం. భా. ౨. ౩౭.

జ: పేడత్తు.

పేడ(డియ). విశే. గడ్డము మీసము లేనివాఁడు, లేనిది.

ఉదా: పేడమూతి, మొ.(శ. ర., చి. ని., శ్రా)

పేడెత్తు = పేటెత్తు. అ. క్రి. (పేడు + ఎత్తు.) ౧. చీటలువాఱు, పగులు.

సీ. ఘుమ్మనుగందంబు బొమ్మపైవలంది యది తోఁక పేడెత్తి వలుకఁ జెండు.
పార్వ. ౪. ౧౫౩.

మ. .. మృజ్జగముల్ తల్లడమంది బ్రహ్మాదులఁ జేరి స్వాంతంబు పేడెత్తఁగన్.
మైరా. ౩. ౬౨.

౨. తొలఁగు, స్వస్థానమునుండి చలించు.

క. వాడెంపుఁబోటరి పై, పేడెత్తక పొంగిని గాచబెబ్బులితోఁ బోరాడుము ...
అచ్చ. రా. యు. ౧౧౧.

౩. పోవు, వఱుచు.

శా. .. దిగ్దానాంబరకాధిక్యముల్, భీతిం బొందిరి స్వాధికారగరిమల్ పేడెత్తు నంబాత్మలోన్. కాశీ. ౧. ౧౨౫.

స. క్రి. పీడు, వదలు.

గీ. మున్ను మాకు సహాయుఁడై యున్నవాళ్లు, మించుమదమందు నేఁ డాత్రి మించ కెంచు, నితఁడు మనుఁ జూడఁ డాళ్మి పేడెత్తఁ డీతఁ, డెంతవాఁ దని చింతిల్లి రింక లాత్మ.
రామా ౨. ౧౨౫.

పేణీ. (వి. (సం. ఫేనికా. కపేణీ.) భక్ష్యవిశేషము.

క. .. అంగరోల్లెలు మణుఁగుబువ్వలు పేణీలు నేతుల తిగెలు .. అదిగాఁ గల భక్ష్యంబులు (హంస. ౧. ౧౦౫.)

వ. .. మణుఁగుఁబువ్వలు పేణీ లొబ్బట్లు ...
ప్రబంధ. ౧౧౨.

పేత్వము. సం. వి. అ. న. ౧. అమృతము, ౨. ఘృతము, ౩. తప్తమైన భూభాగము, కాలిననేల. పుం. పొట్టేలు, మేషము, (వై. వి.)

పేద. విశే. (సం. భీత. త. పేదై.) ౧. పిఱికి, భీరువు.

ఉ. పేదమన సగుట ధర్మువుగాదు నరేంద్రునకు జగము గావం బ్రోవంగాదె
భార. శాం. ౧. ౬౧.

గీ. హంసడిభకులు లోనుగా సఖిలధరణిఁ, బెరుగుకింటకళోటిచేఁ బేదలైన, నగపతుల కీర్తిపటములు చిరుగకుండ, పెరవుతో సుద్ధరించినవేల్పు కారి. ఉ. హరి. ౪. ౨.

౨. అశక్తుడు, అసమర్థము.

వ. ... ఇ ప్పేదగుఱ్ఱంబు లతిదూరం బెట్లు పోవనోపు. భార. అర. ౨. ౧౮౫.

క. అస్త్రశస్త్రవ్యస్తంబు లుదయుం బరథర్యాద
యుంబు క్రాంతం బకించనంబు గంధమాద
నంబు పేద . కాశీ. ౧. ౧౦౦.

౩. దరిద్రుఁడు, లేనివాఁడు.

క. పేదలకును సాధులకును, వేదములకుఁ
దాపసులకు పేరోల సమస్తాదిత్యులకును
వందను, కాద బ్రదుకఁ జేయు రాజా
గావింపంగన్. భార. శాం. ౧. ౯౩.

క. పేద విధానము గన్నట్లు ...
కు. పం. ౩. ౩౨౩.

ఆ. పేద యైన ధనుడు పెద్దయై చను,
గాయమునకు పెచ్చు మల్పమైన .
విక్ర. ౨. ౧౮౧.

౪. సౌమ్యము, అనుద్ధతుఁడు.

క. తాపోముఁ జంపఁ బ్రదుకుసె, సాపుత్రుఁడు
విడువు మర్జునక సావుడు వాఁ, డీపేదమాట
తెల్లను గోపవిదకుఁడైనవాఁడుఁ గొలుపవు
ముగ్ధా. భార. అను. ౧. ౧౧.

గీ. ఒత్తుకొనివచ్చు కటికుచోద్వృత్తిఁ జూచి,
తరుణి తనుమధ్య మెచటికో తలఁగిపోయె,
నుండదేనియుఁ గనబడకున్న యహహా,
యుద్ధతులమధ్యమునఁ బేద యుండఁదరమె.
కవిక. ౩. ౨౬.

౫. అల్పము, సన్ననిది.

క. గురుకుచవమానభరమ్మునఁ, బోరిఁబోరిఁ బేద
తవు నలిగి పోఁబోయినతి,ద్భరవమానమునకు
భరపడు, కరిణిం జఘనంబు సతికి ఘనమై
యమరుఁ. కు. పం. ౩. ౨౯౨

సీ. కుచకుంభయుగళిఁ బ్రేఁగునఁ దొట్రుపడి పేద
కౌఁదీఁగ జవజవఁ గంపమొంద.
కాశీ. ౫. ౧౧౯.

ప్రా: పేదకోపము పెదవులచేటు.

ఆ. పేదకోప మెందుఁ బెదవులచేటుగా, కదికి
యేమి చేయనోపు నన్ను ... కళా. ౬. ౩౦,

చెవిపేద = వినుటయందు దరిద్రుఁడు; చాడీ
లకుఁ జెవి యొగ్గువాఁడు.

క. అవశ్యంబు రాజులు చెవిపేద లని పలికి ...
కేం. పంచ. ౧. ౫౩౫.

పేదసాదులు = పేదలుసాధువులు.
(పేదసాదలు. వా.)

చ. మనపురియేలు సాతనికుమారిక సజ్జనురాలు
దానిపే, రనుమతి పేదసాదులకు సారపి
యన్నము పెట్టుచుండు .
భోజరా. ౫. ౨౨౩.

జ. పేదగిలు, పేదతనము, పేదరాలు, పేదఱిక
పేదతికము, పేదతిమి, పేదవడు, పేద
వాఁడు.

పేదగిలు. అ. క్రి. (√పేద.) కృశించు, చిక్కు.

ఉ. కానునుం, బేద యనంగ దేహమును
పేదగిలం దుది నింక నీమనః, ఖేదము మాను
మమ్మ రసా. ౩. ౨౭.

పేదతనము. వి. (పేద + తనము) ౧. దారి
ద్ర్యము, సన్నఁదనము.

గీ. ఆపతివ్రత పెనిమిటి ననుసరించి, సులభముని
నిర్వాదేగ్గుర సుతులఁ గనియెఁ, బేదతనమునకే
కాద పెక్కులైన, బిడ్డల నొసంగు విధి
యొంత దొడ్డతనము. కుచేల. ౧. ౩౧.

క. గడుసువలిగబ్బిగుబ్బల, బెడిదపు భారమున
జడిసి పేదతనముతో, వడఁకెడి నీ నడుమున
కి,య్యెడ గర్భసమృద్ధి యభయమిచ్చెఁ గద
చెలి! ఉ. రా. ౬. ౧౬౩.

౨. పిఱికితనము, భయము.

ఉ. భయ మేఁటికి లబ్ధికులార యాత్మకున్,
పేదతనంబు మేల ముఱి మృత్యువు దాఁగగడి
చోట లేదొకో. కుకుచ. ౪. ౧౦౫.

పేదరాలు. విశే. స్త్రీ. (పేద + ఆలు.) దరిద్రురాలు.

గీ. పేదరా లవంగ దరిద్ర వెలయు ..
ఆం. భా. ౩. ౧౦౭.

ఉ. అక్కడ పేదరాలి గృహమందున .
భోజరా. ౪. ౧౪౬.

పేదరాలుపెద్దమ్మ = బీదయవ్వ.

క. ఆ రూఢి యశోద యనం,బేరుపడిన పేదరాల పెద్దమగృహముం, జేరం జని యాయవ్వయు, రా ర మ్మని ప్రియ మెలర్పం బ్రముదితుం డగుచున్. శుక. ౨. ౨౩.

(పేదరాసిపెద్దమ్మ యని వాడుక.)

పేదఱపు. వి. (పేద + ఱపు.) దరిద్రపుమాట, దీనాలాపము.

ఉదా: సంపదకలవారు పేదఱపు లఱచుచుందురు.

గీ. . తాన,యాకేం బలుమారుం జేరి పేదఱపు లఱచి,యును మనోజవికారవర్తనలు సలిపె
రాఘవ ౪. ౬.

పేదఱికము. వి. (పేద + ఱికము.) ౧. దారిద్ర్యము, బీదతనము.

క. ఒడమి గల వసెఁగు నినను, బుడమింగలవారలెల్ల భూషింతురు శ్రీ,పెడఁబాసిన దూషింతురు, కడుం బేదఱికంబుకంటెఁ గష్టము కలదే. విక్ర. ౨ ౧౪౬.

సీ. నెఱి పేదవాని పేదఱికంబు వోవు నే ద్రవ్యప్రభావకీర్తనమువలన. సీతారా. ౧. ౯౪.

౨. అసమర్థత, చేతఁగానితనము.

ఉ. పేదఱుగొన్న మానవుని వేమఱు గంటియు నిటుగాల్చియుంగా, కొందియు నీటఁ ద్రొక్కి-
యుమ ముక్కొని తీర్పఁగడంగువెజ్జున, బ్లోఁదగ నిన్ని చందముల నీకని దీర్పుటకై పెనంగితిగా, పేదఱికంబు గట్టుకొని బెట్టుగఁ జిక్కిరి నేమి సేయుదుగా.
నృసిం. ౫. ౧౨.

(ఇట్టిచతుర్థపాదమున ప్రాసము నిరనుస్వారము.)

౩. సూక్ష్మత్వము, సన్నఁదనము.

గీ. అధిక దౌహృదయసంపద వాసికొ,గంధి నడిమికిఁ బేదఱికంబు మాపెఁ,దలఁప నట్టిద యుట్టివారలకునైన, లేమికాపురముండునే భూమిలోన. వరాహ. ౩. ౭.

పేదఱిమి(రిమ్రి). వి. (పేద + ఱిమి) ౧. పిఱికితనము, భీరుత్వము.

గీ. తగునె యర్జున యీపెంకితనము నీకు, దండిపై లెమ్ము మనను పేదఱిమి విడిచి.
భార భీష్మ. ౧. ౧౯౨.

౨. దారిద్ర్యము, లేమి

క. ఆదినముల వ ప్పురిలో, వేదవిదుండైన విప్రుఁడు మిగులన్, బేదఱిమి నొగిలి ధనం,పాద మతి భద్రకాళిపాలికిఁ జనియెన్.
ద్వా ౧. ౪౪.

సీ. బహుధనధాన్యసంపదలసొంపు వహించి పేదఱికిని కొమ్మ వెట్టువారు
విక్ర. ౫. ౧౨౪.

సీ. కమ్మఁబువ్వులుఁ బూఁత కిలలోపలను లేక పేదఱికతమునఁ బెండ్లిలేక
నా పంచ. ౫ ౩౫.

(శ. ర., పా. పేఱిమి ముద్రి. పా)

పేదవడు. అ క్రి. (పేద + పడు.) ౧. దారిద్ర్యమునొందు, బీదయగు.

గీ. చెల్లియుండియు సైరణసేయు నతఁడుఁ, పేదవడియును నర్థికిఁ బ్రియముతోడఁ, దనకుఁ

గలభంగి నిచ్చువఁడండుఁ బుణ్యపురుషు
లని చెప్పి రార్యులు గురువరేణ్య.
భార. ఉద్యో. ౨. ౪౨.

గీ. ఒకబ్రాహ్మణుండు, ధనికుఁ డటు
తొల్లి యవిలంఘ్యదైవ ఘటనఁ, బిన్నదై
పుత్రు లుండంగఁ బేదవడియె.
కేయూర. 3 303.

౨. చిక్కు, కృశించు.

గీ. పదివేలగజములబలమున విలసిల్లు నవిల
మతుండు గాఁడవిలోనఁ, గ్రుమ్మరి కాయ
ముఁగూరలుఁదిని పేదవడినఁ జూచి .
భార. అర. ౧. ౨౧౫.

3. సన్నగిల్లు.

గీ. తాఁ గృశత్వము నొంది సౌందర్యమునకుఁ,
బూర్ణభావంబు గొల్పెడు పుండరీక,నయను
మధ్యంబు పక్వబింబు పొగడెఁ, బరమపద
పోషకులు పేదవడియుఁ దగరె.
కవిక ౬. ౧౪౬.

సా॰ పులి పేదవడినఁ బసులవాండ్రె యెక్కు
డుదురు

గీ. అకట మోమోట లేక తా రంత చేసి,
బ్రదికిపోయిరి పులి పేదవడినఁ బసుల,వాండ్రె
యెక్కుడి రసుకత వచ్చె
ఉ హరి. ౪ ౧౦౨ (వీరేశ. శ ర పా.)

పేదవాఁడు. విశే. (పేద+వాఁడు.) దరిద్రుఁడు, బీదవాఁడు

సీ. నెటి పేదవాని పేదతనంబు వోవునే ద్రవ్య
ప్రభావకీర్తనమువలన. సీతారా. ౧. ౯౪.

పేను¹. వి. (క. పేను త. పేన్. ఋ పేలు) తల
యందు జనియించెడు స్వేదజవిశేషము,
యూకము.

గీ. శిరమునపైఁ బేనుఁ బొడగన్నఁ జేరఁబోయి,
హింససేయకు మని చేతిఁ జిచ్చుఁ దిగిచి ... ,
వైజ. ౨. ౧౩౮.

సీ. .. పే నమంగ. గీ. నలరు యూకాఖ్య ..
ఆం. భా. ౨. ౭౭.

గీ. పెఱులఁ గలిగిన పేల నన్నింటిఁ దిగిచె.
పాండు. 3. 30.

పేను² = పేఁడు. స. క్రి. దారము మొ. కలిపి
పురియెక్కించి యేకముచేయు, పెనవెట్టు, కలి
పెట్టు.

ద్వి. బెడిదంబు గాఁగ ముప్పిరిఁ బేనినట్టు,లారు
నీలచ్ఛాయ నమర .
రం. రా. ఉ. ౧౧౭. పా. ౧౪. పం.

క. ఏనిద్రఁ జెందునంతకుఁ,దా నొల్లదు నిద్రఁ
దాల్పఁ దా నప్పుడు నా,మేను తనమేని
తోడం, బేనికొనుం జెలువ కూర్మి పెం పే
లడుగన్. కేయూ. ౨. ౫3

పేన్నీళ్లు. వి. బ (పేఁడ + నీళ్లు.) కలయంపి
చల్లుటకై పేఁడ కలిపిననీళ్లు.

సీ ఆస్థానమందు విద్యావంతులను గని బ్రాహ్మ
ణుండెడుశుద్ధమూర్ఖజనుల, తటుకున గ్రామ
ప్రదక్షిణం బొనరించి నిల్చినచోటఁ బేన్నీళ్లు
చల్లి. వేణు ౪. ౧౯. (శ. ర పా.)

పేపర. వి పక్షివిశేషము (శ ర, బ్రా.)

పేము = ప్రేము. వి. దే. ఒకజాతి బెత్తము,
వేత్రభేదము

సీ బెత్తమం చనఁగను వేత్ర మలరుఁ,
బే మటంచనఁగఁ దద్భేదంబు విలసిల్లు .
ఆం. భా. ౨. ౬౨.

చ. . గ్రామ్యతరుణీతతి డించిన పేఁపగంపలం,
దళ మగుచున్న చెంగలువదండలకా ..
ఆము ౭. ౩౫.

జ: పేముబొద్దు.

*పేముబొద్దు. వి. (√పేము.) గోడ అంచుల యందు పేమువలె నేర్పఱచెడు బొద్దు, కుడ్యాలంకార విశేషము. (శ. ర.)

పేయ = పెయ్య. వి. చూడు.

చ. నందిపోతులునుఁ దారునుఁ బేయలు సమ్మదంబునన్, గలిసి రమించు ధేనువులఁ గాంచిరి . కు సం. ౬. ౭౦౪.

ద్వి. ధీయుత విసవయ్య దేవగదాని, బేయఁ బాకము చేసి పెట్టవే యనిన ...
బ. పు. ౪. ౨౨౧. పా. ౩౫౮ పం.

పేయము. సం. విణ. (అ ఆ. అ) ౧. త్రావఁదగినది. ౨. రుచిగలది

వి. అ. న ౧. నీళ్లు ౨ పాలు. ౩. గంజి, జావ లోనగు పానీయము. (ఇది అష్ట విధాన్నములలో నొకటి) వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. సిక్థయుక్త పేయద్రవ్యము, మెతుకులు కలిపి పుచ్చుకొనెడి పానీయము ౨. త్రాణ, కాఁపుడుగంజి. ౩. అచ్ఛమండము, స్వచ్ఛమైన మీఁగడ.

పేయువు. సం. వి. ఉ పుం. ౧ సముద్రము. ౨. అగ్ని. ౩. సూర్యుఁడు. (ఆ. ని.)

పేయూషము. సం. వి. అ. పుం., న. ౧. అమృతము. ౨. నవఘృతము, క్రొత్తనెయ్యి. ౩. ఈనిన యేడురాత్రులలోని పాలు, ముఱ్ఱుపాలు, జున్నుపాలు.

పేర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. వాద్యభేదము. ౨. భూమి. (వై. ని.)

పేరఁటము. వి. ౧. వివాహాది శుభకార్యములలో సువాసినులు నడపు మంగళకృత్యమునకుఁ బిలుచు పిలుపు.

ఉ. పెండ్లి నృపాలునింట నని పేరఁటముల్ ప్రియ మొప్పఁ జెప్ప నిం(డ్లిం)డ్లకు శోభనాక్షతలు హేమపుఁబాత్రలఁ గొంచుఁ బెద్దపూఁ,బోండ్లు చరించిరి .
కళా. ౪. ౫౯.

ఉ. ఎల్లియు సోఁకుటాజ్ఞ యతఁ డేపునఁ జేయును గూఁతుపెండ్లి యం,చల్లన పైఁడి పళ్లెరములందును గందముఁ బూలు పచ్చఁ గ్రొవ్వుల్, పెల్లుగ నించి పొల్తుకలు పేరఁటముఁ దగఁ జెప్పి వీటిలో, నెల్లెడఁ ద్రిమ్మరం దొణఁగి రింపుగ వాయిదముల్ చెలంగఁగన్. యయా. ౪. ౭౩.

౨. వివాహాది శుభకార్యములయందు ముత్తైదువలు వచ్చి చేయుమంగళకృత్యము.

సీ. కైసేసి శచి లోనుగాఁగల దేవపురంధ్రివర్గములు పేరఁటము సేయ.
హరి. ఉ. ౭. ౨౪౨.

క. మారారిద్రోహు నింటికిఁ, బేరంటమువచ్చి తనుచుఁ బిలుచను గోపన్, వైరమున వదిలిముక్కును భారతి నాసికయు వీరభద్రుఁడు దు(ద్రా). శివ. సా. ౩౦౯.

(పేరంటమువచ్చు = పేరంటమునకు వచ్చు అని భావము)

౩. చిరంటీత్వము, ఐదువతనము.

సీ. . చి,రంటీత్వ మెసఁగుఁ బేరంట మనఁగ
ఆం. భా. ౨ ౧౦౬.

పిలువని పేరంటము = అనాహూతముగా, అప్రార్థితముగా

చ. పొలయలుకాని యున్న పువుఁబోణులు ఖండితనాయికాలలా,మలు పదిరియ్యకోల్ వలయు మానిను లేఁటికి వచ్చెనమ్మ కాఁ, పిలువని పేరటం బనుచు బెగ్గిలి బాధులఁగాఁగి

లింపఁగాఁ, బొలుపుగనందుఁ బెండ్లినడుపుల్
నడుపున్ వలినాలి తెమ్మెరల్.

విజ. వి. ౧. ౧౩.

సీ. సిగ్గుమాలి, పిలువని పేరంటమలవుపై
నిండఱు నవ్వఁగాఁ బఱతెంచి

రుక్మా ౫ ౭౭.

జ. పేరఁటాలికూర, పేరఁటాలు.

పేరఁటాలికూర. వి. (√ పేరఁటాలు.) ఒక దినుసుకూరాకు. (శ. ర.)

పేరఁటాలు. వి. ఔ (పేరఁటము + ఆలు, బ. పేరఁటాండ్రు, పేరఁటాండ్రురు.) పేరంటమునకువచ్చు చిరంటి, ఐదువరాలు

గీ రిక్కరాయఁడు దిమిదిమిఱ రేవెలందిఁ, జెండ్లి యగునని కడకను పేరఁటాలు, మొనసి యేరినీటికై ముంచు పసిఁడి,కుందయనఁ బ్రొద్దు మున్నీటఁ గ్రుంకెనంత.

అచ్చ రా అయో. ౧౨

క. చెలరేఁగి రెండుతోయంబుల పేరంటాండ్రు చిత్తముల సెంతయు వేడ్కలుమీఱఁ జల్లు లాడిరి, తలఁకక యభినవకుభాతుత్రవాతము నన్.

కళా. ౪. ౭౦

ద్వి. పేరఁటాం డ్రోగిఁబాడు పెండ్లిపాటలకు, శారికాకీరముల్ సందిడిసేయు

రం. రా బాల ౩౪. పా. ౨౪. పం.

గీ. పేరఁటాంగ్రుకు హస్తపంకేరుహములఁ, బూఁచియెత్తిన కనకంపుఁ బూజెగుండ, లున్నతస్తనములుగాఁగ నొప్పు మిగిలెఁ, దరుణియును బోలె నృపగృహద్వారభూమి.

సైమ. ౬. ౭౨.

౨. మృతచిరంటి, మరణించి యాత్మరూపము నొందిన సువాసిని.

సీ. మృతచిరంటికి నాఖ్య లెసఁగుఁ బేరంటాలు నాఁగను . ఆం. సం. కూచ. ర.

ఉ. నిన్నటిరేయి నా యెదుట నిశ్చలజామి కల లోన మాకు పేల్, పన్నెడు పేరఁటాల్ నిలిచి బాపఁడరెడ్డికిఁ దెల్పరాద న న్నెన్నఁడుఁదిన్నెఁబెట్టి నుతియించుచుఁ గొల్వ రటంచుఁబల్కె . కుక. ౨. ౪౪౧.

పేరఁబడు. అ. క్రి (పేరన్ + పడు, స్వార్థమున.) దట్టముగాఁ గూడు, సంఘీభవించు

క. కరిమదిగంధమునకు మధుకరములు పిండు కొని ముసరి కటితటముల భ్రాంతుయ్యె నగతటంబులఁ, బరువడి మొగులెఱఁగి పేరఁబడినవిధమునన్. కు సం. ౧. ౭౭.

పేరకమ్మ. వి ఒకానొకనది

గీ, బెరసి వెన్నెల గాయంగఁ బేరకమ్మ, పులిఁ తలముల నాయాయి కొలము లెఱిఁగి,తాల్చు శస్త్రాస్త్రములు జారదంపతులకు, నసమ బాణుండు తిరునాళ్ళ నన్నివాళ్ళ .

క్రీడా. ౨౧౩.

పేరగు అ. క్రి (పేరు[1] + అగు.) ప్రసిద్ధికెక్కు, విఖ్యాతమగు, గొప్పదగు.

గీ. మఱియుఁ బేరగు తులువల నుఱుముసేసి.

నీలా. ౧. ౩.

రగడ. పేరైనమూర తుపింగాణిగిన్నియలు .

హంస. ౩. ౩౫౬.

ఉ. . కడుఁ బేరగునట్టి తపంబుసేసి యుద్దామ విభూతి నింతటిపదంబు భజించెద .

హరి. ఉ. ౪. ౪.

పేరజము. సం. వి. అ. న. = పేరోజము.

పేరడఁగించు = పేరడఁచు. స. క్రి. (√ పేర డఁగు.) సంహరించు, చంపు.

ఉ. కారణమానుషత్వమునఁ గంసుఁడు లోనుగ దుష్టదైత్యులం, బేరడఁగించుచుండెను వినుము

పృథ్వీజనించినవాని వాదిపం, శేరుహానాభుఁగా
నెఱిఁగి హరి. ఉ. ౧. ౪౦.

పేరడఁగు. అ. క్రి. (పేరు¹ + అడఁగు) రూపఱు, నశించు.

(చూ. పేరడఁగించు, పేడఁచు)

పేరడఁచు = పేరడఁగించు. (√ పేరడఁగు)

గీ. వసుధలోపల నిరువురు వాసుదేవు, లున్నఁ
దడఁబాటుగాదె యే నొక్కరుఁడన, పేరు
సెల్లింతు నని వీనిఁ బేరడంతు, మెచ్చి
భూపాలు రెల్లను బిచ్చలింప.
హరి. ఉ. ౨. ౬౩.

పేరడవి. వి. (పేరు¹ + అడవి) అరణ్యాని, మహారణ్యము.

చ. కోమలభాస్కరుం డనం, బడు నతఁ
డొక్కనాఁడు తనశాలసఖుండును దానుఁ
గూడి పేరడవిఁ జరించుచో ...
భోజరా. ౫. ౨౧౨.

క. పేరడవిలోన రాఁగా, నీరజహితుఁ డస్త
మించి నెఱి నఖిలాశా, పూరితమై తమ
మెచ్చెను విక్ర. ౫. ౧౭౫.

సీ. . పేరడవి నాఁగను వరణ్యాని చెలఁగు.
ఆం భా. ౨. ౩౪.

పేరణము¹ = పేరణి¹. వి. భాండోపరినృత్యము, నాట్యభేదము.

గీ. ఒండుపనులకు నాకు సెలవు లేకునికిఁజేసి,
యభ్యసించితి శైశవమాదిగాఁగ, దండ
లాసకవిధమును గుండలియును, ప్రేక్క
ణంబు తెలుఁగును పేరణంబు.
భార. విరా. ౧. ౨౪౦.

సీ. పడఁకు పన్నగరాజు పడగలమీఁద నర్పం
సహికాంత పేరణము సూప ...
ఉ. హరి. ౪. ౨౧౬.

క తాటించెఁ బేరణము నా, స్ఫోటించెఁ గిరీటి
వక్షము వృషాంకుఁడు . .
పార. ౩. ౭౭.

పేరణము² = పేరణి². వి ౧. కవచము.

సీ . పేరణ మనఁగను బేరణియన, మైమఱు
వనఁగను కవచంబు శోభిలు .
ఆం. భా. ౨. ౨౦౪.

౨. ఆవిరి.

క. కారణములేని నగవును, బేరణమునులేనిలేమ
పృథివిస్థలిలోఁ, బూరణములేని బూరెయు,
వీరణములులేని పెండ్లి వృథరా సుమతీ.
సు. శ. ౩౬.

పేరణి¹ = పేరణము¹, పేరిణి, పెరవణి.
వి (సం. పేరిణీ. క. పేరణి) నాట్యవిశేషము, భాండోపరినృత్యము.

సీ. నాట్య భేదంబుల నామము ల్దనరు జక్కిణి
గుజరాతి పేరణి లనంగ.
ఆం. భా. ౧. ౧౩౦.

ఉ. పేరణి దండలాస్యమును జొక్కణి కుండలి
నాఁ జతుర్విధో, దారములైన నాట్యముల ...
పాల్కు. ౩. ౫౧.

లయగ్రాహి. చారుపద మాఘురము లారభటి
మీఱ మణిహారములు చన్దవలఁ దారవిల
సేలా, యహ్యారముల నచ్చరలు పేరణి
నటింప ... ఉ. రా. ౨. ౧౧౫.

ద్వి. కోదలక పేరణి గొనఁ జంద్రరేఖ . .
వరుస నటించిరి వన్నెమీఱఁగను ..
రఘునాథా. ౭. ౭౦.

పేరణి² = పేరణము². వి. ౧. కవచము.

౨. అంగీ, మోఁగాళ్లదాఁక వ్రేలాడు తొడుక్కొ.

మ. తల విద్దాతగటీలు పేరణులు పైదట్లుగా
రుమా మారకత్తులు జోల్లం బదనించినట్టి
కరహేతుల్ తక్కు గుల్కంగ
రా. వి. ౬. ౫౪.

విణ. సాంద్రము, దట్టము

ఉ. పౌరుల సాధువాదములు బాంధవకోటి
ప్రమోదభావలుగా, వార వధూవిధూవక
జనంబుల నాగరకంపుమాటలుం, పేరిణియై
దిగంతములఁ దిక్కటిలంగ
భోజరా ౪ ౨౭

పేరణి. సం. ఇ. ఈ. స్త్రీ. నృత్య విశేషము
(విల్యమ్సు)

పేరము = పేరెము. వి. (సం. ప్రేంఖా)
రేచితము, గుజ్జము మున్నగువాని గతివిశేషము.

గీ. శంకరుఁడు నందిపై నెక్కి హుంకరించి,
యతిశయార్భటిఁ, గవ్వన వార్చి పేర్చి,
చాకళింపులు దుమికించి చక్రగతులఁ,దరిమి
పేరంబు దోలుచు వరిగె వనికి.
అని. ౪. ౪౬.

జః పేరములువాఱు.

పేరములువాఱు = పేరెములువాఱు.
అ. క్రి. (√పేరమ.) పరుగెత్తు, భావనవిశేషముచేయు.

సీ. కలరవంబుల రకంబులు పికంబులు గేర
రమణఁ గీరములు పేరములువాఱె.
భద్రాపరిణయము. ౧. అ.

వ. . గోవిందునిసేవకులు ఛూరఁగూడక
పేరములువాతిశారి తుపాకులు సంధించిన
సేనలు వంచి బొంకించి నాగదత్తుండు
తనబలంబుల నెచ్చరించి ...
ప్రబంధ ౩౨౭.

పేరాముట్టి. వి. ఒకజాతిమొక్క.

సీ. కేతి,టీల పేరాముట్టి పీఁచర ములు
గాలిమిడి చేదుపాట్ల యుమ్మెత్త తిప్ప,
తీఁగె
హంస. ౪. ౧౦. (కొత్తప్రతి. పా.)

పేరాముదిము. వి. (పేరు[1] + ఆముదము) ౧.
రక్తైరండము. కీ. (శ ర.) ౨. రక్తైరండ
తైలము. (శ ర.)

బ. పేరాముదాలు = పెద్దాముదపు గింజలు.
(తదితరమైనజాతి చిట్టిఆముదము శ ర)

పేరాయఁడు వి ఒకానొకజాతి కొండదొర.
(బ. పేరాయలు.)

రగడ కొండలగ్గలఁరకుగొనని పేరాయలును
దండివనమర్గభేదకులైన కోయలును.
పి. కథం 3. ౨౨౫.

పేరాలము. సం. వి. అ. పుం. పేతధూమలము,
పసుపు పొగరంగు కలిసినరంగు. (వై. ని.)

పేరిణి = పేరణి[1]. వి. నాట్యవిశేషము, భాండోపరి నృత్యము.

క. చెలి తకతోం తకతోంత, త్తళంగతోం ధక్త
తోం దదధిగిణతోమం, చలవోక దీటుఁ
బేటిణి, వెలయించుచుఁ జూచువారు విస్మయ
మందన్. దశా. ౭. ౨౯౧.

ద్వి. కోలాటమును బాత్రగొండ్లి పేరిణియుఁ,
గెళిక కోకలై లీల నటింప.
బస. పు. ౧. ౧౨. పా. ౫౨౯. పం.

సీ. సేల యురు మురుములీలఁ పేరిణి వగఁ బద
ఘాతమున శబ్ద మొందవఁజేసి.
ప్రబంధ. ౧౦౯.

పేరిమికాఁడు. విణ. [(√పేర్మి(రిమి[1])] గొప్పవాఁడు, ఘనుఁడు.

క. ఎనతెవిగొనబుకాఁ డా, పెనుమినుకుం
జగము వాగడుపేరిమికాఁడా ...
అచ్చ. రా. కాం. ౧౭౧.

(శ. ర. పా. పేరిమివాఁడా. ముద్రి.)

పేరీఁదు. వి. (పేరు¹+ఈఁదు².) ఖర్జూరము. శ.
(శ. ర.)

పేరు¹. అ. క్రి. (క. త. పేర్.) ౧. అతిశయించు, మించు.

ఉ. ఆ రమణీలలామ హృదయంబున నాదట
లంతకంతకుం, బేరఁగ నింపు సంతసముఁ
బెంపు వహింపఁగ కేయూర. ౪. ౫

చ. బెడిదపుకొండ పెక్కుపికలఁ బేరిన వేదనవాప
గామణుల్, వడి బెడిపోవువేళ విడువంబడి
శిక్షితజీవపంబులై. చంద్రా. ౨. ౭౧

ఉ. వాఁడు ప్రాణముల నిల్పినఁ జాలిటఁ
దెచ్చి వెజ్జులం, బెట్టిగుణంబు చేసి మదిఁ
బేరిన కెంజిలి దీఱ వానికేఁ, బట్టముగట్టి
సారంగ. ౩. ౨౭.

౨ సాంద్రమగు, దట్టమగు.

ఉ. .. సర్వజంతుసం,చారవిహీనమై రవి
నిశాకరదీప్తులు లేక చీకటుల్, పేరినయొక్క
చోటు గని పెద్దియు విస్మయమంది
యందిటున్. హరి ఉ ౧౦ ౧౯౪

ఉ. పేరినఘోరవెంద్రుకలు కీటలువాలన
దీర్ఘకాయముల్ కల్గిన బ్రహ్మరాత్రు
సుం,డు దశకు. ౧౦ ౬౪.

చ. .. తమంబును బేర దిక్కులన్.
ఉ. రా. ౫. ౨౩౯.

౩. ఘనీభవించు, గడ్డకట్టు, తోడుకొను.

గీ. సాగరమునీరు పేరుట శైలకులము, తెయవు
లిచ్చుట . ఉ. హరి. ౨ ౫౬.

ద్వి. వడి వర్ధ్యశిలలపై వడిసి యుంతంద, మడువు
లై పేరినమనుజరక్తములు.
ద్వి. హరిశ్చ. ౧౬౩౪.

సీ. పేరి పక్వంబైన పెరుఁ గుండఁ గవ్వంబు
పులిచల్లలో నుంచి చిలుకఁబోవు.
శుక. ౨. ౫౬౧.

విశే. ౧. పెద్దది, గొప్పది.

క. . వరము గోరు పిమాగోత్రమ నీ,వనిత
శుకంబు మహీజం,బునకుం బేరలమి వేడ
భూపవరేణ్యా భార. అను ౧ ౧౫౪.

క. ధారుణిఁ బడియెడుపు లిభాం,కారధ్వానం
బుచేయఁగా వినుచు వమో,నారాయణాయని
ముని, పేరలుఁగున నుగ్గడించె ఖీతాత్ముఁడై.
వరాహ. ౪. ౭౧.

౨. శ్రేష్ఠము, మంచిది.

సీ. వలపార నను జూచి కిలకిలనవ్వఁగఁ
బేరైనముత్యాలసేసు విగు.
గవికే ౫. ౧౪౨,

౩ వృద్ధము, ముసలిది.

మ డెందంబునన్ రాజనం,దను
చూపాప్పరయ వేఁడి పేరలుఁగు నిద్రన్ మేను
తూఁగాడెనున్ విక్ర ౩ ౯౪.

క్రి విశే. అత్యంతము, మిక్కిలి

గీ ననలఁ బే రసఁగ పవనములు నమేను
రతోవృష్టి బూది చఱవ
ఆము. ౫. ౧౪౩.

వి. జౌ (క పెసర్ త. మ పేర్) ౧. నామము, నామధేయము

వ. . ఉంగిడి యదుదుఁద్రిక్క యనువానికి
నా పేరు పెప్పినం జాలు
భార. విరా. ౧. ౨౭౬.

క. విను తీర్థయాత్ర చని యేఁ, బ సుక్షేత్రంబైన
బదరికాశ్రమమున నొక్కనిఁ గాంచితిఁ
గృతకాశ్రమునిఁ, దమఁ దన పేరింటివానిఁ
జాపవర్యుణ. భార. శాం. ౩. ౧౫౫.

గీ. కామసంచారవారణ ప్రగల్భమైన, శాస్త్ర
మనుపేరి యధికలోచనము కలిమి
నైష. ౧. ౪౬.

గీ. మధువుఁ గాంతలపుక్కిటిమధువుఁ బేళ్ల,
యూర్వియఁ బరసూపఁ బొగడపై కెలయ
దాన, విరిసెఁ బొల్లిటిదళిములు విరులు
జడిసె, దీన వగ్గెల్పునకు నబ్బి లేటులార్చె.
ఆము. ౫ ౧౩౦

(దీని యాత్రేడితరూపము పేర్వేరు.)

సీ. దాదులు పేర్వేర ధరణీపతులఁ జూపి
చెప్పంగఁ జూచుచుఁ జేతఁ బుష్పమాలిక
యొప్పు భార శాం ౧. ౭౯

(పేర్వేరు = పేరుపేరు వరుసను, ప్రత్యేక నామములతో)

సీ. పేర్వేర బొమ్మల పెండ్లిండ్లు సేయుచు
నళులలతోడ వియ్యంబు లందు
భాగ ౧౦ పూ. ౧౬౭౪

౨. (పేరుగల మనుష్య దేవతాది) వ్యక్తి.

గీ. ఇంక నీయుజ్జ్వలను నీ కిమ్మనటి, పెప
లెవ్వ రీ వచ్చినపేళ్లయందు
కు సం. ౨ ౧౫౯

ఉ భారతికి గాదిలి ముప్వురతో ల్పేరు
వి,త్యమ్ముగ నాయువీయుతఁ గళా
ధ్యుఁడు. హరి పూ ౧ ౩.

వ కమ్మసాని పేరు ౧ టికి చిర (మె)ట్టు
వరి వడ్డినలెకు పుట్టి ౧ ట్టికి చి ౧౦ కొడ
మంగలి పేరు౧ ట్టికి (దా శా. ౧౩౦౪)

౩. శబ్దము, మాట, సమాచారము.

చ. . . ఎయ్యెడలందుఁ బండితాగ్రయతము
పేరు లేక శిలమై శనఁ గూల్చితో ...
కళా. ౬. ౭౬.

క. మాపాలు పాలింతఁ గమఁగొని, శాపముఁ
దట వలపుపేరు దైవ మెఱుంగుత, శాప
మొఁటగ మకరులుగాఁ, గోపరసావేశ
రూతు కుటిలేతుఁడై. రాజ. వి. ౨. ౫౬.

౪. కీర్తి, ప్రతిష్ఠ.

క. ఉక్కటి సురపతికైనను, ద్రొక్కము
నృపధర్మ మూఁది మొనతలఁబడినన్,
మిక్కిలిపేరును నిట దివి నక్కజముగఁ
బెంపుఁ బడయనగుట నుపేంద్రా.
భార. ఉద్యో. ౩. ౩౬౦.

మ. సరిగ, జభవుం డింద్రుఁడు లోనుగాఁ
గల మరుత్సంఘంబుతో సేగుడెం,చె
భువిన్ బేర్కలపంయమాంగ్రతతి వచ్చెం
బేర్చు మొరంబునన్
హరి. పూ. ౧. ౧౧౧.

౫ రూపము, మిష, వ్యాజము.

౬. గురుఁ దల్లి నింద్రిని స్నాదరా నకారణము
ప్రల్లదముఁబల్కి న ముమ్మరుచేత నూఱు
పణములు, ధరణిశుఁడు గొనుట నీతి పిండువ
పేరు విజ్ఞా. ప్రా ౪౩

సీ. తలిరుజొంపముపేరఁ బులకాంకురము
లూనుఁ బువ్వులపేర లేనవ్వు నవ్వు.
కవిరా. ౫. ౩౪.

క ఆ చపలాక్షికిఁగా మన,కీచకు లందఱను
రాత్రి గీటడఁగించె రహ, స్యోచితవిధమున
గంధర్వాచరణముపేర భీముఁ డతి భీమము
గాన్. భార. విరా. ౫. ౩౩౧.

చ. కలయఁగ మంచిలగ్న మిది గట్టిగ నే గడ
లెన్నియయ్యెడో, తెలిపెద నంచు జో స్యులఁ జను

దేర వరదుని యాత్ర గాన్పించి, విలిచెద
వంచు జోద్రు వారాసే రడి వా రటు లేఁగి
రంద ఱచ్చెలియలవెంటనే నగము వి గ్గరగన్
రమణీలలామకున్. విజ. వి. ౩. ౨౧౮.

౬. మాటు, ప్రతి.

ఉ. ... విమలముక్తాదామము .. ప్రమదా
రత్నము పేరుగా నెద నిసుం బాటించి
ప్రార్థించెదన్. వసు. ౪. ౧౦౦.

సీ. నావాడపతి పంపినయమూల్య కటకముల్
గ ర్గపేరుఁగఁ బదాగ్రములఁ బెనఁగ.
వసు. ౧. ౧౫.

౭. ఎద, విషయము.

ఉ. .. ప్రభువుల్ ప్రయోజనా, పేక్ష నొకప్పు
డాశ్రితులపేర సముచితగౌరవోన్నతుల్.
హరి. ౩. ౩౯.

శ్లో. .. ప్రాయశ్చలం గౌరవ మాశ్రితేషు.
సం. కు. స. ౩. ౧.

జ. పేరఁబడు, పేరగు, పేరడఁగించు, పేర
డఁగు, పేరడఁచు, పేరడవి, పేరామదము,
పేరీడు, పేరుంగరము, పేరుకొను, పేరు
కొంచు, పేరుగాంచు, పేరుడు, పేరుపడు,
పేరుపెట్టు, పేరువాడు, పేరువాలు,
పేరెక్కు, పేరైనవాఁడు, పేరొందు, పేరో
లగము, పేర్కను, పేర్కొను, పేర్కోలు,
పేర్చు, పేర్పు, పేర్చిందువు, ప్రెబ్బొత్తి.

పేరు², వి. దండ, హారము.

సీ. పెండఁదన్ను ఫుసుకలనిసుపేరు లొండొంటిఁ
బోరిఁబోరిఁ దాఁకి బోర్లాంబుపరవఁగ.
హర. ౫. ౧౬.

సీ. ఉత్తగా రిచ్చిన మాణిసుదర్శనపుఁ బేరునకు
ము త్రైదుక వనటఁ బొందు.
కాంచ. ౩. ౫౦.

పేరుంగరము. వి. (పేరు¹ + ఉంగరము.) పేరు
చెక్కిన యుంగరము, ముద్రిక. (శ. ర.)

పేరుకొ(ఱ్కొ,గొ)ను. అ. క్రి. (పేరు¹ +
కొను, స్వార్థమున.) ౧. అతిశయించు, ప్రవృద్ధ
మగు.

వ. పేరుకొను కొరికలు దారుకొన జాయామెరం
బొంగిన యంగంబుల . (పారి. ౨. ౫౨.)

౨. ఘనీభవించు, గడ్డగట్టు.

(వ్యవ.) పేయి పేరుకొనినది.

(వ్యవ.) నీరు పేరుకొని మంచుగడ్డ యగును.

౩. ఖ్యాతికెక్కు, ప్రసిద్ధినొందు.

గీ. అకట వీరవ్రతస్థుండవై జగమునఁ, బేరుకొన్న
వాఁడవు యదువీరుచేతఁ, గోలుపోయితె
నీపేర్మి గోముదక్కి, యెందుఁజేయుదు రింక
నీ రేలుజనులు. (హరి. పూ. ౯. ౧౭౫.)

చ. మును ఘోషయాత్రను బదంపడి గోగ్ర
హణంబునందుఁ బేరుగాంచిన నీకు ని ట్లనుట
క్రొవ్వులు దక్కుము పాలు నన్నియున్.
భార. ద్రో. ౫. ౯౯.

౪. పేరుపెట్టు, పేరిడు.

గీ. పేరుకొని చెప్పె నతని గాంధారి కంత.
భార. ఆశ్ర. ౨. ౩౪.

సీ. పేర్కొని పలుమాఱుఁ బిలిచి రారా యనుట
లేకున్న న య్యింటిలోఁ గన్న కూడి.
భార. ఆను. ౧. ౬౭.

స. క్రి. ౧. పేరుపెట్టి పిలుచు, పిలుచు.

గీ. పతుల నన్నలఁ దమ్ముల సుతుల హితులఁ,
బేరుకొని వారు వెందంగఁ బ్రేముడించి,
సముఖులమకుల వినువారి మనసుఁ దేల్చ,
గురకులనారి [illegible] వచ్చె.
భార. స్త్రీ. ౧. ౯౯.

ఉ. అమితసహస్రసర్గవిశిఖాయుధ యన్నిటిం
తెవ్వఁడొకొ్కని, విమలతపంబు సైకొనక
వృద్ధత నూడక బాలుఁగా నవజ్ఞ మిగుల
నిట్లు పేర్కొనియె పర్వతితామహుఁ డిజ్జ
గాతియున్, సమధికదీర్ఘజీవి యనుకబ్బు
పెట్టక పిల్వఁ డెన్నఁడున్.
హరి. ఉ. ౯. ౧౦౪.

మ. కని కింసాంతకుతోడ హంసునికి సంగ్రా
మంబు హత్తించి తద్దనుజుం జేర్కొని
యుక్కడక్కడ ధరద్గర్వంబు గ్రక్కొంతు.
ఉ. హరి. ౪. ౨౫.

౨. స్తుతించు, పొగడు.

ఉ. కొంచవు లేమి నీయమిరు గాండీవఘోషముఁ
బాంచజన్యభీమరావమున్ సహింప దివిజా
వళికిన్ వశమే వినుచ్చురుల్, పేరుకొనంగ
నా దృఢకపిధ్వజమైనరథంబుతోడనుం,
బోరి ... భార. ద్రో. ౩. ౩౦.

ద్వి. రజనీచరేంద్రుండు రావణుండుండ,
శేషునామని మీరు మిగులఁ జేర్కొంటి,
రి.. (రం. రా. ఉ. ౫. పా ౨౭. పం.)

౩. ఉచ్చరించు, పారాయణముచేయు.

చ. ...లఁ డోకరుండు పేరుకొనఁగానికులంపు
మహీయుత క్త్రఁ డి, య్యాల (ఆము. ౬. ౩.)

చ. హరికి సమర్పితంబయ్యె ననుచు నద్దేవుని
సహస్రనామంబులు పేరుకొని.
ఉ. హరి. ౨. ౧౨౭.

సీ. పేర్కొన్నవారికిఁ బెంగటికల్పకశాఖ గను
తించువారికి గాఁడినురభి.
చం. రా. ౧. ౪౧.

౪. పచించు, చెప్పు.

క. పేరు ప్రమాదవశంబున, పేరుకొనుట కల్ల
- ... హైమ. ౪. ౯౪.

సీ. శ్రీకాంతుకమనీయ శృంగారలావణ్యకథలు
పేర్కొను కారికాగణంబు.
నృసిం. ౧. ౫౨.

(స్తుతించు. అని. శ. ర.)

౫. తలపెట్టు, ప్రస్తావించు.

క. చుట్టములాటలాడరు, పెట్టరుఁ దూరు వాత
వారు పేర్కొన రితరుల్ లేమివంటి
దైన్యము కలదే. సుద. ౨. ౩౬.

౬. స్మరించు, తలఁచు.

మ. . మయూరుని సౌమిల్లి విదండిఁ బ్రస్తు
తులఁ బేర్కొంచున్ వరకృద్ధికిన్.
మను. ౧. ౭.

పేరుగ్రుచ్చు. స. క్రి. (పేరు + గుచ్చు.) ౧. పేరుపెట్టి పిలుచు.

ఆ. .. పిలుచ పేర్చు నారదిఁ బోయిన,ప్రజలఁ
బేరుగ్రుచ్చి పనవిపనవి.
భార. మా. ౧౦౭.

గీ. పేరిడమ్మన దూతెమ పేరుగ్రుచ్చి, తాళి
యడిగినఁ గసరెడు తాళుకొనక.
బహు. ౨. ౭౭.

౨. చెప్పు, పచించు, ఉచ్చరించు.

చ. అనుటయు న మ్మునిప్రవరుఁ డాతని కిట్లను
నీవు పేరుగ్రుచ్చిన మవియెల్ల మేల
భార. శాం. ౫. ౧౦౫.

క. గ్రా,జనయజ్ఞ భృత్యకోటిం గొనియాడును
నీంత పేరుగ్రుచ్చి కొలుపునన్.
భార. ఆశ్ర. ౧. ౭౪.

సీ. తను నోరఁ బేరుగ్రుచ్చినవారి కాయు
రారోగ్య మిచ్చువాఁ డమములఁ బుచ్చు
వాఁడు. కేం. పంచ. ౩. ౩౦౫.

పేరుగాంచు. అ. క్రి. (పేరు + గాంచు.)
౧. పేరుకొలుచు, నామమువహించు.

ఆ. దానఁ జేసి జహ్నుతనయ నా జాహ్నవి,
యనఁగఁ బేరుగాంచె నమరగంగ.
జాహ్నవీ. ౨. ౧౨౪.

౨. ఖ్యాతికెక్కు, ప్రసిద్ధినొందు.

మ. ... ధన్యాత్ముఁడై పేరుగాంచె నిలన్
నందురిబాపమంత్రితనుజుఁ డౌ శ్రీ సూర్య
నారాయణుం,డు . (జాహ్నవీ. ౧. ౭౭.)

పేరుడు. వి (√ పేరు¹.) పేరుట, ఘనీభవించుట
(శ. ర.)

పేరుప(ర్వ)డు. అ. క్రి. (పేరు¹ + పడు.) ౧.
నామము వహించు, పేరుదాల్చియుండు.

క. ఆగాధి యశోద యనం, బేరుపడిన పేద
రాలి యద్దమగృహముం, జేరి
శుక. ౨. ౨౩.

౨. ఖ్యాతికెక్కు, ప్రసిద్ధినొందు.

చ. . శాకపతి పయోధి ద్రచ్చునెడఁ గేతు
వుపై మణిమాల చేర్పఁ బేరుపడియెఁ గేతు
మాల మన రూపసువర్షము దానిపేరిటన్.
వరాహ. ౧౦. ౧౨౦.

సీ. హయమేధరాజనామయము లనన్ బేర్వడ్డి
సవనతంత్రంబు లంతయును మాకు.
మనుచ. ౨. ౪౩.

పేరుపెట్టు. అ. క్రి. (పేరు¹ + పెట్టు.) ౧. నామ
కరణముచేయు, పేరుంచు.

గీ. అంత సుమతికి సంజాతుఁడైనయట్టి, పట్టికిని
భట్టి యని పేరుపెట్టి .
విక్ర. ౧. ౧౭౪.

౨. నిందపెట్టు.

ఆ. చిచ్చులేక చిమ్మదుమచ్చరీఁడునద్ది, వజ్రసాధుఁ
డొర్పువాఁడ యొకటు, యుగళపేరుపెట్టి
యతిన యెవ్వతో యింత, చేసె నమను
మమ్ముఁ గెందుఁ దోలుత.
ప్రభా. ౧. ౧౩౪.

౩. నామకార్థము కొంతయిచ్చి కెలనిర్ణయించు.

(వ్యవ.) ఈ యావు నేదో రొక్క పేరుపెట్టి
తోలుకొనిపొమ్ము.

పేరువా(ర్వా)డు. అ. క్రి. (పేరు¹ + వాడు.)
యుద్ధాదులందు కార్యసూచకముగా నామము
ప్రకటించు, పేరుచెప్పికొను.

వ. ఆ యిద్దరువాగును బేరువాడి పోరుచున్నప్పుడు ..
భాగ. శల్య. ౧. ౧౨౪.

సీ. సురరాజు కృష్ణు నీరేడుకరంబుల న్తగ
కులేశ్వరు మప్పదికంటనేసెఁ బేర్వాడి ..
పారి. ౫. ౨౧.

ద్వి. పిలుఁదు, లూరులతీరు నోరూరఁగాఁ
జూచి, పేరువాడి మరుండు పెళపెళ వార్చె.
రం. రా. వాల. ౬౦. పా. ౧౯. పం.

౨. క్రి. పేర్కొను, వ్రాకుమ్ము.

ఉ. కంటినీరు కుచ్చౌలములం దురలంగ సేద్య
ము, తుప్పల్లపతోజక్షేత్ర తనపూరుము సారకుఁ
బేరువాడుచున్. మైరా. ౩. ౧౩౭.

పేరువాటు. స. క్రి. (పేరు¹ + వాటు.)
పేర్కొను, వాక్రుచ్చు.

గీ. చేసి యిటు లేకలమ్ముల బైసిఁగొనిరొ, యవ
విభుఁడు సూడ నొకకొన్ని జాగిలములు,
సారసాకుకు విరుమలఁ బేరువాటి చేరి విను
తింపఁ దముఁ బెంచు చెంచుదొరలు.
చంద్రా. ౨. ౯౧.

గీ. ఏల యీలో వివాదంబు లిట్లు గెలచు, పేరు
వా రని మా రల పేరువాటు.
భోజరా. ౨. ౫౨.

పేరువు. సం. వి. ఉ. పుం. ౧. ఆదిత్యుఁడు. సూర్యుఁడు. ౨. అగ్ని. ౩. సముద్రము. ౪. పర్వతము. (శే. వి.) - పుం., స్త్రీ. గోరువంకపక్షి, కలవింకము. (శే. వి.)

పేర = పేరము. (శ. పేర.)

(చూ. పేరలువాలు.)

ఇ : పేరలువాలు.

పేరెక్కు. అ. క్రి. (పేరు¹+ఎక్కు.) విఖ్యాతమగు, ప్రసిద్ధినొందు.

సీ. శబ్దతర్కాదిశాస్త్రప్రసంగములఁ బేరెక్కిన విద్వాంసు లొక్కచోట.
చం. రా. ౧. ౨౬.

ఉ. ... జగంబులోనఁ బేరెక్కినదానవంచు . కాంతల గణింపను సత్య .
పారి. ౧. ౬౬.

పేరము = పేరము. వి ౧. రేచితము, గుఱ్ఱము మున్నగువాని గతిభేదము.

సీ. ... పేరము రేఁడైయి జారెము బవిరి వా రేచితంబు విలసిల్లు. (ఆం. భా. ౨. ౧౯౯.)

౨. గుఱ్ఱపుపరుగులవంటి యోధులధావనము.

దగడ. కోలతో విల్లు దగఁగొని కత్తిపేరములఁ గాలుకోలఁదిని బలుచు కదనప్రకారములు.
పి. శకుం. ౩. ౨౨౪.

౩. పరుగు. (శ. ర.) ౪. శృంగార విశేషము.

గీ. సోగకు తెలి వాలు మునుసోగసొంపు కలుకు,తెలుకు చికిలి యొయారంపుఁ బేర ముడుటు, సోలఁపు విడియంపుదేలింపు చుఱుకు టొరవెలికి తెత రెప్ప చూపుల కలికిఁ జూచి. ప్రబంధ. ౧౦౭.

ఇ. పేరమువాలు, పేరముకట్టు.

పేరము(లు)వా(ల్వా)లు. అ. క్రి. (పేరము+వాలు.) ౧. (మృగ ఖగ నరాదులు.) పాఱు, పరుగెత్తు.

(మాయాకురంగము) పీ. బిత్తరంబులు గాఁగఁ బేరముల్వాలుచు హరిశ్చ. ౨. ౪౯.

మ. నిపాతిత వసుంభై నింగిఁ బేరంబు వాలు వాహనహంసంబులనను .
పారి. ౫. ౧౩.

(పావురము) లయగ్రాహి. పేరములువాలు . సమీరుని పొంటాపొంటిని గడిములాడుచు.
సారం౯. ౧. ౧౨౧.

సీ. కడుఁ బేరములువాలు గండుఁదుమ్మెదచాలు కడకంటిచూపుల బెడఁగు నడఁప.
ప్రభా. ౩ ౧౮.

(మనుజాశనుఁడు.) పీ. ప్రజలపైఁ బేరముల్ వాతి పాతి (మను. ౪. ౧౧౪.)

క. పేరంబువాతి పొల్లక, కోరక కుంతంబుఁ గేలఁగొని భీమని పొం,క రంబునొయ నదలిచి, క్రూరత న ప్పాశినుది మొలుకొల్ప నెక్కొనఁ బొడుచున్.
చంద్ర. ౨. ౧౭౦, ౧౭౧.

౨. ఉఱుకు, గంతులువైచు.

సీ. జల్లులతోడి పెన్నులెంబు లెగవైచి పట్టుచుఁ బేరముల్వాలు వారు. (కళా. ౮. ౪౧.)

మ. (కెన్నెల.) ... అతిప్రబంధగంధోత్తమ గంధాను బంధురలగు సింధురయానల యూథస్తనాసామణి ప్రభా స్తబకంబుల మల్లికల గల్లసిత లోధ్ర చూర్ణంబుల నుబ్బుమిగా

వటు విలంబిహారంబులఁ బేరంబులువాఱెనో
యన . వసు. ౪. ౨౩.

౩. ప్రసరించు, వ్యాపించు.

సీ. రత్నాంగుళీయకప్రభ పేరములువాఱఁ గెలి
పద్మంబు కెంగేలఁ ద్రిప్ప.

కళా. ౫. ౧౧౭

పేరముపె(వె)ట్టు. అ. క్రి. (పేరము + పెట్టు.)
పరుగిడు, పరుగెత్తు.

ద్వి. ధీరుఁడై నిజఖడ్గదీప్తులు నిగుడఁ, జాటి
పేరముపెట్టి సుడిగొన నొడిసి,పట్టి కూఁతలు
బెట్ట బలువిడి పోఁడి.

ద్వి. మారిక్చ. ౬. ౧౬౫౫. పం.

సీ. దట్టించి చంగునదాఁటి పేరముపెట్టు నీడల
నంతంత నిలిచి చూచు.

అచ్చ. రా. అర ౪. ౩.

పేరలువాఱు. అ. క్రి. (పేరము + పాఱు.)
పరుగులిడు, గంతులువేయు.

ద్వి. గములు,గట్టి పేరలువాఱి తిటలు ద్రోచి
దట్టంబులై సముద్ధతి సేఁగుదెంచి.

పండితా. పర్వ. ౩౬౦. పొ.

గీ. మంజామాకందమంజరీపుంజచర్వ,ణక్రియాకుంర
కలకంఠనాదసరణి, నాలకించిన మరుఁ దంత
వంగ, వసుధఁ జెలరేఁగి పేరలువాఱునన్న.

చమ. ౧. ౪౯.

పేరైనవాఁడు. విశ. (√పేరగు.) విఖ్యాతుఁడు.

గీ. ...ఖ్యాతసంజ్ఞ, యగును పేరైనవాఁడు వాసైన
వాఁడు, మంతుకెక్కినవాఁడు నా మాత్ర
భూత. ఆం. భా. ౩. ౪.

పేరొందు. అ. క్రి. (పేరు¹ + ఒందు.) ప్రసిద్ధి
కెక్కు, ఖ్యాతిగాంచు.

సీ. ఏ భూసురశ్రేష్ఠుఁ డిలలోనఁ బేరొందెఁ
గాళిదాస్తిమహత్త్వకథ రచియించి.

ఇందు. ౧. ౭.

పేరోజేము = పేరోజేనము. వి. ఒకజాతి గరుడ
పచ్చ.

గీ. పేరోజంబు మణుల మొగముట్టు

మనుచ. ౪. ౨౭.

(శ. ర., చి. ని. పా. పేరజము ముద్రి. పా.)

పేరోజేనము = పేరోజేము, పేరోదనము.
వి. (సం. పేరోజమ్.) గారుత్మతమణివిశేషము,
ఒకజాతి గరుడపచ్చ.

సీ. నడిచక్కిఁ బేరోజనపుఁజెక్కడపుఁబైఁడి
పళ్లెంబు ముక్కాలిపై ఘటించి.

దిశా. ౭. ౨౩౭.

పేరోజము. సం. వి. అ. న. ఉపమణిభేదము.
(వాచ. కల్ప.)

పేరోదనము = పేరోజేనము. వి. ఒకజాతి
గరుడపచ్చ.

సీ. గారుత్మతం బొప్పు గరుడపచ్చ,యనఁ
దద్విశేషాఖ్య యగును పేరోదనం బన ...

ఆం. భా. ౨. ౨౩౬.

పేరోలగము. వి. (పేరు¹ + ఓలగము. క. పేరో
లగవు. త. పేరోలక్కం.) పెద్దకొలువు, (ప్రభు
వులు చేయు) మహాసభ.

గీ. ఏఁగి పేరోలగమున దేవేంద్రవిభవ, మొసఁగ
మొనఁగంగ వసియించి

౬ రా. ౩. ౨౫౭.

వ. ఆ రాజన్యుండు పేరోలగంబున రత్నసింహాస
నాసీనుండై యున్న యవసరంబున.

విక్ర. ౨. ౨౦.

పీ. ఆస్థానసంజ్ఞ యై యలరు నోల.
గీ. గమ్మ కోల వన నది మించి కానిపింపఁ బోలుఁ బేరోలగమ్మ నాడ్డోలగ మన
ఆం. భా. ౨. ౧౩౧.

పేర్కను. అ. క్రి. (పేరు + కను) ఖ్యాతి కెక్కు, ప్రసిద్ధినొందు.
గీ. ... జగంబుల నెల్లఁ బేర్కనినబుధులు, వారి సప్తర్షి గణ మంద్రు కొరుకేంద్ర.
భార. అను. ౩. ౨౦౭.

పేరో(రుకో)లు. వి. (√పేరుకొను.) పేరు కొనుట. (శ. ర.)

పే(రుచే)ర్చు. అ. క్రి. (పేరు + చు - స్వార్థమున.) ౧. అతిశయించు, వర్ధిల్లు.
చ. . పైకొనుతఱి పోరగించు మదిఁగోర్కులు పేర్చిన నప్పళించు
భార. విరా. ౨. ౩౧.
క. దైతేయులు దానవులును, ఘోరనిశాచర పిశాచములు దద్దయు సంప్రీతిం బొదలఁగ నాతని, యాతతసామ్రాజ్య మంతకంతకుఁ బేర్చెన్.
నృసిం. ౨. ౧౧౧.
౨. చెలరేఁగు, విజృంభించు.
గీ. విశిఖనవకంబు నాఁటించి వెగడుపఱిచి, పేర్చి యార్చిన సురకోటి పిచ్చలించె.
భార. భీష్మ. ౧. ౨౩౨.
శా. ఆమాట ల్విని పాకశాసనుఁడు క్రొధాకారుఁడై పేర్చి
పారి. ౪. ౬౦.
౩. ఉబ్బు, పొంగు.
క. చారుమనస్సమ్మదరసపూరము వెలిపేర్చుపట్లు పొలఁతికి విగళితమ్మారి సజనిత పయో, ధారలు జానందబాష్పధారలు నొప్పెన్.
భార. ఆది. ౬. ౨౦.

౪. ఉప్పొంగు, సంతోషించు.
శా. శర్వాణీస్తనచక్రవాకముల వక్షస్స్ఫురచ్ఛా సారముల్, గర్వం బింపెసలారఁగాఁ దఱిసి పెద్దన్ ఋల్ల కోటిమించముల్, సర్వాంగీణముగా ధరించికొని యుర్వం బేర్చు కంథుండు .
హరి. పూ. ౧. ౨.
ఉ. ... అంపె యని చీరి హుమ్మనుచుఁ బేరిచి మార్కొని పంచితిల్లి .
భాగ. ౧౦. పూ. ౫౧౭.

స. క్రి. (√పేరు¹.) ౧. ఒకదానిమీఁద నొకటి యేర్పఱుచు, అమరుచు.
వ. .. కిసలయతల్పంబులకు నిట మున్ను సహాయుండ నగు నీకుఁ జిత్రం బేర్పంజాలఁ వచ్చె నే .
హర. ౩. ౬౩.
వ. ... సరయూతటంబున సౌధ పేర్చి యం దా రాజశవ మిడి ...
భా. రా. అయో. ౨౩౩.
౨. కూడఁబెట్టు, నిలువచేయు.
సీ. తరువంబెట్టినబానల, పెరువులు మును గిలకరించి పేర్చినకిన్నల్, మరువు లెసఁగఁ గ్రోలి .
హరి. పూ. ౫. ౨౦౩.
౩. అధికముగఁజేయు
క. ఇది యెంత పేర్చెదరు మీ, చదివినయాకునకె తాను జదివినయది మా, నుదతియు నెందల ఫలించెన్, ఐదభీష్టము పెద్దపిన్నతనముల వరుసన్.
ప్రభా. ౫. ౪౪.

వి. పెంపు. అతిశయము.
చ. అనిశము గ్రమ్ము పువ్వుమధు వర్షజలంబుగ చుట్టునుండి పేర్చున రతితో డిసంబెరమ చూపు విధంబునఁ బొల్చు ఘనాజముల్.
కు. సం. ౫. ౫౬.

ఉ. .. మారగాయములం, గోయము సుశ్యానం
బులంలగోళులఁ దోళులఁ గొంచుఁ
బేర్పునన్, గూయఁ జంపి రేమఁగుల
కొమ్ములు సెమ్ములు గొంచు .
కు. సం. ౬. ౬౯౭.

చ. ... పేర్పునఁ బ్రతిలేక గర్జ నతికూరుఁ
డుమారు నడల్పి శాఁక . అసురాగ్రణి
తారకుఁడు .. (కు. సం. ౧౨. ౯౫౦.)

పేర్పు(రుపు). వి. (√పేర్చు.) ౧. అతిశయము
సమృద్ధి.

క. పేర్పున భుజించి సుఖసంతర్పణు లగు
మానులకు ముదం బొనరించెన్, గర్పూర
ఖండతాంబూ, లార్పణములఁ జారితోషి
తాదులవలనన్. శై. భా. ౬. ౯౩

౨. ఒకదానిమీఁద నొకటి యుంచుట.

(వ్యవ.) ఇటుకావళ్ళ పేరుపు బాగుగా నున్నది

౩. ఘటవిశేషము, దాఁక.

గీ. ఒసఁగి రుముడపేర్పులోఁ గాఁగుచున్న యాల
పాలు ... పాండు. ౪. ౧౩౪.

ఉ. అరయ శ్వేదనాదివిధు లన్నిట నూతము
మందవీర్యనూ, ధారుణిలోఁ శోధనవిధం
బొఁగిఁజేయఁడి యుప్పుతోసి యూ, పేరుపు
లోనఁ బారదము పెటి జలంబులు సల్లి
మూతు డిం,పారఁగ మూసి మీఁద లఘు
వైనపుటం బిడి వండఁగాఁ దగుఁగా
నూతనప్రదీపిక. (చి. ని.)

పేర్బిందు(వు). వి. (పేరు¹ + బిందువు.) ఘర్మ
బిందువు, చెమట బొట్టు.

సీ. జంవడిఁ దొరఁగు పేర్బిందులతోడన కన్నీరు
తొరలఁ గదలుకొనఁగ.
కు. సం. ౫. ౫౯౯.

గీ. తలఁకి కనుఁగవఁ గన్నీరుధార లొలుక,
మేనఁ బేర్బిందు లురులంగ మొలఁకవోలిచె.
కు. సం. ౫. ౫౭౪.

గీ. వరదుమ్ముఖదీప్తి వెదలి పార్వతీముఖంబు,
ప్రీతి విలసిల్లఁ గలయఁ బేర్బిందులెసఁగె.
కు. సం. ౫. ౫౧౩.

పేర్మి¹(రిమి). వి. (క. పెర్మెక. పెరుమై.)
౧. అతిశయము, పెంపు, అభివృద్ధి.

ఉ. అర్మిలి నిల్పి యాగియఁ బ్రియంబున జా
రుముడ నాఁడునాఁటుకిం, బేర్మి వహించుచుండె
నదెపెం దనతమ్ములలోనివానిఁగాన్.
భార. విరా. ౧. ౨౭౩.

క. . ఘనసంతాపంబు పేర్మి నితర,వ్యాపా
రము మానియుండె హరియును నచటన్.
పారి. ౧. ౧౦౨.

ఉ. ఆదర మింతలేక నరుఁ డాత్మబలోన్నతి
మంచివారితెన్, ఖేదము చేయుటం దనదు
పేర్మికిఁ గీడగుమూల మె ట్లను,ర్వాద
హిరణ్యపూర్వకా? హన్దనుజుండు గుణాఢ్యుఁ
డైన ప్రహ్లాదున కెగ్గు చేసి ప్రశియంబున
బొందఁడె మున్న భాస్కరా.
భా. శ. ౧౦.

౨. గౌరవము, గొప్పతనము.

క. ధర్మతనూభవుదెస దుష్కర్మము రూపించి సభ
నొకండును మైమైఁ, బేర్మి సెడక పోసే
ర్పునె, ధార్మికు లింకెట్టివారు తథ్యం బర
యన్. భార. ఉద్యో. ౧. ౨౫౯.

క. అందుఁ గుచేలుండను ముని,నందనుఁ డొక్క
రుఁడు దినదినము హరిసేవా,నందంబున
సకలేంద్రియ,బృందములఁ బరిత్యజించి పేర్మి
వహించున్. కుచేల. ౧. ౨౫.

చూ : పేరిమికాఁడు.

పేర్మి¹(రిమి) = పెరిమ. వి. (సం. ప్రేమ.) ౧. ప్రేమ.

క. ధర్మార్థకామమోక్షద,కర్మంబుల శైశవాది కాలంబుల నీ, నిర్మలభక్తియుఁ గల్గఁగఁ, బేర్మిం గృపచేయు మదిరు ప్రియము మునుండా. వి. పు. ౨. ౨౫.

గీ. ఆర్యునకుఁ బేర్మి రెట్టిడో యద్రియింట, నిల్లటం బుండెఁ ద్రిభువనాధీశ్వరుండు. హర. ౫. ౮.

౨. ఆసక్తి.

ఉ. పేరిమితో వలంబడినచిట్టయుఁ బోలె నపార ఘోరసం,సారమిరింతపాశములసందు దగుల్పడి చే ఛవత్పదాం,భోరుహచింతనంబు మదిఁ బూనుట కేమతియొంటి వచెల. ౩ ౮౨.

విశే. హితము, ఇంపు.

గీ. ఇతము పేరిమింపన హితమెసఁగు సొంబ సాం. ని. మాన. ౩౩.

పేలగింజ. వి. (√ పేలు) నిప్పులో వేఁగిపడిన ధాన్యాదిబీజము.

వ. అక్కటకటా దైవంబ నీకింటికిం బేలగింజయుఁ బెద్దయయ్యెనే సైష. ౧. ౧౧౦.

(పేలగింజయుం బెద్దియగు = స్వల్పవస్తువును మహాపదార్థముగాఁ గానవచ్చుట.)

ఉదా. జ్వరితునిరొమ్ముదలిశేఁడిచే వడ్లగింజలు పేలగింజ లగుచున్నవి.

పేలపిండి. వి. (√ పేలు.) పేలాలు విసరిచేసిన పిండి, సక్తువు. (శ. ర.)

వ్యవ. ఎంతకఠినగ్రంథమైనను వానికిఁ బేలపిండిగాఁ గాన్పించును.

(పేలపిండిగా = తేలికగా, లఘువుగా.)

పేలము. సం. వి. అ. న. (ప్రయుచిహ్నమగు.) అండకోశము.

పేలములు. వి. బ. లాజలు (దీనికి వ్యుత్పత్తి మృగ్యము.)

ఉదా. పేలగింజ, పేలపిండి.

చ. మిటమిటఁగాయుతాతపము మించఁగఁ గోర్వక గండశైలముల్, పెటపెటఁ బ్రేలి పేలముల పెంపు వహించెను. చిత్ర. భా. ౨. ౯.

సీ. జొరుగులు మొదలుగాఁ బోచిల్లు పదములు బహువచనాలుగాఁ బరగుచుండు, ... లాజలు దనరుఁ బేలాలనంగ. గీ. నత్తుల పేరు పోచిల్లువాఁగ ఆం. భా. ౨. ౨౫౩.

శా. కాకోకారతికామ్రపర్య యను చున్ ఘోషించు చందంబునన్, గోకోకో యని పూఁచె బుంజాలు మెల్లంగుం జొక్కి పేలాల కున్, గోకోకో యన వేగుఁజుక్క పొడిచెన్ గ్రుంకె న్విధుం డేదిది,క్కోకో కోమల కైరవాళి కనఁగా నుద్యత్ప్రభాతాగతిన్. చంద్రా. ౫ ౧౧౮.

పేలవము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ౧. కోమలము, మెత్తనిది. ౨. కృశము, చిక్కినది. ౩. విరళము, పలుచనిది, వెలితిగలది. (వస్త్రాదిది)

వి. అ. న. మరిచము, మిరియము. (శే. వి.)

పేలా. వి. (తె. పేలా.) నీళ్లు త్రాగెడు ఒక దినుసు గిన్నె. (శ. ర.)

పేలిక = ప్రేలిక. వి. (√ పేలు.) పీలిక, జీర్ణ వస్త్రఖండము, వస్త్రఖండవిశేషము, వస్త్రఖండము.

పీ..., ళ్రేపేలిక యుంచుక పేలికయన. గీ. జీర్ణ
వస్త్రైకదేశంబు పేలఁగుచుండు ...
ఆం. భా. ౨. ౧౫౬.

గీ. దబ్బ్రపేలియుంగరవు మేధాని వౌట్టు,
మడుఁగు పేలిక పిరిమట్టుఁ బెడఁగుగాఁగ
హరి ౮ ౧౦ ౨౦౩.

సీ. మొలనున్న ధవళంపు ముద్దుపేలికతోడ
నిమ్మైన కృష్ణాజినమ్ము తోడ.
పీ. ౨ ౧౮౯.

(మయూరాదివిశిఖము.) వ కాకోదరంబుల యుదరంబులం చంమాపుటంబులం జెందినఁ ప్రేవులు ప్రోవులు పడం గడసి వాలికలు పేలికల విధంబునం దూలం ...
సౌ. భా. ౪. ౧౦౦

పేలు = ప్రేలు. అ. క్రి ౧. (ధాన్యాదులు) వేడిచే వేఁగిపగులు. (ళ) ౨. వేడిమిచే బయలుకొలిసి చిన్నచిన్న పొక్కులు కలిగియుండు.

వ్యవ. ఈ యెండలకు శరీరమంతా పేలినది.

౩. (తుపాకి మున్నగునవి) ధ్వనించు.

వ్యవ. ఆ కాల్చిన తుపాకాయ బాగుగా పేలలేదు

౪ ఉపయోగిపని లేనిమాటలు అతిమాత్రముగా మాటలాడు, వదరు

(వ్యవ.) పెద్దలయెదుట నట్లు పేలరాదు.

జ: పేలగింజ, పేలపిండి, పేలముల, పేలిక, పేలుచు, పేలలు.

పేలుచే(ల్చు) = ప్రేలుచు. స. క్రి. (√పేలు.) పేలఁజేయు.

(క) కాల్చుటచే పగిలి యెగురునట్లు జేయు.

ఉదా: పేల్చినజొన్నలు, పేల్చినమాంసము ...

(చ) పగుల్చు, చీల్చు; ధ్వంసముచేయు.

సీ. కైదువుల్ విండ్లును గత్తళంబులు పేల్చి
బూరలుఁ దుగుములు బుగ్గిఁ గలిపి
అచ్చ రా. యుం. ౧౦౭.

(ట) తపింపజేయు, బాధించు.

గీ. బాణములు . బలము నెల్ల, మంగలములోని
పేలాలమాడ్కిఁ బేల్చె.
రా. వి. ౫. ౨౨.

క .. పెండ్లివులు గోనిశేమి పెటపెటఁ
బేల్చెను. శుక. ౩. ౨౮౩.

(త) తుపాకి మున్నగునవి కాల్చి ధ్వనింపఁజేయు.

(వ్యవ.) తుపాకిపేల్చఁగానే పక్షులు పారిపోయినవి.

పేశకోశ(ష)ము సం. వి. అ. పుం అండకోశము

పేశలము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఈ.) ౧. చక్కనిది, సుందరము. ౨. దక్షము, నేర్పుగలది ౩. కోమలము, మెత్తనిది. ౪ ధూర్తము, వంచనగలది ౫ అలంకృతము.
౧ ల. న చక్కదనము, సౌందర్యము.

పేశస్కృత్తు. సం. విణ. (త్.) తాను గ్రహించిన కీటమునకు రూపాంతరమును గలిగించు కీటక విశేషము, భ్రమరము

పేశస్సు. సం. వి. స్. న. ౧. రూపము. ౨. హిరణ్యము, బంగారు. ౩. కోశము. ౪. అలంకారము, అలంకరణము.

పేశి. సం. వి. ఇ., ఈ. స్త్రీ ౧. మాంసఖండము, మాంసపుముద్ద. ౨. మాంసపిండము, మాంసపుముద్ద. ౩. అండము, గ్రుడ్డు. ౪. సువిక్వకలిక, వికసించఁబోవుచున్న మొగ్గ. ౫. జటామాంసి.

౬. కత్తిఱొఱ, ఖడ్గపిధానము. ౭. నదీభేదము. ౮. పిశాచీభేదము. ౯. రాక్షసభేదము. ౧౦. గర్భమును చుట్టుకొనియుండు చర్మకోశము, మూలు నిలిచిన యించుక కాలమునందలి గర్భపిండము ౧౧ వాద్యభేదము. (ఈ యర్థము లంను ఈశాగాంతమని వాచస్పతి) ౧౨ ... (ఇది పుంలింగమును అని కొందఱు.) ౧౩ మాషవిదళము. ౧౪ కాలిచెప్పు. ౧౫. పండు లోనగువానిపైతొక్క.

పేషకుఁడు సం. వి. (అ. పుం.) నూఱువాఁడు, పొడిసేయువాఁడు

పేషణము. సం. వి. అ. న. ౧. మార్జనము, పొడిసేయుట. ౨. ఖలము, కల్లము; కళ్ళము, ధాన్యము నూర్చుచోటు (అని కొందఱు.) పుం. వృక్షభేదము.

పేషణి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. నూఱురాయి, సన్నెకల్లు, కలువము.

పేషము. సం. వి. అ. పుం. పొడిసేయుట, నూఱుట

పేషాకము. సం. వి. అ. పుం. = పేషణి

పేషి. సం. వి. ఇ. పుం. వజ్రము.

పేసెము = బేసము వి. (సం. పేశీ, పేసి. ప్రా. పేసా కు బేసవు ఉ. ర. పేసము, అని. చి ని) శిలాసిలలో అనుకుగా నుండు పదార్థము, గుంజు

గీ. పేసె మనంగను ఖ్యాఖ్య విలసిల్లు
ఆం. భా. ౨. ౪౦.

ఉ. అల్లన వేఁ ఖేరవచ్చి ధవళాన్నము గమ్మని యాలనేతితో, బెల్లముతోడ నాల్కొడపుఁ బేసెముతోడను నిమ్మపండ్లతో పిసాళికిఁ బ్రియంబున నూర్పెక పెట్టె భిక్షుకున్.
హర. ౫. ౭౬. (పేసము. ముద్రి.)

పేస్వరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. గమనశీలము, పోవుచుండు స్వభావము గలది. ౨. నాశము సేయునది.

పై

పై = పయి. వి. (సం. పైః) సప్తమ్యర్థకము. ౧. మీఁదు, ఉపరిభాగము.

గీ. మీఁద, పై పయిని నాఁగ నూర్ధ్వాఖ్య పఁగు మంగు
ఆం. భా. ౩. ౬౬.

గీ. పొలఁతి పయ్యెదకొంగు పైఁ బొందుపఱిచి.
ఉ. హరి. ౧. ౪౦.

చ. పరసపుటల్కఁదీర్పఁ దతి ... గుణాప్తి ... పైఁ గటిపై ... శంబుపై, హరినలు ... సుఖాంబుధి నిచ్చలుఁ దేలలాడు నిందిర కృపజూచుఁ గాత ...
పారి. పీఠి. ౪.

౨. విషయము, ఎడ.

ప్రయో. నాపై దయయుంచుము.

౩ వెనుక, అనంతరము.

గీ. కుడుపుపైఁ గుడ్చు దినవిద్రగూరి ... నొందుఁ ... కూసపగు విమాథుఁ ...
గారి. అశ్వ. ౧. ౧౬౬.

చ. పలపలదొ ... మాటికి నేటవాలుగా, జలకణముల్ నిగుడ్చు వెసన్ జడిపైజడి సందడింపఁగా, జలధరపంక్తి దార్కొనుచు .. (ఉంప ౩. ౧౦౪.)

౪. బహిర్భాగము, వెలుపల.

ఆ. భక్తిగాలిచిరాఁగఁ బ్రాగ్జ్యోతిషంబుపై, విడిసెఁ దక్షుప్రతమున విభుఁడు
భార. సభా. ౧. ౨౨౭.

ఉ. .. పరస్పరాత్మలం, దాశరథులుపైన
బిమ యాకృతులచ్ఛటం బైకిదోప . .
ఆము. ౧. ౧.

సీ. అర్భకకీర్తి పై కావిర్భవించెనోయన మోము
పాండిమ యతిశయిల్లె   వి(ప్ర. ౧. ౩౭.

మ. . శ్వేతలయూచెం గలకంఠి యచ్చెరువునం
దాటంకరత్నప్రభల్, పలుకంబాతీవ చెక్కు
టద్దముల పై బైపై విలంఘింపగాన్.
కాశీ. ౫. ౧౭౭.

౨. ౧ మీదనున్న.

చ. కెరలుప్రవంతిం బై యినుక క్రిందగుజేశి
ఆము. ౪. ౧౫౦.

సీ. నీపలుకుటెండ్లేవి పైకిమ్ము దివ్వించు ...
బిల్హ. ౧. ౪౧.

౩. బహిర్భాగమందున్న, వెలుపలనున్న.

క. గడివాడు చెడునెయుం దిగుం, జెడజేయుట,
చెడదయేని చెల్మియు దగుం బై, గడివాండేపని
కగుం దన్, గడివాం డరియైనం దనకె గడికావం
ఒనున్.   ఆము. ౪. ౨౭౭.

(దీని యామ్రేడితరూపంబు, 'పై పై.')

పైపై = పైపయి ౧. మీదను మాత్రముండు
నది. (నిజముపమా లేదని భావము.)

శా. . . కుకవిప్రణీతకృతి సామ్రాజ్యాకృతిం
బూని పైపై వన్నెల్ పచరింప దానిం దిల
కింపం బోరు ధీరోత్తముల్.
వసు. ౧. ౧౯.

౪. మిక్కిలి, అత్యంతము, అధికము.

సీ. పైపై మహాశ్చర్యపర్యుత్సుకంబులై తన
మీద పృథులస్తోత్రములు వ్రాల.
వైషు. ౪. ౧౩౪.

౫. మతిమతి, కొనుకొంట.

ఉ. ఏనుగు దాంపునం దెలుం చేర్పఁడం
చెప్పతి. ఆ విబుధమానవతీమణి ప్రేమ
తోడం బైపై నడుంగన్ విదేశి మెలకపాటియు
చిల్కల కేమిసేప్పినన్. (కళా. ౫. ౪౩.)

గీ. జల్లుకొని వచ్చెం బైపైన సారమేయ,
యూధములు వేదమనుమూర్తి లుద్ధతిమున.
హర. ౩. ౩౭.

౪. సాధ్యమగు, సుకరమగు

ఉ. ధనము సంపాదించుట పైపైనున్న దను
కొంటివా '

పైపైగా = పయిపయిగా, సులభముగా.
వ్యవ ఆ తప్పు పైపైగా తేలిపోయినది
(శ. ర.)

పైపైమాటలు = అంతస్సారంలేని మాటలు

పైపై చదువులు = అంతస్సారములేని చదువులు,
మంచిజ్ఞానములేని చదువులు.

పైపైపనులు = బాధ్యతలేని పనులు.

పైమీదిబట్ట = ఉత్తరీయము.
వ్యవ. వాడు తొందరలో పైమీదిబట్టకూడ
మఱచి పోయినాడు

పైపని = వంటతప్ప తక్కిన పని.

(వాడుకలోని ప్రయోగ విశేషములు.)

వ్యవ మాకీ సంగతి పైగా దెలిసినది.
,, అది మనలోమన యుండవలెనుగాని పైగా
పోరాదు.
,, మాకీ పనివలన లాభములేదు సరిగదా పైగా
నష్టముకూడం గలిగినది.
,, ఏవీ పనిచేసి పైగా నామీదం బెట్టితివి.

౫. పైంటు, పైటకొంగు, పైంజేలు, పైంబడు,
పైంబెట్టు, పైపాటమి, పైకోము, పైకొలుపు,

పైచీర, పైచెఱఁగు, పైచేయి, పైచేయు, పైనడచు, పైవచారము, పైపడు, పైపయి, పైపాటు, పైపెచ్చు, పైయెద, పైవచ్చు, పైవెట్టు, పైవోవు

పైంగి. ౧౦. వి. ౩. పుం యామ్యుఁడు.

పైంజూషము. సం ౫. ౨. పుం. చెవి, కర్ణము.

పైండిక్యము. సం ౨. న భిక్షుకత్వము, భైక్షుజీవిక.

పైండిన్యము. సం. పైండిక్యము.

పైఁట, పయఁట, పయిఁట, పయ్యట. వి. (పై + అంట - వృ గిని వ్ణాలోప వర్ణవికారరూపములు. సం. ౯ాత (ప్రా. పఇరా) పయ్యెద, కుచోపరిచేలము, స్త్రీలటొమ్మవీఁది వస్త్రము.

సీ. కాంతో త్తరీయంబు పైయెద పయ్యంట పైట పయిట. (ఆం. భా. ౨. ౧౫౫)

సీ. అంగకంబులతొగు లరసి యీూమఁ దొడంగె సడలసీవయ్యె నెప్పుడును పైఁట కళా. ౬. ౨౦౩.

ఉ. పైటకు లాగులాడి కటిపై ఘటియించిన చేవిడబ్బలన్ .. పోరాటముబాయిసా యన కోయారి యొడాటములకా పాట పాటిన్. పాంచా. ౫. ౭౦.

పైఁటకొంగు. వి. (√ పైఁట.) పయ్యెదచెఱఁగు.

గీ. వయసుదెల్పెడుగతి కంకణములు మెఱయఁ, గొపుసలియుంపఁ బులకలు గ్రమ్మకొన్న, సబ్బియరగానరాఁ బైఁటకొంగుజాఱ, మసవ యాగతి తెగువతోఁ దిసువ నఠఁడు. దశా. ౩. ౬౮.

క. ... నిట్టూర్పు పవనంబు జవనంబునం బైఁటకొంగదలింపఁ (మనుచ. ౩. ౭౮.)

ఇష్టి: పైఁటచెఱంగు.

సీ. కులకించు జిలుఁగుదువ్వలువ పైఁటచెఱంగు జాఱువాపొర్లు వసంతమాన . ప్రబంధ. ౧౯.

పైఁడి=పయిఁడి, పసిఁడి, పహిఁడి, పహిఁణి.

వి. ౧ సువర్ణము, బంగారము.

సీ. కనకాచలేంద్రంబు గళమునఁగట్టిన కిమనీయమగు పైఁడిగంట గాఁగ. కు. స౦ ౮. ౭౭.

ఉ. వాసనఁ గేతకీదళముపంకిఁ గళింకము లేని పైఁడి య,భ్యాసముచేసెనేని యగునప్పుసమానము నైష. ౯. ౪౩.

౨. ధనము, రొక్కము

దండకము లోకత్రయిక్ నీకు వప్పు-కునేమారునిక్కా జారునికా జేసి రప్పింతు సేబ్రాఁతి యే పైఁడి నాపైఁకి యేపైఁడి లే దింటిలో వింటివా (భోగినీదండకము. ౧౧ పా.)

సీ మును ప్రతిశ్రుతము చేసినపైఁడి రాని న్న ముచ్చిచ్చునను వేగ పచ్చుదనుక. గీ. వనరు... పాండు. ౪. ౧౪౯.

సీ. తటి చూచి యిచ్చె సెద్దానిఁ బట్టికఁ దల్లి జూదమాడినపైఁడి సుట్టుకొనిన. కాశీ. ౪. ౯౯.

౩. ఒకవిధమగు బంగారునాణెము.

క. వినుపగు నలిగానము విని, వనదేవత గరము మెచ్చి వానికి నొసఁగం,జనఁ బైఁడుల బీడెలు ప్ర,చ్చినవిధమునఁ బొన్న లెలమిఁ జెలువుగఁ బూచెా. (కు సం. ౪ ౪౫౭.)

శా. . ధర్మైకవిత్తార్జనన్, సంభూతం బగు పైఁడి కోటికొకపైనాణాటికి స్వాచ్ఛ్యము. . ఆము. ౭. ౩౫.

౪ పిల్లలకు ముద్దుపేరు. (కానులు మొ.వంటిది.)

దండకము. . . నే మారుని జారుని జేసి
రప్పింతు నే బ్రాఁతిరయే పైఁడి వాల్గైఁడి యే
పైఁడి లే దింటిలో వింటివా
భోగినీదండకము ౧ . పా.

౫ కన్యాశుల్కము, ఓలి

గీ. ఈంకు వన్నె లి యనఁగ ౦ కనంగఁ,
పైఁడి యనఁ గన్యాశుల్కనామక మగు.
ఆం. నా ౧౪౯.

౬ వేశ్యాభృతి

సీ. లో యనఁ ఁ దన రొక్క మనంగను
వేశ్యాభృతికి సంజ్ఞ వెలయుచుండు.
ఆం. నా. ౨. ౨౦౩

జా · పైఁడికంటి¹, పైఁడికంటి, పైఁడికొండ,
పైఁడిగోల్లె, పైఁడిచాలాలు, పైఁడిబల,
పైఁడితంగు, పైఁడితామర, పైఁడిదొర,
పైఁడిసెలఁత, పైఁడిప్రత్తి, పైఁడిముడుము,
పైఁడియుమ్మె, పైఁడివచ్చు, పైఁడిపట్టు.

పైఁడికంటి¹ = పయిఁడికంటి. వి (పైఁడికన్ను
కి. పైంగణ్ణి) కనకాక్షి యను నొక శకునపక్షి.

(క) దీనిపలుకులచే భావిశుభములు తెలియును

వ. కౌశికంబు దబ్బు గబ్బులుఁగు గౌళి
కినుఁబెంటి పైఁడికంటి లోనగుతిర్యక్కులు
భావిప్రయోజనసూచకంబులై యున్నయవి.
ఆము. ౬. ౬౬.

గీ. పైఁడికంటి, పలుకులకీతులు ప్రశ్నభాగం
బులు హం.స. ౪. ౪౩.

సీ. . కుడిభుజ మదరిన వా నంబు దీర్చిన
పైఁడికంటి చే కిలయఁబలికిన బంగారు
కలశ, మెదురైన (ప్రబంధ. ౩౭౧.)

(చ) ఇది వీచిన అపశకునము.

సీ. చెవులపో తెదురయ్యెఁ దెమర డాదనఁ
జాపెఁ బలుమారు నిదె వీచెఁ బైఁడికంటి.
రా. ౬. ౨౩౫.

ఆ. ఒంటిపాటఁ బైఁడికంటి వీచె, నెలుఁగు
నేసెఁ బెద్దపులుఁగు పామటుదోఁచె ...
ద్వా. ౧. ౨౧౩

(ట) ఇది తఱుచు జతగూడి యుండును.

సీ. జంటఁబోవుచు పైఁడికంటులు దిరిగెఁగాఁక
నాడ నామది కెంతో వేడుకయ్యె.
కలు. ౪ ౯౦.

౨ బంగారువన్నెగల కన్నులు గలది
( )

పైఁడికంటి². వి. (√పైఁడి) కంఠభూషణము.
(కంఠభూషణము నర్థమున పైఁడికంఠె అని
యుండవలెను కాని ఆం. నా. కారుఁడు నానా
ర్థములలోఁ పైఁడికంటి అని వ్రాసియున్నాఁడు.)

సీ. కంఠభూషణమును గనకాక్షినామంబు పైఁడి
కంటి యనంగఁ బరగుచుండు.
ఆం. నా. ౩. ౫౩.

పైఁడికొండ. వి. (√పైఁడి.) మేరుపర్వతము,
కనకాద్రి

మత్తకోకిల. వెండికొండకుఁ బైఁడికొండకు
వింధ్యయన్ బలుకొండకున్, కొండ
రాయఁడు బంపె లేఖలు కోటికాలరి
పంపిచే. వీర ౩. ౧౦౮.

చ. దస్యుప్రమూఁకలు పైఁడికొండపై,
ననయముఁ గాపురంబులుంగి సన్నిధిఁ
గాచుచునుండు నెంతయున్
మయా. ౧. ౯౩.

ఇవ్లి · పైఁడిమల, మొ.

సీ. దేవళ్ల వెంటలఁ దివియుట గారాదు లలిఁ
బైఁడిమల తేఁక నిలిపి రండు.

యయా. ౩. ౩౪.

పైఁడిగోళ్లు. వి. బ. (√పైఁడి) కిన్నెర, వీణె మొదలగునవి మీఁటునపుడు పెట్టుకొనెడు బంగరుగోళ్లు.

ఉ. కీరము నోజ్జవాణి యొకకిన్నెరి కిన్నెర మీఁటి మీఁటి యొయ్యారపులీల నేఁగి వసుధాధిపుఁ గన్గొనె డిల్లపర్యేదర్, హారముఁ జక్కఁబెట్టెడు కుచాహితహస్తము పైఁడి గోళ్లు హింసాదతి పేయుదర్పకుని ... మల్లెలుఁబోలె మించఁగన్

మనుచ ౪. ౭౭.

పైఁడిచూలాలు. వి. (√పైఁడి.) వసుంధర, భూమి.

గీ. అమరెఁ బుష్పాడిదిప్పపై యంతనంత, మెట్ట దామరపాకులమీఁద జాతి, పైఁడి చూలాలి చెవిల్లు వాయఁ దోఁట, కిలిమిచెలి వెట్టు కిలవంటకంబు లనఁగ. (యయా. ౪. ౯.)

పైఁడిచేల. వి. (పైఁడి + చెల.) విష్ణువు ధరించెడి కనకాంబరము, పీతాంబరము.

ఉ. పైఁడిచేలకొం, గించుక జాఱ నొక్క కరకేతన హస్తము కేలఁబూని

శాకి. ౨. ౬.

పైఁడితంగేడు. వి. ఔ. (√పైఁడి) వృక్షవిశేషము, బంగారమువలె పచ్చని పువ్వులు గల తంగేడు. శ్రీ.

సీ. జిల్లేడు వెంపలి ఎద్దువెంపలి పైఁడితంగేడు తంగేడు తగిడి యును. (హంస. ౪. ౧౦.)

పైఁడితామర. వి. (√పైఁడి.) ౧. బంగరు తామర.

ఉ. . వేల్పు తేటిలో, విచ్చిన పైఁడితామరల వెంబడి వచ్చిన కమ్మగాడ్పులన్, మెచ్చుల రీతి హర. ౬. ౧౦.

౨. స్థలపద్మము, మెట్టతామర.

సీ. స్థలపద్మ మగు మెట్టతామర యనఁ పైఁడి తామర యనఁ బచ్చతామర యన, నేల తామర యన ఆం. భా. ౨. ౬౯.

పైఁడిదొర. వి (√పైఁడి.) ధనాధిపుఁడు, కుబేరుఁడు

సీ. అది పైఁడిదొరరాణియనఁగఁ జెలఁగెలుసుమీ యువిద గారవము సేయుదువుగాని.

సుయా. ౪. ౧౩౫.

ఇట్లే పైఁడిరాయఁడు, పైఁడిఱేఁడు. మొ.

చ. నలువయుఁ పైఁడిరాయఁడుం, స్మరలును నంద్రముల్ మొద లనందగు నిజ్జగ మెల్ల నీవయై, వెలుఁగుచునుండు వేలుపుల వేలుప, ముమ్మొనవాలుదాలుపా.

చ్ఛ. రా. సుం. ౧౮౦.

పైఁడినెలఁత. వి. (√పైఁడి) శ్రీకాంత, లక్ష్మీదేవి

మ. గెలుపుం పైఁడినెలంతఁ గైకొనిరు వగ్గింపన్ జగం బంతయున్ ..

యయా. ౧. ౨౨.

(గెలుపుం పైఁడినెలంత = జయలక్ష్మి.)

పైఁడిప్రత్తి = పయిఁడిప్రత్తి. వి. (√పైఁడి.) బంగారువలె పచ్చనిగింజలుగల ప్రత్తి, కార్పాసభేదము. (శ. ర.)

సీ. . పాషాణముల కెల్ల పైఁడి ప్రత్తి.

పైఁడిముడుచు. అ. క్రి. (√పైఁడి.) ౧. గర్భాదానము చేయు.

ద్వి. ముని యోఁటనే పైఁడిముడిచిన పడుచు, చదుగులు గోరోత్తి చను గట్టివాఁడు
అ. మ. క. ౧. ౩౪. పొ. ౧౧. పం.

౨. నిశ్చితార్థము చేయు. (శ. ర.)

పైఁ(పయిఁ)డిముడుపు. వి. (√ పైఁడిముడుపు.) నిశ్చితార్థము. (శ. ర.)

పైఁడియుమ్మెత్త. వి. (√ పైఁడి.) కాంచనము. శ్రీ.

సీ. పైఁడియుమ్మెత్త నాఁ బరగుఁ గాంచ.

గీ. నాహ్వయము . (ఆం. భా. ౨. ౫౩.)

పైఁడేలు. అ. క్రి. (పైన్ + ఏలు) బహిర్గతమగు, వెలువడు.

సీ. సర్వాతిశయిత రాజసము పైఁడేల నా జడగుంపు ముడికెంపు సొరుమీఱ.
ఇందు ౧. ౧౬౧.

పైఁబడు. అ. క్రి. (పైన్ + పడు) ౧. పూను, చలఁబట్టు.

ఉ. పానియు పేరువాడు నని పైఁబడి యొక్కఁడు పల్కెనేనియుం, బానినవాఁటి పత్రములఁ వాయు కెటింగిన జ్ఞాతివర్గముల్, వాసిన బందుమిత్త్రులు నొడంబడ నిచ్చిన కొన్న యప్పులుం, వానినయిల్లు పేఱ తెలుపందగువానికి నా కెఱుంగగన్.
విజ్ఞా. వ్యవ. ౧౪౬.

౨. వాపరించు, ప్రాపించు.

క. బిడ్డలకు బుద్ధి సెప్పని, గ్రుడ్డికిఁ బిండంబు వండికొని పొండిరె పైఁబడ్డాఁ దని పీసుం డొఱఁగొడ్డెములాడంగఁ గూడు గుడిచెద వధిపా.
భాగ. ౧. ౩౧౩.

పైఁబెట్టు. స. క్రి. (పైన్ + పెట్టు.) పెరుగు.

ద్వి. వడుగులచేత నీవార్త విన్నప్పుడే, ఈడయక నే రానితప్పు పైఁబెట్టి, యలుకమై ముఖపద్మ మర్వలఁ జేసి, పలుకవో . .
ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. ౨౦౦౫. పం.

పైకము. వి. (క. పైక, ప్ర ప్య. త. పయిక్కం.)

౧. రెండు కాసుల నాణెము, కాకణిద్వయము.

సీ. కా సనఁగాను గాకణి పేరు విలసిల్లుఁ బైకమంచనఁగఁ దద్ద్వయము వెలయు.
ఆం. భా. ౨. ౨౪౪.

క. ఆరపైకంబును జేయని, హరివాసరమునకు నిజాత్మజుఁ దునుమన్, గవాలుఁ జేతఁ బూనినకరణి యనుపమెంలకు మేదఁ గాల్పటనుమ్మి.
దశావ్మ. ౫. ౧౪౩.

౨. రొక్కము, వెల.

సీ. . అమరు రొక్కమునఁ బైకమన ధనము.
ఆం. భా. ౨. ౨౪౫

సీ. కొమ్మ పైకమ్ము లేకమ్మజాలల కని మాచు మింగారంపుఁ జాపుదలిచి .
రా. వి. ౧. ౫౪.

సీ. గగులుఁగెం డ్లేవి పైకమ్ము దప్పించు పైకమ్ము పెస్ట నే చేకొనంగ బిల్వ . ౧. ౪౧.

౩. సమూహము.

క. సుకియు వదుము విలాసర్పైకము సెమ్మెగము దీవిమృదుమధురోక్తుల్ పైకముఁ దొగడు స్వపలాపైకములో నెల్ల మేలుబంతి బలిరా.
జ . ౨. ౧౦౪

చ. .. వీఁగెఁ బల్లకీకడల నతంబుగా నగరి కావలిఁ గాచిన రాచపైకముల్
రా. వి. ౨. ౬౪.

సీ. ... పిండు కొంత్తము తొట్టి పైకము
దాఁపెలొద్ద. గీ. . . వర్గము తగు ...
ఆం. భా. ౨. ౧౦౦.

పైకూటమి. ౧. (√పై.) ఉపరిసంగతము, పురుషాయితము.

సీ. ఉపరిసురతసంజ్ఞ యొప్పును మగపోల్కి-
కూటమి యనఁ బైకూటమి యన
ఆం భా. ౨. ౧౭౦.

పైకొను = పయికొను. అ. క్రి. (√పై)

౧. మీఱు, అతిశయించు

చ. అనియని యుగ్గడించు ప్రతి యల్లలవాడినఁ
దల్లడించుఁ బైకొనుతలఁ పోరగించు
భార. విరా. ౨ ౨౧

సీ. మాటిమాటికిఁ గూర్మి మాటువేసెద నన్నుఁ
బైకొన్నవలవంత బయలువఱుచు
విక్ర ౧ ౧౭౯

౨. (కామక్రోధాదులచే) విజృంభించు, చెల
రేఁగు

మ. ఆశ్వికులు పైకొని ఎాఁది మానుషులం
వ నిమిష క్రోధుపకు రథంబ లున
భార భీష్మ. ౧. ౨౬౩

క. చలపాడిచి అంకిలికుమును, ఒలుమఱు ముం
గాళ్ళఁ ద్రవ్వి బలువిడిఁ ఒసికాఁ, పులఁ
గ్రుమ్మి విడుచుఁ బైకొని, పాలమంతయు
నవిరు యగుచుఁ బొగిరు పెలంగిన్

సీతా ౨ ౫౬

ఉ. చీకటితప్పనం బరులచేడియలన్ గమియింప
దూతికా,లోకముమాటతీపులకు లోఁబడి
భీత్యభిమానలజ్జలన్, బోకడఁబెట్టి ప్రాణ
సౌఖ్యపోఁకకుఁ గైకొనకుండు సాహసుల్,

పైకొని చేరి త న్నుభయపాగ్య వ్యము.లంటుసు
భక్తిఁ గొల్చి రాన్. సైప. ౭. ౪౭

మ. మగవారి న్మొగమెత్తి చూడఁ గులకన్యా
ధర్మము ల్దప్పవే, తగవే పైకొనఁగాక కూర్మి
బలకంతంబైన నారాజు ధైర్యగుణో
దాతుని దర్శ మల్లముఖులారా యేల
చింతింపఁగన్. వరాహ. 3. ౧౭౯.

మ. దంతావళబృంహితంబు విని శైలాగ్రంబు
పైనుండి ప్రకొనుసింహము ... దోఁప.
దశా. ౪. ౨౨౦.

3. (యుద్ధాదులందు) ఎదుర్కొను, కవియు, పయిఁబడు.

శి దానఁ గడు దర్పి నాతని,సేన యరాతు లతి
యెత్తిఁగి వెస్పెఁ ... లసం,తానముతోడం
బైకొని, యానపతిఁ జెఱిచిరి .
గౌర అశ్వ. ౧. ౧౯

వ ఇవ్విధంబున నాచార్యుం డేచిఁ నతని
ప్రాపున భవత్సేనలు ... లంగి పెకొనియు
బాల. భీష్మ. ౨. ౬౫

సీ ... ంతెంత నగిపడినట్లు రఁగనిచ్చుఁ బైకొనఁ
జూచినఁ ఒరువువెట్టె (విక్ర ౨. ౧౨౫.)

౪. వర్తించు, కడఁగు

ఉ. మేరువు బూరిగాఁ దఱఁచు మిన్నుఱచేతన
మూయఁ బైకొనున్, నీరధిఁ బుక్కిలింతు
నను కవిక. ౫. ౧33.

క. నా కిపు డెత్తఁగింపుము మ,శ్లోకునిచరి
తామృతంబు శ్రోత్రాంజలులన్, బైకొని
జొత్తియుఁ దనివిం, గైకొనకున్నది మనంబు
గరుణోపేతా. భాగ. ౪. 3౭౬

౫. కలుగు, సంభవించు.

సీ. భయరసావేగంబు పైకొని ముట్టినఁ గాఱతేఁ
దనులతఁ గంప మదరె.
భార. విరా. ౨. ౧౦౭.

క. విను వత్సరత్రయావశ్యమున దేశంబులకు
నశుభము శుభము పైకొను ...
మార్క. ౮. ౧౯౭.

సీ. తనువునఁ బైకొన్న తాప ముజ్జనచేసి తోలఁ
గడికన్నీరు తోలఁగఁద్రోచి.
విక్ర. ౧. ౧౫౮.

౫. ఉండు.

ఉ. కన్నులమందు పై ధగధగం జిగిరంగు
దుఱంగలింపఁగాఁ, జెన్నువహించు నీపసిఁడి
చేల వహించిన నీలవర్ణ స్వాయి నెన్నతోఁ జూడ
మీఁదినగ మెల్ల ఘనాఘనపంక్తి పర్వి
పైకొన్న మెఱుంగుటుంగరువుగొందగతిం
దిలకించె నెంతయుఁ. (కవిక. ౫. ౨౦౦.)

౬. చలపట్టు.

క. కొడు వాఁడు మీఁఱఁ బైకొని, సుమనారా
శంబు జేసి ప్రాక్కొంపఁకు ప్రాఁవముచా రతి
గముడా ధృతి,కమునా మదకేరగమున శంబర
దమనా. రసిక. ౮. ౧౨౫.

౭. పడు, ప్రసరించు, మీఁదఁబడు, మీఁదగు.

చ. పరసభృటల్కాఁదీర్పకతి శార్ఙ్గసుదర్శనసంద
శార్ఙ్గసం,భరణగుణాప్తి చెన్నుధుమూపైఁ
గటిపై గళంబుపైఁ, హారిసలుఁ గెలఁ బైకొన
జుఘాంబుధి నిచ్చలుఁ గోలలాడు నిం,దిర
గృహఁజాచఁగాత. (పారి. ౬౦. ౮.)

గీ. ప్రియుడు వన మెంత దృఢమైనఁ బుప్పఁ
బోఁడి, వికృతి బైకొన్న సుగవెంత చెన్న
గాడ. శివిరా. ౨. ౧౪.

సీ. ఒకయబ్దయత కైన నడిరి పైకొనఁ జూచి
చెన్నుంటియూటు నిర్బ్రష్ట బోరము.
భార. విరా. ౨. ౩౦౯.

గీ. వయసువాఁడును మిగుల బాగయినవాఁడు,
సన్నిట సొయారి ధైర్యుండునట్టివాఁడు,
దైవగతి సొంటిపాటునఁ దగిలెనేని, యూఱ
చెడి పైకొనద యొట్టియువిదమైన.
సారంగ. ౨. ౬.

సీ. తమినిఁ బైకొను చకోరముల వేడుకఁ
జూచి పుంభావసంభోగమునకుఁ దివురు
దశా. ౩. ౧౪.

ఉ. కేరఁగరాదు నవ్వి గిలిగింతలు పెట్టఁగరాదు
చెక్కులం, జీరఁగరాదు గుబ్బలు ఖచిక్కునఁ
గ్రుమ్మఁగరాదు కేళిలో, మీఁఱఁగరాదు
పైకొని రమింపఁగరాదు
హంస. ౧. ౬౮.

౮. సోఁకు, వ్యాపించు.

ఉ. . నీకరుణార్ద్రదృష్టి పైకొన్న వసంత
లక్ష్మి నెలకొన్నలతావళు లయ్యె మేనులో,
యన్న శుకప్రకాండ విను మన్నిటఁ బుణ్య
శరీరి వెన్నఁగన్. కవిరా. ౩. ౧౪౫.

సీ ప్రత్యూషపవనాంకురములు పైకొనుచోఁ
వామవస్తుతిపరత్వమున లేచి
మనుచ. ౧. ౫౮.

స. క్రి. ౧. కవుంగలించు, ఆలింగనముచేయు.

సీ. తోలుత రంభ. గీ.బలిమిఁ బైకొను టను
లబలునికినుకఁ, గవిసి యొడ లిది గర్వా
మనుచు వేడఁ, దత్తనువు మున్ను నెత్తుటఁ
దడిసి పదనయినధరణిఁ ద్రవ్వి పూడ్పించె
వినకులుండు. చం. రా. ౫. ౯.

('రంభాపరిరంభణారంభసంరంభం' సం. చం.
రా. ఆర. ౫ పైన గద్యము)

క. నీవు రేఁజాబిల్లివు పైకొనుచూ నమఁ
జల్లఁగఁ గమ్మఁగొను మానసకముల మెత్తి
కుచములయసదునా. (కవిరా. ౫. ౧౩౬.)

స్ర. ముద్దుగాఱంగఁ దనుఁ దనతరముల
నింపుగూరంగ నెలమి పైకొనుకొంకొ-
నన్ను, హా త్రి
ద్వి. పరమ. ౫. ౪౧౦. పా.

౨. ఆక్రమించు, ఆవరించు.

చ. అవ్యయవస్తువా నెలకొనప్పుడు వీడి వాడ
కుండుఁ బో, దివ్యసరోజధాముఁడు దీధితిమాత్ర
దినేశమిత్రతాభవ్యము దనకుఁ గన్న నెదిఁ
జాయఁ బ్రదోషములన్నచోఁ బ్రదోష
వ్యసనంబు పైకొనఁగఁజాలునె దీని జగ
త్త్రయంబునన్. వసు. ౫. ౯౭.

మ. స్వవిధింబంతయుఁ గానరీక ఒహాళా
జ్ఞానాంధకారం బిట్లగుఁ బైకొన్నఁ
బదార్థతత్త్వ మెఱుఁగంగాలేన మాకు
దశా. ౧. ౨౧౪.

క. చను నెద శ్రీరాముఁడు ప్రాభవ నవనిజరూప
వైభవశ్రీ నుల్లంబున నిడి దాన విచిత్రా,
నురాగప్రౌఢి వచ్చు తనుఁ బైకొనఁగన్.
రాఘవ. ౨. ౭౧. (రామాయణార్థమున.)

౩. పొందు, కూడు.

చ. మాచనపు ద్రోయుక యీఁదగు లోధ
నొరావాయల్, గ్గెన పుట్టుచోట నవకంజ
దళాక్షుని నామవిస్మృతిం, బైకొనకుండ
దానినె శుభంబగు మీఁదిమదీయజన్మముల్.
భాగ. ౩. ౫౩౦.

మ. సమయాభిజ్ఞతఁ గుబ్బుటంబు.. విదియారం
భించెఁ గాఁబోలుసా, నమరం దధ్వని
మానిఘల్ రతిఁ దామై ఘాఘలం కొనన్.
ప్రభా. ౫. ౫౬.

౪. మీఱు, అతిక్రమించు.

సీ. ఖగముల కీమందగతి యేఁటి కని రాజ
హంసలఁ బైకొనునట్లు నడచు.
కా. ౨౦. ౭. ౬.

పైకొలుపు(ల్పు) = పయికొలుపు. స. క్రి. (√పైకొను.) పైకొనఁజేయు,

(కలుగఁజేయు.)

చ. కాశనదీప్రదీప్తజ్వలనంబుల నిచ్చలు నిల్పి
నన్నుమముల్, పైకతలింగి పూజనము నల్పుకతిజ్ఞ
రవణించుఁ దత్పదా, కాకులకేశిగీరవము
ఘంటలు మ్రోఁగుట ధూపధూమముల్, పై
కొలుపున్ సమర్థగతిఁ బర్వెడు గుగ్గులు
ధూపధోరణిన్. (పాండు. ౧. ౧౦౭.)

సీ. కామాక్షి యీ పల్లవములకు నీమోవితళుకుఁ
గంజాయఁ బైకొలుపుకొలికి
కవిరా. ౨. ౧౩౮.

(మీఁదఁ బడఁజేయు.)

మ. యతిరాజన్యతపోమహాబలము చల్లారంగ
సౌదామనీ, లతికాహంకరిణావహాసకిరలీలా
లాలసాపాంగసంగతశ్లోకాకలశాంబుధిస్ఫుట
తరంగశ్రేణి పైకొల్పు మోహకతంత్రాత్మన
యట్లు చేసిన జగజ్జాలోప రంభన్.
కవిరా. ౪. ౪౭.

సీ. అదరి యింద్రుండు బ్రహ్మాస్త్రంబు పైకొల్ప
నది మురాంతకు నాభియందు డించె.
పారి. ౫. ౩౦.

(ప్రసరింపఁజేయు, వ్యాపింపఁజేయు.)

సీ. పసిఁడికొండగడు పైఁ బఱచిన యట్లు
దిక్కులఁ బసుకాంతి పైకొలుపుచున్న, పైవ
తేయు ... హరి. పూ. ౪. ౯౫.

(సోఁకఁజేయు.)

గీ. రమ్యలావణ్యకూత్రీకరరత్నరాశి, కలుగు
విరహాగ్నిశిఖలు పైకొలుపకమ్మ.
కవిరా. ౩. ౧౨.

పైచీర = పయిచీర. వి. (√పై) ఉత్తరీయము,
పైట.

సీ. ... శాపుకొచేతియందు, చేడెమంభ్రులకోలు
చెదగొంది ఒణుపర్ణచిత్రితాజినము పైచీం
గాఁగ. భార. విరా. ౧. ౨౧౧.

గీ. ప్రాంతపైచీర చెలఁగుచు బడుగువాఁడు, హేమ
శైలంబు చిదిపి రా శెన్ని యుదుచు.
నైష. ౮. ౧౪౯.

పైచెలఁగు. వి. (√పై.) పైటకొంగు.

తే. చంచలనేత్ర యిట్లు తన సంగతి కొప్పుటఁ
గాంచి చూని నాఁ, గొంచెకట్టెఁ పై
చెలఁగు. కళా. ౩. ౩౭.

పైచే(యి). విశే. (√పై.) ఎక్కువది, ధికము.
(వ్యవ.) ఆమె అందములో పైచెయి.

పైచేయు = పైకొను. స. క్రి. (√పై)
అంటు, సోఁకు.

సీ. పైచేయఁగలిగానే ప్రహ్లాదుని హిరణ్యకశిపు వే
నగు నవగడపుఁబనులు. విప్ర. ౪. ౪౯.

(పైచేయు = బాధించు, అని భావము.)

పై(పయి)జోలు. వి. (హిం. పైజార్.) ముచ్చె,
పాపోసు. (శ. ర.)
చ. పైజోలు స్త్రీ.

పై(పయి)జోలుముష్టి. వి. (√పైజోలు.)
మృత్స్యాది శిక్షము. (శ. ర.)

పైఠ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఆఁడువారిపైట.
(శ. ర.)

(ఇది సంస్కృతనిఘంటువులలో లేదు.)

శా. . అంకాభ్రుకీ, పాపగ్రంథికులాంగ సాకుచ
కటిపైఠాపటగ్రాహిబా, హాపాటచ్చర రామ
దాస కథ దాసోహ మ్మరున్నందనా.
అప్ప. ౩. ౧౯. (శ. ర. సా.)

పైరకము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) పిఠరము
నందు వండఁబడినది. (మాంసాది పిండివంట,
ఉండ్రాళ్లు, కుడుములు, లోనగు.) (శ. ర.)

పైరాణము. వి. ౧. ప్రతిష్ఠానపురము.

ఆ. ఇట్లు విక్రమార్కుఁ డేల్గిన విజయుఁడై, కాలి
వాహనుండు లీలతోడఁ, జూచు జెల్లఁ
బొగడఁ బైరాణమున మహో,రా జనంగఁ
జేసె రాజ్య మచట. (ద్వా. ౧. ౧౭౫.)
(విక్రమార్కుఁడు) పైరాణమున ద్రవ్యల
విడిచిన . ద్వా. ౯. ౧౨౨.

౨. ఒకానొక దేవభేదము.

సీ. రాణ నొప్పారు పైరాణంబునింగిణి తళుకుల
కోరులతరకంబు మను. ౪. ౨౯.

పైరాణి = పయిరాణి, పైరిణి.
వి. (హి. పైరణి.) ౧. జీను.

సీ. జాళువాపైరాణిసాలుఁ దూలఁగఁజేసి గదు
రుతో ల్కాటిసీమఁ గదురుకొనియె.
కటికా. ౧. ౧౫౨.

సీ. గెలలతీవి యలవాగే ని మది వ్రాసినపై రాణి
వలిపెం... (చంద్రా. ౨. ౭౯)

౨. సరిబట్ట.

సీ. పైరాణియరచట్లపై నిగ్గుచివ్వలజవ్వాదివాసన
నివ్వటిల్ల భాను. ౪. ౩౯.

సీ. పముపునట్లు ఘటించి పైరాణి సవరించి
మేని కొలవింతసిరి జనింప. (శశి. ౧ ౧౩౪.)

సీ. పైపచ్చడాల్ పత్తిగప్పు మెఱుగుపై
రాణించు చలువపైరాణి మీఁది.
రా. వి. ౨. ౪౩.

౩. దేవవితానము.

సీ. వలికంపుటంగిపై వలెవాటుచేసిన పైఠాణి
తగటుదుప్పటి నటింప. (రా. వి. ౫. ౩౫.)

వ. .. మేలిపలిపై సరిగంచు చలువపైఠాణి
నేఖువ మేలుముసుంగిడి
ఉ. రా. ౪. ౧౩౮.

పైఠిణీ = పైఠాణి. వి. జమ్. జలతారు.

తా. కంగుల్ దరిన పైఠిణీ వలె వన్నెటి
గాణింపఁగాఁ, జెంగల్వల్ నెఱిగొప్పునం
నౌల పై నెంతం గుబాళింపఁగా
విజ. వి. ౨. ౧౫౪.

ఉ. మేలిపసిండివ్రాఁతచనుమిట్టులకుఁ గాలిచల్వ
పైఠిణి, చేలచెఱంగులై యచటఁ జెల్వగు
జెలుపుకోటి పెంచరల్
ఉ. రా. ౧. ౫౮.

పైరీనసి. సం. వి. ఇ. పుం. ఒక ఉపస్మృతికర్త
(కల్ప.)

పైతామహము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ౧.
పితామహసంబంధి. ౨. పితామహునివలన
ప్రాప్తము. ౩. పితామహుఁడు (బ్రహ్మ) అధి
దేవతగాఁగలది. (అస్త్రాదిi.)

పైతామహికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.)
పితామహసంబంధి

పైతృకము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ౧. పిత
వలన ప్రాపించినది ౨. పితృసంబంధి. ౩.
పితృదేవతాకమైనది.

వి. అ. న. పితృదేవతావిషయకమగు శ్రాద్ధము.

పైతృమత్స్యుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧.
కన్యకొడుకు, కానీనుఁడు. ౨. ప్రసిద్ధుఁడగువాని
కొడుకు. (విల్యమ్సు.)

పైతృష్వసేయి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మేనత్త
కూఁతురు.

పైతృష్వసేయుఁడు. సం. వి. అ. పుం.
మేనత్తకొడుకు.

పైతృష్వస్రీయ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మేనత్త
కూఁతురు.

పైతృష్వస్రీయుఁడు. సం. వి. అ. పుం.
మేనత్తకొడుకు.

పైత్తము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) పిత్తధాతు
వుచేఁ గలిగింపఁబడినది (జ్వరాదిi.)

ఇట్లే. పైత్తికము.

పైత్రము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ౧. పితృ
సంబంధి (శ్రాద్ధాదిi.) ౨. పితృపితామహ
సంబంధి. ౩. పితృదేవతాకము.

వి. అ. న. ౧. అంగుష్ఠతర్జనుల మధ్యభాగము.
౨. పితృసంబంధి. (దినము, మొ.)

పైద = పయిద. వి. (ఉ. పైదల్.) పిల్లవాఁడు.

క. పసుచుం బైదలు పన్నిద్దఱ గడవి చనక చింతా
తోడి కియ్యమునకు కేఁ, గడఁగుట తగదవి
యాయని, విడిచి దశాననుఁడు వారు విన ని
ట్లనియెన్. నిర్వ. ౪. ౪౩.

ఆ. తిరిగితిరిగి యుద్ధికఁ జనవ త్త్రిముతోడఁ, గోఁట
దొడ్డి చొరఁగఁ గాలఁబోయి, ఉసుచుఁ
బైద పెంపు ఒడి నొవ్వ నడుమునన్, రేమి
సేతు నంచుఁ బ్రేమఁడించి.
భోజరా. ౪. ౧౩౮.

ఉ. . . అలరు బిడ్డలు బంటుఁ బైదలై
మూలధనార్జనంబు నిలు ముంగిలియై గళ
వృష్ట పర్వతాన, వాలినవారి కెట్టు లయ
వర్గము భర్గ . . . (పాండు. ౫. ౧౭౨.)

చూ. పైదలి.

పైదలి = పేయుదలి. వి. (పైత + అలు.) ఆఁడుది, స్త్రీ.

సీ. జవరాలి సెజ్జపై జడవాహములు మించఁ దడియార్చి ముడిచెఁ బైదలి యొకర్తు. వసు. ౫. ౧౧౭.

ఉ. ... నూఱుఁగఁజొచ్చె వంటసే, పచ్చని వింటువాఁ డపుడు పైదలిపైఁ దలిరాకుఁ గైదువుల్. విజ. వి. ౨. ౧౭౪.

క. పైదలి నలు పెన్న నలుతపడఁతికిఁ దరమె. అచ్చ. రా. బాల. ౧౩౫.

పైనడుచు. అ. క్రి. (పైన్ + నడుచు.) దండెత్తి పోవు, మీఁదికి నడుచు.

గీ. వరుస మాళవబర్బరధరణిపతుల, పైనడిచి భీషణంబైన భండనమున, ఒహలువిభాయుధ పటిమచే భంగపఱిచె. (శివా. ౧. ౧౧౫.)

పైనమ(ముల)గు = పయనమగు. అ. క్రి. (√ పైనము.) ౧. బయలుదేఱు.

ఉత్సాహ. ఇంకశంకలుజ్జగించి యవ్విభుస్, బ్రాపులేదు కొండుపాండు పైనమై ధరిత్రికిన్. వి. పు. ౫. ౭౩.

ఉ. పైనము లైరి పాండునరపాలతనూజులు పాంచాలీ. ౫. ౪౭.

వ. .. అతనితోడగూడఁ బావకపతేతగాజ పాకపాణులు పైనంబులైరి. పైమ. ౩. ౩౭.

౨. దాడివెడలు, దండెత్తు.

క. తనతేజము తనబలమును, దనగర్వము తన మదంబు దనసంపదయున్, ఘనతరముగ వచ్చెరవుగఁ, బనిగొనఁ బరమేశుమీఁదఁ బైనంబయ్యెన్. వీర. ౨. ౯౨.

పైనము = పయనము. వి. (సం. ప్రయాణమ్. ప్రా. ప్రయాణం.) ప్రయాణము, బయలుదేఱుట.

ఉ. పైనమి దేలయన్నఁ గ్రతుభంగముఁ జేసిన దోసము .. కళా. ౨. ౧౩౪.

ఉ. పడిమరకట్టగాడ్పుదురఁ బైనముపోఁగని వెల్గురేఁడు. చంద్రా. ౨. ౧౭.

పైనముచేయు = బయలుదేఱఁజేయు.

ఉ. పైనముచేసి తంత్రీశను పంచెను వంతను తోడ నిట్లనెరా, ధ్యానగిరింబు వెల్వడి . . చం. గా. ౨. ౨౧.

జ పైనము.

పైపచారము. విశే. (పై + పచారము.) వంచకము, కపటమైనది.

క. నయగారపుఁదమిఁ గపటప్రియముల మెఱు మెచ్చుఒక్కరింతను మిథ్యావచనములను పపచారపు నయగున మానిఁగూడి కొన్ని నాళు రమింపన్. విప్ర. ౪. ౧౩.

పైపడు = పయిపడు. అ. క్రి. ౧. మీఁదఁబడు. (౧. రి.) ౨. పైకొను, కవియు, సంభవించు.

క. ఆపద సమస్తలోకములఁ బ్రాపించుఁ దోలంగు నపుడు పవనముభంగిం, బైపడునాపద దిగ్విచిన, భూపాలా తఱచు గోసఁ బొందు శుభంబుల్. భా. రా. అర. ౨. ౨౪౪.

(రెండిటికి నిదియే యుదాహరణము.)

౩. కడఁగు, ఉద్యమించు

క. పాపాత్ము లారుల నూరక, చూపోపక బాధ పెట్టఁ బోయుదు రెందున్, బైపడుదురు దుష్ప్రాధుల, దీపించిన పాటివారి తెరువదు గఱ్ఱ. శేష. ౪. ౪౩.

౨. స. క్రి. పొందు, రతిఁ జెందుఁ గూడు.

మ. వనితా యుల్లజగింబులుం బటముననా
గ్రాయంగఁ జేర్చక సుపర్వవరాహిప్రముఖ
స్వరూపములు చిత్రప్రాప్తిమైఁ జూపెదం,
గని నిన్నుం గలలోన బైపడిన యా కన్యాత్రాణ
రక్షాకరుడా, మనవాఁడంచు నెఱింగినటి
మదిలోఁ జన్నించి న న్మెచ్చునే.
ఉ. హరి. ౫. ౧౧౪.

క. రూపము చెలువది చిత్తరు, రూపంబుల
యందుఁ గలను గుచిగాని పతి దశా, పై
దని చోట మనసిడా, పాపపువిటుకింత్రె
లంబ బందయఁ గలఁడే (కవిక. ౪ ౧౧౫.)

౩. క్రి., స. క్రి. ఎదిరించు, ఎదుర్కొను.

చ. క్రీడి త్రిగర్తునిచాపదండకేతనములు ద్రుంచి
పైపడి తమ్ముల నంతను ప్రోలికన్ని.
భార. ద్రో. ౧. ౩౪౪.

పైపయి. వి. మీఁదిమీఁద, బహిర్భాగము.

చ. . ఘనపంక్తితోఁ బొడిగాని పైపయి
స్వేదలు బున్ముదపంక్తులు పోరెఁబోరులన్.
మను. చ. ౧. ౪౧.

విశే. మీఁదమీఁద నున్నది, బహిర్భాగమున
నుండునది.

చ. . భవాదృశసాదుచిత్తముల్, ...
తాపరాగముల పట్టునఁ బైపయి కిన్కఁ
బూనియుండా, బోరములోఁ గళోరతఁ
బ్రపూర్ణిశమాధ్యలోట నెప్పుడుండా.
దశా. ౩. ౧౬౩.

మ. అనుదుం బైపయి మాటగాక యిది యూహ
యాత్మ శృంగారకో,భవలీలాయశ మేరి
కి ప్రియము నీపల్కు మృశోత్తరం,బును
నేకంబగునేని ... కళా. ౫. ౫౯.

(మనసునందు లేనిది అని భావము.)

క్రి. విశే. అధికముగా, మిక్కిలిగా.

ఉ. . కోసలరాజతనూజ నెయ్యపుం, బట్టి
రామభద్రునకుఁ బైపయిఁ జేయుదుగాక
భద్రముల్. ... భా. ౬. ౫౫.

క. ఇప్పుడు దలిదంద్రులకుం, జెప్పఁగ వలె నంచుఁ
దలఁప విభ్రతి మిగులం, ముప్పిరిగొనుచుం
పైపయిఁ, గప్ప నీలా. ౩. ౧౦.

పైపాటు = పయిపాటు. వి. (√పైపడు.) ౧.
(కామక్రోధాది ల) విజృంభణము, ఉద్రేకము.

ఉ. ఘోటకరూపుఁడై యతఁడు క్రొవ్వెన
లారెను కోరఁగా పైపాటున దాయ ...
కాశీ. ౪. ౨౩౦.

మ ... గతిసంరంభము మీఱ నిగ్గగవధూరత్నంబు
పై పాటునన్. మను. చ. ౨. ౭౪.

శా. ప్రాంచద్యాపణ వాహువామాలరుచితోఁ
వాలిండ్లు పొంగారఁ బై యుంచు లోఁ మెవఁగఁ
గౌఁగిలించి . మను. ౨. ౬౮.

౨. యదృచ్ఛపై పాటున ప్రాపించుట.

క. సాపత్న్య నిర్నిమిత్తము, గోపించి తొలంగి
పోవఁ గ్రుస్సి మనస్సం,తాపంబుతోడ నెద
కుడుఁ, బైపాటున నిన్నుఁ గంటి భాగ్యము
కతనన్. వరాహ. ౯ ౧౯

(పైపాటు = తలపనితలంపు)

పైపెచ్చు = పయిపెచ్చు. విశే. ౧. విస్తా
రము.

ఉ. అచ్చరపువ్వుఁబోండ్లు నరసామృతధారయుఁ
గల్పవాటియున్, అచ్చియుఁ జంద
మామయుఁ దలంపులమానికమును దలంపఁ
బై,పెచ్చులు దీనికి న్నుమరు సేయుచు నందిని
యట్టు ... ఇచ్చిన ... యుండియున్న
యది ... పుటావుఁ జూచితే.
పారి. ౨. ౫౫.

౨. కేలొకటి, భిన్నము.

క. కేలొక టనఁ బైపెచ్చన, మాట యున్మడి
యనఁ సమాప్యాయములు పెం,పాటును
వస్త్వంతరమును,కు . ఆం. శే ౧౫.

పైయెద = పయ్యెద, పయ్యెఁద. ి. (పై +
ఎద) పైఁట.

సీ.. ాంతో తరీయంబు పయ్యెద పయ్యంట
పైఁట పయింట. గీ. పైయెద పయంట
నాఁగను బరగుచుండు .
ఆం. భా. ౨. ౧౯౫.

పైరి = పఱర, పయర. (శ ర.)

పైరగు = పయిరగు. అ. క్రి. (పైరు + అగు.)
౧. సాగుబడియగు.

సీ. అన్నె నేతకుఁదొచ్చినపుడున్నదీవితోఁ బైయా
ఱుదీవులు పైరు గావ. కళా. ౧. ౧౨౯.

౨. పెరుగు, వృద్ధినొందు.

లయగ్రాహి. . సహకారమిలదేలా,ధార
ముల జారుహిమవారిశ్రీతసారణులఁ చైరైన
చెంగలువయూరికలలో
వసు. ౪. ౨౨.

పైరము = పయిరము. వి. ౧. ధేనువు, ఆవు.

ఉ. కట్టిన కొండ్రోకళ్లు తమకే తమకే పిలు
పంచుఁ బైపయిక్క, గోష్టిలు పాఁడిపైర
ములు కోకలు గూకలు ముందుముందుగా,
కట్టుని రిచ్చి వచ్చి అలవాకిలి గాతురు
కేకరింబవల్ పై జ. ౨. ౩౨.

చ. బంటుబానిసలుఁ పైరియుఁ పయ్యెయుఁ
జేనుచెట్టు లో,నయినసమ ప్రపంచదలు వన్న
బత్తిక్కి వచ్చపెట్టఁగాఁ, బ్రియులు ధరించు
సొమ్ములకుఁ జేటుపెట్టఁ జలింప కంతకున్.
కళా. ౬. ౭౫.

పైరు = పయిరు. వి. (క. పయిర్. త. పయిర్.
బ. పైరులు, పైర్లు, పైళ్లు.) ౧. సస్యము,
చేను.

సీ. పై 'నంగను బయిరుకా నకి యనఁ
గాను సస్యము చెలఁగు ...
ఆం. భా. ౨. ౩౯.

చ. .. పువుఁదేనియునసోనకాలువల్, జనము
పైరుపంటలకుఁ జాలవె యిన్నటికైన సెన్నఁ
గఁ . ప్రభా. ౧. ౨౨.

ఉ. కొల్లగపెల్లపైరులను గొంతును జంతున
శేక మేయఁగాఁ, దల్గడిమంది వచ్చితిమి .
నీలా. ౨. ౫౪.

౨. మొదటిపంట తర్వాత పొలమున పెట్టెడు
సస్యము.

వ్యవ. మొదటిపంట సొమ్ము దానిది దానికి సరి
పోయినది. పైరువలన నాలుగు వందలు
వచ్చినవి.

౩. ధాన్యము.

వ. కలియుగమహిమలు కానరులు కాశీ
ప్రయాగలు ఎప్పటిమూలు గమ్మనరులు అను
నూటనాలుగు వగల పైరుల చేరుదు
బియ్యంపు వటిపసారంబులు .
ప్రబంధ. ౧౧౨.

గీ. పచ్చడంబులు సెనగలు పంచదార, పనస
పండ్లును జెఱకులు పైర్లు శన్ను,బియ్యములు
కూరగాయలు నెయ్యి మేఁక,పోతులాదిగ
గొలుచు విద్యార్థి మెలసి.
పట్ప్రశ్రీ. ౨. ౪౨.

౪. ఓషధి. (చూ. పైరులరొక్కిమీఁదు.)

ప్రయోగ విశేషములు : పైరుగాలి.

పైరుధాన్యములు = పెసలు, మినుములు'
మొదలు. మొ.

వ్యాక. పైరుగాలి వీచినచోఁ జేను పెరుఁగును.

చూ. పైరగు, పైరులయేలికమీఁడు.

పైరులయేలికమీఁడు = పయిరులయేలికమీఁడు. వి. (√పైరు) ఓషధీశుఁడు, చంద్రుఁడు. (శ. ర.)

పైలపేటా. వి. అలంకారముగా చేసిన ఒక విధమగు అంచు.

సీ. మెలిపెట్టి చుట్టిన తెలిపరంగిముండాసు పైలపేటా దట్టి పసలఁ జెలఁగ

శుక. ౨. ౪౭౮.

సీ. మెలిగొనఁ జుట్టిన తలపాగచెంగుంచి పైలపేటాచుట్టు పట్టుశాలు. (హంస. ౨. ౨౬.)

పైలుఁడు. సం. వి. అ. పుం., ఒక మునివ్యాసశిష్యుఁడు.

పైవచ్చు. అ. క్రి. (పై + వచ్చు.) మీఁదికి వచ్చు, ఉపద్రవకరమగు.

వ. అతఁడంబ పరదానగర్వంబున నుద్వృత్తుండై కదంగి.

క. ఆహార మ స్త్రకమునఁ గదు, సాహసమునఁ జేయివట్ట జడియక యదియుఁ, ఓహో తన మెచ్చులు తను, కావఁ పైవచ్చెననుచు నథవుఁడు వీతెన్.

(భాగ. ౧౦. ఉ. ౧౨౪౦.)

గీ. రఘుకు నట్టింటిపగవాఁడు కమలవైరి, కింనుఁ బోలిన యుగ్రశేఖరుఁడు వాఁడు, పేనమానని చూడకు మాను చెలిమి, యటకుఁ బైవచ్చు కొలుఁగకే మారికుమారి.

విజయ. ౩. ౪౮.

(కంతర్థముల కివియే యుదాహరణములు.)

పైవెట్టు. అ. క్రి. (పై + పెట్టు.) బయలుపఱుచు, ప్రకటించు.

సీ. పైపెట్టమియె కాని పైకొనఁదమిఁగల్గి సత్రీ పులకలు సాక్షిపలుక. (కవిక. ౩. ౨౧౩.)

పై(పయి)వోవు. అ. క్రి. (పై + పోవు.) ఉన్మార్గగామియగు, త్రోవతప్పి నడుచు.

వ. కరాళింపక లాఁతసేయక పైవోవక కొక్కిరింపక ... (ఉ. హరి. ౪. ౨౧౩.)

(వీరేశ. పా. - పయివోవు, వావిళ్లి. పా.)

పైశాచము. సం. విశే. (అ. ఈ. అ.) ౧. పిశాచకృతము. ౨. పిశాచసంబంధి.

వి. అ. పుం. ౧. పిశాచము. ౨. వివాహభేదము. (నిద్రించియు త్రాగి మైమఱచియు శీలము పరాకుపడి యున్న దాని రహస్యముగా చెఱచి కొను వివాహము. ఇది అష్టవిధవివాహములలో నధమము. శ్లో. సుప్తాం మత్తాం ప్రమత్తాంవారహో యత్రోపగచ్ఛతిస పాపిష్ఠో వివాహానాం పైశాచశ్చాష్టమో ఽధమః) ౩. అయోగశీలి సంఘభేదము. ౪. దానభేదము (అక్రోశించుచు యిచ్చుట గాని యిచ్చి యాక్రోశించుటగాని గలది.)

పైశాచి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. ఒకానొక ప్రాకృతభాషాభేదము. ౨. రాత్రి. (విల్యమ్సు.)

పైశునము. సం. వి. అ. న. (పిశునభావము.) ౧. కొండెగానితనము. ౨. దూర్తత్వము, వంచకత్వము. ౩. దుష్టత్వము.

(ఇట్లే : పైశున్యము.)

పైష్టము. సం. విశే. (అ. ఈ. అ.) పిష్టసంబంధి.

పైష్టి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. సురాభేదము. (ఇది వివిధ ధాన్యవికారము.)

పైష్టికము. సం. విశే. (అ. ఈ. అ.) పిష్టముతోఁ జేయఁబడినది. - వి. అ. న. పిష్టకసమూహము, పిండివంటల సమూహము.

పైసర = పయిసర. వి. మల్లవిద్యాసంబంధమగు విక్రమములలో నొకటి.

వ. అ వ్వీరుండు ఎకసర పైసర భృంగి కిరలాఘవంబులాదిగాఁ బోడశోపలక్షితంబుల రీతులు నేర్చి. (హంస ౧ ౨౦౮.)

యేకసర పైసరి ఝంపు పిక్కు కరలాఘవంబు మొదలగువిక్రమ్ము లెఱింగి ప్రబంధ. ౭౮.

పైసరపుదండ. వి. (√ పైసరము) మల్లవిద్యాసంబంధమగు పదికొండుదండలలో నొకటి

వ. . కడియొరభృంగి భృంగిపటలము పైసరపుదండ సింగపుదండ పాదలికదండ మొదలుగాఁగల పదికొండుదండలును ప్రబంధ ౭౮.

వ. పైసరపుదండ బొదలికదండ కొండ మడుగుపాదలికదండ మద్దెలసంచు మొదలగు దండులును.

మల్లి. పు. ౨. ౭౪ పా ౭౯ పం.

వ. .. అన్వీయంగు సమదంపు గజదండ భృంగిపటలము పైసరపుదండ సింగంబుదండ పాదలికదండ కుక్కుటపుదండ మొదలుగాఁగల పదికొండుదండల యఖండ పాండిత్యంబు దెలిసి

హంస. ౧. ౨౦౮.

పైసరము. వి. ౧. మల్లవిద్యాసంబంధ మగు విక్రమములలో నొకటి

వ. ఏకసరము పైసరము ఝంపు పిక్కు కిరలాఘవము మొదలగు విక్రమములును.

మల్లి. పు. ౨. ౭౪. పా. ౭౯. పం.

౨. రతి. (శ ×)

౨. పైసరపుదండ

పొ

పొ. విశే వృత్తియందు పొన్ను శబ్దమునకు లుప్తశేషము (దీనికిఁ బరుషములు పరమగునపుడు సరళములు పరమగునపుడు ద్విత్వము వచ్చును.)

ఉదా. పొంగట్టు, పొంబట్టు, పొమ్మెట్టు మొ.

పొ = ౨ అవ్య. నిశ్చయమును దెలుపును.

ఆ తొల్లి స ప్తమునఁ దుచ్ఛిత్తవేళ నన్నన్య గతుఁ లగుచుఁ బ్రాణస్థితిఁ, శవముఁ గ్రనఁగ నైన న్నెమ్మి లంచిరిగాని, యొల్ల నెరపొ న్నత్తఁ డొసగు ధనము

పరమ ౪. ౧౭౮.

(శ ౨ పా. ఒల్ల నెరఁబ ఇద్రి పా)

పొంకపఱు. ఆ. క్రి. (పొంకము + పడు.) పొంకమునగు, చక్కనగు

(చూ పొంకపఱచు)

పొంకపఱ(ఱు)చు = ౧ంకించు క్రి (√పొంకపడు.) ౧ పొంకపఱచు, ఆమర్చు, తాల్చు, ధరించు.

గీ. ఒకెలి పూబంతివంతపుఁ బిడికి డాని, చోఁతి యొజవంపు మొలవంక పొంకపఱచి.

కుమ. ౨. ౪.

సీ. భా తీభగముఁదాల్చు తెనచేయుంతియు భుజపరిఘంబులఁ బొంకపఱచి.

పాండు ౧. ౯.

సీ. ఉదయరాగంబు సొంపొదవంగా ధరియించి
కంకణంబులు చాలఁ బొంకపఱిచి.
కళా. ౪. ౧౨౫

౨. సవరించు, చక్కఁజేయుట.

వ. చిలుకముక్కుంగోళ్ల దువ్వి పొంక
పఱిచిన డావంక చెవిగప్పు జాజుగొప్పుల
పూసరంబులు . ప్రబంధ. ౭౫.

౩. సిద్ధపఱచు, సిద్ధఁజేయు.

గీ. వంచి వగఁ జొక్కునైనట్టి మంచముపయిఁ,
జలువచంగల్వచేమంతిజాజివిరులు, పఱచి
కడుఁ బొంకపఱచి పాన్పుమీఁద
సారంగ. ౩. ౧౪౦.

గీ. వేలుపులు వారు దనుజులు వీర లనుచు,
భూతబేతాళములం [illegible] పొంకపఱిచి.
దశా. ౭. ౪౩౬.

౪. స్వచ్ఛపఱచు, చక్కఁగాఁ జల్పు

గీ. ఇట్టి కావ్యస్వరూపము సర్వతించి, యింకఁ
గావ్యవిశేషముల్ పొంకపఱుతు
[illegible] ౬౮

పొంకము. వి. (√ [illegible] పొంకు.)

౧. ఉబ్బు, అతిశయము, ఉద్ధతి, గర్వము.

క. పంకంబు లా ఈ [illegible] గలుల, పొంకంబు [illegible]
[illegible] పూ [illegible] మ [illegible] సంక్రమగ [illegible]
పంకజోలం [illegible] విహరించ నట జలమ్ములు
దశెన్ ద్వా. ౭ ౯
క. చయిలతిం గల గరిమ, వేగును నను
బోఁటితోడఁ జనుక నగవా,రాయణులు
వారి ఋచికొకిఁ, వోయిడ [illegible] బోయి
బ్రదుకు పొంక మడుఁగుట.
భాగ. స్త్రా. ౪. ౨౪

సీ. లీలఁ గట్టిబట్టోడఁ గూఁడంగవై చియు
డొంకెనపోటులఁ బొంక మడఁచి
ధార. కల్యా. ౧. ౩౪౦

క. పంకజనాభాజాదులఁ, బొంకం బఱఁ బటి
తెతు భూరిబలమునన్.
కు. సం. ౭. ౧౬౧.

౨. పొందిక, సౌష్ఠవము, ఒప్పిదము, సౌంద
ర్యము.

గీ. స్వాంతములు పల్లవించెను పక్కదంబ్రము
లతఁ బంకజాతమ్ములపొంక మెడలె, మ
నము సుఖోదయస్ఫూర్తిఁ బొలుపు మిగిలె,
శారదాగమనమున కది ప్రజమకది.
కవిరా. ౧. ౧౬.

సీ. శ్రీవత్సలక్ష్మంబు [illegible]లరాజాతిటన్నం
జగతిపొంకంబు నెఱప.
విలా. ౨. ౨౫

మ. ఈ,యుమటుంగుబ్బలపొంకి మీా మొగి
ముల్లో నొయ్యారము
ఉ. హ. ౪. ౯౬

· నొసిమార్ద్యము, దూర్తిపము.

గీ. ఈఁగ బ్రాలినఁ గంపి [illegible]యిగురుఁబోఁడి,
కెమ్మ్మోమ్ము గనఁగఁ [illegible]కమ్మఁ దలిపి,
యేలికొనవలె మన్మధ కేళియందు
దశా. ౨. ౩౧౧.

౪. [illegible]ంతి, జిగి.

ఉ. ఆ లలితాంగి పుష్పవతియై దివసత్రయమున్
గ్రమించినన్, నాలవనాఁడు దా గురుజనం
బులు కుంకుమ సంకుపొంకమున్, బోలెడు
వల్వయుం బసుపుముద్దయుఁ గైకొని రా
[illegible] ౧. ౪౨౩.

౫. అలంకారము.

ఆ. బాహువులఁజేతెన్న భుజయుగపొంకాలు
వేమన ౨. ౧౯౩.

౬. విధము, రీతి

శా. ... కాలాహిం దలఁదాల్చదప్పు విరి పొంకానజా దరంగ్రజితో,త్తాలంబైనపయో ధిఁ జేతులనె యీఁదఁజాలప్పు
మల్లభూ. నీతి ౪.

శ్లో. భుజంగమపి కోపితం శిరసి పుష్పవ ద్ధారయేత్. సం. భ ర్తృ. ౪.

క. తగ కొల్లఁ దని బప్పు పింబునిధి మోదం గొప్పఁ గోడ్కొంచుఁ గో,యునపొంకం బునఁ గ్రుంకెఁ బంకజహితుండు
భాను 3 ౫.

వి. ౧. ఉద్ధతము, ప్రగల్భు, గొప్పది

సీ. కలికి నీగి ఱ్ఱిచ చక్కన్నఁ పొంకమా సంఫీం ద్రము ఎర్మగింభయుగము
దశా. ౨. 3౨౨.

సీ. విరులదండలతోడి వేణికాభారంబు పొంకంబు
వీఁపుఁపలఁ బొరలిరాగ
[illegible]

౨. సుందరిను, ఒప్పదవైన

సీ. ఇంచుమేలిమి వలయుంచు మేల్పలుకులు కెంపులకెన్నఁ గొంకెంపు శిమ
సద్రి ౧౭.

వ పద్మరాగమణికాన్నిగేహాలీవిటంకంబులఁ పొంకంపుఎ బు హజాగంబుఁ జేసి
ఉ రా. ౫ ౨౪౭.

3. యుకము, మంచిది.

గీ సత్యమును మనిపికొనము, పొంకు కంచెకు జాపైనఁ బొంక మనఖు.
మార్క ౧. ౧౯౩.

ఉ. పొంకముగాని యూవలనిబొంకులు మాచవి గాథ . . పారి ౧. ౧౨౫.

పొంకి. విశే. (పొంకము + ఇ.) పొంకముగలది, అందముకలది.

క. పొంకి నలినీరజ న్వల, సోంకినదోషంబు వాను బూర్యుఁడు గళిగా,శంకి నపరాంబు నిధిలో, గ్రుంకెనో యనఁగఁ బ్రొద్దు గ్రుంకెను నంతన్. (కు. సం. ౭. ౫౯.)

ఉ. ఇక్క డిఁ జూడనెమ్మ రన పొక్కి పృపా గ్రణి డాసి వచ్చు ఁ, నక్కడదవాలకె లకి నవసారసగంధపుటం గై చొక్కపుర్, జక్కర గులచేతినెలాగాను లకి నిగక్ దొలంకు నీ, చొక్కనిక్కజక్కనా గన్నెలచన్నులఁ బొంకి మెచ్చఁగన్ ఉ హరిశ్చ. ౧. 3౨

పొంకగచు = పొంకగుచు స క్రి. (√పొంకము.) ౧. కూర్చు, అమర్చు.

క. అని తలంపు మూనికొంచుం, జనియెం దడ పి గడిస చక్కఁగఁబొంకించి సెలంత యుంపెడల్ప, గఁన గోయ్యన పచ్చె నగిపు మెట్టుననఁ గ్రో.
౯. ౪. ౨౯.

(నేయు, చిగించు, సిబావుకు)

౨ అయి పులుచెఱు, స్పిగచేయు.

క. పొంకింపఁడం మాయిట్లులఁ, గొంకల పీసంపుగుండ్లఁ గొమ్ముల సురులం, బొంకించి దిగువగాలిన,లంకల ఒండంగుబండ్లు పఱుపుం దనుచున్. కచు. ౪. ౬3.

3. చేర్చు, కలుపు

వ. ఎంకమదపంకము కర్పూరపాటీర కస్తూరికాది సుగంధద్రవ్యంబులు నేసి పన్నీటం బొంకించిన కనకరజతపాత్రంబులును సానందో ౧. ౧౩. పా.

౪. రచించు, కూర్చు.

వ. అంకితంబుగా నాపాంకింపంబూనిన శుక చరిత్రం బను మహాప్రబంధంబునకుం గథానిబంధనం బెట్టెదనని (శుకచ ౧. ౪౯)

అ. క్రి శోభించు, ప్రకాశించు.

గీ. [illegible] మ [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] పొ. ౧. ౦

పొంగటిసెల వి. (పొంగలి + సెల) మాఘశీర్షమాసము. (శ. ర)

పొంగటిపండుగ. వి (పొంగలి + పండుగ) మకరసంక్రాంతిపండుగ ( )

పొంగట్టు వి (పొంగు + అట్టు) మేపు తెము, ఒంగారు [illegible] (ర)

పొంగడియము. వి (పొంగు + కడియము) బంగరుకడియము.

ఉ. కడకేలి పొంగడియ మొక్కటి పోయెగలంచవ [illegible] [illegible] ౧౫౩

పొంగరము. వి (√పొంగు) భక్ష్యవిశేషము, ఒకదినుసుపిండివంట

సీ. పొంగరంబులు సొజ్జెబూరె కాగులు నేవ, [illegible] [illegible] [illegible]

పొంగలి [illegible] (√పొం)
(పొంగిలు . పొంగిలి బ పొంగలు , పొంగిలులు, పొం)

౧. పాలు [illegible] పొంగిగనట్టియన్నము, (పాయసము, ఆని ఆం భా ౨. ౧౬౨.)

(దీనిభేదములు, పప్పుపొంగలి, చక్కెరపొంగలి మొ.)

గీ. అపుడు పొంగటి నియ్యంబుం దమ్ము, [illegible] నంచు నొకయూక పేటిచ్చి.
శుక ౨. ౫౬౪.

సీ. శ్రీరంగమున నాప దీఱంగఁ బొంగళ్లు భోజనం బొనరింపఁ బోదము దప్పి.
అని. ౧. ౪౧.

ఉ. [illegible] [illegible] [illegible] బాలును [illegible]
[illegible] పొంగళ్లు, పొంగి [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] ౪

మ. తినరన్ వన్నెల దిష్టవిష్ణుకృపసద్యాలో దయాస [illegible], తన యాశాబలమెలఁ జేకుఱ [illegible] [illegible], తన యాశాబల మెల్ల [illegible] ముదాత్మం బొంగలిం బట [illegible] [illegible] బొంగు [illegible] చ ద్రికా. ౪. ౧౦౪

౨. (పొంగలి పొంగించుకొను పండుగ) మకర సంక్రాంతి పండుగ.

సీ. పండుగలో నాల పల్లంబులకు బొంగలికి దేవలకు గొబ్బికిని గీ [illegible] [illegible] [illegible] గుంప లా [illegible] రిచ్చు
హంస. ౫. ౧౪

పసులపొంగలి = మకరసంక్రాంతి మఱునాఁడు పసుల నలంకరించి చేయు ఉత్సవ విశేషము

క. ఈ రీతి [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible]లతోఁ, [illegible] యొసఁగెఁ బసులపొంగలి వచ్చెన్.
శుక. ౨. ౫౬౨.

పొంగలించు. అ క్రి. (√పొంగలి.) నిక్కఁ బొడుచుకొను, ఉలుకు.

ఆ [illegible] బ్రస్తుతింప ననురాగమును బొంది, పులక లంగములను బొంగలింపఁ, గొడుకుఁ జేరఁ దిగిచి ... మై. ౨. ౧౧౦.

పొంగారు = పొంగు. అ. క్రి. (పొంగు + ఆరు[1].) ౧. ఉబుకు, ఉబ్బు

సీ. ఉరవడి వర్ధిల్లుచున్న జలంబుచేఁ బొంగారి దరిసెల్ల ప్రింగికొనుచు గీ … పయోనిధు లాక్ర…, వెల్లువగ జలము వెల్లివొడిచె.

భా. అ. ౮. [illegible]

మ. … సుఖం … పొంగారఁ బడిపాలు డించుటకు …

భాగ. ౧౦. ఉ. ౩౫౯

క. … ప్రియ మంది … జని … సుఖ నిద్ర సేసి సముచిత మంచంబున మేలు కాంచి … యితమయ్యె మేను పొంగారంగన్. … [illegible]

౨. … పైకి పొంగుచు … వచ్చు

శా. ప్రాంచద్భూషణ … బాలింతలు పొంగారఁ … గాంచి …

మను. ౨. ౬౭

౩. … ఎంతో, నిండుగా నుండు.

క. భృంగాభములై మెఱయుచు, రంగా … ధూ… పొంగారు … మునఁ దు … సము తోడి .

వి. పు. [illegible]

క. … గుతో … నంగుగఁ … పేసి యందు … పొంగా … పేడుకతో, … [illegible] … బలు దానన్.

యయా. ౨. ౫౭.

ద్వి. అంగళ్ల సకలసామగ్రివస్తువులు, పొంగార వేటికిఁ బురములో నను మ.

రం. రా. అయో. ౧౮౯ పొ. ౧౫. పం.

౪. వ్యాపించు, ప్రసరించు.

శా. ధూమాకారభృదుగ్రఘుర్ఘురరవంబుల్ నింగిఁ బొంగార … లాదత్ప్రోద్ధతశక్తి యుక్తి … గహ్వరిం జేరి దంష్ట్రా దండంబున గ్రుచ్చి యెత్తె .

వి. పు. ౧. ౩౬.

వ. (పన్నెల.) పిండిచల్లిన తెలుంగున బొంగారుచు

నీలా. ౩. ౧౦.

౫. విజృంభించు, లేచు.

మ. … అగ్గది దీర్చి వాసవు … రుఁడున్ గడ … నాయుధ … బొంగారి దారుణ వజ్రపాత … బునం …

భార. అర. ౫. ౧౭౦.

మ. … బొంగారి … కోదండము బాహుదండ … మస్మాడి ..

భార. కర్ణ. ౩. ౨౪౬.

౬. సంతోషించు, ఆనందించు.

క. … పొంగారుచు … మిమ్మును …

భార. ఉద్యో. ౪. ౬౬.

క. ఆ … పేనలు పొంగారె .

ఉ. హరి ౩. ౬౭

పొంగిలి వి. … యావాకు

చ. … పొంగిలి తెచ్చి … పిల్లలకు …

మార్క. ౬. ౩౦.

(క. ర. పా. మేపొగి. ముద్రి. పా.)

పొంగు = పొంగారు. అ. క్రి. (క. తె. పొంగు.)

౧. ఉబ్బు, ప్రమాణాధిక్యమునొందు.

సీ. తొలఁకి మింటికిఁ బొంగుమున్గపాథోరాశి కెరటములమీఁది మీఁగడల మెట్టుఁగు. మను. ౫ ౩౭

గీ. అంత హేమావతియు హృదయాంతరమున, భూమివిభుమీఁది మోహాంబు పొంగి పొరలఁ, [illegible] గిరి [illegible] హం. ౫. ౩౮౧.

గీ. ప్రమదగిరిమఁ, బేసుమ తిదసు [illegible] నంతఁ దనవు పొంగఁ, [illegible] యుత్సాహాతిరమఁ బూనె. రామ. ౭. ౧౭.

౨. [illegible] తిశయించు, మిం [illegible], పెరుగు

మ మనిమంమం ప్రమదంబు పొంగి [illegible] మ్యండు ధీరుం [illegible] నీహారగిరీశ్వ రుంను నుమనఃకోదండసంహారునిన్ [illegible] ౪ ౯౦

● పొంగిన [illegible] యుంటి ([illegible] ౩. ౧౬)

గీ ఘనతరగఫలా [illegible] కలుగ, గిరిరాజ [illegible] రణము [illegible], బొంగు నెలమా [illegible] [illegible] నృపఁడు [illegible]

వ్యాపించు, ప్రసరించు.

గి [illegible] పాంచజన్యము [illegible] నన్నతియు, పాంచ జన్య [illegible] బిది ప్రతిభటంబు, [illegible] [illegible] బొంగి, మింగుఁ దిన్మహా శంఖసమిద్ధరవము. (ఉ. హరి. ౬ ౯౫.)

౪. సంతోషపడు, ఆనందించు, వికాసమొందు.

క. విని [illegible] తీఁగ [illegible], [illegible] [illegible] బొంగి భీష్ముఁడు భార. ఆది. ౫. ౨౧౭.

క. [illegible] నీగతి శరహతి, గీటడఁచి [illegible] ఝూటకి [illegible], [illegible] పతి, యాటోపముఁ [illegible] పొంగి రమరులు నింగిన్. చం. రా. ౨. ౪౯.

చ. [illegible] పొంగెఁ పద్మినులలో [illegible] తొలంగె [illegible] [illegible] వెలంగెఁ [illegible] [illegible] పూరక [illegible] ([illegible] ౭. ౨౯౫.)

౫ విజృంభించు.

క విను [illegible] మారో [illegible] పొంగి యదరినన్, [illegible] యైన విలుగుం, [illegible] (భా. [illegible] ౧౪.)

[illegible]

(బలరాముఁడు) చ. [illegible] నాఁడు పొంగుల [illegible] భంగి నదిల్చి నిల్చ [illegible] ౫౪౯.

౬ [illegible]

చ [illegible] మహాముఖవాంత [illegible], [illegible] పొంగు [illegible], [illegible] ఆము. ౧. ౯.

చ. [illegible] పొంగునకయ్యెద చాలదయ్యె [illegible] [illegible] గాంచునయ్యెడః కవిరా. ౫. ౧౨౪.

● అతిశయము, విజృంభణము, ఏపు.

చ [illegible] దోహటలం జదివించి [illegible] నంబు నడపి [illegible] పొంగు విసుర్తు [illegible] చోటులన్. భార. శాం. ౬. ౩౦౦.

క. మిడుతలు వాలిపినక్రియఁ బాడి,పాడి యయ్యెం గురుబలంబు పొంగె...

భారం. భీష్మ. ౩ - ౮.

2 గర్వము, ఉద్ధతి.

మ. ఋను వచేతులు ... హైహయా, ... భృగునేనూజుం ... నెవ్విధం, ... నీపొం ... పదంగంతు ... బోరిపుచ్చెదవ్ (హరి ఉ ౧. ౧౯౬.)

క. సంగరము చేకయుంపిన, పిలగ బుఱబులల సమదినంధుఁ ... దొడరి ... పొంగుఁ దమ ... పురి ... (... ౦ ౧ ౭౯.)

౪. ... (౨.) ౫. ... విశేష ... (...)

(వ్యా) ఆ ... పొంగు ... ల్లనది.

పొంగినపుడిసెఁడు = ఉన్న ... ల కాసంత ...

క. అనుమంం ... దిచినం, ద ... డొడిసిపటి తనఘనహైతిం, ... సతికి నీపొంగినపుడిసెఁడు ... యొనర్చెన్. ఉ. హరి. ౪. ౨౩౭.

జ. పొంకపడు, పొంకపఱచు, పొంకము, పొంకి, పొంకించు, పొంగటిపెల, పొంగటి ... , పొంగరము, పొంగలి, పొంగ లించు, పొంగారు, పొంగుఁబ్రాలు, పొంగుడు, పొంగుడుపడు, పొంగునిప్పు, పొంగురెత్తు

పొంగుఁబ్రాలు. వి. బ. (పొంగు + బ్రాలు.) ధాన్యవిశేషము.

సీ. చంద్రవంకలు జినిసరులు కాంభోజాలు పంగాకుమడమలు పొంగుఁబ్రాలు.

హంస. ౪. ౧౨౫.

పొంగుడు. వి. (√పొంగు) పొంగుట, ఉల్ల ... (చూ. పొంగుడుపడు)

పొంగుడుపడు. అ. క్రి (పొంగుడు + పడు.) ఉల్లాసము నొందు, పొంగు, అతిశయించు.

క. ... పొంగుడుపడఁగా, నారీజనసహచరుఁడై, ... మున్న సరిపతి చేయుక

కావ్యా ౩. ౧ ౫.

పొంగునిప్పు. వి. బ (పొంగు + నిప్పు) చిట్ ... నిప్పు ( )

పొంగురెత్తు . క్రి. (పొంగు + ఎత్తు) ఉ ... పొంగు, ...

ఉ. కప్పురపున్ రజంబునఁ ... బలియించి సురంటిగాడ్పుచేఁ, ... లీవుల్ ... కెంపుతెలిం గమలించి గంధపున్, ... పొంగురెత్తి పొరలం ... సంగ ... , ... విర ... కో మలిన్.

కవిరా. ౩. ౧౦౪.

పొంచడము. వి (√పొంచు.) పొంచియుండుట, దాఁగి పేచియుండుట

గీ. ... పొంచడ మనంగి, ...

ఆం. ... ౭...

పొంచేము. వి మల్లసాధన విశేషము

సీ. ఒఱపుగఁ దిరుపట్టు తిరుచ తెత్తగఁ బొంచ ముల లాడుడింకులఁ బొరల మెడల, ఒలిమి ...

గీ. రమ్మంచును బొంచములం గూర్చి రెండుకడల,
నిక్కి గిక్కి త్రిరుగు గిటు బెత్తెగి కూడ,
అరుగు బడి కిఱల తగిరుక్ పట్టొనుగిలి,
నురిరి తలఁ దలఁ దాఁకించు నొక్కనొకరు.
ప్రబం. ౮౯

పొంచిక. వి. (√పొంచు) యుయము కిను విట్ట కొనియుండుట పొంచియుండుట.

మ. భార్య్ల ప్రియుచం ప్ర ం యానా
యుర్యరాజం దివిపోఁ గ్రిందఁ ల ౦
జేపు వి. వింకిఁ పొంచిక నేలంయఁ బ్రబుాల
కాలమును వచి ం గార్య మట్లుండునో
నా ంచ ౫ ౯

(స పా ఇం నచ్చి నే ంచు ని ముద్రి)
పొంచి(చు)నాను. అ. క్రి. (పొం + కను,
సా్థమున) దాగి నముకుటు నిరీక్షించి
యుండు, కను పెట్టుకొను.

గీ. తోలుల క్కుంగమున లకు జెంది,
పొంచికొనియున్న యు స్ప్ల పంగిపుంచు
ఉత్త ౪౨౫

ద్వి. పనుపంట ముసు పొం చుకొని చప్పు ప్రభు
లను సెత్తింగియు పొంచింగియు
పండిత పస్తా ని ౧

గీ. పొంచుకొని జికిమాట లాలించుకొనుచు,
నచ్చటికి వచ్చు వేలుపురచ్చాలగు.
పల ౫ ౪౦.

పొంచియుం(చు)ము. అ. క్రి. (పొంచి + ఉండు) ఎడ బ ముతో కినఁబడం డ
మఱుఁగున మరుఱున కన్నా గాలోం,
దాగియుండు.

వ. అమ్మడవు నజుత న క్కులుఅపు గల
పొదయిాగమిం దు జీ పొంచియుండిల
భార కల్య ౫ ౪౭.

గీ. చోరుఁ డలచంద్రుఁ డద్దంబు సొచ్చినపుడ,
వంచనము లేక ప్రేయుఁడీ పొంచియుండి
వై. ౨ ౧౨౪.

మ. అ బలం తిగుబ్రహ్మాగర్భమును డాయక
రామిఁ బొంచున్న కో
దశా ౧ ౨౩౧.

సీ. ఎనలే మగఁటిమి నె గువాఁ దగుటకుఁ
గొం మండి క్రోఁలని ద్రుంచఁ డేని
నీలా ౧ ౪౨

పొ. పి. అ. క్రి. ఎ. దు దోనముతో కనఁబడకుండ
మఱుఁగున నమయమున పొంచియుండు, దాగి
యుండు.

గ. ల్ల, వ మవు ుఫ ఉఅకాసు
పొంచి పింపు,పరుఁడ గిడిం వ నమ్మలు
నరునివిాఁద వా ప్ర ౪ ౩౦౨

సీ. ఒకవల — ౦ ఐ ౻ యుచటఁ
దిరుగఁ యి యుఁబరయుండంగఁ
గొంచిచూచి నయముగక్కి కకోప్టల
పతెకు డరగఁ, గ్రుమ్మరఁగ
శారి ౪ ౦ ౨౮

గీ. పం ఁగి, దాఁగుకొనియుండె
నమవా దగు మహా
ఆం ా ౧.

గీ. ఆత్మలరుణి కూడిగిము చేయుంగ వలసి, పొంచి
వ లపాల గొంచ పోక
రాడ చ ౨౮

పొ. ఎ. సుగోచుము తో ఁగి ంను పెట్టుకొని
యుండుట, ంగవి వ.

ఉ. ంచ లీ ముఖంబు సు బచ్చనివిల్లును మాని
యొక్క ఁ, ధంచుచు నిర్వ్యరం బుఁచి
సెమ్మె గరంచుకదంకిఁ డుమా,
మం దు గవాక్షనీమ నపు డారయు

తెమ్మెరఁ గూడి వేడుకతో, బొంచులు
నూడఁగాఁ దొణఁగెఁబో మకరాంకుఁడు
గానకుండఁగన్. విజ. వి. ౩. ౨౧౯.

జ : పొంచదము, పొంచిక, పొంచికాను, పొంచి
యుండు, పొంచుకొడు.

పొంచులిడు. అ. క్రి. (పొంచులు + ఇడు.)
పొంచు, డాఁగియుండు.

మ. కరమూలంబున మించుఁ బొంచులిడి కాషం
గ్రోలుఁ గప్పూరు ముం,గురులక్ష్మిన్ గళలించు
వా తెరమెఱుంగుల్ దొద్దలాడుం బరూ,
ధరకుంభంబుల నెక్కుడిగ్గు మెల పొంద న్నివి
కర్గుం బలో,దరినాభినవదీక్షికం బొలుచు న
ధ్యాత్రీశు చూడ్కుల్ వెసఁ.
కేయూర. ౪. ౧౫.

పొంజాతిమొగ్గ. వి. (పొన్ను[1] + జాతి +
మొగ్గ.) బంగారుజాజిమొగ్గ.

గీ. సందెదండలదండఁ బొంజాతిమొగ్గ, లుంచి
చెంగావి పెరుకొప్పై వాంచికూర్చి.
రా. వి. ౫ ౬౧.

పొంజిగి. వి. (పొన్ను[1] + జిగి.) బంగారుకాంతి.

శ. . పొంజిగి తొక్కులు గుందనంపుబొక్కు
కూరు పూన .. దశా. ౨. ౧౬౪

పొంజే = పోఁజే. స. క్రి. (నార మున్నగు
వానిని) కుత్రముచేసి సన్నముగాఁ దీయు.

ద్వి. కసవులు సన్నంబు గాఁ బొంజేపొంజే, వీను
వశ యందించు వినయంబుతోడ.
(శ. ర. పా.)
ద్వి. ప్రభు. ౪. ౨౦. గది. ౧౩౩. పా.

పొంటె. ప్ర. క్రు. కొఱకు.

ఉ. . మారుఁడు గ్రన్నన యింద్రుల, నేపురను
మతాను భావ మెసఁగ, మనుజనూనిఁ

బుట్టుఁ దని, పంచె గిర్వాణహితము సేయు
పొంటె మతిఁ దలంచి.
భాగ. ఆది. ౬. ౨౬౪.

క. శివలింగ స్థాపనముఁ ద్రి,భువనములం బరమ
హితము పొంటెం గరుణన్, ధవళాక్షి చేసి
తిన్ భార ఆను. ౫. ౨౬౨.

మ. భువనంబుల్ పెదఁబాపి సిద్ధపదవిప్రస్థా
నముం జేయుపొం,టె వినభ్రూంగకుటై
మహాత్ముఁడగు కంద్రిన్ వీడ్కొనంబోవ .
హరి. పూ ౨. ౨౦౬.

ఉ. కారణమానవత్వమునఁ గంసుఁడులోనగ
దుష్టదైత్యులం, భేదఁగించుపొంటె నిటు
పృథ్విజనించినవాని నాదిపం, కేరుహనాభుగా
నెఱిఁగి (హరి. ఉ. ౧. ౪౦.)

సీ. పెక్కెంద్రపొంటెఁ గార్య,మునఁ
బరాక్రమయుక్తునమునఁ దా నజడిపాటు
దుష్కర్మపరిణతిఁ బొరయ, ఆ. కనికి నాక
లోకమునకు నిచ్చినలగు
భార. ఆను. ౨. ౬౪.

పొంత. ౕ. (సం. ప్రాంతః.) ౧. వంత, సమీ
పము.

శ. .రతినుసందమునరదము,పొంతం బోవలదు...
భార. విరా. ౫. ౨౦.

శ. వె కరఁగద యగ్గిపొంత వెన్న యోఁ
ఎ తెఱఁ. విక్ర ౩. ౬౧.

సీ. క్రొ తదీవన లివి గాను మని పీనులపొంత
గాలుకలఁ జిప్పిల్లుచేసి. (భాగ. ౬. ౯౪.)

౨. తీరము, ఒడ్డు.

సీ. పూర్వపయోరాశిపొంతఁ గంజాయచెల్వొంద
విన పవదంపుఁబొద యుఘంగ . చంద్రుండు
గ్రాల వధిప. (భాగ. ద్రో. ౫. ౨౬౫.)

ఆ. ఊర్వశి మొదలివ్య,పురుషుఁ డొక్క
కాలనిపొంత నున్నఁ, గాంచి
నిర్వ. ౧౦. ౯౦.

శా. ఈమందాకినిపొంత నీమునులతో నీవృత్తు
వాటంబులో, భామా రోఁ దప మాచ
రింతు . మనుచ. ౩. ౧౦౭.

౩. సైపు, చోటు, ప్రదేశము.

సీ. పూగీసుకంధరాపుంజితక్రముకతాంబూలీదళ
ము లొక్కపొంత నెసఁగ.
వసు. ౫ ౪౯.

సీ. ఒకపొంత ఎలనాఁటనికరాంతప్రాంత
ముకచెంత ఫలసంతతి కుజకాంతము
ప్రబంధ ౪౯.

౪. పోలి, ప్రసక్తి.

క. కౌంతేయాగ్రజుఁ డాలము,పొంతం బో
వోల్లఁ దనుమ బ ఎ లివ్యకొనఁ.
భా. ఉద్యో. ౧. ౧౩౫

క. విను మనఘ యింక ఎక్కృతం,బునకం బో
దుష్కృతంబు పొంతికిఁ బోకే,
౯ ౦ ౫ ౪౦౫

సీ. తలఁ పెల్ల వర్ణ్యత ప్రదీపితము గాఁ బున
రుక్తిదోషంబు పొంతఁ బోక
ప్రహ. ౧. ౩

ఇ. పొంతకడ, పొంతకత్తె, పొంతకాఁడు,
పొంతకుండ

పొంతకడవ = పొంతకుండ. వి. (√పొంత) పొయ్యిదగ్గఱ నుంచుకొను నీళ్లకుండ

సీ. ... ఘల్లినికటఘుట మూఁ పొంతకడవ
యునంగ ఆం. భా. ౬. ౨౪౬.

పొంతకత్తె(త్తియ). విశే. (√పొంత.) నాయికానాయకులను గూర్చు స్త్రీ.
(వి. అని శ. ౧)

సీ. పుట్టినినాముధేయంబు లావికత్తియ యన
నెడ,కత్తియ యనఁ బొంతకత్తియ యనఁగఁ
గుంటెనకత్తియ యనంగఁ దనరు.
ఆం. భా. ౬. ౧౧౦.

పొంతకాఁడు. విశే. (√పొంత.) నాయికానాయకులకు సంధానముచేయువాఁడు.

శా. ఆజన్మస్థిరధర్మకర్మనిపుణుండౌ రాజు రాచి
ల్కా మే, లేఁటితో డొకపొంతకాఁ డయి
తనుం ద్రిప్పంగ నయ్యింతి యు, యొయ్యొయ
వచ్చుటఁగోరెఁ బూపొదలలో నున్నట్లు
వీక్షించి యూ,రాజివేక్షణ వెంటనంటఁ జని
గారా మూఁ సాధుస్థలిన్.
కువల. ౪. ౧౪౭

పొంతకుండ = పొంతకడవ.

సీ. కోళ్ల సాఁకినఁ బొంతకుండలో విష్టించుఁ
గొద్దితో తులపొంతు రద్దు కీడ్చు.
కేను. ౧౫.

పొంతన = పొంతనము. లాలనము, బుజ్జగింత.

చ. నయమున ప్రీతి వాపి మది నమ్ముదఁ దఁడ వ
వాపి మాటలం, బ్రియ మునరించి పొంత
నల జేటము పెంచుచు సమ్మదింబుసం, బయి
పడి గుహ్యములొయిలు పర్వుచుఁ జెక్కుల
లజ్జ వాపుచుఁ, మెయివడి గారి నీశ్వ
రుఁడు మేకొలిపెన్ రతిక్రమంబునన్.
కు. సం. ౯. ౩౪౫.

పొంతనము = పొంతన. వి. (పొందు + తనము - వృత్తిని వర్ణలోపము.) ౧. (జ్యోతి) గ్రహనక్షత్రాదుల అనుకూల్యము.

గీ. ఆతఁడును బొంతనము లెల్ల నరసి లెస్స,
యున్న వని పల్కె యాకెయి యొక్క
లగ్న, మేర్పఱిచి యియుగుఁ బోరుగు నెఱుఁగ
కుండఁ, దనతనూభవ నతనికి ధారవోసె.
శుక. ౨. ౧౩౩.

ఉ. .. గురూ త్తమా యిటి శుభాస్పదలగ్న మొకండు నీవు పొం,తనములఁ జూచి పెట్టుము వేం. మా. ౫. ౩౩

సీ. పొంతనంబులు చాలఁ బొందు లందురు గాని, యెప్పు డీయి దెఁ జెప్పరైరి కలు. ౪ ౩౪.

౨. అనుకూలస్థానము, నెలవు, ఆస్పద ౨

క. మంతనములు సన్నుతులకుఁ, బొంతనములు ఘనములైన పుణ్యముల కిదా,సింతనపూర్వ మహోఘనిశ్శ్రంతనములు రామనామకృతి చింతినముల్ భాగ ౯ ౩౬ .

వ. . విన్నాణంబులకుఁ జెన్నను వింతలకుఁ బొంతనంబును ప్రబంధ. ఉ.

పొంతువ. వి. పొత్తు, స్నేహము.

ఉ. శాంతనవుండు సర్వగుణసంతతికిం గలవాఁడు గాఁడె యు,త్యంతహితంబు లీపలుకు లాహవ మొప్పమధర్మనూతితోఁ, బొంతువ మేలు.. పార ఉద్యో ౨ ౧౬౫

(పొంతము. ౪ ర పా , పొంతువు. చి. ౨ పా)

పొందమ్మిమొగ్గ. స (పొన్న[1] + తమ్మి + మొగ్గ) పొన్న తామర మొగ్గ

సీ. కామకాళిని పొందమ్మి మొగ్గలు ... ... ౯ శకుం. ౨. ౮౩

పొందళుకుబొమ్మ. వి. (పొన్న + తళుకు + బొమ్మ.) బంగరుకాంతులీను బొమ్మ.

గీ. వన్ను దమనేయఁగదవె పొందళుకు బొమ్మ. కృష్ణ. ౪. ౧౩౪.

పొందించు. స. క్రి (√పొందు.) పొందఁ జేయు.

(౧) ప్రాపింపఁజేయు, పడయఁజేయు.

మ. ఎప్పుడున్, దనుజవ్రాతముక్రు ళ్లడంచి దివిజేంద్రశ్రీవిలాసంబు పెం,పుగఁ బొందిం చుట నీకు నైజమకదా భూతేశ భూతారి మగ్నవసంక్రీడ యొనర్పు లోకముల కత్యంత ప్రమోదంబు గా... గా. ఉద్యో. ౧ ౧౩౦.

గీ. శాంతిఁ బొందింపఁ బ్రాపు నృగసహస్ర, పరిచితంబైన బహువిధాపత్రయంబు శాంతి ౨ ౨౭౫.

(౨) పేర్చు, ఉంచు

ద్వి అందంద యొగియున సాధూపణములు, పొందించి పొంగించి భూమిజఁ దలఁచి. ౨౦. రా. కిష్కిం. ౨౦౭. పా. ౧౫. పం.

శా. నాతోఁ జలం,బో నేఁ డీశల విశ్వ నాయకుని శ్వైఁ బొందించినాఁ డెవ్వఁడో . శాం ౨ ౧౧౯

(౩) చొప్పించు, తూర్చు

మ అని ఎల్లన్ విని యేతదర్ధకృతపద్యం బర్థ తాత్పర్యం,బున వ్రాయించి మెఱుంగుక త్తి యొఱలోఁ బొందించి తా న తఱిం,జని పొంతం గనియెన్ (కుక ౧ ౧౦౩.)

పొందిక. వి. (పొందు + ఇక.) ౧. పొంకము, ఒప్పిదము

క. అందపుఁజేయున వృధిగాము,వం దలుకొత్తంగ మధుగనయతరనూన్, పొందిక వహింప నవు డా,యిందుమతి పురోహితున కి ట్లని పలికెన్. ఇందు. ౨. ౧౦౫.

ఉ. పూరము లేకయున్నకవిచాతురి మెచ్చరుఁ దన్నులార యొయ్యారముతోడఁ దాళధర

యత్నముమీఱ ఘటించుచున్న యం,భో
రుహగంధిన ర్తనప్రఁబొందికమందఱ రూఢి
కెక్కు నే, మారటకి ప్రయత్నమున మద్దెల
కొక్కలు ద్రొక్కు నాట్యముల్.

గంధ. ౯.

౨. (స్త్రీ పురుషుల) కలయిక, సంగమము.

క పొందికకుఁ దగినయువతిన్, పఁదియు
మెక్కుంత వలదు జనవరి స్త్రీ రి,త్నం
దుష్కులాదపి యనన్, విందుముగిది శాస్త్ర
వేదివిగదా తలఁపఁగ (రామా. ౫. ౧౩౯.)

ఉ. . .నీదుమేనుపొం,దికలనుభోన్నతిఁ బొగడ
నీరజగర్భునకైన శక్యమే.

కళా. ౪. ౭౬.

ద్వి. పదఁతి నీవలెగెంపురుపఁ గన్నవాఁడు,
తదవునే యాత్మఁ జింతామణిఁ దలఁచఁ,
డెలవ నీతోడిపొందికఁగల్గువాఁడు, మఱి
యేల దేవసామ్రాజ్యంబు వెదకు.

ద్వి. పరమ. ౨. ౫౭. పొ

౩. సహవాసము, చేరిక.

క. అంత నొకనాఁడు సీతా,కాంత ముని స్త్రీల
పొందికలు మరగి నిజ,ప్రాంతమహీరుహ
ఫలపుష్పసంతతిఁ గొని విభుఁజేలర్పఁ జన
జొంగన్ రామా. ౫. ౭౭.

౪. చెలిమి స్నేహము

సీ. తేనియల్ వడియుచోఁ దేనియల్ దమ
పొనివేవెలయుచులపొం,దికలఁ కెంద.

ఉ. రా. ౩. ౨౦౯.

సీ. చెలిమి చుట్టరికంబు చెల్మి నెమ్మి
గ పొం గొరిమె పొత్తు గారము పొందిక
యనఁ, బరగుచుండును మిత్రభావంబు

ఆం. శ. ౨. ౧౯౬.

౫. ప్రకృతి, స్వభావము.

చ. తలఁపఁగ నేను భూమరుఁడఁ దత్పతి
పార్వతి పట్టిమాయ వెఱ్ఱులి భవదీయ
మానసముపొందిక నేర్పుడఁ జూడ నీవు
తో,య్యాలి నటు వేఁడితిన్ ...

బ్రహ్మో. ౪. ౨౮౯.

౬. విధము, రీతి.

క కింపుబలుకాపుఁ బెట్టుక, చెందొవరా
మాం,త్రికుండు చీకటిదయ్యా,లం పఱుచు
బూది జల్లిన,పొందిక వెన్నెల చెలఁగ
బుధులు నుతింపఁగ. ప్రబంధ. ౬౨.

పొందు = ఒందు. స. క్రి. ౧. ప్రాపించు, పడయు, అనుభవించు.

క. ఎంతతపం బొనరించియు, సంతానము లేని
వారు సద్గతిఁ బొందం,గాంతురె నీతప మేఁ
టికి ... (భార ఆది ౭. ౭౯౭.)

ఉ. దురితరోగమూనం బుకుకీటభావమును,
బొందు సుఖంబు దుఃఖమును బొందఁగ
జీవుఁడు (భార. శాం. ౫. ౭౦౬.)

ఉ. . నిన్ను విశ్వాజనమాన్యుఁడ వంచును
విశ్వసించి యి, త్తఱి సుఖనిద్రఁ బొందితి ..

నైష. ౧. ౧౦౪.

ఉ. విష,వికారము నొంది వందురినిష్ఠను
మజ్జ్వలరాజ్యవైభవో,దారులమై కనుంగొను
ముదంబునఁ బొందఁగఁ గాంచుకంటె
నిం,పారఁగ నొందు గల్గునె కృతార్థత
యుండుమ గౌరవేశ్వరా.

భార. అర. ౫. ౩౪౯.

౨. రతియందు కలియు.

ఉ. పేటజుమనిఁ బొంద వెలఁది రోసి ...

భార. ఆది. ౪. ౨౩౩.

గీ. ఋషులు గామించి పొందె నప్పుడప్పు డోడి,
నైలుఁ దనఁగఁ బురూరవుం డపుడు జనన,
మొందె నమ్మృగాంకువంశకర్తోదయుండు
హరి. పూ. ౨. ౩.

గీ. చందమగం జెట్లు పొందె నాచార్యులేను,
నను ౧ విప్రుండు రమియించు నన్యసతుల.
శివరా. ౨. ౧౦౧.

౩. కలియు, (సమసిగా) కూడు

క. శిలపొంను లయి యహిత ,బులు వేయుచు
నుండు చుట్టములఁ బొందక యిమ్ముల
నండువాఁడె పుణ్యుఁడు
భార. ఆది. ౬. ౧౭౧.

ఉ. విప్రులఁ బొందియున్న యపవిత్రులఁ బూ
జ్యులఁ జేసె (భార. ఆది. ౨. ౬౩.)

చ. వరమునఁ బుట్టితిన్ భరతవంశముఁ జొచ్చితి
నంమఁ బాండుభూవరునకుం గోడలైతి
జనవంద్యులఁ బొందితి నీతివిక్రమస్థిరులగు
పుత్రులం బడసితిన్
భార. ఉద్యో. ౩. ౧౦౭

క. ముందఱ వేఱై పిదపం, బొందిన సోదరుఁ
డొకం డపుత్రుండై పోవఁ దదవ వాని
యన్నలుఁ, బొందిన వారలు పోవు వా
రితరులకున్. విజ్ఞా. వ్యవ. ౧౩౮

శ్లో. సంసృష్టినను సంసృష్టి. (యాజ్ఞ. ౧౩౭)

౪. ఆశ్రయించు, అంటు, తాఁకు.

గీ. పుత్రి చేసినవిధులం దత్పురుషుఁ గాని, తల్లి
దండ్రులఁ బొందవు ధర్మయుక్తి.
భార. ఆది. ౬. ౨౫౭.

గీ. ఇచ్చ లేక క్రుంకినను దహించునట్లు, శైత్య
మని బొందియున్న పాతకము గంగ.
కాశీ. ౫. ౪౬.

క. ...ఉదకంబులఁ బొందనివిసరుహము త్రిమ్ము
చ్చాడ్చున నది విజ్ఞానఫలము భూసురవర్యా.
భార. శాం. ౫. ౫౨౩.

ద్వి. భూమి సర్వాంగముల్ పొందంగ
మ్రొక్కె. పండితా. దీక్షా. ౪౬. పా.

౫. చేరు, ప్రాపించు.

ఉ. ...ం, ఘోరమహిస్రుక్ ఉ హస్తగిరిఁ బొందెదు
సం... భార. ఆది. ౨. ౧౮౭

చ. ... వేదశాస్త్రముల యశేషపారము
ముదంబునఁ బొందను బుద్ధి బాహువిక్రమ
మున దుర్గమార్గజలగౌరవభారతభారతీసము
ద్రముఁ దఱియంగ నీఁదను విధాతృవ
శైనను నేరఁ బోలునే.
భా. ఆది. ౧. ౧౮.

౬. వలచు, ప్రేమించు.

గీ ఇతనిచిత్త మెవ్వతెయేనిఁ జతుర లోకతం,
గొన్న మది దైత్యనాథునికూఁతు రితనిఁ,
బొందినట్టుల యితనికిఁ బొందు గలుగఁ,
బోలు దైవిక మయ్యు నప్పొలఁతియందు
హరి. ఉ. ౩. ౧౫౮.

౭. క్రి ౧. స్నేహించు, మైత్రి గలిగి
యుండు.

క. ఈ లోకము దుఃఖబహుళ, మా లోకము
భూరిసుఖనిరంతర మం దేని యితరము లేక
యుండోరు, తో లెస్సగఁ బొంది యుండు
దురు జను లనఘా.
భార శాం ౪. ౧౧౧.

ఉ. వారును మీరుఁ బొంది జనవల్లభు లెల్లను
భృత్యభావనం, జే సమస్తవస్తువులఁ జేసి
యఁగా బ్రదు కొప్పఁగాక
భార. ఉద్యో ౩. ౩౩౫.

ఉ. ప్రధానులెల్లను గడుసు బా కర్మలు
చలంబున నిన్నను నన్నుఁ బొందనీక నయ
విహీనబుద్ధు లయి కల్లలు ప్రేలిరి
కేయూరా ౩ ౧౪౪

౭ కూడుకొను, ఏకమగు

గీ. [illegible] పొందమి [illegible]
[illegible] క్రమము [illegible]
[illegible], [illegible]యోగంబును [illegible] నమరెఁ
బొంద [illegible] అల్ప ౨ ౪౯

౩ పొసఁగు, అనుకూలించు

గీ. మొదల [illegible] చియుంచినఁ [illegible] పొంది కార్య,
[illegible] గౌరవము [illegible],
[illegible]మైనన్న [illegible] పొ [illegible] పాలు,
[illegible] దలవంచికొని యుండ [illegible]
[illegible] ౨ ౬౬

౪ [illegible], [illegible]

గీ. తండ్రి [illegible] లోదకి [illegible], పొందుఁ
[illegible] పుత్రియుం [illegible]
చేసిన [illegible] తప్పుగాని, [illegible]
[illegible] ధర్మయు
[illegible] ౬ ౨౫౦

ఉ. ఆ [illegible] ౦ [illegible]
[illegible], [illegible]
[illegible] వానికి [illegible]
[illegible]మంద (విక్ర ౮ ౯౦)

౯ [illegible]గిమించు, (గలయుంచు) కూడుకొను

సీ. వదినెయుంచు నొకింత వావి లేకయు [illegible]
[illegible] బొంద[illegible] నీగురుండు
[illegible] ౩ ౮౧

౬ ప్రవేశించి యుండు, ఉండు

క. అవిన [illegible] చెప్పెద, [illegible]
తోడ నమరవిభునకుఁ దగఁ బొం,దొనరింపుఁ
[illegible] సమయం,బున [illegible] గులిశధారఁ
బొ[illegible] నేను
[illegible] ౧ ౧౨౧

క తన హృదయమునం దెన్నఁడు, [illegible] నించుక
పొందగఁజు [illegible]
[illegible] ౦ ౮ ౧౪౩.

గీ. [illegible] ద్రొక్కి త్రొక్కి,
[illegible] గిఱచి[illegible],
[illegible] పొందనీక,
[illegible] ముత్యాల [illegible]
పాండు ౪ ౨౩౯

౭ కలుగు, ప్రాప్తించు

వ. [illegible] కేవలశాస్త్రగతింబులం బడి పొరలు
[illegible]గులకుం [illegible] తంబ [illegible]
[illegible] పొం[illegible]
[illegible] ౧ ౬౧

క. [illegible] వృద్ధిం, [illegible]
జనులకు, దారు[illegible] పొందుఁ దల
[illegible]ందున్ హరి ౯ ౯ ౨౯

౮ [illegible], చి

గీ. [illegible] హేతువులు నిచ్చఁ
[illegible] వాటిల్లుఁ బండి[illegible] దండుఁ
పొందండు (శా శాం ౬ ౩౨౦)

౯ (కన్న) మూఁతపడు, నిమీలితమగు
(వాలు అని. ౭ ౪)

ఆ [illegible]నింపఁ గుదువఁగానము [illegible]యెల్ల,
[illegible] పొందకన్నఁ గరము దప్పి
భార. ఆది ౬ ౨౮౬.

(నిద్ర రాకపోవుటచే అని భావము)

గీ. ఎలమి యేప్రొద్దుఁ గను పొందనితి మఱుఁగు,
కలహమున కంత కాఁడయి కాల ప్రవృ.
ఆ. ౧ ౮౪.

వి. (క. పొందు. త. పొరుందల్) ౧ పొందిక,
ఔచితి, చక్కదనము, అందము

ఆ. మాటపొందెఱింగి యాటనలన, చేరి
కాంతేంద్రు చిత్తవృత్తి, కనుగొనంగ నేఁగి
నాటలుండగుచుఁ బ్రార్థించి యొకగోష్ఠుఁ
జెలఁగు పదదు. (నార. ఈ శ్లో ౧ ౩౦.)

ఉ. పలుకులపొందులేక రసభంగి ఘటించుచుఁ
బ్రాఁతవడ్డ మాటలఁ దిరుగాగ్రవపి
యొకటఁ హృదినొంగలరింప లేకయే,
పాలమును దాని యుక్తి క్రమముం దమ
మెచ్చుగి లోక మెల్ల నవ్వులఁ బోరచూ
ఒరించు కవుల్ నరి దుర్వ్యటులట్ల చూడఁ
గాన్ నిర్వ. ౧ ౭.

ద్వి. ఇసుకదిబ్బలపొందు నైగూడియుండు
ద్వి. నల. ౧ ౭౮౧.

(పొంపిటి = పొందునట్టి.)

౨. పొత్తు, స్నేహము

ఆ. వసుమతీశ పాల వర్తించునేనుంగు, తోడ
నైన సోమతోడనైన, నైన మగుతెఱంగు
వలనదు తా నెంత, పూజ్యుఁడైన జనుల
పొందు లెస్స (భార. విరా. ౧. ౧౩౯.)

గీ. తల్లడిపిమ్మట నిది యేమి తగినభంగిఁ, బంచు
కొనసేర కిమ్మయిఁ బ్రతిదినంబుఁ, బోరు
చున్నారి మిట నీవు పొందు పోఁగఁ,
బంచిపెట్టి రక్షింపుమీ పార్థివేంద్ర.
విక్ర. ౨ ౭.

గీ. దుర్జనులలోనఁ, గృత మెఱుంగని
హీనుఁ దగ్గేసరుండు, వానితోఁ బొందు
కన్న శుభమ్ము మువ్వ, పారమేయంబుతోఁ
బొందు జగతియందు. సింహ. ౨. ౨౮.

3. చనవు, అత్యంతస్నేహము.

శా. రాజయ్యుం దనయందు రాజగుణముల్
రాజిల్లు టొల్లందు సత్పూజాయోగ్యత
గల్గుటంధుతతికిం బొందీడు
హరి పూ. ౫. ౭౩.

౪ కలయిక, (క) కూడిక, సంపర్కము.

సీ. కరచరణాద్యంగకంబు లేలాకా రత్న
భూషణప్రకరంబుపొందు గొలఁగ.
భాగ. విరా. ౧. ౧౮౭.

ఉ. భావజు కేళి నచ్చుపడి వెలయాలి
కూటమిం, బావులమేలికంపుఁ దమపొందునఁ
గా కటమీఁద నిల్చినే.
కు. సం. ౮. ౧౫౮

(చ) స్త్రీపురుషుల - సంగమము

క అందమనకుఁ గొఱయి వన్నెల, సంధర్వాంగ
నల పొందు గాదని సంగా, గాంధర్వునఁ
బడియె దకట ది, వాంధము వెలుఁగు గని
గొంది నగిన భంగిన్ (మను.చ. ౨. ౫౭)

చ పెన్నిధులు వట్టి చైత్యములు ఖాత
ఘనంబయి మందువేసవిన్, బొదలఁగ నిర్భ
దంపతులపొంపు లనార్యులపొందుకై వడిన్.
ఆము. ౨ ౭౨.

(ట) సంపర్కము, కూటమి.

క. విను పొంగూడని ములచాదుప్పన జతుకాష్ఠ
ములభంగి భూతింబులకున్, మనుజేంద్ర
కలుగుఁ బొందా, యని నశ్యోన్యసమధీసభావను
గలదే భాగ. శాం. ౭. ౧౯౨.

(త) ఐక్యము, అభేదము

మ. పరివాదా స్వదవాదిమోదమదిరాపానంబుచె
మత్తులై, హరి మేలంచు హరుండు
మేలనుచు నాకొక్కొందరీపొందెఱుంగరు...
ఉ. హరి. ౨. ౭౮.

క. కుందనపుఁగాసెలింబులు, పొం దెలుఁగెడి యున్నిబిరుదములు పలికిన దమ్మందడుకు లసమ వాలిక, యిందీవరనయనజంఘు లీసరి చూడున్. (పొందిక, పొందిక యని రెండిట యుగ్గము) కరాహ. ౧౧. ౪౪.

(ప) అంటియుండుట, సక్తమగుట.

క. చందనము సలిల కేలిని, పొందెడలినయొక్క యింతి ప్రోదతసమునం, గందర్పముద్రలుం డెడు, కెంపులరవు వాటుపేసెఁ గచనిచయంబున్. విక్ర ౫ ౪౯.

౫. అనుకూల్యము, పొం.

సీ. రాజానొజ్జలమంత్రిరక్షాబలంబున రాఁబొంపు గాదయ్యె రాజసునకు.

సైమ. ౪. ౧౭౯.

క. అవవుడు నా మాటల పొంగున కెద నాప పడి దశకు. ౯. ౪౫

౬. నెలవు, ఆస్పదము, శరణము, దిక్కు.

సీ. భవరోగముల మందు పటుతేజముల పొందు చాయు నెచ్చెలి చెల్మిఁ జేయువిందు.

ఆంధ్ర. ౪. ౮ .

క. కాని పటుదండిముల కిమ్మ రాసిక పు లబ్బ గింప కపగతరాజ్యశ్రీనిలయులై పితామహుఁ గానఁగఁ జని రెండుఁ బొందు గానక ప్రతిన్. సం. సం. ౪. ౩౭౧.

౭. సాహిత్యము, తోడ్పాటు.

క. కా వెంతకూరుఁ డైనను, భూనాథుఁడు మూలబలముపొం దొల్లక స్వర్గాసంపదిలంతి వరవర, సేనాపారంపరీవిశేతయగునా?.

వెం. పంచ. ౧ ౩౮౭.

గీ. ఇంత యత్నంబు సేయ నీ కేకదేశ, మునకు గాదదు దైత్యులపొందు లేక.

దశా. ౨. ౭౬.

౮. ప్రాప్తి, సంభవము.

గీ. దీని పెన్నెలు లేవారఁగాన నా ప్రపో షితమయూరికి కరాళిపొందు గలిగె.

ఆము. ౬. ౧౦౫.

మ. ఇకిఎద్వర్గము లేమి దుఃఖములపొం దావం బయ్యె లేక . దశా. ౩. ౧౭౦.

౯ సంధి, ఒడంబడిక.

గీ. నేఁడు మెకానసమునితో మ్మనెత్తి రనిల, సుతుఁడు మదమునఁ ద్రావుట నూచి కొఱఁత, ప్రతిన విర్పు నతం డని భయముఁ బొంది, పొందుగోరిన నది తేల పోసఁగుఁ జెపుమ. (భాగ. కల్యా. ౧. ౬౭.)

క. పొం దైన లెన్న విరసమ్రు, గ్రం దయ్యెడు చందమైనరాజుల నెల్లన్, ముందఱ రాఁ జంచి క్రమం, బొందఁగ మఱుఁ బిలువఁ బంపుఁ డొయ్యన పిదపన్.

భాగ. ఉద్యో. ౧. ౪౫.

౧౦. వలపు, అనురాగము

గీ. ఇతనిచిత్త మెవ్వతె యేనిఁ జతుర యొకతె, గొవ్వయది దైత్యనాథునికూఁతు రితనిఁ, బొందువట్టుల యితనికిఁ బొందుగలుగఁ, బోలు దైవికమయ్యె నప్పాలఁతియుండు.

హరి. ఉ. ౬. ౧౫౯.

౧౧. విధము, రీతి, పద్ధతి.

క అని చెప్పిన రాజ్యముడిం, మునఁ దక్షవా విరిలిపొం దెఱుఁగక యా, మనుజపతి కొలువు పెూసల, మన వెసఁ జనుదెంచి సేవకులఁ గనుఁగొనుచున్. పరమ. ౨. ౫౩.

వ. .. చప్పరించియుఁ జలిపొం దెఱుంగక ...

కవి. ౫. ౧౧౦.

మ. .. విశ్వమున్, గలిగింపంగ సమర్థ మిట్టి విను నిక్కంబు లేను గార్యంబుపొందు బుద్ధి

త్రెంపను తెల్పఁకొల్చి పదిలోఁ దూగాఁ డెదుర్. హరి. ఉ. ౫. ౧౭౬.

౧౨. ఉపాయము, వెరవు.

ద్వి. శాపవిమోక్షము జాకు సమకూరునట్టి, యా పొందు దయ విలాల నానతీవలయు.

నవ ౩. ౧౭౬. పొ ౪౦. పం.

౧౩. వెంట, మార్గము.

చ. నిచ్చలు నలకోటకొమ్మలుసందుల పొందుల నేఁగఁగాఁబోమి, యలకలుచెం బటంగుఁ దసహాయరథాంగముగా శతాంగ ముర్. వసు. ౧. ౯౫.

౧౪. అవయవసంధి, కీలు.

క. .. తుండంబులు దునిసియు వంగంబులు బ్రస్సియుఁ గుంభంబులు పగిలియుఁ బొందులు నొగిలియు ...

వా. రా. అర. ౧. ౨౦౫.

౧౫. ౧. స్నేహితుఁడు, నేస్తకాఁడు.

చ. .. పోలిక జంటతుంటవిల్, గలదొరవిందు పొందు విరిగల్వకుఁ జల్వకు విక్క ... బ్రాదికి వచ్చెఁ జెచ్చెరన్

హం. వ. ౪. ౧౬.

ద్వి. కలువలఁగవాఁడు గాముల తోడు, జల జంబులకుఁ బొందు జక్కవలిందు.

ద్వి. పారిజా. పూ. ౨౨౦౨. పం.

౧౬. అనుకూలుఁడు, అనుకూలము.

గీ. అతవిదెమకన కర్ణుండు నమజగణము, శకుని యును వారిపొందైనజనపతులంత, బోయి రమ్మొయి. (భార. ఉద్యో. ౩. ౩౭౪.)

ఉ. పూని సహాయమై నడపఁ బొందగుబంధులు లేరు ... దశకు. ౯. ౬౭.

క. పొందైనబంధువర్గము పొం దొల్లక యన్న తోడిపొత్తువిడిచి చేతంబగనివునమోకేరుట,

౧౭. యుక్తము, న్యాయ్యము.

ఆ. చచ్చినటిఁజనుఁడు బ్రాహ్మణునిచేఁ దృప్తిఁ, బొందు పరచు విపరీతము గొందుగాకు

౧ ౫ ౨. ౩౭.

౪ ఇది సంద్యమునబట్టి మనోజ్ఞము, -ను గుణము మున్నగవ్యాఖ్య లిచ్చును.

సీ. సిరతనువేశల నీరముఁ వామపాదునకుఁ గాలు వలు పొందుగ నమర్చి. (కాశ్ ౪. ౭౮.)

ఉ. మగలాలతిన్నెలుం, గొందుగఁగూర్చి యమ్మెలుఁగుఁబోఁడిని నల్వ యొనర్పఁ బోలుఁబో నీలా. ౨ ౧౬.

ఉ. సురవల్లభుఁ గాంచి వంకపీరమున్, జేరి విమున్నదసవాం, భోరుహాపాళి సూత్రములఁ బొందగ దీనిలతాంతము ల్పము, గాగచియించి రించుఁ గ్రొవ్వెదర్. పారి. ౪. ౭.

సీ. తెల్లగ్రుడ్డులు తేలగిల్లి తీపులు పుట్టి దోప మల్ పొందుగఁ దొట్టగిల్లి

కాశీ. ౫ ౧౧౧.

జ : పొంతనము, పొందించు, పొందిక, పొందుఁ బట్టు, పొందుకాఁడు, పొందుకొను, పొందుచేయు, పొందుపడు, పొందుపఱచు, పొందుపాటు, పొందొందు.

పొందుఁబట్టు. వి. (పొందు + పట్టు) అను కూలస్థానము, అనువగుచోటు.

ద్వి. పురి నున్కి యుటమీఁద బుద్ధి గాదనుచు, బొరుగూళ్లకును దమపొందుఁబట్లకును, వారు వారిం జేఁగ నడినొక్కనాఁడు.

పండితా. మహిమ. ౨౫౯. పొ.

గీ. పొందుఁబట్టుల నప్పలు పొడిచిపొడిచి ...
శిరోన్నదరపరాయణత్వమునకుఁ, జార మె
ఱుఁగక తిరుగు నా(బ్రాహ్మణుండు.
పాండు. ౩. ౧౭.

పొందుకాఁడు. విణ (పొందు + కాఁడు.)
స్నేహితుఁడు, నేస్తకాఁడు.

ఆ. తొగలయెదురుచుక్క ముగురుకేల్పుల
యిక్క, జగమువింగ తమ్మికంటిపొందు,
కాఁడు కేఁడికేల్పు గాములరేకిమీఁదు,
తూర్పుకొండమీఁదఁ దోఁచె నంత.
అచ్చ. రా. అయో. ౪౧.

ఆ. ఎల్లతనువులందు నిరవొంది తనరోదఁ,
బొందుసేసి -ట్టి పొందుకాని, పొందు పొంది
లేఁడు పురుషుఁడు గుణము గా, గుణినిఁ
బోలె నట్టిగుణి భజంతు.
భాగ. ౬. ౨౧౫.

(శ్లో. గుణో యథా గుణినోఽవ్యక్తదృష్టేః
౧౦. భాగ. ౬. ౪౨౪.)

సీ. సంగడీఁడు పొందుకాఁ డంటుచెలి
నేస్తకాఁడు సంగడికాఁడు నాఁగను మిత్రుని
నామము లగు. (ఆం. భా. ౨. ౧౭౬.)

పొందుకొను. అ. క్రి. (పొందు + కొను.) నెల
కొను, నివసించు.

క. మందవిసర్పిణి యన నానందముతోఁ జీరపేను
నరపతిశయ్యం, బొందుకొని పెద్దకాలం,
బెందుం బోక చటనుండు నిష్ట మెలర్పన్.
నా. పంచ. ౧. ౩౧౨.

పొందుచేయు. స. క్రి. (పొందు + చేయు.)
ఏర్పఱచు, సిద్ధపఱచు.

గీ. పుటి వాని నొక్కరుని దాఁ బొందుచేసి,
వారి నందఱఁ గాపేరివారియందు, ముంచు
టకు మున్నుగా నియమించి ..
పరమ. ౫. ౮౭.

పొందుప(వ)డు. అ. క్రి. (పొందు + పడు.)
౧. అనుకూలించు, సరిపడు.

ఉదా(గ్రాహి. .. దితినందనులతోడం, బొందుపడ
సంధి యొకచందమునఁ జేసి శిరుకందువల
వారు వరవిందభవుశాఙ్గన్.
ఐ. పు. ౧. ౧౪౩.

వ. . నిన్ను నిక్కపుఁదోఁబుట్టువుగా మదిం
దలఁతు సఖ్యంబైన వాతోన పొంపుపడుం
గావున నేఁగుమీ పెదఁగుమర్యం బాపి
కిష్కింధకున్. (భా. రా. యు. ౨౦౦.)

౨. (మాట.) పొసఁగు, సందర్భశుద్ధి కలిగి
యుండు.

గీ. కృష్ణిభోజాంధకులు కురువీర యిట్లు వేఁగి
మద్యపానం బొనరించి మదమునఁ, బొంది
కేళి నాడుచుఁ బొందుపడని, పలుకు లొసఁ
గంగఁ దిరిగి నవ్వులు నెలంగ.
భార. మౌ. ౪౧.

౩. తగు, ఉచితమగు.

వ. . నీవంటిలోభప్రవర్తములకు నేతత్ప్రి
కారంబు లుపన్యసింపందగుఁగాక మాకుఁ
బొందుపడునే నీ వింక నేమియుం బలుకక
తలంగి చను (హరిశ్చ. ౪. ౧౨౫.)

సీ. గ్రహతారకాంబు మహిఁ గ్రిందుపడ
రాల్పన నది పొందుపడ నిల్ప నలఁడెవాలు.
భా. రా. అర. ౨. ౨౪౭.

౪. సిద్ధించు, సమకూడు.

వ. .. నిరవలంబధ్యానంబు పొందుపడదు ...
ఆము. ౩. ౭౪.

౫. నచ్చు, విశ్వాసపాత్రమగు.

క. తొయ్యవ్యవాక్యములు దలపోయఁగ నా
యుల్లమునకుఁ బొందుపడినయవి యున్నవి
యీ సిద్ధుఁడు, మాయావియు గొక్కకాట
మతి నూహింపన్. కళా. ౩. ౯౦.

౫. సార్థకమగు.

క. అవనీనాథ స్వదేశ, భువనత్రయ మనెడు
మాట పొంపవడ మహా,వివిధారణ్యంబులు
నిజ,భువనములంగనుండు వేదబుద్ధియు లేమిన్.
కుచేల. ౧. ౫౭

౬. తేఱుకొను, స్వస్థమగు.

ఉ. . . బాడుకొమాములు ౦ పొందుపడంగ
సాంద్రతరఘారమపం ల వల్లికలన్,
గంధఫలాదిభాద్యములు గైకొని కొంకొక
నిల్చి కొండియున్.
బా. రా. యు. ౫౪౧.

౭. వ్యాపించు, నెరయు.

ఆ. ఉరము కోపుల మయ్యె సల్లసద్వరికాంతి,
పూర మంగికముసం పొందుపడియెం.
భాగ. ౯ ౯౧.

పొందుపఱు(అ)చు. స. క్రి. (√పొందుపడు.)
౧. చేర్చు, కూర్చు.

గీ. పూరకమున హంకారంబు పొందుపఱచి,
పంభకంబున బిందువునకూర్చి యంత, రేచ
కమున సకారంబు జూచి వానిం, దెలియ
తెలివియు నే నని తెలియవలయు.
సీతారా. ౧. ౧౩౩.

౨. సవరించు, చక్కచేయు, తీర్చు.

గీ. పొలతిపయ్యెదకొంగు పైం బొందుపఱచి.
ఉ. హరి. ౧. ౧౬౦.

సీ. కార్మి రతిలకరేఖామధ్యమునయందు బుణ్యం
పు జటిలొట్టు పొందు పఱచి.
కాశీ. ౩. ౫౧౩.

౩. అమర్చు, సిద్ధపఱుచు.

ఉ. ... అవనివిభుడు, విప్రులా కొనరు
విడిదుల సులపొలు, బరి వలంక్రియలను
పొందుపఱచె. పరమ. ౪. ౧౧౯.

సీ. పులిజాన్ను మొదలుగా బురువాయుమావధి
కందుండ సవరణల్ పొందుపఱచి.
ఆము. ౪. ౫౫౧.

౪. ఉంచు, పెట్టు.

వ. . . ఒక్కచోటి తాటంకమణిమహాకలా
పంబులను మరుపలాశకుసుమచాపంబులకు
దూపులుంబోలె నిందీవరావతంసంబులు చెవు
లం బొందుపఱచ నైష. ౬. ४४.

సీ. పటికంపురాజాలవల్లి కలోనం గప్పరపు
పీఠ్యంబులు పొందుపఱచి
వరాహ ४ ౧౫౬.

౫. నెలకొలుపు, నిలుపు

వ. ఇందిరాసుందరీమనోహరుండగుహరిని
నానందంబులో డెందంబునం బొందుపఱచి
చంచలతయు వేసట లేక తపంబు సేయు
నయ్యవసరంబున .
ఘటికా. ౫. ౩౫.

పొందుపాటు. వి (√పొంపుపడు) సరిపడుట,
అనుకూలించుట. (శ. ర)

పొందొందు. అ. క్రి (పొందు + ఒందు.)
పొంకపడు, పొసఁగు.

క. ఇం దేమియునుంగలదు, సందియ మస్మజ్జ
యంబు నత్యము ని వ్వి,పొందొందని పలు
పలు పలు,కందగునే యొడి యకట కక్కు
ఱితిమెయిన్. హరి ఉ. ౨. ౫౩౯.

పొంపడు = పొనుపడు. అ. క్రి. కొంగిహీన
మగు, చిన్నబోవు.

ఉ. వారిరి వాడియున్నకలువంబలెం బొంపడి
యున్నమాయ దా, నావిమలాంగిం గాంచి
వినయంబున నల్లమం జేరి యిట్లనుం .
ప్రభు. ౫. ౧౦౩.

పొంపిరి. వి. (పొంపు¹ + పిరి, క. పొంపిరి.) ౧. పెంపు, అతిశయము

(మా. పొంపిరిగొను, పొంపిరిపోవు.)

౨. సాంద్రత, దృఢత్వము.

చ. . వాతగొం వేఁపొం,పరి దగ వాయునంద నుఁడు ప్రేవులప్రోవులముద్దఁ జెచ్చెరన్.
బా. రా. యు. ౧౬౫౬.

(పొంపిరిదగనించె = సందులేకుండఁగ గిట్టిగాఁ గ్రుక్కెను, అని భావము.)

విశే. సాంద్రము, దట్టము.

ద్వి ... ఐక్యమంది,మునిరూపమునఁ దీర్చి మూఁడులోకములఁ, దెనఁచి పొంపిరిగాఁగఁ బెడచేత ద్రేయ
ద్వి హరిశ్చ. పూ. ౧౫౨. పం

(దబ్బచే మూఁడులోకములు ఏకమై ముద్దకట్టి నట్లు, అని భావము)

క్రి విశే. ౧ దళసరిగా, దట్టముగా.

చ. జలజభవాండ మెల్లఁ గలశంబువిధంబున నంపులోన నుజ్జ్వలమగుచంద్రికాపటలి నన్నతికెక్కఁ బయఃప్రపూరమై, లలిత కలాకలాపసదలంకృతవారుమధామరీచియిం పులగనియై తనర్చెఁ బయిఁ బొంపిరిగట్టిన మీఁగడో యనన్.
భోజరా. ౪. ౧౦౭.

౨. వి క్రి, అత్యంతము.

ద్వి. కరతలంబులు రెండ్లఁ గదియించి మ్రొనుచు, బిగిసి పెంపొదలు పొంపిరి రాయుచుండ, వ్రాగి రాజహంస లొఱ్ఱియ్యనఁ జనుచు.
పండితా. పర్వ. ౩౮౩ పొ.

పొంపిరిగొను. అ. క్రి. (పొంపిరి + కొను.) ౧. పెంపొందు, అతిశయించు.

ద్వి. కంపరం బవనిపై దింపించి మహిమ, పొంపిరిగొన నొరఁబొరఁ దట్టుమను.
బస. పు. ౫. ౫౨౩. పం.

౨. దటముగా నేర్పడు, సాంద్రమగు.

సీ. అమరేంద్రరక్షితంబగు సుధాకలశంబువీఁదఁ బొంపిరిగొన్న మీఁగ దనఁగ. అ...తూర్పు వలనఁ దోఁచెఁ దుహినకిరణుఁడు .
భోజరా. ౨. ౧౦౩.

పొంపిరిపోవు. అ. క్రి. (పొంపిరి + పోవు.) ౧. అతిశయించు, అధికమగు.

గీ. ఆనిశంబిని మక్కువ నసఁగి పెనఁగి, యింపు పొంపిరిపోవ న స్నేహితిసేఁగఁ, దలఁచి పొందిన నది జన్మఫలముగాదె.
వై ర. విరా. ౨. ౮౬.

క. గురుభీష్మకర్ణసింధు, గురుతనయులతోఁ గూడఁ గురుపతిబలముం, బరిమార్పునట్టి స త్త్వము, పురుహూతా యిమ్ము కరుణ పొంపిరిపోవన్.
హర. ౩. ౨౪.

చ. . సాహసము పొంపిరిపోవఁగ నిల్చి కైదువుల్, విను కలయన్నిటం బెనఁగు విక్రమ మేర్పడ సేన గాచెదన్.
హరి. ఉ. ౧. ౧౬౨.

౨. పొంగిపోవు, వెల్లివిరియు.

చ. నవులు పొంపిరిపోయెఁ బ్రియాగమాధ వుం,గొలువఁగవచ్చు భాగవతకోటులుపోలె ససంభ్రమంబునన్. భోజరా. ౨. ౨౩.

౩. వర్ధిల్లు, పెరుఁగు.

ఉ. పుట్టిన యాఱువాల్లి పుత పొంపిరిపోయి జగంబు లన్నియుం, దట్టుఁడిపై జయిం చితి మహంబున ..
భార శర. ౭. ౨౨౩.

వ. ఇవ్విధంబున వాఁడంపకు లనురాగసంపద పొంపిరివోవం బ్రాజ్యంబు లగు రాజ్య సుఖంబు లనుభవించుచుండిరి.

నైష. ౯. ౧౨౭.

౪. వ్యాపించు, పర్వు.

చ. అనుఁగులనిష్టమెచ్చుకి ద నూఁ సుగ్రి తపఃకుతూహలంబునఁ ద్రిజగంబులం బొగడు పొంపిరివోవ సహస్రవర్ష ములన్ నూనొక మ సకంబుగి నశంకతఁ గొమ్మదివేలఁ దొమ్మిదిం, దునిమి వాని నుం దలలఁ దుంచుచుఁ జూచె నొందు మెచ్చఁగన్.

నిర్వ. ౩. ౭౧.

౫. గర్వించు, ఎలరేఁగు, విజృంభించు.

సీ. ఏకాదశాక్షౌహిణీసంఘమై పొంపిరి వోవు నప్పుడమి ఱేఁడు, వనుకి నొక్కరుఁ డును జనలేక యేకకియై పోయి

భా. శల్య. ౧. ౫.

వ. నహాయులై వచ్చిన వివిధదేశాధీశులును నాతోడిసుఖదుఃఖంబుల కియ్యకొని యగ్గ లికమై నగ్గిసైన సులుకను సముద్రంబైన నీఁదను దెంపుసేసి పొంపిరివోవుచున్నవారు.

భార. ఉద్యో. ౧. ౧౧౪.

వ. .. సకలరాక్షసదానవదైత్యలోకంబులు జయజయశబ్దంబులు గావింపఁ బొంపిరి వోవుచు నొక్కవాఁడు యుద్ధపిపా సాన్వితుండై

౬. ఉప్పొంగు, సంతోషించు.

క. నరల విడిసి గెలుపునఁ బొంపిరివోవుచు లంకఁ దలఁచి పెను పౌనరఁ జయావరులఁ బిలిపించి పోవము, వురమున కని చ ప్పు దనుజపుంగవుఁ డెలమిన్.

నిర్వ. ౫. ౯౫.

బంధురవృత్తము. . గొబ్బున వచ్చు బలే సకలక్రతుకులితనికి పతిమలభత వసుచూ పొంపిలి పొంపిరివోవు మదిన్.

పరమ. ౫. ౧౭౧.

౭. ప్రవిదికక్కు.

ఉ. భూరినియుద్ధకాలము పొంపిరివోయి వెలుంగుచున్న చాణూరుని ముష్టికుం బిలిచి నూలినవస్తువు లిచ్చి .

వి. పు. ౭. ౩౬౪.

౮. ఒప్పారు, శోభిల్లు.

చ. స్ఫురదరుణాంశురాగరుచి పొంపిరివోయి నిర నసీరద్యావరణములై ప్రాక్కులమల వైభవ జృంభణ ముల్లసిల్ల . కిరములవెలింగ వానర ముఖంబులు శారదవేళఁ జూడఁగన్.

నార. అర. ౪. ౧౭౩.

చ. భాగవతపాదజలంబులు సోఁకి వేనిఁ దశత్పురుషులు భూరి నందలఁ బొంపిరి వోయినవైన వానిమంగళ యురగిస్పృష్టిగతి జముఁబోలునటంగ్రు కోదుల్.

భాగ. ౪. ౬౧౦.

క. పురజనులును ఖరిజనులనుఁ, బరిహోత్సవ లీలఁ బాదలఁ బయనవ్రవిరిఁ బొంపిరివోవఁ గడలె నతఁ డంబరచుంబిపతాకకాత పత్రము లమరన్. భోజరా. ౪. ౩౭.

౯. పుట్టు, కలుగు.

క. పొంపిరిపోయెడు తన యనుకంపాతిశయ మునఁ బంక్తికంధరు సెట్లుంజరపంజాలకో పము, పెంపునఁ గారాగృహమునఁ బెట్టఁగ బనిచెన్. నిర్వ. ౩. ౬౧.

క. కరితురగరథసమితిఁ బొంపిరివోయెడు నాడు లక్ష్మి పంపున కెల్లన్ సగపైకవాళదన సీవ ప్పుడుదయగా నొనరించెదం గుతూహల మెసఁగన్. భార.-విరా. ౧. ౧౨౧.

పొంపు¹ = పొనుపు. వి. (క. పొఱ్.) ౧. పెంపు, అతిశయము.

(చూ. పొంపెసఁగు, పొంపుతఱుఁగు.)

౨. పరాక్రమము, శౌర్యము.

ఉ. పో రొనరించి యక్కజపుఁ బొంపునఁ గూల్చిరి ప్రాఁతకేల్పులన్.

అచ్చ. రా. యు. ౧౭౭

౩. ఒప్పు, అందము. (చూ. పొంపెసలారు.)

జః పొంపిరి, పొంపిరిగొన, పొంపిరిపోవు, పొంపుతఱుఁగు, పొంపెసఁగు, పొంపెసలారు.

పొంపు². వి. పెద వెనుకటిభాగము. (క. వి., గ్రా.)

పొంపుడు. విశే. పెంపఁబడినది, పోషింపఁబడినది.

ద్వి. కెలయు గీరంబు మిక్కిలి వాఁలరట్టు, పొలుపెసఁగు నన్న పొంపుడు చిలుక, మలసి పెమ్మెపలు దిమ్మరి గిన్నకాకు, లు . . ద్వి. పరమ. ౩. ౭౮౪ పా

పొంపుతఱుఁగు. అ క్రి (పొంపు¹ + తఱుఁగు.) (అతిశయము) గోల్పోవు, క్షీణించు.

ఉ. పాడలఁ దూరువారుఁ బుట్టలమాటున, నీఁగువారుఁ బలువుకెత్తువారుఁ, ద్రెళ్లువారు బొబ్బరించువారును, కేలఁ, బొరలువారు నై రి పొంపుదఱిఁగి.

అచ్చ. రా. యు. ౧౮౧.

పొంపెసఁగు = పెంపెసఁగు. అ. క్రి. (పొంపు¹ + ఎసఁగు.) మించు, అతిశయించు.

ద్వి. పేటకాసముఖ క్షేత్రంబులట్ల, ధూతలఖ్యాతి చేఁ బొదలుమఁ గోటిలింగక్షేత్రప్పా వలీలలఁ బొంపెసంగి మార్కండేయశంభు పదాబ్జ

భూజాదివిధప్రాప్తి పొసఁగ పెసంగు, రాజమహేంద్రవరంబను పేరు.

ద్వి తి. పా. ౧. ౩. పా. ౧౧. ప.

పొంపెసలారు. అ. క్రి. (పొంపు¹ + ఎసలు + ఆరు.) ఒప్పగు, మనోజ్ఞమగు.

క. కాటుక పొక్కడు చందమున నింకి పొంపెసలారెన్. పాద. ౧. అ.

(దీనికి ప్రయోగ మొక్కటియే కన్పడుచున్నది. ౭. ౮)

పొంబట్టుచేల. వి (పొన్ను + పట్టు చేల.) బంగారు పట్టువస్త్రము

ఆ తిరులతా, కలితపుష్పరజము గాలిఁ దూలి, పొలుచునగవిభుఁడుఁ పొంబటుచెల వ్యాప్తవను మేలుకట్టు గట్టినట్లు.

కు. సం. ౩. ౭౫౫.

పొంబా. వి. ఒక్క విద్యావిశేషము.

క. గాదా పొంబా మొదలగుకోలాటాపము సలు . సల్లాపు. ౩. ౭౯.

పొంబెళుకు. వి. (పొన్ను + బెళుకు.) బంగారు కాంతి.

గీ. కళుకుపొంబెళుకు చంపరకావిజిలుఁగు పావడ మెఱుంగుచివ్వారిపైఁడిసోగు, గిలుకుటందెల బలురవల్ వలను మీఱఁ, దప్పటడుగుల నృపపుత్రి దవరె నంత.

ఇందు. ౭. ౧౮౧.

పొంబోరవేల్పు. వి. (పొన్ను + బోర + వేల్పు.) బ్రహ్మ.

పొకాడు = పోకాడు.

పొకారు(ఱు) = పోకారు(ఱు).

జ: పొకా(రు)ఱుచు.

పోకారుచే = పోకారుచే. స. క్రి. (√పోకాడు.) నాశముచేయు, చంపు, వధించు.

ఉ. భానుకుల ప్రసూతులు కృపాపరులంట యవధ్యహింసకున్, బూనని పుణ్యులంట .. నేఁడరయ, కానకకన్న మానుతుఁ బోకారిచి యున్నియు మిథ్యచేసితే.

గావు. ౧. ౫౩.

పోకాలు = సోకాలు. అ. క్రి. (ఇదికోప దుఃఖానిష్టద్యోతకముగా నుపయోగింపఁబడును)

౧. వెడలు, నిర్గతమగు.

క. పనిలేదు వానివాసం, బున నుండఁగ నీకఁ బోకాలి పొమ్ము నను(జె), క్కున పెత్తురట్టి పడ వీ, దనిగోపావేశ .. జటాలునఁ గొట్టెన్.

వాహ. ౯ ౧౩౪.

శా. ఓహోచాలుఁ బోకాలిపోయెదరొ పోరో కోటిక్రొవ్వేటికిన్.

పుయచ ౬. ౪౫

ఉ కరివిభయాంతో నిదపాకాలెద మిన్నలు పద్దచోటికిన్.

కాశీ ౨. ౧౫౬.

ఉ. కేలగలించిపట్టి రతికించిరుమీఁకులు సేయు వల్లభుం, జాలుఁబోకాలు విల్లిలువు సైచు మొకించుకతాళుమాను మీ, జేశి నిశానసం ఽ సుచు వీడ్వదవాడి

వేం. పంచ. ౪. ౩౫౦.

౨. చచ్చు, మరణించు.

ఉ. సాటువరైన శ్రోవ మనసావిను మున్నభ వాంబురాశిలోఁ, గోటులసంఖ్యలైన జన కల్జనుల్ బహుధాతనూభవుల్, గాటపుఁ బుటువొందరొ పాకాలరొ వీరలసంగ తుంబు మి, థ్యాట పొరింబోరిందలఁపుమా కృతకృత్యుఁడ వయ్యెది త్తతిన్.

ప్రబోధ. ౫. ౭౮.

క. కూలిన జటాయు వక్షో పా, కాలక రఘు పతికి సీతఁ గైకొని చనియెం, బౌలస్త్యుఁ డనుచుఁ దెలుపఁగ, నేల .

చం. రా. ౬. ౮౩.

జ: పొకాలుచు.

పొకాలుచే(ల్చు). స. క్రి. (√పొకాలు.) పొకాలఁజేయు, పోఁగొట్టు, నశింపఁజేయు.

శా. ..జోగం బిపు డెందుఁబోరు నకటా నిశ్శంక లంకాపురి, ప్రాబల్యంబుఁబొకాల్చ ..వెదవు

చం. రా. ౫. ౫౯.

పొక్కడ వి. వ్యథ

పొక్కలి వి. ౭ (ప్రోయి + కలు.) ౧. మూఁడు రాళ్లు పెట్టిన ప్రొయ్యి, ఎత్తుగడ్డల ప్రొయ్యి.

సీ. కాఁపురుశ్చైతలు పొంగళ్లువెట్టిన పాలకదంబ చారికలపొక్కళ్లిలాలు. (శుక. ౨. ౩౬.)

సీ. పొక్కళ్లవలెఁ గుంతములు చేర్చి యామీఁద గడితంపుపచ్చపా ..ప్పువారు. గీ. ఐరి తద్వేశి పాకించువార లెల్ల.

కువల. ౨. ౧౦౬.

౨. పొయిగడ్డ.

సీ. పొయి ప్రొయ్యి నా నధిశ్రయిణి వెలయుఁ, దచ్చిలానామంబు దనరుఁ బొక్కలి యన. (ప్రాఁతప్రతి పా.) ఆం. భా. ౨. ౭౪౧.

సా: పొక్కటిరాళ్లకు పొట్లాడుట = అల్పార్థమునకై కలహించుట.

,, వారు పొక్కటి రాళ్లరీతిగా నున్నారు = గాఢమైత్రితో నున్నారు.

పొక్కు వి. ౧. గుల్లు.

సీ. ఏకొంతు నని పొక్కు యుడి పోయి మత్తాళి చూడ నాకదఁ దొంగి నూదవైతి.

వేం. పంచ. ౩ ౨౫౨. (శ. ర. పా.)

౨. పొయుము.

చ. తక్కల దుప్పి తంది గని తో యను
గోయను దిట్టు పెంచటిక్, బొక్కి పెదల్చి
విల్చినను బో యను బో యను ...
చంద్రా. ౨. ౫౦.

(ముద్రి. బొక్క వెదల్చి. గ్రా. పా)

పొక్కడి. వి. (పొక్క + ఇడి, ష్వ్యర్థమున) ౧. పల్లకిబొంగునందలి దోషవిశేషము. (పేడు తేచుట.)

క పొక్కడి పులుగుమొక్క నొక్క పుష్పి
చీమదిండి .. మొదలుగాఁ గలదుర్గుణంబులు
లేక ప్రబంధ. ౬౦౫.

౨. కీట, కీటకి.

సీ. కడుఁజెట్టినట్టి బంగరుపూఁతపొక్కిళ్ల పడుపు
జాపెడు కేనివకులవలన.
శశా. ౩. ౭౩.

పొక్కప(వ)డు. అ. క్రి. (√పొక్క.) ౧. పరితపించు, దుఃఖించు.

చ. ఎక్కడివాఁడ వన్న కడునీరవుఁగాఱదవిం
శెరించె ద్విచక్కనిమేను నీగరువచందము
సెందును గాన మక్కటా,నిక్కము మాకుఁ
జి త్తములు నీ రగుచున్నవి క్రూరిశ స్త్ర
ముల్, తెక్కలిగొన్నఁ బొక్కిపడకే నిను
గన్నతల్లియున్. (చ హరి. ౨. ౧౩౭.)

చ. పెక్కుచు లక్ష్మణుండు పలవింపఁగ
రాముఁడు చెరి యాగతిఁ, బొక్కిపడక్
విభీషణుఁడు ఘనుతమేలు వచించి యి
ట్లనున్. దశా. ౬. ౨. ౧౪౦.

౨. పగులు, ప్రేలిపడు.

చ. ...అపరదాంబురాశికే,కుండినవాఁడ పొక్కి
పడకుండుసె పద్మభవాండభాండముల్.
కాశి. ౧. ౧౨౩.

౩. పుండిపడు, పోపడు.

చ. . . ఓరి పూవదంగడమాట పొంతం పూజు
వైశ్యుపకుంగవెఁబోలు నిన్నుఁ జిత్రాంగదు
యన్నఁ బొక్కిపడి యానృపసూనుఁడు
పల్కఁ దంద్రితోన్.
(వై. భా. ౫. ౧౩౧.)

౪. ఉలికిపడు.

క. కక్కుతితీకాఁడు కార్యము,చక్కటి రొయెలఁ
గండ ంధ్యజాముస నతనిన్, బొక్కిపడ
నీవు కోఱల,నొక్కవ నది తెలియ మన
కనువుదప్పఁగాఁ వెగా.
శా. పంచ. ౧. ౩౨౦.

గీ. పూర్ణచంద్రోదయం బన్నఁ బొక్కిపడును,
దరుణి కుసుమాకరం బన్నఁ దల్లడిలును.
కవిరా. ౩. ౧౦౬.

పొక్కపోవడి. వి. జనశ్రుతి.

పొక్కిలి. వి. జా. అనా. (క. పొక్క. త. పొక్కణి.) ౧. బొడ్డు, నాభి. (జ. పొక్కిలులు, పొక్కిళ్లు.)

సీ. పొక్కిట నె త్తమ్మి పొలుచు నియ్యమపట్టి
పెగవిష్యంబునఁ దనరారె నాభి.
హ. పూ. ౫. ౧౧౨.

సీ. వలితరంగములు పొక్కిలిసుడ్లు నూఁగారు
కలువచా ల్గంబ్బ జక్కవలకవలు. గీ.
అప్స న్సులనఁగ, నప్సరఃకామినీమణు లలరి
... దశా. ౬. ౨. ౨౩౬.

సీ. పొన్నపూవులఁబోలు పొక్కిళ్లబయలుగాఁ
గట్టనేర్తును చీర కటిరథమున.
కాశి. ౩. ౧౦౯.

సీ. చక్కడాల్వేలుపు పొక్కిలి పసిబిడ్డఁడంచ
తేటెక్కియాడురాతు. అం. శా. సం. దేవ.

౨. కుండు.

ఉ. వనితకుచాద్రులం బొడమి వాటపుఁబొక్కిలి నిండి యుబ్బి జ్వాల్గొని కటిచక్ర మాని మెఱుఁగుందొడలై వసు. ౨. ౬౪.

('బొడ్డు', అని రెండవ యర్థము.)

౩. ఆంధ్రాక్షరములయొక్క అవయవ విశేషము.

ఉ. కన్నులు దద్దయుఁ నగుమొగము బవురాతలకట్టు తమ్మిపూ, పున్నమచందమామలకుఁ బొక్కిలి చక్కఁదనంబుఁ జెప్పఁగా, మున్నె మేలుబంతులు పయోధరముల్ మఱి కాను నున్న యహా, మెన్నిక కక్కు గ్రాఁతలు మివ్వరవర్ణినికి న్నిజంబుగన్.

విజ. ౨. ౧౦౪.

ఉదా : పొక్కిలి అంటనందువలన 'ద' 'ర' వలె నగపడుచున్నది.

జ : పొక్కిలిచూలి.

పొక్కిలిచూలి. వి. (పొక్కిలి + చూలి.) నాభిజన్ముఁడు, బ్రహ్మ. (శ ర.)

పొక్కు. అ. క్రి ౧. దుఃఖించు, శోకించు.

గీ. పుణ్యలోకంబులకుఁ బాసి పొక్కుచున్న, యమ్మఁ జేకొని కరుణాసమగ్రబుద్ధిఁ, బుణ్యగతియందు నిలుపుము ..

భార. అర. ౫. ౨౪౨.

సీ. ఏతెరువైతినో యే నని పురపురఁ బొక్కుచుండ ర బంధు లక్కటకట.

మార్క. ౫. ౧౭౮.

౨. పరితపించు, వేదనపడు.

చ. ఒకఁ డనిరుద్ధుఁ డాపుటకు నుల్లములోఁ బగలేదు వాదుసైనికులఁ దలంప కిందు రజనీసమయంబునఁ దోచ్చి యెవ్వఁడో, మకుటము దన్ని నాకేమి మానికముం గొనిపోయె నంచు నిప్పుకలఁ బొరల్చినట్లు మది పొక్కుడు కొక్కుడు తింగపాటులన్.

ఉ. హరి. ౫. ౨౭౪.

ఉ. అక్కట గంధవాహ తిగవా హరిణాంకునిఁ గూడి పాంథులం, బొక్కఁగఁజేయ ...

మనుచ ౩ ౫౦.

౩. బొబ్బలెచినదగు, బొబ్బలెక్కు, (పొక్కులు) పొడము, లేచు.

ఉ. దప్పి జనించె ప్రేగులపుటంబులుపొక్కఁ దొడంగ (భార. విరా. ౧. ౧౪౭.)

క. అనవుడు జనపతి యదుగం, బనిపిన నేయూరము వి పుని నంతసె నోయ పొక్కడుగదా, యనిపి యటుం జెలిపెమాత మని కడువేగన్.

సారంగ. ౨ ౨౬౧.

సీ. మేనఁ బొక్కులు పొక్క మెదియించి సున్నంబు మెత్తఁజెల్లునె మీఁద మెలఁతలార.

నీలా. ౩. ౩౪.

(వ్యవ) ఓరి నీబొడ్డు పొక్క ఎంతపని చేసినావురా ?

౪. (వార్తాదులు) బయలుపడు, ప్రకటితమగు.

ఉదా : ఆమాట యూరిలోఁ బొక్కి అప్పుడే మూఁడు నాళ్లయినది.

౫. ఉలుకు, బెదరు.

ద్వి. నేఁ గినిసితినేని, చక్కఁబెట్టఁగలేరు సాదు లేఁగినను, బొక్కి విల్వదు కల పొలమునఁ గాని.

ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. ౧౨౬౦. పం.

వి. ౧. బాధ.

ఆ. అసురవరులు నురల వదరించి చెదరించి, నాక మేలుచున్న నాఁటనుండి, కన్ను కడుపు గానఁ గంటఁ గూరుకురాదు, కడుపుఁ బొక్కు మాన్పి కావవయ్య.

భాగ. ౮. ౪౭౪.

ఆ. కడువిచిత్ర మరయఁ గామునియంత్రంబు,
పర్వఁబోఁడి చుక్కబొట్టు గన్నఁ, గాంతి
బెరుఁగ గన్నఁ గదుఁ బొక్కు ఫ్రుక్కుగా
వేమ. ౨. ౭౪.

౨. బొబ్బ, విస్ఫోటము, బొబ్బవలె నుండు చిన్నకురుపు

ఉదా. చెమటపొక్కు, గజ్జిపొక్కు మొ.

చ. మిక్కుటముగఁ గానుపించె నరకాళ్లను
బొక్కులు పాదరక్షలేమిటికిఁ దొడుంగ
రైతిరి చెన్నబ. ౪. ౫౩.

సీ. మేనఁ బొక్కులు పొక్క మెదియించి
మున్నంచుమెత్తఁ జెల్లెంచె వాకు వెలఁతలాగ.
సీం. ౩. ౧౪

౩. (శ పొక్కు) ఎండిలేచినపెల్లి (పలుకు పొక్కు, అని శర) చూ పొక్కెత్తు

౪. ...

సీ. ... వాగను జనశ్రుతి దివర్చుఁ,
గీ. ... పొక్కు పోవఁడి
యన ఆం. భా. ౧. ౧౧౨.

జ. పొక్కిడి, పొక్కిపడు, పొక్కుడు, పొక్కు

పొక్కుడు వి. (√పొక్కు.) ఎండచేలేచిన పెల్ల.

క. కాటుక,పొక్కుడుచందమున నింగి
పొంపె లారగా పోత. ౫. (శ. ర.)

పొక్కెత్తు. అ. క్రి. (పొక్కు + ఎత్తు.) ఎండుటచె పెల్లలేచు

గీ. పార పక్కపుఁబలుకపైఁ జమురు పూతు,
చెప్పడున బెడ్డపలక పొక్కెత్తఁజేతు,
బాలరామాయణము పుస్తకాలు దాఁతు.
హంస. ౩. ౧౪౨.

పొగ = పొవ. (క. పొగె. త. పుగై.) ౧. ధూమము.

సీ. పొగ పొగ యన ధూమము తగు .
ఆం. భా. ౨. ౨౪౨.

చ. గగనము నీటిబుగ్గ కెనగా జడివెట్టిననాళ్లు
భార్యకిన్, పొగ సొరకుండ నారికెడపట్టం
గొరియల్ దవిలించు
(ఆము. ౧. ౭౦.)

మహాస్రగ్ధర. గళిగరత్నోదనిర్యత్క్వాథవానిన
దోర్దాహవాసంబు ధూమ్యద్బిలముల్ (పొ
యింపఁ గాదంబనిగతిని బొగల్ వెంపమి
న్నెల్లపైగాఁ (మనుచ. ౪. ౯౫)

౨. ఆవిరి, ఊష్మము

గీ. ఏ నిమిగల ఝల్లపెరుఁగుతో మిళితమైన,
యూపపచ్చళ్లు చవిచూచి రాదరమున,
జొల్లు మరి మూర్ధమునఁ దాఁకి యొల్లఁ
దనముఁ, గొగలు వెదలింప నాసికాపుటము
లందు. నైష. ౬. ౧౩౦

క. .. కూడిన కిచుకస్, విడిన జడిమడియుఁ
బొగలు వెడలెడు చూపుల్, పోడిమిగొను
నిట్టూర్పులు, వాడిన దెందమును మేన
వడియు చెమటన్. (పాండు ౫ ౨౦౪)

౩. పొగాకుపెంక్కు.

ఉదా. వానికి పొగతోఁట వలన మిక్కిలి
లాభము వచ్చెను.

పొగలువెడలు. = అవిరిలేచు, తీక్ష్ణముగు.

జ: పొగకన్ను, పొగకట్టు, పొగగూడు,
పొగతూ, పొగచుట్ట, పొగచూరు, పొగ
చెట్టు, పొగపిడుత, పొగపు, పొగబండి,
పొగబాణము, పొగయు, పొగవైపు, పొగ
మూపు, పొగాకు.

పొగకన్ను. వి. (పొగ + కన్ను.) చిటికన్ను, అగ్నినేత్రము, (శివుని) ఫాలనేత్రము.

సీ. పులితోలు చిత్రంపువలిపదుప్పటిఁ జేసి
పొగకన్ను కస్తూరిబొట్టుఁ జేసి.

హల్లా. ౪. (శ. ర.)

పొగకట్టు. వి. (పొగ + కట్టు.) ఇంటికప్పునందు నుండి లోపలి పొగలోఁ బ్రసరించి కట్టువలెఁ గానిపించు సూర్యకిరణము. (శ. ర., బ్రౌ.)

పొగగూడు. వి. (పొగ + గూడు.) ఇంటికప్పునందుఁ బొగపోవుట కేర్పఱిచిన సందు (గొట్టము [illegible] బ్రౌ.)

పొగచు = పొగపు. స. క్రి. (√పొగయు.)

౧. పొగపట్టించు, పొగఁగ్రమ్మఁజేయు.

సీ. అగరుధూపము వెటి యాభ్యంతరగంబైన
గగనావకాశంబుఁ బొగచువారు.

నైష. ౬. ౧౦౭.

(శె. ర., పొ. పొగపువారు. ముద్రి.)

౨. తాలించు, తిరుగఁబోయు.

చ. వలపులుఁగ్రమ్మఁగాఁ బొగచిపండిన కారపుఁ
గాయగూరలుప్పుకములు

శు. రా. ౫. ౨౭౭.

పొగచుట్ట. వి. (పొగ + చుట్ట.) పొగాకుచుట్ట. (శ. ర.)

పొగచూ(సూ)రు. అ. క్రి. (పొగ + చూరు.)

౧. ధూమితమగు; నిస్తేజమగు.

సీ. కనకవర్ణంబైన కైటభాసురవైరి పొగచూరి
నల్లనై బొగ్గుపడియె. (భీమ. ౪. ౬౧)

ద్వి. చిలుకదు కిన్నెర జగి దప్పి కేము, సొలయ
దేమియుఁ బొగచూరదు వలువ.

ద్వి. హరిశ్చ. పూ. ౨౪౧౬. పం.

చ. అని భేదిదంబుగా మొదటియట్లన ఘోర
తపం బొనర్చుచుండెను మనఘావరుం డితి
గణించి ఖలారి ఒలా వలా బురేఖని శత
కోటి యట్లు పొగచూరునె

శ్రీరం. మా. ౨. ౧౦౫.

౨. (కూర మొదలగునవి పొ [illegible]) పొగ వాసనవేయు.

(వ్యవ.) కూర పొగకంపు [illegible] యున్నది

౩. పొసఁగు, పొందుపడు (ఈ [illegible] వ్యుత్పత్తి కరూపమే కావచ్చును)

(వ్యవ.) వానికి [illegible] మాట నగి కాదు

పొగచొట్టు. వి. (√పొగ) పొగాకుముక్క, ధూమపత్రిక. (శ [illegible])

పొగడ. వి. (తె. మగిల్ [illegible], ప్రా. పగుల) వకుళము.

గీ. పొగడఁదగువానిఁ గానరె పొగడమ్రానిఁ.

భాగ. ౧ పూ. ౧౦౧౫.

గీ. ననకుసురిపొన్నఁ గ [illegible] దెపుడు,
పొగడఁ ఋక్కొట్టి మధుపులఁ బ్రోదిసేయు,
గొంమిషు [illegible] కోహాద్రి [illegible] వె, నలరు
విలు [illegible] లి

క్రీ ౧ ౧౩౩.

సీ. పొగడ. గి [illegible] ంబుదిచిరును

ఆం. ప్రా. ౨. ౪౯.

జ. పొగడదండ

పొగడదండ. వి. (పొగ + దండ, పొగడ [illegible] అని వ్యు ?) కాలికి బొండుగల [illegible] మీదఁ దగిలించు నొకవిధమైన దండసాధనము.

సీ. కవిరాజకంఠంబుఁ గౌఁగిలించెనుగదా పుర
వీథి నెదురెండ పొగడదండ.

భీమ. పీఠిక. ౧౨. పా. శ్రీనాథుని చాటువు.

క. చూచినయంతనె మదనుం, డా చపలుని నడ్డగించె నాతరువాతన్, వాచాగోచరదుర్మద, వైచిత్రిం బొగడదండ వైచె న్వలచన్.

శుక. ౨. ౧౯.

తరల. గగనకేశ యటంచుఁ జందురుకావివేలు గళంబునన్, బొగడదండ రమువర్చి నావిట భూసురాగ్రణి దిట్టయై. (నిరం. ౩. ౨౬.)

ద్వి. జడియవిభులమీఁదఁ జాపరాశిత్తి, పొగడదండలు వైచి పోక .

ద్వి. పరిమ. ౩. ౩౭౪ పా.

పొగడించు. స. క్రి. (√పొగడు.) పొగడఁజేయు, స్తుతింపఁజేయు.

క. అని చెప్పి విశ్వేశ్వరుచే, తను దనమోహంపు విటునిఁ దద్దయుఁ బొగడించి నలినలోచన వేడుక, దనరాఁగఁ జనియెఁ ఒతియెఁ దానును సరణిన్. (హంస. ౨. ౧౨౬.)

ఉ. కిలికిపినాళివవ్వ లెసఁగ స్వటుధూర్తులం గొంద ఱొండొరుం, దలకొకి నెచ్చరించి తమదండవుఁగోలలనున్న మాఱుగోఁ,చులు వేసఁ బుచ్చి నైచి కడుసొంపులుగాఁ బొగడించుకోఁజూ, ఒలపఁగ నిప్పుడింత తెగుదారిల మైతిమి భద్ర నావుడున్.

ప్రభా. ౧. ౧౨౨.

పొగడిక = పొగడిత. వి. (√పొగడు.) ౧. స్తుతి, మెప్పు.

గీ. పొగడిత యాఁగఁ బొగడు నాఁ బొగడిక యన, మెప్ప నా మెచ్చు నాఁగన ఎూటు వినుతి ఆం. భా. ౧ ౧౧౪.

మాలిని పొగడికిగనుకేల్చా పూపజాబిల్లికాల్చా.

అచ్చ. రా. కిష్కి౦. ౧౦౯.

గీ పుడమి నెవ్వరు పొగడికఁ బొందఁగలరు, మిర్జమనిచెంత నెంతసాధుత్వ మున్న.

రామ. క. ౩౭.

౨. ప్రసిద్ధి.

గీ. రింగుమీఱంగి మున్ను దెలుంగుబాసఁ, గబ్బములు గూర్చి పొగడికఁగన్నవారి, భీము నన్నయఁ దిక్కయసోము నెఱ్ఱప్రగ్గడను బాచయను గూర్మి నుగ్గడింతు

అచ్చ. రా. బాల. ౧౦

పొగడికోలు. వి. (√పొగడు) పొగడుకొనుట, స్తుతించుకొనుట.

ఆ అన్యకీర్తనంబు ననపిందియెఁ దన్నుఁ, బరఁగఁ బొగడికొలుఁ బ్రచ్చికోలు, నాపగాతనూజ యార్యవృద్ధములుగా, వనిరి వీని సాద్యులయిన మునులు.

భార. సభా. ౨. ౪౯.

పొగడిత = పొగడిక, పొగడ్త. వి. (√పొగడు. కి. పొగ ై త ప్రహార్చి.)

౧ యశస్సు, కీర్తి.

క. జగముల నెల్లను నిండను, పొగడిత గడు కలితిసేసి పొల్లరిఁదరిమై, తగవే జన్మవ్రత మిటు, దిగవిడువఁగ నేడు నాకుఁ ద్రిభువనదిపా. భార. అర. ౭. ౨౯౦.

౨. స్తుతి.

చ. భృగుఁ దనురాజు తొల్లి యతినిర్మలకీర్తియు బ్రాహ్మణప్రియుం, దగణితవిక్రమోన్నతుఁ డహంకృతిశూన్యుఁడు సత్యవాది నాఁ, బొగడితకెక్కె రత్నమయభూషణభూషిత లైనవత్సలై, తగు బహుధేనులన్ దినము దానముసేయు మహీసురాళికిన్.

ఉ. రా. ౬. ౩౪౪

పొగడు. స. క్రి. (క. పొగళ్. త. పుగళ్.) కొనియాడు, స్తుతించు, శ్లాఘించు.

చ. . తమ్ము సుతముల్, పొగడఁగ మ్మాహా మతులు పాండుగితుల్

భార. ఆ. ౨. ౨౪౯.

క. విను నీవు పొగడికొని పల్కిన ఎలుకలు పెక్కు గలవు .

(భాగ. ష. ౧. ౩౨.)

వి. ౧. స్తుతి

సీ. అగ్గింపనం గొనియాడుట యనఁగను గైవారి మనఁగఁ బొగడ యనఁగఁ

గీ. బొగడిత యనంగఁ బొగడు నాఁ బొగడిక యను, మెప్పు నా మెచ్చు వాఁగను మాఱు వినుమీ. (ఆం. నా. ౧౭౪.)

క. పితకార్యగతులు పుచ్చఁగఁ దెగిదగుఁ, బొగడగు నెదు శౌర్యవలయు బుద్ధి గలిగినన్. భా. కర్ణ. ౧. ౩౧౩.

౨. కీర్తి, ప్రసిద్ధి.

క. విను మవమానము పడి యు, గ్లునికిఁ బడయు పొగడుకంటె నుజ్జ్వలులై మార్కొనినది యెన్న భార. ఉద్యో. ౧. ౩౪౨.

గీ. నెగడి జగమున సంతతియుఁ బొగడువడ నెఁ, గాకతిస్మాతలాధీ కిటకిపాలుఁడు మార్కం. పీఠి. ౩౯.

ఇః పొగడించు, పొగడిక, పొగడికోలు, పొగడిత, పొగడువడు, పొగడ్త, పొగడ్తపడు.

పొగడువడు. అ. క్రి. (పొగడు + పడు.) విఖ్యాతినొందు.

సీ. నరాకారరూపంబు ఖికిరింబుగఁ దాల్చి పుండరీకాక్షుఁడు పొగడువడఁడె.

నా. పంచ. ౧. ౧౩౩.

పొగడ్త = పొగడిత. వి. పొగడుట, శ్లాఘనము, కీర్తి, ఖ్యాతి.

చ. సింధజాఁడు బాలు నొక్కరుఁ బంచలాత్మ వం, గలిఁ గసిఁ జెద్దఁజేయుచుఁ బొగడెతుఁ దొచ్చె

గా. ద్రో. ౧. ౪౫.

చ. గిరుడుని కాంతికి హరి పొగడ్తయిన ... భ. హరి. ఉ. ౨౪.

చ .. విసువన్ సుహి జన్మమున శౌరమంబు నిస్త్రుల ధృతియుం బొగడ గన మాతొక్కిప మ్మను చూచె దిన్నిమిక్.

రాఘవ. ౪. ౯౫.

గీ. పాడి గలిగిన విహాల కులములెల్లఁ, జేరుటయు గాపు కీర్తియుఁ జెందుఁ బురుషు, ధరణిఁ బొగడిత యందాఁకఁ బరగు నంత్యకాలమును బత్తిలోంబ గలు చంద్రు.

భార విరా. ౨. ౬౮.

పొగడ్తపడు. అ. క్రి. (పొగడ్త + పడు.) విఖ్యాతినొందు

చ. అఖండితశౌర్యము న్నస్త్రవీర్యముక్, భుజబలముం బొగడ్తపడ భూరిపరాక్రమ శాలి భీష్ము నక్కజముగఁ దాఁకి ...

భార. భీష్మ. ౨. ౩౩.

పొగపిడుత. వి. (√పొగ.) చిలుముగొట్టము.

క. విక్కు పొగపిడుతగదరా, ముక్కు మొగ మెన్నఁ గోఁతిముఖమున కెనయా ..

చంద్ర. ష. ౧. ౬౨.

పొగపు = పొగచు. స. క్రి. (√పొగయు.) ౧. కాలించు, తపింపఁజేయు.

చ. నాలుగ, బొగపెసకూరిలు న్వడియ ముల్ కరుగుల్ పెరుఁగున్ ఘృతప్లుతిన్...

ఆము. ౧. ౭౦.

౨. పక్వముచేయు, ఉడికించు.

చ. .. తేనియున్, పొగపెనపల్కులం పొగడి
భూతపతిన్ బలి మెచ్చఁజేసె
పాండు. ౧. ౧౯౦.

(పొడుగు, తాత్పర్యము)

౩. తాలింపు, తిరుగఁబోఁత.

వ. ఘుగఘుగం పొగపుఁగింపులతోడఁ బ్రతి
ఘటించు రామరామోదంబును
రా. ౭. ౧౭౫

క. క్రొంపొగ పుటూరగా తిరుగఁబోఁతల మెంతి
వాకింబులవలపుం, దుంపొగ నావి శిఖిగల,
గింబూరి జాలము పొగపెఁగానట నుడిసెన్
(గా. ౬. ౨. ౧౨౧)

సీ. తాలింపు తిరుగఁబోఁత పొగు పఁగ,
సంస్కారము తెలంగు
ఆ. భా. ౨. ౨౫౭.

పొగబండి. వి. (√పొగ.)ఆవిరిచే నడచుబండి, ధూమశకటము
(వ్యవ) పొగబండ్లువచ్చిన వెనుక ప్రయాణము సుకరమైనది.

పొగబాణము. వి. (పొగ + బాణము) ఒక రకము యుద్ధసాధనము.

మ. జొగురంబల్లెపెనంబులున్ దిలాసన్నిద్ధోష్ఠ కుంభంబులున్, పొగబాణంబులుఁ జిచ్చు బుడ్లుఁ వనియార్చుం దారుఖండంబులున్. .
రంగా. 3. 33.

పొగయు = పొవయు. అ. క్రి. (√పొగ. త. పుకై.) ౧. పొగచిమ్ము, పొగకెలదియగు, రాఁజు
చ. పొగయుచు రాఁజ కొక్కెంగి భోరన మంటలు విస్ఫులింగముల్, సెగసి .
పురారినేత్రశిఖి మల్చె మహాశనిపాత
భీమమై. కు. సం. ౫. ౫౭.

గీ. కలిమయాత్మీయుమంశంబుఁ గాల్చికొనఁగఁ,
పొగసి మండెడుకొలిఁ గొంపోవుకరణిఁ
గీర్ణచికురసువర్ణసువర్ణగాత్రి, జనకనృపపుత్రిఁ
గొనిపోయె దనుజవిభుఁడు.
రామా. ౫. ౨౦౭.

క. హోనంబు బ్రడుకు జక్కుల, హోనంబా యుగ్యోఁ బ్రొయ్యి పొగయమి వృష్టిన్.
ఆము ౪. ౧౭౬.

౨ కుములు, లోలోపల తపించు.

క. జ్ఞానెలు దములోఁ పొందినఁ, కేతోమోడ మును వకిఁగి నెలవొందుదు రన్నితిం బాసిన
జగతివి,భూతిం గడకొలవులట పొగయుచు
దనిపా. గా. ఉన్యో. ౨ ౨౭౫.

3 అవిశ్రమ్ము, ఉష్మవంతమగు.

సీ. ప్ర లె వానబులు ఎఆతెంగ నెరగలి
యెండవావులు నిండె నేలు వెండెఁ, పొగసి
దిక్కులు మెంరులబుంగ్ములు పెటె
పొరిగఁ బీగలు వడఁ దిరిగి మరుఁడ.
హ ద్రా. ౨. ౧౪

పొగయోడ. (√పొగ) ఆవిరిచే నడచెడి యోడ, ధూమనౌక
(వ్యా.) పొగయోడలచే విదేశవాణిజ్యము పెంపొందినది.

పొగరించు. అ క్రి. (√పొగరు.) అతిశయించు, అధికమగు.

సీ. పొరిగుణు పెట్టుచోఁ పొగరించురవమున గర్వారవివరంబు గలయఁ గొలఁగ.
భా. రా. యు. ౭౫౬.

పొగరు = పొవరు. వి. ౧. గర్వము, మదము.

సీ. గరువము పొగరు కావరము గెబ్బు.
గీ. పోతరం బేపు హా గర్వ మెప్పు
చుండు ... ఆం. భా. ౧. ౧33.

క. అల్లన వాటిక యునికొనుడు, కల్లరిరాకాసి
పొగరుగదురఁగ వచ్చెన్.
అచ్చ. రా. బాల. ౧౧౨.

సీ. అలరువిలుకాఁడ బలుపిరిగలిగినట్టి,దొరకొడుక
వంచుఁ బొగరునఁ ద్రుళ్లుకొనుచు, పూవి
ల్లేఁతువె నీవ్రాన్కి బుగ్గిగాను.
నీలా. 3. ౧౩.

౨. ఉబ్బు, పొంగు.

శా. చెల్లెం గంతునిపంత మద్దిపొగ రెచ్చెన్
గల్వరాచాలు రం,జిల్లెన్
రా వి. 3 ౧౪.

క. పొగరు మెంగకదలియక్కలిఁ, దగిలి
నిలువఁబడిన గనపతరియుంబోలెన్.
కాశీ. ౧. ౧౩౩.

(చి. ని. పా. ఘనవితతియుంబోలెన్ ' ముద్రి
పా.)

3 (క. పొగర్. త. పుగర్) తళుకు, కాంతి.

గీ. పొగరుఁజాపులు చపలంబు లగును నైన,
౨ిందుమనములు మిక్కిలి నిశ్చలంబులు
పాండు. ౫. ౧౭౦.

వ. శినిమనుమందు పొగరుమిగులు వారాచ
నిచయంబులం బొడివిన.
భార. భీష్మ 3 ౨౧౨.

(పొగరుమిగులు = తళుకుగలిగిన, అని భా. ల.
వ్యా.)

౪. అతిశయము, మెండు.

గీ. అలరుఁబోఁడులకరచరణాధరములు, తొగరు
పొగరులఁ జగిరించి చిగురు అలరె.
ఉరా. ౬. ౬.

సీ. అగరుధూపపుఁబొగల్ పొగరాయుధుంగా
నవగవాక్షము వీక్షణములు గాఁగ
రాఘ. ౬. ౧౦3

౫. తీక్ష్ణగంధము, గాటు. (శ. ర., బ్రౌ.)

ఉదా: జడిపొగరు తగిలి మెంగ ముళ్ళుపడి.

జ. పొగరించు, పొగరుఁబోతు, పొగరుపొడ,
పొగరుమార్చు, పొగరెక్కు.

పొగరుఁబోతు. విశే. (పొగరు + పోతు³.)
గర్వశీలుఁడు, గర్వంబురాలు. (శ. ర.)

పొగరుపొడ. వి. (పొగరు + పొడ.) యౌవన
మదముచే ఏనుఁగువకు దేహమునందుఁ బుట్టు
పొడ, పద్మము

గీ. పొగరుపొడ యనఁ బద్మము ద్దగును ...
ఆం భా. ౨. ౧౯౪.

పొగరుమార్చు. స. క్రి. (పొగరు + మార్చు.)
చంపు.

సీ. త్రుంచెఁ బొగరుమార్చెఁ దునిమె మడిచె
మలిపె నవఁగ, గీ. బొసఁగు వధియించె
నటకు సాం. ని. మాన. 3౨.

పొగరెక్కు. అ. క్రి. (పొగరు + ఎక్కు.) ౧.
గర్వించు, మదించు

గీ. అంకుశపడచుఁ బొగరెక్కి యుక్కున
సదరి తెలమి. నీలా. ౨. ౪3.

౨ బలియు, మిక్కుటించు, అతిశయించు.

ఉ. పాంథమనోఽభిమానవ,గ్నంకరణంబులై
వనఘనాఘనముల్ పొగరెక్కి కేసలాం,
ధంకరణంబులై హువిగంబుల మబ్బులు
గొల్పఁ గంటివే. రామా. ౬. ౨3.

క. కరము పొగరెక్కె నంబుగా, మురువిద్యుద్దీప
కలిక లుమిసిన ధూమ,స్ఫురణఁ బొగచూరె
నవఁగా, హరిమణిజంబూఫలానితాములరు
మలఁగా. అము. ౪. ౧3౯.

పొగవైచు. స. క్రి. (√పొగ.) గుగ్గిలము, సెం. పొగవచ్చునట్లు నిప్పులమీఁద వేయు.

సీ. వేపాకు గోరంటవీగులు పొగవైచుఁ బోరు మూన్పుచుఁ గడుపునకుఁ బెట్టు.
ఇందు. ౨. ౧౫.

పొగసూపు. స. క్రి. (పొగ + చూపు) దేవతాదులకు ధూపమువేయు, (కాల్చి పొగ కనఁబఱుచు, అని ధ్వని.)

గీ. సరసధూపార్ఘ్యమై కామశరములందుఁ, బుర ములందును బొగసూపె భూవరుండు, మదన సంహారుఁడును బురమర్దనుండు, నయిన శేఖర కామోద మావహిల్లు.
వైమ. ౭. ౧౦౯

పొగాకు. వి. (పొగ+ఆకు.) ధూమపత్త్రిము. కై. (శ. ర.)

పొగిలించు. స. క్రి. (√పొగులు.)-పొగులఁజేయు, దుఃఖపెట్టు.

మ. పొగనుంబుల్కలఁ జిల్కలన్ బెలుకు మించుం బూపులన్ ద్రెళ్లి సంపగవి న్నన్నడఁ గప్పుకొప్పు మెఱుఁగుంజాయఁ మయూరంబులన్, బొగిలించె నొగిలించె నొంచె గలిచెన్ బూఁబోఁడి కీయందమున్, బగవాడు
రామా. ౫. ౨౩౪.

పొగులు = పొవులు. అ. క్రి. ౧. కుములు, ఉడుకు.

ఆ. పొగిలిపొగిలి కాలు మగువదేహంబున, నగురు పరిమళముల పొగలువెడలె
భాగ. ౧౦. పూ. ౨౩౯.

(శ. ర. పా. ‘అగురు’ ముద్రితపాఠము.)

చ. క్రొంపొగలుతరంగసంఘములఁ బొ ద్దుఁగ నూప్పులగత్త్రియంబునం బొగులంగఁజేయు నుద్దవిడిఁ బుట్టెను వల్లనిచిచ్చు.
పార. ౪. ౬౭.

౨. పరితపించు, తాపమునొందు, బాధపడు.

సీ. కాంతి దళ్కొత్తు నీకడకంటిచూడ్కితోఁ బొందఁగానని మేను పొగులుటయును.
భాగ. విరా ౨. ౧౧౭.

గీ. పొరలుఁ గాలు వియోగాగ్నిఁ బొగులు నొగులు.
రామా. ౫. ౨౪౧.

ఉ ఆ సమయంబునన్ బొగులు చాఁకటిపెల్లున నంతకంశకున్, గాసిలి .
మనుచ. ౩. ౪౦.

౩. దుఃఖించు, శోకించు.

క. కావునఁ గౌరవపాండవు, లీవసుధకునై పెనంగు పెగ్గే దైవం, బేవంకఁద్రావాలె వారిక, పోవుంగా కిది నరేంద్ర పొగులకు మింకన్.
భార. భీష్మ. ౧. ౪౩.

గీ మగువమొగమున కెనగాక మిగులఁ బొగిలి, తొగలచెలికాఁడు పదియాఱు తునియలయ్యె.
నీలా ౭. ౨౧.

వి. దుఃఖము, పరితాపము.

మణిగణనికరము పిడములకునియలు పెదరి యుండ బెంపడిగలుఁ బడగిలుఁ దఱచు మునుకులై పుడమిఁ గలయుటకుఁ బొగు లొలయ మదిన్. (భార. స్త్రీ. ౨. ౩.)

క కనుఁగొని జానకి దానవు, ఘనబలమునఁజిక్కి రనుచుఁ గాకుత్స్థునిఁ దిమ్మనిఁ బనవి యధికశోకంబున మూర్ఛిల్లుటయుఁ జూచి పొగు లొదవి పెనఁ
ఫా. రా. అర. ౧. ౩౧.

ద్వి. జలజాప్తుఁ డుదయించె జనవాథ యంత, నగరిఁ జీకట్లు చక్రాంతరంగములఁ, బొగులెల్లఁ దీఱఁ దూర్పున రవి దేఱె.
అ. మ, క. ౩. ౧౪౪. పొ. ౧౬. పం,

పొచ్చెము=పొచ్చెము, 2 చ్చెము,ఓచ్చెము

వి (త పొచ్చం) త వ్వ, దోషము

పొచ్చంబు లేని సల ... నచ్చుపుడిచీర

... చ్చెము ...

దాటువోవు (పొచ్చెము + పోవు)

... తక్కువ ...

అవమానము, అగౌ ము

... పొచ్చెము ...

విశ్వాసము, ఒద్దేఎము

... పాండు ...

మునఁ, బొచ్చెములేక తగ వారి పుత్రుల
కధిపా. భార. శాం. ౧. ౨౬౫.

విశే. ౧. తక్కువ, కొంచెము, అల్పము,
న్యూనము.

క. ఇప్పటిబంధముల నీవుగ, నగ్రుడవడి వినుచు
నుండి నయిదూళ్లును మా, కిచ్చినను జాలు
నంటిని, బొచ్చెముగా దింతవట్టు పూన్కి యు
నుమిన్న. భార. ఉద్యో 3 ౧౧

గీ. తక్కువ కొలంత పొచ్చెము తగ్గు కుందు,
కొదవ లొచ్చు కొదుక యనఁ బొదలు
న్యూనము ఆం. భా 3 ౨౪

౨. కపటయుక్తము, అసత్యము.

ఉ. ఉదరమునందు విశ్వమును నున్నది వెల్పల
కొన్న మి మ్మెయిం, బొదలిన మచ్ఛియా
పయిఁ బొచ్చెపుచాలుఁదవై వినోదరింపడ
విలసింపకు (హరి. ఉ. ౯. ౧౧౦.
వి. కపట ము శ. ౭)

క. ఎచ్చోటనైన నధనుఁడు, పిచ్చలవిడి నుండు
లేదు పొసఁగింపక యకే, బొచ్చెపుఁజందం
బొల్లఁడు భాగ శాం. ౪. 3౬.

చ. పురుషవరేణ్య యేల యిటు పొచ్చెపు
మాటల నన్నెఱంగె దెవ్వరు జనకోటియం
దెఱుఁగువారు (హరి. పూ. ౨ ౨౧౮.
వి కపటము. శ. ౭.)

ఉ. భూమిఁ గవీంద్రవాక్యములఁ బొచ్చెము
వేయఁగఁ జెల్లెఁగాక (విక్ర ౧ ౮౦.)

చ. వెనం జని పేరు పెంతదవ్వనం, దతి
శయమైనయట్టి పనియైనను బొచ్చెముగాదు
రాఘవా. (భా. గా. అర. ౧. ౧౦౪)

పొట. వి. (స. పుటమ్. ప్రా. పోట, పుడ.)
౧. తాటియాకు దొప్ప.

సీ. ... కమ్మనఁ దాళపర్ణ మొనఁగరా, గీ. దత్పు
టం బొను బొటయన
ఆం. భా. ౨. ౩౩.

౨. తాటియాకు యొక్క ఒక ప్రక్క, పొరట.
(బ్రౌ.)

పొటకరించు. అ. క్రి ౧. ఉదిలమగు, పైకుబుక.

సీ. పొటకరించిన విన్నపూవచన్మెలకలు సరు
లలోఁ బసిఁడిపూస లనియున్న.
మృ. వి. ౧. ౯.

౨. స్ఫుటమగు, స్పష్టమగు.
(అతిశయించు - అని శ. ర)

ఆ. గంధకరటి బాత్నకమలంబువోలె నృప్వ
రుషుఁ డలుక లీల పొటకరింపఁ, బ్రదించె
న వ్విరించిపంచమవదనంబు
కాశీ ౬. ౧౦౩.

3. వర్ధిల్లు, పెరుఁగు, వృద్ధిఁబొందు

ఆ. ఘోరమజముల కెల్లఁ గుత్తలపై పెద్దపూఁట
పూఁట కలిమిఁ బొటకరించె, నిచ్చ క్రొత్త
యగుచు నీ జాతునిమీఁద, పెద్దక దమకుఁ
దొల్లి కలసినట్లు.
భా ౧౦. పూ. ౫౧౨.

గీ. విశ్వగర్భుఁడు తనగర్భ కవటంబుఁ, బూఁట
పూఁటకుఁ బాల్గఁడై పొటకరింప, బ్రేకఁ
బాలాలితనమున పేల్పు పెద్ద,పొలఁతి కంటట
నీళ్లాడుప్రొద్దు లయ్యె
భాగ. ౮. ౫౦౧.

పొటకలు = పొట్టకలు, పొట్టకట్టు, పొట
కట్టు. వి. (√పొట్ట.) పైకినింకమరాక లోపల
నణఁగి యుండకయుండు వరివెన్ను, కలమాది
సస్యగర్భము.

క. వసఁటపాయ తివసలో, చవచరణము లాత్మ
జాతగాలియము పొటకరో యుప్పుట్టిన

రాజనపుం బొటకఅలు నిగుడె జంఘుల
పేర్చి. చంద్రా. ౪. ౧౩౫.

చ. కలికిరిరాజనంపుఁ బొటకట్టులనెల్లఁ ద్రుణీ
కరించుచున్. (భాను. ౨. ౧౨.)

చ . . రాజనంబులపొటకట్టులున్ మఱియుఁ
బోవఁగ వాఁగటిచాల నొప్పుచున్ ..
అహ. ౨. ౫౨.

పొటక్రొవ్వు. వి. (పొట్ట + క్రొవ్వు.) తిండి
వలనఁ గలిగిన మదము, మదము.

గీ. చుఱుచుఱుమనాది దొర విన్నఁ జూచు
వాఁడు, నంతలోన నీవు వచ్చుదువు
వఁడ,వా ఒలా పొటక్రొవ్వు గా కించు
నేను, గోత్రరిపుతోఁ గొంపె కొసరు
నా. సపల. ౪. ౬౬.

ప. ఆ కట్టిఁడి పొటక్రొవ్వున నిట్టు లెట్టి
దంబు గావింప శు. రా. ౩. ౪౭.

పొటపొట. వి. (శ. పొపొ.) రాలుట
మొదలు మున్నగువానియందగు అనుకరణము.
(బొటబొట అని వాడుక.)

(క) రాలుటయందు.

చ. పెటపెటఁ ఒంట్లు గీఁటుచును భీకరుఁడై
కనుఁగ్రేవ నిప్పుకల్, పొటపొటరాల గండ
ములు పొంగి మునీంద్రుఁడు హుంకరించు
చున్ భాగ. ౯ ౨

(చ) పడుటయందు.

సీ. కిణఁకలెల్లను గాలు కిలఁగి దిక్కరులకుఁ
బొటపొటఁ గన్నీటిబొట్లు పడియె.
రామా. ౭ ౪౭.

(పొటఁబొట. అపముద్రితము.)

(ట) రాలుటయందు.

క. పుటపుటనగుచునుఁగన్నెఁ, బొ ట పొ టఁ
గన్నుల దొరఁగ విక్ర. ౩. ౧౫౩.

(త) కాయుటయందు.

క. తొటతొట చినుకులు పడి పడిఁ, పటపట
పెనుగాలి విసరి ధారాకంపై, పొటపొట
ఎరియఁగఁ గొడఁగ్రు, బెటబెట నుఱుము
చును వానఁ బిడుగులు పడియెన్.
శ్రీనివాసకవి. శే. ౧. అ. (క. ర.)

(ప) స్వేదాంబులు పొడముటయందు.

ద్వి. పొటపొటఁ జెమట మైఁ బొడమ జాఱి
కయుఁ, బుటపుటఁ గటములఁ బొరఁబొరి
వడర. (ద్వి. హరిశ్చ. పూ. ౧౧౫౧. పం.)

పొటమరించు = పొటమరిలు అ. క్రి.
($\sqrt{}$పొటము[1]) ౧. ఉద్గతమగు, పైకివచ్చు.

క. పిక మృదుమధుర కేక నాఁడ నఱపుటి యేయ
దుప్పి హరితమ్యుతఁ బై, నారెగయఁ బొట
మరించిన, నారసములమొన లనంగ నవ
లపి మించెన్. ఆము. ౫ ౧౧౫.

ద్వి. కుటిలతలో నుండి కొనసాఁగి వెలికిఁ,
బొటమరించినతఁ బురిగొన్న నికయు.
అ. మ క ౨. ౧౪౯ పా ౧౬ పం.

౨. (చిగురు, మొ) అంకురించు, పుట్టు.

సీ. సొనఁతి పొటమరించి నెఱవాసినచుట్టి
యూకురాలుపుగంప్లెయుంపుఁ గొఱఁగ
సుచం. ౬. ౨౩.

సీ ... లినకిడ రెల్ల పట
... పొటమరిం
సుద. ౫. ౨౨.

౩. ఉబ్బు, ఉబుకు

వ. మేరువిూఁదన్నయోరల నమ్మకొని యరగిన్న పటికొనికివిూఁ బొటమరింపఁ గూరుకు మఁ గుతికిలంబడునవియును

మనుచ. ౪. ౨౭.

పొటమరిలు(ల్లు) = పొటమరించు అ. క్రి. (√పొటము¹.) ఉద్గతమగు, బయలు వడు, పుట్టు, కలుగు

క. కుటిలాలక నీగుబ్బలు, బటువులయి మొగాన కగయు బంగరునిగ్గుల్, పొటమరిలఁబుట్ట చెండ్లా, నటుగాదే వింతపట్టి మూఁక దనఁటనే. సాంగ. ౨. ౨౦౮.

వ. రాజుంచనున్నలకన్నలం బొటమరిలి తోటతోటనఁ దొంగుంచు కన్నీటి చిటిపొటల నీటునవటియుఁడు (చంద్రా. ౦ ౧౭౯.)

క. ఇటులఁ దలలేనికేళ ,పటిమయు బవ్వనముఁ దనరఁ బత్తియని గన, లొప్పటమరిల కన్య పురుషుల, ఘటియించెందొరఁగ రతికిఁ గామిని వేడ్కన్. హంస. ౩. ౬౪.

పొటమర్లు = పొటమరిలు. ఉలుకి, ఉబ్బు, పొంగు.

సీ. వీచినబతులక్రేళ్లు నెఋగమ్మి పొటమర్లి కెంపులపొల్కి నమరె

మొ రా. ఆర. ౪.

పొటము = పొడుము. అ. క్రి. (తె. ప్రాదై.) పుట్టు, ఫలించు

క. ఘనాహంకృతిఁ దియలోఁ, జటిపొటిజగదంబ సూర్యాపింఛలకుం, బొటమిన కేళ్పుబుపఁగి. నిజగను సృష్టించు గ్రైశ్వర్యుఁ డధిపా విక్రి. ౨. ౧౭.

జ పొటమరించు, పొట మరిలు.

పొటము¹ = పొటము. న. (సం. ప్రుటమ్) జాపొపుటము

ద్వి. పొటములతోఁ యుక్కు బోపిపోఁగఁబడి, పటుగల మీఁదికి భానుజుం డెగయు.

రం. రా. యు. ౪౧౬. పొ. ౭ పం.

వ. మంకెనవిరిబింకంబు వెంకించునధరకోణము నెపంబున వెలుంగుమూఖఁదవిలపాలుతాకనుతోఁ దత్సఖుండగుగంధవహుం గూర్ప నొక్కింత నిక్కు చొక్కంపుఁ బొటములఁజాపట్టి

ఆము. ౬. ౯౭.

పొటాపొటాన. క్రి. విశ. (ప్ర.) మెండుగా, అతి శయముగా.

పంచచామరము. కలాకటంగుండె పొర తల్లడిం మెంపెఁగాఁ, బొటాపొటా నత్రులాటుఁపోటులై దగ్గంగఁగాన్.

ఉ హరివం. ౨ ౧౯౭

పొటి = పొట్టి. విశ. గుజ్జు, వామనుఁడు, వామనరాలు. (శ. ర.)

ఓ. పొటిగొంతెరిసాని కలఁడు, విటుఁడగుటను నదియు నూనిపడిచి కుచటికిన్, పటుకుఁ గూతుం దోడ్కొని, మటుమాయలచెప్పు కొనుచు మచ్చికఁ గెరన్

చంద్ర. ౨. ౧. ౪౯.

జ పొటిపిట్ట, పొటిపొటి.

పొటిపిట్ట = పొట్టిపిట్ట. వి. (√పొటి.) ఒక జాతిపక్షి.

సీ. పొటిపిట్ట యుల్లంకి పొన్నంగి తీతువ గున్నంగి యేట్రింతకొక్కరాయ. (ప్రబం. ౨౬౪.)

పొటిపొటి. విశ. (పొటి + పొటి.) మిక్కిలి అల్పము, మిక్కిలి కొంచమైనది.

క. అటులేనియుఁ జెప్పెద నీ, పొటిపొటితల పోఁత లెల్లఁ బోవ వడువుము

కొండు. ౪. ౫౦.

క. పిసపిస మెఱపులు పొటిపొటిచిను లు
మసమసకలెనగు చీకట్లుం గో(,చిన నా కికి
కాకరు గానక, చనిరి
కేం. ౨౦౨ ౧ ౪౮౧

పొటుకు(కు్క) వి. (క. పొకుకు్క) ౧
(ప్రాపిపాపుచుట మున్నగువాని యుండిన వను
కరణము

(క) చినుకులుపడుటయుండు

(వ్యవ) నాలుగు కొలలనుండి పా మని యొక
వానవొట్లైగను లేదు

(చ) దీమ, తేలు, మున్నగునవి ట్ట్లుటయుండు

(వ్యవ.) కాలు గుమ్మముక్రింద టివలోనసే
తేలు పాట యాగ ఎ డిచినది

(ఌ) క్రిందమటయుండు

పీ. పొటుకున బొ్వలజాలుండు ఁ దచుట్ట విద
లించి యట (దంది పి రిడ్లౌ ఘె
ఆహా. ౧. ౧౦౬

(పొటుకున, చ డుక)

(క) ప్రాపు పొడు సో ౧ంచు

ఆ. పొద్దు పాట కు్కనం ంపూప భూధా
టాటము లెక్క డ్సి ఎ. .
కా. ౪. ౫౫

(ఎ) ప్రొద్దు ౯ ౦కుటయుండు

క. బొంకు యని కొక ౦డకుడ, తోడుని
కున నంత (ప్రొస్ని పొటుకున (గుంకెడు .
సారంగ. ౩. ౧౬౯.

౨. పీడ, బాధ.

క. మతియు (ఇమాదాదుల జే, ఓటుగ
పై పొటుకులేక కొక్కుటిశయ్యం, ౧ఱచు
కొని తనకు సేయు,క్కుటపొటునులేక కొంత
కాలము గడ పక
కేం. పంచ. ౧. ౪౧౧

పాటులు = పొట్టేలు. ౯. డా. తగరు, గొర్తె
పోతు, మేషము.

గీ ౯ట్లు గింపెన్నులను బోలి యాపొటేళ్ల(,
బటితెచ్చినవిభుం గాంచి (ప్రమద (ప్రమద,
మంది　కవిరా ౫. ౨౧౬.

చ. గొయుకు మేం౦ పొటులను గొమ్మపొటేళ్లను
గావుకొం౦　వీథి. ౪౫

పొట్ట వి (క పొ్టె) ౧ ండుపు, కుక్షి
సీ పొట్ట నా వొ ౯౯ పొట్ట నా డొక _
నాగ గిడు ౨ (౯క్షి కొ్ఖ్యలు చేలరు.
ఆం. గా ౨ ౨౩.

గీ ఒట్టుం౦ల నా కిద ఆశ్చ బో ౦డి(,
గ్రోలి　ఆము ౫. ౧౧౩

(గి ఛొమ్ము సేవాంతంబు ల్నడిపినుగిలం
జుట్టలం బిట్టు వాట్ల, ల్నిమ్మన్ శాతాసిధా
రప　ఆ రా. ౪. ౯౨.

పీ. ఆవ పొట్టకొంటుక గిపిక, జలచర స్థలచరం
బులబగియించువారలు వ . యూగలు
విరిస్త్రిపై పొపముపిరు.
శావ్ణుపి ౨. ౨౫. ౨౯.

(పొటకొంటుకు = ఉదా పొంణమునకై అని
భావము)

౨. పైకి రాకుండ లోపల నణగి యుండిక
గుడులు పర వెదలగువాని ఎమ్న, కలవాడి
ఎప్పగి ర్భము

వ. దిక్షోరామరాతూడిన బుఃచిలుపెక్కుల
చంక్రుడిలంబుల సెకిన్కురం వాడు బిగువు
పొట్టలం గినుపట్టునపియు వి కలమశాలి
శారదాయుఖాది (బ్రీహిస్యంబుల
భీమ ౨. ౫౫.

3 కప్పు, ఆచ్ఛాదనము

ఉదా. కనగొట్టు = కనుకొప్పులు

పొట్టనిండు — జీవనాధారము కలిగియుండు

చ అగియ నుగాక రాయనవుటామ్యి నంటము
ల దగునన్, దలక మోపి మాగా
నొకవట్టు (గొట్టి శ లేనక
వాం ౪ ౦

నాయకులోని కొన్ని (కొం ఱ

పొట్ట చించు ను అక్షర ఒలేది ౦౦ఆ ఎరిశ
లించినను విద్యాగి ఫ మగి

ఉ అక్కట పొట్టచించి తిగ ర
టే లుం౦, ఒగ రెగా య న్మని డ
మ్మన (కు (స ౪౨౭)

పీ(పు గా నుగాని పొట్ట ని గొట్టు —
జీ గాథా ము పో

గాను పొట్ట త ట్టకొని పోయినా డు =
అంతాశ కుడా దచే

జ పొ ఱ, పొటక్రొవ్వు, పొట్టకొట్టు పొట్ట
కఱ పొట్టగాటవా ను,పొట్ట గాడు,గొట్టు
గీరనగింజలు, పొట్టపక్షేడ, పొట్టపెంజెర,
పొట్టపోయు, పొటపోసికొను, పొట్టపోసి
కొనువాడు, పొట్ట (డు, పొట్టసొ(క
వ (డు

పొట్టకఱ(ట్టి) = పొటకఱ — (√పొట) ఇంకన పైకిరాక లోపల ఒకరిగి కుచికియుండు వరి మున్నగువాని వెన్ను, కలమాదిన్యగిర ము (చి ౧, ౪. ర)

పొట్టకఱు ఒ వి (పొట్ట + కఱు) పొట్టకొ కలమాదినర్యగిర ము (చి) పొటగాని లు పోశాలా ని వెన్ను (ట్రా)

సా పొటకఱుకులు తిన్న వారికి ఉ ఒడియ్య మందవు

పొట్టగొటువాడు విణ (√పొట్ట) జీతమునకు గాం కడుపుకూటికై పనిచేయువాడు (శ ర)

పొట్టగాడు ౧ (√పొట్ట) జీతమునకుమాఱుగాం న అన్నము, కడుపువాడు (శ ర)

పొట్టక్రొవ్వు (పొట్ట+క్రొవ్వు) — పొట క్రొవ్వు

పొట్టగీర గింజలు ౧ (√పొట్ట) వ అ(క్షా కి ము

గీ గొట్టగీరనగి జలు ములు ఇచ్చ
క ములు దా క గాం ౩ మెక
మాట ఒ రిఒగపులా, లగాని కవ
మ (ప్పి నథ విచెచి (ఒం ౬౧౩)

పొట్టపక్షేడ వి (పొట్ట + పక్షేడ) అశ్వాదుల పన్నెం డు ౦౨ మున్నగు వి జాజముండ వాని నకుము విరించి కట్టెడ , పైడ, టంగు ప

ల గొడు ఉడిచి బుల
ల అవులం గట్టి మె ఆల పి కకొం
బులత న కరిం౦ బుల మమిరాగా ౦బు
ల ఓయు వానాగల ౧ ఎగి ౦భా
ణంబుం (వరాహ ౪ ౧౦)

సీ ఒడ్డా ఖును ద ల్ప తోవగిఎతి పొట్టవట్టెడ విగి సెటువరె నహించు

చిత్రభా ౩ ౧౦౯.

పొట్టపెంజెర వి (పొట్ట + పెంజెర) ఒకజాతి కొంపచిలువ

చ ఒక్క, మ్యగము అమంబులో పొఱి
కోఱలఒ గబలించి పొ పెంజెర నుడు
ఉం మ(దెచ్చి కని ఒప దొఱంగక త్రుంచి
యునువ ౪ ౫౭

పీ ప్రల్లదంబుకు(ర్రుల్ల నల్లనాగులు నాగపెంజెర లును పొట్టపెంజెరలును త్యా ర ౧౦౦

పొట్టపొరువు. వి. (పొరువు + పొరువు.) అతి సమీపస్థానము.

ద్వి. విమలత యొరువు కర్త్వము పొట్టపొరువు, జంగమోత్సవము బ్రసాదంబు జగము.

పండితా. పర్వ ౩౧౨. పా

పొట్టపోయు. అ. క్రి. (పొట్ట + పోయు.) తిండి పెట్టు.

క. పొదుగింటిపద్మినీసతి, గిలుకుచు మట్టియలు గిలుకుగిలుకిననడవక్, మెలమెలబు పుట్టవే కాంతురమేటికి మగఁడు పొట్టపోయుక యున్నన్

కు. ౩ ౭౨౧

పొట్టపోసుకొను. అ. క్రి. (√పొట్టపోయు) హీనవృత్తిచేఁ గడుపునిండించుకొను.

వ. అదనంబుగా ధనంబు గూడఁబెట్టి యీఁగిపింగా టీక పాయసకుం బలిపెట్టక రటునకుం దిట్టునకు నొడికట్టుకొని కట్టిఁడి లో పొట్టలపోసికొందుర

. గాహ. ౮ ౧౨౩

పొట్టపోసుకొనువాఁడు విణ (√పొట్టపోయు.) ఉదరంభరి

గీ పొట్టపోసికొనువాఁ డనంగను బొట్టసాఁకువాఁడనఁగ వెలయునుదరంభరిసమాఖ్య

ఆం భా ౩ ౬

పొట్టము. వి గోఁచి, కౌపీనము. (స. ౯)

పొట్టవాఁడు. విణ. (√పొట్ట.) తుందిలుఁడు, పెద్దబొజ్జ గలవాఁడు.

సీ. ..బొజ్జవాఁ డనఁగను బొట్టవాఁ డనఁగను బొజ్జకడుననఁగ, ..తుందిలనాముపై తోఁచుచుండు . ఆం. భా. ౨. ౧౨౦.

పొట్టసాఁకువాఁడు. విణ. (√పొట్ట.) ఉదరంభరి.

గీ .పొట్టపోసికొనువాఁడనంగను బొట్టసాఁకువాఁ డనఁగ వెలయు నుదరంభరిసమాఖ్య .

ఆం. భా. ౩. ౬.

(ప్రాఁత ప్రాఁత ప్రతుల పాఠము.)

పొట్టి = పొటి. విణ. గుజ్జు, వామనుఁడు, హ్రస్వము.

గీ దితిజు మెట్టిన యా పొట్టిదిట్ట పేరు .

పారి. ౧. ౪౯.

ఆ. పొట్టివాఁడుకీడు పొడలపురుగుకీడు, వట్టి యూసకీడు వఱగుకీడు, పొట్టికెయ్యికాలు పొసఁగింగ కీడుగా

వేమన ౨. ౨౯౮.

వాడుకలోని కొన్ని వాక్యములు ౧. పొట్టి గట్టి పొడుగు లొడుగు ౨. పొట్టిపోతురాజు కొలువు = బాధకమైనసేవ. ౩. పొట్టి వానికి పుట్టెఁడు బుద్ధులు. ౪. వస్త్రమునకు పొట్టియు కమ్మరమునకు పొడుగును పనికిరావు.

జ. పొట్టింపు, పొట్టింపుచీరణము, పొట్టి కాఁకర, పొట్టిపిట్ట, పొట్రేలు

పొట్టింపు వి (√పొటి) ఒకవిధమగువస్త్రపు పని. (చూ పొట్టింపుచీరణము)

పొట్టింపుచిరణము. వి (√పొట్టింపు.) ఒకవిధముగు చిన్నయులి. (శ. ర.)

పొట్టికాఁకర. వి. (√పొట్టి) పొట్టి కాకులు కాయుకాఁకర, కారవేఁ భేదము

పొట్టిపిట్ట = పొటిపిట్ట వి (√పొట్టి) పక్షి విశేషము.

గీ జలధి యుల్లోలకల్లోలములను దగిలి, యట్టె యొగియును డిగుచును పొట్టిపిట్ట, పగిది మెలఁగెడు నాకల నెల వసించు
దశా ౧౯౫

పొట్టియ(ట్ట) వి. ఒకజాతి వలని తీగ.
గీ ... వ ... దు వరి బట్టి, ... మా న్యా ... గి ... గానఁగలరె
ఆచ ... యు ౪౧

(వ్యవ) ఈమెగ పొట్టిపిట్టగా, కుమ్మడికాయ
చిక్కి దగఁజేసి వేయుఁడు.

పొట్ట వి. (సం. ఉ. పొట్ట) ౧ ఉదరము, తుందము.
పీ ... ఉదరము పొ ... టుము ... జా ... నొప్పి
... కగము ... ఆం ఛా ... ౨౩౯
౨ కాయధాన్యముల మీఁది తిత్తి.
ఉదా. పెసపొట్టు కంది పొట్టు.
3 తీల యున్నగు కాయల పెసెచ్చు గింజలు లేని తీలవలకాయ. పెస కాయ.
ఉదా. తీల పొట్టు గానికి పెట్టుదురు.
సా. గట్టి విడిచి పొట్టు పొట్టకు పోరాడినట్టు
౪ నలి, పాడి.
౫ కటిఁడులై కృషుర్ గోగువు గట్టిరి వారలఁ పొట్టు పొట్టుగాఁ, గొట్టి
చంద్రా ౨ ౩ ౧
౫ (పేఁకలమీఁది) పొలుసు (ల్రా)
ఉదా. చేఁపలపొట్టు రానిమ్ము మొదలగుచెట్లను ఎరువుగా వేయుదురు.
౭ పొట్ట పొరలు

పొట్టుపొరలు = పొరలుపొట్ట వి. (పొట్టు + పొర) ౧ నలిగినది, నలివబడినది.

ద్వి భోగి నే వని యుత్సాహ పొరలిద తనదు, భోగమంతయుఁ బొట్టపొరలు గావింతు, దట్టించి కనిపిన తగతలఁ గొట్టి, పుట్టపైఁ బెట్టింతు భువిలో నేఁడు
అ ప ౨ ౨ ౩౫ పే ౨౨ పం
౨ ... పొ ... ది
౫ అప్పాపాష్యం ... తన చల బుతో పొట్టుపొరలయ్యెఁ గియ్యంబు ... యువకట్యంబును రాజ్యంబు పొలిపోవ ... గాఁడు
భాగ ... ౪ ౧౩
౪ ... నిలువ ... ట్టు పొరలమ్యను ధీరుఁ డాకాకాశ ప్రకర, విడిచి గరింపఁ దగ్గ ... (వేం పంచ ౨ ౩౩)
వ ... అప్పుడు ... గలదు లేదను ... ంబుతోన పొట్టుపొరలగు పోయె ... ౭
(లా ఆన ౫ ౬౧)

పొట్టుపొరలు¹ వి. (పొరలు + పొరలు) ఉప్పొంగ ... ౯ ... ఉపొంగించినది.
వ ... పొట్ట పొరలగునగెం ... పొంగిలు ... ఘటప్రతిఘట ... లని
... ౨౦ పంచ ౫ ౯

పొట్టము వి. మూఁటాము, గుంపు.
ద్వి ... లోకిరాంతు ... బురుగు ... దన ... పెళ్ళుల లమును దాన, ... పై బరకాలఁ బొడిచి (ద్వి ... ౯ ౪ ౨)
ద్వి పట్టైన తలిరసౌంఠముల తో నాట్య, ... లో ... ఎడుండఁ
ద్వి ... ౨ ౫౮ పా
(పొట్టము ... పా)

విశే. దట్టము, సాంద్రము.

క. బోయలు పేటల్, పుట్టుపుటించి యా
చెంతలఁ, బొట్టెములగుపొదలఁ జేరి పొద
లిడి వేద్కు. చంద్ర. ౨ ౪౮.

పొట్టులు = పొట్టులు. [illegible] తగరు, గొఱ్ఱె
పోతు, మేషము (శ. ర.)

పొట్టులు = పొట్టులు, [illegible]
తగరు, మేషము.

గీ. దశ [illegible] పొట్టేలితల ధరించె.
భీమ ౩ ౩౪

సీ. దొరలు గొల్చెంది బంతులు గట్టి యర్పించు
బొట్టేళ్ల నెత్తురుబురద రొంపి.
శుక. ౧. ౩౯.

ద్వి. పులిసైన [illegible] పొట్టేలుంపగా, [illegible]
మిము [illegible] పట్టి వేయాడ్తుము ...
ద్వి. హరిశ్చ. పూ ౫ ౭

పొట్రేను. వి. (పొట్టి + [illegible]) ఒకజాతి రేగు
చెట్టు.

సీ. ఇడిసిన [illegible] పొట్రేను [illegible]
రేగు [illegible] పొదల.
ఆము. ౬. ౧౩

పొట్ల = పొట్ల వి. (సం. పటోలః. [illegible]
త. పుడల్, పటోలిక, [illegible] తీగ †

సీ. పటోలము పొట్ల యుచునఁగన బొ
[illegible] ఆం. భా. [illegible]

జ. పొట్లపూరిక్క, పొట్లపూరిక్కనెల

పొట్లపూరిక్క. వి. (√పొట్ల.) పుష్యనక్షత్రము
(శ. ర.)

పొట్లపూరిక్కనెల. వి. (√పొట్లపూరిక్క.)
పౌషమాసము. (శ. ర)

పొట్లము¹. వి. (సం. పోటలం. క. పొట్టణ,
పొట్టణ. త. పొట్టలం) ౧. పువ్వులు మున్నగు
నవి పత్త్రాదులలో నుంచి మూసికట్టినపుటము.
ఉదా. మిఠాయిపొట్లము, మందుపొట్లము,
కుంకుమపొట్లము. మొ
సీ. చిగురుఁబొట్లపుఁగోయిఁ జెందమ్ము లనఁ
[illegible]
[illegible] ౧౧.

కి. [illegible] పొట్లము [illegible]
[illegible] ..
[illegible] ౩ [illegible]

చ. [illegible] పొట్లముల్, [illegible] విప్పినట్టు
[illegible] న్యయ్యనకులు
బ్రోల వచ్చు [illegible] వినిపించు
[illegible] రా ౩. ౪౦.

౨. [illegible]
[illegible] పొట్లములై మడిచిన [illegible]
[illegible]

సీ. [illegible]
[illegible]
కా. ౨. ౧౧౦

పొట్లము వి (సం. పటలము) ౧. సమూహము,
గుంపు.

ఆ. అట్లు పటుచువారిఁ బొట్టముగా [illegible]
[illegible] క్రమగాని, [illegible]
వతనిఁ గనుఁగొని బొమముడు, లదర నిట్టు
లనుచు సుదరి పలికె
అప్ప. రా. యు. ౧౦౦.

౨. [illegible]

క. ఆతిమతి నప్పొట్లము తను గిత్తిగొని [illegible]
[illegible] (అచ్చ రా. కిష్కి. ౯. ౩౨.)

(శ. ర. పా. పొట్లము మద్రి)

పొట్లు. అ. క్రి. పురుగుపట్టి శిథిలమగు, పాడగు.

(వ్యవ.) దూలము పొట్లిపోయినది. (ప్రాంచి పట్టు. అప్ర. అని. శ. ర.)

పొడ¹. = పొడవు¹. వి. (√పొడము. సం. స్ఫుటః, క. పొడ, త. పుడై.) ౧ రూపు, ఆకారము, మూర్తి.

చ. తనపొడ [illegible] శౌరి యుచితంబుగ [illegible] తోడ నిట్లు [illegible] యోగిశ నాగేంద్ర [illegible] విని [illegible] [illegible]
హరి [illegible] ౧౫౧.

ద్వి. [illegible] గాంచిన నగరంబు [illegible]
ద్వి హరిశ్చ. [illegible] ౧౧౯౩ ౨౦.

క. మిడుతగమి గవియుతఱుమనఁ బొడనీడలు [illegible] దమని [illegible] ప్రోవులుఁ గల [illegible] , [illegible] గిలత [illegible] బడఁ [illegible] దుః [illegible]
([illegible] ౫౭)

[illegible] పొడ [illegible] వెలఁగి, యబలఁ గంటిఁ [illegible] రయవమ్మ
విక్ర ౪ ౧౯౭.

౨. జాడ, గురుతు.

ద్వి [illegible] విన ఏడు వచ్చి ధరియించు రూపు, గలగరుఁ [illegible] లేక గమ [illegible]
[illegible] రా [illegible] ౧ [illegible] పొ. ౧౯. పం.

ద్వి ఒదల [illegible] యుమ [illegible] పుట్టు, పొడ లే [illegible] పు [illegible] దయ [illegible] గనోకాక.
[illegible] . ౪౯౨. పం.

ద్వి. [illegible] పమంగ [illegible] మాం [illegible] వండెడిని, [illegible] పొడ [illegible] మూ [illegible] చెప్పు.
[illegible] పు ౩. ౨౩౭ పం.

౩. [illegible] , [illegible] . (ఈ యర్థమున దీనికి తలమగ లేక [illegible] అనుపడుము అనుప్రయుక్తమై యుండును.)

చ. కడిమి నతండు బ్రహ్మ కరగర్వమునం బొడ లేక మింటితో, నడఁగి విచిత్రవేగమున [illegible] శుగజాలము లంతకంతకుం, జడిగొనఁజేయు చున్ భా. రా. యు. ౧౦౪౫.

ద్వి. పడమటిదెసను దద్భాగంబునందుఁ, బొడము దిక్కుల నెల్లభూములు వెదకి, పొడ లేక దక్షిణ భూమి [illegible] కెంచి, [illegible] దకుండంగఁ బుడిమిఁ [illegible]
[illegible] రా ౧ [illegible] ౨. పా ౧౯. పం

౪. ఛాయ, కాంతి.

చ [illegible] దలచి [illegible] మొ [illegible] పొడ [illegible] ల్గిన [illegible] రదరిరదం [illegible] , [illegible] సం [illegible] యుం [illegible] మహీ పతు [illegible] మూడఁగా, [illegible] దవపిశంగ [illegible] టమును నజ్జ్వలదేహ మెలర్పఁ [illegible] నా [illegible] డు
హ [illegible] ౯. ౧౦

౯. దేహాదుల [illegible] పొడము మచ్చ.

క. పొడచెదరి బొదచుఱిచిన, రొమ్మదల్లతో [illegible] రెండు [illegible] బ్రుంగల్, పెదలిత [illegible] , నడుగిడఁగాలేవు బలిమి యందలి [illegible] (మను.చ. ౪. ౨౧)

మ [illegible] తుం [illegible] నిపైపై [illegible] నిద్ద [illegible] ముల్, [illegible] నిన్ను భజయింతు [illegible] మీ [illegible] ద౭. ౧ ౨౭౧

వ. [illegible] అంత నంతకంతకుం [illegible] పొడపై పొడపై [illegible] పొడపై [illegible] కంబు [illegible] .
శకు. ౩. ౧౦౩.

౬. ఆకులు మున్నగువానిసందులనుండి సూర్యాది కిరణములు ప్రసరించుటచేఁ జెల్లమచ్చలవలె నేర్పడు కాంతి; ఎండ మున్నగువానియొక్క అల్పప్రసారము.

(కన్యవ.) ఇంటికప్పునకు రంధ్రము లుండుటచే ఇంటిలో ఎండపొడలు వెన్నెలపొడలును బడు మన్నవి.

(వ్యవ) ఎండపొడ తిగులును వసారాలోఁ గూర్చుండుము.

౭. సన్నని వస్త్రము, పలుచనిబట్ట.

ద్వి. కిడలు పింజెలువారఁగట్టినపనిఁడి,పొడలు కట్టింపులపొంపులు మవాలింప.

ద్వి. పరమ ౨. ౧౨౨ పొ.

౨ పొడికట్టు, పొడగనిపించు, పొడగను, పొడగాంచు, పొడగానుపు, పొడమేయు, పొడమేచు, పొడతాము, పొడతెంచు, పొడగడి,పొడప్రతిని, పొడిపాటు, పొడపురుగు, పొడమాయించు, పొడమాయు,పొడయెండ, పొడలమెకము, పొడవడు.

పొడ². వి. దొరలుట, పొగలిక.

(చూ. పొడకెట్టు.)

పొడ(ణ)క. వి. ధాన్యాదులు పోసికొనుటకై ఈఁతబద్దలు మొదలగువానితో అల్లిన పెద్దబుట్ట, కసూలవిశేషము.

సీ. అలక్ష్యేష కిరవకు వెరుపుమొగంబును పొడకంతకలశాయి కుడితిగూనఁబోలెడు పొజ్జయు చంద్ర. ౯. ౧. ౮౫.

సీ. ... తగుఁ గుంటాలాఖిధ గాద యనంగను గరిసె యనఁగ, గీ. దద్విశేషసమాఖ్యలు దనరుచుండుఁ, గొట్టు కూటు పొడక కుమి పొట్ట యనఁగ.

ఆం. భా. ౨. ౨౮౦.

గీ. మంచి బూరెలు పొణకల మాటుపెట్టి, పిండి బూరె లాకొ్కెక ముక్క పెద్దవారి, విస్త కులలోనఁ బాలంగ విచ్చిప్పచి, కసరికొటిన విప్రు లాఁకటుఁ లేచి.

చంద్ర. వి. ౧. ౬౨.

పొడక(గ)ట్టు అ క్రి. (పొడ¹ + కట్టు.) గోచరించు, కినఁబడు, ప్రత్యక్షమగు

క. మొదలఁ బొడకట్టి పోవఁడె, యదృశ్యుఁడై యొక్కగుహఁ డఁగ డగ్గిపతో, న్మదుఁడై వచ్చినరాజుఁ, యిద యిప్పుడు మింట డాఁగి యేయుంబోచ్చు.

రామా. ౭. ౧౩.

సీ. పొడగిట్టు వెలుమ నీపుపుఁజేఁడి ఝంకార భారాతిథ యదెట్టుదయి గిన్న

సుపల. ౩. ౭౨.

గీ. కాముఘోరమ్ముఁడును నీలకాంతితనుఁడు, నగుచుఁ బొడకట్టెనే నంల నమ్మవాణి.

చిత్రభా. ౫ ౧౮౫.

ఉ. కిల్లకింబుగాక పొడకట్టె పూర్వపురీతి నేఁడు న్యాయుల్లమునందు నింకును .

భాగ. ౬. ౫౧.

పొడ (గా)నిపించు. స క్రి (√ పొడగను.) పొడఁగనఁబడయు, మాపు, కనఁబఋచు.

క ... పులపడఁతుకఁ మగిలికీఁ, బొడమాపని లౌమయూపు పొడగనింపఁ, జడనిధికయు ...

పాండు. ౨. ౭౭

గీ ... ఓలి ... పొడగనిపించుట ...

పల ౨. ౭౭

చ. విదుఁడు మహాత్మ్యరు యురవిందహితాత్మజాఁ దోడితెచ్చి మిమ్మును పొడగానిపింతు వని క్రొంకుమ్మ సేఁగి .

మొ. రా. కిష్కి౦. ౫.

పొడగను. స.క్రి (పొడ¹+కను. త పుణైకాజ్.) చూచు.

(కనుధాతువునకు పరిసె దనికిని తుయిన్యద్విత్వ మందును ఇతరకాల్పమందును వైకల్పికముగా పొడగానక, పొడిగానక పొడగానని. మున్నగు రూపము లగును.

గీ. కొడుకుఁ బొడగాన కిట్టునఁ దడిగె నేని, వానితో నింక నే మనువాఁడ

వారం. ప్రో. ౨. ౧౪౦.

ద్వి. అడిరి గౌతముఁ డహల్యాదేవిఁ జూచి, పడఁతి పాషాణమై పడియుండు మీవు, ఉగ్రముగ నెండ గాలి వెంధూళిఁ, బ లుచు నెందును పొడగానఁబడక.

౧౦. రా. బాల. ౫౦. పా. ౨౧. పం

సీ. ఎవ్వనిఁ బొడగంద్రు హృత్పద్మవీథుల భక్తియుక్తగ్రహమున యోగిజనము.

కా. ౫. ౯౬

గీ ఊరనుండియుఁ గట్టు పెట్టుకొనుచు వాఁడు, పోవుచో నన్ను పెద్దగ దాఁ పొడఁగాంచె నీ.

ఆ ౧౦

పొడగాంచు. స. క్రి. (పొడ¹ + కాంచు.) పొడచూచు, చూచు.

ద్వి. కలిగి నవతిలకం బై సరిత్రిఁ, బలుపారు జాహ్నవిఁ బొడగాంచి మొక్కి

౧. రా. బాల. ౫. పా ౨౪.

గీ. ఎద్దఁ బొడగాంచి పిల్చెలఁ బండుకొందు.

పా. ౪. ౨౯.

పొడగాకుపు(వు). (√పొడగను.) పొడ చూచుట, దర్శనము.

క పుడమి విను తెంద కొందఱు, పొడగాపులు లేక ద్వారభూములఁ దుంచెన్, ఒడి కాపులు నడియుండఁగ, బడుగుల నలుపుఁ గం భంజను వేవల్.

౧ ౧. ౧౧౩.

ఉ. మాపని యేమియున్న మదిమానక దె ప్పుడు దీ తెలుసుకునన్, మీ పొడగాన్పుగల్గుటయు మిక్కిలి యబ్బురము

కళా. ౩ ౨౨౨.

పొడచూ(సూ)చు. స. క్రి. (పొడ + చూచు.) పొడగాంచు, చూచు.

శా. లాభార్థిం బొడచూచినంతట నె విశ్వాధీశ్వరుం డిచ్చు నంగకల్పస్థంబులకంటె వర్ధమానంబ్యాకంబుగా

(కావ్యా. ౨ ౧౦౯.)

క — పొడ్రపేచు డిం డు, నాతురమై యొమరుము నంబకుఁ జేతఁ బ్రీవిగి జనియాయముఁ ఒ డెంనాలుం బోనిఁ డె వస్థిచరిత్రా.

(ఎ. విరా. ౬. ౭౧)

పొడమా(సూ)పు. స. క్రి. (పొడ¹ + మాపు) కనుఁగొను, తెలియు, ప్రత్యక్షము

ఉ. నిత్యంబము చూపిన్ను నను నం నగిను వానికిఁ నరాక్రాంత ముల్లన నఘలు కన్నులకుం బడచూపు మైడిసె.

క్రి. ౧. ౧౬౨.

చ. పోవరిగాక వీడు కురుపీరులకుం బొడ చూపువాఁడె (భా. విరా. ౪. ౯౧.)

సీ. అయుకులు వేడ్కతోడఁ, పొడమా కొనుపాఁ గుడ ను వా రాగములువెట్టి చిప్పెంచిన మహాను, గీ. తముగ నొన ఋచు ...

బారి. కాం. ౧. ౧౩౮.

చ. . సుప్రసన్నుఁడై, . కవితనవ్వు చుంగరము ముతతోఁ బొడచూపె భీమనాయకుఁడు మహాపతివ్రతల కంటికతోఁ గరుణా కుంబునన్.

భీమ ౫. ౧౦.

పొడతా(దా)మర. వి. (పొడ¹ + తామర) పొడలు పొడలుగా లేచుచున్న వ్యాధివిశేషము, మండలకుష్ఠము, మండలాకారము కుష్ఠము

సీ. .. తామర యనఁ బొడదామర యనఁ.

గీ. మండలాని మెప్పు ...

ఆం. భా. ౬. ౧౭౫.

౨. ఒకదినము పచ్చాపెం. (శ. ర.)

పొడతెంచు = పొడము తెంచు. (పొడి + తెంచు - తెచ్చు ధాతువునకుపరమగునపుడు ఏకాకిని పొడ తేరము, పొడతేమి, పొడతేరక, పొడతేర్, పొడతేరకి, పొడతేరి, పొడతేరగా, పొడ తేడు, పొడతేరవు, పొడలు, పొడ తేరుము, పొడతెమ్మ' మున్నగు రూపములు సిద్ధించును.) అ. క్రి. ౧. (నానా) కాన్ పడ యించు, పొడుచు

క. జక్కువ లలరఁ జలారము, ... గము లమలు విరియ ... రపు, ప్రాక్కు పము ... లు, ... భాస్కరుడు పొడతెంచు.

... ౩౬.

శా. ... రపుమ్మమ్ముండు ... లకిమున్న యుణు మాల్గా ర్గంమునకా ...

... యు. ౧౬౧౫.

శా. అరుణాభ స్తివింబ ... పొడ తేర . కాశీ. ౪. ౧౧౪.

౨. కనఁబడు, తోఁచు.

కీ. పిడుగులతో కావు ... మనములు

భా. రా. యు. ౧౭౬౨.

౩. పుట్టు, కలుగు.

చ. .. మెయిప్రాను పాటుతో, సెలంగున ... పొలుపా టొడ ... వివర్ణతతో సలాపలం, గెలగొను సారటంబు పులకింబు లతోఁ పొడతెంచఁ గంపము.

ఉ. హరి. ౫. ౧౧౨.

పొడనీడ. వి. (√పొడ'. ఇ. పుష్పలిపి.) సూర్యాదికాంతి ఆకులు మొదలగువానినుండిల నుండి ప్రసరించుటవలన పొడలుపొడలుగా నేర్పడిన నీడ

క. మిడుతాకు ... యుతెలుచుండ్, ... సెండెలునియప్రోవులఁ గలయం, బుడిమిం దిలలంచులలకితి, ఒడఁగా సుడుబీతిముంచు ప చిరి ... (... రా. ము. ౪౬౦.)

పొడిమ్రి. వి. (√పొ ... ఆ. వృక్షప్పురుల్లి.) పృత్తివి శే. ...

ద్వి. పొడపడ్రి అం కుభూతాంచు ము, కిడిపు చింతయు వేము కలిగొట్ట గారి

ద్వి. క. సా. ౬. ౩౮. పా. ౧౨. ౦

(ఇ తెలుకట్ట నక సి ... దీని యాకులతో ... నేత్రదోషములు ... యుచుటు ...)

పొడిపాము. వి. (పొడ' + పాము) మేను మచ్చలుగల యొకానొక తుచ్చజాతిపాము.

క. కిడిది విషకింటు ... కపికండలునేని నేలు గాడించితి పిపొడపాము నీవు నటిటిది, కొడు ... లము వంతగూరు టుపుపవే.

హరి. పూ. ౩. ౪౦

పొడ(డల)పురుగు, పొడపురువు(వ్వు). వి. (పొడ + పురుగు.) మేన మచ్చలుగల యుత తుచ్చజాతిపా , పొడపాము.

ఆ. పొట్టివాడుండు పొడలపురుగుకీడు, వట్టి యా ... వడుకీడు, పొట్ట బెయ్యి కాలు పొసఁగఁ గీడురా ..

వేమన. ౨. ౨౯౭.

గీ. వేటఁ బోయెడువారలు విప్రుమాటు, కలుగు డుడు పొడపుర్వున కలిగినఁ

పి. శకు. ౧. ౧౨౯.

పొడ(లు)పె(వె)ట్టు. అ. క్రి. (√పొడ³) ౧. దొరలు, పొరలు.

సీ. ఇలమీఁదఁ దిలదాఁకి నీ(ప్రతి)... నాప్రక్కఁ
బడి మర్లిగాఁ బొడపెట్టి.
కాశీ. ౫. ౧౮౪

సీ. నిద్రితప్రచ్ఛాయ నిలువక జుమ్మి పెంచిపిగి
నవ్వగి వంక పొడలు వెట్టె.
ఆము. ౫. ౧౬

౨. బోరగిలఁ బడు.

క. ఎడువారిఁ బొరలువారిన్, పొడపెట్టు వార
ముగిఁగొనఁ బొరయువారిన్, ... రిన్,
రయమునఁ సుడుగొనువారలను గేరిచూచి
భయమునక్ శ్రీరం మా ౮ ౮

వ. ... సకలకాంతుల నడుమగిడినోటి ... పడ
త్రొక్కనిచోట్ల త్రొక్కి రిక్కొన్న పుర
పొన్నగున్నలం గూడి తలిరుకొండల పెరలిన
యుడురాజా...ంపుల బొడలకు ...డలు
వెట్టి ... గిడి ... పెంగిటి
తన్నెలం ... గుల
రంగున త్రొమ్మడిమడి ... లెంబు౧కి
... ౬౦

పొడమాయించు. స. క్రి. (√పొడమాయు) రూపుమాపు, చంపు, నాశముచేయు.

శా. ద్విక్కేళిం గిరివాల్తెరవులను విద్వేషించి
విద్వేషులన్, ... మిట్,
దలంబు ...పున ... ఖండించు
న,త్యేక్కించుచున్ ... బొడ
మాయించున్ బిరాచాపలిన్, జొక్కించుచున్
... కామిషు ... లోపహారంబులన్
కావ్యా. ౫. ౧౦౩

పొడమాయు. అ. క్రి. (పొడ¹ + మాయు) రూపఱు, చచ్చు, నశించు, (చూ. పొడమాయించు.)

పొడమించు. స. క్రి. (√పొడము.) పుట్టించు, కాపించు.

గీ. పురుషునంమి సమానంబుఁ బోలఁతియుండు,
వ్యాసు ...జ్యోన్న పొడమించు వరుసననఘ,
శుక్లమును ... ణితంబును
భాగ. అశ్వ. ౧. ౪౫.

గీ. జగతిఁ బొడమింప నంబుజాసనుఁడ వైతి.
రామా. ౬. ౫౭.

ద్వి. వర మేమి సంతుమివరి వేఁడు మనిసఁ,
బరిపూర్తి తరలోకపాలత్వ మడగె, అడిగిన
యపుడు నాలవలోకపాలుఁ, బొడమింపఁ
దలఁపు నాబుద్ధిలోఁ గూడ
... రా ... ౮ ... ౧౫. ౫౦

౨. తెలుపరించు, వెల్లడించు.

ద్వి. నీవు, ఇక్కడఁ బొడమింప నీకు
... కెదవు, నిక్కంబు చెప్పవే నీయాన
... (ద్వి. ... ౪. ౪౧౯.)

పొడము(దృశ్) = పొడము¹. అ. క్రి. ౧. (సూర్యాదులు) ఉదయించు, పొడుచు.

గీ. తిమ్మయునుఁగు ...మలను ...
... మరిలివచ్చి, లక్ష్మణుని మన్ని
...సము ...గినుము.
అచ్చ. రా. యు. ౪౦౩.

౨. పుట్టు, జనించు.

మ. తిగునే యింతె ...రాంతికా ...
త్రైలోక్యముం ... వుగిదా ...
వైరివై పొడము ... జీవయుం ...
రూపగుజైవంబు గిడా...డెవు.
హరి. ౪. ౯౧.

క. ఆవిభునకు సర్వసపరి,భావకుఁడై పిన్నకారి
పసిదిఁ బొడమె వం,శావహుఁడు పిన్నకారి.
వసు. ౧. ౫౫.

మ. . కళీ,మణుఁగుక్ గైకవి గర్భవార్ధిఁ
బొడమెకా సంపూర్ణచంద్రాకృతిన్
ఉ. రా. ౨. ౧౪౪.

3. అవిర్భవించు, సంభవించు.

ఉ. బోరన విస్ఫులింగములు వొల్చెఁగెఁ దర్శమ
నేత్రనాని కాంచ్వా ములందు వెల్వడియె
దారుణవహ్నిశిఖాకలాపముల్
౧౧. అ. ౪ ౪౧౦

గీ. జడలఁ గ్రొన్నెల మెడఁ బాఁపసరుఁ
దొడలఁ, బొడలతో శ్మశ వెలిమిడిపూఁత
మించ, పొడమి వేతెరి ముందటఁ పొడవు
పాటెఁ, గొపులం ల్లఁ ాటు
పలుసు. ఉ. హరి ౨ ౧౩౧.

మహాప్రస్థ. ప్రమాదం,బున వైకల్యంబు
యాగింపనెఁ పొడమ
ఆము. 30.

4. జని, అ

సీ. ఎవ్వ ంల్లంల్లు పశువులు పొడమఁ
గృతార్థులై యత్నంచునట్టి ఒలరి.
పాంచు. ౫ ౭౧౬.

5. నఁబగ, తోఁచు

ద్వి. అ విచ్చినచంద కుబు మాత్రమైనఁ, గొడి
మదు మాయందు బగి హించ
ప్రి. హరిశ్చం. పూ. ౧౦౩౦. ౧౦

4. ... అ,భవ్వంగోడిక వాఁడము, జన్మాది
తోలంగునంత వమకతి పొడమే
కుక. ౧. ౩౬౩.

ము హరి చేయించిన యప్పి బ్రహ్మ
దోపజనారంబులన్, హరి మ్మాద యు
మెూమునం బొడమఁగా నప్తానవానీమఁ
డై .. ఉ. హరి ౧. ౧౨౯.

౬. ప్రకటితమగు, బయలుపడు

క పొడగుడు చేయని కార్యము, పొడముక
యుండంగఁ గప్పిపుచ్చెద మన నెన్నఁడు
రాదు నేయు కార్యము, నెదవాయముమనుజా
లేల నేల్పుల వన్.
(పెయూగ. 3. ౨33.)

౭ పొడమించు, పొడగురించు.

పొడమునెలపి = పొడ తెలి ౫ క్రి.
(పొడము + తెలు, స్వార్థ) పుట్టు,కలుగు.

గీ శివస్వశిఖశిఖరమందుఁ బొగడు, నంచ
కొఁగిటనున్న హేమాంజంబు, పూర్వ
ము బాది పొడమజేర, మదు
మ ఒ యగు విర విభాసఁ.
పాండు ౫. ౨౯౯.

పొడవొెండ. వి. (పొడ + ఎండ) (ఆకాశ
మేఘములు) సందులనుండి సూర్యకాంతి
ప్ర మటచె మనచ్చాతె అల్పముగా
పడు ఎండ.

సీ పొడచెండ గాకుని గానులనడఁ
మ్మ యగుఁ అరిగి.
పాంస. ౪. ౧౬.

వ. పొ యిం యుఁ లెయు శేతనంబులు
(గ. రా యు ౨౫౬౫.)

పొడలమెకము. వి (√పొడ.) దుప్పి, చమూ
రుపు. (శ. ర)

పొడవగు. అ. క్రి (పొడవు + అగు.)
౧. మూపొ, ఉన్నతమగు

ఉ. ర లక్ష్మీ పొ దియొక్క
నంకొప్ప నం దయు బాగ్యదు .
భాగ. అరి రా. ౧౪౬.

క. ఎడ యిమ్ము నా కొరించుక, తడబడ నా బుద్ధి గంద త్రైలోక్యమునన్, బొడసైనవి యెల్లను గని, తడయక నీప్రియుని జెవ్విధం బునఁ జూచెన్. హరి. ఉ. ౬. ౧౧౧.

(గొప్పవానిని అనిభావము.)

గీ. [illegible] పరిపిజాతి, [illegible]

వి. అనుగ్గడవనికిఁ గుల, [illegible] ఫణ్యభాగిని [illegible] [illegible] ౧౧౦౯.

పొడవడఁగించు. స. క్రి. (√పొడవడఁగు)

౧. పొడవడఁగఁజేయు, రూపుమాపు, చంపు.

క. పెడగేలు గట్టి పాపపుఁ, గొడవు[illegible]నిగాడ యితనిఁ బొడవడఁగించెన్, [illegible] దీని నీతొ, [illegible] బెట్టి కాల్చుటుచితం బరయన్. భాగ. విరా. ౩. ౧౭౦.

క. పొడగాంచి యిగియె [illegible] చెం, [illegible] దేహమునుచుఁ బొడవడఁగింపన్, మనిసెను మందవిసర్పిణి. (నా. [illegible] ౭౪.)

౨. పోఁగొట్టు, నశింపఁజేయు.

గవ బ్రహ్మహత్య మొదలై [illegible]ము, పొడవడఁగించును నిమిషమాత్రమున. కాశీ. ౬. ౧౭౪.

పొడవడఁగు. అ. క్రి. (పొడవు[1] + అడఁగు.)

౧. రూపుమాయు, చచ్చు.

గీ. పుడమి యీనినచందానఁ గడలఁ దిరుగు, దుడుకు మెకముల మాచేతఁ బొడవడఁగుఁడె. పె. కవు. ౧. ౧౧౪.

వ. అట్లు యమునకుఁ గువృణంబడిన [illegible] పొడవడంగుట కల గంధర్వులు హరిదాను కీర్తనంబున గీతంబు లొనర్చిరి. ఉ. హరి. ౪. ౨౯౭.

౨. చెడు, నశించు, పోవు.

[illegible] పొడవడఁగెఁ గలిం [illegible] నారా. ౯. ౧౭౭.

గీ. పాల[illegible] పరిశ్రాంతి పొడవడంగె, [illegible] ౨. ౨౨.

౩. భగ్నమగు, పొడగు.

గీ. అమరపతినందనుఁడు పొడవడఁగి చనిన, యసురమాయయు నడివోయె. నిర్వ. ౬. ౧౧౦.

గీ. అసవరహాత్మోద్ధితపిశాచి యన్నగొల్ల, బుది[illegible] వచ్చుచున్నాఁకు పొడవడంగి, [illegible] పోతరమునఁ, [illegible] ప్రాభృతముగ. [illegible] ౪. ౫౭.

క. నీనా[illegible]తిత్వము[illegible] దొకఁడు నడప [illegible] పొడవడఁగెడ యా, నేన [illegible] [illegible]గ్నిభాగవిహీనంబగు[illegible] జలధి [illegible] భార. ద్రో. ౧. ౬౦.

క. తొల్లి యుగాంత[illegible], [illegible] పొడ వడఁగెఁ దాప మెక్కుడుగా [illegible] పలువు ప్రాణులు తల్లడిల్లఁగ నిడివి యగుచు ధరణి అలంతన్. ([illegible] ౩. ౧౭.)

పొడవడఁచు. స. క్రి. (√పొడవడఁగు.) ౧. సంహరించు, చంపు.

క. వారల రథ్యంబులఁ ద్రుపదాత్మజుఁడు పొడవ
డంచి ధరఁ గూలఁగించెన్.
భార. ద్రో. ౪. ౯౯.

క. కదలికొలలసూలిపడఁతికి, నొడయఁడ నైరుల్ల
నీరుల నొఱయుచుఁ బగఱన్, బొడవడఁచి
రాజధర్మము, కెడపక యిల వాల్గొలెఁగు
లేలుచు మఱియున్.
పె. కథం. ౨. ౧౦౬.

౨. చెఱచు, పాడుచేయు.

క. అవమానితులై ధరణీదివిజులు క్రోధాగ్ని
శిఖల దీపించి మహో,గ్రవనద్వీపంబులతో,
నవని నయినఁ బొడవడంతు రప్రతికారుల్.
భార. ఆర. ౫. ౧౬.

క. మనుజాలు ధర్మముఁ బొడవడఁచిన వేదముఁ
గర్మములను జెడుటకు భయమందిన
యింద్రాదులు గములై,సనుఁ గానఁగ
మునులుఁ దామఁ జనిరి నరేంద్రా.
భార. శాం. ౨. ౨౦౨.

పొడవడు¹. అ. క్రి. (పొడ¹ + పడు.) అగపడు

సీ. ఆహూతులైన మహామునీశ్వరులచేఁ బొడ
వడదయ్యె భూభువనతలము.
పారి. ౫. ౭౭.

వ. అమ్మహావాహినీప్రవాహం బెడసెడఁ
బొడవడిన దిబ్బల ..
శ్రీరంగ. ౧. ౧౩౨

పొడవడు². అ. క్రి. (పొడవు¹ + పడు. వృత్తిని వర్ణలోపము.) ఔన్నత్యముచెడు, తక్కువచెడు, బలహీనమగు.

క. ఆఁకరముతోడ నప్పుడు,మూఁకలపై కఱకి
కడిమముష్టినిపాతులన్, ద్రుంచుచు శిలలన్
వేఁగు,ప్రోకలు గావించి రఘుడు పొడవడఁకి
వడిన్. భా. రా. యు. ౫౩౪.

ద్వి. కదళిని వెవ్వగి కదలి నీదుచును, బొడవడు
యదుభోజవృష్టిగర్భమున, నంత నవంతు
నవంతకేతోంత, మెంతయు నానాఁటి
కెదుగుచు నుండ.
... మ క. ౧. ౧౮ పా ౧౩. పం.

పొడవఱు అ. క్రి (√పొడవు¹.) వళించు

క కరువునఁ బూరితమై లో,హారసములోఁ
గాలు నట్టు లంగజకోకో,ద్ధురకిఖరలితను
విమ్మగఁ, గరఁగియుఁ బొడవఱక లోనఁ
గాలుచునుండెన్. కు. సం. ౫ ౫౪౮.

పొడవు¹ = పొడ¹. వి. (త. పాడైవు.) రూపము, మూర్తి, మూర్తిమత్పదార్థము.,

క. అడవిఁ బువ్వులు దేరఁగ, వడి నరిగిన
కముని జంపి వానిని దనుజాల్, పొడవు
సెదఁ గాల్చి మరితోఁ, దనయక యబ్బాది
కుక్రుఁ ద్రావించి రాగిన్.
భార. ఆది. 3 ౧౧౪.

క. లోకాలోకములోఁగల,చీకటియెల్ల నొక
పొడవు పేకొనియెను నా, నాకాశ మదరి
వచ్చె మ,హాకాళి మహాభయంకరాకారము
తోన్. కు ౧౦. ౨. ౧౯౯.

క. పదునాలుగులోకంబులఁ, బొదలింపం ద్రుంప
వలసి పొడవులు కొండై, తుదిఁ దా
కొక్కటి చుగుదురు
౬ హరి. ౨. ౭౯.

మధ్యాక్కర. ఎదురను దవ్వులఁ జూచిన
పొడవు కల్లఁ దక్షిణము, కదియఁగా
భార. ఆర ౨. ౧౭౯.

౫: పొడవడఁగించు,పొడవడఁగు, పొడవడఁచు,
పొడవరు, పొడవడు, పొడవఱు, పొడవు
చూపు, పొడవుచేయు.

పొడవు² = పొడువు(గు). (త. అన్యధ్యర్థరూపము

క ర గ్రహించవలెను నిర్ధారిత ప్రయోగము
కనపడలేదు కాని ఆ భా లోను పెక్కు గ్రంథ
ములందును క్వాచిత్కముగా భారతమునందుఁ
గూడ గిన ట్టుచున్నది) ౧ ఎకు

ఔన్నత్యము

క పొడవు ా క ౯యక
అ ౬

గీ విని ు గాంచవ వ స క దాటి
పొడవు గలిగియు
ప్రా ఉ్యో ర ౯౦

గీ పొడవుమిగిలి ా దమ్ము లవుఁగొశ
౧ ౯౦

క ఒడ్డును బొడవు బా గ త్తనము
గలిగి (జ్ఞతో మెల గి యా న గ
కంటెను అ గొ ు చే ల గి
గుంపట ౧ (ద్వా ౯ ౬)

గీ నిత్తాద వ వృ గా ు
వ ర ౭

౨ హై ౖ ు నిడి

గీ వాను హిమశేఁ మ్యాన ఆశ మా
రము లయెఁ ల ర మ ు
పొడవుగలిగి ఎగ్గ భూ యంప
రా హా ౭ రెఁ గౌను బల
ా ౭౯

ఎ కె ఖ వ వా వ్య

క పు మి పలేం దు రెచ ట జడవాహిను
రెచట రెచటి నభ్యము వన జో ఎదదు
పొడ వడరు మీయెడ ా క మారి ము
రెచటి కెక్కు మహాత్మా
వను ౨ ౧ ౩

(ఔన్నత్యము అని రెండవ యర్థము)

ర ఉన్నత ప్రదేశము, ఎత్తయినస్థలము

సీ లావు కాదు జరాకైల్యంబు కతమునఁ
బొడ వెక్కువఱుదు డిగెడు వఱుదును
కాశీ ౨ ౧౬౩

గీ పొడవులకు నెల్లఁ బొడవు ్పు చరించు,
నెలవు దివ్యౌ ధంబ ం ల గాలంబు, గంది
ఫేగుండల న ంభూతములను మరికిపట్టును
ని ష్ణ క బ
చిత్రభా ర ౧౧౯

వి ౧ ఉన్నతుఁడు, ఉన్నతము దీర్ఘము

క వా ా బొడవు నా ం
క ్ల, గీ కుంకు ధర్మంబుగా నిది దోఁచు
నొకఁ అం భా ౨ ౧౨౩

చ ా గు హిన్నకీలకు
అము ౧ ౯

ఁ గొప్పవాడు గొ ి

క కడు యయ్య గుణముల పొడ్వై
ా బ గధూరువాసై యె ు ధర్మ
౩ ల ల మ్నులొక్క న్నగారు
రిన్ల చి తభా ౧ రా

ది ఇవి బంటు నమురే యీరాఘువునకు నివి
యెల గెలువరే యిల రాజులకును బూని
ముంద ు ా రఘు
ాము ద వై
ా యు రఆ పా ౩ ౦

క్రి ణ ఎ మగా ఎత్తుగా పెద్దిగా

చ ప్రాణ దం బగు పావురంబు హైఁ, గడు
బొడ ేగి పెంటి బొడఁగానకి యుచ్చట
ప్రాలె (సారంగ ౨ ౬ర)

చ హరిపురిసాలమున్ గలిచి యాతతతజ్జయ
లక్ష్మిఁ బూనికన్, బరిణయమాడు నే నని
కుభస్థితిలోఁ బొడ వేఁగునంత నిర్భర
గతిలోఁ జరించు ద్విజరాజుశకంబును జూచి

చూచి తా,నదగిక యంత నిల్చినది యప్పుడి గాటపుకోటయంతయున్. (చమ. ౧. ౭౩.)

క. అలసత నడుపులను కెయ్యులం కును దోఁచెన్, వెలివిరిసె నాభి జకరము, కలకంఠికిఁ బొడవు దోఁచి కానఁగ వచ్చెన్.
రుక్మాం. ౧ ౧౮౧.

పొడవుచూ(సూ)పు. అ. క్రి. (పొడవు + చూపు.) కనఁబడు, తోఁచు, ప్రత్యక్షమగు.

గీ. నన్ను నొరయంగ వేఁడి యే నాథు యిచటఁ, బొడవుచూపక డఁగి తీపాదిలలోఁ, నిన్నుఁ వాని చరింత నే నిమిషమైన
కు. ౨. ౫. ౫౪.

సీ. మధువిరోధికి లోన మదనాగ్ని పొడచూపఁ బొలఁతికిఁ జనుదోయి పొడవుచూ...
పాండు ౧౦ పూ. ౬౯౮.

గీ. జపలఁ గ్రొన్నెల మెఁడెఁ బాఁ వరమఁ దొడలఁ, గొడలతో ల్మైన వెలిమి పూఁతె మించఁ, పొడమి ప్రేకే నిమందిటఁ బొడవు చూపెఁ, బొడువులందెల్లఁ బొడువైన బోటివేల్పు. ఉ. హరి. ౨. ౧౩౧.

పొడవు(చే)సేయు. స క్రి (పొడవు + చేయు.) నిక్కించు, పైకెత్తు.

సీ. కడ తెప్ప లొరయంగఁ గనుఁదమ్మి లర మోడ్చి బొమదోయి యొక్కించఁ బొడవు నేసి. శైవ. ౫. ౯.

పొడసుత్తె. వి. (క. పొడిసుత్తి.) చిన్నసుత్తె. (క. ర., శా.)

పొడి. వి. (క. పుడి. త. పొడి. - అవ్రేడితము 'పొడిపొడి'. బ. పొడులు, పొళులు, పొల్లు.)

౧. చూర్ణము, నలి.

గీ. దివిజపతి నీకు నిచ్చిన తీవ్రశక్తి, చేతఁ గవ్వడి నడు వని చూతునేని, వాను దేవునిచే నది ప్రయుక్తులయ్యుఁ దునియయ్యు బోడి యయ్యుఁ దొరఁగు ధరిణి.
భార ఉద్యో ౨. ౨౭౨.

క. కడు వెసఁ గలిపినయది గవ్వడిబాణజ్వాల లడఁగవడి దావాగ్నిన్, వి.కుతిలు వోలిసిన క్రియఁ బొడి,పొడి యయ్యెం గురుబలంబు పొంగడఁగంగన్ (భార. భీష్మ. ౨. ౩౩౮.)

మ. ఘునఁగుందావి నవోదనంబు మిరియంపుం బొళ్లతో (ఆము. ౧ ౭౨.)

౨. ఎల్లఖండము, చిన్నముక్క

క. చిత్రసేనుం డతికోపం, బుడమికి రథహయ సూతులఁ, బొడిపొడిఁగావించెఁ బవన పుత్రుని గవియున్.
(భార భీష్మ. . ౫౯.)

క ఘను అస్త్రధరణ్ములికిన్, కులిసి పొప్పొల్లగిఁ, బొడలంపులు దివ్యబాధ పొంది యుండెన్. (ఆము. ౪. ౨౫౬.)

౩. (రత్నముల) ఖండము, రవ

ఉదా కెంపుపొడి, నీలపుపొడి

౪ తడియునిభాగము.

(వ్యవ.) బట్టను పొడిగ్లన్న వి. ఇంకొకసారి తడుపుము

(వ్యవ) మడమను పొడియున్నది; మరల తడుపు కొనుము.

౫. పొడిచీకటి, అవతమసము, చిఱుచీకటి

గీ. ప్రొద్దుచాయలు దూఱక పొల్లుచేసి, యినుము చల్లిన రాలకు యురులుగ్రమ్మి, నడవఁగారాని యొక్కకారడవి నపుడు, కాంచి పోఁ గంటి వారావకులవకోఁగు.
యయా ౧. ౧౧౩.

౬. (క. పొడె.) పొట్ట, ఉదరము

(చూ. పొడికొనికొను.)

విశే. ౧. తడిలేనిది, ఎండినది, కుమ్మినది, నిస్సారము.

(వ్యవ.) పొడిబట్ట, పొడిమెతుకులు, పొడి మాటలు.

,, మజ్జిగతో తడిపొడిగాఁ గలుపుకొనుము.

౨. అల్పము, చిన్నది, లేఁతది.

(గ్రా. వా॰ పొడితెమ్మెర.)

జ: పొడిగొట్టు, పొడిచీకటి, పొడిచేయు, పొడితెమ్మెర, పొడిదగ్గు, పొడిపిట్ట, పొడి పోసికొను, పొడిపడుకొను.

పొడిగించే. స. క్రి. (√పొడుగు) పొడుగు చేయు, పెంచు.

(వ్యవ) వాఁడు గ్రాఁతగోడ పొడగించి కట్టి నాఁడు.

(వ్యవ.) ఆతని కథ పొడిగించి వ్రాసినాఁడు.

పొడిచీకటి. వి. (పొడి + చీకటి.) చిఱుచీకటి, అపతమసము.

తె. భూరిశ్రవుఁ డొక్కనితోఁ, బోరగ నేయించి తట్లు పొడిచీకటి సంహారహితు సైంధవుని నరుఁ, బారిపటిచి తిట్టి నీకుఁ బల్కులపను నే.

భార. కల్యా. ౨. ౩౭౬.

పొడిచే(సే)యు. స క్రి. (పొడి + చేయు.) చూర్ణముచేయు, నుఱుమాడు.

క. అంతటఁ, బొడిచెసెఁదదస్త్ర మసురన్ .

కళ. ౨. ౧౫౦.

క. పలుపులఁ గాండుం బగ్గంబులఁ దన యస్త్రంబు లపె డిసేసిన వివ్వలవిడిఁ దాఁకెదు రథ్యంబుల సేయఁడు దివిజరాజ పుత్రుఁడు గృహతోఁక.

భార. విరా. ౫. ౫౩.

పొడితెమ్మెర. వి. (పొడి + తెమ్మెర.) పిల్ల వాయువు, మందమారుతము.

తె. రాగరుచి గెలుగుడఁ నల, భోగిని మఱి మఱువుఁ దిగిచి పొడితెమ్మెర కృష్ణాగతిఁ దరలింపగ సంభోగం బొనఁగుడ్ భుజంగ పుంగవతతికిన్. (కేం. పంచ. ౧. ౧౧౦.)

పొడిదగ్గు. వి. (√పొడి) శ్లేష్మము తెగక వట్టి ధ్వనితోవచ్చు నొకవిధమైన దగ్గు, కాసభేదము.

సీ. పొడిదగ్గు కంఠంబుఁ బొరివుచ్చుకయున్న తల ప్రకంపంబుఁ బొందకయున్న.

కాశీ. ౩. ౭౪.

సీ. వెన్నెంటు డొక్కయు సన్నపుఁ జీగోళ పొడిదగ్గు కాకిమూపులును మఱియు.

చెన్న. ౨ ౨౯.

పొడిపిట్ట. వి. (√పొడి.) పక్షివిశేషము, ఒక జాతి పిట్ట.

సీ. జిటువ మునగిపూజిటువ గిజిగాడు వల్లద పొడిపిట్ట వంగపండు, భరతము .

హంస. ౩. ౧౨.

పొడిపో(వో)సికొను. స. క్రి. (√పొడి.)పొట్ట నిండించుకొను.

క. తోడఁ గటఁ బూయఁ బెట్టిన్, గుడువఁ జెప్పదురుగాక గొనకొని గడియన్, బెడిరొండి బ్రతుకున కిడుమన్, బొడిపోసికొనంగఁ జెప్ప బుధులుంగలరే. (హ్యా. ౫. ౭౭౬.)

ద్వి. తడయక దేశమంతయుఁ ద్రవ్వికొనుచుఁ, బొడిపోసికొని పొట్టుపార లాచు వేఁగి.

ద్వి. పరమ. ౨. ౭౬. పొ.

పొడిబడుకొను. అ. క్రి. (పొడి + పడు + కొను, స్వార్థమున) కుప్పించు, నిస్సారమగు.

ద్వి. అడియాసఁ దలితంత్రులఁడ యిది యనుచుఁ, బొడిబడుకొనుచు పప్పురు దెల్లఁ గడిచి ...

ద్వి. పరమ. ౩. ౧౫౦. పొ.

పొడుగు. అ. క్రి. (త. పుడైవు.) ౧. ఉన్నతమగు. (శ. ర.) పెరుఁగు, హెచ్చు. (శ. ర., బ్రా.)

(వ్యవ.) బియ్యమువెల పొడిగినది. (బ్రా.)

వి. ౧. మీఁదు. (చూ. పొడుగుమడుగు.) (శ.ర.)

౨. ఉన్నతి, ఎత్తు.

క. తలపొడుగు ధనము పోసిన, వెలయాలికి నిజములేదు వివరింపంగా. (సు. శ. ౫౫.)

౩. దైర్ఘ్యము, ఆయతి.

ఉదా: ఆ బట్టకు పొడు గెక్కువ వెడల్పు తక్కువ.

సప్తమీవిభక్తియం దిది కొన్నిపట్ల యావ దర్థక మగును. (వ్యవ.) ౧. దారిపొడు గునను వాఁడు వానిని తిట్టుచునేయుండెను = దారియందంతటను ... ౨. ఈ సంవత్స రము పొడుగునను వర్షములే = యావత్సంవ త్సరము, సంవత్సరమంతయు.

విశే. ౧. ఉన్నతము, ఎత్తయినది

(వ్యవ.) వాఁడు పొడుగువాఁడు నేను పొట్టి వాఁడను.

౨. దీర్ఘము, నిడివియైనది.

(వ్యవ.) ఈ చేఁదతాఁడు చాల పొడుగు.

౩. ఉత్కృష్టము (శ. ర.)

జ పొడిగించు, పొడుగుపాటి, పొడుగుమడుగు.

పొడుగుపాటి విశే. (పొడుగు + పాటి.) ఉన్న తము, ఎత్తైనది.

(వ్యవ.) కృతయుగమనుష్యులు పొడుగుపాటి వారఁట.

పొడుగుమడుఁగు. వి. (పొడుఁగు + మడుఁగు = మీఁదిమడుఁగు.) మిన్నేఱు, ఆకాశగంగ.

గీ. పొడుగుమడుఁగున గాంచిన యడుగువాఁడు.

శంప్రా. ౧. ౩౦.

పొడుచే(డ్చు). స. క్రి. (త. పుడై.) ౧. (పూది, శూలము. మొ. వానితో) గ్రుచ్చు, గ్రుచ్చిచంపు. (దీనికి పొడువన్, పొడువుము, పొడుము, ఆమ్రేడితమున పొడుపొడుము అను రూపములు సిద్ధించును.)

గీ. వామనుఁడు దర్భ గిండిలో వారిధార, కడ్డమైయున్న శుక్రునియక్షిఁ బొడువ, మిట్టిపడి కన్నుపోయిన లొటపోయె.

దశా. ౫. ౧౦౭.

సీ. అమృతగంధాసక్తమగు చంచుపుటమున వడి సింధువంబులఁ బొడిచి యెత్తు.

పారి. ౫. ౭.

క. పులి మల డిగి యూళ్లకు వృత్తులరాజ రాజనము మాన్పుకోఁ జనిచి గవిన్, సెలకొన సురితులు గొని చని, పొలియునో యూరఁ గుయి రేఁగి పొడుచునో చెపుమా.

ఆము. ౩. ౪౩.

మహాస్రగ్ధర. కవిసెన్ . పుళింద, ప్లవబృందంబు ల్వాని వ్రల్వడిఁ బొడుపొడు మన్నలుక్కలు న్మొల్కులన్ రాన్ (ఆము. ౬. ౩౫.)

౨. (పిడికిలి, కొమ్ము. మొ. వానితో) క్రుమ్ము.

క. చే సమరికొంచుఁ బొడువఁగ, డాపిన త ద్భుజముతోడ డిగ్గరఁగ జయోన్ద్వానియయి పట్టుకొనియె మ్రహసత్వుఁడు భీముసేముఁ డమ్మనుజాదున్. (భార. ఆది. ౬. ౨౦౪.)

సీ. తెగి గంటి లేనిపోటుగ నొడ్లయద్దల గిద్దలఁ బొడుచుమోగిన బిగాది.

వేం. పంచ. ౧. ౬౩.

గీ. కదిసి కోడె, తలపులను బొడ్చుచునువడిఁ దవిలి ఱంకెలిడుచుఁ బొగరెక్కియున్న నడరి రలమి. నీలా. ౨. ౪౩.

౩. ఛేదించు, నఱకు.

గీ. ఎమిరు, గందకుండెఁగిఁ గొనవది శాఖ్య ఫలము, బొగ్గిలకుఁబోర మొదలంటఁ బొడువఁ జనదు. (భార. ఉద్యో. ౨. ౫౪.)

క. పెడిదముగఁ గతి గొడ్డటఁ, బొడువఁ దెగిన క్రూనఁ జిగురు వొడము
భార. ఉద్యో. ౨ ౭౧.

క. ఆదవులం ఆత్మధానీస్థలికిన్, నడుములవి పొల్లుపొల్లుగఁ, బొడిపింపుము దివ్యభాగ పొందికి యుండదన్. (ఆను. ౪. ౨౫౬)

౪. వేయు, విసరు.

సీ. కటకారికి లకిన్యఁ గనిన పాళిపెమోదఁ బొడువఁ బుఁమునికోల పువ్వుటకు
క్రీడా. ౭౧౨.

౫. (దోమ, తేలు, ఎల్లి. మొ.) కుట్టు, కఱచు.

ఆ. మేలుకొలుపుమన్న మెల్లనే యించుక, పొంలి చిన్ననల్లి పొడిచె నచు, లేచి కూరుచుండె (అచ్చ. రా యు. ౭౭౯)

౬. (ఈరుపేను మొ. వానిని) క్రుక్కు.

గీ. ఎలయుసీతాకరముఁలతోడ నీళ్ల గ్రుక్కు, యుంట సంటులు పరికించి యుల్లఁ బొడిచె, గోరుముక్కుల దిగదువ్వి తూరుపత్రిసెలుల గలిగినపేల నన్నింటిఁ దిగిచె.
పాండు. 3. 30.

౭. చంపు, ఎగించు, ఆటలకాయలను చంపు.

వ. దీనికి (ఈధర్మానకు) ఎవ్వరు ఎగ్గు దలంచినాను గంగ కఱుతవేయు గవిలలం బొడిచిన దోషమునం బొందుదురు
౧౨౧3. గు. జి. తేతాల. శా.

క. సారె యదె పొడువు మని యొకి,సారె యొకొత యత్సకేళిసమయంబున నిచ్చారతి సొకతెకు జెప్పిన,సారె శినా పంజరమున పొధ్వస మందెన్. వైజ. 3. ౧౦3.

గీ. అట్లు మెలఁగుట యేమిటి కంటిరేని, నింక నెక్కడిపిగ్గు మాయింటియతని, కొన్న పుట్టింప మెలఁగుదు వట్టులయ్యెఁ, బూచి వలెఁ జూచు నను వానిఁ బొడిచి త్రోయ.
శుక. ౨. ౧౧౧. (ఇదొక తిట్టు.)

౮ పొడుచు, (కంప. మొ.) పొడుచు, నాటు. (వ్యా. అడుకువొడుచు.)

క తినుకపొడిపించి యాకుల,గుడిసెల వసి యించె మంత్రిగురుభటయుతుఁడై ...
ఆము. 3. ౧౪.

వ. పొదిరుటడవులు చొరంబాఱు పిడికడితి కిదిపునురవడి వితిగిపడిన విటపివిటపంబులం దడుక వొడిచినగతి నొందు నెడలును
మనుచ 8. 34.

౯ కొట్టు, మోదు.

ఆ వానిమస్తకంబు ప్రత్యంగి వడి గిదం, బొడిచె రుధిరవారిపూర మొలుక.
భార. అర. ౧ ౧౫౯.

ఉ. వీరకని యీ,కావరి మేల వచ్చెనని గాలి తఁ బొడిపింపఁ జూచినన్.
పరమ. 3. ౨౫.

౧౦ ఆను, ఊను.

ఉ ఒక్కయెడం గాలు వొడిచి మక్కున నెక్కంరవారితగళంబు నొక్కుచు ...
పాండు. ౪. ౨3౪.

౧౧. ఒరయు, రాచు

సీ. వలుఁదచన్నులమీఁది పలుపచ్చిగందంబు కమ్మతావులు దిక్కుఖములఁ బొడువ.
కాశీ. ౫. ౫౨.

౧౨. ఒడ్డు, (పందెము) వైచు.

క. ఎ తివఁబుత్తృలు మూడుచుచుఁ, బొత్తిచ్చినఁ బన్నిదములు వొడుచుచు నత్యుద్వృత్తి

గతి వీథిలో మత్తటోత్తరు లంగళ్ల
మెఱయుచుండుదు రెలమిన్.

కు. సం. ౪. ౯౫౭.

౧౩. ముద్రించు.

సీ. కాలంబుపేరి మంకరి యంబరంబునఁ బొడిచి
నట్టి యరుణముద్ర యనఁగ.

రా. వి. ౩. ౭౯.

క. ఇసుపాదము లర్చింపఁగఁ, జనఁ జోఁ జన
దర్ఘ్యమంత్రజలపాత్రలు దా, వినువీథినాఁగఁ
బంచెను, ఘనముగఁ దనయానవొడిచి
కిరికాలుఁడిల౯.

కాఁజీదన శాసనము. ౧౧౪౬.

౧౪. (ఆజ్ఞ) పెట్టు, (ఆజ్ఞ) అనిచెప్పు, తెలుపు.

క. పెదదరువు లిచటఁ జెల్లవు, ప్రదమి నహహ
దొంగలానవొడిచినఁ గోకల్, విదుకుర

కళా. ౩. ౧౯౩.

సీ. కవిపుణేనిఁ గతోరకింరహుంకారంబు నొన
రించి మాయాన వొడుచువాఁడి

… ౪. ౩౭

ద్వి. పీనఁగ గాటి కెన్నగాఁ దెచ్చి, కొకొని
తమయిచ్చగాఁ గాల్చి మఱి, శోకుండి
నాయాన వొడిచి యా శవము మొలనున్న
వస్త్రంబు మొసఁ గొనుచు పెనుపొండ
నా లిచ్చి

ద్వి. హరిశ్చ ౪. ౧౭౧౨. పం.

౧౫. (యుద్ధము, ఋణము) చేయు
(చూ. పొడము పొడుచు. (౪. ౭)

గీ. అధిప నీతనయుండు గయ్యంబు వొడుచు,
గెంపు వదలక విధవంబు పెంపు మెఱసె

భార. భీష్మ. ౧. ౧౪౨.

క. . కయ్యము లిదువది యే డెన్నఁగఁ
బొడిచె జయమహీ వల్లభుఁడై .

కాఁజీదన శాసనము. ౧౧౪౬.

క. వాఁడి యుగనలుక లోకము, బోడిమి పెఱఁ
గయ్య మట్లు పొడిచి వనటమై .

భార. శాం. ౧. ౭౩.

గీ. పొందుపట్టుల నప్పులు పొడిచి పొడిచి,
దొరతనంబునఁ జాట్టాలఁ దిరిపి తిరిపి.

పాండు. ౩. ౧౮.

౧౬. అపహరించు.

సీ. వేదాదివిద్య శూద్రాదికిఁ జెప్పినఁ బొడిఁ
జెద్దలిచ్చిన పొత్తుగనయుఁ, బొడిచి తా
నీక మడచిన . గీ లతఁడు తా వచ్చు
నృపతికి శరిపణములు

విజ్ఞా. ప్రాయ. ౭౦.

అ. క్రి ౧. పోరు, యుద్ధముచేయు, పోట్లాడు.

క. కడిమిని ద్రుపదాధిపుతోఁ, బొడువఁగఁ
దమ కిలవి యగుడె భుజపక్ష్యమునన్.

భార. ఆది. ౭. ౭౪.

ఆ మనము మోసపోయి మనిమిషపతినూతి,
తోడఁ బొడిచితిమి యుగోపవృత్తి, నతఁడు
పనుయకాలమంతి … డచిన, వచ్చెనో
యొంట… లయు నిజము

భార. విరా. ౫. ౩౭౨.

క. పోరానిప్పుఁ బొడి మిటు, నైరిఒలను దియగ
జయము …ను నగు .

అను. ౪. ౨౭౪.

౨. (సూర్యాదులు) ఉదయించు.

ఆ. పూర్వశిఖరిమీఁదఁ బొడిచె నినుఁడు

భార. ఉద్యో. ౨. ౧౧౪.

క. నెల వొడిచెం జెంగలువలు, వలి విడిచెం
జక్రవాకనయనోదకముల్, జలజలవిడిచె
న్వెన్నెల, జలజల దిక్కులకు వొడిచెఁ
జీకటు లెదపెన్. (రంగా. ౩. ౧౫౦.)

ఉ. ... రవి గ్రుంకఁ దారకల్, పొడిచె ....

వరాహ. ౪. ౧౪౨.

౩. పుట్టు, పొడమ.

గీ. పశ్చిమంబున నింద్రచాపంబు పొడిచె.

హర. ౨. ౧౭.

ఆ. ఇనుఁడు గ్రుంకువేళ నిక్కుడఁ డాఁ గ్రుంకుఁ, బొడుచువేళ నట్ల పొడిచి పెరుఁగుఁ, జక్ర మిదియ రాజశేఖర సృష్టిలో, వలువపేర్పు చెప్ప నలవి యగునె. (ద్వా. ౩. ౧౨౩.)

౪. (సీరు) ఎక్కు, పాఱు.

(వ్యవ.) ఈ కాలువనీరు మెఱకపొలములకుఁ బొడుపదు.

ప్రకారాంగవిశేషములు: ౧. దానికి రంధ్రము పొడిచి సూత్ర మెక్కించినాఁడు. ౨. తన ప్రేలితోఁ దనకన్నే పొడుచుకొన్నాఁడు. ౩. ఆమాటలో వానికి కోపము పొడుచుకొని వచ్చినది. ౪. వాఁ డొకట పొడిచి నాఁగు = గూఢభావముగల చిక్కుప్రశ్న వైచినాఁడు. ౫. ఏఱు (సముద్రము) పోటు పొడిచినది = ఉల్బణమైనది, పొంగినది. ౬. వాఁడున స్నతిపొడిచినాఁడు = పూర్వ దోషములను ప్రకటించి జెప్పినాఁడు. ౭. అరుఁగుపొడుగునను నుద్దిముక్కలు పొడిచినారు. ౮. 'ధ' ను కడుపులో బొట్టు పొడిచిన యెడల 'థ' అగును.

జ: పొడుపు, పొడుపుఁగొండ, పొడుపుప్రేలు, పొడుమ, పొడుమకాయ, పొడువ, పొడువడు, పొడువు, పోటి, పోటి గాఁడు.

పొడుపు. వి. (√పొడుచు.) ౧. (సూర్యాదుల) ఉదయము,

క... మేదిని విచ్చినఁ బోనియట్టిపొడుపునను పొడుపునఁ జెడని తమము నెఱుఁగఁ గలదే. భార. అను. ౨. ౩౫౫.

క. సెలలు చనఁ గొన్ని యంకట, సెలపొడు పిడ వంగడంపు వీరధి కనఁగా ...

సుద. ౨. ౯౧.

క. కరాపొడుపునఁ గన్నీ, క దాయునపూత సేకుర రా మదనా. ఉ. వి. ౪. ౩౨.

౨. (కొమ్మలు, మొ. వానితో) గ్రుమ్ముట, పోటు.

(వ్యవ.) అది వటి పొడుపుల గొడ్డు.

౩. (సూది, మొ. వానితో) గ్రుచ్చుట, కట్టు.

(వ్యవ) ఆ అవికకు మఱి రెండు పొడుపులు పొడు.

౪. (దోమ, నల్లి. మొ) కుట్టుట, కాటు.

(వ్యవ.) ఆ పిల్లవాని శరీరము నిండ దోమపొడుపులే

పొడుపుఁగొండ. వి. (పొడుపు + కొండ.) ఉద యాద్రి, తూర్పుకొండ

ఉ. ...ఆర్యుం దక్షిరాముఁడై పొడుపుఁగొండ పయిన్ వెలుఁగొందెఁ జూడఁగన్.

భార. కల్య. ౧. ౧౧౪.

ఇత్లో. పొడుపుగట్టు. మొ.

క. అలపొడుపుగట్టు నగరు, న్వెలువడు రాజ నకు గ్రోల వేళాసతి మెచ్చులకుచ్చుఁ బట్టి వైచిన, కెలిపావడయనఁగఁ దూర్పు వెలుఁగం బాకెన్ (కువల. ౪. ౧౫.)

పొడుపుగుబ్బలి.

సీ. పొడుపుగుబ్బలిమీఁదఁ బూర్ణిమారాత్రులం దొనరింపు చంద్రాతపోత్సవంబు.

వైద. ౫. ౪౫.

పొడుపుఁదిక్కు.

ఆ. అంతఁ బొడుపుఁదిక్కు నెంతయుఁ గడఁ కతో, జక్కవాయపడగసామియట్లు, వారి మొటమును బొంగి యడవిఁద్రిమ్మరికోడు, లాద్యశేసఁగ లంక కరిగి రనిక.

అచ్చ. రా. యు. ౧౬౫.

పొడుపుమన్నలు.

గీ. పొడుపుమల నుండి పడమటికడలి కరుగ.

నీలా. ౧. ౩౮.

ఉ. పున్నమచందురుండు పొడుపున్మలచక్కి వసించి యున్నచో,యి న్నవరత్నపీఠిఁ గొలువై బలువైభవ మొప్పు నున్నెడన్.

చం. రా. ఉ. ౫౭.

పొడుపు(డు)కథ. వి. గూఢభావముగల చిక్కుప్రశ్న.

(వ్యవ.) పిల్లలకు పొడుపుడుకథలన్న మిక్కిలి యిష్టము.

పొడుపు(వేలు. వి. తర్జని, జుట్టినవ్రేలు.

గీ. పంచాంగ మెుక కేలఁ బొడుపువ్రేల, పెండి యుంగరమును . (కుక. ఉ. ౪౪౭)

పొడుము. వి. (√పొడుచు. త. పొడివు.) ౧. పొడి, చూర్ణము.

< వెడలు నడుములుం బొడుములుగ బెడిదంపుటినుపబడియలు బడలువడ పడ చుచు . అచ్చ. రా. యు. ౩౬౪.

౨. నస్యము, ముక్కుపొడి.

క. పొడు మడిగిన లేదందువు, పడిపడిదల (త్రిప్పుచుండువాతవు గుణము. (చాటువు)

పొడుముకాయ. వి. (పొడుము + కాయ.)

౧ పొడుముంచుకొనెడికాయ, మారేడుబుఱ్ఱ. మెుు.

పొడువ = పొడువఁడు, పొలువ. విణ. (√పొడుచు.) ౧. దుష్టుడు, చెడ్డవాఁడు.

చ. కపటము వన్ని జానకి నకల్మషఁ జెచ్చినయట్టి పాపకర్మ ప్రపుఁబొడువం దనుజాహితమంత్రి కమేకమగా దశాస్య మ, ద్విపులశిలీముఖ జ్వలన దీర్ఘ తరార్చుల నేర్చు విన్ను .

భా. రా. యు. ౫౦౭.

ద్వి పొడువ నీ కెక్కడఁ బోవచ్చు నను మఁ, జెక్కుడంగుల మొలపెట్టంగ వెక్కిరక్కు లోఁబడఁ బట్టి కొట్టినరీతి.

ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. ౧౧౧౦. పం.

సీ. ఎటులైనఁ గమ్మ నీ విది వోలు నిది వోల దని తెల్పఁ దెలియునే యపుడు బొడువ.

పాండు. ౫. ౭౭౫.

౨. గల్పుఁడు, నికృష్టుఁడు.

ద్వి. ఘన్నెంబు మాలినపొడువల మెల్ల,మెన్నంగ నన్నారము

(బస. పు. ౫. ౭౩౭. పం.)

పొడువఁడు = పొడువ. విణ. (పొడువ + అఁడు—స్వార్థమున) దుర్జనుఁడు, చెడ్డవాఁడు.

క. మాపిన్నపాప లిచటికి, శ్రీపార్వతికోమవచ్చి చెచ్చెర నోకడు,ర్వ్యాపారివడుఁగు బొడఁ గని, రాపొడువఁడు వారిఁ జూచి యదయాత్ముకుఁడై. (పద్మ. ౩. ౧౭౫.)

క. ఎద రగుట దెలిసి పాలుం,బొడువఁడు గొని చనిరొ మాలుభూమికి

పాండు. ౩. ౭౦.

పొడువు=పొడుగు,పొడవు[1]. వి. (√పొడుచు. త. పుడెప్పు.) ('పొడుగు, పొడువు' అను ఉన్న ద్వయరూపములే ఉన్నవి. ఈపదము అన్న ద్వ మనుటకు నిర్ధారకప్రయోగములు లేనట్లే ఉన్న ద్వయమనుటకును నిర్ధారక ప్రయోగములు లేవు. కాని క. ర. లో పొడుగునుడుగులోని చంద్రాంగద పద్యమందలి యనుప్రాసము కొంచెము నిర్ధారకముగా వచ్చును.)

౧. ఎత్తు, ఉన్నతి.

క. పొడువునఁ బ్రాయంబునఁ గడుఁ గడిఁది
బలంబునను వాఁడఁగా నసదృశు నీకొడుకని
యీతని సెంతయు, నెడమడుగుగఁ జూపఁ
దత్తె యిందఱు నగఁగాన్
భార. ఆది. ౪. ౧౦౦.

క. పుడమికి వితస్తిమాత్రపుఁ,బొడువున నా
క్షేత్రరాజము విరాజిల్లున్
పాండు. ౨. ౨౨౨.

౨. మీఁదు, పైభాగము.

చ. పొడువునఁ జల్లె లేనగవు పొలుక మెప్పుల
నప్పళించుచున్. (మనుచ. ౫. ౭౫.)

విణ. ౧ ఎత్తైనది, ఉన్నతము.

ఆ. ఆక,సంబుకంటెఁ బొడువు జనకుఁడు...
భార. ఆర. ౨. ౪౩౪.

(శ. ర. పా. 'పొడవు' ముద్రి. పా.)

చ. పొడువుగ నెల్లయంగడులఁ బ్రోవులు
వోసిన నూత్నరత్నముల్
(విక్ర. ౧. ౭౪.)

వ. కానుగు మొదలగుపొదలం బొడు వగు
నానావిపినపాదపకలాపంబులును .
మనుచ ౪ ౩౨.

౨ ఉత్కృష్టుఁడు, గొప్పవాఁడు, గొప్పది

గీ. జడలఁ గ్రొన్నెలవెడఁ బాఁగ నమరఁ
దొడలఁ, బొదలతో ప్మైన వెలిమిడిపూఁత
మించఁ, బొడమిన్రే కేలినిమందటఁ బొడవు
చూపెఁ, బొడువులంజెల్లఁ బొడువైన కోటి
వేల్పు. ఉ. హరి. ౨. ౧౩౧

క్రి. వి. మీఁదుగా, ఎత్తుగా, పెద్దదిగా.

(మా. పొడవు క్రి. విణ.)

పొణకుకట్టు. వి. లేలికయైన యొకజాతికట్టు.
(శ. ర., బ్రౌ.)

పొతక. వి. పొత్తర, ఆకులు మొ. పొతికట్టు
(శ. ర., బ్రౌ.)

(వ్యగ.) వాఁడు పొతకలాగున నున్నాఁడు = లావుగా నున్నాఁడు.

పొతపు. విణ. ఇంపైనది, మనోహరము.

క. వితతవసంతగుణావళిఁ, బొతపుగు నెల నిమఁడు మీనమున నున్నతతిన్, సితసప్తమి శని రోహిణి, సతిశుభలగ్నమున వాసరాగమ వేళన్. శ్రీరం. ౨. ౩౭౫.

పొతము. వి. (సం. పటలమ్.) ౧. పొట్లము.

చ. ఇతఁ డొకనాఁటిరాతిరి రహిం దనవేశ్యకుఁ
బూవుఁ దెంపముల్, పొతముగఁ గొంచుఁ
బోవుతతి బోరన నం దొకపూవు జాతి
యు,ప్రతిహతమై తనర్చినయుపాయముదిక్కునఁ
బడ్డఁ జూచి యా,యుతమగునట్టిభీతిని శివా
ర్పిత మంచును బల్కి నెమ్మదిన్.
భల్లా. ౩. ౭౧. (శ. ర.)

౨. గుంపు, మొత్తము.

చ. అతఁ డొకనాఁడు కేఁటకొఱకై తను సేలిన
వారు కేద్కుతో, బొతముగఁ బైనమాటఁ
గని భల్లా. ౩. ౮. (శ. ర.)

క. విని మాకిచ్చే లొక్కొటఁ, బెనపొతముగఁ
గోయరా - బ్రిదులకి యుండక్.
విక్ర. ౨. ౪౪.

౩. వేన, దండు.

సీ. ... బదింట నీలంబొదిలి, కతనలి మాటను
బొతము దప్పఁగఁజేసి గవయుఁ బంట్రం
టను గడఁక నొంచి ...
భా. రా. యు. ౧౭౮.

పొతుకు. వి. (శ. పొదుక్కు.) ధాన్యపురాశి
చుట్టు గీఁచెడి గీత. (శ. ర.)

పొత్తపినాఁడు. వి. దేశవిశేషము.

క. వెలనాఁడు వేఁగినాఁడును, బులుగులనాఁ
డ్వ్రాకనాఁడు పొత్తపినాఁడున్, అలమురికి
నాఁడు రేనాఁ, డలయక గనుఁగొంటి నచటి
యవులలఁ గంటిన్. హంస. ౧. ౫౩.

ఉ. పొత్తపినాఁటిలో విపినభూమిఁ గిరాతుల
కాటపట్టు లో,కోత్తరవన్యవస్తు పురమా
రసుపక్కణ మొప్పు .. కాశీ. ౩. ౩.

(ముద్రిత. పా. 'పొత్తపునాఁడు' చి. వి. పా.)

పొత్తపుఁగూర్పరి. వి. (√పొత్తము.) కవి, శుక్రాచార్యుడు.

క. చదువులకు నొజ్జయై కడుఁ, బొదలిన
నాయకుఁడు పొత్తపుఁగూర్పరిఁ, నిది దగి
వనిపించెద సమ్మదిలో ల ... వింత
మనికిత మున్నన్ ... ౪ ౬౧

పొత్తము. వి (సం. పుస్తకం, ప్రా. పోత్థఅం. క. పొత్తగ) గ్రంథము, పుస్తకము, కావ్యము.

చ. వలపు మహామునీశ్వరులు వారక దాళపచింత
చేత ని,త్యలగతి నున్నవారిది ఎకాచనివా
సముగాదు మీరుఁ గు,క్కలు గవియంగఁ
బొకెడి మృగంబులఁ జూచి సహింప
రా దహో, విలువుఁడు చేయు చేల అగునే
కటకట్లును బంకఁ బొత్తములన్.
ఉ. హరి. ౨. ౧౩౪.

చ. చిలుకకుటారిబోటియును జిందపువన్నియ
మేను పొత్తముం దెలుపఁ బల్లవమ్మువివి
సింగపుగద్దెయు. నీలా. ౧. ౬.

క. పొత్తరు గ్రక్కుచు మార్చాయత్తుండై
తెలిసి వరుణుఁ దని మొన విలుకం, జిత్తంబు
లేక వీరపుఁబొత్తము గట్టుకొనిపోయెఁ
బోయిసపోకై. ఉ. హరి. ౧. ౩౭.

(వీరపుఁబొత్తము గట్టుకొనిపోవు = పరాక్రమ
గ్రంథసమాప్తి చేసికొనిపోవు, శౌర్యము
దక్క పారిపోవు - అని భావము.)

గీ. పొల మిటు పేయ నీ కుత్తరోత్తరాభి,
వృద్ధి యని ఆము. ౧. ౧౪

జ పొత్తపుఁగూర్పరి

పొత్తర. వి ౧ (ఆకుల, మొ. వానితో నే అచిన) పొట్లము, ... మంచి.

వ పిశితఖండంబు లొండొండ యుక్త్వొత్తుగా
సాకుఁబో సెలంగ గిత్తియు
మనుచ ౪. ౬౦.

సీ. చాఱపప్పు బిగించి శరభాలపై నేయఁ దగు
పాటుటాకుపొత్తరలగుంపు
చంద్ర. ౧ ౪౧

౨ పొతకి, అరులు - మొ వానికిట (.. గ.)
౩. పిత్రుకార్యములందు విస్తళ్ళయం దుంచి
బ్రాహ్మణుల కిచ్చు ఆమద్రవ్యము.

ఉదా. ఇట్టివైన బ్రాహ్మణులు పొత్తరలు
ఎట్టరు

పొత్తర(త్ర)ము. వి. (సం. ప్రస్తరః. ప్రా. పత్సరో.) దృషల్పుత్రి, నూఱెడిగుండ్రాయి.

సీ. పొత్తర మన దృషత్పుత్రంబు విలసిల్లు .
ఆం. భా. ౨. ౬౯౯.

పొత్తరముల్లు. వి. తృణవిశేషము. శ్రీ.

సీ. కారు పొత్తరముల్లు వట్రింత కదురు
కార్పాకు చిగ్గ హంస. ౫. ౪౫.

పొత్తి[1]. వి. (సం. పుత్రికా. ప్రా. పొత్తిఆ. త. పొత్తి.) ౧. (శిశువుల శయ్యకును, గాయములు కట్టుటకును తుడిచుటకును నుపయోగించు మెత్తని) వస్త్రఖండము, గుడ్డముక్క.

క. ఉత్తానశయుఁడు బోడుగుడు, పొత్తులలో
నునికి దివ్యపురుషుఁ డని కేమో, మత్తులు
నిముఁ గానరు   పరమ. ౧. ౧౪౫.

సీ. భవపరాఙ్ముఖుఁ డైన పగిది సత్త్వముఁగూడి
పొత్తులపాన్పుపైఁ బొరలఁబడియె
కాశీ. 3. 30.

ఉ. ఎత్తిన నిబ్బరంపుఁబరు వించుక తగ్గక బల్
మెకంబులన్, హత్తఁగఁ దాకు గాయములు
నారసి కోపెద మన్న లజ్జగో, పొతుల కెల
పొత్తులని యొల్లఁడు
చంద్రా. ౨. ౫౧.

వ. అటఁ జని యుత్తరప్రదేశంబున ముక్తిక్షి
వసుండగు వసుంధరారమణుండు మెత్తని
పొత్తిం దలమేనితడి యొత్తిన యనంతరంబ.
ద్వా. ౭౦౪.

మ. మసొత్కుమారు చని నిల్పి వెం,
దలిపూజాంపు పొత్తులం గొదవి ధాత్రీ
జాతముల్ జోలవాడె.
వసు ౧ ౧౭౭.

౨. క్రిమికోశమువలనఁ గలుగు తంతుసము
దాయము, పట్టు.

(చూ. పొత్తిచీర, పొత్తినూలికాయ. మొ.)

౩. పోఁకఅరఁటి మొ. వెల్లపై పట.

ఉదా: పోడుముపొత్తి, పోఁకపొత్తి. మొ.

సీ. మనువోఁకపొత్తిఁ గప్పిన దొప్పగిమితోడ. .
ఆము. ౧. ౭౭.

౪. వత్తి, ఒట్టబద్ద.

సీ. . . వత్తి ఎగఁగుఁ జొత్తి.
ఆం. భా. ౨. ౧౫౪.

౫. పీలికలతో పొత్తిగాచేసిన కాఁగడాకొన,
కరదీపికాముఖము.

ఉ. కాఁగడా బాగుగా వెలుగుటలేదు, పొత్తి
మీఁద కొంచెము చమురు వేయుము.

౬. (పొత్తిపలె మెత్తనైయుండెడి చెంక్కకొన్న
యొక్క) కండ, పొట్ట.

ఉదా: లేఁత చెంక్కకొన్నపొత్తులు తినుటకు
బాగుగా నుండును.

జ. పొత్తి¹, పొత్తిచీర, పొత్తిదామరం, పొత్తి
నూలికాయ, పొత్తినూలిపువ్వు, పొత్తి
నూలు. పొత్తిపాగ.

పొత్తి². వి. (సం. వర్తి. ప్రా. వట్టి.) క్రేఁగడుపు,
పొత్తికడుపు.

సీ. ఇది పొత్తి సెలవిన మృగనాభి మృగివేత్తు
రులు గప్పళించిన సెలవులయ్యె.
రా. ౭ 3. ౫౪.

౭ పొత్తికడుపు.

పొత్తి³. వి. విశల్య. శ్రీ.

సీ. తనకు విశల్యయై తరిగొట్టె వెన్నచెఱుకు
పొత్తినాఁగ   ఆం. భా. ౨. ౭౮.

౨ పొత్తిగడ్డ.

పొత్తిక¹. (సం. పుత్త్రికా. ప్రా. పొత్తిఅ
పొత్తి¹+ఇక, స్వార్థమున) బొమ్మలకు కట్టెడు
చిన్నవస్త్రము.

క. కురువీరుల గెలిచి తదంబరములలోఁ జిత్ర
వర్ణభాసురములుగాఁ, దర మెంతేఁగి లోన
కోత్సవకరములుగా బొమ్మపొత్తికలకుం
డెండీ.   భార. విరా. ౪. ౪౪.

ఆ. కర్ణసింధురాజకౌరవేంద్రాదుల, తలలపాగ
లెల్లఁ దడవి తెచ్చి, యేమపొత్తువిలిమి
నిచ్చితి విరటుని పుత్త్రి యడుగ బొమ్మ
పొత్తికలకు.   భాగ. ౧. ౩౭౫.

౨. (శిశువుల కుపయోగించు.) వస్త్రఖండము,
గుడ్డముక్క.

వ. పొత్తికల నత్తమిల్లిన యయ్యుత్తానశాయినిం
దనపాలిగిట నిడుకొని సవినయంబుగా

ఎన్నిధి విలిచియున్న మరున్నటితిలకముం

దేటచూచి. కృ. శతం. ౧౯౩.

౩. దొప్పు. (సం. పుటీ.)

శా. . సఖా సుఖం బెట్లుగ కిండ్లన్ భిక్షు

భిక్షించి యంత్రాతుం బొత్తికఁబెట్టి తెచ్చి

మరమధ్యం జేర్చితిం జూడు నేఁ, డీకొండా

టపుటెల్క యు శక్యంబుగ కి క్లైహార

భక్షించెడిన్. వేం. పంచ. ౨. ౧౨.

పొత్తిక². వి. (పొత్తు + ఇక, స్వార్థమున)

కూడిక, సంగతి, కలయిక

గీ. ఆజ్ఞపొత్తిక సంపద లక్ష్మి నిచ్చి, బంధు

వర్గంబుఁ బోషింతె బహువిధముల

విక్ర. ౪. ౩.

(ఆజ్ఞపొత్తికన్ = ఆజ్ఞయొక్క కలయికతో, ఆజ్ఞచేసి, లని భావము.)

పొత్తికడుపు. వి. (పొత్తి² + కడుపు.)

క్రిందికడుపు, నాభిక్రింది కడుపు.

(వ్యవ.) ఆమెకు పొత్తికడుపులో నొప్పి

ఎక్కువగా నున్నది.

సీ. పొత్తికడుపు క్రిందికుపు నాఁగనువత్తి

చన్నొందు. ఆం. భా. ౨. ౧౩౭.

పొత్తిగడ్డ. పు. (పొత్తి¹ + గడ్డ.) పొత్తి,

విశల్య. శ. (శ. ర.)

పొత్తిచీర. వి. (పొత్తి¹ + చీర.) పట్టుచీర,

కౌశేయము.

సీ. చెలఁగి చెలఁగి పొత్తిచీరలు గట్టెదు మాకు

కమ్మకు దర్శమాయురస్తు.

క్రీడా. ౨౧౪.

వ. . మనుష్యుండు ధూపద్రవ్యంబులు గాని

చీమ యగు ... పొత్తిచీర గాని పసిఁడి

పుర్వగు. మార్క. ౨. ౧౧౭.

పొత్తిదామర. వి. (పొత్తి¹ + తామర.)

ముడుఁగుఁదామర, నమస్కారి శ. (శ. ర.)

పొత్తినూలికాయ. వి. (పొత్తినూలు+కాయ.)

పట్టుకాయ, పట్టుపురుగు కాయవలె నిర్మించెడి

గూఁడు.

ఆ. తనకుఁదాన బంధ మొనరించుకొనియెడు,

పొత్తినూలుకాయ పురువుభంగి, నగుణ

మయ్యు సగుణతావాప్తిఁ బొందు నత్తఱము

ప్రకృతి గుణము సంక్రమించి.

భార. శాం. ౬. ౧౯.

పొత్తినూలిప్రువ్వు. వి. (పొత్తినూలు+ప్రువ్వు.)

పట్టుదారములు చేసెడి పురుగు, పట్టుపురుగు,

పట్టకీటము.

గీ ఆయఁ గీలు పరిగ్రహ మది సమగ్రమై

నతఁడు పొత్తినూలిప్రువ్వట్లు తాన, తనకు

బంధంబు గావించుకొను లతాంగి .

భార. అను. ౪. ౨౩౦.

పొత్తినూలు. పు. (పొత్తి¹ + నూలు.) పట్టు

కాయనుండితీయు తంతుసమూహము

(చూ. పొత్తినూలికాయ. పొత్తినూలిప్రువ్వు.)

పొత్తిపాగ. వి. (పొత్తి¹ + పాగ.) పట్టుపాగ.

ద్వి. పాపఁ జుట్టినయట్టి పొత్తిపాగలును,

గసటు లేనట్టి నీరావిదోవతులు.

ద్వి. పరమ. ౩. ౧౭౭. పా.

పొత్తు. అ. క్రి. (త. పొతు. క. పొత్తు.) ఒక

దానితో నొకటి కలయు.

ద్వి. కోరయుఁ బొత్తినకొంగునఁ గప్పు, ధోరయఁ

జని కివాగాంబు జొచ్చి

బస. పు. ౩. ౪౧౪. పం.

వి. ౧. స్నేహము, చెలిమి.

సీ. మంతనం బుండి యమర్త్యులతోడి పొత్తిం
తియ చాలు నిం కేల యనుచు.
భార. ఆది. ౨. ౨౧.

క. కౌరవనాయక పాండుకుమారులు నీతోడి
పొత్తు మఱియెద మనఁగా
భార. ఉద్యో ౨. ౩౪౩.

(పొత్తు = పొత్తునన్)

క. ఇత్తెఱఁగున మృగజాతుల, పొత్తులు మే
మెఱుఁగి మనుచు భూవల్లభుడుం, జిత్తము
లోపల నామునిసత్తము సద్వృత్తమునకు
సంతసపడుచున్. భాగ. ౯. ౬౦౦.

౨. సహస్థితి, సహవాసము, కూడియుండుట.

ఉ. చేటు పురంబున వారి కెప్పుడున్, గాకటు
లుండు నిటి యువగాఢ బ్రౌఁబొత్తుమనంగ
వచ్చునే. భార. విరా. ౩. ౩౨.

సీ. శాడబంబును దాను వాథోకుక్షిలో సరి
పొత్తైమన్న దుర్జాతి వీఁడు.
నైష. ౨. ౭౨౨.

చ. మగులపొతున స్మైలఁగు మానల కేడ
తలంబు లారియున్.
పా. శకుం. ౨. ౨౨౩.

౩. (అన్నపానాదులంపు) కలయిక, కూడిక,
సహభావము.

క. పొత్తునఁ గుడుచుట యుభయము గూడు
దూషించుటయున్.
భార. అను. ౪ ౧౦౯.

చ. తనఁ గనుఁద్రాపి రొుండొకలతిం బతి
కొడుకు తేఁటిబోఁటిపొత్తున విరదనెగ్రలఁ
గ నెపుర్వడి పారి. ౩. ౫౭.

సీ. .. పువ్వుబోఁటులఁ దానఁ బొత్తుల భుజి
యించు మధురసంభావితవిధిఁ దొలంగి.
కాశీ. ౨. ౧౧౮.

౪. సహభోజనము, సఖ్య, బంతికుడుపు.

సీ. పొత్తనఁగను పఙ్క్తి పొలంచు ..
అం. భా. ౨. ౧౪౯.

సీ. ఏను బొత్తుకురాక రొున్నఁడు నారగింపని
యనురక్తు మజ్జనకుఁ దలఁచి.
విక్రి. ౬. ౫౯.

౫. సంబంధము.

క. కిడుఁబెద్దకాల ముండితి, కొండఁబడి యిం
డెంతకాల మున్నను మన కయ్యెడులాభ
మేమి మఱి రొుప్పుడు నుచితమె రొురుల
యిండ్లపొత్తున నుంకెన.
భా. ఆది. ౭. ౨౮.

(ఒరులయిండ్లపొత్తు = పరాధీనత అని భలితా
ర్థము.)

గీ. ఉత్తమక్షత్రియుల నెల్ల నుగ్రవృత్తి, నేఁడు
పదినాళులేని నానికతిశరచయములఁ
గూల్చితి వేసరినట్టులయ్యె, మునితోడిపొ
త్తిం కిట మాను టొప్పు.
భార. భీష్మ. ౩. ౨౬౪

౬. సమష్టి, విభక్తిలి, ఉమ్మడి.

సీ. బలదేవుఁ డిది నాకుఁ బద్మనాభునకును,
బొత్తులసొమ్మను బుద్ధి నేసె.
హరి. పూ. ౩. ౨౫౬.

క. ఉత్తమగురుద్రవ్యంబును విత్తంబును వగ్ర
జునికి నంశాంశంబున్, బొత్తున నిచ్చి సహో
దరు, లత్తి సమాంశంబు గొనుట యర్హం
బెందున్. విజ్ఞా. వ్యవ. ౧౨౬.

ఉ. ఒకనిపొతు గూడి రొూదచేరముకోరొుదవు
పదాన్న దానధనముకొలకు.
కళా. ౬. ౯౮.

(పొత్తుగూడి = ఒకనితోఁగూడి, ఉమ్మడిగా
అని భావము.)

౩. వృత్తము, వ్యాపారము.

శా. .స్వధ్యాయం బారసి లోనిపొత్తు చలి వృత్తంబుస్ జనస్తుత్యముల్, గావింపందగు.
భార. ఉద్యో. 3. ౨౬౦.
(స్నేహము. శ ర.)

(లోనిపొత్తు = అంతరవృత్తము. భా. ల. వ్యా.)

౪. పొత్తువు[1], అనుకూల్యము, పొందిక.

క. మును మమ్ముఁ బొగడి పదిపడి, యని వారల గెలువ వరిది యని పొత్తుగఁ జెప్పినమాటకు నే నొడఁబడ .
భార. ఉద్యో. ౧. 3౨౨.

విణ. సహచారి, తోడు.

క. ఆపదలకెల్ల మూలము, కోపము పాపంబు పొత్తు భా. రా. సుం. ౪౯౬.

క. .కోపము పాపంబుపొత్తు కుపలయనేత్రా. నా. పంచ. ౧. ౪౫౪.

క. కో. ఱ పొ. ౖనకుఁ బొ,త్తు .
కళా. 3. ౨౭౯.

౨. సంబంధముకలది, సంబంధం.

ద్వి. చేకొని యెలిక చెప్పినపొప్పు,గాక నీపేద తికను నాకుఁ బొత్తె.
ద్వి హరిశ్చ ఉ ౨౦౦౯

౩. ఒగితము, కూడినది

ఉ. ఎత్తిలి కావు కావు గని యేడ్చి తదీయ పయోధరాగ్రముల్, కుస్తుకదాఁకఁ బీల్చికొని క్రోశఁ గ్రమంబునఁ జన్నుఁబాలతో, నెత్తురు మున్ను గాఁగ గణియించు లైచను సప్తధాతువుల్, పొత్తుగఁ బ్రాణముల్ వెంటఁబొందియ త్రిక్కుగ నొక్క గ్రేల్చి డిస్.
హరి. పూ. ౫. ౧౫౦.

జః పొత్తిక[1], పొత్తుకత్తె, పొత్తుకాఁడు, పొత్తుగలయు, పొత్తుగుడుచు, పొత్తు గుడుపు, పొత్తుగాను, పొత్తుచేయు, పొత్తు టాలు, పొత్తుపడు, పొత్తుపఱచు, పొత్తు పోవు, పొత్తువచ్చు, పొత్తువాఁడు.

పొత్తుకత్తె (-త్తెలు) విణ. (√పొత్తు) స్నేహితు రాలు.

వ. గోపిక లోపికలులేక తమతమపొత్తుకత్తెలుం దారును దత్తఱంబునఁ బదుగురు నేసురఁ దుటుయిలు గట్టి. భాగ. ౧౦. పూ. ౪౪౦.

ద్వి. ధరణీశ్వరులు గొల్వఁ దనయంతిపురము, పురము వెల్వడి యేను బొత్తుకత్తియలు, గడుపేద్క్తో నోముగలదని గొబ్బునడి కేగి మగుడి గ్రక్కున నేగుదెంచు, నమ యంబు నీకును సమయంబు.
అ. మ. క ౪. ౧౬౫. పొ. ౨౧. పం.

ద్వి. అత్త కోడలు చెల్లె యక్క యేరాలు, పొత్తుకత్తియ తల్లి పోరామి యనక.
ద్వి. భాగ. ౨. 3౫. పొ.

ద్వి. అ త్తఱి కెలకేఁగి యాకన్యపొత్తుకత్తియల్ వనకేళి గావింపఁ దలఁచి.
ద్వి. పరమ. 3. ౨౪౨.

పొత్తుకాఁడు. విణ. (√పొత్తు) స్నేహితుఁడు, చెలికాఁడు. (శ. ర.)

పొత్తుగలయు. అ క్రి (పొత్తు + కలయు.)
౧ ఒక్కటిగాఁగూడు, ఏకమగు.

క చిత్తం బూరక కలఁచెను, నెత్తము నా తోడ నాడనేరుపు గలగ్ఁ, బొత్తుగలసి నీవును నీ, తత్తరకలు రంను గెలిచెదం బరు వడితోన్.
ఉ. హరి. 3. ౧౧౭.

౨. సహభోజనమునకు చేరు.

గీ. ఒకయలాలుకలాటిఖండో ధరమునఁ, బూన్చి యటు డించి తానును బొత్తుగలిసి, సామి

వస్త్రాన్నకబళము లోసామి కొసఁగు, నసుదుఁ
జవు లెచ్చరించుచు నిసురుఁబోఁడి.
పాండు. 3. ౭౩.

3. సమానము.

వనమయూరము. అ త్తఱిని దివ్యమృగజాలముల
ధింధిం, ధి త్తిమికిఁ జి త్తములు చేల వలన్నగ్గా,
య త్తముగ మెచ్చునను నచ్చరల తోడన్,
బొత్తుగలపెన్ నృపతపోవన మయూరుల్.
కవు. ౧ ౨౧౪.

(పొత్తు గలపెన్, అపమృద్రి).

పొత్తుగుడుచు. అ. క్రి. (√పొత్తు) ౧. సహ భోజనము చేయు. (చూ. పొత్తుగుడుపు.)
౨. పనికివచ్చు.

గీ. సత్యములు పొత్తుగుడుచునా సన్ను గాంగి,
భళిర సత్యము లాస లై వచ్చు నీక.
రాధికా. ౪ ౧౧. అని(ప్రా. పొత్తుగడచు మా(ద్రి

పొత్తుగుడుపు. వి. (√పొత్తుగుడుచు.) సహభోజనము, సద్ది. (శ. ర.)

పొత్తుగొను. అ. క్రి. (√పొత్తు.) కలియు, కూడు.

వ. అజగరంబయి యున్న యన్నరభోజను కుత్తుకకుఁ బొత్తుగొని మింత్తింబు వెంట నంటం
జు బ గ ౯౯ ఫూ ౪౩౯.

పొత్తుచే(సి)యు. అ. క్రి. (√పొత్తు). ౧. స్నేహముచేయు, స్నేహించు.

క. మీరును సుగ్రీవుండును, గారవమునఁ బొత్తు చేసి కపిసేనలతో, నా రక్షోజుఁడు దోర్బవఁగ మృదారత సాధింపఁగలరు ధారుణియెల్లన్
భా. రా. కిష్కి. ౩౪.

౨. కలియు, కూడు, మిళితము.

ఉ. వచ్చినధర్మజుం గదిసి వారిజనాభుఁడు క్రౌంచ్యా క్రౌంచ్యున్, గ్రుచ్చి కవుంగిలించు తొలఁ

గూర్మియు భక్తియుఁ బొత్తుసేయఁగా . .
జై. భా. ౧. ౧౧౧.

3. సమానము.

సీ. తోరంపుఁ గురికతోలియై త్తుకప్పు కుత్తుకకు
తోడఁ బొత్తుసేయు. హరి. ఉ. ౩౪.

సీ. ప్రవ్వులు గోయుచోఁ బువ్వులు దమ నవ్వు
పువ్వుల తెలివితోఁ బొత్తుసేయ
ఉ. రా. 3. ౨౦౯.

(ఇటఁ ఔపమ్యద్యోతకము.)

పొత్తుటాలు. వి. (పొత్తు + ఆలు.) వేశ్య, వారాంగన.

సీ. భోగవుఁజేడియ పొత్తుటాలు, . . . వెల్లాట
క త్తె నా వేశ్య వెలయు.
సాం. ని. మాన. ౧౩.

పొత్తుపడు. అ. క్రి. (√పొత్తు) అమరు, అనుకూలపడు. (చూ. పొత్తుపఱచు.)

(వ్యవ.) ఎన్నివిధములఁ జూచినను వారికొత్తుము పొత్తుపడలేదు.

పొత్తుపఱచు. స. క్రి. (√పొత్తుపడు.) అమర్చు, అనుకూలపఱచు.

(వ్యవ.) మా రెట్లో ఆ వ్యవహారము పొత్తుపఱిచిరి

సీ. చెలువైన చిల్క తేజిమీఁద బొసఁగిపొందమ్ము
బొత్తుపఱిచి.
చిత్ర. భా. ౨. ౧౦౭.

పొత్తు(లు)పో(వో)వు. అ. క్రి. (పొత్తు + పోవు.) పొత్తుకలియు, సరిపడు, కుదురు.

సీ. కురువింద ప్రూరదేవి పెరల్ కై కుములోనఁ బొత్తు
వోవక పాలఁ బోయఁ గొన్ని.
పాండు. ౧. ౧౯౧.

(వ్యవ.) ఆ పనులు పొత్తులుపోక అట్లే పడ
 చేసి పెట్టినారు. (గ్రా.)

పొత్తువచ్చు. అ. క్రి. (√పొత్తు.) సమానమగు, సరిపడు.

గీ. మృదులగోధూమసరులతో మేళవించి, వక్క
 పచ్చులపేరుతో వక్కాణించి, పుష్పగుండుధ
 ళంబుతోఁ బొత్తువచ్చుఁ బదఁతి వాలిండ్లపై
 నొప్పు పవిఁడిపేరు శివరా. ౭. ౩౭

పొత్తు(ల)వాఁడు. దే. వి. (పొత్తు + వాఁడు.) సమష్టిగా నున్నవాఁడు, ఉమ్మడివాఁడు, (అనేకులతో) సమానసంబంధము కలవాఁడు.

గీ. తల్లి ధాత్రిగ బీజంబు తండ్రి కట్టు, వంశధరకార్యముగ నిది వారిభంగి, యేను పొత్తులవాఁడ నయ్యెదరపుఁడను నీరలం దిప్ప డవ్వారి విడుచువాఁడ. (శార. శాం. ౫. ౭౭౧.)

(కరాళ ప్రతి. పా. భస్త్రిక. గ్రొత్త ప్రతి. పా)

క. పొతునఁ గుటుంబరిక్షకుఁ, బొత్తులవాఁండవు
 నప్పు పుచ్చినచోటన్, బొత్తులవాంఁడిబు
 ఋణ,వి త్తం బనువంగవలయు విధివంత
 మగఁ జా. విజ్ఞా. వ్యవ. ౩౯౭

గీ. బొత్తుగా నాడి యాటమి పొత్తువానిమీఁది
 కెక్కించి సంతా నెంచుయువారు.
 దశకు. ౫. ౭౫

పొత్తువు¹ = పొత్తు. వి. పొందిక, అనుకూల్యము.

గీ. గ్రహము లను శత్రుమిత్త్రిగామములు
 దశలు, వంశవేధయుతూతబీజాక్షరములు,
 పొత్తువులు దెల్పి శాంతవిస్ఫురణఁ దనరు,
 సత్కవీంద్రుని కృతి బుధసభల వెలయు.
 శ్రీరం. ౧. ౧౭

విణ. మనోహరము.

పొత్తువు². వి. (సం. పుస్తకం.) సరస్వతి. (శ.ర.)

ఉ. .. అంచనుపొత్తువుఁబుఱ్ఱాబు జూపి
 వేల్పుకేతుంకుల వాడఁ దిశ్చ ...
 అచ్చ. భా. ౩. ౪౦.

పొత్తెము. వి. గరిడీసాలకుండు ధరించుఁ బులచెడి యుబ్బుమన్న, (శ. ర.) కెట్లు ఒకలికఁ బూపి కొనెడి యుబ్బుమన్ను. (గ్రా.)

మ. గరిడీకొ పొత్తెము పుట్టిచల్లదిము రంగాడిక
 గళిత జేఱుకా, సరహిస్ మీఱఁగఁజొచ్చి.
 (కనకరంజని. ౫. అ ౧౫౩.) (శ ర.)

పొద = పొదరు. వి. (త. పొదై. క. పొద.) ప్రకాండము, శాఖ, దట్టముగా నల్లుకొనియుండు చిన్నచెట్లు తీఁగలు మొదలగునది; పెద్దతుప్ప, గుల్మము

చ. తిరుగుచుఁ బుట్టలం బొదలఁ ద్రిమ్మరు పాములఁ గోసి కోసి ...
 భా. ఆది. ౧ ౧౫౭.

గీ పొదలఁ బుట్టలఁ బడియుండి పులుఁగు
 మెకము, లూవ మేల్కానుండికి యుక్కా
 ... భా. ఉద్యో. ౩ ౧౭౩.

క పొదరీము పొద వాఁ బొలుచు గుల్మ
 భిద అం. భా. ౨. ౩౭.

చూ పొదపెట్టు

పొదక ' పెన్నయిలుఁగు, పెద్దకంఠస్వరము.

(౧. క, (శా. చూ. పొదకలనెత్తు.)

జ: పొదకల నెత్తు

పొదకలనెత్తు. ౯ క్రి (పొదకలు + ఎత్తు.) పెద్దగొంతుకతో అంచు.

ద్వి. పొదకలనె త్తి యా ప్రత్తి)ని జేరి,పెకకుకు
శోలతాబ్యందములార కావరేమావు త్తి).
నవనాథ. ౯౧ పా. ౧౦. పం.

(బ్రా. పా పొదలనెలంగ త్తి ముద్రి)

పొదడు = పొదిటి. ౯౧ పొట్టివాఁడు, వామ నుఁడు

సీ. పొటి మొట్టి గిటక పొదటి పొదడు
గున్న యనగను వామనాఖ్య దనరు.
ఆం. భా. ౨ ౧౨౩.

పొదపె(వె)ట్టు. స క్రి (పొద + పెట్టు) ౧. అధికముగాఁ జెప్పికొను, చెప్పికొను, ప్రక టించు

క. అది కారణముగ నతనికి, సదృశం బగు
గుణము నీకఁ జాలదు భువిలోఁ, బొదలని
పెద్దతికించులు, పొదపెట్టక మగిడి పొమ్ము
భోజనృపాలా ద్వా ౨. ౫౫.

(ఆరోపించు ౨ ర)

క. ఇది తగుఁ ఏని ఏనకి కిళా,విదులకు నీ
వమ్మక్షమన ఏద్యల యిలుకిల్, పొద
పెట్టుట మానుమంతుని, యెదుఁన్ వెసఁ
గున్నాగను ౨ నుమ్మా
ద్వా ౨ ౫౯

౨ ...యు, కాపించు.

క తదనంత రాయ చసిన, హృసి యగుఁ పవ
లోన నెట్టకేలు నిలుపన్, పొదపెట్ట
వదలి యొకిబ్రా, గోలంగిన ౯౧ లకు
దిరిగి చనుచెంచెన్. ద్వా ౪. ౧౦.

క. అది తనదేహం ౯చ్చట, విదలింపం బఖ
సలిలవి పువముల ౧, బోదు గొద ఒంచుచు
గాడ్పులు, పొ వపెట్టి గతోవి కాగములు
దూరముగన్, పాండు. ౪. ౨౨౧.

3. కూడఁబెట్టు, కూర్చు.

క. చదివినకొడుకును సంపద,పొదపెట్టినతండ్రి
నిండఁబొరయనితల్లిన్, జదివున్న పొదివర
చిన,మదతియుఁ జెలికాం డ్రటండ్రు
మజనమ్మత్యా శేష. 3. ౨౪౬.

క. పరబలముమీఁద సేనలఁ, బురికొల్పెడువాఁడు
పోలెఁ బొదపెట్టుచు నృమ్మరవైరి దళము
కొనిచనె, నాదముపుడు యోజనత్రయం
బెడగలుగన్ జై భా. ౫. ౫౪.

పొదరింద్లచుక్క. వి. పొదరింద్లి యాకారము గల చుక్క, పునర్వసునక్షత్రము (శ. ర.)

పొదరిల్లు(లు) = పొదరుటిల్లు వి. ౯౧ (పొదరు + ఇల్లు) ఇంటివలెనుండు పొద, నికుంజము.

సీ. సంపెంగ పొందంటిచక్కి గోఁటు గాంచి
యుసు రంచు మగిడి శోకూరుననియు.
పారి. 3 ౫౧

స ౯ కె పొద బ చూలి రు దిగి యద్దెసఁ
జా ముగ స్పంచె ౯ కు ౨. ౯౨.

చ పొదలు ఎ వలె న్ ఏగ నింతియు
గావరెల్బు (య గా ౫ ౧౪౯)

పొదరు = పొద ౦ (ని పొదఱు) ౧ కాండము (బోద), లేక, పటము గా నల్లు ని గుండుచిన్న చెట్లు తీఁగలు మొదలగునది; పెద్దతుప్ప, గుల్మము.

గీ. ఇట్లు ప్రార్థించి పాంచాలి యిట్టలేని, వింకా
బలుమందిరం బల్లఁ జేరనరిగి, యెల్లఁ
బోవు వు చెల్బులియున్నపొదరు, పొచ్చు
లేడిచందంబునఁ జొచ్చుటయును.
భార. విరా. ౨. ౧౧౨.

గీ. లేచి మెలపునఁ దాను గీలించి యున్న,
మెట్టు సడలించి వాకిటఁ జేటినట్టి, తడికఁ
గేడించి పొదరునఁ దార్చి భూమి,నురళిఖా
మణి యటు తొంగిమ్రొచునపుడు.
విప్ర. ౩. ౬౮.

వ. మట్టశెత్తుకొని యెతుగిల పొదరుటడవులు
చొరంబాఱు పిడకడితికదుపు.
మనుచ ౪. ౩౭

విణ. (పొదవంటిది) మూలము, ఆదికారణము.

పొదరుటిల్లు = పొదరిల్లు. (శ. ర., చి. ని)

క. ఆది యట్టిద యప్పునికిం, బొదరగుటన్ దూతి
ప్రీతిఁ బురికొనఁబలికెన్, జదురాలికిఁ దవు
లెత్తిన, యది నీతో నెట్లు మాటలాడం
గూడున్ వేం. పంచ. ౪ ౭౭

జ ౦ పొదరిండ్ల చుక్క, పొదరిల్లు, పొదరుకొను,
పొదరుటిల్లు.

పొదరుకొను. అ. క్రి (√పొదరు) గుమిగూడు
సంక్షీభవించు.

క. తమలోనఁ బొదగుకొని యుప్పరిము వాకిట
నిల్వఁబనిచి రహిఁ దమ్ముడున్,సముఖమున
కరిగ నండుఁ ద్వరము జూపి యుభా
రిలోఁ గరట మి ట్లనిరయున్.
వేం. పంచ. ౧. ౪౯౩

పొదలా(లియా)డు. అ. క్రి. (పొదలు+ఆడు.)

౧. ప్రబలు, అతిశయించు.

గీ. చెన్నుమిగుల నొండొరులకుఁ జెప్పికొనుచు,
నద్భుతంబులు భయములు నాదరములు,
గౌతుకంబులుఁ బొదలాడఁగాఁ బ్రియుండు,
ప్రియురాలుఁ గ్రోలిరి నూతనప్రేమరసము.
హరి. ఉ. ౭. ౧౭౩.

(శ. ర. పా. పొరిపొరి - క్రొత్తప్రతి.)

౨. కలఁగియాడు, చంచలించితిరుగు.

సీ. ...లఁ బొదువుచుక్కలు దక్కటగాక
పొదలాడెఁ జెట్లపైఁ బులుఁగుమూఁక.
పాండు ౪. ౨౯౨

పొదలించు=పొదల్చు. స. క్రి (√పొదలు)

౧. వృద్ధినొందించు, వర్ధిల్లఁజేయు, హెచ్చించు.

క పదునాలుగులోకంబులుఁ, బొదలింపం
ద్రుంపవలసి పొడవులు రెండై, తుదిఁ దా
రొక్కటి యగుదురు
ఉ. హరి ౨. ౭౯.

సీ. ఇది యజ్ఞదక్షిణ పొదలించునట్లుగా నప్ర
మేయధనంబు లావహించు
విక్ర. ౫. ౧౧౫.

వ పాంశురడిండీరమండలంబులు సంబరంబులు
పొదలింప నమరి యు నక్కాలంబు మహి
తాబ్జకామినీజాలపరిభ్రాజితంబు గా వున
నళిమిథునమానకటీమకరాది పరివృతంబై.
చంద్రి. ౪ ౬౮.

౨ ఉప్పొంగించు, సంతోషపెట్టు.

క. సంపాతరంగరింఖణ,ఝంపాసంపాత్యమానజల
కణరేఖా,సంపాతశీతలానిల,సంపద పొద
లించెఁ బరమహైవోత్తంసున్.
పాండు ౧. ౧౭౮.

౩. పుట్టించు, కలిగించు

క. చని సూనసచనసచనలఁ, జనవులఁ బరిరంభ
ణాదిసంభావనలన్, మనను గరగించి పుల
కలు, తనువునఁ బొదలించి రతులఁ దగిలించి
తగన్. విక్ర ౮. ౩౮.

౪. కదపు, పోఁజేయు.

ద్వి. తప్పియు నుల్లంబు తల్లడిలంగఁ, బ్రొద్దొక
రోఁడుగాఁ బొదలింపుచుండి.
ద్వి. తి సా. ౧ ౧౨. పొ. ౧౦. పం.

౫. కావించు, ఒనర్చు.

చ. యాతనలం బొదలించుచుఁ, జేతులు విఁగఁ
గట్టి కొట్టి సేయనిబాధల్, పాతాళింపఁగఁ
జేయుచు, దూతలుచనఁ జాచి విష్ణుదూతలు
కరుణన్. శ్రీరం. మా. 3. ౯౧.

పొదలిక. వి. (√పొదలు) ౧. పెంపు, వృద్ధి.

ద్వి. అదిగాక నీలోన వర్తించుచుండు,మదక
ణములు తామసరాజసములు, పెంపొం
దున్నవి వానిపొదలికవలన, నదసద్వివేకంబు
జనియింపఁ బోదు.
విష్ణుమాయావిలాసము పూ. ౨. ఆ (౧౦)

౨. పూనిక, ప్రయత్నము, ఉత్సాహము.

క. భూదారము పెం దూటిన, భూదారుం డెకుగు
తోలఁగి పొదలిక సేసెన్, మేదురవ గొని
రెండె చని, మేదినిఁ బడ దాని నపుడు
మిత్రులు పొగడన్
భాగవతద్విజయము ౬ ౨౩౭. (వ్రా)

3. ఒప్పిదము, అందము.

వ. పొదలికల చెన్నుదలకులుకులు గల బలిజ
కన్నెదమిటారులు ప్రబంధ ౩౭

౪. పాదనము

సీ. వికటారిపీరులప్రకటాహవమిక మాను చిక
టారి పొదలికల్ చెన్నుమిగుల
శకా. ౨. ౧౬.

సీ. ఔ నన్నఁ జే శెల్లు మని హెచ్చరించుచుఁ
జకటారి పొదలిక ల్సేయువారు
కుకల. ౨. ౯౬.

సీ. చికిలికోపులు కమ్మచేక ట్రిమాన్పిని జకటారి
పొదలిక చెలువు గులుక. (దశా. ౧ ౨౭౬.)

౫ సంతోషము.

చ. కుదలనిసన్న పైట యనిపేరుబినిర్బలకార
కాత్నులుం, జెదరని యట్టి యుంతిరిని
జ త్తరుబొమ్మల భేదమొక్కటే, పొదలిక
నీదుపేరు విని పుల్కలు జాల్కొను మేన
జేయవక్. రసు. 3. 33.

పొదలికకత్తెర. వి. (√పొదలిక.) మల్లబంధ విశేషము, పదిరెండు పరువడులలో నొకటి.

వ. ఎడమడుగుపరువడికుడియడుగుపరువడి .
సర్పబంధకత్తెర జాగెనకత్తెర పొదలిక
కత్తెర కోగినపావు మొదలుగాఁ గల
పదిరెండు పరువడులును
ప్రబంధ. ౩౭

పొదలికదండ. వి. (√పొదలిక.) మల్లబంధ విశేషము, పదిరెండు దండలలో నొకటి.

వ పైసరపుదండ సింగపుదండ పొదలికదండ
యడుగడుగుపొదలికదండ మొదలుగాఁ
గల పదిరెండు దండలును
(ప్రబంధ. ౩౭.)

వ. అర్ధ్వరుండు సముదండ పొదలికదండ .
కుక్కుటపుదండ మొదలుగా గల పదిరెండు
దండల యఖండపాండిత్యంబు దెలిసి ...
హంస. ౧. ౨౦౬.

పొదలిపుచ్చు. స. క్రి. (√పొదలు.) దాఁచు, కప్పిపుచ్చు.

ద్వి. అదలించి కాదు లే దనుచు నీకల్ల, పొదలి
పుచ్చఁగ నింకఁ బోలదు నీకు.
పర. ౨. ౬౩. పా. 30. పం.

పొదలు. అ. క్రి. (త. పొదిర్. క. పొదళ్)
౧. పెరుఁగు, వర్ధిల్లు.

గీ. పొదలుఁ దఱుఁగుటకై పొద పొదవుఁ
బడుటకై కడుం జేరుఁ బాయుటకై .
భార. శాం. ౧. ౨౦౬.

గీ. మేను జీర్ణముగాఁ జేయుఁగాని మరణ, మొందఁ
జేయదు విను కాలమొందు నరుని, పూర్వ
కర్మములు లాయువుఁ బొదలఁ జేయు,

సన్నముగఁ జేయ బ్రదుకును జావుఁ గలుగు.
భార. అను. ౫. ౧౨౮.

క. కోకిలములఁ దలిచినఁ బలు,గాకులపొదిఁ బొడమునట్టి కష్టపుఁబులుఁగుల్, నాకు నసహ్యము లని యూ,హా కూఁకలు మానఁ గలవె యని ప్రార్థనలన్. (కళా. ౬. ౨౮౦.)

౨. పుట్టు, కలుగు

క. పదియాఱువేలమాద్వ్యరఁ, బొదలినయిలజవ్వనంబు పొలివోవక యుం,పొదవెడువారిఁ గనియె న,మ్ముదితలు సద్దేవుదన సముత్సుక లగుచున్. (హరి. ఉ. ౪. ౧౭౦.)

క. గిరియందుఁ దరువు పొదలిన,వరుసన కాయంబునందుఁ బ్రభవించె నహం,కర ణము వా. రా. ౫. ౧౧౫.

౩. నివసించు, ఉండు.

క. ఇది సార మిది యసారం, బిది తుల్యము ఘన మి దనక యెందును దాసై, పొదలుట దెలుపఁ డె దితినుతే,సదన స్తంభమున నెల్ల జగములు నెఱుఁగన్. (భోజరా. ౧. ౮౩.)

సీ. పాలు చాలఁగఁ గ్రోలఁజాలు నే తగ నాల పొదుఁగులఁ బిణుఁదులు పొదలుచున్న.
కేదారా. ౩. ౪౩.

౪. ప్రకాశించు, పొల్చు, ఒప్పు.

గీ. కిరణజాలంబుల్యమున సుధాకరుఁడు పొదలె.
రా. వి. ౩. ౨౦.

గీ. కుదురుకొని దిగీంద్రములు కూర్మకులాగ్రణి కీవనస్థితిం, బొదలె ఫణీశ్వరుండు బహుభోగసమున్నతి నుల్లసిల్లె ...
విక్ర. ౨. ౮౦.

గీ. గట్టుదొరపట్టి యెనలేనికని ఁముసఁ, బొదలుచును మమ్ము ననయంబుఁ బ్రోచుఁగాత.
నీలా. ౧. ౨.

౫. స్థూలమగు, ఉబ్బు, పొంగు.

క. గెలుపున మెయి పొదలఁగ పాం,ఛాలతనూజుఁడు రథము నడపి పాంచాలబలం, బు సుగులపడఁ బలు దెఱఁగుల, యలవుల విహరించె సుత్యుటాటోపమునన్. (భార. కర్ణ. ౧. ౧౪౬.)

సీ. తనుమధ్య యనుమాటఁ దప్పింపఁగాఁబోలుఁ బోలఁ లేక నడుములు పొదలఁజొచ్చె.
మొ. రా. బాల. ౪౩.

చ. మదవతి మందమందగతి మార్దవ మొప్పఁగ వచ్చెఁ జైపయిం, బొదలుచునున్న రాగరసపూరముతో కదిరించు కైవడిన్.
విక్ర. ౪. ౨౧౬.

గీ. కటభారాతిరూ దనున్నకా స్తుభంబు పొల్చుఁ బంటి కొంకవింతపొల్పు దెల్పు, శ్రీయు వమారమ మామజాబిల్లిఁ జూచి,పొదలె నుగుణాంబురాశి యాభూవిభుండు.
సుద. ౨. ౧౦౨.

(ఇట సంతోషించెనని భావము.)

౬. ప్రబలు, అతిశయించు.

ఉ. కృతార్థతా,కలితులు ధీరు లేమనిభుఁ గానఁగఁ గాంచినపుణ్యు పెద్ది రేఁ,కొలఁదుల నెన్నిజన్మములఁ గూర్చిరొ నాఁ బొదలున్ జనస్తుతుల్. (హరి. పూ. ౧. ౨౧.)

చ. పొదలితి రాజ్యభోగములఁ బూనితి దిగ్విజయోన్నతిం గడున్,నదలక దానధర్మముఖ వర్తనలం దగునట్లు సల్పితిన్.
రాఘవ. ౧. ౪౪.

౭. ఉద్రేకించు, విజృంభించు.

క. యాదవు లుల్లోకభుజ,శ్రీదర్పసమగ్రులని విశేషోక్తుల బా,హ్వేదించినఁ దక్షిణమా,ర్గోదితి మగు మత్స్యమున నుల్లము పొదలన్.
హరి. ఉ. ౨. ౧౧౬.

౮. క్రీడించు

ఉ. తోట్టినవేడ్క లం బొదరిండ్ల కందువులం బొదలు రమణీరమణులును.

పారి ౨. ౫౨

౯. వ్యాపించు, క్రమ్ము.

క. తదనంతరంబ జనముల, కిది పగ లిది రాత్రి యనఁగ నేర్పఱుపంగా, హృదయముల కగోచరమై, చదలం బొదలెం గ్రొవ్వి జలధరవితతుల్.

విక్ర. ౪ ౭౯.

౧౦ విఱ్ఱవీఁగు, మిక్కిలి గర్వించు.

చ. హృదయము గ్రేఁ గొకింత యిమయించెను దెల్పవుఁ గ్రొవ్వపెంపునం, బొదలెడు రంభ కున్ సవతిపోరు ఘటించుట కింకురార్పణం, బిది యిటు గొంత చేసితి

కళా. ౨. ౩

౧౧. తోఁచు, కనఁబడు.

ఉ. ర్యగన్నియ కేనిమేను తోలుఁగట్టి తుదం బొదలెం గ్రమంబునన్ వసు. ౩. ౩

౧౨. ఫలించు

క. పండియుఁ బలికోర్కి పొదలు, దండవసతి యన శరగుణరేఖఁ దనరుచున్, గండొసఁ గెడునుతరత్నము, పాండురమణిలక్ష్మి రోలెఁ బడసె హరికృపన్. (రాఘవ. ౧. ౭౨.)

౧౩. అగు, ప్రవర్తిల్లు.

క. మొదలుండ నచటఁ బోయక, తుదిగొమ్మలు నీటఁ దడుపఁ దుద నిష్ఫలమై, పొదలుంగా కది ప్రబలునె వీర. ౪. ౧౫.

జ: పొదలాడు, పొదలించు, పొదలిక, పొదలికకత్తెర, పొదలికదండ, పొదలిపుచ్చు, పొదలుకొను, పొదల్చు

పొదలుకొను. అ. క్రి. (పొదలు+కొను, స్వార్థమున) ౧. మెండుకొను, అతిశయించు.

వ. గొంగడిగాఁడు సుదలుగాఁ గలుగు పక్షులు పొదలుకొనియుండు పిట్టపట్లును సమ్మదంబున విలోకించుచు

చంద్రా. ౨. ౭౪.

సీ. ఉరగవల్లీగాఢపరిరంభణంబులఁ బోఁక ప్రాఁకులఁ బెంపు పొదలుకొనఁగ.

కాశీ. ౧. ౯౧.

౨ పొంగు, స్థూలమగు.

సీ. పెన్నిధిఁగాంచిన పేదచందంబునఁ బొలఁతుక నీకొను పొదలుకొనియె (నిర్వ. ౭. ౭౬)

పొదల్చు = పొదలించు. స. క్రి. పొదలఁ జేయు, వర్ధిల్లఁజేయు.

చ. నిగుణంబు లిం,తటఁ జల మేది మేదినిఁ బొదల్చుము విశ్వనృపాలమన్మథా

కావ్యా. ౨ ౮౩

పొదవు = ఒదవు అ క్రి ౧. కలుగు, సంభవించు

గీ కుడిచి కూర్చుండి క్రొవ్వునఁ బుడమికోని, పడఁతిఁ దెచ్చుట నిట్టిచేడ్పాటు పొదవె.

ఉచ్చ రా యు. ౪౫౨.

మ పొదివెన్ ఘూర్ణితదుగ్ధధామనిబిడప్రోద్భూత సంరంభముల్ వసు. ౪. ౨౦.

౨ ఎసఁగు, ఒప్పు

ద్వి. సమబుద్ధి నీతియు సౌమనస్యంబు, మొద లైన సద్గుణంబులరాశి యనుచుఁ, బొదవిన పెంపు పొల్లుగాఁజేసి.

రం రా. కిష్కిం. ౨౧౨. పొ. ౧౯. పం

పొది. వి. (క., తు. పొదె. మ., త. పొది. ౧. దొన, తూణీరము.

సీ. కలికిచూపులకు భీతిని డాఁగి నిలిచినకైవడిఁ బొదుల మార్గణము లలర.

హై. భా. ౫. ౧౧౧

సీ. తరకసమ్ము పొది బత్తళిక పొణిపదమ్ము
తొన యనఁ దూణీర తొనరియుండు.
అం. భా. ౨. ౨౧౪.

గీ. పిడికిటమ్ములు వీఁపుననిడిన పొదియు.
చంద్రా. ౨. ౪౦

౨ మంగలి క్షౌరసాధనము లుంచుకొనెడి తోలు
సంచి, అడపము (శ. ర) 3 పొదుఁగు,
ఊధము.

సీ. పొట్టపొంగునఁ దల్లి పొదిఁ బాసి పిడికిఁ
బాటి, క్రమ్మటుఁ జెడ్డపరువుతోడ
భోజరా ౬. ౨౧

౪ సమూహము, మొత్తము, బాణసమూహము.

సీ. ఆడు గృహపశాకికలకు పాట గలపి, ప్రోది
నెమళుల రొక్కల పొదలు పిచ్చి, మంద
సంచారముగ సుకుమార మగుచు, మొలసెఁ
బ్రత్యూషసమ సమీరణంబు
నృసిం 3 ౧౧౧

క. కోకిలములఁ దలిచిన బలు, గాకులవోగిఁ
బొదిలినట్టు కష్టపుఁబులుఁగుల్, నాకు
నసహ్యము లని యా, పౌ తూఁటలు మానఁ
గలదె యని ప్రార్థనలన్
శశా ౬. ౨౭

౫ సెలఁకులు నొంచెదం బొదులు గొంచెద
వజ్జను గాత్రశాలలోన్
భార. విరా ౪ ౨౦౧.

౫ కేశబంధము, ముడి.

సీ ఇరుగడఁ బొది విచ్చి విరియవేనలితోన
మోహాంధతమసంబు ముంచుకొనఁగ,
కు సం. ౫. ౫౪౯

౬. మోపు, కట్ట.

క. తలుగులపొది రొకదెసఁ జెప్యాలవామెన
రొక్కవలన నమవై యుండఁగ, మొలమోవ
- పెక్కుచుట్లన్, బలుద్రాటం బట్టి కోప
భావం బలరన్. (భార. విరా. ౧. ౨౫౫.)

సీ. అవిన విక్కుం బిది యందఱు నొండొరు
లే మనియెదరో పీ కిబిసముల, పొది రేమ
దాఁచి మాచెదనని దాఁచితి .
భాగ అను. 3. ౨౪౯.

౭ కప్పు, అచ్ఛాదనము, ఆవరణ.

సీ ఈ కొప్పపొది విచ్చి యుంచుక చూచిన
నొప్పునుకన్న సెట్లుండునొక్కొ.
కేయూర. ౪. ౭.

ద్వి ముడుతకుళ్లాయి కిమ్ముల మిట్టిపడఁగ,
దట్టమై పొదిగల్గి సెరవాయి బెట్టి, కట్టిన
పెనుపు సరిగు చంక నలఁగ.
ద్వి. పరమ. 3 ౨౨౯. పొ

ద్వి. పొది గల్గుమూలంబు భోగంబుగాఁగఁ, బది
నూఱుశిరముల ఫణిరాజు కనెఁ.
ద్వి పరమ 3 ౧౬౨. పొ.

౮ వరుస, క్రమము

౯ పొదిఁ దనవంగిన ఖలలో, నదికిన నవ్వులుబు
వగ్గిజాఖ్యాయు లొయున్ (కావ్యా ౭ 3౬.)

౧౦ పొదికట్టు, పొదిగూడు, పొదిగోను, పొది
చెను, పొదివిరియు, పొదుక

పొదికట్టు. వి (√పొది) వాకిటిముందఱి పంచ
పాక, పంచాది, వసార. (శ. ర., బ్రౌ.)

సీ. ఒకవైష్ణవగృహంబునకు నెలుంగక యేఁగి
పొదికట్టుమఱుఁగునఁ బొంచియుండ.
పరమ ౪. ౧౮౬.

(శ. ర పా పొదిగిటిమఱుఁగున. ముద్రి.)

పొదికిలి వి. దే. ద్వారపార్శ్వము, గుమ్మము
ప్రక్క

సీ. ... ఆ గరళమ వెలపట, పొదిక్కిళ్లఁ దవ్వుడు
విప్పుచు బ్రత్తిగింజలు విడి ..
ద్వా. ౩. ౪౨.

సీ. కదళికా స్తంభముల్ పొదిక్కిళ్ల నమరించి
కేతువు లందంగఁ గేలుకొల్పి
చెన్న. ౩. ౨౩.

పొదిగిలి. వి. దే. (√పొదుగు.) ౧. దండచేతి కిని బ్రక్కకును నడిమిభాగము, భుజాంతరము.

గీ. జనని పొదిగిటనున్న బాలునిఁ గడంక, నెత్తి
కొని తొమ్మపై నిడి యొత్తి విఱువుఁ,
జన్ను మొనలు తదాననాబ్జమున నగిచె.
హరి. పూ. ౫. ౧౪౯.

సీ. లో లాక్షి పొదిగిళ్లలోనున్న కుఱుచిన్నిచిన్ని
నవ్వులఁ గనిక్షించువారు.
వరాహ. ౭. ౫౩.

(పొదుగిళ్లు. అపముద్రి.)

క. పొదిగిళ్లలోన బిడ్డల, ముదమున నిడి .
హరిశ్చ. ౫. ౧౩౧.

వ. పొత్తికల నత్తమిల్లిన యయ్యర్భకునాయినిం
దనపొదిగిట నిడికొని సవినయంబుగా సన్నిధి
నిలిచియున్న మురన్నటీతిలకంబు దాసం జేసి
చూచి. కృ. కపు. ౨ ౧౭౮.

౨. పొదికిలి, వ్యాపపాశ్యము, గుమ్మసుక్రంకు.

ఉ. అక్క యిదేమొకాని తెలియంబడదాతఁడు
వీథికెంట బిడ్డ,టక్కులతోడరాఁ బొదిగిటన్
నిలువంబడి తొంగిచూచుచో
కువల. ౫. ౩౩.

ఉ. పొదిగిట విప్పి చూడు విరిబోఁడి ముదం
బెదఁ బిక్కటిల్లఁగా, నెమ్మెగ వచ్చి ..
దశా. ౭ ౩౭౪.

పొదిగూడు. అ. క్రి. (పొది + కూడు¹.) గుంపు గూడు,

సీ. అరవిచ్చు తెలిమొల్లవిరులు కూడంబొది
పొదిగూడి తెక్కలఁ బొదువుఁ గొన్ని.
పాండు. ౧. ౧౭౧.

పొదిగొను¹. అ. క్రి (పొది + కొను.) ౧. గుంపుగూడు, దట్టమగు.

ద్వి. పదివేలకోటులభాను తేజములు, పొదిగొని
లోకముల్ పొదివినయట్లు
రం. రా. ఆర ౧౬౨. పొ. ౧౬. పం.

క. తదనంతరంబ మిక్కిలి, పొదిగొన్న చిగుళ్ల
జొంపముల పొంపగు పూఁ, బొదరింటికిఁ
దార్చి పతిన్ కళా. ౪. ౧౦౦.

మ. వలపుంగ్రొవ్వరిసీటియేటిదరిఁ జల్వాక్ జల్లు
లేఁబొన్నగున్న లనీదన్ బొదిగొన్న మల్లి
యలక్రిందన్ గ్రప్రపుం గద్దియన్
చంద్రా. ౪. ౨౬౫.

౨. కలియు, కూడు.

చ. కదలక కృష్ణరాయ కవాలమునం దగు
ధారనీట నభ్యుదయము నొంది శాత్రవుల
పుట్టి మునుంగఁగ క్రేనపం క్తితోఁ, బొదిగొని
పైపయిన్ వెదలు బుద్బుదపంకులు బోలెఁ
బోయినన్ మనుచ ౧. ౪౧.

ద్వి. కదలక ధర్మార్థకామముల్ మూఁడు,
పొదిగొన్న సిరిబోలెఁ బొలుపొందువాని.
రం. రా. సుం. ౨౪౦. పొ. ౬. పం.

౩ వ్యాపించు, ప్రసరించు

క. నదలక విభుఁడును వివిధ ప్రదరంబుల వెల్లి
గొలుపఁ బటువగుదీప్తుల్, పొదిగొన్న వేళ
నింగియుఁ, దుది నేమని చెప్ప నంపదొనయై
తోఁచెన్. కవిక. ౨. ౨౨౦.

చ. పొదిగొనుచూడ్కులన్ మెలఁచిపోని మెఱుం
గులుగా విగుడ్చుచున్ .. (కవిక. ౬. ౫౫.)

పొదిగొను². స. క్రి. (పొదిగి + కొను.) చుట్టు కొను, పరివేష్టించు.

ఉ. ... ఘనస్థిరకాయు లనేకరాక్షసుల్, కొది
గొని కాన నివ్వలలో నమ్ృతంబు దుర
తిక్రమిగా. (భార. అను. ౧. ౨౧౬.)

సీ. దనుజారి పారిజాతముఁ జేరి పొదిగొన్న
రాజన్యరాజీరములలోన. గీ. కలయఁ దొలు
జాముకోయులు గలవు కాకు

ఉ. హరి. ౪. ౧౩౪.

పొదిచెడు. అ. క్రి. (√పొది.) పొదగు.

క. అది కడుపుగోలఁదియును దిని, సదనమునకు
మగిడివచ్చి సరిపొద్దున ని, ట్లద వరసి
యరుగఁ దిరుగం, బొదిచెడియుఁ జైరు .

వేం. పంచ. ౩. ౫౦.

పొదిటి = పొదడు. విణ. పొట్టివాఁడు, వామ
నుఁడు.

సీ. పొట్టి కొంటి గిటక పొదిటి పొదడు .
యనఁగ వామనాఖ్య దనరు

ఆం. భా. ౨. ౧౨౩.

పొదిరించు. స. క్రి. (√పొదుగు.) పుష్పింపఁ
జేయు, పూచునట్లుచేయు.

సీ. పొట్టుగు లేమావిఁ బొదరించి నొక్కత్తె
చూచియుఁ జేనంటిసొబగుమీఱ.

యయా. ౪. ౨౦.

(క. ర. పా. పొదలించె. ముద్రి)

పొదివించు. స. క్రి. (√పొదువు.) పొదువఁ
జేయు, వ్యాపింపఁజేయు.

సీ. ఒకవనుప్రతిమ యిం పూన్పు తెల్లనికావిఁ
బొదివించెదుకలాచి పూని నిలిచె.

చంద్రి. ౨. ౨౫.

పొదివిరియు. అ. క్రి. (పొది + విరియు.) ౧.
గుంపుచెడు, విడిపోవు, చెదరు.

గీ. తెంలి పరచక్రము పొదివిరివి పఱచ ...

కు. సం. ౧౨. ౭౯.

౨. బిగిచెడు, ధైర్యహీనమగు.

క. గిరిజలలితాంగములు పొరిఁ,బొరిఁ గనుఁగొని
సొగసి యినుకబొమ్మ జలమ్ముల్, దరలఁగ
విరిసినగతిఁ బొదివిరిగి మహేశ్వరు మనంబు
వికటం బయ్యెగా. (కు. సం. ౫. ౧౧౬.)

పొదుఁగు = పొదువు[2]. వి. ఊధము, ఆవు మొద
లగు వానికి పా లుండెడిచోటు.

మధ్యాక్కర. మృదురోమములును శంఖనిభ
కర్ణముల్ మెత్తని వలుఁద, పొదుఁగును ...

భార. ఆది. ౪. ౯౫.

ఉ. దండమె దీనివాలధి సుధానిభవాఃకరకంతె
దీని యీ,కుండపొదుంగు .

పాండు. ౫. ౨౪౪.

చ. పురి కేఁగెఁ జగు స్తనంబులం, బలసి
పొదుంగు ద్రేఁగు పఱపంగ గభీరరవంబుతోడ
వీ,థుల నడయాడు బాలకులు దోరపుఖీతిఁ
దొలంగి పాఱఁగన్. (భోజరా. ౬. ౨౦.)

సా. పొదుఁగు కోసి పాలుద్రాగు = ఆశ్యాశచే
మొదటికే నష్టము నందు.

జ. పొదుఁగుచేయు

పొదుఁగుచేయు అ. క్రి. (పొదుఁగు+చేయు.)
ఈనఁబోవుసమయమున పశువు పెద్దపొదుఁగు
కలదియగు.

(వ్యవ.) ఆవు పొదుఁగుచేసినది. పది దినములలో
ఈనవచ్చును. (శ. ర.)

పొదుక. వి. (పొది + ఉక, స్వార్థమున) పొది,
పొట్లము, మూట.

గీ. వంజు, దంతయును బుచ్చి పొదుకగా
నమరఁ గట్టి,కొనుచు పోఁబోకగుటయుఁ
జనియె (భార. శాం. ౩. ౪౯౯.)

పొదుఁగఁబట్టు. స. క్రి. (పొదుఁగన్ + పట్టు.) పొదిగిపట్టు, కప్పి పట్టుకొను.

వ. ... ఇవ్విధంబునం గలభాషితేశంతంబునకుఁ దనకంఠరంబు వద్దంబుఁ జేర్చి క్రేటు కనుపేర దాని నిరుగేలం బొదుఁగఁబట్టుకొని పరమకరుణాపరవశత్వంబునఁ దొలంగక యా వృద్ధభామిని .. (కళా. ౩. ౧౨౦)

పొదుగు = పొదువు[1], ఒదుగు. స. క్రి. (క. పొదిను, పొదుంకు, త. పొదుక్కు.) ౧. క్రమ్ము, ఆవరించు.

క. బ్రదికెదమనంతకుఁ బురుషుఁడు, క్రిదులక
నిలువెల్ల వగలఁ బెనఁగొనియుండుఁగా, గుదురు
కొని దూది పోఁగుడు, పొదిగిన కార్పాస
బీజమునకుం బ్రతియై.
కవిక. ౫. ౧౧౭.

సీ. చదలఁ బ్రువ్వు లతనిఁ బొదుగఁ బుట్టలు
పెట్టెఁ బుట్టక్రోవులలోనఁ బుట్టెఁ జెట్లు.
వాల్మీకి. ౩. ౧౪౦.

౨. (పెట్ట పిల్లలు చేయుటకై గుడ్లను రెక్కలలో) కప్పు.

గీ. అంబునిధితీరమునఁ గులాయము బన్నర్చికొని
కలంగుచుఁ దిట్టిభి గ్రుడ్లఁ బెట్టి, పొదిగె.
కేం. పంచ. ౧. ౭౨౦.

౩. (రత్నములు, మొ.) ఖచితముచేయు, చెక్కు.

ఉదా : వజ్రాలు పొదిగిన యుంగరము.

౪. క్రి. కలియు, పైఁబడు.

గీ. పొదుగుల ద్రంబుల నొదుఁగు మనను,
ధైర్యశౌర్యనిరంకుశత్వము వహించె.
కవిరా. ౨. ౬౩.

(శ. ర. పా. పొదవు. ముద్రితపా.)

వి. శిశువులబొత్తుల కుపయోగించుగుడ్డ.

క. కలిఁ జొచ్చి మాపెద్ద తివి, కలత్రవ్రజము
యుండు చేతికైలంబున శౌ, త్రిల రాఘ
మెత్తగాఁ బొదు, గలరింది కుమారు మనిచి
రాజాదు లటన్. (ద్వా. ౩. ౪౦.)

ఇ : పొదిగిలి, పొదుఁగఁబట్టు, పొదుగుడు.

పొదుగుడు. విశే. (√పొదుగు.) ౧. పొదుగ్గ నది, కప్పునది.

(వి. కప్పుడు, ఆచ్ఛాదనము. అని. శ. ర.)

క. ఉత్తానశయతఁ బొదుగుడు, బొత్తులలో మనికి
దివ్యపురుషుఁ డని తమో, మతులు విమఁ
గానరు నను, నత్తెఱఁగునఁ జాదకుము దయం
బ్రోవఁదగున్. పరమ. ౧. ౧౪౫.

౨. గ్రుడ్లు పొదిగి పిల్లలను జేయునది.

సీ. చూనలో దాఁచినపటుపుట్టము చించి
పొదుగుడుకోళ్లకుఁ బొత్తిచేసె.
శుక. ౩. ౫౦.

వి. బ. ౧. పొదుగుడుబొత్తులు, శిశువులకుప యోగించు వస్త్రఖండములు.

గీ. ఆ కుమారి పరంజ్యోతియైనవాఁడు, క్రోల
నేఁటికిఁ బెట్టిరి ముగ్ధ లనుచు, నగువిధంబునఁ
బొదుగుళ్లనడుమ నగుచు, నుండు మందిరదీప
కాజ్యోతిఁ జూచి. వరాహ. ౭. ౫.

వ. .తొలంబట్టల పొదుగుళ్లపైఁ గ్రొమ్మడుఁగు
సెజ్జిబిలుకు చుంగుల నిక్కుచెక్కును ...
కళా. ౭. ౨౨౪.

౨. బాలక్రీడావిశేషము.

పొదుపు. వి. (త. పొదిప్పు.) ౧. వృద్ధి, పెంపు.

క. కరువువఁబోసినవిధమున, నరుదుగఁ దనరూప
మెట్టిదట్టిద కాఁ ద,త్పురభూమి క్రేపుల
నీనఁగఁ, బొరిఁబొరి కేపేటఁ గదుపుపొదు
పుదెంచెన్. (భోజరా. ౭. ౩౧౭.)

౨. మితవ్యయము. (గ్రా.)

(వ్యవ.) వానిదగ్గఱ పొదుపు లేదు, ఎంత దబ్బైనను చాలదు.

(వ్యవ.) పొదుపుగా వాడికొన్నయెడల నెలకు నేఁబదిరూపాయలు చాలును.

౩. పొందిక కలది, యథా క్రమము, సరియైనది.

(వ్యవ.) ఆమె సరుకు లన్నియు గదిలోఁ బొదుపుగా నుంచినది.

సీ. పొదుపుగా నమ్ముల పొదులు వీపునఁ జేర్చి .. మ. చ. ౨. ౫౨.

జః పొదుపుచేయు.

పొదుపుచేయు. స. క్రి. (పొదుపు + చేయు.) చక్కఁబఱుచు, పొందుపఱుచు.

(వ్యవ.) బుద్ధిమంతుఁడు కనుక చెడిపోయిన సంసారము పొదుపుచేసికొన్నాఁడు.

(వ్యవ.) పండినపంట పొదుపుచేసికొని యింటికిఁ దెచ్చికొనుము.

పొదురు. అ. క్రి. పూచు, పుష్పించు.

(శ. ర. చూ. పొదిరించు.)

జ : పొదిరించు.

పొదువఁ(గఁ)బట్టు. స. క్రి. (పొదువన్ + పట్టు.) గట్టిగాఁ బట్టు, బిగియఁబట్టు.

మ.... దగ్గతియుగ్రకోపమున దోర్లీలాసముల్లాసియై, పొదువంబట్టి వహించెమూఁపుల ... భా. రా. అర. ౧. ౨౯.

ఇట్లే : పొదువఁగఁబట్టు.

ఆ. బోటిపిండుచేతఁ బొదువంగఁబట్టించి, రాజసమున దైత్యరాజతనయ, దాదరి దేవయానిఁ ద్రోపించె ... భాగ. ౯. ౫౨౩.

పొదువు¹ = పొదుగు స. క్రి. (త. పొదుక్కు.)
౧. కప్పు, ఆచ్ఛాదించు, క్రమ్ము, ఆవరించు.

సీ. వీఁకమై నకులునిఁ జాలి మన్నాపనఁ దత్త్వ్యగ్రబాణచయమునఁ బొదివె.
భార. భీష్మ. ౧. ౨౫౪.

సీ.... హేమము పొదివిన. గీ. యలతియనురాగమి కటులందు మెఱయు.
(ఆము. ౪. ౫౮.)

క. నిభుఁడు నద్దనుజానిచాపమ్ముఁ దునుకలు సేసెను రథ్యమ్ముల సారథిని నంపధారలఁ బొదివెన్. హ. హరి. ౧. ౧౪౧.

క. దేవతాపతియాజ్ఞన్, మరలి వియచ్చరవాహిని మురహరునిం బొదివి ఘోరముగాఁ బోరెదరన్. పారి. ౫. ౧౫.

౨. చుట్టుకొను, పరివేష్టించు.

ఆ. భీమసేను నపుడు పెక్కుబలంబులు, పొదువ పెచ్చెఁగి ద్రుపదపుత్రకుండు.
భార. భీష్మ. ౨. ౩౬౩.

సీ. కలకలఁబల్కుచిల్కలకొల్కిఁ దమ చాతి గాఁబోలు నని చిల్కకొదుపు పొదువ.
హ. రా. ౬. ౨౩.

గీ. నన్నుఁ బొగిడిరి పొరుగిండ్లనున్న తపసులు ..
మనుచ. ౬. ౫౧.

౩. అణఁచు, ఆక్రమించు.

సీ. ఆత్మావనీమండలావర్తిఁ బెడఁబాసి లలనానితంబమండలముఁ బొదువు.
విక్ర. ౩. ౪౧.

౪. లోపల ఉంచు, మాటుపఱచు.

వ. ... విక్రమవిహారంబు ముగియించి గవురునఁ బొదివినకనుమకోరండు పెండెబలపోఁతదకుట టరిగెఱుంగుదు మెఱుం గడంగియుండు రాజమండలంబు మాగుడువాఱి కానిపించె.
ప్రభా. ౫. ౫౪.

క. ... పారిజాతంబుఁ గ్రొన్నన మిన్నుటిపవెండి
నై తమ్మిచిగురుటాకునం బొదివి యిచ్చిన.
(పారి. ౧. ౫౨.)

౫. చెరువు, చెక్కుకొను.

సీ. కబరికాభరణము పైఁ గన్నె గేదఁగి పువ్వు
రేకతోఁ గూడ రోఁకనిఁ బొదివి.
(వైజ. ౬. ౨౭.)

(చెరివి, వేదం. పా.)

౬. గట్టిగాఁ గూర్చు, చేర్చు

మ. తనయా రమ్మని కౌఁగిటం బొదివి నిద్దా
చెక్కులన్ నొక్కి—
(చంద్రా. ౬. ౫౬.)

చ. అన విని చాలఁదల్లడిలి యాయకినాయకుఁ డంత
మున్ రయంబునఁ దన కౌఁగిటం బొదివె
కళా. ౩. ౨౫౦.

౭. (యుద్ధమున) మార్కొను, తలపడు

ఆ. కౌరవకపాటు చూచి కోపించి కళింగపతి
రయమునఁ దేరు వఱపి భీముఁ, బొదివి
పిడుగుఁగొదవవోనినారసము బిట్టేసి
భార. భీష్మ. ౬. ౭౫.

గీ. గట్లు చెట్లును దప్పించి కిట్టఁగిట్టి, వేగిరమ
దాటి చెడుతోలి వెల్వఁ బొదవు
అచ్చ. రా. యు. ౭౯.

౮. స్పృశించు, తాఁకు.

క. అది చుట్టకాద నిప్పనఁ, జెదలంటునె దేవ
దేవ శ్రీరమణీశున్, మది మనిచిన యు తమ
మునిఁ, బొదవునె యాపదలు సూర్యుఁ
బొదువునె తమముల్. (నృసిం. ౪. ౩౭.)
(బ్రమ్మ. అని, ౯. ౭.)

ఉ. లలితశరీరమృదులంబులు నీచరణంబు
లక్కటా, యిల యిది రాతి మిట్టు
లలయించుట గాదని బ్రార్థనామృదూ,

క్షతలఁ జెలఁగంగ కెన్ పొదివి తోల్పఁదమ్ము
ల్లగు విన్నపంబులం, బలుమఱుఁ జేరుచుండు
మూన బంగరుటందియ లుగ్గడింపఁగన్.
పాండు. ౨. ౩౭.

క. పదివాడితూపు లాఘవ్ల్లుదొరన్ గుణికేసి
యేయ గొబ్బున నవి పైఁ, బొదువంగనీక
రెక్కలఁ, జదియంగా మోఁద ఒలిమి పద
లక యతఁడున్. (అచ్చ. రా. అర. ౭౪.)

౯. పట్టుకొను.

చ. ముని యటు రాఁ దటాలున సమున్నత
పీఠము డిగ్గి నిల్చినం, గవనిరుచేదకాను తుచ
గౌరవ మూర్తిక్ కింపమొందఁగా, జనపతి
చూడ్కి తోడనె ససంభ్రమసంభరితాను
కలసమై, యొనసి వలగ్నముం బొదివి
నీకులు దీనదయాళుదర్శనుల్.
వను. ౨. ౧౪.

క. గరుడుఁడు వొదివిన నాగము, కరణిన్ ..
భాగ. ౬. ౪౦౧.

౧౦. విన్యసించు, ఉంచు.

సీ. పల్లవమ్ములకు సంపల్లవమ్ములగూర్పు పదము
లొక్కటి రెండు బొదువ నేర్చు.
అచలా. ౨. ౩౪.

౧౧. పక్షులు పిల్లలను చేయుటకుఁ గ్రుడ్లను రెక్క
లతోఁ గప్పు.

సీ. గ్రుడ్డులఁ బొదువుపక్కలు దక్కట గాక
పొదలాడఁ జెట్లపైఁ బులుఁగుతూఁగ.
పాండు. ౪. ౭౯.

౧౨. (రత్నములు లోనగువాని) ఖచించు,
చెక్కు.

ఉదా : రత్నాలు పొదిగిన యుంగరము.

౧౩. చేరఁదీయు, వశపఱుచుకొను.

క. అని పలికె మతియుఁ గొడుకుం, దనవుచు
శోకమునమునఁగు ఫల్గుణునిఁ దగం, దనకరి
ముఁలఁ బొదువుచు ...
భార. ద్రో. ౨. ౨౫౬.

గీ. చాలుదురు వారు నృపతికి మేలుసేయఁ,
గడొనగ్నింగఁ గావునఁ గిల్బిషములఁ,బొరయ
కుండంగ వారల నరసికొనుచుఁ, బొదివి
నడపుట కార్యంబు భూవరునకు.
భార. శాం. ౨. ౩౬౧.

౧౪. అనునయించు, బ్రతిమాలు.

వ. మీ రిద్దఱు నొక్కటియై భరింపడి యిప్పుని
సక్కంజేసి శాక మీలోన నిట్టిరొరపు
మాట లేల యని పొదివిపలికె.
భార. ఉద్యో ౪ ౨౫౨.

౧౫. అనుకరించు.

వ. అప్పుణ్యవంశంబు చదలేటిసీటివలని
పొదరియున్నహాలబ్ధంబులుంబోని పావనత్వ
శుచిత్వగాంభీర్యమాధుర్యంబులు చరితమున
స్వభావవచనంబుల ధరియించి సైదోడుం
బొదివి భీమ. ౧. ౩౧.

అ. క్రి. = పొదుగు. ౧. కవియు, పైఁబడు.

సీ. ఒక్కఁడు పెక్కండ్ర కొక్కన విచ్చియుఁ
బొదివి చెటొకపోటు వొడుచుఁగొడలు.
భార. విరా. ౩. ౧౬౪.

క. పొదువుచు విచ్చుచు బలువిడి, కొదురుచుఁ
గాలుచును మఱి మహీభాగము గ్రక్క
దలం గార్ముకవిద్యావిదుఁడగు గురుతోడఁ
బోర విభినబలంబుల్.
భార. ద్రో. ౧. ౧౪౪.

వ. ...దివిజగణంబులు నీలనిశాసంబున రాముడు
లతో సమరంబుసేసి యామారిసామారిం
జెలఁగి విచ్చుచుం బొదువుచుండిరి ...
హ. రా. ౩. ౩౯.

౨. పొదవు, ఒదవు; కలుగు, పుట్టు.

గీ. కొలఁగుపాటు దనికి కొలఁకాడి సౌఖ్య సం
వ్యగలు వగల నీకు దిగులు వొదిని.
భార. విరా. ౨. ౧౦౬.

క. విదితంబగు నర్ధవుని, సదమలరూపంబునందు
జగదార్త్యు లాగిం, బొదువుచు విచ్చుచు
పెలుఁగుచు, మది విస్మృతిసేయు నెంత
మావులభంగిన్. వా రా. ౨. ౩౫.

౩. క్రమ్ము, వ్యాపించు

గీ. తరుణశైవాలజలజపత్త్రములు పొదువ, పుర
శతచ్ఛాయఁ బొల్పొం దళ్వరిఖబలము ..
అము. ౨. ౮.

చ. పిడుగుతునుకలు వానరవీరు లొక్కటఁగా,
బొదివిరి లంకచుట్టనను భూగగనంబులు
నిండ నార్చుచున్. (రామా. ౨. ౧౮౦.)

వి కప్పడు, ఆచ్ఛాదనము, కప్పునట్టి వస్త్ర
చర్మాది.

గీ. పసిఁడిచెలఁగులరవసెల్ల పైన కేగ, పొదు
వుగాఁ గప్పుకొని పూలపాదముఁగుడ,
నిలిచి యఱుకుచు బెళుకుచుఁ గెలుఁ జూచి,
చిలుకవలె ముద్దుపల్కులఁ బలికె నిట్లు.
వేం. మా. ౪. ౬౧.

వ. పొదువు విరియం దట్టి కసుంగొని నిరూపించి
సారథియని సవ్యసాచిం బిలిచి యిట్లనిరి.
భార. విరా. ౪. ౧౧౩.

వ. కూరులకోపొనలాతిరేకంబులఁ గాకంబు
లగు కాకుతాఁకుల నింతింతలగుగుండెదివియు
పలుఁ గండపొదువులఁ గలకమ్మ మూర
భుజించుధాత్రీసులును. (చంద్రా. ౬. ౯౩.)

జ: పొదివించు, పొదువఁబట్టు, పొదువఁబడు.

పొదువు² = పొదుఁగు. వి. ఊధము, ఆవులు
లోనగువాని పాలుండెడి చోటు.

గీ. సమయమునఁ బాలకాగ్రణి చదలు చేరి, సురభిజా
ధిల్లి పొదువునఁ గరమొసంగ, విపులచంద్రికా
దుగ్ధపూరములు పిదికి ఘనతరశశాంక
వత్ససంఘముల దనిచె.

పె. శకుం. ౨. ౧౯౦.

గీ. ... ఆవు, తనకుఁ దాఁ బొదువునఁ బడి
క్రాఁచె నేమొ, యనఁగ వానిఁ దన్నించి
యవల నంపె. (వేం. మా. ౪. ౧౫౭.)

పొద్దు = ప్రొద్దు. వి. (సం. ప్రబుధ్న. ప్రా. పద్దో. క. పొత్తు. త. పొళుదు.) ౧. దినము.

(వ్యవ.) నేటికి అయిదు పొద్దుల పురుడు అయినది.

గీ. పొద్దవఁగ నాఁడు దనంగను బొద్దుపోఁగఁ
బొదలుచుండునుదినము

ఆం. భా. ౧. ౯౦.

గీ. ముద్దుముద్దుగఁ గడుఁ బొద్దు పొద్దువన్నె,
పుట్టములు గట్టి చిటిపొటిపూఁతసొమ్ము,
పెట్టు. ఘటికా. ౨. ౩౪.

క. ఏపొద్దు భేదమున సంతాపించుచునుండె
నతఁడు ధరలో భార్యారూపవతీశత్రువని
క,దా పెద్దలు పల్కు చెలతప్ప నటంచున్.

కవిరా. ౨ ౩౬.

౨. సూర్యుఁడు.

(వ్యవ.) పొద్దు పొడిచినది త్వరగా లెమ్ము.

పొన్ = పొను. వి. (దీనికి అచ్చుపరమగునప్పుడు ద్విత్వమగును.) బంగారము.

క. తొణ్ణాముల జగదంబిక, నణ్ణామలవిశ్వనాథు
నారాధించెన్, వణ్ణాసయఁ బొన్నాసయఁ,
బెణ్ణాసయు చెవిచారి తెన్నిధు లనుటన్.

కాశీ. ౩. ౧౭౫.

సీ. కాంతవాళిధలు బంగారు జంగఱ్ఱ పోన్నప్ప
పసిఁడి పసిండి పొన్ హైడి పయిఁడి.

ఆం. భా. ౨. ౨౬౯.

ఉ. ... మారుసాముసం, వోదశ రూఢిగాంచి
బిరుదొందిన పొన్నొలసాలిఘంటమూన్కిఁ
దన మేటియై పటుకటీతటి నీటగు నివ్వ
ధూటికిన్. ఉ. హరివం. ౩. ౬౦.

గీ. మృగమదముచెంతఁ గుంకుమరేఖవోలె,
నీలమణిపొంత సుదిరిపొఁజేకవోలె, మేఘము
కెలంకటను దీఁగమెఱుపువోలె, నర్జునుని
చెంగట సుభద్ర యలరె నపుడు.

విజ. వి. ౩. ౧౧౭.

పొన[1] = పొన్న[1]. వి. పున్నాగము.

సీ. పొన్న పొన యనంగఁ బున్నాగముఁ
దనర్పు సాం. ని. స్థా. ౫౪.

పొన[2] = పొన్న[2]. విశ. అల్ల, అ. (దూరముగా నుండు పదార్థమును జూపుటయం దుపయోగింపఁబడును)

రగడ. పొలఁతి యది చనసాఁగెఁ బొనపొన్న
నీడలకుఁ, జిలుకపలుకులు తెలుచు జేరవని
నీడలకు. ఉ. రా. ౬. ౬౧.

మ. పొలఁతీ యాపొనగున్న పొన్నవిరిఁ బల్కుఁడేవె
బల్కాల్వగా, నలరన్ సారెకు నెక్కుచున్
దిగుచుఁ జాలై తుమ్మెదల్ పించె ...

కవల. ౩. ౧౭౦.

పొనఁటు = పొరఁటు. స. క్రి. పొగచు, కాలించు.

సీ. ... కాలింపు తిరుగఁబోఁత పొగు పనంగ,
సంస్కారములో వ్యాఖ్యానము కాలింపు
దైచినది పొరఁటినది పొనఁటిన దన, బలు
లను సంస్కృతశాఖలంబులుగాను ...

ఆం. భా. ౨. ౨౫౨. (పొనటు. అహమద్రి.)

పొనపొన. విణ. మిక్కిలికొంచెము, అత్యల్పము.

క. రాజులు నీతనిపాదాం, భోంబులు ముట్టి కొలిచి పొనపొనదవులన్, రాజితమకుటమణిచ్ఛవి,రాజుల నీరాజనంబు రచియించుచు రనన్. ప్రబోధ. ౨. ౧౬.

చ. పొనపొననిద్రమబ్బునఁ బ్రఫుల్లసరోజదళాయతాక్షి యొల్లన నృపమోహమోహాపమున అంప టట్లోఁ జాచె ... (హంస. ౫. ౯౧.)

క. అని సిద్ధరాలు చెప్పినఁ, బొనపొనగా భ్రమలు చెందఁ బులకలు పొదమెన్, మన సిజశిఖి యెనసినచోఁ, గనపడు ధూమాంకురములగతి నృపుమేనన్.

హంస. ౧. ౭౫.

క్రి. విణ. ద్రు. ౧. శీఘ్రముగా, సత్వరముగా, (మెల్లగా అని బ్రౌ.)

క. పొనపొనఁ గానక దేవర,పమపునఁ జని యచటఁ గంటిఁ బ్రాకీయాంతరబద్ధ ననిచదు గోత్రగిరినిభ,తను సద్రంశ మనిహాణధరుఁ గట్టెదురన్. కేం. పంచ. ౧. ౨౦౨.

౨. తిన్నగా, సూటిగా.

చ. పొనపొనఁ బొన్నగున్నపయి బోటిరొ మల్లిక ప్రాఁకి మాటికిన్, ననువిరితేనెఁ జెందుచు మనోహరభృంగరవం బెసంగఁ గ్రాలి నొర యుచున్ రతిన్ వినుపతెన్ తెలుపొందెడి ..

ఉ. రా. ౭. ౪౩.

వి. అక్కడ.

క. అల్లదె కంటే పొనపొన, తెల్లనిగట్టుల మబ్బుదేఱెడుపోలమం, దల్లెదఁ బూచిన ధరణీవల్లభ నీరామునేన వాలు మెఱుంగుల్.

మనుచ. ౪. ౧౬.

క. మిమమదిమ్మె కొండెమింటన్, బొనపొన నల తెల్లమబ్బుపొంతన దిసువాటున నెఱ కలదో కేలో, యనుమాత్రము గానఁ గంటిమా నృపతనయా. సారంగ. ౧. ౧౨౪.

సీ. అగ్గద మ్రొక్కెద యచట యూడ యుండదె పొనపొన యర్యోక యట, మందఁ జాడద్రాగ్గమై ... అం. భా. ౩. ౭౬.

పొనరారు. అ. క్రి. (పొనరు + ఆరు.) ఒప్పు, శోభిల్లు.

పటువర్ప్తము. కేకేరాయుఁడు విరిగేస్తుండుం, దేజాల్ మీఱఁగడిటమూల త్రిన్, కేకోహోరలు వెటఁ గావింపన్, బూజుం కెందుచుఁ బొనరార్చ టీ. (అచ్చ. రా. యు. ౭౦౦.)

ద్వి. అనిమిషద్విరదంబు హస్తంబులోనఁ, బొనరారువలిదమ్మి పూమొగ్గ యనఁగ.

ద్వి. తి. సా. ౧. ౪. పా. ౧౬. పం.

క అని తెల్పుచు వారలఁ దోడ్కొని యప్పుడె కదలి తపసికోలఁకులు సేయం,ద్యునగోవులఁ బల్లియలున్, బొనరారఁగఁ గడచి వైశ్యమునఁ జనుచెదలన్.

అచ్చ. రా. బాల. ౧౪౧.

పొనరించు = ఒనరించు, పొనరుచు. స. క్రి. (√పొనరు.) ౧. చేయు, కావించు.

క. .. పెక్కుసవనములు దనఁ జావ మూర్తి వైదికయుక్తిం, బొనరించుచు ...

భాగ. ౧౦. ఉ. ౧౩౨౦.

శా. . శీతక్రియ, లొప్పనరింప నృమకట్టి ...

దశకు. ౩. ౧౨౩.

ఉ. .. ఓజ వహించి కన్నులకు మత్స్యమయం బొనరించ నెంతయున్. (వైష. ౬. ౫౨.)

౨. పుట్టించు, కలిగించు.

క. ధనమును విద్యయు వంశము,ఋజు దుర్మ
తులకు మదంబుఁ బొనరించును ...
భార. ఉద్యో. ౨. ౩౫.

క. ధనవంతుఁడు రూపవియును, మనమునఁ దల
పోయు నధికమాన్యులు ప్రాభాం,గనసౌఖ్యాది
కమురాగము, పొనరింపఁగఁజాలు నతఁడ
పురుషుం డెందుఁ. (దశకు. ౫. ౪౭.)

పొనరు = ఒనరు. అ. క్రి. ౧. కలుగు,
సంప్రాప్తమగు.

క. అనఘా యగ్నిహోత్రముల, ననఁగా భావింప
జగమునకు నెపుడు హితం, బొనరింతుఁ
దత్సుకృతముల, బొనరినమద్భక్ష్యానామముల
వివరింతుఁబ్. (భార. శాం. ౭. ౪౩౦.)

ఉ. అనఘ యపూర్వమైన భవదాగమనంబు
తలంప నొక్కచోఁ, బొనరినకయ్య మిప్పు
డాఁబోయఁగ వచ్చిన యట్ల తోఁచె
కళాం. ౪. ౧౯౪.

(పొసఁగు, అని శ. ర.)

గీ. అనుచు నుగ్రశ్రవనుఁ డింపు పొనర చెల్ల,
తపసి యొండ్లకు చెలఁగింప
నీలా. ౧. ౧౧౭.

౨. పొందుకలిగియుండు, పొత్తుగానుండు.

క. అనవుడు పిద్దలుఁ దమలోఁ, బొనరియు
రయుండొరులతోడ భూభుజా లలుకన్...
భార. ఆది. ౮. ౧౧౧.

౩. ఒప్పు, పొసఁగు.

మ. అనిమ స్మేచ్ఛి వృకోదరుం డితఁడు కార్యం
బింత చెల్లంబుగాఁ, బొనరం బల్కె
యుంచుఁ బేరాలఁగుపొంపుం బొంద ...
భార. ఉద్యో. ౩. ౧౪౩.

ద్వి. మును తేనియొక్క త్రోవ ముందట నున్నఁ,
బొనర నిక్కల యయ్యెఁ బోకల యనుచు.
బస. పు ౩. ౭౯. పా. ౨౩౩. పం.

వి. ౧. పొందిక, పొంకము. (దూ. పొనరాకు,
పొనరుపడు.) ౨. ఇంపు. (శ. ర.)

జ: పొనరాదు, పొనరించు, పొనరుచు, పొనరు
పడు.

పొనరుచే(ర్చు) = ఒనరుచే. స. క్రి.
(√పొనరు.) ౧. చేయు, కావించు.

క. తనపేర్మికి ననుగుణముగ, వనరుహలోచనుఁడు
పుంసవనసీమంతా,ద్యనుపమ కల్యాణంబులు,
పొనరిచి సమ్మోదవిభవపూర్ణత నొప్పెన్.
హరి. ఉ. ౩. ౧౮౧.

తే. తనముదిమి తాను గాని జ్యవ్వనము కుమా
రున కొసంగి వానిన్ జనపాలనఖేలనలోలు
నిగాఁ, బొనరిచి యానుకృతి పవెఁ దపో
వనమునకున్. ఉ. రా. ౭. ౪౦౩.

చ. ...గచ్చుకొట్టమున క్రొంతచెలంగెడి పట్టునం
బొన్పర్చిన విభలంబు యోగము వికీర్ణదళస్థలి
యందు మందలోన్.
(మార్క. ౩. ౩౭.)

౨. ఉపయోగించు, వినియోగించు.

క. తవకొలఁది నుపాయంబులు, బొనరిచి ధన
వంతుఁడగుట భూపగుణము నిర్ధనుని నిజ
ప్రజయును గై,కొనదు వినోదులును సరకు
గొనరు కుమారా. (భార. శాం. ౩. ౧౭౩.)

౩. పొసఁగఁజేయు, పొందుపఱుచు.

క. పొనరిచి యాడెడుమాటలఁ,గొనఁ దలఁపక
దుర్వినీతకోటిధనంబుల్, దన కొక్కనట్టి
తప్పులఁ,గొని సుజనుల కీగి నృపతిగుణ
మంత్రులుబుధుల్. (భార. శాం. ౨. ౧౯౭.)

పొనరుపడు. అ. క్రి. (పొనరు + పడు.) పొందు
పడు, అనుకూలించు. (శ. ర.)

పొనలు. అ. క్రి. ధగధగమండు.

ద్వి. .. తద్బిలాంతర్వీథినుండి, కనలుచుఁ బొన
లుచుఁ గనగనయనుచు ..వరలుఘోరాగ్నిఁ,
జొడగని .
పండితా. పర్వ. ౩కాం. పొ. ౧౩. పం

పొనిక. వి. తృణవిశేషము, ముంజగడ్డి. శ్రీ.

సీ. పొనిక యంచునఁ దగు ముంజమ .
ఆం. భా. ౨. ౬౪.

చ. నక్కతోఁకయున్, పొని కద పీరి
తోఁటఁగియు ప్రబంధ. ౨౦౦.

పొను = పొన్ను[1]. వి. బంగారము.
(చూ. పొనుఁగంటి.)
జ : పొనుగంటి

పొనుఁగంటి. వి (పొను + కన్ను.) కనక
నయనుఁడు, హిరణ్యాక్షుఁడు.

క. తొలుతఁ బొనుఁగంటి నుట్టుటు,వలనం బాఁప
వలె ముద్దుఁగు వసుధాస్థలిపై
దశా ౩. ౨౧౨

పొనుఁగు[1]. వి. నిగులు, నిప్పుకాంతిని కప్పివేయు
భస్మము, తేజోహీనత.

ఆ. పొగయు మిడుఁగుఱుంను బొనుఁగులేని
శిఖియు, బహులశిఖలునైనపగిది ననఘ .
భార. శాం. ౫. ౯౪.

విణ. నిస్తేజము, దీనము.

గీ. వీతలజ్జఁడై పలుచె పౌవికవిభుఁడు, పొనుఁగు
ప్రజ సేల యాఁడి దురిమిపైన, నమరా
త్ముని వినుకొని యనుపు లిభుడు, గానఁగ
వలయు శరెమ్ము నద్వినుతకార్య.
భార. ఆది. ౬. ౨౩౭.

జ : పొనుఁగుపడు, పొనుఁగుపఱచు, పొనుఁగు
వోవు, పొప్పుకు.

పొనుఁగు[2]. వి. తృణవిశేషము. (శ. ర.,శ్రీ.)

పొనుఁగు[3]. విణ. వామనుఁడు, పొట్టివాఁడు.

సీ. పొట్టి కొట్టి . . పొనుఁగు బుడుత ...
యనగను వామనాఖ్య దనరు.
ఆం. భా. ౨. ౧౨౩.

జ : పొనుఁగుచేరు.

పొనుఁగుచేరు. వి. (√పొనుఁగు[3].) మత్స్య
విశేషము. (శ. ర.)

పొనుఁగుప(వ)డు = పొనుపడు, పొన్పడు, పొంపడు. అ. క్రి. (పొనుఁగు[1] + పడు.) ౧.
నిస్తేజమగు, కాంతిహీనమగు, చల్లారు.

క. మును సంకటపడి మూఁకలు, కనుకని విచ్చు
టయుఁ బిదప గాండివి మెఱసెం, బొనుఁగు
వడి యుండి తగుగా,నున్న మండుమణి
నలంబుపోల్కి మహీశా.
భార. ద్రో. ౩. ౨౧౩.

ఆ. జగములెల్ల దాఁటిచాన త్రివిక్రమ్ము,చరణ
నఖరచంద్రచంద్రికలను, బొనుఁగుపడిరొ
సత్యమున బ్రహ్మతేజంబు, దివసకరుని యుదుల
దివియవోలె. భాగ. ౮. ౬౨౮.

గీ. అమరపతినందనుఁడు పాద వడఁగి చనిన,
ననుచరుఁ డుచు నుడివోనునట్లకాడ, యదరి
దరికొని మండుఁదీవ్రానలంబు, వుడుక కెద
గల్గ పైచిరఁ బొనుఁగు వడదె.
నిర్వ. ౬. ౧౧౦.

చ. కటకమానిద్రుమద్రుమవితానము లాప్పుఁ
బరాధి కంక మ,త్కటచటులోర్మి మా స్త
ముల గర్వమునన్ వెదలంగఁద్రోచినన్,
బటుతగ భావ మేదిని బహుభంగి విశీర్ణత
నొంది క్రింద న,చ్చటవచటన్ బొనుంగువడి
ప్రగ్గినవాడకికలలో యనన్.
నృసిం. ౧. ౩౩.

100

౨. క్షీణించు.

క. మిము వార్త విని యఁట బొనుఁగుపడితిరి
నీవు భువనప్రాజితవృత్తిం, బనుపడితిఁ గానఁ
దగు నీ యనుభవమది నీకు వాడు వలవద
తింతక్. భార. అర. ౫ ౧౫౨.

గీ. నష్టకీర్తిరమాంబలోని భయాక్రాంతులోమునా
నము. (సం. భార. అర. ౨౨౦. ౧౫.)

ఉ. .. అతం డస్తమించిన ధాత్రి యస్తమిత
సుభాగధస్థితుఁగు రాత్రియయుండోలె నగు
సకలజ్ఞానంబులు నశాస్త్రయుంబులై పొనుంగు
పడుం గాఢుఁడ నీతవిచారిఁ బోయి నీ
యడుగం దలంచిన యఖిలధర్మంబులు నడిగి
తెల్పించుకొని ..(భార. శాంతి. ౨ ౧౫.)

సీ. ప్రభువు లాశ్రితపక్షపాతంబు విడిచిరి పుణ్య
వర్తనములు పొనుఁగుపడిరి.
వరాహ. ౬ ౩౧.

౩. శూన్యమగు, పాడువడు.

క. పసులకు కే పెద్దదిక్కై, పసచెడి పాలమెల్లఁ
బొనుంగుపడి యుండఁగఁ గో,పసకేశంబుగ
వసుదేవసుతుఁడు చింతింప .
హరి. పూ. ౩. ౬౮.

౪. వికలమగు, అస్వస్థమగు.

క. ముకున సరస్వతిఁ గనుఁగొని, జనని వాసనను
శోకసంతాపమునన్, బొనుఁగుపడి వివేకము
నకుఁ, గొనఁగొనియై చాల నూలికొన దని
పలికెన్. ప్రబోధ. ౫. ౧౮.

౫. కష్టపడు, బాధపడు.

మ. ... ఈ తరంగంబగు సంసారతరంగమాలి
కముంగుంపఁ బొనుంగుపడి యనంగీకృత
విజ్ఞానజ్ఞానవిలాసులై ...సంబులం జేసిన
కతమ్ము లవందగు నలగులకు ...
పాండు. ౪. ౧౧౧.

గీ. పాఁతగాఁ తుంబు సలప్రమప్రహారములచే,
గలిసి బాధించుగతి దుఃఖగతిని బొంది,
పొనుఁగుపడుచున్న వారి త్తమనసు లేదు,
కలఁచి వెతనొందఁగాఁ జేయఁగలిగె మలయ.
కిరా. ౧. ౧౯౬.

పొనుఁగుప(వ)టుచు. స. క్రి. (√పొనుఁగు
పడు.) ౧. నిస్తేజముచేయు, చల్లార్చు.

సీ. అలుల నీవార్త విన్నప్పుడ విజదేహజనిత
వియోగాగ్ని బొనుఁగుపటిచె.
భోజరా. ౩. ౭౨౧.

౨. క్రిందుపఱుచు, తక్కువచేయు

సీ. ఛత్రాయమాణశేషఫణామణిప్రభ దివసాధి
దీప్తులఁ బొనుఁగుపఱుచు.
వైజ. ౪. ౧౧౮.

పొనుఁగువోవు. అ. క్రి. (పొనుఁగు + పోవు.)
క్షీణించు, నశించు.

సీ. కృతవిచారుండగు నతనిచేతోవృత్తి మనస
వర్జితమునఁ బొనుఁగువోవ.
వా. రా. ౩. ౩౨.

పొనుపడఁగు. అ. క్రి (పొనుపు + అడఁగు.)
క్షీణించు.

చ. ... అన్యతేజముల్, పొనుపడఁగంగ నెంత
యును బొందుగ నిండి వెలుంగు చుక్కతో,
నినుఁ డుదయాచలంబునుండ నిక్కి జనంబులు
చూచి మ్రొక్కఁగన్. (దశా. ౩. ౭౯.)

పొనుపడు = పొనుఁగుపడు. అ.క్రి.౧. నిస్తేజ
మగు, కాంతిహీనమగు.

క. క్షేత్రజాఁ డాదిగఁ గలిగిన, పుత్రులు
గ్రహములనుబోలెఁ బొనుపడుదురు స్వ
క్షేత్రమున నౌరసుండన, పుత్రుఁడు గ్రహ
రాజుఁబోలెఁ బొదచూపుటయుక్.
విజ్ఞా. ఆచా. ౧౩౧.

౨. బలిమి, శల్యము.

సీ. అటుపొలఁ బొనుపడు నట్టిచిక్కు లుగని ...

భార. ఉద్యో. ౩. ౧౧౪.

౩. బలహీనమగు, నిస్సత్త్వమగు.

ద్వి. అనఘాత్మ కూరకుమార్యంబైనవాఁడు, పొను

పడి యుండదాసె భువనంబు లెల్ల.

రం. రా. ఉ. ౪౧. పొ. ౧౧. పం.

చ. .. కలికద్వయంబుచ్చాడ్చున బిలుతెంచి

మంటలు మిడుఁగురులుం జెదరంగఁ దాఁకి

నే, పొనుపడి భస్మమై పొలిసిపోతుఁ బరస్పర

తుల్యశక్తులన్. (భా. రా. యు. ౧౦౪౦.)

౪. ఉడుగు, నశించు.

క. మనమునకు సుఖము గోరిడు,జనులకు నర్థ

క్రియావిశారద భంగుల్, పొనుపడ విడిచి

ధర్మములే,తనికొను యూహించి మాతనరి

నెట్టంగిన్. భార. శాం ౪. ౪౩.

చ. అన విని దేవకీసుతుఁడు హాసవినిష్ఠురవక్త్రుఁ

డై నృగా,అనిదనఁ జూచి నీమనసులో

రణవాంఛ నరేంద్ర యిప్పుడుం, బొనుపడ

దేని సాహసము పొంపిరిపోవఁగ నిల్చి

కైదువున్, విశుకలయన్నిటం జెనఁగు

విక్రమ మేర్పడ సేయఁ జూచెదన్.

హరి. ఉ. ౧. ౧౨౨.

౫. విఫలమగు, వ్యర్థమగు.

గీ. అసురవర్యులమాయల నగ్నిదేవు, కదక

పొనుపడఁ దొడఁగుట గని రయమున, దేవ

మంత్రి యేతెంచి ..

హరి. ఉ. ౧౦. ౧౫౯.

౬. ప్రచ్ఛన్నమగు, మఱుఁగుపడు.

ద్వి. అలమంతలలోన కరిగి దుర్గముల, గ్రోలి

నచ్చుచుఁ దనగుణకు శౌర్యనికిఁ, బొద

గానరాకుండఁ బొనుపడి యున్న,రుద

కొక్కవాఁడు ప్రొద్దెక్కనమీఁద.

పల. ౧. ౩౫. పొ. ౧౬. పం.

పొనుపు = పొంపు¹. వి. ౧. పెంపు, అతిశ

యము.

ద్వి. ధూరిగుణంబులఁ బొనుపొందుణాని, శ్రీ

రాముఁ బట్టాభిషిక్తుంజేసి.

రం. రా. అయో. ౭౫. పొ. ౧౪. పం.

ద్వి. అను పెతెంగియును సేనపాహు చేరుక్క

పొనుపు దూలెడు పిట్టపోలిక నుండి.

ద్వి. భీ. పా ౨. ౩౦. పొ. ౨౦. పం.

౨. ఉద్ధతి, గర్వము.

చ. అనవుడు ధరణీరమణుఁ డౌర నిశాట

కడింది బంటవై, పొనుపున నిల్చి యాగడపుఁ

బోకలఁ బోయెదు (రవిక. ౨. ౩౦.)

(పరాక్రమము, అని శ. ర)

జ: పొనుపడఁగు, పొనుపడు, పొనుఁబాటు.

పొనుఁబాటు. వి. (పొనుపు + పాటు.) అభి

వృద్ధి, పొందుపాటు, అనుకూల్యము.

క. ద్రోహాత్ముల కైరానల, మూహింపక రాఁజ

పెట్టి యుక్తిహితులై, స్నేహంబు పిదపఁ

జనుచె య,పోహంబుగనుండుఁగాక పొనుఁ

బాటగునే. కేయూర. ౩. ౨.

పొన్న¹ = పొన¹. వి. (సం. పున్నాగః.

ప్రా. పొన్నస్. త. పున్నై.) పున్నాగము. శ్రీ.

సీ. కొన్నె గెదఁగికన్నఁ బొన్నచాయను యున్న

సన్నజాజులచెన్న నెన్నవిరాలె.

దశా. ౩. ౮.

సీ. చారువ నురపొన్న వారిజముల బొన్న పెల్లి

మూలంగుబిల్లు మెమిలించుదుగు.

హంస. ౪. ౧౧.

పొన్న¹ = పొన¹. విశే. అల్ల, ఆ.

ఉ. అన్న పరాకు పోఁకవన మల్లదె అల్లని

మల్లికాగ్రమం,బ మ్మిదె కప్పరంపుఁ జెటి

౯౬౫ పాడవ లిచ్చి రసాలపాలత్తం,గిన్నెనిత్తుర్పు చేనియలకాలంవ పొన్నుద ...

రా. వి. ౩. ౮౩.

గీ. జంటముక్కాలిశెక్కడా లంటుచేరి, పలిక పూ వలినములందు ఒలుకొలఁకల, గలిగి చెంచులకెల్లను నిలుకడయిన పొన్నవలిపుల చెంత మాటూమి సామి.

ప్రబంధ. ౧౫౫

సీ. పొన్నపూ నిత్తు ఉంత పొన్నపూవిని కిమ్మ పొన్నపూ నినఁబోటి కిన్నెలంత

రా వి. ౩. ౧౦౭

పొన్నంకెవన్నియ. వి. (√పొన్ను¹.) బంగారు రికాబు.

గీ. బిగువు పదిలంబు మాంచి ౧౦ఫిరిపృగ, ౹ త్రొక్కి పొన్నంకెవన్నియ ద్రొక్కనిక్క, సరవి కైరని సెక్కి యుశ్వాసహలీల, వీక్కటిల్లఁగఁ ద్రొక్కించి యెక్కవగిన.

ప్రబంధ. ౧౮౬.

పొన్నంగి. వి. పక్షి కేవము.

సీ. కొక్కెర పూఁకేఁడు గొఱవంక లావుక పొన్నంగి కోవెల కన్నెకేడి.

యయా. ౨. ౭౪.

సీ. పాటిపిట్ట యెల్లంకి పొన్నంగి తీతువ గున్నంగి రుట్రింతకొక్కెరాయి. (ప్రబంధ. ౭౩౪.)

సీ. గిజగాఁడు పూరేడు కేర్జంబు పొన్నంగి వెన్నడాయి పరికి వెకవ రివ్వ . చల్లపిట్ట

గీ. యనఁగ విట్లని పక్షిభేదాఖ్య లలరు.

ఆం. భా. ౨. ౯౦.

పొన్నగంటి. వి. ఒకజాతికూరాకు, మత్స్యాక్షీ. శ్రీ.

గీ. ... మత్స్యాక్షి పరగుచుండుఁ, పొన్నగంటి యనంగను ... ఆం. భా. ౨. ౬౬.

పొన్నట్టు. వి. చట్టువము, దారుహస్తము, ఒకవిధమగు తెడ్డు.

సీ. చట్టువ పొన్నట్టు చట్టువం బనఁగను దారు హస్తాభిధ తనరుచుండు.

ఆం. భా. ౨. ౭౮౪.

సీ. పొన్నట్టుఁ దట్టెఁ దేఁ బూని యన్నము వంచె వలకేల లతవిరుల్ వంచె వనఁగ.

బహు. ౪. ౧౯.

పొన్నరి = పొన్నారి. విశే. (పొన్న¹ + అరి.) మనోజ్ఞమైనది, సుందరము.

రగడ పొన్నరిగో పఱి పొన్న విరులగమి

ఇందు. ౩. ౩౫.

పొన్న(శ్రీ)రాజనాలు. ః. బ ఒకజాతి వరి ధాన్యము.

సీ. పొన్న శ్రీ రాజనా ల్పుఁగురాజనము లు మద్ది(పా లారల్లు మత్తుసరులు.

హంస. ౪. ౧౭౭.

వ. . వంగారుబుడమలు ప్రయాగలు పసపు గిన్నెర్లు గుత్తిబలుంగుత్తులు రావిత్తు రాజనాలు పొన్న(శ్రీ)రాజనాలు నివ్వరులు ...

ప్రబంధ. ౧౧౭

పొన్నాడ. వి. ఒకజాతి చింతపులి.

(శ. ర., త్రా.

పొన్నారి = పొన్నరి. విశే. మనోజ్ఞమైనది సుందరమైనది.

గీ. డాలుపగడాల బరణిఁ గ్రొత్తమ్మలతాలు పరిగుగితిఁ గాచిపొంపిఁ బల్పెంతి యొసఁగఁ బొసఁగియున్నట్టిపొన్నారిఁ బొగడఁదరమె నలువకైనను శేషోక్తి చిలువకైన.

ప్రబంధ. ౭౯౩

పొన్ను¹ = పొను. వి. (క., త. పొన్ కనకము, బంగారము.

ద్వి. గోఁచి గట్టినవాఁడెగోశెఁ దీకుఁగుల,కొంచి గడించినమూలధనంబు,కసి కొండపుత్త్రులగతి రానివోసి, పొనఁగునీవాఁడ పొన్నులెన్ని తివి. (ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. ౧౫౧. పం.)

జ: పొంగట్టుఁ, పొంగడియము, పొంజాతి పెంగ్గ, పొంఁదళుకుబొమ్మ,పొంబట్టుచేల, పొంశెళ్లు, పొన్నంకి వన్నియ, పొన్నురి, పొన్నొలనూలి ఘంట, పొఁ[ద్రే]కు, పొమెట్టు, పొమ్మెడ.

పొన్ను¹. వి. (త పూణ్.) కోకిలి మున్నగువాని కొన నమర్చెడులోహవలయము, శంఖము.

గీ. వలలుఁ బొన్నవఁగాను శంఖకసమాఖ్య. ఆం. భా. ౨. ౨౩౯.

పొన్నూరు. వి. ఔ. (పొరుగు + ఊరు.) పొరు గూరు, గ్రామాంతరము.

సీ. ఉండిగ న్నిందఁ బొన్నూళ్లి కేఁగడుచేరుల కలంకభ క్తిఁ గానుకలునై వ. కుశ. ౩. ౮౪౨.

ద్వి. ఉపదయుఁ దానుఁ బొన్నూరి కేఁగుచును. బస. పు. ౩. ౭౦. పా. ౪౦౭. పం.

పొన్న(నుప)డు=పొనుఁగుపడు. ౧. క్షీణించు, తగ్గు.

చ. నవరుహాబంధుమండలము వాడిమి పొన్పడఁ గొంచ్చెఁ బ్రొద్దు శ్రేడు. భా. రా. సుం. ౩౭.

౨. నిస్సత్త్వమగు, నిస్తేజమగు.

చ. అనిమిష సాథునిం గలిచి యగ్ని పొనుంపడఁ జేసి కాలు వ్యయ్యఁ గెంనఁ బ్రోచి రాక్షసు భయంపడఁజేసి వరాధి సాధుశ్రీ వన మిగి లించి ... పద్మ. ౭. ౩౯.

పొన్నొలనూలిఘంట. వి. (పొన్ను + కొల నూలిఘంట.) బంగరు కొలఁగంట.

ఉ. ... మారుషా మనక్, దోరక రూఢిఁగాంచి విరడొలసిన పొన్నొలనూలిఘంట మూర్తిఁ దన కొంటియై నటు కటికటి నీటున నిర్వధూటికిక్. ఉ. హరిశ్చ. ౩. ౭౦.

పొ[ద్రే]కు. వి. (పొన్ను + రేకు.) బంగారురేకు.

గీ. నీలమణిపొంత నుదిరి పొ[ద్రే]కువోలె, నర్జునుని చెంగట సుభద్ర యలరె నవుడు. విజ. వి. ౩. ౧౧౯.

పొప్పళి. వి. (క. పొప్పళి, పప్పళి.) స్త్రీలు ధరించు గిల్లెల సన్నని వస్త్రవిశేషము.

సీ. చిలుతపొప్పళి కోసి సరిగించుపసరుపొప్పళి కుచ్చెల చెలంగు వలువ గట్టి. కుక. ౧. ౧౪౯.

పొమెట్టు. వి. (పొన్ను¹ + మెట్టు.) బంగారు మెట్టు, కనకసోపానము.

ఉ. ఇట్టిదు లేఁగి యారఘుమహీవరుఁ డామునిఁ దోడితెచ్చి పొమెట్టు మెఱుంగురంగుమను మేదకదన్ మృదుదర్భపీఠిపై నెట్టనమంచి... ఇందు. ౧. ౧౭౨.

పొమ్మెడ. వి. (పొన్ను¹ + మేడ.) బంగారుమేడ.

గీ. రుక్మిణీముఖ్యసతులలో రూఢికెక్కఁ దనరు పొమ్మేడలోన సుదంతి మనిచి, ప్రకృతి సంబంధయగు పరబ్రహ్మ మగుట, జాల పైమేలువాఁ డయి పరగె శౌరి. సుదంతా. ౪. ౧౧౩.

పొయి = [ప్రొ]య్యి. వి. వంటమున్నగువానికై యగ్నిని ప్రజ్వలింపజేయుటకు ఉపయోగించుటకై ఇటికలు మొ॥ వానితో నిర్మించిన సాధన విశేషము; అంతిక, అధిశ్రయణి.

సీ. అప్రొద్దు పొయి రాఁజనట్టి నిర్భాగ్యదయు భోగించునైశ్వర్యము లనిమిడియు. పాండు. ౧. ౧౦౧.

సీ... పొయి ప్రొయ్య నా నధిశ్రయణి వెలయు. ఆం. భా. ౨. ౨౪౧.

జ: పొక్కిలి.

పొయిగారము. వి. కరువు, క్షామము.

క. జారకటి కటకటాక్కొల, చారంగ కితభృత్యులేవ
శాంకరయుత మై, మారం దమృతాంశుడుచుం
బొయ్యిగారంబునం బోకి నవభృగతికి రతి
గన్. కు. సం. ౯. ౧౭౯.

వ.... తాకొల్లక ౫౩ ప్రోలమధూమ ౫౩
పొయిగారముపని కొండాపురకొన్నిజా ౫౩...
ద. శా. ౪. ౩౦. ౩౩.

పొయిదల. వి. (క. పొయ్ద్దలె.) కట్టిగోనకం
దగిల్చి దొంగలు కన్నములోనుండి లోపలికిం
జొన్చుకొ(త్రిముశిగన్ను, మా తుకల, చోరసాధన
విశేషము.

చ. పొయిదల నీలిదిం డొలికి బూడిద ముంతుల
బంతి ..అదిగిం గల్గిన సాధనంబుల,న్నియు
వమకూరంజేవికొని సేర్పునం సేంగితి మ్రుచ్చు
ప్రొద్దునన్. దశకు. ౫. ౩౭.

పొయ్యి = పొయి, ప్రొయి, ప్రొయ్యి. వి.
వంటమున్నగువాని కుపయోగించుటకై యిటికె
మొదలగువానిచే నిర్మించు సాధనవిశేషము;
అంతిక, అధిశ్రయణి. (శ. ర.-ఇది గడ్డపొయ్యి,
గాండిపొయ్యి, గుంటపొయ్యి అని త్రివిధము.)

పోర = పర. వి. (క. పొరె.) ౧. అరంటి,
తమ్మలపాకు, ఉల్లిగడ్డ మున్నగువాని పైనండు
ఆవరణవిశేషము.

ఉదా : ఉల్లిపొర, ఇసుకపొర, కంపుపొర,
అభ్రకపుపొర. మొ.

క. అరంటిరయం బత్త్రంబులచేం, బొరలైన
ట్లంతరములం బొందుచుం బ్రహ్మ,స్ఫురణ
వివృత్తముం బరభువు, బొరలువమై విశ్వ
మగుం బ్రబోధనిధానా.
వా. రా. ౫. ౧౦౩.

ఉ. కరకుకిరి వాతి కెలిపాటదచేం కడి
దిము త్రిదిము త్రి పై,పొరసడిమా గెరుల విగిది

పొంకమొంగాం గొనగోరం బ్రవంచి శోభను
బొటప్రేలం దీసి తరుణుల్ప్రియము మన్నను
కట్టి చుట్టి యు,య్యాలగద కొక్కి, యూక
మమ పిచ్చిన వంది విడెంబు సేయుచున్.
శారంగ. ౩. ౧౩౯.

చ. విశదపయోదభృంబొరలసెప్పనచే కొకమై
నభోమణి, లకునవటత్వ మొందుట మనం
బున శారది . ఆము. ౪. ౧౫౯.

ఈ యర్థమున నీపదము శకటరేఫయుక్తముగా
కు. ఎం. లో కానవచ్చుచున్నది.

క. మొలంగుల కచిరత శకిం, గలయును
మణికనకములకుం గారిత్యము లేం,బొలకుం
గాష్ఠము దక్కంగ, మెలం గల్లను వచ్చి
గిరిజమేనవ నిల్చెన్. (కు. సం. ౩. ౩౧౮.)

౨. (గుడ్డలనో వేలువేలుగా సేర్పుఱచిన) సంచి
మున్నగువానియందలి భాగము; అర.

సీ. ఒరపుగాం బొలుపొందు మరగవల్లిదళంబు
పూగపూరితమైన పొరలతిత్తి.
కుక. ౩. ౧౪౦.

౩. మడపు, మడత.

సీ. మొలదట్టిపొరలవంకలు పొంకముగం జెక్కి
పిరిమట్టి చేలమల్ బిగియంగట్టి.
దశా. ౨. ౧౭౩.

సీ. తనమధ్య లసుమాటం దప్పింపం గాం బోలుం
బొరలెక నడుములు పొడలంజొచ్చె.
మొ. రా. బాల. ౪౩.

౪. నేత్రపటలము, దృష్టి కవరోధకముగాం
గంటిలో బయలుదేరు ఆవరణవిశేషము.

సీ. బొమలు కిన్నెలమీందం బొడిచి ప్రాలక
మున్న, పొర నేత్రముల కడ్డపారక మున్న.
కాశీ. ౩. ౭౪.

సీ. కనుంగవం బొరలు గప్పినా లేదా చూత
మకొపోలక చటతి కన్నొయులు ప్రాలు.
దశా. ౨. ౧౩౯.

సీ. పరఁ బొర యనఁగను బటులంబు దీటువిల్లు...
ఆం. భా. ౨. ౧౪౪.

౫. (తలుపు మొదలైన వాని) సందు.

సీ. తలుపుపొరం దొంగలుఁ జూచు నద జాతి పదుగుఁబుట్టితం దని పట్టుపట్టి.
రా. వి. ౩. ౧౩.

౬. (పువ్వు) రేకు.

వ. .. కేసరంబులు బిసరుహోప మకరందంబు చిందఁ బొరలు విచ్చుగం బుట్టాడి సదలం గపోలభిత్తిభాగంబుల మెత్తి ..
హర. ౬. ౧౬.

సీ. పొరపొర విండఁ గప్పగ ముప్పతిల్లెడు విరిసరుల్ గొప్పలఁ గరము కెరలి.
యయా. ౫. ౧౦౦.

క.... తే, మవ్వంపుఁబొరల మామిడి, క్రొవ్విరులం దొక్కటనుమకోవలి కోసెన్.
ప్ర. సం. ౯. ౩౧౨.

౭. సర్వకంచుకము, పొఁపటమునము.

౮. కపటము, మాయ.

సీ. పొర లూని మేకాలుపులఁ జట్టు మని చెల గొలుపుచు రెండు శాల్కులు దనర్ప

గీ. తులవవిసదారిరాకూటువలకు నొం దుఁ, దలఁప నొక్కించుకయు మంచితనము గలదె.
అచ్చ. రా. బాల. ౧౦౬.

(పై రెండర్థములకు నిదే యుదాహరణము.)

౯. ప్రమాదము, తప్పు. (చూ. పొరపడు, పొరపాటు, పొరతెరువు, పొరపోవు. మొ.)

౧౦. అపాయము, అపద.

గీ. అకలివాసుఁడైన కాలవిద్ధాంగుఁడైనఁ, బదరకుండి చోటఁ బొర దప్పి బ్రతుకుఁగాని, విప్రశాపాగ్ని తోడరిన విశ్రుతిఁబొంద, కుండ బ్రతుకు జంతువులు లే పుడమిమీదఁ.
శా. పంచ. ౩. ౩౭౮.

ఇ: పొరకటి, పొరతెరువు, పొరపడు, పొరపాటు, పొరపాటు, పొరపొచ్చెముపడు, పొరపొచ్చెగు, పొరపొచ్చెము, పొరపోవు, పొరమాలు.

పొరఁటు = పొనఁటు. స. క్రి. ౧. (కాశాదులు) పొగచు, తిరుగఁబోయు, కాలించు.

మ. గురుగుం జెంచలిఁ దుమ్మి లేఁజగిరపాకం బింద్రితీపల్లవో, త్కరముం గూడఁ బొరఁటి నూని యలతోఁ గట్టావికట్టాదికో, గిరము ల్మెక్కి
ఆము. ౪. ౧౩౪.

సీ. . కాలింపు తిరుగుఁబోఁత పొగు వనంగ, సంస్కారమున కాఖ్య యను దాలింపునై చి వది పొరఁటినది పొఁటిన దన, వరుసను సంస్కృతవాచకంబులుగాను ...
ఆం. భా. ౨. ౨౫౨.

౨. కేఁచు.

వ. క్రాఁగిన పెదఁది మంగిలములఁ బొరఁటినఁ బెల్లునఁ బేరపేర వ్రేలువారి .
దశకు. ౩. ౧౬.

క. భవమునకరపురదాహ, శ్రవణంబున నంట వచ్చి బ్రహ్మాండఘటం, బవియించిన పెంచూక లి, భువనములో నడుకఁ బెట్టి పొరఁటెదఁ గపులన్.
రామా. ౭. ౬౭.

(శ. ర. పొ. 'పొరంపెద' ముద్రి. పా.)

పొరక = పరక. వి. ౧ గడ్డిపోఁచ.

సీ. పొరకలు మెయినిండఁబూరించుకొని పచ్చ, చెట్టుచందంబునఁ జేరి చేరి.
భా. రా. అర. ౨. ౫౧.

వ. . . గంతులిడుగబ్బిపెబ్బులుల నలఁగుడుల దొడ్డజనంబులు మంత్రించి పొరక విడిచిన నీరు మేఁ పుడిగి గిరులు గ్రక్కదలఁబాఱవు చున్ ...
కుమా. ౪. ౩౭.

౨. కొనపురుము, చీఁపురుపుల్ల. (శ. ర.)
౩. చీఁపురుకట్ట, సమ్మార్జని.
గీ. పొరక చీఁపురుకట్ట చీఁపు రని పల్కఁ, దగును సమ్మార్జనికిని ...
ఆం. భా. ౨. ౨౨.

జ : పొరకచేప, పొరకసుడి.

పొరకచేప. వి. (√పొరక.) మత్స్యవిశేషము. (శ. ర)

పొరకటి. వి. (√పొరం.) వాకిటిచేరువగోడ, ద్వారప్రాంత కుడ్యము.

సీ. పొరకటి యిసుకు నాఁ బొసఁగు ద్వారప్రాంతకుడ్యము (ఆం. నా. ౨. ౧౩)

పొరకసుడి. వి. (√పొరక) ఎద్దులు లోనగువారి మీఁది యొకవిధమైన తప్పసుడి. (శ. ర.)

పొరచి. వి. చేమములుగా పడిగి తెచ్చుకొన్న ధనాదికము.

గీ. . పరచి యన యాచితకు మొప్పఁ బొరచి యనఁగఁ, దద్విశేషంబు దినము ధాత్ర వంద్య (ఆం. నా. ౨. ౨౨౮.)

పొరట. వి. (సం పృష్ఠమ్.) పుస్తకపత్రపార్శ్వము, గ్రంథములోని పత్రముయొక్క పెడ (శ. ర.)

పొరతెరువు(ర్వు). వి. (పొర + తెరువు.) అపమార్గము, కానిత్రోవ, తప్పుదారి, ప్రక్కదారి.

వ. ... ఎదురుమాటలు గాకుండనుండి చెదరి పొరదెరువులం బడకుండ నరములసందు సందులకా దమకమకట్టిన కోటుకత్తుల కొంగొంద ఖండితంబులగు మందగల కంప మంచలు ద్రోచి . (మను. ౪. ౩౩.)

ఉ. చీమచిటుక్కు మన్న పెరఁ జెంజడి చిత్తము తోఁద జాఁరతో, సేమిరుఖంబుగాందు విటుఁ కేటికి యాత్రను వట్టిపొరం మిం, తే మతిరమిం తేమ పొరతెర్వులఁబోవుట గా దటంచు నో, కామిని నేఁడు నాకుఁదగా వినిపింపు నిలింపభర్తకున్.
దశా. ౪. ౧. ౧౦౩.

ఇప్లి : పొరత్రోవ.

ద్వి. చెలులార మనము చేసినచల్ల తెల్లఁ, గలికాపము దీర్పఁగాఁజాలవయ్యెఁ, కెలకుమిత్తి పూజ సేయక మనము, పొరత్రోవఁబోయుఁ బోవునే కాక. (రఘురా. ౨౩. పా.)

పొరపడు. అ. క్రి. (√పొర.) ప్రమాదపడు. (శ. ర.)

వ్యవ వాఁడు పద్యమున కర్థముఁ జెప్పుటలో పొరపడినాఁడు.

పొరపాటు. వి. (పొరపడు.) పొరపడుట, ప్రమాదము. (శ. ర.)

వ్యవ. ఈగ్రంథములోఁ గొన్ని పొరపాట్లున్నవి.

పొరపాఱు = పొరమాఱు. అ.క్రి. (√పొర.) తప్పుదారిని బోవు, అన్నజలాదులు అన్నకోశము లోనికిఁ బోక శ్వాసకోశములోఁ బ్రవేశించు.

వ్యవ : వానికి అన్నము పొరపాఱినది. ఎవరో అతనిని దలఁచుకొనుచున్నారు కాఁబోలును.

పొరపిడి. వి. (పొరపు¹ + ఇడి) భేదము.

క. కరణాధికారి యయినన్, ధర తెక్కలు వ్రాయువార రతనివార్తైనన్, పొరపిడి పుట్టుగా ధరణీశ్వరునకుఁ దదితరుల నిలుపవలెఁ బని మీఁదన్. వేం. పంచ. ౧. ౩౩౨.

పొరపు¹. స. క్రి. (√పొరయు.) అద్దు, కలుపు, మిళితముచేయు.

తే. [illegible]ంచబాణ[illegible] భక్తిరయంగా నెత్తి, ఖాద
ముష్టి ఘాతము ల్లోన మునుఁ, బొలఁగఁ బెట్టె
రోష కీల కీలితంబులఁ, గొమ్ము వరఁటి
పండ్లు గూర్చి మునుఁడి.

వైష. ౬. ౧౩౯.

వి. ౧. భేదము, భిన్నత్వము.

సీ. పడి జలఁ దిరిగి క్రొంగ్గడు మదావళీములఁ
దోన రూపతి నయాతిోరణాలును, బల్యాణ
ములఁ గ్రిందఁ బడిన రాహుత్తులఁ గూలి
విజ్జనఁ దన్నుకొనెడు హయులఁ, బొరపు
దట్టిన రథంబుల సమీపంబునఁ జక్కైన
రథి రథ్యసారథులును, బొలిసిన వీరయో
ధులఁ జెంత దుమురైన చక్రాది ధనురాది
సాధనములఁ, జంపులైన సైరుబుపులఁ
జిద్రుపలైన, సీసకంబులు పలిగిన చిందము
లును, గ్రుంపులైన చామరములఁ దునక
లైన, తొడవులును గల్గి సమర మహ్యగ్ర
మయ్యె.

హై. ఖా. ౫. ౧౯౨.

౨. వైరము, పొరపొచ్చెము.

వ్యుత. అన్నదమ్ములకు పొరపులు కలిగినవి.

విశ. భిన్నము, విరుద్ధము, విపరీతము.

చ. పరగ సుపర్ణ బంధ మ్మదు భావము గల్గియు
లోను జాడఁగాఁ, బొరపగు చిత్రరూప
మును బోలె నసత్కృతి కావ్య మిమ్మహిం,
బరగు సుపర్ణ బంధ మ్మదు భావవిశేషము
లోన దెల్పుటఁ, బరిణగు రత్న పుత్రి
కయు సత్కృతి కావ్యము శోక్య రూపమై.

ప. సం. ౧. ౩౪.

ము పరపద్యాం బరి ఖోగ శాంధ పదుం
బాలయ్యె నిద్రాదారతుల్, పొరపద్యాం బలు
వాల్మి వింత వగపుం గ్రోధయ్యె నా జాత
ముల్, నెరపద్యాస్ ముదజాతలంబు ఘరు-
సల్ నీరయ్యె నా శేపముల్, పొరపయ్యెల్
దనువల్లి బాణ సుతుల్ సోలింతలల్
దూలుటన్

౬. హ. ౫. ౧౦౦.

పొరపొచ్చెము. వి. ౧ (పొర + పొచ్చెము) కప
టము, దోషము, అవమానము. ౨. (పొరపు +
ఒచ్చెము) భేదము, వైరుధ్యము, కపటము.

పొరపొచ్చెము. వి. ౧ (పొర + పొచ్చెము)
చూ. పొరపొచ్చెము[1]. ౨.(పొరపు + ఒచ్చెము)
చూ. పొరపొచ్చెము[2].

చ. వెదరుచు నంతరంగమున భీతిఁ గండ
పడంబు పుట్టి ప్రశ్నాదు పొరపొచ్చెము
లెంపుగనముఁ జెయ్యల కొలిచెత్తు నెట్టెదు
పడి కాదియుం గరుపటిల్లెడు నీ మది నింత
దల్లడం, బొదవుడి దేమి కారణంబు యుగ్మలి
నా కెఱిఁగింపు మేర్పడన్.

ప. సం. ౪. ౫౯.

క. (వీరబాహుఁడు) తనచేతి మాంస ఖారం,
బును మదిరా పూర్ణ కలశమును జతనమునం,
గొని రమ్మని యదలించుచుఁ, గనుగొని ధరణీ
శకర్త్రు కరమున నిచ్చెన్. వ. ఇచ్చినం
బుచ్చుకొని పొరపొచ్చెంబు లేని మచ్చికం
పరణి పులపుం గవుం దంత రంగంబున

పొంక్కింత హాయతం బొందక అల్లంపక
వాని పట్టిన తదీయ పూర్వ కింకరులం గూడి
చనిచని యుండట ...

హరిశ్చ. ౫. ౪.

క. ఇచ్చినఁ గని యిరువురుఁ బార, పొచ్చెము
లేకపుడు సవతి పొలఁతి సుమిత్రకున్, మచ్చికఁ
దిలిచి కృపామతి, నిచ్చిరి చెఱి సగము
దమకు నిడినందులోన్.

రామా. ౩. ౪౯.

ద్వి. "పని విని రొమ్ము నిండఁ బారావతంబు,
గొమ్ముచుకో" నవిన రాకొమరు వీక్షించి,
"పోరొమ్ము గాక యీ పారపొచ్చెమేల,
నారొమ్ము" వనుచు వన్నరనాథ సుతుని...

నవనాథ. ౧. ౪౫. పుట.

ఉ. మెల్ల సుగంధి నా మనసు మోహము నాఁటి
పెట్టి నీవు వ, న్నెల్లకే పెడనాడెద వహా
తగవా సుగవారి చిత్రముల్, ఫుల్లసిలంగఁ
జేయఁ బారపొచ్చెము లాడఁగ నాఁడు
వారికే, చెల్లును తెల్లఁబో భ్రమతు చెడ్డ సుఖం
బును దక్కదయ్యెఁగా.

వి. పు. ౨ ౨౩౪.

విణ. కల్పిత కల్మషములు గలది.

క. హరి యొకఁడు నీ వొకండవు, బరమాప్తులం
గలిమి నరుఁడు భారతుఁ బనికిన్, బొంకి నలు
కఁడు నీ మారిమి, పారపొచ్చెము గాక
యుండదె పోఁకగ నంయుణా.

భార. ద్రో. ౩. ౨౭౫.

క. తరుణీ నిను గాంచిన, పారపొచ్చెము నరుఁ
బోరఁ బారిగొనకున్నన్, ఖరనాథునే
చెప్పెదె, ఖరనాథునె గాక నాకు గర్వా
ర్థునకున్.

రామా. ౫. ౧౪౨.

పారపోవు. అ. క్రి. (పార + పోవు.)

౧. నీరు ప్రాగునపుడు ప్రాగడు నీరు ప్రమాద
మున తప్పు దారిని పోవు. ౨. ప్రమాదవశమున
తప్పుగా నడచు

పారయించు. √పారయు. స. క్రి. పొందించు.

చ. అనుటయు పెల్లు ఱట్టుమను సాత్రికరక్షణ
శీలు నిన్ను గీడునఁ బారయించుటే యిది
కడుం జెడుగుందన మేమిటి మా, నిన మది
తోడ నమ్మమిన పెట్టిన యియ్యరిఁ, దైత్య
నయ్యోదన్, మనమున పెగ్గగాఁ గొనక
మాలినిఁ గాంచిన యష్ట ద్రెంచెదన్.

భార. శాంతి. ౩. ౨౧౩.

ఉ. అప్పుడు రంభ చాల భయమందుచు
నిమ్మని యుగ్రరూపము, దప్పక చూడ
మేను దరు వాల్చుచు నున్నది యింద్రు
కార్యమే, చొప్పున నానతో యతని
చూడఁగ జేరక యియ్యకొంటి నే, నిప్పుని
కించు బుద్ధిఁ బారయించె దృగంచల
చంచలత్వమున్.

కాశీ. ౩. ౧౩.

చ. పసిఁడి మెఱుంగు మెక్కు లిరు వక్కలు
అగు సురటుల్ తరెగ సమున్నస దసమాని

లాంతరములం బోరయించుచు నేదదేర్చు
రా, తకుల జయింప నేఁగునెడ శార్ఙ్గి
వారుణమై భజించి సాం, పోసఁగెడు పుల్లు
రాయఁడు జరూాన్నతు లిచ్చు నృసింహ
శౌరికిన్.

రామా. ౧ ౫.

పోరయు. స. క్రి. ౧. పొందు, అనుభవించు, చేరు.

సీ. పాండు కుమారులు వేదంబులును ధను
ర్వేదాది విద్యలు గఱచుచుఁ గడలేని
యొఱుకఁ దనరు, చున్నఁ దద్విపుల గుణో
న్నతి సైఁపక దుర్యోధనుండు దుష్కార్య
మెత్తి, దుర్ణయమున శకుని కర్ణ దుశ్శాస
నుల్, గఱపఁ బాండవులకు నఱుు చేయఁ,
గడఁగెఁ బాండవులును గడు ధార్మికులు
గాన, పోరయక్కైరి వారి దురిత విధుల.

భార. ఆది. ౩ ౧౨

ఎత్తుగి...నిర్జితారి వర్గు, లై పెలుఁగు వారీ దైవంబ
రక్షించు, దురిత విధుల నెపుడు బోరయ
కుండ.

భార. ఆది. ౭. ౧౪.

క. ధరణీ సురులకు నెప్పుడుఁ గరము ప్రియము
సేయు మయ్యా కౌరవ వంశో,త్తర విప్రులు
సంతుష్టిం, బొరసినఁ జేకుఱు నశేష పుణ్య
ఫలంబుల్.

భార. అర. ౪. ౩౧౭.

సీ. అరుణాంఘ్రి తల దీప్తి నవని తలం బెల్లఁ
బద్మరాగస్థల భాతి నొనర, వదనేందు కాంతి
దిగ్వదన కైరవముల కాల చంద్రాతప లీల
నెనయ, నధరారుణద్యుతి నారణ్య తరులతా
సమితి పల్లవిత విభ్రమముఁ బడయఁ, దను
లత సుడిగము నెత్తావి గ్రాకొని సమీరుఁడు
గంధవహుఁడను రూఢిఁ దనర, వఱలు
నయన రుచుల వన మయూరములు విద్యు
ల్లతావలోకనోత్సవంబుఁ బోరయ, నరుగు
దెంచెఁ దరువనస్థలి సువి, రాజితముగ శైల
రాజ తనయ

కు. సం ౭ ౩౩.

ఆ. నన్నుఁ బాంశుకేలి నున్న నర్మిలి నెత్తి, మేని
ధూళి దనదు మేనువోరయఁ, బ్రీతిఁ గౌఁగి
లించి మా తండ్రి గుణము లగ్గించి కన్ను
నీరు నించు నతఁడు.

భార. భీష్మ. ౩. ౩౦౭.

సీ. హంసతూలిక పాన్పునందుఁ బండెడు మేను
కరివంపు నేలతోఁ గదిసె నేఁడు, గొడుగుల
నీడపై నడరఁ జెన్నగు మోము పోరిఁ బర్వ
పెందూళి, బ్రుంగె నేఁడు, లలనలు లీలమైఁ
గొలువ నుండెడు భోగి బఱిబిలలో నున్న
వాఁడు నేఁడు, నానాజనములకు నాథుఁడై
శోభిల్లు దొర యనాథత్వంబుఁ బోరసె
నేఁడు ...

భార. ద్రోణ. ౨. ౨౩౯.

తరల. అరుల నెల్లను గెల్చి మేదిని యంతయుం
దుని కేఁటియుం, కిరియుఁ బెంపును గీర్తి
యుం విలసిల్లఁగా మనుచుండియుం,

బురుషసింహాలు పాండు .భూవర పుత్త్రి
అక్కట కాదముం, భారయ నేర్తుర నిన్నుఁ
గోల్పడిపోయి పుష్కర లోచనా.

భార. స్త్రీ. ౨ ౪౯.

చ. అరులను మిత్త్రులం దెలియ నారయు
టెంతయు నాత్మకృత్య మ,వ్వారశతి
దుర్లభం బరులు పీరన నుండియు మిత్త్రభా
వము, భారయుటయుక్ సుహృజ్జనుల
పోలికి గల్గియు శత్రుతా గుణస్ఫురణ
మొకప్డు నాపుటయుఁ జాతుము గాద
ధరిత్రి నెల్లడన్.

భార. శాంతి 3. ౨౨౪.

చ. దురితము చేసి తాపమునఁ దూలిన నింకిటు
సేయ నన్మతిం, భారపిన ధర్మసంచరణ
బుద్ధిను మేలని యూఁతినం గ్రియా,పరుఁ
డయి మేలు సేసినఁ బాదము పాదముగాఁ
గ్రమంబునక్, నిరియు సమస్తముం దదభి
విష్ట కళంకము నిర్భయంబుగక్.

భార. శాంతి. 3. ౩౬౩.

చ. వరవర బాసవుం దడిగినన్ గురుఁ డిట్లని
చెప్పె బుద్ధితోఁ, భారయని పాతకంబులు
సబుద్ధిక పుణ్యములన్ నశించు నం,బర
మునఁ బట్టినట్టి మలపంకము గారములోన
నద్దఁగా, విరిసినయట్లు నమ్ము మిది వేదము
చెప్పిన చేసుఁ జెప్పితిక్.

భార. శాంతి, 3. ౩౬౪.

క. మునిమునికి బిక్ష గఱుంబులు, బరిశేష్టింపంగ
వరితి పాలికి గంగాధరుఁ జేయుచెంది
చెప్పఁగఁ, భారయు నరిని తోడఁ గరుణ
వొంచిరి పోలన్.

భార. శాంతి. ౫. ౩౩౪.

చ. వాయునకు క్రౌంచకిన్ మీ గరుణ నాత్రి
దొఱంగి యనూన సౌఖ్యముం, భారపితి నంచు
విడుకొని పోయె మహేంద్రుఁడు బ్రహ్మ
వాక్య యూ, సురపతి నప్డు శక్రునిరొఁ
జొచ్చి విహాంతరి మాతఁ డుందునుం, బరి
గొని యుగ్రవృత్తి నది పట్టఁ జలంబున
నమ్మహాత్మునిక్.

భార శాంతి. ౫. ౪౩౦.

గీ వాఙ్మనోదృష్టి కలిత ప్రవర్తనములఁ, గాయ
చేష్టితములను నన్యాయ పథముఁ, భారయ
నీకున్న సత్పథ విరతి గలుగు, సత్యశమదమా
హింసలు సత్పథములు.

భార. శాంతి. ౫. ౪౪౮.

ఆ. అగ్ని యల్లనైన నబ్జమిత్రుఁడు మైలి, వద్ద నుర్వి
నారలఁ బడిన మేరు,నగము సంచలించినను
బొంకఁ భారయుచే, నాడు పలుకు నెమ్మన
మున నమ్ము.

భార. అశ్వ. ౧. ౩౮.

శా. ఈ దేహంబునఁ బూర్వ దేహముల
యందేనిక్ వ్రతధ్యానదా, నాది ప్రోద్భవ
మేమి రేమి గల దాయా పుణ్య మీ
వర్ణ సీ,దాదోషంబును వర్తుతిం భారయ
మందక్ మానుపుక్ గాక నే, నొదుం
గావుతఁ దన్ని మిత్త్ర పతి పాపా క్రాంతికిన్,
బ్రాత్రముక్.

కళా. ౪. ౯౨.

మ. ఎవయత్తా సంయమి ప్రాజ్ఞ విరాగిటు నేఁడే
తెంచుటఁ జేసి నా, వసుదేల్లఁ బ్రసూతమై
నా తపము సాఫల్యంబునన్ బొల్చె నో, ధన
కీర్తిం బొగడొందు కుక్కులము నా
భాగ్యంబు లీడేఱె నా, జనసం బద్ధకృతా
ర్థతం బొరసె సంసారార్ణవోర్వ్యానలా.

రామా. ౫. ౧౧౭

గీ. కోరికల కంటె సాహస్ర గుణిత ఫలము,
బొరసి యవ్విభు డయినోళ్లఁ బొగడువారు..

విక్ర. ౫ ౧౩౫

సీ. అమృత నామము యథార్థముగను ధరియించె
ననిమిష లోకాప్తి నధిగమించె, కార్యసి
ద్ధానంబు వన్నెకెక్కఁగఁ బూనెఁ గరి
యానల విలాసగతు లడంచె, క్షీరాబ్ధి
యము సార్థమై రహించ వహించెఁ దెలుల
మందస్మిత శ్రీలఁ బొరసి, వనసమాఖ్య
ప్రశస్త వాచకంబుగఁ దాల్చెఁ గొమ్మల
చిక్కపల్కులఁ జెలంగి, కమలభావంబు
నిక్కంబుగా ధరించె, లికుచ కుచల కచాళి
మేచకరుచిఁ గొని, శర మనెడి పేరు నిజ
మంద చేరసి మెఱసె, సఖుల తనువుల
సొరసి తత్సరసి జలము.

ఉ. రా. ౬. ౧౦౯.

౨. ప్రవేశించు.

ద్వి. పోతుఁ దేఁగవు మైనఁ బొరయంగ రాని,
మా తరుణీమణి మందిరమునకు ...

ప్రభు. లీ. ౪. ౧౨౪.

అ. క్రి. ౧. ప్రవర్తిల్లు.

చ. వరుఁ డిటు లాడునే నృపగణంబు వినంగ
బొంకు వచ్చునే, గురు వరుసేనలం దరణి
గ్రంథకమున్న తలంపఁ బోలి దు, స్తరమిది
యాతఁడే ప్రతిన దప్పక యుండఁగఁ దీర్చు
నట్లుగాఁ, బొరయక యున్న దుర్దశలఁ
బొందకు పాయని నిందఁ గుందనే?

భార. ద్రోణ. ౨ ౨౪౮.

(పొరానంతరము "పొరలక యున్న" చూ. పొరలు.)

౨. కలుగు, జనించు

క. సురవరుఁ డందఱ ముందరఁ, దగుణీమణి
నట్టె మాచెఁ దప్పక రామా, కురులకు భయ
మును లజ్జయుఁ, బొరయువనజ వినతా
రామ భూపాలమణీ.

దశా ౩ ౭౭.

చ. గురుకుచ కుంభ సంస్థితిఁ గూడె నురంబున
నాలవాలముల్, పొరసెఁ గురుల్ ముఖాబ్జ
మునఁ బొడ్మెడు తావికిఁ జేరఁ దేఁటులై,
గరువపుఁ జూపులొరసి తెఁ గన్నుల శ్రీవణ
సిగ్గలర్ప నా, వరనృప కన్యయఁ దభినవం
బుగ జవ్వన మంకురింపగన్

కవికర్ణ. ౩. ౧౨.

ఎత్తుగీ. తనదు పైత్యభ్రమంబున ధరయుఁ దిరిగి,
నట్ల యగు భంగి విటుని మోహమునఁ
దోఁచుఁ, గాన నిక్కంపుఁ గూరిమి గణిక
యందుఁ, బొరయ దిలఁ బొర్సునే నది
తెరువు పెసర.

కవికర్ణ. ౪. ౧౨౧.

పొరలఁబడు. అ. క్రి (పొరలఁ + పడు) దొర్లి
పడు, లుఠనమగు.

ఉ. అగ్నిసల్లనైన వల్లమిత్రుఁడు శైలి, వచ్చ
సూర్చి వొరలఁబడిన పేరు, వగను సంచ
లించినను బొంకఁ బొరయునే, సాదు పలుకు
నెమ్మనమున నమ్మ.

భార. ఆశ్వ. ౧. ౩౭.

పొరలాట. వి. పొరలాడుట, లుఠనము.

సీ. నఖముఖోల్లిఖిత పరాఙ్ముఖము క్షతచాపంబు
పటిమ దీపపుఁ జిటిచిటులు దెలుపఁ, బొరి
నుపాంశుకోత్సృష్ట పూత్కృతుల్ కృశ
మధ్యపార్శ్వ మహాః ప్రకంపములు దెలుప,
సౌదనెఱుఁగాద్గద్య ముదిరిపాటునఁ బల్క
రింపఁ బుట్టెడు శేరింత దెలుప, వలవంత
విసువు కాంతల పుట్టు దూషించు కారణం
బులతోంటి కతలు దెలుప, నలఁతఁ బాను
పుపైఁ బొరిలాట దెలుపఁ, దెగువ లోలో
ననే వవ్వ్య నగవు దెలుపఁ, గలఁక మామీఁది
పనిలేని కసరు దెలుపఁ, బొలఁతి లేలు నీ
యున్కిరేయ పులుగుగాదె?

అను. ౫ ౭౦.

పొరలాడు. (పొరలి + ఆడు) అ క్రి పొరలు.

చ. కెడిదపుటాఁకటం బడలి బిడ్డలు వచ్చి
వసుంధరాస్థలిం, బడి పొరిలాడుచుం బడెదు
పాటులు చూడవు పాప్రపూరముల్, జడి
గొన నేడ్చుపోరుదుప శక్యముగా దిఁక
నేమి కార్య మీ, పడుచులఁ బ్రోదిసేయుట
కుపాయము నా కెఱుఁగంగ జెప్పవే.

కేన. ౧.

పొరలించు. (√పొరలు.) చూ. పొరల్చు. స.క్రి. పొరలునట్లు చేయు.

క. హా క్షితుల మస్తకంబుల ధర నురలించియుఁ
బొరలించియు ...

ఉ. హరి. ౭. ౭౭.

పొరలిక. వి. పొరలుట, లుఠనము.

ఎత్తుగీ. పొరలికఁ బయోధిఁ జెందిన బురద
యుండి, యొడలు జాడింపఁ గడ రాలి పడిన
యుడ్డు, పెల్ల అజ్ఞానభాండముల్ పెంపు
గాంచుఁ, దాపక మహత్త్వమునను మాయా
వరాహ

చంద్రా. ౧.

పొరలు. అ. క్రి. (రూ. పొర్లు.) ౧. లుఠనమగు.

వ. మఱియు నకేక సాయకంబులు పరగించిన
నసురసేన చనకంబులకు వెనుకకుం దలం
గియుం గలంగియు నరదంబులలో దాఁగి
యుం దూఁగియు ద్విరదంబులలోఁ జిక్కి
యుం జొక్కియుఁ దెరువునఁ బో నెఱ
చియుం బఱచియుఁ దరువులలోఁ దూఱి
యుం జాఱియుఁ బోటువడి పొరలియుం
గరలియు వాటువడి తెరలియుం మఱలియు
బహు ప్రకారంబులం బఱవం దొడంగె
నయ్యవసరంబున.

ఉ. హరి. ౭. ౧౩౪.

ద్వి. విమలయు మాయయు వినువీథిఁ జనిరి, ప్రభు
దయుఁ బతియును బహుళ దుఃఖముల, నడ
లుచు బడలుచు నక్కటాయనుచు, పుడమి
ధూళి నొడల్లు బ్రుంగుడుగాఁగఁ, బొరలుచు
నొరలుచుఁ బోయితే యనుచు ...

ప్రభులిం. ౮. ౨౪-౭.

౨. ప్రవర్తిల్లు.

చ. నరుఁడిటు లాడుచో నృపగణంబు వినంగ
జయింప వచ్చునే, గురు కురు సేనలం దరిది
గ్రుంకక మున్న తలంపఁ జాల దు, స్తరమిది
యాతఁడీ ప్రతిన దప్పక యుండఁగఁ దీర్పు
నట్లుగాఁ బొరలక యున్న దుర్దశలఁ బొంద
రె పాండవ నిందఁ గుందరే?

భార. ద్రో. ౨. ౨౪౭.

(పాఠాంతరము 'పొరయుకయున్న'

చూ. పొరయు.)

౩. అలఅవలె చలించి దొర్లు.

సీ. కోడె జక్కువ గల్పి గుబ్బచన్నుల మీఁదఁ

దరఁగ పయ్యెద కొంగు పొరలి పడఁగ .

దశా. ౯. ౧౩౦

౪. అటునిటుదొర్లు.

గీ...యదూద్వహుండు, పుష్పతల్పంబుపైఁ జేరి

పొరలుచుండు ...

బలరామచరిత్ర. ౪. ౨౯౬.

(చూ. ప్రొడ్డు.)

౫. విరహాదులచేత దొర్లు.

చ. ఎడఁబెడఁ జూడుమంటివో పయింబయి

చెమ్మది నిల్పుమంటివో, గడెగడె కోరు

మంటివో వగం బడుమంటివో నేఁగు

మంటివో,బడలుమటంటివోయరుచిపాల్పడు

మంటివో యెుగ్గునిగ్గు లే, కడలుమటంటివో

పొరలుమంటివో మూర్ఛమునుఁగుమంటివో.

౬. ఒక్కతె భ్రాంతిచేఁ బొరల నొక్కడు

మాన్పఁగఁ బూటకాపె? నే, నెక్కడి

దాన? నీవు మమ నెక్కడి వాఁడవు? నాకు

నీకు నే, మక్కఅయున్నదైన నొకరాడెడి

పల్కులు నేను పల్కెదం, గ్రుక్కక,

యూడెఁ బోదు నని కొన్నిదినాల

బుణానుబంధముల్.

కృ. రాధామా. సం. ౩-౨౩. ౨౪.

౭. తిరుగు, సంచరించు.

ద్విం. పుట్టి కానవముల గ్రుంగుచై పొరలు, పొట్ట

యెుక్క జఠరపంబులఁ గానలేని, యట్టి

శ్రీకృష్ణుని వనితంబుఁ దలఁచి, వట్టి విహా

రణ్యాకమునిరెుడ మనుచు ...

అ. ము. ౯. ౩. ౧౬౫. పా. ౪. పం.

౮. అధికముగు.

ద్వి. .పురమాయఁడు ముమ్ము, సాధించవచ్చిన

చందమున నేడు, పొరలిన కోపమున పొంగు

చున్నాడు ...

పల్నాటి. ౨౩౩. (అని ప్రొడ్యము.)

౯. నేలపైఁ బడి యర్థించు, అభిలషించు.

చ. ఉరవడిఁ బోరికై కవచ మొల్లరు మంత్రము

లందుఁ దక్క మస్థిర భుజశక్తి నైదువది

నేయరు దత్తిన తక్క మంటికై, పొరల

రథీకుఁ డీ కమలబుద్ధి భకూరికఁ దక్క

వ్రజదోః, పరిఘ వకీకృతాన్య వరసాలక

లప్పురి రాకుమారకుల్.

ఆము. ౨. ౩౪.

పొరలరు=(ఇచ్చినప్పుడు కైకొందురు గాని

ఎట్లయినను ఏలిక హృదయమును కరఁ

గించి జాగీరులు సామంతరాజ్యములు సంపా

దించుకొనుటకై) నేలను బడి దండాలు

పెట్టరు.

చూ. సంజీవని వ్యాఖ్య

అ. కనులఁ బొరలు గప్పి కనుపించక నరుండు,

పొరలు దీయుమంచు పొరలుచుండు, పొర

లయినను బోవు పూర్వజన్మంబునఁ, గప్పు

కొన్న పొరలు గదరవేమ.

వే. ౪౮.

౯. (నీరు, పాలు మొ॥ పాత్రకధికమై)

దిగజారు.

౧౦. (పశువులు) సంభోగించు.

౧౧. పొరలిక.

ఎత్తుగీ. సారెసారెకును పొరలును సదరనిదర,

మెటిఁగి లాగైనఁ గైకొని యుంచుకొని,

పొసఁగ నుండిన దక్కిణి పొంకపు పొంగ,
కొరిఁ బలుమఱు గెలిచె నా సత్యభామ.

హ. హరి ౩. ౧౨౮.

పొరలుచు. (√పొరలు.) రూ. పొరల్చు. స. క్రి. పొరలఁజేయు, పొరలించు

పొరలుదండము. వి. (శిల్పై) పొరలుచు పెట్టెడు దండము

పొరలువెట్టు. అ క్రి. పొరలఁబడు, లుఠనమగు.

పొరలెత్తు. అ క్రి లేచిన పొరలు కలది యగు (చూ ఎత్తు)

క అపఘాంబజ దళములలోఁ, బరగు కటి
త్రివ్యసనవించి పై నగ్రభకములఁ, పొరిలెత్తి
కదియ మూసిన, కరణి సుమాచేవి పదనఖం
బులు వెలుఁగుఁగ.

కు. సం. ౩. ౪౪.

పొరల్చు. (√పొరలు) రూ. పొరలుచు. స. క్రి. పొరలించు, పొగలునట్లు చేయు.

చ. ఒకఁ డనిరుద్ధుఁ డాపుటకు నుల్లములో
వగ లేదు నాదు పై, ఏకులఁ దలంప కిందు
రజనీ సమయంబునఁ దొచ్చి యొవ్వఁడో,
మకుటము దవ్వి నా శిరము మానికముం
గొని పోయె వచ్చు ని,ప్పులకలఁ బొరల్చి
నట్లు మది పొక్కెడు నెక్కుడు భంగ
పాటునఁ.

హ. హరి. ౫. ౨౯౪.

పొరి. వి. (రూ. పొలి) చంపుట. చూ. పొరిగొను.

అవ్య. క్రమ. ౧. అత్యంతము.

సీ. కంప కూలిక పాప్పుకంచుఁ బంటెము లేను
కలంపు లెంతోఁ గది పో లేదు, గొనుగల
సీడపై నవరఁ జెన్నుగు జూడు పొరిఁ బర్వె
పెందూలి క్రుంగ లేదు.

భార ద్రోణ. ౨. ౨౩౯.

౨ దృఢముగా.

భుజంగప్రయాతము. ధరామండలిఁ గల్గు ధర్మ
వ్రతంబుల్, పురాణంబులన్ శాస్త్రపుం
జంబులందుఁ, గరం బింపు సొంపారఁగాఁ
గాంచి మానుల్, పొరింబల్కి రిట్లంచు
భూపాలుతోడన్

. దశ్మ ౧ ౨౭

౩. క్రమముగా.

తరలము పొరిని వారల చేతి యున్న త భూరుహా
యుధముల్ పర,స్పర కఠోర శిరస్థ్సలంబుల
పై వడింబడి మ త్తకుం,జర శిరః పతితంబులైన
లసన్మ్ర్సణాశము లట్లుజ,ర్జరిత మరుయ్యెఁ
దదా రవ ప్రతి శబ్ద మొప్ప నగంబులన్.

భార అర. ౧. ౧౧౭.

౪. పునరర్థకము, జండియు, మాటికి (ఆమ్రేడి
తమునందు పొరింపొరిన్, పొరిని పొరి,పొరిఁ
బొరి, మాటి మాటికి)

ఉ చిత్తము జల్లనఁ మిగులఁ జేష్పుడుఁ
బెద్దయుఁ గన్ను నీరుచే, నొత్తుచుఁ జూచు
నగ్గెసలు నూరక యిట్టును నట్టుఁ బాఱు నె,
గ్గెత్తి పొరిం బొరిం బిలుచు నెవ్వరు పల్కిన
నాలకించు డ,గ్గుత్తిక పెట్టు నె ట్లగునొకో
యను నెక్కుడి శోఁగనొ యతుఁ.

భోజ ౪ ౧౪౧.

అ. నీరజాయతాక్షు నీలోత్పల శ్యాముఁ, గాక
పక్షధరుని లోకవంద్యు, సమజ సహిత
రాము నాలింగనము సేసి, పొరినిపొరి
నుతించెఁ బొలుపు మిగుల.

పద్మ. ఉ. ౯. ౪౨.

పొరిగొనిపించు. (√పొరిగొను.) స. క్రి. పొరిగొనఁజేయు, చంపించు.

శ్లో. కరుణాకై మతుఁ దని తాంచి పోరిక,
పొరిగొనిపించి నీపొగులు వారింతు.
వర. ౨. ౫౯. పా. 30. పం. (శ్రీ త్రిపుత్రి.)

పొరిగొను. స. క్రి. (పొరి¹ + కొను.) ౧. చంపు, వధించు.

క. దురమునఁ గైదువుఁ గొని తనుఁ, బొరిగొన
జేరెంచునట్టి పురుషుని వేదాంతరహస్యవేది
నైనను, బొరిగొనినను గిల్బిషంబు వొందదు
వత్సా. భార. శాం. ౧. ౨౯౫.

క. ఖలియురగుదొంగలు తమగా, దిలిచెల్లెంద్రకు
ధనంబు దత్తుకగా కిట్టుల మఱదిం బొరి
గొని సీవలె నై ధర్యంబు దెచ్చువారలుగలరే.
ఉ. రా. ౮. ౧౦౩.

౨. ధ్వస్తముచేయు, నాశముచేయు, పోఁగొట్టు.

క. ఇనవే యుద్ధ్యత్రథములఁ, బొరిగొనుటయుఁ
జెలులలంబు పురికొనక పెలన్
భాగ. ద్రో. ౧. ౨౮౮.

క. కావున నమరావతిపైఁ, బోవలయుం జట్టు
ముట్టి పొరిగొని పిదప, దేవతలపత్తునై
యుని, కేరియఁడు గడఁగనేని జెలుఁగుద
మతనిన్. నిర్వ. ౨ ౯౭.

క. మనగినసింహము మృగములఁ, బొరిగొనుచును
నములఁగాఁ మహోలి సంతతి, పరిచితపవనుఁడు
వషములఁ, బొరిగొనుచును నములదేహములు
రక్షించున్. మార్క. 3. 3౧౯

3. తునుమాడు, ఖండించు.

క. ముకు గైదువులం బొరిగొని,చని జోల్లిన
మణుము జేసి సర్వాంగములం,గొని వ్రచ్చు
రాముశరఁములు, దనుజానీకములఁ బొదివి
తరతరము వడిగా.
భా. రా. ౬౯. ౧. ౭౦3.

ఉ. ... అజాండమైన ని,ష్ఠురతిఁ బగుల్చు
తక్కుడిఁదితోమడుపుకాంతిముల్లు లీలనైఁ,
బొరిగొని కొన్నభార్య యది పోలవు రావణ
నీ విచారముల్.
భా. రా. ౬౯. ౧. ౨౫౬.

పొరిచూపు. వి. (పొరి¹ + చూపు.) ౧. క్రేడ దృష్టి.

ఉ. మనలో మన మిటు పొరిచూపుగ నుండక
నిచ్చ నేకముగ నుండిన గుంభిని యేలం
యని భృగురాముని దిట్టిరి క్షత్రియ క్షత్త్ర
ములు ముంగొపున్ (పాంచా. ౨ ౫3.)

సీ. అయ్యా పెద్దవాఁ డయ్యెఁగాఁ బెర్మినతనిఁ,
బోషింతురే మీరు పొరిచూపులేక
శుక ౨ ౫౧౯. (పొగచూపు ముద్రి)

౨. ఏవగింపుచూపు

మ. ఘనగర్వాంధ మనస్కులై యిటులు దీక్షా
భంగదోషంబులన్, జనకుం డుండునట్లో
గతిం దలఁప కాచారంబు ధర్మక్రమం,
బును నూహింపక తచ్ఛపంబుఁ బొరిచూపుల్
నూచి చేయుంట కేచినగర్వంబున నేఁగి
రుద్ధతులకున్ సిద్ధించునే ధర్మముల్.
పాద ౫. ౬.

పొరిపు(వు)చ్చు. స. క్రి (√పొరివోవు.) ౧. చంపు, వధించు

క భీముఁడు దత్పోదరులన, భూపాలవ్యాగయిపుడ
పట్టి పొరిపుచ్చెద నన్నాముల ద్రుంగడఁ
గృష్ణుని,తో మిత్రగణంబుతో సుతులతోఁ
గూడన్ (భార ద్రో ౫ ౨౧౦)

క గురుపుత్ర శస్త్రనిహతిం, బొరిపుచ్చుమఱ
తదయునేల పుణ్యాతికిఁ గాల్పఁ బోవు
నట్లు సేయుట, పరికింపఁగ మేల కాద
పగతుర కెనన్ (భార సౌ. ౧. ౧౫3)

ద్వి అకలి ఘనమైన నదరి సింహంబు, మేకలఁ
బొరిపుచ్చి మెసవునే మఱియు.
ద్వి. హరిశ్చ. పూ ౧౫౮౪. పం.

౨. హింసించు, బాధించు.

సీ. పొడిచిన కంఠంబుఁ బొరిపుచ్చకయ మున్న
తల ప్రకంపంబుఁ బొందకయ మున్న.

కాశీ. ౩. ౮౪.

క. సిస్సివకి తెయఁ బాతిరి,ఖడ్గనఁ బొరివుచ్చి
వీరభద్రుని శాటిన్ మగ్గలయి అమర్త్యుల్.

కాశీ. ౭. ౧౩.

పొరిమారుచే(ర్చు) = పొరిమాలుచే.
స. క్రి. (√ పొరిమారు.) ౧. చంపు, వధించు.

క. మారునియా కాముఁ బలుమారును విర
వించు రాకుమారుల వీటన్, మాఱువ్రేలేక
వడిఁ బొర్విమార్చి రిపరులఁ దృణము
మాఱుగ చెప్పుదున్. (రా. వి. ౧. ౯౫)
(శ ౫. పా. ౨రి,మాఱుతురు, ము ద్రి పా.)

కి. మారిచేన గదఁగి దైత్యులఁ, బొరిమార్చఁగ
జో చ్చె మ పి భూసుహగిరులన్.

భా. గా. యు. ౧౩౨.

ద్వి. శతంకె యెలనాగి యుసుమంతనాఁడు,
పూతనచనుగ్రోలి పొరిమార్చినాఁడు

సిం. భాగ ౩ ౪౯ పా

౨. శమింపఁజేయు, ఆఱఁచు

క. వింగియు నేలయు దాచై, పొంగినహాలా
హాలంబుఁ బొరిమార్చి రహిన్, వెంగలల
మమ్ముఁ గావుము, గంగాగంగ మ్రుంగికరిత
జటాంగా. శి. ౩. ౨౩౧.

పొరిమాలు. అ. క్రి. (పొరి + మాలు.) ౧.
చచ్చు, నశించు, పోవు.

క. అరి మిగ లఁ గొనుట గ్రేపుల పొరిమాలం
[illegible] భూవ కడుపుణ్ వెరవునఁ బెని
చినముట్టగు, నరపతి ప్రజచేత నప్పునను
దగఁ గొనికన్. (భార. శాం. ౨. ౩౮౩.)

క. . నీపదిస్పర్శముచే, గురుపాతకసంఘంబులు,
పొరిమాలుఁగద య్య యోగిధూపజాంగీ.

భాగ. ౧. ౫౨౩.

౨. క్షీణించు.

ద్వి. ఉగ్గపడిమై జట్టిఁ దిరిగి నిల్చుదును, బొరి
మాలి దిగ్గజంబులు పొదవదఁగ.

బస. పు. ౩. ౭౦౮. పం.

పొరిమాలుచే(ల్చు) = పొరిమారుచు.
స. క్రి. (√ పొరిమాలు) చంపు, వధించు.

క. తేరులు నరిలన్,వెల్చు దఁ గాల్బలములఁ
బొరి,మాల్చుచు రౌద్రముగ మారిమసఁగిన
భంగిన్. (భార. ద్రో. ౧. ౧౪౧.)

పొరివిళంగాయ. వి (త. పొరివిళంగాయ్.)
భక్ష్యవిశేషము, వేఁపుగుబియ్యపుపిండి బెల్లపు
పాకములోఁ గలిపిచేసెడ ఉండ

సీ. భక్తిఁ ద్రోచకు పాథ్య పరికరంబులు కట్టి
కట్టిన పొరివిళంగాయగములు.

ఆము. ౨. ౬౩

వ. ఉక్కారిల కరిజలు పొరివిళంగాయలు
తిమ్మనంబులు పాలకాకలు

ప్రబంధ. ౧౧౨.

పొరివో(పో)వు. అ. క్రి (పొరి + పోవు.)
౧. చచ్చు, మృతినొందు, గతించు, పోవు.

కి. ఉరగాంగన వలఁబట్టెదు,గరుడునిక్రియ శక్తి
వట్టి క్రమ్మఱఁబై చెన్, నానుతుఁగు శల్యు
మాతునిఁ, బొరివోవఁగ నార్చెఁ బాండు
పుత్రబలంబుల్. (భార. ద్రో. ౧౩౩.)

తి. తనపొరిపోవునంతను నుదగ్రతయుం గపటంబు
మాననేర్చునె ధృతిరాష్ట్రిసూనుఁడు

భార. ఉద్యో. ౩. ౪౮.

సీ. ఊర్వశీసౌభాగ్యగర్వంబు పొరివోయి మారిణి
సంతాపాగ్నికరణి యయ్యె.
నైష. ౩. ౩౭.

౨. క్షీణించు, తగ్గు.

క. ఒరులయినఁ జెక్కుదినములఁ, బొరిగొను నీ
బలము సెల్లఁ బొరివోవ నతం,డు
భార. శల్య. ౧. ౯౭.

(పొరివోవు అని భా ల. వ్యా. పా)

పొరుగు(గ్గు) = పొరుపు. వి. (క. పొరె., పుఁ)
౧. ప్రక్క, నైపు
(వ్యవ.) మాపొరుగున నున్నయతఁడు గొప్పసన
వంతుఁడు.

౨. చేరువ, దగ్గఱ
చ. పొరుగున నుండి నీకు హితమౌ దగఁ జేసెద
నెప్డు పంచినన్. (పా౦. కాం. ౩ ౨౩౦.)

గీ. ప్రియము నా కొంకు గలుగ దీత్రిభువన
ములఁ,గలదు ప్రియు మొక్కటియు చూడఁ
గాలకంఠ,కాశికాపట్టణమున నివేశనంబుఁ,
గరుణ సొంపార నిమ్ము నీపొరుగునందు.

వ. అనిన శంభుం డాఁగాక విశ్వంభర వాచేరు
వనే యుండు... (కాశీ ౩. ౨౨౫. ౨౭౮.)

విశ. ౧. ప్రక్కనున్నది, పార్శ్వస్థము
సీ. జీవితేశ్వరుఁ బాసి చిరకాలవసతిగాఁ బుట్టి
నింటనె యునికి బుద్ధిగాదు, పొరుగిండ్ల
విరుగిండ్లఁ బ్రొద్దుపోకలకైనఁ బలుమాఱు
నరుగుట పాటికాదు. (పి. శకుం. ౪. ౩౫.)

సీ. పొరుగింటిమగవానిఁ బొలుపైన పెనుగోడ
యుర్విల బోటికై నెక్కి చూచు.
శుక. ౨. ౧౩౨.

సీ. ... పూర్వాపరంబులు పొరుగుటిండ్లు.
పూరి. ౫. ౧౯.

౨. సమీపస్థము, దగ్గఱనున్నది.

క. సరణి నపాస్యసగాటవు, లిరవుగ భూపిత
నేయు నెఱుఁగల పొరుగూ,ళ్లిరవుగ వక్షో
కూరుల, కిరవుగ నిచ్చునది మిథము నెట్ల
యిన నురుస్ ఆము. ౪. ౨౨౧.

౩. ఇరుగునకు ప్రక్క నున్నది, ప్రక్కనున్నదాని
కావల నున్నది.

క. పెంకిరాయుఁడ్రేల నెండియు, మొండివిలిఁ
బొరుగుడ్రేల వేలిమినెఁడిం, గొండోకడ్రేల
జలంబును, నుండంగావలయు బ్రాహ్మ
ణోత్తము తేశా. (విజ్ఞా. ఆచా. ౩౩.)

౪. అన్యము, ఎత ము.

మ నిన్నగ్గొ భారాతికరాకి పై తురిక కష్టం
బంపు నేయింటినాఁగలుఁ బొర్గింటికి నేఁగి
యుండఁగ సహోరాత్రంబుఁ జిత్రంబుగన్.
కి్రి. ౪. ౩౨.

ద్వి. పొరుగూరి కొక్కనాఁ దరుగ కొక్కదవు.
బస. పు. ౩. ౪౯౧. ౭౦.

ద్వి. పొరుగింటిపసఁ,వేర్పఁ బోయెదు కంస యిరు
గింటిగోఁడి రొఱుఁగ జేమియును.

లా. ము కి ౬ ౩౦౪౧ పం. (నూతనముద్రి.)

పా౦ ౧. పొరుగింటి పుల్లకూర రుచి. ౨. పొరు
గింటిపోట్లాట విన వేడుక. ౩. పొరుగింట
చూడు నా పెద్దచెయ్యి.

పొరుగిరుగు = ఇరుప్రక్కల నుండునవి.

చ. పొరుగిరుగ క్రమంబులకుఁ బోవ నొకానొక
వేళ వచ్చు దశా. ౩. ౧. ౭౫.

క. పొరుగిరుగువారికి లిమిక్,గుణిగాఁ దానెంతో
గోడు గుడుచుచు నీటం, దిరుగాడి.
హంస. ౪. ౩౧.

ఇత్లే : ఇరుగుపొరుగు

వ. . సాంబ్రాణిధూపంబులతో వాసించు
ప్రాలంబ కుసుమాలికాపరంపరలకాంతిసంప

దల కీయుగపొరుగు లగుపోరణగండిగొప్పు
సుప్పాణీము త్రింపురాలకందంబులు ...

ఉ. రా. ౧. ౧౩౭.

చూ: పొమ్మారు.

పొరువు(ర్వు) = పొరుగు. ౧. ప్రక్కనుండు నది, పార్శ్వస్థము

మ. ఇరువుంబొర్వును బిల్వలేకుఁడు మృకండే కుండుగా నేల నిష్కారణీముండలి భీమ నాథుఁడు. భీమ ౫. ౮౯.

(ఇరవుంబొర్వున = ఇరుప్రక్కలనున్నవారని భావము)

౨. దాపున నుండు నది, సమీపస్థము

వ. ఇట్లు పన్నగారి సగారిపొరువు తెరువునం జను నప్పుడు ఉ. హరి ౬. ౭౦

వి ౧. ప్రక్క, పార్శ్వము.

సీ. కమలాక్షి యిదియేమి గాఁపెలంచితి విప్ప దక్షిణహంబు నీయదియకాదె, హృదయంబు పొరువున హృదయ ముండుట లేదె యేకీభ వించిన యిరవు రికను. (హర. ౧. ౭౪)

౨. దాపు, సామీప్యము.

క. బిరుదుగలమగలు గెలరని,తగ మిడిచంపింపఁ జాపెదవు జనములు నీ,పొరువునఁ బో వెలి కురు మాంద్యమను రాష్ట్రిమును వెడలి పోవ్వెండదనన్ (భార. విరా ౩ ౭౦.)

క. ఆ ము ఎప్పిరఁ ఖరియును, గురిపిసదుర్గ మం నిందళ్యకోటిగణితముల్, ధాన్యనురాది జను ల,పొరువునఁ బోయిన నఘుంబు బొందుదు గధపా. (భార. శాం. ౧. ౩౭౧.)

చూ: పొట్టపొరువు.

పొర్లఁబోవు. అ. క్రి. (పొర్లఁ + పోవు.) కలఁగిపోవు, చెదరిపోవు.

ఉ....దానవులే వెదరి పొర్లంబోవు యుద్ధాగ్ర కుం,దలితంబై తగుశార్ఙ్గ శార్ఙ్గ కొసఁగుచ్ మాకోరుకోర్కుల్ వసన్.

చంద్రా. ౧. ౯.

పొర్లాడు = పొరలాడు. అ. క్రి (పొరలి + ఆడు, స్వార్థమున) ౧. పొర్లు, పొరలు.

సీ. అన్నపట్టినను ప్రాఁగన్నతోఁ బొర్లాడు నేలపై నొకడ కినివరుండు.

కువల ౨. ౧౫౦.

౨. పరితపించు

ఆ. పోలం పొం దెఱుఁగక పొర్లాడుచుండెడి, భ్రాంతిచేది కేమి పరము కేమ.

వేమన. ౧. ౩౫౪.

పొర్లిక = పొరలిక. (శ. ర.)

పొర్లుకట్ట. వి (√పొర్లు) వెల్లువ పొరలిరాకుండ వేసెడు కట్ట, పోఁతకట్ట. (శ ర.)

పొర్లుగాడి వి క్రొత్తూకన్ను, నక్కలోకపొన్ను. కీ.

సీ. క్రొత్తువిన్నయు కేలపొన్న, నా నక్క లోఁకపొన్ననఁ బొర్లుగాడి నా రాఁకటి బండ నా రూఢికెక్కు.

ఆం. నా. ౭. ౫౫.

పొర్లుగింత. వి. (√పొర్లు.) దొర్లుట, లుఠనము. (చూ. పొర్లుగింతలువెట్టు.)

పొర్లుగింతలువెట్టు. అ. క్రి. (పొర్లుగింతలు + పెట్టు) దొరలిపడు, లుఠనముచేయు.

వ. గడగడవడంకుచు నుడుగని జడుప్రసా దముఁ గౌఁగిలించు కొంచుమించుచుఁబోఁడుము కౌఁగిళ్ల నవంగి పెవంగి వారియుకుంగుడుగ లడుగు కోపుఁ గోపక దవ్వునం గొంకి పొత్తంబువట్టులఁ బొర్లిగింతలుపెట్టు.

ఉ. రా. ౩. ౪౭.

పొర్లుదండము. వి. (√పొరలు.) నేలపైఁ బొరలుచుఁ బెట్టెడు దండము.

చ. కటిఘటితార్ద్రవసనఖండములతోఁ బొర్లు దండంబు లిడువారలకు మార్గమధ్యశిలా శిలాపంబు లవ్వలం ద్రోచినైచి

శుక. ౨. ౧౦.

రగడ. భక్తిస్థానము భక్తిప్రపానముఁ, బొసఁగిఁగఁ జేసెడి బొర్లుదండములు

హం.స. ౪. ౨౧౩.

వ... కొంపెఱు బిగబిరఁ గోలెక పొట్టిపొట్టల బరువున బుసకొట్టుచు నడుగులు దడబడఁ బొరగిలఁబడి యతనిభక్తుల నూటిపొర్లు దండంబులవిగలఁ బొర్లిపొర్లి పోవువారును

ప్రబంధ. ౭౦౭

పొఱడు. వి. దే. గూను, వీఁపుపైవంపు

చ. కలఁ గగు పల్లవిన్యాసము ప్రకారపుమేనును నంటుబిక్కలును బొఱడగువీఁపును వ్యాలుద బొడ్డును గల్గిన బ్రహ్మరాక్షసుం,డు . .

పద్మ. ౨. ౧౯౧.

ద్వి. పొఱటిపాండ్యకుఁడు పొలుపార మున్ను, పొఱడువోయినవీఁపుపొఱడు మానుటయు.

బస. పు. ౭. ౧౪౭. పం.

చూ: పొఱడువుచ్చు, పొఱడువోవు.

పొఱడువుచ్చు. స. క్రి. (√పొఱడువోవు.) గూనుపఱుచు, వీఁపు వంకరచేయు.

ద్వి. ఒడలడంచుచు నురం బొగ్గుచు వీఁపు, పొఱడువుచ్చుచు భుజంబులు బలియుచును.

పండితా. పర్వ. ౩౪౧. పా.

పొఱడువోవు. అ. క్రి. (పొఱడు + పోవు.) గూనుపడు, వీఁపు వంకరయగు.

ద్వి. పొఱటిపాండ్యకుఁడు పొలుపార మున్ను, పొఱడువోయినవీఁపుపొఱడు మానుటయు.

బస. పు. ౭. ౧౪౭. పం.

ద్వి. నెఱి గూనిపాండ్యుఁ డన్నిఖిలావనీశు, పొఱడువోయినవీఁపు పొఱడుగాఁ జేసి.

పండితా. వాద. ౨౦౭. పా.

పొఱయు = పొరయు. స. క్రి. పొందు.

క. ఎఱిఁగినవారికి నెందును, గుఱితోని తో నుండుఁ దిన్నఁ గానకుండెడువా, రెఱు కలకుఁ జేరువయ్యును, బొఱయఁగ ద వ్వతఁడు నిఖిలభువనములందున్.

నృసిం. ౫. ౭౪.

(శ. ర. పా. పొఱయందగఁడతఁడు. ముద్రితపా.)

పొఱి = పొరి. కలఁగు, క్షోభపడు.

(చూ. పొఱివుచ్చు)

పొఱివుచ్చు = పొరివుచ్చు. (√పొఱివోవు.) కలఁచు, క్షోభపెట్టు.

చ. వనగజ మంబుజాకర మవారణఁ జొచ్చి కలంచి యాడఁగా, మనమునఁ గోపముతోఁ గృపమాలినబోయలు ముట్టి చంపువాఁడువల భవదీయసేనఁ బొఱివుచ్చుగఁ బట్టుకుముట్టి పార్థునం,దను నలయించి నిర్భయవిధంబునఁ జంపె రణైకసైనికుల్.

భార. ద్రో. ౨. ౧౨౪.

(శ. ర. పా. పొరివుచ్చఁగ, ముద్రి.పా.)

పొఱివోవు = పొరివోవు. (పొఱి + పోవు.) కలఁగు, క్షోభపడు.

క. మఱపు మునుఁగుపడ నేర్కొని, తెలివులు గాని నిగుడ రెండుతెఱఁగులచేతన్, బొఱి వోవు నెమ్మనమ్ముల, నెఱి నియమున వలవ రింపనేరిరి రతులన్. నిర్వ. ౮. ౭౭.

(పఱివోవు. వి. ని. పా.)

పొల¹. వి. (సం. కలుషు. తె. ఫుల్లాల్.) ౧. మాంసము.

గీ. పులులు సైతము పొల మాని పూరి మేయు.
వరాహ. ౪. ౯౩.

చ. పొలకయి గారవంబయినపుత్రికిఁ డొక్కెడ
యేల హర. ౨. ౬౮.

సీ. . పొల యిఱచి తివుచు పొలను తింద.

గీ. చియ్య యుంచన మాంసంబు చెలఁగె
ఆం. బొ. ౨. ౧౩౧.

౨. చేఁపవాగిఁపొట్టు, సల్కము

సీ. శేమకున్నలు పొలలేని వాలు.
చంద్రా. ౬. ౧౭౨

౩. దుర్గంధము (ఈ యర్థమున వలచు ధాతు వను ప్రయుక్తమయియుండును.)

చ. పెమఁబొల వల్చుచున్న యది పీనఁగుఁ
గాచినయట్టు లయ్యెడిన్.
భార. శాం. ౩. ౩౪౮

తే. పొల వలచె నేమి గీడొకొ, గలిగెడు నని
తలఁచి (భార. శాం. ౩. ౧౦౦)

తరిశము. తివవు విదాన్నెల వల్చు జాలరదాః .
భార. ఆది ౩. ౪౦.

సీ. పులివాడుఁబాఁచుకల్పుల గొంతొగిర్చిలేఁ
బొలవల్చుగాలి శేఁ బోక రొయిదిగి.
ఆము. ౭. ౫౩.

(ఇట చేఁపలదుర్గంధ మని భావము.)

క. విను గుడిలో నున్నసమయమ్మున మురళి
ద్రవ్యములను బొల వల్చుట గల్గిన నాఁడు
దివసములఁ గల్గును మృత్యుసమాగమంబు
గుణరత్ననిధీ (భార. శాం. ౬. ౧౨౩.)

వ. ... పొలవలచు చుంచుతలలును ...
హరి. పూ. ౫. ౧౪౨.

చూ: పొలదిండి, పొలయాఁకు.

పొల². విణ. అ. అల్ల.

సీ పొలవాఁడు రాముఁడై బూతంపుఁజెల్మలఁ
గొట్టిన దబదబల్ గట్టువడిరి.
చము. ౨. ౬౩.

(శ. ర. పా. పోవాఁడు. ముద్రి, చి. వి. పా.)

పొలఁగు. స. తృణశ్రేణి. శ్రీ. (శ. ర, బ్రా)

పొలఁకువ వి. పక్షివిశేషము

సీ పొలఁకువ గుఱ్ఱంగి పూరేడు లావుక
పొన్నంగి [illegible] నన్నిగాఁడు.
సుద ౩. ౧౯౪.

పొలతి(తీ). వి. (తె పొలఁతి.) స్త్రీ, ఆఁగుది.

క చారుమనస్స్మ్మదరిఁ, పూరము వెలి వేర్చు
నట్లు పొలఁతికి విగళత్, భూరి స్తనజనితప
యోధారలు (భార. ఆది. ౬. ౨౦.)

చ నిన్ననుం, బడమిని దయ్యెఁ గోల్పడితి
పొత్తి భవత్పతులైనపాండవుల్.
భార. సభా. ౨. ౨౭౪.

చూ పొలఁతుక

పొలఁతు(లు)క. వి (పొలఁతి + ఉక, స్వార్థమున) స్త్రీ, ఆఁడుది

క. లలితాంగిఁ బడఁతిఁ దనకో, దలిరూపము కంటెఁ
గడు చెలంగగు రూపో, జ్జ్వలకాంతి చెలంగు
దానిన్, పొలఁతుక నొక్కర్తుఁ దనకు పో
షింపుమనన్. (భార. అర. ౩. [illegible])

గీ. తనయునుఁగుఁగూన చెలినంట దలఁచి వెతలఁ,
దూలు నేల పొలంతుక .
అచ్చ. రా. కిష్కిం. ౬౨.

క. సకలోత్కృష్టోన్నతి పొ, దుక యొయ్యది
[illegible] ర్తివడయు నత్తీర్థము పొ, ల్తుక [illegible]
భాగంబై, యకుటిలగతిఁ దీర్ఘతా ర్తియుండు
వెలుంగున్. పాండు. ౨. ౧౧౩.

చ. పురుషుల యందు భాగ్యము చొత్తెయందు
విలాసరేఖయున్. (కాశీ. ౩. ౮౫.)

సీ. ... పొలఁతుక పొలుక పొలఁతి పొత్తి .
ఆం. భా. ౨. ౧౦౪.

పొలకు. వి. కట్వాంగఫలకు. (శ. ర., బ్రౌ.)

పొలకువ. వి. ౧. జాడ, సూచన

సీ. పొలకువఁ గనుఁగొన్నఁ బోవుదయ్యంబుల
విసరముల్ భీతిచే పిస్తరిల్లి.
హంస ౩. ౬౩.

గీ. ప్రాణవల్లభ పొలకువ గానరాక, విన్నవై
యున్న యాసౌధవీథిఁ జూచి.
సారంగ. ౨. ౧౬౫.

౨. అలికిడి, చప్పుడు

సీ. చనఁగొంచుఁ గొంచి ముయ్యిని పొలకువ
విను విని కొంతప్పుడు వగెంచె,
విప్ర. ౩ ౫౭ (పొలంకువ. ముద్రి)

పొలదిండి = పొలసుదిండి. వి (పొల + తిండి.) క్రవ్యాదుఁడు, రాక్షసుఁడు

ఆ. పొలసుదిండ్లు రక్కసులు తోలిపేలుపు,
లవఁగి సహరసంజ్ఞ లలయి
అంబా. ౧. ౬౩.

గీ. లీలఁ బొలదిండిమూఁకలఁ గ్రోలువాఁడు,
వేలుపులనాలు నే నే నెఱవాఁడు
ప్రబంధ. ౨౭.

ఇట్లే. పొలమేపరి, పొలమేఁతరి. మొ

క. ఆపొలమేపరియా డిపు, డేపుడమికి రాయఁ
డగుచు నెఁగినదుడలన్
అచ్చ రా అయో. ౫౬.

క. ... అచ్చలమే పెంచుకొని తులువజాడ
నమరు నృపాలమేఁతరిదెస బ్రిమ్మను, పొల
మే తతి నైన వేలుపులం సొరదునుమీ.
అచ్చ. రా. బాల. ౧౧౩.

ఉ. పొలకవణంపు తోని నిలిచి బూనఁగజాల
నటంచు నేలతో యవ్వలి గతిదేల్పుపొట్టఁ బడి
యంగదతోఁ దనచంద మంతయున్, బొలు
పుగ విన్నవించుకొనఁ బోయి .
అచ్చ రా. కిష్కి౦. ౬౦.

పొలపము. వి. (√పొలయు.) ౧. చలనము,
కదలిక.

సీ. అగని కర్ణానునప్ప దయ్యంతికనుఁగనపొల
ప బు రాగఁబు వొదలఁజేయు.
భార. అను. ౧. ౪౭.

చ. మోము లేఁతెమటఁ దెన్నొదవన్
బొలపంబు గన్పన్, బొదలఁగ
నృసిం ౨. ౪౯.

ఉ. పయ్యెదఁ జక్కఁ జేర్చఁ బొలపంబు నమర్చఁ
గలాత్మపత్నులన్. (కావ్యా. ౧. ౪౦.)

గీ. పొలపములం లేవు కలితివంక బొమలయందుఁ,
జిన్నినవ్వులు లేవు లేఁజెక్కులందు.
క్రీడా ౧. ౭౪.

౨ కాంతి, ప్రకాశము.

మ. మెలపిచ్చున్ దనువల్లి కల్గికకు నామోవాతి
గోలాత్మయుల్, పొలపం బిచ్చు మెఱుంగుఁ
దీఁగలకు . కు. ౨౦ ౮. ౧౧.

సీ. మఱఁకకుండిన నేమి మెఱుఁగులపొలప
మేతన్మాత్రముతె కాలిధళిధళిములు.
పాండు. ౪ ౪౨.

౩. (గాలి మున్నగువాని) వ్యాపనము, ప్రసారము.

క. అని కమ్మగాలిపొలపం,బునఁ దాలిమి దూలి
పోవఁ బొవులించు .
బా. రా. యు. ౪౩.

క. ... చలికి రువలిను,నొప్పెలపకవ విరియు పరు
వపుఁ,దొలు మొగడలవఁ పు దెలుపు తోటల
లోనన్. పారి. ౫. ౧౦౩.

క. ... పన్నకరువలిపొలపంబుల నుఖ్నంబులై
యున్నకురులు పొలుపార ...
శైవ. ౬. ౯౦.

౪. పరిమళము, సువాసన.

ద్వి. చాపురే మాయింటిపారిజాతమున, కిపొల
పము లే ది దన్నుండు దచ్చి . .
విష్ణుమాయా. పూ. ౧. అ (శ్రీ. ర.)

సీ. పగడపువాకిళ్లు జిగికప్రపుటనంట్లు పొల
పంబు గుచి నిచ్చి పుచ్చుకొనఁగ
చంద్రా. ౬. ౧౧౯.

విణ. వ్యాప్తము, విస్తృతము (వృత్తియందు వికల్పముగా నంత్యవర్ణలోపము)

వ. పొలపవ్యాప్తియైన జలపూరంబు పాయు
యిచ్చుచుఁ జెరువు విడు
కళా. ౪. ౯౩.

క్రి. విణ. మిక్కిలి, అధికముగా.

సీ. పొలపంబు మెఱసి దిక్కులఁ గాంతి పూరించు
క్రొక్కారు మెఱుఁగుల నుక్కడంచి
భార విరా. ౨. ౯౩

గీ. పొదలు మెఱయించుఁ గన్నులఁ బొలప
మార్చు. భాగ. ౯. ౪౧౯.

పొలపరి. విణ. (పొలవు + అరి) ౧. జాడ తెలిసినవాఁడు (పొలము+అరి. సంధియందు వర్ణాగమవిశేషము. అని శ. ర.)

ద్వి పొలుపున గర్జించుపొలపన్లు గలసి
ద్వి. మార్కం. పూ. ౫౬౯. పం.

క. తలఁకరులన్ వెలవరులన్, బొలపరులన్
వచ్చి యంత భూపాలునితో
సారంగ. ౩. ౨౩౯.

౨. తెరవాటుకాఁడు, దారులుకొట్టు దొంగ; దొంగ.

సీ. మార్గశోధకసంజ్ఞ మను పొలపరి యున .
ఆం. భా. ౨. ౨౯౧.

ద్వి. కదలి కన్నముఁ బెట్ట గడియలఁ దీయుఁ,
బుదమి ద్రవ్యము శక్తి మూలల దాగ,
నాయంత పొలపరి ...
ద్వి. నల. ౪. ౨౬౪.

పొలవు. వి. (√పొలయు.) జాడ, పోబడి.

గీ. కలను సెమకిన మెకముల పొలువు గాంచి,
మేము ... ప్రబంధ. ౧౬౭

పొలపొల. వి. పొక్కుటయం దగుధ్వని కను కరణము.

ద్వి. పో యను వల్లమ యక్కడ విడిచి,పోయితే
నన్నని పొలపొలఁ బొక్కు.
ప్రభులిం. ౪. ౪౯. పా ౪. పం.

(శ ర. పా. పురపుర ముద్రి.)

ద్వి. తెలి వొంది కాంతలదిక్కునఁ జూచి,
పొలపొలఁ బొక్కుచు బుత్రునిఁ జూచి.
ద్వి. శ. పా. ౨. ౪౬. పా. ౧౫. పం.

పొలమరి. విణ. (పొలము+అరి.) ౧. జాడ తెలిసినవాఁడు. (శ. ర) ౨. వితమరి, కార్యదక్షుఁడు.

సీ. .. పొలమరి యనఁగఁ గాఁపుమ వితమరి
దోఁచు. ఆం. భా. ౩. ౪౯.

౩. కృషీవలుఁడు, కాఁపు.

చ. పొలమరులందుఁ గూఁత లిడ ..
అము. ౩. ౨౪.

సీ. అపటిలో దిగఁబడి విడిక వెల్వడలేక కొలుఁ
గత్తి పొలమర్లఁ బిలుచువారు.
చంద్ర. ౫. ౩౯.

౪. ఆటవికుఁడు, బోయ.

లయవిభాతి. . ఒకశరము దాడి కొమ్మక్కుపులి
కిరముఁదగనేసెఁ బొలమరులు సుతియించిరే.
ఉ. రా. ౪. ౯౪.

౫. మార్గదర్శి, దారిచూపువాఁడు.

ద్వి. రంగభూవిభుఁ డానరంగ భుజంగ,పుంగవ
ముఖు లెల్లఁ బొలమరు లగుచు
ద్వి. ఎరమ. ౩. ౨౮౩.

పొలమారు అ క్రి ప్రమాదపడు (చూ. పొల మాఱు ౯ ౯.)

వి. పొలమాఱు.

పొలమార్చు. స క్రి. (√పొలమాఱు.) పొల మారఁజేయు, ప్రమాదపడఁజేయు.

ద్వి. కౌరవులఁ, బొలమార్చి యంబరంబులు
గోఁచుకొనిన, బలిమి యాదేవుని ప్రాపునఁ
గాదె.
ద్వి. భాగ. ౧. ౭౩. ౧౨౭౦ పం.

(శ. ర. పా. పొలిమార్చు. అపముద్రి)

పొలము. వి. (క పొల. త పులం.) ౧. క్షేత్రము, పైరుపెట్టు నేల

సీ వల సేగ్పడిఁగ దున్నఁ బొలములోనైన
విత్తంబు లేకున్న ధాన్యంబు లగునె.
భార శా ౧. ౩౧.

క. ఇరువదియేఁడులు తినపొల, మొగుఁడు
గుడుచు చునికి యొకఁగియున్నేనియు
విజ్ఞా వ్యవ. ౮౬.

౨. సస్యము, చేను.

సీ. . పండఁబాఱినపొల మొండఁబాఱె.
మనుచ. ౩. ౧౭౯.

క. పొల మిల్లు తోట గ్రామము, కలచు పసులు
మేయుకొనుచు గాల్చిన .
విజ్ఞా. ప్రాయ. ౧౦౮.

౩. అడవి, అరణ్యము.

క. తాపవ్యం దను పేరను, దీపించిన యుతని
భూరితేజము గని గ్రస్తాపమునను వలయు
మున కని, యాపొలమునఁ గలుగు దస్యు
లందఱుఁదములో. (భార.శాం. ౩. ౧౫౯.)

ఉ బల్వదయ్యపుమూఁకఁ దెంచిన పొలా
నకు మొన్నను వేటలాడుకోఁ, జయ్యనఁ
బోయి సారంగ. ౧. ౬౧.

౪. పనులు మేయుటకై దున్నక విడిచినపొలము;
పశువులబీడు.

క. పసులకు మే పెద్దదియు, పసచెడి పొల మెల్లఁ
బొమఁగుపడియుండఁగ
హరి. పూ. ౭. ౬౯.

చ పొలమున గామ్మయిన్ బసరముల్ చెర
విన్నఁడు (వి పు ౭ ౧౮౬.)

౫. ప్రదేశము, స్థానము

క. నిర్గమదసిద్ధసాధ్యగణములు, మొదలగు
నర్హుల సుబోధములపొల మయ్యెన్
భా. అను. ౪. ౧౯౧.

సీ. కలువవ ర్తసులున్న పొలముపొంత చనందు
కలిమి సిబ్బఁదు లేమిఁ గలఁగఁ డాత్మ,మ ..
పాండు. ౨. ౬.

గీ. బిమిక్రోసులపొలములో నంతనంతఁ, బావురై
యుంపిఁ బచ్చినజంబువులకు
కాశీ. ౨. ౧౪౬.

౬ దెస, వైపు.

గీ. ఒప్పు నాలుగుపొలములం దుపవనములు,
భువనసారంబు పీఠికాపురవరంబు
భీమ. ౨. ౫౬.

౭ ఎల్ల, పరిహద్దు

గీ పొమ్ము నిర్భాగ్య మాయూరిపొలము వెడలి.
భీమ. ౨. ౫౬.

౮. ఊరు, గ్రామము.

క. ఏపొలములు పాడగున్యానె, యీపల్లెను జొచ్చి
పెట్టి యే గద మేము
హరి. పూ. ౫. ౨౧౩.

౯. మార్గము, త్రోవ.

చ. . నీవు సన్, పౌలమునఁ బోవ కుండి నిమఁ
బుచ్చెద బచ్చెనరూపు పోకలన్.

భాగ. శాం. ౪. ౫౧.

సీ. అర్థిమైఁ బెక్కుల్ల సగ్రహా౦బులు గా
నిచ్చు వనుట పౌగ ద్దపౌలము.

దశకు. ౧. ౯౩.

౧౦. జాడ, పోబడి.

సీ. విని వారికడకును దనుజా లెవ్వరు వాదుపౌల
మెఱుంగకయుండెఁ బోదు నొక్క.

వై. ౨. ౧౨౩.

౧౧. విధము, రీతి.

గీ. భృత్యవర్గంబు విడిచినపిదపఁ గుడుచు, వారఁ
దప్తతాశిదివసంబునందునిదుర, వోనిపుణ్యుఁ
డప్రపన్నుఁ డిపౌలములగు మహాధికక్రత
ములు దేహబాధకములు

భాగ. శాం. ౪. ౩౭౮

చ. పంకులపొందులేక . ఫిఁగను వేయుచుఁ
బ్రాతపద్ధమాటలఁ దమకేర్పు నూపి యొక
టన్ హృదయుం బలరింపలేక యే, పౌల
ముగ గానియట్టిక్రమముం దిమవెచ్చుగి
లోకవెల్ల గప్పులఁ బొగయన్

నిర్వ. ౧. ౭

(ఈ పదమునకు మేర, గగును మొ॥ వానితో
సమాసము వచ్చినప్పుడు 'ము' లోపము
కానవములందు కిప్పక బడినది.)

కాకా (౦) డి పౌలమే ఖ ౧. వ ౫ నంబూరి
పౌలమేర ఖ ౧ (కొ. శా. ౩౦౦.)

మావిణ్ణివాద పౌలగను సీమను హైగతిముల

దా. శా. ౧౩౭౪

జ: పౌలమరి, పౌలముతెంకి, పౌలముగోఁకరి,
పౌలముపాటు, పౌలమువన్కి.

పౌలముతెంకి = పౌలమువన్కి. వనవాసి,
ముని.

క. అని యిట్టు శిద సెత్తిన బత్తి సేమముఁ
బొగడి పౌలముతెంకి మునుదక్రొన్నవఁ
బోఁడి పని ..

అచ్చ. రా. బాల. ౧౭౧.

పౌలముదోఁకరి. వి. (పౌలము + దోఁకు +
అరి) పౌలముదోఁకువాఁడు, సేద్యగాఁడు.

గీ. రడ్డికొడు కైన యొకయొడ్డె బొడ్డిగేఁడు,
పౌలముదోఁకరి కాకొను బోకువంటి, వాఁ
డనా దాని మగఁడఁట .

ఉ. హరిశ్చ. ౪ ౧౨.

పౌలముపాటు. వి. (పౌలము + పాటు.)
సేద్యము, కృషి. (శ ర, ప్రా)

పౌలమువన్కి(నికి). వి (పౌలము + మన్కి)
౧. వనవాసి, ముని.

క .-ప్పనిశేకుల, దొరపట్టికిఁ బౌలమన్కి దొర
యటనియెన్

అచ్చ. రా. బాల. ౧. ౨౩.

౨ వకాకము, రోఁత.

గీ బలులలోరులఁ దక్కిన పౌలముమనికి, బంట్ల
కొక్కకచిలుకున బడసువడఁగఁ, జేవి ..

అచ్చ. రా. యు. ౧౯౨.

పౌలయలుక(ల్క). వి. (పౌల[1] + అలుక.)
ప్రేమరొక్క విరుద్ధప్రచారమువలన నాయికా
నాయకులకు గలుగు కోపాభాసము, ప్రణయ
కోపము

చ. పంకులఁ దేని లట్టిపద భావికుభంబులఁ
దెల్పుచేర్పుమైఁ, బౌలయలుక ల్మరల్చి చెలి
పోలిక నీవిభు నిమ్నుఁ గూర్చు ...

చంద్రి. ౭. ౯౨.

క. పొలకలుకలు ప్రియమైనను, వలయుం
బాయ నని యాదవత ధీరుండై.
పి. శకుం. 3. ౨౨౨.

ఉ. అరిమోద లేఁతపాలమల్క దహించి
తోలంగివచ్చితో, యాతరళాక్షి యంగ్రుం
బుధు లెప్పుడు నాజ్ఞ దేశిమాతృకన్.
కాశీ. 3. 32.

సీ. పాలయుల్క నాశ సేఁ ఒలుకనిపాళ్తి
వెంపించి కూర్తపు విశ్వనాన్
దశా. ౨ ౧౭౯

పొలయించు స. క్రి (√పొలయు) ౧. ప్రసరింపఁజేయు, వ్యాపింపఁజేయు.

వ. కలికిచ పులు నాపయిం బొలయింపు
వై. ౪. ౯

౨. కదల్చు, చలింపఁజేయు.

సీ. పొలయింపకయు నింత వెలిగనుమాడ
లల్లార్చిన వెంతరమ్యంబు లగునొ.
కు. సం ౩ ౮3౮

సీ. పొలయించి సీమాచు నలఁతికి మెదయుతి
కొని మాచు రాలేటికోదమ లిడియు.
కు సం. ౬. ౬౮౩

గ్యా. విలసించు నలయించు విలుమించు బోమలు,
పొలయించి సొలయించి పొలఁతు లప్పేళ.
ఆ. మ. క. ౨. ౧౧౫ పా. ౧3. పం.

3. తేల్చు, సంతోషపెట్టు.

గీ. రతులఁ బొలయించె నాళరఁబ్రాణవదన, నతి
శయప్రీతిలతి మాటాడు లిడఁగ.
శేం. పంచ. ౪. 383.

పొలయిక. వి. (√పొలయు.) ౧. సంచారము.
౨. వ్యాపనము. (శ. ర.)

పొలయు = ఒలయు. అ. క్రి. (శ. ప్రకంగు.)
౧. వ్యాపించు, ప్రసరించు.

సీ. ఇంపారుచోఁకున నిగురొతుచి క్రొంబు తెలకి
రెయుండొరులపైఁ బొలయు చూడ్కులు ...
భార. కరా. ౨. ౨3౮.

చ నీకగణాగ్రిదృష్టి సం, యమివర నాపయిం
బొలసినంతన పాంమువాని యెల్లప్పుడాను
లను గద్దె (ద్వా. ౮. ౧౧౧.)

సీ. కదూపనావానల్ గలకంగిఁ బొలయంగ
నారంగసరుఁ దని చేరఁబోవు.
సారం. ౭ ౨3౮.

౯ (గాని) పీచు, వి.వు

సీ వాన కునంబుల నల్లఁ, బొలయు పేఁ
బోకటి నులయం వ, నింపారుచోఁకున ..
భార విరా ౨. ౨3౮

ద్వి దిశమై యక ందమారిఁ దోఁగి, పాలు
పాగిఁ బకంగు పొలయుచున్నాఁడు.
౯౦. రా. ఉ ౪3 పా. ౨. పం.

సీ. గురుపత్ని నా కొక్క కుపఃనఁబుఁ గట్ట ము
చలిగాలి యొదలిపైఁ బొలయుచుండ.
కాశీ. ౭. ౪౦.

3. ఎంచారించు, తిరుగు.

క. కనకమృగరూపయువఁ ఐని, యనపంకఁ డు
ఁతియు నన్నయెడఁ బొలయుటయున్.
భార ల ౬. 3౨3.

సీ. లీల నాముండట నాలేను పొలసినఁ,
జాడ్చికేఁ జాల్పనగాటాదా.
భార. విరా ౨. ౮౬.

చ. నోగవం, బొలయఁగ నొక్కయించఁ గని
బోరాలట్టి (దశకు. 3 ౧౦౮.)

౪. ప్రకాశించు, చొచ్చు.

కు. పొలముం గాకొని దన్నఁగావలయుఁ గా
కాయోనప్రదమం, బొలయన్ శక్తిఁదవే
పొలాయుద ... (దశా. ౯. ౫౬.)

౫. తోఁచు, కనఁబడు, గోచరించు.

ఉ... విశ్వప్రసూష్ట వగిదైవ్యరతోత్థరథాంగి పొరలించి, తామరయు నిద్రలం బొలసి తాపము సేయఁ దొడంగ నింతికిన్. (ఆము. ౫. ౭౩.)

వ. అని పలుకుచు నాళీలావతి విలోచనంబులం బొలయు లజ్జాభినయదివ్యాసంబులను

ఉ. హరి. ౨. ౭౩.

వ. దివ్యంబు బొలసి కు... దోఁచి

మను.చ. ౪. ౧౧౪.

౬. ప్రకాశించు.

వ. తతితిం బొలయు తొలకరిమెఱుంగుమొలకలఁ గెలకుల కలికి తెలికిమ్మగిప యును. శ్రీమ. ౭. ౧౧౭.

౭. పొసఁగు, అనుకూలించు.

సీ. ఉత్తుంగ్యపీఠమున్ పొల్గిల దది పొలయ దం డెఁడ బుసెలుగాన్

౮. ౨౦౦.

క. ఆశేఁ దీగిఁతఁ గెలకుఁగ, నూడిలంబలికి కొలచియున్న నుపొలం, దేతి కినుంగొని పయసం, పైతే పరుగాండు కేట కరుగఁగ వలయున్. (పె. శకుం. ౧. ౧౦౭.)

౮. మూఁగు, కవియు.

సీ. పొల యూడ్చి తినటకుఁ బొలయు పులుఁ బోవ నదలించు హుంకృతిఁ దెదర మంత్రము (పాండు. ౫. ౨౩౮.)

౯. కలుగు, పుట్టు.

వ. . . వైజయంతికలన్ గాలుపలుపలన్ బొలయుచిఱుఁగరుపలన్ . (మనుచ. ౫. ౭౧.)

౧౦. ఎసఁగు, అతిశయించు, ఒప్పు.

చ. పొలయు నకోకల్లి విబుధవ్యగోత్తులమీఁదఁ గాలకెం, దతిరలా నాఁగ వైపదరి ..

క. సం. ౨. ౧౮౦.

మ. బలిదైత్యేశ్వరకంటమయా గిరిదరీభాగంబులన్ వేడుకల్, పొలయున్ గ్రీడలు సల్ప కిన్నర సతుల్ దశా. ౨. ౧౫౩.

౧౧. తొలఁగు, అపసరిల్లు,

మ. కలకంఠార్భటి వాండొరం బిలుచుచున్ గాఢచ్ఛదాచ్ఛాదికల్, పొలతుంగా

వసు. ౧. ౧౫౫.

ద్వి. తెలిసి యువ్వరి నేమి తిట్టినో యనుచుఁ, బొలసి వృత్తుచుతెంతఁ బొంచుండి రంత.

ద్వి. శ. సా. ౨. ౦౨. పొ. ౨. ౯౦.

౧౨. స్త్రీ దగ్గఱఁ జేరువచ్చుగు.

గీ. పొలసినదాని తావి గుబుగుబులో నలరుఁదీఁగ, తిన్ననిశరీర మరుట నిందియుడు గలదె

ఆము. ౨. ౩౦

- చేటికానికరంబు పొలసినఁ బులుఁ గాతింగి. పాండు. ౪. ౨౩౭.

ఆ. పోతుటేఁగ కైనఁ బొలయంగరాదు పా, యానఁజేసి మందయాన నిన్ను.

సారంగ. ౨. ౨౦౧.

జ. పొలపము, పొలపరి, పొలపు, పొలయించు, పొలయిక, పొలసాడు.

పొలస. వి. మత్స్యవిశేషము. (శ. ర., బ్రౌ.)

పొలసా(సియా)డు. (పొలసి + ఆడు.) సంచరించు, తిరుగు.

సీ. పొందుమల్లియలపైఁ బొలసాడుఁ బొలసాడి పుష్పంధయంబులఁ బోవఁ దోఁపు.

విక్ర. ౧. ౯౫.

(శ.ర. పొ..పొరలాడు, పొరలాడి అని పుత్రి.)

సీ. తల యెత్తి చూచుచుఁ బలుమాఱుఁ దన తల్లి పిలువంగ నటునిటుఁ బొలసియాడు.

శ్రీశరా. ౩. ౨౫.

సీ. పొలసాడు ఖచరాంగనల చెడంగ ...

కా. ౨. 3. ౨౪౩.

సీ. వలచన్నుఁగవలపైఁ బొలసాడఁ బొలసాడి వాఖిరంధ్రములపై నటనసేయు.

భీమ. ౪. ౧౭౦.

పొలసు¹(లుసు). వి. (౨౦. ౨౦. క. పులవు.)

౧. మాంసము.

చ. . . ఎత్తి దుజలజంతులం బొలసుకూరలు వండి జెడంద చిప్పలం, పిడుకలఁగఁ బెట్టి

రామా. ౩. ౧౦౪

క. కులుకతోలిచేల్పు లిరువురు, బలితపుటా మెసఁగఁ జదలఁ బలుమూకలతో, నిలిచి చలమార నల్లయొఁ బొలసును గురియించు చున్నఁ బొడఁగాంచి వెసన్.

అచ్చ. రా. బాల. ౧౨౪

సీ. కప్పుచిప్పలఁ బొల్పుకండ లూడిచీరిఁ కేపి కన్నులఁ బనుతేపుమీఱ.

చంద్ర. వి. ౧. ౬౯.

౨. చేపమీఁదిపొట్టు, ల్క్రము

సీ. పొలసుడ గ్గఁగఁ జాముకికెవ ౢ మాలు తెలిగన్ను లగుట సందియము గలదె.

ఆము. ౨. 3౦

3. మాంసమద్గంధము. (శ. ర.) ౪. ౼ఁచపొట్టు కలనఁ గల్గుదుర్గంధము, చేపకంపు.

గీ. నిలుకడ పుల్కిక్కి తావుల పొలసు నల్పు, నిట్టి మాపొంట్లతోఁ జెల్మి యిట్టు పొసఁగు.

వసు. ౨. ౧3౨.

ద్వి. పొలసు పైవఁగ నిడ పోపొమ్ము కొండలి పల మెత్తుకొన నీకుఁ దరమె యింత లే ...

ద్వి. పరమ. ౪. 3౦౯.

చూ: పొలసుఁదిండి, పొలసుకంపు, పొలసుమేపరి.

పొలసు². వి. కౌటిల్యము.

సీ. పొలసుడొర్లఁగఁ జాముకలికి మాపులమీఱు తెలిగన్నులగుట సందియము గలదె.

ఆము. ౨. 3౦.

పొలసుఁదిండి = పొలదిండి. వి (పొలసు + తిండి.) క్రవ్యాదుఁడు, రాక్షసుఁడు.

ఆ. చెడుగుపొలసుఁదిండియొడ్డని నిచటికిఁ గడిమిమీఱ నంటఁగట్టి తెచ్చె.

అచ్చ రా. కిష్కి౦. ౯౭.

ఆ దిౘమొలపొలసుఁదిండి,లేమ లక్ష్మణుని గాఁగిలించి రథుమ. (వరా. ౧౦ ౭౭.)

ఆ. పొలసుఁదిండ్లు రక్కసులు తొలిజేలుపు, లనఁగ నసురిఁ౨౦ఙ్మ లలరు ..

ఆం. భా. ౧. ౨౪.

౨. నైరృతి, అష్టదిక్పతులలో నొకఁడు.

గీ. పొలసుఁదిండి రక్కసి రాతిరితిరుగు చేటి, యనఁగ నైరృతి చుగు .

ఆం భా ౧. ౫౦.

పొలసుకంపు వి (√పొలసు.) మాంస దుర్గంధము.

గీ పొలసుకంపున ఖిన్నత్వ వొడమఁజేయ, కట్టడుట వచ్చి నిల్చె రాక్షసుఁ డొకండు.

కాశి. ౬. ౪౧.

పొలసుమేపరి=పొలసుఁదిండి. (√పొలసు.) క్రవ్యాదుడు, రాక్షసుఁడు.

గీ. పొలసుమేపరిగములు క న్నొదివి చుట్టు, దట్టముగఁ గాచుకొనఁగ

అచ్చ. రా. యు. 3౨౨.

పొలి¹. వి. (సం. ఫలమ్. క. పొలి౹౨.) పంట వృద్ధి. (శ. ర.)

జ: పొలికట్టు, పొలికి, పొలికేకలు, పొలిపాట,
పొలివట్టు, పొలిపోటు.

పొలి[2]. వి. (సం. బలి.) బలి. (రా. ర.)
జ: పొలిమేర.

పొలి[3]. వి. (√పొలియు.) నష్టి. (చూ. పొలి పోవు[1]) ౨. మరణము. (చూ. పొలికలను.)

పొలి[4]. వి. (సం. ఓఘః.) సమూహము, సారము
(గ్రా. చూ. పొలిపోవు[2])
జ పొలిపోవు.

పొలి[5]. విణ. నిలుకడగా నుండనిది.
(వి.- పొలిజ్వరము.)
జ పొలిజ్వరము, పొలికి

పొలిక. వి. పికిలిపిట్ట మున్నగువాని తలమీఁది యీఁకె?
సీ. పిల్లికన్నులు మొనపిచ్చుక పల్లులు సన్నల
పొలికలు చిన్నితలలు. (ప్రబంధ. ౧౩౦)

పొలికట్టు. వి. (పొలి[1]+కట్టు.) కందికంప మున్నగు వానితో గూర్చి ఊడ్చుట కుపయోగించెడుకట్ట.
(వ్యవ) ఆకళ్లము పొలికట్టతో ఊడువుము.

పొలికలను. వి. (పొలి[3]+కలను.) యుద్ధభూమి.
క. ఇంటం దవులుచఁ జచ్చుట,కంటెను పాపంబు లెందు కలవె నృపులకును, బంటకలను పొలికల నిద్రింగంట విధానంబు గంట గాదె మనకును. (భార. భీష్మ. ౧. ౯౯.)
క. పలకరయుఁ గరవాలముఁ గొని, పొలికలనం గలనుఁ జెదరి పొదల మొలుంగుల్.
ఉ. హరి. ౫. ౨౩౪.

పొలికి. వి. తృణవిశేషము. (దీనిభేదములు-కుమ్మర పొలికి - ఎఱ్ఱపొలికి, అని గ్రా.)

గీ. కసవు కందురు గరిమిడి గతికె పొలికి.
ప్రబంధ. ౨౦౧.
గీ. పొలికి పెనుకొద కుంజేటి పొరుటా ...
హంస. ౫. ౪౫.

పొలిక్కి. వి. క్షుద్రజలచరవిశేషము.
సీ. నీరుకమ్మరపుర్వు నీరుగ తలకప్ప తెలిదమ్మ కొరకల పొలిక్కి నత్తగుల్ల ..
హంస ౪. ౧౯౭.

పొలికేకలు. వి. బ. (√పొలి[1].) పంట అభివృద్ధి పొందుటకై 'పొలో' అని వేయు పెద్ద కేకలు, పెద్దకేకలు.
(వ్యవ) నేను నిద్రపోవుచుండఁగా వాఁడు పొలికేకలు వేసెను-నాకు వెంటనే మెలఁకువ వచ్చినది.

పొలిజ్వరము. వి. (పొలి[5] + జ్వరము.) నిలుకడగా నుండక విడిచి తగులుచుండెడిజ్వరము.
(వ్యవ.) వానికి పొలిజ్వరము వచ్చినది.

పొలిపాట. వి. (పొలి[1]+పాట.) కుప్ప నూర్చునప్పుడు పంటకు అభివృద్ధి కలుగవలెనను ఉద్దేశముతో పాడెడిపాట. (వా.)

పొలిమె(మే)ర. వి. (పొలి[2] + మేర.) ఎల్ల, సీమ.
క. పొలిమేర రవగడి యనఁగాఁ, బొలిమెర యన సెల్ల యనఁగఁ బోలును సీమా,స్థల నామధేయములు .. (ఆం. భా. ౨. ౨౪.)
సీ. ...ర్యనియుదయంబు నస్తమయము, నగు పట్టు పొలిమేరలైనమహాక్షేత్ర మంతయుఁ ద్రొక్కుండ యనుభవించి.
భార. ద్రో. ౨. ౨౦౪.
గీ. ఎలనగవు దేరఁజూచి లోపలి కనుచుఁ గొలుచిన్నెల కది పొలిమేర యేమొ.
ఉ. రా. ౪. ౩౦౨.

పొలియము. వి. కీలుపై కూర్చుండుటకు విడిచిన కొంతభాగము.

ద్వి. పురుడింప నిల నల్లపూసలు కొలియు, కాఁ పునఁ బొలియంబు విడిచినగచ్చు,పల్లంబు.. ద్వి. పరమ. 3. ౨౨౭.

పొలియించు. స. క్రి. (√పొలియు.) ౧. చంపు, వధించు.

క. బలుఁడును ముష్టికతోడం, దలపడి యమ్మైన పెనఁగి దారుణముష్టిం, దలఁద్రుంగఁబొడిచి వానిం, బొలియించెం గృష్ణసదృశభుజ చేష్టితుఁడై. (హరి. పూ. ౯. ౧౨౬.)

ఉ. ఇట్టులమైన బల్మిఁ బొలియింపుము వైరుల ఉ. రా. ౭. ౧౬౬.

౨. నశింపఁజేయు, పోఁగొట్టు.

క. అతనికలిమిం, బొలియింత మిదియు కర్జము . దశకు ౬. ౨౨.

పొలియిక. వి. (√పొలియు.) ౧. మరణము, ౨. నాశము. (శ. ర.)

పొలియు. అ. క్రి. ౧ చచ్చు

క. . రథాధవీరులు పొలిసెం,బొలిసెనద భీష్ముఁ డనుచును, గలగంబడి యత్తులెత్తి కనుఁ గొనుచుండెన్. (భార. భీష్మ 3. ౨౬౬.)

గీ. సీత వెలయింప వచ్చి నాచేతఁ బొలియు, మాయలేడి నిశాచరుమయుఁగుఁ దోఁచ్చి, యిపుడు పగఁదీర్చుకొన వచ్చె నేమొకాక. రామా. ౬. 3౧.

౨. నశించు, పోవు, చెడు, పాడగు.

సీ. వ్రతములచేత నొవ్వని దుష్కృతంబులు కృతువులఁ బొలియని కల్మషములు. వి. పు. 3. ౧3౫.

క. ధన మెల్లఁ బొలియునంతటి, పనిపుట్టిన వాలి విడ్డఁ బాసి నిరాశం, బునబట్టి యదరు పుట్టిన జతుఁ దేమొకుందనలయు సత్యవ్రత మున్. భోజరా. ౮. ౨౬౮.

గీ. చెదరి దశకంఠకోపీర్ణజీవనంబు, పొలియు నీచందమున నంచుఁ దలుపుకిరణి. జీవనము వోని రామా. ౬. 33.

క. పలుతలలు ముఖవికాసము, వొలియక పడి యున్న సమరభూభాగము భార. ద్రో. 3. ౮3.

గీ. విధికృతంబునఁ జెడనున్న వేళలందు, బుద్ధిఁ బరికింప కూరక పొలియుఁగాద. భా. రా. యు. ౧౮౪3.

సీ. భూరిశైవాలంబుఁ బొదివినఁ బొలిగను సికలసదంభోరుహావిభ్రమంబు. భోజరా ౪. ౨౦౬.

జ పొలి¹, పొలికలను, పొలియించు, పొలియిక, పొలివుచ్చు, పొలివోవు, పొలిసిపడు, పొలిసిపోవు.

పొలివుచ్చు. స. క్రి. (√పొలివోవు¹.) ౧. పొలివోఁజేయు, చంపు, వధించు.

ద్వి. మృగి మేరి కానివత్తు మేటిరక్కసులఁ, దెగి నేను బొలివుత్తుఁ దెలిసి యీరెండు. రం. రా. అర. ౧౪౮. పొ. ౧3. పం.

౨. చెఱచు, పాడుచేయు.

మ. . మునికళత్రంబుల పాతివ్రత్యంబులు పొలివుచ్చుచు . . హర. ౫. ౫౬.

పొలివెట్టు. వి. (పొలి¹+వెట్టు.) గుడి కేర్పఱిచిన స్థితి. (శ. ర.)

పొలివోటు. (√పొలి¹.) = పొలియూటు,పొలివట్టు.

క. ..అప్పుగాను ... శ్రీరామానుజకూటానకు గాను పొలిపోటు గట్టి సమర్పించి యిచ్చిన ..క్షేత్రం (దశా. ౪. ౮౧౦.)

పొలివోవు. అ. క్రి. (పొలి[2] + పోవు.) ౧ కొల్లపోవు, కుంఠితము.

సీ. పెప్పు మగోదగ్రబృంహితారావంబులగు పశి వారణవహస్తు లనఁగ, శోపవిభీషణకేళి కొప్పచు టీకంబు పొలిపోనిశఢిఁదిబెబ్బులు లనంగ. హరి. ఉ. ౨ ౩౦.

౨. క్షీణించు.

గీ. అదరుపెట్టావి పొలిపోనియలకు శేరి.

నిర్వ. ౯. ౨౯

సీ. తండ్రిచే సంపాదితములైన ధనయానంబులు ప్రతాపము పొలిపోవకుండ.

మార్క. ౨. ౩౪౦.

౩. చెడు, పాడగు.

సీ. అదవి పోరాటకు నదసైనచో నొవ్వ పొలి పోఁగఁ గోవుట వోలునొక్క.

భార. భీష్మ. ౧. ౧౫౪.

క. పదియాఱుకేలసూర్యరఁ, బొదలిన యిల జవ్వనంబు పొలిపోవక యిం,పొదవెడువారిఁ గవియు హరి. ఉ. ౪. ౧౯౦.

౪. నశించు, పోవు.

సీ. కలిగొట్టుపసపుముగ్గలఁ గోర్కి పొలిపోయి మునుపటిముల్లల మూఁగునవియు.

పారి. ౩. ౫౭.

గీ. దేవపూజలఁ బొలివోవి కావలములు.

వి. పు. ౩. ౧౩౫.

౫. చచ్చు. (శ. ర.) ౭. భయపడు, జంకు.

క. అరిగి తురగముల మూకుం, బొరిగొన విరథుఁ డయి నృపతి పొలిపోవక యు,ద్ధురగతి గద గొని .... (భార. ద్రో. ౪. ౧౮౧.)

సీ. కేకలు పొలిపోయి చేయునట్టిదిలేక కింకతోఁ బొగిలి యాకీలతంగి. (యయా. ౩. ౧౦౪.)

౮. నిష్ఫలమగు.

ఉ. మహాపటిమ పారికాంక్షపడమం భజియించుచు వంబుజాకరం,బునఁ బడి తేలి యానృపతి పుంగవ నీభుజపారగౌరవం,బున జప మొల్లఁ దీకొఁ బొలిపోవక నీ వెఁకఁ బట్టన స్థలం,బునకయి పొమ్ము రాజనటఁ బోలుచు యాత్రమువాసఘన్నతల్. (కువల. ౪. ౯౩.)

౯. ఎడతెగు, విచ్ఛిన్నమగు

క కరియము సూరిరక్షి, గరిమం దగుపొరు పతెగానిఁ దిలాటెన్, తతిస్థైనపేళ నీనలు, ఘంతోఁ బొలిపోనిరతులఁగూడి సుఖించున్.

హంస. ౩. ౮౯.

౯. వృథమగు, వ్యర్థమగు.

చ. పొలఁతుక కాంతి యింత పొలిపోవఁగ నేక భార విరా. ౨. ౩౫

క. ఈరూపునఁ బొలిపోయిన,భీమతో వృష్టి భోజవిభు లేతేరన్ (ఉ. హరి. ౨. ౩౫.)

చ. మఖాధ్యయనాదికర్మములన్, వారసితోనేని బల్కు పొలిపోవక యట్లగుఁగాక యం చనన్. ఉ. రా. ౩. ౧౭౯.

పొలివోవు[2]. అ. క్రి. (√పొలి[1].) నవకముతప్పు.

సీ. జేకేలదొరప్రోలు వెలువట్టి తెచ్చిన పొలి పోని యచ్చరభువ్వుఁబోంట్లు .

యయా. ౪. ౮౭.

క. ఇవి పొలివోవని మగవా,లివిఁ గూర్పద నీకు . కుక. ౧. ౪౪౭.

పొలిసిపడు. అ. క్రి. (పొలిసి + పడు, స్వార్థము) పొలియు, భగ్నమగు, విఫలమగు.

క. పటుతరు కృతకపైరులు మతి,బలభుక్కులు విజితులు ఉన్నఁ బరకార్యంబుల్, పొలిసి పడుం ... (కేం. పంచ. 3. ౧౪౧.)

పొలిసిపోవు. అ. క్రి. (పొలిసి + పోవు, స్వార్థము) ఉడుగు, శమించు.

గీ. అనుభవించితి విన్నిశా ల్లిభిలవిషయ,భోగములు కోర్కు లేమియుఁ బొలిసిపోవు.
వి పు ౬. ౧౩౭.

పొలు = పొల్లు. (చూ పొలుపోవు. మొ.)

పొలుచు(లుచ్చు). అ. క్రి ౧. కనఁబడు, గోచరించు

చ. ఉదగ్రతమై త్రితాఖమై, భ్రుకుటిలలాటదేశమునఁ బొల్చెఁ ద్రికూటకటిత్రిమార్గగా, మన్పతి (భార. సభా. ౨. ౫౧)

గీ కన్ను క్రొక్కారు మెఱుఁగులేఁగయును బోలెఁ, బొలిచి యప్పుడ యడఁగు పూఁబోణి నూ ౩. సైప ౨. ౭౭

గీ కెకె ల్లాని తోడని గాలి పలికెఁ, బొలిచె నక్రింటఁ గుమ్మరిపుర్వు మెలఁగి.
కక ౨. ౨౭౭

ఉ కక్కుజమైనదెల్వమున నాత్మకు త్రేఁగయి వాల్చుపొలిపై శెకొక్క కను డిక్కి గ్రమ్మ ఊఁ కేరి (భా విరా ౭ ౨౩)

౨. (శవతాములు) ప్రత్యక్షమగు, సాక్షాత్కరించు.

గీ. శివుఁ కు గిరిరాజకన్య కానవుఁడు పొలిచె.
హరివ. ౫. ౧౩౧.

౩ బయలుపడు, వెడలు.

సీ లప్తమైయున్నది గుహాయందు నాకిచ్చ పుట్టినయప్పుడ పొలిచి తోఁచు.
భార శాం. ౪. ౩౯౨.

౪. ప్రసరించు, వ్యాపించు.

మ. ... తలో,దరిశాభినవదీప్తికం బొలుచు వద్ధాత్రీకుచాద్యుల్ వెనక్.
కేయూర. ౪. ౧౫.

౫ (గాలి) వీచు, విసరు.

శా. జంభారాతితనూజామీఁద బొలిచెన్ ... కల్యాణవాతూలముల్. (హర. ౩. ౧౧౪.)

౬. కలుగు, పుట్టు.

సీ. చెన్నారుమైమిన్నకన్న మున్నుగఁ బొల్చు జనవిస్మయప్రదసాహసంబు.
కుశ. ౩. ౫౧౭.

౭ (సూర్యుఁడు, మొ.) ఉదయించు.

ఆ. హల్లకములు బగులహాస్యముల్ మెంగు డంగఁ, బూర్వశిఖరిమీఁదఁ బొలిచె వినఁడు.
విక్ర. ౩. ౧౦౫.

౮. ఉండు, వరించు

ఆ ఇందుఁ, గులవగంబు లేదు పొలు మదిప భార. భీష్మ. ౧. ౩౪.

గీ. పైని తొమ్మిదిక్రేఁకులపాటియిదను, ధరణి మరిపర్య నాడికందంబు పోలుచు.
కళా. ౫. ౧౬౩.

మ వాణి తిక్కలమహారాజోత్తికఁ బొల్చుం గృపన్ వసు. ౧. ౪

౯ శోభిల్లు, ప్రకాశించు.

గీ అయ్యరణిఁ బుట్టి జనకసమాకృతియును, భూరికాంతియు వెలుగంగఁ బొలిచె కుకుఁడు.
భార. శాం. ౬. ౨౫౧.

సీ. చాఁగినశాఖ లాగాన్రకములొలందులు బాగ కెట్టంగఁ బొలు మదాని
భాగ. విరా. ౧. ౧౬౭.

మ. బహురత్నద్యుతిమేదురోదరదరీభాగంబులం బొల్చు నిమ్మహీశాపాశ్చర్యమునం జరింతు మెప్పుడున్ (మనుచ. ౨. ౪౫.)

౧౦. స్థిరము. (శ. ర)

జ. పొలుపఱచేయు, పొలుపఱు, పొలుపారు, పొలుపు, పొలుపుమిగులు, పొలుపుమీఱు, పొలుపెసలారు, పొలుపొందు, పొలుపొదవు, పొల్పగు, పొల్పదరు, పొల్పమరు, పొల్పలరు, పొల్పెసగు.

పొలుసోరు. వి. (పొలు + సోరు.) వంకసోరు. (శ. ర, గ్రా)

సీ. పెడ గంపమాఱయు మిడిపండ్లు బొలుసోరు

కంచి...భకవి. హరిశ్చ ౪ ౧౪౩. (గ్రా.)

పొలుపఱచేయు స. క్రి. (√పొలుపఱు) సంపఁజేయు

చ. ఫలితచికిత్స రోగిఁ బలెఁ జాప శుభక్రియలన్ మహోఘముల్, పొలుపఱచేయు

శేం పంచ. ౧. ౪౪౯

పొలుప(లుపు)ఱు. అ. క్రి. (పొలుపు + అఱు)

౧. చెన్నుదొఱఁగు, ఏవగించు

క. మాఁదవవి ల్లెత్త నదియుఁ బోఁడిమి చెడిపోవ వనుర పొలుపఱి యలుకన్.

... ౪. ౧౭౭.

చ. నీముఖాంబుజము ...విన్నఁబోయినది పొల్పఱె యమ్మ యిడెమి నావుడున్.

రామా. ౫. ౫౩.

౨. నశించు, పోవు. (వ పొలుపఱచేయు)

౩. క్షీణించు, తగ్గు.

క. నేఁడు పొలుపఱినసీయ, మాయుకరణి .

భార. అను ౧ ౧౩౯.

పొలుపా(ల్పా)రు. అ. క్రి. (పొలుపు+ఆరు.)

౧. ప్రకాశించు, ఒప్పు.

సీ. పొలుపారుకారుల నలుపుతోడను గూడ నలుపు చన్మోనలందు నాటుకొనియె.

విక్ర. ౧. ౧౭౭.

శా. భామారోజితకుండలాభరణముల్ భామావలంబనంబులై, భూమీవల్లభుమాను శ్రీలు వెవులం బొల్పారె .. (నైష. ౭. ౫౪.)

౨. అతిశయించు

సీ. తెలికన్నుఁగవకాంతి పొలుపార నించుక కను విచ్చి చూచినఁగాదె సుబల

భా. విరా. ౨. ౪౫

పొలుపు(లుపు) స. (√పొలుచు-శ. పొలుపు.)

౧ ఒప్పు. (అందము, శోభ, కాంతి, మె)

అ వలువ తీరు సోమి పొలుపు చెన్ను, చక్కఁదన మనంగ సౌందర్య మొప్పును ,.

ఆం బా. ౩ ౪౧

గీ అనిన విని కన్యకలూనిన యలఁతినగవు, నిలువుమొగమున కొత్తశ్రోత్రపొలుపు పొనగ్స

భా. ఉద్యో. ౩ ౩౭౪.

గీ. నలువ తాఁ జేయఁగల్గినపొలుపుగూర్చి

యయా. ౧. ౯.

౨. ఉల్లాసము, ఆహ్లాదము

రగడ. పెరిఁగె యువయువతులకుఁ బిలుపులును బొలుపులును. రాఘవ. ౨. ౭.

చ. ..బొడాగుమూఁకి కుం, బొలుపులు వాసె ..

నీలా. ౩. ౪౪.

౩. జాడ.

సీ. మొదులను డిగ్రాట మఱచిచేసినవిగ పొల్పు గానఁగ నీని బొమిడికంబు.

దశా. ౧. ౨౭౦.

గీ. .. చెట్టు కొలఁదిదైరి యారాజసింధురంబు,
పొలుపుఁ గనుఁగొనవలసి యుమ్మలిక
నొదవు. కుక. ౧. ౧౮౭.

౪. స్ఫూర్తి, పెంపు.

గీ. తనువు సత్యంబుఁ గృపయు శౌచమున
గురుల,వలనిభక్తియు నాయువు పొలుపు
నిచ్చు. (భార. అను. ౫. ౧౩౧)

౫ రూపు, ఆకృతి.

గీ. అట్టినన్నుఁ జేరు ధీరుండు లేని, పొలుపుతో
నున్న దీపువుఁబోణి. (కు. శ ౧ ౨౪౯)

౬. పట్టు, విషయము.

క. శాశ్వతవడఁ జరింపుచ, నీలోకమున సు
పెల్ల నీహితభోగ,శ్రీలాభబుద్ధి సేవ్యఁగు,
పోలఁడుతత్వంబుఁ దెలుపుపొలుపున నిన్నున్.
పాండు. ౨. ౨౦౪.

౭ విధము, రీతి

క. వలి విరిసి వచ్చుజలనిధి,పొలుపునఁ దోతెంచు
ధర్మపుత్రుని (భార. భీష్మ 3 ౨౪౧.)

సీ. భరతు,నీతి నుహోత్రుని భాతి భార్గవుబలి
రామ,పోలిక భగీరథుని పొలుపున
హంస. ౧. ౪౨.

౮. మంచివిధము, మర్యాద.

గ్ర. వలవంత వెండియు వానిన పసుపు, పోలఁతి
వెండియు నిది పొలుపు గా దనుచు.
పండితా. పురా. ౧౧3. పా

౯. పరిమళము, సువాసన.

వ. గొజ్జంగినీట జెత్తా బి త్తరించు గందవొడి
పొలుపున . భీమ. ౧. ౧౧౭.

ఆ. తోఁగజావ్వా మయ్యెఁ బూచిన సంపెంగ,
పొలుపు మధుకరాంగనలకుఁబోలె.
మనుచ. ౧. ౫౭.

౧౦. స్థైర్యము, ప్రతాపము.

క. ... పొలుపును బలుపు మెఱయునట్లుగ
నిలిచెన్. (భార. భీష్మ. ౨. ౯౫.)

ఆ. ప్రథితలక్ష్మణాస్త్రపావకజ్వాలల, కలభ
వృత్తిఁ దాల్చెఁ బొలుపుదక్కి.
భా రా. యు. ౧౩౮౫.

చ. వినివినసంతలోన తనవీనులు ప్రయ్యఁగ
మేను దుర్విషంబునఁ బరిచీతమైనక్రియఁ
బొల్పగలన్ (భా రా. యు. ౧౩౮౭.)

విశే. ౧. (లౌకిక) ఇంపైనది, సుందరమైనది.

చ. అప్పుడు ద్రుపదాధిరాజసుతి పొల్పగ
పండిన శాకమూలముల్.
భార ఆర. ౧ ౪౪.

సీ. పొలుపులై నలరాచబలుపులై ఁలుముఁక్
మొల్లల కొనకొంతముగువు నిం

యుగా ౧. ౧౨.

౨. అ కె , ఎక్కుడు.

సీ. వలపు,పొలుపు గా రా సూల్కలు
పుచుఁ గిగిసి రా వ ౨ ౭3.

3 ఉచితము, న్యాయ్యము

చ. అగ్నిసాక్షికంబునఁ బరిణీతయైనసతిఁ
బొల్పగి నక్కుడఁగాని యప్పలన్, మన
మున నేనిరుం దిలఁప
. ఆగి. ౪. ౧3౭.

పొలుపుమిగులు. అ. క్రి. (పొలుపు+మిగులు.)
ఒప్పు, ప్రకాశించు.

సీ. పటుశవస్సురిణము ఎది నేలహాయములు
పూసంగి నెలఁడు పొలుపుమిగిలె.
విక్ర ౨. ౮౦.

పొలుపు(లు)మీఱు. అ. క్రి. (పొలుపు+
మీఱు.) ౧. ఒప్పు, పొల్పారు
సీ. ప్రతిలేని పవిజసౌరభ్యంబుఁదోటలో పుట
భేదనంబునఁ బొలుపుమీఱు.
ప్రబోధ. ౧. ౩౯.

ఉ. మిటారించు కచంబులన్ జలపరించు
వలగ్న మునఁ బొల్పుమీఱఁగన్
కళా. 3. ౧౭.

౨. అతిశయించు.

సీ.... పూరకకుంభకరేచకంబులవిశేషంబుతోఁ
బొలుపుమీఱు. కళా. ౫. ౧౬౭.

పొలుపె(ల్పె)సలారు. అ క్రి. (√పొలుపు) ఒప్పు, శోభించు, ప్రకాశించు.

చ. పొలుపెసలారఁగా నిసుగుపొన్గలవారె
భాగ్యసంపదల్, కుల మభివృద్ధిఁ జెంద
హర ౭. ౧౦౩.

చ. పురిమున దేవగేహములు పొల్పెసలారున
జైభవోన్నతిన్. (కి. ౧. ౭౭)

పొలుపొ(ల్పొ)ందు = పొలుపారు. అ క్రి. (పొలుపు+ఒందు.) ఒప్పు, శోభిల్లు

గీ. కరము పొలుపొందు కినియంగములకాంతి.
నైష. 3. ౧౫౬.

సీ. పొలుపొందఁ గుంకుమబొట్టు పెట్టుచు కాని
ముద్దుగాఁ బిలకింబు దిద్దఁబోదు.
దశా ౪ ౫౮.

మ. కంటకప్రకటమై పొల్పొందు కూలంబు
మిక్కుటముం దెంపునఁ బూని
ఉ. రా. ౭ ౧౦౭

పొలుపొదవు. అ. క్రి. (పొలుపు + ఒదవు.) అతిశయించు.

క. కొలిచినఁజెంతఁ గోర్కులు, పొలుపొద
వఁగ . (నీలా. ౧. ౫౧)

పొలువ = పొదువ. విణ. ౧. దుష్టుఁడు, చెడ్డవాఁడు.

క. . . . ఆపాపము సేసినవాఁడగు, నా పొలువ
యశంబ విందు మూర్ఖులచేతన్.
భార. శాంతి. 3. ౪౨౮.

౨. దీనుఁడు, దుష్టినిలో నన్నవాఁడు.

సీ. ... తిట్టియు నడిచియుఁ దిరిగినవారలా
పొలువలకైఁ గృపగలిమి మేలు.
భార. అను. ౫. ౧౦౪.

పొలువడు = పొల్లవడు. అ క్రి. తుయించు, తఱుఁగు.

జ పొలువతనము.

పొలువతనము. వి. (√పొలువ) చెడ్డతనము, దుష్టత్వము.

సీ. .... పట్టి ద్రుపదపుత్రి నీడిచి తెచ్చి
పొలువతనమ్మున
భార. స్త్రీ. ౭. ౫౧.

పొల్ల = పొల్లు. వి. (సం పలాకి త పుల్. క. పొల్ల.) గింజపట్టని ధాన్యము, తప్ప.

ఆ. పాదవు మీఁద మగలపొల్లలు శాకుల, పొల్ల
లును నిజంబుపోలె నుండు.
[illegible]

సీ. తుచ్ఛధాన్యాభిధ తోఁచుఁ దాలు తఱికి
పొల్లకట్టె తరికపొల్లు పొల్ల
ఆం. భా. ౭ ౭౩౮. (ప్రాఁతప్రతి. పా.)

జ పొల్లకట్టు, పొల్లతనము, పొల్లపడు, పొల్ల
వుచ్చు, పొల్లపోవు, పొల్లసేయు, పొల్లాపు.

పొల్లకట్టు. వి. (√పొల్ల.) పొల్లుధాన్యము.

గీ. . కల్లాన కూర్చువారు ఘట్టనలఁ బాలు
పెనుపొల్లకట్టుపోలె. (ఆము. ౪. ౧౩.)

సీ. తుచ్ఛధాన్యాభిధ తోఁచుఁ దాలు తఱిక
పొల్లకట్టు తరకపొల్లు పొల్ల.
ఆం. భా. ౭. ౭౩౮. (ప్రాఁతప్రతి. పా.)

పొల్లతనము. వి. (పొల్ల+తనము.) ౧. వ్యర్థతా
లాఘవము.

ఆ. యెల్లజనులుఁ జూడఁ బొల్లతనంబున, కోర్చి యుక్కుమాఱఁ జూడి పాఱె.

భార. శల్య. ౧ ౧౩౩.

౨. పిఱికితనము.

ఉ. పాఱిపోయెఁ గడుఁ బొల్లతనంబున సూత పుత్రుఁడు (భార ఆ ౨. ౨. ౯.)

(పొల్లఁదనంబున, శ. ర. పా)

శ్లో ప్రత్యక్షం తవ గాంధారే ససైన్యస్య విశాం పతే, సూతపుత్రోఽపయాతో వై గంధ ర్వాణాం తదా రణాత్.

సం. భార. అర ౨౪౮. ౨.

పొల్లవడు. అ. క్రి (పొల్ల + పడు) తుయించు (శ. ర.)

పొల్లపుచ్చు స. క్రి (√పొల్లవోవు) పొల్ల వోవఁజేయు. (శ. ర.)

పొల్లవోవు. అ క్రి. (పొల్ల +పోవు.) ౧. వమ్మగు, వ్యర్థమగు.

గీ. ఎల్లదివ్యబాణంబులుఁ బొల్లవోవఁ, జేయు నట్టిగ బ్రహ్మాస్త్ర సంధించినట్టి, క్రొత్తదియ మహాస్త్రంబు

భార. ద్రో. ౫ ౪౦౭

సీ. అఖిలధర్మవిధిజ్ఞుఁ డత్రిబా ర్యాద్వయంబు నకు బిడ్డలులేక పొల్లవోయె, సంసారమనుచు . (హ. హరి. ౪. ౬.)

౨. చెడిపోవు, నష్టమగు

ఉ. పండియుఁ బొల్లవోయె నని బ్రాహ్మణి లోపల నేడ్చు .. (హ. హరి ౨. ౨౭.)

పొల్ల సేయు = పొల్లుసేయు. స.క్రి. (√పొల్ల.) ౧. వ్యర్థముచేయు, వమ్ముచేయు.

క. ...మాటలు పొల్లసేయ నాయమె నీకున్.

పద్మ. ౯. ౫౧.

౨. అలక్ష్యముసేయు, నిరాకరించు.

గీ. ... ఇంతవట్టు, తల్లియును నేముఁ జెప్పినఁ బొల్లసేసి, దానికల మిచ్చ దానుసాధనుఁడు గనిగి భీష్మ ౩. ౧౩.

పొల్లాపు. న. (√పొల్ల.) కల్ల, అసత్యము.

సీ. కొల్లపు మ్మాన పొల్లాపు లే దొండుఁ దెలఁచిని నదిగాను (వ్యుత్పత్తి. ౭. ౨౭.)

పొల్లు = పొల్లి. వి (౦. పెలాలు) ౧. గింజ లేని ధాన్యము, తప్ప

క. కేవలము బోసినిక్కఁ దివముంజేయుట కేవలము పొల్లను, వాయము సేయుటయె . .

భా. ౧౦. పూ. ౫౫౧.

క. పొల్లున వంచినవియ్యము, తెల్లనికాకులును లేవు తెలియ సుమతీ. (సు. శ. ౯.)

౨. నిరర్థకశబ్దము, పొల్లుమాట.

ద్వి. పొల్లు క్రియు ఒడ్డ పొడువు సంఘటన.

పండితా. దీక్షా. ౭. పా.

౨. అసత్యలేని హా,

క. పొల్లలయి తమ వట్టము, పొల్లులు ప్రాణములతోడ (అప్ప. ౨. ౩౭.)

విశే. ౧ వ్యర్థము, నిష్ప్రయోజనము.

గీ. జమునిలావుఁ, జేవయును బొల్లుగాఁ గాఁచేసి విడిచె (నృసిం. ౨. ౧౯౭.)

సీ. మాతలం పాకటి పొల్లగునె . .

రాఘవ. ౧. ౫౩.

౨. నిస్సారము, సారములేనిది.

గీ. ఇంక మాలోన గట్టి పొల్లెరుపఱచి, చెరుగఁ జక్రంబు చాలదె శ్రీహరిని.

దశా. ౯. ౭౦.

౩. న్యూనము, తక్కువ.

చ. శారదమేఘ రూపుఁ గా,ఘృట యువతీల నాకు నను బొల్లుగఁజేయుట నీకుఁ బాడియే.
భా. భీష్మ ౬. ౧౬౧

౪. అసత్యము, అబద్ధము

గీ ... పలుకు,శిల్ల మఱచితె ఓను మని పొల్లు లైన గిమపాటు గా దను రేల గావవచ్చు
భార. కల్యా. ౨ ౫౬.

శ్లో. సారమానీ న కూరి స్వ. మృషా వచని భ్రాంత, కూరోహ మితి దుర్బుద్ధే ...
...
సం. భార. కల్య 3౧ ౨౬

అ ... బురుడు బొంకు పొల్లు ...
ఆం. భా. ౧ ౧౯

౫ ...ినది, పాడైనది.

సీ. పేదలై కృషి చేసి పెట్టి...స్యంయి రెలఁ బొల్లైనఁ గొన్నాళ్లు నవసి.
కః౪ ౫ ౧?

స. క్రి పొల్లుగాఁబలుకు, ప్రేలు.

క. కిల్లలు నప్రియవు పలుఁ, బొంకుచు వక్రించ మప్పపురుషుల...ప్పల్, థీ... ములఁ గాల్చి చీఱుదు
కవధ. ౪. ౭౪

జ. పొలుపోరు, పొల్లువడు, పొల్లుపోవు, పొల్లు సేయు, పొలోవ్వు.

పొల్లువడు. ° క్రి. (పొల్లు + పడు.) ౧. తప్పు. తయించు, (౨ ౦.) ౨. వ్యర్థమగు. (౪ ౦.)

పొల్లుపోవు. ౯. క్రి. (పొల్లు+పోవు). ౧ వ్యర్థ మగు, నిష్ఫలమగు.

చ....దివ్యశరపుంజము లొక్కట నిష్ఫ పొల్లుపో, యెడు (భార. ద్రో. 3. ౧౯౯.)

సీ. ఒకచోటు చూచి వేఱొకచోటు వడి సేయు, పూఁపు లెచ్చరికలఁ బొల్లుపోవ.
కళా. ౭. ౭౭.

గీ. బూదిలో పేల్చుసెయిపోలెఁ బొల్లుపోవు.
శేమ. ౫. ౨౫౧.

౨. నిస్సారమగు, శక్తిహీనమగు.

సీ. దళితశాతకృపాణదంష్ట్రిమై నైర్ఋతిభుజ భుజంగిస్వామి పొల్లుపోయె.
పారి ౫ ౧౨

3. తప్పు, క్షీణించు

గీ యద్దుకిప్పుడు ... గిన వమరవరుల, శేల్లఁ దెకోలంబులు పొల్లుపోయె.
వి. పు. ౧. ౧౪౯.

పొల్లుసేయు=పొల్లసేయు. స క్రి (√పొల్లు.)
౧. వ్యర్థముచేయు.

ఉ జవ్వన మెల్ల నూరక ... బొల్లుసేయుటన్. పార్వ ౪ ౪౦

౨. తక్కువపలుకు

సీ. బుధులు భోజు...సేస్పు బొల్లుసేయ
మార్క. షీరి. ౯

పొల్పుగు. క్రి. (పొలుపు+గు.) ప్రకాశించు, ఒప్పు.

మ కృష్ణరాయ వసుధాధ్యక్షోగ్ర ... క్ష మాల్యద నాశ్వాసము హృద్యపద్యముల నాద్యంబై మహిం బొల్పుగన్
ఆము. ౧. ౧౯.

పొల్పడరు. ౫. క్రి. (పొలుపు+అడరు.) మిక్కిలి ప్రకాశించు.

ఉ. శృంగారమతోన పొల్పడర గర్భ విలాసము మందహాసమున్.
కు. సం. 3. ౨౬.

పొల్పుమరు. అ. క్రి. (పొలుపు+అమరు.) ఒప్పు, ప్రకాశించు.

చ. . భ్రాతముచఁ గరింబుఁ బొల్పరు సవానిఁ
గనుంగొను వింతి పార్థునిన్.
హర. ౭. ౧౨౦.

పొల్పలరు. అ. క్రి. (పొల్పు+అలరు.) ఒప్పారు, పొల్పారు.

గీ. పరవితోడఁ దచ్ఛాపమోచననిమిత్తములగు
ప్రశ్నోత్తరములు వొల్పలరఁ బ్రీతి.
రాఘవ. 3. ౧౦౦.

పొల్పెసఁగు. అ. క్రి. (పొల్పు+ఎసఁగు.) ఒప్పు, ప్రకాశించు.

ఉ. ఆత్మవత్శోమణిపేదిఁ బొల్పెసఁగఁ
జాడ్కులపంకువుసేయు వేంకటస్వామి
పారి. పీ౧ ౧

పొల్వోవు = పొలువోవు. అ క్రి చెడిపోవు

మ. యిప్పుడె దండించుట దొడ్డ గాదయి
నచోఁ బొల్వోవు నీ యుంచత్తడిరాహు
తునిపాటచెల్లుఁగాడి చింతల్లక్కుఁడు
చం. రా ౨ ౩౫

పొళ్ల = పొట్ల. వి. ఒకానొకతీఁగ, పటోలికే తీ

సీ పొట్లయుం చనఁగను బొళ్ల యనఁగ.
ఆం భా ౨. ౬౦

పొళ్లులు. వి. బ. బాలికాక్రీడావిశేషము

సీ అచ్చనగండ్లు దాయాలు పొళ్లులు
హంస. ౫. ౧౫౫.

(ప్రాఁతప్రతి. పా. పొళ్లీలు క్రొత్తప్రతి. పా)

పొవ = పొగ. ధూమము.

సీ. గవులుకొల్పును సన్నపొవలతో రాఁజెడు
కామాగ్ని దక్షిణగంధవహుఁడు.
పి. శకుం. 3. ౩౫

చ. పవదళ ... పోరణగంధ్లధూపపుం,బొవలు
గమించు కేళిగృహముం బ్రముదంబున డాసి
యచ్చటన్. చంద్ర ౧. ౯౦.

సీ. .. పొగ పొవ యనఁ ధూమము తగు ...
ఆం. భా. ౨. ౨౪౨

పొవడ = పొగడ. వి. వకుళము. తీ. (శ. ర)

పొవడు = పొగడు. స. క్రి. స్తుతించు.

వి స్తుతి.

పొవయు = పొగయు. ౧ పొగచిమ్ము, పొగ కలది యగు.

క. మనుకులేశ్వరశరముల్,పొవయనిమంటలు
వింటికి, నెవరుంబడి కదప కుమని నిలిచిరి
తారున్. (కకు. ౫. ౩౭.)

౨. కుపులు, లోలోపలఁ దపించు.

క. అవమానమునఁబెకుం దయి, పొవయుచు
కోపానలంబు పోఁడిమి వెలుఁగన్.
భ ర. సభా ౧. ౨౯౪.

చ. ప్రథమాష్టలఁ జూడక శంకనంట లోఁ,
బొవయు కృపాళికై యభయము న్మణిభూషలం
గుపిఁ బంపి (అము. ౪. ౨౪౮.)

పొవరు = పొగరు. వి. అతిశయము, పెంపు.

సీ మోముద్రిప్పలు బొమ్మముడి తొమ్మ
తాటింపు రానిజంకెన కావరింపు బొవరు.
కుశ. ౨. ౪౩౩.

పొవులు = పొగులు. పరితపించు, బాధపడు.

క. ఎవలింటి కూర్మిఁ దలఁచుచుఁ, బొవులుచు
కాసారకూలభూముల నుండెన్.
భా. రా. యు. ౨౬౪౦.

పొసఁగు. అ. క్రి. (త. పసై) ౧. కుదురు, పొందు, సిద్ధించు.

క. ఎఱుఁగుదు నేను సంధి పొసఁగదనియు
మహాత్మా. (భార. ఉద్యో. 3. ౨౮౭.)

ఉ. సంధికినేఁగి కార్యము పొసంగక కృష్ణుఁడు
రాకయున్. (భార. ఉద్యో. ౪. ౧౬౫.)

గీ. పొందుగోరిన పడి తొల్లి పొసఁగుఁ జెప్పర.
భార. శల్య. ౧. ౬౬.

చ. ...నీ వది పొసంగక వచ్చితి కేని రాజతోఁ, గపటముగాఁగఁ జెప్పి నిను గ్లానిఁ జేయుఁజుమీ నిజంబుగన్. (సారంగ. ౨. ౧౫.)

౨. సంగతమగు, పరిపడు.

వ. మాటలు పొసంగవు. (కాశీ ౫. ౯౪)

గీ. విసఁగిఁ బొసఁగుదె యిది యేటివిధము గాక.
కాశీ. ౭. ౧౮౬.

౩. తగు, యుక్తమగు.

క. పుత్త్రిఁక వని చెప్ప టింకఁ బొసఁగుదె దైవమా (భాగ ఉద్యో ౪. ౬౨)

ఆ. భూమి యిత్తని కీయ్యఁ బొసఁగదు మామము.
జాహ్నవీ ౨ ౨౪.

౪. లభించు, దొరకు.

ఉ. ఏ రోజు టబ్బె రామునకు నెట్లు పొసంగవు
శశాం. ౨. ౨౦.

౫. కలుగు, పుట్టు

క. ...గంధాద్యనుభవములు, పొసఁగవు క్రీత మగుచిత్రమున (శౌ శాం. ౨. ౩౦౩.)

గీ. పోయుచున్నార మిట నీవు పొందవొసఁగఁ, బంచిపెట్టి రక్షింపుమీ పార్థికేంద్ర.
విక్ర. ౨. ౭.

గీ. భుక్తిఁ గొన్నట్టివారి శ్రేయములు పొసంగా.
కువల. ౬. ౧౦౭.

౬. ప్రియమగు, ఇష్టమగు.

గీ. కేకి షడ్జంబె తక్కఁ గోకిలపుఁ బంచమం బఱుటఁ దోయిపదరులు మదిఁ బొసఁగవి.
ఆము. ౪. ౧౦౨.

౭. చాలు, సమర్థమగు.

తగడ. గోఁగ గోఁటట నిందితిపొ కిగొట్టు గొట్టఁగఁ గోయఁ బొసఁగవు.
పము. ౩. ౧౪౯.

౮. శక్యమగు, సాధ్యమగు.

గీ. ... అట్టికర్మఫలంబు నా రమభవింపఁ, బోదు రది మాన్ప నేరికిఁ బొసఁగ దనఘ.
జాహ్నవి. ౩. ౧౯.

గీ. అతిశాతతిసౌందర్య మనుమకరుఁడు, ఎసఁగఁ జెప్పనఁ బొసఁగుఁగా కితరజనులు.
విక్ర. ౬. ౨౪.

౯. చెల్లు, సాగు.

క. మాయలు వాదము తోడనె, పోయింగా కింక నిచటఁ బొసఁగుదె యని ...
భార ద్రో. ౧. ౩౬౨.

౧౦. ఖ్యాపడు, పొత్తుగా నుండు

ఉ. వీగలు పాండుపుత్త్రులును వేము దక్క పొసంగి మన్కికై, పౌరికమాటి రే పటుల బుద్ధులు చెప్పిన భంగియున్
భార. ఉద్యో. ౪. ౩.

సీ. తనయు లిం జేధంగి ధనవిభాగములకై పోరి తంబులులేక పొసఁగియుండ్ర.
కాశీ. ౩. ౧౨౪.

౧౧. కూడు, కవియు.

క. వసుధాతువు గిపు ధాతు వుఁ, బొసఁగిన వసుదేవ ప్రభువార్థములెం, జొసఁగుట .
హరి. ఉ. ౬. ౭౦.

౧౨. సార్థకమగు, సఫలమగు

గ్వి. పొసఁగదు నీయాపి హాంసు నీపలుకు.
రం. గా. అచొ. ౧౧౧ పా. ౩. పం.

సీ. కిలింతు నేఁ గగ్గసీమాంతికంబు నా కువల రు రాజత్వ మవని బొసఁగ. (సూ. ౬. ౯౧)

౧౩. వదలు, ప్రవర్తించు.

గీ. రాజహంసంబు పలికె నో రాజవదన, పోయి దవ్వుగాని యుపమతోఁ బొసఁగి మనుము.
హంస. ౧. ౧౪౪.

౧౪ సంభవించు, ఉటస్థించు.

సీ. వజ్రపురము ప్రభావతీకోడు పేఱట యమరకు జయమైనఁ బొసఁగ దనకు.

ప్రభా. ౧. ౧౨౮.

౧౫. ప్రకాశించు, శోభించు.

సీ. వనజగర్భునివరంబున నిష్కళంకుఁడై పొడమిన శశి యనఁ బొసఁగ మోము.

జాహ్నవి. ౧ ౯౯.

౧౬. ఒప్పు, వెలయు.

చ నీమది చిట్టిదానిఁగాఁ, బొసఁగ పెఱుంగ వైతి నను .. భార కాం. ౬. ౨౧౯.

సీ కలలోనఁబుట్టినకథలన్ని యున్నియుఁ బూన గ్రుచ్చినయట్లు పొసఁగఁ జెప్పు.

కాం. ౬. ౬౦.

౫ పొసఁగిం ను, పొసఁగుడు, పొసఁగుడు కాఁడు

పొసఁగించు. స క్రి. (√పొసఁగు.) ౧. పొసఁగఁ జేయు, సమకూర్చు

క కదియించి గబ్బిగుబ్బల, పొదుగున నీడేర్చు టనులఁ బొసఁగించి సఖీ

హంస. 3. ౨౭౪

౨ చక్కఁగాఁబెట్టు, సాల్పు

సీ అలికభాగమునఁ జింతాకువెడల్పుగఁ బొసఁ గించుకొన్న కుంభూతిరేఖ. (శుక. ౨ 3౨)

3 గ్రహించు, పట్టుకొను.

సీ. అంబుదంబికాంబరాంచలమ్ములు గేలఁబొసఁ గించి పలుమారు విసరువారు.

ఇందు. 3. ౯౯.

పొసఁగుడు. వి. (√పొసఁగు.) పొసఁగుట, అనుకూల్యము, ప్రాప్తి. (శ. ర, ప్రా.)

పొసఁగుడుకాఁడు. విణ. (పొసఁగుడు+కాఁడు.) చేరము పొసఁగఁజేయువాఁడు.

(వ్యత.) పొసఁగుడుకాం(డ్ర భాయలోపదకుము.

పొసక. విణ. తుందిలుఁడు, లంద.

సీ. .. పొట్టవాఁ డనఁగను బొసక యనఁగ... తుందిలనామమై తోఁచుచుండు.

ఆం భా. ౨. ౧౨౦.

పొసపరి. క్రి. విణ ౧. మిక్కిలి, అత్యంతము.

ద్వి. పొసపరి కూన్యదుర్భోధలఁ దగిలి, భవితం బలందని పాతకులార.

(బస. పు. ౬. ౨౧౯. పం.)

ద్వి. బసవయ్య యంత్రముల్ పన్నుటఁజేసి, పొసపరి మాతోడఁ బోరుచున్నాఁడు.

బస పు ౪ ౫౪౪. పం.

౨ విస్తృతముగా, విశాలముగా.

ద్వి పొసపరి వ్రట్టిల్లు పొట్టచెర్వువగ, వసకు లేఋన్నారును బ్రచ్చి నైపించె

పండితా. వాద. ౨౦౦. పు.

పొసపొస క్రి విణ త్వరితముగా (శ. ర)

పొసపోరు విణ. (√పోరు. క పొసపోర్.) పసతోపోరువాఁడు.

క యన్యులతోడన్, బొసపోరై బండారువు, బసవఁడు ఏస మైత్రి త్రావి బ్రతుకఁడె రుద్రా శివ. సా. ౪3౧.

పొసరాకు. వి దగ్గుకై యూచూచు నొక ఆకు. (శ. ర.)

పో

పో. అ క్రి. ౧. పోవుధాతుప్రాగ్వాదర్థక మధ్యమపురుషైకవచనరూపము. (చూ. పోవు.)

(వ్యవ) నీయింటికి నీవు పో

౨. (క) అవ్యయముగా నుపయోగపడుచు 'కదా' యను దాని యర్థమునిచ్చుచు నిశ్చయాశ్చర్యాదులను దెలుపును.

చ. ... దా నొకరుండ భుజాబలంబు సేవ్రుసఁ
గుదియించె నేయతఁడ పోకుఱుసేనకుమేటి.
భార. ద్రో. ౨. ౬౫.

క. పట్టిం గనుఁగొంటిని దొలు, పుట్టువుపుణ్య
ములు నేఁడ పో ఫలియించెన్.
మను. ౨. ౧౧౩.

ఉ. .. మగవాలతిన్నెలుఁగా బొందుగఁ గూర్చి
యిమ్ముఁగుఁబోఁడిని నల్వ యొనర్పఁ
బోలుఁ బో   నీలా. ౨. ౧౬.

శా. కేలీతల్పముఁ దీర్చెఁ బో మృదులకంకేళీ
ప్రవాళంబులన్.   శివరా. ౩. ౭౪

(చ) కాక యనుదాని యర్థ మిచ్చును
ఉ. ఎక్కడనుండి వచ్చెఁ బరువెత్తుచుఁ గొంటు
తపస్వి వచ్చెఁ బో, యిక్కడికిన్
శివరా. ౩. ౭౦

గీ. నీకుఁ జంపఁగవచ్చుఁ బో నిరుపమిష్టఁ, దగ్గ
ఱోర్వంగవచ్చుఁ బో దైన్యగరిమ, మాకు
భుజియింపవచ్చుఁబో మనమతిపుటఁ, జెలుతి
వానికిఁ జావు సుస్థిరముగాని.
హం. ౨. ౬౫.

సీ. తనుఁ గ్రమ్మఱంగఁ బిల్చినవేళ యంద వాతో
విచారింపక పోవుటెట్లు, పోయెఁ బో సనుఁ
బిల్వఁ జేయక నా నొకనెపంబుగా విద్య
నెఱపుకట్లు, నెఱపెఁ బో ప్రపుష్పు నన్నుం
చితాఁ దని మాఁదు పరీక్షప కిసామ్ము పట్టు
టెట్లు.   కళా. ౭. ౭౯.

(ట) ఆక్షేపణనిరసనాదులఁ దెలుపును
శా. ... మోక్షుల, తీర్థపథ్యాగమసూత్రతపంకీకొనె
పో మీసంప్రదాయార్థముల్.
మనుచ. ౨. ౬౪.

(ఇవెపో = ఇవియే కాఁబోలును.)

శా. పో రా .. వాతపము పెంపున్ జూచి వింతిం
తలే.   ప్రబోధ. ౨. ౨౨.

(త) మాటు అనుదాని యర్థమిచ్చును
క. నినుఁ బొరిగొనియెద నిదె పో, జనులు
మునులు విని ప్రమోదసంపదఁ దేలన్.
ఉ. హరి. ౪. ౨౭౪

పో. సం. విణ. (న్) ౧. శుద్ధము. ౨. శోధకము, శుద్ధముగాఁ జేయునది (ఈ పదమునకుఁ దెనుఁగున వ్యస్తప్రయోగము లేదు)

పోండి = పోఁడి. విణ. నిండుగా, పూర్ణముగా, అంతటను
క. పోండిగ నగజత ... , మూంకుజగింబు
లను దీర్ఘముగఁ బర్వెన్
కు. సం. ౬. ౭౧౪.

పోఁక. వి. (సం. పూగః ప్రా. పూగో తె. పోక్కమ్) ౧. క్రముకవృక్షము.
ఉ. పూచిన యొక్కపోఁక నుగనోదిక
మనుచ. ౨. ౨౯

ద్వి. పోఁకప్రాఁకులభాతి పువ్వులు నెఱపి
నాఁ గోర్వఁ గనిన స్తంభము తెలి.
ద్వి. భార. విరా. ౫. ౧౦౧. పా.

గీ. పోఁక యనఁ బోఁక ప్రాఁ ... బూగ
మొనరు.   ఆం. భా. ౨. ౩౭.

౨. క్రముకఫలము, పోఁకపండు, పోఁకచెక్క
ఉ. కూఁకటిబేణితోఁ గురులు కూడకయున్న
కుచప్రరోహము, లోఁకలలోఁడి సావ్య
మును బొందకయున్న. కళా. ౧. ౨౬.

వ. మిరియములు అరసోల ౧ను పోంక్కలు
౧౦ దియు ఆకులు ౪౦ దియు ఇందులభోగము
కాని నిత్యపడి అచంద్రార్కము నడపింపగల
వారు ...   ద. శా. ౪. ౧౦౨౧.

౩. (పోఁకకాయవలెనుండు) శిశ్నాగ్రము. (గ్రా.)

౪. బొండము ఒలిచిన పూగఫలము. (గ్రా.)

౫. చన్ను, స్తనము, చనుమొన, చూచుకము. (గ్రా.)

౬. ముద్దుగోరికలు. (గ్రా.)

పోఁకయంత = పోఁకకాయంత, కొంచెము.

క. ఆఁకొంటి కిన్ని దినములు, పోఁకంతయు భిక్ష పెట్టఁ బుట్టకయుండెన్
భీమ. ౨. ౧౨౪

గీ. కేడి కుగుడాఁక కోరవ మాకు గలిగెఁ, బులిపినది గరె నన్నంబు పోఁకయంత, యొసఁగె
పాండు. ౪. ౧౫౪.

చూ. పోఁకలంత.

సీ. అచట మహీధరములు, పోఁకలంతలైనఁ బొడచూపఁబోక యున్న.
దశా. ౮ ౧౧౫.

పోఁకకుఁగొరగానవి = పోఁకకైనఁ జాలవి, ఎంతమాత్రమును లక్ష్యముసేయని.

ఉ. . ప్రాణ మొక పోఁకకుఁగొరగాన కుండు సాహసుల్.
నైష. ౭. ౪౨.

ఉ. వచ్చి నృపాలుఁ జూచి జనవల్లభ జూదస మోహ మంతయున్, బొచ్చెము చేసి నన్ను నొక పోఁకకుఁగొరగాన కివ్విధంబునన్, జెచ్చెర నేఁగుదెంచి
రుక్మా. ౪. ౫౩.

పోఁకకుఁబుట్టెఁ దమ్మ = మిక్కిలిచవుకఁగానమ్మె.

గీ. చల్లపడె నేల సకలసస్యములుఁ బండెఁ, బుడమి ధాన్యంబు పోఁకకుఁబుట్టెదమ్మ.
వరాహ. ౧౦. ౩౩.

గీ. కొట్టుకొని కొల్వ పోఁకకుఁబుట్టెదమ్మ, శ్రీరఘుస్వామి రాజ్యంబు సేయునపుడు.
ఉ. రా. ౭. ౧౪౧.

జ : పోఁకగంజి, పోఁకపేరు.

పోఁకగంజి. వి. (పోఁక + గంజి.) క్రముకఫల సారము, కాఁచు, కవిరి. (శ. ర.)

పోఁకపేరు. వి. (పోఁక + పేరు.) భత్యవిశేషము. (మునిశిష్యులవర్ణనము.) సీ. పోఁకపేరు లాసంగఁ బొంకపుజపమాత్రవలయంబు లని మెడ వైచు వారు.
(చమ. ౩. ౭౬.)

పోఁకపాత్రి. వి (√పోఁక) క్రముకపర్ణపుపట్టు, పోఁకయాకులగు మొదటనుండు వెడల్పైన మొత్తనిభాగము.

ద్వి. ఆలిపంపిన లతేటఁ గలిండు, పాలుపారు నన పోఁకపాత్రిలోపలను
ద్వి. పరమ. ౭ ౫౧౦. పా.

సీ. ననఁబోఁకపాత్రిఁ గుట్టిన గొప్పగమిలోద రంభాకర లపణ్యములు వాంచి.
ఆము. ౧. ౭౬.

పోఁకబంతిపువ్వు : ఒకజాతి బంతిపువ్వు, ఒకానొక పువ్వు (శ. ర.)

పోఁకముడి. వి (పోఁక + ముడి.) స్త్రీలు ముందు వైపు వైచుకొను చిన్నకోకముడి, నీవి.

సీ. వడిఁ బోవుచోఁ బోఁకముడి జారి వలువ కొంగులు జార తమ్ముంబు గగిపె నొకతె.
ఇందు. ౬. ౫.

గగద పోఁకముడి వీడఁ జెలి పొగడ నీఁటికి నిక్కఁ, బోఁకప్రాఁకలయొగ్గిపాద చీఁటికి నిక్క.
ఉ. రా. ౬. ౬౧.

సీ. పరశంభుపూగసంపద గణ్యము నీకు సతి పోఁకముడి యంత నడల రాగ
చంద్రి ౬. ౧౨౬.

పోఁకప్రక్క. వి. (√పోఁక) పూగఖండము, పోఁకచెక్క.

చ. కోరిఁ బోఁకప్రక్కకున్, గుడువఁగఁ గూటికిన్ మొలకుఁ గోకకు ...
హం. పంచ. ౧. ౪౩౩.

పోఁకుండ. వి. (పోఁక + ఉండ) పోఁకకాయ వలె గుండ్రముగాఁజేయు తియ్యని భక్ష్య విశేషము. (వా.)

పోఁకొత్తు వి. (పోఁక + ఒత్తు.) పోఁగదళిని, పోఁకచెక్కలను కత్తిరించు సాధనము, అడకత్తెర.

సీ. పోఁకొత్తు వాఁగిన బూగదళిని,దవరు
ఆం భా. ౨ ౧౬౩.

పోఁగు = ప్రోఁగు వి తంతువు, దారము.

సీ. . . తంతువుగాఁ జెలంగఁ బోఁగు పోఁ
చనఁగా . ఆం భా. ౨. ౨౭౪

క.. గాలిఁ ద్రవ్వినపోఁగుల్, జాతినపోఁగులు
నడుకం, దీరుపనే కాని నిలువఁ దొరక దిన
ముల్. కాళ. ౨. ౯౩.

౨. పోఁగుఁద్రాడు, వేఁటాడుచోటఁ బట్టును బిగించు రజ్జురూపమైన మృగబంధనవిశేషము, వాగుర, ఉచ్చు

క. ఈ పోఁగునకుఁ దగుల్పడనదియే,యట్టుం డ
నక్కె చెప్పుము ప్రభా ౫. ౭౬

క. నానావిధపటఖండంబైన పోఁగు, వాటెరి
కలయన్. వరాహ. ౪౭౬.

క. మిడిబోనులఁ గాలుచ్చులఁ బడఁదోలియుఁ
బోఁగు లోనుబతిచియు
యయా. ౨. ౧౯.

౩. క... భూషావిశేషము.

సీ. పోఁగు వాఁ దంతువుని గర్ణభూష మీఁలు..
ఆం. భా ౩ ౫౬౫

సీ. చిలువపోఁగులను ద్రే బ్బెవులఁ గీలనఁ జేసి
వలరాచనీలు మైఁ గలయ నలఁది.
హర. ౫. ౫౫.

గీ. చెవుల రుద్రాక్షపోఁగులు శృంగరింప.
మను. ౧. ౫౯.

౪. (ముక్కునఁ బెట్టుకొను) బంగారుమున్నగు వానితోఁ జేసినకాడ.

ఉదా. ముక్కుపోఁగు. (బ్రా)

జ: పోఁగుచుట్ట, పోఁగుపోఁత. పోఁగుపోయు, పోఁగువాఱించు, పోఁగువాఱు.

పోఁగుచుట్ట=ప్రోఁగుచుట్ట వి. (√ప్రోఁగు) వేఁటకుపయోగించు సాధనవిశేషము.

గీ వలిదిచిక్కంబుఁ దిడవిడ్లె పాయకిములు,
పోఁగుచుట్టలు దీమము లువ్వుఁగు వలలు
సానందో. ౫. ౫౪.

పోఁగుగోఁత వి పోఁగుపోయుట (శ. ర.)

పోఁగుపోయు. అ క్రి (పోఁగు + పోయు.) సంతతనైగ తిన్నఁగా పోఁగుపాఱించి కట్టు, రప్పుడీయు (శ ర, బ్రా)

పోఁగువాఱించు=ప్రోఁగువాఱించు. స క్రి (√పోఁగువాఱు.) పోఁగువాఱు.

మ. అల్లన నానామృగసంఘముల్ మెలఁగు
పల్లన్ బోఁగువాఱించి మఱును భాను
ష్కులు ఉ రా. ౩. ౪౦౩.

పోఁగువాఱు = ప్రోఁగువాఱు అ క్రి. (పోఁగు + పాఱు) పోఁగుగలె వ్యాపించు.
(స. క్రి ఆవరించు. శ. ర.)

క. ఇం దుండి పోఁగువాఱుం, డిందందు న్వలల
నొడ్డుఁడు . కళా. ౪. ౭౨.

సీ. కొలఁకులఁ బరువిడి మఱలి కొరలు చాఁచి
పాదలు దూఱుచుఁ బట్టి పోఁగువాఱి.
రసిక. ౧. ౧౦౩.

వ....ఆడాడ బోను లొడ్డించియుఁ బోఁగువాఱ
నియమించియు .. చంద్రా. ౨. ౭౪.

పోఁగొట్టు. స. క్రి. (పోవు + కొట్టు.) ౧. పగులఁగొట్టు, పాడుచేయు.

సీ. సంధ్య వార్వఁగ నిమ్ము జలపాత్ర మనఁ బోవఁగొట్టిన నటించుకొనఁగవలసె.

హై. భా. ౪ ౩౭.

౨. కొల్లఁగొను.

ఉదా. వాఁడు తండ్రియిచ్చిన ఆస్తియంతయు పోఁగొట్టుకొన్నాఁడు.

౩. నాశనముచేయు, నష్టపఱుచు.

(వ్యవ) ౧ వైద్యుఁడు రోగికున్నలు పోఁగొట్టినాఁడు ౨ దీపము దీనిటిని పోఁగొట్టును.

౩. చాకలి రెండుబట్టలు పోఁగొట్టినాఁడు.

౪. గలింపఁజేయు, దాఁటిపోఁజేయు, దాఁటఁబెట్టు

(వ్యవ) వాఁడు ఉద్యోగము సంపాదించుటకు మంచితరుణము పోఁగొట్టుకొనినాఁడు

పోఁచే. వి. ౧ (గడ్డి యున్నగువాని) పరక.

గీ. ఒంటికురు వేరుపోఁచఁ గంటగింప నైరి

ఆము. ౫. ౧౦౭.

క. పుడిసెఁడు నీళ్లుం, బదియెడు గఱికి పోఁచలుం, గదియించి

౨. (గడ్డిపరకవలె సన్నముగానుండు) దారము, పోఁగు.

సీ. తంతువు గాఁ జెలంగుఁ, బోఁగు పోఁచనఁగా

ఆం భా ౨. ౭౯౪.

మ. . పురం స్వం చేల పోపోఁచ కాఁ, వరంగా పాగ విచ్చి మేల్ యివతివేషంబిచ్చి పుట్టిం తుతే ..

(ఏకా. ౫౭.)

౩. (ఓడము మున్నగువాని) పాయ, మాత్ర ఖండము.

ఉదా: జిలకఱ్ఱపోఁచ, ఓదముపోఁచ.

పోఁచి = పోఁచీ. వి. మణిబంధప్రదేశము, మణికట్టువీఁదిచోటు. (శ. ర.)

పోఁచీ = పోఁచి. వి. ౧. మణిబంధప్రదేశము, మణికట్టువీఁదిచోటు. (శ. ర.) ౨. స్త్రీహస్తాభరణ విశేషము. (దీనిభేదములు: చేమంతిపూవు పోఁచీలు, లవంగమొగ్గపోఁచీలు, చదురు పోఁచీలు.)

పోఁచు ... తలపోయు, తలఁచు

ద్వి. మతి యింత బన్నమనసులోఁ దరయఁ గోఁవి కిన్నెరప్రాము ... లోన, దాఁ మఁడు

... దీప్తా రా. భా.

పోఁజీ = ప్రోఁజి స. క్రి. ౧. చీరు, చీల్చు.

సీ. గోఁ ... జనమాత్ర గొన్నింటిఁ జక్కసాఁచాలుగా ప్రత్యులు వాపివాపి

భార విరా ౫. ౩౫.

౨. ప్రత్తివాగి యున్న ... నలుపులేకుండ బాగుచేయు.

గీ. పోఁజె వసఁగి వలయు మంటఁ ... నటు.

ఆం భా ౩ ౧౩౫.

ద్వి. పొందుగా ... పోఁజినయట్టి, నాగ ... గాఁ జేరి.

...

పోఁడి = ... పోఁడి ... ౧ చక్కనిది, మనోజ్ఞము, మనోజ్ఞురాలు

ఇది కర్మధారయ సమాసమందు ఉత్తరపదమగునపుడు ఉపమానవాచకమగు పూర్వపదము నకు సగాగమం బగును.

ఉదా అలరుఁగోఁడి, విరిఁబోఁడి, వనఁబోఁడి, తియ్యఁబోఁడి మొ॥

పై సమాసములు బహువ్రీహులనియు ఉపమాన వాచకముపై మెను శబ్దమునకు బోఁడి ఆదేశ మైనదనియు చిన్నయసూరి మతము.

ద్వి. నా పెంపుఁగోఁకుల నలినలోచనలు, నీ పోఁడిమగువల నీపువ్వుఁబోండ్ల.

ద్వి. పారిజా. పూ. ౧౧౯౯. పం.

వ. ఇది కేశ, శాక, శాల్మల, అనుపదము
లతోఁ గలిసి యున్నందు క్రియావిశేషణాఖ్య
ముల నిచ్చును.

ఉ. . భవదగ్నిహోత్రముల్, పోఁడిగ వెల్వఁ
గాఁ బడిరో భా. ఆది. 3. ౧౧౭.

కం. ఈ భూమండల మావ యేలు పోఁడిగ
నననన్. భా రా బాల ౧౧౭.

గీ. ఋగ్గత్వం డాదిగాఁగల ఋభులచేత, కీఁ దవే
తింపఁబడియెడుఁ బోఁడిగాఁగ
మార్క ౭. ౯౧

ఉ. పోఁడిగ నెంతమున్ గలఁడు పో మ్మను
దానుని జిహ్వాఖండియో
భోజరా. ౧ ౪౮

శ్రీ ఈతఁడో శ్రీనిధనరాను లెవ్వియైనఁ, బోఁడిగా
నీకు నీఁగలవాఁడ నేన
భార సభా ౨ ౧౪౮

ఉ. చెచ్చెరం, బోఁడిగ నేత్రలీయము
భూమును లాదిగ వచ్చి చూచిరి
భార ఆది. ౬ ౩౦౯

వి. (శ పొలివు) ఒప్పు, చక్కన, అందము
ఉత్సాహ. వీఁడె బాహ్లికుండు వృష్ణివీర చూడు
చచ్చియుం, బోఁడిదాఁకఁగకున్న చుట్టి
పొల్పున స్వాలింగ భార. స్త్రీ ౨. ౯౧.

ద్వి. గజీశలపోఁడి లెంకలనొలవాఁడి
ద్వి. తి. సా. ౧. ౩. పా. ౪. పం.

జః పోఁడిమి, పోఁడిమిగొను, పోఁడిమిమాన్పు,
పోఁడిమిమాలు, పోఁడిమిసెడు.

పోఁడిమి = పోఁణిమి. వి. (పోఁడి + ఇమి.)
౧. ఒప్పు, అందము.

క. వినుఁ డింద్రప్రస్థపురంబునకు నధీశుఁడుగ
నట్టఁ బోఁడిమితో నే, మణిచెడ ...
భార. మా. ౧౩౧.

ద్వి. కేఁడు కిమాలు నిర్విఘ్నమునఁ బెండ్లిఁ,
బోఁడిమి జను లెన్నఁ బొలుపొందఁజేసి.
ద్వి. నల. ౨. ౫౪౬.

క. శూర్పణఖవట్లు పోఁడిమిచెడ న,ద్దురిభంగి
భంగపెట్టిన భా రా. అర. ౨. ౨౦.

౨ శోభ, కాంతి

చ. బొజుఁగుమూఁకటుం, బొలుపులువాని
రిక్కగిమి పోఁడిమి మాని
నీలా. ౩ ౪౪

౩ సంపద, ఐశ్వర్యము

౪ పోఁడిగొని కృపణులై కసపోఁడిమి యుడి
యేల భా ఉద్యో ౩ ౧౯౧.

౪ శక్తము, మేలు.

సీ యెప్పుడు నినుఁ బిలతము నతండు
ను౦డి పోఁడిమి నేయఁగలాఁడు నీకు.
భా అశ్వ ౨ ౫

శ్లో పాండు సుత్రరతి తే నిత్యం బలహస్త
స్వమీపగః, త్వాం సదైవ మహారాజ
శ్రేయసా చ యోక్ష్యతి.
సం. భార. అశ్వ. ౭. ౧౬

౫ సుఖము, సౌఖ్యము.

ఉ తంపిట్టిద న నో,భూపవరణ్య యేను
జెలిపోఁడుము లెంకటిదవ్వు మాకిరిన్.
కళా ౪. ౨౭౨.

శా. . యిల్లాలో కొడుకో తరింపవశమేయే
పోఁడుముల్ లేక కాశీ ౩. ౪౦

ద్వి తగినపోఁడిమి సేయుతల్లి లేకున్న, నగవరే
మతి రొమ్మిమగబిడ్డలైన
బస. పు. ౩. ౩౪౦. పం.

౬. పెంపు, అతిశయము.

క. అవమానదుఃఖితుండయి, పొవయుచు తాపా
నలంబు పోఁడిమి పెలుఁగగన్.
భార. సభా. ౧. ౨౫౪.

ద్వి. వాఁ దంతకార్యంబు వడిఁ జేర్చి ఒకొ, ।
పోఁడిమిగాఁ దనభుజన త్త్వ మెసఁగ.
ద్వి భార. విరా ४ ౬४ పా

క. మోదముగలవాని వేడుముల పోఁడిమిచే,
సైదువగల కైదువుగల
ఇందు. ४. ౨3.

౭. గౌరవము, మర్యాద, మానము.

క. సేమ వారిఁ దొఱఁగినం, బోఁడిమి
చెడదే భార ఉద్యో. ४ 3౫

సీ పిలువు గల్గినవాఁడె ప్రియములు సిద్ధించుఁ
బోఁడిమి గలవాఁడె పొసఁగు మాట
నీతి ౨౨

మ. ఇవు డీపోఁడిమి చాలుఁ గాఁపుమపొం
దేలా విసర్జించెదట కుక ४ ౫౬

క వాఁ డెవ్వఁడో యెఱుంగిమి, పోఁడిమి
చెడ లజ్జ గోలుపు చ్చె నన మఁ బూఁ,
బోఁడి వగిచు చెడ
ఉ హరి ౫ ౯ ౭3

౮ పరాక్రమము, కార్యము

క సేఁ డెవ్వెయిసైనను నీ,పోఁడిమి సెడఁ
దోవ తవిలి పొదువుడు నిన్నుఁ.
భాగ భీష్మ 3 3౨

౯ శక్తి, సామర్థ్యము

ఆ . చిత్తమునకుఁ, బుట్టెఱుంగునట్టిపోఁడిమి
నొసఁగిరి భార అను ४ 3౨౯

౧౦ రూపు, ఆకారము

మ ఘనత న్నీమగపోఁడుముల్ పలుమఱుం
గ న్నారఁ గన్నారమే
(భాగ ౮. 3౮౮.)

ఉ. వేడుక యై యతం డరుమఁ జెంది యమార్త్య
సుహృద్భటాదులకు, జూడఁగ నందఱున్
దనకు జోడుగఁ గాకొని రాఁడు పోఁడుముక్, గోడిగచంద మొంది వళభూలుక
రత్నము తక్షణంబునన్ ఉ. రా. ౭. ४౨౫.

౧౧. విస్మ, కీరి

వ .. వనువులందు హవ్యవాహనునిపోఁడిమి
గాడిత్యులందు విష్ణుకరణి
భాగ. ౧౨. ४౮.

చ . ఘనస్వరోజపం,పుటమున నాఁడులాగు
మగపోఁడిమియుం గలజంపుసంతతుల్.
కాశీ 3 ౯౯.

౧౨ చేష్ట, పని, వడపడి, ప్రవ గన.

ఆ. పొలఁతి యాలిమగనిపోఁడును లేమియుఁ
గలిగినట్టిచొప్పు గానరాదు ...
కళా. ४ ౬౫.

ద్వి ధనధాన్యవస్తువుల్ దగి నిత్తు వనుచు,
మునుకొని మఱి పోఁడుములఁ జేయుఁ బూను
౬ మ ౭ ౧ 3౮. పా.

(మగపోఁడుములు = సంభోగక్రియలు)

౭ వెదబడుగుంజడదాయల, చెనుగుంబోఁడు
ములఁ దిరుగఁ జేయుట తరుదే
(చంద్రా 3 3౫.)

ఉ. జగ,త్పావనకీర్తి గాంచి తిది పాడిరొ
నీ కిటువంటి పోఁడుముల్
(కళా 3 ౭౫)

౧3. లక్షణము, ధర్మము.

సీ. పొలిరద్దికి మగపోఁడిమే లేదు గా గాది
కేలాగునఁ గడుపు నిక్కు
కుక ౨. ४౨౨

(మగపోఁడిమి = మగతనము, పుంస్త్వము)

౧४. అవధానము, ఏకాగ్రత

ద్వి. పరఁగడి యానందభావపూరములఁ, జర
ణాంబుజముల మజ్జనము గావించి పోఁడిమి
మీఱా రి పొదగఁం గలిగె.
ద్వి. పరమ. ౨. ౯౮. పా

పోఁడిమిగొను. అ. క్రి. (పోఁడిమి + కొను.)
అతిశయించు. మిక్కుటమగు.

క. . పోఁడిమిగొను నిట్టూర్పులు వాఁడిన
డెందమును మేన వడిసుఁజెమట నై.
పాండు. ౫ ౨౦౪.

పోఁడిమిచె(సె)డు. అ క్రి. (పోఁడిమి+చెడు)

౧ రూపుమాయు, నశించు.

క మూఁడవ విల్లె త్తినదియుఁ, బోఁడిమిచెడిపోవ
నమూ౯ హాలుపతి యలుకన్
హరి ఉ ౪ ౧౫౭

౨ నిర్వీర్యమగు, నిస్సత్త్వమగు, బలహీనమగు,
ఓడిపోవు

సీ ఈతఁడు అశ్వత్థామ యుగ్రబాణంబులు విజ
యునిచేఁ జిభుజము దూఁ, మూఁ డేఁడు
నొచ్చియుఁ బోఁడిమిచెడక యట్టిలియుం
దలఁచు (భార కర్ణ ౨ ౩౭౫)

గీ వరబాణాగ్నిఁ, మాఁడించితి నయ్యు
ధమునఁ, బోఁడిమిచెడి తల్పశాఖములు
వెస విర్చెన్ హరి పూ. ౨ ౧౭౦

౩ భగ్నమగు, విఱుగు

క మూఁడవవి ల్లెత్తనదియుఁ, బోఁడిమిచెడి
పోవను పాలుపతి యలుకన్ .
హరి ఉ. ౪ ౧౫౭.

౪ రూపుమాయు, నశించు.

క వాఁడి యుగువలుక లోకము, పోఁడిమిచెడఁ
గట్టు మట్టు పొడిచి వనటమై
భార. శాం ౧ ౬౩

క వాఁ దర్పరాత్రి పూతన, పోఁడిమిచెడ
వి. పు ౭. ౧౪౪

పోఁడిమిమాన్పు. స క్రి. (పోఁడిమి+మాన్పు.)
ఉక్కడఁచు, రూపుఁజేయు.

ఉ. .. ప్రేరెసు దుష్టబాంధులకా, పోఁడిమి
మాన్పి మ న్నహీనమనుం బ్రకటించి హరింతు
కుల్కుమునా. ఆము. ౨. ౭౭.

ఉ. . ఎటులైన నీతనిం, బోఁడిమిమాన్పికాని
మతి పోఁ దగ దంచు విచారభిన్నయై.
కుక. ౩. ౫౭౭.

పోఁడిమిమాలు అ క్రి. (పోఁడిమి+మాలు.)
రూపుమాయు, నశించు

ఉ వేఁడిమి మాపి రూపడఁగు వీరుఁ బురందర
పుత్రు యంతతోఁ, బోఁడిమిమాలు నాతఁడు
ప్రభూతిద మొన్నతి విల్లు నీకడన్.
భార కర్ణ ౧ ౬౭.

చ విలయుగ్రానకీలముల వేఁడిమి పోఁడిమి
మాలి విశ్మిడిం, గలిసిన భూతిధాత్రి మతి
క్రమ్మంల రూ పయి నిల్చి
మనుచ ౨ ౧౦.

పోఁత వి (√పోయు) ౧ (ఉలాదికము)
పోయుట, విడుచుట

సీ కన్నను గోరఁ గ్రమ్మంచుటలు పొంచఁబోరి
నాజ్యధారలఁపోఁత గాఁగ
నిర్వ. ౫ ౧౬౨.

౨. పాత్రలు విగ్రహములు మున్నగునవి చేయు
టకై లోహములను కరఁగిపోయుట

క మెఱుగుం, గా నుంచిరి పోఁతబొమ్మ
గతిఁ జూపట్టున్ కేం. పంచ ౯. ౨౩౦.

గీ పికిలి పూబంతిదంతపుఁ బిడికడాని, పోఁత
యుఱుఁవంక మెల లకి పొంకపఱిచి,
కువల. ౨. ౪.

పెట్టుపోఁతలు = అన్నపానాదులిచ్చి పోషిం
చుట.

(వ్యవ.) కొందరపుడు నాతనికొట్టుపోఁతలలో నన్నాడు.

,, వానింట నాగరుణకుఁ బెట్టుపోఁత యింతవు.

పోఁతఁబోఁయు. స. క్రి. (పోఁతన్ + పోయు.) విగ్రహాదులను జేయుటకై కరువులలో పోఁదులను కరఁగిపోయు.

ఉ. ..కన్నియరూపు గాఁ గరువుగట్టి మనో జాఁడు పోఁతఁబోఁయఁబో,లు కెన్నెల నేర్పులో ప్రభా. ౨. ౭౮.

పోఁతపాలు. వి (పోఁత + పాలు.) పాలిండ్లు పడిచిన్న గు స్తన్యము గాక శిశువులకుఁ బోఁసెడి యితర పైవపాలు

(వ్యా.) ఆ పిల్లవాఁడు పుట్టినప్పటినుండియు పోఁతపాలే త్రాగుటచే ఏపుగాఁ బెరుఁగ లేదు.

పోఁతనీరు. వి (పోఁత + నీరు.) ౧. ఘటాదు లతో మొక్కలకు బోయు నీరు.

(వ్యా.) వర్షములు లేందున నీ సంవత్సరము మొక్కలకు నన్నిటికి పోఁతనీటితోఁ బెంచ వలసివచ్చెను

౨ స్నానార్థము తటాకాదులనుండి విడిగా భాండములతోఁ దెచ్చిపెట్టుకొను నీరు.

సీ. పోఁతనీరులఁ గొంచె భూమిష్ఠములు మేలు వానికంటెను గూపవారి మేలు.

విజ్ఞా. ఆచా. ౫౦.

పోఁదుడుచు. స. క్రి. (పోన్ + తుడుచు.) తుడిచివేయు, పోఁగొట్టు.

ఉ. సిబ్బితిక్కిరు పోఁదుడిచి సీధుమదం బపు దున్నకొల్పుచున్. (కళా. ౬. ౧౨౮.)

పోఁదేర్చు. స. క్రి (పోన్ + తేర్చు.) పోఁగొట్టు, అపనయించు.

క. అని దుల్లఁ బోవఁ జాపము, కపుకని పోఁదేర్చి పాపకర్మపుటాదయా, నపు బంధిన ... (కవు. ౫. ౧౧౦.)

పోఁదోలు = పోవఁద్రోలు.

పోఁబుచ్చు. స. క్రి. (పోన్ + పుచ్చు) విడుచు, త్యజించు.

ద్వి. ... మత్స్యంబు, వచ్చిన నదియు శివప్రీతి యనుచు, నచ్చోన పోఁబుచ్చి యవల వైచుదురు. (బస పు. ౪. ౯౧౩ పం.)

(పోవిడ్చి, క్రొత్తప్రతి పా)

పోఁబెట్టు. స. క్రి. (పోన్ + పెట్టు.) విడుచు, త్యజించు

శా. ప్రాణంబుల్ వలచేని రాజసప్రాభా తింబు వోఁబెట్టి నీ,రా క్రోధులతోడ .

భా. రా. యు. ౧౦౩౨.

ఉ. .. తండ్రి తా, ని ట్టగునన్ను నిం కొకని కియ్యకతో ల్తాని యాగిళ్లఁ బోఁ,బెట్టెద దీని .. ఆము. ౫. ౭౦.

సీ. పుచ్చుడీకకనంబుఁ బోఁబెట్టి గిరికన్య పతిఁ గొల్వ నాయూసఁపడినచోటు.

మను. ౨. ౯.

పోక. వి. (√పోవు) ౧. గమనము, పోవుట.

సీ. ... ఈదివస మతిక్రమింప,కుండంగఁ బోక యు ట్లాడఁగూడు .

భాగ. ఆది ౧. ౧౧౪.

క. వరులము నలూకమున బోకకు సంతస మంది యుండి గ్రక్కున

భాగ. శాం. ౩. ౨౧౦.

౨. సంధి మున్నగు షడ్గుణములలో నొకటి, యానము.

సీ. ... షడ్గుణము లరుసుఁ జేయుకొనఁగాఁ దగు సంధి పోరు పోక యునికి రెంటన సంశ యము గ్రయాణి (ఆం. భా. ౨. ౧౭౯.)

౩. మరలిపోవుట, నిజ ర్తనము.

ఉ. తనభుజశక్తియుక్ రిపులదర్పము పేర్పడం జూచిచూచి యొట్లును దొఁగకున్నఁ బోక యిది లోకముచక్కటి .

భార. విరా. ४. ౬౧.

४. (పోయినవిధము) పోబడి, జాడ.

గీ. .. ఎవ్వ గతని,పోక తెలియక యుద్భ తాంబుధి మునుంగి. (ఉ. రా. ४. ౩౧౮)

౫. గతి, మార్గము, విధము.

(ఈ యర్థమున బహువచనములోనే ప్రయోగ ములు గన్పట్టుచున్నవి.)

చ. ...మానుషంబు లగువానిం గొన్ని పెద మాయలం జన్ని పెక్కుపోకలం బోయితి

భార. ఉద్యో. ४. ౭౩

మ. ...పోకలఁ బుచ్చి తింక దిఁ జూక్ ...

హరి. ఉ. ४ ౧౭౦.

గీ. వాడఁ గాఁచినగతిఁ బెక్కు పోక లమర, గామభ్రాంతికథలు పశ్యాయదృష్టిఁ, జాము కుమతుల పేర్పడ నాడంతు

గాఘవ. పీఠి. ౧౭.

ఒ. (ఈ క్రింది యుద్ధములందుఁ బ్రాయికముగా నిది బహువచనములోను, పోకలఁబోవు పోయినపోక అను పోవుధాతువుతోఁ గలిసి యును బ్రయోగములందుఁ గన్పట్టుచున్నది)

(౬) ప్రవర్తనము, నడవడి.

గీ. ... ఈమరుత్కందళింపు,పోక వరొకలం బులపోక లార్చి, గోల పేదల నిలఁ దార్చఁజాలనమ్మ. (కృ. శకుం. ౨. ౨౭౭.)

ఉ. . లోభపుంబోం దర్పతంబు చిట్టకపుఁ బోకలు దబ్బర లౌర

పె. శకుం. ౧. ౫౦.

ఆ. పుత్రశోకమూలన విభుండు పోయినపోక, తను వగచుచు మఱియుఁ గూడవచ్చి

రాఘవ. ౩. ౬౭.

(౭) కపటవర్తనము, మాయ, నటన.

ఉ. . ఇవ్విధమునఁ, బూని రాత్రి యన్ని పోకలఁ బోవుట (భార. ద్రో. ౩. ౩.)

ఉ. .. తిరస్కరించినన్, బోకలఁబోక నె మగిడిపోయెడు వచ్చినత్రోవనెంబడిన్.

వి. పు ౫. ౧४౨.

గీ. బుద్ధిమంతుఁడు పోకలఁబోయినాఁడు, తొంగి విప్పంగ నోపు వాడొండుకుఁగుఱ్ఱ

s – ౫౬.

(౮) శృంగారచేష్ట, విలాసము

ఉ. పాన్పము లేక యానపహుపుపోయినపోకలు వానికిం, దగం ..

భార. ఉద్యో. ౧. ౨౩.

చ. బోమల పొల్పుగుపోకలు మోవితేపు పైఁ, గగిరిడిచిన్నినవ్వు చెలిఁ తెల కిందము సేయు మాటలుఁ ... (కావ్యా. ౧ ౭౯.)

౭. నాశము, క్షయము.

ఉ. భూమికిఁగాఁగఁ బ్రాణముల పోక దలం పక భారి భీష్మ. ౧ ౧౫.

సీ. ఆ నిర్జరేంద్రుబాహావిక్రమమునకు భుజగాంత కునియఁగపోక సాక్షి. (హరి. ౭. ౨౨.)

గీ. పుట్ట వినుమంతి విదనదఁ బొదలు కొలఁగి, పుదుకఁ బుదుకంగ తాటుకపోకఁ జూచి.

వి. ౨. ౧౭౦.

౮. ఇది కొన్ని ధాతువుల క్త్వార్థక లకినద్రయ క్రమై ఆయాక్రియలదొక్క సంపూర్ణతను దెలుపును.

ఉ. . ప్రతిజ్ఞాపరుఁడైన ధర్మజుతు శౌర్యము ధైర్యము బాహువీర్యముకా, రూపతిపోక తాడ యనురూపమె నీ కిది లోకనాయకా.

భార. భీష్మ. ౨. ౧౨౦.

(రూపణీపోక = పూర్తిగా రూపణుట.)
అదే పోకగాఁబోవు. ౧. పోయిమరలరాకుండు.
(వ్యతి.) అదేపోకగాఁ బోక త్వరగా రమ్ము.
౨. తిరిగి చూడకుండఁ బోవు.

క. ఇవ్విధంబున నిజరథంబు విఫలమనోరథంబై
పోయిన నదియపోకగాఁబోయి
భాగ. ద్రో. ౪. ౧౯౬.

పోయినపోక = పోయినవారు పోయినటు
పోవుట, మగల రాకుండఁబోవుట.

సీ. పోయినపోకలై పోయిరి స్నిగ్ధలు దిక్కా
మొగిమునైర దిగి ప్రతులు
పారి. ౫. ౩౭.

క. బలసిరి రక్కసులనిలోఁ, బొలిసినవారెల్ల
మనుచుఁ బోయినపోక్లై, నిలిచిరి పెల్పులు
మగుడక, దలకొనుప్రబదుకాసలేమిఁ, దలఁ
పవు దీనికి (యయా. ౩. ౧౦౭.)

పోయినదేపోక = నడచినదే మార్గము, స్వచ్ఛంద
ప్రవృత్తి.

ద్వి. బాయలఁగా, జాడఁ దలఁతురు తాము,
పోయినదేపోక పాసఁగ నానవరు.
ద్వి. పరమ. ౩. ౧౫౫. పా.

పోకడ. వి. (√పోవు.) ౧. గమనము.

ఉ. పోకడరాకడల్ వశముపోవక మన్మథుఁ
డాన వెట్టిన, ట్లాకలకించి నిల్చె
కృ. శతం. ౨. ౫౮.

౨. చేష్ట, ప్రవర్తనము, నడత.

ఉ. మనపోకడ లేమని చెప్ప నాటలే,
కాని నృపాత్మజుం దలఁపఁ గానము ..
కళా. ౬. ౨౪౪.

౩. నీతి, మర్యాద.

ఉ. . ఈకృతఘ్నునిం, బోరిగొని వేటిపుం
దనినఁ బోకడమాలినవార మయ్య...
శార. శాం. ౩. ౫౦౫.

సీ. . . ఆరాజు నైజకృత్యంబు చెప్పఁ, గట
కటా యేల పోకడమాలి బ్రహ్మోద్భవం
బనుపేరి దివ్యాంబుజమున, కొగ్గ దలంచి
తివి వరాహ. ౯. ౯౧.

౪. మరణము, చావు.

చ. ఇటు దగునయ్య కూరలకు నెల్లను బోకడ
యిట్లు కాదె యే,మిటికి నలందురన్
భా. ద్రో. ౨ ౨౫౭.

(భరితుఁడు.) చ గాఘవుఁ గాంచి తత్పదాం,
బుగహనుడాలి గొని జ.. పోకడ నే డోవద
వన్ వచించు మ.. (౧ ౦. రా. ౪.౧౦౭.)

౫. నాశము, భంగిము

ఉ. ఏకడఁ జొచ్చునో సుకృత మెచ్చట
డాగునో తృప్తి యిప్పుడో, శాంతి కెం
దణఁగిపోవునో సౌఖ్యము .
కవిక ౫. ౧౨౮.

పోకడపె(వె)ట్టు. స. క్రి. (పోకడ+పెట్టు.)
౧ విడుచు, త్యజించు

ఉ దూతికా,లోకము మాటతీపులకు లోఁబడి
భీత్యభిమానలజ్జలం, బోకడపెట్టి
నైష. ౭. ౪౨. (క. ర. పా.)

౨. పోఁగొట్టుకొను, నాశముచేసికొను, పాప
కొను.

చ. . ఆ మనుష్యుఁడు నీర్థఫలం బఖిలంబు
గాంచి యుం,బుర హదశాతు పాపములఁ
బోకడపెట్టుఁ బురాజితంబులన్.
కాశీ. ౫. ౪౮.

౩. వ్యయించు, వెచ్చించు

సీ. కలధన మెల్లఁ బోకడపెట్టి సన్యాసి యై
బిచ్చ మెత్తని యగ్రజుండు
హంస. ౫. ౧౨౦.

౪. విక్రయించు, అమ్ము.

ఉ. . మదీయభార్య సత్పుత్రవతిన్ ధనార్థి
నయి పోకడపెట్టెద రండు విల్వఁగన్.
హరిశ్చ. ౪. ౪౪.

ఉ. . నన భర్త ఋణంబునకై ధనార్థియై,
మానితసత్యవాణిన్ పుత్రు మానక పోకడ
పెట్టెఁ దాలిమిన్. (హరిశ్చ ౫. ౪౪.)

పోకమాను వి. రొంపిమాను. (దమ్ముచేసిన పిమ్మట మిట్టపల్లములు చదునుచేయుటకు మీఁద పాటించెడు మాను) లొల్లి, చదునుపట్టె (శ. ర.)

పోకలాఁడి. వి. (పోకలు + ఆఁడి.) మాయలాఁడి, కపటశీల.

క. చూపట్టఁగ గోమయమునఁ, జేపట్టొనరించి
జడలఁ జెక్కెసిగంబు, బా పోకలాఁడి
గైకొని, చేపికడ న్నిలిపి భక్తివివశయు
పోలెన్. కుమా. ౨. ౩౮.

పోకలాఁడు. వి. (పోకలు + ఆఁడు) కపటశీలుఁడు, మాయకాఁడు.

గీ. త్రిపురకాంతలశీలంబు లపహరింప, బుద్ధ
దేవుండు గైకొన్న పోకలాఁడు
కాశీ. ౬. ౪౨.

పోకాడు. అ. క్రి. (పోక + ఆడు.) ౧. పోవు, పాఱిపోవు.

ద్వి. నీ వేల పలవింప నీకెమారినది, నీటను గాఁ
డెడ నేఁడు దెల్పుఁ బెల్లఁ, బోకాడినట్టి
యా ప్రోదని ద్వ, వారఁ బోలునుగాక.
ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. ౧౮౯౪. పం.

౨. నశించు, చెడు

గీ.. అల్లనైరి, చెలువు వోకాడి విం బావకిష్టుఁ
దగుచు, వల్లనల్లన ప్రాశెదు నంబుజాక్షి.
పారి. ౨. ౫౮.

పోకార్చు(ర్చు). స. క్రి. (√పోకాడు.) ౧. చంపు, చంపుకొను.

క. ... అర్థిం బడి తత్క్షీరకలోశము పొడ్చిరుఁ,
బోకార్తు దశాస్య నతనిపురి నీ క్షణ్.
భా. రా. యు. ౧౭౪.

సీ. పుత్రా, నీ కను వృద్ధాంధ వులం,
బోకార్చితి క్రతువు టెంకఁ బోఁగుఁడు
చెప్పుమా భార. స్త్రీ. ౧. ౧౩.

౨. పోఁగొట్టు, పోఁగొట్టుకొను.

(క) నాశమునొందించు, భగ్నము చేయు, చెఱచు

శా. ఇచ్చటం బ్రాణము, లొప్పకారిన్
దుది వాదు పేలుపునకై బోరించి నిజం
బింతయు (కాశీ. ౩. ౭౭.)

సీ. ఈకాయ నునలముఖమునఁ, బోకార్చి
యలూకయోనిఁ బుట్టి
శేం. పంచ. ౨౯౬.

క. శోకము బుద్ధిం, బోకార్పుఁ గావఁ
దాలిమిఁ, గైకొని శోకంబు ఁదుడుఁగా
వలయు నృపా. (భా. రా ౪౧.)

మ. హనుమంతుం డను కేఁటిమాట పతికార్యం
బట్లు పోకార్చి యీ, వని నెట్లుండెదువార
మాదొరకు దవ్వా యిర్వనంబు ...
చం. రా. ౬. ౭౦.

(ఖ) ఁదించు, అపనయించు.

మ. తటపృథ్వీజావళి వ్యాధులో, బది
యుంచెద లహరీసమాగముల నధ్యక్రాంతి
పోకార్చితే. శివరా. ౩. ౨౨.

క. . జన్మాంతర, మున నైనం బాపసమితిఁ
బోకార్తు విటా. శేష. ౧. ౧౪.

సీ. అఖిలకంటకుఁడైన యల నికంకటదైత్యు
దటు పోకార్చినయతఁ డితండు.
రాజ. ద. ౨. ౧౧౨.

(గ) పోవు, పోవుకొను.

ఉ. ...యీయవస్థ పూనియున్న, జూద
గాఁడు ప్రాపు పోకార్చి కేఁడు శివైక
ప్రార్థితుఁడు భానకులుఁడు.

రాఘవ. ౧. ౩౦.

సీ. లోకాపవాదంబు పోకార్చి సద్భక్తిచర్య చేఁ
గొని విరక్తిని యుండె (పండి. ౧. ౧౫౭.)

౩. పాడుపఱుచు, శూన్యముగా నుంచు.

క. ...మా కృపా, పోకార్చెం బని లేదు
నాపుణ్యము రంగింపఁబలుబుల నవ్వుచుఁ.

రామా. ౩. ౭౭

౪. వ్యయపఱచు, వచ్చించు

౬. కోకిలలు నూఁగెలు కేళులు, పోకార్చితి వంట
కాకపోయెను (శేష. ౧. ౧౩౪.)

౫. విక్రయించు, అమ్ము.

ద్వి. ఇదియు ధనము గాఁగ విశరమత్స్యములు,
సంగడిఁ బోకార్చి యుండుల లబ్ధి.

బస. పు. ౪. ౬౧౦ పం.

పోకాలు=పోకాలు. అ. క్రి. (హి. పోహల్.)
పోవు. (ఇది అనిష్టకోపదుఃఖావసరములందుఁ
బ్రయోగింపఁబడును.)

శా. తండ్రీ నాకు ననుగ్రహింపఁగదె వైద్యం
బంచుఁ బ్రార్థించినన్, గిండ్రల్ గా నటు
లాడి ధిక్కృతులఁ బోకాల్మంటివి

మనుచ. ౫. ౧౬.

పోకిరి=పోకిరీఁడు. విశే. (హి. పోక్కిరి.) దుష్టు
లుఁడు, దుర్మార్గప్రవర్తనముకలవాఁడు.

చ. మానవజాతపుండు కనుమాలను వీఁడు...
బలుపోకిరి వాఁడు. పాండవా. ౪. ౧౦.

చూ: పోకిరీఁడు.

పోకిరీఁడు = పోకిరి. విశే. (పోకిరి + ఈఁడు
ప్రత్యయము) దుష్టుఁడు, చెడ్డనడవడికలవాఁడు,

గీ. ... నీవు, బుద్ధిఁ జెప్పెంతు వినిన సత్పోవి
రీఁడు, కలుషు హృద్వ్యధిఁ దోఁచి యుర్విఁ బ్రోఁ
తాఁచి. పాండవా. ౫. ౧౪.

పోకిళ్లమారి. విశే. (పోకిళ్లు+మారి.) దుర్మార్గ
ప్రవర్తనముకలవాఁడు, దుష్టశీలుఁడు.

సీ. పాపిష్టి ఒజ్జ డి పంచమహాపాతకియు వ్యతీ
పాత పోకిళ్లమారి. (హంస. ౫. ౧౧౩.)

పోకిళ్లు. వి బ. (√పోకు¹) ౧. ఒప్పు, ప్రవర్త
నము.

ద్వి. ఏల మాపాపని కిటిలోపలను, జా లేమి
భ్రాంతి దప్పలఁ దేలఁగలవు, కాక పోకల
నడి గాక యీకాక, పోకిళ్ల మావాఁడు
పోనేర్చునటవె.

ఆ. మ క ౧ ౩౪ పా ౮. ౭౬. పం.

ఆ. ఆకు శెల్లఁ దిన్నమేఁకపోతుల శెల్లఁ గాక
పోయెనయ్య కాయవిద్ధి, లోకు శెల్ల కత్తి
పోకిళ్ళఁ బోదుర (వేమన. ౩. ౧౬౩.)

౨. దుశ్చేష్ట, చెడ్డనడవడి.

ద్వి. వచ్చిపొందిరి నందరి పోకిళ్ళఁ బోనేల,
నయ్యవారు. మృ వి. ౨. ౭౨.

పోకు¹ = పోక. వి. (పోవు. దీనికి బహువచన
మనఁనే ప్రయోగములు గలవు) ౧. (క) చేష్ట,
ప్రవర్తనము

క. ఈశోలధ్వజా నని పెన, బోకులచే నట్టుఁ
గడుపుఁ బొలిపినయరివా, రీకలము నెంచియు
కోకం, బు ... (కావ్యా. ౧. ౧౭౩.)

(చ) మాయాప్రవర్తనము, కపటచేష్ట. (ఈ
యర్థమున నిది పోవుధాతువుతోఁ గలిసియే
ప్రయోగములందుఁ గన్పట్టుచున్నది.)

చ. ...వాగ్వచనంబులు. మీమనోరథంబులన రీటు
సాధనంబులుగఁ బోకులఁ బోయితిరంచు
నవ్వుచున్. (భార. శాం. ౨. ౩౦౧.)

ఉ. శీతలచామరపెండెములఁ దవిల్చినమంచము
గోడికైదువుం, బూనినబ్రాఁతకేల్పుఁ గని
పోకులఁ బోయిన చెన్నుఁ డిల్లనుస్.
ఉ. హరి. ౨. ౧౭౮.

౨. చరిత్ర, వృత్తము
గీ. . కొడుకుకసన నైనయున్నిపోకలను
జాడఁ, గడనా నూఱును నై దేండ్లు కద్దము
నకు ా. ౪. ౭౨.

క. శ్రీకీర్తిచంద్రికల శ్రీ,దశ్ర్యవతిత్తు లలరఁ
దలకొలిపెను నీ,పోకల పో కలపౌరుష,
మాకుముదహితాన్వవాయుఁ డగుభూపతికిన్.
కావ్యా. ౬. ౩౫

౩. నష్టి. (౦)

పోకు² = పోవు. వి. పచ్చిక, ఎచ్చగడ్డి.
సీ. కేకువకడఁ బోయి పోకు మేయఁగఁ బాఁడి
యావులఁ బొదిలి పెంపొంద నేఁడు.
హరి. పూ ౬౯.

గీ. ఇట్టిగోరత్న మొక్క నాఁ డేకతంబ, పోకు
మేయుచు నుండి బెబ్బులి యొకండు, దానిఁ
గని భోజరా. ౪. ౧౨౯.

క. వా ఁ,ప్పుడు మునుపటికెలవు వదలి
పోకు మిగులఁగం, దొడుకులకు ...
నీలా. ౧. ౬౫.

పోగండుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. వికలాంగుఁడు. ౨. న్యూనాధికాంగుఁడు, ఎక్కువ తక్కువలుగానుండు అంగములు గలవాఁడు. ౩. అయిదేండ్లు మొదలుగా పదియేండ్లవఱకుఁ గల వయస్సుతోఁగూడినవాఁడు. (బాలుఁడు.) అపోగండుఁడు. ౪. యువకుఁడు. (శే. ని.)

పోగర. వి. పక్షి చెక్కుటకై స్వర్ణకారు లుపయోగించెడి సాధనవిశేషము. (దీని భేదములు: పెకట్టుపోగర, దబ్బనపోగర, గోరుపోగర, కోఁతికాలుపోగర, గుబ్బపోగర, తిమ్మపోగర, కన్నుపోగర, మునపోగర. శ. ర., బ్రౌ.)

పోగిస. వి. బాలక్రీడావిశేషము.
సీ. గోటదొర్లుడుకాయ గొబ్బిళ్లు జాబిల్లి వీగ
పోగిస బంతి దూగిలాట.
హంస. ౩. ౧౪౬.

పోగు = ప్రోగు. వి. (సం. పూగః. క. పోగు. త. పోక్కు) రాశి, కుప్ప.
ఉదా పెంటపోగు, కడ్లపోగు మొ.

పోచిల్లు = ప్రోచిల్లు. వి బ శకునము చూచుట - ఉపశ్రుతి - ఇరుగు పొరుగిండ్లమీఁద గల్లితోఁ జల్లునక్షతలు (అక్షతలు మున్నగునవి చల్లుట, ఉ. (శకునిశర)
ద్వి ఒసరంగిఁ బోచిల్లు వోతురు మఱియు, గద్దె బాపింతురు గౌరి సోమదురు.
ప్రభు. ౩. ౧౯. పా. ౨౨. పం.
సీ. ప్రాగ్నాక్షతలు పోచిల్లు నాఁగ .
ఆం భా. ౬ ౨౫౩.
సీ చెలువుండు నను నిరీక్షించునా ప్రియముతో
ననుచుఁ బోచిల్లు నిత్యమును బోసి.
రుక్మాం. ౩. ౨౨౩.

పోట. .ణ. పెద్ద (దీనికి వ్యస్తప్రయోగము కాన్పింపదు.)
(మా. పోటకత్తి, పోటముంజె)
జ పోటకందులు, పోటకత్తి, పోటముంజె.

పోట. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. పురుషలక్షణముగల యాఁడుది, మీసముగల యాఁడుది. ౨. దాసి. ౩. స్త్రీపురుషచిహ్నములుగల నపుంసక వ్యక్తి ౪. రాజ్యము పరిపాలించు స్త్రీ, రాణి. (శే. ని.)

పోటకందులు. వి. బ. (పోట + కందులు.) పెద్దవిగానుండు తెల్లకందులు. (శ. ర.)
(పోటికందులు అని బ్రౌ.)

పోటకత్తి. వి. (పోట+కత్తి. త. పోడుకత్తి.) అదని నఱకెడు పెద్దకత్తి.
ఉ. తోరపుఁ బోటకత్తుల బడుల్లు సమగ్రము గాఁగఁ గొట్టి . (పరమ. ౧. ౧౨౪.)

పోటకము. వి (సం. స్ఫోటకః ప్రా పొటక.) దేహమంతయు బొబ్బలు లేచెడి రోగవిశేషము, స్ఫోటకము
సీ. పోటకి మంచనఁ బాటక మంచన స్ఫోటక సాముపై పొలుపు గాంచు.
ఆం. భా. ౨. ౧౩౦.

పోటకి. ౧౦ వి. ఈ. స్త్రీ. తైలయంత్రము. (వై. ని)

పోటకుఁడు. సం. వి అ. పుం. సేవకుఁడు. (విల్యమ్సు, ఆ ని)

పోటగళము. సం వి. అ పుం ౧. నళము, కిక్కసగడ్డి ౨. కాశము, రెల్లు. ౩. మత్స్య భేదము ౪ ఒకజాతి పాము. (వై ని)

పోటన. సం వి. అ. స్త్రీ. కితవవాక్య (వై. ని.)

పోటనబంతి. (పోటు + బంతి.) పుట్టచెండు, ఎగురఁగొట్టి యాడెడు వస్త్రాదికృతమైన బంతి.
సీ. పగు తేపణి పోటనబంతి యనఁగ
ఆం. భా. ౬. ౩౦౭.
ఉ. పోటనబంతి పోఁటులగతి భూవరుఁ డంఘ్రి నఖాంచలంబులఁ, మీఁటిన గట్టు బిట్టెగసి వసు. ౨. ౧౫౬.

పోటము సం. వి అ పుం ౧. శిల్పభూమి, ఇల్లుకట్టఁదగిన భూమి. ౨. ఒకటిగాఁ గూర్పుట.

పోటముంజి వి (పోట+ముంజి) పుట్టగోఁచి, పెద్దగోఁచి (శ ర.)

పోటరి. విశే. (పోటు+అరి త. పోట్టరి) శూరుఁడు.
ఉ. ... ఒక్కరుఁడును గాదు కూడ దగఁ గర్ణకృపాదిపోటరు లైన భర్త లేపురుగల రంటి . . శార. విరా. ౨. ౨౯౩.
ఉ. . . మదించి యంకెలిడు పోటరిగిబ్బల కెంచి పెక్కుయ్యాకానుఁడు వచ్చెఁ బారిపదసైన్య ముతో రణకౌతుకంబునన్.
(పారి. ౪ ౭౪.)
ఉ. ... జాంబవంతుఁ డప్పోటరిధూర్యు తమ్ముఁడు గనంగొను మీతఁడు
భా. రా. యు. ౩౪౭.

పోటరిమాట. వి (పోటరి + మాట.) మహా శూరుఁడు.
వ ఎదపల పంచె నాతఁ డొకయెలివాఁ దవి పూనికాఁడ వై, పామువఁగఁ బోయి దీవు నా పోటరిమాట వ
కు సం ౪. ౪౧౫.

పోటాడు. స క్రి (√పోటు) కలహించు. (మా పోటార్చు.)

పోటార్చు. స. క్రి. (√పోటాడు) పోట్లాడించు, కలహింపఁజేయు
వ. జాదంబు లాడార్చి పోటార్చి
దశకు. ౧౧. ౧౧౫.

పోటి. వి (√పొడుచు త. పోట్టి క. పోటి.) ౧. స్పర్థ, ద్వేషము
సీ. లోలాక్కునకు నీకు లోలోన నేమిరి పోటి పుట్టెదుగదా మాటమాట. (భీమ. ౬. ౭౮.)
రగడ మదిర మది రహి మించ నమినిన, మధురిమధురస మెనపుఁ బోటికి.
చంద్రి. ౪. ౭౩.
౨. పోటుగంబము, ఊఁతకొయ్య. (శ. ర.)
విణ. మాఱు, ప్రతి, ఈడు, సదృశము.
గీ. పాటి పాటున తరబడి సవతు తరము, దీటు సరి పాటి పోటి యుద్ది యొన పాడి,

యీ దనఁగ నమృతాభ్యు దై యొసఁగు చుండు. ఆం. భా. ౨. ౩౦౨.

సీ. ప్రవహించు చెందు శ్రీభాగీరథిఁ బోటి యమృతప్రవాహ్యాసు రైన తటిని.
కాశీ. ౬. ౩౦౪.

పోటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. కోలుకొలసలి.
౨. మంగళకుసుమ, పుష్పనాళము (విల్యమ్సు.)

పోటికము సం. వి. అ. పుం. కుసుపు, పుండు. (విల్యమ్సు, ఆ. ని.)

పోటిగాఁడు విశే. (పోటి + కాఁడు.) ౧. పోటిగ వాఁడు, స్పర్ధి (శ. ర.)
౨. సమువు ౩. మిత్రుఁడు
సీ. సముమిత్రులంకులై చనుఁ బోటిగాఁ డన.
ఆం. భా. ౩ ౪౯.

పోటు. వి. (√ పొడుచు.) ౧ (ఈఁటె, కొమ్ము, పిడికిలి మున్నగువాని) పొడుపు, ప్రహారము.
క. ఏటున వాటున ప్రేటునఁ, బోటున దశ ముఖుడు రామ్రమున నటుమటు యున్.
నిర్వ. ౪. ౪౯.
చ. . పులి కాటున నెద్దును నెద్దుపోటునన్, బులియు శరీరమున్ దొఱఁగ
విక్ర. ౨. ౧౯౧.
గీ. అట్టు లొక్కొక్కపోటున నాలపోకు, లన్నియును వాత ముక్కునఁ గన్నుఁగవల, నెత్తురులు గాఱ (నీలా. ౩. ౮౫.)
౨. దెబ్బ, హాని.
గీ. పాశమున నక్కడక్కడఁ బదిలమునకు, ప్రాఁకఁ జేసినతముకులకొదటిపోటు, దార ప్రాఁకలపటపంపుధనపడినను, దొంతి గా నింద్ల ని లున్నయంతలోను.
కవల. ౨. ౧౧౫.
సీ. దొంతలో దాఁగఁ బిడుగుపోటు తప్పుకే కా లొడ్డ నిలుచుటే గాంగమ్మకము.
రాజలిం. ౫౯.
౩. (రోగాదులందు.) బాధ, సలుపు.
క. మండుఁ దినఁ బోటు మానుసు, మండుఁ దినఁగఁ జేయఁ బొలఁతి మహిలో వలచున్.
వేమ. ౧. ౬౦.
౪. పోటు, కయ్యము.
చ. కొలవకు మన్న పోటు కురువీరులతోడ నలక్ష్యమేని యుత్తరుఁ గది యేల నీ కుడుకు తేరికి సారథి గమ్ము
భా. విరా. ౪. ౮౩.
క. . హరితోడ నీవు లావ్వఁ, బొరిఁ జంచుట పోంద్ర నీకుఁ జోటే ...టికిక.
ఉ. హరి. ౩. ౫౧.
౫. శౌర్యము, మగఁటిమి.
క. నా కొడుకు పోటుమాటలు, నీ కేటికిఁ బొసఁగ నాడ నేరవు
భార. విరా. ౫. ౨౫౫.
సీ. పందకుఁ బోటు లోభగ్రస్తునకు నీగి బోయకుఁ గరుణ సద్గుంసకునకు, వంగి కా నుభము . (పాండు. ౫. ౨౨౯.)
౬. (నదీసముద్రాదుల) ఉబ్బుట, పొంగు.
గీ. . వేయింటిమీఁద సేనాలుప్రేళ్ల, బొదవ పోటును నాఁటు నై పొలుపుమిగులు.
వి. పు. ౩. ౯౬.
మ. . ఒక్కరొయ్యడ్డున బాష్పాంబుపూరంబు లుప్పతిలెఁ బోటుం బాటుగా నెంతయున్.
మను. ౩. ౧౩౬.
(పోటుంబాటుగా = హెచ్చుతగ్గులుగా.)

జ॰ పోటునబంతి, పోటరి, పోటరిమాట, పోటాడు, పోటాట్టు, పోటుఁగంబము, పోటుఁగలుపు, పోటుఁగూఁతలు, పోటుఁగూఁతలుపెట్టు, పోటుఁగోల, పోటుకాఁడు, పోటుకానితనము, పోటుగంటి, పోటుగుంజ, పోటుగొను, పోటుదొర, పోటుపొడుచు, పోటుబంటు, పోటుమగఁడు, పోటుముట్టు, పోటులాడు, పోటువాలు, పోటొగ్గు, పోటొడ్డు, పోట్లాట, పోటాపు.

పోటుఁగంబము. వి. (పోటు + కంబము.) ఊఁతగా నిలిపిన స్తంభాగికము

మ. తళ్ళువు త్రిశాగము లాక్కుమ్మడిఁ గ్రుమ్మఁగఁ గుప్పెడ నాఁగం బూన్పులబ్బ ... విలసిల్లు సౌధము లవార్ణ స్వర్గసంసర్గతన్ (చంద్రా. ౧. ౧౨.)

పోటుఁగలుపు. వి. (పోటు + కలుపు) తొల్లిటి ముసన్నబవానితోఁ బొడిచిటియు కలుపు (వా.) (రెండవ సారిటియు కలుపు - అని శ. ర. (గ్రా.)

పోటుఁగూఁతలు. వి. బ. (పోటు + కూఁతలు) కార్యోక్తులు, బీరములు, బెదిరింపుమాటలు, ధర్మములు

సీ. ..మానికొన యొక్క పెపెక నార్చి టోపల పోటుఁగూఁతలు పెట్టెనేని రాజ. చ. 3. ౮౦.

ఇదే : పోటుమాట.

వ. పొగరువగమబ్బిన నుబ్బి తబ్బిబ్బుగా నాగు ఖ్యగబ్బిపోటుమాట లాడి జగడించి .. ఘటికా ౨. ౧౮౪

పోటుఁగూఁతలుపెట్టు. స క్రి (పోటుఁగూఁతలు + పెట్టు.) బెదరింపుమాటలాడు.

క. . వినుఁడనిమించెదఁ గినుఁ, గొనురా య ని చోఁటి పోటుఁగూఁతలుపెట్టెన్. కుక. ౨. ౫౩౨.

పోటుఁగోల. వి. (పోటు + కోల.) ౧. మృగా దులను పొడుచుటకై కొన సన్నముగాఁ జేసిన కట్టె, ఒకానొక వేట సాధనము.

సీ. వలలును దరలుఁ గ్రోఁగులుఁ బట్టుఁగా లేదు పోటుఁగో లాకటియుఁ బుచ్చలేదు. కాశీ. 3 ౩౬.

మ. . ఎదుర్ పోగులున్ పోటుఁగో,లలు జాలంబులు .. జెగుర్చిట ల.... ఙంధ ౧౯౦.

వ. వలలు పూ ఠించి మాటు పెట్టించి తెరువులు గట్టించి పోటుఁగోలలు నించి. ... ౨. ౩౦.

౨. ఊఁతకోయ్య. (శ. ర.)

పోటుకాఁడు. విణ. (పోటు + కాఁడు.) శూరుఁడు.

గీ పాలనుమేపరు లార్య .పోటుకాఁడు, కడఁక దిగఁద్రోచి చక్కఁ బుచ్చిమిత్రాశా. అచ్చ. రా. యు. ౨౧౩.

పోటుకానితనము. :. (√పోటుకాఁడు.) శూరత్వము

గీ. నే నెఱుంగను తనపోటుకానితనము ... హరిశ్చ. ౪ ౯౬.

పోటుగంటి. వి (పోటు + గంటి) పొడుచుట వలనఁ గలిగిన గాయము, తూటి

క మం దిడి నాపోటుగంటి మాన్పెఁ గ్రమమునన్. దశకు ౭ ౧౬

సీ పోటుగంటులు దూటి పోవుకూఁ బయిక్కు మదివద్విరోధుల కెమ్మెచుక్కు. రాజ. చ ౨ ౩.

చ . భుజంగుల వ్రాదమస్థలుల్ వాడిచి కాంచక తోదవ పోటుగంట్లఁ సుం..., లలన ... కళా. ౧. ౩౧.

పోటుగుంజె. వి. (పోటు + గుంజ) పోట్లు ఉపయోగించు సాధనవిశేషము.

సీ. పాదిగువ్వలు పెంటుపలకలు పోటుగుంజలు చిక్కములు మరుల్ జాగిలములు.
శుక. ౧. ౧౬౫

పోటుగొను. స. క్రి. (పోటు+కొను.) పొడుచు.

క. క్రేటువకు వాఁడు పిడికిటఁ, బోటుగొనం గిట్టి పట్టి పొరిఁ బ్రాణంబుల్, పేరె త్త
భా. రా యు. ౪౭౦.

పోటుదొర. వి. (పోటు + దొర.) వీరుఁడు, శూరుఁడు. (విణ. శూరుఁడు అని శ. ర.)

ఉత్సాహ. .. యాతుధానుల్ తనకు జడిసి పోటుదొరలు వెలఁగా, ననజ మిత్రసంతతి ననవద్యుఁ డేరెఁ బోరికిన్.
రాఘవ. ౪ ౭౦౭.

పోటుపొడుచు. అ. క్రి. (పోటు + పొడుచు) ఉల్లణమగు, పొంగు

సీ. అమదిగ్విపూర్వాపరాహ్ణవేళలఁ పోటుపొడిచి విచ్చినటి భోరరవము (కాశీ. ౪. ౬౧.)

పోటుబంటు. వి. (పోటు + బంటు) యుద్ధవీరుఁడు, శూరుఁడు

ఉ. అరివృందము పిల్చినఁ బోటుబంటనై, యక్కడ కేల పోయితి ...
భార. ద్రో ౨. ౨౪౦

ఉ. మున్ను శకతులమారిమనము ఖ్యుఁ దనంగ వతిన్ వరింప నేడ్కౖ విజసర్పసైన్యబల గర్వము మీఱ విదర్భమీఁద నత్యుగ్ర కిమె విడిసి యుండఁగ నీ వొకపోటుబంటనై, మిన్నక వచ్చి తేల .
విక్ర ౪. ౫౯.

పోటుమగఁడు. వి. (పోటు + మగఁడు.) యుద్ధవీరుఁడు, శూరుఁడు. (విణ. అని శ. ర.)

క. మాటలు పెక్కాడితి వీ పోటుమగలు విసఁగ నింకఁ బోవుట తగదు ...
భార. విరా. ౫. ౮౯.

క. మేటి లగుపోటుమగ, లప్పాటన్ ఓహోరించు దుగ్రవిక్రమ లగుచున్.
పాండు. ౧. ౧౧౭.

ఇట్లే పోటుమారి.

ఉ. చిక్కనిపోటుమారివి విపీ విసువాగలు నవ్వేమి గా, పెక్కుడుమాట లాడెదవు.
భార ఉద్యో. ౧. ౨౫౩. (విణ అని శ. ర.)

పోటుముట్టు. వి (పోటు + ముట్టు) యుద్ధసాధనము, ఆయుధము

ఆ. అతని పోటుముట్టు హరి గొలంచి, దానఁ జావఁ బొడిచె దానవుని.
భాగ. ౮. ౩౪౫.

సీ. ముద్దులగ్రంథ ముమ్మొనపోటుముట్టును సరవితో కొండుమ సముల బట్టి.
వాల్మీ. ౨. ౬౧.

పోటులా(ట్లా)డు. అ. క్రి. (పోటు + ఆడు)

౧ యుద్ధముచేయు, పోరు.

ఆ తండ్రి విద్ద యన్న తమ్ముఁడు నా శ్రత్తి, పోయి పోట్లాడి పుడమిఁ గూలె
భార. భీష్మ ౧. ౪౯.

క. అగు నగు ననిబోటులాడి గాహాభూమిన్
దశక. ౭ ౩౪.

౨ జగడమాడు

(వ్యవ) ఆ ఇద్దన్నదమ్ములు గొగుపురున విభాగములకై పోట్లాడుచున్నారు.

పోటువాలు. వి. (పోటు + వాలు.) పొడుచునట్టి ఆయుధము, త్రిశూలము.

ఉ. కేలను పోటువాలు దులకింపఁ దలం దొరగ మేలు ... కల్గుసామికిన్.
హంస. ౩. ౩౮.

పోటొగ్గు = పోటొడ్డు. అ. క్రి. (పోటు + ఒగ్గు.) యుద్ధసన్నాహముచేయు, యుద్ధమునకు సిద్ధమగు.

గీ. విఱిగిపోయి క్రమ్మఱ నొక విష్ణుఁ డెలిఁ,బట్టి పోటొగ్గి వచ్చెద రిట్టిదివిజా, లయిన మే మెదిరినఁ జాత మనుచు దనుజు లఖిల సైన్యంబుఁ దగ నేకముఖము సేసి

హరి. పూ ౪ ౭౦.

సీ. విచక్రుఁ దనఁగ, నై త్యేంద్రుఁ డట మున్న తిక్కుమారద్విజసఖుఁ డైనవాఁడు వాసవునితోడఁ, బోటొగ్గి గలిపించెఁ బూర్వగీర్వాణుల

ఉ. హ° ౪. ౨౨౦.

పోటొగ్గు = పోటొగ్గు. అ. క్రి (పోటు + ఒడ్డు) యుద్ధసన్నాహముచేయు, యుద్ధమునకు సిద్ధమగు.

గీ. ధృతరాష్ట్రితో ధర్మనిష్ఠమైనయుచిత మాడిన వందుఁ బోటొడ్డియున్న, దొంల భృత్యులమనములు తిరుగఁ బడవు.

భార. ఉద్యో. ౧. ౫౭.

పోట్టలి. సం వి. ఈ. స్త్రీ. పొట్లము, మూట.

పోట్లాట. వి. (√పోట్లాడు.) యుద్ధము, జగడము.

సీ. పోరాట పోట్లాట పోరు కయ్యముచివ్వ

(ఆం. భా. ౭. ౨౨౨)

(వ్యవ.) అన్నదమ్ముల పోట్లాట మనము మాన్ప లేము.

పోట్లావు. వి. (పోట్లు + ఆవు.) పొడుచు స్వభావము గల ఆవు. (శ. ర.)

పోడు. వి. ౧. తుప్పలు మున్నగునవి పెరిగియున్న యడవినేల. (చిలు నేలుపై రగునేల. అని శ.ర.)

గీ. చేలుఁ బోడ్లును బీడ్లును జేరి త్రొవ్వి, పైరు పచ్చలు మేసి .. (యయా. ౧. ౫౫.)

చ. అని తనపోడుచేనకడ కాతనిఁ బోకొని పోయి బోయ యిట్లను .

భోజరా. ౬. ౨౪౨.

౨. గుల్మాదులవలన నేర్పడుచిట్టడవి, ఁ డవి.

చ. తె, వ్మ్ర లక్ఁ దోడు చిత్రగతి మిన్నలఁ బా కేడు మా కల ఁడు పెన్నిరు లను పోకు కాలుకొని యేర్పవెలుంగుల కేఁకు కఁకువో (వరాహ. ౪. ౨౪.)

వ. పోకలోనన డాగినాఁ డంద మేని,లేఁ డిం లోఁ గ్గినఁ గాన మట్లు.

ఎండితా. దీక్షా. ౪౪. పా.

౨ పోడుగొట్టు.

పోడుగొట్టు. ౯. క్రి. (పోడు + కొట్టు.) అడవి నేల పైనుండు తుప్పలు మున్నగువానిని నఱకు.

గీ. చేను కాఁచి పై రిదఁ కొట్టి గొట్టె, ననెడుమాటకుఁ బోడుగొట్టవఁగఁ జెల్లు.

ఆం. భా. ౩. ౧౦౬.

సీ. నేల జల్లెడవలె నెలకొల్పి పొల మెల్లఁ బోడుగొట్టి రిసఁ గోరాడి చప్పరింపుచు..

ప్రబంధ. ౧౬౫.

పోడుపు. ౧ం. వి ఉ. పుం. కపాలాస్థితలను, తలపుర్రె పయిభాగము.

పోడె(డియ)ము. వి. అశ్వాదులద్రుతగతివిశేషము.

సీ. వెలిగిఱ్ఱ నాకాశవీథిఁ బోడెంబు గా నవ లీల నెక్కుడునట్లు గాదు. (నిరం. ౩. ౯.)

సీ. ఎంతదూరము పోవు నీశ్వరుం డని శౌరి విహగేంద్రుఁ బోడెంబు వెడల విడువ.

నిరం. ౩. ౩౬.

పోథము. సం. వి. అ. న. పండుపోక. (శ. ర.)

పోణి = పోఁడి.

జ : పోణిమి.

పోణిమి = పోఁడిమి. వి. (పోణి + ఇమి

క. పోశిమె. తి. పోన్మై)౧. ఒప్పు, చక్కన,

అందము.

సీ పికవ ణి మునువాణి ృశ ణిఁ గలపోణిమిని

జాతివ న మించనాడి

రాజ. వి ౧ ౬౧

గ౧ప. ణిమిగ వ ు కుజపూగ కులఁ గూగి

ములు, గ ణ ది రారె బరాగ ముల రాగి

ముల రాము. ౨. ౬.

౨. ఆదరము, గౌరవము

క. క్రాణాద్రి కేగి మంచులు, పోణిమి నీ

కున్నఁ గినిసి పొల్పలరఁగ

మొల్లగా యు. ౯. ౭౦

౩. లక్షణము, చిహ్నము, ధర్మము

౪. ప్రాణోప్యయందు కదు ని,ద్రాణతి మనొన్నఁ

డి దేమొ తనకన్నలకున్, రాణింపనొ

యితనికి మగి,పోణిమియే లేవొ యనుచుఁ

బొక్కుచ మదిలోన. (కుక. ౧ ౨౦౪)

౪. అవధానము, ఎచ్చరిక.

గీ. ఎచ్చరిక యెచ్చరిం పేవ యేది పదిలము

హానిక పోణిమియునవొప్పు నవధానము .

ఆం. భా. ౧. ౧౩౯.

౫. సుఖము, సౌఖ్యము.

ఈ ప్రాణము తోడ నుండి బహుభంగులపుణ్యము

లాచరించియుం, బోణిమి గాఁగ మోక్షు

ము బొందుట (దశ్మా౦. ౫. ౫౪.)

పోత. సం. వి. ఋ. పుం. ౧. ఋత్విగ్భేదము.

(బ్రహ్మకు సహాయుఁడు.) ౨. విష్ణువు.

పోతకము. సం. వి. అ. పుం. ౧. పోతము,

పిల్ల. ౨. మొలక. ౩. గృహస్థానభేదము,

ఇల్లుకట్టినచోటు.

పోతకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. అడు తీఁగ

బచ్చలి. (వై. ని.) ౨. పూతికాశాకము. ౩.

క్యాశాకభేదము.

పోతజము. సం. వి. అ. పుం. పిల్లగాఁ బుట్టునది.

(ఏనుఁగు గుజ్జము మొ.)

పోతధారి. సం. న పుం. ఓడయుద్ధాతి.

(విల్యగుస్, ఆ ని)

పోతనము. సం. విశే. (. ఈ. అ.) ౧. పవి

త్రము ౨. పత్రమిగించునది

పోతప్లవుఁడు. సం. వి. అ పుం నౌకచే

దాఁటించువాఁడు, నావికుఁడు.

పోతము. సం. వి. అ పుం. ౧. పిల్ల, బాలకము.

౨ పదేండ్లయేనుఁగు. ౩. మనజాడెక్కపోయిన

ఓడ ౪ వస్త్రము. ౫ మొలక, మోసు.

౬. గృహస్థానభేదము, ఇల్లుకట్టినపట్టు, ఇంటి

పునాదిచోటు. ౭. పడవ, తెప్ప.

౮ పైకిపెరని గ్రహించెను (వ్యాప్స.) ౯.

తరుణవయస్కుమగు చతుష్పాజ్జంతువు (శే. ని.)

౧౦. పెద్దపులికివచ్చ ప్రాస. (వై. ని.)

పోతరకత్తె. విశే. (పోతరము + కత్తె.) క్రొవ్వి

నది, మదించినది.

సీ. తచ్చనగొండి పోతరకత్తె కల్లరి వల్లింత

మాయలబెల్లి కటికి. (చెన్న ౨. ౨౪.)

పోతరక్షము. సం. వి. అ. పుం. కేనిపాతకము,

ఓడనడుపు తెడ్డు.

పోతరము = పోసరము. వి (త. పోతకము.)

౧. మదము, గర్వము.

ఆ. అతఁడు మొన్న సున్నతమదాంధత దాడి

గ కేఁగుదెంచి యా,పోతర మేమి చెప్పు

నమఁ బూరిఁ గైకొనక ..

ప్రభా. ౧. ౮౨.

గీ. క్రుళ్ల క్రొవ్వు తిమురు క్రుక్కు మల్లరమ్మ, పోతరం బేర్పు నా గర్వ మెుప్పదుండు.
అం. భా. ౧. ౧౩౩.

౨. ప్రభావము.

క. అనవుడు విని సెలవులు వ్రాఁకర నగుచుఁ బెరుఁగు పోతరింబున నైవం, గనఁ గోమటి నారాయణు
వరాహ. ౧. ౧౪౦.

పోతరమెత్తు. అ. క్రి. (పోతరము + ఎత్తు.) మదించు, గర్వించు.

ఉ. వంత మటంచు దగ్గఱినచూతము నిన్నిట సెంత చేసనే, పోతరమెత్తియున్న పులి పోతరవంబులఁ జీరి పంపుచుకా.
తపతీ. ౪. ౧౭.

పోతరి. వి. ఒకానొక చెట్టు (శ. ర., ప్రా.)

పోతరించు = పోసరించు. అ. క్రి. (√పోతరము.) మదించు, గర్వించు.

గీ. పోతరించిన కాకొనుపోతు లచట, వచ్చి మదమస్తిత్రోడఁ గొమ్మిచ్చు నధిప.
చంద్రా. ౨. ౬౫.

అ. ... పోతరించి యిత్తిపోతు లచట.
మనుచ. ౪. ౨౨.

పోతరీఁడు. విణ. (పోతరము + ఈఁడు.) మదించినవాఁడు, గర్వి.

సీ. అనుభావశక్తి బ్రహ్మాదుల నొక్కపూరిపుడ శపుఁ గైకోని పోతరీఁడు.
వరాహ. ౨. ౧౬౦.

పోతవణిజుఁడు. సం. వి. జ. పుం. ఓడ బేరగాఁడు.

పోతవాహుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఓడ గడపువాఁడు, తండేలు.

పోతాచ్ఛాదనము. సం. వి. అ. న. గుడారము.

పోతాధానము. సం. వి. అ. న. క్షుద్ర మత్స్య సంఘము, చేపపిల్లల గుంపు, చిఱుచేపల గుంపు.

పోతాసము. సం. వి. అ. పుం. కర్పూర భేదము.

పోతిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. పూతిక. ౨. శతపుష్పి. ౩. మాలపోతి.

పోతు¹. వి. (త., మ. పోత్తు.) ౧. పశుపక్ష్యాదులలో మగది.

సీ. గం దవఁ బో తనఁగాను దిగ్యక్ష్వరుపాఖ్యయా (అం. భా. ౨. ౧౦౦.)

గీ. పోతరించిన యిత్తిపోతు లచట.
మనుచ. ౪. ౨౨.

వ. అక్కలరివంబుల నుక్కఁదండసంబువోనిముక్కన నంకుశంబులఁ గొలుచరణనఖాంకురింబులం జెట్టమం బోతునం గఱచియు నిఱికియుం బట్టి
కాశీ. ౬. ౨౯౪.

౨. మహిషము, దున్నపోతు.

గీ. ... పోతుమీఁద నద్దంబు పడి యుప్పు వెలికపోల వెలిచి పఱచె జముఁడు.
కు. సం. ౨. ౨౦౬.

ఉ. ... వైసారిక విన్మ చెప్పెదను సైరిభ వర్య మదీయగాథ యం, చారనియాత్రిఁ గ్రుంగుచు వృషాగ్రణి పోతును జూచి యిట్లనున్.
హంస. ౫. ౩౪.

౩. ఆఁబోతు, వృషభము.

క. ... మం,దటిలిఁ జని రొంకపోతును, దటుకునఁ బిడికిటను బొడిచెఁ దలపడు చక్కన్.
నీలా. ౩. ౬౪.

ఉ. ఇంతటనుండి ధాత్రిలో, గోవులఁ గాచి గాచిదల గొడ్డులఁ బోతులఁ జంపిరని ...

ఉ. హరి. 3. ౪౮.

౪. కొన్ని జాతివాచకముల కుప్రయుక్తమై నపుడు పురుషవాచకమై నిందార్థమును దెలుపును.

ద్వి. పుట్టుపుట్టువు మాలపోతు వీఁ డనక, పతిని బిత్తలోకగతి దవ్వ ననక.

పండితా. దీక్షా ౪౩. పా.

ఉ. ధీరభటాళితోడఁ జనుదెంచు యముండు కటానఁ జూచి సూతకో రిపు మాలపోత యుఱు కొండక నేడకు వచ్చెదు

ఉ. హరిశ్చ. ౪. ౧౭౫.

విణ. పశుపక్షి వృక్షాదులలో మగది.

ఉదా: పోతుపావురము, పోతుపిల్లి, పోతుతాడు[1] చూ.

ఆ. అంతిపురములోని కన్యలపేరిటి, పోతుటేఁగ నైనఁ బోలయకుండ, నాజ్ఞ వెట్టి

విక్ర. 3. ౫౯.

జ: పోతుకరడు, పోతుగంటరాజనములు, పోతుగుఱ్ఱముగలాఁడు, పోతుటీనెగుఱ్ఱములు, పోతుమానికము, పోతురాజు, పోతురాతు.

పోతు[2]. అప. తాచ్ఛీల్యార్థమందు వచ్చెడు నొక కృత్ప్రత్యయము. (చూ. త్రాగుఁబోతు)

పోతుకరడు. వి. (పోతు[1] + కరడు) మగతరంగము, పెద్ద యల, కల్లోలము. (శ. ర.)

పోతుగంటరాజనములు. వి. బ. (√పోతు[1].) ధాన్యవిశేషము.

సీ. గరుడసరులో పోతుగంటరాజనములు తెల్లగఱ్ఱొడిసములు మొదుకసరులు.

హంస. ౪. ౧౨౯.

వ. ... శ్రీరంగాలు చింతపూలు గోరాజనాలు సన్నమల్లెంగులు బీరకుఱ్రాలు పోతుగంటరాజనాలు సీతాభోగాలు గాకీకుంకుమలు

ప్రబంధ. ౧౧౨.

పోతుగుఱ్ఱముగలాఁడు. వి. (√పోతు[1].) యముఁడు

గీ. జముఁడను గుదబాల్పు పోతుగుఱ్ఱముగలాఁడు, దక్షిణపు ఱేఁడు దన యమాఖ్య దెల్పు

ఆం. భా. ౧. ౫౦.

పోతుటీనెగుఱ్ఱములు. వి. బ. (పోతు[1] + ఈనె + గుఱ్ఱము.) బాలక్రీడా విశేషము.

సీ. ఈనెగాజులు పోతుటీనెగుఱ్ఱంబులు వాల్గుగంబాలాట నట్టకోడి.

హంస. 3 ౧౪౩.

పోతుమానికము. వి. (పోతు[1].) వజ్రము, మగరాయి.

ఉ. రాజిలుపోతుమానికపురాల జిరాలగడాల సౌధ, రాజవగౌరవం బడపరాక ...

వెం. పంచ. ౧. ౬౫.

పోతురాజు. వి. (పోతు[1]) ఒకానొక క్షుద్ర పురుషదేవత.

సీ. పోతురాజు లటన్న బూతు నుడువు.

కుక్కు. 3. ౪౯.

పోతురాతు. వి. (√పోతు[1].) యముఁడు, మహిషవాహనుఁడు

సీ. అనిఁ బాలుపోతురాతు నడంచి కొనుగెల్వ పాలపాపనిఁ దాఁ దుప్రాభవంబు.

చంద్రా. ౧. ౨౦.

పోత్రము. సం. వి. అ. న. ౧. వజ్రము. ౨. పందిమూతి. సూకరముఖాగ్రము. ౩. నాఁగటి దుంప మొన, లాంగలముఖాగ్రము. ౪. వహి

౩ (త్రము, పనవు, తెప్పు. ౫. వస్త్రము. ౬. పోర యనుటయిత్యిజారిపని, యిత్వాశ్ర్యము.

పో(త్రాయుధము. సం. వి. అ. పుం. పంది, సూకరము.

పో(త్రి. సం. వి. న్. పుం. ౧. పంది. ౨. ఎను పోతు, మహిషము. (వై. వి.)

పో(త్రిదంష్ట్రాజము. సం వి. అ. పుం. పంది పంటిచేయుందుబుట్టు లేగుపండంత ముత్యము.

పో(త్రిరథ. సం. వి అ. స్త్రీ. జనక క్తిభేదము. కైనమతమునఁగల యెుకానొకశ క్తి.

పోధకి. సం. వి ఈ. స్త్రీ. పిటకాభేదము, కను తెప్పలమీఁదఁ గలుగు పెల్లి చెమటకాయ.

పోధము. సం. వి. అ. పుం. పెద్దబెడ. (వై. వి)

పో(వ)నడుచు. స. (క్రి (పో(వ)న్ + అడుచు)
౧. తఱిమివేయు, కొడలఁగొట్టు

గీ. తొంటియట్లు యిరుములఁ గుంరఁ బోనడుపవలయు (భార విరా 3 ౯౦)

౨. విడుచు, త్యజించు.

క. అటు లెరియుఁ జెప్పెద నీ, పాటిపాటి తలపోఁత లెల్ల c బోవనడుపుము.
పాండు ౫ ౫౦.

౩. సంహరించు, లయింపఁజేయు.

ఉ. . . అజాండభాండముల్, వానను మీఁదఁ బోవనడుపన్ అను. ౧. ౪.

పోనాట. వి (√పోనాడు) అపకీర్తి, అ(పతిష్ఠ.

క. . గో(త్రము పోనాట వచ్చుగొఱకే భార్యల్. కేయూర. 3. ౨3౫.

పోనాడు = పోనిడు, పోవనాడు. స. (క్రి. (పోన్+అడు త. పోక్కడి.) ౧ పోఁగొట్టు, వదలుచు, పోఁగొట్టుకొను, కోల్పవు

మ. సూర సేవించిన వారికాడి యయలసే పొత్కెల్లఁ బోనాడినం, బురుషద్వేషిణి యైన... విజ్ఞా. ఆచా. ౧౧౩.

క. .. నిర్మలచరితున్, మహిమఁ గుమారుని లీలాంగజాని బోనాడుకొంటిఁగద సే ననుమన్. సారంగ. 3. ౨౧౪.

సీ. ... తనతండ్రిపిమ్మట ధన మెల్లఁ బోనాడి పడు నటించనవృత్తిఁ గంచి కరిగి.
హ(రి. ౩. ౯౭.

మ. కడు లేఁ(బాయపుఁబూపచన్నుఁగవ వింగా రంబుఁ బోనాడి యూర్పకడంపుకా సేమను బోయి (మోల నిలువం గన్నయ్యె కాపట్య మింపుచఁ డె (ఉ. రా. ౧. ౧౭౫.)

౨. త్యజించు, వదలు.

వీ రమణియ మగుమహీరాజ్యంబు బోనాడి యడవుల నిడుములఁ గుడిచి దక్పి.
భా. రా. యు. ౧౫౫౪.

గీ. నిగ్గ పోనాడుకొనిరకే చిఁరుఁబోడి.
కుక ౧. ౪౧.

౩ దూఱు, నిందించు

ద్వి. ఆ కైక నేల పోనాడెదు తండ్రి,పోకపు నీ నేల పాగిన దీ పేరి.
౧౦. రా. అయో. ౧౩౯. పా. ౭౯. పం.

౪. ధిక్కరించు, తృణీకరించు, నిరసించు.

క. మాలికము దాఁచి తే దని, పోనాడి మెుఱగి తొలఁగిపోయిన
వి. పు. ౬. ౩౩౭.

సీ. తెలుగంటితెలువలతి రెల్ల చెకుచఁజూపులచె పోనాడుపూఁబోఁగిగములు.
చంద్రి. ౬. ౯౫.

క. చక్కెరల దిక్కరించి తేనెలం బోనాడి
తేంఅధరసంబుల నిరసించుమధురిమ సమరు
వధరబంధుజీవ ప్రమూనంబుమ ...
పాండు. 3. ౧౭౯.

(ఇట ఔపమ్యద్యోతకము.)

పోని, విశే. (√పోలు. పోలిన అను క్రియాజన్య విశేషణముయొక్క సంక్షిప్త వికృతరూపము ?) పలెనున్న, పోలి

క. ౭౧యిను మరకన్యకోనికన్నియ వంతక్.
భార. ఆది. ౪. ౧౭౦.

ఆ. . భూస్థలంబునవలని, కరుగుదేరమున్నవరు
హేంద్రుదేవి యు,బోనిదాని దేవయాని నిరయి.
భార. ఆను. 3. ౧౪౦.

వ. రాగంబు వెడలంగ్రి ...నదియుం పోనిచరిణ ప్రవాళంబు.
(హర. 3. ౭౩.)

ఆ. తన్న పోనిదానిఁ దన్వి గోవకిఁ దివ,దాని
కూఁతుఁ బంచెఁ దపసికడకు.
భార. ఆది. ౪. ౭౩౩.

మ. ఖచిలాకాంచపరంపరం బలసి వీఁచం దాఁకి
పాతాళగ,వ్వారముంబోవి నిజా్న్యముం
దెలిచి
ఉ. హరి. ౪. ౭౬౭.

పోనిచ్చు = పోవనిచ్చు స. క్రి. (పోన్ + ఇచ్చు.) ౧ పోనియ్యకొను, పోనిడుచు.

క. క్రోణుఁడు, మనలం బోనీక పెనఁగు
దూత్స్యాభునన్. (భార. ద్రో. ౪. ౧౧)

౨. దీనిప్రార్థనా ...కవచన బహువచన రూప
ములగు పోనిమ్ము, పోనీ, పోనిండు అనునవి
ఉపేక్షను, అం కారమును దెలుపును.

వ. .. పాడిఁబుల వ్రాలి పాటం బాటిపాలేని
యిావే యనిన ,కం దదియు నీవే నన్నుఁ
బోనిమ్ము ఈ ప్రభాతసమయంబునం బాడిన
చరమగీతం బైన నిచ్చి
ఆము. ౬. ౬౬.

శా. పోనింం దన్ను దయస్య లి ట్లని రగుం బో
నిక్కము ..
ఆము. ౫. ౫౯. ౧

క. పోనీ సిద్ధుఁడు గాన న,మానంబును సిద్ధకయ్య
వచియడు ...
(కళా. 3. ౧౬3.)

శా. పోనీ నేఁటికి జారుఁ బోయఁ గడు
దుర్బుద్ధిగా విచారింప నేఁలా
కాశీ. ౨. ౧౨౨.

పోనిడు = పోనాడు. స. క్రి. (పోన్ + ఇడు) ౧. విడుచు, త్యజించు.

క. అవరోధజనముఁ దోడ్కొని, భువి జనములు
నవ్వఁ గోటఁ బోనిడి పో హే,రుపు మాకు
నేమి
రంగా. ౨. ౧౮3.

౨. పోఁగొట్టుకొను, కోల్పోవు.

సీ. తళుకుగిబ్బపటాణిబలురాతుకమున్న మణిపీఠ
మండు సన్మాన మెల్ల. గీ. బోనిడి
విపంచి గొని . జారదుండు.
శం. రా. ౨. 30.

పోనొత్తు. స. క్రి. (పోన్ + ఒత్తు) త్యజించు, విడుచు

క. ఇతెఁగుని నయ్యింతులు, చిత్తజబాణముల
చేత వి గ్గంతయుఁ బో,నొత్తి మునిఁ జెండ్లి
యాడఁగ
కా పు. ౪. ౧౫౨.

పోనోము. స క్రి. (పోన్+ఓము.) పోఁగొట్టు కొను, కోల్పోవు.

గీ మతకరి మొకంబు చేకొన మరులుపట్టి, ధరణిఁ
బోనోమిన త్రిశంకుతనయుకులను,వాఁడగుట.
(శం. రా. ౫ ౫౭.)

పోపడు. అ. క్రి (పోకు + పడు.) పోవు, చెడిపోవు.

క. తలపగ దీర్చెద నంచుం, గోపంబున రాజ
కొడుకు గ్రుడ్డులు పిండుం, బోపడు
నట్లుగ ..
భార. శాం. 3. ౨౪౯.

౨. డిల్లపోవు, సత్త్వహీనుఁడగు.

ఉ. . కోపముతో మదలి్చకొని కోమలియూ జెస వాని వ్రేయుడుం, బోపడి వాఁడు చిత్ర ముగ భూమితలంబునఁ ద్రెళ్లె .

భార. అర. ౬. ౧౯౦.

పోపు = పోకు¹. వి, కసవు, గడ్డి

సీ. అంతట తర్ధేను వటవీస్థలంబునఁ పోపు మేయుచుఁ జాలు చేపువచ్చి.

చెన్న. ౪. ౧౭౧.

పోబడి = పోవడి. వి. (పోవు + బడి) పోయిన జాడ, జాడ, అనూకి.

సీ. పోయెఁ బో పోయినప్రోయాలిపోబడి వెదకి పెట్టుట యేల విహిత మయ్యె.

రామా. ౬. ౬౭.

సీ. తొడిబడి పొమ్ము పోబడి యెఱుంగక పోఁక గొఁడు లాక్కొనిఁ జూచి పలికిరేని.

వి. ౫ ౪౦.

వ. .. పవిండిగిన్నెం గానక వెఱఁ గంది యాగుగవలయుపరిచారకుల నెల్లఁ నడిగి యెందును పోబడి గానక

పరిమ. 3 ౨౨3.

పోచ్చెట్టు. వి (పోటు + చెట్టు.) అనురాగము వలనఁ బుట్టినధ్వని, ప్రణాదము. (శ. ర)

పోయివచ్చు. అ. క్రి (√పోవు.) పోవు, వెళ్లు.

క. వివిధశబ్దంబుల బోధవరణ్యా పోయి వచ్చెదం బ్రియ మందన్.

భార. శాం. ౬. ౭౧౧

సీ. పరమకళ్యాణి యోభాగీరథీగంగ వార్థి భామిని పోయిచ్చుత్తువమ్మ. (కాశీ. ౨.౧౩౯.)

పోయు. స. క్రి. ౧. (క) - జలాదికము-విడుచు, వలు.

ఆ. మీఁద నగ్రజుండు. .. గాన పోయుంగ వలయుఁ ద్విలోదకంబు లబ్బుహోన్నతునకు.

భార. స్త్రీ. ౨. ౧౭౬.

సీ. ప్రొద్దిగాఁ బన్నీరు ప్రోసి పెంచినకొమ్మ సురపొన్న యున్నదే సుందరాంగి.

విక్ర. ౫. ౧౯.

క. . మండెడు,పావకిలో నేయి పోయు భంగి యగు గాదే (ఉ. రా. ౨. ౧౯౯.)

(చ) - ద్రవపదార్థములను పాత్రాదులలో-నుంచు.

సీ. ఎఱుకులు పడియుని రిపుర గువ్వలఁ బట్టఁ బోయుని రాడాదఁ బొలము నెరసె

ఆము. ౨. ౪౬.

ఉ. మధుపర్కపూఁజేనియు పోయు ..

నైష. ౬. ౮౮.

(ట) త్రాగుటకై యిచ్చు, (శిశువులకుఁ బాలు మున్నగువవి) పట్టు, కోటవైచు.

క. అన్న, తనయుంకు వీఁడు బాల్యం,బున నేడ్చును బాలు నాకుఁ బోయుం డనుచున్.

భా. ఆది. ౫. ౨౧౬.

ద్వి (వనరాశితనయు) పరిపూర్ణమతి యోగిపతి కడుపునకుఁ, బోసి పోషించె శౌర్యగ...

ద్వి. పరమ. ౧. ౪౦. పౌ.

(త) విత్తు, చల్లు.

సీ. అలికులంబులకప్పు గలయంతయును బుచ్చి నాటుపోసినభంగి నవక మెక్కె.

భార. విరా. ౨. ౫౨.

ఉ పుట్టుగుచెట్లకు స్మైలవఁ బోసినవిత్తులు కాంతిము త్తకన్, ముట్టియుతోడిదీవములు...

కవిక. ౫. ౧౬౦.

(ప) - తలఁప్రాలు - ధారగాపెలుచు, శాలు విడుచు.

చ. మఱి వనమాలిచూడమున మానిని ముత్తెపుఁ
గ్రాలు పోయఁజో... (ఆము. ౬. ౧౩౨.)

౨. (ఎత్తుగాఁగాని పల్లపుగాఁగాని) నైచు, ఉంచు.

క. వెలిఁ బోసినపసిఁడుల,ప్రోవులు నాఁ
దమ్మి తెలమిఁ బూచె భేదంగై.
కు. సం. ౪. ౪౪౭.

గీ. . రాశి పోయుదు మఖిలపాత్రములయందు
నందఱును దెచ్చినట్టిభిక్షాశనంబు.
కాశీ ౮. ౧౮౮

గీ. .మాపటిపండువెన్నెల చకోర,పోతవితతికిఁ
జాఁపట్టు వోసినట్టు (ఆము. ౨ ౬౦)

౩. (కరఁగినలోహాదులచే పాత్రప్రతిమాదులను) చేయు, నిర్మించు.

చ... విలాసరసంబునఁ బోసినట్టియాప్రతిమలో
వీ రనంగ (కవిరాజ. ౧ ౮౮)

సీ జైనులు తమకులగురునిఁ గుందనపుఁ
బసిఁడి,ప్రతిమ గాఁ బోయించి ..
పరమ. ౫. ౧౪

౪. (వింటివారియందు బాణాదులను) సంధించు, తగులుచు, కూర్చు

చ. ఇతఁడు నరేంద్రపుత్రుఁ డని యేయఁగ
బాణము వారిఁబోవి కాఁ, డితఁడు దినేంద్ర
పుత్రుఁ డని యేయక
భా. రా. కిష్కిం. ౧౭౩.

అ క్రి ౧ కలుగు,పుట్టు.

క. మాయురె తా రావలెనా, యాయెడ కి
నరుగుదెంతు నాయి ల్లనఁగా, నీయి ల్లనఁగా
కేటో, వోయఁగ రా విట్టులైన భువి
సఖ్యంబుల్. కువల. ౪. ౧౨౬.

౨. కలదిచుగు

వ్యవహారములందలి ప్రయోగవిశేషములు

౧. కుఱుపు చీముపోసినది. ౨. ఒడ లంత యును చెమటపోసినది. ౩. వాఁడు కాపై వసంతము పోసినాఁడు. (చల్లు.) ౪. పిల్లకు నీళ్లుపోసినది. (స్నానము చేయించు.) ౫. తలంటి నీళ్లుపోయు. (అభ్యంజనము చేయు.) ౬. గోడకుమదురుపోయవలెను (ఏర్పఱుచు.) ౭ ఉసురు పోసికొను. (దుఃఖపెట్టు.) ౮. పురుడుపోయు. (ప్రసూతికృత్యము నెర వేర్చు.) ౯. పొట్టపోసికొను (జీవించు.) ౧౦. రూపాయకు మానెడు నేలుపోయు (కొలిచి యిచ్చు, అమ్ము) ౧౧. చదువునకుపోయు. (నెచ్చించు.)

జః పోఁతి, పోఁతఁబోయు, పోఁతపాలు పోఁతనీరు

పోరచి వి. కానుక, ఉపాయనము.

గీ. గగనతలలక్ష్మి పోరచి గాఁగ నిడినఁ, జాల
నొప్పారు మాత్తిక సబక మనఁగ
పారి ౨. ౮౭.

సీ. పోరచి రాచిల్కప్రోయాలు గా నిపోవు
ఫలముల మాజ్ఞాలబాలికకును.
ఉదయనోదయము ౩. ౮.

విశే. ౧. నిస్సారము.

ఉ పోరచి యాఁడుఁబుట్టువునఁ బుట్టి నిరర్థక
జీవి నైతి (భార. ఆది. ౫. ౧౨౯.)

౨. వ్యర్థము, నిష్ప్రయోజనము

ఉ పుట్టినయింట్ల మానినులు పోరచిగా
ననిశంబు నుందురే. (భాగ. ౯. ౬౨౬.)

౩. అలక్ష్యము.

సీ. పాగడ వలకు నన్నుఁ బోరచి సేయుకే
కుముదంబు చూపి దూరోమలాంగి.
రామా. ౧. ౧౪౭.

౪. విపరీతము.

శా. మించేక పోరచేకోరికల్ గడు విజృం
భించెన్ దనూగ్జాని ... (విజ. వి. ౨. ౩౬.)

పోరట. వి. పోరిచి, కానుక.

సీ. పోరిమిగలవాఁడె పోరుగింటిపోరట మగు
డింపఁగలవాఁడె తగవునూటి.
రామలిం ౪౭

పోరాట(ము). ॥ (√పోరాడు.) ౧. యుద్ధము, సమరము.

గీ. నీకతంబున నే మవినీతుఁడైన, యాసుయో
ధనుతోడి పోరాట దక్క, ననుభవింతుము
మాయంక మగుధరిత్రి
భార. ఉద్యో ౩. ౭.

క. సీరాటవనాటములకుఁ, పోరాటం బెట్లు
కలిగెఁ బురుషోత్తముచే, న రాట పెట్లు
మానెను (భాగ ౮ ౧౯)

క. వారలతోఁ బలుమాఱును, బోరాటం బాడి
యాడి పుల్లవిఱిగి యున్నారము
శేష. ౧ ౧౧౩

౨. కలహము, జగడము.

శా. ఈరీతిన్ గుమతోత్తులన్ జనని త న్మాక్రోడింప
నారాటముల్, బోరాటంబు ఘనంబు
లైన కాశీ. ౪. ౫౦

౩. (వాదాదులందు) పోరుట, పెనఁగులాడుట (శ. ర.)

పోరాడు. అ క్రి (పోరు + ఆడు) ౧ యుద్ధముచేయు.

సీ. రథ్యముల్ వడ్డ విరిగి లయ్యు ననిముద్గ
రాదుల నదరి పోరాడువారు.
భార. విరా ౩. ౧౬౯

క. చేదుకమైఁ దలపడి పోరాడిరి ద్రుపదభగ
దత్తు లస్త్రబలము శౌర్యాడంబరమును
పెలుఁగులుఁ, జూడను వినఁ జిత్రములగు
కుంభద్వంగిక. (భార. ద్రో. ౧. ౧౬౪.)

౨. కలహించు, జగడమాడు.

గీ. ఆ రమణిఁ బ్రాణవిభుడంతఁ జేరనీక,
యవ్విధంబునఁ బోరాడి యంతమునను ...
కళా. ౪. ౨.

సీ. వారియింతులకును స్వాదు కాపె ఘటించి
నలిరేఁగి పోరాడ నవ్వువాని.
ఉ. రా. ౧. ౩౧౯.

౩. (వాదాదులందు) పోరు, పెనఁగులాడు.

గీ. చుట్టములలోన నొప్పమి పుట్టునప్పు, డడ్డపడి
వారితోడఁ బోరాడియైనఁ, బూని యుడు
పంగఁ జొరకున్నవాని
భార. ఉద్యో ౩. ౨౪౨.

వ. ఇట్లత్యంతఘోరం బైనదారిద్ర్యచింతాభరం
బున సంసారపారావారంబు దరియింపఁ
జాలక సుతులతోఁ బోరాడుచు
కుచేల. ౧. ౪౧.

పోరాని. విశే. (పోవచ్చుయొక్క వ్యతిరేకార్థక విశేషణరూపము) ౧ పోవ వీలుగాని.

క పోరానిపట్లఁ బొడుచుట, వైరిబలము దిరుగ
జయము స్వర్గము నగు
ఆము. ౪ ౨౬౪.

౨. ఆప్తుఁడు. (చూ. పోరానిచుట్టము)

పోరానిచుట్టము. వి. (పోరాని + చుట్టము = వచ్చినవెంటనే వెళ్లఁగూడని చుట్టము.) ఆప్త బంధువు, దగ్గఱచుట్టము.

ఆ. ఈవు పోరానిచుట్టమవు మహాను
భావుఁడవు (భార. ఉద్యో ౩. ౩౨౯.)

క. పోరానిచుట్ట మితనికి, శౌరి యిచటి కెల్ల
భంగిఁ జనుదెంచు
హరి. పూ. ౬. ౧౨౨.

పోరామి. వి. (పోవచ్చుయొక్క వ్యతిరేకభావార్థకము.) ౧. పోవశక్యముగామి, పోఁగూడమి.

క. మాయాశబలం బై యటు, నే యుక పోరామి భూతసృష్టి యొనర్చున్.

భార. శాం. ౫. ౧౬౩

దండకము. ఓంటివా రా చ పో రా మి యిట్టట్టుం బోరామికిఁ మూలమే యింతర క్వేలనే

భోగినీదండకము, భాగి. ౯. ౧౭౨.

౨. చెలిమి, స్నేహము

క గారాము సేసి మెల్లన, పోగామి యొనర్చెం బిదపం బోరిగొనకోలుకనే .

భాగ ౧౦ పూ ౩౭౭

గీ. విధవతో నాథుతో రాయబెలందితోడం, జెడిపెతోం జాల పోరామి సేయుజనము

కాశీ ౨. ౭౪

౩ భక్తి, ఆదరము.

క. ఆ,భూవిభావాతాపసుం బో,రామిం గని యాత్మ మందిరమునకుం దెచ్చెన్.

భాగ. ౧౧. ఉ. ౧౧౬౭.

౪. చిక్కు, బాధ

వ. నీ వీ దుర్లభ్యరత్నంబు దాంపవలయు ప్రాణంబుపయివచ్చు పోరామియందును నెవ్వరికి నెఱింగింప కుండునది

హరి పూ ౩ ౨౧౬. (వ ˘)

క ఇప్పుడు మీకు నైనపోరామియు పూ, రనఘా యిట రాకయు మదిం, గని

హరి. ఉ ౧ ౪౧.

క. ఆరామ కాముషలనం, బోరాములు పడుచు విక్ర. ౩. ౧౪౫.

విశ. ఆప్తము, ప్రియము.

క. అరామ కామువలనం, బోరాములు పడుచుం దనదుపోరామిచెలిం,గారాముతోడ

(వి. ఆప్తి. అని శ. ర.) విక్ర. ౩. ౧౪౫.

పోరించు. స. క్రి. (√పోరు.)పోరంజేయు, జగడమాడించు.

క. ఎంచంగ నాగమనమునకు, నించుక చుట్టైన నయ్యె నిది సౌభాగ్యము సాధింపుట కెవ్వారిని బోరించనిత్తు మొక్కటియుం దరింపంగ వశమే కళా ౨ ౪.

శా నీయుక్ మర్త్యభవాయ మొక్కుచుగుమన్ కే తెచ్చి పోరించి యే, శ్రీకిం జాత్రమనై తినచ్చెదవు నీచే కేల యా నప్పునల్

హరి పూ ౮. ౫౧

పోరిడు. అ క్రి (పోరు + ఇడు) ౧ కలహపెట్టు, కలహము కల్పించు.

గీ దినముం బోరికుగాయఢిఁగనినచెన్ను, కలిమి ఒవరాలునో యుకికన్న బిడ్డ, కంటగాదిలి తోడు లోకములతోంగూ, నలు గొలు వున్న కనకమండనముం

ఏ౭ ౨ ౬౭

౨ పోరుపెట్టు

ద్వి నెయ్యంబు మైం ఏలి ఎమగి బొమ్మ ౹౹ం, జాటించి పే తోకపాట పాడినను, బ టించి వినక యిప్పాటం బోరదుమ, బెం సోదరుని మీందిపాటం బాడినను, గిలకిల వా యొత్తి పేరి నవ్వుచున (ద్వి.పరిమ. ౫ ౩౭౭ పా)

పోరితమాడు అ క్రి (పోరితము + ఆడు) -వాదాదులందు - పోరాడు, పెనంగులాడు.

ఉ. వీరును పాండుపుత్రులును కేరము దక్కి పొసంగ మన్కికై, పోరితమాడి యే నటుల బుద్ధులు సెప్పినభంగియున్

భార ఉద్యో. ౪.'౩.

ఉ. ... తా మును దీనికి నడ్డపెట్ట నేం, బోరితమాడి యిట్లు నిమం బుచ్చుట కల్గినవాండు సూచితే. నిర్వ. ౭. ౧౩౫.

పోరితము. వి. (పోరు + ఇతము, స్వార్థము) ౧. యుద్ధము, సమరము.

ఉ. పోరితమైన నిం కును బుట్టు మహాపద గావు
నన్ ధరిత్రీరమణాగ్రగణ్య గణుతించి
యవశ్యముఁ బొం దొనర్పవే.

భార. ఉద్యో. ౨ ౨౬౨

సీ. భగితకులము గీ. పోరితింబును ఘటి
యించి భూమిదేవిఁ, బ్రీతిఁ గావింపుమనియు
గాచేతను (హరి. పూ ౫ ౬౬.)

౨. కలహము, జగడము

గీ సవతి గర్గినత బోరి,తింబు లే కొక్క
మై యున్కి దగవు లాక్

భార. అను ౫ ౨౯౧.

గీ తనయు లిం కేభంగి ధనవిభాగింపనై పోరి
తింబులు లేక పొసఁగియుంద్రు.

కాశీ ౩ ౧౨౪

౩ స్పర్థ, పోటి

చ ఈను గెలంకి పోరితం, బనుగివి మత్స
రంబు గలకుట్టి మనంబునఁ బుటు హింస
వీనన జనియించు

భాగ. శాం ౧ ౨ ౧

పోరిమి. వి. (√పోరు) యుద్ధపాటవము, ధార్ష్ట్యము.

సీ పోరిమి గలనాఁడె పొరుగింటిపోరట పగు
డింపఁ గలనాఁడె తగవునాటి.

రామలిం ౩౭.

పోరు. వి. దే. అనా (క, త. పోర్) ౧. యుద్ధము, కలహము.

క. పోరను మృతసంజీవని, కారణమున నిహతు
లయ్యుఁ గా రసురవరుల్.

భార. ఆది. ౩. ౧౦౩.

సీ. వదలక యేలినవానిప్రస్తవమునఁ బోరిలో
నీల్గినవీరభటులు. (భార. సభా. ౧ ౭౫.)

చ. .. పోరున కరుదెంచె వేల్పుఁగొమరుం
డొకరుం డురుదండహస్తుఁడై.

పారి. ౪. ౪౪.

౨. అస్వస్థతచే శిశువు లేదా తెగకుండఁ జేయు
రోదనము, (భక్ష్యాదులకై పిల్లలుచేయు)
అల్లరి

సీ వేపాల గోరింట తులు పొగిపై మఁ పోరు
మాన్పుచుఁ గడు ప్రనకుఁ బెట్టు.

ఇందు. ౨. ౧౫

ఉ. పో రుడుపంగ నేఁ బలుకుబూటకి మెల్ల
నిగ్గిడిఁజేసి యేదారిని పోయిపోనుకుఁడు .

చెన్న. ౩ ౧౪౦.

గ్ర బాలురపో రుడ్పఁ బండ్లు దోసెడును,
దులసిపత్రియుఁ బెయ్యదూడపఁ గసవు
నలవడఁ గొంచురి మ్మని నియమించి.

ద్వి హరిశ్చ ఉ ౧౪౧౮.

౩ క్రి ౧ యుద్ధము సు, కలహించు, ఒగిడ
వాడు

సీ ఎక్కటెక్కటి పోరి యుద్ధవిద్యాప్రసంచ
యుపంటుఁ దగుజరాసంధుబాణ, ధనురాద
వివిధసాధనములు . (భార. శాం ౧ ౩౩)

గీ. తగిమె విష్ణునితోఁ బోరఁ దమ్ములారా.

ఉ రా ౨ ౧౩.

గీ. పంచుకొన నేర కిమ్మెయిఁ బ్రతి
దినంబుఁ, బోరుచున్నారము

విక్ర. ౨. ౮.

౨. (క్షుద్బాధ నున్నగువానిచే శిశువులు)
మిక్కిలి రోదనముచేయు, ఏడ్చు

శా. పోరంబో చ్చెఁగదయ్య యాఁకటికి నీపుత్రుం
డయో . (వేం. పంచ. ౪. ౪౪౪.)

గీ. అర్భకునిలీలఁ గావుకా వమచుఁ బోర.

దశా. ౫. ౬౬.

స. క్రి. ౧. ఎదిరించు, పూర్కొను.

చ. ... పుట్టినప్పుడ భుజశక్తి మాసుచూఁడు
శోళ సురాధిపుఁ బోర గెల్చితే.!
కు. సం. ౧౦. ౫౧౭.

౨. (బాధను) కలిగించు.

సీ. సరి దెబ్బలాడుచో జాంబవంతునిగుద్దు
కోరక్కలోఁ గుట్లు పోరెనోక్కొ.
సిం. నార. 33

జ: పొసపోరు, పోరాట, పోరాడు, పోరించు, పోరిడు, పోరితమాడు, పోరితము, పోరిమి, పోరుదిండి, పోరుపెట్టు, పోరొడ్డు, పోరోగిరపునిరాబారి

పోరుదిండి. వి. (పోరు + తిండి) కలహశ సుఁడు, నారదుఁడు.

క ఎదురైన పోరుదిండికిఁ, బదిశిరములపొలను దిండి ప్రణుతుండై
ఉ. రా ౫. ౧౯౭.

పోరుపె(వె)ట్టు. అ. క్రి (పోరు + పెట్టు)
౧ (బాధచేఁగాని, అఁకలిచేఁగాని) బిడ్డ ఉడు గుక గట్టిగా నేడ్చు, (భక్ష్యాద లక్షై) పిల్లలు పెంకితనము చేయు.

క. భిక్షార్థి మరుసుచో నాక, వృక్షుసమాపమునఁ బోరుపెట్టుచు నుండఁ, వీక్షించి సంశ యింపక, భిక్షునియోగమునఁ దెచ్చి పెని చితిఁ గరుణా (బ్రహ్మో. ౨. ౭౧.)

ఉ. ఎవ్వరు పట్టినన్ నిలువఁ డెంతయుఁ గృష్ణుఁడు పోరుపెట్టెడిన్.
దశా. ౯. ౧౯౧.

౨. యుద్ధము కల్పించు, దెబ్బలాటపెట్టు.

ఉ. . వానికి వానికిఁ బోరుపెట్టి వృత్తాంత వినోద మింతకఁ గలదా యని రాజ మునీంద్రుఁ జూచినన్. (కకు. ౨. ౧౨౦.)

పోరువ. వి. (తే. పోఱ్.) ౧. పెల్ల, అంచు కమ్ములులేని తెల్లనివస్త్రము.

సీ. పస మించు మాదరపాకపోరువలచేఁ దడి యాఱ నొత్తి కుంతలము లార్చి.
శకు. 3. ౧3.

౨. ప్రచ్ఛదపటభేదము, ఒకవిధమైన పఱుపు దుప్పటి.

గీ. ప్రచ్ఛదపటంబు వెలయును బచ్చడ మనఁ, బోరువ యనంగఁ దద్భేదము దగు నభవ.
ఆం. భా. ౨. ౧౫౬.

3. పొర

ఉ. మహాకీలము గాఁగ వ్యాళవిభుఁ బెన్నులుఁ గీడ్చినమాడ్కి నీడ్చి న్యక్కాలికుఁ గాలభైరవుఁడు పైకుబుసం బొకపోరు వ త్తఁగన్. (పాండు. ర. ౭౯ర,

పోరి. వి (క పోర) డింభకము, పిల్ల.

వ. కేమఁగూనల నేఁచినమక్కువం బ్రక్కల డాఁచుబిగాలంబులును బిడాలంబులపోరెల నూరలం దరలక మరగి తిరుగుగిరికలును
శ్రీరంగ. ౧. ౬3.

పోరొడ్డు. అ. క్రి (పోరు + ఒడ్డు.) యుద్ధము నకై వ్యూహముగా నేర్పఱుపఁబడు, బారు లుగా నిలుచు.

గీ. ఉభయబలములు నెదిరి పోరొడ్డి కదియ, కరిఘటలయంతరాళంబు గాన నయ్యె
కవిక. ౨. ౧౩౭.

పోరోగిరపునిరాబారి. వి. (పోరు + ఓగి రము + నిరాబారి.) కలహాశనుఁడగుముని, నారదుఁడు.

సీ. పోరోగిరపునిరాబారికూరిమిపట్టి మామమామ యనుంగుమామగారు.
అచ్చ. రా. బాల. ౬.

పోఱుడు. విశే. (క. పోర.) పడుచువాఁడు, బాలుఁడు. (శ. ర.)

పోటి. విశే. (క. పోరి.) పడుచుది, బాలిక. (శ. ర.)

పోటిగాఁడు = పోటుఁడు. (శ. ర.)

పోల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. పరిఖ, అగడ్త. ౨. శాళిము, భగము. (కే. వి.)

పోలఁడు = పోలిగాఁడు. వి. దూడలపోలఁడు, శ్రీకరముగానుండు ఒకజాతి పెద్దపక్షి. (శ. ర., బ్రా.)

పోలము. వి. మృగములు దాఁగుకొనియుండు ప్రదేశము, పొద.

క. పోలములు వెదకి పక్కణ,పాలురు తటు ముటయుఁ దల్లిప్రజ లుద్ధుగజం,పూలురు గావ్రనఁ బఱచిరి పోలేకం దగులు,డితిఁ బో వారలకున్. (వేం పంచ. ౨. ౧౯౪.)

పోలము. సం వి. అ. పుం రాశి, ప్రోగు, ౨. మహత్వము, పెద్దదిగా నుండుట.

విశే (అ ఆ. అ.) మహత్వయుక్తము, పెద్దదిగా నుండునది, బలుపయినది.

పోలాని. వి. (హిం. పోలార్ = ఉక్కు.) (ఏనుఁగు మెడనుగట్టెడి) గంట.

సీ. వ్రేలుఁగొప్పులు నల్లవిడిపట్టుగగ్గియల్ హాగ మ్ము లలఁతిబోలానిగంట, లలరునంఘ్రులఁ బైఁడిగొలుసులు గీ. అంగసంభవుమదపు టేనుంగు లనఁగి, వఱలుదురు వీటఁ బణ్య లావణ్యవతులు. (చంద్రా. ౧. ౩౨.)

సీ. జాతికీటిపచ్చలరావిరేకలు గమకపుపోలాని గంటబోళ్లు. ప్రబం. ౫౩

పోలి. సం. వి. ఈ స్త్రీ. పిష్టకభేదము. (గోధుమ పోళీ, పూరి.)

పోలించు = పోల్చు. స. క్రి. (పోలు.) ౧ ఉప మానముగాఁజేయు, సాటిగాఁదెచ్చు.

క. . పంచత్వముఁ బొంది యున్న బంధుర కరిఁ బో,లించుటకుం దగి యొప్పెం, గాంచాలుఁడు ..

భార. స్త్రీ. ౨. ౧౪౬.

మ. .. తత్సదృశతా పద్మాయతాక్షుల్ దివిన్, భువి నప్పన్నగలోకమందు నయినన్ బోలిం పఁగా లే రటం,చు వితర్కించితి

ఇందు. ౭. ౧౫౧.

ద్వి. కేలిమైఁ జూచితిఁ గిన్నరాంగనలఁ, బోలించి చూచితి భోగికామినులఁ, గల యంగఁ జూచితి గంధర్వసతుల

రం. రా. అర ౧౬౯. పా ౧౫ పం.

౨. బాగుగా నాలోచించు, విమర్శించు.

మ. . కారణం బెఱిఁగినం బోలించి నాసేర్పు రూ,పున సాహాయ్యము చేయువాఁడఁ దెపుడూ పూర్వాపరం బంతయున్.

దశకు. ౫. ౪.

ద్వి ఏల యీతలపోఁత లివకులాధీశ, పోలించి చూడుమీ బుద్ధిఁ గార్యంబు.

ద్వి. హరిశ్చ. పూ. ౫౦౬.

౩. పరిగణించు, ఎంచు.

గీ. . మీకలిమి తృణము, లీలఁ బోలింపలేమి మృణాలగుణము .. (భర్తృ. ౧. ౧౪.)

పోలిందము. సం. వి. అ. పుం. ఓడకంబము, నావాంశభేదము. (త్రి. వి.)

పోలిక = పోలికి. వి. (√పోలు . క. పోలికె. త. పోల్.) సామ్యము, సాదృశ్యము, విధము, రీతి.

మ. ఇతఁ డాపాపనియట్ల వెంద్రుకలు తెా మింపారుకన్నుల్ జగ,న్నుతుఁ డబ్జాక్షుని పోలికైన యురమున్

హంస. ఉ. ౩. ౨౦౩.

సీ. కనఁగవఁ బొరలు గన్పట్టౌ లేదొ చూత
మన్ పోలిక పదలి కన్ బొమలు వ్రాల.
దశా. ౨. ౧౩౯.

సీ. శశిపోలిక మరుత్తుచెల్వనను దిలీపుకరణి
మహోగ్రుఁడగాంచమున. (విక్ర. ౨. ౭౯)

పోలిక. సం వి. అ. స్త్రీ. గోదుమలతోఁ జేయు ఒకవిధము పిండివంటకము. (పోళీ.)

పోలిక(ల్కి) = పోలిక.

సీ. కైవడి కీవలి కయివడి కొదువు మాదిరి
పోలిక మాన్కి పురుఁడు, పోలికి యనఁగఁ
బోల్పొంద నుపమపేరు
ఆం భా. ౨ ౩౦౨

క. పెల్లొంపిలో ంద బ్రుంగినధేనువు వెత్తు
పోలికిని శల్యం డమ్మెనఁ దండ్ర భుజబల
మఱఁగలఁ, గనియాగ్ర నిలిపె శౌర్య
గర్వము మెఱయన్
భా. ౧ ౧౫౨

ఉ. భూరికళంకముఁ జెందెఁ బోల్కి నే
నైన యుందుఁ దోఁచినన్. (రామ ౨ ౨)

సీ. పుత్రులఁ గాంచినపోల్కి నీ కాంతఁ
జింతింప సరిలేరు గొంతి దక్క
విక్ర. ౧ ౪౭

విశ సదృశము, సమము, వంటి, బోఁటి.

గీ. చట్టిపాఁపవు గావున నీవు నన్నుఁ, బొగడి
కొనఁదగు నకట వాపోల్కి యూఁడు,దాని
వెడకియు నెయ్యెడనైన నీకుఁ, బడయ
వచ్చునె యెఱుఁగక పలికె తిట్లు.
భార విరా. ౨ ౩౨౭

గీ. ఇరువురుకు సాఖ్యాసములఁ గనవు గట్టి,
పోవి చేసినకూతులపోల్కి లైరి
నిర్వ. ౯. ౯౦.

పోలిగాఁడు = పోలఁడు. ఏ దూడలపోలఁడు, ధీకరముగానుండు ఒకజాతి పెద్దపక్షి.
(శ. ర, బ్రౌ)

పోలు. అ. క్రి. (క. పోలు. త పోల్.) ౧. తగు, యుక్తమగు.

గీ. పుట్టినప్పుడ కన్యకఁ బోలునట్టి,నరుడ
కిచ్చుట . . (భార. ఆది. ౪. ౧౩౪)

గీ. అతఁడు వచ్చె,నంత డాఁకఁ బాండ
పులకై కొంతసమర,కేలి వేడుకఁ జలుపుట
పోలదొక్కొ (భార. భీష్మ ౧ ౧౭౩.)

చ .. పురాంతకువిల్లు లీలపైఁ, బొరిగొని
కొన్నభాగ్య యది పోలవు గావున నీవిచా
రముల్ (భా రా. అ. ౨. ౨౫౭)

౨ శక్యమగు, సాధ్యమగు.

ఆ అఁగ గ్నిదేవుఁ డన్నతుబున విప్ర,
గామునకు వెఱచి శోకధము, దీర్ప
కొనఁగఁ బోలుఁ దీర్ప రా ఏన్మానితి,బాష్ప
ము నైనపాంథయము
భార. ఆది. ౧. ౧౭౯.

క హరి యెఱుఁగని చక్రిటియుం, బురుషా
ర్థము నా కెఱుంగఁ బోలునె
భా. ఉద్యో ౪. ౧౩౨.

క. తారల నెన్నఁగ వచ్చును, భూరేణువు లెక్క
వెట్టఁ బోలును ధాత్రిన్
భాగ ౧౧ ౬౧.

3. కలుగు, సిద్ధించు

క శ్వేతద్వీపంబున భవ,దాతత్పపఁ గానఁ
బోలె నచ్యుతుఁ డద్రూ,పాతిశయము మీ
చందము, యూతనిఁ జూఁ గంటి మిమ్ము
నర్చిత మెసఁగన్.(భా ర శాం. ౬. ౪౬౫.)

౪. సంగతమగు, పొసఁగు.

చ. . అది యెన్నిభంగులం, దలఁచినఁ బోల
కేమిటికి తంబున నామన మిట్టు లయ్యెనో.
భార. ద్రో. ౨. ౨౭౨.

ఉ. అటి మహోగ్రకోపదవానలంబునఁ దట్టి
దయాగుణంబు దాఁ, బుట్టి మనోజు నిచ్చు
బలె పోలదు నాఁ జనదు...

కు సం. ౫. ౫౪౭.

౫ ఇష్టమగు, సమ్మతమగు

ఆ. మేలుగాక నీకుఁ బోలిన ట్లయిన నం, దరిగి
యేను వారు వర్థిఁ బొంది, యుండువట్లు ..

భార. ఉద్యో. 3 33.

ఉ. పేరిమి ధర్మజుం బరిభవించినద్రోహులు
వధ్యు లన్న నెవ్వారికిఁ బోలదే సుజన
వత్సల (భార ఉద్యో. 3. ౪౭.)

౬ ప్రా ల్కొట్టఁ గాని దానను, తైలము
దిగువాఱఁ బోయుదానను నీకుం, బోలినఁ
బ్రాలం గొలువుము, చాలము నీతోడఁ
బిదప జగడములాడన్.

కేయూర. ౨. ౧3.

౭. ఒప్పు, శోభిల్లు.

గీ పొలయ విన్నంటిలోఁ దాను బోలి యున్న
ప్రస్తుతం బగునోషధీప్రస్థపురము.

కు సం ౪ ౯౭3

ద్వి ధరణీశుఁ డున్నచందము పోల దనుచు,
మరుభయంబును బొంది యూరుపు లలర,
వడుకులు చేతులు నంటంటి చూచి

రం. రా అయో ౧౨౪ పా ౧౯. పం.

౮ అనుకూలమగు, లాభకరమగు

ద్వి. ఏలాకో మునినాథ యిబ్భంగిఁ గడఁగి,
పోలనిశకునముల్ పొడచూపఁ దొడఁగె.

రం రా బాల ౭౪ పా ౧౯. పం.

౯. పోటియగు, సమానమగు

ఉ. . జన్నయసిద్ధమంత్రికిత, రాజును భోజ
రాజు రవిరాజును గిన్నరరాజు దేవతా
రాజును బోల రంద్రుకవిరాజులు రాజ
సభాంతరంబుల్ (విక్ర. ౧. ౫౨.)

౯. దీని తుమున్నంతరూపములగు 'పోలన్,
పోలఁగన్' అనునవి ఈ క్రింది విశేషార్థ
ముల నిచ్చును.

(క) చక్కఁగా, బాగుగా, పూర్ణముగా.

ఉ. పోలఁగ ధర్మశీలుఁ డయి భూమిజనాధిపుఁ
డైన భారతీపాలకురత్న మున్ వదవి ...

భార. ఆది. ౭. ౨౨౪.

సీ. చాలవేనియు జనస్థానంబు విడిచి నీ వెంటనే
బాటిపా మ్మిచట మనికి. గీ. పొసఁగ దే
నిత్య దంతయుఁ బోల వింటి, రజనిచరవదా
ర్థము దాశరథులు వచ్చినారు .

భా. రా ఆర. ౨. ౧౪౨.

శా. శీలంబుం గుణమున్ శమంబు దమముం
జెల్వంబు శేఁగ్రావుధుం, బోలం జూచి
యితండు పాత్రుఁ డని. .

మను. ౧. ౫౫.

చ. ప్రూగరాక్షసో,క్కరముల నేఁగతిన్
మెఱఁగి క్రమ్మతి వచ్చితి పోలఁ జెప్పుమా.

భా. రా. సుం. ౫౭౯.

(చ) న్యాయ్యముగా, యథావిధిగా.

ఉ . నాకునుం, బోలఁగ భర్త్త నీవ యిది
భూనుత ధర్మపథంబు నిక్కువం,బు ...

భార. ఆది. 3. ౧౪౭.

౮. చూడై యుండఁగ నౌశరుం, డాలింగా
నేలికొనినయాగర్భమునం, దా ఉలవ గన్న
పుత్రుఁడు, పోలంగ సహోదనామపుత్రుం
డయ్యెన్. (విజ్ఞా ఆచా. ౧౭౯.)

౧౦. ఈ క్రింది ప్రయోగములందిది తుమున్నం
తములకును, భూతార్థక్రియలకును అను
ప్రయుక్తమై వితర్కము ను దెలుపుచు
'శాఁబోలు' అను నర్థమిచ్చుచున్నది.

శా. . . చైద్యహితక్షితీశ్వరులు మాయోపాయు
లై మత్పురిం, గాంటింపం జనుదేరంబోలు
దురు పోనీ తేర వేగంబునన్.
భాగ. ౧౦. ఉ. ౮౭౩.

క. పద్మముఖితోడ నెవ్వరేఁ బారిజాత, పుష్ప
వృత్తాంత మెఱిఁగింపఁబోలునొక్కొ.
పారి. ౧. ౧౦౬.

ఉ. . మూఁవంగడ మాట బొంకు మును
వైశ్యునకుం గనెంబోలు నిన్నుఁ జేఁ, క్రొంగిద
యన్నఁ బొక్కపడి యానృపనూనుఁడు
పలుక ... (కై. బా ౫. ౧౭౧.)

ఉ. కుందిన మంచబోదలును గుబ్బలుఁబుల్ మగ
రాలతిన్నెలుం, బొందుగఁ గూర్చి య
మ్మెఱుఁగుబోఁడిని నల్వ యొనర్పఁబోలు
నీలా. ౨. ౧౬.

స. క్రి. ఎనయు, సరిపోలు.

చ. సరిసంబులఁ బెకు శివ్వరున్ ద్రుంచఁ
బోలఁగ లేరు ధరాతలంబునన్
భాగ. ఆది ౭ ౩.

ఉ. మామిడిమంత్రిఁ గోల గుణిమంత్రులు లేరు
వసుంధరాస్థలిన్ హైమ. ౧. ౨

వి. సమత్వము

ఉ. ఆ తనుమధ్యరూపు గడు వందనముగాఁ గను
మాయుధుంతు నా, చిత్తమునందు రేఖ గాని
చిత్రము వ్రాసెనో పోలుపొంద నచ్చొ
లెనో (క సం ౬. ౮ ౫౫.)

జ. పోని, పోలించు, పోలిక, పోలిక, పోలుం
బోలములు, పోలుచ, పోలుపొందు,
పోలేటు.

పోలుంబోలములు. వి బ (పోలు+పోలమి)
ఉచితానుచితములు, మంచిచెడ్డలు

శా. హాలాపానశ పోరము స్నడిపి రుద్య
ద్వృత్తిఁ బద్మేక్షణల్, పోలుంబోలము లింత
యొన్నక మహాబోధిద్రుమచ్ఛాయలన్.
పాండు. ౫. ౭౬౩.

పోలుగ(వ). వి. పక్షివిశేషము.

సీ. పట్టుటేసువు కొంగ పాపేరు పిచ్చుక పోలుగ
పిక్కటి మాలద్రుచ్చు. (హంస. ౩. ౧౨.)

సీ. కొక్కరల్ కొక్కరల్ గువ్వలు పాలిపిలు
పేలపిమిడ్లును బోలుగిలుచు.
రవిక. ౧. ౭౭ (గ్రా పా.)

పోలుగట్ట. వి. బోగకట్ట, కూబరము, బండిబోగి
మీఁదితోట్టి కీవలావల నమర్చిన కొయ్య (శ.ర.

పోలుచే(లు) = పోలించే స. క్రి.
(√పోలు) సాటిగాఁదెచ్చు, ఉపమించు.

చ ఆప్రమపదేశు దేశ ము, బోలుపున నొందు
దేశములు పోల్పఁగ నెవ్వియు లేవు
భాగ. ఆది. ౭. ౩.

పోలుపొందు వి (పోలు + పొందు.) ౧. వస్తు
తత్త్వము, యాథార్థ్యము

ఉ అమ్మరో పోలుపొందెఱుఁగక కమ్మన
శేశ్వరుఁ డాగిమాట నిక్క మ్మని కోయఁ
బంచె ... (సారంగ ౩ ౬౪.)

ద్వి పోలుపొందెఱుఁగక భూవల్లభుండు,
ఆలిమాటలు నిక్క మని మది నమ్మి.
నవ ౨ ౬౬ పా ౨౨ పం

౨ వివేకము, ఆలోచన, సందర్భశుద్ధి

ఉదా. వాఁడు పోలుపొందు లేకుండ మాట
లాడుచున్నాఁడు

౩ సంగతి, వృత్తాంతము (శ ర.)

పోలువ(గ) వి. పక్షివిశేషము (శ. ర.)

పోలె¹. అవ్య ద్రు. (త. పోల్.) ఇవార్థకము.
(ఇది ప్రథమాదివిభక్తులకును, అవ్యయములకును
దర్వాతవచ్చును.)

(క) సాదృశ్యవాచకము, (వలె అను వర్థ
మిచ్చును)

క. తన శిష్యుగుణంతకు దుర్జనుఁ డిష్టుఁడపోలె
నుండి సర్వముపోలెక్క, దన శిష్యుగుడును
గెలుచును (భార. ఆది. ౭. ౧౧౭.)

చ. చేఁబెట్టి గిరివ్రజమన్పురంబులోఁ,
బోలయక నిత్య మొక్కొకని నూనలిపోలె
వధించి . (భార. సభా. ౧. ౧౧౨.)

ఆ. పులుఁగుఁ ద్రాటఁ బట్టి యలయించి
యాడెను, బాలునట్లపోలె బాణగురుఁడు
భార. ద్రో 3 ౨౮3

క తిప్పాం, బానాగాంబికె లిమవుకు, దానక
దనుమనకు రమయు ధరయును పోలెన్
పాలి పీఠి. ౧౪

శా. పా మద్దెంబుఁ గదిల్చి మోఱకుఁడునం
బోలెన్ శివారాధకుండు
పార ౨. ౫౭.

చ క్రమ్మఱ చేరకీ పోలెఁ బశ్చిమ, వనిభృది
ధత్యక న్ని లి చె వారిజబాంధవబింబ
మరుత్యోదన్ కవిక ౪ ౭౫

(చ) ఉత్ప్రేక్షావాచకము.

క. నిద్దంపుముద్దుమొగింబులకు దొర గానిపిగ్గునం
బోలె ముఖంగఁబాతిన సెత్తమ్ములను.
నీలా. 3. ౧౦.

చ. చటులకృపీటసంస్థి పార్థలి ప్రీలకి యుండ
గారి యుచ్చుటకునుబోలె .
మనుచ. ౭. ౧౦౮.

పోలె². వి. (క పోలిగ త. పొలి) ధత్యవిశే
షము. (పొంగిరము, ద్రా)

ద్వి. మూలపన్నారుల యాలోవిలోనఁ, బోలె
లున్నవి పంపు పోయి తెచ్చెదను.
బస పు. 3 ౪౭౭. పం

పోలెవాఁడు. విణ. (పోలె+వాఁడు) దుష్టుఁడు,
దుర్మార్గుఁడు.

సీ. పోలెవాఁ డగుచాట్లపోతు దుర్మార్గుండు పడి
తేటుకు గరాను పంద లంతె.
హంస. ౫. ౧౧౩.

పోలేటు. వి. (ప్రోలు + ఏటు¹.) పోలేటమ్మ
అను నొకానొక గ్రామదేవత. (శ. ర.)

పోలెము. విణ తేకవంతము, వడిగలది.

సీ. పోలెంబుపరువులఁ బొడముఖేదంబున దగి
దొట్టి వడ దాఁకి తనవు నలఁగు.
పం. శకుం. ౪. ౧౭౫.

పోవచ్చు. క్రి. (పోన్ + వచ్చు) ౧.
పోఁదగు. (మా పోరాని, పోరామి) ౨.
పోవ శక్యమగు.

సీ కీసెంచి కుంక్షినిక్రింగెఁ ట రాదు మనజ
సి హుఁడ నని మలయు రాని
భాగ ౧౦ పూ ౧3౪౦.

పోవనాడు = పోనాడు స క్రి దూఱు,
నిందించు.

చ. . నిగిడుగారి ఘు లధీ శిక్షితున్, . .
మత్కృతిఁ గ్రాస్తుతించినన్, గలిగిలఁ బోవ
నాడినను గిట్రవు నాచుది మోదఖేదముల్
సీం ప చ ౨ ౧౭౬.

పోవనిచ్చు = పోనిచ్చు. స క్రి పోవ నిచ్చు
కొను, పోవిడుచు

ఆ ఏల ప్రాణంబుల, నిట్లు వవలి పోవ
ని ప్ర యుండ (భ ర ప ౪ ౭౮)

పోవిడుచు. స క్రి. (పోన్ + విడుచు) పరిత్య
జించు, విడుచు, విడిచిపెట్టు.

క. ఓవుఁడు జీవితేరిముఁ, బోవిడచి నవంబుఁ
బొందఁ బుట్టనుపేరం, దా వలయు
భా అను ౫ ౧౭౭.

క. కేవు బ గా నతినితఁ గొతిగి పోవిడ వన్.
పు ౮ ౭౨.

ఉ. ఆడలు పోడు మే నొకమాట చెప్పె
దక. దిశకు. ౪. ౧౧౩.

ఉ. మోగత్రోపునం, బాలెద నన్నుఁ
బోవిడఁడు స్వర్గ వి లో చ నుఁ డంచు
నుద్రుఁడై. దశా. 3. ౨౦౨.

పోవు. అ. క్రి. (శ., ఆ. పో.) ౧. వెళ్లు.

(దీనికి పోవమి, పోమి, పోవని, పోని, పోయి, పోవక, పోక, పోవన్‌పోన్, పోవుచున్, పోచున్, పోయినన్, పోయితిన్, పోతిన్, పోవదు, పోదు, పోవఁడు, పోఁడు, పోవుదము, పోదము, పొదము, పదము, పోద, పోదపోద, పోదపోదము, పోపదము, పోదఁడు, పోదఁడు, పఁ, పదఁడు, పో, పొమ్ము, పోపొమ్ము, పొండు' ఇన్నగు రూపములు నిష్పన్నములగును.)

ఆ. ఎఱిఁగి దీనితోన యిప్పరోచనుఁ గాల్చి, పోద మనిన ధర్మపుత్త్రుఁ డనియె
భా. ఆది ౬. ౧౫౩.

గీ. అటు పోవఁగా నిచ్చి నిలుపు మచట.
భా. భీష్మ ౧. ౧౭౯

ఉ. పాయక తోలంగు మోసలు పాపదమంచు మహోరవంబు గా, నాయతిపేత్రహస్తు లతి లావని పాలకులన్ బరాబరుల్, సేయఁగ
కవిక ౧ ౬౨

గీ. ప్రౌఢ్ల పోకండ మ దటఁ బోదము నీవు, కాళికాస్థానమునకు నీకాళితోన ..
శివరా ౩. ౧౦౧.

గీ. నరికవాసమునకుఁ బోన వలయు
భార అశ్వ ౪. ౭౩.

వ. అభూపాలుంను హస్తపల్లవంబులు వదలి రాజహంసంబ పొమ్ము సుఖం బుండు మని విడిచి ఎ్చె (నైష ౧ ౧౦౭.)

గీ. రెండు కూడంగ నేగ పోదండు మనము, తో రథచ్ఛేది గాకుండఁ గోరి యాఁగి, యితనిఁ బోకుండ జూఁగుద మింతఁ దలరువారిఁ గానిపోవ కెట్లు పోచ్చుఁ దనక.
హరి. పూ. ౮. ౧౮౦.

క. పద పదఁగ యొక్కరుండును, గద చేకొని రాజరాజు కాల్నడ నెట లో, పదిఁ దలఁచి తొలఁగనో .
భార శల్య. ౨ ౩.

సీ. నిలుకి యట్లు పోచున్నా, రలికుంతల నెలల నేల యానపాడితె డెఁ, జెలికాఁడఁ గాకె కని ప్రపలిచెవిలోఁ జెక్కు చెక్కుఁ దార్కొఁ బలికెన్ (ఉ. భా ౫ ౩౯.)

చ. అచ్యుతుఁ డుద్ధఁ ముపోవ నిచ్చినఁ గని పొంగి యాథికసింహుఁ డుదంచిత సింహనాదఁ డై
భార భీష్మ ౨ ౧౪౦.

చ. నీ సేవియున్, గొఁగొ గాదు పోమి గనఁ గిట్టము సాకి సుదాత మానసా (భా . ద్రో ౧ ౨౨౩)

క. జానకి యిట్టు శోకం, బునఁ గుందినఁ దనువు విడిచి పోద యనుబు నిచ్చిన వారలు వతురె
భార ద్రో ౨ ౧౯౫

ఉ. నిచ్చలి నింద్రలోకపద మిందఱు సాత్త్వికఁ బొందు క్రమ్మఱన్ (కాశీ ౬. ౨౭౬.)

ద్వి. ఆదివ్యయోగీంద్రు నాజగిత్యూప్యుఁ బోదండు దర్పింప
నవనా. ౪. ౧౬౬ పా ౧౮ ౦.

వ. సచోప్చటు విడిచి యచ్చటికేనియుం బోవఁ దలంచి (కళా. ౬. ౧౫౧)

౨. పరిపోవు, అప్పంమకొనిపోవు, మరలి పోవు, తిరిగిపోవు.

క. విను సైంధవుఁడు మహోగ్రుఁ, డఁ బోక పెనంగు నతని ద్రౌపదికై, పెనుపఁ బఁడిరి కుంతీతనయులు
భార. ఉద్యో. ౪. ౨౨౨.

ఉ. హరిహయుఁ డాగ్రహోజ్జ్వలితుఁడై యనిఁ బాయుదికాధికాథులం, దిరుగుఁడు పోకు పోకుఁ డని తిట్టి .. (పారి. ౫. ౧౩.)

క. ... అరుదు చెలం, బో లాంతి నిద
నయశము . (అము. ౪ ౨౩౯)

చ. పొరిఁగొనఁ దండఱుం గదఁగి పోవఁగ
నీక భార. ద్రో. ౨. ౪౬.

శా. ... వైరి బలసాంద్రుం డైనఁ బూజాదులం,
బోవం బోలుఁ జనో కిచేత నడఁచేఁ బో
త్రావరింపం దగున్. (అము ౬ ౨౪౭)

౩. కడచు, గతించు, అతిక్రమించు

ఉ. ప్రొద్దు పోయెఁ గుండుసేనియున్,
రాఁడు (భా. ఆది ౩ ౧౧౯)

సీ. అకట మాతో వారు సఖుల దమలఁ
బొంగితి రోకభంగిఁ బోయెఁ గాల,ము
భా. కరా ౧ ౪౭

సర్వ్కటవృత్తము అగ్ని యే మెతింగి చని
పోయినరేయి గమం, గడచిన మూట్టి మువ్వు
రయుఁ గ్రొర్య మడఁగి
భార స్త్రీ ౧ ౧౧౩

ద్వి. పోయిన జగడంబు పోవని మ్మనుచు
ద్వి. హరిశ్చ పూ ౪౭౩.

౪. పాయు, తొలఁగు, తప్పిపోవు, దాఁటిపోవు.

ఉ. నా విని సంజయుండు నరనాథున కిట్లను
నెట్టితప్పలుం, బోవఁగఁ ద్రోచి తాలిమియ
పూనదు గావున
భార ఉద్యో ౧ ౩౨౭

శా. ఏరాజ్యంబునరుండు నొరికడి వో నీబోధ
మాలించు (అము ౬ ౪౧.)

క ..పోయెం దద్దగ్ధనంబు పుణ్యోత్సవముల్.
కళా ౪ ౫౭.

ఉ. నా,బుద్ధులు దప్పె నేమిటికిఁ బోయిన
నీళ్లకుఁ గట్ట పెట్ట
ఉ. హరి. ౫ ౧౫౪

౫. చచ్చు, మరణించు.

ఉ. .. కురునాథు మన ప్రియధర్మపత్ని నే,
సేకల పెట్టు ఉండుదు మహీపతిపోదన
పోడు (భార. ఆది. ౫. ౧౪౪.)

క. దేవసముఁడుగాఁడె వాఁడు దివిజాలచేతం,
బోవనిదైత్యుఁ జంపఁడె ...
భార ఉద్యో. ౨. ౨౫౯.

౬. నశించు, ధ్వస్తమగు

ఉ. ఏకకరంబున గూఢ్రమాంగఁ గాఁ, జూచినఁ
బోవుఁ గాని పెఱచోప్పనఁ బోదు . .
భా ర కర్ణ. ౧. ౨౬౬.

మ. ... కల్పాంతమేమొ యిమ్మహోగ్రసలిలం
బెక్కాణ్ణవాకరమై, పొంగెంజూచెనొ యింత
తోన జగముల్ పాఁడెనో ధాతయు, యాది
దికి (హరి పూ ౭. ౧౬౫.)

సీ. అధ్యాత్మికాధులచే నడఁగనివిపరీతంబు దాన
ముల్ చేసినఁ బోనికి. (వి పు. ౩ ౧౩౫)

౭. ఆతిపోవు, ఇంకిపోవు

ఉ. మారుతాపంతం, జేసి చలించి దీపశిఖ
చెచ్చెరఁ బోవుదు
భా ఆది ౫ ౨౭౮.

శా. క్రమాంబుకణముల్ వోఁ జేసెదం జూడు
మీ, నాఁకంబొక్కటి కేలబూని విచలన్నా
శీతవాతాహతిన్. (గంధ. ౫౧)

౮ నష్టమగు, చెడు

ఉ. ద్యుయానదీవ్యథన అఖిలార్థకోటికిం,
బూర్తిగనిచ్చినన్ బెరుఁగు బోదు యుగాం
తపువేళనైన (భర్తృ. నీతి. ౧౩.)

గీ. ... గాక యైరావతాదు లబ్ధిఁ,
బోదము, బోయిన పెల్లను బూర్వసరణి
దశా. ౨. ౮౬.

శా. కంటే వాఁడు భవత్తపశ్చరణదీక్షాపాటవం
బొక్కాణ్ణ,వింటం బో దని తానువచ్చి...
కషు. ౨. ౨౫.

౯. విరమించు, ఊరకుండు.

పోవు. అ. క్రి. (క., తె. పో.) ౧. వెళ్లు.
(దీనికి పోవమి, పోమి, పోవని, పోని, పోయి, పోవక, పోక, పోవన్‌పోన్, పోవుచున్, పోచున్, పోయినన్, పోయితిన్, పోతిన్, పోవదు, పోదు, పోఁడు, పోఁడు, పోవుదము, పోదము, పోదము, పదము, పోద, పోదపోద, పోదిపోదిము, పోపదము, పోదఁడు, పోదఁడు, ప, పదఁడు, పో, పొమ్ము, పోపొమ్ము, పొండు' మున్నగు రూపములు నిష్పన్నములగును.)

ఆ. ఎఱిఁగి దీనిలోన యిప్పరోచనఁ గాల్చి,
పోద మనిన ధర్మపుత్రుఁ డనియు
భార. ఆది. ౬. ౧౫౩.

గీ. అటు పోవఁగా నిచ్చి నిలుపు మచట
భార భీష్మ ౧. ౧౭౯

ఉ. పాయక తోలంగు మోసలిలు పాపడమంచు
మహోరవంబు గా, నాయతివేత్రహస్త లక్షి
లావనిపాలకులన్ బరాబరుల్, సేయఁగ
కవిక ౧ ౨౨

గీ. ప్రొద్దు పోకుండ మునుఁదటఁ బోదము నీవు,
కాశికాస్థానమునకు నీకాలితోన ..
శివరా ౩. ౧౦౧.

గీ. ... వరికి వాసమునకుఁ బోన వలయు.
భార. అశ్వ ౪ ౭౭.

వ. అభూపాలుండు హస్తపల్లవంబులు
వదలి రాజహంసంబ పొమ్ము సుఖం బుండు
మని విడిచి పుచ్చె (నైష ౧ ౧౦౭.)

గీ. రెండు కూడంగి నేగి పోదండు మనము, నే
రథచ్ఛేది గాకుండఁ గోరి యాఁగి, యుతవిఁ
బోకుండ నాఁగుద మింతఁ దలరుకారిఁ
గానిపోక కెట్లు పోవచ్చుఁ దనకు.
హరి. పూ. ౭. ౧౭౦.

క. పద పదఁగి యొక్కరుండును, గద చేకొని
రాజరాజ కాల్నడ నెట బో, పదిఁ
దలఁచి తొలఁగనోకో
భాగ శల్య. ౨ ౩.

సీ. నిలుకక యఱు పోచున్నా, రలికుంతల
నెలఁల నేల యానపాడి త దేఁ, జెలికాఁడఁ
గాంచె యని పైఁడి చిలిలోఁ జెక్కు చెక్కుఁ
దార్కొనఁ బలికెన్ (ఉ. భా. ౫. ౩౯)

చ. అమ్యుకుఁ ముప్పిఁ యవోవ నిచ్చినఁ
గని పొంగి యాంధికసింహుఁ డుదంచిత
సింహనాదుఁడై
భా భీష్మ ౨ ౧౪౦.

చ నీ సేమియున్, గొఁగోఁ గాదు
పోపు గనుఁ గష్టము నాకు నదా త
మానసా. (భా. ద్రో ౧ ౨౨౩)

క. జననాథ యిట్లు శోకం, బునఁ గుందినఁ
దనువు విడిచి పోద యుమును స్వచ్ఛిన
వారలు వతురె
భార ద్రో ౨ ౧౯౫.

ఉ. ఇచ్చితి నింద్రలోకపద మిందఱు పొత్తుఁగఁ
బొండు క్రమ్మఱన్ (కాశీ ౬. ౨౩౬)

ద్వి. ఆదిత్యయోగీంద్రు నాజగత్ప్రాఖ్యుఁ బోదం
డు దర్శింప
నవనాథ ౪ ౧౬౬ పా. ౧౧ ౨౦.

వ. కచోట్లు విడిచి యెచ్చటికేనియుఁ
బోవఁ దలంచి (కళా. ౬. ౧౫౧.)

౨ ఎఱిపోవు, గప్పించుకొనిపోవు, మరలి
పోవు, తిరిగిపోవు.

క. విను సైంధవుఁడు మహాఘుఁ, డనిఁ బోక
పెనంగు నతని నా ద్రౌపదికై, పెనుపఱఁ
బఱచిరి కుంతీతనయులు
భార. ఉద్యో. ౪. ౨౨౨.

ఉ. హరిహయుఁ డాగ్రహోజ్జ్వలితుఁడై యనిఁ
బాయుదికాధినాథులం, దిరుగుఁడు పోకు
పోకుఁ డని తిట్టి ... (పారి. ౫. ౧౩.)

క. ... అతఁడు చెఱం, బో లాఁతి నిజ
నయశమున .. (అను. ౪. ౨౩౯)

చ. పొరిఁగొనఁ దండఱుం గదఁగి పోవఁగ
నీక . భార. ద్రో. ౨. ౪౭

శా. ... వైరిబలసాంద్రమున్ డైనఁ బూజాదులం,
బోవం బోలుఁ జణో కిచేత నఁడేఁ బో
కావరింపం దగున్. (అను. ౬. ౨౪౫)

౩. కడచు, గతించు, అతిక్రమించు

ఉ. ప్రొద్దు పోయెఁ గచ్చుదు నేనియున్,
రాఁడు (భాగ. ఆది ౩ ౧౧౧)

సీ. అకట మాతో నేరు నదవుల దుమలఁ
బొంగితి రాకభంగిఁ బోయెఁ గాల,ము
భా. కరా. ౧ ౪౫

పర్కటవృత్తము. ... యే మెతింగి చని
పోయిన రేయి గెంటం, గలఁబడి ముట్టి మువ్వ
రయిఁ గ్రొర్య మదగ్రిమ ...
భాగ. స్త్రీ ౧ ౧౧౩.

ద్వి. పోయిన జగడంబు పోవని మ్మనువ
ద్వి. హరిశ్చ. పూ. ౪౭౩.

౪. పాయు, తొలఁగు, తప్పిపోవు, దాఁటిపోవు.

ఉ. నా విని సంజయుండు నరనాథునకిట్లను
నెట్టితప్పలుం, బోవఁగఁ ద్రోచి తాలిమియ
పూనదు గావున
భార. ఉద్యో. ౧ ౩౨౭

శా. నీరాజ్యంబునరుండు నోరికిడ నో నీబోధ
మాలించు (అను ౨ ౪౧.)

క. పోయెం దర్పణ్ణనంబు పుణ్యోత్సవముల్.
కళా. ౪ ౫౭.

ఉ. నా,బుద్ధులు దప్పె నేమిటికిఁ బోయిన
నీళ్లకుఁ గట్ట పెట్ట
ఉ. హరి. ౫. ౧౫౭.

౫. చచ్చు, మరణించు.

ఉ. .. కురునాథు మనఃప్రియధర్మపత్ని సే,
సేకర పెట్టు లుండుదు మహీపతితోడన
పోదు . (భార. ఆది. ౫. ౧౪౪.)

క. దేవసముఁడు గాఁడె వాఁడు దివిజాలచేతం
బోవనిదైత్యులఁ జంపఁడె ...
భార. ఉద్యో. ౨. ౨౫౯.

౬. నశించు, ధ్వస్తమగు.

ఉ. ఏకకరంబున రూపుమాపఁగాఁ, జూచినఁ
బోవుఁ గాని పెఱచొప్పునఁ బోవదు ..
భార. కర్ణ. ౧. ౨౬౬.

మ. ఇది కల్పాంతము యిప్పుడగ్రసలిలం
కాకాగ్నివాకారమై, పొంగెంజూచెనో యింత
తోన జగముల్ పోఁడపెనో ధాతయి, య్యాది
దిక్కు (హరి. పూ. ౮ ౧౬౫.)

సీ. అధ్యాత్మవిభులచే నడిఁగి నిర్వరితంబు దాన
ఎల్ల చేసినఁ బోనీకు (వి. పు. ౩ ౧౩౫)

౭. ఆఱిపోవు, ఇంకిపోవు

ఉ. మారుతాహతిం, జేసె చలించి దీపశిఖ
చెచ్చెరఁ బోవుడు
భాగ. ఆది ౫. ౨౨౭.

శా. శ్రమాంబుకణముల్ వోఁజెసెదం జూడు
మీ, నాకింబొక్కటి కేలబూని విచలన్నా
శీకవాతాహతిన్. (గంధ. ౫౧.)

౮. నష్టమగు, చెడు.

ఉ. విద్యయనదివ్యధనం బఖిలార్థికోటికిం,
బూర్తిగ నిచ్చినన్ బెరుఁగు బోదు యుగాం
తపువేళనైన (భర్తృ. నీతి. ౧౩.)

గీ. అదియునుం గాక యైరావతాదు లబ్ధిఁ,
బొడమఁ బోయిన వెల్లను బూర్వసరణి
దశా. ౨. ౭౬.

శా. కింతే వాఁడు ధవత్తపశ్చరణదీక్షాపాటవం
బొక్కట్లూ,వింటం బో దని తానువచ్చి...
కళా. ౨. ౨౫.

౯. విరమించు, ఊరకుండు.

గీ. అంతఁ బోవక హేతుమత్సర్వహిత,యజ్ఞ
వాటభాండాదిపదార్థములను, బ్రాహ్మణా
వలి కిచ్చె (భార. ఆశ్వ. ౧. ౧౦౭.)

చ. ఎఱుఁగక యింపుఁ బోవు మతి యీధన
వంబుల నెందు డాఁగినన్, వెంచఱపంగఁ
దెచ్చి తెగఁద్రేయుక పోవ హిరణ్యుఁ
డంచు. (దశ. ౪. ౧౦౮.)

చ. తుడిచినఁ బోక మన్మథునిమర్దనతామహిమం
బొరింబొరిం, బడఁతి మెఱుంగుచెక్కులఁ
బర్వెడుఘర్మము గాంచి.
శృ. ౪ ౯౯.

౧౦. తీఱు, అడఁగు.

ఉ. ఆఁకలి వోవకున్నయది
భార. ఆది. ౭. ౨౪.

ఉ. సలిలంబు దప్పి వోఁ, ద్రాగినవాఁడె
నైష. ౭. ౮౧.

౧౧. తప్పు, మాను.

ఉ. తఁద్రికి నోర్వక పోవు తిర్థఁదేఱుప్పుమిఁ
తె నిసేనియును (దై. భా. ౫. ౧౨౮.)

సీ. ఆమునీశ్వరుశాప మరయ సామాన్యమే యను
భవింపక పోదు మారునకైన.
జాహ్నవి. ౪. ౯౨.

౧౨. నడచు, ప్రవర్తించు.

ఉ. కావున మేలు సేయద జగజ్జనకోటికి రాజ
శాజ్ఞమై, బోవుట
భార. శాం. ౨. ౨౭౦.

ఉ. . సుకీర్తిపై మనఁగదన్న మహాత్ములు
వోవుత్రోవఁ బో,వన్న
భాగ. ౧౦. పూ. ౧౫౦.

౧౩. ఇది ధాతువుల తుమున్నంతముల కను
ప్రయుక్తమై యీ క్రింది యర్థములనిచ్చును.

(క) యత్నించు, ఆరంభించు.

క. ధనపతులశాలురు మందం,బున నిత్యముఁ
బాలుఁ ద్రావఁబోయిన సస్త్య,త్తనియుండు
వీఁడు... (భార. ఆది. ౫. ౨౧౭.)

సీ. పట్టు పాలు మటంమఁ బారావతంబును
వెలిసై నే కేల విడువఁబోతి.
సారంగ. ౨. ౧౪౫.

చ. వరతరకోటరాహిభాణవర్గము దేసెలుసావి
తద్వన్నే,చరు లాగి రేఁచఁబోవుచు ...
కు. సం. ౭. ౩౦౧

ఉ. వగ్గలమైనమోహమునఁ గడువీకన యిత్తఁగఁ
బోయి ముందటన్, బ్రొగ్గతిలంబడెన్ ...
మార. ౧. ౭౧.

(ఖ) సిద్ధమగు, ఉన్ముఖమగు.

క. ఇనుఁ డస్తమింపఁ బోయిన ..
భార. ఆది ౨. ౧౫౯.

సీ. . ఈనఁబోయినబెత్తయానికరణి.
వేఱు. ౪. ౮౩.

౧౪. ఇది కొన్ని ధాతువుల క్త్వార్థముల కను
ప్రయుక్తమై యా క్రియలయొక్క పరి
పూర్తిని దెలుపును.

చ. రథద్విపాశ్వములు పాండవమధ్యము
తేరి వీథియుం, దఱవఱలై ...దం గని భయం
పడి యుద్దస వచ్చెనేని యు,త్తరుఁ గయి
పోవు యంచు వెడతెంపిగఁ గొందఱు
వాయఁబాఱఁగన్
(భార. విరా. ౫. ౭౧.)

చ. ...ర్వ్యజనంబులు వీని యూరుఁ జేరు
పెఱిఁగిపోదు రప్పు డోకరుండును గైకొన
కుండు నన్ను ... భోజరా. ౫. ౩౫.

గీ. . తత్పాదలేపంబు గరఁగిపోయె.
మను. ౨. ౧౩.

౧౫. వర్తించు, ఉండు.

గీ. చిఱుతవాఁడున వాఁడు వాతిఁ బోఁడు.
భార. ఉద్యో. ౨. ౧౯౬.

ఉ. ... దుర్వినీతిం, బుట్టినయిల్లు సైచి విడిచి పోవఁగ వచ్చునె ...
భార. భీష్మ. ౧. ౬౫.

ఉ. . మచ్చర మొకింతప్పుడు మానకపోయి తీవు పెంప్రోదవు (పారి. ౩. ౧౬.)

౧౬. చొచ్చు, ప్రవేశించు.

ఉ. అమ్మెన సొచ్చుచొప్పు తెలియక నాతె నంతియుగాని యిమ్ములం, గ్రమ్మఱ దండి వాఁడు వినఁ గానఁడు దీని వెలుంగకుక్కఁ బ్యూహమ్మునఁ బోయి మీరు పోరఁ బంచిన యక్కనఁ జొచ్చి
భార. ద్రో. ౨. ౨౩౫.

ఉ. అది యుష్పునిలా గని మాని పోఁచినం, కాండటకైనఁ దక్కువెనబుద్ధిఁ బోయిన నీ నవశ్యముం, దండనసేయుమన్
పరమ. ౨. ౬౪.

క. . . మేఖలకు హితముచెప్పితలఁపునం, బోకుము నీ వన్నఁడు
కేయూర. ౩. ౨౬౪.

ఉ. బూటకపువ్విచారములఁ బోవఁగ నేమి ఫలంబు భూవరా. (కవిరా. ౧. ౧౪౯.)

౧౭. ప్రసరించు, వ్యాపించు

గీ. వాతవల్లభ నీమీఁద నాఁటుకొన్న, వాని కోపాగ్ని దివిజసంపదలమీఁదఁ, గోయి నంతియ చాలు నీపుణ్యమునను.
వి. పు. ౧. ౧౫౬.

మ. వలకేల్దాపలికిం గుచస్థలికి వేవాలోలతం బోవఁడా, పలికేల్ సిగ్గున మాన్పు
కళా. ౧. ౩.

౧౮. అగు, ఏర్పడు.

ద్వి. ప్రొద్దుకన్నును బుర్వుపోయినకన్ను .
పండితా. మహిమ. ౨౩౩. పా

క. పోఁగుగఁ బోయితి వాఁకట, నా గేమితి కంచుఁ బలుక ... (పం. పంచ. ౪. ౫౫౩.)

౧౯. తీఱు, తొలఁగు, సిద్ధించు.

ఉ. ... శరీర మంతయున్, ముచ్చట బోవ దువ్వి .. భోజరా. ౬. ౯.

ఆ. గోఁగఁ బోవుపనికి గొద్దలియును ...
కళా. ౭. ౨౦.

౨౦. (యుద్ధము, మొ.) జరుగు, సాగు.

గీ. నీవు భీష్మున కలికినఁ బోవ దేను, గలుగ వెల్ల పేల యతనిపైఁ గవియుము ..
భార. భీష్మ. ౩. ౩౩౫.

ఉ. లేవడిమీఁద బారిసలు లేనికతంబున నూర కుండినం, బోవమి నప్పుసప్పులకుఁ బోవుట వేలుగఁ దోఁచె నేమొకో
శుక. ౨. ౩౭౫.

గీ భుక్తి లేక, మగ్గ ... వించుమా నంత తీవ నము కోక, గదఁగి (భా. ౩. ౯౧౦.)

౨౧. తొలఁగిపోవు, తృప్తినొందు.

మ. . విరిం బోక ద్రుమంబుఁ గైకొనఁ ..
ఆము. ౫. ౭౪.

౨౨. దొంగిలింపఁబడు, అపహృతమగు.

శా. భిక్షాపాత్రము పోయె నంచు మదిలో వెగ్గల్లుగా నేటికిన్. (భీమ. ౪. ౧౦౦.)

క. అపరంజగిన్నె ... పోయె నంచుకే ... (విప్ర. ౫. ౧౪.)

౨౩. రమించు, సంభోగించు.

సీ. పతులఁగా దనుచు గోపాలుతోఁ బోయిన గొల్లయిల్లాండ్ర కేగొదువ వచ్చె.
అహల్యా. ౩. ౩౭.

౨౪. చెల్లు, మాఱు.

సీ. తండ్రికి నిష్టపత్రములు దొంగిలిపోయి పోయిన నంతను ఇచ్చి పోరయు విత్తము ...
పాండు. ౩. ౧౬.

౨౫. (గణిత) వ్యవకలితమగు, తీసివేయఁబడు.

(వ్యవ.) పదిలో కానిమిది పోఁగా కెండు మిగులును.

౨౮. ఇది కొన్నిపట్ల అర్థవిశేషము కలిగి కొన్ని పదములతోఁ గలిసి శబ్దపల్లవ మగును.

(చూ. నిద్దురవోవు, ఉబ్బరవోవు)

౨౯ వ్యయమగు, అయిపోవు.

గీ. కర్మఫలములు గుడిచివఁ గాని పోవ, వంటి వానిఁ బ్రాయశ్చిత్త మపహరించు, నంపురు

భాగ. ఆను. ౫. ౧౧౨.

క వయునాద్యాగములు మే, లయినపదా ర్థములఁ జేసి నజాఁ దవి వోఁగా, బయ లావటించి చేసిన క్రియ నమ్మరక్షండగందిక వ్ననుమొప్పన్ (పయూర ౪ ౧౩౩)

స. క్రి. ౧. పొందు.

ఉ. రాత్రి నిద్ర యేఁ, బోవఁగ నాదు భార్యఁ గానిపోయినవాఁ డోకఁ డెవ్వఁడో యతం, డేవిధమో యెఱుంగ

మార్క. ౫ ౧౩౪

చ సృత్తుపుమలు శాను దుర్దశలఁ బోవుచునైననుఁ బ్రోతు రాశ్రితున్

కవిక. ౪ ౨౭

౨. రతిపుండుకూడు

ఉ పాయనిమందనుండి ముదపందదపం జను దెంచు బోయిరిక్, బోయినఁ జీరచిక్క దఁట .. (వేం పంచ. ౧ ౫౮౭.)

క . ఏచేడియఁ బోయిత వన

వేం పంచ ౪. ౪౭౪.

౫. పోఁగొట్టు, పోఁచుకుము, పోఁదేర్చు, పోఁగోలు, పోఁబుచ్చు, పో,ఁపెట్టు, పోక, పోకడ, పోకడపెట్టు, పోకలాఁడి, పోక లాఁడు, పోకాడు, పోకారుచు, పోకిళ్ల మారి, పోకిళ్లు, పోకు[1], పోనడుచు, పోనాట, పోనాడు, పోనిచ్చు, పోనిడు, పోనొత్తు, పోనోము, పోపడు, పోబడి, పోయిబచ్చు, పోరాని, పోరానిచుట్టము, పోరామి, పోవచ్చు, పోవనాడు, పోవ నిచ్చు, పోవిడుచు, పోవుదెంచు, పోవైచు.

పోవుదెంచు. అ. క్రి. (పోవు + తెంచు-స్వార్థ మున) పోవు, గదించు.

ఉ . మునిశాపదినంబులు పోవుదెంచె నం,థో రుహమిత్రుఁ డ స్తగిరిఁ జొందెడు నంచు ..

భార. ఆది. ౨ ౧౫౭.

పోవైచు ౦ క్రి. (పోన్ + వైచు.) పడవేయుఁ పాఱవైచు

క. . గంగలోన బోవైచె నజా.

శివసా. 303.

పోషకుఁడు. ౦౦. విశ. (౦ పి శా. అ.) పోషించువాఁడు

పోషణము సం వి అ. న పోషించుట.

పోషము. సం. వి. అ. పుం ౧ పెనుచుట, పోషణము. ౨ పెరుఁగుట ౩ పెనుపు, వృద్ధి, సమృద్ధి.

పోషయిత్నువు. సం విశ. (ఉ.) పోషకుఁడు. వి ఉ. పుం కోయిల

పోషించు సం స క్రి పెంచు.

సీ చిగురు లన్నియు హరించితి రింకె మా శాఖశ్రీలచేనైనఁ బోషింపుఁ డనుచు.

ఉ రా. ౬. ౬౩.

పోషిత సం విశ. (బు. త్రి ౧) పోషించు వాఁడు.

పోషితము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) పోషింపఁ బడినది.

పోష్ట. సం విశ. (బు. స్త్రీ. బు.) పోషకుఁడు వి. బు. పుం. శరభభేదము, ఒక విధమగు జానుగు. క్రి.

పోష్యపుత్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. దత్త పుత్రుఁడు.

ఇట్లే : పోష్యసుతుఁడు.

పోష్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. పోషింపఁదగినది. ఉ. వశ్యపోష్యము, తప్పక పోషింపవలయునది ౩ పుష్టినొందునది, పెనుపు గలది, వర్ధిల్లునది ౪. పుష్టినొందించునది, వృద్ధి కలిగించునది, పెంపుగావించునది ౫ విస్తరించినది, తఱచైనది

పోష్యవర్గము. సం వి. పుం పోషింపఁదగు వారు. (బంధుజనాది)

పోసనము. వి (సం పోషణం, ప్రా పోసణం.) ౧ క్షీరము, పాలు.

మ. జవసత్త్వంబులు మేరె సాము గలదే సత్రాణమే మేను భ్యూప్రవరుం గోసన మిమ్మనంగవలెనే .
నాగ ౧౦ పూ ౧౨౨౧

సీ. పోసనాన్ పాలు నాఁ జొల్పు బహుళ
గీ. క్షీర మగు (ఆం భా. ౭ ౭౪౮.)

ద్వి పోసనంబులు ద్రావు పొసఁగఁ గూలికివి, వాని కెక్కనయొప్పుగాని ఓఁ డొకఁడు
ద్వి పానంద ౧౪౯. (బ్రౌ)

౨ పైపూఁత, పైమెఱుఁగు

గీ. బాసపోసనములు విడంబనములు భ్రమలు, లేనివచ్చిక లివి వారకాంతలఁ దడసిన వచ్చుఁ గీడు (పాండు ౩. ౪౨)

౩. కాంతి, ప్రకాశము

వ. కెంపుపోసనంబు లగుదాసనంబులుగ.'
యయాతి. ౪ ౧౩.

పోసరము = పోతరము. వి. మదము, గర్వము.

క. నీనఖ్యమునఁ జరించిన, జోసము కాపసము కేఁడె తోడవ కలిగెం, బోసరిబెయి జోరి క్రొవ్వె (కం. పంచ. ౧. ౪౧౩.)

జ ' పోసరించే

పోసరించె అ. క్రి. (√పోసరము) మదించు, క్రొవ్వు, బలియు, పుష్టమగు

వ కా ల్గట్టి విడువ మెత్తనిగతిక చేసి పోసరించి బెదరుకొదమతట్టువగుంపు.
ఆము. ౪. ౩౫.

వ. ...తెరువరులు తాల వృంతానిలంబుల బలుపు కొలిపి మున్ను పరిక్షీణంబు లగుప్రాణపవనంబులం పోసరింపం జేసిరి
పాండు. ౪. ౧౬.

ద్వి ఆసీన యై చరణాబ్జముల్ సాఁచి, పోసరించినకుచంబులు ఉమ గు న

అ. మ. క. ౧ ౧౦ పా ౧౭ పం.

పోసతెక్క. వి. మత్స్యవిశేషము, ఒకరఁగమైన చేఁ (శ.)

పోసూడు. వి పాపోశు, ఒప్పి (శ ర)

పోహణ. వి ౧ వ్యవహారసంబంధము, కార్యస్థితి.

క. మనపురికావలివారిని, దరిగఁ బిలిపించి వడుగఁ దగు వా లు పోహణ యిటువలె వచ్చిన దని, వివిపింతురు నడచుగతులు పృథ్వీనాథా.
భరద్వాజచరిత్రము ౪ ౭౭. (బ్రౌ.)

౨. సందర్భము, కూర్పు.

క. దేహము తెన్నగ గంపిన,పోహణతత్త్వంబు లన్ని బొందుగఁ జాలియున్. దేహము బడలికఁ బడినను, బోహణతత్త్వములు వచ్చి పొందవు వేమా
వేమ ౧ ౧౬౧. (బ్రౌ. పా.)

౩. కేర్పు, కౌశలము (బ్రౌ)

ఉ. పొలఁతులఁ గూడవా రతులపోహణ మాడ ... (రాధికా. 3. ౧౧౪.)
(బ్రౌ. పా. 'పోఁడిమిమాడమొ' ముద్రి. పా.)
౪. వర్ణనము, పొగడ.
ఉ. నీమహాత్మ్యమున్, బాహుబలంబు శౌర్యమును భానుకులంబునఁ బుట్టుకీర్తియున్, బోహణ చేసి రామకథ పూర్వులు చెప్పిన వింటి (ప్రసన్నరాఘవశతకము.) (బ్రౌ)
జ: పోహణించు

పోహణించు. స క్రి (√పోహణ) ౧ కూర్చు, గుంఫించు
క. ... పోహణించిన, పాటలు
ప్రబోధ ౧ ౭౭.
సీ. పొసఁగ ముజెప్పుటల్ పోహణించిరిలఁ దమలోనఁ దో ... కబ్బముల గూర్చి
... ౧. ౧౪౧
౨. పొగడు, నుతించు
ద్వి. ... నాకెఁడఁ, బొసఁగ ... పోహణింప కుఁడు. (ద్వి ... పా)

పోహిత్తము. సం వి ... పొట్ట, పెద్దపొట్ట

పౌ

పౌండరీకము. సం వి. అ. పుం ౧ ఒక్క భేదము. ౨. యజ్ఞభేదము, ప్రపౌండరీకము

పౌండర్యము. సం వి. అ న. పుండరీక మను గంధద్రవ్యవిశేషము (ఇది కంటితెవులును పోఁగొట్టును.

పౌండ్రకము. సం. వి. అ. పుం ౧ ఒక దినుసు చెఱకు. ౨. ఒక సంకీర్ణజాతి (చక్ర ... కాఁడు కాఁడు.)

పౌండ్రము సం వి. అ. పుం. ౧ ఒక దేశము. ౨. ఒకదినుసు చెఱకు. ౩. బొట్టు, తిలకము౹ ౪. భీముని శంఖము

పౌండ్రికము సం. వి అ. పుం ఒక దినుసు చెఱకు

పౌండ్రుఁడు. సం. వి అ పుం క్రియాలోపముచే వృషలత్వము నొందిన క్షత్రియభేదము

పౌనర్భవుఁడు సం ... పుం పునర్భూ కొడుకు, ...

పౌనశ్చల్యము సం. వి. అ. ... తనము. ...

పౌన్నమము ... పుం ... పురుష ... ౩ ... పుంసవనము (శ్రీ ...)

పౌంస్యము ... బలము ౨. యుద్ధము (శ్రీ ...)

పౌఁజు = ఉప్పు ... (౦ పుం ... పౌజు. ...) ౧ పంక్తి, వరుస, సమూహము.
గీ పగలు గిరుద, ఒంటు పట్టించుకొను దివ్వెపౌఁజులనఁగ (వరాహ ౫. ౭౫.)
సీ ... ముయ్యేడుమాఱులు గంద్రగొడ్డంటఁ గెలువగాపౌఁజులఁ ...
అచ్చ రా. బాల. ౭౦౧.
ద్వి. పచ్చమిన్నసఁగాళపౌఁజు ..., పెద్ద ..., గుచ్చిన ముత్యాలకోవలై యొప్పె
రం. రా. అర. ౧౫౩ పా. ౧౪. పం
౨. సేన, దండు.

ఉ. ...పరిపక్వ...తోఁ ... చిలుకగుజ్జుపూఁబోఁడులు ...తోడ.
విక్ర. ౫. ౧౪.

జ. పాఁజతీరుచు, పాఁజావెట్టు, పాఁజులకమ్ము, పాఁ లుపోఁ, పాఁజులుసేయు.

పాఁజ(లు)తీరుచు(ర్చు) = పవ్వఁజులుతీర్చు. స. క్రి. (√పాఁ లుతీ - పాంజతీ.) ...

... నానసౌ ... గాత్ర... ఖుఁడు ...

...

పాఁజులకమ్ము. ... కమ్ము, ... హూపా...

...

పాఁజులుఆరు = ... (√పాఁ ... పాం ...) ... నేర్పడు, ...

ఉ. మంది సిఁటొలు నేసఁగులు మావులులం దొర లెస్సఁ బెళ్ళు ... త్రిందిఁ ... తోఁ నెదురుగాఁ జని పాఁజులుదీర యయ్యా. ర. ౧౫౪ (శ. ర పా. పాఁజులు దీర్పఁజాలు మ. పా)

పాఁజులుసేయు = పవ్వఁజులుసేయు. స. క్రి. (పాఁజులు + చేయు) పాఁజులుతీర్చు, పం క్తులుగా నేర్పాటుచు

ఉ. పాలెముచుట్టుఁ గాముట్టిఁ బార్థునిఁ బొఁజులుసేయుఁ బంచి
నై. భా. ౩ ...

పాఁజేవెట్టు. ... క్రి (పాఁజు + పెట్టు.) సేనను ...

...

పౌగండము ... పౌగం ... పాలసంబంధి ... మొదలుకొని పదేండ్ల ...

పౌగండుఁడు. ... బాలుఁడు

పౌనపునము ...

పౌనఃపునికము ...

పౌనఃపునిక ... తగలతేర.

పౌత్రి ... స్త్రీ ...

పౌత్రికేయుఁడు ... (పుత్రికా ...)

పౌత్రుఁడు. సం. వి. ... కొడుకుకొడుకు, మనుమఁడు.

పౌనఃపునికము ... పునః పునర్భవము, మరిలమరలఁ గలుగునది.

పౌనఃపున్యము. సం. వి. అ. న. 1 (మరల మరల) చెప్పుట, కలుగుట మొ. 2. మఱిమఱి మాటు, పునర్వారము.

పౌనరుక్తము. సం. వి. అ. న మరలఁ జెప్పుట, పునర్వాక్యోక్తి, చెప్పినదానినే నిరర్థకముగా మరలఁ జెప్పుట.

ఇట్లే: పౌనరుక్త్యము.

పౌనర్భవ సం. వి. ఆ. స్త్రీ పునర్భువుకూఁతురు, మాఱుమనువు చేసికొన్నదాని కూఁతురు.

పౌనర్భవము సం. విశే. (అ. ఈ. అ.) 1 పునర్భువునకు సంబంధించిన 2. పునరుక్తము.

పౌనర్భవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1 పునర్భువ (మాఱుమనువుదాని) కొడుకు. 2. పునర్భవ రెండవమగఁడు.

పౌపికము. సం. విశే. (అ. ఈ. అ.) రొట్టెలు కాల్చువాఁడు (వై. ని.)

పౌరందరము. సం. విశే. (అ. ఈ. అ.) 1 పురందరునివలన వచ్చిన 2. పురందరుఁడు దేవతగాఁ గలది (హవిస్సు మొ.) వి. అ. న. జ్యేష్ఠానక్షత్రము.

పౌరకము. సం. వి. అ. న. 1 ఇంటివెలుపలి తోఁట. 2. పురమునకు వెలుపలితోఁట.

పౌరము. సం. విశే. (అ. ఈ. అ.) 1. పుర సంబంధమైన. 2. పురమందుఁ బుట్టినది. 3. పురము మొదలైనది. 4. పూర్వదిగ్భాగముల ... పుం. గ్రహస్థితిభేదము (తక్కిన గ్రహములకంటె ఉత్తరమున ఉన్న గ్రహము) న ... వము, కామంచిగడ్డి. క్రీ.

పౌరస్త్యము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. పురోభవము, ముందుకలిగినది. 2. ప్రథమము, మొదటిది. 3. తూర్పుదిక్కుది.

పౌరాణికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పురాణార్థములు తెలిసినవాఁడు; పురాణము చదువు వాఁడు.

పౌరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. రాజనగరిమందలి భృత్యులభామ.

పౌరికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1 పౌరుఁడు. 2. పురపాలకుఁడు.

పౌరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. పురవాసి, నాగరకుఁడు. (వ్యతి. జానపదుఁడు.) 2. నాగేయు రాజు. ... పురూరవుఁడు. (వై. ని.)

పౌరుషము. సం. విశే. (అ. ఈ. అ.) 1 పురుష సంబంధమైనది. 2. పురుషునిచేఁ జేయఁబడినది. వి. అ. పుం. 1 పురుషుఁడు మోఁచగలిగినంత బరువు. న. 1 పుంస్త్వము, మగతనము. 2. పురుష ప్రయత్నము. 3. వ్యాపారము. 4. పరాక్రమము, మగఁటిమి, శక్తి, బలిమి. 5. శుక్రము, రేతస్సు. 6. మగగుఱి, పురుషచిహ్నము. 7. పురుషుని చేయెత్తుపొడుగు. 8. ఘటీ యంత్రము. (...)

పౌరుషేయము. సం. విశే. (అ. ఈ. అ.) 1. పురుషునిచేఁ జేసినది. 2. పురుషునివలనఁ గలిగినది, పురుషునికి సంబంధించినది. 3. పురుషత్వము, పుంస్త్వము. ... 4. ఆధ్యాత్మికము. వి. అ. పుం. 1 పురుషవధము. 2. ... 3. పురుషవికారము. 4. పురుషునిపని, పురుషుఁడు చేసినపని.

పౌరేంద్రము. సం. వి. అ. పుం. చాతకపక్షి. (వై. ని.)

పౌరోగవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పాకశాలాధ్యక్షుఁడు, (రాజయొక్క) వంటయింటి యధికారి.

పౌరోధసము. సం. వి. అ. న. పురోధసుని వృత్తి

పౌరోభాగ్యము. సం. వి. అ. న. ౧. పురోభాగ భావము, తప్పులుమాత్రమె ఎత్తిచెప్పుట ౨. ఈర్ష్య, అసూయ. 3. దుండగము, దుడుకు. ౪. పిలువని పేరంటముగాఁ బోవుట. ౫. అధిక ప్రసంగము

పౌరోహితము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) పురోహితునికి సంబంధమైనది. - వి. అ. న. ౧. పురోహితకర్మము. ౨. అథర్వణవేదము (శే. వి.)

పౌరోహిత్యము. సం. వి. అ. న. పురోహితుఁడు చేయుపని

పౌర్ణమాసము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) పూర్ణిమాసంబంధి, పున్నమకు సంబంధించినది - వి. అ. పుం. పున్నమనాఁడు చేయవలసిన యాగము. (ఇది అగ్నిహోత్రముచేయువారు చేయుపని)

పౌర్ణమాసి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పూర్ణిమ, పున్నమ.

పౌర్ణమాస్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పున్నమనాఁడు కలుగునది (సూ. గా. ది.) వి. అ. న. పున్నమనాఁడు చేయుయాగము.

పౌర్ణమి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పున్నమ (వాచ.)

పౌర్తికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) పూర్తమునకు సంబంధించినది, పూర్తమునకు (చెఱువులు త్రవ్వించుట మొ.) సాధనమైనది. (కర్మము.)

పౌర్వదే(దై)హికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) పూర్వదేహసంబంధి, పూర్వజన్మమునఁ జేయఁబడినది.

పౌర్వపదికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.)-సమాసము-పూర్వపదమునకు సంబంధించినది, పూర్వపదగ్రాహకము.

పౌర్వము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ౧. పూర్వకాలసంబంధి. ౨. పూర్వదిక్సంబంధి, తూర్పుది.

పౌర్వాపర్యము. సం. వి. అ. న. ౧. పూర్వాపరత్వము, ఒకటికొకటి ముందటిది వెనుకటిదిగా నుండుట ౨. అనుక్రమము, సొరిది.

పౌర్వాహ్ణికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) పూర్వాహ్ణభవము.

పౌలస్తి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పులస్త్యబ్రహ్మ కూఁతురు, శూర్పణఖ.

పౌలస్త్యము. సం. వి. అ. న. యుద్ధము. (శే. వి.)

పౌలస్త్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. - పులస్త్యుని యపత్యము.-౧. రావణుఁడు. ౨. కుంభకర్ణుఁడు. 3. విభీషణుఁడు. ౪. కుబేరుఁడు. ౫. చంద్రుఁడు. (విల్సన్)

పౌలి. సం. వి. ఇ. పుం. ఇంచుక వేఁచి యించుమించుగాఁ బక్వావస్థకుఁ దెచ్చినది, గుగ్గిళ్లు, అభ్యూషము.

పౌలు = పవులు., ౧ గులు. (క్రి. (శ. ర.)

పౌలోమి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. (పులోముని కూఁతురు) శచీదేవి.

పౌషము. సం. వి. అ. పుం. పుష్యనక్షత్రముతోఁ గూడిన పున్నమగల నెల, పుష్యమాసము. న. ౧. ఉత్సవము. ౨. యుద్ధము.

పౌషి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పుష్యమాసమున వచ్చు పున్నమ.

పౌష్కరము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) పుష్కర సంబంధి.

వి. అ. పుం. (విష్ణువు పద్మముగా నవతరించిన) పాద్మకల్పము -న. పుష్కరిమాలము, మెట్ట తామరదుంప.

పౌష్కలము. సం. వి. ౧. పుం ధాన్యభేదము. న. సామభేదము (వికృతము)

పౌష్టికము. సం. విణ. (అ ఈ) పుష్టిసా మనది ౧. పెంపుగలిగించునది, సృష్టినొందిం నది. ౨. దేహమును పోషించునది, ...కల గించునది ...కాచునది, ...సేయునది వి. అ. న చాలెక్కువ ...వస్త్రము

పౌష్ణము. సం వి ...
వి. (ఈ అ) పూష దేవతగాగల (చనువు మొ)

పౌష్పికము. సం. ... సుమాంజనము

పౌష్ప సం. వి ఈ ... పాటలీపుత్ర నగరము ౨ (పుష్పభవము) మద్యవిశేష

పౌష్యికము. సం. వి. అ. న గోమేదకము (వై ని)

ప్యా

ప్యానము. సం. విణ. (అ ఆ. అ) తీసు, బలిసిన. (... గము)

ప్యాయనము ... (అ. ఆ) ఆ ... పుష్టికరము, బలకరము. ౨ పటుత్వము కలి గించునది, ... నిరి ... పుష్టి, పెంపు.

ప్ర

ప్ర. సం. అవ్య. ప్రకృష్టార్థకము, మిక్కిలి. (దీనికి వ్యస్తప్రయోగము లేదు.)

ఉదా: ప్రముఖము, ప్రచ్ఛాయము, ప్రసిద్ధము మొ॥ ఇది కొన్నిచోట్ల క్రియా వాచకపదములకు ఉపపదమై, అర్థములేకయు ప్రయోగింపఁ బడును.

ఉదా ప్రయాణము, ప్రార్థన, ప్రశమనము, ప్రశాంతుఁడు.

ప్రంగ = పంగ, ప్రగ్గ. వి (ప దము గాఁ జేరగిన.) వృక్షాదులశాఖ, పలవ.

గీ ... వైపా ... ప్రంగలు భూతలము ... నోహాంకృతులను ... ...

భాగ. ౧౦ పూ. ౬౧

క ... నా ... ప్రంగ్గ్, ... లు ... నడుగిడఁ ... లేవు లిపి ... దలద ... (మనుచ ర ౬౧)

ప్రంగ ... శేషము

ద్వి ... ప్రంగుడుం న్నా, ప్ర ... పండితా మహిమ ౨౨౩

ప్రకంపనము సం విణ (అ ఆ అ) వడఁ కించు ది, మిక్కిలి చలింపఁజేయునది, అల్లలార్చు నది. - ... పుం ... వణకు, బోరు గాలి ... మిక్కిలి వడఁకుట. ...

ప్రకంపము. ... పుం ఎక్కిలి వడఁకు, ప్రచలనము

ప్ర పి. సం ... అల్ల ... పడఁక

ప్రకటనము. సం. ... ప్రకటించుట, ప్రకాశపఱుచుట, వెల్లడిసేయుట

ప్రకటము. సం విణ (. ఆ. అ.) స్పష్టము, తేటతెల్ల. ౨ ప్రసిద్ధము, వెల్లడియైనది, ౩. కనఁబడునది, ప్రత్యక్షము.

ప్రకటించు. స. క్రి. ప్రకాశింపఁజేయు, వెల్లడిసేయు.

ఉ. ... నేఁ, డిరణములోన నిట్లు ప్రకటించె భవద్భుజవీర్యకార్యముల్.

భార. కర్ణ. 3. 3౫.

చ. పురుషవిశేషవిస్ఫురణకుఁ బూజ్యుఁడు రాజులలోన నీయుధిష్ఠిరుఁ డని నీగుణాలిఁ బ్రకటించి మనంబులలోన

భార. సభా. ౨. ౧౨.

ప్రకటితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. ప్రకాశితము, ప్రకటింపఁబడినది, తేటతెల్లముసేయఁబడినది, వెల్లడిసేయఁబడినది. ౨. కనుపట్టినది, గోచరించునది.

ప్రకటిల్లు. సం. అ. క్రి. ప్రకాశితమగు.

సీ. పదపల్లవంబునఁ బ్రకటితం బచదళేఖ ... క్రి ... (కాశీ. ౪. ౧౧౭.)

ప్రకటీకరించు. సం. స. క్రి. ప్రకటముచేయు.

వ. ... హృదయంబు ప్రకటీకరించిన...భూత కరుణారసాశ్రుభావంబున

కళా. ౭. ౬౯.

ప్రకథనము. సం. వి. అ. న. చక్కఁగా చెప్పుట, వెల్లడించుట.

ప్రకరణము. సం. వి. అ. న. ౧. శాస్త్రసిద్ధాంతమును ప్రతిపాదించు గ్రంథము. ౨. ఏకార్థప్రతిపాదకమగు గ్రంథభాగము, ఏకవిషయబోధకమగు గ్రంథభాగము. 3. ప్రస్తావము, అవసరము. ౪. దృశ్యకావ్యభేదము. (ఇందు ఇతివృత్తము లౌకికమును కవికల్పితమును, శృంగారము అంగి, నాయకుఁడు విప్రామాత్యవణిజులలో నొకఁడు, ధీరశాంతుఁడు.) ౫. (మీమాంస) అంగవాక్యసాపేక్షమగు ప్రధానవాక్యము.

ప్రకరణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఉపరూపకభేదము. (ఇందు నాయకుఁడు సార్థవాహకాది; నాయిక నాయకసమానవంశజాత)

ప్రకరము. సం. వి. అ. పుం. ౧. సమూహము. ౨. చెదరిన పుష్పములోనగునవి, చల్లఁబడిన పుష్పాదులు. 3. అతిక్షేపము, అనల వి...కైమట న ... ౪. చందనము.

ప్రకరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నాటకాదులయందు కొంత కథాభాగమునందుమాత్రమే ప్రకరగవశమునకుండు గ్రంథభాగము.

ప్రకర్షకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మన్మథుఁడు. (...)

ప్రకర్షణము. సం. వి. అ. న. ౧. ఉత్కర్షము. ౨. ఆకర్షణము. 3. చక్కఁగా దున్నుట.

ప్రకర్షము. సం. వి. అ. పుం. ౧. ఉత్కర్షము, అతిశయము. ౨. బలిమి, శక్తి. 3. మిక్కిలి కర్షణము, చక్కఁగా దున్నుట. ౪. విశేషత్వము.

ప్రకర్షి. సం. విణ. (న. జీ. న.) అతిశయించునది, ఉత్కృష్టము.

ప్రకర్షించు. సం. స. క్రి. గొప్పవానినిగాఁ జేయు.

దండకము. లలాటాక్షు దర్శింపుమీ లేవ భోగిన్ ప్రకర్షింపుమీ గానము భావింపుమీ

భోగినీదండకము.

ప్రకర్షితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మిక్కిలి లాగఁబడినది.

ప్రకల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అతిస్వల్పభాగము.

ప్రకల్పన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఏర్పాటు, వ్యవస్థ.

ప్రకల్పించు. సం. స. క్రి. కల్పించు.

గీ. కౌగి ... కుటీగోళంబులో గాలి కుంభక
మున, బలిమి నిలిపిన .. యది ప్రకల్పించఁ
సుస్థాదులై నరుజలు. (కాశీ. ౫. ౧౩౫.)

ప్రకల్పితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. చేయఁబడినది; కల్పఁబడినది. ౨. ఏర్పఱుపఁబడినది. ౩ రచింపఁబడినది.

ప్రకాండము. సం వి. అ. పుం, న. ౧. చెట్టుయొక్క వేళ్లు మొదలుకొని కొమ్మలవఱకుఁగల భాగము, చెట్టుబోదె ౨ నిటపము -విణ. శ్రేష్ఠము (ఇది ఉద్ఘశబ్దముపంటిది ఏా. ఉద్ఘము.)

ప్రకాండరము. సం వి అం. పుం వృషభము.

ప్రకామము. సం విణ. (అ. ఆ. అ) మిక్కిలి కామముగలది, ప్రకృష్టకాముకము ౨ యథేష్టము -వి. అ. పుం తృప్తి, సంతుష్టి

ప్రకారము. సం వి అ. పుం ౧. సాదృశ్యము, పోలిక. ౨. (తర్క) విశేషణము, విశిష్టజ్ఞానమునందు విశేషణముగాఁదోఁచు పదార్థము. ౩ భేదము.

ప్రకాలనము. సం విణ. (అ ఆ. అ.) హింసించునది.-వి. అ పుం. సర్పభేదము -వి అ. న. మారణము, చంపుట

ప్రకాశకము. సం. విణ. (అ. కా. అ.) ౧. వెలిఁగించునది, వెలుఁగునిచ్చునది, వివరించునది, విశదీకరించునది ౨. ప్రకాశించునది, వెలుఁగునది.

ప్రకాశకజ్ఞాత. సం. వి ఋ పుం.-వెలుఁగును నిచ్చువానిని ముందుగాఁ దెలిసికొనునది - కోడి, కుక్కుటము.

ప్రకాశనము. సం. విణ. (అ. ఆ అ.) ప్రకాశింపఁజేయునది, వెలయించునది, వెల్లడించునది. -వి. అ. న. ౧. ప్రకాశింపఁజేయుట, వెలయించుట. ౨. చాటుట, ప్రదర్శనము. ౩. వెలిగించుట. ౪. ప్రకటించుట, చాటుట.

ప్రకాశనారి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వేశ్య.

శ్లో. ప్రకాశనారీధృత ఏవ యస్మాత్, తస్మా
త్త్వయం ధారయ నప్రకాశాత్.
(మృచ్ఛ. ౩. ౭.)

ప్రకాశము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. వెలుఁగునది, మెఱయునది. ౨. స్ఫుటము, తేటతెల్లమైనది. ౩. ప్రసిద్ధము. ౪. వికసించినది. ౫. తుల్యము. (శే. ని.)-వి. అ. పుం. ౧. వెలుఁగు, కాంతి ౨. వికాసము, వికసించుట. ౩. ఎండ, ఆతపము. ౪ ప్రసిద్ధి. ౫. గ్రంథభాగము. (అధ్యాయాది) ౬. గుఱ్ఱపుదేహముయొక్క మీఁదిభాగమందలి నిగ్గు ౭. ప్రహాసము, పెద్దనవ్వు. (మే ని)

ప్రకాశి. సం. విణ. (న్. నీ. న్) ప్రకాశించునది.

ప్రకాశించు. సం స క్రి. ప్రకాశింపఁజేయు.

ఉ. కాంత నిజంబె యొరికిని గానిఁ బోయిన
సుద్దులే ప్రకాశింతువు గాని యూనదుమఁ
జేసినదోసము తెంచరేకదా.
(సారంగ. ౩. ౫౬.)

అ. క్రి. ౧. వెల్లడియగు.

క. అని తలఁచి తనదుతలఁ బెవ్వనికిఁ బ్రకా
శింపకుండ (భోజరా ౧. ౯౨.)

౨. కనఁబడు.

గీ. వెలుఁగుచుండెడి దీపంబు వేలవస్తువులఁ
బ్రకాశింపఁజేయునట్లు .
(భార. శాం. ౪. ౧౬౭.)

౩. ఒప్పు.

భుజంగప్రయాతము. . విశాలేక్షణంబుల్ ప్రకా
శింప విద్యుత్ప్రభాదేవి చూచున్
(వరాహ. ౩. ౧౧.)

౪. తెలుఁగు, వెలుఁగు.

ప్రకాశితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. తెల్లడి యైనది. ౨. (గ్రంథము) ప్రకటితము. ౩. వెలు సినది, తెలిఁగినది. ౪. దృష్టిగోచరమైనది.

—వి. అ. న. ౧. తెలుఁగు. ౨. స్పష్టత.

ప్రకాశ్యము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) ప్రకాశింపఁ దగినది —వి. అ. న. తెలుఁగు

ప్రకిరణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చెదరినది.

ప్రకీరము. సం. వి. అ. పుం. చెవులియడుగు చెట్టు ‡. మా. పూతికర(ం)జము. ‡.

ప్రకీర్ణకము. సం. వి. అ. న. ౧. వింజామరము. ౨. విరివి.—పుం. గుఱ్ఱము

ప్రకీర్తన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. కీర్తించుట. ౨. పేర్కొనుట. ౩. ప్రకటించుట.

ప్రకీర్తనము. సం. వి. అ. న. ప్రకీర్తన

ప్రకీర్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. గొప్పకీర్తి

ప్రకీర్తితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. కొని యాడఁబడినది. ౨. పేర్కొనఁబడినది ౩. వివ రింపఁబడినది ౪. ప్రకటితము, బయల్పడినది

ప్రకీర్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చెల్లఁదగినది. —వి. అ. పుం. ప్రకీరము.

ప్రకుట్యము. సం. వి. అ. పుం. అడవిమల్లె. ‡.

ప్రకృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. చక్కఁగాఁ జేయఁబడినది. ౨. గ్రంథప్రస్తావము వలనఁ బొందఁబడినది. ౩. మొదలుపెట్టఁబడినది ౪. నెరవేర్పఁబడినది. ౫. సహజసిద్ధమైనది.

—వి. అ. న. ప్రస్తుతవిషయము, ఎత్తికొన్న విష యము.

ప్రకృతార్థము. సం. వి. అ. పుం. ప్రారం భించిన విషయము.

ప్రకృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ౧. సహజస్థితి. ౨. సహజస్వభావము. ౩. సహజస్వరూపము. ౪. వంశసంభవము ౫. మూలకారణము. ౬. (వ్యాకరణ) అర్థవచ్ఛబ్దరూపము, ప్రత్యయా దులు చేరని మొదటి శబ్దరూపము ౭. సృష్టి విషయమున పరమాత్ముని సంకల్పము, ఉపా దానకారణము. ౮. జననేంద్రియము. ౯. (గణిత) మానము, గుణకము, గుణకాంకము. ౧౦. పరమాత్మ. ౧౧. పగిది, రీతి ౧౨ ఒక ఛందస్సు (చరణమునకు ౨౧ అక్షరములుండు శ్లోకములు గలది)

ప్రకృతిత్రయము — వాత, పైత్య, శ్లేష్మములు మూఁడు.

ప్రకృతి వ్యూహములు— దండ, భోగ, మండల, అసంహతములు నాలుగు.

ప్రకృతులు— స్వామ్యాది సప్తప్రకృతులు :— స్వామి, అమాత్యుఁడు, సుహృత్తు, కోశము, రాష్ట్రము, దుర్గము, బలము

అవ్యక్తాది అష్టప్రకృతులు .- అవ్యక్తము, బుద్ధి, అహంకారము, పంచతన్మాత్రలు - అనగా శబ్దస్పర్శరూప రసగంధములు.

ప్రకృష్టము. సం. విణ (అ. ఆ. అ.) ప్రకర్షము గలది.

ప్రకోపనము. సం. వి. అ. న. రూ. ప్రకోపణము ౧. ఉత్తేజనము. ౨. ఉద్దీపనము ౩. ఉద్బోధనము

ప్రకోపము. సం. వి. అ. పుం. ౧. తీవ్రమైన కోపము. ౨. ఉద్రేకము

ఉదా. ఉపదేశము మూర్ఖులకు ప్రకోపము కల్గించునే కాని, శాంతము కల్గింపదు

౩. (సమాసములందు ఉత్తరపదముగా నున్నప్పుడు) అతిశయము, ఆధిక్యము.

ఉదా. వాతప్రకోపము

ప్రకోపించు. సం. అ. క్రి. ఉద్రేకించు, ముమ్మరించు.

ఉదా. శైత్యము ప్రకోపించినది.

ప్రకోష్ఠకము. సం. వి. అ. పుం. ప్రకోష్ఠము[4].

ప్రకోష్ఠము. సం. వి. అ. పుం. ౧. తొట్టికట్టు. ౨. కలాంచి, ముంజేయి మొదలుకొని మోఁచేతి వఱకును గల ప్రదేశము. ౩. ముంజేయి. ౪. భవనమునందు బహిర్ద్వారము కడనుండు గది ౫. ప్రాంగణము. ౬. ద్వారభాగము.

ప్రక్క. దే. వి. (సం. ప్రక్కా.) ౧. పక్షము. ౨. బరిక్కెంక. ౩. పార్శ్వము.

సీ. హిమభాను మీనల్లుఁ డితని లావణ్యంబు తలఁచిన మశక మాత్రమ్ము సుమ్ము, శతపత్రదాయాదుఁ డితని తేజంబు ముందరను ఖద్యోత మాత్రమ్ము సుమ్ము, చతురానన బ్రహ్మ యితని వాక్పటిమ ముందరఁ బరాగము మాత్రమ్ము సుమ్ము, నిఖిల ప్రపంచంబు నిక్క మితని దొక్క ప్రక్కను మెతుకు మాత్రమ్ము సుమ్ము.

పాంచాలీ. ౨. ౨౪.

ప్రక్కి. వి. రూ. ప్రక్క.

ప్రక్కె. వి. పిచులము. ?

ప్రక్షరము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ౧. వాఁడిగలది ౨. తీవ్రమయినది.

ప్రక్రమణము. సం. వి. అ. న. ౧. గమనము. ౨. గమనప్రారంభము

ప్రక్రమభంగము. వాక్య దోషములలో నొకటి. ఉద్దిష్ట ప్రక్రమమునకు కలిగిన భంగము భగ్నప్రక్రమత

ఉదా. ఆ బంతులలో మొదటిది తెల్లనిది, మూఁడవది నల్లనిది, రెండవది పచ్చనిది పువ్వులు పూచును, కాయలు కాచును, పండు పండును.

ప్రక్రమము. సం. వి. అ. పుం. ౧. నడచునప్పుడు పెట్టెడి యడుగు. ౨. దూరమానము. ౩. ప్రారంభము. ౪. ముందరికి పోవు గమనము, గతి. ౫. క్రమము ౬. ఉపధ ౭. పనికి ముందుగాఁ జేయు ప్రయత్నము. ౮. అవసరము. ౯. క్రమపారపఠనము.

ప్రక్రాంతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ౧. మొదలు పెట్టఁబడినది ౨. కదలినది. ౩. చర్చలో నున్నది. ౪. ముందు చెప్పఁబడినది. పూర్వోక్తము. ౫. అతిక్రమము. ౬. ధైర్యము గలది.

—వి. అ. న. ౧. ప్రయాణ ప్రారంభము ౨. చర్చలోనున్న విషయము. ఎత్తికొన్న విషయము.

ప్రక్రియ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. ప్రకరణము ౨. అధికారము. ౩. మేలైన కార్యము. ౪. (వ్యాక) శబ్దరూపము కలిగిన విధము ౫. కావింపదగిన కార్యము. ౬. కార్యవిధానము.

ప్రక్లిన్నము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) ౧ ఎక్కువగా తడిసినది, ఆర్ద్రము. ౨ తృప్తము పూర్తిగా తృప్తిచెందినది ౩. కరుణార్ద్రము

ప్రక్వణము. సం వి అ. పుం. వీణాధ్వని

ప్రక్వాణము = ప్రక్వణము.

ప్రక్షయము. సం. వి అ. పుం నాశనము

ప్రక్షరణము. సం. వి. అ. న. బొట్టుబొట్టుగా కారుట, ఓడుట

ప్రక్షాల(ళ)నము. సం. వి అ న ౧ చక్కగా కడుగుట ౨ శుద్ధిచేయుట ౩. స్నానము ౪. శుద్ధికార్యసాధనము. ౫. కడుగుటకుఁ దగిన నీరు.

ప్రక్షాలి(ళి)తము. సం. విశ. (అ ఆ. అ) ౧. సుస్నాతము. ౨. కడుగఁబడినది ౩ శుద్ధిచేయఁబడినది.

ప్రక్షిప్తము. సం. విశ. ౧. విసరివేయఁబడినది. ౨ (అక్రమముగా) దూర్చినది

ఉదా. ఈ గ్రంథములో ప్రక్షిప్తము లనదగిన పద్యము లున్నవి. అనఁగా గ్రంథకర్తరచింపనివి కలవు అని అర్థము.

ప్రక్షీణము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) ౧. క్షీణించిపోయినది. ౨. నష్టమయినది ౩. శిథిలించినది.

ప్రక్షుణ్ణము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) ౧. నలఁగఁగొట్టఁబడినది. ౨. పొడువఁబడినది.

ప్రక్షేపణము. సం. వి. అ. న. ౧. విసరివేయుట. ౨. (ధరలు మొ.) నిర్ణయించుట.

ప్రక్షేపము. సం వి. అ. పుం. ౧. విసరుట. ౨. చల్లుట. ౩ దూర్చుట. ౪. సమష్టివ్యాపారమందు వాటాదార్లు ఒక్కొక్కరు పెట్టిన పెట్టుబడి ధనము. ౫. కషాయములో కలిపిన పదార్థము.

ప్రక్షోభణము. సం. వి. అ. న ౧. క్షోభకలుగుట ౨ ఉద్రేకము కలుగుట.

ప్రక్షోభించు. సం అ క్రి మిక్కిలి కలఁతపడు.

ప్రక్ష్వేడన. సం. వి. ఆ స్త్రీ. చూ. ప్రక్ష్వేడనము

ప్రక్ష్వేడనము. సం. వి. అ న. ౧ అగ్రమునందు ఉక్కుకొనకగల బాణము. ౨. బిగ్గరగా పెట్టిన ఘోష.

ప్రఖరము. సం. వి అ. పుం ౧ పక్కెర, ఏనుఁగు గుఱ్ఱము మొ వానికి తొడుగు కవచము, కంబళము. ౨. కంచర గాడిద. ౩. కుక్క.

—విశ. (అ. ఆ. అ) ౧ మిక్కిలి వేఁడిగలది. ౨. మిక్కిలి వాఁడిగలది ౩ మిక్కిలి కఠినమయినది ౪ మిక్కిలి వేఁడిగలది, ౫. మిక్కిలి కఠినమైనది, ౬. మిక్కిలి కఠినమైనది ౭ మిక్కిలి వాఁడిగలది.

ప్రఖ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. ప్రత్యక్షత. ౨. ప్రఖ్యాతి, కీర్తి ౩. తెల్లడి. ప్రకాశనము ౪. ప్రాదుర్భావము.

—విశ. ౧. స్పష్టము. ౨. పోలికగలది, సదృశమైనది. సమాసములందు ఉత్తరపదముగానే యుండును.

ఉదా : శశాంక ప్రఖ్యాతుగు పెంగము.

ప్రఖ్యాతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. మిక్కిలి ప్రసిద్ధి కెక్కినది. కీర్తి పొందినది, ౨. తృప్తము, ౩. పరిచ్ఛిన్నము, ౪. పూర్వక్రయాధికారముతో ఆత్మీయముగా ప్రతిపన్నమైనది.

ప్రఖ్యాతవప్తృకము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) ప్రఖ్యాతుఁడైన తండ్రి గలది

ప్రఖ్యాతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ ౧. ప్రసిద్ధి, కీర్తి. ౨. స్తుతి, పొగడ్త ౩ ప్రత్యక్షత.

ప్రఖ్యానము. సం. వి. అ. న ౧. ప్రకటనము, వెల్లడిచేయుట. ౨ విజ్ఞాపనము, నివేదనము, ౩. ప్రత్యక్షత

ప్రఖ్యాపనము. సం వి అ న ౧ ప్రకటనము, వెల్లడించుట ౨ విజ్ఞాపనము, నివేదనము ౩ వార్తాప్రసరణము.

ప్రగండము. సం. వి అ. పుం మోఁచేతినుండి బుజము వఱకును గల బాహువు

ప్రగండి. సం. వి ఈ. స్త్రీ నగరమునందలి వెలుపలి గోడ

ప్రగడ. వి సచివుఁడు (చూ. ప్రగ్గడ, ప్రెగడ, ప్రెగ్గడ. ప్రెగ్గడ.)

ప్రగతజానుకుఁడు. సం. విణ. (అ అ అ.) దొడ్డికాళ్లవాఁడు. చూ. ప్రజ్ఞువు

ప్రగతము. సం. విణ. (అ ఆ. అ.) ౧. దూరముగా పోయినది. ౨. ఎడము గలది

ప్రగతి. సం. వి. ఇ స్త్రీ. ౧. ముందుగతి. ౨. పురోభివృద్ధి

ప్రగధనము. సం. వి. అ. న. అల్లిక.

ప్రగమనము. సం. వి. అ. న. ౧. పురోగమనము. ౨. ప్రేమించుటలో మొదటియడుగు వేయుట.

ప్రగమము. సం వి అ. పుం ౧ ప్రగతి. ౨. ప్రేమయొక్క ప్రథమ ప్రాదుర్భావము.

ప్రగర్జనము. సం. వి అ. న బిగ్గరగా గర్జించుట.

ప్రగల్భ. సం. వి ఆ స్త్రీ. ౧. స్వీయాంతర్భేద విశిష్టనాయికా విశేషము. పదునెనిమిదేండ్లకు మించిన వయసు గలిగి సంపూర్ణ యౌవనముతో వెలయుచు రతికళా పరిజ్ఞానము నిండుగా నుండు స్త్రీ. ౨ ప్రౌఢ

ప్రగల్భత. సం వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. దిట్టతనము, ధృష్టత్వము. ౨ గర్వము. ౩ ప్రవీణత, ప్రావీణ్యము. ౪. పరిపాకము ౫ దర్పనము, తోఁపిక. ౬ వక్తృత్వము, మాటకారితనము ౭. పదవి, అంతస్తు ౮. నిశ్చయము, దృఢచిత్తత. ౯. పెంకెతనము, ధూర్తత్వము ౧౦. ప్రగల్భచూపు శృంగార చేష్టావిశేషము.

ప్రగల్భుఁడు. సం. విణ (అ. ఆ అ.) ౧ ప్రతిభ గలవాఁడు, ౨ ప్రౌఢుఁడు

ప్రగాఢము. సం వి అ. న ౧. పెల్లు. ౨. ఆహారవిహారాభావము, దేహక్లేశము.

—విణ. (అ. ఆ. అ.) అధికము. ౨. దృఢము. ౩. పూర్తిగా ముంచఁబడినది.

—అవ్య. ౧. తీవ్రముగా. ౨. అధికముగా. ౩. దృఢముగా. ౪. బలవంతముగా.

ప్రగీతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. పాడఁబడినది. ౨. గానముతో ముఖరితమయినది.

—వి. అ. న. ౧. పాట. ౨. పాడునట్టుగా చదువు రీతి.

ప్రగీతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఛందోవృత్తవిశేషము.

ప్రగుణనము. సం. వి. అ. న. సరిగానుంచుట.

ప్రగుణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧ సరియైనది, సమ్మేళముగలది. ౨. ఋజుమార్గమున వర్తించునది ౩. అగ్రతగలది. ౪. సమర్థతగలది. ౫. నేర్పుగలది. ౬. తెలివిగలది.

ప్రగుణితము. సం. విణ. (అ. ఆ అ) ౧. సరిచేయఁబడినది. ౨. ఋజుమార్గమునఁ బెట్టఁబడినది.

ప్రగుణీకరించు. సం స క్రి ౧. సరిచేయు. ౨ ఋజుమార్గమునఁ బెట్టు ౩ పోషించు

ప్రగుణ్యము. సం విణ (అ ఆ అ) ౧. అధికము. ౨. గుణోపేతము, ప్రశస్యతము

ప్రగృహీతము. సం విణ. (అ ఆ అ.) ౧ గ్రహింపఁబడినది ౨. (వ్యాకరణ) సంధికార్యము లేనిది చూ. ప్రగృహ్యము.

ప్రగృహ్యము. సం వి అ.న ౧ (వ్యాకరణ.) సంధికార్యము లేని అచ్చు "ఈదూదేద్ద్వివచనం ప్రగృహ్యమ్" పాణిని. ౧. ౧. ౧౧. శబ్దద్వివచన రూపాంతరముల నుండు ఈ ఊ ఏ లు ప్రగృహ్యములు. ౨. అభిజ్ఞానము. ౩. వాక్యము.

ప్రగ్గ. దే. వి ప్రంగయొక్క రూపాంతరము.

ప్రగ్గడ. (రూ. ప్రగ్గాడ) సచివుఁడు.

క. అపుడు హతశేషు లసురా,ధిపుఁ జేరంబోయి దేవ దేవర సేనా,ధిపులం బ్రగ్గడ కొడుకులఁ గపిచరుఁ డొకరుఁడ సమైనికముగాఁ గూల్చెన్.

రామా. ౬. ౨౧౩.

ప్రగ్గము. తె. వి. పగ్గమునకు రొండటిరూపము. (చూ పగ్గము౩) తాడు.

ఈ. దిగ్గియనంచ దూఁడుగాని తీరపువేతువు వంకిమీఁదుగా,నగ్గడ పుల్లకేసరమునందు వసింపఁగ నెక్కినూలిమట్టి, ప్రగ్గము నందఁగాఁ దరుమరంద పరీమళరంద గోష్ఠికిన్, దగ్గలమాడు లేంట్లు మరువింటికిఁ బూని గుణ ద్వయత్వమున్.

ఆము. ౫. ౧౨౨.

ప్రగ్గడ. రూ ప్రగ్గడ.

ప్రగ్రహణము. సం వి. న. ౧. లెస్సగా గ్రహించుట ౨ సూర్యచంద్రగ్రహణారంభము. ౩. కళ్లెము ౪ ప్రతిబంధము. ౫. కట్టు. ౬. సమర్పణము. ౭ మార్గదర్శనము.

ప్రగ్రహము. సం. వి. అ. పుం. ౧. పట్టుకొనుట. గ్రహణము. ౨ సూర్యచంద్రగ్రహణారంభము. ౩. చెఱ. ౪. చెఱఁబడినది ౫. పగ్గము. ౬. కొరడా. ౭. ఏనుఁగు గుఱ్ఱము మొదలగు మృగములను మచ్చిక చేయుట. ౮. రశ్మి. ౯. త్రాసునూత్రము. ౧౦. విష్ణునామము. ౧౧. బాహువు, ౧౨. మార్గదర్శి. ౧౩. దయ, అనుగ్రహము. ౧౪. కర్ణికారము. క్రి. ౧౫. ప్రగృహ్యము.

ప్రగ్రాహము. సం వి. అ. పుం. ౧. పట్టుకొనుట, గ్రహణము ౨. వహించుట. ౩. త్రాసునూత్రము. ౪. కళ్లెము.

ప్రగ్రీవము. సం. వి. అ. పుం., న. ౧. కలశము, ౨. ఒలుగుదిండు. ౩. కొండ. ౪. ప్రాసాదము నందలి వాతాయనము, కిటికీ. ౫. ప్రాసాద శిఖరగృహము. ౬. వృక్షాగ్రము. ౭. మందిరమునకు చుట్టును కొయ్యతో కట్టిన ప్రాకారము ౮. విలాసమందిరము

ప్రఘటా. సం. వి. అ. స్త్రీ. శాస్త్రముల ప్రాథమిక సూత్ర విషయము

ప్రఘటావేత్త = ప్రాథమిక సూత్ర విషయములు మాత్రమే తెలిసినవాఁడు

ప్రఘణము. సం. వి. అ. పుం. రూ. ప్రఘనము, ప్రఘాణము, ప్రఘానము ౧. అలిందము, వాకిలి ముందుండు నలుచదరపు చోటు ౨. ద్వార ప్రకోష్ఠము, తలవాకిలి ప్రక్కనుండు గృహము. ౩. ఇనుపగుదియ. ౪. రాగి బిందె

ప్రఘసము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) కుక్షింభరి. ఘస్మరము

—వి. అ. పుం. ౧. తిండిపోతుతనము ౨. రాక్షసుఁడు

ప్రఘాణము = ప్రఘణము.

ప్రఘాతము. సం. వి. అ. పుం. ౧. చంపుట. ౨. యుద్ధము.

ప్రఘానము = ప్రఘణము.

ప్రఘారము. సం. వి. అ. పుం. ౧. కాఱుట, క్షరణము. (జలాదిధార అని శ. ర.) ౨. యజ్ఞాదులందు అగ్నిహోత్రము మీఁద ఘృతాదుల కాఱుట. (వాచ.) చూ. ప్రాఘారము.

ప్రఘూర్ణము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ౧. మిక్కిలి తిరుగుడుగలది. ౨. చుట్టు తిరుగుట. ౩. పర్యటనము, పరిభ్రమణము.

—వి. అ. పుం. అతిథి.

ప్రఘోషము. సం. వి. అ. పుం. ౧. పెద్దధ్వని. ౨. కోలాహలము.

ప్రచండము. సం. విశే. ౧. తీవ్రము ౨. అధికము ౩. దృఢము ౪. మిక్కిలి వేఁడిగలది. ౫. కోపాకులము ౬. భీషణము ౭. దుస్సహము. ౮. సరభసము. ౯. చేరరానిది ౧౦. వాఁడియైనది.

—వి. అ. పు. కరవీరవిశేషము, [తెల్ల గన్నేరు]

ప్రచక్రము. సం. వి. అ. న. ౧. ప్రయాణము సాగించుచున్న సేన ౨. పరిభ్రమించుసేన (సైనికుల ఆహారపదార్థముల అన్వేషణమునకై)

ప్రచక్షుస్సు. సం. వి. స. పుం. ౧. బృహస్పతి. ౨. గురుఁడు (గ్రహము)

ప్రచయనము. సం. వి. అ. న. (పుష్పాలు మొ.) కోసిపోఁగుచేయుట, సంగ్రహించుట.

ప్రచయము. సం. వి. అ. పుం. ౧ (పుష్పాదుల) పోఁగు, రాశి. ౨. గుంపు ౩. వృద్ధి. ౪. కొలఁదిపాటి చేరిక. ౫. అనుదాత్త ఉదాత్త స్వరిత ప్రచయములను స్వరములలో నాల్గవది ఉ. (శ్రేణియందలి అంకెలలో ప్రతి రెండంకెలకును సాధారణముగా నుండు వ్యత్యాసము ఉదా 1 4. 7, 10, 13, 16-ఇందు ప్రచయము. 3

ప్రచరణము. సం. వి. అ. న. ౧. ముందుకు సాగుట. ౨ ప్రచారములో నుండుట. ౩. చెలామణియగుట. ౪. పూనుకొనుట, మొదలిడుట ౫. వాడుట.

ప్రచరణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కొయ్యగరిటె

ప్రచరము. సం. వి. అ. పుం. ౧. మార్గము, బాట. ౨. ప్రయోగము. ౩. వాడుక. ౪. ఆచారము.

ప్రచరించు. సం. అ. క్రి. చరించు, తిరుగు. —స. క్రి. ప్రచారములో నుంచు.

ప్రచరితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ౧. ప్రచరించినది. ౨. ప్రచారములో పెట్టఁబడినది. ౩. (వృత్తిధర్మముగా) సాగింపఁబడినది.

ప్రచలనము. సం. వి. అ. న. ౧. (భయాదుల వలన) వడఁకుట. ౨. కొనసాగు మరలుట. ౩. వాడుకలో నుండుట, చెలామణియగుట.

ప్రచలము. సం విశే. (అ. ఆ. అ.) ౧. (భయాదులవలన) వడఁకుచున్నది. ౨. బయలు చేరినది. ౩ వడమనది. ౪ క్షుభితము. ౫. మార్గభ్రష్టము.

ప్రచలాకము. సం వి అ. పుం ౧. విలువిద్య. ౨. నెమలితోఁక. ౩. పాము.

ప్రచలాకి. సం వి. ఇ పుం. నెమలి.

ప్రచలాయితము. సం విశే. (అ. ఆ. అ.) తొగ్గుట

—వి అ న (కూర్చుండి కునికిపాట్లు పడునప్పుడు) కలిగెడు తలయూఁపు

ప్రచాలము. సం. వి అ. పుం. వీణాకంఠ (భాగ)ము.

ప్రచితము. సం విశే (అ ఆ అ) ౧ (పుష్పాదులు) కోసి పోఁగుగాఁ బెట్టఁబడినది. ౨. (పదార్థములు) కూర్పఁబడినది ౩. అనుదాత్త స్వరము ౪ నింపఁబడినది

ప్రచురత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. ప్రాచుర్యము. ౨. బాహుళ్యము. ౩. విపులత.

ప్రచురత్వము. సం. వి. అ. న. ప్రచురత.

ప్రచురము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ౧. బహుళము. ౨. విపులము. ౩ అధికము, పెద్ద, ఎక్కువ. సమాసములందు ఉత్తరపదముయినప్పుడు అధికమని అర్థము.

ఉదా: శిల్పకళా ప్రచురుఁడు, సద్గుణ ప్రచురః ఘనము మహావృక్ష ప్రచురము.

ప్రచురీకృతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ప్రచుర మయినదిగాఁ జేయఁబడినది.

ప్రచేత. సం. వి. ఋ. పుం. (రథాదివాహన) తోలెడువాఁడు.

ప్రచేతసుఁడు. సం. వి. స్. పుం. రూ ప్రచేతుఁడు, ప్రాచేతసుఁడు. ౧ వాల్మీకి. ౨. మనువు. ౩. దక్షుఁడు. ౪. వరుణుఁడు.

ప్రచేలకము. సం. వి. అ. పుం. గుఱ్ఱము

ప్రచేలము. సం. వి. అ. న. పసుపుపచ్చని చందనపు చెక్క.

ప్రచోదనము. సం. వి. అ. న. చోదనముచేయుట, ప్రేరేచుట.

ప్రచోదని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. వాఁకుడు. ౨. సంగడి తెడ్డు.

ప్రచోదితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ప్రేరితము.

ప్రచ్ఛదము. సం. వి. అ. పుం. కప్పు, అచ్ఛాదనము.

ప్రచ్ఛనం. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ప్రశ్న.

ప్రచ్ఛనము. సం. వి. అ. న. ప్రశ్నము.

ప్రచ్ఛన్నము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ౧. కప్పఁబడినది. ౨. రహస్యమైనది. ౩. దాఁచి యుంచినది ౪ (వస్త్రము) తొడిగినది. ప్రచ్ఛన్నతస్కరుఁడు=కనఁబడని దొంగ —వి ౧ రహస్యద్వారము. ౨. వాతాయనము. —అవ్య. రహస్యముగా.

ప్రచ్ఛర్దకము. సం. వి. అ. న. వాంతి చేసికొనుట.

ప్రచ్ఛర్దిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వాంతి.

ప్రచ్ఛాదకము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) రహస్యముగా నుండునట్టిది. (సమాసములం దుత్తర పదముగా నుండును)

ఉదా: యుద్ధవిషయ ప్రచ్ఛాదక సమితి.

—వి. అ. పుం. పతి పరిత్యక్తయైన భార్య తన సంతాపమును మఱుఁగు పఱచి అన్యాపదేశముగా పాడెడు పాట

ప్రచ్ఛాదనము. సం. వి. అ. న. ౧ అచ్ఛాదనము. ౨. పైని ధరించునట్టి ఉత్తరీయము.

ప్రచ్ఛాదితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ౧. కప్పఁబడినది. ౨. దాఁచినది.

ప్రచ్ఛానము. సం. వి. అ. న. (గొంతు కొను.) పుండగుట.

ప్రచ్ఛాయము. సం. వి. అ. న. దట్టమయిన నీడగల ప్రదేశము.

ప్రచ్ఛిలము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నిర్జలము, జలములేనిది. (వాచ.)

ప్రజ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧ సంతతి. ౨ జనము. (స, ఖ, దుస్, సు లు పూర్వపదముగాఁగల బహువ్రీహియందు ఉత్తరపదముగు నీపదము సాంతమగును. వా. సుప్రజసుఁడు, దుష్ప్రజసము, సుప్రజసుఁడు.)

ప్రజననము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) పుట్టించునది, జనకము. - వి. అ. న. ౧ గర్భాధానము. ౨ జననము, పుట్టుట, కనుట, ప్రసవించుట. ౩ ఆఁడుగుఱ్ఱి.

ప్రజనము. సం. వి. అ. పుం. ౧ ప్రజననము, కనుట, ప్రసవించుట. ౨ ఆవు మొదలగువాని యందు ఎద్దు మొదలగువాని గర్భగ్రహణార్థమగు మైథునము. (ఆవు ఎనుము మొదలగువాని తొలిచూలు. నిఘం.)

ప్రజనిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తల్లి, జనని.

ప్రజల్పనము. సం. వి. అ. న. వట్టి మాటలాడుట, ఉపయుక్తము కాని యొఱుకుమాటలు.

ప్రజల్పము. సం. వి. అ. పుం. ౧ వాక్యభేదము. ("అసూయేర్ష్యా మదోయుజా యో౽వధీరణముద్రయా, ప్రియస్య కౌశలోద్గారః ప్రజల్పస్సతు కథ్యతే") ౨ ప్రస్ఫుట కథాభేదము. ౩ ముచ్చట్లు, వట్టి యొఱుకుమాటలు.

ప్రజవనము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మిక్కిలి వేగము గలది.

ప్రజవి. సం. విణ. (న్. నీ. న్.) మిక్కిలి వడి గలవాఁడు, తగస్వి.

ప్రజాగరము. సం. వి. అ. పుం. ౧ మేలుకొనుట, రాత్రి మేల్కొని యుండుట, నిద్రలేమి. ౨ జాగరూకత. ౩. కావలి కాయువాఁడు, జాగ్రత్తతోఁ గాచుకొనువాఁడు.

ప్రజాత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. బాలెంతరాలు, ప్రసూత.

ప్రజాతంతువు. సం. వి. ఉ. పుం. సంతానము, వంశము.

ప్రజాతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చక్కఁగా పుట్టినది. - వి. అ. పుం. అశ్వభేదము. (గోడిగ యందు కలసస్కందనము గావించిన గుఱ్ఱము.)

ప్రజాతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ౧ ప్రజ. ౨ ప్రజననము, కనుట, ప్రసూతి. ౩ సంతతి. (వాచ.)

ప్రజాద. వి. ఆ. స్త్రీ. గర్భధాత్రీవృక్షము.

ప్రజాదానము. సం. వి. అ. న. వెండి.

ప్రజాద్వారము. సం. వి. అ. న. సూర్యుఁడు. (విల్సన్.)

ప్రజాపతి. సం. వి. ఇ. పుం. ౧. బ్రహ్మ. ౨. దక్షాది. ౩. రాజు. ౪ అల్లుఁడు. ౫ సూర్యుఁడు. ౬ అగ్ని. ౭ త్వష్ట, విశ్వకర్మ. ౮. యజ్ఞము. ౯ కీటభేదము. ౧౦ తండ్రి, జనకుఁడు. ౧౧ మగుడు. ౧౨ ఒకానొక సంవత్సరము.

శ్లో॥ ప్రభవో విభవః శుక్లః ప్రమోదో౽థ ప్రజాపతిః. నిర్ణయసింధువు.

ప్రజావతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧ తోడఁబుట్టినవాని పెండ్లాము. ౨ కుటుంబిని, పిల్లలుగల స్త్రీ.

ప్రజాహితము. సం. వి. అ. న. ప్రజలకు హితమైనది, నీరు.

ప్రజినము. సం. వి. అ. పుం. గాలి.

ప్రజుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పెనిమిటి, పతి.

ప్రజ్ఞ సం వి. అ స్త్రీ బుద్ధి ౨. సామర్థ్యమును తెలిపెడిమాటలు (సూరక ప్రజ్ఞ లేల పల్కెదు. శ ర)

ప్రజ్ఞాకాయుఁడు. సం వి. అ పుం వాదించు వారలలో గొప్పవాఁడు (త్రి వి)

ప్రజ్ఞాచక్షువు. సం వి న్ పుం..బుద్ధియే నేత్రముగాఁగలవాఁడు - ౧. గ్రుడ్డివాఁడు ౨ ధృతరాష్ట్రుఁడు (వాచ)

ప్రజ్ఞానము సం వి అ న ౧ బుద్ధి ౨ గుఱుతు (శ ర)

ప్రజ్ఞానుఁడు సం విణ (అ అ అ) ౧ మంచి జ్ఞానముగలవాఁడు, పండితుఁడు - వి అ న ౧ మంచిజ్ఞానము, బుద్ధి ౨ చిహ్నము ౩ విశేషము

ప్రజ్ఞాపత్రిక సం వి అ స్త్రీ పుస్తకమునందు గుఱుతుగా వ్రాసిన గాగితము

ప్రజ్ఞాలుఁడు సం విణ (అ) ప్రజ్ఞ గలవాఁడు

ప్రజ్ఞావంతుఁడు సం విణ (త్ సత్ త్) ప్రజ్ఞ గలవాఁడు

ప్రజ్ఞావాదము సం వి అ పుం బుద్ధియుక్తమగుమాట

ప్రజ్ఞావృద్ధుఁడు. సం విణ (అ అ అ) ప్రజ్ఞలో పెద్దవాఁడు, అతిశయించిన ప్రజ్ఞ గలవాఁడు

ప్రజ్ఞిలుఁడు సం విణ (అ అ అ) ప్రజ్ఞాలుఁడు

ప్రజ్ఞుఁడు. సం విణ (అ అ అ) ప్రజ్ఞ గలవాఁడు, ప్రాజ్ఞుఁడు

ప్రజ్ఞువు. సం విణ దొడ్డికాళ్ళవాఁడు (రూ ప్రజ్ఞుఁడు)

ప్రజ్వరిల్లు(లు.) సం అ. క్రి. ౧. మండు.

వ. సురభీంధనరచితంబగు చితి ప్రజ్వరిల్ల నద్వయ్య సహితుండై

భా. రా. యు. ౨౨౬౩.

క. .. దశమంబగు మస్తక ముత్తరించి వేల్వఁ గడఁగి హోమవహ్ని చటులంబుగఁ బ్రజ్వరిలంగఁ జేసినన్ (భా రా. ౨. ౧౬౩.)

౨ ప్రకాశించు.

వ. ప్రభాకరుండు రోమకూపంబులం బ్రజ్వరిల్లు నిజరశ్మికలాపంబును

మార్క ౦ ౨. ౭౪.

తే. భీతికరమగు నుగ్రంపుభూత మొకటి, ప్రాంశుకృష్ణమై దంష్ట్రలు ప్రజ్వరిల్ల

భార. శాం 3 ౪౪౨.

3. ఉండు, కలుగు.

సీ బహునేత్రములు మేనఁ బ్రజ్వరిల్లుట సహస్రక్షుతురాహ్వాసమొదా తక్తిరిఁ బరగు

భా అను ౫ ౪౦౦

ప్రజ్వలనము సం వి అ న ౧ మండుట. ౨ ప్రకాశించుట

ప్రజ్వలించు సం అ క్రి మండించు, మండఁజేయు

వ కృష్ణుడఁ బ్రిదోణాకృతిగా శాల్య వేదిక దక్షిణభాగంబుగాఁ గావించి శ్రౌతాగ్ని యందుఁ జెట్టి ప్రజ్వలించి

భా గా యు ౧౨౫౫

చ అనలము ప్రజ్వలించి పిపీతాగమతంత్రము లాచరించి పెం,పొనరఁగ మంత్రయుక్తమగు హోమము మున్నొనరించి ...

మార్క ౨ ౩౭౧.

సీ చక్రవాకములకు శాంతిగా వేలిచి ప్రజ్వలించిన వహ్నిపటల మనఁగ

భోజరా. ౨. ౧౧౪.

ఆ. క్రి ౧ మండు (శ ర) ౨ ప్రకాశించు
సీ పద్మరాగప్రభల్ పయిపయి నిగిడించు, పాద
పల్లవరుచుల్ ప్రజ్వలింప
భా రా బాల ౭ ౪౯

ప్రజ్వలితము. సం విణ (అ ఆ ఆ) ౧ మండినది ౨ ప్రకాశించినది. వి అ న ౧ మండుట ౨ ప్రకాశించుట

ప్రడీనము. సం వి అ న (పక్షి) ౧ నలుప్రక్కలను పఱచుట ౨ ముందు పఱచుట ౩ పాఱిపోవుట, పలాయనము

ప్రణతి. సం వి ఇ స్త్రీ నమస్కారము

ప్రణతుఁడు. సం విణ (అ ఆ ఆ) ౧ మిక్కిలివంగినవాఁడు ౨ నమస్కరించినవాఁడు. ౩ నడఁకువగలవాఁడు

ప్రణదితము. సం విణ (అ ఆ ఆ) శబ్దించునది, ధ్వనిచేయునది

ప్రణమిల్లు. సం అ క్రి ౧ వంగుఁడగు
వ వాఁడు వినయంబున కయ్యెడ దిగ్గన గరుణం
గన్నీరొలుకం బ్రణమిల్లి చేలు మొగిడ్చి
మహాత్మా, నీతలం పేమి?
భాగ కాం ౩ ౨౭౮
౨ నమస్కరించు
క కని భక్తిఁ బ్రణమిల్లుడు, ముని యాతిథ్యం
బొసఁగ మోదంబున
భాగ కాం ౩ ౧౪౬
ఆ పరమభక్తితోడఁ బ్రణమిల్లి యున్న నృ
పకృత్యమువలన మునినికాయ మెల్ల
భాగ ఆది ౧ ౨౩
వ. .. ఆ య్యీదు వుర వు తం ప్రిచరణంబులకుం
బ్రణమిల్లి. (మార్క ౩ ౧౪)

ప్రణము. సం విణ (అ ఆ అ) ప్రాఁతది, పురాతనము (వాచ)

ప్రణయకలహము. సం వి అ పుం నాయికానాయకులకు పరస్పరము కుటిలప్రచారము వలననో చిట్టకమువలనో కలుగుజగడము, వలపుజగడము, నెయ్యంపుఁగయ్యము

ప్రణయకుపితుఁడు. సం విణ (అ ఆ అ) ప్రణయకోపముగలవాఁడు

ప్రణయకోపము సం వి అ పుం ప్రేమము యొక్క కుటిలప్రచారములవలన కారణము లేకయే నాయికానాయకులకుఁ గలిగెడికోపము, పొలయలుక, నెయ్యంపుఁగినుక

ప్రణయనము. సం వి అ న ౧ తెచ్చుట ౨ కొనిపోవుట ౩ చేయుట, కరణము ౪ రచించుట ౫ (కారణాదులను) ఎత్తిచెప్పుట, ఉదాహరించుట ౬ అగ్నికి సంస్కారవిశేషమును జేయుట

ప్రణయనీయము. సం విణ (అ ఆ అ) ౧ మిక్కిలి కొనిపోఁదగినది ౨ సంస్కరింపఁదగినది (వహ్ని) ౩ వహ్నిసంస్కారసంబంధి. (ఇధ్మ కాష్ఠాది = వంటచెఱకు మొ)

ప్రణయము. సం వి అ పుం ౧ ప్రేమము, వలపు ౨ చెలిమి, మైత్రి ౩ విశ్వాసము ౪. ప్రార్థన, యాచన ౫ నిర్వాణము, మోక్షము

ప్రణయి. సం విణ (న్ నీ న్) ౧ ప్రణయముగలవాఁడు, ప్రేమగలవాఁడు ౨ ప్రేమింపఁబడినవాఁడు, ప్రియుఁడు ౩ పరిచయముగలవాఁడు. వి న్ పుం ౧ పరిచితుఁడు, చెలికాఁడు ౨ స్వామి, భర్త, ౩ భక్తుఁడు, కొలుచువాఁడు

ప్రణయించు. సం స క్రి జ్వలింపఁజేయు, మండఁజేయు.

చ హిమకరుఁ డప్పు డొప్పెఁ బ్రణయించి
కుపావృతి నిద్ధ గార్హపత్యముక్రియ

కళా ా ౨౬

(సూర్యోదయ వర్ణనము)
సీ యజనాభిరతుల ప్రదేశ గృహలు ... ణయించ
మునివరేణ్యులు పాఁగి ప్రమొక్కి చుండ,
అధ్వన్యజనులు దేశాంత ంబుల కేఁగి పాలి
కలు కేదారములకుఁ జనఁగ

బ్రహ్మో ౪ ౧౮౨

ప్రణయిని సం వి ఈ స్త్రీ ౧ ప్రియురాలు,
భార్య ౨ చెలిమికత్తె, స్నేహితురాలు

ప్రణవము సం వి అ పుం ౧ ఓంకారము
౨ ... ష్ణువు, పరమాత్మ ౩ స్తుతి (శే ని)

ప్రణష్టము సం విణ (అ అ అ) ౧
మిక్కిలి నశించి ౨ ... కడనిది, మఱు
గైనది ౩ చచ్చి, మృతిము

ప్రణసుఁడు సం విణ (అ అ ఇ) పెద్ద
ముక్కుగలవాఁడు

ప్రణాదము సం వి అ పుం ౧ మహాధ్వని,
పెనుమ్రోత ౨ అనురాగము చేఁ ... గ
౩ ... మొల ౪ ... ము, ...
యందు గుమ్మని మ్రోఁగు ధ్వని

ప్రణాది సం వి ఈ స్త్రీ ... గ ౧,
గొడవ ౨ ద్వారము

ప్రణామము సం వి ... పుం ౧ ... గుట
౨ నమస్కారము, మ్రొక్కు

ప్రణాయకము సం విణ (అ అ అ) ప్రణ
యము కలిగించునది

ప్రణాయకుఁడు సం (ఇ అ)
చక్కగా ... వ ... డ

వి అ పుం ౧ నాయకుఁడు, సేనాదుల
నడపువాఁడు, దళవాయి, ౨ ముఖ్యుఁడు

ప్రణాయ్యము సం విణ (అ అ అ) ౧
ప్రణయార్హము, ప్రీత్యర్హము ౨ సాధువు
౩ ... ము, ... తము ౪ విగ ... ము
అభిలాష ... (మే ౧)

ప్రణాళము సం వి అ పుం ... కాలి
... సం ... నీళ్లపోవు దారి
౨ ... పోవు ... భూమిలో పొల త్రోవి
౩ ... వరుస

ప్రణింసితము సం (అ అ) మంచి
తము ... బడి ది

ప్రణిధానము సం ... న ౧ అర్పణము,
ముందుఁ ... చు ౨ ప్రయత్నము ౩ అభి
నివేశము, అ ... ౪ ప్రవేశము ... (గౌణ)
చింత ... మ ... ధభేదము ... భక్తి ...
... ౭ కర్మఫలత్యాగము ... మనస్సు
యొక్క ... ఏకాగ్రత, ... యాంతరములందుఁ
బ్రవర్తింపక ... వం చే ... లుట

ప్రణిధి సం ... పుం ౧ వేగుచూచుట,
... గు ... వాఁడు
... రి ... ఎకాగ్రత, ... నము,
... ౪ ప్రార్థ ... ౫ శ్లోకము
యొక్క ... తర్కము (శే ని)

ప్రణిధేయము ... అ ౧ వేగులవా
బుచ్చుట ౨ ప్రయోగించుట, వినియో
గించుట

ప్రణినాదము సం వి అ పుం మహాధ్వని,
గంభీరధ్వని

ప్రణిపతనము సం ... అ న ప్రణామము,
అభివాదనము

ప్రణిపత్తి. సం వి ఇ స్త్రీ = ప్రణిపాతము.

ప్రణిపాతము. సం వి అ పుం ప్రణిపతనము

ప్రణిపాతరసము. సం వి అ పుం ఆయుధ ములవిూద జపించు మంత్రవిశేషము (ఆ ని)

ప్రణిహితము. సం విణ (అ ఆ అ) ౧ ఉంచఁబడినది ౨ స్థాపితము ౩ ప్రాప్తము ౪ సమాహితము, ఏకాగ్రమైనది ౫ ప్రాప్తము పొందఁబడినది ౬ అగిసీకృతము, ఒప్పుకొనఁబడినది ౭ వేయఁబడినది

ప్రణీతము. సం విణ (అ ఆ అ) ౧ చేయఁబడినది, రచింపఁబడినది (గ్రంథాది) ౨ విహితము, విధింపఁబడినది (దండనాది) ౩ క్షిప్తము, త్రోయఁబడినది, వైవఁబడినది ౪ నివేశితము, చొప్పింపఁబడినది ౫ ఉపపన్నము, పాకము ౬ సం క్రింపఁబడినది ౭ అ పుం యజ్ఞమునందు మంత్రముచేత సంస్కరింపఁబడిన యగ్ని ౮ అ స్త్రీ యజ్ఞపాత్రవిశేషము ౯ పకము, పచనముగాని, సంస్కారముగాని చేయఁబడిన పిండివంటకము మొ

ప్రణుతము. సం విణ (అ ఆ అ) మిక్కిలి పొగడఁబడినది

ప్రణుతి. సం వి ఇ స్త్రీ మిక్కిలిపొగడిక

ప్రణుతించు. సం స క్రి పొగడు

సీ ప్రణుతించు శ్లోకపిరాజః నాకలి ఒవిసిఁ దయ నమగ్ర భక్తి గిరిమ (కాశీ ౭ ౫30)

సీ ప్రాఁబల్కుతుది తోఁ బ్రణుతించుచుండయిమ నవరులనుతిఁ బెదచెవులఁ బెట్టి
ఉ రా ౫ ౧౩౮

ప్రణున్నము. సం విణ (అ ఆ అ) ౧ తొలఁగఁబుచ్చఁబడినది, తఱుమఁబడినది ౨ జరుపఁబడినది, ప్రవర్తితము ౩ గదల్పఁబడినది, బెదరించి పుచ్చఁబడినది ౪ పదఁకునది, కంపించునది ౫ పంపఁబడినది, ప్రేషితము

ప్రణోదనము. సం వి అ న ౧ ప్రక్షేపణము, కదుగుట, తుడుపు ౨ స్నానము ౩ కడుగుటకొఱకైన నీరు

ప్రణేత. సం విణ (బు ప్రీ బు) ౧ చేయువాఁడు, గచింపువాఁడు ౨ కొనిపోవువాఁడు, నాయకుఁడు, నేత ౩ (శాస్త్రమునకుఁగాని, సిద్ధాంతమునకుఁగాని) స్థాపకుఁడు, బోధకుఁడు

ప్రణేయము. సం విణ ౧ వశ్యము, అధీనము, లోఁగినది ౨ ప్రాపణీయము, పొందింపఁదగినది ౩ చేయఁదగినది ౪ నిర్ణయింపఁదగినది

ప్రణోదము. సం వి అ పుం ౧ తొలఁగఁబుచ్చుట, తఱుముట ౨ నియమించుట

ప్రణోదితము. సం విణ (అ ఆ అ) ప్రవర్తితము, జరుపఁబడినది ౨ నియమింపఁబడినది ఆజ్ఞాపింపఁబడినది ౩ తఱుమఁబడినది, పోఁగొట్టఁబడినది

ప్రతతము. సం విణ (అ ఆ అ) ౧ వ్యాపము ౨ విస్తృతము ౩ కప్పము, నిండినది (శ ని)

ప్రతతి. సం వి ఇ స్త్రీ ౧ విరివి, విస్తారము ౨ తీఁగె (పాల ని) ౩ సమూహము, విశేషముగాఁ జుట్టుకొనియుండు తీఁగె (శ ని)

ప్రతనము. సం విణ (అ ఆ ఆ) పురాతనము, ప్రాఁత

ప్రతప్తము. సం విణ (అ ఆ అ) ౧. మిక్కిలి కాఁచఁబడినది, వేడిసేయఁబడినది.

౨ వేడియైనది. 3 సంతాపమునొందింపఁబడి నది, నొప్పింపఁబడినది

ప్రతమకము. సం వి అ పుం. ఒకవిధమగు ఉబ్బసము (అ ని)

ప్రతర్కణము. సం వి ి న వితర్కించుట, చర్చించుట

ప్రతర్కము. సం వి అ పుం = ప్రతర్కణము

ప్రతలము. సం వి అ న పాతాళలోకవిశేషము పుం. ౧ చపేటము ౨ చాచినవ్రేళ్లు గల అఱచేయి (మే ని)

ప్రతానము. సం వి అ పుం విస్తారము, విరివి, కొన్ని తీఁగలయందు వంకరతింతువు

ప్రతానిని. సం వి ఈ స్త్రీ తీఁగ, లత

ప్రతాపనము. సం విణ (అ ఈ అ) ౧ వేడిసేయునది ౨ సంతాపము కలిగించునది. వి ి న ౧ వేడిసేయుట, కాఁచుట ౨ సంతాపము కలిగించుట, దండించుట పుం నరకము.

ప్రతాపము. సం వి అ. పుం ౧ వేడిమి, తాపము ౨ ప్రభ, కాంతి. 3. రాజాదులకు కోశదండములవలనఁ గలిగిన తేజస్సు. ౪. శౌర్యము, పరాక్రమము. ౫ శక్తి, బలిమి. ౬. ఉత్సాహము ౭. అర్కము, జిల్లేడు. తీ.

ప్రతాపసము. సం ి . పుం. ౧. తెల్ల జిల్లేడు. తీ. ౨ ఒకజాతివేడి (శే ని.)

ప్రతాపించు. సం. క్రి. ప్రతాపముచూపు.

మ. కవుతో నెక్కటికయ్యముం దొరఁగి మెచ్చించెన్ బ్రతాపించి వాసవునర్ధాసన మెక్క (జై. భా. ౫. ౧౬3.)

ద్వి. గరుడుండు మును సుధాకలశముఁ గొనిన, ఖగణి రాజులు చూడఁగాఁ బ్రతాపించి అ మ. క. ౪. ౨౧౧. పా. ౨౮. పం. ద్వి నాతి చింపాపురినాథుండు నిత్య, మాతత శుభమూర్తియై ప్రతాపించు.

ద్వి. పరమ. ౫. 3౯౪. పా.

ప్రతారకము. సం. విణ (అ. కికా అ.) వంచకుఁడు (శే. ని.)

ప్రతారణ. సం వి ఆ. స్త్రీ మోసము, వంచన

ప్రతారణము. సం ి అ.న ౧ దాఁటించుట. ౨ మోసపుచ్చుట

ప్రతారము సం.వి. ి పుం ౧. దాఁటించుట. ౨. మోసము

ప్రతారించు సం ి క్రి. మోసపుచ్చు.

గీ. రంటమాటల ఒకిఁ బ్రతారించినట్టి, దంభ వాసున, మామనస్తాప ముడుపు.

నైష. ౬. ౧౨౪.

ప్రతారిక. సం. వి ఆ. స్త్రీ. నాభి, బొడ్డు. (శే. ని.)

ప్రతారితుఁడు. సం విణ. (అ ఆ అ.) మోస పుచ్చఁబడినవాఁడు

ప్రతి ౧ వస్తువు, సదృశవస్తువు

సీ అన్వేషికుఁడు దా నిప్పించి యొక్కొక్క ప్రతికి నూఱు నూఱేయి తులు గాఁగ

భోజరా ౭ ౧౪౦

వ్యవ ఆ పుస్తకమునకు వేయిప్రతులు అచ్చువేయించినారు

౨ స్థలము, పొలము మొదలగువాని భాగము

వ్యవ ఆయూరిలో మాభూమి నాల్గుప్రతులుగా నున్నది

3 నిదర్శనము

ద్వి కిథలను సీతుఁ గారణంబులను, తెప్పి మాటల మిమ్ముఁ జప్పరించుటలు, చూపుగనే ప్రతిచూపెద మీకు

పండిత దీక్షా ౫.౨ పా. ౧౪. పం

ప్రతి. సం. అవ్య. (ఇది సమాసపూర్వపదముగా నుండి యీక్రిందియర్థముల నిచ్చును.) ౧. ఆదానము, స్వీకరించుట. ఉదా: ప్రతిగ్రహణము. ౨. ఆభిముఖ్యము ఉదా: ప్రతిసూర్యగమనము ౩. వారణము ఉదా ప్రతిషిద్ధము. (సమాసోత్తరపదముగా నుండి లేశము అనునర్థ మిచ్చును. ఉదా శాకప్రతి) ౪. వీప్సను తెలియఁజేయును. ఉదా ప్రతిదినము, ప్రతిగృహము (ఈక్రింది యర్థములందు వ్యస్తముగా కన్పడుచున్నది వైకృతమని కొందఱు) ౧. సమానము

గీ. వేయు నేఁటికి వలపాంధవేయుసాటి, పిడుఁడిల లేడు ప్రతి రఘువీరుఁ డొకఁడు.
విజ వి ౧ ౯౪.

మ ... ఎవ్వారు నీప్రతి లే రీభువనత్రయంబున జగత్ప్రఖ్యాత వైరోచనీ
హరి. ఉ ౧౦. ౨౩౭.

సీ. సరి యుద్ది ప్రతి సదృశము నకుఁగు
సాం. ని ... ౬౪

౨. ప్రతినిధి, మాఱు.

చ. ఏను కీల తగ నర్పననే సిదఁగాని కాంథ కక (శై ఖా ౧ ౧౦౭)

సీ. . ప్రతి మాఱు బను ఁనఁ ప్రతినిధి యగు
ఆ గా. ౨ ౩౦౭

ద్వి. ఎన్నిన జగతి నహి ప్రతి యనఁగ
ద్వి. పరమ. ౧ ౪౩౩ పా

ఉ. విన్నప మాలకించు రఘువీర నహిప్రతి లోకమందు నా,కన్న దురాత్ముఁడున్
దా ౪ ౩౯

ఉదా: ప్రతిదినము, ప్రతిగృహము, ప్రతివత్సరము మొ

ప్రతికంచుకుఁడు. సం. వి అ. పుం విరోధి, శత్రువు. (ఆ. ని.)

ప్రతికము. సం. విశే. (అ. ఆ.) కార్షాపణము వెలగలది, కార్షాపణమునకు కొనఁబడినది.

ప్రతికరము. స. వి. అ. పుం చేసినదానికి బదులు పాతితోషికాదులు చేయుట

ప్రతికర్త. సం. వి ఋ పుం బదులుచేయువాఁడు, విరోధి, శత్రువు.

ప్రతికర్తవ్యము. సం. విశే (అ. ఆ అ) ౧. మరలఁ జెల్లింపఁబడఁదగినది (అప్పు మొ) ౨. బదులుగా చేయఁదగినది (అపకారాది) ౩. చికిత్స సేయఁదగినది ... న బదులుతీర్చుకొనుట, పగ మొ॥ తీర్చుకొనుట,

ప్రతికర్మము. సం వి న ౧ బదులు సేయుట ౨ చికిత్స ౩ వస్త్రాద్యలంకరణము, శైసేత

ప్రతికశ(ష)ము సం వి పుం కశాఘాతము (చబుకు దెబ్బ) నొందిన గుఱ్ఱము

ప్రతికారము సం వి పుం ౧ మాఱుచేఁత, బదులుసేయుట, ప్రతిక్రియ. ౨ పగదీర్చుట ౩ చికిత్స, పరిహారము ౪ ... గోగము, విఘ్నము

ప్రతికారి. సం విశే (కా ణీ రి.) ప్రతికారము చేయువాఁడు.

ప్రతికార్యము. సం ప్రతికర్తవ్యము

ప్రతికాశము. సం విశే (అ ఆ) తుల్యమైనది, తుల్యత్వము కలది

ప్రతికుంచితము. సం విశే (అ ఆ అ) వంగినది, వంకరైనది

ప్రతికుంజరము. సం వి. అ పుం శత్రువగు కుంజరము.

ప్రతికూపము. సం. వి. అ. పుం పరిఖ, అగడ్త. (వాచ.)

ప్రతికూలము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) ౧. అనుకూలము కానిది, విరుద్ధపక్షమును అవలంబించినది. ౨. వి. అ. న. విపరీతాచరణము.

ప్రతికృతము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) ౧. మాఱుసేయఁబడినది, ప్రతిక్రియచేయఁబడినది. ౨. పరిహారముచేయఁబడినది, చికిత్సచేయఁబడినది. ౩. వి. అ. న. ౧. చేసినదానికి బదులొనర్చు ప్రతిలోపకారము ౨. విరోధము.

ప్రతికృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ౧. మాఱుచేఁత, బదులు చేయుట. ౨. ప్రతిబింబము, మాఱురూపు. ౩. ప్రతినిధి. ౪. ఎదిరించుట, విరోధము.

ప్రతికృష్టము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) ౧. రెండుసార్లు దున్నఁబడినది. ౨. ఆచారాదిహీనత్వముచే నిందింపఁబడినది, త్రోసిపుచ్చఁబడినది. ౩. నీచము, నికృష్టము.

ప్రతిక్రియ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మాఱుచేఁత, చేసినదానికి ప్రతిచేయుట. ౨. ప్రతీకారము. ౩. చికిత్స, పరిహారము. ౪. విరోధము ౫. వస్త్రాద్యలంకరణము, ప్రతికర్మము.

ప్రతిక్రుష్టము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) దుఃఖితము, దీనము.

ప్రతిక్షయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. రక్షకుఁడు (వాచ.)

ప్రతిక్షిప్తము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) తొలఁగఁ ద్రోయఁబడినది. ౨. వారితము, అడ్డగింపఁబడినది. ౩. తిరస్కరింపఁబడినది. ౪. బాధింపఁబడినది. ౫. నిందింపఁబడినది ౬. ఆక్షేపింపఁబడినది.

ప్రతిఖురము. సం. వి. అ. పుం. ఒకవిధమగు మూఢగర్భము. (వాచ.)

ప్రతిఖ్యాతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ప్రసిద్ధి.

ప్రతిగతము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) పరావృత్తము. ౨. వి. అ. న. ౧. పరావర్తించిపోవుట. ౨. పక్షిగతిభేదము, మఱలివచ్చిపోవుట, ముందుకుఁబోయి మరలి వెనుకకుఁబోవుట.)

ప్రతిగర్జన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మాఱుగర్జించుట.

ప్రతిగర్హితము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) నిందింపఁబడినది.

ప్రతిగ్రహము. సం. వి. అ. పుం. ౧. స్వీకారము, గ్రహణము, పుచ్చుకొనుట. ౨. దానము పుచ్చుకొనుట. ౩. దానద్రవ్యము. ౪. సేన వెనుకటిబలము. ౫. తమ్మపడిగము, పతద్గ్రహము. ౬. గ్రహోదయము. ౭. పరిచయుట.

ప్రతిగ్రహించు. సం. స. క్రి. పుచ్చుకొను.

చ. రఘువాద్యవీరుఁడు క్షితిజవంతుఁ బ్రతిగ్రహించె ద్విజగాఢధర్మములు

చూచి యొసంగుఁడా నా

ఉ. రా. ౭. ౨౩.

ప్రతిగ్రహీత. సం. వి. ఋ. పుం. ౧. ప్రతిగ్రహించువాఁడు, పుచ్చుకొనువాఁడు ౨. పెనిమిటి, భర్త ౩. దానముపుచ్చుకొనువాఁడు.

ప్రతిగ్రాహకుఁడు. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) దానము పుచ్చుకొనువాఁడు.

ప్రతిగ్రాహము. సం. వి. అ. పుం. దానము పుచ్చుకొనుట ౨. పతద్గ్రహము, తమ్మపడిగము.

ప్రతిగ్రాహ్యము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) ప్రతిగ్రహింపఁదగినది, పుచ్చుకొనఁదగినది.

ప్రతిఘటనము. సం. వి. అ. న. మాఱొడ్డుట. (శ. ర.)

ప్రతిఘటిం(యిం)చు. సం. అ. క్రి. మాఱొడ్డు, ఎదిరించు.

వ. . అశ్వత్థామయు నాచార్యపుత్రత్వచోదితుం డై యుగాంతకాలానలుండునుం బోలెఁ బ్రతిఘటించి నిలిచిన ..

భార. ఆది ౬. ౩౭.

సీ. ఫాలలోచనునితోఁ బ్రతిఘటించి పరాం బుజమునఁ గన్గొన్న గౌతమతపస్వి.

ఉ. రా. ౪. ౧౯౪.

సీ. పారిజాతకపాదపారిజాతరిపుద్వి పారిజాత శ్రీలఁ బ్రతిఘటించి. (దశా ౧. ౬౦.)

క. ప్రతిఘటియింపఁగ వచ్చెను, ప్రతిభటులకు నసమసమరోగ్ఘ్నలు మతోదన్. (భీమ. ౧. ౬౧.)

క. అరయ నీయుదయమునకుఁ, గారణమై యేకులంబు గాంభీర్యమునన్, దారాపతిఁ గన్న పయఃపారావారంబుతోడఁ బ్రతి ఘటియించెన్. (నైష. ౪. ౯.)

ప్రతిఘట్టించు సం. అ. క్రి. ప్రతిఘటించు

ద్వి. గబ్బున శైవమార్గమై యాది యనుచు, నిబ్బందిజనమును నీయుబ్బు లూర, మెట్టి మాటలోఁ బ్రతిఘట్టించి యాడ, పెట్టణ వాదంబు నిల్పి గెల్చినను.

బస. పు ౬. ౫౬౦.

ప్రతిఘము. సం. విశ (ప. అ. అ.) ప్రతిఘా లము. వి. అ. పుం. ౧ మాఱుదెబ్బ, ప్రతి ఘాతము. ౨ కోపము. ౩. పగతీర్పుకొనుట. ౪. మూర్ఖుడు. ౫. శత్రువు. ౬. వధము (శే వి)

ప్రతిఘాతనము. సం. వి. అ. న. మారణము, చంపుట.

ప్రతిఘాతము. సం. వి. అ. పుం. ౧. మాఱు దెబ్బ. ౨. ఎదిరించుట. ౩. అడ్డగింత, వారణము, వారించుట. ౪. మాఱుచేత. ౫. చంపుట

ప్రతిఘాతి. సం. విశ. (శ. సీ. న.) పగతీర్చు కొనువాఁడు.

ప్రతిఘ్నము. సం. వి. అ. న దేహము. (వాచ.)

ప్రతిచింతనము. సం. వి అ న ధ్యానము.

ప్రతిచికీర్ష. సం. వి. అ. స్త్రీ. ౧. బదులు చేయుటకునిచ్ఛ. ౨. పగతీర్చుకొననిచ్ఛ.

ప్రతిచేయు. అ. క్రి (ప్రతి + చేయు) సాటి చేయు, పోల్చు

గీ. ఇంతి నెమ్మోము ప్రతిచేసి యున్నచోటఁ జందురునిమేను పూర్వపక్షంబు నొందు.

విక్ర. ౪. ౧౪.

ప్రతిచ్ఛందము సం. వి అ పుం ౧ ప్రతిమ, ప్రతిరూపము ౨ ప్రతినిధి.

సీ కల్పకారామరేఖకుఁ బ్రతిచ్ఛందంబు త్రిద శేంద్రుకరటి శాల్మేకింతంబు గీ . మంత్రియున్నయదేవస్యముహితయుకము

(ఇట ఔపమ్యవాచకము.) భీమ. ౧ ౫౩.

ప్రతిచ్ఛదనము. సం. వి అ న కప్పడు, కప్పగువస్త్రము.

ప్రతిచ్ఛన్నము. సం విశ (అ. ఆ అ) కప్పఁ బడినది ౨. దాఁపఁబడినది

ప్రతిచ్ఛాయ. సం. వి. అ. స్త్రీ. ౧ ప్రతిబిం బము, నీడ ౨ ప్రతిరూపము, ప్రతిమ. ౩. సాదృశ్యము, పోలిక.

ప్రతిజంఘ. సం. వి అ. స్త్రీ. అగ్రజంఘ, పిక్కలయొక్క ముందిభాగము (వాచ.)

ప్రతిజల్పకము. సం. వి. అ. పుం దూతవాక్య భేదము.

ప్రతిజాగరణము. సం. వి. అ. న. కావలికాచుట

ప్రతికూపము. సం. వి. అ. పుం. పరిఖ, అగడ్త. (వాచ.)

ప్రతికూలము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. అనుకూలము కానిది, విరుద్ధపక్షమును అవలంబించినది. - వి. 2. న. విపరీతాచరణము.

ప్రతికృతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. మాఱుసేయఁబడినది, ప్రతి [illegible] చేయఁబడినది [illegible] పరిహారము చేయఁబడినది, చికిత్స చేయఁబడినది. వి. అ. న. 1. [illegible] సినదానికి ఒమలాడుగు [illegible] పాటిలోపి కాని [illegible] విరోధము.

ప్రతికృతి. సం. [illegible] స్త్రీ. మాఱుచేఁత, బదులు [illegible] ప్రతిబింబము, మాఱుగాపు [illegible] ప్రతినిధి [illegible] ఎదిరించుట, విరోధము.

ప్రతికృష్టము. సం. [illegible] (అ [illegible]) 1. [illegible] రెండుచాళ్లు దున్నఁబడినది. [illegible] ఆచారాది హీనత్వము [illegible] నింద్యపఁబడినది, [illegible] పుచ్చఁబడినది. [illegible] నీచము, [illegible] ష్టము.

ప్రతిక్రియ. సం. వి. అ. స్త్రీ. మాఱుచేఁత, చేసినదానికి [illegible] ప్రతీకారము [illegible] చికిత్స, పరిహారము [illegible] విరోధము [illegible] ప్రతికర్మము.

ప్రతిక్రుష్టము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) దుఃఖితము, [illegible]నము.

ప్రతిక్షయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. రక్షకుఁడు (వాచ.)

ప్రతిక్షిప్తము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) తోలఁగఁ బుచ్చఁబడినది [illegible] వారితము, అడ్డగింపఁబడినది. [illegible] తిరస్కరింపఁబడినది. [illegible] బాధింపఁబడినది. [illegible] నిందింపఁబడినది [illegible] ఆక్షేపింపఁబడినది.

ప్రతిఖురకము. సం. వి. అ. పుం. ఒకవిధమగు మూఢగర్భము (వాచ.)

ప్రతిఖ్యాతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ప్రసిద్ధి.

ప్రతిగతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) పరావృత్తము. - వి. అ. న. 1. పరావర్తించిపోవుట [illegible] పక్షిగతిభేదము, మఱలివచ్చిపోవుట, ముందు [illegible] వెనుకకుఁ బోవుట.)

ప్రతిగర్జన. సం. వి. అ. స్త్రీ. మాఱుగర్జించుట.

ప్రతిగర్హితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) నిందింపఁబడినది.

ప్రతిగ్రహము. సం. వి. అ. పుం. 1. స్వీకారము, [illegible] పుచ్చుకొనుట [illegible] దానము పుచ్చుకొనుట. [illegible] దానద్రవ్యము [illegible] సేన వెనుకటి [illegible] తమ్మడిగము, పతద్గ్రహము [illegible] గ్రహదము [illegible] చేయుట.

ప్రతిగ్రహించు. సం. స. క్రి. పుచ్చుకొను. [illegible] [illegible] పుచ్చుకొను [illegible] గ్రహధర్మములు చూచి యొసంగుఁడు [illegible]

[illegible]

ప్రతిగ్రహీత. సం. [illegible] పుం. 1. ప్రతిగ్రహించువాఁడు, పుచ్చుకొనువాఁడు. [illegible] దానముపుచ్చుకొనువాఁడు.

ప్రతిగ్రాహకుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) దానము పుచ్చుకొనువాఁడు.

ప్రతిగ్రాహము. సం. [illegible] అ. పుం. దానము పుచ్చుకొనుట [illegible] తమ్మడిగము.

ప్రతిగ్రాహ్యము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ప్రతిగ్రహింపఁదగినది, పుచ్చుకొనఁదగినది.

ప్రతిఘటనము. సం. వి. అ. న. మాఱొడ్డుట. (శ. ర.)

ప్రతిఘటిం(యిం)చే. సం. అ. క్రి. మాఱొడ్డు, ఎదిరించు.

వ. ...అజ్ఞపంచుమ నాచార్యప్రాణాసురేశకుం డై యుగాంతకాలానలుండునుం బోలెఁ బ్రతిఘటించి నిలిచిన ...

భార. ఆది ౬. ౩౭.

సీ. ఫాలలోచనునితోఁ బ్రతిఘటించి పరాం బుజమునఁ గన్గొన్న గాఠమతిపద్యి.

ఉ. రా. ౩. ౧౬౪.

సీ. పారిజాతకపాదపారిజాతకిపుద్వి పా రి జా త శ్రీలఁ బ్రతిఘటించి. (దశా ౧. ౬౦.)

క. ప్రతిఘటియించఁగ వచ్చునె, ప్రతిభటులకు నసమసమరఘల్లుముతోడన్. (భీమ. ౧. ౬౧.)

క. అరయ నీయుదయమునకుఁ, గారణమై యేకులంబు గాంభీర్యమునన్, దారాపతిఁ గన్న పయఃపారావారంబుతోడఁ బ్రతిఘటియించెన్. (నైష. ౪. ౯)

ప్రతిఘట్టించే సం. అ. క్రి. ప్రతిఘటించు

ద్వి గబ్బున జైనముల్గామై యాది యనుచు, నిబ్బందికినమును గీయుబ్బ లూర, మెట్టి మాతోఁ బ్రతిఘట్టించి యాఁడ, సెట్టణ వాదంబు నిల్చి గెల్చినమ.

బస పు ౬. ౫౬౦.

ప్రతిఘము. సం. విశ (౧ అ. అ) ప్రతిఘాతము. వి. అ. పుం. ౧. మాఱుదెబ్బ, ప్రతిఘాతము ౨. కోపము. ౩. పగతీర్చుకొనుట. ౪. మూర్ఛయు. ౫. శత్రువు. ౬. వధము (శే వి)

ప్రతిఘాతనము. సం. వి. అ. న. మారణము, చంపుట.

ప్రతిఘాతము. సం. వి. అ. పుం. ౧. మాఱుదెబ్బ. ౨. ఎదిరించుట. ౩. అడ్డగింత, వారణము, వారించుట. ౪. మాఱుచేఁత. ౫. చంపుట.

ప్రతిఘాతి. సం. విశ. (శ. వి. శ.) పగతీర్చు కొనువాఁడు.

ప్రతిఘ్నము. సం. వి. అ. న. దేహము. (వాచ.)

ప్రతిచింతనము సం. వి. అ న. ధ్యానము.

ప్రతిచికీర్ష. సం. వి ఆ. స్త్రీ. ౧ బదులు చేయుటకునిచ్ఛ. ౨. పగతీర్చుకొననిచ్ఛ.

ప్రతిచేయు. అ. క్రి (ప్రతి + చేయు) సాటి చేయు, పోల్చు

గీ. ఇంతి నెమ్మోము ప్రతిచేసి యెన్న చోటఁ జందురుని మేను పూర్వపక్షంబు నొందు.

విక్ర. ౪. ౧౩.

ప్రతిచ్ఛందము. సం వి అ పుం ౧ ప్రతిమ, ప్రతిరూపము ౨ ప్రతినిధి

సీ కల్పకారామకేళుకఁ బ్రతిచ్ఛందంబు త్రిద శేంద్రుకరటి కార్మేఘకింతంబు . గీ . మంత్రియన్నయ దేవయ్యమహితయశము

(ఇట నౌపమ్యవాచకము.) భీమ. ౧ ౫౩

ప్రతిచ్ఛదనము సం వి అ న కప్పడు, కప్పుగువస్త్రము.

ప్రతిచ్ఛన్నము. సం విశ (అ. ఆ అ) కప్పఁ బడినది ౨. దాఁచఁబడినది.

ప్రతిచ్ఛాయ. సం. వి. ఆ స్త్రీ. ౧ ప్రతిబింబము, నీడ ౨ ప్రతిరూపము, ప్రతిమ. ౩. సాదృశ్యము, పోలిక.

ప్రతిజంఘ. సం వి ఆ. స్త్రీ. అగ్రజంఘ, పిక్కలయొక్క ముందిభాగము (వాచ)

ప్రతిజల్పకము. సం. వి. అ పుం దూరవాక్య భేదము.

ప్రతిజాగరణము. సం వి. అ. న. కావలికాచుట

ప్రతిజాగరము. సం. వి. అ. పుం. ౧. మేలు కొనుట, మెలఁకువ. ౨. హెచ్చరిక. ౩. కాచుట.

ప్రతిజిహ్వ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చిఱునాలుక, కొండనాలుక.

ప్రతిజ్ఞ. సం. వి ఆ. స్త్రీ. ౧. ఏదే నొకపనిని దప్పక చేసెదనని దృఢముగా చెప్పుట. ౨. ఒప్పు కొనుట, అంగీకారము ౩. (న్యాయ) సాధ్య త్వముచేత పక్ష నిర్దేశము (పంచాంగన్యాయము యొక్క అవయవ భేదము)

ప్రతిజ్ఞాంతరము. సం. వి. [illegible] న (న్యాయ) నిగ్రహస్థానభేదము (ప్రతిజ్ఞాతార్థమునకు ప్రతి షేధము కలుగఁగా [illegible] వికల్పమువలన తదర్థము నిర్దేశించుట)

ప్రతిజ్ఞాతము [illegible] (అ ఆ [illegible]) ౧ దృఢముగాఁ [illegible] ౨ ప్రతిజ్ఞ చేయఁ బడినది ౩ [illegible]
వి. అ. న ప్రతిజ్ఞ.

ప్రతిజ్ఞాతవ్యము [illegible] (అ అ) ౧. ప్రతిజ్ఞ [illegible] ౨ [illegible]

ప్రతిజ్ఞానము సం వి. [illegible] న ౧ చెప్పుట, దృఢముగాఁ [illegible] ౨ అంగీకారము ౩ ప్రతిజ్ఞ.

ప్రతిజ్ఞాసన్న్యాసము సం. వి [illegible] పుం ౧ ప్రతిజ్ఞ [illegible] ౨ (న్యాయ) ప్రతిజ్ఞాహాని, ప్రతిజ్ఞను దిగవిడుచుట

ప్రతిజ్ఞాహాని. సం. వి ఇ. స్త్రీ (న్యాయ) ప్రతిజ్ఞను దిగవిడుచుట

ప్రతిజ్ఞేయము. సం. విశ (అ. ఆ. అ.) ౧. ప్రతిజ్ఞ చేయఁదగినది. ౨. అంగీకరింపఁదగినది.

ప్రతితంత్రసిద్ధాంతము. సం. వి. అ. పుం. వాదిప్రతివాదులం దొకఁడుమాత్రము ఒప్పకొన్న సిద్ధాంతము.

ప్రతితరము. సం. వి. ఉ. పుం. కడపుఁకోయి, ఓడకొక్కు లోనగు తరణసాధనము. (వాచ)

ప్రతితాలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. తాళపుఁజెవి.

ప్రతితాళము. సం. వి. అ. పుం. (సం.గీ) తాళ భేదము

ప్రతితూణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వాతరోగభేదము.

ప్రతిదానము. సం. వి. అ. న ౧. వస్తువుల మాఱుపు, పరివర్తనము ౨ దాపనిచ్చినదానిని మరల నిచ్చుట, న్యాసప్రత్యర్పణము.

ప్రతిదారణము. సం. వి. [illegible] న. ౧ విదార ణము, చీల్చుట. ౨ యుద్ధము

ప్రతిదివము. సం. వి న్. పుం. ౧. దినము. (విశ్యమ) ౨ సూర్యుఁడు. (వాచ.)

ప్రతిదృష్టాంతసమము. సం వి. అ. పుం. (తర్క) ఒకవిధమైన ప్రతికూలసమాధానము.

ప్రతిదేయము. సం విశ (అ. ఆ. అ.) మరల నియ్యఁదగినది. వి అ న. ౧. కుదువ, తాకట్టు. ౨. తీసికొనిమరల నియ్యఁదగిన వస్తువు.

ప్రతిద్వంద్వి. సం. విశ (న్. నీ న్.) ౧. పగ వాఁడు, శత్రువు, ౨ ప్రతికూలుఁడు, ఒవ్వని వాఁడు. ౩ తుల్యరూపుఁడు, సమానుఁడు. ౪. ఎవ్వనితో ద్వంద్వయుద్ధము చేయఁబడునో వాఁడు.

ప్రతిధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ప్రతివిధానము, ప్రతీ కారము.

ప్రతిధానము. సం. వి. అ. న. నిరాకరణము. (వాచ.)

ప్రతిధ్వని. సం. వి. ఇ. పుం. ప్రతిశబ్దము.

ప్రతిధ్వానము. సం. వి. అ. పుం. ప్రతిధ్వని.

ప్రతిన. వి. (సం. ప్రతిజ్ఞా.) ౧. ప్రతిజ్ఞ, శపథము

క. ఈప్రతిన యొట్టిలెఱుఁగున, నప్రతిహతవృత్తి
నెగడు నట్టిలెఱుఁగు లో,కప్రభువ నీవ చేయ
న,తప్రకట రాత్రిమప్రప్రభృఁడ నగుదుర్
ర ర గ్రో ౨. ౧౬

గీ. గాతివాగింగఁ బాపి యిక్కడకు రాక్క,
సిద్ధివాహినఁ బ్రవహింపఁ జేసి కా, రంగి
సంస్థ న బుఁ గల్పింప మనచు, బాను
వంయము లేన్పుడఁ బ్రతిన పట్టి.
భీము ౪. ౧౧.

౨. ప్రతిజ్ఞాకార్యము.

సీ. ఉద్జను శౌర్యాది వనిలోన నే ని యుత
నితోఁ బలికిన ప్రతిన నెఱప
భార వి— ౬ ౯౦౹

క. ని ప్రతిన బలుకుమేనకిక
చంద్రా. ౩ ౫౦

౩. పట్టుదల, దృఢపేక్ష.

గీ. భర్తపని పూని నిజముగాఁ బ్రతిన పట్టి,
పోదు రావంచ కావనంబునకు
కాశీ ౪. ౩౭

ఆ. ప్రతిన పలదు వైరిం ట్టున నృపతికి, దిండు
వెరలఁ దీఱకుండుఁదీఱు. (ఆము. ౪. ౭౩.)

(సీతాదేవి) క. .. తా, మతిఁ దలఁచినటుల
పట్టిన ప్రతినయు నెఱవేర్పఁ దప్పిభావం
బసదే. (భా రా ౩. ౧౩౨)

౪. నియమము, నిష్ఠ.

ఆ నిర్జితేంద్రియుండు నిస్పృహుం డంచు, నప్పు
పొరసారఁ జెప్ప దీవు, వీనిఁ బ్రతిన చెఱచి
యిటుఁ జేసి తెచ్చినఁ, గలద పంద మనినఁ
గాంత పలికె. (వైజ. ౨. ౭౭.)

౫. సామ్యము.

సీ. ప్రియపుణ్యఫలలీలఁ బెంపు మీఱుటఁ జేసి
జంబీరములు కొంత సవతు వచ్చు, కంచుకా
వరణసంగతులు గాంచుటఁ జేసి ద్రాక్ష
గుత్తులు కొంత ప్రతిన వచ్చు.
ముకుంద. ౨. ౯౯.

ప్రతినందనము సం వి. అ. న ఆశీర్వాదాదు
లచే సంభావించుట.

ప్రతినప్త సం వి. ఋ పుం మునిమనుమఁడు,
ప్రపౌత్రుఁడు (వాచ)

ప్రతినవము సం. వి. (అ. ఆ అ) నుతనము,
క్రొత్తది (వాచ)

ప్రతినాదము సం వి అ పుం ప్రతిశబ్దము,
మాఱుమ్రోత

ప్రతినాయకుఁడు సం వి అ. పుం కృతియందలి
నాయకునకుఁ బ్రతికూలుఁడగు నాయకుఁడు
(రామాయణమందునాయకుఁడు రాముఁడు, ప్రతి
నాయకుఁడు రావణుఁడు.)

ప్రతినిధి సం వి. ఇ పుం. ౧ | ఆను. ౨.
మాఱు

ప్రతినియమము సం వి. . ౧ క్రొత్త
ఏర్పాటు.

ప్రతినిర్దేశ్యము సం విశే. (అ. ఆ) మొదట
నిర్దేశింపఁబడినదై గుణాంతరము విధించుటకును,
దెలియఁగోరిన యర్థమును బ్రతిపాదించుటకును
మరల నిర్దేశింపఁబడునది. (‘సూర్యుఁ
డెట్లుగా నుదయించుచున్నాఁడు. ఎట్లుగా అస్త
మించుచున్నాఁడు’ ననుచో ఎట్లుగానను టను
మరల నిర్దేశించుట యుపయోగించిన యొఱుపు
గుణముతోనే యస్తమించుననని తెలుపుచున్నది.)

ప్రతినిర్యాతనము. సం. వి అ న ౧ మరల
నిచ్చివేయుట ౨. పగదీర్చుకొనుట, మాఱు
సేత.

ప్రతినివర్తనము. సం. వి. అ. న. ౧. లభించు వస్తువునుండి నివర్తించుట. ౨. నివారణము.

ప్రతినివిష్టము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పట్టు పట్టఁబడునది. (శ. ర.) చలపాది, పట్టుదల గలది (ఆ. ని.)

ప్రతినివేశము. సం. వి. అ. పుం. లెక్కర, పట్టుదల, చలము

ప్రతిపక్షము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సదృశము, సమానము. - వి. అ. పుం. ౧. విరుద్ధపక్షము ౨. శత్రువు, ఎదిరి. ౩. (వ్యవహారమందు) ప్రతివాది, విపక్షుఁడు.

ప్రతిపక్షి. సం. వి. (న్. ఇ. న్.) ప్రతికూలుఁడు.

ప్రతిపక్షితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రతిపక్షముగలది. - వి. అ. పుం. (న్యాయ) సత్ప్రతిపక్ష మనుదోషముతోఁ గూడిన హేతువు (ఇదియొక హేత్వాభాసము.)

ప్రతిపత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ౧. ప్రాప్తి, పొందుట. ('స్వర్గప్రాప్తి') ౨. ఎఱుక, తెలివి, జ్ఞానము. ('శబ్దార్థప్రతిపత్తి' 'అభేదప్రతిపత్తి') ౩. ప్రవృత్తి, పూనిక ౪. ప్రాగల్భ్యము, నేర్పు. ౫. గౌరవము. ౬. పదప్రాప్తి. ౭. ఫలశూన్యమగు కర్మాంగవిశేషము (ఇది మీమాంసకార్థము. శ్రాద్ధాదులందు దత్తమగు ద్రవ్యము కుశమయబ్రాహ్మణపక్షమున జలాదులందు నిక్షేపించుటయు ఫలశూన్యమగు కర్మాంగము) ౮. ప్రకాశము. (శ. ర.)

ప్రతిపత్తిపటహము. సం. వి. అ. పుం. వాద్యభేదము, నగారా.

ప్రతిపత్తిభేదము. సం. వి. అ. పుం. మతభేదము, అభిప్రాయభేదము.

ప్రతిపత్తిమంతుఁడు. సం. విణ. (త్. వ. తీ. త్.) ౧. ప్రగల్భుఁడు, నేర్పరి. ౨. బుద్ధిమంతుఁడు, తెలివిగలవాఁడు. ౩. పనియందు చుఱుకుదనముగలవాఁడు. ౪. ప్రసిద్ధుఁడు, గొప్పవాఁడు.

ప్రతిపత్తు. సం. వి. ద్. స్త్రీ. ౧. ప్రవేశము. ౨. ఉపక్రమము, ప్రారంభము. ౩. బుద్ధి, జ్ఞానము ౪. ఢక్కవాద్యము. ౫. పాడ్యమి. ౬. బహిష్పవమానస్తోత్రమందు ప్రథమ స్తుతి. (వాచ) అవతారికయగుశ్లోకము. ౭. బాధము. (శ. ని.)

ప్రతిపన్నము. సం. విణ. ౧. ప్రాప్తము, పొందఁబడినది ౨. అవగతము, తెలియఁబడినది. ౩. స్వీకృతము, గైకొనఁబడినది.

ప్రతిపర్ణశిఫ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ద్రవంతీ వృక్షము.

ప్రతిపాదకము. సం. విణ. (అ. దికా. అ) ౧. ఇచ్చునది. ౨. నిరూపించునది, స్థాపించునది. ౩. బోధకము, తెలుపునది, వివరించునది ౪. ప్రాపకము, పొందించునది.

ప్రతిపాదనము. సం. వి. అ. న. ౧. దానము, ఇచ్చుట. ('పాత్రప్రతిపాదనము') ౨. నిరూపణము. ౩. బోధనము, తెలుపుట, వివరించుట. ౪. నెఱవేర్చుట, నిర్వర్తనము. ౫. కలిగించుట. ౬. ఉపక్రమించుట.

ప్రతిపాదయిత. సం. విణ. (ఋ. త్రీ. ఋ.) ౧. బోధకుఁడు. ౨. దాత, ఇచ్చువాఁడు. ౩. నిరూపకుఁడు.

ప్రతిపాదించు. సం. స. క్రి. ౧. ఇచ్చు, దానము చేయు.

క. క్షితిపతులవలన సముపార్జితమైన ధనంబు ... దీనిం, బ్రతిపాదింపంగవలయుఁ బాత్రవశమునన్. (భాగ. షష్ఠ. ౧. ౨౦౦)

౨. తెలుపు, నిరూపించు.

౪. ఉపనిషదుక్తార్థంబులు, ప్రపంచకర్త యగు విష్ణు ప్రతిపాదింపుచున్. (కాశీ. ౫. ౧౧౩.)

౩. కలిగించు (విద్యను)

ప్రతిపాదితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. ప్రతిపాదింపఁబడినది, దత్తము, ఇయ్యఁబడినది ౨. నిరూపితము. ౩. బోధితము, తెలుపఁబడినది. ౪. చెప్పఁబడినది. ౫. కల్పింపఁబడినది.

ప్రతిపాద్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రతిపాదింపఁదగినది.

ప్రతిపాలకుఁడు. సం. విణ. (అ. అ. .) రక్షకుఁడు.

ప్రతిపాలనము. సం. వి. అ. న. రక్షణము.

ప్రతిపాలించు. సం. స. క్రి. రక్షించు.

వ. ఇట్లు ప్రస్తావకరాది వివాహాంబులవలన సమస్తలోకంబులుం దాన యై విష్ణుండు ప్రతిపాలించును. (వి. పు. ౪. ౧౯)

ప్రతిపాలితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) రక్షితము.

ప్రతిపూజనము. సం. వి. అ. న. ౧. ఒకరు చేసిన పూజనమునకు బదులుపూజనము చేయుట ౨. ఎదురొకని పూజించుట. ౩. ఒకరికొకరు పూజించుట, వందనాదులు చేయుట.

ప్రతిపోల్చు. స. క్రి. (ప్రతి + పోల్చు.) సరిపోల్చు.

ద్వి. బలగర్వమున మిమ్ముఁ బ్రతిపోల్పఁజాలు, బలియురవానరపతులఁ జెప్పెదఁ.

రం. రా. బాల. ౧౯. పొ. ౨. పం.

ప్రతిప్రణామము. సం. వి. అ. పుం. ఒకరు చేసిన ప్రణామమునకు బదులుచేయు ప్రణామము, మాఱుమ్రొక్కు.

ప్రతిప్రయాణము. సం. వి. అ. న. మరలి వచ్చుట, మరలఁబాటు

ప్రతిప్రశ్నము సం. వి. అ. పుం. ౧. ఒక ప్రశ్నకు బదులుగా నడిగెడి ప్రశ్నము. ౨. ఉత్తరము, ప్రత్యుత్తరము.

ప్రతిప్రసవము. సం. వి. అ. పుం. (వ్యాక.) బాధకబాధకము, సామాన్యవిధిని బాధించెడి విశేషవిధిని బాధించు సూత్రాదికము.

ప్రతిప్రస్థాత. సం. వి. ఋ. పుం. అధ్వర్యునకు సహాయుఁడైన ఋత్విగ్భేదము.

ప్రతిప్రస్థానము. సం. వి. అ. న. శత్రుపక్షమును జేరుట, విరుద్ధపక్షము నాశ్రయించుట.

ప్రతిప్రహారము. సం. వి. అ. పుం. ౧. మాఱుదెబ్బ, దెబ్బకుఁదగిన మాఱుదెబ్బ. ౨. ప్రతిఘాతభేదము.

ప్రతిఫలనము సం. వి. అ. న. ౧. ప్రతిబింబించుట. ౨. సాదృశ్యము.

ప్రతిఫలము. సం. వి. అ. పుం. ౧. ప్రతిబింబము. ౨. చేసినకర్మమునకు ననురూపమైన ప్రతీకారము, తగినఫలము.

ప్రతిఫలించు. సం. అ. క్రి. ౧. ప్రతిబింబించు.

గీ. తరుణి కడు వింత నీముఖదర్పణమునఁ, బ్రతిఫలించెను శుకదష్టపక్వబింబఫలము ...

ఉ. రా. ఉ. ౪౦౯.

౨. తగినప్రతిపకారమునిచ్చు.

ప్రతిఫలితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. ప్రతిబింబించినది. ౨. తగినప్రతీకారము చేయఁబడినది.

ప్రతిబంధకము. సం. విణ. (అ. ధికా. అ.) ౧. బంధించునది, కట్టునది. ౨. అడ్డగించునది, ప్రతిరోధకము. ౩. ఎదిరించునది, విరోధించునది. -వి. అ. పుం. విటపము, కొమ్మ.

ప్రతిబంధనము. సం. వి. అ న. ౧. బంధించుట, కట్టుట ౨. చెఱయుంచుట. ౩. అడ్డగింత, ప్రతిరోధనము

ప్రతిబంధము. సం. వి. అ పుం. ౧ బంధించుట, కట్టుట. ౨ అడ్డగింత, ప్రతిరోధము ౩. ఎదురించుట, మాఱొడ్డుట ౪ ముట్టడి ౫ సంబంధము. ౬ ఆశాభంగము, మనస్సు చెదరుట ౭ (సాంఖ్య) వ్యాప్తి, నియతసంబంధము. (అగ్నిధూమములకుం గల ఎడతెగని సంబంధము)

ప్రతిబంధి. సం. విణ. (న్ నీ న్.) ౧ బంధించునది. ౨. అడ్డగించునది. -వి. ఇ పుం, ఇ. ఈ. స్త్రీ. ౧. ఆక్షేపము. ౨. ప్రకృతమగు నొక కల్పమునందుఁ బ్రవర్తించినపురుషునిఁ గూర్చి ప్రకృతమగు కల్పాంతరమును ఆపాదించుట. (ఇది ప్రతివాదిమతమందు అనిష్టాంతరప్రసంగము కలిగించు వాక్యమగును. దీనివలన వాదికి వలెనే ప్రతివాదికిని అనిష్టప్రసక్తి కలుగును.)

ప్రతిబంధించు. సం. స. క్రి. ౧. అడ్డగించు

వ. మహాఋషుల వదలించి పితరులఁ బ్రతిబంధించి వసువులఁ బరిమార్చి
హర ౩. ౯.

౨. ఒకదానికి చేర్చికట్టు. ౩. (రత్నాదులను) చెక్కు, తాపు.

ప్రతిబంధువు. సం. వి. ఉ. పుం. బంధుసమానుఁడు. (దౌహిత్రాది.)

ప్రతిబద్ధము. సం. విణ. (అ. ఆ అ.) ౧. (ఒకదానికి) బంధింపఁబడినది, కట్టఁబడినది. ౨. సంబద్ధము, సంబంధించినది. ౩. ప్రతిరుద్ధము, అడ్డగింపఁబడినది. ౪. స్థగితము, తాపఁబడినది. ౫. వ్యాపకము, నియతసంబంధము గలది, ఎల్లప్పుడు ఎడతెగక సంబంధించియుండునది. (ధూమమునందు అగ్ని ప్రతిబద్ధము)

ప్రతిబలుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧ బలవంతుఁడు ౨. సమానబలుఁడు
౩ అ. పుం శత్రువు.

ప్రతిబాధకము. సం. విణ (అ. ఇకా. అ) మరల్పునది, మఱలఁ జేయునది, ఆఁపునది. ౨ అడ్డగించునది.

ప్రతిబాధి. సం. విణ. (న్ నీ. న్) అడ్డగించునది. -వి. న్ పుం. విరోధి

ప్రతిబాహువు సం. వి. ఉ పుం బాహువుయొక్క అగ్రము (వాచ.)

ప్రతిబింబము సం వి. అ పుం. న. ౧ ప్రతిఫలనము. ౨. ప్రతిమ.

(బుధుని ధ్యానము) సీ. ప్రతిబింబమో కాని రజనివల్లభునకు, ధ్యాహారమో కాని యమృతరుచికి. (ఇటసాటి యనిభావము.)
కాశీ. ౪ ౧౯౧.

ప్రతిబింబవాదము. సం. వి. అ పుం. జీవుఁడు ఈశ్వరునకుఁ బ్రతిబింబమని స్థాపించుటకైన వాదము. (ఇది వేదాంతులవాదములలో నొక భేదము.)

ప్రతిబింబించు. సం. అ. క్రి. మాఱురూపము తోఁచు, ప్రతిఫలించు.

వ తొట్టితొట్టి యుడిసెడు మదువులు గట్టినసజ్జకపుగొజ్జంగినీరునందుఁ బ్రతిబింబించు నవ్వురికాంతలవదనారవిందంబులలో పలంబడి తేలియాడు వాడని చేయుంతిబంధులవడువునై ... (భీమ. ౫. ౧౨౦.)

ప్రతిబింబితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రతిఫలితము, ప్రతిఫలించినది.

ప్రతిబుద్ధము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) జాగరితము, మేలుకొన్నది. ౨. తెలివినొందినది, మరల సంజ్ఞవచ్చినది. ౩. వికసించినది, విరిసినది. ౪. తెలియఁబడినది, జ్ఞాతము.

ప్రతిబుద్ధి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ౧. మేలుకొనుట. ౨. ప్రతికూలమైన యుద్దేశము.

ప్రతిబోధకము. సం. విణ. (అ. ధి కా. అ.) ౧. మేలుకొలుపునది. ౨. తెలుపునది, ఎఱిఁగించునది.

ప్రతిబోధనము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మేలుకొలుపునది. -వి. అ. న. ౧. మేలుకొలుపుట. ౨. బోధించుట. ౩. జ్ఞానము, తెలివి.

ప్రతిబోధము. సం. వి. అ. పుం. ౧. మేలుకొనుట, జాగరణము. ౨. జ్ఞానము, ఎఱుక. ౩. బోధనము, ఉపదేశము. ౪. వివేకము. ౫. స్మరణము. విణ. (అ. ఆ. అ.) మేలుకొన్నది, జాగరితము. ౨. ఎఱుఁగునది, తెలిసికొనునది.

ప్రతిబోధి. సం. విణ. (న్. నీ. న్.) ఎఱుఁగఁబోవువాఁడు, ప్రతిబోధమునొందఁబోవువాఁడు.

ప్రతిబోధితుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. మేలుకొలుపఁబడినవాఁడు. ౨. బోధింపఁబడినవాఁడు.

ప్రతిభ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. తోఁచిక, స్ఫూర్తి. ౨. దీప్తి, కాంతి. ౩. బుద్ధి. ౪. ప్రత్యుత్పన్నబుద్ధి, అప్పటప్పటికి క్రొత్తక్రొత్తగా వికసించెడు బుద్ధి.

ప్రతిభటించు. సం. అ. క్రి. ౧. పాటియగు, సదృశమగు.

ఉ. ఇప్పుడిప్పాట నాతోడం బ్రతిభటింపఁ గలయది. (కాశీ. ౧. ౧౦౦.)

౨. ప్రతియోధుఁడగు.

క. భీమసేనుండును వానికి నక్కజంబుగా మల్లయుద్ధసన్నద్ధుండయి ప్రతిభటించి నిలిచె నంత. (భార. సభా. ౧. ౨౦౧.)

౩. ఎదిరించు, అడ్డగించు.

సీ. గుదకంబళాదుల గోవృదంబులఁ బిన్న, పరవృషభము లని ప్రతిఘటించు ...
భాగ. ౧౦. పూ. ౪౩౦.

ప్రతిభటుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ప్రతిస్పర్థి. ఎదిరి.

ప్రతిభయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. భయంకరము. ౨. పాపకరము, ఆపత్కరము. -వి. అ. న. భయము.

ప్రతిభాతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. దీప్తిగలది. ౨. జ్ఞానమునుఁ బొందినది, తెలియఁబడినది.

ప్రతిభానము. సం. వి. అ. న. ౧. దీప్తి, కాంతి. ౨. బుద్ధి. ౩. ప్రతిభ, ప్రత్యుత్పన్నబుద్ధి.

ప్రతిభావంతుఁడు. సం. విణ. (త్. వతీ. త్.) ౧. దీప్తిగలవాఁడు. ౨. బుద్ధిమంతుఁడు. -వి. త్. పుం. ౧. సూర్యుఁడు. ౨. చంద్రుఁడు. ౩. అగ్ని.

ప్రతిభాష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ప్రత్యుత్తరము, మాఱుపలుకు.

ప్రతిభాషించు. సం. అ. క్రి. మాటలాడు.

వ. ప్రాణావసానకాలంబున .. నంపతితోడం బ్రతిభాషించుచు ననాయాసంబునఁ గర్మశరీరంబులు విడిచి (పానందో ౧. ౧౩౧.)

ప్రతిభాసనము. సం. వి. అ. న. ౧. తోఁచిక, స్ఫురణము. ౨. పోలిక.

ప్రతిభాసము. సం. వి. అ. పుం. ౧. మనస్సున కటాలున తోఁచుట. ౨. తోఁచిక, స్ఫురణము.

3. ప్రకాశము. ౪. మాయ. -విణ (అ. ఆ. అ) ప్రకాశమానము, వెలుఁగునది.

ప్రతిభాసించు. సం. ౧ క్రి. ౧ స్ఫురించు.

వ. పరశురామవత్తం బయిన శార్ఙ్గశాస్త్రం బను పేరిటి మహానీయసాధనంబు రాఘవు నకుం బ్రతిభాసింపకుండె.

భార. శ్ర. 3 3౪౫.

౨. స్పష్టమగు, ప్రకాశించు.

వ అది వినిన భవదభ్యస్థిరం బైనయట్లుంబు ప్రతిభాసించును. భార. శాం. ౬ ౭౯.

ప్రతిభిన్నము. సం విణ (అ ఆ అ) ౧ వాటఁ బడినది, భేదింపఁబడినది ౨ ఉత్పాటింపఁబడినది, వెకల్పఁబడి 3 3 ది గా ంబంధించినది.

ప్రతిభుఁడు. సం. వి. పుం (నాట్య) పిమాను షుఁడు.

ప్రతిభువు. సం. వి. ఊ పుం పూటకాఁపు

ప్రతిభేదనము సం వి అ న ౧ ఉత్పాటనము, చీల్చుట. ౨ నేత్రాదులను పెకల్చుట. 3. విభాగించుట, పేలుపఱచుట

ప్రతిభేదము. సం. వి. అ. పుం ౧ ఉత్పాటనము, పెకల్చుట ౨. చీల్చుట, భేదించుట 3. కనిపెట్టుట, కనుఁగొనుట

ప్రతిమ. సం వి ఆ స్త్రీ. ౧ శిలాదినిర్మితమగు విష్ణ్వాదిమూర్తి ౨. విగ్రహము, బొమ్మ, పడిమ. 3. సాదృశ్యము. పోలిక ౪ ప్రతిబింబము ౫. అనుకృతి. ౬. చిహ్నము ౭. ఏనుఁగు వాతకుంభముక్రింది దంతములనడిమిచోటు, గజదంతబంధము.

ప్రతిమండలము. సం. వి. అ. న సూర్యాదుల మాఱుటబింబము. ౨ సూర్యాదుల పరివేషము, పరిధి.

ప్రతిమల్లుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ప్రతిభటుఁడు. శత్రువు.

ప్రతిమానము. సం. వి. అ. న. ౧. ఉపమానము,మాదిరి. ౨. శిలాదినిర్మితవిష్ణ్వాదిమూర్తి, విగ్రహము, పడిమ. 3. ప్రతిబింబము. ౪. సాదృశ్యము, పోలిక. ౫. ఏనుఁగువాతకుంభము క్రింది దంతములనడిమిచోటు.

ప్రతిమార్గకము. సం. వి. అ. పుం. ఆకాశచారి యగు సౌభపురము.

ప్రతిమాల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అంతాద్యక్షరపద్య రాజి,పద్యముల జ్ఞప్తియొక్క పరీక్షకై యొక పద్యము చివరి యక్షరముతో నారంభించదగిన పద్యముల వరుస (శ్రా , శ. ర)

ప్రతిముక్తము. సం విణ.(అ. అ అ.) ౧. కట్టఁబడినది, పరిహితము. (వస్త్రము.) ౨ తొడుగఁబడినది (కవచము.) 3. విడువఁబడినది, పరిత్యక్తము.

ప్రతిముఖము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) ౧. ముగమున కెదురుగా నున్నది, అభిముఖము. ౨. దగ్గఱది, సన్నిహితము.

వి. అ. న. ఒకనాటకసంధి. (చూ సంధి.)

ప్రతిమూర్తి. సం. వి ఇ స్త్రీ. ప్రతిమ, ప్రతిరూపము.

ప్రతిమె. వి. (సం. ప్రతిమా.) ప్రతిమ,విగ్రహము.

క. ఆ ప్రతి,మెలు విలుపఁగవలయు నచట మృదుపీఠములకా. (భాగ. ౬.) (వి.వి.)

ప్రతిమోచనము. సం. వి. అ. న. ౧ సడల్చుట, విడుదలఁజేయుట. ౨ పగదీర్చుకొనుట. 3. విడిచిపుచ్చుట.

ప్రతియత్నము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఒకని ప్రయత్నము నకు మాఱుగ కలిగిన ప్రయత్నము చేయునది.

వి. అ. పుం. ౧. ప్రయత్నము. ౨. గుణాంతరమును గలిగించుట, సంస్కారము. ౩. రచన. ౪. వాంఛ, ఇచ్ఛ. ౫. ఉపగ్రహము, అనుకూల్యముచేత. ౬. నిగ్రహించి. ౭. గ్రహణము. ౮. నిగ్రహము (పరిగ్రహము ?) ౯. చేకొట్టుట.

ప్రతియాతన. సం. వి. అ. స్త్రీ. ౧. ప్రతిమ. ౨. తుల్యయాతన. (శ. ర.)

ప్రతియాతనము. సం. వి. అ. న. పగదీర్చుకొనుట.

ప్రతియానము. సం. వి. అ. న. మరలిపోవుట, వెనుకకిపోవుట

ప్రతియుద్ధము. సం. వి. అ. న. ఎదుర్కొని యుద్ధముచేయుట, మార్కొనుట.

ప్రతియోగము. సం. వి. అ. పుం. ౧. విరోధము. ౨. విరుద్ధసంబంధము. ౩. ఎదుర్చుట, అడ్డగించుట.

ప్రతియోగి. సం. విశే. (న్. నీ. న్.) ౧. విరోధి, విరోధించునది. (న్యాయ ఘటాది, ఘటాద్యభావమునకు ప్రతియోగి) ౨. విరుద్ధపక్షము. ౩. (విశిష్టబుద్ధినియామకమగు సంసర్గముయొక్క) సంబంధిభేదము. (చంద్రతుల్యముఖము అనుచోట సాదృశ్యమున చంద్రుఁడు ప్రతియోగి, ముఖము అనుయోగి ఇట కేవలముఖము నకు చంద్రతుల్యముఖమనుచోఁ గల విశిష్టబుద్ధియందు విశేషణముగా భాసించునది సంసర్గముయొక్క ప్రతియోగి, విశేష్యముగా భాసించునది సంసర్గముయొక్క అనుయోగి. ఇట్లే 'ఘటవద్భూతలము' అనుచో సంయోగమునకు ఘటము ప్రతియోగి, భూతలము అనుయోగి)

ప్రతియోధనము. సం. ప్రతియుద్ధము.

ప్రతిరంభము. సం. వి. అ. పుం. ౧. ప్రతిలంభము, లాభము. ౨. క్రోధము, ఆగ్రహము.

ప్రతిరథుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ప్రతియోధుఁడు.

ప్రతిరవము. సం. వి. అ. పుం. ౧. కలహము, పోరాటము. ౨. ప్రతిధ్వని. ౩. ప్రతికూలశబ్దము. ("వాదనము వీఁడు భుజింపఁదగదు, వీఁడు సాధనము చు బలవంతముగా వసూలించుచున్నాఁడు. ఇత్యాదిగా లోకములందు ఉద్ఘోషించుట ప్రతిరవము)

ప్రతిరుద్ధము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ౧. అడ్డగింపఁబడినది. ౨. ముట్టడింపఁబడినది

ప్రతిరూపకము. సం. విశే. (అ. ఈ. అ.) (సమాసాంతములందు) సమానరూపముగలది, సదృశము. వి. అ. న. ౧. ప్రతిమ, విగ్రహము. ౨. ప్రతిబింబము. ౩. ఒకదానివలెనే కల్పింపఁబడినది. (పత్రము చూ.)

ప్రతిరూపధర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కమసాలిపడి యచ్చు.

ప్రతిరూపము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ౧. సమానరూపముగలది. ౨. అనురూపము, తగినది. వి. అ. న. ప్రతిమ, విగ్రహము.

ప్రతిరోధకుఁడు. సం. విశే. (అ. ధికా. అ.) ౧. అడ్డగించువాఁడు, ఎదిరించువాఁడు. ౨. ముట్టడించువాఁడు, దొంగ.

ప్రతిరోధనము. సం. వి. అ. న. ఎదిరించుట, అడ్డగించుట.

ప్రతిరోధము. సం. వి. అ. పుం. ౧. ఎదిరించుట. ౨. అడ్డగించుట, నిరోధము. ౩. ప్రతిబంధము. ౪. ముట్టడి. ౫. పరచౌర్యము, బలాత్కారమున దొంగిలించుట. ౬. తిరస్కారము. ౭. (న్యాయ) సాధ్యాసమితినిరోధకమగు సత్ప్రతిపక్షము. దుష్టము నగు హేతువు.

ప్రతిరోధి. సం. వి. ఇ. పుం. ౧. ఎదిరించువాఁడు. ౨. బందిపోటుదొంగ.

ప్రతిలంభము. సం. వి. అ. పుం. ౧. లాభము, ప్రాప్తి, పొందుట ౨. ఉపాలంభము, దూఱు వాడుట.

ప్రతిలిఖించు. సం. స. క్రి. వ్రాయు.

సీ. పఠియించినను దీనిఁ బ్రతిలిఖించిన విన్న, దానంబు చేసిన .. (కాశీ. ౩. ౨౬౨.)

ప్రతిలోమజుఁడు. సం. వి. అ. పుం. తక్కువ వర్ణమువానికి ఎక్కువవర్ణముగల స్త్రీయందుఁ బుట్టినవాఁడు

ప్రతిలోమము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧ వామము, విపరీతము, క్రమముతప్పినది, అవరోహణక్రమము గలది. (వ్యతి అనులోమము) ౨ జాతి దుష్టమైన (మగనికంటె తక్కువ వర్ణముగల స్త్రీ యందుఁ బుట్టిన)వాఁడు, తక్కువ వర్ణమువానికి ఎక్కువ వర్ణముగల స్త్రీయందుఁ బుట్టినవాఁడు ౩. ప్రతికూలము. ౪. నీచము, అధమము, ౫. పిలవాగి.

ప్రతివచనము. సం వి అ. న. ౧. ప్రతివాక్యము, మాఱుమాట. ౨. ఉత్తరము. ౩. ప్రతిధ్వని. ౪ విరుద్ధవాక్యము.

ప్రతివచస్సు. సం వి. స. న. ౧ ప్రత్యుత్తరము. ౨. ప్రతిధ్వని.

ప్రతివచ్చు. అ. క్రి. సమానమగు.

క. అతిమ్మక్షితిపాలుఁడు, పాతివ్రత్యమున పతిల భాగ్యశ్రీలన్, సీతకుఁ బ్రతివచ్చినవి,ఖ్యాత గుణాలంబు మాచమాంబ వరించెన్.

వి. పు. ౧. ౩౫.

సీ. బందికంబానతోడఁ బ్రతివచ్చుమైచాయ నీలి పచ్చడముతో మేళవింప. (సైవ. ౭. ౯౩.)

సీ. తన్వంగి పారిజాతప్రవాళములతోఁ బ్రతి వచ్చు నీహాస్తపల్లవములు...

కాశీ. ౫. ౨౮౩.

ప్రతివర్ణికుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సమానుఁడు, సదృశుఁడు.

ప్రతివసథము. సం. వి. అ పుం. గ్రామము, సంవసథము.

ప్రతివసి(యి)ంచు. సం. అ. క్రి. నివసించు.

గీ. దక్షవాటికి పశ్చిమద్వారభూమిఁ, బ్రతివసిం చును సర్వాంగరమ్య యుంచు.

భీమ ౧. ౯౭.

చ. ప్రతివసియించు గోవుఁ ఖురంబులయందు సమస్తతీర్థసంతతియు (కాశీ. ౨ ౧౮౭.)

ప్రతివస్తువు సం. వి. ఉ. న. ౧. సమానమైన వస్తువు, తుల్యరూపమగు వస్తువు. ౨. ఒకదానికి బదులుగా నిచ్చినవసువు

ప్రతివస్తూపమ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఒక యర్థాలంకారభేదము.

శ్లో॥ వాక్యయో రేకసామాన్యే ప్రతివస్తూపమా మతా, తాపేన భ్రాజతే సూర్యః శూర శ్చాపేన రాజతే. (చంద్రాలోకము.)

ప్రతివాక్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రత్యుత్తరము చెప్పఁదగినది. - వి. అ. న. ప్రత్యుత్తరము.

ప్రతివాదము. సం వి. అ. పుం. ప్రత్యుత్తరము, మాఱుమాట, వాదిప్రయుక్తమగు న్యాయమునకు విరుద్ధమగు న్యాయవాక్యమును బ్రయోగించుట, ప్రతిపక్షవాదము.

ప్రతివాది. సం. విణ. (స. నీ. స.) ౧. ప్రత్యుత్తరముచెప్పువాఁడు, మాఱుపలుకువాఁడు. ౨. విరుద్ధముగా పలుకువాఁడు, విరోధవచనము చెప్పువాఁడు. (వ్యవహార.) వాది ప్రయోగించిన

న్యాయమునకు విరుద్ధముగ న్యాయవాక్యమును వాదించువాఁడు, వాదికి ప్రతిపక్షమువాఁడు. వి. న. పుం. విరోధి.

ప్రతివాదించు. సం. అ. క్రి. వాదికి ప్రతిపక్షముగా మాటాడు. (శ. ర.)

ప్రతివాపము. సం. వి. అ. పుం. (వైద్య)మందు లను కషాయాదులుగా కాఁచునప్పుడు గాని, కాఁచి దించినప్పుడు గాని యితరపదార్థముల నందుఁ గలుపుట.

ప్రతివారణము. సం. విణ. (అ ఈ అ.) నివారించునది (శ త్రు)-వి. న. నివారణము.

ప్రతివార్త. సం వి ఆ స్త్రీ ప్రత్యుత్తరము వంటిదగు వృత్తాంతవిశేషము

ప్రతివాసి. సం విణ (న సీ న) ఇరుగుపొరుగుల నివసించువాఁడు.

ప్రతివిధానము. సం. వి. అ న. మాఱుసేఁత, ప్రతీకారము

ప్రతివిధి. సం. వి. ఇ. పుం. గ్రా. ప్రతీకారము, మాఱుసేఁత. ౨. ప్రతిచికిత్స, నివారణోపాయము

ప్రతివిష. సం వి. ఆ స్త్రీ. అతివస. కీ.

ప్రతివిష్ణుకము. సం. వి. అ పుం. ముచుకుంద వృక్షము.

ప్రతివీరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ప్రతిభటుఁడు.

ప్రతివెట్టు. వి. స క్రి. (ప్రతి+పెట్టు.) ఎదుట నుంచు, సమానముగానుంచు.

ఉ. అంతర పెట్టిదో యని నిజాస్యముతోఁ బ్రతివెట్టి రోహిణీ, కాంతుఁ బరీక్ష సేయుటకు. హైమ. ౨. ౭౫.

ప్రతివేశము. సం. వి. అ. పుం. ఇరుగుపొరుగు ఇల్లు.

ప్రతివేశవాసి. సం. విణ. (న. సీ. న.) ఇరుగు పొరుగుల వసించువాఁడు.

ప్రతివేశి. సం. విణ. (న. సీ. న.) ఇరుగుపొరు గులవాఁడు.

ప్రతివేశుఁడు. సం. వి అ. పుం. ఇరుగుపొరు గులవాఁడు.

ప్రతివేశ్యుఁడు. సం. వి. అ పుం. ఇరుగుపొరుగు వాఁడు.

ప్రతివేష్టితము. సం. విణ (అ ఆ అ.) వెను కకుఁ జుట్టఁబడినది, వ్యత్యస్తముగాఁ జుట్టఁబడి నది.

ప్రతివైరము. సం వి. అ. న. పగతీర్చుకొనుట.

ప్రతివ్యూఢము. సం విణ. (అ. ఆ. అ.) వ్యూహ ముగా వన్నఁబడినది, ఎదురుగా నిల్పఁబడినది.

ప్రతివ్యూహము సం వి అ పుం. మాఱొడ్డుట, శత్రువున కెదురుగా సేనను బన్నుట.

ప్రతిశబ్దము. సం. వి. అ పుం. గ్రా. ప్రతిధ్వని ౨. ఘోషము, మ్రోఁత, బొబ్బ

ప్రతిశయనము. సం వి అ న. గ్రా. ప్రతి స్వాపము, ఎదురుగాఁ బరుండుట ౨. ఇష్ట లాభమునకై ప్రత్యాదేశముచేత దేవునిమ్రోల స్నానభోజనాదులు వర్జించిపరుండుట. (వాచ)

ప్రతిశయితుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రతి శయనము చేయువాఁడు

ప్రతిశాపము. సం. వి అ పుం. బదులుశపిం చుట, మాఱుతిట్టు.

ప్రతిశాసనము. సం. వి. అ న. గ్రా. ఆజ్ఞా పించుట, పనిపంచుట ౨. పిలిచి పనిపంచుట, నికృష్టులగు భృత్యాదుల నియోగించుట.

ప్రతిశిష్టుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) గ్రా. పని పంపఁబడినవాఁడు, ప్రేషితుఁడు. ౨. ప్రత్యా ఖ్యాతుఁడు, నిరాకరింపఁబడినవాఁడు.

ప్రతిశీర్షకము. సం. వి. అ. పుం. ఆర్తి, కుడువ, తాకట్టు.

ప్రతిశ్యా. సం = ప్రతిశ్యాయము. (వాచ.)

ప్రతిశ్యాయము. సం. వి. అ. పుం. పీనసము, పడిశము.

ప్రతిశ్రయము. సం. వి. అ. పుం. ౧. ఆశ్రయము, ప్రాపు. ౨. గృహము. ౩. సభ. ౪. యజ్ఞగృహము ౫. ఆశయము, పట్టు.

ప్రతిశ్రవణము. సం. వి. అ. న. ౧ ఆలించి వినుట ౨ అంగీకారము.

ప్రతిశ్రవము. సం వి అ పుం అంగీకారము.

ప్రతిశ్రుతము. సం. విశే. (అ. ఆ అ) ౧ అంగీకరింపఁబడినది. ౨. ప్రతిజ్ఞ సేయఁబడినది. వి అ. న ప్రతిజ్ఞ, ప్రతిన.

ప్రతిశ్రుతి. సం. వి ఇ. స్త్రీ = ప్రతిశ్రుత్తు

ప్రతిశ్రుత్తు. సం. వి. త్ స్త్రీ. ౧ అంగీకారము. ౨. ప్రతిజ్ఞ. ౩. ప్రతిధ్వని.

ప్రతిషిద్ధము. సం. విశే. (అ. అ.) నిషేధింపఁబడినది.

ప్రతిషేధకుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ౧. నిషేధించువాఁడు. ౨. నివారించువాఁడు.

ప్రతిషేధనము. సం. వి. అ. న ౧ నిషేధము. ౨. నిరాకరణము. ౩ నివారణము.

ప్రతిషేధము. సం. వి. అ. పుం. ౧. నివారించుట, నిషేధము. (ఇట్లు చేయకుము ? అని వారించుట, అడ్డగించుట) ౨. నిరాకరించుట. ౩. నిరోధించుట. ౪. ఒక అర్థాలంకారభేదము.

శ్లో. ప్రతిషేధః ప్రసిద్ధస్య నిషేధ స్యానుకీర్తనమ్, న ద్యూత మేత త్క్షత్రస్య క్రీడనం నిశితై శ్శరైః (చంద్రాలోకము.)

ప్రతిషేధించు. సం. స. క్రి. నిషేధించు.

వ. అరివర విరి యుయ్యూరవిందాస్య యాదాన్యభి సందివవలంబిరకూస్యతు(స్రా)ను(ప్రితం) రైవ చూపుచం జూచి యాభూపాలుండు ప్రతిషేధించె. (వైమ. ౫. ౧౫౧.)

ప్రతిషేధోపమ. సం వి. ఆ. స్త్రీ. ఒక ఉపమాలంకారవిశేషము.

శ్లో. న జాతు శక్తి రిందో స్తే ముఖేన ప్రతిగర్జితుమ్, కలంకినో జడస్యేతి ప్రతిషేధోపమైవ సా. (కావ్యాదర్శము.)

ప్రతిషేద్ధ. సం. ఋ. (ఋ. ద్వి. ఋ.) ప్రతిషేధకుఁడు.

ప్రతిష్కషము. సం. వి. అ. పుం. తోలువాఱు, కొరడాచర్మరజ్జువు

ప్రతిష్కసుఁడు. సం. వి. అ. పుం. చారుఁడు.

ప్రతిష్కృఁడు. సం వి. అ. పుం దూత.

ప్రతిష్టంభము. సం విశే (అ.ఆ.అ.) అడ్డగింత.

ప్రతిష్టబ్ధము. సం విశే. (అ. ఆ. అ.) అడ్డగింపఁబడినది.

ప్రతిష్ఠ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧ స్థానము, చోటు. ౨. నేల, భూమి. ౩. స్థైర్యము, నిలుకడ. ౪ గౌరవ . ౫. కీర్తి. ౬. (ఉద్యోగాదులందు) స్థాపించుట, నెలకొల్పుట, శాశ్వతముగా నిలుపుట ౭. దేవతావిగ్రహాదులకుఁ బ్రాణ్యాదులు గలిగించు సంస్కారభేదము. ౮. అడుగు, పాదము. ౯. నాలుగవఛందస్సు. ౧౦. మాహాత్మ్యము. (శ వి.)

ప్రతిష్ఠము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ప్రసిద్ధము.

ప్రతిష్ఠానము. సం. వి. అ. న. ౧. స్థానము, చోటు. ౨. ఆశ్రయము, విశ్రమస్థానము. ౩. విఖ్యాతి. ౪. ప్రశాదుల సమాప్తియందుఁ జేయు కర్మభేదము. ౫. దేవతావిగ్రహాదులకుఁ బ్రాణాద్యము గలిగించు సంస్కారభేదము. ౬. గణాగ

యమునాసంగమమందు చంద్రవంశపురాజుల రాజధానిపట్టణము, గోదావరీతీరమున గల కాళి వాహనుని రాజధానియగు నొకపట్టణము.

ప్రతిష్ఠాపనము. సం. వి అ. న. ౧. నిలుపుట, నెలకొల్పుట, శాశ్వతముగా నిలుపుట ౨. ఉద్యోగాదులందు నెలకొలుపుట. ౩. దేవతావిగ్రహములను స్థాపించుట.

ప్రతిష్ఠాపయితృ సం విశే. (బు స్త్రీ. బు) ప్రతిష్ఠాపించువాఁడు.

ప్రతిష్ఠాపించు. సం. స క్రి. ప్రతిష్ఠచేయు (సిద్ధి ప్రతిష్ఠచేయించు అని ప్రేరణార్థముకూడ చెప్ప వచ్చును.)

మ. సముథూమిన్ బరమోత్సవంబునఁ బ్రతి
ష్ఠాపించె శ్రీరంగమున్
శ్రీరంగ. ౨. ౩౭

క. విశ్వగురుండు వైశ్వానరుఁ బ్రార్థించి నియో
గించి భృగువచనంబు ప్రతిష్ఠాపించె
భార. ఆది. ౧. ౧౮౩.

మ. ... అత్యనపాయుండు తదాశ్రమస్థ యగు
మద్యద్రాజ్యలక్ష్మిన్ సుధాశనగేహంబున
శాశ్వతంబుగఁ బ్రతిష్ఠాపించెఁ జెంపేర్పడన్.
హరి పూర్వ. ౩ ౩౯.

ప్రతిష్ఠించు. సం. స. క్రి. శాశ్వతముగా నిలుపు నిలుపు.

వ. ... హైయంగవీనపూర్ణ తామ్రపాత్రంబున యథాశక్తి ధర్మనిర్మితసమందరకూర్మప్రతిమ ప్రతిష్ఠించి షోడశోపచారంబుల సలిపి
వరాహ. ౯. ౧౫.

ప్రతిష్ఠితము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) ౧. నిలుపఁబడినది, నెలకొలుపఁబడినది. ౨. శాశ్వతముగా నిలుపఁబడినది, స్థిరముగా నెలకొలుపఁబడినది, స్థాపింపఁబడినది. ౩. నెలకొల్పఁబడినది. ౪. విఖ్యాతము, వాసికెక్కినది. ౫. నిర్వయింపఁబడినది.

ప్రతిసంక్రమము. సం. వి. అ. పుం. ౧. ప్రతిచ్ఛాయ. ౨ సంచారము

ప్రతిసంఖ్య. సం. వి అ. స్త్రీ. ౧. ప్రసంఖ్యానము, లెక్కఁగా లెక్కపెట్టుట. ౨. సాంఖ్యాదిసిద్ధమగు జ్ఞానభేదము.

ప్రతిసంఖ్యానిరోధము సం వి. అ. పుం. బుద్ధిపూర్వకముగా భావములు నశించుట. (ఇది బౌద్ధమతసిద్ధమగుపదార్థభేదము)

ప్రతిసంగత్రిక. సం. వి. అ. స్త్రీ దుష్టమైనపైఁబడనీక హరించుటకగు దుప్పటము

ప్రతిసంచరము సం. వి అ. పుం. వెనుకకు మరలుట, వెనుకకుఁదిరుగుట. ౨. మరల లయించుట, ప్రలయభేదము. ౩. జగత్తు మరల ప్రకృతియందు లయించుట. ౪ సంచారము.

ప్రతిసందేశము. సం. వి. అ. పుం. సందేశమునకు మాఱుసందేశము, పంపినవృత్తాంతమునకుఁ బ్రత్యుత్తరము. (ఇది వాచికముగా నుండును.)

ప్రతిసంధానము. సం. వి. అ. న. ౧. ఒకటిగా గూర్చుట. ౨. ఇంద్రియనిగ్రహము. ౩. స్తుతి. ౪. అనుసంధానము, అనుచింతనము. ౫. అన్వేషణము, వెదకుట.

ప్రతిసంధి. సం. వి. ఇ. పుం. ౧. మరలఁ గూడుట. ౨. గర్భమునుజొచ్చుట. ౩. యుగముల నడిమికాలము. ౪. ఉపరమము, ఉడుగుట. ౫. వియోగము. ౬. ప్రతిసధానము.

ప్రతిసంధేయము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) ప్రతికార్యము, ప్రతీకారము చేయఁదగినది.

ప్రతిసంవేదకుఁడు. సం. విణ. (అ. దిగా. అ.) సవిస్తరముగా నెఱిఁగించువాఁడు.

ప్రతిసంస్థానము. సం. వి. అ. న. ప్రవేశించుట, ప్రవేశము.

ప్రతిసంహారము. సం. వి. అ. పుం. ౧. లోపలికి తీసుకొనుట, మడఁచుకొనుట. ౨. సంకోచము, ముడుఁచుకొనుట. ౩. అంతర్భావము, లోపలఁ జేర్చుకొనుట. ౪. ఇముడుట.

ప్రతిసమము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) విసదృశము.

ప్రతిసమాసనము. సం. వి. అ. న. నిరసనము, నివారించుట.

ప్రతిసరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నియోజ్యము, నియోగింపఁదగినది. - వి. అ. పుం., న. ౧. భూషణము. ౨. హస్తబంధనమాత్రము, తాయెత్తు. ౩. ఏనుఁగుకుంభముల క్రిందిచోటు. (శ. ర.) ౪. ఆరక్షకుఁడు, ఆరెకుఁడు. పుం. ౧. సైన్యపశ్చాద్భాగము, సేనవెనుకటి దిక్కు. ౨. వివాహాదులందు దీక్షార్థముచేతఁ గట్టుకొను తోరము, కౌతుకసూత్రము. ౩. మంత్రవిశేషము. ౪. మాల్యము, పూదండ. ౫. కడియము. ౬. వ్రణశుద్ధి. ౭. ప్రాతఃకాలము.

ప్రతిసర్గము. సం. వి. అ. పుం. బ్రహ్మయొక్క సృష్టికి పాటియగు మరీచ్యాదులసృష్టి. (ఇది పురాణలక్షణములలో నొకటి - చూ. లక్షణము.) ౨. ప్రలయము.

ప్రతిసవ్యుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. ప్రతికూలుఁడు. ౨. విరుద్ధాచారుఁడు.

ప్రతిసాంధానికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బట్టువాఁడు, స్తుతిపాఠకుఁడు, మాగధుఁడు.

ప్రతిసారణము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ౧. ఆపసారకము, తొలఁగించునది. ౨. దూరీకారకము, దూరముగాఁ జేయునది. - వి. అ. న. ౧. దూరీకరణము. ౨. (న.శ్రుతి) అగ్నికార్యభేదము. (వాచ.) ౩. కంటియందు మందువూయుట కుపయోగించెడి యొక పనిముట్టు. ౪. పాడి మొదలగువానితోఁగాని, వ్రేలితోఁగాని పంటిని రుద్దుట (వైద్యకి)

ప్రతిసారణీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) స్థానాంతరమునకుఁ గొంపోవఁదగినది.

వి. అ. పుం. (న.శ్రుతి) క్షారపాకవిధి భేదము, క్షారములను వండువిధులలో నొకభేదము.

ప్రతిసారి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) ౧. విరుద్ధముగాఁ బోవునది. ౨. నీచముగాఁ బోవునది.

ప్రతిసీర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తెర, యవనిక.

ప్రతిసూర్య(క)ము. సం. వి. అ. పుం. ౧. కృకలాసము, తొండ. ౨. రెండవసూర్యుఁడు తోఁచుట. (ఇది అంతరిక్ష ఉత్పాతభేదము.)

ప్రతిసృష్టము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. ప్రేరితము. ౨. ప్రత్యాఖ్యాతము, నిరాకరింపఁబడినది. ౩. మత్తము, మదించినది.

ప్రతిసేన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. శత్రుసైన్యము.

ప్రతిసేయు. మి. స. క్రి. పోల్చు, ఉపమించు.

తే. రమణఁ బ్రతిసేయవచ్చు ... యౌదార్య
విభవధారియై మించుశ్రీరంగశౌరి కెపుడు.
వసు. ౧. ౩౪.

ప్రతిసోమ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మహిషవల్లి. తీ.

ప్రతిస్నాతుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) స్నానముచేసినవాఁడు, జలకమాడినవాఁడు.

ప్రతిస్పర్ధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పోటి, పురుడు.

ప్రతిస్పర్ధి. సం. విణ. (న. పు. న.) పోటిచేయు వాఁడు, మత్సరించువాఁడు.

ప్రతిస్పర్ధించు. సం. అ. క్రి. స్పర్ధచేయు, పోటి చేయు.

క. వింధ్యం బను మహీధరంబు విబుధశైలం బుతోఁ బ్రతిస్పర్ధించి. (కాశీ. ౧. ౯౮.)

ప్రతిహతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) మరలఁ గొట్టఁబడినది, మాఱుదెబ్బపడినది. ౨. నిరస్తము, త్రోసివుచ్చఁబడినది, తఱుమఁగొట్టఁబడినది. ౩. రుద్ధము, అడ్డగింపఁబడినది. ౪. ద్విష్టము, ద్వేషింపఁబడినది. ౫. ప్రతిస్ఖలితము, తొట్రుపడినది, మనసుచెడినది.

వి. అ. న. నిరాసము, త్రోసివుచ్చుట.

ప్రతిహతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ౧. మాఱుకొట్టుట, మాఱుదెబ్బ. ౨. విఘాతము, అడ్డగింత. ౩. పరావృత్తి, కొట్టఁబడి మరలపోయుట. ౪. రోషము.

ప్రతిహర్త. సం. విణ. (ఋ. క్రీ. ఋ.) ౧. మరలఁగొట్టువాఁడు, మాఱుదెబ్బఁగొట్టువాఁడు. ౨. మరలఁదెచ్చువాఁడు. ౩. ఋత్విగ్భేదము (ఉద్గాతకు సహాయుఁడు).

ప్రతిహర్తకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ప్రతిహర్త.

ప్రతిహారకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గారడి విద్యయందు నేర్పరియైనవాఁడు. (వాచ.)

ప్రతిహారము. సం. వి. అ. పుం. ౧. మరలఁగొట్టుట, మాఱుదెబ్బ. ౨. ద్వారము. ౩. గారడివిద్య. ౪. (వ్యాక.) దంత్యాక్షరముల యుచ్చారణమున నాలుక పండ్లకొనల నొత్తి తాఁకుట. ౫. శబ్దపము, తాఁకేలు. (శ. ని.)

ప్రతిహారి. సం. వి. న. పుం. వాకిటికావలివాఁడు.

ప్రతిహారుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ౧. ద్వారపాలకుఁడు, వాకిటికావలివాఁడు. ౨. గారడివాఁడు.

ప్రతిహాసము. సం. వి. అ. పుం. ౧. నవ్వునకు మాఱునవ్వు. ౨. గన్నేరు.

ప్రతిహితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. హితమైనది. ౨. దగ్గఱగానుంపఁబడినది.

ప్రతీంధకము. సం. వి. అ. పుం. విదేహదేశము.

ప్రతీకము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. ప్రతికూలము, విలోమము. ౨. అనురూపము. (శ. ని.) వి. అ. పుం. ౧. అవయవము. ౨. ఏకదేశము.

ప్రతీకారము. సం. = ప్రతికారము.

ప్రతీకారి. సం. విణ. = ప్రతికారి.

ప్రతీకాశము. సం. = ప్రతికాశము.

ప్రతీక్ష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. = ప్రతీక్షణము.

ప్రతీక్షణము. సం. వి. అ. న. (ప్రత్యాశతో) ఎదురుచూచుట, అపేక్ష.

ప్రతీక్షించు. సం. అ. క్రి. ఎదురుచూచు.

వ. ప్రాచేతసాగమనంబు ప్రతీక్షించుచున్న యెడ. (ఉ. రా. ౮. ౨౧.)

ప్రతీక్షితుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. ఎదురుచూడఁబడినవాఁడు. ౨. భావింపఁబడినవాఁడు, ఎన్నఁబడినవాఁడు. ౩. గౌరవింపఁబడినవాఁడు.

ప్రతీక్షుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఎదురుచూచువాఁడు.

ప్రతీక్ష్యుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. పూజ్యుఁడు. ౨. ప్రతీక్షింపఁదగినవాఁడు.

ప్రతీఘాతము. సం. = ప్రతిఘాతము.

ప్రతీచి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పశ్చిమదిక్కు, పడమర.

ప్రతీచీనము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. పడమటిది, పశ్చిమదిక్కునందుఁ బుట్టినది. ౨. పిమ్మటిది, అనంతరము రాఁగలది.

ప్రతీచ్ఛకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గ్రాహకుఁడు, పుచ్చుకొనువాఁడు.

ప్రతీచ్యము సం. విణ. (అ. ఆ అ.) పడమటిదిక్కునందలిది, ప్రత్యగ్భవము. ౨. అంతర్హితము.

ప్రతీతి. సం వి ఇ స్త్రీ. ౧. దృఢజ్ఞానము, ఎఱుక. ౨ ప్రసిద్ధి 3. ఆదరము ౪ హర్షము ౫. దగ్గఱకుపోవుట, కదియుట.

ప్రతీతుఁడు. సం. విణ. (అ ఆ అ.) ౧ బయలుదేఱినవాఁడు, వెడలినవాఁడు. ౨ ఖ్యాతుఁడు 3. జ్ఞాతుఁడు, తెలియఁబడినవాఁడు ౪. హృష్టుఁడు, సంతోషించినవాఁడు ౫. సాదరుఁడు, ఆదరముగలవాఁడు. ౬. ఆప్తుఁడు, ప్రత్యయితుఁడు. - వి అ. పుం. ౧. విశ్వేదేవగణభేదము. ౨. బుధుఁడు, విద్వాంసుఁడు. (శే. వి.)

ప్రతీపతరణము. సం వి. అ. న వెల్లువకెదురొత్తినిపోవుట, ఎదురీదుట.

ప్రతీపదర్శిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఆఁడుది, అంగన

ప్రతీపము. సం విణ (అ ఆ అ) ౧ ప్రతికూలము ౨ విలోమము, తలక్రిందైనది. - వి అ న ఒక అర్థాలంకారము
శ్లో. ప్రతీప ముపమానస్యోపమేయత్వప్రకల్పనం, త్వల్లోచనసమం పద్మం త్వద్వక్త్రసదృశో విధుః (చంద్రాలోకము)

ప్రతీపవచనము. సం. వి. అ. న. ౧. ఎదురాడుట, ఆక్షేపించుట. ౨. తాఱుమాఱుగా మాటాడుట.

ప్రతీపవిపాకి. సం. విణ. (న. నీ. న.) ప్రతికూలఫలము నిచ్చునది, ప్రతికూలముగా పరిణమించునది

ప్రతీపుఁడు. సం వి అ. పుం. ౧. శత్రువు. ౨. శంతనుతండ్రి చంద్రవంశపురాజు.

ప్రతీరము. సం. వి అ. న (నద్యాది) తీరము, గట్టు

ప్రతీవాపము. సం వి అ పుం. ౧ కరిగిన స్వర్ణాదులను ద్రవ్యాంతరముచే పొడిసేయుట (వాచ) రాలిన లోహపుఁబొడిని కాఁచి చాఁగఁగొట్టు (శ ర) ౨. విక్షేపించుట 3 జనోపద్రవవిశేషము (మారి, మశూచి లోనగునవి) ౪ ప్రాఁగఁదగిన యౌషధవిశేషము ౫ ఔషధవిశేషముల యొక్క సంయోగభేదము

ప్రతీవేశము. సం. = ప్రతివేశము

ప్రతీవేశి. సం విణ (న. నీ న) = ప్రతివేశి

ప్రతీష్టము. సం విణ (అ. ఆ అ) స్వీకృతము, కైకొనఁబడినది

ప్రతీహారము. సం వి అ పుం ౧ ద్వారము. ౨ పూర్వము చేసిన దానికి మేలుచేసితినిగాన నిపుడు నీవును నాకు మేలుచేయుమని యొనరించిన సంధి

ప్రతీహారీ. సం. వి. ఈ స్త్రీ. ద్వారపాలిక. - న పుం ద్వారపాలకుఁడు.

ప్రతీహారుఁడు. సం. వి. అ. పుం ద్వారపాలకుఁడు.

ప్రతీహాసము. సం వి అ. పుం = ప్రతిహాసము.

ప్రతుదము. సం వి అ పుం. పక్షిభేదము.

శ్లో. వాకేతో ధనేశః పాణ్డు శ్చిత్రపక్షో బృహచ్ఛుకః, పారావతః ఖంజరీటః పికాద్యా ప్రతుదాః స్మృతాః, ప్రత్యుద్య భక్షయం త్యేతే తుండేన ప్రతుదాః స్మృతాః

భావప్రకాశిక.

ప్రత్రుస్నము. సం విశ (అ ఆ అ) మిక్కిలి వ్యాధ పెట్టఁబడినది

ప్రతుష్టి. సం వి ఇ స్త్రీ. మిక్కిలి సంతోషము

ప్రతూర్తము. సం విశ (అ ఆ అ) మిక్కిలి వేగముతో కూడినది

వి. అ న ప్రకృష్టవేగు (వాచ)

ప్రతూలిక సం వి అ స్త్రీ శయ్యాస్తరణము

ప్రతోదము. సం వి అ పుం గుఱ్ఱములోనగు వానిని కొట్టెడు ముల్లుకోల, కొరడా,

ప్రతోలి సం వి ఈ స్త్రీ ౧ పెద్దవీధి, ౨ గోపురము, పురద్వారము (నా)

ప్రతోషము సం వి అ పుం మిక్కిలి సంతోషము

ప్రత్తము. సం విశ (అ ఆ అ) ౧ ఈయఁబడినది ౨ ఇచ్చి పెండ్లిసేయఁబడినది

ప్రత్తి = పత్తి. ౯ (తె పత్తి) ౧ విస్తులోనుండు దూది, కార్పాసము, ప త్తిచెట్టు, కార్పాసి. దీని భేదములు .. ఎఱ్ఱప్రత్తి, జడ ప్రత్తి, పుల్లప్రత్తి, పైడిప్రత్తి, కొండప్రత్తి మొ

గి .. ఒప్పఁ బ్రత్తి, యనఁగఁ గార్పాసి .

ఆం భా ౨. ౫౯

క. . ప్రత్తికొద్దునం గీసరిపాళ .

ద. శా. ౪. ౯౩౫. ౯౩౯

౨ ప్రత్తిచేను.

వ. . ప్రత్తిసంపత్తియు బొబ్బరయబ్బురం బును భీమ. 3 ౫౭.

ప్రత్నము. సం విశ. (అ. ఆ అ.) ౧. పురాతనము, మునుపటిది ౨ సంప్రదాయసిద్ధము, ఆచారమువలనఁ గలిగినది

ప్రత్యంచితుఁడు. సం విశ (అ ఆ. అ.) పూజితుఁడు, అర్చితుఁడు

ప్రత్యంజనము. సం విశ. అ న అనురూపమైన అంజనము

ప్రత్యంతపర్వతము. సం వి అ పుం పెద్ద కొండ చేరువనుండు చిన్నకొండ

ప్రత్యంతము సం విశ. (అ ఆ. అ) సన్నికృష్టము, దాపయినది వి. అ. పుం ౧. సన్నికర్షము, దాపు.

౨. సన్నికృష్టదేశము 3 మ్లేచ్ఛదేశము

ప్రత్యక్కు సం విశ (చ్. ఈచీ చ్) ౧. అభిముఖము ౨. వెనుకనున్నది. 3 అనంతరము, వెంబడివచ్చినది ౪ నివారింపఁబడినది. ౫ పడమటిది ౬ లోపలిది ౭ ఈగడినది, సాటియైనది వి చ్ పుం ౧ జీవాత్మ ౨. పశ్చిమదేశము 3 పశ్చిమకాలము ౪. పశ్చిమదిక్కు.

ప్రత్యక్చేతనుఁడు సం. విశ (అ అ అ) ౧. బుద్ధిమంతుఁడు ౨ స్వరూప చింతనపరుఁడు వి అ పుం ౧ అంతరాత్మ, పరమేశ్వరుఁడు. ౨ ఆత్మ, జీవుఁడు 3 సాంఖ్యసిద్ధ పురుషుఁడు

ప్రత్యక్శ్రేణి. సం వి ఈ స్త్రీ. ఎలుక చెవి చెట్టు, మూషికపర్ణి ౨. దంతిచెట్టు శ

ప్రత్యక్పర్ణి. సం వి ఈ స్త్రీ అపామార్గము, ఉత్తరేణు శ.

ప్రత్యక్షవృష్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అకాలవర్షము, ఉత్పాతము. శ్రీ.

ప్రత్యక్షజ్ఞానము. సం. వి. అ. న. ప్రత్యక్షముగాఁ గలిగిన తెలివి, కన్నారఁ జూచి తెలియుట. ౨. ఇంద్రియ సన్నికర్షము వలనఁ గలిగిన జ్ఞానము, ఇంద్రియములకు విషయములకు నేర్పడిన సంబంధముచేఁ గలిగిన జ్ఞానము.

ప్రత్యక్షదర్శనము. సం. వి. అ. న. సాక్షాద్దర్శనము కన్నారఁ గాంచుట.

ప్రత్యక్షదర్శనుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సాక్షి, ప్రత్యక్షముగా చూచువాఁడు.

ప్రత్యక్షదర్శి. సం. విణ. (న. నీ. న.) సాక్షి.

ప్రత్యక్షదృష్టము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రత్యక్షముగా చూడఁబడినది.

ప్రత్యక్షప్రమ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఇంద్రియములకును విషయములకును సాక్షాత్సంబంధముచేఁ గలిగిన యథార్థజ్ఞానము.

ప్రత్యక్షప్రమాణము. సం. వి. అ. న. ప్రత్యక్షరూపమగు జ్ఞానసాధనము. జ్ఞానేంద్రియము. (ఇది ప్రమాణములలో నొకటి)

ప్రత్యక్షభోగము. సం. వి. అ. పుం. ఒక వస్తువును దాని సొంతదారునకుఁ దెలిసి కాని తెలియ కాని యనుభవించుట

ప్రత్యక్షము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. కనఁబడునది, కనఁబడునది. ౨. ఎదుటనున్నది. సన్నిహితము. ౩. చక్షురాదీంద్రియ గోచరమైనది. ఐంద్రియికము. ౪. స్పష్టము, తెల్లము. ౫. కంఠోక్తము. ౬. సన్నికృష్టము, ఒండొంటిని తాకనిందినది, నడుమ మఱియొకటి లేనిది. ౭. దైహికము, దేహసంబంధి.

వి. అ. న. ౧. ఇంద్రియ సన్నికర్షము వలనఁ గలిగిన జ్ఞానము. ౨. కంఠోక్తత, విస్పష్టత్వము

ప్రత్యక్షవాది. సం. విణ. (న. నీ. న.) చార్వాకుఁడు, (వీనికి ప్రత్యక్షముతప్ప మఱియొకటి ప్రమాణముకాదు.)

ప్రత్యక్షవిహితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రత్యక్షముగా విధింపఁబడినది.

ప్రత్యక్షసిద్ధము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రత్యక్షముగా ఏర్పడినది.

ప్రత్యక్షి. సం. విణ. (న. నీ. న.) ప్రత్యక్షముగా చూచినవాఁడు, సాక్షి.

ప్రత్యక్స్రోతస్సు. సం. వి. స. పుం. ౧. పశ్చిమ దిక్కుగా ప్రవహించు నదము. ౨. నర్మదానదము. వి. స. స్త్రీ. నర్మదానది

ప్రత్యగక్షము. సం. వి. అ. న. అంతరింద్రియము.

ప్రత్యగాత్మ. సం. వి. న. పుం. పరమేశ్వరుఁడు, బ్రహ్మచైతన్యము.

ప్రత్యగాశాపతి. సం. వి. ఇ. పుం. పడమటి దిక్కులోఁడు, వరుణుఁడు.

ప్రత్యగుదక్కు. సం. వి. చ. స్త్రీ. వాయవ్యకోణము. (వాచ.)

ప్రత్యగ్దృక్కు. సం. వి. శ. స్త్రీ. అంతర్దృష్టి, లోఁజూపు.

ప్రత్యగ్రథము. సం. వి. అ. పుం. అహిచ్ఛత్రదేశము.

ప్రత్యగ్రము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. నూతనము, క్రొత్తది. ౨. శోధితము, పరిశుద్ధము.

ప్రత్యనంతరము. సం. విణ. (అ. అ. ఇ.) ప్రత్యాసన్నము, సన్నికృష్టము, మిక్కిలి దగ్గరగా సంబంధించినది.

ప్రత్యనీకము. సం. వి. అ. పుం. ౧. ప్రతిపక్షము. ౨. శత్రుత్వము, పగ. ౩. శత్రుసైన్యము. ౪. ఒక యర్థాలంకారము.

శ్లో. ప్రత్యనీకం బలవతః శత్రోః పక్షే పరాక్రమః, జైత్రనేత్రానుగౌ కర్ణౌ ఉత్పలం తావ్యపాక్షితౌ ॥ (చం ద్ర లోక ౫)

ప్రత్యనీకుఁడు. సం. విణ. (అ అ అ) ౧. ప్రతికూలుఁడు, విరోధి. ౨. ఎదిరించువాఁడు, మార్కొనువాఁడు, ప్రతి- వి. ౧. శత్రువు, పగవాఁడు.

ప్రత్యనుమానము. సం. వి. అ. న. ఒకానుమానము. (వాది పర్వతము ధూమము లం బట్టి వహ్నిమంతము అనఁగా ప్రతివాది పర్వతము పాషాణమయము గాన, వహ్న్యభావవంతము, అనెడి ప్రతిపక్షానుమానము)

ప్రత్యభిజ్ఞ. సం. వి. అ. స్త్రీ. గుఱుతుపట్టుట.

ప్రత్యభిజ్ఞాతుఁడు. సం. విణ. (అ అ అ) గుఱుతు పట్టఁబడినవాఁడు.

ప్రత్యభిజ్ఞాదర్శనము. సం. వి. అ. న. మాహేశ్వర శాస్త్ర భేదము.

ప్రత్యభియుక్తము. సం. విణ. (అ అ అ) తానుచేసిన భియోగమునకు మాఱుభియోగము చేయఁబడినది.

ప్రత్యభియోగము. సం. వి. అ. పు. అభియోగమునకు మాఱుభియోగము.

ప్రత్యభివాదము. సం. వి. అ. పుం. అభివాదమునకు మాఱభివాదము.

ప్రత్యభిస్కందనము. సం. వి. అ. న. ప్రత్యభియోగము, వ్యాఖ్యానమునకు మాఱువ్యాఖ్యము.

ప్రత్యమిత్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. విరోధి, శత్రువు.

ప్రత్యయకారకము. సం. విణ. (అ. అ. అ) నిశ్చయము కలిగించునది, నమ్మిక కలిగించునది.

ప్రత్యయకారిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ముద్దుటుంగరము, విశ్వాసము కలిగించునది. (త్రి వి)

ప్రత్యయము. సం. వి. అ. పుం. ౧. దృఢావిశ్వాసము, గట్టినమ్మిక. ౨. విశ్వాసము, నమ్మిక. ౩. నిశ్చయము. ౪. జ్ఞానము, అనుభవము. ౫. జ్ఞానము. ౬. ఆచారము. ౭. శపథము. ౮. అవకాశము. ౯. ఆధీనము, వశము. ౧౦. హేతువు. ౧౧. ఛిద్రము. ౧౨. ఖ్యాతి. ౧౩. సుప్రాదివర్ణభేదము. ౧౪. వ్యాకరణ కారణము. ౧౫. స్వాదువు.

ప్రత్యయితుఁడు. సం. విణ. (అ అ అ) ౧. ఆప్తుఁడు. ౨. నమ్మికగలవాఁడు, మరలినవాఁడు.

ప్రత్యర. సం. వి. అ. స్త్రీ. బండికంటియాకుదృ మునగాపుంకుటకై వాని కదనుంచుబలుచీల.

ప్రత్యర్థి. సం. వి. ఇ. పుం. విరోధి, శత్రువు.

ప్రత్యర్థము. సం. విణ. (అ అ అ) సార్థకము. వి. అ. న. ౧. ప్రత్యుత్తరము. ౨. విరోధము.

ప్రత్యర్థి. సం. విణ. (న్ నీ న్) ౧. ప్రతికూలుఁడు. ౨. పోటీచేయువాఁడు. ౩. అక్షేపించువాఁడు (వ్యవహా.) ప్రతివాది.

వి. న్. పుం. ౧. శత్రువు. ౨. విఘ్నము

ప్రత్యర్పణము. సం. వి. అ. న. మరలనిచ్చుట, ప్రతిదానము.

ప్రత్యర్పితము. సం. విణ. (అ. అ. అ) మరల నియ్యఁబడినది.

ప్రత్యవమర్శము సం వి ల పుం అను సంధానము, గాఢచింత ము

ప్రత్యవమర్షము ం వి ల పుం హననము, ఓరవు

ప్రత్యవరోఢుడు సం విణ (అ ల) ం తక్కువవాడు ... నిక్కువాడు, మిక్కిలి నీచుడు

ప్రత్యవగోఢ ము సం ... గింత

ప్రత్యవరోహణము ... అ ... హాను, దిగుట

ప్రత్యవసా ము ... ము, ... దుఖ

ప్రత్యవసతము ం ... (అ అ అ) ... ను, ...

ప్రత్యవస్కందము ... (...) ... ము (... యొక్క ...)

ప్రత్యవ ... సం అ ... ల ... గా ... ట

ప్రత్యవ ... ం ము పుం ... వు

ప్రత్యవస్థానము ం వి ల ... ధిం మట ... వు

ప్రత్యవహారము ం వి ... పుం ... ము జగత్సంహారము ౨ యుద్ధార్థము ఉద్యు క్తులైన సైన్యములను యుద్ధమునుండి నివారిం చుట, ఉప సంహారము

ప్రత్యవాయము సం వి అ పుం ం పాపము ౨ దురదృష్టము 3 విపరీతాచర ణము

ప్రత్యవేక్షణము సం వి అ న పూర్వా ... లోచన ... యుండునెడల యోచించుట ... ఇది ... , ... చేయు అను విచారము ... చుట

ప్రత్య ... ము ం ... పుం ... కము, ధాతు

... ము ... ల పుం ం

(...) ... కట ౨

ంతి , ము

... ము ... దినము

... రము ం ... కుల

యొ ౨ (వ చ)

ప్రత్యా ... (... పిరా అ)

... , ... సేయు

వా ,

... (అ) ...

... ౨ మాత్సర్యము,

... బడినది,

ప్రత్యాఖ్యా ము అ న ం నిరా

కర ౨ ... 3 నిరాదర

ము ... ౪ ... ము

ప్రత్యాగతి సం ... మరలివచ్చుట

పునరాగమ ము

ప్రత్యాగమ ము ం ఇ అ న ం మరలి

రా ౨ రాక, వచ్చుట

ప్రత్యాగమము ం ... అ పుం = ప్రత్యా

గమనము

ప్రత్యాఘాతము సం ... అ పుం ం మాఱు

దెబ్బ, బదులుకొట్టుట ౨ ప్రతిఘాతము

ప్రత్యాదానము. సం. వి. అ. న. మరలఁబుచ్చుకొనుట, తిరుగఁ గైకొనుట.

ప్రత్యాదిష్టము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) ౧. నిరాకరింపఁబడినది, నిగ్రహింపఁబడినది. ౨. తెలుపఁబడినది, ఆదేశితము. 3. నిరస్తము. 3. నిరాకృతము.

ప్రత్యాదేశము. సం. వి. అ. పుం. ౧. ఆదేశము, ఆజ్ఞ, పంపు. ౨. తెలుపుట, నివేదనము. ౩. నిరాకరణము.

ప్రత్యాధానము. సం. వి. అ. న. మ[illegible]కము, తిల.

ప్రత్యాధ్మానము. సం. వి. అ. పుం. వాతరోగవిశేషము.

ప్రత్యానయనము. సం. వి. అ. న. మరలఁ దెచ్చుట.

ప్రత్యాపత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ౧. మరల వచ్చుట, పునరాగమనము. ౨. వైరాగ్యము.

ప్రత్యా[illegible]కము. సం. వి. అ. న. ([illegible])ము చేసెడు శాస్త్రము (శ. ర.)

ప్రత్యామ్నాయము. సం. విశే. అ. పుం. (వైది.) ౧. తనిర్థగా విధింపఁబడినది.

ప్రత్యాయకుఁడు. సం. విశే. (అ. యుక్త. అ.) బోధకుఁడు, బోధించువాఁడు. ౨. విశ్వాసకారకుఁడు, నమ్మించువాఁడు.

ప్రత్యాయనము. సం. వి. అ. న. ౧. బోధనము. ౨. విశ్వాసము కలిగించుట, నమ్మకము పుట్టించుట.

ప్రత్యాయితుఁడు. సం. వి. అ. పుం. విశ్వాసపాత్రుఁడు, ఆప్తుఁడు.

ప్రత్యాలీఢము. సం. వి. అ. న. విలుకాఁడు ఎడమకాలు ముందటికిచాఁచి నిలుచుట.

ప్రత్యావర్తనము. సం. వి. అ. న. ౧. మరలుట, ప్రతినివృత్తి. ౨. ప్రతివిధానము, ఒకరు విచారించినదానికి మాఱువిచారించుట.

ప్రత్యాశ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. కలుగుననియుండు ఆశ, [illegible] కలిగించిన యాశ.

ప్రత్యా[illegible]ము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) [illegible] దాఁపఁబడినది.

ప్రత్యా[illegible]ము. సం. వి. అ. న. కూడ[illegible]ట, ఊరడింపు.

ప్రత్యాసత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. (కాలదేశముల చేత) సామీప్యము, [illegible]. ౨. సంబంధము. ౩. (న్యాయ.) [illegible] [illegible]

ప్రత్యాసన్నము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) [illegible] సమీపమున[illegible]

ప్రత్యాసారము. సం. వి. అ. పుం. ౧. సేనా[illegible] వ్యూహము [illegible]

ప్రత్యాహతము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) మాఱు కొట్టఁబడినది.

ప్రత్యాహరణము. సం. వి. అ. న. ౧. మరలఁ గైకొనుట, మాఱుకొనుట. ౨. (యోగ.) విషయములనుండి ఇంద్రియములను మరలించుట.

ప్రత్యాహరించు. సం. స. క్రి. ముడుచుకొను.

గీ. అంగములు [illegible] ప్రత్యాహరించు.
హరి పు. 3. ౬౧.

ప్రత్యాహారము. సం. వి. అ. పుం. ౧. (యోగ.) చిత్తము ఇంద్రియములను విషయములనుండి మరలించుట. ౨. ఉపాదానము, కైకొనుట. 3 (వ్యాక.) వర్ణసంగ్రహము, వికల్పము. "అచ్" అనునది "అ. ఇ. ఉ." ఆదివర్ణములయొక్క సంగ్రహముగాన ప్రత్యా

వాచకము.) ౪. (నాట్య) వాద్యవాదక సామగ్రీ విన్యాసము. (శ. ని.)

ప్రత్యాహృతము. సం. విశ. (అ. అ. అ) మరల గైకొనఁబడినది, మరల పొందఁబడినది

ప్రత్యుక్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. సమాధానము చెప్పుట, ఉత్తరము.

ప్రత్యుక్తము. సం. విశ. (అ. అ. అ) ౧. సమాధానము చెప్పఁబడినది, ఉత్తరము ౨. నిరాకృతము.

ప్రత్యుజ్జీవనము. సం. వి. అ. న. ౧. చచ్చిన పిదప మరల బ్రదుకుట. ౨. ప్రాణము వచ్చుట, బ్రదికించుట.

ప్రత్యుత్క్రమణము. సం. వి. అ. న. ౧. ఉద్యమము, పూనిక. ౨. యుద్ధమునకై న చేటులయుద్యమము. ౩. శ్రమ పు పై ... పోవుట. ౪. ప్రధానప్రయోజనము న దరించిన ప్రధానమగు ఆరంభము. ౫. ఒకకార్యమున్ద మయినందు ...

ప్రత్యుత్క్రమము. సం. వి. అ. పుం = ప్రత్యుత్క్రమణము

ప్రత్యుత్తరము. సం. వి. అ. న. మారు ఉ.

ప్రత్యుత్థానము. సం. వి. అ. న. మారు లేచుట, ఒకరిరాకచేసి గౌరవముగా లేచుట ౨. యుద్ధమునకై చేయు సన్నాహము. ౩. భ్యు త్థానము, (వచ్చినవారిని త్కరించుటకై) ఎదురుకొని లేచుట. ౪. సన్నాహము చేయుట, ఆయితపాటు

ప్రత్యుత్థితుఁడు. సం. విశ. (అ. అ. అ) ఎదుర్కొని లేచినవాఁడు

ప్రత్యుత్పన్నమతి. సం. విశ. (ఇ) ౧. తత్కా[redacted]మునకుబుద్ధికలవాఁడు. ౨. ప్రతిభ కలవాఁడు.

ప్రత్యుత్పన్నము. సం. విశ. (అ. అ. అ.) ౧. మరలఁబుట్టినది. ౨. అప్పుడు కలిగియున్నది; సమయమునను స్ఫురించునది, తాత్కాలికమైనది.

ప్రత్యుదాహరణము. సం. వి. అ. న. విశేషశాస్త్రీయము స్పష్టపఱచుటకై యిచ్చు వ్యతిరేకోదాహరణము

ప్రత్యుద్గతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. (సత్కరించుటకై) ఎదుర్కొనిపోవుట, ఎదురుచనుట

ప్రత్యుద్గతుఁడు. సం. విశ. (అ. అ. అ) ౧. సన్మానించుటకై ఎదురుకొనిపోయినవాఁడు ౨. ఎదుర్కొనఁబడినవాఁడు.

ప్రత్యుద్గమనము. సం. వి. అ. పుం. ప్రత్యుత్థానము, ఎదురేగుట. ౨. సన్మానార్థము ఎదుర్కొనిపోవుట.

ప్రత్యుద్గమించు. సం. అ. క్రి. ఎదుర్కొనిపోవు

వ. అంతనిక్కనిరులు కొన్నిపజ్జలు ప్రత్యుద్గమించి. కాశీ. ౨. ౧౪౯.

ప్రత్యుద్యోగుఁడు. సం. విశ. (అ. అ. అ.) ...

ప్రత్యున్నమనము. సం. వి. అ. న. మరల ఎత్తుట, పైకి చెంగలించుట.

ప్రత్యుపకారము. సం. వి. అ. పుం. ఉపకార మునకు ఒకరు ఉపకారము.

ప్రత్యుపక్రియా. సం. వి. అ. స్త్రీ = ప్రత్యుపకారము.

ప్రత్యుపదేశము. సం. వి. అ. పుం. ఉపదేశము నకు మారుఉపదేశము, ఉపదేశించినవానికి ఉపదేశింపఁబడినవాఁడు తిరిగిచేయు విద్యాంతరోపదేశము.

ప్రత్యుపలబ్ధము. సం. విశ. (అ.అ.అ.) మరలఁ బొందఁబడినది.

ప్రత్యుపస్థానము. సం. వి. అ. న. సమీపము, దాపు.

ప్రత్యుపహారము. సం. వి. అ. పుం. కానుక.

ప్రత్యులూకము. సం. వి. అ. పుం. ౧ కాకి. ౨. గుడ్లగూబవంటి యొకపక్షి

ప్రత్యుప్తము. సం. వి. స్. న. అ. పుం. ప్రయోగము (శ. ర)

ప్రత్యూషస్సు. సం. వి. స్. ప్రత్యూషము, వేకువ.

ప్రత్యూషము. సం. వి. అ. పుం. న. ప్రభాతము. (శ. ని.)

ప్రత్యూషుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ౧. అష్టవసువు. ౨. సూర్యుఁడు (వాచ.)

ప్రత్యూహము. సం. వి. అ. పుం. విఘ్నము

ప్రత్యేకము. సం. వి. అ. న. వేఱువేఱు.

ప్రత్యేకించు. సం. అ. క్రి. ప్రత్యేకమగు, వేఱు వేఱగు. (శ. ర)

ప్రథ. సం. వి. అ. స్త్రీ. ప్రఖ్యాతి, పేరు

ప్రథమ. సం. వి. అ. స్త్రీ. ప్రథమావిభక్తి

ప్రథమకల్పము. సం. వి. అ. పుం. (అవలంబించుటకు) ముఖ్యమైనపక్షము (వ్యతి. అనుకల్పము.)

ప్రథమపురుషము. సం. వి. అ. పుం. (వ్యాక.) ఒక పురుషము, ప్రత్యయవిశేషము.

ప్రథమము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ౧. ఆద్యము, మొదటిది. ౨. ముఖ్యము, ప్రధానము. ౩. పూర్వము, మునుపటిది వి. అ. పుం. ౧. (వ్యాక.) ప్రథమపురుషము ౨. వర్గము యొక్క మొదటి యక్షరము.

ప్రథమసాహసము. సం. వి. అ. పుం. ఇన్నూటయేఁబది పణముల దండుగు, దండభేదము.

ప్రథమాంగుళి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. అంగుష్ఠము.

ప్రథమాశ్రమము సం. వి. అ. పుం. మొదటి ఆశ్రమము-బ్రహ్మచర్యము.

ప్రథితము సం. విశే. (అ. ఆ అ) ౧. ఖ్యాతము, ప్రసిద్ధిఁ బొందినది.

ప్రథితి సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఖ్యాతి, ప్రసిద్ధి.

ప్రథిమ(ము). సం. వి. న్. పుం. విరివి, పృథుత్వము, స్థూలత్వము

ప్రదగ్ధము సం. విశే. (అ. ఆ. అ) మిక్కిలి కాలినది, మిక్కిలి పృథువైనది.

ప్రదక్షము సం. విశే. (స్ యస్. స్.) మిక్కిలి నేర్పుగలది

ప్రదక్షిణము సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ౧. కుడి, కుడి ప్రక్కది, కుడికి తిరిగివచ్చునది ౨. అ. న. దేవతాదుల నుద్దేశించి కుడికి తిరిగివచ్చుట, వలగొనుట.

ప్రదక్షిణించు సం. అ. క్రి. స. క్రి. ప్రదక్షిణముగాఁ దిరుగు.

వ. ... ఇంద్రానుజుం డమ్మునీంద్రులకుఁ బ్రత్యేకంబ యభివాదనంబు సేసి త్రేతాగ్నులకుం బ్రదక్షిణించి హరి. పూ. ౪. ౧౮౯.

వ. . . శివాలయంబు ప్రదక్షిణించి దేవళమునందు రాపిఁ జేయదిక్కు చూచిన . .

హరి. పూ. ౬. ౩౪.

ఉ. . తద్రసంబు సొంపార మహాప్రవాహమై దివిజాద్రిఁ బ్రదక్షిణించి యస్నేరడుమ్యాని మూలమున నెక్కొని యుండు జగత్ప్రశస్తమై. మార్క. ౪. ౧౩౪.

ప్రదక్షిణీకరించు. సం. స. క్రి. ప్రదక్షిణించు. ప్రదక్షిణముచేయు.

వ. ... [illegible]

కాశీ. ३. ౭౦.

ప్రదము. [illegible] మిక్కిలి యిచ్చునది.

ప్రదరము. [illegible]

ప్రదర్శ[illegible] చూపు.

ప్రదర్శితము. [illegible]

ప్రదలము [illegible]

ప్రదవము [illegible] మంటలు. [illegible]

ప్రదివ్యము [illegible]

ప్రదాత. సం. వి. [illegible] మిక్కిలి యిచ్చువాడు, గొప్పదాత.

ప్రదానము. [illegible] గొప్పయీవి.

ప్రదాయుడు. సం. [illegible] ప్రదాయి.

ప్రదాయి. సం. [illegible] మిక్కిలి యిచ్చువాడు.

ప్రది. సం. విణ. (ఇ. ఇ. ఈ. ఇ.) ఇచ్చువాడు, ప్రదానకర్త.

ప్రదిగ్ధము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చక్కగా పూయబడినది, లిప్తము. వి. అ. న. ఒక విధము కేవ్రుదువాంసము.

శ్లో. మాంసమ్ ఒహుస్ఫుతె ర్వ్యష్టం [illegible] [illegible] ప్రదిగ్ధం [illegible] (శ్రీజా.౨.౯)

ప్రదిష్టము. [illegible] చూపబడినది, చెప్పబడినది.

ప్రదీపనము. [illegible] పదార్థము [illegible]

ప్రదీపము. [illegible] దీపము, [illegible]

ప్రదీపించు. [illegible] కాంతించు, ప్రకాశించు.

వ. [illegible] ప్రదీపించె.

[illegible] ౧౧౭.

[illegible] భాగ. ౧ ౧౧౪.

ప్రదీపిక. [illegible] చిన్నదీపము.

ప్రదీప్తము. సం. [illegible] (అ. ఆ. అ.) ౧. ప్రకాశితము. ప్రకాశింపజేయబడినది. ౨. దగ్ధము. కాల్చబడినది. ([illegible])

ప్రదీప్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. మిక్కిలి కాంతి.

ప్రదేయము. సం. వి. అ. పుం. కానుక. విణ. (అ. ఆ. అ.) మిక్కిలి దగినది.

ప్రదేశనము. సం. వి. అ. న. ౧. ఉపదేశము. ౨. రాజాదుల కర్పించుకానుక, ఉపహారద్రవ్యము.

ప్రదేశ(శి)ని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. జుట్టనవ్రేలు, తర్జని.

ప్రదేశము. సం. వి. అ. పుం. ౧. చూపుట, సూచనము. ౨. చోటు, దేశము. ౩. గోడ. ౪. జట్టిలి.

ప్రదేహము. సం. వి. అ. పుం. ౧. పూఁత, లేపము. ౨. (వైద్య.) పూయునట్టిచమురు మొ.

ప్రదోషము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చెడినది, చెడ్డది. -వి. అ. పుం. ౧. దోషము, తప్పు, నేరము. ౨. మునిమాపు, సంజ.

ప్రదోహము. సం. వి. అ. పుం. పాలుపిదుకుట.

ప్రద్యుమ్నుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మన్మథుఁడు; కృష్ణునకు రుక్మిణియందు మన్మథాంశమునఁ బుట్టినకొడుకు.

ప్రద్యోతనము. సం. వి. అ. న. ౧. వెలుఁగుట, ప్రకాశించుట. ౨. కాంతి.

ప్రద్యోతనుఁడు. సం. వి. అ. పుం సూర్యుఁడు.

ప్రద్యోతము. సం. వి. అ. పుం. కిరణము.

ప్రద్యోతించు. సం. అ. క్రి. ప్రకాశించు.

క. ..పద్యమునకు నిట్లు యమకబంధమునడుమం, బ్రద్యోతించిన నది... (కావ్యా. ఉ. ౩౪.) (ఇట యుండరా అని భావము.)

ప్రద్రవము. సం. వి. అ. పుం. పలాయనము, పాఱిపోవుట.

ప్రద్రాణకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కష్టిత గతి నొందినవాఁడు, అతిదరిద్రుఁడు.

ప్రద్రావము. సం. వి. అ. పుం. పలాయనము, పాఱిపోవుట.

ప్రద్రావి. సం. విణ. (న. నీ. న.) పలాయనము సేయువాఁడు, పాఱిపోవువాఁడు.

ప్రద్విషత్. సం. శత్ర = ప్రద్విట్టు.

ప్రద్విట్టు. సం. విణ. (ష.) ౧. మిక్కిలిద్వేషించువాఁడు. ౨. ప్రతికూలుఁడు, విరోధి.

ప్రద్వేషణము. సం. వి. అ. పుం. మిక్కిలి ద్వేషము.

ప్రద్వేషము. సం. వి. అ. న = ప్రద్వేషణము.

ప్రద్వేషించు. సం. అ. క్రి. విరోధించు, పగఁగొను.

వ. ఏను నీయధ్వరంబున నుపదర్శనంబు సేయుచుండ నద్దివస్పతియు బృహస్పతియుఁ బ్రద్వేషించి రోషంబు వాటించుదు ...

భార. ఆశ్వ. ౧. ౫౦.

ప్రధ. సం. వి. అ. స్త్రీ. ౧. కశ్యపునిభార్యలలో నొకతె. (దక్షునికూఁతురు.) ౨. విధానము.

ప్రధనము. సం. వి. అ. న. ౧. యుద్ధము. ౨. యుద్ధమునందలికొల్ల. ౩. నాశనము. ౪. చీల్పుట. -పుం. ముద్గము, పెసర ౘే. (శే. వి.)

ప్రధమనము. సం. వి. అ. న. ౧. ఊఁదుట. ౨. తుమ్ములుకలిగించు మందు. (అ వి)

ప్రధర్షకుఁడు. సం విణ (అ. క్షి కా అ) ౧. ఎదిరించువాఁడు, చెనకువాఁడు. ౨. కారించువాఁడు, ఉపద్రవము చేయువాఁడు.

ప్రధర్షణము. సం. వి అ న. ౧. ఎదుర్చుట కాఁకుట. ౨. అవమానించుట, మేరమీఱివర్తించుట.

ప్రధానధాతువు. సం. వి. ఉ. పుం. పరమ ధాతువు, రేతస్సు. (వాచ.)

ప్రధానము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రశస్తము. ముఖ్యము. -వి. అ. న. ౧. (సాంఖ్య) సత్త్వ రజస్తమోగుణాత్మకయగు ప్రకృతి. ౨. పరమాత్మ. ౩. బుద్ధి ౪ కార్యసహాయుఁడు, సచివుఁడు (ఇది మిత్రాదులలోనిది.)

ప్రధారణము. సం. వి అ. న. ఫలము పేక్షించి యిచ్చుట. (శ. ర)

ప్రధావించు. సం. అ. క్రి. పరుగెత్తు, పాఱు.

ప్రధి. సం వి. ఇ. పుం. బండికంటి కడకమ్మి, నేమి

ప్రధ్మాపనము. సం వి. అ. న. శ్వాసమార్గము అందు అడ్డుపాటు కలిగినప్పుడు ఊర్పునకు తోడ్పాటుగాచేయు చికిత్స.

ప్రధ్వంసము. సం.వి.అ.పుం. నాశము,ధ్వంసము.

ప్రధ్వంసాభావము. సం. వి. అ పుం. ప్రధ్వంసముచేఁ గలిగిన అభావవిశేషము.

ప్రధ్వస్తము. సం. విణ (అ. ఆ. అ.) పొత్తిగా నాశము పొందినది

ప్రనప్త. సం. వి. ఋ. పుం. మునిమనుమఁడు, ప్రపౌత్రుఁడు

ప్రనాలి. సం. = ప్రణాళి.

ప్రన్న. విణ. ౧. మనోజ్ఞము, చక్కనిది.
(వ్యుత్పత్తియందు నిగాగమము నిత్యము.)
క. వనితలు మేలపు మెయి మెలు,పునఁ దిగిచిన నొప్పుకరములు మెదలగు ప్రన్నపుతొడవులు ... (భార. స్త్రీ. ౨. ౧౬.)
సీ. మణికాయముల చూపు లనుకూలములఁ దన ప్రన్నపు మేను తెప్పంబు గాఁగ.
కళా. ౧. ౭౧.

ఉ. ప్రన్ననివ్వటాలఁబర్వఁగ్రొమ్మల జేమ కాంతిసం,పన్నత తప్తహేమరుచి భామలతో పల్లవభోగ్య లాదరే. (కాశీ. ౪. ౪౭.)
ఉ. ప్రన్నని దైవధాతురుచిరంజన నొప్పుమసోన్ ప్రదిశవడిగా, గన్నులు రెండునుగా మూసుఁగఁ గా మెడ సెత్తురు ..
భా. రా. యు. ౧౨౦౭.
౨. సాంద్రము. (మనోజ్ఞము అని శ. ర.)
క. మృ స్నేహ మేన నలఁదిన,ప్రన్ననిభసితంబు నణఁచి . (పాండు. ౫. ౧౩౧.)
౩. కోమలము, మృదువు.
చ. ఘణఫలకంబు విచ్చి కదుఁ బ్రన్ననిమే నొగ యుంగఁజేయుచున్ .. (సైస. ౫. ౨౯.)
ఉ. ప్రన్ననిపాదముల్ చిలుకవాలినఁ, గందదు మేనుఁదీఁగెయుగా, కన్నులఁ గట్టినట్టు పొడ గానఁగనర్యోడు నాకు నెచ్చెలీ
రాజ. చ. ౨ ౧౬౭.
సీ. వలచేత బంగారుజలపోసనములోఁదఁబ్రన్నని పట్టుతోరము ధరించి. (క్రీడా. ౪౩.)

ప్రన్నఁదనము. వి. (√ప్రన్న.) ౧. సౌందర్యము, చక్కఁదనము.
ఆ. ఉలుము గొన్నవాఁడు దోలుమేన నాఘాత, బంధనముల నొరులప్రన్నఁదనము, సెఱచి వాఁడు ... (భార. అను. ౫ ౧౦౦.)
ఉ. . గుణప్రసన్నతగా, బ్రన్నఁదనంబుఁ జూపఁగలరంగయరాఘవమంత్రి నిచ్చలుగా, వన్నెకుఁ దెచ్చు నిచ్చు వభివాంఛితవస్తువు లర్థికోటికిగా. (పాండు. ౧. ౫౪.)
౨. కోమలత్వము. మార్దవము.
ఆ....కృపం బసంగ మేనిప్రన్నఁదనము,నిపుణత చేఁత గాదు ... (భార. శాం. ౨. ౩౪౮.)

ప్రప. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. [illegible]

ప్రపంచకము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ౧. విస్తరింపఁజేయునది, విస్తరించునది. ౨. సవిస్తరముగా వివరించునది.

ప్రపంచనము. సం. వి. అ. న. ౧. విస్తరించుట, విరివిచేయుట. ౨. సవిస్తరముగా వివరించుట.

ప్రపంచబుద్ధి. సం విశే. (ఇ) మోసపుచ్చువాఁడు.

ప్రపంచము. సం. వి. అ. పుం. ౧. విస్తారము, విరివి, శబ్దవిస్తరము. ౨. వివరణము, వ్యాఖ్యానము. ౩. వైవిధ్యము, పెక్కువిధములు గలిగియుండుట. ౪. సంసారము. ౫. ప్రతారణము, మోసపుచ్చుట. ౬. వ్యత్యాసము, తలక్రిందు. ౭. రచన. ౮. భూలోకము.

ప్రపంచముసేయు. సం. స. క్రి. విస్తరించు, అతిశయింపఁజేయు.

వ. చూచి రెండును ఫలంబు గాని యీ జగాత్రి యాయన నింక నేమి ప్రపంచంబు సేఁన నెఱియ నెడసిపోవుటకక్కఁ బ్రయోజనం బేమియులేదు ... (కళా. ౪. ౬౩.)

ప్రపంచించు. సం. స. క్రి. విస్తరించు, అతిశయింపఁజేయు.

వ. ఈశ్వరునకు వైషమ్యాదిపరిహారార్థంబుగా నింతయుం బ్రపంచింపఁబడిరు ...

కవిక. ౫. ౧౫౩.

ప్రపంచితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ) ౧. విస్తరింపఁబడినది, విరివిచేయఁబడినది. ౨. వ్యాఖ్యానము సేయఁబడినది. ౩. ప్రతారితము, మోసపుచ్చఁబడినది. ౪. సంపాదితము (వాచ.)

ప్రపతితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ౧. పడిపోయినది, పారిపోయినది. ౨. క్రిందపడినది. ౩. క్షీణించినది, తఱిగినది. ౪. నశించినది.

ప్రపత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. భక్తిపరులుచేయు శరణాగతి. (శ. ర.)

ప్రపథ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. హరీతకి, కరక. కై.

ప్రపదనము. సం. వి. అ. న. ప్రపత్తి, భక్తిపరులుచేయు శరణాగతి.

ద్వి. ... మహాపూర్ణగురుఁడు, తనగురుం డల ప్రపదన ముపాయంబు, తత్త్వంబు నేను సద్వైతంబ మతము, తత్త్వార్థ మిది ప్రపదనమున తరయ.

ద్వి. పరమ. ౮. ౬౦౪. పొ

ప్రపదము. సం. వి. అ. న ౧. మీఁగాలు. ప్రపదములం దులుకు. (కవి. ౧. ౭) (శ. ర.) ౨. ముంగాలు, పాదాగ్రము.

ప్రపన్నము. సం విశే. (అ. ఆ. అ.) ౧. పొందినది, చెందినది. ౨. శరణాగతము, శరణొందినది, ప్రపత్తిచేసినది. ౩. పొందఁబడినది.

ప్రపన్నాదము. సం. వి. అ. పుం. చక్రమర్దము, తగిరస. కై

ప్రపలాయి. సం విశే (న్. నీ. న్) ౧ పారిపోవువాఁడు. ౨ చెఱపట్టఁబడినవాఁడు, బందీ.

ప్రపాఠకము. సం వి. అ. పుం ౧. వేదాధ్యాయముయొక్క అంశభేదము. ౨ గ్రాంథ గ్రంథముయొక్క అంశభేదము.

ప్రపాణి. సం. వి. ఇ. పుం. అఱచేయి, పాణితలము.

ప్రపాతనము. సం.వి.అ.న.క్రిందఁబడఁద్రోయుట.

ప్రపాతము. సం. వి. అ. పుం. ౧. పడుట, పాఱుట. ౨. క్రిందఁబడుట, పాటు. ౩. హటాలున పైఁబడుట, ఉన్నట్టుండి తాఁకుట. ౪. సెలయేఱు, నిర్ఝరము. ౫. కూలము, గట్టు. ౬. కొండచఱియ. ౭. పునిపాటు. (శ. ర.)

ప్రపాదికము. సం. వి. అ. పుం. నెమిలి.

ప్రపానకము. సం. వి. అ. న. ఒకదినుసు పానకము, పటికబెల్లము మిరియములు లోనగునవి చేర్చిన యొకదినుసు పానీయము.

ప్రపానము. సం.వి అ.న. ౧ మిక్కిలి త్రాగుట. ౨. గుఱ్ఱపు పైపెదవియొక్క క్రిందిభాగము.

ప్రపాపాలిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చలిపందిరిపెట్టి కాని వచ్చినవారికి నీళ్లుపోయుస్త్రీ.

ప్రపితామహి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ప్రపితామహుని భార్య, ముత్తవ్వ.

ప్రపితామహుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ముత్తాత

ప్రపీత(న)ము. సం విశ. (అ. ఆ. అ.)మిక్కిలి బలిసినది, మిక్కిలి పీనము.

ప్రపునా(న్నా)ట(డ)ము. సం. వి. అ. పుం. చక్రమర్దము, తగిరస. వై.

ప్రపూరిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కంటకారిక వాఁకుడు. వై.

ప్రపూర్వగుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పరమేశ్వరుఁడు.

ప్రపోషించు. సం. స. క్రి. ఎక్కువగాఁ బోషించు.

మ. మావారితోఁగూడఁ జయ్యనఁగొంపోయి సమస్తభోగముల నిత్యంబుఁ బ్రపోషింపుచున్. (యశ్మా. ౫. ౭౦.)

ప్రపౌండరీకము. సం. వి అ. పుం. ఏనుఁగుల కును మనుష్యులకును గంటికి హితకరమై తాల పర్ణియాకులవంటి యాకులుగల యొకతృణము. వై. పుండరీకమను గంధద్రవ్యము. వై.

ప్రపౌత్రి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మునిమనుమరాలు.

ప్రపౌత్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మునిమనుమఁడు పౌత్రునికొడుకు.

ప్రప్రపితామహుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ప్రపితామహునితండ్రి.

ప్రప్రమాతామహుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ప్రమాతామహునితండ్రి.

ప్రఫుల్తము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) ప్రఫుల్లము.

ప్రఫుల్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. విరియుట, వికాసము.

ప్రఫుల్లము. సం. విశ. (అ.ఆ అ.) ౧. చక్కఁగా విరిసినది, వికసించినది. ౨. నవ్వునది ౩. ప్రకాశించునది, మెఱయునది, ౪. ఉల్లసిల్లునది, సంతోషముగలది.

ప్రబంధ(ద్ధ.) సం. విశ (ఋ త్రీ. ఋ) ప్రబంధకర్త, గ్రంథకర్త

ప్రబంధకల్పన. సం వి ఆ. స్త్రీ. ఇంచుకసత్యమును మిక్కిలి కల్పనయుఁ గలకథ.

ప్రబంధము. సం. వి. అ. పుం. ౧. ప్రకృష్టబంధము, మిక్కిలికట్టు. ౨. అవిచ్ఛేదము, ఎడతెంపులేమి, ఎడతెగకుండుట ౩. గ్రంథము యొక్క రచన. ౪. కావ్యము.

ప్రబ(వ)ర్హము. సం.విశ. (అ.ఆ.అ.) శ్రేష్ఠము, ముఖ్యము.

ప్రబద్ధము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) ౧. మిక్కిలి కట్టఁబడినది, బధింపఁబడినది. ౨. ప్రతిబద్ధము, అడ్డగింపఁబడినది.

ప్రబల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ప్రసారిణి, గొంతెపు గోరు. వై.

ప్రబలంచేయు. మి. స. క్రి. దీపింపఁజేయు.

క. నరుఁడు గని ధన్వరంబుగ, వరశాస్త్రం చేయుటయును ఘని కన్నులనకాని

మాపెదయట్లుగఁ, బరగిన గురుసుతుఁడు

పెద్ద ప్రబలంచేసెన్.

వ. ఇవ్విధంబున సత్వస్థాను యత్నహస్త్రంబు

దీపింపంజేసిన ...

భార. ద్రో. ౫. ౩౦౫. ౩౦౬.

ప్రబలము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧ మిక్కిలి బలముగలది. ౨. మిక్కుటమైనది, ఉత్కటము. ౩. గొప్పది. ౪. ముఖ్యము. వి. అ. పుం. పల్లవము, చిగురు.

ప్రబలు. అ. క్రి. ౧. పెరుఁగు, వర్ధిల్లు.

గీ. గగన మెుక్కండ చిక్కంగఁ గ్రాఁగిపోవ,

నంధకారంబు నీరంధ్ర మగుచుఁ బ్రబలె

కాశీ. ౫. ౭.

సీ. పైఁటచా టొయ్యఁగక ప్రబలు ద్రావిడవధూ

కుచకుంభంబులు చూచి కొంకె నేమొ.

దశా. ౧ ౧౧౫.

౨. (సంతోషాదులచే) అతిశయిల్లు, ఉప్పొంగు.

గీ. వ్రాయ నేర్చినవాఁడె సద్వర్ణసమితి, వర్ణి

వర్ణులు ప్రబల వ్రాయంగ నేర్చు.

విక్ర ౧. ౪౭.

సీ. చక్రవిద్వేషణాశ్రయగానికోపించి పతిప్రతా

పము మెచ్చి ప్రబలుసంజ్ఞ.

ఉ. రా. ౧. ౩౦.

౩. వర్తిల్లు, ఉండు.

సీ. కాలకూటానలగర్వంబు సర్వంబు ప్రచ్ఛన్న

తనులీలఁ బ్రబలె ననఁగ.

హరి. పూ. ౬. ౭౮. (వర్ధిల్లు శ. ర.)

సీ. కర్ణాటకీర్తి లోకవిఖ్యాత మగుచుఁ,

బ్రబలుఁ గా కని దీవించి ...

వై. భా. ౨. ౯౯. (అతిశయిల్లు శ. ర.)

ప్రబల్హిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. = ప్రవల్హిక. ప్రహేళిక, గూఢముగానుంచఁబడిన యర్థము గల కావ్యవిశేషము.

ప్రబాధకము. సం.విణ (అ.ఆ.అ.) ౧. మిక్కిలి బాధించునది. ౨. మిక్కిలి యొత్తలిగించునది. ౩. నిరాకరించునది

ప్రబాలము. సం వి. అ పుం న. = ప్రవాలము. ౧. చిగురు, కిసలయము, నవపల్లవము. ౨. వీణాదండము, ఒళగు. ౩. పగడము. (శ. ర.)

ప్రబాళఫలము. సం. వి. అ. న = ప్రవాళఫలము ఎఱ్ఱచందనపు మ్రాను.

ప్రబాళాశ్మంతకము. సం. వి. అ. పుం = ప్రవాళాశ్మంతకము, ఎఱ్ఱ అశ్మంతకవృక్షము.

ప్రబాహుకము. సం. అవ్య. ౧. మీఁద, ఊర్ధ్వ భాగమున. ౨. సమకాలమందు, ఒకప్పుడే. (దీనికిఁ దెనుఁగునఁ బ్రయోగములేదు.)

ప్రబుద్ధము. సం విణ. (అ.ఆ.అ.) ౧. ప్రఫుల్లము, వికసించినది. (పుష్పాది) ౨. జాగరితము, మేలు కొన్నది. ౩. ప్రబోధముకలది, జ్ఞానముకలది. ౪. కార్యము చేయుటకుఁగాని, ఫలించుటకుఁ గాని కదలినది.

ప్రబుద్ధుఁడు. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) పండితుఁడు. (శ. ర.)

ప్రబోధకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. రాజులను మేలుకొలుపువాఁడు, వైతాళికుఁడు.

ప్రబోధనము. సం.వి.అ.న. ౧. మేలుకొలుపుట. ౨. మేలుకొనుట. ౩. (మూర్ఛాదులనుండి) తెలివినొందుట. ౪. యథార్థజ్ఞానము. ౫. చక్కఁగాబోధించుట. ౬. ఉద్దీపనము, రేఁపుట. ౭. పూర్వముండుకొన్న చందనాదులకు పరిమళము పోఁగా పరిమళమునకై మరలఁబూసి కొనుట, అనుబోధము.

ప్రబోధ(ధి)ని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కార్తిక శుద్ధ ఏకాదశి. (ఈదినమందు విష్ణువు చాతుర్మాస్యక నిద్రనుండి మేలుకొనును.)

ప్రబోధము. సం. వి. అ. పుం. ౧. నిద్రలేమి, జాగరణము, జాగారము. ౨. మేల్కొనుట, జాగ్రత్త. ౩. (మూర్ఛాదులను వీడఁగా కలిగిన) తెలివి, (అజ్ఞానాదులను వీడఁగా కలిగిన) తెలివి, జ్ఞానము, యథార్థజ్ఞానము ౪ వికసించుట, వికాసము. ౫ చక్కఁగా బోధించుట, వివరణము

ప్రబోధించు. సం. స. క్రి ౧. చక్కఁగా తెలుపు

ఉ. కనుఁగొంటే భవదగ్రజుం డయినయట్టి
స్వామిసౌభాగ్య మీ, తనిచందంబున నీవు
నిట్టిసిరి లొందం జాలఁ గాంక్షించెదం,
దనరా యొందున నీవ్పకమ్మరణఁ జెంద
నచ్చు వాసేర్పుఁ గా, కొను శీఘ్రంబున
నేటి మూరక యుక్తుంబోలి తత్తిపఁగన్.
వ. అని ప్రబోధించిన.
ఉ. రా. ౨. ౧౫౩, ౧౫౪.

వ. ..అమ్మగువ యయుద్ధబు నందచుల చెప్పటి యట్ల యోగవిద్యావిదగ్ధులుగాఁ బ్రబోధించె .. (మార్క. ౩. ౧౦౫.)

౨. ప్రేరించు.

సీ. రత్నంబులను వధూరత్నంబులను జేసి తత్తపోనిష్ఠవిధానవిరతు, లయి ప్రబోధింపంగ నలవిగాకున్నఁ దోయజాగర్భుపాలికి నరిగి ...
భార. ఆది. ౮. ౬౭.

౩. జ్ఞానోపదేశముచేయు.

వ. ... అతం డతనివిశేషజ్ఞత యెఱింగి వారల విడిచి తన్ను బ్రబోధించుటకై ప్రార్థించి యతనిచేఁ బ్రబుద్ధుండైన ...
భార. శాం. ౪. ౩౪౭.

ప్రబోధితుఁడు. సం. విశే. (అ.ఆ.అ.) ౧. మేలు కొలుపఁబడినవాఁడు. ౨. చక్కఁగా బోధింపఁ బడినవాఁడు.

ప్రబోధోత్సవము. సం. వి. అ. పుం. కార్తిక మాసమున దశమిమొదలు పున్నమవఱకు జరుగు నుత్సవవిశేషము.

ప్రబ్బ = ప్రబ్బలి. వి. ఒకజాతి చిన్నచెట్టు.

సీ. ఈడెలు సంపంగు లియవుదు ల్పాగడలు దబ్బలు ప్రబ్బలు ద్రాక్ష మేళ్లు.
అచ్చ. రా. సుం. ౨౫.

వ. ... నీటిమంచపోటునఁ జాటులు ప్రబ్బగముల చెక్కునప్పుడు లతండు తెలఁగన ... (అచ్చ. భా. ౨. ౩౧. పా.)

సీ. పొగములదొంతి నిం దగపడఁజేయకే ప్రబ్బలార కురంగదబ్బలార. (రసిక. ౬. ౮౪.)

సీ ప్రబ్బ ప్రబ్బలి యనఁ బరఁగుశేతసంజ్ఞ...
ఆం. భా. ౨. ౪౪.

ప్రబ్బము. వి. పబ్బము, ఉత్సవము.

ద్వి. కుడిచివారమె పండుగులఁ బ్రబ్బములను.
పండితా. పురా ౧౧౫. పా.

ప్రబ్బలి = ప్రబ్బ. వి ఒకజాతి చిన్నచెట్టు, కేతనము. శ.

సీ. ప్రబ్బ ప్రబ్బలి యనఁ బరగు కేతసంజ్ఞ.
ఆం. భా. ౨. ౪౪.

ద్వి. పారిజాతంబుతోఁ బ్రబ్బల్ల సరిదె.
బస. పు. ౭. ౫౪.

ప్రబ్బికొను = ప్రబ్బు. అ. క్రి. (స్వార్థమునకొను.) ౧. వ్యాపించు.

సీ. దాశాలిమీఁద వర్షము పొఁది నిబ్బినవరిసమువ్వతి భూమిఁ బ్రబ్బికొనఁగ.
- భాగ. ౧౦. పూ. ౭౬౯.

క. అతఱుకునటోటరమున, కాకలనులు దైతయుల మండించిన న,ప్రాశతరతిమండలమున్, మై కలు ప్రబ్బికొనిరి సర్వంతరములన్.
సం. మత. ౧. ౭౬౧.

౨. వడు, ప్రసరించు.

ఉ. గుప్పెత యాత్ర వచ్చి కృపకుంజరుఁ జూచ
రరాత్రసీమ దా, గొబ్బునఁ గట్టెదుం
బయాటఁటకొం గది మాన్పఁగఁబోలఁగాల్లెఁ,
ప్రబ్బికొనం గుచోద్ధతభరంబు వడిం
బయికొపుకోలఁ దృబ్బిబ్బుగఁ జేతికిన్
జారక పెన్మిటివక్త్రము మరోవృతంబుగన్.
కళా. ౮. ౧౪౦.

సీ. పన్నఁపునడుములు జవ్వాదఁ బాలింద్లబరు
వులు నడుములఁ ప్రబ్బికొనఁగ.
భాగ. ౯. ౩౦౭.

౩. అతిశయించు, ఉప్పొంగు.

క. . నిబ్బరపువలపు మదిలోఁ, ప్రబ్బికొని
రయికంత సైఁపరాదయ్యెఁ జెలీ.
అచ్చ. రా. అర. ౩౭.

క. అప్పెఁ దగులాధ మని మది, నుప్పెదుంబో
వంతరాయ మొనఁగూడుటయున్, ప్రబ్బి
కొను వెలిఁగుపా టది.. (కావ్యా. ౧. ౩౩.)

వ. ... ధూపధూమశ్యామికామిషంబున నిజ
స్వామి కొలువునకు నిబ్బరంపు జేరబ్బునం
ప్రబ్బికొనుచుఁ జేరినశృంగారరస సముద్రంబు
వకు ... (కళా. ౨. ౯.)

౪. పందిల్లు, కదియు.

సీ. రణభీరువులు వితరణభీరువులు లేరు ప్రత్యర్థ
ఆర్థులు ప్రబ్బికొనిన. (భాగ. ౮. ౫౧౪.)

ప్రబ్బు. అ. క్రి. (తె. పరప్పు.) ౧. వ్యాపించు.

పర్యా.

క. పలుదెస మంటలు ప్రబ్బఁగ, నలఘుస్ఫురణ
మున నిగుడునయ్యస్త్రంబున్, జలజాక్షుఁడు
గని ... (భార. కర్ణ. ౩. ౩౧౯.)

సీ. వనధు లల్లన గ్రోలి తనియక పెనుపొంది
బడబాగ్ని యంతటఁ ప్రబ్బికొన్న...
హరి. పూ. ౭. ౩౪.

క. ... పొంకపు సంధ్యారాగవ్యరంపరయును
జీకటియుఁ ప్రబ్బెఁ బయిపయిన్.
భోజరా. ౪. ౧౦౫.

౨. పెరుఁగు, వర్ధిల్లు, అతిశయించు, అధికమగు.

సీ. పాండుఁ డవ్విధమునఁ బాలించె రాజ్యంబు
పాండవు లెక్కుడు ప్రబ్బి యశము.
గీ. లాభమును భరతాన్వయాల్లాన పెంపఁగఁ,
దగ నొనర్చిరి . . (భార.ద్రో. ౩. ౨౯.)

వ. కంకాలకావితానం బనేకనలావలంబియగు
చుం ప్రబ్బినం గడునిబ్బరంబగు విభ్రమం
బున... (వైమ. ౫. ౧౩౩.)

సీ. అధర్మం బంతకంతకుఁ ప్రబ్బ నధిక,
లవధలఁ జెలుపంగ .
భార. శాం. ౩. ౨౮౦.

౩. నిలుచు, నిలిచియుండు, వర్తిల్లు, ఉండు.

సీ. బలురక్కసుఁడు పోరఁ ప్రబ్బినాఁ డిట్టు న
న్నెటుఁగి మార్కొను మిప్పుడు. ...
రాఘవ. ౪. ౨౦౪.

సీ. గుణము వికారంబుఁ గోరికయును లేనిసీవలన
జగంబు పెంచి, బనించుఁ, ప్రబ్బు లేనుఁ
వంచుఁ బలుకుట దప్పు గా దీకుంతనై
ప్రబ్బు మాయనైన ...
భాగ. ౧౦. పూ. ౧౨౩.

౪. పందిల్లు, కూడు.

గీ. ... నిబ్బరపుఁదూపు తడవింటఁ ప్రబ్బఁ
జేసి. ... (ఉ. రా. ౩. ౩౯౧.)

వ. క్రి. కలియు, కూడు. (శ. ర.)

సీ. పెంపఁ గంపుబాకాలి విడుకొని వనమాలి
నిబ్బుగప్పెత ప్రబ్బి యబ్బు పెల్ల.
ఉ. రా. ౫. ౨౦౮.

ప్రభ. వం. వి. అ స్త్రీ. ౧. దీప్తి. ౨. కిరణము.

౩. ఘటీయంత్రకమువిధాకి ఘటాద్యవిభాగము. ౪.

మర్గ. ౫. ఒక యేరుని పట్టణము. ౬. ఒక అప్సరస. ౭. సూర్యపత్ని భేదము. ౮. గోపికభేదము.

ప్రభంజనము. సం. వి. అ. న. చక్కఁగా విఱుచుట. - పుం. వాయువు. విఱ (అ. అ. అ.) చక్కఁగా విఱుచునది.

ప్రభద్ర. సం. వి. అ. స్త్రీ. ప్రసారణీలత, గొంతెమగోరు. ళ

ప్రభద్రకము. సం. వి. అ. న. పంచదశాక్షర పాదకమగు ఛందోభేదము. పదునేనక్షరముల పాదముగల యొకానొక వృత్తము

ప్రభద్రము. సం. వి. అ. పుం. వింబము, వేము. ళ.

ప్రభవ. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొక సంవత్సరము.

ప్రభవము. సం. వి. అ. పుం. ౧. నదీమూలము. ౨. పుట్టుక, జన్మము. ౩. కారణము. ౪. ప్రభావము, పరాక్రమము.

ప్రభవించు. సం. అ. క్రి. జనించు, పుట్టు.

క. రాగిత్వము విడువదు నిను, రాగవిదూరుఁ డగునుతుఁడు ప్రభవించును నీకు ...

భార. శాం. ౬. ౫౭౯.

సీ. పరులదోషంబునఁ బ్రభవించుఁ గ్రోధ మజ్ఞానతమోరయంబు క్రేశేని పొలియు

భార. శాం. ౩. ౪౨౧.

వ. . అతనికిఁ గుంభి యతనికిఁ బ్రలోభుఁ డును బ్రభవించిరి .. (మార్క. ౧. ౩౧)

స. క్రి. పుట్టించు.

చ. అతులతపంబునన్ వరుణుఁ డమ్మనిచే బహు పుణ్యకర్మము, క్షితిఁ బ్రభవింపఁగాఁబడిన దివ్య మునీంద్రుఁడు ...

భార. ఆది. ౪. ౧౫౬.

ప్రభవిల్లు. సం. అ. క్రి. కలుగు.

సీ. ప్రభవిల్లుఁ బద్మసౌభాగ్య కేలిరేఖోచి తమహిమాభిఖ్యా క్రిఁ దెల్పొందినభూత.

శం. రా. ౧. ౪.

ప్రభవిష్ణువు. సం. విణ. (ఉ) ౧. ప్రభావ శీలుఁడు. ౨. ఉత్కృష్టుఁడు, మేటి. వి. ఉ. పుం. ప్రభువు.

ప్రభాంజనము. సం. వి. అ. పుం. మునగ, శోభాంజనము. ళ. (త్రి. ని)

ప్రభాకరము. సం. వి. అ. పుం. ౧. జిల్లేడు. ళ. ౨. కుశద్వీపమందలి వర్షభేదము.

ప్రభాకరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ౧. సూర్యుఁడు. ౨. చంద్రుఁడు. ౩. అగ్ని. ౪. శివుఁడు. ౫. సముద్రుఁడు. ౬. ఒక మీమాంసకుఁడు. ౭. ఎనిమిదవ మన్వంతరమందలి దేవగణభేదము.

ప్రభాకీటము. సం. వి. అ. పుం. మిణుఁగుఱుఁ బురుగు.

ప్రభాగము. సం. వి. అ. పుం. ౧. విభజించుట, పంచుట ౨. (గణిత) భిన్నముయొక్క భిన్నము.

ప్రభాతము. సం. వి. అ. న. తెల్లవాఱుటకు ముందు నాలుగుగడియలకాలము, వేకువ

ప్రభానము. సం. వి. అ. న. దీప్తి, కాంతి.

ప్రభావము. సం. వి. అ. పుం. ౧. కోశదండము వలనఁ గలుగుతేజస్సు. ౨. సామర్థ్యము, శక్తి. ౩. విక్రమము, మగఁటిమి. ౪. కాంతి. ౫. ఉద్భవము, పుట్టుక. ౬. మాహాత్మ్యము. (శ. ర.)

ప్రభాసంతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పరమేశ్వరుఁడు, రుద్రుఁడు.

ప్రభాసము. సం. వి. అ. పుం. మిక్కిలికాంతి, పుం., న. ద్వారకాసమీపమందలి యొక తీర్థభేదము.

ప్రభిన్నకరటము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) మదముచే విరిసిన చెక్కులుగలది, (అనఁగా) మదము పట్టినది. (ఏనుఁగు.)

ప్రభిన్నము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ) ౧. మిక్కిలి భేదింపఁబడినది, చీల్పఁబడినది. ౨. వేఱుపఱుపఁబడినది. ౩. మదముపట్టినది. (ఏనుఁగు.)

ప్రభువు. సం. విశే. (ఉ) ౧. స్వామి, ఏలిక. ౨. సమర్థుఁడు.

ప్రభూతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ౧. సంభూతము, పుట్టినది. ౨. ప్రచురము, అధికము. ౩. ఉన్నతము, ఎత్తైనది. ౪. దీర్ఘము, నిడుద.

ప్రభూతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ౧. ప్రభవము, పుట్టుక. ౨. మూలము, ఉత్పత్తిస్థానము

ప్రభృతి. సం. వి ఇ స్త్రీ. మొదలు.
ఉదా : మునిప్రభృతిజనంబులు.

ప్రభేదము. సం. వి. అ. పుం. ౧. మిక్కిలి భేదించుట, చీల్చుట, మిక్కిలిచీలిక. ౨. విభజించుట, వేఱుపఱుచుట. ౩. ఏనుఁగుచెక్కిలి నుండి మదము కాఱుట ౪. తినుట, మాచిరి, భేదము. ౫. ప్రకారము, విశేషము

ప్రభ్రంశథువు. సం. వి ఉ. పుం. నాసికారోగభేదము

ప్రభ్రష్టకము. సం. వి. అ న. సిగమ్రేలెడు దండ.

ప్రమ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. (న్యాయ.) యథార్థజ్ఞానము. (స్మృతి - భ్రమము.) ౨. కొలఁత.

ప్రమతము. సం విశే.(అ.ఆ.అ.) ౧. చక్కఁగాఁ దలఁచఁబడినది. ౨. మంచిబుద్ధిగలది, మంచి ఆలోచనముగలది.

ప్రమత్తగీతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) అజాగ్రత్తతో పాడఁబడినది, ఏమఱుపాటుతోఁ బాడఁబడినది.

ప్రమత్తుఁడు. సం. విశే. (అ.ఆ.అ.) ౧. మిక్కిలి మత్తుగొన్నవాఁడు. ౨. ఉన్మత్తుఁడు, వెఱ్ఱివాఁడు. ౩. అనవహితుఁడు, ఏమఱుపాటుగలవాఁడు. ౪. తప్పినవాఁడు, ఉల్లంఘించినవాఁడు. ౫. లంపటుఁడు, కాముకుఁడు. ౬. ప్రమాదపడినవాఁడు.

ప్రమథ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. హరీతకి, కరక్కాయ. ౭. (శ. వి.)

ప్రమథనము. సం. వి. అ. న. ౧. క్లేశము, మిక్కిలి కలఁతపెట్టుట, దుఃఖపెట్టుట. ౨. చంపుట ౩. చిలుకుట, కలఁచఁబెట్టుట, విలోడనము, కలఁచుట

ప్రమథము. సం. వి. అ. పుం. ౧. గుఱ్ఱము ౨. ప్రమథగణము

ప్రమథాధిపుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శివుఁడు. ఇట్లే ప్రమథనాథుఁడు.

ప్రమథి. సం. విశే. (స. నీ. స) చంపునది.

ప్రమథితము. సం.విశే.(అ.ఆ అ) ౧. చక్కఁగా మథింపఁబడినది, చిలుకఁబడినది. ౨. క్లేశపెట్టఁబడినది. ౩. అణఁగఁద్రొక్కఁబడినది. ౪. చంపఁబడినది. - వి. అ. న. నీళ్లుపోయక చిలికిన మజ్జిగ

ప్రమద. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. యౌవనాదిమదముగలయాఁడుది, ఆఁడుది. ౨. ఏకాదశాక్షరపాదకమగు వృత్తభేదము, పాదమునకు పదునొకండక్షరములుగల యొకానొకవృత్తము.

ప్రమదకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పరలోకము లేదనెడు నాస్తికుఁడు. (వీఁడు నాస్తికులలో నొకతెగవాఁడు.)

ప్రమదము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. మిక్కిలి మదముగలిగి. ౨. ప్రమత్తము, మిక్కిలి మత్తు గలది. ౩. అనవహితము, పొరపాటు కలది. ౪ లంపటము, కామకము. ౫ మిక్కిలి ... బలిష్ఠము. ౬. వి. అ. పుం ౧ హర్షము, సంతోషము. ౭ ...

ప్రమదవనము. సం. వి. అ. న. అంతఃపుర ... విహరింపఁదగిన యుద్యానవనము.

ఇష్టి. ప్రమదకాననము చూ.

ప్రమదావనము. సం వి. అ. న. ప్రమదవనము

ఇష్టి: ప్రమదాకాననము.

ప్రమదించు. సం. అ. క్రి. ప్రమోదముపొందు సంతోషపడు.

ఉ. నీరూపము సంస్మరించిన నరుల్
విరతంబుగ పుత్రధనాదిలాభ ముద్దీపితలీల
గాంచి ప్రమదింతురు శ్రీవనితామనోహరా.
హ. వరాహ. ౨. ౭౪.

ప్రమనుఁడు. సం.విణ. (న) ఉల్లాసము కలవాఁడు. సంతుష్టుఁడు. (రూ. ప్రమనసుఁడు.)

ప్రమయము. సం వి. అ. పుం ౧ మరణము, నాశము. ౨ నాశము, క్షయము ౩ వధము, కోలు, హింస.

ప్రమర్దనము. సం వి. అ. న. అణఁగఁద్రొక్కుట, నలఁచుట.

ప్రమాణపత్రము. సం. వి. అ. న. ప్రమాణము నాధారముగాఁగొని వ్రాసిన పత్రము. చాప యాగా ...

ప్రమాణపురుషుఁడు. సం. వి. అ. పుం ... వ్యవహారములవ గీర్పువాఁడు, మధ్యస్థుఁడు.

ప్రమాణము. సం. వి. అ. న. ౧. (నిశ్చిత పరిమాణము) కొలత, ... మానము, (అంగుళీమానాది) ౨. ఇయత్త, పరిచ్ఛేదము. ౩. అవధి, మేర, హద్దు ౪. నిరూపణము, మూరల. ౫. గుణి, ఒకదాని గుణదోషములు నిశ్చయించు టకు నమ్మఁదగిన యాధారము, సత్యవాది. ౭. ప్రమ, యథార్థజ్ఞానము ౮. ఐక్యము. ౯ తర్కశాస్త్రము. ౧౦ హేతువు. ౧౧. ప్రాస్తారము యొక్క మాత్ర ౧౧ త్రైరాశికమందు మొదటి యఁపయకము ౧౨. ప్రమితికరణము, ... ఇత్యాది జ్ఞానకారణము. (ఇవి ప్రత్యక్షము, అను మానము, ఉపమానము. శబ్దము, అర్థాపత్తి, అనుపలబ్ధి, సంభవము, ఐతిహ్యము అని యెనిమిది. ఇందు మొదటి ండి నాలుగు తార్కికుల మతమునందు, ఆఱు వేదాంతుల మతమునందు, ఎనిమిది పౌరాణికుల మతమునందును, నని క్రమ ముగా తెలియఁగనగి)

ప్రమాణించు. సం స. క్రి ప్రమాణముగాఁ జేయు

దండకిన ... గానిక స్త్రీల నంగీతముల్
... ... ఒపంగ నప్పుంచమంబున్
ప్రమా ... ... గొవళాంచ
... పాదప్రకటుల్ (కవిరా ౪. ౧౩౧.)

ప్రమాణీకరించు. స. అ. క్రి ప్రమాణముగాఁ జేయు

వ. మాలంద్రి మునత్స్వాతంత్ర్యంబు దేవ ... ప్రమాణీకరింపం బ్రతిం బరస్పరము
హర. ౪. ౩౮.

ప్రమాత. సం. విణ. (ఋ. త్రి. ఋ.) ప్రమా జ్ఞానము కలవాఁడు, కలయాపుకునకే గడువాఁడు, ఎఱుఁగువాఁడు.

ప్రమాతామహి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మాతా మహునితండ్రి భార్య.

ప్రమాతామహుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మాతామహునితండ్రి.

ప్రమాథము. సం. వి. ఒ. పుం. ౧ ప్రమథనము, మిక్కిలిబాధించుట. ౨. చంపుట, వధము ౩. బలవంతముగాఁ గొనిపోవుట. ౪. ఉపద్రవము.

ప్రమాథి. సం. విణ. (ౙ. సీ. న.) ౧ పీడించునది. ౨. చంపునది. ౩. కలఁచునది వి ౙ పుం. ప్రభవాది సంవత్సరములలో ౧౩వాదియగు తరువాతిసంవత్సరము

ప్రమాదము. సం. వి. అ. పుం. ౧ అనవధానత, ఏమఱుపాటు ౨ మిక్కిలిమ

ప్రమాది. సం. విణ. (ౙ. సీ. న.) ౧ ఏమఱు ప్రమాదము కలవాఁడు ౨ పిచ్చివాఁడు ౩ ఒ గొన్నవాఁడు ౪ ప్రభవాదిసంవత్సరములలో పరీధావికి తరువాతి సంవత్సరము

ప్రమాపణము. సం. వి. అ. న. చంపుట వధము.

ప్రమాపయితృ. సం. విణ. (ఋ. స్త్రీ. ఋ.) చంపువాఁడు

ప్రమార్జనము. సం. వి. అ. న. తుడిచివైచుట. కడిగివేయుట

ప్రమితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. కొలువఁబడినది. ౨. నిశ్చయింపఁబడినది.

ప్రమితాక్షర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ద్వాదశాక్షర పాదకమగు వృత్తభేదము, పాదమునకు పండ్రెండక్షరములుగల వృత్తవిశేషము.

ప్రమితి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ౧. కొలఁత ౨. ప్రమాజ్ఞానము, యథార్థజ్ఞానము.

ప్రమి(మ్మి)ద. వి. దీపపాత్రము, మల్లకము, శరావవిశేషము.

గీ. దీపపాత్రంబు ప్రమిదశాఁ దేజరిల్లు.

ఆం. భా. ౨. ౨౪౬.

గీ. ధారుణి ప్రమిదయును సముద్రోదకములు చమురు, రవియు దీపంబుగా సంతతిరేగము నను, భావనము యొనర్చి.

పరమ. ౧. ౯౩.

ఉ. రెండవయోగిపుంగవుఁడు ప్రేమసమాహ్వయ మైనప్రమ్మిదన్, నిండఁగ భక్తియన్ చమురు నించి మహ్యద్భుకు వత్తిగాఁగ

పరమ. ౧. ౯౪.

ప్రమీఢము సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. మూత్రితము, అభిమూత్రితము. ౨. ఘనము, గొప్పది (మే. ని.)

ప్రమీతము. సం. విణ. (అ ఆ. అ) ౧ మృతము చచ్చినది. ౨ యజ్ఞార్థము చంపఁబడినది.

ప్రమీల సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. కనికిపాటు, తంద్రి. ౨. ఆఁడుమళియాళిప్రదేశపురాణి. (ఈమెయ అర్జునునితో యుద్ధముచేసినది.)

ప్రముఖుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧ అభిముఖుఁడు ౨. ప్రథముఁడు, మొదటివాఁడు. ౩ ప్రధానుఁడు ౪. మాన్యుఁడు, పూజ్యుఁడు. ౫ శ్రేష్ఠుఁడు. వి అ. పుం, ౧. సమూహము ౨ పున్నాగము, పొన్న. ౩. న. జరుగుచున్న కాలము. (శ. ర.)

ప్రముదితవదన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ద్వాదశాక్షరపాదకమగు ఛందోభేదము, పాదమునకు పండ్రెండక్షరములుగల యొకానొక వృత్తము,

ప్రముదితుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మిక్కిలి సంతోషించువాఁడు, హృష్టుఁడు.

ప్రమృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కృషి. (చేతకోపాయము)

ప్రమేదితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. చమురుగలది, చమురుగలది. ౨. స్నిగ్ధము, స్నేహాను పోయబడినది. (అ. ని.)

ప్రమేయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. కొలువఁదగినది, కొలఁదియిడఁదగినది, పరిచ్ఛేద్యము. ౨. అవధార్యము, నిశ్చయింపఁదగినది, యథార్థముగా ఎఱుఁగఁదగినది, ప్రమాజ్ఞానమునకు విషయమైనది, యథార్థముగా తెలియఁబడినది

ప్రమేహము. సం. వి. అ. పుం. మూత్రవ్యాధులకు సామాన్యనామము.

ప్రమోదనము. సం. వి. అ. న. ౧. సంతోషపెట్టుట. ౨. సంతోషము. -విణ. (అ. ఆ. అ.) సంతోషపెట్టువాఁడు.

ప్రమోదము. సం. వి. అ. పుం. ౧. ప్రభవాది సంవత్సరములలో శుక్లసంవత్సరమునకు తరువాతి సంవత్సరము. (ప్రమోదూత అని శ. ర.) ౨. హర్షము. సొబ్బు. ౩. (సాంఖ్య.) ముఖ్యసిద్ధివిశేషము. ౪. మిక్కుటమైన వాసన.

ప్రమోది. సం. విణ. (న్. నీ. న్.) ౧. సంతోషపెట్టువాఁడు ౨. సంతోషించువాఁడు.

ప్రమోదించు. సం. అ. క్రి. ఆమోదించు సంతోషించు.

మ. . . తొలఁగను త్తిరతుఁడై శ్రీదేవిపాదాంబుజ, ద్వితయం బంకతలంబుపై నిడి ప్రమోదింపన్ ప్రమోదించున, త్యూతఁ డేయుచుఁ గ్రొవ్వివచ్చువాఁడు . (పారి ఉ. ౫ ౧౯౮.)

క. ఏను పాత్యక్ష యదారిగా నర్హులగువారిఁ దన బంతి నిడుకొని దనుజమథనునకు నందిశాహర్ కృత్యమునకుఁ బ్రమోదించి విలసితాలంకారములు దలిర్ప. (పారి ఉ. ౫. ౯౧.)

క. ... బహుభేదంబులైన మృగయావినోదంబులు చూపఁ బ్రమోదించి వేడుకతోడ ... (వర్ణా. ౪. ౯౦.)

శ్రీ, అని వినుతింప రంగాధినాయకుఁడు, మునినాథుఁ జూచి ప్రమోదించి పలికె.

ద్వి. పరమ. ౪. ౩౪౫. పా.

ప్రమోదితుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) సంతోషపెట్టఁబడినవాఁడు. - వి. అ. పుం. కుబేరుఁడు.

ప్రమోహనము. సం. వి. అ. న. ౧. మిక్కిలి మోహపెట్టుటకు సాధనమైనది. ౨. ప్రమోహము కలిగించు వస్త్రవిశేషము.

ప్రమోషించు. సం. స. క్రి. ౧. మోసగించుట.

వ (పుండరీకాక్షుఁడు.) తాను శిష్యులును ఒక్కరుసుఖంబునఁ బురుషులం బ్రమోషింపను గమల యుక్తియు శోకముఖంబునఁ బురంధ్రీజనంబులం బ్రలోభింపను సంకేతంబు చేసి (కాశీ. ౬. ౫౩.)

ఉం కందర్పబాణాహతిం జెంది లోఁగుంది మోహించి సంగంబు మోహించి యేచెఁ దల్లిం బ్రమోషింతు చేలల భూపాలకులంబు భాషింతు చేరిరిఁ గామానలంబు న్నివారింతు భోగినీదండకము.

౨. దొంగిలించు.

ఉం. .. విత్తవల్లోకచిత్తంబులన్ రాగవృత్తంబులం జేసి త త్తన్మయుత్తంబులన్ నిత్యమున్వృత్తి మెల్లం బ్రమోషించి ...

భోగినీదండకము.

ప్రమోహము. సం. వి. అ. పుం. ౧. మిక్కిలి మోహము, మిక్కిలి తెలివితప్పుట. ౨. మిక్కిలి కలఁత, కళవళపాటు.

ప్రమ్లుష్ట. స. క్రి. పరితప్తించు, మట్టుపాటుకొను.

క. ... అఖండంబులఁ, బ్రమ్లుష్టభక్ష్యప్రమదిత్త ప్రకటమున కివా.

శివా. పా. ౩౮౩.

ప్రయజ్యావు. సం. ఉ. పుం. అధ్వర్యుఁడు. (వాచ.)

ప్రయతుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. సంయతుఁడు, ఆత్మనిగ్రహముగలవాఁడు, జితేంద్రియుఁడు, పరిశుద్ధుఁడు, పవిత్రుఁడు. ౨. ప్రయత్నముగలవాఁడు, పట్టుగలవాఁడు. ౩. సంస్కృతుఁడు. (శ. ర.)

ప్రయత్నము. సం. వి. అ. పుం. ౧. విడువని పూనిక, మిక్కిలియత్నము. ౨. పూనిక, యత్నము. ౩. (వ్యాక.) బాహ్యప్రయత్నములలో నొకటి, ఉచ్చారణవ్యాపారవిశేషము. ౪. (న్యాయ.) జీవనవృత్తిప్రయత్నము, గుణవిశేషము. (ప్రవృత్తిశ్చ నివృత్తిశ్చ తథా జీవనకారణమ్, ఏవం ప్రయత్నత్రైవిధ్యం తాంత్రికైః పరిదర్శితమ్.) (కారికావళి.)

ప్రయత్నశైథిల్యము. సం. వి. అ. న. యోగాంగమగు ఆసనమును సిద్ధింపఁజేయు ప్రయత్నవిశేషము. (ఇందు స్వాభావికప్రయత్నము యొక్క ఉపరమ ముండును.)

ప్రయత్నించు. సం. అ. క్రి. మిక్కిలి యత్నించు.

ప్రయస్తము. సం. విణ. అ. చేయి, నూనెలోనగు వానిచేత పాకాకింపఁబడినది. (వ్యంజనము.)

ప్రయాగభవయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గొప్పయాగములు చేయువారు తవస్థానము సాక్షి మింతుకొనాయని భయముకలవాఁడు, ఇంద్రుఁడు.

ప్రయాగము. సం. వి. అ. పుం., న. ౧. యజ్ఞము. ౨. గుఱ్ఱము. ౩. తీర్థవిశేషము. (కాయర్థమున తఱ్ఱాదులలోనిది.)

ఉ. ... ప్రయాగఁజేసిన, ప్రజాపతియజ్ఞము ...

కాశ. అశి. ౨. ౨౫౧.

సీ. వైకుంఠమునసుండి వచ్చి వైకుంఠుండు తోసహాయుఁడై తీర్థమాడు ... గీ. పూని కాశరక్షుఁడైనయప్పుడు ప్రయాగ.

కాశీ. ౩. ౯౨

౫. ధాన్యవిశేషము.

సీ. అర్థిఁ బ్రయాగంబు లార్జింప నార్జింపఁగానోప మెట్లు గంగాజలంబులు.

కవిజ. ౧. ౧౩.

ప్రయాగుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఇంద్రుఁడు.

ప్రయాజము. సం. వి. అ. పుం. దర్శపూర్ణమాసాదులకు అంగమైన యాగభేదము.

ప్రయాణము. సం. వి. అ. న. ౧. పయనము, ప్రస్థానము. ౨. (శత్రువు) దండెత్తివచ్చుట, దాడి. ౩. ఏనుఁగుల నేత్రపూర్వప్రదేశము. (శ. ర.)

ప్రయాణించు. సం. అ. క్రి. ప్రయాణముచేయు.

క. అంచలతెత్తల వడి జంకించుచు బంగారు పల్లకి రెక్కి ప్రయాణించు నెడం గాంతలకు (వై. భా. ౮ ౨౫౭.)

ప్రయాతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రయాణమై పోయినది. - వి. అ. పుం. ౧. కొండచఱియం దున్నతప్రదేశము. ౨. సౌప్తికము, రాత్రియుద్ధము.

ప్రయామము. సం. వి. అ. పుం. ౧. సంయమము, నిగ్రహించుట. ౨. నిడివి. ౩. మిక్కిలి వెలలు హెచ్చుటవలన ధాన్యాదులందు కలుగు యాదరాతిశయము. (శ. ర.) ౪. [క్రమమునకు నియ్యఁదగినది (అని కొందఱు) హెచ్చుచున్న వెలలను కొలఁదిపెట్టుట, మూల్యావధిక్క పరిచ్ఛేదనము. (వాచ.)] ౫. అందువలన లోపములేని వ్యాపారమున ధాన్యాదుల వెలలు ప్రసిద్ధపఱచుట. (శ. ర.)

ప్రయాసపడు. అ. క్రి. (ప్రయాసము + పడు.) శ్రమపడు, అలయిక చెందు.

ఉ. గీర్తిమంతుడు తనసర్గం, బేరిటఁ బ్రయాసపడ్డ నీడేరిక నిష్కారణము హానిఁ బొందఁగ, పారెదుఁ గావించి మిగుల సదమదమగు చుక్. (వరాహ. ౧౧. ౭౧)

సీ. లావణ్యావి ... మేలా వ్యయించున గాక యతిమాత్ర మేలా ప్రయాసపడిరి క్రీడా. ౭౦౮

ప్రయాసము. సం. వి. పుం ౧ బల్లెము, పూనిక, కడిఁది. ౨. పరిశ్రమము, పాటు, ౩. క్లేశము ౪. అవిద్యాదిపంచకము (అవిద్య, అస్మిత, రాగము, ద్వేషము, అభినివేశము.)

ప్రయి = ప్రయ్యి పై), వి (√ప్రయ్యు)

౧. విచ్చి, మూలు

ఆ. భానూదయంబున, ఐనధ పురముంచి కోసిన ... చేయరాని యట్టి వేఁగిరముఁ బ్రయ్యఁ బాపంబు వగయు సెల్లభంగిఁ గలుగు. (ప్రయి + ఉన్ = ప్రయియున్ = ప్రయ్యున్.) (భార. మా ౧౪౦.)

ప్రయిమాలు. ౧. క్రి. నిందములయ్యె పెట్టకుండు.

సీ. వినము పాపములకెల్లనునధిష్ఠానంబులోకంబ యది ధర్మంబు గలఁచి నరునిఁ బ్రయి మాలి యేమిటికయినను గర్హించువానిఁగా నమకట్టు. (భార. శాం. ౩. ౩౯౯.)

ప్రయివెట్టు. అ. క్రి. నిందపాలు.

సీ. వరవృద్ధుఁ దగుబాహ్లికుని దూఱ నేటికి భీష్మునిపైఁ బ్రయివెట్ట నగునె. భార. ఉద్యో. ౩. ౧౯౫.

ప్రయుక్తము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ౧. కావించఁగట్టఁబడినది ౨. ప్రయోగింపఁబడినది. (వచము చేయు) ౩. ప్రేరితము, పురికొల్పఁబడి నది. ౪. విధింపఁబడినది ౫. మిక్కిలితాను కొన్నది. ౬. ప్రయోజ్యము, పరంపరగా చేయఁ దగినది.

ప్రయుక్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ ౧. ప్రయోగము. (వినియోగము, ఉపయోగము. ౨. ప్రేరణము, పురికొల్పుట. ౩. ప్రయోజనము, కార్యము, ...

ప్రయుతము. సం విశే. (అ. ఆ. అ.) ౧. చక్కఁగాఁ గూడినది. ౨. దశలక్షసంఖ్యగలది. ... దశలక్షసంఖ్య

ప్రయోక్త. సం. విశే. (అ. క్రి బు.) ౧. (పదాదులను) ప్రయోగించువాఁడు ౨. ప్రయోజకుఁడు, ప్రయోగించువాఁడు ౩. కర్త, చేయువాఁడు ౪. ప్రేరకుఁడు ౫. (నాటకము) అభినయించువాఁడు ౬. అప్పిచ్చువాఁడు, ఉత్తమర్ణుఁడు

ప్రయోగము. సం. వి అ. పుం ౧ వాడుట, వినియోగము ౨ వాడుక, వ్యవహారము. ౩ (బాణాదులను) ఏయుట, వైచుట. ౪. (నాటకాదులను) నడపుట, జరుపుట. ప్రదర్శనము ౫. ఆచరణము, అనుష్ఠానము. ౬. కూర్చుట చేర్చుట, సంకలన ౭. (వ్యాక.) కర్త, కర్మక్రియలకూడిక ౮. అర్పణము, ఇచ్చుట. ౯. వడ్డికిచ్చుట, కుసీదత్వము. ౧౦. నిదర్శనము ౧౧. గుఱ్ఱము. ౧౨. మరితము (కే. ని.)

ప్రయోగాతిశయము. సం. వి. అ. పుం. (నాటక.) ప్రస్తావనాభేదము. (యది ప్రయోగ ఏకస్మిన్ ప్రయోగోఽన్యః ప్రయుజ్యతే, తేన పాత్రప్రవేశశ్చేత్ ప్రయోగాతిశయ స్తదా. సా. ద.)

ప్రయోగి. సం. విశే. (ప్. ప్. ప్.) ౧. ప్రయోగించువాఁడు. ౨. ప్రయోజకుఁగలవాఁడు. ౩. ప్రేరకుఁడు, పురికొల్పువాఁడు.

ప్రయోగించు. సం. స. క్రి. ౧. ఉపయోగించు.
(క) స్వీకరించు, అవలంబించు.
వ. శుక్రమతంబునం బంచమోపాయం బైన యుపేక్ష వర్తిల్లు దానిం బ్రయోగించు భంగియుం జెప్పెద.
భార. శాం. ౨. ౪౧౩.
(చ) ఇచ్చు.
వ. ఆయుర్వృద్ధి హేతుం బయినకొలఁదిం బ్రయోగించు నౌషధంబునుం బోలె (భాగ. ౪. ౨౯౯)
(ట) వేయు, బాణము వైచు
వ. ప్రతివీరులు ప్రయోగించు వివిధాస్త్ర శస్త్రవ్రాతంబులు నోరు దెఱచి నెక్కొ... (మార్క. ౬. ౧౭౪.)
(త) పలుకు, ఉచ్చరించు
దం. ఏతద్వరాలాపముల్ చిత్రంబౌ పదముల్ గాఁ బ్రయోగింతురే (భోగినీదండకము)
౨. మంత్రతంత్రాదులను నడుపు, నడపు. (శ. ర.)

ప్రయోగస్థము. సం. వి. అ. పుం. గుఱ్ఱము

ప్రయోజకుఁడు. సం. వి. అ. ౧. కార్యము నెఱవేర్చువాఁడు, కలిగించువాఁడు, ... ౨. ప్రేరిపించువాఁడు, ... భృత్యాదులను పనికిఁ బంపువాఁడు. ౩. ... నమిచ్చువాఁడు, ... ౪. (వ్యాక.) హేతుకర్త.

ప్రయోజనము. సం. వి. అ. న. కార్యము

ప్రయోజ్యము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ౧. ప్రయోగింపఁదగినది. ౨. అనుష్ఠింపఁదగినది. ౩. ఏయఁదగినది. ౪. పనిపంపఁదగినది. (భృత్యాది.) ౫. (వ్యాక.) ణిజ్ప్రకృతిధాతుకర్త. (కృష్ణుఁడు గోపాలకులచేత గోవులను కాపించుచున్నాఁడు. ఇట కృష్ణుఁడు ప్రయోజకకర్త, గోపాలకులు ప్రయోజ్యకర్తలు.)

వి. అ. న. మూలధనము

ప్రయ్యి = ప్రయి, ప్పి. వి. (√ప్రయ్యు.) నింద, దూఱు
ఉ. అ, పంకజనాభుపై నెరయఁ బ్రయ్యిడి కేగడ యగ్నిఁ జొచ్చెదన్.
కాశీ. ౫. ౧౭౩.
(ప్రప్పిడి. శ. ర. పా. - మా. ప్రబ్బు. శ. ర.)

ప్రయ్యు. అ. క్రి. నిందనొందు, దూఱుకొందు ... ప్రయ్యఁబడు.

ప్రయ్యఁబడు = ప్రయ్యు (స్వార్థమున 'పడు')
ఆ. ... పతివ్రత యయ్యు జగముచేతఁ బ్రయ్యఁ బడదె (భార. ఆది. ౬. ౫౫౩.)

ప్రరీత్వ... వి. న. పుం. వాయువు. (శే. వి.)

ప్రరీత్వా... సం. వి. ఈ. స్త్రీ. విద్యుత్తను స్త్రీ (శే. వి.)

ప్రరోచనము. సం. వి. అ. న. ౧. రుచి కలిగించునది (క్రియ) ౨. అ. న. ౧. రుచి కలిగించుట. - అ. ౧. (నాటక.) ప్రస్తావన యొక్క అంగము ... నాటక ... ప్రయోగ, ... వేదము. (... ది)

ప్ర... సం. ... న. ౧. మొలచుట, ... మొలక

ప్రరోహము. సం. వి. అ. పుం. ౧. మొలకెత్తుట, అంకురించుట ౨. మొలక, అంకురము

ప్రరోహి. సం. విణ. (న. ఈ. న.) ౧. మొలచునది, మొలకెత్తునది. ౨. పెరుగునది.

ప్రలంబఘ్నుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బలరాముఁడు.

ప్రలంబనము. సం. వి. అ. న. మిక్కిలి ప్రేలాడుట.

ప్రలంబము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) మిక్కిలి ప్రేలాడునది. - వి. అ. పుం. ౧. ప్రేలాడుట ౨. రెమ్మ, ఉపశాఖ. ౩. మెడకుఁజుట్టినపూదండ. ౪. పొరబిరేకము. ౫. స్తనము. ౬. తగరము. ౭. గుమ్మడిపాదు. ౮. లతాంకురము. ౯. గాథ. ౧౦. దోస.

ప్రలంబితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ప్రేలాడునది, ప్రేలాడఁగట్టఁబడినది.

ప్రలంబుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బలరామునిచేఁ జంపఁబడిన యొక రాక్షసుఁడు

ప్రలంభనము. సం. వి. అ. న. ఏమఱించుట, మోసపుచ్చుట, వంచనము.

ప్రలంభము. సం. వి. అ. పుం. ౧. మిక్కిలి లాభము పొందుట, పడయుట, ప్రాప్తి ౨. ఏమఱించుట, వంచించుట

ప్రలపనము. సం. వి. అ. న. ౧. మాటలాడుట, సంభాషణము ౨. ప్రలాపము, వదరుట. ౩. అనర్థక వాక్యము, అర్థములేనిమాట. ౪. ఏడ్పు, రోదనము, పరియేడ్పుట

ప్రలబ్ధము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) వంచితము

ప్రలయము. సం. వి. అ. పుం. ౧. నాశము ౨. కల్పాంతము. ౩. మృత్యువు ౪. మూర్ఛ. ౫. (అలంకార.) ఒక వ్యభిచారి భావము.

శ్లో. ప్రలయః సుఖదుఃఖాద్యై శ్చేష్టాజ్ఞాననిరాకృతిః (సా. ద.) ౬. అస్పందనస్థితి, కదలకుండుట. ౭. శ్లేషము, (కే. ని.)

ప్రలవము. సం. వి. అ. పుం. ౧. లేశము ౨. ఖండభేదము. ౩. మిక్కిలి ఛేదించుట. ౪. ఆకుపైఁ గొప్పయున్న కొక్కెము.

ప్రలాపము. సం. వి. అ. పుం. ౧. సంభాషణము, మాటాడుట. ౨. (పిచ్చివాఁడు లోనగువారి,) అర్థశూన్యమైన మాట, పలవరము. ౩. ఏడ్పు.

ప్రలాపహము. సం. వి. హ. పుం. ఒక దినుసు కాటుక.

ప్రలాపి. సం. విశే. (హ. నీ. హ.) ౧. మాటాడునది. ౨. వదరునది.

ప్రలాపించు. సం. అ. క్రి. ౧. అనర్థకమ్ములైన మాటలాడు. (శ. ర.) ౨. (దుఃఖములో) కేకలు వేయు.

వ. అయ్యయ్యో శ్రీరామభద్రుని యర్ధాంగలక్ష్మి చేఁటిలో మాస్వామి నెడఁబాసి పోయితే యని బిట్టుగాఁ బ్రలాపించువారును (ఉ. రా. ౭. ౫౪.)

ప్రలీనము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ౧. ప్రళయము నొందినది. ౨. మిక్కిలి లీనమైనది ౩. చేష్టశూన్యము, మూర్ఛనొందినది

ప్రలేపము. సం. వి. అ. పుం. వ్రణాదులకుఁ బూయు పూఁత మొదలగుమందు దినుసు.

ప్రలోభనము. సం. వి. అ. న. మృగములను పట్టుటకు పెట్టుమచ్చు. ( )

ప్రలోభము. సం. వి. అ. పుం. మిక్కిలి లోభము, పేరాస.

ప్రలోభించు. సం. స. క్రి. మోసగించు, వంచించు.

వ. ఒక్కముఖంబునఁ బురస్త్రీజనంబులఁ బ్రలోభింపను సంకేతంబు చేసి వేఱువేఱు మార్గంబులం గాశికానగరంబుఁ బ్రవేశించి.

కాశీ. ౬. ౬౩.

ప్రలోభ్యము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) మిక్కిలి మోహింపఁదగినది, ఆకర్షించునది.

ప్రల్ల. (సం. ప్రలాపః) అర్థములేనిమాట.

ద్వి. ప్రేల్లువారుచు నీకుఁ గేకరింపుచును, ప్రల్లఁ బల్కుచు నెదపాటఁ బాడుచును.

పండితా. పురా. ౧౦౧ పు.

ప్రల్లఁదనము. వి (ప్రల్ల + తనము; ప్రల్లద + తనము = ప్రల్లదము అని శ. ర.) ౧. వదరుఁబోతుఁదనము, వాచాలత్వము.

ఉ. ప్రల్లఁదనంబుచే నెఱుకపా టొకయింతయు లేక యిచ్చటన్, బల్లిదుఁడైనసత్ప్రభు నబద్ధము లాడినఁ ద్రుంగి పోదురు ...

భా. శ. ౨౯.

ఉ. ప్రల్లదనంబుచే నసదు పల్కిన బోదుల నెంపువోవునే ..(అచ్చ.భా ర. ౨౩. పు.)

౨. పొగరుఁబోతుఁదనము.

ప్రల్లదకాఁడు. విణ (ప్రల్లదము + కాఁడు) ప్రల్లదుఁడు.

చ. .జాదకాంద్ర కడఁ బ్రల్లదకాఁడ్రైద చేతికాను లదిపోకడవెట్టుచు నే మదంబు నన్.

(భల్లా. 3. ఆ. చి. ని.)

ప్రల్లదము. వి ౧. పారుష్యము, పరుసఁదనము

గీ. వెలఁది జూదంబు పానంబు వేఁట పలుకు, ప్రల్లదంబును .. యనెడుస ప్తవ్యసనములఁ జనదు తగుల. (భార. ఉద్యో. ౨. ౪౪.)

౨. అప్రియవచనము, పరుషవచనము, దుర్భాషణము.

ఉ. ప్రల్లద మేది యిట్లు శిశుపాలుఁడు వజ్రపాతాద్రికుల్యుఁడై, ప్రేల్లుడు వాని దైన పృథుదేహ మువెల్వడి తేజ మంబరం, బెల్ల వెలుంగి ... (భార. సభా. ౨. ౨౯.)

సీ. ఓయి విశ్వామిత్ర యూహింప కేరితిఁ బ్రల్లదంబులు పల్కఁ బాడి యగునె.

హరిశ్చ. ౧. ౧౪౨.

వ. ఇవ్విధంబునం బ్రల్లదంబు లాడెదరుగాన మిమ్ము బాలుకలు గోయక నెలవులు ప్రేల్పక ప్రాణంబులు గొనక యిట్లు పైరింప వచ్చి (సైమ. ౩. ౬౨.)

క. కోపించి వారు దుర్వ్యాద్యాపాండిత్యమునఁ బ్రల్లదము లాడుదురే ...

వరాహ. ౩. ౧౫.

క. గురుఁ దల్లి దండ్రిని సోదరుని వకారణము ప్రల్లదముఁ బల్కినమ్మ్యకుచేత .

విజా. ౨. ౪౩.

3. దుష్కార్యము, చెడ్డపని.

ఆ. ... ఇట్టికడిమి నమ్మియే ప్రల్లదంబులు, సేయఁదొడఁగి తనుచు ..

భార. అర. ౬. ౨౪౫.

గీ. వీటఁ దమ కెవ్వ రెదు రని వెఱపులేక చెల్లుబడిఁ బ్రల్లదంబులు సేయఁదొడఁగి, రథపురెంకలు (హార. ౫. ౭.)

౪ ధార్త్యము, దార్ప్యము, పొగరుఁబోతుఁదనము.

గీ. కోపమున హలధరుఁ డొక గుండు వైవ, దానిఁ దప్పించుకొని ప్రల్లదమున నతని.

క. నగి యానవకలకముఁ గొని, జగతీరుహశాఖ యెక్కి చాపలమున వ్రజ్జగతిపయి వైచె ... (భాగ. ౧౦. ఉ. ౫౪౪.)

శ్లో. స వంచయిత్వా గ్రావాణం మదిరాకలశం కపిః, గృహీత్వా హేలయామాస ధూర్తస్తం కోపయన్ హసన్.

సం. భాగ. ౧౦. ౬౭. ౧౪.

వ. పవరనిపాపలం దదవితదవి . కొనిపోవచ్చినఁ బయిపడి విడువఁజాలక పెనంగు తల్లులఁ బ్రల్లదంబునం ద్రెళ్లం ద్రోచి తిట్టుచు. (ఉ. హరి. ౧. ౫౩.)

సీ. అప్పాటఁ దాలుమేన నతిగర్వులై ప్రల్ల దమ్మునఁ జెక్కుచ్ర దప్పఁ జేక, తిట్టియు

భార. అను. ౫. ౧౦౪.

మత్తకోకిల. ప్రల్లదంబున పేల్పు అద్ధతిఁ జాతి రాజనివాసము, గొల్లపెట్టి సమస్తవిత్తముఁ గ్రూరతం గొనిపోవఁగా.

భాగ. ౩ ౨౨౫ (దుష్కృత్యము శ. ర.)

౫. వ్యర్థభాషణము.

క. పల్లవులు రజ్జులనం, బ్రల్లదము లనంగ వ్యర్థభాషణములకున్, బే ళ్లై వర్తిలు.

ఆం. శ ౪౩.

విశే. గర్వముతోఁ గూడినది.

ఉ వింటికి వానిప్రల్లదపు వెంగలికూఁతలు

శకా౦ ౪ ౧౭౮.

ప్రల్లదీఁడు = ప్రల్లదుఁడు. విశే (ప్రల్లదము+ ఈఁడు.) దుష్టుఁడు, దుండగీఁడు

సీ చక్కనిమానంబు చిక్కఁబట్టెద నన్నఁ బంచబాణుఁడు గదుఁ బ్రల్లదీఁడు

విక్ర ౧. ౧౨౯ (చిక్కనిమానంబు. శ. ర.)

ప్రల్లదుఁడు = ప్రల్లదీఁడు. విశే. ౧. దుష్టుఁడు, దుర్మార్గుఁడు.

ఉ. ప్రల్లదుఁడైన యొక్కపులపాంసను చేసిన దానఁ దక్కులందెల్లను దూషితం బగుట.

భార. ఆది. ౧. ౧౨౫.

క. కావున నాప్రల్లదులగు,భూవరులజయించి...

మార్క. ౭. ౧౭౯.

గీ. . ప్రల్లదులచేత వంశవాపకులచేత . కల్లరులచేతఁ దర్పించుఁ గలియుగంబు.

హై. బా ౭. ౨౧౨.

౨. పొగరుఁబోతు, గ్రొవ్వినవాఁడు.

ద్వి. ప్రల్లదుఁ డొకచాకి ధర్తుండ ననుచు.

బస. పు. ౪. ౧౦౧. పా.

ఉ. బల్లదుఁడైనవానరుఁడు బాహుబలంబునఁ బట్టి యుద్ధతిఁ బ్రల్లదుఁడైన రక్కసుని ...

భా. రా. యు. ౧౧౯౭

౩. దుండగీఁడు, అగడములుచేయువాఁడు.

ద్వి. తల్లి లేకుండినతనయుఁడు గానఁ, బ్రల్లదుఁడై యున్నిపాట్లకు వచ్చె.

బస. పు. ౩. ౬౪. పా.

ప్రల్లదురాలు. విశే. (ప్రల్లద + ఆలు.) దుష్టురాలు.

క. . కోపమునను రక్కసియుఁ గరము ప్రల్లదురాలై (దుర్భాషలాడునది అనిభావము

నిర్వ ౫. ౧౨౧

ప్రవక్త. సం వి బు పుం. ౧. చక్కఁగా చెప్పువాఁడు, చక్కఁగా మాటాడువాఁడు ౨ వేదాదులఅర్థము నుపదేశించువాఁడు.

ప్రవచనము సం వి అ న ౧ చక్కఁగా మాటలాడుట, తెప్పగాచెప్పుట, చాటుట, వెల్లడించుట. ౨. అర్థానుసంధానముతో వచించుట, అర్థముచెప్పి వివరించుట. వేదాదిశాస్త్రము ౪. మాట, వచనము. ౫ బౌద్ధుల ముఖ్యసిద్ధాంతము.

ప్రవచనీయుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ౧. ప్రవక్తవ్యుఁడు, చక్కఁగావివరింపఁదగినవాఁడు ౨. ప్రవక్త. (శ ని)

ప్రవణము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ) ౧ క్రిందికి ఏటవాలైనది, వాటముపల్లము ౨ వడిదుడుకైనది, జాలుపైనది ౩ ప్రహ్వము, వంగినది, వంకరైనది. ౪. ఆసక్తము, తగులుగలది ౫. స్నిగ్ధము, నెయ్యముగలది ౬. నమ్రము, అడఁకువగలది ౭. క్షీణము, తఱిఁగినది. ౮. సమర్థము - వి అ పుం, న. ౧. నాలుగుదారులు కలియుచోటు, చతుష్పథము. ౨ ఉదరము, కడుపు.

ప్రవత్స్యత్. సం. (శతృ.) ప్రవాసముసేయనున్న, పరదేశమునకుఁబోవనున్న.

ప్రవత్స్యత్పతిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మగఁడు పరదేశమునకుఁబోవనున్న యాఁడుది.

ప్రణయస్ను(యుఁడు.) సం. విణ. (స్) ౧. మిక్కిలివయస్సుచెల్లినవాఁడు, వృద్ధుఁడు. ౨. పురాతనము, పురాణము.

ప్రవరణము. సం. వి. అ. న. ౧. పిలుపు ఆహ్వానము ౨. వర్షాకాలాంతమందు శ్రాద్ధులు చేయు ఉత్సవవిశేషము.

ప్రవరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) శ్రేష్ఠము, మేటి. - వి. అ. పుం. ౧. పిలుపు, ఆహ్వానము ౨. అగ్న్యాధానముచేయునపుడు బ్రాహ్మణుఁ డగ్ని నిగుడించి చేయు స్తోత్రవిశేషము. ౩. సంతతి. ౪. గోత్రము. ౫. కప్పుడు, గవుసెన. ౬. ఉత్తరీయము, పైరవాసము. ౭. నల్లపెసరు స్త్రీ. ౧. సముద్రపుటుప్పు (కేవి). ౨. అగరుచందనము. స్త్రీ.

ప్రవరవాహనులు. సం. వి. అ. పుం. ద్వి. అశ్వినీదేవతలు.

ప్రవర్గము. సం. వి. అ. పుం. అగ్నిహోత్రము, హోమాగ్ని.

ప్రవర్గ్యము. సం. వి. అ. పుం. అగ్నిష్టోమాది యాగములం అంగభూతమైన యాగవిశేషము.

ప్రవర్తకుఁడు. సం. విణ. (అ. స్త్రీ. అ.) ప్రవర్తింపఁజేయువాఁడు, నడపువాఁడు.

ప్రవర్తనము. సం. వి. అ. న. ౧. ప్రవర్తిల్లుట. ౨. ప్రవర్తింపఁజేయుట, నడపుట.

ప్రవర్తయిత. సం. విణ. (ఋ. స్త్రీ. ఋ) ప్రవర్తింపఁజేయువాఁడు, నడపువాఁడు.

ప్రవర్తించు. సం. అ. క్రి. నడుచు.

క. .. రాజు ప్రవర్తించిన పోలికను గురుతల్ప గమన మూచితము మాకున్. సైవ. ౫. ౬౪.

స. క్రి ప్రవర్తిల్లఁజేయు, జరుపు, చేయు.

మ. విశ్రాంతి యస్మజ్జనంబున్ వివిధ ప్రమోదనముగా నమ్మెయిఁ బ్రవర్తించి సర్వ జగత్ఖ్యాతి నుల్లసిల్లుచు...

(హరి. పూ. ౬. ౧౫౩.)

వ. కపటకైతవం బెఱింగియుం బాపద్యూతంబుఁ బ్రవర్తించి యధర్మప్రవృత్తుండ వయితి గావున . (భార. సభా. ౨. ౨౨౩.)

వ. గీతవాద్యనృత్తంబులును నాదిగాఁగల వివిధ శుభాచారంబులం బ్రవర్తింప నియోగింప వలయు (భా. విరా ౩. ౨౩౬.)

ప్రవర్తిల్లు. సం. అ. క్రి. ౧. వర్తించు, జరుగు.

వ ప్రజానాశనకారణంబై ప్రవర్తిల్లిన యాడి బకయుద్ధంబు తెలియం గాంచెద

మార్క. ౨ ౨

౨. కడఁగు, ఉద్యమించు.

ఉ. లోకముల్ శుభసమేతములే యను రాధముల్ ప్రవర్తిల్లరుగా సమస్తజగతీపరి పీడ యొనర్పఁ గ్రమ్మఱన్.

హరి పూ. ౫ ౪.

౩. ఉండు.

వ. గృధ్రంబును జంబుకంబును ముదంబునం బొంగుచు బోయి తమతమ కులంబులలోఁ బ్రభూతంబులై ప్రవర్తిల్లె.

భార. శాం. ౩ ౩౮౧.

వ. . మదీయలోకంబున సుశ్లోకుండై నిత్య స్థితి నత్యుదాత్తపదవిం బ్రవర్తిల్లు పుణ్య తముం దగుటకుం దమవు దోఁలంగవలయు ననిరేడు. (భార. శాం. ౨. ౪౪౩.)

౪. కలుగు, పుట్టు.

వ. ఇవ్విధంబునం బ్రవర్తిల్లు జనవాదంబు గ్రమ
క్రమంబున సమస్తదేశంబుల నెరసి చెల్లు
చుండె. (భార. విరా. ౩. ౩౧.)

ప్రవర్ధిలు(ల్లు). సం. అ. క్రి. వృద్ధిపొందు.

వ. జలంబున నెసఁగు బుద్బుదంబునుబోలె
నొకయండం బుద్భవిల్లి క్రమంబునం బ్రవ
ర్ధిల్లి యుదకంబునం దుండ

మార్క. ౪. ౮.

ప్రవర్షించు. సం స. క్రి. కురియు.

శా. ... దేవేంద్రదిక్పాలకుల్, పాలస్ సంతస
మంది దివ్యసుమవర్షంబుల్ ప్రవర్షించి
రత్యేకస్ (భా. రా. ౨. ౮౧)

ప్రవలు=ప్రబలు. అ క్రి వృద్ధిబొందు, వర్ధిల్లు.

చ ప్రవలుచు మించు మించుముగరానిగరాలఁ
గరాళితం బగుస్, ధవళసరోజరాజమునఁ
. వెలయునించెరస్ గనిరొ ..

అచలా ౧. ౪౪.

ప్రవహణము. సం. వి. అ. న. కర్ణీరథము,
మూఁపున మోచికొనిపోవు పల్లకి మొదలగువాహ
నము, మట్టితోఁజేసిన బాలకాదుల క్రీడాశక
టము.

ప్రవహము. సం. వి. అ. పుం. ౧. ప్రవహిం
చుట, పాఱుట, ౨. వాయువు. ౩. మహా
వాయువు, సప్తవాయుస్కంధములలో నొకటి.
(ఇదియె గ్రహములకు సంచారము గావించును.)
౪. బహిర్గమనము, పత్తనమువదలిపోవుట.

ప్రవహించు. సం. అ క్రి పాఱు.

(భిల్లరాజపుత్రి వర్ణనము) గీ. ... కందుకక్రీడ
గావించు ఘర్మవారి, గరఁగి డిగజాఱ నవ
శైలకద్రవంబు, గిరులఁబ్రవహించు ధాతు
నిర్ఝరము లనఁగ. (వరాహ. ౨. ౧౧౪.)

ప్రవల్హిక = ప్రబల్హిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧.
ప్రహేళిక, గూఢముగానుంచబడినఅర్థముగల
కావ్యవిశేషము.

ప్రవాచకము. సం. విశే. (అ. చిశా. అ) ౧.
వివరణముచేయునది, వ్యాఖ్యానము చేయునది.
౨. ప్రవక్త, మాటకారి.

ప్రవాణము. సం వి. అ. న. నేఁతవస్త్రమునకు
అంచుకట్టుట.

ప్రవాణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. సాలెవాని సాధన
విశేషము, లాకి.

ప్రవాతము. సం విశే. (అ. ఆ. అ.) మిక్కిలి
గాలికి ఆస్పదమైనది. (దేశము మొ)

ప్రవాదకుఁడు. సం విశే. (అ. దిశా. అ.)
వాయించువాఁడు.

ప్రవాదము. సం వి. అ. పుం. ౧. పరస్పర
కథోపకథనము, ఒకరికొకరు ముచ్చటలాడుట.
౨. లోకవాదము, లోకమునందంతట వ్యాపిం
చినమాట, పరంపరగా వచ్చినమాట.

ప్రవారణము. సం. వి. అ. న. ౧ ముందుగా
వరించుట. ౨. నిషేధము ౩ కామ్యదానము.

ప్రవార(క)ము. సం. వి. అ పుం. గవుసెన,
ముసుఁగు.

ప్రవాళఫలము. సం. వి. అ. న = ప్రబాళ
ఫలము, ఎఱ్ఱచందనపుమ్రాను.

ప్రవాళము. సం. వి అ పుం., న. = ప్రబాలనము.
౧. పగడము, ౨. వీణాదండము, ఒకగు. ౩.
చిగురు.

ప్రవాళాశ్మంతకము. సం. వి. అ. పుం =
ప్రబాళాశ్మంతకము, ఎఱ్ఱ అశ్మంతకవృక్షము.

ప్రవాసనము. సం. వి. అ. న. ౧. పరదేశ
వాసము. ౨. పరదేశమునకు వెడలఁగొట్టుట.
౩. చంపుట, వధము.

ప్రవాసము. సం. వి. అ. పుం. పరదేశవాసము.

ప్రవాసి. సం. విణ. (న్. నీ. న్.) పరదేశయాత్ర చేయువాఁడు, యాత్రికుఁడు.

ప్రవాసితుఁడు. సం. విణ (అ. ఆ. అ.) ఊరు వెడలనంపఁబడినవాఁడు, దేశాంతరమునకు వెడలఁగొట్టఁబడినవాఁడు

ప్రవాహికుఁడు. సం విణ.అ. మిక్కిలి వహించువాఁడు. - వి. అ. పుం. రాతసుఁడు.

ప్రవాహనము. సం వి. అ న. ౧. తఱుమఁగొట్టుట. ౨ విరేచనము.

ప్రవాహము. సం. వి. అ పుం ౧ వెల్లువ, ప్రోతస్సు ౨. (దేశకాలములందు) ఎడతెగకుండుట, సంతతి, పరంపర. ౩. ప్రవృత్తి. ౪. వ్యవహారము. ౫ ఉత్తమాశ్వము.

ప్రవాహి. సం. విణ. (న్. నీ న్.) ౧. మిక్కిలి వహించుకొనిపోవునది. ౨. తోలఁగఁబుచ్చునది, తఱుమఁగొట్టునది ౩. ప్రవహించునది, పాఱునది. - వి. ఈ. స్త్రీ. ఇసుక

ప్రవాహిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అతిసారరోగము.

ప్రవిదారణము. సం. వి అ. న ౧. అవదారణము, మిక్కిలిచీల్చుట. ౨. యుద్ధము. ౩. గత్తర, అల్లరి - విణ. (అ. ఆ. అ) ౧. అకీర్ణము, చెదరినది. ౨. చీల్చునది (శ_ర)

ప్రవిద్ధము. సం. విణ. (అ. ఆ అ.) త్రోసిపుచ్చఁబడినది, పాఱవైవఁబడినది.

ప్రవిభాసిలు. సం అ. క్రి. ప్రకాశించు.

మ. . .కర్మంబె యత్యధికంబై ప్రవిభాసిలు న్నరభిమల్లా నీతివాచస్పతీ.

మల్లభూ. నీతి. ౯౧.

ప్రవిలయము. సం. వి. అ. పుం. ౧. మిక్కిలి లయము, మిక్కిలిలీనమగుట. ౨. పూర్ణనాశము.

ప్రవివరము. సం. వి. అ. పుం. కీతకాష్ఠము. ?.

ప్రవివ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అతివస. ?. (వాచ.)

ప్రవిష్టుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రవేశించినవాఁడు, చొచ్చినవాఁడు.

ప్రవిస్తరించు. సం. స. క్రి. విస్తరిల్లఁజేయు, ధిరిబిచేయు.

తే గీ విద్య చోద్యంబు గాఁగఁ బ్రవిస్తరించి, పదఁకు లొనరించి రప్పుడు భరతభవితి.

కవిరా. ౧. ౧౯౨

ప్రవీక్షించు. సం. స. క్రి. చూచు.

శా. ఆగూఢోరగ వైరయైన శతపత్రాక్షుం బ్రవీక్షించి (ఉ హరి. ఉ. ౧౭౩.)

ప్రవీణుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ అ) కుశలుఁడు, నిపుణుఁడు.

ప్రవీరుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. ఉత్తముఁడు, శ్రేష్ఠుఁడు ౨. మిక్కిలి శూరుఁడు. ౩. మంచిభటుఁడు.

ప్రవృంజనీయము. సం వి అ పుం. ౧. ప్రవర్గ్యము. ౨. మహావీరము.

ప్రవృత్తకము. సం వి అ న ౧ రంగమును ప్రవేశించుట ౨ వైతాలీయ ప్రవరణీయమగు మాత్రావృత్తభేదము

ప్రవృత్తము. సం విణ (అ ఆ అ) ౧. ఆరంభింపఁబడినది. ౨. వర్తించినది, ప్రవృత్తిగలది ౩. కూర్చిపోవునది. ౪ గుండ్రనిది, వృత్తము, వర్తులము. - వి. అ పుం. వర్తులాభరణము, గుండ్రనిసొమ్ము. (ఖవిర) - వ ప్రవృత్తి.

ప్రవృత్తి. సం. వి ఇ స్త్రీ. ౧. ప్రవాహము, నిరంతరప్రసరణము ౨ పొడసూపుట (ఉదా. కనుమప్రవృత్తిసమయము.) ౩ వర్తనము. ౪.

వృత్తి, జీవిక, బ్రతుకుఁదెరువు. ౫. ఐహిక కర్మములందు ముఖ్యముగా వర్తించుట (వ్యాత్తి నివృత్తి.) ౬. వార్త, వృత్తాంతము. ౭ ఇంద్రియములు స్వస్వవిషయములందు సంచరించుట. ౮. ఏనుఁగుమదము. ౯. అవంత్యాదిదేశము (మే ని.) ౧౦. (న్యాయ.) (చికీర్షాకృతిసాధ్యతాజ్ఞానాధీనమగు) ప్రయత్నభేదము. ౧౧. కోశిద్ధధాన్యము, ఉలవలు. ౧౨. మాత్రము (శ ని.)

ప్రవృత్తిజ్ఞుఁడు. సం. వి అ పుం. వేఁగులవారిలో నొకరగువాఁడు, వృత్తాంతము నెఱిఁగినవాఁడు

ప్రవృద్ధము. సం విశే. (అ. ఆ. అ) ౧ పెరిఁగినది, హెచ్చినది. ౨. ప్రౌఢము. ౩. పెద్దది, పృథువు.

ప్రవృద్ధి. సం. వి. ఇ స్త్రీ. ౧ మిక్కిలివృద్ధి ౨ ఉన్నతి

ప్రవేకము. సం విశే (అ ఆ అ) ఉత్తమము, ముఖ్యము.

ప్రవేటము. సం వి. అ. పుం. యవలు (శ్రీ ని.

ప్రవేణి సం. వి ఇ, ఈ స్త్రీ ౧ ఏనుఁగుమీఁదఁ బఱచెడి యొజ్జకంబళి ౨ (స్త్రీలు భర్తృవిరహాదులందు) కైసేయక యొక్కజడగా పెనఁచుకొన్న కురులు ౩ జలాది ప్రవాహము.

ప్రవేత. సం. వి. ఋ పుం రథికుఁడు.

ప్రవేదనము. సం వి. అ. న. తెలుపుట, జ్ఞాపనము.

ప్రవేపము. సం వి అ. పుం. మిక్కిలివణఁకు, కంపము.

ప్రవేలము. సం. వి. అ. పుం పీతముద్గము, పచ్చపెసర. శ.

ప్రవేశకము. సం. వి. అ. పుం ఒకానొక నాటకాంగము. (నీచపాత్రములచే, రంగమందుఁ బ్రదర్శింపఁబడనివిషయములు వస్తుసంగతికై అర్థోపక్షేపకముగా నిందుఁ జెప్పఁబడును. ఇది ప్రథమచరమాంకములం దుండదు.)

శ్లో. ప్రవేశకోఽనుదాత్తోక్త్యా నీచపాత్రప్రయోజితః అఙ్కద్వయాన్తర్విజ్ఞేయః. (సా. ద.)

ప్రవేశనము. సం. వి. అ. న. ౧. ప్రవేశించుట, చొచ్చుట. ౨ చొప్పించుట, ప్రవేశపెట్టుట. ౩. ప్రధానద్వారము, తలవాకిలి. ౪. సింహద్వారము. (వాచ.)

ప్రవేశము. సం. వి. అ పుం. చొచ్చుట.

ప్రవేశించు. సం. స. క్రి, అ. క్రి. చొచ్చు.

వ అమ్మహర్షివరు పగిదియుం బ్రవేశించిరి.

మార్క. ౧. ౭౫.

ప్రవేష్టము. సం వి అ పుం ౧. బాహువు, చేయి. ౨ బాహ్వధోభాగము, చేతిక్రింది భాగము. ౩ ఏనుఁగుపృష్ఠస్థానము. (ఆరోహకుఁడు కూర్చుండు కందపుష్టిగల పట్టు.) ౪ ఏనుఁగుపంటియిగురు, గజదంతమాంసము. (వాచ.)

ప్రవేష్టించు. సం. స. క్రి చుట్టుకొను

శా. మేనాపత్యసత్పుత్రి, నెమ్మెను ద్దాల్చి
శుభాధిదేవతలు సంప్రీతిం బ్రవేష్టింప
ని,త్యానందంబున నంది మొందు నరవిందా
వాసచందంబునన్. (వసు. ౫. ౧౨౫.)

ప్రవ్యక్తము. సం విశే. (అ. ఆ అ) స్పష్టము, వెల్లడియైనది

ప్రవ్యాహారము. సం. వి. అ. పుం. మాటలను (సంభాషణాదిని) దీర్ఘముగాఁ జాగించుట, దీర్ఘభాషణము.

ప్రవ్యాధము. సం. వి. అ పుం. అధికబలముతోఁ బ్రయోగింపఁబడిన బాణముపడుచోటు.

ప్రవ్రజనము. సం. వి. అ. న. సన్న్యాసియగుట, సన్న్యాసము, గృహస్థాశ్రమమందలి పుత్రాదులను వదలిపోవుట.

ప్రవ్రజిత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. జటామాంసి శీ. ౨. బుద్ధభిక్షుకీభేదము.

ప్రవ్రజితుఁడు. సం విశే. (అ.ఆ.అ.) సన్న్యాసియైనవాఁడు.

ప్రవ్రజ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. పర్యటనము, దేశము త్రిమ్మరుట ౨ చతుర్థాశ్రమము, సన్న్యాసము. 3. వానప్రస్థాశ్రమము.

శ్లో. రత్నాతుమాత్రాః ప్రవ్రజ్యాం కల్పవృక్షా ఇవాశ్రితాః (సం. కు. సం ౬ ౬.)

ప్రవ్ర్యజ్యావసితుఁడు. సం విశే. (అ ఆ. అ.) సన్న్యాసచ్యుతుఁడు, సన్న్యాసమునుండి వీడినవాఁడు

ప్రవ్రాజము. సం. వి అ. పుం. సన్న్యాసము.

ప్రవ్రాజిక. సం వి. ఆ. స్త్రీ. తాపసి, సన్న్యాసిని.

ప్రవ్రాజిత. సం. వి. అ స్త్రీ ౧. తపస్విని ౨ జటామాంసి. శీ.

ప్రవ్వ వి (క. పరవి = వ్యాప్యయఘటము.) కుండ, ఘటము (క. ర.)

క. ఎవ్వలన ఱగము అన్నిటఁ, బ్రవ్వజలము నిలిచినట్లు ప్రజఁ బుట్టించెన్ భాగ. ౬. ౨౦౫.

ప్రశంస. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. స్తోత్రము, పొగడిక, కీర్తి, యశము. ౨ ప్రస్తావము.

ప్రశంసకుఁడు. సం. విశే (అ ఆ. అ.) పొగడువాఁడు.

ప్రశంసనము. సం. వి. అ. న. పొగడిక, స్తోత్రము.

ప్రశంసాముఖరుఁడు. సం విశే. (అ. ఆ అ.) బిగ్గరగా పొగడువాఁడు

ప్రశంసించు. సం. స. క్రి. ౧. స్తుతించు, పేర్కొను.

వ భరద్వాజుండు ప్రముదితాత్ముం డగుచు నమ్మహాత్ముం బ్రశంసించి వినకుండె పీడ్కొనిరి. (భార. శాం. ౪. ౧౧౬.)

శా గజవస్త్రీ మాకు సఖివస్త్రీగా. బ్రశంసించెదన్ (మార్క ౧. ౪.)

మ. హరిఁ బ్రశంసింపంగ రాక మునీశ్వరులున్ (ఉ. హరి. ౨. 3)

౨. ప్రస్తావమునకు తెచ్చు.

దండకము. నీకీతిఁ గామానలంబున్ నివారించు సేనాధిభోదన్ విచారించు సేవెంట రాచూలి వంచించు సేవంకఁ గోర్కుల్ ప్రశంసించు. భోగినీదండకము

ప్రశంసితుఁడు. సం. విశే. (అ ఆ. అ) పొగడఁబడినవాఁడు.

ప్రశంసోపమ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఒక విధమగు ఉపమాలంకారము.

శ్లో బ్రహ్మణో ప్యుద్భవః పద్మ శ్చంద్ర శ్శంభుశిరోధృతః, తౌ తుల్యౌ త్వన్ముఖే నేతి సా ప్రశంసోపమోచ్యతే. (కావ్యాద. ౨. 3౧.)

ప్రశమనము. సం వి. అ. న. ౧. శాంతత కలిగించుట. ౨. శాంతి 3. వధము, వాక్య.

ప్రశమము. సం. వి. అ. పుం. ౧. మిక్కిలి శమము, మిక్కిలిశాంతి. ౨ నివృత్తి, ఉడుకుప.

ప్రశమితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) శాంతి కలిగింపఁబడినది, ఓదార్పఁబడినది.

ప్రశ స్తము. సం. విశే. (అ. ఆ అ.) ౧. ప్రసిద్ధికెక్కినది, కొనియాడఁబడినది. ౨. శ్రేష్ఠము.

౩. క్షేమము. ౪. నేయి, నూనె లోనగువానిచే బాగపండబడినది.

ప్రశస్తాద్రి. సం. వి. ఇ. పుం. ఒకానొక పర్వతము.

ప్రశస్తి. సం. వి ఇ. స్త్రీ. ౧. ప్రశంస, పొగడ్త. ౨. ప్రసిద్ధి.

ప్రశస్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧ ప్రశంసింపందగినది. ౨. ప్రసిద్ధికెక్కందగినది.

ప్రశాంతకాముఁడు. సం విణ (అ ఆ అ.) కామము మిక్కిలి అడంగినవాఁడు, తృప్తుఁడు.

ప్రశాంతము. సం. విణ. అ ౧. మిక్కిలిశాంతి నొందినది. ౨. మృతము, చచ్చినది.

ప్రశాంతి. సం వి. ఇ స్త్రీ మిక్కిలిశాంతి ౨ విశ్రాంతి, విరామము.

ప్రశాఖ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అగ్రశాఖ, కొనకొమ్మ.

ప్రశాఖము. సం. విణ. (అ. ఆ అ.) ౧. పెక్కుశాఖలుగలది, పెద్దశాఖలుగలది. ౨ పంచమదశయందున్నది. (గర్భపిండము) ఈదశయందు కరచరణము లేర్పడును.

ప్రశాసకుఁడు. సం. విణ. (అ నీకా. అ) ౧ మిక్కిలిశాసించువాఁడు, నియమముచేయువాఁడు, విధించువాఁడు. ౨ ఆచార్యుఁడు

ప్రశాసనము. సం.వి.అ.న ౧ శిష్యులు మున్నగువారికి మంచిచెడ్డలను దెలుపుటకై కర్తవ్యాకర్తవ్యములను బోధించు వాక్యములను బలుకుట; కర్తవ్యతను దెలుపు వాక్యమును జెప్పుట. ౨. ఏలుట, పరిపాలనము.

ప్రశాస్త. సం. విణ (ఋ. స్త్రీ. ఋ) ౧. ప్రశాసించువాఁడు, నియమించువాఁడు, కర్తవ్యాకర్తవ్యములను బోధించి నడపువాఁడు. ౨. ఏలువాఁడు, రాజు. - వి. ఋ. పుం. ఋత్విగ్భేదము.

ప్రశిథిలము. సం విణ. అ. మిక్కిలిశిథిలము, శిగిలినది.

ప్రశిష్టుఁడు. సం విణ (అ. ఆ అ.) ప్రశాసింపఁబడినవాఁడు.

ప్రశిష్యుఁడు. సం. వి అ పుం. శిష్యునియొక్క శిష్యుఁడు.

ప్రశ్నదూతి. సం. వి ఇ, ఈ స్త్రీ ప్రహేళిక (శ్రీ ని.)

ప్రశ్న(ము.) సం. వి అ పుం ౧ అడుగుట. (తెలియనిదానిని తెలియఁజెప్పుమని యడుగుట.) ౨. (వ్యవహార.) విచారణ. ౩ వివాదాంశము, చర్చావిషయము. ౪. సమస్య ౫. గ్రంథముయొక్క స్వల్పపరిచ్ఛేదము.

గీ. కణఁగి వద్దును బెరుఁగును గలుషభంగి, వకటవికటంబులగుప్రశ్న లడిగ .

వా. రా. ౨. ౧౩౨.

క. కమలేక్షణ నీ వడిగిన, విమలప్రశ్నములు బ్రహ్మవిద్భోధకయోగ్యము లతిదుర్లభములు ... (వా. రా ౨. ౧౩౪.)

ద్వి. పాకశాసనుఁ డేల ప్రశ్నగావించె.

ద్వి. హరిశ్చ. ౨౪౦౨.

ప్రశ్నవివాకుఁడు. సం. వి. అ పుం. ౧. ప్రశ్నోత్తరదాయకుఁడగు నొక జోస్యుఁడు. (వాచ.) ౨ వివాదములను తీర్చు మధ్యస్థుఁడు.

ప్రశ్ని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ కుంభిక, నాఁచు. కీ. (శ్రీ. ని.)

ప్రశ్నోపనిషత్తు. సం వి ద్. స్త్రీ ఒకయుపనిషత్తు. (ఇందు ఆఱుప్రశ్నలును ఆఱు ఉత్తరములు నుండును.)

ప్రశ్రథము. సం. వి. అ. పుం. మిక్కిలిసడలినది, విగిలినది, ప్రశిథిలము.

ప్రశ్రయము. సం. వి. అ. పుం. ౧. మరియాద, వినయము, అనునయము. (శ. ర) ౨. ప్రణయము, వలపు.

ప్రశ్రితుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వినీతుఁడు, వినయముగలవాఁడు.

ప్రశ్లిష్టము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. పెనఁచుకొనఁబడినది, పెనగొన్నది ౨. వి. అ. పుం అకారాదులకు పరమగు నచ్చులతోడి సంధియందు వాకేళమగు నచ్చు

ప్రశ్లేషము. సం వి అ పుం. గుత్తమైనకూడిక, గాఢమగు కలయిక

ప్రశ్వాసము. సం. వి అ పుం ఊర్పు, కోష్ఠమందలివాయువును బయటికి వెడలఁబుచ్చుట

ప్రష్ట. సం. విణ (ఋ ప్టీ౨.ఋ) అడుగువాఁడు, ప్రశ్నించువాఁడు

ప్రష్ఠవాహము. సం. వి. హ పుం అలవాటు పఱచుటకు కాఁడిమోపెడి యెద్దులదాపుఁగట్టెడికోడె

ప్రష్ఠుఁడు. సం విణ (అ ఆ అ) ౧. అగ్రగామి, అగ్రేసరుఁడు ౨ శ్రేష్ఠుఁడు

ప్రష్ఠౌహి. సం వి ఈ స్త్రీ తొలుచూలిపడ్డ

ప్రసంఖ్య. సం వి ఆ స్త్రీ ౧. మొత్తము, వెలసి ౨. చింతనము, ఆలోచన.

ప్రసంఖ్యానము. సం వి అ పుం. ౧. లెక్కించుట, గణనము. ౨ సమ్యగ్జ్ఞానము, ధ్యానము, చింతనము. ౩. కీర్తి, ప్రసిద్ధి.

ప్రసంగము. సం వి అ పుం. ౧. ప్రకృష్టసంగము, మిక్కిలితగులు, మిక్కిలికూడిక. ౨. ప్రస్తావము. ౩. ఆసక్తి వ్యాపృతి. ౪. చర్చావిషయము. ౫. సంగతిభేదము (శ్లో. సత్ర సక్తి ఉపోద్ఘాతో హేతుతావసర స్తథా, నిర్వాహకైక్యకార్యైక్యే షోఢాసఙ్గతి రిష్యతే. అన్నసంగతులలో నొకటి ఇది కలఁదు. కొన్నప్పుడు ఉపేక్షింపరాకుండుట; కలంపుగాక వచ్చినప్పుడు ద్వేషింపఁదగినది కాకుండుట.) ౬. వ్యాప్తి. ౭. అనురక్తత్వము. ౮. మైథునాసక్తి. ౯. ప్రాప్తి.

ప్రసంగించు. సం. స. క్రి. ౧. ప్రస్తావించు.

వ. అని పలికి తనతోడికోడలిం బ్రసంగించి.

భోజరా. ౬. ౧౩౦.

వ పదంపడి కార్యంబు ప్రసంగించి నాయాడిన మాటలకు నయ్యుధిష్ఠిరుండు పలికినవచనంబులింక యొప్పునే.

భార. ఉద్యో. ౨. ౧౧౪.

౨. విస్తరించి చెప్పు.

గా. శ్రీరామాయణముఖ్యమామకకథాశ్రేణుల్ ప్రసంగించుచున్ ఉ రా. ౮. ౩౨౬.

ప్రసంజనము. సం. వి అ. న. ౧. ప్రస్తావమునకుఁ దెచ్చుట, సందర్భము కూర్చుట ౨. ప్రయోగమునకుఁ దెచ్చుట, వినియోగించుట.

ప్రసంధిల్లు సం. అ. క్రి కూడు.

ఉ. . సకలాంగముల్ ప్రసంధిల్లుటచేత కికమగుఁ దేజము లేక క్రుతోనవీర్యమై.

శేషజకల్పము. ౧౪. పా.

ప్రసక్తము. సం. విణ. (అ ఆ. అ.) ౧. ప్రసంగవిషయమైనది, ప్రస్తావమునకు సంబంధించినది. ౨. నిత్యము.

ప్రసక్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ౧. ప్రసంగము, ప్రస్తావము. ౨. వ్యాప్తి. (అతిప్రసక్తి = అతివ్యాప్తి.) ౩. అనుమతి.

ప్రసక్తించు. సం. అ. క్రి. ప్రస్తావమునకు వచ్చు. (శ. ర.)

ప్రసజ్యప్రతిషేధము. సం. వి. అ. పుం. ఒక ప్రసంగమును ఆరోపించి (అట్టిదానినే) నిషేధించుట. (వ్యతి పర్యుదాసము)

శ్లో. ప్రసజ్య ప్రతిషేధోఽయం క్రియయాసహ యత్ర నఞ్ । పర్యుదాస స్స విజ్ఞేయో య త్రోత్తరపదేన నఞ్.

ప్రసజ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ అ) ౧. తగులుపడఁదగినది కూడుకొనఁదగినది ౨ ప్రయోగింపఁదగినది, అనుసంధింపఁదగినది. ౩. ప్రసక్తింపఁదగినది, కలుగఁగూడినది

ప్రసత్తి. సం వి ఇ. స్త్రీ ప్రసన్నత, నైర్మల్యము.

ప్రసత్వ. సం. వి న్ పుం. వాయువు. విణ. (న్. రీ. న్) మాంసమును భక్షించు జంతువు. (శే. వి)

ప్రసత్వరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. తల్లి ౨. ప్రతిపత్తి, జ్ఞానము. (శే. వి)

ప్రసన్న. సం. వి. ఆ. స్త్రీ ౧. సుర, కల్లు ౨. ప్రసన్నోన్ముఖయగు, గోత్ర (శే. వి)

ప్రసన్నము. సం. విణ (అ. ఆ అ.) ౧. నిర్మలము. ౨. సంతుష్టము ౩. దయగలది, అను గ్రహముగలది ౪. తేటయైనది, తెలివిడియైనది. ౫. సరియైనది, సమంజసము.

ప్రసభము. సం వి. అ. న. బలాత్కారము. పుం. వేగము. (శే వి.)

ప్రసమీక్షణము. సం. వి. అ. న. ఆలోచనము, వివేచనము.

ప్రసయనము. సం. వి. అ. న. ౧. బంధనము ౨ తంతువు, పోగు. ౩. జాలము, వల.

ప్రసరణము. సం. వి. అ. న. ౧. చాఁగుట నిగుడుట. ౨. పలాయనము. ౩. తృణాదులు తెచ్చుటకై సేన లిటునటుపోక, ఆసారము.

ప్రసరణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. = ప్రసరణము.

ప్రసరము. సం. వి. అ. పుం. ౧. మిక్కిలి నిగుడుట, చాఁగుట. ౨ వ్యాపనము, పర్వుట. ౩. సమూహము. ౪. యుద్ధము. ౫ నారాచాస్త్రము, ఇనుపబాణము, ౬. వేగము ౭. అనునయము, వినయము (శ ర) ౮. ప్రలయము. ౯. ప్రణయము. (శే. వి.)

ప్రసరించు. సం. అ క్రి = ప్రసరిల్లు.

౧. ఆవిర్భవించు, అభివ్యక్తమగు.

సీ. ముఖమున బహువేదములు ప్రసరింపఁగఁ జేసి వానికి మేలుచేత బుద్ధి.

భార. శాం ౬. ౫౨౦.

౨. ప్రవర్తించు.

౪. రాగాదులఁ, బరిభూతులఁజేయు చిట్లు ప్రసరింతు రిలన్. (మార్క. ౪. ౬౪.)

౩. వ్యాపించు.

క. . . సురాసురులు . . . దుగ్ధసింధువు మథియింపఁ దొడంగిరి. డిండీరపిండఖండంబులు బ్రహ్మాండంబునం బ్రసరించె. (హర. ౬. ౫౮.)

స. క్రి. వ్యాపింపఁజేయు.

మ. వినతానూనుఁడు దాని పైపక్ష మహాని ష్ఠీర్ణ ముల్గాఁగ గ్రక్కున రెక్కల్ ప్రసరించి వాయునసమసంక్షోభంబునం బాతి కాఁకిన .. (హరి. పూ. ౪. ౧౩౬.)

(ఇట విప్పు అని భావము.)

క. ధర్మంబునకుఁ జలనం బొలసిన నెలవులను విచిత్రంబులగుజన్మంబులఁ గర్మంబులు

ప్రసరించి లోకస్థితి నిర్వహించు ...
హరి. పూ. ౪. ౧౩.

ప్రసరిల్లు. సం. అ. క్రి. వ్యాపించు.

క. దిక్కరిణీబృంద కొంక్కట యీనినవిల్లుల
దివిఁ బ్రసరిల్లె ననఁగ.
హరి. పూ. ౭. ౧౭౩

*ప్రసర్పణము. సం వి. అ. న. ౧. పోఁగుట, ౨. వ్యాపనము, ప్రసరణము.

ప్రస(శ)లము. సం. వి అ. పుం. హేమంత ఋతువు. (వాచ.)

ప్రసవకము. సం వి. అ. పుం. ప్రియాళు వృక్షము.

ప్రసవనము. సం. వి. అ. న. ౧. మిక్కిలిబిడ్డలను గనుట. ౨. మిక్కిలిఫలములు నిచ్చుట.

ప్రసవబంధనము. సం. వి. అ. న. ఆకులోనగు వాని తొడిమ, వృంతము.

ప్రసవము. సం వి. అ. పుం ౧ బిడ్డనుగనుట. ౨. కాన్పు, గర్భమోచనము. ౩ బిడ్డ, అప త్యము. ౪ పువ్వు. ౫. ఫలము, పండు. ౬. కార్యము ౭ పారంపర్యప్రసంగము. ౮. ప్రేరణము. ౯. ప్రసృతి. ౧౦. అనుజ్ఞ.
(శ. ని)

ప్రసవస్థలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. పుట్టు చోటు, ౨. తల్లి. (వాచ.)

ప్రసవించు. సం. స. క్రి. ౧. (బిడ్డను)గను.

వ. రాజాధిదేవి యావంత్యులగు విందాను విందులం బ్రసవించె. (హరి. పూ. ౧.)

౨. పుష్పించు.

సీ. వినఁ దన్నితివో ప్రసవించె నశోకంబు ...
సమీ. ౧. ౧౭౮.

ప్రసవిత. సం. వి. ఋ. పుం తండ్రి, జనకుఁడు.

ప్రసవిత్రి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. తల్లి.

ప్రసవ్యము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ౧. ఎడమ, ౨. కుడి. (శ. ర.) ౩. అనుకూలము. ౪. ప్రతి కూలము, విపర్యస్తము. ౫. ఆయత్తము.
(శ. ని.)

ప్రసహనము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) సహ నములేనిది, ఓర్పులేనిది. (శ ర.)

వి. అ. పుం. మాంసాహారియగు పక్షి

- వి. అ. న. ౧. మిక్కిలిఓర్చుట. ౨ కౌఁగి లించుట.

ప్రసహము. సం. విశే. (అ ఆ. అ.) మిక్కిలి సహించునది. - వి. అ. పుం. ౧. మాంసాహారి యగుపక్షి, బలవంతముగాఁ బట్టితిను పక్షి విశేషము.

శ్లో. కాకో గృధ్రశులూకశ్చ చిల్లశ్చశశఘాత. చాషో భాసశ్చ కురరః ఇత్యాద్యాః ప్రసహాః స్మృతాః (భావప్రకాశిక)

౨. ఎదుర్చుట, తాఁకోర్చుట.

ప్రసహ్యాచోరుఁడు. సం వి. అ. పుం. బలవం తముగా పైఁబడి దోఁచుకొను దొంగ.

ప్రసహ్యాహరణము. సం వి. అ. న బలవంత ముగా కొనిపోవుట.

ప్రసాతిక. స. వి ఆ. స్త్రీ అణుధాన్యము, మాత్మ్య ధాన్యము. (వాచ.)

ప్రసాదకుఁడు. సం. విశే. (అ. దికా. అ) ౧. తేర్చునది, నిర్మలము చేయునది. ౨. సంతోష పెట్టునది, ఉల్లాసముగూర్చునది.

ప్రసాదనము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ౧. తేర్చునది, తేటచేయునది. ౨. నిమ్మళము గావిం చునది, కలఁకఁ పుచ్చునది, ఉపశమింపఁజేయునది. ౩. సంతోషపెట్టునది, ఉల్లాసము గలిగించునది వి. అ. న. ౧. తేర్చుట. ౨ ప్రసన్నముగాఁ జేయుట. ౩. సంతోషపెట్టుట. ౪. అనుగ్రహము కలిగించుట. ౫. అన్నము. (శ. ర.)

ప్రసాదము. సం. వి. అ. పుం. ౧ అనుగ్రహము. ౨. నైర్మల్యము, ప్రసన్నత, తేటఁదనము. ౩. కావ్యగుణములలో నొకటి. ౪. దేవనైవేద్యము. ౫. గురుజనాదులచే భుక్తపరిశిష్టమైన అన్నము కొందలగునది. ౬ విరాళము. ౭ మనస్సు

ప్రసాదించు. సం. స. క్రి. అనుగ్రహించు.

వ. అగ్రపుత్రుఁబుకుంతులకు వాఁకిలి యెన్నం డును లేకయుండం బ్రసాదించి యంతర్హితుం డయ్యె. (భార. శాం. ౩. ౩౭౧)

క. శరణంబు వేఁడెద భవచ్చరణంబులు గనుఁగొనం బ్రసాదింపఁగదే.

భార. ఉద్యో ౩. ౪౦౭

వ. అని యిట్లు సమ్రజ్జనకుండు ప్రసాదించిన సేము పెద్దకాలంబునకు (మార్క ౧. ౯౨.)

(ఇట అనుగ్రహపూర్వకముగాఁ బలికిన అని భావము)

ప్రసాధకము. సం విశే (అ. ధికా. అ.) ౧. మిక్కిలిసాధించునది, నెఱవేర్చునది ౨. తేర్చునది, శుద్ధిచేయునది ౩. వస్త్రాదులచే అలంకరించునది

ప్రసాధనము. సం వి. అ న. ౧. మిక్కిలి సాధించుట, చక్కఁగా నెఱవేర్చుట. ౨. సిద్ధి. ౩. క్రమముగా ఏర్పఱచుట. ౪. అలంకరణము, సింగారము, అలంకారము, భూషణము. ౫. శుశ్రూష. - పుం. కంకతిక, దువ్వెన (శే. ని.)

ప్రసాధని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కంకతిక, దువ్వెన.

ప్రసాధిక. సం వి. అ స్త్రీ. ౧. (రాణి మొదలగువారికి) అలంకారముచేయు స్త్రీ, సైరేయు నది. ౨. నీవారధాన్యము, నివ్వరులు.

ప్రసాధితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ) ౧. నిష్పాదితము, పరిపక్వముచేయఁబడినది, చక్కఁగా సాధింపఁబడినది. ౨. అలంకరింపఁబడినది.

ప్రసారణము. సం. వి. అ. న. ౧. చాఁచుట (శాఖాప్రసారణము,) (న్యాయ.) క్రియాభేదము. ౨. వ్యాపించుట, పర్వుట. ౩. శత్రువును చుట్టుకొనుట. ౪. తిరుచుట. ౫. (వ్యాక.) సంప్రసారణము

ప్రసారణి. సం వి. ఈ స్త్రీ. గొంతెమగోరు, కింటుభరి. శ్రీ

ప్రసారము. సం వి . పుం వ్యాపనము, వ్యాపించుట.

ప్రసారి. సం. విశే. (న్ ణీ. న్) ప్రసరించునది.

ప్రసారిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. లజ్జాలులత. శ్రీ.

ప్రసారితము. సం విశే. (అ. ఆ. అ.) ౧ విస్తరింపఁబడినది, విరివిగా చేయఁబడినది, వ్యాప్తము గావింపఁబడినది. ౨ తిగువఁబడినది, (శ ర)

ప్రసితము. సం విశే (అ ఆ అ) ౧ బద్ధము, కట్టఁబడినది ౨ తత్పరము, ఆసక్తము, తగులు గఁవి ౩ మిక్కిలిశుభ్రము. - వి అ. న. పూయము, చీము

ప్రసితి. సం. వి ఇ స్త్రీ. ౧ కట్టెడు సాధనము. (సంకెలమొ.) ౨. తంతువు ౩ జాలము, వల (వాచ) ౪ నిర్బంధము. (శ ర.)

ప్రసిద్ధము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ౧. వాసికెక్కినది, ప్రసిద్ధికెక్కినది. ౨. ప్రసాధితము, అలంకరింపఁబడినది.

ప్రసిద్ధి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ౧. ఖ్యాతి ౨. నిష్పత్తి మిక్కిలిసిద్ధి, చక్కఁగా కుదురుట. ౩. అలంకారము, వగ.

ప్రసువు. సం. విశే. ఊ. బిడ్డ లోనగువాని కనునది. - వి. ఊ. స్త్రీ. ౧. తల్లి. ౨. అల్లి గుజ్జము, గోడిగ.

ప్రసూత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. బాలెంతరాలు.

ప్రసూతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. కాన్పుకొండినది, పుట్టినది ౨. పొడమినది, ఫలించినది. 3 కనినది, ప్రసవించినది. వి. అ. న. పువ్వు.

ప్రసూతి. సం వి. ఇ స్త్రీ ౧ ప్రసవము, కానుపు, గర్భమోచనము ౨ (పువ్వులులోనగునవి) తలచూపుట, పొడసూపుట 3 ఫలితము ౪ బిడ్డ, పిల్ల. ౫ తల్లి.

ప్రసూతిక. సం. వి ఆ. స్త్రీ బాలెంతరాలు

ప్రసూతిజము. సం వి అ న. బాధ, దుఃఖము.

ప్రసూనము. సం. విణ. (అ ఆ అ) పుట్టినది, (వాచ) వి. అ. న. ౧. పువ్వు. ౨. పండు

ప్రసూనేషువు సం వి. ఉ పుం. పూవిలుకాఁడు, మన్మథుఁడు.

ప్రసృత. సం వి ఆ. స్త్రీ. జంఘ, కాలిపిక్క

ప్రసృతజుఁడు. సం వి అ పుం పర స్త్రీయందుఁ బుట్టినవాఁడు. (కుండగోళకాది)

ప్రసృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. వినిడినది, చాఁగినది. ౨. కొనసాఁగి పెరిఁగినది 3. వ్యాపించినది, పర్వినది. ౪. వేగితము, తీవరింపఁబడినది. ౫. విహితము. ౬. గతము. ౭. నియుక్తము, నియోగింపఁబడినది. ౮. తీర్పఁబడినది. (శ. ర) - వి. అ. పుం, న. రెండుపలముల కొలఁది. - వి. అ పుం. చేర, పుడిసిలి.

ప్రసృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ౧. చాఁగుట, వ్యాప్తి, ప్రసారము. ౨. ప్రవహించుట. 3. చేర, పుడిసిలి. ౪. తంతువు, దారము. ౫. వాక్కు. ౬. బాలుడు. ౭. తాత్పర్యము. ౮. బంధనము. (శ. వి.)

ప్రసృత్వరము. సం. విణ (అ. ఆ. అ.) ప్రసరించునది.

ప్రసృమరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. ప్రసరించునది. ౨. ప్రవహించునది, ఒలుకునది.

ప్రసృష్టము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. తొలఁగఁబుచ్చఁబడినది, విగవిడువఁబడినది. ౨. గాయపఱుపఁబడినది.

ప్రసేకము. సం వి. అ. పుం. ౧. స్రవించుట, కాఱుట. ౨. అసించనము, చల్లుట, తడుపుట. 3. జాఱుట, చ్యుతి ౪. గరిఁటె లోనగువాని చిప్ప.

ప్రసేకి. సం. వి. న్. పుం. అసాధ్యవ్రణభేదము.

ప్రసేదిక. సం వి ఆ స్త్రీ. చిన్నతోఁట.

ప్రసేవకము. సం. వి అ పుం. ౧. వీణకరిప. ౨. సూత్రకచితపాత్రము.

ప్రసేవము. సం. వి. అ పుం ౧ ధాన్యము పోయుసంచి. ౨ ఎండుపుఁదట్టు. 3. వీణకరిప విణ. (అ. ఆ అ.) ౧. స్యూతము, కుట్టఁబడినది. ౨ గ్రథితము, గ్రుచ్చఁబడినది

ప్రస్కందనము. సం. వి. అ న. ౧. అస్కందనము, గంతువేయుట, క్రేళ్లుదాఁటుట. ౨. విరేచనము. 3. ఆపాదనము,. కలిగించుట.

ప్రస్కందము. సం. వి. అ పుం. కుండము అనఁబడు చతురాకారమగు వేదిక.

ప్రస్ఖలనము. సం. వి. అ. న. తడఁబడుట, తొట్రుపడుట, అడుగుతొట్రిలుట, జాఱఁబడి పడుట.

ప్రస్తరణము. సం. వి. అ న. ౧. సెజ్జ, శయ్య. ౨. ఆసనము, పీఁట.

ప్రస్తరము. సం. వి. అ. పుం. ౧. చిగుళ్లలోనగువానిచే సేర్పఱిచిన సెజ్జ. ౨. రాయి. 3.

రత్నము. ४. దుర్భముష్టి. ౫. గ్రంథముయొక్క భాగవిశేషము. ౬. కథము. (శ. ర.)

ప్రస్తరించు. సం. స. క్రి. ౧. విస్తరించు, పెంపొందించు.

సీ. యజ్ఞ కటాకంబునందుఁ గ్రుంకిలు వెట్టి, బ్రహ్మర్షి పీఠభృత్పీఠిఁ బ్రస్తరించు భీమ 3 ౧౧౪

క. చిలిచిలువు ప్రస్తరింపన్, దొలుదొల్త సజాండు గురువునన్ లఘు విడె నా, పెలయున్ ఫాలము వానికి, యలపొంగక్యమునఁ గంఠ మట గల మయ్యెన్. (సుదంతా 3 ౩౬)

(ఇది శందర్భములకు నుదాహరణము)

౨. ప్రస్తారముచేయు

సీ. జనియించెఁ బ్రస్తరించినఁ గ్రమంబున యర సతతభజన లనంగ సప్తవిధము, లు అప్ప. ४. ३౬.

ప్రస్తవము. సం. వి. అ. పుం. ౧. స్తోత్రగీతము, స్తుతిసామము. ౨. ప్రస్తావము. 3. ?. కుము

క. . . . వ్వారలు నీప్రస్తవమున నిష్ఠులఁ గృతము దలంచి ప్రాణములు విడుతు రనిక్. భార. సభా. ౧. ౩౮.

క. అనఘా నీప్రస్తవమున, నని నీల్గిన వీరభటుల యనుపోష్యుల. ... భార. సభా. ౧. ౩౯.

ప్రస్తవించు. సం. స. క్రి. విషయమునకుఁదెచ్చు, ప్రస్తావమునకుఁదెచ్చు.

ఉ. సమ్మతిఁ బ్రస్తవించు శుకశారికలాగమ భాషితంబులన్. (హర. ౫. ౩౧.)

ప్రస్తారపంక్తి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఛందోవిశేషము.

ప్రస్తారము. సం. వి. అ. పుం. ౧. పఱచుట. ౨. చిగుర్లు పెండలుగవానిచే ఏర్పఱచిన సెజ్జ. 3. సెజ్జ, శయ్య. ४. చదునైన ప్రదేశము. ౫. తృణప్రధానవనము, వృక్షవిస్తారము. (శ. ర.) ౬. (ఛంద)లఘుగురువులను దెలుపు ప్రక్రియా భేదము, ఛందశ్శాస్త్రమునందలి ప్రత్యయవిశేషము.

ప్రస్తారపఙ్క్తిము. సం. వి. న్. న. క్షేత్రభాగ భేదము.

ప్రస్తావన. సం. వి. అ. స్త్రీ. ౧. స్తోత్రము, స్తుతించుట ౨. ఆరంభము 3 ఉపోద్ఘాతము, అవతారిక. ४. ఆముఖము, నాటకముయొక్క అంగభేదము.

ప్రస్తావము. సం వి. అ పుం ౧ ఆరంభము, ఉపక్రమించుట. ౨ అవతారిక, ఉపోద్ఘాతము. 3. ప్రసంగము. ४. అవసరము, తగినతఱి, యుక్తసమయము. ౫. ప్రకరణము ౬ సామావయవ భేదము ౭. ప్రకృష్ట స్తవము, అధికమైనస్తుతి.

ప్రస్తావించు. సం. స క్రి. ప్రస్తావమునకు తెచ్చు (శ. ర.)

ప్రస్తీత(మ)ము. సం విశే. (అ. ఆ అ.) ౧. సంహతము, గుమిగూర్పఁబడినది, ఒక్కటిగా కూడినది. ౨ ధ్వనితము, మొరయింపఁబడినది, మ్రోగింపఁబడినది. (వాచ.)

ప్రస్తుత. సం. వి. ఆ స్త్రీ (శోనఁబోవు సమయమున) పొడుగుచేసినయావు.

ప్రస్తుతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ౧. మిక్కిలిస్తుతింపఁబడినది. ౨. ఆరంభింపఁబడినది. 3. ఉపస్థితము, సమీపించినది. ४. ప్రకరణమునచే ప్రాప్తించినది, ప్రాసంగికము. ౫. ప్రతిపన్నము, ప్రాప్తము. ౬. ఉద్యతము, సిద్ధమైనది, సిద్ధముచేయఁబడినది. (శ. ర.)

వి. అ. న. ౧. ప్రస్తావమునకు వచ్చిన విషయము. ౨. ఉపమేయము.

ప్రస్తుతాంకురము. సం. వి. అ. పుం. ఒక అర్థాలంకారము.

శ్లో. ప్రస్తుతేన ప్రస్తుతస్య ద్యోతనే ప్రస్తుతాంకురః, కిం భృఙ్గ సత్యాం మాలత్యాం కేతక్యా కణ్టకేద్ధయా. (చంద్రాలోకము.)

ప్రస్తుతించు. సం. స. క్రి. మిక్కిలి. కొనియాడు

చ. .. పురమిజనంబు రాజులును భూసురలున్ వినుచు బ్రస్తుతింపఁగే.

భార. ఉద్యో. ౧. 3౨3.

క. అని చెప్పిన నమ్ముని యమ్మనుజపతిం బ్రస్తుతించి (భార. శాం. ౫. 3౪౯.)

చ. ఇద్దనప్రకృతియు దైత్యనాయకుఁడు పంప బకాదిపుఁ బ్రస్తుతించుచున్.

భార. శాం. 3. ౫౭౧.

ప్రస్థపుష్పము. సం. వి అ పుం. ౧. మరువకము, మరువము. శ ౨. చిన్నాకులతులసి. శ. 3. జంబీరభేదము, ఒకవిధమగు నిమ్మ. శ.

ప్రస్థము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ౧. పోవునది, ఉండునది, వసించునది. ౨. వ్యాపించునది, పర్వునది. 3. నిలుకడయైనది, స్థిరము. - వి అ. పుం, న. ౧. కొండచెత్తము, పర్వతమునందలి సమభూమి. ౨. ముప్పదిరెండుపలములకొలఁది, నాలుగుమానికలకొలది. (వైద్య.) రెండుశరావములకొలఁది. 3. ఉన్నతవస్తువు, తూనికవేయఁ బడినవస్తువు. (మే. ని.)

ప్రస్థానము. సం వి. అ. న ౧. గమనము, పోక. ౨. జిగీషువుయుద్ధమునకై వెడలిపోవుట. 3 ఉపదేశోపాయము, దర్శనమును బోధించు శాస్త్రము. (ఉపనిషత్తు, గీత, బ్రహ్మసూత్రములు వీటిని ప్రస్థానత్రయ మందురు.)

ప్రస్థాపించు. సం. స. క్రి. చక్కఁగా స్థాపనము చేయు. (శ. ర.)

ప్రస్థాపితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) పంపబడినది, ప్రేరితము. ౨. చక్కఁగా స్థాపింపఁబడినది.

ప్రస్థాయి. సం విశే. (న్ నీ. న్) పోవువాఁడు, పయనమగువాఁడు

ప్రస్థిక. సం వి. ఆ స్త్రీ. అంబష్ఠాలత శ.

ప్రస్థితము. సం. విశే (అ ఆ అ) ప్రయాణమై పోయినది, ప్రయాతము

ప్రస్థితి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. బయలుదేఱుట, గమనము, పోక.

ప్రస్థితుఁడు. సం విశే (అ ఆ అ.) పయనమైనవాఁడు, బయలుదేఱినవాఁడు

ప్రస్నవము. సం వి. అ. పుం. స్రవించుట. కాఱుట

ప్రస్నుష. సం వి ఆ స్త్రీ మనుమనిపెండ్లము.

శ్లో స్నుషాః ప్రస్నుషాశ్చైవ ధృతరాష్ట్రస్యవిహ్వలాః

సం భార కర్ణ ౭౦ 30.

ప్రస్ఫురించు. సం. అ క్రి తోఁచు, కన్పట్టు.

సీ కటకరక్కసుని నొక్కఁడనిఁ జిక్కఁగఁ ద్రొక్కి భద్రకాళిక యెందుఁ బ్రస్ఫురింపు.

పాండు. ౫ ౭౯.

ప్రస్ఫురిల్లు. సం. అ. క్రి. ప్రకాశించు.

సీ మేఘకాళ్ళింబున మెఱయుసురేంద్రచాపము లీల వనమాల ప్రస్ఫురిల్ల, నల్లనుసజాయమే నొప్పు . . (హరి. ఉ ౮ ౬౫.)

ప్రస్ఫోటనము. సం వి అ న ౧ వికసనము, విరియుట. ౨ ప్రకాశనము, బయలుపుచ్చుట. 3. చీల్చుట. ౪ ధాన్యముచెరుగుట ౫ చేట.

ప్రస్రవణము. సం వి. అ. న ౧ మిక్కిలి కాఱుట, మిక్కిలిస్రవించుట. ౨. సెలయూట,

౩. చెలము, ఉటు. ౪ మూత్రవిసర్జనము. -
౧. అ. న. ఒకపర్వతము, మాల్యవంతము.

ప్రసావము. సం. వి అ. పుం. ౧ ప్రసవించుట, కాచుట ౨ మూత్రము

ప్రస్వేదావ్హా. సం వి అ స్త్రీ పిరంగిచెక్క

ప్రహతము. సం విణ (అ ఆ అ) ౧ కొట్టఁబడినది, చంపఁబడినది ౨ వితతము, విస్తరింపఁబడినది ౩ క్షుణ్ణము, పొడిచేయఁబడినది, పలుమాఱు రారాపునొందినది, త్రోవ ౪. వుత్పన్నము (శే ని)

ప్రహారకుటుంబి సం వి ఈ స్త్రీ కుటుంబినీ క్షుపము ?

ప్రహరణకలిక. సం వి ఆ. స్త్రీ చతుర్దశాక్షర పాదకమగు వృత్తభేదము

ప్రహరణము. స. వి. అ. న ౧. కొట్టుట, ప్రహారము. ౨. ఆయుధము ౩ యుద్ధము. ౪. దమము

ప్రహరము సం. వి అ పుం జాము, యామము.

ప్రహరి. వి. (సం ప్రాకారః) ప్రాకారము, చుట్టుగోడ. (శ. ర.)

సీ అలదేవమణికిఁ గావలి యిద్దప్రహరి నా,
గళిమున ఘంటికావళులు మెఱయ.
పారి ౪. ౬౬.

ప్రహరి, సం. వి. న్ పుం యామికుఁడు, గంటలు కొట్టుటకు ప్రహరకాలమునందు అధికారము గలిగియుండు బంటు.

ప్రహరించు. స క్రి కొట్టు.

ఉ ...గదచేఁ బ్రహరించినఁ గంప మేమియుం,
జెందక నిల్చి (రామా ౭. ౧౦౯.)

క. కదనసములఁ బ్రహరించిరి, యదఁచిరి లాత
ముల ... (శివరా. ౪. ౫౯.)

ప్రహరిచరించు. అ. క్రి. (ప్రహరి + చరించు.) ఊరు, కోట మొ. వానికాఁపుదలకై చుట్టి వచ్చు; ప్రదక్షిణముచేయు.

చ ప్రహరిచరించు కప్పడును భైరవు లర్ధనిశాగమనంబులన్. భీమ. ౧. ౧౦౭.

ప్రహరిచుట్టు. అ. క్రి. (ప్రహరి + చుట్టు.) అలంగము తిరుగు, ప్రదక్షిణముచేయు.

మ. అని చింతించుచు నొక్కధామమునకున్...
గంధర్వకాంతల్ సుకం,రవినాదాతిశయం
బుతోఁ బ్రహరిచుట్టం గంటిఁ జిత్రంబు
గాన్. (వసు. ౪. ౬౭.)

ప్రహరిదిరుగు. అ. క్రి, (ప్రహరి + తిరుగు. ఊరు, కోట. మొ వాని కాపుదలకై చుట్టు తిరుగు, ప్రదక్షిణముసేయు; చుట్టుతిరుగు.

గీ. ప్రహరిదిరుగుట చాలించి భైరవుండు, గవని
మెంగసాల యరుఁగుపైఁ గన్ను మోగిచె.
కాశీ. ౩.౭౩౫.

క కెలిఁ బ్రహరిదిరుగువెల్లరఁ, జాలకగ
గికురించి నగరు చొచ్చి కదంకన్
రామా. ౬. ౧౧౭.

సీ తనదుర్గమునకు నక్తందివంబును సితభాను
భాస్వంతులు ప్రహరిదిరుగ ...
వరాహ ౩. ౬౫.

ప్రహర్త. సం. విణ. (ఋ త్రి. ఋ.) ప్రహరించువాఁడు కొట్టువాఁడు, యుద్ధము చేయువాఁడు

ప్రహర్షణము. సం విణ. (అ. ఆ అ) మిక్కిలి హర్షము గలిగించునది. (క ర్త.) ౧. అ. న. మిక్కిలి హర్షము గలిగించుట అ. పుం. బుధగ్రహము.

ప్రహర్ష(ర్షి)ణి. సం. వి ఈ. స్త్రీ ౧. పసుపు ౨ త్రయోదశాక్షరపాదకమగు వృత్తవిశేషము. (వాచ)

ప్రహర్షించు. సం. స. క్రి. సంతోషించు.

ఉ. పాండవగర్భ రక్షకరమూర్తి త్రిదశేంద్రులు
ప్రాభవరీతిఁ గీర్తించిన పెంపువోలె వినవిని
కృష్ణుఁడు సత్కృతకీర్తనం బ్రహర్షించి
వినయ్. (ఉ. రా. ౧ ౪౨.)

ప్రహసంతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. యూథిక, అడవిమల్లె. కి. ౨. వాసంతి కి. ౩. పెద్ద కుంపటి.

ప్రహసత్. సం. (శతృ) నవ్వుచున్న.

ప్రహసనము. సం. వి. అ. న. ౧. పెదనవ్వు. ౨. పరిహాసము. ౩ దృశ్యకావ్యవిశేషము. (భాణవత్సంధి సంధ్యంగలాస్యాంగాంకైర్వినిర్మితమ్, భవేత్ప్రహసనం వృత్తం నింద్యానాం కవికల్పితమ్) (సా. ద.)

ప్రహసించు. సం. స. క్రి. పెద్దనవ్వునవ్వు, తిరస్కరించు.

వ. జంఝూపవన ఘూర్ణమానార్ణవంబు కలకలంబునకు గలకలం బ్రహసించె.
వరాహ. ౪ ౧౨౦.

సీ. రథనిస్స్వనంబులఁ బ్రహసించి పరవీర, భయదంబులై భటాస్ఫోటములు నిగుడ.
వరాహ. ౩. ౪౨

ద్వి. ... యమితతేజమున, భానుకోటిస్ఫూర్తిఁ బ్రహసింపుచున్న, యానినందనుఁ గాంచి .
(ద్వి. పరమ. ౨ ౬౩౦)

(ఇట ఉపమావాచకము.)

ప్రహస్తము. సం. విశే. అ. చప్పెట, చపేటము.

ప్రహస్తుఁడు. సం. వి. అ. పుం. రావణునిమంత్రి యగు నొకరాక్షసుఁడు.

ప్రహాణము. సం. వి. అ. న. విడుచుట, త్యజించుట.

ప్రహారము. సం. వి. అ. పుం. ౧. అఘాతము, దెబ్బ; కొట్టుట. ౨. చంపుట.

ప్రహారవల్లి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మాంసరోహిణి. కి.

ప్రహారి. సం. విశే. (న్. ణీ. న్.) ప్రహరించువాఁడు.

ప్రహాసము. సం. వి. అ. పుం. ౧. అట్టహాసము, పెద్దనవ్వు. ౨. పరిహాసము. ౩. అపగీతము, పరిహాసాత్మకమగు ప్రబంధము ౪. ప్రభాసమను తీర్థవిశేషము.

ప్రహాసి. సం విశే. (న్. నీ. న్.) ౧. నవ్వించువాఁడు. ౨. నవ్వువాఁడు. ౩. పరియాచకము చేయువాఁడు. - వి. న్. పుం. విదూషకుఁడు

ప్రహిత. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ౧. ఉంచఁబడినది. ౨. పంపఁబడినది, ప్రేరితము. ౩. క్షిప్తము, వేయఁబడినది, వింటనుండి విడువఁబడినది. (బాణము.) ౪. నియుక్తము. వి. అ. పుం., న. సూపము, వండినపెసరపప్పు మొ. (శ. ర.)

ప్రహితుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) వ్యక్తపన్నుఁడు (శ. ర.)

ప్రహృష్ట. సం. విశే. అ. ౧ మిక్కిలి హర్షించినది. ౨. రోమాంచయుక్తము. ౩. విస్మితము. ౪. ప్రతిహతము. (శ. ని)

ప్రహేణకము. సం. వి. అ. న. పిష్టకభేదము, ఒకదినుసు పిండివంట.

ప్రహేళిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. ప్రవల్హిక. ఇది యొక పొడుపుకథవంటిది. (తరుణ్యాలింగితః కంఠే నితంబస్థలమాశ్రితః గురూణాం సన్నిధానేఽపి కః కూజతి ముహుర్ముహుః) దీని ఉత్తరము. ఈపద్యమున జలపూర్ణకుంభము. ఇది శాబ్దియు ఆర్థి అని ద్వివిధము.

ప్రహ్లత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఆహ్లాదము, సంతసము.

ప్రహ్లన్నుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సంతుష్టుఁడు.

ప్రహ్లా(హ్లా)దము. సం. వి. అ. పుం. ౧. మిక్కిలిఆహ్లాదము, ప్రమోదము. ౨. శబ్దము.

ప్రహ్వము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. వాటమైనది, ఏటవాలైనది, ఒకప్రక్కకు వాలినది. ౨. వంగినది, వినయము ౩. ఆదరమునగలది, నమ్రము ౪. ఆసక్తము, తగులముగలది.

ప్రహ్వాయము. సం. వి. అ. పుం. పిలుపు, ఆహ్వానము.

ప్రా

ప్రా. విణ. (వృత్తియందు ప్రాఁత శబ్దమున తొలి యచ్చుమీఁది వర్ణము లోపింపఁగా మిగిలిన రూపము చూ ప్రాత.

ఉదా : ప్రామినుకులు, ప్రావేల్పు మొ. దీనికి అచ్చు పరముగునపుడు యడాగమమును, పరు షములు పరములగునపుడు నుగాగమము నగును.

ఉదా: ప్రాయిల్లు, ప్రాయేలు, ప్రాఁగెంపు మొ.

సీ. చిలిలి ప్రాఁగెంపుటిట్టికల గోడలుబెట్టి వజ్రంపు గారల నునుతానర్చి

(ఉ. రా. ౨. ౨౯౨.)

మ. ...నన్ ప్రాఁగెంపుటా మేడలో, నలుకన్ గిల్లడగొట్టు కేళి .

ఉ. రా. ౪. ౨౨౨.

ప్రా. వి. (సం. ప్రాసః) ప్రాసము, పద్యపాద ద్వితీయాక్షరము (చూ. ప్రాసు.)

౪ క. విలసత్ప్రాసాద్యక్షర, ములు వర్ణసు నాద్వితీయములు ప్రాసల్ మాత్ర లోని తమకము పాతంబులు యతిపై నన్నిపాదములఁ బ్రాల నుదున్. (కవిజనా. సంజ్ఞా. ౬౨.)

ఆ. పలుకులందునైన పలుకులు గలిగియుఁ, బ్రాలువర్ణుకలని వెలుఁగవిత, బెన్నుకల్లన్ .

ద్వా. ౪. ౧౯౧.

ఉదా : ప్రాయిల్లు, ప్రాగెంపు మొ.

ప్రావడి = ప్రాసము వడియును.

మహాక్కర. అమరఁ బ్రావళ్లు రెండునాఁ కెలఁగి నాల్గుచోట విరతి యాదిత్యుమీఁద కవిజనా. జాతి. ౨౫.

ప్రాంగణము. సం. వి. అ. న. ౧. ముంగిలి, అజి రము ౨. గృహాభూమి, ఇంటినేల. ౩. పణ వము ఉడుక

ప్రాంగము. సం. వి. అ. పుం. పణవము,ఉడుక. (విల్యమ్సు)

ప్రాంచత్. సం శత్రి ప్రకాశించుచున్నది, ఒప్పు చున్నది.

శా. ప్రాంచద్భూషణశాతకుంభముల రుచితోఁ బాలిండ్లుబంగారు... (మనుచ. ౨ ౬౮)

ప్రాంజలము. సం. విణ (అ ఆ. అ) ౧. నున్న నిది, సరళము ౨ సుబోధము, చక్కఁగాఁ దెలియునది ౩ నిలువైనది (విల్యమ్సు)

ప్రాంజలి. సం విణ (ఇ) చేతులు మోడ్చిన వాఁడు, మోడ్పుగేలివాఁడు. - వి ఇ. పుం చేమోడ్పు.

ప్రాంతము. సం. వి. అ. పుం. ౧. చివర, అంచు. ౨. (పెదవి, కన్ను లోనగువాని) మూలు ౩. ఎల్ల, మేర. ౪. చిట్టచివర, కొట్టకొన. ౫. మొన, కొస. ౬. తీరము. ౭. సమీపము

ప్రాంతరము. సం. వి అ. న. ౧. దూరగమ్య మగుమార్గము, దవ్వు పోగునట్టిదారి. ౨. చెట్లు

పొడవులగువాని నిడపరిమాణి ౩. వనము. ౪. కోటరము, తొఱ్ఱ.

ప్రాంశువు. సం. విశే. (ఉ) ౧. ఉచ్చము,ఉన్నతము. ౨. నిడుద, పొడుగైనది.

ప్రాఁకు. అ. క్రి. ౧. ఎక్కు, పైకిపోవు.

సీ. వంకదారతఁ జేరి వాకిటి వద్దదంబులు చొచ్చి కొమ్మల జొరపు పైఁ,డి, ప్రాఁకి లోపల జొచ్చి . (ఉ హరి. ౩. ౩౪)

ఉ ప్రాఁకుడుమా త్రికూటశిఖరంబులమీఁదికి .

భా. రా. యు. ౨౯౦.

మ. ఇది గంధర్వులు వచ్చి ముట్టుకొని కింకట్లొక్క యంచున్ భయం,బొదవం బిల్లములందు డాఁగియు సమీపాశ్వేజముల్ ప్రాకియున్. (భార. విరా. ౩. ౨౪.)

(ఇట సప్తమ్యర్థమున ప్రథమ)

౨. ఉన్నతస్థానమునొందు, అభివృద్ధినొందు.

క. మానవము దుర్లభము సో,పానం బగునది దివము కిపదమగుటకున్, దానిఁ గని తొంటి చందము, రానీక సముద్యమమునఁ బ్రాకఁగ వలదే. (భార. శాం. ౬. ౨౩౪.)

౩. తొమ్ములతో జరుగు, జరుగు.

క. ... చన్,గొండలనడుమను ప్రాఁకెడు కుండలిరూ యనఁగ సారుకొను రొపారున్. (ఆము. ౫. ౨౫.)

ఉ. ... కాలు ప్రాఁక నది నీవియు బిటఁగఁ దోఁడిభామినుల్, గలకల నవ్వ ...

వైజ. ౬. ౧౧౧.

ఆ. నీళ్లలోన జోడ విగిడి తిన్నఁగఁ బ్రాఁకు, వైట మూరెఁడైన ప్రాఁకలేదు.

వేమ. ౧. ౨౪.

౪. వ్యాపించు, ప్రసరించు.

గీ. పర్యూదయము విస్తరాలిండ్లఁ బ్రాఁకనీక తలఁచు పూయుడు శోలగంధంబుఁ బసుపు ... కాశీ ౩. ౧౦౯.

(చి. ని. పా. ప్రాఁకనీక ముద్రి.)

క. అఁకొన్నమృత్యువో వలెఁ, బ్రాఁకిన లయకాల రుద్రఫాలానలభా ...

ఉ. హరి. ౩. ౧౩౯.

క. తేఁకువ యురయఁగ నీగతి, దోఁకొని చనిశుదల రత్నతోరణదీప్తుల్, ప్రాకెడుఘన గృహముల .. (భోజరా. ౪. ౯౪.)

౫. (తీఁగ మొ.) అల్లుకొను.

మ. అని గొజ్జంగులచెంగట మ్మొరభిలంబై దట్టమై చెట్లఁబ్రాఁ,కిన యాచల్లనిమాధవీలతలతో క్కెం జొక్కమై యుండ ... (విప్ర. ౨. ౨౪.)

౬. చుట్టుకొను, ఆవరించు.

క. వీఁక చెడ నీదుదూతలు, ప్రాఁకంగా విప్రదప్త పైక మడుగు. (కేమ. ౩. ౨౬౩)

(వాపయిని ఆవరింప అని భావము.)

మిన్నులంబ్రాఁకు. = ఆకసమునంటు

క. ..ఫణిరాజభుజా,నీకమణిరుచులు మిన్నులంబ్రాఁక నగాధంబులైన ..

వరాహ. ౪. ౧౧౯.

సీ. ఒకదీవి నిండుచంద్రికలు మిన్నులంబ్రాఁకనొకదీవిఁ జేరంత యుబ్బి కాయు.

కాశీ. ౧. ౧౨౯.

పట్టియలంబ్రాఁకు = నిరాధారప్రదేశగమనము చేయు.

సీ. గాంభీమ్రుద్రాక్ష్యసంతానుఁడై పట్టియలు ప్రాఁకఁగఁ జాలు బ్రహ్మవిదులు.

ఉ. రా. ౯. ౩౦౫,

వి. = పాఁకు ౧. (నిరు మున్నుగువాని) దాఁపునిలువై ఉండుటచే కలిగెడు పచ్చనినాఁచి నీరు.

సీ. కన్నుర జడ్డిగాని క్రమ్మఁ బ్రాఁ కొక్కెనక్రు
కపాలభాగములు గతిని.

భా౦. ఆర. ౪ ౨౮.

౨. (కండ్లకుఁబట్టిన) పాఁచి, ముసికి

ద్వి. మీఁక లోకముల కేలించినపండ్ల, బ్రాఁకు
వోకున్న సాధ్రుశియాగ్నిరుద్ర, బ్రింగన
గొండి పై మింగితి బసవలింగకుమారు

పండితా. మహిమ. ౩౦౪ పా.

ద్వి. ప్రాఁకువట్టినపండ్లు బ్రద్దచేతులును

బస పు. ౩. ౧౧౧౪

౩. తీఁగె ప్రాఁకుటకు బ్రక్కను నిలువఁబడెడు
కఱ్ఱ, ఉపఘ్నము.

ఉ. ఊర్జితశక్తినుద్భటుం, డై పెనిపెన్ సమీర
సుతునల్కఁ బ్రాఁకెడినట్లు మీఁకలోన్

భార. విరా. ౨ ౧౫౦.

సీ. ప్రాఁకునఁ దీఁగఁ గూర్పంగనేరని కొమ్ము
గుణము సేక్రియ ధనుకోటిఁ గూర్చు.

భాగ ౧౦. ఉ. ౧౭౧.

(చి. వి. పా. ప్రాఁకున, ముద్రి. పా.)

గీ. మనసుపాదునఁబొడమి సమగ్రభక్తి, రసపరి
ప్లుతిఁదాలిమి ప్రాఁకుపడవి తనరు ...

హె శతం. ౨ ౧౬౨.

౪. పోమణము.

గీ. ప్రాఁకుఁజేసిన వర్తనల్ పదటగలిపి, క్రొత్త
వర్తన జేకురు గోఁడకాండ్రు.

వేమన. ౩ ౩౨

౫. ప్రాఁచితీఁగె, నీటియందు బయలు దేఱు
పచ్చనితీఁగె, శైవాలము. కై.

(భూ. పాఁకు.)

చూ. ప్రాఁకుడు, ప్రాఁకుడెంచు, ప్రాఁకులాడు,
ప్రాఁకొను.

ప్రాఁకుడు = పాఁకుడు. వి. (√ప్రాఁకు) ౧.
ప్రాఁకుట. ౨ పాఁచి. (శ. ర.)

ప్రాఁకుడెంచు. అ. క్రి. (ప్రాఁకు = తెంచు,
స్వార్థమున) పైవచ్చు, వ్యాపించు.

గీ. గగనభాగమునఁ గొన్ని యుల్లసఁ
బ్రాఁకుడెంచె, నవుడు.

వేం. పంచ. ౪. ౨౨౮.

ప్రాఁకులాడు. అ. క్రి. (√ప్రాఁకు.) పొర్లాడు,
దొరలు

సీ. ఎడఁబోక నిదురపోయెడి కుంభకర్ణుండు
బిబ్బురించుచు లేచి ప్రాఁకులాడె.

దశా ౪. ౨౦౪.

౨. క్రి ఆశ్రయించు.

వ్యవ. వానిని పట్టుకొని ప్రాఁకులాడిన లాభము
లేదు

ప్రాఁకొను. అ. క్రి. (ప్రాఁకు + కొను.) పాఁచి
పట్టు, నీరు నిలువై యుండుటచే పచ్చని ముసికి
కలదగు

క. ప్రాఁకొన్ననూతి యుదకము, పోఁకలపాడి
యును కోఁత మేదిని సుమతీ

సు. శ. ౧౦

ప్రాఁగబ్బము. వి. (ప్రాఁక్ + కబ్బము.) వేదము

సీ. ప్రాఁగబ్బపుం బల్కుబడి చిక్కు దీర్పరి
గారుడాది పురాణకవనకర్త.

పాంచాలీ. ౩. ౩౪.

ప్రాఁచి = పాఁచి. వి. వారిపర్ణి, చిన్నియాకులు
గల యొకజాతిపాఁచు.

సీ. ప్రాఁచినీరాకు నా వారిపర్ణి చెలఁగు.

ఆం. భా. ౧. ౧౨౪.

ద్వి. కమియమొడఁటఁ బ్రాఁచి గప్పియుండి
యును, మలినంబైన గంగాంబువులట్లు.

పండితా. పురా. ౧౩౫ పా.

చ. అప్పుడుఁ బురంబునం దొగల నంతర దావురఁ బ్రాఁచిఁ గప్రపుష్పలపులు మాలు.

ఆము. ౧. ౯౧.

౨. నీరు నిలువయుండుటచేఁ గలిగెడు పచ్చని మురికి.

సీ. పాథోధిజలయుక్తిఁ బ్రాఁచిపట్టిన దిశాకరులు నాఁ దగు మరకతపుఁగరులు

ఆము ౧. ౫౩.

గీ. సంతతజలాంతరాళ సంస్థానమహిమఁ బ్రాఁచి పట్టినకైవితోఁ బయలు మెఱసి, వచ్చి వలిగట్టు తొలిపట్టి (వసు. ౫ ౩౭)

విశే. పర్యుషితము, నిలువయున్నది (చలిది మొ.)

సీ. పెరుఁ గంతయును గ్రోలి పిదప బానయందు సంపూర్ణముగఁ బ్రాఁచిచల్లనుచు

హరి. పూ. ౫ ౨౦౭.

(ప్రాఁతది అని శ. ర)

అ. అనుపనీతులోడ నాడితోఁ బొత్తునఁ, గుడుపఁ జెల్లఁ బ్రాఁచి కుడువఁ జెల్లు

విజ్ఞా. ఆచా ౩౧.

చ. దధిపయోదధియుఁ గ్రోలఁగఁ బ్రాఁచి దాటఁ జెన్నులబాఁగఱల్లఁ గ్రాయ .

ఆము. ౪. ౧౧౭.

౨. అపరిశుద్ధము. (చూ. ప్రాఁచిపడు)

౩. ప్రాఁతది.

ద్వి. ప్రాఁచిశేషాంతముల్ భవ్యపదాబ్జములు, దాఁచినభావన మాత్కంటి దాఁచి.

పండితా. దీక్షా. ౭౦. పా.

జ : ప్రాఁచితీఁగ ప్రాఁచిపడు, ప్రాఁచిపని, ప్రాఁచిపురువు.

ప్రాఁచితీఁగ = ప్రాఁచి. వి. వారిపర్ణి. నాఁచుఁ దీఁగ. (వై. ని.)

ప్రాఁచిపడు=పాఁచిపడు. అ. క్రి.(√ప్రాఁచి.) అపరిశుద్ధమగు.

ఆ. గంగనీర చెంత కలఁకను బడసినఁ, బ్రాఁచి పడినతటాకంబునట్టియున్న, స్నానయోగ్యము. ·

విజ్ఞా. ఆచా. ౫౦.

ప్రాఁచిపని = పాఁచిపని. వి. (√ప్రాఁచి.) పూర్వపుదినమున నుపయోగించిన పాత్రలను శుద్ధిచేయుట.

సీ. ప్రాఁచిపనుల్ సేయ లేచునోదంఢ్ర కాన్తల వలని భయంబుకంటె. ఉ.రా ౫. ౨౮౨.

ప్రాఁచిపురువు. వి. (√ప్రాఁచి.) క్షుద్రజల జంతువిశేషము

గీ. . నీరు,పాప నీర్కట్ట నీర్పిల్లి ప్రాఁచిపురువు, లాది కొఱగాని జంతువు లన్నివిడిచి.

(హంస. ౪ ౧౭౭)

ప్రాఁజేదువు. వి. (√ప్రాఁత.) వేదము.

(జ. వ అని శ. ర)

సీ. గీ తోఁచెఁబ్రాచీనమహీధరోత్తుంగ నరణిఁ, బ్రాఁజదువుమానికంబుల బరణితరణి.

పారి. ౪. ౪౯.

శా ఆ,నందోబ్రహ్మయటన్న ప్రాఁజదువు నంతర్బుద్ధి నూహింపుమా.

మనుచ. ౨. ౭౨.

ఉ. పదములయుక్తిఁ జేసి గురుసన్నిధిఁ బాఠకులొనరఁ జొరఁ బ్రాఁజదువులు . . తుది నుట్టిపడంగఁ బఠియించుబుగన్.

భోజరా. ౪. ౨౨౦.

ప్రాఁత = పాఁత, వి. ౧. వస్త్రము. (శ. ర.)

౨. జీర్ణవస్త్రము, వస్త్రఖండము, గుడ్డపేలిక.

సీ. పెనుమైలయగు పీలిపేలిక చెలఁగట్టి పైకొక దుమ్మిలి ప్రాఁతదాల్చి.

భా. రా. బాల. ౫౯౩.

ఉ. ప్రాంతలు మీఁదఁగప్పినఁ గృపామతి
సొచ్చితి (కాశీ. ౩. ౧౦౦.)

వ. ... కతిపయకాలంబది ప్రాంతఁ గనిరైన నీడ కవిరైనం జెదరు గాదనకట్టువగుంబు ...
ఆము. ౪. ౩౪.

విశే. (దీనికి ఉత్తరపదము పరమగునపుడు బహుళంబుగా తొలియచ్చుమీఁదివర్ణంబుల కెల్ల లోపంబగు. చూ. (ప్రా.) ౧. ప్రాచీనము, పూర్వపుది.

ద్వి. పసరింపఁ గ్రొత్తేమి ప్రాంతేమి యింక.
బస పు. ౫ ౪౭౭ పం

గీ. ప్రాంతయనఁగ బురాణాఖ్య పరఁగుచుండు
ఆం. భా. ౩. ౨౩.

౨. పూర్వకాలపుది, చిరకాలమునుండియున్నది.

గీ. భక్తిమతి లింగపతియను ప్రాంతమాట, నేఁడుగాఁగద్దె నే యలినీలవేణి.
హర. ౨ ౧౩.

క. తనదు ప్రాంతందలమున్, స్థానికుఁ డొసంగి.. ఆము. ౨. ౬౫. (వేదం.పా.)

౩. భృత్యుఁడు, సేవకుఁడు.

ఆ. పసులఁగాచి కాని బ్రతుకఁ గొరవుల ప్రాంతలమున్న కేను ధర్మపుత్రు, పశుగణంబు లెల్లఁ బాలింతు .
భార. విరా. ౧. ౨౬౫.

౪. పూర్వపరిచితుఁడు, పరిచితుఁడు.

ఉ. ప్రాంతల కేమ నీకుఁ బహుకాములఁబొందక యున్ననాఁటి నీ,చేఁతలు గంటిమి ...
ఉ. హరి. ౪. ౯౩.

గీ. ... కేలంబు కల కేలుగలుగఁ బ్రాంత, వాతిఁ గాఁ జేయు మరిచని చేరకుండ ...
ఆము. ౪. ౨౫౮.

౫. జీర్ణము, చినిఁగినది.

గీ. కట్టుబట్టలు గాని ప్రాంతబట వయమ్ము,గోఁచు లిడి నిచ్చి ... (ఆము. ౭. ౪౮.)

గీ. .. ప్రాంతపైచీరచెఱఁగున బడుగువాఁడు, హేమకైలంబు చిదిపి తా కన్ని మడుచు.
వైష. ౮. ౧౪౮.

ప్రాఁబసిఁడి = చిరకాలమునాఁటి బంగారము.

ఉ. బలితంపుఁగాఁగుబన్, మాఱుగుచున్న ప్రాఁబసిఁడి మంచి ధనార్థుల కిచ్చు ..
పాండు. ౪. ౨౧౧.

ప్రాఁబాఁపఁడు = ముసలిబ్రాహ్మణుఁడు.

గీ. వచ్చి ప్రాఁబాఁపఁ డొకఁ డిచ్చెఁ బాటి సాఁచి,తదవి నీ పెద్ద రన్న.
కళా. ౧. ౧౬౮.

ప్రామానికము = కెంపు.

సీ. ప్రామానికపునిగ్గుఁ బ్రామానికపు శిలాపట్ట భంగంబులు పరిఢవిల్ల.
సారంగ. ౧. ౧౧౨.

జ ప్రా,ప్రాఁగబ్బము, ప్రాఁజదువు, ప్రాంతకాఁపు ప్రాంతగిల్లు, ప్రాంతచదువు, ప్రాంతపలుకు, ప్రాంతమగవాఁడు, ప్రాంతమాట, ప్రాంతతీకము, ప్రాంతవడు, ప్రాఁబడు, ప్రాఁబల్కు. ప్రాఁబల్కుమ్రుచ్చు, ప్రాజంగము, ప్రాకేక, ప్రాదయ్యము, ప్రామడుగు. ప్రామినుకు, ప్రాయెలు, ప్రావిరి, ప్రావేల్పు.

ప్రాంతకాఁపు. విశే. (ప్రాంత + కాఁపు.) చిరకాలకాపు.

చ. కిదంక రెంలర్ప దొడ్డపను గ్రంథము కైచియు కొక్కునాఁటిలో, పదరఁగఁ బ్రాంతకాఁపులలు రక్కడ గోపకులంబు లందరుఁ. (హరి. పూ. ౭. ౨౫.)

ప్రాంతగిల్లు(లు). (√ప్రాంత.) ప్రాంతపడు.
(శ. ర., చి. ని.)

ప్రాంతచేదువు. వి. (ప్రాంత + చదువు.) చదువు.

గీ. ప్రాఁతచదువులు వలశాశిపనిఁడియందు,యు యమ్మ గూర్చుండు తీఁటయు నసుచు ...
దశా్మం. ౧. ౧౫౪.

ప్రాఁతపలుకు(పల్కు-) = ప్రాఁబల్కు-
ప్రాతమాట. వి. (ప్రాఁత + పలుకు) వేదము
సీ. తొలిసదువులు ప్రాఁతపలుకులు మిసుకులు ప్రామిసుకులు తొంటిభాసలనఁగ, వేదాఖ్య లగు . . సాం. వి. మాన. ౨.
ఉ. పలుకువెలందికిఁ మనికిప ట్టగు . ప్రాఁత పల్కు-లు బోటాటముగా పదువంగ నేరకే, తల దెగఁ ద్రెటులంబడిరొ .
అచ్చ రా. బాల. 3౯.

ప్రాఁతమగవాఁడు. వి. (√ ప్రాఁత)పురాణ పురుషుఁడు, శివుఁడు
గీ. ప్రాఁతమగవాఁడు పెలిబూదిపూఁత వాఁడు (అచ్చ రా బాల ౧3)

ప్రాఁతమాట = పాఁతపలుకు.
వి. (√ ప్రాఁత) వేదము
సీ ప్రాఁతమాటలె తాని బహువాగ్విస్ఫూర్తి లేని యజా గెల్తు రచ్చటి యవనిసురలు
వా స ౧ ౪.

ప్రాఁతతికము. వి (√ప్రాఁత)దాస్యము, సేవ
ద్వి. లరతరంబులను ప్రాఁతతికంబుగఁ బనఁ,. . బ్రతుకేఁగఁ గోరు నీ పరివారజనులె.
ద్వి పరమ. 3. ౨౧౨. పొ.

ప్రాఁతవడు = ప్రాఁబడు. వి (ప్రాఁత+పడు.) పాఁతగిల్లు, మాయు, కుప్పపట్టు.
చ. పలుకులపొందు లేక రసభంగము సేయుచుఁ ప్రాఁతవడ్డమాటలఁ దమ సేస్తు చూపి . .
నిర్వ. ౧. ౭.

క. . . ప్రాఁతవడిన కృపాణంబులు గడుగ వాఁడనిచె నీ,గళర క్తముచేత నేఁడు ఖరకర వంశా. కవిక. ౨. ౨౧3.

ప్రాఁతు = పాఁతు. స. క్రి. భూమిలో పాఁతి పెట్టు.
ద్వి . ఒకపాతకు సొలసి చచ్చుడును, నతో్చనఁ ప్రాఁతినఁ తెచ్చెర నెలచె, నమ్మగా నీమత్తి .
బస. పు ౫ ర౬౨. పం.
సీ. క్రమమున నాల్గవంచముకోల్ల క్రింద నేఁ ప్రాఁతిన యవి మాకుఁ బాల్గొనఁగఁ గొలొనుఁడు . (ద్వా. ౯. ౧౦3.)
వి. మాలము.
గీ. నగళిఖరశిల్ల పిగపట్టి దిగిచినట్లు, వ్రాల్ల కల్లోలముగఁ ప్రాఁతు పెల్లగిల్ల.
బహు. 3. ర౭

ప్రాఁబడు = ప్రాఁతవడు. అ. క్రి. (ప్రాఁత + పడు.) ౧. మాయు, నశించు, పోవు.
సీ ములు పడిప్రాఁబడ్డ వలరాజుడాగులమీఁద గందపుఁబూఁత మేకొలిచి. (వి.క్ర. ఆ. ౪.)
క. వెలు తెతేఁగిన నాడెదరను,తలఁకది ప్రాఁబడియె నిపుడు .
కవిక. 3. ౧౦౨.
చ. బతిచెడి సంచరించెదవు ప్రాఁబడిపోయెనె నీవికేకముల్. (క్రీడా. ౪౦.)
౨. అలవడు.
చ .. వలరాయనిగ్రావ్యరికొఁడిలెని ప్రాఁ, బడనిమొయారి దారి కనుపట్టఁ గొలం కుసఁజేరి రెంతయుల్. (చంద్రా. ౪. ౨3౯.)

ప్రాఁబల్కు-(లుకు) = ప్రాఁతపల్కు-. వి. (ప్రాఁత = పలుకు) వేదము. (శ్రుతియందలి వచనాంతము.)

క. ... నీరజంబులు బొందుగఁ బ్రాఁబల్కు
నడుపుపాలిక నుమ్మ్రా (నీలా. ౧. ౯౧.)

క. . బ్రాఁబలుకులు పెనుమినుకులు శాపెల
యున్ బ్రకులకును వేల్గు .
అం. సం. దేవ. ౪౧

బ్రాఁబల్కు కడలు = ఉపనిషత్తులు.

సీ. బ్రాఁబల్కు,కడలవెంబడి మెలంగుచు వేల్పు
గమిచేత మ్రొక్కులు గొనెడుచాయ.
అచ్చ. ఛా. ౧. ౬.

ఇట్లే. బ్రాఁబల్కు కుదలు.

సీ. బ్రాఁబల్కు కుదలలోఁ బ్రణుతించుసంయమి
ప్రవరుల నతిఁ బెదచెవులఁ బెట్టి.
ఉ. రా. ౨. ౧౩౭.

బ్రాఁబల్కు చాల్ తల్లి = వేదమాత.

దండకము బ్రాఁబల్కు చాల్ తల్లి కీల్గంటు
బ్రాఁబల్కు లూర్పుంగముల్.
అచ్చ రా. యు ౧౬౧.

ఇట్లే. బ్రాఁబల్కు కల్కి

సీ. బ్రాఁబల్కు కల్కి పాపటకు సిందూరమై
యొవ్వానిపదకాంతి యొనక మెసఁగు
ఉ రా. ౫ ౬౯.

బ్రాఁబలుకుటెంకి = సూర్యుఁడు.

గీ. తమ్మిచుట్టము మిన్నురతనము ప్రొద్దు, బ్రాఁబ
లుకుటెంకి సూర్యుఁడౌ.
అం. ఛా. ౧. ౭౧

ప్రాబల్కు-ప్రముచ్చు = వి (√ప్రాఁత.)
సోమకుఁడు.

దండకము మున్నీరుసొత్తెంచి బ్రాఁబల్కు
ప్రముచ్చునవ్వడిన్వ్రచ్చి. (నీలా. ౧ ౪౧.)

ప్రాక్. సం. అవ్య. (దీనికి తెనుఁగున వ్యస్తప్రయోగము లేదు.) ౧ ముందు, ముందట ౨. మునుపు. ౩ మొదట, పూర్వము. ౪ తూర్పున. ౫. ముంగల. ౬. వెనుక. ౭. వేగవను.

ప్రాక = పాక. వి. దూలము లంచక కట్టిన యిల్లు, శాల. (శ. ర.)

ప్రాకట్యము. సం వి అ. న. ప్రకటముగా నుండుట, ప్రసిద్ధత.

ప్రాకరణికము. సం. విశే. (అ. ఈ. అ) ప్రక రణముచే ప్రాప్తించినది, ప్రస్తుతవిషయమునకు సంబంధించినది. (ఉపమేయాది.)

ప్రాకషికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ౧. స్త్రీలకు నర్తనము గఱపువాఁడు, నట్టువుఁడు. ౨. పరదా రోపజీవి, ఇతరుని పెండ్లముచే పొట్ట ప్రోచికొను వాఁడు. (వాచ)

ప్రాకామ్యము. సం. వి. అ. న. ౧. ఇచ్ఛ యొక్క స్వాతంత్ర్యము. ౨. ఇచ్ఛాపూర్వ కత్వము. ౩. అడ్డు లేనియిచ్ఛ. (ఇది అష్టసిద్ధులలో నొకటి.)

ప్రాకారము. సం. వి. అ. పుం. చుట్టు పైచిన పెలుగు, గుడి లోనగువాని చుట్టుగోడ, ప్రహరి.

ప్రాకారీయము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ౧. ప్రాకారమునకుఁ దగినది. (ఇటుక మొ.) ౨. చుట్టు ప్రాకారము గలది.

ప్రాకాశము. సం వి అ. పుం. కుండలాభర ణము.

ప్రాకాశ్యము. సం. వి. అ. న. ౧. స్పష్టముగా నుండుట, తేటతెల్లముగా నుండుట. ౨. ప్రసిద్ధి ఖ్యాతి.

ప్రాకృతప్రలయము. సం. వి. అ. పుం. ప్రళయ భేదము.

ప్రాకృతమిశ్రము. సం. వి. అ. న. తనకు సహజ శత్రువగు రాజుయొక్క దేశమునకు ననంతర దేశపురాజు.

ప్రాకృతము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ౧. స్వభావసిద్ధము, సహజము. ౨. సామాన్యము, సాధారణము. ౩. అల్పము, అముఖ్యము. ౪. ప్రకృతివలనఁ బుట్టినది. ౫. లౌకికము. (భాష) వి. అ. న. ఒకానొక భాష.

ప్రాకృతశత్రువు. సం. వి. అ. పుం. తనదేశము నకు తరువాతివాఁ డగురాజు.

ప్రాకృతికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ౧. ప్రకృతివలనఁ గలిగినది. ౨. మిథ్యాత్మకము, భ్రమాత్మకము. ౩. ప్రకృతిసాధ్యము.

ప్రాకృతుఁడు. సం. విణ. అ. ఆ. అ. సంస్కారము లేనివాఁడు, నీచుఁడు, పామరుఁడు.

ప్రాకెన(న్న) = పాక్కెన. చూ. పాకెన్న.

క. తగఁ బ్రాకెనయును దీవించి,నగవులనవ
రైనపెనుక యయా. ౪. ౧౧౫.

మ. ... మఱిప్రాకెన్న చెలంగఁ గీర్తిలతికల్
పాకారి లోకంబుకెం,టకా బ్రాకె న్నయు
కొంప్పు పాంచా. ౪. ౩౧.

ఉ. ధరణీసురేంద్రులు .. క్రమయుక్తరీతిఁ
బ్రా,కెన్న రొమచర్చి రింపలర
ఇందు. ౬. ౬౫.

ద్వి. ప్రాకెన్నజేసిరి బ్రహ్మాదు లెల్లఁ, బ్రాకటాశీ
ర్వాదఘనులు మా. మ్య. వి. ౩. ౫౭.

ప్రాక్కు. సం. విణ. (చ్. చీ. చ్.) ౧. ముందు ప్రక్క పెలఁగనైనది, ముందరిది. ౨. మును పటిది. ౩. తూర్పుది.

ప్రాక్కూలము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కొనలు తూర్పుదంతు తిరిగినది. (కుశాది.) వి.అ.న. తూర్పుదంతుగా కొనగల దర్భపోఁచ.

ప్రాక్తనము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ౧. పూర్వపుది, మునుపు గలిగినది. ౨. మునుపటి కాలపుది, మునుపటి జన్మమునది. ౩. ప్రాచీనము ప్రాఁతది.

ప్రాక్ఫలము. సం. వి. అ. పుం. పనస చె.

ప్రాక్ఫ(ఫా)ల్గుని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పూర్వ ఫల్గుని, పూర్వాభాద్ర.

ప్రాక్ఫాల్గునుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బృహ స్పతి గ్రహము.

ప్రాక్ఫాల్గునేయుఁడు. సం. వి = ప్రాక్ఫాల్గునుఁడు.

ప్రాక్శిరుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తూర్పు వంక తలగలవాఁడు.

ఇట్లే ప్రాక్శిరసుఁడు, ప్రాక్శిరస్కుఁడు.

ప్రాక్సంధ్య. సం. వి. అ. స్త్రీ. పూర్వసంధ్య, తొలుసంజ.

ప్రాక్సవనము. సం. వి. అ. న. యజ్ఞమునందలి ప్రథమసవనము.

ప్రాక్స్రోతస్సు. సం. విణ. (స్.) తూర్పు దిక్కుగా ప్రవహించెడిది. సం. వి. స్. స్త్రీ. నది, ఏఱు.

ప్రాఖర్యము. సం. వి. అ. న. ౧. మిక్కిలి వాఁడియైనదాని ధర్మము. ౨. కటుత్వము. ౩. మత్తత్వము. ౪. ఉత్సాహము.

ప్రాగభావము. సం. వి.అ. పుం. ౧. (న్యాయ.) ఇపుడుగాక భవిష్యత్కాలాది ప్రతీతి సిద్ధమగు వినాశియగు అభావము.

ప్రాగల్భ్యము. సం. వి. అ. న. ౧. దిట్టతనము, ధృష్టత్వము. ౨. గర్వము. ౩. ప్రతిభ, నేర్పు. ౪. పరిపాకము. ౫. ధర్షణము, తోఁచిక. ౬. శక్తత్వము, మాటకారితనము. ౭. ఉద్ధతి అంకస్థ్యము. ౮. నిశ్చయము, దృఢమతి.

౯. పెంకటకము, ఖార్త్స్యము. ౧౦. స్త్రీ. శృంగారశేష్టావిశేషము. (శ. ర.)

ప్రాగుత్తరము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) తూర్పుత్తరముక్కటి.

ప్రాగుదీచి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. తూర్పుత్తర దిక్కు, ఈశాన్యకోణము.

ప్రాగ్జ్యోతిషము. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొక దేశము. (దీనికి కామరూప మని నామాంతరము. వి. అ. న. ఒకానొకపట్టణము.

ప్రాగ్దేశము. సం. వి. అ. పుం. తూర్పుదేశము.

ప్రాగ్భారము. సం. వి. అ. పుం. ౧. అతిశయము, ఉత్కర్షము. ౨. పరభాగము, ముందటిభాగము. ౩. పర్వతాదుల శిఖరము.

ప్రాగ్భవము. సం. వి. అ. పుం. ౧. ముందుపుట్టి. ౨. ఉత్కర్షము, అతిశయము.

ప్రాగ్రసరుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ౧. మొదటివాఁడు. ౨. అగ్రగామి, ముందునడచు వాఁడు.

ప్రాగ్రహరము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ౧. శ్రేష్ఠము, ముఖ్యము. ౨. మొదటిది. ౩. ముందు నడచునది. (శ. ర.)

ప్రాగ్రాటము. సం. వి అ. న. అఘనదధి, గడ్డగా నుండని పెరుఁగు (అ. ని)

ప్రాగ్ర్యము. సం. విశే = ప్రాగ్రహరము.

ప్రాగ్వంశము. సం. వి. అ. పుం. ౧. యజమానపతి నంశము. ౨. హవిర్గృహమునకుఁ దూర్పుభాగ మున యజమానుఁడు లోనగువా రుండుట కైన గృహము.

ప్రాఙ్గంగ్యం కుఁడు. సం. వి. అ. పుం. విష్ణువు (వాచ.)

ప్రాఘాతము. సం. వి. అ. పుం. యుద్ధము. (వాచ.)

ప్రాఘారము. సం. వి. అ. పుం. ౧. కారుట, స్రవించుట. (జలాదిధార. అవి. శ. ర.) ౨. యజ్ఞాదులందు అగ్ని హోత్రముమీఁద ఘృతా దులు కారుట. (వాచ.)

ప్రాఘుణకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అతిథి.

ప్రాఘుణికుఁడు. సం = ప్రాఘుణకుఁడు.

ప్రాఘుణుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అతిథి.

ప్రాఘూర్ణ(ర్ణి)కుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అతిథి. (వాచ.)

ప్రాఙ్న్యాయము. సం. వి. అ. పుం. వ్యవహార విషయమగు ఉత్తరభేదము, ఇది పూర్వవిచా రణయందు జరిగినన్యాయము చెప్పి చూపుట. (వాచ.)

శ్లో. ఆచారేణావసన్నోపి పునర్లేఖయతే యది, సోభిధేయో జితః పూర్వం ప్రాఙ్న్యాయస్తు స ఉచ్యతే.

ప్రాచారుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ఆచార ప్రచ్యుతుఁడు, ఆచారము విడిచినవాఁడు.

ప్రాచార్యుఁడు. సం విశే. (అ. ఆ. అ.) ప్రాప్తా చార్యుఁడు, ఆచార్యుని విడచినవాఁడు. (శబ్దాది.)

ప్రాచి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. తూర్పు. ౨. పచ్చాకుచెట్టు, పాతికపత్రి. ?.

ప్రాచిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. ౧. వనమక్షిక, అడవియీఁగ. ౨. ఆఁడుడేగ, ౩. పాలపిట్ట. ౪. నల్లి.

ప్రాచీతము. వి. (సం. ప్రాచ్యత్తరం.) ప్రాయ శ్చిత్తము. పాపనివారణార్థము చేయుకర్మము. (శబ్ద.)

సీ. (ప్రాగ్ప్రాసంబంధము) జనకుని మ్రాకొన్న పెనుఁబ్రాచీనము ప్రాయఁబ్రాచీనంబుగఁ దనూరాసంబు,

గీ. దండఁ దనచేయు నిడుచుంగఁ దనకపదైదు నసిన . కై. భా. ౬. ౧౩౩.

ప్రాచీన. సం. వి. అ. స్త్రీ. ౧. చిలుకొడ్డి. కీ. ౨. పసక త్తి. ౩. రాస్న.

ప్రాచీనతిలకము. సం. వి. అ. న. చంద్రుఁడు. (ఆ. వి.)

ప్రాచీనపనసము. సం. వి. అ. పుం. బిల్వ వృక్షము.

ప్రాచీనబర్హి. సం. వి. న్. పుం. ౧. ఇంద్రుఁడు, ౨. ఒకానొకరాజా. ౩. ఈశ్వరుఁడు. (శే. వి.)

ప్రాచీనము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ౧. పూర్వదేశపుది, ముందటిది. ౨. తూర్పుది, తూర్పునఁ గలిగినది, తూర్పుదిక్కునాఁ దిరిగినది. ౩. పూర్వకాలపుది, మునుపటిది, పురాతనము, చాలాకాలము నాటిది.

వి. అ. పుం న. ౧. కంచెకోట, వృతి.

ప్రాచీనవిత్తు. వి. విణ. మునుఁడు.

సీ. మరులు, నాజి మారాంతోగు వాలె ప్రక్కల ముద్దు చీవాట్లమారి ప్రాచీనవిత్తు. (పాంప. ౫. ౧౧౩.)

ప్రాచీనాగ్రము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) తూర్పువంక కొనగలది, ప్రాగ్రము. (శబ.)

ప్రాచీనామలకము. సం. వి. అ. న. పానీయా మలకము.

ప్రాచీనావీతము. సం. వి. అ. న. పడిపుజము రాఁదగా నెడమప్రక్క ద్రేలడుజంచెము.

ప్రాచీనావీతి. సం. విణ. (శ. పి. శ.) ప్రాచీనా వీతము ధరించినవాఁడు.

ప్రాచీనావీతుఁడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ప్రాచీనావీతము ధరించినవాఁడు.

ప్రాచీపతి. సం. వి. ఇ. పుం. ఇంద్రుఁడు.

ప్రాచీరము. సం. వి. అ. న. కంచెకోట.

ప్రాచుర్యము. సం. వి. అ. న. ౧. విస్తారము. ౨. సమూహము.

ప్రాచేతసుఁడు. సం వి. అ. పుం. ౧. వాల్మీకి ముని. ౨. మనువు. ౩. దక్షుఁడు. (విల్లకల్పు)

ప్రాచ్యము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) పూర్వ దేశపుది, ముందటిది. ౨. తూర్పుది, తూర్పు దిక్కునున్నది ౩. పూర్వకాలపుది, మునుప టిది. ౪. పురాతనము, ప్రాఁతకాలపుది.

వి. అ. పుం. శరావతి యనునది రెల్లగాఁ గలప్రాగ్దక్షిణముల మధ్యదేశము.

ప్రాజంగము. వి. (ప్రాఁత + జంగము) శివుఁడు.

ఉ ... జగంబుఁ బ్రోవఁప్రాజంగము శ్రీర వారిధినివంగము ... అక్రయించెదక్.

అహల్యా. ౧. ౩.

ప్రాజకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సారథి.

ప్రాజనము. సం. వి. అ. పుం. న. పసులను దోలెడిములుకోల, తోత్రము.

ప్రాజాపత్యము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ౧. ప్రజాపతి దేవతగాఁగలది, (చర్వాది.) ౨. ప్రజాపతివలనఁ బుట్టినది. ౩. ప్రజాపతి సంబంధ మైనది. వి. అ. పుం. ౧. (మా పిరువురు కూడి ధర్మము చేయుఁ డని వరునితో పలికాకించి కన్య నిచ్చి చేయు.) వివాహభేదము. ౨. వైవభేదము. ౩. పితృలోకము. వి. అ. న. ౧. వ్రతభేదము. (ఇది పంద్రెండు దినములు చేయఁ బడినది. "త్ర్యహం ప్రాత స్త్ర్యహం సాయం త్ర్యహ మద్యాదయాచితం. త్ర్యహం పరంచ నాశ్నీయాత్ ప్రాజాపత్య మితి స్మృతం.")

(వాచ.) ౨. రోహిణీనక్షత్రము. ౩. ప్రయాగ తీర్థము. ౪. అధికారము. (శ. ర.) ౫. గర్భాధాన సంస్కారము. (శ. ని.) వి. ఆ. స్త్రీ. ఇష్టి విశేషము. (ఇది ప్రవర్గ్యాప్రకరణమున కంగము.)

ప్రాజి. సం. వి. ఇ. పుం. డేగ (వాచ.)

ప్రాజికము. సం. వి. అ. పుం. డేగ

ప్రాజితృ. సం. వి. ఋ. పుం. సారథి, తేరు తోలువాఁడు.

ప్రాఁతేఁడే. వి. (√ ప్రాఁత.) రాతనుండు.

సీ. వేయొండువిల్లాని కూడి ప్రాశేలోని ప్రేమఁడిపట్టి రేఁచి బల్కు, దంశ .

అచ్చ. రా. సుం. ౧౧౯.

ప్రాజేశము. సం. వి. అ. న. రోహిణీనక్షత్రము.

ప్రాజ్ఞ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. మంచి బుద్ధిగల ఆఁడుది. ౨. బుద్ధి. (శ. ర.)

ప్రాజ్ఞి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. లోకవ్యవహారమందు మిక్కిలి తెలివిగలయాఁడుది. ౨. పండితుని భార్య. ౩. సూర్యపత్ని.

ప్రాజ్ఞుఁడు. సం. విశే. (అ. జ్ఞా. జ్ఞే. అ.) ౧. బుద్ధిమంతుఁడు. ౨. దక్షుఁడు, సమర్థుఁడు. వి. అ. పుం. ౧. పండితుఁడు. ౨. రాజశుకము, రాచిలుక. ౩. కల్కిదేవునియన్న. వి. ఆ. స్త్రీ. బుద్ధి, వి. అ. పుం. వ్యష్టిపరిచ్ఛిన్నమై విశేషజ్ఞానమాత్రభాసకమగు జీవచైతన్యము. (వాచ.)

ప్రాజ్యము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ౧. ప్రచురము, అధికము. ౨. గొప్పది. ౩. పొడవైనది.

ప్రాడ్వాకుఁడు. సం. వి. అ. [illegible] మోసగాఁడు, వంచకుఁడు.

సీ. పలువిత్తు పలుగాకి ప్రాడ్వాకుఁ డుచ్చిష్ట కొండు సుద్దులమారి యులికి కొట్టె

(హంస. ౫. ౧౧౩.)

ప్రాడ్వివాకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. తగవరి, అక్షదర్శకుఁడు

సీ. పంచబాణతిఁ ప్రాడ్వివాకు రై పటువ్రాజ్ఞుల కొప్పగించిరి చదువు శెల్ల.

(మనుచ. ౩. ౧౨౯.)

ప్రాణంతము. సం. వి. అ. పుం. ౧. వాయువు. ౨. రసాంజనము.

ప్రాణంతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. ఆఁకలి, ౨. హెక్కు, ఎక్కిలి ౩. వెక్కిటు.

ప్రాణకము. సం. విశే. (అ. తి. కా. అ.) ప్రాణి, చేతనము. వి. అ. పుం. ౧. జీవకవృక్షము. [illegible] ౨. బోళము [illegible]

ప్రాణకరము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ) ప్రాణము కలిగించునది, సత్తువ కలిగించునది

ప్రాణగొడ్డము. వి. విశే. ప్రాణహింసకము. ప్రాణమును పోఁగొట్టునది. (ఇది అనింద్య గ్రామ్య మని చిన్నయసూరి. (పని,మాట కెలు.) "ప్రాణపట్టుభవము" అని ప్రౌఢవ్యా.)

చ .. భవిరతిఁ బెద్ద కాసపడి పాడిదొలంగినఁ బ్రాణగొడ్డపుం,బను లగు నవ్విధంబు మన పద్ధతిగాదె జగం బెఱుంగఁగన్.

(భార. అను. ౪. ౧౩౪.)

సీ. ప్రాణగొడ్డము పైనపరవు పాపాసనములఁ బరులసొమ్ముల కాసపడెడువారు.

(హైమ. ౪. ౫౩.)

చ. త్రిదశులఁ బిల్చి పంపు డొకకేలముగాఁ గాని దేవదేవు నెల్లిదముగఁ జేసి, యింతఁ గాని తెవడి తెచ్చు ప్రాణగొడ్డ మాడుట...

(కా. ఖం. ౪. ౧౨౯.)

క. త్రిందున మేను పిడియు మనుకొందలపా
టొంది ప్రాణగోడ్డ బుగుటఁ దప్పం దొలఁ
గఁజాలెను ... భార. అను. ౪. ౩౨౦.

ప్రాణగ్రహము. సం. వి. అ. పుం. ముక్కు.

ప్రాణఘాతకము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) ప్రాణమును నాశనము సేయునది, ప్రాణము పోఁగొట్టునది.

ప్రాణఘ్నము. సం. విణ. (అ. ఆ అ.) ప్రాణమును నాశనము చేయునది.

ప్రాణచ్ఛేదము. సం. వి. అ. పుం. వధము, హత్య.

ప్రాణత్యాగము. సం. వి. అ. పుం. ప్రాణమును వదలుట, ఆత్మహత్య ౨. మరణము.

ప్రాణథము. సం. విణ (అ. ఆ. అ) బలవంతము, బలము గలది.
వి. అ. పుం. = ప్రాణము. (వాచ.)

ప్రాణద. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. హరీతకి. †.

ప్రాణదండము. సం. వి. అ. పుం. మరణదండనము.

ప్రాణదము. సం. విణ. (అ. ఆ అ.) ౧. ప్రాణముల నిచ్చునది. ౨. దాత.
వి. అ. న. ౧. జలము. ౨. నెత్తురు. ౩ బుద్ధియను గంధద్రవ్యము. పుం. జీవకము, వేగిస. †.

ప్రాణదయితుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పెనిమిటి, మగఁడు.

ప్రాణదాత. సం. విణ (ఋ. త్రీ. ఋ.) రక్షకుఁడు, ప్రాణములను గాచినవాఁడు, ప్రాణముల నిచ్చువాఁడు.

ప్రాణదుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ౧. విష్ణువు ౨. చికిత్సకుఁడు, వైద్యుఁడు.

ప్రాణధారణము. సం. వి. అ. న. ౧. శరీర ప్రాణదికొనుట, దేహయాత్ర. ౨. జీవనోపాయము, బ్రదుకుఁ దెరువు. ౩. సత్త్వము, జీవనశక్తి.

ప్రాణధారము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ప్రాణముగలది.
వి అ పుం ప్రాణి, చేతనము.

ప్రాణనము. సం వి. అ. పుం. జలము. వి. అ. న. ౧. ఊర్పుట, శ్వాసవ్యాపారము. ౨. జీవనము, బ్రదుకు. ౩. ప్రాణము కలిగించుట.

ప్రాణనాథుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ౧ పెనిమిటి ౨. యముఁడు (విల్యమ్సు)

ప్రాణనిగ్రహము. సం. వి. అ. పుం. ప్రాణాయామము.

ప్రాణపతి. సం వి. ఇ. పుం. ౧. ప్రియుఁడు, చెలువుఁడు, పెనిమిటి ౨. ఆత్మ.

ప్రాణపత్ని. సం వి. ఈ. స్త్రీ. కంఠస్వరము ఎలుఁగు.

ప్రాణప్రద. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. బుద్ధి యను నోషధి. †

ప్రాణప్రదము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. బలము నిచ్చునది. ౨. ప్రాణము నుద్ధరించునది.

ప్రాణభాస్వత్తు. సం. వి. త్. పుం సముద్రము.

ప్రాణభృత్తు. సం. విణ. (త్. తీ. త్.) ౧. ప్రాణము గలది, చేతనము. ౨. ప్రాణమును పోషించునది. వి. త్. పుం. చేతనవస్తువు, ప్రాణి.

ప్రాణమయకోశము. అ. పుం. పంచకోశములలో నొకటి.

ప్రాణమయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రాణముగలది. వి. అ. పుం. ప్రాణమయకోశము.

ప్రాణము. సం. వి. అ. పుం. ౧. ఊపిరి, ఉచ్ఛ్వాసము. ౨. ఊపిరి. (ఉభయార్థమున బహువచనము.) ౩. హృదయమందలిగాలి. (ఇది పంచప్రాణములలో నొకటి, పంచప్రాణములు - ప్రాణము, అపానము, సమానము, ఉదానము, వ్యానము.) ౪. గాలి. ౫. బలిమి, బలము. ౬. జీవుఁడు. ౭. బ్రహ్మము ౮. ఇంద్రియము. ౯. కావ్యజీవము ౧౦. ఖాదియగు ఒత్తు అక్షరము. ౧౧. శక్తి (ఆ. ని.) ౧౨. కాలమాన సాధనమగు శ్వాసము. ౧౩. బోళము. ౧౪. దేహమందలి దశవృత్తిక మగువాయువు. ౧౫. మూలాధారమందలి వాయువు. ౧౬. పరాత్మ దేహసముష్ట్యుపహితచైతన్యము.

విశే. (అ.ఆ.అ) ౧ పూరితము, నిండింపఁబడినది. ౨ మిక్కిలి ప్రియము మైనది

ప్రాణముపైవచ్చుట = హాని యగుట

ద్వి. పతి విన్నప్రాణంబుపై వచ్చు ననక.

పండితా. దీక్షా. ౪౩. పా.

ప్రాణంబు ప్రాణము = మిక్కిలి ప్రియము, ప్రాణముకంటె నధికము.

గీ. కాదుఁ బ్రాణంబుప్రాణమై నన్నుఁ దన్ను, గాఁగ భావించి యాదేవి గారవించు.

భార విరా. ౧. ౩౧౬

ప్రాణావంగలుగుట = జీవించియుండుట, ఊపిరి కలిగియుండుట.

క. మాతక ధృతరాష్ట్రుఁడు ప్రాణావంగలుగఁగ. (భార. ఉద్యో. ౩. ౩౪౫.)

అంచేతఁ బ్రాణముతీయుట = అన్నిటికి సిద్ధమగుట.

తే. మంచియము [illegible] [illegible]యందు,నాటమై యుండు వడి దొల్ల వలయునప్పు,నేని పూర్ణించఁ, ఉం [illegible] కడిమి,నముద్రముంచేతఁ బ్రాణంబు లిడి కడచి.

భార. ఉద్యో. ౨. ౧౨౭.

ప్రాణము పిడికిటఁ బట్టుకొనుట = ధైర్యమువహించుట. (బిగించు అని భావము.)

క పదఁటి దొంటులైనఁ బ్రాణముఁ, బిడికిటఁ బట్టుకొని కేఁడు ప్రియుతో నిక్కప్పుడు నకేఁ బలుకక యుంచుక,తన పుండును మూఁకఁగాడు దాలిమితోఁచక.

కళా. ౬. ౨౦౫

ప్రాణములు విడిపించు = చంపు, ప్రాణములు విడుచునట్లుచేయు

క. .. విడువక మాఱ్కొన్న మద్దవిడిఁ బ్రాణంబుల్, విడిపించి కాని పోఁగ, విడువఁడు

హై. భా ౪. ౧౪.

సా. ప్రాణముగలిగి బలుకూరఁ దినియు నైన బ్రదుకుట.

క. కలిమికి రాజ్యవిభూతికి, వలచ్రతములు పూని వదలకఁగతిఁ జావక,వలవదు బ్రాణము గలిగిన, బలుకుగూర దినియు నైన బ్రదుకఁగ వచ్చున్ యక్షా౦. ౫. ౧౫౫

ప్రాణమయము. సం. వి. అ. పుం. = ప్రాణాయామము.

ప్రాణయాత్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. ప్రాణముధారణ్య శ్వాసప్రశ్వాస నిశ్వాసాదిరము. ౨. భోజనాది.

ప్రాణహాని. సం. వి. ఇ. స్త్రీం. ౧. మరణమునకు కారణము. ౨. (ఆగరాప్రాణము.) [illegible]. వి.ఇ. స్త్రీ. జీవము మూలమైనది.

ప్రాణరంధ్రము. సం. వి అ. న. ౧. ముక్కు ౨. నాసాపుటము, ముక్కురంధ్రము.

ప్రాణప్రవృత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. జీవసంబంధి యగు (హృదయాదుల) వ్యాపారము.

ప్రాణసంకటము. సం. వి. అ. న. ౧. ప్రాణములు నిలుచుటగాని విడుటగాని యనుసందేహించు సంకటపు యుపాయము, మరణము గలిగించఁగల కష్టి యవస్థ, గొప్పవిపత్తు.

చ. . . పాంథులనుట ధరిత్రిపై, సరగిదఁ ప్రాణసంకటము సైనరయుండాలో నుందు జేసెదిన్. వేం. పంచ. ౧. ౭౬౫.

ప్రాణసంశయము. సం. వి. అ. పుం = ప్రాణసంకటము.

ప్రాణసద్మము. సం. వి. న్. న. దేహము.

ప్రాణసమ. సం. వి. అ. స్త్రీ. ప్రియురాలు, భార్య.

ప్రాణసముఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ప్రాణములతో సమానుఁడగు ప్రియుఁడు. వి. అ. పుం. ౧. ప్రియుఁడు, పెనిమిటి.

ప్రాణహరము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ౧ బలమును హరించునది. ౨. ప్రాణమును దీయునది (విషము లోను) ౩. దేహమునుండి దేహాంతరమును పొందించునది.

ప్రాణహారకము. సం విశే. (అ ఇకా అ) ప్రాణమును హరించునది, నాశకము. వి. అ. న. ఒకవిధమగు వత్సనాభము. ?

ప్రాణాం(త)తికము. సం. విశే (అ. ఇకా అ.) ౧. మరణమును కలిగించునది. ౨. ప్రాణముండువరకు వర్తించునది. ౩. భయంకరము, అపాయకరము. వి. అ. న. వధము

ప్రాణాఘాతము. సం. వి. అ. పుం. ప్రాణాపాయము. (శ. ర.)

ప్రాణాచారము. సం. వి. అ. పుం. ప్రాణాపాయము. (శ. ర.)

ప్రాణాచార్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. రాజ వైద్యుఁడు.

ప్రాణాతిపాతము. సం వి. అ పుం. = ప్రాణఘాతము.

ప్రాణాత్మ. సం. వి. న్ పుం జీవాత్మ.

ప్రాణాత్యయము. సం వి అ పుం ౧ ప్రాణములు పోవుసమయము. ౨. ప్రాణముపోవుట, మరణము

ప్రాణాదము. సం విశే. = ప్రాణాంతకము.

ప్రాణాధిపుఁడు. సం వి అ పుం. ఆత్మ

ప్రాణాపానములు. సం. వి ద్వి. అ పుం. ప్రాణవాయువును అపానవాయువును, ఉచ్ఛ్వాసము, నిశ్వాసము. (విల్యమ్సు.)

ప్రాణాపానులు. సం. వి. అ. పుం ద్వి. అశ్వినీదేవతలు.

ప్రాణాయనము. సం. వి అ. న. ఇంద్రియము

ప్రాణాయామము. సం వి. అ. పుం. ప్రాణవాయువును (నాశికాముఖములందు సంచరించెడు దానిని మంత్రపూర్వకముగా) నిరోధించుట. (ఇది యోగాంగము లగునష్టాంగములలో నొకటి.)

ప్రాణాహుతి. సం. వి ఇ. స్త్రీ భోజనమునకుముందు పంచప్రాణరూపాగ్నిని దృప్తిచేయు ఆహుతి.

ప్రాణి. సం. విశే (న్. నీ న్.) ప్రాణముగలది, జీవించునది, బ్రదుకునది. వి. న్. పుం. ౧. జంతువు, జీవము. ౨. మనుష్యుఁడు.

ప్రాణిజాతము. సం. వి. అ. న. సర్వజీవసమూహము, జీవసమష్టి.

ప్రాణిద్యూతము. సం. వి. అ. పుం. న ౧. కోడిపందెము లోనగునది, సమాహ్వయము, యుద్ధము. (శ. ని.)

ప్రాణిమాత. సం. వి. ఋ. స్త్రీ. గర్భధాత్రీ క్షుపము. శ.

ప్రాణిహింస. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. జీవములను హింసించుట

ప్రాణిహిత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పాదుక, పావలు. (త్రి. ని.)

ప్రాణేశ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ప్రియురాలు. పత్ని

ప్రాణేశము. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొక • వాయువు. (విల్యమ్సు.)

ప్రాణేశుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ప్రియుఁడు, పతి.

ఇట్లే: ప్రాణేశ్వరుఁడు మొ.

ప్రాణోపహారము. సం. వి. అ. పుం. ఆహారము (విల్యమ్సు.)

ప్రాతఃకాలము. సం. వి. అ. పుం. వేకువ. ప్రొద్దుకా. ప్రాతఃకాలము వాయసంబు .

నైష. ౮ ౧౯.

ప్రాతర్. సం. అవ్య. (ఇది తెనుఁగున సమాస పూర్వపదముగానే యుండును)

ఉదా: ప్రాతఃకాలము, ప్రాతస్స్నానము, ప్రాతర్భోక్త. ౧. వేకువ. ౨. సూర్యోదయము మొదలు రెండు ముహూర్తముల కాలము.

ప్రాతరచకము. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొక సర్పము. (శాండు)

ప్రాతర్గేయము. సం. వి. అ. న. ప్రాతఃకాలమున గానముచేయఁదగిన పాటము. (త్రి. ని.)

ప్రాతర్గేయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. స్తుతిపాఠకుఁడు, వేకువను రాజాదుల గీతాదులచే మేలుకొలుపువాఁడు.

ప్రాతర్దినము. సం. వి. అ. న. తెలిగలు, దినమునందు మొదటి భాగము.

ప్రాతర్భోక్త. సం. వి. ఋ. పుం. కాకి

ప్రాతర్భోజనము. సం. వి. అ. న. = ప్రాతరాశము.

ప్రాతస్తనము. సం. విశే. (అ. ఈ. అ) ప్రాతఃకాలమందలిది, వేకువది

ప్రాతిస్త్రివర్గ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (దేనియందు ప్రాతస్స్నానముచే త్రివర్గము లభించునో) గంగ

ప్రాతస్సంధ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. తొలిసంజ. ౨. సంధ్యోపాసనభేదము

ప్రాతస్సవనము. సం. వి. అ. న. ప్రాతఃకాలమునందు చేయఁదగిన సోమయాగాంగకర్మభేదము.

ఇట్లే ప్రాతస్సవము మొ.

ప్రాతాని. ప్రధాని, మంత్రి

వ. • చైత్రబ(శ) బృహస్పతి వారమున కలింగలోవిబోడగంగ దేవుని ప్రాతాని బుడిమిరిదాను నాయుకకొడుకు ...

దశా. ౪ ౧౧౭౫.

ప్రాతిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. జపా, దాసనము. శ. (రాజని.)

ప్రాతికూలికము. సం. విశే. (అ. ఈ. అ.) ప్రతికూలమైనది.

ప్రాతికూల్యము. సం. వి. అ. న. ప్రతికూలత్వము. (వ్యతి. అనుకూల్యము.)

ప్రాతిజనీనము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ప్రతిజనునకు సాధకమైనది.

ప్రాతిపక్ష్యము. సం. వి అ. న. శత్రుత్వము, పగ.

ప్రాతిపదికము. సం. వి. అ. పుం. అగ్ని. వి. అ. న (ధాతుభిన్నంబును ప్రత్యయభిన్నంబును కృత్తద్ధితభిన్న ప్రత్యయాంత భిన్నంబును వాక్యభిన్నమునగు) అర్థవచ్ఛబ్ద రూపము, నామము.

ప్రాతిభము. సం. విణ (అ ఈ అ) ౧. ప్రతిభకు సంబంధించినది. ౨. ప్రతిభవలన జనించినది

వి. అ. న. ౧. (యోగులకు కలుగు) ఉపసర్గము, విఘ్నభేదము. ౨. ప్రతిభ, బుద్ధివైశద్యము (విల్యమ్సు.)

ప్రాతిభావ్యము. సం. వి. అ. న. ౧ పూటకాఁపుతనము, ఉత్తర వాదిత్వము ౨. ధనము. (వాచ)

ప్రాతిభాసికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ) ప్రతిభాసించునది, మిథ్యయైనది. ౨. (ఒకదాని.) వలె కనఁబడునది.

ప్రాతిలోమ్యము. సం. వి అ న. ప్రాతికూల్యము, విరోధము (విల్యమ్సు.)

ప్రాతివేశికుఁడు. సం. వి. అ. పుం పొరుగువాఁడు.

ఇట్లే ప్రాతివేశ్మకుఁడు, ప్రాతివేశ్యకుఁడు నెం.

ప్రాతివేశిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. (సమీప గృహవర్తినియగు) దూతికా విశేషము, (ప్రతాపరుద్రీయము.)

ప్రాతివేశ్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ౧. పొరుగువాఁడు, ప్రక్కయింటివాఁడు.

ప్రాతిశాఖ్యము. సం. వి. అ. వైదిక వ్యాకరణ విశేషము. (వేదములలో ప్రతిశాఖకు చెందిన వ్యాకరణము.

ప్రాతిస్వికము. సం విణ. (అ. ఈ. అ.) తనకుమాత్రము కలది, అసాధారణము. (త్రి. వి.)

ప్రాతిహార(రి)కుఁడు. సం. వి అ. పుం. ప్రతిహారకుఁడు.

ప్రాతిహార్యము. సం. వి అ. న. ౧. గారడీ విద్య ౨. అద్భుతము 3 ద్వారపాలకత్వము, పారా.

ప్రాతీతికము. సం విణ (అ. ఈ. అ.) ప్రాతిభాసికము.

ప్రాతీపుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శంతనుఁడు. (త్రి. వి.)

ప్రాతీపికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ౧. ప్రతికూలము, విరుద్ధము. ౨. ప్రతికూలముగా నడచునది.

ప్రాత్యయికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) నమ్మదగినది. విశ్వసనీయము.

ప్రాత్యయికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ప్రతిభువు, పూటకాఁపు.

ప్రాథమకల్పికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ౧. క్రొత్తగా చదువ నారంభించినవాఁడు, (శిష్యుఁడు) ౨. మొదట ప్రారంభింప దగినది. (వేదాధ్యయనాది.)

ప్రాథమికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ౧. ప్రథమము, మొదటిది. ౨. మునుపటిది, పూర్వము. 3. మొదటిసారి కలిగినది.

ప్రాథమ్యము. సం. వి. అ. న. ప్రథమత్వము.

ప్రాదయ్యము. వి. (√ప్రాఁత) రాకాసుఁడు.

ము. ...బంటవలెంతి యల్లుఁడును ప్రాదయ్యంత్రి తేజ్యంబతియుచున్, బలుచందంబులఁ గోరి...
అత్య. రా. యు. ౩౫.

ప్రాదుర్భవించు. సం. అ. క్రి. పుట్టు.

వ. .. నాదుశరీరంబునం ప్రాదుర్భవించిన శృంగారకళాధురంధరుం డైనపురుషుండు బుగ్వేదం బని .. వరాహ. ౧. ౯౯.

ప్రాదుర్భావము. సం. వి. అ పుం. ౧. పుట్టుక. ౨. పొడచూపుట. ౩. (దేవాదుల) అవతారము.

ప్రాదుర్భూతము. సం విశే (అ. ఆ అ) ౧ పొడచూపినది. ౨. పుట్టినది

ప్రాదుష్కరణము. సం వి అ. పుం. ౧. ప్రకాశనము ౨. పొడచూపించుట.

ప్రాదుష్యము. సం. వి అ న ప్రాదుర్భావము,

ప్రాదేశనము. సం. వి. అ న. త్యాగము, దానము.

ప్రాదేశము. సం. వి. అ. పుం. ౧. జాత్తిలి, తాడికి ౨ ప్రదేశము.

ప్రాదేశి. సం. విశే (న్. ని. న్.) ప్రాదేశపు కొలతగలది, జాత్తెఁడు

ప్రాదేశికుఁడు. సం. వి అ. పుం. కొద్దిభూమి కధిపతి, మండలాధిపతి.

ప్రాదేశిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చూపుడు వ్రేలు

ప్రాధనికము. సం వి. అ. న. పాశకర మగు ఆయుధము, పోటుముట్టు.

ప్రాధానికము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ౧. ప్రధానము, ముఖ్యము. ౨. ప్రధానమునకు (ప్రకృతికి) సంబంధించినది.

ప్రాధాన్యము. సం. వి. అ. న. ౧. ప్రధానత్వము, ముఖ్యత్వము. ౨. ఉత్కర్షము, అతిశయము.

ప్రాధేయపడు. వి. న. క్రి. వేడుకొను. (శ. ర. ప్రాథేయపడు అని గ్రహించినాఁడు, కాని దానికి ప్రామాణ్యము చింత్యము.)
వ్యవ వాఁడు చాలఁ ప్రాధేయపడుచున్నాఁడు.

ప్రాధ్వము. సం. విశే (అ ఆ. అ.) ౧. ప్రణ తము, నమ్రము.
వి. అ. న. ౧. దూరమార్గము. ౨. బంధనము
అవ్య. అనుకూల్యము (శ. ర.)

ప్రానుడుగు(వు). దే. (ప్రాఁత + నుడుగు) సామెత.

సీ. మధుమున్నెనఁ ప్రానుడుగులఁ బొగడుచు పెడఁగుల, బడుగుల మముఁ ప్రోవుము
ఉ. వి. ౩. ౧౦.

చ. కుడుములు చాల మెక్కి కలఁగున్ బలు లాయువు తేట నెక్కి ప్రానుడువులవన్నె కెక్కె. అహల్యా. ౧. ౮.

ప్రాపకము. సం విశే. (అ. పిక. అ.) ౧. కొంపోవునది, పొందించునది. ౨. సమకూర్చు నది. (నిల్యమ్ము)

ప్రాపడు. అ. క్రి (ప్రాపు + పడు-వృత్తిని, వర్ణలోపము) ఆశ్రయము కలిగియుండు, ఇరవు కొనియుండు.

మ. ప్రమదోద్దామ సుఖానుభూతి గలలోఁ బ్రాపించుటన్ మున్ను చిత్తములం బ్రాపడి యున్న యయ్యరపురం దర్శనీ వీక్షించుచో ... హరి. ఉ. ౩. ౧౩౫.

ప్రాపణము. సం. వి. అ. న. ౧. పొందుట, పడయుట. ౨. పొందించుట, కొనిపోవుట. ౩. సమకూర్చుట, ఒడఁగూర్చుట.

ప్రాపణికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వర్తకుఁడు, వర్తకుడు.

ప్రాపణీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. ప్రాపింపఁదగినది, పొందఁదగినది.

ప్రాపము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పొందునది, చేయునది.

ప్రాపించు. సం. స. క్రి. పొందు.

సీ. వీరలకు శుశ్రూషసేసి యిట్టిపరిజ్ఞానమును ప్రాపించితి. భార. అర. ౫. ౧౧౬.

క. ప్రాపింతురు మోక్షసుఖము పశుపతి నీచేన్. శివతత్త్వ ౭౯.

క. ... గోమతిఁ బ్రాపించి ప్రాద్యుగ్రుంకిన యంతన్. ఉ. రా. ౬. ౨౮౮.

అ. క్రి. ప్రాప్తమగు, కలుగు.

క. .. ధాత్రీపాలా శతమఖధములు, ప్రాపించును ధర్మతత్పరతసిద్ధించున్. భార. అను. ౫. ౩౧౫.

శా. . గీర్వాణాధీశుఁడుఁ బొందలేనిశుభము ల్ప్రాపించునీకు . ద్వా. ౧౦. ౭౯.

ప్రాపితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. కొంపోవఁబడినది, పొందింపఁబడినది ౨. పొందఁబడినది.

ప్రాపు. వి. (సం. ప్రాప్యం.) ౧. అండ, ఆశ్రయము.

క. ఆలమికొనియుండొరుల ప్రోవులఁ బ్రాపుల నెలమికలిమిఁ బొంది భార. ఉద్యో. ౨. ౧౬.

గీ. దీనిప్రాపునఁ జేల సాధింపకుండు, విమతు బాణుఁడు ద్రిజగతీవిజయసిద్ధి. సైమ. ౩. ౧౭౦.

౨. దిక్కు, రక్షణము, ఏడుగడ.

ఉ. .. ఏము ధర్మ్యులము ప్రాపును దాపును నీవ గల్గుటన్. హరి. ఉ. ౧. ౧౪౫.

శా. ... ఆకేశాగ్రదిగా, జ్యోతిర్మయబ్రహ్మబోధ రూపసమాహితంబై, యొప్పుతేజంబు ప్రాప్తై మాకున్ సిద తీపునకున్ ...
మల్లభా. నిర్వ. ౧.

గీ. ఎంచి చూడంగ మాకుఁ బ్రాపెవ్వ రిఁక, దీనులము మేము నీకన్న దిక్కుగలదె. జాహ్నవి. ౧. ౨౩౯. పొ.

౩. సాహాయ్యము, తోడ్పాటు.

గీ. . ఆదిత్యకులరాజవరాయుఁ డేము చెప్పు పదము దోడుప్రాపు సుస్థిరతఁ దనర. రాఘవ. ౩. ౧౧౭.

ఉ. వాలి నృపాలకాలి చతురంగబలంబుల ప్రాపుఁ గోరకం, జాల పరాక్రమించి... కుశ. ౧. ౧౯౦.

౪. అవలంబము, అండ.

సీ. కృత్యపంచకము సాఁగింపఁగఁ దేయింతి ప్రాపు లేక కృతాంతధంజయుండు. కాశీ. ౪. ౧౫౦.

ఆ. ప్రాపుఁ జూపువాఁడు పరమపుణ్యుం డయ్యె, ప్రాపుఁ జెఱచువాఁడు పసువు వేమ వేమన. ౩. ౭౯.

౫. స్థానము, నెలవు.

౬. . యేపారఁ గీర్తిలక్ష్మికిఁ, బ్రాపై తొల్లింటిరెడ్డి రాజులకరణిన్. వి. పు. ౧. ౩౧.

గీ. సత్యమున కాస్పదము సదాచారమునకుఁ, బ్రాపు పైపుణ్యమునకుఁ జేపట్టుఁ గొమ్మ. ఉ. రా. ౧. ౩౬.

౭. సమీపము, దగ్గఱ.

గీ. . ప్రాపు చొక్కు మరంగటు పజ్జ చెంత, నికటాభ్యాసము సమీప. ఆం. భా. ౩. ౨౧.

ఉ. ... మున్ను విూ, ప్రాప్తమనంది ప్రొవ్వము ప్రపన్నజనావన లోకపావనా.

దశా. 3. ౧౫౬.

విశే. తోడు, సహాయము.

సీ. ... సింహాసనాదములకు, గీ. ప్రాప్త దైవత త్రయరదము గుణము, రావణును ది క్తంటంబుల క్రియ్యఁ జేయ.

భార. ద్రో. ౧. ౩౪౬.

(వి. అప్రియము. అని శ. ర.)

ఉ. ... నీవు ఛాలలోఁ బ్రాపయి వచ్చి దేవ కలపాల మదీయభుజాబలంబు స్వేమీ, పాదగానవే ... ఉ. హరి. ౪. ౨౩౬.

మ. మహోషం దప్పుడు జన్యభూమిఁ దనకుం బ్రా ప్తైనబల్యేకుయు, క్షమారుం బందినఁ గాంచి మండిపడి ... వరాహ. ౧౧. ౧౦౭.

జ: ప్రాపుడు.

ప్రాప్తకారి. సం. విశే. (పు. టి. పు.) యుక్తమగుదానిని చేయువాఁడు.

ప్రాప్తకాలము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) యుక్తకాలముతోఁ గూడినది, తటితోడినది, తగినది. ౨. యౌవనము కలది.

ప్రాప్తపంచత్వము. సం. విశే (అ. అ. అ) పంచత్వము నొందినది, మరణము నొందినది.

ప్రాప్తభారము. సం. వి. అ. పుం. బరువు మోసెడి మేకము.

ప్రాప్తము. సం. విశే. (అ. అ అ.) ౧. పొందఁబడినది, లబ్ధము. ౨. చేరఁబడినది, ఆసాదితము. ౩. కలిగినది, జరిగినది. ౪. ఉపస్థితము, వచ్చినది. ౫. కూడుకొన్నది, కూడుకొనఁ బడినది, సంబంధింపఁబడినది. ౬. ముగింపఁబడినది. సమాప్తము. ౭. ఉచితము, యుక్తము. ౮. అనుభవింపఁ బడినది. (సుఖదుఃఖాది) ౯. విధి నమన రింధి కలిగినది. ౧౦. వర్ణింపఁబడినది. (అనే కాది) ౧౧. స్థాపితము, పెట్టఁబడినది ఉంపఁబడినది. ౧౨. సమర్థము, శక్తము. (ఈయర్థము తెలుఁగునందే కన్పడుచున్నది.)

చ. పరముగ నేను కానఁడని పల్కఁగఁ బ్రాప్తుఁడఁ గాను .

కు. సం. ౭. ౯౭౦. కాశీ. ౩. ౧౨౪.

ప్రాప్తరూపుఁడు. సం. విశే. (పు. అ. పు.) ౧. రూపవంతుఁడు, సుందరుఁడు, మనోహరుఁడు. ౨. ప్రాజ్ఞుఁడు, బుద్ధిమంతుఁడు.

ప్రాప్యము. సం విశే. (అ. అ అ.) పొందఁదగినది, కూడుకొనఁదగినది.

ప్రాప్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ౧. పొందు, లాభము. ౨. పొందుట, చేరుట కదియుట. ౩. కూడుకొనుట, సంధించుట. ౪. ప్రసారము, వ్యాప్తి. ౫. ఉదయము, ఉత్పత్తి. శుభోదయము. ౬. ధనాదివృద్ధి. ౭. ఒక యైశ్వర్యము. (ఇది అష్ట సిద్ధులలో నొకటి. దీనివలనఁ గోరినది తోడనే పొందఁబడును.) ౮. సంహతి, కూటువ. ౯. పూర్వ కర్మఫలము ౧౦. దైవము, విధి. ౧౧. సంయోగ స్వరూపము గుణభేదము. ౧౨. (అలం.) ముఖసంధ్యంగభేదము. (ఇది సుఖాగమ మనఁబడును. ౧౩. (విధియొక్క) బలీయ స్త్వము. ౧౪ శక్తి (ఈయర్థము తెనుగునందే కన్పట్టుచున్నది)

ద్వి. కావున శివభక్తిగణములమహిమ, భావింపఁ దలఁప మీప్రాప్తియే చెప్పుము.

బస. పురా. ౧౭౫. పా. ౨౭. పం.

మ. హరికంకాళము చేతిముద్ర ... బంకరుహాసీనశిరఃకపాల మురుభిక్షాపాత్రగా విశ్వ సంహార వర్తించు మహోగ్రవేషము ... తేఁటం బూని విప్రాప్తిరయే.

కు. సం. ౪. ౪౩౩.

శా. సింహస్కంధుని ... నీకును, స్త్రీయే పార్వతీ
సమ్యగ్భావమిగా జాల జింతింప నీప్రాప్తియే
కు. సం. 8. ౧౧౩

౧౫. కంసుని భార్యాభేదము.

ప్రాప్తించు. సం. స. క్రి. పొందు
శా. ... ఇంతం తనన్ రానిమ్ము, త్రేతలన్ నను
గావిచేయు నిది న న్నేలాగు ప్రాప్తించె .
ఉత్త. రా. 8. ౭౯౯.

ప్రాప్యము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ) పొందఁ దగినది.

ప్రాప్త్యాశ. సం. వి అ. స్త్రీ. ౧. లాభేచ్ఛ, పొందుకోరిక. ౨. (అలంకార) ప్రారంభింపఁ బడిన కార్యముయొక్క అవస్థాభేదము.
శ్లో. ఉపాయాపాయశంకాభ్యాం ప్రాప్త్యాశా
కార్యసంభవః. (ప్రతాపరుద్రీయము.)

ప్రాబల్యము. సం వి అ న. ౧ బలిష్ఠత, శక్తి. ౨. ఉత్కర్షము, ఆధిక్యము

ప్రాభంజనము. సం. వి. అ. న స్వాతి.

ప్రాభంజని. సం. వి. ఇ పుం. ౧. హనుమంతుఁడు. ౨ భీముఁడు

ప్రాభవత్వము సం. వి అ న విభుత్వము, ప్రభుత్వము.

ప్రాభవము. సం వి. అ. న ౧. ప్రభుత్వము, దొరతనము. ౨ శ్రేష్ఠత్వము

ప్రాభవముకొలుపు. వి. అ. క్రి ప్రభుస్వభావ మలవడు, ప్రభుత్వముతో నలరారు.
గీ. . . గర్భమైనది మొదలుగాఁ గశ్యపాగ్ర,
పత్ని భావంబులోనఁ బ్రాభవము మెఱసి.
దశా 3. ౧౦౮

ప్రాభాతికము. సం విశే. (అ. ఈ. అ) ప్రభాతమునకు సంబంధించినది.

ప్రాభృతము. సం వి. అ. న. కానుక, ఉపహారము, రాజాదులకు సమర్పించు వస్తువు.

ప్రామథి. సం. వి. ఇ. పుం (కల్పభేదమున) సప్తర్షులలో నొకఁడు

ప్రామాణికము. సం విశే. (అ. ఈ. అ.) ౧ ప్రత్యక్షాది ప్రమాణసిద్ధము. ౨. శాస్త్రసిద్ధము 3. హైతుకము, హేతుయుక్తము.

ప్రామాణికుఁడు. సం. విశే. (అ ఈ అ.) ౧. మర్యాదాభిజ్ఞుఁడు, మేర నెఱిఁగినవాఁడు ౨. శాస్త్రము నెఱిఁగినవాఁడు 3 పరిచ్ఛేదకుఁడు, కొలుచువాఁడు, ప్రమాత. ౪ సత్యముతప్పనివాఁడు. (శ ర) ౫ ప్రత్యక్షాది ప్రమాణముల నంగీకరించువాఁడు వి. అ పుం. వర్తకముల కధిపతి. (విల్సన్)

ప్రామాణ్యము. సం. వి. అ న. ౧. తద్వతి తత్ప్రకారకత్వరూప మగు జ్ఞానధర్మభేదము, ప్రమాణత్వము, ౨ నమ్మఁదగియుండుట, విశ్వసనీయత. 3. దృష్టాంతము ౪. సాక్ష్యము. ౫. ప్రమాణము.

ప్రామాదికము. సం విశే. (అ. ఈ. అ.) ప్రమాదమువలనఁ గలిగినది.

ప్రామాద్యము. సం. వి అ. న. ప్రమాదము, పొరపాటు వి. అ పుం. ౧ వాసకవృక్షము.

ప్రామార్జ్యము సం. వి. అ. న. అప్పు, ఋణము (త్రి వి)

ప్రామిడి. వి ౧ క్రౌర్యము.
ఉ ఏమని చెప్పవచ్చుఁ బరమేశ్వర నీఁడు ధరాతలంబునన్, ప్రామిడిఁ జేసినట్టి ఘనపాతకకోట్లకు లెక్కలేదు .
భల్లా 3. ఆ. (శ. ర.)
౨. అజ్ఞానము.

సీ. ఊఱు వెన్నెలఁ గాఁ బ్రామిడితడఁ బోరఁ
 జిన్నెచ్చి కొఁగిట సంగ్రహించు.
 హంసే. ౧. ౩౯.

ద్వి. ఘనియు తే దారగింపక పోవరాదు, ప్రామి
 డిద్దై తేడుపడి యుండునాడఁ, గామిని వెఱఁ
 గకే .. బస ఫు ౪. ౫౦౩. పం

విశే. ౧. క్రూరుడు.

ఉ. ప్రామిడి తానఁ గించిదపరాధము సైపక
 యుట్లు దిట్టఁగా, సేమి ఫలంబు గద్ది ...
 వరాహ. ౮. ౫౧.

౨. పరుషము.

సీ. తెఁకతానులతిండి తోఁకప్రామిడితోరఁ
 తెఁకఁజేసర దీవిచిగురుమావి. మురా. ౫౯

ప్రాఁ(త)మినుకు(న్కు). వి. (√ప్రాఁత) వేదము.

సీ. ప్రామినుకులు సూత్రపటిచి లోకహితంబుగా
 నిర్వహించె వెవ్యానిబుద్ధి.
 వరాహ. ౧. ౯

క. ప్రామినుకల పూఁబోఁడుల, సీమంతపుఁ
 జెందిరంబుచే బలె నరుణ, శ్రీ మించు నతని
 పదముల ... పారి. ౨. ౮

శా. శ్రీమన్మంగళ వైభవంబులఁ బ్రవేశించెం
 బురంబున్ మునుల్ ప్రామిన్కుల్ పరి
 యుంపఁగాఁ గ్రమమునన్ భక్తి .
 గామా. ౪ ౨౪౨.

క. .. గరితలకుఁ జెవి, మిటిపలు కరయుంగఁ
 బ్రాఁతమిను కంద్రుగదా.
 అచ్చ. రా. అయో. ౫౧.

సీ. మిన్ను ముట్టిన ప్రాఁతమినుకకీలులకాలం
 కృతి దిగ్భిత్తు లరలిపడఁగ.
 వరాహ ౧౦. ౫.

ప్రామినుకులంచేు = వేదాంతము.

శా. చటుంగైదువ్రతోదు ప్రామికటంతుల్
 పెట్టు పెక్ప్రిరి ... రామా. ౩. ౫౪.

ప్రామిాత్నము. సం. వి. అ. న. మరణము.

ప్రాము = పాము², వాము. స.క్రి (త. పరంబు)
 ౧. (సేలపెం పై-కాలు పెం|| వానితో) జాచు,
 నలఁగఁజేయు.

వ. .. దిధిముఖుం బట్టి పెంగంబున పెంకా
 ట్లను గూడ పేలంబ్రామిన విసంజ్ఞఁడై
 తెలిసి ... భా. రా. మం ౫౪౧.

క. కదువడిఁ గార్లఁ జేతులఁ, బాడి పొడిగాఁ
 బ్రామి అవయవములు పెటిక వధిం
 చెన్. మార్క. ౧ ౩౯.

సీ అనుపమావంధ్యవింధ్యదూష్తి నిలఁ బ్రామి
 మలయాగ మర్విక వెలిరియునర్చి.
 నరస. ౫. ౧౯౧

(ఇట ఔపమ్యద్యోతకము.) దశకు. ౫ ౧౨౩.

౨. పూయు

గీ మాటిమాటికిఁ గోపసంభ్రమము పేర్మిఁ, గత
 పాత్రంబులం దున్న కమ్మబూది, వదనములఁ
 బ్రామికొనుచు . కాశీ. ౮ ౩౨

తే పగిదపుఁజాయుచెందిరము ప్రామినపాండ్య
 వధూకుచంబులన్ ఆము. ౧. ౫౪

౩. సలుము, నలుపు

ఉ. ... పాంజనబాష్పతోయధా, రాపరిపూర్ణ
 వక్త్రిములఁ గరంబులఁ బ్రాముచు పెద్దు
 సూర్చుచున్. భాగ. ౧. ౧౯౨

౪ రుద్దు, పులుము.

క. కలశస్తనిమణికంకణ, కలశస్తనివాద పెంఁ
 యఁగా నొకతె వడిన్, దలఁ బ్రామి పనీఁడ
 కొప్పెర, జలములు చెలు లుంది యొపల
 జలకంబార్చెన్. విజ. వి. ౩. ౬౦

ఉ. బాణ రెుుక్క త్త తేటకుసుమచందనపుంజలిసిటఁ బాటిగా, మేను శిరంబుఁ బ్రామి ...

ఇంద్రు. ౬. ౧౯

౫. పీడించు.

గీ. ప్రామజఠరాగ్నిచేఁ గింకరోమి యనుచు, నదరుచేదనచేఁ ..బలపరీపఁగసాగ నజ్బక్క నక్క. హం. స. ౧. ౧౯౧.

సీ. యజ్ఞశాలలుఁ ద్రవ్వి యగ్నికుండంబులు పూడ్చి పశుశ్రేణి నూడ్చిసిడిచి, పోతిలఁ బ్రామి యుద్గాతలఁ బోరిగొనియు పదర్మకుల సది న్నులను జూరాది. హరి ఉ. ౪. ౫౪.

జ. ప్రాముడు

ప్రాముడు. వి. (√ ప్రాము.) మార్జనము, పులుముడు, రుద్దుడు.

పీ తోముడు ప్రాముడు తుడుపు రుద్దుడు పులుము దన మార్జనసంజ్ఞ పొలుచుచుండు. ఆం. భా. ౨. ౧౬౦

ప్రాయణము. సం. వి. అ. న. ౧. ప్రారంభము ౨. జీవితయాత్రామార్గము. 3. తనయిచ్ఛను చచ్చుట, తనంతటఁ జచ్చుట. ౪. శరణుఁ జొచ్చుట. ఆశ్రయించుట. (విల్సను)

ప్రాయణీయ. సం. వి. అ. స్త్రీ. యజ్ఞమునందలి మొదటిది వసవూజాఁటి యిష్టి.

ప్రాయణీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. ప్రారంభదశయందలిది, ప్రాథమికము. - వి. అ. పుం. సోమయజ్ఞముయొక్క ప్రథమదివసము.

ప్రాయము. సం. వి. అ. పుం. ౧. పోక, పోకడ. ౨. ప్రాణములను విడిచి పోక; చావు, మరణము. 3. మరణార్థము స్వకర్మ పరిత్యాగపూర్వకమైన ఉపవాసము, ప్రాయోపవేశనము. ౪. అధికభాగము, ఎక్కువ. ౫. తులుచు, బాహుళ్యము. ౬. వయస్సు.

శ్లో. ప్రాయో మరణం స్యవశ్య తదా ప్రాచుర్యం ధరోవయః వయః. (వై. వి.)

శ్లో. ప్రాయో వయసి బాహుళ్యే తుల్యానశన మృత్యుషు ... (వై. వి.)

౭. యౌవనము.

క. ప్రాయము జలకల్లోల, ప్రాయము శాంతంబు నస్థిరంబు. వాల్మీ. ౨. ౯౦.

క. రాణించినరీకాఁగిటఁ, బ్రాణేశ్వర నాకు మగుడఁ బ్రాయము వచ్చెన్.

ప్రబోధ. ౨. ౩౫.

గ్రిప్రాయమునది = ప్రౌఢురాలు ౨. పరిణతవయస్క.

ఆ. నీ౨ కానవంబు, గానచ్చునందు గట్టి ప్రాయమునది, పుణ్యమూర్తి యమలబుద్ధి నూర్తు. భార. ఆను ౨. ౫.

(వృద్ధురా లని సంస్కృతభారతము.)

శ్లో. ద్రక్ష్యసే స్త్రియం, తపస్వినీం మహాభాగాం వృద్ధాం

సం భార. ఆను ౫౦. ౨౩. (చూ. ౩౫.)

ప్రాయపునావాఁడు = యౌవనవంతుఁడు, తరుణుఁడు

ఉ. ప్రాయపుఁ, బాఁడొకఁడు త్తమాంగమున పైపుగసుంచెఁ గిరీటముర్వ్యాదిప్. ఇంద్రు. ౫. ౧౧౩.

(ఇట నకారాగమము చింత్యము.)

విణ. (అ ఆ. అ.) తుల్యము. (శ. ని, వై. వి.)

ప్రాయశ్చిత్తము. సం. వి. అ. న. ౧. పాపపరిహారార్థము చేసెడుకర్మము. ౨. పరిహారము, ప్రతీకారము. 3. రోగచికిత్స. (శ. ని.)

ప్రాయశ్చిత్తి. సం. విణ. (న. నీ. న.) ప్రాయశ్చిత్తము చేయునది.

వి. ఇ. స్త్రీ = ప్రాయశ్చిత్తము.

ప్రాయశ్చిత్తికము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. ప్రాయశ్చిత్తము చేయునది. ౨. ప్రాయశ్చిత్తము చేయఁదగినది.

ప్రాయస్. షం. విశ. పెల్లు, అధికము. (ఇది తెనుఁగున సమానపూర్వ పదమునందే ప్రయో గింపఁబడును.)

అవ్య. ఎక్కుడుగా, బహుతరముగా

క. .. ప్రాయః పౌరుషులంతెరు పాండవ సేనస్. జై. భా ౪ ౧౫౦

ప్రాయి¹. వి. ౧ పౌరుషము, శౌర్యము

క. రేయినురివారిని చక్కెస్, ప్రాయః పౌరు షులం తెరు పాండవసేనస్, బ్రాయిగల మగ లవరరాధీయు ౬తులు దిక్కునపుచుఁ దలి యఁగ నాథుస్. జై. భా ౪ ౧౫౦.

(ఈ క్రింది యర్థములందిది బహువచనాంతము గానే కన్పడుచున్నది)

౨. శక్తి, సామర్థ్యము.

ఉ. చాలెడువాఁడ వెన్నఁడుఁ జావునుజేటును బొందవంచు నీప్రాయికుదోయి లొగ్గుటది భాగ్యఫలంబుగ నేమునమ్మి సౌఖ్యాల సలీల నుండ నదియంతయు బొంకుగఁ జేసితి హరి. పూ ౯. ౧౫౦.

గీ. పెలపెను భయాన్వయంబులు వృద్ధిఁబొంద, ప్రాలుప్రాలునుగల మంత్రి పోలమంత్రి. భీమ ౧ ౪౪.

క. ప్రాయిగలవాఁడు ధాన్యము, పోలెనునేవ్వఁ దగు నరుఁడు పాలుపుగమేవస్, ప్రాలు దొలంగుడుమమకయ,పోలెన నేవ్వఁదగు కెట్టి పురుషుండైవస్. కు. సం. ౮ ౧౨౮.

౩. గుణసంపద. (భాగ్యము ౬౨ శ. ర)

ద్వి. ప్రాయిగల్గు మపుత్రుఁబడసితిమింక, తొ లరొన్యభని పేములీలమన్నెదను. బస. పూ. ౧. ౧౪౩. పం.

గీ. పూనప్రాదుడుయ్యమనేదు బాలఁతి పెంపఁగ, తెరపుపాలింటు నేత్రిపబిడ్డకైన, పిదుదక కల్లలాను కెదితికుల్లఁ, బోయితిమి ప్రాలు గిల పట్టిపుట్టఁబట్టి. హరి. పూ. ౫. ౨౧౯

(ఇట వ్యతిరేకలక్షణచే దుర్గుణ పుంజమని యర్థము. ప్రాయి అని బ్రాతప్రతి. పా. అని శ. ర.)

౪. సౌమంగల్యము, ఐదువతనము.

సీ. ప్రాల్గలరతిదేవి భాగ్యసంపదఁగదా ప్రపవ సాయకచచ్చి బ్రతికితివు. నైష ౨ ౧౩౮.

జ. ప్రాయిఁడి, ప్రాలుమాలిక, ప్రాల్మాలు.

ప్రాయి². వి. ౧. బియ్యము. (చూ నసుప్రాయి) ఇది బహువచనాంతముగానే ప్రయోగములందుఁ గన్పట్టుచున్నది.

క. పీలకొలఁగందనొకరుని, పాలిటిదేముద్ది వైశ్య బాలికవినవే, ప్రాలసరి తైలమమ్మియుఁ, దాలాభముఁగొనడ తొల్లి తజ్ఞాలు మెచ్చన్. కేయూర. ౨. ౨.

గీ. బ్రహ్మచారిభుజంబుమాత్రకు సడింపుఁ బ్రాలు ఆము. ౨. ౪౧. భార. అను. ౩. ౧౯౪

(సడింపుఁప్రాలు = దంపుడుబియ్యము)

౨. ధాన్యము. చూ. జీలకఱ్ఱప్రాలు, జొన్నఁ ప్రాలు, నివ్వరిప్రాలు, పెం.

౩. అడుకులు, పృథుకములు.

సీ. వాలుడాలును ముద్దుచేలుప్రాలును చేల్వు చాలుమేలును గలవేలువాఁడు. ప్రబంధ. ౨౨౪.

౪. తలఁబ్రాలు.

శా. ... కంథుఁడు ప్రాలు పోసెఁ దలపైఁ బూర్ణేందుబింబాస్యకున్. వీర ౩. ౧౪౪.

చ. మఱి వనమాలి చూడమున మానిని మున్త్రైపుఁ బ్రాలు కోయుంటో. ఆము. ౨. ౧౩౨.

మ. ... రఘుగ్రామణి ప్రోత్తమ త్రియపుఁబ్రా ల్పింతన్ వివాహోంబుగన్. ఉ. రా. ౧. ౨౩. సీతా. ౧. ౧౦౨.

౫. అపకలు.

గీ. ... తెల్పు, శరత లా రాముఁడీఁడ మూర్తి
యపుఁడు ప్రాలు, కడఁకతోఁ జల్లి రన వద
గండ్లు రాశి అధ్య. రా. కిష్కి. ౬. ౬౬.

ఁ. ... ప్రాలు నా నక్షతలు వలెను ...

ప్రాయుఁడి. విశే. (ప్రాయి[1] + ఇడి) పౌరుష
హీనుఁడు, పౌరుషము లేనివాఁడు.

ఉ. వాయకము స్మృగంటిమియు నానయు
నమ్మగఁజేసెఁ జూడఁగా, దీ యనతిన్
మదీయగృహ మిప్పుడ వెల్వడఁ బ్రోచి
రండు గా, లేయకలీఢ మైన మాని లేస్సగఁ
జాతురుయస్యదూషితం, బాయఁగ వైచుఁగా
భోట ప్రాయుఁడి యైనను నిచ్చగించునే.
హరి. ఉ. ౯. ౪౦.

(వైకఁగా నకలు అపముద్రి.)

౨. భాగ్యహీనుఁడు, దరిద్రుఁడు, (పౌరుష
హీనుఁడు, దీనుఁడు అని శ. ర.)

క. కోయి గాని పెట్టఁజాలక, ప్రాయుఁడిరై
యరుగునతఁడుఁ బరదేశము దాఁ, బోయి
నతఁడు మూఁడుసెలల్, పోయిన తుది వడ్డి
సహితముగఁ బెట్టఁదగున్.
విజ్ఞా. వ్యవ. ౭౯

ద్వి. ప్రాయుఁడితనములఁ బనియు లే వింక,
తేయును సని యేల విచ్చేయు మనుఁడు.
పండితా. పురా. ౧౧౪. పొ.

(ప్రాయుఁడితనముల పని = నిర్భాగ్యచేష్ట అని
భావము.)

ప్రాయికము. సం. విశే. (అ. ఈ. అ.) తఱచు
పెక్కువ, బహుళము.

ప్రాయోపవిష్టి. సం. వి. ఇ. పుం. సల్లేఖము.

ప్రారంభించు. ఓ. (ప్రారంభ + ఇంచు[1]) సకర్మకము

మ. ... అతనిం జేర్చి_నియమస్థయతి నిజ
యస్మాదీశ్వరుం గానిగా, నచ్చటన్ శోక
మస్మనిద్ధియని ప్రాయోపంబు గావిద్ధతిన్.
నిర్వ. ౧. ౩౯.

క వసవిధి రొుప్పవు ప్రాయోపవిష్టులును రకఁగ ...
ఆం భా. ౧. ౧౫౭. అధ్య. రా. బాల. ౧౫౭

ప్రాయోగికము. సం విశే. (అ. ఈ. అ.) ౧.
నిత్యప్రయోగార్హము. ౨. ప్రయుక్తము, ప్రయో
గింపఁ బడినది

ప్రాయోపవిష్టుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.)
ప్రాయోపవేశము పూనినవాఁడు.

ప్రాయోపవేశము. సం. వి. అ. పుం మరణ
కార్థము ఉపవసించి కూర్చుండుట.

ప్రాయోపవేశనిక. సం. వి. అ. స్త్రీ =
ప్రాయోపవేశము.

ప్రాయోపేతుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.)
ప్రాయోపవేశము పూనినవాఁడు.

ప్రారంభణము. సం. వి అ. న. ౧ ఆరం
భించుట. ౨. కడఁగుట.

ప్రారంభము. సం. వి. అ. పుం. ౧. ఆరంభము,
మొదలు పెట్టుట. ౨ ప్రయత్నము, కడఁక.

ప్రారంభించు. సం అ. క్రి. స. క్రి. మొదలు
పెట్టు.

శా. ధీరోదాత్తుఁడు శత్రుజిత్తనయుఁడద్దివ్యాశ్వ
మున్ దానుజా, నీరజాక్షియు పెక్కు యయ్య
కలమున్నిత్యంక తస్వార్శ్వతం, ప్రారం
భించిన ... మార్క. ౨. ౩౭౯.

శా. ధీరోదాత్తపతి ప్రియాచరణ భక్తిశ్రాధ
యాతన్విదాఁ, ప్రారంభించు మహార
క్రియలక నాప్రత్యక్షితో మార్కండ.
హరి. ఉ. ౭. ౧౧౭.

గా. ప్రారంభించిన వేదపాఠమునకున్ బ్రతుక్యా
వాహాసంధుతో, దేశాతమ్మునేడ నన్ను
జాడఁ జనుదేవు . . పాండు. 3. 33

ప్రారబ్ధము. సం. విణ. (అ ఆ. అ) ప్రారం
భింపఁ బడినది.

వి. అ న. ౧. ప్రారంభింపఁబడిన కార్యము;
పూనిక. దేహోద్యారంభకమగు కర్మవిశే
షము. (కర్మము-ప్రారబ్ధము, ఆగామి,
సంచితము అని మూఁడువిధములు, అందు
ప్రారబ్ధము అనుభవించియే తీఱఁదగినది.)

ప్రారబ్ధి. సం వి. ఇ. స్త్రీ. ౧. ఆరంభము ౨.
ఏనుఁగును కట్టుకంబము, ఆలానము.

ప్రారోహము. సం. విణ (అ. ఆ. ఈ. అ.)
ప్రరోహణశీలము, మొలచునట్టి స్వభావము
గలది. వి. అ పుం. ప్రరోహము, మొలక.

ప్రార్ణము. సం. విణ (అ. ఆ. అ.) ప్రకృష్ట
మగు ఋణముగలది.

వి. అ. న. ప్రకృష్టమగు, ఋణము, ప్రధాన
మగు అప్పు.

ప్రార్థకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧.
అడుగువాఁడు, ప్రశ్నించువాఁడు. ౨. వేఁడు
వాఁడు, యాచించువాఁడు. 3. మనవిచేయు
వాఁడు-విజ్ఞాపు.)

ప్రార్థన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. ప్రార్థనము ౨.
(అలం.) గర్భసంధ్యంగభేదము.
శ్లో. రతిహర్షోత్సవానాంతు ప్రార్థనాభవేత్.
3. ముద్రాభేదము. శ్లో. ప్రసృతాంగుళికా
హస్తౌ బద్ధశ్లిష్టౌచ సమ్ముఖే, కర్యాత్
తృహృదయే సేయం ముద్రా స్యా త్ప్రార్థ
నాభిధా.

ప్రార్థనము. సం. వి. అ. న. ౧. యాచనము,
వేఁడుట, అడుగుట.

ప్రార్థనీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧.
అడుగఁదగినది. యాచనీయము. వి. అ. న.
ద్వాపరయుగము.

ప్రార్థయిత. సం. విణ. (ఋ. త్రీ. ఋ.) ౧.
అడుగువాఁడు, వేఁడువాఁడు. ౨. వివాహార్థి,
వరుఁడు.

ప్రార్థి. సం. విణ. (న్. నీ. న్.) ౧. వేఁడు
వాఁడు. ౨. అడుగువాఁడు.

ప్రార్థించు. సం. స. క్రి. ౧. వేఁడు. ౨. అడుగు.
(శ. ర.)
మ. అని ప్రార్థించిన సద్విభుండు విని యత్యం
తానుకంపాత్ముఁడై, యనిమొన్ గింకరు
లోడ . మార్క. ౨. ౧౨౪.

ప్రార్థితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧.
అడుగఁబడినది. ౨. వేఁడఁబడినది, శత్రుసంయు
తము. 3. హింసింపఁబడినది. (మే. ని., త్రి. వి.)

ప్రార్దితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧.
పాతము. చంపఁబడినది. ౨. యాచింపఁబడినది.
3. అభియుక్తము.

ప్రాలంబము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వ్రేలాడు
నది. వి. అ. న. మెడనుండి సరిగా యురముపై
వ్రేలెడిపూదండ లోనగునది.

ప్రాలంబిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మెడనుండి
సరిగా యురముపై వ్రేలెడి స్వర్ణహారము, లలం
తికాభేదము.

ప్రాలుమాలిక=పాలుమాలిక. వి. (√ప్రా
ణు.) ౧. పోమరితనము, బద్ధకము. (శ. ర.)
౨. ఒకానొక కావ్యదోషము, శ్లేషము లిద్దికై
యుద్భటుచ్చుట కవి అవలంబింపకన్న ...
సీ. ... [illegible]
[illegible]

షుంటి రమ్యంబై యింటయనమైనట్టి వాక్యదోష
షుణం ... " ప్రబంధ. టీక. ౧౭.

ప్రాలేయకరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. = ప్రాలేయాంశువు.

ప్రాలేయము. సం. వి. అ. న. మంచు, హిమము, శిశిరము.

ప్రాలేయరశ్మి. సం వి. ఇ. పుం. = ప్రాలేయాంశువు.

ప్రాలేయశైలము. సం. వి. అ. పుం. = ప్రాలేయాద్రి.

ప్రాలేయాంశువు. సం. వి. ఉ. పుం. ౧. చంద్రుఁడు, చలివెలుఁగు. ౨. కర్పూరము.

ప్రాల్మ(లుమా)లు=లుపామాలు. అ. క్రి. (√ప్రాలు¹.)

౧. పొదరియగు, బద్ధమగు.

సీ. ప్రాల్మాలి మిగుల సార్వభౌమపుత్రుఁడు ప్రమ్మడిఁ దనిరెంగ్గ విరవాదిదండ విరియ.
అము. ౨. ౭౧.

వ. ఇట్లానప్పపూర్వద్విజన్మండు కష్టమార్గంబున నెలని నెలఁకయుం దానును ప్రాలుమాలి.
పాండు. 3 ౮౯.

౨. కక్కుఱితిపడు, ఆశపడు.

మ. ధర నై తోఁచుకటుంబరక్షణకుఁగాఁ ప్రాల్మాలి .. కొంతంబడుస్గకవి
మనుచ. ౧. ౯.

శా. ... యిన్నాళ్లుండియు దొంగసొమ్ములకునై యుట్లిట్లప్రాల్మాలితే. విప్ర. ౪. ౩౪.

గీ. ఇంతమాత్రమునకుంబునకేల యిట్టి, చేఁ ప్రాల్మాదితి నటంచు విభునితోము, చక్కఁ జూతంగ నిగ్గయి కయ్య డిగ్గి.
కళా. కి. ౮౯. విప్ర. ౪. ౧౮.

3. అలయు, శ్రమపడు.

సీ. గృహకృత్యకరణసంభ్రమఁ ప్రాల్మాలి రొంతయు నిద్దుర నెరయువారు.
ఇందు. 3. ౯౭.

ప్రావ². వి. పద్ధతి, త్రోవ.

సీ. త్రిజగజ్జనులకు నతిపతిన్యాయ సై చాలిన ప్రావ యాచార్యునేక. నైష. ౨. ౧౧౨.

విణ. ఒప్పైనది, చక్కనిది.

వ. నాయొనర్పం బూనినయబ్బురంబగు నిబ్బఁ గబ్బంబునకుఁ బ్రావ యగు త్రోవ యొట్టి దనిన. యయా. ౧. ౨.

క. .. నీ,కొగవిడిచి పోయెదవె ప్రావగవా వాడాచి రైన వలపులఁకంటన్.
కళా. 3. ౧౯౧.

క. ఆవేళ మహీసారవు, రివాసుం డైన సోదరి యొకండు గడుం,బ్రావగ పూరిదానుం దనఁ గా కెలసినవాఁడు బంధుగణములు దానున్.

మనమ. ౧. ౧౭. శ. ర. పా. (త్రోవఁగ. ముద్రి.)

ప్రావ². వి. ౧. దోషము.

నీకు వానిప్రావ కొట్టినది. (శ. ర.)

౨. శనమందలి విపరీతార్థ మూలక మగు ఒకానొక వాక్యదోషము.

(ఇది మొట్టుప్రావయని ప్రథమ.)

సీ. జల్లిమాటలు పదశబ్దములను జాజాటల్లికల్ ప్రావలం దశుకఁ బలుకులను
ప్రబంధ. టీక. ౧౭.

క. మొదలాటి వట్టిమాఁటను, గదియింతక రు త్తికట్టి కరమువనగువాఁ,డిక వచ్చితి నవ కగ్గె,రొందవిన యామట్టుపాళ్ల లొల్లరు కృష్ణా. ఛందోదర్పణము. ర. ౨౧.

క. కాదంబులకు సంధి కెగ్గులు, కాకములకు ప్రీతి
దుష్టమదోన్మత్త ఘూకములకును వి, చ్చెదము పొదవిన
నడిచితి యుడుగుండు నీకోదనినఁ జొట్టు
ప్రావృషఁ గృతులన్.

కవిజనా. దోష. ౨౧.

ఆ. అవనిభుండు పుట్టె నదుర కుజముఖంగి,
బుధులుగురులు నదులబుద్ధిఁ దలఁప, నిచ్చు
నష్టముకుల నితనికి శ్రీవాను,దేవుఁ దనినఁ
జొట్టు ప్రావృడృతులు. కవిజనా. ౭౪. పా.

ప్రావటము. సం. వి. అ. పుం. యవలు.

ప్రావడి. వి. (ప్రా¹ + వడి) ప్రావనము.

క. విలసత్ప్రాదాద్యక్షర,ములు వల్లగు ప్రాద్వితీ
యములు ప్రావళ్లు, గ్నొల్లకొని తమతమ
పాదంబులయతి పై నన్నిపాదములఁ బ్రాల
లమరున్. కవిజనా. సంజ్ఞా. ౭౫.

ప్రావణము. సం. వి. అ. న. ౧. కప్పుకొను
వస్త్రము, ముసుఁగు. ౨. ఉత్తరీయము.

ప్రావరము. సం. వి. అ. పుం. ౧. వెలుగు,
కంచె. ౨. ఉత్తరీయము.

ప్రావారకీటము. సం. వి. అ. పుం. ఒక దినుసు
కీటము.

ప్రావారము. సం. వి. అ. పుం. ౧. ఉత్త
రీయము. ౨. కంబళి. (శ. ర.)

ప్రావాసము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ౧.
ప్రవాసమునకు దియ్యఁబడునది. ౨. ప్రవాసము
నందు చేయఁదగినది.

ప్రావిరి. వి. (ప్రాఁక + విరి) పాఁకపువ్వు,
వాడి నలఁగిన పుష్పము.

ఉ. వేఁకువకాలము కోయిల్గ నరుదెంచి ...
వాడినపెల్లువిరాలది ప్రావిరుల్, కొలఁగఁ

ప్రభాకరాయముఖులు కోఁచుఁ బురిం బరి
చారికావృతిన్. ప్రాంచం. ౧. ౧౧౯౪

ప్రావీణ్యము. సం. వి. అ. న. ప్రవీణత్వము,
నేర్పు.

ప్రావృ = వరవు. అ. క్రి. వ్యాపించు. (శ. ర.)

ప్రావృట్కాలము. సం. వి. అ. పుం. వర్షా
కాలము, వానకారు.

ప్రావృట్టు. సం. వి. ష. స్త్రీ. ౧. వర్షర్తువు.

ప్రావృడత్యయము. సం. వి. అ. పుం. ౧.
వర్షర్తువుచివర. ౨. శరత్కాలము.

ప్రావృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧.
మిక్కిలి ఆవరింపఁబడినది, క్రమ్ముకొనఁబడినది,
కప్పఁబడినది. ౨. కప్పుకొనఁబడినది. (దుప్పటి)
వి. అ. పుం. న. కప్పుకొనువస్త్రము.

ప్రావృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ౧. ఆవరణము.
వెలుగు, కంచె.

ప్రావృత్తికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. దూత
భేదము.

ప్రావృషాయణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కపి
కచ్ఛువు, దూలగొండి. (?)

ప్రావృషికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) వర్షా
కాలమునఁ గలుగునది
వి. అ. పుం. స్త్రీ. నెమలి.

ప్రావృషిజము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.)
ప్రావృట్కాలమునఁ బుట్టినది వి. అ. పుం
కుపాము, ఝంఝూవాతము, వానగాలి.

(శ్రీ. వి.)

ప్రావృషేణ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.)
౧. ప్రావృట్కాలమునఁ గలిగినది, ప్రావృ
ట్కాల సంబంధి. ౨. వర్షాకాలమున నియ్యఁ

తగినది. (యుక్తము.) ౩. వర్షాకాలమున చేయఁదగినది. వి. అ. పుం. ౧. కదంబము, కడప. †. ౨. కుటజము, కొండమల్లె. †. ౩. ధారాకదంబము, నీటికడిమి. †.

వి. అ. స్త్రీ. ౧. కపికచ్ఛుభ, దూలగొండి. †. ౨. రక్తపునర్నవ, ఎఱ్ఱగలిజేరు.

వి. అ. న. ప్రాచుర్యము, పెల్లుఁదనము.

ప్రావృష్యము. సం. వి. అ. పుం. ౧. ధారాకదంబము, నీరుకడిమి. ౨. కుటజము, కొండమల్లె. ౩. వికంకతము, కానరేఁగు. †.

ప్రావేణ్యము. సం. వి అ. న. సన్నని ఉన్నికప్పడువస్త్రము. (విల్యము.)

ప్రా(ఁత)వేల్పు. వి. (√ ప్రాఁత) పూర్వదేవత, రాక్షసుఁడు.

మ. . వేల్పులం బ్రావేల్పులను సవల్పభావ
నావిశేషంబుల మూఁపకవాహనునకుఁ బ్రద
క్షిణంబులుఁ బ్రణామంబులుం జేసి
భీమ. ౪. ౯౧.

క. పిరుల చెలి మగనియడుగునఁ, గిరమరుడుగఁ
బొడమి ముజ్జగంబులయందుఁన్, గరగిరిక
రెంపుజక్కుర, విరిబోఁడి బోఁటంగ ప్రాఁత
వేల్పులగొంగా. అచ్చ. రా. అర. ౧.

ప్రావేశనము. సం. విశే. (అ. ఈ. అ.) ౧. ప్రవేశించునప్పుడు ఇయ్యఁబడునది. ౨. ప్రవేశించునప్పుడు చేయఁదగినది.

ప్రావేశికము. సం. విశే. (అ. ఈ. అ.) ౧. ప్రవేశమునకు సాధనమైనది.

ప్రావ్రాజ్యము. సం. వి. అ. న. ౧. సన్న్యసిత్వము, సన్న్యసము. ౨. పర్యటనవ్యాపారము, ప్రవ్రజితకము.

ప్రాశకుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) తినువాఁడు, భక్షకుఁడు.

ప్రాశనము. సం. వి. అ. న. ౧. తినుట, భోజనము, ఆహారము.

ప్రాశనీయము. సం. విశే (అ. ఆ. అ.) తినఁదగినది, ఆహారింపఁదగినది. .

వి. అ. న. ఆహారము.

ప్రాశస్త్యము. సం. వి. అ. న. ప్రశస్తత్వము, మేలిమి. ౨. స్తుత్యత, కొనియాడఁదగియుండుట.

ప్రాశాస్త్రము. సం వి. అ. న. ౧. ప్రశాస్తయనుఋత్విజునికర్మము. ౨. నిలుకడ, ప్రశాసనము.

ప్రాశించు. సం. స. క్రి. ౧. తిను, భక్షించు.

సీ. దళకోటిచర్వితోద్వ్యాంతపర్ణమెకాని ప్రాశింప
వీతిల్లుఁ బరభృతంబు. చంద్రా. ౩. ౪౦.

గీ. శిష్టశాకాన్నలవముఁ బ్రాశించి తపసి, కోప
ముడిగించి పరపూర్ణకుక్షిఁ జేసె.
భాగ. ౧. ౩౬౪.

ఠం. రా ఆరూ. ౮౮. పా. ౧౦. పం.

౨. ప్రాశనముచేయు, త్రాఁగు.

ద్వి. పాదోదకంబులు ప్రాశించికాని, యొడపఁ
గావింపఁ డితరసత్క్రియలు.
పండితా. పురా. ౯౩.

సీ. వసన బ్రహ్మతత్త్వవైశ్యులు . ముమ్మాఱు
ప్రాశించి మూతి యద్దము నిద్దు నొకమాటు
మమ్మాటు నొవరఁ దుడిచి.
విజ్ఞా. ఆచా. ౫౨.

మ. ..అదుర్గంధరసంబులం నయనయోదకంబుల
బ్రహ్మతీర్థంబున హృదయపర్యంతంబు డిగ్గ
శుద్ధిబుద్ధ్యర్థంబు ప్రాశించునది.
కాశీ. ౫. ౨౦౧.

ప్రాశితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. తినఁబడినది, భక్షితము. ౨. ప్రాశనముచేయఁబడినది. (శ. ర.) - వి. అ. న. ౧. తినుట, కుడుపు. ౨. పితృతర్పణము, పంచయజ్ఞములలో నొకటి.

ప్రాశిత్రము. సం. వి. అ. న. యజ్ఞమందు బ్రహ్మ నుద్దేశించి యియ్యఁబడు పురోడాశాది భాగము.

ప్రాశువు. సం. వి. ఉ. పుం. కుడుపు.

ప్రాశ్నికుఁడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ౧. ప్రశ్నచేయువాఁడు. ౨. ప్రశ్నోత్తరదానమునకుఁ దగినవాఁడు. ౩. సభ్యుఁడు. (శ్రీ. వి.)

ప్రాసంగము. సం వి. అ. పుం. కాఁడికి ముందటికాఁడి.

ప్రాసంగికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ) ౧. మిక్కిలిసంగము (కూడిక) వలనఁ గలిగినది. ౨. కూడిక గలది, సంబద్ధము. ౩. ప్రసంగవశమున వచ్చినది, ప్రస్తావవశముగాఁ గలిగినది. ౪. ప్రస్తుతాంశమునకు సంబంధించినది. ౫. యుక్తసమయముగలది, తగినతఱితోడిది.

ప్రాసంగ్యము. సం. వి. అ. పుం. కాఁడి మోపెడి ఎద్దు.

ప్రాసఁగు. వి. సస్యవిశేషము.

సీ. ఏచేట విరిసేట విరుకారునం బండుఁ బ్రాసంగువరి చేలఁ బసిఁడిచాయ.

భీమ. ౨. ౫౪.

మ. బలుమల్ పండెను దొండమక్కడదిరుం బ్రాసంగుఁజేల్ .. శివరా. ౪. ౧౯.

ఉ. ప్రాసఁగువిత్తువంటిగొలు పాఱుకొలంబునఁ బుట్టి ... పాండు. ౩. ౩.

(వ్యుత్పన్నమైన ఒక భావము.)

ప్రాసకము. సం. వి. అ. పుం. ౧. ప్రాసము ఈఁటె. ౨. పాచిక, పాశకము.

ప్రాసనము. సం. వి. అ. న. త్రోయుట, వేయుట. ౨. పడఁద్రోయుట, డిగద్రొబ్బుట. (విల్యమ్సు.)

ప్రాసము. సం. వి. అ. పుం. ౧. త్రోయుట, క్షేపము. ౨. ఈఁటె, కుంతము. ౩. పద్యపాదమున రెండవయక్షరము. (ఇది తెనుఁగునందే.)

శ్లో. . ళలీ రాద్య మనంతరాక్షరం ప్రాసః ఆంధ్రశబ్ద చింతామణి. సంజ్ఞా. ౧౨.

ప్రాసవము. సం. విణ (అ. ఈ. అ.) ప్రసవసంబంధి. (ప్రసవము = పువ్వు.) (శ. ర.)

ప్రాసాదకుక్కుటము. సం. వి. అ. పుం. (మచ్చిగిన) పావురాయి. (త్రి. వి.)

ప్రాసాదప్రస్తరము. సం. వి. అ. పుం. ఇంటి బోడిమిద్దె. (డాబా.)

ప్రాసాదమండన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఒక దినుసు కూరిదళము. (విల్యమ్సు.)

ప్రాసాదము. సం. వి. అ. పుం. ౧. నగరు, రాజభవనము; సౌధము, హర్మ్యము. ౨. దేవళము, దేవగృహము. ౩. ప్రేక్షకులు కూర్చుండుటకై యెత్తుగా కట్టినరంగము. (విల్యమ్సు.)

ప్రాసాదికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ౧. ప్రసాదముగా నియ్యఁబడినది. ౨. ప్రసాదము గలది. ౩ సుందరము, అందమైనది. (విల్యమ్సు.)

ప్రాసించు. స. క్రి. (సం. ప్రాశించు) భక్షించు, తిను.

ద్వి. తనసతియును దాను తత్ప్రసాదంబు, నను రక్తిం బ్రాసించె ...

ద్వి. పరమ. ౨. ౧౧౦. పా.

ప్రాసికుఁడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ప్రాసాయుధధారి, ఈఁటెకాఁడు.

వి. అ. పుం. ఈఁటెతో యుద్ధముచేయుబంటు.

ప్రాస్థానికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ప్రస్థాన (ప్రయాణ) సమయమునకు సంబంధించినది. ౨. ప్రయాణమునకు అనుకూలమైనది. (యాత్రకుఁ దగుమంగళ ద్రవ్యము లగు శంఖదధ్యాది.)

ప్రాస్థికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ప్రస్థము కొలఁత గలది. ౨. ప్రస్థముచే కొనఁబడినది. ౩. ప్రస్థము పట్టునది. ౪. ప్రస్థపరిమిత ధాన్యాదికము విత్తఁదగినది. (క్షేత్రము)

ప్రాహాము. సం. వి. అ. పుం. నృత్యోపదేశము.

ప్రాహ్ణము. సం. వి. అ. పుం. ఉదయము మొదలు పదిగడియలవఱకుఁ గలకాలము, లేఁబగలు.

ప్రాహ్ణేతనము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ప్రాహ్ణసంబంధి, ప్రాహ్ణమునఁ గలుగునది.

ప్రి

ప్రిదిలపఱుచు. స. క్రి. (√ప్రిదులు) పోఁగొట్టు.

గీ. వేలుపులవేల్పు మామాఁట యాలకించి
పెదలఁ బాదశరమునకు నెల్లఁ బ్రిదిలపఱిచి,
పోఁకకే ... అచ్చ. రా. బాల. ౨౯.

ప్రిదులఁబోవు=ప్రిదులు. (తొలఁగిపోవు, తప్పి కొనిపోవు.)

క. ప్రిదులంబోవఁగ నీక యంపులరాయి వాఁడి
రంబు. దశకు. ౩. ౫౫.

ప్రిదులిపోవు = ప్రిదులఁబోవు. (√ప్రిదులు)

క. మఱియు నందంద తఱుముచుం బ్రిదిలి
పోవుచు నిల్తురుంగుఱం బాఱ్చునుదయం
బున. భా. రా., అర. ౨. ౫౨.

ప్రిదులు. అ. క్రి. ౧. విరియు.

సీ. ప్రిదిలి నైరవరత్నకేతి కాపట్యము దీటు కల
కాంతపంక్తుల జలము లాకె.
మనుచ. ౩. ౨౩.

౨. సడలు.

క. కెల్లము గ మఱుపడుట విని, జల్లని
ఱొందంబు పెదర సంధులు ప్రిదులన్.
భార. ద్రో. ౨. ౨౩౪.

క. హృదయ మదరంగ సంధులు, ప్రిదులఁగఁ
జిత్తము గలంగఁ బెంజెమ టొదవన్.
భా. రా. అర. ౨౯౯.

౩. జాఱు, గళితమగు.

ఉ. శ్యేనముఖంబునం బ్రిదిలి చెచ్చర కుందినిఁ
బడ్డశారికన్. మార్క. ౬. ౨౪౨.

క. ... ఒకభంగిఁ బ్రిదిలి పడి యది ..
భోజరా. ౪. ౨౩.

ద్వి. పెదవులు దడవుచు బిగిచన్నుదోయిఁ,
బ్రిదిలినపయ్యెద బిగియఁ జేర్చుచును ...
రం. రా. అర. ౧౬౯. పొ. ౬. పం.

౪. ఊడు, విడిపోవు.

గీ. కేలు బ్రిదిలి కటిల్లక పేలఁ బడిన ...
కా. సం. ౫. ౫౩౭.

గీ. పెంపు గనుపొన్నులుంగుంపు బ్రిదిలి జాఱు.
వను. ౭. ౧౧.

సీ. అనయంబుఁ బిన్నవియమున గనయంబు
ప్రిదులంగ మెలఁగి పా క్కాడఁజేయు.
భార. శ్రీ. ౨. ౧౩౩.

చ. ప్రిదిలినసివిఁ గేల సవరించు తలోదరి
జ్యోత్స్నఁ గాంచి ... వైజ. ౩. ౯౭.

౫. తగ్గు, క్షీణించు.

చ. అట్టెడుడ సుభయబలంబుల సుభయబల
బులను ... [illegible]
ప్రిదులక పేరంబు [illegible] ...
ఆము. ౪. ౫౪.

ఉ. ప్రిదులని కార్యసంపదలఁ బెట్టినదండలు
ద్రివ్వకే కదుం గదుముచు హుంకరించుచును
గైకొనుఁ బాపుచుం. కళా. ౮. ౧౦౨.

క. ... కలుఁగని యుండ్రింబులు, పెనకయ్యా
నీ కొసఁగుదుఁ బ్రిదులనిబ త్తిన్
నీలా. ౧. ౧౧౫

౬. తొలఁగు, తప్పు, తప్పుకొనిపోవు.

క. అన మనమతిమాచుఁ డిట్లను, జనసాయక
దీనికై విచారిం చేలావిను ముట్టిచేరు
తాకొక్కట, పెనుపాతముగఁ గోయ రాద
బ్రిదులక యుందక్. విక్రి. ౨. ౮౭.

ద్వి. ఎక్కైనమందు మీ విట్టారగింపఁ-బెట్టుదు
నీయాన బ్రిదిలితిసేని. బసవ. పు. ౫.౨౫.

చ. (వాయునందనుఁడు.) మహోగ్రిహుం
బునన్ బ్రిదులఁగనీక పట్టుకొని.

౭. పోవు.

ఆ. (మురధుఁడను రాజర్షి ... నియతభోజియును
ననంగుడునై, బ్రితిదపమునందుఁ బ్రిదుల
నీక. మార్క. ౭. ౨౮౦.

గీ. ... పెక్కు-జాల్లు తద్యాసన బ్రిదులనీని,
ఘనవిభూషాదులు .. కళా. ౮. ౧౦౭.

౮. పడు, పతితమగు, ఊడిపడు.

మ. అది పోటూహ్యాయమైన గర్భముగఁ జేసిమా
యతమై విక్కలాపదియు గైకొని తాల్చి
యుంతిన ధరియింపంజాల కుర్వీస్థలిన్ బ్రిదు
లన్ జైచినఁ జూచి ...
కాశీ. ఖం. ౩. ౫.

మ. తొరింజారి, శ్లథకచము బక్క- పెమ్ముటంన
పెరుగు నంజారు గ్రావ్య ప్రేతులన్ ప్రిదిలి
కదింది నా జడదిఁ జేరొక్కన జాఁదిరి
కొలుపుంటులన్. అ. రా. యుద్ధ. ౧.౨౬.

ద్వి. బల్లిదుచేతిలోఁ బడిపడుంబు పిల్లి తక్కిన
దొబ్బ ప్రిదులకపోరు.
ద్వి. హరి. ఉ. ౧౩౦౮.

౯. (మాట) వెలువడు.

క. .. మాటల్, ప్రిదులక హృదయం బెరి
యఁగఁ, బెదవులు దడదపుచును
భాగ. ౩. ౬౬.

౧౦. పెనుదీయు, సంకోచించు.

ద్వి. తలసాల నిలుచున త్తతి పెట్టరొండుటఁ
బెలుచఁ దుమ్మినఁ, భీతిఁ బ్రిదులుచు నిలిచి.
ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. ౯౯౮.

క. మాతల్లి కూఁతు నల్లుని చేతెలుఁగునఁ జూతు
ననుచు పెప్పెదుఁ గదు వాం,భాతకృరయై
యున్నది, ప్రీతి రొంబిన్పంగ రమ్ము ప్రిదు
లకు బావా. చెన్న. ౩. ౧౮౬.

జ: ప్రిదిలపఱుచు, ప్రిదులఁబోవు, ప్రిదులిపోవు.

ప్రియ = పిర. వి. కానిలో సాల్గవ భాగము.
(శ. ర., గ్రా.)

ప్రియ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. ప్రియురాలు, భార్య. ౨. ఆడుది.

ప్రియంకరణము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) అప్రియమును ప్రియముగాఁ జేయుటకు సాధనమైనది.

ప్రియంకరి. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. శ్వేతకంటకారి, తెల్లవాఁకుడు. ఔ. ౨. బృహజ్జీవంతి. ఔ. ౩. అశ్వగంధ, పెన్నేరు. ఔ.

ప్రియంకరుఁడు. సం. విశే. (అ. ఈ. అ.) ౧. ప్రియమును జేయువాఁడు. ౨. ఇంతయినవాఁడు.

ప్రియంగువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. ౧. ప్రేంకణము. ఔ. ౨. రాజిక, నల్లావ. ఔ. ౩. కంగు ధాన్యము, కొఱ్ఱలు ౪. పిప్పలి. ఔ. ౫. కటుకరోహిణి.

ప్రియంభవిష్ణువు. సం. విశే. (ఉ) = ప్రియం భావుకము.

ప్రియంభావుకము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ప్రియమగునది.

ప్రియంవదము. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొక పక్షి.

వి. అ. స్త్రీ. ద్వాదశాక్షర పాదకమగు ఛందో విశేషము. పాదమునకు పం[ద్రెం]డక్షరములు గల వృత్తవిశేషము.

ప్రియంవదుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ౧. ఇంపుగా మాట్లాడువాఁడు, మధురభాషి, ౨. ఇచ్చకమాడువాఁడు.

వి. అ. పుం. ౧. ఒక గంధర్వుఁడు. ౨. ఒక ఖేచరుఁడు

ప్రియకము. సం. వి. అ పుం ౧ చిత్ర మృగము, చిత్రవర్ణముగలజింక. ౨ పీతసాల కము, వేఁగిస. ౖ. 3. నీపము, కదప. ౖ ౪. ప్రియంగువు, ప్రేంకణము. ౖ. ౫. ధారాకదం బము, నీరుకడిమి. ౖ. ౬. అసనము. ౖ ౭ తుమ్మెద. ౮. పక్షివిశేషము ౯ ఊసరవెల్లి (విల్సన్స్.) ౧౦ కుంకుమము (శ ర)

ప్రియకర్మము. సం వి. న ఁస. ౧ ప్రియమైన కార్యము. ౨. ప్రీతికలుగునట్లు నడుచుకొనుట.

ప్రియజీవము. సం. వి. అ పుం. శ్యోనాక వృక్షము.

ప్రియత. సం. వి. అ. స్త్రీ. ప్రియత్వము.

ప్రియతమము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ) మిక్కిలి ప్రియము. వి. అ. పుం. మయూర శిఖా వృక్షము.

ప్రియతోషణము. సం. వి. అ. పుం. రతిబంధ విశేషము.

శ్లో. జారీపాదా స్వకా స్తేన ధారయే జ్జఘనో పరి, స్తనాపీడకరః కామీ కామయే త్ప్రియ తోషణః. (రతిమంజరి.)

ప్రియత్వము. సం. వి. అ. న ౧. స్నేహము. ౨. ప్రేమ.

ప్రియదర్శనము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) చూచుట కింపయినది, సుందరము. వి. అ. పుం. ౧. చిలుక. ౨. క్షీరికావృక్షము.

ప్రియదర్శి. సం. విశే. (న. నీ న) ప్రీతితో జూచువాఁడు. వి. న. పుం. అశోకుఁడనురాజు.

ప్రియ(౦)పడు. అ క్రి. (ప్రియము + పడు) ఇష్ట పడు.

ఉ. వీరకుమార! యేను నిను వేఁడెదఁ బ్రార్థన సల్పుమయ్య పెం,పార మఘం బొనర్పఁగఁ బ్రియంపడి దక్షిణకేమి వచ్చితిన్.

మార్క. 3. ౮.

చ. ధృతరాష్ట్రిమానసకు దాన నపాయము లేకయుండుఁ గోఁ,ప ముడిగి వీరు సేయుదురు బాంధవ మిజ్జగము బ్రియంపడున్.

భార. ఉద్యో ౧. 3౯.

క. ఈరూపము కడుఁ బ్రియపడి, గౌరవమునఁ దాల్చి పేర్కఁ గ్రాలెదవు .

భా. రా అర. ౨. 3౯౮.

ద్వి. ఒట్టు మేల్కని మాడఁ బ్రియపడువారు.

పండితా. పర్వ. 3౫౦.

ప్రియపుత్రము. సం వి. అ. పుం. పక్షి విశే షము. (విల్సన్స్.)

ప్రియప్రాయము. సం వి. అ. న. పలుకుబడి సొంపు, వక్తృత్వము.

ప్రియభాషి. సం. విశే (న. నీ. న.) ప్రియము మాటాడువాఁడు.

ప్రియమధువు. సం. విణ. (ఉ) మద్యము ప్రియమైనవాఁడు. వి. ఉ. పుం. బలరాముఁడు.

ప్రియము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. ఇష్టము. ౨. ఇంపయినది, మనోజ్ఞము. ౩. ప్రేమగలది, ప్రేమించునది. ౪. హెచ్చువెలగలది. (విల్యమ్సు.) వి. అ పుం. ప్రియకమను మృగవిశేషము. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧ చిట్టేలి. ౖ. ౨. వృత్తాంతము. ౩ మద్యము. ౪. ఒక దిమసమల్లె ౖ. వి. అ. న. ౧. బుద్ధిఅనెడి ఓషధి. ౖ ౨. జీవకము అనెడి ఓషధి. ౖ ౩ వలపు, హెయ్యము. ౪. దయ, అనుగ్రహము. ౫. సంతోషము.

ప్రియవక్త. సం. విణ. (ఋ. (త్రీ. ఋ.) ౧. ఇంపుగా మాటాడువాఁడు, ౨. ఇచ్చకములాడువాఁడు.

ప్రియవచనము. సం విణ. (అ. ఆ అ.) ప్రియములైన మాటలాడునది వి. అ. న ఇచ్చకపుమాట

ప్రియవర్ణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ప్రియంగువు. ౖ

ప్రియవల్లి. సం. వి ఈ. స్త్రీ = ప్రియవర్ణి. ౖ

ప్రియవాది. సం. విణ. (న్. నీ. న్) ౧ ప్రియము మాటాడువాఁడు, ౨ ఇచ్చకమాడువాఁడు.

ప్రియవాదిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ మంగళవాద్యధ్వని.

ప్రియసందేశము. సం. వి. అ. పుం. ౧. ప్రియమైన వృత్తాంతము. ౨. ప్రియమైన సంవాదము. ౩. చంపకము, సంపెంగ. ౖ.

ప్రియసఖము. సం. వి. అ. పుం. ఖదిరము, చండ్ర. ౖ.

ప్రియసాలకము. సం. వి. అ. పుం. అసనము. వేఁగిస. ౖ.

ప్రియాంబువు. సం. వి ఉ. పుం. మామిడిచెట్టు.

ప్రియాపత్యము. సం. వి. అ. పుం. కంకపక్షి. రాఁబులుఁగు. (శ. ని.)

ప్రియాలము. సం. వి. అ పుం ౧. మోరటి. ౖ. ౨. అసనము. ౖ. వి ఆ. స్త్రీ. ద్రాక్ష. ౖ.

ప్రియుఁడు. సం. వి. అ పుం. భర్త, మగఁడు.

ప్రియుతనము. వి. ప్రియత్వము.

ఆ॥ తదుపచారములకు నొదుఁగుచు నేలమ్మ, నాకు నిన్నితు ప్రియుతనంబు లనిరొ.

పరమ. ౫. ౩౨౩.

ప్రియోక్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ ౧. మంచిమాట. ఇంపయినమాట ౨. చాటువాక్యము, ఇచ్చకము.

ప్రీ

ప్రీణనము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ) ప్రీతి కలిగించునది, తృప్తిఁబుట్టించునది. వి. అ. న. ౧ తృప్తిఁబుట్టించుట, తర్పణము. ౨. రక్షణము.

ప్రీణము. సం విణ (అ ఆ అ.) ప్రీతినొందినది, తుష్టినొందినది ౨ పురాణము, ప్రాతది. ౩. పూర్వము, మునుపటిది.

ప్రీణసము. సం. వి. అ. పుం. చేఁపపిల్ల.

ప్రీణితుఁడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) తృప్తి కలిగింపఁ బడినవాఁడు, సంతోషితుఁడు.

ప్రీతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ౧. హర్షము, ఉబ్బు. ౨. ఆహ్లాదము. సంతోషము. ౩. తృప్తి, తనివి ౪. దయ, కనికరము. ౫. ప్రేమ, వలపు. ౬. ఆసక్తి, తగులు, స్నేహము. ౭. ప్రసాదనము,

కలఁక దేర్చుట. ౭. విష్కంభాది యోగము లలో నొకటి. ౮. మన్మథుని భార్యలలో నొకతె.

ప్రీతిజుష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అనిరుద్ధుని భార్య. ఉష.

ప్రీతిద త్త. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ప్రీతిచేత నియ్యబడినది వి. అ న. (అ త్తగారిచేతఁ గాని మామగారిచేతఁగాని ప్రేమచే నియ్యబడినదియు, పాదవందనకాలమునం దియ్యఁబడినదియు నైన) స్త్రీ ధనము.

ప్రీతిదాయము. సం. వి అ. న ప్రీతితో నిచ్చు దానము, కానుక.

ప్రీతిదుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ప్రీతిని కలిగించువాఁడు. వి. అ పుం విదూషకుఁడు.

ప్రీతుఁడు. సం. విశే. (అ ఆ అ) ప్రీతిఁ బొందినవాఁడు, ముదితుఁడు. ౨ తనిసినవాఁడు, తృప్తినొందినవాఁడు. 3 ప్రియుఁడు.

ప్రుంగుడు = పుంగుడు. వి. శ్విత్రము, తెల్ల కష్ఠము. (శ. ర.)

ప్రుష్వ. సం. వి. ఇ. పుం. ౧. సూర్యు. ౨. అగ్ని. (శ. వి.)

ప్రుచ్చు = పుచ్చు. అ. క్రి పుప్పిపట్టు, పురుగుపట్టు.

ఉ. దేవనగంబు పాఁతగిలి త్రెళ్లిన నం దొక కీటము గట్టిగా బసయొనర్చినట్లు సొదకాడిన నక్కట నీరు ప్రువ్వదే.

సీ. మడుపుల పమలకాల్చుడిఁ బుచ్చిదొరగండి ప్రంతలు పెనురోంపి ప్రంతలయ్యె.

హరి. పూర్వ. ౨. ౫.

మ. ... పీడ పటురో మూయత్తుఁడై రెంపుడుం, బిడుగంటు బుర్వనగోరు ... భాగ. ౪. ౧౨.

ప్రువ్వఁగదిట్టు = ప్రుచ్చునట్లుతిట్టు, పడఁతిట్టు, అధికముగాఁ దిట్టు.

చ పురమిజనంబులెల్ల నిమఁబ్రువ్వఁగఁ దిట్టఁ గవించుమన్కి— భార. ఉద్యో. ౨౧౦.

సీ జనులుప్రువ్వఁగఁదిట్ట సడిశోర్చి యార్జించెఁ బకృతో హరవృత్తిఁ బసిఁడిప్రోగు పాండు. 3. ౧౦౫.

జ. ప్రుప్పి, ప్రువ్వు.

ప్రుప్పి = పుప్పి. వి. (√ప్రుచ్చు.) ౧. పుచ్చుట. (శ ర)

౨ రత్నదోష విశేషము

క. ఈ రత్నమునకుఁ బ్రుప్పియు, గారయు కర్కశమునఁగకసరులు మూఁడే, పారువని యెల్లఁదెలియక, వారకధరియింప జగతివల దవ్వరికిన్. రత్నపరీక్ష. ౨౭.

ప్రువ్వు=పరువు. వి (√ప్రుచ్చు) పురుగు,కీటము

క. వినుకూడుగూరపాకము, గనుగొని ప్రోయి వాపిడింపఁగా నప్పుడసం,జనితములై ప్రువ్వులు గల, గొనమిలమిల పెందలు .

భార. మాన. ౨౦.

శా. ప్రువ్వుల్ గారుచు నీచుకంపుకఱచున్ రోఁతై . మల్లభూ. నీతి. ౯.

క. ప్రువ్వులఁబాములు పెందలుఁగఁ గ్రొవ్వ సఁగఁ బెండుఁ బరఁగికొని కాతించున్.

హరి. ఉ. ౯. ౫౨.

ప్రుషితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ౧. చల్లఁబడినది. తడుపఁబడినది. ౨. సేవింపఁబడినది, 3. పూరింపఁబడినది.

ప్రుష్టము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) కాల్పఁబడినది, దగ్ధము.

ప్రుష్వము. సం. వి. అ. పుం. ౧. వర్షర్తువు. ౨. జలబిందువు. విశే. (అ. ఆ. అ.) తేఁటకైనది.

ప్రుష్వుడు. సం. వి. అ. పుం. సూర్యుఁడు.

ప్రె

ప్రెక్ఖణము = పెక్కణము. (సం. ప్రేంఖణమ్.) వి. ౧. అభినయముతోడి నృత్యము.

గీ. ఒండుకుమలకు పెలవుకేళిఁజేసి, యభ్యసించితి శైశవమాదిగాఁగ, దండలాసక విధమును గుండలియును, ప్రెక్ఖణంబు తెలంగును చేరణంబు. భార. విరా. ౧. ౨౪౦.

౨. మల్లరంగము.

వ. అనిమెత్తన యియ్యకొని గర్జించి గజాలస్యంబునం ప్రెక్ఖణంబుచొచ్చి భూపాలుని ముందట భుజాస్ఫాలంబుచేసి ప్రెక్ఖ మరలు నెడ. భార. విరా. ౨. ౧౪.

(శ. ర. పా 'అంగణంబుసొచ్చి' ముద్రి. పా)

ప్రెగడ = ప్రెగ్గడ. వి. ౧. మంత్రి, అమాత్యుఁడు.

క. ప్రెగడల మనసులు విరసము, లగుగతి నడపు రిపురాజ్య మరసి విభిన్నం,బుగఁజేసి. భార. ఆశ్ర. ౧. ౪౦.

క. . ప్రెగడలకుం జెప్పి తీర్పు పెంపేర్పడఁగన్ .. భార. ఉద్యో. ౨. ౬౫.

సీ. ప్రెగడ ప్రెగ్గడయనఁదగుఁ బ్రధానుండు. ఆం. భా. ౨. ౧౯౩.

౨. ప్రధాన పురుషుఁడు. (శ. ర.)

ఇది కొన్ని గృహనామములకుదమ గనఁబడుచున్నది.

ఉదా. తల్లాప్రెగడ, రచ్చాప్రెగడ మొ.

ప్రెగ్గడ = ప్రగడ. ప్రగ్గడ, ప్రెగడ, ప్రెవడ. వి. (పేరు+కడ.) ౧. అమాత్యుఁడు, మంత్రి.

చ. పిడికిడిగాక నీవుకాక ప్రెగ్గడ మేనభుజుండు ధంగి .. ఉ. హరి. ౪. ౧౯౯.

చ. అనవుడు నిట్లనున్ విదురుఁడక్కట ధర్మసుతుండు బాంధవుం,డును కెలికాఁడునుం దగు భటుండును ప్రెగ్గడయున్ గురుండుఁగాఁ,డె నృపవరేణ్యునీకు ... భార. ఉద్యో ౨. ౨౪. దశకు. ౧౧. ౫౫. ఆం. భా. ౨. ౧౯౩.

౨. ప్రధాన పురుషుఁడు. (శ. ర.)

జ ప్రెగ్గడసాని.

ప్రెగ్గడసాని. వి. (పెగ్గడ + సాని.) మంత్రి భార్య.

సీ. ప్రెగ్గడసాని నా వెలయుమంత్రి. గీ. భార్య ఆం భా. ౨. ౧౦౪.

ప్రెబ్బొత్తి. విణ (పేరు[1] + బొత్తి.) పెద్ద గుంపుగానున్నది.

(కి). విణ. నిశ్చయముగా అని శ. ర.)

ద్వి. పెబ్బొత్తి పెయ్యలపెద్ద రొమ్కరుఁడు బసవ. పు. ౫. ౧౩౧. పొ. ౨౯. పం. (ఫల్లాణ. ౫. అని శ. ర.)

(ప్రాతప్రతి ప్రా, పెబ్బొంత గ్రంథప్రతి పా.) ౫. ౪౫౯. పం.

పెవడ = పెగడ. (శ. ర.)

ప్రే

ప్రేంకడము = ప్రేంకణము[1].

సీ. ... ప్రేంకడ మమఁగను ప్రేంకణ మనఁదోఁచుఁ బ్రియంగుప్రు. ఆం. భా. ౨. ౪౯.

గీ. అంబుజాసన రొమ్కతి గానంబు సేయఁ,గడు వికాసంబు బొంది ప్రేంకడపుఁదరుపు, మతి రొమసంగ నవీన ప్రకారాన విసర, పికనవీన సంతానతానములను. దమ్మి. ౩. ౩౫.

(శ. ర. పా. ప్రేంకణము. ముద్రి. పా.)

ప్రేంకణము¹ = ప్రేంకణము. వి. (సం. ప్రియంగుః.)

౧. ప్రియాంగువు, ప్రియంగువు.

చగత. జాతి ప్రేంకణము జగ నీపాటల.

శకుం. ౨. ౧౧౭.

సీ. కలికి ప్రేంకణముచెంగటఁ బాడి పొగడకై
మమిపితి విది మదురుత్త లాడె.

ఉ రా. ౬. ౩౭.

మ. . . ప్రేంకణము వ్వంపఁగ గోఁగును వ్వకు
లము గంకెలియు జ్మాబియున్.

రామా. ౧. ౧౯౦.

౨. పిప్రియాంకువృక్షము.

చగత. ప్రుదుకు మల్లన గందవాడికి నీప్రేంక
ణము, దదయ కిటు నీ కిత్తుఁ దగ రత్న
కంకణము. మనుచ. ౩. ౭౪

ప్రేంకణ(ము)². వి (సం. ప్రేంఖణమ్) ఒక విధమైన నృత్యము.

ఉ. అమరవరేణ్య ప్రేంకణము లాడెదు వేలుపు
లేమఁ జూచి. హర. ౧. ౨౫

సీ. శిరములఁ గలశముల్ చేర్చి కొందఱు భక్తు
లొక్కెడఁ బ్రేంకణల్ ద్రొక్కఁగాను.

పం. మా. ౨. ౧౧౪.

ప్రేంఖ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. డోల. ౨. నృత్యము. ౩. పరిభ్రమణము. త్రిమ్మరుట. ౪. గృహభేదము. ౫. అశ్వగతి విశేషము.

ప్రేంఖణము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ౧. పరిభ్రమించునది, త్రిమ్మరునది. ౨. అ. న. [illegible] ౩. ఒక్క [illegible] [illegible]

విశేషము. (శ్లో. గర్భాపకర్షకపోతం ప్రేంఖణం [illegible] [illegible] సర్వవృత్తి సమాశ్రితమ్. ౪. పర్యటనము. ౫. ప్రవేశము. శ. ర.) ౬. నృత్యవిశేషము.

ప్రేంఖితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఊఁపబడినది, ఉయ్యాలఁగలది. ౨. కంపితము, కదల్పఁబడినది.

ప్రేంఖుఁడు. సం. వి అ. పుం దాఁటుఁడు. (శ. ని.)

ప్రేంఖోలనము. సం.వి.అ.న = ప్రేంఖోలము.

ప్రేంఖోలము. సం. వి. అ. పుం. ౧. డోలనము ఊఁగుట. ౨. అల్లలాడుట, కదలుట.

ప్రేంఖోలించు. సం. అ. క్రి. వ్యాపించు.

క. పుంఖానుపుంఖరింఖా సంఖాతవసుంధరా
రజమ్ములు చదలం, బ్రేంఖోలింపఁగ సంఖ్యా
కంఖాణం బేరవరిగి కామాతురతన్.

వరాహ. ౫. ౯౬.

ప్రేఁబ్రాలు. వి. బ. (ప్రేలు + ప్రాలు) ప్రేలగింజలు.

గీ. తలఁచు, బ్రహ్మస్వదేవస్వములకు నొగ్గు,
కప్పుఁ జెచ్చెడి ప్రేఁబ్రాలు కొలకఁ
దివ్యుడ .. [illegible] మాబ్రాహ్మణ
బ్రువుండు.

(శ. ర. పా. పేలాలు ముద్రి. పా.)

పాండు. ౪. ౧౯౬.

ప్రేక్ష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. చూచుట, చూపు, ఈక్షణము. ౨. తెలివి, కనఁబడుట. ౩. ప్రేక్షకత్వము. ౪. జనసామాన్యమునకు [illegible] ప్రదర్శనము. ౫. నృత్యదర్శనము. (శ. ర.) [illegible]

వివదియనురొక్క శుభాశుభములు పర్యాలోచనము. ౭. చెట్టుకొమ్మ ౯. బుద్ధి. (శ. ర.)

ప్రేక్షకుఁడు. సం. వి. అ పుం. చూచువాఁడు, చూపరి.

ప్రేక్షణకూటము. సం. వి. అ. న. కనుగ్రుడ్డు, నేత్రగోళము. (కల్ప)

ప్రేక్షణము. సం. వి. అ. న. ౧. చూచుట, చూపు. ౨. తోఁపిక, ఆకారస్ఫూర్తి ౩ కన్ను. ౪ జనసంబంధియగు నాటకాది ప్రదర్శనము. ౫. జనసామాన్యమగు ప్రదర్శనములు జరుగుచోటు. ౬. వృత్యేక్షణము.

ప్రేక్షణిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నాటకాది ప్రదర్శనములు చూచుటయం దాశగల స్త్రీ.

ప్రేక్షణికుఁడు. సం. వి అ. పుం. ప్రేక్షకుఁడు.

ప్రేక్షణీయము. సం. విణ (అ. ఆ. అ) ౧. చూడఁబడునది. ౨. చూడఁదగినది, దర్శనీయము, చూచుటకు సొబగైనది. ౩. ఆలోచింపఁ దగినది, విచారింపఁ దగినది.

ప్రేక్షాకారి. సం. విణ. (ర. ణీ. ర.) ఆలోచించిచేయువాఁడు.

ప్రేక్షాగారము. సం. వి. అ. న. ౧. రాజుల యొక్క మంత్రాలోచనార్థ మగుగృహము. ౨. నాటకరంగము.

ప్రేక్షావంతుఁడు సం. విణ. (త్. వతీ. త్.) సమీక్ష్యకారి, ఫలాఫలములను ముందుగా నాలోచించిచేయువాఁడు.

ప్రేక్షి. సం. విణ. (ర. ణీ. ర.) ౧. చూచువాఁడు. ౨. నిపుణముగాఁ బరిశీలించువాఁడు.

ప్రేక్షితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చూడఁబడినది, దృష్టము. వి. అ. న. చూపు.

ప్రేక్ష్యము. సం. విణ. అ. ప్రేక్షణీయము.

ప్రేగు(వు) = పేగు, అంత్రము.

సీ. . ప్రేగన నాంత్రంబు పెలఁగుచు ...
ఆం. భా. ౨. ౧౩౩.

గీ చెలువ యీబాము లనుభవించినవుగాని తెలియదే ప్రేగులోపలితీట నంటి . .
శుక. ౩. ౯౯.

సీ. రుధిరార్ద్రకరములు రుచిరప్రకాశములో ప్రేవులపోవులు పేవతతులు.
భార. ద్రో. ౨. ౧౨౦.

చ. పిరిగొని వాల్పు పెట్టెమునఁ ప్రేవులు చుట్టి ... ఉ. హరి. ౨. ౧౨౪.

ప్రేచు. ప్రేరచు, ప్రోత్సహించు. (శ. ర.)

ప్రేతకృత్యము. సం. వి. అ. న. చచ్చిన వానికై చేయు చరమక్రియ.

ప్రేతగతుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మృతుఁడు.

ప్రేతగృహము. సం. వి. అ. న. శ్మశానము. వల్లకాడు

ప్రేతగోపుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శ్మశానపుఁ గావలివాఁడు

ప్రేతనది. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వైతరణి.

ప్రేతనరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పిశాచము, భూతము.

ప్రేతపక్షము. సం. వి. అ. పుం. భాద్రపదకృష్ణ పక్షము, పితృపక్షము.

ప్రేతపతి. సం. వి. ఇ. పుం. యముఁడు.

ప్రేతపురము. సం. వి. అ. న. యమపురము, సంయమని.

ప్రేతభావము. సం. వి. అ. పుం. మరణము.

ప్రేతభూమి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. శ్మశానము, ఒలికిమిట్ట.

ప్రేతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) మృతము, చచ్చినది, పీనుఁగు. వి. ౧ పుం. ౧. నరకమం దుండు జీవభేదము. ౨. పిశాచభేదము.

ప్రేతమేధము. సం. వి. అ. పుం. పితనుద్దేశించి చేయు శ్రాద్ధరూపమగు యజ్ఞము.

ప్రేతరాక్షసి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. తులసి. ?.

ప్రేతరాట్. సం. వి. అ. పుం. యముఁడు.

ప్రేతవనము. సం వి. అ. న. వల్లకాడు, ఒలికి మిట్ట, శ్మశానము. (ఇట్లే ప్రేతకాననము మొ.)

ప్రేతవాహితుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) పిశాచము పట్టినవాఁడు, భూతావిష్టుఁడు. (త్రి. వి.)

ప్రేతశరీరము. సం. వి. అ. పుం. చచ్చి యమాదిలోకమునకుఁ బోవుజీవుని శరీరవిశేషము, యాతనా శరీరము

ప్రేతహారుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ౧. పీనుఁగును మోచికొని పోవువాఁడు, శవవాహకుఁడు. ౨. దగ్గఱిచుట్టము.

ప్రేతాధిపుఁడు. సం. వి. అ. పుం. యముఁడు.

ప్రేతావాసము. సం. వి. అ. పుం. శ్మశానము, ఒలికిమిట్ట.

ప్రేతాస్థిధారి. సం. వి. న. పుం. శివుఁడు.

ప్రేతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ౧. మరణము ౨. పోక, పరుగు, పలాయనము. వి. ఇ. పుం. అన్నము.

ప్రేతికము. సం. వి అ. పుం పిశాచము, భూతము.

ప్రేతేశుఁడు. సం. వి. అ. పుం. యముఁడు.

ప్రేతోద్దేశము. సం. వి. అ. పుం. పితరుల నుద్దేశించిచేయు తర్పణాది.

ప్రేత్యభాక్కు. సం. విశే. (క.) మీఁదటిలోకమందుఁ గర్మఫలముల ననుభవించువాఁడు.

ప్రేత్యభావము. సం. వి. అ. పుం. మరణించిన పిదపఁ గలుగు పునర్జన్మము మరణమునకుఁ బిదప ఆత్మకుఁగలుగు భావము. (ఆ. వి.)

ప్రేత్వుఁడు. సం. వి. న. పుం. ౧. ఇంద్రుఁడు. ౨. వాయువు

ప్రేపు¹ = రేపు. వి. ఉదయకాలము, వేకువ.
ఉ. ప్రేపులు రేఁగి పెద్దయును బేర్చి ...
నృసిం. ౧. ౩౨.

ప్రేపు². వి. పరంపర, వరుస.
గీ. కదఁగి పీని, పేపురూపెదఁ దూపుల
ప్రేపు రగయ ..
భా. రా. యు. ౧౫౬౧.

ప్రేష. సం. వి ఆ స్త్రీ. ౧ ప్రాపించుటకు నిచ్చపొందుతలంపు. ౨. ఇచ్ఛ 3. ఊహ, సంభావన. (విల్యమ్సు.)

ప్రేప్సువు. సం. విశే. (ఉ.) ప్రాపింప నిచ్ఛగించువాఁడు. ౨ ఇచ్ఛగించువాఁడు. 3 ఊహించువాఁడు.

ప్రేమ(ము). సం. వి. న్ పుం. న. ౧. సౌహార్దము, ప్రేమిడి, మక్కువ. ౨. సెయ్యము, స్నేహము. 3. హర్షము, ఉబ్బు.
పుం. ౧. వేడుక, పరిహాసము, పరియాచకము. ౨. గాలి. (సం. వి.)

ప్రేమపాతనము. సం. వి. అ. న. (ఆనందము వలని) కన్నీరు. ౨. (దానినిగార్చు) కన్ను.

ప్రేమబంధము. సం. వి. అ. పుం. గాఢాను రాగము.

ప్రేమి. సం. విణ. (స. మిం. స.) ప్రేమ గల వాఁడు.

ప్రేమ = పేమ. వి. (తె. వికరము. దీనికి వ్యుత్పత్తి యుండదు ప్రేమ అనురూపము కలుగును.)

౧. ప్రేమవల్లి, శ్రీ త్తపుడుఁగ. ప్ర.

క. ఇది ప్రేమయనెడి ప్రమదులు, ప్రియుంబు దలిర్ప దీకఁ గోలలు, గుడియలు నైకొంద్రు.

హరి. ఉ. ౬. ౧౪.

వ. ... చీరలాగారల కేములఁ ప్రేముల ..

పి. శతుం. ౨. ౧౪.

సీ. పులి కటంబునఁ ప్రేమపాదనుండి మూని పుంగవుమీఁద నుతిశిన

వరాహ. ౩. ౯౦.

౨. స్నేహము, చైత్రము.

సీ. లవణంబు నింబపల్లవముఁ ద్రిప్పెదువారు ప్రేమ మంచంబులోఁ బెనుచువారు.

శివరా. ౨౩౦.

క. అనుటయు రసలింగమునిదు తనపుట్టువ ప్రేమ సజ్జదంతపు బరణిన్.

మనుచ. ౧. ౩౯.

ప్రేముఁడు. సం. వి. స. పుం. వాసవుఁడు, ఇంద్రుఁడు. (హే. ని.)

ప్రేముడి. వి. (ప్రేమ+ముడి = ప్రేమబంధము.)

౧. వాత్సల్యము, పిన్నలయెడ పెద్దలకుండెడి ప్రేమ. (స్నేహము అని శ. ర.)

క. నాలోని ప్రేముడిం గదు, నాతుర రై యుండుట చూచుచుంటివి ...

భార. విరా. ౪. ౯౧.

ఉ. ... పెంచిన తల్లిదండ్రులకుఁ ప్రేముడి గా రుండఁ బాయకుండు ... విక్ర. ౩. ౧౦౭.

౨. అనురాగము, ప్రణయము.

వ. .. (చంద్రసూర్యుల) కళత్రంబు లగు ఛాయాచ్ఛాయలచేతఁ ప్రేముడిం బొదువం బడినయట్లు ... ఆము. ౬. ౯౯.

శా. ... త్వదాగమన మాత్మన్ గోరుచుం ప్రేముడిన్.

ఉ. రా. ౯ ౧౨౩. అం. భా. ౧. ౧౩౬.

జ : ప్రేముడించు.

ప్రేముడించు. అ. క్రి. (√ప్రేముడి.)

౧ ప్రియపడు.

చ. చవులకుఁ ప్రేముడించు వనితంబును నాలుక.

భార ఆర. ౬. ౧౨౩.

౨. అనురాగమొందు.

చ. మనసిజాస్త్రతిలో జెఱఁగి మానిని నీదెసఁ, ప్రేముడించుట . దశకు ౧౦. ౧౨౨.

౩. శోకించు, దుఃఖించు.

గీ. భీమనందనుచావునఁ ప్రేముడించి, ధర్మజను యందు బాష్పంబుధార లదర

భార. ద్రో. ౫ ౨౫౪.

గీ పతుల నన్నలఁ దమ్ముల సుతుల హితులఁ, జేరకొని వారు కొందఱఁ ప్రేముడించి, పనవుపలుకులు వినువారి మనసుఁ దేల్పఁ, గురుకుమార నారీజనకోటి వచ్చె.

భార. స్త్రీ. ౧. ౯౯.

౪. బాధపడు.

గీ. చావు తథ్యంబు మనకు విచార మేల, పెక్కుదివసంబు లాఁకటఁ ప్రేముడించు, నా. పంచ. ౧. ౩౯౪. (శ. ర. పా. పెల్లు కుడుచు, ముద్రి. పా.)

౫. ముఖముతోఁ బలుకు.

సీ. ఏ మని నాతోడఁ బ్రేమ మించుమాటో సు,భద్ర భుజుభ్రీఁ జూడఁబడయ మన్ని.
భార. ద్రో. ౨. ౨౫౨.

(శ్లో. సుభద్రా) వత్స్యతే కిం మా మభిమస్య మవశ్యతీ. సం. భార. ద్రో. ౪౩. ౭౩.

ప్రేయసి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ప్రియురాలు, భార్య.

ప్రేయాంసుఁడు. సం. విణ. (స. యసీ. స.) మిక్కిలి ప్రియుఁడు వి. స పుం. ౧. ప్రియుఁడు, భర్త. ౨. పెన్బలి. వి స. న. (ప్రేయము) ముఖస్తుతి, ఇచ్ఛకము.

ప్రేయోపత్యము. సం. వి. అ. పుం నారాయణపక్షి.

ప్రేరకుఁడు. సం. విణ. (అ. రికా. అ.) ౧. పురికొల్పువాఁడు, రేఁచిపెట్టువాఁడు. ౨. పంపువాఁడు, ప్రేమకుఁడు.

ప్రేరణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (నిశ్చయములగు భృత్యాదులను కార్యాదులందు) నియోగించుట, పని పంచుట. ౨. ప్రేషణము, పంపుట. ౩. పురికొలుపుట, ప్రేరేచుట. ౪. త్రోయుట, పైచుట. ౫. (వ్యాక.) ప్రేరణార్థము

ప్రేరణము. సం. వి. అ. న. = ప్రేరణ.

ప్రేరణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నృత్యవిశేషము.

సీ. బంధురప్రేరణి దండలాసకములు న్యత్యంబు లొప్పుచల పెరపుచుండ.
కవిరా. ౧. ౧౫౫.

ప్రేరణీయము. సం. విణ. అ. అ. అ. ప్రేరింపఁ దగినది.

ప్రేరించు. సం. స. క్రి. పురికొలుపు, ప్రేరణము సేయు.

ఉ. ...ఉంతలాదు నెల్ల నాగట నిటు ప్రేరించినన్.
కాశి. ఉ. ౨. ౧౧.

తరువోజ. కలారాజ ప్రేరించి యామునిరాజాజ్ఞ నొవ్వఁ బలికించి యాతని క్రోధ, మారంగఁ జేసెద. (మార్క. ౧. ౧౫౦.)

క. ... సమలజ్జయుఁ బ్రేరింపంగ నాజ్ఞో త్తరరతి, లంపటయును మధ్య యనెడు నలన దలంపన్. (కావ్యా. ౩. ౩౭.)

ద్వి. ప్రేరించు నీశ్వరప్రేరణఁజేసి ...
పండితా. వాద. ౧౭౪.

ప్రేరితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. పురికొల్పఁబడినది, రేఁచిపెట్టఁబడినది. ౨. పుచ్చఁబడినది, పంపఁబడినది. ౩. నియోగింపఁబడినది.

ప్రేరిత్వము. సం. వి. క. పుం. సముద్రము.
(శ. వి.)

ప్రేరేచు = పెరరేఁచు, ప్రేరించు. స. క్రి. ౧ ప్రేరణచేయు, పురికొలుపు.

క. ... ఉజ్జ్వలదహనాకృతిఁ దమతుఁ, దల రఁగఁ బ్రేరేప కేల గా నెడ సుదుగున్
భార. ఆది. ౨. ౧౪౭.

గీ. ... పెక్కండ్రఁ బ్రేరేచువయ్య యుట్లు ...
కాశి. ఉ. ౧. ౪౪.

ఉ. తప్పుఁ బ్రేరేచడిదైవసంగతి ...
శంకరచరిత్ర. ౧. అ. (వి.వి.)

ఉ. .. ఎవ్వరైనఁ బ్రేరేచిరో నిజ కొక్కటిఁ బరించెదో ... (ఉ. రా. ౨. ౧౭౪.)

౨. ప్రయోగించు.

ఉ. భుజశల్యాంతపతంగబింబమున నగ్రం బారఁ బ్రేరేచుచుం, దునిపెం జయ్యన ...
మాఘ. పూ. ౪. ౧౭౩.

౩. కల్పించు, ప్రవర్తింపఁజేయు.

క. కాంతి మనమున విరహము, ప్రేరేప యతోఁడు శట్టి ... (వి. పు. ౬. ౩౫౪.)

ప్రేరేపణ. ఏ. (సం. ప్రేరణా.) ప్రేరణము. (శ. ర. గ్రా.)

ప్రేరేపించు. స. క్రి. = ప్రేరేచు. (శ. ర. గ్రా.)

ప్రేత్వము. సం. వి. ప. పుం. సముద్రము.

ప్రేత్వరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నది .

ప్రేలడము. వి. (√ప్రేలు.) ప్రేలుట

సీ. పిలుపిచ్చువిద్యలు పేఁకవన్నియలును బెలు చదనంబులు ప్రేలడములు .

గీ. .. ఇవి యాది యైన,దుర్గుణంబులప్రోపులు, ద్రోహమతులు, వారకాంతలఁ దగవిన వర్చుఁ గీతు (పాండు. 3. ౪3.)

ఆ. మనసు కాదు నాకు మానినీమణులార, ప్రేలడములు గట్టిపెట్టి పొండు, .
చంద్రా. ౨. ౧౪౪.

ప్రేలరి. విశే. (ప్రేలు¹+అరి³) వదరుఁబోతు, వ్యర్థపుమాటలాడువాఁడు.

క. ప్రేలరు లై వెదయుఁదుపుల, కాలిగొనక పొందు తొలఁగి... (హరి. పూ. ౫. ౧౬.)

ప్రేలరిమాటలు. వ్యర్థపుమాటలు, అసత్య వచనములు.

క. వలవని ప్రేలరిమాటలు. నవిగింపకు నన్ను ...
భార. ద్రో. ౫. ౩౬౦.

తే. కలపనగంప యూ కపసి .. అపాయపుఁ ప్రేలపుమాటలాడి కీరులమదికైన మారక విరోధమొనర్చుచుండు ..
హరి. పూ. ౫. ౯౨.

ప్రేలరితనము. వి. (ప్రేలరి+తనము) వదరుఁ బోతుతనము.

క. [illegible] . దూషించెదు నీ, ప్రేలరితన మెంగటిదా, ఫాలాంబకవహ్ని పాలుపడ కదుగ దాకఁ.
కు. సం. ౩. ౪౬.

క. ప్రేలరితనమున వివిధ నిం,దాలాపము లాడి నవ్వితి ... (పాన్న. ౭. ౧. ౧౪౯.

ప్రేల(లా)లు. = పేలలు, పేలాలు.

గీ. . మంగళములో ని ప్రేలలభంగిఁ దూలి, ప్రేలిపడఁ గాకఁ గట్టెండ పిడుగరించి.
కు. సం. ౭౬. ౯౫.

గీ. మంగళములోని ప్రేలాలమాడ్కి
ఉ. హరి. ౪. ౩౧౬.

జ: ప్రేఁ(బా)లు.

ప్రేలిక = పేలిక. వి. (√ప్రేలు².) చింపి గుడ్డ.

సీ. పెనుమైల యగునీలిపేలిక మొలఁగట్టి పై నోకయొజ్జనిప్రాఁత దాల్చి.
భా. రా. బాల. ౫౯3.

సీ. తల నిట్టునట్టు గా వలసి రొల్లమి గాఁగఁ బెనఁచిచుట్టిన కావిప్రేలికయును.
హరిశ్చ. ౪. ౨౧3.

సీ. ... ప్రేలిక యంచునఁ చేలిక యను. గీ. తీర్థ వస్త్రికదేశంబు చెలఁగు చుండు.
అం. భా. ౨. ౧౫౬.

ప్రేలిపడు. అ. క్రి. (ప్రేలు²+పడు.) ఉగచేత తేఁగి పై కెగసిపడు.

గీ ... మంగళములోని ప్రేలలభంగిఁ దూలి, ప్రేలిపడఁ గాకఁ గట్టెండ పిడుగరించి.
కు. సం. ౭. ౬౯౫.

సీ. పగిలి భద్రేభకుంభముల ము త్తెములు పెటిలి పల్లక్కులఁ ప్రేలిపడఁగ.
హై. భా. ౪. ౨3.

ప్రేలు¹ = పేలు. అ. క్రి. ౧. వదరు, కాఁకుఁ జెడుమాటలాడు.

క. కాలుఁడు ప్రేకేఁపఁగ నిటు, ప్రేలెదవింత టన నిన్నుఁ జిద్దగఁ జేఁయుదుఁ గొంత మాకును ... భార. ఉద్యో. [illegible]

క. ప్రేలెడి ... [illegible] [illegible], [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] ... ఉ. హరి. 3. ౫౦.

క. అయనవిరుఁ బ్రేలెదరుఁ డీ యిట్టిగరిమ [illegible] ... శశా. ౪. ౬.

క. ... వరుఁ, గరిలించుచుఁ బ్రేలకేటఁ .. మను. ౫. ౧౧.

౨. (సస్యం) కూయు, రుతముచేయు.

మ. హారపాదాంబుజసత్రచిత్తులగు పశ్చాత్తుల్ బ్రసంగించుచో, ... కోయిలల్ ప్రేలినన్ . . మల్లభూ. ౯౦. ౬౪.

3 (అగ్నిస్పర్శచే) ధ్వనించు, శబ్దముచేయు.

చ. .. చిటులుచిటుల్లనం బ్రిదిలి ప్రేలిపడం దొడఁగెంజుర్ద్ర, శటములమండుచుం బిడుగులందదు. హర. ౨. ౨౧.

జ: ప్రేలడము, ప్రేలరి, ప్రేలరితనము, ప్రేలుగొండి, ప్రేలుడు, ప్రేలువాఁడు.

స. క్రి. వదరు, వాఁగు.

ఉ. . పెక్కులు పెక్కుభంగులను ప్రేలుచు నుండఁగ నీవు దాచితిన్, ప్రుక్కు కవించు మండుదు. భార. ఉద్యో. ౨. ౬3.

వ. ... కొండలుడుకలలక్ష్మి లవాక్యంబులనంతం దఁబ్రియుని ముందట మండెయేలంబునం బ్రేలుదురు .. కాశీ. ౨. ౪౯.

వి. ప్రేలుట. (చూ. ప్రేలరి.)

జ: ప్రేలిక, ప్రేలిపడు, ప్రేలుడు.

ప్రేలు[2]. అ. క్రి. కాలు, దగ్ధమగు.

చ. ... ఇఁకఁగొన్ని శాల్తైపైఁ, ద న యుడు ము బ్రింగఁగో తఁ [illegible] [illegible] [illegible] ప్రేలితకనియున్నభయము.

మను. ౫. ౨౧.

౨. [illegible], [illegible].

వ. ... శార్దూల [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] బ్రేలిరయఁ దడీ [illegible] [illegible] [illegible]... హరి. ఉ. ౪. ౧3౫.

3. (తాపాదికముచే) పేగ్గిబద్దలగు.

ఉ. ... వహ్నిశిఖాకలాపముల్, కలగొనఁ బ్రేలి దూలికొని కారిరయంబున ...

కు. సం. ౨. ౧౯౦.

మ. ... మున్నున్న ఇల్లిసరితిం బదఁ బ్రేలి మా శ్రీకమలుల్ పెట్టించి మూరగ్గబునన్.

వరాహ. ౪. 3౫.

ఉ. పేనఁగిపట్టెఁ గ్రాఁగి వృథివీతల మంతయు పేఁడిమంగలం, బై పెక బ్లిదఁ బ్రాణిని వహిరంబులు లాజలుబోలెఁ బ్రేలఁగా.

వైజ. ౧. ౯౯.

సీ. ... తెరఁదమంగలములఁ బోరఁబినఁ బెల్లునఁ బెరపెరఁ బ్రేలుచారి. దశక. 3. ౧౬.

౪. (భయాదికముచే.) బ్రుల్లిపడు, అదరిపడు.

లయగ్రాహి. కూవిరి వియచ్చరులు పారిరి దశాధిపులు వ్రాలి రమరప్రజము దూలి రురగేంద్రుల్, ప్రేలిరి మరుత్తులు ... భాగ. ౬. 3౮౫.

చ. అదవిరి పేఁటపై నరిగి యూథపుఁడు ... ఒక దుష్పంగవయుఁ బ్రేలి భయవ్యారత ప్రుదిత పై.

గీ. అచమూరువు యూధంబు ద్రోఁచి మించె.

పాండు. ౫. ౧౫

(పేఁగు అని శ. ర.)

౫. (తాపము, పేఁడిమున్నగువానిచే.) శరీరము పైని పొక్కు తక్కు.

ద్వి. అక్కాంత మూపున్న చక్కటి దక్కఁ దక్కల్లఁ బ్రేలిన నక్కలు బండి.

బస. పు. 3. ౭క్కర. సం.

౬. (సద్ది, గింజ మొ.) బద్దలగు. చూ. ప్రేలిక.

గీ. పసమీ శాంతికప్రొద్దునఁ బట్టి మధ్యాహ్నకమును
మేరలు వెట్టి యారాచపెద్ద, ..
అచ్చ. రా. బాల. ౭౫.

౪. పూఁట, దినసైకభాగము.

సీ. . ఇరుప్రొద్దుఁ గుడుపును హింస లేమి.
భార. అను. ౫. ౯.

ఈ యర్థమున కొపవిభక్తికముగ వ్యవహారము కలదు, శ. ర. లోను గానఁబడుచున్నది

౫. ప్రాతఃకాలము, ప్రభాతము; ఉషఃకాలము.

క. ఈయనతో రణ మిప్పుడు, సేయఁగ మది
గొల్పు దప్త శిఖరిఁ జేరం, దో సుజ
మిత్రుఁడు సేటిఁ, బోయి మనము వత్తె
మెల్లిప్రొద్దున దనిశేస్.
భార. భీష్మ. ౨. ౨౫౨.

మ. రమణుల్ ప్రొద్దున మేలుకాంచి .
భాగ. ౧౦. పూ. ౯౧౧.

శ్లో. ఉషస్యుత్థాయ .
సం. భాగ ౧౦. ౨౨. ౩)

మ. విను మామస్యమునందుఁ బ్రొద్దునశిరోవిన్యస్త
హీరాంక మై, కనక స్తంభము పుట్టుఁ బుట్టి
యినుఁ డాకాశంబుఁ బ్రాకంగ దా,నుమ
హాచోప్పునఁ జక్కఁగాఁ బెరిఁగి ధామం
బేరి మధ్యందినం,బునఁ దద్బింబ ము ముట్టి
క్రమ్మరు నటుం బ్రొద్దుం దిగంబాఱఁగన్
ద్వా. ౪. ౧౦౩.

వి. బ ప్రసవదినములు

కా .. ఇన్ల చతుర్థగర్భ మిటుమీఁదం బ్రొద్దు
లామూలికన్. హరి ఉ ౫. ౫౫

క. ముద్దియ మునిపూర్ణకమలము, లుద్దామ
శ్రీసమృద్ధి నొందఁగఁ గనియెన్, బ్రొద్దులు
నిండఁటఁజేసి ల,సద్దీప్తసహస్రభాను కల
కోటినిభుణ్. రామా. ౩. ౧౦౪.

ఉ. ... ఉన్నమదయూథ సమస్తగజాలిక,
ప్రొద్దులు వొచ్చియున్నయది పూర్ణదినాన
కనేయనాఁడెకన్ హైమ. ౭. ౧౪.

(ఇట వేళ అని భావము.)

జ: ప్రొద్దగు, ప్రొద్దుఁగల్లు, ప్రొద్దుఁగుఱ్ఱఁడు,
ప్రొద్దుఁగొడుకు, ప్రొద్దుఁగొమరుఁడు, ప్రొద్దు
చాలి, ప్రొద్దుజరపు, ప్రొద్దుతిరుగుడు,
ప్రొద్దుసెల, ప్రొద్దుపట్టి, ప్రొద్దుపాటు,
ప్రొద్దుపుచ్చు, ప్రొద్దుపొడుపు, ప్రొద్దుపోక,
ప్రొద్దురిక్క, ప్రొద్దురిక్కసెల, ప్రొద్దుల
సెల, ప్రొద్దులవేళ, ప్రొద్దులుత్రొచ్చు,
ప్రొద్దువోపు, ప్రొద్దెక్క.

ప్రొద్దుఁగల్లు(లు). వి (ప్రొద్దు + కల్లు)
సూర్యకాంతశిల.

సీ. పిల్లికన్ రతనంపుఁజెద్దమందసములు ప్రొద్దు
గల్గాదెంపు మిద్దియలును
అచ్చ రా. సుం. ౯.

ప్రొద్దుఁగుఱ్ఱఁడు. వి. (√ప్రొద్దు.) సూర్య
పుత్త్రుఁడు. సుగ్రీవుఁడు

గీ వినుము వాల్మీకిఁ జూచి యశ్వాల్పతపని,
వల్కె రాజందమూప లప్పుడిఁ బంప,కత
మెలంగఁగ సద్దరిగట్టుమీఁద,నుండి కట్టాని
ప్రొద్దుఁగుఱ్ఱండు దలఁకి
అచ్చ రా కిష్కిం ౨.

ఇట్లే యముడు, శని, కర్ణుఁడు నను అర్థములు
ప్రకరణము ననుసరించి వచ్చును.

ప్రొద్దుఁగొడుకు. వి. (√ప్రొద్దు) ౧.
యముఁడు, ౨ శనైశ్చరుఁడు, 3. సుగ్రీవుడు,
౪ కర్ణుఁడు. (శ. ర)

ప్రొద్దుఁగొమరుఁడు. వి. (√ప్రొద్దు) సూర్య
పుత్రుఁడు, సుగ్రీవుఁడు.

గీ. ఒకర నిద్దారచేఁ గానిపని రాణింప, వేడు
జగమున నితనికి తెంక దొరయఁ, బ్రొద్దుకొమ

కుసుమని యుల్లంబు దొనంగఁ జేయు, వింశ నీ పెన్వేలవు మాకు దెలుఁగఁ బలుకు.

అచ్చ. రా. కిష్కి. ౧౦

ప్రొద్దుచూలి. వి. (√ప్రొద్దు) సూర్యుని పుత్రుఁడు, సుగ్రీవుఁడు

గీ అనుచు వేడుకొనిన విని రాఘవుఁడు ప్రొద్దు, చూలి వెన్నెగొంటుఁ జూచి పలికె

అచ్చ రా. యు ౫౦.

ప్రొద్దుజెరపు. అ. క్రి (√ప్రొద్దు) కాలము కడపు.

ఆ వాఁడు ప్రోడ గాన వానిచే మెల్లనఁ, గళల నేర్తు నాకుఁ గళల నేర్పు, గలుగ వానితోడ,గవయ నొల్లక ప్రొద్దు,జెర పుటకును విడియ వెరవు గాన.

కేయూర. ౨. ౭౪.

ప్రొద్దుదిరుగుడు. వి. (ప్రొద్దు + తిరుగుడు) సూర్యావర్తకి తీ (శ ర.)

ప్రొద్దునెల. వి. (√ప్రొద్దు) వైజననము, ప్రసవమాసము.

గీ. .. ప్రొద్దునెల యనంగ, వైజనన మనఁగ.

ఆం భా. ౨. ౧౦౯.

ప్రొద్దుపట్టి. వి. (√ప్రొద్దు) సూర్యపుత్రుఁడు, యముఁడు.

సీ. ప్రొద్దుపట్టికి నిది పోనక త్తియనుమా, ప్రోది తోడుత నదపునుపు గాని.

యయా. ౪. ౧౩౭.

(ఇట్లి సుగ్రీవుఁడు, కర్ణుఁడు, శని మొ. అర్థములు ప్రకరణమునుబట్టి చెప్పనగును.)

ప్రొద్దుపాటు. వి. (ప్రొద్దు + పాటు) ప్రొద్దు [illegible] కాలము, అపరాహ్ణము.

గీ. ప్రొద్దుపాటున బహంభక్ష్య భోజ్యలేహ్య, చోష్యపానీయములు పాకశుద్ధి గాఁగ ...

వరాహ. ౨. ౧౩౦.

ప్రొద్దుపు(వు)చ్చు. అ. క్రి. (√ప్రొద్దు.) కాలముగడపు.

వ . అమ్మహీసురులు గొంతతడవు శిష్టగోష్ఠీ వినోదంబులం ప్రొద్దుపుచ్చి . .

కాశీ ౬. ౧౫౮.

క ఇం,.. గ సుఖపత్కథలఁ ప్రొద్దుపుచ్చి పరసుఁ డై నిర్వ. ౬. ౩౫.

వ. అనాయాసం బైన యానంబున సుచిత ప్రయోజనంబులు వదపి వేదశాస్త్రప్రసంగం బులం బ్రొద్దుపుచ్చి యపరసంధ్యావిధులు నిర్వర్తింపవలయు

వి. పు. ౪. ౨౧౨

క. .. వేడుకయాటల, వచ్చేటన్ ప్రొద్దు పుచ్చి యల్లన మగిడెన్. ద్వా. ౧౦. ౭౫.

ప్రొద్దుపొడుపు. వి (√ప్రొద్దు.) సూర్యోదయ కాలము

క తోలుత సోకానోకధూమర, నిలయమున కడు వసతి యగుట నివసించితి వ్వన్నిలయ పతి ప్రొద్దుపొడ్పునఁ గులభామినిఁ బ్రీతిఁ బిలిచికొని యి ట్లనియెన్.

హం. పంచ. ౨. ౯౨.

ప్రొద్దుపో(వో)క. వి. (√ప్రొద్దు.) కాలక్షేపము; వినోదము.

క. అనఘ మహాద్భుతం బిం, దొనరింతము ప్రొద్దుపోకయును నగు వాదం బునకుం బ్రియుఁడవు. ... భార. పశా. ౨. ౧౩౪.

ఆ. భూని మనము గొంత ప్రొద్దుపోకకు రామ, కాత్త [illegible] ...

భాగ. ౧౦. [illegible]

గీ. భువనబాధలు దనకిట్లు ప్రొద్దుపోక, లఁగనురా
రాతిపేర్పనుల్లోఁకఁదగుచు.
నృసిం. ౨. ౧౨౪.

ఇట్లే ప్రొద్దుపోకడ.

ఉ. ఇంచుకప్రొద్దుపోకడకు చెవ్వరితో నుఱు
నేమి చెప్పుదుం .. విక్ర. ౬. ౩౭

ప్రొద్దురిక్క. వి. (√ప్రొద్దు) ఉత్తరఫల్గునీ నక్షత్రము. (శ. ర.)

ప్రొద్దురిక్కనెల. వి (√ప్రొద్దు.) ఫాల్గున మాసము (శ ర.)

ప్రొద్దులనెల. వి. (√ప్రొద్దు.) వైజననము, ప్రసూతిమాసము.

క. ప్రొద్దులనెల నంతట నమ్ముద్దియ యనవద్య
లగ్నమున వేనిజేగిం, ప్రొద్దులనెల గల
వఁగ నగు, ముద్దుకుమారకునిఁ గనియె
మోదము మీఱన్. దశా. ౪ ౧౨౭

గీ. . నతికిఁ ప్రొద్దులనెల తోఁచ్చఁ జదఁ
చెచ్చె కళా. ౫. ౧౨౫

ప్రొద్దులవేళ. వి. (√ప్రొద్దు.) ప్రసవసమయము.

చ . ఒకానొకనాఁడు నానరం,గట న
యూడు నొక్కమృగకాంతకుఁ బ్రొద్దులకే
చాలఁజేరుట కతనం... శుకల. ౨. ౨౫

ప్రొద్దులుచేఁచ్చు. అ. క్రి. (√ప్రొద్దు.) ప్రసవకాలమగు.

సీ. ప్రొద్దులుచేఁచ్చఁ గద్రూజకు శిశు వని
ప్రియముంద తెలుంగష్టి గుఱించి.
పాండు. ౫. ౨౬౯.

ప్రొద్దుపో(పో)వు. అ. క్రి. (√ప్రొద్దు.) ఆల
స్యమగు.

గీ. నత్యు యంతట నేమింకో కాలదశఁ,
పోయి రాదయ్యెఁ జెలి ప్రొద్దుపోయె
ననుచు. పారి. ౧. ౪౦.

గీ. .. ప్రొద్దుపోయెనుజాల దని బుజ్జగించి, ...
భీమ. ౨. ౧౩౪.

క. అని పలికి ప్రొద్దుపోయెన్, జనవర నిద్రింపు
మనుచు దశా. ౪. ౧౭౩.

ప్రొద్దెక్కు. అ. క్రి. (√ప్రొద్దు.) కాలము
మించు, వేళ యతిక్రమించు.

క ఒక్కొక్కనాఁ డొంటితో, మిక్కిలి
దూరంబు పోయి మృగకాలము ప్రొద్దెక్కి
నదాఁక వనంబునఁ జిక్కన దుఃఖించు రాజ
చిత్తములోనన్. వి. పు. ౩. ౨౫౭.

సీ. మణియష్టిఁ గెలిచిర్హిణపక్షమధ వీడు
లోలాడఁబ్రొద్దెక్కె మేలుకాంచి.
అము. ౪. ౧౩౫.

ప్రోయి = ప్రోయ్యి. వి. అధిశ్రయణి, వంట
కనువుగా అగ్నిని ప్రజ్వలింపఁజేయుటకు ఇటు
కున్నగుణానితో నిర్మించెడు సాధనవిశేషము.

క. నిచుకూడుకూరపాకము, గనుఁగొని ప్రోయి
వాపిడింపఁగా నప్పుడ ...
భార. శాం. ౨౦.

క. అనిపలుకఁగ నధ్వర్యుఁడు, ఘనముగ నశ్వ
నలోనఁ గాంతయు యత్నంబునఁ బ్రోయిలు
మంటచేయుచుఁ, గనుపొగ, పొరిమంట
కందుచుకడుంటెచ్చెన్. శేష. ౧. ౧౨౯

క. దినదినమునకు రేమన,మనకేఁగక యున్న
నింటఁబ్రోయిరాఁజదుగా. శుక. ౩. ౨౫౪.

(ప్రోయిరాజదు = తిండిలభించదని భావము.)

సీ. పాయిప్రోయ్యి నానధిశ్రయణి పేరఁదగు
ఆం. భా. ౭. ౨౪౧.

ప్రోయ్య = ప్రోయి. వి. అధిశ్రయణి.

క. పోసలు ప్రజలు పక్కాల, పోసంబుల యందు ప్రోయ్య పొగయుమిన్నట్టెన్.
అను. ४. ౧౭౮.

జ: ప్రోయ్యడు.

ప్రోయ్యడు. స క్రి. (√ప్రోయ్య.) పొయిలోఁ బెట్టు.

గీ. పతియవాపఁగ దునియఁగా విఱువవలయు, నడలఁ గాళ్లలఁ జేతుల దొడలఁ బట్టి, కదఁగి యనువుగఁజేసి ప్రోయ్యడుదుఁగాని, కత్తి గొడ్డలియడుగఁజేఁ గట్టియలకు.
భార. విరా. ౧. ౪౭.

ప్రోల్ల. వి. తృణవిశేషము. ?.

చ. వెనుతురు ప్రోల్లబూదియును వీదలిపిచ్చుక బియ్యమెంద్రయున్. . మొదలు గాఁబూది రవళింప .. ప్రబంధ. ౨౦౭.

ప్రోంఛనము. సం. వి అ న ౧ తుడిచి వైచుట. ౨. మార్జనము, కడుగుట. 3. పళ్లె యందు మిగిలిన ధాన్యము మొ వానిని ఏరు కొనుట.

ప్రోంరము. సం. వి. అ. పుం. పతద్గ్రిహము, తమ్మపడిగము.

ప్రోఁగు¹ = పోఁగు. వి. ౧. తంతువు, దారము. (క. ర) ౨. పోఁగుత్రాడు, వేఁటలో తెం కట్టుటకై పైనికట్టెడు పెద్దత్రాడు.

క. వెలువడిరి వీటివలుది, కుక్కలఁ గుక్కలు ప్రోఁగు లురులు కొమ్ములు బడ్డంగులు పంది ప్రోటులు అమ్ములు, వలలు తెరలు దీమములు [illegible]. వరాహ. ४. ౪౧.

జ: ప్రోఁగుత్రాడు, ప్రోఁగుచుట్టు, ప్రోఁగు వాటించు, ప్రోఁగువాలు.

ప్రోఁగు². వి. ౧. కర్ణాభరణము, కుండలము.

సీ. లాఁగదాఁగుడుతాఁగప్రోఁగు లిడుప్రోఁగు కోలలు దోపంగులు దోఁచుకొంటి.
అచ్చరా. బాల. ౭.

శా. ప్రబ్బుంజాయలగేలుగంట్లు తెలి రూర ర ం జాలంకి కప్రోఁగులు ...
రా. వి. ౨. ౭౦.

సీ. ...ప్రోఁగవఁ గర్ణకేష్టనసంజ్ఞరూకెలయు...
అం. భా. ౨. ౧४౭.

౨. ఆకు, దళము.

సీ లలితంపుఁదులసిప్రోఁగులు ప్రుంచి కోటిలో వైచికొంచుఁ దురీవ వచ్చువారు.
కువల ౨. ౧४3.

ప్రోఁగుఁద్రాడు. వి. (√ప్రోఁగు¹.) వేఁటలో తెరకట్టుటకై పైని కట్టెడు త్రాడు.

క కొండలలోఁ జేసిన తమ, పండినచేలకు వరాహపంక్తులు చారరా, కుందక డెల్లవి చామర, ఖండంబులు ప్రోఁగుఁద్రాళ్లఁ గట్టుదు రెలుకుల్. కాశ్. 3. ౯.

సీ. పిడుకకుంపటు లాకుకడికలు ప్రోఁగుఁద్రాళ్యాడిగొడ్డంశ్లు మవ్వంపుటురులు.
శుక. ౧. ౧౭౭.

క చుట్టిపిడిఁ గవియుకుక్కలు, గద్దెకివ్వంగు లిర్లు గడు నేచినమే, రద్దులు కొందలంగ వేఁటకు, దిద్దినయవి ప్రోఁగుఁద్రాళ్లఁ దెర చీరగముల్. యయా ౧ ౧౧౧.

(ప్రోఁగుఁద్రాడు. శ. ర పా.)

ప్రోఁగుచుట్టు. వి. (√ప్రోఁగు.) వేఁటాడు సాధనము.

చ. కలముడు బర్లు పోసులు తెరల్ [illegible] గోలు ప్రోఁగుచుట్టులున్, దివటీలు చిల్ల

కోలలు విచిత్రగదాధనురాదిసాధనం,బులు దవరంగ ... ఇందు. ౨. ౫౮.

వ. ... తెరచీరకట్టలు ప్రోఁగుచుట్టలు దొడ్డి వల లేటివల కుందేటివల పందివల ... మొదలుగా వలయు వలలును . శాశ. 3. ౪౩.

ప్రోఁగువాఱించె = ప్రోఁగువాఱు.

వ. . భుజం బప్పళించి మృగయావర్గంబునం దానును నిరర్గళప్రచారంబుల డాయ నేఁగి ప్రోఁగువాఱించి (పి శ కుం ౨.౧౪.)

వ ... వింధ్యవసుంధరాధరపరిసరారణ్యంబు దరిసి మృగంబులు మెలంగుప ట్లరసి మల్లు తారు వేయించి ప్రోఁగువాఱించి వలలును దెరలు నెత్తించి బోనులు దీమంబులు నొడ్డించి హరిశ్చ ౨ ౧౫.

ప్రోఁగువాఱు = పోఁగువాఱు. స క్రి. (ప్రోఁగు¹ + పాఱు) పోఁగుగ్రాడు పఱవు, ప్రోఁగుగ్రాడు వ్యాపింపఁజేయు.

మ పటుతారాపటఖండమండిత నిజప్రాగంశుధారాపరిస్ఫుటసూత్రంబులఁ బ్రోఁగువాఱి వెస సంభోవాహమార్గాఖ్యనూ, నటవిం ౕసు. ౪ ౧౯.

గీ . దోను లమరిచి తెర లెత్తి ప్రోఁగువాఱి, చుట్టు గనుమల మెకములఁ బోఁపువెట్టి. గా వి. 3 ౫౮.

ప్రోఁచే = పోఁచే. స క్రి నలుసులు లేకుండ శుభ్రపఱచు.

ఉ. ప్రత్తిని ప్రోఁచుమన్ వడికి బ్రాహ్మణుఁ డిచ్చు పవిత్రతంతువుల్, మైనపోరము శుభోన్నతి మా స్తమునన్ ధరించుచున్ ఉ. హరిశ్చ. ౪. ౪౦.

ప్రోక = ప్రోఁగు. వి. (సం. పూగః) సమూహము, రాశి.

చ. కమలవనంబు చేవినయగణ్యతపంబు ఫలంబు చక్రయుగ్మములముదంబుప్రోక. ... ఒప్పెఁ సఁగ దామరసప్రియబింబ ము త్తతిన్. నిర్వ. ౩. ౮౮.

ఉ. అంబిక కంచుఁ దెచ్చినమహామణిసంఘము ప్రోకపోసి ... శాశి. ౩. ౧౩౪.

క. ఆఁకరముతోఁద వచ్చెను,మూఁకలపై కుతిక ... తీసుఁగు,ప్రోకలు గావించి రవుడు పొద వడకవడిన్. భా. రా. యు. ౫౩౪.

(ఇచట సానుస్వారనిరనుస్వార ప్రాసము.)

౨. స్థానము; నివాసస్థానము.

ఉత్సాహ. పారయఁ జొప్పఁ దృప్తివగలప్రోక యైనయట్టిదు, స్తరపుటునిక్క కొల్లఁబోటుఁ దన్కుఁడించుకొనియున్. భార. స్త్రీ. ౧. ౪౮.

గీ. పుణ్యకులశీలమహిమలప్రోక యనఁగ,నిష్కళంకపాతివ్రత్యనిధి యనంగ,వెలయునంద్యాల నారభూవిభునిదేవి కళా. ౧. ౩౧.

ఉ .. ఆ,వన్నెలప్రోక యాదలను వావిరి బలైకము త్తియంపుఁబ్రాలెన్నఁడునింతు నీలా. ౧. ౧౦౨.

జ. ప్రోకలుగట్టు, ప్రోకలుగొను.

ప్రోకలుగట్టు. అ. క్రి (√ప్రోక) గుంపుకట్టు, సంఘీభవించు.

ఉ. తియ్యనీ, కేఁకట వోవఁ గ్రోలి దరి నిమ్మగు చెట్టులనీడ నుండఁగాఁ, ప్రోకలు గట్టి వారిభగముల్ కేయూర. 3. ౭౩.

(సానుస్వారనిరనుస్వారప్రాసము.)

ప్రోకలుగొను. అ. క్రి (√ప్రోక) గుంపులగు, సంఘీభవించు.

క. కోకనదంబులు మొగుడం, గోకంబులు విరిసి దిశలకుం జన మొఱఁగై, ప్రోకలు గొని మూ కికనిక,రాకర మనఁ జారకొనఁగఁ నంబరవీథిన్. కు. సం. ౮. ౯౪.

ప్రోక్షణము. సం. వి. అ. న. ౧. (నీళ్లు) చిలుకరించుట, చల్లుట, సేచనము. ౨. యజ్ఞమునందు పశువును వధించుట. ౩. వధము.

వి. ఇ., ఈ స్త్రీ. ౧. ప్రోక్షించుటకైన జలము. ౨. అట్టిజలమున కాధారమగు పాత్రము.

ప్రోక్షణీయము. సం. విణ. (అ ఆ అ.) ప్రోక్షింపఁదగినది - వి అ. న. ప్రోక్షించుటకైన జలము

ప్రోక్షించు. సం స క్రి (యజ్ఞమునందు) పశువును వధించు, వధించు

వ. ఆకర్ణింపు మధ్వర్యులందు పశువుం బ్రోక్షించు చుండ యతి నిరీక్షించి యిది హింస గాదే యనిన నతండు. భార. అశ్వ ౨ ౬౧.

మ భుజయూపంబున గోవృషాఖ్యపశువుం బ్రోక్షించి శాంతి యను యజనంబున్ .
హరి పూ ౬ ౧౬౩

౨. చల్లు, (నీళ్లు) చిలుకరించు.

క. అని నిశ్చయించి హంసంబున జలములు పూని తల్లి పాప్మని ప్రోక్షించిన
వరాహ ౧౦ ౪౦

ప్రోక్షితము. సం విణ. (అ ఆ. అ) ౧. చిలుకరింపఁబడినది ౨. (యజ్ఞమునందు) వధింపఁబడినది. ౩. యజ్ఞమునందు మంత్రాదులచే సంస్కరింపఁబడినది (శల్య.)

ప్రోగు = ప్రోవు, పోగు. వి. (సం. పూగః.) సమూహము, గుంపు.

చ. చలువలరచ్చపట్టు జలజంబులపుట్టు విరాళికల్కి ప్రోగుల కనుపట్టు జక్కవలగొట్టు ..
రా వి. ౧ ౮.

జ: ప్రోపడు¹, ప్రోపెట్టు.

ప్రోచికోలు. (√ప్రోచు.) (బలహీనత్వమును బొందిన గవాదిక-) కాపాడి యను భవించుకొనుట.

ఉదా. వానికి ఆయావును ప్రోచికోలుగా నిచ్చినాఁడు. (శ. ర.)

విణ. వ్యర్థము.

ఉదా ' గడ్డిపోచయు ప్రోచికోలు కాదనఁగా మనుష్యునిఁ జెప్పనేల.
(శ. ర - వా. పోచికోలు.)

ప్రోచిల్లు = పోచిల్లు. వి. బ. శకునము చూచుటకై ఇరుగుపొరుగుఇండ్లమీఁద అక్షతలు నీళ్లు చల్లుట. (శ ర.) శకునము చూచుటకై ఇరుగుపొరుగిండ్లమీఁదఁ జల్లెడు అక్షతలునీళ్లు

ప్రోచు. స. క్రి (సం. పుష్) ౧ (అన్నపానాదులచే) పోషించు, పెంచు, రక్షించు, పాలించు.

క. అనమా నీప్రశస్తమున, నని నీల్గినవీరభటుల యనుపోష్యుల నెల్లను బ్రోతే .
భార. సభా ౧ ౩౯

శా. భూవిస్తారము నాక్రమించి ప్రజలంబ్రోవంగ దండింపనుం, గావ న్నేర్చి మహక్రియల్ నడపె . (భార. శాం ౧. ౧౭౧.)

ఉ . మమ్ము వందఱం, బ్రోవుము బాంధవా ప్తజనపోషణకంకణను ధర్మ మున్నదే
ఆము. ౩. ౫౬.

క. శారద పతఁబురుఁ బ్రోచు జన్నయనిద్ధున్.
విక్ర. ౧. ౬.

సీ. ఆ నవారాతి యమరులఁ బ్రోవంగఁ బూని యాయదువంశమున జనించి ..
పారి. ౧ ౩౬.

౨. పెంచు, వృద్ధిచేయు.

ఉ. భావములోనికేలుపరిపాటిఁ బరిస్ఫుటతావిలాసమున్, బ్రోవఁగ నేర్కతో నిమఃభూపతికై యొదయాదుదృష్టి ల,క్ష్మావతి యొట్టకేల శోకచందమునన్ మగిడించి.
నైష. ౫. ౧౭౪.

శా. ఆరక్షించిన దేవభర్తయు జగం [illegible] పూర్ణంబు లు,ద్రేకింపం దనఁ జూడ [illegible]

సుఖాగాత్మప్రౌఢ గంధర్వయోషా,షాళంతధ్వని
శాశ్వంతరచనా చాతుర్య హేవాకసంపన్న
కస్త్రీమణి కంకణోల్లసదమందకేంకృతుల్
ప్రౌఢగన్. కవిక. ౧. ౫౦.

జః ప్రౌఢిశోలు, ప్రౌఢదు౧, ప్రౌఢతి, ప్రౌఢము.

ప్రౌఢ = ప్రౌఢఁడు. విశే. (సం. ప్రౌఢ.) ౧. ప్రగల్భుఁడు, సమర్థుడు.

సీ....అస్త్రగురుండుఁ దత్తనయుండుఁగృపుఁడు
రాధాసుతుండుఁ గీ. వాడిమానును లంద్రు
నిశ్చాలు శోకనిఁ జొదివిరిశ్శిరొపెక్కండ్రు
ప్రౌఢ లిదియు, మగఁటిమియు
భార స్త్రీ. ౨. ౩౬.

గీ. భుదమిఁ ఉఁడుల నడఁచినప్రౌఢ వీవ.
పారి ౧. ౪౯.

ఉ. చూడవుగాని రాకొమరుజోదులఁ బోల్పఁగ
రానికయ్యపుంబ్రౌఢల భానుకోటిరుచిఁ
శోల్చిన బిల్విలుకాండ్రఁ జక్కరా,జోదు
వెంగంబువారల. రామా ౩ ౧౮౯

౨. చతురుఁడు, నేర్పరి.

మ. ... అప్పరంభరాదిబృందారకచతుష్టయంబు
మున్నాడి ప్రౌఢ లగు వేల్పుచేడియలచేత
దమయంతికిం గానకలగా . పంపిరి
నైష. 3. ౩౩

వ. ... ప్రౌఢలగు వెచ్చెలులు . (వధూవరుల)
శార్చి తూర్చి చనుటయు. . పారి. ౧. ౫౨

3. అధికుఁడు, గొప్పవాఁడు.

ఉ. సర్వజగంబుల న్నటనచాతురిఁ దాఁ గడు
ప్రౌఢ నంచు దుర్గర్వము పూని శాస్త్రగతి
సైకొన శొల్లక రంభ యాడె ...
విక్ర. ౨. ౯3.

సీ. అరయ పెట్టికపీలలంత లయ్యును వింకపుర
బ్రహ్మశిఖ పుట్టు ప్రౌఢలార
ప్రభా. ౧. ౧౦౪.

౪. విత్తి.

గీ. ... బుద్ధి చెప్పిన వినియెడుప్రౌఢ గాఁడు. .
భార. స్త్రీ. ౧. ౩౯.

వి. ౧ ప్రౌఢ, ప్రౌఢత్వముగల స్త్రీ.

సీ .. ప్రౌఢ ప్రౌఢ యుం చన మాటు ...
ఆం. భా. ౨. ౧౦౫.

౨. ఆఁడుది, స్త్రీ.

సీ. ఏప్రౌఢఁ జూచిన నింపొందు ఘనసార
ఘనసారసాంద్రాదకలితరీతి. (ల.వి 3. ౪౦.)

దండకము. ఏమి భాషించిరో నేఁడు నీతోడఁ
గ్రీడించుప్రౌఢల్ కుమారీ
భోగినీదండకము

జ . ప్రౌఢతనము

ప్రౌఢఁడు = ప్రౌఢ. నిపుణుఁడు, జాణ.

క. ఏడెనిమిది దినముల నీ,కేడుజగంబులను
వ్రాసి యిచ్చెద నీకున్, జూడుము చిత్ర
పటములోఁ, బ్రౌఢండై నిన్నుఁ బొంది
పోయినవానిన్ . వి పు. ౮. ౧౨౨.

ప్రౌఢతనము. వి. (√ప్రౌఢ) ప్రౌఢత్వము, నైపుణ్యము

చ. చెలువము విద్దెయుం గొనముఁ జేవయుఁ
బ్రౌఢతనంబుఁ దల్పియున్ .
నీలా. ౧. ౯౨.

ప్రౌఢము = ప్రౌఢము. సం. విశే. (అ.ఆ.అ.) ౧. ప్రవృద్ధము,చక్కఁగా పెరిగినది. ౨.వయస్సు నిండినది, పెద్దది. 3. ప్రగల్భము, దిట్టతనముగలది. ౪. నిపుణము, నేర్పుగలది. ౫. గొప్పది, బలముగలది. ౬. ఉద్ధతిగలది, ఉరవడిగలది. ౭. దట్టమయినది. ౮. పెండ్లాడఁబడినది. ౯. పయికెత్తఁబడినది. ౧౦. చర్చింపఁబడినది. వి. అ. స్త్రీ. ౧. స్వీయాంతర్భేదవిశిష్టనాయికాభేదము; స్వీయనాయికలలోనొకతె. (పదునెనిమిదిసంవత్సరముల పైబడిన వయస్సుగలిగి సంభోగార్హయౌవనము గలది. క. ర. . ముగ్ధతి

రెండ్లు తొడలుకొని ౫౫ ఏండ్లవరకుఁగల వయస్సుగలది. వాచ)

ప్రోఢి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. = ప్రౌఢి.

ప్రోతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ౧ కట్టఁబడినది ౨. నిడివిగాఁగాని నిలువుగాఁగాని చాఁపఁబడినది. (వ్యతి ఓతము.) ౩. బద్ధము, కట్టఁబడినది. ౪. గ్రుచ్చఁబడినది ౫ ఊఁటఁబడినది చొరఁబడినది. ౬ కూర్పఁబడినది, సంధింపఁబడినది వి. అ న ౧. వస్త్రము, నేఁతవస్త్రము. ౨ కుట్టుట.

ప్రోతోత్పాదనము. సం. వి అ న. ౧ గొడుగు ౨ వస్త్రకుట్టీమము, పటకుటీగము, డేరా.

ప్రోత్కృష్టము. సం. వి ౯. న. మిక్కిలి గిట్టి ప్రోఁత

ప్రోత్ఫలము. సం వి. అ పుం. సింగపులోఁకవంటి పువ్వులుగల యొకానొక చెట్టు.

ప్రోత్ఫుల్లము. సం విశే. (అ. ఆ అ) చక్కఁగా విరిసినది.

ప్రోత్సారితము. సం. విశే (అ ఆ అ) ౧. తొలఁగింపఁబడినది ౨ పురికొల్పఁబడినది, ప్రేరితము. ౩. దిగవిడువఁబడినది, పరిత్యక్తము ౪. ఇయ్యఁబడినది, దత్తము. (విల్యమ్సు.)

ప్రోత్సాహకుఁడు. సం. విశే. (అ ఈ. అ.) ఉత్సాహపెట్టువాఁడు.

ప్రోత్సాహనము. సం. వి. అ. న. ౧. మిక్కిలి ఉత్సాహపెట్టుట, పురికొలుపుట. ౨. ఒకానొక నాట్యాలంకారభేదము. (పా. ద.)

ప్రోత్సాహము. సం. వి. అ. పుం. మిక్కిలి ఉత్సాహము.

ప్రోథము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ౧. ప్రసిద్ధము. ౨. స్థాపితము, ౩. ప్రయాసపడుచున్నది. ౪. ప్రియము. - వి. అ. పుం., న. ౧. గుఱ్ఱపుముట్టె, అశ్వనాసిక. పుం. ౧. పిఱుదు. ౨. జీర్ణవస్త్రము. ౩. గర్భపిండము. ౪. భయము, దిగులు ౫. గర్తము, గోయి ౬. పిఱుదులయందలి గుంట

ప్రోథి. సం వి న. పుం. గుఱ్ఱము.

ప్రోది. వి. (సం వృద్ధిః ?) ౧. పోషణము, పెంచుట

గీ మధుగలాలస యంతఁ గ్రమంబుతోడఁ,
దల్లిదండ్రులప్రోదిని దరుణి యగుచు, ...
కళా. ౫. ౩౬.

౨ అతిశయము, ఆధిక్యము, వృద్ధి, పెంపు.

సీ. తనకూటములఁ బ్రోదిఁ దాల్చు రంభాదులు
సరసభావము దప్పి శీఁము వంప.
వసు ౨. ౧౧౩

సీ. అంగదమణిదీపు లలమి యొప్పగు తన
భూజములకాంతికిఁ బ్రోది సేయ
హరి. ఉ. ౬. ౫౯.

౩ ఒప్పు, శోభ

మ తదీయనిర్ఝరసమీరాందోళితైలాటుగం,
ధినికుంజాంతినవేందుకాంతమణివేదిం బ్రోది
మై విశ్రమించిన . (వసు. ౨. ౧౩.)

౪ వైభవము, సంపద

క. ఆదట నేనుఁగు డిగి .. ముత్తైదువలారతు
లీఁగాఁ బ్రోదిన్ దనవగరు సొచ్చెఁబూవిశె
మొఱయన్. (యయా. ౪. ౧౬౧.)

ఉ. అన్నగరంబు ప్రోదిఁ దనరారఁగఁ దమ్ములఁ
గన్నతల్లిని . (రాఘవ. ౨. ౪౫.)

౫. ఉత్సాహము, పూనిక.

క. . . స్వామికార్యము సేయం, బ్రోది గల
వాఁడు నిద నీ, పాదంబులె దిక్కనూని పర
మార్థముగన్. (సా. పంచ. ౧. ౩౬౬.)

విశే. ౧. పొత్తియుండునది, సహచరము,

సీ. పుష్పవర్ష మలకుఁ బ్రోది యై వినువీథి దేవ దుందుభినాద మావహిల్ల. (హర ౬. ౭౭)

౨. పెద్దది, గొప్పది

చ. పరి మతిలేని కోడిగపు భాషఁ పని నీ వొకప్రోది చేసి పేర్కొని విప్ర ౨. ౭౩.

క. . త న్నెంతయుఁ బ్రోది సేయఁ దగని ట్లనియెన్. (వి పు. ౧ ౨౪)

౩. అతిశయింపఁజేయునది, పోషకము

వ. పొదలుమదనోన్మాదంబునకుం బ్రోది గాకాదంబునం గాదంబరి గండూషించి మను చ ౩ ౨౭.

౪. పెంచఁబడినది, సాఁకఁబడినది

వ. పోషితరాజకీరంబులు సేయఁబ్రోదికోయిలలు మంగళగానంబానని

సై ౧ ౯౫

ఉ. కోమలి ప్రోదిరాచిలుకకున్ ఫల మర్మిలి నందియియ్య మే, కోమని దయ్యెన య్యెడ రామా. ౩. ౯౩.

గీ. అందియలమొరపంబున నరుగుదెంచి, ప్రోదిరాయంచ రయమునఁ బోవుచ్వ్యధంబున. భార. విరా. ౪. ౭౯.

జః ప్రోదిగొను, ప్రోదిపట్టు, ప్రోదియొనర్చు, ప్రోదివెట్టు, ప్రోదిసేయు.

ప్రోదిగొను. స. క్రి. (√ప్రోది.) పోషించు, రక్షించు.

మ. అసిఁ కెంజాడి విపక్షవృక్షముల శౌర్యాగ్నిచ్ఛటం జేర్చి శత్రుప్రసరత్సరములన్ రజోర్వీతలమున్ సంఘట్టనముం జేసి వైరశ్రీ స్పృగార్ద్రింబొసరించి ప్రోదిగొన కుదృత్కీర్తిసస్యాఘము, శ్వాస వీర్ధించు నెయఖంచుఁ బల్కు నరపార్వీశాధుయోధావళిన్. వరహ. ౩. ౧౭.

క. ప్రోదిఁగొనఁదగినపుష్పఫలాదులు గొడ్డంట వచ్చి ... కవిక. ౨. ౧౩.

ప్రోదిపట్టు. వి. (√ప్రోది.) పోషణస్థానము.

సీ. పున్నమపెన్నెలప్రోదిప ట్టిది యని కాంతం బులగుశశికాంతరుచులు,

కు. సం. ౩. ౭౧.

ప్రోదియొనర్చు. స. క్రి (√ప్రోది.) సంరక్షించు. పాలించు.

ఉ. వసుమతీసురవంశవతంస మెల్ల వారు న్వినుతింపఁ బెంపెసఁగఁ బ్రోదియొనర్చుచుఁ దల్లిఁ దండ్రి సెం,దు న్విధిధానురూపతను దోహదభోజనపూజనాదులన్

పాండు. ౨ ౧౨.

చ ... కుంచెల, స్నిగసినమాయతాభూములు నిర్భర సౌరభసంప్రదాయ మిం,పుగినధివాస ధూపములఁ బ్రోది యొనర్చుచు నిచ్చె నర్చనన్. సైమ. ౪. ౧౩౨.

తరళ సరళిశైఖరి మజ్జగంబులఁ జాలఁబ్రోది యొనర్పఁగాఁ, గరళకంధరు డున్నవాఁడు ... దశా. ౨ ౬౫.

ప్రోదివెట్టు. స. క్రి (√ప్రోది) పోషించు.

సీ. క్రొవ్వారుకెందమ్మికొలఁకునఁ బ్రొద్దున బాలసినవలపులఁ బ్రోదివెట్టి. భాగ. ౭. ౨౭౬.

సీ. రమణీయమందిరారామదేశంబులఁ బువ్వుఁదీఁగెలకును బ్రోదివెట్టు. భాగ. ౧౦. పూ. ౧౬౭౭.

ప్రోదిసేయు. స. క్రి. (√ప్రోది) ౧. పోషించు, పెంచు.

వ. కాఁబా కొక్కెర చిందు లాదిగాఁగలపాదిచేటకుం బ్రోదిచేసిన పతంగంబులును ... కాశ. ౩. ౪౭.

౨. సంరక్షించు, పాలించు.

క. ... పౌ, క్తులలోన నంచి తూరిమి, చెలఁ గఁగ వావాటఁ బ్రోదిసేయుచుఁ బెనుపక్.
చంద్ర. ౧ ౧౦౩.

క....జగ మెల్లం బ్రోదిసేయఁజాలెదు నీకున్.
అచ్చ. రా అర. ౧౦౪.

3. అతిశయింపఁజేయు, అధికముచేయు

వ. గహ్వరంబులనుండి బ్రామయసింహ నాదంబులం బ్రోదిసేయు తరంగతురంగ గళగళారావంబు నొండొండ శోదకీకుహ రంబులు నిండ. కాశీ. ౧. ౧౪౨.

గీ ఆకసంబునఁ దిరుగు నైరావతంబు, స్వాదు ఫలరసగంధంబు స్వప్రభాప్రభూతదానంబు గంధంబు ప్రోదిసేయు
వరాహ. ౧౦ ౧౨౫.

ప్రోద్ఘుష్టము. సం విణ. (అ ఆ. అ) ౧ ప్రతిధ్వనించునది. ౨ పెద్దధ్వనిచేయునది.

ప్రోద్ఘోషణ. సం. వి అ స్త్రీ ౧ చాటుట ౨ బిగ్గరగ శబ్దించుట

ప్రోద్ఘోషణము. సం. వి అ న. = ప్రోద్ఘోషణ.

ప్రోద్యతము. సం. విణ. (అ ఆ అ) ౧ లేపఁబడినది ౨. చెయ్యూనినది, పనిపడిగలది

ప్రోపడు[1]. ౬ . క్రి. (ప్రోగు + పడు) రాశియగు, కలిసిపోవు.

ఉ . రక్కసుతోడ రక్కసుం, బ్రోపడ ప్రేయుచుం గపులు పోరుచునుండగఁ నన్ని శాచరుల్. భా. రా యు ౯౨౦.

ప్రోపడు[2] అ క్రి. (ప్రోపు + పడు) పోషింపఁబడు. (శ. ర.)

ప్రోపరి. విణ. (ప్రోపు + అరి) ౧ రక్షకుఁడు, పాలించువాఁడు.

ఉ కల్లల కెల్ల నిల్కడలు గారె కలుంగొన నేల ప్రోపరుల్. (అచ్చ. రా. అయో. ౩౪.)

౨. పోషకుఁడు, ఆహారమిచ్చి పెంచువాఁడు.

ఉ. ..క్రొం, బూవిలుకాని సాహిణపుఁబ్రోపరి యామని వచ్చె నత్తఱిన్.
కృ. శకుం. ౧. ౪౦.

ప్రోపఱు. అ. క్రి. (ప్రోపు + అఱు.) ౧. పుష్టిచెడు, బలహీనమగు.

ఉ . వారాముల్, ప్రోపఱ నెల్లవారును బ్రభూత భయార్తిఁ గలంగి రయ్యెడన్.
హరి. పూ ౪. ౧౦౦.

౨. రక్షణలేకుండు.

క. ఈపాపజాతి రక్కస, యేపగిదిఁ గడంగి యచటి కేతెంచెనొ యీ, పాపం డిమ్మెయి నెట్లో, ప్రోపఱియె ని దేమిమాయ పుట్టెనొ యెఱుఁగన్. హరి ౫. ౧౫౪.

ప్రోపు. వి. (√ప్రోచు) ౧. పోషణము, ఆహారమిచ్చి పెంచుట.

చ. ఒకరనిచేతఁబ్రోపువు దదున్నతి ప్రాపున గాంచి యెల్లవెంటకును గొంత లేక పొగడం దగుసంపద నొంది
భార. ఉద్యో. ౨. ౩౩.

క ఆపాద్యుఁడు గోపానల, దీపితుఁ డై విశిఖ శిఖలతీవ్రనిహతి నత్తాపులగమి నేర్చి యమునిఁబ్రోపు గుడువఁ బుచ్చె వారిఁ బురపంశనిధి భార ద్రో. ౧. ౨౫౩.
(ఇట ఆతిథ్యమని తాత్పర్యము.)

క ఏ నమ్ముడుగడవఁగఁ బత్తున్నులు గను గందు లగ్రజుండవు నీ వి, క్లైనతతి నెంత దుఃఖమెం, యీనీప్రో పానపడెదు నిరుగురు వులకున్ పాండు. ౩ ౩౫.

౨. రక్షణము, పాలనము.

దండకము ... ఏపు దీపించునీ ప్రోపు ప్రేపా పలం గ్రేపుల నైపరీత్యంబుగాఁ ఖాపి యాపద్ఘటాం డొక్కటో డాఁచినన్.
పారి. ౩. ౩౯.

కం. ఆపురము నతో త్తముఁ డను,భూపాలుండేలు నతనిప్రోపున వైశ్యుం,డేపారు నొకఁడు .

శుక ౨. ౬౧.

3. విజృంభణము.

గీ. ... వైరులప్రో పడంచి ..

ప్రబోధ. ౨. ౪౩

సీ. కొమ్మలు వడి నూఁది కుదియింతుఁ బ్రో పణ వనువాఁడు పడవైచి యనువుదప్పఁ బట్టి పెల్లుగ ముక్కు గుట్టుదు నను వాఁడు (హరి పూ ౬. ౧౩౩)

ప్రోపెట్టు. స క్రి (ప్రోగు + పెట్టు.) ప్రోగుగా నుంచు

లయగ్రాహి ముట్టి . బిట్టదరికేల మెద మట్టి తెగ నెత్తువడ నటులు శిరంబులను మెట్టులుగొనం బ్రో,పెట్టు.

కు. సం ౧౨. ౯౫౩.

ప్రోయాలు. వి (ప్రోవు + ఆలు.) (ప్రోలు + ఆలు. అని ...) ఇఙ్గాలు, భాగ్యము, శ్రీ

ఉ . అనలు మో ునేలుప్రో,యాలు ప్రవీణ మానికమహాకృతిన ... ఁ వ్రాళ్గుఁ జేయుతన్

రామా ౧. ౯.

సీ. జవ్వని బిత్తరి చాన ప్రోయా లన్న కన్నె లేమ ... నలికి గోల (ప్రబంధ ౨౬౭)

దండకము గుజ్జుప్రోయాలికిన్ సజ్జకంబైన యందంబు నొందింపవే పారి 3. 3౯.

క ఆలోలనయనఁ గనుఁగొని, ఇది యచ్చర ప్రోయాలో కా కల్లమునియాలో యను చుక్. (విజ వి. ౨. ౪౭)

ప్రోలు. వి. జా. అనా. (సం. పురీ. క. పొజలు. త. పొజిల్.) ౧. పట్టనము (బ. ప్రోలులు, ప్రోళులు, ప్రోళ్లు)

సీ. ... ఈప్రోలికి వామదకేల . .

భార. ఆది. ౬. ౨౬౪.

ఉ. ... భూవలయంబునఁ బ్రోళు శిల్ల కా) రూపింపనభంగిఁ జూచి .. (దశకు. ౯. ౨.,

మ.... కామినీకామినం,తతి కేలా రుచిరత్రెచ్చుఁ గంతుకలహోన్మాదంబు లా ప్రోలునన్.

ఆము. ౨. ౩౧.

౨. లోకము.

మ. ... శివశర్మా వేదశాస్త్రాగమూం, బుధి చంద్రోదయ చంద్రలోక మిది యీప్రో లేలుచుండుం, గళానిధి ...

కాశీ. ౪. ౧౭౧.

3 స్థానము

(కావేరి వర్ణనము)

సీ జలధినాయకు నేలుబడి గన్నయిల్లాలు నిఖిల పుణ్యపుఁజాలు నిలుచుప్రోలు ...

శుక. ౧. ౩౭౬.

౪. పెండ్లిలో నాగవల్లినాఁడు రంగులతోఁ బెట్టెడి పిండిపట్టు, ఆస్థలము.

సీ ఒజ్జన మొనరింప సుచితక్రమంబునఁ బుణ్యాం గనల్ గడెఁ బ్రోలు చొచ్చి.

కళా ౭ ౯౩

మ. సరలం గూర్చినకొప్పతోఁ బసపుమిన్న శ్రేలు సెమ్మోముతో, గరిసన్నాగమసాని ప్రోలు దిగంగా జంకునై తూగ్యమూల్, మొర యుంగాఁ గదు నొప్పి సాకిబలి ...

వేం పంచ. ౪. ౩౭౦

జ. ప్రోగాను, ప్రోగుచుపు

ప్రోల్గుడుపు స. క్రి (ప్రోలు + కుడుపు) ప్రేరేచు (అప్ర శ. ౮)

ప్రోవగు. అ క్రి. (ప్రోవు + అగు.) గుంపగు, గుంపుగూడు

క కావునఁ బాండవపక్షము, భూవల్లభకోటి యిచటఁ బ్రోవగును .

భార. ఉద్యో ౧. ౧౬.

ఉ. వేవురు చంద్రులొకఁ బదివేవురు సూర్యులు లక్షపావకుల్, ప్రోవయి యున్నయట్టి దగు భూరితరం బగుతేజము.

హరి. ఉ. ౭. ౨౧౫.

ప్రోవు = ప్రోగు, ప్రోగు. వి. సమూహము, గుంపు.

చ. ఆదటలఁ గొండలం బడి మహాపద గూ
పతి చన్నవారి ని,ప్పుడు గొనివచ్చి
కృష్ణుఁ డొకప్రోవుగఁ గూటువమాఁకఁ
గూర్చెనం, .. భార. ఉద్యో ౨. ౨౦౮.

గీ. ప్రోవు లిడ్డమృణాలకర్పూరవిరతిఁ, గాంచి
వైదర్భి మదిలోన గళివళించెఁ జాల
కాయాతచంద్రికాజాల మనుచు.
నైష. ౨. ౧౧౭.

జ. ప్రోవగు, ప్రోవుకొను, ప్రోవుకొల్పు, ప్రోవుగట్టు, ప్రోవుతీయు.

ప్రోవుకొను=ప్రోవుగట్టు. అ క్రి (√ప్రోవు) గుంపుగూడు, గుంపగు. (చూ ప్రోవుకొల్పు.)

ప్రోవుకొల్పు = ప్రోవుకొనఁజేయు. స క్రి, (√ప్రోవుకొను.) ప్రోగుగాఁజేయు.

చ. . ఇప్పుడొరాంబునిధి పల్మఱుఁ జెల్లలి
కట్టమీఁదఁ జెల్లరుదుగఁ బ్రోవుకొల్పెడు
మహోపలతోపలమౌక్తికావలిన్.
కవిక. ౬. ౧౧౨.

ప్రోవుగట్టు. అ క్రి. (√ప్రోవు.) రాశియగు, కూడు.

వ. ... వేవురు విభాకరులు పదివేవురు పరిశియ
పావకులును బ్రోవుగట్టినట్టిపగిదిం ...
హరి. పూ ౪. ౬౯

ప్రోవుదీయు. (ప్రోవు + తీయు). రాశినుండి దీయు.

ఉ. కమ్మరివారిబాలిక చకోరవిలోచన ముద్దు
గుమ్మ యొ,కమ్మదరిన్ రసాయలిన వస్త్రము
చుంగులు జాఱఁ గట్టి తాఁ, గమ్మనికాఁగ
తతోఁ గరవఖమ్ముల ఖాండము లంగజాస్త్ర
మో,తమ్మనఁ బ్రోవుదీసె విటతండము
గుండియ లార విచ్చఁగన్. వీథి. ౨౩.

ప్రోషము. సం. వి. అ. పుం. ౧. కాల్చుట. ౨. సంతాపము. ౩. కాలుట.

ప్రోషితభర్తృక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ప్రియుఁడు దేశాంతరగతుఁడైయుంట ఖేదము నొందియుండునాయిక.

ప్రోషితుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) దేశాంతరగతుఁడు

ప్రో(ప్రౌ)ష్ఠపదము. సం. వి. అ. పుం. భాద్రపదమాసము. వి ఆ. స్త్రీ పూర్వాభాద్రయు ఉత్తరాభాద్రయు

ప్రో(ప్రౌ)ష్ఠము. సం. వి. అ. పుం. ౧. ఎద్దు. ౨. పీఁట, పీఠము. ౩. ఎగిరియెగిరిపడెడు మత్స్యవిశేషము, శఫరము.

ప్రోహము. సం. వి అ. పుం ౧. తర్కము ౨. ఏనుఁగుకాలు ౩. ఏనుఁగు మోఁకాలు. ౪ కూర్పు, సంధి. ౫ నేర్పు. (శ. ర.)

ప్రోహుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. తార్కికుఁడు. ౨. నేర్పరి.

ప్రౌ

ప్రౌఢ = ప్రోఢ. సం. ఆ. స్త్రీ. స్వీయాంతర్భేద విశిష్టనాయికా విశేషము స్వీయనాయికలలో నొకతె. (పదునెనిమిదియేండ్లపైబడిన వయస్సుకలిగి సంపూర్ణయౌవనము గలది. శ. ర. ముప్పదియేండ్లు మొదలుకొనిఁ యేఁబది యేండ్లవఱకుఁగల వయస్సు గలది. (వావి.)

ప్రౌఢము. సం = ప్రోఢము.

ప్రౌఢి. సం వి. ఇ. స్త్రీ. పరివృద్ధి, చక్కఁగా ఎదుగుట, నిండుగా పెరుఁగుట, పరిపాకము. ౨. వృద్ధి, పెంపు. ౩. గొప్పతనము, గౌరవము. ౪. ప్రాగల్భ్యము, దిట్టతనము. ౫. గర్వము, అహంకారము, క్రియలందు ఉత్సాహ [illegible]

గలదొనెడి నిశ్చయము. ౬. సామర్థ్యము, నేర్పు. ౭. చర్చ, వివాదము. ౮. ఉత్సాహము. ౯. ప్రాశోక్తి. ౧౦. ప్రౌఢమ్మ వాచకము.

వ. భావములయందు సత్యంబునేన ఋతువు లందు వసంతంబు ప్రౌఢి మాసంబుల మార్గ శీర్షంబునవీవు. భాగ. ౧౨. ౪౮.

ప్రౌఢిమ(ము.) వి. (సంస్కృతభాషలో ప్రౌఢి శబ్దమేగాని యిదిగానఁబడదు.) ప్రౌఢత్వము.

ఉ. ... తనర నేర్తును నన్ను దక్ష్యప్రజ నిగమ శాస్త్రప్రౌఢిమల్ గాంచితిన్.
ఇందు. ౧. ౧౭౮.

శా. ... గారవించి పలికెన్ గంభీరవాక్ప్రౌఢి మన్. నైష. ౧. ౧౨.

ఉ. పురాణప్రౌఢిమన్ మించితిన్ ...
విక్ర. ౧. ౧౧౦.

ప్రౌణుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. నేర్పరి. ౨. మిక్కిలి అపసారకుఁడు, మిక్కిలి తొలఁగఁ బుచ్చువాఁడు.

ప్రౌష్ఠపది. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. భాద్రపదపూర్ణిమ.

ప్ల

ప్లక్ష. సం. వి. అ. స్త్రీ. (ప్లక్షద్వీపమునుండి బయలు వెడలిన) సరస్వతీనది.

ప్లక్షప్రస్రవణము. సం. వి. అ. న. సరస్వతీ నది పుట్టినచోటు.

ప్లక్షము. సం. వి. అ. పుం. ౧. జువ్వి. ౨. కలుజువ్వి. ౩. సప్తద్వీపములలో నొకటి. (చూ. ద్వీపము.) ౪. వెరతితలుపు, దిడ్డి తలుపు. ౫. ద్వారపార్శ్వమందలి ప్రదేశము. శ. రా. శ.

ప్లవ. సం. వి. అ. పుం. ప్రభవాది సంవత్సరము లలో నొక సంవత్సరము

ప్లవంగమము. సం. వి. అ. పుం. ౧. కోఁతి. ౨. కప్పు.

ప్లవంగము. సం. వి. అ. పుం. ౧. కోఁతి. ౨. మృగము, జింక. ౩. ప్లక్షము. జువ్వి. శ.

ప్లవకము. సం. వి. అ. పుం. ౧. కప్పు. ౨. కోఁతి. ౩. ప్లక్షము, జువ్వి. శ.

ప్లవకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. దాఁటువాఁడు.

వి. అ. పుం. ౧. చండాలుఁడు. ౨. కత్తి మొనలగువాని పైనాఁడు బొమ్మరి మొనలగు నర్తకుఁడు.

ప్లవగతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. కప్పు.

ప్లవగము. సం. వి. అ. పుం ౧. కోఁతి. ౨. కప్పు. ౩. ప్లవమనెడిపక్షి. ౪. శిరీషవృక్షము, దిరిసెనపుఁజెట్టు.

ప్లవగుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సూర్యసారథి, అనూరుఁడు.

ప్లవనము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రవణము। నిమ్నము, క్రిందికి ఏటవాలుగా నున్నది.

వి. అ. న. ౧. దాఁటుట. ౨. తేఁలుట. ౩. మునుఁగుట, క్రుంకుట, స్నానము. ౪. పఱచుట. ౫. మహాప్రవాహము, పెనువెల్లి. ౬. వాటపుఁ బల్లపునేల, ప్రవణము. ౭. నింపుట.

ప్లవము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) ౧. తేలునది, తేఁదులాడునది. ౨. దాఁటునది.

వి. అ. పుం. ౧. తేలుట, తేఁదుట. ౨. నీరు పొంగినవెల్లువ. ౩. దాఁటుట. ౪. తెప్ప. ౫. కప్పు. ౬. కోఁతి. ౭. వాటపుఁబల్లపునేల, ప్రవణము. ౮. గొఱ్ఱె. ౯. ఒక దిమురుచేఁపవల, పఱవము. ౧౦. శా. వి. శ. ౧౧. నీరుకాకి. ౧౨. నీరుకోడి. (కారండవము, కన్నుచేఁడి.) ౧౩. జలకము. ౧౪. ప్లక్షవృక్షము. ౧౫. శర[illegible]

ప్రభిగతి. ౧౬. క్రౌంచద్వీపము. ౧౭. పర్కటి, జువ్వి. శ. ౧౮. కాశీకుశ్మ. శ.

వి. అ. న. ౧. కలుపబడినట్టిది. ౨. గంధతృణము.

ప్లవికుఁడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ౧. తెప్పచేత నద్యాదులను దాఁటించువాఁడు. ౨. తెప్పచేత నద్యాదులను దాఁటువాఁడు.

ప్లవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ౧. శత్రువు. ౨. శ్వపచుఁడు, మాలవాఁడు.

ప్లా

ప్లాక్షము. సం. వి. అ. న. ప్లక్షఫలము, జువ్విపండు.

ప్లాయనము. సం. వి. అ. న. పలాయనము, పాఱిపోవుట.

ప్లావనము. సం. వి. అ. న. ౧. దోవదోవ్యము నటుగడలఁబర్వుట, వెల్లిగొనుట. ౨. స్నానము చేయించుట, ముంచుట. ౩. మిక్కిలి జలములోఁ గూర్చుట, బహుతరజలసంయోజనము. ౪. ప్రవాహము, వెల్లువ.

వి. ఈ. స్త్రీ. పృథివ్యాదిభూతముల ధారణాభేదము.

శ్లో. స్తంభనీ ప్లావనీ చైవ శోషణీ భ్రామణీ తథా, ప్లావనీ చ భవం త్యేతాః భూతానాం పంచధారణాః.

సం. కాశీ. ౫౦. ౪౪. అ. (వాచ.)

ప్లావము. సం. వి. అ. పుం. ప్లవము.

ప్లావి. సం. విణ. (న. నీ. న.) ౧. ప్రవహించునది. ౨. ప్రచారము గలిగించునది, పర్వఁజేయునది. వి. న. పుం. ౧. పక్షి. ౨. మగశేడి.

ప్లావితము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ౧. తేలింపఁబడినది, తేల్పఁబడినది, ఓలార్పఁబడినది. ౨. జలాదులచే అంతట వ్యాప్తమైనది. ౩. తడుపఁబడినది, మిక్కిలి జలాదులలోఁ గూర్పఁబడినది.

ప్లాశి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. శిశ్నమూలమందలినాడి.

ప్లాశుకము. సం. వి. అ. పుం. మిక్కిలి తక్కువకాలములో పండెడి యొక దినుసువడ్లు.

ప్లి

ప్లీహఘ్నము. సం. వి. అ. పుం. మురి ఊడుగు. శ.

ప్లీహము. సం. వి. న. పుం. హృదయమునకు ఎడమప్రక్క నుండెడు మాంస విశేషము; మాంసము పెరుగుటవలన నయిన రోగవిశేషము. వి. ఆ. స్త్రీ. ప్లీహము.

ప్లీహారి. సం. వి. ఇ. పుం. అశ్వత్థము, రావి శ.

ప్లీహశత్రువు. సం. వి. ఉ. పుం. ప్లీహఘ్నము.

ప్లీహోదరము. సం. వి. అ. న. (ప్లీహము పెద్దదిగా పెరిఁగడి) రోగవిశేషము.

ప్లు

ప్లుష్టి. సం వి. ఇ. పుం. ౧. అగ్ని. ౨. ఇల్లుకాల్చుట, గృహదాహము. ౩. స్నేహము, చమురు. ౪. శుష్కాలము గాదు.

ప్లుతగతి. సం. వి. ఇ. పుం. కుందేలు, శశము.

వి. ఇ. స్త్రీ. ౧. దాఁట్లచేఁబోవుట, అశ్వగతి విశేషము.

ప్లుతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. ఈఁదునది, తేలునది. ౨. ప్రవాహము పైని పర్వునది, వెల్లువపాఱినది. ౩. దాఁటఁబడినది. ౪. మూఁడుమాత్రలుగలది. (స్వరము.) ౫. అవరింపఁబడినది. ౬. గ్రుంకులిడఁబడినది. ౭. తడుపఁబడినది.

వి. అ. న. ౧. దాఁటు, గంతు. ౨. (వేగముగ అంతమేరయు సమముగాఁబోవుడు) అశ్వగతివిశేషము, విప్లుతము. (చూ. ధార.) ౩. దాఁటుట, దాఁట్లచేఁబోవుట. ౪. వక్రముగాఁ బోవుట, తిర్యగ్గతి.

వి. అ. పుం. మూఁడుమాత్రలకాల మచ్చ రింపఁబడెడు స్వరము.

ప్లుతి. సం. వి ఇ. స్త్రీ. ౧. ప్రవాహము, వెల్లువ. ౨. దాఁటు. ౩. అశ్వగతివిశేషము ౪. స్వరమును మూఁడుమాత్రలకాల ముచ్చ రించుట.

ప్లవము. సం. వి. అ. పుం. కా ౕట, దాహము.

ప్లుష్టము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కాల్పఁబడి నది, దగ్ధము.

ప్లో

ప్లోతము. సం. వి. అ. పుం. గాయము మొదలగు వానికి కట్టుగుడ్డ, శస్త్రకర్మముయొక్క ఉప కరణభేదము. ౨. వస్త్రము.

ప్లోషణము. సం విణ (అ.ఈ అ) కాల్చునది, నీఱుచేయునది. వి. అ. న. కాల్చుట,దాహము.

ప్లోషము. సం. వి అ. పుం. కాల్చుట,దాహము.

ఫ

ఫ. సం ఒకానొక యక్షరము

ఫ. సం. వి అ. పుం ౧. ఝంఝూవాతము, వానగాలి ౨. నోరు మిక్కిలితెఱచి యావులిం చుట, జృంభావిష్కారము ౩. ఫలభాగము. ౪. వర్ధనము ౫ ...జ్ఞసాధనము ౬. పెచ్చు... స్త్ర... న ౧ ...క్ష భావణము,పరుష ...ట ౨ ఫూత్కా రము ౩ నిష్ఫలవాక్యము

ఫంజి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. భార్జి శ. (వామన హాటి.)

ఫంజిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ ౧. భార్జి. శ దేవ తాడము శ ౩ దురాలభ, తీఁటకపెంద. శ.

ఫంజిపత్రిక. సం. వి ఆ. స్త్రీ అఖుకర్ణి, ఎలుక చెవియాకు. శ.

ఫండము. సం. వి. అ. పుం. జఠరము, కడుపు.

ఫక్కా. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. రీతి, ప్రకారము. (శ. ర.)

ఫక్కిక. సం. వి. ఆ స్త్రీ ౧ తత్త్వనిర్ణయా ర్థమగు పూర్వపక్షము ౨ అసద్వ్యవహారము ౩. హేత్వాభాసము, సత్యాభాసము. ౪. కప టోపాయము, జిత్తు. ౫. అవిచార పూర్వక ముగాఁ గలిగియున్న యభిప్రాయము. ౬. తార్కికనిర్దేశము. ౭. గ్రంథము.

శ్లో ఫణిభాషితభాష్యఫక్కికా విషమా కుండ లనామవాపితా. సం. నైష. ౨. ౯౫.

ఫట్. సం అవ్య. ౧ మంత్రోచ్చారణమం దుచ్చరింపఁబడు అనుకరణా శబ్దము. ౨. యోగము ౩. అస్త్రనామకమగు మంత్రభేదము ౪. విఘ్న నివారణమునం దుపయోగింపఁ బడునది.

ఫటము. సం. వి అ పుం ౧. పట్ల. ౨ కిఁ వుఁడు, వంచకుఁడు, మోసకాఁడు.

ఫడింగ. సం వి ఆ స్త్రీ ఝిల్లిక, ఈలపురుగు

ఫణ సం వి ఆ స్త్రీ. = ఫణము.

ఫణాధరము. సం. వి అ. పుం. సర్పము.

ఇట్లే ఫణాధరము

ఫణాభృత్తు. సం. వి త్. పుం. సర్పము

ఫణము సం వి అ పుం. పాముపడగ.

ఫణావంతము సం. వి. త్. పుం. పాము.

ఫణాకరము సం. వి. అ. పుం. సర్పము.

ఇట్లే ఫణాధరము మొ.

ఫణి. సం వి. న్. పుం. ౧. పడగగల పాము. భోగి, పాము. ౨. రాహువు, ౩. పతంజలి (మహాభాష్యకారుఁడు.) ౪ మరువకము.

ఫణికేసరము. సం. వి.అ.పుం. నాగకేసరము. శ.

ఫణిచక్రము. సం. వి. అ. న. వివాహాదులందు శుభాశుభసూచక నాడీకూటమును దెలుపుటకైన చక్రవిశేషము.

ఫణిజ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఒకానొక వృక్షము.

ఫణిజిహ్వా. సం. వి. ఆ స్త్రీ ౧ మహాశతావరి. శ. ౨. మహాసమంగ శ.

ఫణిజ్ఝకము. సం. వి. అ. పుం. ౧ మరువము. శ. ౨. జంబీరము, నిమ్మ శ.

ఫణితము. సం. వి అ. న. గమనము.

ఫణితల్పగుఁడు. సం. వి అ. పుం. శేషశయనుఁడు—విష్ణువు,

ఫణితి. సం వి. ఈ స్త్రీ. వాక్కు. (శ. ర.)

సీ. అతినీలకుంతలయమృత పూరంబుతో దొర
వచ్చు నీముఖ సరసఫణితి
కాశీ. ౫. ౨౮౩.

ఫణిని. సం. వి. ఈ స్త్రీ. సర్పిణి అను ఓషధి శ.

ఫణిప్రియము. సం. వి. అ పుం. గాలి.

ఫణిఫేనము. సం. వి. అ పుం. నల్లమందు.

ఫణిభుక్కు. సం. వి క్. పుం. ౧. నెమలి, గరుడుఁడు.

ఫణిముఖము. సం. వి. అ న ఇంటికికన్నము పెట్టుదొంగలకు మట్టి త్రవ్వుటకై యుపయోగించునొకవిధమగు గుద్దలి, చోరసాధనము.

ఫణివల్లి. సం వి ఈ స్త్రీ. నాగవల్లి. శ. తములపాకుతీఁగ

ఫణిహంత్రి. సం. వి ఈ. స్త్రీ. గంధనాకులి, సర్పాక్షి. శ.

ఫణిహృత్తు. సం. వి త్. స్త్రీ. క్షుద్రదురాలభ. శ. ఒకవిధమగు కపింద. శ.

ఫణీంద్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ౧. శేషుఁడు. ౨. వాసుకి. ౩ పతంజలి.
ఇట్లే: ఫణీశ్వరుఁడు.

ఫత్కారి. సం. వి. న్. పుం. పక్షి.

ఫరంజే = ఫరుఁజే. వి. (క త్తి. పోం. వాని.) పిడి, త్సరువు.

శా. బంగారంపు ఫరంజు గ్రొంజికిలివాల్పట్టైన
డాలున్ జిరా,నింగాణిం దొవలకా వహించు
చు .. రంగా. ౩. ౪౯.

ఫరము. సం. వి. అ. న. ఫలకము, పలక, కేడెము.

ఫరవానా. హిం వి. (హిం. ఫర్వానా.) రాజాజ్ఞ, శాసనము.

క. హాతకారా ల్గానివచ్చిన, ఫరవానా చూచి
హర్షపరవశుఁ డగుచున్, శిరసావహించు
కొనుచుం, దిరముగ బహుమానజలధిఁ
దేల్చెక వారిన్. రంగా. ౨. ౧౪౪.

ఫరుబకము. సం. వి. అ. న చెక్కలాకుపెట్టె, తాంబూలకరండము.

ఫర్ఫరము. సం. విశే. (అ ఆ. అ.) చంచలము.

ఫర్వరీకము. సం వి అ. పుం ౧ చపేటము, వ్రేళ్లుచాఁచిన అఱచేయి. అ. న. ౧. నవపల్లవము, లేఁతచిగురు. ౨. మృదుత్వము. ఆ స్త్రీ. పాదుక

ఫలకంటకము. సం. వి. అ. పుం. కంటకి ఫలద్రుమము, పనస. శ.

ఫలకపాణి. సం. విశే. (ఇ) పలక చేతఁగలవాఁడు, కేడెముచేఁబూనినవాఁడు (యోధుఁడు.)

ఫలకము. సం వి. అ. న. ౧. పలక, కేడెము. ౨. పలకవలె చదునైన యుపరిభాగము. ౩. వ్రాయుట కుపయోగించు శిలాదిపట్టికము. ౪. పిఱుఁదు. ౫. అఱచేయి. ౬. ఫలము, ఫలితము. ౭. లాభము. ౮. ఆర్తవము, రజస్సు. ౯. బాణాగ్రము. ౧౦. తామరపూవునందలి దుద్దు. ౧౧. అస్థిఖండము, శిరస్సునందలియెముకలు పైన చదునైనయస్థి. ౧౨. నాగకేసరము.

ఫలకయంత్రము. సం. వి. అ. న. భాస్కరా చార్యులు కనిపెట్టిన యొకజ్యోతిశ్శాస్త్ర యంత్రము

ఫలకర్కశ. సం. వి. అ. స్త్రీ. వనకోలి, కారు రేగుచెట్టు.

ఫలకసక్థుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) పలక వలె వెడలుపైనతొడలుగలవాఁడు.

ఫలకి. సం విశే. (న్. నీ. న్.) ౧. ఫలకములు గలది, పలకలుగలది. ౨. పలకదాల్చినవాఁడు, కేడెము ధరించినవాఁడు. వి న్. పుం. ౧ ఒక విధమైనచేప. (మే. ని.) ౨. కఱ్ఱపలకతో చేసిన యానసము. పుం. న. చందనపుకఱ్ఱ.

ఫలకృష్ణము. సం. వి. అ. పుం. ఓఁక, పానీ యామలకము. రై.

ఫలకేసరము. సం. వి. అ. పుం. కొబ్బరిచెట్టు.

ఫలకోశము. సం. వి. అ. పుం. అండకోశము, వృషణము.
ఇట్లే: ఫలకోశకము. (త్రి. ని)

ఫలగ్రాహి. సం. విశే. (న్ ణీ. న్.) ఫలించు నది, కాలమునఁ బండ్లుపండునది (చెట్టు) వి న్. పుం. ఫలవృక్షము.

ఫలచమసము. సం. వి. అ. పుం ౧. దధి మిశ్రితనటవృక్షచూర్ణము, పెరుఁగుకలిపిన మఱ్ఱి పట్టపొడి. ౨. న్యాయభేదము.

ఫలచోరకము. సం. వి. అ. పుం. చోరమను గంధద్రవ్యము.

ఫలత్రయము. సం. వి. అ. న. ౧. కరక, తాడి, ఉసిరిక అని మూఁడుఫలములు. ౨. ద్రాక్ష, ఖర్జూరము, కేసరము అని మూఁడుఫల ములు.

ఫలత్రికము. సం. వి. అ. న. కరక, తాడి, యుసిరికలు.

ఫలదము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ౧. ఫలము నిచ్చునది, ఫలించునది. ౨. లాభమునొసఁ గూర్చునది. ౩. ప్రతిఫలము నిచ్చునది, పారి తోషికమిచ్చునది. వి. అ. పుం. వృక్షము.
ఇట్లే: ఫలప్రదము.

ఫలనము. సం. వి. అ. న. ౧. ఫలించుట, పండ్లు పండుట. ౨. లాభము నిచ్చుట.

ఫలనిర్వృత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఫలము కలుగుట.

ఫలపాకము. సం. వి. అ. పుం. ౧. కరమర్ద కము, కలివె. రై. ౨. పానీయామలకము. ఒక జాతి ఉసిరిక. ౩. పండు పండుట.

ఫలపాకాంత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఒకసారి ఫలించి నశించు అరఁటి, వరి. మొ. ఓషధి.

ఫలపాకి. సం. వి. న్. పుం. గర్దభాండవృక్షము.

ఫలపుచ్ఛము. సం. వి. అ. పుం. ఏరండ వృక్షము, ఆముదపుఁచెట్టు.

ఫలపుష్ప. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పిండఖర్జూరి (రా. ని.)

ఫలపూరము. సం. వి. అ. పుం. మాదీఫలము. రై.
ఇట్లే: ఫలపూరకము.

ఫలప్రియ. సం. వి. ఆ స్త్రీ. ప్రియంగువు, ప్రేంకణము. రై.

ఫలభాక్కు. సం. విశే. (క్. క్. క్.) ఫల మును బొందువాఁడు.

ఫలభూమి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. కర్మముల ఫలముల ననుభవించు స్థానము (స్వర్గము మొ.)

ఫలమత్స్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కలబంద. రై.

ఫలము. సం. వి. అ. న. ౧. పండు. ౨. పంట. ౩. పరిణామము, ఫలితము. ౪. ప్రతిఫలము. ౫. కార్యము. (వ్యతి. వచనము.) ౬. ఉద్దే శము. ౭. ప్రయోజనము, ౮. లాభము, వడ్డి.

౯. సంతానము. ౧౦. పండులోని గింజ. ౧౧. జాతిఫలము, జాపత్రి. ౧౨. కత్తివాదర. ౧౩. ఫాలము, నాగటికఱ్ఱు. ౧౪. బాణము ములికి. ౧౫. ఫలకము, కేడెము. ౧౬. జాజికాయ. ౧౭. త్రిఫల. ౧౮. ప్రత్తికాయ (శ. ర.) ౧౯. కక్కోలము, పెద్దయేల. ౨౦. ఆర్తవము, రజస్సు. ౨౧. ముష్కము, వృషణము. ౨౨. దానము, ఈవి. ౨౩. కుటజము. ౧. ౨౪. (వ్యాక.) కర్త్రాది వ్యాపారనిష్పాద్యమైన ప్రధాన ప్రయోజనము, ధాత్వర్థజన్యమగు సంయోగాది. శ్లో. యస్యార్థస్య ప్రసిద్ధ్యర్థం ఆరభ్యంతే పచాదయః తత్ప్రధానంఫలం తేషాం వలాభాది ప్రయోజనం. (హరికారిక.) ౨౫. (గౌతమ ప్రోక్తము.) ప్రమేయభేదము. ౨౬. (గణిత.) త్రైరాశికమునందలి మూఁడు రాసులలోను రెండవరాశి ౨౭. ఒకక్షేత్రముయొక్క చదరపుకొలత ౨౮. పందికోల చివర. (శ.ర.) ౨౯. కక్కోలము. ౧. (వాచ.)

ఫలముఖ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అజమోద ఓమము. ౧.

ఫలముద్గరిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పిండఖర్జూరి. ౧.

ఫలయోగము. సం. వి. అ. పుం. (అలం) సమగ్రమగు ఫలప్రాప్తి.

శ్లో. సావస్థా ఫలయోగః స్యాద్యః సమగ్ర ఫలాగమః. (సా. ద.)

ఫలవంతము. సం. విణ. (త్రి. వత్. త్.) ౧. పండ్లుగలది. (వృక్షము.) ౨ ఫలమునకు సాధనమైనది. (యాగాది) ౩. ఫలముతోఁగూడినది. ౪. ఫలితము లిచ్చునది. వి. త్. పుం. పండ్లతోఁ గూడినచెట్టు.

ఫలవంధ్యము. సం. వి. అ. పుం. గొడ్డుచెట్టు, పండ్లుకాయని చెట్టు.

ఫలవతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ప్రియంగువు, ప్రేంకణము. ౧. (విల్యమ్సు.)

ఫలవర్తులము. సం. వి అ. పుం. కాలింగ వృక్షము.

ఫలవృక్షకము. సం వి. అ. పుం. పనసచెట్టు.

ఫలశాకము. సం. వి. అ. న. (పత్త్రం పుష్పం ఫలం నాళం కన్దం సంస్వేదజం తథా) ఆను షడ్విధశాకములలో ఫలరూప మగుశాకము. (కూష్మాండాది)

ఫలశైశిరము. సం. వి. అ. పుం బదరవృక్షము.

ఫలశ్రేష్ఠము. సం. వి. అ. పుం. మామిడిచెట్టు.

ఫలషాడవము. సం వి. అ. పుం. దానిమ్మ. ౧.

ఫలసాయము. మి. వి. పంట. (శ. ర)

ఫలస్థాపనము. సం. వి. అ. న. సీమంతోన్నయనమనెడు సంస్కారము.

(ఇందు ఔదుంబరఫలములు రెండు స్థాపింపఁబడునుగాన యిట్టిపేరు.)

ఫలస్నేహము. సం వి. అ. పుం. అంకోటవృక్షము

ఫలహారకము. సం. వి. అ. పుం. ఫలకము, పలక. (విల్యమ్సు.)

ఫలహి. సం.వి.ఈ. స్త్రీ. ప్రత్తిచెట్టు. (విల్యము.)

ఫలాంతము. సం. వి. అ. పుం. వెదురు. ౧

ఫలాఢ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కాష్ఠకదళి, అడవియరఁటి. ౧.

ఫలాదనము. సం. వి. అ. పుం. శుకము, చిలుక.

ఫలాధ్యక్షము. సం. వి. అ. పుం. రాజాదనము, పాల. ౧.

ఫలాపేక్ష. సం. వి. ఆ స్త్రీ. ఫలము కెదురుచూచుట, ఫలమునందలి యాశ.

ఫలామ్లము. సం. వి. అ. పుం. అమ్లవేతసము, పుల్లప్రబ్బలి. ౧. న. చింతపండు, వృక్షామ్లము.

ఫలాశనము. సం. వి. అ. పుం. చిలుక.

ఫలాస్థి. సం. వి ఇ. న. కొబ్బరికాయ.

ఫలి. సం. విణ. (స్. సీ. వ్.) ౧. ఫలములు గలది, పండ్లుగలది. (వృక్షము.) ౨. ౹౦వి ఫలితముగలది, లాభకరము వి వ్. పుం చెట్టు ఇ. పుం. మత్స్యభేదము. ఈ. స్త్రీ. ప్రేంకణము శ.

ఫలి(యి)ంచే. సం. అ క్రి పండు

పీ అవారములు పెట్టునది పితృకోటిః వవి వారి కర్పంబు లై ఫలించు.

మార్క 3 ౨౦౯.

చ నీమహానీయసంగమం,బున ఫలియిం చె నాతలంపు వోయెద... మార్క 3 ౩౮౧.

ఫలిక. సం వి ఆ. స్త్రీ ౧. నిష్పావి, ౨. శాకాగ్రము, అలుసుములికె

ఫలితము. సం. విణ. (అ ఆ. .) ౧. నిష్పన్నము, ఫలించినది, పండినది. ౨ ఈడేతీరక ఇపోయినది. వి అ. పుం. పండ్లుపండినచెట్టు అ స్త్రీ రజస్వల. అ. న. శైలేయము, ఱ పుష్పం.

ఫలినము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౨౦ గలగు వి. అ పుం. పనస. శ. చెట్టు.

ఫలిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ప్రియంగువు, ప్రేంకణము. శ. (ఇది మామిడికి ప్రియురాలని కవి సంప్రదాయము.) ౨. తరిగొప్పు. శ.

ఫలీకృతము. సం. విణ. (అ. ఆ అ) దంచి పొట్టూడునట్టు చెరుగబడినది. (ధాన్యము)

ఫలేంద్రము. సం. వి. అ. పుం. అల్లనేరేడు, రాజజంబువు. శ.

ఫలేగ్రహి. సం. వి. ఇ. పుం - తగుసమయమున ఫలించునది - చెట్టు.

విణ. (ఇ) కాలమునఁ బండ్లు పండునది.

ఫలేపుష్పి. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ద్రోణపుష్పి, తుమ్మి. శ.

ఫలేరుహా. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పాటలి, కలిగొట్టు. శ.

ఫలోత్తమ. సం వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. విత్తులేని ద్రాక్ష. కిసిమిసి. ౨. త్రిఫల.

ఫలోత్పత్తి. సం. వి. ఇ స్త్రీ. ౧. ఫలము కలుగుట. ౨ లాభము. వి. ఇ. పుం. మామిడి శ.

ఫలోదయము. సం. వి అ. పుం ౧. ఫలము పొడసూపుట, కోర్కి ఫలించుట. ౨ లాభము. ౩. ప్రతీకారము. ౪. హర్షము. ౫. స్వర్గము

ఫల్గనము. సం. విణ. (అ ఆ. అ) ఫల్గునీనక్షత్రమునఁ బుట్టినది. వి.అ పుం. ఫాల్గునమాసము.

ఫల్గుని. సం వి. ఈ. స్త్రీ ౧. ఒక నక్షత్రము. ౨ కక్కమేడి, కాకోదుంబరిక. శ

ఫల్గునీభవుఁడు. సం వి. అ పుం బృహస్పతి గురుఁడు (విల్యమ్సు)

ఫల్గునుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అర్జునుడు.

ఫల్గువాటిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కాకోదుంబరిక, కక్కమేడి. శ.

ఫల్గువు. సం. విణ. (ఉ) ౧ సారములేనిది. పసలేనిది. ౨ నిష్ప్రయోజనము, ౩. చిన్నది. సూక్ష్మము. ౪. నిరర్థకము. ౫. దుర్బలము, సత్తువలేనిది. ౬. మిథ్యయైనది, కల్ల. ౭. రమ్యము. వి. ఊ. స్త్రీ. ౧. వసంతసమయము, ౨. కాకోదుంబరిక. శ. కక్కమేడి. శ. ౩ గయాతీర్థమందుఁగల యొకనది. (గులాల్ అను) ఒకవిధమగు పెట్టినపొడి. (దీనిచే హోళిపండుగునందు వసంతము లాడుదురు.

ఫల్గువృంతాకము. సం. వి. అ. పుం. కోష్ఠ భేదము, దుండిలము. శ.

ఫల్గూత్సవము. సం. వి. అ. పుం. హోళి పండుగు.

(దీనిని హిందువులు ఫాల్గున పౌర్ణమాసియందు చేయుదురు.)

ఫల్యము. సం. వి. అ. న. పుష్పం.

ఫల్లకి. సం. వి. ఈ. పుం. మత్స్యభేదము.

ఫల్లఫలము. సం. వి అ. పుం శూర్పవాతము, చేటగాలి.

*ఫల్లా. అవ్య. (హిం. ఫల్లా) వరె (అంగీకారమును దెలుపును.)

క. ఫల్లా కాని మ్మిపు డా, కిల్లాకిల్లాకు నడఁచి కించిన్మాత్రక, హల్లాకు నూలు కొల్పుచుఁ జెల్లాకుంజెదరఁజేయ శీఘ్రము మెవారికా. రంగా. ౬. ౨౮౩.

ఫళీన. క్రి. విశ. ద్రు. గట్టిగా.

క. తరలక భీ యని మనుఁగే, నరపుంద రటున ఫళీన జాడించినఁ డా, నరుగక చండి తనంపుం, గరకరి కుక్షిసైంధవంబు గళగళ పడుచుకా. చంద్రా ౩. ౬౫.

ఫా

ఫా. సం. వి. అ. పుం. ౧. నిష్ఫల భావణము. ౨ సంతాపము ౩ వృద్ధి. విశ వర్ధకుఁడు (దీనికిఁ దెనుఁగున వ్యాప్తప్రయోగములేదు)

ఫాంటము. సం విశ (అ ఆ అ) అనాయాసముగా చేయఁబడినది. వి. అ పుం. న ఆయాసములేక చేసిన కషాయము, కషాయమున చిలుకునపుడు తొలుతఁబుట్టెడు వెన్నచిద్రుప.

ఫాండము. సం వి అ న కడుపు, ఉదరము.

*ఫాటకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పటిక.

ఫాణి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ౧. కండచక్కెర. ౨. కరంభము, దధిమిశ్రితసక్తువు, పెరుఁగుతోఁగలపిన పేలపిండి.

*ఫాణితము. సం. వి. అ. న. కండచక్కెర.

ఫాలఖేల. సం. వి. అ. స్త్రీ. పూరేడుపిట్ట.

ఫాలనేత్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ముక్కంటి శివుఁడు.

ఫాలము. సం. వి. అ. పుం న. నాఁగటికఱ్ఱు. ౨. పాఁపటదీర్చుట, సీమంతభాగము ౩ కట్ట, మోపు ౪ నుదురు. పుం ౧. నిమ్మచెట్టు. ౨. ఒకానొకచెట్టు న. ౧. నూలితోనేసినవస్త్రము. ౨. దున్నినపొలము. విశ. (అ. ఆ అ.) నూలితోనేయఁబడినది (మే. ని)

ఫాలాహతము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ) దున్నఁబడినది (విల్యము)

ఫాలుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ౧. బలరాముఁడు ౨ శివుఁడు. ౩ కృషీవలుఁడు, కాఁపు.

ఫాల్గునము. సం. వి అ. పుం. ౧ ఒకమాసము. ౨. నీటిమద్ది. ‡

ఫాల్గునానుజము. సం. వి. అ. పుం. ౧. చైత్రమాసము ౨ వసంతకాలము.

ఫాల్గుని. సం వి. ఈ. స్త్రీ. ఫాల్గునమాస పూర్ణిమ.

ఫాల్గునికము. సం. వి అ పుం ఫాల్గునమాసము.

ఫాల్గునీభవుఁడు సం వి అ పుం గురుఁడు, బృహస్పతి.

ఫాల్గునుఁడు. సం వి. అ పుం. అర్జునుఁడు

ఫి

ఫి. సం. వి ఇ పుం. ౧ పాపము. ౨ కోపము. ౩. నిష్ఫలవాక్యము. ౪ దుష్టుడైన మనుజుఁడు.

ఫింగకము. సం. వి. అ. పుం పక్షివిశేషము, ఒకజాతి పక్షి.

ఫిరంగము. సం. వి. అ. పుం. ౧ ఒకానొక దేశము ౨. పరంగివారి రోగవిశేషము.

ఫిరంగి. సం. వి. ఈ. పుం పరంగివాఁడు. విశ. (ఈ. ఈ. ఈ.) ఫిరంగరోగము కలవాఁడు.

ఫు

ఫు. సం. వి. ఉ. పుం. ౧. మంత్రోచ్చారణ పూర్వకమగు ఫుత్కారము. ౨. తుచ్ఛవాక్యము.

ఫుకము. సం. వి. అ. పుం. పక్షి.

ఫుట్. అవ్య. తె. ౧. ఊదుట మొదలగు వాని యందగు ధ్వనికి అనుకరణము. ౨. కీచుమని కూపెట్టుట.

ఇట్లే: ఫూట్. తెం.

ఫుత్కరము. సం. వి. అ. పుం. అగ్ని

ఫుత్కారము. సం. వి. అ పుం. ౧ ఊదుట. ౨. బుస్సుమనుట, పాము బుసకొట్టుట. ౩. ఎగరోజుట. ౪ కీచుమని కూపెట్టుట.

ఇట్లే ఫూత్కారము.

ఫుత్కృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఫుత్కారము.

ఇట్లే: ఫూత్కృతి.

ఫుప్ఫుసము. సం. వి. అ. పుం. శ్వాసకోశము, ఊపిరితిత్తి

ఫుల్లతువరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పటికారము, పటిగారము. (ఆ. వి)

ఫుల్లదామము. సం. వి. న. న. పాదమునకుం బందొమ్మిదియక్షరములుగల వృత్తభేదము.

ఫుల్లనేత్రము. సం. విణ (అ. ఆ అ) విప్పారిన నేత్రములుకలది

వి. అ. పుం. ఒకవిధమగు లేడి, న. విశాలమైన కన్ను.

ఇట్లే: ఫుల్లలోచనము మెం.

ఫుల్లఫాలము. సం. వి అ. పుం. ధాన్యము తూరుగునప్పుడు కలుగుగాలి, చేటగాలి.

ఫుల్లము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. వికసించినది, విరిసినది. ౨. పూచినది.

వి. అ. న. చక్కఁగా విరిసినపువ్వు.

ఫుల్లరీకము. సం. వి. అ. పుం. ౧. దేశభేదము ౨. సర్పము.

ఫుల్లి. సం. వి ఇ. స్త్రీ. వికాసము, వికసించుట, పూచుట.

ఫూ

ఫూత్కృతము. సం. విణ. (అ ఆ. అ) ౧. ఊదఁబడినది. ౨. నీటిబుగ్గ మొదలగువానివలె పైకి చిమ్మఁబడినది. ౩. గట్టిగా కూపెట్టునది.

వి. అ. న. ౧. గాలియంత్రములోనగు వాని ధ్వని. ౨ కీఁచుమని బిగ్గరగా కూయుట

ఫూత్కారము = ఫుత్కరము.

ఫె

ఫెళఫెళ. వి. చటచటల్లు చప్పుడు

గీ. రమ్యమేఖలఘుళిఘుళల్ రత్నహేమ, కలిత నూపురఝుళఝుళల్ చలువపలుకు, ఫెళఫెళల్ గిలుకుఁజుట్టెలగిలగిలల్ రహింతరాయంచకడ నిల్పెఁ జంచలాక్షి.

హంస. ౩. ౫౪.

ఫే

ఫేన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సాతలాఖ్యపము కీ.

ఫేనకము. సం. వి. అ పుం. ౧. ఫేనము. ౨. పిష్టకభేదము, ఒకదినుసు పిండివంట.

వి. ఆ. స్త్రీ. జలపక్వతండులచూర్ణము, నీటితో నుడికించిన వరిపిండి.

ఫేనదుగ్ధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఒకజాతిక్షుపము. కీ.

ఫేనము. సం. వి. అ. పుం. ౧. నురుఁగు. ౨. సముద్రపు నురుఁగు. ౩. నోటి నురుఁగు లేక చొంగ. ౪. పాలుకయందూరు తియ్యనియుమ్మి. ౫ మంచు.

ఫేనవాహి. సం. వి న. పుం. ౧. వడియఁగట్టు వస్త్రము. (విల్కిన్సు.) ౨. వస్త్రము. (శాక.)

ఫేనాగ్రము. సం. వి. అ. న. బుగ్గ, బుద్బుదము, బుడగ.

ఫేనాశని. సం. వి. ఇ. పుం. నురుపున వజ్రాయుధముగాఁ గలవాఁడు, ఇంద్రుఁడు.

ఫేనగిరి. సం. వి. ఇ. పుం. (సింధునది సమీపమునయున్న) ఒక పర్వతము. (విల్సన్)

ఫేనిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. పక్వాన్నభేదము. (కాకాఅనివాచ) ౨. భక్ష్యవిశేషము, ఫేణి (శ. ర.)

ఫేనిలము. సం. విణ (అ. ఆ. అ.) నురుఁగు గలది. వి. అ. పుం. ౧ బదరీవృక్షము, రేఁగు చెట్టు. ౨ అరిష్టవృక్షము, కుంకుడు. ౩. న. మదనవృక్షఫలము, ఉమ్మెత్తకాయ. ౩. రేఁగుఁ బండు

ఇట్లే ఫేనలము.

ఫేరము. సం వి. అ పుం. సృగాలము, నక్క.

ఫేరవము. సం. వి. అ పుం. నక్క.

ఫేరవుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) ౧. ధూర్తుఁడు. ౨. ఘాతుకుఁడు, హింసకుఁడు. వి. అ. పుం రాక్షసుఁడు

ఫేరుండము. సం. వి. అ. పుం. = ఫేరము.

ఫేరువు. సం. వి. ఉ. పుం. నక్క, జంబుకము.

ఫేల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఎంగిలి, ఉచ్ఛిష్టము.

ఫేలము. సం. వి. అ. న. ఎంగిలి.

ఫేలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. = ఫేల.

ఫేలిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. = ఫేల.

ఫేషువా. వి. (పార. పేష్వా.) కోశాధ్యక్షుఁడు.

సీ. పేంపు మీఱుచుసంతేఫేషువా హవుజియన నుండి చెలామణికొనర దెలుప ... మధుర జాతుకజాత నిండుగదాలె సభకుం.

అని. ౩. ౯౧.

ఫ్సా

ఫ్సా. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. భక్షణము, తినుట.

ఫ్సాతము. సం. విణ. (అ ఆ. అ) భక్షితము, తినఁబడినది.

ఫ్సానము. సం. వి. అ న. ౧. తినుట, ఆహారము, భోజనము.

బ

బ. ఈధ ఒకయక్షరము.

బ. సం వి. అ పుం ౧ వరుణుఁడు. ౨. జలము ౩. సీటికడవ. ౪. పురుషుఁడు ౫. భగము. ౬. సింధువు. ౭ గమనము. ౮. గంధనము. ౯. తంతుసంతానము, పోఁగులసమూహము ౧౦ వపనము. (మే వి. దీనికి తెనుఁగున వ్యస్తప్రయోగము లేదు.)

బంక. వి. (సం. పంకః. క. బంకె.) ౧. (చెట్ల) జిగురు, నిర్యాసము.

సీ. అకురాలుపుగండ్ల నాసెడు నాసనింతడు గూఁడి బంకటియంగలార్చి.

ఆము ౫. ౧౧౭.

ద్వి. అడవిచెట్టులబంకలాకులునలము, పెడపట్టి దొక్కలు పెల్లుగామోచి,కొనితెచ్చు ...

పండితా. పురా. ౧.౨౦. పొ. ౯. పం.

౨. అననమునుండి జిగటపడెడి రోగవిశేషము. (శ. ర.)

౩. లోభము. (చూ. బంకెత.)

ఇ: బంకతెవులు, బంకదుత్తెర, బంకపురుగు, బంకమన్ను, బంకముచ్చు, బంకెత.

బంకతెవులు. వి (√బంక.) సస్యములకుఁ గలిగెడు రోగవిశేషము. (బ్రౌ.)

బంకదుత్తెర. వి. (√బంక.) ఒకవిధమగు తెండ. శ్రీ. (చూ. ఉత్తిరి.)

సీ. ముయ్యాకుపొన్నయు, కొంగబీంతు త్రికబంక
మ త్రికహంసపాదిగం బె ..

బంకపురుగు. వి. (√బంక.) ఒకవిధపుగు
కీటము.

(ఇది ప్రాఁకునపుడు వెనుక వల్లనిచాతిక శేర్ప
డును.)

బంకమన్ను. వి (√బంక) కుంభకరమృత్తు,
కుండలుచేయుమన్ను, జిగురుగలమన్ను

సీ. .. బంకమన్నవఁగఁ గుంభకరమృత్తు.
ఆం. భా. ౨. ౫.

బంకముచ్చె. విశ (√బంక) పిసినారి,
లోభి (శ. ర.)

బంకు. విశ ౧. వృద్ధుఁడు. కూరునివలె
నటించువాఁడు. (శ. ర.)

చ ఆతనికింపెను బంకుపీరుమ, ద్విసభుజ
శ త్రికిందరముగారు
ఉ హరి. ౪. ౧౩౧.

౨. కావలివాఁడు (గ్రా, శ. ర.)

వి. ౧. కత్య, ఇంటిలోపలిభాగము.

ద్వి. పొందలగునిమ్ము లిమ్ముగఁ గనుంగొనుచు,
గొదుకక బంకుబంకులు దాఁటి చనుచు.
ద్వి తి. సా. ౧౭౯. పా. ౧౦. పం.

బంకెత. విశ. (√బంక.) బుబ్బురాలు

ద్వి. బంకెతల్ బంకెతల్ పచ్చిరక్కసలు .
పండితా. పురా. ౧౧౬. పా. (శ ర. పా)

బంగనబయలు. వి. (బయలు+బయలు.) బట్ట
బయలు. (శ. ర.) (వ్యవ) గోడ తీసివేయఁ
గానే పెరడు బంగనబయ లయిపోయినది.

బంగరపుగట్టు. వి. (√బంగరము.) మేరు
పర్వతము.

.... బంగరపుగట్టు, కుదను గనుపట్టునీల
తోయద కుటంగ... ఉ. రా. ౨. ౪౨.

బంగరము=బంగారము. వి. కాంచనము, సువ
ర్ణము.

మ. .. విరించిచేఁ గొనిన మార్యం దవ్వ
దార్వశ్నబం, గరభుంబూడియ శై...
హైమ. ౮. ౧౫౯.

ఉ. ఇత్తడి రాగి బంగరములిప్పటియప్పుల కైవ
జాలవు... శేమ. ౩. ౧౨౩.

జ బంగరపుగట్టు.

బంగరు(వు.) = బంగారము, బంగారు. వి.
స్వర్ణము, బంగారము.

గీ. బంగరు సేయుటకొఱకు...
ఆ. ము. ౨. ౮.

ఉ ముంగిటికల్వ భూరుహము మాలధనంబు
నివేశనంబులో, బంగరునావ ... జగంబు
లందు మా మంగళశైలవల్లభుసమం బగు
దైవము లేదు చూడఁగన్. అని ౧. ౪౨.

క. కరు వేఁటికి బలితపుబం,గరు లేఁటికి ...
నిన్నువిడిచి చను కెడఁ దరుణీ.
రసిక. ౬. ౧౧౦.

శా. ప్మొసాధోత్తమపార్వతీగిరికులం గానీ రమా
విష్ణులం, గానీ రూపినపాటి బంగరుపునా
గావించి సేమకబుంచన్, దానం బీఁదగు ...
వరాహ. ౯. ౬౨.

ఉ. పరిఖ నిజాశ్రయాంబుపరిపాటిఁ దలిర్పఁ
బదారువన్నెబం, గరువున హైమరాజ గృహ
కల్పన కర్ణిక గాఁగ ...

జ. బంగరుఁగంటి, బంగరుకొండ, బంగరు
గట్టు, బంగరుగుండు, బంగరుచేల, బంగరు
పిచ్చిక.

బంగరుఁగంటి. వి. (బంగరు + కన్ను.) పీర
కొక్కెరుఁడు.

సీ. గొంటుబంగరుఁగంటి కంటువేలుపువింటిగుఱ
రవంబున నంటు గుండెదిగులు.
ఉ. రా. ౨. ౨౧౪.

(గొంటుబంగరుఁగంటి కంటువేలుపు = క్రూరుఁడగు హిరణ్యాక్షునకు శత్రు వగుదేవుఁడు, విష్ణువు అని భావము.)

బంగరు(వు)కొండ. వి. (బంగరు + కొండ) మేరుపర్వతము

ఉ. బంగరుకొండనుండి దిగుబాల దివాకరులీల
రాముఁ డు,త్తుంగమణీమయాసనముఁ డొరవు
వేడుక డిగ్గి ... ఉ. రా. ౧. ౧౪౧.

ఉ. ... నీలవర్ణ నీ,యున్నతిఁ జూడ మీఁది
వగ మెల్ల ఘనాఘనపంక్తి పర్వి పై,కొన్న
మెఱుంగు బంగరువుకొండగతిం దిలకింప
జెంతయున్. కవిక. ౬. ౨౦౦.

బంగరుగట్టు. వి. (బంగరు+గట్టు.) మేరువు.
(రాత్నసవర్ణనము.)

క. బంగరుగట్టుపట్టు కాఁడవి నిర్గమించి
సౌవర్ణవాహినీజలావగాహనంబునకు వచ్చు
నచ్చొ కృశోదవస్తం దేరదు కదంబకంబు
దంబున ... శం. రా. ౨. ౬౩.

బంగరుగట్టువింటివాఁడు = మేరుధన్వుఁడు, శివుఁడు.

ఉ. ... బంగరుగట్టువింటివాఁ డబ్బుర మైన
నవ్వనంబురాణులలందగటార్పపాదుపై ...
గల్పనగుం గృతికేల కప్పుడున్.
శం. రా. ౧. ౧.

బంగరుగుండు. వి. దే. (బంగరు + గుండు.) మేరువు.

అ. కలక జాలి గలదు గలుబలాభ్యుదయిఁ జెప్పి,
నివారించు మాని యడరుఁ దనిన, మునుము
ఘనమిఁ గంటి మునుము బంగరుగుండ్లు, కరో
యలకపీంద్రు నండుఁ గాంచి.
సమీర. ౧. ౧౫౬.

ఉ. బంగరుగుంటివింటిదొరపాటి యనం దగు
కేటి పాటి మీ, అంగలగొంటురక్కసుల
రాయిడి గెంటెడుపోటుబంటు...
సమీర. ౨. ౩౧.

బంగరుగుంటివింటిదొర = శివుఁడు.

బంగరు(వు)చేల. వి. (బంగరు(వు) + చేల.) కనకాంబరము, పీతాంబరము.

మానిని. బంగరుచేలయుఁ బద్మనిభాక్షుఁడు
బాహుచతుష్కము... కళా. ౨. ౧౪౦.

చ. ... సురాధిపుఁ డభ్రమువల్లభంబు న
య్యన డిగి వల్లెవాటుగ భుజాగ్రమునం దగు
మేలిజాళువా, జిసఁగు మెఱుంగు బంగరువు
చేల చెఱంగు కటీతటంబునం, దెనఁచి...
దశా. ౨. ౩౪.

బంగరుపిచ్చుక. వి. (బంగరు + పిచ్చుక.) పక్షివిశేషము.

క. ... బంగరుపిచ్చుకఁ గొంచుక, వింగి
సాళువపులుఁగు ..అచ్చ. రా. అర. ౬౨.

బంగల. వి. ౧. కుంపటి, అంగారధానిక. (శ.ర.) ౨. బండికుంపటి, ఒకచోటనుండి వేఱొక చోటికి తీసికొనిపోవుట కుపయోగించు కుంపటి.

గీ. బంగలయునంగ బండికుంపటియనుభవ.
అం. భా. ౨. ౨౪౧.

('బండిగలయది' ప్రాఁతప్రతి.)

బంగలా. వి. (హిం. బంగలా.) గృహవిశేషము.

ద్వి. బంగరుపని రంగు బంగళా యుండు,
ముంగల... ప్ర. వి. ౧. ౨౬.

బంగారము = బంగరము,బంగరు,బంగారు. వి. (సం. భృంగారః. ప్రా. భింగారో. క.

బంగారవు. త. వంగార) కనకము, పసిఁడి.

క. ... బం,గారము బోలెఁడుకోడంన,కు ..

హరి. పూ. ౫. ౨౬౫.

ఉ. హరిమిత్రుతో ద వలకూబరుఁ డేకతమాడి పెద్దబం,గారపుఁగోరఁ గల్పవనిరాజని రాంతము లైనచీరలున్. మనుచ. ౫. ౯౨.

విశే. (బంగారమువంటిది) అధికమూల్యము కలది; దుర్లభము.

సీ కప్పుకో ల బంగారిమా ప్రపుబంతు లవి సువర్ణలతోదయములనుమ్ము.

కవిరా. ౧. ౮౧.

బంగారయ్య. విశే (బంగారు + అయ్య) బంగారువలె ప్రియమగువాఁడు, ప్రియుఁడు

క.... నాబం,గారయ్యా నీవు చల్లఁగా నుండు మింకన్. శుక. ౨ ౩౧.

బంగారు(వు) = బంగరు, బంగారము. వి ౧. స్వర్ణము, పసిఁడి.

సీ. చదలేటిబంగారు జలరుహంబులకూండ్లు భోజనంబులు మాకుఁ బువ్వుఁబోణి.

నైష. ౨. ౭౯

ద్వి. కలఁకఁ దొలంగినకమలినివోలె, బలుమట్టు గడిగిన బంగారువోలె.

రం. రా. బాల ౫౧, పా. ౫. పం.

ఉ. రాదు మెఱుంగు లయ్యె సురుఁగాంతికిఁ దైవార గిపికేయం బం,గారువు లయ్యెఁ జేజగలఁ గండినపట్లు కవిక. 3. ౨౨.

౨. బంగారుతోఁ జేసిన భూషణము.

గీ. ఉదుటుగట్టులు గలతల్పటురము నూది, గందకట్టులు నూది బంగారు నూది, చీటి వాకటితోటినే నిదుర కెప్రదు

అను. ౨. ౧౦.

(ఇది వైకింతర్థములకు నుదాహరణము.)

విశే. ౧. అపురూపము.

సీ మించుమే నటు కాఁగిలించి చూచెద నన్నఁ జెలి యది బంగారు చేసికొనెదు.

సారంగ. ౨. ౨౨౫.

౨. మిక్కిలి ప్రేమపాత్రము.

(వ్యవ.) మా అమ్మాయి బంగారుతల్లి నేను చెప్పినట్లు వినునమ్మా.

బంగారు బొమ్మకు మసిపాతగట్టు = అమూల్యపు వస్తువులఁ గూర్చుట.

ద్వి. పొఁగిన బంగారుబొమ్మను దెచ్చి,మసి పాతఁ గట్టుట మాకు సమ్మతమె.

ద్వి. నల. ౧. ౬౭౧.

జ. బంగారయ్య, బంగారు కడుపువాఁడు, బంగారుకుండ, బంగారుకొండ, బంగారు తీఁగ

బంగారుబోఁడి = బంగారువలె మనోజ్ఞారాలగు ఆఁడుది, ఆఁడుది.

ద్వి. బంగారుబోఁడుల పాలిండ్లఁ బోలు, బంగారుకుండల పసమించి ..

ద్వి పరమ. ౧. 33. పా.

బంగారు మొలక = సంపంగి మొక్క.

సీ పంజాలు కర్పూరపాదపంబులు తెచ్చి జల నోగి బంగారు మొలకదెచ్చి.

హర. సీత. ౧. ౨౫.

ముంగొంగు బంగారము = ముందుకొంగునముడిచి కొన్న బంగారము-అతిసులభము, ఎప్పుడును సిద్ధముగా నుండునది.

(వ్యవ.) భగవంతుఁడు భక్తులకు ముంగొంగు బంగారు.

సీ. ముక్కుచక్కనముజాని ముంగొంగుబంగారు ...

రాధికా. ౧.౨.

బంగారు కడుపువాఁడు. వి. (బంగారు + కడుపువాఁడు.) హిరణ్యగర్భుఁడు, బ్రహ్మ.
అ. పలుకుబోటిది మగఁడు బంగారు కడుపు వాఁడు ... అనఁగ బ్రహ్మపేరు లబ్జకూళి.
ఆం భా. ౧. ౩౯.

బంగారుకుండ. వి. (√ బంగారు.) సువర్ణ కలశము.
గీ. గుబ్బచనుదోయ బంగారుకుండ లొసఁగె.
దశా. ౩. ౭౪. రామా. ౨. ౧౧౬.
విశే. బంగారుకుండవలె మనోహరరాలు, మనో జ్ఞురాలు.
గీ. కెమ్మ బంగారుకుండ జలమ్ము లనుచుఁ, దమ్మ లతకూన మంచినుమమ్ము లనుచు.
విజ. ౨ ౨. ౧౪౨.
(ఇది వి. విశే ల కుదాహరణము)
మ. ఖళిరా శేరకుఁడేరి దక్కె నిటు లీబంగారు కుం డంచుఁ జం,కలదాటించుచు
పాండు. ౩ ౬౭, చూ. ౬౫, ౬౬.

బంగారుకొండ. వి. (√ బంగారు) మేరుపర్వతము (శ. ర.)
విశే. ౧ మంచివాఁడు
ఉదా. వీఁడు మాబంగారుకొండ (శ. ర)
౨. ప్రేమాస్పదము.
(వ్యవ) నాబంగారుకొండా నిన్ను విడిచి నే నుండఁగలనా ? నాబంగారుకొండ యేఁడీ నాభాగ్యాలకొండ యేఁడీ.

బంగారుతీఁగె(గ). వి. (బంగారు+తీఁగె.) ఇది విశేషము, ఒకవిధముగు ప్రశస్తముగు చెంబు. స్త్రీ.
(వ్యవ.) చెంబులలో బంగారుతీఁగె చాల రుచి కలదని చెప్పఁబడినది.
(అ.) ధాన్యవిశేషము.

సీ. బంగారుతీఁగెలు గంగాజలమ్ములు శేషోళి నిగరాలు కటకనుకలు. హంస. ౪. ౧౭౫.
సీ కణజము ల్నిండ బంగారుతీఁగెల గూర్పఁ జాలమేమతి ముత్తెపరులు గూర్ప.
కవిజ. ౧. ౧౩.

బంగాళ. వి. ఎనిమిది పురుషరాగములలో నొకటి.
సీ భైరవి మాళవి బంగాళి హిందోళ రాగమం జరియు శ్రీరాగగౌళ భూపాల లన్నిది పురుషరాగంబులు హంస. ౫. ౧౭౩.
సీ. భైరవిశ్రీరాగబంగాళిహిందోళ మాళవులును రాగమంజరియును. ప్రబంధ. ౯౫.

బంగాళము వి. (సం. వంగః) వంగదేశము.
సీ. తోడసల్ ద్రొక్కించు కూరతోనాంగ బంగాళముల్ పంచబంగాళముగను.
దశా. ౧౦. ౧౧౩.
ద్వి. గౌళ నేపాళ బంగాళ పాంచాల, చోళేంద్ర ముఖుల రాజులఁ దొక్కఁజేసి.
ద్వి. పరమ ౪ ౨౩౨. పా.

బంగాళి. వి. వంగభాష
(వ్యవ.) బంగాళిభాషలో పెక్కులు ఆఖ్యాయికలు వెలువడినవి.

బంగి. వి. (సం భంగీ క. భంగి. త. బంగి.) గంజాయి, మరు కలిసి చుపదార్థ విశేషము
సీ . జడగాఁజ గంజా బంగి యనఁగఁ గలం జాహ్వాయుంబు లలవ సాం ని మాన. ౫౪.
జ ః బంగిముచ్చు

బంగిముచ్చు. విశే. (బంగి + ముచ్చు.) బంగి త్రాగువాఁడు. (శ. ర.)

బంగు. వి. గంజాయి, కలంజము
సీ. బంగు గంజాయి నాఁ బరఁగు గలు జాత్యు ... ఆం. భా. ౨ ౨౦౪.

చ. గుడిగుడి గ్రాగ బంగు బడఁ గూర్చినచిల్క
గుడాకుమూర్ద్ధమై, బడి రవిలించి క్రోవిపాగ
వచ్చెదురీతిని మించ .. (పార్వ. ౨. ౯౭.)

బంటరి. విణ. (బంటు + అరి. స్వార్థమున.) శూరుఁడు.

ఉ. ...భూరిమఖాధిపత్యములఁ బొందుదురప్పరి
పోటుబంటరుల్. (శుక. ౧. ౪౪.)

బంటతీకము. వి. (√బంటు.) దాస్యము.

క. చేరఁడుమాకలఁ బిడికెడు, కూరయుఁ గాని
యొక్కపూఁటకూటికి దొరయు, యూరకఁ
బంచినఁ బోఁబడు, పారాపాత్యంబు బుద్ధి
బంటతీకముగా. ద్వా. ౨. ౧౪౩.

బంటి. అవ. నీరు కొండలగువాని పరిమితిని దెల్పు ప్రత్యయము.

లయగ్రాహి. మత్తకలబంటి యగు పొత్తరులు
దోయిళుల, నెత్తి చవిఁ గ్రోలుచును ...
భార. స్త్రీ. ౨. ౭.

గీ ... మద్దులు మునింగి, పొలు పెంపళ్లు తమ
కెంతబంటి యనుట ..
ఉ. హరి. ౪. ౧౨౪.

వ. ... యమునాజలంబులు నీర నందు సుందర
సుందరులు నొచ్చి పదప్రమాణంబు జాను
దఘ్నంబు కటిద్వయసంబు మధ్యమాత్రంబు
కుచంబులబంటి యని పలుకుచు ...
భాగ. ౧౦ పూ. ౧౦౯౯.

ఉ. ఉత్తరశాయకేక్షణకటాక్షవిలాస రసప్రవా
హముల్, మత్తుకబంటి తామరల కుందలము
న్కలు గండుమీలకున్. విజ. వి. ౩. ౧౫.

ద్వి. కోకట నోకపెట్టు రూఢిగాఁ బడిరి,
మొందమోఁకురి కిక్క ముక్కనబంటి.
ద్వి. హరిశ్చ. ఉ ౧౦౧౧. పం.

గీ. ఛయము దోడ్తోన ముక్కునబంటి యయ్యె.
కేం. కుంచ. ౧. ౨౧౧.

(ఇట వృత్తిని నగాగమము.)

బంటు. వి. (సం. భటు. క. బంట.) ౧. భృత్యుఁడు, పరిచారకుఁడు.

వ. స్వస్తిశ్రీ శకవర్షంబులు ౧౯౯౨. కెంటి
చైత్రశుద్ధ ౫ మంగళవారమునాండు విషువ
సంక్రాంతి నిమిత్యమున శ్రీ వెలనాంటి
రాజేంద్రచోడయరాజులబంటు వెలనాంటి
లోని .. కరపాటి నిజవాసమండైన పోతి
నాయకుండు శ్రీ కోణవగిరి త్రిపురాంతక
మహాదేవరకు ... ధారాపూర్వకముగా ..
ఇచ్చి (కావల్యపురము శాసనము. గు. జి.)

సీ. ... బంటు వరవుఁడు గుండడు నాఁగ
దానాఖ్యలుగాఁగఁ దనరు.
అం. భా. ౨. ౨౯౭.

గీ. వకులప్రస్తరంబు బంట్లకు దీర్పంగ,వలయు
ననుట కు. సం. ౧౧. ౪౦౨.

మ. ... తాపం బాఱఁగఁ గౌఁగిలించుకొనకే
తథ్యంబు నీబంటనే, ..యోపక్వబింబాధరీ.
నైష. ౭. ౫౧.

౨. శిష్యుఁడు.

చ. గొనములప్రోక యంగిరను కూరిమిమన్మఁడు
జేల్పుటొజ్జ పేర్మిని గనుకొన్నబిడ్డ మణి
మీకును బంటు ... (యయా. ౩ ౧౩౦.)

(శ. ర. పా నీకుఁబట్టు ముద్రి పా.)

౩ యోధుఁడు, జోదు.

గీ. ... భటుఁడు, పరగు జో దన పెం కన బం
టనంగ. అం భా. ౨. ౧౭౪.

సీ తొడరి పెబ్బులినైనఁ బెడకేలఁబడఁద్రోయు
పోఁడిమిగల్గినబంట్ల పుట్టినిల్లు.
యయా. ౧. ౩౦.

విణ. ౧. ధృష్టుఁడు.

సీ. మునిమాపు బలుగంబమునఁ బుట్టి బంటు
నక్కఁజుఁ గాచిపట్టినంగంబ మీఱ.
భోజ. ౧. ౪౯.

క. కొలిచిన బంటుల కోర్కులు, దీరఁ దీర్పఁ
దగఁగఁ బిడుకు వేలు పుట్టించక పుట్టదవనిన్
నీలా. ౧. ౨౧.

౨. శూరుఁడు, పరాక్రమశాలి.

క. ధరలో శూరావ్యయములు, పరఁగఁ
జెఱువదాఁ దనంగ బంటనఁగాఁ బోఁటఁ
యున వడిగలవాఁ డన, బిరుదన వాఁడి
మగఁడనఁగ ... (ఆం. సం. మూన. ౫౧.)

ఉ. వాపతి డాగురించి కుమారాగతి నన్నిటరి
దెచ్చి బంట వై, పాపము లేల యాడెదు.
భా. రా ము. ౧౬౩.

క. ఇంటం దెచ్చిలునఁ జచ్చుట, కంచెను బాఱుంబు
లాండు గలదె నృపులకున్, బంటై కలనఁ
బొలియుటఁ, గఁట నిధానంబుఁగంట కాదె
మనకున్ భార. భీష్మ ౧. ౯౯.

(శ ర పా. 'పంటకలను బొలికల'నిదియు ద్రి.పా.)

దుక్కిబంటు = దుక్కిపనిచేసెడి సేవకుఁడు, పాలేరు.

చ ఒకద్రుటి కాల మేని పని కొగ్గక మీఁదులు
చూచు దుక్కిబంట్లను మడిఁ జేనఁ
గల్వల కొడంబడి ఘాసములూడ్పు కూలి
కాం, డ్రకు ... (వేం. పంచ. ౧. ౭౭౧.)

జః బంటరి, బంటతికము, బంటుతనము, బంటు
వాఁడు, బంట్రౌతు, బంట్రౌతుతనము.

బంటుతనము. వి. (బంటు + తనము.) పరా
క్రమము.

ఉ. బంటుతనంబు మాటలకుఁ జాలదు పాండు
నృపాలు రై, కొంటయ చాలు
భార. ఉద్యో ౩. ౫౯.

క. ... ద్వితుఁడు దొంతబలియుండో కదా యని
కొలువాలు కి, ట్లుడుటున్న వానిఁ బ్రాంతు
నను నొక్కనిఁ బరుపిన పంటి చాలకే, యిటి
కెర సైన బంటుతన మిట్టిది నీక తగుం
గుమారకా. ప్రభా. ౨. ౫౯.

బంటువాఁడు = బంటు. వి. (బంటు+వాఁడు.
స్వార్థమున) సేవకుఁడు, బంటు.

ఉ. కానఁ దపస్విఁ బిల్వఁగ [illegible]
చేడియ లేద బంటువాఁ, డైనను లేదె
యవ్వటువు నంపఁగ నేఁటికి ...
వి. ప్ర ౫. ౭౧.

గీ. పెట్టుపోఁతలసాగ పాని పెట్టిపాని, [illegible]
కద నుండి యట్టాడు బంటువాఁడు
[illegible] ౨. ౨౦౯.

బంట్రౌ (ట్రవు) తు. వి. (బంటు + రౌతు.)
సేవకుఁడు.

క చాలఁ గురంగటి మదుఁగుల, గాలాపు ద్వేఁటు
లాడఁగా దొరకినబల్మిలుఁ జవిఁ జెల్ప
నపు డా, పాలెంబున డిగిన బక్కబంట్రౌతు
లకున్. కువల. ౨ ౧౦౯.

సీ. నిల్చినాఁ డితఁడు పోనిం దల్కనుంట
బంట్రౌతుపాడియె యని డాయువారు.
రా. వి. ౫ ౫.

క. త్వరితమ్ముగఁ దలవాకిలి, దెఱచుక బంట్రౌతు
నోటికిటయుఁ దీఱన్ .
హంస. ౪. ౧౭౭.

బంట్రౌతుతనము. వి (√బంట్రౌతు) కూర
త్వము.

శా. నీవాణంబులు రాల నీధనువు ఖండీభూతమై
పోవ... నీబంట్రౌతుతనంబు స్త్రీలరయఁగ
నిక్కెన్నవ్వరున్ నవ్వరే .. (ఇందు. ౪. ౫౩.)

బండ¹. వి. విశాలశిల, చాఁపరాయి, [illegible]

సీ ... బం దన నిశాలకల బొబ్బ.

అం. భా. ౨. ౨౯.

చ. వన గల బొందల స్గదురుబందలఁ గాకల
బిండి పొంగుచా, వృషరక్షకాలచే విభురఁ
జాతిన నిర్వ్యరిరోగిరంబు .

చంద్రా. ౨. ౪౬.

చ. పలుమలు పచ్చరాచలువబందల ప్రాలుచు ·

సారంగ. ౨. ౧౮౧.

౨. పొట్టిగోఁకలి. (శ. ర)

విశే. ౧. మొద్దుకేతిపది. (ఆతిగినది. శ ర.)

(వ్యవ) ఇది బందకత్తి; తెగదు. (పాషాణము వంటిది.)

౩. బుద్ధిహీనుఁడు, మందుఁడు, చురుకులేని వాఁడు.

ద్వి. బందలు గాకరాపములు సాష్టాంగ,దండ
ప్రణామములఁ జేరిదరిఁజేసి

పండితా. పురా. ౧౩౪. పా.

(వ్యవ.) వీఁడు బంద; వీని కెంత చెప్పినను ఒక్క ముక్కరాదు.

(వీనిది బందబుద్ధి యేది చెప్పినను గ్రహింప లేదు.)

జ : బందకత్తు, బందచింత, బందతనము, బంద తల, బండారు.

బంద². వి. (సం. భండః. క. బణ్ణ. త. వందన్)
౧. ఘోరకృత్యములుచేసి బిచ్చమెత్తెడు ఒక నీచజాతి.

ఉదా : బందవాఁడు, బందది. (శ. ర.)

౨. శైలూషాదులగుజాయాజీవులలో నొకజాతి వాఁడు

సీ. బందలు బూతులు పరిహాసకులు నట్టువా
రాదిగాఁ గలవారు దక్క ...

విజ్ఞా. ౨. ౧౧౬.

విశే. ఆగడము. (శ. ర.)

బందతిట్లు=బందజాతివాండ్రు తిట్టుకొనుతిట్లు. (అనఁగా బూతులు.)

గీ. కందకమున్నలవాని నాఁకటను బంద,తిట్ల
కెత్తికలసారెఁ దిట్టువాని.

అము. ౬. ౨౦.

బందబూతులు = బందవాండ్రు తిట్టుకొను బూతులు. (బందుబూతులు. శ. ర.)

జ : బందగుఁడు. బండాట, బండెక.

బందఁగి. వి ౧. దీము, వేఁటకాఁడు పశుపక్ష్యాదులను బట్టుకొనుటకై పెంచినమృగము పక్షి లోనగునది.

పీ. ... గాడ్పుమృగము బందఁగిఁ జేసి యుల
యించి పెలలోనియుక్తిఁ జేయు.

కు. సం. ౪. ౩౪౯.

క. డేగలను వేఁటయురులన్, జాగిలముల జాతి
మంగిసల బందఁగులన్, వేగఁ గొని ...

చంద్రా. ౨. ౪౧.

౨. వేఁటకాండ్రు మృగములు మున్నగువానిని బట్టుకొనుట కుపయోగించు కపటయంత్రవిశేషము, ఒకవిధమగు బోను.

క. పొంకించుఁడు మాయిఱ్ఱులఁ,గొంకుల సీసంపు
గుండ్లఁగొమ్మల నురులం,బొంకించి దిగువ
గాలివ,లంకుల బందంగిబండ్లు పఱపుం
డనుచున్. (కళా. ౪. ౬౩.)

క ... కు,క్కలు ప్రోగులురులు కొమ్ములు
బందం,గులు పందిపోటులు ...

వరాహ. ౪. ౬౧.

చ. మిడిబిండ్లు బందఁగులఁ గొమ్ములఁ
జాదులు వల్లెత్రాళ్లఁ జి,వ్వలతడికెల్
ధరించి యురువంకలఁ జేరిరి కొంత యుద్ధతిన్.

చంద్ర. ౨. ౨౧.

(దీనిని శ. ర. 'బందగు'గా గ్రహించి 'బోను' అను నర్థమిచ్చెను.)

బండఁడు[1] = బండ[1]. విశే. బుద్ధిహీనుఁడు, మందుఁడు.

ద్వి. బండఁ డనఁ గడు మందరి యనఁగ, రెండు చేతులు లేని మొండి వీఁ డనఁగ.

పండితా. పురా. ౧౦౧. పా.

బండఁడు[2] = బండ[2]. విశే. ఆకతాయి. (శ. ర.)

బండగుఁడు = బండ[2]. విశే. ఆకతాయి.

గీ డాంబికులచేతఁ బచ్చిబండగులచేతఁ, గల్లరులచేత దర్పించుఁ గలియుగంబు.

హై భా. ౮ ౫౧౨

బండకెత్తు. అ క్రి. (√బండ[1].) మొండికెత్తు, ఆకతాయియగు.

(వ్యవ) వాఁడు బొత్తిగా బండకెత్తిపోయి వాఁడు

బండచింత వి. (√బండ[1]?) తింత్రిణీవృక్షభేదము, ఒకజాతి చింతచెట్టు

సీ. బండచింతయు నల్లబలుసు నురవి చీకిరేణు కూఁకుడు నెమ్మి ప్రేంకణమ్ము.

హంస ౪ ౧౧

బండతనము. వి (బండ[1] + తనము.) మొండితనము

క. ఇట్టి బవాఁడినవాఁడో, యిట్టిదుకొన్నాఁడో యనుచు నుల్లసమాడం, బట్టుచు మగిడి చూడక, పత్తనమున కేఁగె లజ్జ బండతనమునను.

(ఉ. హరి ౧. ౩౬)

బండతల. వి. (బండ[1] + తల) బట్టతల, జుట్టు లేనితల. (జాయిదలె నున్నగానున్నతల.)

సీ. నేలయునింగియుఁదాలముల్ వాయింప నెండమావులఁ బట్ట బండతలయు, ప్రోఁగాలు ముడి పెట్ట ... (కు. సం. ౮. ౧౩౫.)

బండతము. వి. (సం. భాండము.) వస్తువు. దినుసు.

క. కొలు చాడిగ గలబండముఁ, గొలుచు నెడం దూఁచుతోడఁ గుటిలతఁ దఱుఁగఁగన్, గొలిచినఁ దూఁచిన బండము, దళిమున కేకారి మీఁద దండువు దగులున్.

విజ్ఞా. ౨. ౪౮.

బండరి = బండారి. వి. (బండరు + ఇ[1].) కోశాధికారి

ద్వి. బండరుల్ గొట్టరుల్ బానిసె లీను, బండరుల్ గొట్టరుల్ బానిసెల్ గాఁగ.

పండితా పర్వ ౩౮౨. పా.

ఉ . సంపన్నుఁ డనం బ్రసిద్ధిగను బండరికే తగుఁగాక భూమిపై, నెన్నఁగ

చెన్న ౪. ౩౩౮

బండరు = బండారము. ి. కోశాగారము

ద్వి ప్రతిలేని తనయింటిబండరుధనము, శత సహస్ర నిష్క సాక్ష్యం నిలి.

పండిత పర్వ ౩౮౨. పా

జ: బండరి.

బండరువు = బండారువు, బండారము. వి. (సం. భండారః) ౧. కోశాగారము, ధనగృహము, బొక్కసము.

సీ. బండరు వంచన బండార మంచన బొక్కసమంచనఁ బొసఁగుచుండు, నల్లభాండాగారము (అం భా. ౨. ౧౫)

క. ఆసౌమ్యునకును భూనుర,భానురహస్తములు గాదె బండరువులుగాఁ, జేసినపురూరవుఁడు ది,గ్వ్యాపితవితకీర్తి చక్రవర్తి జనించెన్.

పి శకుం. ౪. ౨౮.

ద్వి. బండరువం దున్న పద్మరాగములు, బండరు దెంచుదు ప్రాభల్లినట్లు.

పండితా. మహిమ. ౨౬. పా.

౨. కోశము, బొక్కసము.

సీ. ఆయాధికర్యయాసధికంబునుం బ్రజావిభవం బగాఁగ బండరువుఁ గూర్చి.

ఆము. ౪. ౫౩

ద్వి. సుకుల ముముక్షువుల మూలబండరువు.

పండితా. దీక్షా. 3. పా

ద్వి. కాళికమారయ్య మూలబండరువో, శంకర దాసయ్య కెంకరియో

పండితా పురా. ౧౫౬ పా

బండవలము = బండాలము. వి. ౧. సంచి కొందలు, మూలధనము. (శ ర)

౨. సామర్థ్యము. (శ. ర)

బండాట(ము). వి. (శ. ర. బండ² + ఆట.) అకతాయితనము

గీ దొడ్డబండాటమునఁ గోకఁ బ్రోసికొనుచు, గుడిసెజంతలు కవిక. ౪. ౯౫.

(శ. ర. పా బండాటము. ముద్రి. పా)

బండారపుటిల్లు. వి (బండారము + ఇల్లు) కోశగృహము, ధనాగారము.

సీ. ఇదులబండారంపుటింటికిఁ బెట్టిన బొందు మట్లెలకోటఁ బోరగలిచి

ఉ హరి ౨. ౧౭౧.

బండారము=బండరు, బండరువు, బండారు¹. వి. (సం భాండాగారః ప్రా. భాండాఆర, భాండార. క. బండారవు) ౧. కోశాగారము, బొక్కసము

సీ. బండారములయందుఁ బరమవిశ్వాసుల భక్తుల దక్షులఁ బంచితయ్య.

భార. సభా. ౧. ౪౭

శా. ..ప్రద్యుమ్నుం డాహవకేళి సేయుతెఱఁ ... విస్మాన్తాసకలంబు లాక్కుకొనిగా వింటారి బండారముల్.

ఉ. హరి. ౬. ౬౯.

౨. ధనము.

ద్వి. దండింప రా దను తలఁతువ నిట్లు,బండార మంతయుఁ జాడుచేసితివి.

బస. పు. 3. ౧౧. పం.

౩ : బండారపుటిల్లు, బండారి

బండారి. వి. (బండారము+ఇ³)కోశాధ్యక్షుఁడు.

క. బండారితోడఁబుట్టువు, నిండినయశ మెల్ల వరదనీటఁ గలిపి తాఁ,వెండిలి గా కట ముష్టే, యుండెడుగర్భమున లజ్జనొందెడు. మదిలోన.

చెన్న. ౧. ౧౭౦.

ద్వి. భక్తవత్సలుఁడ నేఁ బర్వతపుత్రి,భక్త రత్నములకు బండారి యితఁడు

బస. పు. ౨. ౬౧౭. పం.

గీ. తనరుశలమ త్రిగండప్రతాపరుద్ర, మనుజవరు నకు బండారియును మహానిధి,కారియును నా పుడుసు నయి గణన కెక్కి ...

మార్క ౧ ౪3.

(శ. ర. పా. సేనాని ముద్రి పా.)

బండారిల్లు(లు). వి [బండారు² + ఇల్లు(లు.)] కోశాగారము.

మహాస్రగ్ధర ఈర వైచాగంబు భోగం బుధ యము నాకపా లుగ్రసేనావనార్థం, బిరు వా ల్బిండారు బండారిలు చూర నాక పాలు

ఆము. ౪. ౨3౭.

బండారు¹ = బండారు. వి (బండ¹ + ఆరు) ౧. పసుపు, హరిద్ర, జాతిమిఁదజాచి పూసి కొనెడి పసుపు. హరిద్రావిశేషము.

క. బండారు నానబిండియు, కెండియు మణి కొట్టబింది వివరముతోడన్, కొంచుగ నడి కిలితోడను, కొండొంటింగలిపి పెట్ట నొప్పుగ మూసుక్. (చి. కి. చి. వి.)

ద్వి. కసి గలిగిల సంగల్లఁ బూదండ, లాస వరి బాగుకై చెంగరంగఁ జట్టి, బండారు

గలిబిలిపడిమిద్రొమ్మిసిమి,పిండి గంధములు
ముప్పిరిగొనఁ బూసి.
అ. మ. క. ౨. ౧౨. పా. ౨౨. పం.
సీ. గొరగర్రౌ మైలారుఁ గొనియాడు నొక
కేల నొసలిపై బండారుపసుపుఁ దాల్చి.
కాశీ ౩. ౨౩౦.

౨ వృక్షవిశేషము, ఒకజాతిచెట్టు.
సీ. చవికె బండారాకుసందుల డిగి మంచు
కుంపురల్ దుష్పటిఁ దొప్పదోఁగ.
రా ౯. ౨. ౪౦
జ: బండారుపిచ్చిక.

బండారు³ = బండారము. వి. ధనము.
(చూ. బండారిల్లు.)
జ: బండారిల్లు.

బండారుఁడు. సం. వి. అ. పుం బళ్లెలను గాచు
వాఁడు. (శ. ర.)

బండారుపిచ్చిక. వి (√బండారు¹.) పీత
మ్రుండము, పచ్చతలపిచ్చుక. (చి. ని., శ. ర.)

బండారువు = బండరువు. వి. బొక్కసము.
మ. తనబండారువు చూఱ యిచ్చెనొకో కంద
ర్పుండు నేఁ డంచు .
కు. సం. ౧౦. ౩౯౩

బండాలము=బండవలము. వి. (సం. భాండం.)
౧. సంచిమొదలు, మూలధనము
గీ. మొదలు బండాల మనఁ దగు మూలధనము.
ఆం భా. ౨. ౨౬౩.
౨. సామర్థ్యము. (శ. ర. బండారము. అని
వ్యవ. దాని బండారము బైటపడినది.)

బండి. వి. (క. బండి. త పండి. . ఐ. బండులు,
బండ్లు.) ౧. శకటము.
గీ. ...బండ్లు యతఁడు శకటపదూర్యమొ యతఁడు
చుండు. (ఆం. భా. ౨. ౨౦౦.)

గీ. తెప్పదరలఁగ బండు తేరెంచుచున్న,యది
మహాత్మ ... (భార. అను. ౪. ౩౦౧.)
సీ. బండులు విఱుగంగఁ బైదాఁటి పండిళ్లు పడఁ
ద్రోచి కలుపులు సదలదొ త్రి.
హరి. పూ ౬ ౧౩౧.
౨. రథము.
సీ ఎఱుఁగులుఁ బులులుఁ గాదెనుఁబోతులును
బూనుబండిపై దేవాంతకుండు వచ్చె
రామా. ౧. ౬౬.
సా: నిండుబండికిఁ జేట బరువె=ఘనకార్యము
నిర్వహించువానికి అసందర్భమున నొకచిన్న
కార్యము చేయుట కష్టము గా దనుట.
క .కా,ర్యాటోప నిండుబండికిఁ, జేటబరువె
యువనినాథ చింతింపంగన్
రుక్మా ౩ ౧౨.
ఇట్లే నిండుబండికిం జేట భరమె
ఉ ఘోరపుబాధలఁ బొందు చూంటిమైఁ,
బాటిలునాత్మకున్ భరమె పాపము నీయది
నిండుబండికిం, జేట భరంబె యేమిటికిఁ
జేయవు విప్రుఁడ కిల్బిషంబులన్.
సైవ. ౪ ౪౬.
పాఁకుడిబండ్లకుఁ బదములు సాఁచుట = అక్క
ఱకుమాలిన సాహసకృత్యమును జేయుట.
ద్వి పాఁకుడిబండ్లకుఁ బదములు సాఁచు,
వీతిఁడిపగిది వివేకంబు మాలి.
ద్వి. హరిశ్చ. ఉ ౨౩౦౪. పం.
చ. పిలిచితినన్న నిన్ను నతిథీశుఁడవిప్రుఁడ నమ్మి
నాఁడ నీపలు కవృతంబు గాఁ దగుఁజె
పాఁకుడుబండ్లకుఁగాళ్లు సాఁపఁగా, వలవదు
నన్ను పోటుమగఁడై యటుచేసితిగాక
యాసతో, విలుకు ... నీకులమంచిదఁ
బాలమంచినన్ (ఉ. హరి. ౨. ౩౧.)
జ: బండికన్ను, బండికల్లు, బండికంపటి, బండి
గుతిగింజ, బండిగురివెంద, బండిపులి, బండి

బాటు, బండిబారు, బండిమొగ్గరము, బండి రక్కసుఁడు, బండిరిక్క

బండికన్ను. వి. (బండి+కన్ను) ౧. బండి చక్రము.

సీ. కన్నులయ్యును బండికన్నులయ్యును జంద్ర
సూర్యు లెవ్వనికడ సొంపు గనిరి
ద్వా ౧౨ ౧౦౧.

క. బాసలఁట బండికండ్లఁట, చేసన్నఁట
(ఇట సూఁతపదము.) శుక ౨ ౧౧౩.

౨. రథచక్రనాభి, బండికంటి నడిమిరంధ్రము

సీ బండిక ల్లనఁగను బరగును జక్రంబు బండికి
న్న నఁగను బరగు నాభి
ఆం భా ౨ ౨౦౨

బండికల్లు(లు). వి (బండి + కల్లు) బండి చక్రము, బండికన్ను, రథచక్ర

గీ త్రిపురసంహార మొనరించునపుడు హరుఁడు,
బండికల్లు నిమేను గండి ౯౦
ము చ ౩. ౭౦.

గీ. కన్ను వలమానికము బండికల్లు జగిలె,
గాఁడు నైరెయుప్పి మిక్కిలికంటిపేల్పు,
నలరఁజేయువలంతి యగ్గలపుఁ జల్లఁదనము
నొలుపుచు నంతకంతకు వెలింగె.
అచ్చ. రా అయో ౧౯

సీ ఆది మహోమయం బగునొక్కచక్రంబుఁ
గల్పించి బ్రహ్మ జగద్ధితముగఁ, గల్పించి
యాబండికలు డొల్పి .. (కాశీ. ౧ ౭౪.)

సీ. బండిక ల్లనఁగను బరగును జక్రంబు
ఆం. భా. ౨. ౨౦౨.

బండికుంపటి. వి. (బండి + కుంపటి.) ఒకచోట నుండి వేఱొకచోటికి తీసికొనిపోవుటకు వీలగు నొకవిధమైనకుంపటి, బంగల.

గీ. బంగల యనంగ బండికుంపటి యగు భక...
ఆం. భా. ౨. ౨౪౧.

బండిగిల్లు. అ. క్రి. కడగండ్లు పడు, కష్టముల ననుభవించు. (శ. ర.)

బండిగురిగింజ. వి. (√బండి.) బండిగురివెంద పూస.

వ. బండిగురిగింజ లీఁగ చప్పరంబులుగొప్పన సుప్పరంబు నంటు కప్పురంపుఁటవంటి గుప్ప మనక. ఉ. రా ౬. ౨౬.

సీ. వల్లగింజెన పూలి తెల్లగింజెన యుత్తరేను
గుబ్బిరి సంబరేను బండిగురిగింజ ..
హంస ౪. ౧౦.

బండిగురివె(ర్వె)ంద. వి. (√బండి) మాధవి, ఒకజాతిగురివెంద తీ.

సీ తగును మాధవియు బండిగురివెందనంగ. .
ఆం. భా. ౨. ౫౨

సీ వర్తించుఁ బూఁదేనె వాఁకచెంగట బండి
గుర్వెంద పొదరింద్లఁ గొంతతడవు.
భాస ౪. ౯౭

ద్వి. కుందవర్ధనములు కొండగోఁగులును, బండి
గుర్వెందలు పారిజాతములు.
ప్రభు. ౨ ౧౦. పొ. ౧. ౦

సీ. కన్నెగేదఁగిసంపెఁగలగుంపుసొంపులు గలుగు
గండపుచెట్లు గ్రందుకొన్న చోట నిం పైన
పన్నీటికాలువవెంట నందపు బండిగుర్వెంద
పొదల ఇందు 3 ౪౪.

బండిపులి. వి. (√బండి) ఒకజాతిపులి.

ద్వి మువ్వల గిలగిల మొఱయ జాడించి,
క్రొవ్వున నుపొంగుకొమరుపార్శ్వములఁ, గని
నంతనే కురంగముల సంఘములఁ, దెసపడి
చెండాడు పెనుబండిపులులు.
ఆ. మ. క. ౫. ౨౨౧. పొ. ౨౬ పం.

సీ. కనుమలుం గొనగూర్పు మనుబిల్లలై దిద్దుకొవ
బండిపులిదారి యిది కృపాణ.
చంద్రికా. ౨. ౪౨.

బండిబాట. వి. (√బండి.) ఘంటాపథము, రాజమార్గము.

సీ. బాట యనంగను బండిబా టనఁ దగు ఘంటాపథము ... (ఆం. భా. ౨ ౯.)

బండిబారు. వి (బండి + బారు) రథసైన్యము.

ఉ. . అట్టపై, నిలిచినకృత్తమ స్తకము విప్పఁ గొల్చుఁగ బండిబారునన్ (శకు. ౫ ౧౭౪.)

బండిమొగ్గరము. వి. (√బండి) శకట వ్యూహము (శ ర)

బండిరక్కసుఁడు. వి (√బండి) శకటాసురుఁడు (చి ని)

బండిరిక్క. వి (√బండి.) రోహిణీనక్షత్రము (శ. ర)

బందు. వి. (క. బందు.) ౧. అవమానము (అకతాయతనము శ ర)

గీ తాను భిక్షాకపాలంబు దాల్చి వచ్చి బందు సేయుటకంటె రాకుండు టుఱవు
కాశీ ౭ ౮౦

౨ ఆకతాయమాట

(వ్యవ.) నన్ను వాఁడు బందుబూతులు తిట్టినాఁడు. (శ ర)

బండెల. వి. (√బండ³.) బండజాతి యాఁడుది.

ద్వి మిండెలకత్తెకు మిగిలినగొంట్లు, కొండెంపుఁ గొఱవులు బండెల ల్మెచ్చులు
పండితా. పురా ౧౧౬ పా.

బండ్లకల్లులు. వి. బ. బాలక్రీడావిశేషము.

సీ. బండ్లకల్లులఁ జొప్పబెండ్లమంచంబులు గంగెద్దులాటలు గీ . ఆడుకొంటి
హంస. ౩ ౧౪౬.

బంతి¹. వి. ౧. కందుకము, చెండు.

చ. ఇరుపుర నీలనీరజనిరీక్షణ లించినవేడ్కతోఁ బరస్పర మొదిరించి కాంచనపుబంతుల దచ్చనవాటులాడఁగా. (నైష. ౩ ౯౫.)

ఉ. పట్టక ముంచె క్రొన్ననలబంతులు గందున గోరు నాటఁగన్, గట్టిగ మందుఁగొంటి లను (నీలా. ౨. ౨౩.)

గీ. కందుకము చెండు బంతి నాఁగను దనర్చు.
ఆం భా. ౨ ౧౭౪.

౨ బాలక్రీడావిశేషము, చెండుతో నాడెడి యాట, బంతియాట.

సీ. గోటదొర్లుడుకాయ గొబ్బిళ్లు మొపిళ్లు నీగ పోగిస బంతి దూగిలాట
హంస ౩. ౧౪౬.

సీ. తూరనతుంకముల్ దోపిడియాటలు బంతి యాలంకి ప్రబంధ. ౭౧౩.

౩ పుష్పవృక్షవిశేషము, ఒకజాతి పువ్వుల చెట్టు.

ఉదా బంతిపువ్వు, బంతినారు. మొ॥

౪. జేటకాంద్రమను, చోరులు నుపయోగించు ఓషధివిశేషము

గీ భల్ల మది యేల యాయచ్ఛభల్లములకు, నయ్య యీబఁతి నీకబంతి యయ్యెనేని.
చంద్రా ౨. ౪౩.

గీ బంతి తలముళ్లు వాకట్టుబదనికలును, నక్క కొమ్ములుఁ బూనువా రుక్కుమిగిలి.
సుద. ౩. ౭౭.

ద్వి తలముళ్లు ... నిద్దపుగద్దగోరు, బల పంపుబదనికల్ బంతి కత్తెరయు
ద్వి పరమ. ౭. ౪౯౫.

బంతి². వి. (సం. పంక్తి. ప్రా. పంతి. క. బంతి.) ౧. వరుస, పంక్తి

సీ. . . బారు బంతి, వరుస చాల్ చాలుపు పాఁజు సోరిది చాలు నాఁగను బంక్తి నాఁగు వగును (ఆం. భా. ౨. ౩౪.)

ఉ. వాలుకబంతి వ్రేలఁబడి వంజాఁ దోఁగి
కమాలపల్లవశ్రీల నాపింప.
మనుచ. ౫ ౫౦.

౨. ఆ సేతలు భోజనము సేయుటకు ఏర్పడినవరుస.

చ. . . అర్క పుత్రము, ఖ్యాలు రఘురాముబంతిఁ
బ్రియ మెుప్ప భుజించి సుఖించిరెంతయున్.
ఉ రా ౫ ౧౭౭.

సీ బంతికూళ్ళకుఁ బ్రీతిఁ బటిలించి తొడ
తొడఁ గలయఁ బంతులు సాగఁ గలరుగాక.
చంద్రా 3 ౪౫.

3. పంక్తిలోఁ బెట్టెడు భోజనము

సీ వారివారిప్రభుత్వసారతమ్య మెఱింగి గిరి
కుండు బంతి సాగించువాఁడు
కవల ౨ ౬౧.

(వ్యవ) నేఁడు వారియింట అట్లబంతి

బంతితేరులపంటవలంతి తేఁడు = చాల్పుతేర్ల
దొర, దశరథభూపాలుఁడు

గీ. బంతితేరులపంటవలంతి అని, కొడుకు దొర
యగునతనికి (నీలా ౧ ౪౩)

బంతిమోముల దొర = పంక్తిముఖుఁడు, రావ
ణుఁడు

గీ వారిఁ దద్దియు నర్మిలి గాగవించి, బంతి
మోములదొర తనబంతిఁ గుడువఁ, బెట్టి
పీడెంబు లిడి (అచ్చ రా. యు. ౨౩.)

జ: బంతికట్టు, బంతికుడుపు, బంతికూడు,
బంతులుసాఁగు, బంతెనగుండులు

బంతి(తులు)కట్టు. స క్రి. (బంతి[1] + కట్టు)
చతుష్పాజ్జంతువుల నొండొంటి నొకపలుపుతో
కట్టు

వ మహిషాజాదిక ప్రముఖాటవికమృగంబులం
బట్టుకొని బంతికట్టుకొని కాఁపేనిగడిక
నడుచునప్పుడు ... కాశ. 3. 3౬.

సీ. దొరలు దప్పించి బంతులుగట్టి యార్పించు
పొట్టేళ్ల నెత్తురు బురదరొంపి.
కుక. ౨. ౩౬

వి కుప్పనూర్చునప్పుడు ఎద్లవరుసకుఁ గట్టెడు
పలుపు. (శ. ర)

బంతికుడుపు. వి (బంతి[1] + కుడుపు.) ఆ సేతలు
చేరి భుజించుట, సగ్ధి. (శ. ర.)

బంతికూడు వి. (బంతి[1] + కూడు.) పెక్కండ్రు
పంక్తులుగా కూడి చేయుభోజనము, పంక్తిభోజ
నము, సగ్ధి.

సీ. బంతికూళ్లకుఁ బ్రీతిఁ బటిలించి తొడ
తొడఁ గలయు బంతులు సాగఁ గలరుగాక.
చంద్రా 3. ౪౫.

సీ బంతికూళ్లకుఁ బాలుపడుపోటుబంట్లు వా
రేరయా యని యని కేఁగువారు.
రా వి ౫. ౫

బంతులుసాఁగు అ క్రి. (బంతులు[1] + సాగు.
పరంపరగా వ్యాపించు, వరుసగా వ్యాపించు.

మ. . చెటు పయి బంతుల్ సాఁగఁ దాటంగ
దీ, ప్తులు దశా. ౨. 3౬౪

బంతెనగుండులు. వి బ. (బంతి[1] + ఎన +
గుండు) భోజనపంక్తిలో ఒకరికొకరు విసర
కొను కబళములు మొ॥

సీ ఇన్ని యుండఁగఁ బంచి యిడుట మెచ్చరి
తన మనుచు బంతెనగుండు లాడు కొకఁడు.
భాగ ౧౦ పూ. ౪౬౬

బండ = బండా, బందాయి. విణ (సం. బద్ధః
క. బందం. హిం. బన్దా) బద్ధుఁడు, లొంగిన
వాఁడు

క. రూపము చెలు వది చిత్తరు, రూపంబుల
యందుఁ గలదు రుచిగొని పతి దన్, బైపడని
చోట నున పీడు, పాపపుబిటుకంటె లంజ
బండయగుఁ గలఁడే. (కవిక. ౪. ౧౧౫.)

బందడము = బందలము. వి. కలశముఖభాండము, కడవమూఁత. (రాంతికుండ. శ. ర)

సీ. ...కలశముఖభాండాఖ్య కవచ మాన, వట్య గంగాళము బందడ మనఁగను ...

ఆం. భా. ౨ ౨౭౬.

బందన. వి. (సం. బంధనం. క. బందనే.) బిగట, నిర్యాసము, బ్రానిబంక. (చూ. బందనగొను.)

జ : బందనగొను.

బందనగొను. అ. క్రి (బందన+కొను.) బిగట కలదియగు.

వ. ... ఇందీవరమరందంబులఁ జెందడిం బడి బందనగొను బలిమింజు క్రొమ్మించుటోడు లేఁది యూఁది ...

మనుచ. 3 ౨౫.

బందపుదాఁటు. వి. (బందము + దాఁటు.) బందము వేసినకాళ్ళతో దాఁటెడు దాఁటు, ఒకవిధమగు పశుధావనము.

సీ. గవని ఆ నిల్చి రయమిన్న వియదట్టించుతో బ్ర ధరు బందపుదాంట్లఁ దటిమి తటిమి.

ఆము ౨. ౨౪.

బందము = బందాము. వి. (సం బంధః) ౧. దూలముపైఁగుజ్జుల బిగువునిమిత్తము లంకెగా కొనర్చిన పట్టె (శ. ర) ౨. చెట్టెక్కువాఁడు కాలికి తగిలించుకొనెడిత్రాడు

రగడ. పాళ కల్లది పోఁకఁ బ్రాఁక బందము దగిరు. (మనుచ. 3. ౯౪.)

క. పోఁకను నిచ్చనయును దా,టాకులబందంబు మొత్త నగువడదోలన్. (సురా. ౫౯.)

3. పశువులకు రెండుకాళ్లు చేర్చి కట్టెడు త్రాడు.

సీ. బందంపుగోచియలవగిడిపేముంగులధార కుద్దిగ వకుభారఁ మునము (కేయూర. ౧ ౨౯.)

జ : బందపుదాఁటు, బందముత్రాడు, బందము వేయు.

బందముత్రాడు. వి. (బందము + త్రాడు.) పెరుగు మొ॥ చిలుకునప్పుడు కవ్వము త్రిప్పుట కుపయోగించు కవ్వపుఁద్రాడు.

ఉ. మంద మొత్తి దైత్యులను దృఢముగా కొక్కుల చేసి వాసుకిని బందము త్రా డొనర్చినారి పాలసముద్రమునఁ జిల్కుటల్ ...

కృ. శతం ౨. ౧౯౯.

బందమువేయు. అ. క్రి. (బందము + వేయు.) బద్ధునిఁజేయు.

ద్వి. నిన్న గా వట వెన్న నీరజోదరుఁడు, బన్నపరచుచు బలి బందంబువేసి.

పండితా. వాద. ౨౧౬. పు.

సా. ముందరికాళ్లకు బందమువేయు.; ఎదిరివారి మాటలకు ముందే ప్రత్యాఖ్యానమును సూచించు; అది భావము.

(వ్యవ) అతఁడప్పుడే ముందరికాళ్లకు బందము వేయుచున్నాఁడు.

బందల(ళ)ము = బందడము. (శ. ర.)

బందా = బంద.

గీ. తామరసనేత్రలిండ్ల బందాలు గారె.

మనుచ. ౨. ౬౩.

మ. . . నా, తలపు ల్మించఁగ సూనపాయకుని బందాగా వితర్కించుచున్, తెలుపుం డెన్నఁడు గాఁగిలించునో మఖశ్రీఁ గాంచు టెన్నండొకో. (ఇందు. 3. ౧౪.)

మ....వనో,త్పలపత్రేక్షణ వివిధాయతులకుబందా గాక ... సో మ్మపార్జింపకే.

విప్ర. ౪. ౨౧.

జ : బందాకోరు.

బందాకోరు. విశే. (బందా + కోరు, పార్సీ మున) వశవర్తి.

సీ. తారావధూటి బందాకోరుగాఁ జేసి కున జయుఁడయిన జాణ యనిపించినాఁడు.

శకుం. ౪. ౧౯౪,

ఉ. మనుజాం డీరఁడు ... రయంకతిశాఁడు పెం
దయిన బందాకోరుఁగాఁ జేసెదన్.
హంస. ౨. ౩౯.

బందాటము. వి. అభినివేశము, పట్టుదల.
గీ. రూకి లడుగుచుఁ దుదిఁ బిచ్చనాశ్రైన,
నొదఁబడుచు హస్తగత మైన నొడియ
నదచి, దొడ్డబందాటమునఁ గోకఁ బ్రోవి
కొనుచు, గుడిసెజంతలు తెరువాటు గొట్టి
రవుడు. కవిక. ౪. ౯౫.

బందాము = బందము. (శ. ర.)

బందాయి = బంద. విణ. వశవర్తి, లోపడిన
వాఁడు.
ద్వి. చోళేంద్రముఖుల రాజులఁ జొక్కఁజేసి,
తనకు నైజంపుబందాయిలం జేసి,కొని...
ద్వి. పరమ. ౪. ౨౩౨. పా.

బందారు = బండారు¹. వి. ౧. హరిద్ర,
పసుపు; పసుపుచెట్టు.
సీ. ... పసుపు బందారు నాఁగను హరిద్ర
చను (ఆం. భా ౨. ౨౪౯.)
౨. వృక్షవిశేషము, ఒకానొకచెట్టు.
సీ. గొంగడిముసుఁగుతో గొల్లలు చట్రాతిపైని
బందారాకుఁ బఱచికొనఁగ.
శుక. ౨. ౩౪౨.

బందారుబసవన్న. వి. బాలక్రీడావిశేషము.
సీ. కుమ్మరదేఁపుర్లు కుమ్మరసారెలు బందారు
బసవన్న పత్తికాయ. (హంస. ౩. ౧౪౭.)

బంది = బందె. విణ. (సం. బంధీ. క. బంది)
నిర్బంధింపఁబడినవాఁడు, నిర్బంధములో నున్న
వాఁడు.
గీ. విప్రకృతులైన యిబ్బందివేల్పువెల్ల, మనఁగఁ
గోరి సేవాని మక్కువమాలి.
హర. ౪. ౪౭.

వి. ౧. ఇబ్బంది, కష్టము; నిర్బంధము; చెఱ
సాల.
(వ్యవ.) తానవుడు డబ్బు లేక చాల ఇబ్బంది
పడితిమి. కాని యిప్పుడు డబ్బు దొరకినది.
ఇంక బంది లేదు.
ద్వి. భావింప మన మీద బందిఁ జొక్కితిమి,
దేవర గలిగె నా చావు దప్పెడిని.
బస. పు. ౨. ౩౯౭. పా.
సీ. ఏతదర్థము కదా ఋషి దేవతాకోటి బందిఁ
బెట్టినవాఁడఁ బట్టి తెచ్చి.
కాశీ. ౬. ౨౨౧.
౨. బందిపోటు. (నిర్బంధము అని శ. ర.)
సీ. అధ్వరాదిక్రియల్ ప్రవర్తింపక
తక్కిలి బంది యెదిక్కులందుఁ, దఱ
చయ్యె ... (భార. శాం. ౨. ౭౯.)
జ: బందికత్తె, బందికాఁడు, బందిగము, బంది
గీఁడు, బందిపోటు, బందివట్టు, బందివాటు,
బందికట్టు.

బంది. సం. వి. ఈ. స్త్రీ ౧. బంధము, చెఱ. ౨.
కైది.

బందికత్తె = బందెకత్తె. విణ (బంది+కత్తె.)
దోపుడుకత్తె, బందిపోటుచేయుస్త్రీ.
గీ. తఱచు పూయుదు తోలగందంబుఁ బసుపు,
బందికత్తెలు సురతప్రపంచవేళ ...
కాశీ. ౩ ౧౦౯.
మ. ... నాత్రాహిణ్యముం గోలుపో,యి బలిష్ఠుం
దగుకామువారిఁ బడి నే నెట్లోర్తునే బందిక,
త్తెబడిం బాపవుఁదృష్ణ యిప్పు డకటా
దీర్ఘాకృతిన్ రాల్పెడిన్. (భాగ. ౯. ౫౩౫.)

బందికాఁడు = బందెకాఁడు. విణ. (బంది +
కాఁడు.) బందిపోటు చేయువాఁడు.
గీ. పేర్చి దివసక్రమంబున పీడ బలిసి, బందికాఁ
డైనఁ బొరుగులు బ్రతుకఁ గనునె.
మనుచ. ౩. ౧౨౧.

సీ. విహరింప బందికాఁడవుట కెనుకన్నాఁడవనయము
స్ఫురణఁజేసెదటుగల్గి. (పారిజా. ౪. ౧౦౩.)

బందిగము. వి. (√బంది. క. బందిగ.) చెఱసాల.
గీ. ధర్మమార్గంబు దప్పనితండ్రి సుగ్రీ, సేఁచు
శృంఖలాబద్ధునిఁ జేసి బంది,గమున నిడి
మేటిదైత్యులఁ గాపువెట్టె ...
వి. పు. ౩. ౩౧౨.

గీ. అదరుఁ గారాగృహంబు గుయ్యారము చెఱ,
సాల బందిగ మనంగను
ఆం. భా. ౨. ౨౨౬.

బందిగీఁడు. విశే. (బందిగము + ఈఁడు.) చెఱ
సాలయం దుంచఁబడినవాఁడు.
సీ. ధర బందిగీలఁగాఁ దాళ్చి కెచ్చితిగదా
మాళవచోళనేపాళనృపుల ...
రంగా. ౨. ౩౯.

బందిపోటు. వి. (√బంది.) ౧. నిర్బంధపుఁబడి
కొట్టు, చౌర్యము, దొంగతనము, నిరోధించి
దోచికొనుట. (దోచుట. శ. ర.)
సీ. పరగుఁ దెక్కులి యన బందిపోటనఁగను
దొంగతన మనంగఁ జౌర్యంబు చెల్లు ...
ఆం. భా. ౨. ౨౯౨.

బందివట్టు. అ. క్రి. (బంది + పట్టు.) బంది
పోటుచేయు.
సీ. కన్నంబు పెట్టి తెక్కులి గాని యుంకంబు
పలువురతో నాడి బందివట్టి.
దశకు. ౬. ౯౫.
సీ. మగ లాఁడుకాంతి మరిగి ప్రుచ్చిలి బంది
వట్టి కన్నంబులుపెట్టి తెరువుద్రెక్కొని ...
కు. సం. ౩. ౧౬౩.
వి. నిర్బంధముచేయుట.
సీ. విదనిపెన్కువ మట్టుగడచిన బనకొట్టుఁ
బొందుకతోఁ దొడపట్టు బందివట్టు.
తంజా. ౬. ౧౫౧.

బందివాటు. వి. (√బంది.) నిర్బంధము.
ద్వి. కనుఁగొన రోఁ దైన కాలకోశమ్మునిత
హా మ్మును బందివాటులమాట.
ద్వి. పారిజా. ఉ. ౧౦౯౫. పట,
(బందివాటులమాట = నిర్బంధములకు పుట్టినిల్లు.)

బందివెట్టు. అ. క్రి. (√బంది.) బందిపోటు
చేయు, నిర్బంధించి దోఁచుకొను.
ద్వి. జంగమార్చన పేయు సమయంబునందు,
దొంగలు బందివెట్టంగ నూహించి.
బస వు. ౨. ౩౭౨.

బందు¹. వి. (త ఎరుసు.) గృధ్రవిశేషము,
బోరువపక్షి, (రాబందు. అని. శ. ర)
గీ. మాత్తుకొని మొత్తులాడి పెన్నెత్తురోలుకఁ,
జాముపారల కెంతయు సొబగుమీఱ,
బూరుగులపోల్కిఁ బొలిచి రపాప్పియసేల,
బూచిగములను బందులఁ బోదలియాడ.
అచ్చ. రా. యు. ౧౩౫.

బందు². వి (సం. బంధః. క. బందు.) ౧. ఆవ
రణము, అచ్ఛాదనము.
ద్వి. గొన శైనయిలవీఁగగుమి గప్పకొన్న,నునుఁ
బొన్నచెట్టుబందున నందమైన, చందురా
తిన్నెపై ... (విష్ణు. మా. వి. ౪. అ.)
(శ. ర.)
౨. చుట్టుకొనుట, అల్లికొనుట.
వ. ... పోఁకక్రముఁకులతీఁగలబందునఁ బొందిన
ద్రాక్షపందిళ్ళనందునన్ . .
(బందున = అల్లికలో.) ఉ. రా. ౯. ౨౪.
౩. పెట్టె మొ. వానిమూలలబిగించెడి యినుము
మొదలగువాని తగడు. (శ. ర.)
(వ్యవ.) ఆపెట్టెకు బందులు చేయుము.
౪. నిరోధము, కట్టివేత. (శ. ర.)

౫. గోపనము. (శ. ర.)

జ: బందుకట్టు, బందుకట్టుకొను.

బందు³=బందుగు, బందుగుఁడు. వి. బంధువు. (దీని కేవల బాంతమున ప్రయోగము కానరాదు.)

గీ. భద్రజాతిరేఖలంగు లప్పట్టియుదనఁ, బ్రకటిత సర్వాత్రి నొవ్వు శిఖ్యములతోఁడ, విమల వారాశి ఫేనఖండములతోడి, కవ్యభంగొంద బందులో కాక యనఁగ.

శివరా. ౨. ౧౦.

(ఇట బోపమ్యము ద్యోతకము)

ఉ. మరుఁ బరిమార్చి కంభునఖియాన మడంచి గృహార్థుఁ జేసి యా,తరుణుల యాలువుల్ చెఱిచి కాపులం బెదఁబాచి యింత దుర్భరమున నీతనిం బడిపెఁ బాయుఁడు బందుల ప్రాఁగ వాఁగ నీ,మరగురుఁ డింతచేసెను...

కా. ఖం. ౧౦. ౫౨౯.

బందుకట్టు. స. క్రి. (బందు³ + కట్టు.) చేయు, సంసిద్ధమొనర్చు.

సీ. తమఁ గని పెంచుతల్లిని జోగురాలుగా బందుకట్టినయట్టి పాపజాతి.

ప్రబంధ. ౬౫౬.

గీ. అంతఁ దొలంగాఁటిరాత్రి రహస్యభంగిఁ, గాంతినుతిర్చి నను బందుకట్టి యునికి, నేను జోకజోగిబాల్యంబుఁ బూని ...

శుక. ౪. ౪౯.

వి. సన్నాహము.

మ....దుష్టుల్ పెండ్లి యంటఁ బగదంబుం దాళ్కొనక్ పెంచి పోమటఁదారయ్యాన్ని బందుక ట్టగుట మేమందిపతం జెప్ప కృష్ణుతో పోదు మిటాలోచ్యము ...

కం. రా. ౩. ౬౨.

౨. జాతికట్టుపాటు. (శ. ర.)

అతలబందుకట్టు = సర్వమివేసముం.

గీ. పెంపిరభుగాత్రి అంచలబందుకట్టు, జెలఁగు వద్దెలు మంజిట్టి చిలుకచాలు, మెండఁగాఁ గను జదివించి ...(యయా. ౪. ౧౭౧.)

బందుకట్టుకొను. స. క్రి. (బందుకట్టు+కొను.) వశకుబంచుకొను.

సీ. అడ్డలు విడిచేల్చు లమరగాం ద్రమరేంద్రు కార్యకర్తల బందుకట్టికొనఁగ.

కువల. ౩. ౯.

బందుగు(వు) = బందు³, బంధువు. వి. (సం బాంధవః ప్రా. బంధవో.) బంధువు, చుట్టము.

క. నందుఁడు మామక గాదిలి, బందుగుఁడు...

నీలా. ౧. ౯౧.

ఉ. . అత్తలిక, బాలల బీదసాదలను బందుగులన్ దనియించె నెంతయున్.

అచ్చ. రా. బాల. ౧౯౭.

చ. ... బందుగులు వల్లభుఁ గైకొని రాక యున్కి ...

వైజ. ౩. ౧౩.

గీ. ... చుట్టము లన, బందుగు లనంగఁ దెలఁ గును బాంధవాఖ్య. (ఆం. భా. ౨. ౧౧౭.)

బందుబస్తు. వి. (హిం. బందోబస్త్.) ఏర్పాటు, కట్టుదిట్టము.

ద్వి. ఈపేరు బందుబ స్తేమి కావలెను, మేలు భళి యంచు మెచ్చి పొక్కుచును.

మృ. వి. ౨. ౬౩.

బండె = బంది. వి. ౧. పశువులదొడ్డి, బందె దొడ్డి.

సీ. ... కట్టఁ గాటిండ వద్దక లేమి మారురా బందెలఁ బడిపోయెఁ బశుగణంబు.

మకుట. ౩. ౧౭౯

౨. పెంపోఁబడిన పశువు. (చూ. బందెదొడ్డి.

౩. పశువులదండుగ, చెఱలోఁ బడిన పశువును విడిపించుకొనుట కిచ్చెడి సొమ్ము. (శ. ర.)

౪. ఎనుమునకు బంద పొతిక,గొన నగు . . ఒదయఁ డెఱిఁగి విడిచినన్. (విజ్ఞా. ౨. ౪.)

౫. ఇబ్బంది, కష్టము.

గీ. చుట్టముల కెల్ల వశులుగట్టి యురక, ప్రజకు బందెలు గొల్పంగఁ బ్రాభుఁ డీవు. శేవ. 3 ౧౯౨.

ద్వి. పోనీక బందెలఁ బొరలించి తపసి, దానవుం డై నల్లద్రావుచున్నాఁడు. ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. ౪౫౦ పం.

సీ. ఆదికాలమునాఁటియగ్రహారంబులు బందెలు గల్పించి పాడుసేయు. (వి. పు. ౨. ౧౦౩.)

జ : బందికత్తె, బందకాఁడు, బందగొను, బందదొడ్డి, బందెలపోతు, బందెలమారి, బందెలుసుట్టు, బందవట్టు.

బందికత్తె = బందికత్తె. విణ. (బంద+కత్తె.) దొంగుదుకత్తె.

సీ. మదనసమ్మోహనమంత్రాధిదేవతల్ పంచశిలీముఖు బందికత్తె,లు ..
భాగ. ౬. ౪౪౫.

బందికాఁడు = బందికాఁడు. (√బంద.) వి. బందికారి, బందిపోటుదొంగ. (చెఱలోనేయు వాఁడు. అని శ. ర.)

సీ. ... బందకాఁ డనఁ దగు బందికారి. ఆం. భా. ౨. ౨౯౧.

చ. జలరుహమిత్రుఁ డాత్మరుచిసంపదఁ జీఁకటి బందకానిఁ బోల్, గలఁగుచు నిలోకనిడిశై లోగె... పారి. ౨. ౫౯.

బందిగొను. స. క్రి. (బంద + కొను.) ౧. నిరోధించు. ౨. కష్టపెట్టు, ఇబ్బందిపెట్టు, చెఱపెట్టు.

గీ. అర్క వస్నాడి రాజపుత్రాంతికముడఁ, దొరకెల బందఁగొని రొండు మాఱు లే, యంధకారంబ్యంబితంబైన. ...
కరిక. ౪. ౯౨.

(రందర్థముల కిదియే యుదాహరణము.)

బందెడ. వి. తెల్లవావిలి, శ్వేతసురస. శ్రీ.

సీ. .. బందెడ యనఁ దెల్లవావిలి యన శ్వేత, సురసాభిధాన మై పరగుచుండు.
ఆం. భా. ౨. ౫౧.

సా : బందెడకు పచ్చి లేదు, కోడలికి క్రొత్త లేదు.

బందె(ల)దొడ్డి. వి. (బంద + దొడ్డి.) బంద, పశువులచెఱ.

గీ. పుట్టినిలు డించి యత్తయి ల్మెట్టినట్టి, కోడలి తెఱంగు కొఱకుచే న్పేదవాడి, బందెదొడ్డిఁ జను కోడెచందము. (రా. వి. 3 ౧౪౨.)

బందెలపోతు. విణ. (√బంద.) నిర్బంధము కలిగించువాఁడు, కష్టపెట్టువాఁడు. (చెఱసేయు స్వభావము కలవాఁడు. శ. ర.)

ద్వి. అచ్చి వారొందర బ్రహ్మకుఁ బోవరాదు, పురిలోన బందెలపోతులఁ దనఁగ.
ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. ౬౨౭. పం.

బందెలమారి. విణ. (√బంద.) ౧. బందెలపోతు.

ఉ. కొండల మందడి ప్మనను గొబ్బున నాయక వాలకించి యా,బందెలమారిచంద్రిభగ భాగ్యముఁగోరకు మానదండమా.
చంద్ర. వి. ౨. ౧౩౭.

౨. చెడ్డవాఁడు, దుష్టుఁడు.

సీ. మూళ బందెలమారి ముండటి పాపాలమొద్ద భగిడి. హంస. ౫. ౧౧౬.

బందెలుసుట్టు. స. క్రి. (బందెలు + చుట్టు.) నిర్బంధపెట్టు.

శా. బందులఁ బట్టి సజ్జనుల బాధలఁ బెట్టి యసాధుకోటిఁ బెన్,బందెలుపట్టి యూరములు వట్టి పథంబులు గొట్టి బిట్టరై.

భాగ. ౬. ౧౦౪.

బందె(లు)పట్టు. స. క్రి. (బందె+పట్టు.) ౧. నిర్బంధపఱుచు.

గీ. భరత మాతల్లి పతి బందెపట్టి నీకు, రాజ్య పట్టంబునకు వేఁడి రాము వదలి, కనిచె

భా. రా. అయో. ౨౩౩.

౨. కొల్లగొట్టు.

సీ. చోరసంచయ మగ్రహారముల్ బందెలుపట్టి సమస్తసంపదలు గొనిరొ

వి పు ౨. ౧౨౪.

బంధకము. విశే. (అ. ధిశా. అ) ౧. బంధించునది, కట్టునది. ౨. పట్టుకొనునది. ౩ స్త్రీలను చెఱుపువాఁడు, రతిహింసకుఁడు.-వి. అ. పుం. ౧. కట్టుత్రాడు. ౨. ఆనకట్ట. ౩. వినిమయము, మాఱుపు.౪. ప్రతిజ్ఞ ౫. పత్తనము.-వి. అ. న. ౧. చెఱ, బంధము. ౨. చెఱసాల.

బంధకరణము. సం. వి అ. న. సంకెలవైచుట, చెఱపట్టుట. (విల్యమ్సు)

బంధకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. పుంశ్చలి, ఱంకుటాలు. ౨. పణ్యస్త్రీ, భోగముది. ౩. పెడిరేమఁగు, ఆఁడరేమఁగు. ౪. గొడ్డురాలు, వంధ్య.

బంధనగ్రంథి. సం. వి. ఇ. పుం. ౧. ప్రశాదులకుఁ గట్టెడికట్టు కొంకలగువానిముడి. ౨. ఉరి. ౩. పశులనుగట్టు పలుపు.

బంధనము. సం. విశే. (అ. శే. అ.) ౧. బంధించునది, కట్టునది. ౨. నిరోధించునది, అడ్డగించునది. ౩. ఆశ్రయించినది.-వి. అ. న. ౧. బంధించుట. ౨. కట్టుట, సంకెల కొంకలగువానితోఁగట్టుట. ౨. చుట్టుఁగ్రమ్ముకొనుట. ౩. బంధము, కట్టు. ౪. కట్టుటకైన సాధనము, (గొలుసు, త్రాడు మొ॥ ౫. పట్టుకొనుట. ౬. చెఱ, నిర్బంధము. ౭. చెఱసాల. ౮. రచన, నిర్మాణము ౯. కూర్పుట. ౧౦. గాయపఱచుట. ౧౧. తొడిమ, వృంతము. ౧౨. ప్రశాదులకుఁ గట్టెడి కట్టు. ౧౩. అడ్డు, ప్రతిబంధము. ౧౪. సంబంధము. ౧౫. వధము, కొల.

బంధన స్తంభము. సం. వి. అ. పుం. ౧. ఏనుఁగు మొ॥ వానినిఁ గట్టుకంబము. ౨. కొండగోఁగు. †

ఇట్లే. బంధ స్తంభము

బంధనాలయము. సం. వి. అ. పుం. చెఱసాల.

ఇట్లే: బంధనాగారము. మొ॥

బంధము. సం. వి అ. పుం. ౧. కట్టు, ముడి. ౨. (తలవెండ్రుకలకట్టు) దారము. ౩. సంకెల, కట్టుగొలుసు. ౪. చెఱపట్టుట, బందిచేయుట. ౫. పట్టుకొనుట. (గజబంధము.) ౬. రచన. (పరుషబంధము మొ॥) బంధము ౭. నిర్మాణము. ౮. సంబంధము. ౯. కూర్పు, ఒకటిగాఁగూర్పుట. (అంజలిబంధము) ౧౦. ప్రణములకు కట్టెడుకట్టు. ౧౧ ఒద్దిక, ఐకమత్యము, అనురూప్యము. ౧౨. పరిణామము, ఫలితము. ౧౩. సంయోగవిశేషము. (ఇది కామశాస్త్రమున ౮౪ చెప్పఁబడినది.) ౧౪. (అలం) చిత్రాలంకారవిశేషము. (ఖడ్గబంధము, పద్మబంధము మొ॥ ౧౫. (పటము కొంకలగువానికి చుట్టువైచు.) చట్టము. ౧౬. దేహము. ౧౭. పడుపు. ౧౮. (నదికి) నడుమకట్టుట. ౧౯. కన్నులు చక్కఁగా మూఁతపడని రోగవిశేషము.

బంధించు. సం. స. క్రి. కట్టివేయు.

సీ. ... ఇంద్రియవ్యాపార ముడిగించి క్రియలెల్ల విడిచి పుణ్యపాపబంధంబుల నోపిబంధిం పంగఁ బడక మనోవృత్తి నొడిచి...

భార. ఆది. ౫. ౭౦.

బంధింపించే. సం. స. క్రి. కట్టించు.

వ. ... వలువిచే నేకువు బంధింపించి కన్యా ర్గంబునం జని . . (భాగ. ౨. ౧౬౩.)

బంధితము. సం. విశే. (అ.అ.అ) ౧ బంధింపఁ బడినది, కట్టఁబడినది. ౨ చెఱపెట్టఁబడినది.

బంధిత్రము. సం. వి. అ. పుం. ౧. చర్మవ్యజనము, తోలువిసన. ౨. మచ్చ, కలు.

(విల్యమ్సు.)

బంధిద్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మన్మథుఁడు.

బంధుకము. సం. వి. అ. పుం. బంధుజీవము, మంకెన. చె. - వి. అ స్త్రీ. బంధకి, అంకుటాలు. (విల్యమ్సు)

బంధుకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. జారజుఁడు, అంకుమగనివలనఁ బుట్టినవాఁడు.

బంధుజీవము సం వి అ. పుం. మంకెన. చె.

(ఇత్లీ. బంధుజీవకము.)

బంధుత. సం. వి అ. స్త్రీ. ౧ బంధుత్వము. ౨. బంధుసమూహము.

బంధుత్వము. సం. వి. అ. న. చుట్టఱికము.

బంధుర. సం. వి. అ స్త్రీ. వేశ్య.

బంధురము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) ౧. ఉన్నతానతము, మెరకపల్లములుగా నుండునది, విషమము. ౨. నమ్రము, వంగినది. ౩. వంకరైనది, వక్రము. ౪. రమ్యము, ఇంపైనది. ౫. బధిరము. చెవిటిది. ౬. బాధకము. -వి. అ. పుం. ౧. హంస, కలహంస. ౨. పక్షి. ౩. కొంగ. ౪. బాయువిడంగము. ౫. తిలకల్కము, తెలకపిండి. ౬. అఁడుగుటి. ౭. బంధుజీవము, మంకెన. చె. ౮. మకుటము. ౯. పేలపిండి, పత్తువు.

బంధులము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) ౧. నమ్రము, వంగినది. ౨. రమ్యము, ఇంపయినది. వి. అ. పుం. బంధుజీవము, మంకెన. చె.

బంధులుఁడు. సం. వి. అ. పుం ౧. అంకుటాలి కొడుకు, అసతీపుత్రుఁడు. ౨. వేశ్యయింటి అనుచరుఁడు.

శ్లో. పరగృహలలితాః పరాన్నపుష్టాః, పరపురుషైర్జనితాః పరాంగనాసు, పరధననిరతా, గుణేష్వవాచ్యా, గజకలభా ఇవబంధులా లలామః (మృచ్ఛకటిక. ౪. ౨౮.)

బంధువు. సం. వి. ఉ. పుం. ౧. చుట్టము. ౨. సహచరుఁడు, తోడివాఁడు. (ప్రవాసబంధువు: ధర్మబంధువు మొ॥) ౩. జ్ఞాతి. ౪. మిత్రుఁడు. ౫. బంధుజీవము, మంకెన చె. ౬. ఒకవర్గము వకు నామమాత్రమున చేరినవాఁడేగాని నిజముగా దాని విహితకృత్యములు చేయనివాఁడు.

ఉదా ' క్షత్రబంధువు బ్రహ్మబంధువు.

బంధూకము. సం వి అ పుం ౧ మంకెన. చె. ౨. వేఁగిస, పీతసాలకము. - న. చె. బంధూక పుష్పము.

బంధూరము. సం. విశే. (అ అ అ.) ౧. ఉన్నతానతము, ఒకచో ఉన్నతమై మఱొక్కచో అనతమైనది, విషమము. ౨. నమ్రము, వంగినది. ౩. రమ్యము, ఒప్పిదమైనది. - వి. అ. న. ఛిద్రము, రంధ్రము.

బంధూలి. సం. వి. ఇ. పుం. బంధుజీవము, మంకెన. చె.

బంధ్యము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) ౧. బంధింపఁదగినది, కట్టఁదగినది. ౨. ఒక్కటిగాఁగూర్పఁ

జనితము. 3. రచింపఁబడినది. ౪. నిబద్ధము, కూర్చబడ్డది.

బంపు. వి. (క. బంపు.) పంపఁబడినది, పాఁకుడు.

సీ. సన్నుతింపుచుఁ జేరుజటివరేణ్యులకోటిబంపు కంపున నెగఁద్రోఁకుకొనగటు.

చంద్రా ౧ ౬౧.

బంబ. విణ. (క. బంబ.) పెద్దది, స్థూలము.

ద్వి. ... భవ్యహస్తముల, బంబలింగంబులఁ బాపనివారు. ప్రభు 3. ఆ.

(శ ర. పా పంబి ముద్రి. పా.)

జ: బంబోతు.

బంబోతు = పెంబోతు. విణ. (బంబ+పోతు.) ఎద్దువలె బలిసినమేను గలవాఁడు.

సీ. బంబోతు నా నెద్దువలెను మిక్కిలి యొడ ల్బలిసియుండెడివాఁడు పరగుచుండు

ఆం భా. ౨. ౧౨౦.

వి. బలసినయెద్దు. (గ్రా)

బంభరము. సం. వి. అ పుం తుమ్మెద.

బంభరాలి. సం. వి ఈ స్త్రీ. ఈఁగ.

(విల్యమ్సు.)

బంభ్రమించు. సం అ. క్రి. మిక్కిలితిరుగు.

క. కీటకముఁ దెచ్చి భ్రమరము, పాటవమున బంభ్రమింప ధ్యానింతంబై తత్కీటకము

భాగ ౪ ౧౬.

సీ. పుడువుమంత్రము వూరి వెదఁగుమంత్రముఁ బూని పరమేష్ఠిచిత్తంబు బంభ్రమించె .

సమీర. ౪. ౨౬.

(మిక్కిలి కలతపడె నని భావము)

బంహిమ(ము). సం. వి. న. పుం. బాహుళ్యము, పెల్లుఁదనము.

బంహిష్ఠము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మిక్కిలి బహుళము.

బంహీయము. సం. విణ. (న. యున. న.) మిక్కిలిబహుళము.

బకచరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వేషధారి, మోసగాఁడు.

శ్లో. అధోదృష్టి ర్నైష్కృతికః స్వార్థసాధకతత్పరః, శఠో మిథ్యావినీతశ్చ బకవ్రతచరో ద్విజః మ. శా. ౪. ౧౯౬.

బకదారి. వి. ౧. పారావతవిశేషము.

సీ. పారావతం బగుఁ బావురాయి యనంగఁ.. తద్భేదములుగాను దనరుచుండును ... బక దారి దూరబారులనంగ .

ఆం. భా. ౨. ౭౯.

క. మేలైన లకోరీ ల్గాడ్డీలుం బదటీలు వల్ల టీల్ పక్కివ లూఁచీలుం బకదార్లను గూకీలు వనెడుపేరులం దగినపార్శ్వములన్.

సారంగ. ౧. ౧౧౪.

వ. మరకతంపు టుప్పరిగకొణిగ దక్షి యయిుంకు బకదారిపాయవామిటారితీరున ...

చం. రా 3. ౨౯.

రగడ ..ఇట్టులపురతిపేరఁ గవకివ లెసఁగు నీలక దారిపిట్టలు శుక. ౧ ౧33.

౨. పారావతము, పావురము.

చ అలజలజారిపైరి యగడాడెముచిల్కయనన్ బజాతి బల్లులవ చకోరి వారిజము తూరిన నామదిలో లకోరి వాఁకలబకదారి మూరి కలకంత మెఱుంగ దొకింత దారి కేవలము తుటారి శారి యని వాడి కడున్వలరాకటారి కిన్.

చంద్రా. ౪. ౧౭౩.

బకము. సం. వి. అ. పుం. ౧. బకోటము, పక్కికొంగ. ౨. బకపుష్పము. కృ.

బకోరుక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. చిన్నకొంగ. ౨. గాలిచే వంగుఁబడినచెట్టుకొమ్మ.(విల్యమ్సు.)

బకలము = బగళము. వి. అపకరణము.
(చూ: బకలముసేయు.)
ఇ: బకలముసేయు.

బకలముసేయు = బగళముచేయు. స. క్రి (బకలము + సేయు.) తొలఁగించు.
సీ. బకలంబుసేసె హాటకక్షేత్రపాణియై కలిమి
విప్రేశ్వనదండనాథుఁడు ..
శ్రీరం. ౧. ౧౨౬.

బకవృత్తి. సం. వి. ఇ. పుం. = బకచరుఁడు.

బకాను. వి. చిలుకేరు ? (శ. ర.)

బకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పూతన.

బకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ౧. భీమునిచే చంపఁబడిన ఒకరాక్షసుఁడు. ౨. కృష్ణునిచే హతుఁడైన ఒకరాక్షసుఁడు. ౩. కుబేరుఁడు.

బకురము. సం. విణ. (అ ఆ అ.) భయంకరము. (వాచ.)

బకోటము. సం. బకము.

బక్క = బ్రక్క. విణ. ౧. కృశుఁడు, దుర్బలుఁడు.
గీ. వారికంటెను బలియుఁ డీబక్కవాఁడు...
పార్వ. ౪. ౧౦౯.
సీ. ... బడుఁగన బడుదన బక్క యనఁగ,
పెలయు పదాంగనుండు ..
ఆం. భా. ౨. ౧౧౯.
ఉ. ... ప్రోద్ధత్యనికేవ మెక్కడిది తావని
బక్కలకింక ... (చం. రా. ౨. ౧౫.)
౨. అల్పము, నీచము.
ఉ. పెక్కడి బక్కదైవముల పేరుఁ గొల్చెద
రట్లు రాదయా. దా. శ. ౨౫.
చ. బలకరత్రుందవుల్ గలిగి బక్కనిరాగి
యటుంబ్రజ కష్టుటుల్. (రా. వి. ౨. ౩౧.)
ఇ: బక్కచిక్కు, బక్కటిల్లు, బక్కపలచ.

బక్కచిక్కు. అ. క్రి. (బక్క + చిక్కు.) మిక్కిలికృశించు.
చ. ... నీతను వనంకబలాఢ్యము బక్కచిక్కి
యున్నది .. కుశ. ౩. ౪౦౦.

బక్కటిల్లు. అ. క్రి (√బక్క.) ౧. కృశించు. (శ. ర.)
(వ్యాప) ఆయెద్దు బక్కటిల్లినది.

బక్కమజ్జిగ. వి (బక్క + మజ్జిగ) నీళ్లు అధికముగా చేర్చిన మజ్జిగ. (శ ర)
(ఇట్టే బక్కచల్ల మొ॥)

బక్కరించు. స క్రి నిగిడించు
ఉ. .. వెన్కొ గి చివి బక్కరించి యుఱుకుం
బొడకట్టిన ప దాఁటుచున్.
శివల. ౨. ౨౪.

బక్తరు. వి (హిం బఖ్తర్. కవచము.)
సీ పందీఁ బెలలు గంటి పాఱ నుక్కున కోల
బక్తరుగుట్టాల బసిక బసిక ...
రంగా. ౩. ౨౨౩.

బక్షీ. వి (హిం బఖ్షీ) సేనాధిపతి.
సీ. మునిషీ యొకఁడు చెప్ప మొనసి బక్షీ చెప్ప,
దరువాత సాముజాందారు చెప్ప.
వేణు. ౪. ౧౨.
సీ. వరుస బక్షీచిత్తనైకల్యుఁ డైనను గడుదీర్ఘ
వత్తికాల తైన. (వేణు. ౪. ౪౨.)

బగనము. విణ. (సం భగ్నః.) భగ్నము, పాడైనది.
క. అగినిగణంబున కిరుదస, నగణముతోఁ
గూర్చి చెప్ప సక్కవి మదిలో, నగిదైనఁ
దిట్టి యైనను, బగనముగాకుండఁ గమల
భవుఁడో శివుఁడో. (కవిజనా. సంజ్ఞా. ౫౦.)

బగబగ. (అగ్ని, కురుపు, మొ.) అధికముగా మండుట కనుకరణము.

చ. ... సోదరుం, బగగొని రాజ్యలోభమునఁ బట్టి వధించిన దుష్టకర్మునిన్, బగబగమండు మంటలకుఁబట్టి కమర్పఁగ లేదు పద్మజా. రక్షా ౭ ౨౦ (శ ర.)

వ.... దిగదిగన విసరి బగబగన మండు చిఱుగు సొదమంటలకు ... (మనుచ. ౪ ౭౦.)

(వ్యవ) మండువేయుటచేత కిరుపు బగబగ మండుచున్నది

బగళమగు. అ. క్రి (బగళము + అగు) అపసరిల్లు, తొలఁగు

సీ. అవసరం బిప్పుడ యగు నంతదాఁకను బగళమై నిలుఁడు దిశాపాలవరులు
నృసిం ౧. ౬౦.

బగళము = బకలము. వి అపసరణము

గీ. తెరపి భద్రమహాశాలి భృంగిరిటులు, పాయు బగళంబు తొలఁగు విచ్చేయుఁ డనచు
భీమ ౫ ౭౫

జ : బగళమగు, బగళముచేయు.

బగళముచేయు = బకలముచేయు. స. క్రి (బగళము + చేయు.) తొలఁగించు, తప్పించు.

ఉ. పాయఁ దొలంగుఁడంచుభయపార్శ్వము లన్ బగళంబుసేయుచున్
సైవ. ౩. ౧౪౫.

బగి. వి. ప్రక్క, పార్శ్వము.

సీ. బగిని లింగన్నకోడిగములు వీక్షించి హాసంబుతోఁ జెయి ప్రేవిప్రేవి.
వరాహ. ౧౧. ౧౦.

సీ....పార్శ్వసంజ్ఞ, కెలనఁ గెలఁ కనఁ గద యన బగి యన ప్రక్క యనంగఁ గప్పట్టు ... (అం. భా. ౭. ౧౩౬.)

బగితి. వి. (సం. భక్తి.) పూజ్యులయందుఁ గల యనురాగము.

ద్వి. తెలనిబగితియు నిలనికిఁ గూర్పు సాటి కూర్మియు .. (బస. పు. ౫. ౩౪౭. పం.)

ద్వి. పసు లేదఁ దా లేద బగి లేద జగతి.
బస. పు. 3. ౬౦౭. పం.

జ : బగుతుఁడు

బగిస. వి వృక్షవిశేషము.

సీ. కేల,తాడి బగిస పోఁక తాడుకొబ్బర చెట్టు పెద్దమాను. (హంస. ౪. ౧౧.)
(బగ్గిస. క్రొత్తప్రతి పా.)

బగిసి = బైసి, బవిసి. వి స్త్రీలమర్యాద, పాతివ్రత్యము.

క. అబిడ గర్భోత్పత్తికి, సై బగిసియు మాలి పతింత దృతిమీఁదన్, లోఁ బొదమినరుచి మించినఁ, బ్రాబల్యము గలుగువిటులపాలిది యయ్యెన్ (హంస. ౨. ౬౨.)

గీ. ... వీరిబగిసికి మఱి గారవించి మాయఁడు, కాయసిద్ధి రొమసంగులే కల్ల గాక.
కుక. 3. ౯౪.

బగీలు. వి. (క. బగీలు త. పగీల్.) సంతాపము నందలి ధ్వనికి యనుకరణము.

ఉదా : ఆమాట వినఁగనే నాకడుపులో బగీలు మన్నది. (శ. ర.)

బగుతుఁడు. వి. (√ బగితి)సం భక్తః.) భక్తుఁడు.

ద్వి. బగుతులపాదుకాప్రతతులు సాకు, నగవడ నంచు నందంద ప్రొక్కుచును.
బస. పు. ౧. ౫౪౩. పం.

బగ్గము. విణ. (సం. భగ్నం.) భగ్నముకొంది నది, చెడినది, పాడైనది. (చూ. బగ్గముపాడు.)

జ : బగ్గముపాడు.

బగ్గముపాడు. విణ. (√ బగ్గము.) మిక్కిలి పాడైనది.

సీ. కలక్రోవులు వైచి భీతిఁ బైపులజార
బగ్గముపాడై తుపాకిమూఁక.

రా. వి. ౫. ౧౫.

బగ్గరి. విశే. (బగ్గు + అరి.) బగ్గనిమండిపడు వాఁడు. (శ. ర.)

బగ్గి = బుగ్గి. వి బూడిద, దుమ్ము

గీ. కాక పెంచినమూట నిక్కంబరోని ప్రాఁత
పరివారములతోట బగ్గి పడిరి

కుశ. ౨. ౨౯౪.

జ: బగ్గిపెట్టు.

బగ్గించు. స.క్రి. (సం.భంగః √బగ్గు) గద్దించు, కోపమున వదలించు.

ద్వి దిగ్గన లేచి వల్దనలను జూచి, బగ్గించి
పలుక శబ్దం బెట్లు దోఁచె.

పండితా. పర్వ. ౩౯౩. పా.

బగ్గిపెట్టు. స.క్రి. (బగ్గి+పెట్టు) బుగ్గిలోఁగలుపు.

గీ. ఏకకాపీనధారియై యింటి కింటి, కక్క
సిగ్గును భయమును బగ్గిపెట్టి.

శివధ ౫. ౬౦.

(ఇట వదలి అని భావము.)

బగ్గు. వి. ౧. పొరిపుచ్చుటయం దగు ననుకరణము.

క. సిగ్గుచెడి విరియఁ బాఱెరి, బగ్గనఁ బొరిపుచ్చు
వీరభద్రుని ధాటిన్ సుగ్గు అయి ...

కాశీ ౪. ౧౪.

౨. (మనస్సు) పరితపించుటయం దగు అను కరణము.

క.....అకటా, బగ్గనమం డెదునీమను, సిగ్గించుకి
లేదు ... (కుశ. ౩ ౨౧౦.)

౩. భ్రద్దలగుటయందగు అనుకరణము.

ద్వి. పరవశుం డై గుండె బగ్గన నవియ.

ద్వి. శ. పా. ౩. ౧౧౧. పా. ౨, పం.

౪. (నిప్పు, కురుపు మొ॥) మండుటయం దగు అనుకరణము.

(వ్యవ.) నిప్పు బగ్గున మండుచున్నది.

,, కురుపు బగ్గున మండిపోవుచున్నది.

జ: బగ్గరి, బగ్గించు, బగ్గుండి, బగ్గున, బగ్గు బగ్గురుమను, బగ్గుమను

బగ్గుండి. వి. (బగ్గు + పిండి.-వర్ణలోపము.) చిమ్మి నపుడు బగ్గున మండినట్లు కనఁబడెడు చూర్ణము, ఎఱ్ఱనిపిండి.

సీ. దిక్సతీమణులు మ త్తిలి చల్లులాడెడు గడి
తంపుబగ్గుండిపొడు లనంగ.

రవిక. ౪. ౯౪.

గీ. త్రాడుఁదాలుపుచెలి పైఁడిమేడమీఁద,గొండ్లి
సలుపుచు ననుగులఁ గూడి చల్లు,లాడు
బగ్గుండిపొడులు.

అచ్చ రా. అయో. ౧౩.

బగ్గున. క్రి. విశే ద్రు. (√బగ్గు.) తొందరగా.

సీ. వలపక్కచూడ్కి కవ్వల యాదవాగ్రణు
ల్బగ్గున నిరువంకఁ బాయ మొసఁగ.

బహు ౧. ౧౦౧.

బగ్గుబగ్గురుమను=బగ్గుమను. అ క్రి (√బగ్గు.) బగ్గుబగ్గునమండు.

వ. ... ముక్కంటి కెక్కున నక్కటికం బతి
యిక్కటికిరాతికుఁడియ నగ్గలపుటలుకయగ్గి
బగ్గుబగ్గురుమన. ... (కువల. ౨. ౩౭.)

బగ్గుమను. అ. క్రి. (బగ్గు + అను.) బగ్గనమండు. (శ. ర.)

బచేనికాఁడు. విశే. మొ త్తనివాఁడు, చేసినట్లెల్ల మారకుండువాఁడు.

గీ. విభుఁడు కానటివాఁ డైనను వృద్ధుఁ డైనఁ
దన్ను మెచ్చుకి యొక్కతెఁ దగిలెనేని,

బకముకాఁడెను నెప్పుడుఁ బరుసనైనఁ జెదర
తక్కుడు ధర నెట్టిపడఁతియైన
కేయూర. 3. ౨౭౫.

బచ్చేలి. వి. (క. బచ్చలె త. పసలి) కలంబి. శా.
(దీనిభేదములు: తీఁగబచ్చలి, పెద్దబచ్చలి, ఎఱ్ఱ
బచ్చలి, మట్టుబచ్చలి)

బచ్చికోళ్లు. వి ఒకజాతికోళ్లు
వ. . . డేగలు, పికిలులు, బచ్చికోళ్లు
ప్రబంధ ౬౦౫

బచ్చే = బచ్చేవాఁడు. వి (సం. వైశ్య.)
౧. వైశ్యుఁడు, కోమటి
క. వచ్చినవాఁడకు వచ్చుం, జొచ్చినవాసంబుఁ
జొచ్చు బచ్చు శివార్చనకు శంభుభక్తుల
వెదకన్. హర. ౨. ౪౫.
గీ. బలయురత్నాకరములు సంచులుగఁ జేసి
వేర మాడెడుపాటి యుదారలక్ష్మీ, బచ్చు
లప్పరి నున్నారు వెచ్చపరిఁగి.
పాండు ౧. ౧౧౧.
౨. కోశాధికారి, ధన ధ్యక్షుఁడు.
వ. ఉత్తరాయణసంక్రాంతినిమిత్తమునం
తెనుంగొండబచ్చు నూరపసెట్టి మనుమణ్డు
జక్కిసెట్టికొడ్కు పమ్మసెట్టిన అఖణ్డ
వర్తి(లోహాద)నాడి యబక్కిణ్డు
ద శా. ౪ ౧౦౩౫
ఉ. లాలనఁ గ్రొత్తపెట్టులికిశాసము పెట్టిరి
యాసనంబుగా, గోలయు సాదు సైనరయిక
కోమటికిన్ నిమధేంద్రబచ్చుకున్ ...
సైమ. ౬. ౧౧౫.
ద్వి దేవరదాసయ్య దేవదాసీఁడు, భావింపఁ
గిన్నరబ్రహ్మయబచ్చు.
బస. పు. ౨. ౪౯౨. పం.
3. వర్తకుఁడు, వ్యాపారముచేయువాఁడు

ద్వి. ఇత్తు రత్న పరీక్ష రూఢిఁగి దేవట్టుబచ్చుల
కోశ నచ్చునవయ్య బ్రహ్ము.
బస. పు. ౨. ౨౫3. పం.
క. రాణింపఁ బక్కి తనపని, జాణై కొనఁ
గొలుచు సంతసప్రదజేఁ దొలఁగుం, [illegible]
చెడఁ గవుడుమానిని, సాని మెఱుఁగ బచ్చు
గాఁగ నరపతిఁ దగున్. (అము. ౪. ౨౬౯.)
చ. మరునకుఁ జైత్రమంత్రి వనమండలరాజ్య
ఫలైకశాంతకో, క్కరము కరం బొకంగ
టయిఁ దావుల బచ్చులుచేరి తచ్చదావఁ
ణముఁ ఛాయ విప్పినరవంబుగ నెన్ని
కొక్కఁజేయుచున్. (వసు. 3. ౧3౬.
వెన్నెలబచ్చు = చంద్రుఁడు. (వెన్నెలయను
కోశము అధికముగాఁ గలవాఁడు.)
వ. . మీమెఱుగుల మిలమిలలు గిలుకాడి
వచ్చెఁజామి వెన్నెలబచ్చు ముచ్చు ...
వసు. ౪. ౨3

బచ్చేవాఁడు = బచ్చే వి. (√బచ్చే.
వైశ్యుఁడు, కోమటి
క. . మోహమునఁ డ, స్వేరుగలవాఁడు తగుగఁ
వారథియగు నొక్కబచ్చువాఁ డర్పిటన్
శుక. ౧. ౪౨౦

బచ్చెన. వి. (సం ప్రచ్ఛన్నం. క. బచ్చెని
౧ పూఁత, లేపనము.
గీ. గంధవాహంబు లేదును గఱులు గాఁగ
విలయకాలానలజ్వాల మలిశి గాఁగ, లచ్చి
చనుదోయికుంకుమ బచ్చెనయఁగిఁ, ఛా
మున్నీటియల్లుండు ఛాణ మయ్యె.
భీమ. ౪. ౧౨౪
సీ. చీలలు చెదరి బచ్చెన చిట్టి వానలఁ గూల
కొమ్మలతోఁడిగోపురములు.
చంద్ర. 3. ౪౦
ఉ. వచ్చె వసంతకాలము రువారభ్రుజేశెవసించ
సీరునన్, బచ్చెన మాటికేఁటనిషుళ్లాకాల

దీరఁగ వ్రాసియున్న యా,బచ్చెనల్లి వంచి
నునుభాణుండు ... (సుక. ౨. ౪౫.)

౨. రంగు, వర్ణము.

సీ. కైసేసికొనుచుఁ బ్రాక్తరుణి సొమ్ములకునై
పట్టిన బచ్చెనబరణి యనఁగ .
వరాహ. ౪ ౧౪౫.

క. ... పైపై, నింకఁగ నింకఁగఁ బల్మఱుఁ,
బంకించుటఁబోలె మోవిబచ్చెన పోచ్చన్.
పాండు. ౨. ౪౧.

క. పొచ్చెములు లేక పటమున,నచ్చాంద్రమ
న స్తనంధయాభరణాంకున్, బచ్చెనవొత్తిన
రీతిని, ముచ్చటగా వ్రాసి గౌరిముందట
నిడుచున్. (పార్వ ౪. ౧౩౧.)

(బచ్చెనవొత్తు = అచ్చొత్తు.)

౩. గుఱుతు, చిహ్నము.

సీ. లక్కనం బాది కళంకానవా లడియాలమై
బచ్చెన యనఁగఁ జిహ్న, గీ. మలరు
ఆం భా. ౧ ౮౦

౪. వంచన, కపటము, మోసము.

చ. సులభమొ దుర్లభంబొ యని చూడ కెఱుం
గవు ..యిడుములందగఁ.. నినుఁ బుచ్చెద
బచ్చెన రూపుపోకులన్.
భార. శాం. ౪. ౫౧.

విణ వంచకము, మోసగించునది

చ. కనుఁగవఁ బాఱఁజూచెదవుగాని మనంబునఁ
జాడవృత్తులం, దరిపెనుగాని భావమునఁ
దప్ప వొకప్పుడు నీప్రవీణత,ల్యనుపద వింక
నీపటలు బచ్చెనచేఁతలు చాలుఁ జాలు .
వరప. ౨ ౧౪.

క. ఇచ్చిన బాసొమ్ముంతయు, మచ్చిక రాఁ దీసి
కొన్నిమాసంబుల కా,కెచ్చెలిని గన్నుజం
కటు, బచ్చెనమాటలను బయలుపందిలి
యిడుచున్. ప్రబంధ. ౩౨౫.

ఉ. ఎచ్చటనుండి వచ్చితిరొ యెయ్యెడ కేఁగఁ
దలంచితిరొ యీ,ముచ్చట లేల మాకు.
ద్విజముఖ్యులెసం జనుఁ దట్టిబోటికిం, బచ్చెన
మాటలేల .. (శ్రీరం. మా. ౨. ౯౯.)

చూ: బచ్చెనపెట్టు.

బచ్చెనవెట్టు. అ. క్రి. (బచ్చెన + పెట్టు.)
సిద్ధముచేయు.

ద్వి బండియుఁ బొణకయు బచ్చెనవెట్టి, బండి
కెల్లెడ సందిపడగలు గట్టి
బస. పు. ౩. ౧౫౦. పం.

బజెగా(గే)డి. విణ. దుష్టురాలు, దుష్టుఁడు

క. బజగాడిమాటలు చెవి విడి సుజనుఁ గుమా
రుని లీలాం,గజునిం బోనాడుకొంటిఁగద కేఁ
దనుచున్. (సారంగ. ౩. ౨౧౪.)

సీ ఓవరిపైన నీ కునికిఁ గావించిరే బజగాడి
యని దూఱు బావగారు.(కుక. ౩. ౨౯౪.)

సీ పాపిష్ఠి బజగేడి పంచమహాపాతకియు వ్యతి
పాత ప్రాకిళ్లమారి. (హంస ౫. ౧౧౩.)

బజారము. వి ౧. ప్రలాపము, ప్రల్లదము.

సీ బజారము నాఁగఁ జెలఁగ నాఁ బ్రఁలా
పావిధి (ఆం భా. ౧ ౧౧౬.)

౨ వ్యభిచారము. (చి. ని)

బజారపుఁ బలుకులు = స్వేచ్ఛాలాపములు,
స్వైరాలాపములు.

శా. పాలిండ్లపైఁ బల్మఱున్, జీర ల్లాఁగి
బజారపుంబలుకులం జెట్టాడుచుం బాడుచు,
స్సారాచొక్కుల దిక్కులం దిరిగికన్నం
గన్ను వ్యాన్నెలన్. (బహు. ౩. ౫౮.)

బజారి. విణ.(సం జారిణీ ప్రా జారీ.బజారు+ఇ.)

౧. దుష్టుఁడు, చెడ్డవాఁడు.

సీ. .వ్రాత్యుఁడు బజారి ...
హంస. ౫. ౧౧౩.

౨. వ్యభిచారిణి,

సీ. అవలోకములఁ జేర్చి యలద్విజుండవిష్ణు
శిష్టుని భ్రష్టుఁజేసినబజారి.

బహు. ౫. ౧౪౯.

3. రజ్జులాఁడు, ప్రేలరి.

ఉ. ఏల బజారి రంకు లిడి యెవ్వరు మెత్తురు
నోరిలో పలన్ ప్రేలిడినప్పుడుం గలదనేరఁడు
సీమకుఁడు . (సారంగ. 3 ౫౭.)

వి. ధూర్త స్త్రీ.

సీ. ... బజారి యనంగ దండులంటె, గట్టిజంత
టాఁగ గయాళి యనఁగను ధూర్తయోష
బిరుదొఁచుచుండు.(ఆం. భా ౨. ౧౧౪.)

బజారించు. అ. క్రి (√బజారు.) వ్యభిచరించు.
(చి. ని. బజాతించు. శ. ర.)

బజారు. వి. (సం ప్రచారః ప్రసారః. హిం
బజార్) అంగడివీథి. (బజాఱు. అని. శ గ.)
(వ్యవ.) ఈయూరిబజారు లన్నియు విశాలముగా
నన్నవి.
బజారుమాట = వీథులయందు చెప్పుకొనెడు
మాట. (శ ర.)
జ: బజారి, బజారించు.

బజీతు. వి (హిం. ఫజీహత్.మిశ్ర(గ్రా.) కష్టము,
దుఃఖము.
క. మన కేల దుష్కరం బగు,పనిఁ బూను
బజీతు దేవపతి కేఁడె నటం, చని తెల్పవచ్చె
దేవా,తనురతు పరోపకారితాధికముగదా.
పార్వ. 3. 3౭.
విణ. భంగముగొందినది, అవమానము నొందినది.
గీ. ... చుట్టాలచేత బజీత నగుదు
కుక. ౨. ౧౨౪.
జ: బజీతుచేయు.

బజీతుచేయు. స. క్రి. (బజీతు + చేయు.) పరా
భవించు, అవమానించు.

గీ. అఁదుదాని బజీతుచేయంగ నగునె.
అము. ౫. ౫౧.

చ. అవనిరనూజపైఁ గదిసె నం పూశెకరము
మోవిరక్కసిం,గవయఁదలంచుదాని నపుగా
దన కిట్లబజీతుచేసె ...సమగ్రదావ్యదన్.
భోజను. 3. ౧౨౯.

బజ్జడి. వి. (సం. భంజలి) అశ్వగతివిశేషము.
(పాదన్యాసవిశేషము. శ. ర)
ద్వి బహుచిత్రగతులతో బజ్జళ్లు ద్రొక్క.
పల్నాటివీరచరిత్రము. ౨. భా. (శ. ర.)

బజ్జి. వి. (క, త. బజ్జి.) అనుకుగాఁజేసిన వ్యంజన
విశేషము.
మ. ఫలముల్ పానకముల్ రసాయనము లంబ
ళ్లూరుబిం డ్లూరుఁగా,యలు బజ్జుల్ దధిపిండ
ఖండములు నం దావిర్భవించెన్ దగన్.
రాజ. చ ౨ ౧౨౪.
సీ. కలవంటకములు బజ్జులు పిండివంటలు
చక్కగి జాన్న రసాయనములు.
ఘటికా. ౨. ౧౬.
సీ ఒకప్రేలఁ జవి చూచి యూరఁ ద్రోచినబజ్జి
యాప్రమాణమున జేర్చునాప్రఫలము
పాంచా. ౮. ౫౯.

బటానబయలు=బట్టబయలు. (బటాక
బయలు, స్వార్థమున కకారాగమము అని శ. ర.)
విణ. ప్రకటితము.
క. .. ఆ, తొయ్యలి యూఁచక యూఁచక,
పయ్యెదగొంగును బటానబయలుగఁ జేసెన్.
సారంగ. 3. ౧౬.
(బటాకబయలు, శ. ర. పా.)
ఉ అటఁ గనుచున్ బటానబయ లైనచనుంగవ
పైటఁ జేర్చ . కొనక లేచి ...
ఉ. పారిజా. ౪. ౧౪౦,

, (బటారబయలు. ముద్రి.)

బటాని¹. విశే. దుష్టుఁడు, చెడ్డవాఁడు.

సీ. నం దాటింగినదొంగ సాకెనగొట్టు పిసాని
ద్రిమ్మరి కేరిజము బటాని. (చెన్న. ౨. ౨౪.)

బటాని². వి. కాయధాన్యవిశేషము.
(శ. ర, వ్యవ.)

బటాబయలు = బట్టబయలు. విశే. ప్రక టితము.

చ. అనవుడు నవ్విశాలతరలాక్షి కటాక్షములందు
నంకురిం,చినకినుకఁ బటాబయలు సేయక
నవ్వ ... (సారంగ. ౨. ౧౧౩.)

బటాబూరము. వి. (బూరము + బూరము)
ఆడంబరము.

ఆ. దాయ మెత్తనో యూసార దాఁక నీక,
కట్టి గలిచెద నిద పాపికలనిదయ్య,ముల
బటాబూర మిం దేమి ముట్టఁగలదు, పొంది
వచ్చిన వ్రాలక పోవుఁగాక.

ఉ. హరి. ౩. ౧౪౧. (చి. ని, శ ర., పీఠిక,
బేటూరి పారములు .. పాపికలను వచ్చి
పట్టెనో భూతమిం దేమి పుట్టఁగలదు.
వావిళ్ల. వ్రాఁతప్రతి పా.)

బటారము. వి. (సం. పటుః) ఆడంబరము.

ఉ. . పైని బటారమె కాక వానికిన్,లోన
లొటార మాట మది లోకు లెఱుంగర
చేయు సేఁటికిన్. (తపతి. ౨. ౨౩.)
(వ్యవ.) లో లొటారము బయలు బటారము.

వ. ... ముద్దులకటారంబులును బయిటి బటా
రంబులును ... ప్రబంధ. ౪౫.
(గొప్పతి. అని. శ. ర.)

బటుది. వి. పానపాత్రము, (తాగుగిన్నె.

సీ. ... గిన్నె బటుది కోర. గీ. తబ్బుర
... ...
సాం. ని.హాస. ౨౫.

బటువారు. అ. క్రి. (బటువు + అరు.) ఒప్పారు,
అందముగా నేర్పడు.

సీ. చక్కఁగా బటువారుసందడుసచ్చెళ్లచెలఁగు
మట్టియలపైఁ జెందులాడ. (వీధి. ౧౨.)
(బటువారు = గుండ్రముగా నగుటచే నొప్పగు
అని భావము.)

బటువు.¹ వి. (సం. వర్తులం.) ౧. గుండ్రన, వర్తు
లత్వము.

గీ. బటువు లొంది, యలరెఁ గొమ్మలకుచ
ములయందములను. (ఉ. రా. ౬. ౧౧.)

ద్వి. పుటపుటగా జాజిపూవులు దాల్చి,బటు
వులు గలమించుబటువు లింపొంద,
అ. మ. క. ౩. ౧౬౯ పా ౪. పం.

౨ అంగుళీయకవిశేషము, గుండ్రనియుంగరము.

సీ. ... అంగుళీయవిశేష మలరును బటువు.
గీ. హాఁగ. (ఆం. భా ౨. ౧౫౦.)

గీ. తళుకుజిగికెంపుబటువు ప్రత్యర్థిభిన్న, మధ్య
రుచి చండమార్తాండమండలంబు, తనవిమల
కీర్తికాంతకు నవఁగమించు,నతఁడు సౌందర్య
నలుఁడు విఖ్యాతబలుఁడు.
చంద్రా. ౧. ౪౫.

౩. ఉపధానవిశేషము, గుండ్రని తలగడ.

సీ. . తల,గడ తలాడ తలాఁడి తలయంపి
యొఱగు నా నుపధానసంజ్ఞ లై యొప్పు
చుండుఁ,దద్విశేషాభిధానంబు తగునుబటువు,
దిల్ల దిం దన ... (ఆం భా. ౨. ౧౬౩.)

సీ. యామిని శయనించునాకాశనీలతల్పము
మీఁదఁ జెంగావిబటు వనంగ,గీ ... చంద్ర
బింబంబు వొడిచె. (వరాహ. ౪. ౧౪౫.)

సీ. ఇలయు నీలయుఁ బాదనళినముల్ గుబ్బచన్
బటువులఁ జేర్చి యుంతముగ నొత్త.
వాల్మీ. ౧. ౪౦

౪. (క. బటువు = సౌందర్యము.) అంతము

ద్వి. పటపటదీపకమా నయములఁ బ్రోవో, బటువుల పిండో శోభనకదంబంబో.

ద్వి. పరమ. ౪. ౨౩౧.

౫. దిట్టతనము, ప్రౌఢత.

వ. బటువు మిగిలి పొటనికాయంబు రాయిడిం బడి పుటపుట నైనకూలంకష చాటువుల మాటకారితనంబు మెరసి .

మనుచ. ౫. ౧౦౧

విశే. ౧. వర్తులము, గుండ్రనిది.

గీ . . వర్తులాఖ్య చెల్లు, బటు వనఁగి వట్రు వనఁగను (ఆం. బా ౩. ౧౬)

క. కటిలాలక నీగుబ్బలు, బటువు లయి మెూగాని కౌగయుబంగరునిగ్గుల్, బోటమరిలుఁబుట్టచెంబ్లొ, నటుగాదే నింతపట్టి యాడుమనఁట కే.

సారంగి. ౨ ౨౦౭.

మ. బటువుంజన్నులు చందమామ తళుకుల్ ప్రస్ఫావకాంచీలస, త్కటిలీల ల్గలజవ్వనుల్ తవులం గాఁగాఁగాక . (మల్ల శృం. ౩౧.)

౨. అందమైనది, మనోజ్ఞమైనది.

గీ. ... ఎదుటఁ, బసివలపు లిచ్చు పచ్చాకు పసిఁడిపట్టు, బటువుకోడును బటువులై పుటముగులుకఁ, బూని రండల మెంతయు బోయ లంత (రా. వి. ౨. ౪౩.)

బటువువిల్లు = గుండ్రని విలగడ

గీ. ... పైఁటలో మరునిబటువు, విల్లక్రియఁ బట్టుఁగంచెల బిగువుఁజన్ను, నిక్కఁ దిస్సెలఁ జ్రాకాళి చిత్తమాడు. (ఆము. ౧. ౫౯.)

సీ. పకిపెలపట్టెమంచముఁ బట్టుఁదలగడ బటువు బిక్కలు మార్కొపటపుఁబులుపు. (వైజ. ౩. ౬౪.)

జ : బటువారు, బటువుకత్తి, బటువుకైదువు, బటువుకైదువుజోదు, బటువుగువ్వ, బటువు పుల్గు, బటువుబాలు, బటువువాలుతాల్పు.

బటువు². విశే. (సం. పటుః.) ౧. గొప్పది, పెద్దది, అధికము.

క. అటుమందటపటుకైతోర్వ్యుద్భట మయి దిట మయి నిగాఢదళసంతతివి, స్ఫుట మయి కడు శ్యావట మయి బటు వయిన దోశ్కూటముం గనియెన్.

ప్రబంధ. ౨౦౬.

గీ. పోయగముచేత బటు వైనపొంబసుచేత.

కవిక. ౬. ౧౫౪.

౨. దృఢము. (శ. ర.)

బటువుకత్తి. వి. (బటువు¹ + కత్తి) చక్రము.

గీ. . వేయంచులుఁగు, చుట్టుఁగైదువు గుదు మవా లున్నడియడిదము, బటువుకత్తి వాఁ జక్ర మా. (ఆం. భా. ౧. ౫౨.)

బటువుకైగువు = బటువువాలు. వి. (బటువు + కైదువు.) చక్రము. (బటువుఁగైదువు. శ. ర.)

సీ వచ్చుఁచున్నఁ గన్గొని వాఁడు గ్రస్నపం దూలంగ గ్రుద్దుల బటువుకైదువుల నడిద, ముల మరల్చినఁ బోక. ..

అచ్చ. రా. ౨౬౩.

సీ. బటువుకైదువవాని భాసమానమృగాంకభాగ మానమ్మితాస్యంబువాని. (దశా. ౨. ౨౫౩.)

బటువుకైదువుజోదు. వి. (బటువుకైదువు + జోదు.) చక్రాయుధుఁడు, విష్ణువు.

సీ. . బటువుకైదువుజోదు బమ్మతండ్రి ...

గీ. కారిపేరులలరు... (సాం. ని. చేమ. ౪.)

బటువుగువ్వ. వి. (బటువు + గువ్వ.) బటువు పుల్గు, చక్రవాకము.

గీ. జంటపిట్ట బటువుగువ్వ జక్కవ యనఁ గో సాముంబు లగు... (సాం. ని. తిర్య. ౬౮.

బటువుపుల్గో = బటువుగువ్వ. వి. (బటువు[1] + పుల్గు.) చక్రవాకపక్షి.

సీ. ఇటు జొచ్చెదు వీడనిబటువుపుల్గులటంచుచుట్ట పుట్టువుమెట్టుఁ జూచిరాఁద.

ప్రబంధ. ౧౪౭.

బటువువాలు=బటువుకైదువు. వి. (బటువు[1] + వాలు) చక్రము.

గీ. ... చుట్టువాలు నడివాలు పట్టువవాలు బటువువాలు పదినూలంచులవాలు విల్లవా లన నుదర్శనాఖ్యలు వఱలుసాంబ.

సాం. ని. దేవ. ౧౪.

బటువువాలుతాల్పు. వి. (బటువువాలు + తాల్పు) చక్రధరుఁడు, విష్ణువు.

క. అబ్బటువువాలుతాల్పును, గుబ్బలివిలుకాఁడు నంచగుబ్బపుజోదుం, గొబ్బున నడ్డము వచ్చిన, నిబ్బరముగఁ బోర జేఁడు నిమఁ దగ టార్తున్. (అచ్చ. రా. యు. ౫౦౧.)

బట్ట. విశే. (క. బట్ట. త పరస్తై) వెండ్రుకలు లేనిది, ఆవరణరహితము, ఆచ్ఛాదనరహితము. (చూ. బట్టతల వెం॥)

వి (సం పటః. క. బట్టె. ప్రా. పటో.) ౧. వస్త్రము.

గీ. కట్టుబట్టలు గొని క్రొంతబట్ట దయను, గోఁచులకు నిచ్చి ... (ఆము. ౬. ౩౭.)

సీ. బలుము తక్కువ దొంపఁ దైబట్ట బరవను సంచార మడిగిన నడలు రక్ష.

రామలిం. ౫౦.

౨. వస్త్రఖండము, గుడ్డ.

సీ. ... గుడ్డ గా బట్ట గాఁ జెలువొందు వస్త్ర ఖండము ... (అం. కా. ౨. ౧౫౩.)

౩ పశులదేహముమీఁది తెలుపు లోనగువాని చాలు. (శ ర, గ్రా.)

ఉదా : బట్టావు మొ.

జా : బట్టగట్టు, బట్టతల, బట్టతలవాఁడు, బట్ట మేఁక.

బట్టకడవ. వి ధూర్తకదంబము. ?.

సీ. . తడ లేఁకు కడప బట్టకడప కొడిగె.

హంస ౪. ౧౧.

బట్టకడిమి. వి. (బట్ట + కడిమి.) ధూర్తకదంబము. (చి. ని., శ. ర.)

బట్టగట్టు. అ. క్రి (బట్ట+కట్టు) కేశాద్యావరణ రహితమైనదగు.

శా. . మన్మథవిహారశ్లోకవిభ్రాంతిచే, బాంతు బారెను బట్టగట్టెఁ దల చెప్పన్ లోఁత సంసారము కాశీ. ౪. ౧౪.

చ. ప్రతిదినకేశలుంచనపురాయిడి నెట్టన బట్ట గట్టి పైఁ, బతపుత మంచు నున్నకలు బోఁడతలన్ ధరియింప నోడియున్.

పాండు. ౨. ౬౪.

౨ అట్టకట్టు, బట్టవలె తలయేర్పడు.

సీ. తల మాసి పువ్వు పెత్తులకు జిల్గురుమాలుబట్ట గట్టిన తల బట్టగట్టి. (ప్రబంధ. ౩౫౫.)

బట్టతల. వి (బట్ట+తల.) కేశాద్యావరణరహిత మైనతల, ఖల్వాటము.

గీ. ఇనునిమధ్యందినపుటెండ తనదు పెద్ద బట్టతల మించఁ బ్లవుఁ జేరఁ బాఱుతెంచి.

ఆము. ౬. ౪౮.

సీ. నునుబట్టతలలపైఁ గనకంపుఁ జెంగులు పట్టంచెరలు మాయఁగట్టినారు.

వైజ. ౨. ౬౦.

ఇట్లే : బట్టబయలు.

సీ. కలకుటిల కెంపుకొన వెలిగొనకముఁ బ్రాకటలో చదువులో బట్ట తొగడలుగావిహెగ్ బయను. (వైజ. ౩. ౯.)

బట్టతల కొరకొరలు మొడిపెట్టుట = అసాధ్యమగు పనిచేయుట.

సీ. కడుబట్టతలల కొరకొఱ్ఱ్లను ముడిపెట్ట నేసేర్తు మతియును నేసె నేర్తు. విప్ర. ౪. ౭౮.

బట్టతలవాఁడు. విణ. (√బట్టతల.) ఖల్వాటుఁడు.

శా. ఎండ న్మిక్కిలి తపింప బట్టతలవాఁ డొందె నిలన్ నీడఁ గూర్చుండన్ దాళకుజంబుక్రింది కరుగన్ . . (మల్లభూ. నీతి. ౭౪.)

బట్టబయ(బై)లు = బటాబయలు, బటాబయలు, బట్టబయలు. వి. దే. (బయలు + బయలు. అని చి. ని., శ. ర.) వృక్షాద్యావరణాచ్ఛాదనరహితమగు బయలు.

మ. .. వన్యవృక్షవితానంబులు లేనిబట్టబయలన్ శాకాశనుండై యుధిష్ఠిరుఁ డంతించుచు చేసెఁ దపమున్ దాత్పర్య ధైర్యంబునన్. (పి. శకుం. ౭. ౧౧౭.)

ఉ. తొట్టినశోకవిస్ఫురణతో ధరణిం గలపక్కణస్థలుల్, బట్టబయళ్లుగా మెదడు వట్టినపాండుకపాలఖండముల్, గట్టినకండ్ల వాళముల తైవడి నంట ఖురాంచలంబుల, న్మట్టి నిషాదమస్తములు మారమణీరమణుండు ఱిక్కెయై. (వరాహ. ౮. ౭౫.)

గీ. గరుడగంధర్వభుజగకిన్నరపిశాచ, భటులు చావడిముంగటి బట్టబయలఁ, జటులతరవృత్తిఁ గోటులసంఖ్య లేసఁగ నట్టగద్భుండు గొలువు పున్నయవసరమున. (కాశీ. ౭. ౪.)

ఉ. ప్రాలువు బట్టబైట నిజపుత్రకుఁడుం బలుగాకి యుట్టిచో, పలుపు తోలిగొల్చు టాకవిక్రమమే బలిదైత్యవల్లభా. వరా. ౭. ౪౭౩.

సీ. తమపొంత్తు గుడియుంచి తలయంతున్నమ నారలేఁటిలోగా బట్టబైటబ్రతుకు. ఉ. రా. ౧. ౭౧.

విణ. (బట్టబయలువంటిది.) ప్రకటమైనది.

ఉ. . అమ్మక్కల గుట్టు బట్టబయలై కనిపింపఁగ కారి పొన్నపై, నెక్కి రమించుచున్కి .. (సారంగ. ౨. ౭౦.)

బట్టమేఁక. వి (√బట్ట) పక్షివిశేషము. (శ. ర.)

బట్టి[1]. వి. బహుమానము.

ఉత్సాహ. అట్టివేళ విశ్వకర్మ యరుగుదెంచి దీనికిన్, జట్టి పుట్ట దంచు పాంచజన్యజన్యశంఖమున్, బట్టి గాఁగ నిచ్చి యలనభస్వరత్స్వరద్విషున్, జాట్రవేల భూవరునకుఁ జూపి యేకతంబుగాన్. (కకు. ౭. ౧౦౯.)

బట్టి[2] = బట్టికాఁడు. ౧. చిఱుక.

సీ. మాణిక్యమకుటంబు మాటి మస్తమునందు బట్టియాఁకల కొట్టె ముట్టిపడిరి. పుటికా. ౧. ౧౫౩.

౨. వాగ్ధోరణి. (చూ. బట్టికాఁడు.)

జ: బట్టికాఁడు

బట్టి[3](ట్టీ). వి. (క. బట్టి, బట్టీ.) మందులు వండుటకును ఓమము కొందలగువానినుండి ద్రవము తీయుటకు నుపయోగించెడిప్రొయ్యి, అవము. (శ. ర.)

బట్టికాఁడు = బట్టి[2]. వి. (√బట్టి[2].) ౧. చిఱుక.

గీ. చదువు శుకసంఘ బట్టికాఁ దనఁగ రాదు, తమ్ము యతఁ జెలంక యడఁగ. ...

అం. ఛా. ౨. ౭౯.

౨. గోరువంక, శారిక.

సీ. బట్టికాఁడుల నింపు పుట్టియ్యఁగ నేలఁ బట్టి మాటలఁ గఱువంగరాదు.

సింహా. ౨. ౯౧.

గీ. జలధి భూతల గొడ్డలు కల్లటలు, పాపు
రాయలు బక బార్ల బట్టిగాండ్రు, నంచలు
పెంకు కేర్లము ల్యుంచన క్ష్మిచిలుకలు పికాది
కకునము ల్గలవి పలుక. (హంస. ౫. ౧౪౩.)

బట్టినగోల. వి. ఎత్తనగోల.

సీ. తనదు గోణ్యుద్ధారదండాఖ్య నుత్తనగోల
నా బట్టినగోల నాఁగ.
ఆం. భా. ౭. ౭౬౩.

బట్టియ¹ = బట్టె¹. వి. కాలువ. (చి. వి)

బట్టియ² = బట్టె². వి. సున్నము మున్నగునవి
తయారుచేయుటకు కట్టినకట్టడము.
(ఆంధ్రమునం దిది నూలీ యందురు.)
ఉదా. ఇటికబట్టియ, సున్నపుబట్టియ. (చి. వి)

బట్టు = బట్టువాఁడు. వి (సం. భట్టః) స్తోత్ర
ములుచేయు నొకజాతివాఁడు.

గీ. ... బట్లు, క్రిక్కిలవఁ బారకాఖ్యలు
కేయుచుండు. (ఆం. భా. ౭. ౧౯౬.)

గీ. ...నభోమండలంబుఁ, బూరటిల బట్లు కలి
రాజుఁ బొగడి పొగడి. (శైవ. ౪ ౬౩.)

గీ. పుట్టములు దట్టెలుంగ నిచ్చి చుట్టములకు,
బట్టులకుఁ పేదలకుఁ గోరినట్టు లొసఁగి ...
అచ్చ. రా. యు. ౫౭౭.

ద్వి. కాంచఁగంటి రఘురామునిలువిద్య పెంపు,
తతిగాని తలపోసి తల లూఁచియాఁచి,
బట్టుకైవడి మెచ్చిపటుతరధ్వనులు, చెట్టెత్తి
రఘురాముఁ జేర్కొని పొగడె.
రం. రా. యు. ౩౫౧. పొ. ౭౭. పం.

రూ: బట్టువాఁడు.

బట్టువాఁడు = బట్టు. వి. (బట్టు + వాఁడు.)
స్తోత్రములుచేయు నొకజాతివాఁడు.

అ. వేదంబట్టువానివిధముంబు లధికంబు ...
వేమన. ౩. ౧౫౩.

సీ. దర్పకాకార చాళుక్యరాయ యని మెచ్చఁ
బడు బట్టువారికిఁ బ్రాపునైచి.
కుక. ౪. ౧౧౧.

బట్టె¹ = బట్టియ¹. వి. కాలువ, కుల్య.
(శ. ర., గ్రా.)

బట్టె² = బట్టియ². వి. సున్నము మొదలగునవి
తయారుచేయుటకు కట్టిన కట్టడము. (చి. వి.)

బట్లె. వి. శరారివిశేషము, ఒకవిధమగుమాలెఁడు.

సీ. ...పరగు దర్దురము పావ బట్లె మల్ల, యనఁ
గను దర్వీకరాభిధ ...
ఆం. భా. ౭. ౭౪౯.

బడ = బడా. విశే. (క. పదు, హిం. బడా.)
పెద్దది. (చూ. బడగొండ.) - క్రి. విశే. అత్యం
తము, మిక్కిలి. (చూ. బడబాశి.)
రూ: బడగొండ, బడబాశి.

బడగ = బడవ. విశే. (క. బడగ.) అవినీతుఁడు,
తుచ్ఛుఁడు.

ద్వి. అడిగెడువారు శే కయ్య నీ వింత, బడగ
వైతివి మఱి బాపురే యనుచు.
బ. స. పు. ౪. ౭౩౫. పం.

బడగులు. వి. బ. నీలగిరిప్రాంతమందుండు ఒక
జాతి జనులు. (వడగరులు అని శ. ర.)

బడగొండ. వి (బడ + కొండ.) కొండవలె పెద్ద
యాకారము కలిగి నీళ్లు కలిగిన మేఘము.
(శ. ర.)

బడబు. వి. కష్టము.

గీ. చోద పల్లట మల్లట చోదుడు బడబు
యుడు మగచాటు బా మనఁ బరగుఁ
కష్టము ... (ఆం. భా. ౧. ౧౫౦.)

బడబ. సం. వి. అ. స్త్రీ. ౧. ఆఁడుగుఱ్ఱము, పె
గోడిగ. ౨. ఆఁడుగుఱ్ఱమురూపమున సూర్యుని
వలన అశ్వినులను గనిన అశ్వినియను పేరిట అప్సర
స్త్రీ. ౩. దాసి. ౪. వేశ్య. ౫. బ్రాహ్మణస్త్రీ.

బడబడ. వి. ౧. బొబ్బ వడగండ్లు మొ. తొందరగా పడుటయందగుధ్వని కనుకరణము.

ద్వి. పిడుగుల మంటములఁ బేర్చు పేగములఁ, బడబడ వడగండ్లు వడియె వెల్లడల.

ద్వి పారిజ. పూ. ౨౧౪౯. పం.

౨. ప్రేంగుట లోనగువాని ధ్వని కనుకరణము.

క. బడబడ పేలఁ బ్రేంగితి,కడుపుమి యాభల మటంచుఁ గ్రోధముతోడన్ ...

పద్మ. ౮. ౨౪౨.

౩. అధికముగా మాటలాడుటయం దగుధ్వని కనుకరణము.

(వ్యవ.) వాఁడు బడబడ వాగుచున్నాఁడు.

౪. ఇనుపతగడు మున్నగువానిని కొట్టునప్పుడు అగు ధ్వని కనుకరణము.

(వ్యవ.) కమ్మరివాఁడు డబ్బా బడబడ వాయించుచున్నాఁడు.

౫. నీరు కొందలగునది కాఁచుటయం దగు ధ్వని కనుకరణము.

(వ్యవ.) ఆ బిందె బడబడ కాఁచుచున్నది.

బడబాకి. విశే. (బడ + బాకి?) మిక్కిలిగొప్పది, మిగుల పెద్దదైనది.

ద్వి. పెలుచినకురులును నిడుదకోఱలును, బలుపైన కడుపును బడబాకినోరు.

రం రా. అర. ౧౯౦. పా. ౨౪. పం

ద్వి పడఁగకంపెసఁగడి బడబాకినోరు, పెదను చెవులుఁ గుఱుచఁగద్దమును.

పల. ౩. ౧౪౯. పా. ౨౦. పం.

బడబాగ్ని. సం. వి. ఇ. పుం. = బడబానలము.

బడబానలము. సం. వి అ. పుం. బడబాగ్ని, సముద్రమునందుండు అశ్వాకారముగల యగ్ని.

బడబాముఖము. సం. వి. అ. పుం. = బడబాగ్ని.

బడరుఁడు. వి. (క. బడ. తు. బళ.) ౧. దేవుఁడు, ప్రభుఁడు.

క. ఒడలు గుడి యంతరాత్మయ, బడరుం డను పలుకు లుడిగి భక్తిని గుడియే, గుడి యనియు లింగమూర్తియ, బడరుం డని కొలుచు నది పాతకము శివా. (శివ. సా. ౨౬౦.)

౨. దరిద్రుఁడు.

క. తోడవులు చిరిగిన యెమ్ములు, గుడిముట్టు గపాల మిల్లు గుడి ముడిచె దిక్కుఁడు, గట్టువలువు దో లగు, బడరునకై నవయ నేమి ప్రళయము వచ్చెన్

కు. సం. ౮. ౭౪౦.

బడలించు = బడలఁజేయు, బడల్చు. స. క్రి. (√బడలు.) శ్రమపెట్టు, అలయించు.

క. వడి గెలవా రని భటులను,బడలించిన మనము నిడుదపయనంబుల మం,దడు వేసవినిన్ విడిసిన,రిపులన్ బ్రజపప్పినొప్ప తెఱఁగుకరుణన్. (భా. రా ౪. ౬౭.)

౨. నొప్పించు, బాధపెట్టు.

సీ. జంబుమాలిని మూఁడు శరముల బడలించి యూపాతు నాల్గింట నుదుటు మాన్చి.

భా. రా. ౪. ౬౬.

౩. క్షోభపెట్టు, వ్యాకులపెట్టు.

భా. ... భీమసం,గ్రామకుతూహలంబున జగత్త్రయమున్ బడలించురాక్షస,గ్రామములన్ హరించి మముఁ గావఁగదే శివ యంచు బ్రొక్కినన్. (భా. రా. ౧. ౩౧౨.)

ద్వి. పరిపూర్ణకళపోము బడలించుకోమ.

ద్వి. పల. ౧. ౭౨౫. (ఇట ఔపమ్యద్యోతకము.)

బడలిక. వి. (√బడలు.) ౧. శ్రమము, అలయిక, శ్రమచిహ్నము.

చ. పదమర కెట్టునయ్యెడుఁ బ్రాశన కొల్లకొట్టిపేదలై,బడలిక నూడువచ్చిలువ్రగ్గములన్. (ఆము ౨. ౪౯.)

చ. అడిగినయంతలోన సరసాన్నములన్ సమకూర్చి వాఁకటన్, బడలిక కెందినీక ...

పారి. ౧. ౬౧.

గీ. ... బడిబడి బడలిక లాదలఁ బొదలు.

దశా. ౧. ౧౪౯.

క. అలవలసి యుంటి నిన్నుం, గనుఁగొనుచో

చాలు బడలికలు కనుపించెన్

శుక. ౨. ౫౨౨.

బడలు. అ. క్రి. ౧. శ్రమపడు, అలయు; వాడు

గీ. కెమ్మొగంబులకావిఁ గ్రమ్మ కేఁటి,మూఁక

లీలాబ్జములఁ బోప లేక బడలు

వరాహ. ౧౧. ౯౬.

ఉ. కన్నియలార మీ స్వదలఁ గంటిర నా కని

బొంక చేర్చునన్. (పారి ౩ ౧౪)

వ. ... కరఁగినకపురంబుతిలకంబుతోఁ బెరిఁగిన

శారహారములతో బడలిన కెమ్మొగం

బుతో ... (ఉ రా. ౪ ౨౨౧.)

౨. నొచ్చు, బాధనొందు.

గీ. అరుగుదెంచితి రందుల కనుట గాదు, పదము

లెక్కుడ బడలెనోకద మునీంద్ర.

కువల ౨. ౪౫.

వి శ్రమము, అలసట. (చూ బడలుపడు.)

జ: బడలించు, బడలిక, బడలుపడు, బడలు పఱచు, బడల్పు.

బడలుప(వ)డు=బడల్పడు. అ. క్రి. (బడలు + పడు) ౧. అలయు, శ్రమనొందు

ఆ. బడలుపడితి రాజ్యభారంబు భరియించి, పొడమె మతి విరక్తి భూనుపర్వ

కాశీ ౬. ౭౭.

క. ... మననుం, బడలుపడఁ బఱచుక్రియఁ

దద్బడ ధూళియు గాడ్పు వీచెఁ బ్రతి

కూలంబై. (కు సం. ౫. ౪౯౦)

వ. ... పెళపెళమనుచప్పుళ్లతో దుల్లి చఱుల

నుఱిపడగ బడలుపడక

ఉ. రా. ౩. ౭౭.

౨. నొచ్చు, బాధనొందు.

క. నరిరేఁగి యార్చి కొరకు, బలసుభటులఁ

బొడిచి రాజ బడలుపడంగన్.

భార. ఆది. ౬ ౯౧.

వ. . మొదలు నడుములం బొడుముటంగ

బెడిదంపుటినుపబడియల బడలుపడ నడఁ

చుచు . (అచ్చ. రా. యు. ౩౬౪.)

గీ నకులుఁడును దదనుజుఁడు సాత్యకియు సాభ

ద్రకొడుకును నెదిరినబలము లెల్ల,బెదరఁ

జెదర బడల్పడఁ దెల్లు సావఁ,జేయఁ గవి

కారవులు సంధి సేయువారు.

భార. ఉద్యో. ౨. ౧౩౭.

౩. చీకాకుపడు, క్షోభపడు.

క. కరిహయనరనికరము, బడలుపడందడెను

నలి నధశ్వరు లార్వన్.

భార. విరా. ౩. ౧౬౪.

చ. తనగదఁ జేసి రాక్షసులదారుణశస్త్ర

చయంబు నక్రమంబున నతిధీరుఁడై విలిచి

పోరి నిశాచరులన్ బడల్పడన్, ఘనభుజ

దండచండహతిఁ గ్రాఁచిన నుక్కఱి రక్క

నున్ కుబేరున కెఱిఁగింప

భార ఆర. ౩ ౩౬౭.

౪ చెడు, నశించు, చచ్చు.

ఉ కయ్యము కల్గినట్లయిన గంధగజప్రకరంబు

కుంభముల్,ప్రవ్యుఁ దురంగపంక్తులు ధరం

బడఁ దేరిగముల్ బడల్పడన్.

భా ఉద్యో. ౩. ౬౭.

వ విచ్ఛిన్నంబులైనవయవంబులును బొరల

రుధిరంబులును బడలుపడు బలంబులును

గొండలవడువునం బడు మాంసఖండంబు

లును .. సమరాంగణంబు భీషణమయ్యె

భాగ. ౧౦. ఉ. ౪౧౭

౫. చాఁప చుట్టగఁ బడు.

గీ. ...బడల్పడిరా నసఁగఁ,జాఁపచుట్టగఁ బడ్డ

నని తోఁపఁబడును. (ఆం. భా. ౩. ౧౦౪.

౬. పడు, కూలు.

సీ. కనిగొట్టుచిన్న రెమ్మలు ... శెట్టిలో మడిసి రేకొమ్మలు బడలుపడెలో. (విప్ర. 3. ఉ.)

౩. పలుగు.

లంకానిర్ధాతి. కడబడక పేర్చి పడి నడుగు విడు వేగమునఁ బడమి పెను బ్రయత్నలయి బడలు పడి బ్రుంగెన్. (భా. రా. యు. ౧౭౪౩.)

బడలుప(వ)లు(అ)చే. స. క్రి. (బడలు + పఱుచు.) ౧. అలయించు. శ్రమపఱుచు.

క. ... రుద్రుండు రౌద్రధనమున్ని ద్రుంకై మరు ద్రాణవాతం బడలుపఱచి మెఱుంగు మెఱు చినచందంబున. (వరాహ. ౫. ౧౧౩.)

౨. నొప్పించు.

క. నిర్జరులం దర్జించి కిన్నరులపెన్ను మూచి కింపురుషులఁ జంపి గరుడుల బడలుపఱచి...

వార ౩. ౯.

౩. చీకాకుపఱచు

సీ. ఇరుపురకోదండగురుతరజ్యానాద మ ద ర బ్రహ్మాండంబు బడలుపఱుప.

భా రా. యు. ౧౨౪౪.

బడలువాపు. స. క్రి (బడలు + పాపు.) చంపు, సంహరించు.

గీ. లాఁచిగవిఁజొచ్చి యచ్చభల్లములగముల బడలువాపకయున్న నీబంటఁగాను.

వే. పంచ ౨ ౧౯౪

బడ(లుచే)ల్చు = బడలించే. స. క్రి. (√బడలు.) పడఁగొట్టు.

క. కరికలభంబు కొమ్మ పుడు గైకొని విఱ్ఱునఁ ద్రిప్ప లోడుపై ,ఖరి గిరి పెత్తు సంగడము వైవడి పవ్వలయాద్రిఁబట్టు గోఁట రహిని మత్తఖడ్గిని బడల్చు రఙంబుగఁ గొట్టు లోవాము,ద్గరసముదాయ మచ్చిఱుతవై పుర భూపతి యావహోద్ధతిన్ (రా. వి. ౨. ౨౩.)

బడవ(డు) = బడగ. విం. (క. బడగ.) అవి వేకుడు, తుచ్ఛుఁడు.

(వ్యంగ.) ఓరిబడవా ఎంతమాట పలికితివిరా !

వి. భృత్యుఁడు, సేవకుఁడు.

చ. ... పైఁడుమియ, బడవనికప్పు సేఁడు ఇట్టక బట్టక మానికి పేఁటకానికల్.

కవి. ౪. ఉ.

జ : బడవపడు, బడవవాటు.

బడ(బ)వ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. ఆఁడుగుఱ్ఱము, గోడిగ. ౨. బ్రాహ్మణస్త్రీ. ౩. దాసి. ౪. అశ్వినీనక్షత్రము.

బడవపడు. అ. క్రి. (బడవ + పడు.) దాసుఁ డగు, భృత్యుఁడగు. (చూ. బడవవాటు.)

బడవవాటు. వి. (√బడవపడు.) దాస్యము.

సీ. బడవవాటున వాటుబడ్డచక్కఁజనిమ్మ కాయ గాచినచెయి కాయగాచె. (ప్రబంధ.౩౫౫.)

బడవా. విం. (సం. వడవా. క. బడవా.) ౧. కార్చునది; కార్చువాఁడు.

సీ మద్యపాయులలోన మచ్చిక కా రాదు బడవాల గొప్పగాఁ బట్టరాదు.

వేం. ౫౨.

సీ. బడవాకుఁ బ్రతి రెన్న బడాదరబోటులు దళివాయి కొకయూర ధర్మచేట.

వేం. ౪౪.

జ : బడవాతనము.

బడవా(బా)గ్ని. సం. వి ఇ. పుం. సముద్ర మందు బడబ(గోడిగ) ముఖమునం దున్న కాలా నలము, వార్యపుటగ్గి.

బడవాతనము. వి. (బడవా+తనము.) కార్చుట.

సీ. పంచాంగములు పొసి బడవాతనముఁ జేసి పల్లెకూటము చెప్పి పసులఁ గాచి.

వేం. ౪౧.

బడా = బడ. విం. (హిం. బడా.) గొప్పది.

చ. ... మెఱుంగుఁదక్కోలం, బలుబలుబడా రెుఁయారి బిబిచిన్నెలదన్నెల వగొంత కారి ... (భార్గవపురాణము. ౬. ౧౧౪.)

బడాపగలు = మిట్టమధ్యాహ్నము.

శు. ... సమవంటిసాధ్విని బడాబగలు గమఁ గాంద్రములారులు ... (శుక. 3.౭౯.)

జ : బడాయించు.

బడాయి. వి. (క. బడాయి. హిం. బడాయీ.) తనిగొప్పతనము.(గర్వము, అతిశయము. శ.ర.) (వ్యవ.) అబ్బా ! వాని కెంతబడాయి !

(చూ. బడాయించు.)

బడాయించు. స.క్రి.(√ బడా. క. బడాయిసు.) ౧. అభివృద్ధిచేయు. (శ. ర) ౨ పురికొలుపు, ఉత్సాహపఱచు.

వ. ... భీతుకోదులను బడాయించుచు (ప్రబంధ. ౩౬౮

అ. క్రి. అభివృద్ధియగు. (శ. ర)

(వ్యవ.) వానిస్థితి యంతకంతకు బడాయించు చున్నది.

బడి¹. అవ్య. ద్రు. ౧. వెంబడి.

(క.) పశ్చాదర్థకము, వెనుక.

ఆ. అనిన దానిబడిన యరుగుదెంచినబంధు, జనులలోన నొక్కకుంభిద్రొక్క, యిట్టు లనిరి ... (దశకు. ౫. ౧౦.)

ఉ. ... దక్షిణదిక్కు నొంటఁగాఁ, బూనెద నేమ నేనునికి పొల్పుగఁ గాంచి యతండు సేనయుం, దానును గోటముట్టడము దక్కి వెనం జనుదెంచు మాబడిన్.

హరి. ఉ. ౧. ౭౪.

క. అంతం గొరినుకుఁడు పులుఁగుబడిం దప్పక యరిగి నది వడిం బాటి నిరాశుండై యిరిగి తప్పదబిం దమ్మునిఁ గాన లేక వెద కుచు నా ర్తిన్. చంద్ర. 3. ౯౩.

(ఖ.) ఆనంతర్యార్థకము, పిదప.

గీ. మృదులశీతవాతహతి జొంపెంత గదలి యూడు, పల్లవములుజాటునమటోఁచుకొల్ల వెల్గదాలు గతి బలిక్కుబడి వెంబడిచాటునఁ గప్పులను నింతిపల్వరుస కళాశ్రాంతి...

ప్రభా. ౨. ౩౬.

సీ. భువిఁ గవితాకన్యఁ బుట్టించె నెవ్వాఁడు బడి నాగమము తెల్ల నడపె నెవఁడు ...

వసు. ౧. ౯.

(ట.) తక్షణమే, వెంటనే.

క. ఉత్తమధర్మము సత్యము, వృత్తంబు బలంబు నగుట వినఁబడి బడిఁ ద,చ్చిత్తము విషాద మంద మ,హోత్తరమూర్తి రాజ వారిజానన వెడలెన్. (భార. శాం. 3. ౧౪3.)

ద్వి. సాదసాద లోవ్వుచు సోలుచుఁ బాఱఁబడిఁ బూజకుండలు పగలఁ దన్నుచును, బడి లేచి మఱి పట్టబచ్చుడు ద్విజాలు ...

పండితా. మహిమా. ౨౩౮. పొ.

(త) సహార్థకము, తోడ, కూడ

క. ... చనియెం గేకయసుతానుచారికలబడిన్.

భార. విరా. ౧. 3౦౭.

క. అని చెప్పి మిమ్ముఁ జొత్తేఁ, బని చిననఁ బని వింటి ననినఁ బతిపారిబడిన్, దమకేంద్రు సన్నిధికిని, మనుకేంద్రుఁడు వచ్చి వినయ మహనీయుండై. (విక్ర. ౨. ౧౪౨.)

క. భూరమణులు భవదీయపు,రారులు రా వలయుఁ గదలి మనబడి ననుచున్.

జై. భా. ౩. ౧౪౦.

౨. సప్తమ్యర్థకము, అందు.

శా. ... తలద్భూభృద్భుజాదిభటవెంటఁగాఁపుబడిన్ నిర్మగ్నులై. (మను. 3. 3.)

గీ. ఘంట ఖం గని బ్రొయ సంగళ్లబడిని, మరిగి తిరుగుసళాడిని... (హంస. ౨. ౪౯.)

వి. ౧. వెనుకనుండునది.

గీ. పిరుకడఁ గోళ్లఁ గూఁడిమున్నిటఁ గదరము వెంగలిబడి వాహినుల కెట్టు [illegible] వచ్చు ... (పీఠ. 3. ౨౨.)

౨. ఎడమడి, వ్యాయామము.

సీ. తామరపగవాఁడు దయితుండు గూడి నీబడి
చూపుఁ గుడిచూపుఁ బరిఢవింప
ఉ. హరి. ౧. ౧౧౭.

౩. చిన్నది, అల్పము.

క. బడిపనులవారి గొల్లల, గుడివంబుల జంగ
వరుస గాని చేకొంటదిన్, బడి మారుఁ
డ్రిదండంబున, నెదమఁ గుడి స్మారసింహా
మె తిన్నరీతి (వై జ. ౪ ౬౫)

ద్వి. ఒడిసెలకాండ్రను సోజులవారి, బడిపనుల
జనులను బంతంబుబంట్ల.
బస. పు ౩. ౫౧౧. పం

వి =బడిమి. ౧ చక్రాకారభ్రమణము, గుండ్ర
ముగా త్రిప్పుట. (చూ. బడిద్రిప్పు.)

౨. అనుసరణము, వెంబడించుట.

సీ. ఇది మింటఁ బఱచుపక్షీంద్రుఁ జూపిన నీడ
బడి వాలునందాఁకఁ బఱవఁ జాలు.
మనుచ. ౫. ౩౧.

సీ. అకట నీమీఁద రా నంత రయబుంగని
దానచే రేఁను నీతలఁపుబడిన, నడచెద .
కళా. ౬. ౬౩.

౩. విధము, రీతి.

మ. ... నాట్రాపీణ్యముం గోలుపోయిబలిష్ఠుం
డగుకాముబారిఁ బడి నే నెట్లోర్తునే బందిత,
త్రైబడిం బాపపుత్ప్రష్ణ యిప్పు డకటా దీర్ఘా
కృతిన్ రొప్పెడిన్. (భాగ. ౯. ౫౩౫.)

క. తొడిఁబడ విమరూతురు నవి, విడువుమనుట
కంటెఁ గలద చేటు పగ స్వేర్పడరఁ
గథాదుల నోకటం, బడి డోఁచుం బలికి
మైత్రిఁ బాపుట యొప్పున్.
అము. ౪. ౧౯౧.

౪. మార్గము, త్రోవ.

శా. పరగి రాజ్యాత మును జేమపారదృక్పు,
... శైవద్దు...

కడుమూర బైబ..., ... కారణ
బడి దప్పఁ ... ఖూఁడు.
హరి. పూ. ౨. ౨౨౩.

క. ఒక్కత నొక్కత దవ్వగ, నొక్కతికేనిఁ
గానిపోయి యొలమి రమించున్, దక్కన
వనితలు తనబడి, నక్కడ నక్కడను వరపి
యరసి భ్రమింపన్. (హరి. పూ. ౭. ౨...)

౫. తరబడి, పరిమాణము, కొలది.

ఉ. వేలబడిన్ వణిగ్విపణివీథుల వాటకతార
రాసులు . (చమ. ౧. ౨౨.)

౬. క్రమము, వరుస.

మ. అరవిందానన తెల్ల నల్ల నవు దయ్యా
స్థానముం జేరి బంగరుపెత్తంబులవారు పేరు
బడి వక్కాణించి చూపందమున్.
రామా. ౨. ౭౦.

౭. దిట్టతనము, శౌర్యము.

సీ. గుహఁ జొచ్చి నిదురించుతోల్పులి మే
ల్కొల్పి బడిఁ బిల్చుఁ దిట్టుఁ జైఁ బరక
యున్న. రా. వి. ౩. ౬...

౮. పన్ను, భాగధేయము.

సీ. అరి బడి యప్పున మప్పున పంగడు పంజ ప
న్నాడికో గిది బెడిగ, కో రవఁగాఁ
తెలంగును భాగధేయంబు ...
ఆం. భా. ౨. ౧౯౨.

౯. వేగము, శైఘ్ర్యము.

చ. ప్రిదిలినసీమఁ గేల పవరించుతలోదరి జొత్తుఁ
గాంచి లోఁగదిరినపాపభీతి బడిఁ గన్నుల
మోడ్చు ... (సైమ. ౩. ౭౨.)

క. బడి సేఁగుడించి యొఱు మని, పిడుగు
బల ... వాల్మీ. ౨. ౯౧.

బడికొల్ది = విధముకొల్ది, పాలికకొద్ది.

గీ. తల్లిబడికొల్ది చెట్టంచు మల్లపంబు, లాడు
దురు నిన్నుఁ గూర్చి న వ్యవహారపాంబు...
కాశీ. ౪. ౯౨. (ప్ర. ని. పా.)

బ: బడిగాను, బడిగోలు, ... బడిబడి

బడికొను. స. క్రి. గ్రా. అనుసరించు.

ఉదా. పెద్దలు చూపిన మార్గమును బడికొనుట చిన్నలకు శ్రేయస్కరము.

౨. పోలు, సదృశమగు.

ఉదా. తండ్రిని బడికొను కూఁతురు దృష్టవంతు రాలగును.

బడికోడి. వి. ౧. పెద్దజాతికోడి. (గ్రామ్య) ౨. భక్ష్యవిశేషము.

బడికోలు. వి. ౧ ఒడికొనుట, అనుసరించుట. ౨. చాలు, పోలిక, సామ్యము.

మ. అళు లేత ద్వదశేందురాగ మిళనా పాదు
ర్ఘవతో ర కం,బుల తేశల్ సుధలంచు
రా నొక తె సెమ్మె మెత్తఁ జైత్రంపుఁ బు,
వ్వులలోఁ దద్గుణ లయ్యె గంధఫలిఁ
బుర్వుల్ పుట్టి పోఁదోలె నా, చ్చల! చేఁక్లై,
తిలచెందుఁ దల్లి బడికోల్ చెట్టాట యౌశా
మహిళ్

అము. ౫ ౧౩౨.

(తల్లి ఒడికోల్ చెట్ట = తల్లిపోలిక యందలి మద్గుణము.)

బడిఁద్రిప్పు. చూ. బడిత్రిప్పు.

బడిగల్లు. వి. చోపదాయి, జాలిబోను.

సీ. అవనినిదూరదూ వనిత నీవు పెనుంగుడె
బిని తాదూరత్వష్టి యనిన, దాశన శాద

యూతఁడు నన్ను బ్రమాయించి యాగ కేఁ
దోడ్తెచ్చి నిచటికనుమఁ, బతితయాతఁడు
దన్నుఁ బ్రథమంబునందు గృహారామమునఁ
గాంచుటాదిగాఁగ, నది తుదగాఁగ సమ
స్తంబు వినిపించి తత్ప్రసంగంబునఁ దనదు
పేరు, కులము విద్యయు నప్పటి కోరిక
యును, చెప్ప యా కోర్కి సాధించు
చింతఁదక్కు, చింత రూఢిఁగ రోఁగు
చెందితిఁ, గొలుకుఁ, బోవ బడిగల్లువడిరొ
కో పొలఁతి యనిరు.

కళా. ౩. ౧౦౫.

బడిత. వి. రూ. ఒడితి, బడితె.

౧. ఇనుప కట్ల గుదియ, పరిఘము. ౨ దుడ్డు కఱ్ఱ, జంతువులను గొట్టు కఱ్ఱ ౩. గోడ మదురునకుఁ బెట్టు కఱ్ఱ.

బడిత పాఠము. వి. చదివిన పాఠము.

ద్వి. విడువు మీచే కాలి విద్దెలొజ్జలకు, బడిత
పాఠము దొంగ పదరు లన్నియును ...

ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. ౭౨౭.

బడితి = బడిత.

బడితె = బడిత.

బడిత్రిప్పు. రూ. బడిఁద్రిప్పు. స. క్రి. ౧. (మరణ దండనము పొందినవానిని ఉరికంబము నెక్కించుటకు పూర్వము) నగరము చుట్టును ఊరేఁగించి త్రిప్పు.

౨. (బడిమి + త్రిప్పు) బడియు, (దృష్టిదోష పరిహారమునకై) దిగఁదుడుచు.

౨. గీ. దాని తెలిపోక మాయటుఁ గేసరాన్న,
ఫుంజ పుష్పడు బడిద్రిప్పి పోవ జొకతె...

చకు. ౨.

బడిపనులు = చిన్న పనులు. (రూ. బడి.)

ద్వి. అగ్గడి చుట్టు బిల్వాకోక సురభి, గుగ్గులు
క్రమ కాది కుజములు పెట్టి, మరువంబు దమ
నంబు మాచి పత్రిరియు,వరుసను బహుళపువ్వ
వాటికల్ నాటి, జాలవారిని దివ్వెటీలను బల్ల
గోలలవారిని గుడిపూజరులను, ఒడిపెల
కాంద్రను నోజాలవారి, బడి పనుల జనులను
బంతంబు బంట్ల, ద్వారపాలుర సువిధానుల
విండ్లవారిఁ దలారుల వారకజేలి ..

బస. పు. 3. ౫౧౧ పం.

బడిపెద్ద. వి. ౧. ఉపాధ్యాయులకు సహాయుఁ
డుగా నుండఁదగిన ముఖ్యవిద్యార్థి. (ఇంగ్లీషు-
మానిటర్.) ౨. బడిపెద్ద. యజమానుఁడు.

బడిబడి. అవ్య. ద్రు. ౧. ఒకరివెంట నొకరు.

క. ...ప్రముదంబున బంధు జనులు బడిబడి
రాగన్. సునంద. ౭. ౧౫౫. (గ్రామ్య.)

చ. కడు నతి పెక్కువట్టి యధికంపుఁ గులీనతచే
నతండు నగ్గడుల జనాధిపుల్ దనకుఁ గప్పముల
నిచ్చుచు నుండు నెందకే, బడిబడిఁ జెప్పి
పంప నది పోటిగఁ బట్టక వారి యూసుచే,
నడపాదలేక పొరయునటు యుల్పము లయ్యేఁ
గులాధిపానముల్.

కళా. ౩. ౪౪.

౨ పాటిపాటికి. 3. తరతరము. ౪. వెను
వెంటనే. తత్క్షణమే.

చూ. వెంబడిన్.

బడిమి. వి. ౧. బడియుట రూ. బడియు.

౨ చక్రాకారభ్రమణము.

ద్వి ..నీ కష్టాత్మురాలి, నిందముఁ జూడం
నీ తృణంబునను, బందిగాఁ గొనిపోయి
పట్టముచుట్టు, బడిమిగాఁ ద్రిప్పి కూపంబు
లోపలను, ఒడఁద్రోసి రందు యూపని
వెంతైన, మునిగిలే దింక ముమ్మాటికి వెలవు
చనుఁడని పలుక .

ద్వి పారం. 3. ౧౪౭-౧౫౨. పం

3. ధూతబలి.

బడియు. రూ. బడి ౧. చిన్న దుడ్డుకఱ్ఱ

సీ. అర్చుచు గోపాలు రందఱు నందంద బడి
యల రాలను బడఁగ నైచి, కొన్ని దవ్వుఁ
బానిఁ గొమరార కానిన కొని ధాత్రిఁ
దొరఁగించి కొన్నిటిల, నిక్కపెళ్లని కొమ్మ
లుక్కున విఱుగంగఁ దిగిచి ధారుణిఁ ద్రో
పగులఁద్రోచి కొన్ని యువ్విధమున నన్నింటి
రాల్పంగ నిష్ఫలంబయ్యె నన్ని చతయవు
ఫలనిపాత మాతంబగు బహుళతరము
చటులశాఖా విభంజన జనితరవము, నమద
గోపాల నిభహాగర్జారవంబు, గలసి కగ
నంబు శబ్దాత్మకంబాయెను.

హరి. పూ. ౬. ౧౪

గీ. ఏమి చెప్పఁగ నున్నది! యేమిధముసఁ
గాకి చెదలింపుచున్నాఁడు కాంతి కుఁడు!

ఘనము లోఁగిలితేని లోఁగుదె శివాజ్ఞ?,
యముఁడును వడఁకిన వడఁకునె బడియపెట్టు?

కాశీ. ౨. ౧౪౪.

పిచ్చిబడియ = మూర్ఖుఁడు.

౨. శవయానము.

బడియు. స. క్రి. (దృష్టిదోష పరిహారమునకై) దిగఁదీయు, దిగఁదుడుచు.

ఉ. ఊరుల దీఁగఁ బోఁడి కృపరూర్పడఁగాఁ
దన లేఁత నవ్వుతోఁ, జేయుచు నపాంగ
ముల దొంటఁ బ్రసాదము చేసిన నిన్ను నా,
నాయకుఁ డెంతయుం బ్రియమునం
గయికోఁడొకో నాల్గు దిక్కులం, బ్రాయపు
చంద్రికల్ బడిసి పోఁగఁ బైచుచు
న పూర్వార్థముల్.

నై. ౩. ౧౩౩.

(వడిసి, వడసి అని పాఠాంతరములు.)

చ. అని చెలులెల్ల దూరి ధవళాంబుజ భాజన
రాజి నాళటిం,చిన కుసుమాన్నరాశి మయిఁ
జక్కని చెందొవ కోరినిల్పి యా,ధ్వనితకుఁ
జొట్టురా బడిసి పైచి సగంధ పలాశి వాటిఁ
గా,యని యుచితరీతి బంటుతెఱఁ బాయితిఁ జేసి
రకేశధంగులన్.

పండితా. పర్వత. ౩౫౯. పు.

(బడసి అని పాఠాంతరము.)

బడిరోగిరము. (బడి + ఓగిరము) కొంచెముగా పెట్టిన యన్నము.

బడిలి. వి. తూఁటు, బెజ్జము, రంధ్రము.

బడివాటు. వి. (బడి + వాటు) చిన్న దెబ్బ.

వ్యవ. బడివాటుజ్వరము = కొద్దిగా తగిలిన జ్వరము.

బడివారడి. వి. రూ. బడేవారడి. ౧. తలపన్ను, వ్యష్టిగతముగా ప్రతి ఒక్కరికిని విధించిన పన్ను. ౨. రెంటికిని గల భేదము.

బడివేటు. వి. (బడి + వేటు.) చూ. బడివాటు.

బడిశ. బడిశము.

బడిశము. సం. వి. అ. న. (రూ. బడిశ, బడిశె, బలిశము.) చేపలను బట్టు గాలము.

బడిశి. బడిశము.

బడిసి. వి. రవ. (ఓరుగల్లు దేశీయ తెలుగు) అని ప్రాజ్యము.

బడిసివాటు. వి. (బడిసి, √బడియు + వాటు) దిగఁదీసి పైచుట.

విశ. దిగఁదీసిపైచినది, దిగఁదుడుపైనది.

సీ. బ్రహ్మలోకంబు గాలిక బడిసివాటు, విష్ణు
లోకంబు గాలిక వివిచయంబు, దాస
దాసానుదాస బృందంబుగాక, యింద్ర
చంద్రాదిలోకంబు లిద్ధమహిమ.

కాశీ. ౬. ౧౫౦.

బడగ. వి. ఒకజాతివాఁడు. బ. బడగలు.

బడగు. రూ. బడుగు.

బడుగు. వి. కృశము.

విణ. కృశము, కృశించినది, క్షీణించినది

సీ. కొంకుఁగొక్కు చిగుర్పలై మీఁటిన నవియు
వట్టింపోందు గుబ్బపాలిండ్ల తోడఁ, గడుఁ
గృశత్వంబునఁ బిడికిటి లోపల నడఁగెడు
బడుగు కెన్నడుముతోడఁ, జిలువప్ప తెలి
విగ్గు చిలుకుచుఁ దనరారు కళుకు లేఁజెక్కు
టద్దములతోడ, జగతి కెందును లేని చక్కఁ
దనాన సొంపగు చిన్ని ముద్దు మొగ్గగము
తోడఁ, గరము విలసిల్లు సకలాంగకముల
తోడ, రహిఁ దనర్చు నలంకార మహిమ
తోడ, ద్వారక ఖల దండ నింపారుచున్న,
ప్రతిమ నొక్కటి చూచె భూపాలచంద్ర

కళా. ౮. ౧౩౨.

౨. శక్తిహీనుఁడు, అసమర్థుఁడు.

మ. అడగే నిన్నుఁ బరంబు సేగమ యమాల్యాకార!
విచ్ఛేయునా,కడు రాజార్థ విభూషణుండు
బరమా మహాత్ముఁడు యుష్మద్భృకుల్, బడు
గుల్ వాంఛిత మీసమర్థులె? వృథాలాప
ప్రబంధంబులక, జడిపెట్టం బని లేదు
మిన్నక తపశ్చర్యా విరోధంబుగాక్.

కాశీ. ౪. ౫౦.

౩. అల్పుఁడు.

క కడుఁగొత్తలు నీవిటుకను, బడుగుం బాటించి
మిన్న ప్రోఁచెంచెదు నీ, యడుగులకొని,
యాటకుఁ బను, పడి కారమ నీకు మమ్మఁ
బాడిరా బొఁగడక్

హరి. ఉ. ౯. ౫౩.

సీ. నీవిక్రమ క్రీడ నిజ హృదయంగమంబై,
మెచ్చు శ్రీధరుం డనుఁగుఁ దండ్రి, నీ యాజ్ఞ
కొండెన కేరళ ముద్రిత వదనుఁడై వర్తించు
వాగ్వరుండు, నీ కూపు కోర్వక నిటలాక్షుఁ
డును తమాఫలకంబు చాటునఁ బాయఁ
డెప్పుడు,నీ వియదోక్తిచిహ్నిత జయ జంగమ
స్తంభమై యున్నాఁడు జంభవైరి, యింకఁ
దక్కిన బడుగుల కెన్న నేల?, యిట్టి నీ
వీట్లు పసిబాల నేఁచు టెట్లు?, పర్వతం
బెత్తు కేలన బంతిరీతి, కడిమి కెఱపంగఁ
జూచితే శాయజన్మ!

కవికర్ణ. ౩. ౧౧౮

(ప్రాఁతప్రతులలో బడగు అని ఈ శబ్దము
అకారమధ్యముగా నున్నది కన్నడ
భాషలో ఇది బడగు, బణగు.)

బడుగుదేవర. బడుగల దేవర.

గీ. ఇదె కంటిరే శ్రీమహేశ్వరం బనుచు, నదె
మీఁదట మహేశ్వరావాస మనుచుఁ, గడు
నొప్పు బహు హేమకలశంబు లనుచు,
బడుగుదేవర యుర్థపతి యండ్యఁడనుచు
జయపెట్టఁ డిటుగూడసాఁ తెల్లనుచు జయ
జయఘోయఘో జయజయ యనుచు.

పండితా. పర్వత. ౨౯౧. పా.

బడువ. రూ. బాడువ. వి. పల్లపునేల.

బడువు. బడుగు.

క. కన్నెల నీకొడి నవ్వును, గన్నుల చెలువంబుఁ
జన్నుగవ యొప్పిదమున్, వెన్నెడుము
బడువుఁ దనమును, బున్నమకెలఁ దెగడు
మోము పోలుపును మెఱయన్.

పద్మ. ౧ ౧౫౯.

బడె. రూ. బడియ. చిన్నదుడ్డుకఱ్ఱ

సీ. ఆ పద్మముఖిఁ బాసి యేపోడిమియు లేక
పచ్చవిల్తునిచేతఁ జచ్చుకంటె, నిగ్రహం
చేడ పాణిగ్రహోత్సవ సౌఖ్యమాపోవఁ
దొలితొలి నినుభవింతు, నటమీఁద బ్రతుకు
దైవాధీన మెట్లయ్యె నయ్యెఁ గాకేమి
సేయంగవచ్చు, చావులేకుండ నాజముచేత
నాకు వచ్చినవారుగలరె యీ సృష్టియందు
నుడుము నడిఁకి యున్న నడుఁకునె బడె
పెట్టు?, వీరలెల్ల నీతి విదులుగారె?, దూర
దృష్టిఁ జేసి చేరువ నగు కీడు, తప్పఁద్రోచు
తెరవు చెప్పగలరె?

భోజ. ౪ ౪౫.

౨. బడె. విశే. పెద్ద.

బడెగండ్లు = పెద్దకలుగులు.

సీ. పెడఁగంప తోడుగు లీడ్చిన మొల్క సని
యయ్యె గగనంబుతో రాయు కానసములు,
కడులావు మానిసి కాలరాచిన చీమ
చాలయ్యెఁ బక్ష్యాది జంతుపంక్తి, బడె
గండ్ల కొంటెల్పైఁ బడిన విస్ఫులింగ కాకాము
లయ్యె వారిజంతువా తైపకులు, వనపాలు
రడుగులోఁ జనఁగ్రుక్క గాలి భలాకృతు
లయ్యెఁ గులాచలములు, మృదుల గోమయ
పిండ సమ్మిళిత కార, వెల్ల భలబీజ సమున్నైరి
వీళ్ల ప్రజలు, కమలసంభవ పరదావ గర్వితా
సురవర పట్టణ నిర్భరా క్రమణ విశ్రుతి.

పాండు. ౫. ౧౨౭.

బడే = బడె.

పామెర ' బడేసాయబు జోస్యుల్లా ! తొలి
యేకాదశి యెప్పుడు '

బడ్డు. వి ౧ మగగుఱ్ఱ (శ. ర.) దడ్డు, ముఖ్య
ముగా ఏనుఁగుమేఢ్రము (గ్రామ్య.)

౨. కోకు

(మాండలిక) గొంటుబడ్డు

బణ్ణము. హై. వి గొత్త యిత్తడి పాత్రముల సమూ
హము (శ. ర.)

బతిము. హై. వి వ్రతము

సీ. ఆనిపల్కి మణికంధరుని దిక్కునందు
దృష్టినిగుడ్చి యొక్కింత చెవియునొగ్గి,
యొకకేల మాటఁగాదక యుండఁగల భాషి
తికి పొంత్ల చేయుము నిశ్చలత్వ, మునకొకం
చుక సేవు వినియారఁ వారకామినుల మే
లిట్టిదె యనుచునగవ, నదిరేయు యెంతకుఁ
గింపుమని యాలతాంగి తన్ననయంబు
నడుగ నిట్లనిరె నతఁడు, నీకు కేమని
చెప్పుదు నీరజాక్షి !, యదేఁచుకొనిరెంద
ననిన నవ్వడఁప రాదు, పరమ సంతసమిఁ

దానట్లు బలము చెందె, మిగులఁ దుది రంభ
చేసిన తగవు వినుము.

శశా. 3. ౫౧,

ఆ. గీ. నియమ మెఱరారు పేరుంబు పేరుకొంబు,
కట్టడియనంగ దేవతా కార్యనియమ, మంజు
గాఁ బల్కుఁ బడు జన్నె జన్నియ యన బర
మనఁగ బ్రతము పేలయుఁ బార్వతీశ.

ఆం. భా. ౨ ౧౭౪.

బళికించు. రూ. బ్రళికించు.

బళిసి. వి. ఒకరకము పట్టుబట్ట.

రగడ. జాలిపట్టులు మంజిడులును, దోఁపులు
పెల్లులుఁ జెంగావులు సకలాతులు, జలి
పంబులు దుప్పట్లును మాదావళులును
కోంబులు జిలిబిలి జాతులు, గింజెంబులు
బళిసిల్ దసలీలును గిమ కాశరతులు సుకదట్ట
ములు, కంటకి గుజ్జరి మదపులు కొంద
లుగఁ గలిగిన పలువన్నెల పుట్టములు ..

కవికర్ణ. 3. ౧౯౫.

బళిమలాడు. (వ్యవ) = బళిమాలు.

బళిమాలించు. స. క్రి. (√బళిమాలు.) ప్రే. బళిమాలునట్లు చేయు.

బళిమాలించుకొను. స. క్రి ఇతరులు తనను బళిమాలునట్లు చేసికొను.

బళిమాలిక. వి. బళిమాలుట.

బళిమాలు. వి. అనునయపూర్వకముగాఁగాని, దైన్యముతోఁగాని అడుగు, ప్రార్థించు, లాలన చేయు.

ఉ. ఒక్కొకవాఁడె నీ వదల లుబ్ధమనం దల
పోసి పోసి యే, చక్కఁదనంపు నోర్వ దరిఁ
జేరదుఁగాయని చాల నమ్మితిన్, మక్కఁ
దెలివోట బళిమాలిన నాముది కందుఁగాక
నా, తక్కఁదనే ప్రసన్నమన మిది దక్కిన చేసట
గాద యోరికిన్.

శృం. రాధా. 3. ౧౩౧. టీ.

బళిమాలుచు. రూ. బళిమాల్చు (√బళిమాలు.) ప్రే. స. క్రి. బళిమాలఁజేయు.

క. గత జీవుఁడు ద్రోఁ గనిరొండి, కతయది మాని
యరయ్యఁ బంక్తికంఠుని రొదఁ దా, నతఁడు
మును బ్రతికించెఁగ్రా., బళిమాలిచి జగముఁ
బద్చి భారము వాపెన్.

రామా. ౮. ౨౩౦.

బత్తడిక. రూ. బత్తళి, బత్తళిక. వి. అంబుల పొది.

బత్తాయి. వి. బత్తావియా దేశమునుండి వచ్చిన ఒకజాతి నారింజ.

బత్తి. ప్రా. వి. భక్తి, విరాళి.

ద్వి. రెండు పండిరుఁబట్టి రెండేతుగంబు, రెండు
గన్నులుఁ గెలకుండు ముద్దుండు, పులుపుండు
తలచిన భంగి నింపెల, మఱి చూచి కాని
రొండ మల్లికార్జుని, బత్తియు గిత్తయుఁ
బండితుపాలి, మిత్తియు గిత్తియు మీరకుం
డమదు ...

పండితా. మహిమ. ౪౯-౫౦. టీ.

ద్వి. నంబి యమదు కొక్క మరుని గిత్తించి
యుంబున బత్తి మా యుంతిఁ జైకొలి

ఘృష్టుడుఁ దనయుండు ఘృష్టుని వలనఁ,
బెట్టుఁడు నంబెన్న పేరంచు వరుగ ...
పండితా. మహిమ. పు. ౧౩౬.

బత్తీయము. వై. భక్త్యము, కయిజీతము.

బత్తీస. హిం ముప్పదిరెండు.

ద్వి. రమణ బత్తీసాది రాగంబులకును .
ద్వి. భాగ. (చూ. బ్రాహ్మ.)

బత్తీసు = బత్తాయి.

బత్తుఁడు. దే. వి. కమసాలివారి పట్టపుఁ పేరు.
చేతిపనులు చేసి జీవించు జాతులలో అయిదు
జాతులవారు తమ నామధేయమున కుపనా
మముగా పెట్టుకొను పేరు

ఉదా వడ్లబత్తుఁడు = వడ్రంగి.

వై. వి. భక్తుఁడు.

కడుపుబత్తుఁడు. తన కడుపే దేవునిగాభావించు
వాఁడు.

ద్వి. కట్టడులకు లోనుగాక మాయలను, మట్టి
మల్లాడి నిర్మల లింగసేవ, గట్టిగాఁ బట్టని
కడుపు బత్తులకు, పొట్టు భక్తి ఘటించు నిల
బసవన్న ...

ప్రభులిం. ఇష్టలింగగతి. ౧౩. ౧౦౯. పొ.

క. బత్తులు మనువాకర్తుల, పొత్తిరి పశు సమాజ
ముండములు చండములౌ, పొత్తురు భార
లుడారవి, పత్తిమిరవవారుణ ప్రభలు ప్రబ
లంగన్.

పాండు. 3. ౩౮.

ద్వి ఎగుడునో రొక బత్తుఁ డీ భూతు కనుచు,
పొగుడకున్నను లింగ పొణ్ణఁగుఁగా కనచు.
పండితా. పర్వత. ౨౯౦. పొ.

బత్తెము. రూ. బత్తీయము. ప్రతిదినము రాబడిగా
వచ్చు భక్త్యము.

బదనామి. హిం. అవమానము, చెడుపేరు.
(బదలాము అని వాడుక మాట శ. ర.)

బదనిక. వి. వేరొక చెట్టుమీఁద మొలచునట్టి
తీఁగె.

సీ. బదనిక వదనిక బవనిక యన వందచమఁ
దిప్పతీఁగె నాఁగను గురూచి . .
ఆం. భా. ౨. ౫౪.

బదర. వి. ౧. పగులు.

(వ్యవ.) ఆ కుండ బదరపోయినది.
౨. పాఁచితీఁగె. ౕ.

సం. ఆ శ్రీ ౧. కార్పాసి. ౕ. ౨. పాఁచి
తీఁగె. ౕ. ప్రత్తిచెట్టు. ౕ. ౪. ప్రత్తి.

బదరము. సం. వి. అ. న. ౧. రేఁగుపండు. ౨.
ప్రత్తికాయ.

—వి. అ. పుం. ౧. ప్రత్తిచెట్టు. ౕ. ౨. ప్రత్తి
కేడ.

బదరి. సం. వి. ఇ. శ్రీ. రేఁగుచెట్టు. ౕ.

ద్వి. బదరి తింత్రిణి బిల్వపాటలీ క్రముక, కదళీ
వటాశ్వత్థ ఖర్జూర లుంగ ...
ద్వి. నల. 3. ౨౩౬౯.

బదరిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. ౧. రేగుచెట్టు. కి. ౨. రేగుపండు. ౩. ప్రత్తిచెట్టు కి. గంగానదీ మూలమందు గల అధార ప్రవాహములలో నొకదాని పేరు.

బదరికము. వి. పెట్టె

ఆ మూఁడు నగల పగిది ముడుపులు దెప్పించి,
కలయ నొక్క బదరికమున నుంచి,
కాంతలేశ్వరుని నగరి పురోహితుఁడైన,
గాలవునకుఁ గౌతుకమునఁ బనిచె

జై. ౮. ౫౬.

బదరికాశ్రమము. నరనారాయణ తాపసుల ఆశ్రమము

బదరీచ్ఛదము. సం వి అ న. సుగంధద్రవ్యములలో నొకట.

బదరీతపోవనము. బదరికాశ్రమమందు తపస్సు చేసికొనుటకు గల వనము.

బదరీనారాయణము. వి పుణ్య స్థలములలో బదరికాశ్రమమయిన స్థలము

బదరీపత్రము. సం వి. సుగంధ ద్రవ్యములలో నొకటి.

బదరీవనము. సం. వి. రేగుచెట్ల వనము.

బదరీవాస. సం. వి. అ. స్త్రీ. దుర్గ. (బదరీ వనమందుండునది.)

బదలాయించు. స. క్రి. ౧. (ఉద్యోగులను) ఒకచోటనుండి మరియొక చోటికి మార్చు. ౨. ఒకదానికి మాఱుగా నింకొకటి యిచ్చు

బదలాయింపు. వి. మార్పు. చూ. బదలాయించు.

బదులు. వి. (ఉ. బదిల్) ౧. మాఱు.

క. వేడుక యొసంగ విభునకుఁ, జేడియచేఁ
తకును బదులు చేయని చెయువుఁ, వీడని
వ్రీడాభరమును, జూడని చూడ్కియును
బ్రథమ సురత క్రీడన్

కవిజ. ౩ ౧౦౪

౨. అప్పు.

(వ్యవ) నే బదులుగా అయిదురూపాయలు తెచ్చుకొన్నాను కుంచెడుబియ్యము బదులు పుచ్చుకొన్నారు. ఇంకను బదులు తీర్చలేదు.

౩. ప్రతి

సీ. పోలికయనఁగఁ బోల్పందు నుపమపేరు,
ప్రతిమాఱు బదులనఁ బ్రతినిధి యగు.

ఆం. భా. ౨. ౩౦౨.

బద్ద. రూ. బ్రద్ద. వి. ౧. కాయయొక్క ఖండము.
ఉదా. గుమ్మడి బద్ద, సొరకాయబద్ద.
౨. వెదురు లోనగువాని చీలిక, పాయ.
ఉదా: వెదురు బద్దల చాప.
౩. బీఁట, పగులు.
ఉదా: అద్దము బద్దలయినది.

(వ్యవ.) అబ్బాకొడ్లు బద్ధలయినవి.

౪. విల్లు, ధనుస్సు.

ద్వి. పెలఁదిపాలిండ్లకొరకె పిడికొళ్ళుఁగను, దాని కొత్తుకలిరుబద్దలు నవరించి.

ద్వి. పరమ. 3. ౨౪౧. పా.

౫. పేము, పేత్రము. (చూ. బద్దలవారు.)

విణ. బద్దవంటిది, పలుచనిది, సన్ననిది.

ద్వి. వాటుఁగాలుపు తోటివరెనున్న నడుము, బద్దపిక్కలు నంటు బలసినతొడలు.

ద్వి. పారిశ్వ. ఉ. ౧౦౭౯. పం.

జ : బద్దపరి, బద్దపరికి, బద్దలవారు.

బద్దకము. వి. (సం. బంధకం.) పాలుమాలిక, మాంద్యము. (శ. ర., బ్రౌ)

జ : బద్దకించు.

బద్దకించు. అ. క్రి. (√బద్దకము) పాలుమాలు, మాంద్యముపొందు. (శ. ర.)

బద్దపరి = బ్రద్దపరి. వి. (√బద్ద.) పేముతో నల్లినకోడెము. (శ. ర.)

బద్దపరికి. వి. (√బద్ద.) పలుచనివిల్లు.

సీ. బద్దపరికి యనఁ బలుచనివిల్లు యా ..

ఆం. భా 3. 3౨.

బద్దలవారు = బ్రద్దలవారు. వి. (√బద్ద.) వేత్రధరులు.

ఉ. హెచ్చినసంభ్రమంబున వసేకులు బద్దల వార లెక్కడఁగా, వచ్చిరెయి పోఁది రాకొ అవుడారిఁ గళాచికలై చన న్వడిన్.

కళా. ౨ ౪౦.

బద్దించు. స. క్రి (సరిగా నున్నదా లేదా యని కొలిచినదిరూ తియగకొలుచు. శ. ర.) లెక్క సరిగా నున్నదా లేదా యని మతియొకసారి పరీక్షించు. (వా.)

బద్దు = బద్దుర. వి. (సం. అబద్ధమ్. ప్రా. అబద్దు. క. బద్దు.) అబద్ధము, అసత్యము, బొంకు.

సీ. అబద్ధ లాబద్ధ లాబద్ధ లాబద్ధ లిన్నియుఁ బలికింప నెచట నుండె ...

శివధ. ౪. ౫౮.

క. ... గ్రద్దాత్ము చాల నీనుడు, బద్దులకొలె నుండు సమచుఁ బలుకఁగ నెఱుఁగన్.

వా. పంచ. ౧. ౫౪౭.

(శ. ర. పా. బద్దుర ముద్రి. పా.)

గీ. బద్దు నా బొంకు నాఁగ దబ్బర యనంగ ... చెల్లుఁ బేళ్లు, ధర ననత్యమునకును ...

ఆం. సం. మాన. ౫౦౭

జ : బద్దుకొను, బద్దులపుట్టిక.

బద్దుఁడు. విణ. (సం. బద్ధః) బంధింపఁబడిన వాఁడు, పరవశుఁడు.

క. బద్దులఁ దొలుపుట్టుక సుద్దులవాలకుఁడు ద్రోచెనోటిఁ బడంగన్.

వి. పు. ౪. ౧౩౭.

బద్దుకొను. స. క్రి. (బద్దు + కొను స్వార్థమున.) అబద్ధముగఁ జెప్పు, కల్పించిచెప్పు.

గీ. చెట్టిలో రేలు విటులన నృటిలంజ,సుద్దు లాకకొన్ని లేనివి బద్దుకొనుచు, ననఁటిపం డ్లొల్చి చక్కెర నద్దుకొనుచు, దాని పసివెట్టి తోళ్లుమాత్రంబు చిక్కు.(బహు. ౫ ౯౪.)

బద్దుర = బద్దు. వి అసత్యము, బొంకు (శ. ర, బ్రౌ)

బద్దులపుట్టిక. వి (√బద్దు.) బొంకులాడి, అబద్ధాలకోరు.

ఉ. పైనపుదట్టిఁగట్టుకొని బద్దులపుట్టిక వెంట రాఁ ... (రా. వి. ౨. ౫౯.)

బద్దె. వి. దశ, బట్టకొన.

సీ. బద్దె యంచనఁగను వత్తియనంగను తేక మంచువఁగను వెలఁగుదశలు.

ఆం. భా. ౨. ౧౫౩

వ్యా. ... వలిరంభ్రుఁ జేసి కౌశికుబద్ధుఁ గావింప నత్యుదంబులును.

పండితా. పర్వ. ౩౪౪. పా.

బద్ధ. వి. (సం. ద్వాదశ. ప్రా., హిం. బారహ్.) పండ్రెండు.

క. ఆ త్రీవంచ శిగ దగయు,సత్తా దచ్చోకపంచ
బాణం చీర, వి త్రిగ యుద్ధగ బద్దలు,
చి త్తంబున ధలదినట్లు చేతిక దద్చుక.

ఉ. హరి. ౩. ౧౨౧.

బద్రపట్టు. వి. (సం. భద్రం.) పదిలము, జాగ్రత్త. (శ. ర.)

బధిరితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) బధిరముగా చేయఁబడినది.

బధిరిమము. సం.వి.ఇ.పుం. చెవుడు,బధిరత్వము.

బధిరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. చెవిటివాఁడు.

బద్ధగుదము. సం. వి. అ. న. ఒకవిధమైనరోగము. (దీనిచే మలబంధాదులు కలుగును. కల్ప.)

బద్ధఫలము. సం. వి. అ. పుం. కరంజము, కై. (రా. ని.)

బద్ధము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. కట్టఁబడినది. ౨. సంకెలవేయఁబడినది. ౩. పట్టుకొనఁబడినది. ౪. చెఱపెట్టఁబడినది. ౫. కట్టుకొనఁబడినది. ౬. అడఁపఁబడినది. ౭. నిర్మింపఁబడినది. ౮. కూర్పఁబడినది, ఒకటిగాఁ జేర్పఁబడినది. ౯. పొదుకొన్నది, నాఁటుకొన్నది, స్థిరము. ౧౦. మూయఁబడినది. (కవాటము మొ.) ౧౧. చిక్కఁబడినది, కాపఁబడినది. ౧౨. రచింపఁబడినది. (పద్యము.) ౧౩. చిక్కుకొన్నది. ౧౪. గద్దకట్టినది, కదుములుగట్టినది. (నెత్తురు.)

బద్ధముష్టి. సం. విణ. (ఇ.) ౧. పిడికిలిపట్టిన వాఁడు. ౨. పిసినిగొట్టు, కృపణుఁడు.

బద్ధమానుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మానము పూనినవాఁడు, మిన్నకుండువాఁడు.

బద్ధరసాలము. సం. వి. అ. పుం. ఆమ్రము ఒకజాతి రాచమామిడి. కై.

బద్ధరాగుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఒక దానియందు అనురాగము నిల్పినవాఁడు.

బద్ధసూతము. సం. వి. అ. పుం. పాదరసమున కొక్క పాకవిశేషము.

బధ్యము. సం. వి. అ. పుం. నీళ్లరాటుండకట్టి కట్ట. (శ. ర.)

బనాతు. వి. (హిం. బనాత్.) వస్త్రవిశేషము ఒకవిధమైన ఉన్నిబట్ట.

రగడ. చెంకమాలలును మార్యపుటములు బనా
తులును, వకలాతు లిం పొప్పుచలికప్పడంబు
లును ... (హంస. ౫. ౩౫౬.)

బన్న(ము)పడు. అ. క్రి. (బన్నము + పడు.) భంగమునొందు, అవమానము నొందు.

గీ. తక్కఁగలయంతిగముల వాదమ్ము లడరి,
పట్టుకొని యేఁచి పీడల్ల బన్నపడఁగ,
దొడ్డగాని రథకుంజరతురగతతులు, దమక
వలపతునికిఁ దిగఁద్రావి చనిరి.

భార. శా. ౧౭౭.

క. అలిగిన నటుగక యుగ్గులు, పలికిన మతి విని
యట్లు ప్రతివచనంబుల్, వలుకక బన్నము
వడి యుడఁ, దలపక యున్నతఁడ చూడ
ధర్మజ్ఞఁ డిలన్. (భార. అ. ౩. ౧౪౫.)

బన్నపఱుచు(ర్చు) స. క్రి. (√బన్నపడు.) భంగము నొందించు, అవమానపఱుచు.

ద్వి. నిన్నుఁ గాదట యున్న నీరజోదరుఁడు,
బన్నపఱుచుదు బలి బంధించు కేలి.

పండితా వాద. ౧౩౨. పా.

బన్నము. వి. (సం. భగ్నమ్. ప్రా. భన్నం. క. బన్నవు.) ౧. అవమానము, పరాభవము.

గీ. హాఁడు ద్రౌపది వడినబన్నములు మాచి ...

భార. ఉద్యో. ౩. ౧౩౯.

సీ. ... నీవు పారతంత్ర్యమునఁ బొరలఁగ, నాఁడు నీతని బలశాలిఁగాఁ దలఁచవు నాఁడె విక్రమబన్నంబు గలదె.

భార. కర్ణ. ౧. ౨౬౯.

ఉ. పతితే శ్రమ్మము పేరడేర్చదవు నీమిన్నకము [illegible] గడుస్. (భా. రా. అర. ౧. ౧౭౦.)

౨. అవమానము, సిగ్గు.

శా. నీ చే తిమ్ముఁడ నయ్యెఁ దుర్భదినిజా నీకంబుచే బన్నముం, గైకొంటిం గద చాలదే .. (దశా. ౫ ౬.)

ఉ. ... బన్నమునఁ బెంచఁ బడాతిజాతి ... ఉ. రా. ౨. ౬౦.

సీ. అవమానసంక్షితై యలరు బన్నము నిజు గోటమి యూడుట ...

అం. భా. ౨. ౨౨౮.

౩. ఆపద, కీడు.

క. ముందితె యూతఁడు మనలం, బడిదన బన్నములు ... (భార. ఆశ్ర. ౧. ౧౧౮.)

ఉ. ... మ ర్త్యకోటిబ,న్నము గడ తే ... ఉ. రా. ౩. ౩౧౮.

క. మదిరా[illegible]లవలలంబడి, [illegible] బన్నములఁ బెంది రహో ...

[illegible]. ౩. ౧౫౨.

౪. [illegible], [illegible].

దండ ... [illegible] బాహోండ్ల [illegible] [illegible] బన్న [illegible] ...

[illegible]. ౨. ౪౧.

౫. [illegible].

ఉ. [illegible] బన్నంబు [illegible]

[illegible]

౬. [illegible]

ఉ. [illegible]

[illegible]

[illegible]

రాదులం, బన్నములాతి [illegible] పక్కాడఁ గాక ... (శు. సం. ౩. ౧౩౯.)

గీ. సురుని ధీమవ్వ వధియించి పొరవలెక, నన్ను కాఁడ్రఁడెద సమము బన్నములు పలికె.

మార్క. ౪. ౧౬౯.

చూ: బన్నపడు, బన్నపఱుచు.

బన్న(న్న)సరము = బన్నసరి. వి. (పణ్య సరమ్.) ౧. పలువిధము లగు మణులఁగ్రుచ్చిన హారము.

ఉ. అని వర్ణింపందగినవర్ణనలం గదంచి [illegible] మణిగణంబులు నిజమణిగణంబులతో బన్న సరంబులై [illegible]

[illegible] ...

కు. సం. ౩. ౨౬౨.

గీ. వాది యటు పెట్టి పసపాడఁ [illegible], బరణిమాటుట [illegible] బన్నసరము.

పాండు. ౪. ౨౩౧.

౨. హారము, హారవిశేషము.

సీ. ... పన్నగవినరము బన్నసరము.

వరాహ. ౯. ౭౯.

ద్వి. చనుకట్టమీఁదఁ బచ్చలబన్నసరము,లును దారహారంబులును బొందుపఱిచి.

రం. రా. బాల. ౩౫. పా. ౩. వం.

గీ. మృగమదాలేపమును మాని రగరుశలనఁ, జన్నుఁగవమీఁది కొప్పిరి బన్నసరము.

ఆము. ౫. ౧౮౬.

ద్వి. మలి గొన్నవల్లబూషలబన్నసరము.

పండితా. దీక్షా. [illegible]

ద్వి. [illegible] పవకలు, రంజిల్ల బన్నసరము గీలించి.

ద్వి. [illegible]

సీ. [illegible] బన్న సరంబు [illegible]

[illegible]

బన్నసరి = బన్నసరము. వి. ౧. పాశవిశేషము.

సీ. విరుల సన్నసుబన్నసరులఁ జెన్నుగమిన్న
పలుదసుబ్బులఁ గ్రాఁగి తోలఁగఁ జేసె.
చంద్రా. ౪. ౧౫౯.

ఉత్సాహ. సందిదండ లుంగరాలు సన్నబన్న
సరులు వహిన్నందలు... (ప్రబంధ. ౨౬౩.)

గీ. పరగ పెలకలనిచాకట్లు బన్నసరులఁ, బవిమి
కొప్పారుపచ్చలు పతకములును.
యయా. ౫. ౧౦౦.

బబ్బుర. వి. వృక్షఫలాదులపై నుండు త్వక్కు, తొక్క, పెచ్చు.

సీ. మీఁదిబబ్బురఁగీని మృదువుగాఁజేసిన విమల
మృణాలపాశములు పైచి.
పి. శకుం. ౩. ౪౧.

సీ. కరకకాయలమీఁద గలుగు బబ్బురయును
బిప్పలిమూలంబు తిప్పతీఁగె.
అష్ట. ౨.౪౩౦

ఆ. కప్పి యుల్లి కుంకి యిప్ప కరక్కాయ,
బబ్బురయును భృంగి ప్రసవమునకుఁ, బాన
నస్యములను బరగింపఁ బాములు, విషము
తొలఁగిపోవు పేరిమను. (చి. కి. చి. వి.)

బబ్బురించు=బొబ్బురించు. అ. క్రి. ౧. అఱచు.

సీ. ఎదఁ దొక్కి నిదురవోయెడికంఠశర్ణుండు
బబ్బురించుచు లేచి ప్రాఁకులాడె.
దశా. ౪. ౨౦౪. (పలవరించు అని భావము.)

౨. అదరిపడు, దద్దరిల్లు.

ద్వి. పాతాళలోకంబు బబ్బురింపఁగను, అతల
జ్యాఘోష మందంద నెసఁప.
ద్వి. భార. విరా. ౩. ౫౩.

బబ్బులి. వి. (క. బబ్బులి.) బ్రబ్బలిచెట్టు.
Ep. In V. 100. టా.

బభ్రుధాతువు. సం. వి. ఉ. పుం. సువర్ణగౌరి కము. (రా. వి.)

బభ్రువాహనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అర్జునునకు చిత్రాంగదయందుఁ బుట్టినకొడుకు, మణిపురరాజు.

బభ్రువు. సం. విణ. (ఉ.) ౧. పింగళవర్ణము గలది. ౨. రోగముచేత బట్టతలగలవాఁడు. ౩. ఫలప్రువు, కళ్లమాదుచువాఁడు.-వి. ఉ. పుం. ౧. అగ్ని ౨. పింగళవర్ణము. ౩. ఒకయాదవుఁడు. ౪ శివుఁడు. ౫. విష్ణువు. ౬. విశాలమను దేశభేదము. ౭. నీరాపరి. ౮. రా. ముంగి. న. పింగళవర్ణము. - స్త్రీ. కపిలగోవు.

బమ = బ్రమ. వి. (సం. భ్రమః. క. బమ.) భ్రాంతి, భ్రమ.

వ. .. నమనికరంబుల దూరంబులం గనుం
గొని కాఱుకోద యనుబమ యొదల నెదుగ.
ప్రబంధ. ౧౯౬.

జ : బమయించు

బమయించు. స క్రి. (√బమ) భ్రమింపఁ జేయు, మోసపుచ్చు

క. .. నేఁ డిది పటం,బై బమయించెను
నన్నున్ ... (ప్రబంధ. ౬౩౦.)

బమి. వి. (సం. భ్రమిః) భ్రమణము.
(చూ. బమిపుర్వు.)

జ : బమిపుర్వు.

బమిపుర్వు. వి. (బమి + పుర్వు.) భ్రమరము, తుమ్మెద.

సీ. బిరికోసవ్రాపుడు మరునల్లె బమిపుర్వు తుమ్మెద
కేఁటి ముద్దుగలకాళ్లు,పురు గన భ్రమరంబు
పాలుకు ... (పాం. వి. తిర్య. శా.)

బమ్మ=బమ్మఁడు. వి. (సం. బ్రహ్మ. క. బొమ్మ.)
౧. హిరణ్యగర్భుఁడు, బ్రహ్మదేవుఁడు.

క. తమ్ములకన్నను గన్నులు, తొమ్మిది సుఖము
బను నెచ్చిఁ బొయ్యెలి కంచుం, బమ్మ
తపఃశ్రీయుగోపం,తమ్మున బ్రాహిణహంకలం
దలిచిఁ కెల్లత్. (కవిజ. ౧౬ ౬౨.)

గీ. బమ్మకోలమునఁ బట్టినబల్లి మాఁదవు.

అచ్చ. రా. సుం. ౭౦.

౨. బ్రాహ్మణుఁడు. (చూ. బమ్మరాకాసి.)

౩. వేదము. (చూ. బమ్మచారి.)

బమ్మయమ్ము = బ్రహ్మాస్త్రము.

గీ. బమ్మయమ్మేర్చి యజ్ఞగబంటుమీఁద, వైవ
వడి సంపజాలక వానిఁ గుదియఁ గట్టి
వైచిన ... (అచ్చ. రా. సుం. ౧౩౨.)

జ: బమ్మఁడు, బమ్మకట్టు, బమ్మచారి, బమ్మ రాకాసి.

బమ్మఁడు = బమ్మ. వి. (√బమ్మ.) బ్రాహ్మణుఁడు.

క. ... రమ్మని యంతేఁ జాలును, బమ్మఁడు
వాఁడెంటఁ బెద్దపరుగున వచ్చున్.

వైజ. ౪. ౩౩.

బమ్మకట్టు. వి. (√బమ్మ.) బ్రహ్మాస్త్రబంధము.

ఆ. అనుచు వేఁడుక విననూనమంతునకుఁ గడు,
నగ్గి చల్లనయ్యె వాతఁ దంతఁ గదఁకఁ
బ్రాఁతమినుకునుదుర్లు గొదఁగినఁ గడిఁది
మీఁఁ బమ్మకట్లు వీడె.

అచ్చ. రా. సుం. ౧౪౦.

బమ్మ(మ్మా)చారి. వి. (√బమ్మ. - సం. బ్రహ్మచారీ.) బ్రహ్మచారి, వటుఁడు.

గీ. తాఁ మ్మనినఁ బోయి రుజకచిన్నబమ్మచారి,
వేఁక గిన్నియఁ బెత్తెంచెన్ ...

వైజ. ౪. ౭౯.

క. అయన బమ్మచారెట్లాయెను. ...

వైజ. ౪. ౧౧.

సీ. ... కడుపుదాల్పు, వడు గొంటిబండెమా
వాఁడు బమ్మచారి యన బ్రహ్మచారికి
క్షమరు ... (సాం. ని. మాన. ౪.)

బమ్మర = బమ్మెర. వి. భ్రాంతి.

౧. (చూ. బమ్మరపడు, బమ్మరపోవు.)

జ: బమ్మరపడు, బమ్మరపోవు, బమ్మరించుఁ బమ్మరిల్లు.

బమ్మరపడు. అ. క్రి. (బమ్మర+పడు.) దిగ్భ్రమచెందు.

ద్వి. అమ్మహాధ్వని విని యామందవారు, బమ్మర
పడి లేచి పరికించి చూచ.

ద్వి. భాగ. ౧. ౧౦. పా.

బమ్మరపోవు. అ. క్రి. (బమ్మర + పోవు.) దిగ్భ్రమచెందు.

ద్వి. మిమ్ముఁ గోఁతులు పట్టి మెదిచిన వారు,
బమ్మరపోవుచుఁ బరతెంచినారు.

రం రా యు ౩౭౮. పా. ౧౪. పం.

బమ్మరాకాసి. వి. (√బమ్మ.) బ్రహ్మరాక్షసి.

సీ. బమ్మరాకాసులభంగినిఁ జెట్టెక్కి పదరుచు
నున్నట్టిబర్హిణములు. (రసిక. ౩. ౧౪౪.)

బమ్మరించు = బమ్మరిల్లు. అ.క్రి. (√బమ్మర.)

౧. చాంచల్యము నొందు.

సీ. ...శయానం దయ్యు వాపీనఁ దయ్యుఁ
బిత్ప్రతోలిఁ గని బమ్మరించెనేని, నది పిత్ప
గ్రహము .. (భార. అర ౫. ౧౫౩.)

('ఉన్మదించెనేని' ముద్రి.పా.)

సీ. పాదమూలినక్షైన వడిఁ బట్ట నమకట్టి వరి
కించి కానక బమ్మరించు.

భార. విరా. ౨. ౩౦౧.

సీ. లోలాక్షి తన్ను నాలోకించు రెంటను
భావించి నెమ్మది బమ్మరించు.

దశకు. ౩. ౧౫౨.

౨. భ్రమించు, దిద్దిరఁదిరుగు.

చ. తనులత యుబ్బిపోవ బెదిదంబుగఁ [illegible]
నిశాస్త్రవేదనన్, వనచరకాంత [illegible]
[illegible] బమ్మరించుచు ... ([illegible])

బమ్మెరిల్లు=బమ్మెరించు. అ.క్రి (√బమ్మెర.)
౧. దిగ్భ్రమ చెందు.
ఉ. అగ్నిదావాళిభీతి నంగారవర్ణుండు, బమ్మెరిల్లి పేలఁబడిన .. (భార. ఆది. ౩. ౪౪.)
ఉ. అనుడు ఘనుఁడు భోజుఁడును మది గ్రుక్కుచు, బమ్మెరిల్లి పసిఁడిబొమ్మ వాడు, కాన మల్ల మన్నదానవు మీరాజా, దాన మెంత .. (ద్వా. ౨. ౫౧.)
౨. భ్రమించు, దిద్దిరఁదిరుగు.
సీ. పన్నగంబుల కెల్ల భయము మిక్కుటముగాఁ బాతాళలోకంబు బమ్మెరిల్లె.
మ.భా. ౪. ౫౦.

బమ్మెరెత. వి. మోహపెట్టుట
(చూ. బమ్మెరకత్తె)
జః బమ్మెరకత్తె.

బమ్మెరకత్తె. విశే. (బమ్మెర + కత్తె) మోహ పెట్టునది, భ్రమకలిగించునది.
ద్వి. రొమ్ముల కుంపట్లు లోఁతప్రామిండ్లు, బమ్మెరకత్తెలు నమ్మనిబోంట్లు ... వన్నె కత్తెలు వారవనితలు మఱియు.
పండితా. ప్రరా. ౩౫౩. పా.

బమ్మెర=బమ్మెర. వి. (సం. భ్రమః. ప్రా. భమ.)
౧. భ్రాంతి.
సీ. ... బదిరి బమ్మెర యన భ్రాంతి చెలఁగు.
ఆం. భా. ౧. ౧౦౩.
౨. మోసము, వంచన. (చూ. బమ్మెరగొల్పు.)
జః బమ్మెరగొను, బమ్మెరగొల్పు, బమ్మెర పోక, బమ్మెరపోవు.

బమ్మెరగొను. అ. క్రి. (బమ్మెర + కొను.) బమ్మెరపోవు. (చూ. బమ్మెరగొల్పు.)

బమ్మెరగొలుపు. స. క్రి. (√బమ్మెరగొను.) భ్రమపెట్టు, మోసపుచ్చు.

క. ...మమ్మును లక్ష్యము సేయక, బమ్మెర గొల్పెద పటంచు వారలు వల్కన్.
పార్వ. ౪. ౧౭౩.

బమ్మెరపోక. వి. (√బమ్మెరపోవు.) బమ్మెర పోవుట, భయముచే దిగ్భ్రమచెందుట.
మ. ... బృహద్గతిజనిశ్వాసైకనిశ్వాసవీచికతో బమ్మెరపోకతో పటకు ... ఒకకాంతార మృగంబు భిన్నఖురటంకోదగ్రమై కెంచినన్.
కేం. పంచ ౨. ౧౪౭.

బమ్మెరపోవు. అ. క్రి. (బమ్మెర+పోవు) ౧. భయవిస్మయాదులచే మూఢమగు.
క ఆబెడిదపుఁజూఁతకుఁ గా, దే బమ్మెరపోయి బెండుపడిరి . (హరి. పూ ౯. ౪౯.)
చ. పలుకుచు నిట్లు గొంతి విని బమ్మెరపోయితి మింత కట్టిదంబు లగునె మాటలు ...
భార. ఉద్యో. ౪. ౨౨.
ఉ. జలరుహాక్షుఁడు. .నొంచె బలవదరాతి యోధులను బమ్మెరపోయి కలంగి పాఱఁ గన్.   భాగ. ఉ. ౧౦. ౪౦౫.
జః బమ్మెరపోక.

బయకలు=బయ్యకలు. వి. బ. (క. బయకె) వేవిళ్లు. గర్భిణీలక్షణములు.
ఆ. చెలువ బయకె లైనఁ జెప్పకుండక నన్ను సిగ్గుపడుచుఁ జెలువ చెంతఁ దలఁగు.
ద్వా. ౩. ౩౧.
గీ. ఇట్లు వర్తింప నాతనియింతి గర్భ,కలితయై చిట్టుముల బయకలు వొడముటయు, చూలుపు గనుపింప ... (శుక. ౨. ౧౪౭.)

బయకాఁడు. వి. (√బయలు. వ్యుత్పత్తివర్ణ లోపము.) ౧. స్వరాదుల ప్రకటించువాఁడు, పాఠకుఁడు.
సీ. ... బయకాఁడు వీణాఁ దనఁ బొల్పు పైకొనఁ ... (సాం. ని. మూర. ౧౦.)

గీ. ఘంటమ్రోఁతంతి బయకాఁడు పట్టి మీఁట,
గమ్మ మనసాదకాను గ్రమ్మకరణిఁగాఁగ.
పార్వ. ౩. ౬౫.

సీ. మన సైన నొకసారి తనుఁదానె బయకాని
మునిఁ బిల్చి పాడించుకొనఁగరాదు.
చం. రా. ౨. ౨౫.

౨. గాయకుఁడు, పాటపాడువాఁడు, రాగ
మును తెలుపరించువాఁడు.

సీ. పరిహాసకులు నటుల్ బయకాండ్రు తొంగ
పాల గాదిసా రని తెల్పుకటికదాని.
ఉ. రా. ౪ ౨౨౩.

సీ. ఇంపుసొంపులఁ బాడు నెలతేఁటిబయకాఁడు
లకు వన్నెమీఁటు నీలము లొసంగె.
అని ౨. ౪౧.

౩. గానవిద్యోపాధ్యాయుఁడు.

ఉ. బయకాఁడు లొనర్చినట్టి ప్రా, వేశిక
మంగళ ధ్రువలు వీనుల కింపుగఁ బాడి
రంగసల్. (సైవ. ౬. ౧౪౭.)

ఉ. అలరాజని భాస్యరోలుంగు గట్టిగా,
కోయిల కంచుకు త్తికలకుఁ బయకాఁ డన
వచ్చు నెచ్చెలీ. (విజ. వి. ౧. ౧౧౯.)
(ఇట ఔపమ్యద్యోతకము)

౪. యంత్రగాత్రముల రెండిటియందును నేర్పుగల
వాఁడు

సీ. గాణయం చనఁగను గాయకాభిన చెల్లు వీణె
కాఁడనఁ దగు వైణికుండు, బయకాఁ
డనంగ మధ్యకారి విలసిల్లు
ఆం భా. ౨. ౨౧౪

తెలుగంటిబయకాఁడు = దేవవైణికుఁడు,
నారదుఁడు.

సీ. నిలుచుండి వీణ చేతులఁ బూని తెలుగంటి
బయకాఁడు కేల్మోడ్పుపదముఁ బాడ.
కువల. ౧. ౧౨౫.

మూపుసెమ్మోములబయకాఁడు = తురగముఖ
గాయకుఁడు, తుంబురుఁడు.

గీ.... మూపుసెమ్మోము బయకాఁడు మధురగాన,
రీతి రంగేశుఁ బాడ సంగీతధరణి.
శ్రీరం. మా. ౪. ౧౫౭.
(మూపుసెమ్మోము అపముద్రి.)

బయకము = బయ్యంక. వి. నాట్యవిశేషము.

ద్వి భ్రమరముల్ సాళెముల్ బయకముల్
మెఱసి, రమణఁ బంచాంచి పేరణి యాడు
వారు. (పండితా పర్వ. ౪౩౫. (శ్రీ త్తప్రతి.)

బయకారము. వి (బయలు + కారము?.)
గానము. (చూ. బయకాఁడు.)

ఉ. . కిన్నెరమెట్లబంతిసం, గాతపుసన్నబంతి
బయకారపుఁగన్నడగౌళపంతుకా, పాత
తతానతానలపసం దివుటాడెడు ...
పెద్దనచాటువు.

జ : బయకారి.

బయకారి. విణ (బయకారము + ఇ?.) సంగీ
తము పాడువాఁడు

గీ మంతుఁ దన నొప్పనెఱవింతహొంతకారి,
సొగసుబయకారిజాణను జూచి దగ్గి.
హంస. ౫. ౧౭౯. (విలాసవంతుఁడనిభావము.)

బయలీదించు. స క్రి (√బయలు.) వట్టియాన
కలిగించు

గీ దూఱఁ దగునిన్ను నొకటికిఁ దొంటియట్ల,
కల్లతూరిమి నెఱవువాక్యముల నన్ను, నిత్తు
డును బయలీదించె దిదియకాద, కుటిల
తడిపాఁతఁ గుత్తుక గోయ టనఁగ
ప్రభా. ౫. ౧౨౪.

బయలు = బైలు. వి. దే. (సం. బహిః.
ప్రా. బహి. క. బయల్.) ౧. ఊరు, మంది
రము మొదలగువాని బహిఃప్రదేశము, వెలుపలి
టుచో.

సీ. అపుంచగాఢ ధాత్రీపదంబెవ్వానికెపీఠంబుగా
తేఁగునట్టి బయలు. (మనుచ. ౧. ౧౧.)

వ. ... మందిరంబు ప్రవేశింపక యొక్క బయల
నిఖిలబంధుమిత్రపరిజనపరివృతుండైనిలిచెఁ.
భార. కల్యా. ౧. ౪౧.

గీ. ... తాను, బయటఁ గొలువున్న పసిఁడి
కొండ (వైమ. ౨. ౪౨.)

౨. శూన్యప్రదేశము, వట్టిచోటు, అవరణాది
శూన్యమగుప్రదేశము.

ఆ. ...నీవ యుర్వి యేలు,గుజ్జములును, నేఁడు
గులు లేనిబయలు నీ,తలను కట్టికొనుము
ధర్మతనయ (భార. కల్యా. ౨. ౬౨.)

ద్వి. పండినచే లెల్ల బయలుగా మేసి.
ద్వి. మారిచ పూ. ౪౯౨. పం.

సీ ఇంద్రజాలపువిద్య నెచ్చోటనైనను బయలు
పట్టణముగాఁ బన్నవచ్చు
విక్ర. ౪. ౧౧౩.

గీ ఎల్లవారును జూడంగ నిట్టిబయల, నెట్లు
సంగమ మగు నని యింతి యన్న.
భార ఆది 3 ౪౨.

గీ. . తెలు,పులుగఁ దోఁచె నెండమావుల
బయళ్లు (ఆము. ౨. ౪౭.)

క. దినకరుఁడు శాపి తత్పురిఁ, గొనివచ్చెద
ననుచు యొట్టిసుమతియు నారా, మునికరశిఖిఁ
బడ వరిగడు, పని వలవదు సీత నీకు
బయలం గలదే (వా. రా. అర. ౨ ౧౫.)
(మ్రైఁకైనున్నదా ? సులభమా ? యనిభావము.)

3. ఆకాశము.

సీ. పసిఁడికుంభంబులు బయ లంటుచులు
ప్పుక్కరావర్తంబు పులినతలము.
భీమ. ౧. ౯౩.

మ. చెలియల్ గన్నియ ముద్దరా లబల నీకే
మంబు చింతించు నిర్మల దీనిశ బయ
లాడుమాటలకునై మర్యాదఁబోఁ దట్టి స్వ
తుల్యలజాతుండవు ... తెగఁద్రెంపఁగాదె
యగునే ... (భాగ. ౧౦. పూ. ౨౯.)

ఉ. చెచ్చెర విప్ప డీబయలు చెప్పినమాటలు
నమ్మ వచ్చునే. (వీర. ౨. ౧౫౨.)

౪. అవకాశము, సందు.

ద్వి. అహితమూరులచేత నంచితమణుల, బహు
తరద్యుతి సొప్పుభద్రపీఠంబు, బట్టించికొని
నేల బయ లిచ్చి పాయు, నట్టన భూదేవి
నెమ్మి సేతెంచి.
రం రా. ఉ. ౧౬౯. పొ. ౨౭. పం.

ఆ. భానుదీప్తు లదర బయలీక మేఘముల్, నీడ
వేయుచుండ ... (భా. రా. యు. ౨౬౦.)

విణ. ౧. శూన్యము, వట్టిది.

వ. అక్కురరాజా దనచుట్టును బయ లగుటఁ
గలయం జూచి. (భార కల్య ౧. 3౯౯.)
(ఇట నిస్సారహిత మని భావము.)

గీ. ... అపుడు మనసైనికులఁ గీచకారిసెదుర,
నలికి పాసిన బయ లయ్యె నతని మునుము.
భార. భీష్మ ౨ ౯౨.

ద్వి. భర్తవత్సల విన్నఁ బరికింపఁ దరమొ,
భర్తకీయాగము దక్క బయలుమాటలకు.
రం రా. బాల ౧౬ పొ. ౨౦. పం.
(బయలుమాటలు = వ్యర్థాలాపములు.)

౨. బహిర్భూతుఁడు, వెలుపలివాఁడు, బహి
ర్భూతము.

ద్వి. భావంబులకు నెల్ల బయ లైనవాఁడు, దేవ
దేవుఁడు సర్వదేవతామయుఁడు.
రం. రా. ఉ. ౫౯. పొ. ౨౦. పం.

క .. ఆతడ వాయుడ, పండితుఁడును విరుదు
సైనతతికిని బయలై. (ఆము. ౪. ౨౩౨)

3. ప్రకటము, వెల్లడియైనది.

సీ. బొన్నపువ్వులఁ బోలుపొక్కిళ్లు బయలుగాఁ
గట్టి నేర్చు చీర కటిభరమున.
కాశీ, 3 ౧౭౯.

క. నా విని యుత్ప డీ భావం, బీవనితకు నీవని
తకు నిది యనుచు బయల్, గావించి తథ్య
మిథ్యాభావంబులు మీరలేరు పలుంపఁగ
వలయున్. కళా. ౩. ౨౦౯.

క్రి. విశే. శూన్యముగా.

గీ. బయలు నవ్వుచుఁ బడుకిర్లు వాచికొనుచు.
దశకు. ౬. ౧౫౪. (బయలు = ఊఁటక. అని భావము.)

జః: బంగనబయలు బయకాఁడు, బయకారము, బయలీదించు, బయలుదామర, బయలు దేఱు, బయలుద్రొక్కు, బయలు పుచ్చు, బయలు మెఱయు, బయలువఱుచు, బయలువెడలించు, బయలుపోవు, బయ లెక్కు, బయలేఱు, బయల్పట్టు, బయ ల్వెదలు

బయలుదామర. వి. (బయలు = తామర.) నీటికి బైటనుండు తామర, మెట్టతామర.

ద్వి. వనవిల్లుతరధుల నగడుజంఘలును, బయలు
దామరలఁ గీడ్పఱచుపాదములు.
ద్వి. పారిజా. పూ. ౭౯౯. పం.

బయలు(ల్)దేఱు. అ. క్రి. (√బయలు) ౧. గృహాదులనుండి వెలువడు.

గీ. బయలుదేఱినయతఁడు లోపలను సతియు,
గాని యన్యులు లే రైరి ఖచరపతికి.
దశా ౨. ౫౧.

సీ. మునుఁ గేసికొని మాలమాల డాఁగిన దిశా
ధిపుల కిప్పుడు బయల్దేఱఁ గలిగె.
ఉ. రా. ౧. ౧౫౦.

౨. పుట్టు.

(వ్యావ.) అతని కొడుకు బయలుదేఱినాఁడు.

బయలుద్రొక్కు = బయలుపడు. (√బయలు.) ప్రకటమగు, వెల్లడియగు.

సీ. ప్రబలబాహాంతరద్రఢిమఁగాశిన్యంబు బయలు
ద్రొక్కఁగఁ గులపర్వతములు. గీ.... కొల్పి
కేలఁగిల్లు ... శేషు. ౩. ౨౧,

బయలుప(ల్ప)డు = బయలుద్రొక్కు. అ. క్రి. (బయలు + పడు.) ౧. ప్రకటమగు, వెల్లడియగు.

క. కలిమికి భోగముల కదా, ఫల మని కడు
మెఱసి బయలుపడఁ జెల్లఁగ వివ్వలవిడి
భోగింపక . (భార. విరా. ౧. ౧౮౦.)

వ. వీర సఖులు వచ్చుచున్నవారు మంత్ర
రహస్యంబులు బయలుపడకుండవలయు ...
నైష. ౨. ౯౭,

గీ. నీసఁ బ్రాలు చల్లిరి వేడుక ల్బయలు
పడఁగ. నీలా. ౩. ౫౨.

౨. గోచరించు.

(క.) కనఁబడు.

చ .. బాలపై,వలు వెడలన్ బయల్పడిరొ
వల్దకుచంబులుఁ గత్తుయుగ్మమున్.
భార. ఆది. ౪౪౩.

చ. . చల్లునీట మయిపూఁతి గరంగినఁ జన్ను
దోయిపై, నరుదుగఁ గామముద్రలు బయ
ల్పడకుండఁగఁ గప్పె ధారణీ,శ్వరకరనిర్గళ
త్సలిలసాంద్రసరోజసమాజపత్త్రిముల్.
విక్ర. ౫. ౫౫.

గీ. అట్టిరమణుండు దివియ నహార్యతనయ,విభు
మణిస్తంభమున వరవెదలి బయలు,పతి
తెనంగుచు .... (వసు. ౬. ౪౭.)

(చ.) తెలియు, వ్యక్తమగు.

ఉ. వారలు పూనినట్ల వనవాసము సల్పితిరు
వేద తన్మాత్ర రయఁగా బయల్పడనియట్లుగ
నుండెడువత్సరంబులును, జేరుచచేరువల్
గడచె ... (భార. విరా. ౩. ౧౦౬.)

వ. ... అని కప్పి పల్కంబోయి బయల్పడఁ
బల్కి .... కు. సం. ౫. ౭౦౯.

౩. నిర్గమించు, వెలువడు.

వ. ... కమనీయసౌందర్యలీలఁ బయలుపడిన కామిని యిందిరాకామిని యనియును ...
ఉ. రా. ౨. ౮౧.

బయలుపుచ్చు. స. క్రి. (√బయలు.) ప్రకటించు వెల్లడిచేయు.

సీ. సద్వస్తు బయలుపుచ్చంగ రా దనుచుఁ దిక్కుగుంపుల నేర్పరింపదయ్యె. గీ. ... నిస్తంద్రచంద్రికావిలసనంబు.
చంద్రా. ౫. ౭౨

బయలుమెఱయు. అ. క్రి. (√బయలు.) బయలుపడు, వెల్లడియగు

గీ. వారి యజ్ఞాతవాససంవత్సరంబు, నిండకుండంగ మున్న పార్థుండు బయలు, మెఱసి సమయంబు దప్పెఁ ...
భార. విరా ౫. ౩౭౮.

ఆ. కురులు గూడ మేను మెఱుఁగక్కఁ జాలిండ్ల, బయలు మెఱసెఁ.. తోయజాస్య కలరుఁబ్రాయ మైన.
కం. పంచ. ౩. ౩౦౧.

గీ. సంతతజలాంతరాళసంస్థానమహిమఁ, బ్రాఁచి పట్టినమేనితో బయలు మెఱసి,వచ్చి వలి గట్టుతోలిపట్టి . వసు. ౫. ౩౭.

బయలువ(ప,ల్ప)ఱుచు. స.క్రి. (√బయలు) బయలుపడఁజేయు, ప్రకటముచేయు.

సీ. మాటిమాటికిఁ గూర్మి మాటు సేసెద నన్నుఁ బైకొన్నవలవంత బయలువఱుచు.
విక్ర. ౧. ౧౨౪.

ఉ. అంత దశాననుండును ... మతిఁ బొద్పిన భీమబాణపవహ్ని సేఁ,బ్రాంతరకోణకాంతులు బయల్పఱుపన్ ... (ఉ. రా. ౩. ౯౭.)

బయలువెడలించు. స. క్రి. (√బయలు.) బయటికి వెడలఁజేయు, నిర్గమింపఁజేయు.

బయలు(ల్)వోవు. అ. క్రి. (బయలు+పోవు.) ౧. బయలుపడు, వ్యక్తమగు.

ద్వి. ఒనరంగ లోలోన నొసఁగి నిక్కొక్క, వనిఁ బంప నేఁడిద బయలు వోకుండఁ, జేసెద వేనియుఁ జెప్పెద నఱుచు.
నవ. ౩. ౧౪౭. పం. ౧౫. పం.

౨. వెలుపలికిఁబోవు

గీ. ... అయలరుఁబోణి, ధరణియం దొక్క రాజనందనునిమీఁద, నిలిపెనఁట బయల్వోవ కుండ నెమ్మనంబు. (సైవ. ౩. ౧౯.)

బయలెక్కు. అ. క్రి. (బయలు + ఎక్కు.) బయలుపడు, ప్రకటమగు

సీ. వెలువలచూపులా తిలిగిన,వీ శిల్ల బయలెక్కఁ గా కని బకపులంబు.
కళా. ౨. ౪౯.

బయలేఱు. వి. (బయలు+ఏఱు) ఆకాశగంగ.

ద్వి. బయలేఱు వెల శిరోభాగదేశముల, నయమార భోగిసంతతి ౹ందనమ్ము, లగుచున్న...
ద్వి. పరమ. ౧. ౩౧. పా.

బయల్వట్టు. అ. క్రి. (బయలు+పట్టు.) స్థానము విడిచిపోవు, పాఱిపోవు.

సీ. పట్టు గానక బయల్వట్టి రాదిత్యులు భుచరులత్రోవలు గట్టువడిరి.
ఉ. రా. ౧. ౨౯౫.

బయ(లు వె)ల్వెడలు. అ క్రి. (బయలు + వెడలు.) బయలుదేఱు, నిర్గమించు.

గీ. వింధ్యభూధరమును బయల్వెడలి యచట, నఖిలలోకైకశర్మద యైనయట్టి, నర్మదను గ్రుంకి ... వాల్మీ. ౨. ౭౫.

లయగ్రాహి. చెలువమ్మున బయల్వెడలి కమ్మనగువింటఁ, దమ్మివిరిముల్కి వెడిదమ్ముగ నమర్చి ... నీలా. ౩. ౩౯.

బయిడాలము = బైడాలము. (శ. ర. చూ. బైడాలము.)

బయిరవాసము = బైరవాసము. వి. ఒంగె వృక్షము. (చి. వి.)

బయిరాగి = బైరాగి. వి. శూద్రసన్యాసి. (శ. ర.)

బయిరి = బైరి. వి. శ్యేనభేదము, ఒకజాతిడేగ. (ఇది గద్దంతయుండు పెడఁదనిడుదనల్లనిఛాయయు లక్కుఁవం గలిగి తోఁకపై మచ్చ యుండి సమము లయి కొంకిపోఁగిన ముక్కుఁ గలిగియుండును. చి. వి.)

బయిలు = బైలు. (శ. ర.)

బయిసణ = బైసణ. వి. వీణాపాలకాయయొక్కఁ బంధనము. (శ. ర)

బయిసి = బైసి. వి (సం. భవిష్యమ్.) ౧. అను గ్రహము, దయ.

ద్వి. మాబోఁటిభక్తులమనికియు నునికి, నీబయి సియె కాద గిరిలోపకార.

బస. ౪ ఆ ౩౧౦. పం.

౨. గౌరవము, గొప్పతనము.

ద్వి. బయలైనవెనుక నీప్రజలలోపలను, బయసి పోవుట కొంత పాపంబు కొంత.

ద్వి. శ. సా. ౨. ౩౭. పం.

సీ. తొడివి బ్రమ్మఁ గాలు విడిచి పక్కఁజా డుంగు జాడఁగి యాయముఁ బట్టి బ్రుక్కఁ జేయుఁ. గీ. శేసి యిటు లేకమ్ముల బయిసిఁ గొనియె, జనవిభుఁడు కూడ నాకకొన్ని జాగిలములు. (చంద్రా. ౨ ౯౧.)

3 మేర, హద్దు. (చూ. బయిసిమాలు.)

౪. కోభ, సొంపు. (చూ. బయిసిమాలు.)

౫. భాగ్యము. (శ. ర)

చూ: బయిసిమాలించు, బయిసిమాలు.

బయిసిమాలించు. స. క్రి. (√ బయిసిమాలు.) గౌరవము చేయుచు.

(వేశ్యామాత.) సీ. .. పోటివిటుల. గీ. బయిసి మాలించుఁ దనపిన్న వయసువాఁటి, పడుపు బుద్ధులు దలకెట్టి .. (వైజ. ౨. ౭౪.)

బయిసిమాలు. అ. క్రి. (√ బయిసి.) ౧. మర్యాదతప్పు.

చ. తగవులు విల్వఁ బాల్పఁడినదైవము బొక్కట నీవు బ్రుచ్చువై, మగువలమాత్రకుం బయిసి మాలిన చేరికఁ జెప్పికొందును ...

పరమ. ౪. ౧౧౦.

౨. మేరమీఱు, హద్దుమీఱు.

గీ. బాలిఁ గడుఁ దూలి జవరాలిపై విరాళి, బయలుమతి మాలి తమి సోలి బయిసిమాలి.

శశాం. ౨. ౯౩.

3. శోభతఱుఁగు, సొంపుచెడు.

గీ. బ్రియము గలిగిన వంగికరింపవలదు, ముంద దీవన రేపాడి కామునాచి, బైసిమాలిన పరమనిర్భాగ్యరాలు,విధవ దానియాకొన్నను వివసమంబు (కాశీ ౨. ౭౫.)

బయిసుక = బైసుక. (శ.ర.) (చూ. బైసుక.)

బయ్యఁకలు = బయఁకలు. వి. బ వేవిళ్లు, దౌహృదము.

సీ. . వేవిళ్లు నాఁగ బయ్యంకలం చనఁగను దౌహృదాఖ్యలు చెలంగు.

ఆం. భా. ౨. ౧౦౯.

బయ్యాఁడు. విణ. మందుఁడు. (శ. ర.)

బయ్యకపుల్ల. వి. పక్షివిశేషము.

సీ. ... గుడిబె బయ్యకపుల్ల పీకుచ బెగ్గురు జిర్కుటురక ... (హంస. 3. ౧౨.)

బయ్యన. వి. భైరవుఁడు ? (ఇది అమ్మన, తిప్పయావంటిది.)

బయ్యనబాలికేచాలు = కుక్కలు, కునకములు కాలభైరవుని ప్రియవాహనములు.

ఉ. బయ్యనబాలికేచా లాకపట్టునఁ బట్టినవారు పట్టెదర్. (కవి. ౪. ౩౭.)

బరక. విణ. కటువైనది. (శ. ర.)

బరకట. వి౹౹. అసత్యము, పొల్లు. (ఇది తరకట శబ్దపూర్వకముగానే కానవచ్చుచున్నది.)

వ. ... అవ్వోయవ్వ కడుపుకూటికి దబ్బు రాడితి నని తలంచి యుండావే అది కల్ల గాదు కైలాట గాదు తరకటబరకట గాదు తబ్బిబ్బు గాదు. (వేం. మా. ౫. ౩౭.)

క. తరకటబరకట కాదే, తరుణీ నామాట నీకుఁ దార్కాణ యగునే. (దశా. ౬. ౨౭౯.)

బరకము. వి. ౧. ఒకవిధమగు గోనె, పెక్కు గోనెలు కలిపి కుట్టిన ఒకవిధమగు ఆస్తరణము.

సీ. ... గోనె యం చనఁగను గోణి పరగుఁ, దద్విశేషాభిధ తగును బరక మన ...

ఆం. భా. ౨. ౨౬౬.

౨. దూదిబరువు. (శ. ర. ప్రా.)

బరగడ. వి. ధాన్యపురాశి లోనగువానిమీఁద వేసెడు మట్టిముద్ర (శ ర., ప్రా)

బరగడము. వి. వృక్షవిశేషము (శ. ర.)

బరగు. ఉపశాఖ, చిన్నకొమ్మ, రెమ్మ.

సీ. బలుగు గోల బరగు పెల యన నుపశాఖ పెలఁగు . (ఆం భా. ౨. ౩౪)

బరణి = బరిణె. (సం. భరణీ. క బరణి త. పరిణి.) కాటుక మొదలగునవి యుంచు డబ్బి, కరాటము.

సీ. భరణి మీఁఁదను దార్పు బరణి డబ్బి.

ఆం. భా. ౨ ౧౬౬.

గీ. తోఁచెఁ బ్రాచీమహీధరోత్తుంగసరణిఁ, బ్రాఁ జదువుమానికంబులబరణి తరణి.

పారి. ౪ ౪౯.

క. అమటయు రసలింగము నిడు, తన పత్రుప ప్రేఁపసజ్జదంతపుబరణిన్, నినిచిన రొయిక పసరు ... మనుచ ౧. ౬౭.

౨: బరణికెల.

బరణిచుక్క. వి. భరణీనక్షత్రము. (శ. ర.)

బరణికెల. వి. (√ బరణి) బరణికప్పు, డబ్బి మూఁత.

క. సుడిగాలి ధూళిఁ జట్టుచు, పడిగా నందంత తిరుగవలయం బగుచున్, బుడమి యను బరణికెల తిరి,గెడుకరణిం గ్రాశ వట్టి గ్రీష్మమునందున్ వాల్మీ. ౨ ౬౪.

బరతము. వి. పక్షివిశేషము

సీ. బరతము కోకిల పసిరిక తంగేడుగొరవంక జక్కవ చెరువుకోడి. (హంస ౩. ౧౨)

బరతుపిట్ట. వి పక్షివిశేషము (శ. ర., చి. ని)

బరపట. వి. తృణవిశేషము. ౨. తృణధాన్యవిశేషము.

గీ. గునుక లూదర్లు బరపటల్ గోర్లుగొండు, లల్లిబియ్యంబు వెదురుబియ్యంబు ...

కాశి ౩. ౧౫౧.

బరమా. వి వడ్రంగి మున్నగువారు కొయ్యలు మొ౹౹ వానికిని కొలపనివారు రత్నములకును బెజ్జమువేసెడుసాధనము. (శ. ర, చి. ని)

బరవసము. వి. (హిం. భరోసా = అధారము, ఆశ్రయము. క. బరవస = అభినివేశము.) ౧. ధైర్యము.

గీ. బవర మెల్లియ బిరుదవై బరవసంబు, గలిగి చావుము చావక తొలఁగిరాదు.

భార. ఉద్యో. ౪. ౨౦౩

చ. . తమ్ము నని బోయగతిన్ గిరిశుం డెదిర్చినన్, బరవస మొప్పఁగా గెలిచి పాశుపతాస్త్రముఁగొన్న శత్రుభీకరుఁడు ధనంజయుండు ... భాగ ౩. ౭౧.

క. ఈలీల వియోగానల,కీలామాలాతితాపకీలితహృదయాం,దోళనమాతఖేలనయగు, బాలిక శోకసకియ గదిసి బరవసమలరన్.

చంద్రా. ౪. ౧౫౬

౨. అభినివేశము, పట్టుదల.

క. విరటుఁడు ద్రుపదుఁడు దోడుగ, నిరవవ
ముగ నెత్తి విడిసి బలిమి వడిగినం, గురు
పతియు పెంచి యిచ్చ్యాస్, ధరలోఁ జక్క-
టగ మిటిలగవులు గలకే.
భారా. ఉద్యో. ౧. ౧౫౧.

క. జనకుని పనుపున కలరుచు, మనమున ముద
మొదవ సగరమనుజాపతినుతుల్, కనుకని
బరవసములఁ గొనకొని సరభసగతుల నరిగి
గురుధ్వజు లెనఁగన్
భా. రా. బాల. ౪౦౫.

3. ఉత్సాహము.

సీ. లెక్క- కెక్కు-వ లగునక్క-సిమాకుల బర
వసం బొనరించి పలుకెఱుఁగులు.
అచ్చ. రా. యు. ౯3.

క. హరిసేనతోడ వినజుఁడు, బరవసమున
రాకసమయభంగము సేసెన్
భా. రా. కిష్కిం. ౪౧౪.

బరాతము వి. ౧. తా నీయవలసినదానిని మఱి
యొకనియొద్దనుండి తీసికొమ్మని వచ్చినవానితో
చెప్పుట, లిఖితపూర్వకముగా ఆజ్ఞయిచ్చుట

సీ. మోయాను జగ్గాణమను జెప్ప వర్లగింజ
లకు బరాతముల్ సరవి వ్రాయ.
వేణు ౬౫.

౨. బహుమతి, పారితోషికము

(వ్యవ) ప్రతిసంవత్సరము నాకు దసరాబరా
తములక్రింద పదిరూపాయి లగును.

బరాబరి. వి (హిం. బరాబర్ = సమానము,
హెచ్చుతగ్గులు లేనిది.) ౧ హెచ్చరిక.

సీ. మరునిముందఱ బరాబరిసేయు కంచుకిసులను
చేతుల వెంచిగుడ లనంగ. (పారి ౨. 3౬.)

గీ. బర్బరీఘూర్జరులు బరాబరులు సేయఁ, బల్లకీ
యొక్క- పల్లకీపల్లవోష్ఠి, వల్లకీవాణి వాణి
ప్రఫుల్లకీర్తి, గారవమ్మునఁ జేరె శృంగార
వనము. రా. వి 3. ౪౪.

సీ. స్వస్తికహస్తులై సమ్ముఖంబున బరాబరి
గాఁగ సర్వమసర్వ లుండ. (శాశ. ౨. ౪.)

సీ. . పక్కి-కొమ్మలు బరాబరి లొనర్ప.
అచ్చ రా. సుం. 3౫.

విశే. ౧. సరిపూర్ణము.

చ. అతఁ డొకయంగనన్ గలయ నప్పటి
నుండియు నేల రాకపో, పతివలలోఁద నే
మనుచు నాగతిఁ బక్కా-డ నంచు నీగ్గునన్,
సతి మనుఁగున్ బరాబరిగఁ జయ్యన
నూర్పెడు జంకుచూపులన్, హృతిఁ గోవ
నీడు చెక్కు-ల వహించును బాండుపలాండు
కాంతులన్. గంధ. ౧౨౨.

౨ సరియైనది. (శ. ర)

జ : బరాబరిక.

బరాబరిక. వి. (√బరాబరి) హెచ్చరిక.

సీ తనదు దండప్రోగట్టుయగు బెత్తముగఁ బట్టి
ప్రతిహారులను బరాబరిక చేసి
చన్ద్రా 3 ౪౨ (శ. ర, చి. వి పా.)

బరి.[1] విశే (క. బతే.) ౧ అనావృతము, కప
చాదును లేనిది. (చి. వి.) (వృత్తియందుబరిబి
శబ్దమున కంత్యవర్ణము లోపింపఁగా మిగిలిన
రూపము)

క. శిరమునఁ గగ్గంబుల నెత్తు రొలుక బరిమేని
తోడఁ దూలక బాహుస్ఫురణంబు మెఱయ
సాయక,పరంపరలు నరునిమీఁదఁ బఱపెం
బెలువన్. (భార కర్ణ 3. 33౫.)

సీ కదిసి విప్రోక్తిసుకై దండ యొడిసియఁ గడు
వేగ మడరంగఁ గదకు నూఁకి, బరిమేని
గరుడుని నుకవడిమై నెక్కి- పదపద మ
సార పన్ని సోఁకి (వాల్మీ ౧ ౧౦౬.)

వ అడవుని లేనిబరగొండ లన నెల్లెడఁ
బొలుచుబరిమేనుంగులును ..
(అచ్చ. భా. 3. ౧౫.)

౨. (క. బరి.) కేవలము, పట్టిది. (చూ. బరితోగి.)

బరి¹. వి. ౧. పార్శ్వము, ప్రక్క, పార్శ్వప్రదేశము.

క. పరిఘుతుండ గురుని శిరమును, బరియును గడిచి ధనదు మూర్ఛపాలుపఱిచి.

హరి. పూ. ౪. ౧౫౩.

గీ. జనవిభుండు నాఁట నవ్యాపునవ్యగతులఁ, దిరుగుచోఁ గర్ణతూళ్లను బరులు రెంటఁ, గట్టి కనుపట్టె చెక్కులు గలుగుహోను, హీధకంబు విధంబున చేకలంబు. (వరాహ. ౪. ౯౫౩.)

క. దూరమున కెంప దొడ వెంల, బరి శిరము...

కు. సం. ౧౧. ౬౭౦.

౨. గీత, రేఖ.

గీ. పగలు బరి వ్రాసి యాఁగి దర్పంబుఁ జలపుఁ, గోలుపుచ్చుము రారాత్రిక్రోధవహ్ని, యుందక వీటు మండ నూఁదదు నదుటుగలుగు, వాఁడు గుండియగలవాఁడు గాఁడె జగతి.

హరి. ఉ. ౭. ౫.

ద్వి. పర్ణశాలకుఁ జుట్టు బరులేదు వ్రాసి, వర్ణించి యాబరుల్ పడి దాఁటకమ్మ.

రం. రా. అర. ౧౭౬. పం. ౨౧. పం.

క. స్మరమాంత్రికుండు నిలుపం, గరానికోమాళి పన్నగము నిలుపుట దు, స్తర మని తలఁపక వ్రాసిన, బరులను మీ యీ నఖోజపత్త్రాళి వఱల్.

వరాహ. ౩. ౧౧౭.

౩. హద్దు, మేర, నియమము.

క. బరి తప్పి తప్పచేఁతలఁ బొరలక ...

నిరం. ౩. ౩౨.

సీ. పతియాజ్ఞఁ దల నిడి బరి యింత గడవని లలనల కీయింతి తిలకలక్ష్మి.

కేయూర. ౧. ౩౭.

౪. తోత్త్రము, ఏనుఁగును దోలుసాధనము.

సీ. ..తోత్త్రంబు బరి యనఁగ, సారెగోలయునంగ నలరుచుండు. (అం. భా. ౨. ౧౯౫.)

౫. వేష్టనము, చుట్టుగాలుట. (చూ. బరిగోను.)

జ: బరిగోల, బరిగోను, బరిదాగు, బరిపోటు, బరివిడుచు.

బరి². వి. ౧. దొంగ, చోరుఁడు.

(చి. వి., శ. ర., ప్రా.)

మ. అవనీశత్రిదశేంద్రు చూపుబరి కన్యాగండపాళిద్వయీ, నవలావణ్యరసంబుఁ గొల్లగొని యంతన్ ... (ముకు. ౫. ౯౨.)

౨. శత్రువు.

గీ. చిచ్చువాతను బరివారిఁ జిక్కపడక, తప్పి పోయినవార ప్రోద్దు లెందు.

కాశీ. ౬. ౨౯౪.

బరికట్టె(ట్టియ). వి. (√బరి¹.) ౧. దరిద్రుఁడు.

సీ. ... వెలయు దరిద్రుండు పేద యన బికారి యంచన బరికట్టె నా ...

ఆం. భా. ౩. ౧౪.

౨. బరిగమ్మ, అలుగులేని యీఁటె.

కు. ... పద్మరాగంపుఁగుప్పలు నిప్పులనఁగఁ గండలు బరికట్టియల నట్టి కండతట్లు గాలుకం బాలుబడి తిరుగు భూతభేతాళ వాలికాకులకోలాహలంబులును.

కాశీ. ౨. ౬౨.

బరికాఁడు. వి (√బరి².) తోత్త్రముతో నేనుఁగు ప్రక్కలను బొడుచువాఁడు. (మావటివాఁడు. ఆని. శ. ర.)

మ. మది శంకింపక మట్టివిక్రమరసోత్సాదంబునన్ భూవిభున్, గద వ్రేయుంగ నతండు పైఁబడి భుజాగర్వంబునన్ బట్టి నా, రదుఁ డార్వం బరికాఁడు నిర్భయతఁ జేరం జూచినం బిట్టును, న్మదకుండాలమూలల దిక్కులితనామ క్రావణున్ రావణున్ (నిర్వ. ౬ ౫౫)

బరికాయ. విశే. (√బరి¹.) కొంటె, గుణహీనుఁడు.

గీ. ... బరికాయ కొంచెు కాఁ దోఁచు
భ్రష్టుఁడు ... (ఆం. భా. ౩. ౧౨.)

బరికె. వి. చువ్వ, సన్నని నిడుపైన కఱ్ఱ.

సీ. చిగురాకుబరికెలు గగనచూతమునకు నలంతి
యూఁదలు వియద్వటమునకును.
పి. శకుం. ౩. ౨౦౧.

౨. గణుపుగలదియుండినకాతిమట్టు. (శ. ర., బ్రా.)

విణ. చింపితి. (శ. ర.)

గీ. నిడుద పొదవును మిడిగ్రుడ్లు బడుపుటొదలు,
గుంతకాలములు గుజ్జుకేలుఁ గుండకడుపు,
మిట్టపండ్లును కంతియు బెట్టిదంపుఁబలు
కులును దురాచారంబు బరికెతలయు.
మార్క. ౫. ౧౪౧.

(బరికెతలయు. చి. ని. పా.)

సీ. ముడివడ్డచామలును ముమ్మూలమునుక్కలుఁ
బల్లకెంద్రుకలును బరికెతలలు
ఉ. హరి. ౨ ౧౨౨.

క. ... ఒక్కడీమని నడుమ నిడుకొని ... బరికె
తలల కొఱకుఁగొండరులు గునుకొంచిన నవ్వు
రమకారుణికుండు. (వ్యా. ౧౧. ౨౬.)

బరిగమ్మి = బరికట్టె. వి. (బరి + గమ్మి.)
అలుఁగులేనియీఁటె.

ద్వి. గొడ్డలి బరిగమ్మి కాటికుండయును, దుడ్డు
గోలయుఁ బట్టి ...
బస. పు. ౩. ౧౧౭౧ పం.

బరిగా(కా)యపోటు. వి. (బరిగాయ+పోటు.)
కాలక్రీడావిశేషము.

సీ. గడ్డపారోడి రొక్కపికొక్క బరిగాయ
పోటు గిరవగింజ కొంగరములు.
హంస. ౩. ౧౪౬.

బరిగి. విణ. ఏమియులేనిది, శూన్యము.
(చూ. బరిగిరాకు.)

జ: బరికట్టె, బరికాఁడు, బరికాయ, బరిగమ్మి,
బరిగాయపోటు, బరిగిరాకు, బరికోగి.

బరిగిరాకు. వి. (బరిగి + రాకు.) తీసివేయని
గుజ్జుముక్కడిరాకు.

సీ ... బరిగిరా కవఁ బల్యాణబంధ రహితవాయు
సమాకోహాకాభిఖ్య యలరుచుండు.
ఆం. భా. ౨. ౨౦౩.

బరిగె. వి. ధాన్యవిశేషము.

సీ. బరిగ సజ్జయు ... (హంస ౪. ౧౭౪.)

బరిగొ(కొ)ను. స క్రి. (బరి + కొను.) చరి
వేష్టించు, చుట్టుకొను.

గీ గిరికొనెను బ్రహ్మ బరికొని గ్రక్కున జను
వెలయు వేష్టించె ననుటకు ...
ఆం. భా. ౩. ౧౧౪.

చ. కరముల మాఁపులాఁదుకొని కన్నులవ్వ...
వసు. ౩. ౧౫౬.

బరిగోల. వి. (బరి + కోల) ౧. తోత్రము,
ఏనుఁగులను తోలుటకై ప్రక్కలను పొడిచెడి
యర్ధచంద్రాకారమైన అలుఁగు గల కేలు
దండము.

తరువోజ. అరికంబుకుంబుఁ దగుభీముఁ బల్క
లనుబరిగోలల నలఁచుట మేలి.
భార. స్త్రీ. ౨. ౫౮

క. బరిగోలచేత మదపిం,ధురము గవలించినట్లు
దూపుల వాభూ,వరుఁ గవలించుచు ... .
భారా. ఆర. ౧. ౨౩౩.

క. అప్పులుకుల కలుకలు మది, ... నొప్పారఁగ
బరిగోలలు, నొప్పించిన భద్రగజము మాల్యా
న్నగతిన్. (ఉ. హరి. ౫. ౨౭౦.)

౨. కాఱము.

చ. ... అయ్యవం,గుని మహావాఁడిపుత్త్రుబరి
గోలవిధంబున నల్కఁ బల్కఁగన్ ....
కాశీ. ౩. ౪౫.

వ. ... చెంతనిలుకొని బరిగోలల తెంపగన... వరాహ. ౩. ౯౮

౩. కాటికాపరివాని చేతికఱ్ఱ.

సీ. శత్రుభీకరమైన శాతాసి నమరునీకేల నీచపు బరిగోల యుండ. (మార్క. ౧. ౫౪౯)

బరిచి(చీ). వి. (హిం. బర్ఛీ.) ఈఁటె, కుంతము.

సీ. ... నేజ బరిచి యీఁటె యనంగఁ బరగుఁ గుంత,ము ... ఆం. భా. ౨. ౫౧౪.

ద్వి. పరశుపట్టిసముల భాఁతుల వాఁడి,బరిచీల నురుగదా ప్రముఖాయుధముల.

ద్వి. సా. ౨. భా. (శ ర.)

బరిజోగి. వి. (√బరి¹.) - పట్టిజోగి - పాముల వాఁడు.

క. గరుడుఁడు తోలుక తిరుగును, బురముల నాడింతు రుదరపోషణములకున్, బరిజోగులు పెట్టెల నిడి, తరుణు లాలించుకొంద్రు మణులు తలతలవారిన్. (హై. భా. ౪. ౭౨)

బరిడె = బరిణె. వి. బరణి.

జ : బరిడెగవ్వ, బరిడెపురుగు

బరిడెగవ్వ. వి. (బరిడె + గవ్వ) భక్ష్యవిశేషము

వ. ... సరడాలు బరిడెగవ్వలు ...

హంస ౧. ౧౦౫

బరిడె(ణె)పురుగు. వి. (బరిడె + పురుగు.) ఆద్దీఁక. (శ ర., బ్రౌ.-బండపురుగు చి ని.)

బరిణె(ణియ) = బరణి. వి. కాటుక పెట్టి ఉంచుకొను కరాటము, డబ్బి. (చి. ని.)

సీ. మరున కర్పింప కామని సుమకట్టినవచ్చటా బరిణెలభాగుఁ గాంచి. (ఉ. రా. ౬. ౧౪.)

క. ... ఒక్కచందనగంధి గందవొడిబరిణెయు నొక్కపుండరీకనయన యగురుధూపధూమ కరండంబును ... (పి. శకుం. ౧. ౯౬.)

సీ. కుంకుమారులుద్దికొని కొప్పునవరించు బరు వు త్తి కాటుకబరిణె పెదకు. (శుక. ౩. ౪౭.)

బరిదెగు. అ. క్రి.(√బరి².) హద్దుమీఱు, విశృంఖలమగు.

సీ. బరిదగినది విడిపడినది యనేఁగను వెలయఁ జెందును విశృంఖలసమాఖ్య.

ఆం భా. ౩. ౨౫.

(వ్యవ)వాఁడు బరిదగి సంచరించుచున్నాఁడు.

బరిపోటు. వి (√బరి².) మల్లబంధవిశేషము, ముప్పదిరెండు విన్నాణములలో నొకటి.

వ. తుట్టును బరిపోటును రొండిపేటును పణంబును (మల్లపు. ౩. ౬౯)

సీ రూణింపు బరిపోటు రొండిపేటు ... గీ. ముప్పదియు రెండువిన్నాణములకుఁ జేర్లు, ఆం భా. ౨. ౨౦౯.

బరియు. అ. క్రి. వ్యాపించు, పర్యా.

ఆ. చందవంబు గలయ సఖి బల్మిఁ బూసినఁ, బోలఁతి వదనలీల పొలిచెఁ దరలు, వుబ్బి బరియఁ గల్గు పూసినయద్దంబు,భంగివోలె నిజవిభాతిఁ దఱుఁకి (కు. సం. ౯ ౨౬.౩.)

బరివిడుచు. స. క్రి. (√బరి²) మృగములను బట్టుకొనుటకై పురికొల్పు), ఉసికొల్పు.

క ... భయం,కరములగు వేఁటకుక్కల, బరి విడిచిన నవి వధించె బహుమృగతతులన్

హరిశ్చ. ౨. ౨౦.

బరివెంక. వి. పిచులము, పక్కిచెట్టు

సీ. పాలపండులు నెమ్మిపండులు బరివెంక పండులుఁ జిటిముటిపండ్లు ...

కాశీ. ౩. ౬౯.

సీ. ఇక్కడ గుడితూర్పుదిక్కునఁ బరిగచెట్టున్నది దానికి నుత్తరమునఁ, బరిపెఁడుదవ్వున బరివెంక పదమటి నెలవునఁ దొమ్మిదివిధులు మీఱి, ధనదుండు డాఁచినధనము నెక్కున్నది ...

క్షా. ౫. ౨౯౪. (చి. కి. చి. ని.)

బరిస = బడిత. వి పరిఘము (ఇనుపకట్లగుదియ అని శ ర)

సీ. బరిస బడిత యనఁ బరిఘ మొప్పు
ఆం భా ౨ ౨౧౪

బరీదు[1]. వి ౧ మహమ్మదీయులలో నొకతెగ ఆ తెగవాఁడు

గీ. పాదుషావారి మీఁజుబరీదు సైదు ఫక్కీను మొంగల్ గరీబు పఠాణు లాది పోఁజులఁ బలాయన మొనర్చుపటిమగల్గు తురకదొరలము మాకు హిందువుల భరమె
రంగా ౨ ౩౯

చ. కదలక యుత్కలేంద్రుని సవాయి బరీదు నడంచు దుర్జయున్
కళా పీఠి ౩౪

బరీదు[2]. వి తూఁకము సరిపడుటకై వేసెడు ఱాయి పడికట్టుఱాయి

సీ. వక్కలలోఁ దక్కువకు వైచిన బరీదు లోకనికి సరకుతో నోడిని వైచె బహు ౧ ౯౬

బరుకు. స క్రి గోళ్లతోగీఱు గోఁకు

సీ. ఒకలెల్ల బరుకుకొనుచు
దశకు ౬ ౧౫౪

క. ఖురపుటమునఁ గడు పొయ్యన బరికి కొనుచుఁ జక్క నిలుచుఁ బలుమఱు సెదురన్
భార అర ౨ ౨౭

బరుజా. వి గజ్జె కింకిణి (శ ర చి ని)

బరులు. వి ౬ వస్త్రవిశేషము

సీ. శెల్లలు నిడంచు వలిపాలు బరులును పట్టు జబ్బులు మంచిపరకతాలు ధనా ౩ ౩౭

బరువడి. అవ్య క్రి మఱల

క. మాకన్నియ కాతండు వరుండగు బరువడి రండని కాళోక్తిమై వరల్చిరి వానిన్
భోజరా ౩ ౨౫౩

బరువు. వి (సం భరః) ౧ సరుకు నింపినసంచి మోవగునది

సీ. బరువు డించి కటారి పరుఁజించి నిల్చి యిందెందు వచ్చెదరని యెదురువారు.
అము. ౬. ౩౪

గీ. పయనమునకై నయవి యమర్పంగ నపుడు పరిచరుల కానతిచ్చినఁ బటకుటీర పాత్ర సామగ్రి మొదలైన బరువులెల్ల
హంస ౧ ౧౦౪

౨ భారము తూఁకము

క. ప్రంగల్ వడలినకొమ్మల బరువున నడుగిడఁగా లేవు బలిసి యందలి దుప్పుల్
మనుచ ౪ ౨౧

సీ. ఆపద ప్రాప్తింప నన్నార్తికిఁ గృశించు భారంబు పైఁబడ్డ బరు వెఱుంగు
రామలిం ౪ ౨౦

విణ ౧ అశక్యము

గీ. నాకు నభయంబు దయసేయ నీకు బరువె
వైష ౪ ౧౦౦

౨ అధికము

క. కూ పెట్టుదు దొరముందఱ ననుఁ బట్టుమని పలువ నతఁడు బరువగుభీతిన్
శుక ౧ ౪౫౩.

౩ సహింపరానిది

క. కన్నులకుఁ జూడ బరువై యున్నది యొల నాగ గర్భము భాగ ౧౦ ఫూ ౩౯

౯ బరువుపడు

బరువుపడు. అ క్రి (√బరువు) బరువెక్కు

సీ. భారంబు ధరియింప బరువుపడ్డదివో లె మూఁపుమూఁపుననుండి మొక్కలమున ఆనిలంబుతోడును నంచెలంచెలుగట్టి యాకాశవీథి నందంద నడచు కాశీ ౧ ౧౩౧

బరుసడ్డసరము. వి (బరుసు + అడ్డసరము) ఒక జాతి అడ్డసరము ‡ (అంబష్ఠ అని శ ర)

బరుసు. విణ (సం పరుషః) ౧ బిరుసైనది
(చి ౨ శ ర)

ద్వి. బరుసుమీసలు చెక్కుపైఁ బులిసిరియు.
నక ౩ ౧౪౬ పొ.

౨ గఱుకైనది

గీ బరుసుఁగరసానఁ దీడివపందిపోట్లు భూరి
భుజపీఠములయందుఁ బొందుపఱచి
శేం పంచ ౨ ౧౯౪ (శ ర పా పరుసు
కఱసాన ముద్రి)

సీ పెలుచబీఱవరాలు పెనుఁగొన్న ముద్వంక
బరుసుకుత్తుకఁ గ్రేవుసరులు గ్రేల
చంద్ర ౩ ౫౧

జ బరుసద్దసరము

బర్కురము. సం వి అ పుం ౧ ప్రాయపుఁ
బశువు ౨ మేఁక ౩ పరిహాసము (శ ర)

బర్బటము. సం వి అ పుం రాజమాషము
బొబ్బర ‡

బర్బటి. సం వి ఈ స్త్రీ ౧ రాజమాషము ‡
౨ వేశ్య

బర్బర సం వి అ స్త్రీ వాయింట ‡

బర్బరము సం వి అ పుం ౧ బారంగి ‡
౨ బొబ్బర ‡ ౩ ఒకదేశము విణ గఱుకులు
గలది

బర్బరుఁడు. సం విణ (అ ఆ అ) ౧ అనార్య
జాతివాఁడు నీచుఁడు అధముఁడు ౨
మూఢుఁడు మందుఁడు

బర్హము సం వి అ పుం న ౧ నెమిలిపురి
౨ ఆకు ౩ ఎఱిగనము ఎఱివారము ౪ గండి
వనము ‡ ౫ పచ్చాకు ‡ ౬ మాచిపత్రి ‡
(శ ర)

బర్హి. సం వి న్ పుం నెమిలి

బర్హిచూడము. సం వి అ న నెమిలిజుట్టు
చెట్టు (శ ర)

బర్హిణము. సం వి అ పుం ౧ నెమిలి ౨
దర్భ ‡ (శ ర)

బర్హిణవాజము. సం వి అ పుం నెమిలియీఁకలు
గట్టినబాణము

బర్హిణవాహనుఁడు. సం వి అ పుం కుమార
స్వామి

బర్హిర్ధ్వజ. సం వి ఆ స్త్రీ దుర్గ

బర్హియానుఁడు. సం వి అ పుం కుమార
స్వామి ఇట్లే బర్హివాహనుఁడు

బర్హిర్ముఖుఁడు. సం వి అ పుం ౧ అగ్ని
౨ దేవత వేలుపు

బర్హిశ్శుష్మ సం వి న్ పుం అగ్ని

బర్హిష్కము. సం విణ (అ ఆ అ) యజ్ఞీయ
తృణముచేతఁ జేయఁబడినది

బర్హిష్కేశుఁడు సం వి అ పుం అగ్ని

బర్హిష్మంతుఁడు. సం విణ (త్ మతీ త్
పుం ౧ యజించువాఁడు ౨ కుశయుక్తుఁడు

బర్హిష్ఠము సం విణ (అ ఆ అ) మిక్కిలి
పెద్దది వి అ న కురువేరు హ్రీబేరము ‡

బర్హిస్సు. సం వి స్ పుం న ౧ దర్భ ౨
దర్భలపఱుపు పుం ౧ అగ్ని ౨ దీప్తి
న జలము ౨ యజ్ఞము ౩ ఆకాశము

బఱటు. ఎ క్రి (త పఱందు క ఎరదు) ౧
పైగాగోయు గోయు

గీ బఱటికొనిపోయి కృతవర్మఁ బన్నఁబనిచె
భార ఉద్యో ౩ ౩౯౪

గీ ఒండొరు బఱటి పెచ్చెలులు వనఁగ
కళా ౪ ౧౨౭

ఆ మాఁగవానియెదుట ముక్కు బఱటరాని
చందమయ్యె భోజరా ౬ ౩౭౭

బఱదు(ళు). వి (త పురణి) ౧ చెట్టుపట్టమీఁది
గఱుకుభాగము త్వగవయవము

గీ బఱళు లెత్తియున్న ఎరుసంపుటొడలు
కు ఎం ౬ ౬౯౪ (వ్రాఁత ప్రతిపా)

ఉ జరఠ్కుంజరచర్మపట్టములకున్ ఎరివచ్చ్
బఱ్లమేనులున్ ముంజాలు గల్గఁ గొందఱు
ఎముద్ధతి వచ్చి పుళిందవల్లభుల్
పి శకుం ౧ ౯౪

గీ త్వగవయవము దనరు బఱదువాఁగ
అం భా ౨ ౩౪ (బెఱదు పెండుక)

౨ బొబ్బర చెట్లపైపట్ట

గీ పైపూఁతపసుపును మధుకంబు సైంధవలవ
ణంబు చిత్రమూలంబు బఱడు
అప్ప ౨ ౪౩౧

విణ గఱకు
సీ పతిచుంచుఁదలలును బఱడులు దబ్బరమిడి
సిన గ్రుడ్డులు కు సం ౬ ౬౯౪
('బఱుడులు' ముద్రి)
ద్వి వద్దుమొగంబును వలుదచేతులును బ్రద్ద
చిఱుఁదొడలు బఱడుప్రక్కలును
పండితా దీక్షా ౪౧ పా
ద్వి బోఱమీసలును బొంజాఱు గొప్పబిరుసు
వాఁడుమేనులు బఱడుఁబిక్కలును
ద్వి హరిశ్చ ద్రూ ౫౬౨ పం

బఱబఱ. వి ఈడ్పుటయందగు ధ్వని కనుకర
ణము (వ్యవ) వానిని కాలుఁబట్టి బఱబఱ
యీడ్చెను (శ ర)

బఱి = బరి. (హద్దు మేర) మా బఱివోవు
జ బఱివోవు

బఱివోవు. అ క్రి (బఱి + పోవు) హద్దుమీఱు
క అఱుగొను గుబ్బచన్నులు మెఱుఁగుం
గన్నులును గలుగు మెచ్చులనవలాకులు తోడ
ముండరత్నము బఱివోవఁగ విడిచిపట్టి
బ్రహ్మకు కేకే క్రీడా ౧౬౭

బఱ్ఱియ = బఱ్ఱె. వి ౧ మహిషము (చి ని)
౨ మహిషి

బఱ్ఱె = బఱ్ఱియ. వి ఎనుము మహిషి
దండకము మూడలుం గోకలున్ రూకలున్
గొఱ్ఱెలున్ బఱ్ఱెలున్ మేడలుం గోడలుం
జూచి నీలా ౨ ౪౧
సీ పచ్చిత్తితో బ్బఱ్ఱెచు చ్చాలమెట్టందికొనఁ
దాన యీరెల్ల గుత్తవట్టి ఆము ౬ ౬౯
సీ ఎనుపెంటి యన బఱ్ఱె సాఁగను దనరు
మహిషి అం బా ౨ ౨౬౪

బల. సం వి అ స్త్రీ ౧ ముత్తవపులగము
౨ (విశ్వామిత్రుఁడు రామలక్ష్మణుల కుపదే
శించిన) విద్యావిశేషము

బలంజె = బలిజె. వి శూద్రజాతివిశేషము
వ రాచకార్య బలంజెకార్య నిమిత్తమయిన
బలంజెవారిలోని విరాకింపన్ను
ద శా ౪ ౧౩౮౫.

బలఁగ(ల్ల)ము. వి (సం పరిగ్రహః క బళగ)
౧ పరిజనము. సేవకులు.
క కలిమికి సొప్పగు నీగియు బలిమికిఁ దొడ్డయైన
యట్టి బలఁగమున్నై భార విరా ౨ ౧౯౦
ద్వి పనఁత సోమాదులబలఁగంబుపాలు తానుక
చట్టలు సతుర్వేదులపాలు
౬స పు ౪ ౩౫ పం
సీ బలఁగి పై వరశంఖపద్మమహాపద్మముకరాది
నిధులు నేమమునఁ గొలువ కాశీ ౩ ౪౭
౨ బంధువర్గము
సీ యాదవులు కొలఁదిపెట్టఁగరానిబలఁగంబు
గలవారు హరి ఉ ౨ ౧౪౩
చ నాకుఁగలయట్టిబలంగము లెల్లఁ బాసి
కళా ౩ ౧౪౬
గీ తోడిబలఁగమైనట్టి చుక్కల వలసఁద్రోవఁ,
జూప నేతెంచె నన వేగుఁజుక్క వొడిచె
మను చ ౩ ౫౪.
సీ నిజకుమారుల నైన నిండుబల్గము నైన విడు
తురు లోభంబు విడువలేక
శివయోగసారము ఉ ౨, ౩౫
౩ సైన్యము
క బలఁగము గల భూపాలుఁడు గెలని మహీ
శ్వరులబుద్ధికిని బ్రేఁగగుచున్
భార శాం ౨ ౩౫౭
ఆ పాండ్యుఁ డతిరథుండు బలఁగంబు గల
వాఁడు భార ఉద్యో ౪ ౨౬౬.
౪ సమూహము, పరంపర.
గీ అంతకంతకు వర్ధిల్లు హరికుమార్ల బలఁగముల
కిది చాలద న్తలఁపుతోడ క శా ౩ ౧౩౦
ఉ లంచమఁ బట్టు వంచలబలంగముచే నడ
లంగ రా. వి ౪ ౯౦.

రగడ లలిఁ జొక్కాఁగరువలి బలంగము లవంగ
ములు. రాఘవ ౨ ౬

బలకరము. సం విణ (అ ఈ అ) ౧ బలమును
చేయునది ౨ దృఢము బలవత్తరము
చ బలకరపుందవుల్ గలుగు బక్క నియోగి
యటంగ్రుడు తద్భటుల్ రా వి ౨ ౪౧
వి కావలి రక్షణము (ఈ యర్థము తెలుఁగు
నందే)
గీ గాలితేజీమెకంబులు క్రోలుపులులు కోదమ
సింగము క్రొంటఁ గ్రాగుడు మెకంబు లల
భరద్వాజమునిరాజనిలయమునకు బలకరం
బున్న కోదులఁగిదిఁ బొలిచె
రామా ౫ ౫౧
సీ వరుస కింద ఱటంచు వంతులేర్పడియున్న
బలకరంబులవారి యల లములు
సువల ౨ ౧౦౯

బలకాయించే. సం అ క్రి (బలము + ఇంచే
సంధిని వర్ణాగమాదులు) అతిశయించు (శ ర
చి ని ప్రౌ)

బలకొట్టు. అ క్రి ఆ అని శ్రుతిబట్టు (శ ర)

బలకొను. మి అ క్రి (బలము + కొను) అతిశ
యించు
గీ నీయందు బుద్ధి వాక్కర్మములను
క అలవడఁజేయుచు నందఱు బలకొని
అలవున సేవించుచును గృతార్థులు నగుచున్
భాగ ౧౦ ఉ ౧౨౦౪
క తలఁపఁ జతుష్పదు లధికులు బలకొని మఱి
వానికంటెఁ బాదద్వయమున్ గల మనుజా
లలఘుతము లు భాగ ౩ ౯౬౪

బలజ. సం వి అ స్త్రీ ౧ వరిరొట్ట ౨
యూథిక అడవిమొల్ల ¶

బలజము. సం విణ (అ ఆ అ) బలముకలన
గలిగినది వి అ న ౧ పట్టణపువాకిలి పుర
ద్వారము ద్వారము ౨ క్షేత్రము పొలము
౩. సస్యము ౪ యుద్ధము

బలద. సం వి అ స్త్రీ అశ్వగంధ పెన్నేరు ¶

బలదము. సం వి అ పుం ౧ ఎద్దు ౨ పౌష్టిక
కర్మమునకు అంగమగు వహ్నిభేదము ౩ జీవ
కము వేఁగిసచెట్టు

బలదేవ. సం వి అ స్త్రీ త్రాయమాణ కలు
గానుగు ¶

బలదేవుఁడు. సం వి అ పుం ౧ బలరాముఁడు
౨ వాయువు

బలద్విట్టు. సం వి ష్ పుం ఇంద్రుఁడు

బలపడు. మి అ క్రి (బలము + ఎడు) దృఢపడు
బలముకలదగు (ఆధికమగు శ ర చ ఒల
పఱచు) (వ్యవ) నీ సాక్ష్యముచే అతనివ్యవ
హారము బలపడినది

బలప(ల్ప)ము వి ౧ వ్రేర సాధన విశేషము
ద్వి బలపంబు భ్రమరాలఁ బట్టిన క్రోవి యొలికి
లోపలిబూది యొగి మైల మందు
ద్వి వారిళ్ళ ఉ ౨౨౫ పం
సీ జలు గుఁ గన్నుపుఁగత్తి లపంబు మొగ
మాయమందు తాలపుటాకు మైలగోఁచి
వేం ౧౦౪ ౩ ౧౯౯
ఉ కత్తెర కాలికిప్పుడము కాటుకయు స్సెల
గోల చీరయుం గుత్తెలు బట్టనంబులును
గుక్కలకట్టును బండిబల్పముఁ
చెన్న ౩ ౨౯౪
౨ కఠిని పలకపై వ్రాయు సాధనవిశేషము
పలకపుల్ల
గీ బడిని యీరైదు ప్రూఁజించి పలకమీఁద
బలపమున వ్రాసి వెలివ్రాయిఁ దొలఁగద్రైచి
ఉ హరి ౩ ౧౨౨
ద్వి పటుతరంబుగ వ్రాసి బలపంబు నంద
పండితా మహిమా ౧౯౯ పౌ
క అనినఁ దనయిచ్చ నిప్పం బొనరింపఁ గడంగి
యొగి యొక నిడు బలపంబును లాతము
బొంతయు గ్రక్కున నాతని కిచ్చి వాని
గుణములు చెప్పెఁ. ద్వా ౮ ౧౧౨

బలపఱుచు(ర్చు) మి స క్రి (√బలంపడు) దృఢంబఱుచు (వ్యవ) అతని యుపపాదనమును నేను బలపఱిచెదను

బలప్రసువు సం వి ఊ స్త్రీ రోహిణి (బలరామునితల్లి) వసుదేవుని భార్య

బలభద్రము సం వి అ పుం ౧ గవయమృగము ౨ లోధ్రము లొద్దుగు శ

బలభద్రిక. సం వి ఆ స్త్రీ త్రాయమాణ కలుగాను గు శ

బలభద్రుఁడు సం విణ (అ ఆ అ) మిక్కిలి బలముగలవాఁడు వి అ పుం ౧ శేషుఁడు అనంతుఁడు ౨ బలరాముఁడు

బలభిత్తు సం వి త్ పుం ఇంద్రుఁడు బలారాతి

బలభృత్తు సం విణ (త్) బలవంతుఁడు

బలము సం వి అ న ౧ బలిమి సత్త్వ ౨ బలాత్కారము ౩ సైన్యము ౪ స్థౌల్యము బలుపు ౫ రూపము ౬ శుక్లము ౭ రక్తము ౮ గంధరసము ౯ దేహము ౧౦ పల్లవము చిగురు

బలముచేయు మి స క్రి అతిశయింపఁజేయు అధికముగాఁ జేయు

సీ రంగి డేరదు చోకారపు నీలిచల్లడంబులడంబు
 చీకట్ల బలముసేయ సారంగి ౩ ౨౯

బలయిక వి (√బలయు) పెంపు అతిశయము

వ ఇట్లు వలరాచకలయికల బలయికల సొలపు వలపులు గొలుపు తలంపుల నబ్బలియుండును జెల్వయు నలరుచున్నంత
 యయా ౫ ౧౩౩

బలయు. స క్రి (సం వల్ క బళను) పరివేష్టించు చుట్టుకొను ఆవరించు కప్పు

గీ లీల మారించో నచ్చరలేమపిండు బలసి యభినందనము సేయఁ బొలిచెనిట్లు
 భార కాం ౩ ౩౩౭

గీ అమరముఖ్యు కరమర్థితోఁ దన్ను బలసి కొలిచి నడవ శిలాద్రి కథవుండు నడచెఁ జేర్మి
 కు సం ౮ ౩౬

చ కొర్కులక్రిందు చేష్టితంబులఁ దడఁబెట్ట భావముల పూఁపు బయల్పడ వారి నిద్ద అన్ బలసి మరుండు తుల్యరసపాకము తీపులు గ్రోల్చె నిక్కలిన్ పారి ఉ ౩ ౮

సీ నిలుకెల్ల కెంద్రుకల్పలని సేలయుఁ ద్రవ్యకొని మనుతోల్పందిగున్న సెన్ని
 అచ్చు రా బాల ౪౬

అ క్రి ౧ కడఁగు పూను

సీ తలతల మంచు నూత్రవతీ సతీపతి బలసి ముందర బరాబరి యొనర్ప దశా ౩ ౧౪౪

వ ఎమ్మెల్లం బలసి పరివేష్టించి వత్తుము
 భార ఉద్యో ౪ ౩౦

౨ కలియు కూడు

గీ మిత్రకాంతాంశలక్ష్మి తారారాత్రికములు శ్రుతిహితద్విజకామినీసుస్వరములు మృగవిశాలేక్షణాదత్తమృగమదములు బలసి యందు శుభార్థ్యాభవము దెలుప వసు ౫ ౪౯

ద్వి వలమురి సెలవాఁడి వలయపుఁగత్తి బలసి చూపట్టెడు పాణియుగ్మమును
 ద్వి పరమ ౨ ౯౪ పా

౩ బలవంతుఁడగు బలముకలదియగు పుష్టికలదియగు

౪ సౌబలునీతియుఁ గర్ణు భుజాబలమును గూడి తనకు సామ్రాజ్యంబీఁగా బలసి తెలియువాఁడై యాచే లాలుడు మనంబునందే ప్రొద్దుక్
 భార కర్ణ ౧ ౨౨౨.

గీ పసిమి నిరవొందెఁ బిందియల్ బలసె
 వసు ౧ ౧౩౪ (ఎదుగు అని భావము)

౫ బలయిక ఎలసికొను

బలరాముఁడు. సం వి అ పుం కృష్ణుని అన్న (వసుదేవునికి రోహిణియందుఁ బుట్టినవాఁడు)

బలవంతము. సం. విశే. (త్. వతి. త్.) ౧ అశక్యము, అసాధ్యము

ఉ. మంత్రి యొక మహాస్త్రమాత్రంబు చింతించి యున్నదీర్ఘ వైనయార్చు నిగుడ సెంత చింత దీని కిది మహాబలవంత, యేమి సేయవచ్చు నిందువదన — శివరాత్రి ౨. ౩౧

౨ ప్రబలము

క. పతిస్నేహము కామినులకు బలవంతము పెఱసెయ్యములు సేయఁ దత్సదృశము లే — భార. ఆది. ౬. ౧౯౦

సీ. ఇచ్చుట నైశ్వర్య మిట్లు ప్రాపించితి మింత తోఁబగ బలవంతమయ్యె — హరి. ఉ. ౨. ౯౪

౩ బలాత్కారము

క. బలవంతము జూదమునకుఁ బిలుపంబడి మగుడ నగునె — భార. సభా. ౨. ౧౪౨
(శ. ర. పా. బలవద్వ్యాఖ్యార్థముగా ముద్రి. పా.)

౪ బలుపు గలది స్థూలము ౫ దట్టమైనది (చీకటి మొ॥) ౬ మేలుచేయునది అతిశయించినది ౭ సేన గలది

బలవర్థిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. జీవక మను ఓషధి

బలవిన్యాసము. సం. వి. అ. పుం. సేననుపన్నుట వ్యూహము

బలవ్యసనము. సం. వి. అ. న. సైన్యముయొక్క అపజయము

బలసికొను. స. క్రి. (బలము + కొను స్వార్థమున) పరివేష్టించు చుట్టుకొను

వ. కొమ్మకొమ్మకుఁ బెక్కండ్రుగా నుక్కుమిగిలి లెక్కకు నెక్కుడగుచు విక్రమాటోపంబునఁ గోట బలసికొనుటయు — కళా. ౭. ౪౩

అ. క్రి. అతిశయించు, పెంపొందు

వ. బలసికొను కోలాహలమ్ము లిమ్ముగ నందఱుల నెడ గలుగన్ — మను. చ. ౫. ౪౧

బలసూదనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఇంద్రుఁడు

బలస్థితి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. శిబిరము, పాళెము దండువిడియుచోటు

బలా = బళా. అవ్య. ౧ ఆశ్చర్యార్థకము (దీని యామ్రేడితరూపము బలాబలా)

క. అటులు ప్రణమిల్లి దివిషత్కుటిలాలకరాచతపసికొమరుఁ గని బలా జటులా వీరిఁ దాలిమిఁ జిటిలించి యే సెప్పుడొక్కసిగ వేయింతున్ — కళా. ౧. ౧౪౩

గీ. చుఱచుఱను జూచి దొర నిన్నుఁ జూచువాఁడు నంతలోనవె నీవు నన్నడుగువాఁడవా బలా పొట్టక్రొవ్వుగాక — కువల. ౪. ౬౬

౨ ప్రశంసార్థకము

ఉ. ప్రేమను వన్నె బెట్టి వలపింపఁగ నాయునే రాండ్రు గల్గ మమోములఁ జూచునే యిఁకను ముచ్చటగా ననికే బలాబలా యేమిటిమాట నామన సొకింత యెఱుంగి రుగా వ్రజాంగనల్ — దశా. ౩. ౬౪

పంచచామరము. ఇ బలాలితోడ బాల బట్టి బిట్టు మట్టి నిన్ వాళావాలిన్ వాలావాల భయోఽబ్ధిభుక్షఁ దీర్చెదన్ — వసుచ. ౪. ౯౭

బలాంగకము. సం. వి. అ. పుం. వసంతకాలము

బలాంచిత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. బలరాముని వీణ

బలాక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కొక్కెర బిసకంఠిక

బలాకిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చిన్నజాతికొక్కెర

బలాటము. సం. వి. అ. పుం. ముద్గము పెసర

బలాత్కరించు. సం. వి. క్రి. బలాత్కారము చేయు (శ. ర.)

బలాత్కారము. సం. వి. అ. పుం. ౧ మిక్కిలి నిర్బంధించుట బలవంతపెట్టుట ౨ బలిమితోఁ బీడించుట కాఁతెయపెట్టుట

బలాత్కృతుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) నిర్బంధపెట్టఁబడినవాఁడు బలవంతపెట్టఁబడినవాఁడు

బలాత్మిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. హస్తిశుండి చెట్టు

బలాదూరు. వి (హిం బలాదూర్) దిగదుడుపు
క తమ్మికంటిబలంబుతోఁ గంటు బలాదూరని
యెంచక ఎలామూ రనిన నీ నడుమంత్రపు
దొరతనము నీబంటు నెఱతనము హాస్యరసం
బున కాస్పదంబయ్యె ప్రబంధ ౭౮౮
విణ అపాయకరము చేటు తెచ్చునది

బలాధ్యక్షుఁడు. సం వి అ పుం ౧ దళ
వాయి సేనాధిపతి ౨ యుద్ధమంత్రి

బలానుజుఁడు సం వి అ పుం కృష్ణుఁడు

బలాబలాధికరణము. సం వి అ న (మీమాం)
ఆకాంక్ష అనాకాంక్ష అనెడి బలాబలములను
నిశ్చయించు న్యాయవిశేషము

బలాభ్రము. సం వి అ పుం మేఘాకారముగాఁ
బన్నినసేన

బలామోటు. సం వి అ స్త్రీ నాగదమని ‡

బలాయము. సం వి అ పుం వరుణవృక్షము
ఉలిమిరిచెట్టు

బలార(రా) అవ్య ఆశ్చర్యార్థకము
మ అయ్యంబుజానన సేబసు ఎలార జాణ
తవు దన్నా యింత తెంపొంద కుండిన
వాఁడే మగవాఁడు నీతపము ఎండె న్నిండె
సౌఖ్యస్థితుల్ శుక ౪ ౧౩
శా నేఁడు నిర్భీతిన్ బాలికఁగొంచుఁ బ్రోవ
నుచితంబే కండగర్వంబు దుర్నీతుల్
యాదవవీరసింహాములతో సేనా ఎలారా
బలా రాతి ప్రోద్భవు డింతసేసె నిది తీరా
వీరరాణ్మౌళికిన్ విజ వి ౩ ౧౬౨

బలారాతి. సం వి ఇ పుం ఇంద్రుఁడు

బలారె = బళారె. అవ్య ౧ ప్రశంసార్థకము
చ రమాసతికి బలారె పుట్టినిలుచందము
దెల్పఁ బురీంద్ర మెన్నఁగన్
పి శకుం ౩ ౨౦౧
గీ బలారె సేబాసు నాఁగ నలరుచుండుఁ
బ్రశంసార్థములుగ అం భా ౩ ౬౬
౨ ఆశ్చర్యార్థకము.

ఉ ఎవ్వఁడ్రోసినన్ విడుత దీవగలాఁడి బలారె
యుక్తమా శశాం ౩ ౭౫

బలావలేపము. సం వి అ పుం బలిమివలని
గర్వము

బలాశ(స)ము. సం వి అ పుం ౧ క్షయరోగము
౨ కఫము ౩ ఆహారము లోపలికి పోకుండు
నట్లు అడ్డగించు గొంతునందలి యొకవాఁపు

బలాహకము. సం వి అ పుం ౧ మేఘము
౨ ఒకజాతికొక్కెర ౩ ఒకానొకపర్వతము
౪ ఒకానొక ప్రళయమేఘము ౫ విష్ణువు
రథముయొక్క గుఱ్ఱములలో నొకటి ౬ సర్ప
విశేషము

బలి. సం. వి ఇ పుం ౧ ఉపహారము. (పూజార్థ
మైన కానుక, విధివిహితమైన కానుక) ౨
భూతయజ్ఞము (ఇది గృహస్థుని పంచమహా
యజ్ఞములలో నొకటి ౩ పూజ ౪ భోజనము
చేయఁగా మిగిలిన యన్నాద్యంశములు ౫
దేవతకుఁ బశువుగా నర్పించు జంతువు ౬
కప్పము ౭ చామరదండము ౮ ఒక అసుర
రాజు (ఇతఁడు ప్రహ్లాదుని కొడుకు కొడుకు
ఇతని న మటకై విష్ణువు వామనావతార
మెత్తెను ఇతఁడు ఏడుగురు చిరంజీవులలో
నొకఁడు) వి ఇ స్త్రీ ౧ కడుపుమీఁది
ముడుత ౨ ముదిమిచేత చర్మమునందు గలుగు
ముడుత ౩ గృహదారుభేదము చూరు ౪
గుహ్యస్థియందు మొలకవలెనుండు మాంస
పిండము విణ (స్ నీ న్) ౧ బలముగలది
౨ బలుపుగలది వి స్ పుం ౧ ఎద్దు ౨
పంది ౩ లొట్టియ ౪ దున్నపోతు ౫
యోధ జోదు ౬ కుందము మొల్ల ‡ ౭
కఫము ౮ బలరాముఁడు ౯ మాషము ‡

బలికరుఁడు. సం విణ (అ ఆ అ) ౧ కప్పము
గట్టువాఁడు ౨ యజ్ఞములు చేయువాఁడు

బలిజ(జె) = బలంజె. వి శూద్రజాతివిశేషము,
ఆ జాతికి సంబంధించినవాఁడు

సీ బలిజీలవి త్తంబు పక్షిదాసరిపాలు గొల్ల విత్తము పిచ్చుగుంటిపాలు రాములిం ౨౩

బలిజెవాఁడు. శూద్రుఁడు

చ సెన్నడఱ కులుకులు గల బలిజెకన్నడమిటారులు ప్రబంధ ౭౮

సీ కాఁపువాండ్రు నా నాలవవాండ్రు నా బలిజెవాండ్రనఁ జను శూద్రసమాహ్వయములు ఆం సం మాన ౨

బలితము. విశ (సం బలిష్ఠః ప్రా బలిట్ఠో)

౧ బలిష్ఠము మిక్కిలి బలము గలది

సీ హిడింబుం డను బలితంపు రక్కసు చెలియలను భార ఆది ౬ ౨౧౧

చ వరుణుఁడు వైచెఁ బాశమున వైచిన నచ్చలి తంపుగ్రొదువుం గరమునఁ బట్టి దానవుఁడు బ్రమ్మఱ వైచె ఉ హరి ౧ ౩౧

సీ బలిమిగాఁడు వలుద బలియుఁడు బలిసిన వాఁడు వలము ఒల్లిదుండు లుపు బలితము లావరి యన బలవంతుఁడు దగురుచుండు ఆం భా ౨ ౧౧౯

౨ స్థూలము లావైనది

సీ కృశదైత్యజాతి వక్షిలు నిటు లసురీతిఁ గలకంఠి లేఁగౌను బలిత మయ్యె ఉ రా ౨ ౧౩౪

సీ బలితంపు నరిపెణల్ శుక ౧ ౧౪౦

౩ అధికము పెద్దది

సీ బలితంపు చేడ్పాటు తోలుకరియదను క్రొక్కార్కొన్నిరు దాలుపుగమలయాఁద అచ్చ రా బాల ౬౩

చ కలికివరాటరాజపుడు కప్పురవీడెము చెక్కైనవ్వుచున్ నలునడపంబు వానికి ఫణాధర వల్లి దళాంతరంబునన్ బలితపుదేలు పైవ మునఁ జిన్ని వైష ౬ ౧౪౧

౪ సాంద్రము, దట్టము

క తులువతోలి వేల్పుగొటువ బలితపుఁజెన్నొగులుంజాలు పయ్యెరకుఁ దగన్ నీలా ౧ ౨౦

చ బలితంపుశిఖల్ విదుర్చఁగా దశా ౨ ౨౬

౫ గాఢము

గీ మత్స్యక్రీశ నందనుండును నొగలపై ప్రమందినట్లు ప్రొంగతిలఁ జాఁగి బలితంపు మూర్ఛఁ బొంద భార విరా ౪ ౧౩౩

క అనిలజుసారథియును గురు తనయుని రథ చోదకుఁడు నతని నాతనినిం గొని యుల్లం బుల బలితపు దునుకు సారఁగ ననికిఁ దొలఁగఁ దోలిరి రథముల్ భార కర్ణ ౧ ౧౧౦

బలిదానము. సం వి అ న దేవతకు బలి నిచ్చుట

బలిధ్వంసి. ౯ం వి న్ పుం విష్ణువు

బలినందనుఁడు. సం వి అ పుం బాణాసురుఁడు ఇట్లే బలిపుత్త్రుఁడు బలిసుతుఁడు మొ॥

బలిపుష్టము. ౯ం వి అ పుం ౧ కాకి ౨ చక్కెరొంగ (శ ర)

బలిపెట్టు. మి స క్రి బలియిచ్చు ఒలివేయు

వ. జమదగ్ని దురాగ్రహదుర్గతుం బలిపెట్టు విధంబున సెట్టకేలకుఁ గెలిచురారంబున రేణుక శిరంబు గఱుక్కునం దెగనఱికిన దశా ౬ ౭౫

బలిపోదకి. ౯ం వి ఈ స్త్రీ ఉపోదకి దుంప బచ్చలి

బలిప్రియము. సం వి అ పుం లొద్దుగు

బలిబంధనుఁడు. ౯ం వి అ పుం విష్ణువు

బలిబడుట. వి మల్లబంధవిశేషము ముప్పదిరెండు విన్నాణములలో నొకటి

వ బలిబడుటయు రొండిపేటును బిఱంబును ప్రబంధ ౭౮

బలిభుక్కు-(జము.) సం వి జ్ పుం కాకి

బలిమందిరము. సం వి అ న పాతాళము బలి దైత్యుఁడు వసించు చోటు

బలిమి(ల్మి) వి (√బలియు - ఎం బలమ్)
౧ బలము సత్తువ
ఉత్సాహ బలిమిఁ బట్టఁ గలిగి పాశుపతము
దొడుగ నేటికి గ్గలికి ములుకు కాయ కత్తుగల్లు
గొనఁగ నేల   కు సం ౨ ౧౯౪
సీ కలగుండువడఁ జెండుకరి నైనఁ జెవి పట్టి
బలిమి మైఁ జత్తు నీ పాదమాన
మనుచ ౪ ౩౪
సీ ఇతని బల్మినకాని యెంతయు భీతులై ధృత
రాష్ట్రనందనుల్ ధృతి దలంకి
భార ఆది ౬ ౨౭౭
చ కరముల బల్మిచే మెఱయు కంజహితుం
డను మేటి జెట్టితో   కువల ౪ ౧౯
౨ శౌర్యము పరాక్రమము
సీ బలిమి నీయని భూమివలయపతుల
భార ఆది ౧ ౮
క మే లయ్యె నిట్లు వచ్చితి లేలెమ్ము రణం
బులో బలిమి చూపుము
వారి ఉ ౬ ౨౦౭
సీ పరవర్గదుర్గముల్ బలిమి గొనఁగ
పారి పీఠి ౧ ౮
౩ బలాత్కారము
క కాంభయమునన్ మాద్రి గదున్ వందురి
వారింపఁగ బలిమిం దత్సంభోగసుఖమమో
హితుఁ డయ్యెన్   భార ఆది ౫ ౧౪౨
క విరటుఁడు ద్రుపదుఁడు దోడుగ బరవసు
మున శక్తి విడిసి బలిమి నడిగినన్
భార ఉద్యో ౧ ౨౫౧
౪ అతిశయము పెంపు
గీ చెప్ప నీక నేల వారల చెలిమి బలిమి
సుద ౪ ౬౮
౫ ఔదార్యము
సీ దుక్కిటెద్దుల బల్మితోఁ నిచ్చు
నీలా ౧ ౪౭
జ బలిమికాఁడు బలిమికొను బలిమికోలు
బలిమిచెడు.

బలిమికంబు. వి బెస్తలు పల్లకి మోయునపుడు
పలికెడు హెచ్చరికపదము
వ బెస్తలు నిక్కుగా మోచి నిబ్బడుగు
హోరడి బలిమికం బొద్దిక బొట్టడి
ప్రబంధ ౬౦౫
బలిమికాఁడు. విశే (√బలిమి) బలవంతుఁడు
సీ అక్షౌహిణీత్రితయంబు బలంబునఁ బరుల
నోడించిన బలిమికాఁడు భార సభా
౧ ౧౩౫ (చి ని పా బలిమివాఁడు
ముద్రిపా)
సీ బలిమికాఁడు వలుద బలియుఁడు అన
బలవంతుడు దనరుచుండు
ఆం భా ౨ ౧౧౯
బలిమికొను అ క్రి (√బలిమి) బలాత్కా
రించు (చూ బలిమికోలు)
బలిమికోలు వి (√బలిమికొను) బలాత్కారము
సీ బలిమికోలున నవ్వు దగు కొత్తినను మొగం
బెల్లఁ దానైనది తెల్లఁదనము
హరి ఉ ౮ ౧౫౯
బలిమిచెడు. అ క్రి (బలిమి + చెడు) క్షీణించు
బలహీనమగు (చూ చెడు ౧౩)
ఆ వాఁడిఁ బొదలు జఠర వైశ్వానరుఁడు గఫ
ప్రముఖదోషయుక్తి బలిమి చెడిన జాలి
మవశౌషధంబు బలమిచ్చుగతి
ఆము ౪ ౨౩౦
బలి(లీ)ముఖము. సం వి అ పుం వలీముఖము
క్రోఁతి
బలియించు. స క్రి (√బలియు-క బలియుసు)
౧ బలపఱచు దృఢముగాచేయు పుష్టికల్గించు
చ గొఱియలమందయాఁబసుల గుంపు కృషి
క్రియ దుక్కిటెద్దులాడ్డితెకడు పెన్గు కంప
బలియించిన లోగిలి పుల్లు పెంటెములే.
కం పంచ ౧ ౫౭౬

క. కులపతి జనార్దనునకును బలియించిరి ముగురు
శేకపత్నివ్రతముల్ ఉ. హరి ౪ ౧౯

సీ. సతతద్విజప్రతిష్ఠాశాలిరై బలియించు నట్టుల
లియించి గీ. ఎసఁగ వలయు సాంగ
రాజ్యమెుకెత్తుగ స్వాంగరాజ్య మెుక్క
యెుత్తుగి నృపతి యాయుష్య భరత
ఆము. ౪ ౨౪౦

సీ. అంబలియుడు ననియట్టి యాహారంబు బలి
యింపనే మేను ఎటువుగాను శి ౪ ౮౯

౨ వృద్ధిచేయు హెచ్చుచేయు

సీ. ఎలుకేఁ దులకు బా బలియించి పాలి
యించి లలిఁ గేరు ఎంట లంతి సరియె
నీ ౧ ౫౨

౩ బంధించు నిశ్చలముగ యు

చ. ప్రబలశర ఖ్యాయోగి బహుభంగుల భావన
లిచ్చి మర్దనం బెస గగ ధాతు వేర్చి బలి
యించి ర ంబు నిశాంత మంతయు గ్వాయు
వుగఁ జేయ మైమఱచి నాతిగళగ్మణిభూష
లెన్న దా ప్త సఖులు చేరి ఎల్కి వను
బల్కదుఁ జూచియుఁ జూడ డెంతయున్
కళా ౩ ౧౦౬

౪ కూర్చు.

సీ. వలయుసంబారలు వడియాలు బలియించి
దళమైన క్రొవ్వుతోఁ దాల బోసి
వారి ౨ ౧౨౧

బలియు. అ క్రి (సం బలమ్) ౧ వర్ధిల్లు పెరుగు
లావెక్కు

ఉ. అమరవరులకెట్టను గమలజాండం బెల్ల
బలిఁ దిరస్కరించి బలియు వడుగు గో
ముకుల కొఱకుఁ బాపుఁ బెనుఁబాము
గళము దూఁటుగట్ట బలియ బన్నె
భాగ ౧౦ పూ ౪౭౨

సీ. కోనలోఁ దావలోఁ గుమురుగాఁగ బలి
సిన పెదురు కొంపముక్రింద
దశా ౪ ౩౭

గీ. నాళజలజాక్షి నిజపేదనడుము బలిసి యుల్ల
సిల్లన వలినీమ నాక్రమించె
మనుచ ౩ ౧౨౧

౨ అతిశయించు అధికమగు

క. బలురక్కసులెత్తిన శస్త్రులతో దివిజులు
బలియ దుందుభులులియన్
రామా ౬ ౧౧౨

చ. క్రొందలిరుకటారివీరుడు దనర్పగఁ
బోలు వంతి గానిచ్చో బలియునె మేన
గంధరసభా ్వర శీత సువర్ణ శైఖరుల్
అచలా ౨ ౩౭

౩ సబిడమగు దట్టమగు

క. కౌముదమిగుల బలియుసుగంధము గల విరి
సోన సురపథంబునఁ దొరుగన్
రఘువ ౧ ౬౭ (రామాయణసారమున)

క. అటగున్న మొగులు బలియుచుఁ జిటపొట
మని పొటపొట చినుకులు వడి దొచ్చుట
యాదిగాగ కళా ౪ ౭౯

జ బలిమి బలియించు బలుపు బలుపుకొను

బలియుఁడు విణ (సం బలీయస్) ౧ బలవంతుడు
దేహబలము గలవాడు (బ బలియురు)

చ. ఈతఁడు సురేంద్రుడైన బలియుండు
హిడింబుడు భార ఆది ౬ ౧౯౪

మ. బలియుండా సొబగుండు భావభవదర్ప
భ్రాంతుడై వచ్చి
భార విరా ౨ ౨౭౧

క. అమితోన్నతిఁ గనియె నృపప్రమద మను
గుణప్రసన్నపవనుని వలనం గౌముదు మిగుల
బలియు సుగంధము గలవిరిసోన సురపథ
బునఁ దొరుఁగన్
రఘువ ౧ ౬౭ (భారతారమున)

౨ కూరుడు

క. బలియు రగు రాజులును గాక విలసత తెర
లంగ వీర సీత్రాపున శత్రులఁ దా శౌ
దలంచి కృపాదులు నిలిచిరి
భార కర్ణ ౩ ౨౩౦

క క్షత్త్రియులం దొల్లి యలుకతోఁ బాత్రము సేసి
తెచ్చె నాఁడు బలియుండు గంగాపుత్త్రుండు
పుట్టమి గాక భార ఉద్యో ౪ ౩౧౩

౩ సమర్థుండు

చ తడయక మందుశైలపరిత ప్తకటాహము కేలు
దామరం దొడికిలి పట్టి రం హువు విధం
గబలించినరీతిఁ జూపఁ గ్రొమ్మెడుంగున
కేఁగు భద్రకరిమాడ్కి సుధన్వుఁ డు చొచ్చి
బిట్టుగా మడికడిమాసెత్తొట్టి బలియుర్
పారిదాసులు నత్యసంపదన్
జై భా ౪ ౧౩౩

బలివారు. మి ౨ క్రి ౨౦పు

క అలరు విలుకాని కొడుకవు బలివారఁడె
నాఁడె పట్టి కొణుఁ డుపామం గళనూత్ర
వైభవము నీ కల గాచెంగాక
జై భా ౮ ౧౬౩

క మీ రీ కొండిక పాపని బలిహారుండని సెల
వొసఁగఁ గింకరులు రథనముననే
జై భా ౭ ౪౦

?లివి వి ఒకానొక చెట్టు

వ నేరేళ్ల మారేళ్లఁ గలువుల బలువులఁ గొడి
సెల నొడిసెల వందుగుల రిందుగల
పి శకుం ౨ ౧౪

బలిష్ఠము. సం విణ (అ ఆ అ) మిక్కిలి
బలము గలది వి అ పుం ఉష్ట్రము లొట్టియ

బలిష్ణువు. సం విణ (ఉ) అవమానితుఁడు

బలిసద్మము సం వి న్ పుం పాతాళము

బలిహారణము. సం వి అ న భూతయజ్ఞము

బలీకము. సం వి అ పుం చూరు

బలీయము. సం విణ (న్ యవీ న్) ౧ ఎక్కుడు
బలము గలది ౨ మిక్కిలి ముఖ్యము ౩ మిగుల
ఫలకారి

బలీవర్దము. సం వి అ పుం ఎద్దు

బలు. విణ (క బలు వృత్తియందు ఎలువు శబ్దము
లోని 'వు' వర్ణము లోపింపఁగా మిగిలిన రూపము)
౧ బలిష్ఠము బలముగలది లావు (హల్లు పర
మగునప్పుడు దీని యుత్వమునకు లోపము
వికల్పము)

వ అమ్మహీపతి పడవాల్గం బనిచి బలుమాను
సులను బలంబులను బహురంబునకు వెడల
నియోగించిన భార భీష్మ ౧ ౭౨

మ బలుకప్రంపుటనంటిక ప్పురపుఁ దిప్పల్ గప్పి
యుప్పొంగు జా ల్గలగొజ్జంగులనీరు
వసు ౧ ౧౩౮

౨ అధికము

చ టక్కరి బలుమోపుమోచునయ్యగారితనం
బది యుట్టిగట్టినన్ ఉ హరి ౪ ౪౬

గీ ఆదరి యుడివోని బలుసిరు లిడెడునట్టి గట్టు
దొరపట్టి నీలా ౧ ౨

ఉ కాలుచేతిలోల్ ప్రోక్కుల
ఆము ౨ ౮౭

౩ పెద్దది గొప్పది

క మండెడుబలుసారగమున గుండియ వగులంగ
నేసి గూల్చితి దీనిన్ హరి ౮ ౫౪

చ మిడుతిలపిండువోలెఁ గడుమిక్కిలి గాఁ బలు
మూఁకఁ గూర్చి హరి ఉ ౨ ౧౨౬

గీ బెదరి చేరని బలియుని బిగియఁ బట్ట కతని
పైబడిన వచ్చి హత్తఁ కేఁత క్రమము పెనఁ
గడు బలుమీనుత్రాటఁ కేఁదు కొడ్డు
గాలంపుకేఁటకాఁ డుపవ గాఁడె
ఆము ౪ ౨౫౮

క బల్కీరముచే రాఘవ ౪ ౨౨

౪ దీర్ఘము పొడుపగునది

సీ ఎలఁకడుకారాకు లలితాక్షిచయముగా పోలు
కొమ్ములు బలుకేలు గాఁగ కు సం ౪ ౪౫౮

౫ తీక్ష్ణము వాఁడియైనది

గీ అగ్ర చంద్రభాణంబున యాదవేంద్రు నేసి
తోడన బలుదూపు లేదు నటుపి యతని
కేగంబు మాన్చె ఉ హరి ౩ ౫౭౨

వ. నేనును నా పోయిన కార్యంబు విన్నవించిన విజయుండు బలు వెుగంబుతో దానికి నుత్తరంబు పలుకం దొడంగిన వారించి వారి కోదరుం డిట్లనియె భార. ఉద్యో. ౨. ౧౨౩ (కోపసూచకమని భావము)

క్రి. విణ. మిక్కిలి

మ. జల్లుపయ్యెంటిలోన్ గులుకు న్ని చ్చెప్పు గబ్బి నిబ్బరపుఁ జన్ను ల్బల్మి టారింపగా దశా. ౨. ౩౫౧

జ. ఒలుగుత్తి బలుహజ్జమెుకము

బలుఁడు. పం. వి. అ. పుం. ౧. బలరాముఁడు

౨. ఇంద్రునిచేత హతుఁడైన యొకానొక రాక్షసుఁడు

బలుగు. వి. ఉపశాఖ. చిన్నకొమ్మ

సీ. బలుగు గోల బరగు పెల యన నుపశాఖ చెలంగు ఆం. భా. ౨. ౩౩

బలుగుత్తి వి. (√బలు) సస్యవిశేషము

ద్వి. పొలుపు గాకొనక కప్పురబోగి క్రేఁగ బలుగుత్తి కడుమెత్తఁ బడి ముత్త మడిగ విష్ణుమా. ఫూ. ౩. అ. (క. ర.)

బ. ధాన్యవిశేషము

సీ. గొచ్చికాయలు బలుగుత్తులు పాలమీఁగడలు శ్రీరంగాలు కామదాల్లు హంస. ౩. ౧౨౭

బలుగూటిబొద్ది. వి. ఒకజాతి కూరాకు మొక్క

చ. దుస్సరి బలుగూటిబొద్ది సెలి చల్మిడి హంస. ౪. ౧౩౨

బలుజీవి. వి. (బలు + జీవి) బల్మికైనపైన దైన్యము దృఢమైన జ్ఞానము

చ. విని బలుజీవి వోయి మది విహ్వలమై భార. మా. ౬౧

బలుపారు. అ. క్రి. (√బలుపు) పెంపెసఁగు అతిశయించు

చ. అనిలసుతుండు పూన్కి బలుపారఁగ గొండొక దీర్ఘవేళ నొం దిన భుజసంపదం గొంటతఁ దీర్చఁగ వింకఁ గడంక కుందునే భార. శల్య. ౧. ౫౪

బలుపు(ల్పు). వి. (√బలియు) ౧. దార్ఢ్యము, బలము

సీ. శత్రులకడ బుద్ధియు బలుపు గలుగు వారల నెతిఁగి భార. అ. త్రి. ౧౬౭

క. అనిఎలికిన ఖురుతో నమ్మునశేంద్రుల బొలుపు బలుపు మహిఁ బంచవటం బున మన్న తెఱఁగు చెప్పిన భారా. అర. ౧. ౧౫౯

చ. అనవిని యుల్లసన్ముచ బలాసుజాఁ డాతనిఁ జూచి రేయము నీ పనికిఁ గడంగుచో హాదుఁడ బల్పున నంకిలి గాఁగ సద్దపాటునకు దొడంగె నేనియుఁ గడుం బ్రియము హరి. ఉ. ౫. ౫౪

సీ. ఎదిరినకోడి ముక్కునకు యూకెలు పెుడ కెుఁగాఁట సురుఖడి త్రేసి త్రేసి యది బ్రేయ మడికిన్క నడరి బల్పునఁ బట్టి కబళించి యందంద కదిమి కదిమి దశకు. ౯. ౩౩

౨. పుష్టి పీవరత్వము

క. అలుపున్ సొలుపున్ వేఁట తలఁపున్ జక్కొనల వలపుఁ దనుమధ్యమునం బల్పున్ మై తెల్పున్ కెవి పొలుపు గ్గాంచి గుసగుసలఁ బోవుచుఁ గాంతల్ ఉ. హరి. ౨. ౯౨

రగడ. ఎరగా మధుమదనులకు బలుపులు ను గెలుపులు ను బెరిగి యువయువతులకుఁ బిలుపులు ను బొలుపులు ను రాఘవ. ౨. ౬

౩. బడాయి డంబము

చ. మర్త్యగణాధు పసులఁ బట్టి యుద్ధారులతోఁ జెడి పాఱితి కర్ణ యిప్డు కయ్యపు బలుపాడెదిప్డు మన యర్జును నమ్ములు దుష్పు వట్టెనే భార. కర్ణ. ౨. ౫౫

౪. ఏపు విజృంభణము

వ. అట్టియెడ నకులనందనుం డగు శతానీకుండు ఒహుప్రకారబాణంబుల వివిధ విక్రమ క్రీడ నలుపు బలుపుఁ గనుంగొని భార. భీష్మ. ౨. ౪౦౫

౫ అతిశయము
చ ధృతి బలు పొప్పు నిల్చి సహదేవుఁడు శ్రేఁకని
నారసంబుఁ గ్రూరత నుర మాడ నేయ నది
రక్తము సోఁకక యుచ్చి పోవుడున్
భార భీష్మ ౩ ౩౭
గీ హరి యొకండ జగత్కర్త యఖిలభర్త విశ్వ
సంహర్త భోక్త వివేకయోక్త తలఁపు బలు
పును గొలుపును దెలుపు నృసిం ౪ ౧౦౩
వ గెలుపు బలుపు లిగురొత్త
అచ్చ రా యు ౩౬౪
విశ ౧ బలిష్ఠము మిక్కిలి బలముగలది బలము
కలవాఁడు
సీ బలుపు చేనిక కొమ్ముటల వలపైఁ ద్రోవఁ
దవిలించి కట్టిన సవరములను
యయా ౧ ౧౧౯
సీ ఎఱజర్లమిడిగ్రుడ్లు నెగు పెడతలచండ్లు పలు
చనిడొక్కలు బలుపుబరులు ప్రబంధ ౧౩౩
౨ దృఢము
సీ బలుపైన దుర్గము ల్కంచేంద్రియంబులు సరవిఁ
జైతన్యంబు సర్వబలము నీతి ౭౧
క తలుపులు బలుపుగఁ బెట్టించి దెసలు సరి
కించి శెసన్ భా ర యు ౧౭౩౦
౩ సాంద్రము దట్టము
గీ కురులకప్పున నెలదే వయిరులు బెరసి
మరులుగొలుపంగ మరుచేతియురులు దగిలి
కన్ను గానక మాఱుమగండు మగఁడు
బలుపుఁ జీకటిఁ దప్పంగఁబడి విసువఁగ
విక్ర ౭ ౬౩
ఉ మబ్బు త్రోవఁతుం బలుపుగఁ గ్రమ్మి దు
మ్మొగసి పాతె వడిన్ మురగాడ్పు
పెంపునన్ అచ్చ రా కిష్కి ౬౦
ఉ సూత్ర మోజకుం బట్టుచుఁ దెట్టియ
ద్దరులు బల్పుగఁ జేయుచుఁ గట్ట రాపడన్
మట్టుచు రాజనార్థ శతమాత్రము గట్టిరి
వాఁడు వానరుల్ భా రా యు ౨౮౨
౪ సహాయము తోసట

మ బలదేవుండును సత్యకప్రభుఁడుఁ బ్రద్యు
మ్నుండునున్ లోను గా బలు హై తో
నడువన్ హరి ఉ ౫ ౫
జ బలుపొరు బలుపుచూపు బలుపెక్కు బలు
రక్కసి
బలుపు(ల్పు)కొను. అ క్రి (బలుపు + కొను
స్వార్థమున) అతిశయించు
ద్వి తలఁప బిడ్డఁడె వీఁడు దయ్యంబు గాక
లమాఱు నీరీతి బలుపుకో నేల
ద్వి పరమ ౩ ౧౫౧ పొ
చ పరిభవ చింత చిత్రమున బల్పుకొనం
భా రా యు ౮౩౦
బలుపు(ల్పు)చూపు. అ క్రి (√బలుపు) బలియు
స్థూలత్వము నొందు
సీ కటికుచంబుల నీర్ష్యఁ గాంచనే చేఁ దైన
బలుపుఁజూపె నదేమొ యలఁతి నడుము
దశా ౮ ౧ ౧౪
బలు ఎక్కు. అ క్రి (√బలుపు) అతిశయించు
పెంపుకొను
క తెలు పెక్కు దిశలు వెన్నెల బలు పెక్కఁ
జకోరికలకు ఒండువు లయ్యెన్
రుక్మా ౪ ౧౩౨
బలురక్కసి. వి (బలుపు + రక్కసి క ర)
ఒకజాతి మండ్లమొక్క (బలురక్కస చిని)
బలువి(ల్వి)డి. విశ (బలువు + ఇడి స్వార్థమున)
బలాఢ్యుఁడు శూరుఁడు
సీ బలువిడి యనఁగను బల్లిదుండనఁగను దండి
వాఁడన బలాఢ్యుండు చెలఁగు
ఆం భా ౩ ౧౧
వి ౧ శౌర్యము పరాక్రమము
చ అజావిగోమహిషవర్గములన్ బహుభూష
ణంబులన్ బలువిడిఁ గప్పముల్ ధరణి
పాలురచేఁ గొని భార ఆది ౫ ౩౯

చ. దొరఁకొని దివ్యబాణములు ద్రోణుఁడు బల్విడి నైంద్ర మాదిగా వరుసఁ బయి నేయ
భార. ద్రో. ౫. ౨౯౩.

ఉ. చాలకుఁ బట్టిరో సురలు బల్విడి నాపయి నెత్తిరింత రో కేవిధ మైతిరే
కు. సం. ౧౦. ౫౧౪.

క. కరికాలచోడనరపతి వరగంగ నిజలాంఛనములు బలువిడిహిమవద్గిరితటముల నేతుమహీధరతటముల నిలిపెం జక్రధరతుల్యుండై
కా. ప. మ. ౫౭. ౧౧౪౬.

౨. ఉద్రేకము.

క. ఇదు మలఁ బదమూఁడేడ్లుం బడి కదుఁ గోపించి వచ్చు బలువిడి నీకవ్వడిఁ దఱియు నుఱికి వడి నిప్పుడు భార. విరా. ౪. ౨౫౩.

క. వనబలము గదియు బలువిడి గనుఁగొని యర్జునుఁడు దొలుతఁ గవియఁగఁ జేరుబ్బునఁ దాఁకె వారిసైన్యము
భార. ద్రో. ౧. ౧౩౭.

౩. సత్త్వము.

క. వాయువు బలువిడిఁ గుజములఁ ద్రోయు తెఱంగున ఉ. రా. ౩. ౧౫. (బలువడి ముద్రితపా.)

౪. విధము రీతి.

గీ. కవిమసంగినమృత్యువు కరణి యంతకాలరుద్రుని కైవడి కాలదండధరుని బలువిడి యలవడు దురములోన నిర్వ. ౧. ౪.

౫. వేగము.

ద్వి. చాల వాపోవుచు బలువిడి వేఁగి పోలింగ పోలింగ పోలింగ యనుచు
బస. పు. ౩. ౪౩౧ పం.

చ. జో దులఁబను జేయి వీచి మును దోలె వకెండు రథంబు బల్విడిన్
భార. భీష్మ. ౨. ౨౫౦.

వ. అద్దనుజకరాదులప్రతిహతంబయి బల్విడి మీఱి వచ్చి తాఁకిన నిట రాముఁడునుం దొరఁగెన్ రుధిరంబు మహాద్భుతంబుగన్
భా. రా. అర. ౧. ౨౦౧.

౬. బలాత్కారము.

ఉ. రంగదుదారకీర్తి యగు రక్కసగంగనఁ బెన్ జలంబునై భంగ మొనర్చి వన్మజన పాలుఁడు బల్విడి నాఁచినోన్నరాజ్యాంగము లెల్ల నిచ్చి నిర్వ. ౧. ౪౧.

దండకము. పెనుంజల్వనై బల్విడిన్ జంగిలిన్ గ్రింగునై తేయువారన్ వడిం జొచ్చి
పారి. ౩. ౩౭.

క్రి. విశ. క్రి. ౧. శీఘ్రముగా వెంటనే.

మ. జ్వలనజ్వాలికలాత్మ నన్నిహితకళ్యాణకాంతి సంరక్షకై జలదుర్గస్థలి నిల్వ బల్విడిఁ దమస్స్పందోహముల్ వచ్చె నా
రాజ. చ. ౨. ౬౩.

ఉ. దేవర నన్నుఁ బంపు మవలీలఁ ద్రివిష్టపమాక్రమించి సురరాజును ల్విడిఁ గట్టి తెచ్చెదన్ ఉ. రా. ౪. ౨౬౫.

శా. వసిష్ఠముని యాగోప్యం బ్రబోధింప హుంకారం బప్పటియట్లు చేయ కరుల్ కాంభోజాలున్ బల్విడిన్

క. యోనిప్రదేశంబున యవనులను శకృత్ప్రదేశంబున శకులను నవతరించి
భా. రా. బాల. ౫౫౩.

౭. అత్యంతము మిక్కిలి.

చ. బలువిడిఁ బాపకర్మములపై మన మూఁదక దుర్జనక్రియల్ వి. పు. ౧. ౯౫.

సీ. బలువిడిఁ బెనులోయఁ బడిన క్రొమ్మెఱుంగుల కాల చలువలలో నిఱుగిడఁ దఱుచు పొలుచు
వసు. ౨. ౨౧.

౩. బలాత్కారముగా.

ద్వి బలువిడి నంటఁగఁబట్టి పూఁగొమ్మ నలఁచిన
ట్లాలింగనంబు గావించి
౪౦ రా ఉ ౩౧ పా ౨౫ ౭౦

జ బలువిడి గొను

బలువిడిగొను అ క్రి (√బలువిడి) అతిశ యించు అధికమగు

తరవోఁజ బలువిడిగొని జాజుబొప్పదకముల
బాల కన్నవ వే డిభరవాళులొప్ప దల
ఎంచె కు ౭౦ ౫ ౫౬౮

బలువు(ల్వు) వి (సం బలమ్ క బలు) బలము శక్తి

క ఆతత లు డగు భీష్ముని చేతి బలువు
ద్రోణునంప పెల లవియుటయుం జాతు
రటురెండు భార ఉద్యో ౪ ౧౯౨

ద్వి ఎరగిన పెనుగాలి బలువున జిని
బస వు ౬౫ పా ౫ ౭౦

చ అలర బలస్త్రుమున్గుకొడుకై తగు విక్ర
మయుండు రావణు బెలచగు కుంభకర్ణుని
విభీషణు గా చినవారు మీఁతి బలువున
నెన్నెడల్ గల్చ యయా ౨ ౬౧

విణ ౧ అధికము మిక్కుటము గాఢము

ఉ వలంబున పాండవకోటి కెప్పుడుం జిలు
దలంచిరే బలువు సితి వైరము నాకు
నింక నీ వీటికి వారివీటికిని పెక్కనుమయ్యెడు
కయ్య మొప్పగున్ భార భీష్మ ౩ ౪౪౯

(బలువు సేయు — పెంపొందించు అని భావము)

క ఎడమట పెఱసంజ నిండె బలువుగ మతి
యున్ యయా ౨ ౬౯

చ చిదియవు కొండపై బడి జీమ చిటుక్క
నినం గరంబులుం ఒదములు దోయయుం
దలయు బల్వగుపూన్కి నడం తొంత
యున్ గదలక నిల్చిరొయ్య నురు గంబడి
పోవగ సేర్తు లాగుమై నుదకములోని కిట్టి
తెఱఁ గున్నదిరే పెరసత్త్వకోటికిన్
హరి ఉ ౫ ౨౦

చ అతఁడు ప్రదీప్తకోపమయుఁడై పటుశక్తి
నురంబు జై చినన్ పతి యురదంబుపై బడిరొ
బల్వగుమూర్ఛ మునింగి
భార శల్య ౧ ౨౪౧

సీ ఎదలోన బలువంత లెంతబల్వైన యున్నఁ
జెలుల కావంతైనఁ జెప్పఁబోదు
గంథ ౧ ౯౬

౨ దృఢము సడలనిది

క ప్రేమకుల భావనిఖునసంధులు బలువుగ
బంధించి ఎట్టి పైపై దివియన్
భా ౧౦ ౧౦ ౪౧౬

ద్వి ఎన్మిది వదనముల బలువుగా నాక్రిందీ
ఎళ్ళిమనాళి తిలక్రిందుగా జొట్టి
ద్వి ఎరమ ౨ ౩౪ పా

సీ మహాగ్రాహ మాతనిపాద కమలంబు
బలువుగా గఱచి తిగువ జై భా ౫ ౧౦౩

జ బలువిడి

బలువుఁడు విణ బలవంతుడు బలియుఁడు
(చి ని క ర ప్రా)

క అడవిలోపలిర జ్య మది రొయ్ల మన రాదు
బలువుడు పైకొన్న బాధసేయు నీతి ౬౪

బలుసు వి ముండ్లు గల ఒకజాతి చిన్న చెట్టు (ఇది వర్ష కాలమున ఫలించును దీనిపండ్లు ఎచ్చగా నుండును) కాసమర్దము ? (గాంగేరుకము అని క ర)

మ బలుసుల్ పండెను దొండముక్కపడిరొయ్
బ్రాసంగు జేల్ శివ రా ౪ ౧౯

సీ పలగ పండులు పుల్లపెలగి పండులు పొవి
పండ్లు నంకెనపండ్లు బలుసుపండ్లు
కాశీ ౩ ౬౯

సీ బలుసు కార కసి వెంద యనఁ గాసు
మర్దము ౬౦ భా ౨ ౬౩

బలుహజ్జమొకము వి (√బలు) ఏనుఁగు (క ర చి ని) ఇట్లే బలువంజమొకము

క వలుగొమ్మల మెకె మనఁగా నిల సెక్కుఁడు
మెకె మనంగ నేఁగనంగా బలువంజి
మెకము వా కిరియుప్పాకివా
అం సం తిర్య ౨

బలుహాలుఁడు. ౨౦ విణ (అ ఆ అ) బలవంతుఁడు (వాచ)

బలె. అవ్య ద్రు ఇవార్థకము
(క) ఉపమావాచకము (ఇది ప్రథమాదివిభక్త్యంతముల కనుప్రయుక్తంబై సాదృశ్యార్థము నిచ్చును)

చ జలదముఁ ఛాయఁ గ్రొమ్మెఱుఁగుచాడ్పున
నాయకరత్నకూన్యపై యలవడు హారవల్లరి
క్రియన్ వారిజాంకుఁడు లేనిరంత్రియుం
బలెరవి ఛాసి గావిలెడు ఎద్మనివైవడి గంధ
కొంది వర్తిలెడు ఎతిప్రతల్ వసుమతీసుతఁ
గాంచి దశాస్యుఁ డిట్లనున్
రామ ౫ ౧౩౪

క మనిరొ బలిబలె శౌనకశమదమకుల
సైపుణి ఫణికి పుచ్చుకొనిరొ మురాక్
బహు ౧ ౧౨౦

క ప్రామిసుకులపూఁబోఁడుల సీమంతపు జెంది
రంబు చేబలె వరుణ శ్రీమించు గతని ఎద
ముల ఛామామణి యొార్త ఎయి డిపావులు
దొడిగన్ పారి ౨ ౩

(చ) ఉత్ప్రేక్షావాచకము

చ అనిమిషపట్టణంబు పురహార్మ్యపతాకలు
మవ్వ్యగ్రామోఁతతోఁ దవగృహాంతికంపై గల
శతామరసంబులఁ గప్పఁ గ్రింద నుండును
నిజలక్ష్మి చే సరిపణల్ మెఱయంగఁ
దదీయలక్ష్మి కంకను మెంగమెత్తి చూచు
తతిఁ గన్నులు కేలికి మూయగాబలెన్
ఆము ౨ ౧౫

క నృసింహనృపసం క్రందనుసత్కీర్తిచతఁ
గడఁగి త్రిలోకీ, మందస్మితంబు చేఁ బలె
నరస ౫ ౮౩

ఉ ఫణీంద్ర కన్యలు నృసింహు నమంద
యశోమరందనిష్యందము గ్రోలు చుందురు
విషాగ్ని వహింపగ లేమికిం బలెన్
నరస ౫ ౭౨

బలే. అవ్య ౧ చుమి
(క) నిశ్చయార్థకము

చ అతండు ప్రాలినదాఽప్రాల కుండిన బలే
మముబోఁటులకుం బ్రియం ఁగున్
భార ఉద్యో ౨ ౯౩

మ అక్రోశించుచుం జక్తు రక్కడ నయ్యం
ధులు మూఁడుపాతకము లింకం జెందు
ఎన్నం బలే భా ర అయో ౧౭౭

చ ఎట్టుకొనిచా గఱిగన్న బలే యిబుంగు
ఉ వారి ౪ ౪౬

శా నిసుంగాయ ం డావిర్భూతరతింధను
ర్లతికఁగా సంగీకరించుచుం బలే పూవింట
న్నిషదాధినాథుఁ గెలువం బూనంగి రాకుం
డుటన్ సైష ౨ ౯౬

(చ) ఆశ్చర్యార్థకము

క మీ సేగు లెల్ల నచ్చెద పేఁరకుఁడు మీరు
లేక సేగునె మాకున్ జేసెం జేయఁడు
బాలకుఁ డాసురపుంజనులు నిజము లని
యొదరు బలే వారి పూ ౫ ౨౩౦

గీ ఇన్నిగుణములు గలిగిన యన్నరునకు వన్ని
గుణములు కా బలే యవగుణంబు లకట
యత్యంతనిర్దయుం డగు విధాత యుచ్చల
ముఁ బరాఙ్ముఖుం డయ్యెనేని
కాశీ ౪ ౩౪

బల్బజము సం వి అ పుం తృణవిశేషము
మొదవ ౹ (శ ర)

బల్యా. సం వి ఆ స్త్రీ ౧ అశ్వగంధ పెన్నేరు ౹
౨ అతిబల ౹

బల్యము. ౨౦ విణ (అ ఆ అ) ౧ బలము
గలది ౨ బలమునిచ్చునది వి అ న ౧
శుక్రము, రేతస్సు ౨ బలసాధనము

బల్ల. వి ౧ దారుఫలకము కూర్చుండుటకై కాళ్లు మర్చిన యొత్తుపలక (శ. ర. గ్రా.)

(వ్యవ) నేను పెళ్లిసరికి వాఁడా బల్లమీదనుండి లేచి నిలువఁబడెను ౨ కడుపులో నిదుర్మాంసపు బిల్ల

సీ బీదవరాలతోఁ బెరుఁగువాఁగడుపులో బల్ల నల్లడలయందుఁ గ్రుల్లిఁడిఁగ గీ జేఁగదన యిల్లు వెడలెనా వృద్ధవేశ్య శుక ౩ ౩౦

ద్వి పిల్లికన్నులఒల్ల పెరిగినకడుపు గిల్లచూపులుఁ జాల గిజికొన్న బొచ్చు నవనాథ ౩ ౧౪౯ పా ౨౫ పం

౩ తూము నాలుగుకుంచముల కొలతమానము ద్రోణము (కుంచము శ ర)

గీ తోఁచు జారామయ బునఁ దూమునందు బల్లయనువట్టి మాట ఆం భా ౩ ౫౮

గీ తూము మంత ముకుసంబు బల్లకుంచము పోల తవ్వ పడి యడ్డ ధాన్యములు కొలుచు వానికిఁ దగును ఆం సం మాన ౫౭

జ బల్లకట్టు బల్లకూర్పు

బల్లకట్టు. వి (బల్ల + కట్టు) వెడలుపైన అడుగుగల పడవ (శ ర గ్రా)

బల్లకూర్పు. వి (బల్ల + కూర్పు) బల్లలను దగ్గఱఁగా చేర్చి మేకులు మొదలగువానిచే బిగించుట (చి ని)

బల్లకో(గో)ల = బల్లెకోల. ౧ (సం భల్లః హి భాలా = బల్లెము-బల్లెకోల) పొడిచెడు ఆయుధము బల్లెము

ఉ ఛల్లపు బల్లకోలల ముడుంగవు మేటి కిటారిపోటులన్ ఛలము లచ్చుటన్ హృదయభల్లములై తగు భిల్లకోటికిన్ చంద్ర ౨ ౧౦

ద్వి భాషాప్రణీతమ న్బలుబల్లగోల శేషజా త్రయ మనువెలుఁగక న్నొడిచి బస పు ౫ ౪౧౭ పం

జ బల్లలకోలలవాఁడు

బల్లకోలలవాఁడు. వి (√బల్లకోల) బల్లెముపట్టువాఁడు

ద్వి జాలవారిని దివ్వటీలను బల్లగోలలవారిని గుడిపూజరులను బస పు ౩ ౫౧౦ పం

బల్లణము. వి వాద్యవిశేషము

ద్వి మలపంబు ముఖవాద్య మిల బల్లణంబు, బొల్లావణీయు మలపును వివర్ణణము పండితా పర్వ ౩౩౩ పా ౧౯ పం

బల్లాడదట్టీ. వి ఒకవిధ మగు దాపె (శ ర, గ్రా)

వ పచ్చపట్టు బల్లాడదట్టీలలీలఁ జాల నెఱపుచు కొఱపు మిగులు మెంగలిగములగు మురల నడుమ కళా ౬ ౨౭౪

బల్లానితెట్టులు. వి బ వస్త్రవిశేషము

వ చలికిప్పడంబులు సకలాతిగుడారములు బూర్నీసులు బల్లానితెట్టులు అదులగు పటవిశేషంబులు ప్రబంధ ౬౦౫

బల్లి. వి. (సం పల్లీ కి పల్లె) గృహగోధిక, తఱచుగ నిండ్లగోడలపై ప్రాఁకుచుండెడి ఒకజాతి సరీసృపము (ఇది శకునము దెలుపును)

చ ఉమ్మలికమ్మున గొంతి యింతకున్, బడుగయి పాలలోఁ బడిన బల్లివిధంబున నుండ కుండునే భార ఉద్యో ౩ ౧౩౫

ద్వి ఎల్లెడ శుభమనే యొసఁగు నీకనుచు బల్లి దీప్తంబుగాఁ బలికెఁబో చెవికి రం రా అర ౧౯౫ పా ౧౭ పం

సీ బల్లి యన నొప్పును గృహగోధిక ఆం భా ౨ ౮౭

జ బల్లిపటు

బల్లిగట్టు. వి ఆయుధవిశేషము

రగడ బల్లిగట్టుల గడల ప్రభలు మ్రింగగ నింగి పి శకుం ౩ ౨౨౫

బల్లిదము. విణ (సం బలిష్ఠమ్) బలిష్ఠము, బలముగలది

గీ కాముఁ డను బల్లిదపు వేఁటకాని కొరిఁ బడుట కెంతయు నా సింహబలుఁడు దలిరి భార, విరా, ౨ ౨౪,

గీ బల్లిదంపుటాఁబోతులు పెల్లుఱేఁగి తోడరి త్రోచి తొక్కఁగా

హరి పూ ౫ ౧౮౩

క గొబ్బున లేచి భుజంబులు దబ్బునఁ జఱచు కొని బల్లిదపుదిట మెఱఁగన్ నీలా ౩ ౬౭

బల్లిదుఁడు. విణ (సం బలిష్ఠః ? బల్లిద) ఎరా క్రమశాలి శూరుఁడు

గీ పరశురాముని గెలిచిన బల్లిదుండు భీష్ముఁ డతఁడు శీతవిషేరు వినవఁ జాలుచుండుట కొలుఁగదే భార ఉద్యో ౨ ౨౦౯

చ ఇది యొకఁడేల యీజగము లిన్నియుఁ జెన్నునఁ గన్నతల్లి బల్లిదుఁ డగు కొరిపే రురమున లీల మెయిం దనయాట యిల్లుగా ముదమున దలిర్పనొప్పెసఁగుముద్దియ యాతని కూఁతురక్ట యీ యుదధివకేణ్యపుణ్య మునఁ గొండొకఁ డెందును నీదు గల్గునే

నృసిం ౩ ౬

౨ బలవంతుఁడు

క తల్లియుఁ దండ్రియు నితరులు బల్లిదులై తోడ నాడుపడుచులు నడుమన్ దల్లడపడు నైశవ మిది వ సిం ౧ ౧౧౨

చ అది యటు లుండె నీయన మహామహుఁ డర్కజుఁ జెంత నుండి బల్లిదుఁ డగు వాలినేల విదళింప కుపేక్ష యొనర్చె

ఉ రా ౫ ౯౧

సీ బలువిడి యనఁగను బల్లిదుం డనఁగను దండివాఁ డన బలాఢ్యుండు చెలఁగు

ఆం భా ౩ ౧౧

౩ అధికుఁడు గొప్పవాఁడు

క తొల్లిటి తపసులకంటెను బల్లిదుఁ డితండె పో తపశ్శక్తి ననం బెల్లగు దృఢనిర్గ సలుప భోజరా ౪ ౯

క. పెనుమినుకులవలు తెలివిం, గనుఁగొను బల్లి దునకైనఁ గనరాని వినుం గనుఁగొంటిమి కేమి మిప్పుడు అచ్చ రా కాల ౬౫

సీ కలుగ బలియుండు బలిసినవాఁడు కలవు బల్లిదుండు బలవంతుఁడు తనరు చుండు ఆం భా ౨ ౧౧౯

బల్లిపటి వి (√బల్లి) బల్లులపరంపర

సీ ఇర కొండు లోలార్కుఁ డెం దుర్వి కూన్యమై బలుచుక్కగమి బల్లిపటులు ప్రాన

చంద్ర ౩ ౪౧

బల్లు. వి ౧ తెల్లవాఱుటయం దగు అనుకరణము

ఉ జలజాతజాలముల్ మొల్లమి పల్లవిల్లఁ దమముం దమముండటిచ్చోటి కేఁగఁగా బల్లునఁ దెల్లవారె రా వి ౧ ౪౮

ఉ బల్లునఁ దెల్లవాఱిన నృపాలుఁడు మంత్రుల బిల్వఁ బంచి సారంగ ౧ ౩౦

౨ విఱుగుటయం దగు ధ్వని కనుకరణము

క పాదంబులు పెట్టుడుఁ దత్పాదప ఘనశాఖ విఱిగి బల్లన నుచ్చైర్నాదమున దిక్కు లద్రువఁగ భేదిల్లె విహంగ తతులు భీతిం బఱవన్ భార ఆది ౨ ౪౨

క సామిలి ఎడఁగ బల్లున విఱిగెన్

ఉ హరి ౫ ౩౭

౩ ఱలుటయం దగు ధ్వని కనుకరణము

సీ పుండ్ల కీఁగలు వ్రాలఁ బండ్లు బల్లున రాల గండ్లఁ దస్సలు చీల రొండ్లు వ్రేల

చంద్ర వి ౩ ౧౮౪

బల్లెకోల=బల్లకోల. వి (బల్లెము + కోల) పొడి చెడి ఆయుధవిశేషము

సీ వరుణుండు దాచు మవ్వపుబల్లెకోల నా దరఁగ తూఱుపుగట్టుదాఁక నిగుడ

శుక ౩ ౩౨౦ (శ ర పా పిల్లగోల ముద్రిపా)

బల్లెము. వి (సం భల్లః ప్ర పల్లయమ్) కేమ డాలువంటి అలుఁగు గల బాణవిశేషము (దీనికి వృత్తియందు 'ము' వర్ణలోపము చూ బల్లెకోల)

చ పటిమునటించు పోఁగ వగపాగల పెన్నడు చెంగులుం గటీపటులుఁ గటారులుం గుఱుచ

బల్లెము లుండిన పిల్లబంట్లకై ఘటిలిన దేగ
లున్ రా వి ౨ ౫౩

క విల్లున్ బల్లెపుఁ గోలలు గైకొని
అచ్చు రా అర ౫౧

సీ బల్లె మునంగను భల్ల మనఁగ
ఆం భా ౨ ౨౧౪

జ బల్లెకోల

బల్వ(ల్బ)జ. సం వి అ స్త్రీ తృణవిశేషము మొదవ ?

బళా = బలా అవ్య ప్రశంసార్థకము

గీ ఔ బళాయని తను రాజు లభినుతింప సౌబ
లాదిభులఁ డలరె విఖ్యాతమహిమ
రామా ౧ (క ర)

(ఇది వ్యతిరేకలక్షణచే గేలి సేయుటలో సైతము వాడఁ బడును)

శా ఔ నానే వెలయాలనా యిటుల నీ వాడెన్
బళా గాలు పో పో దశా ౩ ౩౭

గీ డొంగవలె వచ్చి యిచ్చట డొంగిసావ
దేమయా బావగారు పెద్దామె కోపగించి
నందులకు బళా మంచివాఁడ వేమ నందును
ముసలాపెయె వివేకి హైజ ౪ ౩౬

బళాబళ అవ్య ప్రశంసార్థకము

(ఇయ్యది వ్యతిరేక లక్షణచే పరిహాసార్థము నందును ప్రయోగింపఁబడును)

చ పొలుపుగఁ గొండకన్నెలకుఁ బోయెడివాని
విధంబు దోప గొడ్డలి యిది యేమి దీన
జగడం బాచరింపఁగ వచ్చితే బళా బళ
భృగురామ దశా ౬ ౧౧౯

బళాయి వి (సం బలవాన్ క బళాయి) బలవంతుఁడు

గీ ధనము పోరాళ మచ్చె నీతఁడు బళాయి
వీఁడు ప్రాణాన నరిగిన వెదకి వెదకి మనల
నిప మార్చుఁ గా కేల మనఁగ నిచ్చు
నితని గదియింత వని నిశ్చయింతు రపుడు
కాశీ ౩ ౨౫౨

బళారే = బలారే. అవ్య ప్రశంసార్థకము

ఉ సుగ్రీవ బళార యెంతపనికిన్ జాను
మంతుఁడు దక్షుఁ డంచు సుగ్రీవరాజేఖ
రుండు రఘువీరుఁడు దగ్గఱఁ బిల్చె మారుతిన్
రామా ౬ ౫౫

బళి = బళిర, బళిరా, బళిరే, బళీ, బళీరే. అవ్య ౧ ప్రశంసార్థకము (ఆమ్రేడితముగ బళిబళి)

చ తెలుఁగున జెప్పు నేర్చిన సుధీజను లెల్ల
సెబాసు ధూర్జటి బళి యని దక్కు గుల్కు
దనఁ బాటలు తేటమెఱుఁగు మాటలన్
మెఱుపువగాంచు బెక్కు జిగిమించు ప్రబంధ
తతుల్ ఘటించుతే ఇందు ౧ ౩౪

గీ బిరుదు చదుర వగుదు బళిబళి
కళా ౧ ౧౪౫

౨ సంతోషమును దెలుపు ననుకరణము

క ఎలఎలఎల యని చిలికిం చెళచెళచెళ
యనుచు నతిమై చెరుకు మెఱుంగుల్ తళ
తళతళ యని మెఱసెన్ బళిబళిబళియనుచు
హాలిక ఎటలి నటించెన్ విప్ర ౩ ౫౪

బళిర = బళి అవ్య ప్రశంసార్థకము

గీ రామాయణాది బహువిధ గ్రంథముల
యందు బ్రాహ్మ లెన్నఁ బూర్వ సిద్ధాంత
పక్షము లాగ్య గఁజేయు బళిర మగదల
పద్మనాభ ప్రభుండు దశా ౧ ౪౩

బళిరా = బళి అవ్య ప్రశంసార్థకము

మ కీర్తి పుష్కలశ్యం విడి యేకధాటి
బళిరా కట్టించి తౌదృష్టి కేదులఖానోగ్ర
కపాల మర్థవారి ద్యుభాంగల ప్రేతిలకిన్
ఆము ౧ ౪౨

మ బళిరా సక్కవి రౌదు కళా ౧ ౧౫౨

బళిరే = బళి అవ్య ప్రశంసార్థకము

మ బళిరే హైసిరిఠీరు నిల్కడలు సేబా సయ్యారే
అలిపేఁబుల్ వినుతింప సల్పెపటవం బా
కామ్మ తత్సన్నిధిన్ చంద్రి ౨ ౯౩

ఉ మంథనగ మాడిననాఁటి పరిభ్రమక్రమా
మ్రేడితకేగవాసనలు మేకొలిపెన్ బళిర
తదస్త్రముల్ రామా ౮ ౧౦౭

బళీ = బళి. అవ్య మెచ్చును దెలుపునది ప్రశంస
నార్థకము (దీని ఆమ్రేడితరూపము బళీబళీ)
మ శివపూజానియమంబు మాని తొలితేకే పెద్ద
మాహిమ్మతిధవుఁ డాతండు బళీ కనం
బడెను ఉ రా ౩ ౨.౨౮

ఉ బళీ కుందన మెందునుం దొరయు
కొమ్మనిగారపు మేని చాయకున్
నీలా ౧ ౫౮

గీ కదనధాత్రీతలమున హుంకారగర్భ మైపడిన
శత్రుమస్తకం బాడుతన క శబరము చూచి
మెచ్చి బళీ యీయటంచు గొని యాడు విల
సనం బళిగయి చె వరాహా ౫ ౩౪

బళీరె = బళి అవ్య ప్రశంసార్థకము
శా ఔరా మీటు లీరె కంఠత మహో
యాందోళిత స్ఫూర్తి చంద్ర ౧ ౧.౨౮

బళువు వి (త ఎళువు = క్రార్యము) అధిక ర
గర్వము ప్రాభవము
గీ రాయసమ్ములు సరికమ్మ వ్రాయఁ దగదు
విశ్వకర్మ కటంచన వినక మీరు ఎడక
యిలు కిట్టుఁ డంచని బళు వు చాటుఁ ప్రథ
మిక కామినీ భోగసరత నత డు
పార్వ ౧ ౬౨

బవ సం వి అ పుం (జ్యోతి) కరణములలో
నొకటి

బవంతము వి ౧ మోసమ్ము కపటము
ఉ ఈ పలు కేల పోల నికఁ జెన్ని బవంతము
లిట్లు చేరినన్ జాపులకోర్కి దీర నిను
జాడక కోపముదీరదు
శ్రీరం మా ౨ ౬౩
౨ ఛద్మము మిష
సీ వలి బవంతంబు టక్కు దత్తూరంబు పెద్దు
నా ఛద్మ మూ ఆం సం మాన ౬౯.

బవంతి. వి ౧ చిత్రవర్ణ వస్త్ర విశేషము
గీ పప్పళి బవంతి కరకంచు పట్టిమార్పు మాద
లింబులు దళ్లు బొమ్మంచు లుడుత చాల
లేను గడుగు లవ మీఱు నిట్లు చిత్రవస్త్ర
విశేషముల్ చిత్స్వరూప ఆం భా ౨ ౧౫౪
సీ చెంగావి జిలుగు కుచ్చెల కండియ బవంతి
రాయంచ లడుగుల వ్రాలి మెరయ
పార్వ ౩ ౪౪
౨ ఎలురంగులతో చేయు వ్రాఁతపని
ద్వి చుట్టుబవంతుల జాపట్టుపట్టు పుట్టముల్
గట్టి రొమ్ముపాగను గై సేయ
ఆ మ ౪ ౫ ౨౪౬ పొ ౨౦ ౬౦
౩ చతుశ్శాలము = నలుదిక్కుల నభిముఖముగా
నడు మెడము విడిచి కట్టిన ఇల్లు
ద్వి నవరత్నతతుల విన్నాణంబులైన నవరంగ
ములను వింతల వంతులును
ఆ మ ౪ ౩ ౧౮౭ పొ ౧౬ ౬౦
సీ నవరత్నమయ మైన భువనేశ్వరంబులోఁ జొట్టు
బవంతులు చూచి చూచి తపతీ ౩ ౫౫
సీ మగఱా నబుశెల్లినిగనిగల్ గనుపట్టు వగ
చుట్టు జొట్టు వంతిలోన రా వి ౫ ౭౫
విణ చిత్రవర్ణపు వ్రాఁతపనిగలది
గీ మిసిమి గెం టను కాంతి లెవ్వి సర వింత
వగ బవంతి దుప్పటి వలెవాటు వైచి
సారంగ ౩ ౧౩౭

బవ(వి)ని వి జాతరలయందు ఒకజాతివారు చేసెడి
నృత్యము (చూ బవనీ డు)
జ బవనీ డ

బవనిక = బదనిక
సీ బదనిక వదరిక ఒవనిక యన వంద చను
ఆం భా ౨ ౫౪

బవ(వి)నీఁడు విణ (సం భ్రమణః క ఒవణి
ఒవని + ఈ డు)౧ జాతరలో సుద్దులు పాడుచు
ఆడునట్టి ఒక జాతివాఁడు
గీ పరశురామునికథ లెల్లఁ బ్రౌఢిఁ బాడె
జారుతరకీర్తి బవనీల చక్రవర్తి క్రీడా ౧౩౦

చ. దుసికిల జాలుకోరసిగ దుప్పటినీటు లలాటి
పట్టికం బొసఁగుదిభూతిపైఁ బసుపుబొట్టును
దొట్టినకల్లుచొక్కు తెక్కసముగ నెత్తి
గాతిన విశరపుఁ జాపులు గాఁ గనంబడన్
శెఁ జనుదెంచె నొక్కబవనీఁడు దదీయ
మీఁప భూమికిన్ శుక ౨ ౪౧౩

౨ ఇతరులను స్తోత్రములు చేసి జీవించు జాతు
లలో నొక తెగవాఁడు

సీ. శూద్రసంఘప్రశంసి పరగు బవినీఁడనంగ
ఆం భా ౨ ౨౮౭

సీ. ప్రాభవించు నేకవీర దేవి నొకవేళ బవినీఁ
డయి నుతగ్రభక్తి గరిమ కాశీ ౭ ౨౩౦

బవరము. వి. (సం. ప్రహారః ప్రా. పహార
క. బవర) యుద్ధము

చ. బవరము సేయుచుండియును భాషణముల్
దగఁ బల్కుచుండఁగా నవినయవృత్తిపై
బలవదాయుధ మార్చుట
భార భీష్మ ౧ ౧౪౮

క. దివిజారి దర్శనం బన్యవిధములన్ నాకు
దొరక దని వనభంగం బు వడిం జేసితిఁ జేసితి
బవరము వారక్షకోటికి బలములతోడన్
భా రా సుం ౪౩౬

వ. చక్కరవిలుదాల్పు బవరంబులం దవిలి
చెన్నారుకన్నెల పులుఁగుల మొత్తంబు
లను నీలా ౩ ౧౦

బవరి = బవిరి. విణ. (క. బవరి) ౧ సాంద్రము

వ. కనురెప్పలకప్పు దప్పు నుతికి బవరితరితీపు
చూపుచూపు తీరువులు ప్రబంధ ౪౮

గీ. మిసిమిగల సావి సెలతావి ఎలవు టాకు
పసిమి యొగఁ బ్రాఁకు జిగిరేకు బవరిటాకు
పలుపు తెలి వట్టివేరు చప్పురము రెత్తి సేద
దేర్పరె కోమలార చెలువ కనుచు
చంద్రా ౪ ౧౬౩

౨ వట్రువ గుండ్రము

గీ. బవరి మొలనూలి గంటల రవళి నిగుడ గండె
పెచ్చులి యిచ్చు మైదండఁ గొనుచు
ప్రబంధ ౫౩౬

ద్వి. ఆ ప్రమానిచుట్టు బవరిగాఁ జుట్టి శ్రీపతి
మూర్తు లెల్ల వినయభాషణముల వినుతి
సేయుచును ద్వి పరమ ౩ ౧౬౬

౩ ఇంటిచుట్టు గోడ ప్రహారి
(దొంగబంటు) సీ. వచ్చి త్రిమ్మరు తలవరులు
గన్గొనకుండ బవరిచుట్టును బలుపమున ప్రాసి
వేం పంచ ౩ ౨౦౧

౪ బవరిచుట్టు

బవరిచుట్టు. అ. క్రి. (బవరి + చుట్టు) గుండ్రముగ
తిరుగు

ద్వి. తవిలి మల్లియచాలు తావికై కదిసి బవరి
చుట్టినయట్టి భ్రమరాళి కరణి
ద్వి పరమ ౪ ౨౮౦

బవిర = బవిరె. వి. ఎవికిఁ బెట్టుకొను గుండ్రని
దగు వర్తులాకారమైన కర్ణాభరణ విశేషము

సీ. కెలఁది చెక్కులచెంత ప్రేలుచుండుట
కేయుపాసన చేసెనో బవిరజోడు
రసిక ౫ ౬౦

గీ. రత్నతాటంకములు బవిరలును బావి లీలు
ముత్యాలసరములు కీలుకడెము లాదియగు
సొమ్ము లంగంబు లాని యలరె నని విభుఁడు
సీతసింగార మభినుతించె ఉ రా ౬ ౧౧౮

గీ. చెవులపూవులు బవిరిలు చేరుచుక్క కొప్పు
వలయును సవరించి రొప్పుమీఱ
కళా ౭ ౬౬

బవిరి = బవరి. చిత్రి. విణ. గుండ్రము వర్తులము

సీ. బవిరి గడ్డమువాఁడు పన్నిదం బిడి డాఁగ
వచ్చు నందపుకన్ను మచ్చువాఁడు
గీ. అర్జునుండు ఎరాక్రమోపార్జునుండు
విజ వి ౨ ౧౬౪

సీ. బవిరిసొంపుల చెంపపనికప్పువిడిరొయ్యంట్లు కడి
నీలములకప్పు గప్పుగుప్ప రా వి ౩ ౧౨౫

ద్వి. పచ్చల ఎదకంబు బవిరి చెక్కడపు పొచ్చు
ముత్యపుతాళి యెదపై నమర్చి
రఘువా ౭ పౌ ౧౩ పం

వి. ౧ చుట్టు వలయము

గీ బవిరి చుట్టు వేడె మున కలయాభిధల్
ఆం సం మూన ౩౭

౨ ఆశ్వగతివిశేషము, రచితము

సీ పేరము వేడెము జాలెము బవిరి నా రేచి
తంబు విలసిల్ల ఆం భా ౨ ౧౯౮

౩ భ్రాంతి భ్రమ

సీ బవిరి బమ్మెరయన భ్రాంతి చెలఁగు
ఆం భా ౧ ౧౦

* బవిరిచుట్టు బవిరితిరుగు బవిరితీర్చు బవిరిదిద్దు

బవిరిచుట్టు. అ క్రి (√బవిరి) ప్రదక్షిణించు చుట్టివచ్చు

చ సురగిరిచుట్టనుం బవిరి చుట్టెద వేల దినేశ రత్నసంబరతము దేవతారాధనముఁ బా యక శాచెద నంచు నేఁటికిన్ బస ౨ ౧౩౯

బవిరితిరుగు. అ క్రి (బవిరి + తిరుగు) వలయాకారముగ చుట్టు

క చెవులతోడవులరుచులు గటములనటనములఁ గలుప బవిరి తిరిగి రొండియుచు నొడిసి కెలంకుల జడియుచు భాగ ౮ ౩౯౭

బవిరితీర్చు. స క్రి (బవిరి + తీర్చు) అవరింపఁ జేయు వ్యాపింపఁజేయు

సీ పైపైగుబాళించు పైంపూఁతఘుగఘుగల్ పల్ల వాళికి బవిరితీర్చు ఘటికా ౨ ౨౧౩

బవిరిదిద్దు. స క్రి (బవిరి + దిద్దు) వర్తులముగావించు అం గుండ్రదనము గలిగించు

సీ ఎంతగడ్డంబైన నింత లేదొసపరితీరుగా బవిరి దిద్దింపవచ్చు రామా ౨ ౧౧౦

గీ ఒఱగ వేసిన సిగ వింత రొుఱపుఁ జూచి బవిరి దిద్దినచెంపలబాగుఁ జూచి
విజ వి ౩ ౮౧

బవిరె = బవిర. వి కర్ణభూషణవిశేషము

సీ చెవులపువ్వు బాగడ బవిరెరాశేక కుం పెన రావిరేక ముర్వనఁగఁ గర్ణభూషావిశేషము లొప్పలచ్చు ఆం. భా ౨ ౧౪౮

గీ బవిరెలును గొప్పు వలయును బడఁతి రూర్తు దిద్ద ధయయా ౪ ౯౦

గీ జల్లిబొట్టులు బవిరులుఁ జంద్రికలును మొదలుగాఁగ సొమ్ములెల్లను ధరించి
చిత్రభా ౩ ౨౨

బవిళి. వి మూర్ఛ

సీ సొరుగు సొలపు సొమ్మ సొబిమిడి సోలు సుమాళము బవిళి పైంమఱపు భ్రమరి, యనఁగ మూర్ఛాహ్వయం బలరారుచుండును
ఆం భా ౨ ౨౨౩

బవిసి = బగిసి. వి ౧ నియతి భాగ్యము

గీ అలరుఁ గట్టిడి బవిసి దయ్యమ్ము లైపి కట్టడి యనంగ నియతిగాఁ గాలకంర
అ భా ౧ ౯౯

౨ గౌరవము (శ ర)

బవిసినము. వీణాదండెకును సొరకాయకును వేయు కట్టు

సీ తంతి యనంగను దంత్రి చెలయు నలరును గుబ్బకాయ యన నలాబువు బవిసిన మనఁగఁ దద్బంధన మగు ఆం భా ౧ ౧౨౭ (ప్రాఁత క్రొత్త ప్రతి బ్రౌ పా బవిసనము శ ర పా బవిసెనము ప్రాఁతప్రతి పా)

బవ్రి = బవిరి. విణ గుండ్రనిది

సీ కెంపు టోడుబిల్లలకప్పు లుదిరిబంగరు బవ్రిటాకుల బచ్చలు డంబు మీఱ శకాం ౪ ౧౪౦ (శ ర పా బైరి ముద్రిపా)

బష్కయము. సం వి అ పుం తఱపిదూడ

బష్క(య)యిణి. సం వి ఈ స్త్రీ తఱిపిదూడ గలయావు తఱిపియావు

బస. వి సంకేతము

సీ పరగు సంకేతంబు బస యనంగ
ఆం భా ౧ ౧౦౩

౨ వాసస్థానము, ఉనికిపట్టు

బసవఁడు. వి (సం వృషభః ప్రా వసహో) అచ్చుపెద్దు అచ్చుపోసి స్వేచ్ఛగాఁ దిరుగ విడిచిన ఎద్దు ఎద్దు

చ. బసవఁడు అంత నైచి హిమపర్వతసాను వనాంతరంబులం బవిరిక మేసి — వార ౩ ౩౨

చ. నొసల విభూతిఁ బూసి కడునున్న నిరొమ్ముఁగు తోలు గప్పి రాజసమునఁ బాములందొడిగి చారు త్రిశూలపినాకవాస్తుఁడై యొసఁగ వ వేడ్కతోఁ దనదు నింతియుఁ దానును వచ్చి నోలిఁ దా బసవని నెక్కి జాటహిమ భానునికొండకు వెండికొండకున్ — వీర ౩ ౭౪

ఆ. రాతిబసవనిఁ గని రంగుగా మ్రొక్కుచుఁ గుడుకు బసవనిగని గ్రుద్దుచుండ్రు బసవభక్త లెల్ల పాపులు తలపోయ వేమ ౩ ౨౪౦

జ. బసవన బసవెద్దు

బసవన(న్న). వి (√బసవఁడు) వృషభము (వ్యవ) బసవన్నా పాలుత్రాగుదువా అనిన తల యూచినట్లు

బసవెద్దు వి (బసవఁడు + ఎద్దు) అచ్చుపెద్దు అచ్చుపోసి స్వేచ్ఛగాఁ దిరుగవిడిచిన వృషభము

క. నసగొట్టుబాఁపనయ్యా పిసవెత్తికిఁ దగులు వడితపింపఁగ నేలా బసవెద్దు గదలకుండెడు వసతికి రమ్మనుచటి కేమ వచ్చెదఁ బొమ్మా శుక ౨ ౪౭౯ (బసవెద్దా = వంది అని భావము)

క. కొసరు వగమాటలలుకలుఁ గుసిగుంపులు తిట్లు మొరికొట్టులు జారుండసమ సుఖంబుగఁ గైకొను బసవెద్దగు మగఁడు మండి పడుఁ గుసుమాంగి శుక ౧ ౪౪౧ (ఇట ఎద్దువంటివాఁడు అని భావము)

బసికేలు. వి బ మల్ల సాధన విశేషము

వ. బసికేలు గస్తాలు ఘటంబులను నట్టి వరుస తలితంబులును మల్లపు ౩ ౬౯

బసివి. వి (సం పశుపి క బసివి) ౧ పశుపతి (ఈశ్వరుని)కి పరిచర్య చేయుటకు బాల్యము నందే సమర్పింపఁబడిన స్త్రీ (ప్రా ఈమె యవివాహితగానే యుండును ఇది కన్నడ దేశ సంప్రదాయము)

గీ. బసివి యనఁగను దనరును బశుపి పేరు — ఆం భా ౨ ౧౧౦

గీ. అతిమనోహరచంద్రకాలాంతరమున ఒసివి నెనపెను నైశ్యుఁ డింపెసఁగ రాత్రి

క. వేఁగిన నా బసివి మహాజాగరతన్ కంథు పదవ సంమార్జనకై పోఁగా — శివర ౬ ౪౪ ౪౫

వ. దేవర బసువులు లింగి అక్క రొల్లి పెదవాగి అవిరి మెచ్చుతునక సైతమైనవారికి గ్రామం దక్షిణాన గుంటూరి తెలుపు పడమటను క్షేత్రం ౧ చిట్టమరసుంగారు సమర్పించెను ద శా ౪ ౬౦౨

గీ. ఇన్ని దేవళ్లఁ గొల్చి నే నేమి గంటిఁ బోయి పచ్చనిపులుగానిపులుఁగు చేత మోసపోయితి నని కుందు మొనయు ఖేద మారట మొనర్ప విసివి యయ్యారి బసివి శుక ౩ ౪౯

౨ ఒకానొక తిట్టు

సీ. కడకుఁ బోయిన నొక్కకడఁ బరుండఁగ రాదు మొఱఁదలు కొండెలమారి బసివి — అహ ౩ ౪౪

బసుకు. స క్రి పొడుచు గ్రుచ్చు

సీ. పందికొలలుఁ గంటి పాలు సుక్కన కికే బత్తరుగుత్తాల బసికి బసికి — రంగా ౩ ౨౨౩

బసుమము. వి (సం భస్మ ప్రా భసుమ) భస్మము బూది

ద్వి. వసిగొను సన్న్యాసి వామనపురము వసది మంటపమును బసుమూనఁ గలచె — బస పు ౪ ౨౧౯ పం

క. తన భవితభుటిక నీకే, నొసంగాద నీకోరఁ
దగిన యువిదలఁదన నీ బసుమను నొడలం
బిడి వను వసదృశగతి భక్ష్యు లగుదు రాచెలు
లధిపా — సానందో ౫ ౧౪౯

ఉ. యీబసువంబు కప్పురమె యీతిరి వేణియె
పట్టుఁజీరలే యీబిజుసైన వల్కలము లీతప
మిష్ట మనోజభోగమే — ఉ రా ౩ ౧౦౬

బస్తకము. సం వి అ న కామకము లవణ భేదము ఒక విధమగు ఉప్పు

బస్తకర్ణము. సం వి అ పుం సాలవృక్షము

బస్తగంధ. సం వి ఆ స్త్రీ ఒక దినుసు తులసి

బస్తము. సం వి అ పుం మేఁకపోతు భాగము

బస్తా. వి గోనసంచి
(వ్యవ) ఆ బస్తాలో ధాన్యము పోసి యుంచినారు

బహి. వి (సం బహిః) వెలపల వెలి (మా బహిరొనర్చు బహివడు)

బహిత్రము. సం వి అ న యానపాత్ర విశేషము (శ ర)

బహిరొనర్చు. మి స క్రి (√బహి) బహిరెట్టు వెలివేయు

సీ. ఆత్మజ లెఱిఁగిన నాదరింపరు చూచి
బంధువు లెఱిఁగిన బహిరొనర్తురు
భాగ ౧౦ పూ ౯ ౪౭

బహిరంగము. సం విణ (అ ఆ అ) ౧ బయటిది, వెలుపలిది బయలుపడినది ౨ పెఱ లాతి వి అ న ౧ వెలుపలిభాగము ౨ వెలుపలి అవయవము ౩ పొత్తు ౪ (మీమాంసా) ఒక కర్మమునందు దీక్షాద్యర్థ మగు పూర్వ భాగము ౫ (వ్యాక) ఘటిత నిమిత్తకమగు కార్యము (వ్యతి అంతరంగము)

బహిర్ద్వారము. సం వి అ న తలవాకిలి తోరణము, సింహద్వారము.

బహిర్లంబము. సం వి అ పుం (గణిత) సమకోణముకంటె పెద్దకోణముగల త్రికోణము

బహిర్లాపి. సం వి ఈ స్త్రీ ఉత్తరము వేఱు మాటలయందు దాఁగియుండునట్లు అడుగునట్టి విషమసమస్య (శ ర)

బహిర్వ్యాకారము. సం వి అ పుం సవాయి రోగము

బహివడు. అ క్రి (√బహి) వెలివేయఁబడు కులములోనుండి బహిష్కరింపఁబడు

సీ. బహివడ్డ ద్విజున కల్పపుఁబాచితం బిడి పవిఁ
డిక్కై తా వానిబంతిఁ గుడిచి
ఆము ౬ ౬౯

బహిపెట్టు. స క్రి (√బహి) వెలివేయు కులమునుండి బహిష్కరించు

సీ. బహిపెట్టినతనియన్న ఆ. మను నిజాగ్ర
జానకు మును పెండ్లియాడిన పురుషునన్న
మును నభోబ్య మంద్రు
భార శాం ౧ ౩౨౨

బహిష్కము. సం విణ (అ ఆ అ) బయటది వెలిది

బహిష్కరణము. సం వి అ న ౧ వెలియింద్రియము (వ్యతి అంతఃకరణము) ౨ వెలుపలికిఁ దఱుమఁగొట్టుట ౩ వినాయించుట

బహిష్కరించు. సం స క్రి వెలివేయు బహిపెట్టు (శ ర)

బహిష్కారము. సం వి అ పుం ౧ వెలికిఁ దఱుముట ౨ వెలివేయుట ౩ వినాయించుట

బహిష్కృతుఁడు. సం విణ (అ ఆ అ) ౧ వెలువరింపఁబడినవాఁడు ౨ వెలిపెట్టఁబడినవాఁడు

బహిస్. సం అవ్య స్ ౧ వెలి, వెలుపల ౨ బయట (వ్యతి) అన్య ఇంటికి బయట ౩ వేఱుగా ప్రత్యేకముగా ౪ తప్పు (దీనికి తెనుఁగున స్వతంత్రప్రయోగము లేదు)

బహుళకము. సం వి అ పుం ౧ జిల్లేడు ‡ ౨ ఎండ్రి ౩ దాత్యూహము, పూకురుగుండఁగి అనుపిట్ట.

బహుకరము. వి అ పుం లొట్టియ ఉష్ట్రము

బహుకరి. సం వి ఈ స్త్రీ చీపురు సమ్మార్జని

బహుకరుఁడు సం విణ (అ ఈ అ) ౧ మిక్కిలి చేయువాఁడు చుఱుకైనవాఁడు ౨ పెక్కువిధముల నుపయుక్తుఁడైనవాఁడు ౩ ఖలపువు కళ్లము ఊడ్చువాఁడు

బహుకర్ణిక. సం వి ఈ స్త్రీ ఎలుకచెవిచెట్టు

బహుకుఁడు. సం వి అ పుం సూర్యుఁడు

బహుకూర్చము. సం వి అ పుం ఒకదినుసు కొబ్బెరచెట్టు మధునారికేరకము ‡

బహుక్రమము సం వి అ పుం మాఁడుపదముల కెక్కుడు పదముల క్రమపాఠము

బహుగంధ. సం వి అ స్త్రీ ౧ కుందురము ఒకానొక గంధద్రవ్యము ‡ ౨ లవంగపుపట్ట ౩ యూథిక అడవిమొల్ల ‡ ౪ నల్లజీలకఱ్ఱ

బహుగంధద. సం వి అ స్త్రీ మృగమదము కస్తూరి

బహుగంధము. సం విణ (అ ఆ అ) మిక్కుటమయిన వాసన గలది వి అ న ౧ త్వచము లవంగపట్ట దాల్చిని చెక్క ౨ కుందురుకము. ‡

బహుగ్రంథి. సం వి ఇ పుం పక్కిచెట్టు ఝాబుకము ‡

బహుతరకణిశము. సం వి అ పుం రాగి ధాన్యము

బహుతరము. సం విణ (అ ఆ. అ) ప్రాయికము, తఱచు

బహుతిక్త. సం వి అ స్త్రీ కాకమాచి ‡

బహుతిథము. సం విణ (అ ఈ అ) మిక్కిలి, పెక్కు అనేకము

బహుత్వక్క(చము). సం విణ. (చ.) భూర్జపత్రవృక్షము బుజపత్రి ‡

బహుదుగ్ధము. సం వి అ పుం గోదుమ ధాన్యము

బహుధా. సం అవ్య అనేకవిధములచేత, పెక్కురీతులను

చ పలుకులు వేయు నేమిటికిఁ బార్థివుఁడాత్మభుజాభృతక్షమా తలమున గుట్టుకీడు బహుధా యరయించి యడంచి అమ ౪ ౨౫౦ (దీనికి గ్రంథాంతరములఁ బ్రయోగము మృగ్యము వి శ ర)

బహుధాన్య. సం వి అ పుం అఱువది సంవత్సరములలో నొకటి

బహుధారము. సం వి అ న ఇంద్రుని వజ్రాయుధము

బహునాదము. సం వి అ పుం శంఖము

బహుపత్రము. సం వి అ పుం నీరుల్లి ‡

బహుపత్రి. సం వి ఈ స్త్రీ ౧ లింగిని ‡ ౨ ఘృతకుమారి ‡ ౩ తులసి ‡ ౪ బృహతి ‡ ౫ గోరక్షదుగ్ధ ‡ ౬ జతుక ఒక జాతి గబ్బిలము

బహుపత్రిక. సం వి అ స్త్రీ ౧ భూమ్యామలకి నేలఉసిరిక ‡ ౨ మేథిక, మెంతి ‡ ౩ మహాశతావరి ‡

బహుపర్ణము. సం వి అ పుం సప్తచ్ఛద వృక్షము ఏడాకులఅరఁటి ‡

బహుపర్ణి. సం వి ఈ స్త్రీ మేథిక, మెంతి ‡

బహుపర్ణిక. సం వి అ స్త్రీ ఆఖుకర్ణి ఎలుకచెవి ‡

బహుపాత్తు. సం వి ద్ పుం మఱ్ఱి ‡

బహుపుష్పము. సం వి అ పుం నింబము, వేప. ‡

బహుప్రజము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పెక్కు ప్రజలు గలది. వి. అ. పుం. ౧. పంది ౨. ముంజగడ్డి. ‡.

బహుప్రదుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మిక్కిలి యీవికాఁడు, దానశౌండుఁడు.

బహుఫలము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మిక్కిలి ఫలములు గలది. వి. అ. పుం. ౧. కదంబము, కడప ‡ ౨. వికంకతము ‡

బహుఫలిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. భూమిబదరి, నేలరేఁగు ‡

బహుఫేన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సాతల, సంబరేను ‡

బహుబలము. సం. వి. అ. పుం. సింహము

బహుభుజ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. దుర్గ.

బహుమంజరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. తులసి ‡

బహుమతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. గొప్పగా నెన్నఁబడినది ౨. అనేకమతములు (అభిప్రాయములు) గలది

బహుమతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. గొప్పయెన్నిక, గొప్పమన్నింపు, బహుమానము

క. బహుతురగ శకటగోగణ, బహుళ బహుగ్రామములను బహుమతి నిత్తున్
భార. అను. ౩. ౨౧౩

బహుమలము. సం. వి. అ. న. సీసము.

బహుమానము. సం. వి. అ. పుం. గొప్పగా భావించుట, మిక్కిలిగౌరవము. వి. అ. న. గొప్పవారు తక్కువవారి కిచ్చు పసదనము, సమ్మానము.

బహుమానించు. సం. స. క్రి. మిక్కిలి గౌరవించు.

మ. అహహా లోకము లేకొలంది మను..
ష్యుండు చేసవికి నీక శ్రీక వాగీశుల,స్వహ
స్తున్ పూర్వమునందు శయ్యానిక ముఖ్యాపార
శాస్త్రంబులన్, బహుమానించుచు వారి ...
కృ. శకుం. ౧. ౩౨. (ఇట్లు ఆక్రమించుదురు అని భావము.)

బహుమాన్యుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మిక్కిలి గౌరవింపఁదగినవాఁడు.

బహుమార్గగ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. గంగానది ౨. చెడిప, జంకుటాలు.

బహుమార్గము. సం. వి. అ. పుం. పెక్కుదారులు కలియుచోటు, చత్వరము.

బహుమార్గి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పెక్కుమార్గములు కలియుచోటు, చత్వరము.

బహుమూర్తి. సం. విణ. (ఇ) అనేకమూర్తులు గలది, పెక్కు ఆకారములు గలది. వి. ఇ. స్త్రీ. వనకార్పాసము, అడవిప్రత్తి ‡.

బహుమూర్ధుఁడు. సం. వి. డ. పుం. విష్ణువు.

బహుమూల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. శతావరి, చల్లగడ్డ ‡

బహుమూలకము. సం. వి. అ. న. ఉశీరము, వట్టివేరు.

బహుమూల్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మిక్కిలి వెలగలది, మహార్ఘము, వి. అ. న. మిక్కిలి వెల

బహురంధ్రిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మేధ ‡

బహురస. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అధికమగు రసము కలది-మహాజ్యోతిష్మతి ‡

బహురూపము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పెక్కురంగులు గలది, చిత్రవర్ణము గలది. వి. అ. పుం. ౧. సరటము. ఊసరవెల్లి పెక్కురూపములు గలది. ౨. కేశము ౩. సర్జరసము, సజ్జరసము.

బహురూపుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ౧. విష్ణువు ౨. శివుఁడు ౩. మన్మథుఁడు (శ. ర.)

బహురేతసుఁడు. సం. వి. డ. పుం. చతుర్ముఖబ్రహ్మ.

బహురోమము. సం. వి. డ. పుం. మిక్కిలి రోమములు గలది-గొఱ్ఱె.

బహులగంధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఏలకి కీ.

బహులచ్ఛదము. సం. వి. అ పుం. రక్తశోభాంజనము. కీ

బహులము. సం విణ. (అ ఆ అ) ౧ దట్టమైనది, నిబిడము. ౨. కలుచు. ౩. అనేకము, పెక్కు ౪ వల్లనిది (వాచ) ౫. (వ్యాక) ప్రవృత్త్యాది విధేయధర్మము శ్లో క్వచిత్ప్రవృత్తిః క్వచిదప్రవృత్తిః క్వచిద్విభాషా క్వచిదన్యదేవ, విధేర్విధానం బహుధా సమీక్ష్య చతుర్విధం బాహులకం వదన్తి వి అ పుం ౧. కృష్ణపక్షము ౨ అగ్ని ఆ స్త్రీ ౧ ఆవు. ౨ పెద్దయేలకి కీ. ౩. నీలిచెట్టు అ న. ౧ ఆకాశము ౨ తెల్లమిరియాలు ౩. నలుపు (వాచ)

బహులీకరణము. సం వి అ న బహుళముగా చేయుట ౨ తూర్పెత్తుట, చెరగుట

బహువచనము. సం వి అ న (వ్యాక) బహుత్వమును తెలుపు ప్రత్యయము.

బహువల్కము. సం వి అ పుం మోరటి, ప్రియాళువు. కీ

బహువారము. సం అవ్య పెక్కుమాఱులు.

బహువారకము. సం వి అ. పుం శ్లేష్మాతకము, విరిగి. కీ.

బహువిధము. సం. విణ (అ ఆ అ) పెక్కుతెఱఁగులు గలది, వివిధము. (శ. ర)

బహువీర్యము. సం వి. అ పుం ౧ విభీతకము, తాడి. కీ. ౨ తండులీయశాకము, చిత్తికూర కీ ౩. బూరుగు కీ ౪. మరువకము కీ

బహువు. సం. విణ. (ఉ. ఉ హ్వీ. ఉ) ౧ విపులము, అధికము, ఎక్కుడు. ౨. పెక్కు, అనేకము.

బహువ్రీహి. సం. విణ (ఇ) మిక్కిలి వ్రీహి (= ధాన్యము.) గలది. వి ఇ. పుం. (వ్యాక) తెలుగు అన్యపదార్థ ప్రధానమగు సమాస విశేషము. (ఇది తద్గుణ సంవిజ్ఞానము, అతద్గుణ సంవిజ్ఞానము అని ద్వివిధము. సమాసార్థ ఘటక పదార్థములకు సంయోగ సమవాయాన్యతర సంబంధ మున్న రెండవ తద్గుణ సంవిజ్ఞానము. ఉదా చిత్రవస్త్రునిఁ దీసికొనిరమ్ము, లంబకర్ణునిఁ దీసికొనిరమ్ము. అది లేనిచో నతద్గుణ సంవిజ్ఞానము ఉదా. దృష్టసముద్రునిఁ దీసికొనిరమ్ము

బహుశత్రువు. సం వి. ఉ. పుం చటకము, ఊరపిచ్చుక

బహుశస్. సం అవ్య న్ ౧. మిక్కిలి, కలుగా ౨ మాటికి, పెక్కుమాఱులు. ౩. ప్రాయికముగా, సాధారణముగా.

బహుశల్యము. సం. వి. అ. పుం రక్తఖదిరము, ఎఱ్ఱచంద్ర. కీ

బహుశాలము. సం. వి. అ పుం. స్నుహీవృక్షము, జెముడుచెట్టు. కీ.

బహుశ్రుతుఁడు. సం విణ. (అ. ఆ అ) అనేకశాస్త్రముల నధ్యయనము చేసినవాఁడు.

బహుసంతతి. సం. వి ఇ పుం. మిక్కిలి సంతానము గలది, ఒకదినుసు వెదురు కీ

బహుసారము. సం వి అ పుం మిక్కిలి చేవ గలది, మిక్కిలి సత్తువగలది ఖదిరము, చండ్ర కీ.

బహుసుత. సం వి ఆ స్త్రీ పిల్లపీఁచర, శతమూలి కీ

బహుసువు. సం వి. ఊ స్త్రీ. పెక్కు బిడ్డలను గన్నయాఁడుది, పెంటి పంది.

బహుసూతి. సం వి ఇ స్త్రీ. ౧. పెక్కుబిడ్డలఁ గన్నయాఁడుది. ౨ పెక్కుఁ దలీసెడి యావు, పరేష్టుక.

బహుస్రవ. సం వి ఆ స్త్రీ. సల్లకి, అందుగు. కీ.

బహూకరించు. సం. స. క్రి. సన్మానించు, మన్నించు.

క. ఈ దంపతులు చరాచరప్రపంచంబు
రక్షింతురని గాక యనుచు దీవించిన విరించి
బహూకరించి సనకసనందన సనత్కుమా
రాదుల సంభావించి   కరాహ ౬ ౪౩
(తథాస్తు అని సమ్మతించి అని భావము)

క. అని యిట్లు తండ్రి చెప్పిన వినతోక్తులు
వినియు శుకుఁడు విద్యానిధి నెమ్మనమున
బహూకరింపమిఁ గని వేదవ్యాసుఁ డతని
గని యిట్లనియెన్   వాసిష్ఠ ౧ ౧౪౦

బహూదకుఁడు. సం వి అ పుం శౌచార్థము మిక్కిలి ఉదకములు కలవాఁడు - ఒకానొక సన్న్యాసి

బహ్వపత్యము. సం వి అ పుం మిక్కిలి పిల్లలు గలది ౧ పంది ౨ ఎలుక

బహ్వాశి. సం విణ (ప్ సీ న్) తిండిపోతు

బహ్వృచుఁడు. సం వి అ పుం ఋగ్వేదము చదువువాఁడు (శాఖా బ్రాహ్మణుఁడు- శాకల)

బా

బాండువ. వి (సం బాణ్డః) కుండ, ఘటము (చి ని, శ ర)

బాంధకినేయుఁడు. సం వి అ పుం కులట కొడుకు ఱంకుటాలి కొడుకు

బాంధవము. సం వి అ న ౧ బంధుత్వము చుట్టఱికము

క. పవనసుతుఁడు నీకును బాంధవము గలదొ
భార శాం ౩ ౩౫౪

ఈ యర్థము తెలుఁగుగ్రంథములందే కనఁబడుచున్నది

౨ మైత్రి

చ. తను సగఁబాలు గోలుపడి దానినయిప్పుడు
గోరు పీరికిఁ, సముచితవృత్తి విచ్చి తను
పాయున సంతసమంది యున్కి యుక్తము
ధృతరాష్ట్రనందనుఁడు దాన నశోభనము శేక
యుండుఁ గో,వ ముడిగి పేరు పేరుచును
బాంధవ విగ్రహముం బ్రియంబడుట్
భార ఉద్యో ౧ ౧౫

బాంధవుఁడు. సం వి అ పుం ౧ చుట్టము ౨ జ్ఞాతి ౩ మిత్రుఁడు ౪ భ్రాత

బాంధవ్యము. సం వి అ న చుట్టఱికము (విల్యమ్సు)

బాఁకా. వి (హిం బాంకా) కాహళము ఊఁదెడి వాద్యవిశేషము చర్మవాద్యవిశేష మని చి ని నిరనుస్వార మని శ ర

వ్యవ పెండ్లివారు ఊరికెలుపల బాఁకా పట్టించుచున్నారు

బాఁకు. వి (క బాక హిం బాంక్) ౧ కటారి కత్తి వంకరకత్తి

సీ. గొనబుగా మురులఁ జెక్కిన చెంగుతోడ
కేలఁ బొందుబాఁకుతోఁ బొల్పు నీవిదట్లు
రా వి ౨ ౪౪

చ. తన కిది దక్కె నంచుఁ బ్రమదంబునఁ
బంక్తిముఖుండు మీనకేతుని చిగురాకుబాఁకు
మదిఁ దూఱినఁ దాలిమి మాలి
ఉ రా ౩ ౧౧౫

ఉ. మీనునిడంబు రాకు రహిమించిన చెక్కుల
తేజ చెక్కు మేలైన ప్రసూనసాయకము
లన్నియు చేయుచుఁ గల్వయొగ్గ చే బా
నటు చిమ్మి కుందనపుఁజాయల గెదఁగికేకు
బాఁకుచే   భాను ౩ ౨౩

గీ. బాఁకు, వంకి చిల్లాణ మనఁగను శస్త్ర
మలరు మండును   అం భా ౨ ౨౧౪

బాఁజ్. వి (హిం బాజ్) ఒకవిధము డేగ శ్యేనవిశేషము

(ఇది రెక్కపాటు విడిచిన పులుఁగు మీఁదికిఁ బోయి పులుఁగును గొట్టును గాని వెండవ విడెయుపులఁ బోవదు మిగుల శౌర్యంబు గలిగి కరం బుపలాలనీయంబై యుండును. చి ని)

తే. పాఁకుడు గిడ్డు లగుడు పేసడము కురుజా, బాఁజె ఇలకొట్టై జాలియ వ్రైల యణుజా, సోర ణంబును వాదిగాఁ జేరుపడిన. పేఁటదేగల గిజిగాఁన విడిచి కడిమి. హరిశ్చ ౨ ౨౨

బాఁడు = బాపఁడు. వి (సం. బ్రాహ్మణః కు. బాటు = కుంటెన కాఁడు)

ఉ ఇట మీఁద సేవకో, శేఁడఁగఁ బోయెడిం గరణదేశపు జాణఁడు గాఁగ బోలు నీ,బాఁడు పణోపహారపరిపాటి రయింగఁగ వచ్చు టెవిచేన్ క్రీడా ౧౫౯.

బాఁదు. స క్రి (సం. బాధా క బాదు)కొట్టు, తాడించు

క శేలం ఒడి పారలు మన్న మహిషంబున ఘట్టించియు రజ్జుపరంపరల బాఁదియు రాల అవ్వియు . శేష 3 ౧౯౯.

క అఱచేతులం బాఁదుచుఁ దూపులఁ ఒఱ పుచుఁ గవిసియుఁ దనివిగొనక వీర ౪ ౧౦౪

జ బాఁదుకొను.

బాఁదుకొను. స. క్రి (బాఁదు + కొను స్వార్థ మున) కొట్టు, తాడించు

క ఎద్దొక్కొకడుఁ దీసిన, గద్దతి రయుఁబోతు నొక్కకడ కీడ్పుటయున్, పెద్ద మని కోల చేఁ జే,కొద్దిన్ వడి యడర బాఁదు కొనుచున్ దున్నెన్ శేష. ౪ ౯ ౮

బాఁపఁడు = బాఁడు, బాఁపనుఁడు. వి (సం బ్రాహ్మణః ప్రా బ్రామ్హణో) బ్రాహ్మ ణుఁడు, పాఱుఁడు.

సీ ఒకవాఁడు చనుచోట నొక బాఁపఁడ పెట్టు, పెట్టు మంచు . వరాహ. ౭ ౬౩

గా చాటుప్రౌఢిఁ బిసాళి మాడెదవు కాస ల్నాటి బాఁపండవో క్రీడా ౬౨.

క. నందుఁడు మాకుం గాదిలి,ఒందుగుఁ దానివి కొల్ల బాఁపఁడ వగుటన్ .. నీలా. ౧. ౧౯౨.

బాఁపత. వి. (బాఁపన + త, వృత్తియందు వర్ణ లోపము) పాఱుత, బ్రాహ్మణస్త్రీ.

ద్వి. కుసిగుంపు వడగల కోడె బాఁపతలు, అస మానగతి వచ్చిరావిప్రవరులు .

అ. మ. ౯. ౫. ౨౩౬.

క. అపాఱుఁ దవ్వఁవనితా, వ్యాపారుం డగుట రయితేఁగి వంచించి విప్రప్రాపిత ధర్మము లిడి యా,బాఁపత హరియించె వతని ప్రాణా నిలమున్. పానందో. ౫. ౯౧.

సీ. బాఁపత యంచన బ్రాహ్మణి చె కొన్నెందు .. అం భా. ౨. ౧౦౯.

బాఁపన. వి (సం. బ్రాహ్మణః.) ౧. బ్రహ్మ కులము.

మ నీ పాలికి దేవుఁడింక జవినీఁడే యంచుఁ దా నాడఁ గాఁ వలెనె బాఁపన మొప్పె రైన పరిరయే శుక. ౨ ౪౧౬.

ద్వి. పరిణమించితి నిన్ను బాఁపనవడుగ, తిరు గక యీమాట తిరము గా నిలుపు

ద్వి. హరిశ్చ ఉ. ౧౪౭౧. పం.

సీ. పరగుఁ జతుర్వర్ణ బాఁపన రాచ కోమటి రెడ్డి నాఁగను అం భా ౨. ౧౬౦

౨ బ్రాహ్మణుఁడు

చ. పలుకులు వేయు నేఁటికిఁక బ్రాహ్మణ నూనుఁడ నీవు నీకు దో,ర్బలమున నేమి కార ణము బాఁపనపోటుమ గప్పుకాటుమం, గలదె ధరిత్రి విక్ర ౪ ౬౩

కి. నా బాహుబలిమి కోర్వఁగ, నీ బల మది యెంత త్రుంతు నెతి నీక్షణమే, నా బలిమి నేల పెనఁగం,గా బాఁపనపోటు కప్పు కాటుం గలదే. రుక్మాం ౫. ౨౨

జ. బాఁపత, బాఁపనక్క, బాఁపనచీమ, బాఁపనమ్మ, బాఁపనయ్య, బాఁపనుఁడు, బాఁపతికము.

బాఁపనక్క. వి (బాఁపన + అక్క) బ్రాహ్మణ స్త్రీ, పాఱుత. (శ ర.)

(వ్యవ) బాఁపనక్కలు స్నానమునకుఁ బోవు
చున్నారు

బాఁపనచీమ. వి (√ బాఁపన) బ్రాహ్మ వృత్తు
ములయందుండు గోరోజనపు వర్ణము గల యొక
జాతి పెద్దచీమ (శ ర)

బాఁపనమ్మ. వి (బాఁపన + అమ్మ) బ్రాహ్మణ
స్త్రీ పాఱుతి

తే మున్న పురుషునిఁ జెడనాడు మగుచ మీఁదఁ
బోయి పులిగాని పురు వయి పుట్టు ననుచు
బాఁపనమ్మలు చెప్పిన పాట చేసె
యనుచు శుక ౩ ౧౪౫

బాఁపనయ్య = బాఁపనుఁడు, బాఁపఁడు,
బాఁడు. వి (బాఁపన + అయ్య) బ్రాహ్మ
ణుఁడు పాఱుఁడు

గీ అపుర మెచ్చితి నో బాఁపనయ్య నిన్ను
వారిజ ౪ ౨౯

ఆ బాఁపనయ్య యొసఁగు బాఁపనయ్యల కగ్ర
హారవార సార భూరి గంధసార రత్నాంబర
మాన్యమాన తతులు మహిని వెలయ
సానందో ౧ ౨౯

ఆ అంతఁ బెద్ద బాఁపనయ్యల యానతి బడిసి
అచ్చ రా బాల ౧౯౨

బాఁపనుఁడు = బాఁపఁడు. వి బ్రాహ్మణుఁడు
పాఱుఁడు

సీ అమరును విప్రుండు పాఱుఁడు బాఁపఁడు
బాఁపనుండు గీ పుడమి వేల్పన
ఆం భా ౨ ౧౪౦

బాఁపతీకము. వి (బాఁపన + తీకము) బ్రాహ్మ
ణ్యము

గీ బ్రాహ్మణ్యము తనరారు బాఁపరికమన
ఆం భా ౨ ౧౪౧

బాకి. విణ విస్తృతము విశాలము పెడఁద

చ అతిసాధు మునీంద్రుఁడు వోలె నేత్రముల్
దెఱచె బాకినోరు పెదలించె దైకుశ
పట్టు నంచు భాగ ౯ ౨౦౪

త్ర్య ఎసఁగిన బాకినో రంతయుఁ జెఱచి
త్ర్య. కాళ్ళ ౮ ౧౯౫౧ పం

సీ బాకి కాఁ మనరాదు పగ పొటి వెదకించు
కొంటె పల్లనరాదు కంటగించు
శుక ౩ ౨౧

వి (= బాకీ) అప్పు ఋణము (శ ర)

జ బాకినోటిమెకము

బాకినోటిమెకము. వి (బాకి + నోరు +
మెకము) పంచాస్యము సింహము
(శ ర బ్రా)

బాకీ = బాకి. వి (క బాకీ త బాకీ హిం
బాకీ) అప్పు ఋణము

సీ పైక మీఁజాలక బాకీ టకాయించి యొఱ
గొడ్డములఁ బల్కు చుండినాఁడు
రంగా ౨ ౧౩౧

బాగగు. అ క్రి (బాగు + అగు) ౧ ఒప్పు
రమ్యమగు

సీ ఇంతి సంపెఁగచెంత నెంత బాఁగాయెఁ
జేమంతిబంతులు వింతకాంతి నెరసి
దశా ౩ ౮

గీ వయసువాఁడు న మిగుల బాగయినవాఁడు
నన్నిట నొయారియై యుండునట్టివాఁడు
సారంగ ౨ ౯

౨ సెలవేఱు

గీ అన్నఁ గరకూలమునఁ గూర్చి నమఁ
డతఁడు నడఁగఁ దనకూలములన బాగయ్యెఁ
బనులు కవి ౫ ౯౫

బాగడము. వి కట్టడము

ఉ చందురు రాతి బాగడపు జంట బవంతి
విజ వి ౩ ౧౮౮

బాగము(గా)లు = బాగలు. వి బ (సం భాగ
క బాగ త పాక్కు) పోఁకచెక్కలు
వక్కలు

గీ వండుటాకులు కపురంపు బాగములును
ముత్తియపు సున్నము లవంగములును
కవిరా. ౫ ౧౮౪

గీ. లీల జేసన్న బరతి బాగాలు గులికి, యుక్త
యుకు బెట్టి చుట్టి యా కిచ్చి యిచ్చి ..
విక్ర. ౭. ౯౭.

సీ. బాగాలు జెస కొక్కు పద్మాక్షి యొసఁ
గిన . మనుచ. ౩. ౭౭.

క. సోగ లగు కెండి కేకుల, లాగునఁ దల
నాకు మడిఁచి లలనఁ యొసంగన్, బాగాలు
జేసికొని తన, బాగా లున్నట్టి మడ పళ్లెము
శేఁగన్. సారంగ. ౨. ౧౯౪

సీ. పూగభాగమ్ములు పొలుచు బాగాలన
అం భా. ౨ ౧౭౭

బాగరి. విణ. (బాగు + అరి) సుందరుఁడు, అందగాఁడు, సుందరి, అందకత్తె

ఉ. తెల్లని దీవికమ్మి తెలదేఁటివలెన్ దగు
సొక్కు బాగరిన్, పాల్కడలి యిల్లట
పల్లునిఁగాంచిరయ్యెడన్ రామా ౩ ౪౪

గీ. నాగరకముద్ర గల మంచి బాగరి యఁట, నాగ
వాసములో వింతనటనల దఁట, కులుకు
గుబ్బలప్రాయంపుఁ గోమలి యఁట, వలచి
వలపింపదే యెంతవాని నైన
విజ వి ౧ ౧౧౦

బాగలు = బాగములు. చూ కపురము

బాగిలించు. అ క్రి (క. బాగిల్ = వాకిలి, ద్వారము) బయటఁబడు, వెలుపడు.

ద. నగరంబు వెలువడి వచ్చినయది మొదలు
ఎందుఁ బాతిపోయెదు నాశారిం బడితి
వింక బాగిలింపక యుంగిలించిన విడుతు నే .
దశా ౭ ౪౭

బాగు. వి. (కం బగు, త పొంగు) ౧ ఒప్పిదము, సౌందర్యము, సొగసు.

గీ. పసిఁడిచంపక దామంబు బాగుఁ గూర్చి, వాలు
క్రొన్నెల చెలువున వాఁడిదీర్చి...
భాగ ౭. ౨౭౭.

సీ. బలుపోయుగంపుఁగోలఁడు, నాఁగ నలు
తొందు నయ్యెలనాఁగబాగుఁబొగడ నలవి
యౌ పలుకుల పొలఁతి యైన. నీలా. ౨. ౧౭.

౨. విధము, రీతి

ఆ. అలిగి బతుఁడు, ఏనిభాగు చూడ జేయుంచు
డావిన, తరువుఁ జెతికి కొనుచుఁ దాఁడు
దంచె భార. అది ౭. ౧౯౨.

సీ. నిగిడి పూఁతెంకుబాగుగఁ గత్తరించినగడ్డంబు
కొన రొమ్ముఁ గమ్మిరింప, హైష. ౬ ౯౩
ఉ. రా ౩ ౧౦౩.

౩ క్షేమము (వ్య)
(వ్యవ) మావా రందఱును బాగున్నారు

౪ ఆరోగ్యము

చ బడిబడిఁ గూరలే మనుచు వచ్చు సువారకు
వారిఁ జూచి నా, యొడలికి బాగు లేదు మతి
యొక్కటి యొల్లను పార్వ. ౨ ౯౯.

౫. భద్రము, శుభము

సీ మంచి మేల్ బాగు లెస్స యన శుభంబు
లలరు సాం ని మాన ౩౩

చూ బాగుపడు

విణ ౧ చక్కనిది, సొగసైనది

క. సోగు లగు కెండి కేకుల, లాగునఁ దలనాకు
మడిఁచి లలన యొసంగన్, బాగాలు జేసి
కొని తన, బాగాలున్నట్టి మడ పళ్లెము
శేఁగన్ సారంగ. ౨. ౧౯౪.

౨. యుక్తము, తగినది

గీ బహుకథా సంగతులు సేయ బాగుగాదు ...
కాశీ. ౧. ౬౯.

సీ దట్టంబు నీకట్టినట్టి చెంగావికి బాగు గావని
కేలఁ బయుఁట నిమిరె మనుచ. ౭. ౭.

క వేగ నరేంద్రుఁడు రాకే, బాగా యిటు
చనఁగ .. సారంగ. ౨. ౨౬.

౩. శుద్ధము, పరిశుద్ధము. చూ. బాగుచేయు.
బాగుపడఁ జెచ్చు, పరిశుద్ధము సేయు.

సీ. చందురు ననుఁగాంతికం దేర్చి కూర్చి బాగు
పడఁ దెచ్చినయట్లు కొమరు మిగిలి ...
భార. విరా ౨. ౫౨.

జ. బాగరు, బాగరి, బాగుచేయు, బాగుపడు, బాగులాఁడి.

బాగుచేయు. స క్రి (బాగు + చేయు) చక్కఁ బఱచు (శ ర త్నా)

(వ్యవ) నిర్భాగ్యుని బాగుచేయువాఁడు లేఁడు

ఆ వియ్యము బాగుచేయును

బాగుదార. వి చూరకత్తి చిన్నకత్తి ఆయుధ విశేషము

చ నూతన పలాశసుమంబను బాగుదారచేఁ జలమున నయ్యతిన్ వణఁక సారససాయక వీరుఁ డంతటన్ చంద్రి ౨ ౧౪

గీ బాగుదారన వల్పాని పరగు

ఆం భా ౨ ౨౧౪

సీ బాకుపెట్టినయట్టి బాగుదార్లరుమాలు తెగ వైచి తెగ వొరల్ పేయువారు

మల్లు ౨ ౪

బాగుపడు. అ క్రి (బాగు + పడు) భద్రము నొందు మేలొందు

ఆ ద్రోహబుద్ధినైన దొంగతనమునైన సటలనైన సాహసమునసైన సంప దధికుచేత సాధించి ధనమును ఒడుగు చిచ్చి బాగుపడును వేమ

వేమ ౩ ౧౩౭

బాగులాఁడి. విశే (బాగులు + ఆఁడి) అందకత్తె సుందరి

చ అసుదుసుర్రై యలంతి నడు మల్లలనాడఁగ ముందుముందుగా నొసఁవరి బాగులాఁడి యవు డొక్కతె వచ్చి సారంగ ౧ ౩౯

బాగెము. వి (సం భాగ్యమ్) సుకృతము పుణ్యము

గీ రాజ గాఁడమ్మ కంబము రాయఁ డితని వేసమున మేలు బాగెము నేసియుంట నిపుడు గమఁగొంటి మని పల్కి నెఱుఁగు దొరలు యయా ౧ ౧౨౦

ఉ సంతాపము రానిదేవు నిరతంబును వేసట లేని ప్రాపు నా పాపముతీరఁ బావు కల బాగెపు నెమ్మది కోపు బూమిలో, వైపువ నీకె గాక వెఱవారికి లేదుగదా ధరామురా ప్రబంధ ౪ ౨౯

బాగోతి = భాగవతుఁడు (సం భాగవతః కృష్ణుఁడు మొదలగువారి వేషము వేసికొని యాడి జీవించువాఁడు)

ఉ బాగోతుల బచ్చిగాని కోక కొంచె మనంగ గృహంబు చేయమిన్

క్రీడా పీఠి ౭౯ పా

బాజాలు. = బజాలు. వి (సం ప్రసారః హిం బాజార్ క బాజారు) ఇది చి ని క ర లలో శకటరేఫముగా గ్రహింపఁబడినది నిర్ధారకప్రయోగములు లేవు అంగడివీధి విపణి

క పూజారివారికోడలు తా జాఱఁగ విందజాతి దబ్బునఁ ఒడిరెయిన్ మైజాఱు కొంగు దడిసిన బాజాలో తిరిగి చూచి పక్కున నవ్వెన్ వీధి ౧౮

సీ కూరగాయల కంచుఁ గోరి తా బాజాలు కును మఱిమఱి తేఁగుఁ గొమరుతోడ

హంస ౧ ౨౧౮

వి అంగడి బాజాలనంగ విపణి పొల్చు

పా ని మాన ౪౪

బాజా. వి (క బాజా) ౧ శ్రేణి వరుస

క తేజేరాతాబాబా తె గ జగి నొగిఁ దగిడి నెగడఁగాఁ జానెడు మే త్తె జానెడు కుత్తుక గల తేజేకున్ అచ్చ రా ౪౮ ౨౬

సీ కొట్టి తోలఁగ నీకు గోవృషభంబుల బాజా గాదు గురాలఁబోఁటగాని వి౦ నార ౧౫

వ ప్రమూనరాజాల రాజిలి బాజాలగు జాజులు బోదులు చేయుచు

భార్గవపురాణము ౫ ౧౨౫

౨ గృహపార్శ్వములయందు దమర్చుడు పొడువైన దారువిశేషము పొడుగైన లావుగల కఱ్ఱలు (ఇది మాలముకంటె సన్నముగా నుండును)

(వ్యవ) ఈ యింటికి మంచి బాజా లమర్చినారు

బాజాబందు. వి (సం భుజబంధః, క బాజా బందు త పాకిబందు) సందిటఁ గట్టుకొను భూషణము

సీ పులిగోరు తాళి పచ్చల బొజ్జబందు నిద్దా
మెల్కొడాని జల్తారుపాగ వేణు ౫౯

సీ కంకణంబులు మూడిగా ల్బొజ్జబందులు
కేయూరహారముల్ కీలి నరులు
కృష్ణాభ్యుదయము ౩ ఆ శ ర

బాట వి (సం వాటః క వ టె త వ టె హిం భాట్) ౧ విశాలమార్గము బండిదారి దారి

సీ కోయిల రొదసేయ గూయదే కకంబు
దంతి వచ్చినబాట గుంత రా
రామలిం ౧ ౩౫

సీ బాట యనంగను బండి వాటన దగు ఘంటా
పథము ఆం భా ౨ ౯

సీ బాట నాదిక్కు త్రోవయుం జెలంగు
ఆం భా ౩ ౪౩

౨ దిక్కు ప్రదేశము

సీ ఒకవాటనాఖేట కలాటవిక కూట మొక
వాట వనఘోటకకుల ఝూటము
ప్రబంధ ౪౫

జ వాటసారి

బాటసారి విణ (√బాట) త్రోవ నడచువాడు తెరువరి థికుడు (చి ని శ ర)

ఉ అత్తఱి బాటసార్లు పరపైన భువిం బడు
వారి నెత్తురున్మత్తగజంబు గన్న గరివన్
శుక ౨ ౧౪

బాడతి వి (హిం భాడా అద్దె వెల) వేశ్య కిచ్చెడు రొక్కము చూ బాడతికాఁడు

౨ బాడతికాఁడు

బాడతికాఁడు విణ (బాడతి + కాడు బ బాడతికాఱు బాడతికాండ్రు) విటుడు

వ ఎడకోఱ కడసాచ్చి చిల్లరక్రొంబు లాడుచు
లోకాల లాడకాడం ఒలికి లగ కోకాలలు
గాన బాడతికాఱ బజ్జగించుచు
కు సం ౨ ౧౩౬

బాడ(వ)బుఁడు సం వి అ పుం బ్రాహ్మణుఁడు

బాడవ(బ)ము ౧ ఆఁడుగుఱ్ఱముల సముదాయము

౨ ఔర్వాగ్ని బడబానలము

బాడవేయులు సం వి అ పుం ద్వి అశ్వినీ కుమారులు

బాడవ్య(బ్య)ము సం వి అ న బ్రాహ్మణ సముదాయము

బాడాసువు సం వి ఉ స్త్రీ బాడిస (శ ర)

బాడింగనము సం వి అ పుం వార్తాకి ములక ?

బాడిగె వి (సం భాటకః ప్రా భాడఅ క బాడిగె త వాడహై) ౧ ఒకరి దొకని సొత్తు నుపయోగించుకొనుటకై ఆసొత్తు గలవాని కిచ్చెడు ధనము అద్దె (శ ర)

(వ్యవ) ఆ యింటికి నెలకు ముప్పదిరూపాయలు బాడిగె

౨ జీతము

ద్వి బాడిగ నీకిచ్చి పతిభక్తి సేయు జాడ
లన్నియు నీదు సంగతి నేర్చి
ద్వి వారిశ్చ ఉ ౧౧౭౯ పం

సీ బాడిగ కూలి సంబళము జీత మనంగ వేతన
సంజ్ఞలై ఖ్యాతి జెందు
ఆం భా ౨ ౩౦౩

బాడిత = బాడిస వి వడ్రంగి కఱ్ఱలు చెక్కు సాధనవ (చి ని శ ర బాడితె ప్రా)

సీ చంద్రుకల మోవులను దువ్వెనలు గేదె
కొమ్ములు ప్రాతకుండలు చిన్ని బాడి
తలును చెన్న ౨ ౨౦౪

సీ కొండ జీతని సందుసందులు చక్కగా
బాడిత నటకించు బాడియండ్రు
భోజరా ౫ ౩౧౬

బాడిదము వి (సం పారిభద్రః) దేవదారువు ? (చి ని శ ర)

బాడిస=బాడిత వి వడ్రంగి కొయ్య చెక్కెడు కొఱముట్టు

సీ బాడిస వటికిన భంగిఁ గొన్నింటిఁ దుత్తుని
యలుగా చిట్టు ద్రుంచి త్రుంచి
భార విరా ౫ ౩౫

ఉ కేవల సాధనంబు లిరుగేల వహించి నటించు నమ్మహా, భావనానట్ల యుక్కుటులి బాడిస యుం గొని నీవు మామ కీ నావసథంబునన్ మెలఁగ వేం పంచ 3 ౨౪౧

గీ వర్ధినికిఁ జేరు జెలయుచుండు బాడిస యటం చనంగఁ జెవ్వందిలింగి ఆం భా ౨ ౩౦౦

బాడు. వి (క పాడు) గవుసెన ప్రావరణము ముసుఁగు

సీ బాడు పెట్టినయట్టి బాగుదార్ల రుమాలు లెగ పైచి లెగ నొరల్ సేయువారు వల్లపు ౨ ౪

సీ ప్రావరణ మాఁ ఒరదా యనంగను బాడు నాఁగ ఆం భా ౨ ౧౫౯

జ బాడుగోలు, బాడు వెటు

బాడుగోలు. విణ (వాడ + కోలు) వార్తాహరుఁడు (మానహీనుఁడు అని శ ర)

ఉ పెండెము బాడుగోలునకు భృత్యునకు న్మెడనూలు మెలత్రాడులు కుంటెనకాని కియ్యఁగన్ వాంస ౫ ౧౩౬

బాడుదల. వి (క పాడుదుపై) ఇది ఎట్టుధాతువుతో వ్యవహితము గను ఉవ్యవహితముగాను అనుప్రయుక్తమై ప్రయోగింపఁబడెడి కూరకృత్యము సాహసకృత్యము (అవమానించుట అని శ ర)

గీ బాడుదల నొండెఁ బటము పాండుతనయ ముఖ్య భార కర్ణ ౨ ౬

సీ ఛీఛీఁ బాలెడి పురుహూతు వెన్కని బాడుదలఁబట్టి నృసిం ౨ ౧౧౫

చ కడిఁది మగంటిమిం దొడరి కయ్యమునం దవ బాహుదర్ప మేర్పడ నమరేంద్రు బాడుదలఁబట్టినరావణి భా రా యు ౪౪౪

బాడువ = బడువ. వి (క పాలి) పల్లపుసేల.

వ మిన్నేటి బాడువల జొన్నెలపుల్లలు సెమ్మి బోఁదెలు బెదర రొద లొదవ బ్రోయు పోతుపేసుంగులును అచ్చ భా 3 ౩౬

గీ ధగణి విస్తారనిమ్నమై దనరఁజేసి, బాడు వన ఒడు వనఁగి ను ఒరగుచుండు తెం భా ౨ ౫ చ ద్ర వి 3 ౪౦

బాడుపెట్టు. స క్రి (బాడు + పెట్టు) ముసుఁగు పెటు

ఉ చే నైతు వ మా శరాసనము వే త్రోంటన్ (నూనాస్త్ర పంచకముం దాపున బాడు ట్టి టు లెంచ న్మించు గొజ్జంగియున్ గొ్గి గుసుజాపరుంజా జెలయ న్మారుండు ధేయం చనని శుకఘోటిం గుదెఁ దట్టి మీాటె వడిగా సుత్రాము మోసాలకున్ పార్వ ౨ ౧౧౪

బాఁ వి బురద పంకము (శ ర బ్రా బాడి-వాడుకి)

బాంయము. సం విణ (అ ఆ అ) ౧ దృఢము ౨ మిక్కిలి అధికము 3 గట్టి(ధ్వని)

బాణ సం వి ఆ స్త్రీ ౧ శరపుంఖము బాణము పింజ ౨ నీలఝింటి నల్లగోరంట కీ 3 సరస్వతి

బాణకారి. వి బాణసంచులు కాల్చువాఁడు

౧ చిత్రవిచిత్రగులు గాఁ జూపుచు భాణ కాగులు మందలి నడుమ హంస 3 ౨౯

బాణగంగ. సం వి ఆ స్త్రీ (రావణుని బాణము చే నిర్మితమగు) ఒక నది

బాణజత్తు సం వి త్ పుం విష్ణువు

బాణధి సం వి ఇ పుం అంపపొది

బాణపాతము. సం వి అ పుం ౧ అమ్ముల యేటుదూరము ౨ అమ్ము పోవు మేర

బాణపుంఖ. సం వి ఆ స్త్రీ శరపుంఖ, వెంపలి కీ

బాణపుంజివ్వ. వి (బాణము + చివ్వ) ఒకవిధమగు బాణసంచు

వ పెట్లుఁ గ్రోవుల పెటపెటలు, జబురు జంగుల ఢిరంగుల ఢిమఢిమలు, ధమామీాల ధమధమలు, బాణపుఁజివ్వల జిలజిలలు కృష్ణ 3 ౨౯

బాణము. వి ఒకవిధమగు ఫిరంగి (దీనికి వృత్తిని ముబర్ణలోపము చూ బాణవిద్దె మొ)

గీ బాణములఁ జివ్వలుసించిన బాణములను గ్రోవు
లను గుంటగ్రోవుల   రా వి ౫ ౨౨

గీ సురగ్రోవి పిరంగి బాణము గుంటగ్రోవి
జబురుజంగి తుపాకి బజాయి నాఁగ నెలయు
నగ్ని ప్రసారణాఖ్యలు మహేశ
అం భా ౨ ౨౧౮

దయ్యపుబాణసరిచిల్కు — తామిస్రాస్త్రము

సీ సరగ దయ్యపుబాణసరిచిల్కు దొరఁగించి
ఒగలఁ గూరుచు ముల్కినొగుల జేసి
చంద్రా ౬ ౯౦

జ బాణపుఁ జివ్వ బాణవిద్దె బాణసంచు

బాణము. సం వి అ పుం ౧ అమ్ము శరము ౨ గురి లక్ష్యము ౩ బాణముచివర ౪ ఎఱ శరపుంఖము ౫ అవుపాదుగు ౬ అయిదు అనుటకు సంకేతనామము ౭ శబ్దము ౮ వాక్యము ౯ అగ్ని ౧౦ నీలఝుంటి నల్ల గోరింట ౧౧

బాణముద్ర. సం వి అ స్త్రీ ముద్రాభేదము

శ్లో యథా హస్తగతా బాణా స్తథా వాస్తాం
కురం ప్రియే బాణముద్రా సమాఖ్యాత
రిపువర్గ నికృంతనీ (వాచ)

బాణలి. వి (క పాణలె త పాణలి) వేఁచుట మొదలగువాని కుపయోగించు లోహపాత్ర విశేషము

పీ కంచువు బాణలి కంచు కంటనఁ దగు
అం భా ౨ ౨౪౩

బాణవారము. సం వి అ పుం వారబాణము కవచము

బాణవిద్దె. వి (బాణము + విద్దె) బాణసంచు బాణసంచులు కాల్చు విద్య

వ చక్ర బిరుసులఁ బంచవన్నె బిరుసులు
గజ బిరుసులు మొదలయిన బాణవిద్దెల
పైఖరులు చిత్ర విచిత్రముగాఁ జూపుచు
బాణకారులు ముందఱ నడువ హంస
౩ ౨౯ (బాణవిద్య ముద్రిపా)

బాణసంచు. = బాణవిద్దె వి (బాణము + సంచు) తుపాకిమందుతోఁ జేసి వేడుకకుఁ గాల్చెడు బాణవత్తులు చిచ్చుబుడ్లు లోనగునవి
(వ్యవ) ఈ సంవత్సరము దీపావళికి బాణసంచు చాల తక్కువ

బాణా. వి (త పాణ త్తడి) దండాయుధము

గీ గడలు బాణా ల్పటాలు నగ్గలికఁ బూని
సగివడల్ ద్రొక్కొనుచు నిబ్బరపు బీర
ములు గనంబడ ఎ మరల్ మ్రోలఁ జెలఁగి
సాధన లొనర్ప   రసిక ౧ ౭౧

జ బాణకత్తి బాణవకిణి

బాణాకత్తి. వి (బాణా + కత్తి) ఆయుధవిశేషము పొడగుపాటకత్తి

క మనసీఁడు మెఱుఁగుఁ జాయల నన
బాణకత్తి దుసుమునం బఱపెంచెన్
భోజసుతా ౩ ౫౫

సీ ఇట్లుండు శక్తివహించు గుహుం డన్న సరణి
బాణకత్తి చాఁచి చాఁచి
౧ సు ౨ ౨౧

బాణావంకిణి వి (బాణా + వంకిణి) దండాయుధమువంటి బాఁకు బాణకత్తి

శా బాణావంకిణి బెద్దకత్తి గుమితిన్ బాణా
సన ప్రౌఢిమన్ ద్రోణాచార్యుల కైనఁ
జక్కుదురు నేర్పుల్   శశాం ౨ ౧౪

బాణావలి. సం వి ఇ ఈ స్త్రీ ౧ బాణముల పంక్తి ౨ ఏకవాక్యముగ నున్న యైదుపద్యముల వరుస (విల్యమ్సు)

బాణాశ్రయము. సం వి అ పుం ౧ అమ్ముల పొది ౨ ధనుస్సు విల్లు

బాణాసనము సం వి అ న విల్లు ధనుస్సు

బా(వా)ణిని. సం వి ఈ స్త్రీ ౧ విదగ్ధరాలు ౨ నర్తకి ౩ ఉత్తమస్త్రీ (హే ని)

బాణుఁడు. సం వి అ పుం ౧ ఒకానొక రాక్షసుఁడు ౨ కాదంబర్యాది గ్రంథకర్త

బాతలిం(ళిం)చు. అ క్రి ౧ బ్రద్దలగు

సీ దీర్ఘ కంఠకఠోర ఘూర్ఘురస్వనమునఁ బాతాళ
గోళంబు బాతలింప   శివరా ౧ ౬౧

౨ అలచు కొంటువెట్టు

ద్వి తాతాత తామాత యనుచు మోచేతు
లాఁతగా వెనుకకు నొఱఁగి కాలిత్రొఁబడి
పాటుకొని గుండె బలువిడి నదరి పడఁగ
వెలుంగని బాతళింపఁగను   నవ ౩
౧౫౬ పా (తత్తరపడు అని శ ర)

౩ సంభ్రమించు తత్తరపడు

గీ శేఁటిఁ బొడగని వెస బాతళించువారు నైన
మునులను జూచి హస్తాబ్జ మెత్తి వెలి
పుడుగుఁ డోడ కుండుఁడు వెడలుఁ డనుచు
వంచితాలాపముల భీతి నపనయించి
పి కళుం ౩ ౧౦౫

చ తపసుల్ ధరణిం బడి బాతళింపఁగా
వరాహ ౫ ౧౧౨

బాతి. వి (సం భక్తిః)(సానుస్వారమని శ ర)

౧ ప్రీతి ఇష్టము ఇంపు

క అతఁడు కాలాంతరమున బాతిగ భవదీయ
భవ్య పరలోకవిధుల్ చేతోగతి భక్తి పరి
స్ఫీతములుగఁ జేయు   భార మా ౧౨౦

ఉ బాతిగఁ జైకొన వ్వలయు   పెద్దగ
చాటువు

౨ శ్రద్ధ జాగరూకత

క ప్రాతఃకాలము సనియెడు బాతిగ సంధ్యాది
విధులు పరిపాటిగ నీ వాతత మతిఁ జేయుము
భా రా బాల ౩౩౪

క పాతాళలోక మంతయు బాతిగ శోధించి
హయము బరికించి
భా రా బాల ౪౦౪

క అని బాఁతి బాతిపెట్టిన పెనుఁ బాఁతవరాల
సోలఁ బెకలించి ఘనస్తని కిచ్చి
కేం పంచ ౪ ౫౦౧

౩ రీతి విధము

ద్వి పిఁ జేమిబాతి నీకలఁదిఁ కేహూర్చు
(రం రా కిష్కిం చి ని)

బాతు¹(వు) వి జలపక్షివిశేషము అడేలు

గీ బాతవంగ నగు కరారి
అం భా ౨ ౯౩

మ తలఁ బక్షచ్ఛట గ్రుచ్చి బాతువులు కేదా
రంపుఁ గుల్యాంతర స్థలి నిద్రింపఁగ
ఆము ౧ ౬౫

బాతు². వి (హిం భాత్) అన్నము

సీ పసదనము బాతు సాద మోగిర మన
జరుగు నన్నము పేళ్లు
సాం ని మాన ౨౨

బాద. వి (సం బాధా) వేదన నొప్పి బాధ

గీ వవట యంగలారుపు వెత వంత గోడు బాద
యంగద వగ పనఁ బరగుఁ బీడ
సాం ని మాన ౩౩

సీ బాద వెగులు నొవ్వి వందురు అవంగిఁ
జను వ్యథ   అం భా ౧ ౧౫౦

బాదము = బాదాము. వి (సం బాదామ్ క బాదామి త వాదామరం హిం వాందామ్) ఫలవృక్షవిశేషము (దీని గింజల లోని పప్పును భక్షింతురు శ ర)

బాదరము = బాదరు (శ ర)

బాదరము ౧ విణ (అ ఈ అ) ౧ బదర సంబంధి బదరవృక్షము - రేఁగు చెట్టునకు సంబంధించినది ౨ ప్రత్తిగి నూలిది నూలితో నేయ బడినది వి అ పుం ౧ ప్రత్తిచెట్టు కార్పాసము కీ ప అ న ౧ రేఁగుచెట్టు ౨ పట్టు ౩ జలము ౪ నూలివస్త్రము నూలి పోగు ౫ దక్షిణావర్తమగు శంఖము కుడి వైపుగా సుడిచుట్టియున్న సంకువు ౬ ఫాలము వి అ స్త్రీ ప్రత్తిచెట్టు కార్పాసవృక్షము

బాదరాయణసంబంధము. సం వి అ పుం లేనిపోని దూరాకృష్టమగు సంబంధము

శ్లో యుష్మాకం బదరచక్ర మస్మాకం బదరీ తరుః బాదరాయణ సంబంధో యూయం యూయం వయం వయమ్ చాటువు

-రాయణి సం వి ఇ పుం శుకుఁడు

-రాయణుఁడు సం వి అ పుం ౧ వ్యాస ముని ౨ తెత్తివాఁడు ౩ నిష్ప్రయోజకుఁడైన పురుషుఁడు (శ ర)

-రించు అ క్రి (√ బాదరు) ప్రతిఘటించు

క నిస్సాణములు మ్రోఁతి వీఁగి మట్టి మురారి పాంచజన్యమ్ముతో బాదరింప ఉ హరి ౫ ౬౦ (ఇట బౌమ్యద్యోతకము)

క మొలకమీఁకటిఁ గ్రాలు ముత్యాలరాశి ధనిన్గపు బొట్టుతో బాదరింప కాశీ ౩ ౨౪౦ (ఇటను బౌమ్యద్యోతకము)

-రు=బాదరము వి (క బాదర = ప్రత్తి) తుపాకిలో జానకి త్రాఁ డుంచెడుతావు

సీ బాదరు నాఁగను బరగుఁ దుపాకిలోపలను జానకి త్రాఁడు నిలుపు తావు

ఆం భా ౨ ౨౧౯

జ బాదరించు

-దామము. సం వి అ న బాదముకాయ (శ ర)

-దాము = బాదము (శ ర)

-ధ సం వి ఆ స్త్రీ బాసము

-ధకము సం విణ (అ ఆ అ) ౧ బాధించునది పీడించునది వి అ పుం ఋతుకాలమందు బిడ్డలు పుట్టుశక్తి నడ్డగించు స్త్రీరోగవిశేషము

-ధనము. సం విణ (అ ఈ అ) ౧ బాధించునది పీడించునది ౨ నిషేధించునది అడ్డగించునది వి అ న ౧ పీడ కాఁతియ ౨ రద్దు ౩ తోలఁగఁబుచ్చుట నివారణము ౪ నిషేధము నిరాకరించుట ౫ ప్రతిబంధము అడ్డగించుట

-ధము. సం వి అ పుం ౧ పీడనము కాఁతియ ౨ కొందలము, దుఃఖము ౩ ఎగ్గు, హాని ౪ అపాయము ౫ ప్రతిషేధము, నిషేధము ౬ ప్రతిబంధము అడ్డు ౭ (న్యాయ) సాధ్యాభావము గలది (వహ్న్యనుమితియందు వహ్న్యభావము గల హ్రదము బాధము ఇది హేత్వాభాసములలో నొకటి)

బాధించు సం స క్రి బాధపెట్టు

శా ధనాదానసం ధాపారుష్యముతోడ సాధుజనులం బాధించె రక్తాంగకుం డే పాపాత్ముఁడు నీ పితామహుఁడు సుమిత్రా వంశవిస్తారకా వరాహ ౨ ౯౫

బాధితము సం విణ (అ ఆ అ) ౧ పీడితము నొప్పింపఁబడినది ౨ కష్టపెట్టఁబడినది ౩ అడ్డగింపఁబడినది ప్రతిబద్ధము ౪ నిషేధింపబడినది ౫ త్రోసిపుచ్చఁబడినది నిరాకృతము ౬ ఖండింపఁబడినది ౭ (న్యాయ) సాధ్యాభావవత్పక్షము గలది (ఉదా వహ్ని అనుష్ణము)

బాధిర్యము. సం వి అ న చెవుడు

బాధ్యత. సం వి ఆ స్త్రీ ౧ బాధ్యత్వము ౨ పూచీ

బాధ్యము. సం విణ (అ ఆ అ) ౧ నొప్పింపఁదగినది బాధింపఁదగినది ౨ నిషేధింపఁదగినది ౩ నిరాకరింపఁదగినది రద్దుసేయఁదగినది

బాన. వి (సం భాండః ప్రా బాణమ్ క బాన త పానై) ౧ కడవ పెద్దకుండ

సీ తతముఖ భాండాఖ్య తనరు బాన

ఆం భా ౨ ౨౪౬

మ కడు నుద్యన్మానవిచ్ఛేదనం, బిది పూరింపఁగరాని బాన నరునే రుచీకులం ద్రిప్పఁ జాలదు వల్ల హై ౨౨

మ ఘనసూచీముఖ కూచకాగ్ర ధవళాంగ స్థూల రోమాళి దుస్సిన బ్రహ్మాండము కూండ్ల బానవలె భాసిల్లఁగ

దశా ౩ ౧౫౩ పాంచాలీ ౫ ౭౫

౨ ఎతపు కడవ (శ ర)

జ బానగిలు

బానగిలు(ల్లు). అ క్రి (√ బాన) బలాత్కృతముగు బలవంతముగ లాగఁబడినదగు

ఉ పూనినరీతి వాని తలఁపు ల్వడిఁ బ్రాసములుం
జలంబునం బానగిలంగి నీడ్చి యొకపద్యముఁ
గూర్పఁగవచ్చుఁ గాక యాఖ్యాన కథాను
కూలముగఁ గావ్యముఁ జెప్ప వశంబె
ద్వా ౧ ౨౦

బానసము. వి (సం మహానసః కి బాణసు)

౧ వంటశాల

సీ శివుఁ డాత్మసుతు నభిషేకింబు సేయుడు
దిగధీశు లంతన ధిక్కరించి పనులడ్గరాఁడ
జంభారి బానసమున కనలుండు రాఁడ
కు సం ౧౦ ౫౫౫

ఆ ధూమిని నవమాన పఱచి యునిచెఁ గుక్క
బానసమున దశకు ౧౦ ౧౦౧

ఉ శౌరి కరాసిధారచేఁ ఎచ్చడిచేయఁగా
జముని బానసముం బుడుడించు చోటికిన్
ఉ హరి ౪ ౧౯౬

౨ వంట

శా నీ చిత్తంబునవ్ మెచ్చునట్లే వండం గడు
నేర్త బానసమునం దిచ్చోటనే కాదు నన్నే
వీటన్ మిగులంగ నెవ్వఁడును లేఁడు
భార విరా ౧ ౨౧౭

గీ హరియు మాహిష్మతీ పురి కరుగుదెంచి
రక్షగాఁ బట్టి తిరిగెడు రాక్షసులకుఁ దోలుత
జము బానసము నింటి త్రోవఁ జూపి
ఉ హర ౧ ౧౩౯

బానసమువాఁడు = వంటవాఁడు

వ ఆ కల్మాషపాదు నొక్కనాఁ డొక్క
బ్రాహ్మణుం డధిక క్షుధార్తుండై వచ్చి
సమాంసంబయిన భోజనంబడిగిన నిచ్చిపోయి
వాఁ డంతఃపురంబున నుండి మఱచి యర్థ
రాత్రంబు నప్పుడు దలంచి తన బానసంబు
వానిం బిలిచి భార ఆది ౭ ౧౧౪

బానసపుబాడబుఁడు = వంటబ్రాహ్మణుఁడు

గీ తెచ్చి యొక హైన్యవుఁడు గాను కిచ్చె ననుచు
బానసపు బాడబులచేతఁ బంపుటయున్న
ఆము ౪ ౧౯౬

జ బానసీఁడు

బానసీఁడు. వి (బానసము + ఈఁడు కి బాసిగ) వంటవాఁడు వల్లవుఁడు

ఉ నన్నిమిఱఁగ బానవీని నొకనిం బుఱిఁగానః
యట్లుగాఁగ మేన్ గాఁచియునెట్టి ద్రౌ
నొడిక్షంబుగ వందుదు నెల్లవారలున్
భార విరా ౧ ౪౪

బానిస. వి దాసి

గీ దాసి యొవ్వ బానిసయనంగఁ దత్త
ఆం భా ౨ ౨౯౭

చ బంటుబానిసలు వైవు పెయ్యలు నే
చెట్లులో నయిన సమస్త సంపదలు నన్న
వితీర్ణికి జెచ్చుపెట్టఁగా కళా ౬ ౭౭

క అవ్వారాంగనబానిస ముప్పురు నీల్గటక
దాన మూలంబనుచున్ విక్ర ౬ ౧౩౦

బానిసము. వి దాస్యము బానిసతనము

గీ వరవుడం బనఁ బను పన బానిసమన దా
నామంబులై యుండు
ఆం భా ౨ ౨౯౭

జ బానిసీఁడు

బానిసీఁడు. వి (బానిసము + ఈఁడు) సేవకుఁడు భృత్యుఁడు

గీ ఫ్రాఁదోఁటకావలి బానిసీంద్రు పాల
జచ్చిరి కేఁడు అచ్చ రా సుం ౧౨౪

సీ బానిసీఁడు బంటు వరవుఁడు గుండక
నాఁగ దాసాఖ్యలు గాఁగఁ దనరు
ఆం భా ౨ ౨౯౭

ఆ కొల్వకాఁడు లెంక గుండఁడు నవుకర
బంటు జీతకాఁడు బానిసీఁడు వరవుఁ డ
భటుండు వఱలు ఆం పదా నర ౩

బాపు = బాపురే. అవ్య ౧ ప్రశంసార్థకము
(దీని యామ్రేడిత రూపము బాపుబాపు)

ఆ బాపు కన్నగాడ బాపు నిశ్శంకుండ, బాపు
బల్లిదుండ బాపు మెచ్చ, యనుచుఁ జేరు
లెల్ల నగ్గించి యగ్గించి వినుతి సేయ .
దశకు ౫ ౧౩౧.
మ అరకే శౌరి బలీ ధ్రువుం డహహా భద్రా
శ్వుండు వహ్వా తలో, దరి ప్రహ్లాదుఁడు
మేలు బాపు మహీ భర్తల్ విప్రు లౌరా
వణిగ్వరు లాహా వరాహ. ౭ ౬౩
చ అనుటయు బాపు బాపు నను నాసలపా
లొనరించి సెమ్మదిం, జను పౌర సె శ్లే
తింగితి భోజరా ౪ ౨౪౨
౨ సంతాపార్థకము
క యతిసుతుఁ డెట నిర్ఘాతా,యత భీకరబాణ
పాత మఁట బాపు విధీ
భా రా ఆయో ౨౦౪
౩ ఆశ్చర్యార్థకము
ద్వి ఘనుఁడె చేఁటలవేమ కలియుగ సోమ,
ఘనుఁడ చేఁటలవేమ ఘనధాన కామ,
బాపు చేఁటలవేమ బసవేశ ధామ
పండితా పురా ౧౬౪ పా
ఆ కొల్లదమ్మితోఁగల పీని కన్దోయితీ, రేపుమాపు
బాపు రెపు మాపు సారంగ ౨ ౪౧
బాపురు. అవ్య ప్రశంసార్థకము
ఆ భళిర మేషరాజ బాపు రురత్ఛేశ, ఔర
యోషకేంద్ర యరరె తగర
క్రీడా ౨౩౨
బాపురె(రే)= బాపు. అవ్య (క బాపురే)
౧ ప్రశంసార్థకము .
క భుజగర్వ మడఁగఁ జొట్టిన,భుజగాత్రము
లిట్టు నట్టుఁ బొరలం బడినన్, గజిబిజి లేదు
తొఁగంబున, మఱ బాపురె వీనిఁ బోల
మగలుం గలరే ఉ. హరి. ౫ ౨౪.
చ స్వరము లయాల మేలు శ్రుతి బాగుర
మూర్ఛన కంపితంబు బా,పురె బలిరయ్య
డాల్ మెఱసెఁ బో ...
ఉ. రా. ౬. ౧౩౫.

చ తటుకున నస్తమించెఁ బతి దైన్యముఁ జూడఁ
గ నోడి తారకా, పటలము నం ద్రియామ
యును బాపురె యింతుల వాఁడి పంత
ముల్ . నైష ౭ ౧౬.
గీ బాపురే నన్ను బీదవాఁపని విధంబు,నను
గనుంగొని యర్ఘ్యదానం బొసంగ, వచ్చి
తివి దశా ౪౧. ౩౦౧
౨ ఆశ్చర్యార్థకము
ఉ శృంగారరసఁబునం గరుపు కట్టి మనోజ్ఞ
సువర్ణ కారికుఁ, డీ గమణీ శిరోమణిని నింపున
ము న్నొనరించె బాపురే చిత్రభా ౩ ౪౧
గీ ఔర లేవాఁడిమాపుల యాఘుశోంబు, బాపురే
భూరికిటితటీభారిమహిమ
పాండు, ౧. ౧౧౪
బాబా. వి (సం బడబా) ౧ అశ్వము, గుఱ్ఱము
సీ పచ్చనిడాలులోపలిప్రొద్దుగాబాల రత్న
కింకిణాలయారవమువలన రామా.౧ ౧౨౪.
గీ మాటలో దచ్చికడలఁ, బఱచి క్రమ్మఱు
నచటి బాబాతుటములు నీలా ౧ ౩౪
సీ పరగు నశ్వంబు బాబా వాపురము వాయ
వము జక్కి తత్తడి మావు గుఱ్ఱ మన
ఆం. భా ౨ ౧౯౬.
౨ వాహనము.
సీ తోరంపుసాంబ్రాణి ధూపధూమము గట్టు
పగదారి బాబాల బారు తీర్చ
దశా ౧ ౨౬౫.
సీ శేలిహానారి దువాళించె నొక్కటి, తొడుకు
బాబా సెక్కి తోలె నొకటి .
వరాహ ౫. ౧౧౭.
సీ రాజీవభవుని గారాపుఁబట్టపుదేవి యంచ
బాబా సెక్కి నలరుఁబోణి భీమ. ౧ ౪.
తోఁగబాబాపా = మన్మథుఁడు
శా పన్నీటన్ జలకా లాడి తోఁగబాబా
పాదుసా కాయపుఁ, బెన్నెల్ వ్రాసిన చీరఁ
గట్టి శుక. ౪. ౧౦౬ (తోఁగ = పక్షివిశే
షము, చిలుక.)

బాషా = వాహనము గల పాదుషా = రాజు

బాబారాతు. వి (√ బాషా) కుబేరుడు (శ వ)

బాబు. వి (హిం బాబ్) ౧ పూజ్యుడు (శ ర)

౨ తండ్రి పినతండ్రి

(వ్యవ) నీ బాబులో చెప్పకొనుము మీతండ్రి మీ బాబుగారింటికి వెళ్లినాడు

3 ఇది కొన్నిపట్ల వాత్సల్యమును ఆదరమును సూచించును

ఉ పాయని ప్రేమ బాల్యమునఁ బాఁ పడ చిన్న కుమార రార బా బా యను ఎల్కఁలం దొఱఁగి యా గజగామిని

శశాం ౨ ౨౪

బాభ్రవి. సం వి ఈ స్త్రీ దుర్గ

బాము. వి (౬౦ భవః) ౧ ? ౖము పుట్టుక

క ఇప్పుడు మూఁడవ బా ము‌ ద ఎక మీ కిరుపురకును దనయుఁడు నైన్

భాగ ౧౦ ౨ ౧33

మ ఏ పునఁ బ్రాణిత్రికరంబు ‍ సనముల౦ బొందింపచుం బుణ్యపుం బనికిం దవ్వ గఁ బాయుచున్ మెలఁగఁగా బా మిప్మె యిం బోయె హరి ఉ ౫ ౧౭-౨

క బాము లనన్ జన్మములకు ధంగమ్ముల కున్ ఆం ౬౦ నానా ౬

౨ శ్రమము కిష్టము బాధ

సీ ఏబాము రెఱుఁగక రేపొరుమేటికిఁ బసుల కాపరియింట బాము కలిగె

భాగ ౧౦ పూ ౧౯౪

గీ కటకటఁ జూపక శ్రంతలు గనక సెత్తముల బోరలుపెనుబాముల మెూగి నలుగక వేల్పు దొరలైన తెలవక తెలయు నచటి పుడమి బాలుపుగమి అచ్చ రా బాల ౪౦

క విశాటి స్తోమమ్ము చేత నాఁడు బాముల నకలంబుఁ దెప్పు బాగు గ

భా రా. సుం 3-౨౬

గీ అగచాటు బామునఁ బరగఁ గష్టము

ఆం భా ౧ ౧౫౦

బార¹. వి (క బార) ౧ వ్యామము అడ్డముగా సాఁచిన రెండుచేతులతోడి పొమ్ముకొల త

సీ బార యం చనఁగను మీఱును వ్యామంబు

ఆం భా ౨ ౧౪౧

ద్వి వారెంట నొక్కొక్క పర్వతం బలరు నారూఢదివ్యరత్నా రకంబు లవియు

పండితా పర్వ 3౭౪ పా

౨ చేయి (చూ బ రచాఁచు)

బార(లు)చోఁచు = చేతులు చోఁచు

గీ ప్రకటమైన తరంగల బారసాఁచి ఎ నభిముఖులుగఁ బొంగు తరణికన్య

వారి పూ ౬ ౯౬ (ప్రాఁతి ప్రతిపా)

వ గగన మంతయుం గబళించుటకు నొక్క కడకు నొత్తుకొని పోవ భారలు చా చందంబున ప్రభా ౨ ౧౦౫

మ తద్వికాల వలయా కార స్ఫురద్భూరుహ చ్ఛటమై బారలుసాఁచు దీర్ఘ విపుల జ్రస్ఫదశ్రేణిచే కక 3 ౫౭

(ఇట వ్యాపించు ఁని భావము)

జ బారకట్టు బారకాఁడి బారవన్నె బా పోయు

బార²=బారా వి (౬౦ ద్వాదశ ప్రా వారవా హిం బారహ్) పండ్రెండు

సీ భారి యనం దగు ద్వాదశకము

ఆం భా ౨ 30౫

గీ బారకై నీటికానుపు పాపయప్ప

అచ్చ రా ౬౫

గీ బార దుగ దచ్చి యని వచః ప్రౌఢి దనర సెత్తమాడ దొడంగెడి ఇందు ౫ ౧౧౫

బారదుగ జేగములు = పదునాలుగు లోకములు

వ బారదుగ జగములానినబొజ్జగ లాడ చెవల దుగ కొండల కాణాచి కాఁడా

ప్రబంధ ౨౧౬

జ. బారశాల, బారాది.

బారంగి. వి. (సం. భార్గి) ఒకజాతి మందుచెట్టు, గంటుబారంగి.

గీ.. బారంగి గంటుబారంగియుఁ జఱి,శే కవఁగ భార్గి తెలియను. ఆం. భా ౨. ౫౪.

బారకము. వి. (సం. భారః) బరువు. (శ ర)

(వ్యవ.) నా యొపిలు బారకముగా నున్నది

జ' బారకించు.

బారకట్టి. వి. (బార¹ + కట్టి) బారఁడు పొడుగు కట్టి.

గీ గడ్డిబొడ్డుకలెను పేను గాసిఁంప, బారకట్టల తెఱఁగున బాహులలర, ఒనకరూగఁబుఁ జూడె వచ్చెను చం(ద్ర. వి. ౧ ౩౩

బారకాఁడి. వి. (బార¹ + కాఁడి) దున్నుటకై కోఁడెల నలవరించు కాఁడిమ్రాను. (చి ని ప్రా., శ ర)

బారకించు. అ క్రి (√ బారకము.) భారమగు, బరువగు

(వ్యవ.) వాని ఒడలు కొంచెము బారకించినది. (చి ని, శ ర.)

బారకీరము. సం విణ (అ అ అ) బారగ్రాహి. వి అ. పుం. ౧ ఒడలొనలము ౨ యూక, పేను. ౩ కేతికేథని, దుక్వాన ౪ (నీరాజిక మయిన) గుజ్జము.

బారపట్టె. వి. (బార¹ + పట్టె) స్తంభముమీఁద నడ్డముగా నమర్చెడు నిడుపాటి పట్టె. (శ ర.)

బారపోయు. స క్రి (బార¹ + పోయు) చేయి చాచునంత కొలఁది నూలుపడుకు (శ. ర.)

బారసాల. వి. (√ బార³ సం. ద్వాదశాహః. ప్రా వారసావహో, పాలీ. బారసావహో) నామకరణము అను శిశువులకు చేయు సంస్కార విశేషము. (చి. ని., శ. ర.)

బారసి. వి. (సం. ద్వాదశి ప్రా బారసీ.) ద్వాదశి, పక్షములయందుఁ బండ్రెండవ తిథి.

క. విని పిందుకదని యఘసన్న్యతి, సతి భక్తిం గొలుచు బహుజనములు కదంబాప్లకు బున్నది బారశిని పనినయందు గఁ దాన నెల్ల విభవము కలుగున్.

భార. శాం ౪. ౨౫౨.

సీ. బారసి పో నీడు పైనిద్రఁ బొంటు,శక్కులు వాడు మత్స్యశ్యాకథలఁ ద్రోయు.

అము. ౪. ౫౦.

గీ. బారసి యనంగ ద్వాదశి పరగు . .

ఆం. భా ౧. ౭౨.

బారా = బార². వి (సం. ద్వాదశ, ప్రా. బారస, హి. బారా) పండ్రెండు.

ఉ తెలయాంధ్రు ను దాసు వినోద లీల బా,రా పది దచ్చి యుత్తిగ దుగా యని పన్నిద ముగ్గడించుచున్ నిరం ౨. ౨౨

మ. . తచ్చాక చౌఠంచి యు,త్తిగ బారా దుగ యంచుఁ జిల్కు-రొద లుద్దీపింపఁ దా దవ్వు లన్ . కళా. ౩. ౧౪౧

బారాటి. వి పెట్టభూమి

గీ. చాటిపార గాక చిట్టూటచ్చోటు గాక, తెల్లి తల గాక క్రేఁకెద శ్వేదపురువు, రాతి పోటును లేని బారాటినేల . .

విప్ర. ౨ ౧౭.

బారాది. విణ (బార³ + ఆది) ౧. అనేకములు.

క బారాది సామ్ము లుండఁగ, వారకు లే కొనుచుఁ జనిరొ నండజము .

పాండు. ౪. ౨౩౨.

క. వా రిరువురు . హోరాహోరిఁగఁ బోరిరి, బారాది దినంబులు .. అము. ౩. ౧౫.

౨. మిక్కుటము, అధికము.

వ.:. ఎగుడదిగుడు బారాది యను దూరం బేగఁ బోసుచాఱించి యత్తాగ్ని బలి తెల్లం బెర తెత్తి .. మను చ. ౪. ౩౩.

బారి. వి. (సం. వారి. క బారి.) ౧. ఆలిగోలుసు; ఏనుఁగు గాలఁ గట్టెడు గొలుసు.

గీ వ్యర్థ గొలుసు గొప్ప కెలయును భారి యనఁగ
అం భా 3 ౯౧

గీ పుత్ర, కారాగేంద్రంబు ద్వారంబుఁ జేరి పెద్ద భారిచే ౙారిపాఱుట భారిసమరి
రా వి ౫ ౨౦

౨ హింస బాధ

క బారుణ ముసలమునఁ బటుగదా యష్టిని ముసర్వారతి భారి సమరు బలు భారి గదవతేశ మడిసెఁ బ్రతిభట బలములో
హరి ఉ ౧ ౯౪

ఉ తీవముఁ బాయువాఁడఁ గట చిత్రజా భారికి నోర్వ వచ్చునే
విక్ర ౪ ౪౭

గీ వ్యర్థ గొలుసు గొప్ప కెలయును భారియనఁగ
అం భా 3 ౯౧

3 అపద కష్టము

తరువోజ ఏమను బ్రజలను నీ ధర్మపతియు నే యుపాయంబున నిబ్బారిఁ గడవఁగా నేర్తు
భార అది ౬ ౨౮౪

శ్లో నహి రాజ్యం ప్రపశ్యామి రయన ముచ్యేయ తూపద
సం భార అది ౧౩౧ ౪౨

వ మన భాగ్యంబునం గుమారుని కీభారి గడచె
హరి పూ ౫ ౧౧౬

ద్వి వీరథిద్రయ్యా యీ భారిఁ గడపిన వారక జాతరతచ్ఛేద నసక, నసుష్ప త్రతో ప్రేళ్ళ సారకులిత్తు
పండితా పురా ౧౬౦ పా

౪ అత్యము గుతి దృష్టి

గీ అందిలోష వాస మఠనవిగ్రహా మన వర్ణమైన బ్రహ్మచర్యంబు గాముని భారిఁ బడమి
భార అను ౫ ౧౧౧

గీ కామఁ డను బల్లిదవు వేఁటకాని భారిఁ బడుటకెంతయు నా శింకాబులఁడు దలరి
భార విరా ౨ ౨౪

గీ బ్రాహ్మణుఁడు కొంకలి, భారిఁ బడి చావఁ గాతని పాతకంబు మానృకొన రాదు జన్మ జన్మముల వదుచు
వరాహ ౬ ౨౪

క ఓరి పశుపాలపుత్రక దుర్జీర్ణతధర్మ వర వధూదూషక నా భారిఁ బడి కెందుఁ బోదువు
హరి ఉ 3 ౧౩౭

గీ మన కుమారులలోన నయ్యానిలతనయుఁ, భారి కగఁబడు వాని
భార భీష్మ 3 ౧౦

౫ కపిల యొద్దనకు నిర్బంధముగా నేర్పఱచిన దారి (శ ర)

విశే గొప్పది

గీ వ్యర్థ గొలుసు గొప్ప కెలయును భారి యనఁగ
అం భ 3 ౯౧

(క) నిడుపైనది

గీ ఉత్పాతిక్షమైన పడగ గల తేరిపైఁ బెద భారివిల్లు చేత గొప్పఁగ నేఁగె నాఁటి రయమున
హరి ఉ ౧౦ ౨౭

వ చిగిరు పెటుంగు భారికంబముల వెం ముల నిం ఒ సు
ఇందు ౧ ౧౪

(చ) ఉదారము

సీ ఎట్టపురం చేపట్టి యుంచంగానె గుడిసె వేటుకు భారిగుణము రాదు
వేణు ౪

(ట) ఎక్కువ పెద్దగ

గీ ఆ యల్లన ప్రభుండు భారిమద్దల తిన యూరు పలకములను గిమకమున నిల్పి
ప్రభు ౧ ౧౭ పా

(త) ఎక్కువ వెలకలది

సీ భారి సాల్వులు దెచ్చి బహుమాన మిమ్మన్నఁ జౌక ఖరీదు వస్త్రముల నిచ్చు
వేణు ౬౫

జ భారిగొను భారిగోణియ భారిగోష్ఠియ భారి ముద్ర భారిసమరు

భారిగొను. స క్రి (భారి + కొను) హింసించు బాధించు

ఉ చంపుదు కొ కృతాంతు శిఖచండపుయూఖుల భారిగొందు కొ
కాశి ౪ ౨౪
(ముద్రిపా కా పి కొందు కొ - బ్రాఁత ప్రతిపా)

భారిగోణియు = భారిగోష్ఠియు. వి (భారి + గోణియ) ఒలియుచ్చుటకుఁ దెచ్చిన గోష్ఠి

గీ. మనకుఁ గలయట్టి బాంధవగణము సుతులు,
దారలుఁ బరివారమును గంధకరులు హయలుఁ,
గుటిల కపియూథములు భారిగోతియ
లగుదుఁ, దగిరి మునుమిట్లు

సౌం. రా. యు. ౧. ౭౭.

స్వా. సాధించి యాహరిశ్చంద్ర భూవిభుని, క్రోధ
శాలికి భారిగోతియగాఁ జేసి

ద్వి. హరిశ్చ. పూ. ౩౭౬ పం

భారిగోత్తి(త్త్రి)యు=భారిగోతియు. వి (భారి + గోత్తియ) బలియిచ్చుటకుఁ దెచ్చిన గొఱ్ఱె
తా ఏరా మారుని భారిగోత్తియను నన్నిట్లె
తురా తాళఁగా, శేరా శుక ౩ ౨౧౯.
సీ. గరుడ కిన్నర యక్ష గంధర్వులను మాయ
చెలులకు భారిగొఱ్ఱెలఁగఁ జేసి

ప్రభు. ౧. ౫౪

ఆ కడుపు లోరగించి కన్నులు ముకుళించి,
బిట్టలిగినికొన్న బీదయాగి, యముని భారి
గొఱ్ఱె యతఁడేమి సేయును.

వేమన ౩. ౧౯౯.

భాఁ(బ)దము. వి. (సం. పారిభద్రః) పారిభద్రము, బాడిదపుఁ జెట్టు.
క ...బాణంబు లసురవై వేసిన నా, త్రిదశరిపుఁడు బూచిన భా,రిద మనఁ గా రుధిరములు ధరిత్రిం బరగెన్. రుక్మాం. ౫. ౨౪.
సీ. వారిజ మంచను భారిజ మంచనఁ భారిభద్రాఖ్యలై మీఱు

ఆం. భా. ౨. ౪౩.

భారిముద్ర. వి. (భారి + ముద్ర) దీనారభేదము, ఒకవిధమగు నాణెము.
సీ. ఎడవె ట్టుసంగను సిరుప నా భారిముద్రయన దీనారభేదములు చెలఁగు ...

ఆం. భా. ౨. ౨౩౪.

భారిసమరు. స. క్రి. (భారి + సమరు.) ౧. చంపు. సంహరించు.
గీ. కాలపర్యంబు లైన లోకముల యముఁడు,
భారిసమరెడు చాడ్పున...క్రీడి సంసె రిపుల.

భార. విరా. ౫. ౫౯.

అ ... మదము మీఱి మదాంధ సింధురము
లొక్క-టొకఁ జతుర్బలములఁ, భారిసమర
రుధిరవారిధి నోలాడు, చుండె భానుసగము
లొక్క- యనఁగ. కు. సం. ౧౧. ౪౦౪.
గీ దుర్ముఖు నిశాతశస్త్రంబునఁ ద్రుంచె నిట్లు
మారిమునఁగి నైకేయుల భారిసమరె ...

మార్క. ౬. ౧౦౩.

౨. బాధించు, హింసించు.
సీ. ఉపదర్మి పొడ సల్పి యూపంబుతోఁ గట్టి
పరిచారకులఁ బట్టి భారిసమరి . .

కు. సం. ౨. ౨౦౦.

క దారుణ ముసలమునఁ బటుగదాయష్టిని
దు,ర్వారత భారిసమరు బలు,భారి గడప
లేక హరి. ఉ. ౭. ౯౪.
సీ. ఎడ తెని క్రంతల సొగిచి చాల్పదఁ బ్రోచి
చరణాగ్రమున భారిసమరి సమరి . .

దశకు. ౫. ౧౨౩.

౩ పాడుచేయు, ధ్వంసముచేయు.
సీ. వరుగొండ సెకలించె నాయూరు మర్దించె
సీరంగపట్నంబు భారిసమరె

వరాహ. ౧. ౩౦.

భారిసము. వి. వేషము.
గీ. వేష మగు వాలకమ్ము నాఁగ, వేసమున
భారిసము నాఁగ ఆం. భా. ౨. ౧౪౬.

భారీ=బారి. (సం పార్.) ఏనుఁగు గాఁగ ట్టెడు గొలుసు
సీ. అలరు సంఘుస్థలఁ జైఁడి గొలుసులు భారీలు
నెమ్మని గ్రొమ్మించు నిండు జాజా ...
(వారనారీవర్ణనము) చంద్రా. ౧. ౩౨,
మ. తలిరుం జొంపపుడాలు పూరజపు నిద్దా
జాలు బత్తేఁటి గంటల చాలున్ వితేసి
మేలు తరు అంటం బ్రాఁకు లేఁదీగ చేసర్కా
భారీలు జగాచో కాయలరు జాగా మాకటి
లొప్పఁగా, వలరాదంతుల కై వడిన్ వనము
ప్రోవన్ ద్రిమ్మరున్ దమ్మెరల్.

చంద్రా. ౪. ౭౩.

బారు. వి. (సం. వారః. క. బారు.) ౧. పంక్తి, వరుస.

మ. రెట్టి జీరుల కన్ (గేవల నష్టపత్త్రి) ముల
బారుల్ దీర్చు ధరిత్రాకృతిన్. చం. రా. ౨. ౪

గీ.. తీఱు కత్త్రుధారులును మీఱుగాముల
బారు గల్గి, పేరుగల వేల్పు దొరలచేఁ దీఱు
నాత్మబలము వీక్షించి.. ఉ. రా. ౪. ౩౩౨.

గీ. వారణేంద్రంబు ద్వారంబుఁ జేరి పెద్ద,
బారిచే నైరిబారులఁ బారిసమర...
రా. వి. ౫ ౨౦.

౨. సమూహము, సేనాసమూహము

గీ. పోఁడా చేసిన మొత్తంబు బారు
కుటుము పేళ్లు సమూహమునకు ..
అం కం. మాన. ౭౭.

గీ. ఘూకలోకాది దళసహస్రీ సమృద్ధ, విలప
నము మీఁద రేఁగుట చలిపెనపుడు, తద్వి
లాపాన తద్ద విలపించె కిఖికేకు నొద్ది
బారు. కకు. ౫. ౧౭౮

సీ. పగటిగాసంబు దప్పక యుండ దినకోజ
మాదిరి జొంటరి జోడుమూక. గీ. మొదలు
గాఁగల బాగులు మొనకు నిచ్చి .
రా. వి ౫ ౧౩

విశ. దీర్ఘము, పొడుమైనది.

ఉ యూ, పట్టున మీలఁ గాంచి రెంటికి బారు
వలం దివియించి రేపువన్.
ద్వా ౧ ౨౩౯.

సీ. కివిసి గోంట్రిలుచుఁ దైకొను పంచనఖములఁ
బారటేఁటుల డిందు పతిచి పతిచి.
కృ. శకుం. ౧ ౭౧

జ. బారుచాపు? బారుచేయు, బారు దీరు,
బారులుతీర్చు, బారుకట్టు

బారుచాపు. వి. (బారు + చాపు?) పెక్కు
మూరలు కల రేకు. వస్త్రవిశేషము. (శ. ర. (గ్రా.)

బారుచేయు. స. క్రి. (బారు + చేయు) తుపా
కిలో మందు తేకి కూరు. (శ. ర. గ్రా.)
(వ్యవ.) వాడు తుపాకి బారుచేసినాడు.

బారు(లు)దీరు. అ. క్రి. (బారు + తీరు) ౧.
బారుగానుండు, పంక్తిగా చేర్పడు.

గీ. కులయనిలయసుగంధ సంబంధ మంద, పవన
నిశ్వాస వీచికల్ బారుదీర .
వెం. పంచ. ౪. ౩౦౮.

వ. పొదలు గదలి రెంగని నడుము పొడ తెగని
బారుదీరిన మగలేఁటి దాఁటు నాదునిదొర
చెలికాని రాకకుఁ గట్టిన కలువతోరణం బని
పేరుకొనుచు రా. వి. ౩. ౧౧౪

౨ (యుద్ధమునందు) మొనఁగా చేర్పడు.

గీ దైతేయవీరు లపుడు చేరి పేర్చి
బారులుదీరి. దశా. ౨. ౩౮౧.

మ తత్పటు వజ్రోజయుగంబు జక్కవల
మీఁదం బారుదీరు న్నృపా ఇందు. ౨.
౧౫౪. (ఇట ఎదుర్కొను అని భావము.)

బారులుతీర్చు. అ క్రి. (బారులు + తీర్చు) వరు
సలుకట్టు, పంక్తులు తీర్చు

సీ జనుక బారులుతీర్చు పెనుగ్రాహముల
నోర్చు . దశా. ౧. ౨౦౫.

బారువ = బారువు. వి. (సం. భారః. క.
బారువ) ౧. ఇరువదిమణుగుల కొలది.

సీ. గుక్కెడి రొసఁగె బారువ తావి కుంకుమ
కర్ణభాము రొసంగె సంకుముదము ...
భాను ౪. ౭౭.

౨. ఇరువదొక్క-తులల కొలది.

ఆ. ఎన్న నాల్గుమాడలెత్తొక కర్షంబు, నాల్గు
కర్షములైన నగు పలంబు, పలము లొక్క-
నూఱు తులయగుఁ దుల లొక్క-, యిరువ
దొకటి బారు వది మతంబు. ద్వా. ౭. ౧౩౩.
(ప్రాంత ప్రతిపా.)

వ. అట్టి కిరీటం బెట్టి దనిన నూఱుబారువల కన
కంబుతోఁ దిద్దు నెల జేని జీవము లఁ
దాచుంచి యుండు. వెం. పూ. ४. ౧౭౧.

బారువు(ర్వు) = బారువ. (ఇరువది మణుఁగుల
కొలది.)

చ. మణియును సన్నిధిం గల సమంచితకాంచన
రాశి బండులం, జెఱియల జొంపులం
గొలఁది పెట్టఁగఁ జెక్కుగు బారువుల్
జనుల్, వెలుగు పడంగ...వదిపించె భూవరా.
భార. అశ్వ. 3. ౧౫౪.

క. అనుదినము రెండు బారువు, లను పదు కాంచ
నము లొసఁగు నాశ్చర్యము గా...
విక్ర. ౨. ౧౧౩.

క దినదిన మునిమిడి బారువ్వల, కనకంబు ను
గురియు చుండుఁ గావున. . పద్మ.౧౦ ౫౨.

బారువెట్టు. స. క్రి. (బారు + పెట్టు) యుద్ధ
మునకు సిద్ధపఱుచు.

క. అని వన్నుఁ బనుప నద్భుతి, మనుజేశ్వర
బారువెట్టు మా రాజుల ని,శ్వని తూర్పు దెసకు
మాదొర చనుదెంచుచున్ . .
కుశల. ౨ ౧౦౪.

బార్బటీరము. సం. వి. అ. పుం. ౧. అమ్రాస్థి,
మామిడి టెంక ౨. తగరము 3 అంకురము,
మొలక

బార్బటీరుఁడు. సం. వి అ. పుం గణికా
సుతుఁడు, వేశ్యకొడుకు.

బార్హతము. సం. విశే. (అ ఈ అ.) బృహతీ
సంబంధమైనది, చేఁగుది. వి అ న. బృహతీ
ఫలము.

బార్హద్రథి. సం. వి. ఇ. పుం. బార్హద్రథుఁడు

బార్హద్రథుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బృహద్రథుని
కొమారుఁడు, జరాసంధుఁడు.

బార్హస్పత్యము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ) బృహ
స్పతిసంబంధి. వి. అ. న. ౧. పుష్యనక్షత్రము.
౨ నీతిశాస్త్రము.

బార్హస్పత్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ౧. బృహ
స్పతిశిష్యుఁడు. ౨. అగ్ని.

బాల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. పసుపు. కీ. ౨.
మల్లికాపీడము. కీ. 3. ఒకానొక యలంకారము,
౪. త్రుటి. ౫. ఘృతకుమారి, కలబంద. కీ.
౬. ఒకానొక గంధద్రవ్యము, కురువేరు. కీ.
అంబష్ఠుని భార్య. ౭. నీలఝింటీ, నల్లగోరంట. కీ.
౯. పదియాఱేండ్లు వయసు కల కన్య ౧౦.
గోవు. ౧౧. దేవి. ౧౨. నారికేళము, కొబ్బెర. కీ
౧౩ చిట్టెలక కీ

బాలక్రియము. సం. విశే. (అ ఆ. అ.) బాలుర
యందు ప్రీతికలది వి. అ. స్త్రీ. ౧. ఇంద్ర
వారుణి, పెద్దపాఁపర కీ. ౨ కదళి, అరఁటి కీ

బాలకము. సం వి. అ. పుం. ౧. వలయము,
కడియము. ౨. గుఱ్ఱపుతోఁక, ఏనుఁగుతోఁక.
3. తలవెండ్రుక, కేశము వి అ. న ౧. బాల
అను గంధద్రవ్యము. ౨. కురువేరు, హ్రీబేరము.
3. అంగుళీయకము, ఉంగరము. ౪ వలయము,
కడియము.

బాలకి. వి. (క బాలకి, బాలకి) బాలిక చిన్న
వయసుది, తరుణవయస్సుకలది.

చ పువ్వుఁబోఁడిగఁ దనహస్త మెత్తుటయు
గ్రక్కున వేఁడిగు రంచుఁ గోకిలం, బాకటి
రయంబునం గదియ నుల్కి వడంకుమఁ
బాలె నొక్క బాలకి తనబోఁటితోఁ బెన
బలా యిది కాటుక తీఁగ పొమ్మనన్.
భోజరా. 3. ౧౪౫.

క. వలలం బెట్టం, జాలెడు నీకన్నులతో,
బాలకి సదృశము లె వలలఁ బడు మత్స్యం
బుల్ క్రీడా. ౯౧.

ఉ డీ,సం బహురేశ్వరార్థముగ బాలకి లోల
విశాలనేత్రి గొ,మ్మాంబిక నిల్పె భక్తిమతి
దైవ. కాసవసద్యమంజరి. ౭. ప్ర ౫.

బాలకుఁడు. సం. విశే. (అ. లికా అ.) ౧. శిశువు,
పసిపాప. ౨. చిన్నవాఁడు, పిన్నవాఁడు.
3. మూర్ఖుఁడు. వి. అ. పుం. ౧. శిశువు, పిల్ల
వాఁడు. ౨. పదునాఱేండ్లకు లోఁబడిన
వయస్సు గలవాఁడు. 3. మూర్ఖుఁడు.

బాలక్రిమి. సం. వి. ఇ. పుం. పేను.

బాలక్రీడ. సం వి ఆ స్త్రీ బాలురయాట బాల్య వినోదము

బాలక్రీడనకము. సం వి అ న బాలురయాట బొమ్మ వి అ పుం చెండు (రాజని)

బాలక్రీడనము. సం వి అ న బాలురయాట, బాలురయాటబొమ్మ

బా(వా)లఖిల్యుఁడు. సం వి అ పుం అంగుష్ఠ మాత్రప్రమాణముగల ఋషిగణవిశేషము (వీరు సూర్యరథమునకు ముందు పోవుదురనియు అఱు వదివేవురనియుఁ జెప్పఁబడుదురు)

బాలచర్య. సం వి ఆ స్త్రీ బాలుని నడవడి

బాలచర్యుఁడు. సం వి అ పుం కార్తికేయుడు కుమారస్వామి (త్రి ని)

బాలతంత్రము. సం వి అ పుం గర్భిణీచర్య మంత్రపానీకనము (త్రి ని)

బాలతనయము. సం వి అ పుం ఖదిరము చంద్ర ‡

బాలతృణము. సం వి అ న శష్పము లేత కసవు ‡

బాలదలకము. సం వి అ న ఖదిరము చంద్ర ‡

బా(వా)లధి. సం వి ఇ పుం వెండ్రుకలుగల తోఁక

బాలపత్త్రము. సం వి అ పుం ౧ యువా సము తీఁటకసింద ‡ ౨ చంద్ర ‡ వి అ న క్రొత్తయాకు – ఇట్లే బాలపత్త్రికము

బాలపాశ్య. సం వి ఆ స్త్రీ ౧ చేయిచుక్క– పాపటక్రింద నుండు బంగారు లోనగువానిచే రచితముగు రేకు ౨ వెండ్రుకలను గట్టుటకుఁ గాని వానితోడఁ బెనంచి యల్లుటకుఁగాని యుపయుక్తముగు ముత్యాలసరము (విల్యమ్సు)

బాలపుష్పి. సం వి ఈ స్త్రీ యూథిక అడవి మొల్ల ‡

బాలపుష్పిక. సం వి ఆ స్త్రీ బాలపుష్పి ‡

బాలభద్రకము. సం వి అ పుం విషభేదము

బాలభైషజ్యము. సం వి అ న ౧ రసాంజనము ౨ శిశువుల యౌషధము

బాలభోజ్యము. సం వి అ పుం చణకము సెనగలు (రాజని)

బాలము. సం విశే (అ ఆ అ) ౧ శిశువు నిసుఁవు ౨ క్రొత్తగాఁ బొడమినది (బాల చంద్రుఁడు) క్రొత్తది ౩ మూరము ౪ ఎరి శుద్ధము (యజ్ఞపశువు మొ॥) వి అ పుం ౧ శిశువు నిసుఁవు ౨ ఎన్నవాఁడు పదునా ఱేండ్లలోఁబడినవాఁడు ౩ గుఱ్ఱపుపిల్ల ౪ తోఁక గుఱ్ఱపుతోఁక ఏనుఁగుతోఁక ౫ కేశము వెండ్రుక ౬ అయిదేండ్ల ఏనుఁగుపిల్ల ౭ మత్స్యభేదము ౮ వాలికేశము ‡ పుం న కురువేరు గంధద్రవ్యవిశేషము

బాలమూలము. సం వి అ న చిన్న ముల్లంగి ‡

బాలమూషిక. సం వి ఆ స్త్రీ చిట్టెలుక గిరిక

బాలయజ్ఞోపవీతకము. సం వి అ పుం పంచ కట్టము జన్నిదము (త్రి ని)

బాలరాజము. సం వి అ న వైడూర్యమణి

బాలవత్సము. సం వి అ పుం ౧ లేదూడ ౨ పావురము

బాలవము. సం వి అ పుం (జ్యోతి) కర ణములలో నొకటి

బాలవాయజము. సం వి అ పుం వైడూ ర్యము (బాలవాయపర్వతమందు పుట్టునది విదూరనగరమందు సంస్కరింపఁబడును)

బా(వా)లవాసస్సు. సం వి స న ఉన్ని వస్త్రము (కల్ప)

బాలవాహ్యము. సం వి అ పుం అడవిమేఁక

బా(వా)లవ్యజనము. సం వి అ న చామరము

బాలవ్రతుఁడు. సం వి అ పుం (మం జుఘోషుఁడను) బౌద్ధసన్యాసివిశేషుఁడు (త్రి ని)

బాలసంగడము. వి మల్లసాధనవిశేషము

సీ. తత్ప్రథనంబుల తగఁ గంటము గొలతకటి
కన లోడు సంగడము బాల,సంగడము నీతి
గోతా మసంగ.. ఆం. భా. ౨. ౨౦౪.

బాలసంధ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తొలుసంజ, లేఁతసంజ.

బాలసము. వి. (సం. బాలిశ్య) బాలిశగుణము, మౌర్ఖ్యము.

ఉ. వలి సన్నులు నిక్కనిజాలు సూడఁ గా
బాలస మంద చిత్రరతిఁ బ్రౌఢలు గావున
సౌఖ్యభంగిఁ బాం,చాలన శైనఁ గాంత
లనిజం విడి యుట్టిది నాఁగఁ జాలునే.
కు సం. ౮ ౧౬౯

బాలసాత్మ్యము. సం వి. అ న. (బాలురకు సుఖమును చేయునది) క్షీరము

బాలసూర్యము. సం వి అ పుం. వైడూర్యము. ఇట్లే బాలసూర్యకము

వా(వా)లహస్తము. సం వి అ.పుం ౧ వాలధి, కెంద్రుకలు చిబుకొనియుండు తోఁక. ౨. కేశ సమూహము

బాలాక్షి. సం వి. ఈ. స్త్రీ. కేశపుష్పివృక్షము.

బాలాజీ. వి (మ. బాలాజీ) తిరుపతివెంకటేశ్వరునకు బైరాగులు వాడెడుపేరు (శ ర)

బాలాతపము. సం వి. అ. పుం లేయెండ.

బాలార్కుఁడు. సం. వి అ. పుం ౧. ఉదయ సూర్యుఁడు. ౨ కన్యారాశిస్థ సూర్యుఁడు.

బాలి. సం. వి ఇ న్ పుం. వాలి, సుగ్రీవుని యన్న.

బాలిక. సం. వి. అ. స్త్రీ ౧. బాల, నిసువు. ౨. పదునాఱేండ్లకు లోఁబడిన వయసుకల పిల్ల. ౩. కన్యక. ౪. ఇసుక. ౫. కర్ణభూషణము, చెవిబొగడ. ౬. పీఁక, పత్రకాహళ ౭. వాలుక, ఇసుక. ౮. చిట్టేలకి. శ.

బాలిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అశ్వినీనక్షత్రము.

బాలిమము. సం. వి. మ. పుం. బాల్యము.

బాలిశము. సం. వి. అ. న. ఉపధానము, తలగడ.

బాలిశుఁడు. సం. విశ. (అ. ఆ. అ) ౧. బాలుడు, పలితనము కలవాఁడు. ౨. పిల్లవాఁడు, పిన్నవాఁడు. ౩. మూర్ఖుఁడు, మూఢుఁడు. ౪. జాగ్రత్తలేనివాఁడు. వి అ. పుం. బాలుఁడు.

బాలీశము. సం. వి. అ. పుం. మూత్రకృచ్ఛ్ర రోగము.

బాలీసు. వి (సం. బాలిశము, హిం. బాలీశ్) తలకు చేరఁబడుట కుపయోగించు దిండు, ఒరగుదిండు.

సీ బాలీసు రతనంపు కీలుబొమ్మలు చిటి చాపలు
కడఁద వింజామరములు. రసిక ౧. ౬౧

సీ పట్టెమంచంబు ను బలుపు ను బాలీసుఁ
జందుగు పెట్టెలు మందసముల.
నీలా. ౩ ౮౬.

బాలుక. సం వి అ స్త్రీ వాలుక

బాలుకము. సం వి. అ పుం పానీయామలకము. శ న ౧. ఏలావాలుకము. (గంధద్రవ్యము) ౨ కర్కటి, నాఁగుదోస, శ ౩ కర్పూరము ౪ యంత్రభేదము అ. స్త్రీ. ఇసుక, వాలుక

బాలుకాగడము. సం వి అ పుం. మత్స్య విశేషము

బాలుకాత్మికా. సం. వి. అ స్త్రీ. శర్కర, చక్కెర.

బా(వా)లుకాప్రభ. సం వి. అ స్త్రీ. నరక విశేషము.

బా(వా)లుకాయంత్రము. సం. వి. అ న. ఔషధపాకార్థమగు యంత్రభేదము, మందులు వండుట కుపయోగించు యంత్రము.

బాలుకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కర్కటీభేదము, నాఁగుదోస. శ (త్రి. ని.)

బాలువు. సం. వి. ఉ. పుం. ఏలావాలుకమను గంధద్రవ్యము.

బాలూకము. సం. వి. అ. పుం. విషభేదము.

బాలెంత. వి. (క. బాణంతి) బాలెంతరాలు, నవప్రసూత.

క.. అ, వ్యవితకు బాలెంత తెలుం,గునఁ బన్నులు సేఁసె నప్రుడు గూరిమి పేర్మిన్.
భార. అర. ౩. ౩౫౨.

సీ. లేఁడిపిల్లలకు బాలెంతచివ్వంగులు పంకంబు లిచ్చుచుఁ బంచితిల్లు. భై భా. ౪ ౩౯.

రగడ. ఏటవా భైనయది యీ యరఁటి బాలెంత, చేటునకే యగుచూలుచేఁ గలుగు ఁటం తెంత ... మనుచ. ౩ ౭౪

౨ బాలెంతబోళము, బాలెంతరాలు.

బాలెంతబోళము. వి (బాలెంత + బోళము. వాళంతి బోళ.) బాలెంతల కిచ్చెడి ఔషధము (శ ర)

బాలెంతరాలు. వి. (బాలెంతి + ఆలు) నవప్రసూత

గీ .పుష్పాడి పేరి రతు, పాసఁగి నవ్వలి క్రొవ్విరి పూరిటిల్లు, వింత గాఁ జెందెఁ జేఁటి బాలెంతరాల కువల. ౩. ౧౨౫.

బాలేయము. సం విణ. (అ ఈ అ) ౧. బాలురకు హితమైనది ౨ మెత్తనిది. ౩ బలికి హితమైనది వి అ పుం ౧ గాడిద ౨. అంగారవల్లరి, నిప్పువన్నె గుత్తుల కానుఁగు ౹ చాణక్యమూలకము, చిన్నముల్లఁగి ౹ న వితున్నకము, మైలుతుత్తము

బాలేయశాకము. సం వి అ పుం భారంగి. ౹.

బాలేష్టము. సం వి అ పుం. రేఁగుచెట్టు.

బాలోపవీతము. సం. వి. అ న ౧. కౌపీనము. ౨ ఉరస్సూటము, జందెము

బాల్యము. సం. వి. అ. న. చిన్నతనము, మొదటి వయోవస్థ ౨. (చంద్రాదుల) క్షీణావస్థ. ౩. మూర్ఖత్వము, బుద్ధి పరిపాకములేమి (విల్యమ్సు)

బాల్హాయనము. సం వి.అ.న. ఇంగువ. (వాచ.)

బాల్హి. సం. వి. ఇ. పుం. ఒకదేశము.

బాళి. వి ౧. కాంతి, కోరిక, వలపు, అనురాగము

గీ. వనజలోచన నేను గాఢముసినట్టి, దానసై తేని పెటులైన మానవేంద్రుఁ, గూర్చి నాప్రాణమిత్రుడత్తి కొమ్మ, లేని పత్నులైనను నామీఁది బాళి విడుము కువల. ౩. ౧౧౪

సీ. పద్మాకరంబుల బాళిమైఁ జోరఁబాళి నొత్తమ్మి తూఁడులు నెమకి నెమకి.
చంద్రా ౪. ౫౭

సీ శ్రీ సూర్యకుల సుధాసింధు వా కాంక్షి చి పాలమున్నిటిపై బాళిమాని. ఉ.రా.౧ ౩౯

గీ. కాళిఁ జాలక మదిలోనఁ దరులుబాళి, గూర్చి సోలుమఁ జాల విరాళిఁ దేలి నీలా. ౨ ౭౨

చ. సరసిజాక్షి గుణస్థితి గఁడుదేఁటి నిల్కా రమగు బాళిమై నధరపల్లవ మంటుటఁ గంటికే చలి కువల ౩ ౧౨౨

సీ చిలుకలకొలికి నీ చిన్నివాతెర యంచు బాళితోఁ జిగురాకుఁ బంట నొక్కు .
దశ. ౩. ౭౯

౨. శ్రద్ధ, ఆస్థ

మ కుమారికా సుఖమె బాళిన్ శాస్త్రముల్ నీవు చిన్నతనఁ గావింతువె శకాం ౪౭,

క. ఏలాగున గలిపించెనో, బాళి మెయిన్ బ్రహ్మలోక పర్యంతము నే, నాలోచన తొమ్మరించితిఁ శుక. ౩ ౪౪

౩ ఆనందము, సంతోషము

గీ. సిరులు వలుదిక్కులను దీడి చెలుల గూడి, బాళి నుప్పొంగి చంద్రముఖి లతాంగి.
ఉ. హరిశ్చ. ౩. ౧౫

౪. ప్రేమ, వాత్సల్యము.

క. శేరి కమనీయ కానన, పాలిక మెలఁపి మరంగి పాలికకా విం,బాళికలు బాళికడ మిన్, బాలికఁ దెచ్చిరి విహార భవనంబునకున్. వసు. ౩. ౧౭౩

ఆ. బాళిఁ జెలువఁ జెంది బాహ్యయగానికి, సొప్పించుచరిత ... దశా. ౧. ౧౫౨

సీ. బాలు[బ్రేలును సంతు గ్రాలుడాలును చిల్ల వాలుకోలును గల బాళివాడ.

ప్రబంధ. ౨౨౪.

౫. విధము, రీతి.

చ ఈపరి యందఱ మొక్కుచిదు నైం చెంటనే గుంపు లుద్దులు తుటుములు మూకలుగా డాక మీఱి నాలుగు కోపులతో నీనిన పులల బాళిని యూఁతలు గ్రమ్మిన లీలను

ప్రబంధ. ౪౭౭

౬. పూనిక

శా. రక్షః కులాధ్యక్షు డౌ, వ్యాడుఁడున్ మాపురిఁ జేరి నీకరణి గర్వస్ఫూర్తి నిట్లాడఁగా, లేఁడు గ్రుండ వతండు వచ్చినను బాళిన్ రమ్ము మేంరావనన్

ఉ రా. ౩. ౧౭౪

౭ చింత, వ్యధ. (చూ బాళిగొలుపు)

౮ బాళిగొను, బాళిగొలుపు, బాళితాఁకు, బాళివట్టు

బాళిగొను. స క్రి (బాళి + కొను) వలచు, అనురాగము నొందు

ఉ ఏలలు పాడుదు రందు నధ్వగుల్, బాళి గొనంగ శాలి వనపాలిక పాలిక బాలికా మణుల్ దశా ౧. ౧౧౬.

బాళిగొలుపు. స. క్రి (√ బాళిగొను) చింతిల్లఁ జేయు, ఆశపెట్టు

గీ తా నెఱింగియు నీజాతి గాని దానిమాట లెల్లను గొండగా మదిఁ దలంచి, కుడిచి కూర్చుండి నను బాళిగొలుప నేల

విప్ర ౪. ౭౭

బాళితాఁకు. అ క్రి (బాళి + తాఁకు) సొమ్మసిలు. మూర్ఛిలు

గీ. వడకెంద బాళితాఁకఁ, దైవముచేఁ గడు పట్టి సొమ్మసిలె ననఁగ, మూర్ఛ కా

సాం. ని. మాన. ౪౨.

బాళివట్టు. అ. క్రి. (బాళి + పట్టు) పూనికగొను

క. మదితయు విభుఁడును కేర్పులు, వదలినఁ గని రపుడు పారవశ్య సుఖంబుల్, మదినాఁటి యున్న మదన, ప్రదరంబును చేతఁ బాళి పట్టిన భంగిన్ కళా. ౪. ౨౧

బాళు. అ క్రి శ్రేయమొందు, మేలొందు.

ద్వి పాది గల్గి భూమిఁ గాఁపురములు చేసి, బ్రదికి బాళెదమని పరగువారలకు, తలవంత శేర దేవర దయ్యె మనఁగఁ, గలదు.

ద్వి. పరమ. ౩ ౧౫౪. (చి. ని. పా.)

బావ. వి (సం భావుకః, ప్రా భాఉ, క. బావ)

౧ అక్క మగఁడు.

సీ బావయు మఱఁదియు బవరానఁ గూలిన వనిత నా కేమి కావలయు నీకు .

ఉ రా. ౪ ౨౧౬.

ఆ పంచనారఁ బొరపి భక్షింపఁగా నెత్త, భావమ్ము మనుచు బావనగినఁ, బోలఁగఁ బెట్టె రోషకిలికించితంబుతోఁ, గొమ్మ నరటి పండ్లు గూర్మి మఱఁది సైష ౬. ౧౩౯.

౨ భర్తయన్న

క ఇది యొల్లను నొకతెల యీ, వదుమూఁ డేఁడులను నాకు బావ కొడుకుచే, నదయ మగు కూడు గుడుచుట, యది యొక తల యయ్యె భార. ఉద్యో ౩. ౧౯౨.

సీ బావ యొప్పం పెను పలుకుల నే మగు నాతని కొడుకుఁ గీడాడ నేల

భార. ఉద్యో. ౩ ౧౯౫.

సీ. అత్త యం చనఁగను నలరు నన్యోన్యంబు జాయాపతులకును జనను నైన, మామ నాఁ దత్పిత్రు నామ నైం విలసిల్లు నదరు బావ యనఁ దదగ్రజాఖ్య. ఆం భా. ౨. ౧౧౪.

౩. భార్య అన్న.

సీ అదరు బావ యనఁ దదగ్రజాఖ్య ...

ఆం. భా. ౨. ౧౧౪.

క. భూవర పద్మాక్షుఁడు దన,బావ మాకుం డగుట కనియుఁ బలుకక యుండెన్ ...

భాగ. ౧౦. ఉ. ౩౦౪.

శా. బావా నీవచనంబు నిక్కము సుమీ ...

భాగ. ౧౦. పూ ౧౬౨.

౪. తనకన్న పెద్దదైన మేనత్త మేనమామల కొడుకు (చూ మేనబావ)

౫. కామిని తనవలచినవానికి వావి కల్పించి పిలుచు వరుస

చ. మఱఁది యటంచు బావ యని మామ యటంచు ను నల్లుఁడంచు నం,దఱికును నన్ని వావు లిడి . దశా ౨ ౩౬౬.

ఉ...బలీంద్రుఁ డిప్పుడో,కోమలి నీవు నే నమృత కుంభము ద్రావినఁ జూచి గోపబా,లామణి వంచుఁ బోల్గొనఁ దలంచెద మన్నను నవ్వు చుస్ మృగా,క్షీమణి బావ నీవు దధిఁ జిల్కఁ గ గోపికి నైన నోఁగమే దశా ౨ ౩౫౩

౬ బావమఱఁది

బావంచి = బావంజి. వి కాసుగ) శ్రీ.

సీ. బ్రాహ్మియు శంఖయు బావంచి విత్తన ములు వసామార్గము మొదలి వే

అప్పు ౨ ౪౩౦

బావంజి = బావంచి. వి కాసుగచ్చు శ్రీ వాగజ (చి ని ౪ ౦)

బావమఱఁది. వి (బావ + మఱఁది) చెల్లెలిభర్త

ద్వి... తెలిచిన మిగుల మోదించి యా బావ, మఱఁది నెన్నడు మ నుమ్మలిక రట్టింప, నలఁతి నవ్వుచు నిడుపగు పెద్ద యినుప, గొలుసు గీల్కొలిపి యా కుమారంబు వెంట, డించిన .... ద్వి పరమ ౭ ౫౨౫

బావి. వి (సం వాపీ, ప్రా వాపి ౪ బావి హిం బావడి) ౧ వాపిక, డిగ్గియ, నడబావి

శ్లో. ద్వారహీనో భవే త్కూపో ద్వారైకేన వాపికా, ద్వైకి ద్వారా పుష్కరిణీ దీర్ఘాకారా తు దీర్ఘికా, కుల్యా విధుతతోయ శ్చ తటాకః పరికీర్తితః.

తత్త్వరత్నాకరము. (చి ని.)

చ. నుతజలపూరితంబు లగు నూతులు నూటిటి కంటె నూన్నత, వ్రత యొక బావి మేలు.

భార ఆది ౪ ౯౩

సీ. తలిరుతేమావి క్రొత్త ఒవాదిఒల క్రోవి వల పుఱికీని చెంగలువ బావి.

అచ్చ రా. బాల. ౧౩౬.

గీ. . త ల్దిరిగఁ గుక్క, తనికి బావులఁ బడుటకుఁ బసువుల యొరవు, కొలఁకు కొంసల్లు ..

అము. ౨. ౫౩.

౨ చెలమ, కూపకము.

సీ సునుఁగావి జిగి మోవి వన తేనియల బావి.

నీలా. ౧. ౫౬

౩ తటాకము, చెఱువు

ఉ . మగు,తూన్సునుఁడు గాంచె నొక్కరొయెడ . వాస్త డాగముస్ గీ కాంచి యీబావి యగుఁ దరంగములు నీరు ద్రావునది ...

హై భా. ౨. ౮

తిల్లి గాః – తీర్థవిశేషము. పట్టిస క్షేత్రమందలి యొక తీర్థము

సీ అంతఃప్రవాహ మై యావిర్భవించె నే ధరణీ ధరము పొంతఁ దల్లిబావి. కాశీ. ౩ ౨౮

బావిలి(లీ). వి (క బావిలీ, త పావిలి) స్త్రీ కర్ణ భూషావిశేషము, అఁడుది కొన చెవులందుఁ బెట్టుకొను నలంకారవిశేషము

చ వరుస మెఱుంగు బావిలు వజ్రపుఁగుమ్మల గచ్చుపై బరా,ఁరి యొనరించు ముత్తియపు బావిలి నిగ్గు పరాకుఁ దెల్ప

కువల. ౫ ౯౭.

సీ అలికరేఖకుఁ బోల కకుకుట్రొన్నెల లీల నెలవంక బావిలీ చలన మంద

సమీర. ౩. ౨౧౪

గీ రత్నతాటంకములు బవిరలును బావి, లీల ముత్యాలసరములు కీలుకడెము, లాది యగు సొమ్ము లంగంబు లాని యలరె...

ఉ. రా ౬. ౧౧౮.

జః బావిలీగొలుసు.

బావిలీగొలుసు. వి (బావిలీ + గొలుసు) మగ వాఁడు కొనచెవిని ధరించెడి భూషావిశేషము (౪ ౪)

బావుకొను. స. క్రి. చిన్న కొందలగువని చేయి నిండ ఎత్తి నోట నిడుకొను.

గీ. ఓలిఁ గట్టిన యుట్లకు నుతికి పెద్ద, బానలం
దున్న వెన్నలు బావుకొనుచు, నుట్టులను
ద్రచ్చి బానల నురలఁ ద్రోచి
హరి. పూ ౫ ౨౦౫, ౨౨౪

దండ. కడుం దియ్య మంచున్ వడిన్ బావు
కొంచున్ గడన్ జూచుకొంచున్ వెడన్
ద్రిప్పుకొంచున్ చెన్న. ౫ ౨౯౭

౨ అన్నము లోనగునది నోట సరుదుకొను

చ కరతల మెల్లఁ జాఁచి పులఖండము మెయ్యని
బిండి నుంద్రముల్, పొరిఁబొరిఁ గళ్లు సేయు
చును బుగ్గలఁ బెట్టుచు బావుకొంచు
వీర ౧ ౫

3. అనుభవించు.

(వ్యవ) ఈ వ్యవహారములో నీ వేమి బావు
కొంద మని దిగితివి!

బావురు = బావురుఁబిల్లి. వి ౧. మహా మార్జా
లము, గండుపిల్లి.

సీ బావురుఁబిల్లి నా బావు రనఁగఁ, జను
మహామార్జాలసంజ్ఞ ఆం. భా ౨ ౬౪.

౨ గండుపిల్లి కూఁత కనుకరణము

చూ బావురుఁబిల్లి

జ బావురుఁబిల్లి, బావురుగడ్డము, బావురు
గాఁడు, బావురుమను

బావురుఁబిల్లి. వి (బావురు + పిల్లి) మహా మార్జా
లము, బావురని కూయు గండుపిల్లి

ద్వి బెడిదంపు బావురుఁబిల్లివాతికిని, దొడిఁ
బడ రాచిల్కఁ ద్రోయుచందమున
ద్వి హరిశ్చ ఉ ౨౪౩౬

ఉ మీకు బలెఁ బెంచినవారికి ముద్దు గాక
పె,న్బావురుఁబిల్లికిం గలుగునా మొగమోట
యొకింత చిల్కపైన్ కళా ౬ ౨౭౧

బావురుగడ్డము. వి (బావురు + గడ్డము) పిల్లి
గడ్డము, మేకగడ్డము. (శ. ర.)

బావురుగాఁడు. వి. (బావురు + గాఁడు) బావురుఁ
బిల్లి, మహా మార్జాలము.

ఆ. పిలాఁ జలకఁ బెంచి బావురుగానికి,
నొప్పగించురీతి దశా. ౧. ౧౫౨.

ఉ బావురుగానిఁ జూచి వెఱ పైకొనఁ దల్లిక
మంచు మారుతే,తిరలె గుండె జల్లుమనఁ
జేప్పడి వేల్పు వెలంది
ఉ. రా. ౪ ౧౯౫

బావురుమను. అ. క్రి (బావురు + అను) (జన
శూన్యమగుటచే) బావురుమను మాఱు మోఁత
కలది యగు (శ ర. ప్రా.)

(వ్యవ) పిల్లలు ఊరికి వెళ్లినతర్వాత యిల్లు
బావురుమను మన్నది

బాష్కలుఁడు. సం వి అ పుం ఒకానొక
ఋషి

భాష్పపూరము. సం. వి. అ. పుం. కన్నీటి
ముంపు

బాష్పము. సం వి అ. పుం. న ౧. కన్నీరు.
౨ తోటకూర 3 ఊష్మము, ఆవిరి. ౪.ఇనుము.

భాష్పాంబువు. సం. వి ఉ న. కన్నీరు.

బాస. వి (సం భాషా, ప్ర. భాషా, క బాసె.)
౧ (ఒకరి యభిప్రాయ మొకరికి తెలియ పఱ
చుటకై యుపయుక్తమగు శబ్దజాలము.)
ఆంధ్రాదిభాగ

గీ అచ్చతెనుఁగు, బాసచే నిప్పుడే నొన
ర్పఁగ దొడఁగిన, నీల యను పేరఁ దేజన
నిర్వట్టిల్లు, నింతి పెండిలి కత తెలఁ గట్టు లనిన.
నీలా ౧ ౨౩.

సీ బాస నా శపథంబు భాష తెలియు . .
ఆం భా. 3. ౫౬.

౨ మాట, పలుకు, హితవచనము.

సీ అంత నర్యొపుగు ఆయుధ విద్యారహస్య
ప్రయుక్తులఁ బలికిరి పలికిన బాసఁ జూడ,
నత్యుత్తమత్రయాన్వయు లగుదురు .
భార. ఆది. ౭. ౨౨౬.

చ. క్షమఁ గుఱుమన్నె పుంగ హవచారిజనం బెడ
దోషదృష్టి కుమ్యము గదుగంగఁ బూన్కి

డగ దల్గిన సర్వము బాస నీగి వశ్యము గ
సౌనర్ప దాడి కగు ఆము ౪ ౨౫౩

3 ప్రతిజ్ఞ శపథము

ఉ ఆ సభలోనఁ గొన్న ఋణ మంతయు నీఁగఁ
గఁ గంటి వడ్డితో బాస కొంతయుం
దొలఁగఁ బాఱకు తీర్చెద విప్రు
భార కర్ణ 3 ౧౯౫

క ఆసాగరవిభుఁ డిట్లను బాస వలికినాఁడ
నేను బాణునితోఁ బ్రే
ఉ హరి ౭ ౨౭౧

వ అమరులపాలివాఁడు వారి యాయన
యిచ్చిన బాసఁ దప్పఁడు
ఉ ౦ ౨ ౪

౪ ప్రమాణము ఒట్టు

గీ పిల్చిరిరాకానిప్రోలు విభీషణ నకుఁ దిరము
గా నిచ్చి పెక బాసఁ జేసినట్టి చాలు
పేరింటి భూఁబోఁడి నోలిఁ గూడి తాను
దమ్ముఁడు దగ నయోధ్యకును వచ్చె
యయా 3 ౩౪

చ ఒలికము లాడి యాడి యొకచాన కరస్థిత
కేశ రైు నృపున్ కెలఁకడి చూచె లోఁబడితి
నీకని బాసకు నిల్చెనో యనన్
మను చ ౫ ౭౮

౫ వ్రతము

ఉ భూసురకోటి వేడుటయుఁ బోఁడి గఁ
బ్రాణము లైన నీఁగి నా బాస దినేశ లోక
మునఁ బ్రస్ఫుటము
భార అర ౪ ౨౮౯

శ్లో వ్రతం హి మమ లోకేఽ యం వేత్తి
కృతోఽస్మి విఖ్యాతనా
సం భార అర ౩౦౧ ౨౫

ద్వి దూషకుల్ ద్రుంగ సాధ్యులు గడు బొంగ
బాస యు దుదిముట్ట భవుఁడు చేపట్ట
పండితా పురా ౧౩౪ పా

ద్వి బాసహీనుని బొంది పాడిరో దోస
మున్నట్లు బస పు ౫ ౭౫

౬ ఒడంబడిక సమయము

ఆ పాండురాజసుతులు బాసహై నడవడి
గడచి కయ్యమునకుఁ గాలుదువ్వుచున్న యట్టు
లైన నిన్న రసాతులతో సంధిచేయు టొప్పు
భార విరా 3 ౧౦౯

క తోత్తుల కేడా బాస లఁట బంధికిం
డ్లంట చేసన్నఁట విన్న వారు చెప్పి
నాలోన్ శుక ౨ ౧౧౩

౪ నిమిత్తము కారణము

క ఈ బాలుఁడు రుచిరమూర్తి యెవ్వరి
తనయుం డే బాసఁ జేర నవపుఁడు
దశకు ౨ ౮౦

గ కస్య నయనానందనః నిమిత్తేన కేన భవ
దతినో జాతః
సం దశకు ౧ ౧౪ శా

౮ సరస్వతీదేవి (చి వి)

౭ బాసవాలు బాసరాల్డిట్టలు బాసవాల్గోర
బాసనేయు బాసాడు

బాసట. విణ సహాయుఁడు సహాయము తోడు

గీ అడరి బాసట రైు యెవ్వరడ్డపడిన, మెలుపు
మెలుచిన చాడ్పునఁ దతియుఁ జోరుము
భార విరా ౫ ౧౭

ఉ ఈసునఁ దాఁకఁ దమ్ములు నరేంద్రుఁడు
గ్రందు గి సౌమదత్తికిన్ బాసట రై
కడంగె భార భీష్మ ౨ ౨౩౧

మ తామరసాక్షులున్ గుహాళులున్ గండో
లముల్ పూని బాసట పేదంబుఁ ఒతిం
చుచుం గదిసి వైశంపాయనాదుల్ సము
త్కటభంగిం గొలువం గ నేఁగె ముని
కాశి ౪ ౧౩౨

౨ సాహాయ్యము తోడ్పాటు

ఉ బాసట లేదు క్రొ వ్వడర బంటుతనంబునఁ
దాఁకి లేనియున్ భార విరా ౫ ౨౮౦

ఉ ఆ వసుధామరుల్ తమ బాసటచేత
సమీపదేశముల్, హాతలిఁ బోవ కుండఁ దగు
నట్లు గ గారయు ఘుండి కెంతయున్
ని పు ౨ ౧౩౩

ఉ. ప్రథమ గర్భమునన్ సతిఁ బుట్టినంటికిన్,
కొడుకొని వచ్చునో నిదట దుస్స్వరూపైన
ప్రమాణి కేదనం బడియెడు నిర్యోగం బగిన
బాసట లేదు . విక్ర. ౮. ౩౫.

బాసటము. వి. విషము ?
క. ఆ సమయంబున కెన్నెల, బాసటమునఁ
జోఁచి తోఁచి పార్థివుణ్రై, తెప మనో
భవుఁ డెంత యుఁ, గాకిల నెలదేఁటి జక్క
గపుల శరంబుల్. ఉ. శకుం. ౩. ౧౭౦
ఉ. పలుచని లేఁత కెం జిగురు బత్తిళిం బెర
లించి తేనియం, గొలిచిన బాసటంబు గళ
క్రొవ్విరి తూపుల పాండు. ౫. ౧౨౭
క. ఎదల గలంగ నొలంగు తెరువరుల సేయ
బాసటంబు చిలికిన మరుని చిలుకల వోని
తుమ్మెద దిమ్మల వలరులఁ గాంచి
యయా. ౪. ౧౩

బాసనము. వి. వంటపాత్రము (శ. ర.)

బాసము. వి. బంగారము, మణులు కొ. ఉంచు
పాలె, సంచి. (శ. ర.)
సీ. పైఁడిబాసముఁ జెట్లఁబడ బైచి దుడ్డు పెట్టెనుఁ
బాఱుచునె రెముగొ శైల్యచువారు
ఆము. ౬. ౩౩.

బాసవాలు. వి. (బాస + వాలు) ఋషి, జడదారి
ఉ. ఆబాసవాల కొలమున, వివేకవతి
స్మరుండు. అన నప్పనమంత్రి పెంపొందు
ధరన్. చెన్న, పీఠ. ౨౧.
మ. సరవిం దాపుర బాసవాల్మగుడ భాస్వ
త్ప్రాము పాదాప్త భాగ్య రమాత్కర్ష ము
కల్మఁ గర్కశ మహోగ్రాపత్తిఁ జూర్వే ముఖ,
స్ఫురణం దాల్చి సముజ్జ్వలాననుఁడ దై
పాం పూవ చంద్ర. ౪. ౧౪౪.
గీ. కొండవర శచ్చు తొలిచెల్వుఁ గొమ్మఁ జూచి,
బాసవాల్ మిన్న యా రాచపట్టి కనియె...
అచ్చ. రా. శౌ. ౧౧౧

౨. దేవత. (శ. ర.)

బాసవాల్ కన్నుపూప = అత్రి నేత్రోద్భవుఁడు-
చంద్రుఁడు
తరల. గాలికొపరి తేని చూపుల బెడంగును
బాసవాల్కనుపూప కందుఁ దలంచు బా,
గు లయాసంబు బడేమియా తనకున్ సతం
బుగఁ దాలిచెన్. యయా. ౧. ౨౦.

బాసవాల్దిట్టలు. వి. (బాసవాలు + దిట్టలు)
సురలు, దేవతలు
క. సురలకు వేల్పులు వేల్పుల్, తెలుగంటులు
బాసవాలుదిట్టలనం చే ల్లిర వగు
ఆం. భా. ౧. ౬౨.

బాసవాల్దొర. వి. (బాసవాలు + దొర) ౧. ముని
శ్రేష్ఠుఁడు
సీ. కేచకాభ్యాస సంపూచ శాత్ర్యయచాతురిఁ
జేసి బాసవాల్దొరలుడిగిరి వసు. ౫. ౬.
౨. దేవేంద్రుఁడు. (శ. ర.)

బాససేయు. అ. క్రి. (బాస + చేయు) ప్రమా
ణము సేయు, ఒట్టు పెట్టుకొను.
ఉ. కన్నియఁ గాని జేయ్యోకకేఁ గాను
నమ్మ్ర కా, దన్నను నీదు పొవి యగరా
మృత మా నిట బాసచేసెదన్
విజ. ౨ ౧. ౯౪

బాసాడు. అ. క్రి. (బాస + ఆడు) మాటాడు,
భాషించు
గీ. తెలుఁగదేల యన్న దేశంబు తెలుఁగేనుఁ,
దెలుఁగు వల్లభుండఁ దెలుఁగొకండ, యెల్ల
నృపులు గొలువ నెఱుఁగవే బాసాడి, దేశ
భాషలందుఁ దెలుఁగు లెస్స ఆము. ౧. ౧౫

బాసికదండ. వి. (బాసికము + దండ) తల ముందు
ప్రక్క నుంచఁబడిన పుష్పహారము. (శ. ర.)

బాసికపట్టు. వి. (బాసికము + పట్టు) పద్మా
సనము (శ. ర.)

బాసికము. వి (క బాసిక దీనికి వృత్తియందు ముత్వర్ణలోపము చూ. బాసికదండ ము) వివాహ కాలమునందు అర్ధచంద్రాకారముగాఁగాని, మూఁడు ప్రక్కలేర్పడునట్లుగాని, వధూవరుల నొసటఁ గట్టెడు ముత్యములు, పుష్పములు మొదలగు వానిచే చేయఁబడిన లలామకము, ఎద్దులు మున్నగువానికి నొసటఁ గట్టు భూషణము

చ బాలికాలికతిట బాలచంద్రుఁడు చలింపక వజ్రపుజోడు బూనె నా, ముకుర కపోల యొూర్తు నునుముత్తెపు బాసిక ముంచె వేడుకన్ చంద్రా ౬ ౨౯

సీ మేలు కుళ్లాయితో డాలొందు ముత్యాల బాసికంబు లలాటపట్టి బెరయ రా వి ౫ ౭౯

సీ చేరఁగా రాదె బాసికము కే లొస్ఁకిన యంతనే వెడుకె రమణాయతాక్షి ఆము ౨. ౨౧

ఊరుమూలము (వ్యంగ్యార్థము)

ద్వి బాసికంబులు స్వర్ణపట్టము లూని, గోరాజమూర్తిఁ గైకొన్న కుఱ్ఱలను, గౌరవంబున ఒండికట్టి ఒస పు ౭ ౧౫౨

జ బాసికదండె, బాసికపట్టు

బాహ. సం వి అ స్త్రీ బాహువు, చేయి (శైని)

బాహాత్తరి. విణ (క భూహత్తర) మహత్తరము, అధికము

ద్వి ద్వారపాలుడు శివుద్వారపాలురుగ, ఘనకీర్తి కెండియుఁ గలుగు బాహాత్త, రనియోగమును బురారికిని బాహాత్త, రనియోగముగ వతిప్రీతి నర్పించి పండితా పర్వ ౩౮ ౨ పా

బాహము. సం. వి. అ పుం. ౧ చేయి ౨ గుఱ్ఱము. (అ. ని.)

బాహాటము. విణ (సం. బాహ్యాటమ్) బయలు పడినది, బహిరంగము. (శ. ర.)

(వ్యవ) వాఁడా విషయమును బాహాటముగ చెప్పినాఁడు

బాహాబాహి. సం అవ్య ఒకరినొకరు బాహువులతోఁ బ్రహరించుచు చేయునది (పోట్లాట)

క అహవము చేసి రంగజ, కూహాంధులు గడిచి మెఱసి ముష్టిముష్టిన్, బాహాబాహిఁగ కచి, సాహసము చలఁబు దివిజ సంఘువ నొగడెన్ కాశీ ౫ ౧౪౧

బాహిరపోవు. అ క్రి (బాహిరము + పోవు)

౧ బయలుపడు, స్పష్టమగు

క కావున వంచన బాహిరపోవక యుండెం వనరిషం - రిమ ర్పం,గ వమ్పనేని భార విరా ౨ ౨౯

౨ మూర్ఛిల్లు, సొమ్మసిలు

ఉ కట్టయు శైవె వెన్నుదురు గాఁడ ధవత్తియుండు మాద్రి లేఁ, ఒట్టి వతండు సొయును బాహిరపోవక లేచి భార కల్య ౧ ౩౭

శ్లో సూత పాపిశ ద్రథోపస్థే తవ పుత్రేః తాడితః, ఒధంగాఘతి సర్వాంగ అవిష గ్వనన్, ప్రతిలన్య తతిస్సంజ్ఞాం మహాశేః సం భారత కల్య ౨౬ ౩౨

బాహిరము. విణ (సం బాహ్యమ్, ప్రా బాహిర క. బాహిరవు)

(దీనికి వృత్తియందు ముపర్ణ లోపము చ బాహిరపోవు) ౧ వెలిగ్గునగి, దూరమైన

గీ. వలయునన్న వినంబులు పలుదెఱఁగుల నేర్పువిధముల నె మొదఁగూర్చి వేడ్క నున్న నీ వుపయోగింప నొల్ల కునికి, గావమునకు నీతికి బాహిరంబు. భార. ఉద్యో. ౩. ౨౧౬

మ. శైక తన సౌభాగ్యంబు కోకిల్లఁగా, నకింపార విభుండుఁ దాను మనఁగా

కేడ్పాటుతో నేను బా,హిరస్థై యుండెద
నొంటి నీ పకట న స్త్నె శాకినిం జేసితే.

భా. రా. అయో. ౩౮

౨ బహిరంగమైనది

౩ ఆవులింత తుమ్ము హాసంబు నిష్ఠీవనంబు
గు ప్తవర్తనములు గాఁగ, జలుప వలయు
నృపతి గొలువున్న యెడల బా,హిరము లైనఁ
గలని కెగ్గు లగుట భార. విరా ౧. ౧౩౪

గీ ఉవిద నిద్దంపు జంఘుల సవతుఁ గోరి, కలమ
గర్భఁబు లడఁచు లోఁ గంటకములు, చాతు
ల వించి మటి దివసక్రమమున, నిలువ కవి
బ హిరము లైనఁ దలలు వంచు.

అము ౫ 33

౪ మూర్ఛ సొమ్మ (చూ బాహిరపోవు)

౫ గావారపోవు

బాహారుఁడు. విశ (సం బాహ్యామ్) దూఁడు,
కొయైనవాఁడు

ఉ కి అటు గాక కర్మగతి లం,పటుఁడ నగుదు
నేని నల్వుఁ లబాగితమై, నట యిట దిరు
గుడు మాత్ర ని, కటవృత్తికి బాహిరుండ
గానె కుమారా భార శాం ౧ ౫౯

బాగాకము. సం విశ (అ ఈ అ) ఒయటిది,
వెలపలిది వి అ పుం ఎద్దు

బాహాకుఁడు. సం వి అ పుం బాహీక దేశపు
వాఁడు

బాహు(వు) సం వి ఉ పుం. ౧ చంక మొదలు
వేళ్లవఱకు నుండు భాగము, భుజము

శా అసిలతాధృద్బాహు వేష్టింప

అము ౫ ౫౦.

గీ . నాయెదుర బా హప్పళించి

భార. విరా. ౨ ౩

౨. ప్రగాదుల ముందటి కాలు. 3 (గణిత)
కోటికర్ణ భిన్నమగు క్షేత్రావయవ-రేఖావ
యవ భేదము. ద్వి. అర్ద్రా) నక్షత్రము.

బాహుకము. సం. వి. అ పుం. క్రోఁతి.

బాహుకుంథము. సం వి. అ.పుం.(పక్షి)ఱెక్క.

బాహుకుఁడు. సం వి అ పుం నలుఁడు కర్కో
టక దష్టుఁడైన పిదపఁ దాల్చిన పేరు

బాహుచాపము. సం వి అ పుం. రెండు
బాహువులు రెండువైపులఁ జాఁచి పట్టినకొలఁత,
బార (విల్యమ్ము)

బాహుజము. సం వి అ పుం ౧ చిలుక. ౨
స్వయము గా మొలచిన నువ్వు ౩

బాహుజుఁడు. సం వి అ పుం (విరాట్పురు
షుని) భుజమునందుఁ బుట్టినవాఁడు,రాచవాఁడు,
క్షత్రియుఁడు

బాహుత్రము. సం వి అ పుం న చేతికవ
చము (బాణాదుల దెబ్బ తగులకుండఁ జేతికిఁ
గట్టుకొను ఇనుప కవచము) ఇట్లే బాహు
త్రాణము

బాహుద. సం వి ఆ స్త్రీ ఒకానొక నది.

బాహుదంతకము. సం వి అ న ఇంద్రప్రోక్త
మగు నీతిశాస్త్రము (ఇది పంచసహస్రాత్మ
కము)

బాహుదంతి. సం వి న్ పుం. ఇంద్రుఁడు

బాహుదము. సం వి అ న బాహుపురి (శర)

బాహుపాశము. సం వి. అ పుం యుద్ధమందలి
యొక విన్యాణము (కౌఁగిలింతయందువలె
బాహువులు పెడమట్టు వైచుట)

బాహుపురి. మి వి (బాహు + పురి) కేయూ
రము, భుజకీర్తి, సందెకడియము

ద్వి బాహుపు ర్లంగరా ల్పటుకంకణములు,
బాహువు లంగుళావళి కాంతు లీన ..

౧౦ రా శాల ౬౫. పొ. ౧౫.

సీ బిగువుఁగౌఁగిళ్లచేఁ బ్రియు బాహు పురు
లొత్తి కుమ్మెలు వోయిన కుచతటములు .

ప్రభో. ౬. ౬౨.

౨. ధాన్యవిశేషము.

సీ. అత్తుక తొత్తులు లక్ష్మయనోహరా ల్బారతి
 సేసలు బాహుపురులు. హంస. ४. ౧౨౭.

బాహుభూష. సం. వి. ఆ స్త్రీ కేయూరము, సందికడియము, భుజకీర్తి

బాహుభూషణము. సం. వి అ. న. బాహుభూష

బాహుభేది. సం వి. న్ పుం. విష్ణువు (కల్ప.)

బాహుమూలము. సం వి అ న. చంక, కక్షము

బాహుయుద్ధము. సం. వి అ న యుద్ధము, జెట్టిపట్లుపట్టుట

బాహులకము. సం.వి అ న. ౧.నానావిధత్వము, పెక్కుదెఱంగులు గలిగియుండుట ౨ (వ్యాక) వర్ణలోప వర్ణాగమ వర్ణవ్యత్యయాది నానావిధ కార్యములు గలిగి యుండుట

శ్లో. క్వచి త్ప్రవృత్తిః క్వచి దప్రవృత్తిః క్వచి ద్విభాషా క్వచి దన్య దేవ, విధే ర్విధానం బహుధా సమీక్ష్య చతుర్విధం బాహులకం వదన్తి

బాహులగ్రీవము. సం. వి అ. పుం. నెమిలి. (అ. ని.)

బాహులము. సం విశ. (అ ఈ. అ) ౧. నానావిధము. ౨ అనేకసాధ్యము, పెక్కింటిచే సాధింపఁదగినది వి అ. పుం ౧ అగ్ని. ౨ చాంద్రమాన కార్తీకమాసము న. ౧. నానావిధత్వము. ౨. బాహుత్రాణము, చేతికవచము

బాహులీ. సం వి. ఈ. స్త్రీ. కార్తికపూర్ణిమ.

బాహులేయుఁడు. సం. వి అ. పుం. కుమారస్వామి

బాహుల్యము. సం. వి. అ న ౧. బహుళభావము, పెల్లుఁదనము, తఱచు. ౨ నానావిధత్వము ౩ సాధారణ్యము, సామాన్యస్థితి.

బాహుశిఖరము. సం. వి. అ న. మూఁపు, మూఁపుదల.

బాహుసంభవుఁడు. సం. వి అ పుం. క్షత్రియుఁడు.

బాహుసహస్రభృత్తు. సం. వి. త్. పుం. సహస్రభుజుఁడు, కార్తవీర్యార్జునుఁడు

బాహూబాహవి. సం. అవ్య. ఒకరినొకరు బాహువులతో ప్రహరించుచు చేయునది (పోరు.)

బాహ్యాకర్ణము. సం. వి అ పుం నాగభేదము ఒకానొక ఏనుఁగు (వా. చ)

బాహ్యము. సం విశ (అ. ఈ అ) ౧. వెలిది, ఒయటది ౨ వేఱు, అన్యము ౩ వెలియైనది, లోనుగానిది ४ వెలిపెట్టఁబడినది

బాహ్లి. సం వి పుం ఒకానొక దేశము

బాహ్లీ(హ్లా)కము. సం వి అ.పుం ౧ ఒకానొక దేశము ౨ బాహ్లికదేశపు గుఱ్ఱము. ౩. గంధర్వభేదము న ౧. కుంకుమపువ్వు ౨. ఇంగువ

బాహ్లీకుఁడు. సం వి. అ. పుం. ౧. బాహ్లీకదేశపు కాఁపు ౨. బాహ్లీకదేశపు రాజు ఇక్ష్వె, బాహ్లకుఁడు, బాహ్లికుఁడు.

బాహ్లిజము. సం. వి. అ. పుం. బాహ్లీకదేశమున బుట్టిన గుఱ్ఱము.

బి

బింకము = బింగము.[1] (క. బింక) ౧. బిగువు

సీ జలు గైన కినకింపుఁ జీనాంబరము కొంగు పాలిండ్ల బింకంబు దెయలుపఱుప.
 హర ౨. ౨౯

చ. గురతర శాతకుంభ మయ కుంభకుచంబుల కుల్కు బింక మా, కెఱకని రొమ్ము
 శుక. ౧ ౩౯४

౨. గర్వము.

ఉ. కొండొక రుండు చోటువలెఁ గొంకి బింకముతో నరుండు భీముం డని మాటికి న మున్నతి సెన్నదు ...
 రాఘవ ४. ౯

వ బింకంబులు సడలక విక్ర ౪ ౯౨
గీ బిగు వన బింక మనఁగ పరగు గర్వంబు
ఆం భా ౨ ౨౨౧
౩ ధైర్యము
చ ద్వారపాలురన్ పెఱి పెడ మట్టికొంచుఁ
జొరఁ నిర్భర గర్వము నుబ్బు బింకమున్
మెఱయఁగ వచ్చి యాఁటుకుర మించె
ప్రభా ౧ ౯౧
ద్వి ఇంక పె ట్లని యాత్మఁ గొంకక మనకు
బింకంబు వదలక పృథు సాహసమున
పండితా పురా ౧౩౨ పా
౪ శౌర్యము శూరత్వము
సీ ఆచటి రాజులు బంటు నంపి భార్గవు డైన
బింకానఁ బిలిపించు రంకమునకు మనుచ
౧ ౫౦ ('గర్వము' అని వ్యాఖ్య)
ఆ కొంకు లేని పెతలఁ గుండెడి ముగుదల డంక
తనము మీఱ జంకు లేక బింకమునఁ
గలంచె దింక పెన్నఁడు నీకు వంక గల్గ
దోటు జింక తాల్ప నీలా ౩ ౨౧
౫ తీక్ష్ణత తీంద్రము
వ ప్రళయ సముద్రంబు దొరయు సంకర్ష
ణాగ్ని బింకంబున ఉ రా ౨ ౫౧
౬ అభిమానము పట్టుదల
చ చనదు వినోదకోష మిఁక సాగవు బింకము
లాలకింపుఁడీ చం రా ౬ ౫
౭ అతిశయము పెంపు
శా గం డారన్ మదసారథంబునకు బింకం
బెక్కఁ గ్రోధాగ్నికిన్ లేదండస్వామి
మదంబు సేసె కు సం ౧ ౯౬
వ సౌమిత్ర హారిణలోచనల చలిత కంకణ
సంకుల ప్రేంకారంబు లానసాహాద కేదు
రాళి ఝంకారంబుల బింకంబు లడంప
ఆము ౪ ౩౫
విణ ౧ దృఢమైనది గుల్లకానిది
సీ పాలయల్కఁ దలఁపులఁ బులకించుఁ బుల
కించి బింకంపుఁ గౌగిళ్ల బిగి భజించు
కావ్యా ౩ ౧౨౨

సీ కరిపూాల రుచుల బింకపుఁబంక జాతులు రవ
ణతో వింజామరములు వీవ వి పు ౧౧౯
౨ బిగువైనది సడలనిది
చ పెళపెళ లేని చీరఁ గటి బింకపుఁ జన్నులఁ
జేర్చికొంచు మనుచ ౫ ౬౯
వ ఇరుగెలంకులఁ గుంకుమపు కుంకుల పెదజల్లు
బింకపు చంకల పొంకంబును
ప్రబంధ ౭౯
జ బింకమెక్కు

బింకమెక్కు అ క్రి (బింకము + ఎక్కు)
నిక్కు పైకిలేచు
మ మను సారథ్యము నివ్వటిల్లఁగ మనో
వేాదంబునన్ దేఁటు లల్లన యాలిన్ వెడ
లంగ కేతులు సముల్లాసంబునన్ బింక
మెక్క భార ఉద్యో ౨ ౧౧౦

బింగన్న. వి (బింగి + అన్న సం భృంగి)
ప్రమథగణములలో నొకఁడు భృంగిరిటుఁడు
సీ బగిని బింగన్న కోడిగములు వీక్షించి హాసం
బుతోఁ జేయి వ్రేసి వ్రేసి
వరాహ ౧౧ ౧౦

బింగము¹ = బింకము విణ దృఢము గట్టిది
ఉ బింగపురాలు గా హిమము పేరిన యగ్గిరి
శ్రోత దుర్వహోత్తుంగ కటీకుచాల సవతుల్
తురగాస్యలు సంచరించుచో
పి కళుం ౨ ౧౦౭

బింగము². వి అభ్రకము (చి వి)

బింగీలు వి బ గుంజిళ్లు (చూ బింగీలుపెట్టించు)
జ బింగీలుపెట్టించు

బింగీలుపెట్టించు స క్రి (√ బింగీలు) గుంజిళ్లు
పెట్టించు
గీ నన్ను బింగీలుపెట్టించునాఁడె యయ్యొ,
వారు నిద్రింపఁగాఁ జూచి చేరి యచటి,
చింతవ్రేల్కొమ్మ వంచుక పిగకుఁ గట్టి,
విడిచి యురికితిని హంస ౩ ౧౭౪
(బింగిళ్లు పెట్టించుట అని వ్రా)

బింగురాజు. వి. కాకికంటె నల్లగాను చిన్నది గాను నుండు పక్షి విశేషము (బ్రౌ)

బిందము[1]. వి. (సం. బృందమ్ కు వికృ) సమూహము గుంపు

గీ. బింద మై పూచి యర్వైన కుందలతల తోన కడములు పూచె కు. సం. ౫. ౪౬౧

గీ. గట్టు పెకలించి సంద్రముల్ గలఁచఁ జాలు కోఁతి బిందము లారాముఁ గొలుచుఁ బొమ్మి అచ్చ. రా. సుం. ౧౫౮

బిందము[2]. వి. (సం. భిన్నమ్) ఉపద్రవము ఆపద

గీ. రతిరొయలుం గగు నది వలరాజు పేరు చెప్పి పనపాడు నదియేమి చిత్ర ముగ్గు కెయిదఁ దడ పెద్ది మరుఁడు దండెత్తి పోవఁ బోవ నడుమను బిందంబు పుట్టె నొక్క కు. సం. ౫. ౫౬౪

చ. నడు మసదు అడు గిడుచోటఁ గాల్ చమలినంత న కౌనుకు బింద మయ్యెడున్ కు. సం. ౮. ౧౬

బిందించు. సం. స. క్రి. ౧ (నీళ్లు) చల్లు నిషే దించు

(మధుపానవర్ణనము)

సీ. వింధ్యవాసిని కేక వీరకు మున్నుగా నెల్ల వేల్పులకు బిందించి మ్రొక్కి ద్వా. ౪ ౨౩౪ (రెండిటికి దిది యుదాహరణము)

౨ (వానచినుకులు) చిలుకు

(వ్యత) అర్ద్రబిందించిన అటువదిరోజాలు వలపు

బిందియ = బిందె. (కు. బిన్దిగి) బింద

చ. తామరకంటి యొకర్తు కేటపాన్నెల పటి కంపు బిందియల నించిన గొజ్జంగి పూవు నీటిచేఁ, దలఁగడిగెన్ యయాతిక యయా. ౪. ౭౬

మ. జలముల్ తెచ్చిన పైఁడిబిందియల పెంచ్పం బోని ఘుర్మాంబుకందళపుం జన్నుల మిన్న కుభల ౫. ౯౦

బిందీ. వి. (సం. బిందుః) చేరుచుక్క లలాట భూషావిశేషము కృష్ణా ౩. అ. (శ. ర. బ్రౌ)

బిందుచిత్రకము సం. వి. అ. పుం. బొట్లుదుప్పి ఒక విధనుగు జింక

బిందుజాలకము సం. వి. అ. న. ౧ బిందుసమూ హము ౨ ఏనుఁగుతొండము మీఁది మచ్చలు

బిందుతంత్రము సం. వి. అ. పుం. ౧ చద రంగము చతురంగక్రీడనము ౨ చిత్రఫలక శారిఫలకము ౩ పాచిక పాశకము

బిందుపత్రము. సం. వి. అ. పుం. బుజపత్రి భూర్జపత్రము ‡

బిందుఫలము. సం. వి. అ. పుం. ముత్యము (విల్యమ్సు)

బిందురేఖకము సం. వి. అ. పుం. ౧ అను స్వారము ౨ ఒకజాతి పక్షి

బిందువు. సం. వి. ఉ. పుం. ౧ బొట్టు ౨ సున్న ౩ ఏనుఁగు దేహమునందలి మచ్చ ఏనుఁగు దేహముపై చిత్రించిన వన్నెచుక్క ౪ (క్షేత్రగణిత) స్థూలత్వ దీర్ఘత్వములు లేకయు లక్షింపరాకయు ఉన్న వస్తువిశేషము ౫ అను స్వారసూచకమగు రేఖాభేదము ౬ దంతక్షత విశేషము ౭ భ్రూమధ్యము ౮ (నాటక) అర్థప్రకృతభేదము (బీజము బిందువు పతాక ప్రకరి కార్యము అను అర్థప్రకృతులలో నొకటి బిందువు అవాన్తరార్థమునకు విచ్ఛే దము కలుగఁగా దానికిఁ గథ యందు మఱలఁ గూర్పు గలిగించునది) ౯ నాదజన్యమును క్రియాప్రాధాన్య లక్షణమును అగు చిచ్ఛక్తి యొక్క అవస్థాభేదము ౧౦ బీజభేదము ౧౧ లవము లేశము ౧౨ అవయవము ౧౩ శుక్రము (శ. ర.)

బిందుసరస్సు. సం. వి. స్. న. ఒకానొక సరస్సు

బిందె = బిందియ. వి. గొంతు సన్నముగా నుండెడు లోహపాత్ర విశేషము

చ. పొలఁతి పొంగంబు చందురుని మెచ్చుఁ గుచంబులు కుందనంపు బిం,దెల కగు సంప్ర
కుల్ చమ ౨ ౪౨
సీ. కాంతాపరాధులఁ గొముది నడికింపఁ బెట్టిన పటికంపు బిందె యనఁగ
పి. శకుం ౩. ౧౭౨.
సీ. తామ్రాదిభాండముల్ దనరు బిందె యనంగ అం భా ౨. ౨౪౫

బింబ. సం. వి. ఆ స్త్రీ దొండతీఁగె *
బింబజ. సం. వి ఆ స్త్రీ దొండ. *
బింబటము. సం వి అ పుం అవ, సర్షపము *
బింబఫలము. సం. వి అ. న దొండపండు
బింబము. సం. వి. అ పుం న ౧ (చంద్ర సూర్య)మండలము. ౨. ప్రతిబింబము ౩ కమండలువు ౪ అద్దము. ౫ ఉపమేయము ౬ ముఖము ౭ చిహ్నము ౮ ఉపదానము ౯ సామ్యము. (కే ని) (వ్యతి) ప్రతిబింబము పుం. కృకలాసము, ఊసరవెల్లి న ౧ దొండ పండు ౨. ప్రతిమ విణ సమానము
బింబి. సం. వి ఇ. స్త్రీ బింబ
బింబితము. సం విణ (అ ఆ అ) ౧ ప్రతిబింబించినది ౨ పటమున ప్రతిచ్ఛాయఁబడినది
బింబోష్ఠి. సం వి. ఈ స్త్రీ దొండపండువంటి పెదవి గల ఆఁడుది, ఆఁడుది
బికారి. విణ. (సం. విశారీ, క బికారి, త పిక్కారి, హిం. భిఖారీ) ౧ దరిద్రుఁడు, అవిరక్తభిక్షుకుఁడు
సీ కెలయు దరిద్రుండు బి,కారి యం చన ఒరికట్టె నా అం భా ౩ ౧౪.
సీ. అవిరక్తభిక్షుకుఁ డలరును బికిరాలమారి బికాసి బికారి . అం భా ౨ ౧౭౬.
౨ అప్రయోజకుఁడు, అసమర్థుఁడు.
గీ. కుంటికుదుపు లశక్తులు కుష్ఠరోగు, లంధులును వృద్ధులు బాలు రాది గాఁగఁ, గాక కరగంగ లేని బికారు లెల్ల, మోక్షమును బొందుదురు గాక దక్షవాటి. భీమ. ౫. ౨౧.

గీ. ప్రయోగమునకు, శుద్ధి గాఁ గూర్పు కుంక విజ్ఞోడు పడఁగ, గణము లూహించి కూర్చు బికారికుకవి కవిసర్వగారుడము. ౧. (శ.ర.)
౩ ధూర్తుఁడు.
సీ అకతాయ బికారి యడిబండ గుండఁడు .
హంస ౫. ౧౧౩.

బికాసి. విణ. (సం భిక్షాశీ, త పిక్కాసి.) అవిరక్తభిక్షుకుఁడు, వైరాగ్యము కలుగని బిచ్చగాఁడు.
సీ అవిరక్తభిక్షుకుఁ డలరును బికిరాలమారి బికాసి బికారి అం. భా ౨. ౧౭౬.
బికి(క్కి)రము. వి (సం. భిక్షిరమ్.) భిక్షము.
మ అకటా మోహము వోదు స్థండిలశయుండై నీరసాహారపుం,బికిరం బెత్తి చతుర్థవేళఁ దినుచున్ మల్లభూ వై ౧౫
సీ. బికిరముల్ గొను మినుకీక వలంతి .
అచ్చ. రా. బాల. ౬౮.
ఉ నీ,బిక్కిర మెత్తు నయ్య రవ పిల్లలవాడల నింతసేపు నీ,యిక్కువ లన్నియున్ వెదకి కదే నిట వచ్చి లేచి రావయా ..
వైజ ౪. ౩౮.
గీ భిక్ష తిరిపము బికిరము బిచ్చమాయ, వారము ను జోగు నాఁగను వరలు .
అం భా. ౨ ౧౭౫.
జ బికిరాలమారి
బికిరాలమారి. విణ (√బికిరము) బిచ్చమెత్తు స్వభావము గలవాఁడు
సీ అవిరక్తభిక్షుకుఁ డలరును బికిరాలమారి బికాసి బికారి అం భా. ౨ ౧౭౬.
బిక్క. విణ ౧ బెదురుకలది
ఉ. తేనియ కుండ మూచికొని దిక్కులు నాలుఁగు బిక్క చూడ్కి నే,దేనియుఁ జూచుకొంచు . . కేయూర. ౨. ౧౧౨.
౨. హీనము.
సీ. గద్గదస్వరము బిక్కయొలుంగుతోఁ గూడ పెలఁగ హరిస్తుతుల్ సేసికొనుచు ..
కళ ౧. ౧౯౮.

౩ విస్ఫారము

గీ. తాన తత్సేవకుల మీఁద కదియు ఱెట్ట బిక్కు లగు నీదు చేతులు ప్రేతరాజ

శివలీలా ౨

౪ ఖిన్నము

(వ్యవ) వాఁడు బిక్కమొగము వేసినాఁడు

౫ నిఱుపేద (శ ర)

బిక్కి. వి (క బిక్కి) ౧ అక్షోటకము వృక్ష విశేషము (శ ర) ౨ గారచెట్టు (బ్రౌ)

బిక్కిరించు. స క్రి ౧ నిక్కించు తిక్కించు

ద్వి పిలపిలఁ జెవు లల్ల బిక్కిరించుకొని

ద్వి నల ౩ ౨౭౯ (శ ర)

౨ చికిలించు

వ కన్నులు బిక్కిరించి పెక్కటిల్లుచున్ కొండ కోడకు లంఘించుచు

వేం మా ౧ ౨౩౦

బిక్కుబిక్కు. వి ఏకాకిత్వాదులచే మనసునకు కలుగు దిగులున కనుకరణము

(చూ బిక్కుబిక్కుమను)

జ బిక్కుబిక్కుమను

బిక్కుబిక్కుమను. అ క్రి (బిక్కుబిక్కు + అను) దిగులుపడు భయమునొందు (బ్రౌ)

(వ్యవ) ఆ యింట్లో వాఁ డొక్కఁడును బిక్కుబిక్కు మనుచు నున్నాఁడు

బిగ=బిగ్గ. క్రి విణ ద్రు (చూ బిగఁబట్టు)

బిగఁగట్టు. వి (బిగియన్ + కట్టు) బిగియఁగట్టిన కట్టు

ఉ అమ్మహీకాంతు ననుజ్ఞఁ బెట్టె బిగఁగట్టుల నెల్ల నడల్చ శుక ౧ ౪౭౦

బిగఁబట్టు. స క్రి (బిగియన్ + పట్టు) ౧ బిగియఁబట్టు నిరోధించు చలింపకుండఁ జేయు

సీ చలన మొందక నిజస్వాంతంబు బిగఁబట్టి పంచేంద్రియము లడఁగించినాఁడు

కుచేల ౧ ౨౪

సీ స్ఫటికపు దక్షమాలికఁ జేతఁ బట్టి చిత్తము బిగఁబట్టి వేం మా ౨ ౪౧

౨ గట్టిగా పట్టుకొను

గీ జగతిపైఁ బాదములు రెంటఁ జక్కఁ జాఁచి, పాణులఁ దదగ్రములు బిగఁబట్టి నదుర, జానువులఁ జేర్చి యున్కి యీ సాధుచరిత తాపసేంద్రులు పశ్చిమస్థాన మండ్రు

కళా ౫ ౧౬౦

వ సురియతోడి కరంబు కరంబు చలంబుతో బిగఁబట్టి వలకేలి కరవాలంబులం దలలు కఱకుఱ్ఱనఁ దెగ నఱుకు సురవీరులును

ఉ రా ౪ ౨౭౧

బిగఁబూను. స క్రి (బిగియన్ + పూను) గట్టిగా బట్టుకొను

సీ చని యప్పురముఁ జొచ్చి తన ముది మేర్పడఁ గోల చే బిగఁ బూని తూలికొనుచు

విన్న ౪ ౧౯

బిగాము వి బీము (చి ని)

బిగాది విణ ౧ ధూర్తుఁడు మోసకాఁడు

సీ తెగి గంటి తెనిపోటుగ నొడ్డ నద్దల గిద్దలఁ బొడుచు వేఁచిన బిగాది

వేం పంచ ౧ ౮౬౩

౨ పిశాచి

గీ ఇప్పుడు గన్గొనఁ గఁ బీడ విడిచి బిగాది యెట్టి నట్టు లయ్యె నింకఁ జోప్పేటి కరుగవలయు

రసిక ౪ ౩౪

బిగి. వి (√బిగియు క బిగి) ౧ అభినివేశము పట్టుదల దురాగ్రహము

క మావులు విల్లును దుముకై పోవఁగ హైచిన నతండు పోలివోని బిగిన్

అచ్చ రా యు ౧౯౩

క ప్రయుతుని తనయుఁడు తనయుండుఁ బిగి వదలక యిట్లనియెన్ పాండు ౫ ౨౧౪

క తుఱుతు ను బిగియును గల్గ యు ఱెఱుఁగఁ దకం డించు కయిన పెల్లెడలందున్

నీలా ౧ ౪౪

వ తిగిచినఁ బిగి వదలక పయిఁ బడి హైచిన విడువక కళా ౩ ౨౬౬

౨ బింకము, దార్ఢ్యము కాఠిన్యము

ఉ కి, లాడినయంత్రతోడ బిగి యూడిన
తాలిమితోడ వచ్చె. సుద ౩ ౪

సీ పాలయల్కఁ దలపులఁ బులకించుఁ బుల
కించి బింకంపుఁ గౌగిళ్ల బిగి భజించు
కావ్యా ౩ ౧౨౨

క. మగవాఁడు భాగ్యవంతుఁడు, మగువకు నొ
ప్పగు నెయిట్లు మానపు బిగి గట్టిగఁ దాల్పఁ
దవంతన యూడిగ మిటు నటు సేయ
నతని డెందము గరఁగున్ కా. ౪ ౬౨

చ పగడపుఁ జిట్టులన్ మనికిపట్టుగఁ గట్టిన
పట్టుజీనువుల్, జిగి బిగి మించు చెంచువులఁ
జించినచో రసపూర మూర
వసు ౧ ౧౧౩

విశే బిగువు, దృఢమైనది, కఠినము

సీ పెద్ద తామరకంపు బిగి పట్టియలచేత సొబ
గైన ముత్యాల సోరణములు
యయా ౧ ౯౭

చ ఉరస్థలంబుఁ జన్నుల నెదు రొత్తి మక్కువ
వనుం బిగి కౌఁగిటఁ జేర్ప వేఁటికేఁ
పారి ౧ ౧౧౭

చ బిగి కౌనులున్ నీలా. ౧. ౩౯.

చ. దాని బిగి చన్నులు దాని పెడంద కన్ను
లున్, దమి తెలయింప ఉ రా ౫.౧౫౫

బిగి(యి)ంచు. స క్రి (√బిగియు) ౧ బిగియఁ
గట్టు, గట్టిగాఁ గట్టు

చ చేలము నడుమ న్బిగించుచు నిలా
నిహితాత్మ శిరః కిరీటుఁడై పారి ౩.౪

సీ కుండ బొజ్జల క్రింద ద్రిండుగా బిగియించి
గడితంపు మడుఁగులు గట్టినారు
సైష ౪. ౬౩

సీ పాలసూలు బిగియించి పెలఁది పొన్నలఁ
గొప్పు బిఱుదీయ కేటిలో నుఱుకు కరణి ..
కుమా. ౩. ౩౧.

౨. (గడియ మొ.) గట్టిగా వేయు, నొక్కు.

గీ తలుపు, మూసి గడియ బిగించెద పొస
పోక, తెల్లవాఱిన మీరది తెలిసికొనుడు...
శుక. ౨. ౧౨౨.

చ. ఆయస స్ఫురణఁ దనర్చు కోట తలుపుల్
బిగియించ గఁ బంచి . . కువల ౩. ౪.

౩ అదుము, అదిమిపట్టు, గట్టిగాఁ బట్టుకొను.

క. అపుడు హిమాచలకన్యక, త్రిపురాంతకు
కంఠంబున తనదోర్వల్లిన్

ఉ. చుట్టి బిగించి పట్టి పురసూదన యీ గర
శాగ్నిఁ గంధరా, ఘట్టమునందు నిల్చుము...
భీమ. ౪. ౬౨.

గీ. అట్లు చేర్చుచు సతి నతఁ డపుడు విడక,
కౌఁగిట బిగించెఁ బైపయిఁ గాముఁ డడర
కళా ౪ ౧౦౧

౪ (జడ మొ) ముడుఁచు, ముడివేయు.

సీ శిరమునఁ గొంజడ బిర వార బిగియించి విమ
లాత్మమాల హ స్తమునఁ దాల్చి
ద్వా ౭. ౧౦౩.

౫ (పైట మొ) సవరించు, చక్కఁజేయు.

ఉ బాలిక నాఁటికేయి పతి పజ్జకుఁ బోయి
పయింట కొంగు కం,గేల బిగించుచు న్నెలను
గేలెడు లేనగు మోము వంచి దశా ౬.౪౩.

౬ (కోపాదులచే) ముడుఁచు, మూయు.

గీ పెలవులు బిగించి నేత్ర దంష్ట్రికలు మెఱయ .
మనుచ ౪. ౧౧౩

మ అన్నాగవాసంబులు నాగరక విలోకంబునం
జెలరేఁగి మొగంబులు బిగించికొని పేదు
రెత్తిన గతి నరిదియొత్తఁగ. అము. ౪. ౩౫.

౭ నొప్పించు.

క లెక్కఁగొనక నరుఁ గృష్ణుని, నుక్కణఁగ
బిగించి మూర్ఛ నొందించి ధరన్
జై భా. ౭ ౧౯౦

బిగితము. విశే (√ ౧ బిగి) దృఢము.

సీ. బిగితంపు ముష్టికంపిత రైన యసిధార విపుల
కరాష్ఠులు విఱిచి విఱిచి హరి ఉ. ౭.౧౭.

బిగిబద్ద. వి. (బిగి + బద్ద) రెండు గాడి కమ్ములకు
నడుమ చేయు బిగువు బద్ద (శ ర.)

బిగియఁబట్టు. స క్రి (బిగియన్ + పట్టు) కష్ట
ముచే భరపఱచుకొను.

గీ. తెరలి చేరని బలియుని బిగియ బట్ట కతని
మైవడి నేవర్చి హస్త జేత క్రమము వె
గడు బలువిను త్రాట జేదు నొద్ద
గాలంబు వేటకా డుఎమ గా డె
ఆము ౪ ౨౫౧

బిగియూరు అ. క్రి. (బిగి + ఊరు) ౧ బిగువగు గాఢమగు

క. కట్టిన చీరయునుం జై బెట్టిన చీ యును
పూరి బిగియూరం గ జొట్టిన చీరయు
బోలెను నెట్టన పొదివినది జేవా ని గుణ
క్రయమున్ భార శాం ౪ ౩౧

సీ. కంగలితో గేలు గీలి చి గెమ్మెను మేనను
బెరయి చి మెలల తోడ బిగియూరు క గిట
సాగియించి మగలు ర డు ను గదిసి
యొక్కండు గా క వారి ఈ ౭ ౩

గీ. ఘనకు బు వ క ం బుతోడ
గదియ ఐప్పుమ బిగియ గా గిలించి
విక్ర ౬ ౯౯

బిగియు అ. క్రి. ౧ బె సు

వ. కృష్ణార్జునులు దేవ డిగి ర తులం బ టి
వారుణాస్త్రంబు కర బ ం బెద్ద గాలక
యున్న యా భీముని ర ంపు డిగ్గ ద్రోవ
డిగక బిగిసిన నచ్యుతుం డవని కట్టనిరొ
భార ద్రో ౫ ౩ ౬

సీ. వగ ా డి యిల్లు గొంత బిగివెదే యని నవ్వు
మెలు గు బోడిని ఒండ్లు గొలికి ఆట్టె
రసిక ౫ ౧౬౦

క. ఎల్ల పైతామహ మగు నీ క్షితి య తియు
జక్క నగము చెన్నెర నా కిమ్మికరుని గా
నను జాడుడు ధృతి నీ నని బిగిసితేని తెగి
ర మ్మనికిన్ మార్క ౭ ౨ ౪౮

౨ దృఢమగు

వ. మేఘవాదునిన్ బిగియ గవుంగిలించి
కదు ప్రీతి వహించి దకాల్యు డిట్లనున్
ఉ. రా ౪ ౩౫౭

క. కొలదట్టి పారల వంకలు పొంకము గా
జెక్కు రిచ్చు చేలము లిగ్గియం గట్టి
దశా ౨ ౧౭౩

క. తినసేలి యగు బిగియన్ బెనచుచు
దల వాంచి నగవు బెరయ గ బలికెన్
మను చ ౩ ౧౦౬

౩ క్రిక్కిఱియు గుమిగూడు

గీ. బిరుదము దలు పెద్దలు బిగిసి రాజు వెంట
లచుచు నడిచెడి వేళ నేరి
ర వి ౨ ౬౩

౪ దృఢముగా గట్టు బిగించు

సీ. మొత్త మై మ రతాయ త్తమై గంబార
మొగయ విరి నముల్ బిగియ నలదు
వసు ౧ ౧౪౧

గీ. హిమ గ ఋ పై బోలు పొందు హేరు
శిఖర మ గ దవరారు కంకెడ లైనచి
కట్టి యందుం జొట్టిన దివిజావ గాముల
ప్రవాహ మన వహిబంధంబు వలుల బిగిసి
కు ని ౩ ౩౩౪

జ బిగ గట్టు బిగ బట్టు బిగ బూను బిగి
బిగిబద్ద బిగియ బట్టు బిగియూరు బిగియెక్కు
బిగుచు బిగుతు బిగువూనము బిగువారు
బిగువ బు బిగువు బిగువుదన్ను బిగవు
కొను బిగ బిగ్గ ట్టు బిగ్గన బిగ్గర

బిగియెక్కు = బిగియు అ. క్రి. (బిగి + ఎక్కు) దృఢమగు గట్టిపడు

సీ. నిట్టలు ప్రోమచు నెరవులకలమేర లెల్లను
బిగియెక్కి యూర్పుమంగ
భార విరా ౧ ౪౫

బిగుచు స. క్రి. (√బిగియు) బిగించు బిగియ జేయు

ద్వి. కూలంబు లంకించి సురియలు బిగిచి వాల
ముల్ జళిపించి రం రా యు ౨౦౫
పా ౧౨ పం

మ. కొమరుం దుప్పటి కావె గా బిగిచి బగ్గల్
మీజు క్రొం చైదుమాల్ అహ ౧ ౯౯

బిగుతు. విణ (√బిగియు) గుత్తము, వదులు కానిది (చి ని, శ ర, బ్రౌ)

(వ్యవ) ఈ కడియము చేతికి బిగుతుగా నున్నది

బిగుమానము. వి (బిగి + మానము) బింకము, బెట్టుసరి.

ఉ ఈ, యంచజరాజయాన నైన యా పురుషుండు వుదన్యుఁ డీ జగన్మండలి నెవ్వఁడంచు బిగుమానముతోఁ బురి కేఁగనంతటన్ దశా. ౭ ౧ ౫౨ (బిగిమానము అని బ్రౌ)

బిగువారు. అ. క్రి (బిగువు + ఆరు[1]) ౧ బిగువగు, దృఢమగు.

ఉ నాకుఁ జే,కామక చేసే నీ నృపతికామిని నాదగు భాగ్య మెంత సా, మ్మైన న దేల దీని బిగువారెడు కౌఁగిటఁ జేరఁ గల్గినన్
శుక ౩ ౫౩౪.

౨ ఉగ్రమగు, భీకరమగు.

వ. అని భంగించి యూర్పులు సందడింప మొగంబు బిగువారఁ గ్రోధ శోకంబులు మనంబునఁ బెనఁగొనన్ ...
భార. ద్రో. ౨. ౨౬౮

బిగువాలు. వి (బిగువు + వాలు) కట్టుత్రాడు, కట్టెలమోపు కట్టుత్రాడు

చ. వల నగు పుట్టగోఁచి బిగువాళ్లను సుంకపు కాసులు న్విభా,సిలు కరసాన గొడ్డలియుఁ జెక్కుమున నొ్సరకాయ బుఱ్ఱలోఁ, జలిదియు
శుక ౩. ౨౪౫.

బిగువు. వి (√బిగియు) ౧ అదుముడు, నొక్కుడు

సీ. పృథులాఁకుశంబుల బిగువులు డించినఁ గొంకక జాడించు కుంజరములు
భా. రా యు ౫౧౯.

౨. దృఢత, దిట్టతనము, పటుత్వము

గీ. మురువు కెమ్మోని బిగువు కెమ్మోవి నగవు, వలర నిట్లగు వాలు కెంగేలవాల
దశా. ౯. ౩౩.

క. మగవానికంటె మానువు గ, మగువ కడలఁ బ్రాయ మంద్రు మానవతీ నీ, జిగి బిగువు లంతకంతకు, మిగులఁగఁ బోలు పొందుటకు నిమిత్తముఁ జెపుమా
కళా ౪. ౪౭.

౩ బెట్టుసరి

సీ అలుకలుఁ దరితీపు లాసలుఁ బ్రియములు నగవులు బిగువులు నయము భయము . .
కాశీ ౪ ౩౦.

వ ధైర్యంబు కలిమిఁ బ్రాణంబులు పిడికిటం బట్టుకొని వట్ట బిగువున నిలిచిన విలోకించి.
వరాహ ౭ ౫౮.

౪. ధైర్యము, దిట్టతనము

మ వలచే వజ్రము బొమ్మలో బిగువు గర్వంబుం బ్రమోదంబు మీ,సలలో నవ్వు నొయారముం జెలఁగ నుత్సాహంబుతోన్
దశా. ౪. ౪౯.

వ బింకంబులు సడలక బిగువులు దక్కక బిరుదులు బ్రుక్కక . విక్ర ౪. ౮౯.

గీ. దిట్ట ముతీది బిగువు నాఁగ ధృతికిఁ బేర్లు.
ఆం. సం మాన. ౫౭

౫ గర్వము.

మ ఒలు మీసల్ వడిఁ గొల్పుచున్ బిగువుతోఁ బౌలస్త్యుఁ డేమంటి పౌ,వలసల్ దీపెనే యూర్ధ్వలోకములు దేవర్షీంద్ర నావుడున్
ఉ. రా. ౫ ౨౦౦.

గీ బీర మనఁగను బిగు వన బింక మనఁగఁ, బరగు గర్వంబు ఆం. భా ౨ ౨౨౧.

౬ గర్వోక్తి.

మ. జగ మెల్లం గొనియాడ నప్రతిమదోస్సంపత్తిఁ బెంపొంది యా, తగవుం గానక పిమ్మటన్ జడఁగ నై దర్పించి తెల్లప్పుడున్, బిగువు ల్వల్కెదు పారిసారికు ...
హరి. ఉ ౯. ౧౮౫.

క. అదుము నీ బిగువులు వో, నాడుము పలుకు లకు నేమి యది గానున్నన్
వాల్మీకి. ౩. ౫౬.

౭. బింకము, బిగి.

క. శరగ నిండ ఫాలనయనుఁడు నగ చాపము
దిగిచినపుడు నాగేంద్రుం డు బిగువున
కొంగంబు లదరుటఁ బోగ తెగయఁగ
విషము భోగులు భోగులునఁ గ్రక్కెన్
భీమ ౪ ౧౩౫

౨ త్రాటితో కాలిచెడు ఒకజాతి కొలఁత (శ ర)

విణ ౧ గంభీరము

వ. ఈ రెండు క్రూర కర్మంబులకుఁ గర్ణునిఁ
గడికండలు సేయక కాంతిం బొంద నేర్తునే
యని బిగువు కొలుంగునం బలికి దిగ్గన లేచి
భార ద్రో ౫ ౨౫౩

క. ఆ వెలవున నరధవళల వీనులకుం దోఁచుకేఁచి
విధినందన శైల మానిక నాయకకృత ఘుంటా
నాదము నృహరి బిగువు నగవుం బోలెన్
పాండు ౩ ౧౧౫

౨ గట్టిది దృఢము శిథిలము కానిది

గీ. ముదురుఁ దీవెల బిగువు గా మోపు గట్టి
హర ౧ ౨౦

గీ. పైఁటలో మరుని బటువు బిల్లక్రియఁ బట్టుఁ
గంచెల బిగువుఁ జన్ను నిక్కి
ఆము ౧ ౫౯

బిగువుఁదన్ను. అ క్రి (బిగువున్ + తన్ను) బిగియు బిగువగు బిగిసియుండు

సీ. పలిచె పాఁవడ గ్రుచ్చి పెలయించు నొడ్డాణ
మెగయు కుచ్చెళ్ళపై బిగువుఁదన్న
గంధ ౧౪౩

బిగువుగొను. అ క్రి (√బిగువు) బిగువగు (శ ర)

బిగ్గ = బిగ్గన. క్రి విణ ద్రు (√బిగియు) ౧ పదిలముండ దృఢముగా

సీ. మొలకట్టు కాసెలోపల బిగ్గఁ జెరివిన బలు
తమ్మి కెంపుల బాఁకు మెఱయ
రవిశ ౧ ౬౪

గీ. ముండపులుఁగు లకట యులిగి ముఠి
ముంతు మెడ బిగ్గ నులిమి చంపె
కేయూర. ౩ ౩౪

ఉ. ఇగ్గడు పెన్కకుం బయికి నీడ్చినఁ జేతఁ
దొలంగఁ జేయఁ గొ లాగ్గడు రమ్మి పోఁక
ముడి యూడ్చినఁ గ్రుంగిలి రెండు
కొంగులుం బిగ్గ నడంచుచున్ విడిచిపెట్టడు
బాల నవం బ సేమి విజ వి ౨ ౩౦

౨ గట్టిగా బిగ్గరగా

ఉ. అనత మాలి రై యటులు ప్రార్థన సేయు
మునీంద్రు శాంబరీ మానుష వేషధారి దయ
మాన మవక్షిప్తి బిగ్గ నవ్వుచున్
పాండు ౪ ౧౧౨

గీ. బంగారుఁ దగటు దుప్పటి బిగ్గ మొలఁ
జుట్టి నీల ౧ ౭౧

బిగ్గఁబట్టు. స క్రి (బిగ్గన్ + పట్టు) దృఢముగా పట్టు గట్టిగాపట్టు

వ. విషయంబుల వెంట వంటి పాఱెడి యింద్రి
యంబుల బుద్ధి సారథ రై మనోనామకంబు
లైన పగ్గంబుల బిగ్గఁబట్టి క్రొమ్మొగ్గం దిగిచి
భాగ ౨ ౧౨

ఉ. ప్రియుండు పా దమ్ముల బిగ్గఁబట్టి విశిత
మ్ముగఁ బిడిత నామధేయ బంధమ్మున
మన్మథావాకము దా నొనరింపఁ గ
రాజశే ౩ (చి ని)

బిగ్గన = బిగ్గ. క్రి విణ ద్రు (√బిగియు) ౧ గట్టిగా దృఢముగా

సీ. కరము బిగ్గనఁ బట్టి కట్టిన వల్లియ యూడిని
వ్రాలినఁ గాంచి విడిచి పుచ్చి
వీర ౨ ౨౭౪

ఉ. రాఘవుఁ డబ్బార్వ్యపు వక్షో పవిండి దుప్ప
టిన్ బిగ్గనఁ జొట్టుకొంచుఁ దగుపెద్దలుఁ
దమ్ములు వెంట రాఁగ సుద ౧ ౯౨

౨ బిగ్గరగా ఉచ్చైస్స్వరముతో

మ. ఘనసంతోషధవాక్షు లై శివశివా కాశిపతీ
యందు నుతి కనివాదంబుల బిగ్గనం బలు
కుచున్ గాంధారి మాంధారికే,శను
మల్ల శై ౭౫

బిగ్గర. క్రి. విశే. ద్రు. (√బిగియు.) ౧. గడెల కుండ, దృఢముగా.

సీ. కొంగుల పట్టు గా కాలో మురళిగా వాకంబు గొనిచి బిగ్గర బిందు కొనఁచి కట్టి
రుక్మాం ౧. ౧౨౪.

క. డిగ్గన యగ్గజగామిని, నగ్గలికన్ సరపి లోని కధిపుఁడు తివియన్, బెగ్గడిలి కరయుగ మ్మున, బిగ్గర కొండ కౌఁగిలించి బెగడఁగ నగుచున్. ఉ. రా. ౬. ౯౦

సీ. కౌఁగిళ్ల బిగ్గరఁ గదియించి మేనుల నిరువుర చేతుల కెలమి నలమె యయా. ౫. ౨౬.

చ. దిట మగు చెల్వమున్ గొనముఁ దేజాను గల్గిన ముద్దు గుమ్మకుం, దటుకున నొక్క పాల సునిఁ దారిచి బిగ్గర నంటఁ గట్టి
నీలా. ౧ ౧౧౦

౨. ఉచ్చైస్స్వరముతో, గట్టిగా

(వ్యవ.) అంత బిగ్గరగా మాటలాడకు, నలుగురను విందురు.

బిచ్చెగాఁడు. విశే (బిచ్చము + కాఁడు) బిచ్చమెత్తుకొనువాఁడు

గీ మగనికంటె కొరుకు పగలాఁడి కిరసత్తి, బలుగయాళి పొరుగు పాలి జాలి, మందులాఁడి చెడుగు మానని బూతంబు, పిసిఁడి బిచ్చగాండ్ల కెన్ను గుదియ. చెన్న. ౨. ౨౪.

బిచ్చెన. విశే. దృఢము.

క సేవకోన్నమితంబు లగు నిచ్చలపు బిచ్చన గచ్చుటరిగల నీడల జాడల సర్వాభరణ మణి కిరణ జాలంబు తరణికృణుల నవలఁ ద్రోయ .. ఇందు. ౧. ౧౩.

బిచ్చెము. వి. (సం. భిక్షా, ప్రా. భిక్ఖా) భిక్ష, తిరిపము.

గీ. భిక్ష తిరిపము బికిరము బిచ్చ మాయవారము ను కోగు నాఁగను జెలలు ..
అం. భా. ౨. ౧౩౫.

గీ. తోలు కట్టుక తిరుగు బిచ్చాల కివుని...
దశా. ౩. ౫౬.

సా నీ బిచ్చాని కొకదండము కేఁసిత్రి తోం వయ్యా !

విశే అత్యల్పము, క్షుద్రము.

(వ్యవ) బిచ్చపుఁ గూటికి పేదతికమా ?

జ బిచ్చగాఁడు, బిచ్చమెత్తు.

బిచ్చెములె(మొ)త్తు. స. క్రి. (బిచ్చములు + ఎత్తు) యాచించి పుచ్చుకొను

సీ. సంతలోఁ ద్రత్తి బిచ్చము లెత్తి నూతాలు పగల జన్నిదములు పడికి పడికి .
శుక. ౪. ౧౦౯.

బిజెమాడు. అ. క్రి (క. బిజమాడు.) విజయము చేయు, వచ్చు

సీ బిజమాడు దేవర నిజకృపాదృష్టిఁ జెన్నారు నాయిల్లు బిడారు మాకు . .
కాశి ౧ ౩౫.

బిటారము. వి ఒకవిధమగు విలాసము

ఉ బాలనయ్యు నీ, వింతటి జంతకం చెలుఁగ మింతకు మూలము నీకె కావునం, గాంత బిటార మాటి కపి కాంతవు గమ్మని కాక మిచ్చినన్. సమీర. ౨౨౨.

చ. మొగము బిటారమున్ నుదుటి ముంగురులున్ దళుకొత్తు చూపులున్ ఉ రా ౬ ౯౨.

ద్వి నలువునఁ గ్రొత్త కట్టాణి ముత్యములు, డాలించు సరణి బిటారంబు లొకటఁ, గీలించు కరణి జక్కర లుప్పతిలఁగ
ద్వి పరమ ౩ ౧౪౦ పా.

ద్వి. రాజిత శైవాల రమణీయ రోమ, రాజిలత బిటారములు వాటింప .
విష్ణు. పూ ౨ (శ. ర.)

జ· బిటారి, బిటారించు.

బిటారి. విశే. (బిటారము + ఇ) బిటారముగలది, విలాసవతి. (శ ర)

బిటారించు. అ. క్రి. (√బిటారము) ఒప్పు, శోభించు.

ద్వి. బొడ్డుమానికము కెంపుల బిటారించు నొడ్డాణము న మించు నుదరబంధంబు ...
ద్వి. పరమ. ౨. ౯౪. పా.

బిటౌరి. వి దుష్టస్త్రీ చెడ్డయాఁడుది

గీ చొచ్చి చదివిన చందానఁ జూచు మాడ్కిఁ
జూడ కల్లంత నోసరించుచు గృహాంత
రాంతభిత్తిక చెంతఁ గంకటౌరి నరుగు బిటౌరి
వీక్షించి యప్పటి పెద్దసెట్టి శం పంచ
౩ ౧౯౧ ('పలువభార్య' అని లక్ష్మ
ణారాయణీయము ప్రయోగాంతరములేదు)

బిట్టకబిట్టు = బిట్టబిట్టు క్రి విణ అకస్మిక
ముగా కటాలున

ద్వి కటకటా కాంచెఁ గాక యత్తవని కాద
బిట్టకబిట్టుగాఁ బసుల్ నచ్చు బస పు
౯ ౨౫౦ ౭౦ ('కాదేని బిట్టపిడ్గురవగు
ల్సచ్చు క్రొత్త ప్రతిపా)

బిట్టబిట్టు క్రి విణ ద్రు (బిట్టు + బిట్టు) కటా
లున

గీ ఇది విచారింపకేని కృతిశ్వరుండు పిడుగు
మొత్తినగతిఁ గూలు బిట్టబిట్టు
కవిజ సంజ్ఞా ౩౫

ఆ వచ్చి యాలి మానవతి నోరకన్నులఁ జూచి
బిట్టబిట్టు మరతమునకు వేగపడిన వచట
ఖలి గాడి దీవంబుఁ జూప యిట్టు లనిరొ
సుదతి ఎటికి కేయూర ౩ ౨౧౫

ద్వి పెరుఁగు చిక్కెడు కాన బిట్ట బిట్టువివి
ధరణిఁ జెందిన వాఁడె తన క్షైత్య మనుచు
ప్రభులిం ౩ ౩౭ పా ౧౭ ౭౦

ద్వి అర్మిలి నినుఁ గూడ నాపించి నట్టి కర్మం
బునకుఁ దీరుగడ రొద్ది తల్లి బిట్టబిట్టు గ
నొంద నిట్టి దుష్కర్మము
పండితా పురా ౧౮౨ పా

బిట్టిలు. అ క్రి ప్రాకు?

వ కుపాలు వేట్లకు నిలుపోపక గుభులు గుభు
ల్లురం బరిఖాప్రకోదంబునం బడి చేయాడింప
కేరమి నడుగు వట్టి బిట్టిలి రొుద్దునకుం దేలిన
కొండొట్టు నాయక వాడీలును
రా వి ౫ ౩౩

బిట్టు. వి ౧ అతిశయము

గీ బెట్టు విస్ఫురము దిటము బిట్టు గాట ముసఁగ
నతిశయ మగును ఆం భా ౧ ౬౬

వీ ఎటుపట్టు తెలు బిట్టు నొరపట్టు చిటు చట్టు
ఎల జెక్కుడొర పెక్కు ప్రబలువాఁడు
అచలా ౧ ౬౨

౨ ఔద్ధత్యము గర్వము

చ తతిమి వికర్ణుఁ డప్పు తనుఁ దాఁకిన నాయభి
మన్యుఁ డల్గి బిట్టుల విలు ద్రుంచి సారథి
వపం దురగంబులఁ జావ నేసి
భార భీష్మ ౨ ౪౦౨

చ కురుబల మే గుదంచె నకొగోవుల బిట్టుఁ
బట్టి దానిపైఁ బరిగొని శౌర్య స పద యు
బాహుబలంబునుఁ జూపఁ బూని రమే వరి
గద నక్టె భార విరా ౪ ౨౦

ఉ బిట్టుల నెమ్మియుం గెలువఁ బెల్కుఱ
లేచియు మెట్టి లేచినం బట్టియు నద్దనం
బుల నపార భుజాబలగర్వ మేర్పడన్
కు సం ౧౧ ౩౧౩

౩ ధైర్యము

క టిట్టిభి కాహాంకృతికిం గట్టల్క జనించి
కడలి కడ నొండొకచోఁ బెట్టి వగ్రుడ్ల
హరించెం బిట్టుతి వీక్షించి టిట్టిభిక గాఢా
త్రిన్ శం పంచ ౧ ౬౨౧

అవ్య అత్యంతము మిక్కిలి

వీ బిట్టు గట్టనఁ బెల్లు పెద్దయుఁ దద్దయు
అత్యంతముగ ననుట కాఖ్యలయ్యె
ఆం శే ౫౩

క్రి విణ ౧ శీఘ్రముగా వేగముగా

మ విరథుం డై పొలివోని బంటు తనమున్
వేగంబు నొప్పంగ బిట్ట రదంబున్ డిగు
నప్డు చేతి గద నుగ్గరాల జేసెన్ ధను
ర్ధరుఁడు భార భీష్మ ౨ ౫౬

ఉ మానని కోప మిట్లు మది ముల్లడి గొల్పఁగ
మింటికిన్ మహోత్సవము పోరె బిట్టుగని
రొుక్కుడు నుక్కున నుగ్రవిగ్రహాం డై
పాండు ౪ ౨౯౨

గీ విష్ణుండు వచ్చి పక్షిపతి నెక్కి పైఁడి దుప్పటి చెఱంగు దూలఁగా బిట్టు వాగెలఁ దోలికొనుచు వరాహ ౭ ౧౧౪

౨ తటాలున అకస్మాత్తుగా

క ఇట్లు నిషధరాజాచేతం బట్టువడి బిట్టు మేల్కాంచి యక్కాంచన హంసంబు నైష ౧ ౧౦౧

ఉ ఆ నినదంబు బిట్టు విని యప్పుడ గార్దభ రూప ధారులై ధేనుక ముఖ్య రాక్షసులు తీవ్రగతిం బఱతెంచి వి పు ౩ ౧౯౭

చ ఓడిచిన నేమి శౌర్య నలిభీకర దుస్వప్నముండు రీతి మ ప్పుడ తన నిద్ర మేల్కొనిన పోలిక గ్రాలుగుచు బిట్టు లేచి కేయూర ౨ ౩౩

౩ అధికముగా

స్రగ్ధర చాకుండం బోకుండఁ గౌరవ్యులకు వళమె బి ట్టుల్కి మార్భిల్లకుండన్ భార ఉద్యో ౧ ౩౨౩

ఉ అత్యుత్తమధీరతాగుణసమున్నతి మేరు మహీధరంబు భూభృత్తిలకుండు నైషధుఁడు బిట్టు చలించెఁ గదా తదాహతిన్ నైష ౭ ౯

ద్వి రాజితం బగు నాపయోజలరాశి బ్రాబల్లు నాదిఁ జంద్రసమాగమమున బుట్టి తారా పథంబున వెల్లి విరిసి బి ట్టుబ్బి దెసలకు నిట్టు గొడుచుడు పండితా వాద ౨౧౨ పా

౪ గాఢముగా దృఢముగా

సీ మట్టియు లొండింటి బిట్టు దాఁకఁగ నేల నందంద మొనిగాళ్ల నప్పళించు భార విరా ౨ ౨౫౦

క అట్టియెడఁ బుండ్రనంకును ధట్టించి యదూ ద్వహుండు దళముష్టిహతిన్ బి ట్టడుచ నయిదు ముష్టుల ఉ హరి ౩ ౩౨

౫ బిగ్గరగా ఉచ్చైస్స్వరముగా

క అట్టి యెడ దేవదత్తము బిట్టొత్తె నరుండు పెక్కు పిడుగుల క్రాఁతన్ భార. ద్రో ౩ ౨౨౧.

చ ధీతి బి ట్టు లియుచుఁ బోయి నత్తతి వియోగముఁ బొంది రథాంగ దంపతుల్ నైష ౮ ౧౫౪

జ బిటుబిట్లు బిట్టువడు

బిట్టుబిట్లు. క్రి విణ (బిట్టు + బిట్టు) తటాలున అకస్మికముగా

ఉ అప్పుడు బిట్టుబిట్లు విభుఁడా తరుణిం గనుఁ గొన్నఁ బువ్వుఁజే దుప్పర వీథిఁ దోలుకొని యుగ్రగతిం బఱతెంచి భోజరా ౪ ౭౭

మ అతని రామెతెంచుట బిట్టుబిట్లు గని కాంత ల్విస్మయా క్రాంతలై భోజరా ౫ ౪౪

బిట్టువ(ప)డు. అ క్రి (బిట్టు + పడు) తత్తర ఎడు కలవరఎడు

వ ఇట్టి తెఱంగునం బిట్టువడి గుట్టు చెడి గట్టు వడిం జేరుటకై యగడతం బడి మునింగి దరిఁ జేరి రా వి ౫ ౩౩

బిడ = బిడ్డ. వి ౧ కూఁతురు

ఉ చింత యొనర్చ సాగకుము చిన్ని బిడా యని పాఱఁద్రోసి యత్యంత రయంబున న్సఖులు తన్గని తొల్వఁగ ధీర చిత్తయై పార్వ ౪ ౧౦

౨ ఆ ఈ ఏ అను పదములకు అను ప్రయుక్తమై స్త్రీయను నర్థమిచ్చును (చూ ఆబిడ ఈబిడ ఏబిడ)

బిడము. ౦ అ న అట్టుప్పు వంటఉప్పు

బిడలవణము. సం వి అ న అట్టుప్పు

బిడాబిడి క్రి విణ సత్వరముగా వడిగా

వ కఫాలు కఫాలున చూరణ బడి బడి వెడా లునఁ జొచ్చి బిడా బిడి సరిబిత్తరుల మిడుకఁ దతిమి హత్తిన ప్రబంధ ౩౭౭

బిడారము. వి (క బిడార) ౧ వాసస్థానము, ఉనికిపట్టు

చ గడిదొర గాన ద్రుమ్మిమి దిగంబడి యప్పటికిన్ బిడార మొకదలిన బంధనంబు శిఖ గైకొని గాద్పు సమాన భూతతన్ చంద్రా ౨ ౧౯.

౪ కాన బిడారంపు సామిఁ గన్గొని పలికెన్
అచ్చ రా బాల ౧౩౮

౨ శిబిరము, దండువిడియుచోటు

సీ కడలిలోని బిడార మడుగు మట్టఁ గలంచి
గాలి రజోవ్యాప్తిఁ గాకుచేసి
వసు ౪ ౧౨

౩ విడిది, విడియుచోటు

మ శుభావహలీలన్ విడియించె వారలను
జాళ్వో బల్పిడారంబులన్ లవి ౫ ౨౫

గీ శార్ఙ్గపాణి రాజసంబునఁ గుండిన రాజ
ధాని డాయ వచ్చిన మునుమున్న పోయి
రుక్మి భావాంఁడు బిడారములు మలుపా
లమర్చి

గీ విడియించి చంద్ర ౫ ౧౩౪ ౧౩౮

బిడారు. వి ౧ వాసస్థానము ఉనికిపట్టు

సీ వేలము పాశెము వీడుపట్టు బిడారు విడిది
యుంచ నఁగ నివేశ ముప్పు
ఆం భా ౨ ౧౯౪

గీ సరగఁ దమఁ జూచు వారి కెవ్వరికి సైన
మలబిడారును మలఁకల నలరు పేరు
యయా ౨ ౪౪

గీ ఈ కెలంది రొయిదళ్ స్పైఁడి లో కెలంది యా
కెలం తి లలాటంబు లే నే లంత యా సుపాణి
రదశ్రేణి యే సుపాణి యా బిడారు మృగి
మదశ్రీ బిడారు విజ వి ౧ ౧౨౦

౨ విడిది విడియుచోట

సీ బిజమాడు దేవరు నిజకృపాదృష్టిఁ జెన్నారు
నాయిల్లు బిడారు మాకు కాళ ౧ ౩౫

వ రాజవాహనుపాలెంబు దివియించెద నని
చలపట్టి ఒంటువు కట్ట యుత్తరంపు గట్టున
కారు కెట్టంది మెండు గ దండుగుడారు
బిడారు లంట నూటాలు లంటించి కాణంబు
పరగించిన రా వి ౫ ౨ (సుమా
కాము అని టీక)

౩ శకుప, సార్థము, వణిక్సమూహము (శ ర)

బిడాలకము. సం వి అ పుం ౧ నేత్రౌషధ
విశేషము ౨ పునుఁగుచట్టము ౩ పిల్లి
న హారిదళము (శ ర)

బిడాలపదకము. సం వి అ న పదియాఱు
మాషముల యెత్తు

బిడాలము. సం వి అ పుం ౧ పిల్లి ౨ కను
గ్రుడ్డు ౩ నేత్రరోగౌషధము

బిడాలలవణము. సం వి అ న ఒకజాతి ఉప్పు

గీ బిడాలలవణ మంటుప్పు చాటుప్పున విల
సిల్లు ఆం భా ౨ ౨౪౯

బిడాలవణాము. మి వి ఒకవిధమగు ఉప్పు
(శ ర ప్రా)

బిడాలి సం వి ఈ స్త్రీ విదారి మయ్యాకు
పొన్న కీ

బిడి(డె)యము. వి (సం వ్రీడా ప్రా విడ్డా)
సిగ్గు (చి ని శ ర)

చ మొగము బిడెంబు సన్నదుటే ముంగురు
లున్ గరుకొందు చూపులున్ ఉ రా ౩
౨౨ (శ ర పా మొగము బిటారమున్
ముద్రి పా)

(వ్యవ) క్రొత్తల్లునికి అత్తవారియింట బిడియ
మెక్కువగా నుండును

ద్వి మది బిడియంబు వదలి
ద్వి శ సా (శ ర)

బిడుగు విణ (శ బిడుకు) బుద్ధిహీనుఁడు తెలివి
తక్కువవాఁడు

౪ పొగ నడ్డు కడిచి మంట న్నగ మరగం
గాలి యే ద్పుసఁగ నన్న గమున్, డిగ నుటికి
దుష్టబుద్ధిం, దెగి తిట్టుచు బిడుగు బడుగు
దేహము విడిచెన్ తెం పంచ ౧ ౩౩౧

బిడువు. వి (శ బిడుపు బిడవు) అవకాశము
(శ ర)

విణ అవకాశము కలది (శ ర)

బిడేన. క్రి విణ ద్రు తటాలున

ఉ అంతట వెక్కసించు పందినింతింతలు
చెక్కలై పడఁ బయిం బడి నొంచె బిడౌజ
సాని క్రొవ్వంతయుఁ గాఁచి కాచి యచ
టాటక నే తన దోఁగినట్లు గాన్
యయా ౨ ౯

బిడౌజుఁడు. సం వి స. పుం ఇంద్రుఁడు

బిడ్డ = బిడ. వి ౧ శిశువు
వ బిడ్డలారా యొలాగున నతి తృప్తిపొందు
లంబులై కులాయ కూలంబులం గులగులం
గూసెదరు నైష ౧ ౧౧౦
సీ కట్ట నిల్వని చెర్వు గడియలోపల నిండు
బ్రతుకఁ జాలని బిడ్డ బారెడుండు
వేమ ౮౪
అ కూన నిసువు బిడ్డ కుఱ్ఱ బొట్టెఁ యనఁగ
శిశుసమాఖ్యలగు అం సం మాన ౧౨
౨ అపత్యము సంతానము
సీ ఎట్టి బిడ్డనఁగ నపత్యంబు దగు
ఆం భా ౨ ౧౧౧
క నీచసఁ గోపింతురె కుల భేదము గా వలుకు
టయును బిడ్డలఁ జెఱుపం గాదని
కినియుదు
భార భీష్మ ౩ ౪౪౨
ఉ అంధ్రేనున్ బిడ్డల వెంటఁ బెట్టుకొని భీతిలి
చేరితిమర్వి క్రిందటన్ ఉ రా ౨ ౨౨౧
౩ మగశిశువు కొడుకు
గీ కలిమి జవరాలు సోముఁడు కన్నబిడ్డ
దశా ౬ ౬౨
౪ కూఁతురు
మ భూసతి తిలకంబుం దుదఁ బ్రోవఁ గళ్య
పుర కాన్తిం బిడ్డ నైపోవదే
ఆము ౫ ౪౪
ఉ ఓయి దయావిహీనమతి యారక యీ పసి
బిడ్డఁ గొట్టఁ గాఁ జే యొటు లాడె నీకు
మనుచ ౫ ౭౪
క మాతాపితృపక్షకుఁ డగు, నీతని కే నెట్టు
బిడ్డ నిచ్చితి నకటా . కాశీ ౪ ౪౯

బిడ్డ బిడ్డ తరము. పిల్ల పిల్ల తరము వంశపరంపర
అ బిడ్డ బిడ్డ తరము బ్రతుకఁ డాశ్రయించి
భీమ ౫ ౭౧
జ బిడ్డకుట్టు బిడ్డతల్లి

బిడ్డఁడు. వి ౧ కొడుకు
సీ బిడ్డనుఁ జేరఁ బిలిచి పద్మాక్షుండు
వరాహ ౫ ౯౪
ద్వి చెన్నయ్య మాతాత చేరమ తల్లి చిన్నయ్య
కక్కయ్య బిడ్డ నే ననుచు
బస పు ౧ ౫౧౦ పం
అ గొడ్డు వీఁగి కన్న బిడ్డండు కవున ఉత్ప
లాక్షి ధూర్తుఁడైనవాని దుశ్చేష్టితము లెల్లఁ
నధిపు సెఱుఁగ నీక యడచుచుండు
కాశీ ౪ ౭౪
౨ శిశువు
క బిడ్డని గరముల తొమ్మున నడ్డంబుగఁ బట్టి
పదము లల్లన యిడుచున్
భాగ ౧౦ పూ ౧౪౦
సీ అంతఁ జాడాకర్మ మాచరించిరి బిడ్డనికి
గృహ్య సంప్రోక్త నియమ పరత
కాశీ ౪ ౧౩

బిడ్డకుట్టు వి (బిడ్డ + కుట్టు) ప్రసవవేదన బిడ్డను
కనునప్పటి నొప్పులు
క గొడ్రాలు బిడ్డకుట్టె మెఱుఁగున్
నైజ ౩ ౧౨౬
సీ గొడ్రా లెఱుంగునే బిడ్డకుట్టనుట మాన్పిం
పవా వంధ్యకు నిసువొసంగి రా వి ౧ ౩౬
చ చెలువకు బిడ్డకుట్లు విలపిల్లఁగ భిల్లపురంధ్రు
లంతలో కాశీ ౩ ౨౬

బిడ్డతల్లి. వి (బిడ్డ + తల్లి) బాలెంతరాలు, నవ
ప్రసూత (శ ర)

బిడ్డ(డ) = బిడ్డ. వి బిడ్డఁడు కొడుకు
(చి ని ప్రా)
మ పులిగోరుల్ సెర తేనె కస్తురి పెకంటుల్
పునుగు జవ్వాజి పిల్లులు గోరోజన మిఱ్ఱులున్
బిలికిల్లాలున్ ఇల్లులున్ మావిపం,తులుఁ

గుంపేళ్లుమఁ జాఱపప్పు నెలవిండ్లుఁ బాఱ
వాతంప కట్టెలుఁ గ్రైకానుక లిచ్చి బోయ
దొరబిడ్డల్ గాంచి రాఘూవిభున్
రామా ౨ ౫ (చి ని క ర పా)
(అంప కట్టలు గ్రైకానుక లిచ్చి బోయదొర
బిడ్డల్ గాంచి రాఘూవిభున్ ముద్రి పా)

చిత్తరపోవు. అ క్రి (చిత్తరము + పోవు)
చలించు (శ ర)

చిత్తరము. వి ౧ విలాసము సౌందర్యము
లయగ్రాహి వృత్త గతిఁ గ్రేవుల్ చిత్తర
ములం దిగిచి మెత్త మెదడు ల్మ్రావసి గుత్త
గొనుచుండఁ భయవృత్తిఁ గల నొప్పెన్
భాగ ౬ ౩౪౩
సీ చిత్తరము కులుకు బెడఁగు బెళుకు
వగాయ లగఁగ విగా౯ మొప్పుచుండు
అం భా ౧ ౧౩౯
సీ తలఁద్రాలు వోయు చిత్తరముఁ దెల్పెడు
చాయఁ గ్రొన్ననల్దోయిళ్ల కొల దినొంఁగి
విజ వి ౧ ౧౨౯
సీ వాలీక ముఖికి నెన్నడుము గ నఁగ నయ్యెఁ
దనరు నెత్తురుల చిత్తరము దరలె
వసు ౩ ౨౦
౨ నాట్య విశేషము
గీ బాల్య సంభ్రాన్త భావంబు పాయఁ బాయఁ
దరుణ యౌవన లక్ష్మి నర్తనము సూపె
అధికతర మైన తెర తీసినంత లోన చిత్త
రము చూపు పాతగత్తివోలె
నిరం ౨ ౯
౩ తళతళ, కాంతివిశేషము (ప్రకాశము అవి క ర)
వ ముగ చేడిస మొత్తంబుల చిత్తరంబులు
చిత్తగించుచు వసు ౩ ౧౫౪
రగడ బెళుకు చేడిస మాల చిత్తరంబులు గంటె
సెలఁత బెళ్కుఁ గలాద నీదు చూపుల
గంటె దశా ౭, ౩౨౫ (బ్రౌ పా)

ద్వి మేలైన చిత్తరమ్ములు మిమ్మ బెడిదపు
వాలుఁ గత్తులుగల భయంకరులఁ గింకరుల
ద్వి హరిశ్చ ఉ ౨౪౪౩ ౫౦
విశ ౧ సుందరము చక్కనిది
గీ చిత్తరపు గుబ్బ చన్నులు గిరిక శైఖరిఁ జెన్ను
మీసె రసిక ౩ ౬౬
ఉ కేళి నీ చంపకగంధి చిత్తరపుఁ జన్నుల
మీఁద సుఖించుచుండు
విజ వి ౧ ౭౧
౨ చంచలము
చ సుధాంశు మండలీ సువదన యంచు చిత్త
రపుఁ జూపుల దంచు లతాంగి యంచు
ప్రబోధ ౪ ౪
మ అనిమేషస్థితి మాన్చు చిత్తరపుఁ జూపు
మనుచ ౨ ౩౩
సీ తునిఁగియు మొలచు నద్భుతపుఁ గన్నుల
విల్లు తనకుఁ దా మెఱయు చిత్తరపునారి
రసిక ౪ ౭౪
౩ సరసము విలాసము గలది
చ మలయజగంధి చిత్తరపు మాటలు వీనుల
సోకి నంతనే అని ౨ ౨౪

చిత్తరిపుపాటు సరస
గీ నడువులో నారజంపు చిత్తరపు పాటు
బొమ్మలో బిగువు సొగడ సేఁగు నాకారి
వెంట నయ్యె పెమ్మకాఁడు కువల ౫ ౫
(చిత్తరపుపాటు ముద్రి)

చిత్తరపుఁబనులు. మన్మథ క్రీడ
వ పెన్నెల పులుగుల మొత్తంబుల చిత్తరంపుం
బనులకు మెత్తఁబడి నీల ౩ ౧౦
జ చిత్తరపోవు చిత్తరములాడు చిత్తరి[1]

చిత్తరములాడు. అ క్రి (చిత్తరములు + ఆడు)
వ్యాపించు
సీ శరదభ్ర శుభ్ర నిర్మల దేహనిస్ఫుర ద్ధాళధళ్య
ములు చిత్తరములాడ వి పు ౩, ౧౦

చిత్తరి¹. వి (క చిత్తరి, చిత్తరము + ఇ¹) శృంగార చేష్ట కల యాఁడుది, విలాసిని, ఆఁడుది, స్త్రీ

క ప్రాయపువాఁ డటఁ సదృశ, శ్రీయుక్తిఁ దలిర్చుచిత్తరి న్వీను నఁట యా, వా యాతని యాత్మ యినుమా, యాయో కులికంబో నెఱి దొఱంగక యుండక్ ప్రభా. ४ ४౮

క గత్తంపు గుబ్బ లురమున, హత్తుగ సరి యాని యాని యా రసికుండుక్, చిత్తరియును లెనఁగిరి శశాం 3 ౧౦౮

ఉ చిత్తరి యోర్తు ముత్తియపుఁ జేరు వలగ్న మువక్ ఘటించి .. వసు ౬ ౧४

గీ గోతి చిత్తరి యుగ్మలి కొమ్మ కల్కి, ముదఁతి బోటికి ముద్దుగుమ్మ యన స్త్రీ సమాఖ్య లంచనఁ గాను కెన్నలరుచుండు అం. భా. ౨. ౧౦४.

విశ. మనోహరమైనది.

చ. హరుసెఱిగింట ప్రమదిన లతాంత శరక్ భవదీయ మైన చిత్తరి కడకంటి చూపులు సదా సృజియించు నసేకమూర్తి గా .. వరాహ. ౧౧ ౩౩.

సీ హురుమంజి ముత్యాల యొరగు పాఁగ మెఱుంగు వోసలి చిత్తరిబొట్టు ముసుగు వేయ .. సారంగ ౬ ३౯

చిత్తరి². వి మల్లబంధ విశేషము.

చ. సరిగ సలాము చేసి ముడిసన్నపు ద్రాక్ష ధరించి మల్లుకై, విరవిరఁ దానకంబు లిడి పేర్కొని మీసలు దువ్వి చిత్తరిక్, జోర శకుఁ జొచ్చి త్రేపి బి చొంగట నీసము శక్తిచే బయుక్, గరవళముక్ నృసింహ మను గైకొని కెట్లను గాంచి కెంబడిక్. ప్రబంధ. ౮౧.

క... యారసికుండుక్, చిత్తరియును లెనఁగిరి సరి, చిత్తరులం విరుదు కెట్లు, పెనఁగిన మాడ్కిన్. శశాం. 3. ౧౦౮.

చిత్తరించు. అ. క్రి (√చిత్తరము, సం. విస్తారః, క చిత్తరిసు) ౧ వ్యాపించు, ప్రసరించు.

సీ కేళీభరములపై విహరించు విహరించి బింబా ధరములపై చిత్తరించు .

గీ నారాయణాస్త్ర వహ్ని. భీమ. ४. ౧४౦.

౨ విలసిల్లు, ప్రకాశించు, తళతళలాడు

సీ కలికి కొమ్మొవి నిగ్గులు పర్వరా లెల్ల బింబ ఫలచ్ఛాయ చిత్తరింప సుద. ౫ ౨౩.

ద్వి. పడఁతి వర్ణాకాశ పతి వాఁగ నందు, కొడుకు సంపదల మైగొని చిత్తరించు .. ద్వి పరమ. ౫ ३౯౮. పా.

గీ. నృత్తవేషంబు మిక్కిలి చిత్తరింప, వచ్చె నూర్వశి సకియ లిర్వంకఁ గొలువ . వాల్మీ 3. ३०.

ఉ ఆన్నవ కొనుదీఁగ యని యాడఁగఁ బయ్యెదఁ బిక్కటిల్లుచుక్, జన్నులు తొంగ లింప మరుపానవ దిద్దిన రూపులో యనక్, గన్నులు చిత్తరింప మై.రా. ౧. ౧३४

చ అర యొర డించి శైచిన శయంబుల కత్తులు చిత్తరింపఁగా, నరిగెల బంట్ల చా లరిగె నప్పుడు చప్పుడు గుప్పులింపఁగన్ . . రా వి ౨. ౫४.

3. అతిశయించు.

గీ చిత్త మిగురింప కేడ్కలు చిత్తరింప, నవ యవ్వంబులఁ బులకంబు లంకురింప వరాహ. ౧౧. ౧౦.

వ .గొజ్జంగి నీటి సెత్తావి చిత్తరించు గంధపొడి పొలుపును భీమ. ౧. ౧౧౩.

४. చలించు, ఊఁగాడు, అదరు.

సీ. కడుపునొత్తి ము లైన కర్ణ పార్శ్వంబులఁ జెనుపొఁప పోఁగులు చిత్తరించు ... భీమ. 3. ౧౯.

గీ. పిక్కటిల్లిన చనుకట్టు చిత్తరింప . పాంచాలీ. ౨. ౧3.

౫ సరసమాడు.

సీ చిందు లేనియలును కెటుట చిత్తడియును
గ్రొత్తావిఁ దమలోన బిత్తరింప పి శకుం
౨ ౬౧ (మిళితమగు అని భావము)

సీ మద్రికా మాణిక్యముల దీప్తి కెంగేలి
పింఛెంబుఁ గుంచెతో బిత్తరింప క్రీడా
౩౪ (మిళితమగుదని భా)

౬ తహతహపడు

వ అని యుత్తలంగున నమ్మెయుంగు బోఁడి
బిత్తరించుచుం గ్రొత్త తలతంతలఁ దత్తతెం
చుచు నీలా ౨ ౧౧౭

బిత్తల వి దిసమొల (శ ర చి ని)
(చూ బిత్తలి)

జ బిత్తలి

బిత్తలి విణ (బిత్తల + ఇశ్) దిసమొలవాఁడు
దిగంబరుఁడు దిగంబరి

ఆ పుట్టు బిత్తలివలెఁ బోవు బిత్తలివలెఁ దిరుగు
బిత్తలివలె దేహి ధరణి నున్న నాఁటి కైన
నుపకారి కాలేఁడు వేమ ౧ ౫౦

ఆ అత్తతి బిత్తలె ఘన ముదాత్తను చిత్తపు
మత్తులో నన బిబ్బిత్తరి తత్తరింపక య
పేర్కొని వాకిలి దీసి హంస ౨ ౬౨

గీ రాజముఖులార శుక్రవారమున బావ్యా,
జలముల మునింగి బత్తి బిత్తిలి యై రావిఁ
కౌఁగిలించిన మా కెల్ల కార్యసిద్ధి కలుగ
దశా ౯ ౬౯

బిత్తెడ వి చక్కిలములు మున్నగు భక్ష్యములను
వేఁచెడు పాత్రలోనుండి పైకిఁ దీసెడు సాధన
విశేషము

సీ చనును బిత్తెడ యన శష్కులికాప్రముఖ
సముద్ధరణ సాధకావ్యయంబు
ఆం భా ౨ ౨౪౪

బిదలము. సం విదలము భిక్షాపాత్రము

బిద్దము. విణ (సం భిన్నమ్) ౧ బ్రద్దలైనది
భిన్నము

ఉ దత్తు కూఁతురై నఖాంకురంబుగన్
బిద్దముచేసి పైసగము నిండని గర్భముతోడ
యుండముట్ కాశీ ౬ ౨౧౯

౨ వేరైనది అన్యము

ఉ ఆకృతియుం దొక లేకమాత్రముం బిద్దము
గాక నీకుఁ బ్రతిబింబము వోలె వెలుంగు
చున్న నీ పెద్ద కుమారు
పి శకుం ౪ ౧౨౪

బిద్దు. అ క్రి చచ్చు

మ సింగముల్ కడగ్రొత్తైన్ మనుబిస్సు గంతు
గాని జింకల్ బిద్ద దొరింగిటుల్
సారంగ ౧ ౧౦౪

ఆ పెద్ద నిద్దురవోయె బిద్ద దొరెను గంతు
గానియె యనుట పేళ్లగును మృతునకు
ఆం సం మాన ౫౩

బిద్దె(ద్దియ). వి నరకము దుర్గతి (చి ని శ ర)

సీ బిద్దె బిస్త యనంగ వెలయు దుర్గతి
ఆం భా ౧ ౧౫౦ (బిద్ద బ్రా)

బిద్దెము. వి ఆట (చూ బిద్దెమువాఁడు)

జ బిద్దెమువాఁడు

బిద్దెమువాఁడు. వి (బిద్దెము + వాఁడు) ఆట
వలన జీవించెడి యొకానొక జాతివాఁడు

వ భోగమువారును దేవనాటకపు జంగాలును
జంగాలు బిద్దెమువాండ్రు తొల్లికొక్కబత్తులు
వివసత్తులు బత్తులు పల్నాటి వీరులు
హంస ౩ ౨౭

బిబ్బిలికాయ. వి ఆభరణ విశేషము ఆఁడుదాని
కాలి మూఁడవ వ్రేలి నగ

సీ తళుకుఁబిల్లాండ్లు బిబ్బిలికాయలును మట్టియలు
వీరముద్దలు నందియలును శశా ౩ ౬౪

సీ వీరమద్దె నా మట్టె యనఁగఁ బిబ్బిలికాయ
నాఁ బిల్లాణి యనఁ జెటి బొద్దు నాఁగను
గ్రమముగఁ బదాంగుళీ విభూషలు
ఆం భా ౨ ౧౫౯

బిబ్బీ. వి (హిం బీబీ) తురుష్కస్త్రీ

సీ. ఎదలపైఁ బొదలు పయ్యెదలు జాఱఁగ
జాఱు బిబ్బీలకు ముసుంగుఁ లబ్బఁ జేసె.
వసు ౧ ౪౭

క. నిబ్బరపుఁ గలికి చూపులు, జబ్బించుక లేని
యొడలు సన్నపు నడుముల్ మబ్బుకురు
లుబ్బు నగవులు, బిబ్బీలకుఁ గాక కలవె
పృథివీస్థలిపై విజ ౩౩

సీ. భర్తృజామాతృ సౌభ్రాత్రాదులాదిలో
వ్రాలుట కోఱలు బిబ్బీల కతన.
రంగా ౩ ౨౩౭

బిబ్బీ². వి. తోరణము (శ ర) (చూ మకరబిబ్బీ)

బిబ్బోకము. సం. వి అ పుం ౧ నాయికకు గర్వాతిశయముచేత ఇష్టవస్తువునందును కలిగెడు అనాదరము. ౨ గర్వము వలని యనాదరము. ౩. విలాసము, శృంగారచేష్టావిశేషము.

బిభిత్స. సం వి ఆ స్త్రీ. ఛేదించునిచ్ఛ

బిభిత్సువు. సం. విణ. ఉ. ఛేదింప నిచ్ఛగించువాఁడు.

బిభీషకము. సం విణ. (అ షి కా అ) భయపెట్టునది

బిభీషిక. సం వి. ఆ స్త్రీ. ౧ బెదరించుట. ౨. భయము.

ఉ. కృష్ణుఁ జే,పట్టి బిభీషికల్ ధరణిపాలుర
కిప్పుడు చూపితి . భార. సభా. ౨ ౪౦

బిమ్మిటి. వి. ౧. పారవశ్యము, వివశత (నిర్ధారక ప్రయోగములు లేవు)

క కడిమిం దాఁకిన యురవడిఁ, బిడుగడఁచిన
భంగి నైన బిమ్మిటి తోడన్, సుడివడుచు
నుండి కొండొక, దడవునకుం దెలిసి
భా. రా సుం. ౨౯.

చ. తెలఁత యొకర్తు. ప్రసక్త కరంబు
బిమ్మిటిం గలఁగి పొరింబొరి న్వడఁకు నై వడిఁ
గావఁగ నయ్యొ నయ్యొడన్ నృసిం. ౩. ౯౭.

ఉ ..గజంబు గజంబును ద్రొబ్బు నైవడిన్,
ఛేదిల ద్రొబ్బ నయ్యసుర బిమ్మిటి నొంది
చెదుర్చి... భాగ. ౧౦. పూ. ౧౧౪౩.

౨. మిఱుమిట్లు గొనుట.

ఉ. కాంచి విరించి నందనుఁడు కన్నులు బిమ్మిటి
నొంద. పాండు. ౨. ౧౯౦.

విణ దుర్ధర్షము, తిరస్కరింప శక్యముగానిది

క. కరికోటికి బిమ్మిటి యై తత్కరవాల
కరాళఘాత కరిసత పేర్చున్
హరి ఉ. ౪. ౨౦౯.

గీ. తనకుఁ బిమ్మిటి యైన యర్జునుని బాహు,శీల
నమ్మియుఁ ద్రోవంగ లేక
భార. కర్ణ. ౧. ౪.

జ. బిమ్మిటిగొను. బిమ్మిటిపోవు.

బిమ్మిటిగొను. అ. క్రి. (బిమ్మిటి + కొను) వివశత్వము నొందు

ఆ విపుల శోక జలధి మునిఁగి, పేర్చు తల్లడ
మున బిమ్మిటి గొనియెడుఁ, జిత్త మింక
నేమిసేయు వాఁడ. భార. ద్రో. ౨. ౧౪౪.

ద్వి భూకాంతులు పాదమ్ములు సడలి,
బిమ్మిటిగొని లోన భీతిల్లి రంత
అ మ క ౫. ౨౪౩. పా ౨౬. పం.

బిమ్మిటిపోవు. అ. క్రి. (బిమ్మిటి + పోవు) ౧. మూర్ఛిల్లు.

చ అంగదు నా ప్రజంఘుఁడుం, బిడికిట
బిట్టుగాఁ బొడవ బిమ్మిటిపోవుచు దేరి
భా రా. యు. ౧౧౯౨.

౨ వివశత్వము నొందు (శ. ర.)

బియ్యము. వి (సం బీజమ్, ప్రా బీఅం. క చేయ) (ఈ శబ్దము తఱచుగ నేకవచనాంతంబగానుండెడిది) తండులములు, వడ్లు దంచి చేఱగగా కలుగు పదార్థము.

గీ బియ్య, మనఁగ నాత్యేక వచనమై యమరుఁ
దండులము దనరు ఆం.భా. ౨. ౨౫౩.

ద్వి బియ్యంబు నయితంబు పెసలు నువ్వులును,
నెయ్య తెఱఁగున. అచటఁ బోయింపు...
రం. రా ఉ ౧౪౪ పా. ౩. పం.

సీ కలసి వణిక్పురోధల తోడఁ బుణ్యాహముల
బియ్యములకునై పొత్తులాడి ..
అము. ౬. ౭౯.

బిరంజి. వి భక్ష్య విశేషము

చ చక్కని బొక్కు- తక్కెలరసంపు బిరంజి ప్రియాంగనాళికిన్ గ్రక్కున నోరి కిచ్చి తమిఁ గౌఁగిటఁ జేర్చుచు ప్రబంధ ౧౧౪

బిరడ(డా). వి (క బిరడి) ౧ బీజె లోనగు వాని తంతి చుట్టెడు తటి మెనకొయ్య (గ్రా)

గీ జీవరత్నంపు మేరువు చికిలి కెంపు బిరడలును గరుడపచ్చల కరిజె జీని వ్రాఁత గోంటట్లు గవిసెన రాణ దవరు బీజె యొకయింతి నిల్పెను జెలంది యెదుట వాల్మీ ౩ ౧౩౨

సీ శ్రుతులు విజ్జో డైనచోఁ దంత్రిఁ బిగువుగాఁ బీడించి గిటగిట బిరడఁ ద్రిప్పు

శైవ ౧ ౧౧౭

౨ బరణి సీసా మొ వానికి పైనున్న మూఁత

గీ బిరడ బుచ్చిన సొమ్ముల భరణి వోలె

ల వి ౧ ౪౫

క శృంగార రసము నింపుచు బంగరు బరణ లను బంచశరాణుం డమరిం చెం గద నీలపు బిరడ ల నంగాఁ గుచచూచుకములు నలు పగుఁ జెలికిన్ ఉ హరిశ్చ ౨ ౨౪

గీ తొడ లనంట్లు పెరఁ కాల్లు బిరడలు పిక్కలు శరధులు నై యొప్ప లలన కపుడు

హంస ౪ ౧౯౧

బిరబిర = బిఱబిఱ. వి త్రిప్పుట మొ॥ వానియందగు ననుకరణము

క చరచర యన బిరబిర యన జరజర యన నిట్లు కొన్ని శబ్దానుకృతుల్ పరగుచు నుండును జగతిని ఆం భా ౧ ౧౨౪

చ బిరబిరఁ ద్రిప్పినైచుటయు బెట్టుగ నెత్తురు సోరఁ గ్రక్కుచున్ ధరణి తలంబునం బడిరొ వి పు ౧ ౪౯౯

క్రి విణ ద్రు అతిత్వరితముగా

చ సరిగ సలాము చేసి ముడిసన్న పుత్రాళ్లు ధరించి మల్లురై, బిరబిరఁ దావళంబు లిడి పేర్కొని మీసలు ద్రువ్వి ప్రబంధ ౭౧

సీ ఉద్ధతి గదాదండంబు బిరబిరఁ ద్రిప్పి యా సురవరేణ్యు కరినిశైచిన

దశా ౨ ౪౨౪

చ మెఱుఁగు కుపాణి తెల్లు జగి మించి నటింపఁ బదాంగదధ్వనిం బిరబిర నేఁగు దెంచి ఇందు ౨ ౯

బిరా = బిరాన. క్రి విణ అతి శీఘ్రముగ

ఉ తమున్ బిరా గుసేదారులు తెంచ్చు కాత్రవవిదారులునై జయ మంది యున్నె డన్ ప్రబంధ ౪౭౨

బిరాన = బిరా. క్రి విణ ద్రు త్వరితముగా (బిరాన చి ని క ర)

చ కదుపడి ముష్టి కింత జెలి గాఁ బొదనుండి బిరానఁ గైదు వే జెడల గిఱుక్కునన్ మరలి చంద్రా ౨ ౧౦౨

గీ తే యనఁగఁ జయ్యన ననంగ జెస ననంగఁ గ్రచ్చు అన గ్రక్కున ననంగఁ గ్రన్నన నన నప్పుళ ను బిరాన నా నొప్పుచుండు ఝడిలి పదతుల్యములుగాను

ఆం భా ౩ ౪౧

బిరాలున = బిరీలున క్రి విణ ద్రు శీఘ్రముగా

క తెప్పరి లేచి బిరాలున ముష్టిరిగొను కిమక ఎత్తు పెాసులు చూపన్ దప్పరపు దిటముఁ దాల్చుచు కప్పెర కివసత్తి పోత్కా ఖానుం డంతన్ రంగా ౩ ౧౩౧

చ నడుపు దప్పు బిరాలున నీవు రాఁగదే

చెన్న ౩ ౪౨

బిరి. వి శంఖ గీత (చూ బిరిగాయలు)

బిరికీ. వి ౧ కంతభూషావిశేషము

(చి ని క ర గ్రా)

౨ మంచములకు కుర్చీలకు అందముకొఱకు ప్రక్కలను వేయునట్టి చెక్క తయారు చేసిన చిన్నచిన్న కొయ్యముక్కలు

(వ్యవ) ఆ మంచమునకు బిరికీలు వేయుట తోడనే అందము వచ్చినది

బిరిగాయలు. వి బాల్యక్రీడావిశేషము
మహాస్రగ్ధర బిరిగాయల్ కందుకంబుల్
సరివాండ్రన్ గూడి యాడున్ జనవరసుతుం
డా శైశవక్రీడ యందున్ ఇందు ౨ ౧౭

బిరీలునన్=బిరాలునన్. క్రి విణ ద్రు శీఘ్రముగా
ఉ దంజాల కుపాకి గుండుల్ గనంబడు
డాబాలు పలకలందాంక బిరీలునం దిరుగుం
దము కువల ౩ ౧౧

బిరుక్కునన్. క్రి విణ ద్రు శీఘ్రముగా
గీ వనజనేత్రలు తెర యెత్తి వంగ నెదుట
రాజుం జూచి బిరుక్కున రమణి ద్రుళ్ళి
కోరికలు ప్రాలె సుద ౫ ౧౫౯

బిరుదము సం వి అ పుం సామర్థ్యచిహ్నము
చ ప్రబలము లైన కౌతుక కృపారస వత్సలతాద
రంబులన్ కబలితచిత్తులై యపుడు నా
కుసుమాతిశయోక్తి కామధేను బిరుద మిచ్చి
తల్లిఖిత మాపురము స్వభవనైకమాత యయ్యె
బల మదంఘ్రిం దాం దొడిగ నా బిరుదం
బిది చూడు మేర్పడన్ ప్రభా ౨ ౯౩

బిరుదాయత్తు. విణ (√ బిరుదు సం బిరుదాఢ్యః) బిరుదు గలవాండు
గీ అగును బిరుదాఢ్యుండు బిరుదాయత్తనంగ
ఆం భా ౩ ౨౬ (ప్రాంత ప్రాంత ప్రతిపా బిరుదాడి క్రొత్తప్రతిపా)

బిరుదు వి (సం బిరుదః ఆ బిరుదు) ౧ శౌర్యము
ఉ బిరుదు గల మగలు గల రని తర మిడి
చంపింపం జూచెదవు భార విరా ౩ ౭౦
ఉ ఉరుతరబలదర్పంబును బరిపంథి రణంబు
సేయం బైకొని పిలువన్ బిర దడి తొలం
గుట తంచెను మరణం బెంతయును మేలు
సుగవారలకున్ భా రా కిష్కిం ౨౧౪
చ బిరుదునం బేర్చు బేవరిపు భీమపరాక్రమ
క్రమక్రాతు సుం దరసవిశేషధామ సము
దంచిత సత్త్వమతాంగరాజ సుం దర సుధ
రాకృతిం బ్రబలు రాఘవ ౩ ౪౨

౨ సామర్థ్యము. శక్తి
సీ కురురాజసైన్యంబు బిరుదు నమ్మక ముంటి
గురుండు పార్థునకు మరొక్కండె యంటి
భార ద్రో ౨ ౯౭
గీ వింటం గాని ప్రేయ ప్రేయంగ విసుగు ద్రుష్టి
జెట్టి బిరుదింతె పాప్పని పట్టి యణంచు
సురుతనాభువునిం బట్టి కూలపాడి మల్ల
సంగ్రామకేళి సంభావనముల పార ౪ ౭౧

౩ శౌర్యచిహ్నము సామర్థ్యచిహ్నము
సీ నవ్వేడు తిలలను గ్రావ్వాగు చేతుల బిరుదులు
పెట్టిన చరణములను భార కర్ణ ౩ ౧౪౬
సీ కల్పాంత భైరవాకారులై శూరులై బిరుదు
లందిన భటుల్ పెక్కు వేలు
ఉ రా ౩ ౧౫౯
ఉ తనరెడు విశ్వాసము భూజనులకు తే కుండె
చేని జగతీశుండు పెట్టిన బిరుదున కనుమతి
గలిగినం జిరకాలంబు మనికికిం గీడొందున్
దశకు ౧౧ ౯౭
ఉ బిర దన్వ రిచ్చిరే యా దొరకున్ నీకు
నింకం గీర్తి దొరకుం గద నా సరిపాత్ర నీ
కొక్కడి బిర దని యెన్నుకొని నన్నుం
జేర్కొని తిట్టన్ వాల్మీ ౩ ౨౨

౪ పౌరుషవాక్యము
గీ ఇంత బిరుదులు పచరించి యింక నీకు
జాణింగి పోరాదు నీదు వచోమహత్త్వ మెల్ల
మెఱయంగ నా పురోహితుని తోడ వనకు
వాదింప వలయుంగదయ్య యిపుడు
పరమ ౫ ౧౬౪

౫ వాదము చర్చ
ఉ బ్రహ్మత్వము లఘు వగు నని బ్రహ్మ యను
బిరుదులకు వచ్చి యట్టుండు గా గా బ్రహ్మ
కళలం దప్పరి బ్రహ్మజనుల్ బ్రహ్మం
జిక్కుపఱుపరె చర్చల్
భాగ ౧౦ పూ ౧౬౦౨

౬ మదము క్రొవ్వు (చూ బిరుదెక్కు)
౭ ప్రతిజ్ఞ (శ ర)
విణ ౧ శూరుండు

చ ఇక్కడి సేన యంతయుం, దరమిడి చంపె
భీష్మబలదర్పమహోగ్రతc గంటె యింక
నే బిరుదాకా నీలమేఘు మనc జేర్చి యనిం
దగటార్చు వాతనిన్ భార భీష్మ ౨ ౫

గీ వాలి కొడుకు కంగదుం డనువాcడు దేవ
కంటె కడిమి నీతcడు తండ్రికంటె నెక్కు,
డర్కు దాచల మేలు నీయరిది బిరుదు
భా. రా యు ౩-౨౬

గీ హాటకాచలధీరుండు మేటిబిరుదు
కాశీ ౧ ౨౫

౨ సమర్థుcడు సమర్థురాలు

సీ అమ్మహావీరున కనతిదూరంబున బిరుదు
మూcకల నడిపించి భార ద్రో ౩ ౩౫

ఆ పసులc గాcచి గొల్లపడుచుల నెలయించి
బిరుదితిండనంగc జేర్చి తిరిగి తట్టు గాదు
నాకు నగ్గమై అని నేcడు
హరి పూ ౯ ౧౦౫

గీ అరిది బిడ్డలc ఒసంగిన బిరుదుసతుల నామ
ములు నన్వయంబులు నీమనంబు పూనc
జెప్పుడు వినవయ్య మానవేంద్ర
భాగ ౬ ౨౫౫

౩ ధీరుcడు

సీ బిరుదుల నైనను బిజికివంద్రను నైనc
జంపుచోc గడcడు జముcడు
భార స్త్రీ ౧ ౨౫

సీ నీమది ధర్మకన్నెమై నున్నది శైరంబు
విడువగ వారు ద్రోణ భీష్ములు గలరని
బిరుదులై యున్నవా రగునె రాజన్యుల
కడcగి కుడువ భార ఉద్యో ౩ ౩౫

బిరుదండె = గండపెండేరము

చ చెంద్రగుజ్జరసు ఘంటిన నామ పదాంబు
బంబునై, నిగళము నా సురాసుర వినిర్జిత
హా బిరుదండె ఘల్లనం వీరభద్రుండు
చరెన్ శశిహాలి సమీపభూమికిన్
భీమ ౫ ౧౧౦

జ బిరుదాయత్తు బిరుదు గద్యలు, బిరుదు
తనము, బిరుదులాcడు, బిరుదెక్కు

బిరుదుగద్యలు. వి (√బిరుదు) ఒకవిధ మగు
బంగారు నాణెము

వ శ్రీధనదప్రోలి చోడి నారాయణ దేవ
రకుం బడిహారి మత్రినాయకుని కూంతురు
కొమ్మను దనకు ధర్మవుగా నఖండ దీపము
నకుం బెట్టిన బిరుదుగద్యలు
ద శా ౪ ౯౪౩

వ అఖండ దీపమునకు గొటియ ౫౫ కిం
బెట్టిన బిరుదుగద్యలు ౧౯
ద శా ౪ ౯౪౪

(ఇట్లే బిరుదు రూకలు)

వ నరేంద్రేశ్వర మహాదేవరకు సంధ్య దీపము
నకుం బెట్టిన బిరుదురూకలు పది
ద శా ౪ ౯౯౨

వ సంధ్య దీపానకుం బెట్టిన బిరుదురూకలు
పది ద శా. ౪ ౯౯౫

బిరుదుతనము. వి (బిరుదు + తనము) సామ
ర్థ్యము

సీ పెనcగు తూకలముల బిరుదు తనంబులc
బలము డింపక తీర్పc జాలుటయును
భార విరా ౧ ౯౫

బిరుదులాcడు. విశే (బిరుదులు + ఆcడు)
పౌరుషవాక్యములు గలవాcడు
(ప్రతిజ్ఞావంతుcడు శ ర)

గీ అర్థితో నోషధీశ్వరుc డాది యైన, పెండ్లి
కొడుకుల నెల్లను బిలువ నంపె గర్వితన
మున జగదీశుc గాలకంఠుc, బిలువc బంపక
మాని నబ్బిరుదులాcడు భీమ ౨ ౪

బిరుదెక్కు. అ క్రి (బిరుదు + ఎక్కు) మదించు,
క్రొవ్వు

ద్వి తిరిగి చెంట్రుక పడిc దగి పోటc బొడిచి,
బిరుదెక్కి గమిc బాయు పెద్ద పందులును
పవనాథ ౧ ౩౫ పా ౪ పం

ద్వి నెలవంక ముక్కుల నెర్పునc జంచి, తొలి
తొలి ఫలములc దొరcగు రసంబు, అర

గన్ను కెట్టుచు నందంద గ్రోవి, బిరుదశక్తి
కడు జిగిబిగిఁ బొనరించి .
నవనాథ ౧. ౧౦. పా ౫. పం.

బిరుసన. వి. బిరుసుఁదనము, కాఠిన్యము.

ద్వి. జిగి దప్పి చెఱఁగులు చిఱు బీఁట లెత్తి,
పగులుచు బిరుసనై పలఁకిన నాటఁ, బొడి
కొలు వడి వాడఁ దుద గాలిఁ దూలి, కడు
వడి నందంద కారాకు రాలె .
నవనాథ ౧. ౯ పా. ౨. పం

బిరు(ఱు)సు[1]. వి. (క. బిఱుసు) ౧. కాఠిన్యము, పారుష్యము

సీ. చండ భీషణ మైన జను గదా దండంబు
బిరు సంతయును బాసి బెండు పడియె.
భీమ. ౪ ౧౦౪.

కవిరాజవిరాజితము గురుకృపశాంతన వో క్షులఁ
దేర్చియుఁ గొంకక రమే నితవుం దగవున్,
బిరుసును జూపి యనేక విధంబులఁ బెక్కులు
వల్కియుఁ జూచితి రాఘవ ౪ ౧౧౪.

క. ఉఱుకుచు నె కరినముష్టిన్, నెఱి చెడ నడి
వీపునొడిచి నిజ భుజముల నేఁ, దైఱ మెఱయ
వాని సంధులు, బిఱుసున పెనుకకుఁ గుదించి
పెడకేల్ గట్టెన్ . కళా ౫ ౫౪.

చ పెఱపు జనింప నీతపయి వే పఱతేర
నృపాలుఁ డొక్కచే, బిఱుసునఁ బట్టె
నయ్యెడల బెల్కుఱ రాఘ నీఁ బట్టె నొక్కి
టన్ భా. రా అర. ౧. ౧౫౧

గీ వేఁట జూదంబు పానంబు మాట బిరుసు,
కఠినదండంబు తరళాక్షి కాని యావి,యనెడి
వ్యసనంబు లేడింటి యందు
రుక్మాం. ౩. ౩౩.

౨ పారుష్యము, కార్కశ్యము.

సీ తోరంపు బిరుసున దుర్భాసనుఁ డనవిభు
నూర కనికి భావింప నితని, కే నన్న పని
సేయు పెంతయు నభిమతార్థం బని కని .
రాఘవ. ౩. ౨౩.

క. దురదురఁ బరువిడి బిరుసున, హారిహారిని లు
విలువు మును మ నగురయు గదిపెన్
భాగ ౫ ౧౦ ఉ ౧౩౧.

౩ ఉద్ధతి, ఉడుటు

గీ తి దృప్తిహస్తి చ్చ్ర విజృంభణమున, కెదురు
లేక యూర్ఛ స్మాన మదము లడఁగఁ,
దత్ప్రతివిధాన కుశలాభ్యుత ప్రయత్నమున
బిరుసుడింప కపు డొప్పె ననిలసుతుఁడు
రాఘవ ౪ ౨౦౯.

క చంచాయ కిరణ పటలీ, హిండిత మేఘుంబు
జూడ నిసవంశ్య ధనుః, కాంచాచ్ఛాదిత
మయ్యెను, శంచాల విభుండు బిఱుసు
చూపుచుఁ గదియన్ సుద ౫ ౧౧౩.

౪. కాలము, సమయము (ఈ యర్థమున ఒక్క
శబ్ద ఘూర్వక ము గా నే యుండు ను.
చూ పెట్టు వి ౩-వ అర్థము)

క. అందునఁ గనలి హయంబులఁ, గ్రందుగఁ
దతిమియును గరులఁ గాలాడియు మీఁ,దం
డేరులు పఱపియు శర,బృందార్భులఁ దేర్చి
రొక్క బిరుసున నసురలో
రామా ౪ ౨౮౪.

౫ విధ ము

ద్వి నసుగ నెత్తిన దోఁగి వనరుచుఁ బడ్డ,యసు
వులఁ బొరిగొన్న యా యింద్రజిత్తు, బిరు
సున మృగముల పీఁచంబు లణఁచి, ధరణీ
తలేశుఁ డత్తరి వేఁట మాని
నవనాథ ౧ ౫-౨ పా ౧ పం.

అ. అతని వింట పెడలు నమ్ముల వేగ మై,చిత్రి
దేమి చెప్ప పెఱువు కట్ట లెగిన బిఱుసుఁ
దోఁచె కళా. ౫. ౧-౨౧.

౬ పరుష భాషణము.

చ. బిరుసులు వల్కి నన్ను నెఱపింపఁ దలం
చెదొ కట్టిపెట్టు మీ, గరువము ...
శేం పంచ. ౩. ౧౧౧.

సీ జైత్య నూచి, కోపించి మానధనుమాళ
యీ పదుచును దెచ్చియు నే నుండఁ దేని

మీఁదఁ ఆ బెట్టిసాఁడ వనుచు బిఱుసులు పలుకంగ నతఁడు పలికె నంత నతివతోడ
భాగ ౯ ౪౦౬

౪ బాధ కష్టము

సీ నికట ద్రుమస్థిత నీలకంఠంబులు పురులాడ్డి వానల బిరుసు మాన్ప కాశీ ౨ ౬౯

విశే. ౧ గట్టిది కఠినము గట్టిపరుషము

గీ మదనునకుఁ జిగుర్వాలును మంచివిరుల శరములను వాఁడిగాఁ జేసి బిరుసు పదను బువ్వుఁ దేనియ నించె నాఁ బొల్చు నచట
ప్రబంధ ౮౮

ఉ పట్టుచీరలే యీ బిఱు సైన వల్కలము లీతప మిష్టమనోజభోగమే
ఉ రా ౩ ౧౦౬

చ బిఱుసుగ నెటికిం దఱుచు ప్రేలెడు కూరుఁడ వైన నిల్చి నీ పఱుఁ దనంబు మాపుము కై భా ౪ ౩౯

మ ఎండగందు శైలం ద్రోచెం గడల్ ప్రుక్కఁగాఁ ద నింకెన్ బిరు సయ్యెఁ బండెఁ బిడియెం బర్ణంబు టర్వీస్థలిన్
ద్వా ౪ ౮

౨ క్రూరము

గీ కేసరుల కంటెఁ బులులకంటెను బిరు తులై పొగరు మిగిలి జల్లుకొని వచ్చెఁ బైపైని సారమేయ యూథములు
హర ౪ ౩౮

౩ తీక్ష్ణము వాఁడి యైనది

౪ వడి నేగుదెంచి సురథుఁడు పిడుగుల గమి కంటె మిగుల బిరు సగు శరముల్ జడి గొలిపె జై భా ౫ ౫౬

౫ ఉద్ధతము ఉద్ధతుఁడు

౬ ఎఱ్ఱఁగియు బిఱుసైన హాయము సెక్కుకు సుమతి సు ౯ ౪౫

౭ బిరుదములు లెట్టుకొని తుది బిరుదార్థము నిలుప లేని బిరుసు నృపులకున్, బరికించి రోయు నని మాన, నరుదగు పరగండ భైర వాంకుఁడు లీలన్. కావ్యా ౧ ౧౩౧

౮ అధికము

గీ వారువంబులఁ బఱపె దుర్వారలీల బిరుసు తహతహ వినువీధిఁ బిచ్చుగుంటు
కాశీ ౩ ౧౨

బిరుసు². వి ఒక విధమగు బాణసంచు

సీ రోదసీ సరసీ జాల పాదపద్మ కుముద రూపము లౌ కుంచి కోలగములఁ జెలఁగు బిరుసులు పగలు వత్తులుగ నమరఁ బరగు బహుచిత్ర బాణసై భవముఁ గనుచు
ప్రబంధ ౪౪

మ సుముహూర్తం బరుదెంచె నంచు నవ్య డా కూరాగ్రగణ్యుం డుద గ్రమదేభాగ్రణి సెక్కు నూతన పతాకాపుండరీ కావళుల్ ద్యుమణిం బోలిన పంజులుం బగలు వత్తుల్ మంచి యాకాశ భాజము వింజామరశ్రోవు లున్ బిరుసులున్ బ్రహ్మాండము న్నిండ గన్ ఒహు ౮ ౪౬

గీ నెలయు రేవజరాలఁ జెండిలిక నెదురు నెడలఁ దటి యను కమ్మరి కడ యనంగఁ గ్రాలుబిరుసులు నెఱపినఁబూలుఁ బొగయు నెగనె నవ మింట రిక్కలు నిరులఁ బర్వే
అచ్చ రా అరో ౧౨

౨ ధాన్య విశేషము

వ జాజి కుసుమలు దూసలు భీమగుడెలు సేడాకు మొలకలు గుజ్జురులు బిరుసులు జొన్నఁ బ్రాలు చిన్నిచుక్కలు
ప్రబంధ ౧౧౨

౩ బిరుసుఁ గ్రోవి

బిరుసుఁగ్రోవి. వి (బిరుసు + క్రోవి) చిచ్చు బుడ్డి ఒకవిధమగు బాణసంచు

అ అరని వింటి నెడలు నమ్ముల నేగ నై చిత్ర రేఖ చెప్పు బిరుసుఁ గ్రోవి ముట్టించిన రీతిఁగఁ దోఁచె కళా ౮ ౧౨౧

బిఱబిఱ = బిరబిర. వి త్రిప్పుట చుట్టుట మొ వానియందగు ననుకరణము

చ కలకల మండుచున్ బొదువం గగ్గోని మారుత సూతి వాలమున్ బిరబిరం ద్రిప్పి కొట్టుటయు వెంట దయి తచ్ఛిరమున్ వెళా లునన్ సమీర ౪ ౧౩

చ కలకరి పెక్కు లార్చి యుబుకంబడుచున్ గడిదేరి దంచతుల్ బిఱబిఱం బట్టుచున్ బికిలిపిట్టలకై వడిం బోరి రెంతయున్ చంద్రా ౬ ౧౫౭

క్రి విణ ద్రు త్వరగా శీఘ్రముగా

ఆ పెండ్లికొడుకు నిలిపి బిఱబిఱం గన్నెకు సాగను దిద్ది వేడ్క లిగురు లొత్త నీలా ౩ ౯౧

ఆ జడలి కోతి కుటము దొడరిన బిఱబిఱ రెండు మొనలు వెరచి గండు మెఱయం బోరుచున్న యెదలం బొలదిండి పోటరు లడవి నెలవు బంట్లం గడిమి నలమి అచ్చ రా యు ౧౭౫

ద్వి బిఱబిఱ లేచి యాపృథివీశుశక్తి యెుఱ దూసి రొమ్ముననుంపం బొచ్చినను ద్వి క సా ౧ ౪౧ పా ౭౬౫ పం

బిజీన క్రి విణ ద్రు త్వరితముగా

చ ఎదురుగం బాఱుదెంచు నొకరయోకలమం గని చేఁప నీటి కెదురెక్కిన లీల బిజీన దూఱ రాం జడుముక నిల్పె చంద్రా ౭ ౧౦౧

కా ఎడు చెర్లె బజీన రాంగద జ రయిలె జాగు శ వారిశ్చ ౩ ౩౪

బిజీలున. క్రి విణ ద్రు త్వరితముగా శీఘ్రముగా

క అప్పలుకు లాలించి బిజీలునం జనుదెంచు తలవరులం జూచి చంద్రా ౫ ౬౩

బిఱుబిట్టు. వి కాలు ముస్సగునది పడుటయందలి ధ్వని కనుకరణము

క అఱచేతిద్రాలు గను నత్తలం బడె నొక యంపకట్టి దానికి నిలుచం బిఱుబిట్టున కాలు వడెన్ అము ౬ ౪౪

బిట్టుబిగియు అ క్రి (√బిగియు + బిగియు)

౧ మిక్కిలి బిగిసికొను

గీ ఆర్యులు పురోహితులు నన్న లరుగుదేర నూర కయె బిట్టుబిగుసుక కూరుచుండు సహజ ధార్ష్ట్యముం బూని శైశవమునందె తండ్రి కెరం జెంద దండుం దుద్దండుం డగుచు శ రా ౪ ౩౭౩

ఆ కడుపు లొరగించి కన్నులు ముకుళించి బిట్టుబిగుసుకొన్న బీదరూగి యమునిచారి గొట్టు యతం డేమి సేయును వేమ ౧౯౯

౨ మిక్కిలి బెట్టుసేయు

గీ పేద లయ్యును గడు బిట్టుబిగిసి యుండ్రు వట్టి యభిమానములను గర్వములఁబట్టి యల్లు వారికి సెల్ల సీయునగుణంబు పెన్నతోం బెట్టి నది యింత బిసుక సేల కాశీ ౭ ౫౦

సీ బీరంబుతో బిట్టుబిగిసి కాళ్కరుండు దహ శుండు ప్రాబంధికావి గొనియె పాంచా ౨ ౩౨

బిట్టు. వి ౧ బిరుసుతనము కాఠిన్యము (దీని యామ్రేడితము బిట్టుబిట్టు బిట్ట బిట్టు)

సీ బొరుసు మోముల బిట్టు తోం బచ్చి ఎగుపున నెదించి నూనెచే మెఱుంగు పెట్టి హైజ ౩ ౪౦

౨ తడిక బిగువుగా నిలచుటకై త్రాడు గట్టి యుండ్చి యానించెడి కొయ్య

ఆ ఒడల ధూళి బూసి జడలు ధరించిన వాడయుం దయిన ముక్తి బడయలేడు తడిక బిట్టుపెట్ట తలపుతో నరి యూను వేమ ౨ ౪౧౭

౩ ఎండ ముస్సగునది కాయుటయందలి యను కరణము

చ ఘం బిలుతున కెంత దొడ్డపని శాస్త్రుల బి
జ్జని శాసివంత లో పలన కరంగి పొంగు పని
శాలుర చిత్రము మెత్త చేయఁగన్.
పాండు ౫ ౨౧౨

౪ బ్రిప్పుట మొ॥ వానియందగు ననుకరణము
చ కరికలభంబు కొమ్మ పుడు గాకొని బిజ్జని
బ్రిప్ప లోకు ఖ్రాళిఁ గిరి నెత్తు సంగ
డము తైపడి నర్వలయాద్రిఁ ఒట్టుఁ గోట
రహిని మత్తఖడ్గిని బిడల్బ రజంబుగ గొట్టి
లోహము ద్గర సముదాయ మచ్చిబురత్ర పున
భూపతి యౌవనోద్ధతిన్ రా వి ౨ ౨౭

౫ పటుచుటయందగు ననుకరణము
సీ వినువీథి బిజ్జబిజ్జనఁ బాఋ కరికరమ్ముల
దాఁకి చౌదంతి కళవళింప
చంద్రా ౬ ౯౨

౬ ఉద్ధతి శ ర విణ ఉద్ధతము (శ ర)
జ బిట్టబిజ్జ బిజ్జబిగియు

బిలకము. సం వి అ పుం పల్లిక (శ ర)
బిలకారి. స వి న్ పుం మూషకము (రా ని)
బిలము. సం వి అ న ౧ రంధ్రము బొతియ
౨ గర్తము పల్లము ౩ ఆకాశము కొలిపి
౪ గుహ ౫ యోనిద్వారము (అ ని)
పుం ౧ ఉచ్చైశ్శ్రవము ఇంద్రుని గుఱ్ఱము
౨ వేతసము ప్రబ్బ ‡
బిలవాసము. సం వి అ పుం జాహకము నల్ల
తొండ
బిల(లే)వాసి. సం వి న్ పుం సర్పము
బిలశయము. సం వి అ పుం సర్పము
బిలాహారి. వి ఇరువదినాలుగు శ్రీరాగములలో
నొకటి
సీ భూపాళగౌళలన్ బురుష రాగా ష్టక ౦
బాహిరి లలిత బిలాహరులను
ప్రబంధ ౯౫

సీ సలలిత బిలాహరి కురంజి ధన్యాసి భూర్వ
గౌళ వరాళి నాట భల్లాతికి మాంస
౫ ౧౨౩ 'బిలహరి' అని వాడుక

బిలిబిలి. విణ స్వల్పము అల్పము
క విషురథ క్రీడాలాయుధు నీడగు కర్మాను
ష్ఠానములకు బిలిబిలి నిగ్రలకును శివుఁడు వల
చుచే తలపోయన్ శివ పా ౪౯౭
ద్వి వలిగూర్చు కృతులు నా వర్ణును వెరుఁగుఁ
బిసుకు చందపు బిలిబిలి కృతుల్ కృతుల
పండితా దీక్షా ౬ పా
చ బిలిబిలి మాట లాడఁ దమఁ దెంచినవానిక్
ముద్దు గాక యా ఎలికెడు చిల్క పిల్లఁ గని
బాగురుఁ బిల్లలు సంతసిల్లుచే
ద్వా ౧ ౧౭
(తొక్కు ౯ బల్కు లని భావము)
బిలువము వి బిల్వము మ రేడు ‡
సీ బిలువ మున దనర్చు బిల్వమునకు
సాం ని స్థా ౫౭
బిలేశయము. సం వి అ పుం ౧ సర్పము
౨ ఎలుక ౩ భిలమున వసించు జంతువు
౪ కుందేలు శశము ౫ ఉడుము గోధ ౬
సల్లకి ‡
బిల్ల(ల్ల). వి ౧ బిల్లిక (సూర్య చంద్రుల
బింబము
గీ బిల్ల బిల్లిక యనఁగను బింబ మొప్పు
ఆం భా ౧ ౭౮
౨ ఖండము ముక్క
గీ జలజనాభుండు కోదండచతురుఁ డగుచు
గుఱ్ఱములతోఁడ సారథిఁ గూలనేసి వార
వయుఁ జక్రరక్షకద్వయముఁ ద్రుంచి కల్లు
బిల్లలు చేసి పెగ్గలము నక్కె
ఉ హరి ౩ ౯౯
సీ. బలితంపు జాన్ను భిల్లలచందమునఁ గ్రొవ్వ
కొండదును నోరూర ద్రుంగికొనుచు
అచ్చ రా యు ౨౪౫

ద్వి. పిల్లగాఁ గావిరి వేరసి యుద్ధంబు, బిల్లి
పోలిక రవి బింబంబు దోఁచె.

ద్వి. హరిశ్చ. పూ. ౪౧౦. పం.

౩. గుండ్రపు బిండు.

సీ కుఱుగర్రె బిల్లప్రకోష్ఠ మునిచి

గీ. పాండ్యుఁ గనియె ఆము. ౪ ౫౭.

సీ సకిసెల పట్టమంచము బట్టుతలగడ బఱువు
బిల్లలు సూర్యపటవుఁ ..ఱవు, హైజ. ౩. ౬౪

సీ. ఉపధానసంజ్ఞ రైయొప్పుచుండు. గీ. తద్వి
శేషాభిధానంబు తగును ఒ౦ఱవు, బిల్ల
బిండెన అం. బా. ౨ ౧౬౩

౪ పలుచని, గుండ్రనివస్తువు

గీ గమ్మ చమరిన దారు చక్రంపు బిళ్ల, వోరె
మెయ్యఁగఁ బ్రాఁచి తేఁ బ్రొద్దు పొడిచె
ప్రసుచ ౫ ౪౦

౫ గాజమీఁద మూఁత వేయుటకై యుపయో
గించెడు గుండ్రని పలక

సీ తండుల మాష ముద్గముల గాసెల నించి
మీఁద బిళ్ల లమరి\ పెత్తి పెట్టు .
శుక ౩. ౩౪౭

౬ స్వర్ణభూషావిశేషము.

ద్వి మించు దంతపు బిల్ల నమరు,చిఱుత గాసెలు
వలచెంపల నమర ద్వి నల. ౩. ౧౨౩ పా.

౭ పెండె పొందలగుచోట్ల గుండుము ... లేచెడు
సొత్తురుగడ్డ (శ ర.)

(వ్యవ) వానికి తొడలో బిళ్ల కట్టినది

౮. ఆఁడుపిల్లల మొలకుఁ గట్టెడు ఆభరణ
విశేషము

(వ్యవ) వారి అమ్మాయికి ౭౧గాగు బిళ్లి చేయించి
నారు

౯. కపిలరాట్నము. (శ. ర.) ౧౦ ... పని
వాఁడు బిండున కంటించెడు చక్రము.
(శ ర.) బిళ గుండ్రనిది. (చూ. బిళ్లబొట్టు)

ప. బిల్లకట్టు, బిల్లకఱ్ఱలు, బిల్లగోడు, బిల్లగోల,
బిల్లసేఁత, బిల్లబిద్యము, బిల్లమీఁటు, బిల్ల
పెట్టు, బిల్లవాలు, బిళ్లచెప్పులు, బిళ్లబొట్టు.

బిల్లకట్టు. అ. క్రి. (బిల్ల + కట్టు) పెండె గానగు
చోట్ల సొత్తురు గడ్డకట్టు (శ. ర.)

బిల్లకఱ్ఱలు. వి. ఒ. (√బిల్ల.) తమలపాకు సుడె
లకు క్రిందను, మీఁదను సంతన చేసి కట్టెడు
కఱ్ఱలు. (శ ర)

బిల్లగోడు. వి (బిల్ల + కోడు) బాలక్రీడావిశే
షము.

సీ తూరివతుంకాలు గిరవగించులు పిల్లదీ వాలంకి
బిల్లగోడు కాశీ. ౩. ౩౩

గీ కోలక్రోఁతులు బిల్లగోళ్లు దూరివగోల లంద
లంబులు మఱి కుం౧ కాళ్లు
వి పు ౭. ౨౦౨.

మహాస్రగ్ధర. బిరిగాయల్ కందుకంబుల్ పెనఁ
కువవితముల్ బిల్లగోల్లాపుఁబీకల్ సరి
వాండ్రన్ గూడి యాడున్ జనవరసుతుఁ
డా శైశవక్రీడ యందున్. ఇందు. ౨. ౧౭.

బిల్లగోల. వి. (బిల్ల + కోల.) క్రీడాసాధనవిశే
షము.

సీ. వరుణుండు తైచు మర్వపు బిల్లగోల సాఁ
దరఁగ తూరుపుగట్టు దాఁక నిగుడె
శుక ౩ ౩౨౩.

బిల్లసేఁత. వి. (బిల్ల + సేఁత.) ఒట్టల సేఁతలో
కొకభేదము.

వ .నిద్దంపు పవిమి హురుమంజి బిల్లసేఁత
పట్టు జూఁకటు పచ్చడింబును
ప్రబంధ. ౬౦౫.

బిల్లబిద్యము. వి. (√బిల్ల³) బాలక్రీడావిశేషము.

సీ చిక్కణబిల్లయు జెల్లెము గొడుగును బిల్ల
బిద్యము లక్కిబిక్కిదండె .
హంస. ౩. ౧౪౬.

బిల్లమీఁటు. వి (బిల్ల + మీఁటు) బిళ్ల ఎగుర
వైచుట.

క. పడిఁ దేడఁ దోలి రాజున్యడి డొంకన
పోటుగా సురస్థలి నవు డా. పిడికిటి గొర

కక్ చేయక్, విడికిటి వి క్ట్యగవి బిల్ల
మీటుగఁ బడిరాయక్. సారంగ ౧. ౯౬.

వ కెసుకటి దట్టి కట్టు ఎడికిటఁ దొడిఁగి
రాుత్తి తెరపిగాని పఱపి పోఁకాళ్లు వక్ష
స్థ్సలంబున వాని కెల్లకిలఁ బ్రేళ్ల బిల్ల
మీటుగాఁ జిమ్మెచు. కళా ౩. ౨౬౬.

బిల్లము. సం. వి అ. న ౧ పల్లము. ౨. ఆల
వాలము, పాదు. ౩. ఇంగువ. శ్రీ.

బిల్లమూలు. సం వి అ. స్త్రీ వారాహీ
కందము, ఒకజాతి దుంప.

బిల్లమెట్లు. వి ౧. (బిల్ల + మెట్లు.) ఒకవిధమైన
చెప్పులు

వ...పదంబుల బిగువారు బిల్లమెట్లు నిరతు
హీఁపులు కఁరిజ్లఁ గడియంబులు
ప్రబంధ ౬౧౫

సీ. నీలిశాలు మెడనీలికుచ్చుల ట్రొళ్ల విరు
దైన వడికెలల్ బిల్లమెట్లు బిల్హ ౩ ౩౮

గీ ఆంబ్రియు మున ిల్లమె ట్లమరఁ
దొడిఁగి ఇందు ౫. ౯.

బిల్లవాలు. వి (బిల్ల +) కా రుగ్గము,
చుట్టుకైదువు

గి. ... బిల్ల... డా,
మోం ... మో ...
... ౨౩౦

సీ. బిల్లవాలన సుకర్యవాచ్యల ...
సా ౨. ౯౮ ౧౮

బిల్లసువు. సం. వి సా. స్త్రీ పదిమందిబిడ్డలను
గన్నతల్లి.

బిల్లిక = బిల్ల. వి (చంద్రసూర్యుల) పరి మ
గీ. బిల్ల బిల్లిక యనఁగను బిరు పెంపు
ఆం భా ౧. ౭౮

బిల్లు(ల్లు). వి (క బిల్ల.) వ్యా క శేవము. సాధ
కము. శ్రీ.

సీ. సారుప సురపొన్న వారిజమును పొన్న
సెల్లి పూలుగ బిల్లు పెనిలియుడుగు
హంస. ౪ ౧౧

(వ్యవ) బిళ్లకట్టుతో మంచములు చేయుదురు.

బిల్వా. సం. వి అ. స్త్రీ హింగుపత్రి, ఇంగువాకు

బిల్వకీయము. సం విణ (అ. ఆ అ.) బిల్వ
వృక్షము నాటినది.

బిల్వము. సం. వి అ. పుం. మారేడు శ్రీ

బిళ్ల(ల్లల)చెప్పులు. వి. బ. (బిళ్ల + చెప్పులు)
తోలుబిళ్లల సుచ్చులమర్చిన చెప్పులు
సీ బిగి గొప్పఁ దొడిఁగిన బిళ్లచెప్పు
. లొనగి . శస్త్రవిద్యల నెలము నిల్పి రవసి
పాలాగ్రసీమ రా. వి ౨. ౪౪

వ వేగలతోడి బిల్లలచెప్పులు దొడిఁగి
వి. పు. ౭. ౧౪౫

బిళ్లబొట్టు. వి. (బిళ్ల + బొట్టు) వర్తులాకారమైన
తిలకము.

సీ. నుదుటఁ జెందిరము ... గ దిద్దు కొక
కోళ వెగఁగు కస్తూరిఁ బెట్టు బిళ్ల బొట్టు
హరి ౪. ౧౬

సీ గిలుచు గమ్మడిఁ ... నామము దీర్చు సా
మారి బిళ్లబొట్టవధరిఁగు
... ౪ ౧...

సీ మాణిక్యసుచుల యుస్తాణంబు ధూళిపైఁ
బెట్టిన కస్తూరి బిళ్ల ... కాళ ౧. ౩౯

బిస. వి యుత్రపుకీలు, మీటు.

సీ. తగినట్టి మాస్తీని గండపోళ్ళు ...
మెఱయు కైవడి బిస మీటన ...
ప్రబంధ ౧ ...

వ .మ్యాగయుండు బిస రొమ్ము సంఘటించి
కాలి బోసులం బడి . హంస ౪. ౩౭

సీ. మీటు నా బిస యన మీ ఉత్సతన
కీలము అం. భా. ౨. ౨౯

బిసకంఠి. సం. వి. స్త్రీ పుం. బకము, కొక్కెర

బిసకంఠిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. పెద్దబెగ్గురు, ఒక జాతి కొక్కెర.

బిసతంతువు. సం. వి. ఉ. పుం. తామరతూడు నందలి సన్నపోగు.

బిసనాభి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. పద్మిని, తామరతీగ. (త్రి ని)

బిసనాళిక. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. మృణాళము, తామరతూడు.

బిసనాసిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఒకజాతికొంగ (విల్యమ్సు)

బిసప్రసూనము. సం. వి. తామరపువ్వు, పద్మము (శ. ర)
శ్లో. [illegible]

బిసబిస. [illegible]
[illegible]
[illegible] బిసబిస [illegible], పిండముగ [illegible]
[illegible] బిస వేడి
[illegible] గానక, [illegible]
[illegible] ౧౦. ఉ. ౧౨౦౧
సీ. వేడి [illegible] బిసబిస [illegible] పాణి
[illegible] దటరిట [illegible]
శ్రీ. ౩. ౧౬
[illegible] బిసబిసయని గాలి [illegible]
[illegible] చినుకు [illegible]
[illegible] ౩ ౯౬.
౭. [illegible] మొదలగు వానియం
దగు సనుకరణము.
సీ. [illegible] బిసబిస [illegible]
[illegible] నవ్వలని [illegible]
సారంగ ౩ ౨౫.
గీ. బిసబిస [illegible] పోక [illegible] నడుచుటుడు
[illegible] మెట్టికల్, [illegible]
[illegible] నిల్చుడు [illegible]...
పాంచా. ౪. ౨౧

చ. బిసబిస వాలు కీలుబడ పిక్కలు [illegible]
[illegible] నటింపఁగా . [illegible]
[illegible] తోడుతన్
సారంగ. ౧. ౩౮
ఇష్టి. బిసబిసబిస
సీ. బిసబిసబిస బోవు పెనుచీకి నిలకేక [illegible]
[illegible]
[illegible] ౪. ౪౪

బిసము. సం. వి. అ. న. ౧. తామరతూడు, మృణాళము ౨. తామరతీగ.

బిసరుహము. సం. వి. అ. న. తామరపువ్వు, పద్మము. (శ. ర)

బిసలము. సం. వి. అ. న. కిసలయము, చిగురు. (అ. ని)

బిసవర్త్మము. సం. వి. అ. న. ఒకజాతి[illegible]

బిసి.[1] విశే. (దే. బిసి) వేడిదైనది (చూ. బిసినీరు.)

[illegible]

బిసి.[2] వి. తడిసి బిళ్లు, తడిసి బిగువుగా [illegible] తాడు గట్టి [illegible] (శ. ర) బిసివోవు

బిసిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. తామరతీగ, పద్మిని ౨. తామరతంపర, పద్మవనము

బిసినీరు. వి. (బిసి[1] + నీరు) వేడినీరు
సీ. ఎసనీరు బిసినీరు [illegible] నీరు
[illegible] ప్రబంధ ౫౬.

బిసిబిసి. విశే. మార్దవమును, కాఠిన్యమును [illegible]
గీ. మఱియు [illegible] బిసిబిసిమాట లమరఁ,
ప్రియము చెప్పయు ప్రభా. ౫. ౨౬

బిసిలము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) బిససంబంధి, బిససమీపము

బిసివోవు. అ. క్రి. (బిసి[2] + పోవు.) పట్టువడలు. (శ. ర)

బిస్తం. వి. దుర్గతి

సీ. బిడ్డ బిస్త యనంగ నెలయు దుర్గతి

అం. భా. ౧ ౧౫

బిస్తము. సం. వి. అ. పుం. కర్ష పెత్తు (ఒ)గా రము మాడ (౮౦ గురిగింజల యెత్తు)

బిస్సటు. వి. బిస్సు మను ధ్వని

(చూ. బిస్సట్లు పెట)

బిస్సట్లుపెట్టు. అ. క్రి. బిస్సు మని ధ్వని చేయు నట్లు విసరు

సీ. ...లంబు లల్లాడ ...మా పతిమ... టు... బిస్సట్లు బెట్టునాఁ

వా. శరావా. ౧ ...

బిస్సాటి. వి. (సం. విస్సాటి) పెద్దలచే... కై పట్టుకొను పెండ్లికాఁడు బిస్సాటి

...కట పెద్దలారి బిస్సాట కలికి ... రించిరి మును ... నాకాశగులను

బిస్సు. వి. ౧. గాలి వీచుటయందు వగు ధ్వన్యనుకరణము.

చ. ఎదుగులు రొప్పు గాడ్పు లయి ఎస్సున వీఁచు ప్రవాహపంక్తులై కడలు ముంచు నట్లు ... గర్వము ... పఁగఁ ద(ప్రభా)వలుల్

కకు. ... ౧౦౩

... గనగనలాడు కుంపటులఁ గంపల ... ఎలఁగ కప్పురాళ్ళ బిస్సను వసనా... గాలి పొరలాడెడి పాముఁ తేళ్లు పుట్టలన

సానందో. ... ...

౨. వేగముగా పోవుట మున్నగువానియం దగు ననుకరణము.

సీ. చదల బిస్సునఁ బోవు పైనికావయవముల్ నాఁట చేతేలు స్వర్గమఁ జలింప

చంద్రా. ౨ ...

చ. ...లగు డాఁకటం బుచు పైఖరి బిస్సున సౌశవంబు దూ...ఱడు క్రియ

సారంగ. ౧ ...౩

బీ

బీకర. వి. బీఱు, కోలాహలి

సీ. బీకర బీఱు నా నెలయుఁ గోలాహల

అం. భా. ౨ ౬౦

బీగము. వి. (క. బీగ) తలుపు లోనగువానిఁ వేయు తాళము

ఉ. పట్టుగు డారముల్ చికలి ... గరుఁ(వాఁ)... చిక్కు బీగపు ... రెక్కలుఁ ... ఎచ్చు... పలక ... టలు

వాల్మీ. ౩ ...

సీ. నానావిధ (ప్ర)వ్య వ్య...ంధారముల్ గల గ... ...ంయులకు బీగము లమర్చి

శుక. ౧ ...

సీ. ...గ వీగము ...పుగ లుగు ...పలియ... ...మా... బో...ర్తల పు... ...సులుగో

వాంస. ౨ ౨...

సీ. ...గము తా... ...నఁగ నరోమయార్గ ... విశేషోక్తి యొప్పు

అ. భా. ౨ ...

౨. బీగముచేయు. బీగముద్ర

బీగముచేయు. వి. క్రి. (బీగము + చేయు) తాళము ... ఆప్పుడ కీలకము ... తాళము వేవి కుంచిక

గీ. చిక్కు చిలువాన పొంకయింటఁ జేర్చి తలుపు చిలుకు ముద్రించి బీగముచేయి ... ...కొను

శుక. ౩ ౩...

ద్వి. బీగంబు చేయుచే బీగముల్ ...

ద్వి. పరమ. ౭ ...

బీగముద్ర. వి. (బీగము + ముద్ర వృత్తియందు ముద్రలోపము) ...తాళము

చ. నలినహితాన్వయేశుఁ ...కనాఁ ... డిందిరయిం... బీగముద్రలు కరకుంచి... విఘుటలం ...నరించి మున్న

చం. రా. ౨ ...

చ. పరగాడు రత్నకొట్టడులం భద్రముగా నొగి బీగముద్రలన్ గరిము నొనర్చి

వాంస. ౧ ౧...

బీజకము. సం. వి. అ. పుం. ౧. మాతులుంగము, మాదీఫలము ¶. ౨. పీతసారము ¶ ౩ పుట్టునప్పుడు శిశువున కుండు చేతుల స్థితి విశేషము. (విల్యమ్సు) న. బీజము, విత్తు.

బీజకృత్తు. సం. విణ. (త్రి. లి.) బీజమును కలిగించునది వి. త్రి. న వాజీకరణము

బీజకోశము. సం. వి. అ. పుం విత్తనము లుండెడి రతుంపు, కాయ. ౨. తామరపువ్వు న ... కవ

బీజగణితము. సం. వి అ న ౧ ... వస్తువు యొక్క ... ప్రమాణ కారణములు ... వేరించుట ... అవ్యక్తగణితభేదము

బీజగర్భము. ... వి అ పు ... పొట్ల ¶

బీజగుప్తి. ... వి ... స్త్రీ ... విత్తుండెడి కాయ ౨ శింబి, తింబత్తిగ

బీజధాన్యము. సం వి అ న కొత్తిమిర ¶.

బీజన్యాసము. సం వి. అ పుం ౧. నాటకవస్తు మూలమును కలుపుట ... మును ... కుంచుట

బీజపాదపము. సం వి అ. పుం భల్లాతకము, ... డి చెట్టు ¶ (విల్యమ్సు)

బీజపుష్పము. సం వి అ పుం ... మదనవృక్షము. ౩. మాదీఫల... f

బీజపూరణము. సం వి అ పుం మాదీఫలము ¶ ౨ శ్లో, బీజపూర్ణము (వై. ని.)

బీజపూరము. సం వి అ. పు మాదీఫలము ¶ శ్లో బీజపూరకము

బీజపేశిక. సం వి. అ స్త్రీ అండకోశము

బీజఫలకము. సం. వి. అ. పుం బీజపూరము, మాదీఫలము. ¶.

బీజమాతృక. సం వి. అ. స్త్రీ పద్మబీజము.

బీజము. సం వి. అ. న. ౧ విత్తనము, విత్తు. ౨. విత్తుట (శ. ర.) ౩ అంకురము, మొలక. ౪ కారణము, మూలము. ౫. రేతస్సు ౬. కథా నాటకాదుల వస్తుమూలము. ౭ మజ్జ. ౮. తత్త్వావధానము, తత్త్వము ౯. మంత్రమూలాక్షరము, మంత్రభేదము. ౧౦ అవ్యక్తగణితభేదము ౧౧ ఋతువు. (వై. ని.) పుం మాదీఫలము ¶

బీజరత్నము. సం ... న. మాషకలాయము, వృక్షవిశేషము. ¶

బీజరేచనము. సం వి అ పుం జయపాల వృక్షము (విల్యమ్సు.)

బీజవరము. సం. వి. అ పు చిక్కుడువిత్తు

బీజవాపము. సం వి ... ౧. విత్తనముల విత్తుట

బీజవాహనుడు. సం వి అ పుం. శివుడు (విల్యమ్సు)

బీజవృక్షము. సం. వి. అ. పుం. అసనవృక్షము. (రా. ని.)

బీజసువు. సం. వి ఊ స్త్రీ భూమి, పంటవలంతి

బీజహార. సం వి. ఆ స్త్రీ. బీజహారిణి

బీజహారిణి. సం. వి. ఈ స్త్రీ మాయావిని, డాకిని ౨ శ్లో, బీజాపహారిణి.

బీజాంకురన్యాయము. సం. వి. అ. పుం. ఒక లోక న్యాయము. (మూ న్యాయము.)

బీజాకృతము. సం. విణ (అ ఆ. అ.) విత్తిన ఒడి-దున్నబడినది. (పొలము.)

బీజాక్షరము. సం. వి అ న. మంత్రములో కూర్పబడు నక్షరము.

బీజాఢ్యము. సం. వి అ పుం. మాదీఫలము. ¶. (విల్యమ్సు.)

బీజాధ్యక్షుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శివుఁడు (విల్యమ్సు)

బీజామ్లము. సం. వి. అ. న. వృక్షామ్లము, చింత పండు (వాచ)

బీజి. సం. విణ. (త్. సి. త్.) ౧ బీజముకలది, (సమాసాంతమున నున్నప్పుడు) బీజమువలనఁ బుట్టినది. [illegible] ౧ బీజాధానము చేసిన వాఁడు, ఉత్పాదకుఁడు [illegible] తండ్రి [illegible] సూర్యుఁడు

బిజేగొట్టు. విణ. [illegible]

సీ. తెప్పుగొట్టు వయసు దీఅన మేనిదో రాజ [illegible] లినడరో [illegible] గట్టి [illegible]

బీజోదకము. [illegible] (త్రి. ని.)

బీజ్యుఁడు. [illegible] వలనఁ [illegible] పుట్టినవాఁడు [illegible] కులమునందుఁ బుట్టినవాఁడు

బీట. [illegible] పగుల సాను స్వారమని [illegible])

సీ. నిర్ఝరప్రబలవేణికిఁ [illegible] జత్రూలఁ జేరిన [illegible] బీటలెగయు [illegible]

[illegible] జనుఁగట్టునఁ బాసిన [illegible] బీటలతోడి [illegible]

[illegible]

[illegible] బీటతీయు, బీట [illegible] బీటలెగయు, బీటవాఱు.

బీటగిలఁబాఱు=బీటగిలు. అ. క్రి. (బీటగిలు + వాఱు ద్వ్యర్థమున) బీటలుతీయు, పగులు

[illegible] ఇంక బీటగిలఁ బాఱని రేయి [illegible]

[illegible]

బీటగి(లు)ల్లు. అ. క్రి. (√ బీట) బీటతీయు, పగులు

[illegible] బీటగిల్ల నిశాటపు భేదనంబు [illegible] భీమ. ౩. ౨౧౧.

(చూ. బీటగిలఁబాఱు)

బీట(లు)తీయు. అ. క్రి. (బీట(లు) + తీయు) పగులు.

(వ్యవ.) ఈ రెండులకు నేల బీటతీసినది. గచ్చు బీటలు తీసినది

బీటలగు. అ. క్రి. (బీటలు + అగు) పగులు

[illegible] ఈమ్మొదల [illegible] చెవుల [illegible] బీటలగు [illegible] నీలా. ౩. ౧౦

బీటలుపోవు. అ. క్రి. (బీటలు + పోవు) బీటలు వాఱు, బ్రద్దలగు

సీ. భేరీధ్వనుల నింగి బీటలు వోకుండఁ [illegible] కరోత్కారము పడుపు

భార. భీష్మ. ౧. ౧౧౪

బీటలెగయు. అ. క్రి. (బీటలు + ఎగయు) బీటలు వాఱు, పగులు

[illegible] బీటలెగయ [illegible] నిగిడించెదవు. నైష. ౪. [illegible]

బీట(లు)వాఱు. అ. క్రి. (బీట + వాఱు) [illegible] గిల్లు, బ్రద్దలగు

సీ. [illegible] బీటవాఱి [illegible] మోకతో ముడిఁగి వాడిన [illegible] చూప

[illegible]

[illegible] బీటవాఱి [illegible] కీలుగంటు [illegible] విటకంటకిగాని యయ్యెడిన

వి. ప్ర. [illegible]

[illegible] బీటలువాఱఁ దివురుచిందముల [illegible] [illegible] గిలంగిఁబడిక ..

భార. విరా. ౪. [illegible]

సీ. పగిలి బీటలువాఱి తగడెత్తిఁ గుబుసంబు [illegible] తునుకలట్లు. భీమ. ౪. ౧౩౦

బీటిక. వి. బీట, పగులు

[illegible] మీటగుమీల [illegible] మును [illegible] బున [illegible] కొండ [illegible] బడి [illegible] చెలంగఁగా

అము. [illegible]

సీ ..పగులడు బీటిక బంగు [illegible] గి పోఁటమ
దనర్చు ... అం. భా. ౨. ౧౩౦.

జ బీటిక లెగయు.

బీటిక లెగయు. అ. క్రి. (బీటికలు + ఎగయు) [illegible]

సీ వననీట గుప్పళించెను గళావతి యార్తు జగి
వాని బీటిక లెగయకుండ
[illegible] ౨. ౪౪

బీడు. వి [illegible]. (క. బీడు. హిం. బీహడ్.) ౧. [illegible]న్న నిభూమి, కంచె.

[illegible] కోల కనంగను బీడు నాఁ [illegible]
[illegible] యున వ్రప్రహతభూమి [illegible] లెసఁగు.
అం [illegible]. ౨. ౬.

సీ. చేలఁ బోర్లను బీళ్లను జేరి చొచ్చి, పయిరు
పచ్చులు మేసి . యయా ౧. ౩౫

సీ. పాలివానికిఁ గ్రొత్తచేలు దీర్పఁగ బీళ్లఁ
జెటులు గొడ్డంటఁ గొట్టికొట్టి
ఈ. పారిజ్. ౪. ౧౩

[illegible] వంకలను డొంకలను బీళ్లఁ బాళ్ల [illegible],
గుప్పలను దిప్పలను మళ్ల గుళ్ల [illegible],
[illegible] . హంస. ౧ ౧౦౯

౨ వట్టిపోయిన యినుము. (శ [illegible])
(వా) బీటిక లాయి

విణ రిక్తము, వట్టిది
[illegible] రుత్త లాటారంబు రిత్తబీడు, [illegible]
[illegible] అం. భా. ౩ ౧౫.

[illegible] బీడు కాఁపు

బీడుకాఁపు. వి. (బీడు + కాఁపు) బీడునసుండు
సేద్య కాఁడు.

వ.. నగరికి పోలుంన్నా, బీడు కాఁపునకు సాలుగు
పోల్లన్నా . . ద. శా. ౪. ౭౧౦.

బీతు. వి (సం. భీతిః.) వెఱపు, భయము

సీ... వెఱ యు త్తళము బీతు బెదరు బెగ్గిలట
యుంజెక యుండెబ యుటన నధృతి యగు.
అం. భా ౧. ౧౩౩.

[illegible] కతని బాసట గాఁ గొని, యాతులుల
నడెంచి జన్న మలర నొనర్తుకో నీతలఁపున
నిపు డేమిగుఱు [illegible] తునుపక యనుపు
మనిన [illegible]

[illegible] బీతుగూసాయి [illegible]

బీతుకగుచు. [illegible] (బీతు [illegible]) భయ
పడు

[illegible]

బీతుగొను. [illegible] (బీతు + కొను) భయపడు
(చూ బీతుగ [illegible])

బీతుగొల్పు(లుపు). [illegible] (√ బీతుగొను.)
[illegible]

[illegible] నగ్త జని
[illegible] కా గాటప్రాకారమేయముల్.
[illegible] ౨. ౭౨.

బీద. విణ (సం భీతః) ౧. భయపడినది. (శ.ర)
[illegible] బీదతనము ౨ నిస్సారమైనది

సీ [illegible] పైపేహంబు చిక్కి బీదవరంబు
[illegible] మొచమనుండు
[illegible] సరుఁ డిట్లు సుట్టఁ [illegible]
వి ప్ర. ౫. ౩౭౭.

వ...అంగకి బలందుఁ బొడగానుపు బీదవరంబు
లను [illegible] గల రొుక
[illegible] ౪ ౨౧

సీ బీదవరంబు [illegible]
[illegible] ౨ ౪౧౨

[illegible] కరిద్రుడు, లేనివాఁడు

[illegible] లిపి, యుల్ల
సల్లన వలిచీవ [illegible] చిర్చి దిఱక
[illegible] కాఁదైనఁ బొద
వు [illegible] ౩. ౧౨౧

వి పశ్చాత్కృతి
కీ గోణముబారి బోడ బీద గీ శాఖలు
గలాడు పశ్చాత్కృతి సా తెలుంగు యతి
సమాఖ్యలు సాం ని మాన ?
౨ బీదకన్నువడు. బీదతనము

బీదకన్నువడు అ క్రి (బీద + కన్ను + పడు)
మేని బలుపుచే ఎన్నుగిలిన కన్నులు గలదగు
మెండు మలగింప లేక తనకేంబాడ లాండును
రెండు నేక పె పొడిమగి బీదకన్నుకడ
బూడిద ండున బోతె బూ క సా కేడు
శోక ను ప్రక రాండు ౫ ౧౮
సా బీదగ చి గారె ని అత్యంత
తెల్పను
గీ గాన పెంపరి చుగ్గుడు ఎయు సేయు
నపుడు కరపా మన క మడుగనపుడు
ఎండునపుడు బొంతపై నుండు మ
బీదగతిచిగ యారె యా బిక్షునకన
శే౦ ౫౦ ౧ ౨౧

బీదతనము వి (బీద + తనము) ౧ అకితనము
చ ఎలిది గడండు నది బీగతగ
గాక తెగు దల ఎయు లోక తే గా
గా గి ని నెల్ల c గోడ గక
శ్రాc ౯ ౨౯
౨ దారిద్ర్య దైన్యము
కీ అమృతం ం కి మ్మ బీ అ న
నడుగ శా గా గా గనచు శోక డ
శా ౩౮

బీభత్సము ణ (అ ౩ అ) ౧ ఎవ
బుట్టించునది గోచి గలిగి చు గి అ హ్వ
కరము ౨ ౩ ౬ హ్వించుకొనునది
ఏవగించునది గోయునది ౪ (భీభత్స రసవి
యమున) విక కము వికారము గొందినది
(నవన్సు మెం వి అ పుం ౧ ఎవ శెగటు
గోచి ఇంప్పు ౨ ఒక రసము. (దీనికి
సాయిభావము జుగుప్స)

బీభత్సుడు ౦ం వి అ పుం అర్జునుడు
(యే ని కే ని)

బీభత్సువు ౦ం విణ (ఈ) ౧ చెడిపోయి
అ గ్యకరమైనది గగ ను ఒట్టించునది
ఎవగించుకొనునది గోయునది ౨ ౨
అర్జునుడు
గీ విరులకు గాడ బీభత్సవిధము కలుగుగ
కార్యంబు చేయక గాని వరధంగల
గడచడక బీభత్స యుc గా బీ కు
ను నబిదా మయ్యె
ఆర విరా ౪ ౧౮
శ్లో సం కర్మ భీభ ్య యుద్ధము
కదంచన గన గే సమ్మ్యు భీభ
త్ర విక్రుతి ఇ విరా (వా

బీయము వి బియ్యము ౧ండులము
వ దేవరకు మధ్యాహ్న నివేద్యము
ను మల బీయ వ
క వా ౪ ౧౧
గిర వ్యవయి కంటక సిల్ల కొగ
గ పుల యండు గోక ఒ ఓ మంగాతుప్ప
ర్లచ్చి తకాయ లంత లయి యరుణ
లయి గ గిమచుట్టు గారిద్రాక్షంబు లం
మధురంప లయి యుండు దో ర గా క
గారిద్రాభింబులయి కయల వారిఠంబు ౦
యుండు చి ౧)

బీరగాడు ౧ బీరము + డు) క
వంతుడు
౧ తగరము వాడి చేసి జెడితాని గాక
బీరగాడు గాc బొగడెదు
కు సం ? ౭౮

బీరము వి (సం వీర్యము దీనికి వ్యుత్పత్తి
మవర్ణ లోపము చూ బీరగాడు) ౧ శౌర్యము
పరాక్రమము

క. బీరము లావును మిగులంగ, వైరులు దతి
ధైర్యమునం దొడర వచ్చిన చోటన్.
భార. విరా. ౪. ౨౨౨.

గీ. సురనదీపుత్త్ర వినుము నాకుం జూడ నర్థరథుండ
వగు దీవులావు బీరంబు నరయ.
భార. ఉద్యో. ౪. ౨౩౮.

సీ. పమ్మిన కృష్ణు బీరమ్ములు వొగడుచు నున్న
నీ వాలుక యొక్కఁ డయ్యు ప్రయ్యావలయు
నూఱు ప్రయ్యలు గాంగ
భార. సభా. ౨. ౪౧.

౨. ధైర్యము.

ఉ. అమర్త్యవిభుండు భీతి యొలయంగ కుండ
నెడ బీరము సేయుచునుండె
నిర్వ. ౬. ౧౪౩.

క. అని తలపోయుచుం గూరిమి, వనజాక్షులం
గూడి మనసు వదలియు బీరంబు నిగుడ
మునివరు నాశ్రమ, వనమున శోధించె దివ్య
వనితామణి దాన్ చిత్రభా. ౨. ౧౧౩.

ఉ. బాణతనూభవుం డోడి పాఱె శౌర్యం
బును బీరముం దగవు నాఁడిపోవ.
భాగ. ౧౦. ఉ. ౪౧౬.

౩. అహంకారము, గర్వము.

క. పోరికిం దివిరి యరిగె బల్, బీరముచే వన
విఘాతలీల నెరపుచున్.. రాఘవ ౪ ౨౨

సీ. బీరంబుతో విఱ్ఱవీగెదు గాక్రియండు.
పాంచాలి. ౨. ౩౨.

గీ. బీర మునంగను బిగువన బింక మునంగ, బరగు
గర్వంబు... ఆం. భా. ౨. ౨౨౧.

౪. బిగువు, కాఠిన్యము.

సీ. వడ మున్న పండ్ల సంపద పెంపు పాలిండ్ల
బీరం బనక సార సారె దలంచి..
పాండు. ౩. ౬౨.

౫. గర్వోక్తి.

క. పవనజా గద యును నీ గాండీవమును నెటు
పోయె నంగడికిం, బాంచాలిం, దివిచితో ని
వచ్చు నెడం బలిభుక వెఱంగఱ బీర ము
పలుకుదు లోకోక్తిన్
భార. ఉద్యో. ౪. ౧౯౯.

విణ. కఠినము.

సీ. బీరంపుం జనుంగవ బిగువు జాఱంగం బోలె...
చంద్రా. ౧. ౯౮.

జ. బీరగాండు

బీరాఁజు. స. క్రి. తుడిచి కుప్పచేయు.
(చి ని., శ ర.)

బీరిజము. వి. (సం. బీజకు) అండకోశము.

గీ. వృషణములు బీరిజములు నా వెలయు
ఆం. భా. ౨. ౧౩౬.

బీరు(వ)వా. వి. అంతస్తులుగా అద్దాల్ల లమర్చిన
బీగపు పెట్టె (శ ర)

ఉ. చెంగట బీరువాగముల చెల్వము గల్గిన
కేలిగేహ సీమన్ కువల ౫ ౧౦౨

బీఱ. వి. ౧. ఒకానొక తీంగ, కోశాతకి.
(దీనిభేదములు.-ఊరబీఱ, గుత్తిబీఱ, చేంతిబీఱ,
నేతిబీఱ మొ॥)

సీ. బీకర బీఱ నా వెలయుం గోశాతకి...
ఆం భా ౨. ౬౦.

గీ. బీఱపండ్లును బిచ్చుక బీఱపండ్లు..
కాళ ౩ ౬౯

గీ. బీఱపువ్వులం బోనిటంకి, సాలువాటులు
నించి యాస్థానిం గట్టం అము. ౨. ౧౫

విణ. పెద్ద (చూ. బీఱజెడలు మొ॥)

బీఱకాయచిక్కు = విడివడని సమస్య,

ద్వి. ఎక్కడం దీరని యీ బీఱకాయ, చిక్కు
దానికని చేం దీరుపెట్టు.
ద్వి. పరమ. ౫. ౩౬౨.

జ. బీఱజెడలు. బీఱనరము.

బీఱజెడలు. వి. బ. (బీఱ + జడలు) పెద్దజడల
మొత్తము.

క. కేశాకోశపుం దీంగలుం, చేరికలుం గరాస
ములును బీఱజడలుం దాం, దాలుపు
పెట్టోకో ... కళా. ౩. ౬౨.

(బీఱ)నరము. వి (బీఱ+నరము) పెద్ద నరము

(సీ.) ...రెలంగునన్, చేలగు మూఢవాక్య
మును బీఱనరంబుల తోడి కుక్షి యుం,
దూలెడు వక్రదంతముల నోరు ను గల్గి
యొకండు పుట్టినన్ . వి పు ౨ ౧౩౮
ఉ సరవెల్లి చందమున నొక్కట బీఱ
నరాలు చేరఁగా మనుచ ౪ ౩౭
పిఱుముల చూపులుం దఱచు బీఱనరంబుల
గల్గు రూపమై ఉ హరి ౨ ౧౨౭

(బీఱుపోవు.) అ క్రి ౧ ప్రలపించు, ప్రేలు
అతిముఱి రుద్రు సొంత చెడనాడెదు
సోమము ద్రాగి యున్కి నై, యెఱుఁగక
బీఱుదో కు సం ౨ ౧౬౧
(బీఱు అపభ్రం)
౨ రేఁగు, చెదరు
(సీ.) క్రూరపుఁ జూపులన్ నిడువ కోఱలు
నుగ్రపుమోము సెగ్గుట, చేరిన కోరమీస
ములు బీఱిన కెంజ్రుక్కులం గల్గియు,
పారిన బ్రహ్మరాక్షసుఁ డు
భోజరా ౪ ౧౧౫
(బీఱు.) ౧ అధికము (చూ బీఱెండ) ౨ బల
హీనము. (చూ బీఱువాఱు) ౩ వ్యర్థము
(చూ బీఱుపోవు)
బీఱువడు, బీఱువాఱు, బీఱుపోవు
బీఱెండ

(బీఱు)వడు. అ క్రి (బీఱు+పడు) ౧ గింగురు
(వ)ను
(సీ.) ఈలీలఁ బులుఁగు పిలుపని, సేరఁట మేతె చి
చివులు బీఱువడన్ వే, సాగక చెప్పఁగ
వేం పంచ ౧ ౯౩
౨ వ్యర్థమగు.
౨ తలఁపులు కిక్కి బీఱుపడి తొల్మలు పెల్ల
గిలంగ హరి. పు. ౩ ౭

(బీఱు)వాఱు. అ క్రి (బీఱు+పాఱు) ౧ బల
(హీ)నమగు, నిస్సారమగు. ౨

సీ రాధాసుతుం డర్గగర్భుఁడు గుండలములుఁ
గవచంబుఁ బోవుట కారణము గ బీఱు
వాఱిన వాఁడు భార ఉద్యో ౪ ౨౩౪
౨ ప్రలాపించు, పలవించు
గీ వంక యైన తలం పెల్ల వసుమతీశ, యరయ
మృత్యుపదం బగు నార్జవాన్వితంబు బ్రహ్మ
పదం బిం తద్య మేల, యీఱతాఱతలం
పుల బీఱువాఱ భార అశ్వ ౧ ౧౦౭
శ్లో కిం ప్రలాపః కరిష్యతి
సం భార అశ్వ ౧౧ ౪
౩ రేఁగు, చెదరు
ద్వి ఈఁగ పైఁ బడ జాఱు నీ యొఱువదన,
బాగైన పాపటపై బీఱువాఱు
ద్వి హరిశ్చ పూ ౧౬౦౧ పం

బీఱుపోవు. అ క్రి (బీఱు+పోవు) ౧ బల
హీనమగు, నిస్సత్త్వమగు
గీ బీఱుపోయి రన్యఁబులు మాఱు మొగము,
వడిన భార భీష్మ ౩ ౨౫౩
వ ఉద్యానంబులన్ జాను సుం జను నమ్మహా
, రథుని రథ వేగంబునకుఁ గాక నీరుపట్టువం
బీఱుపోయి సైనికు లంతనంత నిలిచిన
కృ శకుం ౧ ౩౩.
ఆ మంత్రివర్యు, లొకఁడు సనిన త్రోవ
నొక్కఁడు పోవక, బీఱుపోయి పదరి
పాఱుటయును ఉ రా ౩ ౨౪౪.
౨ జంకు, వెనుదీయు
మ కని రాధేయుఁడు దివ్య బాణ నివహాలిం
గాంగేయు సైన్యంబు నెల్లను నొప్పించిన
బీఱుపోయె వది భార కర్ణ ౨ ౩౩౯
చ ఇంచుక సైఁచి పెనంగ నోడినన్, నిలు
వక బీఱుపోయినను నీవు కనుంగొనఁ గూల్తు
మిద్దఱన్ . హరి. పూ. ౯ ౨౩.
౩. పరాఙ్ముఖుడగు, విముఖమగు.
సీ కవ్వడి యేచి మార్గణ చయంబుల నెల్లదరిం
చిన బీఱుపోయి.... భార. కర్ణ. ౨. ౨౩౭.

శ్లో. విముఖీకృత్య సమరే సుశర్మాణం ధనం జయః సం భార కర్ణ ౪౫ ౪౨

సీ శాఁగిలించిన లోను గాక వెగ్గల మైన భీతిచే మిక్కిలి బీఱువోయి

మొ రా శాల ౩౪

౪. వ్యర్థమగు, వృథాయగు, విఫలమగు

సీ పెరిగి దట్టంబు లై బీఱువోక తనర్చి సకల సస్యములు దున్న కయ పండు

రాజ చ ౧ ౫౩

గీ ప్రవినవబ్రహ్మచర్యాప్తి భవ్యతరత, పోబ లంబునఁ గడు బీఱువోని గోఁచివాఁడు

హ న శి ౧౭

గీ. బీఱువోయె వసంగను మీఱు వ్యర్థ, మాయె ననుటకు ఆం బా ౩ ౧౧౨

బీతెండ. వి (బీఱు + ఎండ) వెంపగు వెండ. తీక్ష్ణమగు వెండ

సీ బీ తెండతాఁకున బీటలువాఱిన పచ్చి గోడల మాడ్కిఁ బగిలె దిశలు

వార ఉద్యో ౪ ౧౧౬

సీ సమీరణుండు, పుట్టి తీవ్రత నేఁచ వెట్టుగాఁ జఱచును విసర బీ తెండలో నెసఁగె నుమ్మ

హరి ల్రా ౭ ౧౭౦

సీ రిపు(ప్ర)తాపం బైన నీ ప్రతాపంబుతో పెమ్చకుండా డె బీతెండ వేఁడి

శైవ ర ౯౧.

బు

బుంగ. వి చిన్న మూతి గల కుండ.

ఉ పన్నీ రపరంజి బుంగలను నించి

వెం పంచ ౪ ౩౪౧.

గీ గల్లు,బుంగయును బూని తనమేని పాల సుకంపు, లలముకొన వీరభావానునాహ్వా యమున, కపటచండాలవేష సంకలితుఁ డగుచు.

హరిశ్చ ౪. ౨౧౩

గీ. పాలుపు మీఱుంగఁ దృణరాజభూరుహ ముల, యగ్రముల నున్న బుంగల యాస వంబు, నొడిచికొని తెచ్చు . సురా.౫౩

జ : బుంగనామము, బుంగపురువు

బుంగనామము. వి (బుంగ + నామము) నడ ఎడము లేక తీర్చిన తిరుమణి. (శ ర.)

బుంగపురువు. వి (బుంగ + పురువు) తుద్ర జంతువిశేషము.

సీ గులకరింతయు నీరుగుట్టు శంఖనఖంబు ఫ ణాని ననిమిరి బుంగపురువు

హంస ౪ ౧౫౭ (క్రొత్త ప్రతిపా)

బుక్క=బుక్కా, బుక్కాము. వి (క బుక్కిహం బుక్కా) గంధవొడి, సుగంధచూర్ణః పటవాసకము (వస్త్రములకు వాసన కట్టె గంధవొడి శ ర)

సీ.కలితమై తరుముకు నలితమై విరిధూళి సెజఁ గొక్కపు బుక్క నింప వలదు

అచలా ౨ ౫

బుక్క. సం. వి. అ స్త్రీ ౧ గుండె, హృ యము. ౨. అగ్రమాంసము. (సం.వి.న్ పు అని వాచ)

బుక్కనము. సం. వి. అ న. ౧. మొఱుఁగుట అఱచుట, కూ పెట్టుట ౨ మృగముల కూఁ కుక్క మొఱుగు

బుక్కము. సం వి అ పుం న ౧ హృదఁ మందలి మాంసపిండము, గుండె (క్రొత్త. నందు ప్రసిద్ధమైన మాంసము) ౨ అ(మాంసము ౩ హృదయము. ౪. ఛత్వ అ మ్ము ౫ రక్తము వి అ పుం. ౧ మేఁ భాగము ౨ సమయము

బుక్కసుఁడు. సం వి అ పుం పుల్కసుఁడ చండాలుఁడు

బుక్కా = బుక్క.

సీ. పునుఁగుచట్టంబులు బుక్కార జంబు పొంక మూ మగిల పొంతఁ దరలి

హంస. ౧. ౫.

గీ. గంధచూర్ణంబు చెలఁగు బుక్కా యనంగ,
గందవొడి యనఁగాను బుక్కా యన
దగ   అం భా ౨ ౧౬౨

జ బుక్కావాఁడు

బుక్కాము = బుక్క. వి గంధవొడి

రగడ. చెలఁగ యీ గీదంగినీకి వె బుక్కాము
చిలుకు శ్రీ పుప్పొడ్లు చెంచెకల బుక్కాము
మను ౪ ౩ ౭౮

శా. అక్కా యీ గురివెంద పందిరుల చాయం
గంటివే మంజరుల్ గిత్యాలంకష
కాంతితో మనల నుద్దేశించి షౌరభ్యముల్
బుక్కాముల్ గ నొసంగుచున్
విప్ర ౨ ౬౦

బుక్కారము. సం వి అ పు ౧ సింహ
గర్జనము సింగపుబొబ ౨ మృగముకూఁత

బుక్కావాఁడు. వి (బుక్కా + వాఁడు) గంద
వొడి లోనగునవి అమ్మువాఁడు (శ ర)

బుగడ = బొగడ. వి (శ బగడి) ౧ అఁడు
వాఁరు కొన చెవిని ధరించెడు భూషావిశేషము

సీ. అలిక మంటెడు ముంగురులఁ గెంపుబుగడల
చెవిచాయ కడుకొన దవుల దువ్వి
సమీర ౩ ౨౦౭

చ బుగడలు సాను తీఁగె మెఱుపుల్గొను
కమ్మలు సొగసు దలిర్ప నచ్చెలియ
సొమ్ముల నెమ్మెల నొప్పు నెంతయున్
హంస ౨ ౧౮౮

౨ బుడిపి బొప్పి

సీ. ఒగిదొట్టి మిట్టలై బిగువులై బుగడలై మొగ
డలై నిగనిగన్నిగల సొగడి
నరస ౫ ౧౧౩

౩ తటాకజలనిర్గమస్థానము చెఱువులోనుండి
నీరు బయటకు బోవు తూము

గీ. కర్ణభూషణమును దటాకజలనిర్గమస్థలంబును
బుగడ నా మనుచు నుండు   అం భా

౩ ౫౬ (ప్రాంతప్రాంతప్రతులపా బొడగ
గ్రొత్తప్రతిపా)

బుగబుగ. వి (శ బుగబుగసె) ౧ (సెత్తురు
మొదలగునవి) ఒలుకుట పొంగుట మొదలగు
వానియందగు ధ్వని కనుకరణము

చ చేతిసాఁగటం దగిలిచి కోఁర కత్తి
బెడిదం బడరన్ నడుగొత్తి మొత్తినన్
బుగబుగ నెత్తు రొల్క నిల బోరగిలం
బడె   భాగ ౧౦ ఉ ౯౮౩

క బుగబుగ మంచు గర్భజలపూరము ఘూర్ణిల
హర ౬ ౬౨

ద్వి మొగిమున కేవురు మురువు నటింప బుగ
బుగ నిగుడ నూర్పుల బొగ లెగయ
ద్వి వారిళ్ళు ఫూ ౧౧౫౬ పం

౨ పరిమళము వ్యాపించుట కనుకరణము

సీ. బుగబుగవాసనల్ నిగుడంగఁ గొమ్మావి
యది పెంచ్చి మోము ముద్దాడ వలదె
సారంగ ౨ ౯౭

ద్వి బుగబుగ వను తావిపువ్వుల వరుస లలిత
హా ఒటు పుబిళ్లలమార్య్యపటము గలచందు
వయును
ద్వి శ సా ౧ ౨౧ పా ౧౫ పం

చ బుగబుగతావులం బొదలు పుప్పొడిచే మక
రందధారచే   విప్ర ౩ ౨౬

౩ పరిమళము ఐశ్వర్యాదులవలనఁ గలుగు
మిట్టిపాటు

సీ. మృగనాభి నికరంపు బుగబుగల్ గల
చోటఁ జదలేటి తుంపురుల్ చదరుచోట
మనుచ ౩ ౧౧౧

సీ. మృగనాభి తిలకంబు బుగబుగల్ గల
లలాటముపై మృదూర్ధ్వపుండ్రంబు దీర్చి
విజ వి ౨ ౭౧

గీ. ఇం కిట్టి సమయ మెవ్వరికి లేదు నేఁటి
యూమని బుగబుగల్ నీకు సతమె, కాల మిటు
వలె నుండునే కాలకంర, కంర గరళ కళంక
రా కాళకాంక   రా వి ౮ ౫౦

బుగులు. అ. క్రి వ్యాపించు.

౧ సీ. నెమలికంఠి, కురటీలు కర్పూరచూర్ణ
తాంబూలంబు లగరుగంధము తావి బుగులు
జాజి, పన్నీరు పెంబులు . .
పానంద్రో ౧. ౧౩౮

వి. గుప్పునకొట్టువాసన, సువాసన (చూ బుగులుకొను)

జ బుగులుకొను, బుగులుపుచ్చు, బుగులుపోవు.

బుగులుకొ(ల్కొ)ను. అ. క్రి. (బుగులు + కొను-స్వార్థమున) ౧. వ్యాపించు

సీ బుగులుకొంచును దావి దగ నామతించు
కస్తురిజీనిద్రాఁతల దుప్పటములు
యయా ౪ ౧౨౦.

చ విప్ర మిథునంబుల కిచ్చిరి దివ్యవాసనల్,
బుగులుకొనంగఁ జేసి నయపూర్వ మనోహర వీటికావళుల్ రాజ. చ. ౩.౧౭౦

ఏగడ కొమ్మ యిక్కడ బుగుల్కొని యా
నేలాలతలు ఉ రా ఉ. ఉ౧.

౨. అతిశయించు, విజృంభించు

గీ దంటమోములదేవర దనివి దీఱ, బుగులుకొని
పెక్కఁ దద్ద యబ్బురము గాఁగ
అచ్చ. రా యు ౨౭౦

వ జిగి మిగులు తీగలదొర నిగనిగల మిగుల
బుగులుకొను నెగులునన్ వసు ౪ ౨౩

౩ చిప్పిలు, పైకిలేచు

ఉ వీలక కాల జిత్ప్రిముఖ వీరులు మున్న కుశాశుగాహతిన్, గూలిరి రక్తధారలు బుగుల్కొన లక్ష్మణుబ్రోల
కై భా. ఉ ౧౯౩.

బుగులుపుచ్చు. స. క్రి. (√బుగులు పోవు) బయలుపఱచు.

ద్వి ఇం కొక్క భయము, పుట్టుచున్నది
మాకు భూపాలపుత్రిఁ, బట్టి రాజులు గానిఁ
బఱచి రటంచు, బుగులుపుత్తురో మీరు
పురిలోన ననుచు...
నవనాథ. ౩. ౧౫౧. పా. ౧. పం.

బుగులుపోవు. అ. క్రి. (బుగులు + పోవు) బయలుపడు (చూ. బుగులుపుచ్చు.)

బుగులుబుగులు. వి (క బుగిల్‌బుగిల్) నీళ్లు పెం॥పై కాగయుటయందలి ధ్వని కనుకరణము.

వ బుడబుడాను కారంబులై బుగులు బుగుల్లను చప్పుళ్లతో నురువులు గట్టుచు జలంబులుప్పరం బెగయ . భాగ. ౮ ౫౫

వ మిగులు వగల బుగులు బుగులున నెగసి
యెగిసి మనుచ. ౩ ౯.

బుగుల్లు. వి. మండుటయం దగు ధ్వని కనుకరణము.

ద్వి. పొడఁగాంచి నందనుఁ బొడఁ గానలేక,
కడుపు బుగుల్లనఁ గడఁగు శోకాగ్ని,
నడలుచు . నవనాథ ౨ ౯౧. పా.
(భుగల్లన ముద్రిపా.)

బుగ్గ¹. వి (క బుగ్గి) ౧ చెక్కిలి, దౌడ, చెక్కిలి లోపలి భాగము

వ ఇప్పపూ బొంగలం బోని బుగ్గలందు
మనుచ ౩ ౨౮.

చ వనదేవతల్ సురన్, ధరమతుకొంధు పెల్లను
ననల్ గనఁ గ్రాయఁగ నించు బుగ్గలన్,
దొరకొను మధుప్రపూర్ణత మధూకములం
బృథు పాండుపుష్పముల్
అము ౫ ౧౨౫

సీ పుక్క పుక్కిలి బుగ్గ నాఁగ గండూష
మా ఆం భా ౨ ౧౪౩.

జ బుగ్గరించు.

బుగ్గ². వి. (క. బుగ్గె త. పుక్కై) ౧. సంతత ధారగా నీరుపై కుబికెడు పర్వతాదులందలి స్థలవిశేషము.

వ. మఱియుఁ బ్రతిబింబితారుణ తరుణ కిరణంబుల నిగ్గుల దేరు నీరు బుగ్గలఁ జెన్నారి వినోదపరాయణంబులై వడయాడు కాటుక కొండలకరణి... చంద్రా. ౨. ౭౪.

సీ. ఊటకాండము బుగ్గ యుదకింబు జల
పుష్కర్షము వదమ్రాద శంబరంబులు
కాశీ 3 ౨౨౮.

3 ఋమ్ముదము, నీటిబుడగ

సీ. ఉబ్బు బుగ్గలు గబ్బిగుబ్బలు గాంగ బిత్తుర
మైన తరఁగలు దరులు గాఁగ
యయా ౨ ౪౨.

క పురి రాకామరుల కీర్త్యం, బరవాహిని
భుజగపురికి బలువిడిఁ జని యం, దిరవుకొన
నెడము చాలమి, మరలినఁతతి బుగ్గ లన
నమరు సౌధంబుల్. సాండు ౧ ౧౦౪

ద్వి గగనాంబు రాశి బుగ్గలు పుట్టి యడఁగు,
పగిది తారలు పలపలఁ గ్రుంకఁ దొడఁగె..
ద్వి. పరమ ౪ ౩౧౫ పౌ

బుగ్గరించు. అ క్రి (√బుగ్గ) ౧. బుగ్గ
లుబికించు

ద్వి బౌమ లెక్కించుచు బుగ్గరించుచును, దమ
కించి దాఁటుచు దండ యిచ్చుచును
పండితా పర్వ. ౩౪౧ పా.

౨. కొంచెము వికసించిన దగు.

ద్వి క్రిగ్గాలి దూలఁ దాకినఁ బొంగి తుదలు,
బుగ్గరించిన యట్టి మొగ్గపుష్పములు
బస పు ౪. ౧౨౬

బుగ్గి. వి బూడిద, దుమ్ము, ధూళి
(మన్మథదూషణము) గీ . తెరువరులను, బూని
రోఁతులెం నీపూన్కి బుగ్గిగాను ..
నీలా 3 ౧౬.

గీ దుమ్ము దుబ్బ దుమారము క్రుమ్ము తుమురు,
దవ పదటు బుగ్గి నాఁగను దనరు ధూళి
ఆం. భా. ౨. ౨౨౦

బుగ్గు. వి. ౧. పరమళము వ్యాపించుట కను
కరణము.

ఉ. డగ్గఱ మేదినీ పరి బృధ ప్రవరుండు సువర్ణ
పాత్రలన్, బు గ్గన దివ్య సౌరభవిభూతి
రొలర్పఁగ సాక్షరించె .
శైవ. ౭. ౧౧౭.

౨ ఆకస్మాత్తుగా పుట్టుటయం దగు
కరణము.

ద్వి. విపినాంతరంబున విహరింప నంత, ర
తదీయ కనో పకంగమునఁ, బొలుపా
నిలో బుగ్గనఁ బొడిచి
పండితా పర్వ ౩౭౬

బుచ్చి. విణ చిన్న, అల్పము (శ ర)
జ బుచ్చిగాఁడు, బుచ్చివాఱు

బుచ్చిగాఁడు. విణ (బుచ్చి + కాఁడు)
వాఁడు (శ ర)

బుచ్చివాఱు. అ క్రి (బుచ్చి+పాఱు)
వోవు (శ ర)

బుజే. వి (సం భుజః) ౧ బుజము

చ ఉత్పల చ్ఛదో,జ్వలతకు గో
బిసవల్లి సముద్భవ సౌకుమార్యకిం,
కంబుజల్ బుజలు తత్పురి క
రెన్నఁగాన్ నమ ౧

౨, వస్త్రుపకరము

వ కందర్పకళల చెన్నునం బాహు
యొత్తున సోగ తీఁగెలబాగున బ
బుజంబులను పాఁడు 3

3 సున్న (చూ. బుజయిడు)
జ బుజయిడు, బుజకైచు

బుజేపత్తిరి. వి (సం భుజపత్రః) వృక్ష
ఒకానొక చెట్టు (శ ర.)

బుజేము. వి. (సం భుజః) బాహువు

సీ ఒంటికాల బుజంబు నూర్ధ్వంబుగ
తడవుగా నిలుచుండి తప మొనర్చ
హరి

క. గొబ్బున లేచి బుజంబులు,
ఱుచుకొని నీలా 3 ౬౨

సీ. భుబసమాఖ్య యగు జబ్బచట్ట బుజం
ఆం భా ౨

బుజాలు మూఁడగు = ఒడలుపొంగు

ఁగవానిఁ గవిరి శంఖము, పగవానిం బోని
ానిఁబట్టపుదేవుల్, జగతీనాయక నావుఁడు
ముగ మొక యింతయు బుజాలు మూఁడయి
కేక్కెన్ సారంగ ౧ ౩౯
ుజము పుట్టువు.
ుపుట్టువు. వి. (బుజేము + పుట్టువు) బాహు
్ష త్రి)యుఁడు
తనయునిక్కి పట్టున క్షత్త్రియఁగున,
ుఁడయి పుట్టువుకుట్టి బెబ్బులుల దెచ్చి,
ానియుఁ బూజ లొసంగి యత్తపనీరాయుఁ,
. తెఁ దా ఒన్న మొనరించు నదనువందు.
ఆప్ప ౦° బాల ౧_౨౩

ుము. అ క్రి (బుజే + ఇడు) సున్నముట్టు
గువ ల ాగంబు లెల్లను దగ సృజించి,
ంతఁ దబెప్పప్పు చూచుచో నబ్జభవుఁడు,
్ర తోఁచుచున్న మధ్యంబునందు,
ుజయుడిన చందమున నాభి పొలుచు మిగుల.
భోజసుతా ౨ ౨౮

ఃనీవుఁ వయుఃమ్ములఁ, దనరార
ి సావధాన మతిం గ,న్గొని కా
క్కిఁ దబ్బఱ,యని బుజయుడు పరిది
ీయ గన కలయున్ చంద్రా. ౪. ౧౩౨.

్నైచే. స క్రి. (బుజేలు + కైచు)
ట్టు, కుండలీకరించు
్యంభరాభోగ విబిధమూర్త్యంతర స్ఫురి
నభావంబు బుజలుకైచి
పాండు ౨ ౧౧.
రె నిల్చినయప్పు డవిరె వ్రాయఁగ
యి బుజకైచె వేమార్లు పూటరెక్క
బహు. ౫. ౯౭.

ు = బుజ్జవము. వి ఉపలాలనము.
ుజ్జగించు.)
. స క్రి. (√ బుజ్జగము. క. బుజ్జకుఁ.)
లాలించు.

గీ. పోషి రా యెల్లవారి శాపోశనములు, నారగిం
పుఁడు రెండు మీ కమృతమస్తు, ప్రొద్దు
పోయెను జాం డని బుజ్జగించి, మ్రొక్కి
యంజలి యొత్తె నమ్ముదుక పణఁతి.
భీమ. ౨ ౧౩౪.
ద్వి. లజ్జయు సిగ్గును బుజ్జగింపంగ .
బస పు. ౪. ౧౯౪
క గామను కోక ముడుగఁగఁ, గృతమతి
బోధించి బుజ్జగింపుఁడు మీరల్.
భా రా. కిష్కిం. ౭౮౧
౨. స్తుతించు, పొగడు.
సీ వాక్యాసనుం డనువాని నిక్కంబుగా నల
బ్రహ్మదేవుఁడే యని నుతింతు, శ్రీనాథ
విఖ్యాతఁ జెన్నొందు బుధవర్యుఁ బురుషో
త్తముఁ డటంచు బుజ్జగింతు. కృష్ణ. ౧ ౧౧.

బుజ్జగింత. వి (బుజ్జగించు) ఉపలాలనము
ద్వి. బుజ్జగింతలుఁ బోరి బొంకు మాటలను,
మజ్జాతు లగు వారి మాటలు గావు
ద్వి వారిళ్ళ ఉ. ౭౭౫ పం

బుజ్జగింపు. వి (√ బుజ్జగించు.) ఉపలాలనము
చ కూరిమి చాలఁగఁ బుట్టఁ జేయు నేర్పులు
గడ లేని కూటములఁ బొందగు మాటల బుజ్జగిం
పులన్, గలసి పెనంగి రొక్కటను గాంతుఁడు
గాంతయు నొక్కభంగులన్ ధనా ౨ ౯౦

బుజ్జవము = బుజ్జగము. వి. ఉపలాలనము.
క దానికిఁ జేరు సుద,ర్శన యన్నరనాయ
కుండు సంప్రీతి మెయిం,బెనిచి తన యగ్ని
హోత్రిం,బునఁ బరిచర్యలకుఁ బనిచె బుజ్జ
వములతోన్. భార. అను. ౧. ౪౭.
చ. చెవుడుపడంగ నల్లడలఁ జేయుచు న న్నొక
రెందు చేవి మీ, రిది యది యంచు బుజ్జ
వము లిన్నియు చెన్నఁగ నేల.
కు సం. ౭. ౭౫౭.
దండకము బుజ్జవం బొప్పగా బొజ్జలో
నొక్కపజ్జన్ జగజ్జాలముల్ ...
కాళ్ళికి. ౧. ౫౨.

బుటా. వి. (హిం. బుటా.) వస్త్రముల మీఁద నేయు పువ్వు

ద్వి. జరి బుటా చీరయు జాకెట్టూ అవికె
ద్వి క సా ౧ ౧౪. పా ౨ ౫౦.

బుటుకు. వి. మునుగుటయం దగు ధ్వని కను కరణము

సీ. కమలాప్తుఁ డుదయింపకయు మున్న బుటు
కున మునుఁగు సంగమతీర్థమునకు నేఁగి .
పాండు ౫ ౨౮౬

బుట్ట = బుట్టి. వి (సం పుటః,క. బుట్ట) పుష్పాదు లుంచెడి కరండము (శ ర)

సీ పిబ్బి పల్లిక నాఁ బ్రసేవ విశేషమా బుట్ట
పుట్టిక పుట్టి పుటిక యనఁగఁ, దనరును బిట
కంబు అం భా ౨ ౨౩౯

(పుట్ట అపముద్రి, బుట్టిర్వాఁత, ప్రాఁతప్రతిపా.)

బుట్టి = బుట్ట. వి (సం పుటీ, క. బుట్టి, బుట్టె) పుష్పాదు లుంచెడు కరండము

శా. తారాప్రోష్ఠులఁ గాలనాతుఁడు వియద్వా
రాశి వేఁటాడి ప్రాప్తారంభం బను బుట్టిఁ
బెట్టి నులివాయం గుంజి యూఁ దాఁటిఁ
జె,న్నారన్ బైచిన జాలదో యనఁగ శోభా
కింపనత్వంబునన్, దారా నాయక మండలం
బమరె న స్త్రగావ కూటంబునన్
కాశీ ౪ ౯౬.

సీ పెట్టెసారము పట్టి బుట్టలోఁ దులపిని జత
నంబు భానువాసరము తీపు విప్ర. ౩.౩౪.

సీ. గణనమీరిన శార్ఙ్గి గుణములు హృదయ
సంపుటి నించు క్రియ విరుల్ బుట్టిఁ బెట్టి ..
పాండు. ౨. ౧౪.

బుట్టిక = బుట్టి. వి. (సం. పిటకః. బుట్టి + క స్వార్థమున) బుట్ట

ద్వి. కలవరంబుల బుట్టికలఁ జేతఁ బట్టి .
ద్వి. క. పా. ౨. (శ. ర.)

బుటె. వి. ములసాధన విశేషము.

గీ. గారకను సుగాలమును గ్రద్దగోళ్లు బ్ర
చూరి బాడా ధరించు సర్వేరుఁ డెపుడు
హంస. ౧. ౨౦౫

బుడకోడి. వి. నీరుకోడి. జలకుక్కుటము.
(శ. ర ప్ర

బుడగ = బుగ్గ. (సం. బుద్బుదః శ. ర) బుద్బుదము

(వ్యవ) ఆ నీటిపై బుడగలు తేలియున్నవి

బుడబాల. వి వనకంటక గుల్మవిశేషము. *
(చి ని

బుడబుడ. వి ౧ క్రక్కుట నీటినుండి పైకి వ
లుట మున్నగువానియందలి ధ్వని కనుకరణ

క బుడబుడ నెత్తురు గ్రక్కుచు, విడిచె
బ్రాణములు దైత్యవీరుం డంతన్
భాగ ౩ ౩౦

క రుధిరము వాతిం, బుడబుడఁ గ్రక్కుచు
యసుర ప్రుమిమిం బడిరయన్
సమీర ౧ ౧౪

గీ బుడబుడ ధ్వని నెపలు బుద్బుదములందు
మనుచ. ౪ ౧

ద్వి పొడఁగన్నవా రెల్ల బుడబుడఁ బోక
నడలుచు మగిడి గృహంబున కరిగ
నవనాథ ౨ ౧౦౧. పా ౭ ప

౨ బోఁకులు లేచుటయం దగు ననుకరణ

ఆ అడుగు లెండ బుడబుడఁ బోక
నిర్ఘరాంతరముల నిలుచు భార ౮
౨. ౯౪ (శ. ర పా పొడపడ-ముద్రిపా

బుడమ. వి. ౧. ఒకజాతి చేఁతిదోస, తిక్తోర్వా భేదము. *

ఆ. వచ్చి వీరు వారుఁ జొచ్చి విచ్చలవి
బుడమతోట పీటిబుచ్చినట్టు, లేదుదినమ
దశేక వస్తువులును, గొనుచు నేఁగి
గొనలు సాఁగ హ్యా. ౮. ౯

సీ తిక్తోర్వారు కాభిద చేఁతిదోస యన
తెలఁగుచుండు, బుడమ నాఁ దగ
నొప్పు ... అం. భా. ౨. ౧

౨. సస్యవిశేషము. (బుడుమ అని. శ. ర.)

సీ. చిరుతరి పచ్చగన్నెరు తీఁగెమల్లియ బుడము
రాజనము నాఁ బోలుపుగాంచు, వ్రీహి
భేదంబులు. అం. భా. ౨. ౨౩౮.

౩. ౧. ధాన్యవిశేషము

ద్వి. బుడములు పొంగఁ వ్రాలు
హంస. ౪. ౧౨౭

బుడము. వి. పొందలు

(వ్యవ.) వాఁడు నాలుక బుడమునకుఁ జెఱుకు
కొని చచ్చెను. నీ చెవులు బుడము లంటఁ
గాఁగోసెదను. (శ. ర. బ్రౌ.)

బుడి. ౧. తొట్రుపాటు. (చూ. బుడిబడు.)

౨. బుడిబడు.

బుడికిస్సు. వి. బాలక్రీడా విశేషము. (శ. ర)

బుడిగ(గె). వి. ౧. బుడ్డి, చిన్నమూతి గల చిన్న కుండ

గీ. పాల బుడిగెలు వడిసెల వ్రాఁతమెట్టు ...
హంస. ౨. ౬౮.

గీ. కాఁగు మజ్జిగముంతయుఁ గడవ గూన, బాన
పెసలయు బుడిగెలు వరవుచట్టి ..
హంస. ౫. ౧౧.

గీ. అల్పముఖ భాండ నామధేయంబు చెలఁగు,
బుడ్డి బుంగ బుడిగ నాఁగ ..
అం. భా. ౨. ౨౪౬.

౨. కమండలువు.

సీ. పొసఁగుఁ గమండలు బుడిగ యనంగను
బుడ్డిగ యనఁగను బుడ్డి యనఁగ, బొరె
నాఁగను ... అం. భా. ౨. ౧౬౬.

౩. ఎద్దుమీఁది కొలకపైవు పిద్ద. (శ. ర. బ్రౌ.)

బుడిగి = బుడుగు. విశే. వామనుఁడు, పొట్టి వాఁడు. (శ. ర. బ్రౌ.)

సీ. బుడుత గుజ్జు బుడత బుడిగి... అం. భా. ౨. ౧౨౩. (బుడిక వ్రాఁత ప్రతిపా.)

బుడిపి(డ్పి). వి. ౧. దేహమునందు ఉబ్బుగా లేచెడు బొప్పి. (శ. ర.)

సీ. దళ మెక్కు గాత్రంబు చెలువు దప్పక
యున్న బుడుపులు మేన నేర్పడక యున్న ...
కాశ. ౩. ౧౬౬.

క. పిగ్గుబడి నిడుద బుడుపులఁ, బొగ్గువలెం బడిన
వజ్రముం గని సురరా, జగ్గణములతోఁ దన
ధృతి, యుగ్గువడన్ జే పితామహునికడ
కరిఁగెన్ కవు. ౧. ౨౦౯.

౨. వృక్షాదులం దేర్పడు గ్రంథి, ముడి

గీ. కంతి కణింతి బొట్టు ముడి గుబ్బ బుడిపి
ముడుత యనంగను బొసఁగు గ్రంథి..
అం భా. ౨. ౬౪

చ. నడుమ సరింత లేత మలినంబును గూడక
లోను క్రిందుగాఁ, బుడుపులు బోక
ఒప్పెడు రుచి చిప్పలోఁ బడిన యా ఘన
తోయకణంబు ముత్యమై, పుడమి ననర్ఘ్యశ్రీ
రత్నమునఁ బోలు సముజ్జ్వల కాంతి చంద్రి
కన్. రత్నపరీక్ష. ౪౬.

బుడిపె. వి. ౧

ఆ. తిలలు చల్లి పోరఁగిల చట్టి...యు,ప్పొంగ
యడంగినంత బుడిపె లెల్లఁ, జన్నుబాల
ననిచి కన్నుల నెడనెడఁ, బిడుప మాత్ర
నేత్ర పీడ యడఁగు. (చికి. చి. వి.)

బుడిబుడి[1]. విశే. ౧. అస్పష్ట ధ్వని కలది.

గ. ఆడఁబడ లేమి నల్కి యురియాడుట
కొండొరుఁ గూడ నుండుటన్, బుడిబుడి
మాటలాడుటను అప్పుడు హరిఁ బట్టు
సంకులము పుట్టు సాత్యకి నిర్వహించుచున్...
భార. ఉద్యో. ౩. ౩౯౩.

౨. తొట్రుపాటు కలది.

క.. .బుడిబుడి నడకన్, గడలుకొని మెకము
లెడనెడ, నడుగడుగున భయము పడుచు నడ
వుల నడుమున్. అచలా. ౩. ౪౦.

క. గడుగడ వడఁకుచు నభవుని, బుడిబుడ్వ
భయంబు లెఱుగు మదమును మదిలోఁ,
దడఁబడ గడిబడి యుడుగని, బుడిబుడి
క్రొమ్ముక్కు లిడి హస్తములు మొగిచి పొసన్.
శ్రీ రం. మా. ౪. ౨౭.

ఉ గురుజనంబు లేమఱిన సందడిం బడి యప్పు
డంతి బుడిబుడి నడలతో నగరరక్షాధికేక్షప
దక్షం బగు సాహసంబు నపాయంబుగా
సముయస్థల పరణిం గైకొని శుక ౩ ౩౦౨

౩ కృత్రిమము తెచ్చిపెట్టుకొన్నది

క ఒడలు చసివాళ్లు వాడన్ నడయూర్పు
నిగిడ్చి మెల్లనె కరాంబుజ మర్త్యేడ మోఁది
లేచి బడిబడి బుడిబుడి రోదుపు లెసంగ
భూవరుతోడన్ సారంగ ౨ ౨౧౫

క అడుగులు పుడమిని బడి నిడి గుడుగుడు
మని నడచి కొట్టుకొని ఎడి నాకిల్ల దుము
గొని తెలకనంచని బుడిబుడి రేడ్పులను
క్రమము పొంది రీతిన్ పార్వ ౪ ౧౨౩

ద్వి చిడిముడి పానముల్ చికిలించుటలును
బుడిబుడి జపములు బూస లెన్నటలు
పండితా దీక్షా ౫౭ పొ

౪ అల్పము కొంచెము

ద్వి కిదుకుచుఁ జిన్ని కెంగేలఁ బైకొంగుఁ గది
యించి బుడిబుడి కన్నీరు దుడ్చి
ద్వి హరిశ్చ పూ ౨౩౪౨ పం

వ ముత్తియంపు ముంగలిరంగునఁ గదలుకొను
బుడిబుడి కన్నీటఁ బ్రతిఫలించి
మనుచ ౩ ౨౭

౫ చిన్నచిన్న

క నడనడ నడకలు నడచుచు నెడనెడ నడు
గిడఁగ నదరి యుల దిగఁబడఁగా బుడిబుడి
నొడువులు నొడువుచుఁ జడిముడి తడఁ
బడఁగఁ బడుగు సీరన్ రాజున్
భాగ ౭ ౫౪౧

క్రి విణ ద్రు తొందఱగా

సీ పచ్చుకాజినుగుఁ గ్రొంబసుల సోరణగండ్ల
బుడిబుడిఁ బొదలి దూబూచు లాడి
చంద్రా ౧ ౪౨

సీ రాజదూరుల యిండ్ల కోతంబునఁ దదాప్తుల
వెంట బుడిబుడిఁ బోవువారు
వసు ౪ ౯౫

ద్వి పుడమిపై మకుటంబు బుడిబుడి దొర్ల
అ ము ౪ ౪ ౨౦౪ పొ రామ ౪౩౦

జ బుడిబుడ్లుపోవు

బుడిబుడి[2]. వి బాలచంద్రుఁడు (చూ బుడి
బుడితాల్పుఁడు)
జ బుడి బుడి తాల్పుఁడు

బుడిబుడితాల్పుఁడు. వి (బుడిబుడి[2] + తాల్పుఁడు) బాలచంద్రుని ధరించినవాఁడు
శివుఁడు

చ చెడుగుల విష్ణుభక్తి నిరసించు దురాత్ముల
పాతలక్ష్మి చే ఎడుటకుఁ గాని హీనులఁ
బ్రభావ తిరస్కృత లోకపాలుఁ డా బుడి
బుడి తాల్పుఁ డందు నొకవ్రాటయు నం
దఁగనీక త్రోచి పోనడచుఁ గలంచు దొంద
ముల సారటపెట్టు మహోగ్రమూర్తియై
పాండు ౪ ౨౭౯

బుడిబు(వు)ళ్లుపో(వో)వు. అ క్రి (బుడిబుడి[1]+పోవు) తొట్రుపడు

ద్వి ఎడపక యుని నరుల్ బుడిబుళ్లుపోవ
ఎల పు ౫ ౧౯౩

ద్వి బడఁబడ వీరవ్రతోద్యుక్తి నడవ బుడివుళ్ల
వోవుచు భూసురుల్ నరులు ఎండికుఁ
జాంచి సైపక నొక్కనాఁడు ఎండితయ్యా
నీవు కారాజీకుఁడవు భూతియు రుద్రాక్ష
ములు దాల్పవగునె
ఎండితా దీక్షా ౧౦ తా

క జముసై ముందఱ దోఁపక తడఁబడ బుడి
బుళ్లువోవ ధరణీశ్వరుఁ డర్యోడ వారిఁ
జూచి మీ కిఁచిడిముడిపా టేల వచ్చెఁ
జెప్పుం డనవిన్ శ్రీరం ౫ ౧౦౫౨

ద్వి బుడిబుళ్లు వోవుచు భూసురు లెల్ల
బస పు ౪ ౫ ౫౦

బుడివడు. అ క్రి (బుడి+పడు) తొట్రుపడు

క బుడివడుఁ గాటులు నిలువక, పడఁ
బోవుం హరి ౬ ౧౬౪

బుడుక. వి మునక, స్నానము.

గీ స్నానంబు తనరుచు దానంబు మునక బుడుక మజ్జన మన

అం. భా. ౨. ౫౦.

బుడుగు = బుడిగి. విణ ౧. పొట్టి

గీ...బుడుగువడుగురూపున బలి నడుగువాఁడు...

చంద్రా. ౧ ౪౦ (శ. ర పా బడుగు ముద్రిపా)

౨. నీచుఁడు.

(హైశ్యదూషణము) సీ. బూసంబు దతిపి సేర్పున నమ్మికొనుటకుఁ గఱవుఁ గోరదు దోసకారి బుడుగ. వేం. పంచ ౧. ౪౫౩.

బుడుత. విణ ౧. పొట్టివాఁడు, వామనుఁడు

సీ. బుడుత గుజ్జు బురుక అనఁగను వామ నాఖ్య దనరు అం భా. ౨ ౧౨౩

౨ శేఁత

గీ. బుడుత కన్నెల పూవెుగ్గ ముడుచు వేల్పు, చిరకృపాదృష్టి మనల రక్షింపుఁగాక ...

వరాహ. ౫. ౮౯.

సీ. బుడుత కల్వల విందుఁ బోలు నెఱొన్నసలిపైఁ తెలుపంపురారేకు చిందులాడ. నీలా ౧.౪౬.

వి. బాలిక, బిడ్డ, కుమారుఁడు.

శా. వింతే యీ బుడు తెంత న న్నగుచుఁ గావింపం దను స్మిత్తురే... అము. ౫.౧౦౯

గీ తిలక మెుగిఁ దీర్చి మిళిభు క్తి సలిపి వెంట, బూమె తెలుఁగని యొకపాటి బుడుత యాడు,నుడుపు లందీయ వెూహంబు మురులు గొల్ప, వెడలె నలభామ నిజకేళి వేశ్మసీమ

హంస ౧. ౧౨౦.

వ....ఇంత లింతల బుడుతలతో వింతులతో బంతులు సాగి . . ఉ. రా ౮. ౧౫౩.

సీ...బాలకసంజ్ఞ నప్పు నవ్య.. బుడుత కుజ్జు బొట్టె బొడిగ శేఁత ..

అం. భా. ౨. ౧౧౮.

గీ అంత వుడియక మిగిలి యున్నట్టి సోఁదు ఇంట్లు పదివత్తుకల నేని పాలి కేఁగి, మిక్కుటంబుగఁ బాముల కోఁత బుడుత, మగతనం బెల్లఁ బలుమఱుఁ బొగడి యనిరి . .

అచ్చ. రా. సుం. ౧౨౩.

బుడుతేఁడు. వి చిన్నవాఁడు, బాలుఁడు

సీ కుఱుదూఁపు పరుమ్యెంట చెఱఁగులో నిడి కొన్న ముద్దుబల్కుల చిన్ని బుడుతఁ డెమర శుక. ౧. ౧౩

ఉ రారె కుమార యన్న న,బ్బుడుతేఁడు వెన్నొసల్ పుడమిఁ బొందఁగఁ జాగిలి మ్రొక్కి వేడుకల్, వడనీతినయ్య మిమ్ము వెడబాయక వచ్చెద సామిఁ జూపవే.

చెన్నబ ౩. ౪౮

సీ తేరాడు దుప్పటి చెఱఁగు చేఁ బూని కెంబడి గిండి కొని వచ్చు బుడుతఁ డొడుఁగ . .

ఉ. రా. ౫. ౧౯౦.

బుడుతకాసీలు. వి. బ. వస్త్రవిశేషము.

రగడ. బుడుతకాసీలు మహముదులు నిరాసీలు సరిసేయరాని హంసావళులు లాకీలు... హంస ౫. ౩౫౫. (బుడుతకాళిలు గ్రొత్త ప్రతిపా)

బుడుబుడుక్క = డుబుడక్క. వి. సన్న మగు నడిమిభాగము గలిగి విరివి యగు రెండు తుదలందు తోలుతో కప్పఁబడిన చిన్న వాద్యము

సీ. డుబుడక్క యనఁగ బుడుబుడుక్క యనఁగ హుడుకు నాఁ దనర్చు హుడుక్క పేరు. . అం. భా. ౧. ౧౨౮.

౨. బుడుబుడుక్కలవాఁడు.

బుడుబుడుక్కలవాఁడు = డుబుడక్కవాఁడు. వి. (బుడుబుడుక్కలు+వాఁడు) సోయిలవాఁడు. (శ ర.)

బుడునర. వి. కాకమాచికి. (చి. ని.)

బుడ్డ వి (దే బుడ్డ) ౧ వృద్ధి చెందిన అండము
సా బుడ్డ నమ్మి కోఁటను బడ్డట్లు (శ ర)
౨ నీటి బుగ్గ (శ ర)
జ బుడ్డకాఁకర బుడ్డగించు బుడ్డగింపు బుడ్డతుమ్మ బుడ్డపక్కి బుడ్డపిడుదు బుడ్డబుడుసర బుడ్డవాఁడు

బుడ్డకాఁకర. వి (బుడ్డ+కాఁకర) శక్రవల్లి (చి వి శ ర)

బుడ్డకొణుజు=బుడ్డపిడుదు. వి ఎనుపుల దేహమును బట్టి నెత్తురుపీల్చు నొకజాతి గోమారి (వాచ)

బుడ్డగించు. అ క్రి (√బుడ్డ) (ఎంది) ముట్టితో భూమి మొదలగువానిని పెల్లగించు
చ ఒకమతి బుడ్డగింప విలయోదకముల్ ఎలుకచ్చి చిప్పఁ బ్రచ్చుకొ మహాభ్రవీథిఁ జననాకరుని స్మయి చెంది
ఆము ౪ ౨౧
ఏ అటదిభిద నవారిఁ ద నైనమహిం గుమిగూడి ఎందు లం కట బుడ్డగింప బెడిదంబగు లోయలఁ బర్వి చంద్రా ౨ ౫౨

బుడ్డగింపు వి (√బుడ్డగించు) (ఎంది) ముట్టితో కోరాడుట
గీ ఎంది ఎల గేకల మ్మనఁ బరగ ఘృష్టి బుడ్డగిం పనఁగ దద్దరామూతి గేరు నభవ
ఆం భా ౨ ౨

బుడ్డతుమ్మ వి (బుడ్డ+తుమ్మ) వృక్షవిశేషము
సీ జమ్మి ఎలకు గార చంద్రి ఎటికే తెల్ల యుమ్మ లొద్దుగి పిడ్డు బుడ్డతుమ్మ
వాంస ౪ ౯

బుడ్డపక్కి వి (బుడ్డ+పక్కి) మత్స్యవిశేషము (శ ర)

బుడ్డపిడుఁ(పే)దు=బుడ్డకొణుజు. (బుడ్డ+పిడుదు) ఒకజాతి గోమారి (శ ర)

బుడ్డబుడుసర. వి (బుడ్డ+బుడుసర) ఓషధి విశేషము (శ ర)

బుడ్డవాఁడు. విణ (బుడ్డ+వాఁడు) అండవృద్ధి కలవాఁడు (శ ర)

బుడ్డి=బుడ్డిగ. వి ౧ కమండలువు
సీ పొలఁగుఁ గమండలు బుడిగ యనంగను బుడ్డిగ యనఁగను బుడ్డి యనఁగ
ఆం భా ౨ ౧౩౩
౨ అల్పముఖభాండము చిన్నమూతి గల చిన్న కుండ
గీ అల్పముఖభాండ నామధేయంబు చెలఁగు బుడ్డి బుంగ బుడిగ నాగ
ఆం భా ౨ ౨౪౮
౩ చిన్నమూతి గల కాచపాత్రవిశేషము గాజు సీసా (శ ర)

బుడ్డిగ=బుడ్డి వి కమండలువు

బుత్త వి రోని అడుగుతె (చి ని)

బుత్తి వి (సం భుక్తి క బుత్తి) ౧ ఒకదేవతాంబల కొంగడి యాహారము
ఉ రేకుత్తుకఁ గోసి బుద్బుదవిఘూర్ణిత ధనిలమైన నెత్తుటన్ బుత్తి యొనర్తు దుర్గకు
ప్రబోధ ౩ ౯
౨ భోజనము
క ప్రాణాహుతిఁ గొని నాశిత బాణావళి యాతుధాన భామిని ఎంచ ప్రాణముల రాఁగ ణాదిమ కోణపసముదయము బుత్తి గను టకు మొదలన్ చం ౦ ౨ ౩
౩ భోగము ఇహలోకసౌఖ్యము
మ ఈ విపుడు గూర్పం బూను నీ యుప్రం దెనుఁగుం గబ్బము నిమ్ము నిచ్చలశ్రుతి స్మృతియున్ బుత్తియున్ నెనరొప్ప నృపుఁడూర్పు చెప్పుడును నే నీ యొద్ద నే యుండెదన్
నీలా ౧ ౧౫
గీ కత్తి కత్తడివాఁడు బుత్తిముత్తు లిడంగ జాలువాఁ డొందల జాలువాఁడు
అచ్చు రా శాల ౧౭

బుద్ది. వి. (సం. బుద్ధిః. ప్రా. బుద్ది) బుద్ధి, తెలివి.

ద్వి. పెద్దల కోఁడు పెన్నుద్దుల మొదలు, బుద్దుల ప్రోఁక విబుధనిదానంబు ...

బస. పు. ౩. ౯౦౬. పం

గీ. బుద్ది యుంచన తెలయును బుద్ధిసంజ్ఞ.

అం. భా. ౧. ౧౦౨.

ఉ. నా, బుద్ధులు దప్పె నేమిటికిఁ బోయిన నీళ్లకు గట్టదట్టి నీ, యుద్దము లోని నీడ కటు లాసపడం బోసఁ గుం దలోఁదరీ.

ఉ. హరి. ౫. ౧౫౪.

ఉ. బుద్ది యొకింత లేక చెడిపోవఁ దలం పిడెఁ గాక యిత్తతిన్.

అచ్చ. రా. సుం. ౧౨.

బుద్దిచెప్పు, బుద్దిమెకము.

బుద్ది(ద్దులు)చెప్పు. అ క్రి (బుద్ది+చెప్పు) సత్ప్రవర్తన మెలఁగించు, మంచి నడవడిని బోధించు.

సీ. అతనిఁ గనొ్మజేఁగి యాగిత జారు బొందిన సుద్దజేంగిన రాజా బుద్దిచెప్పు .

శుక. ౨. ౫౧౪.

ఉ. సుద్దులకర్త యై యొచటఁ బాదిన సేది చరించు నేరికిన్, బుద్దులు చెప్ప తాను పలు పోఁకల పోవఁ దొడంగు . .

ఉ. హరిశ్చ ౧. ౬.

బుద్దిమెకము. వి. (బుద్ది+మెకము) వక్క.

గీ వక్క బుద్ది, మెక మన జంబు కాఖ్యలౌ...

సాం. ని. తిర్య. ౪౮.

బుద్ధి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ౧. మనీష, మతి. ౨. ఎఱుక, జ్ఞానము. ౩. వివేకము, తెలివి. ౪. మనస్సు. ౫. ప్రతిభ. ౬. తెప్పిఱుట, మూర్ఛదేఱుట. ౭. (సాంఖ్య) సుఖదుఃఖాదులగు నెనిమిది ధర్మములు గల ప్రకృతి పరిణామభేదము. ౮. (వేదాంత) నిశ్చయాత్మకమగు వృత్తి గల అంతఃకరణము, అంతఃకరణవృత్తులు నాలుగింటిలో నొకటి. (మనస్సు, బుద్ధి, చిత్తము, అహంకారము) అని అంతఃకరణము నాలుగు తెఱఁగులు కలది. వానిలో బుద్ధి – పండ, మేధ ప్రాపి, చార్వి, గృహీతి, చత్వారి అని యాఱు భేదములు కలది. (వై. ని.) దీనికి క్షయము కలిగించునవి.– శోకము, క్రోధము, లోభము, కామము, మోహము, పరాసుత, ఈర్ష్య, మానము, విచికిత్స, హింస, అసూయ, జుగుప్స అనునవి. దీనికి వృద్ధికరములు నింబాట రూషవృంతములు. శ్లో. నింబాట రూషవృంతాశ్చ బుద్ధి వృద్ధి కరామతాః. (వాచ.) ౯. ఆలోచన, తలఁపు

క. నీవు సుయోధను పాలికిఁ, బోవఁగ వలదనియు నొక్క బుద్ధి యెఱిఁగెదుపే, గోవింద యతఁడు మంత్రులుఁ, గావర ముడి చిక్క వినరు కార్యవచనముల్.

భార. ఉద్యో ౩ ౨౮

తరువోజ మఱి దీని గాంగేయ విదుర కల శజాశ్వత్థామ గౌతముల్ బుద్ధి, గా నొడం బడుదుర.

భార. ఆది. ౬. ౧౨౯.

బుద్ధివదలు. మఱచు.

క. చని రవ్వల నమ్మునులును, వనచరుఁడును వారిబుద్ధి వదలక మదిలో, ననుదినము కందమూలా, శన మొనరించుచును నితర సంగరహితుఁడై.

వాల్మీకి. ౨. ౧౧౫.

బుద్ధిచె(సె)ప్పు. మి. అ. క్రి. ౧. ఉపదేశించు.

సీ. ప్రద్యుమ్ను నకుఁ గుమార సమేతముగ ధర్మ పుత్రువాడ నిల్వ బుద్ధి చెప్పి ...

వై. భా. ౩. ౯౧.

౨ కూడనిపని వల దని బోధించు చీవాట్లు పెట్టు
వ మతియు బహు ప్రకారంబుల బుద్ధి సెప్పియుం బ్రియంబు పలికియు
వై ష ౩ ౧౧౫
ఇట్లే బుద్ధులు చెప్పు
గీ ఏమరక దీని రక్షింపు మీవు నియతి నసుచు బుద్ధులుచెప్పి యయ్యరుఁ డరిగె
కా ౬ ౨౩

బుద్ధిమంతుఁడు. సం విశ (త్ మతి త్) మంచిబుద్ధి గలవాఁడు

బుద్ధియోగము. సం వి అ పుం బుద్ధిచేత పరమాత్మ తోడి కూడిక నొందు యోగ విశేషము

బుద్ధిశాలి. ం విశ (న్ నీ న్) బుద్ధిమంతు డు

బుద్ధిసహాయుడు. ం వి అ పుం ఆలోచన చెప్పుమంత్రి (వ ౨)

బుద్ధీంద్రియము. ం వి అ న జ్ఞానేంద్రియము (కన్ను వి మున్నగు నాలుక తోలు అని యిని యైదు వ్యతి కర్మేంద్రియము)

బుద్ధుఁడు. ం విశ (అ ఆ అ) ౧ ఆలియఁబడినవాఁడు జ్ఞాతుఁగు ౨ మేలుకొన్నవాఁడు జాగరితు ౩ ఎఱిఁగినవాఁడు తెలివిగలవాఁడు వి అ పుం ౧ ఎండితుఁడు ౨ (బుద్ధ) అత్త్వజ్ఞానముచే జన్మబంధము వీడ తాను నిర్వాణమును బొందక మనుష్యలోకులకు నిర్వాణోపాయమును బోధించు జ్ఞాని ౩ శాక్యముని బుద్ధదేవుఁడు (విష్ణుని చతుర్వింశత్యవతారములలో నిరువదియొకటవ యవతారము దశావతారములలో తొమ్మిదవ యవతారము)
శ్లో తతః కలౌ సంప్రవృత్తే సంమోహాయ సురద్విషామ్ బుద్ధో నామ్నా జినసుతః కీకటేషు భవిష్యతి సం భాగ ౧౩ ౨౪

బుద్బుదము. సం వి అ పుం ౧ నీరుబుగ్గ ౨ అయిదు దినముల గర్భపిండము (పంచరాత్రేణ కలలం బుద్బుదాకారతాం వ్రజేత్)

బుధ. సం వి అ స్త్రీ ౧ జటామాంసి ౨ బుద్ధి (వై ని)

బుధతాత ౦ం వి అ పుం చంద్రుఁడు

బుధరత్నము ౦ం వి అ న మరకతము పచ్చ గరుడపచ్చ గారుత్మము (రా ని)

బుధవారము ౦ం వి అ పుం ఒకవారము సౌమ్యవారము ఇట్లే బుధవాసరము

బుధసుతుఁడు. ౦ం వి అ పుం పురూరవుఁడు

బుధానుఁడు సం విశ (అ అ అ) ౧ ప్రాజ్ఞవాది ౨ ప్రయవాది ౩ వేదములను జదివించువాఁడు ఆచార్యుఁడు ౪ విద్వాంసుఁడు వి అ పుం కవి

బుధితము. ౦ం విశ (అ అ అ) తెలియబడినది

బుధిలుఁడు. ౦ం విశ (అ అ అ) విద్వాంసుఁడు తెలిసినవాఁడు

బుధుఁడు సం విశ (అ ఆ అ) ౧ పండితుఁడు తెలిసినవాఁడు ౨ బుద్ధిమంతుడు ౩ మేలుకొన్నవాఁడు వి అ పుం ౧ పండితుఁడు ౨ దేవత వేలుపు ౩ బుధగ్రహము ౪ చంద్రునకు తారయందుఁ బుట్టిన కొడుకు

బుధ్నము సం వి అ పుం ౧ (పాత్రము వాని) అడుగుభాగము ౨ వృక్షమూలము వేరు ౩ మిక్కిలి క్రిందైనభాగము మిక్కిలి యధోభాగము ౪ ఊడ

బుధ్నుఁడు. సం వి అ పుం శివుఁడు

బుబ్బుదము. వి (౦ం బుద్బుదః) భత్యుదివము
సీ బుబ్బుద మనంగఁ దనరును బుద్బుదంబు లక్షణ యనంగ లట్వ చెలంగు మండు
ఆం భా ౨ ౨౫౫

బుభుక్ష. సం. వి. అ. స్త్రీ. భుజింపనిచ్ఛ, ఆఁకలి

బుభుక్షితుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) ఆఁకలి గొన్నవాఁడు, క్షుధితుఁడు.

బుభుక్షువు. సం. విణ. (ఉ.) ౧ ఆఁకలిగొన్నవాఁడు ౨. విషయభోగాభిలాషము గలవాఁడు (వ్యతి. ముముక్షువు)

బుభుత్స. సం. వి. అ. స్త్రీ. బోధగానిచ్ఛ తెలిసికొనుట కగు కోరిక.

బుభుత్సువు. సం. విణ. (ఉ.) తెలియఁగోరినవాఁడు.

బుభూష. సం. వి. అ. స్త్రీ. ౧ ఉండుటకు నిచ్ఛ. ౨. అగుటకు నిచ్ఛ

బుభూషువు. సం. విణ. (ఉ.) ౧ ఉండఁగోరువాఁడు ౨ కాఁగోరువాఁడు.

బుయ్యి. వి. ఆఁడుగుఱి.

గీ. పాపలగనుతావు పత్త బుయ్య
సాం. ని. మాన. ౧౯.

బుయ్యారము. వి. (హిం. భువ్యారహ్) చెఱసాల, కారాగారము. (శ. ర. మిశ్రభ్రా.)

బురకట. విణ. బూటకము, అసత్యము, బొల్లు. (ఇది తరకట శబ్దపూర్వకముగానే సోదికత్తెల మాటలందుఁ గానవచ్చుచున్నది)

గీ....ఎఱుంగ చెర వీవు, గానఁ దరకట బురకట
గాదు మేలు,చెరు బురకని తోడితే తారు
కాణ, రెండు రెండే దినాలనోదుండి
నాదు, మాట మఱువకుమని పోయె సుఱిచి
నాకు ప్రబంధ ౭. ౨౭.

బురకడము. వి. ఉడుముల వేఁటాడు కుక్క.

సీ.. .ఉడుపవేఁ పవు బురకడ మునంగి .
అం. శా. ౨. ౨౯౦.

బురజు. వి. చిఱుఁగజ్జ. (అప్ర - శ. ర, భ్రా.)

బురద. వి. పంకము.

గీ. పారలికఁ బయోధిఁ జెందిన బురద కొండి,
కొసలు జాడింపఁ గడ రాలి పడిన కొద్దు,
పిల్ల లజ్జాసనాంపెముల్ పెంపు గాంచుఁ,
దావకమహత్త్వమునను మాయావరాహ.
చంద్రా. ౧. ౩౫.

క. గరగరిక నిచ్ఛ గలుగక, బురదం గలఁగు
టయు కాక పొలుపఱఁగా దామర మొగ్గల
పేరిటి తామర మొగ్గలు పోలఁగలవె మగువ
చనుగవన్ యయా. ౪ ౪౫

గీ. .రొంపి బురద, చదుకు నా నొప్పఁ
గంక, మార్యచత్రిరంస
అం. శా. ౧. ౧౫౫

జ బురదకమ్మి, బురదకొయ్య, బురదపాము.

బురదకమ్మి. వి. (బురద + కమ్మి) కడపక్రింది కమ్మి (శ. ర.)

బురదకొయ్య. వి. (బురద + కొయ్య) బురదకమ్మి. (చి. ని.)

బురదపాము. వి. (బురద + పాము) రొంపిలో సంచరించు పాము, నీరుపాము. (శ. ర., భ్రా.)

బురి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. బులి

బురీలు. వి (పక్షులు) ఎగురుటయం దగు ధ్వని కనుకరణము

చ. పడి సరిపంక కొక్క-గారపంక బురీలున
లెవ దానిపైఁ, దొడిఁబడ వేగ చేసి యది
దూరముగాఁ దఱుమన్ విఱీనద, త్తడి కాసఁ
ఒన్న . . చంద్రా. ౨. ౧౦౭.

బురుక¹ = బురుకఁడు. వి. ప్లవపాయి, బిడ్డఁడు.

గీ జియ్య రమ కుందుఁ గొదనాల్గుచెఱఁగు
లందుఁ, దిరిగి కనుగొన కొందు దేవరకు
దొరయు, పురుడు వేఁ గాన నీబంటు బురుక
గాన, చామన మెఱుంగు తిరుమేని సామి
గాన ప్రబంధ. ౧౪౯.

విణ. ౧. వామనుఁడు, పొట్టివాఁడు.

సీ. పొనుఁగు బుడుత గుజ్జు బురుక బుడిగి...
వామనాఖ్యఁ దనరు. అం. శా. ౨. ౧౨౩.

౨. చిన్న.

సీ. కొమరొందు కేశరంగు మెఱుంగు తలగడల్
౦లితంపు బురుశ కాల్పట్టిబటువు
ఉ. రా. ౬. ౧౬౦.

ఆ. పితికి పీఁడు బురుశ పిట్ట యంత, గాని
లేఁడు పీనిఁ గ్రొ గొందునా లేఁడు, జెండి
పాఱ్పైతు ఖండనమున ద్వా ౭. ౩౦

బురుశ[3]. వి కుట్టము తలయందుంచెడు తురాయి.

చ. శశిధరదుండు వద్ది ఘనగ్గైరిక రాగము మంద
రాగముస్, గరమున నెత్తి పక్షికురగంబు
శిరంబున నుంచ జాళువా, బురుశ తెఱంగునం
దనర దశా. ౨ ౧౪౪.

బురుశఁడు[1]=బురుశ[1]. వి. పసిపాఁడు, బిడ్డఁడు

శ. ఎఱుక[?] రొమ్ముశ యటంచుం, గోరవంజి
నటించె నొక్కగురుకుచ యంతస్, బురు
శఁడు బంగరుబుట్టియు, సారిదిం గొల్లాళ్ళు
రమ్మ సుద్దులు తెలయస్ దశా. ౪. ౨౭౭.

సీ బురుశఁడు చంక బంగరుబుట్ట తగుజాతి
వినిశిగాఁ గోరవంజి విధ మెఱశద్దు
ఉ రా. ౬. ౧౩౯.

విణ. పొట్టివాఁడు. (శ. ర)

బురుశఁడు.[2] వి. కేఁటకుక్క. (శ. ర.)

బురుశా. వి. (హిం. బుర్ శా.) గవుసెన, అచ్ఛా
దనము.

శా. చల మొప్పన్ పురుపాదుసాహి జగముల్
సాధింప దండెత్తి మహత్తిలి బ్రహ్మాండపుఁ
గెంపు దళ్ళు బురుశాదేరీజ లెత్తింప వం,
దలి యస్తాచల పూర్వశైల శిఖర స్తంభాగ్ర
భాగంబులన్, గల మాణిక్యపు బిళ్లలో
యనఁ దగెన్ గంజాప్త చంద్రాశ్యకుల్.
భాను. ౪. ౫౪. (బురశా. అని. శర.)

బురుజే. వి. (హిం. బుర్జ్) ౧. కోటకొమ్మ

గీ. మూల కొత్తళములు చెల్లు బురుజు లనఁగ...
అం. భా. ౨. ౧౭.

మ. . కొర్యంబు దీపింప కోట బురుంజు
గడియంగ డాపిరి గరిష్ఠం శైన తేజో
బునస్. రంగా. ౩ ౧౧౪

(ఈశవి దీనిని పూర్ణబిందుయుతముగ వాడెను)

౨. చిన్నగంట.

సీ బురుజు చిఱుగంట ముఖ్య గజ్జె యన
క్షుద్ర, ఘంటావిశేషముల్ గన్పట్ట
మందును . అం. భా ౨. ౧౫౧

(బ్రౌ బ్రాఁత(ప్రాఁత బ్రతులపా బుర
అప్ర అని శ ర.)

బురుడ. వి. (క. బుఱుడె) అసత్యవచనము క
ఆ. జల్లి బురుడ బొంకు సట హుళక్కి గా
వసత్య మథవ. .అం. భా ౧ ౧౧౯

(బురుడా. శ. ర)

బురుదుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మేదరవాఁడు
(శ ర.)

బురుసీ(ర్నీ)సు. వి. మెత్తనికంబళి.

మ బురుసీసుల్ సకలాలి యాంతర గ్ర
జోగానికల్ దోమ బ, తైర మంచంబుల
ధూమధూసర మ స ం త యంత్రముల
కుంకుమా, గురుసారంగ మదాను లేప
ములున్ ... చం. రా. ౫ ౨౪

మ. తనమేనం దగఁ దోఁచు సొమ్ములయినఁ
దణ్ణ్యోతిలోఁ గాంచు నల్లని మేలా బురునీసు
కప్పడము చాల నిమ్మించ జేతెంచె
శుక. ౨ ౨౬౫

రగడ చాదరలు శైరిణీల్ చక్కని కలా
యీలు, వడరు బల్లాని తేం ట్లమర
బుర్నీసులు. హంస. ౫. ౩౫౪

బురుమా = బరమా. వి. వడ్రంగి సాధనవి
షము. (శ. ర.)

బురు(స)సా. వి (హిం. బురుసా.) ౧. జరి
బంగారు మెలామగల మాలు, జరీ.

గీ. ఇమ్ముగా మేల్పనిండి తారాతులు మె
విరిసరుల్ దట్టముగఁ జాట్టవేసినట్టి, దా

రవికమీఁదఁ జై చెంగు లనిచి కట్టినట్టి
బురుసాదుమా ల్లాయ ల్కుట్టు దవర
రవిక. ౧. ౯౩

ఉ. గందవుఁ బూఁతఁ జోలు'అవికం దగ
గుబ్బల మీఁటు హారపుం, జందెపు వాటు
మాటు బురుసాపని పయ్యెద నీటుఁ జాటు
నే,యం దగు మేల్మికుం గమర..
శుక ౨. ౯౬.

౨ జరీపనిగల వస్త్రము. (ఎఱ్ఱపట్టు శ. ర.)
కగడ పీతాంబరంబులను చేర్చడిన బురు
సాలు . హంస ౩. ౩౫౬.

సీ. జరబాజా కెరాజా బురుసా తగటి యనఁ
గల ధాతవస్త్రము లొప్పఁగుచుండు .
ఆం భా. ౨ ౧౫౫.

వ గజాంబుధిరాజ పుత్త్రి)కా రాత్రికంబు పవి
రింపం బరంపరలై బారుదీరు ప్రతాపాంకు
రంబులనం బరగు బురుసలతో
కువల. ౫. ౯౪.

బుఱ్ఱ. వి. కొబ్బెరకాయ లోనగు వాని గుల్ల
గీ ఎన్నడును మున్న వారల రొంపు నోపఁ,
గాన మెట్లు సముద్రంబులోన బుఱ్ఱలైవఁ
గొన్నంత గొను గాక వారి గెల్వ, మాకు
శక్యంబె చని గాని మాట కేల.
భార. భీష్మ. ౨. ౨౮౨.

క. వ్యూహద్వయంబు నీగతి, సాహసమున
నెదుర హోరు శైల రజ స్సం,దోహంబు
నిండి కొండక,టాహము చెంద్రంబు బుఱ్ఱ
డాలు వహించెన్. వరాహ. ౧౧. ౬౩

క. మారేడుబుఱ్ఱలో మంత్రాక్షతంబులు పద
ముల విజ్జోడు పాదరక్షలు .
శుక. ౨. ౪౪౨.

౨ వీణె మున్నగువాని కమర్చెడు సొఱకాయ
వ ..పెట్టిసొరకాయల బుఱ్ఱలం గట్టిన సరకట్ల
కిన్నరలు మెఱయ ... కాశీ. ౩. ౩౬.

౩. పాములవాని నాగసరము. (శ. ర.)

(క బురడె, బుఱడె.) క. వుఱ్ఱ, ఫలవుఱ్ఱ,
కరోటి (శ ర)
(వ్యవ) వాని బుఱ్ఱ పెద్దది.
విణ పెద్ద (చూ. బుఱ్ఱముక్కు.)

జ. బుఱ్ఱకత్తి, లుఱ్ఱకాయ, బుఱ్ఱగాఁడు, బుఱ్ఱ
జింక, బుఱ్ఱతలము, బుఱ్ఱపిట్ట, బుఱ్ఱబాడిస
బుఱ్ఱముక్కు, బుఱ్ఱమాక్కువాఁడు

బుఱ్ఱకత్తి. వి (బుఱ్ఱ + కత్తి) చెట్లకొమ్మలు నఱ
కెడు పొట్టుకత్తి, పెద్దకత్తి. (శ. ర. ప్రా)

బుఱ్ఱకాయ. వి (బుఱ్ఱ + కాయ) ౧. బుఱ్ఱ,
కొబ్బెరకాయ మొ॥ వాని గుల్ల.

ద్వి గాలిఁ దూలాడెడు గడ్డంబుజింక, పూల
నుంచిన భూతి బుఱ్ఱకాయయును
నవనాథ. ౪. ౧౧౯. పా. ౬ పం.

గీ. కాలిచీర ముసుఁగు కచ్చడంబును జూచి,
బోడతలయు నిడుదబొట్టుఁ జూచి, గోఁచి
కోక యెదురఁ గోలయుఁ జిక్కంబుఁ, గట్టి
యున్న బుఱ్ఱకాయఁ జూచి. ఉ. హరి.
౪. ౪౨. (సొఱకాయ కమండులువు అని
శ. ర.)

౨. తల, శిరము. (ఇది తల కాయ మొ॥వంటిది.)

సీ. సలిలంబు గళగళ తలలమీఁదటఁ బోసి
బుఱ్ఱకాయల నెత్తి పొడిచి పొడిచి
వాల్మీకి. ౨. ౯౬.

బుఱ్ఱగాఁడు. వి కుఱ్ఱఁడు
వ అమ్మా దోసెఁడు ముష్టి బుఱ్ఱగాఁడికిఁ
ఒక్కఁడు ముద్ద పెట్టవే యవ్వ .
మృ. వి. ౨. ౨౮

బుఱ్ఱజింక. వి. (బుఱ్ఱ + జింక) బుఱ్ఱముక్కు గల
జింక.

బుఱ్ఱట. వి. బుఱ్ఱటకొమ్ము. (చూ. బుఱ్ఱటకొమ్ము)

బుఱ్ఱ(ఱ)టకొమ్ము. వి. (బుఱ్ఱట + కొమ్ము)
నీళ్లు చిమ్మెడు గొట్టము, చిమ్మనగ్రోవి.

చ...గుఱ్ఱెతలు గుబ్బచనుంగవ బందిలోనుఁడున్,
'నిలిచి యొకర్త గ్లొకర్త పయి నీరజనేత్ర రథవాల్ల
కొప్పులన్యుగ్మలు నిగుడించుచున్ గదిసి బుజ్జట
కొమ్ములఁ జిమ్ము లాడుచున్ .

ఘటికా. ౨ ౧౨౫.

క. ఎలదీవలపైఁ గలయం, బొలసిన చంద్రా
తపంబు పోలిక జెలుగున్, జలువలు గట్టిరి
పట్టిరి, పొలఁతులు కెలకంకపసిఁడి బుజ్జట
కొమ్ముల్ రాజ చ ౨. ౧౫౩.

మ. మదితల్ గొందఱు కెంపు రాబుజ్జట
కొమ్ముల్ బూని రయోకేరనీట దళత్పంకజ
నేత్ర రాత్రు చంద్రా ౪. ౨౪౫.

బుజ్జితలము. వి. (బుజ్జి+తలము) బుజ్జిరోఁతము. (శ. ర.)

బుజ్జిపిట్ట. వి (బుజ్జి + పిట్ట) ఒకజాతి పావురము (శ ర)

బుజ్జిబాడిస. వి (బుజ్జి + బాడిస.) తాళ్ల చెక్కెడు బాడిత. (శ. ర)

బుజ్జిముక్కు. వి (బుజ్జి + ముక్కు) పెద్దరంధ్రములు గల ముక్కు

సీ మడి బొమ్మలును బుజ్జిముక్కు తిరుపు కాళ్లు
లాక చేతులు కెజ్జి లక్షణములు

భల్లాణ. ౪ (శ ర)

బుజ్జిముక్కువాఁడు. వి. (బుజ్జిముక్కు + వాఁడు) ఖురణసుఁడు, పెద్ద ముక్కురంధ్రి గలవాఁడు

సీ. బుజ్జిముక్కువాఁడన గద్దముక్కువాఁ
డనఁగను గ్రమముగా నలరుచుండ్రు, ఖురణస
ఖురణసుల్ అం భా ౨ ౧౨౧

బుజ్జి. వి ౧. హరిణవిశేషము, ఒకజాతి జింక. (ఇది మూరకు మించిన పొడవు కలిగి, మూఁడు కేసెల నిడుదయై కాఁకువంపు లయిన కేసఁడు కొమ్ములు కలిగియుండును. చి ని తతిపాత్ర. శ ర.)

క. వనచరులను జూచుచు నటఁ, జని జనపతి
కాంచె తొక్కచక్కనిబుజ్జిన్, మునివిశతి
పెంపుడు బుజ్జిని . పి. శకుం ౨ గా.

విణ పొట్టిది, చిన్నది. (చూ. బుజ్జిజింక, బుజ్జిపంది కెంమ్లు)

జ: బుజ్జిజింక, బుజ్జిపంది

బుజ్జిజింక. వి. (బుజ్జి + జింక) పొట్టిజింక (చి ని.

బుజ్జిపంది. వి. (బుజ్జి + పంది) పొట్టిపంది. (చి.ని.

బుజ్జు. వి పిట్టలు మున్నగునవి యెగురునపుడగు ధ్వని కనుకరణము.

ద్వి. బెదరుఁజిత్తము నాకుఁ బిట్ట బుజ్జనిన
ద్వి. హరిశ్చ ్ౖౖరా. ౧౨ ౨౪ పం

ఆ. చీమ చిటుకు మన్నఁ జెమ్మట బుజ్జన్న
నిదురలేక భూమి నిర్జరం డాలించునఁ.
డబల కాలిచప్పు డనుచు .

వేం పంచ ౪. ౨౪౬

ఉ. చీమ చిటుక్కు మన్న వినఁ జిమ్మట బుజ్జన కేఁగువంతలో, నే ముదమంది మాచు
హంస ౩. ౪౦ (జెజ్జి. శ ర పా)

పా పిట్ట బిజ్జు మన్న తట్ట చంకఁ బెట్టుకే
(ఇది ఎతికిఠనమును తెలుపును)

బులాకి. వి (హిం బులాక్.) అడ్డబాస

సీ మొగమున పై జవ్వాజ తిలకము జాతికెంపుల
బులాకి వేం ౫

బులి. సం. వి ఇ స్త్రీ ౧. గుదము, మూఁడి ౨ భగము, అఁడుగుతి. (శ్రై. ని)

బులియు. అ క్రి మురియు

ఆ అలరఁజేయునచ్చరలపిండు మత్తకన్యలను
బెండ్లియాడి బులియుచున్న ...కళా ౯.౨౧౬

జ బులుపు.

బులుపు(ల్పు). వి (√బులియు.) ౧. అభిలాష, ఉబలాటము.

క....జనవరుఁ డటఁ దరలి రయంబునఁ జనియె
వధూటిఁ జూడు బులు పెదఁ బొడలన్.
రసిక. ౨. ౧౦౫

ఉ. అవిన విని గొల్లకొమరులు, వనబోడుల మిన్న గైకొనగ వలసిన బుల్లును గోడెల గెల్వగ నోపని జడుపున గల్గి కాడు పడి యుండి రోగిన్. నీలా. 3. ౬౦

౨ విలాసము.

సీ. పొలుపుశ్లై వలరాచబులుపుశ్లై పలుమెలవల్ మొల్లల కోకవింత మురుపు వింప యయా ౧. ౮౪

సీ. వహారగు చెన్నే వహార పొయ్యారము బులుపు వహాయి లనగ విలాస మప్పు చుండు . . ఆం. భా. ౧. ౧౩౯.

3 బింకము.

చ అలుకలు చాలు ర మ్మనవయా యయగారి దమమ్మ కింత బుల్బులకు బ సేమి తా దొలగిపోయిన యప్పటినుండి పిల్లయు బలుకదు వై జ. ౪ ౧౩.

బుల్లి. వి. శేషము, మిగులు

సీ.. బుల్ల లెల్ల మనంగ బొసగు శేషము సాం ని మాన. ౧౯

బువి. వి (సం భూః) పుడమి, భూమి.

గీ భూమికి సమానృ లగు బువి పుడమి నేల, మన్ను పంటవలంతి నా . ఆం సం. స్థా. ౨౨.

బువ్వ. వి అన్నము, కూడు.

ఆ. అమ్మ బువ్వ పెట్టుమనం దొకనాడైన.. దశా. ౪. ౧౩౯.

ఆ అన్న మధిక మైన నదియె దాం జంపు నా, యన్న మంటకున్న నాత్మ నొచ్చు, జంప నొంప బువ్వ చాలదా జెర్యెల, విశ్వ... వేమ. 3. ౮౦

సీ....అన్న ంబు తెలియుచుండు, బువ్వ . ఆం. భా. ౨. ౨౫౩.

ఇ: బువ్వంపుబంతి, బువ్వకుడుపు, బువ్వము.

బువ్వంపుబంతి. వి. (బువ్వము+బంతి.) ౧. వివాహాదులలో సహభోజనమునకై చేరిన బంధువుల వరుస.

గీ. చిగురు విలుకాని జాతర చేయ బూని, కాలముసామల నందఱ గూడ పెట్టినంతు గలయంగ బువ్వంపు బంతి విందు, పెట్టి రెలమి జకోరంపు బేరటాండ్రు. పారి. ౨. ౪౮.

గీ నిఖిల బంధులతోడ మాణిక్యదీప, జాలము తెలుంగు పెండిలి చవికలోన, బసిడిపీటల బువ్వంపుబంతి సాగి, సోదరులతోడ ప్రేమ గూర్చున్న వేళ. దశా. 3. ౨౩౩.

౨ బాలికా క్రీడా విశేషము

సీ. బొమ్మలపెండ్లిండ్లు బువ్వంపు బంతులు .. హంస. ౫. ౧౫౫.

బువ్వకుడుపు. వి (బువ్వ+కుడుపు) అన్నప్రాశనము. (శ. ర.)

బువ్వము. వి (√బువ్వ) ౧ వివాహాములలో బంధువులందఱును కలసి భుజించుట, పెండ్లివారి సహభోజనము

గీ అపుడు బువ్వంబు లలరించి యల విరించి, ముఖ్యులనను యథోచితములు ఘటించి, కేశయవిభుండు మఱియు లోకైకవిభుల, భూరివిభుల సభక్తిగా బూజచేసె. ముకుంద. 3. 300.

సీ ..బువ్వమనంగ స్వజనవివాహ సజ్జ తినరు... ఆం భా. ౨. ౧౩౯.

చ తెలగి వివాహార్థ భవము చేకొని రాముడు సీతయున్ శిఖన్, వలగొని వచ్చి సప్తముని వందనమున్ గురువృద్ధ బంధుమండలి యుగ పత్ప్రణామము నొనర్చి పరస్పర లజ్జ లాత్మ రంజిల దగువారితోడుత భుజించిరి బువ్వమునన్ వధూవరుల్. రామా. ౪. ౧౨౩.

౨. అన్నము, ఆహారము

ఉ కాముక హృద్వధిం గలచు కవ్వము బువ్వము దేవకోటికిన్, రాజుకుశలికి బింబ

ము ద యా చ ల పెక్కు౯ బ్రభాళి పెక్కువన్. కాశి. ర. ౯౨.

సీ బుష్యంబు గుడుచునే ప్రోదిరా చిలుకలు పరిపక్వదాడిమీ ఫలరసములు

చంద్ర. ౩ ౧౧౩.

గీ. వేలుపుల కెల్ల వేల్పైన వెలయుతాను, మామయిలువేల్పు దర్పించి మధురభక్ష్య, చోష్యపానీయ భోజ్య వస్తువులతోడ, హైమ భాజనముల బుష్య మారగించె ప్రబంధ. ౭౦౩

బుష. సం. వి. అ స్త్రీ. మూస.

బుస. వి (శ బుస) ౧. పాములు మొ॥ వాని బుసకారము. ౨. నిట్టూర్పు (చూ బుసకొట్టు)

జ బుసకొట్టు, బుసక్రోవులు, బుసపుర్వు, బుసబుసలాడు, బుసపెట్టు.

బుసకొట్టు. అ క్రి (బుస + కొట్టు) ౧. (పాము, సింహము మొ.) బుసకారము చేయు.

సీ భూరిభుజంగికా భుక్త నిర్ముక్తమై వారక బుసకొట్టు వాని౯ బెగడి వసు.౧ ౭౫ (ఇది రెండవయర్థమునకు౯ గూడ నుదాహరణము)

సీ వాటింప నోరిబొబ్బాటమే వడి గాని ఘోరాజిలో బుసకొట్టుచుంట గీ కొదవ దవకించు౯ గ్రమ్మఱ మదికి౯ దైన, యల్ల నరసింహుండును బోలె నరస. ౫. ౯౯.

సీ. కమలాకరములపై౯ గవిసి నీరు గలంచి క్రోలుచు బుసకొట్టు౯ గొంతతడవు ...

వరాహ. ౧౧. ౭౮.

౨. నిట్టూర్పు విడుచు

సీ. ఈసడించుచు౯ గన్ను లెఱ్ఱ౯ జేయుచు బుసకొట్టుచు౯ బకపక విట్టు నగుచు .

అచ్చ. రా. యు. ౧౯౫.

క. వ న్నిం౦ తలయించిన ఖలు, నిక్నే బుజావిధి వధింతునే యని యార్చుల్, మిన్నందగ బుసకొట్టుదు, వన్నిచుడు పాగరు వెదలు వట్టల్లో క్రిన్. అను. ౭. ౨౭.

బుసక్రోవులు. వి. (బుస + క్రోవులు) ఒకవిధమగు తుపాకులు.

ద్వి. క్రోవులు జబురుజంగులు పిరంగులను, బుసక్రోవులును గసాబులు తుపాకులును, వసుధ లీలగ కొక్కెవడి౯ గాల్చి రిపుల. .

అ. ము క ౩. ౧౭౧ పా. ౧౫

బుసపుర్వు. వి. (బుస + పుర్వు) పాము

సీ బుసపుర్వునా భోగి వెలయు .

సాం. ని. తిర్య. ౮౦.

బుసబుస. వి. నీర్లుపొంగుట మున్నగువానియ౯ దగు ధ్వని కనుకరణము (శ. ర)

బుసబుసలాడు. అ క్రి (బుసబుసలు + ఆడు) బుసకొట్టు.

క. పున్నాగంబుల వలగొని, పున్నాగము విఱిచి ఫణులు బుసబుసలాడన్, పున్నాగ మకుటవానృప, పున్నాగము చూచిచూచి పారి౯బారి నవ్వున్ కృ శకుం. ౧. ౭౯

బుసము. సం. వి అ న. ౧. పొల్లు. ౨ ఉదకము (వై ని.) అ స్త్రీ ౧. పిడక. ౨. ఇంగనము, వంటకట్టె. ౩. మీ౯గడ తీసిన పెరుగు

బుసపెట్టు. అ. క్రి. (బుస + పెట్టు) బుసకొట్టు, నిట్టూర్పు విడుచు.

క. ఉసురసురనుచుం బొరలును, గసరును ఒకదఱిగి వెసను గడగడ వడకు, న్వెసుంపున బుసపెట్టును వెక్కెస మగువల రాచపెగల౯ గ్రాగుచు మఱియున్. నీలా. ౨. ౭౪

బుసి. వి. (సం. బుసమ్.) బుసము, గాబ.

సీ . బుససంజ్ఞ బుసి యన ...

ఆం. భా. ౨. ౨౩౮.

జ: బుసిపోవు.

బుసి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పశ్చిమ సముద్రమున నడుమ నుండెడు వరుణోద్యాన నది. (శ. ర.)

బుసిపోవు. అ. క్రి. (బుసి + పోవు) వికలమగు, చెడు.

గీ. చెడిపె బుసికోలు నవఁగను చెడిరు నవఁగ, నాఖ్య లగుఁ గార్య శైథిల్య మధ్యా సనుటకు . . ఆం. శ. ౯.

బుసుకుజ్యోత్స్న. వి. (బుసుకు + జ్యోత్స్న) ఒకవిధ మగు జ్యోత్స్న.

గీ. . బుసుకుజ్యోత్స్న, యనఁగ జాడ్యవిశేష మౌ నహి విభూష ఆం. భా ౨ ౨౩౪.

బుస్తము. సం. వి అ. న. ౧. మాంసపిష్టక భేదము. (వాచ), కేఁపుడు మాంసము యొక్క కాల్చినముక్క. (అ వి) ౨. పనసపండు మొ వానియందు త్యాజ్య మగు తొక్క మొదలగుభాగము.

బుస్సు. వి ౧. తూఁటయం దగు ధ్వని కను కరణము

వ ..శరభంబుల నీక్షించి కొక్కులు ముడించి బుస్సనం దూటి తటాలునం దన్నికొని యెగయు గండభేరుండంబుల యొఱకలం బొడమిన గడుసు పెనుగాలి

చంద్రా. ౨. ౭౪.

౨ ఊఁదుటయం దగు ధ్వని కనుకరణము

సీ. కడుబడిఁ గ్రమ్మతి కనుకట్టు సైచిన బుస్సన కెగసూఁది పోఁడజేసె .

చెన్న బ. ౫ ౩౧౭.

౩. సర్పాదులు చేయు ఫూత్కారమున కను కరణము.

చ. పొలకమున బుస్సుమంచు నహి క్రాగిన కెట్టు భయంబు చెందునో.. హర. ౪. ౨౩

తోటకము. కొంచక నాల్కలు గ్రోయుచు మంటల్, నించుచు నింగియు నేలయు నిల్లన్, ముంచుక బుస్సన గ్రాఁగుచు వాఁడిన్, మించిన పాముల మేల్పులు తోచెన్. అప్ప రా యు. ౧౫౦.

బూ

బూఁజే=బూఁదు. వి. (సం. పూతిః, క. బూజు, త. పూంజు)

౧. దుర్గంధము, ప్రస్తు.

ఆ. ప్రస్తు బూఁజు నాఁగ, బూతిగంధ, మలరు...

ఆం భా. ౧. ౧౦౪.

౨ ఎండ సోకమిచే తడివస్తువులపై పట్టు మకిల. (చూ. బూఁజుపట్టు)

(వ్యవ) ఈ చింతపండు బూఁజుతో నున్నది.

జ : బూఁజుపట్టు.

బూఁజుపట్టు. అ. క్రి. (బూఁజు + పట్టు) బూఁజు కలది యగు. బూఁదుపాఱు.

సీ బూఁజుపట్టిన దేహములపై దళంబుగా మలయజ పంకంబు లలఁదినారు... వైష. ౪. ౨౩.

బూఁదారు. అ క్రి. (బూఁదు + అరు[1]) బూఁజు పట్టు.

క. భూదేవుఁడు దా నేమిట, బూఁదారిన యొక్క కాకుఁ భోరయించుటయున్, లేదఁట సకలము నడచిన, యీ దొరకొ సంచరించునఁట యిది తగదే.

విప్ర ౪. ౧౪.

బూఁదు=బూఁజే. (సం. పూతిః) ౧. దుర్గంధము

౨ ఎండ సోఁకమిచే తడివస్తువులపై పట్టు మకిల. (చూ. బూఁదారు. బూఁదుపాఱు.)

ఒ బూఁదారు, బూఁదుపాఱు

బూఁదుపాఱు. అ క్రి (బూఁదు + పాఱు) బూఁజుపట్టు

సీ. బూఁదుపాఱఁగ మేన బూదిఁ బూసిన వారు, త్రిముఖాస్త్రములు కేలఁ ద్రిప్పువారు .

పాండు. ౧ ౧౬౫.

బూక. వి అసత్యము, బొంకు

సీ . బూక నా బూటకం బనఁగను. .అబద్ధ కంఠ్యము యలరుచుండు ....

ఆం. భా. ౧. ౧౧౭.

బూక్కము. సం. వి అ న. గుక్కము.

బూగర. వి ౧. తమిదలు మొదలగు ధాన్యముల మీఁది పొట్టు.

సీ. పరగును బుసనజ్ఞ బుసి యన గా చిన
బూగిర యన ఆం భా. ౨. ౨౩౭

౨ ఇండ్ల వాసములకు పట్టెడు బూచి (శ ర)

బూచి. వి (క. బూచి.) భూతము, పిశాచము

సీ. పురిటింట్ల బూఁచుల పోల్కెఁ బూఁబోద
లపై సంచడి సెలువు నిందిందిరములు
- రసిక. ౩. ౧౪౮

ఉ ఆలరుం బ్రాయపుఁగన్నుల కలికి మది
మగఁడు బూచి గావున
వేం పంచ ౩ ౧౭౦

ఆ .బూచి, గాము సోఁక పత్తి గాలి దయ్యము
బూత, మనఁ బిశాచసంజ్ఞ లలరు నభవ.
ఆం భా ౧ ౬౩

విశే ౧ (బూచివలె భయము కలిగించునది)
వికృతమైనది.

ఉ కాలినమోటువంటి కొఱగాని శరీరము ఎల్ల
కంట్రుకల్, గ్రాలెడు బూచి గడ్డమును
ఖల్వాటకంబును .. వి. పు. ౨. ౧౩౫.

౨ బాలక్రీడా విశేషము

సీ దూచియు బావిల్లి బూచి కన్నులకచ్చి గుడి
గుడి కుంచంబు కుందెనగిరి...
హంస. ౩ ౧౪౬.

జ బూచి మొసలవాఁడు, బూచివాఁడు,
బూచుల దొర, బూచుల రాయఁడు,
బూచుల కోఁడు.

బూచిమొసలవాఁడు. (బూచి + మొసలు +
వాఁడు) భూతేశుఁడు, శివుఁడు

సీ. మొసలకైదువ బూచిమొసలవానిఁ గలంచి
కులంబ కత్తిని పోఁడుములుబ నొంచి .
అచ్చ. రా. యు. ౪. ౪౪.

బూచివాఁడు. వి. (బూచి + వాఁడు.) బూచి,
భూతము. (శ. ర.)

బూచులదొర. వి. (బూచులు + దొర) శివుడు.

చ చదలుకట్టునిఁ గొట్టితి జాగ కాని బూచుల
దొరఁ దోలితి నిగ్గుల సొంపున తేలితి ముజ్జ
గంబులన్ అచ్చ రా. యు. ౪౯౬

గీ. జముపగతుఁడు బూచులదొర జంగమయ్య,
యోగికంబులు భవదాఖ్య లలరియుండు,
ధాతృమత పదజల జాత మాతృబూత
ఆం. భా ౧. ౩౪

బూచులరాయఁడు. వి (బూచులు + రాయఁడు)
భూతేశుఁడు, శివుఁడు

వ. తవరుచునుండు చాల్పు టరదంబుల కోని
యనుంగుబోద లేఁ,పున నిట వచ్చి క్రిందిన
బూచులరాయని విల్లుఁ గట్టొనన్
అచ్చ రా బాల ౧౭౧

బూచులకోఁడు. వి.(బూచులు + కోఁడు) శివుడు
భూతేశుఁడు.

ఉ. జూచి నమస్కరించి శ్రుతిసూక్తుల పన్నతి
సేయువానితో, బూచులకోఁడు పల్కె...
చెన్న. ౪ ౧౩.

బూటు. విశే. (క. బూటు = బూటక మోసము.)
బూటకీఁడు.

గీ జగము లెల్లను మాయాజ్ఞ మిగుల కునికిఁ,
గనియు వినియు నెఱుంగుదు వనజనేత్ర
యింత భయమును బొంద నీకేల మది
భుజంగభూషణు నబ్బూటగొంగఁ జేసి.
కు. సం. ౪. ౪౨౬.

(ప్రయోగాంతరము దొరకలేదు.)

బూటకము. వి. (క. బూటక, త. పొట్టుకం.)
౧. మాయ, మోసము

క. కేఁదేడుదినములయ్యెను, కోడిమిం చెడ
పొగి నీదుబూటకమో దెం,త్యాదైవము

తేనెనో యిది,లేఁదెద పత్యంబుఁ జెప్పవే
కరుణాబ్ధీ. కాశీ. 3. ౯౫.

దండకము...నీ బూటకం బెవ్వరు శ్రేటుగా
నారయన్ లేరుగా . సీలా. ౨. ౪౧.

౨. అసత్యవచనము, కల్లమాట.

ఉ. పోరదుపంగ నేఁ బలుకు బూటక మెల్ల ని
ఒద్దఁ జేసి తమ,వారిని బోరమిని సుకుఁడు...
చెన్న. 3. ౧౪౦.

సీ బూక నా బూటకం బనలను. అబద్ధ
సంజ్ఞ నై యలరుచుండు
అం. భా. ౧ ౧౧౫.

విశ. అసత్యమైనది

సీ ఒంతులఁ బిరుగ నీపదములకే శిఖుఁబూరెలం
దనుమాట బూటకంబె
పార్వ. ౫. ౧౫౦.

ఉ విష్ణు శంకరుల భక్తి దృఢంబుగ గన్గొనేని
నా, నాఁటికి వాని కన్ని సుగుణమ్ములు
దామె ఘటింప మక్షఁ డౌ, బూటకపు
న్విచారములఁ బోఁదగ నేమి ఫలంబు
భూవరా. కవిరాజ. ౧. ౧౪౫

జ. బూటకుఁడు. బూటకీఁడు.

బూటకీఁడు. విశ (బూటకము + ఈఁడు)
మాయావి, మోసగాఁడు.

ఆ. నన్ను కూలి యికరు లెఱుఁగ, కుండఁ
దలఁపు జెడలికొనిపోవ, జనులెల్ల బూట
కీఁడు పారిపోయెనంద్రు
బస. పు. ౧. (శ. ర.)

బూటకుఁడు. విశ. (√బూటకము) బూటకీఁడు
మాయావి.

గీ. అరయ నాదంబరాతి ప్రాణ్యాని నుసుచు,
జాటుచుండెడి నీతి శాస్త్రము నిజంబు,
బడుగు లెవ్వోటి లేఁగిన బ్రదుకు గిలరె,
బూటకులఁ గాని కొచ్చిరు భూమిపతులు.
కుచేల. ౨. ౧౧౫.

ద్వి కపటులనే కాని కలితవిజ్ఞాన, నిపుణుల
నొల్లరు నేఁటి బూటకులు ..
ప్రభులిం. 3. ౧౦౧. పా. రా. పం.

బూడిద = బూది, బూడ్ద. వి. ధూళి, దుమ్ము
భస్మము.

గీ రాజసంబున హస్త్యశ్వ రథ పదాతి, పాద
ఘట్టన మేరువు మీఁదఁ బసిఁడి, బూడిదలు
లేఁగ కొకనాఁడు దాడికట్టి
వరాహ. ౬. ౧౨౯.

సీ మసి బూడి దయ్యె నిర్మలకేలి దీప్తి కాకమ
లిసి కల్హార కైరవములు భీమ. ౪. ౧౪౩.

సీ నీఱు బూడిద యన నొప్పఁడు సు
భస్మాఖ్య . . అం. భా. ౨. ౨౫౨.

బూడిదలోని హోమము = వ్యర్థము.

ఉ. మూఁడవకంట నీఱుగట మున్నె రొయిబుంగఁ
నైతి నక్కటా, బూడిదలోని హోమ
మయిపోయిన దంతయు భావసంభవా
తపతి 3 ౯౩.

జ. బూడిదగుమ్మడి, బూడిదపండు, బూడిద
పన్ను.

బూడిదగుమ్మడి. వి. (బూడిద + గుమ్మడి)
కూష్మాండ భేదము, ఒకజాతి గుమ్మడి, పెండ్లి
గుమ్మడి. (శ. ర.)

(వ్యవ.) ఈ బూడిదగుమ్మడి కాయ లేఁతది, వడి
యములకు పనికిరాదు.

బూడిదపండు. వి (బూడిద + పండు.) విభూతి
యుండ.

చ. అడవికి వేఁటకై నరిగి యాతఁడొకా
నొకనాఁ డొకింతయున్, పొడ మలగింప
లేక తన పేపోడ లొండును రెండు సేకస్సై,
పొడమఁగ బీదకన్న వడి బూడిదపండును
బోలె బూఁదుపారెడు నొక దుష్పికిం
గవియ . పాండు ౫. ౧౪.

బూడిదపన్ను. వి. (బూడిద + పన్ను) శ్మశా
నమునందు శవమును కాల్చుటకై యిచ్చెడు
పన్ను. (శ. ర.)

బూడ్ద=బూడిద, బూది. వి భస్మము, బూడిద.

క ..అప్పను లాదవక చెడు బూడ్ద విడిన
హుతముల కరణిన్ భా రా యు. ౧౦౧.

సీ. పొలుచు నీరాజ్య విభూతి ద్రేఁ గర్యోనే
దైవంబుకంటికి ధరణినాథ, చక్రంబు పని
సేయ సడి పన్ననీపెంపు బూడ్ద బె ట్టర్యో
భూరికీర్తి మార్క. ౧. ౧౩౭.

సీ. కిరణంబుల గోటిఁ గెరుట వెడలించి పూరెళ్ల
బడుకల బూడ్దఁ గలిపి...ద్వా. ౧-౨౩౮.

ఆ. వల్లబోడితలలు తెల్లనిగొంగళ్లు, మెడలబూడ్ద
పూఁత యొడలఁరోఁత, యిట్టి వేషములను
బొట్టకోసమె సుమీ. విశ్వ
వేమ ౩ ౧౯౩

బూతగెనుసు. వి. (బూతము+గెనుసు) ఒకవిధ
మగు గెనుసుగడ్డ

గీ పొసఁగు తెల్లగెనుసు బూతగెనుసు ....
హంస. ౪. ౧౩౧.

బూతపిల్లి. వి (బూతము+పిల్లి) గంధమార్జా
లము, పునుఁగుఁ బిల్లి

ఆ. ఓకిలిబూలు. బూతపిల్లు లేనికొమ్ము, లలరఁ
దేనె పెద్ద పెలగపండ్లు
యయా. ౧. ౧౦౩.

ఆ. మహిని బూతపిల్లి మచ్చికయును బోలె,
రాచమాట నమ్మరాకయుండు...
ధల్లా (౪. శ. ర.)

సీ...బూత, పిల్లి నాఁగను గేమ్మపిల్లి నాఁగను
బుగ్గపిల్లి యటంచనఁ బెల్లు గంధ, మార్జాల
నామంబు అం. భా. ౨. ౮౪.

బూతము. వి. (సం. భూతః) ౧. పిశాచము,
దయ్యము.

ఆ. ...దయ్యము బూత, మనఁ బిశాచసంజ్ఞ
లలరు నభవ. అం. భా. ౧. ౭౩.

క. అతఁడి పెన్నెల దగు మజ్జాతా జాబిల్లి పెజ్జ
జగమున కెల్లన్, రాతిరి సోఁకిన చీకటి,
బూతము విడువంగఁ జల్లు బూదియుఁ
బోలెన్ యయా ౨. ౮౧.

౨. పృథివ్యాది పంచభూతములలో నొకటి.

ఉ. చక్కని వారిలో మిగులఁ జక్కనివాడవు
గాన నీ క నా, చక్కనివారిఁ జంద్రుని
వసంతునిఁ గూరుమకొంటి వంద మా,
జక్కర వంటిరాజ యొకసక్క మదేమని
కూర్చుకొంటి వమ్మక్క యరూపకం
బయిన యారొలతెమ్మెర నాలి బూత
మున్ .. విజ. ౩. ౪౫

౩ ప్రాణి, జంతువు. (శ ర.)

జ బూతగెనుసు, బూతపల్లి

బూతి. వి. (సం. భూతిః) ౧. బూది, బూడిద.

క. బూతము విడువంగఁ జల్లు బూతియు
బోలెన్. యయా. ౨౮౧.

౨. తిండి. (శ. ర)

బూతు. వి (క బూతు) ౧ కుత్సితపుతిట్టు.

ద్వి. కెలనివారల బూతు గెరలఁ దిట్టుచును...
ద్వి. హరిశ్చ ఉ. ౧౩౯౩. పం.

సీ. ఎక్కలమ్మ యటన్న నొక్కట కొదవను
బోతురాజా లటన్న బూతు నుడువు ...
శుక. ౩. ౪౯.

౨. అసత్యము.

సీ. బూతు నా బూమె నా ... అబద్ధ సంస్థి
తైై యలరుచుండు.. ఆం. భా. ౧.౧౧౮.

3. బట్టు, స్తుతిచేసి జీవించువాఁడు.

ఉ. బూతు వొగడినట్లు వొగడెడు పొగడంగ,
వలయుచేని సుగుణవంతు లయిన, కర్ణశల్యు
లాదిగాఁ గల వీరులఁ, బొగడుచుండ రాద
ప్రౌఢ్ధవోశ. భార. సభా. ౨. ౪౮

4. అసభ్యముగా తిట్టువాఁడు

గీ. బూతు కూనగాఁడు పొవకుండు, బొంకు
లాఁడు మ్రుచ్చు ముండరి కొండీఁడు, కల్లు
ద్రాగువాఁడు సాక్షి విజ్ఞా 3 ౧౦౪

శ్లో॥ స్త్రీబాలవృద్ధకితవమత్తోన్మత్తాభిశస్తకాః,
దృష్టదోషశ్చ అసాక్షిణః
యాజ్ఞ. ౨ ౭౧.

(దృష్టదోషః దృష్టవిరుద్ధవచనః అని వ్యాఖ్య)

గీ. వాదులానితోఁగ వాట్లనితోడను, బూతు
తోడను బూతుతోడఁ దిండిపోతుతోడ,
ఆ నటవిటీనితోడ నడియరితోడను, జెలకు
సెత్తమాడ జెరవుగాదు.ఈ వారి 3 ౧౧౨

సీ. ఒండలు బూతులు పరిహాసకులు నట్టువా
రాదిగాఁగల వారు దక్కఁ, జెఱువారియాలు
తాఁ బ్రియుఁడు వారింపఁగఁ బరుతోఁడఁ
బల్కినఁ బణశతంబు తెలిసి దండువల
విధింప వలయు. విజ్ఞా ౨. ౧౧౬.

బూడ¹. వి. తృణవిశేషము

గీ. ... గడ్డి, ఫుల్ల పూరూచయును బూడ
పూలగడ్డి, కదురు తుంగాకు తుంగలు
గలయ విడిచి ... హంస. ౫. ౪౩.

బూడ². వి. పాలకుండ

మ. ఉదరాలాభుల పెక్కునిక్కు సకాశాం
కోపేంద్రసంయుక్తులై, చదలన్ బూడ
శశాంకదీప్త కరవిస్తారంబులన్ బట్టి తి,
ట్టదు మం గారెఁ జకోరగోపతతిపాశ్చా
చంద్రికాక్షీరముల్, పొదలెన్ ఘూర్ణిత
దుగ్ధధారానిబిడప్రోద్భూత సంరంభముల్.
వసు. ౪. ౨౦.

బూడి¹=బూడిద, బూడ్ద. వి. (సం. భూతిః)
భస్మము. బూడిద, గోమయభస్మము.

మధ్యాక్కర. ప్రోక్షైన భస్మంబు వాయఁ
ద్రోచి యబ్బూడిలో నడఁగి, రేపుగు
గొడుకులతోడ నం దొక్కయింతి యక్క
గ్రి, పావకదగ్ధులై యున్నఁ జూచి
యప్పౌరులు దాని, భావించి కుంతియు
సుతులు నని శోకపరవశు లగుచు.
భార. ఆది ౬. ౧౬౫.

గీ. షండునకు బిడ్డ నిచ్చిన చెలద మిందు,
బూడిలో నేయి వేల్చుటఁ బోలు...అపాత్ర
జనులకుఁ బెట్టుట పారశేంద్ర
భార. శాం. ౧. ౩౩౨.

క. ఆదిత్యాస్త్రజ్వలనము, ధూమిగ్గగనములు
నిండి పొదివి మహోగ్రంబై దానవు ఘన
దేహము, బూడిగ నొనరించెఁ జిత్రముగ
నొకమాత్రన్ భా. అర. ౪ ౪౧౨.

సీ. కకపాలదలిబూడిఁ గన్నులలోఁ బ్రామి
కాధింతు రప్సరః పల్లవకుల. హర.౫.౧౦.

జ. బూడిచలువ, బూడిపొలసుదిండు.

బూడి². వి. తృణవిశేషము.

చ తెనుతుర ప్రొల్లి బూదియును పిడలి
పిచ్చుక. . మొదలుగ బూది రక్షింప . .
ప్రబంధ. ౨౦౦.

బూదిచేఱచు. అ క్రి. (బూది + చేఱచు.) బూడిదపట్టు.

గీ. వనలఁ జేరసఁగుపవనములు నమేరు
గజోద్భృష్టి బూదిచఱవ అము. ౪. ౧౪౫.

బూదిపోలదిండి. వి (బూది + పోలదిండి) భస్మాసురుఁడు

సీ. మును బూదిపోలదిండిమనము పక్కనఁ
డ్రెంచి భవుని మెప్పించు నీ బంటుతనము .
చంద్రా ౩ ౫౬.

బూడె. వి. (సం. భూతః) చతుర్దశితిథి

గీ. బూడె యనఁ జతుర్దశి తెలయు
ఆం భా. ౧. ౭౭.

బూమాట. వి (√బూమె) హానికర మగు మాట

శా. ఏ బూమాటలు వచ్చునో యనుచు మున్నే
వన్నియుం జెప్పితిన్, నాబుద్ధుల్ వి
సురా. ౧౧౯.

బూమి. వి (సం. భూమిః) భూమి. నేల.

ద్వి. రాముఁ బట్టముగట్టి రాజుఁ గావించి,
బూమున్ నేలింతుఁ బొగడొంద నను చు. .
రం. రా. అయో. ౭౭. పా. ౨౯ పం.
(చి ని. పా ట్రా)

సీ. బాసఁ దప్పక బూమి రాసబాఁపని కిచ్చి
నిజము చేకొన్న మున్నిటిలు ...
ప్రబంధ. ౧౬౪.

బూమియ=బూమె. వి (సం. బూమిక. ప్రా. భూమి అ, భూమియా,) ౧. మాయమాట.

మ. భయమే పెట్టనివారిఁ బిల్వ మనఁగాఁ
జైవచ్చి మీ రిన్ని బూమియ లాడం బని
లేమ కు. సం ౭. ౧౩౯.

౨. మాఱువేషము.

ఉ. వేమ యొకర్తు వేడుక వశీకరణంబు
జాతిగాఁ, భూమియ దాను బన్నికొని
పోకలఁ బోవుచునుండగా నృపా, భీమభవీ
భవంతి యయి బింబఫలాధర యోర్తు పార్థివ,
గ్రామణి చూడ దానిమెడ గ్రక్కున నైచె
మధూకదామమున్ నైష. ౩. ౯౭.

ఉ. ఏనిక మోమ బూమియ వహించి చరించుచు
నుండుఁ గామధుగ్ఘనువు కాశీ ౬. ౬౧
కళా. ౬. ౨౨౪

౩. వంచన (శ ర)

౪ మాయ (శ ర.)

బూమె = బూమియ. వి. ౧. మాయమాట. (ఇది తఱచుగ బహువచనాంతముగఁ గానవచ్చుచున్నది)

శా. ఆమాటల్ విని నవ్వి పంక్తివదనుం డేరార
యీ బూమెలేలా మీ రేలిక నా ప్రయాణ
కథ లెల్లన్ విన్న వాఁడై వధూస్తోమంబున్
గొని డాఁగనేఁగ ఉ. రా. ౩ ౧౭౭.

౨. మాఱువేషము

సీ. కోటి కాఁచేటి బూమెలు పూని మంథాన
శైల మెత్తిన ధీర మేలుకొనుము ...
ఉ. రా. ౫. ౨౪౨.

౩. మాయ.

౩. పుట్టితి బుద్ధి రాజితంగితిఁ, బుట్టించితి జగము
సగముబోరాను బ్రాయంబ, బిట్టి వినూతన
సృష్టులు, పుట్టుట లే దార యిట్టి బూమెలు
భూమిన్ భాగ ౧౧ పూ ౫౩౬.

గీ తిలక మొగిఁ దీర్చి మిత భుక్తి సలిపి కంట,
బూమె లెఱుఁగని యొకపాటి బుడుత
యాకు, మడుపు లందీయ మోహాంబు మరులు
గొల్పు, జడలె నలబామ నిజకేళి వేశ్మసీమ.
హంస ౧. ౧౨౦

౪. అబద్ధము.

సీ బూతు నా బూమెనా బూకనా బూటక
మ్మనఁగను వేడబ మనఁగఁ దొడికె
గీ యనఁగను నబద్ధసంజ్ఞ లై యలరు
చుండు . ఆం. భా. ౧. ౧౧౭.

౫. వంచన, మోసము.
(చూ. బూమెచేయు.)

విణ వంచకుఁడు, మాయగాఁడు.

ద్వి ఒకవిచారము మాకు కొదవ నీరాజు,
సుకవాసి పనిపంప చూపుగుజ్జంబు, బూమె
కుంటరి యొనుపోతుపై వాన . .
ద్వి హరిశ్చ ఉ. ౧౪౯౭. పం.

జ బూమాట, బూమెకత్తియ, బూమెకాఁడు,
బూమెచేయు, బూమెలాఁడి, బూమెలాఁడు.

బూమికత్తి(త్తె)య. విణ. (√బూమె) వేషము
వేయునది, వంచకురాలు.

సీ. పుష్పలావిక యోర్తు బూమెకత్తియ యోర్తు
గంధవాహిని యొకర్తొకర్తు లంటె . .
కాశీ. ౫. ౩౧౬.

బూమెకాఁడు. విణ. (√బూమె) మాయావి,
వంచకుఁడు

సీ. పూవుటమ్మల వేయు బూమెకాఁడు . . .
ధనా. ౧. ౩౪.

బూమెచేయు. స. క్రి (బూమె + చేయు)
మోసపుచ్చు, వంచించు

గీ. వన్నుఁ గొనివచ్చునపుడు భూనాథ నీవు,
నీకుఁ గలుగు వ్రతంబులు నియమములునుఁ,
దెలియఁ జెప్పిన నిన్నేల తేరిచూతు,
భూప బలవదు నన్నింత బూమె సేయ.
రుక్మా ౫. ౧౦౪.

ఇట్లే, బూమెలుచే(సే)యు

ద్వి. చేసిననేరమి చేసేఁతఁ గుడువఁ, జేసి యీ
బూమెలు సేసె దైవంబు
ద్వి హరిశ్చ. ఉ. ౪౨౪. పం.

సీ. భువనములో పట్టియా బూమెలు సేయంగ నే
నేర్తు మఱియును నేన నేర్తు . . .
విప్ర. ౪. ౨౯.

బూమెలాఁడి. విణ. (√బూమె) బూమెకత్తె
(శ ర.)

బూమెలాఁడు. విణ. (√బూమె) బూమె
కాఁడు. (శ ర.)

బూర=బూరగ. వి. (సం. పూరః. ప్రా
పూరో) ఊఁదునట్టి వాద్యవిశేషము, కాహళి
భేదము, బాఁకా.

గీ. అపుడు కోఁతులఁ బోఁడు వాయనికడంక,
వారకులచేత వడిఁ గమ్మలనిచి యొల్ల, కోన
త్రిమ్మరి మూకలఁ గూడఁబెట్టి, కిది చెలి
యుంగ బూర వట్టించి తరలి.
అచ్చ. రా. కిష్కి. ౧౩.

సీ. నీరుపుట్టువయును నీరుపుట్టువయును
బూరయు దొడవుగా పొలుపు మెఱయ . .
అచ్చ. రా. బాల. 3.

విశే. స్థూలము. (శ. ర.)

జ: బూరకాలివాఁడు, బూరకాలు, బూరగడ్డి, బూరగొమ్ము.

బూరఁడు. విశే. (సం. పూరః) విజృంభించువాఁడు

ఉ. చెప్పిన వద్దురాత్మకుఁడు సింగఁడు బూరఁడునై సుహృత్తముం, దప్పక చూచి పూర్వ సుకృతంబునఁ గాంచిన సొమ్ము నెమ్మెమై, నిప్పాలిచోరకేసరమహీరుహమూలమునందు డాఁచిపో, నొప్పు నొరు ల్గనుంగొనక యూరికరో కొనిపోవఁ జూచినన్
వేం. పంచ. ౧. ౩౦౮.

బూరకా(గా)లివాఁడు. విశే. (బూరకాలు + వాఁడు) ఏనుఁగుకాలు గలవాఁడు

సీ...బూరకాలి,వాఁ డెనఁగఁ బ్రవృద్ధపాదుఁడు దనరారు ఆం. భా. ౨. ౧౨౨

గీ. వ్రేలుడగు బొజ్జగల బూరగాలివాని . .
ఆము. ౬. ౧౯.

బూరకా(గా)లు. వి. (బూర + కాలు) ఏనుఁగుకాలు, రోగముచే వలముగాఁ బెరిఁగిన కాలు.

సీ. బూరకాళులు నీచఁబోయినచేతులుఁ గోల మూఁపులు గుదిగొన్న తొడలు . .
ఉ. హరి. ౨. ౧౨౨.

బూరగ = బూర. వి. ౧. ఊఁదెడు వాద్యవిశేషము.

ద్వి. సంగీతవాద్యఘోషంబులు వెలఁగ, బూరగల్ గంచుకొమ్ములు కాహళములు ...
ద్వి. సల. ౨. ౫౫౧.

౨. నాగస్వరంబునకు శ్రుతియిచ్చెడు వాద్యవిశేషము. (శ. ర)

బూరగడ్డి. వి. (బూర + గడ్డి) తృణవిశేషము. (శ ర)

బూరగొమ్ము. వి (బూర + కొమ్ము) ౧ ఊఁదెడు వక్రవాద్యవిశేషము, కొమ్ముబూర

ఉ. అద్భుత,స్ఫారతరార్భటిం బిరుదుసంకులఁదారలు బూరగొమ్ములున్, భేరులుఁ దమ్మటంబులును భీషణవృత్తిని బిట్టు మ్రోయఁగన్. కళా ౭ ౧౧౭ (ఇట రద్వయ ప్రాసపాంకర్యము)

ఉ తారలు బూరగొమ్ములును దప్పెటలున్ ఒటహంబులున్ బదుల్, నూఱులు వేలు మ్రోయ రామా ౭ ౬౯

౨ శంఖము.

వ మొసలివారొంటుల నాయఁడ బూరగొమ్ముగల తుపాసి .. ప్రబంధ ౨౧౬

సీ శంఖము చిందము సంకు బూరగొమ్మనఁ దనరారు . . ఆం. భా. ౧. ౧౬౧

బూరటు. వి. (సం. పూరః.) ఉబ్బు, పొంగు, ఉబ్బుణము. (చూ. బూరటిల్లు)

జ: బూరటించు, బూరటిలు.

బూరటించు. స. క్రి. (√బూరటు) బూరటిల్లఁజేయు, నింపు (శ. ర.)

బూరటిలు(ల్లు). అ. క్రి. (√బూరట) నిండు.

క. అతఁ డం,బుద స్ఫా గర్జిల్లె నభము బూర
టిలంగాన్. భార. ద్రో. ౫. ౨౨౧.

గీ.. నభోమండలంబు, బూరటిల బట్టు కవి
రాజుఁ బొగడి పొగడి.. వైష. ౭ ౬౩.

సీ కలముపైఁ గీలించి గాలి కత్తిన చాఁప
వోలె మిన్నంతయు బూరటిల్లె.
భార. ఉద్యో. ౪. ౧౧౬.

గీ. పడగతోడను దునుమాడి పటుహయములఁ,
జంపి సారథిఁ బరిమార్చి సకలనభము, బూర
టిల్లంగ సింగంబుపోల్కిఁ బెలుచఁ, బొరి
నుదీర్ఘగర్జాపరిస్ఫూర్తిఁ జెలఁగి.
హరి. ఉ. ౬. ౧౫౬.

బూరము. వి. ఆడంబరము. (చూ. బటా
బూరము.)

జ. బటాబూరము.

బూరి(రె)యు. వి.(సం. పూరికా) భక్ష్యవిశేషము.

సీ ...ఉండ్రాలు నూబిండి పుండ్రేక్షులం దేని
యునఁట పండ్లం బూరియలు ఘృతంబు,
గీ. నాదిగా భక్ష్యభోజ్య లేహ్యాదు లయిన,
బహు పదార్థంబులు వార ౬ ౫౫

గీ. బూరియలు లడ్డువాబులు పొరలి పాలు
వైష ౬ ౧౨౪.

మత్తకోకిలము. పాయసంబుల రొంపులన్
బహుభంగి బూరెలు నట్టులు న్నేయుఁ
బాలును. హరి. పూ. ౭ ౧౫౨

సీ. గారెలు బూరెలు చారులు కూరలుఁ గమ్మని
మాంసముల్ భుమ్ము మనుచు ...
ఉ. రా. ౬. ౧౨౨

సీ... బూరె యనంగను బూరెక కేగు ...
ఆం. భా. ౨. ౨౫౫.

క. పూరణము లేని బూరెయు.. సు. శ. ౩౬

బూరుగు(వు)¹= బూర. వి. కాహళీ భేదము.

సీ. బూరుగు నాఁగను బూరుగుప్రాని కూఁదెడు
బూరను నొవరు.. వేంక. నా. ౧౨౧.

క.. బూరుగు నా కూఁదు వాద్యమును కాల్మ
లియున్ ఆం సం నా ౧౨.

బూరుగు(వు)². వి శాల్మలివృక్షము

క హితోపదేశ కర్తల పలుకున్, వినక కుజ
నుండు సాహసమునఁ జెడు బలుగాడ్పుఁ
దొడరు బూరుగు లీలన్ ఉ రా ౨. ౧౦.

గీ. హత్తుకొని మొత్తులాఁడి పెన్నెత్తు రొలుకఁ,
జూచువారల కెంతయు సొబగు మీఱ,
బూరుగుల పోల్కిఁ బొలిచిరి
ఆన్ధ్ర రా యు ౧౩౫.

చ. .నీ వటుకడింది వగిండవు నిన్ను దాకినం,
జెటుకటి పేరు బూరుగ నశించితి గా కిటు
పల్కు లేఁటికిన్ భార. శాం. ౩ ౩౯౦
(ఇట నిస్సారమని భావము)

సీ పూరణి తేజరిల్లు, బూరుగం చనఁగను .
ఆం. భా. ౨ ౪౭

గీ బూరువా యింత పటుపును బొడవుఁ గల్గి,
నీవు మృగపక్షి సంశ్రయణీయ మగుచు ...
భార శాం ౩. ౩౭౪.

జ బూరుగుదీవి

బూరుగుదీవి. వి. (బూరుగు² + దీవి) శాల్మలి
ద్వీపము (శ. ర)

బూర్నీసు. వి. మిక్కిలి మెత్తగా నుండుకంబళి

వ... చలికప్పడంబులు సకలాతి గుడారములు బూర్నీసు ...ల్లాలి కెట్టు గిప్ప నక్క గోడ సరాదుల పటవికోలంబులు

ప్రబంధ ౭౦౫.

బూటకొమ్ము=బజ్జీటకొమ్ము. చిమ్మని గ్రోవి, నీళ్లు చిమ్మెడి గొట్టము.

ఉ. తోడని తెచి దాఁడము ప్రబోధము గా నెనుబోతుతో జము౧, మాడిన నక్కటికన్ మడుగు లూనిన నెత్తుట నగ్న శృంగముల్, ప్రోదతనంబునం దగిన బూటకొమ్ములు గాఁగఁ గ్రోల్లుచో, రాడిరి నిన్న రావణ రణావని భూతమాటకాచ బాలికన్

కవిక. ౨ ౧౧౮.

బూల. వి. శేఁతకాట్రమానిలోని మెత్తని పేడు (శ. ర. గ్రా)

బూలి. విశే. (√బూల) నిస్సారమైనది (శ. ర)

బూసము. వి. (సం. బుసమ్) ధాన్యము. (శ. ర. గ్రా)

సీ. బూసంబు దఱిపి చేర్పున నమ్మికొమటుఁ గఱవుగోరెడు దోసకారి బుడుగ

వేం పంచ. ౧ ౮౭౩.

బూసి. వి. ఇండ్లవాసములపై పట్టెడు సాలెపట్టు. (శ. ర. గ్రా.)

బృ

బృంద. సం. వి. ఆ. స్త్రీ ౧. తులసి. †. ౨. రాధిక ౩. గోకులమునకు సమీపముందున్న అరణ్యము, బృందావనము.

బృందము. సం. విశే. (అ. అ. అ) అనేకము, అసంఖ్యాకము. వి. అ. న. ౧. సమూహము, గుంపు ౨. రాశి, ప్రోఁగు ౩. దశార్బుద సంఖ్య, పది యర్బుదములు

బృందారకము. సం. విశే (అ అ రికా అ.) ౧ విరివియైనది, బహుళము ౨ శ్రేష్ఠమైనది ౩ మనోహరము, ఇంపైనది. ౪ గౌరవాస్పదమైనది

బృందారకుఁడు. సం. వి అ పుం ౧ వేల్పు, దేవత ౨ (సమాసాంతమున) ముఖ్యుఁడు, ప్రధానపురుషుఁడు.

బృందారణ్యము. సం బృందావనము

బృందారము. సం విశే (అ అ అ.) ౧ విరివియైనది, గొప్పది. ౨ శ్రేష్ఠమైనది. ౩ మనోహరము, ఇంపైనది

బృందావనము. సం వి. అ. న. ౧ గోకులమునకు సమీపమం దున్న యడవి. ౨. తులసికోట, తులసిచెట్టు వేయుటకై యెత్తుగా వేసిన మట్టిదిబ్బ

బృందావని. సం వి ఈ స్త్రీ. తులసి †

బృందిష్ఠము. సం. విశే (అ అ అ) ౧ మిక్కిలి గొప్పది ౨ మిక్కిలి చక్కనిది.

బృందీయము. సం విశే. (స్ సీ స్) ౧ ఘనతరము, విశాలతరము. ౨ సుందరతరము, ఒక దానికంటె నెక్కువ చక్కనిది

బృంహణము. సం విశే (అ అ అ) వర్ధకము, పెంచునది. వి. అ. పుం ఒకగాఁబసు పిండివంట న. ౧. వర్ధనము, పెంచుట ౨ ఘీంకారము, ఏనుఁగుగీఁక (విల్యమ్సు)

బృంహితము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) ౧. వర్ధితము, పెంపఁబడినది ౨ పెరిఁగినది, అధికమైనది. వి. అ. న. ఏనుఁగుయొక్క గీఁక.

బృసి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఋషుల యోగాసనము.

బృహచ్చంచువు. సం. వి. ఉ. పుం. మహా చంచుశాకము. ‡.

బృహచ్చిత్రము. సం. వి. అ. పుం. మాధీఫలము. ‡.

బృహచ్ఛల్కము. సం వి. అ. పుం. చింగటమత్స్యము.

బృ(వృ)హతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧ పెద్దవీణ ౨ విశ్వావసుని వీణ ౩ దేహమునందు రొమ్మునకును, వెన్నెముకకును నడుమ నుండు భాగము. ౪. కప్పడు దుప్పటి, ఉత్తరీయభేదము. ౫ వారిధాని, నీరు నిలువచేయు చోటు. ౬. క్షుద్రవార్తాకి, చిన్నములక ‡ ౭ కంటకారి, వాకుడు. ‡. ౮. వాక్కు. ౯. నవాక్షరపాదకమగు ఛందోభేదము.

బృ(వృ)హతిక. సం. వి. అ స్త్రీ. ఉత్తరీయము, పైని కప్పుకొను వస్త్రము

బృ(వృ)హత్తు. సం. విణ (త్. తి. త్.) పెద్దది, గొప్పది, ఉరుత్తైనది వి. త్. పుం, విష్ణువు న. ౧. వేదము ౨ సామభేదము. ౩. బ్రహ్మము.

బృహత్కందము. సం. వి. అ. పుం ౧ గృంజనము, తెల్లుల్లి ‡. ౨. విష్ణుకందము. ‡

బృహత్కాసము. సం. వి. అ. పుం రెల్లు. ‡.

బృహత్తాళము. సం. వి. అ. పుం. హింతాళము, గిరికతాడు. ‡.

బృహత్తిక్త. సం. వి. అ. స్త్రీ. పాఠ. ‡. (రాజ. ని.),

బృహత్తృణము. సం వి అ న. వెదురు. ‡.

బృహత్త్వక్కు. సం వి చ్. పుం. వృక్షభేదము.

బృహత్పత్త్రము. సం వి అ. పుం. హస్తికందము. ‡ అ స్త్రీ త్రిపర్ణిక ‡

బృహత్పాటలి. సం వి. ఈ. స్త్రీ. ఉన్మత్త, దుత్తూరము ‡ (త్రి ని)

బృహత్పాదము. సం వి అ. పుం వటము, మఱ్ఱి. ‡

బృహత్పారేవతము. సం వి అ పుం మహాపారేవతము

బృహత్పాలము. సం. వి. అ. పుం కోడిచెట్టు (అ ని.)

బృహత్పాలి. సం వి. న్. పుం. అడవిజీలకఱ్ఱ.

బృహత్పీలువు. సం. వి. ఉ. పుం. వరగోగు, కొండగోగు. ‡

బృహత్పుష్పి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఘంటారవవృక్షము.

బృహత్ఫల. సం వి అ స్త్రీ. ౧. కటుతుంబి. ‡. ౨. మాహేంద్రవారుణి ‡ ౩. కూశ్మాండి, గుమ్మడి ‡. ౪. మహాజంబువు, పెద్దనేరేడు. ‡.

బృహదంగము. సం. విణ (అ. ఈ. అ.) పెద్దశరీరము గలది. వి. అ. పుం. ఏనుగు.

బృహదమ్లము. సం. వి. అ. పుం. కామరంగము.

బృహదారణ్య(క)ము. సం. వి. అ. న. ఒకానొక ఉపనిషత్తు (ఇది శుక్ల యజుర్వేదోపనిషత్తు.)

బృహద్దేల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పెద్దయేలకి. ‡.

బృహద్గృహము. సం. వి. అ. పుం. కారు రూపదేశము. (వాచ.)

బృహద్గోలము. సం. వి. అ. న. నీటిపుచ్చ. ‡

బృహద్దళము. సం. వి. అ పుం. ౧. హింతాళము, గిలకతాడు ‡. ౨. పట్టికా లోధ్రము.‡. (రాజ. ని.)

బృహద్ధలము. సం. వి. అ. న. మహాలాంగలము.

బృహద్బీజము. సం. వి. అ. పుం అంబాళము, అమ్రాతకము.‡. న అండవృద్ధి.

బృహద్భట్టారిక. సం. వి. అ స్త్రీ దుర్గ.

బృహద్భానువు. సం. వి. ఉ. పుం ౧ అగ్ని. ౨ చిత్రమూలము ‡.

బృహద్రథంతరము. సం. వి. అ. న. ౧. సామభేదము ౨. అగ్ని భేదము.

బృహద్రథుఁడు. సం. వి అ పుం. ౧. ఇంద్రుఁడు. ౨ ఒక రాజు. (జరాసంధుని తండ్రి)

బృహద్రథము. సం. వి. అ. పుం. యజ్ఞపాత్ర భేదము

బృహద్రావి. సం వి. న్. పుం. ఒకజాతి చిన్న గుడ్లగూబ, క్షుద్రోలూకము.

బృహద్వల్లి. సం. వి. ఈ స్త్రీ. ఒకానొకనది.

బృహద్వల్కము. సం. వి అ పుం. పట్టికా లోధ్రము, తెల్ల లొద్దుగు. ‡.

బృహద్వాతము. సం. వి. అ. పుం. (అశ్మరీ రోగమును హరించు) ధాన్యభేదము.

బృహద్వారుణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మహేంద్రవారుణి, పెద్ద చేదుపుచ్చ. ‡.

బృహన్నల. సం. వి. అ. స్త్రీ. విరాటనగరమున అజ్ఞాతవాసము నాఁటి అర్జునుని పేరు.

బృహన్నలము. సం. వి అ. పుం. పెద్దకిక్కిస.‡

బృహన్నారదీయము. సం. వి. అ. న. ఒకానొక ఉపపురాణము.

బృహన్నౌక. సం వి. అ. స్త్రీ. చదరంగము

బృహన్మరీచము. సం వి. అ న. మిరపకాయ (శ ర)

బృహస్పతి. సం. వి. ఇ పుం ౧. సురగురువు, తెల్పుటొజ్జ ౨ ఒక గ్రహము ౩ ఒకముని (వాచ)

బృహస్పతి చక్రము. సం వి. అ. న. ఒకానొక గోచారచక్రము. (బృహస్పతి యున్న నక్షత్రము మొదలిడి జన్మనక్షత్రము వఱకు లెక్కింపఁగా మొదటి నాలుగు రాజ్యమును, తరువాతి నాలుగు సౌఖ్యమును, పిమ్మట యొకటి యైశ్వర్యమును, తరువాతి యైదు ప్రీతిసిద్ధిని, అటుపిమ్మటి యాఱు పీడను, పై నాలుగు మృత్యువును, అటుపై మూఁడు సుఖమును ఇచ్చును. (వాచ.)

బృహస్పతివారము. సం. వి అ పుం. ఒక వారము, గురువారము, (ఇదియె లక్ష్మివారము అని కూడ అనఁబడును.)

బృహస్పతిసవము. సం. వి అ పుం. ఒకానొక యజ్ఞము. (వాజపేయయాగము చేసి పిమ్మట బ్రాహ్మణుఁడు బృహస్పతి సవనము చేయవలయును.)

బె

బెంగ. వి. ౧. విరహవ్యథ, ఎడబాటువలని దుఃఖము. (చూ. బెంగగొను.)
౨. మనోవ్యాకులత, కలవరము.
(వ్యవ.) ఆ పిల్ల పెండ్లికై తల్లియున్న బెంగ తండ్రికి లేదు.
౩. కేక, బొబ్బ. (చూ. బెంగలిడు.)
ఇ: బెంగగొను, బెంగటిలు, బెంగపెట్టుకొను, బెంగలిడు, బెక్కట్టు.

బెంగగొను. అ. క్రి. (బెంగ + కొను.) విరహవ్యథ నొందు.
ఉ. . . . ధారుణీ,కాంతుఁడు సంతసం బడరఁ గ్రన్నన నన్ను నవింటిదంటచే, వంతఁ గలంగి బెంగగొని వాలెము దాలిమి దూలి లేవ నీ,చెంతకు వచ్చి హెచ్చు తమిఁ జేకొను మా కొదలగాదు లేదుకల్ రసిక ౫౪.

బెంగటిల్లు(లు). అ. క్రి (√బెంగ.) బెంగపెట్టుకొను
(వ్యవ.) ఆ కుఱ్ఱవాఁడు తండ్రికొఱకు బెంగటిల్లియున్నాఁడు.

బెంగపెట్టుకొను. అ. క్రి. (√బెంగ.) ఎడబాటు వలన మనోవ్యథచెందు
(వ్యవ.) ఆ పిల్ల తల్లికై బెంగపెట్టుకొని అన్నము తినుటలేదు

బెంగలిడు. అ. క్రి. (బెంగలు + ఇడు.) కేకలు వేయు, బొబ్బలుపెట్టు
ఉ. బెంగలిడంగ గంటి యుట పెంటిని గావక లెలిపోయి చి,త్రాంగి విచిత్రరత్నభవనాంగణసీమను దేల వ్రాలె నా,బంగరుముద్దు పావురము ... పారంగ. ౨. ౪.

బెండ. వి. (క. బెండె, త. వెండై.) గోజహ్వ, ఎద్దునాలుక. ?.
(నానుగల రోగనిధముగ నూరగాయలచెట్టు, దీనిభేదములు కప్పురపుబెండ, ఏనుగుబెండ.)

గీ. ... బెండ, యవఁగ గోజిహ్వ దగు ...
అం. భా. ౨. ౬౪.
క బెండా మారోక్రెండా యూ,దొండా మీయండ కిపుడు తోరము విరాళిన్ ...
చంద్రి రాడ. చంద్ర. వి. ౨. ౧౦౦.

బెండగిలు(ల్లు). అ. క్రి (√బెండు.) ౧. ఎత్తువడు, బలహీనమగు
గీ. బెండగిలెను నాఁగ నెత్తువడిరొ, వసుట తగును. అం భా. ౩. ౯౫.
౨. వ్యథనొందు, బాధపడు
చ చిటిపొటిమబ్బుల్ చీకటి ఘటియించి యధ్వగనికాయము బెండగిలం దటిల్లతా, కుటిలత గొంచెపాటిచినుకు ల్దొరఁగించె ధరాతలంబునన్ శుక. ౨. ౩౪౦.
౩. పెల్లగిల్లు, ప్రయాణమగు. (శ. ర.)

బెండగు. అ. క్రి (బెండు+అగు) భగ్నమగు, చెడు.
మ మును లంకాపురిలోన రావణుబలంబుల్ రామసైన్యంబుతో, వని గావించుచొదన్ నిశాచరుల సంఘాటించి రామానుజు,కుని మెప్పించితి నట్టినా కొక మనుష్యుం డెంత నాపేరు వి,న్నను దేవాసుర వీరసైన్యముల కైనన్ గర్వముల్ బెండగున్.
వి. పు. ౩. ౨౨౭.
౨. నిస్సారమగు, బలహీనమగు.
గీ ఏమి చెప్పుదు నీకు నుద్దాముబ్రక్రమాభిరాముండు నాఁ జనుకక్కిరీటి, కరము గరము బెండగుటయు గాండీవంబు, వడిరొఁబుడమిపైఁ గురునరపతిరేణ్యా.
భార. అశ్వ. ౪. ౩౯.

బెండాబెడగు. విశే. వ్యర్థప్రమైనది.
క. ... చిందరవందరై చీరాకై కారుకూరై పంచబంగాళమై చెల్లాచెదరై గతిచెడినదై బెండాబెరగై కకావికలై ...
ప్రబంధ. కరా.

బెండు.² వి. (క. బెండు.) బెలుగు.

క. మనుజాంగనలం బట్టుట, దనుజాలకుం జెల్లుఁ గాక దనుజాంగనలన్, మనుజులు పట్టుట కను దొరఁకొనికే బెండులు మునింగి గుండులు దేలెన్. ఉ. హరి. ౫. ౨౧౯.

క. పెకలించి యుద్ధివఁ జాలుం, బ్రకటిత దోశ్శక్తి బెండువలెఁ దెచ్చెదను ...

దశ. ౨. ౧౬౭.

విశ. నిస్సారము.

క. ... దుర్జయము ను జెట్టిదము ను బెండు ను నగుపలు, కొదవదు నీనాలుకకు నరానన్నత రూపుడున్. భార. ఉద్యో. ౧. ౩౬౩.

ఉ. పక్షికులేంద్రుఁ డల్గి నిజపక్షపరంపరఁ బుట్టుగాడ్పువల్ల, రాక్షసరాజ సైనికుల రాయిడిఁ జేసిన బండుటాకుల,ట్లుత్పవనోత్క్షిప్తంబయిన నచ్చుట నిల్వఁగఁ జేక బెండునై, దక్షిణవార్ధిలోఁ బడిరి దైవశంబున నంత ద్రోవగన్. ఉ. రా. ౨. ౧౦౪.

జః బెండగిలు, బెండగు, బెండుకొను, బెండుచేయు, బెండుపఱచు, బెండుబొమ్మ, బెండుమానిసి, బెండువడు.

బెండుకొను. అ. క్రి. (బెండు + కొను) బలహీనమగు.

సీ దట్టంపు వలపులతమి బెండుకొని పారి పారెడు గుండియ జల్లనంగ నీలా. ౨ ౭౩

బెండుచేయు. స. క్రి (బెండు + చేయు) నిస్సారముఁజేయు

సీ. మండెడు పటుకాలదండంబు చేతులఁ బిసికి వేఁడిమి యార్చి బెండుచేసి.

హరి. పూ. ౪. ౧౫౫.

బెండుపఱచు. స. క్రి. (బెండు + పఱచు.) ౧. బలహీనతఁ బొందించు.

శా. ... దైత్యధ్వంసి యుపెండుడున్.

సీ. ద్రోణుని నిరువదిబాణంబులఁ దవుల్చి భీముని మున్నాట బెండుపఱచి.

చిత్రభా. ౬. ౧౦౯.

సీ. కర్కార్క కెత్తురుగ్రక్కించి కొక్కరపెండు గుండియ లెల్ల బెండుపఱచి. గీ. సాహసంబు విజయపాలుఁ జేరె. ద్వా. ౧౨౩౭.

౨. సంహరించు, చంపు.

సీ. చంపకైఖరి మీఱి కొండలోయలఁ దూఱి గండశమ్ములఁ జేరి బెండుపఱచు. గీ. ... శకుంతలానందనుండు. కృ. శకుం. ౩. ౭౯.

గీ. సామి వాలిన్న పను విని సారెనెదలి, రాళ్కమలచెంత గడెరద ఫున్నఁ జాలఁ బెండు బెండాడి సెకముల బెండుపఱచి, దేవరకు వేడ్క పుట్టింతు దేవువాన.

శుక. ౧. ౧౫౭.

బెండుబొమ్మ. వి.(బెండు + బొమ్మ.) బెండుతోఁ జేసినబొమ్మ, బెలుగుబొమ్మ.

మ. ... బెండుబొమ్మగతి నుండె న్పందిటం బాల్కనై. ఆము. ౫ ౬౩.

బెండుమానిసి. వి. (బెండు + మానిసి) పిఱికివాఁడు, భీరువు.

(బలహీనుఁడైన మనుష్యుఁడు అని శ. ర.)

వ. . వారలగరుడకపిధ్వజంబులుఁ జక్రగాండీవంబులు బెండుమానుసులకుభీషణంబులు.

భార. కర్ణ. ౨. ౪౬.

శ్లో॥ అర్జునేగాండివం కృష్ణచక్రం తార్క్ష్యకపిధ్వజౌ, భీరూణాంత్రాసజననం శల్య హర్షకరం మమ. సం భార కర్ణ ౩౪ ౧౪.

బెండువ(ప)డు. అ. క్రి (బెండు + పడు) ౧ నిస్సత్త్వమగు, బలహీనమగు.

గీ దైన్యమేన భీతి, బఱచెఁ గొంత బెండు పడియుండెఁ గొంత భార. అర ౬ ౭౬

క. పాండవబల ముల్పం బై, యుండం గృష్ణుఁడు ధనంజయుఁడును దప్పం, బెండువడఁగఁ గని మనమున, గండడఁగఁగ నేల గెలుపు గైకొనవచ్చున్.

భార. శల్య. ౧. ౩౦౯.

లయగ్రాహి. విండులను గోలలను దండిగను గేలఁ గొనికొండగుమ లారయుచు బెండు

పడ కే మున్ద్గండభూకళ త్రైయి మెండు
కాని... పె కసం. ౧. ౧౧౩.

౨. సారహీనమగు.

సీ. చండభీషణ హైమజముగ దాదండంబు వీఱు
సంతయును బాసి బెండుపడిరొ.
భీమ. ౪. ౧౦౪.

సీ. భామినీమణి బెండుపడనిపింగిణులు నీ కను
బొమ్మ లై తుద కార్ముకునకు
కవిరా. ౨. ౧౬౦.

క.. పీనల్, బెండుపడ నోంద్రపెట్టుచు,
దుండగపు ఖరంబు తన కాదు ర్పుఱ తేరన్.
కేం పంచ. ౩. ౫౫.

(ఇట చిల్లులుపడు అని భావము)

౩. వ్యర్థమగు, నిష్ఫలమగు.

సీ.. అదియు, సద్విప్రో త్తమమీఁద జపలతఁ
గావించు వభిచారకర్మంబునట్లు బెండుపడి
పఱ కేఁ గని పద్మోదరుఁడు .
భాగ. ౩. ౬౭౬.

సీ. దనుజాధముఁడు మునకాయఁ దప్పించెనో
భిదురంబు కేఁదేల బెండుపడిరొ
భాగ. ౯. ౩౪౬.

౪. అలయు, శ్రమనొందు.

చ.. ధృష్టద్యుమ్నుండును బెండుపడి యున్న
వాఁడు ... భార. కర్ణ. ౧. ౧౫.

చ. ... పండుటాన్నల మెండున బెండుపడి
తాలిమి చిందువంద్ర ... మనుచ. ౩. ౨౭.

౫. అల్పమగు, తక్కువయగు, ఉడుగు, నశించు.

గీ. .. విరుదు రాతులవార్తలు బెండుపడఁగ.
కళా. ౭. ౬౭.

గీ. గర్వములు బెండుపడఁ గౌతుకములు
ముదులఁగ. నృసిం. ౨. ౯౦.

గీ. నాగభీషణబాణప్రయోగములను, భీమవరపర
చేష్టలు బెండుపడఁగ. రాఘవ. ౪. ౧౨౬

౬. ఖేదమునొందు, దుఃఖించు.

చ. ... మమ్మొ సమ్ముఖంబున నాలోకించు
చుండియు బెండుపడి యాలంబునం దల
[illegible] మిన్న కున్న యది ...
పి. తసం. ౨. ౩౫.

చ.. ఒక్కరొండ జాతివిరోధం బైన కాల
కాలంబాఱుచు నొక్కచాయ రాశి మిశ్ర
త్వంబు దాలకుండిన బెండుపడుచు ...
శుక. ౨. ౧౬౦.

౩ నిశ్చేష్టమగు.

క అబెడిదపుశ్రాంతకుఁ గాదే బమ్మెరపోయి
దేవ దేవరనగరన్, వే బెండుపడిరి మొగి
ముల,పై బెగ్గలికంబు దేఁటబరిజను లెల్లన్.
హరి పూ ౯ ౪౪.

బెండడి. వి. ౧. రొంపి, ఇటుకలు కాళ్లు, మొద
లగునవి కలిపి గోడకట్టుటకు మధ్యను వేయు
పలుచనిమన్ను, సున్నము మొ.

సీ అగరుజంబాలంబు నందు బెండడి చేసి
పన్నీరుపెల్లువఁ బరిభఁ దార్చి గీ భీమనా
ఘని నగరి యారామ కేళ్య బూజచేసిరి
సహకారభూరుహముల భీమ. ౫ ౧౦౦

చ. . అందంద ప్రవహించునిందూపలస్యం
దంబులకు విందు లగు నిందీవర మరందం
బులబెండడిం బడి... మనుచ. ౩. ౨౭.

సీ కంకర బెండడి గార సోద యనంగ లేప
విశేష మై తోఁపఁ దగును.
అం. భా. ౨. ౧౪.

బెకబెక. వి కప్పలు కూయుటయందగు ధ్వనికను
కరణము. (చూ. బెకబెకలాడు)

జ: బెకబెకలాడు.

బెకబెకలాడు. అ క్రి (బెకబెకలు + అడు) బెక
మని కూయు. (శ. ర)

(వ్యవ.) కప్పలు బెకబెకలాడును.

బెక్కొట్టు. అ. క్రి. (బెంగ + కొట్టు) వాపోవు.
(శ. ర., గ్రా.)

బెగడించు. స. క్రి. (√ బెగడు) భయపెట్టు,
బెదరించు.

క ...చిగురు విలుకాఁడు రతి వను, బెగడించెదు
నీవు సహజ భీరుత వగుటన్.
ప్రబోధ. ౧. ౫౨.

క. బెగడించి విమల, కిషించెద రని చెప్పిన...
భాగ. ౧౦. పూ. ౪౨౧.

బెగడు = బెగ్గడు. అ. క్రి. (క. బెగడు.) ౧. బెదరు, భయపడు.

క. గగనమున వచ్చుచక్రముఁ, జగురాఘుంబోలె చక్రి చేఁబట్టి పడిన్, మగుడంగఁ ద్రిప్పి వైచిన, బెగడక. ఉ. హరి. ౩. ౧౦౨.

క. కొంగిలు విరియొంద కేఁడిమి, నిగుడ శుక శ్రేణి పసరు వింగి నిండఁగ, బెగడెఁ బ్రజ హరిణివాజాల, గగనమణిస్యందనంబు గది సెనో యనుచున్. ఆము ౪ ౧౬౬

ద్వి. జక్కువల్ బెగడంగ జలజముల్ కుంగుడ, తోయజగంధముల్ దోఁగి తుమ్మెదలు, క్రొరాయుచు ...
రం. రా. ఉ ౧౦౭. పా. ౪. పం

౨. కలఁతనొందు, వ్యాకులపడు.

ద్వి. గగురుపాడుచుచు మేన్ గంపింప మనము, బెగడఁ జిత్తంబున భీతిల్లు నతిక ..
పండితా. మహిమా ౨౫౯ పా.

ద్వి. ఒకవృద్ధబ్రాహ్మణుఁ డువిదయు దాను, సుకుమారతనుఁడైన సుతుఁడు చచ్చుటయు, బెగడి శోకించి
రం. రా. ఉ. ౧౫౦ పా. ౧౩. పం.

౩. బెంగపెట్టుకొని దుఃఖపడు

సీ. ఎలనాగ పుట్టినయింటివారలు దన్ను నరయ కుపేక్షించునప్పుడు బెగడు. కాశీ ౬ ౧౬౫.

క. బెగడుచుల దనుచు బెట్టిద, మగు సెవ్వగ నగడుపడుచు నాఁడుబడుచు కేపగవారికి వల దన నాపగవారికి సేల యొసఁగెఁ బద్మజుఁ డనుచున్ వసు. ౬ ౬౨.

౪. వడఁకు, కంపించు.

క. డిగ్గిన యగ్గజగామిని, వగ్గలిక సరసిలోని కధిపుఁడు తివియ, సిగ్గడిలి కరయుగ మ్మున, డిగ్గర కొండ కౌఁగిలించి బెగడఁగ నగుచున్. ఉ. రా. ౬. ౯౦.

వి. విభ్రాంతి, భయము.

సీ. బెగ డంతకంతకు మిగిలిన నింతకెఁ బదముల నట ద్రొక్కుపాటు ద్రోడర.
భార. విరా. ౨. ౧౦౬.

గీ. నిడువుతలఁ గని కన్నీరు దుడిచి మూర్ఛఁ, గౌఁగిలించి వీడ్కొలిపిరఁ గ్రమ్మఱంగఁ, బోక బెగడగ్గలింప నప్పార్థుఁ బోఁడి.
హరి. పూ. ౧ ౧౪౫.

చ. కొంగముబిటారమున్ నుదుటిముంగురులున్ దళుకొందుచూపులున్, జిగిచనుదోయి చెక్కుగిలు చెక్కుల కేటలు ముద్దుమాటలున్, బెగడును నవ్వుఁ దత్తఱము వేడుకలున్ గల నీత చెయ్యులన్ . . ఉ. రా. ౬. ౯౨

జ బెగడించు, బెగడుగుడుచు, బెగడుపడు, బెగడుపఱచు

బెగడుగుడుచు. అ క్రి (బెగడు + కుడుచు) భయపడు

సీ కుందినీపతి క్రూరుఁ, డగుచేని లోకంబు బెగడుగుడుచు. భార శాం. ౨. ౧౪౭

గీ. అగజ భయ మంచెఁ బ్రమథులు బెగడు గుడిచి, యుపనిషత్తులు ఘోషించె వొక్కపెట్టఁ, గాలకంఠునిమోళి శృంగాటకంబు, గాండీవంబునఁ దాడింపఁ బాండవుండు.
హర. ౪. ౪౯

బెగడు(ప)వడు. అ. క్రి. (బెగడు + పడు) భయపడు.

చ. . నీదుసైన్యముల్, బెగడుపడన్ మదించి యతిభీమసముద్ధతి నింక నెమ్మెయిం, దగఁ దనుభీతి రూ ధులమదిన్ జనియింపఁగ నాక్రమించితిన్. భార. ద్రో. ౫. ౨౨౪

గీ. రాజు తేజస్వి యై గ్రహరాజుమీఁద, వలిగి దాడి గ కొంటాడ నిలుత కరఁడు, బెగడు పడి పాఱుచోఁ జెయి తగిలినట్టి, ధాయ యిది యన నీలలాంఛనము కొప్పె.
మను. ౪. ౨౬.

మ...సాసువరద్మముంగ సంఘములన్ పూర్ణ రంభలన్ బెగడుపడి... ఉ. రా. ౩. ౧౯౧.

క. జడవిల్తుం డడరించు పువ్వుతూపు లని బెగడుపడి .. ఇందు. ౪ ౩౪.

బెగడు(ప)వఱుచు. స. క్రి (√ బెగడుపడు) జడిపించు, భయపెట్టు

సీ. శకునిమై నఱువదియమ్ములు నాఁటించి యనుచరులను. గీ. బెగడుపఱచె నా భీముండు .. భార. శల్య ౧. ౧౭౬

బెగ్గడిలు(ల్లు). అ. క్రి (√ బెగ్గడు) భయపడు, జంకొందు, జంకు.

సీ చతురంగబల మతిసాంద్రతఁ గవిసిన యగ్గలికమునకు బెగ్గడిలక భార విరా ౪ ౬౨

చ మిగుల జగంబు బెగ్గడిల మించెఁ దదుద్ధత వృత్తి . కళా. ౪ ౨౮

చ ధైర్యము దూలిన బెగ్గడిల్లి వి,చ్చలవిడిఁ బేర్చు పెన్వగల సందడి డెందము గంది చేడ్పడుచున్ భార విరా ౨ ౨౯౩

క అగ్గజగామిని కాముని, యగ్గలికకు బెగ్గడిల్లి .. సిగ్గున కేళాంతసదనసీమకుఁ జనియెన్ విక్ర ౧ ౧౨౬

౨. వ్యాకులపడు, కలఁతనొందు

ఉ. ఒక్కటి మున్ను వచ్చుటయు నున్నవి రామికి బెగ్గడిల్లుదు, నృక్కువ మక్కువట్టు నకు మాపున నన్నియు వచ్చునేని నే, నక్కలి కేటి తక్కుఁ గల మారయ నుండుదు మార్క ౭. ౬౬

క. అగ్గలపువలపువడు మమ, బెగ్గడిలుచు నుండి యిపుడు పెనిమిటితోడన్. నీలా ౩. ౯౩

౩. దుఃఖపడు, చింతించు.

గీ. శ్రాద్ధపిండోదకాదివిశ్రాణనముల, శ్రీయశేశ్వరతీర్థానఁ జేసి మనుజుఁ డుద్ధరించును నరకకూపోదరముల, బెగ్గడిలు నేడుతరముల పితృగణముల. భీమ. ౩. ౧౧౪.

గీ. ప్రియసఖవియోగవేదన బెగ్గడిల్లి, పనువుచున్న సుధామధూపాలసుతుని, మదన మాయావిభూతి మూర్ఛనలెనఁగ, తల్లిగాఁ జిమ్మచీకటి ల్లుకొనియె. పాండు. ౫. ౧౩౨.

౪. లజ్జించు, సంకోచపడు.

చ. క్రమమున రాజపాళి యొండ గానవిభాళ పటంబు దీయఁ ద,త్కమలదలాక్షి బెగ్గడిలి క్రమ్మఱ రాఁ గాను సారసారయన్. చంద్రి. ౬. ౧౩౩.

బెగ్గడు = బెగడు. అ క్రి. (శ. ర.)

జ బెగ్గడిలు.

బెగ్గలము=బెగ్గలికము. వి. (సం. విక్లబః, ప్రా. విక్కలో.) ౧. భయము

గీ. అతఁడు సైరింప రాని యా వ్యవధరుటయును, బెగ్గలంబున వరదంబు డిగ్గి పాఱె. భార. విరా. ౫. ౧౬౦.

చ. తొడిగినశస్త్రశాస్త్రమునఁ ద్రుంగిరి పామ్మని పంపు చేసినం, బిడుగులపిండుతోక నతిభీకరతం జనుదేర మూఁకు గాఁ, దొడుగు శరంబు లే కతఁడు దోరపుబెగ్గల మెత్తి పాఱఁగాఁ, గడువడిఁ దేరు డిగ్గి పడెఁ గాలియనాగ మహాప్రవాదంబునన్. ఉ. హరి ౪. ౨౯౨.

ఉ జారులు చోరులుం గరము సంతస మందఁగఁ జీకువాలు పెం,పార జగంబు బెగ్గలము నచ్చెరుపాటును బొంద సాంద్రమై. దశకు. ౨. ౬౦.

౨ విహ్వలత, వివశత్వము.

గీ. బెగ్గలం బంతకంతకు నగ్గలింప, పాదము చెమటతోఁ జిత్తంబు చెదరి భార విరా. ౨. ౩౪.

చ అతఁడు నిజాంగనాసహిత ముంతకుఁ గూడినఁ దద్వియోగ సం,భృతమహనీయ శోకమున బెగ్గలమందుచునున్న నన్ను... దశకు. ౩. ౨౯.

౩ వ్యాకులత, కలఁత.

క. కడు భీతియు బెగ్గలమును, ఎడరఁగ విభి యొక్కకల మహోద్భుతము ... మార్క. ౧. ౨౩౯.

జ: బెగ్గలించు, బెగ్గలికము, బెగ్గిలు.

బెగ్గలించు. అ.క్రి.(√బెగ్గలము.) ౧. భయపడు.

సీ. ... మ న్నిట్టిపిమిర, మెఱుంగ మెన్నడు
నా జను లెల్ల బెగ్గలించువట్లుగ ...
నిర్వ. ౬. ౩౯.

ఆ. మడియు గాలిఁబుర్వఁబోడి దన్నుఁ
గప్పునో, యనుచు బెగ్గలించు.
భార విరా ౨ ౩౦౪.

సీ. ఇంతికి నింతకుఁ గంతుబాణంబుల నెగ్గు
పుట్టునో యంచు బెగ్గలించు.
దశకు. ౩. ౧౫౨

౨. విహ్వాలించు, కలఁతనందు.

చ. నెఱి చఱచెన్ దశాననుఁడు వీరభటావళి
యుం గడంగి దుగ్గతి జలధీశనందనులు
గ్రందుకొనన్ రథహీనులైన యత్తతి
నుఱుమాడఁ జొచ్చినఁ బదాతులఁ గూడి
కడంగి పెల్లుగం, బఱాదిరి పట్టనంబుదెసఁ
బౌరజనంబులు బెగ్గలింపఁగన్.
నిర్వ ౫ ౯౭.

బెగ్గలికము = బెగ్గలము. వి (√బెగ్గలము) భయము.

క. ఆ బెడిదపు ధ్వానంబున నే బెండువడిరి మెఱుగ
ముల, పై బెగ్గలికంబు దేఱఁ బరిజను లెల్లన్.
హరి. పూ. ౯ ౪౭.

బెగ్గిలు(ల్లు). అ క్రి. (బెగ్గలము.) ౧. భయపడు, వెఱచు.

మ. బలధుల్ పిండిలితండు గాఁ గలఁగె నాశా
వారణశ్రేణి బెగ్గిలి గ్రుంగ్గంబడిరె . .
హరి. ఉ. ౪, ౧౨౭.

గీ. అవఘ నీచేతఁ దగుట దా విని నితాంత,
శోకమగ్నుఁడై యుండి నీరాక విట్టు,
వినుట బెగ్గిలి ప్రాణముల్ విడిచె ననుచు..
భార అశ్వ ౪ ౪౫.

క. బాలుఁడు నిశాటవికటా, ఛీలాకారములు
చూచి బెగ్గలకున్నె. భా. రా. బాల. ౧౮౨.

మ. .. నె ల్లార్చి దాయలు బెగ్గిల్లఁగ నేసె...
చంద్రా. ౬. ౯౪.

౨. వ్యాకులపడు, విహ్వాలించు.

క. తలని బాసలు గాఁ గొని, యూతులుపల
వడఁచి జన్న ములరి నొవర్తున్, నీతలఁపున
నిపు డేమియు, బీ తుమపక యనుపు
మనిన బెగ్గిలి యతఁడున్.
అచ్చ. రా. బాల. ౯౮.

వ చని నిపుణికాదిసఖీజనంబులకుం దద్వృ
త్తాంతం బెఱిగించిన నదరిపడి యందఱుం
జనుదెంచి మదనవేదనం బరవశరైయున్న
యగ్గిరినందనం గని లగ్గ బెగ్గిల్లి
కు. సం. ౫. ౬౧౧

౩ బెంగిగొను, ఉత్కంఠనొందు.

క అగ్గలపు వలపుసొలపుల, బెగ్గిలుచుండితివి
మున్ను ప్రియవాఘనితో, డగ్గఱఁగఁ జేయు
నపుడీ, నీ గ్గటికిఁ బాడమెనమ్మ చిత్తరు
బొమ్మా రసిక ౫ ౧౬౨.

౪ సంచలించు, చెదరు.

ఉ ఎక్కుడులావుఁ జూచి మది యెంతయు
బెగ్గిలె మేను చేష్టలం, దక్క . .
భార. విరా ౫. ౧౧౨.

క. అని తలపోయుచుఁ దమలో, మునుకుచుఁ
దికమకలు గొనుచు మురరిపుకటకం, గన
కుచు నేగిరి, ఘునరాత్మఁకుఁ గన్నకన్నఁగఁ
బెగ్గిలఁగన్. భాగ. ౬. ౩౨౫

౫. చింతించు, దుఃఖించు.

శా. రక్షోనాయకులార నిర్జరపరవ్రాతంబుచేతన్
సుధా,భిక్షాపాత్రము వోయె నంచు మదిలో
బెగ్గిల్లఁగా నేఁటికిన్ భీమ. ౪. ౧౦౦

౬. అధైర్యము చెందు.

సీ.. చెదరు బెగ్గిలుట .అటవనధృతియగు
ఆం. భా. ౧. ౧౩౩

౭. తగ్గ, పడలు.

చ. ... అడంగ బుద్ధిబె, గ్గిలె నభిమానము..
చంద్రా. ౪. ౧౮౦. (చెదరు అని. శ. ర.

బెగ్గురము=బెగ్గురు. వి. పారసపక్షి.

సీ. ... బెగ్గుర మున పారసుమ్ముల కలరు ..
సాం. ని. తర్క. ౮౧

బెగ్గురు=బెగ్గురము. వి. (సం పుష్కరః.) సారసపక్షి, ఉయ్యాలపులుఁగు.

సీ. కొలఁకు బెగ్గురు నీరుకాకి కంకణమును గొంగ డాబయు గువ్వ వంగిపండు. యయా. ౨. ౨౮.

సీ. బెగ్గురుయ్యాలచేఱువిట్ట యుయ్యాలపులుఁగు నాఁగ సారసమగు. ఆం. భా. ౨. ౯౮.

బెజ్జము. వి. (క. బెజ్జ.) రంధ్రము, తూఁటు.

క. తెలివిరెప్పల కెండిలఁగలు నిగిడించు చదలు కమ్మచ్చు బెజ్జము లనంగ. గీ చుక్క లమరె. పారి. ౨. ౩౬.

సీ. కాతరోదారశరల్ సరభసలీల నక్షత్ర పంక్తులకు బెజ్జములు సేయ. సీతావి ౨. ౧౩౫

మ. ప్రళయాఖిలఘనాఘనారవసమారంభంబులై పోటుఁగూఁతల బ్రైలోక్యదరముల్ పగిల్చి మఱి యంత నొక్క తద్రక్తధారలుగ్రోలఁగ గమకంబుగాఁ దెఱచుశక్త్యంబో యనఁగ బెజ్జ మిం,పలరం దాలుచు పాంచజన్యము .. చంద్రా. ౧ ౪

జ. బెజ్జముగలయు, బెజ్జములుపుచ్చు.

బెజ్జముగలయు. అ. క్రి (బెజ్జము + కలయు) సంకీర్ణమగు.

సీ. ప్రాజ్ఞులు వేదశాస్త్రంబులు మఱచిరి సకల వర్ణములు బెజ్జంబుగలసె. వరాహ ౪ ౩౧.

బెజ్జములుపుచ్చు. స. క్రి (బెజ్జములు + పుచ్చు) రంధ్రములుచేయు.

సీ కుటిలపాటలజటాంకురకుట్టవంబులు జగ దండమీను బెజ్జములుపుచ్చు. కాశీ. ౫. ౧౦౫.

బెట్ట. విశే. (క. బెట్ట.) తీక్ష్ణము. వేఁడియైనది.

ఉ. ... వీడల నీల తోఁగుబడి పెద్దతికంబును బెట్ట వీరముల. ఉ. హరి. ౪. ౧౬౦.

జ: బెట్టుగోను.

బెట్టగోను. అ. క్రి. (√ బెట్ట) ప్రాపృడు.

ఉ. పొంగిలి గ్రుంకు బెట్టగోను పొంగిలి గ్రుంకును నవ్వ నారకే, పొంగిలి గ్రుంకు మేన్మఱచు... శ్రీరం. ౩. ౧౪౦. (బిట్టగోను. ముద్రి. పా.)

బెట్టించు. స. క్రి. (√ బెట్టు) పట్టుతప్పించు, పట్టూడునట్లు చేయు

(వ్యవ.) మఱియొక మాఱు బెట్టించినచో ముల్లు ఊడి వచ్చును. ('నిర్బంధమునుండి తప్పించు' అని శ. ర. కాని యతఁడు చూపిన ప్రయోగములలోని యీ పదము పెట్టించు గాని బెట్టించు గాదు.)

బెట్టిదము. వి (√ బెట్టు) ౧ క్రౌర్యము.

క.. లోకము వెఱచుట బెట్టిదంబు గలుగుటఁ జుమ్మీ భా. రా. యు. ౨ ౧౫.

వ ... కుండలీశయనుండు దిట్టతనంబుతో బెట్టిదంబుఁ గవిసించుకొనెన్. ఉ. రా ౨. ౬౧.

౨. సాహసము, తెగువ.

వ....ఈ కట్టెఁడి పొట్టక్రొవ్వున విట్టి బెట్టిదంబు గావింప గట్టువిల్లుకట్టినదిట్ట యొట్టు పుట్టు పెట్టుకున్నాఁడో ఉ రా. ౩. ౪౯.

౩ ఉద్ధతి, గర్వము.

వ అని పలికి పలికినట్ల బెట్టిదంపుఁ బెంపు సొంపు నొంపిరివోవ సన్నద్ధుండై యుద్ధ యాత్ర గావించి రాఘవ ౪ ౧౫౨

క. మదకరులకరణి గురుపోతుల బెట్టిదముల శరభంబులగతిఁ, గదిసిరి ద్వా ౫ ౧౩౦ (ఇట ఔపమ్యద్యోతకము)

౪. బ. నిష్ఠురవచనములు, సాహసోక్తులు.

క. అని బెట్టిదంబు లాడుచు .. వి. పు. ౨. ౧౫,

వ. ... ఇవ్వాహ్యుఁడు ప్రియవచనంబులం బోవఁడు బెట్టిదంబులఁ గాని చక్కం బడఁడు. భార. అర. ౬. ౧౪౩.

క....విను బోటివాఁడు పెఱిదియైనను, పుట్టన గావించెద నని, బెట్టిదములు పలుకఁ గాక పితికియు నగునే. వీర. ౨. ౬౧.

విశే. ౧. క్రూరము.

గీ...కులమూలం బెల్ల నీరాచకులము పాల, బెట్టిదం బిక్కలంబునఁ బుట్టె నగుచు.

భార. భీష్మ. ౧. ౫౦.

క. ... బెట్టిదమైన జాగిలంబులు, చెదరక డాయంగ యయా. ౨. ౪

౨ భయంకరము, ఘోరము.

క కదియుచుఁ బాయుచుఁ బట్టుచు,.. కినుకం గడు బెట్టిదముగఁ బెనఁగిరి చలంబు డింపక కడిమిన్. భార. విరా. ౨. ౩౪౭.

చ. .ఏకతమున నిట్టి బెట్టిదపుఁగానఁ జరిం చెద పేల సన్మతీ. హ. న. ౩. ౫౭.

సీ. ఘోరాభిధానంబు గోర మునంగను బెట్టిదం బనఁగను బెలయుచుండు.

అం. భా ౧. ౧౩౨.

౩. కఠినము, దృఢము, గట్టిది

క. అది బెట్టిదంపు శరపున, మృదుభూతోపాయ మునను మెయికొనద ప్రజం, బొదువ పలయు నాజ్ఞాసంపద గల పాతకము తోడఁ బతి యరహితుఁడై

భార. శాం. ౩. ౧౪౦

ఆ. .. బెట్టిదంపుగండె బెదరఁబాఱె.

రాఘవ. ౪ ౬౯

౪ తీక్ష్ణము

(క) వాఁడియైనది.

గీ భేదిల నతండు తనదైన బెట్టిదంపు,టంపజ పెంపు చూపి రొంపణఁచె నతని.

రాఘవ ౪. ౬౭.

(చ) పేఁడియైనది

వ. ఇట్టి బెట్టిదంపు వెట్ట కాలంబున గట్టుపట్టియుట్టు టునరాని వీరంబునఁ బంచాగ్ని మధ్యంబున నుండి ... మృ. వి. ౨. ౫౩.

౫. అధికము, పెద్దది.

క. పెగడ పలు దనుచు బెట్టిద, మగుపెద్దగ పెగడుపడుచు వాడుఁబడుచు కేపగవారికి పల దన వాపగవారికి పేల రొంపఁగొఁ బద్మజాఁ దనుచున్. వసు. ౬. ౬౨.

గీ. కని పురాలోకకరత భీకరతఁ జూపు,కరధిక పొంగంబు గాక దాశరథి శరధి, యట్టిదగు టను బెట్టిదంబైన కలఁకఁ, గళు లలుకతోడ నుండ నంగదుఁడు పలికె

చం. రా. ౬. ౭౯.

క ..తవితెఁ గదా నీకు బెట్టిదపుఁ బాపము దాన్ భోజరా ౬. ౩౫౪.

(క్రూరము. అని క ర.)

౬. అశక్యము, కష్టము.

క ఇది తత్త్వరహస్యార్థమము, పదసంగతిఁ దనుఁగుపటుపఁ బ్రాజ్ఞులకును బెట్టిద మగు వా రా. ౧. ౧౧

౭ పరుషము, కఱకు

క బెట్టిదమును బెండును నగు పలు, కొదవదు నీనాలుకకు నహూన్నత యుక్తు డున్ భార. ఉద్యో. ౧. ౩౬౩.

౮ బలాత్కారముతోఁ గూడినది, నిర్బంధ ముతోఁ గూడినది

గీ రంభను బలిమిమై నిటులపట్టి, బెట్టిదము కేళి నలమట బెట్టి విడిచి,పెట్టె దశకంఠుఁడు

ఉ. రా. ౪. ౨౨.

౯. తీవ్రము, చుఱుకైనది

వ. గుహాముఖంబుల వెడలు గాడ్పుల చాడ్పున నాసికారంధ్రంబుల నీరంధ్రం బులై నిట్టూర్పులు బెట్టిదంబుగా నడర.

దశా ౨. ౧౬౨.

క్రి. విశే తీవ్రముగా.

చ కేతుదండము నిరుమాఁడు తూపులఁ ఒడంగడు బెట్టిద చేసి యుజ్జ్వలాస్త్రము లడరింప. భార భీష్మ ౧ ౨౪౩.

బెట్టిదుఁడు. విశే. (√బెట్టు.) ౧. క్రూరుఁడు, నిర్దయుఁడు.

చ. ... జయంబు గోరి మానుషు బలశౌర్య సంపదను రూపముగాఁ బొగడొందు భంగులన్, బెనఁగితి కేమి సేయుదురు బెట్టి దుఁడై విధి తప్పఁజూచినన్.

భార. కర్ణ. ౨. ౪౦౯.

చ. నీ, వదనసరోజమునారథ మువారణ
నన్ను ను గ్రోలనిమ్ము బెట్టిదుఁ డగు కాము
కూళలఁ దొడింబడకుండఁగఁ గావు
మి తతితో. భార. విరా. ౨. ౧౨౧

౨ కఠినుఁడు.

క. మృదువులకుఁ జాల మృదువులు, విదితయశా
వినుము పాండవేయులు గడు బెట్టిదులు
బెడిదంపువారికి, మదలోభిత్వములు లేవు
మందునకైవడి భార. ఆశ్ర ౧ ౧౦౪

౩ ఉద్ధతుఁడు.

చ. ఓడుగులుఁబోలె నుద్దవిడి బెట్టిదులై పొలి
యింపఁ బూని పైఁబడఁ జనుదేలఁ జూచి
భా రా యు ౧౯౫౧

క ఇది పరమఘోరసాధన, మొదిరించిన నెట్టి
పగతునేనిఁ జెలఁచుఁ బెట్టిదుమీఁదఁ గాని
పై వకు, మదరొంకెడువానిమీఁద నని
పేర్కొనిరొగ్గి ఉ. రా ౨. ౨౭౪

౪. కూరుఁడు

క ఇట్టుగు గొటుఁగక వచ్చితి, మెట్టోకా
మునభంగి పిర లిందఱును గడుగ, బెట్టి
దులు మనకు మార్కొను,నట్టికొలఁది గాదు
భీతి యడరెడుఁ దోడ్తోన
భార విరా ౪ ౫౪

శ్లో తాస్త్రైతుం సమకే కూరాగ దుర్బుద్ధి రవ
మాగతః. సం భార విరా ౩౯ ౧౬

బెట్టిదురాలు. విశే (√ బెట్టిదము) బెట్టిదము
కలది (శ ర)

బెట్టు. వి. (క. బెట్టు) ౧ ఉద్ధతి

ఉ అట్టిరొండం గనుంగొని జయద్రథుఁడుగ్ర
ద్రుపదుండు వచ్చి యాకట్టుపకాయ లిద్దఱు
గ్రక్కున నడ్డము వొచ్చి రొండొరుగ,
బెట్టుగఁ దాఁకి ...
భార. భీష్మ. ౧. ౨౬౦.

సీ. వక్రగతులు విూఱు వర్తించు చందంబు
బెట్టుగా వడి కుళ్లఁ బెట్టు రట్టు
ఇందు. ౧. ౩౩.

వ. రాక్షసులును ... కేల్పులును దనులోన
దాయాదసంబంధంబునం బొడమిన వైరాను
బంధంబునం బరస్పరవిజిగీషులై యెదురు
కేలంబులు పెట్టి కట్టుపకాములై ప్రతి
ఘటించి బెట్టయి పెట్టుకొనియున్న సమయం
బున. భీమ ౪. ౪౩.

౨ క్రౌర్యము

ఉ పల్మలు బెట్టు చూపినను, జొట్టములైనఁ
దాకుదురె .
ఉ రా ౨ ౩౦౯ (ఉద్ధతి శ ర)

౩. పటిమ, దిట్టతనము.

ఉ . సత్యభామ దు,ర్దాంతమదంబుతో భువ
నదం గడు బెట్టుగ నైచె నైత్య న,త్యంత
రయంబునన్ ఉ హరి. ౧ ౧౪౨

వ . కట్టిఁడి మరునియంపపెలకట్టియు బెట్టునం
బుట్టు బెట్టిదపు నొప్పి దొట్టి .
వసు. ౨. ౧౪౦.

౪. అతిశయము.

సీ బెట్టుగా నడిచంకఁ జొట్టివచ్చిన ముబ్బు
కెలయు నేనిక తోలుపలువగాఁగ.
యయా ౨ ౩౬.

ద్వి పదవాతి మేదినీభాగంబు వగుల, నదలువు
బెట్టున నాకస మగల
రం రా. యు. ౨౯౩ పొ. ౨ పం.

౫. ధైర్యము, బింకము, బిగువు.

సీ మళోకపంక్తులయట్లు మార్తు రుద్ధతిఁ జూప
గట్టుఁదాలుపుఁబెట్టి బెట్టుఁజెండె.
ఉ రా. ౨ ౫౦.

(వ్యవ.) పెండ్లివారు బెట్టుగా నున్నారు.

౬. గౌరవము. (శ, ర.)

విశే. ౧. దృఢము, శిథిలము కానిది.

వ. అద్భాపవంబు మిక్కుటంపుటుక్కున నెక్కు
పెట్టి బెట్టుగా నారి సారించిన ...
ఉ రా. ౭. ౧౧౨.

౨. అధికము, పెద్ద.

సీ. బెట్టుగాఁ దట్టువల్ గట్టి పైపై పెకల్ చల్లు
నిట్టూర్పులజాడఁ జూచి.
రాజ. చ. ౩. ౧౪౬.

శా. ఓరీ రొమ్మ్వడ వీపు పోతరముతో మన్మాది
మై యిప్పు డే,నారిం బట్టితి బెట్టుగా పొంఱ
యిడన్ ... కళా. ౩ ౧౫౪.

మ.. కేల్పుం బోంట్లయాటల్ దివిం, బెరపెన్
దైత్యునిచే జగత్త్రియమునం బెట్టొ భయ
భ్రాంతియున్ ఉ హరిశ్చ. ౪. ౯౯

గీ. పికిలిపిట్టలు డేగలు బెట్టుడుకలు.
శుక. ౧ ౧౫౩

ద్వి. గట్టులై గుట్టులై కాముని పపీఁడి,చిట్టులై
బెట్టులై చెలఁగుపాలిండ్లు
ద్వి. పరమ ౩. ౧౫౭

౩ ఆశక్యము, కష్టము

ఉ దే,వా వలె మాకు నొక్కదళవాయి
ధరాధరశైరికిన్ మహా,దేవచమూకదంబక
పతిత్వము దాల్పుట బెట్టు గావునన్.
వరాహ ౬ ౭౦.

క. పట్టినఁ బట్టుకవని నినుఁ, బట్టెదనని
చలముఁ గొనినఁ బట్టుట బెట్టే .
భాగ ౧౦ పూ ౩౩౫.

చ తనచతురంగసేనలు శతంబులు వేలును
గోట్లునుం ధరం, బెనఁగి నఁ గూల్చె వీఁడు
కడు బెట్టమచున్ ఉ. హరి ౬. ౭

౪ ఉన్నతము, మీఁదికుబికినది

సీ. కాఱుమేఘములు బలుకోఱమీసములును బిగి
వంపుచూపులు బెట్టుగుడ్లు బిల్హ. ౩. ౩౪.

క్రి. విశ. ౧. పరుషముగా.

ఆ. .. ఎట్టివారి నితఁడు బెట్టు పలుకు.
భార. విరా. ౪. ౭౭౩.

శా.... కాఁగా దిటుకంటి పల్కనికి తోడ్తో
నింత బెట్టాడ కే, నో కాంతామణి కెట్టిగా
నితని చెయ్యుల్ మున్ను వీక్షింపుదున్.
కళా. ౩. ౭౭.

౨. అత్యంతము, మిక్కిలి, ఎక్కువగా.

గీ. అట్టిరమేను నృపాలుర సాహసమున, గిట్టి
యీతఁడు పరి చాఁపకట్టుకడఁగఁ, గొట్టి
చతురంగబలముల బెట్టు గలఁప, నూర
కుండుట తగదని యొదుటు మీఱి.
చంద్రా. ౬. ౯౫.

గీ. విడిచి కాషాయవస్త్రము ల్బెట్టువిసరు, గాలి
కెండించుకొనుచు నాకలమునందు.
దశా. ౧. ౧౭౪.

౩. శీఘ్రముగా.

క. ప్రదరప్రవాహమున న,మ్మదవద్ద్విరదంబు
పటుగమన ముడిపి ముదం, బొదివిన సాత్యకి
విలు బెట్టు దునిమె నమ్మగధనాథుఁడు
మహోగ్రుండై. భార. ద్రో ౪. ౩౫

సీ ఇరుమెయి దొలిచి బెట్టిలఁ దూఱునవి
యును . భార విరా ౩ ౧౬౧

౪ దృఢముగా, గాఢముగా.

గీ భీష్మునకుఁ దోడుపడువారి బెట్టు దాఁక
భార. భీష్మ. ౨. ౩౩.

(కీచకుఁడు) మ. . ఆ హిడింబరిపుఁ దీవ్ర
క్రోధుఁడై పట్టి బె,ట్టుగఁ ద్రోపదఁగ..
భార. విరా. ౨. ౩౪౩.

వ క్రించుఁదనంబునన్ బునఃపునఃపరిభవకారి
యై కాటియం బెట్టు సిరిపట్టి బెట్టియన్
గాఁడి చనునలరంప కట్టియల గుట్టు చెడి
కెచ్చుకెచ్చునై మనుచ ౩ ౯

౫. గట్టిగా, బిగ్గరగా

చ మొత్తములై పెనుగ్రద్ద లాడె బెట్టుగి
వినిచెఁ శివారుతము దుర్లొఁ గదున్ వడి
నుల్క లెల్లెడన్ భార. ద్రో. ౧ ౧౩౭

ఆ. అరుగుదెంచి యమ్మహావది నీక్షించి, చేతు
లెత్తి బెట్టు చిట్ట మిడిచి, ఘోరకోపవేగ
ధీరోక్తు లులియంగఁ, బలుకు నిట్లు క్షేత్ర
పాలకుండు. పాండు. ౫. ౧౩౩.

సీ. కత్తులఁ గోసినకాయముల్ క్షారవాహినుల
ముంపఁగ బెట్టుపనవువారి. ఉ.రా. ౩.౩౭౩.

౬. క్రూరముగా.

ఆ. చేదిబలము సెల్లఁ జెండి మాత్స్యప్రభద్ర
కులు మేలుకాంచి ద్రౌపదేయులను శిఖండిఁ
గూర్చికొని తన్నుఁ దాఁకిన, బెట్టు చంపె
నంతవట్టువారి. భార. సౌ ౨ ౩

౪. నిండుగా, సాంద్రముగా.

గీ. విరులు వికఁచాల్చి కర్పూరవీటిఁ జబురు,
గొట్టుచు ద్విజాండు కొన్నెల బెట్టు గాయ
ఆము ౨. ౪౩.

జ. బెట్టించు, బెట్టిదము, బెట్టిదుఁడు, బెట్టిదు
రాలు, బెట్టుక్రోవి

బెట్టుక్రోవి. వి (బెట్టు + క్రోవి[1].) ఒక విధమగు
వేఁటసాధనము

సీ. వలలును బెట్టుక్రోవులుఁ బెద్దయురులును
దరలును బోనులు దీమములును
హారిశ్చ ౨ ౬.

బెడ(ద)ఁకు. అ. క్రి ౧ చలించు, కదలు,
తొట్రుపడు

గీ. ఆఱ్ఱైచిన వ్రేలుచు నవారిహంబు, నుపరి
భాగాంతరంబుల నున్న నార, చీర కేపాటి
బెడఁకినఁ జిరుగుననుచు, విటపము కదల
కెఱచు నుర్వీరుహాముల వరాహ ౪. ౯౭.

చ. చనిరొంఁ బెనంగుచుఁ మఱియు సన్నల
వచ్చెదఁ గాని మించి పొ,మ్మనియు బెడఁ
కియుఁ మగుడి యంతట నిల్చి లాగుచున్.
యయా ౫ ౧౭.

సీ గతిసంభ్రమంబునం గరము బెడంకుచు నక
నక ల్గడుచు నెన్నడుము సొబగు
కళా ౪ ౧౦౫

పీ. పిఱుదు భారంబున బెణఁకెడుపదములు చనుఁ
గవ వ్రేఁగున జడియు కాను కాశ ౧. ౪౪.

౨. తొలఁగిపోవు.

సీ. . . త్రిజగంబు వడంక బెడంక నిత్తువే,
యఖిలజీవనానిలములన్నియు నార్చుచకేకు
సంగతిన్. వసు. ౪ ౫౦.

ఆ. బిగియఁబట్టి యొండు బెణఁకనీ కడిగ సే,
యర్థ మందుఁ గలదొ యను తలఁపున.
ప్రభా. ౪. ౯.

౩. ఒప్పారెడు

చ . భవితలంబున వర్షముచేత నగ్నిపైఁ గదు
రుట నద్దమున్ లతయుఁ గాంచనకుంభ
ములుఁ బెడంకునే. పాండు ౧. ౧౭౭.

విశే. చలించునది.

మ జడవేషంబును గ్రామ్యభాషలు . బెడయుం
జూపులు . . బరిస్ఫుటము గాఁ దానుండెఁ
బ్రచ్ఛన్నుఁడై. వి. పు ౩. ౨౪౮.

వి. చలనము. (శ ర.)

బెడఁగారు. అ. క్రి. (బెడఁగు + ఆరు.) ౧. రమ్య
మగు, ఒప్పు.

సీ కలహంసగమనలై కడు బెడఁగారియుఁ
గరమ్యజాళంబులఁ గరము మనిచి.
విక్ర. ౧. ౪౭.

పీ. బెడఁగారుకాలాహిఁ దొడుకనే నూఁగారు
తొడు సొల్లఁగాక తాఁ దొడుకు మనిన.
పాండు. ౫. ౧౭౪.

సీ సరిలేని రాకట్టుజాళువా మొలకట్టు బెడఁ
గారు నీర్కావిపింజెతోడ. మనుచ. ౩. ౪౧.

౨ అతిశయించు.

సీ బెడఁగారుదరుల రొమ్ముప్పిదమును నామీఁదఁ
జను జక్కవలనిక్క చక్కఁదనము.
వసు ౨ ౧౧౦.

బెడ(ద)ఁగు=బెళఁగు. వి (క. బెడంగు, బెడగు,
త విళంగల్)౧. సౌందర్యము, చక్కఁదనము.

సీ. పలుకులముద్దును గలికిక్రాల్గన్నుల తెలివును
వలుఁదచన్నుల బెడంగు. భార. ఆది ౩. ౨౪.

గీ హరిణమై రామపర్ణశాలాంచితవన,భూముల
బెడంగు దృక్పర్వముగ మెలఁగుచు . .
రాఘవ. ౩. ౭౫.

వ. . అడుగడుగునకు వడవడ వడంకుచుం
బిడికిట నడంగునడుములబెడంగునుం గలిగి...
భీమ. ౧. ౧౧౪.

౨. విలాసము.

క. అతరుణి మున్న చని మద,నాతురుఁడై
విగతచేష్టుఁడైయున్న యిష్వక్రీతుకరకమంద

ఉత్తరం, బ్రీతిఁ బ్రబోధించి కాని యా బెడఁగుగ
వంతన్. భార. అర. ౩. ౨౬౮

ఉ. . కరంగ నివాఁడు కల్గునే, యొయ్యార
రంభ దాను మెఱయించు బెడంగుల కంచు
నవ్వుచున్ కళా ౩ ౩౩

ఉ ఆకసమందోయి బెణంగు లాకురుల్, గాన
జగంబునన్ గలుగకంటె నొకర్తును గంటె
నియ్యెడన్. కృ శకుం. ౨ ౧౦౦

౩ మెఱుఁగు, కాంతి

సీ నిండుఁజందురు నేలు సౌమ్మ్యగంబు బెడఁగు
నిలువుటద్దమునకుఁ జెలువు నొసఁగ.
విక్ర ౪ ౨౧౯

సీ పవనాగ్ని శిఖలతో దివిఁ బ్రాఁకు కేగాము
కఱకుఁజాఁజాలు కెంద్రుకల బెడంగు.
ఉ. రా ౧. ౭౨

౪. విధము, క్రమము.

గీ. భీష్ముఁ డొడ్డిన మేర్చిన బెడఁగు సాల నొప్పెఁ
గౌరవయోధులయుబ్బు మెఱసె.
భార. భీష్మ. ౩ ౧౧.

మ. కావి రమనిద్రాటీకముల్ గన్పడన్,
జతసాన్నారి బెడంగువన్ దనరె వర్షాకేళి
విన్నంగడిన్ చంద్రా ౪ ౧౪

విశే ౧ మనోహరము, మంజులము

చ కర్ణుఁడు పుట్టె సూర్యమం,డలమొకో
భూతలంబున బెడంగయి దీప్తసహస్ర
కంబుతో, జలిఁగడు నాన్
భార ఆది ౫. ౨౬

క కడుమెండ యెక్కునంతకు, నుడుగక
యచ్చునుప నడచి యుగ్రాటవిలో, విడిచె
బహుశీతజలముల, బెడఁగగునొక చెఱువు
నొద్దఁ బెద్దయు డప్పిన్
భార. అర ౨. ౧౦౭

మ. అనుచుం గంకణనిస్వనంబులు బెడంగై
క్రొమ్రోయఁ గాంచీకల,స్వనముల్ వీనుల
విందుసేయ ... విప్ర. ౩. ౭౯.

చ. ఒకొక్కక్క గడంగడున వాని తను
చేడియల బెడంగునడుగుల నడుగు లాను
డలుగా వచ్చి .. వసు. ౪. ౨౩

౨. పోటు, మూర్ఖము.

సీ. బింబోష్ఠి నీ చంద్రబింబాననము వాని
బెడఁగునోటను ముద్దుపెట్టఁ దగునె.
శుం. ౧. ౪౩.

ద్వి అగపడ్డ బెడఁగులమగు మమ్ముఁ బ్రోవఁ,
దగ వగుఁజొండయ్య దయ గల్గుండయ్య.
పండితా. పర్వ. ౩౪౭ పా.

౩ పెద్దది

క ద్వారవతీపురమున బిం,డారక మహాతీర్థమున
బెడంగై ముద్రా,కారంబులై త్రిశూలా,
కారములై పంకజములు గానంగఁబడున్
భార అర. ౨ ౨౫౧

క కీర్తిధనుఁడైన యాతని,మూర్తిర కని కరుగ
నరిది మగుచ! బెడంగై, మార్తాండమండ
లంబున, గర్తమయంబైనత్రోవఁ గానఁగ
వచ్చున్ జైమి. ౫. ౧౨౫.

సీ. ఘనగాత్రమహిమ నాకాశ మొత్తెడుభంగి
బెడఁగైనరొమ్ముఁగుల్ పెక్కుసేలు
ఉ రా. ౩. ౧౫౯.

జ బెడఁగుపడు, బెడఁగారు, బెడఁగొందు,
బెడగొండు

బెడఁగుప(వ)డు. అ క్రి (బెడఁగు + పడు)
అందగించు

వ ముత్తెపుబంతుల పడుపుగల పడమట బెడంగు
పడి. అను. ౬ ౯౭

క కలికిపరు మదనకదనపుఁ, బలుకుల కలకలము
బెడఁగుపడు మేఖలము,వ్యాలరవళిఁ దగిలి గ్ర
కొనఁ, గల కలకంఠరతంబు పలుపుగమకము
గనియెన్ భాగ. ౬. ౯౯

వ.. బెడంగుపడ నడుచు క్రాంతి నత్యంతదర్
శనీయంబులై మెఱయు మంగళద్రవ్యం
బుల ... మను. ౫. ౪౧

బెడఁగొందు. అ. క్రి. (√బెడఁగు.) శోభిల్లు.

సీ. ... దావలిచేతియందు, బెడిదంపుఁగోలలు
 బెడఁగొంద బహువర్ణచిత్రితాజనము పైచీర
 గాఁగ — భార. విరా. ౧. ౨౧౧

సీ. బెడఁగొందు కెంపుచేటుఁ గడమ యింతయు
 లేక సామగ్రి శుభవస్తుసంచయంబు.
 — కాశీ. ౨. ౨౭.

బెడఁద. వి ౧. ఆపద, ఇడుము

చ. . నా,రయెడ హృదయంబులోఁ గృప
 వహించి తపోధనవర్య సారెకుం, బెడఁదలు
 చుట్టి యప్పు పయిఁ బెట్టక యుంతిటఁ
 దృష్టిఁ బొందుమీ. — హరిశ్చ ౩ ౧౨

లయవిభాతి. కో,త్తల కెదురుఁ జేయుఁ గని
 కలఁగిసురకోటి మది బలుబెడఁద వచ్చె నిఁక
 గెలుపరిది — కళ ౨ ౧౩౧

క. బెడఁద దస చేటు . అనఁ జను విపత్తు..
 — ఆం. సం. మాన. ౫౯

౨. గొడవ, బాధ.

శా. చాలుంజాలు బెడంద యేల పద మా
 హృన్మధ్యసమీపోర్వికిన్. రసిక ౫ ౧౫౯.

౩ దూఱు, నింద

క. వచ్చెఁ గద బెడఁద మన కిఁక, నిచ్చట
 నడయాడెఁగూడ దటకేనియు వే,వచ్చెద
 — శుక ౩ ౪౯౦

జ బెడఁద కాఁడు

బెడఁదకాఁడు. విశే (బెడఁద + కాఁడు.) బాధ
 సేయువాఁడు

ఉ. ఏను మొదలన బెడంద కాండ్రగు యోగి
 బృందారకులచందం బెతేంగినదాన నగుటం
 జేసి పాశంబుఁ జేసికొనియున్నదాన
 — హర ౨ ౧౨౭

బెడక. వి. ఉత్తగోడ (శ ర)

బెడగొండ. వి. (బెడఁగు + కొండ. వృత్తియం
 దంత్యవర్ణలోపము) పెద్దకొండ.

గీ. .. యీదురంతవర్మ మిత్తతి బెడగొండ
 కరణిఁ బెరిగి మట్టుకొనియె వస్సు.
 — జావ్నవీ. ౪. ౯౮.

వ ఆడవులు లేనిబెడగొండలన కొన్నెడ
 బొలుచు బరియేనుంగులును
 — అచ్చ. భా ౩. ౧౫.

బెడద. వి. భక్ష్యవిశేషము.

వ. . కిరిజకాయలు బెడదలు లడ్వాలు
 ఆదిగాఁగల భక్ష్యవిశేషంబులు .
 — హంస ౧ ౧౦౫.

బెడబెడ. వి అర్చుటమున్నగువానియం దగుధ్వని,
 అట్టి ధ్వని కనుకరణము

చ బెడబెడనార్చి మారుతి
 — మొ. రా యు ౧. ౧౦౮.

ద్వి బెడిదంపుతూపుల బీభత్సుఁ గప్ప, బెడ
 బెడమన నార్చి పేర్చి పోరాడ
 — ద్వి భార. విరా ౪ ౫౯ పా.

ద్వి బెడిదంపుఁజెనుకులు బెడబెడ రాల
 — ద్వి భాగ ౨ ౩౨. పా

వ గండశిలలు బెండువడి తండోపతండం
 బులై బెడబెడఁ బొరలివచ్చి...
 — కేం మా ౪. ౨౭.

సీ పిడుగు పెల్లునఁ బడియెనో యనఁగను
 గడిఁదియుర్ములు బెడబెడ యనంగ
 — ద్వా ౩. ౯౧.

బెడయు. అ క్రి వికలమగు, పటుత్వముతప్పు.

ద్వి .. మొదలఁ, బెడసి రాలుచు నున్న పెడ
 తలవరల, దులిచినసికయు సందులఁ జాయ
 వట్టి, బలువుగప్పిన గొగ్గిపండ్లును .
 — నవనాథ ౩ ౧౪౯. పా.

బెడసు. విశే కఱకు, కఠినము.

ద్వి . బడబాఁకినోరు, బెడసు చెవులుఁ గుఱు
 పిఁచుగడ్డమును — నవనాథ ౩ ౧౪౯. పా.

బెడాన. క్రి విశే. ద్రు. త్వరితముగా.

క . తక్కుంకరు లప్పుడు బెడానఁ జెందిరి
 తలుపుల్, — చం. రా. ౭. ౫౫.

బెడాబెడలు. విణ. చెల్లాచెదరు, మిక్కిలి చెదరినది.

సీ. పాలిండ్లా రిపు కదంబము బెడాబెడలుగా నురుపడి మొనలపై నుఱిమినపుడె. రామ ౨౫౨.

బెడాలున. క్రి. విణ. ద్రు త్వరితముగా

సీ. లకుముకిరీటిఁ గొంచక మున్గి నీట బెడాలున దవ్వులఁ దేలునదియు ఉ. హరిశ్చ. 3. 3౮

వ .. చుఱుకుఁద్రొవ్వాఁడి మొనలకొరికోలల చందంబున నందంబులగు పెలలబృందంబు ఘలుఘలు మనంగఁ బొంగి బెడాలునఁ దూఱి . . బోరున సెత్తురు గురియు చంద్రా. ౨ ౫౮ (బెడారున ముద్రి)

వ .. కఫాలుకఫాలునఁ జారణ బడిబడి బెడాలునఁ జొచ్చి బిడాబిడి సరిబిత్తరుల మిడుక దరిమి ప్రపంధ ४౮౮.

బెడిగ. వి భాగధేయము, పన్ను

సీ. అరి బడి యప్పన మప్పన పంగమ పంజిప న్నాడికో ల్పగిది బెడిగ, కో రవఁగాఁ జెలఁగును భాగధేయంబు ఆం భా ౨ ౧౯౨

బెడిదము=బేడిదము. విణ (సం భీతిదమ్) ౧ భయంకరము

గీ బెడిదముగ నేయ రథములపండు మఱియుఁ, గవిసి తోడ్పడ ... భార. భీష్మ ౨. ३३

ద్వి. పిడుగులకంటెను బెడిదంబు లైన, ద్వి హరిశ్చ పూ ౫౯౫ పం.

క. పొడిచివఁ దడయక పిడికిట, నడిదము బెడిదముగ నెగడ నఠఁ దశ్వము నయ్యెడ కదరించిన . ద్వా ౮. 3౮

౨ అధికము, హెచ్చైనది

సీ. పిడికడువుఁరొక్క బెడిదంబుసాహసం బెట్టు చేసితి వని తిట్టువారు. వరాహ ౧౦. ४౧

క. అకటా బెడిదపువలపుల, నెకలం బడి త్రేఁగుడానిఁ జేపట్టఁగ నొల్లక .. నీలా. ౨. ౧౧౨.

చ. బెడిదపుఁ గిన్కతో ... ఆము. ౧. ౯

3. తీక్ష్ణము. (క) వాఁడిదైనది.

సీ... దాపలిచేతియందు, బెడిదంపుఁగోలలు బెడఁగొంద . భార. విరా. ౧ ౨౧౧.

చ. ... బెడిదమైన యదఃకరవాలధారచే, విదళితమై శిరోధి పడి. . సౌ. ౫. ౧౨౬.

క. అంతి విదర్భేశుఁడు బెడిదపుఁదూపుల, నింతింతలు తునియ శైవమహిం బడ నేసెన్ విక్ర ४. ౧౦3

(చ) మిక్కిలి వేఁడిదైనది.

క బెడిదమగు నెండసోఁకునఁ, దొడిమలు వసివాడి నవలు దొరఁగెఁ లతిల నెల్లెడ పారి. ४ ౧౯

४. శీఘ్రము, వడిగలది.

వ ... బెడిదంపునపక నపరి మనుచ. ४. ౧౧౫

౫. కఠినము. (క.వి)

వి. ౧. హింసాకృత్యము, క్రౌర్యము.

ఆ . ఉచితంపుఁగొలఁదిమై, నడచినట్టి వారు బెడిదములకు, నంత సొత్తు రెట్టు .. భార. ఉద్యో ౧ 3౮౪

౨ తీక్ష్ణత (క) వేఁడిమి

సీ దీర్ఘకాలనూర్ధ్వ దీఎంచువిలయాగ్ని బెడిద మెల్లను సమాపితకశంబు చంద్ర. ౧ ౧౯

సీ అజ్ఞానసునకు దినాత్యయం బొందునత్తిఱి సర్వభూతిబృందముల సౌక్య. గీ పెట్ట యాదిత్యరశ్ములు పేర్చి చేరు,నట్టి బెడిదంబునకు నోర్వక . హరి. పూ. ౧. ౧౬౧

(చ) వాఁడిమి.

ద్వి. ... దంభోళిధారఁ, గలిగిన వాఁడియుఁ గాలదండమున నలరెడు బెడిదంబు నలవీర భద్రు, ఘనతరశాంద్రరేఖయు సైక్యమంది. ద్వి. హరిశ్చ. పూ. ౧౨౫౦. పం

క. బెడిదముగఁ గత్తి గొడ్డుటఁ, బొడువఁ దెగివ్రాలఁ జిగురువోడము ... భార. ఉద్యో. ౨. ౬౧.

౩. పరుషవచనము, కఠినోక్తి.

చ. తగవ్రువఁ బోక రాజు బెదిదంబులు పల్కెన
రోని సైంధి రాయి,ప్పగ నిలువిూ ...
భార. ఉద్యో ౩. ౨౪.

జ. బెదిదుఁడు, బెదిదురాలు.

బెదిదుఁడు. విశే. (౧ √ బెదిదము. సం భీషణః.)
౧. భయంకరుఁడు, క్రూరుఁడు
ద్వి. బెదిదుండవై వీఁ డవఁ బృథివిఁ జేర్పడితి
రం రా యు. ౫౩౭. పొ. ౧౭. పం
సీ. క్రూరులమానసుఁ డతిభద్రుఁడు . బెది
దుండు వీని నమ్మెడి తెఱంగెయ్యది
వేం. పంచ ౩ ౧౨౨.
౨. కఠినుఁడు (శ. ర)

బెదిదురాలు. విశే (బెదిదము + ఆలు.) బెది
దముగలది. (శ ర.)

బెదిరు. అ. క్రి. ౧ (కాళ్లు, చేతులు మొ.)
కొట్టుకొను.
గీ. క్రమము మిాటుగ నెగయ గోమాయు
వప్పుడు ... యరచుచు బెదిరి మడిసె
హంస. ౧. ౧౯౩.
౨. కొంచెము తొలఁగు, తప్పుకొను.
ఆ. కుడిచి బెదిరి కదిసి చూపినఁ బోవక, జనక
తనయకుచము తనదుగోర, గంటిచేవి పఱచు
కాకంబుఁ గనుఁగొని పద్మ ౮ ౧౧౨.
౩. తొట్రుపడు, తడఁబడు
సీ ఒకపనిఁ బూని వేఱొకపని ఘటియించు
బెదిరి మాటలను దబ్బిబ్బులాడు
ఉ. హరిశ్చ. ౪. ౩౭.
౪ దురికిలు, తప్పిపోవు.
(వ్యవ.) అమంత్రము వానికి బెదిరికొట్టినది.
౫. బుసిపోవు, (కార్యము) చెడు.
గీ. బెదిరె బుసిపోయె ననఁగను బెదిరె ననఁగ,
నాఖ్యలగు కార్యహైకల్యమయ్యె ననుటను...
ఆం. శ. ౯.

బెదురు. వి. క్రౌర్యము.

గీ. అనిన సమ్మానసు లనిరి నటు కిరాతుఁ,
బుభుతపులునుగఁ గనుగొని పలుకకున్న,
బెదురుఁ జూపినఁగాని రామ మదుగ
గడుసు,ఖాఁపనపిసాచులకు భీతి దోఁప
దనుచు వాల్మీ ౨. ౯౪.

బెడ్డ = పెడ్డ. వి మట్టిపెల్ల, లోష్టము.
సీ. పెలయు లోష్టము ..గడ్డ బెడ్డ యనంగ
ఆం భా. ౨. ౨౩౦. (తాటియాకు ప్రతి,
క్రొత్త ముద్రి. పా. పెడ్డ ప్రాఁతముద్రి.
చి. ని., శ. ర., బ్రౌ వాడుక బెడ్డ.)

బెత్త = బెత్తిలి. వి చాఁచిన తర్జని మొదలైన
నాలుగువ్రేళ్లు, చతురంగుళి.
సీ. బెత్తయు బెత్తిలి యనంగఁ జతురంగుళీ
సంజ్ఞ సాగుచుండు
ఆం భా. ౨ ౧౪౦ (తర్జని మొదలైన
నాలుగువ్రేళ్ల యడ్డుకొలఁత, శ ర)
సీ. బారెఁడు మూరెఁడు ... ఫుడిసెఁడు బెత్తెఁ
డసెడి, ఇవి మొదల్గాఁగలపెల్లను వ్యామాది
పరిమితార్థములుగాఁ బరగుచుండు
ఆం. భా ౩. ౨౩

బెత్తము. వి (సం.వేత్రమ్, ప్రా వేత్త.క బెత్త)
వేత్రము ‡
సీ ఒకకేల భసితభస్త్రికతోడిబెత్తంబు సందిఁ
గట్టినతరుణేందుధరుఁడు. కాశీ ౧. ౩౦
సీ ... బెత్త మంచనఁగను వేత్ర మలరు .
ఆం భా ౨. ౬౨

బెత్తిక = బెత్తు. వి ఎండిలేచిన మట్టిపెల్ల. (శ ర)
(వ్యవ) ఈయరుఁగు బెత్తిక లూడుచున్నది.

బెత్తిలి = బెత్త. వి చతురంగుళి, తర్జని మొద
లైన నాలుగువ్రేళ్ల యడ్డుకొలఁత. అని శ. ర.
చ. కలఁక దొలంగ వేదవతి గ్రక్కున బెత్తిలి
యెత్తి వ్రేయుఁడుఁ, మలచఫువేణి నట్ట
నడుమన్ దగి చేతికిఁ దున్క చిక్కె ...
ఉ. రా. ౩. ౧౨౩.

సీ... బెత్తయు బెత్తిలి యనంగఁ జతురంగుళీ సంజ్ఞ పొగుచుండు. ఆం. భా. శా. ౧౪౧.

బెత్తు¹. వి (సం. వేత్రం.) బెత్తము.

ద్వి. కత్తులు మొల నీలికాసెలు పేఁప,బెత్తులు సురెలు ముప్పిరిత్రాళ్లు నల్లగొంగడులును గల్గి... ద్వి తి సా. ౨. ౩౦ పొ. ౧౬. పం

సీ వామనుకోలెమ్మ వన్నె బెత్తుగఁ జేసి ఫణి హారములు యోగపట్టెఁ జేసి.

భల్లా. ౪ (శ ర.)

క. ఇల సొమ్ముల నాడించఁగఁ, దొలకరినట్టువ కొలంపుదార యెత్తిన చే, నలరెడుపుత్తడి బెత్తనఁ, దళుకుమెఱుఁగు దీఁగ మెఱుపు ధన దాప్తు దెసన్.   ఘటికా ౨ ౪౧

జ బెత్తులవాఁడు.

బెత్తు²=బెత్తిక. వి (ఎండిలేచిన) మట్టి మొ పెల్ల

మత్త మహేంద్రుఁ డాహవకౌతుకా,యత్త చిత్తత సర్వదిగ్వలయాఖరక్షితిభాగముల్, బెత్తు లెత్త గభీరఘోరవభేరికాపటహంబు లు,ద్వృత్తిత్రాయం . శకాం ౫ ౧౧

బెత్తు³. వి గౌరవము (శ. ర.)

విణ సాధారణము.

క. బెత్తుగను వార్ధకేముని,వృత్తినా మసెడు పల్కు విన నొల్లక య,త్యుత్తములు మొదల నుండియుఁ, జిత్తము నినుఁ జేర్చి ముక్తిఁ జెందాదరు హరీ   కుచేల ౩ ౫౫

బెత్తులవాఁడు. వి వేత్రధరుఁడు (బెత్తులు¹ + వాఁడు)

గీ. పసిఁడి బెత్తులవా రిరుగసలఁ గ్రమ్మి .

రసిక ౧ ౭౦

గీ. పసిఁడిబెత్తులవాం డ్రిరుగెసలఁ గ్రమ్మి, హెచ్చరికల బరాబరు లెసఁగ సేయ.

అచ్చ. రా. యు. ౨౦౩.

బెదరఁబాఱు. అ. క్రి. (బెదరక + పాఱు.) అదురు, చలించు.

(సముద్రుఁడు) ఆ. పురుషమూర్తితోడఁ బ్రో ల్లైనదైన్యంబు,తోఁచెఁ గానుపించి భూవ రుండు, నీ కృపాద్య మొకటి లేకున్కి యారసి, వెక్కిరుపుగుండె బెదరఁబాఱ.

రాఘవ. ౪. ౬౯

బెదరించు. స. (భయపెట్టు.

లయగ్రాహి .. ాచుఁ జెలంగి

హాసించుచు   గా. ౩.౨౧౬

సీ. జగ మడ్డఁ ద   ౯ ౕ ౯౭౦

గట్టులరొమికిమాని.   ,

శిలా. ౧. ౫౩

వ ... హ స్తతలతాళకో   ాల ంబునం బె

రించితిరి .   నైష. ౨. ౪౬

బెదరింపు. వి (√ బెదరు క. బెదరిక) భయ పెట్టుట, అదలించుట

శా. పోపొం డమ్మరొ పోవు టెట్లు బెదరింపు ల్మానుఁ డిచ్చోటు   చంద్రా. ౨. ౧౪౩

బెదరు. అ క్రి. (క బెదఱు) ౧. భయపడు

సీ అని డాయ వచ్చి యయ్యనిలనందనుపిఁడు పిడికిటఁ బొడిచిన బెదర కసుర. అ. వలను మూడ కొండు వగవక .

భార. అది. ౬. ౨౯౨.

క . ఓ,పినయంతయుఁ గాదికొనుఁడు బెద రక పసులన్   భార విరా ౪. ౭౯

సీ పొదలమాటున నుండి యదలించుచును రొప్పి కదియంగఁ జూచిన బెదరి తొలఁగు

విక్ర. ౨. ౧౩౫

౨ జంకు, వెనుదీయు

క వడి సెయిది యిభము బెదరక మను వెలు,వడి శర మొగి నేసి యార్చువానిన శాఁకన్.   కు సం ౧౧ ౭౨౪

సీ. పాల యూడ్చి తినుటకుఁ బాలయుపుల్గులఁ బోవ నదలించుచుఁ గృతి బెదరె మంత్రము.

పాండు. ౫. ౨౩౭.

(మంత్రోచ్చారణము చెదెనని యభిప్రాయము.)

వి. ౧. భయము, వెఱపు.

సీ. బెదరొంద హరిముఖ్యబృందారకశ్రేణి... గీ. భూరిభేరీనినాదంబు బోరుకలఁగ.

ఇందు. ౧. ౧౭౬.

సీ. గ్రుచ్చి శ్రీహరి యొత్తుకొనఁగ సేమఱుపాట
బెదరుచే నెదగుండె యదరుచుండ.
హరిశ్చ. ౧. ౨.

౨. సంకోచము, జడదీఁత

ఆ. అదరు బెదరు లేక యన్యులసొమ్ముల,
దాన మిచ్చువాఁడు దాత .
వేమ ౧. ౧. ౧౩౪.

3 అవిశ్వాసము, అపనమ్మిక

వ.. విశేషించియు నప్పార్వతీయుఁ బలంబు
లోఁ గూడుకొనియు రాజునకు ప్రజాబాధ
లెఱుగ జెప్పిన బెదరు వా౨ వారల
జేకూర్చుకొనవలయును అము ౪ ౨౨౨

౪ అస్థైర్యము

సీ చెలి యుత్తలమును బీకు బెదరు బెగ్గిలుట
. అధృతియగు ఆం భా ౧ ౧౩౩

జ బెదరఁబాఱు, బెదరించు, బెదరింపు, బెదరు
గొడ్డు, బెదరుపడు, బెదరుపోతు.

బెదరుగొడ్డు. విణ (√ బెదరు) పిఱికివాఁడు, భయశీలుఁడు

(వ్యవ) ఈ పిల్లవాఁడు పట్టి బెదరుగొడ్డు

బెదరుపడు. అ క్రి (బెదరు + పడు, స్వార్థమున) భయపడు, వెఱచు

గీ నిల్కుపలుకులను, గండుతుమ్మెద
కును, బెదరుపడునట్టి శరదిందువదనఁ జూచి
భాను 3. ౪౪.

బెదరుపోతు. విణ (బెదరు + పోతు) భయశీలుఁడు, భయశీలురాలు (శ. ర)

(ఇది కొన్ని యెడల ఔపమ్యద్యోతకము)

బనాసి. వి పక్షివిశేషము

సీ మ్రానుపక్కిటిగాఁడు మాలకాకి బెనాసి.
ఆ. అదియైనపతులు లతఁడు దీర్చు
హంస 3. ౧౨

బెబ్బరిలు(ల్లు). అ క్రి భయపడు

సీ గుటగుట మని రొప్పి గుప్పునఁ బైఁ దూఱు
బెబ్బులిధాటికి బెబ్బరిలక ...
మల్లపు. ౧ ౫౯.

బెబ్బులి. వి (పెద్ద[1] + పులి) ౧. వ్యాఘ్రము, కొల్పులి.

ఉ. లాలనఁ గ్రొత్తబెబ్బులి కళాసము పట్టిరి
యూసనంబుగా. సైష. ౬. ౧౧౫.

క. అబ్బురపుటంపబోనున, బెబ్బులివలె
రామా. ౭ ౧౦౭.

వ బెబ్బులికేద్రిమ్మరితో, ల్పొబ్బినతిమిఁ గప్పు
కొన్న బలువేల్పునకున్ నీలా. ౧. ౧౯.

(బెబ్బులికేద్రిమ్మరితోలు = వ్యాఘ్రాసురాజినము)

౨ శ్రేష్ఠవాచకము. (ఈయర్థమున సమ పోత్తర
పదముగనే యుండును.)

సీ పింగ మనఁ జందమామ యంచనఁగ
మిన్న, గీ యనఁగ బెబ్బులి యన మద
హత్తి యనఁగఁ, బైకడను నిల్చి శ్రేష్ఠమై
పరగుచుండు ఆం. భా. 3 ౧౫.

బెరయించు. స. క్రి. (√ బెరయు.) ౧. పొందించు.

చ అరదము దోలి వింట గొనయంబు దవిల్చి
మెఱుంగుటమ్ము ల,బ్బరముగఁ బూన్చి
యయ్యుతియబంటుల నిద్దపుమేను లెల్ల
వా,విరి వయంగ పేవి గొడిశెల్ బెరయించిన
పైఁప నోప క,బ్బిరుదుమగల్ వడిం బిరువు
పెట్టఁ దొడంగిన నంగదుం డొగిన్.
అచ్చ. రా. యు. ౧౭౯.

ద్వి హరియప్రభకరుల కంపాంకుశాహతుల, బెర
యింప మొఱలిడుపేర్మి నుఱుమఁగ.
అ. మ. క. ౧. ౨౧. పొ. ౨౬. పం.

౨. కూర్చు, కలియఁజేయు.

వ ... ఒదవుసమ్మదంబునం బొదలుమేనులు
బెరయించి. ... జక్కవలు . .
భార. విరా. ౨. ౨౪౦.

3. అంటించుకొను, లగ్నముచేయు.

ఉ . భూమిరజఃపుంగములన్ బెరయించెఁ
బిచ్చుకల్. విక్ర. ౪. ౨౭.

బెరయు. అ. క్రి. (క. హరవాం, త. పరవు.)

౧ వ్యాపించు

క. ఇరుదెస సేనాంగంబుల, బెరసిన పెంధూళి యెగసి హరి ఉ ౩. ౧౧౧

గీ. కలయ బెరసిన పాండవకౌరవప్రచండసైన్యద్వయంబు. భార ద్రో ౧ ౧౩౯

౨ కలుగు, జనించు.

సీ. బెగ్గ దంతికంఠకు మిగిలిన నింతికిఁ బదముల నట, దొట్రుపాటు బెరసె భార విరా ౨ ౧౧౬

గీ బీజమువనుండి వృక్షంబు బెరసినట్లు వా రా ౨ ౧౨౫

మ బెరసె న్మైన నిగిడ్చినట్లు వసులుబ్బెం దుర్బలాంగంబుల లంఘనము ల్వ్రాసె రదంబు లంఘ్రులవడంకు ల్దీపె పారి ౫ ౪౬

౩. సంభవించు, అగు

ఉ. వాహనసూతయోధరథవర్గము లొక్కటఁ గుప్పగూర నా, రోహకపాతముల్ బెరయ గ్రాలయుచు దంతులు ద్రెగ్గ భా. రా యు ౫౩౧

క ఎటు జనించెఁ బ్రపంచం, బెట్టిది రూపంబు దీనికి భవపాశం, బెట్టూడును వలలందును, బిట్టు వదలినట్లు ముక్తి బెరయున్ దండ్రీ వా రా ౫ ౨౪౪

౪ కవియు, కూడుకొను

క తల కంటగించు చుండఁగ, బలిమిని సౌఖ్యధరసంబు పానము సేయం, దలకొను రోగార్తునిక్రియ, నలమటతో బెరయు తెగువ నలుగుల పడుమన్ నిర్వ. ౧౦ ౮౯

చ అనలసమీరణాత్మకము లైన మహాస్త్రము లేసి రుద్ధతిన్, దనుజాలు గాడ్పుతో బెరసి నిల్గడ నొక్కట విస్ఫులింగముల్ కనకనఁ గ్రాల శాతకీలల్ వెస ముంచె సురేంద్రనందనున్. హర ౮. ౧౮౦.

౫. ఒప్పు, ప్రకాశించు.

క. కులశిఖరినిభులు తనకుం, గల శిష్యులలోన నెల్ల గౌరవ మారగ లలితమతుండు కరుణా, కలితలగ్నప్రష్టి బెరయఁగా మమతఁ జూచున్. పాండు. ౫. ౨౦౦.

గీ ప్రబల మై యంధకారంబు బలిసి యుండఁ, దారకంబులు కాంతి నెంతయును బెరసె భీమ ౨ ౩౬ కావ్య ౨ ౨౭.

౬ అధికమగు, అతిశయించు

మ అరదం బెక్కి ప్రమోద మేర్పడఁగ నయ్యక్రూరుఁ డేతెంచుచున్, బరమాహ్లాదము భక్తియు క్తియును దాత్పర్యంబుఁ జిత్తంబులో, బెరయం గృష్ణుని జూడఁగ నేఁడు గల్గెను గృతార్థం బయ్యె నాజన్మమున్ వి పు ౪. ౩౩౦

క బలభేది విఫాలా యని, జలజభవాండంబు పగుల జయకాహళముల్, నలుఁగడల మొరయ సేనా,కలకలములు బెరయ నరిగెఁ గాశీపురికిన్ వరాహ ౪ ౬౩

ఆ అంతఁ దెలియకున్న నార్పులు బొబ్బలుఁ, బరుషభంగి బెరయఁ బటహమురజ,శంఖ కాహళాది సంకులరావముల్, మొఱయఁ జేసి రొక్కప్రోఁత గాఁగ భా రా యు. ౭౫౯

౭ కలుగు, ఉండు

సీ. బలదేవసాత్యకిప్రద్యుమ్న వసుదేవు లాదిగా బెరసినయాదవాగ్రగణ్యులు భార ఆది ౭. ౨౧౫

క కురునాథ యుపరిచర వసు,చరితంబు ప్రసంగ కలన సంప్రాప్తంబై, బెరసెను భార. శాం ౬. ౩౮౫

౮ కూడు, గుమిగాఁజేరు, సంమీభవించు

క. కరితురగరథపదాతులు, బెరసి కదిసి చుట్టి ముట్టి భీషణహేతి,స్ఫురణ మెఱయఁజేరిన భార. ద్రో. ౧. ౨౫౬

వ . చామబోల నంటియయు, గొమ్మబోల గాటికయు, బాదబోలదొడ్డనయు, గొమ్మకొనతల్లియయు బెరసినబోలు వలపురవసమున బెట్టినయెడ్లు. ౫౦. దా. శ. ౧౦౧౧.

గీ. హలధరుండును హరియు సాత్యకియు
మఱియుఁ, జేర గలవార లందఱు బెరసి
సభకు, నరిగిరి . ఉ. హరి. ౫ ౨౭౫

౯ ఏకీభవించు, ఒకటిగాఁగూడు

క. ఎనయఁగ శుక్లము శోణితమును బెరసి
కలఁదిగర్భమున నెలకొను
భార. అశ్వ ౧ ౧౭౮

గీ సురనదియును గాళిందియు బెరసినట్టు,
కాంతిపూరంబు శోభిల్ల కాంతమూర్తి
భార విరా ౧ ౧౨

౧౦. వీఁచు, విసరు

క . సుఖస్పర్శం బై, బెరసెం బవనంబు
హరి పూ ౬ ౯౫.

మ. బెరసెం జందనశైలమారుతము గంభీరా
ప్సరోనృత్యముల్, దొరసెన్
విక్ర ౧ ౧౭౦

౧౧ అంటు, తగులుకొను

గీ. అనుచుఁ గ్రమ్మఱువేళ నీహారవారి, బెరసి
తత్పాదలేపంబు కరఁగిపోయె
మనుచ ౨ ౧౩

సీ పొందె హత్తె గవిసెఁ జెందెఁ దార్కొనెఁ
గూడె బెరసెఁ గ్రిక్కిఱిసెను బెనఁగె
దొరసె, నంటెఁ గదిసెఁ జేరె నన నంటె
నని తోఁచు అం భా ౩ ౧౧౯

౧౨. తారసిల్లు

ఆ అరులగుణము లైన నగ్గింతు లెప్పుడుఁ,
గలయ బెరసినపుడు గలితనంబు, మెఱయు
దురు మహాత్ములు
భార విరా. ౪ ౨౨౩.

స క్రి ౧ పొందు

క. గిరిజయు గిరీశుఁడును నొం,దురువులకై తప
మొనర్చి రొకళు లోకళ్లన్, బెరయం
బడసి పరమసుఖ,భరితాత్ములు నైరి జగము
ప్రమదం బందన్ భార అను ౩ ౪౧

గీ మానవనిజాముఁ డపవర్గమార్గవృత్తి, బెరయుఁ
బరబుద్ధి నెవ్వానిపేరు దలఁచి, యతఁడు
శ్రీరాముఁ డఖిల సన్నుతికిఁ దగడె.
వసు. ౧. ౪౭.

క. అని యా నంది శపించిన, విని యానందించి
సురలు విరులు గురిసి ర,వ్యోమవీథి దేవదుం
దుభులును మొరసెన్ బెరసె సుఖము
లోకము లెల్లన్. ఉ. రా. ౩. ౮౫.

౨ పరివేష్టించు, చుట్టుకొను.

గీ దివ్యదుందుభిరవములు దిక్కు లెల్లఁ, దిక్కు
టిల్ల దిదేశులు బెరసి కొలువ, నభ్రమాతంగ
పతి నెక్కి యమరలోక, నాయకుఁడు వచ్చె
ద్వార కానగరమునకు వి. పు. ౭. ౮౭.

౩, ఆవరించు, కప్పు.

ద్వి పెల్లు గాఁ గావిరి బెరసి యద్దంపు,బిల్ల
పోలికి రవిబింబంబు దోఁచె.
ద్వి హరిశ్చ. పూ ౪౧౦. పం

సీ ఒగిఁ బౌరగృహముల నుత్పల లుదయించె
బెరసెఁ గావిరి రవి బింబ మపుడు
భాగ. ౧౧. ౭౮.

౪ సమీపించు, దగ్గఱిల్లు.

గీ కొందవిరులు, తలఁదినిట్టూర్పుగాడ్పుల
నెచ్చుదాలి, బెరసి యరత్రోవయంద మర్మ
రము లయ్యె సైష ౨ ౧౧౭.

గీ తెరవరులు గవిశరముతో బెరసి కొలువ.
రాఘవ ౧ ౩౭ (రామాయణార్థమున)

౫. అనుకరించు.

చ గోరిసెలయఁదముం గుఱుచ కొమ్ముల చం
దము నెన్నుమందమున్, గరువపు మేనిలో
నుదుటు కాఁగడు పెన్పొదు గింద్రనీలముల్,
బెరసినముక్కు మీఁగడబలెన్ తెలుపౌ
గళకంబళంబు నున్, హరు వగు కామధే
నువు సుధాంబుధిఁ బుట్టె నభీష్టదాత్రి యై.
దశా. ౨. ౨౨౪.

౬ ప్రతిఫలించు, ప్రతిబింబించు.

గీ మాళవాధీశమకుటాగ్రమణులయందు, భీమ
నందనరూపంబు బెరసి యునికిఁ, దద్విరక్తి
పరీక్షించి తారు దార, యరిగి రవలకుఁ
జతురంతయానధరులు హైగ. ౫. ౭౪.

౭: బెరయించు.

బెరసు. వి. పంచమునకుదగిన ఒకజాతిశోడిపుంజా. (చి. ని.) విణ. ౧. క్రుష్పుడురాలినది.
ఉదా బెరసపులి మెం (చి ని)
౨. ఈకలు రాలినది.
ఉదా బెరసకోడి మెం (చి ని.)

బెర(అ)సు. విణ. (సం. పరుషః) ౧ క్రూరుడు, క్రూరురాలు.

క అశ్వైర కుపొలసుదిండుల, నబ్బుణాపగ. . నీదు పెద్దకొమరుని నిమ్మా.
అచ్చ రా బాల ౯౬.

గీ మెఱుకుదనమున నవి యెల్ల సరకుగొనక, బెఱుకురిక్కనీ యని సేయుకొఱకు రాగ
సమీర. ౫ ౩౦.

౨. పరుషము, నిష్ఠురము, (మాట)

వ. గోవిందుండు తాను దుర్యోధ నుండు దెగియె నని సెట్టనం జెప్పకి బెర సుంబల్కులు గా నయ్యాంబికేయుని యుపే క్షనుం గొడుకులకీడునం దక్కులంబునకు సంశయంబు వాటిల్లుట యుగ్గడించుటయు
భార శల్య ౨ ౩౭౭

౩ ముదురైనది, ముతకది

సీ ఒరగట్టుపంచెలు బెరసుపచ్చడములు .
సీలా ౩. ౮౯.

బెరిక. వి ఒకజాతి అడుపక్షి. (ఇది శుభమును తెలుపు శకునపక్షి)

సీ. గవనివెల్పట బెరికయుం బోతు వలగొని వలకెక్క నూపెం దేవలంతిం కెవరు
పా. శకుం. ౧ ౧౩౨.

బెరికి. విణ. దుష్టుడు, దుష్టురాలు.

సీ దరిజేసి చెరగట్టు బెంకి దిగాకోను విన పొలవిత్తు చిల్విసము దగులు.
హంస. ౫ ౧౧౭.

వి. ౧ న్యూనత, కొఱత.

క. విను కింత గాక వడిమికి, మురియక నను బ్రోయి వడి చిముడనొఱక చే,బెరికియును లేక మిక్కలి,గరగర నగునేటు ప్రాలకల మాన్నంబుల్. శై. భా. ౮. ౧౯౮.

౨. విలాసము ?

సీ అలయంచ నడలించుచెలులజంకెన మించు బెకి కుచూపుల ముంచుబెరికి యొకటి, గీ. గాని మతి రేమి వల దని కంకణంబు, గట్టుకొని నిల్చపతిదృష్టిం గ్రమ్మతించి
కువల ౪ ౧౩౨.

బెరుకు. వి ౧ భేదము

గీ. నీకుమాను నిం బెంచిన ట్లాకుమారు, నరసి రక్షింపుమీ మది బెరుకు లేక
వి పు ౭. ౧౦౨

సీ బెసు కెఱుంగని గాఢపరిరంభమున నల్లిబిల్లి గొంచుం బెనంగు పెనకువలను కళా ౩ ౩౭

౨ పరుషవచనము

ద్వి నరనాథ యీగ్రిద్ద నాయిల్లు సొచ్చి, బెరుకు లాడుచు నన్నుం బెద్ద కాలంబు, గారింపు చున్నది
రం రా ఉ. ౧౫౪. పా ౨౭. పం.

౩. ప్రయోజనము.

గీ. చెక్కు మీటిన వస గాఱికొవు భక్త, నుగ్రతప మొనరించుచు నున్న నతిని,యతుల తపము విఘ్నంబుసేయంగం బూని, పెక్కు మాయలు పన్నిన బెరుకు లేదు
వి. పు ౨ ౬౨ శ ర సా
(బెరుకులేదు. ముద్రి పా)

బెఱుకు. విణ. పిఱికి, భయశీలుడు.

క. బెఱకుడు పాఱకుడు చిం,దఱవందఱ గాడు డేల ధైర్యముం దూలన్, ఖుజుచిరి కులమం గీర్తియు, బఱుకులగతి నింక వలదు బీరము చెడగాక. ఉ హరి ౫. ౨౨౩

ఆ. చెఱకువిల్లుతండ్రి చెప్పినమాటలు, మెఱుకుం దనముకల్మి సరకుగొనక, కఱుకు జిమి నరని బెఱుకు గా నెంచుచు, సెఱుక మాలి గిరుడు డిట్లు లనిరి. సమీర. ౬. ౧౪౩.

వ. బెఱుకు శాఁపనపిసాసి బోయల నమ్మించి ప్రబంధ. ౩౭౭.
జ. బెఱుకువాఁడు.

బెఱుకువాఁడు. విణ (బెఱుకు + వాఁడు, స్వార్థము.) ౧. పిఱికివాఁడు, భయశీలుఁడు
ఆ మేడిపండు జూడ మేలిమై యుండును, బొట్టవిచ్చి చూడఁ బురుగు లుండు, బెఱుకువాని మదిని బింక మీలాగు రా
వేమ ౧ ౫౭
౨ మూర్ఖుఁడు, అవివేక
ఆ ఏ ననేకపతుల సెనసె కాపురముంటఁ, గాని యింత బెఱుకువాని నెఱుఁగ
చెన్న ౨ ౫౩

బెలంచి. వి పక్షివిశేషము, (శ ర ద్రా)

బెలఁకు. అ క్రి చలించు
ద్వి వలనొప్పు శృంగారవాహినిలోన, బెలఁకెడు క్రొమ్మించు బెడిస యనఁగ
ద్వి పరమ ౬ ౪౫౨ పా
వి చలనము
సీ బెలఁకుల క్రొవ్వాఁడి వలచివమ్ము కటాక్షమలఁతి పొన్నల పొలు పార్చియార్చి
కకు ౧ ౧౭౬

బెలము. వి (సం బిలమ్) కలుఁగు, రంధ్రము
సీ బిలనామధేయంబు బెల మనంగ సొరంగ మనఁగ సొరఁగ యుంచనఁగ నొప్పు
ఆం భా ౧ ౧౪౫,

బెలయు. అ క్రి వ్యాపించు
ఉ. కోరిక లంకురింపఁ దనకూర్మి సతింబిని యూరుపీఠముల్, జేరినమేన నెల్లెడలఁ జెన్నలరన్ ఎలకించి లోక్కపై, నీరిక లెత్తఁగన్నులకు నెక్కుడుచాయఁ నవ్వు నిం,డాఁ మొగంబున బెలయు నప్పరమేశ్వరుఁ డొప్పె నెంతయున్
నృసిం ౫ ౨౭

బెలుకు = బెళుకు. అ. క్రి (నయనములచే) చలించు.

క ఓ చెలి రమే నతిథి సపర్యాచేరణార్థ్యుఁడ నటంచు నాకస్మిక మా,రాచదొర పలుకు పలుకుల, కాచిలుకలకొలికి యులుకు నలుకున్ బెలుకున్
కృ శకుం ౨ ౪౨.
గీ కలయ మెలఁకువ బెలుకుచుఁ గులికికులికి, వలపుఁ దెలుపుచు నరయరఁ ఒలికిపలికి, యలపుసొలపున నిలువక నిలిచినిలిచి, మొనసి ప్రియుఁ గూడె మా పాడి ముద్దులాఁడి
శశాం ౩ ౧౧౧
శా సారెల్ సిగ్గున నవ్వుచున్ బెలకుచున్ సారెల్ వలం దేలుచున్, సారెల్, గోపము ఁ బొమ ల్ముడివడన్ వర్తింపుచున్ బొల్చె తన్వీరత్నంబుల
మల్లభూ ౨ ౪.

బెల్ల = బెల్లము[1].
వ మిరియముల ౯ రిసాల ౧ సక్కుపల ౩ ఉప్పుకు ౧ బెల్లకు ౨౦ యిండ్లుల పురోహితునికి దిన ౧ క్రింబ కు ౩ జీవితమాడ
దా శా ౪ ౧౦౧౫

బెల్లము = బెల్ల. వి (క బెల్ల త వెల్లం) గుడము, చెఱకురసము కాఁచిచేసిన యొక ఘనపదార్థవిశేషము
ద్వి అమృతంపు పెల్లంపుటచ్చులు మంచి, యమరేంద్రు నెలదోఁట యరఁటపండులును
ద్వి పరమ ౫ ౪౩౭ పా
సీ గుడము బెల్లము చెఱకడ మనఁ దగు
ఆం భా ౨ ౨౫౧

బెల్లము[2]. వి మగగుఱి
సీ బుల్ల బెల్ల మనంగఁ బొసఁగు శేఫము
సాం వి మాన. ౧౯

బెల్లి. విణ (త వెళ్ళి) పచ్చి మనది, మోసపుచ్చునది.
ఉ చల్లనిబెల్లిమాటలపస న్మసకొల్పుచు నెల్ల వారలన్, మెల్లనఁ జెందిపె తుది మేర యొకింతయు లేక యూరకే, కొల్లగ కొక్క మెల్లగఁ గంయకొంచు నేలప్రో పరుల్.
అప్ప రా. అయో. ౩౪.

సీ. . ఓసిచెల్లి యిమ్ము సలివగ్గు నీకుఁ దో డై
వచ్చునో . కళా. 3. ౧-౨౪.

ద్వి. కల్లకాపాయంబులు కపటకృత్యములు, బెల్లి
మాటలు పట్టిబిగువులు తమకు, సహజంబు
లగువారసతులు సేవింప ప్రభు. ౪. ౧౪౪

బెల్లించు. స క్రి (క. బెహల్) ౧. వంచించు,
మోసపుచ్చు

ద్వి. నంబులు కొరు గొన్ని, మాయల మముఁ
గనుమాటి యీరీతిఁ, గల్లలు పచరించి
కపటపు మనల, బెల్లించి యివి తక్కఁ
బెనఁగఁ జూచెదరు
ద్వి. పరమ ౪. ౩-౨౦. పా.

ద్వి. నయగారిమాటల నటనచూపులను, బ్రియ
ముల నయముల బెల్లించి పొంచి
అ మ క 3 ౧-౨౯ పా ౧౯ పం

౨ ఉబ్బించు, ముఖస్తుతిచేయు

సీ. కెలయును దేలించె బెల్లించె నూఱించె
ననఁగ నెక్కించె నంచనెడి మాట
ఆ౧ భా 3. ౧-౨౪

జ' బెల్లింపు

బెల్లింపు. వి. (√బెల్లించు) బెల్లించుట, వంచ
నము

క. అల్లందు కందుకొని నీ, బెల్లింపులఁ ఒడిన
మొదలు పెనుబాములకే, యిల్లయితి
ఇలా ౪ (క ర)

బెళఁకు. అ క్రి ౧ చలించు.

సీ. భీష్ముని వడిఁ దాఁకి బెళఁకి పోరని కాక
పరశురాము లటంచుఁ బలుక రా?
భోజసుతా. ౧ ౬-

క. ఉడురాజముఖి రత్నము, కుడియెడమల
బెళఁకి చూచుకిలుకు రాజూపుల్, కొనెవిల్తుఁ
డుభయకరములఁ దొడఁగి వదుని సేయు
కలువతూపులు గావే రా. వి. ౪౬.

ద్వి. బెడఁగు లై బెళఁకక బెరుకున్నులను
ద్వి పరమ ౨ ౧౦-౨, పా
౨. ఒరయు.

సీ. తెలుగుదువ్వలు వింత బెళఁకిన గరుదాల్చు
తను లెట్టు లోర్చునో ధాతువక్త్రు గీ. భర
ణమున కంచు జనము లచ్చెరువు నొంద.
పాండు. ౪. 3.

ద్వి సులిగాయ లెడను గానుగగింజకాయి,
సులిచినపేరు చన్నులమీఁద బెళఁక.
అ. మ క. ౧. ౨౬. పా ౨౧. పం.

వి చలనము

గీ దయనయాదుల గురు లిడ్డకారొతులును,
బులులఁ బొడిచినవాఁటిసాములును దొంటి,
యొంటిజగడంబు బెళఁకు లింపొసఁగ నడచె,
డాక నరపాలుకెంట నొంటరులమూఁక,
రా. వి ౨ ౫౬

సీ కంఠహారంబులగంతుల జతగూడి పిడికెడు
నడుము దా బెళుకుఁ జూప అని ౫. ౨౯

బెళఁగు = బెడఁగు. వి. చక్కఁదనము

చ. బెళఁగు దలిర్పఁగా వధరబింబముఁ
జించెడుచోటఁ జిల్కు లై కళలఁ
గలంప నేర్చుఁ గలకంఠి
పాంచా. ౫ ౨౪

(క ర పా. బెళుకు. ముద్రి. పా)

బెళగువ్వ. వి (బెళవ + గువ్వ) ఒక జాతిపావు
రము

సీ పెల్లగాఁ బొలుచుపూరేళ్లకుట్టుల సగ్గు
దొడ్డ యా బెళగువ్వ లొడ్డురవళి.
చంద్రా ౨ ౭౧

సీ పెనుదవ్వ దగ దొట్టఁ జని రెట్టవడఁ గొట్టి
నుడువిది బెళగువ్వ నొక్కయణుజా.
మనుచ. ౪. ౫౭

బెళబెళ. వి ౧ నడుమనవుడు కలుగువస్త్రాదుల
ధ్వని, అట్టిధ్వని కనుకరణము

క జలసేవనఘుళఘుళ ల,ప్పలముల పళపళలు
ఖోక్త్రభళభళ లబలాపళిపట బెళబెళ
లంగద, ఝుళఝుళ శోభిలించె జనము
సుతింపన్. బహు. ౪. ౨౪

సీ. బంగారుసరిగంచు రంగుకుంగిడితంపుఁ దలి
దుప్పటము బెళబెళలనీన. ఘటికా. ౨ ౫.

సీ. జాతి హస్తప్రసరోజసన్నిరుద్ధాంతమై బెళబెళ
బసిడిదిండియలుచ మెఱయ నిరం. ౩. ౩౫

బెళవ. వి పక్షివిశేషము, ఒకజాతిపిట్ట

సీ. కొలిచె కాటుకపిట్ట బెళవ వామనపాతు
పసిరిక లకుముకి పావురాయి
పార్వ ౬. ౭౭.

సీ. . కొన్నడాయి పరిక బెళవ రివ్వ,వంగ
పండు పికిలి . గీ. అనఁగ నిట్లని పక్షి
భేదాఖ్య లలరు. ఆం. భా. ౨. ౯౦

జ బెళగువ్వ

బెళా(లు)న. క్రి. విశే. వేగముగా

ఉ. త్రేపిన లేదుబంతి యని త్రేటున వెంబడిఁ
బొచ్చి విత్తరిన్,డాని బెళాన లాగెను
ప్రబంధ ౪౯౦

చ. కలకల మందుచున్ బొదుపఁ గన్గొని
మారుతసూతి వాలమున్, బిఱబిఱఁ ద్రిప్పి
కొట్టుటయు బెం, డయి తచ్ఛిరమున్
బెళాలువన్, వితిగిన . సమీర. ౪ ౧౪

బెళికించు. స క్రి. (√ బెళుకు) చలింపఁజేయు,
కదల్చు

గీ తమ్మి చిరువలిఁ గదలువిధాన మే నొ,కింత
యిటునటు బెళికించి యంత మఱియు
ప్రబంధ ౧౦౯

ఉ చన్నులకన్న ము న్నొడము సాహసముల్
బెళికించు దృష్టికిన్, మున్నుగఁ బుట్టుఁ
బెద్దలను మోసముపుచ్చుమనీష .
హంస. ౫ ౨౩౨.

బెళుకు(క్కు). అ. క్రి ౧. తళతళ ప్రకాశించు,
ప్రకాశించు.

సీ. కొడఁదగాఁడులనుండి కొన్నెలపులుఁగులు
కొమరె నా నేత్రాంచలములు బెళుక
ప్రబంధ. ౨౯౦

సీ. దరహాసరుచిగాంగఝరి గేలుకొన వాలుగల
లీల బెల్కువాల్గన్ను లలర.
ఉ. రా. ౬, ౧౩౧,

ఉ. కన్నులు బెళ్కఁ జైఁట వలిగల్పిచనుంగవ
గుల్క నైకపున్, కొన్నడు మల్కకొాము
జిగి నిద్దపునవ్వులు చిల్క గంబురా,సన్నపు
గందపునవ్వులపు చక్కనిమై కెలహించు
జాళువా, వన్నె మెఱుంగురంగు నునువల్వ
చెఱంగు దురంగలింపఁగాన్
ఇందు ౫. ౧౦౩.

క. శ్రీ లగుబిసులసంగతి, నాళీకత బెళుకుకలికి
నయనమ్ముల పై, వ్రాలినమదాళిమాలిక,
పోలికఁ దాఁకలసాలవు పొలుపు వహిం
చెౘ చం రా ౩ ౪౬

౨ భయాదులచే చలించు, కంపించు

గీ పసిఁడిచెఱఁగులఁగవసెల్ల పైన వేగఁ, బొదుపు
గాఁ గప్పుకొని పూలపొదమఱుఁగున,
నిలిచి యళుకుచు బెళుకుచుఁ జెలులఁ జూచి,
చిలుకవలె ముగ్ధపల్కులఁ బలికె నిట్లు
వెం మా ౪. ౨౬౧.

సీ సారెలు బెళకినఁ జక్కఁజేయు మటన్న
నిద్ర ఖత్తు నిలుమని నదికి నేఁగు.
చంద్ర ౧ ౧౩౫

క ఉలుకు స్వాన్నెలవేఁడివి, కళుకు న్మొకపిక
మిళిందహంసార్భటికిన్, బెళుకు న్మొలయా
నిలునకు, జెళకుంబూపొన్పునందుఁ జిరవిర
హా ర్తిన్ హంస ౧ ౪౧

చ తిలుకులు గుల్కు బెళుకుకనుఁదమ్ములనశ్రు
మరందబిందువుల్, దొలఁక
దశా. ౪ ౫౨

౩ బెణుకు, స్థానము తప్పు

ఉ పట్టఁగ వచ్చినట్లు దరి సోఱుచుఁ బాదము
బెళ్కు నేలపైఁ, గట్టుక తెప్పునం ఒడి
దిగుల్చుడి మార్చికుఁ డైనఁ జూచి
కా ర్తిక ౫ ౯౩. పా

౪. భయపడినట్లు నటించు.

చ కలయనివింతవాఁ డెదురుగా నడతేరఁగ
డాని యవ్వలం, బెళుకుచు నమ్మచెల్ల తరుణి
చెఱఁగించుక సోఁకె దానికిం, దలఁపున

నేమి సేయునో కదా యని నెచ్చెలితోఁ
బల్కు మెఱుపులు దులకంప వాఁడు తనుఁ
జూచినఁ బెళ్కున నవ్వు వీక్షలన్
శుక ౨ ౧౦౪.
౫ కంగారుపడు కలఁగు మంగు
చ కలకలనవ్వు నెమ్మొగము కమ్ర నితమ్మి
యటంచుఁ సుమ్మొగల్ పాళవాళిఁ జిమ్మి
రేఁగ భయ మంది గిఱ్ఱున బెళ్కు
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
౬ [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
౭ (క బెదరు [illegible]) ౧ ౮ [illegible]
కాంతి
[illegible]
[illegible]
[illegible]
గీ [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
మాటికిఁ గుల్కు [illegible]
౨ తళతళ [illegible]
ఆ కడు విచిత్ర మగయఁ గాము నియ [illegible]
పువ్వుఁబోఁడి చుక్కు [illegible]
బెళుకు [illegible]
వేమ ౨ ౯౪

౩ చాంచల్యము
గీ తొలఁకుసిగ్గున వాల్చూపు బెళుకుఁ జూప
దశా ౨ ౨౮
సీ కలికి బెడిసిబెళ్కు కలువతేకందంబు
ఘంటసడి ప్రిఁ గన్గవ రచించి దశా ౭ ౪౭
౪ మాటయందలి చమత్కారము
గీ నిలుచునో అపుడు గరుగంబుఁ దలియసీశ
పలుగు [illegible] మొగమునఁ దొలఁకు తెలివి
[illegible]
[illegible]
[illegible] కువల ౨ ౩౦
మ [illegible] యీయనుమాన మేల బెళుకు
ల్వేరేల సీయాన జవ్వని నీచేతిది నాదు
దేహమును జీవంబున్ వృథామాట లేలనే
గశా ౨ ౩౪౦
క కందునమాటలబెళకుల మందస్మితరుచిర
వచనమాధురిచేతన్ [illegible]
[illegible] దమగ [illegible] బెళిఘటించెన్
రతికిన్ హంస ౨ ౧౯౯
౫ తీక్ష్ణత
సీ [illegible] బెళ్కు వీనులఁజిల్కు
[illegible]
ఇందు ౨ ౧౨
విణ ౧ చంచలము చలించువది
సీ బెళుకు జూపులవేఁడి గలిచి క్రొన్నెయినో
[illegible] జనంబు కాలయ
ఉ రా ౩ ౧౦౩
క పలపలలయని చినికెం బెళబెళబెళ
యనుచు నుతిచె బెళుకు [illegible]
[illegible]
యనుచు హలికపటలి నటించెన్
విప్ర ౩ ౫౪
సీ బెదరు [illegible] తళుకులు గులుకునవ్వుంచెన్ను
కలువల [illegible] చెలువు గొలువ
యయా ౧ ౧౨
౨ బెళికింప, బెళుకుదేరు

బెళుకుదేరు. అ. క్రి. (బెళుకు + తేరు, స్వార్థమున.) తళతళ ప్రకాశించు.

సీ. ఇసుకదిన్నెల మెట్టు పసిఁడిచెంబులఁ గొట్టు పిఱుఁదుపై మొలనూలు బెళుకుదేర.

శివ. ౯. (బెళుకుఁదేరు. ముద్రి.)

బెసబెస. వి. త్రోయుటయందగు ధ్వనికనుకరణము.

చ. ముసుఁగిడి పండుకొమ్మనుచు మోహము తోడ వితర్దిఁ జూపి తా, నుసురను రంచు ఖిన్న యయి యొయ్యన పేఁగి కవాట మర్త్యలన్, బెసబెసఁ ద్రోచి . .

హంస. ౪. ౧౧౩

బెసుకు. అ. క్రి. ౧. (స్వస్థానమునుండి) తప్పు. (శ ర.)

(వ్యవ) వానికాలు బెసికినది.

౨. వికలమగు.

(వ్యవ) ఆ వ్యవహారము బెసికినది.

బెస్త. వి పల్లకీలోనగువానిని మోయుటచేతను, చేఁపలను పట్టుటచేతను జీవించు నొకజాతి వాఁడు, బోయీ.

సీ. భాగవాహకుఁ జేరు పరగుచుండును బెస్త మోపరి బోయఁడు బోయి నాఁగ.

ఆం. భా. ౨. ౨౭౭.

సీ తనబ్రమోల నుండు నందలము గానకి దాఁటి పేరెలుంగున బెస్తఁ జీరువారు. అము. ౪. ౩.

మ. తలిరుంగైదువురాయఁ దద్యగులపై దండెత్త నే గాలిబె,స్తలచేఁ బంపిన పండుటాకుఁ దఱటీజాబుల్ గనుంగొంచు . . .

చంద్రా. ౪. ౭౩.

బెహారము = బేహారము. వి. (సం. వ్యవహారః) వాణిజ్యము, క్రయవిక్రయ వ్యాపారము.

క. పెక్కం డ్రొక్కటియై తా, రొక్క బెహారంబె యాడుచుండఁగ దానం, దక్కఁగ గలిగిన వందఱు, నొక్కటిగా వసుభవించు టుచితం బెండున్.

విష్ణు. ౨. ౭౦.

క. అలము విప్రులు చేయఁగ, నాలిషతై రాజు లడఁగ నంత్యజాలు బెహా,రా లాడం గష్టపుఁ గలి,కాలంబున వర్తనములుఁ గత్తరఁ గల యున్.

వరాహ. ౯. ౧౨౫.

జ: బెహారి.

బెహారి = బేహారి. (√ బెహారము.) క్రయవిక్రయములు చేయువాఁడు, వణిజుఁడు.

చ. . అందటి కొక్క బెహారిచే రహ,స్యనియతి మూల్య మందుకొని యచ్ఛటికింగానిపోరొ వారలన్.

కళా. ౭. ౯౯.

బే

బే = అంబే. వి. గోవాలియఱుపున కనుకరణము.

క బే యనుఁ దల్లీ నీ పెటఁ,బోరొద వసు నన్ను డించి పులివాతఁబడం, బోరొద బే యను...

భోజరా. ౭. ౪౪.

బేగఁడా. వి ఒకానొక రాగము.

ఉ. . ధనాసరి ఘూర్జరి పూరి బేగఁడా, యారభి రామక్రియ మొదలై తగురాగము లింపుమీఱఁగన్.

చెన్న. ౨. ౨౩౭.

బేగడ. వి కాకిబంగారు, అభ్రకము.

గీ ఒకరొకరి యింటిముందటి యుదిరిపనిఁడి, మేరువంతేసి రాసులై మెఱయు ననఁగఁ, దెల్లబేగడకొండ యాస్తి యగు వలకు,బేరుఁ డైన యానె యీపీటి బేరులకును

చం. రా ౩ ౫౭. (తెల్లబేగడకొండ = వెండికొండ)

వ బేగడలతోడిబిల్లలచెప్పులు తొడిగి చెంగావికాసెకోకలు కట్టుకొని

వి పు. ౩. ౧౪౩.

గీ. కాకిబంగా రవంగ బేగడ యవంగ, నభ్రకము దోఁచు

ఆం. భా. ౨. ౨౩౭.

బేగము. వి. (హిం. బేగమ్.) రాణి, రాజభార్య.

సీ. ప్రబలి సాహేబు సుబా యొంత దేలిన బేగంబులకుఁ గుట్టుపోఁగులేను. వేణు. ౧౪.

బేగి = వేగి. క్రి. విశే. (సం. వేగః) శీఘ్రముగా. (శ. ర.)

బేషిమాలు. విశే. (హిం. బేజామాల్) పావఁజట్టఁ బడినది, చికిలిచేయఁబడినది, ప్రయోగించుటకు సిద్ధపఱుపఁబడినది.

మ. రమణీరత్నము జగ్గల్ మీాఱు క్రొంబేజా మాల్, బమదాడిం ఒరుజెంచి
అహ. ౧ ౯౯

ఉ. అద్దమరేయిదాఁక నిద్దుర రాక యక్కృపి మనీషి మనోజానిపొన్న బేజామాల్, పెద్ద ఓరంగియఁకుడుల బెగ్గిలి
సమీర ౨ ౫౧

జ. బేజామాలుచేయించు, బేజామాలుచేయు.

బేషిమాలుచేయించు. స. క్రి. (√ బేజామాలు) చికిలిచేయించు

ఉ. పంచశరుండు పాంథజనబంధనబంధురబుద్ధి దండువో, పెంచ ధరాధసంతుఁ దళఁ డెత్తెడు కత్తుల బేజామాలుసేయించెకో నాలఁ ఒల్లవము లెల్ల నగంబుల మించెఁ గోయిలల్, గాంచె ననూనతానకలగానని దాన కుహూనినాదమున్
సమీర ౧ ౧౨౫.

బేషిమాలుచేయు. స. క్రి. (√ బేజామాలు) మా బేజామాలు చేయించు

బేటంబేటము. వి. (బేటము + బేటము) అత్యం తానురాగము.

క. మాటలఁ జెయ్యుల బేటం,బేటముగా నల వరించె సెసఁగ గ సతి లాలాటతిటన యనుఁడు కు సం ౧ ౧౨౭.
(పరస్పరానురాగమని వ్యాఖ్య.)

బేటము. వి. (క. బేట) ౧ అనురాగము.

సీ. ప్రీతి నీవిసుకలి బేటంబు గొనియున్న జెలఁ దుల బేటంబు వృథయ కాఁగ.
కు. సం. ౫. ౫౫౩.

చ. పొంతనల బేటము లెంచుచు, గౌరి నీశ్వరుఁడు కేళిపెక్ రతిం గ్రమంబు నన్. కు. సం. ౯. ౩౮౫.

౨. సంభోగము.

ద్వి. మతి యట్లు గాక యమ్మగువపై దృష్టి, నాటించి చూచినవయనముల్ డిల్పి, బేట మానించి యుబ్బినకోల గోసి, రేగు పెంచిన కాల్ల నిల నర్కి త్రైచి.
పండితా. పురా. ౧౪౪. పా.

జ. బేటంబేటము.

బేటి. వి. (హిం. ఫేటీ) త్రైరము

వ. అని యిట్లు కెండియూ నొండొరుల మీాఱుచు పాటికిన్ బేటికిఁ బాటెల్లరోసంబున పెపె పెడ పాసంబు లడర వాల్మీ ౩ ౫౭

బేటు = పేటు. వి. చి. ని. (ఇది సానుస్వారమని శ. ర.) ౧ అడుగు దెబ్బ. యెండినపుడు విచ్చు పెల్ల.

ఉ. అగ్గిరి రొక్కి దాశరథి లట్ల ప్లవంగ తురంగ మంబులన్, డిగ్గిన నంగదుం డిరెసుఁడీ మనమారుతి త్రొక్కి లేచినన్, దిగ్గన నేలఁ దూతి చనుదెంచినకొండ యెఱుంగ రాద యూడిగ్గ తికూట కాంచనతిటఁ బుల నంటిన మంటిబేటులన్ రామ ౭ ౩౫

చ. అలఁదిన చందనంబు వృథయాఁ జెమరింపఁగ సమ్మదాశ్రులన్, గొంఁచినయట్లు వోయెడుఁ గ మంగిన కాటుక బేటు లెత్తుఁ జెక్కులమకరీవిలాసము గగుర్పొడువన్
పారి ౩ ౧౨.

చ. కస్తురిం, గొని యిడు బొట్టు నాకనుమఁ గూర్మి నొసంగినఁ బెట్టుచుండె జ్ఞానము పొంగంబు వేసినటులౌ తన యూర్పుల నింకి యింకి పోయినపలు బేట్లు గోరఁ గని యొత్తెపెపట్టను మాటిమాటికిన్.
ఆము. ౫ ౬౨

౨. కొండలోనగువానియందలి చీలిక (శ. ర.)

బేడ[1]. వి. రూపాయలో సెనిమిదవవంతు, సరక రూపాయ. దీనారము (వరహా)లో ౩౨ వంతు

శీ. దీనారమందు ద్వాత్రింశదంశం బైన బేడ యుఁచకఁగను జెలయుచుండు.
అం. ధా. ౨. ౨౬౩.

బేడ¹. పొట్టుతీసిన కాయధాన్యములపప్పు.

ఉ. బెల్లపుటచ్చులున్ పెసగిబేడలుఁ జిమ్మిలి నువ్వుటుండలున్ హర. ౨. ౯౧.

గీ పెరుఁగు వడియంబులును బచ్చివరుగు బేడ, లురుతరాచ్యుతపూజోపకరణపేటికలును .. ఆము. ౨. ౯౪.

సీ. పప్పు బేడ యన నూపంబు తనరు అం భా. ౨. ౨౪౭

బేడ. స వి ఆ స్త్రీ పడవ

బేడ(ము). సం వి. అ న. చిల్లులేకుండదట్టముగాఁ గూర్చుట.

బేడస(ము) = బేడిస. వి. మత్స్యవిశేషము. ఎగి రెడిచేఁప, పాఠీనము

సీ ఘలబేడిసలతోడఁ గలహింపఁ దగుజాపఁ గలికిశేటజెడందకన్ను లమర. చంద్రా ౨ ౧౧౪

సీ. పరికొక్కెరలు బేడసమీలఁ దరఁగలు తెగదాఁటి నడిమికిఁ దెచ్చుకొనఁగ కకు ౨. ౭౦

సీ బేడిసంబుల నిచ్చె వేడుక కాంద్రకు గొండెల, ఒలుదుండగీల కిచ్చె ద్వా. ౧ ౨౪౦

బేడా. వి గర్భాలయమునకుచుట్టునుండెడి మండపము

సీ దర్పణాకృతిఁ దళ్తుకీలాడుకంబాలు డంబై చెలంగు బేడా హారంగు. సిం నార ౧౨

బేడిగె = బెడిగ. వి (సం భాటకః, క. బాడిగె.) పన్ను, భాగధేయము (బేడిగ. అని చి ని, శ. ర, బ్రౌ.)

వ . సాగివచ్చినపూర్వపు మాన్యపు క్షేత్రాలకుక్రితము బేడిగరొఖం యీతదాతిథిపుణ్యకాలమందు తమతండ్రి వీరవసాయనింగారికి పుణ్యముగా ధారవోసియిస్తిమి. గు జి గుత్తికొండ. శా. ౧౫౦౭.

బేడిజేము. వి. మాయ, టక్కు. (శ. ర., బ్రౌ.)

బేడిదము = బెడిదము. విశే. భయంకరము.

క. బేడిద మగు నా దెబ్బకు, నోడక ... కాశీ. ౪. ౧౭౭.

బేడిస¹ = బేడస. వి. మత్స్యవిశేషము, పాఠీనము.

ఉ. బింబఫలోష్ఠికన్ను లను బేడిసమీలను దిక్కులన్ సమానంబుగఁ బర్వుచున్న. . ప్రభా. ౨. ౪౧.

సీ. కొరద దాసరికొయ్య కొఱ్ఱ మీనులకు ముచ్చుంగు బేడిస జెల్ల చాఱమీను. హంస ౪. ౧౭౪.

జ. బేడిసతిరుగుళ్లు

బేడిస². వి నమస్కారము.

రగడ అనిశంబును వృషభాద్రినియతశ్ఖురిపేరిట హరికిని బేడిస లెన్నుచు హంస ౪ ౨౧౩.

బేడిసతిరుగుళ్లు. వి బ (బేడిస + తిరుగుళ్లు.) బాలికాక్రీడావిశేషము

సీ పిప్పిళ్లు త్రొక్కుళ్లు బేడిసతిరుగుళ్లు వచ్చన గండ్లు దాయాలు పొళ్లు హంస ౫ ౧౫౫.

బేతాళము. సం. వి ఆ. పుం ౧ పిశాచము. ౨. భూతావిష్టమృతదేహము (శ ర)

బేతాళుఁడు. సం. వి అ పుం యమకింకరుఁడు. (శ ర.)

బేత్రి. వి (హిం ఖేత్రి) మూఁడు. (ఇది సొగటాలాటపరిభాష)

సీ. కంకణంబులు మ్రోయఁగా దుగా బేత్రి చౌకం చంచుఁ బంచెముల్ వైచువారు చమ. ౧. ౧౦౨.

బేది. వి. (సం. భేదీ.) పాసనము, విరేచనము. (శ. ర, బ్రౌ.)

బేరకత్తె. విశే. (బేరము + కత్తె.) బేరముచేయునది, బేరమాడునది.

చ. సరస మెఱుంగు చంద్రముఖి సొవడిదంటయు బేరకత్తెయున్. మొ రా. అరో. ౧౨.

బేరగాఁడు. విశే. (బేరము + కాఁడు.) బేరము చేయువాఁడు.

(వ్యవ.) ఈ వారము చేరగాండ్రు ఎక్కువగా వచ్చుటచే పశువులధర చాల చులుకగా నున్నది.

చేరజేము. వి. ౧. కుత్సితప్రవర్తనము, చెడ్డనడవడి.

రగడ. ఇంతి పావురపుకోడ రయిల వినె దార
జము, వింతరయి విరహిణుల వెతఁబెట్టు
చేరజము. మనుచ. ౩. ౭౪.

ద్వి. జగడించు నల చేరజమునకు నోడి, పొగు
లుచు నిలు సొచ్చి పోవంగలేక.
ద్వి. పరమ. ౪ ౩౦౨ పొ.

౨ బ. పరుషవచనములు.

గీ. కాంతుఁ డపరాధియైన ధైర్యకలనఁ జేరఁ,
గెరడము లాడు దైన్యంబు గీలుకొనిన,
చేరజము లాడు.
శృంగారరసాలవాలము ౨ ఆ (౪ ౮)

విణ ౧. కుత్సితుఁడు, కుత్సితురాలు, కుత్సితము

చ. ప్రౌఢవా,రిజముఖి యొర్తు చూచి సతి
ప్రేమ భరంబు మరల్పరాదు చే,రజపు
లతాంతబాణుఁడు కరస్థితపల్లవఖడ్గధారచే,
గజిబిజి చేసెనేని . రాజ. చ. ౩ ౭౩

క. దొరకొని తనుఁ బొదివి కడున్, సరగను
జదలికిని వొగిని జను చేరజపుం,గరువలిఁ బలు
తోలఁ జేసి, నరుదుగ గుడికాల్పువీటి కనిచెం
గడిమిన్, నీలా. ౧. ౪౪.

క ఊరార్పు యుడుగ నమ్మది, చేరజ మిది విన్న
నీకుఁ బెనుదుఃఖంబౌ . శుక. ౨. ౪౩.

క. రమ్మనక పోదు తాత్పర్య మ్మధికము దేవ
దేవి కది సహజంబే, యమ్మగలి చేరజ
మ్మది, రమ్మని నసుమాట నమ్మరాదెప్పటి
కిన్. హైజ. ౪. ౪౨.

చ...ఎంతటిగయాళికి చేరజపున్ విచారముల్,
దెలియనివానికైఁ గలది లేనిది చాల ఘటించి
తండ్రిబిడ్డల కడసేయఁజూచి తకటా . .
సారంగ. ౩. ౪౯.

గీ. అమరపతికొల్వునకు వచ్చు సుకుమారుండు,
గులుకుపాలిండ్లు గయ్యాళి తలిరుబోండ్ల,
యారజపు చేరజపుఁజేత లపుడు జూపి కచ్చు
కొని దూఱు కెప్పుంగ వమ్ము కరణి.
చంద్రా. ౩. ౨౪.

౨. ధూర్తుఁడు.

సీ. ... కేడ ములుచ చేరజ మన ధూర్తుపేరు
వెలయు. ఆం. భా. ౩. ౪.

౩. తేర్పరి, చతురుఁడు

ఉ. నడవడిగిల్గువాఁడు కడు నాణెము చేఁగల
వాఁడు రూపువసి, బెడఁగగువాఁడు బల్
రతుల చేరజమై తగువాఁడు నిద్ధరన్
హంస ౫. ౨౧౭

చేరము. వి. (సం. వ్యవహారః, ప్రా. ఓవహారో-
దీనికి వృత్తియందు ముఖర్ణలోపము.) క్రయ
విక్రయవ్యాపారము, వాణిజ్యము.

సీ. బ్రాహ్మణుం డయ్యు చేరములాడు దుర్జాతి
యంధకూపంబున నవశుఁ డగుట.
ఈ రా. ౩. ౩౨౫.

మ. ధన మార్జింపుడు నార్జితం బయిన తద్ద్ర
వ్యంబు చేరంబుచేఁ, గొనసాగింపుడు వడ్డి
వాసిదలనన్ గూర్తు న్మరింగొంత .
ప్రబోధ ౪. ౩౩

౨ కొనునపుడు వస్తువుల వెలకొలఁదిని నిర్ణ
యించుట, మూల్యనిర్ణయము. చూ చేరమాడు
జ. చేరమాడు.

చేరమాడు. స. క్రి. (√ చేరము) కొనునపుడు
వస్తువులను కొంతవెలకు ఇమ్మని అడుగు.

(వ్యవ.) అతఁడు కందులు చేరమాడుచున్నాఁడు.
ఓడ చేరమరుగు = వాణిజ్యమునకై ఓడపై
ద్వీపాంతరమున కేఁగు

క. ఈరీతి వణిగ్వల్లభుఁ డారూఢిగ నోడచేర
మరిగిన తఱి . శుక. ౧ ౭౦.

జ: చేరకత్తె, చేరగాఁడు, చేరసారము, చేరి[1].

చేరసారము. వి. (చేరము + సారము.) క్రయ
విక్రయవ్యాపారము

వ. ... కోమట్లు తాకట్లు దక్కం దిరిగియు
ధారణ దరకియు చేరసారంబులరయుఁ

దణుఁగు మెుఱఁగు చేసియు వద వం బు గా
ధనంబు గూడఁ బెట్టి. . వరాహ. ౯. ౧౨౩.

గీ ఈడము వళంద బందర యింగిలీషు, కళము
మెుదలైన పేటలగౌర లెల్ల, సారభద్రవ్య
ములు బేరసార మాడఁ, బిలువనంపిరి తమ
తమ పేటలకును హంస. ౧. ౧౧౨

బేరి¹. వి (బేరము + ఇ³,-క. బేరి) వ్యాపారుఁడు,
బేరగాఁడు

సీ కుడుము రూకల కెల్లఁ గొన నైతిఁ గా యంచు
బేరి తీఱనియూరి బేర మెుంద
శుక ౨ ౫౬౩

సీ కోటికిఁ ఒడగట్టుకొనియున్న పెక్కు మల్
పెక్కురై వర్తిల్లు బేరిజనులు. హంస ౨ ౯

సీ వైశ్యసామంబులు పఱలుఁ గోవట్లన బేహారు
లనఁగను బేరు లనఁగ.
ఆం భా ౨ ౨౨౭

బేరి². వి (సం. భేరీ. క. బేరె) దుందుభి, వాద్య
విశేషము.

క. పెక్కుములు దౌనలు భేరులు, జిక్కు
తెగలు బొడమటయు పెంం గొని యని
కిన్. అచ్చ రా యు ౧౩౯

సీ తా నున్న కేళి కంఠటికి గణాచారి పెక్కు
సుద్దులు బ్రోయు పెద్ద బేరి శుక ౩ ౧౭.

బేరీజు. వి (హిం బేరీజ్.) ౧ రాజులకిచ్చుపన్ను
మెుత్తము ౨ లెక్కల వివరణము (శ.ర., బ్రౌ)
(వ్యవ.) మీ రీ బేరీజు సరిచూడుఁడు

బేల. విణ (సం. భేల:) ౧ మూఢుఁడు, తెలివి
లేనివాఁడు, అవివేకి, మూఢురాలు, తెలివిలేనిది

ఉ. సంపదదక్కియుండఁగ నళక్తు లనంజను
మమ్ముఁ బిల్చి పూజింపఁగ నంత బేలె
పతి. . భార. ఉద్యో ౧ ౩౧౪.

ఉ. అంతిపురములోని కన్యల పేరిటి, పోతుటిఁగ
నైన బొలయకుండ, నాజ్ఞ పెట్టి శారదానంద
గురు నాజ్ఞ, పెట్ట నేర వైతి బేలవైతి.
విక్ర. ౩. ౫౯.

ఐ యుగ్ని సాక్షికం, బునఁ బరిణీతయైనసతిఁ
బొల్పుగ నొక్కతెఁ గాని యన్యలఁ, మన
మున నేనియుం దలఁప మా వి ని యిట్టి
ఒతాత్మ నన్ను నిట్లని పలుకంగ నీ కగునే
యన్యులఁ బల్కినయట్ల బేలవై.
భార. ఆది. ౪ ౧౩౩.

గా కాంతా శైశవచాపలంబున లతా కాంతార
వీథిం ౯రి, క్రాంతిం బొందెద బేల ? బేలవై
ననున్ శక్యం బె పట్టంగ . వైష. ౨ ౪౩

సీ ముగ్ధకుఁ బేళ్లగు ముగుద యన మృద్దరాలు
నా గోల నా బేల యనఁగ
ఆం. సం. మాన ౪.

౨ భీరువు, పిఱికి

గీ. బేల యీ బేరజపుఁదనం బేల యింక.
నీలా ౨ ౯౪.

ద్వి కోమలదేహవు గోలవు బేల, వేమియు
నేపాటు నెఱుఁగవు నీవు
రం రా అరూ ౧౦౩ పా.

జ బేలతనము, బేలపోవు, బేలరి.

బేలతనము. వి (√ బేల) ౧ అవివేకము,
తెలివితక్కువతనము

ఉ బేలతనంబున నిన్ను నమ్మి నా గట్టును
జేఁ ము న్మిగులఁ గోల్పడిపోయితి నేమి
సేయుదున్ పారి ౧ ౧౨౩

ఉ. బ్రహ్మ దాని కీ, లాలితరూపయౌవనకళా
లలితాంగ విలాసవిభ్రమం, బేల యొసంగె
బేలతిన మేటికి నిచ్చె . అహ. ౩. ౧౧.

క. మెుదటికి నిహమే లే దఁట, పిదపం బర
మెటులు గల్గు బేలతనము గా, కిది మరము
గాదు . దశా. ౯. ౫౭.

౨ భీరుత్వము, కాతర్యము (చి. ని.)

బేలపోవు. అ క్రి (√ బేల) నిస్సారమగు.

గీ బీజమాత్రంబు చిక్కక బేలపోవు, నెల్ల
ధరణియు . శ్రీరం. మా. ౩. ౧౪.

బేలరి. విణ. (బేల + అరి³) వివేకహీనుఁడు.

ఉ. చాలుఁ బురే సరోజభవ సత్పథవృత్తిఁ
దొరంగి కూఁతు ని, ట్లాలరిషై రమింప
హృదయంబునఁ గోరుట ధర్మరీతియే, బేలరి
వైతి. భాగ ౩ ౩౭౦

బేలు. విణ వివేకహీనుఁడు, వివేకహీనురాలు, వివేకహీనమైనది.

చ. తనముఖ మంబుజాత మని దండడి మూవు
నలిప్రజంబుతోఁ, బెనఁగు విదగ్ధ ప్రోల
నొక బేలుపతిం గని కు ౨౦ ౯ ౨౭౪

క. సౌబలునీతియుఁ గర్ణుభు,జాబలమును గూడి
తనకు సామ్రాజ్యం బీఁ,గా బలసి పెలయు
వాఁడై, యూచే లూఱడు మనమునం
దేప్రొద్దున్. భార కర్ణ ౧ ౨౨౨

శా కడుం దోస మీ బేలుంజెద్దు
దశకు ౬ ౬

వి. మోసము. చూ బేలుపడు, బేలుపోవు మొ

జ. బేలుఁదనము, బేలుపడు, బేలుపఱచు, బేలుపోవు, బేలుపెట్టు, బేల్పాటు

బేలుఁదనము. వి (బేలు + తనము) అవివేకము, తెలివితక్కువ

క. ఏలిక నాదు మఖాంశ,శ్రీలకు నోరుఁ దడెవ
చేల శిర సుండెఁగ మోఁ,కాలను సేసలు
పెట్టుట, బేలుదనము గాక మీకుఁ బెద్దతి
కంబే. ఉ హరి ౧ ౯౬

బేలుప(ల్ప)డు. అ క్రి (బేలు + పడు) మోసపోవు

క... శే న,మ్మాటల బేలుపడితి .
భోజరా. ౬ ౫౫

చ. .. తమించుచు నెయ్యండొరు చేతఁ జిక్క యీ,
పెనుఁబగ నొంది మాటపస బేల్పడి
క్రమ్మఱఁ జేరఁ టొప్పునే.
భార శాం ౩ ౨౫౨.

క. బలియుండగు పగతున కెడ, గలిగి చన
వ్వలయు వాఁడు కార్యముకొఱకై, కల
ఁగఁబడ్డిన బేల్పడి, కలిపికొనఁగఁ దలఁదు .
కేయూర. ౩. ౨౬౨.

ఆగు.

శా. ఏ కార్యంబు ఫలించె నీవు చెప్పినా యోచం
బుగా నాత్మమ,ర్మాకారస్థితితోడ బేలుపడితి
స్నైరే నృపుల్ ప్రాక్తనుల్.
హరి. పూ. ౭. ౭౭.

బేలుప(ల్ప)ఱచు. స క్రి. (√ బేలుపడు) వంచించు, మోసపుచ్చు

క యకటా యెవ్వతియొ వివేకవిహీనుం,
డని యితని బేలుపఱచెం .
శుక ౨. ౨౭౦.

క ఈ బొమ్మకు గిలిగింతలు, నీబోటిని బేలు
పఱచి నేఁ డిది చుట్టం,బై బమయించెను
నన్నుక్, సాబాసే బాల ప్రబంధ ౬౩౦

చ నన్ను బేల్పఱచి యాత్మజుఁ డున్నెడ
కేఁగి సత్వరం,బునఁ జనుదెంతు నంటివి
భోజరా ౪. ౧౪౧.

మ త్రిపురస్త్రీలఁ బతివ్రతావ్రతముల సారం
బుం బ్రేలీవర్తనం, బుపదేశం బొనరించి బేల్ప
ఱచి పారి ౩ ౩౪

బేలుపోవు. అ క్రి (బేలు + పోవు) మోసపోవు

ఉ ఇప్పుడె నిజంబుగ నన్ననుఁ గొన్న యప్పుడే,
చేవ దలిర్పఁ బైఁబడి కి చింత యొనర్చుచు
బేలుపోయె నే, నేవగ దానవో, యనుచు
శుక ౨ ౨౫౬.

గీ ఏల యేఁచుచున్నాఁడు హృదయభవుఁడు,
నెలఁతయును నేను సమదృష్టి నిలిచినపుడు,
బేలుపోవును దాన యీకే తెలియఁగఁడు,
తెల్లవాఱంగవలెఁ గదా దేవకృపను.
పి. తకుం ౩. ౧౬౫.

సీ. గోలుపోయె ననంగ బేలుపోయె ననంగ
మోసపోయె ననుట పోలుచు ...
ఆం. భా. ౩. ౯౪

బేలుపెట్టు. స. క్రి (బేలు + పెట్టు) మోసపుచ్చు.

క. తానటె మాంసముఁ దిన దటె, యీ
నక్కయు బేలుపెట్టె నిన్నాళ్లును .
భార. శాం. ౩. ౬౬.

ఆ. కపట మెఱుంగకుండఁ గాంతకుఁ గాంతకుఁ,
బాలుచేసి చాల బేలుపెట్టి.
దశకు ౬ ౧౨౫

బేల్పాటు. వి. (√ బేలుపడు) మోసపోవుట
వ. బేల్పాటు చిత్తంబునం, దొదవన్
దశకు ౧౧ ౫౫.

బేసడము. వి శ్యేనభేదము, ఒకజాతిడేగ
వ బేసడంబులు జలకట్టెలు తఱుకు మించు
మొదలగు డేగలం గరంబులఁ గల చిత్తం
బుల హత్తించి షందు ౨ ౬౦

బేసము = పీసెము. వి (దే బేసవు) చిక్కని
పండ్లరసము, గుజ్జు
సీ పాకవేళారంభపరిపాటిఁ దమయంతిఁ ఒగి
లినపనసక్రొంబండ్ల బేసము
పాండు ౧ ౧౧౮
వ మొత్తంబులై చిత్తంబులు మత్తంబులుగఁ
దత్తరంబునం దియ్యనిపండ్లకుఁ గయ్యంబులు
సేసి పయ్యన నేసరేఁగి బేసంబులు గాసం
బులు గాని భాగ ౮ ४४१
చ వవియగు తేనె జొబ్బిలెడుచక్కెరమామిడి
పండ్ల బేసముం భాను ౩ ౨౨

బేసరి. వి స్త్రీల నాసికాభూషణవిశేషము (ఒక
జాతిముంగర శ ర)
(వ్యవ) ఈ బేసరి వెల యెంత ?

బేసి. విశే (సం విషమః) సరిసంఖ్య కానిది
(సంఖ్యలలో నొకటి, మూఁడు, ఐదు మొదలగు
నవి.)
క బేసి యనన్ విషమమనకుఁ బేరై వెల
యున్. ఆం. శే ४४.
జ బేసికంటి, బేసికంటిమామ, బేసికంటి
వేల్పు, బేసికైదువుజోదు, బేసితాపసులు

బేసికంటి. వి. (బేసి + కన్ను) విషమాక్షుఁడు,
శివుఁడు.
సీ. నగఁ గల్గినను జాలు మొగసాలవాకిలి
కాపించు నట్టి బేసికంటి కైన
యయా. ౧. ౮౫.

బేసికంటిమామ. వి (√ బేసికంటి) హిమ
వంతుఁడు.
సీ గట్లరాయఁడు బేసికంటిమామ, చలికొండ
. నా హిమగిరినామంబు లెసఁగు . .
సాం. ని. స్థా. ౫౫.

బేసికంటివేల్పు. వి (√ బేసికంటి) త్ర్యంబకుఁడు,
శివుఁడు
ఉ వెండికొండఁబోలు వెలిగి త్తుపై నెక్కి,
బాసవాలుగములు బలసి కొలువ, నాకసంబుఁ
బుడమి నలమిన వెలుఁగునఁ, గానవచ్చె
బేసికంటివేల్పు చెన్న. ४. ౮౦.
సీ మిక్కిలికంటిదేవర బేసికంటివేల్పు.
ఆం సం దేవ ౬.
ఇక్లే బేసికంటియొకిమీఁదు, బేసికన్నులదొర,
మొ॥
క. దేవర నీవివు డలుగఁగ, నీవెఱఁదుక బేసి
కంటియొకిమీఁడో జముం,డో వేల్పు ఱేఁడో
నెత్తురు,ద్రావుడుగమి కాఁడో నీళ్లరాయఁడో
చెపుమా అచ్చ రా సుం. ౫౯.
క అది నిండె నేరి నిన్న నిఁ, గదియంగా వెలుచు
బేసికన్నులదొరయున్.
అచ్చ. రా. యు. ४३౬.
గీ గుజ్జువేల్పుతండ్రి, బేసికన్సామి యన
నీదు పేళ్లు పాంబ సాం ని. దేవ ౩.

బేసికైదువుజోదు. వి (బేసికైదువు + జోదు)
విషమశరుఁడు, పంచబాణుఁడు, మన్మథుఁడు.
(శ. ర.)

బేసితాపసులు. వి. బ. (బేసి + తాపసులు)
సప్తమహర్షులు.
శా...మిన్నెట నీ,రాడంబోయెడి బేసితాపసులు
మేలౌ మ్రోల సిద్ధించె గా, యాడంబోయిన
తీర్థ మంచు మదిలో హర్షింతు రత్రాంత
ముక్ నరస. ౫. ౫३.

బేహారమాడు. అ క్రి. (బేరహాము + ఆడు)
వాణిజ్యము చేయు.

ద్వి. పూని బేహారమాడి పోవువారలను, బోనీక
మీఁద కాఁపులు పెట్టి.
ద్వి. పరమ. ౪౯౨ పా

బేహారము = బేహారము, బెహారము. వి
(సం. వ్యవహారః) వాణిజ్యము.

సీ బేహారమాడింపఁ బెరిగినధనమునఁ గోటుల
సంఖ్యలై కొలఁది మీఱ నా పంచ ౫ ౧౩.

జ బేహారమాడు, బేహారి

బేహారి. వి (బేహారము + ఇ³) బేహారి, వణిజుఁడు

ఉ. గురుపదపంకజాతములు గొల్వనివారలు
వేమహాబ్ధిని, స్తరణకుఁ గర్ణధారహితంబగు
నావను సంగ్రహించు బేహారిగతి భూరి
దుస్తరభవాంబుధిలోన మునుంగుచుందురు
భాగ. ౧౦ ఉ ౧౨౭

మ మీరలిట్లతిక ష్టస్థితి నోడబేహారులపొలై
పోవ నాచెట్టపట్టితిరే యంచు
కళా ౬ ౧౧౪

ద్వి ఇగవొంగ నెన్నికకెక్కు బేహారులు,
వారల గంతులఁ దోగహత్తుగా రాచ్చి
ద్వి పరమ ౬. ౪౨౬ పా

బేహారమాడు. అ క్రి (బేహారము + ఆడు)
వాణిజ్యముచేయు

గీ కృషిసేయుటయును బేహారమాడుట
యును భాగ ౧౦ ౭ ౨౫౬.

గీ అన్నిదీవులఁ దెచ్చులాభార్థకోట, యర్థులకు
నిచ్చి కీర్తి బేహారమాడు, నవచిత్రిపురాంత
కుండు వంశాబ్ధివిధుఁడు హార పీఠ ౭౬.

గీ కిమ్మతంబులలోన గనులు ద్రవ్యించి
బేహారమాడించి యన్యాయధనముఁ జొర
నీక పి శకుం ౪ ౧౭౫

గీ అశ్వముల గొర్పెంబుల నమ్మకొనుట,
యొండొ దా వెక్కి బేహారమాడుకొనుట,
యొనర మధుమాంససేవయు నర్తగమున,
నెందుఁ బెక్కండ్రు చేయుట నెగ్గు లేదు
విజ్ఞా. ౧ ౩౭

బేహారము = బెహారము. వి (సం. వ్యవహారః) క్రయవిక్రయ వ్యాపారము, వాణిజ్యము.

క. కరిసనమును బేహారము, వరవి పశులఁ
గూర్చుటయును వనఁగా వృత్తుల్, వరు
లకు హారి పు ౪. ౧౩౦.

గీ పారలౌకికకుసీద, మాసపడువారి కిదియ
బేహార మరయ నైష. ౩ ౫౧

జ బేహారమాడు, బేహారి, బేహారికుఁడు.

బేహారి. వి (బేహారము + ఇ³) క్రయవిక్రయ
వ్యాపారముచేయువాఁడు, వణిజుఁడు

క బేహారులు మితసత్య,వ్యాపారులు వచ్చి
నిలిచి వలసినవస్తు, వ్యూహములు నించి
రప్పురి, నాహారిదశ్వాన్వవాయు నా ద్యుతి
వలనన్ ఉ. రా. ౪. ౧౫౪.

సీ కోట్లు బేహారులగొనబుటంగడులందఱుచుగా
గొండెముల్ తలుపులంద
అచ్చ రా శాల ౪౭ పరమ ౪. ౧౯౬.

బేహారికుఁడు. వి (√ బేహారము సం. వ్యావ
హారికః) కోమటి, వణిజుఁడు

ద్వి లెక్కకు నవనిధు ల్లెక్కని ధనదు,
పెక్కుడెవ వెచ్చని బేహారికులును.
ప్రభు ౧ ౧౯ పా ౨౨. పం

బై

బైజే. వి ప్రలాపము, అర్థములేనిమాట (అజ్ఞా
నము అనిశర పనికిమాలినపని యని. బ్రౌ)

ఉ కల్లలు వేదముల్ స్మృతులు గల్లలు కల్లలు
యజ్ఞకర్మముల్, కల్లలు పైతృకక్రియలు
కల్లలు ఘోరతపఃప్రభావము, ల్లల్లలు దే
దేవకార్యములు గావున బైజలు మాఁ
మామతిం, బెల్లవిధంబులన్ నడుపు
డిమ్ముల ముక్తికిఁ బోవఁ గోరినన్.
వి పు ౪. ౩౭౯

సీ రజ్జు క్రీడలు పలుము పలవరింపు బై
ప్రల్లదము వదరువదాగళి ఒజారము నాఁ
జెలఁగ నొంట్ర,లాపాభిధ.
ఆం. భా. ౧. ౧౧

బైజికము. సం విశే (అ ఈ అ) బీజసంబంధి
వి అ పుం కొలక లేఁతచిగురు
న ౧ మూలము, కారణము ౨ ఆత్మ ౩
శ్రీగురుబైజికము మనఁగనూను

బైటఁబెట్టు. స క్రి (√బైలు) బయలుపఱుచు
సీ ఏడఁ బోరొయికొకదా కొండలో మాంజిష్ఠి
పెనుబండువునఁ బైటఁబెట్టఁజాల
కాశీ ౪ ౧౦—

బైటితుంగ. వి తృణవిశేషము (తుంగలో భేదము)
గీ పరిక మల్లాది కొందయము బైటితుంగ
కొందలుగాఁ బూరి రవలింపఁ బోదలు
పెంలు ప్రబంధ ౨౦౧

బైడాలము = బయిడాలము వి కోపము
కినుక
సీ కన లన బైడాల మనఁగను కినుకఁ
గోపము ఆం భా ౧ ౧౩౫

బైడాలవ్రతము. సం వి అ న ఎల్లవారిలోన
కపటము గప్పిపుచ్చి పైకి ధార్మికునివలెఁ
గనఁబడుట
శ్లో యస్య ధర్మధ్వజో నిత్యం శక్రధ్వజ ఇ
వోచ్ఛ్రిత ప్రచ్ఛన్నాని చ పాపాని
బైడాలం నామ తద్వ్రతమ్ (వాచ)

బైడాలవ్రతి. సం వి పుం ధార్మికవేష
మును బూనిన వంచకుఁడు

బైదలము. సం విశే (అ ఈ అ) = వైదలము
బద్దలు పుల్లలు మొదలగువానితో అల్లినది
వి అ పుం ౧ ఒకవిధమగు భక్ష్యము రొట్టె
౨ కాయధాన్యము న ౧ సన్న్యాసులు
ధరించెడు పాత్ర ౨ బద్దలు పుల్లలు మొ వానితో
అల్లినబుట్ట

బైరవాసము — బయిరవాసము (సం బహి
ర్వాసః) ఉత్తరీయము పైబట్ట
సీ కట్టిన యుత్తరనిర్యాణవిద్యోతియు నాపై
బిగించినయది ప్రాఁతబట్ట తలఁజుట్టుకొన్న
చింపుల బైరవాసంబు చెమటచేఁ గరఁగడు
పేసబొట్టు శుక ౨ ౪౪౨
గీ బైరివాసంబు దోవతి యంచు యనఁగ నిల
బహిర్వ్యసనాభిఖ్య లలరు
సాం ని మ న ౩౪

బైరాగి = బయిరాగి వి (సం విరాగీ) విర
క్తుఁడు సంసారమునందు తగులము లేనివాఁడు
గీ అన్నపాలుండు సతత మభ్యాగతులకు
బైరాగులకును బైర్థికులకును గోరిన
యర్థవితతి నిండువేడుక నొసఁగుచు నుండు
నంత బ్రహ్మో ౨ ౧౭౦

బైరి=బయిరి వి ౧ శ్యేనభేదము ఒకజాతి డేగ
గీ లగుడు గిడ్డు జాలె జలకట్టె కణుజా
వేసడము బైరి కురుజా వారిణ యను డేగ
కోలము సాళువముల వి శకుం ౧ ౧౧౦
సీ యీ బైరి కంకణం బెగయఁ బో బోడ
వున కెక్కించి డించి కానుగ్గఁబట్టు
చంద్రా ౨ ౮౮
సీ సాళ్వము జాలె వేసడము డేగ లగుడు
బైరి కణుజంబు నోరణంబు జలకట్టె గిద్ద
చెంచడ మన శ్యేనభేదములు
ఆం భా ౨ ౯౦
౨ మొసలి
సీ మొసలియు డేగయుఁ బొల్చు బైరి
యనంగ ఆం భా ౩ ౪౭

బైలగు. అ క్రి (బైలు + అగు) బయలుపడు
సీ గర్భగార్భకతమఃకాంతి బైలగులీల విను
లాంగి మూఁగారు విపులమయ్యె
ఉ రా ౨ ౧౩౪

బైలు = బయలు. వి దే ౧ (ఊరు మొ|వాని)
వెలుపలి ప్రదేశము
క చే సొక్కనిఁ గానివచ్చెద సూరిబైఁటి
గుడికడ కనుచున్ శుక ౧ ౪౪౩
౨ వృక్షలతాదిరహితప్రదేశము
సీ వెన్నెలబైట గర్వించి పంచశరుండు కలువ
తూపులను లక్ష్యంబు చేసి వాల్మీ ౩ ౯౯

సీ. జవరాండ్రమందహాసముల వెండవెన్నెలని
నిలువరు పండువెన్నెలలబైట
ఉ రా ౫ ౨౯౧

౩. ఆకాశము.

సీ ప్రసవాస్త్రమాయావి బైట వ్రాసినసుడి
విసరుహాననకు గంభీరనాభి
పి శకుం ౨ ౧౭౭

విశే. ౧ ప్రకటము, వెల్లడియైనది

శా. తానే దొంగిలి గిన్నె శిష్యవరుచేతిఁ బంచి
చౌర్యంబు బైబైనం దూఁట చనంగ
జేరమిని విప్ర ౫ ౬౨

సీ గబ్బిగుబ్బలు బైలుగాఁగఁ బైటచెఱంగు
జాఱించి సవరించు సారెసారె.
ఘటికా ౨ ౩౪

౨ తొలఁగినది

సీ. పర్యాద యొక్కింత బై బైనవో నింతి
యొకతె దాడిమశంక నొడియఁ జూడ
రా. వి ౩ ౧౬.

జః బైటఁబెట్టు, బైలగు, బైలుదేఱు బైలుదేర్చు,
బైలుపడు, బైలువట్టు, బైల్పడు

బైలుదేఱు. అ క్రి. (√ బైలు) గృహాదులనుండి
వెలువడు

వృథ ఎక్కడికో బైలుదేఱినాఁడు

బైలుదేర్చు. స క్రి (√ బైలుదేఱు) బయలు
దేఱఁజేయు, వెలువఱచు వెలిపుచ్చు.

సీ తనహిరణ్మయగర్భతను బైలుదేర్చిన ట్లంగ
రంగద్ద్యుతి యతిశయింప ఖండు ౧ ౩

బైలుపడు. అ క్రి (బైలు + పడు) ప్రకటితమగు,
వెల్లడియగు

గీ జలరుహోత్పలపదనఖంబులను బోలఁ, జాల
వింతయు తిక్కచా ల్మైలు పడి రొఁ.
రసిక. ౨ ౧౦౪ (ఆకాశమునందుండు
అని శ్లేషార్థము దేలపడు ముద్రి పా.)

వు . జిలుగుంగుచ్చిళ్లకొం గత్తి గుబ్బలపైఁ
గప్పిన బైలుపడ్డయట్టునప్రాంతంబు వీక్షించి ..
దశా. ౧. ౧౨౩. (ప్రా. పా)

బైలువట్టు. అ. క్రి. (బైలు + పట్టు,) బయలుపడు,
బైటవ్యాపించు, బయటనుపొందు.

మ. తనతోఁబుట్టువు బైలువట్టెనను సంతాపంబు
శైలేంద్రనందనకున్ భర్త యడంగన
వ్వగకు నానానిమ్న గాశ్రేణికిన్, జనియిం
చన్ శరవహ్ని బ్రమందినసరస్వంతు ద్దయాం
చద్వీలో, చనవీతామృతనిర్ఝరావళిఁ బన
స్సంపూరితుం జేయవే సమీర. ౧. ౬౬
(నిరాశ్రయయగు అని భావము)

బైల్పడు. అ క్రి (బైలు + పడు) బయల్పడు
ప్రకటమగు

చ ద్యుమణి పడంగ విచ్చుచరవాదధి బైల్పడ
వచ్చుబాడబో,ద్గమితశిఖాని కాయభున కాంతి
యన ద్దనరారె సంధ్య ముకుంద ౩. ౪౩

బైల్వము సం విశే (అ. ఈ అ) బిల్వసంబంధి,
మారేడుసంబంధము గలది.

వి అం పుం. మారేడుపండు

బైసణ = బయిసణ. వి వీణాసారకాయయొక్క
బంధనము (శ ర.)

బైసి = బయిసి, బగిసి. వి ౧. గొప్పతనము,
గౌరవము ఆధిక్యము

గీ అమృతమును రత్నమును బోయినపుడ
ఫణుల,బైసి చెడిపోవుఁ దుది నీరుపాము
లగును. భై. భా. ౪. ౮౧.

ఉ నీ,బైసి తొలంగఁ దొత్తువలెఁ గాపెడఁ
గూటికిఁ జేరకుం జెడన్.
నా పంచ. ౧. ౧౭౯.

ఉ ఎప్పట్టునఁ జూచినన్ శిశువిబైసి
యొఱుంగగ రాదు భామినీ. హర. ౪. ౨౯.

శా ధానుష్కున్నతి చెప్పఁదీరదె మునీంద్రా
పేరువో మందరం,బో నీచాపము దాని
బైసియు నీకన్ జూపెట్టఁగా గావలె.
చం. రా. ౩. ౧౪౯.

౨. సొంపు, చక్కఁదనము.

సీ. కోరచూపుల రొప్పుచేరు గ్రుడ్డులవాఁడు బైసి మాలినబ్రమాని పణఁతవాఁడు
తరావ. ౨. ౪౫.

సీ. బందికం దెనచాయ బైసిమాలినజేన పెందడు గందపురొంపి పెంత్తివాఁడు మనుచ. ౪. ౩౩.

3. నియతి, భాగ్యము.

గీ అలరుఁ గట్టిఁడి ఒనిని దయ్యమ్మ బైసి, కట్టడి యనంగ నియతిగా ఆం భా ౧ ౯౯

౪. తాలువు, పాతివ్రత్యము, స్త్రీలమర్యాద.

చ. అగు నగు బైసిమాలిదితి నంచు విజృంభణ వృత్తి నివ్విధిన్, సాగయనిమాటలం జెవులు మూడకు సైఁచినదానఁ గాను న్యాయగనికి నిన్నుఁ బంటి కొలమాలినమానుసు లేఁడె.
కేం పంచ 3. ౨౭౫.

జ బైసికొను, బైసిగాఁడు

బైసికొను. స క్రి. (√బైసి.) చంపు

గీ ఇటు లేకలమ్మల బైసికొనిరొ, జనవిభుఁడు మూడ కొకకొన్ని జాగిలములు
చంద్రా ౨ ౯౧

బైసిగాఁడు. వి (√బైసి) గౌరవహీనుఁడు (ఇట వ్యతిరేకలక్షణ)

గీ వ్రాసికొన్నారు బాఁపనబైసిగాండ్రు
శుక ౨ ౨౪౭

బైసుక=బయిసుక. వి ౧ నియమము, ఏర్పాటు ప్రతిజ్ఞ

సీ తోగిణిఁ గొసరి బైసుక పెట్టి పలకపై పారెలు వోయించి సరిమ నూచి
ఉ వారి 3 ౧౨౦

గీ పలకఁ దలుమక బైసుక పల్లటిలక.
ఉ హరి 3. ౧౨౪.

చ ... అతిసాధుమునీంద్రుఁడు కోరకేత్రముల్, కెలకులు బాకిసోదు తుదలింపక బైసుక పెట్టి నందు . .
భాగ. ౯. ౨౦౭.

ఆ . అవనినాథుఁ డొటుఁగ డాగ్రహంబె కాని, నీచవృత్తి నిట్లు నీకు నేల, ప్రాణ మిత్తు ననుచు బైసుక పెట్టంగ, వలదు రమ్ము భూప వరతనూజ.
రుక్మా. ౫. ౧౫౬.

(శ. ర. పా. బైసిక. ముద్రి. పా.)

౨. నెలవు, స్థిరనివాసము.

క భావంబున సంతసంబు బైసుక పెట్టన్.
విక్ర. ౭ ౭౯.

బొ

బొంకణము. వి బొక్కణము, విభూతిసంచి

ఆ. కటితటంబునందుఁ గట్టినగోఁచియు, నొలుఁ బడిలి విట్టు లొంటిఁ దిరిగి, చంకబొంకణము సడలిన దిఁకసైన, గొండలందుఁ దిరుగకుండు దేవ
బస. 3 (శ. ర.)

బొంకప్ప. వి మత్స్యవిశేషము. (శ. ర.)

బొంకరి. విణ (బొంకు + అరి) అసత్యవాది, కల్లరి.

ఉ ఆ, బొంకరిదివ్యవాణియుఁ దపోధనులన్ మము నిట్లలంతుకే
భార. కర్ణ. 3. ౫౯.

సీ బొలుచు నసత్యుండు బొంకరి యన..
ఆం. భా. 3. ౧౨.

బొంకి. వి కరోటిభేదము, పుఱ్ఱెపెంకు.

గీ తనరును గరోటి కప్పెర పునుక .. బొఁకి బొంకి, పెంచు పెంకు తద్విశేషాఖ్య.
ఆం భా. ౨ ౧౩౩.

బొంకించు. స క్రి (√బొంకు.) ౧. మోసపుచ్చు, వంచించు.

సీ పూరజం బని చాల గొంకించి యమ్మరో కుమిలి నిగ్గులు దేరకుమ్మ గుప్పి.
చంద్రా ౪, ౧౬౭.

౨. అసత్యమగునట్లు చేయు.

క. మాటలయట్టిది యగునే, బోటనులోకంబు వలుకు బొంకించెద నే, మాటలకంటెను వని నా, బో టగ్గల మింత నమ్మ భూభుజ నన్నున్
కు. సం. ౧౧. ౬౦.

3 బొంకఁజేయు, అసత్యమాడునట్లు చేయు.

వ్యవ . శ్రీకృష్ణుఁడు ధర్మరాజును బొంకించెను.

బొంకింపు. వి. (√ బొంకు) మల్హణచరిత్రము
క... ఈ చాయింపువితంబును, బొంకింపువితం
బును .. మల్హణ. ౩. ౬౯.

బొంకు. అ. క్రి. అబద్ధమాడు.
క. ఇప్పరికిం జనుదేరఁ గతము బొంకక
చెప్పుమా. భార. విరా ౧. ౩౧౪.
క. చను బొంకఁగ బ్రాహ్మణ్యము,మున సర్వ
ధనాపహరణమున... భార ఆది ౩.౧౩౭
ఉ. ఇంక నివారిధుల్ ధరణి నెవ్వరి వేఁడని
యింద్రు లెన్నఁడున్, బొంక నిధర్మనందనులు
నృపతికుంజరమానులు పొల్తురప్పరిన్
విక్ర ౧ ౩౨
వి ౧ అసత్యవచనము
క. బొంకాడెడుగతికలె విూ, రిం కిటఁ జూచు
కొనుఁ డితని నెట్లుడిచెదనో.
హరి. పూ ౫ ౨౩౧
ఉ. బొంకము గానియీవలని బొంకులు మాచవి
గావు రుక్మిణీ,పంకజపత్రనేత్రకును బ్రాణ
పదంబులు గాని . హరి ౧.౧౨౫.
అ. జల్లి బురుడ బొంకు పొల్లు దబ్బఱ .
పొలితక్క సా నసత్య మభిధ
అం. భా. ౧ ౧౧౯
౨. అసత్యత్వము, కల్లతనము
గీ బొంకువకు నోర్చి బ్రహ్మాస్త్రమునకుఁ గాగ,
బ్రాహ్మణుఁడ నని చెప్పి తత్పాదభక్తిఁ,
గలిగి మెలఁగంగ భారా కర్ణ ౨ ౭౭
గీ. కాలదండం బమోఘంబు గాఁగ నేన,
యాచరించితి దీన దశాననుండు, నొచ్చినను
నొవ్వకున్న నానోడుపు బొంకుఁ,జెందునటు
వలెఁ గాకుండఁ జేయుము , .
ఉ. రా, ౩. ౩౯౧.
సీ. అయింతి ప్రద్యుమ్ను జాయగాఁ బలికిన గొరి
మాటకు బొంకుగలుగ దనుచు.
ప్రభా. ౧. ౧౨౭.
౩. తప్పు, పొరపాటు.
క పెట్టు బయలుగాఁ గరువలి, పట్టి చెడంకుచు
ను వేగుబరులు నురంబున్, జొట్టుకొని విసర
నాజెగ,జెట్టి మిగుల నడిఁకి బొంకుచేసిత
ననుచున్. శై. భా. ౨. ౭౦.
విశే. (క. బొంకు) అసత్యమైనది.
సీ వినుము మాతాన్వయంబున నీవు పుట్టుట,
బొంకు . భార. ఉద్యో. ౪. ౫౯.
ఉ. భూతపతిప్రసాదవిధి బొంకగు నెందును
లేమి దశకు. ౨. ౩.
గీ. ఆత్మవత్సర్వభూతాని యనుట బొంకె
ఆము ౫. ౪౩.
జ' బొంకించు, బొంకింపు, బొంకులబొన,బొంకు
లాఁడి, బొంకులాఁడు.

బొంకులబొన. వి (√ బొంకు) అసత్యమాడునది;
అసత్యమాడువాఁడు, బొంకులబుంగ.
సీ. నక్కచిక్కులమారి పెక్కుకురూపి దూబర
దిండి బొంకులబొన మొండి.
చెన్న. ౨. ౨౪.

బొంకులాఁడి. విశే (బొంకులు + ఆఁడి)కల్లలాడు
నది, అసత్యములాడునది (శ. ర.)

బొంకులాఁడు. విశే (బొంకులు + ఆఁడు) కల్ల
లాడువాఁడు, అసత్యములాడువాఁడు.
అ బాలకుండు వృద్ధు పగవాఁడు చుట్టంబు,
బూతు మానగాఁడు పాతకుండు, బొంకు
లాఁడు ముచ్చు మచ్చరి కొండీఁడు, కల్లు
ద్రాగువాఁడు గాఁడు సాక్షి. విజ్ఞా.౩ ౧౦౪

బొంగరము. వి. (సం. భ్రమరకమ్) బాలురాడు
కొను బొమ్మరము, బొంగరములతో నాడు
కొనెడియాట
సీ. బొంగర మనఁగను బొమ్మర మనఁగను
భ్రమరాభిధానంబు పరఁగుచుండు.
అం. భా. ౨. ౩౦౩.
క....కురుని కెంపుబొంగరములంతోని మెట్టు
దాపురమొనగడలను. యయా. ౪. ౧౩.
గీ. పొట్టగీరవగింజలు బొంగరములు, గచ్చ
కాయలు దాఁగిలిముచ్చులాట . .
ప్రబంధ ౧౯౩.

బొంగు. వి కీచకము లావుగలిగి బోలుగ నుండు వెదురు పల్లకిలోనగువానిని మోయుటకుపయోగించు వెదురు
సీ కీచకసంజ్ఞ లైయి తోఁచు బొంగన
ఆం భా ౨ ౪౮
రగడ బొలుపొందు గందలపు బొంగులను గడేలు హం ౫ ౩౫౬
౯ బొంగువెదురు

బొంగువెదురు=బొంగు వి (బొంగు + వెదురు) లావుగలిగి బోలుగానుండు వెదురు కీచకము
క విదితముగ బొంగువెదురున నొదవినముక్తికము తారకోజ్జ్వలము రత్న ౩౬

బొండ. వి (సం బంధః ప్రా బందో) తప్పు చేసినవారి కాలుచేతులకుఁ దగిల్చెడు దారు యంత్రవిశేషము ద్రుపదము (దీనిని బొండ కొయ్య బొండక్రాను అనియు నందురు)
గీ భోగములకండ యులవేల్పుబువ్వదండ ఎతిగు లకు బొండ పేదలపైఁడికుండ
రా వి ౧ ౩౧
క విన వచ్చి దొంగగా యని యెవరఁగ నిట బొండకొయ్య నుంచిరి శుక ౩ ౨౦౪
సీ బొండయనంగను బోవనఁగూటయంత్రాభిధానంబుగాఁ దనరుచుండు
ఆం భా ౨ ౨౯౩

బొండము=బొండలము వి ఒలవని కొబ్బరకాయ
సీ కడుకైనై లేనారికేడపుబొండము లట్ల బెట్టి దంబుగఁ దల ద్రిప్పుచుకొనుచు
అచ్చ రా యు ౨౪౫
సీ నారికేరంపుబొండాలు మీఁగడయును వర దధిపిండఖండాల్గుడుములు పార ౬ ౫౫

బొం(డ్ల)దలము=బొండము. వి ఒలవని కొబ్బరకాయ
శా పారావారపుమారికేడంపుబొంగలము లేమ్రాఁ ద్రెల్లిలో క్రీలుటన్ నిరేమై తోఁగన్
చంద్ర ౨ ౧౦౩
సీ ఎలనీటిబొండలంబులుకోరి మెదడెల్ల జాఱిమైచిన డొల్లపుల్లెగములు ఆము ౬ ౧౪
చ పగడపుఁజాయచెందిరము ద్రామినపొండ్ల వనూకుచంబులన్ వగనరుణంపుబొండ్లములు నారికేడంబులు వజ్రకుట్టిమంబగు పథమం బెలంగు ఆము ౧ ౫౪
సీ తాళాదికళలాటు తవరు బొండ్లమువంగ
ఆం భా ౨ ౪౭

బొండామము=బొండలము. (శ ర)

బొండిగ. వి ఈగెమొదలు తొడిమ (శ ర)

బొందు. విశే గుండ్రమైనది వర్తులము
(ఉదా బొందుగంటలు చి ని శ ర ప్రా)
జ బొందుమల్లె

బొందుగ(వ)=బొందుగు వి కంఠము (కంఠ నాళము అని శ ర
ద్వి బొందుగ లుచ్చి యూపొట్టలు చీరి గుండెలు ఛేదించి కోలలు నుతిమి
నవ ౧ ౫౧ పా ౨౪ పం
సీ మొగిని రక్కసుని బొందుగఁ జించు నీ గోళ్లు చిటిలెనో నిరికుచశిఖరి దాఁకి
సిం నార ౬
క బాలద్విరగకరంబులఁ బోలెడుకరములను దమజాబొందుగ బిగియం గింప ప్రేలఁబడి రెను బాలకుఁ డోకకొండభంగి బరువై యధిపా భాగ ౧౦ భా ౨౬౩

బొందుగు(వు)=బొందుగ వి కంఠము
గీ గొంతు గొంతుక కుత్తుక కొలికి బొందు గవఁగఁ గంఠంబు చెలఁగును
ఆం భా ౨ ౧౪౧
ఉ కొందలబొందుగుల్ వగుల గ్రుద్దియుఁ గొందలనోళ్ల వ్రచ్చియున్
అచ్చ రా. యు ౧౩౭
(బొందుగల్ వగుల గ్రుద్దియు శ ర పా)
గీ ఊడ్చి బొందువు వ్రచ్చి ప్రేవులిడి నంజా డంతయును బుచ్చి పొదుకగా నమరఁగట్టి

కొనుచు వేఁగుఁబోకగుట చూఁజనిరొ
భార. శాం ౩. ౪౯౯ (బొండుమ్రచ్చి శ. ర. పా)

బొండుమల్లె (ల్లియ). వి. (బొండు + మల్లె.) మల్లెలావిశేషము, ఒకజాతిమల్లె, గుండుమల్లె.

గీ. బొండుమీఁటినపగటిపేరెండ దాఁకి, యొల్లఁ
బోయిన లేబొండుమల్లెపొదల
ఆము ౨ ౫౬.

సీ. బొండుమల్లె లశోకములు మంకెనలు నంది
వర్ధనంబులు విరవాదివిరులు.
ఉ. రా. ౩ ౨౦౧

గీ. బొండుమల్లె యనఁగ మహామల్లి యనును
ఆం భా ౨. ౫౧

గీ. బొండుమల్లియవిరిదండ ఖండపరశు
పూజించె నలుఁడు నైష ౮ ౧౦౪

సీ. బొండుమల్లియలపైఁ బొరలాడుఁ బొరలాడి
పుష్పంధయంబుల బోఁటిఁ బోవు నప్పారం
బునఁ బ్రమదవనానిలుండు విక్ర ౧ ౯౫

బొండెము. వి. తెమడుమున్నగువానితోఁ జేర్చిన యాభరణము, ద్వారమునకు ముండ్లకంపతో నల్లి యమర్చిన తడక. (ముండ్లకంపతో అల్లి తొట్టునకు అమర్చెడు తడుకు శ ర)

బొంత. వి (సం బ్రోథః కె బొంత) కప్పుకొనుటకును పఱచుకొనుటకును దట్టముగాకుట్టినగంత

గీ. బొంతకు గంతకుఁ బ్రోగిడిపోవు, నంతకు
విక్రయంబార్చి తెప్పించి
బస పు. ౪ ౨౭౦ పం

యోగి యొకఁ డిడుఁ బలపం, బును గాతము
బొంతయు గమ్యకున నాతని కిచ్చి వాని
గుణములు చెప్పెన్. హ్యా ౮. ౧౧౨.

క ఇప్పుడు శకవిధుఁ డెనటు, కొఱప్పడుకూ
మున్న బొంతయును లాతమును, గప్పెర
యును కావుకలును, జొప్పడినవి ప్రతుకు
టొప్పు జోగియుఁబోలెన్ విక్ర. ౪ ౬౨

విశ. పెద్ద (చూ. బొంతకాకి, బొంతరఁటి మొ॥)

జ బొంతకాకి, బొంతజెముడు, బొంతమడమలు, బొంతరఁటి, బొంతఱాయి, బొండడము, బొండడీఁడు, బొండడీలు.

బొంతకాకి. వి (బొంత + కాకి.) కాకోలము, మాలకాకి (శ. ర., బ్రా, వా)

బొంతజెముడు. వి (బొంత + జెముడు.) ఒకజాతిజెముడు

గీ. బొంతజెము డుల్లియును సదాముస్తె పొదలు,
గాఁ గలుగునట్టి చిటుచెట్లఁ గాంచి యంత
హంస ౪ ౧౦

బొంతమడమలు. వి. బ ధాన్యభేదము, ఒకవిధమగు ధాన్యము.

వ . రాయమెచ్చు లేఱుమల్లెలు మునిమనోహ
రాలు జెండిగుండ్లు బొంతమడమలు కూటి
కుప్పలు కాఱుసంపెఁగలు .
ప్రబంధ ౧౧౨.

బొంతరఁటి. వి (బొంత + అరఁటి.) పెద్ద కాయలు కాచెడు ఒకజాతి అరఁటి (శ ర., బ్రా.)

బొంతఱాయి. వి. (బొంత + ఱాయి.) శిలాభేదము, ఒక విధముగుఱాయి. (శ. ర., బ్రా.)

బొంతు. వి. జొన్నలులోనగువాని గింజలయడుగున నుండు కుదురువంటి పొట్టు (చి. ని., శ. ర.)
బ. పొట్టుతోనున్నజొన్నలు (బ్రా.)

బొంద[1]. వి (సం బృందమ్) ౧. గుంపు, సమూహము

చ వనికి గురూక్తి దోఁచు పరివారపుబొందపయి
న్నిరీహుఁడై, తనపినతల్లి యానతిని దాల్చెఁ
గటిస్థలి రాఘవుండు . వల్కలచేల
మత్తతిన్ చం. రా. ౮. ౫౮.

మూ.. సపరిచ్ఛద ఏవ గచ్ఛ ...
సం. చం. రా. అయో. ౩౩౮

బొంద[2]. వి. గొతిము, బీటు, గర్తము, చిన్నగోయి.

వ. ... మిహిరుండు కా తగుతుతిగర్భంబు
ఛేదింప నాటిన బల్లాయములో యనంగఁ
గనుపట్టె న్గన్న బొంద ల్ధరన్.
చంద్రా. ౨. ౨౫

ద్వి. పుచ్చినకన్నులబొందల మున్ను, వచ్చు
కీలాలప్రవాహంబు నడిగి
పండితా మహిమ ౨౫౧ పా
గీ. లాగ బాతియ బొంద యనగ బొలుచు
గర్తంబు అం భా ౧ ౧౪౫

బొందక². వి ౧ అరటిఆకులోనగువాని ప్రకాండము
ఉ బొంద దూట వేదండము దాకనట్లు
దశా 3 ౨౦౧
(వ్యుత) ఈ అరటిబొంద విస్తళ్లకు చాలా
బాగుండును
౨ బాలకాశము, తేతితాడ
సీ. బాలతాళాఖ్య బొంద నా బరగు
అం భా ౨ ౩౩
౩ బొందకోల, బొందపక్కి

బొందక³. వి ఒక శాకవిశేషము, ఒకవిధముకూర.
వ. .కందయు బొందయు జారులు దియ్య
కూరలు. కాశీ ౩ ౧౮౫

బొందకోల. వి (బొంద³ + కోల) మల్లసాధ
నాయుధవిశేషము (చి ని, శ ర)
సీ. సాధనాయుధములు సానకత్తి యనంగ
బొందకోల యనంగ బొలుపు గాంచు
అం భా ౨ ౨౦౬
క. చిరుదుగలకులుక లిరువురు కెఱమట్టి
మెఱుంగుదట్టు తెగుచల్లడముల్, బరగంగ
బొందకోలల వారిగల తాటించి ప్రెు
క్కు-యారము మీఱన్. ప్రబంధ. ౮౫

బొందడ(శ)ము. వి (బొంత + దడము) కంచు
కము, చొక్కా-యు, కవచము.
సీ పాతకంబులు నీలిపట్టుబొందడములు పగ
లింటినిద్రలు పచ్చడములు. హైమ ౩ ౬౧.
గీ. చొచ్చి చెదుగు లారుల సొంపజూతు
రట్లు, బొందడము తెమి వాడికూపులును
బోరె అచ్చ భా. ౧. ౪౨
ము. . . తెందమ్ముబొందళపుక్ రొతున ప్రాసి
నట్టి పడకింటన్ మించుటూరనొన్నచన్.
ఉ. రా. ౪. ౨౨౨.

సీ కేరణ మనగను చేరణి యన, [illegible]
వనగను బొంగళిం బనంగ, జో డనఁ
గవచంబు శోభలు అం. భా. ౨.౨౦౪

బొందడీ = బొందడము. వి (√బొంత) కవ
చము
౧ పలపులలొజ పీవు గిరిశం యలజాబిలి చిల్క-
తేజ తూపులు నన లెంచ విల్ చెఱకు
పొందుగ దేరులు నారి బొందడీ, తిలి
రలమూపి యి పపాది తారకులెక్కొర
చుట్టు మెట్టి నీ, కలవడు కెట్లు మెంక్కులపు
టంపము లబ్బర మెంచి మాచినన్
యయా ౫ ౮౦.

బొందడేడు. వి. (బొందడము + ఈడు)కంచుకి
(కవచముతొడగినవాడు వర్మితుడు శ ర)
గీ కంచుకి యొసగుచుండు, బొందడీఁ
డని అం భా. ౨ ౧౮౩.

బొందడీలు. వి బ. (√బొందడము) ధాన్య
విశేషము, ఒకవిధముధాన్యము.
వ బొందడీలు పునుగుదావులు తేనె
తొలలు మోసనాలు ప్రబంధ. ౧౧౨.

బొందపక్కి. వి (బొంద + పక్కి) మత్స్య
విశేషము, ఒకజాతిచేప (శ. ౬)

బొందపువ్వు. వి (బొంద³ + పువ్వు) తాటి
మొవ్వునంటియుండెడు మాగుపూవు.(శ ర.)

బొంది. వి (ప్రా. బోది, బుది ఎ బొంది.
త. పొంది) దేహము, మేను.
గీ. నిజవు లేకని నడిమి ఉచ్చినఫలమున
బొందితోడన దివికేగు బొలుపుకోతె.
కు. సం ౧౧. ౩౩౦.
ద్వి బొందితోడను కూడ బోయి స్వర్గంబు,
నందుము పొమ్మన్న నాత్రిశంకుండు.
రం. రా. బాల ౫౮. పా ౧౧. పం.
గీ అబ్బలియు రంక, నిన్ను గనుగొన్న
బొందితో నిల్వనీరు.
అచ్చ. రా యు. ౧౧౨.

బొందిలీ. వి భారతీయులలో నొకజాతి (బొందిలి. అని శ. ర)

గీ ఎనుఁగులు వేయి బొందిలీ లెంచి చూడ లక్ష వెంజాయ లౌకలక్ష కృష్ణ ౩ ౨౫

బొందివేఁట. వి గూండ్లలో నుంచి పెంచెడు కాఁగాలు మొదలగు పక్షులసహాయమున నాడెడు వేఁట

ఆ కారుకోడి కాఁజా మొదలుగాఁగ బొందివేఁటకు మీఱు నెట్టు లెల్ల గూండ్ల బిట్టు వెలఁగ యయా ౧ ౧౧౩

బొందు. వి (సం బంధః) ౧ దారము

సీ ఎవ్వఁడు రవణిల్లు సెల్లజీవులయందుఁ బూస లలోనున్న బొందువోలె కాశీ ౫ ౯౭

సీ గీఱునామము చిన్నికోరమీఁసలు చెంపఁ బనిమట్టునీక బొందువట్టునూలు శుక ౨ ౨౮౧

౨ పూవుకొత్తు

గీ నియమమునఁ బుష్పములఁ గోసి చేర్చి మీఱఁ బలువన్నెలంగులవి తవింతలుగ మాలి కలువ బొందులు కందుకమ్ములు రచించి కళా ౪ ౯౨

౩ చొక్కాయ ముడివేసెడు సన్ననినాడా

ఉదా బొందులచొక్కా పరికిణీబొందు మొ॥

౪ శుష్కసస్యము పెన్ను దీయుటకు యోగ్యము గాని తరి లోనగునవి

సీ బొం దవఁగాను శుష్కసస్యము చెలంగు ఆం భా ౨ ౨౩౪

వ్యవ ఈ సంవత్సరము నీరు చాలక చేనంతయు బొం దయిపోయినది

విశే స్థూలము, లావైనది

ఉ చాల దళంబుగాఁ బృథులచంపకకీలనఁ బొల్చు బొందుఁ దోరూ రెలనంగఁ గల ల్సుగంధకదళీనవపంక్తుల సొప్పు నప్పురిన్ ఆము ౧ ౬౯

౫ బొందుపోవు

బొందుపోవు. అ క్రి (బొందు + పోవు) పఁ మున్నగునవి పెన్ను తీయుటకు యోగ్యముగాక పోవు

వ్యవ ఈ యేఁడు రసంగిచేలు బొందుపోయినవి

బొందె. వి కదళీత్వగంతర్గతశ్వేతకాండము గల పేశిన అరఁటిచెట్టు లోపల నుండు తెల్లని భాగము ఊఁచ (దీనికే దూఁట దవ్వ అని వ్యవహరింతురు)

సీ బొందె యంచనఁగను బొల్చును కదళీత్వ గంతర్గతశ్వేతకాండసంజ్ఞ ఆం భా ౨ ౫౮

బొక్క. వి (సం భూకః క బొక్క త పొక్క) ౧ కలుగు కన్నము బిలము

ఆ చాటినేలమన్ను కాచకే పుమన్నుఁ బుట్ట మన్ను సెలకబొక్కమన్నుఁ దక్క నొండు చోటఁ దామన్ను గని కాచ మాచరింప వలయు నంద్రు బుధులు విజ్ఞా ౧ ౩౭

క ఒక్కయెడం దములో నొక బొక్కకు వాదడిచి కశకముఁ గపింజలమున్ కేయూర ౨ ౯౧

గీ లాఁగ బొటియ బొక్కి కలుఁగు బొక్క బొంద యనఁగఁ బొలుచు గర్తంబు ఆం భా ౧ ౧౪౫

౨ గోయి గర్తము

ద్వి ఎడపెడ బొక్కలనిడినకాలకుల పడ లించి భక్షించు వేశాకతతులు ద్వి హరిశ్చ ౬ ౧౬౭౯ పం

౩ హాని అఁడుగుతి (వా) ౪ కారాగారము ఖైదు

(వ్యవ) వానిని బొక్కలో పెట్టినారు

౫ నష్టము దండుగ

(వ్యవ) వానికి బేరములో నాలుగువందల బొక్క వచ్చినది

౬ బొక్కచెరడు బొక్కలాఁడు

బొక్కెన(ము). వి (క బొక్కెన త బొక్కెనం మ బొక్కెనం) నిర్భూతి పొక్కిళ్లనుబంధి

ద్వి. కడఁగి కేరడమ్రుఁ గాయ పం జేరి, కుడిచి
కత్తించు పెక్కురకాపకులకుఁ, బోడలకళా
పంజా బూదిబొక్కణాము, జడలా రుద్రా
క్షలా సంపదకేల.
ద్వి. హరిశ్చ పూ. ౧౪౭౨. పం
సీ. బూదిబొక్కణ లాతిమును గమండలువును
బులికళాసముఁ గరంబున వహించి.
హర ౨. ౭౪

బొక్కనియ=బొక్కనా. వి గుఱ్ఱములకు దాణా పెట్టుసంచి.
సీ పాదంబుతో నశ్వముఖుల లాయంబులఁ
గట్టి బొక్కనియలఁ గవణ మెత్తు
నృసిం. ౨ ౧౨౪.

బొక్కబొరడు. వి. సర్పవిశేషము, ఒకజాతి పాము (శ. ర., బ్రౌ.)

బొక్కలాఁడు. వి. (బొక్కలు + ఆఁడు) ౧ సర్పము ౨. కన్నగాఁడు
ద్వి '(శ్రుతిబాహ్యుఁ డిలఁ బుట్టుగ్రుడ్డి తాను
సుఁడు, గతిచెడ్డచెడుగు తెక్కలి బొక్క
లాఁడు, పదవిహీనుఁడు జగత్త్రాణభక్ష
కుఁడు, కడకి యీవిసపాలవిత్తు నేమందు'
ద్వి. హరిశ్చ ఉ. ౨౦౩౬. పం
(ఇది పైరెండర్థములకును లక్ష్యము)

బొక్కసపి(పుటి)ల్లు. వి. (బొక్కసము + ఇల్లు) ధనాగారము.
సీ. సరుకులుండు,మిద్దె చిల్లరులు నమ్మెడు
దుకాణము బచ్చుమళిగ బొక్కసపిల్లు
మచ్చులు .. హంస ౨ ౨౨౬.
గీ. బొక్కసపుటిండ్లు సుగ్రాణముల సెలవులుఁ,
పాకశాలలు మరము లనేకభోజనార్హ
శాలలుఁ .గట్టఁ బనుపు. ఉ. రా. ౭. ౧౪

బొక్కసము. వి. (క. బొక్కస. త. పొక్కిసం)
౧. ధనాగారము, బండారము.
గీ. పూర్వ కేం మున్నదో మీదు బొక్కసముల,
రొక్కములు వీరి యది కేం మొబుంగ
మునకు. ఉ. హరిశ్చ. ౧. ౪౨.

గీ సలిలపతి బొక్కసము నదీసతుల కెల్ల, వర్మ
సీమంబు గిరులకు వర్మ మవిల,తాండవిత
పాండుడిండీరఖండధారి, ధళ్యసాంద్రంబు
పాలసంద్రంబు మించు. వాల్మీకి. ౧. ౬౧.
సీ. బండరు వంచన బండార మంచన,
బొసఁగుచుండు, వల్లభాండాగారము
ఎం. భా. ౨ ౧౫.
౨ పెట్టె.
సీ. తతి నిండుజాబిల్లి తళుకుబొక్కసములోపల
మించు వలిమంచు వలువఁ బూని.
చంద్ర. ౪. ౪౭.
గీ తండులాదిక తామ్రపాత్రములతోడ, పెసఁగు
సంచియు నగలబొక్కసముఁ దాల్చి, వెంట
శిష్యుఁడు చనుదేర . ఇందు. ౨.౧౧౫.
౩ మూట.
గీ ఆస్థిగర్భితతామ్రపేట్యాన్వితముగు, బొక్కసం
బెత్తుకొనిపోయె బోయ యనుచు
కాశీ. ౫ ౬౩.
ద్వి చంక బొక్కసమును సడలియున్నదియు,
శంకింప కొం కెట్టు సరియించెదయ్య.
బస. పు ౩ ౬౫౬.
౪. ధనము, కోశము. (చూ బొక్కసపిల్లు.)

బొక్కి. విణ ౧ మాంసములేనిది, గుంటలుపడినది.
సీ. నొక్కుఁబ్రక్కలు బొక్కిరొమ్ములు
కలుగు నెఱకుముసుఁడిఁ గనిరి సతులు.
కు. సం. ౬. ౬౯౪.
సీ బొక్కిఱొమ్ములు లోతుఁబొట్టలు మిడి
గ్రుడ్లు గూనివీఁపులు నిడుఁగొంకికేళ్లు.
ఉ. హరి ౨. ౧౨౨.
సీ కొంగమెడయు నిడుగూనివీఁపు నొలుగు
పోయినరొండియు బొక్కిఱొమ్ము.
హరిశ్చ ౪. ౧౬౭.
౨ బోసివాఁడు,పండ్లులేనివాఁడు, పండ్లులేనిది.
ఆ. చీకు పెలుఁగు బొక్కి చెవుడుఁ గలయది,
మూఁగ శబ్దవిశరములు గ్రహింప,లేనిపనిది ...
వెన్న ౪. ౪౭.
చేదబొక్కి = పాఁతచేద.

ఆ. చేఁదబొక్కిఁ బోదను జేర్చి ఖాండంబుల, లోతునీళ్లమడుఁగులోన ముంచి. హైజ. ౩. ౬౩

జ బొక్కిపడు.

బొక్కిపడు. అ. క్రి. శిథిలమగు.

వ కోట బొక్కిపడంగా యవనోగ్రసైన్యము ఫిరంగీల్ గుప్పి రొక్కుమ్మడిన్ రంగా ౩ ౪౨

బొక్కిస. వి. వస్త్రములుపెట్టెడి పెట్టె, కోశకము. (శ ర.)

బొక్కిసా. వి చిన్నమూట, అల్పభారము.

(వ్యవ) బొక్కిసాలో కొంతకచ్చువలె వీఁడు సిద్ధమైనాఁడు

బొక్కు. స క్రి ౧ ఏదేని వస్తువును నోటినిండ జేసికొని తిను

సీ. జలినారసాగడు జొన్నలకాఁడలఁ ద్రొక్కి ముక్కునఁ ద్రెంచి బొక్కి బొక్కి. ద్వా ౮ ౧౧౮

క. రక్కసుఁడై కోపం బిడి, యొక్కొక యపరాధమునకు నొక్కొక్కఁడు గా, బొక్కఁగ లోకము పురపురఁ బొక్కఁగఁ బాదర్యో నంతిపురముం బురమున్. మనుచ. ౫. ౨౫

ఉ. తనవారు వారివా రనక దొరకినవారినెల్లం దునకలు చేసి బొక్కుచుం ద్రొక్కుచు రామా ౯. ౧౫౦

వి. బొక్కుట.

జ. బొక్కులాడు.

బొక్కులాడు. స క్రి (బొక్కులు + అడు) నోటి నిండ జేసికొని తిను, బొక్కు.

చ. కలమపుఁగెండుగల్ ద్రవిడకన్యలు ముంగిటఁ గాచుచుండి తజ్జలరుహనాథగేహరుచి కాబము సారెకు బొక్కులాడ చెంగలువ దండలఁ దోలుదు రప్పురంబునన్ ఆము. ౧. ౪౫

బొక్కెన[1]. వి నీరుపిప్పలి. ‡.

సీ. నీరుపిప్పలి యంచనిన బొక్కెన యనంగఁ దోయపిప్పలిసంజ్ఞ దోఁచుచుండు. అం. భా. ౨. ౫౪.

బొక్కెన[2]=బొక్కెనియ. ౧ ఉలవలు మున్నగు దాణా ఉంచి గుఱ్ఱమునోటికి తగిలించుసంచి.

సీ అశ్వఖాదనసాధకాస్యలంబి,భస్త్రి బొక్కెన యనఁ బరగు... అం.భా ౨.౨౦౦.

౨ చేఁద, నీళ్లుతోడుసాధనము.

గీ చేఁద, బొక్కెన యనంగఁ దద్భేద మొప్పుచుండు. అం. భా. ౨. ౨౯౩.

బొగడ. వి ౧ మంచపుఁగోడు మొదలగువాని తలయందును గందపట్టెమీఁదను ఉండుగుబ్బ.

చ పగడపుఁబాదపట్టియలు బన్ను మెఱుంగు కిరీటిపచ్చబొ,బొగడ కడానిక్రొంబసిమి పుత్తడివ్రట్టువకోళ్లసంతనం, దగుమగఱాతి పట్టియలు పెంపగుమంచమునన్ మహోన్నతిన్ చంద్రా ౬. ౨౩౨.

౨ చూచుకము, చన్మొన

చ చనుబొగడల్ పిఖాకలనఁ జక్కిలిగింతలు వోవ లోఁగుచున్ కళా. ౧. ౨౪.

సీ తెలిముత్తియపుసరుల్ దిద్దుపెపంబున గుబ్బచన్బొగడలఁ గోరఁ జెనకి. నీలా ౩. ౧౦౩.

౩ ఆఁడువారు కొనచెవిని ధరించెడు భూషవిశేషము, బుగడ

సీ. చెవులపువ్వు బొగడ బవిరె రాకెక ... కర్ణభూషావిశేషములు అం.భా. ౨.౧౮౯

సీ కెలన మించుధరాజకెంపుటాబొగడల జిగి చెవిజవ్వాదిచెల్మి కలర. ఉ. రా. ౬ ౧౧౯

ద్వి. మగబాలతలుకుఁగమ్మలును గట్టాణి,బొగడలు చుఱుకుఁగెంపులబవిరెలును. రం రా. బాల. ౪౫. పొ. ౬.

౮. చెఱువుకట్ట లోనగువానియందు నీళ్లు దూఁటి వచ్చెడు రంధ్రము. (శ. ర.)

జ బొగడపచ్చలు, బొగడసరులు.

బొగడపచ్చేలు. వి బ. (బొగడ + పచ్చెలు. వస్త్రవిశేషములు, ఒకదినుసువస్త్రములు.

సీ. నిండువన్నెలు మంచి నిగనిగోచరుల. సామంతవీథులు ప్రతిపలుకు బొగడ. గీ.పచ్చలును.. మొదలుగా వస్త్రాలు ధరించి నందికేలపుడు. ప్రబంధ. ౨౪౨

బొగడసరులు. వి.బ.(√ బొగడ)ధాన్యవిశేషము.

సీ. ఏదుకట్లు వంకి లికుకరాజనములు పులి
గోళ్లవంకెలు బొగడసరులు.
హంస. ౪. ౧౨౭.

బొగ్గు. వి. మండి చల్లారిన కట్టెతునుక, కాలిక

గీ. బొగ్గులకుఁబోలె నొదలంటఁబొడువఁబనదు
భార. ఉద్యో ౨. ౫౪

క . . బొగ్గులకై కల్పతరువుఁ బొడుచుట
సుమతి. సు. శ. ౫౭.

గీ. .బొగ్గు, నల్ల లనఁగను గాలికానామములగు.
ఆం. భా. ౨. ౨౪౨.

విణ. నల్లనిది.

మ. తలిరుంగేల మరుత్కిశోరగమితాత్యచ్ఛ
ప్రసూనాంతరో,జ్జ్వలకింజల్కసమాఖ్యకో
ద్రవము లెంచ న్నింది శేఁదేఁటిపిల్కల
పేరం దగు బొగ్గుతీసువలకోల్లన్ బట్టి
యాడించె . చంద్రా. ౪ ౭౧

జ' బొగ్గుపడు, బొగ్గులుసేయు.

బొగ్గుపడు. అ. క్రి. (బొగ్గు + పడు.) నల్లనిదగు.

సీ. కనకవర్ణంబైన కైటభాసురకైరి పొఁగచూరి
నల్లనై బొగ్గుపడిరొ భీమ. ౪ ౬౧

శ్లో॰ కాలకూటాగ్ని సంపర్కాన్నీలవర్ణ స్తదాఽ
భవత్.

బొగ్గులుసేయు. స. క్రి. (బొగ్గులు + చేయు) బొగ్గులుగాఁ జేయు,పాడుచేయు

ఉ. సిగ్గొకయింతలేక నెలచేడియకైవడి ధర్మ
కీర్తులన్, బొగ్గులుసేసి జారుకళిఁబొందికటా
కడుపేలతెచ్చుకొంటి. . భాగ. ౯ ౩౪౭.

బొచ్చు. వి. రోమము, కాంద్రుక.

సీ. రోమము బొచ్చున ద్రుమ్మండు నా మీసము...
ఆం. భా. ౨. ౧౪౬.

బొచ్చె. వి. కరోటికోశము; తలపెంకు.

గీ. తనయుని గరోటి క్రొవ్విర పునుక ... బోలె
బొచ్చె నా ... ఆం. భా. ౨. ౧౩౩.

బొజంగు. (సం. భుజంగః)౧ విటుఁడు, వేశ్యాపతి

క వడివడి నెలనెలఁదులనెం,బడో నదకించిరి
పోరిఁపోరిఁ బ్రాయపుఁ బొజంగుల్.
అచ్చ. రా. అరణ్య. ౧౫.

క నాకుఁదుబొజంగు వినుము న్య,పా! కట
విటుకై ష్యుఁ దర్థపతి యనువాతం,డు...
దశకు. ౬. ౯౯.

సీ. విటనామధేయమా విటకాఁడు పేడుక కాఁడు
బొజంగు నన్నుకాఁడు లంకె,కాఁదనఁగ ..
ఆం. భా. ౨. ౧౧౬.

౨ ప్రభువు, అధిపతి

మాలిని జగములయొకిమీఁదా జాకువాడింటి
వాఁడా, తిగకోటికలగొంగా దిట్టకేకే
బొజంగా. అచ్చ. రా. కిష్కి. ౧౦౯.

జ' బొజంగులాఁడి

బొజంగులాఁడి. వి. (బొజంగులు + ఆఁడి) పైన్యరిణి, అంకటాలు

సీ. బొజంగులాఁడి లోడారిబుద్ధి పల్గాకి
జాదరి రొమ్మెబ్బెరాసి గాతలకోటారు.
చెన్న. ౨. ౨౪.

బొజ్జ. వి (క బొజ్జె) పొట్ట, కడుపు.

సీ బొజ్జన బొజ్జనఁ బొట్టన డొక్కనఁ గడు
పనఁ గుక్షియాఖ్యలు చెలంగు.
ఆం. భా. ౨. ౧౩౪.

గీ. అమృతమధురంబు లగుగాడ్పు లానియాని,
బొజ్జపెంచినపెనుపాఁపపెజ్జమీఁద . కారి
పవ్వళించు హైమ ౫. ౪౪.

గీ లెక్కలిడరానిరాయంచజక్కిబోదు,గ్రుడ్లఁ
బనఁటులు నిండారు గప్పబొజ్జఁ బూను
పెనుదంట .. నీలా. ౧ ౪౪.

జ' బొజ్జదేవర, బొజ్జవాఁడు

బొజ్జదేవర. వి. (బొజ్జ + దేవర) వినాయకుఁడు.

గీ. గుజ్జువేలుపు పిళ్లారి కొమ్ముకొమ్ము బొజ్జ
దేవర ... వినాయకుసకుఁ పేర్లొప్పును ...
ఆం. భా. ౧. ౪౫.

బొజ్జవాఁడు. వి. (√ బొజ్జ) తుందిలుఁడు, పెద్ద పొట్ట గలవాఁడు.

సీ. బొజ్జవాఁ డనఁగను బొజ్జవాఁ డనఁగను
కుందిలవాడుశైలి తోఁచుచుండు.
అం భా. ౨ ౧-౨౦.

బొటనవ్రేలు = బొటమనవ్రేలు, బొటవ్రేలు, బొట్టనవ్రేలు, బొట్టవ్రేలు. వి జా అంగుష్ఠము, పెద్దవ్రేలు

గీ నాగకన్యలతోఁడికలహ,మునకుఁ గాల్ద్రొక్క దవో లేక బొటనవ్రేలఁ బుడమి వ్రాసెద వది యేల పువ్వుఁబోఁణి దశా ౨ ౩-౨౪

సీ. పొసఁగు నంగుష్ఠంబు బొటనవ్రే ల్బొట్టనవ్రే ల్బొటవ్రే ల్బొట్టవ్రేలు పెద్దవ్రేలు నాఁగను అం భా ౨ ౧౩౯.

బొటబొట. వి పొక్కుట కారుట మున్నగు వానియందగుధ్వని కనుకరణము

చ. .చీవకోటులున్, బొటబొటఁబొక్కుభూమిఁ గల భూజములందు మహోగ్రవృత్తిపై
చిత్రభా. ౨ ౯

ప. . . క్రొవ్వుచమురు బొటబొటన వడియం గలసిన మెదడుఁ జిగురెముక యూరుఁగాయ నంజి నంజి మెక్కు శాకినులును
చంద్రా ౬ ౯౩

గీ అడలెఁ గన్నుల బొటబొట నశ్రు లొలుక
కళా ౩ ౨౪౧

ఇట్లే: బొటబొటబొట

క చీఁపొటిచినుకులు మిగులన్, బొట బొట యనుచుఁ బడఁగ విప్ర ౩ ౫౫

బొటమంచి. వి. గొల్లనిపరికరములలో నొకటి

సీ బొప్పి మజ్జిగముంత బొటమంచి ఎల్లలగూఁడు దాపెనత్రాడు కోఁతికత్తి హంస ౨ ౬౫

బొటమనవ్రేలు = బొటనవ్రేలు.

క. ఖల్లన బొటమనవ్రేలిని, మెల్లన వాటి పంట నద్దిక మెలువుచు నొక్కన్.
సత్య. పాం. ౪. ౧౯౬. (శ. ర, బ్రా. పా. అల్లలనబొటనవ్రేలును, ము.ద్రి. పా.)

బొటవ్రేలు = బొటనవ్రేలు.

ఉ. పెన్నుదిమించుఁ గాలి బొటవ్రేల విచీఁ గూఁతురు ... రామా. ౫. ౧౯.

క. భటుఁడొకఁడు పందిపోటున, బొటవ్రేలిక మూటిపెట్టి వ్రాని యదల్పన్.
పారంగ ౧. ౧౦౫.

చ తద్దయు నొప్పె విహారకయ్యలైపై, విలసిత లీల బాల బొటవ్రేల నిలాతలమున్ లిఖించుచున్ విక్ర. ౪ ౨౨౦.

బొటిమ. వి యౌవనమందు మొగమున లేచెడు చిన్న పొక్కు, అవగండము (శ. ర)

బొటుకురు. వి. వృక్షవిశేషము. ఒకానొక చెట్టు.

ద్వి బొటుకురు నుసిరిక పోఁక నారంజి, కటుకురు గుమ్మడి కస్తూరి కుమ్మ.
ద్వి. శ సా ౨ ౬౫౬ పం.

బొట్ట[1]. వి ౧ గానవిశేషము.

వ విరించిపట్టి విపంచి పట్టి బెట్టుగా బొట్ట గీతంబులం దలపెట్టె ఉ. రా. ౨. ౬౧

బొట్ట[2]. వి ధాన్యాదు లుంచుకొనుటకు వెదురు ఒద్దలతో నల్లిన పెద్దబుట్ట, పాణక.

గీ .తద్విశేషసమాఖ్యలు దనరుచుండు, కొట్టె కూఱు పాడక కుమి బొట్ట యనఁగ.
అం భా ౨. ౨౪౦

బొట్టడి. వి బెస్తలు సవారి మోయునపుడు నడచు నడకలలో నొకట

వ బెస్తలు సిస్తుగా మోచి నిబ్బడుగు మోరడి ఒలిమికం బొద్దిక బొట్టడి చిట్టడి మోపన ఒదిలము ప్రబంధ. ౬౦౫.
(దొర్లిం చెడునల్లరాయి అని శ. ర.)

బొట్టనగోలలు. వి. బ. బాలక్రీడావిశేషము.

సీ. చీకటిమొటికల్ల చిమ్ముబిల్లలు పెట్టు బొట్టనగోలలు బొమ్మరాలు. గీ. అతిగా నైశక్రీడలాడి రచట. వి. పు. ౧. ౨౦౨.

బొట్టనవ్రేలు = బొటనవ్రేలు.

బొట్టము. వి, కాపీనము, గోఁచి.

గీ. బొట్టు మం చనఁ గొంపిడును దనరారు
ఆం. భా. ౨. ౧౫౩.

బొట్టుత్రేలు = బొటనత్రేలు. (వ. బొట్టు = కాలిబొటనత్రేలు.)

బొట్టియ¹ = బొట్టె¹. వి (త పొడియాన్) ౧. పుత్రుఁడు.

చ. తెన్కుకురానిదీరమున్, బొనరఁగ వేల్పు గొంగతొలిబొట్టియ యింద్రజిత్తుండు ఱంపి లన్.
అచ్చ రా యు. ౪౦.

వ విను తేండ నీకు బొట్టియ, లొనగూడు తెలుంగు నిక్కు పొందవఁ దలిపెదన్
అచ్చ. రా బాల ౫౩

౨. పుత్త్రిక, కూఁతురు

గీ పుడమిబొట్టియ యత్తల కడర మ్రొక్కె.
అచ్చ రా. యు. ౫౭౪.

బొట్టియ² = బొట్టె².

బొట్టియఁడు = బొట్టెఁడు. వి పుత్రుఁడు

గీ. ప్రొద్దునికువును గాడుపుబొట్టియఁడును పెనుగట్టు లెత్తుకొనిరి.
అచ్చ రా యు ౭౭

బొట్టు. వి (సం పుండ్రమ్. క బొట్టు త పొట్టి మ పొట్టి) తిలకము

ఆ. ఇడ్డబొట్టువోలె నింటిలో నుండక
కు. సం. ౭. ౭౪౩.

ఆ బోడితలయు నిడుదబొట్టుఁ జూచి.
ఉ. హరి ౪. ౪౨

సీ. పశ్చిమదిక్కుంభిఫాలభాగంబునఁ బోలు పొందు తేగుఱుబొట్టనంగ విక్ర. ౩. ౭౫.

౨. జలాది బిందువు, చుక్క.

సీ. గోఖురోద్ధతరేణుకుంఠితం బగు మోము చెమటబొట్టుల జాలఁ జెన్నుమిగుల.
కాశీ. ఖ. ౫. ౧౪౭.

సీ. ఆరోగబొట్టున కడుట నీఁగలు ముసిరిన జాడఁ బట్టంగ వని తలంచి.
కేయూర. ౨ ౧౧౪.

౩ అంకెలలో శూన్యస్థానము, సున్న, బిందువు.

చ. పొరిఁ బదిసున్నలు వ్రాలయు బొట్టు మృగాంకుఁడు పేడుమిమిన్నఁబున్, ధర జేయు.
భా. రా. యు. ౩౭౫.

సీ. బొట్టన సున్నవఁ బొలుపొందు బిందువు...
ఆం. భా. ౨. ౧౭౭.

౪ లెక్కించునపుడు గుర్తుగా పెట్టిన చుక్క.

క. వనచరనాయకసంఖ్యకు, వనజభవుఁడు బొట్టు లిడుచువచ్చినకో నాఁ, గనదురుదీప్తుల గగనం,బున జొక్కఁ దొకండతోఁచెఁ బొరిఁ దారకముల్.
భా. రా. యు. ౩౭.

౫ మంగళసూత్రమునగ్రుచ్చిడుసువర్ణాభరణము.

గీ. తనయులను ధారవోసెను దక్షుఁ డప్పుడు, బొట్టు గట్టను చంద్రుఁ డప్పుత్త్రికలకు.
శ్రీరం. మా. ౪. ౪.

గీ పుట్టుటకు మున్న లేమకు బొట్టు గట్టి, చెట్ట పట్టుట కొకరుండు పుట్టెఁ జూడె.
కృ. శకుం. ౨. ౪౪.

గీ పుస్తె, యనఁగ మాంగళ్యసూత్రాఖ్య యలరు చుండు, బొట్టనఁ దదంతర సువర్ణభూష యౌక
ఆం. భా. ౨. ౧౪౭.

౬ బొట్టుదారము, బొట్టానర్పు.

బొట్టుగు(వు). వి తిలకవృక్షము ‡.

సీ బొట్టుగు లేమావిఁ బొదలించె కొక్కుత్త చూడియుఁ జే నంటె సొబగుమీఱ.
యయా. ౪. ౧౯.

మ లలనా యాతిఁ దశోకవృక్షము రసాలం బున్ ప్రియాళింబు వావిలియుం బొన్నయు బొట్టుగున్ బొగడత్రోవి గ్గోఁగు సంపెంగ నిం,దులఁ బోషింపఁడు వైజ. ౨. ౧౪.

సీ. పొన్న బొట్టుగు పోఁక పొగడ దాడిమ మిప్ప గుము గొందగురుగొంద గోసుకేసు.
కేం. పంచ. ౪. ౫౨౨.

బొట్టుదారము. వి. (√ బొట్టు) బొట్టుకుగ్రుచ్చుమంగళసూత్రము. (శ. ర.)

బొట్టె¹ = బొట్టియ¹. వి. ౧. పుత్రకుఁడు, బిడ్డవాఁడు.

ఉ. కాకటిబొట్టె తెందుపోరకాయలబుజ్జులు
కంట్లపెద్దలుక్, కూఁతగ తెక్కుసంబయిన
మాటలు మున్నగువానిఁ గొంచు మీ, రీవిధి
నెంచు పోరెూదరో . చెన్న 3. 33.

ఆ. పాప బుడుత చిఱుత పట్టె పిసువు కందు,
మాన నిసువు బిడ్డ కుఱ్ఱ బొట్టె, యనఁగ శిశు
సమాఖ్య లగు ఆం. సం. మాన ౧౨
౨ వృత్తి)క, కూఁతురు.

వ అప్పు డప్పుడముదాల్పుదొరబొట్టె యిట్టి
ట్టనరానిసొగసులుట్టిపడ దండంబుబెట్టిన
మృ వి. 3. ౧౨

బొట్టె² = బొట్టియ². వి కోడికాలివెనుకప్రక్కనందు వాఁడియైనగోరు, అట్టి యాకారముగల బాణాగ్రము, ములికి.

సీ . . నార బొట్టె యనఁ దదంఘ్రిజన్య,
కంటకాతిని తాంగం బొప్పు
ఆం. భా. ౨ ౯౨

గీ కాల మసమూనటీఁడు బింకంబుతోడ, సరకు
సేయక ధీకరతరశమిప్రసారణముఁ గూల్పఁ
జాచు కటారికోల, తెండిబొట్టెయుఁబలెఁ
దోఁచె వేఁగుఁజుక్క. పరమ 3. ౨౪౪.

జ బొట్టెకోల.

బొట్టెఁడు=బొట్టియఁడు. వి కొడుకు, పుత్రుఁడు, పిల్లవాఁడు, బాలుఁడు.

క. బొట్టెఁడ వీ పెట్లు నిలిచి పోరెదు
చెపుమా అచ్చ రా బాల ౨౦౨

బొట్టెకోల. వి (బొట్టె² + కోల) కోడికాలి వెనుకప్రక్కనుండు వాఁడిగోరువంటి ములికిగల బాణవిశేషము

గీ ఒప్పుచున్న వియమని చెప్పనార, కాయనకు
బొట్టెకోలలు గానె నాళ,ములఁ బ్రకాశించు
కామరశెుంగ్గ లరయ. కళా. ౪. ౧౩౩.

(కామరశెుంగ్గవంటి ములికిగల బాణవిశేషము. అని శ. ర.)

బొట్ట్రొనర్చు. స క్రి. (√బొట్టు) లేకుండఁజేయు, నశింపఁజేయు.

సీ. తమ్ముల దోషాక్తిఁ గ్రమ్మి మాపికలట్టు
నయశాలలను బొట్ట్రొనర్చుకొంటె.
బిల్హ. ౧. ౩౪.

(బొట్టరొనర్చు అని యర్థాంతరము. కాలిబొట్ట
లతో జంతులకు సాదృశ్యము ప్రసిద్ధము.)

బొడబొడ. వి కక్కుట కాఱుట ప్రాయుట మున్నగువానియందలిధ్వని కనుకరణము.

క బొడబొడ నెత్తురు గ్రక్కుచుఁ, బడిరొఁ
బ్రలంబుండు గోపబాలురు చెలఁగక్.
దశ. ౯. ౨౨

వ బొడబొడను వడలెడు నుడుతునెత్తుట
న్నడలి మనుచ. ౪. ౭౦.

ద్వి. పుతియమాఁగలు బొడబొడమనిప్రేరాయ.
ద్వి. హరిశ్చ. పూ. ౨౦౭౦.

బొడిగ. వి. బాలకుఁడు

సీ బాలకసంజ్ఞ నలువు మీఱ,. .బుడుత
కుఱ్ఱ కొడుకు బొడిగ . ఆం. భా. ౨. ౧౧౯.

బొడిప. వి. చెట్లయందలిబుడిపి. (శ. ర.)

బొడిబొడి. వి దుఃఖించుటయందగు ననుకరణము

ద్వి బొడిబొడిఁ బొక్కుచుఁ బొవుచున్నంతఁ,
దొడరంగఁ బతియు బంధులు సేఁగుదెంచి.
పండితా మహిమ. ౨౯౪. పా.

బొడిమ. వి పాతకొళ్లబిరడ (శ. ర., గ్రా.)

బొడియ. వి కుటుపము, చేతిపిద్ద.

సీ బొడియ యం చనఁగను బొలుచును గుతు
పంబు ఆం భా ౨ ౨౪౩ (రెండు
పిడ్డలకు వేసెడు పెన అని శ ర)

బొడ్డ. వి వృక్షవిశేషము, అత్తిచెట్టు. (శ ర., గ్రా)

బొడ్డనబావి. వి నడుమచిన్నరాయిగల కోనేఱు.

క. మన బొడ్డనబావులలో, వనువిసముఁ జరించు
నంచలం దోరకాంతాంగన దోయి చెప్పఁ
దంత్రి, కని విని సె నెందు నెఱుఁగ గని
విద్యలకుక్. ప్రభా. ౪. ౫౭.

వ... వజ్రపురంబునం గల కొలంకులం దటా
కంబులం గొలఁకుల బొడ్డనబావుల నడ్డు,

పెట్టు లేక విహరించుటకు వజ్రబాహు మొదల యడిగి ... ప్రభా. ౧. ౧౨౧.

బొడ్డసరము=బోడసరము. వి. ఓషధివిశేషము, పైరులలో మొలచు ఒకవిధమగు చిన్నచెట్టు. (బ్రౌ., శ. ర.)

బొడ్డి. విణ. ౧. మూర్ఖురాలు, వివేకములేనిది

క ఒడ్డారంబునఁ దులువై, యడ్డిడ కారెడ్డి సాము మఱచి మనమునన్, జడ్డనఁ గులముఁ జెఱచు నా,బొడ్డిని రా జంత యంతిపురమున గనిచెన్. ఉ. హరిశ్చ ౪. ౫౮.

౨ లోతైనది

ద్వి. పొట్టయు వడగొంతునోయినవీఁపు, బొడ్డి కన్నులు ముడిచొములు బ్రేల్ జడలు
పండితా. దీక్షా. ౪౦. పా.

బొడ్డిగము. వి అవివేకము. (చూ. బొడ్డిగీఁడు)
జ: బొడ్డిగీఁడు.

బొడ్డిగీఁడు. విణ. (√బొడ్డిగము) మూర్ఖుఁడు, అవివేకి.

గీ. రెడ్డిగాడుకైవ యొకయొడ్డ బొడ్డిగీఁడు
ఉ. హరిశ్చ ౪ ౧౨

బొడ్డు. వి (త. పొట్టు) ౧ నాభి, పొక్కిలి.

సీ. . బొడ్డు పొక్కిలి యనఁ బొసఁగు నాభి
ఆం భా ౨ ౧౩౮.

౨. నాభినాళము.

గీ. . మరునకుం గుసుమర్తు వన్మంత్రసాని, బొడ్డు గోసినకాడువలినో శ ఆము. ౫ ౧౧౨

౩. గిన్నె పీసా మొదలగు వానికిఁ గ్రిందుభాగమున లోపలికి మొనగానుండు ప్రదేశము

చ. దేవతలఘట్ట మొసంగుచు బొడ్డుగిన్నెలో, సుసుతురు రాగిసంకటి తలోదరులు
శుక. ౨. ౩౩౫.

౪. నూతిచుట్టును ఎత్తుగా కట్టినగోడ. (శ. ర.)

జ: బొడ్డుఁజవిక, బొడ్డుకొంగు, బొడ్డుగంట, బొడ్డుపుడక, బొడ్డుమల్లె, బొడ్డువంచు, బొడ్డారు, బొడ్రత్నము.

బొడ్డుఁజవిక. వి. (బొడ్డు + చవిక) చుట్టుకొల్లారము వడిమిచావడి (శ. ర.)

బొడ్డుకొంగు. వి (బొడ్డు + కొంగు) బొడ్డుకడ చెక్కుకొనుకట్టు ఒట్టుకొన

(వ్యవ) వాఁడు డబ్బు బొడ్డుకొంగున గట్టిగా కట్టికొనివాఁడు

బొడ్డుగంట. వి అలంకారవిశేషము, మొలగంట.

గీ భూరితారావళులు మొలపూసలయ్యెఁ, గమలినీనాయకుఁడు బొడ్డుగంట యయ్యె.
సీతా వి. ౨. ౧౩౦.

బొడ్డుపుడక. వి (బొడ్డు + పుడక) కఱ్ఱతోఁజేసిన యొకవిధమగు పనిముట్టు, దూదేకులవాండ్రుపయోగించు కొయ్యముట్టు (శ ర., బ్రౌ.)

బొడ్డుమ(ల్లియ)ల్లె = బొండుమల్లె. వి. (√బొడ్డు) ఒకజాతిమల్లె ‡ లతావిశేషము, దానిపుష్పము

ద్వి కన్నె గేదంగులు గరవీరములును, పొన్నలుఁ బొగడలు బొడ్డుమల్లియలు
ప్రభులిం. ౨ ౧౮. ౩. పం.

గీ. పొగడలును బొడ్డుమల్లెలుఁ బొన్నవిరులుఁ బాన్పునను నాల్గుదిక్కులఁ బఱచికైచి
పి. శకుం ౩ ౪౧.

బొడ్డువంచు. అ క్రి. (బొడ్డు + వంచు) ఓపిక గలిగి యుండు.

ఉ ఏపనికైనను బొడ్డువంపకే, దండుకొఁ దోడు చీమ చిటుకన్నను వాదుకు వచ్చుచుండు
భోజరా. ౬. ౧౪౨.

బొడ్డారు(రిక). వి. (√బొడ్డు) పశురోగవిశేషము.

క తొట్రుపడు లేచఁ బలుమరు, నిట్టలపడి చూచి కాళ్లు నీల్గుచునుండుం, బొట్టదు మొయ్యదు బొడ్డారు పుట్టిన పసరము చికిత్స పొందరుగంగా.

సహదేవపశువైద్యశాస్త్రము. ౧౧. పా. ౩౪. ప.

బొడ్రత్నము. వి. (బొడ్డు + రత్నము) [illegible] దుండు మణి, భాగ్యవిశేషము.

శా. .సాధుస్తుత్యవంశంబునం, బొద్రత్నంబునఁ
దేజరిల్లుజనసంబుం బొందినన్ ..
శైజ. ౧. ౬౩.

బొంకిగ. వి ౧ సరకుతో నున్న చేతిసిద్ద. ౨.కొయ్య గంట. ౩. ధత్యవిశేషము. బ ౧ పొట్టువిడి బ్రద్దలు కాని కాయధాన్యము. ౨. బొంకు విడని జొన్నలు లోనగునవి. (శ. ర.)

బొంకుగు. వి చిప్పలు మొదలగున వొకదాని కొకటి తగులునప్పుడు పుట్టుధ్వని కి నుకరణము. (దీనియామ్రేడితరూపము బొంకొంకుగు)
సీ మెకఁదన్ను పునుకలనిడుపేరు లాండొండఁ
బొరిఁబొరి దాఁకి బొంకొంకుగు రనఁగ.

బొత్త. వి తామ్రాదిపాత్రములరంధ్రము, చిల్లి (శ ర)
(వ్యా) కొత్తచెంబు బొత్త పడినది.

బొత్తి. వి దొంతి, దొ ౩౯, ఇత్పంక్తి
(వ్యవ) ఆకాగితములు బొత్తి పెట్టుము

బొత్తిగా = పూర్తిగా.
సీ వలు వందఁ దొలఁగించి వలదను వనితకే
ల్విడిపించి బొత్తిగా సుశేలఁజేసి
శృ. వి. ౧ ౧౭ పా ౧౮. పం.

బొద. వి బల్బజము, తృణవిశేషము
సీ బొద యన బల్బజం బొనరుచుండు.
ఆం భా ౨ ౬౫

బొది. వి ఓడలు చేసెడుచోటు (శ. ర, బ్రా)

బొద్ది. వి. (క బొద్ది) ౧. వృద్ధదారకము ? ఒక జాతిమూరాకుచెట్టు
సీ. బొద్దిమారయుఁ దర్భమును సంతకును తేలు
నీఁతగింజలు నీట్లు సెనయు తేలు
(చి కీ., చి వి.)
౨. వృక్షవిశేషము.
ద్వి. మద్ది పొలకొండిసె మారేడు వెలఁగ బొద్ది
పొవర జమ్మి పులుగుడు తేడి
ద్వి. క సా. ౨. ౬౮౬ పం
గీ. బొద్ది యవఁగ, వృద్ధదారక మలరును
ఆం. భా. ౨. ౬౭

బొద్దీఁక. వి. (బొద్దు + ఈఁక) ఒకజాతి కీటకము, బరిసెపురుగు (శ. ర.)

బొద్దు. వి. ౧. శిశువుల హస్తాభరణవిశేషము, హస్తాభరణవిశేషము.
చ పైఁడియుంగరం,బులుఁ బులిగోరు సంకు లును బొద్దులు గాజాలు రావిరేకయుం, జెలువలరంగ . కళా ౬ ౧౯౯
గీ కడెము కడియము బొద్దొత్తుగాజు నూడి గంబు హస్తభూషావిశేషంబు లలరు చుండు ఆం. భా. ౧. ౧౬౯
౨. కొన్ని పొఁపులు చేర్చి కట్టిన ప్రత్తి, గడ్డి మొదలగు వాని సమూహము.
వ దేవులకుం బుణ్యంబుగా విడియాన కుని చిరి ప్రత్తిబొద్దునన్ దశా ౪ ౯౩౯
ప కొలుచుభండివీసాలు. ౨ ప్రత్తిబొద్దునం గేసరిపాక. ౧. ద. శా. ౪ ౯౩౫
(చూ. గడ్డిబొద్దు.)
౩. గోడలు లోనగువానియంచులయం దేర్పతి చెడు తదవయవవిశేషము, టాకు. (శ ర)
జ· బొద్దుకీటు

బొద్దుకీటు. వి (బొద్దు + కీటు) గోడపై బొద్దేర్ప తిచి పెట్టెడు కీటు (శ. ర)

బొద్దుగ. వి వృక్షవిశేషము
వ మద్ది బొద్దుగ వావిలి యిందుగు మొదలగు తరుల ఇందు. ౨. ౬౦.

బొనము. వి. మెఱుఁగు, తళుకు
ఉదా: తేఁడిపండుబొనము. శ. ర. (ఇతర వ్యవహారము గాని ప్రయోగాంతరము గాని కానరాదు)

బొప్ప(డు). వి. బాలుఁడు, పిల్లవాఁడు.
ద్వి. బొంగరముఁ గడుపుమువ్వనను బొప్పనికి, సంగటిము ల్లరొయ్య నని వరు లనఁగ.
బస. పు. ౩. ౩౬౮. పం.
విశ మూఢుఁడు.

ద్వి. పోతకు నిలు నిలు బొప్ప యూగొటియు,
దేవాలయమునం బొప్పిం జావున కోడి.
ఒస పు. ౫. ౨౪. ౪౦.

క. కడ నవ్వి బొప్పం జెప్పుడు, జడుండై
యూకిన్నరయ్యసన్నిధిం బలికెన్
బస పు. ౫. ౭. ౪. ౭ (కాని యిట ప్రకర
ణముంబట్టి చూడ సంజ్ఞావాచకముగాం గనం
బడుచున్నది)

బొప్పాయి. వి. ఒక జాతి పండ్లచెట్టు.
(వ్యవ.) ౧. బొప్పాయిపండ్లు దేహశాంతిని
గలిగించును. ౨. బొప్పాయికాయలకూర
బాలెంతలకు స్తన్యవృద్ధిని జేయును.

బొప్పి. వి. ౧. గల్లనికడ నుండెడి యొకానొక
వస్తువు
సీ. కావడియుట్లు చిక్కము సంచికడియంబు
నూకలతోంప పొగాకుతిత్తి, బొప్పి మజ్జిగ
ముంత బోటుమంచి పిల్లలగూండు దాపిన
త్రాడు కోంకకత్తి హంస. ౨. ౩౫.
౨. కదుము, దెబ్బ తగులుటచే గల్గం గలుగు బుడిపి.
సీ. తాను దబ్బినత్రోవం గానక తల బొప్పి,
గట్టంగాం గుర్రె గొంగులం దాంచి
హంస. ౧. ౨౩౨.

వ్యవ. ఇంటెనిండ నిట్రాళ్లు, తలనిండ బొప్పులు.

బొబ్బ. వి. (దే. బొ) ౧. వీరుల పెద్దఅఱపు,
సింహనాదము.
క. మహాగ్రీరధ్వని రోదోంతర,ప్రూరిత మగు
నట్లు గాంగ బొబ్బిడి యార్చెన్
భార. ఆది. ౬. ౨౦౯.
సీ. వారటుచు న్నర్ధచంద్రాకృతిం నొడ్డు
సంఘటించి,కొని యుండి యాతనిం గని
క్రీడి వార్పులు బొబ్బలం జెలంగంగం
బొంగుటయును. భార. ద్రో. ౧. ౨౩౫.
సీ. అప్పు బొబ్బ యనంగ నగు సింహ
నాదంబు ఆం. భా. ౨. ౨౨౩.
౨. పెద్ద అఱపు, కే

సీ. పొలుచు బ్రహ్మాదంబు బొబ్బరించె, యనంగ
బొబ్బెట్టె నాంగను బొబ్బ యనంగను.
ఆం. భా. ౧. ౧౧౪.
మ. బొబ్బలు వార్చుల్ పటుసింహనాద
ములు నుత్పాదిల్ల ధాత్రిస్థలిన్
భీమ. ౪. ౧౯౧.
౩. పొక్కు, విస్ఫోటము
చ. కలుగుల కెవిదెకలుగువేడిమి నుఱ్ఱిన
ప్రుక్కు నాపగా, కలశసముత్తనీవృదుల
కాయముల న్నలినీరు గ్రమ్మంబొబ్బ లగతిం
గూపక ప్రకటి భాసిలె
... ౨. ౨౨.
గీ. బొకకు మొగ్గలగము లగ్గిబొబ్బ లట్లు.
ఆము. ౨. ౫౬.
సీ. బొబ్బ పొక్కనంగ విస్ఫోటము గలనిల్లు
ఆం. భా. ౨. ౧౩౦.
జ. బొబ్బట్లు, బొబ్బమొకము, బొబ్బరించు,
బొబ్బరింత, బొబ్బరిల్లు, బొబ్బవోడుచు,
బొబ్బాటము, బొబ్బెట్టు

బొబ్బట్లు = ఒబ్బట్లు. వి. (బొబ్బ + అట్లు)
భక్ష్యవిశేషము
గీ. గారె లరిసెలు బొబ్బట్లు గరిజె కాయ, లట్లు
బూరెలు. చెన్న. ౪. ౩౫౯.

బొబ్బమొకము. వి (బొబ్బ + మొకము) సింహము
క. దెబ్బలుల నంటవచ్చెన్, బొబ్బమొకం బు
లను జీరి ముద్దిడవచ్చెన్ పార్వ. ౨. ౧౨౫.
క. గబ్బి మొకముల నిమ్నన్నె,నబ్బురపడి చెప్ప
నట్టి యాపాల్గిటిలో బొబ్బమొకముర దను
మ్మది. కళా. ౪. ౧౦౦.
క. మొకముల కోండనం దెలివా, మొక మన సింగ
మన బొబ్బమొక మనం జనం బొమ్ము కరి
రిపునాము ధేయములు. ఆం. భా. ౨. ౯౧.

బొబ్బర. వి. (సం. బర్బరః, ప్రా. బబ్బరో.)
౧. సస్యవిశేషము, అలసంద. కై.
గీ. వరగు బొబ్బర యనంగను బర్బరమ్ము.
ఆం. భా. ౨. ౨౨౫.

వ. . ప్రత్తిసంపత్తియు, బొబ్బరయుబ్బరం బును ... భీమ. ౩. ౫౩

౨. చెట్టుబెరడు, గఱుకైనపట్టపైభాగము. (బ్రౌ., శ ర)

౩ ధాన్యవిశేషము, అలసందలు.

వ్యవ. అలసందలనే కొందఱు బొబ్బర లందురు.

బొబ్బరింపు. అ క్రి (√బొబ్బ) అఱచు.

చ.. .రక్కసులు విశ్వాఱ యూనుచు బొబ్బరించుచు, స్వేలజెలఁబోవుచుం గడలు వింగియుఁజూచుచు అచ్చ రా.యు ౯౯.

బొబ్బరింత. వి (బొబ్బరించు)పెద్దయఱపు,బొబ్బ.

ఉ.. .శార్మ్ఞగిల్లరౌదతోఁ బురణించెడు బొబ్బరింతగా, దుర్బుద్ధి విసంజ్ఞ గాఁగ అము. ౩. ౨౦. (బిబ్బరింత. శ. ర. ఒబ్బరింత ప్రాఁతప్రతిపా)

సీ. పొలుచుఁ బ్రణాదంబు బొబ్బరింత, యనఁగ అం భా ౧ ౧౧౪

బొబ్బరిల్లు. అ క్రి (√బొబ్బ) వాపోవు

సీ బొబ్బెట్టె వాపోయె బొబ్బరిల్లె ననఁగ నేకార్థములు అం భా. ౩ ౯౯

బొబ్బలి. వి ఒర్వ రము, వృక్షవిశేషము.

సీ ఒర్పరి మలసి బొబ్బలి యనంగ అం భా ౨ ౬౪.

బొబ్బవోడుచు. ౬ క్రి. (బొబ్బ + పొడుచు) బొబ్బరించు

వ. దొరలును భయంబునం దిరిగి మురిఁగి పోవం గుమారుం డుబ్బి బొబ్బవొడిచి యార్చి హరి ఉ ౩ ౨౧౧

బొబ్బాటము. వి (√బొబ్బ) బొబ్బరింత.

సీ. పాటింప నోరిబొబ్బాటమే వడి గాని ఘోరాజిలో బుసకొట్టుచుంట నరస. ౫. ౮౯.

బొబ్బెట్టు. అ క్రి. (√బొబ్బ) వాపోవు, బొబ్బరిల్లు.

వి. బొబ్బ, పెద్దఅఱపు, (చూ బొబ్బ.)

బొమ1 = బొమ్మ¹. వి కనుబొమ, భ్రూవు

గీ . . అమ్మహీనాథుఁ డయ్యెడనాస కెంజిఁగి బొమలు ముడివడఁ గనఁగనఁ బొడమఁ గెంపు భార కల్యా. ౨. ౯౮

గీ బొమలు నింగిను లమ్మించుఁబోఁడి కరయ నీలా. ౧ ౫౬

సీ బొమలు కన్నులమీఁదఁ బొదివి వ్రాలక యున్న కాశీ. ౩. ౮౪

గీ భ్రూవు, బొమ యనంబడు . . అం. భా. ౨. ౧౪౩

౨ బొమముడి, బొమముడిపాటు, బొమముడి ముడుచు, బొమలుగొను

బొమ² = బొమ్మ². వి. సాలభంజిక, పుత్తళిక.

వ చిత్రకారకనైచిత్రి నేత్రాంచలంబులఁ దొగరు నింపుచు, సూత్రధారునిభీరున బొమలాడించుచు ఫలాహారిదారిం బండ్లుఁగొఱుకుచు చంద్రా. ౬. ౯౩

చ ఎప్పటట్టుల బొమఁ గొంచు నే చెంగడునున్మద మందుచు చెన్న. ౫. ౨౦

౫ బొమరిల్లు

బొమముడి. వి. (బొమ¹ + ముడి) భ్రుకుటి కోపము వచ్చినపుడు కలిగెడు బొమలముడి

సీ దండవత్ప్రణతద్వారితోఁ యన, మొగముసఁ బెనుబొమముడి దలిర్ప భా రా. యు. ౧౫౨౬

ద్వి. బొమముడి గదురఁ జూపులనిప్పులు ఉలల, భ్రమితాత్ముఁడై రోషపల్లవం బదుర ద్వి పరమ ౨ ౧౧౧. బొ

బొమముడిపాటు. వి (√బొమముడి)బొమముడి పడుట, భ్రుకుటి.

చ బొమముడిపాటు జంకెనయుఁ బూని పురంధ్రులు నరస. ౨. ౩౬

వ. బొమముడిపాటుతో మొగిడి మొగిడి చూచుచు మనుచ. ౨. ౬౧

బొమముడిముడుచు. ౫. క్రి. (బొమముడి + ముడుచు) కనుబొమలు ముడుచు.

క. తుది వసురశక్తి జెచివc, గదవధురంధరుcడు
దేcడు గైకొని పైపైc, బ్రదరసహస్రము
విడిచెం, బొది పడిచెc గటారిc బొడిచెc,
బొమముడిమడిచెన్. కళ. ౧ ౧౪౩

బొమరిల్లు. వి (బొమ + ఇల్లు²) బాలికలు బొమ్మల నుంచి యాడుకొను చిన్నయిల్లు (దీని బహువచనరూపములు బొమరిల్లులు, బొమరిండులు, బొమరిండ్లు)
వ తరుణులు చిల్క బొమ్మలను దంతపు బొమ్మలు ఓలిన పేర్చి లీలc జేసు బొమరిండ్లcజేయ హ సం ౩ ౨౭౯
(చూ బొమ్మరిలు.)

బొమలుగొను. అ క్రి (√బొమ¹) బొమముడి కూర్చు, కోపసూచకముగ బొమలు ముడుచు
వ అమ్మోడువప్లిని మందజీకి నాcకి 'ఈక్కక్క' మొక్కవే మనపాలిటేలు వని బుజ్జగి చియు బొమలుగొని జంకించియు నెట్టుకేలకు నొంసెదించిన అము ౪ ౩౫

బొమిక(మ్మ). వి ఎముక
సీ ముంగాళ్లపైc జాcగి బ్రుచ్చుcజూపులు పర్వ బొమిక లెత్తుచుc బాజిపోవుకునుల.
అము ౬ ౧౫
సీ. బొమిక, నెర కిమ్మిక యన నెగడు నస్థ్యభిధానము అం. భా ౨. ౧౩౩
కు. లొల్లి యొక్కపులి. కా,రనుబోతుం దినుచాcడు మాంసకబళాన్వితంబుగా నొక్క బొమ్మ నిజాస్యంబున నొక్క నాడయెడి వీcకం బొచ్చినన్ నొచ్చుచున్.
ద్వా ౧. ౨౩౦.

బొమికము = బొమ్మికము. (ఆ ర)

బొమిడిక(ము)=బొమిడీకము, బొమ్మిడికము, బొమ్మిడీకము. వి ౧ శిరస్త్రాణము
ద్వి అడిదము ఖళిపించి యంగముల్ ద్రుంచి, కడిcదిబొమిడికలు గదలచేc జదిపి
రం. రా ఉ. ౧౪. పా. ౧౦. పం.
క. ములకులc ద్రుంచినశిరములు, ఫలములు బొమిడికలు జెడద పొరలుచుండె ..
రఘు. ౪. ౧౧౭.
గీ చను శిరస్త్రంబు గ్రాగ్గి వీనకము బొమిడికం బనంగను అం. భా ౨. ౨౦౪.
గీ బొమిడికంబులు జెట్టి తోళ్ల మరc దాల్చి, చల్లడంబులు దొడిగి కాసలు బిగించి
కవిరా. ౨ ౮౧.
సీ తలబొమిడికము కత్తళము కేడెము కత్తి, యాదిగాcగలవి ముక్తి దొనర్చ.
ఉ రా ౪. ౨౩౮.
౨ కిరీటము
ద్వి పొలుపలి తల నున్న బొమిడిక మూడి, కలభూషణము లుర్విc గనుక నిc జెదర
రం రా యు ౨౬౭ పా ౬. పం.

బొమిడీకము = బొమిడికము. (చి. వి., శ. ర)

బొమ్మ¹=బొమ¹. వి (సం భ్రూ: ప్రా భుమ.అ.)
ఉ జ కెల లేజిచూపు లెకసక్కెములన్ జెల వకి బొమ్మలన్ భాగి ౧౦. ఉ. ౨౬౫.
వ ఎలికిటంటునుంబోలె నిలువక బొమ్మలు వదలి లcజెత్తల్లి పెక్కండ్లు బ్రతుకుట వితులపాప కారణంబు కవిక ౪. ౧౧౩.
(లంజెతల్లిపక్షమున.)
౨ బొమ్మముడి

బొమ్మ². వి (క బొంబె త బొమ్మై) ౧ పాంచాలిక, వస్త్రదంతాదులచేc జేయcబడిన ఆటవస్తువు
మ జెండుబొమ్మగతి నుండె నృందటం పిల్కనై అము. ౫. ౬౩.
క. బొమ్మను జెంధావిధిచేc, బొమ్మను భోగిమన నింద్రుc బొమ్మను యశమనొప్పమ్మను నటింపc జేయును, బొమ్మనటో త్రమునిబుధులc బొమ్మనc జెపుదున్ కళ. ౧.౩౬.
ద్వి. మానికపు,బొమ్మను మనిపాటc బొలి విసమాడ్కి. ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. ౨౦౯౯.

సీ. . . బొమ్మ యం చనఁగను బుత్రిక తగు .
అం. భా. ౨. ౫౯౩.

౨. అవమానచిహ్నము. (చూ. బొమ్మపెట్టు.)

జ: బొమ్మంచులు, బొమ్మంచువన్నియలు, బొమ్మకట్టు, బొమ్మపీఁట, బొమ్మపెండిలి, బొమ్మరిల్లు, బొమ్మలాయి, బొమ్మలఁబెట్టు, బొమ్మపెట్టు

బొమ్మ³. వి. (సం. బ్రహ్మ ఁ. బొమ్మ.) బ్రహ్మ, నలువ

క. బొమ్మను మేధావిధిచేఁ, బొమ్మను
కకు. ౧. ౩౮.

గీ బొమ్మ యనుపేరియగసాలె పూఁటచెలిరిఁ, ...రి యలరించుటకుఁ జదల్గుడుటఁ గాచి, నీటఁ... ంచిన మేటివన్నియపసిండి, ... యనఁ గుంకుఁగవెలిలోఁ బ్రొద్దు...
నీలా ౨ ౩

జ బొమ్మగుడ్డు, బొమ్మచాలి, బొమ్మచుక్క, బొమ్మజెముడు, బొమ్మమేఁడి, బొమ్మ రిక్కబీ, బొమ్మరాకాసి, బొమ్మాచారి

బొమ్మ⁴. వి బిసరము

వ ... తకిబంటునుంబోలె నిలువక బొమ్మలు వదలి కవిక ర. ౧౧౩ (కితకిఁబంటు పక్షమున)

బొమ్మంచు(లు). వి (బొమ్మ³ + అంచు) చిత్రవర్ణవస్త్రభేదము

గీ మాగకంబులు వల్లె బొమ్మంచు ఉడుత, చాల కేసుఁగడుగు లవ వీరాణు నిట్లు, చిత్ర వస్త్రవిశేషముల్ అం భా. ౨ ౧౫౪

సీ బొమ్మంచు ముయ్యంచు పొప్పళి పరోంటు నుదయరాగము కండు లురకవన్నె . మొదలుగా వల్వలు ధరించి మదిక లపుడు.
ప్రబంధ. ౫౩౨.

ఓం ౧ అంచులందు బొమ్మలు చిత్రించినది (వస్త్రము.)

సీ. నింజారు(చారు)తవన్నియఁ బాల్పు కొకకేర జగిపట్టుబొమ్మంచుచీరఁ గట్టు
ఉ. హరిశ్చ ౪. ౧౯.

౨ ఎట్టిది.

ద్వి. పులకండ మొలికెడు బొమ్మంచుమోవి
ద్వి హరిశ్చ. ఉ. ౩౪౭ పం.

క. మంచిది యటువలెనాఁ బొమ్మంచును బొమ్మంచు మోవి హాసనాంకురముల్, మించఁగ గిరికుత పంచినఁ జంచలలోచనల గల్వఁ జనె నిలయమునుచున్. ఉ.రా.౩.౪౪౧

బొమ్మంచువన్నియలు. వి బ. (బొమ్మంచు+ వన్నియలు) స్త్రీలు ధరించెడి యొకవిధమయిన రంగుపురంగు చీరఁ

గీ చిన్నికస్తూరిమల్లెను జటుకిచార్లవన్నియలు మంచిబొమ్మంచువన్నియలును, మొదలుగాఁ గల చీరలు ధనా ౨ ౩౦

బొమ్మఁడు. వి (సం బ్రాహ్మణః. ప్రా. బ్రమ్హణో) బ్రాహ్మణుఁడు, హాఱుఁడు

క ఎవ రకుటజెలిసి హాఱుఁ, బొడువఁడు గని గనిదొ మాఱుభూమికి నట సంగడి బొమ్మఁడు పెండ్లాడెను, వడువునఁ గమఁ గాపుఁబూపవయసుమిటారిన్
పాండు. ౩ ౮౦

బొమ్మకట్టు. అ క్రి (బొమ్మ(లన్) + కట్టు)అవమానముచేయు (మా కట్టు వాడుక లోని ప్రయోగవిశేషము ౨)

సీ. సికతామయంబు నాత్మీయంబు జన్మనంబు గగనంబునకు బొమ్మకట్టు నదుము. (ఇట ఔపమ్యద్యోతకము) హ.వరాహ ౨.౫౩

ద్వి. కంకుసంకున బొమ్మగట్టినగళము, దంతి కుంభముల నదల్చుపాలిండ్లు.
ద్వి. హరిశ్చ. ఉ ౩౪౯. పం.

చ . గ్రక్కున లేమికి బొమ్మగట్టఁడే, హరుఁడు వకేరుని శ్యామలియాడట మానఖుఁడైన
విప్ర. ౧. ౬౩.

శా. కట్టెన్ మంగళసూత్రమున్ శరధిశంఖ శ్రీలకున్ బొమ్మలన్ గట్టంజాలెడు కంత కిం నిఖిలబ్రహ్మాభర్త. మనుచ. ౫ ౭౭.

దీనికి వ్యస్తప్రయోగమును గలదు.

శా. ఈరీతిన్ మరిదేవదానవులతో హేలాగతిన్ ధీరులై, క్షీరాంభోధి మథింపఁ గాంచన కటీచేలప్రభల్ హేమకే,యూరా న్యోన్య విఘూర్ణనోదితరజం బుద్వేలసౌవర్ణకోటీర చ్ఛాయలు పర్వఁ బర్వతము కన్పట్టె బొమ్మ హేమాద్రికిన్. దశా ౨ ౨౦౨

శా. ...యమితంకరాళికిం, గట్టితిబొమ్మ మీ చరణకంజములందుఁ దలఁపు పెట్ట

గా ౪ ౧౦౨

బొమ్మగుడ్డు. వి (బొమ్మ[3] + గుడ్డు) ఒక విధమైన చెమ.

ఆ పరగ బొమ్మగుడ్డు పరికించి చూచిన కీలము లన్నియు దుఁ గూడఁబెట్టు, నంద ఱోకటఁ గలయఁ జమ్మ రేకి దా వేమ ౩ ౨౧౪

బొమ్మచారి = బొమ్మాచారి. వి (√ బొమ్మ[3] సం బ్రహ్మచారి) వటువు, బ్రహ్మచారి (శ ర)

బొమ్మచెక్క. వి (√ బొమ్మ[3]) అతిచిన్నకత్తి. (శ ర)

బొమ్మజెముడు. వి. (√ బొమ్మ[3]) సింహుండుము, ఒక జాతి జెముడు శ్రీ

బొమ్మడాయి. వి. నేల నణఁగియుండు మత్స్య విశే. షం, పక్షరము, ఒకవిధమగు చేప

సీ. ఉలు నాఁ దిరిక నా మిటుఁ గసంగి, బొమ్మడాయ యనంగఁ బొలుపొందు ను మిన్నభేదఁబులు. ఆం భా ౧ ౧౩౦

సీ. పోర పత్తారి దొండును గోరముక్క, పుల్లన గచ్చు గొండెయు బొమ్మడాయ . పరిగ రొయ్యదియగు మీలఁ బట్టు వఠఁడు. హంస ౪ ౧౭౪

ఉ. మచ్చఁగి బొమ్మడాయముల్, డొల్లికి తేల మీను రొయ్య పరిశాదిగఁ జేపలఁ బట్టి బెట్టుగన్. ప్రబంధ. ౧౯౫.

ఉ. . బొమ్మడాయ ఘాటకులంపులకెట్టిన ఒకోటకులం బజలప్రాదంబులన్. అమ ౨ ౫౪. (చూ ఘాటము)

బొమ్మపీట. వి. (బొమ్మ[3] + పీట.) పిల్ల లాడు కొనుబొమ్మ లుంచెడు చిన్నపీట.

సీ. గొనకొని యొకమాటు కంభినిచక్రి బు నలవడ బొమ్మపీఁటని తలంచు.

భాగ ౭ ౨౩౪

బొమ్మ(ల)పెండిలి(డ్లి). వి. (బొమ్మ[3] + పెండిలి, - ౨ బొమ్మపెండ్లిండ్లు, బొమ్మలపెండ్లిండ్లు) బాలిక్రీడావిశేషము

సీ. బొమ్మపెండిలిపాటఁ బొద్దుపుచ్చు చెలంగు సిలకరస్తోత్రనియతిఁ గూర్చి. పార. ౪.౧౧

సీ. తనయాడువారైన తలిరాకుబోండ్లతో సిరి బొమ్మపెండ్లిండ్లు సేయు కడలి

యయా. ౩ ౧౪౯

ప. దినముల్ కొన్ని చనంగ నంతఁ గడుఁ బ్రీతి నొక బొమ్మపెండ్లిండ్లు గుజ్జనగూళ్లు చ్చున గండ్లు కళా ౬ ౨౦౬

సీ. ఈశ్వర బొమ్మలపెండ్లిండ్లు సేయుచు సఖులతోఁ బ వియ్యంబు లందు

నాగ. ౧౦ వూ ౧౬౭౭

సీ. బొమ్మల పెండ్లిండ్లు బువ్వపుబంతులు పుత్తికల్లు హంస. ౫ ౧౫౫.

బొమ్మముడి = బొమముడి. (శ. ర)

బొమ్మమేడి. వి (బొమ్మ[3] + మేడి) కాకిమేడి శ్రీ.

సీ. కాకోదుంబరంబు మీఱును గాకిమేడి యుం చన బొమ్మమేడి యనఁగ.

ఆం భా ౨. ౪౨

బొమ్మరక్కసి = బొమ్మరాకాసి. వి (బొమ్మ[3] + రక్కసి - సం బ్రహ్మరక్షః ప్రా బ్రహ్మ రక్ఖ) బ్రహ్మరాక్షసుఁడు.

గీ. బొమ్మరక్కసి యొక్కటి భూతలమున, శరణతతి బ్రమంగ శక్తాటేష మని పేర, తీరు

గావించుకొనువారిఁ దినుచునుండఁ,బోలఁ
గాకున్న నిట్టియద్భుతము గలదె
చెన్న ౪ ౨౦౨

గీ. బొమ్మరక్కసి యనఁగను బొలుచు బ్రహ్మ,
రాక్షసునికోరుగా అం భా ౧. ౬౪

బొమ్మరము. వి (సం భ్రమరః) ౧ తిరుగుట
(చూ బొమ్మరపోవు, బొమ్మరిలు³) ౨ బొంగి
రము

౪ గిరికుతకపః ప్రఖ్యాతికిఁ దరితరము చలించి
రజతధరణీధర మచ్చెరువుగ జిట్టునఁ
దిరిగెఁ, బురవారు తోఁ గూడి కొండ
బొమ్మరము క్రియన్ కు సం ౬ ౧౫

౨ కనకనగంబు బొమ్మరము గాఁ భుజగేం
ద్రుఁడు జాలెగా నమర్చిన గిరిపుత్రి గాంచి
విక్రి. ౧ ౨

ద్వి దివి నంతిరము జాలఁ దిరుగుబొమ్మరిపుఁ,
గతిరీతిఁ దరి దివ్యంగాఁ గన్న లదరి
భ మ కి ౧ ౮ ౩ ౧౪ పం

ద్వి నవవిల్లు నుమఁ గుఁదనిభు బొమ్మరము ల,
కొనల నీలపుమలుకులు దాఁచినట్లు
ద్వి. పరు. ౩ ౧౪ పా

సీ బొంగిర మనఁగను బొమ్మర మ్మనఁగను
భ్రమరాభిధానమ్ము పరగుచుండ
అం భా ౨ ౩౦౭

౨ బొంగిరములయాట

సీ చీకటిమొటికిల్ల చిమ్మబిల్లలు సెట్లు బొట్టనఁ
గోలలు బొమ్మరములు, గీ అదిగా శైవ
క్రీడ లాడిరపుడు, రామకృష్ణులు గోపదార
కులఁ గూడి. వి పు ౩. ౨౦౨

౩ బొమ్మరపోవు, బొమ్మరిలు³

బొమ్మరపోవు. అ క్రి. (బొమ్మరము + పోవు)
భ్రమించు, తలక్రిందగు

వ.. విగ్గజంబులు బెదర స్భుజంగపతి బొమ్మర
పోయెఁ ఒయోధు లన్నియుం, గలఁగ
భా రా బాల ౬౭౪.

ద్వి బొమ్మరపోయి వేల్పులమూఁక వేల్పుఁ,
గమ్మరిఁ బిలిచి యక్కజము చూచితివి.
ద్వి పరమ. ౧. ౨౫. పా.

బొమ్మరాకాసి=బొమ్మరక్కసి. వి.(బొమ్మ² +
రాకాసి) బ్రహ్మరాక్షసుఁడు

ద్వి బొమ్మరాకాసులభోజనమ్ములకు, రమ్మని
ప్రార్థింప రాఁ డొక్కరుండు
ద్వి హరిశ్చ ఉ. ౫౧౬. పం.

బొమ్మరిలు(ల్లు¹). వి. (బొమ్మ² + ఇల్లు బ. బొమ్మ
రిండులు, బొమ్మరిండ్లు) ఆఁడుపిల్లలు బొమ్మ
లుంచి ఆడుకొను చిన్నయిల్లు

చ గురుసవిధప్రదేశమునఁ గోమలకల్పక పుష్ప
మూలిచే ధరిసుత బొమ్మరిల్ నిలిపి
వసు ౩. ౩౦.

సీ భాప చి యొకమాటు బ్రహ్మాండ మంతయు
నాటల బొమ్మరిల్లని తలంచు.
భాగ ౨ ౨౬౫.

౪ సుతసఖిన మించు నంపుం, గతితసుధాఫేన
పెంఁపుఁ బలు శ్రీలలనామణియాటలకై,
యొలమి వహుమకొండబొమ్మరిండు లనంగకే.
వాల్మీ ౧. ౬౨.

ఉ శ్రీవనజాక్షికి వ్జననసింధువు తక్కురి బొమ్మ
రిండ్లు నా,నావసథంబు లాత్మసఖు లంబుజ
లోచన లాటపట్లు భా,శ్రీవరమార్గముల్
కాళి. ౪. ౪

గీ అమ్మవాళక్తి రత్నపుబొమ్మరిండ్లఁ, బేర్చుఁ
బన్నా రు దొంతుల విసువాసనాండ
భాండంబు లీరీతి నుండ దొంతి, పేర్చ నని
లోకములకుఁ జూపెడుపడువున.
వరాహ. ౬. ౩.

౨ బాలికాక్రీడావిశేషము.

సీ. బొమ్మలపెండ్లిండ్లు బువ్వపుబంతులు పచి
కిళ్లు నిట్టుక్కి బొమ్మరిండ్లు.
హంస. ౫. ౧౫౫.

బొమ్మరిలు(ల్లు²). అ క్రి. (√బొమ్మరము.)
భ్రమించు, దొరలు.

ద్వి ఇల బొమ్మరిలఁబడి రొద్చుచు నొడలి,
సలుపున వడలుచు జడిగొని లొరుఁగు,
కన్నీరు పోనలకాల్వలై పొరలు.
ద్వి. తి పా. ౨ ౩౬ పా ౧౯ పం

బొమ్మరాయి. వి జా (√బొమ్మ²) శిలా
విశేషము, ఒకవిధమగు శిల
(వ్యవ.) ఈ బెల్లపుగడ్డ బొమ్మరాయివలె ఎంత
కొట్టినను పగులకున్నది

బొమ్మలఁబెట్టు=బొమ్మపెట్టు. అ క్రి (బొమ్మ
ల. ² + పెట్టు) అవమానముగూర్చు
సీ విని గౌతముండును మునులధాత్రీశ్యంబు
నిశ్చయించి చాకుండె గొంచిన మీఱవ
కుండంగ బొమ్మలఁబెట్టెదరని దశస్త్ర
గళవు కాలఁబునఁ గాచినన ... గా నిట్లు
గోహత్యగానిఁ జేసి, రనుచ
వరాహ ౧౦ ౬౫

క .అశాంతసాయకుఁడు నిక్కముగా సవ
రించు వింటికిన్, బొమ్మలఁబెట్టె నట్లు కను
బొమ్మల చూడఁగ నొప్పె బాపురే
చిత్రగా ౨ ౮౭

బొమ్మపెట్టు = బొమ్మలఁబెట్టు. అ క్రి
(√బొమ్మ²) అవమానముగూర్చు, వంకపెట్టు
గీ. అత్రినందన నీగ గార్హస్థ్య మెన్న, గరు
వునకు బొమ్మపెట్టి చేకొంటి కీర్తి
శశాం ౫ ౯౬

గీ. యీయుత్పలాక్షి, గురువులకు బొమ్మ
పెట్టుట యరయనైతి కివల ౫ ౪౫.
చ. అణునిభమధ్య లాక్రియలు నాపరిభాగలు
నొప్పఁ జిందు జక్కిణి కొరవంజి మేళ
ములఁ గేళిక సల్పిరి దేవతానటీమణులకు
బొమ్మపెట్టుక్రియ రామా ౨ ౧౩౧
మ. వారికార్యుండగు రామరాజవిభుకృష్ణాధీశు
సత్కీర్తి యా,సురనాథేభము చెంపఁగొట్టె
. .శా, మరిఁ బొమ్మంచను బొమ్మపెట్టు
ధాము. ౭౯౭ (ఇట ఔపమ్యద్యోతకము)

బొమ్మాచారి=బొమ్మచారి. వి (√బొమ్మ²)
వటువు
సీ వటుఁ డొప్పు వడుగు బొమ్మాచారి
తిడుపుదాల్ప ఆం. భా. ౨. ౧౬౬.

బొమ్మించువాఁడు. విణ హింసించువాఁడు.
సీ మేనిదువ్వలువ్రమ్మించువాఁ డమరుల
మించువాఁ డసుర బొమ్మించువాఁడు
ముకుంద ౨. ౨౦౭.

బొమ్మికము = బొమిడిక. వి శిరస్త్రాణము
చ మేరుశృంగమున్, దొరయుపసిండి బొమ్మి
కముతో డిశిరంబు వసుంధరం బడన్
భా రా యు ౧౦౫౬.
ద్వి తళుకుఁగల్వలజోడు తమ్మిబొమ్మికము,
చెలుకువింగిణియు గొజ్జంగిరేవడము
ద్వి పరమ ౫ ౪౧౭. పా
సీ తనతలమీఁ దొకింతయు లేనివెలిజోడు కొ
గ్రొ ... బొమ్మికంబుఁ బూని
చిత్రభా ౨. ౧౦౭.

బొమ్మిడికము = బొమిడిక. వి కిరీటము
వ మురిసినశస్త్రంబులును, విరిసినజోళ్లును,
గ్రుమ్మరిల్లిన బొమ్మిడికమ్ములును గుంపులు
గొనుపడగలును పద్మ ౧౦. ౨౯.

బొమ్మిడికము=బొమిడికము. (శ.ర., చి ని)

బొరిగ. వి గడ్డి పెల్లగించెడు గుద్దలి (శ. ర.)

బొరుగు(వు)లు. వి బ ౧ వేఁపుడుయవలు, ఒక
విధమగు వేఁపుడుబియ్యము
సీ బోరు లనంగను బొరుగు లనంగను ధానా
సమాఖ్యలై తనరుచుండుఁ, బొరుగులు మొద
లుగాఁ బోచిల్లువఱకును బహువచనాలుగాఁ
బరగుచుండు ఆం భా ౨ ౨౫౩
౨ వేఁపుడులు
క గుప్పెకఱకుట్లు పెంకముల, గ్రొవ్వులబొరుగు
లును . నివ్వరికూడును వింటుం, బువ్వంబునఁ
కుడువ కిట్లు పొక్కుందగునే
వాల్మీ. ౨. ౧౨౬.

బొరుసు. వి. ౧ కంతి, గడువు
గీ. బొరుసు నొసటను జంద్రంపు బొట్టు పెట్టి
రా వి. ౩. ౪౧.
సీ. బొరుసు పాముల బిట్టు వోఁ ఒచ్చి పసపున
తెందించి నూనెచే మెఱుఁగు పెట్టి
శైజ ౩ ౪౦.
౨ పేఁపుడుచట్టి (శ ర)
౩. కాఁడెల కొ॥ వీఁపుచిప్ప
(వ్యవ) కాఁడేటిబొరుసు

బొఱక. వి బొఱియ, బిలము
చ క్రన్నన బొంచి పొంచి బొఱకన్ పెక
ముండుట గాంచి యెంకుఁ, వా, మన్నది
కట్టెఁ గొమ్మనుచు చంద్రా. ౨ ౯౮
చ. బెల్లపుఁ బాగున న్గడిక పెట్టితి నాల్గొక
కొన్ని నాళ్లు కొన్నాళ్లు మెకంబుమై బొఱక
వంజాపె కొపితి చంద్రా ౨ ౪౮
(బొఱకవంజాడు = రంధ్రములందలి మాంసము, సారమైన మాంస మని భావము)

బొఱియ = బొఱ్ఱె. వి ౧ కలుఁగు, కిన్నము
సీ. చో టించుకయు లేక కోటరంబులలోని యిరవుపాములు పెలబొఱియఁ దూరఁగ
కుమల ౩ ౧౯
౨ బొఱియ వడ వేఁపు లాకకిటిఁ, గం-చిక జచి
కూల్చె నపుడు శక ౧ ౯౭
ద్వి. కాకము ల్వెట్టకుఁ గాకి ఘూకములు,
చేకొన్న బొఱియలఁ జొత్తుముత్తాడు
అ మ క. ౧ ౪౫ పా ౫. ౫౧
౨ బిలము, రంధ్రము, పర్వతబిలము.
గీ....తన కగ్గమైనవారి, నేఁచి కుత్తుక బొఱియలో
ద్రైచికొనుచు అచ్చ. రా. యు ౨౪౫
గీ నణుజారూ పూని కుస్తక బొఱియఁ జొచ్చి
అచ్చ రా యు ౪౧౭.
సీ బంచి వాఁ డొక్కఁగు బిలెను బొఱియలోఁ
దూఱిన వతఁడును దాన తూఱి
అచ్చ రా కిష్కి౦. ౨౭.
౩. గోయి, గర్తము.

సీ. భూదారములు సెలబొఱియలలో దాఁగు
హరిదంతములఁ దాఁగు హరిణచయము.
భాగ ౮ ౨౯.
౪. ఎండిన కొబ్బెరకాయ పైపెచ్చు, కొబ్బెర
డొక్కు.
చ గగనము ఏటిబుగ్గ కనగా జడిపెట్టినవాళ్ల
భార్య క,న్యాగ పొరకుంకె నారికెపు
బొ్ఱియల్ దవిలించి అమ ౧ ౭౦
౫ పుట్ట,వల్మీకము (మా బొఱియ క మక, కొ)
౬ బొఱియ కానుపు, బొఱియచూలి

బొఱియకానుపు. వి (బొఱియ + కానుపు) వాల్మీకి
సీ. విను మబ్బొఱియ కానుపునకుఁ గయ్యపుఁ
దిండిజడదారి యిట్లని నుడివె నట్లు, గాడుపు
చూలి లంకకు వేఁగి. అచ్చ రా యు ౨

బొఱియచూలి. వి (బొఱియ + చూలి) వాల్మీకి
క ఇటుల,య్యనిమోరపుఁదిండిదాసరయ్య
లిపిననే, విని బొఱియచూలి యెదలోఁ,
దసిసనక యచలితయుఁ దవి నడుగట
యున్ అచ్చ రా అయో ౧౧౨

బొఱ్ఱి. వి బొజ్జ, కడుపు
గీ బొఱ్ఱి నా బొజ్జ నాఁ బొట్ట నా డొక్క
నాఁ గడు పనఁ గుక్షి కాహ్వయంబు చెల ౧
అం భా ౨ ౧౨౪
సీ. వలపగ్గములు త్రెంచి కలఁచ్చుడి ...
... బొఱ్ఱలు ... డిపి వాడి
... ౨ ౬౬
గీ రాజాల వంచు బొఱ్ఱలు బిదిరిన గాద యని
కొనలో నరు కాహపులయు. వేణు. ౫౪

బొఱ్ఱజిట్ట. వి. (√బొఱ్ఱ) ఒకజాతిపక్షి. (శ. ర)

బొఱ్ఱె = బొఱియ. వి. కన్నము.
గీ ... లాఁగ, బొఱియ బొఱ్ఱె కలుఁగు బొక్క,
బొండ యనఁగఁ, బొలుచు గర్తంబు
ఆం. భా. ౧. ౧౪౫

బొల్లఁడు. వి ౧. వాహనవిశేషము. (బొల్లిగుఱ్ఱము అని శ. ర)

సీ. కమనీయభుజచతుష్కంబు దాల్చినవారుఁ బులుఁగుబొల్లని నెక్కి పోనివారు.

వాల్మీ. ౧. ౪౮.

ఉ. నల్లనిమేను నిల్వుతిరునామము పచ్చనిపట్టు సాళిపైఁ, దెల్లనితమ్మియుం గలుగుదేవుఁడు కుంకుమవన్నె పుల్గురా,బొల్లని నెక్కి .

శైవ. ౧. ౬౭.

క. ఒనరించినసీలని నడ,గని బొల్లనిఁ గత్తలాని గైరని సారం,గని జారని జన్నని నిమ్మని కొందలుగఁ దెచ్చి నిలిపె వాహకుఁడెదురన్.

ద్వా. ౩. ౧౪౧

బొల్లావణి. వి. నాట్యబంధవిశేషము.

ద్వి. మలపంబు ముఖవాద్య మిల బల్లణంబు, బొల్లావణియు మలపున విమర్ద్వాణము

పండితా. పర్వ. ౩౪౩ పా.

బొల్లి. విణ. (క. బొల్లి) తెల్లనిది.

సీ. పరికింప మీరాక పక్షపాతధురీణ మర యంగ నెఱబొల్లు లకటమీరు.

చంద్రా. ౪. ౬౧.

వ...మృగాంకమండలంబు నగము కబళించిన రాహుగ్రహాభూమికలచందంబున నందంద తిరుగు బొల్లిమోర భల్లూకంబులును . .

పారి. ౨. ౭౩.

క. ఈపురినున్న కిరాతుని యాపందికి నద్భు వించునర్భకములలో,రూపింప బొల్లికొసరై, తేపారినపిల్లఁ జూచి తెఱఁగుము నన్నున్.

భోజ. రా. ౪. ౧౩౦.

సీ. భద్రకాళీభర్తపదకలాపాళి బొల్లిపరపోలె నెప పూరఁద్రాఁకు దద్యో.

వి. శకం. ౩. ౧౭౪.

ఇ: బొల్లికోడి, బొల్లిగ్రద్ద, బొల్లిసొమ్ముగము పిట్ట, బొల్లిపులుఁగు, బొల్లిపూస, బొల్లి మొకమువెంకము, బొల్లిమోరవెంకము.

బొల్లికోడి. (√బొల్లి)ఒకజాతి నీటిపిట్ట, నీటికోడి.

సీ. మునుఁగుకోడియు దాబ ముక్కుకోడియు బోద పొన్నంగి కల్లెడు బొల్లికోడి.

హంస. ౩. ౧౨.

సీ. బొల్లికోడి నీరుకోడి యనఁగ బలుకుక్కుటంబు పాం. వి. తీర్థ. ౭౩.

బొల్లిగ్రద్ద. వి. (బొల్లి + గ్రద్ద) గరుడపక్షి.

(వా.) బొల్లిగ్రద్ద కుడినుండి యెడమకు పోవుట మంచిశకునము.

బొల్లిసొమ్ముగముపిట్ట. వి. (బొల్లి + సొమ్ముగము + పిట్ట) గరుత్మంతుఁడు

క. గరుటాలమంతుఁ డనఁగను, గరుడి యనన్ బొల్లిసొమ్ముగముపిట్ట యనన్, గరుటామంతుం డనఁగను, గరుఁడునిపే ళ్లొప్పు..

ఆం. భా. ౧. ౫౩.

బొల్లిపులుఁగు. వి (బొల్లి+పులుఁగు) గరుత్మంతుఁడు, గరుడపక్షి.

గీ. పోసరించిన యొకబొల్లిపులుఁగు నెక్కి . .

సుద. ౫. ౬౦.

బొల్లిపూస. వి. (√బొల్లి) ఇంద్రవల్లి, పెద్ద పాఁపర. కై. (శ. ర.)

బొల్లిమొకమువెంకము. వి. (√బొల్లి) ఎలుఁగుబంటి, భల్లూకము.

వ ..అటునిటు ద్రిమ్మరుబల్లిదంపు బొల్లిమొకము వెంకంబులును .. ప్రబంధ. ౧౭౬.

బొల్లిమోరవెంకము. వి. (బొల్లి + మోర + వెంకము) ఎలుఁగు, భల్లూకము. (శ. ర.)

బొల్లు. అ. క్రి. అసత్యమాడు.

క. మల్లెయు లంజెయు గద్దెయు, కొల్లెయు నసుపగిదిపలుకు లొప్పు నటించున్, బొల్లెను మూరయకేన, తెల్లంబుగ నవియుఁ గఱ్ఱ త్రిపురారాతీ.

సర్వలక్షణసారసంగ్రహము. ౧. ౯.

వి. అసత్యము. (శ. ర., బ్రౌ.)

బొల్లాతి. వి. పశురోగవిశేషము.

ద్వి. కప్పుసాగురు గాలి గజ్జె పల్ తిక్క, పుక్కి
పంపర యూడుబొట్టు బొల్లాత.
పథ. ౧. ౩౦. పా. ౨౧. పం.

బొళుకుబొళుకు. వి. క్రక్కుట లోనగువానియం దగుధ్వని కనుకరణము.

గీ. వచ్చి శ్రీరాముడనుగుల వ్రాలె నద్ధి, కేలఁ
గవ పట్టి నిజసతుల్ వ్రాల వంప, వనిమ
మర మూన పీఠ్రున నమ్ము లెక్కి, బొళుకు
బొళుకుఁ గ్రొన్నెత్తు రొలుక నపుడు.
రామా. ౭. ౧౧౫.

బొసబొస. వి. కెదలుటయందగు ధ్వని కనుకరణము.

వ... కడుపులనుండి బొసబొస కెదలు ప్రేవుల
బ్రోవు లదిమి ... ఉ. రా. ౪. ౨౯౧.

బొసిక. వి. టెంకాయ మొ||వాని పైతోలు.(శ.ర.)

బొసుక. విశే. బలిసినవాఁడు.

సీ. పనిలేనిపని బక్క బలిసిన బొసుకు చిక్కిన
వాఁడు దగు పెం లెనిమిదింట.
హై. భా. ౭. ౯౭.

బో

బోకి. వి. (క. బోకి.) ౧. చెడినపాత్రము, ఛిద్రిత పాత్రము.

(వ్యుత్ప.) వానితంతు నాలుగు ప్రాఁతబోఁకులు వచ్చినవి.

౨. బలగడుగుడోకు. (శ ర.) ౩. ఒకవిధమైన తలపుస్తె, కరోటిభేదము.

గీ. తనరుచు గరోటి కప్పెర పునుక పుస్తె పుచ్చె
యనఁగను దగు బోకి బొచ్చె బోఁకి,
పెంచు పెంచిక పెంచి పెంకంచవంగఁ,
దద్విశేషాఖ్యలు. అం భా ౨. ౧౩౩.

బోఁకె. వి. ఎముక, అస్థి. (శ. ర)

బోఁటి[1] = బోఁటుకత్తియ. వి. ౧. ఆఁడుది, స్త్రీ, భార్య. (బ. బోఁటులు, బోంట్లు - ఇది సాను స్వారమని చి. వి. నిరనుస్వారమని, శ. ర. ఈ క్రింది రంగనాథ భాగవతాది ప్రయోగములు సానుస్వారమనుటకు నిర్ధారకములు, నిరనుస్వారమనుటకును గొన్ని నిర్ధారకప్రయోగములు గానవచ్చుచున్నవి. అయినను 'బోంట్లు' అను బహువచనరూపమునుబట్టి సానుస్వారమనుట యుక్తమని తోఁచెడిని. ఇంక ను విచార్యము.)

ద్వి కేఁటి యిచ్చుటఁ దమ్మికేల గ్రోల్కరణి,
బోఁటికిమ్మని చెప్పుడు గ్రోలువాఁడ.
రం రా. కిష్కిం. ౧౯౭. పా. ౧౬. పం.

క. కేఁటి కొంకటి కొయ్యప్రియమున, మాటికి
మాటికిని నాగమదజలగంధం, బేఁటి కని
తన్నుఁ బొందెడి, బోఁటికి నందిచ్చు నిందు
బోఁటుఁదనమునన్. భాగ. ౭. ౩౧.

ఆ కేఁటిదాఁటు మీఁటు బోఁటిమరులు.
నీలా. ౨. ౧౭.

ఉ. చెక్కుల ఘర్మబిందువులు చిందఁగ నిం
దొనరించు బోంట్ల మేల్చొక్కపు మోవి
తేనె . ధర్మ. ౨. ౨౫.

గీ. బోఁటిమది కింపు గాదయ్యె నాటపాట.
హైమ. ౨. ౧౧౩.

గీ. బోఁటి నిట్టూర్పుగాడ్పుతో సాటి గాదటం
చుకొ ... కవిజ. ౨. ౧౫.

గీ. నాఁటిసాహసమున నిట్టి బోఁటి గలిగె.
ద్వా ౨. ౧౪౪.

౨. చెలికత్తె.

సీ బోఁటికిఁ దోఁచినఁ బోలియుఁ దేవయును
దగదునఁ జెయ్యాల నీడుపడఁగ
భార. విరా. ౨. ౬౦

చ... మేలములాడెడుసత్యబోంట్లు, వన్నెల చెన
తొల్పుచుం గలవ నవ్వెరి ధర్మజభీమఫల్గు
నుల్. పారి ౫. ౭౧

౩. దూతి, బోఁటుకత్తియ.

ఉ. ఇంతవిచార మేల తరళేక్షణ యింతటి
వానికైన నీ, కాంతునిఁ జేయుకాన రతి
కాంతునిపోఁడిమి లేని నీకు నా, యంతటి
బోఁటి గల్గఁ దగవా వగఁ జెందఁగ ...
విక్ర. ౪. ౧౪౬.

జ: బోఁటుకత్తియ, బోఁటికొమ్మ.

బోఁటి². విశే. ౧. సదృశార్థకము, వంటిది, వంటివాఁడు లోనగు (ఇది షష్ఠీద్వితీయలలో శబ్దానితోఁ గూడియుండును. ఉదా: నను బోఁటి, నాబోఁటి లోనగు)

మ. ..నా,బోఁటి భీరుని నీవు దోడవఁబోలునె దశకంధరా. భా. రా. అర. ౨ ౮

ఉ.. తత్సహాయులం, బోవరు గాద యేల నినుబోఁటికిఁ గ్రూరత నాడుసన్నిధిన్. భార. అను ౧. ౧౨.

ఉ. బోఁటుఁదనాలు చన్నె మిముబోంట్లకుఁ దక్కినవారికిం బలెన్. కళా. ౪. ౨౨౧.

బోఁటికత్తియ(త్తె)=బోఁటి. (బోఁటి+కత్తియ-స్వార్థమున) దూఁతి.

సీ తెలియాకుమడుపు చేతికిఁ దెచ్చి యిడు బోఁటికత్తియ నదలించి కసరు దేమి. రసిక. ౫. ౧౬౪.

ఉ. దెంగటిబోఁటికత్తియలు సిగ్గులు రేచఁగ. వి పు. ౧. ౪౩

క .. చనుదెంచెద బోఁటికత్తెచందముతోడన్. దశకు. ౩. ౪౩.

సీ బోఁటి నా బోఁటికత్తియ యనఁ బోలు దూతి అం. భా. ౨. ౧౦౪.

బోఁటికొమ్మ. వి. (బోఁటి+కొమ్మ) చెలికత్తె

సీ. ఉర్వీశుకడ కేఁగ నాకబోఁటికొమ్మంచుఁ గొమ్మంచు నటేఁడును గుణు తోసంగి. వసు. ౪. ౧౨౪.

బోకడి. సం వి. స్త్రీ వృద్ధదారువు, సముద్రపాలతీఁగ

బోక్కాణము. సం. వి. అ. పుం. ౧. గుఱ్ఱములకు ఉలవలుపెట్టెడు బొక్కెన. ౨. సిల్లెత్తిపోసెడు బొక్కెన.

బోగమాట. వి.(బోగము+ఆట)వేశ్యానృత్యము, బోగముదాని యాట. (శ. ర.)

బోగము. వి. (సం. భోగః.) ౧. సుఖము.

క. బోగాలవారియుండ్లకు, బోగాలకు మించి యతఁడు బోఁగాముఁడుచున్. హంస. ౫. ౧౧౬.

౨. లంజెతెచ్చునారు. (శ. ర.) ౩. జాతి,క్రమము.

మ... మంచిముత్యాలపేరులు మేల్ బోగపు దీకొంటుమల్ పసిఁడిచేరుల్ పట్టెల్ లోను గా, నులుపా చేసి యయాతికిం దలఁపులో నుపాంగుడు గూర్మితోన్. యయా. ౪. ౪౫.

౪. వేశ్యాజాతి.

వ... బెజవాడమల్లేశ్వర శ్రీమన్మహాదేవరగుడి బోగముపినకూ నుతలాభ క్షత్రియిహాంకుఁలు. ద. శా. ౪. ౪౩౨.

వ. బెజవాడమల్లేశ్వర శ్రీమన్మహాదేవర నగరు గొలిచి బోగంబుత్తమెనిమిదిమందిని. ద. శా. ౪. ౪౪౬.

జ: బోగమాట, బోగముది.

బోగముది. వి.(బోగము+అది)వెలయాలు,వేశ్య.

సీ...లంజె, లంజెయు లంజ వెల్లాటకత్తె పడుపుది వెలయాలు లాస్యగముది యన వేశ్య. అం. భా. ౨. ౧౧౦.

బోగి¹. వి. సంక్రాంతిపండుగకు ముందుదినము.

వ్యవ: బోగినాఁడు పెద్దలుతేయుట యింటు యాచారము.

బోగి². విశే (సం. భోగీ. ప్రా. బోగి) భోగముగలవాఁడు, భోగముగలది.

క ఇది పుట్టుబోగి దీనికి, గాదవేమియు లేక యుండఁ గూర్పుక రమ్మా ... యయా. ౪. ౧౩౪. (పుట్టుబోగి = పుట్టినది మొదలుకొని భోగము గలది.)

బోగరి. విశే. (బోగు+అరి³) పూనికగలవాఁడు, అభినివేశము గలవాఁడు.

ద్వి. మనమునద్భుతయుక్తి మంచికోరికలు, నను గొంటఁ దెట్టుడు నవ్వులు ముదిత, బోగరి యై క్రమానఁ బొదలఁ దలంచి, వేగఁ దెలఁగునిట్టులఁ బాడిన. నవనాథ. ౧. ౩౦. పా. ౧౧, ౧౦.

బోగు. వి. పూనిక, అభినివేశము.

గీ. కంచి కన్నవారు కన్నదిక్కులఁ బాఱి, బోయ రెల్లయతులు బోగు మిగులఁ గినుక యడవి సన్నగిల్లినయాలంగుతో, నమ్మసింద్రుఁ డిట్టులనియె మఱియు. ఉ. హరి. ౪. ౬౬. (తిరుప. పా.)

క. కడు నిడుములఁ బడి నా రిప్పుడు ముసుపటి నెలవు వదలి బోగు మిగులఁగన్ ... నీలా. ౧.౬౫. (శ.ర.పా. బోఁకుమిగులఁగన్ ముద్రి. పా.)

జః బోగరి, బోగుబడి.

బోగుబడి. విశే. (√బోగు) తేరతిండి కాఁడు, అనాయాసముగా లభించిన కూఁడుతిని బ్రతుకు వాఁడు. (దూబరదిండి అని శ. ర.)

ఉ...యోగము, గా దట చేయ మాంసడిభక్షితిపాలకుమారక అంచు నా, బీదల కీల బోగుబడి పెద్దతీకంబుసుఁ బెట్టిరముక్. ఉ. హరి. ౪. ౧౬౦.

బోజు = బోడు. వి. శౌకుమార్యము, గోము.

ద్వి. కాఁపుగేస్తులబోజు గడితలకేజు, ధూప వాసన మేలు తోడుపుల బీలు. ద్వి. తి. పా. ౧. ౩. పా. ౮. పం.

బోటు¹. విశే. (సం. ప్రౌఢః.) ౧. ప్రౌఢుఁడు, ఘనుఁడు, గొప్పవాఁడు.

గీ. బాడబము ప్రోలనిమందటఁ బొడవు చూపఁ, బాడువులందల్లఁ బాడుజైన బోటువేల్పు. ఉ. హరి. ౨. ౧౪౧.

౨. ధూర్తుఁడు. (చూ. బోటుఁదనము)

జ బోటుఁదనము, బోటువాఁడు.

బోటు². వి. ౧. కొండ కొమ్మ దలలగు వానియందు దుబ్బుగా నుండుబోటు. (శ. ర.) ౨. ఏదేని వస్తువు క్రిందఁ బడకుండఁ బెట్టిన ఆధారము. వ్యవ! ఆ మూలమునకు బోటు పెట్టినారు.

జః బోటెత్తు.

బోటుఁదనము. వి. (√బోటు¹) ధూర్తత్వము.

ఉ....బోటుఁదనాలు చన్నె మిముబోంట్లకుఁ దక్కనవారికింబలెన్. శశా. ౩. ౨౨౧.

బోటువాఁడు. వి. (√బోటు) ఘనుఁడు, గొప్పవాఁడు.

గీ...బోరబోగిరపుబడదారిమాన్న, పాట పాటూన విని సొక్కుబోటువాఁడ. ప్రబంధ. ౨౧౪.

బోటెత్తు. అ. క్రి. (బోటు² + ఎత్తు) ఉబ్బుగా నుండు.

సీ. కూనిబీపులమీఁద గోడిరాయి బోటెత్తి తతి వడ్డరింకాకరండములును. కాశీ. ౩. ౧౩౮.

బోద¹ = బోడి. వి. (క. బోడ.) సన్న్యాసి.

చ. తిరిపెమునాడు దెచ్చి నలందిక్కుల బోదలు తిండి పెట్టఁగా, తెరిగినపొట్టతోఁద నాక సీటురయిం దొరబోల చెప్పరిక్క సరకు గానందు. ఉ. హరి. ౪. ౪౬.

ద్వి. ఎట్టిగోవూరము యింత కాలంబు, కట్టిఁడి మాలలఁ గలిసి తిరుయాన్యారు, చిక్కితి గాక మాచేత నీవింక, తెక్కుడఁబోయెద విట్టు బోదలకుఁ, బోడిగా నంబలిఁ బోసినఘనము. పండితా. దీక్షా. ౪౧. పా.

చ...వితరా, గుణ ముని విజ్ఞుఁగదరు కొందఱు బోదలు నానగండరై. పాండు. ౫.౧౮౨.

౨. ప్రోడు.

మ. అలరుంగైదువుదారసీట జనితంబై పల్లవ స్వాంతపుం, బులుచే రక్కని కొమ్మ యమార్పుపలిగాడ్పుం బ్రోది సవ్యాపి బోద లపై తెక్కి తపంపుటింధనముఁ గొంటక మత్ప్రతాపాగ్ని దా, కలభవ్రాతముమాడ్పు మాడ్కి మునిపాళశ్రేణి మాయించదే. చంద్రా. ౩. ౬౧.

విశే. బోడిది, జుట్టు కొమ్ములు మొదలగు విశేషములు లేనిది.

గీ. కానిచీరముకుఁగు కద్దడంబుమ జాడి, బోదకలయు నిముకకొట్టుఁ జాడి. ఉ. హరి. ౪. ౪౨.

గీ. జడలు కొండమీఁద ప్రోలెడుమల్లెలోఁ ..., పరిపెంచుకొంటిమి బోదకోడె యనుచు ... శై. ఖా. ౩. ౨౪.

వ. చిత్రపటువిర్మితచంద్రశేఖరదలి కాలంత్సంబు
లై కిసలయసంఘటితప్రగ్రహగ్రంథిబంధు
రంబు అగుటవలన నలుదిక్కులం బొలుచు
జలరేఖల సంకేతంబు అగు సంబరంబుదంబు
విడంబించు బోడచప్పరంబులుం గలిగి ..
విప్ర. ౨. ౧౪.

మ. . బోడబావికమందండలొప్పెలెఁ గేళ్లింతిన్.
ఆము. ౫. ౨౦.

జ : బోడతనము.

బోడ². వి ఇకారపుగుణుతు.

క. తలకట్లు బోడలుం గొమ్ములు గలవర్ణముల
తోడి ముఖ్యపదములకు, గలకట్టు ము
హ్రాస్వప్వరకలితం బగుఁగృతుల వరయఁ
గవియనుమతులన్. కావ్యా. ౬. ౫౬.

బోడఁడు. విశే. ముండితుఁడు, బోడివాఁడు.

క. . .ఓ, చేడియ యిన్నాళ్లుఁగను, బోడఁడు
బంగారుపెట్టెపో పరికింపన్. హైజ. ౪. ౨౪.

గీ. బోడ యన బోడి యనఁగను బోడఁడనఁగ,
బోడు నా బోడివాఁడు నా ముండుఁ
డొప్పు.

బోడతనము. వి. (√బోడ) ముండితత్వము,
పూర్తిగా తలగొఱిగించుకొనుట.

గీ. పండ్లతెలుపున వింద్రియప్రతతిగలుపు, దలల
బోడతనంబుఁ గాత్రులలెడంగు, గలుగు
ధర్మంబు శూద్రులతలన నిలుచు, శాక్త
బౌద్ధాదిదుర్మతశ్లాఘ లెసఁగు
హరి. ఉ. ౯. ౩౭.

బోడతరము. వి. వృక్షవిశేషము, ముండిని. ?.
(శ. ర.)

బోడసరము = బొడ్డసరము. వి. హైదు ఇలో
పెంలకు ఒకజాతి చిన్నచెట్టు. (శ. ర.)

బోడి = బోడు¹. (క. బోడి) వి. ౧. సన్యాసి.

గీ. ఏ నల్లుడు బోసగించుకొం చిల్లు విడచి,పో
మ్మనిన నట్లు దాసరిబోడి పోయి, తోఁటలో
నున్న కాఁపేటు ... హైజ. ౪. ౩౨.

౨. ముండ, విధవ. (నిందాద్యోతకము.)

సీ. ఏబోడి గావించెనో యింతవినికోటు తల్లి నీ
కనువిన త్రయితోడ. ప్రబోధ. ౩. ౩.

విశే. జుట్టు, కొమ్ములు, మొదలగు విశేషములు
లేనిది.

ఉదా : బోడితల, బోడిద్దె, బోడిమిద్దె. మొ॥

సీ. భక్తిగానక వృథా బోడుతై సన్న్యాసు
లకట దావ్చెదరు వేదాంతమెల్ల.
ప్రబోధ. ౨. ౪.

జ : బోడించు, బోడింపు.

బోడించు. స. క్రి. (√బోడి) బోడిచేయు.
(శ. ర., చి. వి.)

బోడింపు. వి. (√బోడి) బోడిచేయుట, ముండ
నము.

సీ. ముండనసంజ్ఞ యలరుచు నుండును, గోఁగుట
బోడింపు గొఱుగుట యన
ఆం. భా. ౨. ౧౪౪.

బోడిక. వి. ౧. మిత్త్రిఁడు, చెలికాఁడు.

గీ. బోడికలఁ గూడి శైశవక్రీడఁ దగిలి ధరణి
ధవనందనుండు ... కుధ. ౨. ౧౨౬.

ద్వి. బొంగరా లాడుచు బోడికల్ దాను,
సంగతిఁ బాయక చరియింపుచున్న.
ద్వి.శ.సా. ౧.౩. పొ. ౪౭. పం.(ప్రా.పా.)

౨. బాలకుఁడు.

ద్వి. చని పాపురముల వేసరక చెండవిన, వివి
రాచబోడికల్ వేగంబ కదలి.
ద్వి. శ. సా. ౧. ౧౦. పొ. ౧౯. పం.

ద్వి. కాలిలాగులును బంగరుమొలత్రాళ్లు, రావి
రేకలు గల రాచబోడికలు.
ద్వి. శ. సా. ౧. ౧౧. పొ. ౨. పం.

౩. సేవకుఁడు. (చి. వి.)

వ. ఆనుమసరాయి దూతియును చిన్న బోబోగర
క్రోవి చెంబుల,త్త్రాక బగిబోయ పొగ కొలఁ
బోడిసగంటలు కూరక్తి ముప్పు-గొలి
పట్టుపంచలు బోరబోసలిపంచెక మున్న మాన
లి,ధృకముగఁ బూని బోడికలు సేవల
మదుప్పులు దట్టి యుండ్యగన్.
సత్య. సాం. ౪. ౪౫.

చ. బోడికల్ సఖుల్, హితులును బంధువర్గములు నిగ్రహముతో దుర్గముం బట్టి కొల్వ ..
భల్లా. 3. ఆ. (శ. ర.)

ద్వి. ఎనుము దన్ను పటంచు కొంచి గుఱ్ఱంబు, కెనుకకుఁ బోయినవిధ మెయ్యెడ నరట, అని యెగ్గు లాడంగ వకవి బోడికలు, వివివివి వేడుక వేగంచె శేచి. (బ్రౌ. పా) ప్రభులిం 3 ౭౩. పా. ౧౦. పం. (అకవి సేవకులు ముద్రి. పా.)

బోడు¹. వి. కొంచె మెత్తైనప్రదేశము, దిబ్బ. (చి.వి.)

బోడు² = బోడ¹. విశే. బోడిదైనది, ముండితము, ముండితుఁడు

గీ. బోడ యన బోడి యనఁగను బోడఁడనఁగ, బోడు నా బోడివాఁడన ముండుఁ దోప్ప..
ఆం. భా. ౨. ౧౧౯.

బోణి. వి. (క. బోణి. హిం. బోహినీ.) మొట్టమొదట పరుకు అమ్మగా వచ్చినసొమ్ము.

వ్యవ: మీచేతిబోణి మంచిది.

బోద¹. వి. (సం. పోతః.) ౧. పక్షి, మొకవాని పిల్ల.

తరువోజ. ఎలరార కొఱకల కొగయ మంకించు కొలమిజక్కవబోద లిడి నాఁగఁ జాలు.
కు. సం ౫. ౫౭౭.

సీ. కొతికెని మొఱయించి కొమ్మ బోదను లేచి వడిఁ గేకవేయించె వనిత యొకతె.
చంద్రా. 3. ౯౭

సీ. బోకా యంచనఁగను బోద నాఁగ నిను దనంగను బిల్ల నా పిసుఁ గనంగఁ గూన యనఁ గండు నాఁగను గొదమ యనఁగఁ బర్యాగర్భకములు గాను చెలియఖలయా.
ఆం. భా. ౨౯౯. (బోదయంచనఁగను బోదునాఁగ. అని ప్రాఁత ప్రాఁత ప్రతి. (బ్రౌ. పా.)

సీ. చదుక అడ్డుఁగఁ బట్టి పాఁపచేడియపిండు, తెలుకబోదల కొండఁ దొలఁగఁజేయ ...
అచ్చ. రా. బాల. ౧. ౨౨.

సీ. నానాంటి కరెప్పంగు నవకంతులఁగళలతొం, శ్రవఁ జిన్ని క్రొన్న అబోద అనఁగ ...
రాఘవ. ౨. 3. (క్రొన్నఅబోదలు = బాలచంద్రరేఖలు.)

౨. పక్షివిశేషము.

సీ. మునుఁగుకోడియు డాబ ముక్కుకోడియు బోద పొన్నంగి కర్లెడు బొల్లికోడి ..
హంస. 3. ౧౨.

బోద². విశే. ఉబ్బినది, స్థూలము. (చూ. బోద కాలు. మొ॥ బ్రౌ.)

జ. బోద కాలు.

బోదఁడు. వి. పిల్లఁడు, చిన్న వాఁడు.

ఉ. వచ్చి తదీయమందిరము వర్తన లెల్ల కొతింగి యుక్కుటా, సచ్చరితంబుగల్గు సతిచాక్కున ముద్దతికంబుఁ జూపుచున్, ప్రచ్చిలిరాత్రులిజబుభి మూఁడుజగంబులు ప్రింగుచుండె కల్యాచ్ఛుకయున్న నా కొడుకు బోదఁ డెఱుంగుకొ దీనిచెయ్దముల్.
కేయూర. 3. ౨౨౩.

బోదకాలు. (బోద + కాలు) శ్లీపదము, ఏనుఁగు కాలు.

వ్యవ: బోద కాలికిఁ జికిత్స లేదు. (దీనినే బూరకాలనియు నందురు.)

బోదన. వి. (సం. బోధన.) తెలివి

ఉ.. బాలికా,రోదనముల్ వినంబడిన రోయుచుఁ దాపురపాకుపాత్రికం, బోదన లేకయుట్టొరలుపూపమిటారిని జూచి యార్తుఁడై.
కృ. కథం. ౨. ౧౪౪.

బోదించు. స. క్రి బోధచేయు, బోధించు.

ద్వి. దాదులు వదలుచు దగ్గఱఁ జేరి, బోధింప నంతట ప్రొద్దు జామాయె.
ద్వి. క. పా. ౨. ౩౩. పా. ౪. పం.

బోదియ(దె). వి. (క. బోదుగె.) ౧. స్తంభము మీఁది యాధారభూవిశేషము.

సీ. పిల్లిక్రక్కంపు బిగిదారాడుబిళ్ళలు, పులుఁగు
తావచ్చుకొల్పాదియలును ...
అచ్చ. రా. అయో. ౪.

ఉ. ....ధూర్తుఁ జూచి మిద్దెలో, బోదియమీఁద
నున్న తఱిఁ బొందుగ కేకొనిరమ్మటంచు. .
హంస. ౨ ౨౦౫.

ద్వి. క్షుపతాజగతిశాఖఁ బఱిఁడికొంబములు, పెంచ్చు
గా నిల్పి యామీఁదనీలంపు,బోదెలు గుర
విందములదూలములను, పాదుగా నిడి
రం. రా. బాల. ౭౩. పా. ౮. పం

మ. కరుణుందంతపుబొమ్మ చెక్కడపుబల్లెంబంపు
మేలోప్పెదలం, దళమా.. దశా. ౪. ౪౭

౨. ప్రకాండము, చెట్టు మొదటనుండి కొమ్మల
వఱకుఁ గలభాగము

ఉ. పూచినదొంక్క—పోక నను బోదియఁ జేరి
మనుచ. ౨ ౨౯.

ద్వి. పొరి నశోకంబులఁ బోకబోదియలు, పుర
గలుఁ బొన్నలుఁ జాతపోతములు.
రం. రా. ఉ. ౧౧౭. పా. ౮. పం.

౩. తోఁటలు మొదలగువానిలో నీరు ప్రవహింపఁ
జేయుటకై యేర్పఱచిన చిన్న కాలువ.

వ్యవ. ఈ బోదెలో నీరు సరిగా పాఱుచున్నది
(మిరపచేను మొ॥ వానియం దీవలావల కాలువ
లేర్పఱచిన కట్ట. శ. ర.)

౪. తిర్యగర్భకము, పక్షి మొ॥ వానిపిల్ల.
(చూ. బోద¹.)

౫. శిశువు, పిల్ల (గ్రా.)

౬. బోదకొయ్య.

బోదు¹ = బోజె. వి. గోము, గారాబము.

క. ఏదియు నెఱుఁగదు ప్రోదిగ, బోదునఁ
బెరిగినది కేఁడ మొన్నటిదినుమీ, సైఁదలి
సేరము గలిగినఁ, గాదని తెలుపుదువు గాని
కడు నలుగకుమీ. యయా. ౪. ౧౪౭.

చ. మెఱుఁగుఁబోఁడిదరుల ఝలుఝలులబోదున నేదిన
భయలిడునవిప్పకల ... ప్రబంధ. ౧౪౭.

బోదెకు. వి. నెయ్య, సాగె, మొ॥ నింపినపిడ్డల
బోదుఱ సాగెడి తొట్టిగంత (శ. ర.)

బోదకొయ్య. వి. (బోద + కొయ్య) కదవ
క్రిందికమ్మి (శ. ర.)

బోధకరుఁడు. స. వి. అ. పుం. మేలుకొలుపువాఁడు,
వైతాళికుఁడు. విణ. బోధచేయువాఁడు.

బోధకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఉపాధ్యాయుఁడు.
విణ. బోధించువాఁడు.

బోధచేయు. మి. స. క్రి. బోధించు (శ. ర.)

బోధనము. సం. వి. అ. న. ౧. జ్ఞానము.

క. వ్యాకరణధర్మశాస్త్రవివేకములుఁ బురాణ
జాతవేదిత్వము బ్రహ్మైకత్వబోధనము
నధిపా కలిగినవారు పంక్తిపావనులుగదుక్.
భార. అను. ౩. ౧౭౦.

౨. బోధించుట, కఱపుట.

బోధనీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) బోధింపఁ
దగినది.

బోధపడు. మి. అ. క్రి. అకళింతమగు (శ. ర.)

బోధము. సం. వి. అ. పుం. తెలివి, జ్ఞానము.

ఆ. నిర్మలజ్ఞానంబు, ముట్ట నడిగి బోధమూరిఁ
బోదు . భాగ. ౬. ౧౩౫.

గీ. బోధ మల్పంబు గర్వ మత్యున్నతంబు ...
పండితమ్మన్యులైనవైతండికులకు.
భీమ ౧ ౧౩.

బోధానుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గీర్పతి, బృహస్పతి.
విణ. (అ. ఆ. అ) విజ్ఞుఁడు

బోధాయనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఒక శ్రౌత
కల్పసూత్రకారుఁడు, ఒక ఋషి

బోధి. సం. వి. ఇ. పుం. ౧. సమాధివిశేషము.
౨. రావి. క్రీ.

బోధించు. సం. స. క్రి. (సం. బుధ) ౧. తెలుపు;
ఉపదేశించు.

క. అని యమ్మౌని పలుదెఱఁగులఁ, దను బోధిం
చినఁ గృతార్థం బొంది ...
భార. శాం. ౪. ౩౩౫.

ఆ. సాంఖ్యయోగపదమహాపదమూలం ...,
నింటి యభ్యాసమునకుఁ గోరక, కరుణాప్తిఁ

దైవగాండీవి బోధింప కృష్ణుఁడు చెప్పినట్టు గీత యందు. భార. శాం. ౩. ౪౧౪.

సీ. శిష్యులను దాతని శివిధముల బోధించి దండంబు .. హరి. పూ. 3. ౧౨౪. (ద్వ్యర్థకము.)

౨. విద్రమండి శెప్పు, తెలుప్కొలుపు.

సీ. బోధింపకైతని భూసురప్రవరుండు పదరుచో బోధింపఁబడి యుపన్న, దగుచె నా కిట్లు విద్రార్థంగ తెలుపరింప నని యల్లునో భార. ఆది ౨. ౧౫౮.

క. ఏనైన తెల్పొ్కనుమంతకు, భూనాయక పర్య వన్ను బోధింపకుఁడీ. భార. అను. ౨.౩౦౧.

3. అగ్ని విరాఁజఁచేట్టు.

మ. జలజాప్తోగ్రమయూఖపుంజమున కిన్ సూర్యకాంతోపలమ్ముల సోకించి తదుద్గతాగ్ని లవముం బోధించి వాత్యానసా,నిలవేగం బునఁ గాలుకొల్పి పతగాళికంబు పాకం బుగా, వలిరించెఁ సమయాఖ్యపాచకుఁడు భూతావళి సంప్రాప్తికిన్. శుక. 3.౪౪౯.

౫. బోధపఱచు.

క. జనకుండు తన్ను ప్రేమం,బునం జెప్ప విధముల మతియు బోధించిన నా,జనకునిఁ గనుఁగొని . . మార్క. ౨. ౨౪.

బోధితరువు. సం. వి. ఉ. పుం. బోధిద్రుమము, రావిచెట్టు

బోధితుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) బోధింపఁబడినవాఁడు.

బోధిద్రుమము. సం. వి. అ. పుం. రావిచెట్టు.

బోధిల్లు. సం అ. క్రి. బోధపడు, తెలియు.

శా. నానాసంబున శుద్ధి తేర వినవే నాపూర్వ జన్మంబులన్, తెమా నోములు నోచుచో నకట కావించితటన్ శేఱునై, భూమిం బుట్టిద వంతుఁ గోరఁదగడే బోధిల్లి యు ల్లాస సీ,తాఖం బిప్పుడు మాళవాధరమున భాషణంబు గల్గంగతే. భాగ. ౧౦. పూ. ౩౮౨.

బోధ్యము. సం. విశే. (అ. ఆ ఇ) ౧. తెలియఁదగినది. ౨. తెలుపఁ ౧.

బోనక త్తియ(త్తె)=బోన (బోనము + కత్తియ. - క. బోనగిత్త ౫గత్తి వృత్తిని వర్ణలోపము.) వంటలక్క ను.

సీ. ప్రొద్దుపట్టిక నిది బోనక ... ది తోడుత నడుపుదుపుగాని. ... ౫.

ఉ....జాం,జా మ్ముసకొప్పులు న్నడలచొప్పుల నొప్పుఁగ నారగింపఁగా, రమ్మని ఓల్వతచ్చి రుడురాజమ్మకుఁ గొండలు బోనకత్తియల్ కవి. 3. ౮౧

ఉ. ఎందఱు బోనకత్తెలు మహిం దలచూపరు పాంచాలీ. ౪ ౭౦

సీ ప్రొద్దునకే పను లన్ని చేయుద మంచు బోనకత్తెలు వేగిరావ రాఁగ. హంస ౫.౮౫

బోనకాఁడు. వి.(బోనము + కాఁడు) పాచకుఁడు, వంటవాఁడు. (శ. ర.)

బోనకావడి. వి. (బోనము + కావడి) భోజన పదార్థము లుంచుఁగంపలు గల కావడి.

క. అతం దరిగి పరికించుచు నప్పురంబున రాజ సదనాభ్యంతరంబున ఘృతపాయసాపూపాది వివిధసారభంబులం గల బోనకావడి కొలుకటిం గని . . భోజరా. ౫. ౩౩౯.

బోనపుటి(ట్టి)క. వి. (బోనము + పుటిక—వృత్తి యందు వర్ణలోపము) అన్నము౦చెడి గంప.

గీ. బోనపుటిక దెఱవఁ బుష్పవృష్టిపొదిలోని, తోమానా ప్రమువఁగ ముగ్ధరమణ కే, యందు లోనమండి ... భోజరా. ౫. ౩౪౦.

సీ. మఖపురోడాశంపు మును బోనపుటికంచు తేఁకపోతుమ తేఁచు దాకఁగొంచు ...

చంద్రా. 3. ౩౧.

ద్వి. పాలఁగ నించిన బోనపుట్టిక గొనుచు, దాన వచ్చి కుడిచిన దెమురుకొంతంబు (కవి) ... రం. రా. అ. ౪. (వి. వి.)

గీ. సముచితోత్సాహములు మించ శౌరి
సుతుఁడు, శివిఁ బురినుండి బోనపుట్టుకలు
రా ని,జాప్తపరిజనయుతుఁడయి యారగించె
చంద్ర. ౨ ౫౦

బోనము = బోనాము. వి (సం భోజనమ్.
క బోన.) ౧ భోజనము, భుక్తి, తినుట
క బోనఁబు ప్రజకు జక్కులకు, బోనంబులె
యయ్యెఁ బ్రోయ్యి పొగయమి తృప్తిన్.
ఆము ౪ ౧౨౬

రగడ తరుశాఖలఁ గల్లలవితానముల నూనములఁ
బులియుఁ బికమధుపములఁ బోనములఁ
శానములఁ జవిగానిరి గఱువలు .
రాఘవ. ౨. ౬

క రాగంబు నొడిచి ముక్తి,శ్రీగౌరవముల
కపేక్ష చేయుమునులకున్, నాగేంద్రయాన
దైహికి, భోగంబిది మేఁడికాయ బోనము
సుమ్మీ. విప్ర. ౨. ౮౦

సీ ఏయమ్మ బోనపుటిండ్లనఁ జెలువొందుఁ దల
పోయఁగా సప్తజలనిధులును
సీతా. వి ౨. ౧౦౧

౨. అన్నము, ఆహారపదార్థము

సీ. ఎల్లవంటకములు నేర్పడ బోనాలు, వేర్పింప
నెంతయుఁ బ్రీతి భార ఉద్యో ౩ ౨౨౯

సీ వలిమావిపండ్లపానకముల దగ మాన్చి నా
డెంపుదుంపబోనములు పెట్టి
అచ్చ రా అయో. ౧౦౪

ఆ ఇంచుకంతబోన మీశ్వరార్పణ మన్నఁ,
బుణ్యలోకమునకుఁ బోవునతఁడు, అన్న
దానమునకు నధికదానము లేదు
వేమ ౨ ౪౮.

౩. దేవతలకు నైవేద్యముచేయు అన్నము, బల్యన్నము.

మ.. .అ గంగకున్, శైలయక్షవేఁటలు బోన
ముల్ పిడులు గావించెన్ సుతోత్పత్తికై.
హంస. ౨. ౯౧.

సీ. వరుసతోఁ గుక్కు దేవరబోన మెఱుఁగదు
మునులిక్కఁ బడిపెంటు మొదలలేదు. సీతి.౪౪.

౪. ముద్దలరొండయున్నది చర్మమునకు మనిచేతి
మసికొందిపిన అన్నము.

సీ. మనిబొట్టుబోనాన వసలుకొల్పినకన్న కొడు
కుచేఁ దాటించు నెడపఁదడప. క్రీడా.౧౬౬.

౫. భోజనపాత్రము, వంటపాత్రము.

సీ నిగనిగంగాఁ దోమి నిండుబోనముదొంతి
భోజనశాలలోఁ బొసఁగఁజేర్చి.
హర ౨. ౧౨౩.

ఎంచి బోనపుబంటు = రా క్షసయోధుఁడు,
పొలదిండి వీరుఁడు

రగడ హెచ్చుమీతిన మంచిజబ్బుల గొబ్బి
బోనపుబంటు దేఱిచి అచ్చ రా.యు. ౬౪

జ · బోనకత్తె, బోనకాఁడు, బోనకావడి, బోన
పుట్టిక, బోనముకత్తె, బోనముపెట్టె, బోన
వెచ్చము

బోనముకత్తె = బోనకత్తె. వి (√బోనము)
వంటలక్క.

ఉ ఈనిసువు బోనముకత్తెలకైనఁ బట్టఁగా,
ముట్టఁగ నీమ కృష్ణా ౩ (క ర)

బోనముపెట్టె. వి (బోనము + పెట్టె) తోలు
గప్పిన గుండ్రనిపెట్టె (క ర.)

బోనవెచ్చము. వి (బోనము + వెచ్చము) ఆహార
పదార్థమునిమిత్తమైనవ్యయము.

సీ బోనవెచ్చముఁ గొంచుఁ బోవు కచీదేవిదాదు
లకును బరిధాన మిచ్చి కువల.౪ ౬౧.

బోనాము = బోనము. (ఆహారము, ఆహారపదా
ర్థములుంచెడి పాత్రము)

క. నానావిధపాకములగ, నానాలుగఁ జేసి
నాలుగైదట్టుకలన్, బోనాముదొంతిఁ జేర్చిరి,
మానాత్రసమానుఁడైనసుతు సిరియాలున్.
హర. ౨. ౧౨౨.

బోను. వి (క బోను త. పోన్.) ౧. పెంపుడు
మృగములుండుటకై చుట్టుకమ్మి అమర్చి చేసిన
ఒకవిధమగుపెట్టె కట్టడము మొదలగునవి.

రగడ ఒకటఁ గస్తురిమెకము లందుట కొప్పు
నీదంతంపుబోనలు   శుక ౧ ౧౨౩

ఉ బోనున నున్నమత్తహరిపోలిక బ్రాహ్మణ
శాపయుక్తిని తేరుచు నాడఁ జై ౧
నిలఁడు   ఉ ౦ ౫ ౧౨౩

౨ మృగములు మున్నగవ నిని ఁటు యో
గించు కపటయ త్రిము

క ముచ్చులిడి యురులబోనులు నచ్చట నా
నొగ్గి చనిన నది యెఱుఁగక
    ఏక ౫ ౨౧౨

జ బోనుపాయ్యి

బోనుపాయ్యి. ఎ (√బోను) టని తీసి
కొనఁ బోఁదగిన వ టిపాయ్యి (శ ర)

బోము. వి బలాత్కారము (శ ర)

బోయ[1] = బోయఁడు, బో(యి)యీా వి
కిరాతుఁడు

సీ పలిబాణవాల్దంటకల లాని పాటువేసము
గొన్నబోయ మ జాలపెద్ద ౧ ౦ధ ౧౬౦

వ వీరిక్కడిబ్రాహ్మణుల జన్మాంతరంబుల
బోయలనువా రును బోయలైనం దయం రి
దెగఁజాతురే యనువ రును
    దశ ౬ ౭

చ చలనవిహీనవృత్తి నడిచి రశ ఁడాది
రైనయ య్యలయలర యివ ట ప్రదయం
బుల నీగగఁ జేయుబోయ ౭ లను
కంతదొడ్డ్వని పెన్నెల బిట్టని కాసినంత
లోపలన కిరఁగి పొఁగు పపిబాలరచిత్తము
మెత్తచేయఁగన   సౌంద ౪ ౨౧౨
(ఇట కిరాతునివంటివాఁడు క్రూరుఁడు అని
భావము)

౨ మృగయుఁడు వేఁటకాఁడు

వ ధర్మనందనుఁ డొక్కబోయం బోడఁగని
దుర్యోధనుండు దొలఁగం జెట్టుచేమల
వడంగియుండునో మీరు వెలంగునె ల
వరయవలయు   భార శల్య ౨ ౩౬

క పులుఁగులవేఁటలు గని మెప్పులు గులుకఁగ,
మరలఁ నెనుచు బోయలు దెలుపన్
    ఉ రా క ౩౮౩

= బోయి పేఁపలుపట్టియు పల్లకిమోసియు
బ్రతుకు నొక జాతివాఁడు. శెష్ట

క ఇమ్మ్మాలన నమ్మను మీ రమ్మికొనుఁడ
నేయి నాలల కినుటయుఁ గదు శిఖమ్మన
హాషుక నొకఁ లని యమ్మని తెలఁగెల్ల
జై ప్రరలకున బోయల్
    భార అను ౨ ౨౬౪

క నల విఁరి పెలఁ దగి గబో యల శీవలదయ్యి
యలల నప్పరపతి   భార అను ౨ ౨౭౧

ఉ భూరిజలప్రచారులగు బోయలఁ బంన
    శుక ౧ ౩౮౯

గీ గాని రందల మెంతయు బోయ లంత
    ర వి వి ౨ ౪౩

జ బోయతనము బోయనామము బోయనీఁడు
బోయవాంకులు

బోయ2. వి బ్రాహ్మణుడు (ఇది శాసనముల
కానవచ్చుచున్నది)

ఎ ౩ గ్రామ సా ౯౯ః బ్రాహ్మణేభ్యః
ప నోగభ్యః క న్దివ్యగోత్రేభ్యః షట్కర్మ
నిరతేభ్యః సతత వచ్ఛిన్న సంచమహా
యజ్ఞక్రియేభ్యః కటూరవాస్తవ్యాయ గే
అంశో వంగ్రబోయాయ ద్వే కౌశిక
బోయాయ ద్వే రావ బోయాయ ద్వే
కాశబవగోత్రాయ ద్వే కాశబవగోత్రాం
కొండింక బోయాయ ద్వే అంశో ఏ
మేతేభ్యః బ్రహ్మదేయ మర్యాదయా
సంప్రత్తః కందలూరు శా **A D** ౬౭
Ep Ind ౬

అల్లిబోయ ౫౨ (వృత్తి) చే శా శ ౧౧౩
Ep Ind ౫

(ఈ క్రిందిశాసనములందు బోయఁ
అని కన్పడుచున్నది) బ్రాహ్మణు
(బ బోయులు, బోలు)

శ. పినింకేశాని పాడిండ్ల చిట్టకొమ్మనబోయని కొడుకు—మాలెంపు బోయుండు తనపుత్రపౌత్రిక మాచంద్రార్కము నిత్యమానెండు నెయి యఖండవర్తిదీపంబునకుం బోయంగల వాండు ద. శా ౪. ౬౯ -౨.

శ. వల్లూరి పెదపోతనబోయుని పెండ్లము . కొమ్మనబోయునితల్లి పెదపోతమబోయుసాని శ్రీదాక్షారామ శ్రీభీమేశ్వర శ్రీమహాదేవరకు బెట్టిన అఖండదీపంబునకుం బోయంగలవాండు పందిరపోతబోయుని(వళమున) బెట్టితిమి ద శా ౪ ౧-౨౫౯

శ. కదువలు పెట్టుకుమ్మరి ఒక్కనికి జీతము(ము) వడ్లఖ ౯. బోయునికి జీతమునకు నెల ఖ ౩ నా చంద్రార్కముగాను బోయుల్లుదేవ, నాయకనిలోంట పఱచునేల ద శా ౪ ౧-౨౪౯

శ. నానబోల భీమయ్యయుం గొమ్మబోల కాటియయుం బెరసినబోలవస(ము)న నిచ్చిన ఎడ్లు ౩౦ ద శా ౧౦౧౦

బోయఁడు. వి బోయ[1]

మ. ఈ పట్టిం డిగ్గినయాయూరం బ్రాంకి కాదె మన కొగ్గంబోయం డీ వాలకున్ కేయూ ౩ ౪౯

బోయత=బోయెత(బోయ + త). గ బోయది, కిరాతజాతి స్త్రీ

ద్వి కాయమునుదదంతిగతి నొప్పు నొక్క, బోయత యాయతంబుగ నెలం గత్తి అ మ క ౧ ౪౩ పా ౩ పం

ద్వి తనువు జొమ్మన బోయతను బిట్టుగదివి, కనుకనిం దమకించి కౌంగిటం జేర్చి. విష్ణు పు. ౩. అ (శ. ర.)

బోయతనము. వి. (√బోయ) కిరాతత్వము

చ. ఇటువలెనుండి పూర్వకృత పెట్టిదిరౌ సద రూదయత్వవి,స్ఫుటహృదయంబు వోయి పెనుబోయతనంబున బంధు కోటులఁ ఛటులం దొరంగి. ఘటికా. ౧. ౧౪౫.

(ఇట క్రూరత్వము అని భావము.)

బోయనామము. వి (బోయ + నామము) తిలక విశేషము, కిరాతులు నుదుటనుంచుకొను బొట్టు.

సీ. కొనముక్కు—కడనుండి కొనకెంద్రుకలదాఁకఁ బొందుగా దిద్దినబోయనామము... గీ కల చెంచుచేరుబకాం డొకండు వచ్చి ... చంద్రా ౨. ౩౯.

బోయనీఁడు. వి (√బోయ) ౧. కిరాత శ్రేష్ఠుడు, బోయలనాయకుండు (చి ని)

౨ కొమ్మకాఁడు, మాతంగసదృశుఁడగు మనుజుఁడు

సీ మాతంగసదృశుఁడో మనుజుండు తగు బోయనీఁ డనంగను గమ్మకాఁ డనంగ. ఆం భా. ౨. ౨౭౯ (క్రొత్త, ప్రాఁత, ప్రాఁతప్రతులపా తగు బోయఁడనఁగను. శ ర., బ్రౌ పా)

బోయబొంకులు. వి బ. (బోయ + బొంకులు) మిక్కిలి అసత్యములు

సీ సత్యభాగము లెచ్చుటఁ గట్టిపెట్టునో బోయబొంకులె నోరఁ బొదలుచుండు. వేం. పంచ. ౧. ౪౫౭

బో(యి)యీ=బోయ.(క బోయి మహా., హిం. భోఈ) చేఁపలుపట్టియు, పల్లకి మోసియు జీవించు నొకజాతివాఁడు, బెస్త (శ ర., బ్రౌ) వ్యవ పెండ్లిలో బోయీలకు బత్తెము లిచ్చుట వాడుక.

జ బోయీఁడు

బోయీఁడు. వి (బోయి+ఈఁడు, స్వార్థమున) పల్లకిమోచువాఁడు, బెస్త.

ద్వి మాయావి ఒల్లేశు మల్లయ్య కొట్టు, బోయీఁడు బాచయ్య భూరికోటారి. ఒస పు ౨. ౪౯-౨. పం.

బోయెత=బోయత. వి. (బోయ + త) బోయది, కిరాతజాతిస్త్రీ.

చ. అతినవపల్లవోజ్జ్వలతరాంబరయై తెలుసంజ గన్పట్టె, రొక్క తటి లేచి వింటఁ గదియించిన వేఁగురుఁజొక్కయుంట   హ. వ. ౪. ౩౦

బోర. వి. రొమ్ము, వక్షము, కడుపు, కుక్షి

చ. పలుకులనేర్పులన్ జిలుగుపయ్యెదజార్పులు వింతమాడినవ్వులు నలయింపులున్ బెళుకు బోర యొయారపుఁజూపుసొంపులున్.   కళా. ౧౦౪

సీ. ఎడ్డ యక్కరవు రొమ్మెద బోర యెడఁద నా వెలయు వక్షము   ఆం భా ౨ ౧౩౪

సీ. ఇట్లు గన్పట్టుచు నేతెంచి యంచలు సరిగడవఁగ జాతి మరలిఁ బోరలు బెట్టగిల నొక్కకడ వంచి మలపు తిరిగి.   ప్రభా ౨ ౪౨

చ. కనుఁగవ ప్రాన్పుడంగ వెలికి ల్వారియంబడి బోర మోవ నెం,డిన పదనఁబులం దెలిచి   పారి ౪ ౨౧

జ. బోరగించు, బోఁగిఁ, బోఁ ప్రాఁకుడు

బోరగించే. స క్రి ($\sqrt{}$ బోర) బోరగిలఁజేయు

ఆ. కడుపు బోరగించి కన్నులు ముకుళించి, బిఱ్ఱబిగిసికొన్న బీదరోగి   వేమ ౩ ౧౯౯.

బోరగిలు(లు). అ క్రి ($\sqrt{}$ బోర) ౧ రొమ్ము భూమి మొదలగువానిని అను

ఆ. భూమిమీఁద నిట్లు బోరగిలంబడి, మద్రనాథుఁ డొప్పె మానవేంద్ర.   భార శల్య. ౧. ౨౭౭

గీ. స్కంధపీఠంబుమీఁద నాఁగలి దగిల్చి, కిట్టిపగతుని నిల బోరగిలపడంగఁ, గ్రుమ్మి   హరి ఉ ౧. ౧౩౪.

రగడ. తెలఁదురెల్ల నీఁదురెల్ల వెడల నొల్లదాయె నొకతె, పొలది ప్రల్లదములఁ జల్ల బోరగిల్ల మోఁద నొకతె   రా వి ౩. ౧౨౧.

ఆ. బాల్యమునను దల్లిపజ్జకుఁ జనుదెంచి, ఫలము మొదలు దృష్టిఁబడ్డ వేడ్కఁ, దెమ్మటంచు వగచి తేకున్నఁ బుడమిపైఁ, బోరలుచుండు జగము బోరగిల్ల.   శేష. ౩. ౧౦౫. (ఇట వ్యత్యస్తమగు అని అర్థము)

౨. రొమ్ము భూమి మొదలగువాని తాకు కొనునట్లు పరుండు.

సీ. బాలుపొరఁగా బోరగిలి పొన్పుకాళ్లంటాల లకును వచ్చుచు మెలఁగి మెలఁగి.   హరి పూ. ౫. ౧౯౦

ఉ. భూరమణాత్మజుండు నునుఁబొత్తులలోఁ దలయెత్తి యాడుమన్, బోరగిలంగ నేర్చెఁ బువుఁబోణులు కోలలు వాడ.   చంద్ర. ౧ ౧౦౪

గీ. ధాతగంధామోదశీతల స్తనములు వొందఁ గాఁగిళ్లతో బోరగిల్లి   అమ. ౨ ౬౧

బోరన. అవ్య (దు శీఘ్ర)ముగా (రూ, భోరన)

క. ఈ రథికులు తను నిమ్మెయిఁ, బోరికిఁ దలమంగిఁ దాను బురికొన కిచటం, గౌరవపతి డాఁగినగతి, బోరనఁ జని చెప్పవలయు భూనాథునకున్.   భార. శల్య. ౨ ౩౪.

క. మనుజేశ్వరులెల్లను బోరన దమయంతి స్వయంవరమునకు నొప్పం, జనుదెంచిరి   భార అర ౨ ౨౯,

చ. నోర మంటలుం, బొగలును గ్రమ్మ దేరమును బోరన మృత్యువు వచ్చి తాఁకినన్.   భా. రా యు ౧౪౭౨

౨ వెంటనే, తత్క్షణము

క. బృందారకమునిబృందస్తుతి, బోరన తానగ్నిసూక్తములతో నెసఁగెన్.   భార. ఆది. ౨. ౩౭.

ఉ. లంకఁ గాల్చి తా, బోరన వార్ధిఁ గ్రుంకి తెసఁ బోయె వియద్గతి రాముపాలికిన్.   పద్మ. ౭. ౧౯౭.

౩ అధికముగా, ఎక్కువగా.

మ. ఆ స్తోకమునీంద్రు లందులసదస్యుల్ సంతసం బంది బోరన గీర్తించిరి సంతతస్తుతిపదారావంబు రమ్యంబుగన్   భార. ఆది. ౨ ౨౩౫.

క. బోరన నయ్యుత్సవమునఁ బొగడిరి జనముల్.   హరి. ఉ. ౩. ౨౧౯

౪ సంపూర్ణముగా.

ఉ.. కారవింపాంచరిత బోరన విని పింతు,
విసము చిక్కగించి వనజనయన.
పద్మ. ౩. ౨౯.

బోరప్రాఁకుడు. వి. (√ బోర) ఉరగము, పాము.

గీ. పడలు పడనిక్కడించి దొసఁగుగయాళి, బోర
ప్రాఁకుడుఁగొలముల పులుఁగుఱేఁడ
అచ్చ రా. బాల ౬౩.

బోరు. వి. ౧. రక్తము మొ॥ స్రవించుటయందగు ధ్వని, అట్టిధ్వని కనుకరణము

సీ కొండజేఁ గల్లుగాన్గులఁ బెట్టి రక్తము
లోఁబోరున పెడలంగఁ బొంకమణఁచి
పానందో. ౩ ౧౫౪.

సీ. తనుఁ దలంచినవేళ ధరణీధరకుమారివాలిఁడ్లు
బోరునఁ బాలు గురియు శుక ౩, ౪౪౩.

౨. భేరి మున్నగువాద్యముల ధ్వని, అధ్వని కనుకరణము.

గీ కంచునిస్సాణములు బోరుకలిగి మ్రోఁచు
రుక్మా ౫ ౮౭

౩. పంది మొ॥ రొప్పుటయందగుధ్వని కనుకరణము

ఉ కోఱలు చప్పరించి కనుగొల్కుల నిప్పుక
లొల్క నల్క పై, బోరన రొప్ప పైఁబడిన ,
శుక ౧ ౧౭౯

విశే పెద్ద (ఇది తెలుగుపదముతోఁ గూడియే కానవచ్చుచున్నది. (చూ. బోరుతలుపు)

జ బోరుకలఁగు, బోరుకొను, బోరుకాలువు, బోరుతలుపు

బోరుకలఁగు (బోర్కల్గు.) అ క్రి (√ బోరు) శబ్దించు.

క పిడుగులచప్పుడు పడువునఁ, గడు రొప్పుడు
మొకపుగద్దికల కలఁగక రొ,కడల పెడలంగ
నీయక, పొడువఁగ నారవలి నింగి బోరు
కలంగెన్ యయా ౨ ౨౬.

గీ. బధిరతావృత్తి నెనసిరి మధువిరోధి,విధు
కళాధరశేఖ లక్ష్మీశులందు, రఘుమహారాజ
కై ట్రయాత్రా విచిత్ర భూరిభేరీనినాదంబు
బోరుకలఁగ ఇందు. ౧. ౧౮౭

సీ బోరప్పై మంగళతూర్యఘోషంబులు భూన
భోంతరముల బోరుకలఁగ. దశా. ౬. ౨౯.

మ పారి నంభోనిధి గుబ్బుగుబ్బు రనుచున్
బోర్కల్గ దేవాసురుల్, ఖరశార్యోన్నతి
గల్గి దర్పిరి సుధాకల్లోలినీవల్లభున్
పీర. ౩ ౨౧౦

బోరుకా(ర్కా)డించు. స క్రి (√ బోరుకాడు) బోరుకాడఁజేయు, శిశువులను స్నానము చేయించు

ద్వి అకాంతాలలామ, యనువొందగా బోరు
కాడించి తూర్మి, యునుపడింపంగఁ జ
న్నిచ్చె ద్వి పగమ ౨ ౬౭ పా.

శా అళా నాతో లిచూలుబిడ్డనికి బోర్కాడించి
నే నూఁకా,కాలామధ్యవిశాలతల్పగత్నై చ
న్నిచ్చి నిద్రింప భాగ ౧౦ పూ ౩౧

క పలుపలుదఅయుంటి తగ, న్నలుఁగిడిదోయిళ్ల
జలమునన్ బోర్కాడించి అలిం జన్ని
చ్చుచు కాశ ౬ ౧౯౩.

బోరుకా(ర్కా)డు. అ క్రి (బోరుకు + ఆడు) (శిశువులు) స్నానముచేయు
(చూ. బోరుకాడించు)

బోరుకు(ర్కు). వి (శిశువులను చేయించు) స్నానము

సీ . నందు,పొలఁతి వేడుక బోర్కుఁ బోసు
ప్రేఁతలఁ జేరి వాదిత్రగీతారవంబు పెలఁగ .
భాగ ౧౦ పూ ౨౪౮ .

జ బోరుకాడించు, బోరుకాడు

బోరుకొను. అ క్రి. (√ బోరు) బోరుకలఁగు, మ్రోఁగు.

చ. తరుణులు చేరి అనివారితమంగళవాద్యని
స్వనోత్కరములు చాల బోరుకొనఁ
గ్రక్కున నారతు లెత్తి రయ్యెడన్.
చంద్రి. ౬. ౩౨.

చ శంఖమర్దళమురజాదివాద్యనినదంబులు
బోరుకొనంగఁ జారణుల్ ఎలుమిఁ గెంచ
గాఁ వనిఁ శాశహరుం డెరుదెంచుచున్న
డన్ ఉ రా ౪ ౩౨౨
గీ భేరి మొదలగువాద్యము లోర్కరుకొనఁగ
రాధి ౧ ౨౯ (శ ర హా భోరుకలఁగ
మ ద్రి పా)

బోరుకొ(లుఫు)లుప్పు ~ క్రి (√ బోరుకొను)
గొప్పధ్వనిచేయు
సుగంధి భూరిభేరిశా వం ల బోరుకొల్పి టు
లో౦ కారినాద మొప్పా ని తగఁ కమార
యంతటన్ నతారా ౧ ౧౨౩

బోరుత(ర్త)లుపు ఎ (బో + తలుపు) రా
గృహాము మన్న లా లోఁ ౬౧ కె ఎగ
తె క్కతలుపు
సీ పవప ప్రఁవులల రి లా ప్పది చి నెవి
కేలబోమని ఫ్ర లె గి విమ గ భప్ప
ల మనిచే ల వ ఘా గా రి
యార మరే ఁబూ చేసిరి ఁ రభూరు
వాముల ఎ ౨ ౧ ౦
శ వాడ తమాలవాకద జోలులుపు పెట్టి
నవయ ల ఒవకి తా రరని ఎదిలము
పేయుచు నాయి డనిని వ చి ర న ఫ
ములోన్ ఓ శ ౮ ౧౪౧
న నెంబు కి వగ బు ని బో
ర్తలఁ వలం పేయు ఁ ని బు బు
ఎరిమి రి ఎఁగన్ ఁమ —
సీ ఒలికి చుగు బోర్త ప్ర తీసె వ కలి
డవ చావడియు మ సి శమిప్పత్త్ర
ములు పెట్టు గ ప్రయ కి యమరఁ గా పుర
ముండ య్యగ్ర ండు వాంన ౨ ౧౩౭

బోరున = బోరన అవ్య ద్రు శీఘ్రముగ
శ ఈరెండ ను నావడిక బోరిందగినయవి
శత్రకోణములఁ గృపా ర బు దొర గ
నిచె బోరున నన భక్తకల్పభూరుచ మ ల
టన్ కాశి ౧ ౨౫

ఉ నిద్దుర రాశ యక్కపిమరీచి ప్రొద్దుద
యింపఁ గాల్యవిధి భోరునఁ దీర్చి వివాహా
కాంక్షిరై సమీర ౨ ౫౧
చ ఇట్లను మదిలోఁ గరంగి రవికాగ్రణి
యాశరభోరు బోరునన్ విజ వి ౧ ౧౦౩

బోరులు వి బ (త పొరివాళ్) బోరుగులు
(బొమిరలు)
సీ బోరు లనంగను బొరుగు లనంగను ధానా
నమ శ్యలై తనరుచుండు
ఆం భా ౨ ౨౨

బోరువ వి (బో + వ) గ్రవిశేషము ఒక
ఒతి ఎద్ద ద్ద (శ బ్రా)
వెయి వి దూది మొగ నాని మాట
తము ౧ గం జు బోంము లాత
ణ శ్రలై వెలయు
వాం ౫ ౯౭
జ బోరవ పా
బోరెమిగోకు + పోతు) బోర
మ పె గా ఎ కొవ్వవవఁడు
ము
(త్య) గు బోరెమిపా తు (బోరం
గొలు డివ ల న శ ర)
బొర్లు బ లక్రీడావిశే ము
౭ లు ణ (కి పా త పోల్) లో ల
కమివి మ లే గిల్లగ నుండునది
ఉదా బోలుపెదులు బోలుగాజాలు బోలుకడి
యములు మెం॥
ద్వి బోలసొమ్ములు లక్కపాదువులు గా
జాలమాయ పసిండి జలపోనములు
ద్వి ారిశ్చ ఉ ఇ ౨౧ పం
జ బోలుపోవు

బోలుపోవు అ క్రి (బోలు + పోవు) ఛేదింప
శక్యమగు
గీ అనఘ యాగవంశ మత్యంతవృద్ధిఁ బొంది
యింద్రాదిసురులచే బోలుపోక యున్న
వి పు ా ౨౨౭

బోల. వి. ౧. కుండబొచ్చు.

క మ, మ్మేలాగున రక్షించెదో బోలెడు
కుడిగలుగువారము పుణ్యముచేతన్
చంద్ర వి. ౩ ౭౭ ('బోలెడు = మిగుల
నధికము' అను నర్థమున తఱచుగా వాడఁ
బడును)

గీ. తనరును గరోటి కప్పెర బుఱక పుఱ్ఱె పుచ్చె
యనఁగను దగు బోలె గొచ్చె బోఁకి, పెంచు
పెంచిక పెంచి పెంకం చనంగఁ, దద్విశే
షాఖ్య అం భా ౨ ౨౩౩

౨ ఓటికుండ (శ ర) ౩ కత్తు పాల, కక పాల,
సన్న్యాసుల చంకను ధరించు కుంచి

సీ బోలె నాఁగను గకపాల నాఁగను గక్ష
పాలాహ్వయంబుగాఁ బరగు
అం భా ౨ ౧౭౭

బోలెము[1]. వి వేగము

క అలోనఁ జంద్రహాసుఁడు, మేలుకనుచు
నవుడు తత్సమీపసరః ప్రక్షాళితముఖుఁడై
కసిగని, బోలెమునఁ గదిల్చి నిగరముఁ బ్రవే
శించెన్ జై భా. ౪ ౭౯

బోలెము[2]. వి వేఁటకుపయోగించుసాధనవిశేషము.

మ గళభాగమ్ముల బోలెము లొ దలఁ జక్క-
మ్ముల్ వలగ్నస్థలంబుల నెంలే గడి తోళ్ల
నంట మెఱయన్ చంద్రా ౨ ౧౦౭

బోళము. వి (సం బోలః) ౧ వృక్షవిశేషము

సీ భూతాంకుశ మశోకభూర్జపత్త్రమ్ములు బోళమ
మంకెన పులుసు గొంగ, రేఁగు
వాఁస ౪ ౧౧

౨ గంధరసము

ఉదా. బోలెంతబోళము.

సీ. అన్నభేదియు వస యక్కలకఱ పంచలవణ
చవ్యములు బోళము మణిశిల
హంస. ౨ ౨౨౭.

బోళా. విశే. (హిం భోలా) అమాయకుఁడు,
కపటములేనివాఁడు. (శ. ర.)

వ్యవ. అతఁడు పట్టిబోళావాఁడు.

బోసి. విశే ౧. దంతములులేనిది.

గీ బోసినోటను దమలంబు బూని యుటుల,
విటులఁ బలుమాఱు నగఁజేయు వృద్ధవేశ్య.
రా. వి. ౩. ౭౧.

౨ అలంకారశూన్యము, నగలులేనిది

ఉదా బోసిచెవులు, బోసిమెడ మొ॥

ఆ ముక్కు-లేని బోసిమొగమున వాడలెడి, నిడుద
యూర్పులోడ నెత్తురొలుక విక్ర ౭ ౧౬౦
(ఇట నాసారూపమగు భూషణములేనిది
అని భావము)

బోసిపులి = పండ్లులేనిపులి, చడిచప్పుడు
కాకుండ పరధనము లపహరించువాఁడు.

(వ్యవ) అయ్యో! అతఁడా! బోసిపులి

౨ బోసిపుచ్చు, బోసివడు, బోసిపోవు

బోసిపుచ్చు. స క్రి (√బోసిపోవు) బోసియగు
నట్లుచేయు

సీ పటుచపేటంబునఁ బండ్లు డుల్లఁగ మొత్తి
బ్రాహార్కవదనంబు బోసిపుచ్చె
కాశీ. ౨ ౧౮

బోసివడు. అ క్రి (బోసి + పడు) పండ్లులేనిది
యగు, దంతశూన్యమగు

సీ ఎగ్గొట్టన వేఁడియొండఁ బండులు రాలి
బ్రాహార్కవదనంబు బోసివడియె
భీమ ౩ ౩౭

బోసిపోవు. అ క్రి (బోసి + పోవు) దంతాది
శూన్యమగు, పండ్లు మొ॥ లేనిదియగు.

సీ బ్రాహార్కవదనంబు బోసిపోయినయట్లు
విఘ్నినిచక్రంబు విఱిగినపుడు భీమ. ౬.౪౪.

ద్వి పుటములతో ముక్కు బోసిపోఁ గఱచి,
పటుగతి మీఁదికి భానుజుం డెగయు.
రం. రా యు. ౪౧౨. పొ. ౭. పం.

బోసేయు. స క్రి (బోనము + చేయు) భుజించు,
తిను (వ్యుత్పత్తిని వర్ణలోపము.)

ద్వి సిరి గల్గిలేని బోసేయుట కాక, రొండుల
గంతులవెట్టనొప్పునే యిట్లు.
అ. మ ౪. ౧. ౩౫. పొ. ౨౫. పం.

గీ తెచ్చి 'సుఖమతి' యను నామధేయమునను, బరగుబ్రియురాలిచేత కేర్పరంగనీయ, నాబి పెన్నంబు సంకటి యంబలియును, శేయ పనులేయివేళ బోనీసిపోవు హంస ౪ ౩౨

బౌ

బౌద్ధము. సం వి అ న బుద్ధునిచే గచింపఁబడిన నిరీశ్వరశాస్త్రము

బౌద్ధుఁడు. సం. విణ (అ. ఈ అ) బుద్ధునిమతమ నవలంబించినవాఁడు

బౌద్ధులు మాధ్యమికులు, యోగాచారులు సౌత్రాంతికులు, వైభాషికులని నాలుగు తెఱఁగులు. వీరలు క్రమమున సర్వశూన్యత్వము, బాహ్యశూన్యత్వము, బాహ్యార్థానుమేయత్వము, బాహ్యార్థప్రత్యక్షత్వమును నవలంబించువారు (కల్ప)

బౌధుఁడు. సం వి అ పుం. బుధునిపుత్త్రుఁడు, పురూరవుఁడు

బ్ర

బ్రంను. అ క్రి. లేనినిందమోపు

ద్వి. ఎందున నిది పాప మీపాపఫలము, బ్రందిన జనులకో పార్థివేంద్రునకో

రం రా. ఉ ౧౨౪ పా ౧౧ పం

బ్రక్కఁ = బక్క. విణ. ౧ కృశుఁడు, చిక్కిన వాఁడు. ౨ దీనుఁడు

గా. అబ్రహ్మణ్యములోన నైచికోన నవ్యాయంబున నృత్కుస్రక్క, ఈబ్రక్క ద్విజాఁ జూడరయ్య పథవారీరంగధర్తంచు.

అము ౬ ౧౦౧.

బ్రగతి. సం. = ప్రగతి, లత.

బ్రతికించు = బ్రదికించు. స క్రి (√బ్రతుకు) "బింపఁజేయు, బ్రతుకునట్లుచేయు

వ. అ,చతురత్వం బిటుఁ గొంత గానఁబడె నీ చంద్రాననం గూర్చి నన్, బ్రతికింపంగడ ముద్దుఁగీరమ .. విజ. వి ౨ ౧౪౪.

క. పితరదౌర కేటబ్రాటక్క, జతనంబునఁ బిత్తుమిగుల జడుపునసెదలో, జతగుడుచు కపసి బిడ్డని, బ్రతికించి యపంబు గన్న బల్లిదు న కొగిన్ సీలా. ౧. ౨౨.

బ్రతుకు = బ్రదుకు. అ క్రి జీవించు, సుఖజీవనముచేయు

గీ ఎవ్విధంబైన నేమి నీవిభుడు తిరుగ, బ్రతికివచ్చితివి ఇందు ౪. ౪౯.

క గాండీవము నీచేతిది, పాండవునిన్ జేరఁబట్టి బ్రతికితిమి మను చ. ౩ ౪౪.

గీ వాద మేమాయె నన్న భూవరునిపత్ని,పాత మాదానకిఁ గల్గి బ్రతికె నసెడు,వారు అము. ౪. ౬.

వి. ౧ జీవనము, సుఖజీవనము

క పెరపెట్టుమనే యిఁక నీబ్రతుకు ఒయల్లాను నాలిపయ్యెరకష్టా సీలా. ౩ ౨౪

గీ. మానుషిల్లంబున్నంబు మేలనంగఁబడునె పరికింప విషములో బ్రతుకుగాదె దశా ౧. ౧౩౮

గీ తోఁచు జీవమ్ముగను మనుట, మనికి బ్రతుకు బ్రదిమి యన ఆం భా ౨ ౨౨౬.

క తనబ్రతుకు భూమిసురులకుఁ, దనవిరుదుల పంటవంశిరణీశులకున్, దననయము భూమి ప్రజలకు ననవేమన యిచ్చెఁ గీర్తి నధికుం డగుచున్ వి పు. ౧. ౩౦.

౨ జీవనోపాయము, బ్రతుకుఁదెరువు.

క పెలఁకువ లథమాధమములు, పలుకు లసత్యములు లేవు పౌరుషములు నేన్పులు రిత్త బ్రతుకులు తఱుచు,గలవని చెప్పంగరాదు కలియుగ చేరన్. వి. పు. ౬. ౩౯౮

సా: మెతుకువోయిన బ్రతుకువోవు ననుకొనుట. (పరమలుబ్ధుఁ డనుట.)

౩ స్థితి, ఉనికి.

చ ఈ,జగములపుట్టువుం బ్రతుకుఁ జావును నీవలనన్ స్వభావమై, పెగడినరాజుతాదిక మనీయగుణత్రయి చేష్టితంబులు ...

వి. పు. ౨. ౬౯.

చూ: బ్రతికించు, బ్రతుకుమందు.

బ్రతుకుమందు. వి. (బ్రతుకు + మందు) సంజీవ ఔషధము.

సీ. అనిలజుండు ...బ్రతుకుమందులనగమును దెచ్చి .. (రామయుద్ధార్థమున.)
రాఘవ. ౪. ౨౩౯.

బ్రదికించు = బ్రతికించు. స. క్రి. (√ బ్రదుకు) జీవింపఁజేయు.

మ. హృదయాహ్లాదకరుండు విక్రముని నిష్కాంతదుర్గంబులో, బ్రదికింప న్మదిగోరె భర్త. దశకు. ౨. ౪౧.

ద్వి. పదముల వ్రాలి భూపాలబాలకుని, బ్రదికించి నానిందఁ బాపి రక్షింపు.
ద్వి. హరిశ్చ ౨౬౪౫

ద్వి అదిగాన మమ్మాదరయామతిఁ బాదిఁ బ్రదికింపవే యని ప్రస్తుతింబంగ.
బస. పు ౫ ౬౭౩. పం.

బ్రదిమి. వి. (బ్రదుకు) జీవనము.

గీ...తోఁచు జీవనమ్ము వనుమనుట, మనికి బ్రతుకు బ్రదిమి యన . .
ఆం. భా ౨ ౨౨౬.

గీ. అరయఁ గారణ మింపుకరైన లేక, బలము గలవాఁడుబడుగైన బలము లేనివాఁడు బలశాలియుఁ దెలియంగవలయు వాని, బ్రదిమి యునిమిదినెల లౌట భవ్యమతులు.
శివయోగసారము. ౫ ౨. ౮ (౪. ౪)

బ్రదుకు = బ్రతుకు. అ. క్రి. జీవించు, మను, సుఖజీవనము చేయు.

చ....మానినికిం దమఁదాన కాదికో, వాదవినదానఁజేసి సభ నొచ్చెము దక్కినఁ బాండునందనుల్, బ్రదికిరి గాక యయ్యేడరు రాచకొమారులు కోర్వునట్టిదే.
భార. ఉద్యో. ౧. ౩౪౭.

శ్రీ. [illegible] నైన బ్రదికి పోవఁగ నీని కార్యంబు ... దశకు. ౧. ౬౬.

ద్వి. బ్రదుక కొల్లకయున్నఁ గొలమ్ము నీవు, కదనంబు కాదోడఁ గావించుగాక.
రం. రా. యు. ౬౧. పా. ౨౭. పం.

శా.. యోగ్యాలా వాలాయము సేయఁగా బ్రదుకు నీ వాచారవంతుండవై. మను-చ. ౩. ౯౪.

చ. బ్రదుకుము విక్రమార్కనరపాలక దిగ్విజయంబు చేసి .. విక్ర. ౧. ౨౦౩.

సా బ్రదుకు జీవుఁడా! (కష్టములు తీఱినవి అను భావమున నిది వాడఁబడుచున్నది.)
బ్రదుకుజీవనమని బ్రాహ్మణుఁ డట్టి మెదపులఁ గొన్న రాముఁడు చోద్యమంది.
రం. రా. అయో. ౧౦౭. పా. ౪ పం.

వి జీవనలు, మనికి, సుఖజీవనము.

గీ మునుబు నజాఁడు మున్నుగ మహామూర్తి విష్ణు, నుదరదేశంబు సొత్తురు బ్రదుకఁ గోరి.
హరి. పూ ౧. ౧౬౧.

ఆ బ్రదుకు చేటు బోగడుబడుట దూతోందుట, యీగి వేఁడుకొనుట.
భార. ఉద్యో. ౨. ౪౯.

క....లక్ష్మి,హృదయేశుఁడు నిను వేడఁగ బ్రదికితి నీబ్రదుకు బ్రదుకుబలిభూపాలా.
విక్ర. ౨. ౧౫౦.

౨. జీవనోపాయము, బ్రతుకుఁదెరువు.

సీ. పాపాత్ముఁ డొకఁడోయ పక్షుల వధియించి, తినియును బెక్కమ్మికొనియు నదియు, బ్రదుకుగా. భార. శాం ౩. ౩౦౪.

క. ఏ వెతఁగినబ్రదుకేగద, యీనడువడి యొల్లు గలిగె నింతటిలోఁ గాం,తా విక్షేపము గంటివో .. శుక. ౩. ౨౬౫.

౩. ఆయువు, జీవితకాలము.

సీ. కాకిపిట్టకుఁ జాలఁ గడలేనిబ్రదు కిడి.
నీలా. ౧. ౧౧౧.

చూ: బ్రదికించు, బ్రదిమి, బ్రదుకుఁదెరువు.

బ్రదు(తు)కుఁదెరువు. వి. (బ్రదుకు + తెరువు)

౧. ప్రాణరక్షణోపాయము, వృత్తి.

గీ. పాండవులయట్లు రాధాసుతుండు గాదు, బలుకులు నియ్యకోను నీవు బ్రదుకుఁదెరువు, కట్టు ... భార. కర్ణ. ౩. ౨౪౨.

గీ. బ్రదుకఁ జేరదు విడి నీకు నీబుద్ధి వైర, మడిగి నా మాట వినుము ... రామా. ౬. ౧౬౫.

క. మన కెల్ల బ్రదుకఁ జేరదుపుడు, మనమున కింతయుఁ బ్రియంబు . . భా. రా. కిష్కి-౦. ౫౫౧.

(వ్యవ.) వానికేదియు బ్రదుకఁ జేరదుపుగన్పడ లేదు.

బ్రద్ద^{1} = బ్రద్ద, బద్ద. వి. (సం. భిత్తకః.) ౧. శకలము, తునుక.

ఉ. తోఁచు శకలసంజ్ఞ . బ్రయ్య బ్రక్క-బ్రచ్చు బ్రద్ద బ్రద్దర పత్తి యన ఆం. భా. ౧. ౪౯.

౨. చీలిక. (శ ర.) విణ. పలుచనిది.

ద్వి వద్దు మొగంబును వలుద చేతులును, బ్రద్ద చెంటలొడలు బరదుప్రక్క-లును. పండితా. దీక్షా. ౮౦. పా.

ద్వి బ్రాఁయుపట్టినపండ్లు బ్రద్దచేతులును. బస. పు. ౩. ౧౧౧౪.

జ: బ్రద్దరి, బ్రద్దలుసేయు.

బ్రద్ద^{2}. వి. (సం. బ్రేత్రమ్.) వేత్రము. (చూ. బ్రద్దలవారు.)

జ: బ్రద్దపరి, బ్రద్దలవారు.

బ్రద్దపరి. వి (√బ్రద్ద^{2}) పేముతో నల్లిన కేడెము.

గీ. వాశేము ల్వ్రెట్టి క్రొంతలు బ్రద్దపరులఁ, గత్తి గొంతంబు వాఁడివెల్లఁ గత్తళములు. ఉ. హరి. ౨. ౯౨.

ద్వి. బరవసంబున వాలుఁబడియున్న బ్రద్ద,పరి యును గొని శరబలియుఁ డో నెగసి. రం. రా. యు. ౩౪౫. పా. ౨౮. పం.

బ్రద్దర = బ్రద్ద. వి. (బ్రద్ద^{1} + అర. స్వార్థమున) ౧. శకలము, తునుక. (చూ. బ్రద్ద.) ౨. చీలిక. (శ. ర.)

బ్రద్దలవారు. వి. బ. (√బ్రద్ద^{2}) వేత్రహస్తులు, కట్టికవారు.

ఉ. బ్రద్దలవారిఁ గ్రొన్ని పురంబున వారవిమ్రుబ్ర సిద్ధులా, పెద్దలెల్ల విచ్చటికిఁ బిల్వఁడు పొండన ... చెన్న. ౫. ౨౩౫.

ద్వి. తనసేవఁ గూర్చు బ్రద్దలవారిఁ బనిచె. రం. రా. యు. ౩౩౫. పా. ౩౦. పం. (ప్రధానులఁబనిచె. ప్రా. ముద్రి. పా.)

చ. సిరులఁదనర్చుదివ్యసభఁ జేరఁగవచ్చి పరాకు జెయ్య రా,చ్చరిక యనఁబోయటంచు సరస ధ్వనితో నిరుపంకలన్ బరా,బరు లొనరించుచుం బసిఁడిబ్రద్దలవారలు దెల్పు జేలు పున్, దొర లిరుగేలు ఖడ్గములతో మకుటంబుల నుంచి కొల్వఁగన్ చంద్ర. ౨. ౬౪.

(పసిఁడిబ్రద్దలవారు = కనకవేత్రధరులు.)

బ్రద్దలుసేయు. స. క్రి. (బ్రద్ద^{1}) పగులఁగొట్టు

చ. అటుల మరు త్తధూవిభునియజ్ఞ ధరాస్థలిఁ జూచి యార్చుచున్, బటుమహోర్చుటుల్ దిశలు బ్రద్దలుసేయ నజయ్యుఁడై. ఉ. రా. ౩. ౧౫౩.

బ్రధ్నచక్రము. సం. వి. అ. న. సూర్యచక్రము, రాశిచక్రము. (విల్యమ్సు.)

బ్రధ్నత్వము. సం. వి అ. న. ౧. గొప్పతనము. ౨. బలిష్ఠత.

బ్రధ్నబింబము. సం వి. అ. న. సూర్యబింబము.

బ్రధ్నము. సం. వి. అ పుం ౧. జిల్లేడు. శ్రీ. ౨. దినము, పగలు. ౩ గుఱ్ఱము. ౪. వృత్తకాలము. ౫. వేరు, బుధ్నము. (శల్ప.) న. రోగభేదము.

బ్రధ్నుఁడు. సం. వి అ. పుం. ౧. సూర్యుఁడు ౨. శివుఁడు.

బ్రమ. వి. (సం. భ్రమః) మోహము. (చూ. బ్రమపెట్టు.)

జ, బ్రమయించు, బ్రమయు, బ్రమపెట్టు.

బ్రమయించు. స క్రి. (√బ్రమయు) భ్రాంతి నొందఁజేయు, మోసగించు; మోహింపఁజేయు.

సీ. పగలెల్ల నాటల బ్రమయించుచును నుండు, గొందు లెల్ల వెదకికొనుచు రేలు, కన్న గాండ్రగుచు నగళ్ల బ్రవేశించు ... ప్రభా. ౧. ౧౦౯.

ఉ....కలకంఠ దీని నిం,కేమనిచూడ్ర చూచి బ్రమయించెద నంచు. ఉ. శా. ౬. ౪౯.

చ. . . కేల్పుల బ్రమయించు నీచిగురుఁబోఁడి
మనోహరమూర్తి శోభనన్, కలితయగుంగదా
యనక ... కాశీ. ౧. ౪౯.

బ్రమయు. అ. క్రి. (√బ్రమ.–సం. భ్రమ.) ౧. భ్రాంతిపడు.

క కలగంటినో బ్రమసితినో, జలశేషణువమాయ
యో విజంబో యని .. వరాహ. ౯. ౧౦౩.

సీ. . ప్రతిబింబ మీక్షించి బ్రమసి యయుంకు.
మను-చ. ౩. ౧౭.

౨. దిగ్భ్రమచెందు, దిక్కు-తోఁచకుండు.

క. హిమకరుఁడు గురియు మంచున బ్రమసి
ముడుఁగుడై తృణకోటిఁ బాశాభిహతిన్, సమ
యించె మరుఁబుఁడు .. హరి.పూ. ౪ ౧౨౩

చ. ఒతిలివిగాక నీవు నోకబ్రెగ్గడవై సభ లుండు
భంగి ము, స్నెటుంగనివాఁడవై బ్రమసి
యెవ్వరిముందఱ నేమిమాటలో, యఱచితి...
ఉ. హరి. ౪. ౧౭౯.

గీ. అమ్మహోమాహమునఁ డెదురుగా నరుగుదేర,
బ్రమసి చూచిరి వాసవాద్యమరవరులు.
హైమ. ౩. ౫౯

౩ మోహపడు, వలపుచెందు

క ఓమనివర మీదీవన,చే మాహైఁబ్రేమ కొంత
చెడక నిలుచునో, యేకాంతాని యుఁకన్
వర,భామలపోడుముల కితఁడు బ్రమయక
యున్నే. కళా. ౧. ౫౨.

గీ. అందమను బ్రమపెట్టుచు నవ్యధూటి, యెవ్వ
రికిఁ దాను బ్రమయక యుడన యుండె.
హర. ౬. ౧౦౪.

౪. (కన్ను) చెదరు, మిఱుమిట్లుగొను.

క. కను బ్రమసిక తెరువరి తన, కనపాయంబైన
మార్గ మరసి కన గెలెం,గిననారు పెప్పుఁగాఁ
గై,కొనవలెననఁ దగిన పెంటమం గొర
బోటా. భార. ఉద్యో. ౨. ౨౮౦.

౫. మోసపోవు.

మ. మరుబాలిక్ సుభద్రప్పి కూర్పులతు పల్మా
ఱట్టు నిర్లజ్జయై, గతిక్ నీటుగుటచియుద్ద
రంబున్ గాంక్షించునాఁడెయ్యై ... నీ
యుద్ధముద్ధుండున్ బ్రమసి రాకాపోక
గాంచె... పం. రా. ౫. ౩౯.

బ్రమరి¹. వి. ప్రదక్షిణము.

క. ఉన్న నది బాపుగాఁ గాని, యన్నరభోజ
నుఁడు దుర్మదాంధుండై పొ,ర్లెన్న తి
వాల్చి బ్రమరిగాఁ జన్న రొడం దలిసి కోప
సంరంభమునన్. నిర్వ. ౧౦ ౩౦.

జ: బ్రమరితిరుగు, బ్రమరివాఱు.

బ్రమరి². వి మూర్ఛ.

సీ. సొరుగు సోలపు సొమ్మ సొలిమిడి సోలు
సు,మూళము బవిళి మైమఱపు బ్రమరి,
యనఁగ మూర్ఛాహ్వయం బలరారు
చుండును .. అం భా. ౨. ౨౨౩.

బ్రమరితిరుగు. అ క్రి. (బ్రమరి¹+తిరుగు) చుట్టి వచ్చు, చుట్టితిరుగు

ఆ. అర్వురను గడంగి మాయముల డిగి, పటు,
ఖడ్గదీప్తు లడరఁ గదియుటయును, బ్రమరితిరి
గారిఁబం(డెండుదునియలు, సేని క్రీడితోడుమ
కెలఁగి యార్చు. భార. భీష్మ. ౩. ౯౩.

క ఎత్తినగద లంకించియు, మత్తించియు బ్రమరి
దిరిగి యడిచియుఁ బయిపైఁ, గొత్తియు .
ఉ. హరి. ౩. ౬౨.

సీ. మరుఁడు క్రైచినపైఁడిహరువు బొంగరమట్లు
బలుఁవిడి గిఱ్ఱున బ్రమరిదిరుగు.
మల్లుపు. ౪. ౬౫.

బ్రమరి(రులు)వాఱు. అ. క్రి. (బ్రమరి¹+పాఱు) చుట్టుతిరుగు, బ్రమరిదిరుగు.

ఆ. అర్చి కెత్తు రుట్ట నమ్మ్రస్తకము చట్టి,కొని
యుతం మదాత్తఘోరథంగి, బ్రమరివాఱి
మరుమ్మ పొలఁత నరదంబు,నందు కైచి యుట్లు
లనిరొ నభవ. భార. ద్రో. ౫. ౨౦౫.

చ. కెలంకుల మింక లంక నని ... బ్రహ్మ...
దిక్కులార్పులం ...
బ్రమరివాఱుదుఁ గెరుచుఁ బ్రేక్షు దాటుదున్.
భా. రా. యు. ౨౭౩.

చ. భ్రమియించుచు నింగికిన్ నెగసి కన్పడని
ప్రమాదముం గూలం ద్రోయుచున్, బ్రమరలు
వాలుచున్ దెసలు బ్రయ్యఁగ వార్చుచు...
భా. రా. సుం. ౨౨౩.

బ్రమవెట్టు. స. క్రి. (బ్రమ + పెట్టు) మోహింపఁ జేయు, మోహపెట్టు.
గీ. అందఱను బ్రమవెట్టుచు నవ్వభూతి ...
హర. ఉ. ౧౦౪.

బ్రమ్మి. వి. (సం. బ్రాహ్మీ.) ఒకవిధమగు కూరాకు చెంచ్కి, పొన్నగంటికూర. (సామిదచెట్టు అని శ. ర.)

బ్రల్లు. వి. విఱుగుటయం దగు ధ్వని, ఆ ధ్వని కనుకరణము.
ఉ. రావి కడిందికొమ్మయును బ్రల్లునఁ గూలెవిద చేసు బోవుచున్. పరమ. ౫. ౨౨౭.
(బ్రల్లన. శ. ర. పా.)

బ్రసి. ప్ర. వి. ఈ. స్త్రీ. = బ్రుసి. (శ్రీ. ని.)

బ్రహ్మ. సం. వి. న్. పుం ౧ హిరణ్యగర్భుఁడు (నవబ్రహ్మలు - భృగువు, పులస్త్యుఁడు, పుల హుఁడు, అంగిరసుఁడు, అత్రి, క్రతువు, దక్షుఁడు, మరీచి) ౨. బ్రాహ్మణుఁడు ౩ ఋత్విగ్భేదము. ౪ బృహస్పతి ౫ (జ్యోతి) విష్కంభాది యోగములలో నిరువదియేడవది

బ్రహ్మకన్యక. సం. వి ఆ స్త్రీ ౧. సరస్వతి (త్రి ని.) ౨. బ్రహ్మీలత

బ్రహ్మకమ్మి. వి. వి ఉత్తరపుకట్టు, రెండు మూఁడు గుడ్డకుక్కల నొకటిగాచేర్చి అడ్డముగా కట్టినట్టి పెద్దకట్టు.
సీ. తడిదోవతి తిమ్మళ్ళ పడిమికి వడిఁ జింపఁ గట్టుకొ౦టబడె బ్రహ్మకమ్మి శైలి.
శై. భా. ౪. ౨౬.
సీ. త్రోక్కు చేలావెంటకుంట్లై బ్రహ్మకమ్ముల చింపి దోవతి ముటికిపలత. వరాహ. ఉ ౧౭.

బ్రహ్మకళ. సం వి ఆ. స్త్రీ. (మనుష్యుల హృదయ మందు వసించెడు) చైతన్యశక్తి.

బ్రహ్మకాష్ఠము. సం. వి. అ. పుం. పట్టుతురుగు చెట్టు (విల్యమ్స్., ఆ. ని.)

బ్రహ్మకుండము. సం. వి. అ న. బ్రహ్మచే నిర్మింపఁబడిన ఒకానొక సరస్సు.

బ్రహ్మకుశ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. జీలకఱ్ఱ.

బ్రహ్మకూటము. సం. వి. అ. పుం. ౧. ఒకా నొకపర్వతము. ౨. బ్రాహ్మణులసమూహము

బ్రహ్మకూర్చము. సం. వి. అ. న. ౧. ఒకానొక వ్రతము
శ్లో. అహోరాత్రోషితో భూత్వా పౌర్ణ మాస్యాం విశేషతః, పంచగవ్యం పిబే త్ప్రాతః బ్రహ్మకూర్చ మితి స్మృతమ్.
౨. కుశోదకము.

బ్రహ్మకైవర్తము. సం. వి. అ. న. అష్టాదశ పురాణములలో నొకటి.

బ్రహ్మకోశము. సం వి. అ. పుం. వేదభాగము (విల్యమ్స్).

బ్రహ్మకోశి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అజమోద, ఒక విధమగు ఓమము. శ్రీ. (రా. ని.)

బ్రహ్మగంధము. సం. వి. అ. పుం. బ్రహ్మకమ

బ్రహ్మగర్భ. సం. వి ఆ. స్త్రీ. అజగంధ వాయింట. శ్రీ (రా. ని.)

బ్రహ్మగర్భుఁడు. సం. వి. అ పుం ౧. కుమా స్వామి. (శ్రీ. ని) ౨. న్యాయాధికారి (విల్యమ్స్)

బ్రహ్మగాయత్రి. సం. వి ఈ. స్త్రీ గాయత్రి భేదము.

బ్రహ్మగిరి. సం. వి. ఇ. పుం. ఒకానొకపర్వతము

బ్రహ్మగోళము. సం. వి. అ. పుం. బ్రహ్మాండము ప్రపంచము.

బ్రహ్మఘాతకుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ బ్రహ్మహత్యచేయువాఁడు.

బ్రహ్మఘాతిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఘాతిక, పెద యతుగు చెట్టు.

బ్రహ్మఘాతిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. రెండవనాఁటి రజస్వలాస్త్రీపేరు.

శ్లో. ప్రథమేఽహని చండాలీ ద్వితీయే బ్రహ్మఘాతినీ.

బ్రహ్మఘోషము. సం. వి. అ. పుం. ౧. విషము (వై. వి.) ౨. వేదము. (విల్యమ్సు)

బ్రహ్మఘ్నుఁడు. సం విశే. (అ. ఆ. అ) బ్రహ్మఘాతకుఁడు.

బ్రహ్మచక్రము. సం. వి. అ. న ౧. సంసారచక్రము. ౨. డోలాచక్రము.

బ్రహ్మచర్యము. సం. వి. అ. న ౧ వేదాధ్యయనముకయిన నియమము. ౨. నాలుగాశ్రమములలో మొదటియాశ్రమము

బ్రహ్మచారి. సం. విశే. (న. నీ. న.) ౧. వేదాధ్యయనమునకయి వ్రతమాచరించువాఁడు. ౨ బ్రహ్మచర్యాశ్రమమును స్వీకరించినవాఁడు. వి. న. పుం. కుమారస్వామి. (వై. వి.)

బ్రహ్మచారిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. దుర్గ ౨ భార్గి, భారంగి. ౩. బ్రాహ్మీశాకము ౪ వారుణీవృక్షము.

బ్రహ్మజము. సం. వి. అ. న ౧. మోక్షము పుం. దేవతలలో నొకతెగ (విల్యమ్సు)

బ్రహ్మజజ్ఞుఁడు. సం. వి అ. పుం సమష్టిస్థూలదేహాభిమాని, విరాట్టు. (కల్ప.)

బ్రహ్మజట. సం వి. ఆ. స్త్రీ దమనకము ‡

బ్రహ్మజామలము. సం. వి. అ. న. = బ్రహ్మయామలము.

బ్రహ్మజీవి. సం. విశే. (న. నీ. న.) వేదముచే జీవించువాఁడు.

బ్రహ్మజుఁడు. సం. వి. అ. పుం. హిరణ్యగర్భుఁడు.

బ్రహ్మజ్ఞానము. సం. వి. అ. న. బ్రహ్మవిషయమగు జ్ఞానము.

బ్రహ్మజ్ఞాని. సం. విశే. (న. నీ. న.) = బ్రహ్మజ్ఞుఁడు.

బ్రహ్మజ్ఞుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) బ్రహ్మమును దెలిసినవాఁడు.

బ్రహ్మజ్యము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) బ్రాహ్మణులను బాధించునది.

బ్రహ్మణ్యము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) బ్రాహ్మణులకు హితమైనది. వి. అ. పుం. ౧ బ్రహ్మదారువు, తూలము. ‡. ౨. ముంజతృణము

బ్రహ్మణ్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం శనైశ్చరుఁడు. (కే. వి.)

బ్రహ్మత. సం. వి ఆ స్త్రీ. ౧. బ్రహ్మత్వము, బ్రహ్మధర్మము ౨. బ్రాహ్మణసమూహము

బ్రహ్మతంత్రము. సం. వి. అ. న. వేదబోధితమగు విషయము.

బ్రహ్మతాళము. సం. వి. అ పుం. (సంగీ) ఒకానొక తాళభేదము.

శ్లో చతుర్మ్ఖాభిధే తాళే జగణానుతరం ప్లుతః (కల్ప.)

బ్రహ్మతీర్థము. సం. వి. అ పుం. ౧. పుష్కరతీర్థము, తీర్థభేదము. ౨. అంగుష్ఠమూలతీర్థము. ౩. ఉగల్యకోష్టుకంటె ఒకతినుసుమూలము, ఇది కాశ్మీరదేశమున పుట్టును. (రా. ని)

బ్రహ్మతుంగము. సం వి అ పుం. ఒకానొక పర్వతము

శ్లో స్నిగ్ధాంజనచయాకారం సంప్రాప్తః కాలపర్వతమ్, బ్రహ్మతుంగం నదీ శ్చాన్యాః తథా జనపదానపి సం భార ద్రో ౮౦ ౩౧.

బ్రహ్మతేజము(స్సు). సం వి న్.న. ౧ బ్రాహ్మణవర్చస్సు ౨. బ్రహ్మవర్చసము.

బ్రహ్మత్వము. సం వి. అ. న. బ్రహ్మభావము.

బ్రహ్మదండము. సం. వి. అ. పుం. ౧. ఒకానొక ఆయుధము. ౨. శాపము, బ్రాహ్మణశాపము, ౩. వసిష్ఠుని సిద్ధదండము. ౪. బ్రాహ్మయష్టిక, భార్గి. ‡. ౫. కేతువు (వాచ.)

బ్రహ్మదండి. సం వి ఈ. స్త్రీ. కంటకపత్త్రఫల. ‡. ఒకానొకకుప్ప. (రా. ని.)

బ్రహ్మదర్భ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఓమభేదము. శ్రీ.

బ్రహ్మదారువు. సం. వి. ఉ. పుం. = బ్రహ్మవృక్షము. శ్రీ.

బ్రహ్మదైత్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బ్రహ్మరక్షస్సు.

బ్రహ్మద్విట్టు. సం విశే. (వ. కీ. వ.) ౧. వేదనిందకుఁడు. ౨. బ్రాహ్మణులను నిందించువాఁడు

బ్రహ్మద్వేషము. సం. వి అ. పుం. ౧. వేదనింద ౨ బ్రాహ్మణనింద.

బ్రహ్మధార. సం. వి ఆ స్త్రీ సీమ, పొలిమేర (శ్రై. ని)

బ్రహ్మధ్వజము. సం. వి అ. పుం. ఒకానొక ఉపనిషత్తు.

బ్రహ్మధ్వజుఁడు. సం. వి. అ పుం బుద్ధుఁడు.

బ్రహ్మనది. సం. వి. ఈ స్త్రీ ౧. సరస్వతి ౨. ఒకానొకనది.

బ్రహ్మనాభుఁడు. సం వి. అ. పుం. విష్ణువు

బ్రహ్మనాలము. సం. వి. అ. న. తీర్థభేదము, ఒకానొకతీర్థము.

బ్రహ్మనిర్వాణము. సం. వి. అ న. మోక్షము, బ్రహ్మభావము లభింపఁగా సకలానర్థనివృత్తిరూపమగు పరమానందము.

బ్రహ్మనిష్ఠ. సం వి ఆ స్త్రీ పూతిక, కంబళిచెట్టు

బ్రహ్మపత్త్రము. సం. వి. అ న. పలాశపత్త్రము, మోదుగాకు

బ్రహ్మపన్నగము. సం వి అ. పుం. సర్పభేదము, ఒకజాతిపాము.

బ్రహ్మపవిత్రము. సం. వి. అ. పుం. తెల్లదర్భ, కుశభేదము. శ్రీ.

బ్రహ్మపాదపము. సం. వి. అ. పుం. మోదుగు శ్రీ.

బ్రహ్మపాశము. సం. వి. అ. పుం. ఆయుధవిశేషము, అస్త్రభేదము.

బ్రహ్మపిశాచము. సం. వి. అ. పుం. బ్రహ్మరక్షస్సు.

బ్రహ్మపుత్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ నదీభేదము, ఒకానొకనది.

బ్రహ్మపుత్రము. సం. వి. అ. పుం. ౧. విషభేదము ౨. క్షేత్రభేదము. ౩. నదీభేదము. ౪. దేశభేదము. (విల్యమ్స్.)

బ్రహ్మపుత్రి. సం. వి ఈ. స్త్రీ. ౧. సరస్వతీనది. ౨, వారాహీకంద. (రా. ని)

బ్రహ్మపురము. సం. వి. అ. న. ౧. బ్రహ్మోపాసనకనుకూలైనది, హృదయము. ౨. శరీరము. ౩ హిమాలయశిఖరము. ౪. ఒకానొకదేశము, బర్మా-(వాచ.)

బ్రహ్మపురాణము. సం. వి అ. న. అష్టాదశమహాపురాణములలో నొకటి.

బ్రహ్మపురి. సం. వి ఈ. స్త్రీ. ఒకానొకపట్టణము.

బ్రహ్మబంధువు. సం. వి. ఉ. పుం. ౧ నీచమయిన బ్రాహ్మణుఁడు, నిందితుఁడయిన బ్రాహ్మణుఁడు ౨. (ద్వేషముచే) గ్రహింపతగని పేరు కలవాఁడు. ౩. గుతింపఁబడువాఁడు, ఉద్దేశింపఁబడువాఁడు, (శ ర)

బ్రహ్మబాంధవము. సం వి అ. న. బ్రహ్మబంధుని ధర్మము

బ్రహ్మబిందువు. సం వి. ఉ పుం. వేదోచ్చారణసమయమున చిమ్ముతుంపురులు.

బ్రహ్మబీజము. సం. వి అ. పుం. ౧. వేదమూలము ౨. కంబలిచెట్టు. శ్రీ (విల్యమ్స్)

బ్రహ్మబ్రువాణుఁడు. సం విశే. (అ. ఆ. అ) తన్ను బ్రాహ్మణుఁడని చాటుకొనువాఁడు. వి. అ. పుం. పేరుఁగలైన బ్రాహ్మణుఁడు.

బ్రహ్మబ్రువుఁడు. సం. విశే. = బ్రహ్మబ్రువాణుఁడు.

బ్రహ్మభద్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఒకానొక ఓషధి. రక్షించుకోషధి. శ్రీ.

బ్రహ్మభావము. సం. వి. అ. పుం. ౧. బ్రాహ్మణుఁ డగుట. ౨. బ్రహ్మయగుట. (శ్రీ. ని)

బ్రహ్మభూతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. సంధ్య.

బ్రహ్మభూమిజ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సైంహళి, సింహళదేశపు పిప్పలి. శ్రీ.

బ్రహ్మభూయము. సం. వి. అ. న. బ్రహ్మత్వము.

బ్రహ్మమండూకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. అధ్యండ, జొట్టుపుచెట్టు. ౨. భూమ్యామలకి. శ్రీ.

బ్రహ్మమహము. సం. వి. స్. న. బ్రహ్మోత్సవము.

బ్రహ్మమీమాంస. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. బ్రహ్మప్రతిపాదకమగు శాస్త్రము, వేదాంతశాస్త్రము (ఇది వ్యాసప్రణీతము. దీనిని ఉత్తరమీమాంస యందురు.)

బ్రహ్మము. సం. వి. న్. న. ౧. వేదము. ౨. తపస్సు. ౩. సత్యము ౪. తత్త్వము. ౫. చిత్స్వరూపము.

బ్రహ్మముఁజేయు = పరమాత్మస్వరూపమువలెఁ దెలియరానిదిగాఁజేయు, రహస్యముచేయు

చ. అనవుడు నింతకాలము ప్రయాస మదేఁటికి నాఁడె చెప్పినన్, బని వినసే యడంచి యొక బ్రహ్మముఁజేసితి నేఁడు నీవు చెప్పినసమయంబు తప్పక యభీష్టము నీకొనఁగూడు

ద్వా. ౧-౨. ౧౩

బ్రహ్మముడి. వి. వి. వివాహమందు వధూవరుల వస్త్రాంచలములుచేర్చి పురోహితుఁడు వేయు ముడి, బ్రహ్మగ్రంథి. (వా.)

బ్రహ్మమేఖలము. సం. వి. అ. పుం. ముంజగడ్డి.

బ్రహ్మమేడి. వి. వి. వృక్షవిశేషము, కాకోదుంబరము. శ్రీ. దీనికి నూగుగల పెడల్పయిన ఆకులుండును.

సీ. రావి మామిడి కొండరావి మేడియు బ్రహ్మమేడియు జీడిమామిడియుఁ జంక.

కాంస. ౪. ౧౧.

బ్రహ్మమేధ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఒకానొకనది. (విష్ణుపు.)

బ్రహ్మయజ్ఞము. సం. వి. అ. పుం. ౧. పంచయజ్ఞములలో నొకటి, వేదాధ్యయనము.(బ్రహ్మ, దేవ, పితృ, మనుష్య, భూత యజ్ఞము లయిదు.) ౨. అధ్యాపనము, వేదమును చెప్పుట.

బ్రహ్మయష్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ౧. భార్ఙి శ్రీ. ౨. ఒకానొక వృక్షము. (కల్ప)

బ్రహ్మయాగము. సం. వి. అ. పుం. బ్రహ్మయజ్ఞము

బ్రహ్మయాతువు. సం. వి. ఉ. పుం. బ్రహ్మరక్షస్సు.

బ్రహ్మయామలము. సం. వి. అ. న. తంత్రభేదము, ఒకవిధమగు తంత్రము.

బ్రహ్మయోగము. సం. వి. అ. పుం. ౧. బ్రహ్మప్రాప్తిసాధనము, సమాధి ౨. విష్కంభాది యోగములలో ఇరువదియైదవది.

బ్రహ్మయోని. సం. విణ. (ఇ.) బ్రహ్మకారణముగా కలది. వి. ఇ. పుం. ౧. బ్రహ్మగిరి ౨. జ్ఞాననిష్ఠ, ౩ తీర్థభేదము. ఈ. స్త్రీ. సరస్వతీ నదీతీరము.

బ్రహ్మరంధ్రము. సం. వి. అ. న. శిరోరంధ్రము, నడునెత్తి, బ్రహ్మప్రాపకమగు రంధ్రము.

బ్రహ్మరథము. సం. వి. అ. న. ౧. బ్రాహ్మణులు మోయురథము, పాలకి మొ॥ ౨. మృతిబొందిన సన్యాసులను తీసికొనిపోయెడు వాహనము. (శ. ర.)

బ్రహ్మరసము. సం. వి. అ. పుం. అమృతము. (విష్ణుపు.)

బ్రహ్మరాక్షసము. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొక చెట్టు (విష్ణుపు.)

బ్రహ్మరాక్షసుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ౧. బ్రాహ్మణుడయి దుష్టకర్మలచే రాక్షసుఁ డైనవాఁడు. ౨. శివానుచరుఁడు.

బ్రహ్మరాతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ౧. శుకుఁడు. ౨. యాజ్ఞవల్క్యుఁడు.

బ్రహ్మరాత్రము. సం. వి. అ. న. బ్రాహ్మముహూర్తము.

బ్రహ్మరాత్రికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. యాజ్ఞవల్క్యఋషి. (శ. ని.)

బ్రహ్మరాశి. సం. వి. ఇ. పుం. గ. వేదసమూహము. అ. పరశురాముఁడు.

బ్రహ్మరీతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. పిత్తలము, ఒకదినుసు ఇత్తడి (రా. ని.)

బ్రహ్మరూపిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వస (విల్యమ్సు.)

బ్రహ్మరేఖ. సం. వి. అ. స్త్రీ. బ్రహ్మలిపి, బ్రహ్మవ్రాసినవ్రాఁత

బ్రహ్మర్షి (ఋషి). సం. వి. ఇ. పుం. వేదమును స్మరించిన ఋషి. (వసిష్ఠాది) బ్రహ్మవేత్తఅయిన ఋషి

బ్రహ్మలిఖితము. సం. వి. అ. న. బ్రహ్మవ్రాసినవ్రాఁత.

బ్రహ్మలోకము. సం. వి. అ. పుం. గ. సత్యలోకము. అ. తురీయబ్రహ్మస్వరూపము.

బ్రహ్మవధము. సం. వి. అ. పుం. = బ్రహ్మహత్య.

బ్రహ్మవధ్య. సం. వి. అ. స్త్రీ. బ్రహ్మహత్య

బ్రహ్మవర్చసము. సం. వి. అ. న. గ. వేదాధ్యయనమువలన కలుగు తేజస్సు

శ్లో. తపస్స్వాధ్యాయజం యచ్చ తేజస్తు బ్రహ్మవర్చసమ్. (వాచ.)

అ. సదాచారాధ్యయనసమృద్ధి

శ్లో. స్యాద్బ్రహ్మవర్చసం వృత్తాధ్యయనర్ధిః... (అమరకోశము)

బ్రహ్మవర్తము. సం. వి. అ. పుం. = బ్రహ్మావర్తము.

బ్రహ్మవర్ధనము. సం. వి. అ. న. తామ్రము, రాగి.

బ్రహ్మవర్మము. సం. వి. న్. న. ఒకవిధమగు బలి (విల్యమ్సు.)

బ్రహ్మవాది. సం. వి. న్. పుం. వేదాంతి. (శ. ర.)

బ్రహ్మవాలుకము. సం. వి. అ. న. ఒకానొక విషము.

బ్రహ్మవిద్య. సం. వి. అ. స్త్రీ. గ. బ్రహ్మజ్ఞానము, అ. దుర్గ. (కల్ప.)

బ్రహ్మవృక్షము. సం. వి. అ. పుం. గ. పలాశవృక్షము, మోదుగ. కో. అ. ఉదుంబరము, మేడి. కో.

బ్రహ్మవేది. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. దేశవిశేషము.

శ్లో. బ్రహ్మవేదిః కురుక్షేత్రే పంచారామహ్రదాంతరమ్. (కల్ప.)

బ్రహ్మవైవర్తము. సం. వి. అ. న. అష్టాదశమహాపురాణములలో నొకటి.

బ్రహ్మవ్రతము. సం. వి. అ. న. వేయిసంవత్సరములచే సాధింపఁదగిన బ్రహ్మప్రాప్తికి సాధనమయిన వ్రతవిశేషము.

బ్రహ్మశల్యము. సం. వి. అ. పుం. సోమవల్కము, నల్లతుమ్మ. కో.

బ్రహ్మశిరము. సం. వి. స్. న. ఒకానొక అస్త్రము.

బ్రహ్మసంజ్ఞము. సం. వి. అ. పుం. నాలుగుముఖములుకల రుద్రాక్ష. (శ. ని.)

బ్రహ్మసంభవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గ. జైనులలో నొకఁడు. (వాచ.) అ. బ్రహ్మపుత్త్రుఁడు, (వసిష్ఠాది.)

బ్రహ్మసంహిత. సం. వి. అ. స్త్రీ. మూలధ్యాయములుకల వైష్ణవాచారభేదమును తెలుపు గ్రంథవిశేషము.

బ్రహ్మసతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. గ. సరస్వతి. అ. సరస్వతీనది. (విల్యమ్సు.)

బ్రహ్మసత్రము. సం. వి. అ. న. = బ్రహ్మయజ్ఞము.

బ్రహ్మసభ. సం. వి. అ. స్త్రీ. పద్మసరస్సు. (విల్యమ్సు.)

బ్రహ్మసరస్సు. సం. వి. స్. న. ఒకానొక తీర్థము

బ్రహ్మసర్పము. సం. వి. అ. పుం. సర్పభేదము. (త్రి. ని.)

బ్రహ్మసవము. సం. వి. అ. పుం. గ. బ్రహ్మస్తోత్రము. అ. ఒకానొక యజ్ఞము.

బ్రహ్మసాయుజ్యము. సం. వి. అ. న. బ్రహ్మత్వము, బ్రహ్మీభావము, పరబ్రహ్మముతో నైక్యముఁ బొందుట

బ్రహ్మసావర్ణి. సం. వి. ఇ. పుం. పదియవమనువు.

బ్రహ్మసుతుఁడు. సం వి. అ. పుం. ౧. కేతు భేదము. ౨. బ్రహ్మపుత్త్రుఁడు, మరీచి మొ॥

బ్రహ్మసువర్చల. సం. వి ఆ స్త్రీ. ౧. ఒకానొక ఓషధి, సూర్యకాంతపుతీఁగలో నొక భేదము ౨. అతీఁగరసము

బ్రహ్మసువు. సం వి ఊ పుం ౧ ప్రద్యుమ్నుఁడు. ౨ విష్ణుమూర్త్యవతారభేదము, అనిరుద్ధుఁడు 3 కామదేవుఁడు, కామాధిష్ఠానదేవత.

బ్రహ్మసూత్రము. సం వి అ. న. ౧. యజ్ఞోపవీతము, జందెము. ౨. వ్యాసప్రోక్తమయిన బ్రహ్మప్రతిపాదకమగు సూత్రము.

బ్రహ్మస్తేయము. సం వి అ న. అనుజ్ఞలేకయే వేదమును చదువుట.

బ్రహ్మస్థలి. సం వి. ఈ స్త్రీ. గ్రామమధ్యప్రదేశము (శై ని)

బ్రహ్మస్థానము. సం. వి. అ. న తీర్థభేదము.

బ్రహ్మస్వము. సం. వి. అ న. బ్రాహ్మణధనము

బ్రహ్మహత్య. సం వి. ఆ స్త్రీ బ్రాహ్మణవధము, బ్రాహ్మణుని జంపుట

బ్రహ్మహుఁడు. సం విణ. (స్.ఘ్న స్) బ్రాహ్మణహత్యచేసినవాఁడు.

బ్రహ్మహ్రదము. సం.వి.అ న ఒకానొక సరస్సు.

బ్రహ్మాంజలి. సం. వి. ఇ. పుం. వేదపాఠము సేయునపుడు సేయుదోసిలి.

బ్రహ్మాండము. సం. వి. అ. న. భువనగోళము.

బ్రహ్మాక్షరము. సం. వి. అ. న. ఓంకారము.

బ్రహ్మాగ్రభువు. సం. వి. ఊ. పుం. ఘోటకము, గుఱ్ఱము.

బ్రహ్మాణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. బ్రాహ్మీశక్తి, ౨. రాజరీతి ఇత్తడిలో నొకభేదము. 3. రేణుకయను గంధద్రవ్యము, (రా. ని.)

బ్రహ్మాత్మభువు. సం. వి. ఊ. పుం. అశ్వము, గుఱ్ఱము.

బ్రహ్మాదని. సం వి. ఈ స్త్రీ. హంసపది, ఎఱ్ఱ అత్తపత్తి ? (రా ని.)

బ్రహ్మాద్రిజాత. సం. వి. ఆ స్త్రీ. గోదావరి (నది.) (రా ని విల్యము). బ్రహ్మాదిజాత, బ్రహ్మాధిజాత, అని పాఠాంతరములు. వాచ. కల్ప.)

బ్రహ్మాపేతుఁడు. సం వి. అ. పుం. మాఘమాసమునందు సూర్యసమీపస్థుఁడగు నొక రాక్షసుఁడు

బ్రహ్మారణ్యము. సం వి అ. న. వేదపాఠభూమి. (త్రి. వి.)

బ్రహ్మావర్తము. సం వి. అ పుం ౧. దేశవిశేషము.

శ్లో॥ సరస్వతీదృషద్వత్యోర్దేవనద్యోర్యదంతరమ్ తం దేవనిర్మితం దేశం బ్రహ్మావర్తం ప్రచక్షతే

౨ ఒకానొక తీర్థము.

బ్రహ్మాసనము. సం వి. అ. న ౧. ఆసనవిశేషము.

శ్లో॥ ఏకపాద ముర్ దత్వా తిష్ఠేద్దండాకృతిర్భవేత్ (వాచ.)

౨ ధ్యానాసనము, ధ్యాననిష్ఠ. 3 యోగాసనము, యోగనిష్ఠ. (అమర)

బ్రహ్మాస్త్రము. సం. వి. అ న. అస్త్రములలో నొకటి.

బ్రహ్మి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. శంకగండకమత్స్యము, బురదలోనుండు చేపపిల్ల. ౨. శాకభేదము. 3. ఒక్కతీఁగ.(వాచస్పత్య.)

బ్రహ్మీభూతము. సం. వి. అ. న. = బ్రాహ్మీభూతము. (కల్ప.)

బ్రహ్మీభవించు. సం. అ. క్రి. బ్రహ్మతో నైక్యము పొందు.

గీ. కంరభజ గౌతమ వ్యాస భృగువు లుండ
బ్రహ్మేభవించి యఖండగరిమ దనరు నే
నండ...నీశల పెనఁగ. హరిశ్చ. ౧. ౧౫౩.

బ్రహ్మేశయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ౧. కుమార స్వామి. ౨. విష్ణువు

బ్రహ్మోజ్ఝుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వేద నిందకుఁడు.

బ్రహ్మోదుంబరము. సం. వి. అ. న. ౧. ఒక శాక తీర్థము.

బ్రహ్మోపనేత. సం. వి. ఋ. పుం. పలాశ వృక్షము, మోదుగుచెట్టు. (రా. ని.)

బ్రహ్మౌదనము. సం వి. అ న. (యజ్ఞము వందలి) ఓదనభేదము.

బ్రహ్మౌదనాగ్ని. సం. వి ఇ. పుం. (యజ్ఞము నందు) బ్రహ్మౌదనము వండుటకయినయగ్ని

బ్రా

బ్రాఁతి. వి. ౧ ప్రీతి, ప్రేమ. (ఇది సానుస్వారమని శ ర. కాని నిరనుస్వారమనుటకు భారతాది ప్రయోగములు నిర్ధారకములు. మధ్యకవులు కొందఱుమాత్రము దీనిని సానుస్వారముగా వాడియున్నారు రం రా. యు. లో సాను స్వారముగా నున్నది చూ. విణ 3 అర్థము)

ఉ. జాతర సేయఁగావలయు సర్వజనంబుల నంబురాశికిన్, బ్రాఁతిగ భక్తితోడ వని బంధుల కెల్లను జెప్పి భార. తూ. ౨౪

ద్వి. మాతండ్రి ధర్మైకమతి కు శధ్వజుఁడు బ్రాఁతిగా నియతి నా బ్రహ్మర్షి కరుఁడు వేదంబు చదువ జానకి నేఁ బుట్టి, వేదవతి నాఁబరగుదు...

రా. ఉ. ౩౪. బా. ౩. ౭౦.

ఉ. భాతిఁ దదంచి బ్రాకిక్క యవధాతసరోజ దళాక్షుఁగాంచి లో, బ్రాఁతి పెనంచి ...
పాండు. ౪. ౬౩.

వ. పలువురయందు జొక్కనికి బ్రాఁతియు జొక్కనియందు జూడ నగ్గలముగు ప్రేమ పల్వురకుఁ గల్గుట యద్భుతము ...
మనుచ. ఉ. ౩౦.

౨. ఆసక్తి, వాంఛ, కోరిక

క. నూతులదరులను లోఁతగు, పాతటికసవులను నెట్టి పచ్చికయున్నన్, బ్రాఁతిపడి మేయఁ బోకుము, మూతి యిడకు మగ్రసత్త్వములు గల నీటన్.
భోజరా. ఉ. ౩౫.

ఉ. ప్రాఁతలు మీఁదఁగప్పిఁన గృహామతి నోర్చితి నీచుబొత్తునన్ బ్రాఁతి పెనంగి తీవు
శశా. 3 ౧౦౦

విణ ౧ ప్రియము, ఇష్టమైనది

ఉ. ప్రాణసఖీరహస్యముల బ్రాఁతియఁ గ్రీడలు కానివాని యా, రేఁణవిలోలలోచనకు పెచ్చినమన్మథచేష్ట నయ్యెడన్
శశా. ఉ. ౨౧౭.

క. నీతోడ వియ్యమందం, జేతోగతి నాసఁజేసి చెచ్చెర నిట్లే, నేరాంచితి మత్రార్థన, బ్రాఁతిగఁ జేకొనకయునికి పాడియె నీకున్.
భార. అర. ౩. ౧౯౪.

గీ. పగఱు లెలతోఁటనీడలు బ్రాఁతియయ్యెఁ, బగఱులును లేలు దనుగాలి బ్రాఁతియయ్యె .
నృసిం. ౩. ౩౩.

గీ. భక్తిగాని నీకేమియు బ్రాఁతిగాదు.
ఉ. హరి. ౨. ౧౯౪.

౨ దుర్లభము

చ పాండవమనోరథసిద్ధి భవద్దయాసమృద్ధి నగుట వింతయే భవదధీనులకున్ విజయంబు బ్రాఁతె
భార. ద్రో ౫. ౯.

శా. ఏలా యుండుము నందుఁ గాఁచెదపు నీకే బ్రాఁతియే కన్నులు, కాలుం జాలక ...
హరి. పూ. ౫. ౨౩౪.

మ. గణుతింపంగ నితంతు సౌల్యదలికిం గారాబుఁబుత్రుండు బ్రా, హ్మణరాజౌషధి భర్త నెట్టుకొని సంపాదించినన్ బ్రాఁతియే మణిమంత్రౌషధముల్. శైవ. ౯. ౧౨౫.

౩. ఘనము, గొప్పది.

ఉ. వాసవుఁ డిట్టె నన్ను డుగ వచ్చుఁ బ్రియంపడి నాకు నొక్క బ్రా, తేసురలోక వందిత మదిం గవచంబును గుండలంబులున్.

భార అర. ౭ ౨౮౯

ద్వి బ్రోఁతి బొందులు సొచ్చి బ్రోఁతులై వచ్చి బ్రాఁతైనకరటికబంధముల్ దెచ్చి

రం రా యు ౫౩౪ పా. ౧౯. పం

ఉ నిన్నుబుట్టి తా, నెన్నఁడు బ్రాతియయ్యె మతి యెన్నఁడు నేర్చును జెక్కిరింపఁగా

కు సం ౧౦. ౫౧౦

౪. అధికము, ఎక్కువ

దండకము రక్తంబునుం ఒట్ట మైపూఁతయున్ బ్రాతిగాఁ బూని పారి ౩ ౩౭

ద్వి. ప్రేతవాహకునిఁగా బిలువ రెవ్వ గను, బ్రాతిగా జెడలింప బడుగులు లేవు

ద్వి హరిశ్చ ఉ ౫౧౪ పం

౫. అపురూపము, అపూర్వము

సీ. పాండునందనులకు బ్రాతెరత్నంబులు కౌరవ నాథుభండార మెల్లఁ, గైకొన్న వారు

భార. సౌ. ౨ ౪౫

౬ అనుకూలము.

వ పుత్త్రకా యిట్టిగట్టి తెలివి గలిగిన సంసార రోగికిఁ దన కనుకూలరైన వనితఁగూడి మెలంగుట ప్రబోధోదయంబునకుం బ్రాతి గాని హానిగాదు ప్రబోధ ౫ ౪౨

౭. పృథువు, గొప్పది.

ద్వి. లాఁతిమించులచూపు లలితకటాక్షములు, బ్రాఁతి చన్నులఁ దోఁప బయ్యెద దొలఁగ

రం. రా ఉ. ౪౧. పా. ౨౪ పం

బ్రాబిక. వి. (సం. భ్రమః) అపేక్ష, కోరిక.

ఉ. కామితవస్తుసంపదలు గల్గుఫలం బొరులాస పడ్డచో, నేమియుఁ బెట్టఁడేని సిరియేఁటికి నిష్ఫల మున్నఁజోయినన్, బ్రామిక పడ్డ లోకులకుఁ బండుగనే మది యెండిపోవఁగా నేమిఫలంబు లేదు విడదన్నటిశైన ముసిండి ఘాస్కరా, భా. శ. ౩౨.

గీ. బ్రామికలు దీర నన్యోన్యభాష లారా...

హంస. ౨. ౧౧౯.

బ్రాహ్మగుప్తము. సం వి. అ. న. ఆయుధజీవు లగువారి సంఘము.

బ్రాహ్మణకము. సం. వి. అ. న. ఆయుధజీవు లైన బ్రాహ్మణులు కల దేశము.

బ్రాహ్మణబ్రువుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) బ్రాహ్మణాధముఁడు, బ్రాహ్మణుఁడని చెప్పు కొనువాఁడు

బ్రాహ్మణము. సం వి అ. న మంత్రేతరమయిన వేదభాగము.

బ్రాహ్మణయష్టిక. సం. వి ఆ. స్త్రీ. భార్గి. కీ. (అమర. రా. ని)

బ్రాహ్మణాచ్ఛంసి. సం వి న్.పుం యజ్ఞములో బ్రహ్మకు సహాయముచేయు నొకఋత్విజుఁడు.

బ్రాహ్మణాయనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శుద్ధ వంశమునందు పుట్టిన బ్రాహ్మణుఁడు. (శ్రీ. ని.)

బ్రాహ్మణార్థము. సం. విణ. (అ ఆ. అ.) బ్రాహ్మణునికొఱకైనది. వి. అ. న. నిమంత్ర ణము, పితృకార్యము, పితృకార్యములయందు దేవపితృస్థానములయందు భోజనమునకై బ్రాహ్మణుల నియమించుట

గీ తిథులయందైన మఱి యుపత్నికుఁ దనుచు, బ్రాహ్మణార్థంబుఁ జెప్ప రేపాటివారు.

శుక. ౩. ౩౪౫.

బ్రాహ్మణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ ౧. బ్రాహ్మణస్త్రీ. ౨. ఫంజిక, భార్గి కీ. ౩. చీమ. ౪. జరటి, కందురీఁగ ౫. పృక్క, స్పృక్కయను గంధ ద్రవ్యము ౬. వలికిండ్లపాము. (శ. ర.)

బ్రాహ్మణుఁడు. సం. వి అ. పుం. అగ్రజన్ముఁడు. బ్రాహ్మణజాతివాఁడు.

బ్రాహ్మణ్యము. సం. వి. అ. న. ౧. బ్రాహ్మణ సమూహము. ౨. బ్రాహ్మణత్వము, బ్రాహ్మణ ధర్మము. పుం. శనిగ్రహము.

బ్రాహ్మపింగ. సం.వి.అ.స్త్రీ.ఇండి.(విల్యమ్సు.)

బ్రాహ్మపురాణము. సం. వి. అ. న. అష్టాదశ మహాపురాణములలో నొకటి.

బ్రాహ్మము. సం వి. అ. న ౧ ౧ అంగుష్ఠమూలతీర్థము. ౨ వివాహభేదము. ౩ అష్టాదశపురాణములలో నొకటి. ౪. బ్రహ్మ అధిదేవతగాఁగల నక్షత్రభేదము, రోహిణీనక్షత్రము, అభిజిన్నక్షత్రము. పుం. ౧. పాదరసము. ౨. బ్రహ్మదినము, బ్రహ్మమానము. ౩. ధర్మభేదము ౪. కాలవిశేషము, అరుణోదయమునకు పూర్వము దండద్వయాత్మకమగు కాలము.

బ్రాహ్మముహూర్తము. సం. వి అ పుం., న. అరుణోదయమునకు పూర్వము ఘటికాద్వయాత్మకమగు కాలము, అభిజిన్ముహూర్తమని కొందఱు

బ్రాహ్మహోరాత్రము. సం. వి. అ. న బ్రహ్మయొక్క దినరాత్రులు. (ఇది మనుష్యులకు కల్పద్వయకాలము.)

బ్రాహ్మి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧. సరస్వతి ౨. వాక్కు. ౩. సోమవల్లరి, పొన్నగంటికూర. ‡ ౪. భార్గి ‡. ౫. బ్రహ్మదండి, వారాహీకందము. ౬. హిలమోచిక, మల్లంగి. ‡. ౭. రోహిణీనక్షత్రము. ౮. సప్తమాతృకలలో నొకతె.

బ్రాహ్మిక. సం. వి అ స్త్రీ భార్గి ‡

బ్రాహ్మీకందము. సం వి అ. పుం. ౧. వారాహీకందము, బ్రహ్మదండి ‡. ౨. భార్గి ‡

బ్రాహ్మ్యుఁడు. సం వి. అ పుం. నారదుఁడు.

బ్రాహ్మ్యము. సం విణ (అ. ఈ. అ) బ్రహ్మసంబంధమైనది. వి. అ. న. ౧ ఆశ్చర్యము ౨. దృశ్యము. ౩. బ్రాహ్మముహూర్తము.

బ్రి

బ్రిందు. వి. ఇఱుకుచోటు.

క...వైశ్యపతి కానుకు ధరాక్రాంతుఁడై డిగ్గి తొలంగి యతఁడంతరగృహాంబుజము బలిచి కెలుచలిచి సందులు బ్రిందులు గొందులు దూఱియుండె   నృసిం. ౫. ౩౧.

బ్రు

బ్రుంగు. అ క్రి. ౧ మునుఁగు, మగ్నమగు.

ఉ. బ్రోయనివార్ధి నెత్తురుల బ్రుంగనిరాముఁడు వంకవిల్లుగాఁ జేయని స్రైఁడికొండ ..   కావ్యా. ౩. ౬.

సీ ఏమహామాయచే నెట్టివిద్వాంసుల బుద్ధి తెలియంగమి బ్రుంగుచుండు   మార్కం. ౬. ౩౨.

మ   మనుజాల్ తత్త్వజ్ఞులయ్యున్ విషాదమునన్ బ్రుంగుదు రింతె కాని విషయత్యాగోత్సుకుల్ గారు   మల్ల. ౩. ౧౮.

౨ క్రుఁగు, దిగఁబడు.

ఆ అశ్వసుభటతతులయంగఖండంబులు, రుధిరకర్దమమున బ్రుంగియున్న, పెల్లు చూడ   భార. ద్రో. ౧ ౨౪౯.

క పెనురొంపిలోపలను బ్రుంగిన ధేనువు నెత్తి పోలికిని   భార కల్యా ౧. ౧౫౩.

౩ కప్పఁబడు, ఆచ్ఛాదితమగు

చ. విరిసినయజ్ఞ టాభరము విన్ననిమోము దురంతఖేదనం, బౌరల ధరాపరాగమున బ్రుంగినయంగము గల్గి యమ్మహీశ్వర మటు దూఱ.   భా. రా. అయో. ౧౭౪.

చ. పొగలఁ గావిరి బ్రుంగెడుపుల్గుమోంబు తె,ల్లపెఁ గనుపట్టె   ఆము. ౪. ౧౨౭.

శా. క్రుప్పల్ గాలుచు నీచుకంపుకలుచుక్ కొంకై తెఱం బాసి పెన్ ముద్దన్ బ్రుంగిన గర్తభాఖీ దినుచున్ సుశ్రీకమై జాగిలం, బవ్వేలుప్పుం దొరఁ జూచి కొంకదు.   మల్ల. ౧. ౯.

౪. చాటగు, మఱుఁగుపడు.

చ....గాడ్పు సమానధూతశతన్ సొంపికి సుఖానకారింగుతోయ మదంపుఁగ దశ్శ్రుకానిచోఁ బొడమున నాగ్గి తొల్లిదియ బ్రుంగున నీరము తత్తడాగతిన్.   చంద్రా. ౨. ౧౯.

౫. చెడు, నశించు.

సీ...భగ్నకార్యదయుఁ, డగుచు వివిశతశరవిశే
షాభిహాతిని, బ్రద్దలైన సాధనులసద్వృత్తి
నియతి, బ్రుంగఁ గేవలసారంగబుద్ధిఁ జేసి
రాఘవ ౧ ౨౦.

౬. చచ్చు, మరణించు

సీ. మడిసె బ్రుంగె సమసెఁ గడచె మునిగె నీల్గెఁ
దరలెను చచ్చె ననుమాట కాఖ్యలయ్యె
ఆం. భా. ౩ ౯౪.

జ బ్రుంగుడు, బ్రుంగుడువంగుడు, బ్రుంగుడువడు, బ్రుంగుడువఱచు, బ్రుంగుడువాటు, బ్రుంగువడు, బ్రుంచు

బ్రుంగుడు. విశే. (√బ్రుంగు.) ౧. అదృశ్యము, కప్పబడినది.

(ప్రహ్లాదుఁడు) ఉ దనుజవీరులమాయలచేత
బ్రుంగుడై, భస్మములోపలన్ మెఱయు
పావకమూర్తియుఁ బోలె ...
వి. పు ౨. ౨౯౯.

౨. పూఁడినది, దిగఁబడినది.

సీ. లీల నాకోమలిపాలిండ్ల కస్తూరిరొంపిలో
నెన్నండు బ్రుంగుడౌదు వరాహ. ౧ ౫౬.

౩. మునిఁగినది, మగ్నమైనది

గీ ఏమి సేయుదునని యాత్మ నేమమునకుఁ,
బోయి తినలోనఁ దలపోఁత బ్రుంగుడయ్యె,
నెపుడు పడమటికొండపై నెక్కె భానుఁ,
డెప్పు డుదయించు . కాశీ ౨. ౧౨౫

ద్వి. రంగత్తరంగల రాలుపుప్పొళ్లు, బ్రుంగుడై
కొలయంగఁ బొలుపారుదాని
రం. రా ఉ. ౯౯ పా ౧౯ పం

౪ మఱుఁగుపడినది.

ద్వి పుట్టి కాననముల బ్రుంగుడై పొరలు,
పొట్టయ్యె జపతపంబులఁ గానలేని,యట్టి
శ్రీకృష్ణుని వనికంబుఁ దలఁచి,నట్టి వీూపుణ్య
కేమునిదొడ్డ మనుచు.
అ. ను. క. ౩. ౧౬౭. పా. ౪. పం.

బ్రుంగుడువంగుడు. విశే. (√బ్రుంగు.) నిమగ్నము, అత్యాసక్తము.

క. ధనమును సత్యము శౌచం,బును సాదిగఁ
గోలుపోవు భువి దుర్వ్యసనం,బని యెన్నఁ
బడ్డ జూద,మ్మున బ్రుంగుడువంగుడౌటఁ
బొందిది యుగునే. ద్వా ౧౦. ౯౪.

బ్రుంగుడువడు. అ క్రి (బ్రుంగుడు + పడు.)

౧ మఱుఁగుపడు, చాటగు

సీ ఎడనెడ బ్రుంగుడువడియున్న రాజులు సమ
దంచి కనునవసరము లేచి
భార శాం ౧ ౧౪౬

క అవిభుఁడు రాజ్యసుఖలీ,లావిముఖత వెడలి
బంధులం దొఱఁగి యతిక్లేశావాసత బ్రుంగుడు
వడిపోవుట నెచ్చోటఁ గడుపుఁ బ్రోకుకొ
యనుచున్ భార విరా ౧. ౧౬౮.

౨ కప్పఁబడు, అచ్ఛాదితమగు

చ కడ యిడరానివంత యెడగాంచని చిక్కలి
కేలు ధూళి బ్రుం,గుడువడు మేనునన్ గలిగి
కుందెడి జానకిఁ గాంచి కూరిమిన్.
ఉ. రా. ౬. ౩౦౯.

సీ పూఁదేనెగండాన బ్రుంగుడువడియున్న
గండుఁదుమ్మెద లెంకగములతోడ
విక్ర ౮. ౫౪.

బ్రుంగుడువఱుచు. స క్రి (√బ్రుంగుడువడు) మఱుఁగుపఱుచు, కప్పిపుచ్చు

గీ కర్ణుఁ దొలుచూలుగా నేల కంటి తల్లి, నీదు
మంత్రంబు పరమవిషాదకారి,యయ్యె మా
కెల్ల నట్టిమహోన్నతైక,గణ్యు బ్రుంగుడువఱ
చుట కారణముగ. భార స్త్రీ ౨ ౧౭౦

బ్రుంగుడువాటు. వి (√బ్రుంగుడువడు) మఱుఁగుపడుట.

ఉ అట్టిమహాత్ముఁ డొక్కనికి నాశ్రితుఁడై..
యిప్పు డిటు బ్రుంగుడువాటునఁ బొంద
చూచి నా,కెట్టు మనంబుపట్టు..
భార. విరా. ౨. ౯౯౨.

బ్రుంగువడు. అ. క్రి (బ్రుంగు + పడు. - ఱ్వ్యర్థమున.) మగ్నమగు, మునుఁగు.

గీ. సుకర శర్కరాదినకలవస్తువులు వగల, బ్రుంగు
వడనినుఖంబు చేయంగ వాలవు
కవిత ౫. ౧౧౪

బ్రుంచు. స క్రి. (√బ్రుంగు) బ్రుంగఁజేయు
(శ ర)

బ్రుయ్యు. అ. క్రి నశించు
ఆ. దానఁజేసి మీరు నేనును బ్రుయ్యుఁ బా,పంబు
లేక వడలఁబడితిమి భార. మా. ౨౧౧.
శ. ర. పా (ప్రయ్యుఁ బా పంబు లేక
ముద్రి పా.)

బ్రువత్. సం శత్ర. చెప్పుచున్న .

బ్రువాణుఁడు. సం విణ (అ. అ అ) చెప్పు
చున్నవాఁడు

బ్రువుఁడు. సం విణ (అ అ ఆ) చెప్పువాఁడు
(దీనికి కృత్తియందు నిందావాచకత్వ ముండును
ఉత్తరపదముగ ప్రయోగింపఁబడును.
ఉదా: బ్రాహ్మణబ్రువుఁడు మొ॥)

బ్లేమ్కము.సం వి. అ పుం వల. (విల్యమ్సు)

భ

భ. సం ఒకానొక యక్షరము

భ. సం వి. అ. పుం ౧ ఈశ్వరుఁడు ౨
తుమ్మెద. ౩ భావము ౪ శుక్రుఁడు ౫
అంశువు, కిరణము ౬. మేఘము (శా. ని
దీనికిఁ దనుఁగున వ్యస్తప్రయోగము కన్పడదు)

భంకా(గా)రి. సం. వి ఇ పుం కోఁకిగ. (అ ని)

భంక్తి. సం. వి ఇ. స్త్రీ. పగులుట, వ్రక్కలగుట

భంగ. సం వి ఆ స్త్రీ. ౧ జనము, మాతు
లాని కై ౨. భంగిచెట్టు (గంజాయి)నుండి
సిద్ధముచేసిన మత్తుగల ద్రవపదార్థము. ౩
త్రివృత్తు, తెగడ. కై.

భంగపడు. మి. అ. క్రి. (భంగము + పడు) అవ
మానపడు
ఆ. మనము భూఁచిపట్టి కొంచుతేర్చికొల్చి పోకఁ,
బాండురాజసుతుల బలము గడిపి, గాక

చేయునదియుఁ గాక నీముందటఁ, ఒదన
తనయుచేత భంగపడితి భార భీష్మ ౩ ౫.

భంగపఱుచు. మి. స క్రి (√భంగపడు) అవ
మానఱుచు, భంగపెట్టు.
గీ హంసపరమహంసు లగునీయతీంద్రుల, పేరు
పైఁ పలేక పెచ్చుపెరిఁగి, హంసుఁ డాత్మ
నామహరు లని కానోపుఁ ఒట్ట మమ్ముఁ జాల
భంగపఱిచె ఉ హరి ౪ ౯౭

సీ. తేలికతో మేలమెప్పుడు వినమించుఁ పడు
చుతోనవ్వినగ పఱుచు నీతి ౫౨

భంగపాటు. మి వి అవమానము.
తే సర్వజనవంధ్యయైన పాంచాలి సింహ,బలు
నిచే నివ్విధంబున భంగపాటు దనకువచ్చిన
నెంతయు దైన్యమొంది, యవ్విరాటు నిసభఁ
జేర నరిగి నిలిచి విర. విరా ౨ ౧౩౪
శా ఈనిర్భాగ్యు నిటుల చూచితిని నాకీభంగ
పాటొంద నేలా దశా ౬. ౪౯

భంగపెట్టు. మి స క్రి (భంగము + పెట్టు)భంగ
పఱుచు
క కూర్పణఖనట్లు పోడిమిచెడ నుద్దురభంగి
భంగపెట్టినదురితాత్ముని తోడ పెట్లు దొడ
౦క పోదుక్ భా రా అర ౨ ౨౧
గీ ప్రజలఁ జెఱఁబెట్టి దొరలను భంగపెట్టి,
తఱిమి యొఝంగిఁ బెక్కుబాధల నలంచి
భాగ ౧౦. ఉ ౭౩౭

భంగము. సం వి అ పుం ౧ చీలికయగుట,
తునియుట ౨ గండి ౩. కోయుట, కోఁత.
౪ విడఁదీయుట ౫. ముక్క, తునియ. ౬.
భ్రష్టత (రాజ్యభంగము, సత్యభంగము మొ॥)
౪. విఘాతమగుట, అటంకమగుట (యాత్రా
భంగము మొ॥) ౭. ఓడిపోవుట. ౯. చెల్లా
చెదరగుట. ౧౦. తరంగము, అల. ౧౧. కౌటి
ల్యము. ౧౨. భయము ౧౩. జలనిర్గమము. ౧౪.
రోగము, రోగవిశేషము. ౧౫. అవమానము.
ఉ. భంగముతోడ నున్న వసుఁ బంధు విరాటుని
మీఁద ... భార. విరా. ౩. ౧౨౯.

చ. అలవ్రజలంబుఁ బోవిడిచి యాసభ నించుక యంతలేక నీపలికిన యన్నియు మ్మఱచి భంగపుఱచ్చుట దెచ్చుకొంటి
భార. ద్రో. ౩. ౫౭

భంగవాస. సం. వి. అ. స్త్రీ. హరిద్ర పసుపు

భంగసార్థుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కపటి, ధూర్తుఁడు (వాచ.)

భంగాకటము. సం. వి. అ. న. జనపవిత్తులనూఁగు భంగారజస్సు

భంగి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. ౧ పగులు విచ్ఛేదము ౨ కౌటిల్యము ౩ తరంగము ౪ వ్యాజము ఛలము ౫ విన్యాసము రచన ౬ ఒప్పు

క. భంగిగఁ దనర్పెఁ దేరుమ తంగజశరశీకరముల దానజలములన్ గంగాయమునాతతజల సంగమదేశంబువోలె శరవణ మెప్పెన్
కు. సం. ౧౦. ౩౭౭

ద్వి. అనయంబు నేఁడు నాఁ డనక ముప్పొద్దు భంగిగా సద్గురుభావంబునందు జంగమ కోటికర్చనలు సేయుచును
బస. పు. ౫. ౫౭౪ పం

౭ రీతి విధము

సీ. అకట మాతో మీరు నడవుల నిడుమలఁ బొందితి రొకభంగిఁ బోయె గాలము
భార. విరా. ౧. ౪౭

సీ. వేయిభంగులను గావించె దాలోచనక్రమము స్వాస్థ్యముకేద ఖచరనాథ దశా. ౨. ౬౫

౮ ఉపాయము

ఉ. చంద్రవదన యింక సైరంధ్రి నిక్కోప్పటు వాపవలయు నేమిభంగినైన భార. విరా. ౩. ౩౦.

౯ గతి.

క. ఇట్లగు పెఱుఁగవచ్చితి, పెట్లో కో మన భంగి నీర వీందఱును గఁడున్, పెట్టిదు లఱ మునకు మార్కొను నట్టికొలఁది గాదు భీతి యుడిగెడుఁ దోర్దర్పేన్ భార. విరా. ౪. ౫౪.

భంగించు. సం. స. క్రి. మందలించు

వ. వారలవలన నీదురాగ్రహం బుడుగుడు ని కొడుకును భంగించి సకలబాంధవహితంబు సేయందలంచి ద్రౌపదిని రావించి కాంత వచనంబుల నిట్లనియె
భార. సభా. ౨. ౨౫౬

౨ ఎదుర్కొను

వ. పాండవులు ప్రచ్ఛన్నవేషంబున విరటు ప్రోల వసియించినవారు గావలయు నతం డును బ్రతిభటుండయి భంగించుచుండు
భార. విరా. ౩. ౧౧౭

౩ భంగపఱుచు అవమానపఱుచు

సీ. భంగించినట్లుండుఁ బరేతి వా టికిమాటి కూర్ధ్వకంపంబు సేయుటకతమున
కాశీ. ౬. ౧౯

భంగిభక్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. పంక్తిగా నేర్పఱుచుట సోపానపరంపరగా నేర్పఱుచుట

భంగిమ. సం. వి. స్. పుం. = భంగి

భంగురము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧ పెళు సైనది పగులుటకుఁ దగినది ౨ నశ్వరము నశించునది ౩ మార్పుగలది ౪ వంకరదైనది, వక్రము వి. అ. స్త్రీ. ౧ ప్రియంగువు కై ౨ అతివస కై

భంగ్యము. సం. వి. అ. న. జనుముపండెడుభూమి

భంజ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. దుర్గ

భంజకము. సం. విణ. (అ. జికా. అ.) చీల్చునది విడఁదీయునది

భంజనము. సం. వి. అ. న. విఱుపు (శ. ర.)

భంజరువు. సం. వి. ఉ. పుం. దేవాలయ సమీప మున మొలచు వృక్షము

భంజలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అశ్వగతిభేదము.

గీ. తనకుఁ బ్రతిదేవుఁ డెందు లేఁడనుచు మెఱసి, పగిది దగనద్దకెడుఁ బ్రేంఖి గతియు, భంజలి మురళి ఝుళిపి ఝుంపయు నుభాల, మును గతు లెసఁగఁ జూపుచు వాలిమీఱ
ప్రబంధ. ౧౭౫

ద్వి పరిపరివిధములఁ బాదరసంబు, కరణి భంజళ్లఁ
ద్రొక్క—నిచ్చోట్లు ద్రొక్క—, తురగరత్నము
తొక్క— ... నవనాథ. ౪. ౧౫౨. పా.

గీ. బయలు గుబ్బంబు భంజళ్లఁ బఱపుకొ్క్రఁడు.
క్రీడా. ౧౧౫.

భంజలిక. సం. వి అ స్త్రీ. = భంజలి.

చ. పతగవిభుండు మింటిపయి భంజలికామురళీ
సుధాలహరికముల రా . పారి. ౨.౧౦౧.

భంజించు. సం. స. క్రి ౧. భంగపఱచు

సీ ఉగ్రావాహంబు, సేవిన నమరులఁ జెచ్చెరఁ
బాఱఁడు భంజించెఁ దనదివ్యబాణశక్తి
శూర ఆది. ౮ ౨౪౮

౨ సంహరించు.

వ శుంభనిశుంభాదిదుష్టజనుల భంజింపను
జగంబుల రక్షింపను. మార్క— ౬.౧.౨౪.

భంజిక. సం. వి అ స్త్రీ. చిఱుతాకు. ? (శ. ర.)

భంటాకీ. సం. వి. ఈ స్త్రీ ములకచెట్టు దుష్ప్ర
ధర్షణి. ?

భండకము. సం. వి అ. పుం ఖంజనపక్షి,
కాటుకపిట్ట.

భండనము. సం వి అ న. ౧ కవచము ౨
యుద్ధము ౩ మోసము, ప్రతారణము (వాచ)

భండహాసిని. సం వి ఈ స్త్రీ గణిక, వేశ్య.

భండారము. సం వి అ పుం బొక్క—సము (శ ర)

భండి. సం వి ఇ., ఈ స్త్రీ ౧ వీచి, తరంగము,
అల ౨ మంజిష్ఠ ?

భండించు. సం అ క్రి బండాటలాడు

క ఖండింపుము సుతునటు గాకుండిన వ్రత
మైన మానియుండుము నీవిం, దొండైనఁ
జేయ కూరక, భండించినఁ గలదె పరమపదవి
కృపాలా. దుర్శాం ౫.౧౧౬.(శ. ర. పా.)

భండీలము. సం. వి. అ. పుం. శిరీషవృక్షము,
దిరిసెనచెట్టు. ?.

భండీలుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. అదృష్ట
వంతుఁడు, అభివృద్ధిగలవాఁడు. ౨. వార్తా
హరుఁడు. ౩. పనివాఁడు, శిల్పి.

భండీరము. సం. వి. అ. పుం. ౧. దిరిసెనము. ?.
౨. చిఱ్ఱిపూర. ?. (శ. ర.)

భండీరి. సం. వి ఈ. స్త్రీ. మంజిటి. ?. (శ. ర.)

భండుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. అశ్లీల
సంభాషణచేయువాఁడు. ౨. సంకరజాతివిశే
షము. (భండజాతి.)

భందిలము. సం. వి. అ న ౧. శుభము. ౨.
దడ, వణకు, కంపము.

భందిలుఁడు. సం. వి అ. పుం. దూత. (వాచ.)

భంభము. సం. వి అ పుం, ౧ దంశము, అడవి
యీఁగ. ౨ పొగ

భంభరాళి. సం వి. ఈ స్త్రీ. ఈఁగ (త్రి వి.)

భక్తకరము. సం. వి అ. పుం. కృత్రిమధూపము,
వేఱు వేఱు సుగంధద్రవ్యములు కలిపి చేసిన
ధూపము.

భక్తజ. సం వి. ఆ. స్త్రీ. అమృతము.

భక్తదాసుఁడు. సం. వి అ. పుం. అన్నమాత్ర
లాభమునకు దాస్యము చేయువాఁడు. (పదిహేను
విధములుగల దాసజనములలో నొకఁడు)

భక్తపత్త్రి. సం వి. ఆ. స్త్రీ నాగవల్లి, తమల
పాకుతీఁగ.

భక్తము. సం. విణ (అ. ఆ అ.) ౧. విభజింపఁ
బడినది, భాగింపఁబడినది ౨. భక్తిగలది, విశ్వా
సముగలది వి అ న ౧ భాగము ౨
అన్నము ౩ ఆరాధనము, పూజ

భక్తసిక్థము. సం వి అ న అన్నపు మెతుకు.

భక్తి. సం వి. ఇ స్త్రీ ౧ విడఁదీయుట, విభా
గించుట ౨. భాగము. ౩ దైవభక్తి, తత్పరత,
౪. సేవ, ఆరాధన ౫. రచన. ౬. గుణవృత్తి.
౭. సంబంధించుట, చెందుట.

భక్తిలము. సం. వి. అ. పుం. మంచిగుఱ్ఱము,
సాధుఘోటకము.

భక్షకము. సం. విణ. (అ. కి. కా. అ.) భోజనము
చేయునది.

భక్షకారుఁడు. సం. విణ (అ ఆ అ) వంటవాఁడు, పాచకుఁడు

భక్షకుఁడు. సం. విణ. (అ ఈ ఆ అ) ౧ తినువాఁడు ౨ తిండిపోతు, తెగఁదినువాఁడు

భక్షణము. సం. వి అ. న తినుట

భక్షణీయము. సం విణ. (అ.ఆ.అ.) భక్ష్యము, తినఁదగినది

భక్షించు. సం. స క్రి ౧. భుజించు.

గీ యోగబల మూఁది దేహంబు నుజ్జగింపు, జీవుఁ
డొడలిలోనున్న భక్షింపనని, నాక్షణమ
యోగసంయుక్తుఁడయ్యె మునితదీయనిశ్చయ
మెఱిఁగి యద్దేవవిభుఁడు మార్క ౧. ౭౦

౨ పాడుచేయు. ౩ కఱచు, కాటువేయు

భక్షితము. సం. విణ (అ ఆ అ) ౧ తినఁబడినది, తినివేయఁబడినది వి అ న భోజనము

భక్ష్యకారుఁడు. సం. విణ. (అ ఈ అ) ౧ పిండివంటలుచేయువాఁడు, అపూపికుఁడు. ౨ పిండివంట లమ్మికొని జీవించువాఁడు

భక్ష్యము. సం విణ. (అ. ఆ అ) తినఁదగినవి, భోజనార్హము వి అ న ౧ అపూపసామాన్యము, పిండివంట. ౨. తినుబండము. (పంచభక్ష్యములు = భక్ష్యము, భోజ్యము, లేహ్యము, చోష్యము, పానీయము)

భగందరము. సం వి. అ పుం గుహ్యస్థానమందలి వ్రణము

భగఘ్నుఁడు. సం. వి అ పుం (భగునిచంపినవాఁడు) శివుఁడు

భగణము. సం. వి అ పుం ౧. నక్షత్రసమూహము, అశ్విన్యాది నక్షత్రసమూహము, రాశిచక్రము

భగదేవత. సం వి. అ. స్త్రీ వివాహాధిష్ఠానదేవత.

భగదేవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. చాలపోకిరి, ముండలమారి, మిక్కిలి దుర్నీతిపరుఁడు.

భగదైవతము. సం విణ. (అ. ఆ అ.) ౧. దాంపత్యసుఖమును స్థిరపఱచునది. వి. అ న. పూర్వఫల్గునీనక్షత్రము.

భగభక్షకుఁడు. సం వి. అ. పుం కుంటెనకాఁడు, తార్చువాఁడు. (వాచ)

భగభగ. వి కాలుటయందగుధ్వని, ఆ ధ్వని కనుకరణము.

ద్వి విషాగ్ని,పటలంబుచే భగభగఁ గాలిపడిన
నరనాథ ౨. ౧౬౫. భా. ౧౦. పం

క. మేపూతన్, భగభగ యనిపించె నతఁడు
నాహృదయంబున్. కళా. ౨ ౭౮.

భగము. సం వి అ. పుం, న ౧. అదృష్టము, సుఖస్థితి, సౌఖ్యము ౨ ఐశ్వర్యాది. (శ్లో. ఐశ్వర్యస్య సమగ్రస్య వీర్యస్య యశసశ్శ్రియః, జ్ఞానవైరాగ్యయోశ్చైవ షణ్ణాంవర్గోభగ స్స్మృతః) ౩ ఘనత, ఎన్నిక, గణ్యత ౪ కీర్తి ౫ మనోజ్ఞత, అందము ౬ మాహాత్మ్యము, ప్రాశస్త్యము ౭ కామము, ప్రేమము. ౮. యోని, స్త్రీగుహ్యము ౯. సుగుణము, నీతి, ధర్మము ౧౦. యత్నము, ఉద్యమము ౧౧. సర్వశక్తిమత్త్వము, సర్వశక్తులు కలిగియుండుట. ౧౨. కోరిక, ఇచ్ఛ ౧౩ శివునియష్టసిద్ధులలో నొకటియగు అణిమ, పరమాణువంతటి చిన్నరూపము దాల్చు దైవికశక్తి ౧౪ పూర్వఫల్గునీనక్షత్రము. ౧౫. కాంతి ౧౬ తపస్సు. ౧౭ ఆకాశము. ౧౮ స్వర్గము ౧౯ పురుషుల గుదమునకు నండములకు మధ్యభాగము

భగవంతుఁడు. సం విణ (త్. వతీ త్) ౧. మహాత్తరుఁడు, మాహాత్మ్యము గలవాఁడు. వి త్ పుం ౧ దేవుఁడు ౨. దేవత. ౩ విష్ణువు ౪ శివుఁడు ౫ బుద్ధుఁడు

భగవతి. సం వి ఈ స్త్రీ ౧. దుర్గ, పార్వతి. ౨ లక్ష్మి ౩ పూజ్యురాలగు స్త్రీ ౪. గంగ. ౫ సరస్వతి. (శ. ర.)

భగాయించు. అ క్రి. (హిం భాగ్ = పరుగెత్తు) పాఱిపోవు, పరుగెత్తు.

వ గభీరనీర కాసారంబు గండ్లుపడినవడువునం
బటాపంచలై చాంచల్యంబు నొంది పులిం
దులవాజు భగాయించి చనుటయు.
రంగా. ౩. ౧. ౫౬

భగాలము. సం. వి. అ. న. ౧. పుర్రె, నర కపాలము. ౨. నరమస్తకము.

భగాలి. సం. వి. ఇ. పుం. శివుఁడు (త్రి. ని)

భగిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧ తోఁబుట్టువు, సోదరి. ౨. భాగ్యవంతురాలగు స్త్రీ ౩. స్త్రీ, ఆఁడుది.

భగీరథప్రయత్నము. సం. వి. అ. పుం. భగీరథుని యొక్క యత్నమువంటి గొప్పప్రయత్నము (ఇదిగొప్ప-అమానుషమైన-యత్నమును దెలుప నాలంకారికపద్ధతి నుపయుక్తమగును.)

భగీరథసుత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. భగీరథుని పుత్రిక, గంగ.

భగీరథుఁడు. సం. వి అ. పుం సూర్యవంశపు రాజులలో నొకఁడు, సగరుని మునిమనుమఁడు. (స్వర్గమునుండి భూమికి గంగానదిని దీసికొని వచ్చినవాఁడు.)

భగుఁడు. సం. వి. అ పుం. ౧ ద్వాదశాదిత్యులలో నొకఁడు, సూర్యుఁడు. ౨. చంద్రుఁడు. ౩. శివుఁడు.

భగోలము. సం వి అ. పుం. నక్షత్రగోలము, నక్షత్రమండలము.

భగ్గు=బగ్గు. వి మండుటయం దగుధ్వని, అట్టి ధ్వని కనుకరణము.

శా. ఆగ్నేయాస్త్రము దేవతాధిపతి యొనర్ప
దానిచే భగ్గునన్, భగ్నంబయ్యె మహా
రథంబు . . దశా. ౨ ౩౯౬.

సీ. తపనకరములు సోఁక భగ్గనమండురవి
రత్నము లతను జ్వాలిక లొలసినవుడె.
ఉ. రా. ౨ ౧౬౧.

ద్వి. అవిషవహ్ని భగ్గని పేర్చి మేన, నాశహింపక
మున్నె వే మాత యనుచుఁ, జాత్రుతో సరి
పోల్చఁజను మూర్ఛ నొంది.
ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. ౧౭౧౩.

౨. బ్రద్దలగుటయం దగు ధ్వనికనుకరణము

గీ. ఇవ్విధంబున సైన్యంబులెల్లఁ జెల్లవిఱిగి
దిక్పతులపత్తి వెంటవెంటఁ, దగిలివచ్చిన

చందానఁ దలలు వీడఁబాఱిరి బలారిగుండియ
భగ్గుమనఁగ. వరాహ ౩ ౫౦౫

౩ కల్లడపాటునం దగు ధ్వని కనుకరణము, కల్లడ పాటునం దగు ధ్వని.

౪ ఇది యేమి యని యెద నడి, యదవదలై గుండె భగ్గుమని కల్లడపాటొదవఁగఁ బలుకుల దీనత, గదురఁగ నదియేమి తెల్పఁగద రయ్య యనన్ సారంగ. ౨. ౨౬౯

శా. ఆవార్తల్విని గుండె భగ్గురన మూర్ఛాక్రాంతయై తల్లి దశా. ౪ ౧౩౪.

క. వాలంపతాఁకునకు ధృతి, క్రీలఁగ వే తాత యనుచు వెలుఁవడు తన్మ్రత్యాలాపమునకు నాజన, పాలకులొత్తంపుగుండె భగ్గనఁ గలఁగన్. రాఘవ ౧. ౨౨

౫ కాఁకుటయందగు ధ్వని, అధ్వని కనుకరణము.

మ అని మత్తేభము చిత్రజాహితుని దిక్కైక్రొంకి యిక్కాళి మేఁకనుమం బోవునో యంచుఁ దుంప మిఱియంగాఁబట్టి వక్షస్థలంబునఁ గీలించి పిఱిందికిన్ జని శిరంబున్ వంచి యక్కొండ భగ్గునఁ దాఁకెన్ ... కాశి. ౨. ౧౪౯

భగ్నపృష్ఠుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ౧ నడుము విఱిగినవాఁడు. ౨. ఎదుటకు వచ్చినవాఁడు, సమ్ముఖుఁడు.

భగ్నము. సం విశే (అ. ఆ. అ.) ౧. పగిలినది చీల్చఁబడినది, ముక్కలైనది. ౨. విఫలమైనది ౩. నశింపఁజేయఁబడినది.

భగ్నసంధికము. సం. వి. అ. న తక్రము, మజ్జిగ

భగ్నాత్మ. సం. వి. న్. పుం. చంద్రుఁడు. (వాచ

భచక్రము. సం. వి. అ. న. నక్షత్రమండలము.

భజన. సం. వి. ౧. సేవనము.

ఉ. గజము మదముడిగి తిరుగుచు, గుజగుజ్జ గీఁకపెట్టఁ గలిశము పొన్ భజనచేసి విధి నింద్రుఁడు, గజబిజలో వెగడె నసురకథ జగంబుల్. భాగ. ౬. ౪౦

౨. శక్తి, సత్త్వము.

క. భజనసేడి వాఁడుగూలిన, విజయుఁడు వని
ఘోరబాణవితతుల సేయన్, భుజసత్త్వ
మొప్పఁ బాటలకుజమొక్కటి దాల్చి
బ్లవగకుంజరుఁ డంతన్ భా. ౭. ౪౦౩.

భజనము. సం. వి. అ. న. ౧. విభజించుట, విడఁదీయుట ౨. సేవ, పూజ, ఆరాధనము.

భజమానము. సం. విణ (అ. ఆ. అ) ౧. విభజించునది. ౨. అనుభవించునది

భజవణి. వి. ఒకస్వరస్థాయి

ద్వి. భజవణి శవణియు భరణిమిరాయి ఆదిగా
సాగయుతాయములు. బస.పు ౩.౯౩౮ పం.

భజావళి. వి. సంగీతములోని స్వరస్థాయిభేదము

ద్వి. వరుసలేర్పడ నిజావళి భజావళియు, వరవి
పాళిగము తాయము లేర్పరించి.

అ. మ క. ౨ ౧౦౯. పా ౧౦ పం.

క. క్రమమొంద నా భజావళి మీాఱన్ .

సమీర ౬. ౨౦౫

భజి(యి)ంచు. సం స. క్రి ౧. సేవించు.

చ శైష్ణవమాయ భజించు గ్రక్కునన్.

మార్క ౨. ౫౯

వ. కావున మహానుభావుండగు నద్దేవు నీవును
భజియింపుము వరాహ ౯. ౫౨

౨ ఆదేశించు

భట. సం. వి అ. స్త్రీ. ఇంద్రవారుణి, పెద్ద
పాఁపర కాయ.

భటము. సం. వి. అ. పుం దినముయొక్క పదు
నైదవభాగము. (శ. ర)

భటిత్రము. సం. విణ (అ. ఆ. అ) శూలా
కృతము, శలాకట్టు, శూలముతోఁ గాల్చినది.

భటుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ౧. యోధుఁడు.
౨. మాలికి జాతి, సేవకుఁడు పురుషుఁ డను
యోధుఁడు. ౩. కిరాతుఁడు, అటవికుఁడు. ౪.
రాక్షసుఁడు. ౫. మ్లేచ్ఛుఁడు ౬. ఒక సంకీర్ణ
జాతివాఁడు.

భట్టవృత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. పండితులగు బ్రాహ్మ
ణులకు సత్కారపూర్వకము రాజులొసంగు
మాన్యము.

సీ. అమితమా దేవదాయ బ్రహ్మదాయములన్
భట్టవృత్తు లుచితకట్టుబళ్లు.

ఉ. హరిశ్చ. ౧. ౬౩.

భట్టారకుఁడు. సం. విణ. (అ తా. అ.)
పూజ్యుఁడు. వి. అ. పుం ౧. ముని. ౨.
సూర్యుఁడు. ౩ (నాటోక్తియందు రాజు. ౪.
పండితోత్తముఁడు.

భట్టారుఁడు. సం విణ. (అ ఆ అ.) = భట్టార
కుఁడు వి అ పుం. ముని.

శా ఇంక నొక మా టేర్పాటుగాఁ జెప్పుమా,
భట్టారా! యని నందికేశ్వరుఁడు .

కాశీ. ౩. ౧౦౩.

భట్టిని. సం వి. ఈ. స్త్రీ. ౧ (నాట్య) పట్టాభిషిక్త
రాలుగాని రాజభార్య ౨. బ్రాహ్మణభార్య.

భట్టుఁడు. సం. వి అ పుం. ౧. ప్రభువు. (ఇది
రాజులను సంబోధించునపుడు బిరుదుగా నుప
యుక్తమగునది.) ౨. విద్యావంతులగు బ్రాహ్మ
ణుల నామముతోఁ జేర్చబడి బిరుదము. భట్టనారా
యణుఁడు, భట్టగోపాలుఁడు మొ॥ ౩మా రిల
భట్టుఁడు.

భడిలుఁడు. సం. వి. అ పుం. ౧. యోధుఁడు,
యుద్ధభటుఁడు. ౨. సేవకుఁడు, పరిచారకుఁడు
౩ బాలుఁడు. ౪. ఋషులలో నొకఁడు.

భదంతుఁడు. సం విణ. (అ.ఆ అ.) పూజ్యుఁడు
వి.అ పుం. ౧.మాయాదేవిపుత్రుఁ డగు బుద్ధుఁడు
౨. బౌద్ధుఁడు మొ॥లగువారికి గౌరవసూచక
ముగా నుపయుక్తమగును. ౩ సన్న్యాసి.

భద్రాకము. సం. వి. అ. పుం. సౌభాగ్యము,
సంపత్తు.

భద్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧. గోవు. ౨. విదియ,
సప్తమి ద్వాదశి యను తిథులలో నొకటి. ౩.
పవిత్రమగు గంగ ౪ రాస్న (ఓషధివిశేషము.)

౫ శ్రీకృష్ణబలరాముల సోదరియగు సుభద్ర. ౬. శ్రీకృష్ణుని అష్టమహిషులలో నొకతె. ౭ కట్ఫలము, గుమ్మడు. ‡ ౮. కృష్ణపిప్పలి ‡, అనంత, సుగంధిపాల. ‡.

భద్రంకరము. సం. విశే. (అ. ఈ అ.) శుభము చేయునది, శుభకరము.

భద్రకము. సం. విశే. (అ ఆ అ) ౧ శుభప్రదము. ౨ అందమైనది, సుందరము ౩ దేవదారువృక్షము. ౪. ఒకజాతిచిక్కుడు. ‡. ౫ భద్రజాతిముస్తకము ‡ ౬.(ఛంద) ఒకానొకవృత్తము.

భద్రకంటము. సం వి అ పుం. గోక్షురము, పల్లేరు. ‡.

భద్రకాలి. సం. వి ఈ స్త్రీ దుర్గాదేవి.

భద్రకాశి. సం. వి ఈ. స్త్రీ భద్రముస్త ‡

భద్రకాష్ఠము. సం. వి అ న. దేవదారువృక్షము

భద్రకుంభము. సం. వి అ. పుం. రాజద్వారమందుంచఁబడు జలకుంభము

భద్రజము. సం. వి అ పుం ఇంద్రయవము, కొడిసెవిత్తు

భద్రదారువు. సం వి ఉ పుం, న దేవదారువృక్షము

భద్రనామము. సం వి న్ పుం ఖంజనము, కాటుకపిట్ట (త్రి ని)

భద్రపీఠము. సం వి అ న ౧ భద్రాసనము, రాజాకూర్చుండు పీఠము ౨ రెక్కలుగల పురుగులలో నొకజాతిపురుగు

భద్రబల. సం. వి. అ. స్త్రీ. ప్రసారణి, గొంతెరుగోరు. ‡.

భద్రబలుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బలరాముఁడు.

భద్రము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ౧. శుభప్రదము. ౨. శ్రేష్ఠము. ౩. సాధువు, మంచిది. ౪ వంచకము, మోసము చేయునది.

వి. అ. న. ౧ మంగళము. ౨. స్వర్ణము, బంగారము. ౩. ముస్తకము. ‡. ౪. ఇనుము, ఉక్కు. ౫. (జ్యోతి) కరణములలో నేడవది. పుం. ౧. ఎద్దు. ౨. ఖంజనము. ౩. గజజాతివిశేషము ౪. మేరుపర్వతము. ౫. దేవదారువృక్షము. ౬. కదంబవృక్షభేదము, ఒకజాతికడిమి ‡ ౭. స్నుహి, జెముడుచెట్టు ౮ జాగ్రత్త, జాగరూకత (ఈయర్థము తెలుఁగునందే కలదు)

గీ మణిఖచితహేమపంజరమధ్యమమునఁ, బ్రేమనాశాల్యముగఁ దాను పెంచినట్టి, హంసరాజంబుఁ గదియంగ నరిగి తనదుపయనమెఱిఁగించి యుంటిలో భద్ర మనుచు.

హంస ౧ ౧౧౦

భద్రముంజము. సం వి అ పుం ఒకవిధమగు ముంజము ‡

భద్రముఖుఁడు. సం విశే. (అ ఈ. అ) సువక్త, చక్కఁగా మాటలాడువాఁడు.

భద్రముస్తకము. సం వి. అ. న నాగరముస్తకము, ఒకజాతితుంగ. ‡

భద్రమృగము. సం వి అ. పుం. గజజాతివిశేషము

భద్రయవము. సం వి అ న కొడిసెకాయ

భద్రరేణువు. సం వి ఉ పుం ఐరావతము, ఇంద్రునియేనుఁగు (త్రి ని)

భద్రరోహిణి. సం వి ఈ స్త్రీ కటకరోహిణి. ‡

భద్రవర్మము. సం వి న్ న నవమల్లిక. ‡.

భద్రశాఖుఁడు. సం వి అ, పుం. కుమారస్వామి, కార్తికేయుఁడు.

భద్రశ్రయము. సం. వి. అ. న. చందనవృక్షము.

భద్రశ్రీ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చందనవృక్షము, భద్రశ్రయము.

భద్రసోమ. సం. వి. అ. స్త్రీ. గంగ.

భద్రాంగుఁడు. సం. వి అ. పుం. బలరాముఁడు.

భద్రాకరణము. సం. వి. అ. న. క్షౌరము, వపనము.

భద్రాత్మజము. సం. వి. అ. పుం. ఖడ్గము. (త్రి. వి.)

భద్రాశ్రయము. సం. వి. అ. పుం. చందనవృక్షము, మంచిగంధపుఁ జెట్టు

భద్రాశ్వము. సం. వి. అ. పుం. జంబూద్వీపమందలి నవవర్షములలో నొకటి

భద్రాసనము. సం. వి. అ. న. ౧. సింహాసనము, రాజు కూర్చుండు పీఠము. ౨. యోగశాస్త్ర ప్రసిద్ధమగు నాసనములలో నొకటి

భద్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ౧. సజ్జనుఁడు. ౨. శివుఁడు ౩. రామభద్రుఁడు ౪. బలరాముఁడు.

భద్రేశుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శివుఁడు

భద్రైల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. స్థూలైల, పెద్దయేలకి.

భపంజరము. సం. వి. అ. న. రాశిచక్రము, నక్షత్రమండలము.

భము. సం. వి. అ. పుం. ౧. పొరపాటు, భ్రాంతి ౨. (వ్యాక) ద్వితీయావిభక్తి బహువచనము మొదలగు నజాదిప్రత్యయములు పరమగునపుడు ప్రకృతిరూపమునకు చేర్పఁబడిన సంజ్ఞ, (భసంజ్ఞ) అ. న. ౧. చుక్క, సామాన్య నక్షత్రము. ౨. అశ్విన్యాది నక్షత్రము. ౩. గ్రహము ౪. రాశి, లగ్నము. ౫. ఇరువదియేడవ సంఖ్యకు సంకేతము ౬. తుమ్మెద ౭. ఆకాశము. ౮. కిరణము ౯. మేఘము ౧౦. గణభేదము. (ఛందస్సున ఆదియందు గురువు, పంక్త్యమున లఘుద్వయముగల గణము.)

భయంకరము. సం. విశే. (అ. ఈ. అ.) ౧. భయము గలిగించునది. ౨. అపాయకరము. వి. అ. పుం. గుడ్లగూబ, ఉలూకము.

భయంపడు. క్రి. అ. క్రి. భయముఁబొందు.

చ. ...కద్దయు భయంపడుచున్నది లోకమింత యున్. కు. సం. ౩. ౨౫౪.

చ. ...అనిమిష పెల్లవానికి భయంపడుచుందురు. భార. ఆది. ౪. ౩౨.

భయకృత్తు. సం. విశే. (క.) భయంకరము, భయము గలిగించునది.

భయడిండిమము. సం. వి. అ. పుం. ౧. యుద్ధమందుపయోగించెడి వాద్యము, సంగ్రామపటహము.

భయద్రుతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) భయముచేఁ బాఱిపోయినది

భయబ్రాహ్మణుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అపాయమునుండి తొలఁగించుకొనుటకై యథార్థమగు తన బ్రాహ్మణజాతినిఁ దెలుపుకొను బ్రాహ్మణుఁడు

భయభ్రష్టుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) భయముచేఁ బలాయితుఁడు, పాఱిపోయినవాఁడు.

భయము. సం. వి. అ. న. ౧. భీతి, వెఱపు. ౨. భయానకరసము (ఇది నవరసములలో నొకటి.) పుం. రోగము

భయవ్యూహము. సం. వి. అ. పుం. అపాయసమయమున భయపడిన సేనలు నిలుచుట కేర్పఱిచిన వ్యూహము

భయానకము. సం. విశే. (అ. నిత్య. అ.) భయంకరము. వి. అ. పుం. ౧. పెద్దపులి, వ్యాఘ్రము. ౨. రాహువు ౩. నవరసములలో నొకటి.

భరండుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ౧. భూస్వామి. ౨. రాజు

భరటికుఁడు. సం. విశే. (అ. ఈ. అ.) హరించువాఁడు. హర్త

భరటుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ౧. కుమ్మరవాఁడు, కుంభకారుఁడు.

భరణము. సం. విశే. (అ. ఈ. అ.) వహించునది. వహనసాధనము, పోషించునది, పోషణసాధనము. వి. అ. న. ౧. పోషణము, పోషించుట, ౨. మోయుట, తీసికొనిపోవుట. ౩. ధరించుట, తాల్చుట, ౪. భోజనము. ౫. కూలి, జీతము.

భరణి. వి. ఒక స్వరస్థాయి.

ద్వి భణశీకరణియు భరణి మిరాయి ఆదిగా సొగయు రాయములు బసవ ౩ ౯౩౭.

భరణి. సం. వి ఈ. స్త్రీ ౧ ఇరువదియేడునక్షత్రములలో రెండవదియగు మూఁడుచుక్కలుగల నక్షత్రము, భరణీనక్షత్రము ౨. భూమి. (శ. ర)

భరణీభువు. సం. వి ఊ. పుం రాహువు

భరణ్యా. సం వి ఆ స్త్రీ ౧ జీతము, కూలి. ౨. పోషింపఁదగిన స్త్రీ

భరణ్యభుక్కు. సం వి క్. పుం కూలివలన జీవించు సేవకుఁడు

భరణ్యము. సం వి అ న ౧ పోషించుట. పోషణము ౨ వేతనము, జీతము, కూలి

భరణ్యువు. సం వి ఉ పుం ౧ ప్రభువు, అధిపతి ౨ రక్షకుఁడు ౩ మిత్త్రుఁడు ౪ అగ్ని. ౫. చంద్రుఁడు

భరతఖండము. సం వి అ న. హిందూదేశము

భరతపుత్త్రకుఁడు. సం వి.అ పుం ౧. నటుఁడు, నాటకమాడువాఁడు.

భరతము. సం. వి. అ. పుం. ౧ క్షేత్రము ౨ ఆయుధముచే జీవించు నొకనొకసంఘము

భరతర్షభుఁడు. సం వి అ పుం. భరతవంశస్థులలో శ్రేష్ఠుఁడు

భరతవర్షము. సం వి అ. పుం భరతుఁడు పరిపాలించిన దేశము, హిందూదేశము

భరతవాక్యము. సం వి అ న. భరతుని వాక్యము (నాటకాంతమున నాట్యశాస్త్రకర్తయగు భరతుని కంకితముగా రచింపఁబడు పద్యము)

భరతాగ్రజుఁడు. సం. వి. అ పుం శ్రీరాముఁడు, భరతునియన్న.

భరతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ౧. శకుంతలా దుష్యంతుల పుత్త్రుఁడు. ౨ కైకేయీ దశరథుల పుత్త్రుఁడు ౩ ఋషభదేవుని పుత్త్రుఁడు ఈతఁడే మూఁడవజన్మమున జడభరతుఁడని పేరొందినవాఁడు. ౪. నాట్యశాస్త్రమును, అలంకారశాస్త్రమును రచించిన ముని. ౫. అరణ్యకుఁడు, అడవియందున్నవాఁడు. ౬. అగ్ని పుత్త్రుఁడు. ౭. నేతగాఁడు, సాలెవాఁడు.

భరథుఁడు. సం వి. అ. పుం లోకపాలుఁడు. (కల్ప)

భరద్వాజము. సం వి అ పుం పక్షివిశేషము. ఏట్రింత.

భరద్వాజుఁడు. సం వి. అ. పుం సప్తర్షులలో నొకఁడు

భర(౦)పడు. మి. అ. క్రి. (భరము + పడు) ౧. కష్టపడు

క భరపడి యుపవాసంబులఁ, జిరతపములఁ బొరలిపొరలి. హరి. పూ. ౨. ౧౯౮.

౨. భయపడు ౩. భారముచే వంగు.

చ. అనయము యంత్రమత్స్యము నొకమ్మన శ్రీనరసింహుఁ డేయఁగా, జనకుఁబాతి పుల్గుబడి వేషముమార్చి విలంబుదూఁటి కాననమునఁకేఁగి నిగ్గునవణంగి భరంపడి వీఁగి శావిషం, బెవని నతిన్పబంచి వదులిఁది భ్రమించెను రాసులన్నియున్. వరస ౪ ౬౧

(ఇది రెండుమూఁడర్థములకు నుదాహరణము)

౪ అంగీకరించు

ఉ దరికొను నాఁకఁగొం దనుచిదాహముపుట్టినఁ బ్రాణహానికిం, బరిహరణంబుసేఁత కిది పాపముదైనను గుక్కనంబాడే, భరపడి ప్రుచ్చిలించెద భార. శాం ౩ ౨౭౯.

౫ గాను, ప్రయత్నించు

క. గురుకష్టలయస్త్రాగ్నుల, నెరిపినయది మున్ను దీని నిటుగాకుండన్. భరపడి రక్షించితి సం,గరము దెగిన దోలఁగి యుపుడు గాల విడిచితిన్. భార. శల్య. ౨. ౨౨౨.

క... విరోధ్యులు నొక్కటిపై భరంపడి యుర్విని సక్కంజేసి కాకమీలోన నిట్టియొరపుపాట లేల యని పొదివి పలికి . .

భార ఉద్యో ౪. ౨౫౨.

౭ పూటుపడు ఒకడు చేయవలసినపని తాను చేసెదనని పూనికఁగొను

౮ గురుతుచటవానభరమ్మునఁ జారెఁజారి పేద కవు వరిగిపోఁబోయినఁ దద్భరవహనమునకు భరపడుకరణిం జతువంబు సతికిచ్చునట్టి యము రుఁడ్ కు సం ౩ ౨౯౨

౯ విశ్వసించు నమ్ము

౧౦ ప్రజ రోఁన తాన నన్నుం బ్రజ సుగతికిఁ బుచ్చునని భరంపడి కోరఁడ్
భార శాం ౫ ౩౮౪

భరము. సం వి అ పుం ౧ అతిశయము ౨ ఆసక్తి

ఆ బాలకేళిమీఁదిభరము క్రమంబున విడువఁ గళలయందు నేర్పు సానిపి నయముతోడ వర్తనంబుల శిక్షింపు సెలఁత లేదుగడయు నీవకాద భార విరా ౧ ౨౫౧

ద్వి తియనాళ్లఁ జాతు నప్పరమున నుండ
పండితా దీక్షా ౫౦

విణ (అ ఆ అ) భరించునది

భరి(యి)ంచు. సం స క్రి పోషించు

సీ. పతి ప్రయత్నంబుతో భార్య భరియించుచుఁ గీడొందకుండ రక్షింపవలయు
మార్క ౨ ౩౨౫

వ. ఆశేషలోకంబు నస్మచ్ఛరీరసంభూత శాకాహారంబుల భరియించి శాకంభరియను పేరం బరగుదు మార్క ౮ ౨౩౦

భరితము. సం విణ (అ ఆ అ) ౧ పోషితము పోషింపఁబడినది ౨ నిండినది పూర్ణమైనది ౩ పచ్చనిది హరితవర్ణముగలది
వి అ పుం పచ్చనిరంగు హరితవర్ణము

భరిమ. సం వి న్ పుం ౧ విష్ణువు ౨ కుటుంబము ౩ పోషణము ప్రోచుట

భరుజము. సం వి అ పుం నక్క (వాచ)

భరుటకము. సం వి అ న భృష్టామిషము, వేఁచినమాంసము

భరువు. సం వి ఉ పుం ౧ భర్త ౨ ప్రభువు ౩ శివుఁడు ౪ బంగారము

భర్గము. సం వి అ పుం ౧ కాంతి, దీప్తి జిగి ౨ సూర్యునియందలి తేజస్సు ౩ వేఁచుట, కాల్చుట

భర్గుఁడు. సం వి అ పుం శివుఁడు

భర్గ్యుఁడు. సం వి అ పుం శివుఁడు

భర్జనము. సం వి అ న ౧ వేఁచుట కాల్చుట ౨ బాణలి పెనము విణ (అ ఆ అ) వేఁచునది కాల్చునది

భర్త. సం వి ఋ పుం ౧ పతి మగఁడు ౨ ప్రభువు పైయధికారి యజమానుఁడు
ఉదా గణభర్త భూతభర్త ఇం॥
విణ (ఋ త్రీ ఋ) ౧ ముఖ్యుఁడు నేత నడిపించువాఁడు ౨ పోషించువాఁడు రక్షించువాఁడు ౩ సృజించువాఁడు

భర్తృఘ్న. సం వి ఈ స్త్రీ భర్తనుజంపుస్త్రీ

భర్తృదారకుఁడు. సం వి అ పుం (నాట్య) రాజకుమారుఁడు

భర్తృదారిక. సం వి ఆ స్త్రీ (నాట్య) రాజకుమారిక

భర్తృమతి. సం వి ఈ స్త్రీ భర్తగలది సువాసిని

భర్తృవ్రత. సం వి ఆ స్త్రీ పతివ్రత భర్తను దైవముగా నెంచెడి స్త్రీ

భర్తృవ్రతము. సం వి అ న పాతివ్రత్యము

భర్తృసాత్కృత. సం వి ఆ స్త్రీ భర్తకధీనముచేయఁబడిన స్త్రీ వివాహిత

భర్త్రి. సం వి ఈ స్త్రీ పోషించుస్త్రీ

భర్త్సకుఁడు. సం వి అ పుం ౧ భయపెట్టువాఁడు బెదరించువాఁడు ౨ నిందించువాఁడు

భర్త్సనము. సం విణ (అ ఈ అ) ౧ భయపెట్టునది బెదరించునది ౨ నిందించునది, తిట్టునది వి అ న ౧ బెదరింపు భయపెట్టుట ౨ నిందించుట, తిట్టుట

భర్త్సించు. సం. స. క్రి. భయపెట్టు, జెదిరించు.
మ.అని భర్త్సించినఁ బల్లవిల్లి విముఖుండైపోయె విద్యుల్లతాప్రభా,ఖ్యాని శాటాధముఁడు.
వరాహ. ౧౧ ౯౦౨ (భర్జించు–ముద్రి).

భర్త్సితము. సం విణ (అ ఆ అ) ౧ నిందితము, తిట్టఁబడినది. ౨. బెదరింపఁబడినది
వి అ. న ౧ నిందించుట, బెదరింపు

భర్త్సపత్రిక. సం. వి అ స్త్రీ. మహానీలి చె. (రా. ని, వాచ)

భర్మణ్యా. సం వి అ స్త్రీ అడ్డకూలి

భర్మము. సం వి న్ న ౧ పోషణము, ప్రోచుట, రక్షించుట. ౨ బంగారము ౩ బొడ్డు, నాభి ౪ ఉత్తూరము, ఉమ్మెత్త చె

భలతే. సం. వి. అ. స్త్రీ రాజజలాలత చె (వాచ)

భల్లకము. సం వి అ పుం ౧. శ్యోనాకము, దుండిగపుఁజెట్టు. (రా ని) ౨ ఎలుఁగుగొడ్డు.

భల్లము. సం వి అ. పుం, న అస్త్రభేదము, బల్లెము. పుం. ఎలుఁగుగొడ్డు.

భల్లాతకము. సం వి. అ. పుం, న జీడి చె

భల్లాతకి. సం వి. ఈ స్త్రీ. ౧. జీడి చె ౨. ఇరువదినాలుగు స్త్రీరాగములలో నొకటి
సీ. సలలిత,లలితహారి కురంజి ధన్యాసి పూర్వ గౌళ వరాళి నాట భల్లాతకి
హంస ౫ ౧౨౩
గీ. కన్నడయు చాయయును గౌళకడునపూర్వ, మైన భల్లాతకియును నా రా య ణి యు ను, గ్రమత నిరువదినాల్గు స్త్రీరాగములును.
ప్రబంధ. ౯౫.

భల్లాతము. సం = భల్లాతకము.

భల్లి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. = భల్లాతకము.

భల్లు = ఒల్లు. (విఱుగుటయం దగుధ్వని కను కరణము.)
చ...ఈ,యుకుపకు,కార్ముకం బిటు రయంబునఁ గేల ధరించెనందు భ్లీ, మనయము విస్మయంబుపడునంతటిలోఁ దిగిచె న్న కేంద్ర భల్లన విఱుగంగఁ జెప్పఁ దడ వమ్మెయి సెప్పెడుమాత్రయింతయుఞ్
హరి ౪ా ౯ ౪౬౭

భల్లుకము. సం వి అ పుం ౧ భల్లూకము ౨ కోఁతి (శ ర)

భల్లూకము. సం వి ఈ పుం ఎలుఁగుగొడ్డు

భళభళ. వి భుజించునపు డగుధ్వని, అధ్వనికను కరణము.
కి జలసేచన ఘుళఘుళ ల,పులములపళపళలు, భో క్తృఘళ ఘళ లఌలా,పలిపట బెళ బెళ లంగడ ఝుళఝుళ లేకిభవిఁచె జనము నుతింపక.
ఒహం ౪ ౨౪

భవకుఁడు. సం విణ (అ వి శా అ) ౧ బ్రదుకు వాఁడు, జీవించువాఁడు ౨ ఆశీర్వాదము పొందువాఁడు

భవఘస్మరము. సం వి అ పుం దావానలము, కార్చిచ్చు.

భవచ్ఛిత్తు. సం. విణ సంసారసంబంధమును ద్రెంపినవాఁడు (రూ భవచ్ఛిదుఁడు)

భవచ్ఛేదము. సం. వి. అ. పుం సంసారమును ద్రెంపుట, పునర్జన్మము లేకుండఁజేయుట.

భవతి. సం వి. ఈ స్త్రీ ౧ దీప్తిమతియగు స్త్రీ, దేవి. ౨. విషములోఁ బూయఁబడిన బాణము, విషాక్తబాణము.

భవదారువు. సం. వి ఉ. న. దేవదారువు. చె.

భవదీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) మీసంబంధమైనది, మీది, నీది.

భవనము. సం వి. అ. న ౧. ఉనికి. ౨. జన్మము, పుట్టుక. ౩ నివాసస్థానము ౪ స్థానము, ఉనికిపట్టు (ఉదా : అవినయభవనము = అవినయస్థానము.) ౫ గృహము.

భవభూతము. సం. వి అ. న. ప్రపంచకారణము, బ్రహ్మము.

భవభూతి సం. వి. ఇ. పుం. ఒకానొక సుప్రసిద్ధ సంస్కృతకవి

భవము సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) బయలుదేరినది పుట్టినది (ఇది సమాసాంతములయందు ప్రయుక్త మగును) వి. అ. పుం. ౧ సత్తు ఉనికి సద్భావము ౨ పుట్టుక జన్మము ౩ మూలకారణము నిధానము ౪ ప్రాపించిన జీవనము బ్రదుకు సంసారము ఉదా. భవార్ణవము భవసాగరము మొ॥ ౫ ప్రపంచము ౬ బాగుగా నుండుట ఆరోగ్యము శుభము ౭ ప్రాశస్త్యము శ్రేష్ఠత్వము గొప్పతనము ౮ ప్రాప్తి పొందుట

భవరుత్తు వి. చ్. స్త్రీ. ప్రేతపటహము దహన క్రియాదులు జరుగునప్పుడు వాయించు వాద్యవిశేషము (రూ. భవరుదము)

భవాంతకృత్తు సం. వి. త్. పుం. ౧ బుద్ధుడు ౨ బ్రహ్మ

భవాత్మజుడు సం. వి. అ. పుం. ౧ ఈశ్వర పుత్రుడు గణపతి ౨ కుమారస్వామి

భవాదృక్కు సం. విణ. (శ్. శ్. శ్.) నీ (మీ) వంటివాడు (రూ. భవాదృశుడు)

భవాదృక్షుడు సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మీవంటి వాడు నీవంటివాడు

భవాదృశుడు సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) మీవంటి వాడు నీవంటివాడు

భవాని సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పార్వతి భవునిభార్య

భవాభీష్టము సం. వి. అ. న. ఈశ్వరున కభీష్ట మైనది గుగ్గిలము ?

భవాయని సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గంగ (శబ్ద)

భవి. సం. వి. న్. పుం. సంసారి గృహస్థు అశైవుడు శివభక్తుడు గానివాడు (అశైవునకు సంసారబద్ధతయేకాని ముక్తిలేదని శైవసిద్ధాంతము)

ద్వి. భవిజనసంసర్గపథపరిత్యాగి
బస. పు. ౪ ౫ పం.

ద్వి. పురవీథిభవులు శరణులకు ద్రవ్యముల్ సంధిల్లి రేని రోఁడఁజాఁగొడుతుఁ బొంకోయని గంట వాడ వ్రేయుచుఁ గూడఁ జాటుచును మరమునకేతెంచి
బస. పు. ౪ ౧౬ పం.

ద్వి. ఆసత్యంబుచేత సత్యంబు భవిచేతభక్తుండు వదవడి మెఱయు
పండితా. మహిమా. ౨౫౭ పా.

భవికము సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) శుభయుతము మంగళము వి. అ. న. శుభము మంగళము

భవిత సం. విణ. (ఋ. త్రీ. ఋ.) కాఁగలస్వభావముకలవాఁడు (శ. ర.)

భవితవ్యత సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧ అవశ్యంభావము తప్పక కాఁదగుట ౨ భాగ్యము అదృష్టము

భవితవ్యము సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కాఁదగినది వి. అ. న. ౧ శుభము ౨ భాగ్యము

భవిలుడు సం. వి. అ. పుం. విటుఁడు జారుఁడు (త్రి. ని.)

భవిష్ణువు సం. విణ. (ఉ.) కాఁదగినది

భవిష్యత్తు సం. విణ. (త్. స్త్రీ. త్.) ౧ వర్తమాన ప్రాగభావప్రతియోగి ముందు కాఁబోవునది ౨ అసన్నమైనది సమీపించినది

భవిష్యపురాణము సం. వి. అ. న. పదునెనిమిది పురాణములలో నొకటి

భవుఁడు సం. వి. అ. పుం. శివుఁడు

భవ్య సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ౧ గజపిప్పలి ? ౨ ఉమాదేవి ?

భవ్యము. సం. వి. అ. న. ౧ ఉనికి, స్థితి ౨ భవిష్యత్కాలము ౩ సత్యము ౪ శుభము ౫ యోగ్యత ౬ ఎముక

సం. విశే. (అ. అ. అ.) ౧. ఉండునది. ౨. కాఁబోవునది, భవిష్యత్తు ౩. అనుకూలమైనది, తగినది. ౪. శుభకరము, సుఖకరము. ౫. మనోహరము, అందమైనది. ౬. సౌమ్యమైనది, శాంతమైనది. ౭. సత్యమైనది. ౮. సౌభాగ్యము

భషణము. సం. వి అ. పుం. శునకము, కుక్క. న. కుక్కమొఱుఁగు, శ్వరవము, కుక్కమూఁత

భష(క)ము. సం వి అ పుం. శునకము, కుక్క.

భసలము. సం వి. అ పుం. తుమ్మెద, భృంగము.

భసితము. సం. వి అ న. భస్మము, బూది.

భస్త్ర. సం వి. ఆ స్త్రీ కమ్మరి కొలిమితిత్తి.

భస్త్రిక. సం వి ఆ. స్త్రీ, = భస్త్ర.

భస్త్రీక. సం. వి. ఆ స్త్రీ. = భస్త్ర

భస్మకము. సం. వి అ. న ౧ కలధౌతము, వెండి ౨. రోగవిశేషము, అన్నమెక్కువగా జీర్ణమగుటవలన నధికమగు రోగసంబంధమైన యాఁకలి. ౩. విడంగము, తండులము. †. (వై. ని., వి. ని)

భస్మగంధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ రేణుకయనుగంధద్రవ్యము. †.

భస్మగంధిని. సం. వి ఈ. స్త్రీ రేణుకయనెడి గంధద్రవ్యము. †

భస్మగర్భ. సం. వి. ఆ స్త్రీ ౧ తినిశము. †. ౨. కపిలశింశుప † ౩. రేణుక †

భస్మతూలము. సం వి అ న ౧. మంచు హిమము. ౨. పాంసువర్షము, దుమ్మువాన ౩. గ్రామకూటము, గ్రామముల సమూహము, (వై. ని.)

భస్మవేధకము. సం. వి. అ. పుం. కాకతి కర్పూరము.

భస్మస్నానము. సం. వి. అ. న. బూడిదతోఁ బవిత్రము చేయుట, బూడిదతో స్నానము చేయుట.

భస్మీకరించు. సం స. క్రి. భస్మముచేయు.

క. విను వంశవృద్ధు లభిపూ,జనములకును భాజనములు. అనలముల యట్లు వారల,కనలుట భస్మీకరించు ఘనుమైన వెసన్.

హరి పూ ౮. ౯౦.

ద్వి. కలశసంభవుఁడు హుంకారమాత్రమున, బలియు నిల్వలుఁ జూచి భస్మీకరించి

రం. రా అర. ౧౫౧. పా ౨౪ పం.

భా

భా. సం. వి. ఆ స్త్రీ. ౧. భూమి. ౨. అలంకృతి ౩ దీప్తి. (శా. ని దీనికి తెనుఁగున వ్యస్తప్రయోగము కన్పడదు)

భాంగకము. సం. వి అ పుం గుడ్డపీలిక, వస్త్రఖండము (విల్యమ్సు)

భాంగము. సం విశే (అ ఈ అ) ౧ జనపనారతోఁ జేయఁబడినది ౨. గంజాయితోఁ జేయఁబడినది

భాంగీనము. సం. వి అ. న. ౧. జనపచేను. ౨ గంజాయిచేను.

భాండపతి. సం. వి ఇ పుం వర్తకుఁడు, వ్యాపారము చేయువాఁడు

భాండపుటుఁడు. సం వి. అ. పుం. మంగలివాఁడు

భాండపుష్పము. సం వి అ పుం సర్పవిశేషము, ఒకజాతిపాము (త్రి ని)

భాండప్రతిభాండకము. సం వి అ న సరకునకు సరకు బదులుగానిచ్చిపుచ్చుకొనుట, వినిమయము చేసికొనుట, మార్చుకొనుట, కుండమార్పుడు

భాండము. సం. వి అ న. ౧. పాత్ర, కుండ ౨. వర్తకుని మూలధనము. ౩. నదీమధ్యభాగము, ౪. గుఱ్ఱపుకుత్తుము. (శబ్ద. రత్నా.) ౫. అలంకారము, నగ. ఇ. పుం. వ్యాపారసామగ్రి, వర్తకుని సరకులు.

భాండవాదనము. సం. వి. అ న. భాండమను వాద్యవిశేషము వాయించుట.

భాండాగారము. సం వి అ పుం న సామానుల గది సరకులు నిలువచేయుగది

భాండాగారికుఁడు. సం వి అ పుం భాండాగారాధికారి

భాండారము. సం వి అ న సామానుకొట్టు

భాండారి. సం వి న్ పుం భాండారాధ్యక్షుఁడు

భాండారికుఁడు. సం వి అ పుం భాండాగారికుఁడు

భాండి. సం వి ఇ స్త్రీ మంగలిపొది మంగలి కత్తులపొది (వాచ)

భాండీరము సం వి అ పుం వటవృక్షము

భాకూటము. సం వి అ పుం ౧ మత్స్యవిశేషము ఒకజాతిచేఁప (హేమ ని హే ని విశ్వ)

ఉ మీఁటగు మీల సెల్లమును ద్రిమ్మరిక్రమంబున నానె కొండ పై న్నీటికి నంటఁ దోఁచుతోఁగ వేరుబడిన్ గొడుపై చెలంగఁగాఁ ద్రోటికఁ గర్దమద్రవముతో నెనయించిన బొమ్మడాయ భాకూటకులంపురేకెన బకోటకులం బజల ప్రాదంబునన్ ఆము ౨ ౫౪ ('డాకూకటకులంబు' అని అన్న పాఠము లును అన్ని వ్యాఖ్యానములును వ్యాఖ్యానములందు 'బొమ్మడాయనూనత్కమత్స్య డాకూకట స్త్రీక్రమత్స్యకః ఇతి విశ్వః' అని చూపఁబడినది ఈ యుదాహరణము విశ్వమునఁగాని మఱి యేసంస్కృతనిఘంటువు అందుఁగాని కానరాదు దీనితో నిచ్చిన 'బొమ్మడాయ' తెలుఁగుపదముగా నున్నది)

౨ పర్వతభేదము (హే ని)

భాక్కు. సం విణ (జ్) (ఇది తఱచు సమాసాంతమున నుండును. పాపభాక్కు దోషభాక్కు మొ) ౧ అస్పదమైనది ౨ అనుభవించునది

భాక్తము. సం విణ (అ ఆ అ) ౧ ఎల్లప్పుడు నితరులచేఁ బోషింపఁబడినది పరపోష్యము పరాన్నముచే జీవించునది ౨ అముఖ్యము అప్రధానము, గౌణము (అర్థము)

భాక్షుఁడు. సం. విణ (అ ఆ అ) తిండిస్వభావముగలవాఁడు తిండిపోతు, భోజనశీలుఁడు

భాగజాతి. సం వి ఇ స్త్రీ పూర్ణాంకములోని భాగములను దెలుపు భిన్నాంకము (వ్యతి ప్రభాగజాతి)

భాగధేయము. సం వి అ న ౧ భాగము అంశము ౨ అదృష్టము దైవము మంచి యదృష్టము భాగ్యము పుం పన్ను, రాజులకుఁ జెల్లించెడు పన్ను

భాగము. సం వి అ పుం ౧ అంశము ౨ అదృష్టము భాగ్యము ౩ (జ్యోతి) పరిధిలో మున్నూటయఱువదవవంతు ౪ రాశిలో ముప్పదవవంతు ౫ స్థలము చోటు

భాగలక్షణ. సం వి అ స్త్రీ జహదజహల్లక్షణ

భాగవతము. సం విణ (అ ఈ అ) భగవంతునికి సంబంధించినది వి అ న పదునెనిమిది పురాణములలో నొకటి

భాగవతుఁడు. సం విణ (అ ఆ అ) ౧ భగవద్భక్తుఁడు

గీ అర్భఁగావింతు రెపుడు నిట్లతిథులైన భాగవతులకు నప్పూరి భాగవతులు ఆము ౧ ౯౬

౨ కృష్ణుఁడు మొదలగువారివేషము వేసికొని యాడి జీవించువాఁడు

సీ అఁడు భాగవతునిజాడ గడ్డము మూతి నున్నగా గొఱిగించుకొన్నవాఁడు చంద్ర వి ౧ ౫౨

భాగహారము. సం వి అ పుం (గణిత) విభజనము భాగించుట

భాగించు సం స క్రి భాగముచేయు, పంచు (శ ర)

భాగినేయి. సం వి ఈ స్త్రీ మేనకోడలు సోదరీపుత్రిక

భాగినేయుఁడు. సం వి. అ పుం, మేనల్లుఁడు, సోదరీపుత్రుఁడు

భాగీరథి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. భగీరథుఁడు తీసికొని వచ్చినది, గంగానది

భాగ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ అ) 1. విభజింపఁదగినది. 2. అదృష్టముగలది. వి అ న 1 అదృష్టము, విధి. 2 మంచియదృష్టము 3 శుభము, క్షేమము.

భాజకము. సం విణ (అ జికా అ) విభజించునది, విడదీయునది వి అ పుం, న (గణిత) విభాగకల్పకమగు సంఖ్య.

భాజనము. సం. వి. అ న 1 పాత్రము 2 స్థానము, ఉనికిపట్టు. 3. అఱువదినాలుగుపలముల తూనిక.

భాజము. సం. = భాక్కు.

భాజి. సం వి. న్ పుం సేవకుఁడు ఈ స్త్రీ 1 గంజి. 2 వ్యంజనవిశేషము

భాజితము. సం. విణ. (అ. ఆ అ) 1 పంచఁబడినది, విడదీయఁబడినది వి. అ న. భాగము.

భాజ్యము. సం విణ. (అ ఆ. అ.) 1. విడఁదీయఁదగినది. వి. అ న 1 భాగము. 2. (గణిత) భాగింపఁబడుసంఖ్య, హార్యము

భాట(క)ము. సం. వి. అ. న. అద్దె(క్రయము) (హాలా ని)

భాట్టుఁడు. సం విణ. (అ ఈ అ.) భాట్టమతానుసారి, కుమారిలభట్టు స్థాపించిన మీమాంసమతమనుసరించువాఁడు

భాణము. సం వి అ. పుం పదివిధములు గల రూపకములలో నొకటి

శ్లో భారతీవంశభూయిష్ఠం కార్య సౌ భాగ్య సంస్తుతః, మూచ్ఛేతే వీరశృంగారౌ విటేన విభునా క్రినా,కి ల్పి తేనేతివృత్తేనధూర్తచారిత్రవర్ణనమ్, ఏకాంకో ముఖనిర్వాహకో యత్ర భాణస్ససమ్మతః

భాతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. ప్రకాశము, తళతళ మనుకాంతి.

గీ. సన్నుతంబుగ నాహిమమన్నగంబు,గాంచనాద్రీంద్రు మెచ్చుదు కంపుతేని, కనకరుచి రమేలని చంపకప్రసూన,పరిమళాకీర్ణ శాకీర్ణభాతి మిగిలి. కు. సం 3 ౨౫౨.

2 విధము, పోలిక (ఈ యర్థము తెనుఁగునఁనే కానఁబచ్చుచున్నది)

ఆ మత్స్యమూర్తియైన మధుకైటభారాతి,భాతినీవు భువనపావనుఁడవు హై. ౨. ౬౨

గీ చెలఁగుచియునవ్వు తొన్నెలన్ జిలుకుచుండఁ, గలికితెలిఁడాలుఁచూపులఁ గలయఁబర్వఁ, ఖాండిమము దోఁచి భారతీభాతి నాతి పసిఁడి గద్దియపైఁ బాట పాడుచుండె

బిల్హ 1 ౫౬

భాతువు. సం వి. ఉ పుం సూర్యుఁడు

భాద్రపద. సం వి అ స్త్రీ ఉత్తరభాద్రపదానక్షత్రము (శ ర.)

భాద్రపదము. సం వి. అ పుం. ఒకానొక మాసము.

భాద్రపది. సం. వి ఈ స్త్రీ. భాద్రపదమాసమందలి పౌర్ణమాసి

భాద్రమాతురుఁడు. సం వి అ పుం. భద్రమాతృసుతుఁడు, గుణవతియొక్క కొడుకు.

భాద్రము. సం వి అ. పుం భాద్రపదమాసము.

భాద్రలు. సం వి ఆ స్త్రీ. పూర్వాభాద్ర, ఉత్తరభాద్ర నక్షత్రములు.

భాద్రి. సం వి ఈ స్త్రీ భాద్రపదమాసమందలి పౌర్ణమాసి

భానము. సం వి. అ న. 1. కనుపించుట, గోచరమగుట. 2. కాంతి, వెలుఁగు. 3. జ్ఞానము, ప్రతీతి.

భానుకేసరుఁడు. సం వి. అ. పుం. సూర్యుఁడు.

భానుజుఁడు. సం వి. అ. పుం. 1. శని. 2. యముఁడు 3. కర్ణుఁడు. 4. సుగ్రీవుఁడు.

భానుమంతము. సం విణ (త్ మతి త్) ౧ కాంతిగలది, ప్రకాశవంతము ౨ అందమైనది సుందరము

భానుమంతుఁడు. సం వి త్ పుం సూర్యుఁడు

భానుమతి. సం వి ఈ స్త్రీ దుర్యోధనునిభార్య

భానువు. సం వి ఉ పుం ౧ కాంతి వెలుఁగు ప్రకాశము ౨ కిరణము ౩ సూర్యుఁడు ౪ అందము ౫ దినము పగలు ౬ రాజు పట్టాభిషిక్తుఁడు ౭ శివుఁడు ౮ జిల్లేడు ‡ స్త్రీ సౌందర్యముగల భార్య (విల్యమ్సు)

భానేమి. సం వి ఇ పుం ౧ సూర్యుఁడు ౨ జిల్లేడు ‡

భామ. సం వి అ స్త్రీ ౧ సులభముగా కోపము వచ్చెడి స్త్రీ ౨ స్త్రీ వనిత ౩ కృష్ణుని భార్యయగు సత్యభామ

భామము. సం వి అ పుం ౧ ప్రకాశము తళతళమను కాంతి ౨ క్రోధము పగ ౩ జిల్లేడు ‡

భామి. సం విణ (న్ నీ న్) ౧ కోపముగలది ౨ ప్రకాశించునది

భామిని. సం వి ఈ స్త్రీ ౧ సుందరమైన యువతి ౨ సులభముగా కోపమును బొందు స్త్రీ

భాముఁడు. వి అ పుం ౧ సూర్యుఁడు ౨ సోదరియొక్కపతి బావ

భాయి వి (హిం భాఈ) సోదరుఁడు

క. భాయీ యిదె యొకసుడిలో మా యనిపించె దను జూడుమా యనికరిపై చాయఁగని తొమ్ముగ్రుద్దినఁ జాయఁగ గ్రుద్దుటను పెట్లు సరిగాఁ దాఁకెన్ ప్రబంధ ౬౫

భారంగి. సం వి ఈ స్త్రీ పోషించుస్త్రీ

భారంగి. వి ఖలీనవిశేషము (ఇది అన్యదేశ్యమని తోఁచెడిని)

వ. శైరిభమతంబు భారంగి లంగిణి మొదలగు ఖలీనంబుల బిగింబులై ఫేనంబుల దొరుగు వారువంబులును ఉ హరి ౪ ౨౧౩

(ప్రతులందు మహాప్రాణఘటితముగా నుంటచే నట్లు గ్రహింపఁబడినది)

భారండము. సం వి అ పుం కృత్రిమపక్షి (ఉత్తరకురుదేశ శకునపక్షియని కొందఱు)

భారకుఁడు. సం విణ (అ రికా అ) బరువు మోయువాఁడు

భారతము. సం విణ (అ ఈ అ) ౧ భరతుని సంబంధమైనది ౨ భరతుని వంశస్థమైనది వి అ న ౧ భరతుఁడు పాలించినదేశము, హిందూదేశమనఁబడు దేశము ౨ భారత గ్రంథము (ఇది భరతుని వంశస్థులగు కౌరవ పాండవాదుల చరిత్రమును దెలుపు మహా గ్రంథము దీనిని ప్రథమమున సంస్కృత భాషలో వ్యాసుఁడు రచించెను) ౩ సంగీతము అభినయము (నాట్యశాస్త్రమును) దెలుపు శాస్త్రము

భారతి. సం వి ఈ స్త్రీ ౧ మాట పదము ౨ సరస్వతీదేవి ౩ కైశిక్యాది వృత్తులలో నొకటియగు భారతీవృత్తి ౪ పక్షివిశేషము ౫ యతిసంప్రదాయమును దెలుపు బిరుద చిహ్నము (నృసింహభారతీస్వామి మొ॥)

భారతీసేసలు. ని వి బ ధాన్యవిశేషము

సీ. లత్తుకబొట్టులు లక్ష్మిమనోహరా ల్భారతి సేసలు శాహుపురులు హంస ౪ ౧౨౭

భారతుఁడు. సం వి అ పుం ౧ భరతవంశస్థుఁడు భరతునిసంతతివాఁడు ౨ భరతవర్షవాసి (హిందూదేశస్థుఁడు) ఆసేతుహిమాచలమధ్యవాసి ౩ నటుఁడు నాటకమాడి జీవించువాఁడు ౪ మేరుపర్వతమునకు దక్షిణభాగమున ప్రకాశించు సూర్యుఁడు

భారద్వాజము. సం వి అ పుం భరద్వాజపక్షి ఏట్రింత

భారద్వాజి. సం వి ఈ స్త్రీ అడవిప్రత్తిచెట్టు

భారద్వాజుఁడు. సం వి అ పుం ౧ ద్రోణాచార్యుఁడు (ఇతఁడు కౌరవపాండవులకు ధను

ర్విద్య నేర్పిన గురువు.) ౨. అగస్త్యుఁడు 3. భర ద్వాజుని గోత్రమునఁ బుట్టినవాఁడు.

భారము. సం వి అ. పుం ౧ బరువు. ౨ యుద్ధములలో దీక్ష మైన భాగము. 3 రెండు వేలపలముల బంగారుయొక్క పరిమాణము (తూనిక.) ౪. కావడి, పర్యాహారము (పే ని,, హాలా. ని) (ఈ క్రిందియర్థములందు తెనుఁ గుననే ప్రయోగము కిప్పుడుచున్నది) ౫.పూ-చీ. మ. అని యక్క-న్యలఁ జేరఁగాఁ బిలిచి యేలా తల్లితోఁ బోరఁగాఁ బనిలేదాతిరు కాళహస్తి పతిఁ జూపన్ మాది భారంబు మా,కెను కెంటన్ జనుడెండు కాళ. ౪. ౫౩

౬ మల్లబంధవిశేషము.

౭ కిన్నాకయును భారంబును బాంగణయు ప్రబంధ కౌ

భారయష్టి. సం వి ఇ స్త్రీ కావడిబ్రద్ద

భారవాహకుఁడు. సం. విణ (అ హ కా అ) బరువుమోయువాఁడు

భారవాహనము. సం వి. అ పుం బరువు మోయు జంతువు. ౨ బండి, సామానుజేయు బండి

భారవి. సం వి. ఇ పుం కిరాతార్జునీయ మను శ్రీ కావ్యమును రచించిన ప్రసిద్ధుఁడగు కవి

భారి. స వి ఇ పుం సింహము ౨ పుం బరువు మోయు కూలివాఁడు

భారూపము. సం వి అ న బ్రహ్మము

భారూపుఁడు. సం. వి. అ పుం జీవుఁడు. చైతన్య రూపుఁడు

భారోపజీవనము. సం. వి అ. న బరువుమోసి జీవించుట బరువుమోయువాని బ్రదుకు.

భార్గవప్రియము. సం. వి. అ పుం వజ్రము.

భార్గవము. సం వి. అ. పుం. ౧ ఏనుఁగు ౨ తూర్పుదేశము, భరతవర్షమందు తూర్పుదేశ ముందలి దేశవిశేషము. భార్గవదేశము.

భార్గవి. సం వి. ఈ స్త్రీ. ౧.దూర్వాతృణము ౨ లక్ష్మి 3. పార్వతి. ౪ దేవయాని, శుక్రా చార్యునికూఁతురు.

భార్గవుఁడు. సం. వి అ పుం. ౧ రాక్షసగురువును శుక్రమండలాధిపతియు నగు శుక్రాచార్యుఁడు ౨. పరశురాముఁడు. 3 శివుఁడు. ౪ ధనుర్ధారి, విలువిద్య నేర్చినవాఁడు. ౫. జమదగ్ని

భార్గుఁడు. సం. వి. అ పుం. భర్గులకురాజు.

భార్జి. సం. వి ఈ స్త్రీ. చిఱుతేకు, గంటు బారంగి

భార్య. సం వి అ స్త్రీ పత్ని, కా స్త్రీయమగా, పెండ్లాడిన స్త్రీ, పాణిగృహీతి

భార్యము. సం విణ (అ ఆ అ.) ౧ పోషింపఁ దగినది, భరింపఁదగినది

భార్యాజితము. సం. వి అ. పుం హరిణవిశేషము.

భార్యాటికము. సం వి అ. పుం హరిణవిశే షము, కణుజు.

భార్యాటికుఁడు. సం విణ (అ ఆ. అ.) భార్యకు లొంగినవాఁడు, పెండ్లాము చెప్పినట్లు విను వాఁడు

భార్యాటుఁడు. సం విణ (అ ఈ. అ) భార్య యొక్క వ్యభిచారవృత్తిచే బ్రదుకువాఁడు (త్రి ని)

భార్యారువు. సం వి ఉ పుం. ౧. పరభార్యను పొందువాఁడు ౨ హరిణవిశేషము

భార్యుఁడు. సం వి అ పుం. సేవకుఁడు

భాలచంద్ర. సం వి అ. స్త్రీ. దుర్గాదేవి.

భాలచంద్రుఁడు. సం. వి అ. పుం. ౧. శివుఁడు ౨ గణపతి.

భాలదర్శనము. సం. వి. అ. న. సిందూరము.

భాలదర్శనుఁడు. సం. వి. అ. పుం శివుఁడు, ఫాల నేత్రుఁడు.

భాలము. సం వి అ న ౧ లలాటము ఆలికము ౨ తేజస్సు కాంతి ౩ కాలస్కంధము చీకటిచెట్టు

భాలాంకము. సం వి అ పుం ౧ ఱంపము ౨ కూర్మము,తాఁబేలు ౩ రోహితమత్స్యము ౪ శాకభేదము

భాలాంకుఁడు. సం వి అ పుం ౧ లలాటముపై నదృష్ట(భాగ్య)చిహ్నములైనరేఖలతోఁ బుట్టిన మనుష్యుఁడు ౨ శివుఁడు (వీనికి లలాటమందగ్నిచిహ్నము గలదు)

భాలుఁడు. సం వి అ పుం వైశ్యునివలన నటియందు పుట్టినవాఁడు

భాలువు. సం వి ఉ పుం సూర్యుఁడు

భాలూకము. సం వి అ పుం ఎలుఁగుగొడ్డు

భావ. సం వి అ పుం ఒకానొక సంవత్సరము

భావకము. సం విశే (అ విశా అ) ౧ నెఱవేర్చునది సాగించునది ౨ ఒకనిక్షేమము వృద్ధి పఱచునది ౩ ఊహించునది ౪ కవిత్వాభిరుచి వి అ పుం ౧ రసము ౨ రాగము

భావజుఁడు. సం వి అ పుం మన్మథుఁడు మనోభవుఁడు

భావతము. సం విశే (అ ఈ అ) తమసంబంధమైనది యుష్మదీయము

భావత్కము సం విశే (అ ఈ అ) భవదీయము

భావదర్శి. వి న్ పుం యజమానుని యాజ్ఞను గ్రహించుటకై వానిభావము కనుపెట్టువాఁడు సేవకుఁడు

భావన. సం వి ఆ స్త్రీ (తర్క) సంస్కారవిశేషము (మీమాంస) లిఙర్థవిశేషము

భావనము. సం వి అ న ౧ ఒకని శ్రేయస్సు నభివృద్ధిపఱచుట ౨ తలఁపు అభిప్రాయము ౩ విశ్వాసము నమ్మకము ౪ ధ్యానించుట ౫ ఊహ ౬ జ్ఞప్తి జ్ఞాపకముంచుకొనుట ౭ (తర్క) ప్రత్యక్షజ్ఞానము

భావనుఁడు. సం వి అ పుం విష్ణువు

భావము సం వి అ పుం ౧ రీతి విధము
చ విమలసుధాంశుకాంతమణివేదికపై నవహంసతూలతల్పమున సుఖప్రసుప్తి పరిపాకము నొంది విశాలనేత్రపద్మములు మొగిడ్చి శేషఫణిపైఁ బవళించిన యంబుజాక్షుభావమున గిరంబుఁ బొల్పమరువానిఁ గనుంగొనె నింతి పార్థునిన్ హర ౭ ౧౨౦
సీ అంగునిరేఖ యయాతిభావంబునఁ బృథువిధంబు భగీరథునిమాడ్కి విక్ర ౨౬౯
౨ సత్త ఉండుట ౩ తటస్థము గుట ౪ స్వాభావికగుణము ప్రకృతి ౫ ఉద్దేశము ఆలోచన ఊహ ౬ రత్యాదిస్థాయిభావము ౭ ప్రేమము అనురాగము ౮ నిశ్చయము ౯ హృదయము ఆత్మ ౧౦ ప్రాణి ౧౧ భావన ధ్యానము ౧౨ నడవడి ప్రవర్తనము ౧౩ చేష్ట ౧౪ జన్మము పుట్టువు ౧౫ ప్రపంచకము ౧౬ ఇష్టము ఉపదేశము ౧౭ (వ్యాక) ప్రకృత్యర్థమువందు ప్రకారీభూతార్థము ౧౮ సిద్ధసాధ్యాన్యతరావస్థాపన్న ధాత్వర్థము ౧౯ జ్ఞానేంద్రియము ౨౦ (జ్యోతి)తన్వాదిభావము ౨౧ విభూతి ౨౨ యోని ౨౩ సంసారము ౨౪ (తర్క) ద్రవ్యాది పదార్థషట్కము

భావరూపము సం విశే (అ ఆ అ) నిజమైనది యథార్థమైనది

భావాటము. సం వి అ పుం ఉత్తముని గృహము

భావాటుఁడు. సం వి అ పుం ౧ పవిత్రుఁడైన మనుష్యుఁడు ౨ కాముకుఁడు ౩ నటుఁడు, నాటకమాడి జీవించువాఁడు

భావాలీన. సం వి ఆ స్త్రీ ఛాయ నీడ (రా.వి)

భావి. సం విశే (న్ నీ న) ౧ అగునది, కాఁబోవునది జరుగఁబోవునది ౨ అ, ఆ కాల

మిగిలిన యచ్చులకు సంజ్ఞ (వాజసనేయ ప్రాతి శాఖ్య విల్యమ్సు)

భావించికొను. సం స క్రి (స్వార్థమునకొను)

వ నీవుం గ్రమంబున నొడంబడుట భావించి కొని వానికి నర్తనశాల సంకేతప్రదేశం బుగాఁ జెప్పి భార విరా ౨ ౨౭౪

భావించు. సం స. క్రి ౧ తలఁచు ఎంచు

వ. పరిశిష్టంబగు సొమ్ము నాకు వెలగా భావింపు మంచుఁ మునీశ్వరుపాదంబులు పట్టఁజేతుల వారిభ్రంద్రుండు దైన్యంబునన్

మార్క ౧ ౨౨౮

౨ ఊహించు ఆలోచించు

సీ ప్రజ్ఞ నక్కడులు భావించి సద్గోష్ఠిఁ బర గంగ విషయతత్పరత మాను

భార శాం ౫ ౩౬౫

౩ నటించు

గీ అనిన నాతనిమాటకు నడ్డమాడ వెఱచినట్టి తెఱంగు భావించి యల్ల నియ్యకొనుటయు నమ్మనుజేంద్రసుతుఁడు దృఢతనుత్రాణ మత నికిఁ దొరఁబనిచె భార విరాఁ ౪౩౮

భావికము. సం విశ (అ ఈ అ) ౧ స్వాభావికము స్వతస్సిద్ధము ౨ మనోవికారసంబంధమైనది భావసంబంధమైనది వి అ న ౧ రాగముతో నిండినభాష శృంగారముతో నిండిన భాష ౨ కావ్యాలంకారములలో నొకటి భావికాలంకారము

శ్లో అతీతానాగతే యత్రప్రత్యక్ష త్వేన లక్ష్యతే అత్యద్భుతార్థకథనా ద్భావికం తదుదాహృతమ్

భావితము. సం వి॰ (అ ఆ అ) ౧ పొందఁబడినది ౨ ధ్యానింపఁబడినది ఆలోచింపఁబడినది ౩ తెలిసికొనఁబడినది ౪ (గణిత) ఒకానొక సమీకరణము

భావితాత్మ. సం॰ విశ (స్ రి స్) ౧ దైవధ్యానముచేఁ బవిత్రమైన ఆత్మగలవాఁడు బ్రహ్మమును దెలిసికొనినవాఁడు బ్రహ్మజ్ఞుఁడు ౨ పవిత్రుఁడు వి స్ పుం సన్యాసి యోగి

భావిత్వము. సం వి అ న అనివార్యత

భావిత్రము. సం వి అ న ముల్లోకములు, లోకత్రయి (వాచ)

భావిని. సం వి ఈ స్త్రీ అందకత్తె సౌందర్యము గలస్త్రీ

భావుఁడు. సం వి అ పుం (నాట్య) విద్వాంసుఁడు

భావుకము. సం విశ (అ ఆ అ) ౧ మాంగల్యయుక్తము ౨ భావనాయుతము

భావుకుఁడు. సం వి అ పుం సోదరియొక్క మగఁడు బావ

భావ్యము. సం విశ (అ ఆ అ) ౧ కాఁదగినది సంభవింపఁదగినది ౨ ఊహ్యము ఊహింపఁదగినది వి అ న ౧ నిర్ణయింపఁబడినవిషయము ముందుతప్పక జరుగువిషయము ౨ భవిష్యత్తు

భాష. సం వి ఆ స్త్రీ ౧ పలుకు మాట ౨ నుడి బాస ౩ స్వరూపనిరూపణము వివరణము ౪ సరస్వతీదేవి

భాషకము. సం విశ (అ ఈ ఆ అ) ౧ సంభాషించునది చెప్పునది

భాషణము. సం వి అ న ౧ పలుకుట, మాటలాడుట చెప్పుట ౨ పలుకుమాట

భాషాసమము. సం వి అ పుం కావ్యాలంకార విశేషము సంస్కృతప్రాకృతభాషలలో నేకరూపముగా నుండునట్లు పదముల నేర్పఱచిన వాక్యరచన (అది సంస్కృతమనియుఁ బ్రాకృతమనియుఁగూడ నెంచుటకు వీలుపడును)

భాషించు. సం అ క్రి వచించు

౪ అనిన మునీంద్రుఁడు వనితా వనికురపాలకము సేయువానిని రక్షించిన భాషించినఁ గాదని చూడక మాఱుమాటలాడక పోకన్

వరాహ ౪ ౪౨

భాషిక. సం వి ఆ స్త్రీ భాష, నుడి.

భాషితపుంస్కము. సం విశే (అ ఆ అ) ఉక్త పుంస్కము (ప్రవృత్తినిమిత్తైక్యము కలుగగా పుంలింగమందును స్త్రీలింగ నపుంసకలింగము లలో నొకదానియందు వర్తించుశబ్దము)

భాషితము సం విశే (అ ఆ అ) చెప్పఁబడినది పలుకఁబడినది వి అ న పలుకు వాక్కు

భాష్యము సం వి అ న ౧ మాట పలుకు ౨ వ్యాఖ్యానవిశేషము వివరణము

శ్లో॥ సూత్రార్థో వర్ణ్యతే యత్ర పదైస్సూత్రానుసారిభిః స్వపదాని చ వర్ణ్యంతే భాష్యం భాష్యవిదో విదుః

భాస్ సం వి స్ స్త్రీ (దీనికిఁ దెనుఁగున వ్యస్త ప్రయోగము లేదు) ౧ కిరణము ౨ కాంతి

భాసంతము. విశే (అ ఆ అ) ౧ ప్రకాశించునది ౨ అందమైనది వి అ పుం ౧ అశ్వ్యాదినక్షత్రము ౨ భాసపక్షి

భాసంతి సం వి ఈ స్త్రీ నక్షత్రము (అశ్విన్యాది)

భాసంతుఁడు సం వి అ పుం ౧ సూర్యుఁడు ౨ చంద్రుడు

భాసకము సం విశే (అ సికా అ) ౧ ప్రకాశించునది వెలుఁగునది ౨ స్ఫుటపఱచునది విశదపఱచునది

భాసనము. సం వి అ న ప్రకాశము ద్యుతి

భాసము సం వి అ పుం ౧ కాంతి ప్రకాశము ౨ కిరణము ౩ ఇచ్ఛ ౪ కోడి ౫ గృధ్రము గ్రద్ద ౬ గోశాల గోష్ఠము పశువుల దొడ్డి ౭ కెముడుకాకి (చూ శాలామృతము)

భాసస్సు. సం వి స్ న దీప్తి కాంతి

భాసిల్లు(లు). సం అ క్రి ప్రకాశించు

దండకము ధూర్జటి శాసర్గకాసర్గసంభూతికిన్ స్మన్నుతత్త్వంబుకే సేనులన్ బాసి భాసిల్లు చెప్పద్వితీయుండవై

వరాహ ౬ ౯౧

ఉ॥ ఆసమయంబున న్మదనుఁ డగ్గలికం గలికాముఖంబులై బాసిలు తూపులన్ హృదయపద్మము లక్ష్యముసేసి యేసినన్

కృ శకుం ౨ ౧౨౫

భాసుఁడు సం వి అ పుం భాసకవి

భాసురము. సం విశే (ఉ ఆ అ) ప్రకాశించునది దివ్యమైనది వి ఉ పుం ౧ స్ఫటికము (త్రి ని) ౨ చెంగల్వకోష్ఠు

భాసురుఁడు. సం వి అ పుం వరుఁడు శూరుఁడు

భాస్కరప్రియము సం వి అ పుం కెంపు పద్మరాగము

భాస్కరము సం వి అ న బంగారము (రా ని)

భాస్కరుఁడు. సం వి అ పుం ౧ సూర్యుఁడు ౨ వీరుఁడు శూరుఁడు ౩ అగ్ని ౪ శివుఁడు ౫ భరతవర్షమందుఁ బ్రసిద్ధు డగు జ్యోతిశ్శాస్త్ర గ్రంథకర్త

భాస్కరోదయము. సం వి అ పుం సుగంధద్రవ్యవిశేషము

వ॥ అగరుచందన హరిచందన ఘనసారోదయ భాస్కరోదయ మృగమద ప్రముఖనిజవాసనల నాశావకాశంబుల వాసించుచు నృపరత్నంబుఁ జేరునంత ద్వా ౩ ౨౦౭ (ప్రాఁతప్రతిపా ఘనసారోదయభాస్కర మృగమద మద్రి పా)

భాస్వంతము ం విశే (త్ తీ త్) ప్రకాశమానమైనది ప్రకాశించు ది మిగులప్రకాశించునది దేదీప్యమానము వి త్ పుం జిల్లేడు ¶

భాస్వంతుఁడు. సం వి త్ పుం ౧ సూర్యుఁడు, ౨ వీరుఁడు శూరుఁడు

భాస్వతి. సం వి ఈ స్త్రీ సూర్యునిపట్టణము.

భాస్వరము. సం విశే (అ ఆ అ) ప్రకాశమానమైనది దివ్యమైనది వి అ పుం ౧ దివాభాగము పగలు ౨ అగ్ని ౩ జిల్లేడు ¶ ౪ చెంగల్వకోష్ఠు

భి

భిందిపాలము. సం వి ఆ పుం నాళికాస్త్రము, వడిసెలవలెనుండు శస్త్రవిశేషము

భిక్ష. సం వి ఆ స్త్రీ ౧ అడుగుట, యాచించుట ౨ భిక్షగాఁబెట్టిన వస్తువు, దానము ౩ సేవ (మే ని)

భిక్షణము. సం వి అ న యాచన

భిక్షాటనము. సం వి అ న భిక్షకై తిరుగుట, ముష్టికై తిరుగుట, యాచింప సంచరించుట

భిక్షాశి. సం విశే (న్ నీ న్) భిక్షాన్నము తినువాఁడు, భిక్షచే బ్రదుకువాఁడు

భిక్షించు. సం స క్రి యాచించు

మ మఱిఁ గుంతీసుతపక్షపాతి యగుచుఁ
మాయాస్వరూపంబుతో, జితచైతన్యుండు శత
క్రతుండు నను భిక్షింపంగ నేతెంచె
భార విరా ౪ ౨౯౧

గీ వాడవాడల భిక్షించుచుఁగూడుగాని, యిట్టిదివ్యా
న్నములు మెచ్చునే శివుండు హర ౫ ౧౬

భిక్షితము. సం విశే (అ ఆ అ) యాచింపఁబడినది

భిక్షుకుఁడు. సం విశే (అ ఆ అ) యాచకుఁడు, బిచ్చగాఁడు

భిక్షువు. సం విశే (ఉ) ౧ యాచకుఁడు, బిచ్చగాఁడు ౨ సన్న్యాసి, యతి

భిక్షుసూత్రము. సం వి అ న ౧ యతిధర్మముల దెలుపు గ్రంథము ౨ వేదాంతసూత్రములు.

భిత్తము. సం. వి. అ. న తునుక, ఖండము.

భిత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ) ౧. విభాగము. ౨. గోడ

భిత్తిక. సం వి. అ స్త్రీ) ౧ గోడ ౨ బల్లి (వాచ)

భిత్తిచోరుఁడు. సం. వి. అ. పుం కన్నగాఁడు

భిత్తిపాతనము. సం. వి అ. పుం. - గోడపడఁగొట్టు- పందికొక్కు, మహామూషికము.

భిద. సం వి అ స్త్రీ) ౧. పగులుట ౨ భేదము ౩ విశేషకరణము, విశేషింపఁజేయుట.

భిది. సం వి ఇ పుం వజ్రాయుధము

భిదురము. సం విశే (అ ఆ అ) బ్రద్దలగునది, పగులునది వి అ పుం. ౧ ప్లక్షవృక్షము, జమ్మిచెట్టు ౨ వజ్రాయుధము.

భిదువు. సం వి ఉ పుం ఇంద్రునివజ్రాయుధము

భిదేళిమము. సం విశే (అ ఆ అ) భేదింపఁదగినది (బ్రద్దలగునది అని కొందఱు)

భిద్రము. సం వి అ న వజ్రాయుధము (త్రి ని)

భిన్నకుఁడు. సం వి. అ. పుం బౌద్ధమతస్థుఁడు (త్రి ని)

భిన్నక్రమము. సం. విశే (అ ఆ అ) క్రమస్థితిలోలేనిది, ఉండఁదగినట్లు లేనిది (కావ్యదోషము మొ॥)

భిన్నగాత్రిక. సం వి అ స్త్రీ) కర్కాటకము, ఎండ్రకాయ

భిన్నగుణనము. సం వి అ న (గణిత) అంశములను (భాగములను) గుణించుట

భిన్నదర్శి. సం విశే (న్ నీ న్) భేదము చేయువాఁడు, భేదముగాఁజూచువాఁడు, పక్షపాతము గలిగియుండువాఁడు

భిన్నము. సం విశే (అ ఆ అ) ౧ పగులఁగొట్టఁబడినది, చింపఁబడినది, చీల్పఁబడినది ౨ వసులైనది, శిథిలముగాఁ జేయఁబడినది ౩. (ఒకదానికంటె) ఇతరమైనది. ౪. కలుపఁబడినది, మిశ్రముగాఁ జేయఁబడినది. ౫. ఫుల్లము, వికసించినది. వి. అ పుం రత్నమందలి దోషము.

సీ తునుకపోయినరీతిఁ దోఁచు భిన్నం బది
వయ్యన బంధుపక్షంబు జెఱచు
రత్నపరీక్ష ౧౪ ప

న. ౧ ముక్కు, భాగము ౨ వికాసము, విరియుట ౩ దెబ్బ, క్షతము ౪ భాగహారము, భాగించుట ౫ ఒకానొకరోగము

భిన్నయోజని. సం వి ఈ స్త్రీ పాషాణభేదిక వృక్షము

భిన్నవిట్కా. సం వి ఆ స్త్రీ అలాబూలత, అనుగము ‡

భిన్నాంకము. సం వి అ పుం భాగములను గల్గు సంఖ్య (వ్యతి-పూర్ణాంకము) ఉదా ½, ¼

భిన్నోదరుఁడు. సం వి అ పుం సవతితల్లికొడుకు

భిరింటిక. సం వి ఆ స్త్రీ తెల్లగురివింద తీఁగ, శ్వేతగుంజ. ‡ (రా ని)

భిల్లగవి. సం వి ఈ స్త్రీ గవయి, గవయమృగములలో ఆడుది

భిల్లతరువు. సం వి ఉ పుం లోధ్రవృక్షము, లొద్దుగుచెట్టు (రా ని)

భిల్లభూషణ. సం వి అ న గుంజావృక్షము, గురివెంద ‡

భిల్లి. సం. వి ఈ స్త్రీ ౧ లోధ్రవృక్షము లొద్దుగుచెట్టు ౨ భిల్లజాతి స్త్రీ

భిల్లుఁడు. సం వి అ పుం అరణ్యకులలో నొక తెగవాఁడు, బ్రాహ్మణస్త్రీయందు ధీవరుని వలనఁ బుట్టినవాఁడు

భిల్లోటము. సం వి అ పుం లోధ్రవృక్షము, లొద్దుగుచెట్టు

భిషక్కు. సం వి జ్ పుం వైద్యుఁడు

భిషక్ప్రియ. సం వి ఆ. స్త్రీ గుడూచి,తిప్పతీఁగ

భిషగ్జితము. సం వి అ న. ఔషధము

భిషగ్భద్ర. సం వి ఆ స్త్రీ భద్రదంతిక, ఒకజాతి నేపాళము. ‡

భిషఙ్మాత. సం వి ఋ స్త్రీ వాసకము, అడ్డసరము. ‡.

భిషజుఁడు. సం వి జ్ పుం. వైద్యుఁడు

భిస్స. సం వి ఆ స్త్రీ. అన్నము.

భిస్సట(ము). సం వి. ఆ. స్త్రీ (ఇది కంధరాదుల లోనిది) మాడన్నము

గీ చూడు మీసారి భాండ మెపో శోభగాంగి,
బిస్సటంబొందెఁ దాలితప్పినది యొండెఁ
గలుగు పాండు ౪ ౧౭౩

భీ

భీ. సం వి ఈ స్త్రీ భయము

భీతము. సం విశ (అ ఆ అ) భయపడినది వి అ న భయము పుం మంత్రభేదము

భీతి. సం వి ఇ స్త్రీ ౧ భయము ౨ వడఁకుట

భీతినాటితకము. సం వి అ న భయాభినయము, భయమును నటించుట

భీతిల్లు(లు.) అ. అ క్రి భయపడు

గీ ఏను గంధర్వకిన్నరదానవాది, దివ్యభూము
లకును భీతిల్లను భార ఉద్యో ౪ ౨౧౫

సీ మొగములు దెల్లగా మునులు దేవతలును
భీతిల్లి చేతులు వెసికొనిరి కాశీ ౪ ౩౬

ఉ దుర్మకునంబులతోడ లంకకున్, భీతిల కేఁగి
వాఁడును ఉ రా ౨ ౩౦౦

భీమ. సం వి ఆ స్త్రీ ౧ దుర్గాదేవి ౨ రోచనము గంధద్రవ్యము ౩ కశ, కొరడా ౪ నదీవిశేషము

భీమగుడెలు. మి వి ధాన్యవిశేషము.

వ తేటచలములు ఊదుఘుటికలు గాజాకడియ
ములు జాజికుసుమలు దూసరులు భీమగుడెలు
ఏడాకుమొలకులు గుజ్జరులు. ప్రబంధ ౧౧౨.

భీమనాదము. సం విశ (అ ఆ అ) భయంకరమైనధ్వనికలది, భయంకరముగా ధ్వనిచేయునది వి అ పుం ౧ భయంకరమగుధ్వని. ౨. సింహము ౩. మహాప్రళయమందు వచ్చు సప్తమేఘములలో నొకటి.

భీమము. సం విశ (అ. ఆ. అ) భయంకరము, భయమును పుట్టించునది.

వి అ పుం ౧ భయానకరసము ౨ అమ్లవేతసము * (మే ని) ౩ ఈశ్వరుని అష్టమూర్తులలో నొకటి ఆకాశము ౪ మంత్రభేదము

భీమరథి. సం వి ఈ స్త్రీ ౧ మనుష్యునిజీవితములో డెబ్బదియేడవయేట నేడవనెలలో నేడవ రాత్రి (ఇది చాల నపాయకరమని చెప్పఁబడినది) ౨ ఒకానొకనది

భీమరము. సం వి అ న యుద్ధము పోరు (విల్యమ్సు)

భీమవిక్రాంతము. సం విణ (అ ఆ అ) భయంకరమైనశక్తిగలది వి అ పుం సింహము (త్రి ని)

భీమశాసనుఁడు. సం వి అ పుం భయంకరమైనశాసనము గలవాఁడు యముఁడు

భీమసేనము. సం వి అ పుం కర్పూరభేదము

భీమసేనుఁడు సం వి ఉ పుం భీముఁడు పాండవులలో రెండవవాఁడు

భీముఁడు. సం వి అ పుం ౧ శివుఁడు ౨ పరమేశ్వరుఁడు ౩ పంచపాండవులలో రెండవ వాఁడు కుంతీపుత్రుఁడు

భీరుకము. సం విణ (అ ఆ అ) భయముకలది వి అ పుం ౧ పెద్దపులి ౨ నక్క ౩ ఎలుఁగుగొడ్డు ౪ గుడ్లగూబ ౫ ఇక్షుభేదము చెఱకులలో నొకరకము న అరణ్యము అడవి

భీరుచేతస్సు. సం వి స్ పుం దుప్ప (విల్యమ్సు) ఇట్లే భీరుచేతసము

భీరురంధ్రము. సం వి ల పుం పొయ్యి (విల్యమ్సు)

భీరువు. సం వి ఉ ఊ స్త్రీ ఆఁడుది స్త్రీ ఊ ౧ అజ ఆఁడుజాతి మేఁక ౨ ఛాయ నీడ ౩ శతపాదిక కాళ్లజెఱ్ఱ ౪ శతావరి పిల్లపీఁచర * ౫ కంటకారి * పుం ౧ నక్క ౨ పెద్దపులి ౩ ఇక్షుభేదము ఒక జాతిచెఱకు *

భీరుహృదయము. సం వి అ పుం లేడి

భీలుకము. సం = భీరుకము

భీలూకము. సం వి అ పుం ఎలుఁగుగొడ్డు

భీష. సం వి ఆ స్త్రీ ౧ భయపెట్టుట ౨ భయము

భీషణము సం విణ (అ ఈ అ) ౧ దారుణము ౨ గాఢము వి అ పుం ౧ భయానకరసము ౨ కపోతము పావురము ౩ కుందురకము సీమసాంబ్రాణిచెట్టు ౪ హింతాలము గిరకతాడు * ఆ స్త్రీ ఎల్లకి *

భీషణుఁడు సం వి అ పుం శివుఁడు

భీషితము. సం విణ (అ ఆ అ) భయపెట్టఁబడినది బెదరింపఁబడినది

భీష్మపంచకము. సం వి అ న ౧ కార్తిక శుక్లైకాదశి మొదలు పౌర్ణమివఱకుఁగల అయిదు తిథులు ౨ పై తిథులలోఁ జేయు వ్రతము

భీష్మము. సం వి అ పుం భయానకరసము విణ (అ ఆ ఆ) ౧ భయంకరము ౨ భయానకరసము కలది

భీష్మసువు. సం వి ఊ స్త్రీ గంగానది

భీష్ముఁడు. సం వి అ పుం గంగాశంతనుల పుత్త్రుఁడు గాంగేయుఁడు

భు

భుంభుం. వి శంఖధ్వన్యనుకృతి

దండకము శంఖభుంభుంనినాదంబులున్

దశా ౪ ౨౩౨

భుక్కు. సం విణ (జ్) అనుభవించువాఁడు తినువాఁడు పాలించువాఁడు (హుతభుక్కు పాపభుక్కు మహీభుక్కు మొ॥)

భుక్తము. సం విణ (అ ఆ అ) ౧ తినఁబడినది ౨ అనుభవింపఁబడినది వి అ న ౧ తినుట ౨ అనుభవించుట

భుక్తి. సం వి ఇ స్త్రీ ౧ తినుట, తిండి ౨ అనుభవించుట భోగము ౩ గ్రహములరాశిక ప్రతిదిన సంచారము

భుక్తిప్రదము. సం వి అ పుం ముద్గము పెసర ‡

భుగ్నము. సం విణ (అ ఆ అ) ౧ వంగినది వక్రమైనది ౨ భగ్నమైనది పగిలినది

భుజ. సం వి ఆ స్త్రీ) ౧ బాహువు ౨ చేయి

భుజంగఘాతిని. సం వి ఈ స్త్రీ) సర్పాక్షిలత (వాచ)

భుజంగపర్ణిని. సం వి ఈ స్త్రీ) నాగదమని ఈశ్వరి ‡

భుజంగప్రయాతము. సం వి అ న (ఛంద) ఒకానొక సమవృత్తము

భుజంగప్రయాతము భుజంగప్రయాతాఖ్యమ
గ్గల్గుయాల నగజప్రాత కాంతిగాఁ జెప్ప
నొప్పున్ అప్ప ౪ ౨౧౪ పా

భుజంగభము. సం వి అ న ఆశ్లేషానక్షత్రము

భుజంగభుక్కు. సం వి క్ పుం నెమిలి పాఁప
పేఁయరి (శ ర)

భుజంగమము. సం = భుజంగము

భుజంగము. సం వి అ పుం ౧ పాము ౨ రాహువు ౩ ఆశ్లేషానక్షత్రము ౪ సీసము త్రపువు

భుజంగలత సం వి ఆ స్త్రీ) నాగవల్లి తమలపాకులతీఁగ

భుజంగాక్షి. సం వి ఈ స్త్రీ) సర్పాక్షి ‡ (శ ర)

భుజంగుఁడు సం వి అ పుం విటుఁడు మిండగాఁడు

భుజంగేశుఁడు. సం వి అ పుం ౧ వాసుకి ౨ శేషాహి ౩ పతంజలి ౪ పింగళుఁడను ఋషి

భుజకీర్తి. సం వి ఇ స్త్రీ) బాహుపురి కేయూరము (శ ర)

భుజకోటరము. సం వి అ పుం కక్షభాగము చంక (వాచ)

భుజగదారణము. సం వి అ పుం పాముఁ జీల్చునది ౧ గరుడపక్షి ౨ నెమలి ౩ ముంగిస నకులము

భుజగభోజి. సం వి న్ పుం పాము నుదినునది ౧ గరుత్మంతుఁడు గరుడపక్షి ౨ నెమలి ౩ ముంగిస

భుజగము. సం వి అ పుం పాము సర్పము

భుజగాంతకము సం వి అ పుం ౧ గరుడపక్షి ౨ నెమలి మయూరము ౩ నకులము ముంగిస

భుజగాశనము సం వి అ పుం పాములను దినునది ౧ గరుడపక్షి ౨ మయూరము నెమలి ౩ నకులము ముంగిస

భుజజ్యా. సం వి ఆ స్త్రీ) (జ్యో) త్రికోణక్షేత్రముయొక్క భుజము

భుజదలము సం వి అ పుం చేయి హస్తము

భుజపత్త్రిము. సం వి అ పుం బుజపత్త్రిరి ‡ (శ ర)

భుజబంధనము. సం వి అ న కౌఁగిలింత ఆలింగనము

భుజము. సం వి అ పుం ౧ బాహువు కరము ౨ (జ్యోతి) త్రికోణాది క్షేత్రాంశభాగము ౩ భుజపత్త్రివృక్షము (వై ని) ౪ గరుడుఁడు ౫ సూర్యుఁడు ౬ అగ్ని (కే ని)

భుజశాలి. సం విణ (న్ నీ న్) బాహుబలము గలవాఁడు బలముగల బాహువులుగలవాఁడు

భుజశిరస్సు(ము). సం వి స న మూఁపు స్కంధము

భుజాంతరము. సం వి అ న రొమ్ము వక్షస్థలము

భుజాగ్రము. సం వి అ న హస్తము చేయి

భుజాదలము. సం వి అ పుం చేయి హస్తము, (త్రి ని)

భుజి. సం వి అ పుం అగ్ని (వై ని)

భుజి(యి)ంచు సం స క్రి ౧ తిను

గీ అస్తమింపఁగఁ జేరినాఁ డహిమకరుఁడు,
శిష్యులే కాక యయుతంబు జిగురుఁబోఁడి,

ప్రతిషేముదప్పి భుజింపంగ వలనుగాదు, నేఁడు
నిన్నటిమఱుసాఁడు నిక్కువంబు
కాశీ ౭ ౧౮౧

చ అలకల దుత్వరాగు సరసాన్నములన్బుజి
యింపరాదు నలిన దళాయతాక్షికిని
నాథుడు చెంగటలేక యుండినన్
శశాం ౨ ౧౨౪

సీ తల్లి భుజియించు గురుతర భోజ్యనిచయ,
మెల్ల జీర్ణంబుగా నెట్లు గ్రాఁగఁడు
మార్క ౨ ౨౨

౨. అనుభవించు

ఉ ఎల్లభోగముల్, వారలఁ జూచి క్రమ్మఱఁగ
వచ్చి సుఖస్థితిమై భుజించెదన్
భార మహా ౭౫

క ఇదియొకపనిగా దేవగ,మగిలోఁ జింతింప
వలదు మాకెదురుగ నీ, యుదధి వృతిధాత్రి
మల్లుల, వెదకియుఁ గానము భుజంవు విశ్వ
శ్రీలన్ వార భూ ౮౫౯

భుజిష్య. సం. వి అ స్త్రీ ౧ వేశ్య, లంజ
(షే ని) ౨ దాసి

భుజిష్యము. సం వి అ న ౧ హస్తసూత్రము,
ముంజేతికిఁ గట్టుకొను త్రాఁడు ౨ రోగము

భుజిష్యుఁడు. సం విశ (అ అ ఆ) స్వతంత్రుఁడు
(శై ని) వి.అ.పుం ౧ సేవకుఁడు, భృత్యుఁడు

భుజ్యువు. సం వి ఉ పుం ౧ అన్నము, ఆహార
పదార్థము ౨ పాత్ర, భాజనము ౩ అగ్ని
౪ యజ్ఞము. (వాచ)

భురణ్యువు. సం వి ఉ పుం ౧ విష్ణువు ౨
సూర్యుఁడు

భురణ్యువులు. సం వి ఉ పుం. ద్వి. అశ్వినీ
దేవతలు

భురిక్కు. సం వి క్ స్త్రీ ౧ బాహువు. ౨
కందగడ్డ ౩ ఛందోభేదము. ౪. వస ౫
భూమి (శై. ని.) పుం. రాజు.

భువనకోశము. సం వి అ పుం భూగోలము.
(వాచ)

భువనత్రయము. సం వి అ న స్వర్గమర్త్య
పాతాళములను ముల్లోకములు, భూలోక భువ
ర్లోక సువర్లోకములు మూఁడు

భువనపావని. స వి ఈ స్త్రీ గంగ

భువనము. సం వి అ న ౧ ప్రపంచము,
లోకము (పదునాలుగులోకములు) ౨ భూమి
౩ స్వర్గము ౪ ప్రాణి, చైతన్యముగల జంతువు
౫ మనుష్యజాతి ౬ నీరు, జలము ౭ పదు
నాలుగను సంఖ్య ౮ స్థానము, నివాసస్థానము
౯ ఆకాశము (వాచ) ౧౦ రంధ్రము (శై ని)

భువనేశ్వరము. సం వి అ న గృహావిశేషము,
చుట్టుబావంతి (శ ర)

భువనేశ్వరుఁడు. సం వి అ పుం ౧ రాజు,
భూపతి ౨ శివుఁడు

భువన్యుఁడు. సం వి అ పుం ౧. అగ్ని ౨
సూర్యుఁడు ౩ ప్రభువు (శై ని. ఇది ఉకా
రాంతమని వాచ)

భువర్. సం వి ర్ అవ్య ౧ లోకవిశేషము
౨ ఒకానొక వ్యాహృతి

భువస్సు. సం వి స్ న ౧ సూర్యుఁడు ౨
ఒకానొక లోకము

భువి. సం వి ఈ స్త్రీ ౧ భూమి, భూలోకము
౨ నవపదార్థములలో నొకటి, నవద్రవ్యములలో
నొకటి ౩ ప్రపంచకము, మండలము ౪ ప్రదే
శము, స్థానమాత్రము (కే ని) స్థలము, తావు
౫ భూమి, భూరూపమైనయాస్తి ౬. ఒకట
యనుసంఖ్య ౭ (గణిత) క్షేత్రగణితసంబంధ
మైన లెక్కకు ఆధారము ౮ అగ్నిహోత్రము,
యజ్ఞసంబంధమైన యగ్ని ౯. కలుగుట, సంభ
వించుట, ఉద్భవము (పృథివి యనునర్థము కాక
మిగిలిన యర్థములలో వ్యస్తప్రయోగము లేదని
తోఁచెడిని.)

భువిస్సు. సం వి స్ పుం సముద్రము

భువు. సం విణ (ఊ) (భూ యనుదానియొక్క తత్సమరూపము ఇది సమాసాంత్యమునందే వచ్చును ఆత్మభువు చిత్తభువు కమలభువు మనోభువు మొ॥) ఉండునది పుట్టునది

శుంఠి. సం వి ఈ స్త్రీ తుదిని ఇనుపగుండు అమర్చినదుడ్డుకఱ్ఱ (శై ని)

మశుండి. సం వి ఇ ఈ స్త్రీ ఱాలను చిమ్ము ర్మమయమగు నాయుధవిశేషము

భూ

భూకదంబము సం వి అ పుం నేలకడిమి కదంబవృక్షభేదము ⚕

భూకము. సం వి అ పుం న ౧ రంధ్రము ౨ కాలము వేళ

భూకలము. సం వి అ పుం లొంగనిగుఱ్ఱము పెంకిగుఱ్ఱము దుర్వినీతాశ్వము

భూకశ్యపుఁడు. సం వి అ పుం కృష్ణునితండ్రి యగు వసుదేవుఁడు (త్రి ని)

భూకాకము. సం వి అ పుం ౧ నారాయణ పక్షి ౨ కొంగపక్షి ౩ పారావతవిశేషము నీలకపోతము

భూకేశ. సం వి ఆ స్త్రీ ౧ పిశాచి ఆఁడు పిశాచము

భూకేశము. సం వి అ పుం ౧ వటము మఱ్ఱి టు ౨ శైవలము నాచు

భూక్షిత్తు సం వి త్ పుం పంది సూకరము (త్రి ని)

భూగరము. సం వి అ న ఒకవిధమగు విషము

భూగర్తము. సం వి అ పుం గుహ

భూగర్భుఁడు. సం వి అ పుం భవభూతికవి (త్రి ని)

భూగృహము సం వి అ న నేలమాలియ (శర)

భూగోలము. సం వి అ పుం భూమండలము

భూఘనము. సం వి అ పుం శరీరము (శై ని)

భూచ్ఛాయ(ము). సం వి ఆ న ౧ భూమి యొక్కనీడ (ఇదియే రాహువు అనఁబడినది) ౨ చీకటి

భూజ. సం వి ఆ స్త్రీ సీత భూపుత్త్రి)

భూజంతువు. సం వి ఉ పుం ఏనుఁగు

భూజంబువు. సం వి ఉ ఊ పుం గోధూమము ⚕

భూజము. సం విణ (అ ఆ అ) భూమియందు బుట్టినది భూమినుండి బయలుదేఱినది వి అ పుం చెట్టు వృక్షము

భూజాని. సం వి ఇ పుం ౧ విష్ణువు ౨ రాజు

భూజుఁడు. సం వి అ పుం ౧ అంగరకుఁడు భూపుత్త్రుఁడు ౨ నరకాసురుఁడు

భూత. సం వి ఆ స్త్రీ కృష్ణపక్షచతుర్దశి

భూతకేశము. సం వి అ పుం జటామాంసి ⚕

భూతకేశి. సం వి ఈ స్త్రీ నల్లవావిలి ⚕

భూతగెనుసు. మి వి ఒకానొకదుంప

ఆ చేమ కంద గెనుసు చిలిగోసు పెండ్లము
పెనఁగు తెల్లగెనుసు భూతగనుసు అల్లముల్లి
ఖ మల్లగి పెల్లుల్లి గాఁజరయును పెంద
లుగా గఁగలవు వాం౨ ౪ ౧౩౧

భూతఘ్నము సం వి అ పుం ౧ భూర్జ వృక్షము ౨ ఉష్ట్రము ఒంటె ౩ వెల్లుల్లి ⚕

భూతఘ్ని. సం వి ఈ స్త్రీ తులసి ⚕

భూతచతుర్దశి. సం వి ఈ స్త్రీ పూర్ణిమాంత పక్షమున కార్తికబహుళ (కృష్ణపక్ష) చతుర్దశి. (దీనికే యమచతుర్దశి యందురు)

భూతధాత్రి. సం వి ఈ స్త్రీ భూమి

భూతధారిణి. సం వి ఈ స్త్రీ భూమి

భూతనాథుఁడు. సం వి అ పుం శివుఁడు

భూతనాశనము. సం వి అ పుం, ౧ జీడిచెట్టు, భల్లాతకము ¦ ౨ ఆవాలు న. రుద్రాక్షము.

భూతనెరిద. మి. వి. వృక్షవిశేషము

సీ బూరుగు కలిగొట్టు భూతపాదిరి కుక్క-
బూరుగ చిటిగొట్టై భూతనెరిద
హంస ౪ ౧౧

భూతపక్షము. సం వి అ పుం కృష్ణపక్షము, భూతములకు అంధకారావృతిము గాన ప్రియమగుపక్షము

భూతపత్త్రి. సం వి ఈ స్త్రీ కృష్ణతులసి ¦

భూతపాదిరి. మి వి వృక్షవిశేషము.

సీ బూరుగు కలిగొట్టు భూతపాదిరి కుక్క-
బూరుగ చిటిగొట్టై భూతనెరిద
హంస ౪ ౧౧

భూతపుష్పము. సం వి అ పుం మండిగము ¦ (వై ని)

భూతపూర్ణిమ. సం వి. ఆ స్త్రీ ఆశ్వయుజమాసమునందలి పూర్ణిమ, ఆశ్వినశుద్ధపూర్ణిమ

భూతపూర్వము. సం విణ (అ ఆ అ) పూర్వమున నున్నది, కనుకటిది

భూతబలి. సం వి ఇ పుం భూతయజ్ఞము

భూతమాత. సం వి ఋ స్త్రీ గౌరి, పార్వతి

భూతము. సం వి అ పుం, న ౧ చేతనాచేతనవస్తువు, సజీవనిర్జీవపదార్థము ౨ ప్రాణి, జంతువు, ౩ ౦ ... ౪ ౧ పృథివి, జలము, తేజస్సు, వాయువు, ఆకాశము అను పంచభూతములు, పృథివ్యాదిభూతము ౨ నిజము, యాథార్థ్యము. ౩ ... కాలము, కడచినకాలము ౪ ప్రపంచము ౫ క్షేమము, బాగుగానుండుట ౬ అయిదు అనుసంఖ్య. ౭. తగుట, యోగ్యత. పుం. కృష్ణపక్షచతుర్దశి. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧. అయినది, ఉన్నది ౨ నిజము, సత్యము. ౩ తగినది, యుక్తము. ౪ కడచినది, గతము ౫ ప్రాప్తము, పొందఁబడినది ౬ సమానముగానుండునది, సరియగునది

భూతయజ్ఞము. సం వి అ. పుం భూతములకు బలులువేయుయజ్ఞము, గృహస్థు ప్రతిదినము నాచరింపవలసిన పంచయజ్ఞములలో నొకటి

భూతరాట్టు. సం వి జ్ పుం శివుఁడు.

భూతలోద్భవము. సం వి అ న సీసము, త్రపువు.

భూతవాసము. సం వి అ పుం విభీతకవృక్షము, తాఁడిచెట్టు

భూతవిక్రియ. సం. వి ఆ స్త్రీ ౧ అపస్మారరోగము ౨ భూతావేశము, దయ్యముపోఁకుట

భూతవేశి. సం. వి ఇ స్త్రీ తెల్లవావిలి ¦ (శర

భూతసంచారి. సం. వి న్ పుం దావానలము కార్చిచ్చు.

భూతసంప్లవము. సం వి అ పుం. మహాప్రళయము

భూతసారి. సం వి ఈ స్త్రీ త్రిఫల, కరకతాఁయువిరికలు (వై. ని)

భూతహరము. వి అ. పుం. గుగ్గిలము ¦.

భూతాత్మ(ము). సం వి న్ పుం ౧ గావాయువు. ౨ శరీరము (వై ని) ౩ బ్రహ్మ (కే

భూతాత్ముఁడు. సం వి న్ పుం బ్రహ్మ

భూతారి. సం వి ఇ పుం హింగువు, ఇంగువ

భూతార్థము. సం వి అ పుం నిజము, సత్య

భూతావాసము. సం వి అ పుం విభీతకతాఁడి ¦

భూతి. సం వి ఇ స్త్రీ ౧ అగుట, ఉండ ౨ పుట్టుక ౩ క్షేమము, సుఖము, అభివ ౪. ఐశ్వర్యము, సంపత్తు ౫ విభూతి, భస్మ ౬. రంగుగీత. (రేఖ) లతో నేనుఁగునకుఁ యలంకారము. ౭. కపస్సుచేతఁగాని లేక విధుల (ఐంద్రజాలికర్మ) చేతఁగాని సంపాదగిన యమానుషశక్తి ౮ కాల్చిన మాం (వై ని) పుం వృద్ధియను నౌషధ.

భూతికము. సం వి అ న ౧ కర్పూరము ౨ చందనము ౩ కత్తృణము కామంచి గడ్డి సువాసనగలగడ్డి ౪ కట్ఫలము ౫ చిత్రమూలము ? ౬ భూకంబము ? ౭ యవాని ఓమము ?

భూతికేలము. సం వి అ పుం గొయ్యి

భూతుఁడు. సం వి అ పుం పుత్త్రుఁడు కొడుకు (శ ర)

భూతులసి. సం వి ఈ స్త్రీ నేలతొలసి
సీ తంగేడుఁ బెట్టబందారి దుండుగ బ్రహ్మ
దండి భూతుల సెజ్జదండి వాం౨ ర ౧౦

భూతేశుఁడు. సం వి అ పుం శివుఁడు

భూతేష్ట. సం వి అ స్త్రీ శుక్లపక్ష చతుర్దశి తిథి (శై ని) ఆశ్వినికృష్ణచతుర్దశి (వాచ)

భూత్తమము. సం వి అ న బంగారము సువర్ణము

భూదారము. సం వి అ పుం పంది వరాహము

భూదేవుఁడు. సం వి అ పుం బ్రాహ్మణుఁడు పుడమివేల్పు

భూధనుఁడు. సం వి అ పుం భూమి ధనముగా గలవాడు రాజు

భూధరము. సం వి అ పుం భూమినిధరించు నది ౧ పర్వతము ౨ ఏడు అనుసంఖ్య

భూధరుఁడు. సం వి అ పుం రాజు

భూధ్రము. సం వి అ పుం పర్వతము

భూనాగము. సం వి అ పుం వానపాము

భూనామ. సం వి న్ స్త్రీ బాలెంతబోళము వలె సెజ్జనగు నొకానొకవిధమగు పరిమళించు మన్ను (శై ని)

భూనింబము. సం వి అ పుం నేలవేము ? (శ ర)

భూపతి. సం. వి ఇ పుం ౧ రాజు ౨ క్షత్త్రియుఁడు

భూపదము. సం వి అ పుం వృక్షము చెట్టు

భూపది. సం వి స్త్రీ మల్లె ?

భూపాటలి. సం వి ఈ స్త్రీ నేలకలిగొట్టు ? (శ ర)

భూపాల(ళ,ము). సం వి అ పుం ఎనిమిది పురుష రాగములలో నొకటి
సీ భైరవి మాళవి బందాళ హిందోళ రాగ
మంజరియు శ్రీరాగ గౌళ భూపాల లెన్మిది
పురుషరాగంబులు హంస ౫ ౧౨౩
సీ భూపాళ గౌళులన్ బురుషరాగాష్టకం
బాహిరి లలిత బిలాహరులును ప్రబంధ ౯౫

భూపుఁడు. సం వి అ పుం రాజు, ఱేఁడు

భూపుత్త్రి. సం వి ఈ స్త్రీ సీత (శ్రీరాముని భార్య)

భూపుత్త్రుఁడు. సం వి అ పుం ౧ అంగారకుఁడు ౨ నరకాసురుఁడు

భూపూగము. సం వి అ పుం తోఁటపోఁక, ఒకజాతిపోఁక ? (శ ర)

భూబదరి. సం వి ఈ స్త్రీ నేలరేను ? (శ ర)

భూభుక్కు. సం వి జ్ పుం రాజు, ఱేఁడు

భూభుజుఁడు. సం = భూభుక్కు

భూభృత్తు. సం వి త్ పుం నేలతాల్పు ౧ పర్వతము ౨ రాజు ౩ విష్ణువు

భూమ(ము.) సం వి న్ పుం ౧ సమృద్ధి బాహుళ్యము ౨ ఐశ్వర్యము ధనసంపత్తి న ౧ భూమి ౨ ప్రదేశము (మండలము అని ప్రకృతివ్యవహారము)

భూమి. సం వి ఇ స్త్రీ (కృష్ణోదకాండు సంఖ్యాపూర్వక భూమి శబ్దమునకు 'భూమ' అని అకారాన్తరూపమగును ఉదా కృష్ణ భూమము ద్విభూమము) ౧ పృథివి, పుడమి. ౨ స్థానము ప్రదేశము ౩ నాలుక, జిహ్వ. ౪ యోగుల మనోవస్థాభేదము. ౫ ఒకటి. యను సంఖ్య ౬ (నాటక) నేపథ్యము, వేషము. (అ ని)

భూమిక. సం వి అ స్త్రీ ౧ మాఱువేషము ౨ రచన (శ ర)

భూమికర్కారువు. సం వి అ పుం నేల గుమ్మడి ¶ (శ ర)

భూమికూశ్మాండము. సం వి అ పుం విదారి నేలగుమ్మడి ¶

భూమిచంపకము. సం వి అ పుం నేల సంపెంగ ¶ (శ ర)

భూమిజ. సం వి ఆ స్త్రీ సీత

భూమిజంబుక. సం వి ఆ స్త్రీ ౧ శాకినేరేడు ¶ ౨ నేలనేరేడు ¶ (శ ర)

భూమిజుఁడు. సం వి అ పుం ౧ అంగారకుఁడు ౨ నరకాసురుఁడు (శ ర)

భూమిమయి. సం వి ఈ స్త్రీ ౼ ఛాయాదేవి (వై ని)

భూమిలాభము. సం వి అ పుం ౧ మగణము (వై ని) ౨ భూప్రాప్తి

భూమిస్పృక్కు. సం వి శ్ పుం ౧ వైశ్యుడు కోమటి ౨ మానవుఁడు మర్త్యుఁడు

భూమ్యామలకి. సం వి ఈ స్త్రీ నేలయుసిరిక ¶ (శ ర)

భూయశన్. సం అవ్య తలుచు

భూయస్సు. సం విశ (స్ సీ స్) ౧ బహుళము ౨ స్థారమైనది ౨ పెద్దది ౩ చాల ముఖ్యమైనది ౪ అత్యధికము చాలఁబెద్దది ౫ పెక్కు అనేకము ౬ సంపన్నము నిండియుండునది ౭ తీక్ష్ణమైనది ప్రచండమైనది

భూయిష్ఠము. సం విశ (అ ఆ అ) బహుతరము

భూర్. సం అవ్య ౧ మూఁడు వ్యాహృతులలో నొకటి ౨ క్రిందులోకములలో నధోలోకము.

భూరి. సం విశ (ఇ) ౧ అధికము ౨ పెద్దది గొప్పది వి ఇ పుం ౧ విష్ణువు ౨ శివుఁడు ౩ ఇంద్రుఁడు ౪ బంగారము

భూరిక్కు. సం = భూరిజము

భూరిగంధ. సం వి ఆ స్త్రీ ఒకానొక గంధద్రవ్యము ¶

భూరిగమము. సం వి అ.పుం గాడిద గార్దభము

భూరిజము. సం వి జ్ స్త్రీ భూమి

భూరిఫేన. సం వి ఆ స్త్రీ సంబరేను ¶ (శ ర)

భూరిభాగము. సం విశ (అ ఆ అ) అధికైశ్వర్యము గలది

భూరిమాయము. సం వి అ పుం నక్క సృగాలము

భూరిమాయువు. సం వి ఉ పుం భూరిమాయము

భూరిరసము. సం వి అ పుం చెఱకు ఇక్షువు ¶

భూరిలోహము. సం వి అ పుం కాంస్యము కంచు

భూరిశ్రవసుఁడు. సం = భూరిశ్రవస్సు (శ ర)

భూరిశ్రవస్సు. సం వి స్ పుం ౧ సాత్యకిచేఁ జంపఁబడిన కౌరవపక్షపాతి యగు నొక యోధుఁడు ౨ ఇంద్రుఁడు

భూరుండి. సం వి ఇ స్త్రీ గురుగుచెట్టు

భూరుట్టు. సం వి హ్ పుం వృక్షము చెట్టు

భూరుహము. సం వి అ పుం వృక్షము చెట్టు

భూర్జకంటకుఁడు. సం వి అ పుం ఒకానొక సంకరజాతివాఁడు

శ్లో ౹౹ వ్రాత్యాత్తు జాయతే విప్రా త్పాపాత్మా భూర్జక టకః

భూర్జపత్త్రము. సం వి అ పుం వృక్షవిశేషము

భూర్జము సం వి అ పుం ఒకజాతిచెట్టు ౼౼ రావిచెట్టువంటి చెట్టు మృదుత్వక్కు ¶

భూర్ణి. సం వి ఇ స్త్రీ ౧ భూమి ౨ కూలి (౼ ని)

భూలత. సం వి ఆ స్త్రీ మహీలత కించుకము ఎఱ్ఱవానపాము

భూలవణము. సం వి అ న బిడలవణము. (వై ని)

భూవల్లభుఁడు. సం వి అ పుం రాజా, భూపతి

భూవరుఁడు సం వి అ పుం రాజా పుడమిఱేఁడు

భూవల్లూరము. సం వి అ ౼ అహిచ్ఛత్త్రము ఒకానొకవిషము

భూశక్రుఁడు. సం. వి అ పుం క్షత్త్రియుఁడు (శై ని)

భూశయము. సం. వి అ పుం నేలఁబరుండెడి జంతువు, నకులము (మొ॥)

భూశ్రవసము. సం వి స్. న వల్మీకము, పుట్ట

భూశ్రవస్సు. సం = భూశ్రవసము

భూష. సం వి ఆ స్త్రీ ౧ అలంకరించుట ౨ అలంకారము, సగ (ఉదా కర్ణభూష మొ॥)

భూషణచేయు. మి స క్రి స్తోత్రముచేయు

క ఆటుమీఁదట మాయాంగన, తటుకున హరు నకును ప్రొక్కి తత్పార్థివుముందట నల్ల మెఘును నిడి ప్రస్ఫుటముగ నిట్లనుమ మాయ భూషణచేసెన్ ప్రభు ౧ ౯౯

భూషణము. సం వి అ న ౧ అలంకరించుట ౨ అలంకారము, సగ

భూషించు. సం స క్రి ౧ అలంకరించు

శా తెను కాంతిశ్రీలు దిగ్భాములన్, భూషింపంగ వరాహ ౧ ౧౪౧

మ ఇగుర్వీగ్వాగవతీసమాఖ్య నఖిలవ్యాఖ్యాతిపై మొప్పనేర్పరి మత్స్వామినివాస మెప్పర మహి న్భూషించు నామోన్నతిన్ హరి ఉ ౫ ౧౯ ౨ (ఉండెనని భావము)

౨ స్తుతించు, పొగడు

శా పోల న్సార్గపురాముతో నను చు న్భూషించ వేగ ౯, తేలాముంగలము ఏల న్సాగ వ నాగసేఁ హుఁడు వరాహా ౧ ౨౩

భూషితము. సం విణ (అ ఆ అ) అలంకరింపఁబడినది

భూష్ణువు. సం విణ (ఉ) ౧ అగునట్టివాఁడు (ఉదా అలంభూష్ణువు = సమర్థుఁ డగునట్టి వాఁడు) ౨ ఐశ్వర్యము గోనునట్టివాఁడు

భూసంభవుఁడు. సం వి అ పుం ౧ అంగారకుఁడు ౨ నరకాసురుఁడు

భూసుత. సం వి ఆ స్త్రీ సీత, భూపుత్త్రి

భూసుతుఁడు. సం వి. అ పుం. ౧. అంగారకుఁడు ౨ నరకాసురుఁడు

భూసురుఁడు. సం. వి. అ పుం. బ్రాహ్మణుఁడు, నేలవేలుపు.

భూస్తృణము. సం వి అ పుం. సువాసన గల ఒకజాతిగడ్డి = (చిప్పగడ్డి అని శ ర)

భూస్పృక్కు. సం వి శ్ పుం ౧ మర్త్యుఁడు, మనుష్యుఁడు ౨ వైశ్యుఁడు, కోమటి

భూస్పృశుఁడు. సం వి శ్ పుం = భూస్పృక్కు

భూస్వర్గము. సం వి అ పుం మేరుపర్వతము

భృ

భృంగకము. సం వి అ పుం ౧ తుమ్మెద ౨ దూడేకులపిట్ట, రాజవాసనపక్షి

భృంగజ. సం వి. ఆ స్త్రీ భార్గియునులత

భృంగజము. సం వి అ న ౧. అగరు ౨ అభ్రకము

భృంగపర్ణిక. సం.వి.ఆ స్త్రీ చిన్న ఏలకుల చెట్టు

భృంగప్రియ. సం. వి. ఆ స్త్రీ మాధవి, పువ్వుల గురివెంద. ‡

భృంగము. సం వి అ పుం ౧ తుమ్మెద. ౨ పక్షివిశేషము, కూఁకటిమూఁగపట్ట ౩ బంగారపుఁ బాత్రి ౪ గుంటగలిజేరు. ‡ న ౧ అభ్రకము ౨ త్వక్పత్త్రము, ఆకుపత్త్రి

భృంగరాజము. సం వి అ పుం ౧ మార్కవము, గుంటగలిజేరు ‡ ౨ కూఁకటిమూఁగ ౩ గండుతుమ్మెద (శ ర)

భృంగరాట్టు. సం వి ట్ పుం ౧. గండు తుమ్మెద, పెద్దతుమ్మెద ౨ గుంటగలిజేరు ‡. ౩ ఒకానొకరంగు (కే ని)

భృంగరిటి. సం వి ఇ పుం శివునిపరిచారకులలో నొకఁడు (అంగవికారముగలవాఁడని ప్రసిద్ధి)

భృంగరీటి. సం = భృంగరిటి

భృంగరీటుఁడు. సం. వి అ పుం భృంగి, శివ పరిచారకుఁడు (శై ని)

భృంగరోలము. సం వి అ పుం ఒకానొకజాతి కందురీఁగ

భృంగవల్లభము. సం వి అ పుం ఒకజాతి కదంబము శ

భృంగాణము. సం వి అ పుం నల్లని పెద్ద కేసెటీఁగ (శ్లై ని)

భృంగానంద. సం వి ఆ స్త్రీ యూధిక యెుల్ల శ

భృంగాభీష్టము. సం వి అ పుం మామిడిచెట్టు

భృంగారము సం వి అ పుం న ౧ బంగారపుఁ బాత్ర బంగారుకుండ ౨ ఒకమాదిరిపాత్ర జారీ న ౧ బంగారము ౨ లవంగములు

భృంగారి. సం వి ఈ స్త్రీ ఝల్లిక ఇలకోడి కీఁచురాయి

భృంగి. సం వి ఈ స్త్రీ ౧ ఆఁడుకుమ్మెద ౨ ఆఁటివిష అతివస సి పుం ౧ వత్తిచెట్టు ౨ శివునిపరిచారకులలో నొకఁడు

భృంగిదండ. మి వి మల్లవిద్యాసంబంధమగు పది రెండుదండలలో నొకట

వ అభ్యిరుండు సమదండ భృంగిదండ కుక్కుటపుదండ యెుదలుగాఁ గల పదిరెండు దండల యఖండపాండిత్యంబు చెలిసి

వాంస ౧ ౨౦౬

వ గజదండ భృగిదండ వామపార్శ్వభృంగి దక్షిణపార్శ్వభృంగి మల్లుపు ౩ ౬౯

భృంగిరిటి. సం = భృంగరిటి

భృంగిరీటి. సం = భృంగరిటి

భృంగీశుఁడు. సం వి అ పుం శివుఁడు

భృంగుఁడు. సం వి అ పుం విటుఁడు జారుఁడు

భృంటిక. సం వి ఆ స్త్రీ లతావిశేషము శ్వేతగుంజ శ

భృండి. సం వి ఇ స్త్రీ తరంగము అల

భృకుంసుఁడు. సం వి అ పుం స్త్రీవేషము వేయుపురుషనటుఁడు భ్రూకుంసుఁడు

భృకుటి. సం వి ఈ స్త్రీ కనుబొమముడి భ్రూభంగము

భృగుజుఁడు సం వి అ పుం శుక్రుఁడు

భృగుతనయుఁడు. సం వి అ పుం శుక్రుఁడు

భృగునందనుఁడు. సం వి అ పుం ౧ పరశు రాముడు ౨ శుక్రుఁడు

భృగుపతి సం వి ఇ పుం పరశురాముఁడు

భృగుపాతము. ౦ వి అ పుం ప్రాయశ్చిత్త విశేషము (కొం మీఁదనుండి క్రిందికిపడుట)

వ రజస్వలాంభోజినీ దివాసంగమ క్రీడా సంప్రాప్తదురిత ప్రాయశ్చిత్తార్థంబు భృగు పాతం బొనర్చినవిధంబునఁ దపనుం డపర గిరిఁ దిరోహితుం డయ్యె

కేం పంచ ౩ ౧౪౪

భృగువాసరము సం వి అ పుం శుక్రవారము

భృగువు సం వి అ పుం ౧ భృగుమహర్షి (ఇతఁడు భృగువంశకర్త) ౨ జమదగ్ని మహర్షి ౩ శుక్రుఁడు ౪ కొండచఱియ పర్వతముపైనుండు చదునైననేల ౫ శివుఁడు

భృజ్జకంరుఁడు సం వి అ పుం బ్రాహ్మణ స్త్రీయందు వ్రాత్యబ్రాహ్మణునివలనఁ బుట్టి వాఁడు (శ్లై ని)

భృతకుఁడు సం విశ (అ లిం అ) కూలిచేఁ జీవించు వాఁడు కూలివాఁడు

భృతము సం విశ (౯ అ అ) ౧ భరింపఁ బడినది ౨ పోషింపఁబడినది ౩ నిండినది పూర్ణమైనది

భృతి సం వి ఇ స్త్రీ ౧ భరించుట మోయుట ౨ పోషించుట ౩ కూలి జీతము ౪ మూల్యము వెల

భృతిభుక్కు సం వి క్ పుం కూలికిఁ బని చేయువాఁడు కూలివాఁడు

భృతిభుజుఁడు. సం = భృతిభుక్కు

భృతుఁడు సం వి అ పుం కూలివాఁడు కూ లికై పనిచేయువాఁడు

భృత్తు సం విశ (త్) ౧ భరించునది మోయు నది ౨ పోషించునది ప్రోచునది

భృత్రిమము. సం విణ (అ ఆ అ) పోషింపఁబడినది

భృత్యా. సం వి ఆ స్త్రీ ౧ పెంచుట పోషించుట ౨ సేవ ౩ కూలివానికిచ్చుసొమ్ము కూలి

భృత్యుఁడు. సం విణ (అ ఆ అ) ౧ పోషింపఁదగినవాఁడు పోషింపఁబడవలసినవాఁడు పోష్యుఁడు ౨ బంటు

భృథము. సం వి అ పుం తాఁబేలు (వై ని)

భృమలము. సం వి అ న చక్రము పుం ౧ వాయువు ౨ ఒకానొకజాతిపురుగు

భృశము. సం విణ (అ ఆ అ) అతివేలము అత్యర్థము

భృష్టము. సం విణ (అ ఆ అ) వేఁపఁబడినది కాల్పఁబడినది

భృష్టి. సం వి ఇ స్త్రీ ౧ వేపుడు ౨ పాడడవి (శ ర)

భే

భేకభుక్కు. సం వి క్ పుం సర్పము పాము (త్రి ని)

భేకభుజము. సం = భేకభుక్కు

భేకము. సం వి అ పుం ౧ కప్ప ౨ మేఘము మబ్బు

భేకి. సం వి ఈ స్త్రీ ౧ ఆఁడుకప్ప వర్షాభ్వ ౨ మండూకపర్ణి *

భేకుఁడు. సం వి అ పుం బ్రాహ్మణస్త్రీయందు నిషాదునివలన పుట్టిన సంకరుఁడు (వై ని) విణ (అ ఆ అ) కాతరుఁడు (కే ని)

భేటకము. సం వి అ పుం కొనుట (వై ని)

భేడము. సం వి అ పుం పొట్టేలు

భేడ్రము. సం వి అ పుం పొట్టేలు

భేత్తృ. సం విణ (ఋ త్రీ ఋ) ౧ విడఁగొట్టువాఁడు పగులఁగొట్టువాఁడు

భేదకము. సం విణ (అ ఇకా అ) ౧ పగులఁగొట్టునది చీల్చునది విడఁదీయునది ౨ అంతరము చూపునది ౩ వివరించునది స్వరూపము నిరూపించునది ౪ మలశుద్ధిచేయునది విరేచనకారి వి అ పుం విశేషణము

భేదకరుఁడు. సం విణ (అ ఈ అ) విరోధములు పుట్టించువాఁడు కలఁతలుపుట్టించువాఁడు

భేదదర్శి. సం విణ (న్ నీ న్) పరమాత్మకంటె ప్రపంచకము భిన్నముగా (వేఱుగా) నున్నదని యనుకొనువాఁడు

భేదనము. సం వి అ న ౧ చీల్చుట పగులఁగొట్టుట చింపుట ౨ విడఁదీయుట వేర్పఱుచుట ౩ తారతమ్యము (అంతరము) ఎంచుట ౪ విరోధములు పుట్టించుట కలఁతలు గలిగించుట ౫ వాంగువు పుం ౧ పంది ౨ పుల్లబచ్చలి * (శ ర) విణ (అ ఆ అ) ౧ పగులఁగొట్టునది విడఁదీయునది ౨ సంభ్రమము చేయునది గ్రుచ్చునది ౩ నశింపఁజేయునది చెఱచునది ౪ పరిచ్ఛేదము చేయునది అంతరము చూపునది ౫ వివరించునది స్వరూపము నిరూపించునది ౬ విరేచనముచేయునది మలము విడువఁజేయునది

భేదము. సం వి అ పుం ౧ పగులఁగొట్టుట, చీల్చుట ౨ విఱుగుట పగులుట ౩ పగిలిపోవుట బలవంతముగాఁ బగులుట ౪ విభజనము విభాగము ౫ అంతరము తారతమ్యము ౬ విశేషము (రసభేదము కాలభేదము) ౭ మార్పు ౮ సామదానభేదదండములను చతురుపాయములలో మూఁడవయుపాయము, శత్రుపక్షమునందుఁ బరస్పరవిరోధము పెట్టుట ౯ (వైద్య) మలముపోవుట విరేచనము ౧౦ (న్యాయ) అన్యోన్యాభావము

భేదించు. సం స క్రి ౧ బ్రద్దలుచేయు

క. అవిరళవిషఫణిదంష్ట్రలు పవనజాతక్షతయుత
తనువుపైతోలును నో పవ భేదింపఁగ
భార ఆది ౫ ౧౩౬.

సీ. సాత్యకినిటలంబు సాయకం బొకట భేదించి
పెత్తురుచిల్లిఁ జేల్పవతఁడు ౘ హరి ౩ ౫౩.

౨ భేదోపాయముచేత శత్రురియుక్తుని చేయు, వేఱుచేయు
వ ఈయవసరంబున ద్రుపదు భేదించి పాండు వుల నుత్సాదింపవలయు
భార ఆది. ౭. ౧౨
వ ద్రుపదుండు పాండవుల విడుచునట్లుగ భేదింత మెంచెడి భార ఆది ౭. ౨౨
క అలుకం బిత్తనూత్నతనూజాల భార్యాపతుల సఖులఁ జాట్టులఁ గురుశిష్యుల భ్రాతల భేదిం చినఖలులను గోపెదరు ప్రయ్యఁ గరపత్ర ములన్ మార్క ౨. ౯౨
౩ విశేషాకారముతో తెలియు
వ కావున మదీయపరిభవాతిరేకంబునకు నీ వుద్రేకించిన జనంబులు మవల భేదింతురు నీకుం బోలినభంగి రహస్యముగాకుండ నరిభంగమ్ము సేయుము భార విరా ౨ ౨౦౨
క తనసుతులు పాండుసుతులని, మనమున భేదింప కతిసమంజసభావంబున
భార ఆది ౫ ౧౬౨

భేదిక. సం. వి ఆ స్త్రీ నాశనము

భేదితము. సం విణ (అ ఆ అ) భేదించఁబడినది

భేదిల్లు. సం అ క్రి ౧ బ్రద్దలగు
క పాదంబులు పెట్టుకుఁ దత్పాదపఘనశాఖ విఱిగి బల్లన నురుచైత్య్మద్రుమ నదుక్కు లద్రువఁగ, భేదిల్లె విహంగతతులు భీతి బఱవన్ భార ఆది ౨ ౨౨
క వినుమాభూతంబిట్టిది, యనికలశోదేర్వరి ప నమునులకు వశం, బెనరేంద్ర తదాకృతిగనుఁ, గొనివస్ భేదిల్లవలయుఁ గొంకకుమైనన్
భార శాం ౧ ౯౫

ఉ. కోదసి భేదిలన్ నురగవుల్ బెగడన్
ఉ రా. ౨ ౨౭౭

౨. పెల్లగిల్లు
క. రెండుచేతులఁ, బెకలింపఁగఁ బూనుట యును భేదిలకున్నన్ కాశీ ౪ ౩౩
౩ శరముగలశారగు.

సీ. మతి పాండునందను లేకపట్నియ కరమనురక్తులు గావునఁ దమలోన నెల్ల భేదిల్లుదురు భార ఆది. ౭ ౨౫

భేదురము. సం వి అ న వజ్రాయుధము.

భేద్యము. సం వి అ న విశేష్యము
విణ (అ ఆ అ) భేదింపఁదగినది

భేనుఁడు. సం వి అ పుం – నక్షత్రరాజు ౧ సూర్యుఁడు ౨. చంద్రుఁడు (శ ని)

భేరము. సం విణ (అ ఆ అ) కాతరము, పినది వి అ పుం ఏనుఁగు (కే ని)

భేరి. సం వి ఈ స్త్రీ వాద్యవిశేషము

భేరుండ. సం వి ఆ స్త్రీ యక్షిణీభేదము

భేరుండము. సం విణ (అ ఆ అ) భయం మైనది. వి పుం పక్షివిశేషము (చూ భేరుండము) న మూలు, గర్భముదాల్చుట

భేలనము. సం వి అ న ఈఁదుట (శ ని

భేల(క)ము. సం వి. అ పుం ౧ పడవ, తెప్ప ౨. చిఱుతపులి (శ ని)

భేలుఁడు. సం విణ (అ ఆ అ) ౧ పిఱికివాఁడు ౨ అవివేకి, తెలివిలేనివాఁడు ౩ అస్థిర చంచలుఁడు

భేలుకుఁడు. సం వి అ పుం శివుని సేవకుఁడు (శ ని

భేషజము. సం విణ (అ ఆ అ) ఆరోగ్యకరము, రోగఘ్నము. వి అ న మందు, ౨ రోగనివారకమగు మంత్రము ౩ సుఖ ౪. జలము (క ని)

భేషజాంగము. సం వి అ న మందు పై కొనినతరువాతఁ దినెడువస్తువు, అనుపానము

భై

భైక్షజీవిక. సం వి ఆ స్త్రీ భిక్షాన్న వృత్తి బెత్తుకొని బ్రదుకుట

భైక్షము. సం వి అ పుం భిక్షాన్నము, భిక్ష దొరకినయన్నము (శ ని)

భైక్షవము. సం. వి. అ. న. ౧ భిక్షుసమూహము యాచకసమూహము ౨ సన్న్యాసిసమూహము

భైక్షుకము. సం. వి. అ. న. ౧ భిక్షుసమూహము యాచకులసమూహము ౨ సన్న్యాసిసమూహము

భైక్ష్యము. సం. వి. అ. న. భిక్షాన్నము భిక్షచే దొరకినయన్నము

భైమరథి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ప్రాణులకు భయమును కలుగఁజేయు డెబ్బదియేడవ సంవత్సరమున ఏడవమాసమునాఁటి ఏడవరాత్రి

శ్లో॥ యా సప్తసప్తతితమే వర్షే మాసి చ సప్తమే సప్తమీ ప్రాణినాం ఘోరా రాత్రి ర్భైమరథీహి సా (శై. ని.)

భైమి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧ దమయంతి (ఈమె భీమునికూఁతురు నలునిభార్య గమయంతికిఁ దం(డి ననుసరించి వచ్చినపేరు)

భైరవమతము. సం. వి. అ. న. ఖలీనవిశేషము

భైరవమతంబు భారంగి లంగిణి మొదలగు ఖలీనంబులు ఉ. హరి. ౪ ౨౧౩

భైరవము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ౧ భయంకరమైనది తెలివు పుట్టించునది ౨ దుఃఖకరము విచారకరము ౩ భైరవసంబంధమైనది ౪ భయానకరసము గలది వి. అ. పుం. శివావతారము (ఈ యవతారమున కెనిమిదివిధముల రూపములు గణింపఁబడినవి అష్టభైరవులు) ౨ భయానకరసము ౩ భయము తెలివు ౪ (సంగీత)రాగవిశేషము (ఇది భైరవరాగము భయానకరసము నుద్రేకింపఁజేయును)

సీ. భైరవ శ్రీరాగ బంగాళ హిందోళ మాళవులను రాగమంజరియును ప్రబంధ ౯౫
౫ ఒకానొకపర్వతము (శై. ని.)
వి. అ. న. భయము, తెలివు

భైరవయాతన. సం. వి. అ. స్త్రీ. కాశిలో మృతులగువారు పరమాత్మలో నైక్యమగుటకై (ముక్తిపొందుటకై) భైరవుఁడాచనిపోయిన వారికిఁ గలిగించు శుద్ధిహేతువు పవిత్రతాదాయకమగు బాధావిశేషము భైరవుఁడుపెట్టు యాతన

భైరవి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧ దుర్గాదేవి (దుర్గ యొక్క యవతారభేదము) ౨ దుర్గామహోత్సవములయందు దుర్గాదేవికిఁ బ్రతినిధిగానుండు పండ్రెండేండ్లబాలిక

౩ ఎనిమిది పురుషరాగములలో నొకటి

సీ. భైరవి మాళవి బంగాళ హిందోళ రాగమంజరియు శ్రీరాగ గౌళ భూపాళ లెన్మిది పురుషరాగంబులు వాంస ౫ ౧౨౩

భైరవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ౧ శివుఁడు ౨ శివగణాధిపులలో నొకఁడు

విణ. భయానకరసము గలవాఁడు (శ. ర.)

భైషజము. సం. వి. అ. న. మందు ఔషధము పుం. లావకపక్షి పూరేడుపిట్ట

భైషజ్యము. సం. వి. అ. న. ౧ మందు ఔషధము ౨ (రోగము) మాన్పుట కుదుర్చుట

భైష్మకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. రుక్మిణి విదర్భదేశాధిపతి యగు భీష్మకుని కూతురు

భో

భోక్త. సం. విణ. (ఋ. త్రీ. ఋ.) ౧ భుజించువాఁడు తినువాఁడు ౨ ఉపయోగపఱచువాఁడు ౩ అనుభవించువాఁడు ౪ రక్షించువాఁడు శాసించువాఁడు పాలించువాఁడు

భోగకరము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) భోగము గలిగించునది ఆనందకరము

భోగగృహము. సం. వి. అ. న. రాణ్గృహము పడకిల్లు (శ. ర.)

భోగదేహము. సం. వి. అ. పుం. చనిపోయినవాఁడు తత్కర్మానుసారముగా ననుభవింప వలసిన సుఖదుఃఖములను అనుభవింపఁ దాల్చిన సూక్ష్మశరీరము, స్వర్గనరకభోగార్థమై యేర్పడిన సూక్ష్మశరీరము

భోగపాలుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అశ్వరక్షకుఁడు, గుఱ్ఱములఁ గాచువాఁడు

భోగపిశాచిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఆఁకలి

భోగభూమి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. భారతవర్షాతిరిక్తవర్షము.

భోగము. సం. వి. అ. పుం. ౧ తినుట తిండి ౨ సుఖదుఃఖాదుల భుక్తి ఫలము చెందుట ౩ సుఖము ౪ దుఃఖము ౫ పరిపాలన ఏలుట ౬ భోజనము ౭ రవ్యాదులరాశిగతి కాలము ౮ ఫణము పడగ ౯ ధనము ౧౦ రక్షణము ౧౧ కూలియాలికిచ్చెడి ధనము ౧౨ సర్పశరీరము ౧౩ రాజ్యము ౧౪ కౌటిల్యము (కే. ని. వై. ని.)

భోగవతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧ పాతాళగంగ ౨ పాతాళలోకములోని సర్పనగరి. విణ. భోగముకలది.

భోగావలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧ స్తోత్రపాఠకులస్తుతిగ్రంథము ౨ నాగపురి.

భోగి. సం. విణ. (న్. నీ. న్.) ౧ (ఫలము) అనుభవించువాఁడు సుఖమనుభవించువాఁడు ౨ వంపులుగలది ౩ పడగలుగలది ౪ భోగాయత్తమైనది ౫ ధనవంతము. వి. న్. పుం. ౧ సర్పము పాము ౨ రాజు ౩ భోగవంతుఁడు ౪ మంగలి ౫ గ్రామాధికారి ౬ ఆశ్లేషానక్షత్రము.

భోగించు. సం. క్రి. అనుభవించు.
మ భరతుం ఒటుమ గట రీతియగు భూభా
గంబు భోగించెన్ భా ర అయో
గి ఇ కఁ ఝణ్యా ౨ భోగి ౨ వేఁగుగెమ్మ
మ రక ౨ ౬ ౨

భోగికాంతుఁడు. వి. అ. పుం. వాయువు.

భోగికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గుఱ్ఱపువాఁడు అశ్వరక్షకుఁడు.

భోగిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ౧ మహిషి కాని (పట్టాభిషిక్తురాలు కాని) రాజభార్య ౨ భోగముది ౩ ఆఁడుఁబాము (శ. ర.)

భోగిభు(జము)క్కు. సం. వి. క్. పుం. ౧ నకులము ముంగిస ౨ నెమలి, మయూరము.

భోగివల్లభము. సం. వి. అ. పుం. చందనవృక్షము.

భోగీంద్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ౧ శేషుఁడు ౨ వాసుకి.

భోగీశుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ౧ శేషుఁడు ౨ వాసుకి.

భోగ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అనుభవింపఁదగినది. వి. అ. న. ౧ ధనము ౨ ధాన్యము.

భోజకుఁడు. సం. విణ. (అ. జికా. అ.) ౧ తినిపించువాఁడు భోజనముపెట్టువాఁడు పోషించువాఁడు ౨ తినువాఁడు భుజించువాఁడు.

భోజనము. సం. వి. అ. న. ౧ తినుట అన్నము తినుట ౨ అన్నము ఆహారము ౩ అన్నము పెట్టుట ౪ అనుభవించుట ౫ ఐశ్వర్యము కలిమి ధనము.

భోజనీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ౧ తినఁదగినది భక్ష్యము ౨ అన్నము. వి. అ. న. అక్షీభము సముద్రపుటుప్పు (కే. ని. వై. ని.)

భోజనుఁడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) భోజనము పెట్టువాఁడు పోషించువాఁడు తినుటకిచ్చువాఁడు.

భోజపతి. సం. వి. అ. పుం. ౧ భోజమహారాజు (చూ. భోజుఁడు) ౨ కంసుఁడు.

భోజపురము. సం. వి. అ. న. మధురానగరము.
వ భోజపురయాత్రాదంభసంరంభయై
అము ౫ ౫ ౨

భోజము. సం. వి. అ. పుం. దేశవిశేషము భోజదేశము.

భోజయిత. సం. విణ. (ఋ. త్రీ. ఋ.) భుజింపఁజేయువాఁడు అండిపెట్టువాఁడు.

భోజరాజు. సం. వి. అ. పుం. భోజుఁడనురాజు భోజదేశాధిపతి.

భోజుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ౧ ధారానగరాధిపతి యగు భోజుఁడు, మాళవాధీశ్వరుఁ డగు భోజరాజు (ఇతఁడు సంస్కృతవిద్యాభిమానియు సరస్వతీకంఠాభరణాది బహుగ్రంథకర్తయు ననికూడ నూహింపఁబడినది) ౨ విదర్భరాజు ౩ విధవయగు క్షత్రియస్త్రీకి పుట్టినవాఁడు క్షత్రియగోళకుఁడు.

భోజ్యము. సం విణ (అ అ అ) ౧ తినఁదగినది (మా హో జ్యము) ౨ భక్షణీయముకొనఁదగినది ౩ భోగింపఁదగినది

భోజ్యసంభవము. సం వి ఉ పుం శరీరము యొక్క భోజ్యమువలనఁ బుట్టిన ప్రధానరస ధాతువు

భోటము. సం వి అ పుం భోటదేశము

భోలము. సం వి అ పుం పెద్దపులి (శే ని)

భోలి. సం వి అ పుం ఉష్ట్రము ఒంటె

భోషాణము. వి పెద్దపెట్టె (శ ర)

భౌ

భౌతి. సం వి ఈ స్త్రీ రాత్రి

భౌతికము. సం వి అ న ముత్తెము
విణ భూతిసంబంధమైనది

భౌమదినము. సం వి అ న మంగళవారము

భౌమనుఁడు. సం వి ఉ పుం విశ్వకర్మ దేవతాశిల్పి

భౌమము. సం విణ (అ ఈ అ) ౧ భూ సంబంధమైనది ౨ భూమియందున్నది భూ ప్రదేశమునందున్నది ౩ పార్థివము మంటితోఁ జేయఁబడినది

భౌమరత్నము. సం వి అ న ప్రవాళము పగడము

భౌముఁడు. సం వి అ పుం ౧ అంగారకుఁడు ౨ నరకాసురుఁడు

భౌరికుఁడు. సం వి అ పుం రాజధనాగారము నందు బంగారముపై నేర్పఱుపఁబడిన యధికారి బ సమతిలమనుపేరుగల ఒకానొక దేశము (శే ని)

భౌవాదికము. సం విణ (అ ఈ అ) భూ మొదలుగాగల ధాతువులగణమునకుఁ జెందినది భ్వాదిగణ సంబంధమైనది

భ్ర

భ్రంశనము. సం విణ (అ ఈ అ) జాఱునది క్రిందునకుఁ బడునది
వి అ న ౧ జాఱుట పడుట పతనము

భ్రంశము. సం వి అ పుం ౧ తగ్గిపోవుట, వీడుట క్రిందునకు జాఱుట పతనము, పడుట ౨ క్షీణించుట తగ్గుట ౩ పాటు నాశము, చెడుట ౪ పాఱిపోవుట, పలాయనము

భ్రంశి. సం విణ (న్ నీ న్) ౧ జాఱునది, క్రిందునకుఁ బడునది కూలునది ౨ క్షీణించు నది తగ్గునది ౩ నశించునది ధ్వంసము చేయునది చెఱుచునది

భ్రంశితము. సం విణ (అ ఆ అ) త్రోపి వేయఁబడినది

భ్రకుంచుఁడు. సం వి అ పుం క్షత్త్రియుని వలన ఝల్లియను కరజాతి స్త్రీయందు పుట్టిన వాఁడు (శై ని)

భ్రకుంసుఁడు. సం వి అ పుం స్త్రీవేషము ధరించు నటుఁడు

భ్రకుటి. సం వి ఇ స్త్రీ (?) — భ్రక్షము. సం వి అ పుం తనతప్పును మఱుఁగు పుచ్చుట (శ ర)

భ్రజ్జనము. సం వి అ న ౧ వేఁచుట ౨ కాల్చుట

భ్రమంతము. సం వి అ పుం చిన్నయిల్లు గుడిసె (శై ని)

భ్రమ(ము). సం వి అ పుం (ఇది చరిత్రాదుల లోనిది) ౧ తిరుగుట చలనము

క తనరె బలిభుక్తులు నిండిన గ్రామశ్రీల కటితీసీలము లగుటం గనియోదృణగ్రాహిత నవఁ గొనుకవులఁ జైత్యతరుల గూండ్లిడు భ్రమలన్ ఆము ౪ ౧౩౨ ('భ్రమలన్,' వావిళ్లప్రతిపా 'భ్రమణన్' వేదము,వ్రాతఁ ప్రతిపా)

శా చేరం జోటొకటెందుఁ గానక భ్రమం జె య్యేదుభృంగావళిన్ హరి పూ ౬ ౧౧౪

౨ చుట్టుదిరుగుట గుండ్రముగా దిరుగుట.
౩ సుడి ౪ తిరుగలి ౫ భ్రాంతి భిన్నముగా గ్రహించుట

గీ ఎంచఁబడు లేక విఘయు నాకాశమగ్న భాతి కజాగరభ్రాంతి భ్రమలఁ బెట్టు
వా రా ౧ ౫౭

ఉ. నీరవపోవ్రత్రోవ ౭ కామవిషయకమగు కోరిక, వాంఛ

ఉ నీటం జూచినన్, బువ్వులుగానికైన భ్రమపుట్టుఁగదే భువనైక మోహినీ.

ఉ రా ౪ ౧౫౨

భ్రమణము. సం వి అ న ౧ తిరుగుట, తిరుగుడు ౨ చలనము, కదలిక, స్థైర్యములేమి, వడఁకు

భ్రమణి. సం వి ఈ స్త్రీ ౧ జలగ ౨ క్రీడావిశేషము ౩ (ప్రభువుయొక్క) ఒకవిధమగు ఆట (చుట్టు తిరుగునది)

భ్రమత్. సం శత్ర తిరుగుచున్న, సంచరించుచున్న

భ్రమత్కుటి. సం వి ఈ స్త్రీ ౧ ఒకరకము గొడుగు, తృణాదినిర్మిత ఛత్త్రము (వాచ)

భ్రమరకము. సం వి అ పుం ౧ ముంగురులు ౨ సుడి పుం న ౧ ముంగురులు, అలకము, ౨ ధ్వనిచేయు బొంగరము

భ్రమరప్రియము. సం వి అ పుం ఒకరకము కడిమిచెట్టు

భ్రమరము. సం వి అ పుం ౧ తుమ్మెద గండుతుమ్మెద ౨ కుమ్మరచక్రము, కుమ్మరి సారె ౩ (నాట్య) అభినయ హస్తభేదము విణ (అ ఆ అ) కాముకము (శ ని)

భ్రమరవిలసితే. సం. వి అ న, స్త్రీ (ఛంద) వృత్తభేదము

భ్రమరవిలసితే. సం వి అ న (ఛంద)వృత్తభేదము

శ్లో మోగో నాగో భ్రమరవిలసితా (వాచ)
భ్రమరవిలసితము ఏయఁగ్రీం శారయి మగణ భగల్యా యొక్కం డవ్వలను నెలకొనన్, మాయాతీతా భ్రమరవిలసితం, బై యొప్పం దక్కయతుల నిలుమన్

అప్ప ౪ ౨౦౫ పా

భ్రమరాతిథి. సం వి ఇ పుం సంపకవృక్షము, సంపెంగచెట్టు

భ్రమరానందము. సం వి అ పుం ౧ వక వృక్షము, పొగడచెట్టు ౨ అతిముక్తలతే పువ్వులగురివెంద ‡

భ్రమరి. సం వి ఈ స్త్రీ ౧ ఆడుతుమ్మెద ౨ లక్క

భ్రమరించు. సం అ క్రి భ్రమణముచేయు, తిరుగు చ వ,ట్పదములు పువ్వు గుచ్ఛములపై భ్రమరింపవు హరిశ్చ ౧ ౬౫

భ్రమరుఁడు. సం విణ (అ ఆ అ) కాముకుఁడు విటుఁడు

భ్రమరేష్టము. సం వి అ పుం ౧. శోణకము ‡ ౨ భార్గ గంటబరంగి ‡ ౩ మా ఎం చెట్టు ౪ నగెడునేల ౫ కడిమి ‡ (శ ని)

భ్రమరోత్సవ. సం వి ఆ స్త్రీ మాధవి, పువ్వుగురివెంద ‡

భ్రమాసక్తుఁడు. సం విణ (అ ఆ అ) కత్తుల బాగుచేయువాఁడు, కత్తులు సానపట్టువాఁడు

భ్రమి. స విణ (న్ ఈ న) తిరుగునది వి న స్త్రీ తిరుగుడు

భ్రమి(యి)ంచు. సం క్రి ౧ తిరుగ, ౨ భ్రమించు

మ సకలశ్రీలు ఖాన ధూతి నిటు శ్రీసంపా దకంబౌ విశలస్వాచ్ఛమై భ్రమి ... నిర్మించితిన్

వా ౯ ౨ ౨

... నెల ... లనఁగ

ఉ రా ౧ ౧౬౯

వ నగరు మకుటము భ్రమించి పలె వైనను మృత్యుగారు వసు ౨ ౪

స క్రి ఆశపెట్టు, భ్రమపెట్టు

సీ చన్నుల నిక్కు దప్పెఁ గచసంతతిపై నెరనూపెఁ జెక్కులం, జెన్ను దొలంగ మోము లేగి చిన్నదనంబు వహించె మోమునం బన్నదనంబు జార రతిపైఁ దెనుమక్కు ఁ జుక్క మిండలన్, మిన్నక మాటనేర్పుఁ భ్రమించు ననుం గని నవ్వరే జనుల్.

జాహ్నవి ౪. ౫౫

గీ నీకు నా నీకు నానంచు నెమకి నెమకి, ముగుదలను వారి భ్రమయించి మోసపుచ్చఁ, బళ్ళితోఁపారఁ దత్యంత పాపబుద్ధి, పట్టణములోఁ దగుల్పిరి పందకాఁడు — క్రీడా ౯౯

ద్వి తూఁతు నిచ్చెద నని కోదండ మొకటి, భ్రాంతిగా నెప మిడి భ్రమియించె మనల — రం రా బాల ౭౩ పౌ ౧౯ పం.

భ్రశిమ. సం వి న్ పుం తీవ్రత, ఉరవడి

భ్రష్టము. సం విణ (అ ఆ అ) జాఱినది.

భ్రష్టు(ఁడు). సం విణ (అ ఆ అ) (ఇది వృద్ధాది) ౧ చెడినవాఁడు

సీ ఎరికింపఁగా మతిభ్రష్టు గాక — భాగ ౩ ౪౩౭

౨ [illegible] చేయఁబడినవాఁడు

క తప్పుము నిగులఁ గామ్యుతి, పక్కణవర్తిఘులఁ ద్రొల్లి భ్రష్టగు విప్రుఁడు — అము ౪ ౨౧౦

భ్రా

భ్రాంతము. సం విణ (అ ఆ అ) తిరిగినది, భ్రాంతిఁ బొందినది వి అ పుం ౧ మత్తగజము మదపుటేనుఁగు ౨ ఉమ్మెత్త గుత్తూరము * న ౧ సంచరించుట, తిరుగుట ౨ అధరోష్ఠమునఁ జేయు చుంబనము

సీ చెవుల నిరిత్తంబు చెక్కుల స్ఫుటతంబు నధరోష్ఠమున భ్రాంతమని — హంస ౫ ౧౪౮

భ్రాంతి. సం వి ఇ స్త్రీ ౧ తిరుగుట ౨ పొరపాటు, భ్రాంతి, తప్పుడభిప్రాయము ౩ ఒకానొక అర్థాలంకారము, భ్రాంతిమదలంకారము ౪ కోరిక, వాంఛ

అ భ్రాంతి నడుగుచోటఁ బ్రాణంబు లేనిని, నిచ్చువాఁడు దాఁపఁ డిచ్చుఁ గాని — భాగ ౬ ౩౫౮

భ్రాంతిపడు. మి అ క్రి భ్రమఁజెందు (చూ భ్రాంతిపఱచు.)

భ్రాంతిపఱచు. మి స క్రి భ్రాంతిపడఁజేయు, భ్రమయించు

గీ మృగులపవనాహతి నొకింత గదలియాడు, పల్లవముమాటునను దోఁచు మొల్లమొగ్గ, చాలుగతిఁ బల్కుబడి కావిచాటునఁ గనఁ, బడుచు నింతిపల్వరుస కవ్వా భ్రాంతిపఱచు, — ప్రభా. ౨ ౬౨.

భ్రాజకము. సం విణ (అ. జకా. అ) ప్రకాశించునది వి అ న. పైత్యము, పిత్తము

భ్రాజథువు. సం వి ఉ పుం ౧ ప్రకాశము, తళతళమను కాంతి ౨ అందము, సౌందర్యము.

భ్రాజనము. సం వి అ న. ప్రకాశించుట

భ్రాజము. సం. వి అ న (వేద) సామభేదము పుం బ భ్రాజము లను శ్లోకములు.

భ్రాజితము. సం విణ (అ ఆ. అ) ప్రకాశము నొందినది

భ్రాజిల్లు(ట). సం అ క్రి ప్రకాశించు.

ద్వి ఒసవని శరణన్న భ్రాజిల్లు బుద్ధి. — బస పు ౧ ౧౦౧ పం.

క తొమ్మిది గవనులు గల్గుపురమ్మున సతతంబు నాత్మ భ్రాజిలుచుండున్ — ప్రబోధ ౩ ౧౩.

భ్రాజిష్ణువు. సం విణ (ఉ) ప్రకాశించునది, దేదీప్యమానము, మిగులఁ బ్రకాశించునది.

భ్రాత. సం వి ఋ పుం తోఁబుట్టువు, సోదరుఁడు బ సోదరియును సోదరుఁడును, సోదరీసోదరులు

భ్రాతుష్పుత్రుఁడు. సం వి అ. పుం భ్రాతృపుత్రుఁడు, సోదరునికొడుకు

భ్రాతృగంధి. సం విణ (ఇ) సోదరనామమాత్రము గలవాఁడు, పేరునకు మాత్రము సోదరుఁడైనవాఁడు

భ్రాతృత్వము. సం వి అ న సోదరభావము.

భ్రాతృద్వితీయ. సం వి ఆ స్త్రీ. కార్తిక శుద్ధ ద్వితీయ, యమద్వితీయ (అదినమునఁ దోఁబుట్టువు లగు ఆఁడువాండ్రు తమ సోదరులను తమయింటికిఁ బిలిచి వారికి విందులు చేసి వారిచ్చిన కానుకలు గ్రహింతురు మున్ను యమున తన సోదరుఁడగు యముని ఆ తిథినాఁడు తన యింటికిఁ బిలిచి విందు చేసి యతఁ డిచ్చిన బహుమానములు పుచ్చుకొనెనట ఆ సంప్రదాయము ననుసరించిరేమో యాతిథికి భ్రాతృద్వితీయ యను పేరు గలిగెను దీనికి యమద్వితీయ యనియుఁ బేరుగలదు)

[illegible]ము. సం. వి. అ. పుం. సోదరుని [illegible]

భ్రాతృవల్లుఁడు. సం. విణ. ([illegible] అ.) తోఁడఁబుట్టువులు గలవాఁడు, సోదరులు గలవాఁడు.

భ్రాతృవ్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ౧. సోదరుని కొడుకు. ౨. శత్రువు, పగవాఁడు.

భ్రాత్రీయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. భ్రాతృజుఁడు, సోదరునికొడుకు.

భ్రాత్రము. సం. వి. అ. పుం. తెల్లావ [illegible] (వై. వి.)

భ్రామకము. సం. విణ. (అ. మిశ్రా. అ.) ౧. త్రిప్పునది, చుట్టుత్రిప్పునది. ౨. భ్రాంతిపెట్టునది, వ్యాకులపఱచునది, తప్పుతోవఁ దిప్పునది. ౩. మోసపుచ్చునది, మాయ చేయునది. వి. అ. పుం. ౧. తిరుగుడుపువ్వు. ౨. సూదంటుఱాయి, అయస్కాంతము. ౩. నక్క. ౪. వంచకము.

భ్రామరము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) తుమ్మెద సంబంధమైనది. వి. అ. పుం. న. సూదంటుఱాయి, అయస్కాంతము. న. ౧. అపస్మారరోగము, మూర్ఛారోగము. ౨. తేనె, మధువు. ౩. రతిసంబంధమగు బంధవిశేషము.

భ్రామరి. సం. విణ. (న్. రా. న్.) అపస్మారరోగము గలది, మూర్ఛగలది. వి. ఈ. స్త్రీ. దుర్గాదేవి.

భ్రాష్ట్రమింధుఁడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) వేఁచెడివాఁడు, కాల్చెడివాఁడు.

భ్రాష్ట్రిము. సం. వి. అ. పుం. మంగలము, వేఁపుడు చట్టి. పుం. ౧. ద్యుతి, కాంతి. ౨. ఆకాశము.

భు

భ్రుకుంసుఁడు. సం. వి. అ. పుం. స్త్రీవేషము ధరించునటుఁడు.

భ్రుకుటము. సం. వి. అ. పుం. కాళ్లు పరుండు నప్పుడు వాయించువాద్యము. (వై. వి.)

భ్రుకుటి. సం. [illegible] ఈ. స్త్రీ. (కను)బొమముడి.

భ్రూ

[illegible]

[illegible]

భ్రూక్షేపము. సం. వి. [illegible]

భ్రూజాహము. సం. వి. అ. న. భ్రూమూలము, కనుబొమల కొందట్టి ప్రదేశము.

భ్రూణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. [illegible] (శ. ర.)

భ్రూణఘ్నుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గర్భమును చెఁరగొట్టువాఁడు, కడుపుదింపువాఁడు.

భ్రూణము. సం. వి. అ. పుం. ౧. గర్భము. ౨. బిడ్డ.

భ్రూణహా. సం. వి. న్. పుం. భ్రూణ(గర్భ)హత్య చేసినవాఁడు.

క. గురుతల్పగు భ్రూణహామున్ నరేంద్రవిద్వేషిక
బ్రాహ్మణఘ్నునిఁ దెలుచన్

భార. శాం. ౨.

భ్రూణహత్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. భ్రూణమును జంపుట, కడుపు దింపుట.

భ్రూణి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. నీటికాలువ (వై. వి.)

భ్రూణుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ౧. శ్రోత్రియబ్రాహ్మణుఁడు, వేదాధ్యయనము చేసిన బ్రాహ్మణుఁడు (వై. వి.) ౨. యతి. ౩. బ్రాహ్మణమాత్రుఁడు. ౪. అర్యుఁడు, పూజ్యుఁడు (వై. వి.)

భ్రూబంధము. సం. వి. అ. పుం. [illegible] చేయుట.

భ్రూభంగము. సం. వి. అ. పుం. కనుబొమముడి.

భ్రూభేదము. సం. వి. అ. పుం. కనుబొమముడి.

భ్రూమండలము. సం. వి. అ. న. ధనురాకారముగానుండు భ్రూలత, విల్లువలెనుండు కనుబొమ.

భ్రూవు. సం. వి. ఊ. స్త్రీ. కనుబొమ్మ.

భ్రే

భ్రేషుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ౧. [illegible]సంకర జాతివాఁడు (వై. వి.)

భ్రేషము. సం. వి. అ. పుం. తన [illegible] ధర్మమునుండి చలించుట, ధర్మ[illegible]మించుట.